

القرآن الكريم

وَتَرْجَمَةُ مَعَانِيهِ وَتَفْسِيرُهُ
إِلَى لُغَةِ الْبَشَرِ

المجلد الثاني

من الجزء

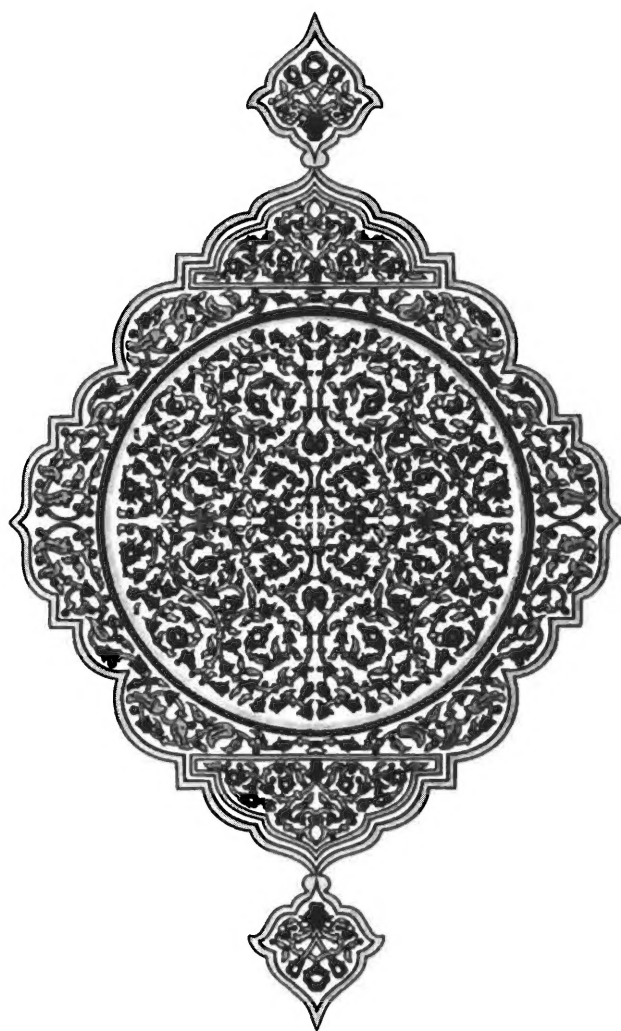
(١٦) إلى (٣٠)

اَللّٰهُمَّ ارِنَا اِلَادَكَ وَارِنَا اِلَافَكَ وَارِنَا اِلْفَظَكَ

قَدْ خَلَقْنَاكَ مِنْ طِينٍ فَادْعُ إِلَى طِينِكَ
إِنَّا نَحْنُ الْغَالِبُونَ
وَالَّذِينَ كَفَرُوا يَكُونُونَ
لِلنَّارِ مَطْبُوعِينَ

الْقُرْآنُ الْكَرِيمُ

وَتَرْجَمَةُ مَعَانِيهِ وَتَفْسِيرُهُ
إِلَى لُغَةِ الْبُشْتُو

المجلد الثاني من الجزء (١٦) إلى (٣٠)

د
قُرْآنُ كَرِيم
ترجمہ او تفسیر
په پښتو ژبه کښی

دویم جلد له (١٦) تر (٣٠) پارے پورے

د دے قرآن حکیم او د دے پښتو ترجمې او تفسیر د چاپ
دامر کو لو سعادت د حرمینو شریفینو خادم پادشاه
فهد بن عبد العزيز آل سعود د سعودی عرب
پادشاه ته حاصل شو

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

(كَتَبَ أَنْزَلَتْهُ إِلَيْكَ مُبَرَّكٌ لِيَذَبَرُوا إِيَّاهُ وَلِيَسْتَذْكُرُوا لَوْ أَنَّ الْآلِبِ)

الحمد لله رب العلمين القائل (أَفَلَا يَتَذَبَرُونَ الْقُرْآنَ وَلَوْ كَانَ مِنْ عِنْدِ اللَّهِ لَوْجَدُوا فِيهِ أَحْزَانًا كَثِيرًا) .

والصلوة والسلام على سيدنا محمد القائل (خيركم من تعلم القرآن وعلمه) والذي ثبت عنه عليه الصلوة والسلام انه قال (اقروا القرآن فإنه يأتي شفيعا لأصحابه يوم القيامة) وعلى آله وأصحابه ومن تبعهم بإحسان إلى يوم الدين .. وبعد :

فإنفاذا لأوامر خادم الحرمين الشريفين وناسر كتاب الله المجيد الملك فهد بن عبد العزيز - حفظه الله - في العناية بكتاب الله الكريم توثيقا وطباعة . والعمل على تيسير نشره وتوزيعه بين المسلمين وتفسير معانيه وترجمتها إلى اللغات المختلفة واعتبار تلك التوجيهات من أسس الغايات والأهداف المرسومة لمجمع خادم الحرمين الشريفين الملك فهد لطباعة المصحف الشريف بالمدينة المنورة .

وبناء على التعاون القائم بين كل من الأمانة العامة للمجمع بالمدينة المنورة والأمانة العامة لرابطة العالم الإسلامي بمكة المكرمة في كل ما من شأنه خدمة كتاب الله الكريم ترجمة وطباعة ونشرا في جميع أنحاء العالم .

وإيمانا من المجمع بضرورة ترجمة معاني كتاب الله تعالى إلى جميع اللغات الفاعلة تحقيقا لمبدأ البلاغ والدعوة بالحكمة والموعظة الحسنة وتحقيقا لقوله تعالى (وَتَعَاوَنُوا عَلَى الْبِرِّ وَالتَّقْوَى) وخدمة لإخواننا الناطقين بلغة البشتو فإنه يطيب لرابطة العالم الإسلامي أن تقدم للقارئ الكريم هذا المصحف الشريف مع ترجمة معانيه وتفسيره إلى لغة البشتو المسماة اصطلاحا بتفسير "كابل" والتي قام بترجمتها باللغة الأردية فضيلة الشيخ محمود الحسن وتفسير فضيلة الشيخ شير أحمد عثمانى - يرحمهما الله - وقام بتحويلها إلى لغة البشتو هيئة من علماء أفغانستان ، ونظرا لوجود كلمات صعبة وقديمة الاستعمال ، فقد اعتمدت الرابطة الشيخ / سيد عبيد الله شاه - أحد علماء الباكستان الناطقين بهذه اللغة- لتوضيح تلك الكلمات بمايرادفها من الكلمات السهلة والمفهومة لدى عامة متكلمي لغة البشتو في أفغانستان وباكستان وقد أقرت الترجمة وتمت المراجعة تحت إشراف رابطة العالم الإسلامي .

وإننا إذ نحمد الله تعالى أن وفقنا إلى إنجاز هذا العمل وتقديمه إلى الإخوة المسلمين الناطقين بلغة البشتو لنترجو أن يستلهم منه قراؤه نور الهدى والتقى بما يقوي إيمانهم ويثبت إسلامهم ويصلح أحوالهم في الدنيا والآخرة .

والرابطة إذ تقدم هذا الجهد بالتعاون مع المجمع لتعلم بأن الترجمات مهما بلغت دقتها لا يمكن أن تصل إلى المقاصد العظيمة لنص القرآن الكريم المعجز وأن التفسير المذكور إنما هو حصيلة ما بلغه علم المترجم في فهم كتاب الله الكريم ويعتريه ما يتصف به البشر من نقص ، والكمال المطلق لله وحده .

لذا فيرجى من كل قارئ لهذه الترجمة إهداء النصح وتدوين الملاحظات العلمية الموثقة والمقترحات حولها وإرسالها إلى الأمانة العامة للمجمع أو لرابطة العالم الإسلامي للاستفادة منها في الطباعات القادمة إن شاء الله تعالى .

والله الموفق وهو الهادي إلى سواء السبيل ،،،

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

(كِتَابُ أَنْزَلْنَاهُ إِلَيْكَ مُبَارَكٌ لِيَدَّبَّرُوا آيَاتِهِ وَلِيَتَذَكَّرُوا أُولُوا الْأَلْبَابِ)

الحمد لله رب العلمين القائل (أَفَلَا يَتَذَكَّرُونَ الْقُرْآنَ وَلَوْ كَانَ مِنْ عِنْدِ اللَّهِ لَوْجَدُوا فِيهِ اخْتِلَافًا كَثِيرًا) .

والصلوة والسلام على سيدنا محمد القائل (خيركم من تعلم القرآن وعلمه) وعلى آله وصحبه أجمعين .

د حرمینو شریفینو خادم د کتاب الله ناشر او د سعودی عرب بادشاه فهد بن عبد العزيز د قرآن کریم د طباعت او په مختلفو ژبو کښی د دے د ترجمو د چاپ کولو او تقسیمولو احکام جاری کړی دی. او د دے غرض دپاره ئی په مدینه منوره کښی د « مجمع خادم الحرمين الشريفين » په نوم د قرآن مجید د طباعت دپاره یوه عظیم الشانه چاپ خانه جوړه کړې ده د دے پښتو تفسیر د چاپ کار په دغه ستره مطبعه کښی سر ته ورسید .

رابطه عالم اسلامی په دے خبره د خوشحالی اظهار کوی چه د خادم الحرمين الشريفين د احکاماتو په رڼا کښی د «مجمع» په تعاون سره د پښتو ژبه لوستونکو ته دا ترجمه او تفسیر وړاندی کوی چه په پښتنو کښی د «تفسیر کابلی» په نوم شهرت لری او دا تفسیر د پاک و هند دوو سترو عالمانو شیخ الهند مولانا محمود حسن دیوبندی او علامه شبیر احمد عثمانی په اردو ژبه کښی لیکلے، او بیا د افغانستان د سترو عالمانو یو ټولگی پښتو ژبه ته اړولے دے .

په دے پښتو ترجمه کښی بعضے ټکی گران او زاړه وو ، چه موجوده وخت کښی ئے استعمال کم شوی وو، نو په دے غرض رابطه عالم اسلامی مکه المکرمه د پاکستان یو عالم دین او د پښتو ژبه ماهر مولانا سید عبید الله شاه ته دا کار وسپاره چه هغه دی په دے تفسیر کښی د گرانو ټکو سره خوا په خوا په قوسینو کښی د هغه مترادف الفاظ ولیکی چه د پاکستان او افغانستان د عامو لوستونکو دپاره آسان شی. د ترجمے او نظرثانی دا ټول کار د الله په فضل د «رابطے» د نگرانی لاندی سر ته ورسید .

«رابطه» د «مجمع» په تعاون دا هدیه پښتنو مسلمانانو ته دے احساس سره وړاندی کوی چه ترجمه که هر څومره په کوشش سره وکړے شی خو بیا هم د قرآن کریم د اصل معجزانه عبارت بدل هیچری نشی کیدے . دا فقط د مترجم د پوهے مطابق د کتاب الله ترجمانی ده او انسان د نقص نه خالی نه دے . نو په دے وجه مونږ ټولو لوستونکو ته خواست کوو چه هغوی د دے ترجمے او تفسیر د مزید ښه کولو دپاره خپل آراء او مستند علمی تجاویز رابطه عالم اسلامی ته راؤلیری چه په راتلونکی چاپ کښی د هغه نه استفاده وکړے شی .

والله الموفق وهو الهادي إلى سواء السبيل

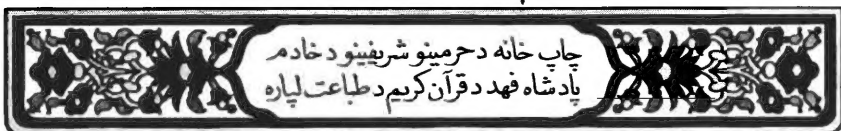

المُجلد الثاني من الجزء (١٦) إلى (٣٠)

بمجمع علماء الحرم الشريف في مكة المكرمة
طبعة المطبعة الشريفة

دویم جلد لہ (۱۶) تر (۳۰) پارے پورے

قَالَ الْمَاقِلُ لَكَ إِنَّكَ لَنْ تَسْتَطِيعَ مَعِيَ صَبْرًا ۝

نو وویل (خضر موسی ته) آیا ما نه ؤ ویلی تاته چه بیشکه ته له سره به ونه کړی شی طاقت له ما سره د صبر.

تفسیر: ځکه چه داسی حالات او واقعات دروړاندی کیری چه ته د هغو په کتلو سره نشی صبر کولی او نه پری چپ پاتی کیدی شی - لکه چه هم داسی هم وشو.

قَالَ إِنْ سَأَلْتُكَ عَنْ شَيْءٍ بَعْدَ هَذَا فَلَا تُصَحِّبْنِي قَدْ بَلَغْتَ مِنْ لَدُنِّي عُذْرًا ۝

نو وویل (موسی) که چیری وپوښتم زه تا (ای خضره) د څه (منکر) شی (چه صادر شی له تا) وروسته له دی سؤاله پس ملگریا مه کوه له ما سره په تحقیق ورسیدی ته له طرفه ځما (حد د) عذر ته.

تفسیر: حضرت موسی علیه السلام داسی تخمین فرمائی ؤ چه د حضرت خضر علیه السلام د دغو حیرت راوړونکو واقعاتو ته په صبر او سکوت سره کتل ډیر دروند او لوی زړه غواړی نو ځکه د خپل د زړه آخری خبره ئی وویل چه که په دغه مرتبه بیا تری پوښتنه وکړم نو دی می بیا له خپله ځانه سره نه ملگری کوی او دی به پخپل دغه عمل کښی معذور وی - او ځما له لوری کوم الزام پر هغه باندی نشی عائد کیدی - ځکه چه ده د دریو مرتبو موقع راکړه او ده پخپله د حجت اتمام فرمائی دی.

فَانْطَلَقَا حَتَّىٰ إِذَا آتَيَا أَهْلَ قَرْيَةٍ اسْتَطْعَمَا أَهْلُهَا فَأَبَوْا أَنْ يُضَيِّفُوهُمَا فَوَجَدَا فِيهَا جِدَارًا يُرِيدُ أَنْ يَنْقُصَ فَأَقَامَهُ

بیا روان شول دواړه تر هغه پوری کله چه راغلل اهل د یوه کلی ته نو طعام وغوښت دوی له خلقو د هغه (کلی) څخه پس منع راوړه (هغو خلقو) له دی نه چه میل مستیا ورکړی دغه خلق دوی ته بیا وموند دوی (دواړو) په هغه

کلی کښی یو دیوال چه اراده ئی وه چه ونړیږی (یعنی نژدی ؤ لویدلو ته)
پس سم کړ (خضر) هغه دیوال (په یو شان ترمیم سره)

تفسیر: یعنی یوه کلی ته ورسیدل او د هغه له خلقو سره ئی ملاقات او کتنه وکړه - او داسی به ئی گڼل چه د دغه کلی خلق به د دوی سره د میلنو سلوک وکړی او دودی به ورکړی - مگر دغه سعادت د هغوی په برخه کښی نه ؤ - او دوی د موسی او خضر علیهما السلام په شان عزیزو مقربانو د میلستیا څخه انکار وکړ. نو د داسی معاملی د لیدلو څخه داسی په کار ؤ چه پر داسی تنگ زړه او بی مروتته خلقو دوی په قهریده. مگر خضر علیه السلام د قهر په ځای پر دوی احسان وفرمایه. د دوی یو لوی دیوال څوړند او کوږ شوی ؤ. او نژدی ؤ چه ونړیږی او خلق د هغه د چار چاپیره لری گرځیدل. حضرت خضر علیه السلام لاس او پښی ورلوځی (متی ونغاړی) کړی او هغه څوړند دیوال ئی ورسم کړ. او د انهدام له حالته ئی وساته.

تنبيه: په «حتی اذا اتیا اهل قرية» د اهل لفظ ئی ښائی د دی جهت راوړی وی چه دغه کلی ته د دوی راتگ محض علی سبیل العبور او مرور نه ؤ او نه په داسی یو صورت سره ؤ چه د دی ځای د هستیدونکو څخه بل په کوم سرای یا حجره کښی ئی اړولی وو. بلکه قصداً یی د دغه ښار له خلقو سره ملاقات فرمایلی دی او په ﴿سَلَامًا عَلَيْهِمْ﴾ کښی دوهم ځل د «اهل» د لفظ تصریح، د دوی د مزید تقبیح دپاره دی یعنی هغو هستیدونکو چه دوی ته لازم ؤ چه د دغو معظمو میلنو میلستیا ئی کړی وی، دوی مسافران او کوچیان نه وو چه داسی عذر او پلمه (بهانه) به ئی وړاندی کوله چه ځمونږ کوږ او کلی دلته نشته نو ستاسی میلستیا به څرنګه وکړی شو؟

قَالَ لَوْ شِئْتَ لَتَكُنْتَ عَلَيْهِ أَجْرًا

وویل (موسی خضر ته) که اراده کړی وی تا (د اخیستلو د اجر) نو خامخا به دی اخیستی وی (په سازولو د دی دیوال) مزدوری.

تفسیر: یعنی د دغه کلی خلقو د میلنو حق ونه پیژند چه ځمونږ میلستیا ئی کړی وی تا ولی خوشی ویریا د دوی څوړند دیوال ورتینگ کړ؟ که د هغه څه معاوضه دی اخیستی وی نو ځمونږ خوراک او نور ضروریات به تری په لاس راتله او دغو تنگ زړو بخیلاتو ته به هم تری لږ څه تنبیه کیده. گوندی دوی به پر خپلی دغی بد اخلاقی او بی مروتی لږ شرمیدل.

قَالَ هَذَا فِرَاقُ بَيْنِي وَبَيْنِكَ سَأُنَبِّئُكَ بِتَأْوِيلِ مَا لَمْ تَسْتَطِعْ عَلَيْهِ صَبْرًا

ووېل (خضر موسى ته) دا دى وقت د بيلتون په منع غما او په منع ستا كښى اوس به ژر خبر كړم تا (اى موسى!) په غرض د هغه كار چه ونه كړى شو تا طاقت په هغه باندې د صبر.

تفسير: يعنى له هغى وعدى سره سم ښائى چه اوس له ما ځنى تاسى بيلتون وفرمايئ! غما او ستا موافقت او گذاره سره گرانه ده - او له سره نشى كيدى ليكن پخوا له بيلتانه غواړم چه د دغو تيرو دريو واړو واقعاتو پت اسرار تاسى ته دريښكاره كړم - چه د هغو په فكر او چرت (خيال) كښى له تاسى څخه د صبر او استقامت شان قائم نشو پاتى.

حضرت شاه صاحب ليكي »په دغه مرتبه كښى موسى عليه السلام عمداً ترى پوښتنه وكړه - څو ترى مرخص شى ځكه وپوهيد چه دغه علم غما له مذاقه سره برابر نه دى. د موسى عليه السلام علم هغه ؤ چه د هغه په متابعت سره عامو مخلوقاتو ته فوائد او گټى ورسيدى - او د خضر عليه السلام هغسى شيان ؤ چه د هغه متابعت د نورو خلقو له لاسه نه ؤ پوره.

أَمَّا السَّفِينَةُ فَكَانَتْ لِمَسْكِينٍ يَعْمَلُونَ فِي الْبَحْرِ

هر څه هغه بېرى (چه ما سورئ كړى وه) نو وه دپاره د هغو عاجزانو چه كار به ئى كاوه په بحر (سيند) كښى.

تفسير: يعنى په سيند كښى محنت او مزدورى ئى كوله او خپلى كيدى ئى په هغه سره مړولى.

فَآرَدْتُ أَنْ أَعِدَّهَا وَكَانَ وَرَاءَ هُمْ قَلْبٌ يَأْخُذُ كُلَّ سَفِينَةٍ غَصْبًا ۝٩

نو وغوښته ما چه عيب ژنه كړم هغه حال دا چه ؤ لږ څه لرى له دوى نه يو پاچا چه اخيستې به ئى هره يوه بېرى په زور سره (نو ځكه مى سورئ كړه).

تفسير: يعنى په هم هغه لورى چه دغه بېرى روانه وه په هم هغه طرف يو ظالم پاچا ؤ چه هره يوه جوړه بېرى به ئى په زور سره نيوله او پخپل كار كښى د بيگار په ډول (طريقه) به بى په كار اچوله. نو ما وغوښته چه هغه بېرى عيب ژنه كړم څو د هغه ظالم پاچا له بيگاره خلاصه او د هم دغو مسكينانو د كار دپاره هم هغسى ورانه او ويجاړه پاتى شى ځكه چه په هم دغو ايامو كښى د هغه پاچا سړى په بېرى پسى راځى. كله چه هغه سورئ او عيب ژنه ومومى نو د هغى د

اخيستلو شخه به سترگي واپوي. په غينو آثارو کښي راغلي دي. کله چه د خطر موقع تيره شوه نو خضر عليه السلام ورغي او هغه بيړي ئي پخپل لاس بيا هم هغسي جوړه او سنباله کړه.

ماته مي کړله بيړي د مسکينانو = چه ورنشي دا په لاس د غاصبانو

مات اسباب چه وي په لاس کښي د مالکو = دير بهتر دي د قبضي د ظالمانو

وَأَمَّا الْعُلَمَاءُ فَكَانَ أَبُوهُمُ الْمُؤْمِنِينَ فَخَشِنَا أَنْ يُرْهِقَهُمَا طُغْيَانًا وَكُفْرًا ۝

او هر څه هلک (چه وژلي ؤ ما) پس وو مور او پلار د ده مومنان پس وويږيدو مونږ له دي چه وبه رسوي (مکلف به کړي دغه هلک) دوي په سرکشي او کفر (که ژوندي پاتي شي).

تفسير: اگر که فطرتاً هر مولود مسلمان پيدا کيږي. مگر وروسته له هغه د خارجي اثراتو تر تاثير لاندې راغلي په هم دغه هلکتوب کښي د غينو خرابو اعمالو اساس او بنياد پکښي لويږي چه د هغه کامل علم يواځي پاک الله ته وي خو بيا هم د هغه غيني آثار اهل البصيرت ته هم ورڅرگنديږي. د دغه هلک په نسبت رب العزت حضرت خضر عليه السلام ته پوه او خبر ورکړي ؤ چه د هغه بنياد پر خرابي او شرارت باندې مرکزيت نيولي دي که کبارت ته ورسيدې موجب د مضرت او د ده د بنوت مينه او محبت او د اميت او ابوت لطف او شفقت د ده د مور او پلار د کفر او معصيت او مذلت سبب گرځي نو د داسي يو هلک وژل د هغه د والدينو دپاره رحمت او د هغوي د ديني حفاظت سبب وگرځيد. د الله تعاليٰ دا منظور ؤ چه د هغه مور او پلار پر خپل ايمان قائم اوسي او د الله تعاليٰ حکمت مقتضي ؤ چه راتلونکي خطر او ممانعت د دوي له مخي لري شي نو خضر عليه السلام ته ئي حکم وکړ چه دغه هلک ووژنه. ده د پاک الله د وحی په امثال هغه هلک وواژه.

اوس دغسي سؤال چه «بنائي هلک ئي له سره نه پيدا کاوه او بيا ئي چه پيدا کړي ؤ بنائي چه ښه عمل ئي وړپه برخه کړي وي او دومره شرارت ئي نه وي ورکړي يا هغسي چه په مليونو کفار شته پريښودلي به ئي وي چه د هغه والدين به هم کافران کيده. يا د دغسي وړکيو چه بنياد او اساس ئي په خراپه او غلظه لويدي وي د هغو گمرد (تول) فهرست بنائي چه انبياء عليهم السلام ته ورکړي کيده خو ئي دوي وژل» د دغو گمردو (تولو) خبرو اجمالي جواب خو دا دي چه په (۱۷) جزء د الانبياء (۲۳) آيت (۲) رکوع کښي راغلي دي ﴿لَا يُسْئَلُ عَنْ آيَاتِهِ﴾ وَهُمْ يُسْئَلُونَ ﴿ او د تفصيلي جواب دپاره د «خير او شر» پر مسئله د مبسوط کلام ضرورت شته چه په دغو مختصرو فوائدو کښي نشي ځاييدې. هو! بنائي دومره مو په ياد وي چه په دنيا کښي

له هر سړی غځی چه الله تعالیٰ «خالق الكل» او «علیم او حکیم» منی د تکویناتو په متعلق په دی قسم سره په زرهاؤ سؤالونه کیدی شی چه د هغوی جواب د هیچا سره نشته او بالمقابل پرته (علاوه) د عجز او قصور له اعترافه بل هیڅ شی نشی کیدی. دلته د خضر علیه السلام په ذریعه د هغه یوه نمونه ورښوول مقصود ؤ چه د پاک الله د حکمتونو او د ده د تکوینیه ؤ مصالحو احاطه د هیچا له لاسه نه ده پوره کله د یوی واقعی ظاهری صورت په ظاهر کښی خراب او قبیح او بی موقعه راښکاری. لیکن هغه څوک چه د دغی واقعی په باطنی اعماقو او زوایاو باندی معلومات لری هغه پوهیږی چه په دغه کښی ډیر حکمتونه او مصالح پراته دی خضر علیه السلام د هغو مسکینانو د بیړی ډړه ورماته کړه. حال دا چه هغوی له ده سره ښه او احسان کړی ؤ او بلا اجرت ئی دی پر بیړی سور کړی ؤ. یو لوی کونکی ښکلی پیمخی هښیار هلک ئی خوشی چتی (فضول) او بیگناه او خطاء وواژه چه په ظاهر کښی دغه حرکت نهایت خراب او قبیح حرکت څرگندیده (ښکاره کیده) دیوال ئی سم او ساز کړ چه ظاهراً ئی پر هغو کلیوالو احسان وکړ. چه هغوی په ډیری بی مروتی له دوی سره معامله کړی وه که پخپله خضر علیه السلام په آخر کښی خپل د دغو اعمالو توجیهات نوی بیان کړی. نو تر نن ورځی پوری به گرد (تول) جهان د چرت په سیند کښی ډوب ؤ. یا «العیاذ بالله خضر علیه السلام به ئی د طعن او تشنیع هدف کاوه. له هم دغو مثالونو څخه د الله تعالیٰ د افعالو او د ده د حکمتونو اندازه وکړئ!

فَارَدْنَا أَنْ يُبْدِلَهُمَا خَيْرًا مِنْهُ زَكَوَةً وَأَقْرَبَ رَحِمًا ۝۸۱

نو وغوښته مونږ دا چه بدل ورکړی دوی ته رب د دوی (خیر بهتر غوره) له دی هلک څخه په پاکی (صلاح) کښی او ډیر نژدی به وی له جهته د رحم مهربانی.

تفسیر: یعنی د هغه هلک په وژلو سره د ده د والدینو ایمان محفوظ پاتی شو او هغه صدمه چه دوی ته ورسیده الله تعالیٰ اراده لری چه د هغی تلافی په داسی یوه مولود سره وکړی چه په اخلاقی صفاتو او مزایاو د هغه مقتول هلک څخه ډیر ښه او د مور او پلار د شفقت او مهربانی مورد وگرځی. او هغه به د خپل مور او پلار سره زیات محبت ولری او په ډیر تعظیم او ښه سلوک ورواندی کیږی وروسته له هغه الله تعالیٰ هغوی ته یوه صالحه جینیع ورطاء کړه چه له یوه نبی سره په نکاح منسوبه شوه. او یو بل نبی د دی له گیدی څخه پیدا شو چه بالوسيله یو لوی امت د دوی په برکت د سعادت مفخرت وموند.

وَأَمَّا الْجِدَارُ فَكَانَ لِغُلَامَيْنِ يَتِيمَيْنِ فِي
الْمَدِينَةِ وَكَانَ تَحْتَهُ كَنْزُهُمَا وَكَانَ أَبُوهُمَا صَالِحًا فَأَرَادَ
رَبُّكَ أَنْ يَبْلُغَا أَشُدَّهُمَا وَيَسْتَخْرِجَا كَنْزَهُمَا رَحْمَةً مِّن رَّبِّكَ
وَمَفْعَلَتُهُ عَنِ أَمْرِ ذَٰلِكَ تَأْوِيلُ مَا لَمْ تَسْطِعْ عَلَيْهِ صَبْرًا ﴿۱۸﴾

او هر خه (هغه) دیوال (نریدونکی چه ساز می کر) پس و د هغو دوو هلکانو یتیمانو په (هغه) ښار کښی او و لاندی د هغه (دیوال) خزانه د دغو دواړو او و پلار د دوی صالح، نو اراده وکړه رب د تا چه ورسپړی (دغه دواړه) قوت (د غلमितوب) خپلو ته او بیا ئی راوباسی هغه (خښی کړی شوی) خزانی خپلی (محض) له جهته د رحم مهربانی له جانبه د رب د تا، او نه دی کړی ما دغه تیر اعمال (چه تا ولید) له خپله ځانه (او په حکم او فکر خپل) دغه دی (دری واړه) جوابونه د هغو پښو چه طاقت نشو کولی تا پر هغه د صبر.

تفسیر: یعنی که هغه دیوال لویده نو د هغو یتیمانو هغه خزانه چه تری لاندی خښه کړی شوی وه راخرگندیده. او بدنیتو خلقو به هغه رايستله د دغو یتیمانو پلار یو ښه صالح سړی و. د هغه د نیکی په رعایت د الله جل جلاله اراده داسی وشوه چه د دغو یتیمانو د مال حفاظت وکړی شی. نو ما د الله جل جلاله په حکم هغه دیوال سم کړ. چه هغه هلکان وروسته له غلमितوبه د خپل پلار خزانه بیا وموندلی شی. وائی چه په دغه خزانه کښی برسیره پر نورو اموالو یوه د سرو زرو تخته هم وه چه پری «محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم» ښکلی شوی و. نو ای موسی علیه السلام هر هغه کار چه د الله تعالی په حکم اجرا شوی وی عبادت دی او پر هغه باندی مزدوری (بازه) اخیستل د مقربانو کار نه دی.

تنبیه: د دی قصی په شروع کښی د حضرت خضر علیه السلام د نبوت او ولایت په متعلق خه شی چه مونږ ښکلی دی هغه دی بیا دلته یو ځلی ولوست شی. وروسته د «ذوالقرنین» قصه راځی. چه دغه هم د هغو دریو شیانو څخه ده. چه د هغو په نسبت د یهودانو په مشوره قریشو پوښتنه کړی وه. د «روح» په متعلق لازمه جواب د «بنی اسرائیل» په سورت کښی تیر شو. د «اصحاب الکهف» د قصی په نسبت د هم دغه «الکف» د سورت په ابتداء کښی معلومات ورکړ شو. دغه دی چه د دریم سؤال په نسبت اوس لازمه ارشاد کیږی.

وَيَسْأَلُونَكَ عَنِ ذِي الْقَرْنَيْنِ قُلْ سَأَتْلُو عَلَيْكُمْ مِنْهُ ذِكْرًا إِنَّمَا مَثَلُ الْإِنْسَانِ فِي الْأَرْضِ وَاتَّبِعْنَاهُ مِنْ كُلِّ شَيْءٍ سَبَبًا ۝۸۲

او پوښتنه کوي مشرکان (په ښوولو د يهودانو) له تا نه له قصي د ذوالقرنين؛
ووايه (ای محمده! دوی ته) اوس به زه ولولم پر تاسي له ده څه احوال؛
پيشکه چه مونږ قدرت ورکړی ؤ ده ته په ځمکه کښي او ورکړی ؤ مونږ ده ته
(له هر محتاج اليه) څيز څخه يوه لياره (روښانه رسوونکي مقصد ته).

تفسير: هغه پاچا ته ځکه «ذوالقرنين» وائي چه د دنيا دواړو څنډو (مشرق و مغرب) ته تللی
ؤ. ځينی وائي چه دغه د رومي «اسکندر» لقب دی.

ځينی وائي کوم بل مقبول ديندار الله منونکی پاچا له دی نه پرمبی تير شوی ؤ.

«حافظ ابن حجر رحمه الله عليه» په «فتح الباری» کښي په متعددو وجوهو او دلائلو سره دغه
دوهم قول ته ترجيح ورکړی ده.

د رواياتو له مجموعی څخه ظاهريږي چه «ذوالقرنين» د حضرت ابراهيم عليه السلام معاصر ؤ -
او د ده په دعاء او برکت سره پاک الله ده ته خارق العاده سامان او وسائل عطاء فرمائي ؤ -
چه د هغو په ذريعه ده ته د مشرق او مغرب په سفر کښي بری په برخه شو. او پر محير العقول
فتوحاتو ئي قدرت وموند. حضرت خضر عليه السلام د ده وزير ؤ. ښائي له هم دی جهته قرآن
شريف د خضر عليه السلام قصي سره متصله د هغه قصه بيان فرمائي د عربو قديمی شعراؤ پخپلو
اشعارو کښي د «ذوالقرنين» نوم په ډير لويښي او عظمت سره ياد کړی دی او د ده پر عربيت
ئې فخر کړی دی. له دی نه ظاهريږي چه دغه «ذوالقرنين» د تاريخي عهد څخه پخوا کوم جليل
القدر عربي پاچا ؤ. ښائي اسکندر ته به ئي د هغه سره د يوه راز (قسم) مشابهت له سببه
«ذوالقرنين» ويلى وی اوس د قديمه ؤ آثارو اروپائی ماهرين د قديمی سامی عربو د داسی عظيم
الشانو سلطنتونو سراغ او نښه لگولی ده چه د هغوی کومه مفصله تذکره په تاريخي اوراقو کښي
له سره نشته. بلکه د ځينو ممتازو او مشهورو سلاطينو د نومونو د تذکری پوری هم په تاريخي
کتابونو کښي نشته. مثلاً «حمورابي» پاچا چه اغلباً د حضرت ابراهيم عليه السلام په عهد کښي
ئې ژوندون کاوه او د هغه په نسبت ويلى کيږي چه د دنيا پرمبني مقنن ؤ. چه د هغه قوانين د
بابل په مناره (خلی) کتلی شوی په لاس راغلی دی او انگلیسی ترجمه ئې شائع شوی ده - د
پخوانيو کتاباتو څخه د ده عجيب او غريب عظمت ثابتيږي په هر حال «ذوالقرنين» به د هم
دغی کورنی ځنی د کوم پاچا نوم وی.

فَاتَّبِعْ سَبِيلَهُ حَتَّىٰ إِذَا بَلَغَ مَغْرِبَ الشَّمْسِ وَجَدَهَا تَرْبُّ فِي عَيْنٍ حَمِئَةٍ

پس ونيوله ده لياره (او هغه اسباب چه وئى رساوه مغرب ته) تر هغه پورى چه ورسيد غځاى د پريوتلو د لمر ته نو وئى مونده دغه (لمر) چه ډوبيده په (لويه) چينه كښى (لكه سيند ډك) له تورو ختو.

تفسير: يعنى د سفر ترتيب او تجهيز او سر رشته ئى وكړه (او پيړوى وكړه ذوالقرنين د هغى ليارى چه د مغرب په لورى تله تر هغه پورى چه ورسيد غځاى د پريوتو د لمر ته نو ذوالقرنين وموند دغه لمر لره چه ډوبيده په يوه لويه چينه كښى لكه سيند ډك له تورو ختو) يعنى داسى ئى په نظر راغى لكه چه په سمندر كښى سفر كوونكو ته هم ښكارى چه لمر له اوبو څخه وځى او په اوبو كښى ډوبيدلى. حضرت شاه صاحب رحمة الله عليه ليكي. «ذوالقرنين ته داسى شوق پيدا شو چه وگورى چه د دنيا ودانى تر كومه غايه پورى اوږده شوى ده. نو د مغرب په طرف كښى تر هغه غايه پورى ورسيد چه چيكره او دلدل ؤ چه پرى نه انسان او نه پيرى تيريدى شو - نو د الله تعالى د ملك حدود ئى معلوم نشو كړى».

وَوَجَدَ عِنْدَهَا قَوْمًا قُلْنَا يٰ ذَا الْقُرْنَيْنِ اِمَّا اَنْ تُعَذِّبَ وَاِمَّا اَنْ تَنْجِيَهُمْ حَسِّنَا ﴿٨٧﴾

او وئى مونده نژدى هغه ته يو قوم (د كفارو)؛ وويل مونږ اى ذوالقرنينه يا خو په عذاب كړه دغه خلق (كه ايمان رانه وړى په قتل سره) يا ونيسه په دوى كښى يوه ښه لياره (كه ايمان راوړى په ارشاد او نصيحت سره).

تفسير: يعنى «ذوالقرنين» ته مونږ پر هغو خلقو د دغو دواړو خبرو قدرت وركړ - لكه چه هر پاچا او حاكم ته په نيكو او بدو باندې داسى قدرت حاصل وي. كه غواړى خلق عذابوى او ځان ته بدنامى حاصلوى - او كه غواړى عدل او انصاف او نيكي اختياروى او خپل د خير ذكر باقى پريږدى يا به ئى دا مطلب وي چه هغه خلق كافران وو - مونږ «ذوالقرنين» ته اختيار وركړ - چه كه وغواړى هغوى ووژنى يا پرمبيغ د اسلام په لورى دعوت او بلنه ورته وركړى. نو «ذوالقرنين» دغه دوهم شق اختيار كړ.

قَالَ اِمَّا مَنْ ظَلَمَ فَسَوْفَ نَعَذِّبُهُ ثُمَّ يُرَدُّ إِلَىٰ رَبِّهِ فَيُعَذِّبُهُ عَذَابًا ثَكْرًا ﴿٨٨﴾ وَاِمَّا مَنْ

اَمِنْ وَعَمِلَ صَالِحًا فَلَهُ جَزَاءٌ الْحُسْنَىٰ وَسَنَقُولُ لَهُ مِنْ اَمْرِنَا يُسْرًا

نو وویل (ذوالقرنین) هر شه هغه شوک چه ظلم ئی وکړ (په نفس خپل په دوام د کفر) پس ژر به په عذاب کړو دی (په دنیوی عذاب) بیا به بوتلی شی (طرف د) رب خپل ته پس په عذاب به کړی (الله) دی په عذاب لوی سره (په عقبی کښی). او هر هغه چه ایمان ئی راوړ او عمل ئی وکړ صالح پس ده ته ده جزاء نیکه (په دارینو کښی چه نعمت او جنت دی). او ژر ده چه ویه وایو ده ته له کاره خپله آسانه (په ده باندی).

تفسیر: یعنی په آخرت کښی به نیکي ومومی او په دنیا کښی مونږ پر دوی شه سختی نه راولو بلکه د خپل کار دپاره هر کله چه دوی ته کومه خبره ووايو نو په سهولت او نرمی سره ورته وایو فی الحقیقت هر هغه پاچا چه عادل وی د هغه کار او د عمل طرز به هم داسی وی چه له بدانو سره بدی کوی او هغوی په سزا رسوی او له نیکانو سره لطف او نرمی کوی - لکه چه «ذوالقرنین» هم دغه طریقه ځان ته غوره کړی وه.

ثُمَّ اتَّخَذَ سَبِيلًا

بیا ئی ونيوله بله لياره (او هغه اسباب چه رساوه ئی مشرق ته).

تفسیر: یعنی د مغربی سفر څخه فارغ شو او د مشرق په طرف د خپل سفر په تجهیز، ترتیب او سر رشته مشغول شو - په لوی قرآن او حدیث کښی دغه نه ده تصریح شوی چه د «ذوالقرنین» دغه ګرد (تول) سفرونه د فتوحاتو او ملک نیولو دپاره ؤ. ممکن دی چه د محض سیر او سیاحت په ډول (طریقه) وی. د دغو سفرونو په ضمن کښی دی به پر هغو اقوامو هم تیر شوی وی چه د ده تر حکومت لاندی راغلی وو او ځینی نور اقوام به وی چه «ذوالقرنین» ئی یو زورور پاچا لیدلی او ګنلی وی، د ظالمانو په مقابل کښی به ده ته خپل عرضونه او فریادونه وړاندی کړی وی چه د هغو ګردو (تولو) انسداد به «ذوالقرنین» پخپل فوق العاده قوت او زور سره کړی وی - لکه چه اوس د «یاجوج او ماجوج» قصه راځی. والله اعلم.

حَتَّىٰ اِذَا بَلَغَ مَطْلِعَ الشَّمْسِ وَجَدَهَا تَطْلُعُ عَلٰی قَوْمٍ لَّمْ يَجْعَلْ لَهُم مِّنْ دُونِهَا سِتْرًا

تر هغه پوری کله چه ورسید غای د راختلو د لمر ته نو وئی موند هغه (لمر) چه راخوت پر یوه قوم باندی چه نه وه گرغولی مونږ دوی ته له لاندی د دی (لمر) کومه پرده .

تفسیر: یعنی د مشرق په انتها کښی ئی داسی قوم ولید چه د لمر اشعه (پلوشی) مستقیماً بی له ممانعه او بی له حجاب ورسیدی دا خلق به وحشیان او ځنگلیان وی - د کور جوړولو او د چت پتولو چل به ئی هم نه ؤ زده یا به پکښی دود (رواج) او دستور نه وو - لکه چه اوس هم په دیرو وحشیو او ځنگلیو او ځینو کوچیانو کښی هم دغه دود او دستور او رواج لیده کیږی .

كَذَلِكَ وَقَدْ أَحَطْنَا بِمَا لَدَيْهِ خُبْرًا^{۹۱}

هم داسی ؤ (حال د ذوالقرنین چه مذکور شو) او په تحقیق احاطه کړی وه مونږ په هغه شی باندی چه د ده څخه ؤ (له لښکرو او لوازمو) له جهته د خبردارۍ.

تفسیر: یعنی د «ذوالقرنین» د مشرق او د مغرب د سفر کوم کیفیت چه بیان کړی شو هغه په واقع کښی هم داسی دی. هغه وسائل چه د ده سره ؤ - او هغه حالات چه ده ته وروړاندی شوی دی - پر هغو گرددو (تولو) ځمونږ علم محیط دی. ښائی چه مؤرخینو به په دغه مورد کښی بل څه ویل - او هغه به فی الحقیقت هم دغومره قدر وی چه وفرمایه شو. ځینو مفسرینو د «کذلک» مطلب داسی اخیستی دی هغه رویه چه «ذوالقرنین» د مغربی اقوامو په نسبت اختیار کړی وه کتمت (هوبهو) هم هغه رویه ئی د مشرقی اقوامو سره هم اختیار کړی وه (والله اعلم).

ثُمَّ اتَّبَعَ سَبَبًا^{۹۲} حَتَّىٰ إِذَا بَلَغَ بَيْنَ السَّدَّيْنِ وَجَدَ مِنْ دُونِهِمَا قَوْمًا لَا يَكَادُونَ يَفْقَهُونَ قَوْلًا^{۹۳}

بیا ونيوله ده بله لپاره (او تیار ئی کړ نور اسباب). تر هغه پوری چه ورسید منع د دواړو غرونو ته نو وئی موند وړاندی د دغو دواړو (غرونو) داسی قوم چه نه ؤ نژدی (اکثر د دوی) چه وپوهیږی په خبره (د ذوالقرنین) باندی .

تفسیر: دغه دریم سفر ئی پرته (علاوه) له مشرقه او مغربه د کوم دریم جهت په طرف کری و مفسرین دغه ته د شمالی سفر وائی خو په قرآن او حدیث کښی د هغه څه تصریح نشته. **تنبیه:** د دغه قوم او «یاجوج، ماجوج» په منځ کښی به دغسی دوه غرونه حائل و چې پر هغو به ختل ناممکن و خامخا د دغو دواړو غرونو په منځ کښی به کومه دره وه - چې له هغی خلاصی لیاری به «یاجوج، ماجوج» راتلل - او خلق به ئی شکول - او راز راز (قسم قسم) ظلمونه او زیاتی به ئی پری کولی - او بیرته به تلل.

قَالُوا يٰۤاَيُّهَا الْقَرْنَيْنِ اِنَّ يٰۤاَجُوۡجَ وَمَۤا جُوۡجَ مُفْسِدُوۡنَ فِى الْاَرْضِ فَهَلْ يَجْعَلُ لَكَ خَرْجًا عَلٰۤى اَنْ يَّجْعَلَ بَيْنَنَا وَبَيْنَهُمۡ سَدًاۙ ﴿۱۶﴾

وویل دغو (ترجمانانو) ای ذوالقرنینه! بیشکه چه یاجوج او ماجوج فساد کوونکی دی په ځمکه کښی پس آیا (حکم کوی ته چه) مقرر کړو تاته څه خرج محصول لپاره د دی کار چه جوړ کړی ته په منځ ځمونږ او په په منځ د دوی کښی یو دیوال.

تفسیر: د «ذوالقرنین» د فوق العاده اسبابو او وسائلو او قوت او حشمت د لیدلو څخه دوی ته به داسی خیال پیدا شوی وی چه ځمونږ د دغو تکالیفو او مصائبو انسداد به د ده له لاسه پوره وی نو ځکه ئی عرض وکړ چه «یاجوج، ماجوج» ځمونږ په ملک لویه غلبه او شورماشور غورځوی او تل راځی مونږ وژنی، او ځمونږ مال او شته تالا کوی او مونږ په راز راز (قسم قسم) ربړو (تکلیفونو) آخته کوی. که تاسی ځمونږ او د هغوی په منځ کښی کوم تینګ او کلک دیوال او سد راجوړ کړئ، چه مونږ پری محفوظ شو نو پر دغه کار هر څومره لګښت چه وشی مونږ د هغه مال تأدیی ته حاضر یو - ښائی چه تاسی دغه مصرف زمونږ د مالیی او محصول او اجرت په شان تحصیل کړئ!

تنبیه: «یاجوج ماجوج څوک دی؟» په کوم ملک کښی اوسیږی؟ د «ذوالقرنین» هغه جوړ کړی سد (د اوسپنی دیوال) چیری دی؟ دا هغه سوالات دی چه د هغو په متعلق د مفسرینو او مؤرخینو اقوال سره مختلف دی. ځما خیال دا دی (والله اعلم) چه د «یاجوج ماجوج» قوم د عامو انسانانو او پیریانو په منځ کښی یو برزخی مخلوق دی. او لکه چه «کعب الاحبار» ویلی دی او «نوی» په فتاوی کښی له ګردو (تولو) علماؤ ځنی نقل کړی دی د دوی د نسب سلسله د پلار له طرفه آدم علیه السلام ته منتهی کیږی، مګر د مور له لوری بی بی حواء رضی الله تعالی عنها ته نه رسیږی. ګواکی دوی له نورو انسانانو سره یواځی په پلار کښی شریکان دی څه عجب

چه «لوی دجال» چه تمیم داری هغه په کومه جزیره کښی بندی او مقید لیدلی ؤ. د هم دغه قوم څخه وی - کله چه حضرت مسیح علیه السلام چه محض د یوه آدمی زاد بی بی مریمی صدیقی رضی الله تعالی عنها له بطنه د ملکیه ؤ نفخه ؤ په ذریعه پیدا شوی دی او وروسته د من السماء له نزوله به دجال وژنی په دغه وقت کښی به دغه قوم «یاجوج ماجوج» هم پر دنیا خروج کوی - او بالاخر به د مسیح علیه السلام په فوق العاده دعاء مری.

اوس دغه قوم چیری دی؟ او د «ذوالقرنین» د اوسپنی دیوال چیری واقع دی؟ نو هر هغه څوک چه دغه گرد (تول) اوصاف - تر خپل نظر لاندی ونیسی چه د هغه ثبوت د دغه قوم او د اوسپنی د دیوال په متعلق په لوی قرآن او صحیحه ؤ احادیثو کښی شته - نو هغه به وائی د هغو اقوامو او ملکونو او دیوالونو نښه او پته چه خلقو په خپله رایه سره ورکری ده - پر هغو د دغو اوصافو مجموعی ځنی یو وصف هم نه موندلی کیږی - لهدا هغه خیالات صحیح نه ښکاری - او له صحیحه ؤ احادیثو څخه انکار - یا د نصوصو بعیده تأویلات له دی نه خلاف دی. پاتی شوه د مخالفینو دغه شبهه - چه مونږ گرد (تول) د ځمکی مخ لتولی دی مگر هیچیری د دغو شیانو نښه او پته مو نه ده موندلی؟

نو د دغی شبهی د جواب دپاره ځمونږ مؤلفینو د پتی او نښی ښوولو دپاره ډیر زیار (محنت) او کوشښ ایستلی دی خو د دی صحیح جواب هم دغه دی - چه «علامه آلوسی بغدادی» ورکری دی

«مونږ ته د هغه موقع نه ده معلومه او ممکن دی چه ځمونږ او د هغه په منځ کښی په دغه حاضره زمانه کښی لوی لوی سیندونه حائل وی - او په هغه وقت کښی له کومی لوئی وچی سره لکه (سائیریا) او (امریکا) به نښتی وی - او داسی دعوی چه مونږ پر تول بر او بحر (وچه او لونده) حالاً وماضیاً و آتیاً محیط شوی یو واجب التسلیم نه دی. عقلاً جائز دی هم هغسی چه له نن ورځی (۱۳۲۳ ش) تر نژدی پنځه سوه کلونو د مخه پوری د امریکی براعظم نه ؤ راڅرگند شوی اوس هم ویلی شو چه ممکن دی داسی بل کوم براعظم هم موجود وی چه تر اوسه پوری به مونږ له هغه ځنی معلومات نه لرو. او امکان شته چه لږ وقت وروسته یا به مونږ هلته ورسپیږو - یا هغه خلق به مونږ ته ځان ورسوی.

د سمندر د دیوال تحقیقات چه د «آسترلیا» په شمال مشرقی ساحل واقع دی او څه وقت پخوا له دی نه د یو برطانوی سائنس دان «ډاکتر سی ایم بنگ» تر کتنی او هدایاتو جاری وو دغه دیوال له زر میله زیات اوږد او په ځینو ځینو مقاماتو کښی تر دوولسو میلو پوری عریض او زر فیهته ارتفاع لری، چه پری ډیر مخلوق هستوگنه لری هغه ډله چه د دغه کار دپاره روانه شوی وه خپل یو کلنی تحقیقات ئی پای (اخر) ته رسولی دی چه د هغه د رپوټ د لوستلو څخه د سمندر عجیب او غریب اسرار منکشف کیږی او انسان ته د حیرت او استعجاب یوه نوی دنیا معلومیږی. بیا نو څرنگه داسی دعوی کیدی شی چه مونږ پر گردو (تولو) بریه ؤ او بحریه ؤ مخلوقاتو او موجوداتو خبردار، او د هغو مکمل اکتشافات حاصل کړی دی! په هر حال کله

مخبر صادق چه د هغه صدق په قطعیه و دلائلو ثابت دی د دی دیوال څخه سره د هغه د اوصافو خبر راکړی دی نو پر مونږ واجب دی چه د هغه تصدیق وکړو او د هغو د واقعاتو په انتظار کښی سترگی په لیار ولرو چه د مشککینو او منکرینو علی الرغم هرومرو (خامخا) راتلونکی دی.

ستبدی لک الایام ما کنت جاهلا = ویاتیک بالانخبار من لم تزود

هغه شی چه ته پری اوس ښه نه پوهیږی = درڅرگند به ئی زمان کړی لکه لمر بیا

قَالَ مَا مَكَّنِّي فِيهِ رَبِّي خَيْرٌ فَأَعِينُونِي بِقُوَّةٍ أَجْعَلْ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَهُمْ رَدْمًا ۝۱۵

وویل (ذوالقرنین) هغه چه اقتدار راکړی دی ماته په هغه (شی) کښی رب غما خیر ډیر غوره دی (له ورکړی د تاسی نه چه محصول دی) پس مرسته (مدد) وکړئ تاسی له ما سره (په زیار (محنت) غما کښی تول) په (انسانی) قوت (او عمل نه په مال) سره چه جوړ کړم په منځ د تاسی او په منځ د دوی کښی یو پریر (او محکم) دیوال.

تفسیر: یعنی مال له ما سره ډیر دی مگر په لاسونو او پښو له ما سره په زیار (محنت) او زحمت تیرولو کښی مرسته (مدد) وکړئ!

أَتُونِي زُبَرَ الْحَدِيدِ حَتَّىٰ إِذَا سَاوَىٰ بَيْنَ الصَّدَفَيْنِ قَالَ
انفُخُوا حَتَّىٰ إِذَا جَعَلَهُ نَارًا قَالَ أَتُونِي أُفْرِغْ عَلَيْهِ قِطْرًا ۝۱۶

راواخلئ تاسی ماته تختی د اوسپنی تر هغه پوری (ئی ایښودلی چه) برابر شو دا دیوال په منځ د دوو څوکو (د غرو) نو وویل (ذوالقرنین) چه پو کړئ! (پر دغو سکرو چه اچولی شوی دی په منځ د تختو د اوسپنی نو پو ئی کړل) تر څو چه وگرځوله دغه (اوسپنه) اور وویل (ذوالقرنین) راوړئ ماته چه توئی کړم په دی دیوال زیر (ویلی شوی).

تفسیر: یعنی رومی ئی د اوسپنی لوئی لوئی تختی سر په سر لاندی باندی سره کیښودی - او یو له بل سره ټینگی او کلکی ئی کړی - څه مهال چه د هغو لوړوالی (دنگ والی) د دواړو غرونو څوکو ته ورسید (نو پری لرگی او سکاره انبار کړل شول) او خلقو ته ئی امر ورکړ چه د

دغه اور په لگولو او پو کولو کښی راسره مرسته (مدد) وکړئ (چه په یوه آن او یوه شیبه کښی له یوه سره تر بل سره پوری او له پاسه تر ښکته پوری یو غلی ولگیږی او بیا ژر تری لری او گوښه شی) کله چه اوسپنه د اور پشان سره او مگرد (تول) سره یو جسم شوه - په دغه وقت کښی ویلی شوه ژیر ئی پری راتونی کړه - چه د هغو اوسپنو په درزونو او چاودونو کښی ننوتل - او بیخی ئی نژدی او پیوست کړه او کرده (توله) سره یو شوه - او د یو سخت غرنی دیوال پشان وگرځید - دغه مگرد (تول) کارونه په دغه زمانه کښی ظاهراً د یوه خارق العاده طریقی سره به انجام موندلی وی چه ښایی هغه د «ذوالقرنین» له کرامته وگنله شی - یا ممکن دی چه په هغه وقت کښی به داسی اقسام آلات او اسباب موندلی کیده چه پر هغو اوس غمونږ علم نه رسیږی.

فَمَا اسْطَاعُوا أَنْ يَظْهَرُوهُ وَمَا اسْتَطَاعُوا لَهُ نَقْبًا ۝۱۵

پس طاقت به نه وی د دوی چه وخیژی پری (او ښکاره شی پری له جهته د لوړوالی (دنگ والی) او ښویوالی) او نه به طاقت وی د دوی دغه (غره) ته د سوری کولو (له جهته د سختوالی او پیروالی).

تفسیر: یعنی الله تعالیٰ فی الحال یأجوج مأجوج ته دغه قدرت نه دی ورکړی چه دغه دیوال سوری کړی یا ئی ونړوی او تری تیر شی.

قَالَ هَذَا رَحْمَةٌ مِنْ رَبِّي فَإِذَا جَاءَ وَعْدُ رَبِّي جَعَلَهُ دَكَّاءَ وَكَانَ وَعْدُ رَبِّي حَقًّا ۝۱۶

وویل (ذوالقرنین) دغه (اتمام د سد) او اقتدار غمونږ په جوړلو د هغه یو رحمت دی له جانبه د رب غما (پر مخلوقاتو) نو هر کله چه راغله وعده د رب غما (په خروج د دغو قبیلو) نو وبه گرځوی دا (سد) هوار برابر له غمکی سره، او ده وعده د رب غما حقه (رښتیا ثابته).

تفسیر: یعنی محض د الله تعالیٰ په مهربانی دغه سد قائم شو او تر معینه میعاده پوری به قائم پاتی شی له صحیحه و احادیثو څخه معلومیږی چه د حضرت مسیح علیه السلام د نزول او د دجال د قتل وروسته قیامت ته نژدی د یأجوج مأجوج د وتلو وعده ده نو دغه سد به له منځه لری کړ شی - او دغه دیوال به دوی ونړوی او په هومره یو کثیر تعداد به دوی تری ووځی او

راتونیری چه د هغوی شمیر پرته (علاوه) له الله تعالیٰ بل هیچا ته به نه وی معلوم - گرد (توله) دنیا به د دوی له مقابلی عاجزیری - حضرت مسیح علیه السلام ته به حکم ورکړ شی چه غما له خاصو بندگانو سره پر «طور» باندی لار شه - بالآخر مسیح علیه السلام د الله په دربار کښی دعاء او راز او نیاز وکړی - نو وروسته له هغه پر یاجوج ماجوج باندی یوه غیبی وباء مسلطه کیږی - او گرد (تول) سره یو ځلی مړه کیږی ، زیات تفصیلات دی د احادیثو په کتابونو کښی په «باب امارات الساعة» کښی ولید شی.

(دلته د ذوالقرنین حکایت تمام شو - نو بیا فرمائی الله تعالیٰ)

وَتَرَكْنَا بَعْضَهُمْ يَوْمَئِذٍ يَمُوجُ فِي بَعْضٍ وَنُفِخَ فِي الصُّورِ فَجَمَعْنَاهُمْ جَمَاعًا
وَعَرَّضْنَاهُمْ يَوْمَئِذٍ لِلْكَفْرِ عُرَضًا ۝

او پری به ېږدو ځینی د دوی په دغه ورځ (د وتلو) کښی چه موج به وهی (له ډیر ازدحامه او ننوځی) په ځینو نورو کښی او پو به کړی شی په صور (شپیلی) کښی پس راجمع به کړو مونږ دغه (مخلوقات) تول (لپاره د جزاء) او وړاندی (نژدی او ښکاره) به کړو جهنم (دوزخ) په دغی ورځی کښی کافرانو ته په وړاندی (او نژدی او ښکاره) کولو سره (دپاره د هیبت).

تفسیر: یعنی یاجوج ماجوج د سمندر د موجونو او لویو څپو په شان په بیسماره تعداد غند، غند د لویو سیندونو د لویو لویو څپو په ډول (طریقه) راوځی او راتونیری. یا ئی دا مطلب چه د هول او خوف او ویری او اضطراب لامله (له وجی) به گرد (تول) مخلوقات سره ګډود او خلط ملط شی - جن او انس به یو له بله سره ننوځی او یو لوی شور ماشور او سخته غلبله به جوړه شی - بیا به د قیامت علائم ښکاره شی - او د اسرافیل علیه السلام صور (شپیلی) به وپوګله شی. وروسته له هغه به گرد (تول) خلق د الله تعالیٰ په حضور کښی د محشر په ډګر کښی سره راتولیری. او وړاندی به راځی - او دوزخ به د کفارو په منځ کښی وړاندی کیږی. ښائی د کفارو تخصیص د دی دپاره کړی شوی وی چه اصلاً دوزخ د هم دغو دپاره تیار شوی دی او د دوی پر سترگو باندی په دنیا کښی پردی لویدلی وی چه پر هغه ئی یقین او باور کړی وی - او اوس هغه پرده تری لری شوی ده.

لَا الَّذِينَ كَانَتْ أَعْيُنُهُمْ فِي غَطَاٍ عَنْ ذِكْرِي وَكَانُوا لَا يَسْتَطِيعُونَ سَمْعًا ﴿١٠﴾

هغه کافران چه وی (د زړه) سترگی د دوی په پرده کښی (له ډیره غفلته) له یاده غما او وو دوی چه نه توانیدل اوریدل (د کلام د حق له جهته د بغض د نښې).

تفسیر: یعنی پخپله د دوی د عقل سترگی نه وی پرانستلی چه د قدرت دلائل او نښی ئی پری لیدلی وی - او باور او یقین ئی پری راوړی وی - او د الله تعالی په یاد کښی لگیدلی وی - او له ډیره ضده او عناده د هیچا خبره ئی نه آوریده - او هغه چه بل چا ده ته ورښوده پر هغه پوهیدلی وی.

أَفَحَسِبَ الَّذِينَ كَفَرُوا أَنْ يَتَّخِذُوا
عِبَادِي مِنْ دُونِي أَوْلِيَاءُ إِنَّا أَعْتَدْنَا جَهَنَّمَ لِلْكَافِرِينَ نُزُلًا ﴿١١﴾

آیا گمان کوی هغه کسان چه کافران شوی دی د دی چه نیسی دوی بندګان غما (عیسی - عزیر - ملائک) پرته (علاوه) له ما څخه دوستان (معبودان چه زه دوی نه په عذابوم بلکه) بیشکه مونږ تیار کړی مو دی جهنم (دوزخ) دپاره د کافرانو پړاو (یا میلستمیا)

تفسیر: آیا منکرین داسی گمان کوی چه غما د خاصو بندګانو مسیح علیه السلام عزیر علیه السلام روح القدس علیه السلام ملائک د عبادت کولو په سبب به دوی د خپل حمایت او مرستی (مدد) دپاره ودروی ﴿كَأَلَيْسَ لَكُمْ عِبَادَةٌ وَفِي دُونِ اللَّهِ﴾ له سره داسی نه دی! دوی پخپله به ستاسی د دغو حرکاتو څخه د بیزاری اظهار وفرمائی او ستاسی په مقابل کښی به د مدعی په شان په ضد او عناد د تاسی ودریږی. (نو تاسی ته نه ښائی چه په دغه فکر او خیال کښی مغرور پاتی شئ چه په عقبی کښی به تاسی ته څه سزا نه درکوله کیږی بلکه په عذابیرئ او دوزخ تاسی ته تیار او په انتظار دی) یعنی په دغه چرت - خیال او فریب کښی مه اوسیرئ! هلته به هیڅوک ستاسی پوښتنه هم نه کوی. هو! مونږ ستاسی دپاره میلستمیا تیاره کړی ده د دوزخ له اوره او له قسما قسم عذابونو څخه (اعاذنا الله منها).

قُلْ هَلْ نُنَبِّئُكُمْ بِالْأَخْسَرِينَ أَعْمَالًا ﴿١٢﴾ الَّذِينَ ضَلَّ سَعْيُهُمْ

فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَهُمْ يَحْسَبُونَ أَنَّهُمْ يُحْسِنُونَ صُنْعًا ﴿١٧﴾

ووايه (ای محمده! دوی ته) آیا خبر کړو تاسی په ډیرو سختو زیانکارانو باندی له جهت د عمله؛ دوی هغه کسان دی چه ورک (او توی تللی) دی مندی (او زیار) د دوی په دغه ژوندون لږ خسیس کښی (ځکه چه غافلان وو له آخرته) حال دا چه دوی گمان کوی د دی چه بیشکه دوی ښه کوی کار (او عمل او په واقع کښی داسی نه ده).

تفسیر: یعنی د قیامت په ورځ کښی له گردو (تولو) څخه په زیاته خساره کښی به هغه کسان وی چه د دوی گرد (تول) فعالیت - مساعی او غلیلید یواځی د دنیا دپاره ؤ او له سره د آخرت فکر به ورسره نه ؤ - محض دنیوی ترقیات او مادی کامیابی به ئی خپله لویه ترقی او معراج گانه (کمایفهم من الموضح) یا به ئی دا مطلب وی چه هغه کارونه چه دوی په دنیوی ژوندون کښی نیک او ښه گنل اعم له دی نه چه هغه به په واقع کښی ښه ؤ یا خراب هغه گرد (تول) د کفر له نحوسته هلته بیکاره ثابت شول - او تول محنتونه ئی توی او بریاد لارل او گرد (تول) سره خراب شول.

أُولَٰئِكَ الَّذِينَ كَفَرُوا بِآيَاتِ رَبِّهِمْ وَلِقَائِهِ فَحَبِطَتْ أَعْمَالُهُمْ فَلَا نُقِيمُ لَهُمْ يَوْمَ الْقِيَمَةِ وَزْنًا ﴿١٨﴾

دغه کسان (چه بیرته یاد شول) هغه کسان دی چه کافران شوی دی په آیاتونو (د قدرت) د رب خپل (په دنیا کښی) او په لقاء د دغه (الله په آخرت کښی) پس باطل خراب شول عملونه د دوی پس وبه نه دروو دپاره د دوی په ورځ د قیامت کښی تله (ځکه چه حسنات نه لری یا تله د نفعی به دوی ته نه دروو).

تفسیر: یعنی نه ئی د الله تعالی د قدرت دلائل ومنل او نه ئی داسی خیال وکړ چه کله به د هغه په مخ کښی حاضرېږم. (نو د داسی کسانو گرد (تول) زیار (محنت) بیکاره ثابتیږی، ځکه چه) د کافرانو حسنات مړه او بی اثره دی. او په ابدی ژوندون کښی له سره په کار نه ورځی - نو اوس د دوی دپاره پرته (علاوه) له کفریاتو او سیاتو یوه پله (پت) څرنکه تلله شی؟ وزن (تلل) خو د موازی دپاره وی - او موازنه د متقابلو شیانو کیږی - دلته خو د سیاتو بالمقابل یو

حسنه هم نشته نو بیا وزن به د غه دپاره وی؟ یا دا چه وزن شته مگر دوی ته دغه وزن هیڅ کته (فائده) او منفعت نه رسوی بلکه دوی ته لا زیان رسوی او ښه پری ملزم کیږی.

ذَلِكَ جَزَاءُهُمْ بِمَا كَفَرُوا وَاتَّخَذُوا آيَاتِي وَرُسُلِي هُزُوًا ۝

(کار) دغه (دی چه اعمال د دوی باطل شول) جزا د دوی ده دوزخ په سبب د دی چه کافران شوی ؤ دوی او نیولی ؤ دوی آیاتونه (د قدرت) غما او رسولان غما مسخره.

تفسیر: یعنی هغه توکی مسخری مو چه کولی او ملندی مو چه وهلی - اوس د هغو خوند وشکړ!

إِنَّ الدِّينَ أَمْنٌ وَعَمَلٌ الصَّالِحَاتِ كَانَتْ لَهُمْ جُدَّتُ الْفِرْدَوْسِ نُزُلًا ۝ خُلِدِينَ فِيهَا لَا يَبْغُونَ عَنْهَا حِوَلًا ۝

بیشکه هغه کسان چه ایمان ئی راوړی دی او کړی ئی دی ښه (عملونه) شته دوی ته (په علم الله کښی) جنتونه د فردوس (اعلیٰ - غوره) بهتر غای د هستوگنی (میلستیا پیشکشی) چه تل به وی په دغو (جنتونو) کښی نه به غواړی دوی له دغو (جنتونو) څخه گرځیدل (او وتل بل غای ته).

تفسیر: یعنی نه به تری مریږی او تل تر تله به په هم هغه غای کښی خپل اوسیدل او هستوگنه غواړی - او شیبه په شیبه تازه په تازه نعمتونه وررسیږی - او له سره داسی کوم فکر او خیال به دوی ته نه پیدا کیږی چه مونږ به له دغه غایه بل غای ته منتقل کړی شو.

قُلْ لَوْ كَانَ الْبَحْرُ مَدَادًا لَكَلِمَاتِ رَبِّي لَنَفَدَ الْبَحْرُ قَبْلَ أَنْ تَنْفَدَ كَلِمَاتُ رَبِّي وَلَوْ جِئْنَا بِمِثْلِهِ مَدَدًا ۝

ووايه (ای محمده! دوی ته) که شی (اوبه د) بحر سیاهی دپاره (د لیکلو) د کلماتو د رب غما نو خامخا تمام به شی بحر پخوا له هغه نه چه تمام شی کلمات د رب غما (ځکه چه معلومات او مقدرات د الله غیر متناهی دی) او

اگر که راودو په مثل د دغه بحر (نور بحار هم) مددگار.

تفسیر: قریشو د یهودانو په لمسون او اشاره د «روح» او د «اصحاب الکهف» او د «ذوالقرنین» په نسبت سؤال کړی وو - د دغه سورت په ابتداء کېږي د «اصحاب الکهف» او په آخر کېږي ئی د «ذوالقرنین» قصه تر هغه ځایه پوری چه د قرآن په موضوع پوری متعلق وه بیان وفرمایل. او د «روح» په متعلق ئی د «بنی اسرائیل» په سورت کېږي وفرمایل!

﴿وَمَا أَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ مِنْ نَبِيٍّ إِلَّا قَالَ اللَّهُ لَهُ مَا هَؤُلَاءِ إِلَّا أَفْئِدَةٌ تَرْجَىٰ وَمَا لِي بِهِمْ مِنْ عِلْمٍ يَوْمَئِذٍ يَخْلَعُ كُلُّ امْرِئٍ لِبَاسَهُ وَخَلْعُهُمْ لَا يُغْنِي عَنْهُمْ وَهُمْ فِي النَّارٍ إِنَّهُمْ كَانُوا فِي شَكٍّ مُذِيبٍ﴾ اوس د سورت په خاتمه کېږي دا راښيي چه د الله تعالی د علم او حکمت کلام او خبری بی انتها دی، هغه خبری چه ستاسی له ظرفه او استعداد او ضرورت سره لائق دی هغه مو دروښودی، دغه د الله تعالی د معلوماتو په مقابل کېږي دومره هم نه دی لکه یو شاخکی د اوبو د سمندر (لویو سیندونو) په مقابل کېږي فرض ئی کړئ که د سمندر د گردو (تولو) اوبو څخه سیاهی جوړه شی - او په هغی د الله تعالی د خبرو په لیکلو لاس پوری کړی شی - او هغه د سمندر اوبه بیخی وچی شی - او بیا دوهم ځلی او دریم ځلی بیا دغه سمندر ډک او تش شی - نو دغه گرد (تول) سمندرونه به وچیږي - مگر د پاک الله جلت عظمت و اعظم برهانه خبری او کلام نه ختمیږي - له هم دی ځایه وپوهیږئ چه د عظیم الشان قرآن او نورو سماویو ژ کتابونو په ذریعه اگر که ډیر وسیع علم په ډیر زیات مقدار چاته ورکړ شی نو هغه هم د الله تعالی د علم په مقابل کېږي قلیل دی اگر که فی حد ذاته ورته کثیر هم ویلی شو.

قُلْ إِنَّمَا أَنَا بَشَرٌ مِّثْلُكُمْ يُوحَىٰ إِلَيَّ أَنَّمَا إِلَهُمُ إِلَهٌ وَاحِدٌ مَن كَانَ يَرْجُوا لِقَاءَ رَبِّهِ فَلْيَعْمَلْ عَمَلًا صَالِحًا وَلَا يُشْرِكْ بِعِبَادَةِ رَبِّهِ أَحَدًا ۝

ووايه (ای محمده!) بیشکه هم دا خبره ده چه زه یو بشر سری یم پشان ستاسی چه وحی راځی ماته چه بیشکه هم دا خبره ده چه معبود ستاسی معبود دی یو پس هر څوک چه وی چه امید لری د (اخروی) ملاقات د رب خپل (په ښه وجه سره) نو ښائی چه (تل) عمل وکړی عمل صالح (ښه) او نه دی شریکوی په عبادت د رب خپل کېږي هیڅوک.

تفسیر: یعنی زه ستاسی پشان یو بشر او انسان یم - خدای نه یم - چه اصلاً او ذاتاً گرد (تول) علوم او کمالات ماته حاصل وی. هو! الله تعالی جل جلاله حقانی علوم او قدسی معارف ماته وحی رالیری چه په هغه کېږي اصل الاصول علم التوحید دی. د هغه په طرف زه گردو (تولو) ته دعوت ورکوم - هغه څوک چه د الله تعالی د لقاء شائق وی - یا د ده سره مقابل کیدلو څخه خائف وی نو د هغه دپاره پکار دی چه ښه ښه کارونه او اعمال له شریعت سره موافق وکړی! او د الله

تعالیٰ په بندگی کښې هیڅوک په هېڅ یوه درجه کښې ظاهراً او باطناً مل او شریک نه کړی!
یعنې د جلی شرک په شان د ریاء او نور خفی شرک څخه هم ځان وساتی ځکه په هر عبادت
کښې چه د غیر الله شرکت وی هغه به بیرته د هم هغه عابد په مخ ویشتل کیږی.

اللهم اعذنا من شرور انفسنا!

په دغه آیت کښې ئی اشاره فرمایلی ده چه د نبی علم هم متناهی او عطائی دی او د الله تعالیٰ
د علم په شان ذاتی او غیر متناهی نه دی.

تمت سورة الكهف بفضل الله تعالى ومنه والله الحمد.

سورة مریم مکیه الا آیتی (۵۸) و (۷۱) فمدنیتان وهی ثمان وتسعون آیه
وست رکوعات رقمها (۱۹) تسلسلها حسب النزول (۴۴)
نزلت بعد سورة «فاطر»

د «مریم» سورت مکی دی پرته (علاوه) له (۵۸) او (۷۱) آیتونو څخه چه مدنی دی
اته نوی آیتونه او شپږ رکوع لری په تلاوت کښې (۱۹) او په نزول کښې
(۴۴) سورت دی. وروسته د «فاطر» له سورت څخه نازل شوی دی.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

(شروع) په نامه د الله چه خورا (ډیر) مهربان ډیر رحم والا دی.

كُلُّ يَعْصِ ① ذِكْرُ رَحْمَتِ رَبِّكَ عَبْدُهُ زَكْرِيَّا ②

(دغه چه بیرته لوستلی کیږی) ذکر د رحمت مهربانی د رب ستا دی پر بنده
خپل زکریا.

تفسیر: حضرت زکریا علیه السلام د «بنی اسرائیلو» د جلیل القدرو انبیاءو څخه دی. په بخاری
شریف کښې راغلی دی چه ده د نجاری (ترکانی) کار او د خپل لاس د گټی ډوډی به ئی
خوړله - د ده قصه پخوا له دی نه د آل عمران په (۴) رکوع څمونیږ د دی پښتو فوائد موضح
الفرقان تفسیر کښې لیکلی شوی ده هلته دی بیا ولوست شی!

إِذْ نَادَى رَبَّهُ نِدَاءً خَفِيًّا ۝

کله چه غبر (سوال) ئی وکیر رب خپل ته غبر (سوال) ورو (په نیمه شپه کښی).

تفسیر: وائی چه د شپې په تیاره او په خلوت کښی په ورو غبر سره لکه چه د دعاء اصله قاعده ده دعا وکړه - ځکه چه داسی دعاء له رباء څخه لری او د اخلاص له کماله معموره وی کما مر فی سورة الاعراف (۷ رکوع) ﴿ادْعُوا رَبَّهُمْ صَوًّا وَخَفِيًّا﴾ ښائی دغه خیال ئی هم په زړه کښی گرځیدلی وی چه زه په دغه زوړوالی کښی ځوی غواړم - که راپه برخه نشی نو آوریدونکی خلق به راپوری خاندی برسیره په هغه په زوړتوب کښی طبعاً غبر هم ورو کیږی - او په طبیعی ډول (طریقه) سره هم زاړه ورو ورو غبریږی.

قَالَ رَبِّ إِنِّي وَهَنَ الْعَظْمُ مِنِّي وَاشْتَعَلَ الرَّأْسُ شَيْبًا وَلَمْ أَكُنْ بِدُعَائِكَ رَبِّ شَقِيًّا ۝

وویل (زکریا پخپله دعاء کښی) ای ربه ځما بیشکه زه چه یم سست ضعیف شوی دی ټول هډوکی له ما څخه او شعلی وهی سر (ځما) له جهته د سپینوالی حال دا چه هیچیری نه یم پاتی شوی په سوال (ځما) له تا نه ای ربه ځما محروم ناامیده.

تفسیر: یعنی په ښکاره ډول (طریقه) سره د موت وقت قریب دی - ځما د سر په ویښتانو کښی د زوړتوب سپینوالی ځلیری - او زه تر هډوکو پوری هم وچ شوی یم نو ای پاک الله تعالی تا په خپل فضل او رحمت سره تل ځما دعاوی قبولی کړی دی او په مخصوصو مهربانیو سره دی روږدی (بلد) او عادی گرځولی یم - نو اوس په دغه آخری وقت او زوړوالی کښی به زه څرنگه گمان وکړم چه ځما دعاء به نه قبولی؟ او له خپلی مهربانی او رحمت څخه به می بی برخه او بی هیلې (ناامیده) وگرځوی؟ ځینو مفسرینو د ﴿وَلَمْ أَكُنْ بِدُعَائِكَ رَبِّ شَقِيًّا﴾ معنی داسی اخیستی ده «ای ربه ستا په دعوت او امتثال د اوامرو د تا کښی هیڅکله زه نه یم شقی او نافرمان ثابت شوی یعنی هر مهال (وخت) دی چه ماته کوم حکم فرمانلی دی سم برابر می د هغه امتثال کړی دی او د هغه د اطاعت او فرمان منلو سعادت می راحاصل کړی دی.

وَإِنِّي خِفْتُ الْمَوَالِيَ مِنْ وَرَائِي وَكَانَتِ امْرَأَتِي عَاقِرًا فَهَبْ لِي مِنْ لَدُنْكَ وَلِيًّا ۝ يٰرَبُّنِّ

وَبَرِّثْ مَنْ إِيَّالَ يَعْقُوبَ وَاجْعَلْهُ رَبِّ رَضِيًّا ۝

او بیشکه زه ویریریم له دی خپلوانو (خپلو) له وروسته (د مرگه) غما (د خرابولو د دین ستا) او ده ښځه غما شنده نو وښه ماته له طرفه خپله یو متولی (د دینی امورو حق وارث) چه میراث یوسی له ما څخه (دینی امور) او میراث یوسی (علم او حکمت) له آل د یعقوب نه او وگرځوی دی ای ربه غما غوره کړی شوی.

تفسیر: د ده اقارب او خپلوان او تربوران به نا امله وی - او ده ته به ویره پیدا شوی وی چه دغه خلق وروسته له ما له خپلو بدو عملونو او غلطو چارو د دین او نیکی لپاره خرابه نه کړی او هغه دینی او روحانی دولت چه د یعقوب علیه السلام کورنی ته منتقل شوی دی او حضرت زکریا علیه السلام پوری رسیدلی دی دوی پخپلو شرارتونو او بدتمیزیو سره ضائع نه کړی. ﴿وَكَانَ امْرَأَتَا عَاقِرًا﴾ او ده ښځه غما شنده نو وښه ماته له طرفه خپله یو متولی د دینی امورو حق وارث چه میراث یوسی له ما څخه دینی امور او میراث یوسی علم او حکمت له آل د یعقوب).

یعنی زه زوړ او سپین یریری یم - او ښځه می (بی بی ایشاع د بی بی مریمی ترور) هم شنده (او ۹۸ کلنی) ده د وړوکی پیدا کیدلو ظاهری سامان هیڅ نشته لیکن ته پخپل لامحدوده قدرت او رحمت سره ماته هلك راعطاء کړی! چه دینی خدمات ایفاء او سنبال کړی او ستا دغه مقدس امانت بار پر خپلو اوږو واخیستی شی - غما له لاسه په دغه ضعیفی او زوړوالی کښی څه کیدی شی - زړه می غواړی چه یو داسی لائق ځوی ولرم چه د خپل پلار او نیکونو مقدسه وظائف انجام - او د هغوی په مطهره سجاده باندی کښینی - او د دوی د علم او د حکمت د خزانو مالک او د نبوت د کمالاتو وارث شی.

تنبیه: له صحیححه احادیثو څخه ثابت دی چه د انبیاءو علیهم السلام په مال کښی وراثت نه جاری کیږی - د دوی وراثت د علم او حکمت په دولت کښی نافذ کیږی. پخپله د اهل التشیع د «کافی کلینی» له مستنده کتابه هم په «روح المعانی» کښی د هم دغه مضمون څو روایات نقل کړی شوی دی - لهذا متعین دی چه په ﴿يُؤْتِي وَيَرِثُ مِنْ اِلٰی يَعْقُوبَ﴾ کښی مالی وراثت نه دی مراد چه د هغه تائید پخپله د آل یعقوب څخه کیږی - ځکه ظاهر دی چه د گرد (تول) آل یعقوب د اموالو او املاکو وارث یواځی د زکریا علیه السلام ځوی به څه دول (طریقہ) کیدی شو؟ بلکه هم دغه د وراثت ذکر په دغه موقع کښی دغه راښکاروی چه مالی وراثت نه دی مراد - ځکه چه دغه په گرده (توله) دنیا کښی مسلمہ ده چه ځوی د خپل پلار د مال وارث کیدی شی. نو بیا په دعاء کښی د هغه ذکر چتی(فضول) او بیکاره ؤ - داسی خیال کول چه حضرت زکریا علیه السلام د خپل مال او دولت په فکر او اندیښنه کښی ؤ چه چیری دغه مال او شته

عُما له کوره ونه وځی - او دینی اعمامو او تربورانو او نورو خپلوانو کره لار نشی، نهایت سپک او تیت خیال دی - د انبیاء علیهم السلام له لوی شان څخه دغه فکر ډیر لری دی چه د دنیا د رخصت کیدلو په وقت کښی د دنیوی حقیر متاع په فکر او چرت کښی ولویږی - چه دغه به چیری لار شی؟ او له چا سره به وی؟ او لطف په دغه کښی دی چه حضرت زکریا علیه السلام دومره لوی دولتمن او د شتو خاوند هم نه ؤ او د ترکانی (نجاری) په کار کښی به مشغول ؤ - او د هغی د معمول څخه به ئی خپلی شپي او ورځی تیرولی - او قوت لایموت به ئی حاصلواه نو ښه دغسی یو سپین ږیری متوسط المال نبی ته به څرنگه داسی یوه مفکوره او غم او اندیښنه پیدا کیدی شی چه عُما څلور پیسی دی عُما د خپلوانو او اقاربو په لاس کښی ونه لویږی (العیاذ بالله).

﴿وَأَجْعَلُهُ رَبِّیَّ﴾ او وگرځوی دی ای ربه عُما غوره کری شوی «رضی» په وزن د «فعلیل» دی په معنی د مفعول چه راضی کری شوی دی).
یعنی داسی یو هلک راکړه چه د خپلو اخلاقو - اعمالو او اطوارو په لحاظ ستا او عُما او د گردو (تولو) صالحانو خوښ او پسند وی.

يٰۤاَيُّهَا الَّذِيْ اَنۡشَرَكۡ بِعِلۡمِ اِسْمِیَّ حَيِّ لَمۡ یَجْعَلۡ لَّهِ مِنْ قَبۡلِ سَمِیۡا ۝

ای زکریا بیشکه مونږ زیږی درکړو تاته په یو داسی هلک چه نوم ئی یحیی دی نه مو دی گرځولی ده ته پخوا له دی نه په دغه نامه (او صفت بل سمنامه).

تفسیر: یعنی دعا ئی قبوله او د هلک زیږی ورته وکړ شو چه د هغه د نامه تجویز هم پخپله حق تعالی پخوا له تولده په (یحیی) سره وفرمایله - او اسم هم داسی عجیب او په زړه پوری چه له دی نه پخوا پر بل هیچا نه ؤ ایښی شوی عُینو اسلافو دلته د(سمی) معنی په (شبییه) سره اخیستی ده یعنی په دغه شان - صفت او ممیزه اخلاقو پخوا بل څوک نه دی تیر شوی - ښائی چه دغه مطلب وی چه له زوړ نارینه او له زړی ښځی څخه تر نن ورځی پوری داسی یو هلک نه دی پیدا کړی شوی - یا په عُینو خاصو احوالو او صفاتو (لکه د قلب رقت - او د بکاء غلبه او نورو) کښی د هغه مثال پخوا له دی نه نه دی تیر شوی. والله اعلم.

قَالَ رَبِّ اِنَّیْ یٰۤاٰیُّکُوْنُ لِیْ عِلۡمٌ وَّکَانَتِ اُمۡرَاتِیْ عَاقِرًا وَّقَدْ بَلَغْتُ مِنَ الْکِبَرِ عِتٰی ۝

وویل (زکریا) ای ربه عَما شَرنگه به وی ما لره هَلک او ده بَشْعَه عَما شنده او په تحقیق رسیدلی یم زه له ډیر زوږوالی نه ډیر ضَعف ته.

تفسیر: د انسانانو دغه دستور او قاعده ده - کله چه کوم غیر متوقع خبره یا فوق العاده زیری واورى نو د زیات طمانیت او استلذاذ دپاره د هغه پوښتنه خو شو غلی کوی او له هری خوا د هغه په پوښتنی او لازمی تپوسونو او ضروری فکرونو کښی بوخت کیږی - او د دغه تحقیق او تفحص او تیقن څخه نوی نوی خوند اخلی او راز راز (قسم قسم) حظوظ او لذاذ حاصلوی - او ضمناً هغه خبره ښه پخه او مؤکده کوی - نو د حضرت زکریا علیه السلام د دغه سؤال منشأ هم هم دا ده - حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي «کله چه ده دغسی نادره غوښتنه کوله تعجب ورپیدا نشو - خو کله چه ئی واوریده چه هغه غوښتنه ئی ومنله شوه نو متعجب شو».

قَالَ كَذَلِكَ قَالَ رَبُّكَ هُوَ عَلَىٰ هَيْئٍ ۖ وَقَدْ خَلَقْتَهُ
مِّن قَبْلُ وَلَمْ تَكُ شَيْئًا ۙ

وفرمایلی (الله کار) هم داسی دی (لکه چه تا وویل) فرمایلی دی رب ستا چه دا کار پر ما آسان دی او په تحقیق پیدا کړی می ئی ته پخوا له دی نه او نه وی ته هیڅ څیز.

تفسیر: دا د تعجب کومه خبره نه ده - په هم دغسی حالانو کښی ته د هَلک پلار کیدونکی ئی - او دغه د الله تعالی مشیت هر ورو (خامخا) پوره کیدونکی دی.
﴿قَالَ رَبُّكَ هُوَ عَلَىٰ هَيْئٍ﴾ الآية - فرمایلی دی رب ستا چه دا کار پر ما آسان دی دغه د پرنستی وینا ده. یعنی که ستا په نزد د ظاهری اسبابو په اعتبار یو شی مشکل او سخت وی نو الله تعالی جل جلاله ته هغه او نور گرد (تول) مشکل کارونه له سره سخت نه دی - نو د الله تعالی د عظیمه و قدرتونو په مقابل کښی هر شی آسان دی - انسان دی پرمبى خپل وجود ته وگوری چه دی پخپله په یوه زمانه کښی هیڅ یو شی نه ؤ - تر دی حده پوری چه له سره د نامه او نښی خاوند هم نه ؤ - نو الله تعالی دی له کتمه د عدمه په وجود راوړ نو بیا هم دغه مطلق قادر چه یو محض لاشی غیز څخه شی جوړوی - آیا هم هغه لوی ذات د یوه زاړه نارینه او زړی شندی ښځی څخه یو هَلک نشی پیدا کولی؟ پر دغه فعل خو په اولی طریقه سره ښائی چه قدرت ولری.

قَالَ رَبِّ اجْعَلْ لِّي آيَةً ۚ قَالَ اِنَّكَ مِنَ الْاَشْكَلِ النَّاسِ ثَلَاثَ لَيَالٍ سَوِيًّا ۙ

وویل (زکریا له ډیری خوشالی) ای ربه غما وگرځوه ماته یوه نښه وفرمایل (الله) چه نښه ستا دا ده چه ته به خبری نشی کولی له خلقو سره دری شپی (او ورځی پرله پسی) په دی حال چه روغ او جوړ به اوسی (بیخی کامل الخلق بتی له گونگ والی)

تفسیر: یعنی سره له صحته او روغوالی هر کله چه دا تا ونشوی کولی چه له خلقو سره خبری اتری وکړی نو هلته وپوهیږه چه حمل قرار نیولی دی. د دی قصی په متعلق مفصل بیان په آل عمران کښی ښکلی شوی دی هلته دی په (۴) رکوع غمونږ د دغه مبارک تفسیر کښی ولوست شی.

فَخَرَجَ عَلَى قَوْمِهِ مِنَ الْمِحْرَابِ فَأَوْحَى إِلَيْهِمْ أَنْ سَبِّحُوا بُكْرَةً وَعَشِيًّا ۝۱۱

پس ووت (زکریا) پر قوم خپل له خپل محراب (حجری یا معبد) څخه پس اشاره ئی وکړه دوی ته داسی چه تسبیح وایئ تاسی په صبا او بیگا کښی.

تفسیر: یعنی کله چه هغه وقت ورسید - نو د ده ژبه له خبرو او اترو څخه بنده شوه - نو له خپلی حجری څخه د باندی ووت - او خلقو ته ئی په اشاره سره وویل - چه صبا او بیگا تاسی پاک الله یادوئ! لمونځونه کوئ! په تسبیح او تهلیل کښی مشغول او لگیا اوسئ! دغه وینا یا حسب المعمول به د پخوانیو مواظو او نصائحو په شان وی - یا د الهیه د دغه نعمت د احساسه وروسته به ئی غوښتی وی چه نور خلق هم د ده د حال سره شریک شی - ځکه چه پر زکریا علیه السلام حکم شوی ؤ لکه چه د آل عمران په سورت کښی راغلی دی چه په دغو دریو ورځو کښی په ښه شان سره الله تعالی یادوه! او خاص د تسبیح لفظ به ئی ښائی د دی لامله (له وجی) اختیار کړی وی چه علی الاکثر د عجیبه ؤ او غریبه ؤ مظاهرو او مناظرو د لیدلو په وقت کښی سری ﴿سُبْحَنَ اللّٰهُ﴾ وائی (وفرمایل الله پس له تولد د یحیی چه)

يُحْيِي خُذِ الْكِتَابَ بِقُوَّةٍ وَاتَّبِعْ الْاٰمْرَ صَدِيقًا ۝۱۲

ای یحیی واخله دغه کتاب (توریت) په قوت (د زړه سره) او ورکړی ؤ مونږ دغه یحیی ته حکم (حکمت او نبوت) په دغه حال کښی چه دی هلك ؤ.

تفسیر: یعنی توریت او نوری آسمانی صحیفی چه پر تا یا پر نورو انبیاء نازلې کړی شوی دی په ښه مضبوطی او کوښښ سره ئی ټینگ کلک ونیسه! او د هغو پر تعلیماتو هم ته په ښه شان

سره عمل وکړه! او هم یی پر نورو خلقو د هغو په تعمیل کښی اقدامات وکړه! حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي «یعنی د علم الکتاب په ښوولو کښی مصروف شو پر خلقو په ښه زور او قوت سره - یعنی پلار ئی زود او غوی ئی غلجی ؤ او په هم دغه هلکتوب کښی الله تعالی ده ته فهم، پوه، علم، حکمت، صادقه فراست، احکام الکتاب، او د عبودیت آداب، او د خدمت معرفت ورعطاء فرمایلی وه. وائی یو غلی هلکانو یحیی علیه السلام ته وویل «راځه چه لوبی سره وکړو!» یحیی علیه السلام وویل «مونږ د دی دپاره نه یو پیدا شوی چه لوبی وکړو!» د دیرو علماؤ په نزد الله تعالی د خپل عمومی عادت په خلاف یحیی علیه السلام ته په هم دغه هلکتوب کښی نبوت هم عطاء فرمایلی ؤ. والله اعلم.

وَحَنَانًا مِّنْ لَّدُنَّا وَزَكَاةً وَكَانَ تَقِيًّا^(۱۶) وَبَرًّا بِوَالِدَيْهِ وَلَمْ يَكُنْ جَبَّارًا عَصِيًّا^(۱۷)

او (بل ورکړی ؤ مونږ یحیی لره رحمت مهربانی) حال دا چه مهربان ؤ (پر خلق الله) له نزد خپله او پاکي (له معاصیو) او ؤ (یحیی) پرهیزگار او نیکوکار پر مور ؤ پلار خپل او نه ؤ سرکشه نافرمانه (له ربه او پخپل سر).

تفسیر: یعنی الله تعالی یحیی علیه السلام ته شوق، ذوق، رحمت، شفقت، رقت، د زړه پوستوالی، محبت، محبوبیت له خپله درباره عنایت فرمایلی ؤ. د ښو اوصافو خاوند، پاک ذات، حسین مخ، زرین خصلت، مبارک، سعید، متقی او پرهیزگار ئی گرغولی ؤ. په حدیث کښی راغلی دی چه «یحیی نه کله گناه کړی وه او نه ئی د گناه اراده فرمایلی وه. د الله تعالی له ویری به ئی تل ژړل او د ده پر بارخوگانو (رخسارو) د اوشکو لیاری له ورا ښکاریدی» او له سره متکبر، سرکش په خپل سر نه ؤ. حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي «یعنی د هیلې (امید) او ارمان وړکی اکثریه هم داسی وی. لیکن یحیی داسی نه ؤ» الصلوة والسلام علی یحیی وعلی محمد المصطفی!

وَسَلَّمَ عَلَيْهِ يَوْمَ وُلِدَ وَيَوْمَ يَمُوتُ وَيَوْمَ يُبْعَثُ حَيًّا^(۱۸)

او سلام دی وی پر دغه (یحیی له جانب د الله) په هغه ورځ چه پیدا کړی شوی دی (له مسه د شیطان) او په هغه ورځ چه مری به دی (له سکرات الموت او له عذاب القبر) او په هغه ورځ چه پورته کړ شی دی ژوندی (له عذابه د قیامت).

تفسیر: کوم سلام چه الله تعالیٰ پر خپل بنده لیری هغه محض د تشریف او عزت زیاتولو دپاره وی. چه د هغه مطلب او معنی دا ده چه په ده باندی هیڅ انتقاد (نیونه) او مؤاخذه نشته. دلته د ﴿يَوْمَئِذٍ﴾ ﴿وَيَوْمَئِذٍ﴾ ﴿وَيَوْمَئِذٍ﴾ غځه د اوقاتو او احوالو د تعمیم غرض دی. یعنی د ولادت له وخته نیولی د موت تر وخته پوری او له موته نیولی تر قیامته پوری په هیڅ وقت کښی پر یحییٰ علیه السلام هیڅ قسم د الله تعالیٰ مؤاخذه نشته او تل ترتله له هره آفته مأمون او مصئون دی.

وَاذْكُرْنِي الْكِتَابَ مَرْيَمَ إِذِ اتَّيَدَتْ مِنْ أَهْلِهَا مَكَانًا شَرْقِيًّا^{۱۹}

او یاد کړه په دغه کتاب کښی (قصه د) مریمی کله چه په څنگ شوه (لاره) له کورنی خپلی هغه ځای ته چه (د کور په) شرقی (دډه) وه.

تفسیر: یعنی د حیض د غسل کولو دپاره - هم دغه د دی رومبنی حیض ؤ په دیارلس کلنی یا پنځلس کلنی کښی دا له ډیره شرمه او حیاء د خپلی کورنی له مجمع څخه گوښه (بیله) شوه - او داسی یو عمارت ته لاره چه د بیت المقدس په مشرقی طرف کښی ؤ. نو ځکه نصاریٰ هم دغه مشرقی خوا د بیت المقدس خپله قبله گرځولی ده. (او اکثر علماؤ د نصاریٰ قبله مطلق مشرق لیکلی دی).

فَاتَّخَذَتْ مِنْ دُونِهِمْ حِجَابًا فَأَرْسَلْنَا إِلَيْهَا رُوحَنَا فَتَمَثَّلَ لَهَا بَشَرًا سَوِيًّا^{۲۰}

پس ونيوله له طرفه د دوی پرده (دپاره د غسل د حیض) نو ولیږه مونږ دی ته (پس له غسل او اغوستلو د جامو) روح خپل پس شکل خپل ئی جوړ کړ دی ته د سری کامل (تام الخلقه د نورانی ځلمی).

تفسیر: یعنی حضرت جبرئیل علیه السلام د یوه ځنکی (هلاک) او نوی ډیر ښکلی پیمخی ځلمی په صورت سره متشکل شوی ورسید، هم هغسی چه د پرښتو عادت دی چه عموماً په ښو منظرو او صورتونو سره متمثل کیږی. او ممکن دی دلته د مریمی صدیقی رضی الله تعالیٰ عنها د انتهای عفت او طهارت او تقویٰ امتحان اخیستل هم مقصود وی چه داسی زورور دواعی او محرکات هم د دی د عفاف او تقویٰ جذباتو ته لږ څه حرکت هم ونشو ورکړی.

قَالَتْ اِنِّيْ اَعُوْذُ بِالرَّحْمٰنِ مِنْكَ اِنْ كُنْتُ تَقِيًّا ۝۱۸

نو وویل (مریمی دغه غُلمی ته) بیشکه زه پناه غواړم په رحمن له تا نه که ئی ته پرهیزگار سری (نو له ما څخه په ډډه شه!).

تفسیر: صدیقی مریمی رضی الله تعالیٰ عنها په اوله شیبه کښی داسی وگنله چه دغه کوم سری دی - په تنهائی کښی یو ناڅاپی د یوه سری سره د مخامخ کیدلو څخه بالطبع بی‌بی مریمه سخته وویږیده - او د خپلی ساتنی او پټ په فکر کښی ولویده. مگر معلومیږی چه د دغی پریښتی پر غیره د تقویٰ او طهارت د انوارو د غلیدلو څخه فقط هم دغومره ویل کافی وگنله چه «زه ستا له طرفه رحمن ته پناه نیسم که چیری ستا په زړه کښی د الله تعالیٰ ویره وی (لکه چه ستا له پاکي او نورانی بشری څخه هم دغه راڅرگندیږی) نو ته به له ما څخه هیسته درومی - او هیڅ به ماته تعرض نه کوی او نه به ماته گوری».

قَالَ اِنَّمَا اَنَا رَسُوْلٌ رَّبِّكَ لِاَهْبَ لَكَ عِلْمًا زَكِيًّا ۝۱۹

وویل (جبرئیل) بیشکه هم دا خبره ده چه زه رالیږلی شوی د رب ستا یم دپاره د دی چه وینیم تاته (په امر د رب د تا) یو هلک صالح (پاک له معاصیو).

تفسیر: یعنی مه ویریره - که غما په نسبت ستا په زړه کښی کوم خراب خیال پیدا شوی وی هغه لری کړه! زه انسان نه یم بلکه ستا د هغه رب له جانب (چه ته په هغه پوری پناه نیسی) لیږلی شوی پریښته یم - او د دی دپاره راغلی یم چه د پاک الله له طرفه تاته یو پاک، صاف، مبارک، مسعود او ښه پاک هلک درعطا کړم په ﴿عِلْمًا زَكِيًّا﴾ کښی دی ته اشاره ده چه هغه به د حسب او نسب او اخلاق او نورو ممیزه و صفاتو په اعتبار بیخی پاک او صاف وی.

قَالَتْ اَنۡیْ یَّکُوْنُ لِیْ عِلْمٌ وَّلَمْ یَّمْسَسْنِیْ بَشْرًا وَّلَمْ اَکُبِعْنِیَّ ۝۲۰

وویل (مریمی له ډیره تعجب) څرنگه به پیدا شی ماته غوی حال دا چه نه دی رسیدلی ماته هیڅ بشر (نه په نکاح او نه په سفاح) او نه ومه زه هیچیری بدکاره .

تفسیر: د صدیقی مریمی رضی الله تعالیٰ عنها په زړه کښی الله تعالیٰ دغه یقین ورپیدا کړ چه بیشکه دغه پرېسته ده مگر دغه تعجب ورپیدا شو هغه جینئ چه له سره میره (خاوند) نه لری چه په حلاله طریقه د دی سره ئی مساس کړی شوی او بدکاری ئی هم نه ده کړی چه په حرامه طریقه سره به ئی هلك حاصل کړی وی. نو دی ته د دغه رهبانیت په حالت کښی پاکیزه ولد به څرنگه وړیې برخه کیدی شی؟ لکه چه حضرت زکریا علیه السلام له دی نه په لږ عجیب بشارت باندی سؤال کړی ؤ.

قَالَ كَذَلِكَ قَالَ رَبُّكَ هُوَ عَلَىٰ هَيْئٍ

نو وویل (جبرئیل مریمی ته کار) هم داسی دی (لکه چه ته وائی لیکن) فرمایلی دی رب د تا دغه (کار) پر ما باندی آسان دی.

تفسیر: دا هم هغه جواب دی چه حضرت زکریا علیه السلام ته ورکړی شوی ؤ (د هم دغه سورت) (۱) رکوع او هم دغه تفسیر کښی دی بیا ولوست شی.

وَلَنَجْعَلَنَّ آيَةً لِلنَّاسِ وَرَحْمَةً مِنَّا وَكَانَ أَمْرًا مَّقْضِيًّا ۝۱۹

او چه وگرځوو مونږ دغه (هلك لویه) علامه دلیل (د کامل قدرت) دپاره د خلقو او رحمت له (طرفه) زمونږ، او دی (پیدا کیدل د ده بی له پلاره) یو کار مقرر کړی شوی (له ازله).

تفسیر: یعنی دغه تولد هرومرو (خامخا) کیدونکی دی او لا له پخوا څخه دغه امر طی او حکم د واقع کیدلو پری شوی دی چه له سره پکښی تخلف نه واقع کیږی او ځمونږ حکمت د دغی خبری مقتضی دی چه بی د بشر د مسی محض د یوی جینئ له وجوده هلك پیدا کړو. او هغه لیدونکو او اوریدونکو دپاره ځمونږ د عظیمه ؤ قدرتونه څخه یو لوی دلیل دی ځکه چه گرد (تول) انسانان د نارینه ؤ او د ښځو له یو ځای کیدلو څخه پیدا کیږی. آدم علیه السلام مو بی د دغو دواړو څخه پیدا کړی دی. او بی بی حواء رضی الله تعالیٰ عنها مو یواځی د نارینه له وجوده پیدا کړی ده. څلورم سورت ئی هم دغه دی چه د مسیح علیه السلام په وجود کښی ظاهر شو چه بی د نارینه له وجوده یواځی د ښځی له وجوده موجود شی. او په دغه ترتیب سره د پیدایښت څلور واړه صورتونه واقع شول نو د حضرت مسیح علیه السلام وجود د الهیه ؤ قدرتونو یو دلیل دی او د الله تعالیٰ له طرفه دنیا ته د لوی رحمت سامان دی.

فَحَمَلَتْهُ فَانْتَبَذَتْ بِهِ مَكَانًا قَصِيًّا ﴿٣٧﴾

پس حامله شوه (مریمه) په دغه (عیسی) سره نو په څنگ شوه سره له دغه (عیسی) یو ځای لری ته.

تفسیر: وائی چه پرېښتی وپوکل، نو هغه حامله شوه. وفي البحر: وذكروا ان جبرئیل علیه السلام نفخ فی جیب درعها اوفیه وفي كمها والظاهر ان المسند الیه النفخ هو الله تعالی لقوله فنفخنا (صفحه ۱۸۱ مجلد ۶) كما قال فی آدم علیه السلام ونفخت فيه من روحي. والله اعلم

یعنی څه مهال (وخت) چه د حمل د وضعی وقت ورنژدی شو، نو له ډیره شرمه او حیاء له گردو (تولو) څخه جلا (جدا) شوه. او کوم لری ځای ته لاړه ښائی چه دغه ځای به هم هغه وی چه ورته «بیت لحم» وائی دغه ځای د «بیت المقدس» څخه اته میله لری دی. ذکره ابن کثیر رحمة الله علیه عن وهب رحمة الله علیه.

فَاجَاءَهَا الْبَخَاصُ إِلَى جِذْعِ النَّخْلَةِ قَالَتْ يَلَيْتَنِي مِتُّ قَبْلَ هَذَا وَكُنْتُ نَسِيًّا نَسِيًّا ﴿٣٨﴾

پس راوسته مریمه درد د لنگیدلو (مضطربتا «پریشانۍ په حال») په ویخ د ونی د خرما ته (لپاره د تکیی، کله چه عیسی متولد شو) وویل (مریمی له ډیری حیاء) کشکی که مړه وی زه پخوا له دی حاله او وی زه (اوس یو څیز) هیر شوی بیخی له زړونو وتلی.

تفسیر: یعنی د لنگوالی د درد له شدته د یوی زری خرما ونی ویخ ته چه په یوه اوچته ځای کښی ولاړه وه. پناه ئی یووړه (او هلته پته کیناسته) په دغه وقت کښی د درد له تکلیفه او د یواځی والی او بیکسی او ضرورت او راحت د سامان د فقدان او نشتوالی لامله (له وجی) او له تولو څخه زیات داسی مشهوره پاچه صافه عقیفه جینع له دینی حیثیته د مستقبل بدنامی او رسوائی اندیښنی او تصور څخه سخته ناقراره او پریشانه وه - تر دی پوری چه د هم دغه کرب او اضطراب په غلبه کښی یو ناڅاپه داسی یوه جمله یی هم له خولی ووته ﴿يَلَيْتَنِي مِتُّ قَبْلَ هَذَا وَكُنْتُ نَسِيًّا نَسِيًّا﴾ کشکی زه له دی شیبی څخه لا له پخوا مړه شوی وی او په دنیا کښی ځما نوم او نښان نه وی پاتی - څو په هیره سره هم د چا پر ژبه ځما نوم نه راتلی، د اضطراب

کرب او اندیښنی له شته هغه زیری او بشارات چه د پرښتی له خوا دی ته ورکړی شوی وو تری بیخی هیر شوی وو.

فَنَادَاهَا مِنْ تَحْتِهَا أَلَا تَحْزَنِي قَدْ جَعَلَ رَبُّكِ تَحْتَكِ سَرِيًّا ۝ وَهُرِّي
إِلَيْكَ بِجَذْرِ الثَّخَلَةِ تَسْقُطُ عَلَيْكَ رَطْبًا جَنِيًّا ۝

پس غږ وکړ (پرښتی) دغی (مریمی) ته له لاندی طرفه د دی چه مه خپه کیږه په تحقیق گرځولی ده رب د تا لاندی (له قدمونو) د تا چینه (یا سردار چه عیسی دی). او خوځوه (وڅنډه) خپل ځان ته بیخ د خرما چه راتوی کاندی پر تا خرما پخی لوندی تازه.

تفسیر: دغه ځای چه صدیقه مریمه رضی الله تعالیٰ عنها د خرماؤ د ونی تر ویخ لاندی (پته) ناسته وه - لږ څه اوچت ؤ - له دی نه د ښکته ځای څخه بیا همغی پرښتی ورغړ کړ چه «مه خپه کیږه او مه پریشانېږه! بلکه د الله تعالیٰ په قدرت هر قسم ظاهری او باطنی اطمینان حاصل کړه ښکته وگوره چه پاک الله خاص تاته څرنگه چینه یا نهر جاری کړی دی - چه تری وڅښی - او ستا د خوراک دپاره پاس وگوره - چه (له دغی وچی کلکی د خرما د ونی څخه چه ته په ویخ کښی ئی پته ناسته ئی) څنگه پخه تازه - پسته خرما سم د لاسه پیدا کړی ده - څو ئی وڅنډی او تری وخورئ».

تنبییه: ځینو اسلافو (دغه منادی عیسیٰ علیه السلام بللی او له تحت څخه د مریمی صدیقی نس ئی مراد کړی او) د «سری» معنی یی په چینه سره کړی ده - ظاهر دی چه دغه چینه د خرق العادت په صورت بهولی شوی ده - او خرما هم بی‌موسمه په وچی ونی لگیدلی ده د دغو خوارکو د لیدلو د بی‌بی مریمی رضی الله تعالیٰ عنها په زړه کښی تسکین او اطمینان پیدا او د تفریح او خوښی اسباب ورمهیا شول. او لکه چه مفسرین لیکي په دغه حالت کښی دغه شیان بی‌بی مریمی ته نافع او مفید هم ؤ - او دی ورته ضرورت هم درلود (لرلو) (نو ځکه د الله په حکم په هم دغه اکل او شرب سره بیرته روغه جوړه شوه).

فَكُلِيْ وَاشْرَبِيْ وَقَرِّيْ عَيْنًا

پس خوره (دا خرما) او څښه (دا اوبه) او (رنی) یخی کړه سترگی خپلی (په عیسی او خوشحاله شه).

تفسیر: یعنی پخه تازه خرما و خوره! او د دغی مخصوصی چینی د اوبو څخه وڅښه! او خپل پاک او مطهر وورکی ته گوره! او خپلی سترگی دی پری یخی او رنی کړه! او د وروسته غم منخوره! چه الله تعالی د گردو (تولو) مشکلاتو لری کوونکی دی.

فَمَا تَرِينَ مِنَ الْبَشَرِ أَحَدًا فَقُولِي إِنِّي نَذَرْتُ لِلرَّحْمَنِ صَوْمًا فَلَنْ أَكَلِمَ الْيَوْمَ أَنْسِيًّا^(۱۹)

پس که ولید تا له خلقو څخه یو څوک (چه د عیسی د تولد پوښتنه ئی در څخه کوله) نو ووايه بیشکه زه چه یم نذر کړی می ده پر ځان رحمَن ته روژه (له کلامه) پس له سره به خبری ونه کړم زه نن ورځ له هیڅ یوه انسان سره!

تفسیر: یعنی که له خلقو څخه کوم سړی له تا څخه (د عیسی علیه السلام د ځمپیدلو په نسبت څه) پوښتنه وکړه نو ته د لاسونو او د سترگو او نورو په اشارو سره هغوی داسی وپوهوه چه نن ورځ ما محضاً لله له ویلو څخه خپله خوله بنده کړی ده او له تاسی سره نن هیڅ خبری اتری نشم کولی - د دوی په دین کښی دغسی نیت درست ؤ - او دوی به د نه ویلو روژی هم نیولی خو ځمونږ د محمدیانو په شریعت کښی داسی د کلام روژه نیول درست نه دی او دا ووايه بیشکه زه چه یم نذر می منلی دی مطلب دا دی چه د نذری روژی نیت وکړه او بیا داسی ووايه. او ﴿إِنِّي﴾ قید ئی ښائی څکه لگولی وی چه (تسبیح او تهلیل او د الله شکر خو کوم) له پرښتو سره خو غږیږم ﴿فَمَا تَرِينَ﴾ په اصل کښی «ان ما ترویین» دی چه د «ان ما» نون شرطیه مدغم شوی دی په «ما» زانده کښی «ترویین» د مخاطبی مونثی صیغه ده له بابۀ د «فتح» نه چه «ع او ال تری حذف او فتحه د «ع» لاره «و» ته او «ن» د تاکید پری داخل شو او نون اعرابی تری محذوف شو او «ی» د ضمیر مکسوره شوه له جهتۀ د التقاء د ساکنین).

فَأَتَتْ بِهِ قَوْمَهَا تَحِيَّةً قَالُوا أَمْرٌ مِمَّا لَقَدْ جِئْتِ شَيْئًا فَرِيًّا^(۲۰)

پس راغله (مریمه) سره له دغه (عیسی) قوم خپل ته چه اخیستی ئی وه هغه (عیسی په غیر کښی کله چه قوم ئی ولیده) نو وویل (یهودانو) ای مریمی په تحقیق راوړی دی (او کړی دی) تا یو څیز عجیبه مخالف له عادته.

تفسیر: یعنی عیسی علیه السلام ئی پخپلی غیر کښی ونيو - او د خپل قوم په مخ کښی راغله - نو گرد (تول) خلق د دغه وضعیت د لیدلو څخه هک پک - حیران او متحیر پاتی شول - او

گردو (تولو) په داسی ویناؤ خوله وېراندستله، ای مریمی تا بلاء وکړله - او داسی غټه خبره دی پیدا کړه - نو ژر شه ووايه چه دغه ساختگی شی دی له کومه راوړ له دی نه به لوی دروغ او خلاف العادت خبره څه وی چه یوه پیغله بی میره جینئ (چه تر نن پوری به لا حائضه هم نوی شوی) داسی دعوی وکړی چه د ما کړه ځوی شوی دی (بی له پلاره).

يَا خَتُّهُرُونَ مَا كَانَ أَبُوكَ امْرَأَ سَوْءٍ وَمَا كَانَتْ أُمُّكَ بَعْثًا

ای خوری د هارون! نه ؤ پلار د تا سړی د بدی او نه وه مور ستا بدعمله (نو دا ته ولی داسی شوی؟)

تفسیر: یعنی پری بدگمانه شول او داسی ئی ورته وویل چه ستا مور او پلار او کورنی او کهول له قدیم الایامه تر اوسه پوری په عفت او عصمت او طهارت معروف دی نو په تا کښی دغه بد خصلت له کومه شو؟ د نیکانو له اولاده ؤ څخه د بدی صدور د حیرت او تعجب وړ (لایق) دی.
تنبيه: بی بی مریمی رضی الله تعالیٰ عنها ته ئی «اخت هارون» ځکه وویل چه د حضرت موسی د ورور هارون علیه السلام له نسله وه گواکی له «اخت هارون» څخه «اخت قوم هارون» مقصود دی - لکه چه ﴿وَاذْكُرْ أَخَا عَادٍ﴾ کښی هود علیه السلام ته د «عاد» ورور ویلی دی حال دا چه «عاد» د دی قوم د اصلی مورث نوم ؤ او ممکن دی د «اخت هارون» څخه د هغه ظاهری معنی ئی واخیسته شی لکه چه له ځینو صحیحه ؤ احادیثو څخه ظاهریوی چه د بی بی مریمی رضی الله تعالیٰ عنها دغه ورور یو صالح سړی ؤ - نو د کلام حاصل داسی شو چه «ای مریمی ستا پلار متقی او مور دی عابده او ورور دی صالح او پاس نسب دی عین «هارون علیه السلام» ته رسیږی - نو سره له دومره مفاخرو او محاسنو له تا څخه داسی بد کار ولی ښکاره شو.

فَأَشَارَتْ إِلَيْهِ

نو اشاره وکړه (مریمی) هغه ته (چه له دغه عیسی سره وغږیږئ!)

تفسیر: یعنی صدیقی مریمی رضی الله تعالیٰ عنها پخپل لاس سره د خپل وړوکی په لوری (چه تی ئی په خوله کښی ؤ او د خلقو دغه گردی (تولی) خبری ئی په ځیر سره اوریدی) اشاره وکړه چه تاسی پخپله له ده نه پوښتنه وکړئ.

قَالُوا كَيْفَ نُكَلِّمُ مَنْ كَانَ فِي الْمَهْدِ صَبِيًّا

نو وویل (خلقو) خرننگه خبری وکړو مونږ له هغه چا سره چه دی هغه په مهد (ځانگو یا غیږ) کښی وړوکی (تی رودونکی).

تفسیر: یعنی سره له دغسی شرمناکه حرکتی دی ته لا وگوره چه پر مونږ ملندی هم وهی او مسخری راپوری کوی چه دغه خپل جواب د دغه تی رودونکی وړوکی ماشوم څخه واورئ! ښه نو د یوه داسی نوی څښیډلی هلک سره به مونږ خرننگه سؤال او جواب وکړی شو؟
 تنبیہ: ﴿مَنْ كَانَ فِي الْمَهْدِ صَيًّا﴾ کښی د ﴿كَانَ﴾ لفظ پر دی دلالت نه کوی چه عیسیٰ علیه السلام د خپل دغه تکلم په وقت کښی «صبی» نه ؤ پاتی په قرآن عظیم کښی داسی مضامین ډیر استعمال شوی دی مثلاً په ﴿وَكَانَ اللَّهُ غَفُورًا رَحِيمًا﴾ یا ﴿وَلَقَدْ يَوَدُّ الَّذِينَ كَفَرُوا لَئِنْ كَانَتْ قُلُوبُهُمْ﴾ او نورو کښی «د»
 ﴿كَانَ﴾ استعمال د داسی مضمون دپاره شوی دی چه د هغه سلسله د ماضی زمانی د سلسلی د پری کیدلو سره نه وی منقطع شوی - او دلته د ﴿مَنْ كَانَ فِي الْمَهْدِ صَيًّا﴾ په تعبیر کښی دغه نکته شته چه ویونکو دغه د تکلم نفی د یوی ضابطی او عمومی قاعدی په ډول (طریقه) وړاندی کړی وه - یعنی نه صرف عیسیٰ علیه السلام بلکه د هر هغه هلک (وړوکی) چه دغسی نوی څښیډلی وی - او په غیږ کښی پروت تی رودونکی وی عادتاً کلام محال دی.

قَالَ إِنِّي عَبْدُ اللَّهِ قَدِ اسْتَنْبَيْتُ الْكِتَابَ وَجَعَلَنِي نَبِيًّا

وویل (عیسیٰ) چه بیشکه زه بنده د الله یم؛ راکړی ئی دی ماته کتاب او گرځولی یم زه الله نبی.

تفسیر: یعنی د قوم په منځ کښی هم دغه خبری او اتري کیدی چه الله تعالیٰ مسیح علیه السلام په خبرو راوست او د عیسیٰ علیه السلام هغه وینا چه په دغه وقت کښی ئی وکړه - د دغو د هغه تردد او د غلطو او فاسلو خیالاتو تردید ئی وکړ - چه اوس یا وروسته له دی نه د ده په نسبت قائم کیدونکی ؤ. «زه بنده د الله یم» یعنی نه پخپله الله تعالیٰ او نه د الله تعالیٰ ځوی یم - لکه چه د نصاریٰ ؤ عقیده ده - لکه چه د هم دی عقیدی د تردید دپاره رومبی د مسیح علیه السلام د ولادت او نورو حالاتو مفصلاً بیان وفرمایه.

«او گرځولی ئی یم نبی» یعنی مفتري او کاذب نه یم لکه چه یهودان گمان کوی.

تنبیہ: د آل عمران او مائده په سورتونو کښی د حضرت مسیح علیه السلام د تکلم فی المهد په متعلق کلام کړی شوی دی - هغه دی هلته ولوست شی - د صحیح بخاری شریف په حدیث نبی کریم صلی الله علیه وسلم د هغو دریو هلکانو په نسبت چه د تکلم فی المهد ذکر فرمایلی دی له هغوی ځنی یو هم دغه حضرت مسیح علیه السلام بن مریم دی - مگر نن، پرون خلق د قرآن او

حدیث په خلاف د حضرت مسیح د تکلم فی المهد څخه انکار کوی حال دا چه د دوی په لاس کښی د نصرانیانو د عمیاء تقلید څخه ماسواء بل هیڅ یو دلیل نشته.

وَجَعَلَنِي مُبْرَكًا أَيْنَ مَا كُنْتُ وَأَوْصَنِي بِالصَّلَاةِ وَالزَّكَاةِ مَا دُمْتُ حَيًّا ۝

او مگر عولی یم زه (الله) برکت ناک په هر ځای کښی چه اوسیرم او تاکیدى حکم ئی فرمایلی دی ماته په لمانځه سره او په زکوٰه سره تر څو چه زه یم ژوندی.

تفسیر: یعنی تر څو چه ژوندی یم - د هر وقت او د هر ځای سره مناسب د هر قسم صلوٰه او زکوٰه حکم چه شوی وی، د هغو د شرطونو او حقوقو د رعایت سره ئی برابر تل ادا کوم. لکه چه په بل ځای کښی د مؤمنینو په نسبت فرمایلی دی. ﴿الَّذِينَ هُمْ عَلَى صَلَاتِهِمْ دَائِمُونَ﴾ د دی مطلب داسی نه دی چه په هر آن او هر وقت کښی تل لمونځ به کوی بلکه مراد ئی دا دی چه په هر وقت او په هر قسم چه د لمانځه حکم شوی وی تل په مداومت سره د هغه حکم تعمیل کوی او د هغه برکات او انوار تل پر دوی محیط او چاپیر وی. که کوم سړی داسی ووائی «څو چه مونږ ژوندی یو پر لمانځه - زکوٰه - روژه - حج او نور مامور یو» نو آیا د هغه مطلب به داسی اخیست کیږی چه هر یو مسلمان مامور دی چه تل هر ساعت لمونځ وکړی - او هر ساعت زکوٰه ورکړی - (که د نصاب مالک وی که نه وی) هر وقت روژه ونیسی - هر وقت حج وکړی - د حضرت مسیح علیه السلام په متعلق هم د «مادمت حیا» مطلب هم داسی واخیست شی. په یاد ئی ولرئ چه د «صلوٰه» لفظ یواځی له هم دغه اصطلاحی لمانځه سره نه دی مخصوص. لوی قرآن له ملانکو او انسانانو څخه تیر شوی د گرد (تول) جهان په طرف هم د «صلوٰه» نسبت کړی دی ﴿أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللَّهَ يَسْجُدُ لَهُ مَنْ فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَالْجِبَالُ وَالْأَشجارُ كُلٌّ لَا يَكْبُرُ﴾

﴿عَلَوْصَلَاتُهُ وَتَحِيَّاتُهُ وَاللَّهُ عَلَيْهِمْ يَفْعَلُونَ﴾ ء (۱۸ جزء د «النور» ۴۱ آیه ۶ رکوع) او دا

ئى هم راښودلى دى چه د هر شى د تسبیح او د صلوٰه په حال باندی یواځی پخپله پاک الله پوهیږی چه د کوم یوه صلوٰه او تسبیح په څه دول (طریقه) سره دى؟ هم داسی د «زکوٰه» معنی هم اصلاً طهارت - نمو - برکت او مدح ده، چه له دغو ځنئ د هر یوه معنی استعمال په قرآن او حدیث کښی په خپلو خپلو مواقعو کښی شوی دی. په هم دغه رکوع کښی د حضرت مسیح په نسبت د ﴿عَلَّمَائِكُمْ﴾ لفظ تیر شو - چه له «زکوٰه» څخه مشتق دی او یحیی علیه السلام ته ئی وفرمایل ﴿وَحَنَّا مِنْ لَدُنَّا وَزَكَاةً﴾ د «الكهف» په سورت کښی دی ﴿خَلِّمُوْهُ زَكَاةً وَأَقْرَبَ رَحْمًا﴾ دلته هم د «زکوٰه» معنی هم داسی عمومی اخیستی شی - او ممکن دی له

﴿ وَأَوْصَىٰ بِالصَّلَاةِ وَالزَّكَاةِ ﴾   خغه «اوصانی بان آمر بالصلاة والزكاة» مراد وی لکه چه د اسمعیل علیه السلام په نسبت فرمانلی دی   ﴿ وَكَانَ يَأْمُرُاهُ بِالصَّلَاةِ وَالزَّكَاةِ ﴾   بیا د «اوصانی» لفظ د خپل لغوی مدلول په اعتبار د دی خبری مقتضی نه دی چه د هم هغه د «ایصاء» له وخته پری تعمیل شروع شی. او هم ډیر ممکن دی چه له «مادمت حیا» خغه د هم دغی ځمکی ژوندانه مراد واخیست شی - لکه چه د «ترمذی» په یو حدیث کښی راغلی دی چه الله جل جلاله د جابر رضی الله تعالی عنه پلار پس له شهادته ژوندی کر - او وئی فرمایه چه «له ما خغه څه غیز وغواړه!» هغه عرض وکر «یا الله ماته بیا داسی ژوندون را په برخه کړه - چه په هغه کښی بیا ستا په لپاره کښی ووژلی شم!» له دغه ژوندون خغه یقیناً د ځمکی ژوندون مراد دی. که نه شهیدانو ته نفس الحیات خو پخپله قرآن او په هم دغه حدیث کښی بالتصریح موجود دی - او د حیات مطلب په «لوکان موسی او عیسی حیین - الخ کښی هم دغه حیات وگنئ که بالفرض د دی حدیث والی ثابت شی. «بالفرض» مو ځکه وویل چه د ده اسناد د احادیثو په کتابونو کښی هیچیری نه دی موندلی شوی.

وَبَرَّأَبَوَالِدَاتِي وَلَمْ يَجْعَلْنِي جَبَّارًا شَقِيًّا ﴿٣٦﴾

او (مگرغولی یم زه الله) نیکی کوونکی له مور خپلی سره او نه ئی یم مگرغولی زه سرکښه بدبخته.

تفسیر: هر کله چه هیڅوک ئی پلار نه ؤ - نو یواځی د مور نوم ئی واخیست. دغه گردی (تولی) جملی چه د ماضی په صیغو سره راوړی شوی بیشکه د هغوی معانی په ماضی سره اخیستلی کیږی لیکن داسی چه متیقن الوقوع مستقبل ئی ماضی فرض کړی دی لکه چه په ﴿ اَنِّيْ اَمْرُاَللّٰهُ فَلَا سَتَعَاجِلُوْهُ ﴾ کښی هم داسی مسیح علیه السلام په خپل هلکتوب کښی د ماضی د صیغو په استعمالولو کښی تنبیه ورکړه چه د دغو گردو (تولو) شیانو کیدل په مستقبل کښی داسی یقینی او قطعی دی لکه چه واقع شوی دی د حضرت مسیح علیه السلام د دغه خارق العادت خبرو، اترو - او له هغو اوصافو او خصائلو چه بیان کرل شول - په ډیر بلاغت سره د هغه ناپاک تهمت تردید وشو چه د ده پر ماجده والده لگولی شوی ؤ - اول خو د داسی ووړکی وینا - او داسی جامع او مؤثر کلام طبعاً د دښمنانو چپ کوونکی ؤ - بیا په داسی یو ووړکی کښی چه دومره سوچه خصال وموندل شی - نو ښکاره ده چه هغه (العیاذ بالله) څرنگه ولدالزناء کیدی شی لکه پخپله د دوی له دی اقرار خغه هم ظاهریږی   ﴿ وَكَانَتْ اُمِّيْ يَبِيْئًا ﴾   چه دوی فروع هم د اصوله سره سم غوښتل.

وَالسَّلَامُ عَلٰی یَوْمٍ وُلِدْتُ وَيَوْمَ اَمُوتُ وَيَوْمَ اُبْعَثُ حَيًّا ﴿٣٧﴾

او (وویل عیسی) سلام دی پر ما په هغه ورځ چه غیږولی شوی یم (له مسه د شیطانه او نورو بدیو) (او خرافاتو) او په هغه ورځ چه مرم به (له عذابہ د نزعی او د قبره) او په هغه ورځ چه پورته به کړی شم ژوندی (له عذابہ د قیامت

تفسیر: د دی جملی سره سمه بله هم دغسی جمله پخوا له دی نه د حضرت یحییٰ علیه السلام په ذکر کښی مذکوره شوه - د دغو دواړو په منځ کښی هم دغومره فرق شته چه هلته پخپله د الله تعالیٰ له لوری کلام ؤ او دلته د حضرت مسیح علیه السلام له ژبی هم هغه خبری ویلی شوی دی - او هم د «سلام» او د «السلام» فرق د لحاظ قابل دی.

(او فرمائی الله د هغه صفت چه مو اوس وکړ)

ذَلِكَ عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ قَوْلَ الْحَقِّ الَّذِي فِيهِ يَمْتَرُونَ ﴿۳۲﴾

دغه (موصوف) عیسیٰ ځوی د مریمی دی (فرمایلی دی الله په شان د عیسیٰ کښی) خبره حقه رښتیا هغه چه په دی کښی سره جگړی کوی (خلق).

تفسیر: یعنی د مسیح علیه السلام شان او صفت هم دغه دی چه پاس بیان شو په یوه رښتیا او ښکاره خبره کښی خلقو چتی (فضول) جگړی او مناقشی پیدا کړی دی. او راز راز (قسم قسم) اختلافات ئی پکښی درولی دی چه یو تری خدای جوړوی - بل ئی د الله تعالیٰ ځوی گڼی - بل یی کذاب او مفتري بولی - بل د ده پر نسب او نورو طعنی وهی - رښتیا خبره خو هم دغه ده چه ښکاره کړی شوه چه مسیح علیه السلام خدای نه دی بلکه د الله تعالیٰ یو مقرب بنده دی - کاذب او مفتري نه دی - بلکه یو رښتین نبی دی. د ده حسب او نسب گرد (تول) سره پاک دی - الله تعالیٰ ده ته «کلمة الله» فرمایلی دی. او ممکن دی د ﴿قَوْلَ الْحَقِّ﴾ معنی هم دغه «کلمة الله» وی.

مَا كَانَ لِلَّهِ أَنْ يَتَّخِذَ مِنْ وَلَدٍ سُبْحَنَهُ إِذَا قَضَىٰ أَمْرًا فَإِنَّهُ يَقُولُ لَهُ كُنْ فَيَكُونُ ﴿۳۳﴾

نه ښائیږی الله ته دا چه ونیسی ولد (هیڅوک) پاکي ده ده ته (له نیولو د

ولد) هر کله چه حکم و کړی دی د یوه کار پس بیشکه هم دا خبره ده چه وائی هغه ته (موجود) شه پس هغه موجود شی.

تفسیر: هغه ذات ته چه د ده د یوه (کن - شه!) څخه هر شی موجودیږی د ځوی او لمسی شه ضرورت لاحق دی؟ آیا (العیاذ بالله) اولاد به د ضعف په وقت کښی ورسره کومک او مرسته (مدد) کوی؟ یا د مشکلاتو په وقت کښی به ئی لاس سپکوی؟ یا وروسته له هغه به د ده نوم ژوندی ساتی؟ او که داسی کومه شبهه درپیدا شوی وی چه عموماً انسانان له مور او پلاره پیدا کیږی نو د حضرت مسیح علیه السلام پلار څوک دی؟ نو د هغه جواب هم دغه د ﴿كُنْ فَيَكُونُ﴾ په جمله کښی راغی. یعنی داسی مطلق قادر ته دغه څه اشکال لری چه یو هلک بی له پلاره پیدا کړی؟ که عیسیان الله تعالی د مسیح پلار او صدیقه مریمه د ده مور گڼی نو العیاذ بالله د میره (خاوند) او د ښځی د نورو تعلقاتو اقرار به هم کوی؟ سره له دی چه پلار ئی ودروی نو د تخلیق طریقه خو به هم هغسی نه وی چه بالعموم په والدینو کښی دی نو بیا په بی پلاره پیدا کولو کښی به څه اشکال وی؟

وَإِنَّ اللَّهَ رَبِّي وَرَبُّكُمْ فَاعْبُدُوهُ هَذَا صِرَاطٌ مُسْتَقِيمٌ ﴿۳۱﴾ فَاخْتَلَفَ الْأَحْزَابُ مِنْ بَيْنِهِمْ قَوْلٌ لِلَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ مَّشْهَدِ يَوْمٍ عَظِيمٍ ﴿۳۲﴾

او (وویل عیسی) بیشکه الله رب ځما دی او رب ستاسی دی پس عبادت کوی تاسی د الله؛ هم دغه لیاره سمه صافه برابره. نو بیا اختلاف وکړ دلو (د نصاری په باب د عیسی کښی) له منځ د دغو (خلقو) نو خرابی ده دپاره د هغو کسانو چه کافران شوی دی له حاضریدو د هغی ورځی دیری لونی (د قیامت نه).

تفسیر: دغه د چا خبره ده؟ د ځینو په نزد دا د حضرت مسیح علیه السلام مقوله ده - کواکی پخوا له دی نه د حضرت مسیح هم هغه خبری چه له ﴿قَالَ إِنِّي عَبْدُ اللَّهِ﴾ الآية - څخه نقل کړی شوی دی دا د هغه تکمله شوه په منځ کښی د مخاطبینو د تنبیه دپاره له ﴿ذَلِكَ عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ﴾ څخه د الله تعالی کلام و. ځما په نزد بهتر دا دی چه دغه د ﴿وَأَذْكُرِي الْكِتَابَ مَرْيَمَ﴾ الآية - سره ولگولی شی - یعنی (ای محمده صلی الله علیه وسلم!) په کتاب کښی د مریمی او د مسیح علیه السلام د حال هغه مذکور چه شوی دی - وائی وروه! او ووايه چه ځما او ستاسی رب الله دی. یواځی د هم دغه عبادت وکړئ! ځوی او لمسی ورته مه دروئ! الله تعالی د توحید داسی سمه صافه لیاره درښوولی ده چه هیڅ لوده، ژوره (نشیب و فراز) کوږوالی نه لری - او

کردو (تولو) انبیاو د هم هغه په طرف لپار ښوونه کړی ده - لیکن خلقو ډیری فرقی جوړی کړی دی او بیلې بیلې لیاری ئی ایستلی دی - نو هغه کسان چه له توحید څخه انکار کوی نو هغوی ته د ډیری هولناکی ورځی (قیامت) له تباهی څخه خبردار کیدل په کار دی چه خامخا راتلونکی دی.

أَسْمِعْ بِهِمْ وَأَبْصِرْ يَوْمَ يَأْتُونا لَكِن الظَّالِمُونَ الْيَوْمَ فِي ضَلَالٍ مُّبِينٍ ﴿٣٨﴾

څه ډیر ښه اوریدونکی به وی دوی او څه ډیر ښه لیدونکی (به وی دوی په هغی ورځی کښی چه رابه شی دوی مونږ ته لیکن ظالمان نن ورځ په گمراهی ښکاره کښی دی.

تفسیر: یعنی نن چه اوریدل او لیدل مفید دی دوی بیخی کانه او پرانده شوی دی - او د قیامت په ورځ چه لیدل او آوریدل له سره فائده نه رسوی د دوی سترگی او غوږونه خلاصیږی او په دغی ورځی کښی به داسی خبری اوری چه زړونه ئی تری یرق چوی او داسی مناظر او ننداری به گوری چه د هغو د لیدلو څخه به د دوی غیری تکی توری الوځی (نعوذ بالله منه!)

وَأَنذِرْهُمْ يَوْمَ الْحَسْرَةِ إِذْ قُضِيَ الْأَمْرُ

او وویروه ته دوی له ورځی د حسرت (او ارمانه) کله چه فیصله کړی شی کار (د حساب او کتاب)

تفسیر: کفارو ته به د افسوس او ارمان کولو ډیری مواقع ورومخه کیږی او آخری موقع به هم هغه وی کله چه مرگ د یوی گدی پشان راوستی شی او د جنت او د دوزخ په منځ کښی د گردو (تولو) په منځ کښی په داسی حال کښی چه گرد (تول) به ورته گوری ذبح کاوه شی - او داسی یو غږ به کیږی چه «جنتی دی په جنت کښی او دوزخی دی په دوزخ کښی د تل دپاره پاتی وی، وروسته له دی نه به مرگ هیچا ته نه راځی» نو په دغه وقت کښی کافران بالکل نا امیده کیږی او د حسرت لاسونه به سره مښی او گوتی به چیچی.

څه په کار ده اوس ژړا او انکولا ■ لوبی مات او غوړی توی شول په بیدیا

وَهُمْ فِي غَفْلَةٍ وَهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿٣٩﴾

حال دا چه دوی (په دنیوی) غفلت کښی دی او دوی ایمان نه راوړی

تفسیر: یعنی په دغه وقت کښی دوی د داسی ورغی په راتگ باور نه کوی او د غفلت په نشو کښی مخمور پراته دی او په ډیره درنه هیره کښی لویډلی دی خو څه مهال (وخت) چه له قیامت د لویو مصائبو سره مخامخ کیږی - نو دلته وائی کشکی هلته مو سترگی خلاصی کړی وی او پخپلو نفعو او زیانونو پوهیدلی وی مگر د دغی ورغی حسرت او افسوس دوی ته هیڅ په درد نه خوری ځکه

لگیا وی تل په لوبو له نن ورځ وی بښم = الآن قد ندمت وما ينفع الندم

إِنَّا نَحْنُ نَرِثُ الْأَرْضَ وَمَنْ عَلَيْهَا وَإِلَيْنَا يُرْجَعُونَ ﴿٥٠﴾

بیشکه مونږ چه یو هم دا مونږ وارث کیږو د ځمکی او د هغه چا چه پر دغه ځمکی دی او خاص مونږ ته به راوستی شی دوی (دپاره د جزا)

تفسیر: یعنی د هیچا مال او ملک به باقی نه پاتی کیږی، هر شی به مستقیماً د خپل حقیقی مالک په طرف رجوع کوی الله تعالیٰ به پخپله بالذات علی الاطلاق حاکم او متصرف وی، په هر څیز کښی په هر قسم سره چه اراده وفرمائی سم له خپله حکمه سره پکښی تصرف کوی - د دنیا د هغو سامانونو چه تاسی ئی په غفلت کښی غورځولی یی وارث او مالک یواځی هم هغه وحده لاشریک له الله تعالیٰ پاتی کیږی. د مال او د ملک گرد (تول) طویل او عریض دعوی کونکی تول د فناء او زوال په کنده کښی غورځاوه شی.

وَأَذْكُرُ فِي الْكِتَابِ إِبْرَاهِيمَ

او یاد کړه (ای محمده! امت خپل ته) په کتاب (قرآن) کښی (قصه د) ابراهیم

تفسیر: په تیره رکوع کښی د حضرت مسیح علیه السلام او د صدیقی مریمی رضی الله تعالیٰ عنها قصه بیان او د نصرانیانو تردید وکړی شو چه دوی یو انسان د رحمن په ځای دراوه، په دغه رکوع کښی د مکی معظمی د مشرکینو د شرمولو دپاره د حضرت ابراهیم علیه السلام قصه اورولو شی - چه دی عین تر خپل پلار سره څرنگه او د شرک پر خلاف کلک ودرید او له شرکه او بت پرستی څخه ئی منع کوله؟ او گردو (تولو) ته ئی وویل چه که له شرکه لاس واخلي - او

د وحدت پر سمه لیاره روان شی! کله چه خپل تبلیغ او هدایت ئی بی اثره ولید نو وطن، اقارب او گورد (تول) هیواد والا ئی هم پریشودل، او محضاً الله ئی هجرت اختیار کړ. د مکی مکرمی مشرکانو داسی دعوی کوله چه دوی د ابراهیم علیه السلام له اولادی او د هم هغه پر دین قائم دی نو دا ئی هغوی ته وروښوول چه ستاسی د پلار ابراهیم علیه السلام رویه د بتانو په نسبت څه ډول (طریقه) وه؟ که د آباؤ او اجدادو تقلید کوئ، نو د داسی یو پلار تقلید وکړئ! او له مشرکو پلرونو او نیکه گانو نه هم هغسی مرور او بیزاره شی - لکه چه ابراهیم علیه السلام تری بیزاره شوی ؤ.

اِنَّهٗ كَانَ صَدِيقًا نَّبِيًّا ﴿۳۱﴾

بیشکه دغه (ابراهیم) ؤ صدیق (دیر رشتینی) نبی

تفسیر: د «صدیق» معنی دا ده چه دیر زیات رشتیا ویونکی چه پر خپلو خبرو د عمل کولو له پلوه بیخی رشتین ثابت او د خپل قول او عمل توافق په رشتیا سره گوردو (تولو) ته ښی. یا خو «صدیق» هغه رشتین او پاک طینت سری ته وائی چه د ده په زړه کښی د رشتیا قبلولو دپاره نهایت اعلیٰ اکمل استعداد موجود وی. هر هغه خبره چه د الله تعالیٰ له جانبه ور ورسپړی هغه بلا توقفه د ده په زړه کښی ځای ونیسی - او بیخی د شک او تردد ځای او گنجائش پکښی پاتی نشی - ابراهیم علیه السلام په هری یوی معنی سره «صدیق» ؤ او کله چه د «صدیقیت» دپاره «نبوت» نه دی لازم نو ځکه ئی وروسته د «صدیقاً» سره «نبیا» هم وفرمایل او پر نبوت ئی هم تصریح وکړه - له هم دی ځایه معلوم شو چه د کذبات ثلاثه حدیث او په «نحن احق بالشک من ابراهیم» او نورو روایاتو کښی د کذب او شک هغه معنی نه ده مراده چه د کلام له سطحی څخه مفهومیږی.

اِذْ قَالَ لِاٰیِهٖ يٰاَبَتِ لِمَ تَعْبُدُ مَا لَا يَسْمَعُ وَلَا يُبْصِرُ وَاَلَيْغَبُ عَنْكَ شَيْءٌ ﴿۳۲﴾

کله چه وویل (ابراهیم) پلار خپل ته ای پلاره څه دپاره عبادت کوی ته د هغه څیز چه نه اوری او نه وینی او نه دفع کولی شی له تا نه هیڅ څیز.

تفسیر: یعنی هغه چه گوری او آوری او په مشکلاتو کښی هم پکار راځی - مگر واجب الوجود نه وی د هغه عبادت هم نه دی جائز څه ځای د دی چه د یوی بی ځانه تیږی (گتی) یا بی روحه بت چه نه لیدی شی او نه اوریدی شی او نه ځمونږ څه په کار راځی او پخپله ځمونږ په لاسونو جوړ شوی او توپلی شوی دی هغه خپل معبود ودروو - نو دغه عمل د هیڅ یو عاقل او پوه

سری کار له سره نشی کیدی.

يَا بَتِّ اِنِّي قَدْ جَاءَنِي مِنَ الْعِلْمِ مَا لَمْ يَأْتِكَ فَاتَّبِعْنِي اِهْدِكَ صِرَاطًا سَوِيًّا ﴿٣٦﴾

ای پلاره عَما بیشکه زه چه یم په تحقیق راغلی دی ماته له علمه هغه قدر چه نه دی راغلی تاته نو متابعت وکړه عَما چه وبه بنسیم تاته لیاره سمه برابره .

تفسیر: یعنی الله تعالی ماته د توحید او د معاد او د نورو صحیح علم راکړی او د شریعت له حقائقو څخه ئی واقف کړی یم که ته عَما متابعت وکړی نو زه به دی پر داسی سمی صافی لیاری بیایم چه د الله تعالی تر رضاء پوری رسیږی پرته (علاوه) له دی نه نوری گردی (تولی) لیاری داسی خرابی او کړی دی چه پر هغو باندی له تللو څخه هیڅوک بری او نجات نشی موندلی.

يَا بَتِّ لَا تَعْبُدِ الشَّيْطَانَ إِنَّ الشَّيْطَانَ كَانَ لِلرَّحْمَنِ عَصِيًّا ﴿٣٧﴾

ای پلاره عَما مه کوه عبادت د شیطان (په ارتکاب د منهیاتو)؛ بیشکه شیطان دی له رحمن څخه ډیر نافرمانه (سرکشه).

تفسیر: د بتانو عبادت په شیطانی اغواء او لمسون کیږی - او شیطان د دغه حرکت له لیدلو څخه ډیر زیات خوشالیدي نو په دی لحاظ ګواکي د بتانو عبادت د شیطان عبادت دی او د شیطان عبادت ګواکي د رحمن څخه انتهایي نافرمانی ده. بنائی د ﴿عَصِيًّا﴾ په لفظ سره دی لوری ته هم توجه ورکړی وی چه د شیطان د رومیني نافرمانی اظهار په هغه وقت کښی شوی ده چه ستاسی د پلار آدم علیه السلام په مقابل کښی د تعظیمی سجدی حکم ورکړی شوی و لهذا د آدم علیه السلام اولادی ته د ډیر شرم او ننگ ځای دی چه د رحمن څخه مخ وړوی او له شیطان سره خپله یاراننه ونښلوی - یا هغه قدیمی ازلی دښمن خپل معبود وګرځوی.

يَا بَتِّ اِنِّي اَخَافُ اَنْ يَكْسَلَكَ عَذَابُ مِّنَ الرَّحْمَنِ فَتَكُونَنَّ لِلشَّيْطَانِ وَلِيًّا ﴿٣٨﴾

ای پلاره غما بیشکه زه چه یم ویریم له دی نه چه وبه رسیری تاته عذاب له رحمن شخه (لامله «له وجی» د متابعت د شیطان) پس شی به ته شیطان ته دوست (ملگری په دوزخ کښی).

تفسیر: یعنی د رحمن د عظیمه و رحمتونو اقتضاء دا ده چه پر گردو (تولو) بندگانو ئی شفقت او مهربانی وی لیکن ستا د بدو اعمالو له شامته ویره ده چه هم دغه حلیم رحیم او کریم الله تعالی هم په قهر نشی او پر تاسی کوم سخت آفت نازل نه کړی چه په هغه کښی د اخته کیدلو لامله (له وجی) تل تر تله د شیطان رفیق او ملگری شی یعنی د کفر او شرک له مزاولته په مستقبل کښی د ایمان او توبی توفیق درپه برخه نشی - او د اولیاء الشیاطین په دله کښی شامل شی - او په دائمی عذاب کښی وغورځاوه شی عموماً مفسرینو دغه معنی اخیستی ده لیکن حضرت شاه صاحب لیکی، - «یعنی د کفر له وباله که کوم آفت راشی نو له شیطان به مدد غواړی یعنی له بتانو شخه - اکثر خلق په هم دغسی وقت کښی شرک کوی» والله اعلم.

قَالَ ارْغَبْ اَنْتَ عَنِ الْهَقِي يَا اِبْرَاهِيْمُ لَنْ لَمْ تَنْتَهَ لِرَجْمِكَ وَاهْجُرْنِي بَيْنًا

وویل (آزر پلار د ابراهیم) آیا مخ گرځونکی ئی ته له (عبادت د) معبودانو غما ای ابراهیمه، که منع نشوی ته (له دی کاره) نو خامخا وبه ولم هر و مرو (خامخا) تا په تیرو (گتو) (یا بدو خبرو) سره او ترک می کړه (او لری شه له مانه) ډیر مدت (چه ضرر می در ونه رسیری).

تفسیر: د حضرت ابراهیم علیه السلام پلار (آزر) د خپل غوی د دغه تقریر له آوریدلو شخه وروسته ده ته وویل «معلومیږی چه ته غمونږ له معبودانو شخه بد عقیده ئی بس دی دا خپل وعظ او نصیحت او بد اعتقاد پرېږده - که نه ته به بله کومه سخته خبره له ما شخه آوری بلکه غما په لاس به سنگساریږی که خپل خیر غواړی نو له ما شخه تر یوه مدت (مادام العمر) لری شه! چه زه نه غواړم چه ستا رنگ وگورم - او پخوا له دی نه چه زه پر تا لاس پورته کړم ته له دی غحایه لری شه!»

قَالَ سَلَامٌ عَلَيْكَ

وویل (ابراہیم) سلام (د متارکی د خبرو) دی وی په تا باندی.

تفسیر: دغه د رخصت یا د متارکت سلام دی لکه چه غمونږ په محاوراتو هم په داسی مواقعو کښی داسی ویلی کیږی چه که هغه خبره یا کار داسی وشي نو غما درته سلام دی لکه چه په (۲۰) جزء د القصص په (۵۵) آیت (۶) رکوع کښی هم داسی یو آیت لولو ﴿وَإِذْ أَسْمِعُوا لَكُمْ أَعْرَضُوا عَنْهُ وَقَالُوا لَنَا أَعْمَالُنَا وَلَكُمْ أَعْمَالُكُمْ سَلَامٌ عَلَيْكُمْ لَا تَبْتَغِي الْجَاهِلِينَ﴾ حضرت شاه صاحب رحمۃ الله علیه لیکي «معلوم شو که په دینی خبره مور او پلار خپه شی او خپل غوی له کوره وباسی او غوی په خوږه ژبه او مؤدبه وینا تری بیلتون اختیار کړی نو دغسی هلک نه عاق کیږی».

سَأَسْتَغْفِرُكَ رَبِّي إِنَّهُ كَانَ بِي حَفِيًّا ﴿۳۰﴾

ژر به مغفرت غواړم تاته له رب خپل (خو مسلمان شی)؛ بیشکه چه الله دی پر ما ډیر مهربان.

تفسیر: امید شته چه پاک الله پخپله مهربانی به غما د پلار گناه معافوی حضرت ابراهیم علیه السلام د استغفار وعده ابتداء فرمایلی وه لکه چه د استغفار په وقت کښی څه مهال (وخت) چه د الله تعالی مرضی ورمعلومه شوه نو استغفار ئی موقوف کړ - دغه بحث د توبی (براءة) په سورت په ۱۱۳ آیت (۱۴) رکوع کښی د دی آیت په فائده کښی تیر شوی دی ﴿مَا كَانَ لِلنَّبِيِّ وَالَّذِينَ آمَنُوا أَنْ يَسْتَغْفِرُوا لِلْمُشْرِكِينَ﴾ هلته دی د دی تفسیر ولوست شی.

وَاعْتَرَلَكُمْ وَمَاتُ عُونٍ مِنْ دُونِ اللَّهِ وَأَدْعُوا رَبِّي عَسَىٰ أَلَّا أَكُونَ بِدُعَاءِ رَبِّي شَقِيًّا ﴿۳۱﴾

او په څنگ به شم له تاسی (تولو بت پرستانو) او له هغه څه چه تاسی ئی عبادت کوئ غیر له الله او عبادت به کوم (یواغی) د رب خپل امید لرم د دی چه نشم زه په عبادت د رب خپل کښی بدبخته (نا امیده لکه چه تاسی شوی یی).

تفسیر: کله چه غما د پند او نصیحت هیڅ اثر پر تاسی نه لویږی بلکه بالعکس غما ویرولو او دارولو ته هڅه هم کیږی نو اوس زه پخپله ستاسی په دغه کلی کښی نه پاتی کیږم او تاسی سره

له ستاسی باطلو معبودانو پریږدم - او له دی وطنه هجرت کوم - خو له تاسو څخه گوښی (بیل) کینم - او د زړه په اطمینان سره د الله واحد عبادت وکړی شم - د الله تعالیٰ له فضله او کرمه کامل امید شته چه زه د ده بندگی وکړی شم او پکښی محروم او ناکامه پاتی نشم - کله چه په غربت او بیکسی کښی هم د ده عبادت وکړم - او د الله تعالیٰ لوی دربار ته دعاء وکړم ضرور ئی مستجابوی - ځما الله سمیع او بصیر او علیم دی او ستاسی د تیږو (کتو) او لرگیو باطل معبودان داسی دی چه هومره ناری ورته ووهئ او ورته وژارئ خو بیا هم ستاسی دعاوی نه آوری او په درد مو نه خوری.

فَلَمَّا اعْتَرَلَهُمْ وَمَا يَعْبُدُونَ مِنْ

دُونِ اللَّهِ وَهَبْنَا لَهُ اسْحَقَ وَيَعْقُوبَ وَكُلًّا جَعَلْنَا نَبِيًّا ۝۱۹

کله چه په څنگ شو (ابراهم) له دوی نه په هجرت سره او له هغه څیزه (چه دوی ئی) عبادت کاوه غیر له الله نه نو وېشل مونږ ده ته (ځوی) اسحق او (لمسی) یعقوب؛ او هر یو (له دوی دواړو) گرځولی ؤ مونږ نبی.

تفسیر: یعنی د الله تعالیٰ په لپاره کښی ئی هجرت وکړ او له خپلو اقاربو او خپلوانو څخه لری ولوید الله تعالیٰ ده ته له وطنه زیات شیان ورعطاء کړل چه د غریب الوطنی وحشت تری لری شی - او هلته انس او سکون حاصل کړی. ښائی دلته ئی د حضرت اسمعیل علیه السلام ذکر ځکه نه وی فرمایلی چه هغه له ده سره نه ؤ - بلکه دی یی په وروکتوب له خپله ځانه بیل کړی ؤ - او هم د هغه تذکره مستقلا راتلونکی ده.

تنبیه: حضرت اسحق علیه السلام د حضرت ابراهیم علیه السلام ځوی او حضرت یعقوب د حضرت اسحق علیه السلام ځوی دی - چه له هم دغی سلسلی څخه د بنی اسرائیلو سلسله پیدا کیږی او د هم دغو په اولاده کښی په زرهاؤ انبیاء پیدا شوی دی.

وَوَهَبْنَا لَهُمِنْ رَحْمَتِنَا وَجَعَلْنَا لَهُمْ لِسَانَ صِدْقٍ عَلِيًّا ۝۲۰

او بښلی ؤ مونږ دوی (دری واړو) ته له رحمته خپل (نبوت او حکمت) او گرځولی وه مونږ دوی ته (یعنی ابراهیم او ځامنو ته ئی) ژبه د صدق رښتیني (یعنی د نیکی) ډیره پورته مشهوره.

تفسیر: یعنی الله تعالیٰ له خپل خاص رحمت څخه خلیل الله علیه السلام او د ده کورنی ته د

نبوت او حکمت لویه برخه عنایت کړه - او په دنیا کېنې ئی د ده خبره پورته کړه - او د تل دپاره ئی د ده د خیر ذکر جاری کړ لکه چه په گردو (تولو) مذاهبو او مللو کېنې د ده تعظیم او توصیف کیږی او مونږ محمدی امت پخپلو لمونځونو کېنې تل داسی لولو. **اللهم صل علی محمد وعلی آل محمد کما صلیت علی ابراهیم وعلی آل ابراهیم انک حمید مجید** - فی الحقیقت دغه د حضرت ابراهیم علیه السلام د دغی دعاء د مقبولیت ثمره ده چه فرمائی و **﴿وَجَعَلْ لِّی لِسَانَ صِدْقٍ فِی الْآخِرِینَ﴾**

وَأَذْكُرْ فِی الْکِتَابِ مُوسَىٰ ذَٰ

او یاد کړه (ای محمده! خپل امت ته) په کتاب (قرآن) کېنې (قصه د) موسی

تفسیر: یعنی په قرآن کریم کېنې چه اوس سم د لاسه د حضرت موسی علیه السلام بیان کیږی د هغه ذکر د خلقو په مخ کېنې وکړه! څکه چه دی د اسحق علیه السلام او د یعقوب علیه السلام له نسله د اسرائیلی سلسلی یو لوی اولوالعزم رسول الله او اعظم مشرع تیر شوی دی او هم هغسی چه د حضرت یحییٰ او عیسیٰ علیهما السلام په تذکره کېنې په خصوصیت سره د عیسائیانو اصلاح او د ابراهیم علیه السلام له تذکری څخه د مکی معظمی د مشرکانو تنبیه مقصود ده هم داسی د حضرت موسی او حضرت هارون علیهما السلام له تذکری څخه ښائی یهودانو ته د دی خبری ښوونه مقصود ده - چه وگورئ قرآن عظیم په څه وسعت او لوی زړه سره د دوی د لوی مقتداء د واقعی کمالاتو او محاسنو اعلان کوی - نو یهودانو ته هم ښائی چه دوی هم سم د خپل جلیل القدر نبی د ښکارو او صریحو پخوا ویلو سره د دغه اسمعیلی نبی (محمد صلی الله علیه وسلم) د رسالت او نبوت اقرار او اعتراف په خلاص زړه او اخلاص او محبت سره وکړی! ښائی د هم دی لامله (له وجی) وروسته د حضرت موسی علیه السلام له ذکره د کلام عنان د حضرت اسمعیل علیه السلام په لوری گرځولی شوی دی.

إِنَّهُ كَانَ مُخْلَصًا وَكَانَ رَسُولًا نَّبِيًّا ۝۵۱

بیشکه چه دی و خالص کړی شوی (د الله له طرفه) او و دی رسول نبی.

تفسیر: هر هغه انسان ته چه د الله تعالی له طرفه وحی راشی هغه «نبی» دی، په انبیاءو کېنې هغه چا ته چه خصوصی امتیاز حاصل وی یعنی د مکذبانو په مقابل کېنې د بیل یو مستقل امت په طرف مبعوث شوی وی - یا نوی کتاب او مستقل شریعت ولری نو هغه ته «رسول نبی» یا «نبی رسول» ویلی کیږی په شریعاتو کېنې جزئی تصرفات لکه د کوم عام تخصیص یا د مطلق

تقید او نور په رسولانو پوری څه تخصیص نه لری، عام انبیاء هم هغه کولی شی باقی پر غیر الانبیاء باندی د رسول او مرسل اطلاق لکه چه د قرآن په بعض مواضعو کښی موندل کیږی د دغه مصطلح معنی په اعتبار نه دی او هلته نور حیثیات معتبر دی. والله اعلم.

وَنَادَيْنَاهُ مِنْ جَانِبِ الطُّورِ الْأَيْمَنِ وَقَرَّبْنَاهُ نَجِيًّا ۝۵۲

او نداء کړی وه مونږ دغه (موسی) ته له جانب د (غره د) طور چه (د موسی) ښی طرف ته ؤ او رانژدی کړی ؤ مونږ دی حال دا چه مونږ له ده سره د راز خبری کولی.

تفسیر: یعنی څه مهال (وخت) چه موسی علیه السلام د اور څلیدل محسوس کړل نو د «طور» د غره په هغه مبارکه او میمون جانب کښی ورسید چه د موسی علیه السلام د ښی لاس پر طرف کښی واقع ؤ نو الله تعالی نداء او غږ پری وکړ - او د همکلامی شرف ئی ورویاښه تفصیل ئی د «طه» په سورت کښی راځی - وائی چه موسی علیه السلام په دغه وقت کښی له هر جهته او د هر ویښته له بیخه د پاک الله کلام اوریده چه ئی د پرنستی له واسطی کیده او په روحانی ډول (طریقه) سره دومره قرب او علو ور حاصل شوی ؤ چه د هغو غیبی اقلامو غږونه یی هم آوریده چه پری تورات ښکلی کیده وحی ئی څکه «پته خبره» وفرمایله چه په دغه وقت کښی کوم بل انسان په دغه استماع کښی ورسره شریک نه ؤ - اکر که وروسته له هغه نور خلق هم پری خبر کړل شول . (والله اعلم).

وَوَهَبْنَا لَهُ مِنْ رَحْمَتِنَا أَخَاهُ هَارُونَ نَبِيًّا ۝۵۳

او ښیلى ؤ مونږ دغه (موسی) ته له رحمت خپله ورور د ده هارون حال دا چه نبی ؤ (حما او وزیر ؤ د موسی).

تفسیر: یعنی هارون علیه السلام د حضرت موسی علیه السلام په کار کښی مددگار شو - څکه چه دی ئی پخپله غوښتی ؤ - لکه چه په (۲۰) جزء د «القصص» په (۳۴) آیت (۴) رکوع کښی راغلی دی - ﴿وَإِخَاهُ هَارُونَ هُوَ أَضْمَرُ مَعِي لِسَانًا فَأَرْسَلَهُ مَعِيَ رِدْءًا يُصَدِّقُنِي إِنِّي أَخَافُ أَنْ يُكَذِّبُونِ﴾ او په (۱۶) جزء د «طه» د سورت (۲۹-۳۰) آیت (۲) رکوع کښی مذکور دی ﴿وَاجْعَلْ لِي وَرَثَةً مِّنْ أُمَّةٍ هَارُونَ أَخِي﴾ الآية - نو الله تعالی د موسی علیه السلام دغه دعاء او غوښتنه ومنله او هارون علیه السلام ئی نبی وگرځاوه او د ده د اعانت او تقویت (وزارت) دپاره ئی ورمقرر کړ هسی خو په عمر کښی هارون علیه السلام له موسی علیه السلام څخه څلور

کاله مشر و. وائی چه هیچا په دنیا کښی د خپل ورور دپاره دومره لوی شفاعت نه دی کړی لکه چه موسی علیه السلام د هارون علیه السلام دپاره کړی دی.

وَادْكُرْ فِي الْكِتَابِ إِسْمَاعِيلَ إِنَّهُ كَانَ صَادِقَ الْوَعْدِ وَكَانَ رَسُولًا نَّبِيًّا ﴿٥٦﴾

او یاد کړه (ای محمده! خپل امت ته) په کتاب (قرآن) کښی (قصه د) اسمعیل بیشکه چه دی و صادق (رښتنی) په وعده کښی او و رسول نبی.

تفسیر: له دی نه د حضرت اسمعیل علیه السلام فضیلت پر حضرت اسحق علیه السلام ظاهریو څکه چه هغه یی یواځی په نبی سره یاد کړ - او اسمعیل علیه السلام ته یی رسول او نبی وفرمایه په صحیح مسلم کښی حدیث دی «ان الله اصطفى من ولد ابراهيم اسمعيل - د ابراهيم له اولادی څخه الله تعالی اسمعیل علیه السلام غوره کړی دی» حضرت اسمعیل علیه السلام د حجازی اعرابو اعلی مورث او ځمونږ د رسول الله صلی الله علیه وسلم له اجدادو څخه دی - اسمعیل علیه السلام ته ئی ابراهیمی شریعت ورکړی و - د ده صادق الوعدتوب مشهور و - له الله یا د الله تعالی د بندگانو سره به ئی کومه وعده چه کوله هغه به ئی هر ورو (خامخا) پوره کوله - ده له یوه سری سره وعده کړی وه تر هغه پوری چه ته راځی - زه هم دلته درته گورم - وائی چه هغه سری تر یوه کاله پوری رانغی - او ده هملته ورته کاته - له نبی کریم څخه هم منقول دی - چه پخوا له بعثته دوی ته عبد الله بن ابی الحساء ویلی و چه تاسی هم دلته واوسئ زه هم دا اوس درځم - دوی تر دریو ورځو پوری هملته وو - کله چه هغه بیرته راغلی نو ده ورته وفرمائل - چه «تا ماته تکلیف ورساوه. زه له دریو ورځو رانیسی په هم دی ځای کښی درته منتظر وم» د حضرت اسمعیل علیه السلام د وعدی انتهائی صداقت په هغه وقت کښی ظاهر شو - کله چه خپل پلار ابراهیم علیه السلام ته ئی وویل ﴿يَا اِبْرٰهٖمُ اٰفْعَلْ مَا تُؤْمَرُ سَتَجِدُنِيْ اِنْ شَاءَ اللّٰهُ مِنَ الصّٰدِقِيْنَ﴾ جزء (۲۳) (د الصافات (۱۰۲) آیت (۳) رکوع او هم هغسی دغه خپله خبره ئی په تصدیق سره هم ورسوله.

وَكَانَ يَأْمُرُ أَهْلَهُ بِالصَّلَاةِ وَالزَّكَاةِ

او و دی چه حکم به ئی کاوه اهل (قوم یا امت) خپل ته په لمانځه سره او په زکوٰه سره.

تفسیر: څکه چه کورنی خلق د قریبوالی لامله (له وجی) له گردو (تولو) څخه رومی د هدایت مستحق دی او له هم دوی څخه نوری سلسلی هم چلیږی نو څکه د(طه) په (۸) رکوع کښی

ویلی شوی دی ﴿وَأْمُرْ أَهْلَكَ بِالصَّلَاةِ وَاصْطَبِرْ عَلَيْهَا﴾ او د تحریم په (۱) رکوع کښی راغلی دی ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَفَوَ أَنْفُسِكُمْ وَأَهْلِيكُمْ نَارًا﴾ او پخپله نبی کریم ته هم د الشعراء په (۱۱) رکوع کښی هم داسی ارشاد شوی دی چې ﴿وَأَنْذِرْ عَشِيرَتَكَ الْأَقْرَبِينَ﴾ ځینی وائی چې له (اهل) ځینی د دوی گرد (تول) قوم مراد دی. لکه چې د عبد الله بن مسعود رضی الله تعالی عنه په مصحف کښی د «اهله» په ځای «قومه» ؤ. والله اعلم.

وَكَانَ عِنْدَ رَبِّهِ مَرْضِيًّا ۝۵۹

او ؤ دی په نزد د رب خپل پسندیده (غوره کړی شوی).

تفسیر: یعنی د نورو هدایت ئی کول - او په خپله د حمیده ؤ اقوالو او افعالو خاوند او مستقیم الحال او مرضی الخصال ؤ.

وَأَذْكُرْ فِي الْكِتَابِ إِدْرِيسَ إِنَّهُ كَانَ صِدِّيقًا نَبِيًّا ۝۶۰

او یاد کړه (ای محمده! خپل امت ته) په کتاب (قرآن) کښی (قصه د) ادريس بيشکه چې دی ؤ صديق (دير رښتینی) نبی.

تفسیر: راجح دا ده چې ادريس عليه السلام د حضرت آدم عليه السلام او نوح عليه السلام په منځنی زمانه کښی تیر شوی دی - وائی چې په دنیا کښی د نجومو او د حسابو علم - او په قلم سره لیکل کالی (کپری) گندل - تلل (وزن) او پیمانہ کول (کیل) او د هغو آلاتو او تیپو (گتو) ترتیبول او وسلی په کار اچول اول ځلی د ده له خوا په کار اچولی شوی دی - والله اعلم. د معراج په شپه کښی د نبی کریم ملاقات له ده سره په څلورم آسمان کښی شوی دی. (د ده نوم اخنوخ او لمړی مرسل دی).

وَرَفَعْنَاهُ مَكَانًا عَلِيًّا ۝۶۱

او پورته کړی دی مونږ ده لره (ژوندی) ځای ډیر اوچت (جنت) ته.

تفسیر: یعنی د قرب او عرفان ډیر اوچت مقام او لوی مرتبی ته ئی رسولی دی - ځینی وائی چې ادريس عليه السلام هم د مسیح عليه السلام په شان ژوندی آسمان ته خپژولی شوی دی او هلته تر نن پوری ژوندی دی. ځینی وائی وروسته له دی نه چې پر آسمان خپژولی شوی دی هلته ئی قبض

الروح کړی شوی دی - د ادریس علیه السلام په نسبت ځینو مفسرینو ډیر اسرأیلیات نقل کړی دی - چه پر هغو گردو (تولو) «ابن کثیر رحمة الله علیه» تنقیدات کړی دی. (والله اعلم).

أُولَٰئِكَ الَّذِينَ أَنْعَمَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ مِنَ النَّبِيِّينَ
مَنْ ذُرِّيَّةُ آدَمَ وَمَنْ حَمَلْنَا مَعَ نُوحٍ وَمِنْ ذُرِّيَّةِ إِبْرَاهِيمَ وَإِسْرَءِيلَ

دغه (مخکښی مذکور شوی انبیاء له زکریا او عیسی نه تر ادریس پورې) هغه کسان دی چه انعام کړی دی الله پر دوی له انبیاءو څخه له اولادی د آدم (لکه شیث، ادریس) او له اولادی د هغو کسانو چه بار کړی دی مونږ سره له نوح په بیری کښی لکه ابراهیم لوط صالح) او له اولادی د ابراهیم (لکه اسماعیل اسحاق) او له اولادی د اسرائیل یعقوب (لکه موسی عیسی).

تفسیر: یعنی د هغو انبیاءو ذکر چه د دی سورت له ابتداء څخه تر دی ځایه پوری شوی دی - پر هم دغو قسمو خلقو الله تعالی د انعاماتو باران کړی دی. دغه گرد (تول) د آدم علیه السلام له اولادی څخه دی او ماسوا له ادریس علیه السلام باقی گرد (تول) د هغو کسانو له اولادی څخه هم دی چه له نوح علیه السلام سره په بیری کښی مونږ هغوی سواره کړی وو - او ځینی د ابراهیم علیه السلام له ذری څخه دی لکه اسحق علیه السلام، یعقوب علیه السلام، اسمعیل علیه السلام محمد علیه الصلوة والسلام - او ځینی د اسرائیل (یعقوب) علیه السلام له نسله دی لکه موسی - هارون - زکریا - یحیی علیه السلام.

وَمَنْ هَدَيْنَا وَاجْتَبَيْنَا إِذْ اتَّخَذَ عَلَيْهِمُ آيَاتُ الرَّحْمَنِ خَرَوْا سُجَّدًا وَبُكِيًّا

او له هغه چا نه چه لپاره مو ښوولی وه (دوی ته) او غوره کړی مو ؤ (دوی نبوت او کرامت ته)؛ هر کله چه وبه لوستلی شو پر دوی باندی آیاتونه د رحمن نو لویدل به (پر ځمکه) سجده کوونکی او ژپیدونکی (له خوفه د الله نه).

تفسیر: «(بکی) په اصل کښی بکوی دی جمع د باکی پر وزن د «فاعل» لکه سجود چه جمع

د ساجد ده واو او یی سره جمع شول اول تری ساکن وه نو واو ئی یی شو او په یی کښی مدغم شو او ماقبل ئی مکسور شو. دپاره د متابعت نو «بکی» شو. یعنی د حق په طرف ئی هدایت وکړ. او د نبوت او رسالت د منصب دپاره ئی غوره او پسند کړل سره له دی چه د دوی مقام اوچت دی. او د معراج کمال ته هم رسیدلی دی. خو د عبودیت او بندگی پشان کښی کامل دی کله چه د الله تعالی کلام آوری. د هغه له مضامینو څخه زیات متأثر کیږی او په نهایتی عاجزی. خشوع. خضوع سره په سجده لویږی. او د پاک الله په یاد ژاړی. نو څکه د علماؤ اجماع ده چه پر دغه آیت باندی دی هرومرو (خامخا) سجده وکړه شی، خو د هغه مقربینو د طرز عمل په تقلید او یادونه یو شاته مشابعت له هغوی سره حاصل شی. په روایاتو کښی راغلی دی چه حضرت عمر الفاروق رضی الله تعالی عنه د «مریم» سورت ولوست. او سجده ئی هم وکړه. وروسته ئی وفرمایل «هذا السجود فاین البکی؟» - دغه خو سجده شوه؛ ژړا ئی چیری ده؟» ځینو مفسرینو له (آیات الرحمن) څخه آیات السجود. او له (سجدا) نه سجود التلاوة مراد کړی ده. مگر ظاهر خو هغه دی. چه پخوا مو د هغه تقریر وکړ. په حدیث کښی راغلی دی چه «د لوی قرآن تلاوت وکړئ! او وژاړئ! که مو ژړا درنشی نو اقلا د ژړا وضعیت (سورت) خو ځان ته غوره کړئ!»

فَخَلَفَ مِنْ بَعْدِهِمْ خَلْفٌ أَضَاعُوا الصَّلَاةَ وَاتَّبَعُوا الشَّهْوَاتِ فَسُوفَ يَلْقَوْنَ غِيَاةً ۝۱۹

پس پیدا شول پس له دوی نه (داسی بد) خلیفگان چه ضائع کړ دوی لمونځ او متابعت وکړ دوی د شهواتو (نفسانی خواهشونو) پس ژر به یو ځای شی دوی له بد عاقبت خپل سره.

تفسیر: هغه تیر شوی بیان د پخوانیو حال ؤ. د ورستنیو حال دا دی چه د دنیا په خوندونو او لذتونو او په نفسانی خواهشونو کښی دوب تللی دی. او د الله تعالی له عبادته غافل شوی دی. - لمونځ چه اهم العبادات دی ضائع کوی ئی ځینی خو د هغه د فرضیت څخه منکر شوی دی. ځینی سره له دی چه په فرضیت ئی قائل دی خو نه ئی کوی. او که یی کوی خو د جماعت، وقت او د نورو شروطو. حقوقو او آدابو رعایت یی نه کوی. له دوی ځنی به هر یو بیل بیل درجه په درجه د خپلی گمراهی نتیجه وگوری چه څنګه د دوی د خساری او نقصان سبب گرځی؟ او څرنګه په ډیر سخت عذاب کښی اخته کیږی؟ حتی چه ځینی د دوی د جهنم په هغی ډیری بدی وادی کښی غورځول کیږی چه د هغی اسم هم (غی) دی.

إِلَّا مَنْ تَابَ وَآمَنَ وَعَمِلَ صَالِحًا فُؤَلِّكَ يَدْ خُلُونَ الْجَنَّةَ وَلَا يُظْلَمُونَ شَيْئًا ﴿٤٠﴾

مگر هغه چا چه توبه ئی وویستله او ایمان ئی راورد او عمل ئی وکړ نیک پس دغه کسان به ننوخی په جنت کښی او ظلم به پر دوی ونه کړی شی هیڅ قدر (په تقلیل د ثواب یا تزئید د عقاب).

تفسیر: د توبی دروازه خو د داسی مجرمانو دپاره هم نه ده بنده چه سخت گنهگار وی او د زړه په صدق سره توبه ویاسی او د ایمان او صالح عمل لپاره غوره کوی او خپل اعمال او افعال اصلاح کوی او سم درست ئی ساتی - نو د جنت دروازی دوی ته پرانستلی دی - وروسته له توبی څخه هر هغه ښه عمل چه وکړی د پخوانیو بدو اعمالو له سببه په دغو کښی هیڅ قسم کمی او تقلیل نه واقع کیږی - او نه ئی کوم قسم حق ضائع کیږی - په حدیث کښی راغلی دی «التائب من الذنب کمن لا ذنب له» - له گناه څخه توبه کوونکی داسی دی لکه چه له سره ئی گناه نه وی کړی» «اللهم تب علینا انک انت التواب الرحیم»

جَنَّتْ عَدْنِ الْآتِي وَعَدَّ الرَّحْمَنُ عِبَادَهُ بِالْغَيْبِ إِنَّهُ كَانَ وَعْدُهُ مَأْتِيًا ﴿٤١﴾

جنتونه د تل اوسیدلو هغو ته چه وعده ئی کړی ده رحمن له بندگانو خپلو سره په غیب باندی (چه نه دی لیدلی دا جنتونه) بیشکه شان دا دی چه ده وعده د ده (چه جنت دی) خامخا راخی به ورته (اهل ئی).

تفسیر: کله چه بنده بی د شیانو د لیدلو څخه محض د انبیاء علیهم السلام په وینا سره ایمان راوړی - او بی له لیدلو د الله تعالی عبادت کوی - نو پاک الله هم له دوی سره د جنت د هسی اعلی نعمتونو د ورکولو وعده فرمایلی ده چه د هغو د خوندونو او مزو او ښه والی نظیر او مثال د ده په خوب او خاطر کښی هم نه دی تیر شوی - او هغه هرورمرو (خامخا) ورسیدونکی او پوره کیدونکی دی - ځکه چه د الله تعالی گرد (تول) مواعید حتمی الوقوع قاطع او لا یتغیر دی.

لَا يَسْمَعُونَ فِيهَا لَغْوًا إِلَّا سَلَامًا ط

نه به اوری دغه (جنتیان) په دغه (جنت) کښی چتی (فضول) خبره مگر (اوری به) سلام؛

تفسیر: یعنی په جنت کښی به لغو - بی باکی - بابیزه او بیکاره خبری او شور ماشور او نور بیهوده شیان له سره نه وی - هوا د پرښتو او د مؤمنینو له طرفه به د (السلام علیکم - وعلیکم السلام) غږونه پورته کیږی.

وَلَهُمْ رِزْقُهُمْ فِيهَا بُكْرَةً وَعَشِيًّا ﴿۷۲﴾

او دی دوی ته رزق (روزی) د دوی په دغه (جنت) کښی صبا او بیگا.

تفسیر: له صبا او بیگا څخه د جنت صباء او بیگا مراد دی - هلته به د دنیا په شان طلوع او غروب (لمر خاته، لویده) نه وی - چه په هغه سره شپې او ورځې صبا او بیگا مقرر کړ شی - بلکه د خاصو اقسامو انوارو په توارد او تنوع وی چه د هغو په واسطه د صبا او بیگا تعیین او تحدید کیدی شی. حسب العادت او معمول د جنت د صبا او بیگا روزی به وررسیږی - او د یوی شیبی له مخی به هم د لوړی تکلیف نه احساس کیږی - دغه روزی به څه وی؟ د ده کیفیت الله تعالی ته ډیر ښه معلوم دی په حدیث کښی راغلی دی «یسبحون الله بكرة وعشیا - جنتیان به صبا او بیگا د حق تعالی جل جلاله تسبیح وائی» ځواکی د جسمانی غذا سره دوی ته روحانی غذا هم وررسیږی.

تِلْكَ الْجَنَّةُ الَّتِي نُورِثُ مِنْ عِبَادِنَا مَنْ كَانَ تَقِيًّا ﴿۷۳﴾

دغه (چه ذکر مو وکړ) جنت دی هغه چه په میراث به ورکوو مونږ له بندگانو خپلو هغه چا ته چه وی پرهیزگار.

تفسیر: یعنی د آدم علیه السلام میراث چه رومی جنت هغه ته رسیدلی ؤ. او ښائی د میراث لفظ ئی څکه اختیار فرمایلی وی چه د تملیک په اقسامو کښی دغه تملیک له ځردو (تولو) څخه اتم او احکم قسم دی چه په دی کښی نه د فسخی احتمال شته - او نه د بیرته اخیستلو - او نه د ابطال - او نه د اقالی امکان پکښی پیدا کیدی شی.

وَمَا نَنْزِلُ إِلَّا بِأَمْرِ رَبِّكَ لَهُ مَا بَيْنَ أَيْدِينَا وَمَا خَلْفَنَا

وَمَا بَيْنَ ذَلِكَ وَمَا كَانَ رَبُّكَ نَسِيًّا ﴿٤٢﴾

او (وویل جبرئیل) نه نازلېږو (مونږ ملائکې) مگر په حکم د رب ستا خاص الله ته دی (علم) پر هر هغه څیز چه په مخ ځمونږ کښی دی (له راتلونکو کارونو او زمانو) او هر هغه څیز چه وروسته ځمونږ دی (له تیرو کارونو او زمانو) او هر هغه څیز چه په منځ د دغه (ماضی او مستقبل او کارونو) کښی دی او نه دی رب ستا هیروونکی (د تا).

تفسیر: یو ځلی جبریل علیه السلام تر څو ورځو پوری رانغی - رسول الله صلی الله علیه وسلم منقبض و - کفار په داسی ویناو خولی وپرانستلی چه له محمد صلی الله علیه وسلم څخه د ده رب خفه دی. له دغو طعنو او پیغورو څخه رسول الله صلی الله علیه وسلم لا متأثر او زړه تنگی شو - بالاخر جبریل علیه السلام تشریف راوړ - رسول الله صلی الله علیه وسلم له ده نه د دغومره ورځو د نه راتللو د سبب پوښتنه وفرمایله - او په حدیث کښی راغلی دی - چه دوی وفرمایل «ما یمنعک ان تزورنا اکثر مما تزورنا - هومره چه ته راځی - له هغه څخه زیات ولی نه راځی؟» الله تعالی لا پخوا جبریل علیه السلام ته داسی ښوولی وه چه ته د رسول الله صلی الله علیه وسلم په جواب کښی داسی ووايه ﴿وَمَا نَنْزِلُ إِلَّا بِأَمْرِ رَبِّكَ﴾ الآية - دا د الله تعالی کلام شو - د جبریل له طرفه - لکه چه په ﴿إِلَّا أَنْ تَعْبُدُوا إِلَٰهًا لَّسْتُمْ عِبْدُ﴾ کښی مونږ مسلمانانو ته د دعاء کولو طریقه ښوولی ده - جواب حاصل داسی شو چه مونږ خالص بندگان یو - بی د الله تعالی له حکمه خپله بڼه هم نشو خوځولی - ځمونږ صعود او هبوط مگرد (تول) د الله تعالی په اذن او حکم پوری تړلی دی - هر وقت چه پاک الله پخپل کامله قدرت او حکمت سره مناسب وگڼی مونږ ته د ښکته کیدلو حکم راکوی څکه چه د هری زمانی (ماضی - مستقبل - حال) او د هر ځای (آسمان ځمکه او د دوی تر منځ) علم یواځی هم ده سره دی - او هم دی د هر څیز مالک او قابض دی - او هم دی ښه عالم دی چه په کوم وقت کښی پرښته رسول ته ښایی ولیږله شی؟ - ډیره مقربه پرښته او معظم رسول هم د دی خبری واک او اختیار نه لری چه هر چیری ئی زړه وغواړی لاړ شی - او هر کار چه خوښه ئی وی وئی کړی - یا کوم یو ځان ته وغواړی د الله تعالی هر کار پر خپل محل او پر خپل وقت وی - تیرواته - سهو - نسیان - خطاء - غفلت او نور پکښی نشته او نه دغه شیان د ده تر دربار پوری رسیدی شی. مطلب دا دی چه د جبریل علیه السلام ژر یا په ځنډ (تاخیر) راتلل هم د ده د حکمت او مصلحت تابع دی.

اوله تنبیہ: «په مخ کښی ځمونږ او وروسته ځمونږ» آسمان او ځمکی ته ویلی دی چه د راښکته کیدلو په وقت ځمکه مخ کښی او آسمان وروسته - او د پورته کیدلو په وقت آسمان مخ کښی او ځمکه وروسته وی او که له دغو ځنی زمانی تقدم او تأخر مراد وی نو مستقبل زمانه وروسته

راتلونکی او د ماضی زمانه مخ کښی تیره شوی ده او د حال زمانه د دواړو په منځ کښی واقع ده.

دوهمه تنبيه: پخوا ئی فرمائی ؤ چه د جنت وارثان اتقياء (له الله څخه ویریدونکی پرهیزگاران) دی په دغه آیت کښی ئی دغه اوبودل چه ویره بنائی له هم هغه ذات څخه وکړه شی چه وړ (مستحق) او لائق د دی کیدی شی او د ده په قبضه او واک کښی گړدی (تولی) ازمنی او امکانی دی - او بی د ده د حکم او اجازی څخه ډیره لویه پرنسته هم خپله بڼه (پر) نشی خوځولی - انسان ته لازم دی چه د جنت میراث وړل غواړی نو د پرنستو په شان تل د الله تعالیٰ حکم ته مطیع او منقاد اوسی او دغه ته هم اشاره وشوه. هغه الله تعالیٰ چه په دغه دنیا کښی خپل مخلص بندگان نه هیروی نو په هغه دنیا کښی به هم دوی نه هیروی - او هر ورو (خامخا) ئی جنت ته رسوی - هوا دغومره دی چه هر شی یو وقت لری، په جنت کښی د هر یو نزول به هم پر خپلو، خپلو وقتو کښی وی - او هم هغسی چه دلته پرنستی د الله تعالیٰ له حکمه سره سم په معینو اوقاتو کښی راځی - په جنت کښی هم جنتیانو ته روحانی او جسمانی غذا پر خپلو مقررره ؤ اوقاتو کښی راځی.

رَبُّ السَّمَوَاتِ وَ الْأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا فَاعْبُدْهُ وَاصْطَبِرْ لِعِبَادَتِهِ

(الله) رب د آسمانو دی او (رب) د ځمکی دی او (رب) د هغو شیانو دی چه په منځ د دوی کښی دی نو عبادت کوه د ده او صبر کوه په عبادت د دغه (الله) کښی (په طاعت - مصیبت او له معصیته)؛

تفسیر: یعنی د هیچا د ویلو او اورولو پروا مه کوه! او د خپل هغه الله تعالیٰ په بندگی کښی ټینگ اوسه! چه د گړد (تول) جهان رب دی - او د خورا (زیاتو) ډیرو صفاتو او ستایلو څښتن (خواند) دی.

هَلْ تَعْلَمُ لَهُ سَيًّا

آیا پیژنی ته ده ته کوم هم نام (او مثل بلکه نه یی لری).

تفسیر: د الله تعالیٰ اسماء د ده صفات دی - یعنی څوک د الله په صفت سره موصوف شته چه پکښی د ده پشان صفات موجود وی؟ کله چه بل هیڅوک نشته نو د بندگی لایق هم بل هیڅوک له سره نشی کیدی.

وَيَقُولُ الْإِنْسَانُ إِذَا مَا مِثُّ لَسَوْفَ أَخْرِجُ حَيًّا ۝۹۹

او وائی (له بعثه منكر) انسان آیا كله چه مر شم زه نو خامخا ژر به را وایستلی شم (له عُمکی) ژوندی (بلکه نه ژوندی کیوم او نه بل ژوندون شته).

تفسیر: په پخوانی رکوع کښی ئی د نیکانو او بدانو هغه انجام بیان فرمایلی ؤ چه وروسته له مرگه پیښیدونکی وی - هغه کسان چه پس له مرگه بیا ژوندون محال او مستبعد گڼی - دلته د دوی د شبهاتو جواب ورکاوه کیږی - یعنی انسان د انکار او تعجب له لیاری وائی چه مونږ وروسته له مرگه چه غمونږ هډوکی هم وراسته او رژیږی - او له خاورو سره گډیږی - آیا بیا ژوندی او له خپلو قبرونو څخه راپورته کیږو؟ او د عدم له کتمه د وجود په منصفه راتلی شو؟

أَوَلَا يَذْكُرُ الْإِنْسَانُ أَنَّا خَلَقْنَاهُ مِنْ قَبْلُ وَلَمْ يَكُ شَيْئًا ۝۱۰۰

آیا نه یادوی (له بعثه منكر) انسان (دا خبره) چه بیشکه مونږ پیدا کړی ؤ دی پخوا له دی نه او نه ؤ دی هیڅ شی (بلکه محض عدم ؤ).

تفسیر: یعنی سره له انسانیته پر دغومره غټه خبره باندی هم نه پوهیږی چه شو ورځی پخوا له دی نه دی هیڅ څیز ؤ، نو الله تعالی دی له عدم څخه وجود ته راووست نو آیا هغه لوی ذات چه له لاشی څخه شی او له محض معلوم څخه موجود کوی - پر دی نه دی قادر چه یو شی وروسته له فناء بیا پیدا کړی شی؟ او متفرقه اجزاء ئی بیرته راتول کړی؟ آدمی ته لا د ده د پرمونی ژوندون حال او احوال نه دی معلوم نو څرنگه دی پر خپل وروستنی ژوندون خاندی او ملندی وهی.

﴿وَهُوَ الَّذِي يَبْدَأُ الْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيدُهُ وَهُوَ أَهْوَنُ عَلَيْهِ﴾ جزء ۲۱ (د الروم ۲۷ آیت ۳ رکوع)

قُلْ لَكُمْ نَحْشُهُمْ وَالشَّيْطَانُ

پس قسم دی په رب ستا باندی چه خامخا راجمع به کړو مونږ هرومرو (خامخا) دوی او شیطانان (تول)

تفسیر: یعنی منکرین سره له هغو شیطانیو د قیامت په ورځ کښی حاضرولی شی چه دوی ئی اغوا کړی وه - او د هر مجرم شیطان به له ده سره یو ځای نیول کیږی.

ثُمَّ لَنَحْضُرَنَّهُمْ حَوْلَ جَهَنَّمَ جِثِيًّا ۝۳۸

بیا به خامخا راحضر کرو مونږ هر و مرو (خامخا) دوی چاپیر له دوزخ پر
گوندو پراته (له ډیر هیښه)

تفسیر: یعنی له ډیر دهشت او ویری له ولاړی څخه لویږی او په قراره سره به کیناستی هم نه شی
نو هم دغه شو پر گوندو باندی پریوتل.

ثُمَّ لَنَنْزِعَنَّ مِنْ كُلِّ شِيعَةٍ أَيُّهُمْ أَشَدُّ عَلَى الرَّحْمَنِ عِتْيًا ۝۳۹ ثُمَّ لَنَحْنُ أَعْلَمُ بِالَّذِينَ هُمْ أَوْلَىٰ بِهَا صِلِيًّا ۝

بیا به خامخا ویاسو له هری فرقی نه هر هغه د دوی چه ډیر سخت دی پر
رحمن باندی له جهته د سرکشی (او زړورتوب). بیا خامخا مونږ ښه عالم یو
پر هغو کسانو چه دوی ښه لائق دی له دغه (دوزخ) سره له جهته د غورځولو،
سوځولو، داخلولو.

تفسیر: یعنی د منکرانو هره فرقه چه زیات بد معاش، سرکش او زړوره وه - دوی به له نورو فرقو
څخه بیل کړه شی - بیا به دوی کښی هر یو چه د خورا (ډیر) ډیری سزا لائق او د دوزخ
زیات حقدار وی نو هغه د الله تعالیٰ په علم کښی دی - او له گردو (تولو) مجرمانو څخه به
رومی په اور کښی غورځاوه شی.

وَلَإِنْ مِّنكُمْ إِلَّا وَاْرِدُهَا كَانَ عَلَىٰ رَبِّكَ حَتْمًا مَّقْضِيًّا ۝۴۱ ثُمَّ نُنْجِي الَّذِينَ أَتَقَرَّوْا وَنَذَرُ الظَّالِمِينَ فِيهَا جِثِيًّا ۝۴۲

او نشته هیڅوک له تاسی مگر چه دی واردیدونکی ننوتونکی دی دغه ته
(یعنی دوزخ ته چه مؤمن پر صراط تیریږی او کافر تری لویږی). دی (دغه)
عبور علی النار) په رب ستا یقینی حکم پری کړی شوی. بیا به نجات ورکړو
هغو کسانو ته چه پرهیزگاری ئی کړی ده او پری به ږدو ظالمان په دوزخ
کښی پر گوندو پریوتلی.

تفسیر: یعنی د هر یوه نیک او بد - بری او مجرم - مؤمن او کافر لپاره الله تعالیٰ قسم یاد فرمایلی دی چه ضرور بالضرور دوی پر دوزخ باندی تیریدونکی دی څکه چه د جنت د تلو لپار پر هم دغه دوزخ باندی پوری وځی چه هغه ته د ځمونږ په عمومی محاوراتو کښی «پل صراط» وائی - پر دغه باندی د هر سړی لامحاله تیریدل دی. د الله تعالیٰ څخه ویریدونکی مؤمنان هر یو سم له خپلی درجی سره له دی نه په تلوار صحیح او سلامت تیریږی او گنهگاران به تری ښوئیږی او لاندی به په دوزخ کښی لویږی (العیاذ بالله) بیا څه مدت وروسته هر یو سم له خپله عمله سره او هم د انبیاء او ملائکه او صالحینو په شفاعت او بالاخر مستقیماً د ارحم الراحمین په لطف او مهربانی دغه گرد (تول) گناه گاران چه په رښتیا او صحیح اعتقاد سره ئی طیبه کلمه لوستی ده له دوزخه ایستلی کیږی - او یواځی کافران به پکښی باقی پاتی کیږی - او د دوزخ خوله به ترله کیږی - له ځینو روایاتو څخه معلومیږی چه د دوزخ په اور کښی به هر یو سړی داخلوه شی - مگر پر صالحانو دغه اور «برد» او «سلام» کیږی او دوی به بی له اندیښنی او تردد تری تیریږی والله اعلم.

ځمونږ امام فخرالدین رازی رحمه الله علیه پخپل لوی او په زړه پوری تفسیر کښی د دغه دخول دیر حکمتونه بیان فرمایلی دی فلیراجع.

وَإِذْ تُنَادِيهِمْ إِيذْنًا بِأَنْتُمْ قَالُوا الَّذِينَ كَفَرُوا الَّذِينَ آمَنُوا أَلَيْسَ الْفَرِيقَيْنِ
خَيْرٌ مَّقَامًا وَأَحْسَنُ نَدِيًّا ﴿۴۳﴾

او کله چه ولوستی شی پر دوی آیتونه (د قرآن) ځمونږ په دی حال کښی چه واضح ښکاره دی وائی هغه کسان چه کافران شوی دی هغو کسانو ته چه ایمان ئی راوړی دی چه کوم یو له دغو دواړو فرقو څخه خیر بهتر غوره دی له جهته د مقامه او دیر ښه دی له جهته د مجلسه.

تفسیر: یعنی کفارو د لوی قرآن د آیاتونو له آوریډو څخه چه په هغه کښی د دوی بد انجام ورښوولی شوی دی - د استهزاء او تفاخر په دول (طریقه) غریبو مسلمانانو ته به ئی ویل چه سم ستاسی له زعمه چه په آخرت باندی معتقد یئ هر شی چه په آخرت کښی وواندی کیدونکی دی - د دواړو فرقو پر موجوده حالت او مهال (وخت) باندی منطبق کیدونکی دی آیا ځمونږ نننی عمارت - اثاث البیت - د هستوگنی سامان - او د ژوندون وسائل او دول او دیل (سنگار) له تاسی څخه ښه او بهتر نه دی؟ او ځمونږ مرکی - جرگی او مجالس ستاسی له مرکو جرگو او مجالسو څخه معتبر او معزز نه دی؟ یقیناً مونږ ستاسی په نزد پر باطل یو خو ستاسی له اهل

الحق شخه مونږ ډیر خوښ - هوسا (ارام) او د سړیو او ملاتړو خاوندان یو - آیا هغه کسان چه غمونږ له خوفه او ویری نن د صفا د غره په کندو کېنې پتیږی - او هلته د نظر بندلو پشان کوښی (بیل) ناست وی صبا به په یوه توپ سره جنت ته رسیږی او دوی داسی گمان کوی چه مونږ په دوزخ کېنې لویږو؟ بلکه نه دی داسی.

وَكَمْ أَهْلَكْنَا قَبْلَهُمْ مِّنْ قَرْنٍ هُمْ أَحْسَنُ أَتَانَا وَرِغِيًّا ﴿٢٧﴾

او څومره (ډیر) هلاک کړی دی مونږ پخوا له دوی نه له (اهل د) زمانی چه هغوی ښه وو له جهته د سامانونو او له جهته د شکل او ډول (سینگار) او منظری.

تفسیر: دا د هغوی د خبری جواب ورکړ چه پخوا له دی نه ډیر اقوام تیر شوی دی چه په دنیوی ساز او سامان او نور شوکت او شان کېنې پر تاسی ډیر اوچت او غور او وړ (لائیق) وو مگر څه مهال (وخت) چه هغوی د انبیاء په مقابل سرکشی، تکبر، تفاخر او لوئی خپل کار او شعار ښکاره کړ نو الله تعالی د هغوی بیخ او بکر له سته وویست او د دنیا په نقشه کېنې د هغوی نوم او نښان پاتی نشو نو انسان ته لازم دی چه د دنیا په فانی عیش او نشاط او زائل جاه او جلال او بیکاره مظاهرو او مناظرو ونه غولیږی. بالعموم هم دغه متکبر او غانمنمه (مغرور) دولتمندان او د مالونو او شتو خاوندان حق او حقانیت په لته وهی که پاک الله د هلاکت د نهنگ یوه گوله له دوی نه سازه کړی نو دغه مال او دولت او دنیوی عیش او عشرت د دوی د مقبولیت او ښه انجام دلیل له سره نشی کیدی.

قُلْ مَنْ كَانَ فِي الصَّلَاةِ فَلْيَبْذُلْهُ الرَّحْمَنُ مَدًّا ۖ

ووايه (ای محمده! دوی ته) هر څوک چه وی په گمراهی کېنې پس زیاتوی (اوږدوی) ده ته رحمن په زیاتولو (د مال او د عمر) سره.

تفسیر: یعنی هر څوک چه په خپله گمراهی او ضلالت کېنې لویلی وی - هغه هم هغسی پریږده! ځکه چه دنیا د امتحان ځای دی - دلته هر چا ته فی الجمله د هر عمل دپاره آزادی ورکړی شوی ده - د الله تعالی د عادت او د حکمت اقتضاء هم دا ده. هر څوک چه په خپل کسب او اراده هره یوه لیاره ځان ته غوره کړی - وروسته له دی نه چه دی د نیکو او بدو په نتایجو او عواقبو باندی خبر کړ شی - دی پر هغی خوښی کړی لیاری تر یوه حده پوری آزاد او خپلواک پریښودی شی چه لار شی. نو ځکه هر څوک چه د بدی پر لیاره درومی پس د هغه په حق کېنې

د دنیا مرفه الحالی او د عمر اوږدوالی او نور د هلاکت او تباهی علائم وگڼل شی - څکه چه نیک او بد گردد (تول) سره مخلوط او گډوډ دی - او په آخرت کېښی به په پوره ډول (طریقه) سره له منځه جلا (جدا) کیږی - او اصلی نیکی یا بدی به هر چا ته هلته وررسیږی.

حَتَّىٰ إِذَا دَرَأُوا مَا يُوعَدُونَ إِمَّا الْعَذَابَ وَإِمَّا السَّاعَةَ فَسَيَعْلَمُونَ مَنْ هُوَ شَرُّ مَكَانًا وَأَضْعَفُ جُندًا ۝۲۵

تر هغه پوری کله چه وگوری دوی هر هغه شی چه وعده ورسره کړی شوی وی (د هغه) یا عذاب (په دنیا په قتل او بند) یا قیامت؛ نو ژر به پوه شی دوی (په هغه وقت کېښی چه) څوک دی هغه ډیر بد له جهته د ځای او ډیر ضعیف له جهته د فوجه.

تفسیر: یعنی کفار مسلمانان خوار، ذلیل او کمزوری گڼی - او خپل ځانونه مغرور - طاقتور - او لوی بولی او پر خپلو اوچتو مانیو محلاتو او لویو لویو فوجونو او گوندونو (ډلو) باندی نازیږی او افتخار کوی څکه چه اوس پاک الله دوی سر خوشی او خپلواک او آزاد پریښی دی څه مهال (وخت) چه دوی له ستونی څخه ونیول شی - او په دنیوی عذاب یا اخروی عقاب ککړ او اخته شی - نو هلته به ورته معلوم شی چه د چا ځای خراب؟ او کوم یو جمعیت کمزور او بیکاره دی؟ نو په دغه موقع کېښی د دوی ساز او سامان - اولاد - لښکر او نور شیان هیڅ په کار او ښه ور نه شی.

وَيَزِيدُ اللَّهُ الَّذِينَ اهْتَدَوْا هُدًى وَالْبَقِيَّةُ الصَّالِحَاتُ خَيْرٌ عِنْدَ رَبِّكَ ثَوَابًا وَخَيْرٌ مَرَدًّا ۝۲۶

او زیاتوی الله (په دنیا کېښی) هغو کسانو ته چه سمه صافه لپاره ئی موندلی وی هدایت ثبات او یقین؛ او باقی پاتی کیدونکی (د جزاء په اعتبار) نیک عملونه خیر بهتر غوره دی په نزد د رب ستا له جهته د ثواب او خیر بهتر غوره دی له جهته د بیرته ورتللو.

تفسیر: یعنی دغه دنیوی رونق د الله تعالی په دربار کېښی له سره په کار ورتلونکی شی نه دی -

او یواغی حسنات او نیکی د ده په دربار کښی ذی مقدار او قیمتدار دی. په آخرت کښی د هری نیکی بدل او جزاء په دیر ښه صورت سره ورکوله کیږی.

أَفَرَأَيْتَ الَّذِي كَفَرَ بِآيَاتِنَا وَقَالَ لَأُوتِيَنَّ مَالًا وَوَلَدًا

آیا پس لیدلی دی تا هغه څوک چه کفر ئی اختیار کړ په آیتونو (د قدرت) غمونږ او وائی خامخا راکول کیږی (په آخرت کښی) ماته مال او ولد (غوی لور).

تفسیر: یعنی سره له کفره تاسی یو جرئت او غرور (ضد) ولید چه یو مالدار کافر یو پښ (لوهار) ته وویل چه ته که له مسلمانی څخه انکار وکړی نو ستا مزدوری (بډاړه) به درکړم - دغه خوار مزدور مسلمان د هغه مالدار کافر په جواب کښی وویل - که ته د هم دغه مقصد دپاره مړ او بیا ژوندی شی خو بیا به هم زه پر اسلام نه منکرېوم. نو په دی باندی دا آیت نازل شو؛ اخروی مال او دولت د ایمان او توحید په بدل ورکول کیږی. کافران غواړی چه دنیوی دولت په عقبی کښی هم د دوی په برخه شی - یا سره له کفره د اخروی عیش او تنعم څخه هم برخه ومومی چه پکښی مزی وکړی. نو دغه له سره کیدونکی نه دی.

أَظْلَمَ الْغَيْبِ أَمْ أَتَّخَذَ عِنْدَ الرَّحْمَنِ عَهْدًا

آیا خبر شوی دی (دغه کافر) پر غیب یا اخیستی ده په نزد د رحمن وعده (چه ده ته مال او دولت ورکول کیږی په آخرت کښی هم).

تفسیر: یعنی په داسی یقین او وثوق سره چه دغه دعوی کوی - آیا ده له غیبه خبر موندلی دی؟ یا ئی د الله تعالی څخه وعده اخیستی ده؟ ظاهر دی چه له دغو دواړو څخه یو هم نه دی. د یوه گنده او چتل کافر به څه قدر او حیثیت وی چه هغه به تر دغو غیبیاتو پوری ځان ورسولی شی - پاتی شوه د الله تعالی وعده - هغه خو له هغو خلقو سره کیدی شی چه هغوی خپل عهدونه پوره کړی دی - او ﴿لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ﴾ ئی ویلی او د صالح عمل امانت ئی له الله تعالی سره ایښی وی.

كَلَّا سَنَكْتُبُ مَا يَقُولُ وَنَعَذُّكَ مِنَ الْعَذَابِ مَذًا

نه دی داسی (چه دوی وائی یعنی نه ورکول کیږی دوی ته مال او ولد) مونږ

لیکو هغه چه وائی او وږه غځوو ده ته له عذاب په غځولو (چه د یوه د پاسه به بل ورته ورکوو).

تفسیر: یعنی دغه قول به هم د ده په دفتر (دوسیه) کېږي شامل کړی شی او د مال او اولاد په ځای به د هغه سزا زیاته کړه شی.

وَنَزَّهَتْهُ مَا يَقُولُ وَيَأْتِيَنَّافَرْدًا ۝۸۰

او په میراث به اخلو (له ده په مرګ سره) هغه (مال اولاد) چه (دی ئی د ځان) وائی او راځی مونږ ته یواځی (بی له ماله او اولاده).

تفسیر: چه «دی ئی خپل وائی» یعنی مال، اولاد، لکه چه د هغه کافر دواړه ځامن مسلمانان شول (کذا فی الموضح) یا دا مطلب دی چه د ده دغه شیان به تری بیل کړل شی او په قیامت کېږي به دی یواځی حاضرېږی نه به مال ورسره وی نه اولاد.

وَاتَّخَذُوا مِنْ دُونِ اللَّهِ إِلَهًا لِيَكُونُوا لَهُمْ عِزًّا ۝۸۱

او نیولی دی (کفارو) غیر له الله څخه باطل معبودان دپاره د دی چه شی دوی ته سبب د عزت (او مدد) نه دی داسی (لکه چه دوی ئی گنې)،

تفسیر: یعنی برسیره له ماله او اولاده د خپلو باطلو معبودانو امداد او مرستی (مدد) ته هم هیله من (ارزومند) او امیدوار دی چه هغوی به دوی ته د الله په حضور دیری لوئی درجی ورکوی - حال دا چه له سره داسی کیدونکی نه دی - او دغه نشه یوه چټی (فضول) سودا ده چه دوی پخپلو دماغو کېږي ورته ځای ورکړی دی.

سَيَكْفُرُونَ بِعِبَادَتِهِمْ وَيَكُونُونَ عَلَيْهِمْ ضِدًّا ۝۸۲

بلکه ژر به منکر شی (دغه معبودان) په عبادت د دوی او شی به دغه (معبودان) پر دغو (عابدانو) خپلو دښمنان.

تفسیر: یعنی هغه معبودان به له دوی سره څه مدد وکړی؟ بلکه دوی به بالذات د دغو مشرکانو د دغه عبادت څخه هم د بی زاری اعلان وکړی - او د دوی په مقابل کېږي به ودړېږی - او د

هغوی د عزت زیاتولو په غای به د دوی د زیات ذلت او رسوائی سبب وگرځی - لکه چه په ۲۶ جزء د الاحقاف (۶) آیت (۱) رکوع کښی راغلی دی.

﴿وَلَا خَيْرَ لِلنَّاسِ كَانُوا لَهُمْ أَعْدَاءُ وَكَانُوا بِعِبَادَتِهِمْ كَافِرِينَ﴾

الْمُتَرَاتِنَا أَرْسَلْنَا الشَّيَاطِينَ عَلَى الْكَافِرِينَ تَوَسُّمُهُمْ أَزْوَاجًا فَلَا تَعْلَمُ عَلَيْهِمْ إِمَاعًا تَتَمَنَّوْنَ ۖ إِنَّهُمْ عَلَىٰ

آیا نه گوری نه ئی خبر (ای محمده) بیشکه مونږ لیږلی مسلط کری مو دی شیطانان پر کافرانو باندی چه اوچتوی تیزوی دوی په اوچتولو تیزولو سره (په گناه) پس تلوار مه کوه پر دوی (په ژر غوښتلو د عذاب) بیشکه هم دا خبره ده چه شمیرو مونږ دوی ته (ورځی د عمر د دوی) په شمارولو سره.

تفسیر: یعنی شیطان دغه بدبختان لا پسی بی لیاری او گمراه کوی - او د خپلو گوتو په اشارو سره ئی نخوی (گدوی) - هغو کسانو چه دوی پخپله د کفر او انکار طریقه ځان ته غوره کری ده که داسی اشقیاء د شیطان به تحریص او اغواء په گمراهی کښی زیادت او غلو وکری - نو تاسی هغوی پریږدئ او تاسی د دوی په سزا ورکولو کښی تلوار مه کوئ! الله تعالی د دوی رسی سسته کری ده - او دوی ئی سر خوشی پریښی دی - څو د هغوی د ژوندون شمیرلی شوی ورځی تیری شی - د دوی د یوی یوی ساه او د یوی یوی شیبی هر یو عمل ځمونږ له لوری شمیرلی کیږی - او د دوی دیر ادنی عمل او حرکت هم ځمونږ د علمی احاطی او د اعمالو له دفاترو څخه خارج نشی پاتی کیدی - د مگرد (تول) عمر اعمال به یو په یو د دوی په منځ کښی کیښودی شی.

يَوْمَ نَحْشُرُ الْمُتَّقِينَ إِلَى الرَّحْمَنِ وَقَدْ أَتَوْا سَوَاقُ الْمَجْرِمِينَ
إِلَىٰ جَهَنَّمَ وَرِثًا ۖ

یاد کړه هغه ورځ چه جمع به کړو پرهیزگاران رحمن ته سواره میلمانه بللی شوی او شرو (په شدت سره) مجرمان (طرف د) دوزخ ته (د حیواناتو په شان) پلي (پیاده) تږی.

تفسیر: یعنی هم هغی چه شاروی دنگر او حیوانات د تندی په حالت کسی د اوبو د گدر په لوری په مندو او تلوار ورغلی دغه مجرمان به هم د دوزخ کندی ته هم داسی شړل کیږی.

لَا يَمْلِكُونَ الشَّفَاعَةَ إِلَّا مَنِ اتَّخَذَ عِنْدَ الرَّحْمَنِ عَهْدًا ۝

نه مالکان کیږی (هیڅ یو د دوی) د شفاعت (د هیچا) مگر هغه څوک چه اخیستی ئی ده په نزد د رحمن وعده (او په شفاعت مجاز وی).

تفسیر: یعنی له هغوی سره چه الله تعالی د شفاعت وعده فرمائی ده لکه ملائکی - انبیاء - صالحین او نور نو هم دوی به درجه په درجه شفاعت کوی بلا اجازت هیڅوک به د ژبی خوشولو توان هم نه لری. او د هغو خلقو سهارضت به وکری شی چه د هغوی په حق کښی د سهارش کیدلو وعده لا له پخوا څخه ورکری شوی ده - د کافرانو په حق کښی به شفاعت له سره نه کیږی.

وَقَالُوا اتَّخَذَ الرَّحْمَنُ وَلَدًا ۝

او وائی (کتابیان مشرکان) نیولی دی رحمن ولد (غوی لور).

تفسیر: دیرو کسانو غیر الله خپل معبود مقرر کړی وو - لیکن یوه دله داسی هم وه چه د الله تعالی دپاره ئی د اولاد تجویز هم کړی و - مثلاً نصرانیانو مسیح علیه السلام او عینو یهودانو عزیر علیه السلام او عینو مشرکینو د عربو پرښتو ته به ئی د الله تعالی لونی ویل (العیاذ بالله) (نو فرمائی الله دغو کفارو ته)

لَقَدْ جِئْتُمْ شَيْئًا إِذْ لَا تَكَادُ السَّمُوتُ تَنفَطِرْنَ مِنْهُ وَتَنشُقُ الْأَرْضُ وَتُخْرِجُ الْجِبَالُ هَذَا أَنْ دَعَا الرَّحْمَنُ وَلَدًا ۝

خامخا په تحقیق راتله کړی دی تاسی په یو شی لوی سره له حیثیته د گناه. نژدی دی آسمانونه چه وچوی له دی (نسبته) (او نژدی ده چه) توتی توتی شی ځمکه او ولویږی غرونه غرکی غرکی (ذری ذری) له جهته د دی چه بولی دوی رحمن ته ولد (غوی لور).

تفسیر: یعنی دغه داسی درنه خبره ویلی شوی ده او داسی یوه سخته بی ادبه کلمه او توری له خولی څخه ایستلی شوی دی - چه د هغه له اوریدلو څخه آسمان - ځمکه - غرونه - د هول او هیبت او ویری لامله (له وجی) لویږی - چوی - توتی توتی او تکر تکر کیږی. نو هیڅ بعید نه دی که پر دغه گستاخی د الله تعالیٰ غضب په جوش راشی - نو گرد (تول) عالم به سره لاندی باندی او تر آسمان او ځمکی پوری هم سره لړزیږی او پرځچي نی الوځی - محض د الله تعالیٰ حلم مانع دی چه سره د دغو بیهودگیو او چتی (فضول) خبرو یو ځلی گرد (تول) عالم نه اړوی - او گرد (تول) سره سپیره او پنا نه کوی - د هغه قدوس الله تعالیٰ پر توحید چه آسمان ځمکه غرونه الغرض گرد (تول) علویات او سفلیات شهادت ورکوی د انسانانو دغی سپین سترگی او جسارت ته وگورئ چه هغه لوی ذات ته د اولاد احتیاج ثابتوی (العیاذ بالله) نو فرمائی الله تعالیٰ چه.

وَمَا يَنْبَغِي لِلرَّحْمَنِ أَنْ يَتَّخِذَ وَلَدًا ۖ

او نه ښائی رحمن ته چه ونیسی (دی څوک) ولد (لور ځوی).

تفسیر: یعنی د الله تعالیٰ د تقدیس او تنزیه او د غناء له کماله دا خبره منافی ده چه څوک خپل اولاد وگرځوی بنا پر هغه غرض چه نصرانیان د اولاد قائل شوی دی یعنی د «کفار» مسئله کله چه الله تعالیٰ د «رحمن» په صفت سره وپیژنی او وئی منی نو بیا دغه ضرورت له سره نه پاتی کیږی.

إِنْ كُلُّ مَنْ فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ إِلَّا إِلَهٌ الرَّحْمَنِ عَبْدًا ۖ

نه دی ټول هغه (گرد شیان) چه دی په آسمانونو کښی او ځمکه کښی مگر راتلونکی دی رحمن ته په دغه حال کښی چه بنده وی هر یو (نه ولد)؛

تفسیر: یعنی گرد (تول) د الله تعالیٰ مخلوق او د ده بندگان دی او د ده د بندگی په صفت سره د ده په حضور کښی حاضرېږی - نو بیا بنده څرنگه ولد کیدی شی؟ - کله چه گرد (تول) ده ته محکوم او محتاج وی نو دی به ځوی او لور ته څه ضرورت او احتیاج ولری.

لَقَدْ أَحْضَرْتُمُوهُمْ وَعَدْتُمْ عَدًّا ۖ وَكُلُّهُمْ إِلَهُ يَوْمَ الْقِيَمَةِ فَرْدًا ۖ

خامخا په تحقیق احاطه کړی ده (الله) دوی لره (له جهته د علم او قدرت) او شمیرلی دی (الله) دوی (تول من حیث الاشخاص والافئاس والافعال او نورو) په شمیرلو سره. او دا تول چه دی راتلونکی دی دغه (الله) ته په ورځ د قیامت کښی یواځی.

تفسیر: یعنی د بشر یو فرد هم د الله تعالیٰ له بندگی څخه نشی خارجیدی، او گرد (تول) د الله تعالیٰ په حضور کښی جره او یواځی حاضریدی په دغه وقت کښی به له گردو (تولو) تعلقاتو او سازو او سامانو څخه بیل کړی شی - او فرضی معبودان - ځامن - لمسی - پلار - مور او نور به ئی هیڅ په کار نه ورځی.

إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ سَيَجْعَلُ لَهُمُ الرَّحْمَنُ وُدًّا ۝۱۹

بیشکه هغه کسان چه ایمان ئی راوړی دی او کړی ئی دی ښه (عملونه) ژر به وگرځوی دوی ته رحمن دوستی محبت (په زړونو د خلقو کښی).

تفسیر: یعنی دوی ته به خپل محبت ورکوی یا په خپله به له دوی سره محبت کوی یا د خلقو په زړونو کښی به د دوی محبت غورځولی کیږی. په حدیث کښی راغلی دی چه که الله تعالیٰ ته کوم بنده محبوب وی نو رومی جبریل علیه السلام خبروی چه زه د فلائی بنده سره محبت کوم - نو ته هم له هغه سره محبت ولره نو جبریل علیه السلام په آسمانونو کښی د دغی خبری اعلان خوروی؛ له آسمانونو ځنی دغه خبره راجکته کیږی او ځمکی ته رسیږی او د ځمکی په خلقو کښی د دغه بنده په برخه کښی حسن القبول حاصلیدی یعنی بی تعلق خلق چه د هغوی کومه خاص نفع او ضرر د ده له ذاته سره نه وی ترلی له ده سره مینه او محبت کوی مگر دغه قسم حسن القبول ابتداء له صالحینو مؤمنینو او الله منونکو خلقو سره دی - د دوی په زړونو کښی اول د ده محبت اچولی کیږی - وروسته د عامو او د خاصو قبول ورحاصلیدی - که نه په ابتداء کښی محض د عامو په طبقه کښی حسن القبول حاصلیدل او بیا د ځینو الله منونکو او صالحانو هم د کومی غلط فهمی او نورو په اساس د ده په طرف تامل کیدل د مقبولیت عند الله دلیل نه دی - ښه پری وپوهیږئ.

تنبیه: دغه آیت مکی دی او له هغو مسلمانانو سره چه په مکه معظمه کښی داسی وعده کړی شوی وه لږ وقت وروسته دغه وعده په داسی دول (طریقه) سره پوره شوه چه گرده (توله) دنیا متحیره او متعجبه شوه. الله تعالیٰ د دوی داسی محبت او الفت د خپلو بندگانو په زړونو کښی وغورځاوه چه د هغه بل مثال او نظیر له سره نه پیدا کیږی.

فَاتِمَا يَسْرُنْهُ بِلِسَانِكَ لِتُبَشِّرَ بِهِ الْمُتَّقِينَ وَنُنْذِرَ بِهِ قَوْمًا لَّدَا ۝۹۰

پس بیشکه هم دا خبره ده چه آسان کری دی مونبر دغه (قرآن) په ژبه ستا (چه عربی دی) دپاره د دی چه زیری ورکری په دی سره پرهیزگارانو ته او چه وویروی په دی سره قوم جگړه کوونکی.

تفسیر: یعنی لوی قرآن په نهایت سهل، آسان او صاف بیان او په واضح او ښکاره ډول (طریقه) سره پرهیزگارانو ته بشارت آوری او جگړه کوونکو ته د ناکارو کارونو له خرابو نتائجو څخه خبر ورکوی.

وَكَمْ أَهْلَكْنَا قَبْلَهُمْ مِّنْ قَرْنٍ هَلْ يُحِشُّ مِنْهُمْ مِّنْ أَحَدٍ أَوْ تَسْمَعُ لَهُمْ رِكْزًا ۝۹۱

او څومره ډیر هلاک کری دی مونبر پخوا له دوی نه له (اهل د) زمانی آیا محسوسوی (مومی وینی) ته له دوی نه یو تن یا اوری له دوی کوم نرم غږ هم؟

تفسیر: یعنی څومره بدبخت د خپلو جرائمو په سزا هلاک شوی دی چه د هغوی نوم او نښان هم بیخی د دنیا له مخی څخه محو او ورک شوی دی نن د دوی د پښو د غږ (کرهار کرښهار) او د تکبر او لوئی ډیر نری آواز (بنهار) هم نه آوریده کیږی نو هغه کسان چه نن ورځ له رسول کریم علیه افضل الصلوة والتسلیم سره مقابله او مجادله کوی او د آیات الله څخه انکار او پری استهزاء کوی دوی دی نه بیفکره کیږی ممکن دی چه دوی هم په هم داسی تباہ کوونکو عذابونو کښی اخته شی - او په یوه رپه کښی به بیخی سپیره او پناه شی.

تمت سورة مریم بحسن توفيقه ونصره فله الحمد و المنة اولاً و آخراً

سورة «طه» مكية الا آيتى (۱۳۰) و (۱۳۱) فمئنتان وهى مائة وخمس وثلاثون آية وثمانى ركوعات رقمها (۲۰) تسلسلها حسب النزول (۴۵) نزلت بعد سورة مريم د «طه» سورت مكى دى پرته (علاوه) له (۱۳۰) او (۱۳۱) آيتونو چه مدنى دى يو سل او پنځه ديرش آيتونه اته ركوع لرى. په تلاوت كېنى (۲۰) او په نزول كېنى (۴۵) سورت دى. وروسته د «مريم» له سورتته نازل شوى دى.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

(شروع) په نامه د الله چه خورا (دير) مهربان دير رحم والا دى.

طه ۱ مَا أَرْزَلْنَا عَلَيْكَ الْقُرْآنَ لِتَشْقَى ۲ إِلَّا تَذَكُّرًا ۳ لِمَنْ يَخْشَى ۴

نه دى نازل كړى مونږ پر تا باندې قرآن دپاره د دى چه مشقت محنت پر خپل ځان بار كړى مگر (نازل كړى دى مونږ) تذكره پند دپاره د هغه چا چه ويريږى (له الله نه)

تفسير: يعنى لوى قرآن څكه نازل شوى دى چه د هر چا زړه چه نرم وي او له الله تعالى څخه ويريږى دى د قرآنى بياناتو څخه پند او نصيحت حاصل كړى - او د قرآن كريم له روحانى فيوضاتو او بركاتو څخه بى برخى او محروم پاتى نشى - او داسى كوم غرض نشته چه د پاك قرآن په نزول سره تاسى خامخا په كوم شافه محنت او شديد تكليف كېنى اخته كړى او نه دغه مقدس قرآن داسى يو شى دى چه (نعوذ بالله) د ده حامل يا عامل له سره بى برخى يا محروم او ناكامه پاتى شى - بلكه د دارينو له فيوضاتو څخه فائز المرام گرځى تاسى د دغو مكئبينو د خبرو د آوريدلو څخه له سره خفه ملول او تنگ زړه مه كيږئ! او نه هغوى پسى دومره رږ (زحمت) او تكليف پر خپل ځان تيروئ حق او حقانيت خوښوونكى او منونكى هرومرو (خامخا) بريالى او كاميابيږى تاسى په متوسط دول (طريقه) سره په عبادت او رياضت كېنى مشغول او لگيا اوسئ! په ځينو رواياتو كېنى راغلى دى چه په ابتداء كېنى رسول اكرم صلى الله عليه وسلم د شپى د مخى تر دير وخته پورى په قيام او د پاك قرآن په تلاوت كېنى مشغول او لگيا ؤ - كفارو به د دوى د دى محنت او رياضت د ليدلو څخه داسى ويل چه «محمد د دى قرآن له نزوله سره په سخت تكليف او مصيبت كېنى لويديلى دى» نو د دغى خبرى جواب په دغو آياتونو كېنى وركړى شوى دى چه فى الحقيقت پاك قرآن شفاء او زحمت نه بلكه شفاء او نور او رحمت دى هر څوك دى له دغه قرآنه په هره اندازه چه آسانه وي هغومره دى ولولى ﴿قَافِرٌ وَّامَّا تَبَسُّمُتْ﴾ مزل

تَنْزِيلًا مِّنْ خَلْقِ الْأَرْضِ وَالسَّمَوَاتِ الْعُلَى ٥

(نازل شوی دی) په نازلیدلو له طرفه د (هغه) الله چه پیدا کړی ئی ده ځمکه او آسمانونه لوړ لوړ (اوچت اوچت).

تفسیر: نو ځکه ضروری ده چه مخلوق دغه قرآن کریم په دیره خوښی او اخلاص سره د الله تعالیٰ جل جلاله د الوهیت پاک کلام ومنی! او پر خپلو سرونو او سترگو ئی کیږدی! او قطعاً له هغه څخه تخلف او تمرد ونه کړی او تری غاړه ونه غړوی.

الرَّحْمَنِ عَلَى الْعَرْشِ اسْتَوَى ٥

(دغه خالق د ځمکو او آسمانونو دیر مهربان) رحمن پر عرش باندی مستولی او غالب دی.

تفسیر: «د استواء علی العرش» مفصل بیان د «الاعراف» په (۶) رکوع کښی لیکلی شوی دی. د «عرش» په متعلق له نصوصو څخه هم دغومره ثابتیږی چه پائی لری او خاصو پرښتو هغه راپورته کړی دی او د آسمانونو په سر کښی د قبی په شان ولاړ دی د «روح المعانی» خاوند پر «عرش» او «استواء» علی العرش باندی پر دغه آیت مبسوط کلام کړی دی. من شاء فلیراجع.

لَهُ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا وَمَا تَحْتَ الثَّرَى ٥

خاص الله لره دی هغه شیان چه په آسمانونو کښی دی او هغه شیان چه په ځمکه کښی دی (سره له آسمانونو او ځمکی ملکاً خلقاً عبیداً) او هغه شیان چه په منځ د دوی کښی دی او هغه چه لاندی له لوندی ځمکی څخه دی.

تفسیر: یعنی هم هغه الله تعالیٰ یواځی د غیر له شرکته له آسمانونو څخه نیولی تر ځمکی او له ځمکی څخه تر تحت الثری پوری د گردو (تولو) کائناتو خاص مالک او خالق دی د ده په تدبیر او انتظام سره دغه گردی (تولی) سلسلی قائمی دی.

تنبیه: د آسمان او د ځمکی مخلوق څخه یا خو «کائنات الجو» مراد دی چه تل د دواړو په منځ کښی دی. مثلاً هوا - وریځ او نور یا خو هغه شیان به هم په دی کښی شامل وی چه علی الاکثر په هوا کښی آلوځی. لکه طیور (الوتونکی) او له «ثری - لوندی ځمکی» څخه د ځمکی

هغه لاندنی طبقه (پور) مراد ده چه تل د اوبو د قرب او اتصال له سببه لونده وی.

وَأَنَّ تَجَهَّرَ بِالْقَوْلِ فَإِنَّهُ يَعْلَمُ السِّرَّ وَأَخْفَى ⑤

او که جهر کوی په وینا سره (چه ذکر د الله او دعا ده - نو جهر ته حاجت نشته ځکه چه) پس بیشکه دغه (الله) عالم دی په پته خبره او په ډیره پته (له هغی پتی نه هم).

تفسیر: رومی د عمومی قدرت او تصرف بیان و په دغه آیت کښی د الله تعالی د علم د وسعت او پراخی تذکره ده یعنی هر هغه خبره چه په زور سره وویل شی هغه به څرنگه د هغه علام الغیوب څخه پته پاتی کیدی شی چه هغه ته هره ښکاره او پته بلکه له پتو څخه له ډیرو زیاتو پتو خبرو هم ښه معلوم دی او تری خورا (ډیر) خبردار دی هر هغه خبره چه په گوښی (بیل) او یواځی ځای کښی په ډیر ورو وویل شی یا هغه اندیښنه خیال او تصور چه تش په زړه کښی گرځیدلی وی او لا د قول او عمل مرتبی ته نه جهرأ او نه سرأ رسیدلی وی یا تر اوسه هیڅ په زړه کښی هم نه وی گرځیدلی او وروسته له دی نه گرځیدونکی وی د الله تعالی علم پر دغو گردو (تولو) محیط دی. نو ځکه شریعت بلا ضرورت په چغه یا په ډیر زور سره د ذکر کولو څخه ممانعت فرمایلی دی پرته (علاوه) له هغه مواقعو څخه چه پکښی ذکر په جهر سره منقول دی - یا د ځینو معتبرو مصالحو په بناء د تجربه کارانو په نزد نافع گنلی شوی دی نو هغه به له دغه نهی له عمومه مستثنی وی.

اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ لَهُ الْأَسْمَاءُ الْحُسْنَى ⑥

الله (چه دی) نشته بل برحق معبود مگر یواځی هم دی دی خاص هم ده ته شته نومونه (صفتونه) نیک.

تفسیر: په پاس آیت کښی د الله تعالی هغه صفات چه بیان شول (لکه دا چه الله تعالی خالق الكل علی الاطلاق مالک - رحمن - مطلق قادر - د علم المحيط څښتن دی) د هغو اقتضاء دا ده چه الوهیت هم د هم ده خاصه وی - ماسواء الله څخه دی د بل هیچا په مخ کښی د عبودیت او د بندگی سر ښکته نه کړ شی ځکه چه نه یواځی پورته ذکر شوی صفات بلکه گرد (تول) عمده صفات ښه نومونه - د هم دغه منبع الکمالات ذات ته مخصوص دی بل څوک په دغه شان او صفات نشته چه معبود شی - نه د دغو صفاتو او نومونو د تعدد له سببه د ده په ذات کښی تعدد راځی. لکه چه د عربو د ځینو جهالو خیال و چه په مختلفو نومونو سره د الله تعالی بلنه به د

توحید له دعوی سره مخالف وی.

وَهَلْ أَتَاكَ حَدِيثُ مُوسَى^④

او آیا راغلی ده (یا په تحقیق راغلی ده) تاته قصه د موسی.

تفسیر: له دی ځایه راهیسی د حضرت موسی علیه السلام قصه په ډیر بسط او تفصیل سره بیانوی تر څو چه آوریډونکی وپوهیږی چه نبی کریم صلی الله تعالی علیه وعلى آله وصحبه وسلم ته د قرآنی وحی راتگ کومه نوی او عجیبه خبره نه ده - څرنګه چه پر موسی علیه السلام وحی نازله شوی وه پر دوی هم نازل شوی ده - هم هغسی چه د موسی علیه السلام وحی پر توحید او نورو اسلامی تعلیماتو شامله وه د دوی په وحی کښی هم پر هم دغو شیانو تاکیدات صادر شوی دی - هغه مصاعب، متاعب او شدائد چه حضرت موسی علیه السلام د حق په تبلیغ کښی برداشت کړی دی د همنو برداشت کول پر دوی هم دی - هم هغسی چه بالاخر بری او غلبه د موسی علیه السلام په برخه شوه د دوی په برخه هم کیدونکی ده. او لکه چه د موسی علیه السلام دښمنان مقهور او مغلوب شول - یقیناً د محمد علیه الصلوة والسلام دښمنان هم مخنډل او مقهور - او دوی به هم غالب او منصورېږی. په دغه مناسب د موسی نبوت ابتدائی قصه بیان فرمائی - څو پری رسول الله صلی الله علیه وسلم لا متسلی او ښه داده شی.

إِذْ رَأَيْنَا فَتَالٍ لِّأَهْلِهِ أَمَكُثٌ وَإِنِّي أَنَسْتُ نَارَ الْعِلِّيِّ إِيَّتِيكُمْ مِنْهَا يَنْقَبِسُ أَوْ أَجِدُ عَلَى النَّارِ هُدًى^⑤ فَلَمَّا أَتَاهَا نُودِيَ يَبُوسَى^⑥

کله چه ولید (موسی) اور نو وی ویل اهل خپل ته واوسئ (تاسی دلته) بیشکه ما ولید (یو) اور ښایی ما لره چه زه راوړم تاسی ته له هغه اوره کومه لګولی لښه یا ومومم زه به اور باندی لیار ښوونکی (چه لیار راوښیږی) پس کله چه راغی هغه (اور ته) نو غږ ورته وکړی شو (داسی) چه ای موسی.

تفسیر: د دی قصی مختلفی اجزاء د القصص، طه او الاعراف د سورتونو څخه جمع کیدی شی دلته له (مدین) څخه (د مصر) په طرف د بیرته ورتګ واقعہ مذکوره ده - په (مدین) کښی د حضرت موسی علیه السلام نکاح د حضرت شعیب علیه السلام د لور سره تړلی شوی وه او لس کاله هلته مقیم پاتی شو او وروسته له هغه (د مصر) د ستندیلو او بیرته راتللو اراده ئی وکړه - د ده سره د ده حامله (امید واره) ښځه د (حضرت شعیب علیه السلام لور بی بی صفورا رضی

الله تعالیٰ عنها) هم وه . شه توره تیاره وه - او یخنی او ساره هم شدت درلود (لرلو) - له دوی سره د پسو (گدو) رمه هم وه - په دغه حالت له دوی څخه لیاره هم ورکه شوه - او پسونه (گدان) هم سره تیت و پرک (منتشر) شول. په عین زمان کښی (بی بی صفورا رضی الله تعالیٰ عنها) د ولادت او د لنگون په درد هم اخته شوه او هلک یی پیدا شو - په دغی توری تیاری یخنی شپې کښی هیچری د تودیدلو اور هم نه و پیدا او له چقمق (اور تک) څخه هم اور ونه لگیده - په دغو مصائبو او تیاریو کښی یو ناخاپه له لری څخه یو اور په نظر راغی چه هغه فی الحقیقت دنیوی اور نه و - د الله تعالیٰ د جلال نور یا ناری حجاب و (چه د هغه ذکر د مسلم په حدیث کښی راغلی دی) موسی علیه السلام پر ظاهری اور گمان وکړ او بی بی صفورا رضی الله تعالیٰ عنها ته یی وویل تاسی هم دلته کینئ زه غم خو له هغه اوړه تاسی ته یوه لمبه یا سکروته راوړم - یا له هغه ځایه د لیاری پته او سراغ ولگولی شم، او کوم لیاره ښوونکی هلته وموم.

واڼی څه مهال (وخت) چه حضرت موسی علیه السلام هغه پاک میدان ته ورسید یوه عجیبه نظاره او ننداره ئی ولیده په یوه تکه شنه ونه کښی په ډیر شدت سره اور بل دی - او ډیری لوئی لمبی تری پورته کیږی - خو په هم هغه اندازه سره چه اور پخپل شدت او جدت سره سوځی له هغه څخه زیات دغه ونه تکه شنه او ډیره ښکلی ښکاری او تولی پانی او څانگی ئی په ډیر لطافت او نظافت، طراوت سره څانگی - او سره ښوړیوی او په هره اندازه چه د دی ونی شین والی او طراوت او ښکلیتوب زیاتیږی په هم دغه اندازه دغه اور هم لا پسی شدت کوی.

موسی علیه السلام قصد وکړ چه دغی ونی ته نژدی شی که د دغی ونی کومه لښته یا څانګه وسوځی او لاندی ولویږی نو زه ئی واخلم - لیکن په هره اندازه چه موسی علیه السلام دغه اور ته نژدی کیده - په هم هغه اندازه دغه اور تری لری کیده - او کله چه وویږید - او وئی غوښت چه تری وتښتی - نو اور په ده پسی راته او تعاقب ئی کاوه - د هم دغه حیرت او دهشت په حالت کښی یو غږ پورته شو - چه ﴿إِنَّا نَارُكَ﴾ الآیه - ګواکی د دغی ونی نه په دغه وقت د بیسیم تیلیفون د آلی پشان بلا تشبیه د یوه خوش آوازه سری په شان غږ پورته کیده - امام احمد رحمة الله علیه له وهب رضی الله تعالیٰ عنه څخه نقل کړی دی - کله چه موسی علیه السلام د ﴿يُوسَى﴾ غږ واورید - نو څو ځلی یی ﴿لبيك﴾ وویل او عرض ئی وکړ چه «زه ستا غږ آوړم او د راتګ احساس دی کوم - مګر نه دی وینم چه چیرې ئی» واڼی چه موسی علیه السلام له هر جهت بلکه له خپل هر ویښته څخه یی د الله تعالیٰ کلام آوریده.

﴿إِنَّا نَارُكَ﴾ فَاخْلَعْ نَعْلَيْكَ إِنَّكَ بِالْوَادِ الْمُقَدَّسِ طُوًى ۝

بیشکه زه چه یم هم دا زه رب ستا یم پس ویاسه (له دواړو پښو) پنی خپلی بیشکه ته چه ئی په کنده پاکه د طوی کښی ئی.

تفسیر: «طوی» د هغه میدان نوم دی ښائی چه دغه میدان لا له پخوا څخه متبرک و یا اوس متبرک شوی دی. د موسی علیه السلام پنی (یا به) ناپاکی وی نو څکه پری وویستلی شوی (یا ئی تواضعاً او ادباً) پری وویستلی باقی هغه موزی - ماسی - پنی (شپلی) چه پاکی وی له هغو سره لمونځ کیدی شی د دی موضوع پوره مسائل دی په فقهیه و کتابونو کښی وکتل شی.

وَإِنَّا اخْتَرْنَاكَ فَاسْتَبِمْ لِمَا يُوحَىٰ ۝۱۳

او ما غوره کړی ئی ته (په رسالت) پس غور کیده هغه حکم ته چه وحی کیږی (تا لره).

تفسیر: «ما غوره کړی ئی ته» یعنی په گرد (تول) جهان کښی می هم دا ته د نبوت رسالت او د مکالمی شرف لپاره انتخاب او غوره کړی نو څکه هغه احکام چه وروسته له دی نه درکول کیږی هغه په غور او دقت سره واوره او پری عمل وکړه!

إِنِّي أَنَا اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنَا فَاعْبُدْنِي وَأَقِمِ الصَّلَاةَ لِذِكْرِي ۝۱۴

بیشکه زه چه یم هم دا زه الله یم نشته لائق د عبادت بل هیڅوک مگر هم دا زه یم پس عبادت کوه غما او سم دروه (اداء کوه) لمونځ دپاره د ذکر (یادونی) غما.

تفسیر: په دغه کښی ئی د خالص توحید او د هر قسم بدنی او مالی عبادت حکم وکړ. څرنګه چه لمونځ اهم العبادات دی د هغه ذکر په خصوصیت سره وکړی شو او په دی باندی ئی تنبیه فرمایلی ده چه د لمانځه څخه اعظم مقصود د الله تعالی یادول دی ګواکي له لمانځه څخه غافلیدل. د الله تعالی له یاده غافلیدل دی او د ذکر الله په متعلق ئی په بل ځای کښی فرمایلی دی ﴿وَأَذْكُرْ رَبَّكَ إِذَا نَسِيتَ﴾ یعنی که په هیږه او خطاء سره د الله تعالی له یاده غافل شی نو هر کله مو چه په یاد درشی هغه یاد کړئ! د لمانځه حکم هم داسی دی چه که په خپل وقت کښی د غفلت او نسیان لامله (له وجی) پاتی شی، نو هر کله مو چه په یاد درشی قضا ئی راوړئ! «فلیصلها اذا ذکرها»

إِنَّ السَّاعَةَ آتِيَةٌ أَكَادُ أُخْفِيهَا

بیشکه قیامت راتلونکی دی زه اراده لرم د دی چه پت کرم دغه (وقت د راتللو د قیامت)

تفسیر: یعنی اراده لرم چه د هغه د راتگ وقت له گردو (تولو) څخه مخی او پت وساتم. تر دی که له خپل ځان څخه می هم د هغه اخفاء ممکن وی نو له خپل ځانه به می هم پتاوه - لیکن دغه له سره امکان نه لری و فیه من المبالغة كما فی الحدیث «لا تعلم شماله ماتنفق یمینه» او كما قال البرهان.

ننگ او غیرت دیر لرم مخ به ئی پت ساتمه

کانه کرم تول غوړونه - غږ به ئی پت ساتمه

او که دیر زیات مصالح د هغه د اظهار باعث نه کیده - نو دغومره اجمالی اظهار چه کری شوی دی، هغه به هم نه وی اظهار شوی.

لِتُجْزَى كُلُّ نَفْسٍ بِمَا تَسْعَى^(۱۵)

دپاره د دی چه جزا ورکړه شی هر نفس ته په هغو عملونو چه کوی ئی (له خیر او شره).

تفسیر: یعنی د قیامت راتگ د دی دپاره هم ضروری دی چه هر سری ته د هغه د نیکی او بدی جزا ور ورسپړی - او د مطیع او عاصی په منځ کښی هیڅ قسم التباس او اشتباه نشی پاتی دغه وروسته له عبادت او توحیده، د معاد د عقیدی تعلیم وشو.

فَلَا يَصُدُّكَ عَنْهَا مَنْ لَّا يُؤْمِنُ بِهَا وَاتَّبَعَ هَوَاهُ فَتَوْدَى^(۱۶)

پس نه دی بندوی نه دی منع کوی تا خامخا له دغه (ایمان راوړلو په قیامت یا له لمانځه) هغه څوک چه نه لری ایمان په هغه او متابعت کوی د خواهشو خپلو (که منع راوړی) پس ته به هلاک شی.

تفسیر: یعنی نه دی اړوی تا له ایمان راوړلو څخه یعنی پر قیامت باندی د ایمان راوړلو یا له لمانځه څخه - کله چه الله تعالی موسی علیه السلام ته نصیحت کری دی چه د بدانو له صحبت څخه ځان ساته! نو نورو ته لا د دغی خبری ضرورت شته چه هر ورو (خامخا) دی خپل ځان د

بدانو له مصاحبتہ وساتی. کذا فی الموضع غرض دا دی چه د دنیا پرست کافر چاپلوسی او زیات پوستوالی غور مېل او مدهانت دی نه اختیاری او که نه اندیښنه شته چه انسان د اوچت مقام څخه لاندی ولویږی. العیاذ بالله.

وَأَتٰكَ بِمِیْنِكَ مُوسٰیؑ

او څه څیز دی دغه په ښی لاس د تا کښی ای موسی.

تفسیر: له دی ځایه د رسالت د منصب تمهید شروع کیږی کله چه موسی علیه السلام ئی سره د معجزاتو فرعون ته لیږه - نو ځکه رومی د همسا د معجزی ذکر فرمائی - له دغه سؤاله چه ستا په لاس کښی څه شی دی؟ دغه غرض ؤ چه موسی علیه السلام د ده د همسا په حقیقت او منافع ښه خبردار او مستحضر کړی څو هغه خارق العادت شی چه وړاندی کیدونکی دی. د هغه پر اعجاز ښه قانع او په واضح او مستحکم ډول (طریقه) سره اوقع فی النفس شی - یعنی هغه ته ښه وگوره - او سره لاندی باندی ئی کړه او ښه ورته څیر شه - او بیا ووايه چه ځما په لاس کښی څه شی دی؟ که هم داسی بی اطلاع او خبرولو سره د ده همسا مار گرځیده. نو امکان ؤ چه داسی یو وهم به ورته پیدا کیده چه ښائی په غلطی سره ما د همسا پر ځای بل شی اخیستی دی.

قَالَ هِيَ عَصَايَ أَتَوَكَّوْا عَلَيْهَا وَاهْبَسْ بِهَا عَلَى غَمَمِي وَلِي فِيهَا مَارِبٌ أُخْرٰیؑ

نو وویل (موسی) دا همسا ځما ده چه تکیه کوم پر دی او وهم (خندم) په دی سره (پانی د ونی چه تونئ شی) پر گډو ځما (چه ونئ خوری او پری ماره شی او دی ما ته په دغه (همسا) کښی مطالب حوائج نور هم.

تفسیر: یعنی په دی کښی هیڅ شبهه نشته چه دغه هم هغه ځما د لاس لرگی دی - چه تل ئی په خپل لاس کښی گرځوم - او پری تکیه کوم او خپلو پسو او گډو ته پانی پری څنډم. دښمن او موذی ځناوران پری شرم او دفع کوم ئی - او نور ډیر ضروری کارونه هم پری انجاموم.

قَالَ لَقَدْ اٰتٰیْتُوْا سِیَٔٔیْکُمْۙ فَالْقٰہَا فَاِذَا هِیَ حَیَّۃٌ تَّسْعٰیؑ

(بیا) وفرمایم (الله) چه وغورخوه دغه (همسا) ای موسی پس وئی غورخوله دا (همسا) پس ناخاپه دا مار و ژوندی چه مندی ئی وهلی (خغلیده).

تفسیر: یعنی په مجرد د دی چه همسا ئی پر ځمکه وغورخوله - دغه همسا د اژدها په شکل واوښته - چه د ډیر نری مار په شان په ډیره جلتی سره خغلیده - موسی علیه السلام د دی یو ناخاپه د دغه انقلابی وضعیت له لیدلو څخه د بشریت په مقتضاء وویرید.

قَالَ خُذْهَا وَلَا تُخَفِّ سَنُعِيدُهَا سِيرَتَهَا الْأُولَى ۚ

(بیا) وفرمایم (الله موسی ته) ونیسه دا (همسا) او مه ویریره! ژر به وگرځوو مونږ دغه (همسا) هم هغه شکل پرومبنی خپل ته.

تفسیر: یعنی کله چه بیرته په لاس درشی دغه ښامار بیا هغه همسا کیږی. وائی چه اول ځلی موسی علیه السلام نشو کولی چه وئی نیسی - بالآخر ئی لاس پخپل څادر کښی وپیچه (پت کرو) او د ښامار نیولو پس یی څغرد (کوشش) وکړ - دلته پرېښتی ورته وویل ای «موسی علیه السلام! که پاک الله دی ونه ساتی نو دغه زړوکی به دی له دغسی لوی ښامار څخه څرنگه ساتلی شی - موسی علیه السلام وویل نه! خبره داسی نه ده - زه ضعیف مخلوق یم او له ضعفه پیدا شوی یم» نو بیا موسی علیه السلام هغه زړوکی د ښامار په خوله کښی پرېښود - او لاس ئی پری واچاوه - په مجرد د دی چه لاس ئی پری ورسید - بیرته همسا وگرځیده.

وَأَضْمُمُ يَدَكَ إِلَى جَنَاحِكَ تَخْرُجَ بَيْضًا مِّنْ غَيْرِ سَوْءٍ

او پیوست کړه (ښی) لاس خپل تخرگ (ترخ) خپل ته حال دا چه راوبه وځی تک سپین (روښانه) بی له عیبه (د برګوالی)

تفسیر: یعنی خپل لاس په تخرگ (ترخ) کښی ننه باسه - او بیا ئی له ګریوانه وباسه! نو دغه لاس به دی تک سپین او روښانه ښکاری او دغه سپین والی د برص (برګوالی) او نورو عیبو له پلوه به نه وی چه عیب وګنل شی.

آيَةُ الْآخِرَىٰ ۖ لِنُرِيكَ مِنْ آيَاتِنَا الْكُبْرَىٰ ۚ

حال دا چه دغه معجزه ده بله دپاره د دی چه وښیو تاته ځینی له هغو

معجزاتو چه دیری لوئی دی

تفسیر: یعنی د همسا او بیضاء لاس معجزی له هغو لویو نېو او معجزاتو د قدرت څخه دوه معجزی دی چه د هغو وړېدول تاسی ته منظور دی.

إِذْهَبْ إِلَىٰ فِرْعَوْنَ إِنَّهُ طَغَىٰ ﴿١٢﴾ قَالَ رَبِّ اشْرَحْ لِي صَدْرِي ﴿١٣﴾

لار شه فرعون ته (سره له دغو معجزو) بیشکه چه هغه باغی شوی دی (تجاوز ئی کړی دی له حدوده د بندگی) وویل (موسی) ای ربه غما پرانیځه ارته کړه ما لره سینه غما.

تفسیر: یعنی حلیم - بردبار او د حوصلی خاوند می وگرځوی، چه د خلاف الطبع شیانو د لیدلو څخه ژر خفه نشم - او د رسالت په تبلیغ کښی له هغو مصاعبو سره چه مخامخ کیږم او هغه متاعب چه غما په مقابل کښی راځی له هغو څخه ونه ویریم - بلکه په ارت زړه او راته وچولی (تندی) ئی وکالم (برداشت کړم) او متحمل ئی شم.

وَيَسِّرْ لِي أَمْرِي ﴿١٤﴾

او آسان کړه ماته دغه مهم امر غما (چه تبلیغ دی)

تفسیر: یعنی داسی وسایل او وسائط راغونډ کړه چه په هغو سره دغه عظیم الشان کار راته سهل او آسان شی.

وَاحْلُلْ عُقْدَةً مِّنْ لِّسَانِي ﴿١٥﴾ يَفْقَهُوا قَوْلِي ﴿١٦﴾

او پرانیځه غوټه له ژبی غما چه وپوهیږی خلق په خبرو غما (په وقت د تبلیغ کښی).

تفسیر: ژبه ئی په وړوکیټوب کښی سوغیدلی وه (چه د هغه قصه په نورو تفاسیرو کښی لیکلی شوی ده) او په صاف دول (طریقه) سره ئی خبری نشوی کولی نو ځکه ئی دغسی دعاء وکړه.

وَاجْعَلْ لِّي وَزِيرًا مِّنْ أَهْلِي ﴿١٧﴾ هَارُونَ أَخِي ﴿١٨﴾

او وگرځوه ماته يو وزير (مرستی «مددگار») له اهلۀ ځما هارون (چه دی)
ورور ځما

تفسیر: هارون علیه السلام په عمر کښی له حضرت موسی علیه السلام څخه لوی وو.

اَشْدُّ دِيَهَ اَزْرِي^(۳۱) وَاَشْرَكُهُ فِيْ اَمْرِيْ^(۳۲)

قوی کړه په ده سره ملا ځما او شریک کړه دغه (هارون له ماسره) په دی
کار ځما کښی.

تفسیر: یعنی د دعوت او تبلیغ په کارونو کښی یو د بل سره معین مددگار - ملا تری او
مرستی (مدد) اوسو.

كِيْ تُسَبِّحَكَ كَثِيْرًا^(۳۳) وَنَذْكُرَكَ كَثِيْرًا^(۳۴)

دپاره د دی چه تسبیح ووايو ستا (تسبیح دپره) او یادوو تا په ذکر ثناء دپره

تفسیر: یعنی دواړه سره یو ځای شو، د دعوت او تبلیغ په مواقعو کښی په ډیر زور او شور سره
ستا پاکی او کمالات بیان کړو - او د دعوت له مواضعو څخه قطع نظر کله چه مونږ هر یوه ته
د بل د ملګرتیا قلبی تقویه او د زړه ډاډینه حاصله وی نو په خپلو کورونو او ځایونو کښی به
په نشاط او طمانیت سره ستا ذکر (او عبادت) په کثرت سره کوو.

اِنَّكَ كُنْتَ بِنَا بَصِيْرًا^(۳۵)

بیشکه ته چه ئی ئی ته په (احوالو) زمونږ ښه خبردار لیدونکی ئی.

تفسیر: یعنی ځمونږ ګرد (ټول) احوال ته په ښه شان سره ګوری او دغه دعاوی چه زه کوم هم
درته ښی معلومی دی، چه د هغو مقبولیت تر کوم ځای پوری به مفید وی؟ که ته ځمونږ پر حال
او استعداد په ښه شان سره نه وی خبر نو د نبوت او رسالت دپاره به دی مونږ ولی غوره کړی
وی؟ او د یوه سخت دښمن په لوری به دی ولی لږیلو؟ یقیناً دغه کار چه تا کړی ډیر مناسب او
په ځای او مطابقاً للحال دی فرمایلی دی.

قَالَ قَدْ أُوتِيتَ سُؤْلَكَ يٰمُوسَىٰ ﴿۸۱﴾

و فرمايل الله په تحقيق دركړى شوى تاته سؤال د تا اى موسى.

تفسير: يعنى كوم شيان چه تاسى وغوښتل د الله تعالى له لورى تاسى ته دركړل شول.

وَلَقَدْ مَنَّا عَلَيْكَ مَرَّةً أُخْرَىٰ ﴿۸۲﴾

او خامخا په تحقيق احسان كړى ؤ مونږ پر تا يو كرت بل (پخوا له دى نه)

تفسير: يعنى مونږ خو يو غلى بى غوښتلو پر تا لوى احسان كړى دى - نو اوس كه يو مناسب شى له مونږ څخه وغواړى ولې به ئى نه دركوو.

إِذْ أَوْحَيْنَا إِلَىٰ أُمِّكَ مَا يُؤْمَىٰ ﴿۸۳﴾

كله چه وحى كړى وه مونږ مور ستا ته (الهاماً يا په خوب كښى) دغه چه اوس اوراوه شى.

تفسير: يعنى په خوب يا وينتيا او بيدارى كښى. د الهام په ډول (طريقه) يا په هم هغه وقت كښى د كوم مجهول الاسم نبى په ژبه ستا مور ته هغه حكم مو درليږلى ؤ چه د هغه ليږل مناسب ؤ (د دى تفصيل څلور سطره لاندې په ﴿إِنْ أَقْنِيَهُ﴾ الآية - كښى مذكور دى).
تنبیه: د «ایحاء» له لفظه د موسى عليه السلام د مور نبوت نه ثابتېږي لكه چه د پاس تقرير څخه ظاهر دى ځكه چه نبى هغه دى چه د الله تعالى له طرفه ورته د احكامو وحى راشى او د هغه په تبليغ مامور وى - او دلته دغه تعريف نه صادقېږي.

إِنْ أَقْنِيَهُ فِي التَّابُوتِ فَاقْذِفِيهِ فِي الْيَمِّ فَأَيُّكُمُ الْيَمُّ خَيْرٌ أَلَيْسَ بِالْجَاهِلِ يَأْخُذُكَ عَدُوٌّ لِّي وَعَدُوٌّ لَّهُ ۖ

چه وغورځوه دغه (موسى) په تابوت (صندوق) كښى (پس بيا) وغورځوه دغه

(تابوت) په سیند کښی پس ودی غورځوی هغه صندوق لره سیند په ساحل (غار په خپل کښی چه) ونیسی دغه (موسی) دښمن ځما او دښمن د ده .

تفسیر: یعنی موسی علیه السلام ئی (چه په دغه وقت کښی نوی ځمپیدلی هلکی ؤ) په صندوق کښی واچاوه ! هغه صندوق ئی په سیند کښی خوشی کړ ! پر سیند باندی مونږ داسی یو حکم صادر کړی دی چه دی په دیر حفاظت سره پر کومه وچه ویاسی - او هلته به دی داسی یو سری راپورته کوی چه هم به ځما دښمن وی او هم به د دی هلک . واقعه دا ده چه د منجمانو په وینا په دغه کال کښی فرعون گرد (تول) هلکان به سره تولول او له یو سره به ئی وژل کله چه موسی علیه السلام پیدا شو د ده والد ووریده چه که د فرعون سری خبر شی نو دغه ځما هلک به هم ووژنی او د ده مور او پلار ته به هم ریر (زحمت) او تکلیف ورپیښوی چه دغه مو ولی رابکاره نه کړ - نو په دغه وقت کښی د الله تعالی له طرفه دغه تدبیر وراهم شو او د موسی علیه السلام والدی دی په یو سر ترلی صندوق کښی په سیند کښی لاهو کړ - له دغه سیند څخه یوه ویاله د فرعون باغ ته تللی وه نو دغه صندوق په دغه ویاله کښی راغلی په وچه کښی ونښت یا د فرعون د باغ په حوض کښی ودرید - د فرعون ښځه (بی بی آسیه رضی الله تعالی عنها) چه یوه دیره عقیقه عابده اسرآئیلی میرمن وه له دغه صندوق څخه دغه هلک وویست - او د فرعون مخ ته ئی ورواندی کړ او ورته وی ویل راځه چه دغه ماشوم مونږ د خپل ځوی پشان وروزو (ویالو) فرعون هم د دی هلک د لیدلو څخه خوښ شو او مینه ئی پری راغله - مگر د ده د ځوی گرځولو ځنی ئی انکار وکړ - (لکه چه په ځینو روایاتو کښی راغلی دی) مگر د بی بی آسیی رضی الله تعالی عنها له خاطره به ئی د خپل ځوی په شان د هغه روزنه (پالنه) کوله او په دی شان د الله تعالی د عجیب او غریب قدرت ظهور په عمل راغی .

تنبیه: فرعون ته ئی د الله تعالی دښمن ځکه وویل چه دی د حق دښمن ؤ - او د الله تعالی په مقابل کښی یی د الوهیت دعوی کوله - او د موسی علیه السلام دښمن ئی ځکه وویل چه ده فی الحال د گردو (تولو) اسرآئیلی هلکانو سره ئی سخته دښمنی کوله - او په مستقبل کښی خاص له موسی علیه السلام سره په علانیه دول (طریقه) سره د دښمنی اظهار کوونکی ؤ .

وَالْقِيَتُ عَلَيْكَ حَبَّةً مِّنِّيْ

او اچولی می ؤ پر تا محبت مینه له طرفه ځما (چه گرد (تول) خلق پر تا مین شول) .

تفسیر: یعنی مونږ له خپل لوری په دغه وقت کښی د مخلوق په زړه کښی ستا محبت وغورځاوه چه هر لیدونکی به له تا سره مینه او محبت وکړی . یا یو خاص محبت مو پر تا وغورځاوه چه ته

د الله تعالى محبوب و مکرر خیدی - نو له هر چا سره چه پاک الله محبت و کړی بندگان هم له هغه سره مینه او محبت کړی.

وَلْتُصْنَمَ عَلَى عَيْنِي ﴿٢٩﴾

او (ومی کړه دغه کارونه) چه تربیت ستا وشي په لیدلو غما سره .

تفسیر: یعنی د خلقو په زړونو کښی ستا د محبت غورځولو څخه دغه غرض و چه غمونږ تر کتنی او نگرانی او حفاظت لاندی ستا روزنه او پالنه وکړه شی - او د داسی سخت دښمن په کور کښی سره له دی چه شپې او ورځې دی تیرولی - خو بیا ستا یوه ویشته ته څه ضرر او زیان ونه رسیږی .

إِذْ تَشْتِيْ اُخْتُكَ فَتَقُوْلُ هَلْ اَدْلُكُمْ عَلٰی مَنْ يَّكْفُلُهٗ فَرَجَعْنَاكَ اِلَى اُمِّكَ كَيْ تَقَرَّ عَيْنُهَا وَلَا تَحْزَنَ ۭ

کله چه تله خور د تا (لپاره د پلتنی (حالت پته کولو) ستا، نو ئی ولیدی چه د هیچا تی نه نیسی) پس وی ویل آیا دلالت وکړم زه تاسی ته په هغه چا چه تربیت وکړی د ده (نو قبول شو قول د دی او مور ئی راوسته او تی یی ونيوه پس بیرته راوستی مونږ ته مور خپلی ته دپاره د دی چه یخی (رنی) شی سترگی د دی (او خوشاله شی په لیدلو د تا) او خفه نشی.

تفسیر: پوره قصه به په بل ځای کښی راځی. د حضرت موسی علیه السلام مور وروسته له هغه چه صندوق ئی په سیند کښی وغورځاوه د بشریت په مقتضاء سخته خپه او پریشانه شوه او په دغه اندیښنه کښی دوه تللی وه چه د دی د ځوی به څه حال شوی وی؟ نه ورته معلومه وه چه ژوندی دی؟ یا د کوم ځناور خوراک شوی دی؟ نو د حضرت موسی علیه السلام خور ته ئی وویل «ای لوری! ته په پته سره خپل ورور دی ولتوه! او د ده د حال او احوال په تحقیق کښی اوسه! د بل لوری د الله تعالى په مشیت دغسی سامان مهیا شو چه حضرت موسی علیه السلام د هیڅ یوی ښځی تی به ئی په خوله کښی نه اخیست نو ځکه دیری ښځی راغلی او بیرته لاړلی. د موسی علیه السلام خور (بی بی مریم) چه د ده په تکل کښی وه (بی بی آسیی رضی الله تعالی عنها) ته ئی وویل «که مو امر او اجازه وی - نو زه به یوه ډیره ښه ښځه تاسی ته راوړم چه دغه هلک د هغی تی واخلي یا هغه داسی دارو او درمان وکړی چه دغه هلک څه شی وخورى او له لوری

څخه ورته څه زیان او ضرر ونه رسیږي او په ښه شان سره ئی وروزی او پالنه ئی وکړی» پری حکم وشو چه هله ژر شه! او ژر ئی راوله! دا لاره او د موسی علیه السلام مور ئی ورته راوسته او هغه ئی په الله او بسم الله سره خپل تی ته واچاوه - او ده د هغی تی واخیست - او په غرکهار سره ئی په تی رودلو باندی شروع وکړه - د فرعون په کور کښی دیره خوښی او خوشالی پیدا شوه - او گرد (تول) د دغه هلک د موندلو څخه په خپلو کالیو (جامو) کښی نه ځانیدل - د موسی علیه السلام مور وویل چه زه دلته نشم پاتی کیدی که ماته اجازه راکړه شی چه دغه هلک له خپله ځانه سره کور ته یوسم او په پوره حفاظت او اهتمام سره ئی روزنه او پالنه وکړم - بالاخر د فرعون له طرفه د دای په توگه (طور) د دغه هلک په تربیت ماموره شوه او دی ئی بیرته خپل کور ته راوست - او د پاچاهی په اعزاز او اکرام سره د ده په تربیت کښی ئی لاس پوری کړ.

وَقَتَلْتَ نَفْسًا فَبَجَّيْنَاكَ مِنَ الْغَمِّ

او مړ کړی ؤ تا یو (قبطی) سری پس نجات مو درکړ تاته له غمه (د قصاص او عقاب)

تفسیر: دغه پورته قصه د القصص په سورت کښی راځی - خلاصه ئی دا چه د ځلمیتوب په وخت کښی د موسی علیه السلام له لاسه یو قبطی وژلی شوی ؤ - موسی علیه السلام وویږید چه د ده په قصاص کښی هم په دنیا او هم په عقبی کښی زه مأخوذ کیږم - نو پاک الله ده ته له دغو دواړو اقسامو پریشانو څخه نجات ورکړ. د اخروی پریشانی څخه په دی ډول (طریقه) چه د توبی توفیق ئی وروباڼه چه قبوله هم شوه - او له دنیوی څخه په دی ډول (طریقه) چه موسی علیه السلام ئی له مصر وویست او مدین ته ئی ورساوه چه هلته د حضرت شعیب علیه السلام له لور سره د ده نکاح وتړله شوه. پوره قصه ئی په بل ځای کښی راځی.

وَقَتَلْتَ فَتَوَّاهُ

او ومی ازمویلی ته (په قسما قسم) ازموینی سره.

تفسیر: یعنی ستا امتحان د الله تعالی له طرفه په څو څو ځایونو کښی واخیست شو او ته په کښی بریالی (کامیاب) ثابت شوی.

تنبيه: مفسرینو په دغه موقع کښی د حدیث الفتون په عنوان د ابن عباس رضی الله تعالی عنه یو نهایت طویل روایت نقل کړی دی چه د هغه په متعلق د حافظ ابن کثیر رحمه الله علیه الفاظ دا دي «وهو موقوف من کلام ابن عباس ولیس فيه مرفوع الا قليل منه وکانه تلقاه

ابن عباس رضی اللہ عنہ مما ابیح نقله من الاسرائیلیات من کعب الاحبار وغیره
واللہ اعلم وسمعت شیخنا الحافظ ابا الحجاج المزی یقول ذلک ایضا»

فَلَيْتُ سِنِينَ فِي أَهْلِ مَدْيَنَ لَمْ تَجِدْ عَلَى قَدْرِ يُوسَى ﴿٣٠﴾

پس واوسیدی ته خو کاله په اهل د مدین کنبی بیا راغلی ته (اوس دلتہ) پر
هغه مقدار (د عمر چه ما اندازه کری ؤ او د رسالت لائق دی) ای موسی

تفسیر: یعنی اوس د مدین د راوتلو په وقت کنبی لیاره دی غلطه کره - او له تقدیره دلتہ
ورسیدی چه د دی غای وهم او گمان هم ستا په فکر کنبی نه ؤ.

له موسی نه کری پوښتنه د الله د لطف احوال

غی دی اور پسی الله ئی رسالت بښی جلال

وَأَصْطَنَعْتُكَ لِنَفْسِي ﴿٣١﴾

او جوړه کری (غوره کری) ئی ماته دپاره د غان خپل (په رسالت)

تفسیر: یعنی د خپلی وحی او رسالت دپاره ئی تیار - او په خپلو خواصو او مقربینو کنبی ئی
داخل کری او غرنګه ئی چه اراده وه ستا روزنه (پالنه) ئی وفرمایله.

إِذْ هَبَّ أَنْتَ وَأَخُوكَ بِآيَتِي وَلَا تَنِيَانِي ذِكْرِي ﴿٣٢﴾

لاږ شه ته (ای موسی) او ورور د تا په معجزو غما سره او سستی مه کوئ په
یاد غما کنبی.

تفسیر: یعنی د هغه کار دپاره چه ته جوړه کری شوی ئی اوس ئی وقت راغلی دی چه ته له خپل
ورور هارون علیه السلام سره د هغه دپاره ولاړ او تیار شئ! او هغه دلائل او معجزات چه تاسی ته
درکری شوی دی د ضرورت په وقت کنبی ئی ظاهر کری - کله چه موسی علیه السلام پخوا له
دی نه د دعاء کولو په وقت کنبی ویلی ؤ - ﴿كُنْ سَيِّدًا كَبِيرًا وَتَذَكَّرْ كَثِيرًا﴾ نو
څکه ئی دلتہ په ﴿وَلَا تَنِيَانِي ذِكْرِي﴾ په ویلو سره د هغه تذکره وفرمایله یعنی د الله تعالی د
نامه په تبلیغ کنبی په پوره مستعدی او فعالیت سره کار وکړئ! او په تمامو احوالو او اوقاتو

کبنی عموماً او د دعوت او تبليغ په وقت کبنی خصوصاً پاک الله په کثرت سره يادوئ - چه دغه ذکر الله د اهل الله دپاره د بری او کامیابی لویه وسیله او د دښمن په مقابل کبنی مهمه وسله ده

إِذْهَبَا إِلَىٰ فِرْعَوْنَ إِنَّهُ طَغَىٰ ﴿٢٢﴾

لاړ شی (تاسی دواړه) فرعون ته بیشکه چه دی باغی شوی دی په دعوی د الوهیت سره

تفسیر: پخوا ئی د ورتگ حکم ورکړی ؤ - اوس ئی مقابل وروښود چه چیری؟ او چاته ورتگ دی؟ او دغه جمله د مخ کبنی راتلونکی جملی تمهید دی.

فَقُولَا لَهُ قَوْلًا لِّئِنَّا عَلَّمَكُم بَعْضَ مَا تُكْفِرُونَ ﴿٢٣﴾

پس ووايئ ده ته خبره پسته ښائیږی چه دی پند واخلي (که ستا رسالت ورته محقق شی) یا وویږیږی (له الله که متوهم شی)

تفسیر: یعنی د دعوت او تبليغ او وعظ او نصیحت په وقت کبنی - پستی آسانه - رقت راوړونکی - جگي جگي خبری وکړه - اګر که د ده د تمرد او طغیان لامله (له وجی) د قبول هیله (ارزو) او امید نشته خو بیا هم تاسی داسی خیال وکړئ ممکن دی چه هغه له فکړه او غور څخه کار واخلي - او دغه پند او نصائح پری اثر وغورځوی یا د الله تعالی د جلال او جبروت د آوړیدلو څخه وویږیږی - او د طاعت او انابت په لوری متماثل شی - او په خبرو او اترو کبنی دیره نرمی وکړی - له دی توصیې څخه د دعواتو او مبلغینو دپاره ډیر لوی دستورالعمل په لاس راځی لکه چه کبنی داسی صاف ارشاد شوی دی ﴿ اذْعُرُّوْا اِلٰی سَيِّدِكُمْ بِالْحِكْمَةِ وَالْوَعْظِ الْعَظْمَةِ الْحَسَنَةِ وَجَادِلُوْهُمْ بِالْقُرْآنِ هِيَ اَحْسَنُ ۝﴾ جزء ۱۴ د النحل په (۱۲۵) آیت (۱۶) رکوع

قَالَا رَبَّنَا اِنَّا خَافُ اَنْ يَّفْرُطَ عَلَيْنَا اَوْ اَنْ يَّطْغٰى ﴿٢٤﴾

وویل (دواړو ورونو) ای ربه غمونږ بیشکه مونږ ویریدو چه تلوار به وکړی پر مونږ (په عقوبت سره) یا به لا نافرمان شی (چه ستا په نسبت به بدی خبری وکړی).

تفسیر: یعنی د هغه د ویریدلو اندیښنه به خو وروسته له دی نه وی - سم د لاسه پر خپل دغه بی سرو سامانی او د فرعون هغه جاه و جلال ته چه گورو نو ویریږو چه هغه ځمونږ د داسی خبری د آوریډلو دپاره به له سره تیار او آماده هم نه وی - او که آماده وی ممکن دی چه ځمونږ د پوره خبری د آوریډلو نه پخوا په چتی ؤ (فضولو) خبرو باندی خوله وسپری - یا ځمونږ د خبرو له آوریډلو څخه وروسته سخت په قهر او غصه شی - او ستا په شان کښی به زیات سپین سترگی او گستاخی وکړی - یا پر مونږ باندی لاس وغځوی چه په دغو گردو (تولو) احتمالاتو کښی اصلی مقصد له لاسه وځی.

تنبیه: د موسی علیه السلام د دی خوف او د شرح الصدر په منځ کښی هیڅ سره منافات نشته کاملین د بلاء له نزوله پخوا ویریږی - او استعاذه کوی لیکن څه مهال (وخت) چه په بلاء کښی مبتلا شی - نو په پوره صبر - استقامت - حوصله - ثبات او پراخ تتر سره د هغه مقابله کوی.

قَالَ لَا تَخَافَا إِنِّي مَعَكُمَا أَسْمِعُ وَأَأْذِي

و فرمای (الله) مه ویریږئ (تاسی دواړه). بیشکه زه له تاسی سره یم (په معاونت او نصرت) آورم او وینم (په ښه شان سره ستاسی اقوال او افعال هم)

تفسیر: یعنی هغه خبری چه ستاسی او د ده په منځ کښی کیږی - یا هغه معاملات چه در وړاندی کیږی - هغه گرد (تول) زه آورم او وینم ئی - زه هیڅ له ستاسی نه یم جلا (جدا) او تل ځما نصرت او حمایت له تاسی سره دی - خوف او ویره هیڅ مورد نه لری - او نه ښائی چه تاسی په دغه فکر کښی واوسی.

فَأْتِيَهُمْ فَقُولَا إِنَّا رَسُولَا رَبِّكَ فَأَرْسِلْ مَعَنَا بَنِي إِسْرَءِيلَ وَلَا تَعْذِّبْهُمْ

پس ورشئ (تاسی دواړه) ده ته پس ووائی چه بیشکه مونږ یو رسولان د رب ستا نو ولیږه (ای فرعونه) له مونږ سره بنی اسرائیل (اولاده د یعقوب) او مه په عذابوه دوی (په سختو سختو تکالیفو سره)

تفسیر: په دغه کښی د دری شیانو په طرف دعوت ورکری شوی دی

(۱): د فرعون او د نورو مخلوقاتو کوم رب شته چه رسول ئی رالیږلی دی.

(۲): مونږ دواړه د هغه رسولان یو - لهذا ځمونږ اطاعت او د رب العزت عبادت ښائی چه وکړی

شی گواکی په دغه جمله سره د ایمان د اصل په لوری دعوت ورکری شوی دی - هم دغه ئی په

«والنارعات» (دیرشم جزء کښی) داسی ادا کړی دی ﴿قُلْ هَلْ لَكُمْ إِلَٰهٌ غَيْرُ اللَّهِ﴾

﴿وَأَقْبِرْكَ إِلَى رَبِّكَ فَتَحْتَنِي﴾

(۳): هغه شی دی چه د هغه ضرورت په هغه خاص وقت کېږي واقع شو - یعنی د بنی اسرائیلو نجات د فرعونیانو د ذلت او رقت راوړونکي غلامی څخه. مطلب ئی دا دی چه پر دغی شریفی او نجیب الاصلی کورنی ظلم او ستم مه کوئ! او د دغه ډیر ذلیل او حقیر مرئیتوبه ئی آزاد او خپلواک کړئ - او له مونږ سره ئی پریږدئ چه هر چیري مو چه زړه غواړی لاړ شو او په آزادی سره شپې او ورځی تیری کړو.

قَدْ جُئْنَا بِآيَةٍ مِّنْ رَبِّكَ

په تحقیق راغلی یو مونږ تاته سره له معجزی له جانبه د رب ستا؛

تفسیر: یعنی ځمونږ دغه د رسالت دعوی بی دلیل نه ده - بلکه پر خپل صداقت د الله تعالی د قدرت معجزی او دلائل هم راسره شته.

وَالسَّلَامُ عَلَى مَنِ اتَّبَعَ الْهُدَى ﴿٤٠﴾ إِنَّا قَدْ أُوحِيَ إِلَيْنَا أَنَّ الْعَذَابَ عَلَى مَن كَذَّبَ وَتَوَلَّى ﴿٤١﴾

او سلامتی ده (له عذابه) په هغه چا چه متابعت وکړی د سمی صافی لیاری. بیشکه مونږ چه یو په تحقیق وحی کړی شوی ده مونږ ته چه بیشکه عذاب په هغه چا دی چه تکذیب کوی (د رسولانو) او مخ ګرځوی (له اسلامه).

تفسیر: یعنی هر څوک چه ځمونږ خبره ومنی او پر سمه او صافه لیاره لاړ شی - نو د هغه دپاره د دواړو دارینو سعادت او سلامت ور په برخه کېږی. او هر څوک چه تکذیب او اعراض کوی نو د هغه دپاره عذاب یقینی دی - اعم له دی نه چه یواځی اخروی عذاب وی یا په دنیا کېږی هم ورته ورسېږی. ښائی چه اوس تاسی د خپل آخرت په فکر کېږی شی او هره لیاره مو چه خوښه وی هم هغه ځان ته غوره کړئ.

کله چه راغلل دوی فرعون ته او د رب العالمین پیغام ئی ورساوه

قَالَ فَمَنْ رَّبُّكُمْ يَا مَعْشَرَ

نو وویل (فرعون) پس خوک دی رب ستاسی ای موسی

تفسیر: یعنی تاسی چه خپل ځان د هغه رب استاځی رانیی هغه خوک دی؟ او څرنګه دی؟ - له دی نه معلومیږي چه د فرعون د عقیدې میلان د دهریت په لوری ؤ - یا به ئی دغه سؤال یواځی د ربړولو (تکلیف ورکولو) دپاره کړی وی.

قَالَ رَبِّنا الَّذِيْ اَعْطٰى كُلَّ شَيْءٍ خَلْقَهُ ثُمَّ هَدٰى ۝

وویل موسی رب ځمونږ هغه ذات دی چه ورکړی ئی دی هر څیز ته (له مخلوقاتو) صورت شکل د ده (موافق د کماله د ده سره) بیا ئی لپاره هم ورښوولی ده (د ګزران).

تفسیر: یعنی هر شی ته ئی سم د هغه له استعداد سره شکل - صورت - قوی - خواص او نور عنايت فرمایلی دی - او د حکمت له کمال ئی هم هغسی جوړ کړی دی چه هغه لره لازم ؤ - بیا په مخلوقاتو کښی د هر یو د وجود او بقاء دپاره هر هغه سامان چه ضرورت ؤ - هغه یی ورمهیا کړی دی او هر څیز ته ئی له خپلی مادی ساخت او روحانی قوتونو - او خارجی سامانونو څخه د کار اخیستلو لپاره ورښوولی ده - بیا داسی یو ټینگ نظام ئی رښوولی - مونږ ته ئی هم هدایت را کړی دی چه د دغو مصنوعاتو له وجوده د صانع پر وجود څرنګه استدلال وکړو **فَلله الحمد والمنة**

حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي «یعنی د خوړلو او څښلو شعور ئی پیدا کړ که وړوکی ته الله تعالی تی روډل ونه ښیي نو خوک ئی ورښوولی شی؟»

قَالَ فَمَّا بَالَ الْقُرُونِ الْأُولَى ۝ قَالَ عَلِمَهَا عِنْدَ رَبِّي فِي كِتَابٍ لَا يَضِلُّ رَبِّي وَلَا يَنْسَى ۝

وویل (فرعون) پس څه ؤ (حال) د خلقو پخوانیو. وویل (موسی) چه علم د هغوی په نزد د رب ځما دی په کتاب (لوح محفوظ) کښی (لیکلی دی) چه نه ئی ورک کوی رب ځما او نه ئی هیروی (هیڅ څیز)

تفسیر: یعنی «که د الله تعالی پر وجود باندی داسی روښان دلائل قائم شوی دی او د هغه په

طرف چه ته دعوت ورکوی حق دی نو د تیرو اقوامو په متعلق څه بیان وکړه چه آخر له دوی ځنی ډیر کسان سره د داسی واضحو او روښانو دلائلو له موجودیته ولی له حق څخه غاړه وغړوله - او قبول ئی نه کړل؟ آیا پر هغو گردو (تولو) باندی ئی عذاب نازل کړ او تباہ شول؟ که ته نبی ئی نو د گردو (تولو) اقوامو تفصیلی حالات ښائی تاته هر ورو (خامخا) معلوم وی» دغه گرد (تول) لا یعنی او لری له مقصده خبرو باندی ځکه د فرعون خوله وسپړیده چه د حضرت موسی علیه السلام د هدایت مضامین په داسی فضولو او چنتی (بیکاره) خبرو سره مخلوط کړی - حضرت موسی علیه السلام وفرمایل چه انبیاء ته د گردو (تولو) شیانو تفصیلی علم لرل ضروری نه دی د هر قوم د تفصیلی حالاتو څخه اطلاع او علم یواځی د الله تعالی کار دی چه د ځینو مخفی مصالحو په بناء هغه ئی په کتاب (لوح محفوظ) کښی هم لیکلی دی. د الله تعالی د محیط علم څخه یو شی نه ابتداء غائب کیدی شی او نه په علم کښی راغلی څیز د یو شیبی دپاره هم هیریدی شی پر هغه اعمال د هر قوم په هر وقت کښی چه کړی ئی وی د هغو گردو (تولو) د یو یو ذری لیکلی شوی حساب شته چه په هر یوه لازمو اوقاتو کښی ئی ښکارولی شی.

الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ الْأَرْضَ مَهْدًا وَاسْلَكَ لَكُمْ فِيهَا سُبُلًا

هغه الله چه گرځولی ئی ده تاسی ته ځمکه فرش (غوریدلی) او روانی کړی ئی دی تاسی ته په دی کښی لیاری.

تفسیر: یعنی د وادیو - سیندونو - او غرونو له منځه ئی پر ځمکه لیاری جوړی کړی او له یوه غایه بل غای ته ئی بیولی او نښلولی دی چه پر هغو له ورتګه له یوه ملکه بل ملک ته رسیدی شی.

وَأَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَخْرَجْنَا بِهِ أَزْوَاجًا مِنْ نَبَاتٍ شَتَّى ۝۵۱

او نازلی کړی دی مونږ (له طرفه) د آسمانه اوبه؛ پس راباسو مونږ په دی (اوبو) سره هر هر قسم له گیایو (شنیلو) څخه رنگ په رنگ.

تفسیر: یعنی د اوبو په ذریعه الله تعالی راز راز (قسم قسم) شنیلو - او ترکودی (نباتات) میوی دانی غلی او نور ئی پیدا کړی دی.

كُلُوا وَارْعَوْا أَنْعَامَكُمْ

وخورئ تاسی تری او خورئ (پکشی) چارپایان خپل؛

تفسیر: یعنی ښی او عمدۀ غذاوی تاسی خورئ - او هغه شیان چه ستاسی نه په کاریږی هغه پر خپلو چارپایانو خورئ چه د هغوی په محنت او زیار (کوشش) ایستلو سره علی الاکثر دغه پیداوار حاصلیږی.

إِنِّي فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّأُولِي النَّهْيِ

بیشکه په دی (مذکورو شیانو کښی) خامخا (د قدرت ډیر) دلائل دی دپاره د خاوندانو د عقل.

تفسیر: دپاره د خاوندانو د عقل ئی څکه وفرمایل شو د دهریانو سترگی خلاصی شی یعنی د ده تدابیرو او قدرتونو ته وگورئ که تاسی عقل لرئ نو وبه پوهیږئ چه په هغو سره د باری تعالی وجود او د توحید په لوری توجه ورکری شوی ده اوس په دغه مبارک آیت کښی د «معاد» ذکر دی.

مِنْهَا خَلَقْنَاكُمْ وَفِيهَا نُعِيدُكُمْ وَمِنْهَا نُخْرِجُكُمْ تَارَةً أُخْرَى

(خاص) له دی (ځمکی څخه) پیدا کړی یی مونږ تاسی (په ژوندون سره) او په هم دی ځمکی کښی ننه باسو تاسی (په مرگ سره) او له دی (ځمکی) څخه راباسو تاسی کړت بل (دوهم ځلی په بعث بعد الموت سره).

تفسیر: د گردو (تولو) پلار آدم علیه السلام له خاورو څخه پیدا کړی شوی دی. بیا په هغو اغذیه و (خوراکو) سره چه د انسان د بدن روزنه (تربیت) کیږی هغه هم له خاورو څخه وځی - وروسته له مرگه هم په عمومی ډول (طریقه) گرد (تول) انسانان وړاندی یا وروسته له خاورو سره کډیږی. هم داسی د قیامت په وقت کښی هم دغه اجزاء چه له خاورو سره کډود شوی وی بیا سره تولیږی او بیا له سره پیدا کیږی او هغه مری چه په قبرونو کښی خښ وی بیا ژوندی تری راپورته کیږی.

وَلَقَدْ آرَيْنَاهُ آيَاتِنَا كُلَّهَا فَكَذَّبَ وَأَبَىٰ ۝۳۷

او خامخا په تحقیق ورښوولی (ورپیژندلی) وی مونږ دغه (فرعون لره) معجزی (د قدرت خپلی) تولی (د فرعون له حاله سره مناسبی) نو تکذیب ئی وکړ (د معجزو) او منع ئی راوړله (له ایمانه په هغو باندی)

تفسیر: یعنی د هغو آیتونو ورښودل چه منظور ؤ هغه گرد (تول) ئی ورښوول. مثلاً د عصاء القاء یدالبیضاء او نور سره له خپلو متعلقاتو سره له تفصیل - خو سره له هغه هم دغه بدبخت فرعون حق ونه مانه او هم هغسی پر خپل انکار، جحود او تکذیب ټینگ ولاړ ؤ.

قَالَ اجْعَلْنَا النَّارَ حَرًّا مِن آَرْضِنَا سِحْرَ كَٰمُوسَىٰ ۝۳۸

وویل (فرعون) آیا راغلی ئی ته مونږ ته دپاره د دی چه ویاسی مونږ له ځمکی ځمونږ په سحر خپل ای موسی

تفسیر: دغه خبره ئی خپل قوم قبطیانو ته ځکه وویل شو هغوی ته د موسی علیه السلام په مقابل کښی نفرت او اشتعال ورکړی یعنی د موسی علیه السلام غرض او مقصد دا دی چه د جادو په زور مونږ د دی ملک څخه وشړی - او د کودگری په داسی ننداری د عوامو جمیعت له خپله ځانه سره ملگری کړی - او په دغه چل د قبطیانو پر گردو (تولو) املاکو او اموالو قابض شی.

فَلَنَاتِيَنَّكَ بِسِحْرٍ مِّثْلِهِ فَاجْعَلْ بَيْنَنَا وَبَيْنَكَ مَوْعِدًا لَا نُخْلِفُهُ نَحْنُ وَلَا أَنْتَ مَكَانًا سَوًى ۝۳۹

پس خامخا رابه وړو هرومرو (خامخا) تاته سحر پشان د دی سحر پس مقرر کړه په منځ ځمونږ او په منځ د تا کښی یوه وعده چه نه به کوو مخالفت له هغه مونږ او نه ته (او وگرځوه ځای د وعدی) یو ځای هوار (متوسط په منځ د طرفینو کښی).

تفسیر: یعنی ته پخپله په دغه اراده کښی له سره نشی کامیابیدی له مونږ سره ډیر لوی لوی کودگران شته ښه خو به دا وی چه ته له هغوی سره مقابله وکړی - پس په هره ورځ او هر ځای کښی چه ته له هغوی سره مقابله کول غواړی د هغه د تعیین اختیار تاته (درگاه کیپی) او دا ضروری ده هر هغه وقت چه معین کیږی ښائی چه له هغه څخه هیڅوک ځان ونه کاږی - او داسی ځای دی وټاکل شی چه هلته د دواړو طرفینو دپاره یو شان سهولت حاصل وی. او په منځ کښی واقع وی او په کیناستلو کښی د راغی او رعایا او حاکم او محکوم او د وړوکی او د لوی هیڅ فرق او توپیر (تفاوت) سره نه وی - او هره یوه ډله په ډیره آزادی او خپلواکی سره د خپل قوت او قدرت مظاهره پکښی وکړی شی. او میدان هم خلاص - اړت - صاف او هوار وی؛ خو مگرد (تول) کتونکی هر شی بی تکلفه ولیدی شی او تول مشاهدات په ښه ډول (طریقه) سره وکړی شی.

قَالَ مَوْعِدُكُمْ يَوْمَ الزَّيْنَةِ وَأَنْ يُخْشِرَ النَّاسُ ضَمَّى ۝۵۹

وویل (موسی) وقت د وعدی د تاسی ورځ د جشن (د قبطیانو) ده او دا چه راتول به کړل شی خلق په وقت د شاښت کښی.

تفسیر: یعنی د انبیاء په کارونو کښی له سره هیڅ یو تلبیس او تلمیع نه وی. د دوی گرد (تول) معاملات ښکاره - واضح - او صاف وی - موسی علیه السلام وفرمایل «ښه په هم هغه ورځ کښی چه تاسی لویه میله او رسمی جشن کوئ په هم هغه ورځ کښی څه مهال (وخت) چه لمر ښه پورته راشی - نو دغه د مقابلی نمائش (ښودنه) هم شروع شی - یعنی په دغه میله کښی په هر ځای او هر وقت چه ډیر خلق سره راتول شوی وی په رڼا (رڼرا) ورځ کښی دی دغه مقابله وکړل شی - خو کتونکی ډیر زیات وی او د ورځی په رڼا (رڼرا) کښی هر څوک هر شی په ښه شان سره وگوری او هیڅ یوه اشتباه په منځ کښی واقع نشی. حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي «په لویه مجمع کښی له مقابلی ځنی د دواړو طرفینو غرض دا ؤ چه هغه غوښته چه دوی د گردو (تولو) خلقو په مخ کښی پره او مغلوب شی - او هغو غوښته چه هغه پیر او مغلوب شی د تولو وگړو په محضر کښی - د دغه جشن انعقاد چه د فرعون کلنی ؤ د مصر په گردو (تولو) ښارو کښی مقرر ؤ.»

فَتَوَلَّى فِرْعَوْنُ فَجَمَعَ كَيْدَهُ ثُمَّ أَتَى ۝۶۰

پس مخ وگرځاوه (خپلو مشرانو ته) فرعون پس راتول ئی کړل (اسباب آلات) د مکر فریب خپل بیا راغی (موعد ته سره له جادوگرانو او اتباعو خپلو).

تفسیر: د دغی خبری د غوته کولو څخه وروسته فرعون له مجلس څخه پاڅید او د کودگرانو د ټولولو په ترتیباتو ئی لاس پوری کړ - او په داسی وسائلو او وسائو پسی ولوید چه د هغو په اثر کودگران بریالیان (کامیاب) شی او بالاخر له مکملی تیاری څخه وروسته په دیر قوت او طاقت سره په هم هغه ټاکلی (مقرر کړی) وقت د مقابلی په میدان کښی په داسی حال حاضر شو چه د کودگرانو یو لوی فوج له ده سره ؤ؛ له دوی سره د انعاماتو او اکرامو لوئی وعدی هم کړی شوی وی او دوی گرد (ټول) په دی باندی گمارلی شوی ؤ چه په هر ډول (طریقه) سره چه کیږی ښائی چه موسی علیه السلام ته ماتی ورکړئ گواکی دوی د حق او حقانیت د مغلوبولو په فکر کښی ؤ.

قَالَ لَهُمْ مُوسَىٰ وَيْلَكُمْ لَا تَفْتَرُوا عَلَيَّ اللَّهُ كَذِبًا فَيُسْحِتَكُم بِعَذَابٍ وَقَدْ خَابَ مَنِ افْتَرَىٰ^(۹۱)

ووېل دغو (ساحرانو) ته موسی (نازل دی کړی الله پر تاسی) هلاکت د تاسی مه ترئ پر الله باندی دروغ پس هلاک به کړی تاسی په عذاب سره او په تحقیق خراب او نا امیده شو هر هغه څوک چه دروغ ئی وتړل (پر الله).

تفسیر: معلومیږی چه په دغه مجمع کښی موسی علیه السلام هر یوه ساحر ته د ده له حاله سره سم پند او نصیحت فرمایلی ؤ - کله چه کودگران د حق مقابله په جادو سره کوونکی ؤ - نو هغوی ته ئی تنبیه ورکوله چه گورئ په لوی لاس خپل ځانونه په هلاکت کښی مه اچوئ! د الله تعالی د قدرت نبی او معجزی او د انبیاء علیهم السلام معجزو ته سحر ویل - او بی حقیقته شیان د ثابت شویو شیانو او حقائقو په مقابله کښی وړاندی کول، گواکی پر پاک الله دروغ تړل دی، اما د دروغ تړونکو خاتمه او انجام له سره ښه نه دی - بلکه اندیښنه شته چه پر داسی خلقو آسمانی آفت نازل شی - او د دوی بیخ او بکر ویاسی - او بنیاد او اساس ئی ور وران کړی.

فَتَنَّا زَعْوَاهُمْ بَيْنَهُمْ وَأَسْرُوا النَّجْوَىٰ^(۹۲)

پس سره جگړه وکړه دغو (ساحرانو) په کار خپل پخپلو منځونو کښی (دغو جادوگرو) او پټ ئی وساته دغه راز (په منځ خپل کښی).

تفسیر: د موسی علیه السلام له دغه موعظه او تبلیغ څخه د کودگرانو په جرگه کښی سخته ویره

او اندیښنه ورپیدا شوه - او پخپلو منځونو کښی ئی په جگړو او مناقشو لاس پوری کړ - چه مونږ له دغه سری سره څه وکړو د ده خبری د کودگرانو په شان له سره نه معلومیږی الغرض پخپلو منځونو کښی ئی سره بحث او مذاکری کولی - او له گردو (تولو) څخه جلا (جدا) شوی په گوښی (بیل) مرکو او جرگو مشغول شول. بالاخر وروسته له دیرو مناظرو - مخالفتونو او منازعو د فرعون له اثره متأثر شول او هغه خبری او اتري ئی وکړی چه وروسته راځی.

قَالُوا إِنَّ هَٰذِهِ لَسِحْرَانِ يُرِيدَانِ أَنْ يُخْرِجَكُم مِّنْ أَرْضِكُمْ سِحْرَهُمَا وَيَذْهَبَا بِطَرِيقَتِكُمُ الْمُثْلَىٰ ﴿١٧﴾

وویل (جادوگرانو) دا دواړه خامخا ساحران دی اراده لری دوی دواړه چه ویاسی تاسی له ځمکی (ملک) د تاسی په سحر خپل سره او بوځی (محو کړی دوی دغه) لیاره (د دین) د تاسی چه ډیره غوره ده.

تفسیر: (په ان هذان) کښی دغه «ان» مخفف دی له مثقلی څخه ځکه دا لام فارق په مابین د نافیی او د مخففی پری داخل شوی دی یا دغه «ان» په معنی د ما او دا لام په معنی د «الا» دی یعنی ماهذان الا ساحران) یعنی چه له پخوا راهیسی ستاسی کوم دین او رسوم جریان لری هغه له منځه لری کړی او خپل دین او طور او د جادو او کودو فن هم رائج کړی چه د هغه په زور په دغه ملک کښی ستاسی عزت (پت) او کمائی (گټه) شته هم دغه دواړه وروڼه غواړی چه له تاسی څخه وشکوی او یواځی هم دا دواړه پری قابضان شی.

فَاجْبِعُوا لَكُمْ تَمَتُّوا صَفًّا وَقَدْ أَفْلَحَ الْيَوْمَ مَنِ اسْتَعْلَىٰ ﴿١٨﴾

پس راجمع کړئ تاسی (اسباب د سحر او) مکر خپل بیا راشی میدان د معارضی ته صف صف، او په تحقیق بریالی (کامیاب) شو نن ورځ هغه څوک چه غالب شو

تفسیر: یعنی د موقع اهمیت وپیژنی! وقت له لاسه مه یاسئ! په پوره همت او قوت سره گرد (تول) یو ځای شی! - او د دوی د پره کولو تدبیر وکړئ! او دفتاً داسی حمله پری وروړئ! چه په یو وار کښی د دوی قدمونه وښوئږی او وپرځیږی - چه د نن ورځی جگړه فیصله کوونکی جرگه ده - د نن ورځی بری دائمی کامیابی او د تل بری دی. هر هغه فریق چه نن غالب او بریالی (کامیاب) شی نو هغه د همیشه دپاره منصور او مفلح گڼلی کیږی.

قَالُوا يَمُوسَىٰ إِمَّا أَنْ تُلْقَىٰ وَإِمَّا أَنْ نَكُونَ أَوَّلَ مَنْ أَلْقَىٰ ۖ قَالَ بَلْ أَلْقُوا

ووېل (کوډگرانو) ای موسی یا به ته غورځوی (اول همسا خپله) او یا به شو مونږ اول د هغه چا چه غورځوی (همسا خپله) ووېل (موسی) بلکه وغورځوئ تاسی ږومبی (نو واچول ساحرانو اسباب د سحر خپل).

تفسیر: موسی علیه السلام په ډیری بی پروائی سره جواب ورکړ چه نه ږومبی تاسی خپلی ننداری راوښیئ او خپلی چاری مو رابکاره کړئ! خو د باطل د زور آزمویلو څخه وروسته د حق غلبه په پوره ډول (طریقه) سره درېکاره شی - دغه قصه د الاعراف په (۱۲) رکوع کښی پخوا له دی نه هم لیکلی شوی ده هلته دی ولوسته شی.

فَإِذَا جَاءَهُمْ وَعَصِيَهُمْ يُخَيَّلُ إِلَيْهِمْ مِنْ سُحْرِهِمْ إِنَّهَا تَأْتِي ۖ

پس ناڅاپه (دغه وقت) هغه پری د دوی او همساګانی د دوی په خیال کښی راوستی کیدی دغه (موسی ته) له وجه د سحره د دغو (ساحرانو) داسی چه بیشکه دغه (ماران دی چه) مندی وهی (او ځغلی).

تفسیر: یعنی د ساحرینو له نظربندئ څخه موسی علیه السلام ته داسی په نظر ورځی چه ګواکي دغه ګرد (تول) پری او همساګانی د مارانو (منګورانو) په شان مندی رامنډی وهی ځغلی او راځغلی او په واقع کښی خبره داسی نه وه.

فَأَوْجَسَ فِي نَفْسِهِ خِيفَةً مُوسَىٰ ۖ

بیا وموندله په نفس خپل کښی ویره موسی (چه خلق به د سحر او معجزی فرق ونشی کړی او ګمراه به پاتی شی).

تفسیر: یعنی د کوډگرانو د دغی چاری د لیدلو څخه ناپوهان تیر نه وځی او حمقا ونه غولیدری او د سحر (کوډو) او د معجزی په منځ کښی به سره فرق ونه کړی شی - نو په دغه صورت کښی به د حق غلبه نه واضح کیږی. د خوف دغه مطلب د وروستنئ جواب څخه څرګندیږی

(جکاريوی).

قُلْنَا لَخَفْ إِنَّكَ أَنْتَ الْأَعْلَىٰ ۝۸۱

ومو ويل (موسی ته) مه ویرېږه (په زعم خپل) بیشکه ته چه ئی هم دا ته ئی دیر غالب.

تفسیر: یعنی ویره له خپل زړه څخه وباسه! او دغسی وسوسی ته په خپل زړه کښی غای مه ورکوه! الله تعالیٰ هرومرو (خامخا) حق ته بری او غلبه ورکوی او تل ئی په ارتقاء او اعتلاء کښی ساتی (او په دی کښی پنځه مبالغی دی (۱) حرف د تحقیق. (۲) تکرار د ضمیر. (۳) تعریف د جزاء (۴) لفظ د علو (۵) صیغه د مبالغی).

وَأَلْقَ مَا فِي يَمِينِكَ تَلْقَفْ مَا صَنَعُوا

او وغورځوه هغه شی چه په ښی لاس د تا کښی دی چه له خلق څخه ښکته تیر کړی هغه شیان چه دوی جوړ کړی دی (او خپلی کیدی ته ئی وغورځوی)

تفسیر: یعنی خپله همسا په ځمکه وغورځوه! چه د دوی دغه گردی (تولی) کودی او پلمی یوه نمری او گوله کړی - او میدان د دوی له وجوده پاک شی.

إِنَّمَا صَنَعُوا كَيْدٌ سِحْرٌ وَلَا يُفْلِكُ السَّاحِرُ حَيْثُ أَلَىٰ ۝۸۲

بیشکه هغه شی چه جوړ کړی دی دوی (او میدان د مقابلی ته ئی حاضر کړی دی) مکر د ساحر دی؛ او بری نه مومی ساحر (کودگر) هر چیرته چه راشی (او وی).

تفسیر: یعنی د کودگرانو کودی - سحر - جادو او نوری پلمی (تدبیرونه) چه څومره دی او تر هری اندازی پوری چه ورسپړی د حق په مقابله کښی له سره بری نشی موندلی - او نه پخپله کودگر هیڅ چیری فلاح موندلی شی نو ځکه په حدیث کښی د کودگر د قتل حکم ورکړی شوی دی.

(کله چه وغورځوله موسی علیه السلام همسا خپله او تیر کړ همسا هغه اسباب د سحر په خپلی کیدی کښی

او وپوهیدل ساحران چه دغه معجزه ده سحر نه دی پس ولویدل بی اختیاره لکه چه فرمائی

فَالْقِيَّ السَّحَرَةُ سُبْحًا قَالَوا اَمْتًا رَبِّ هَارُونَ وَمُوسَى ۝

پس وغورځول شول کودگران (نسکور) په دغه حال کښی چه سجده کوونکی ؤ (الله ته) (نو کودگرانو) وویل ایمان مو راوړی دی په رب د هارون او (رب) د موسی.

تفسیر: دغه کودگران چه دیر فنی سری او د تخصص خاوندان وو سم د لاسه وپوهیدل چه دغه له سره سحر نشی کیدی او علی الیقین دغه له سحره د پاسه بل کوم حقیقت او کیفیت لری نو فی الحال د دوی زړونه د ایمان په رڼا (رنرا) سره روښان شول او د پاک الله د عظمت او قدرت په مقابل کښی سر په سجده ولویدل. دغه قصه د الاعراف په ۱۲ رکوع کښی لیکلی شوی ده.

قَالَ امْتُمْ لَهُ قَبْلَ اَنْ اَذِنَ لَكُمْ اِنَّهٗ لَكَبِيْرُ الَّذِي عَلِمَكُمُ السَّحْرَ

وویل (فرعون) چه تصدیق وکړ تاسی ده ته پخوا له هغه چه اذن درکړم زه تاسی ته (د تصدیق د ده) بیشکه چه دی خامخا مشر د تاسی دی هغه چه ښوولی ئی ده تاسی ته جادو.

تفسیر: یعنی بی غما له اجازی او حکم صادرولو څخه تاسی ایمان راوړ او غما فیصلی ته مو له سره غوړ کښنود او منتظر نشوئ نو معلوم شو چه تاسی او موسی علیه السلام پخپلو منځونو کښی سره روغه او جوړښت سره کړی دی او دغه مقابله مو داسی رانکاره شوه لکه د زرگرانو جنگ چه په دغه سره غواریئ چه عوام الناس وغلوئ لکه چه د الاعراف په سورت کښی هم مذکور شو.

فَلَا قِطْعَنَ اَيْدِيكُمْ وَاَرْجُلُكُمْ مِّنْ خِلَافٍ وَلَا وَصِيْلَتُكُمْ فِيْ جُذُوْعِ النَّخْلِ وَكَلَّمَنَّا اِيْنَا اَشْدُّ عَذَابًا وَّاَبْقَى ۝

نو اوس به پری کړم زه خامخا لاسونه د تاسی او پښی د تاسی له خلافه (یعنی ښی لاس او کینه پښه - یا کین لاس او ښی پښه) او خامخا ځوړند به

کرم هر و مرو (خامخا) تاسی په تنو د خرماؤ کښی خو ستاسی د حال د لیدلو څخه گردو (تولو) ته پند او عبرت حاصل شی او خامخا معلوم به کړئ تاسی هر و مرو (خامخا) چه کوم یو له مونږ نه ډیر سخت دی له جهته د عذاب او ډیر پاتی کیدونکی دی (زه که موسی؟)

تفسیر: یعنی تاسی پخپل دغه ایمان راوړلو سره داسی راڅرگندوئ چه هم دا مونږه منجی یو او نور گرد (تول) خلق (یعنی فرعون او فرعونیان) به په ابدی عذاب کښی اخته او مبتلا کیږی - نو اوس به در معلوم شی چه د چا عذاب زیات سخت دی - او تر زیات وقت پوری پاتی کیدونکی دی؟

قَالُوا لَنْ نُؤْثِرَكَ عَلَىٰ مَا جَاءَنَا مِنَ الْبَيِّنَاتِ وَالَّذِي فَطَرَنَا فَاقْضِ مَا أَنْتَ قَاضٍ
إِنَّمَا تُقْضِي هَذِهِ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا ۖ وَإِنَّا كَاشِفُكَ أَخْيَارَ مَا تُؤْتِيكَ الْبَيِّنَاتِ
خَطِينًا وَمَا أَكْرَهْتَنَا عَلَيْكَ مِنَ السَّحَرِ

وویل (کوډگرانو) چه له سره به غوره نه کړو تا په هغه چه راغلی دی مونږ ته له ښکاره ؤ معجزو او هغه (الله) چه پیدا کړی ئی یو مونږ پس وکړه ته هغه کار چه ته ئی کوونکی ئی بیشکه هم دا خبره ده چه حکم به ورکړی ته په دی ژوندون لږ خسیس (په قتل او په نورو تعزیراتو) بیشکه مونږ ایمان مو راوړی دی په رب خپل چه وینی مونږ ته گناهونه غمونږ او هغه چه تا مجبوره کړی یو مونږ په (کولو د) هغه شی باندی له سحره (په مقابل د معجزی کښی)؛

تفسیر: یعنی مونږ داسی صاف حقانی دلائل ستا له خاطره نشو پریشودی؟ او د خپل حقیقی خالق د خوښی په مقابل کښی ستا هیڅ پروا نشو کولی - اوس هر څه چه ستا له لاسه کیدی شی وئی کړه - ستا خو هم دغومره زور رسیږی چه غمونږ دغه فانی دنیوی ژوندون ختم کړی. که ته داسی وکړی نو هیڅ مضائقه نه لری، مونږ لا رومی له دی نه د دغه دارالفناء په مقابل کښی دارالبقاء ته ترجیح ورکړی ده او مونږ د دی دنیا د رنځ او راحت په فکر کښی نه یو او یواځی غمونږ آرزو او تمنا هم دا ده چه غمونږ مالک او مولی له مونږه خوښ او رضاء شی - او غمونږ گرد (تول) گناهونه خصوصاً هم دغه گناه چه ستا د حکومت له خوفه بالجبر غمونږ له لاسه صادره شوی ده. «یعنی چه د حق مقابله مو له جادو سره کړی ده» معاف وفرمایي وائی

چه کودگران د حضرت موسی علیه السلام د معجزی له لیدلو څخه په دی پوهیدلی وو. چه دغه جادو نه دی - او مونږ لره نه ښائی چه د ده په مقابل کېږی ودریږو خو د فرعون په امر او د ده له ویری مو په مقابله لاس پوری کړل.

وَاللَّهُ خَيْرٌ وَأَبْقَى ⑤

او الله خیر غوره دی (له جهته د جزا ورکولو له تا نه) او ډیر باقی پاتی کیدونکی دی (عذاب د ده).

تفسیر: یعنی هغه انعام او اکرام چه تا به مونږ ته راکاوه له هغه څخه ښه او تل پاتی کیدونکی اجر مؤمنینو ته د الله تعالی له درباره ورکاوه کیږی. (و فرمایل الله تعالی چه)

إِنَّهُ مِنْ يَأْتِ رَبِّهِ مُجِرَّمًا فَإِنَّ لَهُ جَهَنَّمَ لَا يَمُوتُ فِيهَا وَلَا يَحْيَى ⑥

بیشکه شان دا دی هر څوک چه راشی رب خپل ته کافر (په عقبی کېږی) پس بیشکه شته ده ته جهنم دوزخ چه نه به مری په دی دوزخ کېږی (چه هوسا «آرام» شی) او نه به ژوندون کوی (د ژوندون په خیر)

تفسیر: یعنی انسان لره په کار دی چه اول د آخرت په فکر کېږی اوسی او داسی دی ونه کړی چه د مخلوق په اطاعت کېږی د خالق معصیت وکړی ځکه چه د داسی مجرمانو د هستوګنی ځای ډیر بد ځای دی چه له هغه څخه نجات او ژغورنه (بچ کیدنه) په هیڅ یوه صورت سره ممکنه نه ده - دنیوی تکالیف او مشقات هومره چه وی یواځی د مرګ په راتګ سره ګرد (تول) ختمیږی. لیکن کفارو ته په دوزخ کېږی هم مرګ نه ورسیږی چه د دوی هغه مصائب او تکالیف پای (انجام) ته ورسوی او د هغوی هغه جهنمی ژوندون به هم د ښه ژوندون په شان نه وی - یعنی د دوی هغه ژوندون به داسی وی چه پر هغه به مرګ په زرهاو درجو مرجع او بهتر وی. (العیاذ بالله).

وَمَنْ يَأْتِهِ مُؤْمِنًا قَدْ عَمِلَ الصَّالِحَاتِ فَأُولَٰئِكَ لَهُمُ الدَّرَجَاتُ الْعُلَى ⑦
جَنَّاتُ عَدْنٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا

او هر شوک چه راشی دغه (الله) ته (په قیامت کېږي) په دی حال کېږي چه مؤمن وی چه په تحقیق کړی ئی وی ښه (عملونه په دنیا کېږي) پس دغه مؤمنان چه دی شته دوی ته (درجی) مرتبی ډیری اوچتی (چه هغه مرتبی) جنتونه دی د (تل) هستوګنی چه بهیږی (له لاندی د مانیو او ونو) د دوی (خلور قسمه) ویالی همیشه به وی دوی په دغو (جنتونو) کېږي.

تفسیر: د مجرمانو بالمقابل ئی د دغو مطیعانو خاتمه او انجام بیان وفرمایله.

وَذَلِكَ جَزَاءُ مَنْ تَزَكَّى ۝

او دغه (درجی او جنتونه) جزاء ده د هغه چا چه ځان ئی پاک کړی وی (له خپرو د کفر او له گناهونو)

تفسیر: یعنی له چټلو خیالاتو - فاسده و عقائدو - رذیله و اخلاقو او خرابو اعمالو څخه پاک او صاف وی.

وَلَقَدْ أَوْحَيْنَا إِلَىٰ مُوسَىٰ أَنِ اسْرِ بِعِبَادِي فَاصْرِبْ
لَهُمْ طَرِيقًا فِي الْبَحْرِ يَبَسًا لَا تَخَفُ دَرَكًا وَلَا تَخْشَى ۝
فَاتَّبَعَهُمْ فِرْعَوْنُ وَبُجُودٌ ۝ فَغَشِيَهُمْ مِنَ الْيَمِّ مَغْشِيمٌ ۝

او خامخا په تحقیق وحی کړی وه مونږ موسی ته داسی چه د شپې وباسه (له مصره) بندګان ځما (بنی اسرائیل) پس جوړه کړه دوی ته (په وهلو د همسا خپلی سره) لیاره په بحر (سیند) کېږي وچه نه به ویریري ته په تعقیب (د فرعون له میندلو او نیولو د فرعونیانو نه) او نه به ویریري (له دویدلو) پس راغی په هغو (بنی اسرائیلو) پسې (له وروسته) فرعون سره د لښکرو د ده پس لاندی کړل دوی له سیند څخه هغه څیز چه لاندی ئی کړل.

تفسیر: کله چه فرعونیانو په میدانی مقابله کېږي ماتی وموندلی - او کودګران مشرف بالایمان شول او د بنی اسرائیلو ثقل څه دروند شو - او موسی علیه السلام له کلو کلو راهیسی د الله تعالی باهره آیات وروښول - او هر شان حجت ئی په اتمام ورساوه - خو سره له هغه فرعون دغی خبری ته تیار او آماده نشو چه حق ومنی یا بنی اسرائیلو ته آزادی او خپلواکی ورکړی -

دلته د الله تعالى داسی حکم پر موسیٰ علیه السلام صادر شو چه بنی اسرائیل له خپله ځانه سره روان کړه! - او د شپې له مخی له مصره هجرت وکړئ! - خو په دغه وسیله سره بنی اسرائیل له مظلومیت او غلامی څخه نجات ومومی - په لیاره کښی به سمندر (د قلزم بحیره) حائل کیږی لیکن تا غوندی د یوه اولوالعزم نبی په لیاره کښی نه بنائی چه سمندر هم حائل شی - نو د هم دغه سمندر په منځ کښی د خپل ځان دپاره داسی لیاره پیدا کړه! تر څو پر هغی باندی له پوری وتلو څخه نه د دویدلو اندیښنه او نه د فرعونیانو د تعاقب او د درېسی راتللو او رسیدلو او نیولو خرخشه (تردد) وی - لکه چه موسیٰ علیه السلام له هم دغه هدایت سره سم پر سمندر باندی خپله همسا ووهله چه په هغه سره اوبه له سره تر بیخه پوری څیړی او دوولس کوچی شوی او الله تعالى باد ته امر وکړ چه سم د لاسه دغه ځمکه وچه کړه! لکه چه آناً فاناً د سمندر عمق (نات) وچه سمه صافه لیاره شوه او په دواړو اطرافو کښی د سمندر اوبه لکه ډیر لوی لوی غرونه ولاړ وی ﴿فَالْفَلَاقَ فَكَانَ لَنَا الْكَوْثُ الْعَظِيمُ﴾ پس څیر شو بحر پس وگرځیده هره توته د اوبو لکه لوی غر» نو بنی اسرائیل پر دغه لیاره بی له کومه تکلیف او مشقته تیر شو وروسته فرعون سره له خپل عظیم الشان فرعونی لښکر د دوی د تعاقب او نیولو دپاره راغلل او دغه وچه سمه صافه لیاره ئی لیدلی په بنی اسرائیلو پسی هلته ننوتل څه مهال (وخت) چه بنی اسرائیل له سینده بیخی پوری وتل او فرعون سره له خپله فرعونی لښکره بیخی د سیند منځ ته ورسیدل الله تعالى سمندر ته امر ورکړ چه له دواړو خواو اوبه سره یو ځای کړه! او فرعون سره له فرعونیانو په خپله غیږ کښی ټینگ ونیسه! نو بیا په دی خبری پسی هیڅ مه گرځه! او له سره ئی پوښتنه مه کوه چه د سمندر امواجو (خپو) په څه شان دوی گرد (تول) سره پناه کړل؟ او څرنگه د مرګی سور څادر ئی پری وغوړاوه؟ او پخپله سره غیږ کښی ئی یخ یخ او ټینگ ونیول.

وَاضَلَّ فِرْعَوْنُ قَوْمَهُ وَمَاهَدَى^(۹)

او گمراه کړ فرعون قوم خپل او (ورته ئی) ونه ښودله لیاره سمه

تفسیر: یعنی په ژبه سره خو ئی ډیری دعوی کولی چه ﴿وَمَا أَهْدَىٰكُمْ إِلَّا سَبِيلَ الرَّشَادِ﴾ لیکن ده خپل قوم ته څرنگه ښه لیاره وروښوده؟ بیشکه چه فرعون دغه مثال پر فرعونیانو ممثل کړ.

ټینگ دی ساتمه په غیږ زه خو دویدیم مین

له خپله ځانه سره تابه هم دوب کړم مین

همغسی چه د دی حال په دنیا کښی شو - هم هغه ئی په آخرت کښی هم په برخه کیږی - دلته له خپلو گردو (تولو) ملګرو او لښکرو سره په سیند کښی دوب شول - هلته به هم له هم دغو

سره یو غای د دوزخ په لمبو کښی دویږی لکه چه د هود په ۹ رکوع کښی مسطور دی

﴿يَقْدُمُ قَوْمَهُ يَوْمَ الْيَوْمَةِ فَأَوْدَهُمُ اللَّهُ﴾

يَبْنِي إِسْرَءِيلَ قَدْ أَجْبَيْنَاكَ مِنْ عَدُوِّكَمْ وَوَعَدْكُمْ جَانِبَ الطُّورِ الْأَيْمَنِ
وَنَزَّلْنَا عَلَيْكُمُ الْمَنَّ وَالسَّلْوى ۝ كُلُوا مِنْ طَيِّبَاتِ مَا رَزَقْنَاكُمْ وَلَا تَطْغَوْا فِيهِ

(و فرمايل الله چه) ای بنی اسرآئیلو (اولادی د یعقوب) په تحقیق نجات درکړ
مونږ تاسی ته له دښمنه د تاسی (له فرعون) او وعده کړی ده مونږ له تاسی
سره (په واسطه د موسی) جانب د طور (چه) ښی (جانب دی) او نازل کړ
مونږ پر تاسی من (ترنجبین) او سلوی (وریت کړی مرغان) خورئ تاسی له
طیبو (پاکیزه و شیانو) هغه چه رزق روزی مونږ درکړی ده تاسی ته او مه
کوئ تجاوز په هغه (مرزوق کښی په اسراف اذخار بخل او کفران سره)

تفسیر: په دغه سره الله تعالی بنی اسرآئیلو ته پند ورکوی چه وگورئ مونږ پر تاسی باندی
څرنگه احسانات او انعامات فرمایلی دی - ښائی چه تاسی هم د هغه حق اداء کړئ! آیا دغه
کومه وډه او کوچنی خبره ده چه تاسی ته مو د دغسی جابر او قاهر دښمن له لاسه نجات درکړ
- او هغه مو په یوی ډیری عبرتناکی طریقی سره ستاسی تر سترگو لاندی هلاک او تباه کړ - بیا
د حضرت موسی علیه السلام په وسیله مو له تاسی سره وعده وکړه چه له مصر څخه د شام په
طرف د ورنگ په وقت کښی د «طور» د غره هغی مبارکی او میمونۍ برخۍ ته چه په ښی لاس
کښی پرته ده راشئ! نو تاسی ته به «توریت» درعطاء کیږی - د «تیه» په لق ودق او داگ
سپیره میدان (میره) کښی ستاسی د خوراک دپاره مو «من» ترنجبین او «سلوا» مرغان او
کرکان نازله کړه چه د هغو ذکر د البقره د سورت په (۶) رکوع کښی هم لیکلی شوی دی. د
دغو احساناتو او انعاماتو په مقابل کښی تاسی ته دغه لائق او مناسب و - چه هغه حلال او طیب
- لذیذ - خوندور - او پاک شیان چه الله تعالی تاسی ته عنایت فرمایلی دی د هغه استعمال په
ډیر شوق او ذوق وکړئ! او په دغه معامله کښی له حده مه تیریږئ! لکه داسی چه ناشکری او
اسراف وکړئ! یا په دغه فانی تنعماتو کښی بیخی محو او دوب شئ او د الله تعالی واجبه حقوق
اداء نه کړئ! یا دغه د الله تعالی درکړی شوی مال او دولت په مناهيو او معاصیو کښی ولگوئ
یا هر چیری او هر غای کښی چه د تعدیل - تأویل او مکر او فریب څخه ممانعت کړی شوی
دی هلته په دغو تأویلاتو - مکر او فریب پسی مه گرځئ! الغرض د الله تعالی درکړی نعمتونه د

طغیان او عصیان آله له سره مه گرځوئ.

فَيَحِلُّ عَلَيْكُمْ غَضَبِيْ وَمَنْ يَّحْلِلْ عَلَيْهِ غَضَبِيْ فَقَدْ هَوَىٰ ۝۸

پس واجب لازم راکوز به شی پر تاسی غضب قهر حُما او هر څوک چه لازم واجب راکوز شی پر ده غضب حُما پس په تحقیق سخت وغورځید (په هاویه کښی).

تفسیر: یعنی که تزیید وکړئ نو د الله تعالیٰ غضب به پر تاسی نازلېږي؛ او د ذلت او عذاب په تورو تیارو؛ غارونو کښی غورځول کېږي.

وَإِنِّي لَغَفَّارٌ لِّمَنْ تَابَ وَآمَنَ وَعَمِلَ صَالِحًا ثُمَّ اهْتَدَىٰ ۝۹

او خامخا زه هر ورو (خامخا) ښه مغفرت کوونکی یم هغه چاته چه توبه ئی وویسته (له شرکه او ایمان ئی راوړ په ټولو مؤمن به شیانو)

تفسیر: د مغفوبینو په مقابل کښی دغه د مغفورینو بیان وشو یعنی هومره چه لوی مجرم وی که د زړه په صدق سره تائب شی - او د ایمان او صالح عمل لپاره ځان ته غوره کړی او پر هم دغه د ایمان پر سمه صافه لپاره تر مرگه پوری مستقیم پاتی شی نو د الله تعالیٰ په دربار کښی د مغفرت او د رحمت هیڅ کمی او تقلیل نشته.

وَمَا آَعَجَلَكَ عَنْ قَوْمِكَ يٰمُوسَىٰ ۝۱۰ قَالَ هُمْ أُولَاءِ عَلَىٰ أَثَرِيْ وَعَجِلْتُ إِلَيْكَ رَبِّ لِتَرْضَىٰ ۝۱۱

او څه شی راځړندی کړی ته (چه ډومبی راغلی) له قومه خپله ای موسی وویل (موسی) دوی دغه دی (روان دی) راپسی له وروسته حُما (دیر نژدی) او جلتی می وکړه تاته (په راتلو کښی) ای ربه حُما دپاره د دی چه راضی شی ته (له مانه نه تکبراً).

تفسیر: حضرت موسیٰ علیه السلام حسب الوعهه په دیره مینه او اشتیاق سره «طور» ته ورسید -

بنائی چه داسی حکم هم پری شوی وی چه د خپل قوم غچینی مشران او غتان هم له خپله ځانه سره راو له - او هغوی به تری لږ څه وروسته پاتی شوی وی - او موسی علیه السلام به په دیر شوق او ذوق سره مخ کښی وړاندی تللی وی؛ نو الله تعالیٰ وفرمایل ای موسی دومره مگرندی ولی راغلی؟ او خپل قوم او ملگری دی ولی وروسته پریښودل؟ عرض نی وکړ چه ای رب العالمین ستا د خوښی او رضاء دپاره دیر ژر حاضر شوم - او قوم هم دومره له ما ځنی لری نه دی - دغه دی راپسی راځی - کذا فی التفاسیر ویحتمل غیر ذلک والله اعلم

قَالَ فَإِنَّا قَدْ فَتَنَّا قَوْمَكَ مِنْ أَعْدَاكَ وَأَضَلَّهُمُ السَّامِرِيُّ ۝۸۵

وفرمایل (الله) پس بیشکه مونږ چه یو په تحقیق وموآزمویه قوم د تا وروسته له (راتللو د ستا) او گمراه کړل دوی (یوه زرگر) سامری (په عبادت د خسی سره).

تفسیر: یعنی ته دلته راغلی - او ما ستا قوم په یو دیر سخت امتحان کښی غورځولی دی چه د هغه سبب په عالم اسباب کښی سامری گرځیدلی دی ځکه چه د هغه په اضلال او اغواء سره بنی اسرآئیلو د موسی علیه السلام په غیاب کښی د خسی (کلگی او سخوندړکی) په عبادت لاس پوری کړ چه د هغه قصه د الاعراف په (۱۸) رکوع کښی هم تیره شوی ده .
تنبیه: ځینی وائی چه د «سامری» نوم هم موسی ؑ - د ځینو په نزد سامری «سبطی» ؑ. د ځینو په نزد «قبطی» ؑ په هر حال د جمهور رائی دا ده چه دغه سری د موسی علیه السلام د عهد منافق ؑ - او د منافقانو په شان به په چل او فریب سره د مسلمانانو د گمراه کولو په فکر کښی ؑ - د ابن کثیر روایت له اسرآئیلی کتابونو سره سم د ده نوم هارون دی.

فَرَجَعَ مُوسَىٰ إِلَىٰ قَوْمِهِ غَضْبَانَ أَسِفًا ۚ قَالَ يَقَوْمُ أَلَمْ يَعِدْكُمْ رَبُّكُمْ وَعَدًّا حَسَنًا ۚ أَقَطَّالَ عَلَيْكُمُ الْعَهْدُ أَمَرَدًا نَّهْمَ أَنْ يَحِلَّ عَلَيْكُمْ غَضَبٌ مِّنْ رَبِّكُمْ فَأَخْلَفْتُم مَّوْعِدِي ۝۸۶

پس راوگرځید موسی قوم خپل ته دیر غضبناک خورا (دیر) غمجن وویل (موسی) ای قومه ځما آیا وعده نه وه کړی له تاسی سره رب د تاسی وعده حسنه (نیکه ښه د ورکولو د توریت)؛ آیا پس اوږده شوه پر تاسی زمانه (د بیلتون ځما) او که اراده کړی وه تاسی چه لازم واجب راکوز شی پر تاسی

غضب قهر له جانبہ د رب د تاسی پس خلافتہ کره تاسی هغه وعده غما (چه تاسی راسره کری وه په ثبات سره په دین کنی).

تفسیر: یعنی غما په متابعت کنی تاسی ته د دینی او دنیوی هر قسم نیکی درسیږی لکه چه ډیره عظیم الشانه نیکی هم دا اوس تاسی پخپلو سترگو سره ولیدله - او هغه څه چه باقی دی هغه عنقریب درسیږی - آیا له دغی وعدی څخه ډیر زیات مدت تیر شوی دی؟ چه تاسی دغه تیر گرد (تول) احسانات هیر کرل او د وروستیو انعاماتو له ډیر انتظار کولو څخه ستړی ستومان شوئ؟ یا عمداً او په لوی لاس مو له ما سره وعده خلافتی وکره؟ او د توحید پر دین قائم پاتی نشوئ؟ او د الله تعالیٰ غضب مو ځان ته غوره کر (کذا فسرہ ابن کثیر رحمۃ الله علیه) یا ئی داسی مطلب واخیست شی له تاسی څخه الله تعالیٰ د ډیرشو - څلویښتو ورځو وعدی اخیستی وه چه دومره مدت به موسیٰ علیه السلام په طور کنی معتکف وی او وروسته له هغه به توریت ورکاوه کیږی - نو آیا ډیر زیات مدت تیر شوی دی؟ چه تاسی له ډیر انتظار کولو څخه ستړی شوی یی؟ او د خسی عبادت مو ځان ته غوره کری دی؟ یا عمداً د دغه حرکت مرتکب شوی یی څو د الله تعالیٰ د غضب مستحق شی - او له ﴿فَاَخْلَقْنَا مُوسٰی﴾ څخه مراد هغه وعده ده چه بنی اسرائیلو له موسیٰ علیه السلام سره کری وه - چه تاسی مونږ ته د الله تعالیٰ له جانبہ یو داسی کتاب راوړئ چه مونږ پری عمل وکړو او ستا په متابعت کنی مستقیم پاتی شو.

قَالُوا مَا آخَلَفْنَا مَوْعِدَكَ بِمَلِكِنَا وَلَكِنَّا حُمِلْنَا أَوْزَارًا مِنْ زِينَةِ الْقَوْمِ فَقَدْ تَتَذَكَّرُكَ الْفَلَسَافَةُ

وویل (بنی اسرائیلو) چه نه مو دی کری خلاف د وعدی د تا په اختیار خپل سره ولیکن مونږ بار کری شوی یو په پیتو له گانو (زیوراتو) او کالیو (کیږو) د قبطیانو د قوم پس ومو غورځولی هغه (گانی (زیورات) په اور کنی) او هم داسی وغورځولی (گانی (زیورات) په اور کنی) سامری

تفسیر: یعنی مونږ پخپل اختیار او په خپل سر داسی حرکت نه دی کری - په دغه حرکت باندی مونږ د «سامری» په تحریک او لیار ښوونه سره اقدام کری دی - صورت ئی داسی ؤ چه د فرعونیانو د گانو (زیوراتو) او کالیو (جامو) هغه بار چه ځمونږ پر اوږو بار ؤ - مونږ نه پوهیدو چه له هغه سره څه معامله وکړو نو پخپلو منځونو کنی مو مشوره سره وکره - او وروسته له هغه مو داسی غوته کره چه هغه هیسته وغورځوو نو «سامری هغه واخیست - او په اور کنی ئی ویلی کرل؛ او له هغه ځنی ئی د خسی تصویر جوړ کر او هغه ئی راودراوه - دغه قصه د

«الاعراف» په سورت کښې هم تیره شوی ده هلته دی ولوستل شی.
 تنبيه: د فرعونيانو گانې (زیورات) څرنگه د بنی اسرائیلو په لاس ورغلی وی یا به ئی هغه له دوی نه مستعار اخیستی وی یا د غنیمت د مال په ډول (طریقه) به دوی ته په لاس ورغلی وی - یا به بل کوم صورت لری په دی کښې د مفسرینو اختلاف دی. هر یو صورت چه دی بنی اسرائیلو د هغو استعمال د خپل ځان دپاره جائز نه گناه - لیکن دا د ډیر تعجب او حیرت ځای دی چه له هغه ځنې ئی بت جوړول - او بیا د هغه په عبادت کښې مشغولیدل ئی جائز گنل.

فَاَخْرَجَ لَهُمْ عَجَلًا جَسَدًا اَلَهَ خَوَارُ فَقَالُوا هَذَا اِلَهُهُمْ وَ اِلَهُ مُوسٰى هَ فَنَسِيَ ۝

نو راوويست دوی ته (له هغه خندق څخه) یو خسی یو جسد چه ؤ ده ته غږ (د خسی) نو وویل (سامری او تابعانو ئی) دغه د تاسی خدای دی او خدای د موسی دی پس هیر کړی دی ده (خپل خدای دلته او طور ته تللی دی)؛

تفسیر: یعنی د موسی علیه السلام څخه هیر شوی دی چه د الله تعالی سره د خبری کولو دپاره طور ته تللی دی - الله خو دلته موجود دی یعنی هم دغه خسی دی (العیاذ بالله) ښائی دغه خبره به د دغو یهودانو وی چه په دوی کښې سخت غالبان وو.

اَفَلَا يَرْوُنَ اَلَا يَرْجِعُ اِلَيْهِمْ قَوْلَاهُ وَلَا يَمْلِكُ لَهُمْ صَرًّا وَلَا نَفْعًا ۝

(نو فرمائی الله) آیا نه گوری دوی بیشکه شان دا دی چه بیرته نه گرځوی دا (خسی) دوی ته خبره او نه مالک دی دوی ته د ضرر (د دفع کولو) او نه د نفعی (د رسولو).
 په «الا يرجع» کښې «ان» مخفف دی له مثقل څخه چه اسم ئی محذوف دی (ای انه)

تفسیر: یعنی دغه رانده په دغومره غټه خبره هم ونه پوهیدل چه دغه بت چه نه له چاسره خبری کولی شی؛ نه چاته لږ څه نفع رسولی شی - او نه د څه نقصان رسولو اختیار لری؛ هغه څنگه معبود کیدی شی؟

وَلَقَدْ قَالَ لَهُمْ هَارُونُ مِنْ قَبْلُ يَقَوْمُ إِنَّمَا فُتِنْتُمْ بِهِ وَإِنَّ رَبَّكُمُ الرَّحْمَنُ فَاتَّبِعُونِي وَأَطِيعُوا أَمْرِي ⑩

او خامخا په تحقیق وویل دوی ته هارون پخوا (له راتللو د موسی نه له طوره) ای قومه غما بیشکه هم دا خبره ده چه ازمویلی شوی یی تاسی په (عبادت) د خسی او بیشکه رب د تاسی هم دا رحمن دی (نه بل شوک) نو متابعت وکړئ غما او اطاعت وکړئ د حکم غما (چه حکم د ثبات دی په دین کښی).

تفسیر: یعنی حضرت هارون علیه السلام په پسته ژبه سره دوی پوهولی وو چه پر دغه خسی تاسی غولیدلی یی دا له سره ستاسی خدای نشی کیدی - ستاسی خدای یواغی رحمن دی ښه فکر وکړئ چه تر اوسه پوری ئی پر تاسی غومره رحمتونه نازل کړی دی؟ او غومره خپل نعمتونه ئی وورولی دی؟ نو تاسی ولی له هغه څخه مخ اړوئ؟ او له هغه څخه شلولی، له چا سره خپل ځان نښلوئ؟ زه د موسی خلیفه یم او بالذات پخپله هم د نبوت خاوند یم - که خپله ښیگه (فایده) غواړئ - نو پر تاسی لازم دی چه غما په طریقه او لیاره لاړ شئ؛ او غما خبره ومنئ او د سامری په تکی مه خطاء وځی، چه هغه مو اغواء کوی - او له لیاری مو باسی.

قَالُوا لَنْ نَبْرَحَ عَلَيْهِ عَافِينَ حَتَّى يَرْجِعَ إِلَيْنَا مُوسَى ⑪

وویل (بنی اسرائیلو) چه همیشه به اوسو په (عبادت د) دی خسی محکم ولاړ تر هغه پوری چه بیرته راشی مونږ ته موسی (له طوره).

تفسیر: یعنی د موسی علیه السلام تر راتگه پوری مونږ د دی خسی له عبادت څخه لاس نه اخلو - کله چه دوی راغلل نو هلته به وگورو هر کار چه وړ (لائق) او مناسب ؤ - هم هغه به کوو.

قَالَ يَهُرُونَ مَا مَنَعَكَ إِذْ رَأَيْتَهُمْ ضَلُّوا ⑫ أَلَا تَتَّبِعَنِ أَفَعَصَيْتَ أَمْرِي ⑬

وویل موسی پس له راتگه خپله له طوره ای هارونه څه شی منع کړی وی ته کله چه تا ولیدل دوی چه گمراهان شول له دی چه متابعت دی ونه کړ (د حکم) غما (په جهاد سره) آیا پس نافرمانی وکړه تا له حکمه غما.

تفسیر: یعنی ما ته خپل خلیفه درولی وی او حکم می درکړی و چه غما په غیاب کښی د دوی اصلاح کوه او د مفسدانو په لپاره مه غه نو بیا تا غه اصلاح وکړه؟ ولی مو د خپلو موافقینو په ملگرتوب له دغو خسی پرستانو سره سخته مقابله ونه کړه - او د خسی له عبادته مو دوی ستانه (منع) نه کړل - که دا مو له لاسه نه و پوره نو ولی دی له دوی غځه ونه شکوله او پر ما پسی رانغلی - الغرض تا د داسی صریحی گمراهی له لیدلو سره ولی غما د اصول او طریقو متابعت ونه کړ؟

قَالَ يٰۤاَيُّهَا مَآءُ لَا تَأْخُذْ بِحَيَاتِي وَلَا بِرَأْسِي

وویل (هارون) ای غویه د مور غما مه نیسه پیره غما او نه (ویښتان د) سر غما

تفسیر: حضرت موسی علیه السلام له ډیره قهره او سختی غصی حضرت هارون علیه السلام ئی له پیری او د سر له ویښتانو څخه کلک نیولی و د دی مفصله قصه د الاعراف په (۱۸ رکوع) کښی تیره شوی ده د هغه په فوائدو کښی دی ولوستله شی.

إِنِّي خَشِيتُ أَنْ تَقُولَ فَرَّقْتَ بَيْنَ بَنِي إِسْرَءِيلَ وَلَمْ تَرْقُبْ قَوْلِي ۝۵

بیشکه زه وویریدم له دی نه چه وبه وائی ته (را ته) چه بیلتون دی واچاوه په منع د بنی اسرأیلو کښی (که چیری ما جنگ کړی وی) او ودی نه کتل امر (خبری) غما ته

تفسیر: یعنی غما په فکر کښی هم دغه خبره راغله چه ستا د راتگ انتظار له دی نه بهتر دی چه زه ستاسی په غیاب کښی کوم کار وکړم چه د هغه لامله (له وجی) به په بنی اسرأیلو کسی شقاق او نفاق واقع شی. ځکه ظاهر دی که مقابله یا انقطاع کیده - نو څه خلق به له ما سره کیدل؛ او ډیر کسان به مخالف کیدل - نو زه له دی نه ویریدم چه ته د خپل راتگ په وقت کښی دغه الزام په ما وانه پوی چه غما د راتگ انتظار دی ولی ونه کړ؟ او په قوم کښی دی ولی داسی تفرقه وغورځوله. حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي «د تگ په وقت کښی موسی علیه السلام هارون علیه السلام ته داسی نصیحت فرمایلی و چه گرد (تول) قوم په اتفاق ساته نو ځکه هارون د خسی د عابدانو سره مقابله ونه کړه - هو په ژبه سره ئی دوی ډیر وپوهول مگر دوی ونه پوهیدل» لکه د هارون علیه السلام د وژلو دپاره هم تیار شول ﴿وَكَادُوا يَكُونُونَ﴾

قَالَ فَمَا خَطْبُكَ يَا سَامِرِيُّ^(۱۵)

وویل (موسی) پس خه وه ستا کار ای سامری (چه خلق دی گمراه کرل)

تفسیر: یعنی موسی علیه السلام د هارون علیه السلام د جواب او سوال خخه وروسته (سامری) ئی تر قهر او عتاب لاندی ونیو او تری لازمه پوښتنی ئی شروع کری - او وئی ویل چه ته دی په رښتیا خپل حقیقت بیان کړه! دغه حرکت دی د خه لامله (له وجی) کاوه - او بنا پر کوم اسباب او عوامل بنی اسرائیل ستا په لوری بی لیاری او گمراه شول؟

قَالَ بَصُرْتُ بِمَا لَمْ يَبْصُرُوا بِهِ فَقَبَضْتُ قَبْضَةً مِّنْ أَثَرِ الرَّسُولِ فَنَبَذْتُهَا وَكَذَلِكَ سَوَّلَتْ لِي نَفْسِي^(۱۶)

وویل (سامری) چه نظر غورغولی ؤ ما په هغه شی باندی چه نظر نه ؤ غورغولی دوی په هغه شی باندی پس واخیستله ما یو موتی (خاوره) له قدمه د (آس د) رسول (جبرئیل) پس ومی غورغوله دا (خاوره په خوله د دی خسی کښی نو په غبریدو شو) او هم داسی ښائسته کری ؤ ماته (دا کار) نفس غما.

تفسیر: سامری وویل چه غما نظر پر داسی یو شی ولوید چه د نورو فهم هغه ته ونشو - یعنی ما د الله تعالی لیدلی پرښته (جبرئیل علیه السلام) پر آس سوره ولیده ښائی دا به په هغه وقت کښی وی چه بنی اسرائیل دننه په سیند کښی پر هم هغه وچه لیاره تلل - او د دوی تر شا فرعونی لښکر هم ننوتلی ؤ په دغه حالت کښی جبرئیل د دواړو دلو په منځ کښی ولاړ ؤ - خو د یوی دلی خلق د بلی دلی له خلقو سره گډ نشی او ضرر ونه رسیږی - په هر حال سامری به د کوم محسوس دلیل پر اساس یا له خپله وجدانه یا د کوم قسم تعارف په بناء په دی باندی پوهیدلی وی چه هم هغه جبرئیل علیه السلام دی - نو ځکه د ده د پښو یا د ده د آس د سوو له خاورو خخه یی یو موتی خاوره واخیسته - او بیا هم هغه ئی د هم هغه د خسی د سرو زرو په مجسمه کښی ورتوئی کړه - ځکه چه د ده په زړه کښی دغه فکر راغلی ؤ چه د روح القدس د پښو خاورو کښی به هرومرو (خامخا) شه نه خه تاثیر وی. حضرت شاه صاحب لیکلی «دغه سره زر د کفارو د هغو اموالو خخه ؤ چه په فریب اخیستی شوی ؤ - نو کله چه په هغه کښی هغه برکتی خاوره ولویده نو د حق او باطل د یو ځای کیدلو خخه تری داسی د یوی کرشمی شی جوړ شو چه هغه مجسمه د سا لرونکو په شان د روح او د غږ خاونده شوه له دغسی شیانو خخه ډیر زیات ځان ساتنه په کار ده چه تری بت پرستی لا ترقی مومی».

تنبیه: د دی آیت کوم تفسیر چه پاس بیان شوی دی له کرامو صحابه ؓ - تابعینو - او مفسرینو علماؤ څخه هم دغه منقول دی ځینو زائغینو چه پر دی باندی طعن کړی دی - او د آیت لری له صوابه تاویلات ئی کړی دی - د هغه کافی جواب د «روح المعانی» خاوند ورکړی دی - دلته د دومره بسط موقع نه ده. من شاء فلیراجع.

قَالَ فَاذْهَبْ فَإِنَّ لَكَ فِي الْحَيَاةِ أَنْ تَقُولَ لَا مِسَاسَ

وویل (موسی) پس ځه (له مونږه لری شه!) پس بیشکه شته تاته په دغه ژوندون کښی دا (عاقبت) چه ویه وائی (هر چا ته چه وئی وینی) چه مه لگیږه (په ما).

تفسیر: یعنی ماته دی لاس مه راوړاندی کوه! او مه راسره نژدی کیږه! او بیخی لری او جلا (جدا) راڅخه گرځه! کله چه «سامری» د خسی لویه او ننداره ئی د دی لامله (له وجی) جوړه کړی وه چه د لوئی - ریاست او جاه خاوند شی - او خلق له ده سره ملگری شی - او دی د خپل مشر او سردار په شان ومنی - نو ځکه هغه ته په دغه صورت سره مناسبه او کافی سزا ورکړه شوه - چه هیڅوک دی له ده سره نه نژدی کیږی بلکه سامری په دی مامور او مجبور شو چه ودانی څخه لری په صحراء او بیدیا کښی لکه یو ذلیل ځنگلی او وحشی ځناور اوسیږی او له سره دی د خلقو سره نه یو ځای کیږی.

وَإِنَّ لَكَ مَوْعِدًا لَّنْ تَخْلَفَنَّهُ

او بیشکه تاته (په آخرت کښی) وعده (د عذاب) چه له سره به خلاف ونه کړ شی له تا سره له هغی وعدی څخه،

تفسیر: حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي «په دنیا کښی (سامری) ته دغه سزا ورسیده چه د بنی اسرأیلو له لښکرو څخه د باندی بیل اوسیده - که ده به له چاسره ملاقات یا خبری او اتري کولی نو طرفین به په تبه اخته کیدل - نو ځکه دی او خلق دواړه یو له بله ډیر لری لری گرځیدل - او دا ئی چه فرمائی دی چه دا یوه داسی وعده ده چه له سره تری نه مخالف کیږی - ښائی تری اخروی عذاب مراد وی. او ښائی چه د دجال وتل به هم د هم هغه سامری فساد په یهودانو کښی تکمیل کړی. لکه څمونږ رسول الله صلی الله علیه وسلم کله چه مال ویشه - یوه سری دوی ته وویل چه «په انصاف سره ئی ویشه!» رسول الله صلی الله علیه وسلم وفرمایل چه د «هم دی جنس خلق به خروج وکړی» هر هغه چه پر خپلو مشرانو اعتراض کوی او تنقیدونه

پری نیسی هغوی خارجیان بلل کیږی. او هر هغه چه پر دینی مشرانو طعن وهی هم داسی دی.»

وَأَنْظُرْ إِلَى إِلَهِكَ الَّذِي ظَلْتَ عَلَيْهِ عَاكِفًا لَنُحَرِّقَنَّهُ ثُمَّ لَنَنْسِفَنَّهُ فِي الْيَمِّ نَسْفًا ﴿٩٢﴾

وگوره معبود خپل ته دی هغه چه وی ته په عبادت د هغه کښی محکم ولاړ (چه خسی دی) خامخا سوځوو مونږ هر ورو (خامخا) هغه بیا به ئی بادوو، تار په تار کوو په سیند کښی په بادولو، تار په تار کولو سره.

تفسیر: یعنی ستا سزا خو هم دا شوه. اوس ستا د دروغو معبود کلانین هم ویلی کوم هغه خسی چه تا معبود درولی و - او بیا دی پری زړه بایللی و - او ورته ناست وی اوس ئی ستا تر سترگو لاندی توتی او تکر تکر کوم او بیا ئی په سخت اور کښی سوځوم - او بیا ئی ایره هم د سیند په هوا کښی دوږوم - څو دی عابدانو او مینانو ته دغه خبره ښه واضحه او ښکاره شی چه دغو نورو ته به څو سود او زیان ورسوی؟ - حال دا چه دی خپل د ځان ساتنه او حفاظت هم نشی کولی.

إِنَّمَا إِلَهُكُمُ اللَّهُ الَّذِي لَّا إِلَهَ إِلَّا هُوَ وَسِعَ كُلُّ شَيْءٍ عِلْمًا ﴿٩٣﴾

بیشکه هم دا خبره ده چه معبود ستاسی (چه مستحق د عبادت دی) الله دی هغه چه نشته بل معبود مستحق د عبادت مگر هم دی دی چه محیط دی دی پر هر څیز له جهته د علم.

تفسیر: د باطلو له لری کولو او امحاء سره به موسی علیه السلام خپل قوم ته د حق په طرف دعوت کاوه او داسی به ئی ورته ویل چه خسی څه شی دی هیڅ یو شی چه دیر لوی هم وی - له سره معبود کیدی نشی - رشتین او حقیقی معبود خو هغه یو ذات دی چه ماسواء له هغه څخه د بل هیچا عبادت عقلاً - نقلاً او فطرتاً نه دی جائز - او د هغه لامحدود علم هری یوی ذری لره هم محیط دی.

كَذَلِكَ نَقُصُّ عَلَيْكَ مِنْ أَنْبَاءِ مَا قَدْ سَبَقَ

هم داسی (لکه چه د موسی قصه مو وکره تاته) قصی کوو پر تا (یعنی تاته) له اخبارو د هغو امورو چه په تحقیق پخوا تیر شوی دی (له پخوانیو امتو)،

تفسیر: یعنی د موسی علیه السلام او د فرعون او د هغو د اقوامو د قصی په شان د دیرو نورو پخوانیو اقوامو واقعات هم مونږ تاته او ستا په وسیله گردی (تولی) دنیا ته اوړو چه په هغو کښی ډیری فائدی او د تشویق او ترغیب او د تهدید او ترهیب وسائل او وسائط شته مثلاً د علم توفیر - د معجزاتو تکثیر - د انبیاء او د مسلمینو تسلی او دادینه - د عقلمندانو عبرت او تذکیر - او د معاندانو په حق کښی تهدید او ترهیب. **وغير ذلك من الفوائد.**

وَقَدْ آتَيْنَكَ مِنْ لَدُنَّا ذِكْرًا

او په تحقیق درکړی دی مونږ تاته خاص له جانبه خپله ذکر (پند چه قرآن دی).

تفسیر: یعنی قرآن عظیم الشان مو درکړی دی چه پر دغو عبرت ښوونکو واقعاتو باندی مشتمل دی. (او ښائی چه مومنان ئی ښه ولولی او ښه عمل پری وکړی!).

مَنْ أَعْرَضَ عَنْهُ فَإِنَّهُ يَحْمِلُ يَوْمَ الْقِيَمَةِ وِزْرًا فِيهِ وُسْءٌ لَهُمْ يَوْمَ الْقِيَمَةِ حِمْلًا

هر څوک چه مخ وگرځوی له دغه (قرآن یا له الله نه په نه ایمان راوړلو سره) پس بیشکه دی به بار کړی (په ځان خپل) په ورځ د قیامت کښی لوی بار (د عذاب) چه تل به وی په دغه (عذاب د لوی بار) کښی او بد دی دوی ته په ورځ د قیامت کښی له جهته د بارولو (عذاب د گناه د دوی).

تفسیر: یعنی له اعراض او تکذیب د گناهونو کوم بار چه پر دوی باندی بارېږی له سره به نه سپکېږی؛ دوی به همیشه تر هغه لاندی وی - بیا د هغه پورته کول کوم د خندا او مسخری خبره نه ده؛ څه مهال (وخت) چه دوی دغه د عذاب بد او سخت درانه پیتی پورته کوی؛ نو هلته پوهېږی چه دوی څومره تر یوه درانه پیتی لاندی کیوتلی دی؟

يَوْمَ يَنْفَخُ فِي الصُّورِ وَتَحْشُرُ الْجَحِيمُ يَوْمَئِذٍ رُزِقُوا

په هغه ورځ کښې چه وپوکل شی (دوهم ځلې) په صور (شپېلې) کښې او راجمع به کړو مجرمان (کافران) په دغه ورځ شین سترگی (تور مخې).

تفسیر: یعنی د محشر د راوستلو په وقت کښې به رانده وی، یا ښائی هم داسې د هغوی سترگی به شنی وی چه د خلقو په نظر ښکاره شی - په هر حال که رومبې معنی واخیستله شی نو دغه د یوه خاص وقت ذکر دی - بیا به سترگی وپرانستلی شی - خو دوزخ او نور ووينی ﴿وَرَأَى الْمُجْرِمُونَ النَّارَ﴾ جزء ۱۵ الآیة - (د الکف ۵۳ آیت ۷ رکوع) ﴿أَسْمِعْهُمْ وَأَنبِئْهُمْ يَوْمَ يُؤْتَوْنَ﴾ جزء ۱۶ (د مریم ۲۸ آیت ۲ رکوع).

يَتَخَفَتُونَ بَيْنَهُمْ إِنْ لَبِثْتُمْ إِلَّا عَشْرًا

چه ورو ورو پټې پټې خبرې به کوی په منځ خپل کښې (او داسې به وائی چه) درنگ نه دی کړی تاسې مگر لږې (ورځې په دنیا کښې).

تفسیر: یعنی دوی چه له قبره ووځي - او د آخرت د ورځې هولناک واقعات وگوري - او دغه اوږده ورځ ووينی - نو د قبر شپې ورته دومره لږې ښکاري چه ته به وائی یوه هفته یا لس ورځې ئې هلته تیرې کړي دی - بلکه دنیا ډیر ژر پری تیره شوی ده - د دی دنیا مزی او خونډونه او اوږده امیدونه ئې گرد (تول) هیرېږي - د خپل عمر په خوشی ضائع کیدلو به ندامت کوی یا ښائی د معذرت په ډول (طریقه) به داسې وائی - یعنی په دنیا کښې مونږ ته ډیر لږ مدت د هستوگنې موقع راکړی شوی ده - او فرصت مو بیخي ونه موند چه آخرت ته مو څه سامان تول کړی وی لکه چه د جزء ۲۱ (د روم په ۵۵ آیت ۶ رکوع) کښې ئې فرمایلی دی ﴿وَيَوْمَ تَقُومُ السَّاعَةُ يُقَرِّبُ الْمُجْرِمُونَ مَا لَبِثُوا عَشْرَةَ﴾ الآیة -

فَخُنَّ بِمَا يَأْمُرُوهُنَّ

مونږ ښه عالمان یو په هغو اقوالو چه دوی ئې وائی.

تفسیر: یعنی پټې خبرې هم ځمونږ څخه نه پټېږي. هغه پټې خبرې او مشورې چه دوی ئې په خپلو منځونو کښې سره کوی گردی (تولی) مونږ ته ښې معلومی دی.

إِذْ يَقُولُ امْكُثِرُوا طَرْفَةً إِنَّ لَكُمْ آلَ يَوْمًا ۝

کله چه ووائی دیر کامل د دوی له حیثه د روش (چه فکر او عمل دی) چه ځنډ (تاخیر) نه دی کړی تاسی (په دنیا کښی) مگر یوه ورځ.

تفسیر: یعنی هغه چه د دوی په منځ کښی زیات عقلمن؛ هوښیار او صائب الرأی وی هغه به وائی خانه! لس ورځی! نه لس ورځی چیری یواځی یوه ورځ نی وگته! ده ته نی زیات عقلمن او د ښی طریقې خاوند څکه وویل چه دی به د دنیا په زوال او فناء او د آخرت په دوام او بقاء او د هول په شدت او په نورو شیانو له نورو څخه ښه پوهیدلی وی.

وَيَسْأَلُونَكَ عَنِ الْجِبَالِ فَقُلْ يَنْسِفُهَا رَبِّي نَسْفًا ۝ فَيَذَرُهَا قَاعًا صَفْصَفًا ۝ لَا تَرَىٰ فِيهَا عِوَجًا وَلَا أَمْتًا ۝

او پوښتنه کوی له تا نه له (احواله د) غرونو (چه د دوی به څه احوال وی په ورځی د قیامت کښی؟) پس ووايه دوی ته چه تار په تار او تیت ؤ پرک (خواره واره) به کړی دغه (غرونه په شان د غبار) رب ځما په تار په تار کولو سره، پس پری به ږدی دا ځمکه یو تش ډاک هوار، چه نه به وینی ته په دغه (ځمکه) کښی خکته والی او نه اوچت والی (هیڅ قدر).

تفسیر: یعنی د قیامت پر ذکر به د حشر منکرین د استهزاء په ډول (طریقه) وائی. چه د داسی سختو سختو عظیم الشانو غرونو حال احوال به څرنگه کیږی؟ آیا دغه به هم توتی توتی کیږی؟ د دوی په جواب کښی داسی ووايئ چه هوا! د الله تعالی د لامحدوده قدرت په مقابل کښی غرونه څه عظمت او حقیقت لری - دغه غرونه هم په لږ وقت کښی خاوری ابری کیږی - او د غرونو ذرات او بشرکی د تګول شویو وړیو په شان په هوا کښی الوځولی کیږی - او ځمکه به بیخی صافه او هوارېږی چه له سره به هیڅ لوړه اوچته او ژوره (خکته) نه پکښی لیدله کیږی - او د غرونو موانع او سدود بیخی له منځه ورک او صاف او پاکېږی.

بَوْمِئِذٍ يَتَّبِعُونَ الدَّاعِيَ أَعْوَجَ لَهُ

په دغه ورځ (د قیامت) کښی به متابعت وکړی (دا مخلوق د بلنی) د بلونکی نه به وی کوروالی له دغی (بلنی د بلونکی څخه)،

تفسیر: یعنی هر چیزی چه پرشته غر و کبری او هر چیزی نی چه ورغیر کبری؛ گرد (تول) خلق به سم برابر د غشی او د مردک (گولغ) په شان هملته ورغلی - نه به د غر کوونکی په غر کبکی غه کوړوالی وی او نه د دغو مندو وهونکو په مندو او ورتگ او غفاسته کبکی غه کوړوالی او وړاندی او وروسته لیدل کیږی؛ کشکی دوی په دنیا کبکی هم د الله تعالی د داعی او بلونکی پر غر پسی هم داسی سم برابر تلی - او پری په ډیر شوق او ذوق سره غونډیللی - چه هلمته نی غه په ښه او کار ورتلی خو مع الاسف دوی دلته له خپلی بدبختی او کړو تلو لامله (له وجی) تل په کړو لیارو غی او خرابه طریقه ځان ته غوره کوی.

وَحْشَعَتِ الْأَصْوَاتُ لِلرَّحْمَنِ فَلَا تَسْمَعُ إِلَّا هَمْسًا ﴿١٥﴾

او چپ به شی غږونه (له ډیره هیته) دپاره د رحمن پس نه به اوری ته مگر کنبهار د قدمونو.

تفسیر: یعنی د محشر د ورتگ په وقت کبکی پرته (علاوه) د پجو د کنبهار او د ورو غږه بل هیڅ یو غږ او آواز نه آوریده کیږی او د الله تعالی د خوف او هیبت لامله (له وجی) بل هیڅ یو غږ او غږ به نه وی که څوک غه وائی هم خو دغومره ورو ورو به نی وائی چه ایله به نی شوندي خوځیږی او بل هیڅ شی تری نه څرگندیږی (ښکاریږی).

يَوْمَئِذٍ لَا تَنْفَعُ الشَّفَاعَةُ إِلَّا مَنْ أَذِنَ لَهُ الرَّحْمَنُ وَرَضِيَ لَهُ قَوْلًا ﴿١٦﴾

په دغه ورځ (قیامت) کبکی نه رسوی فائده شفاعت (هیچا ته) مگر هغه چاته چه اذن کړی دی د هغه په حق کبکی رحمن (چه شفاعت نی وکړ شی) او راضی دی (الله) له دغه (مشفوع څخه) له حیثیته د وینا (چه کلمه د توحید ده).

تفسیر: یعنی د هغه سپارش چلیږی چه ورته د الله له طرفه د سپارش اجازت ورکړی شوی وی د هغه شافع وینا د پاک الله خوښه وی - او خورا (ډیر) ښی خبری نی ویلی وی - او د داسی سری سپارش وکړی چه د هغه مشفوع خبره ﴿لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ﴾ د پاک الله په نزد خوښه او پسند شوی وی د کفارو په حق کبکی د هیچا سعی او سپارش له سره په درد نه خوری او نه چلیږی.

يَعْلَمُ مَا بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ وَلَا يُحِيطُونَ بِهِ عِلْمًا ﴿١٧﴾

عالم دی الله په هر هغه څه چه په منع کښی د دوی وی (له اخروی امورو) او هر هغه څیز چه پسی شا د دوی دی (د دنیوی امورو) او نه به شی احاطه کولی دوی په (ذات او په معلوماتو) د دغه (الله) له جهته د علم.

تفسیر: یعنی د الله تعالیٰ علم پر گردو (تولو) محیط دی. لیکن د بندګانو علم پر الله تعالیٰ یا د الله تعالیٰ پر معلوماتو محیط او چاپیر نه دی - نو ځکه هم ده ته پخپل محیط علم معلوم دی چه چاته د چا د شفاعت دپاره ښائی موقع ورکړه شی.

وَعَدَتِ الْجَوْهَرُ لِلْحَيِّ الْقَيُّومِ ط

او ذلیل شول (خواندان د) مخونو هغه تل ژوندی قائم تدبیر والا د عالمو ته؛

تفسیر: یعنی په دغه ورځ کښی به د هغو لویو لویو سرکښو متکبرانو سرونه هم په ښکاره دول (طریقه) سره د دغه حی او قیوم الله په دربار کښی د دیرو ذلیلو او سپکو بندیانو په شان ښکته او پټ کیږی چه هغوی پخوا له دی نه له سره د الله تعالیٰ په مقابل کښی خپل سرونه نه وو تیت کړی؛ په دغه وقت کښی به په دیری عاجزی سره خپلی غاړی ږدی.

وَقَدْ خَابَ مَنْ حَمَلَ ظُلْمًا ۝

او په تحقیق خراب ناامیده شو هر هغه څوک چه پورته ئی کړ بار د ظلم

تفسیر: یعنی د ظالمانو له حاله بیخی پوښتنی مه کوه! چه څنگه خراب به وی د ظلم په لفظ کښی شرک او نور معاصی هم داخل دی. لکه چه د لقمان د سورت په (۲) رکوع (۱۳) آیه (۲۱) جزء کښی راغلی دی ﴿إِنَّ الشِّرْكَ لَظُلْمٌ عَظِيمٌ﴾ او د جزء ۴ د آل عمران په ۱۳۵ آیت (۱۴) رکوع کښی ﴿وَالَّذِينَ إِذَا فَعَلُوا فَاحِشَةً أَوْ ظَلَمُوا أَنْفُسَهُمْ﴾ لولو - د هر یوه ظالم خرابی به د ده د ظلم له درجی سره موافقه وی.

وَمَنْ يَعْمَلْ مِنَ الصَّالِحَاتِ وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَلَا يَنْفِ ظُلْمًا وَلَا هَضْمًا ۝

او هر څوک چه وکړی له ښو (عملونو) حال دا چه وی دی مؤمن پس نه ویریری (دی په آخرت کښی) له ظلم بی انصافی او نه له نقصان.

تفسیر: داسی بی انصافی چه کومه نیکی ئی ضائع کره شی - یا په هغه گناه ئی ونیسی چه ئی نه وی کری او نقصان رسونه داسی چه له استحقاقه لږ ثواب او بدل ورکړ شی.

وَكَذَلِكَ أَنْزَلْنَاهُ قُرْآنًا عَرَبِيًّا وَصَرَّفْنَا فِيهِ مِنَ الْوَعِيدِ لَعَلَّهُمْ يَتَّقُونَ
أَوْ يُذَكَّرُوا ﴿١٦﴾

او هم داسی (لکه چه قصه مو وکړه د انبیاءو او اممو او د قیامت) نازل کری دی مونږ دغه کتاب قرآن په عربی (ژبه) او بیا بیا راوړی دی مونږ په دی قرآن کښی له آیاتونو د وعید (مکرر) دپاره د دی چه دوی پرهیز وکړی یا پیدا کری دغه (قرآن) دوی ته ذکر (پند او تری عبرت واخلي).

تفسیر: یعنی لکه چه دلته د محشر احوال او د هغه د نیکو او بدو نتائج صاف صاف اورولی شوی دی. هم داسی مونږ پوره قرآن په صافی عربی ژبی سره نازل کری دی څو هغه خلق چه د ده رومبني مخاطبان دی د هغه له لوستلو له الله تعالیٰ څخه وویریږی - او د تقویٰ لپاره غوره کری - او که سم د لاسه داسی ونشی - نو اقلا د دوی په زړونو کښی د عاقبت او انجام څه فکر - غور او اندیځنه خو پیدا شی - ممکن دی چه هم دغه غور او فکر ورو ورو ترقی او تزئید ومومی - او دوی د هدایت په لپاره راولی - او د دوی په وسیلو نورو ته هدایت ور په برخه شی.

فَتَعَلَّى اللَّهُ الْمَلِكُ الْحَقُّ

نو لوی اوچت دی الله (په ذات او صفاتو خپلو کښی له ټولو عیبونو او نقصاناتو) چه پادشاه دی (د پاچاهانو) حق دی (وعد او وعید د ده)

تفسیر: یعنی هغه پاک الله چه داسی عظیم الشان قرآن نازل فرمایلی دی او خپلو بندګانو ته ئی داسی رښتیا صافی - سمی - اساسی - خبری د دوی د فاندی دپاره اورولی دی.

وَلَا تَعْجَلْ بِالْقُرْآنِ مِنْ قَبْلِ أَنْ يُقْضَىٰ إِلَيْكَ وَحْيُهُ وَقُلْ رَبِّ زِدْنِي عِلْمًا ﴿١٧﴾

او تلوار مه کوه ته (ای محمده!) په (لوستلو د) قرآن پخوا له هغه چه پوره کړه شی تاته وحی د ده او ووايه (ای محمده) ای ربه غما زیات کړی ما له جهته د علمه.

تفسیر: یعنی هر کله چه پاک قرآن داسی مفید او عجیب څیز دی نو هم هغسی چه مونږ هغه په تدریج ورو ورو پر تا نازلوو - ته هم د هغه په اخیستلو کښی له جبرئیل علیه السلام څخه تلوار او جلتی مه کوه! څه مهال چه پرېسته وحی درآوړی ته ئی په عجلت له هغی سره مه لوله! ځکه چه مونږ د دغی خبری عهد او پیمان درسره کړی دی - چه نه به ئی پریږدو عظیم الشان قرآن د تا له سینی څخه ووځی - نو ته ولی په دغه فکر او اندیښنه کښی ځان ریروی (تکلیف ورکوی)! نه چه د پاک قرآن کوم توری له ما څخه هیر شی - بلکه د دغه فکر په ځای داسی دعاء وکړه چه ای الله تعالی د قرآن لا زیاته پوه او له حده زیاته علوم او معارف راته عطاء کړه! وگوره چه آدم علیه السلام په یوه څیز کښی بی موقع تعجیل کړی ؤ - د هغه انجام څنگه شو. حضرت شاه صاحب رحمه الله علیه لیکي «څه مهال (وخت) چه جبرئیل علیه السلام به قرآن راوړ نو محمد صلی الله علیه وسلم به د جبرئیل علیه السلام د لوستلو سره یو ځای هغه لوست او د دی یو ځای لوستلو څخه ئی مقصد دا ؤ چه راڅخه هیر نشی - له دی نه ئی پخوا هم منع فرمایلی وه - لکه چه په ۲۹ جزء د قیامت سورت په (۱۶-۱۷) آیه (۱) رکوع کښی راغلی دی ﴿لَا تُحِزُّ لَهُ زُرَّاءُ﴾ او تسلی ئی ورکړی وه چه د قرآن دریادول - او د هغه رسونه نورو خلقو ته ستاسی په وسیله ځمونږ په ذمه ده - لیکن د بشریت په مقتضاء بنائی چه دغه توصیه ئی هیږه شوی وی نو ځکه ئی په دغه آیت سره تقیید وفرمایه - او په دغه هیږیدلو باندی ئی وروسته د «آدم علیه السلام» مثل هم بیان وفرمایه.

وَلَقَدْ عَهِدْنَا إِلَىٰ آدَمَ مِنْ قَبْلِ فَنَسَىٰ وَلَمْ نُجِدْ لَهُ عَزْمًا (۱۷)

او خامخا په تحقیق حکم کړی ؤ مونږ آدم ته پخوا له دی نه پس هیر ئی کړ (هغه حکم) او ومونه موند ده ته استقامت (صبر له منهی عنه) څخه.

تفسیر: هغه دی چه دانه ئی خوړلی وه - او د مخه حکم ئی هیر کړی ؤ یعنی قائم پاتی نشو - وروسته له دی د دغی قصی لږ تفصیل راځی.

وَإِذْ قُلْنَا لِلْمَلَائِكَةِ اسْجُدُوا لِآدَمَ فَسَجَدُوا إِلَّا إِبْلِيسَ أَبَى^(۱۱۹) فَقُلْنَا يَا آدَمُ إِنَّ هَذَا
عَدُوُّكَ وَلِزَوْجِكَ فَلَا تَخْرُجَنَّكُمَا مِنَ الْجَنَّةِ فَتَشْقَى^(۱۲۰)

او یاد کره هغه وقت چه وویل مونږ پرېنتو ته چه سجده وکړئ (تعظيماً) آدم ته پس سجده وکړه (تولو) مگر (سجده ونه کړه) ابليس؛ چه منع ئی راوړه پس وویل مونږ ای آدمه بیشکه دا (ابليس) دېمنن ستا دی او (دېمنن) د ښځی ستا دی پس خبردار ودی نه باسی خامخا تاسی له جنته (په سبب د وسوسی او فریب) پس په مشقت کښی به پریوځی.

تفسیر: ظاهر دی چه د جنت آرامی او هوسانی (خوشالی) په بل کوم ځای کښی میسر کیدی نشی او پرته (علاوه) له جنته پر هر ځای کښی د خوړلو او څښلو؛ اغوستلو او د نورو ضروریاتو تدابیرو او ضروریاتو ته خامخا انسان رږر ګالی (تکلیف برداشت کوی) او مشقت پر ځان آخلی.

إِنَّ لَكَ الْآبَاجُوعَ فِيهَا وَلَا تَعْرَى^(۱۲۱) وَأَنَّكَ لَا تَظْمَأُ فِيهَا وَلَا تَصْحَى^(۱۲۲)

بیشکه مقرر دی تاته چه نه به وړی کیږی په دی (جنت) کښی او نه به بریند کیږی. او بیشکه ته به نه تږی کیږی په دغه جنت کښی او نه به دی ګرمی کیږی.

تفسیر: د انسانی له مهمو ضروریاتو څخه خوړل - څښل - اغوستل او د هستوګنی داسی ځای دی چه سری پکښی له لمر - باران - باد او نورو اضرارو څخه مأمون او مصئون وی - په جنت کښی داسی تکالیف له سره نشته - او په جنت کښی له هر حیث او هر جهت څخه آرامی - راحت - طمانیت - امنیت - سکون او نور ګرد (تول) په زړه پوری وسائل او وسائط شته. دلته ئی د راحت ذکر ونه فرمایه یواځی ئی د تکالیفو له نفی کولو څخه ښائی داسی تنبیه او ایقاظ مقصود وی چه د جنت د وتلو څخه وروسته تاسی له دغو ګردو (تولو) شیانو سره مخامخ کیدونکی او د دغو ګردو (تولو) رږرو ګالونکی (تکلیفونو برداشت کونکی) یی!

فَوَسْوَسَ إِلَيْهِ الشَّيْطَانُ قَالَ يَا دَمُهُلْ أَدُلْكَ عَلَى شَجَرَةِ الْخُلْدِ وَمُلْكٍ لَّا يَبْلَى ﴿١٧﴾

پس وسوسه واپوله دغه (آدم) ته شیطان (داسی چه ورته) وی ویل ای آدمه آیا دلالت وکرم تاته په ونه د تل ژوندی پاتی کیدلو او په پاچاهی چه نه زائلیږی (او تل پاتی کیږی).

تفسیر: یعنی داسی ونه دروښیم چه د هغی د میوی له خوړلو څخه مو ابدی ژوندون په برخه شی - او له سره مړه نشئ - او بی زواله پاچاهی به مو په برخه شی.

فَاكْلًا مِنْهَا فَبَدَتْ لَهُمَا سَوْآتُهُمَا وَطَفِقَا يَخْصِفْنَ عَلَيْهِمَا مِنْ ذَرَقِ الْجَنَّةِ

پس وخوړله دوی دواړو له (میوی) د دغی ونی پس ښکاره شول دوی ته غلیظه عورات د دوی او شروع وکړه دواړو چه نښلولی پوری کولی دواړو پر ځان پوری له پانو د(ونی) د جنت (لپاره د ستر)

تفسیر: دغه ګرده (توله) قصه په «الاعراف» او نورو سورتونو کښی مفصله تیره شوی ده - د هغو په فوائدو کښی دی وکتله شی مونږ هلته د دی پر اجزاو کافی او شافی کلام کړی دی.

وَعَصَى آدَمُ رَبَّهُ فَغَوَى ﴿١٨﴾ ثُمَّ اجْتَبَاهُ رَبُّهُ فَتَابَ عَلَيْهِ وَهَدَى ﴿١٩﴾

او نافرمانی وکړه آدم (له حکم) د رب خپل (په سبب د هیرولو د حکم د الله یا په اجتهادی خطا سره) پس چپ شو (له مطلوبه د خلوده) بیا غوره کړ دغه (آدم) لره رب د ده پس رجوع وکړه (الله) په آدم په قبول د توبی سره او هدایت ئی ورته وکړ (په ثبات او استقامت سره په توبه باندی او لیاره ئی ورته وښودله د ثبات)

تفسیر: یعنی کله چه د الله تعالی د حکم په امتثال کښی قصور وشو او سم له خپله شانه سره د عزم او استقامت پر لیاره ثابت قدم نشو پاتی - نو هم دغه ئی په غوایت او عصیان سره تغلیظاً

تعبیر و فرمایه سم د «حسنات الابرار سیئات المقربین» له قاعدی سره - د دی بحث پخوا له دی نه هم تیر شوی دی یعنی د شیطان تسلط ئی پری نه‌بود، بلکه فوراً ئی ورته د توبی توفیق ویاښه - او سره له زیاتی پر زیاتی مهربانی د ده په طرف متوجه شو - او د خپلی خوښی پر لیاره ئی قائم کړ.

قَالَ اهْبِطَا مِنْهَا جَمِيعًا بَعْضُكُمْ لِبَعْضٍ عَدُوٌّ

و فرمایل (الله) چه کوز شی دواړه له دغه جنته (یا له آسمانه) تول غینی د تاسی د غینو نورو دښمنان یی!

تفسیر: که دغه خطاب یواځی د آدم او حوا علیهما السلام په لوری وی مراد به ئی داسی وی چه د دوی اولاده به په خپلو منځونو کښی سره دښمنان وی - لکه چه په رفاقت سره ئی گناه کړی وه د هم هغه رفاقت په بدل دا ور په برخه شو چه اولاده ئی پخپل منځ کښی سره دښمنان شول - او که دغه خطاب د ابلیس او آدم علیه السلام په لوری وی. نو مقصد به ئی داسی وی چه د دواړو په ذریاتو کښی به دغه دښمنی برابره قائمه پاتی کیږی - شیاطین به تل د بنیادمانو د ضرر رسولو په فکر کښی وی.

فَأَمَّا يَا تَبِيتُكُمْ مِّنِي هَدَىٰ فَمَنِ اتَّبَعَ هُدَايَ فَلَا يَضِلُّ وَلَا يَشْغَىٰ ۝۱۳۳

پس که راغی تاسی ته له طرفه غما هدایت (چه کتابونه او رسولان دی) پس هر چا چه متابعت وکړ د هدایت غما پس نه به گمراه کیږی (په دنیا کښی) او نه به بدبخت شی (په عقبی کښی).

تفسیر: یعنی نه د جنت له لیاری څخه گمراه او بی لیاری کیږی او نه له هغه څخه محرومیږی او تکلیف او ربر (زحمت) به وگالی (برداشت کړی) له هغه اصلی وطنه چه راغلی دی بیا به بیرته بی اندیښنی او خرڅشی (وسوسی) هملته ور ورسپیږی.

وَمَنْ أَعْرَضَ عَنْ ذِكْرِي فَإِنَّ لَهُ مَعِيشَةً ضَنْكًا

او هر چا چه مخ وگرځاوه له ذکره (پنده) غما پس بیشکه ده ته دی معاش تنگ (په دنیا یا سخت عذاب په قبر کښی).

تفسیر: یعنی هغه انسان چه د الله تعالیٰ له یاده غافل او محض د دغی فانی ژوندون د خپل مقصود قبله وگنی او وئی گرځوی د هغه گزران به مکدر او تنگ کړ شی - اگر که په سترگو له ده څخه ډیر مال او دولت او د عیش او عشرت سامان لیده کیږی مگر کله چه د ده زړه د قناعت او توکل د خلاء له وجی تل د دنیا د حرص او د ترقی په فکر کینی اوسیدوی او د تقلیل له اندیښنی څخه تل نا آرامه وی - او تل د «شلو په سلو کول او ژر ئی زر ته رسولو» په چرتونو کینی ډوب تللی وی د موت یقین او د دولت د خطراتو اندیښنه د ده د روح سوهان په شان معامله کوی - د یورپ او امریکاء اکثر و متنعینو ته وگورئ چه غینی له هغو په شپه ورځ کینی تش دری ساعته او غینی خوش قسمتان څلور پنځه ساعته ایله اوده کیږی. لوی لوی کروپتیان او ملیونران د دنیوی مصائبو او مخمضو له لاسه چه کله په تنگ شی نو مرگ ته پر خپل ژوندون ترجیح ورکوی - او د دی نوعی خپل ځان وژلو او خودکشی مثالونه زیات مونده کیږی - نصوص او تجربی په دی باندی شاهدی دی چه په دغه دنیا کینی قلبی سکون او حقیقی اطمینان هیچا ته بی د الله تعالیٰ له یاده نه حاصلیدی ﴿الَّذِينَ كَانُوا عَلَىٰ الْفُتُورِ﴾

ډیری ښی خوږوی دی زړونو ته ښه خوښی ښی

خوند به ئی څوک نه مومی څو ئی چه ونه غینی

غینی مفسرین د «معیشه ضنکا» معنی داسی کوی هغه ژوندون چه پکینی خیر نشی داخلیدی گواکی د خیر اخیستلو څخه پخپل ځان کینی تنگ شوی دی - ظاهر دی چه داسی یو کافر چه په دنیوی نشو کینی مست وی - د هغه گرد (تول) مال - دولت - د عیش سامان - د عشرت وسائل - د تنعم اسباب به د ده په حق کینی د ځان ویاړ گرځی. د هنی خوښی او خوشالی پای او انجام به څه وی؟ چه څو ورځی وروسته به ئی تباهی وی؛ هنی ته چیری ښائی چه سری خوښی یا خوشالی ووائی.

غینی مفسرین له «معیشه ضنکا» نه د قبر برزخی ژوندون مرادوی - یعنی پخوا له قیامته پر ده د سختی تنگی دوره راتلونکی ده څه مهال چه د قبر ځمکه هم پری تنگه کړه شی. د «معیشه ضنکا» تفسیر غینو کرامو اصحابو په عذاب القبر سره هم کړی دی. بلکه (بزار رحمة الله علیه) په جیدو اسنادو سره له (ابو هریره رضی الله تعالیٰ عنه) نه مرفوعاً روایت کړی دی په هر حال د «معیشه ضنکا» لاندی دغه گرد (تول) صورتونه داخلیدی شی (والله اعلم).

وَنَحْشُرُهُ يَوْمَ الْقِيَمَةِ اَعْمٰی

او پورته به کړو مونږ دی (له قبره او محشر ته به ئی راولو) په ورځی د قیامت کینی ړوند.

تفسیر: یعنی په سترگو ئی ړندوی او بیا ئی د محشر په لوری بیائی او په زړه سره به هم ړوند وی چه د هیڅ حجت په طرف به لیاره نه مومی - دغه د حشر د ابتدائی مرحلی ذکر دی وروسته به ئی سترگی خلاصیوی - خو د دوزخ او نورو اخروی احوالو معاینه وکړی شی.

قَالَ رَبِّ لِمَ حَشَرْتَنِيْ اَعْمٰی وَقَدْ كُنْتُ بَصِيْرًا ﴿۱۶﴾

وبه وائی (دغه ړوند کافر) ای ربه غما ولی دی پاڅولم (راوستلم) زه ړوند حال دا چه په تحقیق زه وم بینا (په دنیا کښی).

تفسیر: یعنی هغه کافران چه په دنیا کښی د ظاهری سترگو خاوندان او په آخرت کښی ړومبی رانده محشور کیږی - په تعجب او حیرت سره به سوال کوی (آخر له مونږه څه گناه او قصور صادر شوی دی چه د هغه په بدل غمونږ سترگی راڅخه اخیستی شوی دی؟).

(نو وبه فرمائی پاک الله د عذاب د پرمختی په ژبه د دوی په جواب کښی)

قَالَ كَذٰلِكَ اَتَتْكَ اِيْتَانِیَّتٰهَا وَكَذٰلِكَ الْیَوْمَ تُنۡشِی ۙ ﴿۱۷﴾

و فرمایل (الله) هم داسی ؤ (لکه چه ته ئی وائی) خو راغلی ؤ تاته آیتونه غمونږ پس هیر کړل تا هغه او په مثل (د هغو هیرولو ستا) نن ورځ هیر به کړ شی ته هم پریښود به شی ته په عذاب کښی.

تفسیر: یعنی په دنیا کښی سره له دی چه غمونږ د قدرت دلائل او نښی مو لیدی او اوریدی خو نه مو پری یقین او نه مو پری عمل وکړ او داسی مو ځان تری بیخیره او ناکاره کړ چه گواکی د هیڅ خبره مو نه اوریدلی او نه لیدلی وه؟ نو نن د هغه په بدل تاسی هم داسی هیرولی شی لکه چه هلته مو له ځانونو خپلو څخه رانده جوړ کړی ؤ - نو اوس دلته د هغه د مناسبی سزا موندلو او له خپلو رانده پاڅیلو او رانده محشور کیږلو نه ولی حیرت او تعجب کوئ؟

وَكَذٰلِكَ یَخۡزِیْ مَنْ اَسْرَفَ وَلَمْ یُؤۡمِنۡ بِآیٰتِ رَبِّهٖ

او په مثل د هم دی جزا ورکولو (غمونږ دغو کفارو ته) جزا ورکوو مونږ هغه ته چه له حده ووت او ایمان ئی رانه وړ په آیتونو د رب خپل؛

تفسیر: یعنی هم داسی هر یوه مجرم ته به سم د هغه د حال په مناسبت سزا ورکوله کیږی.

وَلْعَذَابُ الْآخِرَةِ أَشَدُّ وَأَبْقَىٰ ﴿١٧﴾

او خامخا عذاب د آخرت دیر سخت دی او دیر باقی پاتی کیدونکی دی.

تفسیر: نو ځکه دیر لوی حماقت به وی چه د دی ځای له تکلیفه وویږیو او د هغه ځای د عذاب د نجات فکر ونه کړو - حضرت شاه صاحب لیکي «یعنی دغه د ړندولو عذاب په حشر کښی دی او په دوزخ کښی لا زیات».

أَفَلَمْ يَهْدِ لَهُمْ كَمْ أَهْلَكْنَا قَبْلَهُمْ مِنَ الْقُرُونِ يَمْشُونَ فِي مَسْجِدِهِمْ

آیا پس نه دی ښکاره شوی (دغو کفارو ته دا) چه دیر هلاک کړی دی مونږ پخوا له دوی نه له اهل د زمانو چه ځی تیریږی دوی په (تشو) کلیو (منازلو) ځایونو د دوی کښی

تفسیر: یعنی که پر هغه سزا چه دوی ته په آخرت کښی ورکوله کیږی متیقن نه وی نو آیا د تاریخی واقعاتو ځنی هم څه پند او عبرت نه آخلی د هم دغو مکیانو په شاوخوا کښی څومره اقوام د خپل کفر او طغیان لامله (له وجی) تباه او برباد شوی دی چه د هغوی قصی او افسانی د خلقو پر ژبو لا تراوسه جاری دی. او د هغوی له منځه د ځینو پر کندوالو او خرابو کلیو او ویجاړو ځایونو د شام او د نورو ملکونو د مسافرانو نظر هم لویږی او دوی پری تیریږی چه د هغو له لیدلو څخه ښائی د هغو اقوامو حالات مو در په یاد شی چه څرنگه هغوی په داسی حال کښی چه پر دغو ځایونو کښی څرځیدل او لاندی باندی کیدل هلاک او تباه کړل شول.

إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّأُولِي النُّهَىٰ ﴿١٨﴾ وَلَوْلَا كَلِمَةٌ سَبَقَتْ مِنْ رَبِّكَ لَكَانَ لِزِمَامٍ وَاجِلٌ مِّنْهُ

بیشکه په دغه (اهلاک د منکرینو) کښی خامخا دیر دلائل (د عبرت دی) خاوندانو د عقلونو ته. او که چیری نه وی هغه وینا چه پخوا ویلی شوی ده

(له طرفه) د رب ستا (په تاخير د عذاب سره) نو خامخا ؤ به دغه (هلاک د دوی) لازم (له دوی سره) او که نه وی اجل (نیته) معلومه (د عمر د دوی نو به دوی معذبیدل په دنیا کښی).

تفسیر: یعنی د الله تعالیٰ رحمت پر غضب سابق دی نو ځکه مجرم ته تر ډیر وقت پوری د اصلاح موقع ورکوی او د پوره حجت له اتمام څخه ئی ماسواء نه هلاکوی بلکه د دی امت په متعلق ئی دا هم فرمایلی دی ﴿وَمَا كَانَ اللَّهُ لِيُعَذِّبَهُمْ وَأَنْتَ فَهِيُمْ﴾ الآية - او له خپلی خاصی مهربانی عمومی مستأصل عذاب ئی له دغه امت څخه لری کړی دی - دغه خبره ده چه ستا د رب له طرفه صادره شوی ده - که داسی نه وی او د هر مجرم قوم د عذاب دپاره یو خاص وقت مقرر نه وی نو په لازمی ډول (طریقه) به دوی په عذاب اخته کیدل - ځکه چه د دوی د کفر او شرارت مقتضی هم داسی ده چه بنائی علی الفور هلاک کړل شی - صرف پاس مذکوره مصالح مانع دی چه په هغو کښی لږ توقف واقع شوی دی آخر په قیامت کښی به د عظیم عذاب خوند وڅکی - او کله چه وقت راشی نو په دنیا کښی به هم د هغه زورور جنگ نمونه وگوری. لکه چه د «بدر» په غزوه کښی دوی له مسلمانانو سره تصادم وکړ او د هغه یوه وړوکی نمونه ئی ولیده.

فَاصْبِرْ عَلَىٰ مَا يَقُولُونَ

پس صبر کوه (ای محمده) پر هغو خبرو چه دوی ئی وائی

تفسیر: یعنی عذاب په خپل مقرر وقت کښی خامخا واقع کیدونکی دی - دوی د دغه تاخیر او امهال د لیدلو څخه هومره چټی(فضول) او چهوله خبری چه کوی ودی کړی - تاسی سم د لاسه دغه گردی (تولی) خبری په ډیر صبر او استقامت سره واورئ! او په ډیر صبر او سکون د وروستنی نتیجی په انتظار کښی اوسئ - د کفر پر دغو کلماتو له حده زیات مضطرب کیدلو ته هیڅ ضرورت نشته. (دغه آیت منسوخ دی په آیت د سیف سره).

وَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ قَبْلَ طُلُوعِ الشَّمْسِ وَقَبْلَ غُرُوبِهَا

او تسبیح وایه سره له حمد، ثناء د رب خپل (لمونځ کوه) پخوا له ختلو د لمر (د سحر لمونځ) او پخوا له پریوتلو د دغه (لمر د ظهر او عصر لمونځ)،

تفسیر: دغه د فجر او عصر لمونځونه شول. یعنی د احمقانو او شیرانو خبرو ته له سره غوړ مه ږدئ! او مه چرت پری خرابوئ! په ډیر صبر او سکون سره د خپل الله تعالیٰ په عبادت کښی

مشغول او لکيا اوسع! حُکمه چه د الله تعالى مدد له دوو شيانو حاصلېږي چه هغه صبر او صلوة
دی کما قال الله تعالى - ﴿وَتَتَذَكَّرُ بِالْأَمْرِ وَالْأَمْرِ﴾ الآية -

وَمِنْ أَنْبَاءِ الْبَرِّ قَسِيمٌ

او په ځينو اوقاتو کښي له ساعتونو د شپي پس تسبیح وایه (لمونځ ادا کړه
د مغرب او عشاء)

تفسیر: په دغه کښي مغرب او عشاء بلکه د ځينو تفاسيرو له روايته سره سم د تهجد لمونځ هم
داخل دی.

وَأَطْرَافَ النَّهَارِ

او په دواړو څنګو (اطرافو) د ورځي کښي (پر لمانځه ډیره توجه ولره یا په
دغو اوقاتو کښي تسبیح سره له حمده وایه)

تفسیر: دغه د (جمعی او د) ظهر لمونځ شو - ځکه چه په دغه وقت کښي د ورځي د اول نصف
او د آخر نصف سره یو ځای کیږي - بلکه په صباح او قاموس او نورو کښي تصریح شوی ده
چه «طرف» «طائفة من الشئ» - طرف د کوم شی حصی ته وائی» او د خاص حد او د څنډي په
معنی نه دی په دغه صورت نهار جنس منلی کیږي او د هری ورځي هغه یوه خاصه برخه تری
مراد کیږي شی چه هلته ورځ نیمائی کیږي.

لَعَلَّكَ تَرْضَى

ښائی چه ته به راضی شی (له الله په اجر)

تفسیر: یعنی که داسی د عمل طرز ولری نو تل به په دنیا او آخرت کښي خوښ او راضی
اوسیږی - د دغه ډیر لوی اجر به در رسیږی. او له امت سره به دی مرسته (مدد) وشي په دنیا
کښي - او مغفرت به وی په آخرت کښي ستا په شفاعت چه د هغه له لیللو څخه به ته خوښیږی.

وَلَا تَمُدَّنْ عَيْنَيْكَ إِلَى مَا مَتَّعْتَاهُ زَوْجًا

مِنْهُمْ زَهْرَةَ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا لِنَفْسِنَهُمْ فِيهِ وَرِزْقُ رَبِّكَ خَيْرٌ وَابْقَى ﴿٢١﴾

او مه اوږدوه (نظر د) سترگی خپلی (یعنی مه ئی اړوه) هغه څیز ته چه نفع ورکړی ده مونږ په هغه څیز سره چه قسما قسم دی دغو (کفارو) ته ښائست د ژوندانه لږ خسیس دپاره د دی چه وازمایو دوی په دی کښی؛ او رزق روزی د رب د تا (چه تاته ئی درکړی له نبوته علمه بهتر ډیر غوره) خیر او اوږده ده (له دنیوی نعماو څخه).

تفسیر: (شیخ الهند رحمة الله عليه د دی آیت ترجمه داسی کړی ده «او مه اړوه دواړه سترگی خپلی هغه څیز ته چه نفع ورکړی ده مونږ په هغه سره قسما قسمو ته له خلقو ښائست د ژوندانه لږ خسیس» الخ) یعنی په دنیا کښی قسم قسم کافرانو مثلاً یهودانو - نصرانیانو - مشرکانو - مجوسیانو او نورو ته مونږ د عیش او تنعم کوم سامان چه ورکړی دی د هغو په طرف خپلی سترگی مه غړوئ او له سره مه ورته گورئ! (لکه چه تر اوسه مو هم هغو ته نه دی کتلی) دغه تش د غو ورغو عشرت او پسرلی دی چه مونږ د هغه په وسیله د هغوی امتحان آخلو چه کوم یو احسان منونکی دی؟ او کوم یو غاړه غرونکی دی؟ هغه عظیم الشان دولت چه الله تعالیٰ تاته (ای محمده صلی الله علیه وسلم) مقدر کړی دی - مثلاً عظیم الشان قرآن - د رسالت منصب - عظیمه فتوحات - رفع الذکر، د نامه لوړیدل - او د آخرت اعلیٰ مراتب د هغوی په مقابل کښی دغه فانی او حقیر سامان څه حقیقت لری ستاسی په برخه کوم دولت چه راغلی دی هغه له دغو دولتونو څخه ډیر ښه او بهتر دی او فی نفسه یا د خپل اثر په اعتبار تل باقی پاتی کیدونکی دی. په هر حال نه تاسی له دغه تکذیب او اعراض څخه مضطرب شئ! - او نه د دغو سازو او سامانونو او مالونو او دولتونو په طرف د التفات په نظر وگورئ!

وَأْمُرْ أَهْلَكَ بِالصَّلَاةِ وَاصْطَبِرْ عَلَيْهَا ۖ

او امر کوه په اهل (بیت یا په اهل دین) خپل په کولو د لمانځه او ته هم کلک پری ولاړ اوسه؛

تفسیر: یعنی خپلو متعلقینو او اتباعو ته د لمانځه تاکید وکړئ! په حدیث کښی راغلی دی «کله چه وړوکی مو اوه کلن شی (د اعتیاد لامله) پر دوی لمنځونه کوئ! او څه مهال چه نهه کلن شی (که په ورو ورو ئی ونه منی) په وهلو سره پری لمنوخ کوئ» (مطلب دا چه هم خپل متعلقین پر لمانځه ودروه! او هم ته پخپله پر لمانځه صبر کوه او هیڅ مه غمجن کپړه په کار د رزق کښی ځکه چه)

لَا سَأَلَكَ رِزْقًا تَحْنُ تَرْزُقُكَ وَالْعَاقِبَةُ لِلتَّقْوَى ﴿٢٨﴾

نه غواړو مونږ له تا څخه روزی (نه ستا او نه د اهل ستا بلکه) مونږ رزق روزی درکوو تاته او عاقبت ښه خاتمه خاوندانو د پرهیزګاری ته ده .

تفسیر: په دنیا کېنې مالکان پر خپلو مریو باندې روزی ګټی دغه مالک الملک یواځې بندګی غواړی او خپلو مریو ته په خپله روزی ورکوی (کذا فی الموضح) الغرض ځمونږ له لمانځه څخه هغه ارفع او اقدس ذات ته هیڅ یوه فائده نه رسیږی بلکه د لمانځه څخه فائده هم مونږ ته عائده ده او د لمانځه له برکته په ښه شان سره روزی رارسیدو ﴿وَمَنْ يَتَّقِ اللَّهَ يَجْعَلْ لَهُ مَخْرَجًا وَيَرْزُقْهُ مِنْ حَيْثُ لَا يَحْتَسِبُ﴾ «۲۸ جزء د الطلاق (۲-۳) آیه (۱) رکوع» د هم دی لپاره دی

که د فرض لمانځه او د معاش په کسب کېنې څه تعارض واقع شی الله تعالی داسی اجازه نه کوی چه د معاش د کسب په مقابل کېنې لمونځ ترک کړی! په هر حال ښائی چه هر ورو (خامخا) لمونځ اداء کړ شی روزی رسوونکی هم هغه الله دی چه د هغه په حکم سره لمونځ کوو - الحاصل د معاش د کسب د هغو ذرائعو حکم الله تعالی نه دی صادر کړی چه د عبودیت د فرائضو په اداء کېنې مغل او مزاحم واقع شی. انسان ته ښائی چه تقوی او پرهیزګاری اختیار کړی په پای کېنې دی وګوری چه الله تعالی په څه ډول (طریقه) له ده سره معاونت او امداد کوی؟

وَقَالُوا أَلَمْ يَأْتِنَا بَآيَاتٌ مِنْ رَبِّهِ

او وائی (کفار) ولی نه راوړی محمد صلی الله علیه وسلم مونږ ته یوه معجزه (له طرفه) د رب خپل چه (مونږ ئی غواړو په تصدیق د نبوت خپل)؛

تفسیر: یعنی کومه داسی یوه ښکاره معجزه او ښه ولی نه راښیی چه د هغی په لیدلو سره مونږ ته بیخی د انکار او تردد موقع نشی پاتی که نه د دغومره ور ځینو ویرولو او تخویفاتو څخه څه ګټه (فائده) حاصلیږی؟

أَوَلَمْ تَأْتِهِم بَيِّنَةٌ مِّنَ الصُّحُفِ الْأُولَىٰ ﴿٢٩﴾

آیا نه دی راغلی دوی ته مصدق دلیل برهان د هغه شی چه په کتابونو پخوانیو کېنې ؤ .

تفسیر: حضرت شاه صاحب لیکی «یعنی په پخوانیو کتابونو کښی د آخری زمانی د رسول خبر دی یا دا معنی چه د پخوانیو انبیاءو معجزی کافی دی. دغه رسول الله هم اصولاً د همغو پخوانیو خبرو تصدیق او تفسیر کوی. کومه نوی خبره نه وائی - یا دا چه د پخوانیو کتابونو سره موافق واقعات بیانوی». او دیر به تفسیر غما په نزد هم هغه دی چه «ابن کثیر رحمة الله علیه» او نورو اختیار کړی دی یعنی دغه خلق له ضده او عناده وائی چه کومه معجزه او نجه دی ولی رانه وړه؟ آیا له سلهاو نورو معجزو او نجو شخه برسیره او له گردو (تولو) شخه لویه معجزه او نجه دغه عظیم الشان قرآن هغوی ته نه دی رسیدلی چه د پخوانیو کتابونو د ضروریه و مضامینو محافظ او د ده د صداقت دپاره د حجت او شهادت په ډول (طریقه) دی - او د هغه اعجاز له لمر شخه هم زیات ظاهر او ښکاره دی لکه چه د جزء ۲۱ العنکبوت په ۵۰-۵۱ آیت (۵) رکوع کښی داسی یو آیت لولو ﴿وَقَالُوا لَا تَزِلَّ عَلَيْهِ أَيْتٌ مِّن رَّبِّهِ قُلْ إِنَّمَا أَلِيتُ عِنْدَ اللَّهِ وَإِنَّمَا أَنَا نَذِيرٌ مُّبِينٌ أَوَلَمْ يَكُن لَّهُم آيَاتُنَا عَلَى الْكُتُبِ يَتْلَوْنَهَا وَهُمْ لَوَّاعُونَ﴾

وَلَوْ أَنَّا أَهْلَكْنَاهُمْ بِعَذَابٍ مِّن قَبْلِهِ لَقَالُوا
رَبَّنَا لَوْلَا أَرْسَلْتَ إِلَيْنَا رَسُولًا فَنَتَّبِعَ آيَاتِكَ مِن قَبْلِ
أَنْ نَّذِلَّ وَنَخْزَى ۖ قُلْ كُلُّ مُتَرَبِّصٍ فَتَرَبَّصُوا
فَسَتَعْلَمُونَ مَنِ اصْطَبِ الصِّرَاطِ السَّوِيِّ وَمَنِ اهْتَدَى ۚ

او که چیرې مونږ هلاک کړی وی دوی په عذاب سره پخوا له دغه (قرآنه یا له محمده) نو خامخا به ویلی وی دوی ای ربه غمونږه ولی ونه لیږه تا مونږ ته یو رسول نو چه متابعت کړی وی مونږ د آیاتونو ستا پخوا له هغه چه ذلیل یا شرمنده شوی وی مونږ (په دنیا یا په عقبا کښی) ووايه (ای محمده دوی ته) چه هر یو (له تاسی او له مونږه عاقبت د امر ته) انتظار کوونکی دی. پس تاسی هم انتظار کوئ پس ژر پوه به شی تاسی چه څوک دی یاران د لیاری سمی صافی او کوم یو دی چه په سمه صافه لیاره روان دی (مونږ که تاسی).

تفسیر: یعنی د داسی عظیم الشان نښان له لیدلو شخه وروسته وائی چه ولی دی کومه معجزه او نجه رانه وړه؟ او فرض ئی کړئ که مونږ نه وی ورښوولی - یعنی قرآن مو نه وی نازل کړی - او پخوا د کتاب له انزاله او د رسول له ارساله دوی مو د کفر او شرک په سزا کښی د دوزخ په کنده کښی غورځولی نو دوی به شور ماشور ښلاوه او داسی به ئی ویل ای صاحبه! د سزا

ورکولو څخه پخوا بهائی څمونږ دپاره کوم کتاب او پوهوونکی دی رالیږلی وی چه مونږ ئی په ذلت او رسوائی باندی له اخته کیدلو څخه لا پخوا خبر کړی وی نو تا به لیده چه مونږ ستاسی د احکامو په تعمیل کښی څومره زیار (محنت) ایسته؟ الغرض که پاک قرآن نه نازلیده نو داسی به ئی ویل اوس چه نازل شوی دی له هغه څخه سترگی اړوی او له خپله ځانه خوښی کړی معجزی او نښی په مطالبی پسی لویدلی دی - د دوی مقصد له سره هدایت حاصلول نه دی - نو ځکه داسی فضولی او چتی(بیکاره) پلمی (تدبیرونه) او بهانی جوړوی - نو خیر دی دوی ته ووايه چه زه او تاسی دواړه انتظار باسو چه عنقریب له غیبه څه څرگندیږی ؟ هلته به گرد (تول) حقائق ښکاره شی چه کومه یوه ډله پر سمه لیاره روان وه؟ او کومه له لیاری څخه بی لیاری شوی وه؟

تمت سورة طه بتوفيقه وعونه والله الحمد

سورة الانبياء مكية ركوعها (۷) آياتها (۱۱۲) رقم تلاوتها (۲۱) تسلسلها حسب النزول (۷۳)
نزلت بعد ابراهيم

د الانبياء سورت مكى دى. (۷) ركوع (۱۱۲) آيتونه لرى په تلاوت كښى (۲۱) او په نزول كښى (۷۳) سورت دى د ابراهيم عليه السلام له سورت څخه وروسته نازل شوى دى.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شروع کوم په نامه د الله چه دیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

اِقْتَرَبَ لِلنَّاسِ حِسَابُهُمْ وَهُمْ فِي غَفْلَةٍ مُّعْرِضُونَ^①

نژدی شو خلقو ته (وخت د) حساب (او جزا) د دوی حال دا چه دوی په غفلت کښی دی (له دی حساب او جزا خپلی) مخ گرځوونکی دی (له) ایمان راوړلو څخه په دغه سره

تفسیر: یعنی د حساب او کتاب او مجازاتو ساعت رارسیدونکی دی، لیکن دغه مشرکین او نور خلق په سخت غفلت او جهالت کښی پراته دی او د قیامت د ځواب ورکولو دپاره هیڅ یو تیاری نه نیسی او کله چه دوی ته د الله تعالی آیتونه اورول کیږی او نصیحت ورته وشي چه د غفلت له خوږه راویښ او راپورته شی نو په دیری بی پروایی او بی اعتنائی سره اوری او هیڅ اهمیت ورته نه ورکوی او داسی یو وضعیت اختیاروی چه ګواکي دوی له سره له الله تعالی سره مخامخ کیدونکی نه دی او نه څه حساب او کتاب ورسره کیږی. رښتیا ده

(الناس في غفلاتهم ورحى المنية تطحن: خلق به خپلو غفلتونو کښی دی، او د مرګ ژرنده اوږه کوی).

مَا يَأْتِيهِمْ مِنْ ذِكْرٍ مِنْ رَبِّهِمْ مُحْدَثٍ إِلَّا اسْتَمَعُوهُ
وَهُمْ يَلْعَبُونَ^① لَاهِيَةً قُلُوبِهِمْ

او نه راځي دوی ته هیڅ نصیحت له (طرفه د) رب د دوی نوی (رالیرل شوی) مګر خو اوری دوی هغه (له خپل رسول څخه) حال دا چه دوی لوبی

(مسخری) پری کوی په دی حال کښی چه بوخت (مشغول) وی زړونه د دوی،
(په دنیوی چارو او غافل وی له ضروری کارونو څخه)

تفسیر: یعنی د قرآن عظیم ډیر ارزښتناک (قیمتی) نصیحتونه دوی ته د لوبو او د نندارو
حیثیت لری او همغسی ئی اوری. که دوی په اخلاص سره پکښی فکر او غور او په تعمیل کښی
ئې هڅه (کوشش) کولی نو د دوی دین او دنیا به دواړه ښه او سم شوی وی لیکن د دی له امله
(وجی) چه د دوی زړونه بیخی له دی پلوه غافل او له یوه مخه په لوبو او نندارو او تماشو کښی
لگیا او بوخت (دوب) دی نو ځکه داسی غور او فکر کولو ته له سره وخت نه لری.

وَأَسْرُ النَّجْوَى الَّذِينَ ظَلَمُوا هَلْ هَذَا إِلَّا بَشَرٌ مِّثْلُكُمْ أَفَتَأْتُونَ السَّحَرَ وَأَنْتُمْ تَبْصُرُونَ ۝۳۱

او ښه پتوی راز (خپل) هغه کسان چه ظلم ئی کړی دی (په ځانونو خپلو په
شرک سره او وائی کفار) نه دی دا (محمد) مگر خو یو انسان په شان
ستاسی آیا پس راځئ تاسی هغه جادو ته (د عقیدې له مخی چه له ده سره
دی) حال دا چه تاسی گورئ (چه دا جادو دی)

تفسیر: کله چه دوی له ډیر نصیحت اوریدلو څخه تنگ شول نو څو بی انصافان سره راتول شول
او یوه پته جرگه ئی سره جوړه کړه او د قرآن او رسول الله په متعلق ئی په داسی خبرو خوله
بیرته کړه چه دغه رسول خو زموږ په شان یو انسان دی نه پرېسته ده او نه له مونږ ځنی د کوم
زیات ظاهری امتیاز خاوند دی البته دی په جادو باندی پوهیږی، دغه کلام چه دی ئی لولی او
مونږ ته ئی اوروی، هر ورو (خامخا) د سحر او کودو کلام دی نو بیا په تاسی باندی څه ټکه
(تندر) لویدلی ده چه په خپلو سترگو ئی گورئ او بیا د هغه جادو په لومو (دام) کښی ځان
نښلولئ لازمه ده چه هغه ته له سره مه نژدی کیږئ، ښائی چه عظیم الشان قرآن ته به ئی د دی له
امله (وجی) سحر ویلی وی چه په هغه کښی قوی او حیرانونکی تاثیر دی او پته جرگه ئی ځکه
کوله چه د هغو تدبیرونو دپاره چه په مستقبل کښی ئی کول تمهید شی او ظاهره ده چه پوه او
هوشیار دښمن خپلی د دښمنی چاری پخوا له وخته نه ښکاره کوی او نه ئی مشهوروی او تش په
پته او مخفی ډول (طریقه) تبلیغات جاری ساتی.

قُلْ رَبِّي يَعْلَمُ الْقَوْلَ فِي السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ وَهُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ ۝۳۲

وویل (رسول دوی ته) رب می عالم دی په وینا (د هر هغه چا چه وی) په

آسمان کبیتی او په ځمکه کبیتی او هم دی ښه اوریدونکی (د ټولو اقوالو) ښه عالم دی (په ټولو احوالو).

تفسیر: رسول الله صلی الله علیه وسلم وویل که تاسی هر څومره پټی او مخفی مشوری وکړئ پاک الله له هغو ټولو څخه عالم او خبر دی چه د آسمانونو او ځمکو په هرو پټو خبرو او احوالو هم ښه خبر او علیم دی ستاسی په دغو مخفی او پټو خبرو او جرگو به څرنگه علم ونه لری؟ او ستاسی دغه پلمی (تدبیرونه) او حیلې (مکرونه) له هغه څخه څرنگه پټی پاتی کیدی شی؟.

بَلْ قَالُوا أَضْغَاتٌ أَحْلَامٍ بَلِ افْتَرَاهُ بَلْ هُوَ شَاعِرٌ فَلْيَايْتَنَا بِآيَةٍ كَمَا أُرْسِلَ الْأَوَّلُونَ ۝

بلکه (دغه کفار) وائی (چه دغه قرآن) گدود خوبونه دی بلکه له خپل ځانه ئی جوړ کړی دی بلکه دی شاعر دی پس باید راوړی مونږ ته کومه لویه معجزه لکه هغه (معجزه) چه لیږلی شوی وو لومړنی (انبياء په هغو سره).

تفسیر: د پاک قرآن په اوریدلو سره به د دیر ضد او عناد له کبله (وجی) داسی بدحواسه کیدل چه له سره به په یوه فکر او رایه باندی قایم نه پاتی کیدل، کله به ئی ورته جادو (کودی) وئیل کله به ئی گدود پریشانه خوب باله کله به ئی داسی ویل چه دا خبری دی له ځانه جوړوی او مونږ ته ئی وړاندی کوی، او بیا پری د قرآن نوم ږدی نه یوازی هم دا به ئی ویل بلکه داسی وینا به ئی هم کوله چه محمد صلی الله علیه وسلم دیر ښه او عمدۀ شاعر هم دی او د شعراو په شان د لوړو (وچتو) تخیلاتو له لاری دیر ښه مؤثر مضامین او مسجع عبارات جوړوی او خلقو ته ئی وړاندی کوی که په واقع کبیتی داسی نه وی نو دی هم د نورو پیغمبرانو په شان کومه ښکاره لویه معجزه راوښی. دغه ویناگانی هم محض د عناد او تش د ربرولو (تکلیف ورکولو) له امله (وجی) وی ځکه چه اول خو د مکی معظمی دغه جاهل مشرکان د پخوانیو انبیاءو له معجزو څخه هیڅ خبر نه وو. دوهم دا چه زمونږ د رسول الله صلی الله علیه وسلم ډیری داسی ښکاره معجزی او ښی هم لیدلی وی چه د پخوانیو انبیاءو له معجزو او ښو څخه په هیڅ یو صورت کمی نه وی او له ټولو څخه ډیره لویه او غټه معجزه او ښه هم دغه د عظیم الشان قرآن معجزه ده، دوی په خپلو زړونو کبیتی ښه پوهیدل چه دا نه جادو او نه مهمل عبارات او نه چتی (بیکاره) خوب او نه شمر دی نو هر کله چه به ئی هیڅ یوی خبری له دغی معجزی سره سمون نه خوړ نو هغه به ئی پرېښوده او بله خبره به ئی ورته جوړوله ﴿ انظُرْ إِلَىٰ آلِهَتِ الْفِرْعَوْنَ أَفَلَا يَنظُرُونَ سِوَاكَ ۝﴾ د الفرقان اوله رکوع.

مَا آمَنَتْ قَبْلَهُمْ مِنْ قُرْيَةٍ أَهْلَكْنَاهَا أَفَهُمْ يُؤْمِنُونَ ﴿٧﴾

(وویل الله) نه ؤ راوری ایمان (په معجزو) پخوا له دوی نه هیڅ (اهل د) کلی چه هلاک کړی دی مونږ اهل د هغه (په سبب د تکذیب د دوی) آیا پس دغه کفار به ایمان راوری (بلکه نه ئی راوری).

تفسیر: یعنی پخوانیو قومونو ته فرمایشی معجزی او نبی وړشوولی شوی وی مگر دوی د هغو په لیدلو هم تابع نشول او حق ئی ونه مانه بالاخر له سنت الله سره سم هلاک کړی شو، که د مکی د دی مشرکانو دغه غوښتنی هم پوره کړی شی ښکاره ده چه دوی ئی هم منونکی نه دی. هر ورو (خامخا) به د الله تعالی د عام عادت سره موافق سپیره او فنا کړی شی، حال دا چه د هغوی بیخی تباهی او خرابی مقصود نه ده بلکه د الله تعالی حکمتونه فی الجمله د دوی دوام (ابدیت) او بقا غواړی.

وَمَا أَرْسَلْنَا قَبْلَكَ إِلَّا رِجَالًا نُّوْحِي إِلَيْهِمْ فَسَلُّوا أَهْلَ الذِّكْرِ إِنْ كُنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ ﴿٨﴾

او نه ؤ لیږلی مونږ پخوا له تا (ای محمده!) مگر خو سړی (نه پږښتی) چه وحی به کوله مونږ دوی ته پس پوښتنه وکړئ له خاوندانو د ذکره (د کتابیانو له علماؤ څخه) که یی تاسی چه نه پوهیږئ

تفسیر: دا د دوی د هغه قول ځواب دی ﴿هَلْ هَذَا إِلَّا بَشَرٌ مِّثْلُكُمْ﴾ یعنی کوم انبیاء چه پخوا راغلی وو چه د هغو د معجزو په شان له رسول الله صلی الله علیه وسلم څخه هم د معجزی د ښوولو غوښتنه کوئ هغوی هم د رسول الله صلی الله علیه وسلم په شان انسانان وو، پږښتی نه وی که له داسی مشهوری او مستفیضی خبری څخه هم تاسی د خپل جهالت له سببه بی خبره یی نو له هغو کسانو څخه پوښتنه وکړئ او ځان پری خبردار کړئ چه هغه تری ښه خبر دی (لکه د اهل کتابو عالمان) آخر تاسی له یهودانو او نصرانیانو سره خو خپلوی او دوستانه تعلقات لرئ نو دغه عادی خبری تاسی ولی د هم دغه اهل کتابو څخه نه پوښتی چه آیا هغه انبیاء او رسولان چه په پخوا زمانو کښی رالیږل شوی وو انسانان وو که ملائک؟.

وَمَا جَعَلْنَاهُمْ جَسَدًا آلَا يَكُونُونَ الطَّعَامَ وَمَا كَانُوا خَالِدِينَ ﴿٩﴾

او نه وو ګرځولی مونږ (دغه پخوانی رسولان) داسې جسدونه چه نه ئی خوړ
طعام (خواره) او نه وو دوی تل پاتی کیدونکی (په دنیا کېنې بلکه طعام به
ئې خوړ او مړه کیدل به هم)

تفسیر: یعنی انسانی خصائص په هغو کېنې موجود وو او د هغوی بدن د پښتو په شان نه ؤ چه
هیڅ کله خواره ونشي خوړلی او نه هغوی د الوهیت مرتبه لرله چه له سره مرګ او فناء پری
رانشي او تل تر تله ژوندی پاتی شی.

ثُمَّ صَدَقْنَاهُمُ الْوَعْدَ فَأَنْجَيْنَاهُمْ وَمَنْ نَشَاءُ وَأَهْلَكْنَا الْمُسْرِفِينَ ۹

بیا رښتیا کړه مونږ هغوی سره وعده (د نجات د دوی) پس نجات ورکړه
مونږ هغوی ته او هغو ته چه زمونږ اراده وه (د نجات د دوی چه مصدقین
دی) او هلاک کړل مونږ مسرفان (له حده تیریدونکی د رسولانو مکذبین).

تفسیر: یعنی د هغوی امتیاز له نورو بندګانو څخه دا ؤ چه د الله تعالیٰ له لوری د مخلوق د
هدایت او اصلاح دپاره ټاکل (مقرر) شوی وو، الله تعالیٰ په دوی وحی نازلوله او سره له بې سره
سامانی به ئی د مخالفینو په مقابل کېنې دوی سره د نصرت او حمایت وعدی کولی لکه چه
پاک الله خپلی دغه وعدی تولی رښتیا او ښکاره کړی او دغه انبیاء ئی د خپلو ملګرو سره
محفوظ وساتل او هغه لوی لوی متکبر دښمنان چه هغوی سره به ئی مخالفت او دغری وهلی تباہ
او غارت کړل شول، بیشکه چه محمد صلی الله علیه وسلم هم بشر دی. لیکن د بشر له هغو
انواعو څخه دی چه د هغو مرسته (مدد) او حمایت د تولی دنیا په مقابل کېنې کاوه شی، د
دوی مخالفینو ته لازم دی چه د خپل انجام فکر او اندیښنه وکړی او د پخوانیو قامونو له مثالونو
څخه دی پند او عبرت واخلي، داسې ونه شی چه د آخرت له حساب نه پخوا په هم دغه دنیا
کېنې دوی سره حساب او کتاب شروع شی.

لَقَدْ أَنْزَلْنَا إِلَيْكُمْ كِتَابًا فِيهِ ذِكْرُكُمْ أَفَلَا تَعْقِلُونَ ۱۰

خامخا په تحقیق نازل کړی دی مونږ تاسی ته یو کتاب چه په هغه کېنې
ذکر (پند) ستاسی دی، آیا پس تاسی عقل نه لرئ (چه ایمان پری راوړئ).

تفسیر: یعنی د پاک قرآن په وسیله تاسی ته هر قسم پند او نصیحت درکړی شوی دی او د ټولو

بنو او بدو پای (آخر) او انجام درشودل شوی دی که لږ عقل او سد (هوش) هم ولری نو زیار (محنت) او کوبښ به کوئ چه د الله تعالی له عذابہ ځان وساتئ او د پاک قرآن قدر او عظمت په ښه شان سره وپیژنی چه په حقیقت کښی ستاسی د لوئی او شرف دپاره یو لوی سند او قاطع برهان دی ځکه چه ستاسی د قوم په ژبه او ستاسی د قوم په یوه کامل فرد باندی نازل شوی دی او په دنیا کښی ئی تاسی ته دائمی ویاړ (فخر) او شهرت درښلی دی که تاسی د خپل دغسی محسن قدر نه پیژنی او خبرو ته ئی غوږ نه کیږدئ نو په دنیا کښی به خوار او ذلیل شی! او د آخرت عذاب به بیل تاسی ته تیار شی. له دی نه وروسته د هغو قومونو دنیوی پای (آخر) او انجام بیانوی چه هغوی له انبیاءو سره دښمنی او په خپلو ځانونو ئی ظلم او تیری کړی ؤ.

وَكَمْ قَصَبْنَا مِنْ قَرْيَةٍ كَانَتْ ظَالِمَةً وَأَنْشَأْنَا بَعْدَهَا قَوْمًا آخَرِينَ ۝۱۱

او ډیر توتی توتی کړی دی مونږ (په هلاک کولو سره) له اهل د کلیو چه وو هغوی ظالمان او پیدا کړل مونږ وروسته له هغو څخه قومونه نور (د دوی په ځای)

تفسیر: یعنی داسی نه ده چه د هغو له ورکیدلو څخه به د الله تعالی ځمکه خرابه او ویجاړه (ورانه) شی، دوی چه ورک شی د دوی په ځای نور خلق پیدا او ودانوی.

فَلَمَّا أَحَسُّوا بَأْسَنَا إِذَا هُمْ مِنْهَا يَرْكُضُونَ ۝۱۲ لَا تَرْكُضُوا
وَارْجِعُوا إِلَى مَا أُتْرِفْتُمْ فِيهِ وَمَسْكِنِكُمْ لَعَلَّكُمْ تَسْأَلُونَ ۝۱۳

پس هر کله چه حس به کړ (وبه موند) دوی عذاب زمونږ ناڅاپه دوی به له دغه عذاب تښتیدل (په ډیره بیړه (تلوار) نو پرښتو به په تمسخر سره ورته ویل) مه تښتی او بیرته لاړ شی هغه ځای ته چه ښه ژوند درکړی شوی ؤ تاسی ته په هغه کښی او کورونو خپلو ته ښائی چه له تاسی نه پوښتنه وکړه شی.

تفسیر: یعنی کله چه کافران او مشرکان د الله تعالی له عذاب سره مخامخ شول نو وئی غوښتل

چه له هغه ځایه وتښتی او په تیښته سره ځان ته نجات حاصل کړی په دغه وخت کېږي په تکویني ډول (طریقه) سره دوی ته وویل شول چه چیرې تښتې؟ ودریوئ او په هغه لوری بیرته لاړ شی چه هلته مو عیش او عشرت کاوه او دیر زیات د تنعم اسباب مو راجمع کړی وو ښائی چه هلته څوک له تاسې څخه پوښتنه وکړی. صاحبه! هغه د مال او دولت او د زور او قوت نشه مو او هغه ساز او سامان مو څه شول؟ او هغه نعمتونه چه پاک الله تعالی تاسې ته درکړی وو د هغو شکر مو تر کوم ځای پوری ادا کړی ؤ؟ یا دا چه تاسې خو داسې لوی سړی وئ چه په هر ځای کېږي به ستاسې عزت او احترام کیده اوس هم هلته لاړ شی هیڅ د تیښتې ضرورت نشته څو خلق په خپلو مهماتو کېږي له تاسې سره خبرې اتری او مشورې وکړی شی دغه ټولې خبرې د تحکم په توگه (طریقه) ویل شوی دی.

قَالُوا يُونُسُ اَنْتَا كُنَّا ظَالِمِينَ ﴿۱۴﴾ فَمَا زِلْتَ تِلْكَ دَعْوَاهُمْ حَتَّى جَعَلْنَاهُمْ حَصِيدًا خَبِثِينَ ﴿۱۵﴾

وبه وائی ای هلاکته زمونږ (راحاضر شه دغه دی وخت دی) بیشکه مونږ وو ظالمان. پس تل به وی دغه بلنه د دوی (هلاک لره) تر هغو پوری چه وبه گړغول مونږ دوی ربیل شوی، مړه یخ پراته.

تفسیر: یعنی کله چه عذاب ئی په خپلو سترگو ولید نو هلته ئی په خپلو جرمونو اعتراف وکړ او درگړده (په شریکه) به ئی داسې چغې وهلې چه بیشکه مونږ ظالمان او مجرمان یو! لیکن اوس د دوی دغه افسوس او حسرت څه په کار ورځی؟
دا د توبې د قبول وخت نه ؤ د دی وخت اعتراف او ندامت گړد (ټول) سره بیکاره وو او بالاخر په دی ډول (طریقه) سره ختم کړی شو لکه چه شین کښت (فصل) یو دم ورپیلې شی او درمند شی یا په اور کېږي د سوځیدلو لرگیو د ایری د دیرې په شان پاتی کیږي (العیاذ بالله تعالی)

وَمَا خَلَقْنَا السَّمَاءَ وَالْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا الْعِجِينَ ﴿۱۶﴾

او نه دی پیدا کړی مونږ آسمان او نه ځمکه او نه هر هغه چه په منځ د دوی کېږي دی په داسې حال کېږي چه لوبی کوونکي وو مونږ (او هیڅ یوه کته فائده) د دوی په پیدائښت باندې مرتبه نه وی

تفسیر: یعنی چه پکښی کوم معتدبه حکمت او صحیح غرض نه وی نو ځکه عقلمن ته ښائی چه د عالم د خلقت په غرض او غایه وپوهیږی او دنیا تش د لوبی او تماشا ځای ونه گڼی او له انجام څخه غافل نشی بلکه ښه وپوهیږی چه دنیا د آخرت دپاره پیدا کړی شوی ده او د هر نیک او بد عمل جزا او سزا رسیدل او د ذری ذری حساب کیدل یو حقه او ضروری خبره ده.

لَوَارِدْنَا اَنْ نَّتَّخِذَ لَهُمُ الْاَتَّخَذُ لَهُ مِنْ لَدُنَّا اِنْ كُنَّا فاعِلِينَ ﴿۱۷﴾ بَلْ نَقْذِفُ بِالْحَقِّ عَلَى الْبَاطِلِ فَيَدْمَغُهُ فَاَذْهُوَ رَاهِقٌ وَلَكُمْ الْوَيْلُ مِمَّا تَصِفُونَ ﴿۱۸﴾

او که اراده کړی وی مونږ چه ونیسو مونږ لهو (اسباب د شغل لکه ښځه او ولد) نو خامخا نیولی به وه مونږ هغه لهو له طرفه خپله که وی مونږ کوونکی د دی کار. بلکه ویشتل کوو مونږ په حق سره په باطل باندی بیا (دغه حق) سر ماتوی د هغه (باطل) او محو کوی ئی پس ناڅاپه دا باطل هلاک (او ورک) کیږی، او تاسی ته اور، افسوس عذاب، خرابی ده (ای کفارو له هغه څخه څخه چه ثابتوی تاسی (په هغه سره الله ته ښځه، ولد).

تفسیر: یعنی که بالفرض داسی لهو او لعب کار زمونږ له شانه سره لایق هم وی او مونږ داسی اراده هم کړی وی چه هم داسی کومی مشغلی او لوبی او تماشی جوړی کړو نو دغه کار به مونږ بالذات په خپله او په خپل قدرت کړی وی او ستاسی مجازات او مکافات کولو او نیولو او خوشی کولو ته به له سره هیڅ یو ضرورت نه ؤ پاتی. لیکن حقیقت دا دی چه دنیا محض لوبی او تماشا نه ده بلکه د سعی او عمل او مبارزی میدان دی، دلته د حق او باطل مقابله کیږی، حق یرغل (حمله) کوی او د باطل سر ماتوی له دی څخه تاسی د خپل شرک او ناپوهی په پای (آخر) او انجام وپوهیږئ کله چه د حق او صداقت گولی او مردکی په پوره قوت په تاسی ولوبیږی هلته به څرنګه خرابی او بربادی ستاسی په برخه شی او بل کوم یو طاقت به تاسی ته نجات درکړی شی؟.

تنبیه: د ﴿لَوَارِدْنَا اَنْ نَّتَّخِذَ لَهُمُ﴾ الآية - تقریر په څو څو ډوله (قسمه) کړی شوی دی زمونږ په نزد هغه معنی چه د سیاق او لحاق په اعتبار دیره قریبه او صافه وه هماغه مو اختیار کړه او د «من لدنا» او د «ان کنا فاعلین» د قیودو فوایدو ته هم لطیفه اشاره کړی شوی ده. والله تعالیٰ اعلم.

وَلَهُ مَنْ فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ ط

او خاص ده لره دی هر هغه شوک چه په آسمانونو کښی دی او په ځمکه کښی دی (د پیدائښت، ملکیت او بندگی له مخی)،

تفسیر: بیا که دی د تباہ کولو اراده وکړی نو شوک به نجات ورکړی شی؟ او چیری به د پتیدلو او پناه ځای وموندلی شی.

وَمَنْ عِنْدَهُ لَا يَسْتَكْبِرُونَ عَنْ عِبَادَتِهِ وَلَا يَسْتَحْسِرُونَ ﴿١٩﴾ يُسَبِّحُونَ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ لَا يَفْترُونَ ﴿٢٠﴾

او هغه (پرېستی) چه ده څخه دی نه کوی کبر (سرکشی) دوی له عبادت د ده (الله) او نه ستومانه کیږی (له عبادته ئی یوه شیبه (لحظه) هم) تسبیح وائی (هم) په شپه او (هم) په ورځ کښی نه سست (او ضعیف) کیږی.

تفسیر: یعنی پرېستی سره له دی چه د الله تعالی د دربار له مقربانو څخه دی لږ څه تکبر، غرور او لوئی نه کوی او د خپل الله تعالی بندگی او غلامی د خپل ځان دپاره عزت او فخر گڼی او د عبودیت د وظایفو په ادا کښی لگیا اوسیدی او له سره پکښی نه ستری کیږی او نه تری په تنگ کیږی بلکه هم دغه ذکر او تسبیح د دوی روحانی غذا ده څرنگه چه مونږ تل خپله ساه او نفس ښکته او پورته کوو او ورسره په نورو کارونو کښی هم مشغولېږو د پرېستو د تسبیح او ذکر کیفیت هم دغسی وگڼئ! پرېسته پر هر کار چه ماموره شی او په هر یوه خدمت کښی چه بوخته او لگیا وی یوه شیبه (لحظه) هم د الله تعالی له ذکره نه غافلېږی کله چه د معصومو او مقربو پرېستو حال دا دی نو خطاکار انسان ته لازم دی چه په خورا (ډیر) زیاتو مراتبو سره د پاک الله په ذکر او عبادت مشغول او مصروف واوسی.

أَمَّا اتَّخَذُوا إِلَهًا مِّنَ الْأَرْضِ هُمْ يَنْشُرُونَ ﴿٢١﴾

آیا نیولی دی دوی نور معبودان له ځمکی څخه (یا په ځمکه کښی) چه دوی به هم ژوندی کوی مری (بلکه نشی ژوندی کولی).

تفسیر: یعنی آسمانی پرېستی خو له سره د الله تعالی له بندگی څخه نه زړه تنگی او نه ستومانه

کیپی بلکه تل د ده په یاد او بندگی کېنې مشغولی وی بیا آیا په ځمکه کېنې څه داسې موجودات شته چه هغوی د الله تعالیٰ په مقابل کېنې معبود گرځولی شی؟ او کله چه پاک الله د دوی عابدان په خپل عذاب کېنې هلاک کړی آیا دوی ئی بیرته ژوندی کولی شی؟ یا له هلاکت څخه ورته نجات ورکولی شی؟ له سره ئی نشی کولی.

لَوْ كَانَ فِيْهَا اِلَهَةٌ اِلَّا اللهُ لَفَسَدَتَا

که چیرې وی په دغه آسمان او ځمکه کېنې نور معبودان (حاکمان) بې له الله څخه نو خامخا وران شوی به وو دواړه (عادتاً د دوی د اختلاف په سبب)

تفسیر: دغه آله او د تعدد پر ابطال نهایت پوځ او واضح دلیل دی چه عظیم الشان قرآن هغه په خپل مخصوص اسلوب سره وړاندې کړی دی. ښه پام وکړئ چه عبادت د کامل تذلل نوم دی او کامل تذلل صرف د هم هغه کامل لوی ذات په مخکینې اختیار او شی چه پخپل ذات او صفاتو کېنې له هر حیثه او هر جهته کامل وی چه هم دغه ته مونږ (الله) یا خدای جل جلاله وایو. ضروری ده چه د الله تعالیٰ ذات له هر قسم نقائصو او عیوبو څخه پاک وی او له هیڅ حیثه ناقص، بیکاره، عاجز مغلوب نه وی او نه د بل چا په مقابل کېنې ناتوان وی، او نه بل د ده په کارونو کېنې څه گوټی وهلی شی او نه څه ځنډ (ایسارتیا) کیدلی شی نو اوس که تاسی فرض کړئ چه که په آسمان او ځمکه کېنې دوه خدایان وی نو که دغه دواړه په یو شان سره وی په دغه وخت کېنې به تاسی وینیئ چه د عالم تخلیق او د علویاتو او سفلیاتو تدبیرونه د دواړو په کلی اتفاق سره کیږی او یا کله کله پکښې اختلاف هم پېښیږی؟ د اتفاق په صورت کېنې دوه احتماله متصور دی. یا خو یوازی یوه د کائناتو د انتظام او تدبیر کار نشو چلولی نو دواړو په گډه دغه کار ته اقدام وکړ نو معلومه شوه چه د دغو دواړو څخه یو هم د کامل قدرت خاوند نه دی او که یوازی یوه د گرد (تول) عالم د کارونو انجام او انتظام کولی شوی نو دغه بل بیکاره پاتی کیده حال دا چه د الله تعالیٰ د وحدانیت په منلو مونږ له دی کبله (وجی) مکلف یو چه بی د هغه له منلو څخه بل هیڅ چاره نشته او که د اختلاف صورت فرض کړو نو یو هر ورو (خامخا) به د بل په مقابل کېنې یا مغلوب شی او له خپلې ارادی او تجویز څخه به لاس واخلی نو دغه خدای نشو او یا به دواړه بالکل په مساوی او متوازی طاقت سره یو د بل په خلاف خپله اراده او تجویز تمیل او اجرا کړی، اول خو (معاذ الله) د خدایانو په دغه رسی کښولو کېنې له سره هیڅ شی موجود نشی او دوهم دا چه که په موجوده شیانو کېنې دغسی زور آزمیونه وشي نو په دغه زور آزمیونه کېنې به گرد (تول) موجوده شیان سره گډوډ او له منځه لاړ شی. له دی نه دغه نتیجه راووته چه که په آسمان او ځمکې کېنې دوه خدایان وی نو د آسمان او ځمکې دغه موجوده نظام به لا له پخوا څخه گډوډ او وران شوی وی که نه نو دا خبری لازمیده چه یو خدای

بیکاره یا ناقص یا عاجز پاتی شوی وی او دغه کار د مفروض څخه مخالف دی.

فَسُبُّنَ اللَّهَ رَبَّ الْعَرْشِ عَمَّا يَصِفُونَ ﴿۲۷﴾

نو پاک دی الله چه رب د عرش دی له هغو (ناکارو خبرو او شيانو) چه دوی ئی منسوبوی ورته

تفسیر: چه د لوی عرش یوازی مالک او څیټن (خاوند) خدای تعالی دی، د ده په ملک او باچایی کښی له سره گډون ځای نه لری، دی خپلواک باچا دی کله چه دوه واکدار باچایان په یوه اقلیم کښی نشی ځانیدلی چه د هغو واکداری هم یوازی مجازی ده نو دوه کل مختاره او مطلق قادر خدایان به څرنګه په یوه سلطنت کښی شریک کیدی شی.

لَا يُسْأَلُ عَمَّا يَفْعَلُ وَهُمْ يُسْأَلُونَ ﴿۲۸﴾

نه پوښتیدلی کیږی (الله) له هغو (شیانو) چه کوی ئی (ځکه چه الوهیت یوازی د ده صفت دی. او دوی پوښتیدلی کیږی) (د دوی له افعالو، احوالو او اقوالو ځکه چه دوی مخلوق او مملوک دی)

تفسیر: یعنی الله تعالی د هغه لوی ذات نوم دی چه مطلق قادر او کل مختار دی (او تول کارونه ئی صواب او له حکمته ډک دی) د ده قدرت او مشیت مخه نیول لا څه چه تشه پوښتنه تری هم څوک نشی کولی چه مثلاً هغه فلانی کار دی ولی داسی وکړ؟ مګر پاک الله حق لری او ده لره ښائی چه هر هغه څوک چه اراده ئی وشی مواخذه ئی کړی او تری لازمی پوښتنی وکړی.

أَمِ اتَّخَذُوا مِنْ دُونِ اللَّهِ قُلْ هَاتُوا بُرْهَانَكُمْ

آیا نیولی دی (دغو مشرکانو) بی له دغه الله (یا رابښکته له الله) څخه نور معبودان، ووايه (ای محمده! دوی ته) چه راوړئ سند خپل (د شرک په دغه دعوی کښی)،

تفسیر: له دی نه پخوا پر توحید عقلی دلیل قايم کړی شو اوس له مشرکانو څخه د دوی د شرک د دعوی په خصوص د صحیح دلیل غوښتنه کیږی یعنی بی له الله تعالی څخه د هغو معبودانو تجویز چه تاسی کړی دی د دوی د اثبات دپاره که کوم عقلی یا نقلی دلیل لرئ هغه

راوراندی کړئ! ښکاره ده چه له هغوی سره پرته (علاوه) له اوهامو او گمانونو او د پلرونو او نیکونو له غلطو او رڼدو تقلیدونو څخه بل هیڅ شی نه ؤ، د شرکت په دعوی کښی ئی نه کوم عقلی او نه کوم نقلی دلیل وړاندی کړی شو. کذا قال المفسرون. حضرت شاه صاحب لیکلی دی «پخوا ئی د هغو معبودانو په حق کښی ویلی وو چه که تاسی هغوی له الله تعالی سره برابر گنئ (نو که دغه ادعا مو سمه وی) د داسی دوو حاکمانو له وجود څخه دنیا خرابیږی، اوس د هغو یادونه کوی چه له پاک الله څخه ښکته وړوکی، وړوکی نائبان د ماتحتو حکامو په شان مقررئ نو آیا دغه ماذونان د خپلو لویو آمرانو له خوا کوم برهان، سند او فرمان لری، ځکه چه بی له سند او فرمان څخه هیڅوک نیابت نشی کولی، که کوم سند وی راوراندی ئی کړئ.

هَذَا ذِكْرُ مَنْ مَعِيَ وَذِكْرُ مَنْ قَبْلِي بَلْ أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ الْحَقَّ فَهُمْ مُعْرِضُونَ ﴿٢٦﴾

دغه (قرآن) دی بیان د هغو چا چه له ما سره دی (له محمدی امت څخه) او بیان د هغه چا دی چه پخوا له ما تیر شوی دی، بلکه زیاتره د دوی نه پوهیږی په حقه خبره (چه توحید او قرآن دی) پس دوی مخ گرځوونکی دی (له توحید یا ستا له رسالت څخه)

تفسیر: یعنی زما د امت او د پخوانیو موحدینو ټولو هم دا یوه خبره ده چه له الله تعالی څخه پرته (علاوه) چه (رب العرش) دی بل الله نشته چه د هغه عقلی دلیل پخوا له دی نه بیان شو که تاسی د دغی عقیدې له منلو څخه مخ اړوئ او له دغی آسمانی او اجتماعی عقیدې څخه پرته (علاوه) کوم بل دلیل لرئ نو هغه راوراندی کړئ، زما دعوی دا ده چه دغه محمدی امت او نور پخوانی امتونه د دی کتاب قرآن کریم او د پخوانیو امتونو آسمانی کتابونه (تورات، انجیل، او نور) سره ټول د توحید په دی دعوی کښی سره متفق دی، لکه چه نن هم له هغو زیاتو تحریفاتو سره که پخوانی آسمانی کتابونه ولتوئ! نو په هغو کښی د توحید اعلان او د شرک تردید په صاف او ښکاره ډول (طریقه) سره مومئ. مگر دغه جاهلان په دغو خبرو غه پوهیږی که پوهیللی نو د حقی خبری د اوریدلو په مقابل کښی به ئی دغسی د انکار او اعراض وضعیت نه غوره کاوه.

وَمَا أَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ مِنْ رَسُولٍ إِلَّا نُوحِيَ إِلَيْهِ أَنَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنَا فَاعْبُدُونِ ﴿٢٥﴾

او نه ؤ لیولی مونږ پخوا له تا څخه هیڅ رسول مگر چه وحی به کوله مونږ هغه ته (داسی) چه بیشکه شان دا دی چه نشته برحق معبود مگر زه یم (یوازی) نو بندگی کوئ تاسی زما.

تفسیر: یعنی تولو انبیاء او مرسلانو علیهم السلام د توحید په دی عقیده اجماع کړی ده، هیڅ یوه نبی علیه السلام په هیڅ یو وخت کښی یو حرف هم د توحید په خلاف نه دی ویلی او دوی تل هم داسی تلقین کاوه چه د یوه خدای تعالیٰ له عبادت نه پرته (علاوه) د بل هیچا عبادت مه کوئ! ځکه چه هیڅوک بی د الله تعالیٰ څخه د عبادت مستحق نه دی نو په هم هغه شان چه له عقلی او فطری دلائلو څخه د توحید ثبوت او تحصیل او د شرک تردید کیږی هم داسی په نقلی حیثیت هم د انبیاء علیهم السلام اجماع د توحید د دعوی په حقانیت باندی قطعی دلیل دی.

وَقَالُوا اتَّخَذَ الرَّحْمَنُ وَلَدًا سُبْحَنَهُ

او وائی دغه (منکران) نیولی دی رحمن ولد پاک دی دغه (الله له ولد څخه)

تفسیر: د عربو غینو قبیلو ملائکو ته د الله تعالیٰ لونی ویلی نو ئی وښودل چه د الله تعالیٰ له لور (وچت) شان سره لایق نه دی چه لونی یا زامن ولری نو په دی آیت سره د نصرانیانو د دی عقیدې تردید هم وشو چه حضرت مسیح علیه السلام ته ابن الله وائی او د یهودانو د هغی فرقی تردید هم وشو چه حضرت عزیر علیه السلام ته د الله زوی وائی.

بَلْ عِبَادٌ مُّكْرَمُونَ ﴿٣٩﴾ لَا يَسْبِقُونَهُ بِالْقَوْلِ وَهُمْ بِأَمْرِ رَبِّهِمْ يَعْمَلُونَ ﴿٤٠﴾

بلکه (دوی) بندگان (د الله) دی مکرم مقرب معزز (د الله په دربار کښی په عزت سره) چه نشی رومبی کیدی دوی له دغه (الله) څخه په خبره سره او دوی خاص په حکم د الله عمل کوی.

تفسیر: یعنی هغو مکرمو محترمو ذواتو ته چه تاسی د الله تعالیٰ اولاد وایئ، هغه ئی له سره اولاد نه دی بلکه د هغه معزز بندگان دی او د دوی له انتهائی اعزاز او تقرب سره سره د دوی د ادب او اطاعت حال دا دی چه د الله تعالیٰ له رضاء او خوښی نه پرته (علاوه) د هغه په حضور کښی له سره خوله نشی بیرته کولی او نه بی د الله تعالیٰ له حکم او اجازی څخه کوم کار کولی شی گواکی د عبودیت او بندگی کمال د دوی د امتیاز طغرا (نښه) او څرگنده (ښکاره) نښه ده.

يَعْلَمُ مَا بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ

معلوم دی الله ته هغه څه چه د وړاندی د دوی دی او هغه څه چه وروسته د دوی دی

تفسیر: د الله تعالیٰ علم د دوی په ټولو ظاهری او باطنی احوالو محیط دی، د دوی هیڅ یو حرکت او هیڅ قول او هیڅ یو فعل له ده څخه پټ نه دی لکه هغه مقرب بندګان چه په دی حقیقت پوهیدلی دی تل خپلو احوالو ته ګوری او څارنه (حفاظت) ئی کوی چه په هیڅ یو حالت کېنې د الله تعالیٰ د رضا څخه مخالف څه ونه کړی.

وَلَا يَشْفَعُونَ إِلَّا لِمَنْ ارْتَضَىٰ

او نه کوی شفاعت دوی (نشی کولی د هیچا) مګر دپاره د هغه چا چه راضی وی (تری الله)

تفسیر: یعنی دوی بی د الله تعالیٰ د رضا معلومولو څخه د هیچا شفاعت نه کوی، کله چی له موحدو مومنانو څخه پاک الله تعالیٰ خوښ او راضی وی نو ځکه د دوی په حق کېنې په دنیا او عقبې کېنې استغفار د خدای د پرستو وظیفه ده

وَهُمْ مِّنْ خَشِيَّتِهِ مُسْتَفِقُونَ ﴿٧٨﴾

او دوی له هیبت د الله څخه ویریدونکی دی

تفسیر: بیا نو دوی ته څرنگه خدای ویلی شی؟ کله چه هغوی خدایان نه دی نو د الله تعالیٰ زامن او لونی هم له سره کیدی نشی ځکه چه صحیح اولاد د والدینو له جنس څخه وی.

وَمَنْ يَقُلْ مِنْهُمْ إِنِّي إِلَهٌ مِّنْ دُونِهِ فَذَلِكُمُ الَّذِي يَمُجِّزُهُ جَهَنَّمُ كَذَلِكَ نَجْزِي الظَّالِمِينَ ﴿٧٩﴾

او هر شوک چه ووائی له دغو (ملائکو څخه چه) بیشکه زه معبود یم بی له الله څخه پس دغه (ویونکی چه دی) جزا به ورکوو مونږ ده ته دوزخ، هم داسی (لکه چه دغو د الوهیت مدعیانو ته سزا ورکوو) جزا ورکوو ظالمانو ته (چه د غیر الله عبادت کوی).

تفسیر: یعنی هغه چه تاسی ئی د الله تعالیٰ اولاد یا خدایان بولی که هغوی (معاذ الله) په خپله په فرض محال د داسی خبری ادعاء وکړی نو هغوی به هم په هغه دوزخ کښی وغورځول شی چه د نورو له حده تیریدونکو ظالمانو د سزا دپاره مخصوص او معین دی، زموږ له لامحدود اقتدار او جبروت څخه هغوی هم بل چیری نشی تلی نو بیا څنگه الله کیدی شی؟

أُولَئِكَ الَّذِينَ كَفَرُوا أَنَّ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ كَانَتَا رَتْقًا فَفَتَقْنَاهُمَا

آیا نه دی لیدلی (نه دی خبر) هغه کسان چه کافران شوی دی چه بیشکه آسمانونه او ځمکی وو دواړه سره نښتی (ضم پیوسته په اول کښی) پس بیل کړل مونږ دوی دواړه،

تفسیر: د (رتق) اصلی معنی پیوست، نښتل او یو په بل کښی سره ننوتل دی، په ابتدا کښی ځمکه او آسمان دواړه د عدم په تیارو او ظلمت کښی یو له بله غیر متمیز پراته وو بیا د وجود په ابتدائی مراحلو کښی هم دواړه سر ګډود، خلط ملط وو بیا د قدرت لاس دوی دواړه سره جلا (جدا) کړل. له دغه بیلوالی او جدوالی څخه وروسته د دوی دواړو طبقات سره بیل بیل او جلا (جدا) شول سره له دی بیا هم هر یو بند ؤ نه له آسمان څخه باران وریده او نه له ځمکی څخه څه شی زرغونیده بالاخره الله تعالیٰ د انسانی نوعی د ګټو او ښګټو (فائدو) دپاره د دغو دواړو خولی پرانستلی له پاسه د ورینځو د اوبو ورځونه پرانستل شول او له لاندی د ځمکی مسامونه (سوری) خلاص شول چه د هغو په اثر په ځمکه کښی سیندونه، ویالې، لښتی، چینی ویهیلې او راز راز (قسم قسم) شینکی، کښتونه (فصلونه) بوتی، ونی، میوی دانی، او څرخایونه، معدنونه او نور راووتل او آسمان ئی په بی شمارو ستورو سره ښایسته کړ چه د دوی د هر یوه دپاره ئی جلا (جدا) ځای او د تګ لاره او مدار مقرر کړو.

وَجَعَلْنَا مِنَ الْمَاءِ كُلَّ شَيْءٍ حَيٍّ

او پیدا کړی دی مونږ له اوبو څخه هر شی ژوندی،

تفسیر: یعنی عموماً ژوندی موجودات چه ستاسی په نظر درځی بالواسطه یا بلا واسطه د اوبو څخه جوړ شوی دی او خاصتاً اوبه د دوی د ژوندانه سبب او ماده ده مگر هغه مخلوق له دی نه مستثنی دی چه د هغو په نسبت دا ثابت شوی چه د هغو په تخلیق کښی اوبه له سره دخل نه لری خو بیا هم دا کلیه د (للاکثر حکم الكل) په اعتبار صادق ده.

أَفَلَا يُؤْمِنُونَ ﴿۳۰﴾

نو آیا ایمان نه راوړی دوی.

تفسیر: یعنی د قدرت د داسی ښکاره او ټینگو انتظاماتو له لیدلو سره هم آیا خلق د الله تعالی په وجود او د ده په وحدانیت هم یقین او باور نه کوی؟

وَجَعَلْنَا فِي الْأَرْضِ رَوَاسِيَ أَنْ تَمِيدَ بِهِمْ

او پیدا کړی دی مونږ په ځمکه باندی درانه محکم غرونه ولاړ (یا تګ وهلی دی مونږ پکښی میخونه) چه ونه خوځیږی دا ځمکه په دوی.

تفسیر: د دی آیت تفسیر د (التحل) په سورت کښی تیر شوی دی هلته دی وکتل شوی!

وَجَعَلْنَا فِيهَا فِجَاجًا سَبِيلًا لَّعَلَّهُمْ يَهْتَدُونَ ﴿۳۱﴾

او گرځولی دی مونږ په دغه (ځمکه او غرونو) کښی ارټی لاری دپاره د دی چه دوی لاره ومومی (او بی له تکلیف څخه خپل مقصود ته ورسیري)

تفسیر: یعنی د یوه ملک خلق د بل ملک له خلقو سره یو ځای کیدی شی تګ او راټګ وکړی شی، که غرونه دیر هسک (اوچت) او ستغ (کلک) لکه دیوالونه دریدلی وی او په خپلو سرونو او شاوخوا کښی ئی خلقو ته لار نه وی ورکړی نو دغه اوسنی راشه درشه به څرنگه کیده؟ (کذا فی موضح القرآن) د هم دغو خلاصو لارو له لیدلو څخه انسان د الله تعالی د قدرت او حکمت او توحید په طرف لاره موندلی شی.

وَجَعَلْنَا السَّمَاءَ سَقْفًا مَحْفُوظًا ۖ

او گرغولی دی مونږ آسمان چت ساتل شوی (له پړیوتلو)

تفسیر: چه نه لویږی نه پکښی کوم سوری یا چاود لیدل کیږی نه بدلیږی او د شیاطینو له استراقالسمع څخه محفوظ دی او سقف ئی څکه وویل چه په ښکاره ډول (طریقه) په سترگو د چت په شان معلومیږی.

وَهُمْ عَنِ آيَاتِنَا مُعْرِضُونَ ﴿۳۱﴾

او دغه کفار له علائمو د آسمانونو څخه مخ گرغوونکی دی

تفسیر: چه غرنګه مضبوط، محکم، وسیع او هسک (اوچت) چت دومره موده بی ستنو او پایو ولاړ دی او په رنگ او روغن او ښکلا کښی ئی بیخی تغیر نه دی راغلی او پکښی لمر، سپوږمۍ او ستوری او نور داسی ډیر عجائب او غرائب لیدل کیږی چه هر یو ئی بیل بیل د رب العزت په وجود او وحدانیت باندی دلالت کوی،

وَهُوَ الَّذِي خَلَقَ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ وَالشَّمْسَ وَالْقَمَرَ ۚ

او دغه (الله) هغه (مطلق قادر دی چه پخپل بالغه حکمت) ئی پیدا کړی ده شپه (د ارامتیا دپاره) او ورځ (د کار دپاره) او لمر (رنډا دپاره) او سپوږمۍ (روښانتیا دپاره)،

تفسیر: دا د هم هغو آسمانی علائمو او نښو لږ څه توضیح ده.

كُلٌّ فِي فَلَكٍ يَسْبَحُونَ ﴿۳۲﴾

دغه هر یو له دغو (لمر، قمر او ستورو څخه) په فلک کښی حرکت کوی او گرغی (لکه لامبوزن په اوبو کښی په لامبو وهلو سره)

تفسیر: یعنی لمر، سپوږمۍ بلکه ټول ستوری په خپل مدار باندی برابر گرغی او چورلی د (یسبحون) له لفظ څخه ظاهر دا معلومیږی چه دا سیاری د الله تعالیٰ په حکم بالذات په خپله

گرغی. (والله تعالى اعلم).

وَمَا جَعَلْنَا الْبَشَرِ مِنْ قَبْلِكَ الْخُلْدَ أَفَإِنْ مِتَّ فَهُمْ الْخُلْدُ ۚ وَنُفْسُ ذَا نَفْسٍ الْمَوْتِ ۚ

او نه دی گرجولی مونږ هیڅ یوه انسان ته پخوا له تانه (ای محمده) تل ژوندی پاتی کیدل (په دنیا کښی) آیا پس که ته مړ شی پس دوی به تل پاتی کیدونکی وی (په دنیا کښی بلکه داسی نه ده) هر یو نفس شکونکی د مرگ دی (یعنی مری)،

تفسیر: یعنی هم هغسی چه د پورتنیو ذکر شوو مخلوقاتو وجود د الله تعالی په امر ایجاد شوی دی د ټولو انسانانو ژوندون هم د هغه له ورکړی څخه دی هر وخت چه وغواړی دغه خپله ورکړه له دوی نه بیرته اخلی. مرینه هر چا ته دا خبره ثابتوی چه د ده هستی او وجود د ده په لاس او واک (اختیار) کښی نه دی او د ده ژوند د څو ورځو د پسرلی رونق او ننداره ده چه پای (آخر) ته رسیږی او ختمیږی.

حضرت شاه صاحب لیکي چه کفارو به د رسول الله صلی الله علیه وسلم د خبرو د اوریدلو په مقابل کښی ویل دا ټول شورماشور محض د دغه سړی تر ژوند پوری دی کله چه دی له دنیا څخه رخصت شو بیا به هیڅ نه وی له دی نه، که د دوی دا غرض ؤ چه موت له نبوت سره منافی دی نو د هغه ځواب ئی په دی سره ورکړ ﴿وَمَا جَعَلْنَا الْبَشَرِ مِنْ قَبْلِكَ الْخُلْدَ﴾ یعنی له انبیاءو او مرسلینو څخه کوم یو سړی داسی شته چه له سره مرگ ورته نه وی راغلی او تل ژوندی پاتی شوی وی؟ او که تش د رسول الله صلی الله علیه وسلم د موت له تصویره مو خپل زړونه تشول او یخول مقصود وی نو د هغه ځواب په ﴿أَفَإِنْ مِتَّ فَهُمْ الْخُلْدُ﴾ کښی ورکړل شوی دی. یعنی دا خبره څه د خوښی او خوشالی ځای دی؟ آیا که ته وفات شی نو دوی به تل ژوندی پاتی کیږی او له سره به نه مری، کله چه تاسی هم وړاندی یا وروسته مری نو د رسول الله صلی الله علیه وسلم په وفات خوښیدل څه معنی او موقع لری؟ په دغه لاره خو ټول خلق تلونکی دی او څوک به داسی وی چه د موت خوند ونه څکی.

د قدرت د دلالتو د بیانولو څخه وروسته په دی آیت کښی د کلام مخه ګواکي د توحید او د نبوت د مسئلې طرف ته وگرځوله شوه.

وَنَبِّئُكُمْ بِالْشَّرِّ وَالْخَيْرِ فِتْنَةً ۚ

او ازمایو مونږ تاسی (په دنیا کېښی) په شر، بدی او په خیر، نیکی سره په ازموینه،

تفسیر: یعنی الله تعالیٰ په دنیا کېښی په سختی، نرمی، روغتیا، ناروغتیا، تنگسه، اړتیا (احتیاج)، مصیبت، عیش، عشرت او نورو مختلفو احوالو تاسی ازمایی شو ستاسی کره او کوته، سره او ناسره، ښه او خراب د یو بل سره جلا (جدا) او نورو ته هم د سر په سترگو ورمعلوم کړی او ښه څرګنده (ښکاره) شی چه کوم یو په سختی صبر کوی؟ او کوم یو په نعمتونو شکر کوی؟ او څومره خلق د مایوسی، شکوه شکایت او د ناشکری په مرض اخته او مبتلا دی؟

وَالَّذِينَ تَرَجُّعُونَ ﴿۳۵﴾

او خاص مونږ ته به راوستلی شی تاسی (د جزا دپاره).

تفسیر: هلته به ستاسی د صبر او شکر او د هر نیک او بد عمل ثمره او نتیجه ولیدلی شی.

وَإِذَا رَأَوْا الَّذِينَ كَفَرُوا أَن يَسْتَخِذُوا لَكُمْ الْإِلهَ وَأَهْلًا الَّذِي يَذْكُرُ الْهَيْكَلُ وَهُمْ يَذْكُرُ الرَّحْمَنَ هُمْ كَفَرُونَ ﴿۳۶﴾

او کله چه وویښی تا هغه کسان چه کافران شوی دی نو نه نیسی دوی تا مګر مسخره کړی شوی، (او وائی پخپلو منځونو کېښی) آیا دا همغه څوک دی چه یادوی (په بدی او سپکه) معبودان ستاسی حال دا چه دغه کفار په یادولو د رحمن (په وحدانیت یا د خلقو په ارشاد) هم دوی کافران دی.

تفسیر: یعنی د خاتمی او انجام څخه بیخی بی فکره شوی دی او دغه خلق په محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم توکی او مسخری کوی او د استهزاء او تحقیر په لهجه داسی وائی ﴿أَهْلًا الَّذِي يَذْكُرُ الْهَيْكَلُ﴾ آیا دا هم هغه سری دی چه ستاسی معبودان په بدی یادوی؟» دوی په خپله په دی نه شرمیږی چه په خپله د حقیقی معبود له پاک نوم او د رحمن له مقدس اسم څخه بد وړی! او د پاک الله تعالیٰ له رښتینو کتابونو څخه منکر دی او د باطلو معبودانو د بدی له اوریدلو څخه خفه کیږی. نو په دی صورت کېښی د دوی حالت د تعجب او خندا وړ (لائق) دی که د مقابلی دلی؟.

خُلِقَ الْإِنْسَانُ مِنْ عَجَلٍ سَأُورِيكُمْ آيَاتِي فَلَا تَسْتَعْجِلُونِ ۝۳۷

پیدا کری شوی دی انسان له تلوار (بی صبری)، ژر به وښیم تاسی ته آیات خپل (موعود عذاب) پس تلوار مه کوئ تاسی (په راتللو د عذاب)

تفسیر: ښائی د کفارو دغه د بی عقلی او ناپوهی اوضاع او دغه د تمسخر او استهزاء له لیدلو څخه د غینو په زړونو کښی به دغه خبره تیره شوی وی که په دغو بی حیایو سم د لاسه عذاب مسلط شوی وی نو ډیر به ښه وی او په خپله کفارو هم د استهزاء په ډول (طریقه) ویل چه «هله ژر شی او هغه موعوده عذاب راباندی نازل کړئ! چه مونږ د هغه وړ (لائق) او مستحق یو» دلته دغو دواړو ته دغه خبره ښوولی شوی ده چه انسان ډیر عجلت خوښوونکی دی، ګواکي د ده په خاوره او طبیعت کښی بیرته او تلوار خلط او ګډ دی، ښائی چه دوی لږ څه صبر غند (ایسارتیا) وکړی. ژر به زه خپل د قهر او انتقام ښی تاسی ته دروښیم.

وَيَقُولُونَ مَتَى هَذَا الْوَعْدِ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ۝۳۸

او وائی (دا کفار) کله به وی دغه وعده (د راتلو د عذاب یا د قیامت) که چیری یی تاسی صادقان رښتینی (په خپله دغه وینا کښی).

تفسیر: یعنی تل ته وائی چه قیامت راتلونکی دی او تل کفار به د تل دپاره په دوزخ کښی سوځی آخر دغه وعده به کله پوره کیږی؟ که دغه خبری تولی رښتیا وی نو ولی هم دا اوس قیامت او دوزخ نه راحضروئ (الله تعالی وائی)

لَوْ يَعْلَمُ الَّذِينَ كَفَرُوا حِينَ لَا يَكْفُونُ عَنْ وُجُوهِهِمُ النَّارَ وَلَا عَنْ ظُهُورِهِمْ وَلَا هُمْ يُنصَرُونَ ۝۳۹ بَلْ تَأْتِيهِمْ بَغْتَةً فَتَبْهَتُهُمْ فَلَا يَسْتَطِيعُونَ رَدَّهَا وَلَا هُمْ يُنْظَرُونَ ۝۴۰

که پوهیدلی وی هغه کسان چه کافران شوی دی هغه وخت چه نه به شی منع کولی له مخونو خپلو اور (د دوزخ) او نه له شاګانو خپلو (ځکه چه اور به

تری چاپیر وی) او نه به له دوی سره مرسته (مدد) وکړی شی (د عذاب په منع کولو کېښی نو نه به کافران کیدل) بلکه رابه شی دوی ته (دغه قیامت) ناڅاپه (بی له مقدمی) پس حیران به کړی (هغه) دوی پس طاقت نه لری دوی د لری کولو د قیامت او نه به دوی ته مهلت ورکاوه شی (د توبی او عذر)

تفسیر: یعنی که دوی ته حقیقت څرگند (ښکاره) شی او د هغه هیبت ناک ساعت په کیفیت او نوعیت په ښه ډول (طریقه) سره ځان خبر او پوه کړی نو بیا به له سره داسی غوښتنی ونه کړی. دغه ټول بی‌ځایه اعتراضونه د بی‌فکری او ناپوهی له امله (وجبی) د دوی په ذهنونو کېښی پیدا شوی، کله چه له هغه ویروونکی وخت سره مخامخ شی او د دوی له چار چاپیره د دوزخ اور داسی احاطه وکړی چه له هېڅ لوری به د هغه دفع نشی کولی او نه به څوک ورسره مرسته (مدد) کولی شی، نه به مهلت ورکاوه شی او نه به اوس لا له پخوا څخه د هغی ورځی د کامل شان او کیفیت اندازه او اټکل کولی شی نو د دغه هولناک حالت په ناڅاپی لیدلو سره به د دوی حواس خراب شی بیا به دا ورمعلومه شی، کوم شی پوری چه مونږ خنډل او باور مو پری نه کاوه هغه یو ثابت حقیقت ؤ.

وَلَقَدْ اسْتَهْزَؤْا بِرُسُلٍ مِّنْ قَبْلِكَ فَحَاقَ بِالَّذِينَ سَخِرُوا
مِنْهُمْ مَا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِءُونَ ﴿۳۱﴾

او خامخا په تحقیق مسخری شوی دی په رسولانو پخوا له تا پس بیرته نازل شو په هغو کسانو چه مسخری ئی کولی له پخوانیو امتونو نه (جزا) د هغه شی چه وو دوی چه په هغه سره به ئی مسخری کولی

تفسیر: یعنی په هر هغه شی ئی چه مسخری کولی د هم هغه په سزا کېښی سره اخته شول او د هغی خندا او ملنډو مورد بیرته په خپله هم دوی وگرځیدل.

قُلْ مَنْ يَّكْفُرْ بِاللَّيْلِ وَالنَّهَارِ مِنَ الرَّحْمٰنِ

ووايه (ای محمده دوی ته) څوک ساتی تاسی د شپي او د ورځی له عذاب د رحمن څخه (که ئی درپېښ کړی؟ هېڅوک نشته)،

تفسیر: یعنی د رحمن له قهر او غصی څخه ستاسی ساتونکی بل څوک دی، یوازی د هغه پراخه

رحمت دی چه په تاسی سم د لاسه عذاب نه مسلط کوی لیکن د داسی رحمت والا، حلیم، متحمل او بردبار له قهر او غصی څخه ډیره ویره په کار ده «نَعُوذُ بِاللّٰهِ مِنْ غَضَبِ الْحَلِیْمِ»

بَلْ هُمْ عَنْ ذِكْرِ رَبِّهِمْ مُّعْرِضُونَ ﴿۳۲﴾

بلکه دوی له یاده د رب خپل (یا له قرآن څخه) مخ ګرځوونکی دی

تفسیر: یعنی د رحمن د حفاظت احساس او اعتراف له هغو سره نشته او عیش، عشرت، چرچی، امنیت، آرامتیا او د تنعم ژوندون دوی د الله تعالیٰ له یاده بیخي غافل کړی دی نو ځکه کله چه د هغه له طرفه دوی ته نصیحت کیږی مخ تری ګرځوی او وائی چه دا ته څه وائی؟.

أَمْ لَهُمُ إِلَهَةٌ تَمْنَعُهُمْ مِنْ دُونِنَا لَا يَسْتَطِيعُونَ نَصْرَ أَنْفُسِهِمْ وَلَا هُمْ مِنَّا يُصْحَبُونَ ﴿۳۳﴾

آیا شته دوی دپاره نور معبودان چه ساتی دوی (له عذاب څخه) غیر له مونږ (بلکه نشته بیا پخپله الله وائی) طاقت نه لری (دغه معبودان) د مرستی (مدد) د خپلو نفسونو او نه دوی زمونږ له (عذاب څخه) ساتل کیږی (یا ملګرتیا ورسره کاوه شی)

تفسیر: یعنی آیا د خپلو فرضی معبودانو په نسبت خیال کوی چه هغوی د دوی حفاظت کوی! او په خپله موقع کینی به دوی د الله تعالیٰ له عذاب څخه وژغوری (بچ کړی)? نو د دغو خوارانو مرسته (مدد) او حفاظت لا څه چه د خپل ځان حفاظت هم نشی کولی، که څوک هغوی ګود یا مات کړی یا یو شی تری واخلي نو دومره قدرت او قوت هم نه لری چه د خپل ځان مدافعه یا ساتنه وکړی یا لږ څه لاس او پښی د هغو په مقابل کینی وخوځوی یا د خپلی ساتنی دپاره زمونږ مرسته (مدد) او ملګرتیا حاصله کړی. (نه ده داسی لکه چه کفار عقیده کوی)

بَلْ مَتَّعْنَاهُمُ أَزْوَاجًا وَابْنًا لَهُمْ حَتَّى طَالَ عَلَيْهِمُ الْعُمُرُ

بلکه نفع رسولی ده مونږ دغو کفارو او پلرونو د دوی ته (د ژوندانه په اسبابو

سر) تر هغه پوری چه اوږده شوه په دوی باندی (موده د) عمر،

تفسیر: یعنی د رحمن ساتنه او حفاظت او د بتانو عجز او بیچارگی داسی شی نه دی چه خلق پری ونشی پوهیدلی، خبره دا ده چه دوی له دیرو پیرو را په دی خوا د بی فکرئ ژوند تیر کړی دی او د الله تعالی د عذاب صدمه ئی هیڅ نه ده لیدلی نو ځکه دوی مغرور شوی دی او د غفلت په نشو کښی مست او بیخوده پراته دی او د الله تعالی له احکامو او د انبیاء له پند څخه ئی مخونه گرځولی دی.

أَفَلَا يَرَوْنَ أَنَّا نَأْتِي الْأَرْضَ نَنْقُصُهَا مِنْ أَطْرَافِهَا أَفَهُمُ الْغَالِبُونَ ﴿٢٢﴾

آیا پس نه وینی (کفار) چه بیشکه مونږ راتگ او (قصد) کوو ځمکی (د کفارو) ته په داسی حال چه کموو هغه له څنډو (غاړو) د دغی (ځمکی نه له فتوحاتو وروسته)، آیا پس کفار غالب دی (په مؤمنانو بلکه د اسلام په مقابل کښی مغلوب دی).

تفسیر: یعنی اسلام په عربو کښی مخ په خوریدو دی او کفر ورځ په ورځ کمزوری کیږی او ورو ځمکه په کفارو تنگیږی، د دوی حکومتونه او ریاستونه به پرله پسې ماتیږی او له منځه به ورکیږی نو آیا د داسی ښکاره نشو، آثارو او قرائنو په لیدلو سره هم دوی خپل انجام ته نه گوری، آیا له دغو مشاهداتو سره سره دوی دا امید لری چه په رسول الله صلی الله علیه وسلم او مسلمانانو باندی به مونږ غالب شو که دوی د عبرت سترگی لری، نو په کار دی چه له عقل نه کار واخلی او له قرائنو او احوالو څخه د مستقبل اتکل (قیاس) او اندازه ولگوی. آیا دوی ته دغه خبره نه ده معلومه چه د دوی د شاو خوا کلی د انبیاء الله علیهم السلام د تکذیب او عداوت په سزا کښی تباہ او وړان شوی دی او په پای (آخر) کښی د الله تعالی حزب بریالی (کامران) او کامیاب شوی دی بیا د سید المرسلین او کاملو مؤمنانو په مقابل کښی دوی څرنگه د خپل بری او غلبی توقع او هیله (امید) کولی شی ﴿وَلَقَدْ أَهْلَكْنَا مَا وَكَلَكُم مِّنَ الْقُرَىٰ وَصَرَفْنَا آلَاتِ الْآلِهَةِ لَكُمُ يَرِجَعُونَ﴾ جزء ۲۶ د الاحقاف (۴) رکوع ۲۷ آیت. تنبیه: په هم دی مضمون یو بل آیت هم د (رعد) د سورت په آخر کښی تیر شوی دی، د هغه تفسیر دی زمونږ په دغه مبارک تفسیر کښی وکتلی شی.

قُلْ إِنَّمَا أُنذِرُكُم بِالْوَحْيِ وَلَا يَسْمَعُ الصَّمُّ الدُّعَاءَ إِذَا مَا يُنذِرُونَ ﴿٢٣﴾

ووايه (ای محمده! دوی ته) بیشکه هم دا خبره ده چه زه ویروم تاسی په وحی

سره او نه اوری کونې دعاء (بلنه) کله چه وویرولی شی (نو تاسی هم د کانه په شان حقه خبره نه اوری).

تفسیر: یعنی زموږ کار د الله تعالی له وحی سره سم نصیحت اورول او له خاتمی او انجام څخه خبرول دی که په زړه کانه دغه غږ نه اوری نو زموږ قصور نه دی، دوی به د خپل کونوالی نتیجه او بده اغیزه (اثر) په خپله وگالی (برداشت کړی).

وَلٰئِنْ مَّسَّتْهُمْ نَفْحَةٌ مِّنْ عَذَابِ رَبِّكَ لَيَقُولُنَّ يُوَيْلَنَا
اِنَّا كُنَّا ظٰلِمِيْنَ ۝۳۹

او که ورسپړی دوی ته لږ څه تپ له عذابه د رب ستا نو خامخا وائی (کفار) هر ورو (خامخا) ای هلاکه زموږ (راحاضر شه دغه دی وخت دی) بیشکه چه مونږ وو (پخوا له دغه عذاب څخه) ظالمان (په کفر سره).

تفسیر: یعنی دا خلق چه کانه شوی دی کله چه لږ څه تکان (تکلیف) ورکړ شی او د الله تعالی عذاب لږ څه د دوی غوړونو ته ورسپړی یا د الله تعالی د قهر او انتقام لږ څه تپ د دوی په ځانونو ولگپړی نو سم د لاسه به د دوی سترگی او غوړونه تول سره خلاص شی او هلته به د بد حواسی او وارخطائی په حالت کښی داسی چنی ووهی چه بیشکه مونږ لوی مجرمان یو او د داسی بدی ورځی د کښتۍ وړ (لائق) او مستحق یو.

وَنَضَعُ الْمَوَازِينَ الْقِسْطَ لِيَوْمِ الْقِيَمَةِ فَلَا تُظْلَمُ نَفْسٌ شَيْئًا
وَإِنْ كَانَ مِثْقَالَ حَبَّةٍ مِّنْ خَرْدَلٍ أَتَيْنَا بِهَا

او کیږدو تلی د انصاف دپاره د (اهل د) ورځی د قیامت پس ظلم به ونه کړ شی په هیڅ نفس د هیڅ شی (هیڅ)، او که وی (دغه عمل) په قدر د یوی دانی سپیلنی، اوری نو رابه وړو دغه (دانه)،

تفسیر: یعنی د اوری د دانی په اندازه چه د چا عمل وی هغه به هم په میزان کښی تلل کیږی او هغه به هیڅ ضائع نشی نه به په چا ظلم او تیږی کیږی او د ذری ذری حساب به کیږی.

تنبیه: موازين د میزان جمع ده. بنائی چه هلته به ډیری تلی وی یا ممکن دی چه یوه وی مگر د مختلفو اعمالو او عمالو په اعتبار به متعددی درولی شوی وی. والله تعالیٰ اعلم. د اعمالو د وزن او د میزان په متعلق پخوا له دی نه د (الاعراف) په سورت کښی خبری شوی دی هلته دی وکتل شی.

وَكُفِيَ بِنَا حُسَيْنٍ ﴿٢٤﴾

او بس یو مونږ حساب کوونکی (یا ساتونکی د بندگانو د اعمالو)

تفسیر: یعنی زموږ حساب به داسی وروستی او فیصله کوونکی وی چه وروسته به نه بل حساب وی او نه به مونږ د دغو ټولو مخلوقاتو د اعمالو د محاسبی له پاره کوم مرستیال (مددگار) ته ضرورت لرو.

وروسته ئی دا راوښوول چه د انذار او تخويف سلسله له پخوا څخه راروانه ده حضرت محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم له هغو خبرو څخه چه نن خلق وپروی پخوانیو انبیاء هم خلق وپرو.

وَلَقَدْ اتَيْنَا مُوسَى وَهَارُونَ الْفُرْقَانَ وَضِيَاءً وَذِكْرًا لِّلْمُتَّقِينَ ﴿٢٥﴾

او هرومرو (خامخا) په تحقیق ورکړی ؤ مونږ موسیٰ او هارون ته فرقان (د حق او باطل بیلوونکی کتاب) او رڼا (رنرا) (چه حق پری له باطل څخه پیژندل کیږی) او نصیحت دپاره د پرهیزگارانو

تفسیر: یعنی تورات شریف د حق او باطل، هدایت او ضلالت، حرامو او حلالو او نورو مسائلو فیصله کوونکی او د جهل او غفلت د تیارو رڼا (رنرا) کوونکی او له الله تعالیٰ څخه د ویریدونکو دپاره پند ورکوونکی کتاب ؤ.

الَّذِينَ يَخْشَوْنَ رَبَّهُم بِالْغَيْبِ وَهُمْ مِّنَ السَّاعَةِ مُشْفِقُونَ ﴿٢٦﴾

(متقیان) هغه کسان (دی) چه ویریری له رب خپل په غیب سره او دوی (تل) له قیامت څخه ویریدونکی دی

تفسیر: د قیامت خطرهم هم ځکه دوی په خپلو زړونو کښی لری چه د دوی په زړونو کښی د الله تعالیٰ ویره ده او تل په دغه اندیښنه او سودا کښی وی چه هلته به څه راپیشیږی؟ نه چه العیاذ بالله د الله تعالیٰ د قهر او عذاب وږ (لائیق) وگرځو، ښکاره ده چه هم داسی خلق د نصیحت

څخه ګټه (فائده) اخیستلی شی.

وَهَذَا ذِكْرٌ مُّبَرِّكٌ أَنْزَلْنَاهُ أَفَأَنْتُمْ لَهُ مُنْكَرُونَ ۝

او دا (قرآن) نصیحت دی مبارک چه نازل کړی (لیرلی دی) مونږ هغه (په محمد باندی)، آیا پس تاسی له دی نه انکار کوونکی یی.

تفسیر: یعنی دغه قرآن چه ستاسی په مخکښی دی د نصیحت داسی یو کتاب دی چه د ده لوی ارزښت (قیمت)، زیاته ګټه (فائده) او خیر د تورات په نسبت ښه څرګند او ښکاره دی. آیا له داسی یو واضح او روښان کتاب څخه تاسی منکر یوئ چه له سره پکښی د انکار او تردد ځای نشته؟

وَلَقَدْ آتَيْنَا إِبْرَاهِيمَ رُشْدَهُ مِنْ قَبْلُ

نو خامخا په تحقیق ورکړی ؤ مونږ ابراهیم ته نیکه حقه لاره د ده (په عقائدو او اعمالو کښی) پخوا له (نبوت یا پخوا له موسی یا پخوا له محمد څخه)

تفسیر: یعنی د حضرت محمد صلی الله علیه وسلم او حضرت موسی او هارون علیهما السلام څخه مو پخوا ابراهیم علیه السلام ته د ده د اعلیٰ قابلیت او شان سره مناسب رشد او هدایت ورکړی ؤ بلکه له څلمیتوب څخه پخوا لا په کوچنیتوب (ماشوم والی) کښی مو هغه په داسی سمه لار برابر کړی ؤ چه د داسی اولوالعزمو انبیاء له شان سره وړ (لائق) او مناسب وه.

وَكِتَابٍ عَلِيمٍ ۝

او وو مونږ په ده باندی پوه (چه ابراهیم د رشد له خاوندانو څخه دی)

تفسیر: یعنی د ده په استعداد، اهلیت، علمی او عملی کمالاتو مونږ پوره پوه او خبر وو نو ځکه مونږ هغه رشد او هدایت ورکړ چه د ده له شان سره وړ (لائق) او مناسب ؤ.

إِذْ قَالَ لِأَبِيهِ وَقَوْمِهِ مَا هَذِهِ التَّمَاثِيلُ

الَّتِي أَنْتُمْ لَهَا عِقُوفٌ ﴿٥٢﴾

کله چه وویل (ابراهیم) پلار خپل (آزر) ته او قوم خپل (بابلیانو) ته چه څه دی دغه بتان هغه چه تاسی دوی ته ولاړ یی په عبادت سره (لکه مجاوران).

تفسیر: یعنی لږ څه خو د دوی اصلیت او حقیقت بیان کړئ آخر په خپلو لاسونو د تیږو (گتو) تورلی بتانو ته څنگه معبودان وایی؟ او هغوی څرنگه ستاسی معبودان کیدی شی؟.

قَالُوا وَجَدْنَا آبَاءَنَا لَهَا عِبَادِينَ ﴿٥٣﴾

نو وویل دوی چه موندلی دی مونږ پلرونه خپل دغو (بتانو) ته عبادت کوونکی (نو مونږ هم د هغو متابعت کوو).

تفسیر: یعنی د عقل او د فطرت او د نقل کوم باوري شهادت زمونږ په تائید کښی نشته او نه دی وی، لیکن ډیر لوی دلیل د بت پرستی په صواب او حقانیت هم دا دی چه له پخوا راهیسی زمونږ پلرونه او نیکونه د دوی په عبادت کښی بوخت او مشغول وو بیا نو مونږ د هغو خپلو لویانو دود (رواج) او دستور او طریقه ولی پریدو؟

قَالَ لَقَدْ كُنْتُمْ أَنْتُمْ وَآبَاؤُكُمْ فِي ضَلَالٍ مُّبِينٍ ﴿٥٤﴾

وویل (ابراهیم) خامخا په تحقیق یی تاسی او پلرونه ستاسی (په سبب د بتانو) په گمراهی ښکاره کښی (هر عاقل ته).

تفسیر: یعنی په دغه دلیل سره ستاسی حقانیت او پوهه نه ثابتیږی هو! دغه خبره ثابتیږی چه تاسی هم د خپلو پلرونو په شان گمراهان او نابوهان ناخبره یی! او د هغو په دغه ږوند تقلید او بی‌غایه متابعت تبه او بربادیږئ؟

قَالُوا أَجِئْتَنَا بِالْحَقِّ أَمْ أَنْتَ مِنَ اللَّاعِينَ ﴿٥٥﴾

نو وویل (بابلیانو ابراهیم ته) آیا راغلی ئی ته مونږ ته په حق سره (رښتیا خبرو سره) او که ئی ته له لوبو کوونکو څخه.

تفسیر: د تول قوم له عقیدې څخه مخالف د حضرت ابراهیم علیه السلام د داسې سختې خبرې په اوریدلو سره د دوی په زړونو کښې سخت خفګان او اضطراب پیدا شو او ورته ئې وویل چې آیا په رښتیا سره ستا عقیده هم داسې ده؟ یا توکی او مسخری کوی؟

قَالَ بَلْ رَبُّكُمْ رَبُّ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ الَّذِي
فَطَرَهُنَّ ۖ وَأَنَا عَلَىٰ ذَٰلِكُمْ مِنَ الشَّاهِدِينَ ﴿٥٤﴾

وویل (ابراهیم داسې نه ده چې زه توکی کوم یا دا بتان رب ستاسې دی) بلکه رب ستاسې رب د آسمانونو او (رب) د ځمکې دی هغه (الله) چې پیدا کړی ئې دی دا (آسمانونه او ځمکې او مافیهما) او زه په دغو (چې ومی ویل له توحید نه) له شاهدانو څخه یم.

تفسیر: یعنی زما عقیده هم دا ده او په پوره یقین او بصیرت سره پری شاهی ورکوم چې زما او ستاسې رب هم هغه یو خدای تعالیٰ دی چې آسمانونه او ځمکې ئې پیدا کړي دي او د هغوی او نورو ټولو خپلو مخلوقاتو حفاظت او ساتنه کوي او بل هېڅ شی د ده په الوهیت کښې له سره نشي شریکیدی

وَتَاللّٰهِ لَا كَيْدَ لَاصْنَامَكُمۡ بَعْدَ اَنۡ تَوَلَّوۡا مُدۡبِرِیۡنَ ﴿٥٥﴾

او قسم دی په الله خامخا څه تدبیر او علاج به وکړم هر ورو (خامخا) (چې مات کړم) بتان ستاسې پس له هغه چې وگرځئ تاسې شا کوونکي (بتانو ته مخ په میله).

تفسیر: دغه خبره ئې لږه ورو وویلې چې ځینو ئې واوریده او دیرو له سره وانه وریده هغو چې دغه خبره واوریده ورته ئې دومره اهمیت ور نه کړ او داسې ئې وگڼله چې د یوه ځلمی له لاسه به څه وشي او دی به د تول قوم معبودانو ته څه ضرر ورورسولی شي؟

فَجَعَلَهُمْ جُودًا ۖ اِلَّا كِبٰرُ الْاَلۡهَمۡ لَعَلَّهُمۡ اِلَیۡهٖ یَرۡجِعُوۡنَ ﴿٥٦﴾

پس وئی گرغول دا بتان توتی توتی مگر لوی د دی بتانو (چه مات ئی نه کر او تبر ئی په اوږه ورته کیښود) دپاره د دی چه دوی هغه ته بیرته راشی (او تری پوښتنه وکړی).

تفسیر: څه مهال (وخت) چه دا خلق ټول له ښاره د باندی میلی ته لاړل نو حضرت ابراهیم علیه السلام بت خانی ته ورننوت، ټول بتان ئی سره مات گود کرل او یوازی هم هغه بت ئی روغ جوړ پریښود چه د نورو په نسبت د جثی یا د تعظیم او تکریم په اعتبار د کفارو په گومان لوی ؤ او په هغه تبر ئی چه دغه بتان ئی پری مات کړی وو هغه ئی د هم هغه لوی بت په اوږه باندی کیښود خو چه هغه خلق بیرته راشی او دغه وضعیت وگوری نو په قدرتی ډول (طریقه) به د دوی په زړونو کښی دغسی یو خیال پیدا شی چه دغه کار هم دغه لوی بت کړی دی یا الزاماً حضرت ابراهیم علیه السلام ته رجوع وکړی.

(کفارو له میلی نه د بیرته راگرځیدلو او د خپلو بتانو د کنډوکړ کیدلو څخه وروسته).

قَالُوا مَنْ فَعَلَ هَذَا بِالْهَتَنِ إِنَّهُ لَمِنَ الظَّالِمِينَ ﴿٥٩﴾

وویل دوی چا کړی دی دا کار په معبودانو زمونږ بیشکه چه دی خامخا له ظالمانو دی (په دی کار کښی)

تفسیر: شیخ الهند او عینو نورو مفسرینو د دی آیت ترجمه داسی کړی ده (چا کړی دی دا کار په خدایانو زمونږ الخ) یعنی دا د سپین سترگئ او د بی ادبی حرکت زمونږ له معبودانو سره چا کړی دی؟ یقیناً هر چا چه دا کار کړی دی، هغه (استغفر الله) لوی ظالم او غت شریر دی. دا خبری به هغو کسانو کړی وی چه د هغوی غوږونو ته د ﴿وَتَاللّٰهِ لَا كَيْدَ لَآصْنَآكُمْ﴾ غږ نه وی رسیدلی.

قَالُوا سَبْعًا فَنَقِي يَدُكُوهُمْ يُقَالُ لَهُ اِبْرَاهِيمُ ﴿٦٠﴾

وویل (عینو کفارو) چه اوریدلی وو مونږ له یوه غلمی څخه چه یادول به ئی دا بتان (په بدی سره) چه ویلی شی ده ته ابراهیم

تفسیر: دا ویونکی به هغه کسان وی چه د حضرت ابراهیم علیه السلام ﴿وَتَاللّٰهِ لَا كَيْدَ لَآصْنَآكُمْ﴾ جمله ئی اوریدلی وه یعنی هم هغه یو غلمی دی چه زمونږ د معبودانو ذکر په بدی سره کوی. یقیناً دا کار به هم هغه کړی وی.

قَالُوا فَاتُّوا بِهِ عَلَىٰ أَعْيُنِ النَّاسِ لَعَلَّهُمْ يَشْهَدُونَ ﴿٩١﴾

وویل (نمرود او مشرانو ئی) چه راولی هغه (ابراهیم) په مخکینی د سترگو د خلقو (چه وئی وینی) بنائی چه دوی ووینی (هغه او په کولو د دی کار پری شاهی ورکری).

تفسیر: یعنی هغه راولی! او د دغه عمومی مجمع په مخکینی تری اقرار واخلی خو په دغه خبره ټول خلق خبر او دغه معامله ټولو ته څرگنده (ښکاره) شی او د ده وینا هر څوک واورى او پری شاهدان شی چه د هغی په مقابل کینی د قوم له طرفه داسی یوه سزا ورته مقرره شی چه دی ئی وړ (لائق) او مستحق وی، دا خو د هغوی غرض ؤ او د حضرت ابراهیم علیه السلام مقصد به هم بنائی هم دا شی ؤ چه هم داسی په یوه لویه مجمع کینی ماته موقع راکری شی خو زه په هغه کینی مشرکان پر او ملامت کرم او د خلقو په وړاندی د حق او حقانیت د غلبی اظهار وکری شم. (نو کله چه ابراهیم علیه السلام ئی راوست دغه لاندنی پوښتنی ئی تری وکری)

قَالُوا أَأَتَتْكَ هَٰذَا إِلَهَتَا يَا اِبْرَاهِيمُ ﴿٩٢﴾ قَالَ بَلْ فَعَلَهُ بَعْثٌ كَيْدُهُمْ هَٰذَا فَذُوقُوا هَٰذَا فَذُوقُوا هَٰذَا إِنَّ كَانُوا بِآيَاتِنَا لَظُفَرُونَ ﴿٩٣﴾

وویل (بابلیانو) آیا تا کړی دی دا کار په معبودانو زمونږ ای ابراهیمه؟! وویل (ابراهیم) بلکه کړی دی دا کار مشر د دوی چه دا دی نو پوښتنه وکړئ تاسی له دوی که وی دوی چه خبری کوی (چه چا توتی توتی کړی یی؟)

تفسیر: یعنی هیڅ ضرورت نشته چه له ما څخه د دی خبری پوښتنی وکړئ بلکه داسی فرض کړئ چه دا لوی غټ بت چه روغ رمت جوړ ولاړ دی او د ماتولو آله هم ورسره شته دا کار به هم ده کړی وی او دا دی د بحث او تحقیق په وخت کینی د الزام او پروالی په ډول (طریقه) زه دغسی دعوی کوم چه دغه لوی بت دا ټول کوچنی (واړه) بتان سره گود او مات کړی دی، ووايي اوس له تاسی سره څه دلیل شته چه داسی به نه وی شوی آیا په دنیا کینی داسی وقایع نه پیښیږی چه لوی مار نور واړه ماران او لوی کب نور واړه کبان ښوی تیروی او لوی باچا نور واړه سلطنتونه له منځه وړی نو ځکه زما او ستاسی په منځ کینی د فیصلی ښه لاره هم دا ده چه تاسی په خپله له خپلو معبودانو څخه پوښتنه وکړئ چه دغه ماجری څرنگه وپېښه شوی ده که

چیری دوی خبری کولی شی نو په داسی مهمه معامله کښی به پخپلو خبرو زما د دروغو او رښتیاو فیصله وکړی.

تنبیه: زمونږ له دی تقریر څخه څرگنده (ښکاره) شوه چه د «بل فعله کبیرهم هذا» وینا د اخبار په ډول (طریقه) له واقعی مخالفه نه وه چه ورته حقیقتاً دروغ وویل شی بلکه د دوی د تحمیق او تجهیل دپاره د یو فرضی احتمال په شان د دعوی په صورت د تعریض او الزام په ډول (طریقه) کلام شوی دی لکه چه بالعموم په مباحثو او مناظرو کښی هم داسی واقع کیږی، نو دی ته مونږ دروغ نشو ویلی هو! ظاهراً د دروغو په صورت راښکاری، نو ځکه په ځینو احادیثو کښی پری د (کذب) د لفظ اطلاق صورتاً شوی دی. مفسرانو د دی په توجیه نور څه مجمل بیان هم کړی دی، مگر زمونږ دغه تقریر ښه او زیات صاف او بی تکلفه او روایتونو ته ډیر نژدی ښکاری (والله تعالیٰ اعلم).

فَرَجَعُوا إِلَىٰ أَنفُسِهِمْ فَقَالُوا إِنَّكُمُ أَنْتُمُ الظَّالِمُونَ ﴿٢١﴾

پس رجوع وکړه (دغو کفارو په فکر کولو سره) نفسونو خپلو ته نو وویل (ځینو ځینو نورو ته) بیشکه تاسو یی ظالمان

تفسیر: یعنی وپوهیدل چه د بیکاره تیرو (کتو) د عبادت کولو څخه څه فائده حاصلیږی یا به دا مطلب وی چه تاسی په خپله پر خپلو ځانونو ظلم کړی دی چه د ابراهیم علیه السلام د انذار اوریدلو سره سره بت خانه مو هم هغسی خوشی پرانستلی پریښوده او تری لاری او د خپلو معبودانو د حفاظت او ساتنی هیڅ فکر او تدبیر مو ونه کړو کنا قال ابن کثیر رحمة الله علیه.

ثُمَّ نَكَّسُوا عَلَىٰ رُءُوسِهِمْ

بیا نسکور کړل شول دوی پر سرونو خپلو (یعنی شرمنده شول خو سره له هغه هم د ابراهیم علیه السلام د مجادلی دپاره ئی ملاوی وترلی)

تفسیر: یعنی له ډیره شرمه ئی خپلی سترگی نشوی پورته کولی او یو بل ته به ئی له سره نشو کتلی خو سره له هغه ئی ابراهیم علیه السلام ته داسی وویل

لَقَدْ عَلِمْتُمَا هَؤُلَاءِ يَبْطِغُونَ ﴿٢٢﴾

چه خامخا په تحقیق پوه ئی ته چه نه دی دا بتان (قابل د دی) چه وغړیږی

(نو خرنګه مونږ ته له دوی څخه د سوال کولو امر کوی).

تفسیر: یعنی سره له پوهی عمداً د داسی یوی ناممکنی خبری مطالبه ولی کوی آیا تیږی (ګټی) هم خبری کولی شی؟!

قَالَ أَتَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ مَا لَا يَنْفَعُكُمْ شَيْئًا وَلَا يَضُرُّكُمْ ۖ أَفِ
لَكُمْ وَلِمَا تَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ أَفَلَا تَعْقِلُونَ ﴿۹۵﴾

نو وویل (ابراهیم علیه السلام) نو آیا پس تاسی عبادت کوئ بی له الله څخه د هغه شی چه نه نفع رسوی تاسی ته د هیڅ شی او نه ضرر رسولی شی تاسی ته (د هیڅ شی). نو افسوس (او هلاک) دی تاسی ته او هغه ته چه عبادت ئی کوئ بی له الله نو آیا نه لرئ تاسی دومره عقل هم (چه د خپلو افعالو په قباحت او بدی وپوهیږئ)

تفسیر: یعنی تاسی ته ښائی چه له ډیره شرمه وړئ، هغه بت چه یو لفظ هم نشی ویلی او نه د کوم احتیاج په وخت کښی مو په کار راځی او نه مو مدد کولی شی او د یوی ذری په اندازه نه څه نفع او نه څه ضرر دررسولی شی او نه ئی څه په واک (قبضه) او اختیار کښی شته هغو ته مو د خدائی درجه ورکړی ده آیا په دومره غټه خبره هم نشئ پوهیدی. (کله چه نمرودیان له مجادلی څخه عاجز شول د ابراهیم علیه السلام په سوځولو پسې شول)

قَالُوا حَرِّقُوهُ وَانصُرُوا آلِهَتَكُمْ إِنْ كُنْتُمْ فَعِلِينَ ﴿۹۶﴾

وویل (نمرودیانو) وسوځوئ تاسی دغه (ابراهیم) او مرسته (مدد) وکړئ تاسی د معبودانو خپلو که چیری یی تاسی کوونکی (د دی مرستی (مدد) د خپلو بتانو سره)

تفسیر: یعنی په بحث او مناظره ئی نشو پر کولی، اوس یوازی هم دغه یو صورت پاتی دی او هغه دا دی چه مونږ له خپلو معبودانو سره چه نه یوازی زمونږ سره بلکه له خپلو ځانونو سره هم مرسته (مدد) نشی کولی مرسته (مدد) وکړو او د دوی دښمن ته ډیره سخته سزا ورکړو که مونږ داسی ونشو کړی نو ګواکي هیڅ کار مو نه دی کړی. لکه چه د دغی مشوری سره سم داسی غوټه شوه چه ښائی حضرت ابراهیم علیه السلام په اور کښی وسوځاوه شی، ګواکي خرنګه چه

ابراہیم علیہ السلام د بتانو پہ ماتولو د دوی زرونه سوځولی وو دوی هم د هغه په بدل کښی د ده د سوځولو تجویز غوره کړ بالاخره دغه ګرد (تول) ظالمان سره تول شول او په ډیر اهتمام او بی رحمی سره ئی حضرت ابراهیم علیہ السلام په ډیر لوی لمبی وهونکی او سخت سوځوونکی اور کښی وغورځاوه .

(کله چه دوی ابراهیم په اور کښی وغورځاوه د الله تعالیٰ له لوری داسی حکم وشو)

قُلْنَا يَا كُوفِّي بَرِّدًا وَسَلَامًا عَلَىٰ إِبْرَاهِيمَ ﴿٤٩﴾

وویل مونږ ای اوره ! شه یخ او خاوند د سلامتیا پر ابراهیم باندی

تفسیر: یعنی اور ته تګونې حکم وشو چه په ابراهیم علیہ السلام یخ شه ! مګر دومره یخ هم مه شه ! چه له ډیری یخنی څه تکلیف ورته ورسپړی بلکه داسی برابر او معتدله شه چه د هغه ځان ښه په راحت شی .

تنبیه: د اور یخیدل پر ابراهیم علیہ السلام باندی د ده معجزه وه . د معجزی حقیقت هم دا دی چه الله تعالیٰ د خپل عام عادت پر خلاف، عادی سبب له مسیبه او مسیب له سبب څخه بیل کړی . دلته د احراق سبب (اور) موجود ؤ مګر مسیب پری مرتب نه شو د معجزی او نورو په متعلق زمونږ مفصل کلام په یوه مستقله مقاله کښی د «المحمود» د رسالی په څو شمارو کښی چاپ شوی دی . فلیراجع .

وَأَرَادُوا بِهِ كَيْدًا فَجَعَلْنَاهُمُ الْأَخْسَرِينَ ﴿٥٠﴾

او غوښتل (نمرودیانو) پر ابراهیم کید (مګر د سوځولو) نو وګرځول مونږ دوی سخت زیانکاران (چه پخپل فعل کښی کامیاب نشول) .

تفسیر: یعنی دوی د ابراهیم علیہ السلام بد غوښتل لیکن دوی په خپله په ناکامی، ذلت او زیان کښی پریوتل، د حق صداقت په ښکاره صورت څرګند (ښکاره) شو، او د الله تعالیٰ کلمه لوړه (اوچته) او علیا وګرځیده . قال (فی البحر المحيط) قد اکثر الناس فی حکایة ماجری لابراهم علیہ السلام والذی صح هو ماذکره الله تعالیٰ من انه علیہ السلام القی فی النار فجعلها الله علیه برداً وسلاماً .

وَنَجَّيْنَاهُ وَلُوطًا إِلَى الْأَرْضِ الَّتِي بَرَكْنَا فِيهَا لِلْعَالَمِينَ ﴿٥١﴾

او نجات مو ورکړ دغه (ابراهيم) ته او لوط ته (او بومو تلل دواړه چه غځی له عراقه) غمکي هغی ته چه برکت اچولی ؤ مونږ په هغی کښی دپاره د خلقو (چه شام دی)

تفسیر: یعنی حضرت ابراهیم مو سره د حضرت لوط علیهما السلام صحیح او سالم روغ رمت د شام ملک ته بوتلل چه هلته ډیر ظاهری او باطنی برکات د ودیعت په ډول (طریقه) ایښودل شوی دی.

وَوَهَبْنَا لَهُ إِسْحَاقَ وَيَعْقُوبَ نَافِلَةً

او ومویشل دغه (ابراهيم) ته (زوی) اسحاق او (لمسی) یعقوب زیات (سر) بیره د زوی پر غوښتنی د انعام په ډول (طریقه)

تفسیر: یعنی په زړوالی کښی ئی هلک غوښتی ؤ مونږ لمسی هم ورعطا کړ یعنی یعقوب علیه السلام.

وَكُلًّا جَعَلْنَا صَالِحِينَ ﴿٤٧﴾

او دغه ټول گرځولی دی مونږ نیکان (چه خلقو ته ئی لارښوونه کوله)

تفسیر: یعنی ابراهیم، لوط، اسحاق، یعقوب علیهم السلام په اعلیٰ درجه سره له نیکو بندگانو ځنی دی ځکه چه گرد (ټول) د الله تعالیٰ انبیاء دی او له انبیاءو څخه پورته بل څوک نیک او ښه کیدی نشی.

وَجَعَلْنَاهُمْ آيَةً يُهْدُونَ بِأَمْرِنَا

او گرځولی وو مونږ دوی (داسی) امامان چه سمه صافه لپاره ئی ښووله په حکم زمونږ سره (خلقو ته)

تفسیر: یعنی داسی کاملان وو چه د نورو تکمیل به ئی هم کاوه.

وَأَوْحَيْنَا إِلَيْهِمْ فَعَلِ الْخَيْرَاتِ وَإِقَامَ الصَّلَاةِ وَإِيتَاءَ الزَّكَاةِ

او وحی کبری وه مونږ دوی ته د کولو د خیراتونو (نیکو کارونو) او د قائمولو (سم اداء کولو) د لمانځه او د ورکولو د زکوٰۃ

تفسیر: یعنی هغوی ته مو وحی لېږلې وه چه په هغی کښی د دغو امورو تاکید هم ؤ خو نه یوازی دوی عاملان شی بلکه نور خلق هم د هغو ښو اعمالو په کولو باندی وگماری (ولمسوی) دغه د دوی علمی کمال شو.

وَكَانُوا النَّاعِمِينَ ﴿٤٣﴾

او وو دوی (تول) خاص مونږ ته عبادت کوونکی

تفسیر: یعنی شپه او ورځ به زمونږ په بندگی او عبادت کښی بوخت (مشغول) وو، بل کوم طرف ته به ئی سترگی نه اړولې، هم دغه د انبیاءو شان دی چه د دوی په هر کار کښی د الله تعالی د بندگی اشتراک هر ورو (خامخا) وی. دغه د دوی عملی کمال شو نو تاسی ای عربو چه د ابراهیم علیه السلام اولاد یی او د هغه د متابعت دعوی کوئ ولی د هغو د دی علمی او عملی کمالاتو متابعت نه کوئ؟ بلکه حقیقتاً ئی تابعان شئ!

وَلَوْ طَأَتِيْنَهُ حُكْمًا وَعِلْمًا

او لوط ته ورکړی ؤ مونږ ده ته حکم (نبوت) او پوهه

تفسیر: (لوطاً منصوب دی په فعل مقدر سره چه تفسیر ئی په آتینا سره شوی دی) یعنی داسی حکمت، حکومت، علم او فهم چه د انبیاءو له شان سره لایق وی.

وَنَجَّيْنَاهُ مِنَ الْقَرْيَةِ الَّتِي كَانَتْ تَعْمَلُ الْخَبِيثَ إِثْمَهُمْ كَانُوا قَوْمَ سَوَاءٍ فَيَقِيْنُ ﴿٤٤﴾

او نجات ورکړی ؤ مونږ دغه (لوط) ته له (خلکو د) کلی هغه چه وو هغوی چه کول به ئی عملونه خبیث ناپاکه بیشکه چه هغوی وو قوم د بدی نافرمان

تفسیر: له کلی غنچه مراد «سدوم» او بلکه د هغه ملحقات دی. د دی غای خلق په خلاف الفطرت کارونو مبتلا وو، د دوی قصه پخوا خو غایه تیره شوی ده.

وَادْخُلْنَاهُ فِي رَحْمَتِنَا إِنَّهُ مِنَ الصَّالِحِينَ ٤٥

او داخل کړی ؤ مونږ دی په رحمت خپل کښی، بیشکه دی له نیکانو څخه دی.

تفسیر: یعنی کله چه د لوط پر قوم باندی مو عذاب نازل کړ نو لوط مو د خپلو ملگرو سره د خپلی مهربانی او رحمت په څادر کښی پټ کړ خو د نیکانو او بدانو عاقبت او انجام بیل بیل سره څرگند (ښکاره) شی.

وَنُوحًا إِذْ نَادَىٰ مِنْ قَبْلُ فَاسْتَجَبْنَا لَهُ فَنَجَّيْنَاهُ وَأَهْلَهُ مِنَ الْكَرْبِ الْعَظِيمِ ٤٦ وَنَصَرْنَاهُ مِنَ الْقَوْمِ الَّذِينَ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا إِنَّهُمْ كَانُوا قَوْمَ سَوْءٍ فَأَغْرَقْنَاهُمْ أَجْمَعِينَ ٤٧

او (یاد کړه ای محمده! قصه د) نوح کله چه غږ ئی وکړ (په ښیرا د قوم خپل) پخوا (له دغو مذکوره ؤ انبیاء) یعنی پخوا له ابراهیم او لوط علیهما السلام څخه. پس قبول کړ مونږ ده ته (سوال د ده) نو نجات ورکړ مونږ ده ته او کورنی د ده ته له غمه لویه (چه د طوفان ویره او د کافرانو ضرر ؤ) او مرسته (مدد) مو وکړه له ده سره (په انتقام اخیستو د ده) له قومه هغه چه نسبت د دروغو ئی کړی ؤ آیتونو زموږ ته، بیشکه دوی وو قوم بد (ناکاره) نو غرق کړل مونږ دوی ټول.

تفسیر: نوح علیه السلام تر نهه نیم سوو کلونو پوری خپل قوم وپوهاوه او په دومره اوږده موده کښی ئی ډیری سختی او ربرونه (تکلیفونه) وگالل (برداشت کړل) خو په زړه پوری هېڅ اثر او نتیجه ئی څرگنده (ښکاره) نشوه بالاخره په تنگ راغی او داسی دعاء ئی وکړه ﴿إِنِّي مُقْلِبٌ فَاتِّمَرُ﴾ (۲۷) جزء د القمر د سورت (۱۰) آیت (۱) رکوع، او ﴿زَيْتُ لَكَتَدْرَعُ الْأَرْضِ مِنَ الْكِبَرَيْنِ دَكَاذًا﴾ (۲۹) جزء د نوح د سورت (۲۶) آیت (۲) رکوع، نو الله تعالی دغه

دعاء قبوله کره او کفار ئی په طوفان غرق کرل او نوح علیه السلام ئی د خپلو ملگرو سره د طوفان له هبیت او د کفارو له ضرر رسولو څخه صحیح او سلامت وویست. دغه قصه په مفصل دول (طریقه) پخوا تیره شوی ده.

وَدَاوُدَ وَسُلَيْمَانَ إِذْ يَحْكُمَانِ فِي الْحَرْثِ إِذْ نَفَشَتْ فِيهِ غَمَمُ الْقَوْمِ وَكُنَّا لِحَكْمِهِمْ شَاهِدِينَ ﴿۸۸﴾ فَفَهَّمْنَاهَا سُلَيْمَانَ ۖ وَكَلَّا اتَيْنَا حُكْمًا وَعِلْمًا ۚ

او (ياده کره ای محمده! قصه د) داؤد او سليمان کله چه حکم کاوه هغو دواړو په (دعوی او نزاع د) کښت (فصل) کله چه د شپې گډه شوی وه (بی له شپانه) په هغه (کښت) کښی رمه د (هغه) قوم او وو مونږ حکم د دوی ته حاضر پس ومو پوهاؤ په هغه (فتوی، فیصله) سليمان او هر یوه د دوی دواړو ته ورکړی ؤ مونږ حکم (نبوت) او پوهه

تفسیر: حضرت داؤد علیه السلام د الله تعالیٰ نبی ؤ، حضرت سليمان علیه السلام د ده زوی ؤ او هم د پاک الله تعالیٰ نبی ؤ، دغه پلار او زوی ته الله تعالیٰ پرته (علاوه) له نبوته حکومت، علم، حکمت، د فهم قوت او د فیصلو قدرت هم وربښلی ؤ، حضرت سليمان علیه السلام لا په هلك توب کښی داسی فوق العاده پخی خبری او ښایسته ویناوی کولی چه تول اوریدونکی به ورته حیران پاتی کیدل. د حضرت داؤد علیه السلام حضور ته داسی یوه دعوی وړاندی شوه چه د یوه سری په کښت (فصل) کښی د نورو خلقو میړی (گډی) د شپې گډی شوی وی او د هغه کښت (فصل) ئی تر پښو لاندی او زیانمن کړی ؤ، کله چه داؤد علیه السلام په دغه دعوی کښی غور وکړ وربښکاره شوه چه د دغو میړو (گډو) قیمت د هغه نقصان سره برابر او معادل دی چه هغه کښت (فصل) ته رسول شوی دی، نو داسی فیصله ئی صادره کړه چه «دغه میړی (گډی) دی د کښت (فصل) خاوند ته ورکړی شی!» حضرت سليمان علیه السلام وویل چه زما «نظریه او فیصله دا ده چه دغه د کښت (فصل) خاوند دی دغه میړی (گډی) له خپله ځانه سره وساتی او شودی دی وخورى او د میړو (گډو) خاوند دی د کښت (فصل) خدمت وکړی، تر څو چه کښت (فصل) خپل ډومبی حالت ته ورسیرى نو په دغه وخت کښی دی میړی (گډی) بیرته خپل خاوند او کښت (فصل) خپل خاوند ته وسپارل شی نو په دی ترتیب او صورت سره به دواړه له نقصان نه وژغورل (وساتل) شی» حضرت داؤد علیه السلام چه دا فیصله واوریده نو آفرین ئی ورته وویل او د خپل اجتهاد نه وگرځید، ځواکی د فقهی د اصولو په اصطلاح کښی ئی د سليمان علیه السلام

استحسان د خپل قیاس په مقابل کېږي قبول کړ. دغه فیصله چه پلار او زوی د مدعی او مدعی علیه په نسبت صادره کړه، الله تعالی ته ښکاره او معلومه وه او دغو دواړو ته پاک الله پوهه او د فیصلې قوت ورکړی ؤ لیکن الله په اصل حقیقت حضرت سلیمان علیه السلام پوه کړ او حضرت سلیمان علیه السلام هغی نتیجی ته ورسید چه د الله تعالی په نزد اصلاح او اصبوب ؤ او بالاخره داؤد علیه السلام هم هغه ومنله. له دغی واقعی څخه ښکاره شوه سره له دی چه انبیاء الله علیهم السلام سلطنت ته ورسیدي خو بیا هم د خلق الله دیرو وړو وړو معاملو ته هم داسی توجه کوی لکه چه لویو لویو کارونو ته اهمیت ورکوی.

وَسَخَّرْنَا مَعَ دَاوُدَ الْجِبَالَ يُسَبِّحْنَ وَالطَّيْرُ

او تابع کړی وو مونږ له داؤد سره غرونه چه تسبیح به ئی ویلی او (هم داسی تابع کړی وو مونږ) مرغان هم (چه تسبیح به ئی ورسره ویلی)

تفسیر: حضرت داؤد علیه السلام د ډیر ښه غږ او د خواږه آواز خاوند ؤ د نبوت په هغه مؤثر او اغیزه ناک (اثرناک) غږ چه ده په خپل طبیعی جوش سره زیور شریف لوست یا د پاک الله په تسبیح او تحمید کېږي مشغولیده نو غرونو، مرغانو او نورو حیواناتو به هم د هغه د غږ په متابعت په لوستلو پیل (شروع) کاوه.

وَكُنَّا فَعِلِينَ ﴿٤٩﴾

او وو مونږ کوونکي (د داسی کارونو)

تفسیر: یعنی تعجب مه کوه چه تیري (کتی) او مرغان به غرنګه تهلیل او تسبیح وائی. دغه ټول کارونه مونږ لا پخوا کړی وو. ښه! زمونږ د لامحدود قدرت له مخی آیا دغه خبری څه مشکلی او مستبعدی ګڼلی کیدی شی بلکه نه نشی کیدی!

وَعَلَّمْنَاهُ صَنْعَةَ لَبُوسٍ لَّكُمْ لِيُحْصِنَكُمْ مِنْ بَأْسِكُمْ

او ښوولی ؤ مونږ دغه (داؤد) ته جوړول د زغری تاسی ته دپاره د دی چه وساتی تاسی (دا زغره ای انسانانو) له ضرره د جنگ (د دښمنانو) ستاسی

تفسیر: الله تعالی د حضرت داؤد علیه السلام په لاس کېږي اوسپنه د موم په شان پسته او نرمه

گرځولی وه ده به هغه سره تاووله او نهایتی سپکی مضبوطی او ښکلی زغری به ئی جوړولی چه د جنگ په وخت کښی به تری کار اخیست کیده .

فَهَلْ أَنْتُمْ شَاكِرُونَ ﴿۸۷﴾

پس آیا یی تاسی شکر کوونکی (یعنی شکر وکړئ).

تفسیر: یعنی ستاسی د گټی دپاره مونږ د داؤد علیه السلام په ذریعه داسی عجیب صنعت راویست نو تاسی ښه فکر وکړئ چه د دی راز (قسم) نعمتونو تاسی څه شکر ادا کوئ؟

وَلِسُلَيْمَانَ الرِّيحَ عَاصِفَةً تَجْرِي بِأَمْرِهِ إِلَى الْأَرْضِ الَّتِي بَرَكْنَا فِيهَا

او (تابع کړی ؤ مونږ) سلیمان ته باد توند (تیز) چه روانیده په حکم د ده (سلیمان او رساوه به ئی) ځمکی (د شام ته) هغی ته چه برکت ایښی ؤ مونږ په هغی کښی،

تفسیر: حضرت سلیمان علیه السلام داسی دعاء کړی وه ﴿رَبِّ اغْفِرْ لِي وَلِقَاسِي إِنَّكَ بِتَوْبِي وَأَعْمَالِي خَبِيرٌ﴾ ۲۳ جزء د (ص) د سورت (۳۵) آیت (۳) رکوع نو الله تعالیٰ

هوا او پیریان د ده تابع کړی وو. حضرت سلیمان علیه السلام داسی یو تخت تیار کړی ؤ چه د دولت له اعیانو او مشرانو سره به پری کیناسته او ضروری لوازم او سامان به ئی هم له خپل ځان سره اخیستل بیا به هوا راتله او هغه تخت به ئی په ډیره چابکی پورته کاوه، کله چه به هغه په مناسبه اندازه له ځمکی څخه پورته کیده بیا به هوا نرمیده او له ضرورت سره سم به کمی او زیاتۍ پکښی پیدا کیده لکه چه د (ص) د سورت په (۳۶) آیت (۳) رکوع (۲۳) جزء کښی راغلی دی ﴿وَمَا كُنَّا بِأَعْيُنِنَا﴾ له «یمن» څخه «شام» ته او له شام څخه یمن ته چه د یوی میاشتی لاره ده په (۵) گریو (گینتو) کښی رسیده تعجب دی چه د نن ورځی د عجیبو او غریبو هوایی جهازونو په زمانه کښی هم ډیر منحرفین له دی دول (طریقه) واقعاتو څخه انکار کوی آیا هغه کار چه نن ورځ ئی یورپ والا د بخار او برق او نورو په ذریعه کولی شی، الله تعالیٰ ئی د خپل یو نبی له امله (وجی) په خپل قدرت سره نشی کولی بلکه کولی ئی شی.

وَكُنَّا بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمِينَ ﴿۸۱﴾

او یو مونږ په هر شی عالمان،

تفسیر: یعنی چه چا ته څه قسم امتیاز ورکول مناسب دی او له هوا او له نورو عناصرو څخه په څه ډول (طریقه) سره کار اخیستل کیدی شی.

وَمِنَ الشَّيْطَانِ مَنْ يَغْوُصُونَ لَهُ وَيَعْمَلُونَ عَمَلًا دُونَ ذَلِكَ

او (تابع کړی وو مونږ ده ته) ځینې له شیطانانو څخه هغه چه غوتی به ئی وهلی (په سیند کېښی) د ده دپاره او کول به ئی (نور ډیر) کارونه بی له دی نه

تفسیر: له شیطاینو څخه مراد سرکش پېریان دی، دوی د حضرت سلیمان علیه السلام له لوری مامور وو چه په لویو لویو سیندونو کېښی غوپی وهی او مرغری، جواهر او نور بحری حاصلات د هغو له تل څخه راوکاږی، او په دغو پېریانو په ودانیو او نورو عمرانی کارونو کېښی سخت او درانه کارونه وکړی د یوه لوی حوض په اندازه د مسو لکنونه (خانکونه) او لوی لوی دیگونه به ئی پری جوړول چه له سره به له خپله ځایه چا نشو خوځولی او له یوه ځایه بل ځای ته به ئی پری ډول او بارول او لاندی باندی به ئی سره کول او له ډیرو سختو څخه سخت کارونه به ئی تری اخیستل معلومیږی هغه حیرانونکی کارونه چه الله تعالی په دی زمانه کېښی د مادی قوتونو په واسطه کوی دغه کارونه به ئی په هغه وخت کېښی د مخفی او روحی قوتونو په ذریعه کول.

وَكُنَّا لَهُمْ حَفَظِينَ ﴿۸۷﴾

او وو مونږ دوی لره ساتونکی (له فساد څخه)

تفسیر: یعنی مونږ په خپل کامل قدرت دغه شیطاین په داسی شان د حضرت سلیمان علیه السلام په قبضه او قید کېښی تینگ، مضبوط او بند ساتلی وو چه هر څه ئی غوښتل هغه به ئی ورباندی د بیگار په ډول (طریقه) کول او دوی له سره حضرت سلیمان ته هیڅ یو ضرر نشو رسولی که نه د بنیادم به څه زور او قوت وی چه داسی یو شریر مخلوق په خپله قبضه کېښی په سختو ځنځیرونو کېښی بند وساتی ﴿وَالَّذِينَ يُقْرِئُونَ فِي الْأَصْفَادِ﴾ (۲۳) جزء د (ص) د سورت (۳۸) آیت ۳ رکوع.

وَاَيُّوبَ اِذْ نَادٰى رَبَّهُ اِنِّىْ مَسْنٰى الصُّرُوْا اَنْتَ اَرْحَمُ الرَّحِيْمِيْنَ ﴿٨٦﴾
 فَاسْتَجَبْنَا لَهُ فَكَشَفْنَا مَا بِهِ مِنْ ضُرٍّ وَاَتَيْنَاهُ اَهْلَهُ
 وَمِثْلَهُمْ مَعَهُمْ رَحْمَةً مِّنْ عِنْدِنَا

او (یاده کره ای محمده! قصه د) ایوب کله چه ندا غږ ئی وکړ رب خپل ته چه بیشکه زه رسیدلی دی ماته ضرر (رنځ او سختی په بدن کېږي) او ته ډیر مهربان ئی له ټولو مهربانانو څخه. پس قبوله کره مونږ دعاء د ده پس لری کره مونږ هغه چه ؤ په ده باندی له (بدنی او مالی) ضرره او ورکړه مونږ دغه (ایوب) ته اهل د ده او په مثل د هغوی له هغوی سره په رحمت سره له نژده زمونږ

تفسیر: حضرت ایوب علیه السلام ته الله تعالیٰ په دنیا کې له هر حیثه آرامی او هوسانی (راحت) ورکړی وه ځمکه، کښت، (فصل) مال مالدارۍ، مریان، وینځی، صالح اولاد او ښه په زړه پوری ښځه ئی ورکړی وه حضرت ایوب علیه السلام د الله تعالیٰ لوی شکر کوونکی بنده وو. لیکن الله تعالیٰ دی په ابتلاء او ازموینه کې واپاوه کښتونه (فصلونه) ئی وسوځیدل، رمی او گلی ئی تباہ شوی، اولاد ئی تر چت لاندی مړه شول، ټول دوستان آشنایان او خپلوان تری بیل شول، د ده په وجود سختی دانی وختلی او چینجی ئی وکړل له دغومره مالونو، شتو، نوکرانو، خپلو او خپلوانو څخه یواځی د ده یوه ښځه ورسره ملگری پاتی وه بالاخره دغه خواره هم ستړی ستومانه او زړه تنگی شوه مگر حضرت ایوب علیه السلام همغسې چه په نعمت کې د پاک الله شکر کوونکی بنده ؤ په زحمت او ابتلاء کې هم صابر پاتی شو کله چه د ده تکلیف او اذیت او د دښمنانو شماتت له حده تیر شو بلکه دوستانو هم په داسی ویناؤ باندی شروع وکړه چه یقیناً ایوب علیه السلام د کومی داسی سختی گناه مرتکب شوی دی چه د هغی له اثره په داسی سخته بلا اخته دی نو دلته حضرت ایوب علیه السلام لاس په دعا شو چه ﴿وَاَيُّوبَ اِذْ نَادٰى رَبَّهُ اِنِّىْ مَسْنٰى الصُّرُوْا اَنْتَ اَرْحَمُ الرَّحِيْمِيْنَ﴾ هم دا چه ده د خپل رب په دربار کې دا سوال وکړ. سم د لاسه د رحمت سیند په جوش او چپو شروع وکړه الله تعالیٰ ده ته د مرو اولادونو پر غای یو په دوه اولادونه ورکړل او د ځمکی څخه ئی چینه راویستله حضرت ایوب علیه السلام له هغی څخه اوبه وڅښلی او هم ئی ورباندی ولېل سم د لاسه روغ رمت شو او ټول تکلیفونه ئی لری شول لکه چه په حدیث کې راغلی دی د سرو زرو ملخان ئی ورباندی وورول، لنده دا چه له هر حیثه ورته د ارامتیا اسباب برابر شول.

غیڻی مفسرین داسی لیکي چه هغه مړه اولادونه ئی بیرته ورته ژوندی کرل او په مثل د هغو نمسی ئی چه مړه شوی وو بیرته ورته ژوندی کرل.

وَذِكْرَىٰ لِلْعَالَمِينَ ﴿٨٢﴾

او نصیحت دپاره د عبادت کوونکو (هر څوک چه داسی صبر کوی هم داسی نتیجی به هم مومی)

تفسیر: یعنی په ایوب علیه السلام د دغی مهربانی کیدلو په اثر ټولو بندگی کوونکو ته لوی پند او نصیحت او یو مهم یادگار پاتی شو چه هر کله په کوم یو نیک بنده په دنیا کښی کومه تنگسه یا مصیبت راشی ښائی چه د ایوب علیه السلام په شان صبر، استقامت، ثبات او استقلال وښی او یوازی خپل پروردگار ته دعاء او نداء وکړی یقین دی چه الله تعالیٰ به پری د عنایت نظر وکړی او یوازی د داسی یوی ابتلاء له لیدلو څخه نه ښائی چه څوک داسی گومان وکړی چه البته دغه بنده د الله تعالیٰ په دربار کښی مبعوض دی

وَإِسْمَاعِيلَ وَإِدْرِيسَ وَذَا الْكِفْلِ كُلٌّ مِنَ الصَّابِرِينَ ﴿٨٥﴾

او (یاده کړه ای محمده! قصه د) اسمعیل او ادريس او ذوالکفل، دغه ټول دی له صبر کوونکو څخه (په طاعت او مصیبت او له معصیت څخه)

تفسیر: یعنی دغه نیک بنده گان می یاد کړئ د اسمعیل او ادريس علیهما السلام ذکر پخوا له دی نه د (مریم) په سورت کښی تیر شو د «ذوالکفل» په نسبت اختلاف دی چه نبی ؑ لکه چه د انبیاءو په ډله کښی د هغه له یادولو څخه څرگندیږی نو دغه به یا الیاس یا یوشع یا زکریا وی یا یوازی یو صالح سړی ؑ. وائی چه دی د یو چا ضامن شوی ؑ او د هغه له امله (وجی) شو کاله بندی پاتی شو او خاص د خدای جل جلاله دپاره ئی دغه تکلیف وگاله (برداشت کړو) .

تنبیه: د امام احمد په مسند او جامع الترمذی کښی د یو سړی قصه راغلی ده چه پخوا ډیر سخت بدکار، فاسق او فاجر ؑ او وروسته تائب شو الله تعالیٰ په هم دی دنیا کښی د هغه د مغفرت زیری خلقو ته ورکړ د هغه نوم په حدیث کښی «کفل» راغلی دی ظاهراً دا هغه ذوالکفل نه دی چه د هغه ذکر په قرآن کښی راغلی دی، والله اعلم. زمونږ د زمانی د غیڼو مصنفینو خیال دی چه ذوالکفل هم هغه دی چه ورته «حزقیل» هم وائی (والله تعالیٰ اعلم).

وَأَدْخَلْنَاهُمْ فِي رَحْمَتِنَا إِنَّهُمْ مِنَ الصَّالِحِينَ ﴿٨٩﴾
 وَذَالتُنُونُ إِذْ ذَهَبَ مُغَاضِبًا فَظَنَّ أَنْ لَنْ نَقْدِرَ عَلَيْهِ
 فَنَادَى فِي الظُّلُمَاتِ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ سُبْحَنَكَ
 إِنَّي كُنْتُ مِنَ الظَّالِمِينَ ﴿٩٠﴾

او داخل کړی وو مونږ دوی په رحمت خپل کښی (چه نبوت او جنت دی) بیشکه چی دوی دی له صالحانو نیکانو کاملانو او (یاد کړه ای محمده ! قصه د) خاوند د ماهی کله چه لار حال دا چه په قهر ؤ (په قوم خپل) پس گومان ئی وکړ چه له سره به نشو مونږ قادر په نیولو د ده (یا گومان ئی وکړ چه له سره به تنگی نه راولو په ده.) پس غږ ئی وکړ په تیارو کښی (داسی) چه نشته بل برحق معبود مگر ته ئی (یوازی) پاکی ده تا ته له عیبونو بیشکه چه زه وم له ظلم کوونکو څخه (په خپلو تللو کښی بی له اذن څخه)

تفسیر: یونس علیه السلام ته ئی «ذالنون - ماهی والا» وویل چه لنده قصه ئی دا ده الله تعالیٰ یونس علیه السلام د «نینوی» د ښار په طرف چه د موصل له مربوطاتو څخه دی مبعوث کړی ؤ چه د هغه غای خلق له بت پرستی څخه منع کړی او د حق په طرف بلنه ورکړی مگر هغوی له سره د یونس علیه السلام خبرو ته غوږ کینښود بلکه ورځ په ورځ د دوی عناد او تمرد لا پسی زیاتیده آخر حضرت یونس علیه السلام د هغوی په حق کښی ښیرا وکړه او دی پخپله د دوی له ناپاکو حرکاتو څخه خفه او په ډیر قهر او غضب سره له ښاره ووت او د الله تعالیٰ حکم ته ئی انتظار ونه کړ او له خپل قوم سره ئی وعده وکړه چه درې ورځی وروسته به پر تاسی د الله تعالیٰ عذاب نازل شی، د یونس علیه السلام د وتلو څخه وروسته د ده قوم وپوهید چه د نبی ښیرا بی اثره نه پاتی کیږی او هر ورو (خامخا) پر مونږ آفت نازلیدونکی دی، ممکن چه د عذاب څه آثار به هم دوی ته ورڅرگند شوی وی نو ځکه دوی گرد (تول) سره وویږیدل. لوی واره سره له حیواناتو له خپلو کورونو څخه ووتل او په یوه ځنگل کښی ننوتل او میندی له کوچنیانو (بچو) څخه بیلې کړی شوی او گرد (تول) الله تعالیٰ ته په ژړا او واویلا شول، د کوچنیانو (ماشومانو) میندی، لوی او واره تول داسی په ژړا او انگولا شول چه تول صحرا او بیدیا د دوی له شور او غوغا، زاری او دعاگانو څخه ډکه شوه، او د دغه ښار گردو (تولو) خلقو په ډیر اخلاص او صداقت سره توبه وویستله او تول بتان ئی مات کړل او د الله تعالیٰ د اطاعت او عبادت کلک عهد ئی وکړ او د حضرت یونس علیه السلام په لتون کښی شول که چیری مو وموند نو د ده د حکم

او ارشاد متابعت به کوو، نو الله تعالى هغه راتلونکی عذاب د دوی له سره ستون (واپس) کړ. لکه چه جزء ۱۱ د یونس د سورت په ۹۸ آیت (۱۰ رکوع) کښی ئی ویلی دی ﴿قُلْ لَا كُفْرَ إِلَّا كُفْرًا أَتَىٰ الْأَوَّلَ يُنْصَرَفُ إِلَىٰ الْآخِرِ فِي السَّيْرِ وَاللَّهُ يَتَعَفَّوهُ إِلَىٰ حَبِيبٍ﴾ له یوی خوا چه یونس علیه السلام له خپلی قریبی څخه ووت او له یوی ډلی سره په یوی بیري کښی سور شو کله چه دغه بیري د سیند منځ ته ورسیده د دویدلو نښی پکښی څرگندی شوی، بیري چلوونکی د بیري د سپکولو په چرت (خیال) کښی شو او داسی ئی غوښتل چه کوم یو سری دی په سیند کښی وغورځاوه شی یا له خپلو مفروضاتو سره سم ئی داسی گومان وکړ چه په دغی بیري کښی داسی کوم مرئی سور دی چه له خپل بادر (مالک) څخه تښتیدلی دی نو ځکه د داسی سری د معلومولو له پاره ئی چه په سیند کښی وغورځول شی پچه (قرعه) واچوله نو دغه پچه (قرعه) د یونس علیه السلام په نامه ووته او دوه دری ځلی دغه وضعیت تکرار شو خو هر ځل به د هم دغه یونس علیه السلام په نامه پچه (قرعه) راوتله، د دغه وضعیت په لیدلو، یونس علیه السلام خپل ځان سیند ته وغورځاوه، سم د لاسه یو ماهی راغی او هغه ئی ښوی (روغ) تیر کړ، الله تعالى ماهی ته حکم وکړ چه یونس پخپله گیده کښی وساته چه د هغه یوه وښته ته ضرر ونه رسیږی، دا ستا روزی نه ده بلکه مونږ ستا گیده ده دپاره بندیخانه گرځولی ده، دی پکښی محفوظ وساته، په دغه وخت کښی یونس علیه السلام د الله تعالى په دربار کښی داسی دعاء وکړه ﴿لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ سُبْحَانَكَ إِنِّي كُنْتُ مِنَ الظَّالِمِينَ﴾ او په خپله خطا ئی اعتراف وکړ چه بیشکه ما تلوار وکړه، او ستا د حکم راتگ ته می انتظار ونه کړ او په خپل سر می خپل امت او د هغوی ښار پری ښود، که څه هم د یونس علیه السلام دغه غلطی یوه اجتهادی غلطی وه چه د امت دپاره معاف ده مگر د انبیای تربیت او تهذیب له عامو خلکو څخه ممتاز وی په داسی یوه معامله کښی چه د وحی د نزول امید وی بی له انتظاره د ښار څخه وتل او خپل قوم بی سره پریښودل د یوه نبی له شان سره لایق نه ؤ (فنادی فی الظلمات - پس غږ ئی وکړ په تیارو کښی یعنی د سیند په ژورو او د ماهی په گیده او د شپې په تیارو کښی، داسی چه ﴿لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ سُبْحَانَكَ إِنِّي كُنْتُ مِنَ الظَّالِمِينَ﴾ چه نشته بل برحق معبود مگر هم دا ته ئی، پاکي ده یوازی تاته له عیبونو بیشکه زه وم له ظلم کوونکو څخه په تگ خپل کښی) یعنی زما خطا راوښته بیشکه چه له ما ځینی غلطی صادره شوی ده په هم دغه حرکت دغه سختی او ابتلا پری راغله، خو ئی توبه وویسته او نجات ئی وموند او هغه ماهی د الله تعالى په اراده د سیند غاړی ته خپله خوله د باندی وویسته او دی ئی روغ رمت له خپلی گیدی څخه د باندی وغورځاوه دی خپل قوم ته روغ او جوړ بیرته ورغی او په خپله هم هغه مقدسه وظیفه مشغول شو ﴿فَلَمَّا أَنْ كُنْتُمْ فِي الْفُلِ﴾ پس گومان ئی وکړ، (الخ) یعنی داسی خیال ئی وکړ چه مونږ به په دغه حرکت له ده څخه هیڅ یوه پوښتنه نه کوو یا داسی له مونږ څخه وتښتید لکه چه څوک داسی گومان وکړی چه اوس به می هیڅوک ونه نیولی شی او نه به می بیرته راوستی شی گواکی چه دی له هغه کلی څخه ووت لکه چه زمونږ له قدرت

نه ووت، دا مطلب نه دی چه معاذ الله یونس علیه السلام به په واقع کښی داسی خیال کړی وی، داسی خیال خو د یوه ادنیٰ مؤمن په زړه کښی هم نه پیدا کیږی بلکه مطلب دا دی چه دغه صورت حال داسی ؤ چه له هغه څخه داسی یوه مفکوره پیدا کیدی شوه. د الله تعالیٰ عادت دی چه دی د کاملینو یو ډیر ادنیٰ ښوئیدل په ډیره سخته پیرایه (اسلوب) سره اداء کوی لکه چه مونږ پخوا له دی نه په څو څو ځایونو کښی لیکلی دی او په دی سره د کاملینو تنقیص نه بلکه د دوی شان او جلال څرگندیږی چه د دومره عظمت سره سره ولی دومره لږ هم وښوئیږی.

فَاسْتَجَبْنَا لَهُ وَنَجَّيْنَاهُ مِنَ الْغَمِّ وَكَذَلِكَ نُصْحِي الْمُؤْمِنِينَ ﴿٨٨﴾

پس قبوله کړه مونږ دعاء د دغه (یونس) او نجات مو ورکړ دغه (یونس) ته له غمه (د سیند او ماهی) او هم داسی (چه یونس ته مو نجات ورکړ) نجات ورکړو مونږ مؤمنانو ته

تفسیر: یعنی نجات د یونس علیه السلام سره مخصوص نه دی هر هغه ایمان داره چه په هم دغه شان مونږ وپولی مونږ هغه ته هم له بلیاتو څخه نجات ورکړو. په احادیثو کښی د دی دعاء ډیر فضیلت راغلی دی او امت د سختیو او مصیبتونو په وخت کښی تل دغه دعا ډیره مجربه موندلی ده.

وَزَكَرِيَّا إِذْ نَادَىٰ رَبَّهُ رَبِّ لَا تَذَرْنِي فَرْدًا وَأَنْتَ خَيْرُ الْوَارِثِينَ ﴿٨٩﴾

او (یاده کړه ای محمده! قصه د) زکریا کله چه غږ وکړ رب خپل ته (داسی چه) ای ربه زما مه پرېږده ما یوازی (بی اولاده) او ته ئی غوره له (مړدو (تولو)) وارثانو نه.

تفسیر: یعنی داسی اولاد راکړی چه وروسته له ما د قوم دینی خدمت وکړی شی او زما د دغو تعلیماتو د خورولو د عهدی څخه ووتلی شی. لکه چه د مریم د سورت په تفسیر کښی مو لیکلی دی کله چه زکریا علیه السلام داسی وارث غوښته چه په «یرثنی ویرث من آل یعقوب» (د مریم (۱) رکوع) کښی مذکور دی نو د هغه په تناسب سره ئی الله تعالیٰ هم په دغه نامه سره یاد کړ.

فَاسْتَجَبْنَا لَهُ وَوَهَبْنَا لَهُ يَحْيَىٰ وَأَصْلَحْنَاهُ زَوْجَهُ إِنَّهُمْ كَانُوا يُسْرِعُونَ فِي الْخَيْرَاتِ وَيَدْعُونَنَا رَغَبًا وَرَهَبًا وَكَانُوا لَنَا خَشِيعِينَ ﴿٩٠﴾

پس قبوله کره مونږ دعاء د دغه (زکریا) او ومو بانه دغه (زکریا) ته یحییٰ او صالحه مو کره ده ته ښځه د ده (د ولادت له پاره له شندوالی څخه وروسته) بیشکه دغه (مذکور انبیاء) وو دوی چه تلوار به ئی کاوه په (کولو د نیکو عملونو او طلب) د خیراتونو او بللو به ئی مونږ له جهته د مینې (د ثواب) او له جهته د ویری (د عذاب) او وو دوی خاص مونږ ته ویریدونکی متواضع

تفسیر: یعنی الله تعالیٰ د حضرت زکریا علیه السلام شنده ښځه پخپل فضل او کرم سره د ولادت وړ (لائق) او قابله وگرځوله. ځینی متصوفین وائی هر څوک چه پاک الله د خوف یا د توقع له امله (وجی) یاد کری هغه اصلی محب نه دی له دغه آیت نه د دغی مفکوری غلطی څرگندیږی له انبیاءو څخه پورته د الله تعالیٰ محب څوک کیدی شی.

وَالَّتِي أَحْصَنَتْ فَرْجَهَا فَنَفَخْنَا فِيهَا مِنْ رُوحِنَا وَجَعَلْنَاهَا وَابْنَهَا آيَةً لِلْعَالَمِينَ ﴿۴۱﴾

او (یاده کره ای محمده! قصه د) هغی (جینئ مریمی) چه پاک ئی ساتلی وړ اندام خپل (له نکاح او له سفاح څخه) پس پوکر مونږ په (مگریوان د) هغی کښی له روحه خپله او ومو وگرځوله دغه (مریمه) او زوی د دی (عیسیٰ) دلیل (د کامل قدرت خپل) دپاره د خلقو

تفسیر: یعنی د حضرت بی بی مریمی رضی الله تعالیٰ عنها په نس کښی چه له نکاح او سفاح او له حلالو او حرامو دواړو طریقو څخه محفوظه وه حضرت عیسیٰ علیه السلام ئی «چه په روح الله» سره ملقب دی پیدا کړو د حضرت عیسیٰ علی نبینا وعلیه الصلوٰة والسلام د آیت او دلیل والی ذکر پخوا له دی نه د آل عمران او د مریم په سورتونو کښی بیان شوی دی.

إِنَّ هَذِهِ أُمَّتُكُمْ أُمَّةً وَاحِدَةً وَأَنَا رَبُّكُمْ فَاعْبُدُونِ ﴿۴۲﴾

په تحقیق دا ملت (د توحید ملت او د اسلام دین) ستاسی، ملت یو دی (چه په دغه دین متفق دی قول انبیاء) او زه رب ستاسی یم پس عبادت کوئ زما (خاص نه د بل).

تفسیر: یعنی الله تعالیٰ یو دی او ستاسی د دین اصول هم یو دی، گرد (تول) انبیاء علیهم السلام هم د دین په اصولو کښی داسی سره یو دی چه هر هغه تعلیم چه یو ئی ورکوی هغه بل هم د هغه تصدیق او تائید کوی کوم اختلافات چه په فروعو کښی د زمانی او مکان د اختلاف له کبله (وجی) منځ ته راځی هغه عین مصلحت او حکمت دی، مذموم اختلاف هغه دی چه په اصولو کښی وی. نو ځکه لازمه ده چه تول سره په گډه د خدای جل جلاله بندگی وکړو او په کومو اصولو کښی چه تول انبیاء سره متفق دی هغه تول په یو طاقت ټینگ ونیسو.

وَتَقَطَّعُوا أَمْرَهُمْ بَيْنَهُمْ

او توتی توتی کر (دغو پخوانیو امتونو) کار (د دین) خپل په منځونو خپلو کښی،

تفسیر: مونږ خو د اصولو په اعتبار تولو ته یو دین ورکړی ؤ خو خلقو پکښی په خپله اختلاف پیدا کړ او هغه دین ئی سره توتی توتی کړ او په خپلو کښی ئی سره نفاق او شقاق پیدا کړ.

كُلُّ الْيَنَارِ جُؤْنَ

تولی فرقی مونږ ته راتلونکی دی (نو جزا به ورکړو دوی ته)

تفسیر: یعنی کله چه زمونږ حضور ته راشی نو تول اختلافونه به هلته سره فیصله شی. هر یوه به د هغه د عملونو جزاء ورکړی شی چه تفصیل به ئی په راتلونکی آیت کښی راشی.

فَمَنْ يَعْمَلْ مِنَ الصَّالِحَاتِ وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَلَا كُفْرَانَ لِسَعْيِهِ وَإِنَّا لَهُ كَاتِبُونَ

پس هر څوک چه عمل وکړی له نیکو (کارونو) څخه حال دا چه دی مؤمن وی نو نشته بی قدری ضیاع د کوشش د ده (او زیار (محنت) ئی نه ضایع کیږی) او بیشکه مونږ دغه (کوښښ د ده) لره لیکونکی یو.

تفسیر: یعنی د هیجا محنت او زیار (کوشش) نه ضایع کیږی، د نیکی خوږه میوه به مؤمنانو ته ورسیدی، هیڅ یوه نیکی به هم نه ضایع کیږی. هر وړوکی او لوی عمل مونږ د دوی په عملنامه کې لیکو چه د قیامت په ورځ کې به پرانستلی شی.

وَحَرَمٌ عَلَى قَرْيَةٍ أَهْلَكْنَاهَا أَنَّهُمْ لَا يَرْجِعُونَ ﴿٩٥﴾ حَتَّىٰ إِذَا
فُتِحَتْ يَأْجُوجُ وَمَأْجُوجُ وَهُمْ مِنْ كُلِّ حَدَبٍ يَنْسِلُونَ ﴿٩٦﴾

او حرام (منع) دی پر (اهل د) هر هغه کلی چه هلاک کړی دی مونږ دوی لره (دا کار) چه بیشکه دوی به نه راځی بیرته (مونږ ته د جزاء یا چه راشی بیرته دنیا ته د توبی او معذرت دپاره). تر هغه پوری کله چه پرانستلی شی یا جوج او مأجوج (او دیوال ئی له مخه لری شی) او دوی به له هری لوری (وچتی) څخه ګرندی راکوزیږی،

تفسیر: لومړی د نجات موندونکو مؤمنانو ذکر ؤ بالمقابل په دی آیت کې د هلاک کیدونکو کفارو ذکر دی یعنی هغه کفار چه د هغو دپاره تالا کیدل او هلاک او تباهی مقدره شوی ده نو هغوی له سره له خپل کفر او عصیان څخه لاس نه اخلی او نه توبه وباسی او نه د الله تعالیٰ په طرف رجوع کوی او نه کله هغوی بیرته دنیا ته په دی مقصود راوستل کیدی شی چه دلته د خپلو تیرو تقصیراتو تلافی وکړی نو هغوی څرنګه د خپل خلاصون او نجات توقع کولی شی د هغوی دپاره خو یوازی یو وخت باقی دی کله چه هغوی دوهم ځلی ژوندی او د پاک الله په طرف رجوع کوی او پر خپلو تجاوزاتو او تقصیراتو معترف کیږی او د ندامت او پشیمانی اظهار کوی مګر په هغه وخت کې به پشیمانی هیڅ په کار ورنشی، دغه د قیامت وخت دی چه د هغه له نژدی مبادیو څخه یو د «یا جوج مأجوج» خروج دی چه د عیسیٰ علیه السلام له نزول څخه وروسته به د «ذوالقرنین» سد ماتوی او د یا جوج مأجوج لښکر به لوی هجوم او یرغل (حمله) راوړی دغه خلق به د خپل کثرت او ازدحام له کبله (وجی) په ټولو لورو (وچتو) او ژورو (ځکنه) داسی خواړه شی چه څوک هری خوا ته سترګی اړوی نو دوی به وینی، د دوی دغه بی مثله سیلاب او هجوم به په داسی شدت ګرندی راروان وی چه هیڅ یو انسانی قدرت به د دوی مخه نشی نیولی او داسی به ښکاری چه د هری یوی غونډی او هر یوه غره نه د دوی لښکری راښوئیږی او رارغری، د «الکھف» د سورت په آخر کې مونږ د دی قوم په باب څه لیکلی دی هلته دی وکتلی شی.

وَأَقْتَرَبَ الْوَعْدُ الْحَقُّ فَاذْهَبِي شَاخِصَةً أَبْصَارُ الَّذِينَ كَفَرُوا وَيُؤَيِّنَا قَدْ كُنَّا فِي غَفْلَةٍ مِّنْ هَذَا بَلْ كُنتَا ظَالِمِينَ ﴿٩٤﴾

او نژدی شوه وعده حقه (قیامت) پس ناخاپه قصه دا ده چه تیغی (بوتی) به وتلی پاتی وی سترگی د هغو کسانو چه کافران شوی دی، (او وائی به) ای هلاکه زمونږ راحضر شه دغه دی وخت دی په تحقیق وو مونږ په غفلت کښی له دغی ورځی (له حق وعدی په دنیا کښی) بلکه وو مونږ ظالمان (په خپل ځان په کفر سره)

تفسیر: یعنی کله چه د جزاء او سزاء وعده رانژدی شی په دغه وخت کښی به د منکرانو سترگی د هیبت او ویری له شلته ردی بدی، تیغی او بوتی ختلی وی. او په خپل جهل او غفلت به د افسوس او حسرت نه منکولی مروړی او وائی به افسوس چه مونږ له داسی لوئی ورځی څخه ولی بی خبره او غافل پاتی شوی وو چه په دغسی سختیو او مصیبتونو کښی مبتلا او اخته شوو، کاشکی مونږ په دنیا کښی له دغه آفت څخه د نجات څه فکر کړی وی.

﴿بَلْ كُنتَا ظَالِمِينَ﴾ بلکه وو مونږ ظالمان په خپل ځان په کفر سره (یعنی دی ته مونږ څنگه بی خبری ولی شو ځکه چه انبیاء علیهم السلام خو په صافو ښکاره و الفاظو سره مونږ ته له دغی ورځی او له دغی لوئی پیښی څخه خبر راکړی و لیکن مونږ په خپله پخپلو ځانونو ظلم او تیری وکړ چه د هغوی خبرو ته مو غوږ کینښود او په خپلو شرارتونو او گناهونو مو اصرار او مداومت کاوه.

إِنكُم مَّا تَعْبُدُونَ مِن دُونِ اللَّهِ حَصَبُ جَهَنَّمَ أَنتُمْ لَهَا وَرَدُونَ ﴿٩٥﴾

بیشکه تاسی او هغه (بتان، شیطانان) چه عبادت ئی کوئ تاسی بی له الله څخه خس (خشاک) د دوزخ یی، تاسی (له معبودانو خپلو سره) دی دوزخ ته ننوتونکی یی

تفسیر: دا خطاب د معظمی مکی مشرکانو ته دی چه بت پرستی به ئی کوله یعنی تاسی ټول به له دغو خپلو باطلو معبودانو سره د دوزخ خس او خشاک شی! ﴿وَهُذَٰلِكَ النَّاسُ وَالْجِنُّ﴾ د البقره (۳) رکوع. د دی معنی داسی نه ده چه بتان به معذب کیږی بلکه غرض ئی دا دی چه په بت پرستانو دی زیات حجت قائم شی لکه چه وروسته وائی ﴿لَوْ كَانَ هَٰؤُلَاءِ إِلَٰهًا مَّا رَدُّوهُمَ﴾ او د دوی حسرت به دیر او حماقت به ئی لا واضح او څرگند (ښکاره) شی له

چا شخه چه دوی د خیر هیله (امید) او توقع کوله کله چه دوی خپل ځان نشی خلاصولی نو زموږ حفاظت به څنگه وکړی ﴿وَمَا تَقْبِضُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ﴾ شخه مراد دلته یوازی اصنام دی ځکه چه خطاب هم دغو د بتانو عابدانو ته دی لیکن که «ما» عامه شی نو (بشرط عدم المانع) قید به معتبر وی. یعنی که په دغو فرضی معبودانو کښی د اور د دخول شخه کوم مانع نه وی نو هغوی به هم له خپلو عابدانو سره یو ځای د دوزخ خس او خاشاک کیږی، مثلاً شیاطین، اصنام باقی حضرت مسیح، حضرت عزیر او ملائکه الله علیهم السلام چه دوی هم د دیرو خلقو له پلوه معبودان درول شوی دی نو د دغو ذواتو مقبولیت او وجاهت مانع دی چه معاذ الله په دغه عموم کښی شامل کړی شی. له دی کبله (وجبی) ئی تصریحاً وویل ﴿إِنَّ الَّذِينَ سَبَقَتْ لَهُمْ مِنَّا الْحُسْنَىٰ أُولَٰئِكَ عَنْهَا مُبْعَدُونَ﴾ (اما ښه او په زړه پوری خبره دا ده چه د «ما» عموم په غیر ذوالعقولو کښی دی).

لَوْ كَانَ هَؤُلَاءِ إِلَهًا مَاوردُوا هَؤُلَاءِ كُلٌّ فِيهَا خَالِدُونَ ﴿٩٩﴾

که چیری وی دغه (بتان شیطانان په رښتیا سره) معبودان نو نه به وو داخل شوی په دی دوزخ کښی او دا تول (بتان او بت پرستان) به په دی دوزخ کښی تل پراته وی

تفسیر: یعنی دغه تول عابدان او باطل معبودان به تل تر تله په دوزخ کښی پراته وی.

لَهُمْ فِيهَا زَفِيرٌ وَهُمْ فِيهَا لَا يَسْمَعُونَ ﴿١٠٠﴾

وی به دغو (عابدانو) ته په دغه (دوزخ) کښی چغی سوری او دوی به په دی دوزخ کښی نه اوری هیڅ (شی د دوزخ د شور ماشور له سببه).

تفسیر: یعنی د هول او هیبت له شدت او د عذاب له سخت تکلیف او د خپلو چغو او کریکو له شورماشور شخه به هیڅ شی نه اوری. له ابن مسعود رضی الله تعالی عنه شخه روایت دی چه یو داسی وخت به راشی چه هر یو دوزخی به د اوسپنی په یوه صندوق کښی بند کړی شی او له پاسه به پری میخونه تک وهل شی او د دوزخ په اعماقو (ژورو) کښی به واچولی شی، ښائی چه په دی وخت کښی دغه هیڅ نه اوریدل د دغه دوزخی حال وی د دی آیت د نزول په اثر مشرکان سخت خفه شول نو اعتراض ئی وکړ چه آیا عزیر او مسیح او ملائک چه ځینی ئی خپل معبودان دروی هم په دوزخ کښی لویری؟ نو دغه مبارک آیت نازل شو.

إِنَّ الَّذِينَ سَبَقَتْ لَهُمْ مِنَّا الْحُسْنَىٰ أُولَٰئِكَ عَنْهَا مُبْعَدُونَ ﴿۱۱﴾

بیشکه هغه کسان چه پرمبی شوی ده دوی ته له (جانبه د) مونږه نیکه مرتبه (سعادت، نجات) دغه کسان به له دی دوزخ څخه لری کړی شوی وی.

تفسیر: یعنی یو ځل به د صراط له پل څخه تیریږی، بیا به تل له دوزخ څخه لری اوسیږی او د تیریدلو په وخت کښی به هم، د دوزخ له تکلیف، الم او درد څخه بیخی خلاص وی.

لَا يَسْمَعُونَ حَسِيسَهَا، وَهُمْ فِي مَا اشْتَهَتْ اَنْفُسُهُمْ خِلْدُونَ ﴿۱۲﴾

نه به اوری دغه (جنتیان) غږ د (لمبو د) دوزخ او دوی په هغو نعمتونو کښی چه غواړی ئی نفسونه د دوی تل به وی.

تفسیر: یعنی جنتیان به له دوزخ څخه دومره لری وی چه د دوزخ د اور ډیر یو نری غږ هم د دوی غوږو ته نه رسیږی او په نهایت عیش او آرامی سره به په جنت کښی مزی کوی او له هر راز (قسم) نعمتونو څخه به دوی خوند اخلی.

لَا يَخْرُجُ مِنْهُمُ الْفَرْعُ الْاَكْبَرُ وَتَتَلَقَّاهُمُ الْمَلَائِكَةُ هَذَا يَوْمُكُمْ الَّذِي كُنْتُمْ تُوعَدُونَ ﴿۱۳﴾

نه به خفه (غمجن) کوی دوی (جنتیان) ویره ډیره لویه (هم لکه آخره نفخه او یا د دوزخ خوا ته روانیدل) او ملاقات به کوی له دوی سره پرښتی (استقبلاً، او وائی به) دا ورځ د (ثواب د) ستاسی ده هغه چه وئ تاسی چه وعده درسره کړی شوی وه (په دنیا کښی).

تفسیر: یعنی په هغه ورځ چه تول مخلوق په سخته ویره او هیبت کښی وی الله تعالیٰ به تول جنتیان له غم او خفگان څخه محفوظ وساتی یعنی له قبرونو څخه د نیکانو د راپاڅیدلو یا جنت ته د ننوتلو په وخت کښی به پرښتی د هغوی استقبال کوی او ورته به وائی د هغه دائمی مسرت او راحت وعده چه له تاسی سره کړی شوی وه نن د هغی د پوره کیدلو وخت راغلی دی.

يَوْمَ تَطْوِي السَّمَاءَ كَطَيِّ السَّجِلِ لِلْكِتَابِ كَمَا بَدَأْنَا أَوَّلَ خَلْقٍ تَعِيدُهُ وَوَعَدْنَا عَلَيْكَ أَنْ نَأْكُلَ فُجِيلَيْنِ ﴿١٠٢﴾

(یاده کره ای محمده!) هغه ورځ چه راونغاړو آسمان لکه نغبتل د سند،
طومار دپاره د لیکل شویو کاغذونو لکه چه ابتداء کړی و مونږ اول پیدایښت
بیا اعاده کوو ئی وعده ده په مونږ، بیشکه مونږ یو کوونکی (د هغه موعود
کار)

تفسیر: ځینو مفسرینو د دی آیت ترجمه داسی کړی ده او یاده کره هغه ورځ چه راونغاړو،
مونږ له بیخه دا آسمان لکه نغبتل د صحیفی دپاره د حفظ د هغو مکتوباتو چه په دی کښی دی
او د اهله که مصدر مضاف وی مفعول ته یا لکه تاوول د پږښتی یا کاتب د محمد صلی الله علیه
وسلم د مکتوباتو که مضاف وی فاعل ته لکه چه پیل (شروع) کړی وه مونږ د اول پیدا کولو د
دی عالم له عدم محض څخه چه ډیر آسان و اعاده به ئی کړو بیا او دا مری به ټول ژوندی کړو،
دا وعده کړی ده مونږ وعده لازمه په خپل ځان نو بیشکه مونږ کوونکی یو د هغه کار چه وعده
مو کړی ده یعنی کله چه قیامت راشی نو آسمانونه به داسی ونغاړل شی لکه چه د اسنادو او
وثائقو لیکلی شوی کاغذونه سره نغبتلی کیږی ﴿وَالَّذِينَ مَطَّوْنَهُمْ بَيْنَهُ﴾ په ځینو
روایتونو کښی د رسول الله د یوه کاتب نوم (سجل) ښوولی دی، دغه روایت ته د حدیثو د
حفاظو یو جماعت ضعیف بلکه موضوع ویلی دی (کما صرح ابن کثیر فلا يعتبر بتخریج
ابی داود والنسائی فی سننهما).

﴿كَمَا بَدَأْنَا أَوَّلَ خَلْقٍ تَعِيدُهُ﴾ لکه چه ابتداء کړی و مونږ اول پیدایښت بیا ئی اعاده کوو..
الخ) یعنی په هم هغه سهولت او آسانی سره چه اول ځلی ئی دنیا پیدا کړی وه هم هغسی ئی
دوهم ځلی هم پیدا کوی. دغه وعده حتمی ده چه هر ورو (خامخا) علی الیقین پوره کیږی.

وَلَقَدْ كَتَبْنَا فِي الزُّبُورِ مِنْ بَعْدِ الذِّكْرِ أَنَّ الْأَرْضَ يَرِثُهَا عِبَادِيَ الصَّالِحُونَ ﴿١٠٥﴾

او خامخا په تحقیق لیکلی دی مونږ په زبور کښی وروسته له نصیحت څخه دا
چه بیشکه دغه ځمکه مالکان کیږی به ئی (بالاخر هغه) بندگان زما چه
نیکان دی (او په میراث به ئی وږی).

تفسیر: یعنی له کاملو وفادارو بندگانو سره الله تعالیٰ وعده کری ده چه د هغوی په برخه کښی د دنیا او آخرت بری او کامیابی ده او دوی د دی دنیا او د جنت د مځکی وارثان گرځول کیدی لکه چه د (الاعراف) په (۱۵) رکوع کښی ئی ویلی دی ﴿إِنَّ الْأَرْضَ لِلَّهِ يُورِثُهَا مَنْ يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ وَالْعَاقِبَةُ لِلْمُتَّقِينَ﴾ او د المؤمن په ۶ رکوع کښی راغلی دی ﴿إِنَّا لَنَنْصُرُ رُسُلَنَا وَالَّذِينَ آمَنُوا فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَكَوْمُ يَوْمِ الْقِيَامَةِ﴾ او د النور په (۷) رکوع کښی ویلی دی ﴿وَعَدَ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا مِنْكُمْ وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَيَسْتَخْلِفَنَّهُمْ فِي الْأَرْضِ كَمَا اسْتَخْلَفَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ وَلَيُمَكِّنَنَّ لَهُمْ دِينَهُمُ الَّذِي ارْتَضَىٰ لَهُمْ﴾ الآية -

دا داسی حتمی او قطعی وعده ده چه الله تعالیٰ د هغی خبر په خپلو شرعیه او قدریه ژ کتابونو کښی ورکری ده (په لوح محفوظ) او (ام الکتاب) کښی ئی هم دغه وعده درج کری ده او د انبیاء علیهم السلام په ژبو ئی پرله پسې مکرراً د هغه اعلان کری دی د داؤد علیه السلام په کتاب (زبور) په (۳۷) او (۲۹) کښی راغلی دی چه (صادقان به د ځمکی وارثان وی) لکه چه د دی محمدی امت کامل وفادار او صادق بندگان تر یوی اوږدی مودی پوری د ځمکی وارثان وو، دغو صالحانو، صادقانو په شرق او غرب کښی آسمانی سلطنت جاری او قایم کر، هر چیری ئی د عدل او انصاف بیرغونه ودرول، د حق دین غو ئی په توله دنیا کښی پورته کر او د نبی کریم علیه افضل الصلوة والتسلیم دغه پخوا ویل (پیشگوئی) د دوی په لاسونو پوره شول «ان الله تعالیٰ زوی الارض فرأیت مشارقها ومغاربها وان امتی سیبلغ ملکها مازوی لی منها» او هم دغه قسم هغه بل پخوا ویل د امام مهدی او حضرت مسیح علیه السلام په زمانه کښی به خامخا پوره کیدونکی وی.

إِنِّي فِي هَذَا الْبَلَاءِ الْقَوْمِ عِبْدٌ ۝ ط

بیشکه په دی (تیر بیان کښی) خامخا (سبب د) وصول د مطلب دی دپاره د قوم عبادت کونکو

تفسیر: یعنی د دی قسم بشارتونو له اوریدلو څخه د یوه خدای جل جلاله عبادت کونکی خپل مطلب ته رسیدی. یا دغه لوی قرآن چه پر داسی عظیمو بشارتونو او هدایتونو مشتمل دی د عبادت کونکو دپاره پوره ګټه (فائده) او پوره کامیابی ده یا په تحقیق سره په دی قرآن کښی خامخا کفایت دی په دخول د جنت کښی دپاره د هغه قوم چه عمل کونکی دی په دی سره.

وَمَا أَرْسَلْنَاكَ إِلَّا رَحْمَةً لِّلْعَالَمِينَ ۝ ۱۸۲

او نه ئی لیږلی مونږ ته (ای محمده!) مگر رحمت دپاره د (تولو) عالمیانو

تفسیر: یعنی ته خو د تول جهان دپاره د رحمت په حیث مبعوث شوی ئی که کوم بدبخت پخپله له دی عمومی رحمت څخه گټه (فائده) نه اخلی نو دا خو د هغه خپل قصور دی. د لمر د رڼا (رنرا) او تودوخې فیض هر طرف ته رسیږی خو که کوم سړی پخپل ځان د رڼا (رنرا) تول وروڼه، کړکی او سوری بند کړی نو دا به د ده خپله ناپوهی او لیونتوب وی. د لمر په عمومی فیض کښی هیڅ شک او شبه نشته او دلته د (رحمة للعالمین) د فیض حلقه خو دومره ارته او لویه ده چه که کوم بی‌برخی د دی رحمت نه گټه (فائده) اخیستل هم نه غواړی نو هغه ته هم په یو نه یو ډول (طریقه) بی اختیاره د رحمت برخه ورسیږی لکه چه په دنیا کښی د نبوت د علومو او د تهذیب او د انسانیت د اصولو د عمومی اشاعت او خوریدلو څخه هر مسلمان او کافر له خپل خپل ذوق سره موافق گټه (فائده) اخلی او هم الله تعالیٰ وعده کړی ده چه د پخوانیو امتونو په خلاف به د دی امت کفار هم له عمومی او بیخ ویستونکو عذابونو څخه محفوظ وساتی. زه خو دا وایم چه د رسول الله صلی الله علیه وسلم د عامو اخلاقو څخه برسیره له هغو کافرانو سره چه ده جهاد کاو هغه هم د تول عالم دپاره سراسر رحمت ؤ ځکه چه د هغه په ذریعه د هغه لوی رحمت حفاظت کیده چه دی ئی حامل ؤ او یوازی د هم هغه مقصود دپاره مبعوث شوی ؤ او دیرو هغو ږندو ته چه د خپلو سترگو له علاج څخه تښتیدل په دغه سلسله کښی خامخا د ایمان رڼا (رنرا) رسیده. په یوه حدیث کښی راغلی دی (والذی نفسی بیده لاقتلنهم و لاصلبنهم و لاهدینهم وهم کارهون انی رحمة بعثنی الله ولا یتوفانی حتی یظهر الله دینه) «ابن کثیر» له دغو الفاظو څخه د رسول الله صلی الله علیه وسلم د «رحمة للعالمین» کیدلو مطلب خورا (دیر) ښه څرگندیدی شی.

قُلْ إِنَّمَا يُوحَىٰ إِلَيَّ أَنبَاءُ الْهُكْمِ إِلَهُ وَاحِدٌ قَهْلٌ أَنْتُمْ مُسْلِمُونَ ﴿١٠٨﴾

ووايه (ای محمده! کفارو ته) بیشکه خبره هم دا ده چه وحی کولی شی ماته داسی بیشکه هم دا خبره ده چه الله ستاسی الله یو دی آیا پس یی تاسی اسلام راوړونکی (الله ته غاړه ایښودونکی بلکه مسلمانان شی!)

تفسیر: دا د رسالت سره د توحید بیان شو یعنی له هغه لوی رحمت سره چه ته راغلی ئی د هغه لب لباب کامل توحید دی او دا داسی صاف او واضح مضمون دی چه د هغه په قبول کښی انسان ته نه ښائی چه لږ شان هم وړاندی او وروسته شی. پس آیا تاسی دغه حکم منی او د حق په مقابل کښی د غاړی ایښوولو دپاره تیار یی! که تیار یی فها ونعمت که نه ما خپل تبلیغ وکړو

خپله غاړه می خلاصه کړه تاسی پخپله خپل انجام او خاتمی ته فکر وکړئ!

فَإِنْ تَوَلَّوْا فَعَلْنَا أَدْزِلًا وَأَنْ أَدْرَىٰ أَقْرَبُ أَمْ يَعِیدُ مَا تُوعَدُونَ ﴿١٩﴾

پس که وگرځیدل دوی (له ایمان څخه) نو ووايه (ای محمده!) چه خبروم زه تاسی (په هغه شی چه زه پری مامور یم) په برابری سره، او نه پوهیږم زه چه آیا نژدی دی که لری دی هغه څه چه تاسی سره وعده شوی ده (چه دنیوی عذاب یا اخروی عقاب دی).

تفسیر: که د حجت د دومره اتمام نه وروسته هم تاسی حق نه منئ! او د توحید په طرف نه راځئ! نو ما تاسی ته خبر درکړی دی چه اوس زه له تاسی څخه بیزار یم، تاسی له مانه بیل او زه له تاسی څخه بیل یم، ستاسی عمل له تاسی سره مل او زما عمل له ماسره مل دی او هر یو به د خپل خپل عمل نتیجه وگوری. حضرت شاه صاحب لیکي دواړه طرفه برابر یعنی اوس تاسی دواړه خبری کولی شئ (چه قبول ئی کړئ یا ئی رد کړئ) په یوه طرف تاسی باندی زور نه دی اچول شوی ځینو مفسرینو د دی آیت داسی ترجمه کړی ده پس ووايه دوی ته چه خبر می کړئ په دی په داسی حال کښی چه برابر یو سره زه او تاسی په دی پوهه کښی چه می نه دی پت کړی هیڅ شی له تاسی نه یا غږ می درباندی وکړ د جنگ چه ورته تیار شئ!

﴿وَأَنْ أَدْرَىٰ﴾ - الآية - نه پوهیږم زه چه آیا نژدی دی که لری دی هغه څه چه تاسی سره ئی وعده کیږی (یعنی ستاسی له نه منلو څخه د عذاب د وقوع کومه وعده چه شوی ده هغه هر وروړو (خامخا) کیدونکی ده لیکن زه نه یم خبر چه هغه به ژر واقع شی! یا په ځنډ (ایسارتیا)!

إِنَّهُ يَعْلَمُ الْجَهْرَ مِنَ الْقَوْلِ وَيَعْلَمُ مَا تَكْتُمُونَ ﴿٢٠﴾

بیشکه چه دغه (الله) ته معلوم دی ښکاره له خبرو (بلکه له کارونو هم) او معلوم دی (الله ته) هغه چه پتوئ ئی تاسی (له حسد کښی او نورو هم)

تفسیر: یعنی یوازی الله تعالیٰ په هره یوه پته او ښکاره خبره پوهیږی او په دی هم پوهیږی چه په کومه گناه څه سزا او په کوم وخت کښی ورکړی شی.

وَإِنْ أَدْرَىٰ لَعَلَّهٗ فِتْنَةٌ لَّكُمْ وَمَتَاعٌ إِلَىٰ حِينٍ ﴿۱۱﴾

او نه پوهیږم زه ښائی چه دغه تاخیر د عذاب ازموینه وی تاسی لره او نفع وی تر یوه وخته (د مرگه) پوری.

تفسیر: یعنی د عذاب په تاخیر کښی امکان لری چه ستاسی امتحان او ازموینه وی چه گوندی په دی موده کښی څه فکر او تامل وکړئ او له خپلو بدو کارونو او شرارتونو څخه لاس واخلي! یا تش مهلت مقصد وی چه تر یوه مودی پوری په دنیوی عیش او عشرت کښی مشغول اوسئ او د خپل شقاوت پیمانه مو ښه ډکه کړئ!

قُلْ رَبِّ احْكُم بِالْحَقِّ ط

وویل (رسول) ای ربه زما حکم وکړه په منځ زمونږ کښی په حقه سره،

تفسیر: یعنی لکه څنگه چه د هری معاملی فیصله له انصاف سره سم ستا شان دی نو له هغی سره سم زما او زما د قوم په منځ کښی ژر تر ژره فیصله وکړه.

وَرَبَّنَا الرَّحْمَنُ الْمُسْتَعَانُ عَلَىٰ مَا تَصِفُونَ ﴿۱۲﴾

او رب زمونږ ډیر مهربان دی مرسته (مدد) تری غوښتل شوی ده په هغو خبرو چه بیانوی ئی تاسی (او وایی چه ولی نه معذب کیږو او نور).

تفسیر: یعنی یوازی له هغه غنی مونږ خپله فیصله غواړو او د کفارو د خرافاتو په مقابل کښی له ده څخه مرسته (مدد) غواړو او په هم دی شان دعاګانی نورو انبیاء علیهم السلام هم کولی لکه چه د جزء ۹ (الاعراف) په ۸۹ آیت (۱۱) رکوع کښی راغلی دی ﴿رَبَّنَا أَفْرِغْ عَلَيْنَا مَبِئَاتِنَا﴾ دیناوی ډیر ځکه چه دوی په خپل حقانیت او صداقت او د الله تعالیٰ په عدل او انصاف باندی پوره باور او اعتماد درلود (لرلو).

تمت سورة الانبياء والله الحمد والمنة

سورة الحج مدنية الا الايات (۵۲ و ۵۳ و ۵۴ فبين مكة والمدينة وهى (۷۸) آية و (۱۰) ركوعات رقمها (۲۲) تسلسلها حسب النزول (۱۰۳) نزلت بعد سورة النور.
د (الحج) سورت مدنی دی پرته (علاوه) له ۵۲ نه تر ۵۴ آیتونو پوری چه د مکی او مدینی په منځ کښی نازل شوی دی اته اویا آیتونه او لس رکوع لری په تلاوت کښی (۲۲) او په نزول کښی (۱۰۳) سورت دی د النور له سورت نه وروسته نازل شوی دی.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شروع کوم په نامه د الله چه ډیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی.

يَا أَيُّهَا النَّاسُ اتَّقُوا رَبَّكُمُ إِنَّ زَلْزَلَةَ السَّاعَةِ شَيْءٌ عَظِيمٌ ①
يَوْمَ تَرَوْنَهَا تَذْهَلُ كُلُّ مُرْضِعَةٍ عَمَّا أَرْضَعَتْ
وَتَضَعُ كُلُّ ذَاتِ حَمْلٍ حَمْلَهَا وَتَرَى النَّاسَ سُكَارَى
وَمَا هُمْ بِسُكَارَى وَلَكِنَّ عَذَابَ اللَّهِ شَدِيدٌ ②

ای خلقو ځان وساتئ (وویریئ) تاسی له (عذاب د) رب خپل، بیشکه چه زلزله د قیامت (یو) شی دی ډیر لوی. په هغه ورځ چه ووینیئ تاسی هغه چه غافله به شی هره تی ورکونکی (د دی ورځی له هیبت څخه) له هغه وړوکی چه تی ورکوی هغه ته او وبه غورځوی هر میرمن حامله (امیدواره) حمل (بچی) خپل او وبه وینی ته خلق بی هوشه (له ډیر هیبت نه) حال دا چه نه به وی په واقع سره دوی بی هوشه ولیکن عذاب د الله دی ډیر سخت (نو د قیامت د ورځی له وبری نه به بی هوشه وی).

تفسیر: د قیامت عظیم الشانی زلزلی دوه دی یوه عین د قیامت د قیام په وخت کښی یا له دوهمی نفخی څخه وروسته، بله د قیامت د قیام څخه څه وړاندی چه د مغرب له خوا د لمر له ختلو څخه پخوا واقع کیږی او د قیامت له علاماتو څخه ده. که دلته تری دوهمه زلزله مراده وی نو آیت به په خپله ظاهری معنی پاتی شی. او که اوله مراده شی نو دواړه احتماله پکښی شته.

لومری دا چه حقیقتاً زلزله وشى او تی ورکونکى (لنگى) یا بلاریى ښځى په خپل هم هغه هیئت محشوری شى یا به له زلزلی څخه د هغه ځای احوال او شائد مراد وی او ﴿يَوْمَ تَرَوْهُم تَذَاهُلٌ كُلُّ مُرْصِعَةٍ﴾ الآية - دى په تمثيل حمل کړى شى يعنى دومره سختی، هیبت او ویره به وی که شوى ورکونکى (لنگى) ښځى موجودى وی نو له ډیرى ویرى او هیبت نه به خپل تی رودونکى ماشومان هیر کړى، یا به د بلاریو ښځو بچیان ولوړی. په دغه وخت کښى به خلق دومره بى سده او مدهوشه وی چه لیدونکى به ورباندې داسى گمان کوى چه د شرابو په نشو سره بى سده او مخمور دى حال دا چه په هغه ځای کښى به نشه چیرى وی، د الله تعالى د عذاب تصور او د احوالو او شائدو سختی به هوش، حواس او سد له مینځه یوسى.

تنبیه: که دغه ویره ټولو ته عامه وی نو په ﴿لَا تَحْزَنْهُمْ الْقُرْآنُ الْكَبِيرُ﴾ کښى به نفى د اکثر و احوالو په اعتبار او دلته به اثبات د لوړو ساعتونو په اعتبار واخیستل شى او که دا آیت د اکثر و په حق کښى وی او ټولو ته شامل نه وی نو بیا له سره هیڅ اشکال نشته.

وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يُجَادِلُ فِي اللَّهِ بِغَيْرِ عِلْمٍ وَيَتَّبِعُ كُلَّ شَيْطَانٍ مَرِيدٍ ۝۳

او ځینى له خلقو څخه هغه دى چه جگړه کوى په (حق او خبرو د) الله کښى بى له پوهى (له خپلى ناپوهى) او متابعت کوى د هر شیطان سرکش.

تفسیر: یعنى دا خلق په هغو خبرو کښى چه الله تعالى ئى خبر راکوى ولى جگړى کوى او کاره بحثونه پکښى کوى او له خپله جهله او بى خبرئ عجیبى احمقانه شېهى خوروى لکه چه په قیامت، بعث بعد الموت، جزاء، سزاء او نورو د دوى لوى اعتراض دا دى کله چه انسان ومرى او بیخى وروست شى او هدوکى ئى ذرى ذرى شى نو عقل ته به څنگه پریوځى چه دى به بیا ژوندى شى او خپل هم هغه رومبنى اصلی حالت ته به بیرته وگرځى.

﴿وَيَتَّبِعُ كُلَّ شَيْطَانٍ مَرِيدٍ﴾ او متابعت کوى د هر شیطان سرکش یعنى هر جنى او انسى شیطان چه دى خپل ځان ته راوبولى سم د لاسه هغه پسى روانیږى گواکى دى د گمراه کیدلو داسى کامل استعداد لرى چه هر یو شیطان ئى راوبولى دى ورته لږیک وائى.

كُتِبَ عَلَيْهِ أَنَّهُ مَنْ تَوَلَّاهُ فَإِنَّهُ يُضِلُّهُ وَيَهْدِيهِ إِلَى عَذَابِ السَّعِيرِ ۝۴

لیکل (حکم) شوى دى په (حق او قسمت د) دغه (شیطان په ازل کښى دا) چه بیشکه شان دا دى چه هر څوک چه دوستى او متابعت وکړى د شیطان پس بیشکه (دا شیطان) گمراه کوى دغه (تابع خپل) او لیاره ښیى ده ته (بیایى ئى) عذاب د دوزخ ته.

تفسیر: یعنی د مرید شیطان په متعلق دا خبره غوټه او فیصله شوی ده څوک چه د ده ملګرتیا او متابعت کوی نو شیطان خپل دغه ملګری او تابع هم له خپل ځان سره دوی او داسی ئی ګمراه کوی چه بی د دوزخ له غورځولو ئی نه پریردی.

يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِن كُنْتُمْ فِي رَيْبٍ مِّنَ الْبَعْثِ فَإِنَّا خَلَقْنَاكُمْ مِّنْ تُرَابٍ ثُمَّ مِّنْ تُفْطَةٍ ثُمَّ مِّنْ عَلَقَةٍ ثُمَّ مِّنْ مُّضْغَةٍ مُّخَلَّقَةٍ وَغَيْرِ مُخَلَّقَةٍ لِّنُبَيِّنَ لَكُمْ وَنُقَرِّرَ فِي الْأَرْحَامِ مَا نَشَاءُ إِلَىٰ أَجَلٍ مُّسَمًّى ثُمَّ نَخْرِجُكُمْ طِفْلاً ثُمَّ لَتَبَلُغُوا أَشَدَّكُمْ وَمِنْكُمْ مَّنْ يُتَوَفَّىٰ وَمِنْكُمْ مَّنْ يُرَدُّ إِلَىٰ أَرْدَلِ الْعُمُرِ لِكَيْلَا يَعْلَمَ مِنْ بَعْدِ عِلْمٍ شَيْئًا وَتَرَى الْأَرْضَ هَامِدَةً فَإِذَا أَنزَلْنَا عَلَيْهَا الْمَاءَ اهْتَزَّتْ وَرَبَتْ وَأَنْبَتَتْ مِنْ كُلِّ زَوْجٍ بَهِيجٍ ۝

ای (له بعت څخه منکرو) خلقو! که یی تاسی په شک کښی له بعت څخه (چه خلق بیا ژوندی پورته کیږی له قبرونو څخه اول خپل حال ته وګورئ!) پس بیشکه چه مونږ پیدا کړی دی مونږ (نیکه د) تاسی له خاوری بیا (مو پیدا کړه اولاده د آدم) له یوه څاڅکی (منی) څخه بیا له (یوی توتی) کلکی پرندی وینی بیا له یوی بوتی غوښی تام الخلقه (چه پوره شکل ئی پیدا کړی شوی وی) او ناقص الخلقه (چه پوره شکل ئی پیدا کړی شوی نه وی) دپاره د دی چه بیان کړو مونږ تاسی ته (خپل کامل حکمت او قدرت) او ثابت پریردو مونږ په ارحامو کښی هغه شی چه اراده وکړو (د هغه د اثبات) تر نیتی معلومی پوری (چه د زیږیدلو وخت دی) بیا راوباسو مونږ تاسی (له ګیدو د میندو ستاسی حال دا چه) طفل (وی) بیا (پالو تاسی) تر هغه پوری چه ورسپړئ تاسی کمال او قوت خپل ته (جسماً او عقلاً) او ځینی له تاسی څخه هغه دی چه وفات کولی شی (له رشد او قوت څخه وروسته یا پخوا) او

غیڻی له تاسی څخه هغه دی چه رد کاوه شی (یعنی ژوندی وی) تر ناکاره عمره پوری دپاره د دی چه نه پوهیږی وروسته له پوهی په هیڅ شی (د خپلو ټولو قواؤ د بیکاره کیدلو له کبله) او وینی به ته ځمکه وچه شاړه نو هر کله چه نازلی کرو مونږ په دغی (وچی مری شاری ځمکی د آسمان له خوا) اوبه نو وخوځیږی او ډډه شی او زرغونه کړی له هر قسم نباتاتو څخه ښائسته تاند، تنکی تیغ (د وښو په شنه کیدلو سره).

تفسیر: یعنی که کفار او د بعث بعد الموت منکرین په دغه شک او شبهه کې لویډلی وی چه له ذری ذری کیدلو څخه وروسته به بیا څرنګه ژوندی راپورته شی؟ نو خپل رومینی پیدایښت ته دی غور او فکر وکړی چه په ابتداء کې څرنګه پیدا شوی دی؟ یعنی اول ستاسی پلار آدم علیه السلام می له خاوری څخه پیدا کړ، بیا مو تاسی د منی له شاڅکی څخه پیدا کړ! یا دا مطلب چه له خاوری څخه می خواړه پیدا کړل چه هغه څو منازل او مدارج تیروی، بیا نطفه کیږی بیا هم د نطفی د څو منزلو او مدارجو له تیروولو څخه وروسته ستاسی تشکیل او تخلیق مینځ ته راځی، له نطفی څخه پرنده وینه او له وینی څخه د غوښی ټوټه جوړیږی او بیا د غوښی په دغی ټوټی باندی داسی وخت راځی چه د بنی آدمو پوره شکل، نقشه لاسونه، پښی، سترګی، پوزه او نور اندامونه جوړیږی او یو وخت داسی وی چه تر دغه وخته پوری هیڅ شی پکښی نه وی جوړ شوی یا ئی دا مطلب چه د ځینو پیدایښت مکمل کیږی او د ځینو هم هغسی ناقص پاتی کیږی او په هم هغه ناقص صورت لوئیږی. یا داسی دی وویل شی چه ځینی بی عیبه او ځینی عیجن وی.

﴿لَیْسَ لَکُمْ﴾ له پاره د دی چه بیان کرو مونږ تاسی ته خپل حکمت او قدرت) چه په خپله ستاسی اصل څه ؤ؟ او د څو ورځو د تیږیدلو څخه وروسته څرنګه په انسانی صورت سره جوړ او مکمل جوړ شوی، که په دی وپوهیدئ نو د نورو ډیرو حقایقو انکشاف هم کیدی شی او د بعث بعد الموت په امکان باندی هم پوهیدلی شی!

﴿وَقُرْآنَ الْآزْهَارِ﴾ الآیة - او ثابت پریږدو مونږ په ارحامو کېښی هغه شی چه اراده وکړو د هغه د اثبات) یعنی څومره موده چه د هر چا له پاره د مور په رحم کېښی اوسیدل او تقرر لازم وی هغومره ئی هلته ساتو، لږ تر لږه (۶) میاشتی او زیات له زیاته دوه کاله یا څلور کاله علی اختلاف الاقوال.

﴿ثُمَّ نَخْرِجُکُمْ طِفْلًا﴾ الآیة - بیا راوباسو تاسی له گیدو د میندو ستاسی حال دا چه طفل وی بیا پالو تاسی) یعنی لکه څرنګه چه مو په گیده کېښی ډیر زیات مدارج طی کړی دی هم داسی د زیږیدلو څخه وروسته به هم په تدریج سره ډیر مدارج طی کړئ! یوه د طفولیت زمانه ده چه انسان پکښی بالکل کمزوری او ناتوان وی او د ده گردی (ټولی) قواوی مخفی او پټی وی، بیا داسی یو وخت پری راځی چه گردی (ټولی) پټی قواوی ئی ظاهریږی، د جسمانی حیثیته هر شی

د خپلې ځوانۍ کمال ته رسېږي بیا خو ځینې په ځلمیتوب کېنې مړ او ځینې خو هغه عمر ته رسېږي چه په هغه کېنې انساني گردۍ (تولی) قواوی، حواس او اعضاء له زور او قوت څخه لویږي او له پوهې او عقل او د کار کولو له قدرت څخه وروسته له کاره لویږي او بیخي بی کاره او خراب، گرځي، یاد شوی شیان ئی له یاده وځي او له زده کړو شیانو څخه هم په هیڅ شی نه پوهیږي او تری هیږي. ښکاره بیرته وروکتوب ته گرځي.

﴿وَتَرَى الْأَرْضَ هَامِدَةً﴾ (الآیه - او وینی به ته ځمکه وچه، شاره نو هر کله چه نازلی کړو مونږ پر دغې وچې مری، شاری ځمکې د آسمان له خوا اوبه نو وخوځیږي او دده شی په شنو کیدو د وښو سره، الخ) یعنی ځمکه مړه او وچه پرته وه هم دا چه د رحمت اوبه پری ولویدی نوی ژوند ئی وموند او تروتازه او تانده شوه او تکه شنه او سمسوره شوه او راز راز (قسم قسم) ښکلی او د ننداری وړ (لائق) منظری او مظاهر پکښې ښکاره شول او قسم قسم فرحت بشوونکي او نشاط زیاتوونکي شینکي، بوټی پکښې د قدرت په قوت شنه شول چه لیدونکي پری خوشالېږي.

ذَٰلِكَ بِأَنَّ اللَّهَ هُوَ الْحَقُّ وَأَنَّهُ يُحْيِي الْمَوْتَىٰ وَأَنَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ۝
وَأَنَّ السَّاعَةَ آتِيَةٌ لَا رَيْبَ فِيهَا وَأَنَّ اللَّهَ يَبْعَثُ مَنْ فِي الْقُبُورِ ۝

دغه (راز راز (قسم قسم) پیدا کول او ژوندی کول) په سبب د دی دی چه بیشکه الله هم دی دی حق (ثابت موجود دائم) او بیشکه دی ژوندی کوی مری (د نطفې او د ځمکې د ژوندی کولو په شان) او بیشکه الله په هر شی (چه اراده وکړي) ښه قادر دی (چه ځینې له هغو څخه دغه راز راز (قسم قسم) پیدا کول او ژوندی کول دی) او بیشکه چه قیامت راتلونکي دی چه نشته هیڅ شک په (راتلو) د دغه (قیامت) کېنې او بیشکه چه الله بیا ژوندی راپاخوی هر هغه چه په قبرونو کېنې دی (د حساب او جزاء دپاره)

تفسیر: د انسان له پیدایښت او د کښت (فصل) د مثالونو څخه چه پورته ذکر شول څو خبری ثابتيږي،

- (۱) دا چه یقیناً او په تحقیق الله تعالی موجود دی که نه داسی منظم، محکم او حکیمانې صنائع به له کومه څرگند (ښکاره) شوی وی او د چا له لاسه به دغسی چاری انجام شوی وی؟
- (۲) دا چه الله تعالی مړو او بی سا شیانو ته ژوند ورکوی او سا پکښې اچوی لکه چه له یو موتی خاوری یا له یو څاخکي اوبو څخه انسان جوړول او په مړه وچه ویجاړه ځمکه کېنې نباتی روح اچول په دی شاهد دی چه پاک الله ته بیا پیدا کول هیڅ مشکل کار نه دی.
- (۳) دا چه الله تعالی پر هر شی باندی قادر دی او که هر شی د ده تر قدرت لاندی نه وی نو له

سره به ئی داسی کارونه نشو کولی.

(۴) قیامت ضرور واقع کیدونکی دی او له دی ژوند څخه وروسته هرومرو (خامخا) بل ژوند راتلونکی دی ځکه چه دومره لوی لوی انتظامونه هم داسی لغو، او بیکاره نشی پاتی کیدی کوم مطلق حکیم او قادر علی‌الاطلاق چه پخپل بالغه حکمت او کامله قدرت سره انسان په داسی عجیب او غریب صفت سره پیدا کړی دی نو آیا څه خیال کیدی شی چه هغه لوی ذات به د دوی ژوندون هم داسی بی فائدی او بیکاره جوړ کړی وی؟ له سره داسی نه ده! یقیناً د انسان دغه محدود ژوندون چه په هغه کښی سعادت، شقاوت، نیکی، بدی، رنځ، راحت سره مخلوط او گډ دی او د امتحان او انتقام صورتونه پکښی یو له بل څخه په مکمل او ښکاره ډول (طریقه) سره نه متمیز کیږی د دی خبری تقاضا دا ده چه کوم بل ژوندون دی خامخا موجود وی چه هلته سعید او شقی، مجرم او وفادار او نور په صاف ډول (طریقه) سره بیل او جدا شی او هر یو هم هغه مقام ته ورساوه شی چه د هغه ځای د رسیدلو دپاره پیدا شوی او د هغه قوت او استعداد په خپل وجود کښی لری. د مادی حیثیت له مخی د منی په هغو اجزای کښی چه د منی جوړیدلو استعداد ؤ له هغو څخه (نطفه) جوړه شوه هم داسی د نطفی پټ قوتونه په «علقه» (پرنده) د «علقه» په «مضغه» (بوتی) د (مضغه) په طفل کښی راغلل او د ځلمیتوب په وخت کښی پوره څرگند (ښکاره) شول. یا د ځمکی پټ قوتونه د باران د څاشکو په لویدلو ښکاره شول هم داسی ضروری ده چه په انسان کښی د سعادت او شقاوت کوم روحانی قوتونه چه امانت ایښودل شوی دی یا په بدی او نیکی کښی د ترقی او ودی کوم قوی استعداد چه ایښودل شوی دی هغه خپل پوره شباب او ځوانی ته ورسیږی او په خورا (دیر) کاملو شکلونو او صورتونو سره ظاهر شی نو د هم دی شی نوم (بعث بعد الموت) دی چه د دنیا د موجوده ژوندون د دوری له ختمیدلو څخه به وروسته واقع شی.

وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يُجَادِلُ فِي اللَّهِ بِغَيْرِ عِلْمٍ وَلَا هُدًى وَلَا كِتَابٍ مُنِيرٍ ۝ ثَانِي
عُطِفَ لِيُضِلَّ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ لَهُ فِي الدُّنْيَا خِزْيٌ وَنَذِيقُهُ يَوْمَ الْقِيَمَةِ
عَذَابَ الْحَرِيقِ ۝ ذَٰلِكَ بِمَا قَدَّمَتْ يَدُكَ وَأَنَّ اللَّهَ لَيْسَ بِظَالِمٍ لِّلْعَبِيدِ ۝

او ځیني له خلقو چه جگړه کوی په (حق یا قدر یا کلام د) الله کښی بی له پوهی او بی له دلیل، لیاری سمی او بی له کتابه روښانه په داسی حال چه اړوی څنگ خپل (له ایمانه په تکبر او اعراض سره او جگړی کوی) چه گمراه

کری خلق له لیاری د الله، شته ده لره په دنیا کښی رسوائی او ویه خکوو مونږ ده لره په ورځ د قیامت کښی عذاب (د اور) سوځوونکی. (او ویه وایو ده ته) دا عذاب او رسوائی په سبب د هغو عملونو دی چه پخوا لپړلی دی دواړو لاسونو ستا (یعنی تا) او (بل په سبب د دی دی چه) بیشکه الله نه دی (هیڅ قدر) ظلم کوونکی پر بندگانو (خپلو چه بی گناه څوک په عذاب کری).

تفسیر: یعنی د داسی واضحو دلائلو او شواهدو له اوریدلو څخه وروسته بیا هم کاږه تلونکی، ضد کوونکی او معاند خلق د الله تعالیٰ په خبرو کښی هم داسی چتی (بیکاره) او بی سنډه جگری کوی، حال دا چه له دوی سره نه کوم ضروری علم، نه عقلی دلیل او نه سمعی سند وی بلکه تش په اوهامو او گومانونو پسې روان دی. په دی حال کښی چه اړوی ډډه خپله له ایمانه په تکبر او اعراض سره او جگری کوی چه گمراه کری خلق له لیاری د الله شته ده لره په دنیا کښی رسوائی الخ یعنی هر هغه څوک چه بی له حجت او دلیل تش د عناد له امله (وجبی) د الله تعالیٰ په خبرو کښی جگری کوی او غرض ئی دا وی چه نور خلق د ایمان او یقین له لیاری څخه وگرځوی نو الله تعالیٰ به هغه په دنیا کښی خوار او ذلیل کری او د آخرت عذاب او رسوائی خو بیله ورته تیاره ده.

څه مهال (وخت) چه دوی ته سزا ورکوله کیږی نو دوی ته به وویل شی چه د الله تعالیٰ له لوری پر هیچا هیڅ ظلم او تیری نه کیږی! دا هر څه چه دی ستاسی د لاسونو څخه دی چه اوس ئی خوند څکی!

وَمِنَ النَّاسِ مَن يَعْبُدُ اللَّهَ عَلَى حَرْفٍ
فَإِنْ أَصَابَهُ خَيْرٌ اطْمَأَنَّ بِهِ وَإِنْ أَصَابَتْهُ فِتْنَةٌ انْقَلَبَ عَلَى
وَجْهِهِ فَيَخْسِرَ الدُّنْيَا وَالْآخِرَةَ ذَلِكَ هُوَ الْخُسْرَانُ الْمُبِينُ ١١

او غیښی له خلقو هغه څوک دی چه عبادت کوی د الله په څنگ باندی (یا شک او شبهه چه په دین کښی ئی پیدا کوی او حق ئی نه گڼی) پس که ورسپړی ده ته کوم خیر (په سبب د دین سره لکه صحت او غنی) نو قائم پاتی شی په دغه (عبادت او دین) او که ورسپړی ورته کوم مصیبت نو بیرته وگرځی په مخ خپل (کفر ته نو) زیانکار شو په دنیا کښی (چه خپل مراد ته ونه رسید) او (زیانکار شو په) آخرت کښی (چه عمل ئی باطل او په اور

کښی داخل شو) دغه (د دواړو جهانو زیان) هم دغه زیان دی ښکاره

تفسیر: یعنی غځینی کسان تش د دنیوی اغراضو له امله (وځی) دین اختیاروی او زړه ئی منذب وی که په دین کښی په ننوتلو سره څه دنیوی گټه (فائده) وویښی په ښکاره ډول (طریقه) په بندگی قائم پاتی کیږی او که څه تکلیف ومومی نو دین پریردی او په دنیا پسې غغلی، نو دین تری هلته پاتی شو او دنیا تری دلته نه د هغه طرف د تگ لایق او وړ (مستحق) شو او نه د دی طرف. لکه چه څوک د یوی مانی په یوه څنډه (غاړه) ولاړ وی که ئی خوښه شی دی خوا ته راغی او که ئی خوښه شی هغه خوا ته غی او تل تیښتی ته تیار ولاړ وی.

يٰۤاَعُوْا مِنْ دُوْنِ اللّٰهِ مَا لَا يَضُرُّهُ وَمَا لَا يَنْفَعُهُ ذٰلِكَ هُوَ الضَّلٰلُ الْبَعِيْدُ ﴿١٧﴾

غواړی دی (عبادت کوی مشرک) غیر له الله د هغه څه چه نه ضرر رسولی شی ورته (که ئی عبادت ونه کړی) او د هغه چه نه نفع رسولی شی ورته (که ئی عبادت وکړی) دغه (عبادت د ماسوی الله) هم دغه گمراهی ده ډیره لری (له حقه له مقصده).

تفسیر: یعنی د الله تعالی بندگی ئی د دنیوی ښیگنی (فائدی) د نه موندلو له سببه پرېښوده اوس نو هغو شیانو ته ناری وهی چه د دوی په واک او اختیار کښی د یوی ذری په اندازه نه څه گټه (فائده) شته او نه څه نقصان. آیا هغه شی چه پاک الله دوی ته نه دی ورکړی هغه به له تیرو (گټو) او نورو څخه حاصل کړی له دی نه به پورته بله کومه ناپوهی او حماقت وی؟ بلکه نه به وی.۱.

يٰۤاَعُوْا لِمَنْ خَلَقَكُمْ مِنْ نَفْسٍ وَّاهِدَةٍ لِّمَنْ الْمَوْلٰى وَلَيْسَ الْعَشِيْرُ ﴿١٨﴾

بولی دوی (عبادت کوی مشرکان) د هغه (معبود) چه ضرر د هغه (عابد ته ئی) ډیر نژدی دی له گټی د هغه (معبود دغه عابد ته چه د شفاعت هیله (امید) ده) خامخا بد دوست دی (دا بت) او خامخا بد ملگری دی (دا بت)،

تفسیر: یعنی که د بت پرستانو له زعم سره موافق له بتانو څخه د گټی هیله (امید) لری نو

دغه هیله (امید) بی‌فائندی او موهوم شی دی. لیکن د دوی له عبادت څخه نقصان او ضرر رسېدل قطعی او یقینی دی. نو ځکه د دوی د فائندی خبره به وروسته له دی نه لیدل کیږي. نقصان خو اوس سم د لاسه وروړسید.

(﴿لَيْسَ الْهَوْلُ وَلَا الْخَيْرُ﴾ خامخا بد مددگار دی دا بت او خامخا بد ملگری دی دا بت) یعنی کله چه په قیامت کښی د بت پرستی نتائج ور د مخه شی نو بت پرستان به هم داسی وائی ﴿لَيْسَ الْهَوْلُ وَلَا الْخَيْرُ﴾ یعنی د هغو څنی چه د لویو لویو مرستو (مددونو) او ملگریانو هیله (امید) او توقع وه هغه دیر بد او خراب ملگری او مددگاران ثابت شول. نفع لا څه بلکه بالعکس زمونږ د زیان او نقصان سبب شول.

إِنَّ اللَّهَ يُدْخِلُ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ
إِنَّ اللَّهَ يَفْعَلُ مَا يُرِيدُ ﴿١٣﴾

بیشکه چه الله ننه باسی هغه کسان چه ایمان ئی راوړی دی او کړی ئی دی ښه (عملونه په داسی) جنتونو کښی چه بهیږی له لاندی (د ونو او مانیو د هغو څلور قسمه) ویالی. بیشکه چه الله کوی هر هغه چه اراده وکړی (چه ځینی ئی د مطیعانو کرامت او د عاصیانو اهانت دی).

تفسیر: د منکرینو مجادلینو او متذبذبینو څخه وروسته ئی دلته د مخلصو مؤمنانو نیکه خاتمه او ښه انجام بیان کړ. یعنی پاک الله د هر هغه چا په نسبت چه مشیت او اراده وکړی سزا ورکوی او هر هغه ته چه اراده او مشیت ئی وی انعام ورکوی. هیڅوک د دی خبری توان نه لری چه د ده د قدرت لاس ونیسی.

مَنْ كَانَ يَظُنُّ أَنْ لَنْ يَظْعُرَهُ اللَّهُ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ فَلْيَمْدُدْ بِسَبَبٍ إِلَى السَّمَاءِ ثُمَّ لِيَقْطَعْ فَلْيَنْظُرْ هَلْ يُذْهِبَنَّ كَيْدُهُ مَا يَغِيظُ ﴿١٤﴾

هر څوک چه (داسی) وی چه گومان کوی د دی چه له سره به مرسته (مدد) ونه کړی له دغه (محمد) سره الله په دنیا کښی او په آخرت کښی نو ووی غځوی یو پری آسمان ته (یا چت ته او ځان دی پری غوړند کړی) بیا دی پری کړی (دغه پری چه ولویږی او مړ شی یا دی ځان غرغره کړی) بیا دی

وگوری چه آیا بیا زائلولی شی هیله (امید) - تدبیر د هغه (سری) هغه شی
لره چه دی ئی په قهر کری دی (چه د الله له خوا د محمد نصرت دی)

تفسیر: په «لن ينصره» کښی د مفعول ضمیر نبی کریم علیه افضل الصلوة والتسلیم ته راجع دی. گویا چه د هغه تصور تل د قرآن د لوستونکی په ذهن کښی موجود وی. (نو اضمار قبل الذکر رانه غی) ځکه چه هم دی د پاک قرآن لومړنی مخاطب دی. گواکی د مؤمنانو د انجام د ذکر څخه وروسته دغه د رسول د مستقبل بیان دی. لنډه دا چه الله تعالی د خپل رسول سره د دنیوی او اخروی فتحی او نصرت کومی وعدی چه کری دی هغه هرومرو (خامخا) پوره کیدونکی دی، که کافران او حاسدان ډیر په قهر او خفه شی او د ربانی نصرت د مخنیوی او انسداد دپاره ډیر زیات او سخت تدابیر هم ونیسی لیکن د محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم د نصرت او بری او کامیابی مخه په هیڅ ډول (طریقه) سره نشی نیولی او هغه به هرومرو (خامخا) تر سره کیږی، که دغه کفار او حاسدین د محمد صلی الله علیه وسلم په دغه نصرت ډیر زیات خفه او غمجن دی او په دی باندی پوهیږی چه مونږ په خپلو کوښښونو او زیار (محنت) ویستلو سره د الله د ارادی او مشیت لپاره بندولی شو نو دوی دی خپل انتهای زیار (محنت) او کوښښ په دی لپاره کښی ولگوی! او ښه رېږونه (تکلیفونه) دی په ځان وگالی (برداشت کری)! تر دی پوری چه د پری یو سر دی د چت په لارو کښی ښه جگ (وچت) وتړی او بل سر دی د تیزندی، په شان په خپله غاړه کښی واچوی او په خپل لاس دی خپل ځان غرغره کری او په دی صورت دی له ډیر قهر او خفگان څخه خپل ځان مر او خلاص کری یا که ئی له لاسه پوره وی نو یو پری دی له آسمان څخه ځوړند کری او په هغی دی آسمان ته وخیژی او له هغه ځایه دی آسمانی نصرت قطع کری نو بیا دی د رابښکته کیدو نه وروسته وگوری چه په دغو تدبیرونو سره دغه ربانی معاونت او آسمانی نصرت منقطع کیږی؟ چه په هغه دوی دومره په قهر او غصه او پیچ او تاو کښی دی. زیاترو مفسرینو د دی آیت تفسیر هم داسی کری دی لیکن حضرت شاه صاحب رحمه الله علیه دغه آیت د ﴿وَمِنَ النَّاسِ مَن يَصِيدُ اللَّهَ عَلَى حَرْفٍ﴾ الآية - د مضمون سره لگولی او نهایت لطیف تقریر ئی پری کری دی د ده په نزد ﴿مَنْ كَانَ يَظُنُّ أَنَّ لَّهٗ فِتْنَةً﴾ الآية - کښی د مفعول ضمیر «من» ته راجع کیږی! مطلب ئی دا دی که څوک د دنیوی تکالیفو په سبب له خدای تعالی نه مایوس کیږی او د هغه له عبادت څخه غاړه غروی او د باطلو شیانو په عبادت کښی لگیا کیږی دی دی د خپل زړه دغه تصمیم داسی قیاس کری لکه چه یوه سری له پاسه په رسی کښی ځان تړلی وی که دی په هغی سره پاس ختلی نشی، داسی هیله (امید) او توقع خو کیدی شی که دغه رسی پورته رابښکلی شی نو دی د هغی په واسطه پورته ختلی شی کله چه دی هغه رسی پری کری نو بیا د ده د پورته ختلو دپاره څه وسیله او توقع باقی پاتی کیږی؟ آیا د الله تعالی د رحمت څخه په نا امیده کیدلو کښی بری او کامیابی حاصلیدی شی؟ گواکی د الله تعالی امید ته ئی «رسی» وویله او د هغی د پری کولو څخه ئی ناامیدی مراد کړه او له آسمان

غخه جگوالی (اوجت والی) مراد دی. والله اعلم.

وَكَذَلِكَ أَنْزَلْنَاهُ آيَاتٍ بَيِّنَاتٍ وَأَنَّ اللَّهَ يَهْدِي مَنْ يُرِيدُ ﴿١٦﴾

او په شان (د دغو منزله و آیتونو) نازل کړی لپړلی دی مونږ آیتونه ښکاره او بیشکه چه الله سمه صافه لاره ښی هر هغه چا ته چه اراده وکړی (د هغه د هدایت).

تفسیر: یعنی غرنګه صاف، صاف مثالونه او ښکاره خبری دی مګر پوهیدل د هم هغه سری په برخه دی چه پاک الله ورته غه فهم او د پوهی غه قوت ور په برخه کړی وی.

إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَالَّذِينَ هَادُوا وَالصَّابِئِينَ وَالنَّصَارَى وَالْمَجُوسَ وَالَّذِينَ أَشْرَكُوا إِنَّ اللَّهَ يَفْصِلُ بَيْنَهُمْ يَوْمَ الْقِيَمَةِ إِنَّ اللَّهَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ شَهِيدٌ ﴿١٧﴾

بیشکه هغه کسان چه ایمان ئی راوړی دی او هغه کسان چه یهودیان دی او (هغه کسان چه) صابیان دی او (هغه کسان چه) نصرانیان دی او (هغه کسان چه) مجوسیان دی او هغه کسان چه شریک ئی پیدا کړی دی له الله سره بیشکه چه الله به فیصله وکړی په منځ د دوی کښی په ورځ د قیامت کښی، بیشکه چه الله په هر شی باندی ښه عالم شاهد دی.

تفسیر: مجوس د اور عبادت کوی او په دوه خدایانو عقیده لری یو د خیر په خدای چه دوی ورته (یزدان) وائی دوهم د شر په خدای چه هغه (اهرمز) بولی او د کوم نبی نوم هم یادوی، دا معلومه نه ده چه دوی له هدایت څخه وروسته په ضلالت مبتلا شوی دی یا له ابتداء څخه په غلطه لپار روان دی، کوم کلام چه شهرستانی په (الملل والنحل) کښی د دوی په مذهب کړی دی، ښائی چه هغه ولوستل شی، د صابئینو او نورو ذکر پخوا له دی نه تیر شوی دی لنډه دا چه د دغو ګردو (تولو) مذاهبو او فرقو د منازعی عملی او قاطع فیصله به د الله تعالی له درباره د قیامت په ورځ کښی کیږی او هر یو به سره جدا کوی او خپلو خپلو ټاکلو (مقرر شویو) ځایونو ته به ئی رسوی. په دی باندی یوازی پاک الله عالم دی چه کوم یو د کوم مقام او د کومی سزا مستحق دی؟.

أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللَّهَ يَسْجُدُ لَهُ مَنْ فِي السَّمَوَاتِ وَمَنْ فِي الْأَرْضِ وَالشَّمْسُ وَالْقَمَرُ
وَالنُّجُومُ وَالْجِبَالُ وَالشَّجَرُ وَالدَّوَابُّ وَكَثِيرٌ مِّنَ النَّاسِ وَكَثِيرٌ حَقٌّ
عَلَيْهِ الْعَذَابُ وَمَنْ يُهِنِ اللَّهُ فَمَا لَهُ مِنْ مُّكْرِمٍ إِنَّ اللَّهَ يَفْعَلُ مَا يَشَاءُ^{السجدة ١٨}

آیا نه وینی نه پوهیږی ته چه بیشکه الله چه دی سجده ږدی (عبادت کوی)
ده ته هر هغه چه په آسمانونو کښی دی (له علویاتو) او هر هغه چه په ځمکه
کښی دی (له سفلیاتو) او لمر او سپوږمی او ستوری (په پریوتلو او ختلو
سره) او غرونه (په افاضه د چینو او معادنو خپلو سره) او ونی (د سیورو له
جهته) او څلوربول (د ځمکې په تگ سره) او ډیر له خلقو (چه مؤمنان دی)
په عبادت سره او ډیر دی (له کفارو) چه ثابت شوی دی پری عذاب (چه
سجده نه ږدی الله ته)، او هر څوک چه سپک ئی کړی الله پس نشته ده ته
هیڅوک عزت ورکونکی، بیشکه چه الله کوی هر هغه کار چه اراده ئی
وکړی (له) اکرام او اهانت څخه)

تفسیر: یوه سجده ده چه په هغی کښی د آسمان او ځمکې هر یو مخلوق شامل دی هغه دا چه
د الله تعالیٰ د قدرت په مقابل کښی ټول سره ټکویناً مطیع، منقاد، عاجز او ناتوان دی او
هر ورو (خامخا) هر شی د ده په مقابل کښی غاړه ږدی او سر ښکته کوی. دوهمه د هر یو شی
بیله سجده ده هغه دا چه هر یو شی چه د هر یوه کار دپاره ئی پیدا کړی دی هغه په هم هغه
کار کښی لگیا اوسی نو د دوی هم دغه د وظیفی اداء د دوی سجده ده. دغه سجده ډیر خلق
کوی او ډیر ئی نه کوی مگر له انسانانو څخه پرته (علاوه) ئی نور ټول مخلوقات کوی. بنا په
دی په ﴿أَنَّ اللَّهَ يَسْجُدُ لَهُ﴾ الآية - کښی د هر شی سجده به د هغه د شان سره لایقه سجده مراد
وی یا به د ﴿وَمَنْ فِي الْأَرْضِ﴾ څخه وروسته بله یسجد مقدره وی.

تنبیه: له پخوانی آیت سره ئی ربط داسی دی چه د مختلفو مذاهبو خلق په خپلو منځونو کښی
سره اختلاف لری، حال دا چه نور ټول مخلوق الله تعالیٰ ته مطیع او منقاد دی، انسان چه له
نورو مخلوقاتو څخه زیات پوه او عاقل دی لازم وو چه ټول انسانی افراد د نورو مخلوقاتو په
نسبت د الله تعالیٰ په عبدیت کښی سره زیات متحد او متفق وی او ډیر اخلاص او صمیمیت ئی
پکښی څرگندولی خو ډیر دی له دغو انسانانو څخه چه په سبب د کفر او له سجدی څخه د

غاری غرولو له امله (وجی) حکم کړی شوی دی په دوی باندې په عذاب سره چه دغه کفار دی یعنی د سجدی د انکار او اعراض په سبب د عذاب مستحق شول او هر څوک چه خوار او سپک نی کړی الله پس نشته ده ته هیڅوک عزت ورکونکی بیشکه چه الله کوی هر هغه کار چه اراده نی وکړی له اکرام او اهانت څخه یعنی الله هر هغه څوک چه د هغه د اعمالو د شامت له کبله (وجی) د هغه ذلیل کول وغواړی نو څوک دی چه هغه د ذلت له ژوری کندی څخه راوباسی او د عزت لوړ (وچت) مقام ته نی ورسوی؟.

هَذَانِ خَصْمِينَ اخْتَصَمُوا فِي رَبِّهِمْ

دا دواړه (دلی مؤمنان او کافران) مدعیان دی چه جگړه نی وکړه په (ذات، صفات او دین د) رب خپل کښی

تفسیر: یعنی پخوا له دی نه په ﴿إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَالَّذِينَ هَادُوا وَالصَّابِئِينَ﴾ الآية - کښی چه د هغو فرقو ذکر وشو هغو ته د حق او باطل له حیثه دوه دلی ولی شو یوه د مؤمنانو دله چه د خپل رب ټول اوامر منی او د ده د احکامو په مقابل کښی سر په سجده ږدی. دوهمه د کفارو دله چه په هغو کښی یهودان، نصرانیان، مجوسان، مشرکین صابئین او نور ټول شامل دی او د ده ربانی هدایت نه قبلوی او د ده د اطاعت دپاره سر په سجده نه ږدی، دغه دواړه دلی په دغو، مباحثو او مناظرو کښی د جهاد او قتال په واقعو کښی هم یو د بل په مقابل کښی ټینگ ولاړ وی لکه چه د بدر د مبارزی (جنگ) په میدان کښی حضرت علی، حضرت حمزه او عبیده بن الحارث رضی الله تعالیٰ عنهم د دریو کافرانو (عتبه ابن ربیع، شیبه ابن ربیع او ولید بن عتبه) په مقابل کښی د مبارزی (جنگ) دپاره وتلی وو، وروسته د دغو دواړو دلو انجام راښی.

فَالَّذِينَ كَفَرُوا قُطِعَتْ لَهُمْ ثِيَابٌ مِّنْ نَّارٍ

پس هغه کسان چه کافران شوی دی څکختی (جوړولی) شی دوی دپاره جامی له اوره ،

تفسیر: یعنی لکه څنگه چه کالی (جامی) د انسان بدن پتوی د جهنم اور به هم دغه راز (قسم) دوی احاطه کوی او تری به چاپیری یی یا به د کوم داسی شی کالی (جامی) ورواغوستل شی چه د اور گرمی به پری ډیر ژر اثر کوی او ډیر زیات به سور کیږی.

يُصَبِّ مِنْ فَوْقِ رُءُوسِهِمُ الْحَبِيمَ ۚ يُصْهِرُ بِهِ مَا فِي بُطُونِهِمْ وَالْجُلُودَ ۚ
وَلَهُمْ مَقَامِعٌ مِنْ حَدِيدٍ ۝

اچولی به شی (پہ شدت سره) له پاسه د سرونو د دوی اوبه سری یشیدلی، چه خورین به شی په دغو اوبو سره هغه (کولمی) چه په گیدو د دوی کینی دی او پوستکی (د دوی هم). او وی به د دوی دپاره شتکونه (گرزونه) له اوسپنی (چه د دوی سرونه به پری تګولی او وهلی شی).

تفسیر: یعنی د دوزخیانو ککرئ به په شتکونو گرزونو سره میده کیږی او یشیدلی اوبه به له پاسه پری اچولی کیږی چه د ماغزو له لاری به د دوی گیدی ته ورځی او له هغه څخه به د دوی ټولی کولمی ټوتی ټوتی د دوی له مقعدو څخه لاندی ټوپیږی او د دوی د بدن خارجی سطح به هم د دی اوبو له رسیدلو څخه بیخی شریږی او د ورستی وینی غوښی په شان به تری لویږی بیا به خپل اصلی حالت ته بیرته ورگرځی او پرله پسې به هم دغه عمل تکراریږی ﴿كُلَّمَا نَفِثَتْ جُلُودُهُمْ بَدَأَ لَهُمْ جُلُودًا غَيْرَهَا لِيَذُوقُوا الْعَذَابَ﴾ جزء ه دالنساء ۵۶ آیت (۸) رکوع. اللهم اعذنا من غضبك وعذابك!

كُلَّمَا أَرَادُوا أَنْ يَخْرُجُوا مِنْهَا مِنْ غَمٍّ أُعِيدُوا فِيهَا وَذُوقُوا عَذَابَ الْحَرِيقِ ۝

هر کله چه اراده وکړی (دوزخیان) د دی چه ووځی له دغه (دوزخ څخه) له غمه نو بیرته گرځولی شی دوی په دغه (اور) کینی او (وبه ویلی شی دوی ته) وځکی تاسی عذاب (د اور ډیر) سوځوونکی.

تفسیر: یعنی کله چه کافران په دوزخ کینی ډیر غم او تکلیف ووینی نو وبه غواړی چه له دی ځای نه ووځی او چیری وتښتی خو د اور لمبی به دوی له ځان سره پورته کړی بیا به ئی پریستی د اوسپنو په گرزونو سره وهی او لاندی به ئی غورځوی او داسی به ورته ویل کیږی «د اور د دغه دائمی عذاب خوند وځکی!» چه له سره به تری بیرته نشی وتلی «العیاذ بالله»

إِنَّ اللَّهَ يَدْخُلُ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ جَنَّاتٍ تَجْرِي
مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ يُحَلَّوْنَ فِيهَا مِنْ أَسَاوِرَ مِنْ ذَهَبٍ وَلُؤْلُؤًا

بیشکه چه الله ننه باسی هغه کسان چه ایمان ئی راوری دی او کری ئی دی
بیه (عملونه په داسی) جنتونو کښی چه بهیږی له لاندی (د مانیو او ونو) د
هغو (خلور قسمه) ویالی گانه (زیورات) به واچول شی (جنتیانو ته) په دغه
(جنت) کښی له باهوگانو (وښیو) له سرو زرو او له مرغلرو ځنی

تفسیر: یعنی په لویه هوسانی (آرام)، ښایست او زیب سره به اوسېږی او له هر یو عنوان څخه
ئی تجمل تنعم څرگندېږی.

وَلِبَاسُ هُمْ فِيهَا حَرِيرٌ ﴿٢٣﴾

او جامی د دغو (جنتیانو) به په دغه (جنت) کښی ریشمینی وی

تفسیر: رومبی په ﴿قُطِعَتْ لَهُمْ شَيْبٌ مِّن تَارٍ﴾ کښی د دوزخیانو د کالیو (جامو) ذکر شوی
و بالمقابل په دی ځای کښی د جنتیانو د آغوستن بیان کوی چه د دوی پوښاک به له وریشمو
څخه وی. حضرت شاه صاحب رحمه الله علیه لیکي «دا ئی چه ویلی دی د هغه ځای گانه
(زیور) او د هغه ځای پوښاک معلوم شو چه دغه دواړه شیان نارینه و لره دلته نشته او له گانو
(زیوراتو) څخه باهو څکه تصریح شو چه کله چه د مرئی خدمت د بادار خوښ شی نو د هغه په
لاس کښی کری اچوی.»

تنبیه: په احادیثو کښی راغلی دی «هر هغه نارینه چه دلته د وریشمو کالی (جامی) واغوندی نو
په آخرت کښی به ئی نه آغوندی.» که دغه آغوستونکی کافر وی نو ښکاره ده چه هغه له سره
په جنت کښی نه داخلېږی چه د جنتیانو لباس واغوندی. هو! که مؤمن وی امکان لری چه د څه
مودی له مخی د دغه لباس څخه محروم شی او بیا ئی تر ابده پوری واغوندی نو د دغه غیر
متناهی مودی په مقابل کښی دغه لږ زمانه غیر معتد به گڼله کیږی.

وَهُدُّوْا إِلَى الطَّيِّبِ مِنَ الْقَوْلِ

او لاره ښوولی شوی ده (جنتیانو ته په دنیا کښی له جانبه د الله) طیبی

پاکی ته (چه لا اله الا الله ده) له قول نه

تفسیر: هر هغه مؤمن چه په دنیا کښی (لا اله الا الله) ویلی وی قرآن نی لوستلی وی د الله تعالیٰ تسبیح او تحمید، امر بالمعروف، نهی عن المنکر نی کړی وی نو په آخرت کښی به هم پرېستی له هری خوا دوی ته سلامونه اچوی او په خپله جنتیان به هم په خپلو منځونو کښی یو بل ته ښی پاکی خبری کوی، هلته به ښی ځایه خبری، شورماشور، دعوی او دنگلی نه وی او تول به د الله تعالیٰ د نعمتونو په شکر گزرائی کښی لگیا او مشغول وی. مثلاً وائی به ﴿الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي صَدَقَنَا وَعْدَهُ وَأَوْرَثَنَا الْأَرْضَ مَنْ تَكْبَرُ مِنَ الْجِنَّةِ﴾ جزء ۲۴ (۷۴ آیت) د «فاطر» په سورت (۳۳-۳۴) آیت کښی راغلی دی ﴿يُحْكُونَ فِيهَا مِنْ آسَافٍ مِنْ ذَهَبٍ وَلَوْ الْأَنْبِيَاءُ فِيهَا حَرِيرٌ وَقَالُوا الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي أَذْهَبَ عَنَّا الْحَزْنَ﴾ الآية - په هم دغه سره د دی حاضر آیت تفسیر کيږی. ښه علیه فی الروح المعانی.

وَهَذَا إِلَى صِرَاطِ الْحَمِيدِ ﴿۲۳﴾

او لار ښوولی شوی ده (جنتیانو ته په دنیا کښی) طرف د لاری (د الله) ته چه ستایل شوی ده په ښو ښو صفتونو سره

تفسیر: یعنی د الله تعالیٰ لاره نی وموندله چه نوم نی اسلام دی، دغه لاره په خپله هم حمیده ده او د لاری خاوند هم حمید دی، یا نی هغه ځای ته لاره وموندله چه هغه ته په رسیدلو سره انسان د الله تعالیٰ د نعمتونو شکر اداء کوی.

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا وَيَصُدُّونَ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ وَالْمَسْجِدِ الْحَرَامِ
الَّذِي جَعَلْنَاهُ لِلنَّاسِ سَوَاءً الْعَاكِفُ فِيهِ وَالْبَادِ

بیشکه هغه کسان چه کافران شوی دی او اړوی (منع کوی خلق) له لاری د الله (اسلام نه) او له مسجد حرام نه (نو معذبيږی په عقبی کښی) هغه (مسجد) چه گرځولی دی مونږ دغه مسجد ځای د عبادت دپاره د (تولو) خلقو برابر دی اوسیدونکی په دغه (مسجد) کښی او له بهره راتلونکی،

تفسیر: پخوا په ﴿هَذَيْنِ مَثَلَيْنِ اخْتَصَمُوا﴾ کښی د مؤمنانو او د کفارو د جگړی ذکر ؤ اوس د هم هغی جگړی ځینی نور صورتونه دلته بیانوی. یعنی یو خو هغه خلق دی چه له خپلی گمراهی سره سره د نورو مخه هم نیسی چه د هدایت په لاره لار نشی او غواری چه هیڅوک د

الله تعالیٰ په لاره سم نشی تر دی هغه مسلمانان چه د خپل پیغمبر سره د عمری د اداء کولو دپاره مکی معظمی ته روان وو د هغوی مخه ئی هم ونیوله حال دا چه مسجد الحرام یا د حرم شریف هغه برخه چه په هغی پوری د خلقو عبادت او مناسک تعلق لری تولو ته یو شان دی او هلته مقیم او مسافر او محلی او پردیسی ته د اوسیدلو او عبادت کولو مساوی حقوق حاصل دی هو! که څوک د هغو متبرکو ځایونو څخه د شړلو وړ (مستحق) او لایق وی نو هم هغه کسان دی چه په خپل شرک او شرارت د دی مبارک ځای بی احترامی او بی عزتی کوی. تنبیه: د مکی معظمی د کورونو ملکیت، بیع او شری او نور یوه مستقلة مسئله ده چه د هغه کافی بیان په «روح المعانی» او نورو تفاسیرو کښی شته او دلته د هغو د بیان او تفصیل موقع نشته.

وَمَنْ يُّزِدْ فِيهِ بِالْحَادِ يُظْلَمِ نَذَقَهُ مِنْ عَذَابِ إِلِيمٍ ﴿٢٥﴾

او هر چا چه اراده وکړه په دغه (مسجد الحرام) کښی د بی لاری (د حق نه په مخ گرځولو سره) په ظلم سره نو وبه څکوو مونږ په هغه (کږیدونکی) له عذاب دردناک څخه،

تفسیر: یعنی هغه څوک چه په مسجد الحرام کښی عمداً او بالااراده د بی دینی او شرارت کومه خبره کوی نو هغه ته به د هغه چا په نسبت چه دغه کار په بل ځای کښی کوی سخته سزا ورکری شی نو له دی نه د هغو خلقو حال معلوم کړئ چه په خپل ظلم او شرارت سره ئی د مؤمنانو مخه د مکی معظمی د زیارت د ورنگ په وخت کښی نیولی وه.

وَإِذْ يَوَّانُ لِلْإِبْرَاهِيمَ مَكَانَ الْبَيْتِ

او (یاد کړه ای محمده!) هغه وخت چه ښکاره (معین) کړ مونږ ابراهیم ته ځای د بیت (الله)

تفسیر: وائی چه د کعبی شریفی ځای لا له پخوا څخه مقدس او متبرک ؤ بیا د ډیری مودی په تیریدو سره ورک او نامعلوم شو، حضرت ابراهیم علیه السلام ته حکم وشو چه بیت الله ودانه کړه! او د هغه معظم مقام ښی وروښودل شوی، حضرت ابراهیم علیه السلام د خپل زوی حضرت اسمعیل علیه السلام په ملګرتیا د کعبی خونه (کور) ودانه کړه. تنبیه: د مسجد الحرام ذکر پخوا راغلی ؤ نو د هغه په مناسبت د کعبی شریفی د بناء حال او د هغی په متعلق د ځینو احکامو بیان وکړی شو.

أَنْ لَا تُشْرِكُوا بِي شَيْئًا

(او ورته مو وویل دا) چه مه شریکوه له ما سره هیش شی

تفسیر: یعنی د دی کور بنست (بیخ) او تاداو (بنیاد) په خالص توحید باندی کپرده! هیشوک دی چه دغه غای ته راشی د الله تعالیٰ د عبادت شخه پرته (علاوه) مشرکانه رسوم په غای نه راوړی، د مکی معظمی کفارو سره له دی چه د ابراهیمی ملت مدعیان وو پر دغه آیت داسی عمل وکړ چه هلته ئی دری سوه او شپيته بتان ودرول (العیاذ بالله) زمونږ سید المرسلین خاتم الانبیاء محمد مصطفیٰ صلی الله علیه وسلم دغه مطهر او مقدس غای له دغه نجاست او گندگی شخه د تل له پاره پاک کړ فله الحمد والمنة.

وَطَهَّرَ بَيْتِي لِلطَّائِفِينَ وَالْقَائِمِينَ وَالرُّكَّعِ السُّجُودِ ۝۳۷

او پاک ساته کور زما (له بتانو او نورو پلټیو شخه) دپاره د طواف کوونکو او دپاره د قیام کوونکو (په مکه کښی) او رکوع کوونکو او سجده کوونکو (لمونځ کوونکو لپاره)

تفسیر: یعنی یوازی د هم دغو خلقو له پاره دی مخصوص وی او له نورو گړدو (تولو) شخه دی پاک او صاف کړ شی، حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي «په پخوانیو امتونو کښی رکوع نه وه دغه خاص د محمدی امت په لمانځه کښی شته نو خبر ورکړه چه راتلونکی خلق به د دی ودانونکی وی» وفيه نظر فتأمل.

وَإِذْنٍ فِي النَّاسِ بِالْحَجِّ يَأْتُوكَ رِجَالًا وَعَلَىٰ كُلِّ ضَامِرٍ يَأْتِينَ مِنْ كُلِّ فَجٍّ عَمِيقٍ ۝۳۸

او غږ وکړه (ای ابراهیمه) په خلقو کښی د حج (د ادا کولو) دپاره چه راشی (حاجیان) تاته پلي (پیاده) او (سواره) په هر ډنگر اوښ چه راځی (دا اوښان) له هری لاری لری (ژوری لری) نه.

تفسیر: کله چه کعبه ودانه شوه، نو حضرت ابراهیم علیه السلام په یوه جگ (وچت) غره باندی ودرید او داسی غږ ئی وکر «ای خلقتو! پاک الله په تاسی حج فرض کړی دی! حج ته راشئ» حق تعالیٰ دغه غږ په هر ځای کښی هر روح ته ورساوه لکه چه بلاتشبیه مونږ د ایشیاء په منځ «افغانستان» کښی ناست یو او د لری او نژدی هیوادونو غږونه آورو نو د هر چا دپاره چه حج مقدر ؤ د هغه روح دغه غږ ته لږیک وویل او هم هغه د شوق پتی سکروتی دی چه په زرهاؤ پلی (پیاده) هم د حج د سفر ربرونه (تکلیفونه) په ځان اخلی او د بیت الله په لیدلو سره خپلی سترگی رنوی او ډیر زیات خلق خو له دومره لری ځایونو څخه سواره د مکی معظمی په لوری سفر کوی چه له ډیرو مزلونو او سفر کولو څخه د دوی اوشان ستری ستومانه او بیخی خوار او دنګر کیږی. زیاترو حاجیانو ته غښتلی او څاربه اوشان کله ورسپیږی نو ځکه په هم دغو خوارو دنګرو، وچو، کلکو اوشانو مزلونه کوی دا ګواکي د هم هغی دعاء د مقبولیت اثر دی چه حضرت ابراهیم علیه السلام کړی وه ﴿فَاجْعَلْ أَهْمَدًا مِّنَ النَّاسِ تَهْوَىٰ إِلَيْهِمْ﴾ جزء ۱۳ (د ابراهیم د سورت ۳۷ آیت (۶) رکوع)

لِّشَهَادَاتٍ مُّنَافِعَةٍ لَهُمْ وَبَيِّنَاتٍ لِّأَيَّامٍ مَّعْلُومَاتٍ عَلَىٰ مَا رَزَقَهُم مِّنْ بَهِيمَةِ الْأَنْعَامِ

دپاره د دی چه حاضر شی (دغه خلق ځای د دنیوی او اخروی) گټو خپلو ته، او چه یاد کړی نوم د الله په هغو څو ورځو (د لوی اختر) کښی چه معلومی دی په (ذبح د) هر هغه حیوان چه ورکړی دی الله دوی ته له بی ژبو چارپایانو څخه

تفسیر: د بیت الله د حج اصلی مقصد خو د دنیوی او اخروی گټو حاصلول دی مثلاً د حج او عمری او د نورو عباداتو په ذریعه د الله تعالیٰ خوښی حاصلول او د روحانی ترقیاتو لوړو (وچتو) مقاماتو ته رسیدل. لیکن د دغی لوئی اجتماع په ضمن کښی ډیر زیات سیاسي، تمدنی او اقتصادی گټی هم حاصلیدی شی کما لا یخفی.

«ایام معلومات» څخه د ځینو په نزد د ذالحجی رومبني لس ورځی دی او د ځینو په نزد قربانی دری ورځی مراد دی. په هر حال په دغو ورځو کښی د الله تعالیٰ د یادونی فضیلت ډیر زیات ښوولی شوی دی. د دغه ذکر لاندی په خصوصی ډول (طریقه) دا هم داخل دی چه د قربانی د حیواناتو د ذبح کولو په وخت کښی دی د الله تعالیٰ نوم واخیست شی او بسم الله - الله اکبر دی وویل شی. په دغو ورځو کښی خورا (ډیر) ښه عمل هم دا دی چه د پاک الله په نامه دی ذبح وکړی شی.

فَكُلُوا مِنْهَا وَأَطِعُوا الْبَاسَ الْفَقِيرَ ۚ

پس خورئ تاسی له هغی (غوښی) څخه او خورئ ئی په بد حال فقیر (محتاج)

تفسیر: ځینو کفارو داسی خیال کاوه چه په خپله قربانی کوونکی ته نه ښائی چه د قربانی له غوښی څخه څه وخورئ، دا دی په دی آیت کښی د دی مفکورۍ اصلاح او حکم کوی چه له دغی غوښی څخه هم تاسی په شوق سره وخورئ هم ئی په خپلو دوستانو، خپلوانو خوارانو او غریبانو وخورئ!

ثُمَّ لِيَقْضُوا تَفَثَهُمْ وَلِيُوفُوا نَذْرَهُمْ وَيُطَوُّوا بِالْبَيْتِ الْعَتِيقِ ۚ

بیا دی لری کړی (حاجیان حاجتونه او) خیرۍ خپل او پوره دی اداء کړی نذرونه خپل (او د حج واجبات) او طواف دی وکړی په هغه کور چه قدیم کریم دی.

تفسیر: له کوم ځایه چه لږیک ویل شروع کیږی (احرام تړل کیږی) نو محرم نه وینه ویاسی، نه خپل وښتان او نوکان اخلی، نه خپل وښتان غوړوی نه د بدن د خپرو، دوو او گردونو په لری کولو دومره زیات اهتمام کوی او نه په ډیره مبالغه او منلو لامبی. الغرض دغه د عشق او بیخودی یو عجیب او غریب حالت وی کله چه د ذیجبالحرام لسمه ورځ راشی دغه گرد (تول) قیدونه لری کیږی، سرونه خریل یا وښتان اخیستل کیږی، ښه غسل کوی، گندلی او صفا کالی (جامی) اغوندی او د کعبی د زیارت طواف ته ځی، په چا چه ذبح لازمه وی رومبی ذبح کوی او د «نذرونو» د ورکولو څخه مطلب دا دی چه هغه نذرونه چه د خپلو مطالبو دپاره ئی پر خپل ځان منلی وی هغه دی اداء کړی، اصلاً دغه نذر د الله تعالی نذر دی او د بل هیچا نه دی. د ځینو په نزد د «نذرونو» د لفظ څخه د حج مناسک یا د حج واجبات مراد دی او هم دغه ډیر نژدی راښکاری والله اعلم.

تنبیه: د «عتیق» معنی قدیمی او پخوانی دی. او د ځینو په نزد ده ته ځکه «بیت العتیق» ویل کیږی چه د دی کور د تباهی او وړانی دپاره هومره چه کوم قوی طاقت او قوت راپاسیږی الله تعالی به هغه ته فتح او بری نه ورکوی او دا کور به تری خلاص او آزاد وی څو چه دی پخپله د هغه د رفع او له منځه پورته کولو اراده وکړی.

ذَلِكَ وَمَنْ يُعِظْ حُرْمَتِ اللَّهِ فَهُوَ خَيْرٌ لَهُ عِنْدَ رَبِّهِ
وَأَحَلَّتْ لَكُمْ الْأَنْعَامُ إِلَّا مَا يُتْلَى عَلَيْكُمْ فَاجْتَنِبُوا
الرِّجْسَ مِنَ الْأَوْثَانِ وَاجْتَنِبُوا قَوْلَ الزُّورِ ﴿۳۰﴾

دا حکم مو واورید (یا امر هم دا دی چه تیر شو) او هر چا چه تعظیم وکرم
د احکامو د الله پس دا کار غوره دی ده ته په نزد د رب د ده او حلال
کړی شوی دی تاسی ته (خوراک د غوښی د) څارویو (پس له ذبحی) مگر
(حرام دی) هغه څاروی چه لوستل کیږی په تاسی (حراموالی ئی) پس ځان
ساتی تاسی له پلیتی څخه چه بتان دی، او ځان ساتی تاسی له وینا د دروغو
څخه

تفسیر: لکه چه له ترجمی څخه ښکاری «ذلک» د محذوفی مبتدا خبر دی یعنی حرام شیان درانه
گنل او د هغو پریښودل، یا هغه شیان چه د الله تعالی له طرفه محترم ښودل شوی دی د هغوی د
احترام او ادب او تعظیم قائم ساتل لویه نیکی او د ښیګنی (فائدی) خبره ده او د هغو انجام به
ډیر ښه وی. په محترمو شیانو کښی د قربانی حیوان - بیت الله - صفا - مروه - منی - عرفات -
مسجدین - قرآن بلکه د الله تعالی گرد (تول) احکام راځی. په خصوصی ډول (طریقه) سره دلته
د مسجدالحرام او د هدیی د حیوان په تعظیم زور اچول شوی دی چه د یوه خدای د بندګانو په
راتګ کښی هلته په حرم کښی څه مشکلات پیدا نه کړی! او نه د ممانعت عوامل منع ته راوړی!
او نه هغه د هدیی حیوانات بیرته تللو ته مجبور کړی بلکه، قیمتی، ښه څړنه څاروی قربانی
کړی!

﴿وَأَحَلَّتْ لَكُمْ الْأَنْعَامُ﴾ او حلال کړی شوی دی تاسی ته خوراک د غوښی د څارویو پس له ذبح
یعنی د دوی د ذبح حکم د حرمت الله د تعظیم په خلاف نه دی ځکه هغه مالک الملک چه د
یوه شی حرمت ښولی ؤ د هغه په اجازه او د هم هغه په نامه هغه قربانی کیږی.
﴿إِلَّا مَا يُتْلَى عَلَيْكُمْ﴾ مگر حرام دی خوراک د غوښی د هغو څارویو چه لوستل کیږی په تاسی
تحریم د هغو) یعنی هغه حیوانات چه د هغو حراموالی وخت په وخت تاسی ته ویل کیږی لکه چه
په «البقرة»، «المائدة»، «الانعام» کښی مفصلاً تیر شول نو هغه حلال نه دی.
﴿فَاجْتَنِبُوا الرِّجْسَ مِنَ الْأَوْثَانِ﴾ پس ځان ساتی تاسی له پلیتی څخه چه بتان دی) یعنی څاروی
د الله تعالی مخلوق او مملوک دی، یوازی د الله تعالی په حکم او د هغه په نامه حلال کیدی شی
او د الله تعالی د کعبی نذر کیدی شی هغه ساکښی (ذی روح) چه د کوم بت یا رب النوع په
قربانګاه کښی ذبح کیږی هغه مردارپیږی، د داسی شرک او پلټو کارونو څخه ځان ساتنه او

اجتناب ضروری دی.

﴿وَلَجَّئُوا قَوْلَ الزُّورِ﴾ او محان ساتی تاسی له وینا د دروغو څخه (یعنی دروغ ویل! او د دروغو شاهی ورکول! د بل په نامه د الله تعالی د پیدا کړو حیواناتو حلالول! بی د شرعی حکم څخه یو شی ته حلال او یا حرام ویل ټول په «قول الزور» کینی داخل دی. د «قول الزور» د بدی اندازه له دی نه اټکل کیدی شی چه دلته الله تعالی د هغه ذکر له شرک سره کړی دی او د الاعراف په ۳۳ آیت (۴) رکوع کینی ئی داسی ارشاد کړی دی جزء ۸ ﴿وَأَنْ تَشْرُكُوا بِاللَّهِ مَا لَمْ يَنْزِلْ بِهِ سُلْطَانٌ وَأَنْ تَقُولُوا عَلَى اللَّهِ مَا لَا تَعْلَمُونَ﴾ په احادیثو کینی رسول الله صلی الله علیه وسلم هم په ډیر تاکید او تشدید سره له دی نه ممانعت کړی دی.

حَقَّاءُ لِلَّهِ غَيْرُ مُشْرِكِينَ بِهِ

په داسی حال کینی چه غاړه ایښودونکی یی په اخلاص سره خاص الله ته نه یی مشرکان په ده بانندی

تفسیر: یعنی له هر طرف او هر چا څخه مخ وگرځوی او یوازی د هم هغه واحد لاشریک الله تعالی خالص بندګان اوسئ! ښائی ستاسی ټول افعال او نیتونه په کلی ډول (طریقه) بی د بل د شرک نه خاص الله تعالی ته وی. او د الله تعالی په الوهیت او عبادت کینی بل هیڅوک مه شریکوی.

وَمَنْ يُشْرِكْ بِاللَّهِ فَكَأَنَّمَا خَرَّ مِنَ السَّمَاءِ فَتَخْطَفُهُ الطَّيْرُ أَوْ تَهْوِي بِهِ الرِّيحُ فِي مَكَانٍ سَحِيقٍ ۝

او هر چا چه شریک ونيو له الله سره پس لکه چه راوغورځید له آسمان څخه پس وتښتوی دی په چابکی سره مرغان (او بوتی بوتی کوی ئی) یا وغورځوی دی باد (له کوم هسک (اوچت) ځای نه) په لری ژور (خکته) ځای کینی.

تفسیر: دا ئی د شرک مثال بیان کړ. خلاصه ئی دا ده چه د توحید مقام نهایت اعلی دی. کله چه انسان توحید پریردی او د کوم بل مخلوق په مقابل کینی خپل سر ښکته کړی نو دی په خپله خپل محان ذلیل او سپک کوی او د توحید له لور (وچت) آسمان څخه د شرک او کفر کندی ته لویدی. ښکاره ده چه له دومره جګ (اوچت) ځای څخه دومره ژور (خکته) ځای ته له لویدلو څخه وروسته ژوندی نشی پاتی کیدی اوس خو به یا د اهوای او ناکارو افکارو مردار خواره

غناوران له غلورو خواوو د ده د غوښی بوتی په خپلو مېنو کو او پنځو سره دانگی دانگی او بوتی بوتی کړی او وږه ئی خوری یا به لعین شیطان د یوی تیزی گړندی هوا په بریوکی کښی دی له خپله ځانه سره پورته کړی او په کومه ډیره زیاته لری ژوره (خکته) کنده کښی به ئی وغورځوی چه هیڅوک به د ده هیڅ یو هډوکی او پښتی ونه وینی یا دا چه په دی مثل کښی د دواړو اقسامو مشرکانو حال بیل بیل بیان شوی دی یو هغه مشرک چه په خپل شرک په پوره ډول (طریقه) ثابت نه وی ولاړ او د تنذب او تردد په وضعیت کله یوی او کله بلی خوا ته متمایل کیږی نو د هغه مثال ﴿مَنْظُفَةُ الظُّلِّ﴾ کیدی شی او هغه مشرک چه په خپل شرک مضبوط او ټینګ ولاړ وی او د هغه د مثال مصداق ﴿أَوْتَهَوَّى بِهَ الرِّيحِ مَكَلَّ سَجِيٍّ﴾ دی یا به له ﴿مَنْظُفَةُ الظُّلِّ﴾ څخه مراد د خلقو په لاسونو سره د هغوی وژل کیدل او د ﴿أَوْتَهَوَّى بِهَ الرِّيحِ مَكَلَّ سَجِيٍّ﴾ څخه به د دوی طبیعی موت مراد وی. اکثر و مفسرینو د تشبیه د وجهی په بیان کښی د هم داسی احتمالاتو ذکر کړی دی لیکن حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکی «د هر چا نیت او مقصود چه یو الله وی هغه قایم دی او کله چه نیت او قصد متعددو خواؤ ته لاړ شی هغه ټول دی پریشانه کوی او له لاری څخه ئی تښتوی یا له ټولو څخه منکر او دهری کیږی».

ذَلِكَ وَمَنْ يُعْظِمَ شَعَائِرَ اللَّهِ فَإِنَّهَا مِنْ تَقْوَى الْقُلُوبِ ۝

دا حکم مو واورید (یا امر هم دا دی چه تیر شو) او هر چا چه تعظیم وکړ د علائمو د (دین د) الله چه د حج افعال، د هدایاؤ څرېول او نور عبادت دی پس بیشکه دا (تعظیم) له (افعالو د خاوندانو د) تقوی د زړونو دی.

تفسیر: یعنی د شعائر الله تعظیم په شرک کښی داخل نه دی، د هر چا په زړه کښی چه د پرهیزگاری مضمون او د یوه خدای جل جلاله خوف وی نو دی به هر ورو (خامخا) د شعائر الله ادب او تعظیم کوی دغه ادب او تعظیم شرک نه دی بلکه د الله تعالی د عین توحید له آثارو څخه دی ځکه چه د الله تعالی عاشق د هر هغه شی چه خدای جل جلاله ته منسوب وی قدر او ادب کوی.

لَكُمْ فِيهَا مَنَافِعُ إِلَىٰ أَجَلٍ مُّسَمًّى ثُمَّ مَحِلُّهَا إِلَى الْبَيْتِ الْعَتِيقِ ۝

شته تاسی ته په دغو غلور بولو (د هدیو) کښی (ډیری) فائدی تر وخت معلوم پوری (چه د دوی د حلالولو وخت دی) بیا (رسونه ده) ځای (د حلالولو) د دوی ته تر بیت عتیق پوری. (یا) بیا وخت د دغو منتهی دی

هغه بیت ته چه بلند شان دی.

تفسیر: قدیم کور بیت الله شریف دی او دلته ښائی توسعاً تری ټول حرم مراد وی. یعنی د اوبانو، غویو، پسونو (گدانو) او نورو نه تاسی ډیری گټی حاصلولی شی مثلاً پری سوریو، شودی نی غښتی او نسل تری اخلی او لا نی پسی زیاتوی، له وریو، پوستکو او نورو څخه نی گټه (فائده) اخلی! مگر تر هغه وخته پوری چه نی «هدیه» نه وی گرځولی ځکه چه د «هدی» گرځولو څخه وروسته داسی انتفاع تری بی له ډیر شدید ضرورته نه ده روا اوس د هغو عظیم الشانه اخروی فائده هم دغه ده چه کعبی ته نی نژدی راولی او د الله تعالی په نامه نی قربانی کړی!

وَلِكُلِّ أُمَّةٍ جَعَلْنَا مَنْسَكًا لِّيَذْكُرُوا اللَّهَ عَلَىٰ مَا رَزَقَهُمْ مِنْ بَهِيَّةٍ
الْأَنْعَامِ ۖ وَالْهُكْمِ إِلَهُ وَاحِدًا ۖ فَلَهُ أَسْلِمُوا

او دپاره د هر امت (مؤمن) مقرره کړی ده مونږ قربانی دپاره د دی چه یاد کړی دوی نوم د الله پر هر هغه شی چه رزق، روزی گرځولی ده (الله) دوی ته له بی ژبو څلور بولو حیواناتو څخه (په وخت د ذبحی د دوی کښی) پس حق معبود ستاسی (او د پخوانیو امتونو) الله حق معبود یو دی پس خاص هم ده ته غاړه کېږدئ!

تفسیر: یعنی الله تعالی ته د نذر په ډول (طریقه) د حیواناتو حلالول په هر آسمانی دین کښی عبادت منل شوی دی که دا عبادت تاسی غیر الله ته د عبادت (نذر) په ډول (طریقه) کوئ نو دغه شرک دی. او ښائی تری سخت پرهیز وکړی شی. د موحد کار دا دی چه یوازی د پاک الله په نامه قربانی وکړی چه د هغه په پاکه نامه ټولو شائعو د قربانی کولو حکم ورکړی دی او نه ښائی چه قربانی د ده له حکم څخه خارج وی.

وَبَشِّرِ الْمُخْبِتِينَ ۝۳۲

او زیری ورکړه عاجزی کوونکو ته،

تفسیر: یعنی هغو خلقو ته د الله تعالی د رضاء او خوښی زیری واوروه چه یوازی د هغه واحد لا شریک خدای جل جلاله حکم منی او د هغه په مقابل کښی غاړه ږدی او په هم هغه باندی نی

زهره داده کیچی او د ده له جلال او جبروت شخه تل ویریچی.

الَّذِينَ إِذَا ذُكِرَ اللَّهُ وَجِلَتْ قُلُوبُهُمْ وَالصَّابِرِينَ عَلَى مَا أَصَابَهُمُ وَالْمُتَّقِينَ الصَّلَاةَ وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنْفِقُونَ ﴿٢٥﴾

هغه (عاجزی کوونکی) کله چه یاد کر شی (د دوی په مخکینی نوم د) الله نو ویریچی زهره د دوی او (زیری ورکره) صبر کوونکو ته په هغو (سختیو او غمونو) چه رسیدلی دی دوی ته او زیری ورکره) قائموونکی (سم درونکی سره له ټولو حقوقو) د لمانځه ته او زیری ورکره هغو کسانو ته چه ځینی له هغو شیانو نه چه ورکړی دی مونږ دوی ته لگوی ئی (په ښو کارونو کښی)

تفسیر: یعنی مصیبتونه او تکلیفونه په پوره صبر او ثبات سره په ځان برداشت کوی او متحمل کیچی ئی او د کړاوونو او سختیو د تحمل په وخت کښی د حق لاری شخه ئی قدم نه ښویری. ﴿وَالْمُتَّقِينَ الصَّلَاةَ﴾ الآية - او زیری ورکره هغو کسانو ته چه قایموی سم دروی سره له ټولو حقوقو لمونځ او زیری ورکره هغو کسانو ته چه ځینی له هغو شیانو چه ورکړی دی مونږ دوی ته نفقه (ورکره) کوی په ښو ښو کارونو کښی). د بیت الله تر رسیدو پوری حاجیان له دیرو مصیبتونو او کړاوونو سره مخامخ کیچی، په سفر کښی زیاتره د لمونځونو د فوتیدلو یا د قضا کیدلو اندیښنه وی، مال هم په کافی اندازه سره لگیچی، ښائی په هم دغه مناسبت ئی د دغو اوصافو او خصائلو بیان کړی وی.

وَالْبُدْنَ جَعَلْنَاهَا لَكُم مِّنْ شَعَائِرِ اللَّهِ لَكُمْ فِيهَا خَيْرٌ فَاذْكُرُوا اسْمَ اللَّهِ عَلَيْهَا صَوَافٍ فَاِذَا وَجَبَتْ جُنُوبُهَا فَكُلُوا مِنْهَا وَاَطْعَمُوا الْقَانِمَ وَالْمُعْتَرِ كَذَلِكَ سَخَّرْنَاهَا لَكُمْ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ﴿٢٦﴾

او اوبښان غوایان (د هدیی) مگرځولی دی مونږ دا تاسی ته له علائمو د (دین د) الله شته تاسی ته په دی کښی خیر (دینی او دنیوی ګټه (فائده)) پس یادوئ نوم د الله په دی (اوبښانو غوایانو د ذبحی په وخت کښی) په داسی حال چه ولاړ وی (په دریو پښو چه یوه ئی تری تری وی) نو کله چه پریوتل

اړخونه د دوی (په غمکه پس له حلالولو او روح ئی وخوت او پس له پخیدلو) نو خورئ تاسی له دی نه (که مو خوښه وی) او خورئ ئی په صبر کوونکي او په بی صبره (سوالگرو فقیرانو) هم داسی (لکه چه وموښوده ذبحه د دوی) تابع کړی دی مونږ دغه (مذبحوی) تاسی ته دپاره د دی چه شکر وباسئ تاسی (په دی نعمت).

تفسیر: پخوا د مطلق شعائر الله د تعظیم حکم ؤ اوس ئی تصریحاً وښود چه اوبښ او نور د قربانی ساکبښان (جاندار) هم د شعائر الله څخه دی چه د هغو په ښه او څرېبه ساتنه کېښی او په ادب سره په قربانی کولو کېښی ستاسی دپاره دیری دنیوی او اخروی ښېگڼی (فائدی) او ښی شته. نو د عمومی قاعدی سره سم ښائی چه د حلالولو په وخت کېښی پری د الله تعالی نوم واخلي! بالخصوص د اوبښ د ذبحی خورا (دیره) ښه طریقه «نحر» دی چه هغه قبلی ته مخامخ ودروئ او یو لاس ئی (ښی یا کین) وتری او په تتر ئی زخم (تپ) ووهی کله چه ګرده (توله) وینه ئی ووته او په غمکه ولویده بیا ئی بوتی بوتی کړئ او تری منتفع شی. که دیر اوبښ وی نو قطار ئی ودروئ! او په هم دغه ترتیب سره ئی نحر کړئ! په ﴿وَاطْعِمُوا الْقَائِمَ وَالْمَعْتَر﴾ کېښی ئی دوه قسمه محتاجان وښوول یو هغه چه پر صبر او استقامت سره ناست وی، سؤال نه کوی که لږ څه ورورسپړی پر هغه قناعت کوی. بل هغه چه بی قراری کوی، سؤال کوی، دی خوا او هغه خوا ګرځی که څه شی ورته ورکړ شی خو بیا هم قرار نه کینی. ﴿كَذَلِكَ سَخَّرْنَاهَا لَكُمْ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ﴾ هم داسی لکه چه وموښوده تاسی ته طریقه د ذبح کولو د هدایاؤ مسخری کړی دی مونږ دغه مذبحوی لپاره د دی چه شکر وباسئ تاسی په دی نعمت (یعنی داسی لوی ساکبښان (جاندار) چه هم په جثه او هم په قوت کېښی له تاسی څخه زیات دی ستاسی په واک (اختیار) او قبضه کېښی درکړل شوی دی چه تاسی له هغو څخه راز راز (قسم قسم) خدمتونه اخلي او په دیره آسانی سره ئی حلالولی هم شی. دا د الله تعالی لوی احسان دی او ښائی چه د هغه شکر اداء کړ شی نه داسی چه د شرک په غوره کولو سره بالعکس د هغه ناشکری وکړ شی.

لَنْ يَنَالَ اللَّهُ لُحُومُهَا وَلَا دِمَاؤها وَلَكِنْ يَنَالُهُ التَّقْوَىٰ مِنْكُمْ

له سره نه رسپړی الله ته غوښی د دوی او نه وینی د دوی (بی له خالص نیت څخه) ولیکن رسپړی دغه (الله) ته پرهیزګاری (او اخلاص چه ملګری وی له دغو مذبحو سره بی له ریا) له تاسی،

تفسیر: په دی کېښی ئی د قربانی اصلی فلسفه بیان کړه یعنی یوازی د حیوان په ذبح کولو او

د غوښی په خوړلو او خوړولو یا د هغه د وینې په تویولو تاسی هیڅکله د الله تعالیٰ خوښی او رضاء حاصلولی نه شئ او نه دغه غوښی او وینې او نور شیان د الله تعالیٰ تر درباره رسیدی شی بلکه د پاک الله دربار ته یوازې ستاسی د زړه تقویٰ او ادب رسیږی چه په ډیره خوښی، اخلاص او پوره رغبت یو قیمتی او نفیس شی د ده په حکم او اجازی سره د ده په نامه د ده کور ته بیایئ او هلته ئی قربانی کوئ! گواکی د دی قربانی په وسیله مو دغه خبره ښکاره کړه چه مونږ په خپله هم ستا په لاره کښی قربانی کیدلو ته هم داسی حاضر او تیار یو! پس هم دا هغه تقویٰ ده چه د هغی ذکر په ﴿وَمَنْ يُعْظَمْ شَعْرًا لِلَّهِ وَالْهَامُنُ تَقْوَى الْقُلُوبِ﴾ کښی شوی دی او د هغی په وسیله د الله تعالیٰ عاشق د خپل حقیقی محبوب خوښی حاصلولی شی.

كَذَلِكَ سَخَّرَهَا لَكُمْ لِتُكَبِّرُوا اللَّهَ عَلَى مَا هَدَاكُمْ وَبَشِّرِ الْمُحْسِنِينَ ﴿۳۵﴾

هم داسی (لکه چه ذکر شو) تابع کړی ئی دی دغه (خلور بولی) تاسی ته دپاره د دی چه په لوئی یاد کړئ الله او الله اکبر ووايئ) (د دوی د حلالولو په وخت کښی) په هغی (طریقی) سره چه لپاره ئی ښوولی ده تاسی ته او زیری ورکړه نیکو کارانو ته (د جنت)

تفسیر: یعنی «بسم الله، الله اکبر، اللهم لك ومنك» وایئ او ذبح کړئ او د الله تعالیٰ شکر ادا کړئ چه ده د خپل محبت او د عبودیت د اظهار غرنګه ښه لپار راوښوله او د یوه حیوان ذبح ئی گواکی ستاسی د ځان د قربانی په ځای قایم مقام ودروله.

إِنَّ اللَّهَ يُدْفِعُ عَنِ الَّذِينَ آمَنُوا إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ كُلَّ خَوَّانٍ كَفُورٍ ﴿۳۶﴾

بیشکه چه الله دفع کوی (د کفارو مکر) له هغو کسانو څخه چه ایمان ئی راوړی دی، بیشکه چه الله نه خوښوی هر خیانتګر (له خالق او مخلوقاتو سره او) ناشکره

تفسیر: په ﴿إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا وَيَصْنَعُونَ غَيْبًا لِلَّهِ وَالْمَسْجِدَ الْحَرَامَ﴾ کښی د هغو کفارو ذکر و چه مسلمانان ئی د حرم شریف له زیارت او د حج او عمری څخه منع کول. په منع کښی ئی د مسجدالحرام او د هغه د متعلقاتو د تعظیم او د ادب احکام بیان کړل اوس ئی بیرته هم هغه پخوانی مضمون ته رجوع وکړه یعنی مسلمانان دی داده او مطمئن اوسی چه الله تعالیٰ به ډیر ژر له دښمنانو څخه د دوی لاره صافه کړی او تر مسجد الحرام پوری د رسیدلو او د هغه د متعلقه احکامو په تعمیم کښی به هیڅ مخالفت او مشکلات پاتی نشی بی له کوم خوف

او خطره به دوی حج او عمره ادا کوی، گواکی د هغه بشارت امر چه په
﴿وَيُرِ الْمُسْلِمِينَ﴾ کښی ورکری شوی ؤ د هغه یو زیری او بشارت هم دا دی.
﴿إِنَّ اللَّهَ لَا يُجِبُ كُلَّ حَتٍِّ﴾ بیشکه چه الله تعالی نه خوښوی هر خیانت مگر له خالق
او مخلوقاتو سره او ناشکره) یعنی که ناشکرو تګانو ته تر یوه خاص میعاد پوری مهلت ورکری
شی نو داسی خیال مه کوئ چه دوی د الله تعالی خوښیږی، دغه دیل او مهلت په ځینو مصالحو
او حکمتونو بناء دی آخری انجام او پای (آخر) به ئی هم داسی وی چه د حق خاوندان به
غالب او د باطل خاوندان به مغلوب او باطل پرستان به بیخی له دی لاری څخه لری کری شی.
کله چه مشرکانو په دیر ظلم او تیری لاس پوری کړ او خبره تر دی حده پوری ورسیده چه
مؤمنان د دوی له تجاوزاتو څخه سخت په عذاب شول یو به رسول الله صلی الله علیه وسلم ته وهلی
شوی راته او بل به ترلی، زخمی او تپی راته او دیره ژړا او شکوه او شکایت به ئی کاوه او ده
به ورته ویل چه «صبر وکړئ چه زه لا په قتال نه یم مامور شوی او له اويا آیتونو څخه زیات د
قتال په نه کولو کښی راغلی دی او سر بیره په دی د هجرت په کولو هم مامور شوی یو»
بالاخره دغه مبارک آیت راغی او د قتال اذن ئی صادر کړ او دا له هغو مبارکو آیتونو څخه
یو مینی آیت دی چه د قتال په اذن کښی راغلی دی.

اِنَّ لِلَّذِينَ يَقْتُلُونَ بِاَنَّهُمْ ظُلْمًا

حکم ورکری شوی دی (د قتال) هغو کسانو ته چه قتال ورسره کاوه شی (د
کفارو له خوا) په دی سبب چه بیشکه په دوی ظلم شوی دی،

تفسیر: تر هغه پوری چه رسول الله صلی الله علیه وسلم په مکه معظمه کښی ؤ نو مسلمانانو ته دا
حکم شوی ؤ چه د کفارو په سختیو او ربړونو (تکلیفونو) باندی صبر وکری او لاس ورنه
غځوی لکه چه مسلمانانو پوره تر دیارلسو کلونو پوری خورا (دیر) سخت ربړونه (تکلیفونه) او
ظلمونه وگالل (برداشت کړل) او د کفارو د زهره چوونکو ظلمونو او تیریو په مقابل کښی ئی
بی‌مثاله صبر، استقامت او ثبات ښکاره کړ. کله چه منوره مدینه دارالاسلام وگرځید او د
مسلمانانو یوه وړه ډله په دغه مستقل مرکز کښی سره یو ځای شوه نو هغو مظلومو مسلمانانو ته
چه کفارو به تل ورباندی ظلمونه کول او جنگونه به ئی ورسره کول اجازه ورکری شوه بلکه حکم
ورته وشو چه د دغو ظالمانو په مقابل کښی توری وکاږی! او د خپلی دلی او مذهب حفاظت په
پوره حمیت سره وکری او هم دا راز (قسم) څو آیتونه په هم دغه زمانه کښی نازل شول.

وَإِنَّ اللَّهَ عَلَىٰ نَصْرِهِمْ لَقَدِيرٌ

او بیشکه چه الله په مرسته (مدد) د دوی خامخا ښه قادر دی.

تفسیر: یعنی ای مؤمنانو! له خپل قلت او بی سروسامانی څخه مه ډارېږئ! الله تعالیٰ یوه ډیره وړوکی بی وسیلی ډله هم د دنیا د لویو لویو فوځونو او سلطنتونو په مقابل کېښی بریالی (کامیاب) کولی شی. په حقیقت کېښی دا په یو مالک الملکوتی طرز له مسلمانانو سره د نصرت او مرستی (مدد) وعده وه لکه چه په دنیا کېښی باچایان او لوی خلق د وعدی په وخت کېښی د خپل شان او وقار او استغناء څرگندولو دپاره داسی وائی هو! مونږ ستا هغه کار کولی شو او ښائی دغه عنوان ئی څکه غوره کړی وی څو مخاطب وپوهیږی چه مونږ په داسی کولو کېښی د بل چا له طرفه نه یو مجبور شوی او هر څه چه کوو په خپل قدرت او اختیار به ئی کوو.

الَّذِينَ أُخْرِجُوا مِنْ دِيَارِهِمْ بِغَيْرِ حَقٍّ إِلَّا أَنْ يَقُولُوا رَبُّنَا اللَّهُ وَلَوْلَا دَفْعُ اللَّهِ
النَّاسَ بَعْضَهُمْ بِبَعْضٍ لَفَهَدَّتْ صَوَامِعُ وَيَعٍ وَصَلَوَاتُ وَمَسْجِدُ يُذَكِّرُ
فِيهَا اسْمَ اللَّهِ كَثِيرًا وَلَيَنْصُرَنَّ اللَّهُ مَنْ يَنْصُرُهُ إِنَّ اللَّهَ لَقَوِيٌّ عَزِيزٌ ﴿۳۰﴾

(دغه مظلومان مهاجران) هغه (کسان) دی چه ایستل شوی دی له کورونو خپلو په ناحقه سره (او بل هیڅ سبب د اخراج نه ؤ مگر دا) چه ویل به دغو (مؤمنانو) رب زمونږ (خالص یوازی) الله دی او که چیری نه وی دفع کول د الله خلقو لره غځینی د دوی لره په غځینو نورو باندی خامخا نړولی شوی به وی تکیی او مدرسی او عبادتخانی او مسجدونه چه یاداوه شی په هغو کېښی نوم د الله ډیر، او خامخا مرسته (مدد) به وکړی هرومرو (خامخا) الله له هغه چا سره چه مرسته (مدد) ورکوی (دین د) دغه (الله) ته، بیشکه چه الله خامخا قوی (د خپلو احکامو په تنفیذولو کېښی) ډیر زور والا دی (په هر چا)

تفسیر: یعنی هغه مهاجر مسلمانان چه له خپلو کورونو څخه وویستل شول د هغوی بل هیڅ جرم نه ؤ او نه پری چا څه دعوی درلوده (لرله) پرته (علاوه) له دی نه چه دوی ولی یو الله تعالیٰ ته خپل رب وائی؟ او ولی خښتو او ډبرو ته سجدی نه کوی! ځواکی که په دوی ډیر لوی او دروند الزام لگول کیږی هغه دا دی چه دوی ولی له ټولو څخه جدا شوی او یوازی له یو الله تعالیٰ سره ئی د خپل عبودیت تعلقات قایم کړی دی.

﴿وَلَوْلَا دَفْعُ اللَّهِ﴾ او که چیری نه وی دفع کول د الله - الایه) یعنی که په کوم وخت او کوم حالت کښی هم یو جماعت ته د بل جماعت سره د جنگ او جگری اجازه نه وی نو دا به د الهی فطرت له قانون څخه سخت مخالفت وی. پاک الله د دنیا نظام داسی پیدا کړی دی چه هر شی یا هر شخص یا هر جماعت دی د بل شی یا شخص یا جماعت په مقابل کښی د خپل وجود د ساتنی دپاره جنگ وکړی که داسی نه وی او پاک الله نیکی په خپل حمایت کښی نه ساتلی او د بدی په مقابل کښی ئی نه درولی نو د نیکی نوم او نښان به هم په جهان کښی نه وی پاتی. بی دینانو او شیرانو خلقو به چه په هره زمانه کښی په کثرت سره وی گرد (ټول) مقدس مقامات او مهم یادگارونه د تل له پاره د وجود له صفحی څخه محو او له منځه به ئی لری کړی وی. هیڅ یو معبد، تکیه، عبادتخانه، خانقاه، مسجد او مدرسه به محفوظه نه وی پاتی شوی نو له دی کبله (وجی) ضروری شوه چه د بدی طاقتونه اگر که ډیر سره جمع هم شی خو د قدرت له طرفه به داسی یو وخت راشی چه د نیکی په مقدسو لاسونو سره به د بدی د حملی مدافعت وکړی شی او الله تعالیٰ به د خپل دین د مرستی (مدد) کوونکو سره په خپله مرسته (مدد) وکړی او دوی به د حق او صداقت په وسیله په دښمنانو غالب کړی. بلا شبهه خدای جل جلاله داسی قوی او زبردست ذات دی چه د هغه د اعانت او مرستی (مدد) په اثر خورا (زیات) ډیر ضعیف موجود ډیرو لویو لویو طاقتونو ته هم ماتی ورکولی شی په هر حال په دغه وخت کښی مسلمانانو ته د ظالمو کفارو په مقابل کښی د جهاد او قتال اجازت ورکول د قدرت د هم دی قانون لاندی وو او دا هغه عام قانون دی چه تری هیڅ عقلمن انکار نشی کولی، که د مدافعت او حفاظت دغه قانون نه وی نو په خپله خپله زمانه کښی به نه د عیسائی راهبانو صومعی (حجری) ودانی پاتی وی او نه به د نصرانیانو بیع (کلیساګانی) او نه به د یهودیانو صلوات (عبادت خانی) او نه به د مسلمانانو هغه مساجد چه د الله تعالیٰ ذکر پکښی ډیر زیات کیږی پاتی وی او دغه ټول معابد به نړول شوی او له منځه تللی وی، نو د دی عام قانون لاندی هیڅ داسی دلیل نشته چه مسلمانانو ته په یو مناسب وخت کښی د دوی د دښمنانو سره د جنگیدلو اجازه ورنه کړی شی.

الَّذِينَ إِنْ مَكَّنَّهُمْ فِي الْأَرْضِ أَقَامُوا الصَّلَاةَ وَآتَوُا الزَّكَاةَ وَأَمْرُوا بِالْمَعْرُوفِ وَنَهَوْا عَنِ الْمُنْكَرِ ۚ وَاللَّهُ عَاقِبَةُ الْأُمُورِ ﴿٢١﴾

(دغه مهاجر مظلومان) هغه کسان دی چه که چیری قدرت ورکړو مونږ دوی ته په ځمکه کښی (په دښمن باندی د غلبی په اعتبار) نو قائموی دوی (سم اداء کوی به سره له ټولو حقوقو) لمونځ او ورکوی به زکوٰه او امر حکم به کوی (خلقو ته) په معروف (په نیک شرعی کار) سره او منع کوی به (خلق) له

بد کار شخه او خاص د الله په اختيار کښی ده آخره خاتمه د تولو کارونو.

تفسیر: دا یوازی د هغو مسلمانانو بیان دی چه پری ظلمونه شوی دی او له کورونو شخه ایستل شوی دی یعنی الله تعالیٰ به ولی له دوی سره مرسته (مدد) نه کوی؟ کله چه دوی داسی یو قوم دی چه که الله تعالیٰ دوی ته د ځمکی د مخ سلطنت هم ورکری خو بیا هم دوی د الله تعالیٰ له یاده نه غافلیری او په خپله هم په بدنی او مالی نیکو کښی مصروف دی او کوشش کوی چه نور هم په هم دغه سمه لاره برابر کری لکه چه پاک الله دوی ته د دی ځمکی حکومت ورکړ او کومی پیشگوئی چه پخوا شوی وی هغه تکی په تکی رښتیا شوی ﴿فَلِلّٰهِ الْحَمْدُ عَلٰی ذٰلِكَ﴾ له دی آیت شخه د اصحاب الکرام رضی الله تعالیٰ عنهم خصوصاً د مهاجرینو او په هغو کښی په اخص الخصوص د راشدینو خلفاء رضوان الله تعالیٰ علیهم اجمعین حقانیت، مقبولیت او منقبت ثابت شول.

﴿وَلِلّٰهِ عَاقِبَةُ الْأُمُورِ﴾ او خاص د الله تعالیٰ په اختيار کښی ده آخره خاتمه د تولو کارونو) یعنی که شخه هم نن مسلمانان کمزوری او کفار غالب او قوی ښکاری لیکن دغه کار د الله تعالیٰ په واک (قبضه) او اختيار کښی دی چه بالاخر مسلمانان په دوی غالب، منصور او بریالی (کامیاب) کری یا ئی دا مطلب چه هم دغه امت به د الله تعالیٰ دین تر یوی مودی پوری قایم ساتی بیا خدای جل جلاله عالم دی.

وَإِنْ يُكَذِّبُوكَ فَقَدْ كَذَّبَتْ قَبْلَهُمْ قَوْمُ نُوحٍ وَعَادٌ
وَتَمُودُ ۖ وَقَوْمُ إِبْرَاهِيمَ وَقَوْمُ لُوطٍ ۚ وَأَصْحَابُ مَدْيَنَ وَكَذَّبَ
مُوسَىٰ فَأَمْلَكْتُ لِلْكَافِرِينَ ثُمَّ أَخَذْتُهُمْ فَكَيْفَ كَانَ نَكِيرِ ۚ

او که چیری دروغجن کری دغه کار تا (ای محمده! نو مه خفه کیږه) پس په تحقیق دروغجن کری ئی وو (رسولان خپل) پخوا له دغه (قوم ستا) قوم د نوح (نوح لره) او (قوم د) عاد او (قوم د) تمود او قوم د ابراهیم او قوم د لوط (انبیاء خپلو لره) او اهل (د ښار) د مدین (شعیب لره) او دروغجن گنل شوی ؤ موسی (د مصری قبطیانو له خوا) نو مهلت می ورکری ؤ کافرانو ته بیا (ناخاپه) ومی نیول دوی (په عذاب سره) پس څرنگه ؤ انکار زما (په دوی په تغیر د نعمت سره)

تفسیر: یعنی هغه وعده چه د مسلمانانو د نصرت او غلبی دپاره ورکول کیږی نه ښائی چه کفار

د خپل موجوده کثرت او قوت له کبله (وجی) مغرور شی او د هغو تکذیب وکړی ځکه دا د الله تعالی مهلت او فرصت دی. پخوانی اقوام هم د الله تعالی په موقتی (څو ورځنی) مهلت ورکولو وغولیدل او د خپلو انبیاءو تکذیب ئی وکړ، بیا څه مهال (وخت) چه هغوی ونیول شول نو وگورئ چه د هغوی حال څه شو؟ او له کوم عذاب څخه چه الله تعالی دوی ویرولی وو نو د دوی د شرارتونو او انکار له امله (وجی) دوی څرنگه د هغه سره مخامخ شول؟ چه په دغه وروستنی آیت کښی د هغه تفصیل راغلی دی.

فَكَأَيُّ مَن قَرْيَةٍ أَهْلَكْنَاهَا وَهِيَ ظَالِمَةٌ فَمِنْ ذَلِكِ خَاوِيَةٌ عَلَى عُرُوشِهَا
وَبِئْسَ مُعَذِّبَةٌ وَقَصْرٍ مَّشِيدٍ^(۲۵)

پس ډیر دی له کلیو (او ښارونو) څخه چه هلاک کړی دی مونږ (اهل د) هغو حال دا چه دغه (اهل د هغی قریبی) ظالمان وو (په نفسونو خپلو) پس هغه (کلی) پریوتلی دی (دیوالونه ئی د پاسه) په چتونو بامونو خپلو باندی او ډیر کوهیان دی چه (ډک له اوبو) بیکاره پراته دی او ډیری مانی پخی لوړی (وچتی) (تشی پاتی دی او خاوندان ئی هلاک شوی دی)

تفسیر: یعنی د خپلو بنسټونو (بنیادونو) د خوځیدلو په اثر اول ئی چتونه ولویدل، بیا ئی دیوالونه ونړیدل بیا ګردی (تولی) ودانی پری راولویدی او د چت ډیری ئی لا اوچتی کړی. دا ئی د هغو د لاندی باندی کیدلو صورت وښود. ﴿وَبِئْسَ مُعَذِّبَةٌ﴾ او ډیر کوهیان دی چه ډک له اوبو بیکاره پراته دی) یعنی هغه کوهیان چه پری به د اوبو د راویستونکو هجوم او ګڼه ګڼه وه نن هلته هیڅوک نشته چه د هغو بوکی راوکاږی او هغه ډیری لوی لوی او پخی او هسکی ودانی چه په چونه، سیمتو او نورو پخو موادو سره ودانی شوی وی خرابی او د وړانو کنډرو په شان پرتی دی او هیڅوک پکښی نه اوسیږی.

أَفَلَمْ يَسِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَتَكُونُ لَهُمْ قُلُوبٌ يَعْقِلُونَ بِهَا وَأَذَانٌ يَسْمَعُونَ بِهَا
فَإِنَّهَا لَا تَعْمَى الْأَبْصَارُ وَلَكِنْ تَعْمَى الْقُلُوبُ الَّتِي فِي الصُّدُورِ^(۲۶)

آيا پس نه دی گرځيدلی دوی (دغه کفار) په ځمکه کښی پس وی دوی لره زړونه چه فکر ئی کولی په هغو (زړونو سره په بده خاتمه د کارونو) یا (وی دوی لره) غوړونه چه خبری ئی اوریدلی دوی په هغو (غوړونو سره د کفارو د اهلاک چه عبرت پری واخلی) پس قصه دا ده چه نه دی ړندی سترگی (ظاهری د دوی) ولیکن ړانده دی زړونه (د دوی) هغه چه دننه په سینو د دوی کښی دی (ځکه چه پری عبرت نه اخلی).

تفسیر: یعنی د دغو وړانو او تباہ شوو ودانیو د کندرو د لیدلو څخه هم هیڅکله دوی ته داسی یو فکر او چرت (خیال) پیدا نشو او غور او اندیښنه ئی ونه کړه چه د حق په لاره راشی او په رښتیا خبره وپوهیږی او زړونه ئی بینا او غوړونه ئی خلاص شی.

(پس قصه دا ده چه نه دی ړندی ظاهری سترگی د دوی ولیکن ړانده دی زړونه د دوی) یعنی که په سترگو ئی ولیدل خو پخپلو زړونو کښی ئی پری غور او فکر ونه کړ نو دغه لیدل هم د نه لیدلو په شان دی. ګواکي د دوی ظاهری سترگی خلاصی دی مګر باطنی سترگی ئی ړندی دی او په حقیقت کښی ډیر خطرناکه مرض د زړه ړوندوالی دی! (العیاذ بالله)

**وَيَسْتَعْجِلُونَكَ بِالْعَذَابِ وَلَنْ يُخْلِفَ اللَّهُ وَعْدَهُ وَإِنَّ يَوْمًا
عِنْدَ رَبِّكَ كَأَلْفِ سَنَةٍ مِّمَّا تَعُدُّونَ ﴿٢٤﴾**

او بیره (تلوار) کوی (کفار) په تا په (راوستلو د) عذاب او له سره به خلافه نه کړی الله وعده خپله، او بیشکه یوه ورځ په نزد د رب ستا (له ورځو د آخرت، اوږده ده) لکه زر کاله له هغو کلونو څخه چه شمیرئ ئی تاسی (په دنیا کښی)

تفسیر: یعنی مقرر عذاب په خپل تاکلی (مقرر کړی) وخت هرومرو (خامخا) راتلونکی دی او دغه بی غایه شورماشور، استهزاء او تکذیب او د عذاب ژر غوښتل هیڅ یوه ګټه (فائده) نه لری.

«بیشکه یوه ورځ په نزد د رب ستا له ورځو د آخرت چه ورځی د عذاب د کفارو دی اوږده ده لکه زر کاله له هغو کلونو څخه چه شمیرئ ئی تاسی په دنیا کښی» یعنی ستاسی یو زر کلونه د ده په نزد د یوی ورځی سره برابر دی لکه چه نن مجرمین د ده په واک (قبضه) او اختیار کښی دی د زرو کلونو د تیریدلو څخه وروسته هم داسی د ده په قبضه او اختیار کښی دی.

هیڅ چیری تری پتیدلی او تبتیدلی نه شی. یا مطلب دا چه دی د زرو کلونو کار په یوه ورځ

کښی کولی شی. مگر داسی کول چه د ده د حکمت او مصلحت سره موافق وی، د چا ژر غوښتل او شور و شر کول د ده په دربار کښی هیڅ تاثیر نه لری. یا دی داسی وویل شی چه د اخروی عذاب وعده ضرور راتلونکی ده یعنی قیامت راځی او تاسی ته به پوره سزا درکری شی. وروسته د قیامت د ورځی بیان وشو چه هغه یوه ورځ به د خپل شدت او هول په لحاظ د زرو کلونو سره برابره وی بیا ولی تاسی د داسی سخت لوی مصیبت په غوښتلو کښی تلوار کوئ؟.

وَكَأَيِّنْ مِنْ قَرْيَةٍ أَمْلَيْتُ لَهَا وَهِيَ ظَالِمَةٌ ثُمَّ أَخَذْتُهَا وَإِلَىٰ الْبَصِيرِ ﴿٢٨﴾

او ډیر دی له (اهل د پخوانیو ښارونو او) کلیو چه مهلت ورکړی ؤ ما دوی ته (په خپل رحمت سره) حال دا چه (اهل د هغو) ظالمان وو بیا ونيول ما هغه (ناڅاپه په سخت عذاب) او خاص ماته راتله د هر چا دی (په آخرت کښی د جزاء له پاره).

تفسیر: یعنی آیا په مهلت ورکولو به هغوی چیرې وتښتی؟ یا به په کوم ځای کښی پټ شی بالاخر د ټولو رجوع او بیرته راتگ زمونږ په لوری دی، مونږ دوی ټول ونيول او تباہ مو کړل.

قُلْ يَٰأَيُّهَا النَّاسُ إِنَّمَا أَنَا نَذِيرٌ مُّبِينٌ ﴿٢٩﴾

ووايه (ای محمده!) ای خلقو بیشکه هم دا خبره ده چه زه تاسی ته وپروونکی یم ښکاره (له جحیم څخه).

تفسیر: یعنی زما کار خبرول او ویرول دی څو تاسی د فضائلو غوښتونکی او له رذائلو څخه په ډډه شی د عذاب نازلول زما په اختیار کښی نه دی او هغه د الله تعالیٰ په اختیار کښی دی هغه به د مطیع او عاصی په منځ کښی فیصله وکړی او هر یو به د هغه له حال سره سم مناسب ځای ته ورسوی.

فَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَهُمْ مَغْفِرَةٌ وَرِزْقٌ كَرِيمٌ ﴿٣٠﴾

پس هغه کسان چه ایمان ئی راوړی دی او کړی ئی دی ښه (عملونه) شته دوی

ته بښنه (د گناهونو) او روزی عزتناکه (چه جنت دی).

تفسیر: یعنی په جنت کېږي به میوی او غوره غوره شيان او ډول ډول (قسم قسم) نعمتونه او د الله تعالیٰ دیدن د مؤمنانو په برخه شی.

وَالَّذِينَ سَعَوْا فِي آيَاتِنَا مُعْجِزِينَ أُولَٰئِكَ أَصْحَابُ الْجَحِيمِ ۝ وَمَا أَرْسَلْنَا
مِنْ قَبْلِكَ مِنْ رَسُولٍ وَلَا نَبِيٍّ إِلَّا إِذَا تَمَنَّى أَلْقَى الشَّيْطَانُ فِي أُمْنِيَّتِهِ
فَيَنسَخُ اللَّهُ مَا يُلْقِي الشَّيْطَانُ ثُمَّ يُحْكُمُ اللَّهُ آيَاتِهِ وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ۝

او هغه کسان چه کوشش کوی په (بطلان د) آیتونو زمونږ کېږي په داسی حال کېږي چه عاجز کوونکی زمونږ وی (د دوی پخپل گومان) هم دغه کسان ملگری د دوزخ دی (چه تل به پکښی سوځی). او نه و لیرلی مونږ پخوا له تا (ای محمده!) هیڅ رسول او نه هیڅ نبی مگر په هغه وخت کېږي چه لوستل به ئی کول نو ویه غورځاوه شیطان په لوستلو د ده کېږي له ځانه خپله پس لری کوی الله هغه کلمی چه غورځولی دی شیطان بیا محموی الله آیتونه خپل او الله ښه عالم (په ټولو احوالو) ښه حکمت لرونکی دی (چه هر کار په تدبیر او مصلحت سره کوی).

تفسیر: د آیت په تفصیل کېږي اختلاف دی. محقق مترجم قدس الله روحه په دی ترجمه کېږي چه «کله چه لگیا شو په خیال ترلو، نو شیطان گډ کړل د ده په خیال کېږي» د خپل امام حضرت شاه عبدالقادر رحمة الله علیه رویه اختیار کړی ده چه هغی ته حضرت شاه ولی الله قدس سره هم د «حجة الله البالغة» په آخر کېږي اشاره کړی ده. حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه په «موضح القرآن» کېږي لیکي «نبی ته یو حکم یا یو خبر چه د الله تعالیٰ له طرفه راځی په هغه کېږي هیڅکله د یوی ذری په قدر هم څه تفاوت نشی واقع کیدی. او یو د نبی د زړه خیال د رائي اجتهاد دی هغه کله موافق راځی او کله نه. لکه چه حضرت رسول الله صلی الله علیه وسلم خوب لیدلی و او د انبیاءو خوب وحی وی چه دی له منورې مدینې څخه مکی معظمی ته لاړ او عمره ئی وکړه، دا ئی په خیال کېږي وروگرځیده چه ښائی هم دغه سړ کال به هم داسی وشي. لکه چه د عمری په نیت ئی سفر شروع کړ، لیکن په منځ کېږي د کفارو له لاسه په حدیبیه

کبیری د احرام په خلاصولو مجبور شو او په بل کال کبیری ئی د خوب تعبیر پوره شو. یا وعده وشوه چه په کفارو به غلبه ومومئ، په خیال کبیری ئی داسی وگرځیده چه ښائی دغه بری به په هم دغه جنگ کبیری وی خو په هغه کبیری ونه شو او په بل کال کبیری واقع شو بیا الله تعالی دغه ورښکاره کره چه خومره احکام او وعدی چه شوی دی په هغو کبیری د سر د یوه وښته په اندازه هم مخالفت نه واقع کیوی هو! د نبی په ذاتی خیال او اجتهاد کبیری تفاوت واقع کیدی شی اگر که نبی له اصل پخوا ویلو او پیشگوئی سره خپل ذاتی خیال نه گدوه بلکه هر یو به ئی بیل بیل خوروه، باقی په دی صورت کبیری به د (القاء) نسبت شیطان ته داسی وی لکه چه په ﴿وَمَا تَنْسِفُ إِلَّا أَنْقِطُ أَنْ أَذْكُرَ﴾ کبیری د (انساء) نسبت هغه ته کړی شوی دی والله تعالی اعلم. د دی احقر په نزد دیر بهتر او خورا (دیر) آسان تفسیر هغه دی چه د هغه مختصر اصل له اسلافو څخه منقول دی یعنی (تمنی) د قرائت او تلاوت یا تحدیث او (امنیت) د متلو یا حدیث په معنی واخیستل شی. مطلب دا چه له قدیم راهیسی دغه عادت جریان لری کله به کوم نبی یا رسول علیه السلام کومه خبره بیانوله یا به ئی د الله تعالی آیتونه اورول شیطان به د ده په خبرو یا آیتونو کبیری د خلقو په زړه کبیری راز راز (قسم قسم) شبهی او وسوسی اچولی. یعنی د ځینو خبرو په متعلق به ئی د دیرو خلقو په زړونو کبیری ډول ډول (قسم قسم) وسوسی غورځولی او رنکا رنگ شکونه او شبهی به ئی پیدا کولی مثلاً رسول الله صلی الله علیه وسلم د ﴿حُمَّتْ عَلَيْهِ الْيَتَةُ﴾ آیت ولوست شیطان د خلقو په زړونو کبیری دا شبهه واچوله چه وگورئ د خپل لاس وژل شوی حیوان حلال بولی او خدای وژلی حرام گنئ؟ یا چه رسول الله صلی الله علیه وسلم دغه آیت ولوست ﴿إِنَّكُمْ وَمَا تَقْبُلُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ حَصَبُ جَهَنَّمَ﴾ شیطان پکبیری داسی شبهه وغورځوله چه په ﴿وَمَا تَقْبُلُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ﴾ کبیری ملائکه الله، مسیح او عزیر علیهم السلام هم شامل دی یا کله چه حضرت رسول الله صلی الله علیه وسلم د مسیح علیه السلام په نسبت د ﴿وَكَلَّمَ اللَّهُ آلَ مَرْيَمَ وَرُوحَهُ﴾ آیت ولوست شیطان د خلقو په افکارو کبیری داسی مفکوره پیدا کره چه له دی نه د حضرت مسیح علیه السلام ابنیت او الوهیت ثابتیږی. د دغه شیطانی القاء په ابطال او تردید کبیری حضرت رسول الله صلی الله علیه وسلم د الله تعالی هغه بینات آیتونه واورول چه بیخی صاف او محکم وو او داسی پخی خبری ئی وروښودی چه د هغو له اوریدلو څخه شک او شبهی ته له سره ځای او موقع پاتی نه شوه، گواکی د «متشابهاتو» د ظاهری سطحی په بناء کومه اغواء او اخلال چه شیطان ئی غورځوی آیات محکمت د هغه بیخ او بنیاد وباسی چه د هغو د اوریدلو څخه تول شکونه او شبهی له منځه ورک او فنا کیږی. دا دوه قسمه آیتونه ولی نازلولی شی؟ شیطانیو ته د دومره وسوسی اچولو او تصرف موقع ولی ورکوله کیوی؟ او د داسی آیتونو هغه احکام چه وروسته توضیح کیږی ولی په ابتدا کبیری نه تشریح کیږی؟ دغه گرد (تول) امور د الله تعالی له غیر محدود علم او حکمت څخه نشت کوی، الله تعالی دا دنیا علماً او عملاً دارالامتحان گرځولی ده، لکه چه په داسی چارو سره د بندگانو آزمویښت کوی چه څوک د خپل زړه د ناروغتیا یا د سختی له سببه د شکونو او د شبهو په

ختو او جبو کښی نښلی؟ او کوم پوه او عقلمن انسان د خپل علم او تحقیق په قوت د ایمان، ایقان او اخبارات لوړ (اوچت) مقام ته رسیږی؟ رښتیا خبره خو دا ده که انسان په ښه نیت او ایمان داری او ښه عقیده سره پوهیدل وغواړی نو پاک الله هم د ده مرسته (مدد) کوی او په سمه لاره ئی بیانی او ثبات او استقامت ورپه برخه کوی، پاتی شول منکرین او شک کوونکی هغوی ته تر قیامته پوری هم داد او اطمینان نه شی حاصلیدلی.

(هر چه گیرد علتی علت شود)

زمونږ په دی تقریر کښی تر ډیره حده پوری د ډیرو آیتونو مطلب بیان شو، پوه خلق کولی شی چه زمونږ د دی تقریر اجزاء د هغو ایتونو له اجزاو سره بی تکلفه تطبیق کړی دا آیتونه لکه چه مونږ د (آل عمران) د سورت په ابتدا کښی بیان کړی دی له ﴿هُوَ الَّذِي أَنْزَلَ عَلَيْكَ الْكِتَابَ مِنْهُ آيَاتٌ مُحْكَمَاتٌ﴾ الایة - سره ډیر مشابه دی لکه چه په ﴿إِلَّا الذَّاتُ الْقَيُّومُ﴾ کښی د متشابهاتو او په ﴿تَمَّ يَحْكُمُ اللَّهُ إِلَيْهِ﴾ کښی د محکاماتو ذکر وشو او په ﴿لِيَجْعَلَ مَا يُلْقِي الشَّيْطَانُ فِتْنَةً﴾ الایة - کښی د زانغینو دوه قسمونه بیان شول چه په هغو کښی د ﴿لِلَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ﴾ کار د تاویل ابتغاء او د ﴿وَالْقَاسِيَةِ قُلُوبُهُمْ﴾ غرض د فتنی ابتغاء ده. وروسته ﴿وَلِيَعْلَمَ الَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ﴾ الایة - د ﴿وَالرَّاسِخُونَ فِي الْعِلْمِ يَقُولُونَ﴾ د آیت په محای وکنی! او هلته هغه دعا چه په ﴿رَبَّنَا لَا تُزِغْ قُلُوبَنَا بَعْدَ إِذْ هَدَيْتَنَا﴾ سره کړی شوی وه دلته د هغی د اجابت ذکر په ﴿وَلَا تُفْسِدْ﴾ سره کړی شوی دی او د دغه آیت مناسب واقع شو ﴿وَلَا يَزَالُ الَّذِينَ كَفَرُوا فِي مِرْيَةٍ مِنْهُ حَتَّى تَأْتِيَهُمُ السَّاعَةُ﴾ الی قوله ﴿يَحْكُمُ بِهِمْ﴾

تنبيه: مفسرانو چه د دی آیت لاندی د (غرانیق) قصه ذکر کړی ده د هغی د بحث موقع دلته نشته. ښائی چه د (النجم) په سورت کښی د هغی په نسبت د څه لیکلو موقع راشی، مونږ د صحیح مسلم په شرح کښی په دی په ډیر ښه بسط سره خبری کړی دی، په هر حال د آیت مطلب د اسلافو د تفصیل سره موافق بالکل صاف دی ځواکی دا د ﴿وَالَّذِينَ سَعَوْا فِي آيَاتِنَا مُعْجِرِينَ﴾ د آیت تفصیل دی چه په هغه کښی د آیات الله د ابطال په باب د کفارو د سعی ذکر ؤ.

لِيَجْعَلَ مَا يُلْقِي الشَّيْطَانُ فِتْنَةً لِلَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ وَالْقَاسِيَةِ قُلُوبُهُمْ وَإِنَّ الظَّالِمِينَ لَفِي شِقَاقٍ بَعِيدٍ ۝ وَلِيَعْلَمَ الَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ أَنَّهُ الْحَقُّ مِنْ رَبِّكَ فَيُؤْمِنُوا بِهِ فَتُخْبِتَ لَهُ

قُلُوبُهُمْ وَإِنَّ اللَّهَ لَهَادِ الَّذِينَ آمَنُوا إِلَىٰ صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ ﴿۴۲﴾

دپاره د دی چه وگرځوی (الله) هغه شی چه غورځوی ئی شیطان ازموښبت دپاره د هغو کسانو چه په زړونو د دوی کښی مرض (د شک او نفاق) دی او (بل دپاره د هغو چه) سخت دی زړونه د دوی، او بیشکه ظالمان خامخا په مخالفت ډیر لری کښی دی (له حقه). او (دغه القاء د دی دپاره ده چه) په یقین سره پوه شی هغه کسان چه ورکړی شوی دی دوی ته علم چه بیشکه دا قرآن حق دی له طرفه د رب ستا پس ایمان به راوړی دوی په ده سره نو نرم (آرام به شی انقیاداً) دغه قرآن ته زړونه د دوی، او بیشکه الله خامخا لاره ښوونکی دی هغو کسانو ته چه ایمان ئی راوړی دی طرف د سمی صافی لاری (د اسلام) ته.

تفسیر: په موضح القرآن کښی راغلی دی «یعنی په دی گمراهان لا گمراه کیږی چه د هغوی کار گمراهی ده او د ایمان خاوندان لا زیات ټینگ او مضبوطیږی چه په دغه کلام کښی بنده ته هیڅ د مداخلی غای نشته او که وی نو دغه به هم د بنده د خیال په شان کله صحیح او کله غلط وی د هر چا نیت چه په ښه اعتقاد وی هغه ته الله تعالیٰ دا خبره ورښی. حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه دا فائده له خپل ذوق سره سمه لیکلی ده، زمونږ خیال هغه دی چه په تیره فائده کښی مو لیکلی دی. والله اعلم

وَلَا يَزَالُ الَّذِينَ كَفَرُوا فِي مَرِيَّةٍ مِّنْهُ حَتَّىٰ تَأْتِيَهُمُ السَّاعَةُ بَغْتَةً أَوْ يَأْتِيَهُمْ عَذَابٌ يَوْمَ عَقِيمٍ ﴿۴۳﴾

او تل به وی هغه کسان چه کافران شوی دی په شک کښی له دی (قرآنه یا له سمی لاری یا له رسوله) تر هغه وخت پوری چه راشی دوی ته قیامت ناڅاپه یا راشی دوی ته عذاب د ورځی شندی (سختی د قیامت چه د نجات هیڅ لاره پکښی نه وی)

تفسیر: یعنی مقصد په خپله د قیامت د هولناکی حادثی ناڅاپی رارسیدل یا د قیامت د عذاب راښل دی او یا شاید د ﴿عَذَابٌ يَوْمَ عَقِيمٍ﴾ څخه د دنیا عذاب مراد وی یعنی په هم دی دنیا کښی به داسی سزا درکړه شی چه په هیڅ صورت به ورڅخه خلاصیدل امکان ونه لری.

الْمَلِكُ يَوْمَئِذٍ اللَّهُ يَحْكُمُ بَيْنَهُمْ

ملک سلطنت په دغه ورځ د قیامت خاص الله ته دی، فیصله به کوی (په دغه ورځ کښی) په منع د دوی (د مؤمنانو او کافرانو کښی)

تفسیر: یعنی د قیامت په ورځ کښی به یوازی د الله تعالیٰ سلطنت او حکومت وی او د بل هیچا ظاهری او مجازی د حکومت نوم او ښان به نه وی په هغه وخت کښی به د گردی (تولی) دنیا عملی فیصله کیږی چه تفصیل نی دا دی.

فَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ فِي حَبْطِ الْعَيْمِ ۝ وَالَّذِينَ كَفَرُوا
وَكَذَّبُوا بِآيَاتِنَا فَاُولَٰئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ مُّهِينٌ ۝ وَالَّذِينَ
هَاجَرُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ ثُمَّ قَتِلُوا أَوْ مَاتُوا الْيَوْمَ قَتَلَهُمُ
اللَّهُ رِزْقًا حَسَنًا ۚ وَإِنَّ اللَّهَ لَهُوَ خَيْرُ الرَّزَاقِينَ ۝
لِيَدْخُلَهُمْ مَدَنٌ خَلَّا يَرْضَوْنَهُ ۚ وَإِنَّ اللَّهَ لَعَلِيمٌ حَلِيمٌ ۝

پس هغه کسان چه ایمان ئی راوړی دی او کړی ئی ښه (عملونه) په جنتونو د نعمتونو کښی به وی. او هغه کسان چه کافران شوی دی او نسبت د دروغو ئی کړی دی آیتونو زمونږ ته پس دغه کسان شته دوی ته عذاب سپکونکی او هر هغه کسان چه خپل کورونه ئی پرېښی دی په لاره د الله کښی (د جهاد، طاعت او د الله د رضاء له پاره) بیا ووژلی شی (په جهاد کښی) یا مړه شی (پخپل مرگ) نو خامخا روزی به ورکړی هرومرو (خامخا) دوی ته الله روزی نیکه (د جنت)، او بیشکه الله خامخا هم دی غوره د (تولو) روزی ورکونکو دی. خامخا داخل به کړی (الله) هرومرو (خامخا) دوی په داسی یو ځای (د جنت) کښی چه خوښ به کړی دوی هغه (ځایونه د جنتونو)، او بیشکه الله خامخا ډیر عالم (په تولو احوالو) ښه حلم لرونکی دی (په تاخیر د عقوبت لپاره د رجوع).

تفسیر: د مؤمنانو انجام نئی پخوا بودلی ؤ دلته نئی له هغو څخه د یوی ممتازی دلی ذکر په خصوصی دول (طریقه) سره وکړ یعنی هغه خلق چه د الله تعالیٰ په لاره کښی خپل کور، کهول پریښی او تری تللی وی که په جنگ کښی شهیدان شی یا په خپل طبیعی مرگ سره ومړی په دواړو صورتونو کښی به د الله تعالیٰ له طرفه ورته خاصه میلستیا ورکوله کیږی، د دوی خوړل، څښل او اوسیدل به ټول د دوی په خوښه او مرضی سره وی او الله جل جلاله ښه پوهیږی چه دوی په کومو کومو شیانو خوښ او راضی کیږی؟ او په دی هم ښه پوهیږی چه کومو کومو کسانو خالص د ده په لپاره کښی خپل کور، کهول او نور ترک کړی دی. د داسی مهاجرینو او مجاهدینو په خطاگانو باندی به حق تعالیٰ تحمل کوی او د خپلی عفوی له شان څخه به کار اخلی. د «علیم» او «حلیم» صفات نئی ځکه ذکر کرل چه پاک الله ته ټول شیان ښه معلوم دی او هغه کسان هم ښه ورمعلوم دی چه هغوی د ده داسی مخلصو بندگانو ته داسی رپرونه (زحمتونه) او تکلیفونه رسولی دی چه هغوی له مجبوریتیا خپل کور، کهول پریښی دی لیکن د خپل حلم او تحمل له امله (وجی) دغو ظالمانو ته سم لاسی سزا نه ورکوی.

ذَلِكَ وَمَنْ عَاقَبَ بِمِثْلِ مَا عُوِّقَ بِهِ ثُمَّ بُغِيَ عَلَيْهِ لِيَنْصُرَهُ اللَّهُ

(خبره) هم دا ده (لکه چه ومو ویله) او هر هغه چه بدل واخیست په مثل د هغه (ضرر) چه معذب شوی دی دی په هغه سره بیا (دوهم ځل) ظلم وکړ شی په ده باندی نو خامخا مرسته (مدد) به وکړی هر ورو (خامخا) له ده سره الله،

تفسیر: یعنی که مظلوم له ظالم څخه واجبی بدل واخلي بیا ظالم پری بل ځلی ظلم وکړی نو دی بیا هم مظلوم واقع شو او الله تعالیٰ به بیا ورسره مرسته (مدد) وکړی لکه چه عادت نئی دی بالاخر د مظلومانو حمایت کوی «وَاتَّقِ دَعْوَةَ الْمَظْلُومِ فَإِنَّهُ لَيْسَ بَيْنَهَا وَبَيْنَ اللَّهِ حِجَابٌ» بترس از آه مظلومان که هنگام دعا کردن اجابت از در حق بهر استقبال می آید

إِنَّ اللَّهَ لَعَفُوٌّ غَفُورٌ ﴿٢٠﴾

بیشکه الله خامخا ښه عفو کوونکی دی (د تجاوزاتو) ډیر بشونکی دی (د خطیاتو)

تفسیر: یعنی بندگانو ته هم بښائی چه پخپلو شخصي او معاشرتي چارو او معاملاتو کښي د عفوۍ او بښني عادت زده کړي او هيڅکله دي د انتقام او بدل اخيستلو په فکر نه اوسي. حضرت شاه صاحب رحمة الله عليه ليکي «يعني واجبي بدل اخيستونکي ته الله تعاليٰ عذاب نه ورکوي که څه هم بدل (کسات) نه اخيستل ښه او غوره کار دي. د کفارو د اذيت بدل مسلمانانو له کفارو څخه د «بدر» په غزا کښي واخيست ليکن کفارو بيا په «احد» او «احزاب» کښي په تيري او تجاوز لاسونه پوري کرل چه بيا الله تعاليٰ مسلمانانو سره پوره مرسته (مدد) وکړه.

ذَلِكَ بِأَنَّ اللَّهَ يُؤَلِّجُ اللَّيْلَ فِي النَّهَارِ وَيُؤَلِّجُ النَّهَارَ فِي اللَّيْلِ وَأَنَّ اللَّهَ سَمِيعٌ بَصِيرٌ^(۲۱)

دغه (نصرت په سبب د دي دي) چه بيشكه الله ننه باسي شپه په ورځ کښي او ننه باسي ورځ په شپه کښي (چه کله ورځ لنډه شپه اوږدوي کله شپه لنډه ورځ اوږدوي) او بيشكه الله ښه اوريدونکي دي (د تولو اقوالو) ښه ليدونکي دي (عالم په تولو اشياؤ).

تفسیر: یعنی الله تعالیٰ د دومره لوی قدرت او قوت څیښتن (مالک) دي چه د شپي او ورځي اړول او راپړول او د هغوی لندول او اوږدول د ده د قدرت په لاس کښي دي او يوازي د ده په حکم، اراده او تصرف کله ورځ اوږديږي او کله شپه اوږديږي نو آيا دغه مطلق قادر په دي باندې نه دي قادر چه يو مظلوم قوم يا شخص سره مرسته (مدد) وکړي او د ظالمانو له منگلو څخه ئي خلاص کړي؟ بلکه دوی په هغوی باندې غالب، قاهر، قادر او مسلط کړي. مخکښي د مهاجرو مسلمانانو ذکر ؤ په دي آيت کښي ئي دي ته اشاره وکړه چه حالات ډير ژر د شپي او ورځي په شان بدليدونکي دي څرنگه چه پاک الله د شپي تياره د ورځي په رڼا (رنڼا) له منځه وړي، هم داسي به د کفر او شرک ځمکي هم د اسلام په غيږ کښي ورکړي. او بيشكه چه پاک الله ښه اوريدونکي دي د تولو اقوالو، ښه ليدونکي عالم دي په تولو اشياؤ يعني د مظلوم غږ او آواز هم اوري او د ظالم چاري او اعمال هم ويني.

ذَلِكَ بِأَنَّ اللَّهَ هُوَ الْحَقُّ وَأَنَّ مَا يَدْعُونَ مِنْ دُونِهِ هُوَ الْبَاطِلُ وَأَنَّ اللَّهَ هُوَ الْعَلِيُّ الْكَبِيرُ^(۲۲)

دغه (مرسته مدد) په دی ده چه) بیشکه الله هم دی حق ثابت او بیشکه هغه چه بولی ئی (کفار او عبادت ئی کوی) بی له الله څخه هم دغه باطل دی او بیشکه الله هم دی (له تولو څخه) ښه لوړ (وچت) ښه لوی دی

تفسیر: یعنی له الله څخه پرته (علاوه) داسی عظیم الشان کارونه او انقلابونه د بل چا له لاسه پوره کیدی شی؟ بلکه نه شی په واقع کښی صحیح او رښتینی برحق معبود هم دغه یو الله تعالی دی نور تول معبودان بیخی غلط او له یوه سره زائل او تول باطل دی. ښائی چه تاسی هم دغه واحد لا شریک ذات خپل الله وگنئ. چه له تولو څخه اعلی او اولی او دیر ښه مولی دی او دغه لوی شان په اتفاق سره د هم دغه یو الله جل و علا شانه په ذات او صفاتو کښی شته.

أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللَّهَ أَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَتُصْبِحُ الْأَرْضُ مُخْضَرَّةً إِنَّ اللَّهَ لَطِيفٌ خَبِيرٌ ﴿٩٣﴾

آیا نه وینی ته (نه ئی خبر ای مخاطبه) چه بیشکه الله نازلی کړی دی له (طرفه د) آسمان څخه اوبه پس گرځی ځمکه (په دی اوبو سره) تکه شنه (پس له هغه چه وچه سپیره وه) بیشکه الله ښه مهربان عالم دی په پتو تدابیرو ښه خبردار دی (په تولو شیونو)

تفسیر: یعنی هم داسی به د کفر او شرک وچه او ښاره ځمکه د اسلام په باران باندی شنه او سمسوره کړی. او هم هغه خدای جل جلاله ښه پوهیږی چه په څه شان د باران د اوبو په وسیله شینکی او نباتات زرغونیږی. د ده قدرت د ځمکی په دننه کښی داسی تدبیر او تصرف کوی چه د هغه په اثر وچه ښاره ځمکه د اوبو او نورو اجزاء څان ته جذب او راکاږی چه په دی ترتیب ځمکه شنه او سمسوره کیږی. هم داسی الله تعالی پخپلی مهربانی، لطیف تدبیر، ښه تربیت، پوره خبرداری او پوهی سره د انسانانو په زیونو د اسلام د فیوضو باران وروی او هغه شنه او سمسوره کوی.

لَهُ مَا فِي السَّمُوتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ وَإِنَّ اللَّهَ لَهُ الْغَنِيُّ الْحَمِيدُ ﴿٩٤﴾

خاص هم دغه (الله) لره دی هر څه چه په آسمانونو کښی او هر څه چه په ځمکه کښی دی (سره له آسمانونو او ځمکی خلقاً ملکاً وعبیداً) او بیشکه

الله خامخا هم دی غنی بی پروا دی (له مخلوقاتو خپلو) ښه ستایلی شوی (په صفاتو او افعالو خپلو کښی)

تفسیر: یعنی هر کله چه د آسمان او د ځمکې گرد (تول) شیان د الله تعالی مملوک او مخلوق دی او گرد (تول) پاک الله ته اړ (مجبور) او محتاج دی او الله تعالی هیچا ته هیڅ ضرورت او احتیاج نه لری، نو که وغواړی چه په دوی کښی هر ډول (طریقه) تصرف او تبدیل وکړی نو هیڅوک د ده مانع او مزاحم کیدی نشی البته پاک الله د تامه غناء او د کامل اقتدار سره سره خامخا هم هغه کار کوی چه بیخي له حکمت او مصلحت څخه ډک وی. د الله تعالی گرد (تول) افعال محمود دی او د هغه ذات د گردو (تولو) محاسنو او حمیده و صفاتو جامع دی.

أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللَّهَ سَخَّرَ لَكُمْ مَّا فِي الْأَرْضِ وَالْفَلَكَ تَجَرَّى
فِي الْبَحْرِ بِأَمْرٍ ۖ وَيُمَسِّكُ السَّمَاءَ أَنْ تَقَعَ عَلَى الْأَرْضِ
إِلَّا بِإِذْنِهِ ۚ إِنَّ اللَّهَ بِالنَّاسِ لَرَّءُوفٌ رَحِيمٌ ﴿٧٥﴾

آیا نه دی لیدلی تا (نه ئی خبر ای مخاطبه) چه بیشکه الله مسخر (تابع) کړی دی تاسی ته هر هغه چه په ځمکه کښی دی او (مسخره کړی ئی ده) بیړی چه گرځی په سیند کښی په حکم د هغه سره، او ساتی آسمان له دی نه چه راولویری په ځمکه باندی مگر خو په حکم د هغه سره، بیشکه الله پر خلقو خامخا ښه نرمی کوونکی ښه مهربان دی (په انعام د اجر او ثواب سره).

تفسیر: یعنی الله تعالی نه ستاسی او نه د بل چا څه پروا لرله محض پخپل شفقت او مهربانی سره ئی د وچی او لمدی، بحر او بر گرد (تول) شیان تاسی ته تابع او مسخر کړل او هم دغه الله تعالی په خپل قدرت آسمان، سپوږمی، لمر او ستوری، په هوائی فضا کښی بی له کومی ظاهری ستنی معلق ساتلی دی چه له سره له خپله ځایه نه رانکته کیږی او نه رالویری او که رالویدلی وی یا یو د بل سره ئی تکر کړی وی نو ستاسی ځمکې به ئی توتی او ذری کړی وی، څو چه د الله تعالی له خوا د نظام د بدلون حکم نه وی صادر شوی تر هغه پوری به دغه گردی (تولی) کړی هم داسی پخپلو ځایونو قائمی وی او مجال نه لری چه د یوه انچ په اندازه له خپل ځایه بی ځایه شی. د ﴿إِلَّا بِإِذْنِهِ﴾ استثناء محض د قدرت د اثبات د تاکید دپاره ده یا شاید د قیامت واقعی ته اشاره وی (والله اعلم).

وَهُوَ الَّذِي أَحْيَاكُمْ ثُمَّ يُمِيتُكُمْ ثُمَّ يُحْيِيكُمْ إِنَّ الْإِنْسَانَ لَكَفُورٌ ﴿٦٩﴾

او دغه (الله) هغه (قادر مطلق دی) چه ژوندی کړی یی تاسی (په درکولو د روح سره پس له هغه چه نطفی وئ) بیا به مړه کاندی تاسی (کله چه اجل مو پوره شی) بیا به ژوندی کړی تاسی (په قیامت کښی په بعث سره)، بیشکه انسان خامخا ناشکره دی.

تفسیر: هم داسی هغه قوم چه د کفر او جهل په روحانی مرگ سره مړه شوی وو د ایمان او معرفت په روح سره به هغوی بیا ژوندی کړی.
(خو بیشکه انسان خامخا ناشکره دی د نعمتونو د الله تعالیٰ) یعنی د دغومره احساناتو او انعاماتو په لیدلو سره هم د هغه حق نه منی او قدر ئی نه پیژنی او د هغه حقیقی منعم څخه مخ اړوی او نورو ته خپل سر تیتوی.

لِكُلِّ أُمَّةٍ جَعَلْنَا مَنْسَكًا هُمْ نَاسِكُوهُ فَلَا يُنَازِعُكَ فِي الْأَمْرِ وَادْعُ إِلَىٰ رَبِّكَ إِنَّكَ لَعَلَىٰ هُدًى مُّسْتَقِيمٍ ﴿٧٠﴾ وَإِنْ جَادَلُوكَ فَقُلِ اللَّهُ أَعْلَمُ بِمَا تَعْمَلُونَ ﴿٧١﴾ يَحْكُمُ بَيْنَكُمْ يَوْمَ الْقِيَمَةِ فِيمَا كُنْتُمْ فِيهِ تَخْتَلِفُونَ ﴿٧٢﴾

دپاره د هر یوه امت مقررہ کړی ده مونږ یوه لاره د بندګی چه دوی عمل کوونکی دی د هغه پس نه ښائی چه جګړه وکړی (دا خاوندان د ادیانو) خامخا له تاسره په دی کار (دین) کښی (ځکه چه محمدی دین حق او ظاهر دی) او بلنه کوه (د خلقو توحید او عبادت د) رب خپل ته، بیشکه ته ئی خامخا په (هغه) سمه صافه لپاره (چه برابره تللی ده حق ته). او که جګړه کوی (په امر د دین کښی کفار) له تاسره نو ووايه (ای محمده! دوی ته) چه الله ښه پوه دی په هغه (جګړه او عناد) چه کوئ ئی تاسی الله به حکم وکړی په منع ستاسی کښی په ورځ د قیامت په هغه شی کښی چه وئ تاسی چه په هغه کښی مو اختلاف کاوه (چه د دین امر دی)

تفسیر: ټول انبیاء د دین په اصولو کښی سره متفق دی. هوا د هر امت له پاره الله تعالیٰ د

عبادت مختلف صورتونه په مختلفو زمانو کښې ټاکلې (مقرر کړی) دی چه د هغو سره سم به هغو امتونو د الله تعالیٰ عبادت کاوه، لکه چه دی محمدی امت ته هم یو خاص شریعت لېږل شوی دی لیکن د دین اصل تل تر تله یو شی ؤ او دی او پرته (علاوه) له الله تعالیٰ څخه د بل هیچا او هیڅ شی دپاره عبادت نه دی مقرر کړی شوی. نو ځکه په توحید او نورو متفق علیه دیني مسائلو کښې هیچا ته نه دی لایق او نه د هغه له حال سره څه مناسبت لری چه څه اختلاف او څه جگړه وکړی. کله چه کافران په داسی واضح او ښکاره شیانو کښې هم دعوی او جگړی وکړی نو تاسی د هغوی هیڅ پروا مه کوئ! تاسی په هم هغی سمی صافی لاری باندی روان اوسئ! او نور خلق هم هغی ته راوبولئ! او د معاندینو د جگړی فیصله الله تعالیٰ ته وسپارئ! چه هغه د دوی په گردو (تولو) حرکاتو ښه پوه او خبر دی. د قیامت په ورځ کښې به د دوی د دغو تولو اختلافونو او جگړو عملی فیصله وکړی، ته د دعوت او تبلیغ فرض اداء کړه! او د دوی په فکر کښې دیر سر مه خوړوه! د داسی معاندینو علاج یوازی پاک الله سره دی.

تنبیه: د ﴿فَلَا تَزِرُ وَكَفَّيْ الْأَمْرِ﴾ مطلب دا هم کیدی شی کله چه د هر امت دپاره الله تعالیٰ بیل دستورالعمل مقرر کړی دی چه په هم هغه سلسله دغه محمدی امت ته هم نوی شریعت راغلی دی نو بیا د جگړی سبب څه شی دی؟ «وهذا قبل الامر بالقتال» ځینو مفسرینو د «منسک» معنی په ذبح او قربانی سره کړی ده مگر اقرب هم هغه ده چه مترجم قدس الله روحه اختیار کړی ده والله اعلم.

اَلَمْ تَعْلَمَنَّ اَنَّ اللّٰهَ يَعْلَمُ مَا فِى السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ اِنَّ ذٰلِكَ فِى كِتٰبٍ اِنَّ ذٰلِكَ عَلَى اللّٰهِ يَسِيْرٌ

آیا نه پوهیږئ ته (ای مخاطبه بلکه پوهیږئ) چه بیشکه الله پوهیږئ په هر هغه څه چه دی په آسمان کښې او (هر هغه څه چه دی په) ځمکه کښې بیشکه دا (مذکوره شیان لیکل شوی دی) په کتاب (لوح محفوظ) کښې بیشکه دا (علم، لیکل د لوح محفوظ، فیصله د قیامت) په الله آسان دی.

تفسیر: یعنئ د خدای جل جلاله علم د دوی په اعمالو کښې څه منحصر نه دی د الله تعالیٰ علم خو د آسمان او ځمکې په تولو شیانو باندی محیط دی او د ځینو مصالحو او حکمتونو په بناء تول واقعات د ده د علم سره سم په لوح محفوظ کښې ثبت او محفوظ دی او هم د انسانانو تول اعمال د دوی په عملنامو کښې لیکل شوی دی چه له هغو سره سم به د قیامت په ورځ فیصله کیږی او په دومره بې شمارو شیانو باندی په پوره ډول (طریقه) سره پوهیدل او د هغو تولو په ښه شان سره لیکل او د هغه سره مطابق د هر یوه فیصله صادرو د دغو تولو اجراء او انفاذ

پاک اللہ تہ ہیخ اشکال او سختی نہ لری او نہ ده ته په دغو کارونو او د نورو مشکلو چارو په کولو او تکمیل کښی (معاذ اللہ) غه تکلیف او ربر (رحمت) ورپیدا کښی.

وَيَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ مَا لَمْ يَنْزِلْ بِهِ سُلْطَانٌ وَمَا لَيْسَ لَهُمْ بِهِ عِلْمٌ
وَمَا لِلظَّالِمِينَ مِنْ نَصِيرٍ ④۱

او عبادت کوی (دغه کفار) غیر له الله د هغه شی چه نه دی نازل کړی (الله) په عبادت د هغه هیخ سند او د هغه شی چه نشته دوی ته په هغه باندی هیخ علم دلیل پوهه، او نشته ظالمانو ته هیخ مرسته (مدد) کوونکی (چه له عذابہ ئی خلاص کړی).

تفسیر: دوی یوازی د خپلو پلرونو او نیکونو په تقلید کښی داسی کارونه کوی چه هیخ یو عقلی یا نقلی کوم برهان یا سند یا دلیل پری نه لری. (او نشته ظالمانو ته هیخ مرسته (مدد) کوونکی چه له عذابہ ئی خلاص کړی او) له ټولو څخه لوی ظلم او بی انصافی دا ده چه پاک الله سره کوم شریک ودرولی شی. نو داسی ظالمان او بی انصافان خلق دی ښه په یاد ولری چه د دوی دغه شرکاء به د مصیبت په وخت کښی هیخ د دوی په ښه او په کار ورنشی او نه به په هغه وخت کښی له دوی سره کومه مرسته (مدد) وکړی شی.

وَإِذْ اتَّخَذْتُمْ عَلَىٰ أَنْفُسِكُمْ أَيْدِيَكُمْ تَعْتَفُونَ
وَجُوهَ الَّذِينَ كَفَرُوا وَالْمُنْكَرُ بِيَادِهِمْ يَسْطُونُ بِالَّذِينَ
يَتْلُونَ عَلَيْهِمْ آيَاتِنَا قُلْ أَفَأَنْتُمْ بَشَرٌ مِمَّنْ ذَلِكُمْ
التَّارُوعَدَ هَآلِلُ الَّذِينَ كَفَرُوا وَبَشَرٌ الْمَصِيرُ ④۲

او کله چه ولوستل شی په دوی آیتونه (د قرآن) زمونږ په داسی حال کښی چه صاف واضح ښکاره دی نو پیژنی په مخونو د هغه کسانو کښی چه کافران شوی دی (آثار د) انکار (له حق څخه چه بدشکلی او خفگان دی) نژدی وی چه حمله وکړی (له ډیره قهره) په هغو کسانو چه لولی په دوی باندی آیتونه (د قرآن) زمونږ ووايه (ای محمده! دوی ته چه) آیا پس خبر کړم تاسی په ډیر بد له دی (قهره حملی) ستاسی (چه دغه) اور (د دوزخ)

دی وعده کړی ده د دی (اور) الله له هغو کسانو سره چه کافران شوی دی او خامخا بد غای د بیرته ورتلو دی (دا اور د دوزخ)

تفسیر: یعنی د عظیم الشان قرآن د آیتونو چه د توحید او نورو په صافو بیانونو مشتمل دی له اوریدلو څخه د کفارو او مشرکینو رنگونه تور او شنه واورې او له ډیر خفگان نه ئی غیږی بدلی شی تر دی چه له ډیر قهر او غضب څخه لیونی شی او غواړی چه د قرآن په لوستونکو حمله وکړی لکه چه په ځینو وختونو کښی داسی هم کوی.

(ووايه ای محمده دوی ته آیا پس خبر کړم تاسی په ډیر بد له دی قهره او حملی ستاسی چه دغه اور د دوزخ دی) یعنی ستاسی له دی غیظ او غضب او له بد راتلو څخه زیات چه د آیتونو د تلاوت په وخت کښی درپیدا کیږی یو بل سخت او ډیر تریخ شی هم شته چه په هغه به تاسی په هیڅ ډول (طریقه) صبر ونه کړی شی او هغه د دوزخ اور دی چه د هغه وعده د کفارو سره شوی ده. اوس د دغو دواړو موازنه او تلنه سره وکړئ! او بیا فیصله وکړئ! چه د دغو دواړو څخه به د کوم یو تریخ ګوت تیږول تاسی ته نسبتاً آسان وی.

يَا أَيُّهَا النَّاسُ ضَرْبَ مَثَلٍ فَاسْتَمِعُوا لَهُ إِنَّ الَّذِينَ تَدْعُونَ مِنْ دُونِ
اللَّهِ لَنْ يَخْلُقُوا ذُبَابًا وَلَوْ اجْتَمَعُوا لَهُ وَإِنْ يَسْلُبْهُمُ الذُّبَابُ شَيْئًا
لَا يَسْتَنْقِذُوهُ مِنْهُ ضَعُفَ الطَّالِبُ وَالْمَطْلُوبُ ﴿۸۲﴾

ای خلقو بیان شوی دی تاسی ته یو مثال (غریب عجیب حال) پس غور
کیږدئ تاسی هغه ته (چه دا دی) بیشکه هغه بتان چه تاسی عبادت کوئ (د
هغو) غیر له الله نه له سره نشی پیدا کولی یو مچ هم او که راتول شی (دا
تول معبودان ستاسی پیدا کولو د) هغه مچ ته (نو پیدا به ئی نه کړی شی)
او که چیرې وتښتوی له دوی څخه مچ یو شی نو نشی خلاصولی دوی هغه
شی له هغه مچ څخه، نو کمزوری دی دا طالب (چه د باطلو معبودانو عابد
دی) او دا مطلوب (هم چه باطل معبود یا مچ دی).

تفسیر: دا ئی د توحید په مقابل کښی د شرک د بدی او قباح د ظاهرولو دپاره مثال بیان
کړ چه ښائی هغه په ډیر ښه فکر او غور سره واورئ او ښه غور ورته کیږدئ او ښه پری وپوهیږئ!
ګوندی له داسی رکیک او ذلیل حرکت څخه مخ وگرځوئ او لاس تری واخلئ!

﴿إِنَّ الَّذِينَ تَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ﴾ الآية - بیشکه هغه بتان چه تاسی عبادت کوئ (د هغوی) غیر

له الله شخه له سره نشی پیدا کولی یو مچ) یعنی مچ دیر ادنی او حقیر ساکنی (جاندار) دی په هغو شیانو کښی چه دومره یو قدرت او قوت نه وی چه که تول سره یو غای شی یو مچ هم نشی پیدا کولی یا که دغه مچ د دوی د نذرونو او نیازونو غنی یو وړوکی شی (لکه د گلانو او عطریاتو یا د شاتو یا د نورو کوم بخرکی تری) وختتوی نو د دوی له لاسه نه کیږی چه هغه تری بیرته واخیستی شی ښه نو د غمکی او آسمانونو د خالق په غای (نعوذ بالله) د الوهیت په تخت باندی د داسی عاجزو او ناتوانو معبودانو کینول څومره حماقت او بی حیائی ده. رښتیا خبره خو هم دا ده چه مچ هم کمزوری دی او له مچ نه زیات کمزوری د دوی پتان دی او له بتانو شخه دیر زیات کمزوری د بتانو عبادت کوونکی دی چه دوی داسی حقیر او کمزوری شی خپل معبود او حاجت تر سره کوونکی گرځولی دی.

مَا قَدَرُوا اللَّهَ حَقَّ قَدْرِهِ إِنَّ اللَّهَ لَقَوِيٌّ عَزِيزٌ ﴿٢٢﴾

نه دی پیژندلی (دغو كفارو) او نه ئی دی تعظیم کړی د الله په حق پیژندلو او تعظیم د ده سره، بیشکه الله خامخا ښه قوی زورور ډیر زبردست دی (په تنفیذ د احکامو خپلو کښی)

تفسیر: که پوهیدی نو داسی سپین سترگی به ئی ولی کوله؟ آیا د الله تعالی رفیع شان او قدر او منزلت دومره دی چه داسی کمزوری شیان د هغه سیال او شریک وگرځولی شی (العیاذ بالله) د الله تعالی د قوت او عزت په مقابل کښی خو د هغه لوی لوی مقربى پرښتی او انبیاء علیهم السلام هم مجبور او ناتوان دی چه اوس په لاندی متبرک آیت کښی د هغوی ذکر راځی.

اللَّهُ يُصْطَفَى مِنَ الْمَلَايِكَةِ رُسُلًا وَمِنَ النَّاسِ ط

الله غوره کوی له پرښتو شخه استاخی (چه واسطه کیږی په منع د الله او انبیاء کښی) او له خلقو شخه (هم غوره کوی استاخی)،

تفسیر: له غینو پرښتو شخه د رسالت کار اخلی مثلاً جبریل علیه السلام او له غینو انسانانو شخه چه پاک الله د دغه منصب دپاره انتخاب کړی هم دغه د رسالت کار اخلی ښکاره ده چه د هغوی درجه د نورو خلقو شخه ډیره لوړه (اوچته) ده.

إِنَّ اللَّهَ سَمِيعٌ بَصِيرٌ ﴿٢٣﴾

بیشکه الله ښه اوریدونکی دی (د ټولو اقوالو) ښه لیدونکی دی (عالم په ټولو اشیاؤ)

تفسیر: یعنی الله تعالیٰ د دوی په ټولو خبرو د دوی د ماضی او مستقبل ټول احوال وینی نو ځکه هغه حق لری چه د هر چا احوال او استعداد ته وگوری او سم له هغه سره ئی د رسالت په منصب فایز او بریالی (کامیاب) کړی ﴿اللّٰهُ اَعْلَمُ حَيْثُ يَجْعَلُ رِسَالَتَهُ﴾ جزء ۸ (د الانعام ۱۲۴ آیت ۱۵ رکوع). حضرت شاه صاحب لیکي «یعنی له ټولو خلقو څخه غوره هغه کسان دی چه د خدای جل جلاله پیغام رسوی، په پرستو کښی هم هغه پرښتی غوره دی. نو د دوی د هدایتونو پریښودل او د بتانو منل غومره باطل کار دی.

يَعْلَمُ مَا بَيْنَ اَيْدِيهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ وَاللّٰهُ تُرْجِعُ الْاُمُورَ ﴿٤٦﴾

پوهیږی (الله) په هغه څه چه د وړاندی د دوی دی او په هغه څه چه وروسته د دوی دی، او خاص طرف د الله ته بیرته گرځولی کیږی ټول کارونه

تفسیر: یعنی هغوی هم اختیار نه لری په هر شی کښی اختیار د الله تعالیٰ دی (کذا فی الموضح) نو خاص الله تعالیٰ ته بیرته گرځولی شی ټول کارونه او هیڅوک د الله تعالیٰ په کارونو کښی د اعتراض حق نه لری، د الله تعالیٰ حکم، تدبیر، د انبیاء انتخاب او نور ټول کارونه ښه دی او د ده په حکم او اراده سره کیږی.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا ارْكَعُوا وَاسْجُدُوا وَاعْبُدُوا رَبَّكُمُ افْعَلُوا الْخَيْرَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ ﴿٤٧﴾

ای هغو کسانو چه ایمان ئی راوړی دی (یعنی ای مؤمنانو) رکوع کوئ تاسی! او سجده کوئ تاسی! (په لمانځه کښی) او عبادت کوئ تاسی! د رب خپل (نه د بل) او کوئ نیک کارونه (لکه صلة الرحمی او ښه اخلاق) دپاره د دی چه بری ومومی (په نعمت او جنت سره)

تفسیر: د شرک د غندنی او د مشرکانو د سپکونی څخه وروسته مؤمنانو ته خطاب کوی چه تاسی یوازی د خپل یوه خدای تعالیٰ په بندگی لگیا اوسئ! او د هغه په حضور کښی د بندگی سرونه ښکته کړئ! او د عبودیت او عاجزی وچولی (تندی) مو هم هغه ته په ځمکه کیږدئ! او

نور د ښیګنی (فائیدی) ټول کارونه هم خاص د الله تعالیٰ دپاره کوئ غو دنیوی او اخروی ښیګنی (فایدی) او نیکی مو په برخه شی.

ځینو مفسرینو د دی آیت ترجمه داسی کړی ده «ای مؤمنانو تاسی رکوع کوئ وروسته له دی نه په لمانځه کښی او سجده هم پکښی کوئ!» او دغه حکم ئی ځکه وکړ چه د اسلام په اوله کښی لمونځ تش په قیام او قعود سره ؤ او رکوع او سجده پکښی نه وه بیا دغه دواړه په دغه آیت سره فرض شول او که ئی مقصد مطلق لمونځ وی نو د رکوع او د سجدی ذکر او تخصیص به ئی ځکه کړی وی چه د لمانځه د لویو ارکانو څخه دی او بندګان د رکوع او سجدی په حالت کښی زیات د ستایلو وړ (لائق) دی امام شافعی رحمه الله علیه د رکوع او سجدی له دغه تخصیص څخه د تلاوت سجده مرادوی.

وَجَاهِدُوا فِي اللَّهِ حَقَّ جِهَادِهِ هُوَ اجْتَبَاكُمْ وَمَا
جَعَلَ عَلَيْكُمْ فِي الدِّينِ مِنْ حَرَجٍ مِّلَّةَ أَبِيكُمْ
إِبْرَاهِيمَ هُوَ سَمَّاكُمُ الْمُسْلِمِينَ مِنْ قَبْلُ وَفِي هَذَا
لِيَكُونَ الرَّسُولُ شَهِيدًا عَلَيْكُمْ وَتَكُونُوا شُهَدَاءَ عَلَى
النَّاسِ فَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ وَاعْتَصِمُوا
بِاللَّهِ هُوَ مَوْلَاكُمْ فَنِعْمَ الْمَوْلَى وَنِعْمَ النَّصِيرُ ۝

او زیار (کوشش) کوئ په (لاره د جهاد، طاعت، او رضاء د) الله په حق د جهاد د هغه سره (چه ورته وړ (مستحق) او لائق دی)، دغه (الله) غوره کړی یئ تاسی او نه ئی دی ګرځولی (نه ئی دی ایښی) په تاسی په دین کښی هیڅ حرج (مشقت او اشکال)، (متابعت وکړئ د) دین د پلار خپل چه ابراهیم دی، دغه (الله) ونومولی تاسی مسلمانان پخوا (له دغه قرآن څخه په نورو آسمانی کتابونو کښی) او په دغه (قرآن) کښی (هم) دپاره د دی چه شی رسول (ستاسی محمد) شاهد (ښوونکی) په تاسی (د تبلیغ خپل) او چه شی تاسی (ای مسلمانانو) شاهدان (ښوونکی) په نورو خلقو (دتبلیغ د نورو انبیاء) نو قائموی (سم اداء کوئ تاسی سره له ټولو حقوقو) لمونځ او ورکوئ تاسی زکوة او ښه ټینگ ونیسئ تاسی (دین د) الله دغه (الله) مالک دی ستاسی پس ښه مالک دی (الله) او ښه مرسته (مدد) کوونکی دی (الله).

تفسیر: د خپل نفس د تهذیب او د دنیوی چارو د سمون دپاره داسی پوره زیار (کوشش) کوئ چه د دی لوی او اهم مقصد دپاره وړ (مستحق) او لایق او د هغه له شان سره موافق وی آخر د دنیوی مقاصدو د بری او کامیابی دپاره تاسی څومره تکلیفونه او زحمتونه په ځان اخلئ! دا خو د دین او د آخرت د دائمی بری او کامیابی لاره ده چه په هغی کښی هر څومره زحمت او محنت ومومئ بیا هم د انصاف له مخی کم دی.

تنبيه: د «مجاهده» په لفظ کښی هر قسم کوښښونه، د ژبی وی که د قلم، مالی وی که بدنی شامل دی او هم د «جهاد» تمام اقسام جهاد مع النفس، جهاد مع الشیطان جهاد مع الکفار، جهاد مع البغاة، جهاد مع المبطلین د هغه لاندی داخل دی.

(﴿هُوَ أَجْتَلَمُ﴾ دغه الله غوره کری یی تاسی ای مؤمنانو د خپل دین د طاعت او نصرت دپاره) یعنی له ټولو څخه اعلیٰ او افضل رسول او له ټولو شرائعو څخه ئی اکمل شریعت درکړ او په تمامه دنیا کښی د الله تعالیٰ د پیغام رسولو دپاره ئی تاسی غوره او منتخب کړئ! او په گردو (ټولو) امتونو باندی تاسی ته فضیلت دروېاښه.

(﴿وَمَا جَعَلْ عَلَيْكُمْ فِي الدِّينِ مِنْ حَرَجٍ﴾ او نه دی گرځولی او نه دی ایښی په تاسی په دین کښی هیڅ حرج مشقت او اشکال) یعنی په دین کښی ئی هیڅ داسی یو اشکال نه دی پریښی چه د هغه کول سخت او مشکل وی په احکامو کښی ئی د هر ډول (طریقه) رخصتونو او آسانو لحاظ ساتلی دی دا خو بېله خبره ده چه تاسی یو آسان کار په خپل ځان مشکل وگرځوئ! (﴿مَلِكًا أَيْبُكُمْ إِبْرَاهِيمَ﴾ متابعت وکړئ! ای مؤمنانو د دین د پلار خپل چه ابراهیم علیه السلام دی کله چه ابراهیم علیه السلام د حضرت محمد مصطفیٰ صلی الله علیه وعلی آله وصحبه وسلم په اجدادو کښی شامل دی نو ځکه د گرد (ټول) امت پلار شو یا به دا مراد وی چه د عربو پلار دی ځکه چه د قرآن رومینی مخاطبان هم دوی وو.

(﴿هُوَ شَكْرُ الْمُسْلِمِينَ﴾ دغه الله تعالیٰ یا ابراهیم علیه السلام ونومولئ تاسی مسلمانان یعنی الله تعالیٰ په پخوانیو کتابونو او په دی عظیم الشان قرآن کښی ستاسی نوم «مسلم» ایښی دی چه معنی ئی حکم منونکی، وفا خوښوونکی دی یا ابراهیم علیه السلام له پخوا څخه ستاسی نوم مسلمان ایښی دی کله چه پخپله دعاء کښی ئی ویلی وو ﴿وَمِنْ ذُرِّيَّتِنَا أُمَّةٌ مُسْلِمَةٌ لَّكَ﴾ د البقره (۱۵) رکوع. او په قرآن کښی هم ښائی د هم ده په غوښتنه دغه نوم په تاسی ایښود شوی وی په هر حال ستاسی نوم «مسلم» دی. اگر که نور امتونه هم مسلمانان وو مگر دغه لقب ستاسی له پاره غوره او ټاکل (مقرر) شوی دی نو ښائی پری فخر وکړئ.

(﴿يَكُونُ الرَّسُولُ شَهِيدًا﴾ الآية - دپاره د دی چه شی رسول ستاسی محمد صلی الله علیه وسلم شاهد ښوونکی په تاسی د تبلیغ خپل او چه شی تاسی ای مسلمانانو شاهدان ښوونکی د تبلیغ د نورو انبیاء) یعنی تاسی ئی د دی دپاره غوره کړئ چه تاسی نورو امتونو ته ښوونه وکړئ او رسول الله صلی الله علیه وسلم تاسی ته ښوونه وکړی او دغه امت چه له ټولو څخه وروسته راغلی دی.

غرض نئی دا دی چه دی د نورو ټولو امتونو غلطی اصلاح کړی او گردو (ټولو) ته سمه صافه لاره وښیئ. ګواکي هغه مجد او شرف چه د ده په برخه شوی دی له هم دی وجه دی چه دی د گردی (ټولی) دنیا معلم (ښوونکی) وګرځی او په تبلیغی جهاد کېږي مصروف واوسی.

تنبیه: نورو مفسرانو (شهیداً) او (شهداء) د شاهد او ګواه په معنی اخیستی دی کله چه د قیامت په ورځ کېږي نور امتونه انکار وکړی چه انبیاء الله علیهم السلام مونږ ته تبلیغ نه دی کړی او له انبیاءو څخه شاهدان وغوښتل شی نو دوی به محمدی امت د شاهد په ډول (طریقه) ور وړاندی کړی او دغه امت به داسی شاهی اداء کړی «بیشکه چه دغو انبیاءو علیهم السلام د دعوت او تبلیغ وظائف انجام کړی دی او د الله تعالیٰ حجت نئی قائم کړی دی» کله چه له دوی ځنی پوښتنه وشي چه دا خبره تاسی ته څرنگه معلومه شوه نو ځواب به ورکړی چه «دغه اطلاع مونږ ته زموږ رسول الله صلی الله علیه وسلم راکړی ده چه د ده په صداقت باندی د الله تعالیٰ محفوظ کتاب قرآن کریم شاهد دی» ګواکي دغه فضل او شرف نئی څکه درکړی دی چه تاسی په یوی عظیم الشانی دعوی کېږي د یوه معزز شاهد او ګواه په شان دریدونکی یی، لیکن ستاسی د دغی شاهی اوریدل او اهمیت هم ستاسی د معظم رسول په برکت او طفیل سره دی چه هغه به ستاسی تزکیه کوی.

(﴿ قَاتِلُوا الصَّالَةَ وَأَتُوا الزَّكَاةَ ﴾) نو قائموی سم اداء کوی سره له ټولو حقونو لمونځ او ورکوی زکوة او ښه ټینگ ونیسئ دین د الله دغه الله مالک دی ستاسی الخ) یعنی د الله تعالیٰ د انعاماتو قدر وکړئ! او د خپل نوم او لقب، فضل او شرف، پت او عزت وساتئ! او ښه وپوهیږئ چه تاسی د ډیرو لویو لویو کارونو دپاره درولی شوی یی نو څکه ښائی چه تاسی رومی خپل ځان د ښو عملونو ښه نمونه وګرځوئ! او په هر کار کېږي د الله تعالیٰ پری کلک په خپلو منګلو کېږي ونیسئ! او د یوی ذری په اندازه هم د حق له لاری څخه دی خوا او هغه خوا لار نشئ! نور ټول کمزوری وسائل او وسائط پریږدئ! بیا نو د الله تعالیٰ په فضل او رحمت باندی اعتماد ولرئ! او یوازی هم دغه الله تعالیٰ خپل مولیٰ او مالک وګنئ! چه له هغه نه بل ښه مالک او مددګار به له کومه وموئ! ربنا اجعلنا من مقيمي الصلوة وموتی الزکوة والمعتصمين بک والمتوکلين عليك فانت مولانا وناصرنا فنعم المولیٰ انت ونعم النصیر انت»

«تمت سورة الحج بفضلہ ومنه فله الحمد وعلى نبیہ الصلوة والتسليم»

سورة المؤمنون مكية وهى مائة وثمانى عشرة آية وست ركوعات رقمها (۲۳) تسلسلها حسب النزول
(۷۴) نزلت بعد سورة «الانبيا»

د «المؤمنون» سورت مكى دى (۱۱۸) آیات (۶) ركوع لرى
په تلاوت كېنى (۲۳) او په نزول كېنى (۷۴) سورت دى
وروسته د (الانبيا) له سورت نه نازل شوى دى

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

(شروع) په نامه د الله چه خورا (دير) مهربان ډير رحم والا دى

قَدْ أَفْلَحَ الْمُؤْمِنُونَ^۱ الَّذِينَ هُمْ فِي صَلَاتِهِمْ خَشِعُونَ^۲

په تحقيق بريالى (بهرمن - کامياب) شوى دى مؤمنان هغه (مؤمنان) چه دوى
په لمونځونو خپلو كېنى عاجزى كوونكى وپريدونكى دى (له الله نه)

تفسير: د «خشوع» معنى دا ده چه د بل چا په مخ كېنى په خوف او هيبت سره ساكن او
سربښته كرى لكه چه ابن عباس رضى الله تعالى عنه د ﴿خَشِعُونَ﴾ تفسير په «خائفون ساكنون»
سره كرى دى او د ﴿تَرَى الْأَرْضَ خَاشِعَةً فَإِنَّا أَنزَلْنَا عَلَيْهَا الْمَاءَ فَاهْزَتْ وَرَبَّتْ﴾ آيت هم
دلايت كوى چه په «خشوع» كېنى يو قسم سكون او تذلل معتبر دى.
په قرآن كريم كېنى «خشوع» د «وجوه - ابصار - اصوات او نورو» صفت درولى شوى
دى. او په دغه آيت كريمه د ﴿الَّذِينَ لِلَّذِينَ آمَنُوا أَن تَحْشَمَ قُلُوبُهُمْ﴾ كېنى د قلب صفت
ښوولى شوى دى. معلوميږي چه اصلاً «خشوع» د زړه كار دى او د نورو بدنې اعضاؤ خشوع د
زړه د خشوع تابع ده كله چه په لمانځه كېنى قلب خاشع - خائف - ساكن او ښكته شى نو
خيالات هم د دى خوا او د هغى خوا د مشغولتيا او مگرځيدو څخه فارغ او په هم هغه يو
مقصود باندې تينگ دريږي نو بيا د خوف - هيبت - سكون خضوع او خشوع آثار پر بدن هم
ظاهريږي مثلاً د اوږو - سر - او سترگو ښكته غورځول په ادب سره لاس تر نامه لاندې تړلى
درديدل - دى خوا او هغى خوا ته نه كتل - له خپلو كالپو (جامو) او ويښتو او نورو شيانو سره
لوبى نه كول - د گوتو نه تركول - او په دى قسم د «خشوع» د لوازمو څخه نور افعال او احوال
هم شته.

په احاديثو كېنى د حضرت ابوبكر صديق رضى الله تعالى عنه او عبد الله بن زبير رضى الله تعالى
عنه څخه منقول دى چه دوى به په لمانځه كېنى داسى ساكن
او آرام وو لكه يو بى ساه لرگى. او ويل كيده چه دغه د لمانځه خشوع ده.

فقهاء په دغه مسئله کښې اختلاف لری چه آیا لمونځ بی له خشوع څخه صحیح او مقبول وی که نه؟ په «روح المعانی» کښې ئی لیکلی دی چه خشوع د لمانځه د اجزاء دپاره شرط نه دی هو! د قبول الصلوة دپاره شرط دی. ځمما په نزد دغسی ویل بهتر دی چه د حسن القبول لپاره شرط دی والله اعلم.

دلته د تفصیل ځای نشته په «احیاء العلوم» او د هغه په شرح کښې دی تفصیلات ولیدل شی! په هر حال مونږ مؤمنانو ته انتهائی فلاح او اساسی نجات په هم دغه کښې حاصلیږی چه سره له خشوع او خضوع خپل لمونځونه اداء کړو. او په هغو اوصافو سره دی موصوف اوسو چه په دغه مبارک آیت کښې اوس بیانېږی.

وَالَّذِينَ هُمْ عَنِ اللَّغْوِ مُعْرِضُونَ ﴿۲۷﴾

او هغه (کسان هم بهرمن شول) چه دوی له ناکارو (بدو اقوالو بدو افعالو) څخه مخ گرځوونکی دی.

تفسیر: یعنی په فضولو او بیکارو مشاغلو کښې خپل وقت نه ضائع کوی که کوم بل سری لغو او چتی (بیکاره) او مهملی خبری یا افعال کوی نو د هغو له اوریدلو او کتلو څخه مخ اړوی. او ده ته د عبودیت د وظائفو له ایفاء کولو څخه دومره وقت او فرصت نه وی میسر چه په دغسی بی فائدی جگړو او فضولو خبرو کښې ځان اخته کړی.

وَالَّذِينَ هُمْ لِلزَّكَاةِ فَاعِلُونَ ﴿۲۸﴾

او هغه (کسان هم بهرمن شول) چه دوی (تل) د زکوة اداء کوونکی دی (چه د مالی فعلی او قولی عباداتو جامع دی).

تفسیر: یعنی دغه د دوی عادت دی چه تل زکوة اداء کوی او داسی نه دی چه کله ئی ورکوی - او کله ئی نه ورکوی - غالباً له هم دی جهته د ﴿وَيُؤْتُونَ الزَّكَاةَ﴾ په ځای ئی د ﴿لِلزَّكَاةِ فَاعِلُونَ﴾ ترکیب اختیار فرمایلی دی. ځواکی دا ئی ښودلی دی چه د زکوة اداء د دوی مستمر کار دی - محقق شیخ الهند رحمه الله علیه په «تل د زکوة ورکونکی دی» سره په دغه لوری هم اشاره وکړه. ځینو مفسرینو دلته زکوة د طهارت او پاکیزگی یا د نفس د ترکیبی په معنی اخیستی دی ځواکی دغه آیت ئی د ﴿قَدْ أَفْلَحَ مَنْ زَكَّى﴾ او د ﴿قَدْ أَفْلَحَ مَنْ زَكَّى﴾ پشان مقرر کړی دی. که دغسی مراد وی نو د هغه مفهوم دی عام کیښود شی چه په هغه کښې د بدن د زړه او د مال پاک ساتل ګرد (تول) داخل شی - زکوة او صدقات هم یو قسم مالی تطهیر دی

﴿حَذَرْنَا مِنْهُمُ صَدَقَةً تُطَهِّرُهُمْ وَتُزَكِّيهِمْ بِهَا﴾ جزء ۱۱ (د التوبة ۱۳ رکوع ۱۰۳ آیت) د داسی ویلو چه دغه آیت مکی دی او په مکی معظمی کښی لا زکوٰۃ نه ؤ فرض شوی، ابن کثیر رحمة الله علیه جواب داسی ورکړی دی چه د زکوٰۃ اصلی مشروعیت په مکه کښی شوی ؤ هو! - د هغه د مقادیرو او نصبو او نورو تشخیص وروسته د مدینې منورې له راتگه وشو والله اعلم.

وَالَّذِينَ هُمْ لِأَفْوَاجِهِمْ حَفِظُونَ ۝ إِلَّا عَلَىٰ أَزْوَاجِهِمْ أَوْ مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُهُمْ فَإِنَّهُمْ غَيْرُ مَلُومِينَ ۝ فَمَنْ ابْتَغَىٰ وَرَاءَ ذَلِكَ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الْعُدُونَ ۝

او هغه (کسان هم بهرمن شول) چه دوی فروجو (غای د شهواتو) خپلو لره ساتونکی دی (له سفاح څخه) مگر پر ښځو خپلو یا پر هغو وینځو چه مالکان شوی وی د هغو ښی لاسونه د دوی پس بیشکه دوی نه دی ملامت کړی شوی (په ورتلو سره ښځو او وینځو خپلو ته) پس هر څوک چه وغواړی (دفع د شهوت) غیر له دغو (ښځو او وینځو خپلو) نه پس دغه کسان هم دوی دی تجاوز کونکی (له حده)،.

تفسیر: یعنی له خپلی منکوحی ښځی یا وینځی څخه ماسوا بله کومه لپاره د شهوت د قضاء دپاره ولتوی نو دی د حلالو له حدودو وتونکی دی په دی کښی زنا - لواطت او استمناء بالید او نور گمرد (تول) غیر مشروع صورتونه راغلل - بلکه ځینو مفسرینو د «متع» پر حرمت هم پر هم دغه آیت استدلال کړی دی - وفيه کلام طویل لایسه المقام - راجع روح المعانی تحت هذه الآية الکریمة.

وَالَّذِينَ هُمْ لِأَمْتِهِمْ وَعَهْدِهِمْ رِعُونَ ۝

او هغه (کسان هم بهرمن شول) چه دوی امانتونو خپلو لره او عهدونو خپلو ته (که د خالق وی که د مخلوق) رعایت کونکی دی (چه بیوفائی او خیانت پکښی نه کوی).

تفسیر: یعنی د امانت او قول او اقرار حفاظت کوی - خیانت او بد عهدي نه کوی نه د الله تعالیٰ په معاملاتو کښی او نه د بندگانو په چارو کښی.

وَالَّذِينَ هُمْ عَلَى صَلَاتِهِمْ يُحَافِظُونَ ﴿٩﴾

او هغه (کسان هم بهرمن شول) چه دوی (همیشه) پر لمونځونو خپلو ساتنه کوی (چه تل ئی سم اداء کوی سره له تولو حقوقو).

تفسیر: یعنی تل لمونځونه د هغو پر اوقاتو، د آدابو او حقوقو له رعایت سره اداء کوی د دنیوی معاملاتو د مشغولیت لامله (له وجی) د الله تعالی له ذکره او فکره نه غافلیدل. تر دی غایه پوری ئی د مفلحینو مؤمنینو شپږ صفات او خصال بیان وفرمایل (۱): - سره له خضوعه او خشوعه د لمونځونو اداء کول - یعنی په زړه او بدن سره د الله تعالی په طرف رجوع او ورمائل کیدل.

(۲): - د باطلو - لغو - او بیباکو خبرو او ناکارو کارونو څخه ځان بیل ساتل

(۳): - د زکوٰۃ یعنی مالی حقوق اداء کول. یا خپل نفس او مال پاک ساتل.

(۴): - نفسانی شهوات پخپل واک (قبضه) او اختیار کینی ساتل.

(۵): - د عهد او امانت حفاظت یعنی د گردو (تولو) معاملاتو درست او منظم ساتل.

(۶): - او په آخر کښی ئی بیا د لمونځونو د قیام تاکید وفرمایه چه په پوره ډول (طریقه) سره ئی حفاظت وکړی چه پخپلو اوقاتو او آدابو او شروطو له رعایت سره اداء کړل شی. له دی نه ظاهریږی چه د لمانځه حق د الله تعالی په نزد ډیر لوړ او اعلیٰ او خورا (ډیر) مهم بالشان څیز دی چه دلته ئی خپله خبره پر هم هغه باندی شروع او پر هم هغه باندی ئی ختمه کړه.

أُولَٰئِكَ هُمُ الْوَارِثُونَ ﴿١٠﴾ الَّذِينَ يَرِثُونَ الْفِرْدَوْسَ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ ﴿١١﴾

هم دغه (مؤمنان موصوف په دغو شپږ واړو صفاتو) هم دوی دی وارثان (لائقان نه نور څوک) هغه (وارثان) چه میراث به اخلی (ویریا اعلیٰ جنت د) فردوس (د آدم یا د دوزخیانو برخه به هم اخلی) دوی په دغه (جنت الفردوس) کښی تل پاتی کیدونکی دی.

تفسیر: د جنت د میراث موندلو په نسبت لازمه معلومات پخوا له دی نه لیکلی شوی دی (دا بیان ؤ د «معاد» نو له دی سره مناسب دی بیان د «مبدأ» نو ځکه ورپسی داسی فرمائی)

وَلَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ مِنْ سُلَالَةٍ مِّن طِينٍ ﴿١٢﴾

او قسم دی خامخا په تحقیق پیدا کړی دی مونږ انسان (آدم) له خالصی (صافی له خیری ویستلی شوی) ختو نه

تفسیر: څکه چه غمونږ د گردو (تولو) پلار حضرت آدم علیه السلام له منتخبی او غوره کړی شوی خاوری څخه پیدا کړی شوی دی او برسیره پر هغه تمام بنی آدما له نطفی څخه پیدا کیږی چه دغه نطفه هم له ځمکی څخه بالوسيله متشکله کیږی چه د منتخبو او غوره کړیو شیانو خواړه او د اغذیه و عصاره او خلاصه ده.

ثُمَّ جَعَلْنَاهُ نُطْفَةً فِي قَرَارٍ مَّكِينٍ ﴿١٧﴾

بیا وگرځاوه کیښود مونږ (اولاده د) دغه (آدم) نطفه (ترلی شاڅکی د منی) په یو قرارگاه محکم (رحم کښی)

تفسیر: یعنی د مور په رحم کښی چه له هغه ځایه بل هیچیری نشی خوځیدلی.

ثُمَّ خَلَقْنَا النُّطْفَةَ عَلَقَةً فَخَلَقْنَا الْعَلَقَةَ مُضْغَةً فَخَلَقْنَا الْمُضْغَةَ عِظًا فَكَسَوْنَا الْعِظَ لَحْمًا ثُمَّ أَنشَأْنَاهُ خَلْقًا آخَرَ فَبَرَكْنَا إِلَهُ أَحْسَنُ الْخَالِقِينَ ﴿١٨﴾

بیا وگرځوله مونږ دا نطفه توته د وینو (کلهکه سریشناکه) بیا وگرځوله مونږ دغه توته د وینو یوه وړه بوتی د غوښو بیا وگرځوله مونږ دا بوتی د غوښو هډوکی بیا ور واغوستله مونږ دی هډوکو ته (پس له پیدا کولو د رگونو او د پلو او نورو) غوښه بیا مو (ژوندی) پیدا کړ دی په پیدایښت بل سره (په نوی صورت) پس ډیر لوړ لوی دی شان د الله (په قدرت او په حکمت خپل کښی) چه ډیر ښه پیدا کوونکی (صورت تړونکی) دی (له نورو تولو پیدا کوونکیو صورت تړونکیو څخه خلقاً)

تفسیر: یعنی د غوښی یوه برخه کلکوی او تری هډوکی جوړوی او د هډوکو پر قفس (دانچه) او سلسله (لیر) رگونه - پلۍ - تارونه او د بدن نور محتاج الیه د پیدا کولو څخه وروسته غوښی او پوستکی زرغونوی پخوا له دی نه (په ۱۷ جزء د الحج د سورت په (۱) رکوع کښی د انسان د

تخلیق هم دغه کیفیت بیان کری شوی دی.

﴿ثُمَّ أَنشَأْنَاهُ خَلْقًا آخَرَ﴾ - بیا مو ژوندی پیدا کړ دی په پیدایښت بل سره (په نوی صورت) یعنی د روح د پوکولو په سبب ئی له دی نه یو ژوندی وینس انسان جوړ کړ چه پر دغه ذی روح انسان وروسته له دی نه د طفولیت (بچپنه)، شباب (زوانئ)، کهولت (پوخ عمر) او شیخوخت (بداولی) ډیر احوال او ادوار او مراحل تیریری یا دا چه اول جماد و اوس ئی حیوان کړ پخوا پروند، کوڼ، گونگ و اوس ئی لیدونکی اوریدونکی ویونکی کړ ځکه غمونږ امام اعظم رحمه الله علیه وائی «که څوک هگی له چا څخه په غصب واخلی او بیا ده څخه چرگوری شی نو دا غاصب ضامن د هگی دی نه د چرگوری ځکه چه دا اوس بل څیز شوی دی.»

﴿فَبَرَأَ اللَّهُ أَحْسَنَ الْخَلْقِ﴾ - پس ډیر لوی لوړ دی شان د الله په قدرت او په حکمت خپل کښی چه ډیر ښه پیدا کوونکی صورت ترونکی دی له نورو ټولو پیدا کوونکیو صورت ترونکیو مصورانو نه خلقاً) یعنی هغه الله تعالیٰ چه په نهایت ښه ډول (طریقه) او ښائست د انسان تمام اعضاء او قوی ئی په ډیر ښه قالب کښی جوړی کری دی او د هغه خلقت ئی سم له حکمت سره نهایت موزون او متناسب گرځولی دی ډیر لوی او لوړ ذات او عالی صفات دی اعلیٰ شانه واعظم برهانه.

فائده: سره له دی چه الله تعالیٰ خالق د تمام موجوداتو دی یعنی ځمکی، آسمانونه، عرش، کرسی لوح - قلم - جن - ملائک - لمر - سپوږمی ستوری - جبال - بحار - اشجار - انهار او داسی نور ډیر اشیاء ئی پیدا کړی دی مگر په هیڅ یوه باندی ئی داسی ثناء په ذات پاک خپل ونه ویله لکه په پیدا کولو د انسان له دی نه دا خبره معلومه شوه چه انسان ورته ډیر معزز او مکرم دی ځکه ئی فرمایلی دی ﴿وَلَقَدْ كَرَّمْنَا بَنِي آدَمَ﴾ الآية - خامخا په تحقیق کرامت عزت ورکړی دی مونږ ځامنو د آدم ته.

ثُمَّ إِنَّكُمْ بَعْدَ ذَلِكَ لَكَيْتُونَ ﴿١٥﴾

بیا بیشکه تاسی پس له دی ژوندی کولو د تاسی (په دغه پاس طریقه سره) خامخا مړه کیدونکی ییغ

تفسیر: یعنی ستاسی وجود ذاتی او خانه زاد نه دی بلکه مستعار او د الله تعالیٰ عطاء او بخشش دی لکه چه د موت په لیږلو سره د هغه گړدی (ټولی) نقشی ورانوی او تاسی په هغه وقت کښی د مرگ له زورورو او قوی منگلو څخه خپل ژوندون نشی ساتلی نو معلوم شو چه بل کوم او قاهر قوت او قدرت ستاسی پر سرونو شته چه ستاسی د وجود ژوندون او بقاء زمام ئی تینگ د خپل قدرت په لاس نیولی دی او هر وقت چه اراده او مشیت وفرمائی هغه پریږدی او خوشی کوی ئی یا ئی بیرته راکاږی فسبحان الله احسن الخالقین.

ثُمَّ إِنَّكُمْ يَوْمَ الْقِيَمَةِ تُبْعَثُونَ ﴿١٧﴾

بیا بیشکه تاسی په ورغی د قیامت کښی بیا ژوندی راپاشول شی (له قبورو له لپاره د جزاء .

تفسیر: هغه لوی ذات چه اول ځلی ئی پیدا کړی ؤ هم هغه دوهم ځلی هم بیا ژوندی راپاشوی پرمبې د وجود مستور قوتونه او د اعمالو نتائج پخپل ډیر کامل صورت سره ظاهر او دغه په اثبات رسوی چه دومره یوه لویه کارخانه می خوشی چتی (بیکاره)، بی نتیجی، عبث او د لویو او ساعت تیری لپاره نه وه جوړه کړی.

وَلَقَدْ خَلَقْنَا فَوْقَكُمْ سَبْعَ طَرَائِقَ

او خامخا په تحقیق پیدا کړی دی مونږ پاس په سر د تاسی اووه لیاری (۷ آسمانونه).

تفسیر: د «طرائق» معنی د څښنو مفسرینو او لغوبینو په نزد «طبقات» ده یعنی د اسمان اوه طبقی مو لاندی باندی جوړی کړی دی فهذا کما قال ﴿كَيْفَ خَلَقَ اللَّهُ سَبْعَ سُلُوكٍ طَبَاقًا﴾ (د نوح ۱۵ آیت (۱) رکوع (۲۹) جزء) او ځینی د «طرائق» معنی لیاری آخلی یعنی اوه لیاری مو جوړی کړی دی چه د پرېستو د تللو او راتللو معبری دی ځینی معاصر مصنفین له ﴿سَبْعَ طَرَائِقَ﴾ څخه د اوو سیاراتو مدارات مرادوی والله اعلم.

وَمَا كُنَّا عَنِ الْخَلْقِ غَافِلِينَ ﴿١٨﴾

او نه یو مونږ له (مگردو (تولو) احوالاتو د) مخلوقاتو (خپلو څخه) غافله بی خبره

تفسیر: یعنی هر څیز مو په پوره انتظام او محکموالی او خبرداری سره جوړ کړی دی او د ده د حفاظت او بقاء له طریقو څخه مونږ پوره باخبره یو په سمایه ؤ اجرامو او سفلیه ؤ مخلوقاتو کښی کوم یو داسی څیز نه دی چه ځمونږ د علم او قدرت له احاطی څخه خارج وی که نه دغه گرد (تول) نظم ترتیب او تنسیق سره گډود او خراب تراب کیوی.

﴿يَعْلَمُ تَابِثًا فِي الْأَرْضِ وَمَا يُزِيلُ مِنَ السَّمَاءِ وَمَا يَعْرِضُ مِنْهَا﴾ الآية - جزء ۲۷

د الحديد ۴ آيت (۱) ركوع .

وَأَنزَلْنَا مِنَ السَّمَاءِ مَاءً يُقَدِّرُ فَاَسْكَنَتْهُ فِي الْأَرْضِ ۖ وَ إِنَّا عَلَىٰ ذَهَابٍ بِهٖ لَفِي ضَرَبٍ ۙ ۝۱۸

او نازلې كړې دى مونږ له (طرفه د) آسمانه اوبه په اندازه (كفاف د خيږ او صلاح د خلقو) نو ومو درولى دغه (اوبه) په ځمكه كښې او بيشكه مونږ په بيولو وركولو د دى (اوبو) هر ورو (خامخا) قادر يو (لكه چه قادر يو په نازلولو ئى هم).

تفسير: يعنى رابخته كړې دى مونږ له لورى د آسمانه اوبه په هغه مېچ چه د مخلوقاتو ښيگنه (فايده) پكښې وينو) نه دغومره زياتې چه بې وخته او بې موقعه تباه او توى لاړې شى او نه دومره لږې مو دركړې چه ستاسې ضرورياتو ته كفايت ونه كړي.

﴿فَاَسْكَنَتْهُ﴾ الآية - پس ومو درولى حصارى كړې مونږ دغه اوبه په ځمكه كښې (الخ) يعنى ځمكه د باران اوبه پخپل منځ كښې ځبيښې او جذب كوي ئى چه بيا مونږ دغه اوبه ترى د كاريزو كوهيو او برممو او نورو په وسيله راوباسو او ترى استفاده كوو يا پخپله دغه اوبه د چينو او زيمونو ځمكو په وسيله بهيږي (يا ئى دروو د ځمكې په سر هم په تالابونو ډنډونو او نورو ظرفو كښې).

﴿وَإِنَّا عَلَىٰ ذَهَابٍ بِهٖ لَفِي ضَرَبٍ ۙ﴾ او بيشكه مونږ په بيولو وركولو د دى اوبو هر ورو (خامخا) قادر يو لكه چه قادر يو په نازلولو ئى هم) يعنى كه باران درباندى ونه واړوو نو څوك به ئى درباندى اوروى؟ او كه ئى در باندى اوروو خو د شرب ارواء او د استفادې وسائل او وسائط درڅخه واخلو او تاسې ته داسې قوت او قدرت در نه كړو چه ترى گټور (فايده مند) شى (مثلاً) دومره ئى ژورې بوځو چه تاسو ئى ونه شى ايستلى يا ئى ژر تر ژره وچې او بيا ئى په هوا كښې گډى كړو يا ئى تروى او سخا كړو دغه كارونه او نورې گردې (تولې) چارى ځمونږ له قدرته پوره دى نو ستاسې له لاسونو څخه څه پوره دى او څه به كولى شى؟.

فَأَنشَأْنَا لَكُمْ بِهِ جَنَّتٍ مِّنْ نَّخِيلٍ وَأَعْنَابٍ لَّكُمْ فِيهَا فَاوَاكِهِ كَثِيرَةٌ وَمِنْهَا تَأْكُلُونَ ۝۱۹

پس پیدا کری دی مونبر تاسی ته په دی (اوبو) سره باغونه رنگارنگ له خرماگانو او (له) انگورو چه شته تاسی ته په دی (باغونو) کښی میوی ډیری او له دغو (باغونو) څخه خورئ تاسی (میوی)

تفسیر: یعنی په هغو د پسرلی او بهار د لیدلو څخه خوشالیرئ او د هغو د حاصلاتو څخه ځینو د تفکه په ډول (طریقه) او ځینی د غذا په صورت استعمالوئ!.

وَشَجَرَةً تَخْرُجُ مِنْ طُورِ سَيْنَاءَ تَنْبُتُ بِاللِّذَّةِ هُنَّ لَبَنٌ لَّائِيْنٌ ۝۲۰

او (بل پیدا مو کړه هغه) ونه چه وځی له (غره د) طور سینا څخه چه زرغونیږی له غورو سره او له انگولی (سالن) سره ډپاره د خوړونکیو.

تفسیر: یعنی د خوونی (زیتون) ونه چه تری تیل ووځی چه د مېلو او نورو په مصرف رسیږی او ډیر زیات خلق ئی د کتغ (سالن) په شان استعمالوی - د خوونی ذکر ئی په خصوصیت سره وفرمایه ځکه چه د هغه فوائد زیات دی او د یوه مخصوص فضل او شرف حیثیت لری. ځکه د «التین» په سورت کښی پری قسم هم یاد شوی دی د طور غره په لوری نسبت کول هم د هم دغی (خوونی) زیتون د فضیلت او برکت ښکارولو لپاره دی ځکه چه په هغه وقت کښی به هلته د دغی خوونی ونی ډیری زیاتی وی.

وَإِنَّ لَكُمْ فِي الْأَنْعَامِ لَعِبْرَةً تَسْقِيكُمْ مِمَّا فِي بُطُونِهَا وَلَكُمْ فِيهَا مَنَافِعُ كَثِيرَةٌ وَمِنْهَا تَأْكُلُونَ ۝۲۱

او بیشکه چه تاسی ته په څاروو کښی خامخا عبرت دی چه څښوؤ مونبر تاسی ته له هغو پیو نه چه په گیدو د دوی کښی دی او شته تاسی ته په دغو (څاروو کښی) منافع (گتی فائدی) ډیری او له دوی (د ځینو اجزاؤ څخه) خورئ تاسی (شودی غوښی او نور)

تفسیر: د نباتاتو (ترکودی) څخه وروسته د حیواناتو (ساکینانو) ذکر دی یعنی د حیواناتو شودی مونبر په خپل قدرت سره پر تاسی څښوو او ډیری زیاتی فائدی مو د تاسی لپاره د دغو حیواناتو په وجود کښی ایښی دی تر دی چه د ځینو حیواناتو د غوښو خوراک مو هم پر تاسی حلال کړی دی .

وَعَلَيْهَا وَعَلَى الْفُلْكِ تُحْمَلُونَ^{٢٢}

او پر دغو (خاروو) او پر بیړیو باندی بارولی شی تاسی (په بر او بحر کښی).

تفسیر: یعنی په وچه کښی د حیواناتو (او نورو نقلیه و سائلو) په وسیله او په اوبو کښی د بیړیو کشتیو (او جهازونو او نورو نقلیه و سائطو) په واسطه (او هم داسی په هوا او نورو کښی) نقل او حرکت کوئ او له یوه لری غایه بل لری غای ته درومی! او ډیر درانه درانه شیان او سامان مو پری باروئ د کشتی په مناسبت وروسته د نوح علیه السلام قصه هم ذکر فرمائی چه په څه شان الله تعالی پری بیړی جوړه کړه چه د عظیم طوفان په وقت کښی د مؤمنینو د نجات ذریعه وگرځیده، بیا د نوح علیه السلام په مناسبت د ځینو نورو انبیاء واقعات هم ذکر فرمائی بنائی دلته د دغو قصصو په بیان کښی دغه طرف ته هم اشاره وی لکه چه په پاس آیات کښی ستاسی د جسمانی ضروریاتو د انتظام مذکور ؤ هم داسی پاک رحمن ستاسی د روحانی حوائجو او ضروریاتو سر انجامولو دپاره د دنیا له ابتداء څخه د وحی او رسالت سلسله هم قائمه فرمایلی ده یا داسی وویئ چه پاس د قدرت د دلائلو او نښو د بیان فرمایلو څخه د توحید په لوری متوجه کول مقصود ؤ، نو د هغه د تکمیل دپاره ئی دلته د نبوت سلسله شروع کړه چه په ضمن کښی د انبیاء علیهم السلام او د هغه د متبعینو د ښو انجامونو او د مکذبینو او معاندینو د بدو انجامونو تذکره ده څو مو ښه په زړه کښی غای ونیسی.

وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا نُوحًا إِلَىٰ قَوْمِهِ فَقَالَ لِقَوْمِ اعْبُدُوا اللَّهَ مَا لَكُمْ مِنْ إِلَهِ غَيْرُهُ أَفَلَا تَتَّقُونَ^{٢٣} فَقَالَ الْمَلَأُ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ قَوْمِهِ مَا هَذَا إِلَّا بَشَرٌ مِثْلُكُمْ يُرِيدُ أَنْ يَتَفَضَّلَ عَلَيْكُمْ وَلَوْ شَاءَ اللَّهُ لَأَنْزَلَ مَلَائِكَةً فَأَسْبَغْنَا بِهَذَا فِي آيَاتِنَا الْأُولَىٰ^{٢٤}

او خامخا په تحقیق لیږلی ؤ مونږ نوح قوم خپل ته نو وویل (نوح) ای قومه څما عبادت کوئ تاسی (یواځی) د الله نشته تاسی ته بل هیڅ معبود غیر له دغه (الله) آیا پس نه ویریئ تاسی (له عذاب د الله) پس وویل هغو مشرانو چه کافران شوی وو له قومه د دغه (نوح خپلو اتباعو ته) چه نه دی دا نوح مگر

یو انسان دی په شان ستاسی اراده لری د دی خبری چه مشر شی پر تاسی باندی او که اراده وفرمائی الله (د لیږلو د رسول انسانانو ته نو) خامخا لیږلی به ئی وی پرېستی (نه انسانان) نه دی اوریدلی مونږ دا (چه رسول بنی آدم وی یا توحید) په هغو پلرونو ځمونږ کښی چه پخوا وو

تفسیر: یعنی په ده کښی څه فرق شته چه دی رسول شی او تاسی نه شی؟ دی غواړی چه مشرتوب ځان ته حاصل کړی نو ځکه دغه پلمه (تدبیر) او چل ئی جوړ کړی دی. که نه که الله تعالی رسول لیږه نو بل سړی پری دریدلی ؤ چه هم دا ئی رالیږلی دی - او پرېسته به ئی نه وی رالیږلی. مونږ داسی عجیبه خبره له سره نه ده اوریدلی چه یو ځمونږ په شان سړی او معمولی انسان د الله تعالی رسول شی او نورو گړدو (تولو) معبودانو ته بد ووائی او له منځه ئی ورکړی او داسی دعوت او بلنه وکړی چه تاسی یواځی د احد او واحد الله تعالی عبادت وکړئ! او بل هیڅوک مه منئ! (دغه د نوح علیه السلام د زمانی د کفارو وینا ده).

إِنْ هُوَ إِلَّا رَجُلٌ بِهٖ جَنَّةٌ مَّا تَرَىٰ صُورًا ۖ يَهْدِي حَتَّىٰ جِينٌ ۝۲۵

نه دی (دا نوح) مگر یو داسی سړی دی چه په ده پوری نښتی دی لیونتوب سودا پس انتظار کوئ تاسی ده ته تر یوه وخته پوری (چه جوړ شی یا مړ شی)

تفسیر: دغه د نوح علیه السلام د زمانی د کفارو وینا ده چه معلومیږی چه د دی غریب دماغ خراب او فکر ئی له کاره وتلی دی که نه د گرد (تول) قوم په خلاف او خپلو پلرونو او نیکونو له اصوله مخالف داسی خبری به ئی ولی له خولی ایستلی چه هیڅوک پری یقین او باور نشی کولی! آیا که دا کار ښکاره لیونتوب نه دی نو څه دی؟ ښه خو دا ده چه تاسی څو ورځی صبر وکړئ! او انتظار وکړئ! گوندی څه مدت وروسته دی په سد او په هوش راشی - او د جنون او د سودا د دغی دوری څخه افاقه ومومی او جوړ شی - یا دی پخپلو هم دغو ویلو ویلو کښی مړ شی او سا ئی وخیژی او دغه قصه پای (آخر) ته ورسپیږی (العیاذ بالله)

قَالَ رَبِّ انصُرْنِي بِمَا كُنْتُ بُونٌ ۝۲۶

وویل (نوح) ای ربه ځما مدد وکړه له ماسره په سبب د دی چه تکذیب ئی وکړ ځما.

تفسیر: یعنی کله چه د نوح علیه السلام گرد (تول) زیار (محنت) او کوشښ بیکاره ثابت شو

- او د نهه نیمو سوو کلونو گرد (تول) زیار (محنت) او زحمت ئی ورته بی ثمره او بی نتیجی څرگند شو. او موفق نه شو چه دغه کفار د ضلالت له لیاری څخه چپ او د هدایت پر سمه لیاره ئی ور روان کری نو د الله تعالیٰ په دربار کښی ئی عرض او فریاد وکړ چه یاالله! اوس د دغو اشقیایو په مقابل کښی غما امداد وفرمایه ځکه چه ظاهراً دغه خلق غما د تکذیب څخه مخ گرځوونکی نه دی او د نورو خپلو راتلونکو نسلونو او اولادونو افکار او عقائد هم خرابوونکی دی.

فَاَوْحَيْنَا إِلَيْهِ أَنْ اصْنَعِ الْفُلْكَ بِأَعْيُنِنَا
وَوْحَيْنَا إِذَا جَاءَ أَمْرُنَا وَفَارَ التَّنْزِيلُ فَاسْلُكْ فِيهَا مِنْ كُلِّ
زَوْجٍ ثَمَانِينَ وَأَهْلَكَ إِلَّا مَنْ سَبَقَ عَلَيْهِ الْقَوْلُ
مِنْهُمْ وَلَا تَحْطِئْ بِنَافِثٍ فِي الَّذِينَ ظَلَمُوا إِنَّهُمْ مُّعْرَقُونَ ﴿٢٤﴾

پس وحی وکړه مونږ دغه (نوح) ته داسی چه اوس جوړه کړه یوه بیړی په لیدلو (ساتلو) غمونږ او په وحی (امر او ښودنی) غمونږ پس کله چه راغی امر (حکم) غمونږ (پر نزول د عذاب سره) او راوختیده (په اوبو) تنور پس ورننېسه (سواره کړه) په دی بیړی کښی له هره قسمه جوړه جوړه دوه دوه (نر او ښځه) او اهل (بیت) خپل (یا مؤمنان) مگر مه ننه باسه هغه څوک چه پرومبی شوی ده په ده خبره (د عذاب) له دوی نه او مه کوه خبری له ما سره په باب د هغو کسانو کښی چه ظلم ئی کړی دی (په نفسونو خپلو باندي چه) بیشکه دوی غرق کول شی.

تفسیر: دغه قصه پخوا له دی نه د «هود» په سورت او نورو ځایونو کښی تیره شوی ده هلته دی د دغو الفاظو تفسیر ولوست شی.

یعنی کفار اگر که ستا له کورنۍ څخه هم وی له خپله ځانه سره ئی مه سوړوه! ځکه چه د الله تعالیٰ له درباره د عذاب قطعی حکم صادر شوی دی او د دغی فیصلی اجراء او انفاذ یو حتمی او ضروری کار دی. اوس له ظالمانو څخه د هیڅ یوه د نجات او خلاصی دپاره هیڅ یوه سعی او کوشښ مه کوه!

فَإِذَا السُّوَيَّاتُ أَنْتَ وَمَنْ مَعَكَ عَلَى الْفُلِّ فَقُلِ الْحَمْدُ لِلَّهِ
الَّذِي نَجَّيْنَا مِنَ الْقَوْمِ الظَّالِمِينَ ﴿۲۸﴾

نو کله چه برابر شوی وختلی (ای نوحه) ته او هغه (مؤمنان) چه له تا سره
دی پر بیرې باندی نو ووايه چه تول حمد ثناء ده خاص هغه الله ته چه خلاص
ئی کړو مونږ له قومه ظالمانو (مشرکانو) څخه.

تفسیر: یعنی الله تعالیٰ مونږ له دوی غنی بیل کړو او له عذابه څخه ئی مأمون او مصئون وساتلو.

وَقُلْ رَبِّ أَنْزِلْنِي مُزْلًا مُبْرَكًا وَأَنْتَ خَيْرُ الْمُنْزِلِينَ ﴿۲۹﴾

ووايه (ای نوح په وقت د کوزیدو د تا له بیرې نه) ای ربه غما کوز کړه ما
په یو داسی غای کښی چه مبارک برکتناک وی حال دا چه ته خیر (دیر
غوره) له تولو کوزونکیو څخه ئی.

تفسیر: یعنی په بیرې کښی ښه د هوسائی (آسانۍ) او آرام غای راکړه! او په کوم غای کښی
چه مو له بیرې څخه ښکته کوی هلته هم څه رږر (رحمت) او تکلیف راپیښ نشی! او په هر ډول
(طریقه) او په هر غای کښی دی ستا برکت او رحمت غما له حاله سره مل وی!

إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ وَإِنْ كُنَّا لَمُبْتَلِينَ ﴿۳۰﴾

بیشکه په دغه (قصه د نوح) کښی خامخا دلائل (د عبرت او قدرت غمونږ)
دی او بیشکه یو مونږ خامخا ازموښت کوونکی (د بندګانو).

تفسیر: چه کوم یو د دغو د اوریدلو څخه عبرت او نصیحت حاصلوی؟ او کوم یو ئی نه
حاصلوی ﴿وَلَقَدْ كَرَّمْنَا آيَةً قَدْ مِنْ مُذَكِّرٍ﴾ (د القمر (۱) رکوع (۱۵) آیه (۲۷) جزء).

ثُمَّ أَنشَأْنَا مِنْ بَعْدِهِمْ قَرْنًا آخَرِينَ ﴿٣١﴾ فَأَرْسَلْنَا فِيهِمْ رَسُولًا
مِّنْهُمْ أَنِ اعْبُدُوا اللَّهَ مَا لَكُم مِّنْ إِلَٰهٍ غَيْرُهُ أَفَلَا تَتَّقُونَ ﴿٣٢﴾ وَقَالَ
الْمَلَائِكَةُ لِمَنِ الْقَوْمُ الَّذِينَ كَفَرُوا وَكَذَّبُوا بِآيَاتِنَا وَالْآخِرَةُ وَاتَّقُوا
فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا مَا هَٰذَا إِلَّا ابْتِزَاءٌ مِّنْكُمْ يَأْكُلُ مِمَّا تَأْكُلُونَ مِنْهُ وَيَشْرَبُ مِمَّا تَشْرَبُونَ ﴿٣٣﴾

بيا پيدا کړ مونږ پس له (هلاکه د) قومه د دغه نوح) يو اهل د زمانى نور
(عاديان يا ثموديان) پس وليږه مونږ په هغو کښى يو رسول (هود يا صالح)
له دوى څخه (وويل مونږ په ژبه د هغه رسول دوى ته داسى) چه عبادت کوئ
تاسى (يواځى) د الله نشته تاسى ته بل هيڅ برحق معبود بى له الله آيا پس نه
ويريږئ تاسى (له عذابه د الله). او وويل مشرانو له قومه د دغه (نبى) څخه هغه
کسان چه کافران شوى وو او نسبت د دروغو ئى کړى وو ملاقات د آخرت
ته او نعمتونه ورکړى ؤ مونږ دوى ته په دغه ژوندون لږ خسيس کښى نه دى
دا (نبى) مگر يو بشر سړى دى په مثل د تاسى چه خورى له هغه (خيزه) چه
خورئ ئى تاسى له هغه نه او څښى له هغه څيز چه څښئ ئى تاسى له هغه نه

تفسير: يعنى عاديان يا ثموديان پر دى خبرى باندې نه وو معتقد چه وروسته له مرگه به يوه ورځ
د پاک الله سره مخامخ کيدونکى يو - او داسى به ئى گڼل چه فقط هم دغه د دنيا ژوندون او د
هغى عيش او آرام ځمونږ په برخه کښى دى - او پرته (علاوه) د معاش د معاد هيڅ فکر به له
هغوى سره نه ؤ - گواکى دنيوى عيش او عشرت د هغوى د نيالى (تولايى) او برستنى په شان
گرځيدلى ؤ نو ځکه د خپلو رسولانو د تبليغ او ارشاد په مقابل کښى به ئى داسى چتى
(بيکاره) خبرى کولى چه نه دى دغه ويونکى مگر يو سړى دى په مثل د نورو چه خورى له هغه
څيزه چه خورئ تاسى له هغه نه او څښى له هغه څيزه چه څښئ ئى تاسى له هغه نه يعنى په
ظاهر کښى هيڅ يو داسى امتياز او خبره په ده کښى نشته چه تاسو ئى نه لرئ.

وَلَيْنَ اطْعَمْتُمْ بَشَرًا مِّثْلَكُمْ اِنَّكُمْ اِذَا الْخُسُوفُ ﴿٣٤﴾

او (قسم دى) خامخا که فرمان يوو تاسى د يوه انسان په شان خپل بيشکه
چه تاسى په هغه وقت کښى خامخا له زيانکارانو څخه يئ.

تفسير: يعنى له دى نه به لويه خرابى او ذلت څه وي چه د خپل ځان په شان د يوه بل معمولى

انسان سری تابع - خادم او مطیع شیء او خامخا هغه خپل متبوع، مخدوم او مطاع وگرځوی.۱.

أَيَعِدُكُمْ أَنْتُمْ إِذَا مِتُّمْ وَكُنْتُمْ تُرَابًا وَعِظَامًا أَنْتُمْ
تُخْرِجُونَ ﴿٢٥﴾ هِيَ هَاتِ هِيَ هَاتِ لِمَا تُوْعَدُونَ ﴿٢٦﴾

آیا وعده کوی له تاسی سره (او وپروی مو دغه هود یا صالح په دی (چه بیشکه تاسی کله چه مړه شیء او شیء خاوری او هډوکی نو بیشکه چه تاسی به راییستل کیږئ (له ځمکی په بعث سره) ډیر لری دی ډیر لری دی (چیری کیدی شی) هغه څیز چه تاسی سره ئی وعده کولی شی.

تفسیر: دغه هم د کفارو وینا ده یعنی څومره له عقل څخه بعیده خبره وائی چه د وراسته هډوکی هغه بڅرکی چه له خاورو سره بیخی گډود شوی دی بیا له قبرونو څخه د انسانانو په شکل ژوندی راپاڅولی کیږی. نو ښه تاسی (ای کفارو!) پخپله فکر وکړئ چه په داسی چتی (بیکاره) او مهملو خبرو باندی څوک باور کولی شی چه له عقله او صحت څخه لری وی؟.

إِنْ هِيَ إِلَّا حَيَاتُنَا الدُّنْيَا نَمُوتُ وَنَحْيَا وَمَا نَحْنُ بِمَبْعُوثِينَ ﴿٢٧﴾

نه دی دا ژوندون مگر هم دا ژوندون ځمونږ د دنیا چه مرو او ژوندی کیږو او نه یو مونږ بیا ژوندی پورته کړی شوی وروسته له مرگه

تفسیر: یعنی (دغه کفار وائی) چیری دی آخرت او چیری دی حساب او کتاب په څه چه مونږ پوهیږو خو هم دغه د دنیا موجوده سلسله ده چه مونږ ئی مورو او هغه هم دا یو ژوندی کیدل او یو مړه کیدل چه د مگردو (تولو) تر سترگو لاندی جریان لری یو ځیری (پیدا کیږی) او بل مری او زیات له دی نه بل هیڅ شی نشته.

إِنْ هُوَ إِلَّا رَجُلٌ افْتَرَى عَلَى اللَّهِ كَذِبًا وَمَا نَحْنُ لَهُ بِمُؤْمِنِينَ ﴿٢٨﴾

نه دی دغه (هود یا صالح) مگر یو سری چه ترلی ئی دی پر الله دروغ او نه یو مونږ ده ته ایمان راوړونکی.

تفسیر: یعنی کفار وائی د دغه سری دغه وینا چه زه د الله نبی یم او الله مری بیا له سره ژوندی کوی ثواب او عقاب جزاء او سزا ورکوی - دغه دواړه دعاوی داسی دی چه هغه مونږ له سره نه شو منلی نو خامخا داسی جگړی نښلولو او د سر درد پیدا کولو ته څه حاجت پاتی دی؟ او له هغه څخه څه فائده عانده کیږی؟ نو بالاخر پیغمبر د کفارو د داسی خبرو اترو څخه سخت متأثر شو او له هغه منکرانو څخه بی‌هیلې او ناامیده شو، او داسی دعا ئی وکړه

قَالَ رَبِّ انصُرْنِي بِمَا كَذَّبُونِ ﴿٢٤﴾ قَالَ عَمَّا قَلِيلٍ لَيُصِيبُكُمْ نَارٌ مِّنْ

وویل (هود یا صالح) ای ربه غما مدد وکړه له ما سره په سبب د دی چه دروغجن ئی وبللم زه (او غما رسالت ئی ونه مانه) نو وفرمایل (الله هود یا صالح ته چه) پس له لږ مدت خامخا وپه گرځی (دغه عادیان یا ثمودیان) پښیمانه (په دغه کفر او تکذیب خپل)،

تفسیر: یعنی د الله تعالیٰ عذاب ورتلونکی دی چه وروسته له هغه به افسوس او ارمان کول هیڅ د دوی په درد نه خوری او نه به څه نفع ورسوی.

فَاخَذَهُمُ الصَّيْحَةُ بِالْحَقِّ

پس ونيول دوی چغی د هلاک په حق (او عدل) سره

تفسیر: له دی نه په ښکاره دول (طریقه) دغه مترشح کیږی چه دغه قصه د «ثمود» وه چه د هغه امت په سخت غږ سره مړ شوی دی او پر «عاد» سخت باد آکوتی ؤ. او چا ویلی دی چه دغه قصه د عادیانو ده چه د اعراف په سورت او په هود او په شعراء کښی په قصی د نوح پسی هم دغه ذکر دی نو بناء پر دغه هر بیخ کن عذاب ته «صیحه» وایه شی. نو ځکه دلته هم صیحه ذکر شوه.

فَجَعَلْنَاهُمْ غَنَاءً فَبِعَذَابِ الْقَوْمِ الظَّالِمِينَ ﴿٢٥﴾

پس (هلاک شول نو) وگرځول مونږ دوی شاوړی (خس خاشاک د سیلاب) پس لری والی دی قوم ظالمانو ته (له رحمته د الله).

تفسیر: یعنی لکه چه سیلاب (غځپان) خس او خاشاک له خپله غاڼه سره وړی هم داسی د الله

تعالیٰ عذاب په سیلاب کښی دوی هم وبهیدل او لاهو شول.

ثُمَّ أَنشَأْنَا مِنْ بَعْدِهِمْ قُرُونًا آخَرِينَ ۖ^{۳۲}
مَا تَسْبِقُ مِنْ أُمَّةٍ أَجَلَهَا وَمَا يَسْتَأْخِرُونَ ۖ^{۳۳}

بيا پيدا كړ مونږ وروسته له هغو (ثموديانو يا عاديانو) اهل د زمانو نور (لكه قوم د لوط او شعيب). نشي پرمې كيدى هيڅ قوم له وعدى مقررې خپلې او نه وروستى پاتى كيدى شى تړى.

تفسير: يعنى هر قوم چه د خپلو انبياؤ تكذيب وكړى كړد (تول) په همغو خپلو مقررې ؤ وعدو سره هلاك كيږي، هر ميعاد او هره نيټه چه د هر قوم دپاره مقررې شوى ده هغه د يوى شيبى (دقيقى) له مخى هم نه وړاندې او نه وروسته كيږي.

ثُمَّ أَرْسَلْنَا رُسُلَنَا تَتْرًا كُلًّا جَاءَ أُمَّةً رُسُلُهَا كَذَّبُوهُ فَأَتْبَعْنَا بَعْضَهُمْ
بَعْضًا وَجَعَلْنَاهُمْ أَحَادِيثَ فَبُعَدَ الْقَوْمُ لَأَيُّومُنَّ ۖ^{۳۴}

بيا وليږل مونږ رسولان خپل حال دا چه يو په بل پسې پيوست ؤ هر كله چه رابه غى كوم امت ته رسول د دوى نو دروغجن به ئى وباله دى پس پرله پسې به كړل مونږ غيښى د دوى په غيښو نورو (په هلاكولو كښى) او وگرځول مونږ دوى تشى قصى (د تعجب په عالم كښى)، پس لرى والى دى (د الله له رحمته) هغه قوم ته چه نه راوړى ايمان (په مؤمن به شيانو باندې).

تفسير: يعنى الله تعالى د رسولانو قطار (ليړ) او سلسله وتړله او يو په بل پسې ئى نبى وړيږه - او د مكذبينو هم د يوه پسې د بل تباہ فناء او برباديدل جارى ؤ - له يوه جانب د انبياؤ بعثت او له بل جانب د منكرينو د اهلاك لمبرونه به سره لگيدل - لكه چه په هم دغه سلسله كښى ډير اقوام سره تباہ شول چه د هغوى څخه ماسواء د حيرت او عبرت دكى قصى او افسانې بل هيڅ شى نه دى پاتى - او نن د هغوى داستانونه يواځى د پند نصيحت او عبرت دپاره ويلي او آورولى كيږي.

(تتري) اصلاً (وتري) وه چه (يا) ئى د تانيث ده او (واو) ئى لكه (تراث) په (تاء) سره مبدل

شو چه له (وتر) غخه ماخوذ دی او مقابل د جفت دی یعنی یو یو.

ثُمَّ أَرْسَلْنَا مُوسَىٰ وَأَخَاهُ هَارُونَ بِآيَاتِنَا وَسُلْطٰنٍ مُّبِينٍ ﴿٢٥﴾
إِلَىٰ فِرْعَوْنَ وَمَلَئِهِ فَاسْتَكْبَرُوا وَكَانُوا قَوْمًا عَالِينَ ﴿٢٦﴾

بيا وليږه مونږ موسیٰ او ورور د ده هارون په دلائلو (د قدرت او هغو معجزو) خپلو سره او په برهان دليل سند ښکاره سره. طرف د فرعون او قوم د ده (فرعونيانو) ته پس کبر سرکشی ئی وکړه (له ايمان) حال دا چه ؤ دوی قوم متکبر (سرکش پر خلاف د موسیٰ)

تفسیر: نو ځکه د الله تعالیٰ پیغام ئی په خاطر کښی رانه ووړ چه د کبر او غرور نشی د دوی دماغونه بیخی خراب او مختل کړی ؤ.

فَقَالُوا أَنُؤْمِنُ لِبَشَرَيْنِ مِثْلِنَا وَقَوْمُهُمَا لَنَا عِدُونَ ﴿٢٧﴾

پس وویل (قبطیانو) آیا پس ایمان راوړو مونږ پر دوو سړیو په مثل شان ځمونږ حال دا چه قوم د دوی (سبطیان) مونږ ته خادمان (مریان) دی.

تفسیر: یعنی د موسیٰ علیه السلام او هارون علیه السلام قوم بنی اسرائیل خو ځمونږ مرییتوب او مزدوری کوی نو د دوی له منځه مونږ د دغو دوؤ سړیو سیادت او مشرتوب څرنګه منلی شو؟

فَلَذَّيُّهُمَا فَكَانُوا مِنَ الْمُهْلَكِينَ ﴿٢٨﴾ وَلَقَدْ آتَيْنَا مُوسَىٰ الْكِتَابَ لَعَلَّهُمْ يَهْتَدُونَ ﴿٢٩﴾

پس دروغجن وبلل دغو (موسیٰ او هارون لره قبطیانو) پس شول (قبطیان) له هلاک کړیو شویو (په غرق سره) او خامخا په تحقیق ورکړی ؤ مونږ موسیٰ ته کتاب (د توریت) ښائی چه دغه (بنی اسرائیل) سمه صافه لیاره ومومی (په دی توریت سره).

تفسیر: یعنی د فرعون له اهلاك څخه وروسته مونږ بنی اسرائیلو ته توریت شریف مرحمت کړه خو خلق پر هغه تگ او عمل وکړی او تر جنت او د الهی د رضاء تر منزل پوری ورسیدی شی.

وَجَعَلْنَا ابْنَ مَرْيَمَ وَأُمَّهُ آيَةً وَآوَيْنَاهُمَا إِلَى رَبْوَةٍ ذَاتِ قَرَارٍ وَمَعِينٍ ۝

او ګرځولی وه مونږ (قصه د) غوی د مریمی او د مور د ده (مریمی) (یو لوی) دلیل (د قدرت) او مونږ غای ورکړی راوستی ؤ دوی هسکی (اوچتی) ځمکی ته چه خاونده د قرار ده (چه اوسیدونکی ئی په ارام دی) او خاونده د اوبو پاکو صافو بهیدونکو ده.

تفسیر: یعنی دغه د الهیه ؤ قدرتونو له دلائلو او نښو څخه دی چه یواځی د مور له کیدي ئی بی له پلاره حضرت عیسیٰ علیه السلام پیدا کړی دی لکه چه په «آل عمران» او د «مریم» په سورت کښی د دی تقریر لیکلی شوی دی.

(«ربوة» هسکی (اوچتی) ځمکی ته وایه شی چه بیت المقدس یا دمشق یا مصر ؤ او پخپلو نورو شاؤ خوا ځمکو باندی لوړه ده) ښائی دا هم هغه هسکه (وچته) ځمکه یا غونډی وی چه د لنگون په وقت کښی هلته حضرت بی بی مریمی رضی الله تعالیٰ عنها تشریف درلود (لرلو). لکه چه د «مریم» د سورت دغه آیات پری دلالت کوی ﴿فَاَوَيْنَاهُمَا رَبْوَةً فَذُجِّلَ رُوحُكَ سِرًّا وَهُزِّي إِلَيْكِ بِجِذْعِ النَّخْلَةِ تُؤَظِّقُ عَلَيْكَ رُطَابًا﴾ چه دغه غای

هسک (اوچت) ؤ او تری لاندی چیننه یا ویاله بهیده - او د خرما ونه هغه ته نژدی وه (کذافسره ابن کثیر رحمه الله) لیکن نور مفسرین داسی لیکي چه دغه د حضرت مسیح د هلکتوب د وقت معامله ده «هیرودس» نامی یوه ظالم باچا له نجومیانو څخه آوریډلی ؤ چه حضرت عیسیٰ علیه السلام به مشر او سردار کیږی نو دغه باچا په هم هغه هلکتوب کښی له ده سره دښمن شوی ؤ - او غوښت ئی چه په کومه پلمه (تدبیر) سره ئی ووژنی حضرت بی بی مریم رضی الله تعالیٰ عنها په ربانی الهام سره ماموره شوه چه دی له خپله ځانه سره (مصر) ته بوځی - او د هغه ظالم باچا د مر کیډلو څخه وروسته بیرته شام ته راغله لکه چه د «متی» په انجیل کښی دغه واقعه مذکوره ده او د مصر هسکتوب (اوچتوالی) د نیل د سیند په اعتبار دی که نه ډویده به او «ماء معین» د نیل اوبه دی لکه چه پاس مو ولیکل ځینی له «ربوة» څخه چه د هسکی (اوچتی) ځمکی په معنی ده شام یا فلسطین مرادوی او دغه خبره هیڅ بعیده نه ده په هم هغه هسکه (اوچته) ځمکه کښی چه دی ته د ولادت په وقت کښی غای ورکړی شوی ؤ - د دغی خطری او ویری په وقت کښی هم هغلته ورته پناه ورکړی شوی وی والله اعلم. په هر حال له اهل الاسلام څخه هیچا له

«ربوة» څخه «کشمير» نه دی مراد کړی - او نه د حضرت مسیح قبر يې په «کشمير» کېښي ښوولی دی. البته د مولنا شبیر احمد العثماني الهندي د ملک او د زماني ځينو زانغينو له «ربوة» څخه «کشمير» مراد کړی دی چه د هغه ثبوت له تاريخي حيثيته نشته او محض کذب او دروغ ترل دی د (خان يار) په محله د (سری نگر) په ښار کېښي هغه قبر چه د «يوز آسف» په نامه مشهور دی او د هغه په نسبت د «تاريخ اعظمي» مصنف محض عام افواه نقل کړی دی چه «خلق دغه قبر د کوم نبي قبر ښيي دغه کوم شهزاده ؤ چه له بل ملک څخه دلته راغلی دی» هغه ته د حضرت عيسى عليه السلام قبر ويل په انتهائي درجه بي حيايي او سفاقت دی. داسي اټکلي او له خپله ځان په جوړ کړيو چرتونو (خيالونو) سره د حضرت مسيح عليه السلام حيات باطل درول پرته (علاوه) له خبط او جنونه بل هيڅ شی نه دی که مو د دغه قبر تحقيق مطلوب وی او دغه مو په کار وی چه «يوز آسف» څوک ؤ؟ نو د امرتسري جناب منشي حبيب الله صاحب هغه رساله مطالعه کړئ چه خاص پر هم دغه موضوع په نهايت تحقيق او تدقيق سره ليکلی شوی ده - او په هتي کېښي ئی د دغه مهمل خيال بوده او تنسته ئی بيخي سره شلولی او په هواء ئی الوغولی ده. فجزاه الله تعالى عنا وعن سائر المسلمين احسن الجزاء!

يَا أَيُّهَا الرُّسُلُ كُلُّوْا مِنَ الطَّيِّبَاتِ وَاعْمَلُوا صَالِحًا

ای رسولانو خورئ تاسی له طيباتو (پاکيزه ؤ طعامو) څخه او وکړئ تاسی ښه (عملونه)

تفسير: يعنی د گردو (تولو) انبياؤ په دين کېښي هم دغه يو حکم شته چه حلال خوراک له حلالی لياری څخه گټئ ! او نیک کارونه کوئ! او ښائی چه په نیکو کارونو کېښي گرد (تول) خلق سره مشغول او مصروف اوسی لکه چه گردو (تولو) انبياؤ په نهايت مضبوطی او استقامت سره د حلال اکل - د مقال صدق - او د نیکو اعمالو په مواظبت توصيه او خپل امت ته تاکيدات کول. د عظيم الشان قرآن په بل ځای کېښي دغسی حکم چه دلته رسولانو ته ورکړی شوی دی عامتالمؤمنين ته ورکړی شوی دی په دغه کېښي د نصرانيانو د رهبانيت تردید هم شوی دی چه د حضرت عيسى عليه السلام له ذکره سره خاص مناسبت لری. له احاديثو څخه معلومیږي چه «د هر چا خوړل، څښل، اغوستل چه له حرامو څخه وی د هغه د دعاء د قبول توقع نه ښائی چه وکړه شی» په ځينو احاديثو کېښي دی «هغه غوښه چه د حرامو څخه زرغونه شوی وی د دوزخ اور د هغه زیات حقدار دی.» (العیاذ بالله).

إِنِّي بِمَا تَعْمَلُونَ عَلِيمٌ

بیشکه زه پر هغو کارونو چه کوئ ئی تاسی ښه عالم خبردار یم.

تفسیر: یعنی حلال خوړونکیو او نیک کار کوونکیو ته ښائی چه داسی عقیده ولری چه الله تعالی د ده له گردو (تولو) پټو او ښکاره او احوالو او افعالو څخه ښه عالم دی او له هغه سره موافق به له هر چا سره معامله کوی. دغه اکر که له رسولانو سره پخپلو زمانو کښی خطاب دی مگر په واقع کښی د دوی امت ته د دغه مطلب اورول مقصود دی.

وَإِنَّ هَذِهِ أُمَّتُكُمْ أُمَّةً وَاحِدَةً وَأَنَا رَبُّكُمْ فَاتَّقُونِ ﴿٥٧﴾ فَتَقَطُّعُوا أَمْرَهُمْ بَيْنَهُمْ زُبُرًا

او بیشکه دا (سماوی دین چه توحید او نور مؤمن به شیان دی ای رسولانو) دین د تاسی (او د امتیانو د تاسی د تولو) دی په دی حال کښی چه دین یو دی او زه رب د تاسی یم نو وویریرئ له ما. پس پری کر (امتیانو د دوی) دین خپل په منځ خپل کښی توتی توتی

تفسیر: یعنی د اصولو په اعتبار د گردو (تولو) انبیاء دین او ملت یو او د گردو (تولو) الله هم یو دی چه د هغه د عصیان څخه تل ویره په کار ده لیکن خلقو په دغه واحد اصل کښی اختلاف وغورځاوه او د دین اصل ئی سره توتی توتی کر او بیلې بیلې لیاری ئی په کښی جوړی کری، پخپل سر د آراو او اهوای په متابعت په سلهاو فرقی او مذاهب جوړ شول انبیاء دغه تفریق خلقو ته نه دی ښوولی، د دوی په نزد د ازمه او امکانه او نور اختلاف صرف فروعی اختلاف ؤ او په اصولالدين کښی گرد (تول) سره بالکلیه متفق ؤ - مفسرینو عموماً د دی آیت تقریر هم داسی کری دی لیکن حضرت شاه صاحب لیکي - «د هر نبی په لاس الله تعالی هره هغه خرابی چه په هغه وقت کښی د خلقو په منځ کښی وه اصلاح فرمایلی ده، وروستنیو خلقو داسی وکړل چه د هغه احکام سره بیل بیل دی، بالاخر ځمونږ د رسول الله صلی الله علیه وسلم په معرفت د دغو گردو (تولو) خرابیو او بدعتونو اصلاح او د گردو (تولو) خرابیو علاج یو ځای ور وویول شو، اوس گرد (تول) حقه ادیان سره یو ځای او یو دین شوی دی» او گرد (تول) اقوام تر یوه بیرغ لاندی تول کری شوی دی.

كُلُّ حِزْبٍ بِمَا لَدَيْهِمْ فَرِحُونَ ﴿٥٨﴾

چه هر یو حزب گوند (له دوی نه) په هغه (باطل دین) چه له دوی سره دی

خوشال دی

تفسیر: (پناکی پری وهی) یعنی داسی به ئی گنل چه یواغی هم دغه مونږ پر حق دین یو او غمونږ هم دغه لیاره سمه او صافه لیاره ده .

عاقل په پوه نازیږی و مجنون په جنون - کل حزب بما لديهم فرحون

فَذَرُهُمْ فِي غَمَرَتِهِمْ حَتَّىٰ حِينٍ ﴿٥٦﴾

پس پرېږده (ای محمده!) دوی په گمراهی خپلی کښی تر یوه وخته (د مرگه) پوری .

تفسیر: یعنی هغو کسانو چه د انبیاءو په متفقو هداياتو کښی گوندونه (دلی) جوړ کړل او سره بیلې بیلې فرقې او ملتونه ئی قائم کړل - او هره فرقه یواغی پر هم هغو خپلو عقائدو او خیالاتو د زړه له کومی (منځه) ټینګه ولاړه ده او په هیڅ ډول (طریقه) له هغه څخه مخ نه اړوی، اگر که ته ډیر پند او نصیحت هم وفرمائی. نو تاسی په دغه غم کښی خپل ځان زیات مه کړوئ! بلکه دوی ته لږ مهلت ورکړئ! چه دوی د غفلت او جهالت په نشو کښی ډوب او نشه پراته وی خو هغه موعوده ساعت ورسپړی او د دوی سترگی تیغی تیغی پاتی شی - یعنی موت یا د الله تعالیٰ عذاب د دوی پر سرونو او شاو خوا وگرځی.

أَيُّسَبُّونَ أَتَمْنَيْنَهُمْ بِهٖ مِنْ قَالٍ وَبَيْنَ نَسَارَةٍ
لَهُمْ فِي الْخَيْرَاتِ بَلْ لَا يَشْعُرُونَ ﴿٥٧﴾

آیا کمان کوی دوی د دی چه بیشکه هر هغه څیز چه ورکوو ئی مونږ دوی ته (په دنیا کښی مدد ورسره کوو) په هغه څیز له ماله او (له) ځامنو چه تلوار کوو مونږ دوی ته په خیراتونو (او اکرامو نه ده داسی) بلکه نه پوهیږی دوی (چه دا استدراج او امهال دی)

تفسیر: هم دغه د دوی خیال و، لکه چه ویل به ئی. ﴿وَقَالُوا مَتَىٰ هَٰذَا الْوَعْدُ إِنَّا كَانُوا فِي سَكَاةٍ﴾

(د السبا (۴) رکوع (۳۵) آیه (۲۲) جزء) یعنی که مونږ د الله تعالیٰ په نزد مردود او مېغوض وی نو دغه مال او دولت او اولاد او نور ئی ولی مونږ ته په دغه وفرت او کثرت سره

را کړی دی؟ یعنې په دې نه پوهیږی چې د مال او اولاد دغه افراط د دوی د فضیلت او کرامت له سببه نه دی بلکه د امهال او استدراج په بناء دی، هغومره مهلت او دیل چې دوی ته ورکاوه کیږی په هم دغه اندازه د دوی د شقاوت جام تر غنډو (غارو) پوری ډکیږی. ﴿وَالَّذِينَ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا فَسْتَعِذْ مِنْ عَذَابِ الْكَافِرِينَ﴾ جزء ۹ (د الاعراف ۱۸۲-۱۸۳ آیت ۲۳ رکوع)

إِنَّ الَّذِينَ هُمْ مِنْ خَشْيَةِ رَبِّهِمْ مُشْفِقُونَ ﴿۵۷﴾

بیشکه هغه کسان چه دوی له (خوفه د) عذاب د رب خپل ویریدونکی دی تل،

تفسیر: یعنې صادق او خالص مؤمنون سره له ایمانه او احسانه د کفارو او مغرورینو پشان له «مکر الله» څخه مأمون نه دی بلکه تل تر تله د الله تعالیٰ له ویری څخه لرزیږی او ویریږی چه الله تعالیٰ دی نه کړی چه دغه انعامات او احسانات چه پر مونږ په دغه دنیا کېږی شوی دی امهال او استدراج وی! د حسن بصری رحمه الله علیه مقوله ده ان المؤمن جمع احساناً وشفقة وان المنافق جمع اساءة وامناً - مؤمن نیکی کوی او ویریږی او منافق بدی کوی او له سره ئی فکر خراب نه وی.

وَالَّذِينَ هُمْ بِآيَاتِ رَبِّهِمْ يُؤْمِنُونَ ﴿۵۸﴾

او هغه کسان چه دوی په آیتونو (د قرآن) د رب خپل ایمان راوړی،

تفسیر: یعنې پر کونیه و او شرعیه و آیتونو دواړو باندی یقین او داسی عقیده لری چه هر شی دلته راد مخه کیږی هغه عین الحکمت او صواب دی. او هر هغه شی چه هلته را د مخه کیږی هغه هم بالکل حق او هر هغه حکم چه راکاوه کیږی هغه من کل الوجوه صواب او معقول دی.

وَالَّذِينَ هُمْ بِرَبِّهِمْ لَا يُشْرِكُونَ ﴿۵۹﴾

او هغه کسان چه دوی په رب خپل پوری نه شریکوی (بل هیڅ شی).

تفسیر: یعنې پر خالص ایمان او توحید په طریقه د اخلاص سره قائم دی او هر یو عمل په صدق او اخلاص سره اداء کوی د خفی یا جلی شرک یوی شائبی ته د راټللو موقع نه ورکوی.

وَالَّذِينَ يُؤْتُونَ مَا آتَوْا وَقُلُوبُهُمْ وَجِلَةٌ أَنَّهُمْ إِلَىٰ رَبِّهِمْ رَاجِعُونَ ﴿۶۰﴾

او هغه کسان چه ورکوی هر هغه چه ورکوی (له زکاتونو او خیراتونو) حال دا چه زړونه د دوی ویریدونکی دی (له عدم قبول ځکه چه) بیشکه دوی رب خپل ته ورتلونکی دی،

تفسیر: یعنی څه پوهیږو چه هغه هلته مقبول شو که نه؟ وروسته مو په کار راځی که نه؟ د الله تعالیٰ په لیاره کښی د صرفولو څخه تل د دوی په زړونو کښی دغه ویره او اندیښنه وی او پر خپل عمل باندی نه مغرورپیږی او سره له نیکی کولو هم ویرپیږی.

أُولَٰئِكَ يُسْرِعُونَ فِي الْخَيْرَاتِ وَهُمْ لَهَا سَابِقُونَ ﴿١٦﴾

دغه کسان ډیر تلوار (او رغبت) کوی په نیکیو (طاعاتو) کښی او دوی هغو (نیکیو) ته پرمومی کیدونکی دی (له نورو خلقو نه)

تفسیر: هم په دنیا کښی او هم په آخرت کښی کما قال الله تعالیٰ ﴿قَاتِلُوا اللَّهَ فَأَنظَرْنَاهُمْ إِلَيْكَ ثَوَابَ الْآخِرَةِ﴾ (۴) جزء د آل عمران ۱۴۸ آیت (۱۵) رکوع نو په حقیقت کښی اصلی نیکی په صالحو اعمالو حمیده و اخلاقو او فاضله و ملکاتو کښی وشوه نه په اموالو او اولادو کښی لکه چه د کفارو گمان و.

وَلَا يَحْكُمُ فَنًّا إِلَّا أَوْسَعَهَا وَلَدَيْنَا مَكْتُبٌ بِمَا يَتَّبِعُ بِالْحَقِّ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ ﴿١٧﴾

او نه کوو تکلیف پر هیش نفس مگر په قدر د طاقت د ده او مونږ څخه یو کتاب (لوح محفوظ یا عملنامی) دی چه بیانوی حق رښتیا او پر دوی به هیش قسم ظلم ونه کړ شی (په تزئید د عقاب یا تنقیص د ثواب سره).

تفسیر: یعنی هغه اعمال او خصال چه پاس بیان کړی شول کوم داسی مشکل کار نه دی چه د هغه تحمل د انسان له طاقته خارج وی ځمونږ عادت داسی نه دی چه پر خلقو د مالا یطاق شیانو تکلیف وکړو دغه گردی (تولی) خبری داسی دی چه که تاسی توجه وکړئ نو پخپله ئی حاصلولی شئ. هغه کسان چه د کاملینو سابقینو درجی ته نشی رسیدلی، دوی دی هم خپل وسعت او همت سره موافق پوره هم هغسی سعی او کوشښ وکړی چه پری مکلف دی. د هر یوه اعمال ځمونږ په نزد د اعمالو په صحائفو کښی درجه په درجه لیکلی موجود دی چه د قیامت په ورځ د گردو (تولو) په منځ کښی پرانستلی او کیښودلی کیږی او د هغه سره موافق به دوی ته

جزاء ورکوله کيږي چه په هغه کښي د يوي ذري په اندازه هم ظلم او تيږي نه کيږي او نه د چا کومه نيکي ضائع کيږي او نه ئي اجر کم ورکاوه کيږي نه بي وجه او بي قصوره د بل چا بار پري اچولي کيږي.

بَلْ قُلُوبُهُمْ فِي غَمْرَةٍ مِّنْ هَٰذَا وَلَهُمْ أَعْمَالٌ مِّنْ دُونِ ذَٰلِكَ هُمْ لَهَا عَمَلُونَ ﴿٢٣﴾

بلکه زړونه د دغو (کفارو) په غفلت کښي دي له دغه (قرآنه يا د صلحاؤ له اعماله) او شته دوي ته عملونه (ناپاکه او کارونه بيباکه) غير له دي (شرکه د دوي) چه دوي د هغو عملونو کوونکي دي (نو به پري بيا مومي جزاء او هم دوي به داسي په غفلت او معصيت کښي مشغول اوسيږي).

تفسير: د آخرت له حسابو او کتابه دغه خلق غافل او بي پروا او په دنيوي نورو چارو کښي شاغل او لگيا دي او له سره له هغو څخه نه وزگارېږي چه د آخرت په طرف توجه وکړي يا ئي دا مطلب چه د دوي په زړونو کښي کفر او نفاق ځای نيولی دي او دوي د شک او تردد، غفلت او د جهالت په تورو تيارو موجونو او چپو کښي دوب شوي دي لويه گناه خو دغه شوه باقي له دي نه ماسوا نورو ډير گناهونه هم شته چه دوي ئي سره ټولوي او د يوي شيبی له مخي هم له هغه څخه نه دي جلا (جدا) او نه ښائي هم تری جلا (جدا) شي ځکه هغه بد اعمال چه د دوي په حق کښي د دوي د بد استعداد لامله (له وجي) مقدر شوي دي هغه به هر ورو (خامخا) دوي کوي او خامخا د هغه جزاء به هم مومي.

حَتَّىٰ إِذَا أَخَذْنَا مُتْرَفِيهِم بِالْعَذَابِ إِذَا هُمْ يَجْرُونَ ﴿٢٤﴾ لَا تَجْرُوا

الْيَوْمَ فَمَا لَكُمْ مِّنَ الْآتِصْرُونَ ﴿٢٥﴾

تر هغه پوري کله چه ونيسو مونږ (هم هغه) غنيان (غټان متنعمان) د دوي په (دنيوي) عذاب (د قتل يا قحط يا نور، نو) ناخاپه دوي به فريادونه کوي (تنډاري وهي). مه کوئ فرياد نن ورځ (ځکه چه) بيشکه تاسي سره له مونږ څخه هيڅ مدد به ونه کړي شي (په خلاصولو کښي له عذابه).

تفسیر: یعنی څه وقت چه په دنیوی یا اخروی عذاب کښی مبتلا شی نو ژاړی او سخت شورماشور اچوی چه مونږ ته له دغه آفت څخه نجات راکړه! ښه په دغه وقت کښی به د دوی نجات ورکوونکی څوک وی نو حکم صادرېږی چه چپ شی! له سره شورماشور مه کوئ! چه دغه گردی (تولی) ژړا او انگولا مو بیکاره ده نن هیڅوک ستاسی نصرت او مرسته (مدد) نشی کولی او نه مو ځمونږ له عذابه خلاصولی شی لکه چه د دغه عذاب یوه نمونه د مکي معظمی کفارو ته د «بدر» په غزا کښی وروښودله شوه چه هلته د کفارو لوی لوی مشران ووژلی او بندیان شول چه ښځو او لونو او خویندو ئی تر میاشتو پوری په هغوی پسی ژړل او د خپلو سرونو ویښتان به ئی شکول او خپل ځانونه به ئی وهل او تګول خو له دغو گردو (تولو) شورماشوره او نارو او سورو څخه ئی هیڅ شی په لاسو ورنغلل یو ځلی چه رسول اکرم صلی الله علیه وسلم د دوی د ظلم او ستم څخه متأثر او متألم شو د دوی په حق کښی ئی ښیرا وفرمایله نو تر اوو کلونو پوری پر دوی قحط (سوکړه) مسلطه شوه او دوی د لوړی له لاسه تر مردارو هدوکو او څرمنو پوری هم وخوړل او د وینو څښلو ته هم وار ورسید بالاخر د رحمة للعالمین په حضور کښی حاضر شول او د رحم او شفقت وسیله ئی وروړاندی کړله او د دعاء غوښتنه ئی تری وکړله بیا پاک الله د دوی له سرونو هغه عذاب پورته کړ په دغه وقت کښی نه «لات» د دوی په کار ورغلل او نه ئی «هبل» او «نائله» په درد وخوړل.

او ویه ویل شی دوی ته په عین د ژړا او فریاد کښی داسی چه

فَدَاكَانَتْ اَيُّنِي سَلَىٰ عَلَيْهِمْ فَلَنتُمْ عَلٰى اَعْقَابِكُمْ تَنكِصُونَ ﴿٢١﴾
مُسْتَكْبِرِينَ تَكْبِرُ بِهٖ سِرًّا تَهْجُرُونَ ﴿٢٢﴾

په تحقیق ؤ آیاتونه (د قرآن) ځما چه لوستلی به شو پر تاسی (هر وقت) پس وئ به تاسی په پوندو خپلو چه بیرته به گرځیدئ (او نه به مو مانه کلام ځما) په دی حال چه کبر کوونکی به وئ په دی (قرآن یا محمد یا کعبه) حال دا چه د شپي قصی کوونکی به وئ (په طعن د مقدساتو کښی) مسخری به مو کولی پریښودل به مو (قرآن او نور مطهرات او تری تښتیدئ به)،

تفسیر: شیخ الهند رحمة الله علیه د دی آیت ترجمه داسی کړی ده «تاسو ته آورو کیده ځما آیتونه نو تاسی به په پوندو خپلو پر شا مندی وهلی له هغه سره تکبر کوونکی یو قصه ویونکی لره پریښوونکی (یا یو قصه ویونکی ئی گنلئ یا ویلی به مو پریښوده) یعنی ولی اوس شور او ماشور لگوئ او ناری سوری وهی هغه وقت مو په یاد راوړئ چه رسول الله صلی الله علیه وسلم به

تاسی ته د الله تعالیٰ آیاتونه آورول او تاسی به په ذیر سرعت سره تری تثبتیدئ او د هغو آیاتونو آوریدلو ته به مو هیڅ فکر او توجه نه کوله بلکه ستاسی کبر - غرور او ځانمنی (خودنمائی) به له سره تاسی ته اجازه نه درکوله چه هغه ومنئ، یا د انبیاء الله علیهم الصلوٰة والسلام خبرو ته لږ غور کیږدئ! یعنی کفار به د رسول الله صلی الله علیه وآله وصحبه وسلم له مجلسه داسی تثبتیدل لکه چه دوی (العیاذ بالله) د کومی چتی (بیکاره) او فضولی قصی له آوریدلو څخه په تنگ شوی، تری لار شوی وی. یا به د ﴿سُورَةُ الزُّننِ﴾ مطلب دا وی چه د شپې له مخی به دوی په حرم شریف کښی کیناستل او د دی په ځای چه مؤمنان شی او په حرم محترم کښی عبادت وکړی - او تری چار چاپیر طواف وکړی د رسول الله علیه الصلوٰة والسلام یا د عظیم الشان قرآن په نسبت به ئی خبری کولی او راز راز (قسم قسم) قصی او افسانی به ئی له خپله ځانه جوړولی، چا به ورته کودگر ساحر ویل چا به د شاعری نسبت ورته کاوه، چا به کاهن باله، یو به یو شی ویل - بل به بل شی اورول - او هم داسی په چتی (بیکاره) او چپوله (فضول) خبرو او بیهوده هڅیانو کښی به مشغول او لگیا وو - نو اوس د خپلو هغو چارو خوند وشکئ! له دغه شورماشور کولو او نارو سوړو وهلو څخه هیڅ یوه گټه (نفع) او فایده تاسی ته نه در رسیږی او هیڅوک مو له دغه عذابه نشی خلاصولی.

أَقْلَمُ يَدَكَ وَالْقَوْلُ أَمْ جَاءَهُمْ مَا لَمْ يَأْتِ آبَاءَهُمُ الْأَوَّلِينَ ﴿٢٣﴾

آیا پس فکر نه کوی (کفار) په دی وینا کښی (چه قرآن دی) آیا که راغلی دی دوی ته هغه څه (چه رسول او قرآن دی او) نه ؤ راغلی پلرونو پخوانیو د دوی ته (نو ځکه انکار کوی).

تفسیر: یعنی دغه منکرین د قرآن عظیم الشان په محاسنو کښی غور او فکر نه کوی که نه حقیقت الحال به ورمنکشف کیده چه بلاشبهه دغه د الله تعالیٰ جل وعلیٰ شانه کلام دی چه په هغه کښی د گردو (تولو) امراضو صحیح علاج ښولی شوی دی چه الفاظ ئی موجز او معجز او معانی ئی واضح او لائح دی او مصدق او مؤید د نورو د سماوی کتابونو او انبیاء دی. آیا که راغلی دی دوی ته هغه څه چه نه ؤ راغلی پلرونو پخوانیو د دوی ته یعنی نصیحت کوونکی به تل ؤ یا به انبیاء الله علیهم السلام یا به د انبیاء اتباع. او آسمانی کتابونه هم پرله پسې نازلیدل - کله یو او کله بل کله په یو ځای او کله په بل ځای کښی او دغه کومه نوی خبره نه ده چه د هغی مثال او نمونه په پخوانیو ازمنه کښی نه ده لیدلی شوی. هو! دغه ډیر اکمل او خورا (ډیر) اشرف او اقدس کتاب چه اوس نازل شوی دی په دغه لوی شان اعلیٰ مرتبی سره پخوا کوم کتاب نه دی راغلی نو د دی مقتضی داسی وه چه لا زیات ښائی د دغه نعمت قدر مو کړی وی - او په ښه شان سره مو د هغه استقبال کولی او د هغه د غږ په مقابل کښی به مو «لیک!»

ویلی وی لکه چه اصحاب الکرام رضی الله عنهم هم ویلی دی.
 تنبیه: بنائی دلته له «آباء الاولین» غخه «آباء الابعدين» مراد وی او هغه چه د ﴿يَس﴾ شریف
 په سورت کښی ﴿لَسْتَ تَزَالُ تَطْهَرُ مَا أَتَىٰ آبَاؤَهُمْ﴾ راغلی دی. هلته به د «آباء الاقریین» اراده
 کړی شوی وی والله اعلم.

أَمْ لَمْ يَعْرِفُوا رَسُولَهُمْ فَهُمْ لَهُ مُنْكَرُونَ

آیا که نه دی پیژندلی (کفارو) رسول خپل (په صداقت او امانت سره) پس
 دوی له ده څخه منکران دی.

تفسیر: یعنی آیا څکه ئی پر تکذیب او اعراض لاس پوری کړی دی چه هغوی د خپل د دغه نبی
 الله له احواله باخبره نه دی؟ حال دا چه محمد (تول) عرب پوهیږی چه محمد رسول الله صلی الله
 علیه وسلم له هلکتوبه صادق - امین - عفیف او متقی ؤ - خاوند د علم او حلم او کرم او جود
 او سخا او وفا او احسان او مروت او کمال د عقل او صحت او حسب او نسب او اخلاق او
 آداب ؤ لکه چه حضرت جعفر رضی الله تعالیٰ عنه د حبشی د نجاشی (باچا) په مقابل کښی -
 او حضرت مغیره ابن شعبه د نائب کسریٰ په مخ کښی او ابوسفیان د کفر په حالت کښی د روم
 د قیصر په دربار کښی د هم دغو اوصافو اظهار کړی ؤ نو بیا د داسی صادق متقی
 (جامع الاوصاف و کامل الصفات) بنده په نسبت داسی گمان کیدی شی چه (العیاذ بالله) هغه پر
 الله تعالیٰ دروغ تری یا هغه یو اوږه سری دی یا بیخی ناآشنا او پردی او بیگانه دی؟.

أَمْ يَقُولُونَ بِهِ جِنَّةٌ بَلْ جَاءَهُم بِالْحَقِّ وَكَثُرُوا لِحَقِّ كُرْهُونَ

آیا وائی دوی چه په ده لیونتوب دی (نه ده داسی لکه چه دوی ئی وائی او
 گمانونه کوی) بلکه راغلی دی (دا محمد) دوی ته په حق (دین) سره او
 اکثر د دوی حق لره ناخوښوونکی دی.

تفسیر: څکه چه مخالف دی له هوای نفسانی او له مقتضای شیطانی د دوی او اکثر ئی څکه
 وفرمایل چه بعض محض له جهته د شرم او ننگ او ملامتی د قوم ایمان نه راوړی لکه ابوطالب.
 شیخ الهند د دی آیت ترجمه داسی کړی ده «یا وائی چه هغه سودائی دی هیڅ نشته هغه خو
 دوی ته رښتیا خبره راوړی ده او پر دغو ډیرو رښتیا خبره بده لگیږی» یعنی د سودائیانو او

لیونیانو خبری کله داسی صافی او رشتیا وی حقیقت دا دی چه دغه خلق محض پخپله خوله داسی خبری کوی چه په ده لیونتوب پوری شوی دی ځکه داسی پرته (غلطه) وایی او په واقع کښی دا یو هم پکښی نشته اما دوی له ډیر بغض او حسد څخه ظاهراً داسی وائی او پخپلو زړونو کښی ښه پوهیږی او د دی خبری تصدیق کوی بیشکه هغه قرآن مجید او دین د اسلام او توحید او احکام د شریعت چه محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم راوړی دی حق دی نو کله چه دغه حقه خبره د دوی د اغراضو او خواهشونو سره موافقه نه ده نو ځکه پر دوی بده لگېږی او د هغی د منلو لپاره حاضر او تیار نه دی.

وَلَا تَبِعُوا هَوَاهُمْ فَسَدَّتِ السَّمُوتُ وَالْأَرْضُ وَمَنْ فِيهِنَّ

او که متابعت کړی وی حق (الله قرآن) د نفسانی غوښتنی د دوی (په وجود د ډیرو معبودانو کښی نو خامخا خراب شوی به وو آسمانونه او ځمکه او هر هغه (مخلوق) چه په دوی کښی دی

تفسیر: یعنی که رشتیا خبره پر دوی بده لگېږی - ودی لگېږی. صداقت، حقانیت او رشتیا د دوی د خوښی او خواهش نشی تابع کیدی - که حق د دوی د خوښی او خواهشونو سره موافق احکام صادرولی نو د هغه الوهیت به نه وی پاتی او معاذ الله د بندګانو له لاسونو به د اوږو پيشو جوړه شوی وی - او په دغه تقدیر سره به د آسمان او د ځمکی دغه محکم انتظامات څرنگه قائم پاتی کیدی شوی - که د یوه وړوکی کلی انتظام محض د خلقو پر خواهشونو خوشی پریښودی شی هغه هم تر څلورو ورځو پوری قائم نشی پاتی کیدی - دا لا څه چه د ځمکی او آسمان حکومت ځکه چه عمومی غوښتنی د عقلی نظام مزاحم او یو له بله سره متناقض هم واقع شوی دی نو د عقل او هوډ په کشمکش او د مختلفو اهوای په جنگونو او جګړو کښی دغه ګرد (تول) انتظامات به سره ګډود او مختل او مهمل کیږی.

بَلْ أَتَيْنَهُمْ بِذِكْرِهِمْ

بلکه راوړی مو دی دوی ته ذکر پند د دوی (چه قرآن مجید دی او دوی به تل)

تفسیر: د هغه ارمان او تمنا داسی کوله ﴿لَوْ أَنَّ عِنْدَنَا ذِكْرًا مِّنَ الْأَوَّلِينَ لَنُكَابِدَ اللَّهُ الْفَاسِقِينَ﴾ (۲۳) جزء د الصفات ۱۶۸ - ۱۶۹ آیت (۵) رکوع).

فَمَنْ عَنْ ذِكْرِهُمْ مُعْرِضُونَ ﴿٤١﴾

پس دوی له ذکر پند خپل مخ گرځوونکی دی (فکر او غور ورته نه کوی)

تفسیر: یعنی څه وقت چه دغه قرآن کریم دوی ته راغی - او داسی راغی چه له هغه څخه د دوی قومی حیثیت ته عظیم الشان فخر او شرف حاصل شو نو اوس دوی ولی تری مخ اړوی؟ او داسی اعلیٰ فضل او شرف په ویریا له خپله لاسه ضائع کوی.

أَمَرْتَهُمْ خِرَاجًا فَخَرَّجَرِيكَ خَيْرٌ ۖ وَهُوَ خَيْرُ الرَّزْقِينَ ﴿٤٢﴾

آیا غواړی ته (ای محمده!) له دوی نه څه اجرت (په دغه تبلیغ او رسالت خپل نو ځکه درباندي تهمت وائی) پس هغه اجرت د رب ستا چه (دنیوی رزق او اخروی ثواب دی) خیر ډیر غوره دی (تاته د دوی له اجره) او هم دغه (الله) خیر ډیر غوره د ټولو رزق روزی ورکوونکیو دی (په دنیا کښی او ښه د جزا ورکوونکیو دی په عقبا کښی).

تفسیر: یعنی تاسی د دعوت او تبلیغ او نصیحت او خیر غوښتلو په مقابل کښی له دوی نه د څه مزدوری او معاوضی او اجرت غوښتونکی هم نه یئ هغه د دواړو دارینو دولت چه پاک الله تاته مرحمت فرمایلی دی هغه د دوی د هغی معاوضی څخه ډیر بهتر دی.

وَأَنَّكَ لَتَدْعُوهُمْ إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ ﴿٤٣﴾ وَأَنَّ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْآخِرَةِ عَنِ الصِّرَاطِ لَنُكَيِّبُونَ ﴿٤٤﴾

او بیشکه ته خامخا بولی دوی طرف د لیاری صافی سمی ته (چه دین د اسلام دی) او بیشکه هغه کسان چه نه راوړی ایمان په قیامت له سمی صافی لیاری څخه خامخا کړیدونکی دی (لیاری د ضلالت ته).

تفسیر: یعنی ستاسی د صدق او امانت حال گردو (ټولو) ته معلوم دی او هغه پاک کلام چه تاسی راوړی دی د هغه ښیګڼی (فائدی) او محاسن اظهر من الشمس او ابین من الامس دی معاذ الله له

سره تاسی ته څه دماغی خلل او نقصان نه دی عائد شوی او نه د هغوی څخه د کومی معاوضی او اجرت غوښتونکی یی د هغی سمی صافی لیاری په لوری چه تاسی خلقو ته دعوت او بلنه کوئ هغه بیخی صراطالمستقیم دی چه د هغه پر ثبات، استقامت او متانت هر عقلمن او پوه او سم سړی په آسانی سره پوهیدی شی او هیڅ وړاندی وروسته او لاندی باندی، کوروالی او اعوجاج پکښی نشته. هو! پر هغه باندی ورتگ د هغو کسانو په برخه دی چه وروسته له مرگه پر بل ژوندون اعتقاد لری او له خپل بد انجام څخه ویریږی. پاتی شول هغه کسان چه له انجامه بی فکره او د آخرت ویره له سره په هغو کښی نشته نو هغوی به کله پر دغه سمه صافه لیاره تلی شی او علیالیقین به تری بی لیاری کیږی او په کندو کښی به لویږی او یقیناً سمه خبره د خپل کوروالی لامله (له وجی) کېږی.

وَلَوْ رَحِمْنَاهُمْ وَكَشَفْنَا مَا بِهِمْ مِنْ ضُرٍّ لَلْجَوَانِ طُغْيَانِهِمْ يَعْمَهُونَ ﴿٤٥﴾

او که مهربانی کړی وی مونږ پر دوی او لری کړی وی مونږ هغه چه په دوی ؤ له ضرره (چه قحط دی) نو خامخا به لا ټینک شوی وو دوی په گمراهی تجاوز سرکشی خپله کښی حال دا چه حیران او متردد به وو.

تفسیر: یعنی که دغه منکران له تکلیف څخه وباسو او آرامی ور په برخه کړو بیا هم دوی احسان نه منی او له شرارت او سرکشی څخه نه آوری. د رسول الله صلی الله علیه وسلم په ښیرا یو ځلی پر مکیانو قحط (سوکړه) نازل شو بیا د رسول الله صلی الله علیه وسلم په دعاء هغه تری لری شو ښائی چه دلته ئی همغه فرمایلی وی یا دا مطلب که مونږ پخپل فضل او رحمت له دوی څخه ریر (تکلیف) او نقصان لری کړو یعنی د قرآن عظیم پوه ورعنایت کړو خو بیا هم دا خلق د خپل ازلی خسران او سوء استعداد لامله (له وجی) اطاعت او انقیاد نه اختیاروی کما قال الله تعالی ﴿وَلَوْ عَلِمَ اللَّهُ فِيهِمْ خَيْرًا لَأَسْبَغَهُمْ ذُكُورًا وَابْنَةً لِّمَن يَخْتَرُ﴾ (۹) جزء د الانفال (۳) رکوع ۲۳ آیت

وَلَقَدْ أَخَذْنَاهُمْ بِالْعَذَابِ فَمَا اسْتَكَانُوا لِرَبِّهِمْ وَبَايَتَاضَعُونَ ﴿٤٦﴾

او خامخا په تحقیق ونیول مونږ دوی په عذاب سره (خو عاجز او نرم شی) پس غاړه ئی کښینوده (او عاجزی ئی ونه کړه) رب خپل ته او نه تضرع زاری ئی وکړه (بلکه لا سرکش او متکبر شول).

تفسیر: مثلاً قحط او نور آفات پری مسلط شول خو سره له هغه دوی د عجز له لیاری ورواندی

نشول او د الله تعالى احكامو ته ئی غایه کینښودله.

حَتَّىٰ إِذَا فُتِحَتْ عَلَيْهِمُ بَابُ إِعْذَابٍ شَدِيدٍ إِذَا هُمْ فِيهِ مُبْلِسُونَ ﴿٤٧﴾

تر هغه پوری کله چه وپرانستله مونږ پر دغو (منکرانو) یوه دروازه خاوند د عذاب سخت ناڅاپه دوی په دغه (عذاب) کښی حیران ناامیده ؤ له هر خیره.

تفسیر: له دی نه یا د آخرت عذاب مراد دی یا د جنگونو د هغو دروازو (ورونو) پرانستل مقصود دی چه په هغوی کښی دوی گرد (تول) سره ستړی او ستومان او بیرته کیناستل.

وَهُوَ الَّذِي أَنْشَأَكُمْ السَّمْعَ وَالْأَبْصَارَ وَالْأَفْئِدَةَ قَلِيلًا مَّا تَشْكُرُونَ ﴿٤٨﴾

او دغه (الله) هغه ذات دی چه پیدا کړی ئی دی تاسی ته غوړونه (د سامعی قوه) او سترگی (د باصری قوه) او زړونه (د بصیرت قوه) دیر لږ شکر ویاسی تاسی (او حق یی دیر لږ په غای کوی).

تفسیر: په غوړونو سره د هغه تنزیلیه آیات واورئ! او په سترگو سره ئی تکوینیه آیات وگورئ! او په زړونو سره د دغو دواړو په پوهیدلو کښی کوښښ وکړئ! د دغو نعمتونو شکریه خو په دی کښی وه چه د ده دغه درکړی قوتونه تاسی د ده د احکامو په تعمیل کښی مصروف کړئ! مگر داسی نه کیږی او اکثر اوقات اکثر انسانان دغه قوتونه بی غایه لگوی.

وَهُوَ الَّذِي ذَرَأَكُمْ فِي الْأَرْضِ وَإِلَيْهِ تُحْشَرُونَ ﴿٤٩﴾

او دغه (الله) هغه ذات دی چه پیدا کړی (خواره کړی) ئی یی تاسی په ځمکه کښی او خاص هم دغه (الله) ته به ورجمع کړی شیء په قیامت کښی.

تفسیر: هلته به د هر یوه د شکر ایستلو او د شکر نه ایستلو بدل وررسیږی په هغه وقت کښی به هیڅ یو انسان او هیڅ یو عمل نه غیر حاضریږی هغه ذات ته چه دغه گرد (تول) شیان ئی منتشر (خواره) کړی دی دغه کار هم هیڅ اشکال نه لری چه هغه تول سره بیا یو غای مجتمع

(او راتول) کړی.

وَهُوَ الَّذِي يُحْيِي وَيُمِيتُ وَلَهُ اخْتِلَافُ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ أَفَلَا تَعْقِلُونَ ﴿٢٣﴾

او دغه (الله) هغه ذات دی چه ژوندی کوی او وژل کوی او خاص د هم ده کار دی اختلاف بدلول د شپې او د ورځې نو آیا پس تاسی عقل نه چلوئ (او عبرت نه اخلئ؟)

تفسیر: د هغه الله تعالی لوی ذات په قدرت او قبضه کېشی چه د ژوندیو وژل او د مړیو بیا ژوندی کول یا له تیارو څخه رڼا (رنرا) ایستل یا په رڼا (رنرا) کېشی د تیارو ننه ایستل دی (او د شپې او د ورځې سره اختلاف چه کله ئی اوږدوی او کله ئی لنډوی، کله ئی یخوی او کله ئی تودوی) نو د دی لوی قدرت په مقابل کېشی دغه څه سختی او اشکال لری چه تاسی بیا ژوندی کړی او له سترگو څخه مو دا د جهل او ظلمت پردی لری کړی؟ څو وروسته له هغه د اشیاء حقائق ډیر په ښه صورت سره درمنکشف شی لکه چه په قیامت کېشی به کیږی ﴿فَبَصَّرْكَ الْيَوْمَ حَدِيدٌ﴾.

بَلْ قَالُوا مِثْلَ مَا قَالَ الْأَوَّلُونَ ﴿٢٤﴾ قَالُوا أَإِذَا مِتْنَا وَكُنَّا تُرَابًا وَّعِظْمَاءَْنَا لَنَبْعُثُ فِيهِ ﴿٢٥﴾ لَقَدْ وُعِدْنَا نَحْنُ وَآبَاؤُنَا هَذَا مِنْ قَبْلُ إِنْ هَذَا إِلَّا أَسَاطِيرُ الْأَوَّلِينَ ﴿٢٦﴾

بلکه وائی (دا کفار) په شان د هغی وینا چه ویلی ده پخوانیو کفارو. چه (ویلی ؤ هغه قول پخوانیو کفارو چه دغه دی) ویل دوی کله چه مړه شو مونږ او شو مونږ خاوری او هډوکي (وراسته) نو آیا مونږ به خامخا بیا ژوندی راپاخول کیږو (بلکه نه کیږو) خامخا په تحقیق وعده کړی شوی ده له مونږ سره او له پلرونو ځمونږ سره هم دغه وعده پخوا له دی نه دی دا خبری مگر دروغجنی قصی دی د پخوانیو خلقو.

تفسیر: یعنی کفار وائی دغه له سره د عقل او فهم خبری نه دی، محض د پخوانیو خلقو د ږندو په تقلید پسې رهی (روان) دی او همغه پخوانی دقیانوسی شکوک او شبهات راوړاندی کوی چه له دوی نه مخکښی به ږومښیو خلقو هم کول. یعنی وروسته له دی نه چه مونږ په خاورو کښی گډود شو نو بیا به څرنګه ژوندی کیږو؟ داسی لری له عقله او پوه خبری چه مونږ ته اورولی شی پخوا له دی نه ځمونږ پلرونو او نیکه گانو ته هم شوی دی. لیکن مونږ تر نن ورځی پوری د خاوری له ذراتو او د ورستو هډوکو له بشرکو د انسان خلقت او ژوندون نه دی لیدلی - څه چه دی یا نه دی دغه گردی (تولی) همغه قصی او افسانی دی چه پخوانیو خلقو جوړی کړی دی او اوس بیا تکرار د هغو نقل راته کیږی.

قُلْ لِّبَنِی الْاَرْضِ وَمَنْ فِیْهَا اِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُوْنَ
سَیْقُولُوْنَ لِلّٰهِ قُلْ اَفَلَا تَذَكَّرُوْنَ ﴿۲۵﴾

ووايه (ای محمده! دغو منکرانو ته) چه چاته ده دغه ځمکه او هغه مخلوقات چه په هغی کښی دی (خلقاً ملکاً وعبیداً) که چیری یی تاسی چه پوهیږئ (نو راوښیئ خالق او مالک ئی!) نو ژر وبه وائی خاص الله ته دی ووايه (ای محمده دوی ته نو) آیا پس تاسی پند نه اخلئ (او غور پری نه کوئ؟).

تفسیر: چه د هغه الله تعالی قبضه پر کرده (توله) ځمکه او د ځمکی پر گردو (تولو) شیانو ده نو آیا دغه ستاسی یو موتی خاوره به د هغه له قدرته خارجه وی؟

قُلْ مَنْ رَبُّ السَّمٰوٰتِ السَّبْعِ وَرَبُّ الْعَرْشِ
الْعَظِیْمِ ﴿۲۶﴾ سَیْقُولُوْنَ لِلّٰهِ قُلْ اَفَلَا تَتَّقُوْنَ ﴿۲۷﴾

ووايه څوک دی رب د آسمانونو اوو او رب د عرش ډیر لوی نو ژر وبه وائی دوی چه (دغه ټول ملکاً خلقاً و عبیداً منسوب) الله ته دی نو ووايه (ای محمده دوی ته چه) آیا پس نه ویریږئ تاسی (له عذابه د الله او ځان نه ساتئ له شرکه)

تفسیر: چه دومره لوی مالک الملک به تاسی د دغو گستاخیو او سپین سترګیو په بدل تر کوم

غای پوری کش کاپری؟ آیا دغه انتهائی گستاخی او سپین سترگی نه ده چه هغه مطلق مالک الملک مو په خپل زعم له یوی بی مقداری ذری څخه هم عاجز او ناتوانه دروی؟.

قُلْ مَنْ بِيَدِهِ مَلَكُوتُ كُلِّ شَيْءٍ وَهُوَ يُجِيرُ وَلَا يُجَارُ عَلَيْهِ إِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿۸۹﴾ سَيَقُولُونَ لِلَّهِ قُلْ فَأَنَّى تُسْحَرُونَ ﴿۹۰﴾

ووايه (ای محمده دوی ته چه) څوک دی هغه ذات چه په ید (بلاکيف) د ده کښی باچاهی تصرف دی د هر څیز او دی پناه ورکوی (مخلوقاتو ته) او پناه نه ورکوله کیږی په (ضرر د) ده باندی که یی تاسی چه پوهیږئ نو ژر وبه وائی چه (دا صفات) خاص الله ته دی ووايه (ای محمده دوی ته) پس څرنګه تګی درباندي کوله شی (او ګرځی له حقه یا کوم طرف ته سحر درباندي کاوه شی).

تفسیر: یعنی پر هر څیز د الله تعالی واک (قبضه) او اختیار چلیږی. د هر چا په نسبت چه الله تعالی اراده وفرمائی هغه ته پناه ورکوی - مګر بل هیڅوک د الله تعالی مجرم ته پناه نشی ورکولی او نه د الله تعالی په ضرر څه کار کولی شی نو ژر وبه وایی دوی چه دغه صفات خاص الله تعالی ته دی نو بیا ووايه ای محمده دغو منکرانو ته پس له کوم طرفه مګر او فریب درباندي کاوه شی؟ چه د هغه لامله (له وجی) تاسی مسحور شوی یی - او خپل هوش او حواس مو زائل کړی دی او په داسی غټو غټو خبرو باندی هم نه پوهیږئ - کله چه د ګردو (ټولو) آسمانونو او ځمکو مالک همغه الله تعالی دی - او هر شی د ده تر تصرف او اقتدار لاندی دی نو ستاسی د بدن وراسته هدوکی او د غوښو بڅرکی د ده له قبضی او اقتدار څخه چیری وتی شی؟ او چیری تللی شی چه پر هغو به هغه مطلق قادر خپله اراده او مشیت نشی نافذولی؟.

بَلْ آتَيْنَاهُم بِالْحَقِّ وَإِنَّهُمْ لَكَاِبُونَ ﴿۹۰﴾

بلکه راتله کړی (راوړی) مو دی دوی ته حق) چه قرآن توحید او بعث بعد الموت دی) او بیشکه دوی خامخا دروغبنان دی. (چه تری انکار کوی)

تفسیر: یعنی په دلائلو او شواهدو سره ظاهر کړی شوی دی چه هر هغه چه دوی ته ویل کیږی بیخی صحیح او حق دی او دغو خلقو محض د دروغو خیالاتو متابعت کړی دی. (او په تحقیق سره دغه منکران دروغبنان دی چه له حق څخه انکار کوی او هغه حق دا دی چه)

مَا اخَذَ اللَّهُ مِنْ وَلَدٍ وَمَا كَانَ مَعَهُ مِنَ الْإِلَهِ إِذْ أَذْنَبَ كُلُّ الْإِنْسَانِ خَلَقَ وَلَعَلَّ بَعْضُهُمْ عَلَى بَعْضٍ سُبْحَنَ اللَّهُ عَمَّا يُصِفُونَ^(۹۱)

نه دی نیولی الله هیخ ولد او نشته ورسره هیخ بل معبود (شریک په الوهیت کښی او که وی ورسره بل معبود) نو په دغه وقت کښی خامخا بیولی او (بیل کړی) به ؤ هر یو خدای په هغه مخلوق چه پیدا کړی ئی ؤ (دوی له نورو مخلوقاتو خپل ځان ته) او خامخا غلبه کوله ځینو د دوی پر ځینو نورو (نو فاسدیده به دغه انتظام د عالم مشاهده) پاکي د الله له هغه چه بیانوی ئی (په هغه سره له ولد او شرک)

تفسیر: یعنی د ځمکې او د آسمان او تر ذراتو پوری د گردو (تولو) موجوداتو او مخلوقاتو مالک او مختار همغه الله جل جلاله دی. نه الله تعالیٰ ځوی، لور ته محتاج - او نه مددگار ئی په کار دی او نه د ده په حکومت او سلطنت کښی هیخ کوم داسی شریک شته چه د یوی ذری په اندازه د مستقل اختیار خاوند وی او که داسی وی نو د هر با اختیاره حاکم رعایا به سره بیلیده او خپل لاو لښکر به ئی ټولاره او په هغه بل به ئی یرغل (حمله) وروړ - او د عالم دغه مضبوط او محکم نظام به ئی د څو ورځو له مخی هم قائم نه پاتی کیده. د سورت الحج د ﴿لَوْ كَانَ فِيهَا إِلَهَةٌ إِلَّا اللَّهُ لَفَسَدَتَا﴾ په تفاسیرو کښی د دی تقریر شوی دی هلته دی ولوست شی! یا آیا د الله تعالیٰ شان داسی کیدی شی چه څوک به د هغه په مخ کښی دم ووھلی شی یا یوه ذره به د هغه د حکم څخه خارجیدی شی؟

عَلِمَ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ فَتَعَلَّىٰ عَمَّا يُشْرِكُونَ^(۹۲)

عالم دی پر پټو او په ښکاره ؤ پس ډیر لوی (پورته لوړ) دی له هغه څیز چه شریکوئ ئی ورسره.

تفسیر: یعنی چه د هغه د عام او تام قدرت حال پخوا له دی نه بیان شوی دی - او د هغه محیط علم داسی دی چه له هغه ځنی هیخ یو ظاهری او باطنی او د غیب او شهادت خبری پتی او مخفی نه دی آیا د ده په قدرت کښی هغه شیان شریکیدي شی چه د هغوی قدرت او علم او نور گرد (تول) صفات محدود او مستعار دی؟ استغفرالله!

روایت دی له حسن رضی الله تعالیٰ عنه چه رب العزة جل جلاله خپل رسول خبر کړ په دی چه ستا

په امت کښې به هم عقوبت وی اما وقت ئی ورمعین نه کړ او امر ئی ورته وکړ په کولو د دی دعاء لکه چه وائی

قُلْ رَبِّ اِمَّا تُرِيّیْ مَا یُوعَدُوْنَ ﴿۶۶﴾ رَبِّ فَلَا تَجْعَلْنِیْ فِی الْقَوْمِ الظَّالِمِیْنَ ﴿۶۷﴾

ووايه ته (ای محمده!) ای ربه غما که چیرې وښیې ته ماته هغه (عذاب) چه وعده ئی کوله شی (له دوی سره) ای ربه غما پس مه لره ما په قوم ظالمانو کښې.

تفسیر: یعنی څرنگه چه د الله تعالیٰ په دربار کښې داسې گستاخی او سپین سترگی کوله شی نو یقیناً کوم سخت عذاب به نازلیدو نو ځکه هر مؤمن ته هدایت شوی دی چه د الله تعالیٰ له عذابه وویریږی او داسې دعاوی وکړی «ای الله تعالیٰ! کله چه پر ظالمانو عذاب نازلوی ما په هغه کښې مه شاملوه!» لکه چه په حدیث کښې راغلی دی «واذا اردت بقوم فتنة فتوفني غير مفتون» مطلب دا چه ای الله تعالیٰ! مونږ د ایمان او احسان په لپاره کښې مستقیم ولره. او داسې کوم تقصیر له مونږه مه صادروه چه العیاذ بالله ستا په عذاب کښې شامل شو په بل ځای کښې داسې ارشاد شوی دی ﴿وَأَنفِرْ أَفْوَاقَهُ لِّلْمُتَّبِعِينَ الَّذِينَ ظَلَمُوا أَمْثَلَكُمْ خَاصَّةً﴾ (۶) جزء د الانفال ۲۵ آیت ۳ رکوع) دلته ئی رسول الله مبارک مخاطب گرځولی دی خو اصلی مقصد ئی نورو ته آورو او پری خبرول دی لکه چه د دغه عظیم الشان قرآن عمومی عادت دی.

وَإِنَّا عَلَىٰ أَن نُّزَيِّكَ مَا نَعِدُهُمْ لَقَدِرُونَ ﴿۶۸﴾ إِذْفَعُ بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ السَّبِيَّةِ طَحْنُ أَعْلَمُ بِمَا يَصِفُونَ ﴿۶۹﴾

او بیشکه مونږ په دی کار چه وښیو تاته هغه عذاب چه وعده ئی کوو له دوی سره خامخا قادر یو (لیکن مؤخر کوو ئی حکمتاً و مصلحتاً) دفعه کړه (ای محمده) په هغه خصلت سره چه هغه ډیر ښه دی بدی (او ضرر د دوی تاته) مونږ ته ښه معلوم دی هغه خبری چه ستائی (دوی تا یا ما نو ور به کړو پری دوی ته جزا).

تفسیر: یعنی دغه غمونږ په قدرت کښی دی چه ستاسی تر سترگو لاندی به هم دغی دنیا کښی هغوی ته سزا ورکړو لیکن ستاسی د لوړ مقام او د لوړی مرتبی او اعلیٰ اخلاق مقتضی داسی ده چه د هغوی بدی په نیکی سره دفع کړئ! تر هغه پوری چه د هغو د دفع امکان وی او له دغسی چتی (بیکاره) او چپوله (فضولو) خبرو څخه خفه او په قهر نشئ. مونږ ته د دوی گرد (تول) اعمال معلوم دی او په ټاکلی (مقرر کړی) وقت کښی به هغوی ته کافی سزا ورکوله کیږی، ستاسی د دی اغماض او پستی معاملی اثر به داسی کیږی چه گرد (تول) خلق به ستاسی په طرف متماثل کیږی او ستاسی د ښو اخلاقو به تعریف او ستاینه (صفت) کوی او په دغه صورت د دعوت او اصلاح مقصد په ښه شان حاصلیږی (وهذا قبل الامر بالقتال).

وَقُلْ رَبِّ اعُوْذُ بِكَ مِنْ هَٰزِرَةِ الشَّيْطٰنِ ۝۹۰

او ووايه (ای محمده!) ای ربه غما پناه غواړم په تا پوری له چخولو (وسوسو) د شیطانانو نه (چه راکاږی خلق ضلالت ته).

تفسیر: پخوا د شیطاين الانس سره د سلوک او گزاری طریقه ښوولی شوی وه لیکن شیطاين الجن په دغه طریقه سره نشو متأثر کیدلی او هیڅ یو تدبیر او پوست وضعیت په هغوی اثر نشو غورځولی او نه پری سمیدل، د دوی علاج یواځی په استعاذه سره کیږی یعنی د الله تعالیٰ په پناه کښی ښائی چه سری ورشی څو هغه مطلق قادر د دوی د لاس اوږدولو او وسوسو څخه ئی محفوظ کړی. حضرت شاه صاحب رحمه الله علیه لیکی «د شیطان تحریک او وسوسه دا ده چه په دینی سؤال جواب کښی بی موقعه سری په غصه کوی او په جنگ او جگړه کښی یی غورځوی د هم دغه په نسبت ئی فرمایلی دی چه د بدی خورا (ډیر) ښه جواب دا دی چه په ښو خبرو سره ورکړ شی!

وَأَعُوْذُ بِكَ رَبِّ أَنْ يَحْضُرُوْا ۝۹۱

او پناه غواړم په تا پوری ای ربه غما چه حاضر شی (دوی) ماته (په لمانځه یا تلاوت د قرآن یا په غنکدن کښی)

تفسیر: یعنی په هیڅ یوه حال کښی می مه پریږده چه شیطان ماته رانژدی شی یا خپل وار او گزار پر ما وکړی.

(او تل به یادوی په بدی سره ما او تا ای محمده او استاخی غما دغه کافران)

حَتَّىٰ إِذَا جَاءَ أَحَدَهُمُ الْمَوْتُ قَالَ رَبِّ ارْجِعُونِ ﴿١٩﴾ لَعَلِّي أَعْمَلُ صَالِحًا فِيمَا تَرَكْتُ كَلَّا إِنَّهَا كَلِمَةٌ هُوَ قَائِلُهَا وَمِنْ وَرَائِهِمْ بَرْزَخٌ إِلَىٰ يَوْمِ يُبْعَثُونَ ﴿٢٠﴾

تر هغه پوری کله چه راشی یو د دوی ته (اسباب د) مرگ نو ویه وائی ای ربه غما بیرته وگرځوه ته ما (دنیا ته) ښائی چه زه عمل وکړم نیک په هغه څیز کښی چه بیرته پریښی دی ما (په دنیا کښی نو فرمائی الله چه) نه دی داسی (چه ته بیرته دنیا ته وگرځیدی شی ایمان او صالح عمل ته) بیشکه دغه د رجعت خبره داسی چتی (بیکاره) خبره ده چه دی ویونکی د هغی دی او په مخ کښی د دوی دی برزخ (پرده د قبر ده چه ئی نه پریږدی رجوع ته) تر هغی ورځی پوری چه بیا ژوندی راپاخولی کیږی.

تفسیر: یعنی تاسی دغه د کفارو بدی په ښه طریقه سره دفع کوئ! او هغه خبری چه دوی ئی جوړوی هغه مونږ ته راپریږدئ! تر هغه پوری چه د دوی د ځینو د موت وقت راشی او د نزع په وقت کښی د عذابونو مبادی معاینه کړی او په افسوس او ارمان کولو شروع وکړی - او په هغه وقت کښی داسی تمنا وکړی چه ای الله! د قبر د ورتللو په ځای ما پریږده چه بیرته دنیا ته لاړ شم! او د خپلو تیرو تقصیراتو تلافی وکړم! او څه نیک اعمال او د آخرت پنگه (سرمایه) ځان ته برابره کړم! - او وروسته له دی نه بیخی له گناهونو او خطاؤ او بدو چارو څخه لاس واخلم! او بالکل ورنژدی نشم! نو په دغه کښی به ای پروردگاره! ستا لوی لطف او مهربانی وی! کما قال الله تعالی ﴿وَأَنفَعُوا لِمَن تَزَوَّجْتُمْ مِّن قَبْلِ أَن يَأْتِيَ أَحَدَكُمُ الْمَوْتُ فَيَقُولَ رَبِّ لَوْلَا أَخَّرْتَنِي إِلَىٰ أَجَلٍ قَرِيبٍ فَأَصْدَقْتَ وَأَنَّ مِنَ الْضَالِّينَ﴾ (۲۸) جزء د المنافقون (۲) رکوع ۱۰ آیت

نو پاک الله به ملائکه العذاب ته وفرمائی چه دغو منکرانو ته وواښی نه ده داسی چه ته به بیرته دنیا ته وگرځیدی شی دپاره د ایمان او د صالح عمل بیشکه دغه کلمه د رجعت یوه داسی چتی (بیکاره) خبره ده چه دی ویونکی د هغی دی یعنی د اجل د راتگ څخه وروسته د دغه مقصد لپاره له سره نه ستانه (واپس) کیږی او که بالفرض ستانه (واپس) هم کړل شی نو دوی به بیا له سره صالحه اعمال ونه کړی او بیا به په همغو ملاحیو او مناهیو کښی مشغولېږی ﴿وَلَوْ رُدُّوا لَعَادُوا لِمَا هُوَ أَعْنَهُ وَهُمْ لَكَذِبُونَ﴾ جزء ۷ (د الانعام ۳ رکوع ۲۸ آیت)

دغه محض د هغوی د خولی خبری دی چه د حسرت، ارمان، ندامت، او افسوس له غلبی څخه چپ نشی پاتی کیدی - نو دی دی په خپل سر دغسی خبری کوی چه بل څوک ئی پرته (علاوه) له ده څخه ویونکی نه دی او اوس داسی خبری له سره ځمونو په دربار کښی نه اوریدلی کیږی او

نه د دوی بیا رجوع دنیا ته ممکنه ده ځکه چه د دوی په منځ کې د قبر برزخ مانع دی او د قبر پرده ئی تر وړاندې پرته ده تر هغی ورځی پوری چه بیا ژوندی راپاڅولی کیږی یعنی تر اوسه ئی څه لیدلی دی؟ آیا یواځی له مرگه دومره زیات ویریدلی دی؟ وروسته له دی نه یو بل عالم د «برزخ» راځی کله چه هلته ورسپړی له دنیائی خلقو څخه به پرده کیږی او آخرت ئی هم لا په منځ کې نه دی راغلی. هو! د آخرت د عذاب یو لږ څه نمونه ئی ورومخه کیږی چه د هغه خوند به تر قیامت پوری پرله پسې ځکی.

وَإِذَا نَفَخَ فِي الصُّورِ فَلَا أَنْسَابَ بَيْنَهُمْ يَوْمَئِذٍ وَلَا يَتَسَاءَلُونَ ﴿١٠﴾

نو کله چه پوکي وکړ شی په صور شپیلی کېنی (لپاره د قیامت د قیامت) پس نه به وی (نافع) نسبونه په منځ د دوی کېنی په دغه ورځ کېنی او نه به پوښتنه کوی دوی یو له بله.

تفسیر: یعنی د برزخ د عالم څخه وروسته قیامت ور په سر درپړی د دوهم صور (شپیلی) د پوکلو څخه وروسته گرد (تول) مخلوقات به په یوه میدان کېنی سره راټولوی او درول کیږی په دغه وقت کېنی به هر سری پخپل فکر او اندېښنه کېنی لگیا وی. اولاد له مور، پلاره سره ورور له وروره سره، میره له ښځی سره او خپل له خپلوانو سره څه کار او غرض نه لری - او هر یو به له بل څخه نا آشنا او بیزاره وی - هیڅوک به د بل پوښتنه نه کوی لکه چه د «عیس» په اوله رکوع کېنی مرقوم دی ﴿يَوْمَ يَفِرُّ الْمَرْءُ مِنْ أَخِيهِ وَأُمِّهِ وَأَبِيهِ وَصَاحِبَتِهِ وَبَنِيهِ لِكُلِّ امْرِئٍ مِنْهُمْ يَوْمَئِذٍ شَتَّىٰ يُؤْتِيهِ﴾ له دی نه وروسته امکان لری چه له ځینو قرابتونو او خپلوی څخه څه نفع ورسپړی کما قال الله تعالى في ركوع الاول من سورة الطور.

﴿وَالَّذِينَ آمَنُوا وَاتَّبَعَتْهُمْ ذُرِّيَّتُهُمْ بِإِيمَانٍ أَلْحَقْنَا بِهِمْ ذُرِّيَّتَهُمْ وَمَا أَلَتْنَاهُمْ مِنْ عَمَلِهِمْ شَيْءً﴾ .

تنبیه: په ځینو احادیثو کېنی نبی کریم صلی الله علیه وسلم فرمایلی دی چه د قیامت په ورځ کېنی گرد (تول) د نسب او «صهر» دا مادی تعلقات منقطع کیږی یعنی په کار نه ورځی «الانسی و صهری - پرته (علاوه) ځما له نسب او صهر» معلوم شو چه د رسول اکرم علیه افضل الصلوة والتسلیم تعلقات له دغه عمومه مستثنی دی د هم دغه حدیث د اوریدلو په اثر حضرت عمر رضی الله تعالی عنه د ام کلثوم بنت علی بن ابی طالب رضی الله تعالی عنهما سره خپله نکاح ووتله - او څلویښت زره درهمه مهر ئی وروتاکه (مقرر که) حضرت شاه صاحب لیکي - «هلته به پلار او ځوی یو له بل سره نه وی شامل له هر یوه سره د ده د عمل حساب دی». ځما نیکه مولوی مراد علی کاموی د ﴿فَلَا أَنْسَابَ بَيْنَهُمْ﴾ تفسیر پخپل «یسیر» کېنی داسی کړی دی «پس نه به وی سره نسبونه په منځ د دوی کېنی په دغه ورځ کېنی یعنی نه به نسبی علائق

پاتی وی لکه پلارولی - مورولی - غویولی - لورولی - ورورولی - خورولی ... او نه حسبی علائق به پاتی وی لکه خسرولی - خوانسی ولی - خینی ولی - او دا به په سبب د ډیر دهشت او حیرت وی. دا لا څه بلکه خپل ځان به هم تری ورک وی. یا دا معنی چه دلته اوس په نسب فخر کوی چه زه د هغه «شاه» او د دغه «خان» او د دی «صاحب» پلار یا غوی یا ورور یا بل څه یم او هلته به دی نسبت او دی سبب ته هیڅ یوه فائده نه وی او نه به پوښتنه کوی دوی یو له بله د دی نسب او حسب او دغه په سبب د ډیر مشغولتیا د دوی وی پخپل غم کښی او دغه به پخوا له حساب به وی ځکه چه هلته به خلاصی په عمل وی لکه چه فرمائی

فَمَنْ ثَقُلَتْ مَوَازِينُهُ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ ﴿٢٢﴾ وَمَنْ خَفَّتْ مَوَازِينُهُ فَأُولَٰئِكَ الَّذِينَ خَسِرُوا أَنفُسَهُمْ فِي جَهَنَّمَ خَالِدُونَ ﴿٢٣﴾ تَلْفَهُمْ وَجُوهُهُمْ النَّارُ وَهُمْ فِيهَا كَالِحُونَ ﴿٢٤﴾

پس هر څوک چه درنی شی تلی (یا تللی شوی) عملونه د دوی (معتمد وگرځی په نزد د الله) پس دغه کسان هم دوی دی بریالیان (کامیاب) (له عذاب خلاص شوی په مراد رسیدلی) او هر هغه څوک چه سپکی ئی وختلی تلی (یا تللی اعمال) د ده (چه وزن نه کړی په نزد د الله) پس دا هغه کسان دی چه زیان ئی کړی دی د نفسونو خپلو (په کفر او عصیان سره اوس دوی) په دوزخ کښی به تل پراته وی سوځوی مخونه د دوی اور (د دوزخ) او دوی په دغه اور کښی غونج وچولی (گونجی تندی) (بدرنگه او بدمخی) به وی.

تفسیر: د دوی بدن به له ډیرو سوځیدو څخه وپرسپړی لاندنی شونده به ئی ښکته ځوړندیږی - تر نامه پوری رسپړی او پاسنئ شونده به ئی تر ککری هم وپورته کیږی او ژبه به ئی (لکه د فیل شونډک) د باندی راوځی - او تر ځمکی به راوړدیږی (اللهم احفظنا منه ومن سائر انواع العذاب)

نو ویه ویلی شی په عقبا کښی له جانب به د الله تعالی هغو کسانو ته چه زیان ئی کړی دی د خپل ځان چه تول عمر ئی په مخالفت د رحمان او متابعت د نفس او شیطان ضایع کړی دی چه

أَلَمْ تَكُنْ أَتَىٰ تَسْلَىٰ عَلَيْكُمْ فَلَنْتُمْ بِهَا تُكْذِبُونَ ﴿٢٥﴾

آیا نه ؤ آیتونه (د قرآن) عَمَا چه لوستل کیده پر تاسی (په دنیا کښی) پس وئ تاسی چه پر هغو به مو تکذیب کاوه (چه اوس لائق د دی عذاب شوئ)

تفسیر: یعنی په دغه وقت کښی به دوی ته داسی ویل کیږی گواکی د هغو خبرو تکذیب چه تاسی په دنیا کښی کاوه اوس د هغو د تکذیب بدل او سزا وگورئ چه رښتیا وه که دروغ؟.

قَالُوا رَبَّنَا غَلَبَتْ عَلَيْنَا شِقْوَتُنَا وَكُنَّا قَوْمًا ضَالِّينَ ﴿١٣٦﴾ رَبَّنَا
أَخْرِجْنَا مِنْهَا فَإِنْ عُدْنَا فَإِنَّا ظَالِمُونَ ﴿١٣٧﴾

نو وبه وائی (کفار) ای ربه غمونږ غالبه شوی وه پر مونږ بدبختی غمونږ او وو مونږ یو قوم گمراهان (چه لیاره د حق شیطان راڅخه ورکه کړی وه). ای ربه غمونږ (پو کړت) وباسه مونږ له دی دوزخه پس که بیا راوگرځیدو مونږ (دی کفر ته) پس بیشکه مونږ ظالمان یو (پر ځانونو خپلو باندی).

تفسیر: یعنی دوی به اعتراف کوی چه بیشکه مونږ د خپلی بدبختی او بدقسمتی لامله (له وجی) دلته لویدلی یو او د هغی صافی سمی لیاری څخه په لوی لاس کاږه شوی یو او په خپلو پښو د دغه ابدی هلاکت په کنده کښی لویدلی یو اوس مو دغه گرد (تول) شیان پخپلو سترگو سره ولیدل نو د لطف او کرم له مخی یو ځلی مونږ له دغه غایه وباسه! او بیرته مو دنیا ته ولیږه چه ښه عملونه وکړو او له گناه او خطاء څخه بیخی لری وگرځو او که بیا هم مونږ ستا د احکامو څخه غاړه وغړوله بیا هره سزا چه راکوی مونږ ستا په واک او اختیار کښی یو حال دا چه د دوی دغه وینا هم خطاء ده او دوی پکښی دروغجنان دی او دا وروستنی کلام دی د دوزخیانو چه پس د دی خبری څخه امر د سکوت به ورته وشی نو دغو کفارو ته د ملائکه العذاب په ژبه د الله تعالی له جانبه داسی امر کیږی.

قَالَ احْسُوا فِيهَا وَلَا تُكَلِّمُونَ ﴿١٣٨﴾ إِنَّهُ كَانَ فَرِيقٌ مِّنْ عِبَادِي يَقُولُونَ
رَبَّنَا آمَنَّا فَاغْفِرْ لَنَا وَارْحَمْنَا وَأَنْتَ خَيْرُ الرَّاحِمِينَ ﴿١٣٩﴾

وبه فرمائی چه تاسی چپ شئ (پراته اوسئ خوار ذلیل) په دی دوزخ کښی او

مه غږېږئ له ماسره (په دفع د عذاب كښی) بیشكه شان دا دی چه وه یوه
ډله له بندگانو غما (یعنی مؤمنان) چه ویل دوی (تضرعاً) ای ربه غمونږه
پوره یقین او تصدیق مو کړی دی (په ټولو مؤمن به شیانو باندی) نو مغفرت
وکره مونږ ته (گناه غمونږ) او مهربانی راباندی وکره او ته (ای پروردگاره)
خیر ډیر غوره د ټولو مهربانی کوونکیو ئی

تفسیر: یعنی خوشی چتی (بیکاره) او چپوله (فضول) خبری مه کوئ! اوس هر هغه څه چه مو
کړی دی د هغه سزا وگالئ (برداشت کړئ)! له آثارو څخه معلومیږی چه د دی خداوندی جواب
د صدور څخه وروسته بیا داسی ناری سوری منقطع کیږی او دوزخیان غیر له «زفیر» او شهیق
څخه به بل کلام نه شی کولی العیاذ بالله.

فَاتَّخَذَ ثَوْمُهُمْ سُخْرِيًّا حَتَّىٰ أَتَوْكَ مُّزْجَرِيًّا وَكُنْتُمْ مِنْهُمْ تَضْحَكُونَ ﴿١١٠﴾

پس نیولی ؤ تاسی دوی مسخری کړی شوی پر دوی تر هغه پوری چه هیر کړ
(مسلمانانو) له تاسی څخه ای کفارو ذکر یاد غما (په سبب د مشغولتیا د
تاسی ای کفارو په تمسخر د مسلمانانو کښی او وئ تاسی چه په هغوی
پوری مو خندل (هر وقت له ډیره کبره).

تفسیر: یعنی په دنیا کښی کله چه مسلمانانو د خپل الله په حضور کښی دعاء او استغفار کاوه
نو تاسی ورپوری پیچموغی (مسخری) کولی او خندا به مو ور پوری کوله او د هغو د نیکو
خصلتونو پوری به مو توقی کولی او دومره د هغوی په تحقیر او تکدیر پسی لویدلی وئ. چه پاک
الله او د جزاء ورځ مو بیخی له یاده وتلی وه او داسی به مو گنل چه گواکی ستاسی پر سرونو
باندی له سره هیڅ یو حاکم او کتونکی نشته چه ستاسی د داسی حرکاتو یادداشت واخلی او د
هغو سختو اعمالو سزا تاسی ته درکړی.

إِنِّي جَزَيْتُهُمُ الْيَوْمَ بِمَا صَبَرُوا إِنَّهُمْ لَالْفَائِزُونَ ﴿١١١﴾

بیشكه زه چه یم جزا می ورکړه دوی ته ښه جزا نن ورځ په سبب د هغه چه
هغوی صبر کړی ؤ (په اضرار ستاسی) بیشكه هغوی چه دی هم هغوی دی
بریالیان (رسیدلی خپلو ټولو مقاصدو ته).

تفسیر: بیچاره گانو مسلمانانو ستاسی پر قولی او فعلی ایذاؤ او اضرارو صبر کړی ؤ وگورئ چه

نن ورغ ستاسی بالمقابل هغوی ته څه ثمره ور په برخه کیږي؟ او دوی داسی یو مقام ته رسولی شوی دی چه هلته به پخپلو هر ډول (طریقه) مقاصدو بریالی (کامران) او کامیاب او له هر قسمه لښانو او مسراتو سره غاړه په غاړه وی (بیا وبه فرمائی پخپله الله تعالیٰ قهرماً یا وبه وائی پریشته د عذاب له جانبه د الله تعالیٰ داسی چه)

قُلْ كَمْ لِبَشَرٍ فِي الْأَرْضِ عَدَدُ سِنِينَ ﴿١٢٢﴾ قَالُوا الْبَشَرُ نَوْمٌ أَوْ بَعْضُ يَوْمٍ فَسَلِ الْعَادِّينَ ﴿١٢٣﴾

و به فرمائی څومره ځنډ (ایسارتیا) مو تیر کړی دی تاسی په ځمکه کښی په شمار د کلونو؟ نو و به وائی (کفار) ځنډ (ایسارتیا) مو کړی دی یوه ورغ یا یوه برخه د ورغی نو ته (پخپله) پوښتنه وکړه له حسابکړو څخه.

تفسیر: یعنی له پریستو څخه چه هغوی هر قسم نیکی او بدی شمیرلی دی دغه به ئی هم شمیرلی وی چه «څومره ځنډ (وخت) مو تیر کړی دی په ځمکه کښی او څو مدت مو هلته ژوند کړی دی» یعنی په قبر کښی یا د دنیا په ژوندون کښی - دغه به هم هلته ډیر لږ په نظر راځی دغه پوښتنه هم د دی لامله (له وجی) کیږی چه په دنیا کښی دوی عذاب ته ډیر زیات تلوار او عجلت کاوه اوس وپوهیدل چه هغه ډیر په سرعت او جلتی ورورسید (کذا فی موضح القرآن). (نو بیا و به فرمائی پخپله الله تعالیٰ قهرماً یا و به وائی پریشته د عذاب له جانبه د الله تعالیٰ داسی چه).

قُلْ إِنْ لَبِثْتُمْ إِلَّا قَلِيلًا لَّوْ أَنْتُمْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿١٢٤﴾

و به فرمائی چه نه دی ځنډ (تاخیر) کړی تاسی (په دنیا کښی) مگر لږ مدت (په نسبت د عذاب د آخرت که چیری بیشکه تاسی یی چه پوهیږئ) چه ژوند د دنیا په نسبت د عقبا ډیر لږ دی).

تفسیر: یعنی واقعی د دنیا عمر خو ډیر لږ و لیکن که تاسی پر دغه خبره په دنیا کښی د انبیاء په خبرو باندی پوهیدئ نو له سره په دغه فانی متاع به نه مغروریدئ او له انجام څخه به نه غافلیدئ او هغه گستاخی او شرارتونه به له تاسی ځنی نه صادیدل چه د دنیوی زائلو او فانی لذتونو د مشغولیت او مصروفیت په ضمن کښی له تاسی څخه په ظهور ورسیدل.

أَفَحَسِبْتُمْ أَنَّمَا خَلَقْنَاكُمْ عَبَثًا وَأَنَّكُمْ إِلَيْنَا لَا تُرْجَعُونَ ﴿١٨﴾

آیا پس گمان کوئ تاسی داسی چه بیشکه خبره دا ده چه پیدا کری مو یئ تاسی عبث (د لوبو دپاره) او (داسی گمان کوئ چه) بیشکه تاسی مونږ ته نه به راوستلی کیږئ (حساب او کتاب ته).

تفسیر: داسی نه ده تاسی عبادت ته پیدا شوی یئ او رجوع کوونکی یئ غمونږ دربار ته دپاره د مجازاتو یعنی په دنیا کښی د نیکی او د بدی پوره نتیجه نه دررسیږی - که په دی ژوندون پسې بل ژوندون نه وی نو گویا دغه گرده (توله) کارخانه به محض یوه لوبه او تماشیا او بیخی یوه بی نتیجی شی وی حال دا چه د الله تعالی ذات له دی نه ډیر اعلیٰ او ارفع دی چه د هغه په نسبت داسی رکیک خیال وکر شی.

فَتَعَلَى اللَّهِ الْمَلِكُ الْحَقُّ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ رَبُّ الْعَرْشِ الْكَرِيمِ ﴿١٩﴾

پس ډیر پورته لوی لوړ دی الله (له عبثیاتو او نورو عیوبو چه) مطلق باچا حق دی نشته هیڅوک لائق د عبادت په رشتیا مگر خو هم دی (یواځی) چه رب مالک د عرش کریم عزت ناک دی (چه رحمت تری نازلیدی)

تفسیر: هر کله چه هغه لوی خاوند د ملکوت (معنوی دنیا) د لویی او د قوت او د سطوت خاوند او مالک مطلق دی نو له سره دغه امکان نه لری چه دغه عزیز منتقم جلت عظمته دغه ټول وفاداران او مجرمان هم داسی خوشی پریږدی او د هغو د ښو بدو اعمالو جزا او سزا ورنه کری.

وَمَنْ يَدْعُ مَعَ اللَّهِ إِلَهًا آخَرَ لَا بُرْهَانَ لَهُ بِهِ فَإِنَّمَا حِسَابُهُ عِنْدَ رَبِّهِ إِنَّهُ لَا يُفْلِحُ الْكَافِرُونَ ﴿٢٠﴾

او هر څوک چه بولی له الله سره خدای بل (چه د هغه عبادت هم کوی هسی خدای چه) نه دی هیڅ برهان علمی سند ده ته په دغه (عبادت د غیر) پس بیشکه هم دا خبره ده چه حساب (جزاء) د دی (مشرك) په نزد د رب د ده دی (چه سم له استحقاقه ئی ورکوی) بیشکه شان دا دی چه بری نه مومی

(کافران او نه خلاصیږی له عذابه)

تفسیر: یعنی هلته به حساب او کتاب کیږی او هر چاته به د ده له جرمه سره سم سزا ورکوله کیږی د دغه سورت ابتداء په فلاح او نجات د مؤمنانو سره کړی شوی ده او ختم په عدم فلاح د کافرانو سره داسی شوی ده چه په پای (اخر) کښی ئی ځمونږ رسول صلی الله علیه وسلم په استغفار او استرحام هم مامور گرځولی دی.

وَقُلْ رَبِّ اغْفِرْ وَارْحَمْ وَأَنْتَ خَيْرُ الرَّحِيمِينَ ﴿١١٨﴾

او ووايه (ای محمده!) ای ربه ځما مغفرت او رحم وکړه (پر محمد او امت ئی) او ته خیر بهتره ډیر غوره د ټولو رحم کوونکیو ئی.

تفسیر: یعنی ځمونږ له تقصیراتو څخه راتیر شه! او پخپل رحمت مو په دنیا او آخرت کښی سر لوری کړه! ستا د بې‌نهایتې رحمت په مقابل کښی هیڅ شی مشکل نه دی. د ﴿أَفَعَسِبْتَ﴾ څخه د سورت ختم پوری دا آیات ډیر فضائل او تأثیرات لری چه د هغه ثبوت له ځینو احادیثو څخه کیږی او مشائخو دغه په تجربو سره رسولی دی. ښائی چه د دغه آیت سری ورد ولری! په خاتمه کښی هغه دعاء هم تېرکړ او تفاولاً نقل کوو چه رسول اکرم صلی الله علیه وسلم حضرت ابوبکر صدیق رضی الله تعالی عنه ته تلقین فرمایلی ؤ ځکه چه د هغو الفاظ د دی آیاتونو سره مناسب دی

«اللهم انی ظلمت نفسی ظلماً کثیراً وانه لا یغفر الذنوب الا انت فاغفر لی مغفرة من عندک وارحمنی انک انت الغفور الرحیم»

تمت سورة المؤمنون بفضلہ ومنه وحسن توفیقہ ونرجو منه اکمال بقية الفوائد.

سورة النور مدنية وهي (۶۴) آية و (۹) ركوعات رقمها (۲۴) تسلسلها حسب النزول (۱۰۲) نزلت بعد «سورة الحشر»

د «النور» سورة مدنی دی (۶۴) آیات (۹) رکوع لری په تلاوت کښی (۲۴) او په نزول کښی (۱۰۲) سورت دی وروسته د «الحشر» له سورتته نازل شوی دی.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

(شروع) په نامه د الله چه خورا (ډیر) مهربان ډیر رحم والا دی.

سُورَةُ النُّورِ أُنزِلَتْ وَأَوْفَرَضْنَاهَا وَأَنْزَلْنَا فِيهَا آيَاتٍ بَيِّنَاتٍ لِّعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ ①

دا یو سورت دی چه نازل کړی دی مونږ دا او فرض کړی دی مونږ (احکام د) هغه او نازل کړی دی مونږ په دی (سورت) کښی آیاتونه ښکاره دپاره د دی چه تاسی (پری) پند واخلي (او غور پکښی وکړئ).

تفسیر: دغه سورت په ځینو نهایت ضروری احکام - حدود امثال - مواعظ - حقائق - توحید او په نورو اهمو تنبیهاوو او اصلاحاتو مشتمل دی، زیاته ممتازه او پوره زیاتونکی برخه هغه ده چه د (افک) له قصی سره تعلق لری. پر أم المؤمنین حضرت بی بی عائشی صدیقی رضی الله تعالی عنها منافقینو د دروغو تهمت کړی په هغه کښی ځینی ساده او بی فکره مخلص مسلمانان هم ښویدلی او د ثبات او استقامت څخه لږ څه متمائل شوی وو چه د هغه خطرناکه اثر نه یواځی د بی بی عائشی صدیقی رضی الله تعالی عنها پر وضعیت لویده بلکه له یوه حیثیته پخپله د رسول الله علیه الصلوة والسلام وعلی آله الکرام وعلی اصحابه العظام د مجد او شرف تر درباره هم رسیده نو ځکه ضرورت واقع شو چه لوی قرآن په پوره اهتمام او قوت سره د داسی خوفناکی غلط کاری یا غلط فهمی اصلاح وکړی او د تل دپاره د ایماندارانو غوږونه پرانیځی څو وروسته له دی نه له سره د ښمنانو له تبلیغاتو او انتشاراتو متأثر نشی. نو ځکه ئی د دی سورت شروع په دغو الفاظو سره وفرمایله ﴿سُورَةُ النُّورِ أُنزِلَتْ وَأَوْفَرَضْنَاهَا﴾ (آیة - څو مخاطبین وپوهیږی چه د ده مضامین ځان ته اهمیت او یو خاص وقعت لری او د ډیر محفوظ او ټینګ نیولو مستحق دی او هغه صاف صاف نصائح او ترتی ترتی (ټیک ټیک) خبری چه په دغه سورت کښی بیان شوی دی هغه ګردی (تولی) د دی وړ (قابلی) او لائقی دی چه هر مسلمان ټینګ پخپل زړه کښی ځای ورکړی او تل ئی په یاد ولری او د یوی شیبی له مخی هم د ده د احکامو څخه غفلت ونه کړی که نه د دین

او د دنیا په تباهی او خرابی کښی آخته کیږی.

اوس الله تعالیٰ بیانوی خپل احکام چه غځینی ئی دغه دی

الزَّانِيَةُ وَالزَّانِي فَاجْلِدُوا كُلَّ وَاحِدٍ مِّنْهُمَا مِائَةَ جَلْدَةٍ

هغه ښځه چه زنا ئی کړی وی او هغه سړی چه زنا ئی کړی وی (او محصنان وی او ثبوت شی زنا پر دوی په اقرار یا په شهادت) پس وهی تاسو ای (قاضیانو او حاکمانو) هر یو له دغو دواړو سل دری

تفسیر: ترکیب (الزانية والزاني) دواړه مبتداء دی او خبر ئی (فاجلدوا) دی او دغه الف لام په معنی د (الذی) دی چه متضمن دی معنی د شرط لره ځکه چه (ف) جزائیه پری داخله شوی ده په خبر باندی نو تقدیر ئی داسی دی چه **(التي زنت والذي زني فاجلدوهما)** لکه چه مونږ پاس ترجمه هم داسی کړی ده دغه سزا د هغه زانی او زانیی ده چه آزاد عاقل او بالغ وی او نکاح ئی هم نه وی کړی یا د نکاح څخه وروسته جماع ئی نه وی کړی او هغه چه آزاد نه وی پنځوس دری وهلی کیږی د هغه حکم پنځمی پاری د اولی رکوع په ختم کښی مذکور دی او هغه چه عاقل یا بالغ نه وی نو دی خو لا نه دی مکلف شوی. په هر هغه مسلمان کښی چه دغه گرد (تول) صفات (حریت، بلوغ، عقل نکاح جماع) موجود وی نو داسی شخص ته «محسن» وائی نو د دغه محسن سزا چه د زنا مرتکب شی او پری شرعاً اثبات شی «رجم» ؤ یعنی په گتو ویشتل او سنگساری ده لکه چه د المانده په سورت کښی ئی د تورات په حواله فرمایلی دی ﴿وَكَيْفَ يُحْكَمُونَكَ وَعِنْدَهُمُ التَّوْرَةُ الَّتِي اٰمَرُكَ بِهَا﴾ الآية - او هغه حکم د الله رجم وو لکه

چه د هغه ځای په تفاسيرو کښی تیر شو او رسول الله صلی الله علیه وسلم د هغه سره موافق فیصلی صادری کړی وی او فرمایلی ئی ؤ **«اللهم انی اول من احیا امرک اِذ اِمامتوه** ای الله! زه هغه ډومبی سړی یم چه ستا هغه امر حکم می ژوندی کړی دی چه محو او متروک کړی شوی ؤ» بیا نه یواځی یهودان بلکه هومره داسی قسم واقعات چه وړاندی کیده په هغو ټولو کښی رسول الله صلی الله علیه وسلم تل محسن زانی ته په رجم سره سزا ورکړی وه وروسته د رسول اکرم صلی الله علیه وسلم له رحلته اصحاب الکرام هم پر هم دغه احکامو د «رجم» اجراآت کول بلکه د اهل السنّت والجماعت څخه یو سړی هم د ده پر مخالفت نه دی جرائت کړی. ګواکي متواتره سنت او د اهل الحق اجماع دغه خبره راښوولی ده چه په دغه مسئله کښی محمدی شریعت د توریت حکم باقی پری ایښی دی لکه چه لوی قرآن د عمد قتل په سزا کښی وژل کیدل د توریت په حواله بیان فرمایلی دی ﴿وَلَتَنْعَاكِهِنَّ فَمَّا اَنَّ النَّفْسَ يَأْتِيَنَّ﴾ او د مرتدانو د قتل حکم بنی اسرآئیلو ته ورکول د البقره په سورت کښی بیان کړی شوی دی

﴿مَوْبُوءٌ إِلَىٰ يَارِئِكُمْ فَاتَّقُوا اللَّهَ﴾ بیا هم دغه احکام د محمد صلی الله علیه وسلم د امت په حق کښی هم ایښود شوی دی شاید د محصن رجم او د قصاص د مسئلې د نقل کولو څخه وروسته په هغه شدت او تاکید چه د ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا﴾ د حکم د ترک مذمت او بدی ئی بیان فرمائلی ده او په آخر کښی ارشاد شوی دی ﴿وَأَنزَلْنَا إِلَيْكَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ مُصَدِّقًا لِّمَا بَيْنَ يَدَيْهِ مِنَ الْكِتَابِ وَمُهَيِّئًا عَلَيْهِ فَاحِكُم بَيْنَهُم﴾
يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا ﴿الآيَةَ﴾ - له هغه به دا غرض وی چه د

توریت دغه احکام اوس د قرآن تر حفاظت لاندی دی چه د هغو په اجراء او انفاذ کښی نه ښائی چه رسول الله صلی الله علیه وسلم د هیچا د اهاواؤ او آراؤ لحاظ او پروا وکړی لکه چه رسول الله صلی الله علیه وسلم هم په دغه مورد کښی د هیچا څه پروا ونه کړه او د دوی څخه وروسته راشده ؤ خلفاؤ رضی الله تعالیٰ عنهم اجمعین هم د چا لحاظ او پروا ونه کړه - تر دی پوری چه حضرت عمر رضی الله تعالیٰ عنه ته د محصن د «رجم» په نسبت دغه اندیښنه پیدا بلکه مکشوفه شوه چه وروسته له دی نه به ځینی زائغین د دغه احکام له تعمله انکار کوی لکه چه خوارج او ځمونډ د زمانی یوی ممسوخی فرقی تری انکار هم کړی دی نو دوی پر منبر وختل او د صحابه ؤ او تابعینو په لویه مجمع کښی ئی د الله تعالیٰ د دغه حکم اعلان په ډیر تاکید او تشدید سره وفرمایه - او په دغه مورد کښی یوه قرآنی یو منسوخ التلاوة آیت حواله ئی ورکړه چه په هغه کښی د محصن د رجم صریح حکم موجود دی او د هغه تلاوت وروسته منسوخ شوی دی مگر حکم ئی هم هغسی باقی پاتی دی.

تنبيه: د کوم آیت محض منسوخ التلاوت کیدل او حکم ئی باقی پاتی کیدل یوه مسئله ده چه تحقیق ئی په دغو مختصرو فوائدو کښی نشی درجیدی انشاء الله العزیز که د مستقل تفسیر د لیکلو وار راورسید نو هلته به ولیکلی شی.

وَلَا تَأْخُذْكُمْ بِهِمَا رَأْفَةٌ فِي دِينِ اللَّهِ إِنْ كُنْتُمْ تُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَلِشَهِدَ عَذَابُهُمَا طَائِفَةٌ مِّنَ الْمُؤْمِنِينَ ﴿٧﴾

او نه دی نیسی تاسو لره په دغو (دواړو زناکارانو) زړه سوی (او مهربانی) په (انفاذ د) حکم د الله کښی که یی تاسی چه ټینگ یقین لرئ پر الله او په ورځی آخری (د قیامت)، او حاضر دی شی عذاب کولو د دی دواړو ته یوه طائفه ډله له مؤمنانو څخه (چه فصاحت ئی زیات شی).

تفسیر: یعنی که پر الله تعالیٰ یقین لرئ نو د هغه د احکامو او حدودو په اجراء او انفاذ کښی هیڅ تقدیم او تأخیر مه کوئ! داسی ونه کړئ چه د مجرم څخه وویریږئ او د سزا له اجراء څخه لاس ویاسی یا پکښی څه تنقیص وکړئ یا داسی غیر مؤثری خفیفی او معمولی سزا ورکړئ چه د

جائز نه دی فرمایلی. یا مثلاً د بدکاره سری نکاح که د کومی صالحی ښځی سره وترله شی نو دغه بالکل باطله نه ده درولی شوی.

تنبیه: د دغه آیت داسی تقریر چه مونږ کړی دی بیخی سهل او بی تکلیفه دی په دغه کښی د (لاینکح) معنی هغسی نیولی شوی ده لکه چه په «السلطان لایکذب» او نورو محاوراتو کښی اخیسته کیږی یعنی د فعل د لیاقت نفی - د فعل نفی له حیثیته ورکړی شوی ده. **فافهم واستقم**

وَحَرَّمَ ذَٰلِكَ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ ﴿۳﴾

او حرامه کړی شوی ده دغه (زنا یا نکاح له بد کارو سره د حاصلولو د مبلغ لپاره) پر (صالحانو عقیفانو) مؤمنانو

تفسیر: یعنی یو مؤمن په داسی حال کښی چه مؤمن وی څرنګه به داسی حرکت ته اقدام کوی؟ په حدیث کښی راغلی دی «لا یزنی الزانی حین یزنی وهو مؤمن» یا دا مطلب چه له زانیی سره د هغو پرهیزګارانو د نکاح عقد حرام درولی شوی دی چه په صحیح او حقیقی معانی سره د مؤمنانو د خطاب مستحقان دی یعنی په تکوینی ډول (طریقه) دغسی پاک او صاف نفوس د داسی خراب او پلیت او ګنده ځایونو په طرف نه متماثل کیږی او تری ساتلی شوی دی په دغه وقت کښی به د «حرم» معنی هم هغسی وی چه ﴿وَحَرَّمَ عَلَیْهِ الرِّضَا﴾ کښی. یا په «وحرّام علی قریة اهلکناها» کښی نیولی شوی دی والله اعلم.

فانله: دغه پاس آیت یواځی د ترغیب دپاره دی په نکاح اخیستلو د عفافو او شرافتو کښی او ترهیب دی له نکاح کولو د بدکارانو څخه ځکه چه زنا په قبح کښی نژدی ده شرک ته لکه چه عفاف او پاکوالی او تحصن او ودوالی نژدی دی ایمان ته او بل دغه نفی په معنی د نهی نه ده او که په معنی د نهی وی نو منسوخ دی په آیت د ﴿وَالَّذِیْنَ یَاۡتُوا بِالْبَغۡیِ اِیۡۤیَۤیَ﴾ سره.

وَالَّذِیْنَ یَرْمُونَ الْمُحْصَنَاتِ ثُمَّ یَاۡتُوا بِاَرۡبَعَةِ شُهَدَآءَ

او هغه کسان چه اولی محصنی ښځی (یا محصن سری چه نسبت د زنا ورته وکړی) بیا رانه ولی (په مخ د قاضی حاکم کښی) څلور تنه شاهدان

تفسیر: یعنی که په داسی پاک لمنی ښځی بانډی د زنا تهمت ولګوی چه د دی بدکاری په کوم دلیل یا په شرعیو قرائنو سره نه وی ثابت (نو وی وهی تاسی دغو قاذفانو لره ای قاضیانو او حاکمانو اتیا دری او مه ئی قبولی شاهی ځکه چه سره له حریته بلوغ - عقل - اسلام او پاکۍ

فاسقان دی) او هم دغه حکم دی د پرهیزگار نارینه که پری تهمت ولگاوه شی. لکه چه دغه آیات د یوی پاکي عیفی صدیقی بیخی په قصه کښی نازل شوی دی نو ځکه دلته د هم هغو پر ذکر اکتفاء شوی ده که څلور شاهدان تیر کړی او د هغوی شهادت سم له شرعیه و اصولو سره مقبول واقع شی نو پر هغه مقذوف او مقذوفه به د زنا حد جاری کیږی.

فَاجْلِدُوهُمْ ثَمَانِينَ جَلْدَةً وَلَا تَقْبَلُوا لَهُمْ شَهَادَةً أَبَدًا

پس ووهی تاسو (ای حاکمانو) دغه (قاذفان که اصیلان وی) اتیا دری او مه قبلوی تاسی له دوی نه شاهی هیڅکله (تر وخته د مرگه پوری)،

تفسیر: دغه د «قاذف» تهمت لگونکی سزا شوه چه «مقذوف په مطالبه» اتیا دری وهلی کیږی او په مستقبل کښی د تل دپاره په معاملاتو کښی مردودالشهادت درولی کیږی څمونږ د حنفیانو په مذهب کښی وروسته له توبی ایستلو څخه هم د دوی شهادت په معاملاتو کښی نه قبلیدای.

وَأُولَٰئِكَ هُمُ الْفٰسِقُونَ ﴿٥٠﴾

او دا (قاذفان) هم دوی دی فاسقان.

تفسیر: یعنی که په واقع سره ئی عمداً په دروغو سره تهمت لگولی و بیا نو د ده فسق او نافرمانی ظاهره ده که په رشتیاء سره واقعی خبره ئی ویلی وی لیکن په دی باندی پوهیده چه زه د څلورو تنو شاهدانو په شهادت خپله دغه دعوی نشم ثابتولی نو د داسی خبری له اظهاره غیر له دی نه چه د یوه مسلمان پت او عزت خراب کړی بل څه گټه (فائده) نه کوی چه هغه فی نفسه مستقله گناه ده او علماء هغه په کبانرو کښی شمیرلی ده.

إِلَّا الَّذِينَ تَابُوا مِنْ بَعْدِ ذَلِكَ وَأَصْلَحُوا فَإِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿٥١﴾

مگر هغه کسان چه توبه ویاسی پس له دغه (قذفه له گناه نه) او اصلاح کړی (نیت او عمل خپل) پس په تحقیق الله ښه مغفرت کوونکی (د خطیاتو) ډیر رحم والا دی (په انعام د اجر او ثواب سره)

تفسیر: یعنی وروسته له توبی او د حال اصلاحه بڼونکی پاک مهربان الله به دا د فاسق نوم تری پورته کړی او د الله تعالی په نافرمانو بندگانو کښی به نه شمیرلی کیږی. (مگر که د پخوانی

قذف په سزا کښې بیا هم مردود الشهادت پاتې دی هم دغه په اسلافو کښې د قاضی شریح - ابراهیم نخعی - سعید بن جبیر - مکحول - عبدالرحمن بن زید بن جابر - حسن بصری - محمد بن سیرین او سعید بن المسیب رحمهم الله مذهب دی کما فی الدر المنثور و ابن کثیر.

وَالَّذِينَ يَرْمُونَ أَزْوَاجَهُمْ

او هغه کسان چه اولی ښځی (محصنی پاکي له زنا څخه په زنا سره)

تفسیر: یعنی د زنا تهمت ولگوي یا خپل د وورکي په نسبت ووائی چه دغه ځما له نطفی څخه نه دی.

وَلَمْ يَكُنْ لَهُمْ شَهِدٌ إِلَّا أَنْفُسُهُمْ فَشَهَادَةُ أَحَدِهِمْ أَرْبَعُ شَهَدَاتٍ بِاللَّهِ إِنَّهُ لَمِنَ
الصَّادِقِينَ^④ وَالْخَامِسَةُ أَنَّ لَعْنَتَ اللَّهِ عَلَيْهِ إِنْ كَانَ مِنَ الْكَذَّابِينَ^⑤
وَيَذَرُوهَا الْعَذَابَ أَنْ تَشْهَدَ أَرْبَعُ شَهَدَاتٍ بِاللَّهِ إِنَّهُ لَمِنَ الْكَذَّابِينَ^⑥
وَالْخَامِسَةَ أَنَّ غَضَبَ اللَّهِ عَلَيْهَا إِنْ كَانَ مِنَ الصَّادِقِينَ^⑦

حال دا چه نه وی دوی ته شاهدان (په دی کار د زنا کښې) مگر نفسونه د دوی (یعنی پخپله حاضر وی) پس (واجه ده په دی کښې) شاهدی د یوه د دوی څلور شاهدی په (نامه) د الله (په دی خبره چه) بیشکه دی خامخا له صادقانو رښتیا ویونکیو دی (په دغه نسبت د زنا کښې) او پنځمه (شاهدی) (داسی ده چه) بیشکه لعنت د الله دی وی پر دغه (میره) که وی (دی) له دروغجنانو څخه. او دفع کوی له دغی ښځی څخه عذاب (د حد ثابت په وینا د میره ئی) دا (کار) چه شاهدی ولولی (دا ښځه) څلور (واری) شاهدی (په نامه) د الله (په دی خبره چه) بیشکه دا میره ځما خامخا له دروغ ویونکیو دی (په نسبت د زنا په ما باندی) او پنځمه (شاهدی داسی ده) چه ووائی بیشکه غضب د الله دی وی په دی (ښځی) که چیری وی (دا میره می) له

صادقانو رشتیا ویونکیو څخه.

تفسیر: یعنی هر هغه میره (خاوند) چه پر خپلی ښځی د زنا تهمت ولگوی اولاً له ده نه به څلور شاهدان طلب کړه شی - که ئی راحاضر کړی نو پر ښځه دی د زنا حد جاری کړ شی. که ئی شاهد نه شو حاضرولی نو ده ته دی وویلی شی چه څلور ځلی دی په قسم یادولو سره بیان کړی چه زه په خپله دغه دعوی کښی رښتینی یم (په دغه تهمت کښی چه می پر خپله ښځه لکولی دی دروغ نه وایم) گواکی د څلورو شاهدانو په ځای پخپله د ده څلور (کرته) حلفیه شهادت دی. او په آخر کښی په پنځمه مرتبه کښی دغسی به وائی چه «که دی پخپله دغه دعوی کښی دروغجن وی نو پر ده دی د الله تعالی لعنت وی» که د دغو پاس الفاظو د ویلو څخه انکار وکړی نو بندی دی کړ شی او حاکم دی دی مجبور کړی چه یا دی پر خپل دروغ ویلو اقرار وکړی او د قذف په حد محکوم شی چه پاس ئی ذکر وشو یا دی پنځه کرته همغه الفاظ وویي چه پاس مذکور شو. که میره (خاوند) دغه الفاظ ووائی نو بیا ښځی ته دی وویل شی چه هغه دی هم څلور ځلی په قسم یادولو سره داسی بیان وکړی چه «میره (خاوند) می په دغه تهمت لگولو کښی دروغجن دی» او پنځم ځلی دی دغه الفاظ ووائی چه «د الله غضب دی نازل شی پر دی ښځه باندی که ئی دغه میره (خاوند) پخپله دغه دعوی کښی رښتین وی» تر څو که ښځه دغه الفاظ ونه وائی بندی دی وساتلی شی چه یا دی په صاف ډول (طریقه) سره خپل د میره (خاوند) د دعوی تصدیق وکړی چه د زنا حد پری جاری شی. یا په پاس مذکوره الفاظو سره ئی تکذیب وکړی که ښځه هم د خپل میره (خاوند) پشان دغه الفاظ ووائی او له «لعان» څخه فراغت ومومی نو بیا له دغی ښځی سره جماع او د جماع دواعی مگرد (تول) حرام شول بیا که میره (خاوند) دی ته طلاق ورکړی ښه! که نه قاضی دی د دوی دواړو په منځ کښی تفریق وکړی اګر که دغه واره پر دغه افتراق راضی هم نه وی یعنی قاضی دی په ژبه سره ووائی چه «ما د دغو دواړو په منځ کښی سره تفریق وکړ» نو دغه تفرق د بائن طلاق حکم لری.

(۱): - تنبییه: پر زوجینو باندی دا قسم الفاظو لولولو ته په شریعت کښی «لعان» وائی او «لعان» خاص په قذف الازواج پوری مخصوص دی د نورو محصناتو ښځو د «قذف» حکم هم هغه دی چه پاس مذکور شو.

(۲): - تنبییه: دغه څلور شاهدی ئی ځکه مقرری کړی چه اصل خو څلور شاهدان ؤ کله چه هغه پیدا نه شول نو د هری یوی شاهدی په ځای یو سری ودریده او پنځمه په ځای د «تزکیی» کښی شوه.

وَلَوْلَا فَضْلُ اللَّهِ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَتُهُ وَأَنَّ اللَّهَ تَوَّابٌ حَكِيمٌ ۝۱

او که نه وی فضل (احسان) د الله پر تاسی او رحمت د ده او (بل دا نه وی

چه) بیشکه الله دیر توبه قبلونکی لوی حکمت والا دی (نو رسوا او معذب شوی به وی په دنیا کښی)

تفسیر: د «لولا» جواب محذوف دی لکه چه ځمونږ له ترجمی څخه ښکارږی چه که نه وی فضل او احسان د الله تعالیٰ پر تاسو باندی نو خامخا به ئی شرمولی وی تاسو یا ژر به ئی په عذاب کړی وی تاسو یعنی که دغه د «لعان» حکم مشروع نه وی نو د «قذف» د عمومی قاعدی سره موافق به پر میره (خاوند) قذف اوبښته یا به ئی گرد (تول) عمر د خپل ځیگر وینی څښلی او لرمون خوړینی به ناست و ځکه ممکن دی چه دی رښتین وی په خلاف د غیر د میره (خاوند) چه هغه د دغسی اظهار دپاره مضطر نه دی ځکه د هغه په قانون کښی د دغو امورو رعایت ضروری نه دی. له بل لوری که یواځی د میره (خاوند) په قسم خوړلو د زنا ثبوت کیدی نو د ښځی لپاره به دیر سخت مصیبت او زحمت پېښیده - حال دا چه ممکن دی هغه رښتین هم وی هم داسی که ښځه د دی په قسم خوړلو سره یقیناً بری وگڼله شی نو پر میره (خاوند) به د قذف حد لازمیده - سره له دی چه د ده په صداقت کښی هم مساوی احتمال موجود دی - نو په دغه حالت کښی د «لعان» په مشروعیت کښی د گردو (تولو) رعایت وشو او هم دغه د الله تعالیٰ د فضل او رحمت اثر دی ځکه چه په فریقینو کښی هر یو چه رښتین وی هغه د بی محله سزا څخه نجات ومونده په دغه وړی دنیا کښی پرده پوښی کړی او مهلت ئی ورته ورکړی دی چه ښائی توبه وباسی بیا د ده د توبی قبلول دغه د الله تعالیٰ د توابیت د صفت اثر شو

إِنَّ الَّذِينَ جَاءُوا بِالْإِفْكِ عُصْبَةٌ مِّنكُمْ لَا تَحْسَبُوهُ شَرًّا لَّكُم بَلْ هُوَ خَيْرٌ لَّكُمْ
لِكُلِّ امْرِئٍ مِّنْهُمْ مَا اكْتَسَبَ مِنَ الْإِثْمِ وَالَّذِي تَوَلَّى كِبْرَهُ مِنْهُمْ لَهُ عَذَابٌ عَظِيمٌ ۝

بیشکه هغه کسان چه راوړی ئی دی غټ دروغ (په شان د عائشی کښی) یو ټولی دی له تاسی (مسلمانانو) نه گمان مه کوئ په دی (دروغو) چه شر بد دی تاسی ته (ای مخلصانو مؤمنانو) بلکه دغه (دروغ) خیر دی تاسی ته (له جهته د ثواب او منقبت د تاسی) مقرر دی هر سړی ته له دغو (بهتان ویونکیو جزاء د) هغه څیز چه گتلی ئی دی له گناه (په قدر د خوض او شغل د ده)، او هغه څوک چه پورته ئی کړ لوی بار پیتی د دغو (دروغو او شائع ئی کړل) له دغه (تولی) نه شته ورته عذاب لوی (په دارینو کښی)

تفسیر: دلته د هغو غټو دروغو ذکر دی چه پر حضرت صدیقی بی‌بی عائشی رضی الله تعالیٰ عنها ترلی شوی و دغه پېښه داسی وه چه نبی کریم علیه افضل الصلوة والتسلیم د هجری په (۵) یا په (۶) کال کښی د (بنی المصطلق) له غزوی څخه د مدینې منورې په طرف بیرته تشریف راوړ ام المومنین صدیقه بی‌بی عائشه رضی الله تعالیٰ عنها هم له دوی سره وه - بی‌بی صاحبه پر بل اوبښ سوره وه چه پری هودج (پالکی) ترلی او پردی به ئی ځوړندی او ښکته به وی او جمال به لا له پخوا هودج (پالکی) پری تاړه - په یو منزل کښی چه د دوی قافله ښکته شوی وه لږ ښیبه پخوا له کوچ حضرت صدیقی بی‌بی عائشی ته د وضو د تجدید ضرورت محسوس شو نو ځکه له قافلی څخه څه قدر لری او گوښی (جدا) لاړه. په دی ضمن کښی یو ناڅاپه د دی د غاړی غاړکی (امیل) وشلیده او دانی ئی (چه د جزع یعنی څخه وی) په شگو کښی سره تیت و پرک (منتشر) شوی نو د هغو په ټولولو او لتولو دا ډیره وځنډیده (ایساره شوه) هلته قافلی کوچ وکړ او له خپله غایه ولتیدله او گرد (ټول) سره لاړل. جمال هم داسی گمان وکړ چه لکه بی‌بی صاحبه په هودج (پالکی) کښی ناسته ده ځکه چه د هغه گردی (ټولی) پردی ښکته ځوړندی وی او ټولی پیلپلاری (پردی) ښکته لویدلی وی او ذاتاً بی‌بی صاحبه په عمر کښی هم وړوکی او په بدن کښی هم ډیره ضعیفه او نحیفه وه چه د دی د وجود او عدم وجود له هودج (پالکی) د باندی ښه نه څرگندیده.

الغرض جمالاتو خپل اوبښان رهی (روان) او چالان کړل او گرد (ټول) سره لاړل. لکه چه ام المؤمنین بیرته راغله که گوری چه قافله تللی ده - او هیڅ اثر او نښه ئی هم نه ښکاری. نو ام المومنین په نهایت ثبات او استقامت سره دغسی رایه قائمه کړه چه اوس له دغه غایه خوځیدل خلاف المصلحت دی - ولی که زه د دغو شگو په کړمونو کښی د قافلی تعقیب هم وکړم په هغوی پسی نشم رسیدی او امکان لری چه لیاره هم راڅخه ورکه شی - که دلته واوسېږم هر کله چه لمر وخیژی او ځما متعلقین په دی وپوهیږی چه زه په هودج (پالکی) کښی نه یم او ځما پالکی تشه روانه ده نو هر ورو (خامخا) به هم دلته په منډه او غغاښته راپسی راشی نو هملته پاتی شوه.

کله چه شپه وه پر ام المؤمنین د خوب شومه راغله، هملته ئی خپل مبارک سر کیښود. کله چه حضرت صفوان بن معطل رضی الله عنه د رسول اکرم صلی الله علیه وسلم په امر مأمور و چه تل به دی وروسته له قافلی راځی - او د پاتی شویو شیانو خبر نیونه به کوی نو ځکه دی تل د قافلی څخه په لږ څه فاصله لری اوسیده او همیشه د قافلی تر شا وروسته له پلتنی (تحقیق) به راته. حضرت صفوان رضی الله تعالیٰ عنه دغه ځای ته گهیځ (سحر) راوړسید او له لری څخه ئی ولید چه کوم اوده پروت دی - کله چه ورنژدی شو نو د ورپیچلی (نغښتلی) شوی تکرری (خادر) څخه یی وپیژنده چه دا خو ځما مور ام المؤمنین صدیقه بی‌بی عائشه ده ځکه چه پخوا د حجاب د حکم له نزوله هم دغه معنوی ځوی او مور سره پیژندل. حضرت صفوان رضی الله تعالیٰ عنه د دغه وضعیت د لیدلو څخه سخت ولرغید - او ډیر وویږید او

په زور سره ئی ﴿إِنَّا لِلّٰهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ﴾ وویل چه د هغه په اثر د ام المؤمنین رضی الله تعالی عنها سترگی خلاصی شوی او هم هغسی مخ پیچلی (پت مخ) او په خپل تکرری کښی تاو شوی کیناسته.

حضرت صفوان رضی الله تعالی عنه خپل اوبښ ام المؤمنین رضی الله تعالی عنها ته نژدی چو کر - او ام المؤمنین رضی الله تعالی عنها هم هغسی پته پری سوره شوه - او صفوان رضی الله تعالی عنه د اوبښ مهار پر خپله اوږه باندی کښود او د قافلی تر شا روان او ورسره گډ شول. راس المناققتین و امام المکذبین عبدالله بن ابی چه د مدینی منوری ډیر خبیث - بدباطنه خان او د منافقانو مشرف او د رسول الله صلی الله علیه وسلم دښمن ؤ - دلته چه داسی یوه خبره او موضوع ورپیدا شوه نو په چتی (بیکاره) او چپوله (فضول) خبرو ئی خوله وسپردله - او ځینی ساده او ناپوهان مسلمانان مثلاً په نارینه ؤ کښی حضرت حسان - حضرت مسطح - او په ښځو کښی حمنه بنت جحش رضی الله تعالی عنهم اجمعین د منافقانو په دغه انتشاراتو او گمراه کوونکیو خبرو تیروتل او په دغسی افسوسناکو تذکرو کښی سره لگیا شول چه د هغو ویل دوی ته نه ؤ لازم او د ام المؤمنین رضی الله تعالی عنها د عفت او عصمت سره بیخی منافی ؤ - مسلمانانو ته بالعموم - او پخپله رسول اکرم صلی الله علیه وسلم ته له داسی قسم واهیاتو خبرو څخه سخته صدمه ورسیده. تر یوی میاشتی پوری دغسی چتی (بیکاره) خبری سره کیدی او رسول صلی الله علیه وعلی آله وصحبه اجمعین به هم دغه گردی (تولی) خبری اوریدی او هیڅ به ئی نه ویل - او نه د هغو په تحقیق پسې گرځیده - مگر په زړه کښی سخت خفه ؤ وروسته له یوی میاشتی پخپله ام المؤمنین عائشه صدیقہ رضی الله تعالی عنها هم له دغه شهرت څخه خبره شوه - نو د غم له شدته ناقراره شوه - او د رنځورئ په بستره کښی ولویده شپه او ورځ به ئی ژړل - او د یوی شیبی له مخی به ئی هم اوشکی نه دریدی. په دغه ضمن کښی نور واقعات هم پیښ شول - او ډیری خبری اتری سره کیدلی چه په صحیح بخاری شریف او نورو کښی د لوستلو قابل دی - او بالاخر د حضرت ام المؤمنین صدیقی رضی الله تعالی عنها په برائت کښی بالذات الله تعالی دغه آیت ﴿إِنَّ الَّذِينَ جَاءُوا بِالْإِفْكِ﴾ الآیه - تر لری ځایه پوری نازل وفرمایه - چه ام المؤمنین عائشی صدیقی رضی الله تعالی عنها تل فخر پری کاوه - او بالحق چه پر دغه هومره فخر او ویار چه وکړی لږ دی.

﴿عُصْبَةُ مُكَذِّبٍ﴾ - یو تولی دی له تاسو مسلمانانو څخه) یعنی دغه دروغ ترونکی له خیره سره همغه کسان دی چه په دروغو یا په رشتیا سره د اسلام مدعیان دی - او خپلو ځانونو ته مسلمانان هم وائی - له دوی ځنی څو تنه سری سره یو ځای شوی دی - او داسی چتی (بیکاره) خبری ئی سره ترلی دی - او څه خلق په ناپوهی سره پر دغه چغلی او چتی (بیکاره) دروغو غولیدلی دی - خو بیا هم د الله تعالی لوی احسان دی چه گرد (تول) مسلمانان په دغه لومه کښی نه دی نښتی.

﴿لَا تَحْزَنُوا شَرَّ الْكُفْرِ مِنْ هَؤُلَاءِ﴾ - گمان مه کوئ په دی دروغو چه شر بدی تاسو ته

ای مخلصانو مؤمنانو بلکه دغه دروغ خیر بهتر دی تاسو ته له جهته د ثواب او منقبت د تاسو) دغه خطاب د هغو مسلمانانو د تسلی دپاره دی چه هغوی ته له دغی واقعی شخه صدمه رسیدلی وه بالخصوص حضرت صدیقه بی بی عائشه رضی الله تعالی عنها او د دی کورنی ته څکه ظاهر دی چه هغه ډیره سخته خفه او ویرجنه وه یعنی اگر که په ښکاره ډول (طریقه) دغه ویناوی ډیری مکروهی خفه کوونکی او خرابی دی لیکن فی الحقیقت تاسی ته د ده په منځ کښی ډیره بهتری او محاسن پت وه آیا دومره مدت د تاسی پر داسی زړه خوړونکو حملو او ایذاؤ صبر کول هم داسی بی اجره پاتی کیږی آیا دغه لږ فخر او شرف دی چه بالذات خالق الکائنات پخپل پاک کلام کښی ستاسی نزاht او برائت نازل کړ او ستاسی دښمنان ئی خواروزار او رسوا کړل او تر قیامت پوری ئی ستاسی د خیر ذکر د گردو (تولو) قرآن لوستونکیو پر ژبه جاری کړ او مسلمانانو ته ئی د رسول الله علیه الصلوٰة والسلام او د ده د ازواجو او اهل البیت د حق پیژندلو دپاره داسی یو درس ورکړ چه له سره هیږیدونکی نه دی فلله الحمد علی ذلک.

﴿لَیْسَ الْاِیْمَانُ بِالْاَعْمَالِ﴾ = مقرر دی هر سری ته له دغو بهتان ویونکو جزاء د هغه څیز چه گتلی ئی دی له گناه او هغه څوک چه پورته ئی کړ لوی بار د دغو دروغو له دغه شته ورته عذاب لوی. یعنی هر هغه سری چه په دغه فتنه کښی هومره حصه واخیسته همغه قدر گناه ئی د خپل ځان لپاره وگتله او د هغی د سزا مستحق شو مثلاً ځینی کسان خوشال شول او په ډیر خوند او مزه سره ئی د دغو واهیاتو خبرو تذکره کوله ځینو د افسوس د اظهار په ډول (طریقه) - ځینو د تحقیق او تفتیش په اصول - خامخا د دغی خبری په شاؤ خوا کښی ئی گرویکنی (تپوسونه) او پلیتنی (تحقیقونه) کولی او رسول الله صلی الله علیه وسلم پخپله پته خوله ناست او دغه گردی (تولی) خبری ئی اوریدی. ځینی به د داسی خبرو د آوریډلو څخه په تردد او اندیښنه کښی لویدل. ډیر کسان به په دغه مورد کښی چپ ناست وو. ډیرو کسانو به ئی د دغو افواهاتو تکذیب کاوه چه د دغو وروستنیو خلقو وضعیت پاک الله پسند او غوره کړ او نورو گردو (تولو) ته ئی درجه په درجه الزام واړاوه او د دی گناه ډیر لوی بار اخیستونکی رأس المنافقین عبد الله بن ابی ؤ لکه چه په ډیرو روایاتو کښی تصریح ده هم دغه خبیث به نور خلق له خپله ځانه سره تولول او دغه خبری به ئی په غوړونو کښی ورڅغولی او دوی به ئی سراجبول او غولول او خپله لمن به ئی په ډیر مهارت او چالاکی سره تری تولوله او په نورو باندی ئی هغه شائع کوله نو په آخرت کښی ډیر لوی عذاب خو د ده دپاره هرومرو (خامخا) شته لیکن په دنیا کښی هم دغه ملعون ډیر ذلیل او رسوا شو او تر قیامته به دی په ذلت او خواری سره یادیږی.

لَوْلَا إِذْ سَمِعْتُمُوهُ ظَنَّ الْمُؤْمِنُونَ وَالْمُؤْمِنَاتُ بِأَنفُسِهِمْ خَيْرًا وَقَالُوا هَذَا فَكٌ مُّبِينٌ ﴿١٧﴾

ولی نه په هغه وقت کښی چه واوریده تاسی دا خبره گمان کاوه ایماندارو سربو او ایمان دارو ښځو په نفسونو خپلو (پخپلو منځونو) کښی د خیر (خبری) او ویلی وی (دوی ټولو داسی) دا خبره دروغ ده ښکاره .

تفسیر: یعنی مسلمانانو ته ښایی چه له خپلو مسلمانانو وروڼو خویندو سره حسن ظن ولری او هر کله چه واورى چه خلق پر یو نیک سړى هم داسی چتی (بیکاره) «رجما بالغیب» بدی خبری او خراب تهمتونه لگوى نو ښائی چه دی داسی خیالاتو ته پخپل زړه کښی لیار ور نه کړی بلکه د هغو تکذیب دی وکړی رسول کریم علیه افضل الصلوة والتسلیم فرمایلی دی هر څوک چه پشی شا د خپل یوه مسلمان ورور مدد وکړی نو الله تعالی هم د ده پشی شا مدد کوی - بی تحقیقه او تعمقه تهمتونه تراشل له ایمانه بعید دی ښائی چه هر سړی پر خپل پت (غیرت) او عزت د بل پت (غیرت) او عزت قیاس کړی لکه چه ابو ایوب انصاری رضی الله تعالی عنه او نورو د «افک» په قصه کښی وکړل. یوه ورځ د ده ښځی وویل چه «خلق د بی بی عائشی صدیقی په نسبت دغسی خبری کوی» ده وویل چه گردی (ټولی) دروغ دی آیا ته به داسی کار وکړی شی؟ دی وویل چه نه! نو ابو ایوب رضی الله تعالی عنه وویل بیا نو د صدیق اکبر رضی الله تعالی عنه لور د رسول اکرم صلی الله علیه وسلم کده (تبر) د مسلمانانو مور د عربستان ملکه حضرت بی بی عائشی صدیقی رضی الله تعالی عنها په نسبت چه له تا نه ډیره لوړه - پاکه - صافه - طاهره - مظهره ده داسی گمان بیخی چتی (بیکاره) او فضول دی.

لَوْ أَجَاءَ وَعَلَيْهِ بِأَرْبَعَةِ شُهَدَاءٍ فَإِذْ لَمْ يَأْتُوا
بِالشَّهَدَاءِ فَأُولَئِكَ عِنْدَ اللَّهِ هُمُ الْكَافِرُونَ ﴿١٨﴾

ولی نه راوسته (او تیر نه کړی دوی) په دی خبره څلور شاهدان (چه شاهدی ورکړی وی په دی قذف د دوی) پس کله ئی چه رانه وستل څلور شاهدان پس دغه کسان په نزد د الله کښی هم دوی دروغچنان دی.

تفسیر: یعنی سم د الله تعالی له حکمه او د ده د شریعت سره موافقه دغسی خلق دروغچنان

درولی شوی دی چه پر بل چا باندی تهمتونه لگوی او بیا د هغه اثبات دپاره خلور شاهدان نشی وړاندی کولی او بی له کافی ثبوته داسی غتی خبری له خپلی ژبی څخه ویاسی او چتی (بیکاره) پری وئیری.

وَلَوْلَا فَضْلُ اللَّهِ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَتُهُ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ لَسَّكُمْ فِي مَا أَفَضْتُمْ فِيهِ عَذَابٌ عَظِيمٌ ﴿١٤﴾

او که نه وی فضل احسان د الله پر تاسی او رحمت د دغه (الله پر تاسی) په دنیا کښی (په توفیق د توبی سره) او په آخرت کښی (په عفو او مغفرت سره) نو خامخا رسیدلی به ؤ تاسی ته په هغه دروغ کښی چه غویي وهلی تاسی په هغو (دروغو) کښی عذاب لوی (په هم دغه دنیا کښی)

تفسیر: یعنی الله تعالی دوی ته د خپل رسول صلی الله علیه وسلم په طفیل له عذابونو څخه نجات ورکړ که نه دغه خبره د عذاب لائقه ده. (موضح القرآن) له تاسو ځینی مخلصینو ته د توبی توفیق هم ورکړ - خطا ئی ورمعاف کړه - که نه د منافقینو پشان دوی هم د قیامت په ورځ په لوی عذاب کښی اخته کیدل. (العیاذ بالله).

إِذْ تَلَقَّوْنَهُ بِأَلْسِنَتِكُمْ وَتَقُولُونَ بِأَفْوَاهِكُمْ مَا لَيْسَ لَكُمْ بِهِ عِلْمٌ وَتَحْسَبُونَهُ هَيِّنًا وَهُوَ عِنْدَ اللَّهِ عَظِيمٌ ﴿١٥﴾

کله چه واخیست تاسو دا (افک) په ژبو خپلو (چه یو له بله مو پوښتنه کوله) او ویله به مو په خولو خپلو سره هغه خبره چه نه ؤ تاسو ته په هغی باندی هیڅ علم او گڼله تاسی دغه خبره آسانه (چه هیڅ گناه پکښی نشته) حال دا چه دغه (خبره) په نزد د الله کښی ډیره لویه ده (له حیثیته د گناه نه).

تفسیر: یعنی د عظیم عذاب مستحق ولی نه کیدل - کله چه تاسی بی تحقیقه یو ظاهرالبطلان خبره یو د بل له خولی څخه اخیستله - او له خپلو ژبو څخه ئی دغه چتی (بیکاره) او اټکلی خبری ایستلی چه د هغو له واقعیت څخه تاسی بیخی نه وئ خبر بیا عجیبه خبره لا دا ده چه داسی سخته خبره (یعنی کومه محصنه خصوصاً د نبی علیه السلام مظهره زوجه او ځمونږ د

مسلمانانو روحانی والدہ متهم کول) چه د الله تعالى په نزد ډیر لوی دروند جرم دی، یوه وړوکی او معمولی خبره گنله له دغه اصلی جرم څخه لوی جرم دی.

وَلَوْلَا اِذْ سَمِعْتُمُوهُ قُلْتُمْ مَّا يَكُونُ لَنَا اَنْ نَّتَكَلَّمَ بِهَذَا سُبْحَانَكَ هَذَا بُهْتَانٌ عَظِيمٌ ﴿١٧﴾

ولی نه کله چه واوریده تاسی دا خبره ویل تاسی چه نه ښائی مونږ ته دا کار چه خوله وخوځوو په دی خبره باندی پاکي د تا (ای ربه) دا دروغ دی ډیر لوی (چه ترلی شوی دی د منافقانو له خوا).

تفسیر: یعنی اول خو د حسن الظن اقتضاء داسی وه چه ستاسو په زړونو کښی هم ښائی دغه خبری نه تیریدی لکه چه پاس ارشاد وشو - لیکن که د شیطانی اغواء له سببه ئی فرض کړئ د چا په زړه کښی کومه بده وسوسه تیره شی - یا ئی له چانه واورى نو بیا جائز نه دی چه داسی ناپاکه خبره پر خپله ژبه راوړی - لازم دی چه په هسی مواردو کښی مؤمن خپل حیثیت او دیانت ملحوظ ولری او په صافو الفاظو سره داسی ووائی چه د داسی بی سرو پښو خبری له خپلی ژبی څخه ایستل ماته نه ښائی او نه زه پری ښه ښکارم - ای الله ته پاک ئی څرنگه خلق داسی نامعقولی خبری له خپلی خولی څخه وباسی آیا هغه پاکه - صافه - متقیه میرومن چه تا د سید الانبیاء او رأس المتقین د زوجیت لپاره غوره او مخصوصه کړی ده هغه (معاذ الله) څرنگه هم خپل ځان بی پته (بی غیرته) کوی؟ او هم (استغفر الله) پخپله دغه وضعیت سره د رسول الله صلی الله علیه وسلم پت (غیرت) باندی هم داغ لگوی (حاشا - ها - ثم حاشا - ها!) دغه خو د دشمنانو له طرفه پر یوه بی قصوره باندی بهتان ترلی شوی دی.

يَعِظُكُمُ اللَّهُ اَنْ تَعُوذُو بِالْمَلِكَةِ اَبَدًا اِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ ﴿١٨﴾

پند درکوی تاسی ته الله (او منع کوی مو) چه بیا ونه گرځئ تاسی مثل د دی خبری ته هیڅکله که چیری یی تاسی مؤمنان (نو پری عبرت واخلي!)

تفسیر: یعنی مؤمنانو ته ښائی چه په پوره ډول (طریقه) سره پوهان او هوښیاران شی - خو د بد باطنو منافقانو په چلونو او فریبونو سره ونه غولپړی او د دوی په پلمو (تدبیرونو) سره تیر نه وځی - او تل تر تله د نبی علیه وعلی آله واصحابه الصلوٰة والسلام او د ده د اهل بیتو د عظمت شان ملحوظ ولری.

وَيَبِّينُ اللَّهُ لَكُمُ الْآيَاتِ وَاللَّهُ عَلَيْهِ حَكِيمٌ ﴿١٨﴾

او بیانوی الله تاسی ته آیتونه (د پند) او الله ښه علم والا دی ښه حکمت والا دی.

تفسیر: یعنی د دی خبری پته درشیعی چه دغه غت دروغ چا جوړ کړی؟ او خپور (مشهور) کړی دی؟. معلوم شو چه منافقانو تل په پته دښمنی او مخالفت کاوه په پخوانی آیت کښی ئی دغه خبره راښکاره کړی وه (کذا فی الموضح) عموماً مفسرانو له آیاتونو څخه احکام - نصاب - حدود - د توبی قبول او نور مضامین مراد کړی دی - په دغه وقت کښی به د علم او حکمت د صفاتو له ذکر کولو څخه دغه غرض وی چه الله تعالیٰ له تاسی څخه د مخلصینو د قلبی ندامت او د نیاتو او د اعمالو او اقوالو پر حال ښه خبردار دی - نو ځکه ئی د هغوی توبه قبوله کړه - او څرنگه چه حکیم مطلق دی نو ځکه ئی په نهایت حکمت او علم سره تاسی ته تنبیه او ویجتیا هم درکړه او د ده گرد (تول) احکام د بندگانو پر مصالحو مبتنی دی.

إِنَّ الَّذِينَ يُحِبُّونَ أَنْ تَشِيعَ الْفَاحِشَةُ فِي الَّذِينَ آمَنُوا لَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ وَاللَّهُ يَعْلَمُ وَأَنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ ﴿١٩﴾

بیشکه هغه کسان چه خوښوی دغه (خبره) چه خوره شی فاحشه بدنامی په حق د هغو کسانو کښی چه ایمان ئی راوړی دی شته دغو (کسانو) ته عذاب دردناک په دنیا کښی (په حد د قذف او په بدنامی سره) او په آخرت کښی (په اور د دوزخ سره) او الله ښه عالم دی او تاسی نه پوهیږئ (پر ضرر د هغی خوری کړی فاحشی).

تفسیر: یعنی بدکاری شائع او خوره شی - یا د بدکاری اطلاعات او خبری منتشر او خوری شی - دغسی غوښتونکی منافقان ؤ لیکن د هغوی په تذکره کولو کښی ئی مؤمنانو ته هم تنبیه وفرمایله چه فرض ئی کړئ که د چا په زړه کښی د کومی بدی خبری خطرته تیره شوی وی - او په بی پروائی سره ئی کومه خبره له ژبی څخه هم وتلی وی نو ښائی چه بیا د هغی مهملی خبری تذکره له سره ونه کړی او د هغی په تشییع او تنشیر (اشاعت) پسې ونه گرځی - که خامخا د کوم مؤمن پت او عزت تویوی نو ښه دی وپوهیږی چه د هغه پت او عزت هم محفوظ نه پاتی کیږی - او حق تعالیٰ هغه ذلیل او خواروی کما فی حدیث امام احمد رحمه الله په دی شان سره

چه په دنیا کېږي د قذوف حد پری اجراء کېږي - او قسم قسم سپکتیا او بدنمای ئی په برخه کېږي او نوری رسوائی او سزاوی هم وررسیږي او په آخرت کېږي د دوزخ سزا دوی ته تیاره او مهیاء ده او الله تعالی ته داسی فتنه اچوونکی ښه معلوم دی او ښه ئی پیژنی اگر که تاسی ئی نه پیژنئ - او دغه هم د پاک الله په علم کېږي شته چه د کوم یوه جرم او گناه خومره ده؟ او غرض او مقصد ئی څه و؟.

تنبیه: - د فاحشی د شیوع حب د حسد او کینې او نورو په شان د قلبیه و اعمالو څخه دی او د وسوسو او خواطرو په شان نه دی - او د قصد له مراتبو څخه نه دی نو ځکه د هغه په مأخوذیت کېږي نه ښائی چه اختلاف وکړی شی. فتنه له.

وَلَوْلَا فَضْلُ اللَّهِ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَتُهُ وَأَنَّ اللَّهَ رَءُوفٌ رَّحِيمٌ ٢٠

او که نه وی فضل احسان د الله پر تاسی باندی او رحمت مهربانی د ده او (دا نه وی) چه بیشکه الله ښه نرمی کوونکی ښه رحم والا دی (نو رسوا او معذب شوی به وی په دنیا کېږي)

تفسیر: یعنی دغه غت دروغ خو داسی ترلی او خواره شوی و چه نه و معلوم چه خومره کسان له هغه ځنی جاړیدل. لیکن الله تعالی محض پخپل فضل - رحمت - شفقت او مهربانی له تاسی ځنی د تائبینو توبه قبوله کړه - او پر ځینو ئی شرعی حد جاری کړ - او پاک ئی وگرځول - او هغه ته ئی چه زیات خبیث و یو ډول (طریقه) مهلت ورکړ او په آخرت به جزا وررسیږي.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَتَّبِعُوا خُطُوَاتِ الشَّيْطَانِ وَمَنْ يَتَّبِعْ خُطُوَاتِ الشَّيْطَانِ فَإِنَّهُ يَأْمُرُ بِالْفَحْشَاءِ وَالْمُنْكَرِ وَلَوْلَا فَضْلُ اللَّهِ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَتُهُ لَازَكُم مِّنْكُمْ مِنْ أَحَدٍ أَبَدًا وَلَكِنَّ اللَّهَ يُزَكِّي مَنِ يَشَاءُ وَاللَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ ٢١

ای هغو کسانو چه ایمان ئی راوړی دی (یعنی ای مؤمنانو!) متابعت مه کوئ د گامونو د شیطان او هر چا چه متابعت وکړ د گامونو د شیطان نو بیشکه دغه شیطان امر کوئ (تابع خپل ته) په فحشاء ډیرو بدو قبیحو کارونو او په

منکر نامشروعو بدو خبرو او که نه وی فضل احسان د الله پر تاسی او رحمت د ده نو نه به وئ پاک کړی له (معصیت د افک شخه الله) تاسی هیڅوک هیڅکله ولیکن الله پاکوی (په قبول د توبی سره له معاصیو) هر هغه څوک چه اراده وفرمائی (د پاکۍ ئی) او الله ښه آوریډونکی (د اقالو) ښه عالم دی (په نیاتو).

تفسیر: یعنی د شیطان له چالونو او پلمو (تدبیرونو) شخه هوښیار اوسئ! نه ښائی چه د مسلمان کار داسی وی چه شیاطین الجن والانس سره قدم په قدم یو ځای لار شی - د هغو ملعونانو د تولنی مقصود خو هم دا دی چه خلقو ته د بی حیائی او رسوائی په طرف دعوت او بلنه ورکړی نو تاسی ولی په رڼو سترگو عمداً د هغوی پر خبرو غولپړئ؟ وگورئ چه شیطان لږ څه تحریک او ډکه ورکړی - دومره لوی شورماشور او هنگامه پورته کوی - او دیر سم ساده مسلمانان په اشتباه سره د هغه پر قدمونو روانپړی. حال دا چه شیطان خو د گردو (تولو) گمراه کول غواړی او یو تن هم نه پریردی چه پر سمه لیاره لار شی - دا خو د الله تعالیٰ فضل او د ده رحمت دی چه دی د خپلو مخلصو بندگانو لاس نیونه کوی او دیر زیات کسان ئی د شیطان له شرورو شخه محفوظ ساتی او ځینو ته وروسته له ابتلاء د توبی ایستلو توفیق ور په برخه او اصلاح کوی ئی دغه خبره د هم هغه واحد الله جل وعلا په اختیار کښی ده - او هم هغه پخپل محیط علم او کامل حکمت سره پوهیږی چه کوم یو بنده د اصلاح قابل دی؟ او د کوم یوه توبه ښائی قبوله کړه شی - الله تعالیٰ د گردو (تولو) توبه او نور آوری - او د دوی د قلبی کیفیاتو شخه پوره واقف او باخبر دی.

وَلَا يَاتِلْ أُولُو الْفَضْلِ مِنْكُمْ وَالسَّعَةِ أَنْ يُؤْتُوا أُولِي الْقُرْبَىٰ وَالْمَسْكِينِ وَالْمُهَاجِرِينَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَلْيَعْفُوا وَلْيَصْفَحُوا أَلَا تُحِبُّونَ أَنْ يَغْفِرَ اللَّهُ لَكُمْ وَاللَّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿١٣﴾

او قسم دی نه کوی خاوندان د فضل (په دین کښی) له تاسی او (خاوندان) د فراخی (او مالدارۍ ستاسی په دنیا کښی) په دی چه نفقه) به نه ورکوی خاوندانو د خپلوی او مسکینانو او مهاجرینو ته په لیاره د الله کښی او ښائی چه عفوه دی وکړی او ښائی چه تری تیر دی شی آیا دوست نه لرئ تاسی دا چه مغفرت وکړی الله تاسی ته (په سبب د عفوی او صفح د تاسی) او الله ښه مغفرت کوونکی (د خطیاتو) دیر رحم والا دی (په انعام د اجر او ثواب سره).

تفسیر: پر حضرت صدیقی بی‌بی عائشی رضی اللہ تعالیٰ عنہا باندی پہ بہتان ترونکیو کبھی ٹحینی مسلمانان ہم پہ ناپوھی سرہ شامل شوی وو چه له هغوی ٹحنی یو حضرت مسطح رضی اللہ تعالیٰ عنہ و چه برسیرہ پہ دی چه یو مفلس مهاجر و د حضرت ابوبکر الصدیق رضی اللہ تعالیٰ عنہ خوری یا ترورخی هم کیده - او د «افک» د پینپی شخه پخوا حضرت صدیق اکبر رضی اللہ تعالیٰ عنہ د هغه سره شخه امداد او مالی مرسته (مدد) کوله - کله چه دغه خبره سره فیصله شوه - او د حضرت صدیقی بی‌بی عائشی رضی اللہ تعالیٰ عنہا برائت د اللہ تعالیٰ له طرفه نازل شو - نو حضرت ابوبکر صدیق رضی اللہ تعالیٰ عنہ قسم وکر چه وروسته له دی نه به مسطح رضی اللہ تعالیٰ عنہ سره هیخ امداد او کومک ونه کرم - ممکن دی چه ٹحینو نورو اصحابو ته به هم داسی پینپی ورپینپی شوی وی نو په دغه تقریب دا آیت نازل شو - یعنی له تاسی ٹحینی هغو کسانو ته چه اللہ تعالیٰ دینی کرامت او مشرتوب یا دنیائی وسعت او مالداری ورکری ده دوی ته نه بنائی چه داسی قسمونه وخورى او بنائی چه د دوی همت دیر لوی او اخلاق ئی لوړ او عالی وی - نو میرانه (بهادری) او حلمیتوب په دی کبھی دی چه د بدی بدل په نیکی سره ورکړ شی.

د محتاجو خپلوانو او د اللہ دپاره د خپل وطن پریشودونکیو د کومک، امداد او مرستی (مدد) شخه لاس اخیستل د میرنو (بهادرانو) او مشرانو کار نه دی - که مو قسم خوړلی وی نو نه بنائی چه داسی قسمونه پوره کړئ - بلکه د هغو کفارہ اداء کړئ! - ستاسی له شانه او اوصافو شخه داسی بنائی چه د خطا کارانو له خطاء شخه اغماض وکړئ! او تری تیر شی که داسی وکړئ نو اللہ تعالیٰ به ستاسی گرد (تول) قصور او خطاوی وپینپی - آیا تاسی له اللہ تعالیٰ شخه د عفوی او د بښنی هیله (ارزو) او امید نه لرئ؟! او که ئی لرئ نو بنائی چه تاسی د هغه د بندگانو سره په هم دغه متوقعه صورت سره موافق معامله او تګ وکړئ! گواکی په دغه سره د «تخلق باخلاق اللہ» تعلیم وشو.

په احادیثو کبھی دی لکه چه ابوبکر صدیق رضی اللہ تعالیٰ عنہ دغه آیت واورید ﴿الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَنُدْخِلَنَّهُمْ فِي الثَّوَابِ﴾ - آیا دغه مو نه خوښیږی چه اللہ تعالیٰ مو وپینپی «نو فوراً ئی وویل - «بلای! یاربنا نحب» - بیشکه ای ٹحمونږ پروردگار! مونږ هر ورو (خامخا) ستا بښنه خوښوو او غواړو ئی»

دا ئی وفرمایل او د مسطح رضی اللہ تعالیٰ عنہ هغه پخوانی کلنگ او امداد ئی بیرته جاری کړ - بلکه په ٹحینو روایاتو کبھی راغلی دی چه د پخوا په نسبت ئی دوچند کړ. رضی اللہ تعالیٰ عنہ و ارضاه.

إِنَّ الَّذِينَ يَرْمُونَ الْمُحْصَنَاتِ الْفَاحِشَاتِ الْمُؤْمِنَاتِ لَعْنُوا
فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ وَلَهُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ ﴿٢٣﴾

بیشکه هغه کسان چه ولی دوی (په نسبت د زناء سره) ښځی پاکي عیفی ناخبری (له دغو بدو) ایمان راوړونکی (په الله او رسول) لعنت کړی شوی دی په دوی باندی په دنیا کښی او په آخرت کښی او شته دوی ته عذاب ډیر لوی.

تفسیر: په صحیحینو کښی حدیث دی - «اجتنبوا السبع الموبقات الشرك بالله والسحر وقتل النفس التي حرم الله الا بالحق واكل الربوا واكل مال الیتیم والتولی يوم الزحف وقذف المحصنات المؤمنات الغافلات» له دی نه ظاهریږی چه د محصناتو قذف مطلقاً له مهلكاتو څخه دی بیا په هغه کښی ازواج مطهرات بالخصوص د ام المومنین بیوی عائشی صدیقې رضی الله تعالیٰ عنها قذف خو ډیره لویه گناه ده - علمای تصریح فرمایلی ده چه وروسته د دغو آیاتونو له نزوله هر څوک چه بیوی عائشی صدیقې یا له ازواج المطهرات څخه یو تن متهم کړی هغه کافر او د لوی قرآن مکذب - او د اسلام له دائری څخه خارج دی - د طبرانی په یوه حدیث کښی داسی راغلی دی «قذف المحصنة يهدم عمل مائة سنة پر محصنی باندی تهمت لگول د سلو کلونو عمل وړانوی» (العیاذ بالله)

يَوْمَ تَشْهَدُ عَلَيْهِمْ أَلْسِنُهُمْ وَأَيْدِيهِمْ وَأَجْجُلُهُمْ بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿١٧﴾

په هغه ورځ کښی چه شاهی به ورکړی پر دوی باندی ژبی د دوی او لاسونه د دوی او پښی د دوی پر هغو (افعالو او اقوالو) چه ؤ دوی چه کول به ئی په دنیا کښی.

تفسیر: یعنی مجرم په خپله خوله او ژبه سره د هغو ویل او اظهار نه غواړی مگر د ده ژبه لاسونه - پښی به په اذن الله په وینا راځی - او له هغو څخه هر عضوه به هر هغه عمل څرگندهوی چه د هغو په وسیله شوی وی.

لطیفه: قاذف پخپله په ژبه تهمت لگولی ؤ - او د څلورو تنو شاهدانو مطالبه له هغه څخه شوی وه چه هغه ئی پوره نشوه کړی بالمقابل د هغه دلته د پنځو شیانو ذکر وشو - ژبه چه د قذف اصلی آله ده او څلور نور لاسونه او پښی چه د هغه پر شرارت باندی شاهی لولی.

يَوْمَ يَدْعُوا لَهُمُ اللَّهُ دِينَهُمُ الْحَقَّ وَيَعْلَمُونَ أَنَّ اللَّهَ هُوَ الْحَقُّ الْمُبِينُ ﴿١٨﴾

په دغه ورځ کښی به پوره ورکړی دوی ته الله جزاء د دوی هغه چه حقه لائقه وی او پوه به شی چه. بیشکه الله هم دی دی حق ثابت (په ذات او صفات خپل)

ښکاره ظاهر (په الوهیت او ربوبیت خپل).

تفسیر: هغه ذات چه د یوی ذری اعمال - حساب - کتاب - په ښکاره او واضح ډول (طریقه) سره هر سری ته په صاف صورت سره ښکاروی - او د هغه په دربار کښی هیڅ ظلم او تعدی نه کیږی. دغه مضمون به د قیامت په ورځ گردو (تولو) ته مکشوف او مشهودیږی.

الْخَيْثُ لِلْخَيْثِينَ وَالْخَيْثُونَ لِلْخَيْثِ وَالطَّيِّبُ لِلطَّيِّبِينَ وَالطَّيِّبُونَ لِلطَّيِّبِ أُولَئِكَ مُبَرَّءُونَ مِمَّا يَقُولُونَ لَهُمْ مَغْفِرَةٌ وَرِزْقٌ كَرِيمٌ

ناپاکی (ښځی او خبری) دپاره د ناپاکو دی او ناپاکه (خلق) دپاره د ناپاکو (ښځو او خبرو) دی، او پاکی (ښځی او خبری) د پاکو (خلقو) دی او پاک (خلق) دپاره د پاکو (ښځو او خبرو) دی، دغه (پاکان چه ځینی له هغو اهل البیت دی) پاک (بی تعلقه بیزاره) دی له هغو خبرو چه وائی ئی (دروغجنان)، شته دوی ته مغفرت بښنه او رزق روزی ښه (په جنت کښی).

تفسیر: یعنی بد کاری او چتی (بیکاره) ښځی د بد کارو او چتلو (خرابو) سریو وړ (قابلی) او لائق دی هم داسی یو بدکار او گنده سری د هم دی خبری سره وړ (قابل) او لائق دی چه د هغه تعلق د هم هغه په شان چتلی (خرابی) او بدکاری ښځی سره وی - پاک او ستره او مطهر انسانان له ناپاکانو سره هیڅ تعلق او مطلب نه لری. ابن عباس رضی الله تعالیٰ عنه فرمایلی دی چه د نبی صلی الله علیه وسلم ښځه له سره بدکاره (زانیه) نه وی یعنی الله تعالیٰ د هغه د ناموس حفاظت هم فرمائی - نقله فی (موضح القرآن).

تنبیه: د آیت دغه مطلب خو د شیخ الهند د ترجمی سره سم وشو - مگر د اسلافو د ځینو مفسرینو څخه دغه منقول دی چه د ﴿الْخَيْثُ﴾ او د ﴿الطَّيِّبُ﴾ څخه دلته ښځی نه دی مرادی - بلکه اقوال او کلمات مراد دی - یعنی خرابی خبری خرابو خلقو سره لائق او مناسبی دی - او پاکی او صافی خبری پاکو او صافو سریو سره لازمی او مناسبی دی - متقی - پاک - او صاف نارینه او ښځی له داسی گنده او مردارو تهمتونو څخه پاکی وی - لکه چه وړاندی له ﴿أُولَئِكَ مُبَرَّءُونَ مِمَّا يَقُولُونَ﴾ څخه ظاهریږی - یا دی داسی وویلی شی چه خرابی خبری د خرابو له

خولو څخه ووځی هغه کسان چه د یوه پاک او متقی او مطهر انسان په نسبت کومه مرداره او خرابه خبره وکری نو وپوهیوه چه هغه پخپله خبیث او مردار دی یعنی طیب او طاهر او پاک سری له داسی خبیثو او مردارو او چتلو (خرابو) خبرو څخه بیخی پاک او مبراء دی او هسی خرابی ویناوی د خبثاؤ - پلټو - چتلو (خرابو) او گنده کسانو کار دی.

﴿لَمْ يَنْفَعُوا رِزْقِي﴾ الآية - شته دوی ته مغفرت او رزق روزی ښه په جنت کښی)

یعنی هغوی د دوی په بدو ویلو سره نه بدبیری بلکه هر کله چه دوی پر هغه صبر وکړی نو دغه غیز د هغوی د خطاؤ او تیروتلو او ښویدلو کفاره کیږی - او دلته په هره اندازه چه مفسد خلق وغواړی چه هغوی ذلیل او خوار کړی - هلته به د هغه په بدل کښی دوی ته عزت او رفعت ور په برخه کیږی.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَدْخُلُوا بُيُوتًا غَيْرَ بُيُوتِكُمْ حَتَّى تَسْتَأْذِنُوا
وَسَلِّمُوا عَلَى أَهْلِهَا ذَلِكُمْ خَيْرٌ لَّكُمْ لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ ﴿٢٤﴾

ای هغو کسانو چه ایمان ئی راوړی دی (یعنی ای مؤمنانو) مه ننوځی تاسی (هغو) کورونو ته چه غیر وی له کورونو د تاسی تر هغه پوری چه (اجازه وغواړئ او) سره وغږیږئ (له بهره او اذن واخلي) او سلام واچوئ پر اهل د دوی دغه (اخبار او استیذان) د تاسی خیر بهتر ډیر غوره دی تاسی ته (له ننوتلو د بی اجازی څخه) ښائی چه پند واخلي تاسی (په دی سره).

تفسیر: یعنی ماسواء د خپلی خصوصی هستوگنی له کوره د بل چا د هستوگنی په کور کښی هم داسی په خپل سر بی خبره مه ننوځی! ولی تاسی نه یئ خبر چه هغه ستاسی د ننوتلو په وقت کښی په څه حال کښی دی؟ او څه احوال لری؟ آیا دی په دغه حال کښی د بل چا په ورنگ خوشیږی که خفه کیږی؟ لهدا پخوا د ننوتلو څخه ښائی ور ناری کړئ او ځان ته اجازت حاصل کړئ او له گردو (تولو) نارو څخه بهتره «سلام» اچول دی.

په حدیث کښی راغلی دی چه دری ځلی دی سلام واچوی او د ننوتلو اجازه دی وغواړی که له دری ځلی سلام اچولو سره هم اجازه ور نه کړه شی - نو بیرته دی وگرځی. فی الحقیقت دغه داسی دک له حکمته تعلیم دی که د هغه په تعمیل کښی مؤاظبت وکړ شی - نو دغه د میلمه او کوربه دواړو په حق کښی ښه او بهتر دی.

مگر افسوس نن مسلمانان په دغو مفیدو هدیاتو پسی چندان نه گرځی ولی نور ملل او اقوام هم دغه اصول او آداب له مونږ څخه اخیستی هغه ته ئی ډیره ترقی او توسعه ورکړی ده.

(ربط) د دی سورت له ابتداء څخه تر دی غایه پوری د زناء او د قذف د احکامو بیان ؤ - لکه چه ډیر ځله بی له اجازی د بل په کور کښی ننوتل - د هم دغو ممنوعه ؤ امورو په طرف مفضی کیدل نو ځکه په دغو آیاتونو کښی ئی د استیذان د مسائلو بیان هم وفرمایه.

فَإِنْ لَمْ تَجِدُوا فِيهَا أَحَدًا فَلَا تَدْخُلُوهَا حَتَّى يُؤْذَنَ لَكُمْ وَإِنْ قِيلَ لَكُمْ ارْجِعُوا
فَارْجِعُوا هَؤُلَاءِ لَكُمْ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ عَلِيمٌ ﴿۳۸﴾

پس که چیری ونه مومئ تاسی په دی کورونو کښی څوک (چه اذن درکړی) پس مه ننه وځئ په دی کورونو کښی تر هغه پوری چه اذن وکړی شی تاسی ته، او که چیری وویل شی تاسی ته (عندالاستیذان) چه بیرته وگرځئ پس بیرته وگرځئ تاسی (او د ننوتلو سعی مه کوئ) چه دغه بیرته وگرځیدل ډیر غوره (او پاک) دی تاسی ته او الله په هغو کارونو چه کوئ ئی تاسی ښه عالم دی (او جزا ئی درکوی).

تفسیر: یعنی کله چه دغه درمعلوم شی چه په هغه کور کښی هیڅوک نشته خو بیا هم د بل چا په کور کښی بی د هغه د مالک او مختار له اجازی مه ننوځئ! ځکه چه د بل په ملکیت کښی بی له اجازی بل هیڅوک د تصرف حق نه لری. تاسی ته نه دی معلوم چه د بی اجازی ننوتلو څخه به څومره جگړی پېښیږی؟ هو! که صراحتاً یا دلالتاً اجازت درکړ شی نو بیا هیڅ مضائقه نشته او که چیری وویل شی تاسی ته عندالاستیذان چه بیرته وگرځئ پس بیرته وگرځئ تاسی او د ننوتلو سعی مه کوئ! یعنی د داسی ویلو څخه مه خفه کیږئ! ځکه چه ډیر اوقات انسانی طبیعت دی ته نه وی مائل چه له چا سره وگوری - یا به د بل چا له ملاقاته په دغه وقت کښی حرج ورپېښیږی په داسی یوه خبره او کار مشغول وی چه په دغه نه خوښیږی چه بل څوک پری مطلع شی - نو تاسی ته څه ضرورت درپېښ دی چه خامخا به پر هغه بار اچوئ! حال دا چه په دغه شان تکلیف او زحمت اړولو سره عموماً د دوستی او خپلوی تعلقات وړانیږی. په هر حال دغه کار چه بیرته وگرځئ تاسی او د ننوتلو سعی او اصرار مه کوئ دغه بیرته وگرځیدل خیر بهتر او ډیر غوره پاک دی تاسی ته او الله تعالیٰ په هغو کارونو چه کوئ تاسی ښه عالم دی او جزا ئی درکوی یعنی الله تعالیٰ له گردو (تولو) قلبیه و او قالیه و اعمالو څخه ښه باخبر دی. څرنگه شی چه کوئ او په هر نیت ئی چه وکړئ حق تعالیٰ به سم د هغه د تناسب سره جزا درکوی - او ده په خپل محیط علم کښی د گردو (تولو) امورو رعایت فرمایلی، دغه احکام ئی صادر کړی دی.

لَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ أَنْ تَدْخُلُوا بُيُوتًا غَيْرَ مَسْكُونَةٍ فِيهَا مَتَاعٌ لَكُمْ
وَاللَّهُ يَعْلَمُ مَا تَبْدُونَ وَمَا تَكْتُمُونَ ﴿۳۹﴾

نشته پر تاسی باندی هیخ گناه په دی کښی چه ننوځی (بی له استیذانه) هغو کورونو ته چه نه دی د چا د اوسیدنی په هغه کښی متاع منفعت د تاسی وی او الله ته ښه معلوم دی هغه چه ښکاره کوئ ئی تاسی او هغه چه پتوی تاسی.

تفسیر: یعنی په هغو عمارتونو کښی چه کوم خاص او معلوم داره سری هستوگنه نه لری او نه د هغه په ننوتلو او راوتلو کښی څه ممانعت او قیود وی - مثلاً مسجد - مدرسه خانقاه - سرای او مثل ذلک - که هلته مو کوم شی وی - یا په هغه ځای کښی د څه موعده دپاره اوسیدل غواړئ نو البته هلته پخپل سر تللی او ننوتلی شی او دلته هیخ د استیذان ضرورت نشته. د داسی مسائلو تفصیلات ښائی چه په فقهیه و کتابونو کښی وکتل شی. او الله تعالی ته معلوم دی هر هغه څه چه ښکاره کوئ ئی تاسی او هر هغه څه چه پتوی ئی تاسی یعنی الله تعالی ستاسی د گردو (تولو) پتو او ښکارو حالاتو په رعایت دغه احکام مشروع کړی دی چه له هغو څخه مقصود د فتنی او فساد گرد (تول) مداخل بندول دی. مؤمن ته ښائی چه په خپل زړه کښی هم دغه غرض تر نظر لاندی ونیسی او پری عمل وکړی.

قُلْ لِلْمُؤْمِنِينَ يَغُضُّونَ أَبْصَارَهُمْ وَيَحْفَظُوا
فُرُوجَهُمْ ذَلِكَ أَزْكَى لَهُمْ إِنَّ اللَّهَ خَبِيرٌ بِمَا يَصْنَعُونَ ﴿٣٠﴾

ووايه (ای محمده!) مؤمنانو ته چه پتی دی کړی دوی سترگی خپلی (له نامحرمو څخه) او ښه ټینگ دی وساتی دوی فرجونه سترونه خپل (د محرماتو په مقابل کښی) دغه (اغماض او حفظ) دیر پاکیزه (او ښتور) دی دوی ته بیشکه چه الله ښه خبردار دی په هغو کارونو چه کوی ئی (دوی نو ښائی چه تری په ویره اوسی پر هر حرکت او په سکون خپل)

تفسیر: بده کتنه د زناء اول قدم دی - له دی نه د لویو لویو فواحشو دروازی پرانستلی کیږی قرآن عظیم عموماً د بدکاری او بی حیائی د انسداد دپاره پرومبی د هم دغه سوری د بندولو توصیه کوی - یعنی مسلمان نارینه او ښځی ته حکم ورکړی دی چه د بدو کتلو څخه ځان ساتی! او خپل شهوات پخپل واک (اختیار) او اداره کښی ولری! که یو ځلی بی اراده او ناڅاپه د کوم نارینه نظر پر کومی پردی ښځی ولوید - یا د ښځی سترگی پر کوم پردی نارینه ولگیدی نو بیا دی بالااراده او قصداً د هغه پر لوری خپلی سترگی نه اړوی! ځکه چه دغه دوهم ځلی لیدل به د

ده په واک (اختیار) کېږي وی - او په هغه کېږي به معذور نه گنل کېږي.

که انسان ځان په دی سره عادی کړي چه خپلو پښو ته وگوري او په خپل اختیار او اراده سره د ناجائزو امورو په طرف ونه گوري نو ډیر ژر د ده د نفس تزکیه کیدی شي - کله چه اول غلي ناخپه کوم اتفاقی نظر لویږي د شهوت او نفسانی غوښتنی له سببه نه وی نو ځکه حدیث هغه معاف کړی دی ښائی چه دلته په ﴿مِنْ أَبْصَارِهِمْ﴾ کېږي هم «من» ئی تبعیضه اخیستی هم دغه طرف ته ئی اشاره فرمایلی وی. (او ښه ټینگ دی وساتي دوی فرجونه سترونه خپل د محرماتو په مقابل کېږي) یعنی له حرام کاری څخه خپل ځانونه وساتي! او خپل ستر او پرده دی د هیچا په مخ کېږي نه خلاصوی «الاعند من اباحه الشارع من الازواج وماملکت ایمانهم» (دغه اغماض او حفظ ډیر پاکیزه او گټور دی دوی ته په دنیا او په عقبا کېږي بیشکه چه الله تعالی ښه خبردار دی په هغو کارونو چه کوی ئی او په هغه نظر چه کوی ئی په حلال او حرام او هم داسی په استعمال د جوارحو په طاعاتو او په معاصیو) یعنی د سترگو غلا - او د زړونو پټی خبری او مخفی نه نیاتو - احوالو - ټول الله تعالی ته معلوم دی - لهذا انسان ته ښائی چه تل دغه علام الغیوب حاضر او ناظر وگنئ - او له بدو افعالو - او بدو خیالاتو او بدو کتلو او له هر قسمه بدو چارو څخه ځان وساتي - که نه هغه به ئی سم له خپله علمه سره په سزا رسوی «مایصنعون» څخه غالباً د جاهلیت د زمانی بی اعتدالی گانی مراد اخیستی دی - یعنی هغه بی اعتدالی گانی چه پخوا له دی نه مو کولی هغه ټولی الله تعالی ته معلومی دی نو ځکه هغه اوس د خپل رسول په وسیله دغه احکام صادر کړی دی چه ستاسی تزکیه پری وشي.

وَقُلْ لِلْمُؤْمِنَاتِ يَعْضُضْنَ مِنْ أَبْصَارِهِنَّ وَيَحْفَظْنَ فُرُوجَهُنَّ وَلَا يُبْدِينَ زِينَتَهُنَّ إِلَّا مَا ظَهَرَ مِنْهَا وَلَا يَخْرُجْنَ عَلَى جُيُوبِهِنَّ وَلَا يُبْدِينَ زِينَتَهُنَّ إِلَّا لِبُعُولَتِهِنَّ أَوِ آبَائِهِنَّ أَوْ آبَاءِ بُعُولَتِهِنَّ أَوْ أَبْنَاءِهِنَّ أَوِ أَبْنَاءِ بُعُولَتِهِنَّ أَوْ إِخْوَانِهِنَّ أَوْ بَنَاتِ إِخْوَانِهِنَّ أَوْ بَنَاتِ أَخَوَاتِهِنَّ أَوْ نِسَائِهِنَّ أَوْ مَمْلُوكَاتٍ إِيْمَانَهُنَّ أَوِ التَّابِعِينَ غَيْرِ أُولِي الْإِرْبَةِ مِنَ الرِّجَالِ أَوِ الطِّفْلِ الَّذِينَ لَمْ يَظْهَرُوا عَلَى عَوْرَتِ النِّسَاءِ وَلَا يَخْرُجْنَ بِأَرْجُلِهِنَّ لِيَعْلَمَ مَا يَخْفَيْنَ مِنْ

زَيْنَتُهُنَّ وَتَوَبُّوْا إِلَى اللَّهِ جَمِيعًا إِنَّهُ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ ﴿٣١﴾

او ووايه (ای محمده) ایماندارو بشغو ته چه پتی دی کری له (نامحرمو خخه) سترگی خپلی او ښه تینگ دی وساتی فرجونه سترونه خپل (د محرماتو په مقابل کښی) او نه دی ښکاره وی زینت ښایست (او غای د ښایست) خپل مگر هغه چه ښکاریږی له دغه (زینت خخه په وقت د کسب او کار کښی) او ښائی چه وا دی چوی تکرری پورنی خپل پر گریوانونو خپلو (چه تتر ئی ښکاره نشی) او نه دی ښکاره وی زینت ښایست (او غای د ښائست) خپل (هیچا ته) مگر دپاره د میرونو (خاوندانو) خپلو (چه دغه د هغو دی) یا پلرونو (او نیکونو) خپلو، یا پلرونو د میرونو (خاوندانو) خپلو ته یا غامنو (او لمسیو) خپلو ته یا غامنو د میرونو (خاوندانو) خپلو ته یا ورونو خپلو ته یا غامنو د ورونو خپلو ته یا غامنو د خویندو خپلو ته یا بشغو خپلو ته یا هغه چاته چه مالک شوی دی (د هغه) ښی لاسونه د دوی یا هغو تابعانو ته چه نه وی خاوندان د حاجت بشغو ته له سړیو نه یا هلکانو هغو ته چه نه وی خبر (دوی) پر اسرارو د بشغو او نه دی وهی (دا بشغی) پښی خپلی دپاره د دی چه معلوم کړ شی هغه خیز چه پتوی ئی دوی له زینت ښائست (گانی) خپلی او راجع شی توبه وباسی تاسی الله ته تول ای مؤمنانو! دپاره د دی چه تاسی ښیگنه او خلاصی ومومئ (په دارینو کښی).

تفسیر: ښائست او سینگار عرفاً خارجی او کسبی آرائش ته وائی چه هغه له لباس یا زیور او نورو شیانو خخه حاصلیږی - د دی احقر په نزد دلته د زینت ترجمه د سنگار په غای که په زیبائش سره وکړه شی - نو زیات جامع او مناسب واقع کیږی ځکه چه د زیبائش (ښائست) لفظ هر قسم خلقی او کسبی زینت ته شامل دی - اعم له دی چه هغه د جسم خلقی پیدایښت سره متعلق وی یا له پوښاک او نورو خارجي دول و ډیل خخه حاصل شوی وی - د مطلب خلاصه داسی شوه بشغو ته د خپل هیڅ قسم خلقی یا کسبی ښائست اظهار پرته (علاوه) له خپلو هغو محارمو خخه چه ئی ذکر وروسته راغی د بل هیچا په مخ کښی جائز نه دی. هو! د هومره اندازی ښائست ظهور چه ضروری دی - او د هغه ستر او اخفاء په سبب د عدم قدرت یا ضرورت نشی ممکن کیدی نو مجبوراً یا ضرورتاً د هغه په اظهار کښی دومره مضائقه نشته (مشروط په دی چه د فتنی خوف نه وی)

له احادیثو او آثارو څخه ثابتېږي چه مخ کفین (ورغوی) په ﴿الْمَظْهَرِیْمَا﴾ کښی داخل دی څکه چه ډیر دینی او دنیوی ضروریات د هغو په اظهار دوی مجبوروی - که د هغوی د استتار حکم مطلقاً ورکړ شی نو ښځو ته په کاروبار کښی سخت ربرونه (زحمتونه) او تکالیف وروړاندی کیږی. برسیره په دی فقهاؤ قدیمین (تلی) هم پر هم دغو قیاس کړی دی. لکه چه دغه اعضا مستثنی شول نو د هغو متعلقات مثلاً گوتمی - گوتمگی - نکریغی - رانجه - او نور هم ښائی په استثناء کښی داخل ومنلی شی لیکن واضح دی وی چه په ﴿الْمَظْهَرِیْمَا﴾ سره صرف ښځو ته د عندالضرورت د هغو اعضاؤ په اظهار کښی اجازه ورکړی شوی ده - نامحرمو سړیو ته له سره اجازه نشته چه دوی دی خامخا دغو ښځو ته وگوری - یا له هغوی سره سترگی په سترگو شی یا د دوی د اعضاؤ سیل وکړی - ښائی د دغه اجازی څخه پخوا د هم دی لامله (له وجی) الله تعالی مؤمنانو ته د غضالبصر او د سترگو د پتولو حکم اورولی وی معلوم شو چه د یوه خوا د کوم عضوی د اظهار اجازه دغه نه لازمه وی چه بل طرف ته د هغه کتل هم جائز وی - نارینه چه په ستر له سره مأمور نه دی مگر د پاس آیات په اساس د ښځو له نظره مستور دی - یعنی ښځی لدینه ممنوع دی چه نارینه ته وگوری. ښائی چه په یاد ئی ولرو چه په دغه آیت کښی محض د ستر د مسئلې بیان شوی دی یعنی له دی نه قطع نظر چه ښځه په کور کښی وی که د باندی؟ د ښځی د بدن کومه برخه د چا په مخ کښی او په کومو حالاتو کښی ښکارول جائز دی؟ پاتی شوه د «حجاب» مسئله - یعنی شریعت په کومو حالاتو کښی ښځو ته له کور څخه د باندی وتلو اجازه ورکړی ده؟ او د سیر او د سیاحت صلاحیت حکم دوی ته شته؟ که نه؟ دلته د هغه د تذکر ځای نشته د هغه څه تفصیل ان شاء الله د «احزاب» په سورت کښی راغی. مونږ چه د فتنی د خوف د نفی کوم شرط لگولی دی هغه د نورو دلائلو او شرعیو قواعدو څخه مأخوذ دی چه په اول تأمل او مراجعت له نصوصو څخه موندلی کیږی. د بدن په خلقی ښائست کښی له گډردو (تولو) څخه ډیر ښکاره شی د تی اوچتوالی دی، د هغه د مزید تستر دپاره ئی په خاص ډول (طریقه) سره تاکید وفرمایه - او د جاهلیت د رسم د امحاء طریقه ئی هم راوښوده. په جاهلیت کښی به ښځو تکرری (خادرونه) پخپل سر اچول او د هغه دواړه څنډی (غارې) به ئی بېرته پخپلی شا غورغولی - او په دی ډوله د تی هیئت به څرگند پاتی کیده دغه گواکی د ښائست یوه مظاهره وه. لوی قرآن دغه راوښوده چه ښائی تکرری (خادر) په سر واچولی شی او د هغه څنډی (غارې) دی تر زنی لاندی تیری شی خو د ښځو غاړه او تی او غوړونه پری په ښه ډول (طریقه) پټ شی.

﴿وَالْمُحْشَرَاتِ﴾ الایة - او نه د ښکاروی ښځی زینت خپل هیچا ته مگر دپاره د میرونو (خاوندانو) خپلو چه دغه د هغوی دی یا پلرونو او نیکونو خپلو یا پلرونو د میرونو (خاوندانو) خپلو ته یا ځامنو او لمسیو خپلو ته د تره او ماما حکم هم داسی دی - په دغو محارمو کښی هم د مراتبو فرق شته مثلاً هغه زینت او ښائست چه دا ئی د خپل میره (خاوند) په مخ کښی ظاهرولی شی هغه د نورو محرمو په مخ کښی نشی څرگندولی - د زینت څرگندول څو درجی لری

چه د هغه تفاسیل په لویو تفاسیرو او په فقهیه و کتابونو کېښې ښائی ولوست شی. دلته یواځې هم دغومره ښوونه شوی ده. هومره د تستر اهتمام چه له پردیو څخه کاوه شی له محارمو څخه نه کیږی. او داسې مطلب نه دی چه هر یو عضو دی د دوی په مخ کېښې بریښد او ښکارولی شی. ﴿أَوَلَمْ يَكُنْ لَهُمْ آيَاتٌ﴾ - او نه ښکاروی ښځې زینت خپل هیچا ته مگر ښځو خپلو ته (یعنی هغې ښځې ته چه د دی سره ناسته ولاړه لری - په دی شرط سره چه ښه اخلاق ولری - او د بد اخلاقو ښځو په مخ کېښې نه. او د دیرو اسلافو په نزد له دی نه مسلمانی اصیلی ښځې مرادی دی. ځکه چه کافره ښځه د اجنبی سړی حکم لری.

﴿أَوَلَمْ تَكُنْ لَكُمْ آيَاتٌ﴾ - او نه ښکاروی ښځې زینت خپل هیچا ته مگر هغه چاته چه مالک شوی وی د هغه ښی لاسونه د دوی). یعنی ستاسی وینځی وی او د ځینو اسلافو په نزد مملوک مریی هم په دی کېښې داخل دی او د قرآن ظاهر هم د هغه تائید کوی لیکن د جمهورو ائمه و اسلافو مذهب داسی نه دی.

﴿أَوَلَمْ يَكُنْ لَكُمْ آيَاتٌ﴾ - او نه ښکاروی ښځې زینت خپل هیچا ته مگر هغو تابعینو ته چه نه وی خاوندان د حاجت ښځو ته له سړیو) یعنی نوکر او هغه خدمتگار چه له خپله کار سره کار لری او له سره دی وزگار نه وی چه دی خوا او هغی خوا ته وگوری - او پخپل جادو جوړو او دودی پخولو او نورو کورنیو چارو کېښې بوخت او لگیا وی شوخ - شغب - سپین سترگی او ارمونی نه وی یا داسی فاترالعقل - بی سد - پاگل وی چه حواس ئی په خپل ځای نه وی پاتی او محض په خوړلو او څښلو کېښې له کورنی سره شریک او مل وی. (او نه د ښکاروی ښځې زینت خپل هیچا ته مگر هغو هلکانو ته چه خبر نه وی دوی پر اسرارو د ښځو) یعنی هغه هلکان چه تراوسه پوری دوی له نسوانی سرائرو څخه لا نه دی خبر او د هغو د پوهیدلو تمیز یی لا نه دی پیدا کړی او نه نفسانی جذبات لری.

﴿وَلَا يَصْرِفُونَ﴾ - او نه دی وهی دا ښځې پښی خپلی لپاره د دی چه معلوم کړ شی هغه څیز چه پټه وی ئی دوی له زینت خپل یعنی ښائی چه د دوی هیئت او وضعیت - ناسته ولاړه داسی نه وی چه د گانو (کالو) او زیوراتو غیر د پردیو توجه او میلان ځان ته ورکش کړی او دیر ځلی داسی غیر او حرکات او سکانات د مخ او نورو د لیدلو څخه زیات د نفسانی جذباتو داعی او محرک واقع کیدی شی.

﴿وَتُؤْتِيهِم مِّنْهُم مَّا يُغْنِيهِمْ﴾ - او راجع شی توبه وباسی تاسی الله ته تول ای مؤمنانو لپاره د دی چه تاسی ښیگنه (فلاح) او خلاصی ومومئ په دارینو کېښې یعنی پخوا له دی نه هر څه حرکات چه شوی دی له هغو څخه توبه وباسی! وروسته له دی نه هر نارینه او ښځې ته لازم دی چه د الله تعالی څخه وویږیږی او پخپلو گردو (تولو) حرکاتو او سکاناتو - اوضاعو او افعالو - اقالو کېښې د انابت او تقوی لپاره غوره کړی چه په دغه کېښې د دواړو دارینو ښیگنه (فائده) او بری او کامیابی دی.

وَأَنْكِحُوا الْأَيَامَىٰ مِنْكُمْ

او په نکاح کوئ (ای اولیاؤ) هغه بی میرونو (خاوندانو) ښځی او بی ښځو سړی له تاسی

تفسیر: پاس د استیذان - غض البصر - ستر او نورو بیان وشو خو د هغو په وسیله د بی حیائی او بدکاری - انسداد او مخه ونیوله شی په دغه آیت کښی دا حکم ورکوی چه د هغو کسانو نکاح چه تراوسه نه ده ترلی شوی - یا وروسته د نکاح ترلو څخه بیرته کوند شوی وی نو په مناسبه موقع کښی دی بیا د هغوی نکاح سره وتړله شی! په حدیث کښی نبی علیه افضل الصلوة والتسلیم فرمایلی دی «ای علی! په دری کارونو کښی څنډ (ایسارتیا) مه کوه! د فرض لمانځه وقت چه راشی جنازه چه حاضره شی - او کونده ښځه چه کله ئی سیال پیدا شی.» هغه اشخاص او اقوام چه عمداً د خپلو کوندو او رندو په نکاح کښی تکاسل تساهل، او تعطیل کوی یا د داسی خبرو د آوریډلو څخه بد وړی ښه دی وپوهیږی چه هغوی پخپل دغه وضعیت کښی گناهکاران دی او ښائی چه ژر تر ژره دی توبه وباسی او د هغوی په نکاح کښی دی تلوار او مسارعت وکړی.

وَالضَّالِّحِينَ مِنْ عِبَادِكُمْ وَإِمَائِكُمْ

او صالحان نیکان له مریو خپلو او له وینځو خپلو

تفسیر: یعنی که مریی او وینځی د دغی خبری وړ (قابل) او لایق وگنی چه د زوجیت حقوق اداء کولی شی او د نکاح کولو لامله (له وجی) نه مغرورېږی او ستاسی له کار او خدمت څخه لاس نه وباسی نو د دوی نکاح هم وترئ!

إِنْ يَكُونُوا فُقَرَاءَ يُغْنِهِمُ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ وَاللَّهُ وَاسِعٌ عَلِيمٌ ﴿٣١﴾

که چیری وی (دغه مذکورین) فقیران ناداران نو غنیان به کړی دوی الله له فضله خپله او الله کشائش والا ښه عالم دی.

تفسیر: ځینی خلق د دی لامله (له وجی) متردد وی او وړاندی وروسته کوی چه وروسته له نکاح به د ښځی او د وړو بار شوک په خپلو اوږو اخلی؟ دلته الله تعالی دوی پوهولی دی چه د هسی موهومو خطراتو لامله (له وجی) تاسی د نکاح څخه مه په څنگ کیږئ! ستاسی او ستاسی د ښځو

د وورکيو رزق روزی د الله تعالیٰ په قدرت کښی ده - تاسو ته دغه خبره نه ده معلومه. چه د هغوی له قسمته الله تعالیٰ ستاسی په رزق او روزی کښی څه ارتوالی او کشائش پیدا کړی. نه مجرد کوند (لوند) پاتی کیدل د غناء موجب دی او نه له نکاح ترلو سره فقر او افلاس مستلزم دی. دغه گردی (تولی) خبری د الله په اراده او مشیت پوری تړلی دی. لکه چه د «التوبه» په (۴) رکوع کښی ئی داسی فرمایلی دی ﴿وَإِنْ خِفْتُمْ عِيْلَةً فَسَوْفَ يُغْنِيَكُمْ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ إِنَّ شَاءَ﴾ او د ظاهری اسباب په اعتبار هم دغه غنیز معقول دی چه د نکاح کولو یا د نکاح د ارادی لرلو په وسیله پر انسان بار لویږی او دی د تجرد د زمانی څخه په زیاتی گټی (فائدی) پسی گرځی او خپلی فائدی پسی هڅه کوی او سره له سعی او عمل او جد او جهد لاس او پښی خوځوی د بله طرفه کله چه سری د ښځی غیښتن (خاوند) شی نو د ده ښځه او وروسته اولاد هم د ده سره د ژوندانه په چارو کښی مرستی (مدد) کوی - او برسیره په دی د خسرگنډی د کورنی مرسته (مدد) او امداد هم ورسره ملگری کیږی. په هر حال د روزی تنگی یا فراخی په نکاح او تجرد پوری له سره نه ده موقوفه بیا نو نه ښایی چه دغه خیال د نکاح سد او مانع وگرځی. او الله تعالیٰ کشائش والا ښه عالم دی یعنی د هر چا په حق کښی چه مناسب وگنی نو د هغه په روزی کښی وسعت او ارتوالی کوی.

وَلَيْسَتْ عِفِّ الَّذِينَ لَا يَجِدُونَ نِكَاحًا حَتَّى يُغْنِيَهُمُ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ

او ښایی چه ځان دی وساتی هغه کسان چه نه مومی دوی (سامان اسباب د) نکاح تر هغه پوری چه غنیان کړی دوی الله له فضله خپله

تفسیر: یعنی هغه چه اوس دومره مقدور هم نه لری چه له کومی ښځی سره خپله نکاح وتړلی شی نو تر هغه پوری چه الله تعالیٰ ده ته مقدور ورکړی ښایی چه د خپل نفس اداره ښه وکړی - او تر انضباط لاندی ئی راولی - او زیار (کوشش) وکړی چه عقیف پاتی شی. دغه خبره هیڅ بعیده نه ده چه د هم هغه عفت او ضبط النفس په برکت دی الله تعالیٰ غنی وگرځوی او د نکاح ډیر ښه مواقع ورمهیاء کړی.

وَالَّذِينَ يَبْتَغُونَ الْكِتَابَ مِمَّا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ فَكَاتِبُوهُمْ
إِنْ عَلِمْتُمْ فِيهِمْ خَيْرًا وَأَوْتَوْهُمْ مِنْ مَّالِ اللَّهِ الَّذِي آتَاكُمْ وَلَا
تَكْرَهُوا فِتْنَتَكُمْ عَلَى الْبِغَاءِ إِنْ أَرَدْنَ تَحَصُّنًا لَتَبْتَغُوا عَرَضَ الْحَيَاةِ

الدُّنْيَا وَمَنْ يُكْرِهْهُمْ قَانَ اللَّهُ مِنْ أَبْعَدِ إَكْرَاهِهِمْ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿٢٤﴾

او هغه کسان چه غواړی مکاتب والی له هغو (وینځو مریو) چه مالکان شوی دی د هغو ښی لاسونه ستاسی نو مکاتبان کړئ دوی که چیری پیژانده تاسی په دوی کښی خیر او ورکوئ دوی ته له غځینو مالونو د الله هغه چه درکړی ئی دی تاسی ته، او مه مجبوروئ تاسی وینځی خپلی په زناء (او بدو کارونو) که چیری اراده لری دوی د ځان پاک ساتلو دپاره د دی چه طلب کوئ تاسی (په دغه اکراه سره) مال د ژوندون لږ خسیس (چه هغه باړه د زنا او وړوکی دی) او هر هغه چه زور ئی وکړ په دوی پس بیشکه الله وروسته له زور د مالکانو پر دوی دیر ښونکی ښه رحم والا دی.

تفسیر: یعنی که د چا مریی او وینځی وائی یا د زیات توثیق دپاره خپله دغه وینا ولیکی چه «زه به په دومره مدت کښی دومره مال درته وگتم او در به ئی کرم شو ته می آزاد او خپلواک کړی» نو مالک ته لازم دی چه دغه وینی او داسی یو تعهد لیک ورولیکی دغسی معاملی ته مکاتبه وائی او دغه د مریو د آزادولو یو ځان ته صورت دی لیکن مالکانو ته ښائی چه دغه خبره هلته قبوله کړی چه دی په واقعی ډول (طریقہ) سره وپوهیږی چه آزادی د دغه مریی یا وینځی دپاره ښه ده - او وروسته د رقییت د قید د وتلو څخه غلا - یا زناء - یا د نورو بدو افعالو نه مرتکب کیږی - او خوشی چتی (بیکاره) او چپوله (فضول) هر چیری نه گرځی - که دغسی دادینه (سکون) او اطمینان ورته پیدا شی نو بیشکه ښائی چه ده ته د آزادی موقع ورکړه شی خو دی آزاد شی او د خپلی فلاح او بهبودی دپاره ښه ترقی او پرمخ تګ وکړی شی - که چیری خپله نکاح تری نو په خپل واک (اختیار) دی وتړی او د رقییت لامله (له وجی) دی میدان پری تنگ نه وی.

﴿وَالَّذِينَ آمَنُوا مِنْ مَّا مَلَكَتْ أَيْمَانُهُمْ﴾ - او ورکوئ دوی ته له غځینو مالونو د الله هغه چه درکړی ئی دی تاسی ته (دغه ئی دولتمنو اغنیاء مسلمانانو ته فرمایلی دی چه د داسی مکاتبانو مریو یا وینځو سره مالی امداد وکړئ چه د زکوٰۃ له وجوهو څخه وی که د نورو عامو صدقاتو او خیراتونو او نورو څخه وی خو دوی ژر تر ژره د خپلو آزادیو او خپلواکیو مالکان شی او که مالک د کتابت د بدل کومه برخه ورمعافه کړی نو دغه به دیر لوی امداد وی.

تنبیه: د زکوٰۃ په مصارفو کښی یو مصرف چه د ﴿فِي الرِّقَابِ﴾ په نامه ایښی شوی دی هغه د هم دغو مریانو او د وینځو د آزادلو پنگه ده د راشدهو خلفاء په زمانه کښی له داسی مریانو سره له بیت المال څخه امداد او مرستی (مدد) کیدلی.

﴿وَالَّذِينَ آمَنُوا مِنْ مَّا مَلَكَتْ أَيْمَانُهُمْ﴾ - او مه مجبوروئ تاسی وینځی خپلی په زناء او بدو کارونو که چیری اراده لری دوی د ځان پاک ساتلو دپاره د دی چه طلب کوئ تاسی په دغه اکراه سره مال

د ژوندون لږ خسیس). په جاهلیت کېنې به ځینو خلکو پر خپلو وینځو د زنا او بدکاری کسب کاوه له عبد الله بن ابی رئیس المنافقین سره څو داسې وینځې وې چې پر هغو به ئې د هم دغې زنا او بدکاری کسب کاوه - او په دغه وسیله به یې روپې گټلې چې له دوی څخه ځینې ځینې وینځې مسلمانانې شولې او د دغه شنیع فعل د کولو څخه ئې انکار وکړ - نو ځکه هغه ملعون د دوی په وهلو او تکللو لاس پورې کړ - دغه آیت په هم دغه مورد کېنې نازل شو - او د دغه شان نزول د رعایت د مزید تغییح دپاره ئې د ﴿لَا تَزْنِ﴾ او د ﴿يَتَزَوَّجُ الْيَتِيمَ﴾ قیود زیات کرل که نه پر وینځو باندې د بدکاری اجراء په هر حال حرامه ده او دغسې گټه (فائده) چې په دغه وسیله په لاس راځي په هر اسم او رسم چې وی بیځي حرامه او ناپاکه ده اعم له دی چې دغه بدکاری دوی په خپله رضاء او رغبت سره وکړي یا محض د دغې دنیوی حقیرې فائدې دپاره په جبر او اکراه سره پر دوی اجراء کېږي نو په دغه وروستنی صورت کېنې د هغه گناه او وبال شدید او انتهائی وقاحت لري او د لوئی بی شرمی دلیل دی. یعنی زنا داسې بد عمل دی چې د جبر او اکراه څخه وروسته هم بد او خراب وی - لیکن الله تعالی محض په خپل فضل او رحمت سره د مکرهه بیچاره گۍ او ناتوانۍ ته کتلې - عفو کوي ئې او په هر صورت پر مکره (په زور کوونکې) باندې به سخت عذاب وی او پر مکرهه (چې پری زور شوی وی) رحم به وکړ شی.

وَلَقَدْ أَنْزَلْنَا إِلَيْكُمْ آيَاتٍ مُبَيِّنَاتٍ وَمَثَلًا لِّلَّذِينَ خَلَاوْا مِنْ قَبْلِكُمْ وَمَوْعِظَةً لِّلْمُتَّقِينَ ﴿٢٤﴾

او خامخا په تحقیق نازل کړی دی مونږ تاسو ته آیتونه ښکاره کوونکي (د حلالو او د حرامو د حدودو او د احکامو) او مثل (عجیب چې د عجیبه قسمه ؤ امثله دی) د هغو کسانو چې تیر شوی دی پخوا له تاسې او نازل کړی دی مونږ موعظه پند دپاره د متقیانو پرهیزگارانو.

تفسیر: یعنی په قرآن کېنې گرد (تول) نصائح - احکام او د تیرو اقوامو عبرتناکه واقعات بیان شوی دی څو د پاک الله څخه ویریدونکي انسانان هغه واورې او تری پند او نصیحت او عبرت واخلي او خپل انجام او عاقبت ته فکر وکړي. یا مثلاً له ﴿مَنْ الذِّیْنَ خَلَاوْا﴾ څخه دغه مراد دی چې پر پخوانیو امتونو هم داسې حدود او احکام جاری کړي شوي وو چې په دغه سورت کېنې مذکور دی او ځینې پېښې هم د هم دغه (افک) د پېښې په شان وروړاندې شوي دي چې په دغه سورت کېنې بیان کړي شوي دي پس هم هغه شان چې الله تعالی د حضرت مریم صدیقې رضی الله تعالی عنها او حضرت یوسف صدیق علیه السلام د دښمنانو بهتان باطل او د دوی برائت ئې

ظاهر كر د حضرت بوى عايشى صديقى بنت الصديق رضى الله تعالى عنهما برائت او لوى نى هم
بنكاره كره - چه تر قيام د قيامت پورى د صادقينو او صالحينو په زيونو كېنى بى
نقش فى الحجر كړ - او د دروغچنانو دېمنانو مخونه نى تور كړل.

اللَّهُ نُورُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ مِثْلُ نُورِهِ كَمِشْكُوتٍ فِيهَا مِصْبَاحٌ
الْبُصْبَاحُ فِي نُجَاةِ الرُّجُلِ كَأَنَّهَا كَوْكَبٌ دُرِّيٌّ يُوقَدُ مِنْ شَجَرَةٍ
مُبْرَكَةٍ زَيْتُونَةٍ لَا شَرْقِيَّةٍ وَلَا غَرْبِيَّةٍ يَكَادُ زَيْتُهَا يُضِيءُ وَلَوْ
لَمْ تَمْسَسْهُ نَارٌ نُورٌ عَلَى نُورٍ يَهْدِي اللَّهُ لِنُورِهِ مَنْ يَشَاءُ
وَيَضْرِبُ اللَّهُ الْأَمْثَالَ لِلنَّاسِ وَاللَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ

الله (مالك د) نور د آسمانونو او ځمكى دى مثل صفت د نور د ده (داسى
دى) لكه (روڼه) طاقچه چه په هغى كېنى يوه بله ډيوه وى دغه بله ډيوه په
قنديل د (شيشه) كېنى وى، دغه قنديل (بېښنه په سبب د هغى رڼا (رڼرا) چه
پكېنى ده) گواځى يو ستورى دى روڼ ځلیدونكى چه بلوه شى (دا يوه چراغ
په اول كېنى) له تیلو د ونى برکتناكى د زيتون چه نه مشرق طرفته وى او نه
مغرب طرف ته نژدى دى تیل د دى چه رڼا (رڼرا) وكړى (له خپله ځانه له
ډيرى صفائى) او اكر كه نه وى رسيدلى دى ته اور (دغه) رڼا (رڼرا) د
ډيوى) پر رڼا (رڼرا) (د صافو تیلو ده) لياره ښيى الله نور خپل ته هغه چاته
چه ارده وفرمائى او بيانوى الله مثالونه خلقو ته (او په معقولاتو نى پوهوى د
محسوساتو په وسيله) او الله پر هر څيز ښه عالم دى.

تفسير: يعنى د ځمكى او د آسمان رونق او ودانى د الله تعالى له جانبه ده. كه الله تعالى مدد
ونه كړى نو څرگند (تول) به سره وړانځپى. (موضح القرآن) څرگندو (تولو) مخلوقاتو ته د وجود نور
او رڼا (رڼرا) د الله له طرفه وركړى شوى ده. په لمر - سپوږمى - ستورى - پرښتو - انبياؤ او په
اولياؤ هغه ظاهرى او باطنى رڼا چه شته د هم هغه منبع الانواره څخه استفاده ده - او د هدايت
هغه انوار او پلوشى چه هر چاته رسيدى - د هم هغه رفيع دربار څخه رسيدى - تمام علويات او
سفليات د الله تعالى له تكوينه او تنزيله آياتونو څخه منور دى - د حسن او جمال - يا د

خوبی او کمال کومه وړانگه (پلوشه) چه هر چیری بریښی - هغه د هم ده له برکته منوره ده - او د هغه د مبارک ذات د جمال او کمال یوه پلوشه ده - د «ابن اسحق» په سیرت کښی راغلی دی! کله چه په (طائف) کښی خلقو رسول اکرم صلی الله علیه وسلم وربراهه (تکلیف کړو) نو د رسول الله صلی الله علیه وسلم پر ژبه دغه دعاء وه «اعوذ بنور وجهک الذی اشرقت له الظلمات و صلح علیه امر الدنيا والآخرة ان يحل بی غضبک او ينزل بی سخطک لک العتبی حتی ترضی ولا حول ولا قوة الا بالله» د شپې په تیاره کښی به دوی خپل رب ته داسی دعاء کوله «انت نور السموات والارض» او په خپلو غوږونو - سترگو - زړه - هره هره عضو - بلکه په هر ویښته سره به دی د الله تعالی د نور او رنای په طلب کښی ؤ - او په آخره ئی د خلاصی په دول (طریقه) داسی فرمایل «واجعل لی نوراً» یا «واعظم لی نوراً» یا «واجعلنی نوراً» یعنی غما نور لا زیات کړه! بلکه بیخی له ما څخه نور او رنا (رنرا) جوړه کړه! په حدیث کښی راغلی دی «ان الله خلق خلقه فی ظلمة ثم القی علیهم من نوره فمن اصابه من نوره یومئذ اهتدی ومن اخطاه ضل (فتح الباری د ۶ ج ۴۳۰ مخ) یعنی هر هغه چاته چه په هغه وقت کښی د الله تعالی له نوره (توفیقه) برخه ورورسیده هغه هدایت وموند - او هر هغه چه له هغه څخه بی برخی شو گمراه پاتی شو.

واضح دی وی هم هغسی چه د الله تعالی نور صفات مثلاً سمع - بصر او د نورو کوم کیفیت نشی بیاموندی هم داسی د نور او رنا (رنرا) صفت هم د ممکناتو په نور نشی قیاس کیدی. د دغی مسئلی د تفصیل دپاره د «امام غزالی» د «مشکوة الانوار» رساله وگورئ! هسی خو د الله تعالی په نور سره گردو (تولو) موجوداتو ښانست موندلی دی، مهتدینو مؤمنینو ته د الله تعالی له نور څخه د هدایت او عرفان هم هغه خصوصی برخه وررسیږی. د هغه مثال داسی وگنئ چه د قانت مؤمن جسم د یوی طاقچی په شان دی چه د هغی طاقچی په منځ کښی یو ستوری د غلیدونکی ښیښی (قندیل) په شان ایښی وی - دغه ښیښه د ده زړه شو چه د هغه تعلق له پاس عالم سره دی. په دغه ښیښه (قندیل) کښی د معرفت او هدایت دیوه لگیږی - او رونه غلیږی - دغه رنا (رنرا) د داسی صافو او شفافو او لطیفو تیلو څخه حاصلیږی چه له یوی مبارکی ونه (خوونه یعنی زیتون) څخه ایستلی او راغلی دی او زیتون هم په داسی یو ځای کښی واقع دی چه د هیڅ پلوه له لمر څخه پټ او په حجاب کښی نه دی - نه مشرق کښی دی او نه مغرب کښی دی بلکه په یوه خلاص - ارت ډاگ میدان کښی ولاړ دی چه پری د صبا او بیگا د دواړو وقتونو لمر لگیږی لکه چه له تجاریو څخه معلوم شوی دی چه د داسی زیتون تیل لا لطیف او صاف وی الغرض د ده تیل دومره صاف او غلیدونکی دی چه بی له اوره په خپل سر له ورا رونه ښکاری او داسی بریښی چه پخپله به لگیږی او رنا (رنرا) به کوی.

دغه تیل غما په نزد هغه حسن الاستعداد او د توفیق نور دی چه د مبارک نور له القاء څخه په بدو الفطرت کښی مؤمن ته حاصل شوی ؤ لکه چه پاس تیر شو او هغسی چه مبارکی شجرې ته ئی ﴿لَا شَرَّ فِیْهَا وَلَا غَرَرٌ﴾ فرمایلی وه - هغه ربانی نور هم د جهاتو له قیده پاک دی.

خلاصه ئی داسی شوه چه د مؤمن د زړه بنیینه نهایت صافه او پاکه وی - او د الله تعالیٰ په توفیق په هغی کښی د حق د قبول داسی یو زبردست استعداد موندل کیږی چه بی له اوره په خپل سر روڼه ښکاری - او د لگیدلو او رڼا (رنرا) خوړولو دپاره مستعد او تیار دی اوس که لږ څه اور او حرارت ورنژدی شی یعنی د وحی او قرآن تیره رڼا (رنرا) هغه مس کړی علی‌الغور د هغه فطری نور مشتعل شی هم دغه ئی «نور علیٰ نور» وفرمایل باقی دغه ګرد (تول) د الله تعالیٰ په قبضه کښی دی د هر چا په نسبت چه اراده وفرمائی دغه رڼا (رنرا) ئی ور په برخه کوی - او هم ده ته ښه معلوم دی چه دغه رڼا (رنرا) چا ته عنایت وفرمایي؟ او کوم یو تری محروم کړی؟ د دغو عجیبو او غریبو مثالونو د بیان کولو هم دغه غرض دی چه د استعداد خاوندانو ته د بصیرت یوه رڼا (رنرا) حاصله شی یواځی په خپله الله تعالیٰ ته د تمثیل مناسب موقع او محل په پوره ډول (طریقه) سره معلوم دی بل چاته له سره دغسی قوت او قدرت نشته چه دغسی موزون او جامع مثال وړاندی کړی شی. وړاندی ئی فرمایلی دی چه هغه رڼا (رنرا) له دی نه پیدا کیږی چه په هغو مساجدو کښی چه کامل خلق صبا او بیګا عبادت کوی، هلته دی په ښه شان سره خپل فکر او دقت صرف کړی.

تنبیه: مفسرانو د دغی تشبیه تقریر په څو څو ډولو (طریقو) سره کړی دی حضرت شاه صاحب هم په «موضح القرآن» کښی نهایت لطیف او عمیق تقریر فرمایلی دی مګر دلته هغه توجیه لیکلی شوی دی چه د دغه بنده په خیال کښی رسیدلی ده. «وللناس فیما یعشقون مذاهب» واضح دی وی چه په «یوقد» او په ﴿وَلَوْلَا تَسْتَعْجِلُ﴾ کښی د هغه نار په طرف چه اشاره ده ما په مشبه کښی هلته وحی او قرآن ایښی دی د دی مأخذ هغه فائده ده چه حضرت شاه صاحب پر ﴿مَنْ لَّهُمْ مِثْلُ الْإِنِّ اسْتَوْقَدَ نَارًا﴾ باندی لیکلی ده او د هغه تائید د صحیحینو په یو حدیث سره هم کیږی چه په هغه کښی رسول الله صلی الله علیه وسلم دغه الفاظ فرمایلی دی «انما مثلی ومثل الناس کرجل استوقد نارا فلما أضاءت أضاءت ماحوله جعل الفراش وهذه الدواب التي يقعن فیها - الحديث».

فِي بُيُوتِ أَذْنِ اللَّهِ أَنْ تُرْفَعَ

په هغو کورونو (مساجدو) کښی چه اذن حکم کړی دی الله چه پورته دی کړل شی (په بناء سره دغه مساجد یا په تعظیم سره)

تفسیر: الله تعالیٰ د هغو کورونو د تعظیم او تطهیر حکم ورکړی دی یعنی د هغوی دی خبر واخیست شی! او له هر قسمه ګندګۍ او لغو افعال او اقوالو څخه دی پاک وساتلی شی د مساجدو په تعظیم کښی دغه هم داخل دی کله چه هلته داخل شی د تحية المسجد دوه رکعت نافله دی ولوست شی!.

وَيَذْكُرُ فِيهَا اسْمَهُ

او يادوه شی په هغه کښی نوم د دغه (الله)

تفسیر: تسبیح، تهلیل او د قرآن تلاوت او نور ګرد (تول) اذکار په دی کښی شامل دی.

يُسَبِّحُ لَهُ فِيهَا بِالْغُدُوِّ وَالْآصَالِ

تسبیح وائی دغه (لمونځ کوی الله) ته په دغو کورونو کښی په صبا او په بیګا.

تفسیر: یعنی په ګردو (تولو) مناسبو اوقاتو کښی الله تعالیٰ یادوی. ځینی مفسرین وائی چه له «غدو» څخه د صبا لمونځ مراد دی او په «آصال» کښی باقی څلور واړه لمونځونه داخل دی ځکه چه «اصیل» د لمر له زواله څخه نیولی تر ګهیځ (سحر) پوری مودی ته ویل کیږی.

رِجَالٌ لَا تُلْهِيهِمْ تِجَارَةٌ وَلَا بَيْعٌ عَنْ ذِكْرِ اللَّهِ وَإِقَامِ الصَّلَاةِ وَإِيتَاءِ الزَّكَاةِ

(داسی) سړی چه نه غافلوی دوی سوداګری او نه بیع پیرودل له ذکره یاده د الله او له سم قائمولو اداء کولو د لمانځه او له ورکولو د زکوٰۃ

تفسیر: یعنی کاروبار او معاش او دنیوی ژوندون دوی د الله تعالیٰ له یاده او د الله تعالیٰ د احکامو د په ځای راوړلو څخه نه غافلوی مثلاً که ډیر لوی سوداګر او بیپار وی که معمولی دکاندار وی دغه دواړه د الله په یاد کښی تل لګیا وی - او هیڅ یو شی دوی د الله تعالیٰ له ذکره نه غافلوی د اصحاب الکرام رضوان الله تعالیٰ علیهم اجمعین هم دغه شان ؤ.

په ښکاره کړی اخستل او خرڅول - کړی په زړه کښی د مولیٰ خپل یادول

يَخَافُونَ يَوْمًا تَتَقَلَّبُ فِيهِ الْقُلُوبُ وَالْأَبْصَارُ

ویریری (دوی سره له ذکره او طاعته له عذابه) د هغی ورغی چه آوری راوړی
مضطرب به وی په هغی ورغی کښی زړونه او سترگی (له ډیری ویری)

تفسیر: یعنی په هغه ورغ کښی به زړه په هغی خبری باندی وپوهیږی چه تر اوسه پوری پری نه پوهیده - او سترگی به داسی وروونکی واقعات وویښی چه له سره ئی پخوا له دی نه وی لیدلی - په زړونو کښی به کله د نجات توقع پیدا کیږی او کله به د هلاک خوف - او سترگی به کله ښی خوا ته وگوری او کله کښی خوا ته او د دی خبری په انتظار کښی به وی چه له کوم لوری به نیول کیږو؟ یا د کوم لوری اعمالنامی غمونو په لاس کښی راکولی کیږی. (او تسبیح وائی په اخلاص او ویریری له الله تعالی نه)

لِيَجْزِيَهُمُ اللَّهُ أَحْسَنَ مَا عَمِلُوا وَيَزِيدَهُم مِّن فَضْلِهِ ط

دپاره د دی چه جزا ورکړی دوی ته الله ډیره غوره جزاء د هغو عملونو چه کړی دی دوی او زیات به کړی (الله) دوی ته له فضله احسانه رحمته خپل

تفسیر: یعنی د هغو ښو کارونو دپاره کوم اجر او صله چه مقرر ده هغه به وررسیږی د الله تعالی له فضله لا څه زیاته هم ورکوله کیږی چه د هغه تفصیل او تعین اوس نشی کیدی.

وَاللَّهُ يَرْزُقُ مَن يَشَاءُ بِغَيْرِ حِسَابٍ ۞۳۸

او الله رزق روزی ورکوی هر چاته چه اراده وفرمائی (د رزق ورکولو د هغو) بی له حساب (وافره پریمانه)

تفسیر: یعنی د الله تعالی په دربار کښی د هیڅ یو شی کمی نشته که جنتیانو ته بیحد او بیحسابه نعماء او آلاء عنایت وفرمائی نو ده ته هیڅ مشکل نه دی.

وَالَّذِينَ كَفَرُوا أَعْمَالُهُمْ كَسَرَابٍ بِقِيعَةٍ يَحْسَبُهُ الظَّمْآنُ مَاءً حَتَّى إِذَا جَاءَهُ
لَمْ يَجِدْهُ شَيْئًا وَجَدَ اللَّهَ عِنْدَهُ فَوَفَّاهُ حِسَابَهُ وَاللَّهُ سَرِيعُ الْحِسَابِ ۞۳۹

او هغه کسان چه کافران شوی دی عملونه د دوی په شان د سراب دی په هواره داگ کښی چه گمان کوی پر هغه باندی تږی د اوبو تر هغه پوری چه راشی (او ورسیزی هغه شی ته چه د اوبو گمان ئی پری کړی ؤ) نو ونه مومی دغه سری هغه چه گمان د اوبو پری کړی شوی ؤ هیڅ شی او بیا به مومی (عذاب د) الله په نزد (د عمل) خپل پس پوره به ورکړی (الله) ده ته پوره حساب (جزا د عمل د ده) او الله ډیر ژر (اخیستونکی) د حساب دی.

تفسیر: روایت دی چه عتبه بن ربیعہ په جاهلیت کښی ډیر عبادت او طلب د دین کاوه بیا چه د اسلام لمر راوخوت دی کافر شو - نو په دغه مناسبت دغه پاس آیت نازل شو چه مطلب ئی دغه دی او هغه کسان چه کافران دی هغه عملونه د دوی چه په ظاهر کښی نیک ښکاری لکه د صله الرحمی پالل یا د مری آزادول - یا د وږی مړول یا دغسی نور خیر خیرات کول - نو دغه گرد (تول) عملونه پشان د هغی شوروی دی چه په هوار میدان کښی ښکاریوی په سخته گرمی په وقت د نیمی ورځی کښی او داسی بریښی چه تږی سری پری د اوبو گمان کوی او په بیرہ (تلوار) مخامخ وردرومی تر هغه چه ورسیزی هغه ځای ته چه د اوبو گمان پری شوی ؤ نو بیا نه مومی دی هغه گمان کړی شوی خپل هیڅ شی الخ. کافران په دوه قسمه دی یو هغه چه په خپل زعم او عقیده سره څه نه څه ښه کارونه هم کوی او داسی گنئی چه وروسته له مرگه به می په کار راشی - حال دا که د ده کوم کار په ظاهره سره ښه هم وی نو د کفر له شأته عند الله هغه مقبول او معتبر نه دی د دغو غولیدلو کفارو مثال داسی وگنئ لکه چه په تکنده غرمه کښی په وچه لویه بیدیا کښی یو تږی سری ته له لری څخه اوبه ښکاره شی او هغه په حقیقت کښی غلیدونکی شکه (شگی گل) وی او دغه تږی د ډیری تندی په حالت کښی ورورسیری که گوری چه اوبه هلته هیڅ نشته - بلکه د موت او هلاک کنده لا ورته مخامخ پرته ده او د حساب او کتاب وقت په سر ورته ولاړ او پاک الله بالذات د ده د گرد (تول) عمر حساب او کتاب اخلی د هم دغه اضطراب او حسرت په وقت کښی د ده گرد (تول) حساب یو ځلی الله تعالی تصفیہ او خلاصوی ولی چه د حسابونو ژر انجام او سریع اتمام د الله تعالی د قدرت په مقابل کښی ډیر آسانه کار دی او په یوه طرفه العین د گرد (تول) عمر او د گردو (تولو) خلقو حساب کتاب فیصله او پری کوی دوهم هغه دی چه له سره تر پایه پوری په دنیوی عیشونو او عشرتونو او مزو کښی مغروق او د جهل کفر - ظلم او عصیان په ظلماتو کښی غوتی وهی نو د هغوی مثال وړاندی بیان فرمائی د دوی سره د رنا (رنرا) دومره یوه وړانگه (پلوشه) هم نشته لکه چه هغه پر سرابونو باندی غولیدونکی ته پر نظر راتله دغه خلق په خالصو تیاریو کښی او په یوه د پاسه په بل ظلمات کښی بند پراته دی. له هیڅ طرف د رنا (رنرا) پلوشه یا د روښنی وړانگه (پلوشه) ورته نه رسیږی. نعوذ بالله منها.

أَوْ كُظِمْتُ فِي بَحْرِ لَيْلِي يَغْشَاهُ مَوْجٌ مِّنْ فَوْقِهِ مَوْجٌ مِّنْ فَوْقِهِ
سَحَابٌ ظَلَمْتُ بَعْضُهَا فَوْقَ بَعْضٍ إِذَا أَخْرَجَ يَدَهُ لَمْ يَكِدْ
يُرْهَا وَمَنْ لَمْ يَجْعَلِ اللَّهُ لَهُ نُورًا فَمَا لَهُ مِن نُّورٍ ۝

یا (عملونه د دوی) پشان د هغو تاریکیو دی په بحر ژور کښی چه پت کری
وی (دغه بحر) لره یو موج د پاسه ئی بل موج وی او د پاسه د دغه (موج)
وریخ وی (دغه خلور قسمه) تیاری دی چه غځینی د دوی د پاسه د غځینو نورو
دی، کله چه راوباسی (دغه پریوتی په دغو تیاریو کښی) لاس خپل نه وی
نژدی (دی) چه ووینی دغه (لاس خپل) او هر هغه چه نه وی ورکری الله ده
ته نور رنا (رنرا) پس نشته ده ته هیخ نور رنا (رنرا)

تفسیر: یعنی د سمندر په ژورو کښی (۱) پخپله د لوی سیند تیاره (۲) د هغه د پاسه د
طوفانی هوا او امواجو تپه توره تیاره (۳) بیا د هغه څخه برسیره د سختی ویروونکی تکی
توری وریخی تیاره (۴) ورسره د ترومو توره تیاره شپه هم فرض کړه شی، نو پر دغو تیاریو
باندی لا پسی تزیید کیږی. په دغو تورو تیاریو کښی که دغه واقع په بحر کښی خپل لاس چه
اقرب الاعضاء دی پورته کری - او خپلو سترگو ته ئی نژدی راوولی نو بیا هم د دیرو تیاریو له
سببه به ئی هیخ شی په نظر نه ورځی چه هغه ته غمون په محاورو کښی داسی وائی چه «سترگو
ته سترگی په کار دی» پاس د مؤمنانو په ذکر کښی یی چه «یهدی الله لنوره من یشاء» فرمایلی
و دغه جمله د هغی په مقابل کښی ده یعنی هر هغه چاته چه الله تعالی نور او توفیق نه وی
ورکری نو هغه ته بل څوک څه رنا (رنرا) رسولی شی؟ - د هغه استعداد خراب و توفیق ور ونه
رسید او د سیند په ژوره کښی ولوید او د رنا (رنرا) ورتلو دروازی ئی پر خپل ځان پسی بندی
کری نو بیا نور او رنا (رنرا) له کومی لیاری ورننوخی.

تنبيه: ربالعزت په اعمالو د کفارو پوری دوه مثالونه وتړل په دری اعتباره سره (۱) په اعتبار د
تخیر چه ای مخاطبه که دغو اعمالو ته گوری چه هیخ فائده او نفع نه لری نو لکه سراب دی.
(۲) که دی ته گوری چه نور او رنا (رنرا) د حق او ایمان ورسره مل نه وی نو لکه ظلمات دی.
(۳) که په اعتبار د تقسیم د مکانینو ورته گوری نو نظر عقبی ته دا لکه سراب داسی دی او
نظر دنیا ته لکه ظلمات داسی دی.

أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللَّهَ يَسْبِغُ لَهُ مَنَ فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَالطَّيْرِ صَفَاتٍ

آیا نه وینی ته ای مخاطبه! بیشکه الله چه دی تسبیح وائی ده ته هر هغه چه په آسمانونو کښی دی (او هر هغه) چه په ځمکه کښی دی (سره له آسمانونو او ځمکې) او مرغان هم (تسبیح وائی) په دغه حال کښی چه خواره کوونکي وی د وزرو خپلو (په هوا کښی).

تفسیر: ښائی د الوتونکو مرغانو ذکر یی له دی لامله (له وجی) جلا (جدا) فرمایلی وی چه هغوی به په دغو اوقاتو کښی د آسمان او ځمکې په منځ کښی معلق وی او د دوی په دغه شان او کیفیت سره الوتل د الله تعالی د قدرت او قوت او عظمت لوی دلیل دی.

كُلُّ قَدْ عَلِمَ صَلَاتَهُ وَتَسْبِيحَهُ

هر يوه (له دغو مذکورينو چه دی) په تحقيق معلوم دی (الله) ته لمونځ د هغه او تسبیح د هغه

تفسیر: یعنی الله تعالی هر شی ته د هغه د حال سره مناسب د انابت - عبودیت - اطاعت - تسبیح او تهلیل ویل الهام فرمایلی دی چه هغه پر دغه پوهیدلی دی او تل همغه خپله وظیفه بلا ناغه ادا کوی لیکن د افسوس او تعجب مقام دی چه ډیر تش په نامه سره انسانان د غرور او غفلت او د ظلمت او جهالت په دلدل کښی داسی خښ شوی دی چه د حقیقی مالک له یادولو - او د عبودیت د وظیفی په ځای راوړلو څخه بیخی بی برخی پاتی دی.

تنبیه: د مخلوقاتو د تسبیح په نسبت د سورت بنی اسرائیل په (۵) رکوع کښی څه مضمون پخوا له دی نه لیکلی شوی دی ښائی چه هغه هلته ولوست شی. په یو حدیث کښی راغلی دی چه حضرت نوح علیه السلام خپلو ځامنو ته د تسبیح وصیت وفرمایه او وی ویل «وَأَنِهَا صَلَوةُ الْخَلْقِ - هم دغه د باقی مخلوقاتو لمونځ دی».

وَاللَّهُ عَلَيْهِمْ نَائِيفَعْلُونَ ﴿٢١﴾

او الله ته ښه معلوم دی هغه (اعمال هم) چه کوی ئی دوی

تفسیر: یعنی اگر که د دوی په عبادت او بندگی باندی تاسی ونه پوهیږئ لیکن پاک الله ته دغه کرد (تول) شیان معلوم دی او الله تعالی ته دغه ښه معلوم دی چه هر څوک څه کوی؟

وَاللَّهُ مُلْكُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَإِلَى اللَّهِ الْمَصِيرُ ﴿٢٧﴾

او خاص الله ته دی ملک سلطنت د آسمانونو او د ځمکې (سره له آسمانونو ځمکو او مافیهما) او (هم خاص) الله ته دی (بیرته ورتله د تولو) .

تفسیر: یعنی څرنگه چه د دوی علم پر گردو (تولو) محیط دی د ده حکومت هم پر تولو علویاتو او سفلیاتو حاوی دی او د تمامو بیرته ورتگ او رجوع هم د ده په لوری ده . وروسته له دی نه الله تعالی جل وعلا شانه واعظم برهانه خپلو حاکمانه او قادرانه تصرفاتو داسی بیان فرمائی .

الْمُتَرَانَّ اللَّهُ يُزَيِّجُ سَحَابًا ثُمَّ يُؤَلِّفُ بَيْنَهُ ثُمَّ يَجْعَلُهُ رُكًا فَتَرَى الْوَدْقَ يَخْرُجُ مِنْ خِلَالِهِ

آیا نه وینی ته (ای مخاطبه) چه بیشکه الله روانوی شری وریځی (توتی توتی هر طرف ته چه اراده وفرمائی) بیا یوځای والی فرمائی په منځ د دغو (توتو د وریځو) کښی بیا ئی وگرځوی لاندی باندی قط په قط پس وینی به ته ای (انسانه) باران چه وځی له منځه د دی وریځی

تفسیر: یعنی رومی د وریځو وړوکی وړوکی توتی پورته کیږی، دغه گردی (تولی) سره یو ځای کیږی او یوه لویه د وریځی توته تری جوړیږی بیا دغه وریځی داسی ترتیب او ترکیب مومی چه د یوی د پاسه به ځای نیسی او یوه پريره (غته) طبقه تری متشکله کیږی .

وَيُنَزِّلُ مِنَ السَّمَاءِ مِنْ جِبَالٍ فِيهَا مِنْ بَرَدٍ فَيُصِيبُ بِهِ مَنْ يَشَاءُ وَيَصْرِفُهُ عَنْ مَنْ يَشَاءُ لِكَاذِبًا سَنًا بَرَقَ إِلَيْهِ بِالْأَبْصَارِ ﴿٢٨﴾

او نازلوی (الله) له (طرفه د) آسمانه له (وریځو یا د رلیو په شان د) غرونه چه وی په هغو (غرونو) کښی ځینی له رلی پس رسوی (الله) د ا رلی هغه چاته چه اراده وفرمائی (د رسونی ئی) او وگرځوی ئی له هر هغه چا شخه چه

اراده ئی وفرمائی (د گرغولو یی) نژدی وی رنا (رنرا) بریښنا د هغو (پلی) چه بیول وکړی په ابصارو (د ناظرینو او ورک کړی بصارت ئی)

تفسیر: یعنی لکه چه په ځمکه کښی د تیږو (کتو) غرونه دی ځینو اسلافو ویلی دی چه هم داسی په آسمان کښی هم د پلی غرونه دی. شیخ الهند محمود الحسن رحمة الله علیه د دی سره موافقه ترجمه کړی ده لیکن زیاته او راجح او قوی دا ده چه له سماء څخه وریځی مراد شی مطلب ئی داسی شو چه له وریځو څخه چه په کثافت او غلظت کښی د غرونو په شان دی پلی اوړوی چه له هغو څخه دیرو خلقو ته جانی او مالی نقصانات رسیږی او زیات کسان تری محفوظ پاتی کیږی مشهوره ده چه د پلی راش د غواڼی په یو ښکر کښی وی او بل ښکر ئی وچ پاتی وی د بریښنا بریښیدل دومره تیره او زیات وی چه سترگی تری بریښی او نژدی وی چه د کتلو قوت ئی ضائع کیږی.

يُقَلِّبُ اللَّهُ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَعِبْرَةً لِّأُولِي الْأَبْصَارِ ﴿٣٢﴾

گرغوی الله شپه او ورځ (په تبدیل تزئید تنقیص حرارت برودت ضیاء ظلمت او نورو) بیشکه په دغو (مذکوره و شیانو) کښی خامخا عبرت دی خاوندانو د سترگو او بصیرت ته

تفسیر: یعنی د ورځی څخه وروسته شپه او د شپی څخه وروسته ورځ د هم دغه پاک الله په قدرت ځی راځی - هم دغه الله تعالیٰ کله ورځی او کله شپی اوړدوی او لندوی او د هغوی تودوالی په یخوالی او یخوالی په تودوالی سره تبدیلولی. نو لا سم دی چه د قدرت د داسی عظیم الشان دلائلو او شواهدو د لیدلو څخه انسان بصیرت او عبرت حاصل کړی - او د هغه حقیقی مالک الملکوت په طرف د زبه په صدق سره رجوع وکړی چه د ده په قدرت کښی د دغو گردو (تولو) تقلباتو او تصرفاتو زمام او واگی دی.

وَاللَّهُ خَلَقَ كُلَّ دَابَّةٍ مِّن مَّا فَمِنَهُمْ مَّن يَّشِي عَلَى بَطْنِهِ وَمِنَهُمْ مَّن يَّشِي عَلَى رِجْلَيْنِ وَمِنَهُمْ مَّن يَّشِي عَلَى أَرْبَعٍ يَخْلُقُ اللَّهُ مَا يَشَاءُ إِنَّ اللَّهَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿٣٣﴾

او الله پیدا کړی دی هر حیوان چه گرغی (په ځمکه کښی) له اوبو پس

عُیْنِیْ لَه هغوی هغه دی چه تگ کوی (خو عیبری) پر نس گیده پر تتر خپل (لکه مهی مار) او عُیْنِیْ لَه دوی هغه دی چه تگ کوی پر دوو پښو (خپلو لکه انسان مرغان) او عُیْنِیْ د دوی هغه دی چه تگ کوی په خلورو (پښو خپلو لکه آس اوښ)، پیدا کوی الله (ماسواء له دغو مذکورو) هر هغه څه چه اراده ئی وفرمائی (د خلقت د هغو) بیشکه الله پر هر څیز باندی (چه اراده وفرمائی) ښه قادر دی (چه عُیْنِیْ ئی خلقت د هر راز (قسم) مخلوقات دی).

تفسیر: یعنی که کوم حیوان ته له خلورو پښو څخه زیاتی پښی هم ورکړی دی نو بعید نه دی او د ده لامحدوده قدرت او مشیت هیڅوک نه شی محصورولی او که الله تعالیٰ خپل عُیْنِو مخلوقاتو ته دغسی قدرت ورعطاء کړی چه هغوی له جماداتو او عناصرو او نورو څخه نور شیان ایجاد او اختراع کړی نو هغه هم د هم دغه الله تعالیٰ لطف او احسان دی چه هغوی ته ئی دغسی پوه او ادراک ور په برخه کړی دی

پر دغه آیت ښائی د ﴿وَجَعَلْنَا مِنَ الْمَاءِ كُلَّ شَيْءٍ حَيٍّ﴾ تفسیر چه د الانبیاء په (۲) رکوع کښی مو لیکلی دی بیا ولوست شی.

لَقَدْ أَنْزَلْنَا آيَاتٍ مُّبِينَاتٍ ۖ وَاللَّهُ يَهْدِي مَنْ يَشَاءُ إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ ﴿۳۹﴾

خامخا په تحقیق نازل کړی دی مونږ آیاتونه بیانوونکی واضح او الله سمه صافه لیاره ښیي هر هغه ته چه اراده وفرمائی (د لیار ښوونی د هغی) لیاری سمی صافی (د اسلام او جنت ته).

تفسیر: یعنی تکوینیه او تنزیلیه آیات ئی دومره ښکاره او واضح دی چه د هغو په لیدلو او آوریډلو هم هیڅ یو عقلمن انسان ښائی گمراه او بی لیاری نشی - لیکن پر سمه صافه لیاره همغه تلی شی چه الله تعالیٰ ورته د هدایت توفیق ور په برخه کړی وی. سره له دی چه په ملیونو انسانانو دغه د قدرت ظاهری او باهري دلائل او شواهد گوري کله چه دوی د هغو په وسیله خالق تعالیٰ نه پیژنی او نه موحدان او مسلمانان کیږی گواکی د نتیجی په اعتبار د دوی دغه لیدل د نه لیدلو په شان دی.

وَيَقُولُونَ آمَنَّا بِاللَّهِ وَبِالرَّسُولِ وَأَطَعْنَا ثُمَّ يَتَوَلَّى فِرْقٌ مِنْهُمْ مِّنْ بَعْدِ ذَلِكَ وَمَا أُولَٰئِكَ بِالْمُؤْمِنِينَ ﴿۴۰﴾

او وائی (دا منافقان) چه ایمان راوری دی مونبر پر الله او پر رسول (د الله) او حکم منلی دی مونبر (د الله او د رسول الله) بیا مخ مگر عوی (له اسلامه) یوه دله له دوی وروسته له هغه (ایمان او اطاعت) او نه دی دغه (مگر عیدونکی) مؤمنان (صدقاً).

تفسیر: دغه د منافقینو ذکر دی، دوی به په ژبه سره د ایمان او اطاعت دعوی کوله کله چه د عمل وقت راته نو سم له خپلی دعوی سره به ئی عمل نه کاوه او له اسلامی احکامو به ئی مخ مگر عاوه. حقیقت دا دی چه د دوی په زړونو کښی له ابتداء څخه د ایمان او انقیاد آثار نه و موجود - هغه چه د ژبی جمع او خرڅ و د امتحان او ابتلاء په وقت کښی به دغه کلاین هم ویلی کیده او دروغ به ئی له رښتیا څرگند او جلا (جدا) ښکاریده.

وَإِذَا دُعُوا إِلَى اللَّهِ وَرَسُولِهِ لِيَحْكُمَ بَيْنَهُمْ إِذَا فَرِيقٌ مِنْهُمْ مُعْرِضُونَ ﴿٣٨﴾
وَأَنْ يَكُنْ لَهُمُ الْحَقُّ يَأْتُوا إِلَيْهِ مُذْعِنِينَ ﴿٣٩﴾

او هر کله چه ویللی شی دوی الله او رسول د دغه (الله) ته دپاره د دی چه حکم وکړی دغه (رسول) په منع د دوی کښی ناڅاپه یو فریق دله د دوی اعراض ډډه کوونکی دی (له حکم د رسوله) او که چیری وی دوی ته حق (په) زعم د دوی پر بل) نو راځی دوی دغه (رسول الله) ته گړندی فرمان منونکی.

تفسیر: یعنی که له دوی جگړه له چاسره واقع کیده - او په دی پوهیده چه مونبر په ناحقه یو په دغه وقت کښی که مقابل فریق هغوی ته ویل چه راځه چه د حضرت محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم حضور ته لار شو - او د دغی جگړی فیصله له هغوی څخه وغواړو! نو دغه منافقان به په دغه ورنگ نه راضی کیده ځکه چه دوی پوهیدل چه حضرت محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم بی له لحاظ او خاطر د حق او حقانیت رعایت کوی او سم له عدله او انصافه خپله فیصله صادروی چه په هغه تقدیر به د دوی له مفاد څخه مخالف واقع کیده حال دا چه پخوا له دی نه به دوی داسی دعوی کوله چه مونبر پر الله تعالی او رسول الله ایمان راوری دی او د دوی گورد (تول) احکام منو نو اوس د دوی هغه دعوی چیری لاره؟ هو! که په کومه معامله کښی حق د دوی په طرف وی نو په دغه وقت کښی په ډیر سرعت او چالاکی او په ماته غاړه د حضرت محمد صلی الله علیه وسلم دربار ته حاضریری او د خپلی فیصلی انحصار د رسول اکرم صلی الله علیه وسلم په مبارک ذات څرگندوی - ځکه چه په دغه تقدیر دوی داسی گڼی چه هلته سم له عدالته او انصافه ځمونږ په جانب فیصله صادریری. نو دغه څنگه ایمان او اسلام دی؟ دا خو تش شخصی

اغراض او هواپرستی ده .

أَفِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ

آیا په زړونو د دوی کښی مرض رنځوری (د کفر او نفاق) ده .

تفسیر: مرض رنځوری او ناروغی دغه ده چه دوی الله تعالیٰ او رسول الله صلی الله علیه وسلم په رښتیا سره ومانه لیکن حرص - طمع او دنیوی اغراضو د دوی مخه ونیوله چه پر خپله همغه وینا او اقرار به ئی عمل هم کاوه - لکه چه د رنځور زړه غواړی چه قدم ووهی او چیری لار شی لیکن د ده قدمونه حرکت نشی کولی او دی د خوځیدو نه وی .

أَمَّا تَابُوا أَمْ يَخَافُونَ أَنْ يَحْيِفَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ وَرَسُولَهُ نَبَلٌ أُولَئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ

آیا شکمن دی دوی (په نبوت د محمد) آیا ویریری دوی له دی نه چه ظلم به وکړی الله پر دوی (یا ظلم به وکړی) رسول د دغه (الله پر دوی داسی نه دی چه الله او رسول الله پر چا ظلم وکړی بلکه دوی چه دی هم دوی ظالمان دی (په اعراض سره)

تفسیر: یعنی د الله تعالیٰ جل جلاله او محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم په نسبت تاسی ته څه تردد او اندیښنه پیدا شوی ده یا د محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم په صداقت یا د الله تعالیٰ جل جلاله په وعد او وعید کښی څه شک او شبهه لرئ؟ یا داسی گمان کوئ چه الله تعالیٰ جل جلاله یا د هغه محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم به د دوی معاملات په خلاف د انصاف فیصله کوی؟ نو ځکه د دوی په حضور کښی د خپلی دعوی له وړلو څخه څه اندیښنه او تردد کوی نو په یاد ئی ولرئ چه هلته له سره د ظلم او بی انصافی احتمال نشته هوا پخپله هم دغو خلقو ظلم ته خپلی ملاوی ترلی دی او غواړی چه خپل حق پوره حاصل کړی او د نورو یوه پیسه هم بیرته ور نه کړی نو ځکه له دی نه ویریری چه خپل معاملات محمدی شریعت او د الهی عدالت ته وړاندی کړی ځکه چه پوهیږی چه د محمد رسول الله منصفانه فیصله به ځمونږ له مطلب څخه خلاف وی . دغه د منافقانو ذکر ؤ په مقابل د دوی کښی اوس د مخلصانو د اطاعت او فرمان منلو بیان هم فرمائی

إِنَّمَا كَانَ قَوْلَ الْمُؤْمِنِينَ إِذَا دُعُوا إِلَى اللَّهِ وَرَسُولِهِ لِيَحْكُمَ
بَيْنَهُمْ أَنْ يُقُولُوا سَمِعْنَا وَأَطَعْنَا وَأُولَئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ ﴿٥٦﴾

بیشکه هم دا خبره ده چه ده وینا د مؤمنانو کله چه ویللی شی دوی الله ته
او رسول د دغه (الله) ته دپاره د دی چه حکم وکړی په منځ د دوی کښی (په
وقت د جگړی کښی) دا چه ووائی واوریده مونږ (خبره د تا) او ومانه مونږ
(حکم د تا او دغه ویونکی هم دوی دی بریالیان (کامیاب) خلاصی
موندونکی (له عذاب په مراد رسیدلی).

تفسیر: یعنی د صادقو مسلمانانو کار داسی وی او ښائی چه هم داسی وی لکه چه په کومه
معامله کښی دوی ته د الله د احکامو بلنه او دعوت وشی اگر که ظاهراً په هغه کښی د دوی گټه
(فائده) یا تاوان وی په منده ورځنلی او د یوی شیبی دپاره څه څنډ (تاخیر) او توقف په کښی
نه کوی او فی الفور «سمعاً وطاعة» ووائی او د هغه د حکم منلو دپاره تیار او آماده شی چه په
دغه کښی د دوی د اصلی نیکی او حقیقی فلاح راز (قسم) مضر دی.

وَمَنْ يُطِيعِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَيَخْشَ اللَّهَ وَيَتَّقْهُ فَأُولَئِكَ هُمُ الْفَائِزُونَ ﴿٥٧﴾

او هر څوک چه اطاعت وکړی حکم ومني د الله او د رسول د دغه (الله) او
وویریږی له الله او ځان وساتی (له غضبه د ده) پس دغه (فرمان منونکی
ویریدنکی) هم دوی دی بری موندونکی د (جنت)

تفسیر: یعنی هغه چه فی الحال مطیع وی او پر خپلو تیرو تقصیراتو نادم وی او له الله تعالیٰ څخه
وویریږی او توبه وکړی او په مستقبل کښی له بدو چارو او لیارو څخه خپل ځان وساتی نو د
دوی دپاره په دنیا او آخرت کښی بری او کامیابی ده.

وَأَقْسَمُوا بِاللَّهِ جَهْدَ أَيْمَانِهِمْ لَئِنْ أَمَرْتَهُمْ لَيَخْرُجُنَّ قُلْ لَا
تُكْسِبُوا طَاعَةً مَعْرُوفَةً إِنَّ اللَّهَ خَبِيرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ ﴿٥٨﴾

او قسمونه خوری (منافقان) په الله سخت سخت قسمونه د دوی قسم دی خامخا چه که ته (حکم) امر وکړی دوی ته (په وتلو سره جهاد ته) نو خامخا به وځی (دغه جهاد ته) دوی هرومرو (خامخا) ووايه (ای محمده منافقانو ته) قسم مه خورئ تاسی د دروغو طاعت نیک (ځمونږ مطلب دی) بیشکه الله ښه خبردار دی په هغو کارونو چه کوئ تاسی.

تفسیر: یعنی منافقان ډیر سخت تاکیدي قسمونه خوری او غواړی چه تاسی بیخی داده او متیقن کړی چه «که تاسی مونږ ته حکم راکړئ نو مونږ ګرد (تول) کور کهول پریږدو او دی ته تیار ولاړ یو چه د الله تعالی لپاری ته ووځو او د هغه د ګردو (تولو) احکامو تعمیل وکړو که محمد رسول الله مبارک لږ څه اشاره وفرمائی نو مونږ خپل ګرد (تول) مال دولت د الله تعالی په لپاره کښی لګوو او مونږ تری بیخی جلا (جدا) کیږو» نو د دی په نسبت داسی فرمائی چه دومره غټو خبرو ویلو او داسی قسمونو یادولو ته حاجت نشته ستاسی د اطاعت حقیقت ګردو (تولو) ته معلوم شوی دی تاسی خو په ژبه ډیری دعوی کوئ او وچت وچت غیږیږئ لیکن د عمل په وقت کښی ورو ځانونه بیرته راکاپړئ پښای چه تاسی د صادقو مسلمانانو په شان خپل ښه اعمال او مجاهدت او حسن اطاعت راڅرګند کړئ له داسی غټی خبری او قسمو خورلو څخه هیڅ یوه فائده په لاس نه درځی فرض ئی کړئ چه تاسی هم داسی قسمونو سره د بندګانو اطمینان او یقین ځان ته حاصل کړئ لیکن د الله تعالی په نزد کښی هیڅ قسم چل فریب مکر - دروغ نه چلیږی او هغه ته خو ګردی (تولی) ظاهری او باطنی خبری او احوال څرګند دی او وروسته له دی نه به ستاسی د مکر او فریب او نفاق پرده وشلوی.

قُلْ أَطِيعُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ فَإِنْ تَوَلَّوْا فَإِنَّمَا عَلَيْكُمْ مَاحِئٌ وَعَلَيْكُمْ مَاحِئٌ وَإِنْ تُطِيعُوا تَهْتَدُوا وَمَا عَلَى الرَّسُولِ إِلَّا الْبَلَاغُ الْمُبِينُ ﴿۵۴﴾

ووايه (ای محمده دوی ته) اطاعت وکړئ (حکم ومنئ) تاسی د الله او د رسول (د الله په خلوص سره په هر څه کښی) پس که مخ وګرځوئ تاسی (ای خلکو له اطاعت د رسول الله) نو بیشکه هم دا خبره ده چه دی پر دغه رسول ځما هغه بار (د تبلیغ) چه پری ایښی شوی دی او دی پر تاسی (بار) چه پر تاسی ایښی شوی دی (او پری مکلف یی چه اطاعت د رسول الله دی) او که اطاعت وکړئ حکم ومنئ تاسی د دغه (رسول الله) نو سمه صافه لپاره به

ومومع او حق ته به پری ورسپری او نه دی پر (ذمه د) رسول مگر رسونه
ښکاره (د شراعو چه هغه ئی ادا کړی ده)

تفسیر: یعنی پر رسول د الله تعالیٰ له طرفه د تبلیغ بار ایښی شوی دی چه ده هغه په ښه شان
سره اداء کړی دی او کوم بار چه پر تاسی ایښی شوی دی هغه تصدیق او د حق قبول دی او دغه
ده چه د ده د ارشاده سره موافق تگ وکړئ! که تاسی دغه خپله ذمه واری محسوسه کړئ - او د
محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم د احکامو تعميل په ښه شان سره وکړئ نو د دواړو دارینو
بری او د کامیابی لپاره به ومومع! او په دنیا او عقبی کښی به خوشال اوسپړئ! که نه د محمد
رسول الله صلی الله علیه وسلم هیڅ نقصان نشته او تاسی به د خپلو شرارتونو او سر کشیو سزا او
بده نتیجه پخپله وگورئ محمد رسول الله خو خپله فریضه اداء کړی ده او عند الله له خپلی ذمه
واری څخه مسئول نه دی. وروسته له دی نه د اطاعت الرسول ځینی ثمرات بیان فرمائی چه د هغه
سلسله به په هم دغه دنیا کښی شروع کیږی.

وَعَدَ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا مِنْكُمْ وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَيَسْتَخْلِفَنَّهُمْ فِي الْأَرْضِ كَمَا اسْتَخْلَفَ
الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ وَلَيُمَكِّنَنَّ لَهُمْ دِينَهُمُ الَّذِي ارْتَضَىٰ لَهُمْ وَلَيُبَدِّلَنَّهُمْ
مِنْ بَعْدِ خَوْفِهِمْ أَمْنًا يَعْبُدُونَنِي لَا يُشْرِكُونَ بِي شَيْئًا

وعده کړی ده الله له هغو کسانو سره چه ایمان ئی راوړی دی له تاسی او
کړی ئی دی ښه (عملونه) چه قسم دی خامخا به خلیفگان کړی (الله) دوی په
ځمکه کښی لکه چه خلیفگان کړی ئی و هغه کسان چه پخوا وو له دوی نه
او خامخا ثابت قوی به وگرځوی هر ورو (خامخا) دوی ته دین د دوی هغه
(دین د اسلام) چه غوره کړی دی (الله) دوی ته او هر ورو (خامخا) بدل به
ورکړی هر ورو (خامخا) دوی ته وروسته له ویری د دوی له دښمنانو امن (او
اطمینان) عبادت به کوی دوی ځما شریک به نه پیدا کوی له ماسره هیڅ څیز

تفسیر: دغه خطاب ئی د رسول الله د زمانی خلقو ته فرمایلی دی یعنی هغه ذوات چه د دوی په
منځ کښی په اعلیٰ درجه نیکان او د سیدالانسان والجان کامل پیروان او تابعان دی وروسته له
رسول الله به دوی ته د ځمکی حکومت ورکاوه کیږی. او د اسلام دغه دین به چه د الله تعالیٰ

خوبین او پسند دی د دوی په لاسونو خوروی او قائموی . لکه چه د استخلاف په لفظ کېږی دی طرف ته اشاره ده چه دغه کسان به تش د دنیوی باچاهانو په شان نه وی بلکه د رسول الله خلیفه‌گان به وی د سماوی حکومت اعلان کوی او د حق دین اساسونه به قائموی. او په بر او بحر او هر چیرې به د دوی احکام او تصرفات جاری کیږی. په دغه وقت کېږی به مسلمانان د کافرانو څخه نه ویریږی. او په پوره امن او سکون سره به د الله تعالیٰ په عبادت کېږی مشغول او لگیا اوسیږی او په دنیا کېږی به د امن او امان زمانه او دوره وی د دغو مقبولو او معززو بندگانو ممتاز شان به دغه وی چه دوی به د خالص واحد الله تعالیٰ عبادت او بندگی داسی کوی چه په هغی کېږی به د یوی ذری په اندازه هم د شرک او اختلاط اثر نه وی د جلی شرک ذکر او نسبت خو له دغو سره امکان نه لری. د خفی شرک لږ آثار او علائم به هم په دوی کېږی نه لیدل کیږی دوی گرد (تول) به د یوه الله قدوس جل وعلا شانه و عظم برهانه خالص بندگان وی او یواځی به له الله تعالیٰ څخه ویریږی او یواځی هغه ته به هیله (آرزو) او آسره کوی او پری متوکلان معتمدان به وی د الله د رضاء په لپاره کېږی به ژوندون کوی او په هم دغه لپاره کېږی به خپل ځانونه جاروی (قربانوی) پرته (علاوه) له الله تعالیٰ د بل کوم موجود خوف او ویره به له سره د دوی په زړونو کېږی لیاری نه مومی او نه به د بل چا د خوښی او خفگان غه پروا کوی.

الحمد لله چه د الله تعالیٰ دغه وعده د څلورو تنو راشده و خلفا و رضی الله تعالیٰ عنهم په لاسونو پوره شوه او گردی (تولی) دنیا د دغه عظیم‌الشان پخوا ویلو د یوه یوه وینا د یوه یوه حرف مصداق پخپلو سترگو سره ولیدل د څلورو واپرو راشده و خلفا و رضی الله تعالیٰ عنهم څخه وروسته هم اسلامی باچاهان وقتاً فوقتاً په هم دغو اوصافو سره متصف راغلی دی . هر کله چه الله تعالیٰ بیا اراده وفرمائی وروسته له دی نه هم راځی.

په احادیثو کېږی راغلی دی چه وروستنی خلیفه به امام مهدی رضی الله تعالیٰ عنه وی چه د هغه په نسبت عجیب او غریب بشارات اورول شوی دی. د الله تعالیٰ ځمکه له عدله او انصافه دکوی . او په خارق‌العاده ډول (طریقه) سره به فی سبیل الله جهاد کوی او د هغه په قوت به کلمه الله ته اعلاء او اسلام ته ښه ترقی او اعتلاء ورکوی. اللهم احشرنا فی زمرته . وارزقنا شهادة فی سبیلک

انک واسع المغفرة وذوالفضل العظيم

تنبيه: د دی د استخلاف له آیت څخه د څلورو واپرو راشده و خلفا و رضی الله تعالیٰ عنهم ډیر لوی فضیلت او منقبت راوځی . ابن کثیر د دی آیت په ذیل کېږی د نبوت له منوره عهده راخیستی تر عثمانی عهد پوری ئی اسلامی فتوحات درجه په درجه بیان کړی دی او په آخره کېږی ئی دغه الفاظ لیکلی دی «وجبی الخراج من المشارق والمغارب الی حضرة امیر المؤمنين عثمان بن عفان رضی الله تعالیٰ عنه وذلك ببركة تلاوته ودراسته وجمعه الامة علی حفظ القرآن ولهذا ثبت فی الصحيح ان رسول الله صلی الله علیه وسلم قال «ان الله زوی لی الارض فرأیت مشارقها ومغاربها وسیبلغ ملک امتی مازوی لی منها»

فها نحن نتقلب فيما وعدنا الله ورسوله وصدق الله ورسوله فنسأل الله الايمان به
وبرسوله والقيام بشكره على الوجه الذى يرضيه عنا»

وَمَنْ كَفَرَ بَعْدَ ذَلِكَ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الْفَاسِقُونَ ﴿٥٥﴾

او هر خوک چه کافر شو پس له دغو لویو انعاماتو پس دغه کسان هم دوی
(غت) فاسقان دی.

تفسیر: یعنی د داسی عظیمه و انعاماتو څخه وروسته ناشکری د دیرو لویو مجرمانو او د زورورو
عاصیانو کار دی - حضرت شاه صاحب فرمائی «هر هغه خوک چه د اربه و خلفاؤ د خلافت
او د دوی د فضل او شرف څخه منکر شو د دغو الفاظو څخه د ده حال څرگنداوې شی» ﴿وَمَا أَظْهَرَ
لَنَاوَلِّوْنَا الَّذِينَ سَبَقُونَا بِالْإِيمَانِ وَلَا يَحْتَمِلُ فِي قُلُوبِنَا عَلَاءَ الَّذِينَ آمَنُوا بِآيَاتِنَا إِنَّكَ رَؤُوفٌ رَحِيمٌ﴾

وَاقِيمُوا الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ وَاطِيعُوا الرِّسُولَ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ ﴿٥٦﴾

او قائموئ تاسی (سم اداء کوئ سره له تولو حقوقو) لمونځ او ورکوئ زکوٰۃ
او اطاعت وکړئ حکم ومنئ تاسی د رسول (د الله) بنائئ تاسی ته چه رحم
وکر شی پر تاسی.

تفسیر: یعنی که د الله تعالی له رحمته برخه اخیستل غواړئ نو تاسی هم د هم هغو مقبولو
بندگانو په شان حسنه اعمال ځان ته اختیار کړئ! - چه د لمونځونو په ښه شان سره قائمول - د
زکوٰۃ ورکول دی او د حیات په تولو شعبو کې د رسول الله صلی الله علیه وسلم پر احکامو تلل
دی.

اللهم ارزقنا متابعة رسولك صلى الله عليه وعلى آله واصحابه وسلم وتوفنا عليها
والحقنا بالصالحين آمين!

لَا تَحْسَبَنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا مُعْجِزِينَ فِي الْأَرْضِ وَمَا لَهُمُ النَّارُ وَلَيْسَ الْمَصِيرُ ﴿٥٧﴾

مه کوه هگمان خامخا پر هغو کسانو چه کافران شوی دی عاجز کوونکی (د الله) په هڅمه کښی او هڅای د هستوگنی د دوی اور (د دوزخ) دی او خامخا بد هڅای د ورتلو دی (دا دوزخ).

تفسیر: دغه د نیکو بندگانو په مقابل کښی ئی د مردود او مغضوبو خلقو انجام او خاتمه ښوولی ده یعنی کله چه نیکانو ته د ملک حکومت او د هڅمکی خلافت عطاء کیږی نو د کافرانو او بدکارانو گردی (تولی) مکاری او تدابیر ماتپیری او ماته ئی ور په برخه کیږی - د الله تعالی د ارادی مخه هیڅ څوک نشی نیولی - که دوی په کرده (توله) دنیا کښی دی خوا او هغی خوا ته مندی ووهی - او هر چیری لار شی او وځغلی - نو بیا هم د الله تعالی له سزا او پوښتنی څخه هڅان نشی پتولی او خلاصولی - او یقیناً دوی د جهنم په بندی خانه کښی غورځول کیږی.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَيْسَ أَذْكُمْ الَّذِينَ مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ

ای هغو کسانو چه ایمان ئی راوړی دی (یعنی ای مؤمنانو!) ښائی چه اذن دی وغواړی له تاسی (په وقت د ننوتلو) کښی پر تاسی باندی) هغه (وینځی مریان خدام) چه مالکان شوی وی د هغو ښی لاسونه د تاسی

تفسیر: څلور رکوع پخوا له دی نه د استیذان (اجازه غوښتلو) د مسئلی ذکر و دا د هغه تتمه ده په منع کښی د هڅینو خاصو مناسباتو لامله (له وجی) نور مضامین راغلی و.

وَالَّذِينَ لَمْ يَبْلُغُوا الْحُلُمَ مِنْكُمْ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ مِنْ قَبْلِ صَلَاةِ الْفَجْرِ وَحِينَ تَضَعُونَ ثِيَابَكُمْ مِنَ الظَّهْرِ وَمِنْ بَعْدِ صَلَاةِ الْعِشَاءِ ثَلَاثُ عَوْرَاتٍ لَكُمْ

او هغه کسان چه نه دی رسیدلی حد د (احتلام بلوغ) عقل ته له تاسی (احرارو) دری کرته پخوا له لمانځه د صبا او په هغه وقت کښی چه پاسی ږدئ تاسی کالی (جامی) خپل د گرمی په وقت کښی او پس له لمانځه د ماسختن (دغه اوقات) دری وقتونه د خلل (پیشیدو د ستر) دی تاسی ته

تفسیر: په هم دغو دوو اوقاتو کښی عموماً زائد کالی (جامی) له هڅانه لری کیږی یا د خوب

او د وینې لباس سره تبدیلیږي او مروښی زیاتره په هم دغو اوقاتو کېښی کاوه شی کله پخوا له سهاره کله د غرمی د لمبلو شوق یا ضرورت چه هم انسان ته پېښیږي او دا غواړی چه بل څوک پری مطلع او خبر نشی نو ځکه ئی حکم ورکړ چه په دغو دریو اوقاتو کېښی نابالغو هلکانو وینځو او مریانو ته هم ښائی چه د ننوتلو اجازه واخلی په نورو اوقاتو کېښی دوی ته نه ښائی چه د نورو پردیو په شان اجازه وغواړی مگر که کوم شخص د خپلو مصالحو لامله (له وجی) په نورو اوقاتو کېښی هم د استیذان قید زیات کړی نو دلته استجازه ضروری ده.

لَيْسَ عَلَيْكُمْ وَلَا عَلَيْهِمْ جُنَاحٌ بَعْدَهُنَّ طَوْفُونَ عَلَيْكُمْ بَعْضُكُمْ عَلَى بَعْضٍ

نشته پر تاسی او نه پر دوی باندی هیڅ گناه (وبال) تیر له دغو دریو وقتونو (په بی اذن ننوتلو د دوی کېښی پر تاسی) دوی گرځیدونکی دی پر تاسی (په تللو او ننوتلو لپاره د خدمت) ځینی ستاسی پر ځینو نورو (گرځیدونکی یی یو په بل)

تفسیر: یعنی د پورته ذکر شویو اوقاتو څخه ماسواء په نورو اوقاتو کېښی عادتاً بی له مزاحمته او معانعته یو له بل سره کتلی شی! او په دغو تللو راتللو کېښی نابالغو هلکانو - وینځو او مریانو ته لازم نه دی چه د هر واری ننوتلو دپاره اذن او اجازه وغواړی ځکه چه د دی شیانو له رعایتته ډیر تکلیف او حرج پېښیږي او په کارونو او معاملاتو کېښی ډیر بندوالی او حرج واقع کیږی چه هغه د الله تعالی له حکمته خلاف دی.

كَذَلِكَ يَبَيِّنُ اللَّهُ لَكُمْ الْآيَاتِ وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ۝۸۰ وَإِذَا بَلَغَ الْأَطْفَالُ مِنْكُمُ
الْحُلُمَ فَلْيَسْتَأْذِنُوا كَمَا اسْتَأْذَنَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ كَذَلِكَ يُبَيِّنُ اللَّهُ لَكُمْ
آيَاتِهِ وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ۝۸۱ وَالْقَوَاعِدُ مِنَ النِّسَاءِ الَّتِي لَا يَرُجُونَ نِكَاحًا فَلَيْسَ
عَلَيْهِنَّ جُنَاحٌ أَنْ يَضَعْنَ ثِيَابَهُنَّ غَيْرَ مُتَبَرِّجَاتٍ بِزِينَةٍ
وَأَنْ يَسْتَعْفِفْنَ خَيْرٌ لَهُنَّ وَاللَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ ۝۸۲

هم داسی (لکه چه دغه بیان ئی درته وکر) ښکاره بیانوی الله تاسی ته آیتونه (د احکامو) او الله ښه عالم (په ټولو احوالو) ښه حکمت والا دی. او کله چه ورسیدل واره هلکان (اصیلان) ستاسی حد د (بلوغ) عقل ته پس اذن دی وغواری (په ننوتلو کښی) پر تاسی باندی لکه چه اذن غوښت هغو کسانو (چه بالغان شوی وو) پخوا له دغو (اطفالو) هم داسی (لکه چه دغه بیان ئی وفرمایه) ښکاره بیانوی الله تاسی ته آیتونه (د احکامو) خپلو او الله ښه عالم (په ټولو احوالو) ډیر حکمت والا دی (چه هر کار په تدبیر او مصلحت سره کوی) او زړی ناستی له ښځو هغو څخه چه امید نه لری دوی د نکاح (په سبب د ډیر زوړوالی) پس نشته پر دوی هیڅ گناه (وبال) چه کیږدی (وباسی دوی ظاهری) جامی خپلی (لکه چادری او لوپتی) په دی حال کښی چه ښکاره کوونکی نه وی د ښائست خپل او دا چه دوی ځان وساتی (له ایستلو د ظاهری جامی څخه هم) خیر دی دوی ته او الله ښه اوریدنکی (د ټولو اقوالو) ښه عالم دی (په ټولو احوالو).

تفسیر: یعنی هلکان تر هغه پوری چه نابالغه وی د دغو دریو اوقاتو څخه ماسوا په نورو اوقاتو کښی بلا اجازت ننوتلی شی کله چه د بلوغ حد ته ورسیری بیا د هغه حکم د همغو نارینه وو په شان دی چه د هغو احکام په دغه آیت کښی تیر شول ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَدْخُلُوا بُيُوتًا غَيْرَ مَوْلَاةٍ عَلَيْهَا وَعَلَىٰ قُلُوبِهِمْ﴾

حضرت شاه صاحب لیکي «که سپین سری بودی ښځی پخپلو کورونو کښی په لږو ضروریو کالیو (جامو) کښی لکه کمیس پرتوگ تکرې اوسیری نو درست دی او که په پوره پرده کښی واوسی نو لا بهتر دی» او کله چه له کوره د باندی وځی که زائد کالی (جامی) مثلاً برقع او نور له خپله ځانه لری کری نو هیڅ مضائقه نه لری په دی شرط سره چه په هغو کالیو (جامو) د زینت اظهار نه وی چه د هغی د پټ ساتلو حکم د ﴿وَالَّذِينَ يَسْتَمِنُونَ﴾ الآية - په آیت کښی ورکری شوی دی له دی نه د دی خبری اندازه په ښه شان سره کیدی شی چه قرآن کریم د ځوانانو ښځو د پردی او ستر په متعلق څه منشأ لری؟ یعنی دغه خو د فتنی مخی نیولو او انسداد ظاهری انتظامات دی پاتی شوی هغه خبری چه د پردی په منځ کښی کیږی - او د فتنی عوامل او اسباب تری ځیږیږی (پیدا کیږی) نو ښه وپوهیږی چه الله تعالی د گردو (ټولو) خبری آوری - او پر هر شی ښه خبردار دی او سم له هغو به د هر چا سره معامله کوی.

لَيْسَ عَلَى الْأَعْمَىٰ حَرَجٌ وَلَا عَلَى الْأَعْرَجِ حَرَجٌ وَلَا عَلَى الْمَرِيضِ حَرَجٌ

وَلَا عَلَىٰ أَنْفُسِكُمْ أَنْ تَأْكُلُوا مِنْ بُيُوتِكُمْ أَوْ بُيُوتِ آبَائِكُمْ أَوْ بُيُوتِ
 أُمَّهَاتِكُمْ أَوْ بُيُوتِ إِخْوَانِكُمْ أَوْ بُيُوتِ أَخَوَاتِكُمْ أَوْ بُيُوتِ أَعْمَامِكُمْ أَوْ بُيُوتِ
 عَمَّاتِكُمْ أَوْ بُيُوتِ أَخْوَالِكُمْ أَوْ بُيُوتِ خَالَاتِكُمْ أَوْ مَا مَلَكَتُمْ مَفَاتِحَهُ
 أَوْ صَدِيقَكُمْ لَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ أَنْ تَأْكُلُوا جَمِيعًا أَوْ أَشْتَاتًا
 فَإِذَا دَخَلْتُمْ بُيُوتًا فَسَلِّمُوا عَلَىٰ أَنْفُسِكُمْ تَحِيَّةً مِّنْ عِنْدِ اللَّهِ
 مُبَارَكَةً طَيِّبَةً كَذَلِكَ يُبَيِّنُ اللَّهُ لَكُمُ الْآيَاتِ لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ ﴿٣١﴾

نشسته پر رانده هیخ حرج (مشقت) او نه پر گود هیخ حرج (محنت او وبال)
 او نه پر رنخور هیخ حرج (سختی او ملامتی) او نشسته پر نفسونو غانونو
 ستاسی هیخ حرج (کلفت) چه وخورئ تاسی (او دا تیر اهل د ابتلا) له
 کورونو خپلو (یا له کورونو د اولادو او عیالو خپلو) یا له کورونو د پلرونو
 خپلو یا له کورونو د میندو خپلو یا له کورونو د ورونو خپلو یا له کورونو
 د خویندو خپلو یا له کورونو د تررونو خپلو یا له کورونو د عمو (تروریانو)
 خپلو یا له کورونو د ماماگانو خپلو یا له کورونو د خالو (توریانو) خپلو
 یا (له کورونو د هغه چا) چه مالکان شوی یئ تاسی د کلیگانو (کنجیانو)
 د هغه (او د هغو متصرفان یئ یا (له کورونو د) دوستانو خپلو، نشته پر
 تاسی هیخ گناه (وبال) په دی چه وخورئ (طعام تول) سره یو غای یا بیل
 بیل نو کله چه ننوځئ تاسی (دغو مذکوره ؤ) کورونو ته پس سلام اچوئ
 تاسی پر غانونو خپلو پیشکشی ده ثابته له (جانبه د) الله مبارکه طيبة
 (برکتناکه پاکیزه) هم داسی (لکه چه دغه تیر بیان ئی وفرمایه) ښکاره
 بیانوی الله تاسی ته آیتونه (د حکمت او احکام خپل) ښائی چه تاسی عقل
 وچلوئ (په خیر او شر).

تفسیر: یعنی د هغو کارونو له کولو څخه دغه اهل الابتلاء معاف دی چه پکښی تکلیف وی مثلاً
 جهاد - حج - جمعه او جماعت او نور داسی شیان (کذا فی الموضح)
 یا ئی دا مطلب دی چه د دغو معذورانو محتاجانو په خوراک کښی له روغو خلقو سره هیخ
 تکلیف او حرج نشته ځکه چه د جاهلیت په زمانه کښی به ئی داسی محتاجان او معذوران نه

پړېښوول چه له اغنياؤ او روغو خلقو سره ډوډۍ وخوړی د دوی په زړه کښې به داسې خبرې گرځيدی چه البته دغه خلق له دی نه کرکه او نفرت کوی چه له مونږه سره ډوډۍ وخوړی یا ځمونږ له ځينو اوضاعو او حرکاتو څخه لکه چه دوی ته ايذاء او ضرر وررسيږی - او په واقع سره چه ځينو ته له دی نه نفرت او وحشت هم پيدا کيده ځينو مسلمانانو ته له ډيرې اتقاء داسې خيال پيدا کيده چه د داسې معذورانو او مريضانو سره په يو ځای خوراک کولو کښې شايد د مساوات او عدل اصول قائم نشی روند د خوراک گرد (تول) شيان نشی موندلی - گود امکان لری چه په ځنډ (تاخير) سره راشی او په مناسب ځای کښې نشی کيناستی د رنځورانو خبره خو د خوځولو نه ده - نو بناء عليه له هغوی سره ئی په يو ځای کيناستلو کښې احتياط کاوه خو د دوی حق تلف نشی - بل يو داسې صورت هم پيښيده چه دغه معذور او محتاج سړی به چه د چا کره ورته چه هغه به په دی نه ؤ مقتدر چه دومره محتاجانو ته پخپله خوراک ورکړی نو به ئی بی تکلفه دوی د خپل پلار - ورور - خور - تره ماما او نورو خپلوانو کره بوتلل - نو د دغه وضعيت له ليدلو څخه به دغو معذورانو ته داسې خيال پيدا کيده چه مونږ خو د ده کره راغلی وو ده مونږ واخيستلو او له خپله کوره ئی وشړلو - لکه پخپله ځمونږ د ډوډۍ ورکولو څخه کرکجن (متنفر) او ناخوښه دی؟ د دغو گردو (تولو) خيالاتو اصلاح په دغه آيت سره وکړه شوه چه تاسی ته خامخا نه ښايی چه په دغسی اوهامو او خيالاتو کښې خپل ځانونه وغورځوی - پاک الله په دغه معامله کښې وسعت ايښی دی نو بيا تاسی ولی پر خپلو ځانونو تنگسه او تکليف راولی؟

﴿اَوَمَلِكُمْ مَّقَاتِحَ﴾ يا چه وخوړئ له کورونو د هغه چا چه مالکان شوی یی تاسی د کليگانو (کنجیگانو) د هغو او د هغو متصرفان یی) یعنی ستاسی تر تصرف لاندی ايښی شوی دی. مثلاً يو سړی بل سړی د خپل شی وکیل یا محافظ گرځوی او دی که له هغه څخه څه شی د معروف په کومه اندازه خوړی او څښی نو مجاز دی.

﴿لَيْسَ عَلَيْكُمْ﴾ الایة - نشته پر تاسی هيڅ گناه وېال په دی چه وخوړئ طعام تول سره يو ځای او یا بیل بیل) یعنی د خپلوی په علائقو کښې د خوراکی شيانو د هر وقت د پوښتنی کولو هيڅ ضرورت نشته. نه ښائی چه خوړونکی وشرمیږی او حجاب وکړی - او نه کوربه دی څه تری وساتی مگر د ښځی کور که د هنی د میره (خاوند) وی نو ښائی چه د هغه خوښی او مرضی حاصله کړی. او يو ځای سره خوړی! یا بیل - یعنی د دغی خبری فکر او اندیښنه پخپلو زړونو کښې مه کوئ چه چا زیاته وخوړله؟ او کوم یوه لږه وخوړله گرد (تول) سره خپل خواړه دی يو ځای پخوی او گرد (تول) دی سره يو ځای خوړی. که د یوه سړی مرضی نه وی نو بيا د هیچا د هيڅ شی خوراک نه دی درست.

د سلام اچولو تقیید ئی وفرمایه د ملاقات په وقت کښې څکه چه له دی نه بله کومه ښه دعاء نشته. هغه خلق چه سلام نه اچوی او د هغه په ځای نور الفاظ له خپله ځانه جوړوی یا د نورو پرديو اقوامو او مللو تقلیدونه کوی نو د دوی دغه تجاوز او تقالید له سره د الله تعالی له دغه

حکمه او نجويزه نشی بهتر کیدی.

تنبيه: له دغه آيت غنی د یواغی خوراک کولو جواز هم ووت د غینو حضراتو په نسبت ئی لیکلی دی تر څو چه د هغوی سره به میلمانه نه و دوی به خوراک نه خوړ معلوم شو چه دغه غلو دی هو! که خو تنه خوړونکی سره یو غای کښینی نو دغسی خوراک د برکت موجب دی کما ورد فی الحدیث.

إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ الَّذِينَ آمَنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ وَإِذَا كَانُوا
مَعَهُ عَلَى أَمْرٍ جَامِعٍ لَمْ يَذْهَبُوا حَتَّى يَسْتَأْذِنُوهُ إِنَّ
الَّذِينَ يَسْتَأْذِنُونَكَ أُولَئِكَ الَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ
فَإِذَا اسْتَأْذَنُوكَ لِبَعْضِ شَأْنِهِمْ فَأَذَنْ لَنْ شِئْتُمْ مِنْهُمْ
وَاسْتَغْفِرْ لَهُمُ اللَّهُ إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿١٦﴾

بیشکه هم دا خبره ده چه مؤمنان هغه کسان دی چه ایمان یقین ئی راوړی دی پر الله او (په) رسول (د الله) او کله چه وی دوی له دغه (رسول) سره پر کوم کار جمع کوونکی د(خلقو لکه جمعه - جهاد یا جرگه) نو نه غی (پخپل سر) تر هغه پوری چه اذن وغواړی له دغه (رسول الله) نه بیشکه هغه کسان چه اذن غواړی له تانه (ای غما رسوله) دوی هغه کسان دی چه کامل ایمان یقین لری پر الله او رسول د الله (او منی ئی) پس کله چه اذن وغواړی دوی له تانه (ای رسوله غما تللو ته) دپاره د غینو کارونو خپلو پس اذن ورکړه هغه چاته چه خوښه وشی ستا له دوی نه (د اذن ورکولو) او مغفرت وغواړه د دوی دپاره له الله تعالی بیشکه الله ښه بشونکی (د خطیاتو) ډیر رحم والا دی (په انعام د اجر او ثواب سره).

تفسیر: په پاس آیتونو کښی د راتللو په وقت کښی د استیذان (اجازه غوښتلو) ذکر و - دلته د بیرته ورتلو په وقت د استیذان ضرورت ښوولی شوی دی - یعنی پوره ایمان لرونکی هغه دی چه د محمد رسول الله په غوښتلو سره ژر حاضریری - او کله چه په کوم اجتماعی کار کښی شریک او ملگری شی لکه جمعه - عیدین - جهاد - د مشوری مجالس او نور نو بی له اجازی تری نه غی او په خپل سر تری نه پاخیږی هم دغه کسان هغه ذوات دی چه په کامل او صحیح معنی سره د الله تعالی او د رسول الله احکام منی او د دوی پوره مطیعان دی.

﴿فَإِذَا اسْتَأْذَنُوكَ﴾ الآية - پس کله چه اذن وغواړی دوی له تانه ای غما رسوله تلو ته دپاره د

غُخینو کارونو خپلو پس اذن ورکړه هغه چاته چه خوښه وشي ستا له دوی نه د اذن ورکولو (الخ) یعنی وروسته له غوره او فکره هر چاته چه مناسب وگنئ اجازت ورکړئ! او کله چه په دغه اجازه عمل کول هم فی الجمله د نبوی صحبت حرمان او قصور او صورتاً د تقدیم الدنيا علی الدین شائبه پخپل منځ کښی لری نو ځکه ئی د هغو مخلصینو په حق کښی استغفار وفرمایه شو ستاسی د دغه استغفار په برکت د هغوی د دغه نقص علاج او تدارک هم وشي.

لَا تَجْعَلُوا دُعَاءَ الرَّسُولِ بَيْنَكُمْ كَدُعَاءِ بَعْضِكُمْ بَعْضًا قَدْ يَعْلَمُ اللَّهُ الَّذِينَ يَتَسَلَّلُونَ مِنْكُمْ لِوَاذًا فَلْيَحْذَرِ الَّذِينَ يُخَالِفُونَ عَنْ أَمْرِهِ أَنْ تُصِيبَهُمْ فِتْنَةٌ أَوْ يُصِيبَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿١٣﴾

مه مگر غوئ (مه گنئ ای مؤمنانو! بلنه) دعاء د رسول پخپلو منځونو کښی پشان د دعاء (بلنی) د غُخینو د تاسی غُخینو نورو ته) بلکه د رسول د بلنی اجابت ضرور وکړئ) په تحقیق معلوم دی الله ته هغه کسان (هم) چه کښیږی او یو یو دوه دوه پت د باندی وځی له تاسی په دی حال چه یو له بله ځان سره پنا کوی او وځی پس ودی ویریري هغه کسان چه مخالفت کوی له امره (حکمه) د دغه (رسول ځما) له دی نه چه ورسپری دوی ته څه فتنه (آفت په دنیا کښی) یا ورسپری دوی ته عذاب دردناک په آخرت کښی).

تفسیر: یعنی د رسول الله صلی الله علیه وسلم پر غوښتلو حاضر کیدل فرضیږی ځکه چه د رسول الله غوښتل د نورو د غوښتلو په شان نه دی او ښائی چه تل د رسول الله صلی الله علیه وسلم د دعوت جواب په «لیک» سره ووائی. که د رسول الله صلی الله علیه وسلم په دعوت نه حاضریري نو ښائی چه د دوی له ښیرا څخه وویږیږی ځکه چه د دوی ښیرا د نورو انسانانو په شان نه ده او په مخاطباتو کښی دی هم د رسول الله صلی الله علیه وسلم د ادب او د عظمت او عزت پوره لحاظ او رعایت وکړ شی او د نورو عوامو خلقو په شان «یا محمد» یا نورو عادی الفاظو سره دی خطاب ورنه کړای شی بلکه د «یانبی الله» - «یا رسول الله!» په شان تعظیمی القابو سره دې مخاطب وگر ځولی شی. حضرت شاه صاحب فرمائی چه «د رسول الله صلی الله علیه وسلم په بلنه سره حاضریدل فرضیږی» د هر هغه کار دپاره چه دوی وغواړی بیا دا هم ورسره شته چه بی د دوی له اجازی له هغه ځایه پاڅیدل او بل چیری تلل هم نه دی په کار اوس هم ځمونږ مسلمانانو دپاره هم دغه خبره وړ (قابل) او لائقه ده چه د خپلو مشرانو په مقابل کښی د هم دغسی وضعیت رعایت وکړو. دغه کسان چه د نبوی له مجلسه د باندی وتل هغه منافقان ؤ چه پر دوی پند او نصیحت اوریدل ډیر سخت او شاق ؤ - هر کله چه دوی موقع موندله سترگی به یی غولولی - او ښوی بی له اجازی له مجلس څخه د باندی تښتیدل - نو دوی به هم خپل ځان له هغه سره نښلاوه. یا د

ده په سیوری کښی به ئی خپل ځان ښوی تیراوه - نو د دی په نسبت داسی فرمائی چه تاسی له رسول الله صلی الله علیه وسلم څخه څه خپل ځان پتوئ پاک الله ته خو ستاسی گرد (تول) حال احوال هم معلوم دی. ﴿فَلْيَحْذَرُوا الَّذِيْنَ يَخْلُقُوْنَ﴾ پس ودی ویریږی هغه کسان چه مخالفت کوی له امره حکمه د دغه رسول څما له دی نه چه ویه رسیږی دوی ته څه فتنه آفت په دنیا کښی یا ویه رسیږی دوی ته عذاب دردناک په آخرت کښی) یعنی د الله تعالی او د رسول الله صلی الله علیه وسلم له احکامو څخه مخالفت کوونکی ته خوف او ویره په کار ده چه د دوی په زړونو کښی د کفر او نفاق او د نورو فتنو نیالگی (جرړی) د تل دپاره بیخ او بنست (بنیاد) ونه نیسی او د هغه لامله (له وجی) د دنیا په کوم دردناک عذاب کښی اخته او مبتلا نشی.

اَلَا اِنَّ لِلّٰهِ مَا فِى السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ قَدْ يَعْلَمُ مَا اَنْتُمْ عَلَيْهِ وَيَوْمَ
يُرْجَعُوْنَ اِلَيْهِ فَيُنَبِّئُهُمْ بِمَا عَمِلُوْا وَاللّٰهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيْمٌ

واورئ خبردار او پوه شئ چه بیشکه خاص الله لره دی هر هغه څه چه په آسمانونو او ځمکو کښی دی (سره له آسمانونو او ځمکی ملکا خلقاً و عبیداً (په تحقیق معلوم دی) (الله ته) هر هغه څه چه تاسی پری یی (له اخلاصه او نفاقه) او (معلومه ده الله ته) هغه ورځ چه وروستل شی (دغه خلق) الله ته پس خبردار به کړی (الله) دوی پر هغو عملونو چه دوی کړی دی (له خیر او له شره) او الله پر هر څیز باندی ښه عالم دی.

تفسیر: یعنی ممکن دی چه د مخلوق له سترگو څخه په پته کوم کار وکړئ - لیکن د الله تعالی څخه ستاسی هیڅ حال او احوال نشی پت پاتی کیدی او نه د الله تعالی له آسمانونو او له ځمکو څخه چیری وتلی او تښتیدلی او پتیدلی شئ - الله تعالی همغسی چه ستاسی له دغه موجوده حالت څخه عالم او باخبر دی هم داسی د هغی ورځی له مجازاتو څخه هم پوره عالم او خبردار دی کله چه گرد (تول) مخلوقات به د حساب او کتاب دپاره د ده په لوری بیول کیږی - او د دوی د هر یوه په مخ کښی به د ده د یوی یوی ذری عمل حساب او کتاب په واضح او ښکاره ډول (طریقه) ایښود کیږی نو د داسی علیم الکمل او مالک الکمل له سزا څخه به مجرم چیری نجات وموندلی شی؟.

تمت سورة النور بفضل الله وتوفيقه
اللهم نور قلوبنا بالایمان والاحسان ونور قبورنا
واتمم لنا نورنا واغفر لنا
انک علی کل شیء قدير - وبالاجابة جدير

سورة الفرقان مكية الا الايات ۶۸ و ۶۹ و ۷۰ فمدنية وهي (۷۷) آية و (۶)

ركوعات رقمها (۲۵) تسلسلها حسب النزول (۴۲) نزلت بعد لَيْسَ .

د «الفرقان» سورت مکی دی پرته (علاوه) له ۶۸ و ۶۹ و ۷۰ آیتونه نه چه مدنی دی (۷۷) آیتونه (۶) رکوع

لری، په تلاوت کېږي (۲۵) په نزول کېږي (۴۲) سورت دی وروسته د «یُسین» له سورت نازل شوی دی

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

(شروع) په نامه د الله چه خورا (دير) مهربان دير رحم والا دی

تَبٰرَكَ الَّذِي نَزَّلَ الْفُرْقَانَ عَلٰی عَبْدِهٖ لِيَكُوْنَ لِلْعٰلَمِيْنَ نَذِيْرًا

دير برکتناک څښتن (خاوند) د ډير خير او پورته دی هغه (ذات) چه نازل کړی ئی دی قرآن پر بنده خپل (محمد) دپاره د دی چه شی دی خلقو ته وپروونکی (له جحيمه)

تفسير: «فرقان» (د فيصلی کتاب) ئی وفرمايل دغه قرآن ته چه د حق او باطل آخری فيصله او د حلالو او حرامو سره بيلتون په ښکاره ډول (طريقه) سره کوی - هم دغه کتاب دی چه د خپل نازل کوونکی د شان عظمت او د صفاتو علويت او د هغه د اعلى درجى حکمت او رافت په انتهائى شکل کېږي وړاندی کوی او د گرد (تول) جهان د هدايت او اصلاح متکفل او دوی ته د کثير خير او د غير منقطع برکاتو د اعطاء سامان او وسائل تيار کړی دی.

(دير برکتناک څښتن (خاوند) د ډير خير او پورته دی هغه ذات چه نازل کړی رالپیولی ئی دی فرقان حمید او قرآن مجید لپاره د هدايت پر خپل هغه کامل او اکمل بنده محمد صلی الله عليه وسلم باندی چه د ده ممتاز لقب د عبوديت له کماله هم دغه «عبد الله» شوی دی صلوة الله عليه وسلامه لپاره د دی چه شی دغه قرآن مجید خلقو ته انسانان دی که پيريان وپروونکی له عذاب د نيران) يعنى قرآن عظيم الشان گرد (تول) جهان ته د کفر او عصيان له بدی خاتمی خبر ورکونکی دی لکه چه په دغه سورت کېږي «د مکذبینو» او معاندینو ذکر ډير شوی دی ښائی د هغه له خاطره دلته د «نذير» صفت ئی بيان فرمایلی وی او «بشير» ئی نه دی یاد کړی او د «للعالمين» په لفظ سره ئی دا راښکاره کړی دی چه دغه قرآن يواغی د عربو اميونو ته لکه چه ځينی خلق وائی نه دی نازل شوی بلکه د گردو (تولو) پيريانو او انسانانو د هدايت او اصلاح دپاره نازل شوی دی.

لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الْمَلِكُ الْقَيُّومُ لَا يَأْخُذُ بِهِ نَوْمٌ وَلَا نَوْمٌ وَلَا يَنَامُ
لَهُ شَرِيفٌ فِي الْمُلْكِ وَخَلَقَ كُلَّ شَيْءٍ فَقْدَرَهُ تَقْدِيرًا ۝۲

هغه (الله) چه خاص هم ده ته دی ملک سلطنت د آسمانونو او د ځمکې او نه ئی دی نیولی هیڅ ولد او نشته ده ته شریک (مل) په ملک سلطنت کېږي او پیدا کړی دی الله هر شی پس په اندازه کړی ئی دی هغه (شی) په اندازه کولو سره .

تفسیر: (یعنی جنس - نوع - قد - رنگ - خوی - عمر - اجل - عمل - رزق - حیات - ممات - مکان - زمان - او نور او دا ټول ئی په یوه مقدار لیکلی دی په لوح محفوظ کېږي او) هر څیز ئی په یوه خاصه اندازه او هیئت سره ایښی او پیدا او تیار کړی دی چه له هغو څخه همغه خواص او افعال ظاهریږي چه د هغوی دپاره همغه پیدا شوی دی او هیڅ یو څیز له خپلې دائرې څخه د باندې قدم نشی کیښودی او نه په خپلو حدودو کېږي د عمل او تصرف د فطری موزونیت په لحاظ د لږ څه ترزیږد او تنقیص ځای پکښی شته او نه د هغه په کوم وصف او خصوصیت کېږي د اعتراض او گوتی کیښودلو موقع شته د سائنس لوی لوی پوهان د ده د حکمت په سیندونو کېږي غوتی وهی خو په پای (آخر) کېږي دوی په دغه وینا سره مقرر او معترف کیږي ﴿صُحِبَ اللَّهُ الَّذِي أَنْفَعَنَ كُلَّ شَيْءٍ﴾ او ﴿قَبَّلَ اللَّهُ أَحْسَنَ الْخَلْقَيْنِ﴾

وَاتَّخَذُوا مِنْ دُونِهِ آلِهَةً لَا يَخْلُقُونَ شَيْئًا وَهُمْ يُخْلَقُونَ وَلَا يَمْلِكُونَ لِأَنْفُسِهِمْ ضَرًّا وَلَا نَفْعًا وَلَا يَمْلِكُونَ مَوْتًا وَلَا حَيَاةً وَلَا نُشُورًا ۝۳

او نیولی دی دغو (کفارو) بی له الله نور معبودان چه نشی پیدا کولی (دغه معبودان) هیڅ شی حال دا چه دوی پخپله پیدا کول شی او نه دی مالکان دپاره د ځانونو خپلو د ضرر (د دفع کولو) او نه د نفعی (د رسولو) او نه دی مالکان په وژلو د چا او نه په ژوندی کولو د چا او نه په بیا ژوندی پورته کولو د مړیو (له قبورو بعث ته).

تفسیر: یعنی د څومره ظلم او تعجب او حیرت مقام دی چه د داسی مطلق قادر مالک الكل علی الاطلاق حکیم - او زبردست وجود بس او کافی نه گڼی او خپلو ځانونو ته د نورو معبودانو

او حاکمانو تجویزونه کوی او داسی تصور کوی چه گواکی دوی هم د الله تعالیٰ په حکومت کښی د برخی خواندان دی حال دا چه د هغو بیچارگانو خپل وجود هم له خپله کوره نه دی او نه پر خپل ځان د تصرف او اختیار خواندان دی او نه د کومی ذری شی د پیدا کولو واک او اختیار لری - او نه ژوندی کول او وژل د دوی په قبضه او واک (اختیار) کښی دی - او نه په خپل مستقل اختیار سره چاته لږ څه نفع یا نقصان رسولی شی - بلکه د خپلو ځانونو دپاره هم د یوی ذری په برابر د گنتی (فاندی) د حاصلولو یا له نقصان ځنی د ځان ساتلو هم قوت او قدرت نه لری - نو د داسی ضعیفو - عاجزو او مجبورو شیانو د الله تعالیٰ شریک بلل څومره لوی سفاهت او انتهائی بیحیائی ده (ربط) دغه خو د قرآن د نازلونکی د صفاتو او د شیونو ذکر ؤ - او د هغه په نسبت د هغو بی تمیزیو چه مشرکانو کولی تردید ؤ - وروسته له دی نه پخپله د قرآن مجید په نسبت او د قرآن کریم د حامل په نسبت د سفهاؤ او ناپوهانو د اعتراضاتو او تنقیداتو جواب ورکوه کیږی.

وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا إِنَّ هَذَا إِلَّا إِفْكٌ لِإِفْتَرَاهُ وَأَعَانَهُ عَلَيْهِ قَوْمٌ آخَرُونَ فَقَدْ جَاءُوا ظُلْمًا وَزُورًا ﴿٢٥﴾

او وائی هغه کسان چه کافران شوی دی چه نه دی دا (قرآن) مگر دروغ دی چه له ځانه ئی جوړ کړی دی دغه (محمد) او کومک ورسره کړی دی په دی (دروغ جوړولو کښی) قومونو نورو (نو فرمائی الله) پس په تحقیق راتلل کړی دی (دغو کفارو) په ظلم او په دروغو سره .

تفسیر: (یعنی کافران وائی چه نه دی دغه قرآن چه راوړی دی محمد صلی الله علیه وسلم مگر خو دروغ دی او) دغه گردی (تولی) تشی د خولی خبری دی چه قرآن د الله تعالیٰ کتاب دی معاذ الله محمد صلی الله علیه وسلم د څو تنو یهودانو په مدد یو کلام تیار کړی دی او هغه له خپله ځانه جوړ کړی دروغ ئی د الله تعالیٰ په طرف منسوب کړی دی بیا د هغه په اشاعت ئی لاس پوری کړی دی بس تول حقیقت ئی هم دغومره دی .
(نو پاک الله د دغو کفارو په تردید فرمائی ﴿فَقَدْ جَاءُوا ظُلْمًا وَزُورًا﴾ پس په تحقیق راتلل کړی دی دغو کفارو په ظلم او په دروغو سره) یعنی له دی نه به لوی ظلم او دروغ نور څه وی چه داسی معجز کلام او حکیم کتاب ته چه د هغه عظمت او صداقت له امر څخه زیات روښان دی کذب او افتراء وویل شی - آیا د څو تنو یهودی غلامانو چه هغه هم عجمیان دی په مدد سره د داسی عمده کلام جوړول امکان لری؟ چه د هغه په مقابل کښی د دنیا تمام فصحاء - حکماء - بلکه گرد (تول) پیریان او انسانان د ډیرو لویو لویو عالی دماغو عقلاؤ او حکماؤ سترگی خیری

او تیتي (خري او خکته) کړی.

وَقَالُوا أَأَسَاطِيرُ الْأَوَّلِينَ اكْتَتَبَهَا فَهِيَ تُمْلَىٰ عَلَيْهِ بُكْرَةً وَأَصِيلًا ۝

او وائی (کفار) دا قصی دی د پرمېنیو خلقو چه لیکلی دی هغه (محمد) پر لیکونکو پس هغه لوستل کیږي په ده (لپاره د لیکلو) صبا او بیگاه.

تفسیر: یعنی کفارو به داسی گنل چه محمد صلی الله علیه وسلم له اهل الکتاب څخه څه قصی او خبری اوریدلی دی او د هغو یادداشت ئی نیولی دی، یا په بل چا باندی ئی د هغو یادداشت اخیستی دی چه هم هغه یادداشتونه شپه او ورځ د ده په مخ کښی پراته دی او یادوی ئی - او بیا ئی په نویو نویو اسالیبو اړوی راړوی، نور هیڅ شی نه دی. حضرت شاه صاحب لیکي «پرمېی د دوو وقتونو صبا او بیگا لمونځونه مقرر ؤ - مسلمانان هم د رسول الله صلی الله علیه وسلم په حضور کښی په هم دغو دوو وقتونو کښی سره تولیدل او هغه نوی قرآن به ئی چه نازل شوی ؤ تری یادوه او لیکل به ئی چه تری هیر نشی هم دغو لیکلو ته کفار داسی وائی او په دغه اسلوب سره ئی اداء کوی نو فرمایي الله تعالیٰ عظم برهانه وجل وعلا شانه په تردید د دغو کفارو کښی داسی چه

قُلْ أَتَزَكُّهُ الَّذِي يَعْلَمُ السِّرَّ فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ إِنَّهُ كَانَ غَفُورًا رَحِيمًا ۝

ووايه (ای محمده دغو کفارو ته نه ده داسی بلکه) نازل کړی دی دا قرآن هغه (الله) چه عالم دی په هرو پتو چه په آسمانونو او په ځمکه کښی دی بیشکه چه الله دی ښه مغفرت کوونکی (د خطیاتو) ډیر رحم والا (په انعام د اجر او ثواب سره).

تفسیر: یعنی دغه پاک قرآن پخپله راښیي چه هغه د کوم انسان یا د کومی ټولنی له خوا جوړ شوی دی؟ که نه دی؟ داسی نه دی چه تاسی وایي بلکه دغه عظیم الشان قرآن پخپله دا خبره ثابتوی چه دغه د هم هغه الله تعالیٰ له جانبه نازل شوی دی چه د ده د علمی احاطی څخه د آسمانونو او د ځمکو هیڅ یو شی نشی خارجیدلی. د ده معجز کلام - فصاحت او بلاغت - علوم او معارف - غیبیه اخبار - احکام او قوانین - او هغه مکنونه اسرار چه د هغو اعماقو او زاویاو ته هیڅوک بی د الله تعالیٰ له توفیقه نشی رسیدلی او گرد (تول) عقول او افهام د هغو له

پوهی عاجز او ناتوانه دی پخپله الله تعالیٰ دغه خبره صافه څرگندوی چه دغه د کوم محدود علم والا انسان بیان یا د کوم جعلی جمعیت کلام نه دی (بلکه) دغه قرآن ئی پخپل بخشش او مهربانی سره نازل کړی دی (موضح القرآن) بیا هغه کسان چه له داسی واضح او روښان حقیقت څخه منکران دی نو الله تعالیٰ سره له دی چه د دوی د گردو (تولو) جرائمو څخه مفصلاً خبر دی او فوراً دوی ته سزا نه ورکوی نو دغه هم د ده د بښنی او مهربانی اثر دی.

وَقَالُوا مَالِ هَذَا الرَّسُولِ يَأْكُلُ الطَّعَامَ وَيَمْشِي فِي الْأَسْوَاقِ لَوْلَا أُنْزِلَ إِلَيْهِ
مَلَكٌ فَيَكُونُ مَعَهُ نَذِيرًا ۚ أَوْ يُلْقَىٰ إِلَيْهِ كَنزٌ أَوْ تَكُونُ لَهُ جَنَّةٌ يَأْكُلُ مِنْهَا
وَقَالَ الظَّالِمُونَ إِن تَتَّبِعُونَ إِلَّا رَجُلًا مَسْحُورًا ۝

او وائی (کفار) چه څه دی دغه رسول ته چه خوری طعام او گرځی په بازارونو کښی (لکه نور خلق دپاره د طلب د معاش) ولی نه نازلوه شی ده ته یو ملک چه پس شی دغه (ملک) له دغه (رسول) سره وپروونکی (د کفارو له جحیمه) یا (ولی نه) غورځولی کیږی ده ته خزانه (له آسمانه) یا (ولی نه) کیږی ده ته یو باغ چه خوری له (میوو او حاصلاتو د) هغه او وائی (دغه) ظالمان (مؤمنانو ته) چه متابعت نه کوئ تاسی مگر د یوه سری چه سحر پری کړی شوی دی (او مغلوب العقل دی).

تفسیر: یعنی کفارو به دغسی ویل کله چه دغه د نبوت مدعی ځمونږ په شان دودی خوری او ځمونږ په شان د بیع او شری (پیروډلو او پلورلو) دپاره بازارونو ته ځی - نو ځمونږ او د ده په منځ کښی څه فرق او توپیر (تفاوت) پاتی شو؟ که دی په رښتیا سره رسول وی نو ښائی د پرښتو په شان له خوراکنونو او له څښلو او د دنیوی معاشونو له جگړو او جنجالونو څخه لری او خلاص وی.

یعنی که د پرښتو فوځونه ورسره نه وی نو اقلأ د پاک الله له طرفه یوه دوه پرښتی خو تش د ده د تصدیق او د رعب او داب قائمولو دپاره د ده سره تل گرځیدی او اوسیدی چه د هغی د لیدلو څخه به هرومرو (خامخا) خلق ورته متماثل کیدل. دا څرنگه د بیچارگی او یواځی توب په حالت کښی پخپل وچ سر د داسی غتی خبری دعوی کوی؟ ښه که پرښتی د ده سره نشته نه دی وی - خو له دی دعوی سره دا خبره متناسبه وه چه ده اقلأ له آسمانه د سرو زرو یا سپینو زرو کومه غیبی خزانه موندلی او ورسیدلی وی چه له هغی ځنی ده په خلاص لاس سره ښه مال او دولت صرفولی او (د بازار له تگ او راتگ او د معاش د تحصیل له جنجاله خلاص وی) د گردو

(تولو) خلقو فکر او توجه ئی د دغی ورکری او سخا له پلوه خپل ځان ته ورکش کړی وی. خیر! که دغه هم ورسره نشته نو د عادی مشرانو او معمولی رئیسانو او د ځمکی د خاوندانو په شان د انگورو (کورو) او خرماؤ (کجورو) او د نورو میوو له باغونو څخه د یوه باغ خاوند خو وی چه له هغه څخه ئی که نورو ته څه شی نه ورکولی اقلأ دی پخپله خو د خوړلو او څښلو او خپلو نورو ضروریاتو څخه بی فکره او بی پروا کیدی. لکه چه دی له دغو گردو (تولو) شیانو څخه د هیڅ یو څیز خاوند او مالک نه دی نو مونږ څرنګه باور او یقین کولی شو چه پاک الله د خپل رسالت پر جلیله عهده هم داسی د معمولی حیثیت یو سری مامور فرمایلی دی؟ نو کله چه دغه د نبوت مدعی له خپل دغه وضعیت (شان) او هیئت سره دغسی لویه دعوی کوی ماسواء له دی نه چه ماغزه ئی خراب او دماغ ئی له کاره وتلی دی - یا بل چا پری کودی او جادو کړی دی او د هغه سحر له سببه د ده دماغ مختل (خراب) شوی دی او د هغه له اثره داسی چتی (بیکاره) او چپوله (فضول) خبری کوی (العیاذ بالله) بل څه شی دی؟

أَنْظُرْ كَيْفَ ضَرَبُوا لَكَ الْأَمْثَالَ فَضَلُّوا فَلَا يَسْتَطِيعُونَ سَبِيلًا ۙ

وګوره (ای محمده!) څرنګه بیانوی (تری دغه معاندان) تاته مثالونه (د شعر سحر کذب) پس ګمراهان شول دوی پس طاقت نه لری دوی (حق ته د موندلو د) لیاری

تفسیر: یعنی کفار کله وائی د ده خبری محض مفتریاتی دی کله دعوی کوی چه نه! دی دغه خبری له نورو څخه زده کوی او بیا ئی په خپل قالب کښی اچوی - کله دوی ته مسحور وائی - کله ئی ساحر بولی - کله کاهن - کله شاعر - کله ئی مجنون ګڼی. دغه اضطراب او وارخطائی پخپله دغه خبره څرګندوی چه له دغو خبرو ځنی یوه خبره هم پر دوی نه منطبقه کیږی نو ځکه د دوی فکر هم پر یوه خبره نه دی ټینګ شوی. او د الزام لګولو هیڅ یوه چاره او لیاره ئی نه ده موندلی. هغه کسان چه د انبیاء علیهم السلام په شان کښی داسی سپین سترګی او ګستاخی او بی ادبی کوی او ګمراه کیږی د دوی د هدایت په نسبت نور هیڅ توقع او هیله (امید) نشته.

تَبَارَكَ الَّذِي إِن شَاءَ جَعَلَ لَكَ خَيْرًا مِّنْ ذَلِكَ جَنَّتِ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ وَيَجْعَلْ لَكَ قُصُورًا ۝۱۰

دیر لوی برکتناک څښتن (خاوند) د دیر خیر او پورته دی هغه (ذات) که اراده وفرمائی ګرځوی به تاته (په دنیا کښی) خیر بهتر غوره له دغی

(خزانی او باغونو داسی) باغونه چه بهیږی له لاندی (د ونو) د هغو ویالی او گرځوی به تاته (په دغو باغونو کښی) بنگلی.

تفسیر: یعنی د الله تعالیٰ په خزانه کښی هیڅ تقلیل او کمی نشته. که الله جل جلاله اراده وفرمائی یو باغ څه شی دی ډیر زیات باغونه به له دغو اوصافو او صفاتو څخه لا ښه درعنایت کړی چه دغه خلق د هغه مطالبه کوی بلکه الله تعالیٰ پر دی هم قادر دی چه د آخرت هغه ګرد (تول) باغونه او نهرونه او حور او قصور او نور چه درکول کیږی هم دلته درعطاء کړی - لیکن د الله تعالیٰ حکمت بالفعل د دی خبری مقتضی نه دی ځکه که د دغو معاندینو هم دغه ګردی (تولی) غوښتنی او فرمائشونه هم پوره او تکمیل کړل شی - خو بیا هم دوی د حق منونکی او د صداقت قبلونکی نه دی. باقی د رسول الله صلی الله علیه وسلم د صداقت د تثبیت دپاره هغه دلائل او معجزات چه دروړاندی کړی شوی هغه کافی بلکه له ضرورته څخه زیات هم دی.

بَلْ كَذَّبُوا بِالسَّاعَةِ وَأَعْتَدْنَا لِمَنْ كَذَّبَ بِالسَّاعَةِ سَعِيرًا ۝۱۱

بلکه نسبت د دروغو کوی (کفار) په قیامت باندی (چه نشته) او تیار کړی دی مونږ دپاره د هغه چا چه نسبت د دروغو کوی په قیامت باندی سخت اور (د دوزخ).

تفسیر: یعنی دغه خلق چه د هغو شیانو مطالبه کوی هغه فی الحقیقت د حق د طلب په نیت نه دی بلکه محض د شرارت او ربړو (تکلیفونو) دپاره داسی کوی او د دوی د دی شرارت سبب دا دی چه هغوی تراوسه پوری په قیامت او د قیامت په سزا او جزا یقین او باور نه لری. نو دوی دی دغه خبره ښه په یاد ولری چه د دوی له دغه تکذیبه څخه هیڅ شی نه جوړیږی او قیامت خامخا راتلونکی دی او د مکذبینو دپاره هغه د اور بندیکخانه چه لا له پخوا څخه تیاره کړی شوی ده دوی هر ورو (خامخا) په همنی کښی لویدونکی دی.

إِذَا رَأَوْهُمْ مِنْ مَّكَانٍ بَعِيدٍ سَمِعُوا لَهَا تَغَيُّظًا وَزَفِيرًا ۝۱۲

کله چه ووينی (دغه اور) دوی له هغه ځای لری نو آوری به دوی (دغه اور) لره خوتکیدل (له ډیره قهره) او غوریدل (له ډیره غضبه).

تفسیر: یعنی د دوزخ اور په محشر کښی کله چه جهنمیان له لری څخه ووينی په ډیر جوش او خروش راځی - د هغه له غضبناکو غږونو او خوفناکو نارو سورو او بد رنگه خوتکیدلو څخه د

دیرو زورورو میرو او زده ورو سربو تریخی چوی - او لرمون خورینی کیپی.

وَإِذَا الْقَوْمُ مِنْهَا مَكَانًا ضَيِّقًا مُقَرَّبَيْنِ دَعَوْاهُنَّ لَكَ تَبَوُّرًا ۝۶

او کله چه وغورخولی شی (کفار) له دوزخ نه په غای تنگ کښی په دغه حال کښی چه (خو تنه یو غای سره نژدی په غنځیرو) سره تړلی شوی وی نو په دغه غای بولی دوی هلاک (خپل)

تفسیر: یعنی په دوزخ کښی به د هر مجرم دپاره غان ته غای وی چه له هغه څخه به له سره نشی خوځیدی - او د یوه نوعیت خو غو مجرمان به په یوه غنځیر کښی سره تړل کیپی په دغه وقت کښی به مجرمین د مصیبت او عذاب له ویری مرگ ته ناری وهی چه کاشکی مرگی راشی - او مونږ ته له دغو مصائبو او بلیاتو څخه نجات راکړی. (نو وبه ویل شی دغو کفارو ته له جانبې د الله تعالی جل وعلا شانه وعظم برهانه داسی چه)

لَا تَدْعُوا الْيَوْمَ ثُبُورًا وَاحِدًا وَادْعُوا ثُبُورًا كَثِيرًا ۝۷

مه غواړئ مه بولئ تاسی نن ورغ هلاک یو او وبولئ تاسی هلاکونه ډیر (ځکه چه عذاب مو ډیر اقسام لری).

تفسیرول یعنی که یو کړت مړه شو او له دغه مصیبت څخه خلاصی ومومو ځکه په هره ورغ کښی له زرو کړتو څخه زیات له مرگه بد حال راپه برخه کیپی (موضح القرآن).

قُلْ أَذِلَّكَ خَيْرٌ أَمْ جَنَّةُ الْخُلْدِ الَّتِي وُعِدَ الْمُتَّقُونَ كَانَتْ لَهُمْ جَزَاءً وَمَصِيرًا ۝۸ لَهُمْ فِيهَا مَا يَشَاءُونَ خَالِدِينَ كَانَ عَلَى رَبِّكَ وَعْدٌ مَسْئُورًا ۝۹

وایه (ای محمده! دوی ته) آیا دغه (خیر بهتر غوره دی یا هغه جنت د همیشه والی چه وعده کړی شوی وه (د دغه جنت) له پرهیزگارانو سره چه دی (هغه جنت په علم د الله کښی) دوی ته جزاء (بدل) د عمل او غای د ورتلو شته دوی ته په دغه (جنت) کښی هر څه چه غواړی دوی حال دا چه تل به وی دوی پکښی دی (دخول د جنت سره له خلوده) پر رب ستا موعوده

(وعدہ کری شوی تفضلاً له جانبہ د الله) غوشتلی شوی (له جانبہ د مؤمنانو).

تفسیر: یعنی د مکذبینو انجام مو واورید اوس تاسی پخپله د دغی خبری فیصله وکړئ چه آیا دغه مو خوښ او پسند دی؟ که هغه وعدہ چه له متقینو مؤمنینو سره له جانبہ د الله تعالیٰ کری شوی ده؟ (او غوشتلی شوی ده له جانبہ د مؤمنانو - او مؤمنان به هم) هغه شی غواری چه د دوی له مرتبی سره ور - لائق او مناسب وی. له ﴿وَعَدَاسْتُوْلًا﴾ څخه حتمی وعدہ مراده ده چه الله تعالیٰ هغه پخپل فضل او کرم سره پخپله ذمه اخیستی ده - یا دا مطلب چه متقین به د هغی وعدی د ایفاء سوال وکړی چه یقیناً به پوره کیږی لکه چه په دعاء کښی راغلی دی ﴿رَبَّنَاوَإِنَّا مَا وَعَدْنَا عَلَىٰ رُسُلِكَ وَلَا نَعْمُ نَأْتِيَوْمَ الْآخِرَةِ إِنَّكَ لَا تُخْلِفُ الْوَعْدَ﴾

وَيَوْمَ يُحْشَرُهُمْ وَمَا يَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ يَقُولُ ءَأَنْتُمْ أَضَلُّتُمْ
عِبَادِي هَؤُلَاءِ أَمْ هُمْ ضَلُّوا السَّبِيلَ ﴿١٩﴾

او (یاده کړه ای محمده هغه ورځ چه راجمع به کری (الله) دغه (کفار) او هغه (باطل معبودان) چه عبادت کاوه دوی غیر له الله (هغوی ته) پس وبه وائی (الله دغو معبودانو ته) آیا تاسی گمراه کړی ؤ تاسی بندگان عِما دغه (چه مشرکان) دی او که دوی پخپله ورکه کړی وه لیاره (د حق بی له سعیی د تاسی)؟.

تفسیر: یعنی دغه خو عابدینو ته اورول کیږی او بالوسيله به له معبودانو څخه پوښتنه کیږی چه آیا تاسی دوی ته د شرک یا د خپل عبادت دعوت او ترغیب ورکړی ؤ؟ یا دوی له خپله جهله او حماقته او غفلته او بی توجهی څخه گمراه شوی دی.

قَالُوا سُبْحٰنَكَ مَا كَانَ يُنَبِّئُنَا أَنَّ نَتَّخِذَ مِنْ دُونِكَ مِنْ أَوْلِيَاءَ

وبه وائی (معبودان) چه پاکی ده تاته له شریکه او له عیوبه نه ښایيږی مونږ ته دا چه ونیسو مونږ غیر له تانه (یا الله) هیڅ دوستان

تفسیر: یعنی یا الله! مونږ څه قوت - قدرت او مجال درلود (لرلو) چه ستا د مقدس ذات څخه په څنگ شوی نور کسان خپل ملگری یا دوستان نیولی وی بیا کله چه مونږ د خپلو نفسونو دپاره مساواء له تا بله کومه هیله (امید) او اسره او امید نه درلود (لرلو) نو نورو ته به مو ولی داسی

حکم ورکاوه چه راشع مونږ خپل معبود مقصود او حاجت ورکوونکی وگنځ.

وَلَكِنْ مَتَّعْتَهُمْ وَآبَاءَهُمْ حَتَّىٰ نَسُوا الذِّكْرَ وَكَانُوا قَوْمًا بُورًا ﴿١٨﴾

ولیکن ښه معاش ورکړی ؤ تا (ای الله!) دوی ته او پلرونو د دوی ته تر هغه پوری چه هیر کړ دوی پند (کتاب) ستا، او وو دوی (په حکم د تا) قوم هلاکیدونکی.

تفسیر: یعنی اصل دا دی چه دغه بدبختان د خپل بد استعداد لامله (له وجی) د خپلو ځانونو د تباه کولو دپاره مندی وهی او د دوی دپاره هلاکت مقدر شوی دی د هغو ظاهری سبب دا دی چه دوی په عیش او آرام او د غفلت په نشو کښی دوب تللی دی او دغه ستا یادونه او تذکره هیروی او پر هیش پند او نصیحت غوږ نه ږدی او د انبیاء د هدایت او ارشاد څخه بیخی سترگی پټوی او پر دنیوی منافع او تمتع مغرور شوی دی - تاسی که د خپلی مهربانی لامله (له وجی) هومره فواید دوی ته او د دوی پلرونو او نیکونو ته ورسوئ هغومره دوی په خپل غفلت او نسیان کښی ترقی کوی لازم خو داسی ؤ چه دوی د الله تعالی د دغو انعاماتو د لیدلو په اثر به ئی د حقیقی منعم بندگی او شکر ایستل اختیارول - مگر دوی بالعکس پر خپل کفر - شرک او جهل مفتون او مغرور شوی دی - او د کفر او عصیان خوا ته مندی وهی د ژوندون اوبه د بدبختی لامله (له وجی) د دوی په خلق کښی زهر جوړ شوی دی.

(الله تعالی جل وعلا شانه وعظم برهانه به بیا دغو بت پرستانو ته دغسی وفرمائی)

فَقَدْ كَذَّبُوا كَمَا تَقُولُونَ فَمَا سَتَطِيعُونَ صَرَفًا وَلَا نَصْرًا وَمَنْ يَظْلِمُ مِنْكُمْ نَذِقْهُ عَذَابًا كَبِيرًا ﴿١٩﴾

نو په تحقیق دروغجنان کړئ (معبودانو مو) تاسی (ای مشرکانو) په هغه خبره کښی چه ویله تاسی (چه دغه مو خدایان دی) پس طاقت نه لرئ تاسی د گرځولو د عذاب (له خپله ځانه) او نه د مدد کولو (یو له بله سره)، او هر هغه چا چه ظلم وکړ له تاسی وبه څکوو مونږ هغه ته عذاب لوی (چه خلود فی النار دی).

تفسیر: دغه به د الله تعالی له جانبه ارشاد وی چه درواخلی! د هغو په امداد او اعانت چه تاسی اعتماد کړی ؤ هغوی بالذات ستاسی د دغی ادعاء تردید - او تاسی دروغجنوی - او ستاسی له

دغو حرکاتو څخه په ښکاره ډول (طریقه) سره د بیزاری او نفرت اظهار کوی. ﴿فَمَا تَنْظُرُونَ مَرَّأَوْ لَا تَصَرُّوا﴾ پس طاقت نه لرئ تاسی د گرځولو د عذاب له خپله ځانه او نه د مدد کولو یو له بله سره (یعنی نن نه د الله تعالیٰ د عذاب مخه بیرته گرځولی شی! او نه د هغه احکام اړولی شی! او نه یو له بل سره څه مدد او مرسته (امداد) کولی شی! هر چاته چه هره سزا ور رسیدونکی ده هغه هرومرو (خامخا) اوس ور رسیدی نو هغه دی هلته پروت وی او د هغه خوند او مزه دی وڅکی! ښایی له ظلم څخه دلته په ﴿وَمَنْ يَظْلِمْ فَلْيُظْلَمْ﴾ کښی مراد شرک وی او ممکن دی چه نور هر قسم ظلم او گناه هم تری مراد وی.

وَمَا أَرْسَلْنَا قَبْلَكَ مِنَ الْمُرْسَلِينَ إِلَّا أَنَّهُمْ لِيَاكُلُونَ
الطَّعَامَ وَيَمْشُونَ فِي الْأَسْوَاقِ وَجَعَلْنَا بَعْضَكُمْ
لِبَعْضٍ فِتْنَةً أَتَصْبِرُونَ وَكَانَ رَبُّكَ بَصِيرًا ٢٥

او نه دی لیږلی مونږ پخوا له تانه (ای محمده! هیڅوک) له مرسلانو څخه (په هیڅ کیفیت) مگر (په دغه کیفیت سره چه) بیشکه دوی خامخا خوړل به دوی طعام او گرځیدل به دوی په بازارونو کښی (دپاره د مطالبو خپلو) او گرځولی دی مونږ ځینی د تاسی دپاره د ځینو نورو آزمویښت آیا صبر کوئ (ای اهل الابتلاء که نه؟ بلکه صبر وکړئ!) او دی رب ستا ښه لیدونکی (عالم په ټولو احوالو).

تفسیر: دغه جواب شو د ﴿وَقَالُوا مَالِ هَذَا الَّذِي يُؤْتِيكُمُ اللَّهُ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا هَلْ أَدْرَأَكُمْ عَنْ مَوَاقِدِ الْوُجُوهِ وَإِنَّكُمْ لَخَالِفُونَ مَا آمَرْتُمُ النَّاسَ بِأَن يَقُولُوا سَمِعْنَا وَأَطَعْنَا﴾ الآية - یعنی له تاسی څخه پخوا هومره انبیاء چه د خلق الله په طرف مبعوث شوی دی هغه گرد (تول) سره انسانان وو او د انسانانو په شان به ئی خوړل او څښل - او د خپلو ضروریاتو او د اعاشی د لوازمو دپاره به بازارونو ته هم تلل او هغوی می له سره د پریستو په حیثیت نه دی لیږلی چه د اکل او شرب او د ژوندانه له ضروریاتو څخه به مستغنی وو له دی نه معلومیږی چه د خپلو ضروریاتو دپاره بازارونو ته د نه ورتلو منشاء کبر - غرور او ځان لوی گڼل وی نو دغه د لویو او مشرتوب پر خلاف دی.

﴿وَجَعَلْنَا﴾ الآية - او گرځولی دی مونږ ځینی ستاسی دپاره د ځینو نورو آزمویښت آیا صبر کوئ ای اهل الابتلاء که نه؟ بلکه صبر وکړئ! یعنی انبیاء د دی دپاره دی چه د کفارو د کفر او ایمان او بغاوت او طغیان امتحان او آزمویښه وکړی او انبیاء د دی دپاره دی چه د دوی د صبر - ثبات - استقامت - آزمویښه او امتحان وشي نو اوس دی وکتل شی چه د کفارو د دغه

سفاهت او جهالت د لیدلو او د دغه طعن او تشنیع او لغو اعتراضاتو د آوریډلو په مقابل کېښی تاسی تر کومی اندازی پوری صبر - استقامت او استقلال څرگندولی شی؟.

﴿وَكَانَ رَبُّكَ بَصِيرًا﴾ او دی رب ستا ښه لیدونکی عالم په ټولو احوالو) یعنی د کفارو د کفر او ایذاء رسوونه او د صابرانو صبر او تحمل گرد (تول) د الله تعالی جل و علا شأنه وعظم برهانه په علم او نظر کېښی دی او هر یوه ته خامخا د ده د هم هغه عمل سزا او جزاء ورکوی.

وَقَالَ الَّذِينَ لَا يَرْجُونَ لِقَاءَنَا أُولَٰئِكَ لَا يُؤْمِنُونَ الْمَلِكَةُ أَوْ تَرَىٰ رَبَّنَا لَقَدْ اسْتَكْبَرُوا فِي أَنفُسِهِمْ وَعَتَوْا عُتُوًّا كَبِيرًا ﴿٣١﴾

او وائی هغه کسان چه نه لری امید د ملاقات غمونږ (او نه منی قیامت یا نه ویریوی له عذابہ غمونږ) ولی نه نازلولی شی پر مونږ باندی پرېستی (مصدقی د رسول یا چه شی رسولانی مونږ ته؟) یا ولی نه وینو مونږ رب خپل (چه خبری راسره وکړی او حکم وکړی مونږ ته په متابعت د رسول نو الله فرمائی) خامخا په تحقیق کبر کړی دی دوی (کبر چه ثابت دی) په نفسونو د دوی کښی او تیر شوی دی (له حده خپله) په تیریدلو لویو سره.

تفسیر : یعنی هغه کسان چه داسی امید نه لری چه یوه ورځ به غمونږ په مخ کښی د حساب او کتاب دپاره حاضرېوی نو هغوی د سزا له ویری بیخی بی خوفه دی او داسی د عناد او گستاخی خبری کوی او چتی (بیکاره) وئیوی. مثلاً وائی چه د محمد په شان پر مونږ ولی پرېستی وحی نه راوړی؟ یا پخپله الله تعالی ولی له مونږه سره خبری نه کوی؟ یا اقلا د تصدیق دپاره خو یوه پرېسته راغلی وی؟ یا مونږ په خپلو سترگو سره ښائی الله ووینو او په خپلو غوږونو سره ستا د دغی دعوی تصدیق او تائید تری واورو. لکه چه جزء ۸ د «الانعام» په (۱۵) رکوع ۱۲۴ آیت کښی راغلی دی: ﴿قَالُوا لَنُؤْمِنَ بِكَ يَا مُحَمَّدُ وَمَا نُرِيكَ مِنَ الْآيَاتِ﴾ او جزء ۱۵ د «الاسراء» په (۱۰) رکوع ۹۲ آیت کښی مرقوم دی ﴿أَتَأْتِيَ بِاللَّهِ وَالْمَلَكَةِ قَبِيلًا﴾ دوی په خپلو زړونو کښی خپل ځان دیر لوی گنې نو ځکه د وحی او پرېستو د نزول تمنا لری. د دوی شرارت او سرکشی خپلی انتھائی درجی ته رسیدلی ده چه سره له دومره سختو گناهونو او تورو عملنامو غواړی چه په دنیا کښی پخپلو سترگو سره الله تعالی ووینی او له هغه سره د غویدلو شرف ځان ته مطالبه کړی.

﴿لَقَدْ اسْتَكْبَرُوا﴾ - ترجمه شیخ الهند داسی کړی ده: «دیره لوئی ساتی دوی پخپلو ځانونو کښی او سرونه جگړی (وچتوی) په لویو شرارتونو سره» او ځینی ئی دغسی ترجمه کوی «په تحقیق سره پت کړی ئی دی تکبر او کفر په زړونو خپلو کښی او سرکشی کړی ده دوی په سرکشی لویی سره چه پس له لیدلو د داسی معجزو څخه د ملائکو راتله او د الله تعالی لینل هم په دنیا کښی غواړی».

يَوْمَ يَرَوْنَ الْمَلِكَةَ لَا بُشْرَىٰ يَوْمَئِذٍ لِلْمُجْرِمِينَ

وَيَقُولُونَ حَبْرًا مَّحْجُورًا ﴿٣٣﴾

(یاده کره ای محمده!) هغه ورغ چه ووینی دوی پرستی (د عذاب) نه به وی زیری (خوشالی) په دغه ورغ کښی دپاره د مجرمانو (کافرانو) او وبه وائی دوی چه چیری دی منع کړل شی په کوم مانع سره.

تفسیر: یعنی دوی به د «حجراً محجوراً» الفاظ وائی. دغه «حجر» هغه مصدر دی چه فعل ئی متروک‌الذکر دی «حجر» په معنی د منع ده او «محجوراً» ئی تاکید دی معنی ئی داسی شوه: «او وبه وائی دغه کفار چه منع غواړو ټینگه منع له لیدلو د ملائکو د عذابه او پناه نیسو په الله تعالی پوری له ملاقاته د ملائکو په منع د مانع سره» یا به ئی معنی داسی وی: «او وبه وائی دغه ملائک دغو کفارو ته چه حرام دی یا حرام کړی شوی دی پر تاسی جنت او منع دی په مانع سره» او لنډ مطلب ئی داسی شو چه ای کفارو مه ویریږئ یوه داسی ورغ هم راتلونکی ده چه ستاسی سترگی به په پرستو ولگیږی مگر پرستی به ستاسی په شان د مجرمانو له لیدلو څخه نه خوښیږی بلکه تاسی به له ډیرو سختو هولناکو مصائبو سره مخامخ کیږئ! دغه خلق چه اوس د پرستو د نزول مطالبی کوی په هغه وقت کښی به د «حجراً محجوراً» په ویلو پناه غواړی او په دی ډیر خوښیږی چه که د دوی او د پرستو په منځ کښی کومه سخته پرده او سد پروت وی خو هغوی دوی ته نه ورنژدی کیدی لیکن د الله تعالی فیصله کله بلا اجراء پاتی کیدی شی پرستی به هم «حجراً محجوراً» وائی او دغه مطلب دوی ته ورښکاره وی چه نن ورغ تاسی د خوښی او بری څخه بیخی بی‌برخی او ممنوع یئ.

تنبیه: ممکن دی چه دغه تذکره د احتضار او ځنکدن (موت) په وقت کښی وی کما جاء فی جزء ۱۰ سورت الانفال (۷ رکوع) ۵۰ آیت ﴿وَلَوْ تَرَىٰ إِذْ يَتَوَفَّى الَّذِينَ كَفَرُوا الْمَلَائِكَةُ يَقْرَءُونَ وَجُوهَهُمْ وَأَدْبَارَهُمْ﴾ او د جزء ۷ (الانعام) په ۱۱ رکوع ۹۳ آیت کښی راغلی دی ﴿وَلَوْ تَرَىٰ إِذْ الظَّالِمُونَ فِي غَمَرَاتِ الْمَوْتِ وَالْمَلَائِكَةُ بَاسِطُوا أَيْدِيهِمْ أَخْرِجُوا أَنْفُسَكُمُ الْيَوْمَ تُجْزَوْنَ عَذَابَ الْهُونِ﴾

گواکی هم دغه کیفیت به د ده په مقابل کښی هم وی چه د حم السجده په ۴ رکوع ۳۰ آیت (۲۴) جزء کښی بیان شوی دی: ﴿إِنَّ الَّذِينَ قَالُوا رَبُّنَا اللَّهُ ثُمَّ اسْتَفْتَاؤُا نَزَلَ عَلَيْهِمُ الْمَلَائِكَةُ أَلَّا تَتَّقُوا وَلَا تَحْزَنُوا وَلَا تَبْزُوا بِالْحَمَةِ الَّتِي كُنْتُمْ تُوعَدُونَ﴾ او ممکن دی چه دلته د قیامت د ورغی ذکر وی والله اعلم.

وَقَدْ مَنَّ اللَّهُ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ إِذْ أَخْرَجَهُمْ مِنَ ظُلُمَاتٍ إِلَى نُورٍ بِإِذْنِهِ ۚ وَكَانَ هُدًى لِّلْعَالَمِينَ ﴿٣٤﴾

او اراده کړی ده رسیدلی یو مونږ هغو شیانو ته چه کړی دی (دغو کفارو) له (نیک) عمل نه پس وبه گرځوو مونږ هغه (نیک عمل په شان د) وړی

(مگرد) تار په تار کمری شوی.

تفسیر : یعنی دوی مونږ ته ناری وهلی او مونږ ئی په کار وو. دغه دی مونږ هم ور حاضر شو مگر د دوی د عزت د زیادت دپاره نه بلکه د دی دپاره چه هغه کارونه چه دوی پخپل باطل زعم سره نیکی گنلې هغه ورته قطعاً گډوډ او خراب او تراب کړو. او داسی بی حقیقت او بی ثمره او د وړئ په شان ئی په هوا کښی والوځوو لکه چه د خاوری حقیر ذرات دی خوا هغه خوا آلوځی. ځکه چه هغه اعمال د اخلاص او ایمان له روحه بیخی تش او د حق له طریقه سره بالکل متضاد واقع شوی دی کما جائ فی جزء ۱۳ سورة ابراهیم ۳ رکوع ۱۸ آیت ځمونږ د دغه مبارک تفسیر ﴿مَنْ لِّدَيْنٍ كَفَرًا وَّارْتَمَ بِالْأَعْمَالِ كَمَا دَلَّ يَسْتَدْت بِهَ الْيَوْمَ عَاصِي﴾ الآية -

وغير ذلك من الآيات

اوس بیان فرمائی الله جل وعلا شانه وعظم برهانه فضائل د جنتیانو پر دوزخیانو باندی داسی:

أَصْحَابُ الْجَنَّةِ يَوْمَئِذٍ خَيْرٌ مُّسْتَقَرًّا وَأَحْسَنُ مَقِيلًا ﴿٢٣﴾

صاحبان (ملگری) د جنت په دغه ورځ (د قیامت کښی بهتر غوره) خیر دی له جهته د (ځای د قیام او کلام او) هستوگنی او ډیر ښه به وی له جهته د (ځای) د خوب د غرمی (او د راحت).

تفسیر : یعنی دغه منکران به د هغی ورځی په مصیبت کښی گرفتار او اخته کیږی چه اوس دوی پر مؤمنانو ملندی (خندا) وهی او مسخری پری کوی نو پر دغو مؤمنانو چه دوی خاندی هغوی به په جنت کښی عیش او عشرت او مزی کوی.

وَيَوْمَ تَشْقَى السَّمَاءُ بِالدَّغَامِ وَنَزَلَ الْمَلِكَةُ تَنْزِيلًا ﴿٢٥﴾

او (یاده کړه ای محمده!) هغه ورځ (د قیامت) چه توتی توتی به شی آسمان په وریځو سره او نازلی به کمری شی پرېستی په نازلولو سره (پرله پسې).

تفسیر : د قیامت په ورځ وروسته د آسمانونو له چاودیدلو له پاسه د وریځی په شان یو شی را کوزیدونکی لیدل کیږی چه په هغه کښی به د الله تعالی یوه خاصه تجلی وی چه د هغی تعبیر مونږ په شاهی چتر سره کوو ښائی چه دا به همغه غیز وی چه ئی د «ابو زرین رضی الله تعالی عنه» په حدیث کښی په «عماء» سره او د «نسائی» په پوه حدیث کښی چه له معراج سره متعلق دی په «غیابه» سره تعبیر کړی دی والله اعلم. له هغه سره به د پرېستو ډیر هجوم او

ببرو بار وی او د آسمانونو پرېستی به د محشر د مقام په طرف مسلسلې کوزیږی د البقره په جزء ۲ (۲۵) رکوع د ۲۱۰ آیت ﴿ هَلْ يَنْظُرُونَ إِلَّا أَنْ يَأْتِيَهُمُ اللَّهُ فِي ظُلَلٍ مِنَ الْغَمَامِ وَالْمَلَائِكَةُ ﴾ الآية - په تفسیر کښی هم داسی یو مضمون لیکلی شوی دی.

الْمَلِكُ يَوْمَئِذٍ الْحَقُّ لِلرَّحْمَنِ وَكَانَ يَوْمًا عَلَى الْكَافِرِينَ عَسِيرًا ﴿٢٦﴾

ملک (او کامل سلطنت) په دغه ورځ (د قیامت کښی) حق ثابت دی دپاره د رحمن، او وی به دغه ورځ (د قیامت) پر کفارو ډیره سخته.

تفسیر : یعنی ظاهراً او باطناً صورة او معنی من کل الوجوه یواځی د هم ده رحمن سلطنت او حکومت به وی او صرف د هم ده حکم به چلیږی ﴿ لَیْسَ الْمَلِكُ الْيَوْمَ لِلَّهِ الْوَاحِدِ الْقَهَّارِ ﴾ (۲۴) جزء د المومن (۲) رکوع (۱۶) آیت بیا کله چه د رحمن حکومت شو. هغه کسان چه د رحمت مستحقان وی نو هغوی ته به د رحمت څه کمی وی دوی به په بی حسابته نعمتونو سره د مرحمت مورد گرځی مگر سره له دومره زیات او لامحدود رحمت کفارو ته به په دغه ورځ کښی سخت مشکلات او مصائب ور د مخه کیږی. چه هر څو وی په بازار کښی ډیر څیزونه په غریب سری هغومره وی غمونه .

وَيَوْمَ يَعِضُّ الظَّالِمُ عَلَى يَدَيْهِ يَقُولُ يَا لَيْتَنِي اتَّخَذْتُ مَعَ الرَّسُولِ سَبِيلًا ﴿٢٧﴾

او (یاد کړه ای محمده ! هغه د قیامت) ورځ چه خوله به لگوی ظالم پر دواړو لاسونو خپلو (له ډیره غمه او افسوسه او حسرت) وائی به (په قیامت کښی) ای کاشکی نیولی می وی سره له رسوله (د الله د نجات حقه) لیاره .

تفسیر : یعنی له ډیر حسرت او ندامت نه به خپلی ګوتی چپچپی او د افسوس او ارمان لاسونه به سره مړی. او په زیات تأسف سره به وائی چه ولی می په دنیا کښی د الله تعالی او د رسول الله احکام ونه منل؟ او ولی د شیطا طین الجن والانس په خبرو وغولیدم چه په دغه بده ورځ اخته او په راز راز (قسم قسم) مصائبو او ربړو (تکلیفونو) کښی لتار (خراب) شوم.

يُوَلِّئُنِي لَيْتَنِي لَمْ أَتَّخِذْ فُلَانًا خَلِيلًا ﴿٢٨﴾

ای هلاکه ای عذابہ ای خرابی عِما (راشه دغه دی وقت دی) کاشکی نه می وی نیولی فلانکی سری دوست خپل.

تفسیر : یعنی د هغو کسانو د دوستی یا اغواء څخه چه گمراه شوی وو یا په گمراهی کښی ئی ترقی کړی وه . نو په هغه وقت کښی به دیر افسوس او ارمان کوی چه ولی مو داسی کسان خپل دوستان گنل کاشکی عِما او د دوی په منځ کښی له سره دوستی او رفاقت نه وی پیدا شوی. تنبیہ : مفسرینو چه دلته د عقبه بن ابی معیط او د ابی بن خلف کومه واقعه نقل کړی ده د هغی هیڅ ضرورت نشته. او نه ښائی چه د آیت مدلول پر هغه مقصور کړی شی. هوا دغه تقریر چه مونږ کړی دی په هغه کښی دوی هم داخل دی.

لَقَدْ أَضَلَّنِي عَنِ الذِّكْرِ بَعْدَ إِذْ جَاءَنِي ۚ وَكَانَ الشَّيْطَانُ لِلْإِنْسَانِ خَذُولًا ﴿٢٥﴾

خامخا په تحقیق گمراه کړی وم زه له ذکره پنده (د قرآن) وروسته له هغه کله چه راغی ماته، (دغه ذکر نو فرمائی الله) او دی شیطان دپاره د انسان لغزوونکی غولوونکی.

تفسیر : یعنی د رسول الله صلی الله علیه وسلم پند مونږ ته رسیدلی ؤ چه غمونږ د هدایت دپاره کافی ؤ او ممکن ؤ چه هغه عِما په زړه کښی غای هم نیولی وی مگر د دغه کمیخت د دوستی لامله (له وجی) زه تباه او برباد شوم. او له زړه هغه لوری ته متوجه نه شوم. بیشکه چه جنی او انسی شیطان لوی چلباز او تگ دی. انسان ته په عین وقت کښی فریب ورکوی، او په دیر بد صورت ئی رسوا او مسخره کوی.

وَقَالَ الرَّسُولُ يُرَبِّ إِنَّا قَوْمٌ اتَّخَذُوا هَذَا الْقُرْآنَ مَهْجُورًا ﴿٣٠﴾

او ویل رسول (د الله محمد) ای ربه عِما په تحقیق قوم عِما نیولی دی دغه قرآن ترک کړی شوی (چه نه پری ایمان راوړی او نه پری عمل کوی او نه ئی لولی).

تفسیر : یعنی کله چه ضد کوونکیو او معاندانو په هیڅ صورت سره د هیچا نصیحت او پند ته غوږ کښنود دلته رسول الله صلی الله علیه وسلم د الله تعالی دربار ته شکایت وکړ چه یا اله العالمین، عِما قوم عِما خبری ته غوږ نه ږدی. دوی د قرآن عظیم الشان په شان یو لوی کتاب

ته خراب نسبتونه کوی العیاذ بالله کله چه قرآن لوستل کیږي نو دوی دیر زیات شورماشور لگوي او چټي (بیکاره) چپولي (فضول) خبری اتری کوی او لویه غلغله نښلوی شو ئی هیشوک وانه وری. او په مطلب یی پوه نشی په دی ترتیب دغو اشقیایو دغه پاک قرآن په شان یو د قدر قابل کتاب ئی بالکل متروک او مهجور گرځولی دی او له اعتناء او التفاته ئی غورځولی دی. تنبیه : اگر که په دغه آیت کښی صرف د کفارو ذکر دی. خو بیا د قرآن نه تصدیقوله په هغه کښی عدم تدبر او غور نه کول د ده پر احکامو عمل نه کول، د تلاوت څخه ئی غاړه غړول، د ده د قرائت د تصحیح په طرف نه متوجه کیدل. له هغه ځنی اعراض او څنگ کول او د نورو لغویاتو یا حقیرو شیانو په طرف متوجه کیدل دغه گرد (تول) صورتونه درجه په درجه د پاک قرآن د هجران لاندی داخل کیدی شی. فنسأل الله الکریم المنان القادر علی ما یشاء ان یخلصنا مما یسخطه و یستعملنا فیما یرضیه من حفظ کتابه وفهمه والقیام بمقتضاه آناء اللیل واطراف النهار علی الوجه الذی یحبه و یرضاه، انه کریم وهاب. نو فرمائی الله جل وعلا شانه وعظم برهانه لپاره د تسلی د محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم چه:

وَكَذَلِكَ جَعَلْنَا لِكُلِّ نَبِيٍّ عَدُوًّا مِنَ الْمُجْرِمِينَ وَكَفَى بِرَبِّكَ هَادِيًا وَنَصِيرًا ﴿٣١﴾

او هم داسی (لکه چه کفار می ستا اعداء گرځولی دی) گرځولی ؤ مونږ (پخوا له تانه) دپاره د هر نبی دښمنان له مجرمانو (کفارو نو صبر وکړه په شان د نورو انبیاءو بس)، او کافی دی رب ستا سمه صافه لیار ښوونکی او ښه مدد کوونکی (پر اعداؤ).

تفسیر : یعنی هغه کسان چه د انبیاءو د خبرو په منلو کښی مشکلات او موانع وړاندی کوی او خلق د حق له قبوله منع کوی هم دوی د انبیاءو اعداء دی نو دغه اعداء چه کفار دی اگر که د خلقو پر ضلالت او گمراه کولو پسې خپلی ملاوی وتری څه مهم موفقیت ئی نه په برخه کیږي ځکه د هر چا په نسبت چه الله تعالی داسی اراده وفرمائی چه هدایت ومومی هدایت یی ور په برخه کوی یا یی دا مطلب چه د هر چا د هدایت اراده چه پاک الله وکړی هدایت ئی ور په برخه کوی او د هغو په برخه کښی چه هدایت نه وی د هغو گردو (تولو) په مقابل کښی الله تعالی له تاسره معاونت او مرسته (مدد) کوی. یا دا چه الله تعالی ستا مدد کوی او د مطلوب تر مقام پوری به دی رسوی او هیڅ سد او مانع ستا د پرمخ تګ مخه نشی نیولی.

وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا وَلَوْلَا نُزِّلَ عَلَيْهِ الْقُرْآنُ جُمْلَةً وَاحِدَةً كَذَلِكَ لِنُثَبِّتَ بِهِ فُؤَادَكَ وَرَتَّلْنَاهُ تَرْتِيلًا ﴿٣٦﴾

او وائی هغه کسان چه کافران شوی دی ولی نه نازلوه شی پر دغه (محمد) قرآن تول یو کرت (نو فرمائی الله چه نازل کری دی مونږ)، هم داسی (لږ لږ د خو فوایدو دپاره چه یوه ئی دا ده) چه ثابت محکم قوی کرو په دغه (قرآن سره) زړه ستا (په حفظ او فهم د معنی د ده سره) او لوستلی دی مونږ دغه (قرآن پر تا) توتی توتی په آرام لوستلو سره .

تفسیر : یعنی د نبی الله دښمنان د خلقو د گمراه کولو دپاره داسی تنقیدات او اعتراضات کوی چه خانه! ولی د نورو آسمانی کتابونو په شان قرآن کریم هم یو ځلی په کامل دول (طریقه) سره نه نازلیدی؟ چه دغه ئی په څو کلونو کښی لږ لږ رانازلوی؟ علت ئی څه دی؟ آیا الله تعالی پکښی څه غور او دقت کوی؟ له دی نه خو داسی شهبی او اندیښنی پیدا کیږی چه ګواکي پخپله محمد صلی الله علیه وسلم په ډیر فکر او اندیښنه سره دغه جوړوی او بیا یی په مناسبه موقع کښی لږ لږ آوروی نو د دغو منکرینو جواب داسی ورکړ شو چه دغه خو کومه ضروری خبره نه ده چه قرآن عظیم الشان د لږ لږ نازلیدلو سبب هم دغه وی چه تاسی ئی وایی نو که لږ څه غور او فکر وکړئ د قرآن کریم په دغه لږ لږ نازلولو کښی داسی ډیری فائدی دی چه هغه په یو وار نازلولو کښی له سره نه حاصلیدی مثلاً په دغه صورت کښی د قرآن مجید حفظ او یادول ډیر زیات آسانیدی او په پوهیدلو کښی زیات سهولت واقع کیږی، کلام پوره ضبطیدی او د هغو مصالحو او حکمتونو رعایت چه په هغو کښی شوی دی خلق موقع په موقع د هغو پر تفصیلو مطلع کیږی د هر آیت بیل بیل شان نزول ته کتلی د هغه په صحیح مطلب متعین کولو کښی مدد ور رسیږی د هر ضرورت په وقت کښی چه د هری خبری د جواب رارسیدلو څخه د رسول الله او مسلمانانو قلوبو ته لا تطمین او تسکین ور په برخه کیږی او د هر یوه آیت پر نزول ګواکي د ده د اعجاز د دعوی تجدید کیږی په دغه سلسله کښی د جبریل علیه السلام څو څو کرته تلل او راتلل هم واقع کیږی چه هغه فی ذاته یو مستقل خیر او برکت دی وغیر ذلک من الفوائد د هم دغو فوایدو له منځه دلته د ځینو په نسبت اشاره فرمایلی شوی ده .

وَلَا يَأْتُونَكَ بِمَثَلٍ إِلَّا جُنْدًا بِالْحَقِّ وَأَحْسَنَ تَفْسِيرًا ﴿٣٧﴾

او نه کوی دوی راتله تاته کوم مثل (یعنی نه راوړی تاته سوال عجیب په ابطال

د دین ستا) مگر راوړو مونږ تاته (جواب د هغه په واقع او) په حق سره او ډیر ښه تفسیر بیان.

تفسیر : یعنی کله چه کفار کوم اعتراض پر قرآن یا پر کوم مثال پر تاسی کوی نو عظیم الشان قرآن د هغه جواب په ډیر صاف او ښکاره ډول (طریقه) ورکوی چه په هغه کښی هیڅ شان وړاندی وروسته او لاندی باندی نشته بلکه صاف، واضح، معتدل، او بی غل او بی غش خبره وی هو! د هغو کسانو عقل، سد (هوش) او پوه چه منعکس او منقلب وی نو هغوی سمی صافی خبری هم کړوی او له هغه څخه نور غیر مطلوب تعبیرات راکاږی نو داسی مغرضانه او معاندانه خبری بیلی دی او د داسی خلقو آخره خاتمه دغه ده چه پخپله پاک الله ئی په دی وروستی آیت کښی بیان فرمائی.

الَّذِينَ يُحْشَرُونَ عَلَىٰ وُجُوهِهِمْ إِلَىٰ جَهَنَّمَ أُولَٰئِكَ سُوءُ مَا أَفْعَلُوا سَبِيلًا ﴿٢٥﴾

(دوی) هغه کسان (دی) چه جمع به کره شی او شړل به شی پر مخو خپلو (سر ښکته پښی پورته) طرف د دوزخ ته دغه تولی بد دی له جهته د عجایه او ډیر ښویدلی دی له جهته د لیاری او ډیر گمراهان دی).

تفسیر : یعنی دوی همنه خلق دی چه د دوی عقل منقلب او چپه (الته) شوی دی علویات ئی پرپښی په سفلیه غوښتنو پسې گرځی او متماثل دی. وروسته له دی نه پر داسی څو اقوامو باندی چه څه وقائع او مصائب پېښی او پر هغوی څه حالات چه واقع شوی ؤ هغه د نورو د عبرت او نصیحت ډپاره بیانوی:

وَلَقَدْ آتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ وَجَعَلْنَا مَعَهُ أَخَاهُ هَارُونَ
 وَزِيرًا ﴿٢٦﴾ فَقُلْنَا أَذْهَبَا إِلَى الْقَوْمِ الَّذِينَ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا فَدَمَّرْنَاهُمْ
 تَدْمِيرًا ﴿٢٧﴾ وَقَوْمُ نُوحٍ لَمَّا كَذَّبُوا الرَّسُولَ أَعْرَفْنَاهُمْ وَجَعَلْنَاهُمْ لِلنَّاسِ
 آيَةً ۖ وَاعْتَدْنَا لِلظَّالِمِينَ عَذَابًا أَلِيمًا ﴿٢٨﴾ وَعَادًا وَثَمُودًا

وَاصْحَابَ الرَّسِّ وَقُرُونًا بَيْنَ ذَلِكَ كَثِيرًا^(۳۸) وَكُلًّا ضَرَبْنَاهُ الْأَمْثَالَ وَكُلًّا تَبَرْنَا تَبِيرًا^(۳۹)

او خامخا په تحقیق ورکړی ؤ مونږ موسی ته کتاب (توریت) او مگرغولی ؤ مونږ له دغه (موسی) سره ورور د ده هارون وزیر (مددگار) پس وویل مونږ (دوی ته چه) لار شیع دواړه هغه قوم ته چه دروغجن ئی شمیرلی دی آیتونه غمونږ (نو دوی ورغلل او ابلاغ ئی وکړ او فرعونیانو دوی دروغجنان کړل) پس هلاک کړل مونږ فرعونیان په هلاکولو سره او (هلاک کړی ؤ مونږ) قوم د نوح کله چه دروغجن وشمیرل دوی رسولان خپل (لکه نوح ادریس او شیث) غرق کړل مونږ دوی او وگرغول مونږ دوی دپاره د خلقو دلیل (نښه د عبرت) او تیار کړی دی مونږ دپاره د ظالمانو عذاب ډیر دردناک او (هلاک کړل مونږ) عادیان او ثمودیان او صاحبان (یاران) د کوهی او نور اهل د زمانو په منځ د دوی کښی ډیر. او هر یو له دی نه بیان کړی ؤ مونږ ده ته مثالونه (د عبرت په اقامت د حجت په دوی باندی) او ټول مو هلاک کړل په هلاکولو سره .

تفسیر : یعنی هغو تکوینه ؤ آیاتونو ته چه د الله تعالی پر توحید او نورو باندی ئی دلالت کوه او د پخوانو انبیاءو هغو متفقو بیاناتو ته چه د هغو لږی او ډیری مذاکری او خبری له پخوا راهسی دوام لری دوی د دروغو نسبت وکړ او د خدائی په دعوی پسی ئی خوله وپرانیستله.

﴿وَقَوْمُ نُوحٍ إِذْ أَتَاهُ نُوحٌ مِّنْ قَوْمِهِ مُبْرِئًا﴾ : او هلاک کړی ؤ مونږ قوم د نوح کله چه دروغجن وشمیرل دوی رسولان خپل) د یوه نبی دروغجنول د گردو انبیاءو د دروغجنولو په منزله دی ځکه چه د دین په اصولو کښی گرد (ټول) انبیاء سره متحد او متفق دی.

اصحاب الرس (کوهی والا) څوک دی؟ په دغه کښی ډیر اختلاف شته. په «روح المعانی» کښی ئی ډیر اقوال نقل کړی په پای (آخر) کښی لیکي: «وملخص الأقوال انهم قوم اهلكهم الله بتكذيب من ارسل اليهم - یعنی خلاصه ئی دا ده چه دوی دغسی یو قوم ؤ چه د خپل نبی د تکذیب په سبب هلاک شوی دی.» حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي چه: «یو قوم خپل نبی ئی په کوهی کښی بندی کړی ؤ، بیا څه وقت او مهال چه پر دوی باندی عذاب نازل شو هغه نبی خلاص شو».

﴿وَكُلًّا تَبَرْنَا تَبِيرًا﴾ : او ټول مو هلاک کړل په هلاکولو سره) یعنی گرد (ټول) ئی په ښه ډول (طریقه) سره پوهولی دی کله چه دوی په هیڅ ډول (طریقه) سره هغه ونه مانه نو ئی بیرئ ډوبه کړه .

وَلَقَدْ أَتَوْا عَلَى الْقَرْيَةِ الَّتِي أَمْطَرْتُ مَطَرًا سَوِيًّا أَفَلَمْ يَكُونُوا يَرُونَهَا بَلْ كَانُوا لَا يَرْجُونَ نُشُورًا ﴿۴۰﴾

او خامخا په تحقیق تیر شوی دی (تیریری ډیر غلی کفار) پر قریو کلیو ښارونو هغو چه وړولی شوی و پری باران د بدی (د عذاب)، آیا پس نه و دغه (کفار) چه لیدلی ئی وی هغه (قریه چه عبرت به ئی اخیستی وی) بلکه و دوی چه نه به ئی درلود (لرلو) امید د بیا ژوندی پورته کیدلو.

تفسیر : یعنی د لوط علیه السلام د قوم د کلیو پر هغو کندوالو او مخروبه و غایونو مکی واله د شام د سفر په وقت کښی تیریری نو آیا دغو منکرینو هغه کندوالی او خرابی مینی د عبرت په سترگو سره نه دی کتلی؟ بلکه کتلی ئی دی او په دی ښه پوهیږی او خبردار دی چه د پخوانیو مکذبینو پای (آخر) او انجام ډیر خراب و خو تری نه متنبه کیږی ځکه چه په دوی کښی عبرت له کومه کیږی کله چه د دوی په نزد له سره دغه احتمال هم نشته چه وروسته له مرگه بیا ژوندی راپاڅیدل او د الله تعالی په مخ کښی حاضریدل شته. عبرت خو هم هغه حاصلوی چه د هغه په زړه کښی لږ څه ویره وی او د خاتمی او انجام څخه بیخی بی فکره نه وی.

وَإِذَا رَأَوْكَ أَنْ يَنْخَضُوكَ الْهَزْوَ الْأَهْزَا الَّذِي بَعَثَ اللَّهُ رَسُولًا ﴿۴۱﴾ إِنْ كَادَ لَيُضِلَّنَا عَنْ الْهَيْتَالِوْ لَأَنْ صَبَرْنَا عَلَيْهَا وَسَوْفَ يَعْلَمُونَ حِينَ يَرُونَ الْعَذَابَ مَنْ أَضَلُّ سَبِيلًا ﴿۴۲﴾

او کله چه ووینی دوی تا نو نه نیسی دوی تا مگر ځای د مسخری (او) تمسخرأ سره وائی)، آیا دغه هغه (سری) دی چه رالیږلی دی الله رسول (مونږ ته؟ بلکه دی خو له رسالت څخه ډیر لری دی) بیشکه چه دی نژدی و چه خامخا گمراه کړی مگرغولی ئی وی مونږ له خدایانو ځمونږ که صبر نه وی کړی مونږ په (عبادت) د دوی (نو فرمائی الله) او ژر به پوه شی دوی کله چه ووینی دوی عذاب (د قیامت ښکاره) چه څوک دی ډیر گمراه له جهته د لیاری.

تفسیر : یعنی د عبرت حاصلولو په ځای د دوی مشغله هم دا ده چه پر نبی مسخره وکړی لکه

چه ستاسی د لیدلو په وقت کښی استهزاء وائی چه آیا دی هم هغه سری دی چه د الله تعالی له طرفه رسول رالیدلی شوی دی؟ آیا په دغه حیثیت او وضعیت سره د رسالت منصب د چا په برخه کیدی شی؟ آیا د الله تعالی په گردو (تولو) مخلوقاتو کښی هم دغه یو سری پاتی ؤ چه د رسالت قابل شو؟ آخر ښائی چه د رسالت څه وجه خو په ده کښی وی هوا دغه خبره خو ضرور په ده کښی شته چه تقریر ئی د جادو اثر لری. د فصاحت په قوت او د تقریر په زور ئی داسی یو وضعیت قائم کړی دی چه د هغه په سبب د خورا (دیرو) لویو لویو خلقو قدمونه هم وښیوی، نژدی ؤ چه د ده په خبرو سره ځمونږ مخونه هم له خپلو معبودانو څخه وگرځی مگر مونږ پخپل دین او عقائدو کښی داسی ټینگ او مضبوط ولاړ یو چه د هغه د هیڅ یوی خبری اثر مو قبول نه کړ، که نه ده په مونږ گرد (تول) سره گمراهان کولو العیاذ بالله نو الله تعالی جل وعلا شانه وعظم برهانه د دوی د دغه تمسخر او استهزاء او ملندو په مقابله کښی داسی فرمائی:

﴿وَسَوْفَ يَعْلَمُونَ حِينَ يَرَوْنَ الْعَذَابَ مَنْ أَضَلُّ سَبِيلًا﴾ یعنی کله چه دوی د الله تعالی عذاب په خپلو سترگو سره وگوری نو هلته به ورته معلوم شی چه په واقع سره کوم یو گمراه ؤ؟.

أَرَأَيْتَ مَنِ اتَّخَذَ إِلَهَهُ هَوَاهُ أَفَأَنْتَ تَكُونُ عَلَيْهِ وَكِيلًا ﴿٢٣﴾

آیا وینی خبر ئی ته (بلکه خبر ئی) په هغه چا چه نیولی دی دغه خدای خپل هوا (د نفس خپل) آیا پس ته به ئی په ده باندی وکیل (ساتونکی) چه منع ئی کړی له هوا خپلی بلکه نه ئی)،

تفسیر : یعنی آیا تاسی د داسی هوا پرستانو د هدایت پر لیاری د راوستلو ذمه واری کولی شی چه د دوی معبودان هم د دوی په خوښه او انتخاب وی، هر چیری چه د دوی غوښتنه او خواش دوی بوځی په هم هغه طرف دوی متمائل کیږی. هره هغه خبره چه د دوی د خواش سره موافقه وی هغه منی او هر څیز چه د دوی د طبعی څخه مخالف وی هغه پریریدی نن چه یوه تیږه (گټه) د دوی په نظر کښی ښه ښکاره شوه د هغی په عبادت کښی مشغولیری صبا چه بله کومه تیږه (گټه) د دوی په سترگو ښه وبریښیده نو هغه پریریدی او دی ته سجدی ږدی.

أَمْ تَحْسَبُ أَنَّ أَكْثَرَهُمْ يَسْمَعُونَ أَوْ يَعْقِلُونَ إِنْ هُمْ إِلَّا كَالْأَنْعَامِ بَلْ هُمْ أَضَلُّ سَبِيلًا ﴿٢٤﴾

آیا گمان کوی ته چه په تحقیق اکثر د دوی آوری یا عقل چلوی (پوهیږی) نه دی دوی مگر په شان د چارپایانو دی (په پند نه اوریدلو کښی) بلکه لا

دوی دیر لری دی له لیاری (د صواب نه).

تفسیر : یعنی په هر ډول (طریقه) سره چه دوی ته پندونه او نصائح واورئ دوی خو غلوریولی حیوانات دی بلکه له هغوی ځنی هم بدتر او خراب دی، دوی له پوهیدلو او آوریډلو سره هیڅ علاقه او ارتباط نه لری. څاروی او حیوان هم په هر حال د خپل پالونکي او بادار په مقابل کښی خپله غاړه خکته کوی، او خپل محسن پیژنی، او فی الجمله نافع له مضر څخه بیلوی. که ئی سر خوشی پریږدی، د څرخای (چراه گاه) او د اوبو څښلو گودر ته پخپله ځی. لیکن د دغو بدبختانو حال داسی دی چه نه د خپل خالق او رازق حق پیژنی، او نه د ده پر ښیگنو (فائدو) او احساناتو پوهیږی او نه ئی قدر او عزت کوی. د ښو او د بدو په منځ کښی د فرق او تمیز کولو څخه عاجز دی. د دوست او دښمن په منځ کښی امتیاز نشی کولی. نه په روحانی غذا پسې او نه د هدایت د چینی په لوری یو قدم وړاندی تلی شی. بلکه له هغه څخه په کروهو لری تښتی. او دوی هغه قوتونه چه الله تعالی دوی ته ورعطاء کړی دی معطل او بیکاره پریښی دی بلکه هغه ئی بی موقع او بی ځایه صرف کړی دی. که دوی لږ څه له عقله او له فهمه کار اخیستی. نو په دغه د قدرت کارخانه کښی بی شماره دلائل او ښی موجود دی چه په نهایت واضح صورت سره د الله تعالی د توحید او تنزیه او د دین د اصولو او د صداقت او استقامت په طرف لیار ښوونه کوی چه د هغو له منځه د ځینو دلائلو ذکر په راتلونکیو آیاتونو کښی کړی شوی دی.

أَلَمْ تَرَ إِلَى رَبِّكَ كَيْفَ مَدَّ الظِّلَّ وَلَوْ شَاءَ لَجَعَلَهُ سَاكِنًا ثُمَّ
جَعَلْنَا الشَّمْسُ عَلَيْهِ دَلِيلًا ۝ لَقَدْ قَبَضْنَا إِلَيْنَا قَبْضًا يَسِيرًا ﴿٣٩﴾

آیا نه دی کتلی تا (قدرت د) رب خپل ته چه څرنګه ئی غځولی دی سیوری او که ئی اراده فرمایلی وی نو خامخا گرځولی به ئی ؤ هغه (سیوری) ولاړ، بیا وگرځاوه مونږ لمر په دی (سیوری) دلیل (چه سیوری پری معلومیږی). بیا راتول کړو مونږ هغه ځان خپل ته په راتلولو آسانو سره (ورو ورو لږ لږ).

تفسیر : له سپیده داغه (صبح کاذبه) تر لمر څیرکی پوری هر چیری سیوری وی که الله تعالی داسی اراده فرمایلی وی چه لمر ونه خپژی نو هم دغه سیوری به قائم پاتی کیده. مګر الله تعالی پخپل کامل قدرت سره لمر طالع کړ چه د هغه لامله (له وجی) د لمر د رڼا خوره کیدل شروع شوه او سیوری متدرجاً یوه طرف ته په ځان تولیدلو او غوندیدلو پیل (شروع) وکړ، که لمر نه

وی راغلی نو مونږ به د سیوری په مفهوم څرنګه پوهیدی شوی؟ څککه چه د یوه ضد له راتګه بل ضد پیژندل کیږی ﴿قُلْ أَرَأَيْتُمْ إِنْ جَعَلَ اللَّهُ عَلَيْكُمُ الِئِلَّ سَرْمَدًا إِلَى يَوْمِ الْقِيَمَةِ مِنْ إِلَهِ غَيْرَ إِلَهِكُمْ بَصِيَّاهُ﴾ الآية - (د القصص ۷۱ آیت (۷) رکوع (۲۰) جزء) حضرت شاه صاحب رحمة الله عليه لیکي:

«اول د هر شی سیوری اوږد لویږی. بیا هری خوا ته چه لمر ځی د هغه له مقابله سیوری لری کیږی خو چه پخپل بیخ ولکیږی. د بیا راتول کړو ځان خپل ته مطلب دا دی چه سیوری ځی خپل اصل ته لګیږی د گردو (تولو) اصل الله دی. «موضح القرآن» بیا وروسته د زوال له خوا لمر خپله مسافه لندوی او د مغرب په طرف ورنژدی کیږی او د بل طرف سیوری اوږدیږی تر هغه پوری چه د ورځی آخر ته لمر غائبیږی هم دغه د ژوندانه مثال دی اول عدم وو بیا د وجود نور راغی بالاخره بیا کتم العدم ته ځی او پر هم دغه د جسمانی نور او ظل پر سلسله روحانی نور او ظلمت هم قیاس کړئ. که د کفر او عصیان، او جهل او طغیان په ظلماتو کښی الله تعالی د نبوت د لمر رڼا نه وی لیږلی نو هیچا ته به د صحیحه معرفت لیاره نه څرګندیده (ښکاریده).

وَهُوَ الَّذِي جَعَلَ لَكُمْ الِئِلَ لِبَاسًا وَالتَّوَمَّ سُبَاتًا وَجَعَلَ النَّهَارَ نُشُورًا ﴿۲۶﴾

او هم دغه (الله) هغه (ذات) دی چه گرځولی ئی ده تاسی ته (په کامل قدرت خپل سره) شپه لباس (پوښاک) او (گرځولی ئی دی تاسی ته) خوب آرامی او گرځولی ئی ده ورځ وقت د ښوریدلو او گرځیدلو (لپاره د طلب د معاش).

تفسیر: یعنی د شپې تک تور تیاره د خادر په شان پر گردو (تولو) محیط کیږی چه د هغه لامله (له وجی) گرد (تول) خلق کاروبار پریږدی او آرام کوی بیا د ورځی رڼا خپریږی (خورپړی) او خلق له خوبه پاخیږی او دغه لوری او هغه لوری ته تګ او راتګ کوی او هم داسی د مرګی د خوب څخه وروسته د قیامت صبا راځی چه په هغه کښی به گرد (تول) جهان بیا ژوندی راپاخیږی او هم دغه حالت په هغه وقت کښی وړاندی شوی ؤ کله چه انبیاء علیهم السلام د وحی او الهام په رڼا سره دنیا رڼا کړه. نو د جهل او غفلت په خوبونو کښی د ویده ؤ مخلوقو سترګی هم یو ځلی وپړانستلی شوی او گرد (تول) سره پاخیږل.

وَهُوَ الَّذِي أَرْسَلَ الرِّيحَ بُشْرًا لِّبَن يَدَيَّ

رَحْمَتِهِ وَأَنْزَلْنَا مِنَ السَّمَاءِ مَاءً طَهُورًا ۝ لِّنُخْرِجَ بِهِ يَدَةً مَّيِّتًا وَنُسْقِيَهُ مِمَّا خَلَقْنَا أَنْعَامًا وَأَنْ آسَىٰ كَثِيرًا ۝

او هم دغه (الله) هغه (ذات) دی چه رالیولی ئی دی بادونه زیری کوونکی د وړاندی د رحمت د دغه (الله چه باران دی)، او نازلی کړی دی مونږ له (طرفه) د آسمانه اوبه پاکي پاکوونکی دپاره د دی چه ژوندی کړو مونږ په دی (اوبو) ځمکه مړه وچه بی زرغونوالی اوچه ور وڅښوو دغه (اوبه) له جملی د هغو شیانو ځنی چه پیدا کړی دی مونږ له چارپایانو او انسانانو دیرو ته.

تفسیر : یعنی ډومبی بارانی هواوی د باران زیری ورکوی بیا د آسمان له طرفه باران ووری چه هغه هم پخپله پاک دی او نور شیان هم پاکوی د اوبو د وړیدلو څخه وروسته په مری تکی توری وېجاړی ځمکی کښی یو نوی روح پیدا کیږی شینکی او ترکودی (نباتات) ئی زرغونیږی. او یوه عجیبه او غریبه ننداره پکښی ښکاری له کوم ځای څخه چه پخوا له وریا (باران) دوری پورته کیدی اوس هلته تکه شنه مرغڅه (کبل زاره) ولاړه ده. او څومره زیات حیوانات او انسانان د باران له اوبو ځنی ځنی او تری خړوبیږی هم داسی د قیامت په ورځ کښی هم د یوه غیبی باران په ذریعه هغه مری هم بیا ژوندی راپاڅولی کیږی چه له خاورو سره ګډوډ شوی وی. او په دنیا کښی هم هغه زړونه چه هم داسی د جهل او عصیان په مرګ سره مړه شوی وو. د الله تعالی د وحی په آسمانی وریا (باران) سره بیا راژوندی کړی شوی دی هغه ارواح چه په نجاست او پلیتی کښی نښتی وی هغه د روحانی باران په اوبو سره وینځلی شوی دی او ګرد (تول) سره پاک او صاف شوی دی او هغه کسان چه د معرفت او د وصول الی الله په اوبو پسی تږی دی د هغه روحانی باران د اوبو په څښلو سره سیراب او خړوب شوی دی.

وَلَقَدْ صَرَّفْنَاهُ بَيْنَهُمْ لِيَذَّكَّرُوا فَأَبَىٰ أَكْثَرُ النَّاسِ إِلَّا كْفُورًا ۝

او خامخا په تحقیق په راز راز (قسم قسم) دولونو (طریقو) تقسیم کړی دی مونږ دغه (اوبه یا د باران منشاء) په منع د دوی کښی دپاره د دی چه فکر وچلوی دوی (په کمال د قدرت ځمونږ کښی) پس منع راوړه زیاترو خلقو (د شکر ګزاری نه) لیکن (د نعمت له) کفران (څخه ئی منع رانه وړه).

تفسیر : یعنی د باران اوبه ګردو (تولو) ځمکو او انسانانو ته یو برابر نه وررسیږی بلکه چیری

دیری او چیری لوی چیری ژر. او چیری په غند (ایسارتیا) څرنګه چه د الله تعالیٰ د حکمت اقتضاء وی. هم هغسی ور رسیږی څو خلق وپوهیږی چه د هغه درول او ویشل د قادر مختار او د حکیم الله تعالیٰ په قدرت دی لیکن زیات خلق بیا هم نه پوهیږی. او د الله تعالیٰ د نعمت شکر نه ادا کوی بلکه بالعکس مخ په شرک، کفر او ناشکری مندی وهی، هم دغسی د روحانی باران حال هم قیاس کړئ هر چاته سم د هغه د استعداد او ظرفه سره هومره برخه چه په کار ده وررسیدلی ده. او دیر کسان د دغه عظمی نعمت په مقابل کښی کفران او ناشکری هم کوی.

وَلَوْ شَاءَ بَعَثْنَا فِي كُلِّ قَرْيَةٍ نَذِيرًا ۖ فَلَا تُطْعَمُ السُّغَرِیْنَ وَجَاهِدْهُمْ بِهِ جِهَادًا كَبِيرًا ﴿۵۱﴾

او که اراده مو فرمایلی وی نو خامخا راپورته کړی به مو وی په هره قریه ښار کښی (بیل بیل) ویره وونکی (په دغه زمانه کښی هم) نو مه کوه اطاعت (د غوښتنو) د کافرانو او مجاهده مقابله کوه له دوی سره په دغه (قرآن او توفیق د رحمان) په جهاد لوی.

تفسیر : یعنی د انبیاء راتلل کومه عجیبه خبره نه ده. که الله تعالیٰ اراده وفرمائی نو اوس هم دیر انبیاء مبعوثی چه په هر کلی کښی بیل بیل نبی وی مګر الله تعالیٰ ته هم دغه خبره منظوره شوه چه اوس دی په آخره کښی د ګرد (تول) جهان دپاره یواځی هم دغه محمد صلی الله علیه وسلم د سید الانس والجان او نبی آخرالزمان په عنوان مبعوث او مرسل شی. نو تاسی د کفارو حماقت او طعنی او تشنیع او سفاهت او تنقید او تردید ته هیڅ توجه او التفات مه کوئ! او د خپل دغه دعوت او تبلیغ کار ته په پوره قوت او جوش او خروش سره ادامه ورکړئ! (جاری وساتئ) او دغه عظیم الشان قرآن پخپل لاس کښی واخلي! او د دغو منکرانو مقابله په دیر زور او میرانه (بهادرئ) سره وکړئ! الله تعالیٰ هرومرو (خامخا) بری او کامیابی ستا په برخه کوی. مونږ د «به» مرجع قرآن او توفیق رحمٰن لیکلی ده خو نورو مفسرینو د هغه مرجع د کفارو د اطاعت ترک یا د اسلام په مداومت یا سیف یا حکمت او موعظت هم اخیستی ده.

وَهُوَ الَّذِي مَرَجَ الْبَحْرَيْنِ هَذَا عَذْبٌ قُرَاتٌ وَهَذَا امِلْحٌ اَجَاجٌ وَجَعَلَ بَيْنَهُمَا بَرْزَخًا وَحِجْرًا مَّحْجُورًا ﴿۵۲﴾

او هم دغه (الله) هغه ذات دی (چه په کامل قدرت خپل سره) خوشی کړی د دی دوه بحرونه سیندونه چه دغه خوړ دی ډیر خوړ تنده ماتوونکی او هغه بل تریو دی ښه تریو، او گرځولی ده (الله) په منځ د دغو دواړو کښی پرده او بند چه منع کړی شوی دی (په هغه سره اختلاط د دغو دواړو).

تفسیر : په بیان القرآن کښی د دوو معتبرو بنگالیو عالمانو شهادت نقل شوی دی چه له (ارکان) څخه تر (چاټګام) پوری د سیند وضعیت داسی دی چه د دغه سیند په دواړو جانبو کښی د نوعیت او کیفیت له طرفه دوه مختلفه بیل بیل سیندونه په نظر راځی. د یوه اوبه سپینی او د بل اوبه توری دی. په تورو کښی د سمندر په شان طوفانی تلاطم او تموج واقع کیږی او سپینی ئی بیخی آرامی او ساکنی وی. بیړی په هم دغو سپینو کښی چلیږی او د دواړو په منځ کښی د یوه پتی او نوار په شان یوه ډیره اوږده لیکه غځیدلی ده چه د دغو دواړو اوبو ملتقی ګڼله کیږی خلق وائی چه سپینی اوبه خوړی او توری اوبه ترخی دی.

مولینا شبیر احمد العثماني مدظلله الباری ته د (باریسال) ځینی طالبانو بیان کړی دی چه د (باریسال) په ضلع کښی دوه ویالی له یوه سینده راوځی چه د یوی اوبه ترخی او بیخی تروی دی او د هغی بلی اوبه ډیری خوړی او لذیذی دی.

په گجرات کښی چیری چه مولینا شبیر احمد العثماني مدظلله الباری دی (دابیل سملک ضلع سورت هند) د سمندر اوبه تقریباً لس دولس میله لری پرتی دی خو د دی ځای په خوړونو او ویالو کښی د سمندر مد او جزر په منظم او مسلسل ډول (طریقه) سره صبا او بیگا جاری دی د هغه په نسبت ډیر ثقه سری بیان کوی چه د مد په وقت کښی د سمندر اوبه په ګردو (تولو) خوړونو او ویالو کښی پورته کیږی نو د خوړو اوبو پر سطح بانندی ترخی اوبه په ډیر شدت سره پورته کیږی لیکن په دغه وقت کښی دغه دواړه اوبه له سره پخپلو منځونو کښی نه سره ګډیږی. علوی سطحه ئی ترخه او سفلی برخه ئی خوړه وی. د جزر په وقت کښی څه مهال (وخت) چه ترخی اوبه رابښکته لویږی نو دغه خوړی اوبه بیا هم هغسی خوړی او لذیذی بی له دی چه لو څه تغیر پکښی څرګند (ښکاره) وی پاتی کیږی والله اعلم.

د دغو شواهدو په لیدلو سره د دی آیت مطلب بیخی واضح دی یعنی د الله تعالیٰ قدرت ته وګورئ چه د خوړو او ترخو اوبو د یو ځای کیدلو په سبب چه هر ورو (خامخا) یو ځای نه په یو ځای کښی سره ګډیږی خو بیا هم دوی سره بیلی جلا (جدا) او ممتازی دی او د دواړو په منځ کښی په ډیرو ځایونو کښی ئی ځمکه حائله او پرده ګرځولی ده او هم داسی ئی سرخوشی (ازادی) نه دی پریښی چه د دواړو په زور او قوت سره ځمکه له منځه لری کړه شی او په جبری ډول (طریقه) سره یو ځای شی او د ځمکی وجود له منځه ورک کړی بیا په دغو دواړو د هر یوه هغه خوند او مزه چه له هغو سره لازمه ده هم هغه سره پاتی ده او تری بل ته نه ده منتقله شوی او داسی نه دی واقع شوی چه خوړی اوبه تروی یا تروی اوبه خوړی شی ګواکی د اوصافو

په اعتبار هره یوه له بلی بیخی بيله او جلا (جدا) ده . وقیل غیر ذلک والراجح عندی هو الاول .
والله اعلم .

وَهُوَ الَّذِي خَلَقَ مِنَ الْمَاءِ بَشَرًا فَجَعَلَهُ نَسَبًا وَصِهْرًا وَكَانَ رَبُّكَ قَدِيرًا ۝
وَيَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ مَا لَا يَنْفَعُهُمْ وَلَا يَضُرُّهُمْ
وَكَانَ الْكَافِرُ عَلَىٰ رَبِّهِ ظَهِيرًا ۝

او هم دغه (الله) هغه (ذات) دی چه پیدا کړی یی دی له اوبو نه بشر انسان
پس گرځولی ئی دی (خاوند د) نسب او سخرگنی، او دی رب ستا ښه قادر .
او عبادت کوی (دا مشرکان) بی له الله د هغه شی چه نشی رسولی هیڅ قدر
نفع دوی ته (که ئی عبادت وکړی) او نه هیڅ ضرر رسولی شی دوی ته (که
ئی عبادت ونه کړی) او دی (جنس د) کافر په (نافرمانی) د رب خپل
مددگار (د شیطان شا اړوونکی الله ته) .

تفسیر : ځینی مفسرین د دی آیت تفسیر داسی کوی الله هغه حکیم مطلق دی چه پیدا کړی
ئی دی ده له هغو اوبو چه خته د آدم علیه السلام پری اخیلی شوی ده یا چه جزء دی د انسان
یعنی له څلورو عناصرو ده یا له منی د انسان پس بیا گرځولی دی ده دغه انسان دوه قسمه یو
څښتن (خاوند) د نسب چه هغه خاص نارینه دی او د نسب نسبت هم دوی ته کاوه شی لکه
فلان بن فلان او فلانة بنت فلان او بل څښتن (خاوند) د صهر چه هغه خاص نارینه دی او د
نسب نسبت د مصاهرت هم هغوی ته کاوه شی او صهر لور ته او ځوم ته او اوبنی ته او د ښځی
ځینې ته ویلی شی یا نو پس بیا ئی وگرځولی دوه قسمه یو یواځی خاوند د نسب او د خپلوی
چه ورسره حرامه وی نکاح او خاوند د سخروالی چه ورسره حلاله وی نکاح یعنی وگورئ! چه الله
برحق خالق مطلق جل وعلا شانه وعظم برهانه په څه شان پخپل کامل قدرت سره ئی له یوه
څاڅکی اوبو څخه عاقل کامل بنی آدم جوړ کړی دی بیا وروسته له دی نه نور نسلونه ئی تری
ایستلی دی د ځوماتو او سخرانو تعلقات ئی تری جوړ کړی دی او له یوه ناڅیزه څاڅکی څخه
ئی څه څه شیان پیدا کړی دی او له کومه ځایه ئی تر کوم ځایه پوری ئی رسولی دی؟ لیکن
دغه انسان په لږ مدت کښی خپل اصل هیروی او خپل هغه قدیر رب او خالق ئی پریښی دی . او
عاجز مخلوق ته خپل خالق وائی نه یواځی خپل د پروردگار حق نه پیژنی بلکه له هغه څخه مخ
گرځوی او په شیطانی فوج کښی خپل ځان داخلوی خو د اغواؤ او اضلالو په مقاصدو کښی له
هغوی سره کومک او مدد وکړی . نعوذ بالله من شرور انفسنا ومن سیآت اعمالنا .

وَمَا أَرْسَلْنَاكَ إِلَّا مُبَشِّرًا وَنَذِيرًا ﴿٥٩﴾ قُلْ مَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ أَجْرٍ إِلَّا مَنْ شَاءَ أَنْ يَتَّخِذَ إِلَىٰ رَبِّهِ سَبِيلًا ﴿٦٠﴾

او نه ئی لیږلی مونږ ته مگر زیری کوونکی (مؤمنانو ته په نعيم سره) او وپروونکی (کافرانو ته په جحیم سره) ووايه (ای محمده دوی ته) نه غواړم زه له تاسی په دی (پیغام رسونه) هیڅ قدر اجر مزدوری مگر (غواړم ایمان راوړل د) هغه چا چه خوښه ئی شی دا چه ونیسی طرف د رب خپل ته لپاره (د رضاء او قرب) یا لیکن هغه څوک چه غواړی چه ونیسی خپل رب ته لپاره (په انفاق د مال سره لپاره د رضاء د ده نو و دی نیسی رب خپل ته هم هغه لپار د قرب او رضاء).

تفسیر : یعنی ستاسی کار د الله تعالیٰ پر وفاداری او اطاعت د بشارتو اوږول دی او غدارانو ته مجرمانو ته د دوی د خرابو نتایجو او عواقبو خبرول دی که سره له هغه ئی ونه منی یا ئی ومنی تاسی ته له هغه ځنی هیڅ نقصان نه دی عائد. تاسی له دوی نه څه اجرت او حق الزحمه خو نه غواړئ چه د هغو د نه منلو په اثر به هغه فوت شی تاسی خو له دوی نه یواځی هم دغومره شی غواړئ هر څوک چه غواړی د پاک الله په توفیق خپل د رب لپاره ونیسی! زه مو چه هم دغه ته مزدوری وائی که حق الزحمه او فیس.

وَتَوَكَّلْ عَلَى الْهِجَى الَّذِي لَا يَنُوتُ وَيَسْبَحُ بِحَمْدِهِ وَكُنْ بِهٖ بِذُنُوبِ عِبَادِهِ خَيْرًا ﴿٦١﴾

او توکل وکړه په تل ژوندی قائم په تدبیر هغه (الله) چه (له سره) نه مری او تسبیح ووايه سره له ثناء د ده، او بس کافی دی هغه په گناهونو د بندگانو خپلو ښه خبردار.

تفسیر : یعنی تاسی یواځی پر الله تعالیٰ اعتماد او توکل وکړئ او خپله فریضه چه دعوت او تبلیغ او نور دی په ښه شان سره اداء کړئ! د هیچا د مخالفت او موافقت پروا ونه کړئ! پر فانی اشیاء به څه اعتماد او اعتبار وشي؟. اعتماد او توکل ښائی پر هغه ذات وکړ شی چه تل ژوندی قائم په تدبیر دی او له سره نه مری. نو پر هم هغه باندی توکل او اعتماد وکړئ! او تل

د هم هغه په حمد او ثناء مشغول او لکيا اوسئ! دغو مجرمينو ته به پخپله الله تعالى سزا ورکړي.

الَّذِي خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا فِي سِتَّةِ أَيَّامٍ ثُمَّ اسْتَوَىٰ عَلَى الْعَرْشِ الرَّحْمَنُ فَسَلِّ بِهِ خَيْرًا ۝

هغه (الله) چه پیدا کړی ئی دی آسمانونه او ځمکه او هغه چه په منځ د دغو دواړو کښی دی په (مقدار) د شپږو ورځو بیا قائم مستولی شو (امر او حکم د الله) پر عرش (الله چه دی) ډیر مهربان دی پس وپوښته (د دغه خلق او استواء یا د رحمان) له کوم ښه خبردار عالم نه.

تفسیر : د «استواء علی العرش» بیان د «الاعراف» په سورت کښی تیر شو. هلته دی ولوستلی شی.

یعنی له هغو کسانو څخه پوښتنه وکړئ چه د الله تعالى له شان او رحمت او له ذات او صفات څخه پوره خبردار دی دغه جاهلان مشرکان په هغه باندی څه پوهیږی (وما قدروا الله حق قدره) پخپلو شیونو او کمالاتو باندی خو پوره عالم یواځی هم هغه الله تعالى دی. «انت کما اثبت علی نفسک» لیکن په مخلوقاتو کښی له گردو (تولو) څخه ډیر پوه حضرت محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم دی چه د دوی په لوی ذات کښی الله تعالى د اولینو او آخرینو گرد (تول) علوم جمع کړی دی. نو ښائی چه د الله تعالى د شیونو پوښتنه له دوی نه وشي.

وَإِذَا قِيلَ لَهُمْ اسْجُدُوا لِلرَّحْمَنِ قَالُوا وَمَا الرَّحْمَنُ أَنَسْجُدُ لِمَا تَأْمُرُنَا وَزَادَهُمْ نُفُورًا ۝

او کله چه وویلې شی دوی ته چه سجده (د عبادت) کوئ رحمن ته نو وائی څه څیز دی رحمن؟ آیا سجده به کوو مونږ هر هغه څیز ته چه امر کوی ته مونږ ته او زیاتوی (دغه یادول د رحمن) دوی ته نفرت (له ایمان نه).

تفسیر : یعنی دغه جاهلان مشرکان د رحمن د شان له عظمته څه خبر دی؟ او څه پری پوهیږی دوی خو له دغه نوم سره دومره ښه هم نه دی او هر کله چه دغه نوم آوری نو د انتهائی جهل او بی حیائی او تعنت له مخی ځانونه ناجانه او ناواقفه غورځوی. او داسی پوښتنی کوی چه

«رحمن» څه شی دی؟ څه پر مونږ باندی د هغه سجدہ کوی؟ آیا محض ستا په وینا سره مونږ دغه خبره ومنو؟ او هم دا څه ته کوم نوم یاد کړی نو مونږ خامخا ورته سر په سجدہ ولویږو؟ الغرض هومره څه دوی ته د «رحمن» د اطاعت انقیاد په لوری توجه ورکړه شی هغومره دوی بد وړی او تور ور څخه خوری.

تَبَارَكَ الَّذِي جَعَلَ فِي السَّمَاءِ بُرُوجًا وَجَعَلَ فِيهَا سِرَاجًا وَقَمَرًا مُنِيرًا ﴿٢١﴾
وَهُوَ الَّذِي جَعَلَ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ خِلْفَةً لِّمَنۢ ارَادَ اَنْ يَّذْكُرَ اَوْ اَرَادَ شُكْرًا ﴿٢٢﴾

لوی برکتناک دی هغه ذات څه پیدا کړی ئی دی په آسمان کښی برجونه او پیدا کړی ئی ده په کښی دیوه (لمر) او سپوږمی روښانه. او هم دا (الله) هغه (ذات) دی څه گرځولی ئی ده شپه او ورځ (سره مخالف یا خلیفه یو د بل) پرله پسې دپاره د هغه چا څه اراده لری د دی څه یاد کړی (نعمتونه د رب ستا او فکر وکړی په مصنوعاتو د الله) یا اراده لری د شکر ایستلو.

تفسیر : یعنی لوی لوی ستوری یا آسمانی قلعی څه پرښتی پکښی پیری ورکوی. یا امکان لری څه د لمر دولس منازل تری مراد وی څه اهل هیئت ئی بیانوی حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي څه «د آسمان دولس برخي د هغو نوم برج د هر یو د خدامو نښه دغه حدود ئی ایښی دی دپاره د حساب «موضح»

(سراجاً) یعنی لمر ښائی د نور او حرارت د جمع کیدلو یا د احراق د صفت لرلو له سببه ئی هغه ته (دیوه) ویلی وی: ﴿وَجَعَلَ الْقَمَرَ فِيهِنَّ نُورًا وَجَعَلَ الشَّمْسُ سِرَاجًا﴾ د نوح (۱) رکوع ۱۶ آیت (۲۹) جزء.

اوږدیدلو او لنډیدلو ته یا تلو او راتلو ته ئی بدلیدل پرله پسې راتلل وفرمایل یا ئی دا مطلب دی څه یو ئی د بل بدل گرځولی دی. مثلاً که د ورځی کار پاتی شی د شپي ئی پوره کوی. او که د شپي کار پاتی شی د ورځی ئی په سر رسوی. کما ورد فی الحديث.

(لمن اراد ان یذکر او اراد شکوراً۔ دپاره د هغه چا څه اراده لری د دی څه یاد کړی نعمتونه د رب ستا او فکر وکړی په مصنوعاتو د الله یا اراده لری د شکر ایستلو) یعنی د لمر او سپوږمی او د نورو وړاندی وروسته ختل. او د شپي او د ورځی تبدیل تزئید او تنقیص د دی لامله (له وجی) واقع کیږی څو د عقل او فکر خاوندان دی پکښی غور او دقت وکړی او د دغو مخلوقاتو په وسیله خلق د خپل خالق د معرفت لپاره پیدا کړی او ښه ئی وپيژنی. او ښه وپوهیږی څه دغه گرد (تول) لوی تصرفات او عظیمه تقلبات د ده د قدرت کارونه دی او د شپي او د ورځی د فوائدو او انعاماتو له لیدلو څخه د ده عبادت او شکر ایستلو ته متوجه شی لکه څه د رحمان

مخلص بندگان چه د هغوی ذکر وروسته راځي هم داسی کوی. یعنی د مشرکینو په شان د رحمن د نامه له اوریدلو څخه کرکه او نفرت نه ښکاره کوی. بلکه په خپل هر فعل او قول د هغه د عبودیت اظهار کوی د دوی د وضعیت او هیئت څخه تواضع، متانت، تذلل، عجز او نیاز څرگندیږي (ښکاره کیږي) د متکبرانو په شان پر ځمکه په ناز، نخره او غرور نه ګرځي، دا ئی مطلب نه دی چه د ریاء او تصنع لامله (له وجی) به د رنځورانو په شان قدمونه پورته کوی ځکه چه د رسول الله صلی الله علیه وسلم هغه تګ چه په احادیثو کښی منقول دی. د هغه تائید نه کوی.

وَعِبَادُ الرَّحْمَنِ الَّذِينَ يَمْشُونَ عَلَى الْأَرْضِ هَوْنًا وَإِذَا خَاطَبَهُمُ الْجَاهِلُونَ قَالُوا سَلَامًا ﴿۴۱﴾

او بندگان د رحمن هغه کسان دی چه ګرځي دوی په ځمکه باندی په وړو (په تواضع) او کله چه خطاب کوی له دوی سره جاهلان ناپوهان نو وائی (ورته په جواب کښی سلام، خبره) سالمه (له گناه او ضرره).

تفسیر : یعنی د کم عقلو او بی ادیانو او ناپوه خلقو جواب په عفو او صفح سره ورکوی. کله چه څوک څه د جهالت خبری او اتري وکړی نو ملائمی مذاکری او پستی خبری ورسره کوی او په «السلام» سره تری ځان بیلوی. او د داسی خلقو سره حتی الامکان نه مخامخ کیږي او نه له هغوی سره په کومه مرکه کښی شاملیږي. او نه له دوی سره جنگ او جګړی کوی. د دوی تګ او شیوه داسی نه ده لکه چه په جاهلیت کښی چا داسی ویلی ؤ.
الا لا یجهلن احد علینا فنجهل فوق جهل الجاهلین.
دغه خو د رحمن د هغو مخلصو بندگانو ورځ وه. وروسته له دی نه د دوی د شپي کیفیت بیان فرمائی:

وَالَّذِينَ يَبِيتُونَ لِرَبِّهِمْ سُجَّدًا وَقِيَامًا ﴿۴۲﴾

او (بندگان د رحمن) هغه کسان دی چه شپه تیروی رب خپل ته سجده کوونکی او دریدونکی.

تفسیر : یعنی د شپي له مخی چه غافل بندگان خوبونه کوی. دوی د الله جل جلاله په حضور کښی ولاړ وی او ورته سجده ږدی. او په عبادت کښی ئی لګیا وی. کله چه رکوع د قیام او سجده په منع کښی واقعه ده ښائی د هم دی لامله (له وجی) د هغی ذکر ئی

بیل ونه فرمایه. سگواکی رکوع د دغو دواړو په منع کښی بالطبع راغله.

وَالَّذِينَ يَقُولُونَ رَبَّنَا اصْرِفْ عَنَّا عَذَابَ جَهَنَّمَ إِنَّ عَذَابَهَا كَانَ غَرَامًا ۝
إِنَّهَا سَاءَتْ مُسْتَقَرًّا وَمُقَامًا ۝

او (بندگان د رحمان) هغه کسان دی (چه سره له طاعته خضوعاً) وائی ای ربه غمونږه وگرځوه له مونږ څخه عذاب د دوزخ بیشکه عذاب د دغه (دوزخ) دی (عذاب) لازم همیشه بیشکه چه دا (دوزخ) بد دی له جهته د غای د قرار او له جهته د غای د هستوګنی.

تفسیر : یعنی سره له دومره عبادته ډیر ویریری داسی نه دی چه مثلاً د تهجد دپاره چه پاڅید او اته رکعته لمونځ ئی وکړ. نو د الله تعالی له عذابه او قهره بیخی بی فکره شو.

وَالَّذِينَ إِذَا أَنْفَقُوا لَمْ يُسْرِفُوا وَلَمْ يَقْتُرُوا وَكَانَ بَيْنَ ذَلِكَ قَوَامًا ۝

او (بندگان د رحمن) هغه کسان دی کله چه نفقه ورکوی مال لګوی نو نه اسراف کوی او نه تنګی (او بخل) کوی او وی (دغه ورکړه د دوی) په منع د دغه (اسراف او تقتیر) کښی میانه حاله.

تفسیر : یعنی زمان او مکان او موقع ته ګوری او په معتدل او متوسط صورت سره خپل مال لګوی نه د مال په محبت کښی له حله تیریری او نه ئی ضائع کوی کما قال الله تعالی ﴿وَلَا تَجْعَلْ يَدَكَ مَغْلُولَةً إِلَىٰ عُنُقِكَ وَلَا تَبْسُطْهَا كُلَّ الْبُطَّةِ﴾ الآية - جزء ۱۵ د سورت بنی اسرئیل ۳ رکوع ۲۹ آیت .

وَالَّذِينَ لَا يَدْعُونَ مَعَ اللَّهِ إِلَٰهًا آخَرَ وَلَا يَقْتُلُونَ النَّفْسَ الَّتِي
حَرَّمَ اللَّهُ إِلَّا بِالْحَقِّ وَلَا يَزْنُونَ ۝

او (بندگان د رحمان) هغه کسان دی چه نه بولی سره له الله معبود بل او نه وژنی دوی نفس هغه چه حرام کړی دی الله (وژل د هغه) مګر په حق سره او

نه کوی دوی زناء.

تفسیر : مثلاً د عمد قتل په بدل کېنې وژل. یا د زناء په سزا کېنې د محصن زانې په گټو سره ویشتل یا د هغه مرتد وژل چه خپل اسلامی دین او ملت پریږدی. دغه گورد (تول) صورتونه په «الا بالحق» کېنې شامل دی. کما ورد فی الحديث.

وَمَنْ يَفْعَلْ ذَلِكَ يَلْقَ أَثَامًا ۝۶۸

او هر چا چه وکړه (يو له دغو دریو امهات الذنوب نه) نو ملاقات به وکړی
وبه وینی جزاء د گناه خپلی.

تفسیر : یعنی دیره سخته گناه ئی کړی ده چه د هغه سزا به هر ورو (خامخا) وررسیږی. په ځینو روایاتو کېنې راغلی دی چه «اثام» د جهنم د یوی کندی نوم دی چه د هغه عذاب دیر سخت ویروونکی بیان شوی دی اعاذنا الله منها.

يُضَعَفُ لَهُ الْعَذَابُ يَوْمَ الْقِيَمَةِ وَيَخْلُدُ فِيهِ مُهَانًا ۝۶۹

چه دوچند به کړی شی ده ته عذاب (د دوزخ) په ورځ د قیامت کېنې او تل به پاتی وی په دغه (عذاب) کېنې په دی حال چه خوار ذلیل بی اعتبار به وی.

تفسیر : یعنی له نورو گناهونو ځنی دغه گناه لویه ده نو د دغی عذاب به هم سخت او لوی وی او شیبه په شیبه (ساعت په ساعت) لا پسی زیاتیږی.

الْأَمِنْ تَابَ وَأَمِنَ وَعَمِلَ عَمَلًا صَالِحًا وَلِيَكَ بَدَلُ اللَّهِ سَيِّئًا لِّمَنْ حَسَنَتْ وَكَانَ اللَّهُ غَفُورًا رَحِيمًا ۝۷۰

مگر هغه چه توبه ئی وویسته او ایمان ئی راوړ او عمل ئی وکړ عمل نیک پس دغه (تائبان د دغو دریو گناهونو چه دی) بدل به کړی الله گناهونه د دوی په نیکو سره (په محو د سیآتو او ثبت د حسناتو) او دی الله ښه مغفرت کوونکی دیر رحم والا (په انعام د اجر او ثواب سره).

تفسیر : یعنی د گناهونو په ځای به د نیکو توفیق ور په برخه کیږي او د کفر گناه به ورمعافېږي یا دا چه د ده بدی محو او لری کیږي او د صالح عمل په برکت به د هغه په شمیر مناسب محاسن ورثیت فرمائی کما یظهر من بعض الاحادیث.

وَمَنْ تَابَ وَعَمِلَ صَالِحًا فَإِنَّهُ يَتُوبُ إِلَى اللَّهِ مَتَابًا ﴿٤١﴾

او هر څوک چه توبه ویاسي (له گناهونو نه) او عمل وکړي نیک پس بیشکه چه دی رجوع کوی په طرف د الله په ښه رجوع کولو سره .

تفسیر : پخوا د هغو کفارو د گناهونو ذکر ؤ چه وروسته ایمان راوړی دغه د هغو گناهونو ذکر دی چه سره له اسلامه ئی کوی دغه هم کله چه توبه وکړی یعنی په پوره اخلاص او صمیمیت سره توبه ویاسي او بیا له سره د هغه شاو خوا ته ونه گرځی نو د الله تعالی په حضور کښی ځای مومی د النساء د سورت په (۱۳) رکوع ۹۳ آیت دغه آیت د هغو قاتلینو په حق کښی دی چه دغسی توبه ئی نه وه ایستلی ﴿وَمَنْ يَتُوبْ إِلَى اللَّهِ جَمْعًا خَالِدًا فِيهَا وَغَضِبَ اللَّهُ عَلَيْهِ وَلَعَنَهُ وَأَعَدَّ لَهُ عَذَابًا عَظِيمًا﴾ والله اعلم.

وَالَّذِينَ لَا يَشْهَدُونَ الزُّورَ وَإِذَا مَرُّوا بِاللَّغْوِ مَرُّوا كِرَامًا ﴿٤٢﴾

او (بندگان د رحمان) هغه کسان دی چه نه حاضرېږي نه شاملېږي په باطلو کښی (یا نه وائی شاهدی په دروغو) او کله چه تیرېږي پر چتی (بیکاره) کار نو تیرېږي ځان ساتونکی (مخ گرځوونکی له لغوی نه).

تفسیر : یعنی نه دروغ وائی او نه د دروغو شهادت ورکوی او نه د باطلو چارو او د گناهونو په مجلسونو کښی حاضرېږي.
حضرت شاه صاحب رحمه الله علیه لیکي: «یعنی په گناه کښی نه شاملېږي او د لویو په خبرو کښی غور او دقت نه کوی او نه په هغه کښی شاملېږي او نه له دوی سره جنگ کوی.»

وَالَّذِينَ إِذَا ذُكِّرُوا بِآيَاتِ رَبِّهِمْ لَمْ يَخْرُوْا عَلَيْهَا غَبَابًا وَعُمْيَانًا ﴿٤٣﴾

او (بندگان د رحمان) هغه کسان دی کله چه پند ورکړی شی دوی ته په آیتونو د رب د دوی نو نه نسکورېږي پری (لکه) کانه او ږانده (بلکه سر په سجده ږدی اوری ئی او پری عمل کوی)

تفسیر : او په نهایت فکر او تدبیر او غور سره ئی آوری او تری متأثرېږي او د مشرکانو په شان دوی د تیږی (گتۍ) بتان له خپلو ځانونو څخه نه جوړوی.

وَالَّذِينَ يَقُولُونَ رَبَّنَا هَبْ لَنَا مِنْ أَزْوَاجِنَا ذُرِّيَّتًا مُّقْرَرَةً عَيْنٍ

او (بندگان د رحمان) هغه کسان دی چه وائی ای ربه ځمونږ وبښه مونږ ته (په فضل خپل سره) له ښځو ځمونږ څخه او له اولادو ځمونږ څخه (هغه څوک چه) یخوالی د سترگو ځمونږ پکښی راځی.

تفسیر : یعنی داسی ښځه او واړه راغنایت وفرمایه چه د هغو د لیدلو څخه ځمونږ سترگی یخی او رنی شی. او زړه مو خوشال شی او ظاهر دی چه د کامل مؤمن زړه هلته خوښ او خوشالېږي کله چه خپل آل او عیال د الله تعالیٰ په طاعت او عبادت کښی مشغول او لگیا وویښی، او ویی گوری چه د نافع علم تحصیل کوی. نو گړد (تول) دنیوی مسرتونه او نعمتونه وروسته له دغه دی.

وَأَجْعَلْنَا الْمُتَّقِينَ إِمَامًا ۝۲۵

او وگرځوه مونږ دپاره د متقیانو امام پیشوا.

تفسیر : یعنی داسی مو وگرځوی کله چه نور خلق پر مونږ پسی اقتداء وکړی متقیان او پرهیزگاران وگرځی حاصل ئی دا چه نه یواځی مونږ پخپل ذات مهتدیان شو بلکه د نورو دپاره هم هادیان وگرځو او ځمونږ کورنی په تقویٰ او طهارت کښی ځمونږ تابعان او پیروان شی.

أُولَٰئِكَ يُجْزَوْنَ الْغُرْفَةَ بِمَا صَبَرُوا وَيُلَقَّوْنَ فِيهَا نَحْوَةً وَسَلَامًا ۝

دغه کسان (موصوف په دغو صفاتو سره) جزا به ورکوله شی دوی ته په هسکو (اوچتو) مانیو (د جنت) په سبب د هغه چه صبر ئی کړی ؤ او وابه چولی شی پر دوی په دغه جنت کښی تحیت دعاء او سلام.

تفسیر : یعنی په جنت کښې به لوړی (اوچتی) درجی ورورسپړی او پرېشتی به دعاوی ورته کوی او سلامونه به وراچوی. او دوی ته به ښه راغلی وائی. او استقبال به ئی کوی. دوی به هم پخپلو منځونو کښې د ملاقات او لیدلو په اوقاتو کښې هم دغه د سلام او د تحیت دعائیه کلمات د یوه او بل د تکریم او اعزاز دپاره استعمالوی.

خَلِيدِينَ فِيهَا حَسَنَتٌ مُّسْتَقَرَّةٌ أَوْ مَقَامًا ۝۶۱

همیشه به وی دوی په دغه (جنت) کښې ښه دی (دغه جنت) له جهته د ځای د قراری او له جهته د ځای د هستوګنې.

تفسیر : یعنی د داسې ځای هستوګنه که د لوړی مودی دپاره هم چاته میسره او په لاس ورشی خو لوی غنیمت او ښه نعمت دی حال دا چه دغه ځای خو د جنتیانو د دائمی اوسیدلو ځای دی.

قُلْ مَا يَعْبُؤْاِيكُمْ رَبِّي لَوْلَا دُعَاؤُكُمْ فَقَدْ كَذَّبْتُمْ فَسَوْفَ يَكُونُ لِزَامًا ۝۶۲

ووايه (ای محمده دوی ته چه) نه کوی هیڅ پروا د تاسې رب څما که چیرې نه وی دعاء بلل ستاسې (الله ته په سختیو کښې) او په تحقیق تکذیب کړی دی تاسې (د رسولانو او د قرآن) پس ژر به شی (دا عذاب له تاسې سره جزاء د تکذیب) لازم.

تفسیر : یعنی تاسې ته ستاسې د نفعی او د نقصان خبرې در وښیې بنده ته ښائی چه له سره مغرور او بی باکه نشی ځکه چه پاک الله له سره د ده پروا نه لری. هو! که بنده الله جل جلاله ته التجاء او دعاء کوی نو الله هم پری رحم او کرم فرمائی. او که التجاء نه کوی. او ځان لوی او بی پروا ښکاروی نو د الله تعالی هغی سزا او پوښتنی ته منتظر اوسی چه عنقریب ورسره مخامخ کیدونکی دی.

﴿لَوْلَا دُعَاؤُكُمْ﴾ : که چیرې نه وی دعاء بلل ستاسې الله ته په سختیو کښې نو په تحقیق تکذیب کړی دی تاسې د رسولانو او د قرآن پس ژر به شی دا عذاب له تاسې سره جزاء د تکذیب (لازم) یعنی هغه کافر چه حق ته ئی د دروغو نسبت کړی دی نو دغه تکذیب به عنقریب د ده د غاړې امیل گرځی او د هغه د سزا او د پوښتنی څخه به له سره خلاصی او نجات نه مومی. د آخرت ابدی هلاکت خو هرومرو (خامخا) د دوی دی لیکن په دنیا کښې به هم لو، دیر ربر (رحمت) او تکلیف او آفت دوی ته رسیدونکی وی. یعنی په جهاد، جنگونو او نورو کښې لکه چه د «بدر» په غزا کښې ئی د دغه تصادم او آفت نتیجه پخپلو سترگو سره ولیده.

تمت سورة الفرقان بعون الله المنان والله الحمد والمنه

سورة «الشعراء مكية الا آية ۱۹۷ ومن آية (۲۲۴) الى آخر السورة فمدنية وهى (۲۲۷) آية و (۱۱) ركوعا رقم تلاوتها (۲۶) تسلسلها حسب النزول (۴۷) نزلت بعد «الواقعة» د «الشعراء» سورت مكى دى پرته (علاوه) له (۱۹۷) آيته او له (۲۲۴) تر آخر د سورت پورى چه مدنى دى (۲۲۷) آيته (۱۱) ركوع لرى په تلاوت كښى (۲۶) او په نزول كښى (۴۷) سورت دى. وروسته د «الواقعة» له سورت څخه نازل شوى دى.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

(شروع) په نامه د الله چه خورا (زيات) مهربان ډير رحم والا دى.

طَسَّمَ ١ تِلْكَ آيَةُ الْكِتَابِ الْيُسْنِ ٢ لَعَلَّكَ بَاخِعٌ نَفْسَكَ ٣ أَلَا يَكُونُوا مُؤْمِنِينَ ٣

دا ((آيتونه د دى سورت) آيتونه دى د كتاب ښكاره كوونكى (د حق له باطله او د حلال له حرامه) يعنى د دى كتاب اعجاز ظاهر او باهر دى. او احكام ئى واضح دى او د حق او باطل په منځ كښى بيلوونكى دى. ښائى چه ته هلاكوونكى د ځان خپل ئى (اى محمده)! په دى چه نه كيږى دوى مؤمنان.

تفسير : يعنى د دغو بدبختانو په غم كښى تاسى خپل ځان دومره مه كړئ! او مه پخسيږئ! آيا پر دوى پسى تاسى خپل ځان هلاكوئ؟! آخر زړه سوى او شفقت هم يو حد لرى.

إِنْ تَشَاءْ نَزَّلْ عَلَيْهِمْ مِّنَ السَّمَاءِ آيَةً فَظَلَّتْ أَعْنَافُهُمْ لَهَا خَاضِعِينَ ٤

كه اراده وفرمايو مونږ نو نازل به كړو مونږ پر دوى له (طرفه) د آسمانه يو دليل (د قدرت) پس شى به ورميږونه د دوى هغه (دليل د قدرت) ته غاړه ايشودنكى.

تفسير : يعنى دغه دنيا د ابتلاء ځاى دى چه پكښى د بندگانو د انقياد او تسليم او د

سرکشی امتحان اخيست کيږي نو ځکه د الله تعالیٰ حکمت د دی خبری مقتضی نه دی چه د هغوی اختیار سلب کړ شی که نه که الله تعالیٰ اراده فرمایلی وی نو کومه داسی آسمانی نښه به ئی ورشوولی وه چه د هغی په مقابل کښی به گردو (تولو) خلقو قهراً او جبراً خپلی غاری کيښودی. او دیرو لویو لویو مشرانو ته به هم د دی خبری قدرت او فرصت او موقع نه وی پاتی چه تری انکار او انحراف وکړی نو الله تعالیٰ داسی ونه کړه هو! هغه معجزی او نښی ئی ولیولی چه د هغو په لیدلو انسان حق او حقیقت په آسانی سره وپیژندلی شی او کله کله د هغه په مقابل کښی مغلوب هم شی. او د غاری کيښودلو څخه ځان ونښی ژغورلی. (بج کولی)

وَمَا يَأْتِيهِمْ مِنْ ذِكْرٍ مِنَ الرَّحْمَنِ مُحَدَّثٍ إِلَّا كَانُوا عَنْهُ مُعْرِضِينَ ﴿٥﴾

او نه راځی دوی ته هیڅ ذکر پند وعظ له (طرفه) د رحمان نوی مگر وی دوی له هغه (پند) څخه مخ گرځوونکی (او لا کلکیدونکی په کفر خپل).

تفسیر : یعنی د هغو خلقو په غم کښی چه تاسی اخته یی د دوی حالت دا دی چه هر کله رحمان جل جلاله پخپل رحمت او شفقت سره د دوی د ښیګنی (فاندی) او نیکی دپاره کوم پند او نصیحت لپری دوی هغه طرف ته نه متوجه کیږی. بلکه خپل مخونه گرځوی او تری تنبتي او داسی رابنکاره کوی لکه چه له کوم بد شی سره مخامخ شوی دی.

فَقَدْ كَذَّبُوا فَسَيَاتِيهِمْ أَنْبَاءُ مَا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِءُونَ ﴿٦﴾

پس په تحقیق تکذیب وکړ دوی (د هغه ذکر یا د محمد) پس ژر به راشی دوی ته عواقب حقائق د هغه (خیز) چه وو دوی چه په هغه باندی به ئی مسخری کولی.

تفسیر : یعنی یواځی هم دغه معمولی اعراض نه دی بلکه له هغه سره لا تکذیب او استهزاء هم دی نو دوی به عنقریب په دنیا او آخرت کښی د خپلو اعمالو سزاء وگوری. نو بیا به د هغه خیز په حقیقت باندی په ښه شان سره وپوهیږی چه په کوم شی باندی چه مونږ مسخری کولی او ملندی (خندا) مو پری وهلی او تکذیب به مو کاوه هغه احکام الله حق او صحیح ؤ.

أَوَلَمْ يَرَوْا إِلَى الْأَرْضِ كَمَا أَنْبَتْنَا فِيهَا مِنْ كُلِّ

ذُوْجُ كَرِيْمٍ ۝۵۰ اِنَّ فِيْ ذٰلِكَ لَاٰيَةً وَّ مَا كَانَ اَكْثَرُهُمْ مُّؤْمِنِيْنَ ۝۵۱

آیا نه گوری دوی غمکی ته چه (په خپل بالغه حکمت سره) شومره زرغونه کړی ده مونږ په دغه (غمکه) کښی له هره قسمه هره ډوله (طریقه) (جنس) گیاه ښه کثیر المنافع مخصوص شیان بیشکه په دغو (زرغونولو کښی) خامخا دلیل ښه ده (لویه د قدرت)، او نه دی زیاتره د دوی مؤمنان.

تفسیر : یعنی که دغو مکذبینو د دغی غمکی پر احوال غور او فکر چلولی وی چه د دوی تر پښو لاندی لویدلی ده نو د مبدأ او معاد په معرفت حاصلولو کښی به هغه د دوی دپاره کافی کیدلی شوی آیا دوی نه گوری چه له دغه ذلیلی، خواری او حقیري خواری څخه څرنگه عجیب، غریب او رنگ په رنگ گلان، میوی، دانی او قسم په قسم غلی او نور شیان تر یوه مضبوط اصول او د تکوین او نظام تر قوانینو لاندی پیدا کیږی؟، آیا دغه د دی خبری دلیل نه دی چه کوم لا محدوده قدرت او حکمت لرونکی صانع دغه له ښائست دک او سینگاری چمن دغه ښه او ښکلی گلان کرلی دی چه د هغه په واک (اختیار) او قبضه کښی د وجود او گردو (تولو) موجوداتو زمام او اختیار هم دی. او دی هم هغه ذات دی هر کله چه اراده وفرمائی هغه وړانولی هم شی. وروسته له وړانی د هغه دوهم غلی ودانی هم د ده په قدرت کښی ده بیا سره د دغو تکوینیه آیاتونو د پوهیدلو څخه وروسته ولی تاسی د دغو تنزیلیه آیاتونو تصدیق نه کوئ؟ آیا په دغه کښی څه اشکال باقی دی؟ هو! که ئی له سره نه منئ. نو دغه بيله خبره ده.

وَ اِنَّ رَبَّكَ لَهٗوَ الْعَزِيْزُ الرَّحِيْمُ ۝۵۱

او بیشکه رب ستا خامخا هم دی دی ښه قوی غالب (په انفاذ د احکامو) ښه رحم والا (په انعام د اجر او ثواب سره).

تفسیر : یعنی الله خو داسی یو عزیز مقتدر او زبردست ذات دی چه د نه منلو په تقدیر علی الفور پر منکرینو عذاب هم لیږلی شی. مگر دی پخپله د خپل رحم او کرم له مخی په هغه کښی تأخیر کوی او دوی ته موقع ورکوی چه گوندی دوی ئی ومنی. وروسته د مکذبینو د عبرت دپاره د څو واقعاتو بیان فرمائی چه له هغو څخه دغه خبره ظاهریږی چه الله تعالی هغوی ته تر کومی اندازی پوری مهلت ورکړی ؤ. کله چه علی رءوس الاشهاد معلوم او ښکاره شو چه هغوی په هیڅ ډول (طریقه) د حق او حقانیت منونکی نه دی نو بیا ئی زیاتره د دوی تباہ او برباد کړل. له هغوی غنی ږومبی د فرعونیانو قصه ده چه پخوا له دی نه په «الاعراف» او «طه» او په نورو سورتونو کښی بالتفصیل تیره شوی ده. او ښائی چه د هم هغو ځایونو په تفاسیرو کښی بیا ولوستل شی.

وَإِذْ نَادَىٰ رَبُّكَ مُوسَىٰ إِنَّ اثْنَ الْقَوْمِ الظَّالِمِينَ ۝ قَوْمَ فِرْعَوْنَ لَا يَتَّقُونَ ۝

او (یاد کره) هغه وقت چه غبر و کمر رب ستا موسی ته داسی چه ورشه هغه قوم ته چه ظالمان دی (یعنی) قوم د فرعون ته (چه دیر ظلمونه کوی)، آیا نه ویریری دوی له (الله).

تفسیر : یعنی ای موسی! ته لار شه! دوی د الله تعالی له قهره و ویره.

قَالَ رَبِّ إِنِّي أَخَافُ أَنْ يُكَذِّبُونِ ۝ وَيَضِيقُ صَدْرِي وَلَا يَنْطَلِقُ لِسَانِي
فَأَرْسِلْ إِلَىٰ هَارُونَ ۝

وویل موسی ای ربه غما بیشکه زه ویریرم له دی نه چه نسبت د دروغو به وکری (دوی ماته) او بل تنگیږی سینه غما (له تکذیبه د دوی) او (بل) نه چلیږی ژبه غما (صافه خلاصه په وقت د تبلیغ کښی) پس ولیږه (جبریل په وحی سره) طرف د هارون ته.

تفسیر : یعنی قبطیان به غما د پوره خبری د آوریږلو څخه لا له پخوا غما په دروغجنولو باندی خوله پرانیځی او په هغه مجلس کښی به می هیڅوک تائید کوونکی نه وی ممکن دی چه په دغه وقت کښی زه ملول او حزین شم او فکر او طبیعت می خراب شی. او په زړه کښی می خفگان او تنگی راشی او ژبه می چه لکنت او بندش هم لری د زړه د دغه تنگی څخه لا پکښی زیات نیونه او بندیدل څرگند (ښکاره) شی. نو که غما د تقویت او تائید دپاره غما وزیر او ملگری هارون وگرځوی نو ستا زیات لطف او مهربانی به وی ځکه چه هغه لما غنی فصیح اللسان دی.

وَلَهُمْ عَلَىٰ ذُنُوبٍ فَلَخَافُ أَنْ يَقْتُلُونِ ۝

او (بل) شته دوی لره پر ما (دعوی د یوی) گناه پس ویریرم له دی نه چه مړ

به می کری.

تفسیر : یعنی د یوه قبطنی د وینی دعوی چه د هغه تفصیل به د القصص په سورت کښی راځی پر ما باندی دائره ده نو زه ویریوم چه پخوا له دعوت او تبلیغه ځما کار تمام نه کری چه دغه خو هم هغه سړی دی چه ځمونږ یو قبطنی ئی وژلی ؤ او راځنی تبتیللی ؤ. نو په دغه تقدیر سره به زه د تبلیغ فرض څرنگه اداء کری شم؟.

قَالَ كَلَّا فَاذْهَبْ بِالْإِنِّ إِنَّا مَعَكُمْ مُسْتَمِعُونَ ﴿١٥﴾

و فرمایل (الله موسی ته) نه ده داسی (مه داریږه! نه دی شی وژلی) پس لاړ شی تاسی دواړه په ښکاره ؤ معجزو ځما بیشکه چه مونږ له تاسی سره یو اوریدونکی (ستاسی د سوال ؤ جواب هم).

تفسیر : یعنی قبطیان به څه مجال لری چه تاته لاس در وری شی. ورځه! د خپلی استدعاء سره سم هارون علیه السلام هم له خپله ځانه سره بوځه! او ځمونږ له درکری معجزی او نبی سره ورشه! کله چه د قدرت لوی نبی له تاسی سره شته نو ولی به ویریږئ؟ نبی لا څه کوئ چه زه پخپله هم پر هره موقع کښی له تاسی سره موجود یم او د دواړو خواؤ خبری او اتري هم آورم.

فَاتِيَا فِرْعَوْنَ فَقُولَا إِنَّا رَسُولُ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿١٦﴾ إِنَّ أَرْسِلَ مَعَنَا بَنِي إِسْرَءِيلَ ﴿١٧﴾

پس ورشئ دواړه فرعون ته نو ووايئ بیشکه چه هر یو ځمونږ رسول استاځی د رب د عالمیانو یو په دی خبره باندی چه ولیږه ته (ای فرعونه) له مونږ سره بنی اسرائیل (اولاده د یعقوب شام ته)،

تفسیر : د بنی اسرائیلو وطن د حضرت ابراهیم علیه السلام په زمانه کښی د شام ملک ؤ. د حضرت یوسف علیه السلام په سبب دوی مصر ته راغلل هلته ئی یو مدت تیر کړ. اوس د الله تعالی اراده داسی وشوه چه دوی ته بیرته هم هغه د شام ملک ورکړی. خو فرعون دوی نه پریښودل چه شام ته لاړ شی ځکه چه له دوی ځنی به ئی د مریانو په شان کار اخیست. او حضرت موسی علیه السلام د بنی اسرائیلو د آزادی او خپلواکی طالب ؤ.

قَالَ الْمُرْيِكُ فِينَا وَلَيْدًا وَلَيْثَتْ فِينَا مِنْ عُمْرِكَ سِتِينَ ۝^{۱۸}

نو وویل (فرعون موسیٰ ته) آیا تربیت نه و کیری مونږ د تا په (کورونو) خپلو کښی په دی حال کښی چه وورکی هلک وی او تیر کیری و تا په مونږ کښی له عمره خپله خو کاله (چه دیرش و).

تفسیر : یعنی ته هم هغه نه ئی چه په دیر ناز او نعم غمونږ په کور کښی ستا پالنه او روزنه شوی وه؟ او غمونږ په لاس کښی وړوکی لوی شوی وی اوس ستا دماغ دومره لوی شوی دی چه له مونږ څخه داسی مطالبات کوی او خپل مشرتوب پر مونږ ثابتوی.

وَفَعَلْتَ فَعَلَتِكَ الْتِي فَعَلْتَ وَأَنْتَ مِنَ الْكَافِرِينَ ۝^{۱۹}

او بل کیری و تا کار خپل هغه کار چه کیری و تا (یعنی غما قبطی خباز دی وژلی و) حال دا چه ته (ای موسیٰ) له ناشکرانو څخه ئی.

تفسیر : په دومره کلونو کښی دی داسی دعوی نه کوله کله چه له دی ځایه څو شپی د باندی لاری او اوس چه بیرته راغلی نو د رسالت دعوی کوی؟ او غمونږ هغه گړد (تول) احسانات دی هیر کرل او اوس دی د نبوت په دعوی لاس پوری کیری دی په هغه وقت کښی ته هم (العیاذ بالله) له هم دغو خلقو ځنی یو سړی وی چه نن ورځ هغو گړدو (تولو) ته کافران وائی.

قَالَ فَعَلْتُهَا إِذَا وَأَنَا مِنَ الضَّالِّينَ ۝^{۲۰}

وویل (موسیٰ فرعون ته) چه کیری و ما دغه کار په هغه وقت کښی چه وم زه له خاطیانو نابوهانو.

تفسیر : په دی چه مړ به شی په یوه سوک غما یعنی ما هغه قبطی په عمد سره نه دی وژلی په خطاء سره غما په یوه سوک سره مړ شو. زه که پوهیدی چه دی غما په یوه سوک سره مړی نو ولی به می تادیب ورکاوه : ﴿ قَوْلَهُ مُوسَىٰ فَقَضَىٰ عَلَيْهِ ﴾ (القصص ۲ رکوع ۱۵ آیت ۲۰) جزء

فَقَرَرْتُ مِنْكُمْ لَمَّا خِفْتُكُمْ فَوَهَبَ لِي رَبِّي حُكْمًا وَجَعَلَنِي مِنَ الْمُرْسَلِينَ ﴿٢١﴾

پس وتبنتیدم زه له تاسی کله چه وویریدم زه له تاسی پس وباینه ماته رب عُمَا حکم علم فهم او وگرځولم (دغه الله) زه له رسولانو څخه.

تفسیر : یعنی بیشکه چه زه وویریدم او له دی غایه وتبنتیدم لیکن د الله تعالیٰ دا منظور ؤ چه ماته پخپل فضل او مرحمت سره نبوت او حکمت مرحمت کړی، او د رسالت په کرامت سره می سر لوری (اوچت) او ممتاز گرځوی. او ستا په لوری می درولیږی دا دی چه زه په امر د الله سره درغلی یم چه تاته سمه صافه لیاره دروښیم. او دغه څه اظهارات چه تاسی وکړل دغه گرد (تول) عُمَا د صداقت دلیل دی چه هغه سری چه ستاسی له ویری تبنتیدلی ؤ بیا څرنگه داسی بی خوفه او بی خطر د ستاسی په مخ کښی نیغ ولاړ دی؟.

وَتِلْكَ نِعْمَةٌ تَمُّهَا عَلَىٰ أَنْ عَبَّدَتْ بَنِي إِسْرَءِيلَ ﴿٢٢﴾

او (آیا) دغه (تربیت) یو نعمت دی چه احسان ئی کوی پر ما باندی (چه هغه ستا له شفقت نه ؤ بلکه له دی جهته ؤ) چه مریونه کړی دی ؤ بنی اسرائیل (اولاده د یعقوب).

تفسیر : یعنی عُمَا د وړوکوالی د پالنې احسان راڅرگندول (ښکاره کول) تاته ښه نه ښکاری. آیا د یوه اسرائیلی وړوکی پالنه او تربیت د دغی خبری جواب کیدی شی چه تا گرد (تول) د بنی اسرائیلو قوم له ازادی او خپلواکی څخه محروم گرځولی دی او له دوی سره د بندگانو او مریانو په شان سلوک کوی. بالخصوص چه د دغه وړوکی پالنه هم ستا د هغو زده چاودونکیو مظلمو او تیرویو په سلسله کښی واقع شوی وه که تا هغسی ظلم او تیری نه کولی او گرد (تول) بنی اسرائیلی هلکان دی نه وژلی ولی به می مور ژوندی په تابوت کښی غورځولم؟ او بیا هغه تابوت ئی ولی په سیند کښی لاهو کاوه او ولی به زه ستا حرم سرای ته رسیدم؟ د دغو حالاتو له تصویره تاته داسی احسان له څرگندولو (ښکاره کولو) څخه شرم او ننگ پکار دی او صافه خبره خو دا ده هغه الله تعالیٰ چه عُمَا تربیت او پالنه ستا په شان د یوه دښمن کره کړی ده هم هغه الله می نن ورځ ستا د خیر غوښتلو او لیار ښوولو دپاره خپل رسول په شان گرځولی او لیږلی یم.

قَالَ فِرْعَوْنُ وَمَارِبُ الْعَالَمِينَ ﴿۲۳﴾

وویل فرعون (موسیٰ ته) او څه څیز دی رب د عالمیانو ؟ .

تفسیر : یعنی موسیٰ علیه السلام د (فقولا إنا رسول رب العالمین) په امتثال خپل ځان ئی د رب العالمین رسول وباله د ده په مقابل کښی فرعون د جحود، تعنت، ضد او عناد له لیاری وویل چه (العیاذ بالله) رب العالمین څه شی دی؟ سره ځما له وجوده د بل کوم رب نوم اخیستل څه معنی لری؟ ځکه چه د دی ازلی شقی دعوی د خپل قوم په مخ کښی داسی وه: «ما علمت لکم من اله غیری» زه ما سواء له خپل ځانه بل کوم معبود تاسی ته نه پیژنم او «انا ربکم الاعلیٰ: زه یم ستاسی لوی پروردگار» لکه چه د ده قوم به ځینی له انتهایی جهل او بلادت، او ځینی له خوفه او طمعی د ده په عبادت کښی لگیاء ؤ. اگر که په خپل زړه کښی دغه ملعون هم د الله په وجود یقین لرلو لکه چه له ﴿لَقَدْ عَلِمْتَا أَنَّا نَزَّلْنَا الذِّكْرَ وَالْآلِافَ السَّنِينَ وَالْأَرْضَ بِمَلَكٍ﴾ څخه ظاهریږی د جزء ۱۵ سورة (بنی اسرائیل ۱۲ رکوع) ۱۰۲ آیت .

قَالَ رَبُّ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا إِنَّكُمْ مُّؤْمِنِينَ ﴿۲۴﴾

وویل موسیٰ (په جواب د فرعون کښی) چه رب العلمین رب د آسمانونو او د ځمکی او د هغو گردو (تولو) شیانو دی چه په منځ د دغو دواړو کښی دی که چیری یی تاسی یقین کوونکی (نو ایمان پر راوړئ).

تفسیر : یعنی د آسمان او د ځمکی گرد (تول) شیان چه د هغه لوی ذات تر اداری او تربیت لاندی دی هم هغه رب العالمین دی که ستاسی په قلوب کښی پر کوم شی باندی د یقین راوړلو استعداد موجود وی نو انسانی فطرت له گردو (تولو) ځینی پخوا پر دغه رب العالمین د یقین کولو دپاره کافی دی.

قَالَ لَيْسَ حَوْلَهُ إِلَّا سَمْعُونُ ﴿۲۵﴾

وویل (فرعون) دپاره د هغو (مشرانو) چه چاپیر ؤ له ده سره چه آیا نه اورئ تاسی (دغه جواب د ده چه نه دی موافق له سواله سره)

تفسیر : فرعون عمداً او په قصد سره غوښته چه خبره ګډه وده او تالا کری نو د خپل خوالی

او موالی د تیزولو او تحضیض ورکولو دپاره او د موسی علیه السلام د خبری د خفیغولو دپاره نی داسی وویل « آوری چه موسی خومره له کاره لری خبری کوی؟ آیا له تاسی غنی به کوم یو تصدیق کوی چه ماسواء له مانه په آسمان او غمکه کښی بل کوم رب شته؟ »

قَالَ رَبُّكُمْ رَبُّ آبَائِكُمُ الْأَوَّلِينَ ﴿٣٧﴾

وویل (بیا موسی فرعون ته چه رب العلمین) رب د تاسی دی او رب د پلرونو د تاسی دی چه پومبی ؤ .

تفسیر : یعنی ای احمقانو زه چه د کوم رب العالمین ذکر کوم هغه داسی یو لوی ذات دی چه ستاسی او ستاسی د پلرونو او نیکه گانو پیدا کوونکی دی شه وقت چه ستاسی بوی او تخم هم نه ؤ ده په هغه وقت کښی هم د غمکی او آسمان تربیت او تدبیر کاوه .

قَالَ إِنَّ رَسُولَكُمُ الَّذِي أُرْسِلَ إِلَيْكُمُ لَمَجْنُونٌ ﴿٣٨﴾

وویل (فرعون) بیشکه رسول ستاسی دغه چه لیږلی شوی دی تاسی ته خامخا مجنون لیونی دی .

تفسیر : یعنی (العیاذ بالله) یو لیونی نی رسول گرځولی او لیږلی نی دی چه دی نه یواځی مونږ بلکه غمونږ پلرونه او نیکه گانو ته هم بد وائی او غمونږ د دغه شوکت او حشمت څخه لږ شه هم نه متأثر کیږی او نه نی تری سترگی سوځی . نو معلومیږی چه د ده دماغ او ماغزه بالکل له عقل څخه عاری شوی دی .

قَالَ رَبُّ الْمَشْرِقِ وَالْمَغْرِبِ وَمَا بَيْنَهُمَا إِنَّ كُنْتُمْ تَعْقِلُونَ ﴿٣٩﴾

وویل (بیا موسی فرعون ته چه رب العالمین) رب د مشرق او (رب د) مغرب او (رب د) هغو گردو (تولو) شیانو دی چه په منځ د دغو کښی دی که چیری یی تاسی چه شه قدر عقل کولی شی (نو ایمان راوړئ په وحدانیت د الله) .

تفسیر : حضرت موسی علیه السلام بیا یوه داسی خبره وکړه لکه چه حضرت ابراهیم علیه السلام د نمرود په مقابل کښی کړی وه . یعنی رب العالمین هغه ذات دی چه د مشرق او مغرب

مالک دی او د گردو (تولو) ستوریو د طلوع او غروب تدابیر په یوه ټینگ او مضبوط نظام موافق کوی.

که په تاسی کښی لږ څه عقل او پوه وی نو په دغه باندی پخپله هم پوهیدی شی چه د دغه عظیم الشان نظام قائم ساتونکی ما سواء له الله تعالیٰ څخه بل هیڅوک نشی کیدی. آیا پرته (علاوه) له الله تعالیٰ څخه بل څوک د دی خبری قوت او قدرت لری چه د دغه نظام انتظام په دومره مضبوطی او اهتمام سره وکری شی؟ یا ئی د یوی دقیقې (شیبی) لپاره مات یا معطل یا بدل کړی؟ د دغی وروستنی خبری د آوریډلو څخه فرعون بالکل متحیر او مبهور شو او د مباحثی او مجادلی څخه ئی مخ واړاوه او په ویرولو او ډارولو سره ئی خپله خوله وسپړله لکه چه وروسته له دی نه راځی. حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي: «حضرت موسیٰ علیه السلام د الله تعالیٰ د قدرتونو د ښوولو دپاره یوه خبره کوله. او فرعون په منځ کښی خپلو سردارانو ته تحضیض ورکاوه او دوی به ئی سرانول (پوهول) چه پری یقین ونه کړی».

قَالَ لَیْنِ اتَّخَذْتَ الْهَآغِیْرَیْ لَآجْعَلَنَّكَ مِنَ الْمَسْجُوْنِیْنَ ﴿۳۱﴾

وویل (فرعون موسیٰ ته) قسم دی که چیری ونیو تا خدای غیر له مانه (بل څوک) نو خامخا وبه گرځومه زه هر ورو (خامخا) تا له بندیانو څخه.

تفسیر : په دغه ځلی فرعون خپل مطلب په صافو الفاظو سره ښکاره کړ چه دلته په مصر کښی بل هیڅ یو خدای نشته. که پرته (علاوه) له ما ځنی د بل کوم معبود حکومت ومنلی شی نو په یاد ئی ولری چه دغسی نورو خدای منونکیو دپاره څما بندی خانه تیاره ده.

قَالَ اَوْ لَوْ جِئْتُكَ بِشَیْءٍ مُّبِیْنٍ ﴿۳۲﴾

وویل (موسیٰ فرعون ته) آیا (نه کوی باور په الوهیت د الله) اگر که راوړم زه تاته دلیل یو شی ښکاره (دلیل ښکاره کونکی)

تفسیر : یعنی پخپله دغه فیصله کښی اوس تلوار مه کوه!، دغه خو ستا د خبری جواب ؤ اوس خو لږ هغه ښکاره معجزی هم وگوره چه په هغو سره د الله تعالیٰ قدرت او څما صداقت دواړه در څرگندیږی (ښکاره کیږی). ښه که زه داسی ښکاره معجزی هم وښیم. بیا به هم ستا فیصله هم دغه وی.

قَالَ فَاتِ بِهِ إِنْ كُنْتَ مِنَ الصّٰدِقِیْنَ ﴿۳۱﴾ فَأَلْقَىٰ عَصَاهُ فَإِذَا هِيَ ثُعْبَانٌ مُّبِينٌ ﴿۳۲﴾
وَنَزَعْنَاهُ فَاذْهَبْ بِبَيْضِ اللَّخْطَرِیْنَ ﴿۳۳﴾ قَالَ لِلْمَلٰٓئِكَةِ إِنَّ هٰذَا السَّحَرُ
عَلَيْكُمْ ﴿۳۴﴾ اَنْ يُخْرِجَكُمْ مِّنْ اَرْضِكُمْ بِسَحَرٍ فَاِذَا تَأْمُرُوْنَ ﴿۳۵﴾

وویل (فرعون موسیٰ ته) پس راوړه هغه (ښکاره دلیل) که ئی ته له صادقانو رښتیا ویونکیو (په دعوی خپله کښی) پس وغورځوله (موسیٰ) همسا خپله پس ناڅاپه په دغه وقت کښی وه هغه یو ښامار ښکاره ظاهر او راوئی ایست لاس خپل (له دننه د گریوان خپل) پس ناڅاپه دغه (لاس) ؤ تک سپین (نظر د) کتونکیو ته نو وویل (فرعون) اشرافو (د قوم) ته چه چاپیر د ده (ناست ؤ) بیشکه دغه (سری) خامخا ساحر (کوډگر) دی ډیر پوه اراده لری د دی چه ویاسی تاسی له ځمکی (وطن) ستاسی په سحر (کوډو) خپل پس څه (امر حکم مشوره) راکوئ تاسی (ماته د موسیٰ په باره کښی)

تفسیر : فرعون چه تر اوسه پوری د خدائی مدعی ؤ اوس داسی وارخطا او بدحواسه شوی دی چه له خپلو مریانو، نوکرانو، او د ده په زعم له خپلو بندگانو څخه مشوری غواړی. او دی ته حاضر دی چه د هغو پر ښوونه تگ هم وکړی.

قَالُوا اَرْجِهْ وَاَخَاهُ وَاَبْعَثْ فِي الْمَدَآئِنِ حٰشِرِيْنَ ﴿۳۶﴾ يٰٓاَتُوْكَ بِجُلٍّ
سَّحٰرٍ عَلَیْكُمْ ﴿۳۷﴾ فَجُمِعَ السَّحَرَةُ لِمِيقَاتِ يَوْمٍ مَّعْلُوْمٍ ﴿۳۸﴾

وویل (مشرانو) تاخیر ورکړه (کار د) دغه (موسیٰ) ته او ورور د ده (هارون) ته او ولیړه په ښارونو کښی راتولونکی (محصلان) چه راولی تاته هر ښه ساحر (کوډگر) ښه پوه هښیار پس راتول کړل شول ساحران وعدی د ورځی معلومی ته (چه څانښت د ورځی د جشن ؤ)،

تفسیر : یعنی د اختر ورځ د څانښت په مهال(وخت) .

وَقِيلَ لِلنَّاسِ هَلْ أَنْتُمْ مُجْتَمِعُونَ ﴿٣٩﴾ لَعَلَّكُمْ أَنْتُمْ السَّحَرَةُ إِنَّ
كَانُوا هُمُ الْغَالِبِينَ ﴿٤٠﴾

او وویل شو دپاره د خلقو چه آيا یی تاسی یو غای کیدونکی (دغی معلومی ورغی ته بلکه مجرد (تول) سره راتول شی!) بنائی چه مونږ متابعت (قبول) کرو (لیاری د) ساحرانو که چیری شول دوی هم دوی غالبان بریالیان (پر موسی).

تفسیر : یعنی پر تولو لازم دی چه هلته یو غای شی. مونږ قوی هیله (ارزو) او امید لرو چه غمونږ کودگران به بریالیان (کامیاب) شی. نو هله به د موسی د مغلوبیت او د ماتی د ښه ښکاره کولو دپاره د خپلو کودگرانو په لپاره غو. گواکی د دغی خبری اظهار مقصود ؤ چه په دغه کښی مونږ له خپله غانه څه غرض او مقصد نه لرو. کله چه په مقابله کښی غمونږ پله درنه وخته نو بیا انصافاً هیڅوک حق نه لری. او نشی کولی چه غمونږ له طریقی څخه منحرف شی.

فَلَمَّا جَاءَ السَّحَرَةُ قَالَ الْفِرْعَوْنُ إِنَّ لَنَا الْاَجْرَ اِنَّ كُنَّا نَحْنُ الْغَالِبِينَ ﴿٤١﴾
قَالَ نَعَمْ وَاَنْتُمْ اِذَا لَمِنَ الْمُقَرَّبِينَ ﴿٤٢﴾

پس کله چه راغلل ساحران (کودگران) وویل دوی فرعون ته آيا په تحقیق وی به مونږ ته خامخا څه اجر (مزدوری) که چیری شو مونږ هم دا مونږ غلبه کوونکی بریالیان). نو وویل (فرعون کودگرانو ته) هو! (تاسی لره اجر شته او علاوه پر هغه) بیشکه چه ستاسو په دغه وقت کښی خامخا له مقربانو (مصاحبانو غما یی!).

تفسیر : یعنی نه یواځی مالی انعام او اکرام به درکړم بلکه تاسی به غما د خاصو مصاحبانو په ډله کښی هم داخلیرئ. د دغو آیتونو مفصل بیان د «الاعراف» او د «طه» په سورتونو او نورو ځایونو کښی پخوا لیکلی شوی دی. کله چه ساحران د جشن په ورځ د گردو (تولو) خلقو په مخکښی میدان ته راغلل او د نندارو کوونکیو صفونه وتړل شول نو.

قَالَ لَهُمُ مُوسَى الْقَوْمَا أَنْتُمْ مُلْكُونَ ﴿۳۲﴾

وویل دغو (کودگرانو) ته موسی وغورځوئ تاسی هر هغه شیز چه تاسی
غورځوونکی بی (د هغه).

تفسیر : یعنی خه وقت چه کودگرانو وویل چه ای موسی علیه السلام ته دی خپله همسا رومی
غورځوئ یا ئی مونږ وغورځوو؟ حضرت موسی علیه السلام د دوی په جواب کښی وفرمایل چه:
«تاسی ئی رومی وغورځوئ! او خپل پوره زور او قوت هم پکښی صرف کړئ!».

فَالْقَوَائِبُ لَهُمْ وَعَصِيَّتُهُمْ وَقَالُوا بَعْزَةُ فِرْعَوْنَ إِنَّ النِّحْنَ الْغَلْبُونَ ﴿۳۳﴾

پس وغورځول (کودگرانو) پری خپل او همساګانی خپلی او وویل
(کودگرانو) په عزت (اقبال) د فرعون بیشکه مونږ خامخا هم دا مونږ یو
غالبان (بریالیان).

تفسیر : عینو «بعضه فرعون» د قسم په معنی اخیستی دی یعنی د فرعون پر اقبال قسم خورو
چه هم دا مونږ بریالیان (غالبان) کیږو!.

فَالْقِي مُوسَى عَصَاهُ فَإِذَا هِيَ تَلْقَفُ مَا يَأْفِكُونَ ﴿۳۴﴾

بیا وغورځوله موسی همسا خپله پس ناڅاپه هغی (همسا) ونغردل (ښوی تیر
کړل) هغه (ماران) چه (ساحرانو) په دروغو جوړ کړی ؤ.

تفسیر : شیخ اکبر لیکلی دی چه هم هغه پری او همساګانی چه کودگرانو هغه د مارانو په
شکل راڅرګندولی (راښکاره کولی) تشی توری پاتی شوی د موسی علیه السلام همسا دغه تول
شیان یوه ګوله کړل او له خپل ستونی (حلقه) څخه ئی ښوی تیر کړل.

فَالْقَى السَّحْرَةَ سَاجِدِينَ ﴿٣٧﴾ قَالُوا آمَنَّا بِرَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿٣٨﴾ رَبِّ مُوسَى وَهَارُونَ ﴿٣٩﴾ قَالَ آمَنُتُمْ لَهُ قَبْلَ أَنْ أَدْنَا لَكُمْ إِنَّهُ لَكَبِيرُكُمُ الَّذِي عَلَّمَكُمُ السَّحْرَ فَلَسَوْفَ تَعْلَمُونَ ﴿٤٠﴾ لَا تَقْطَعَنَّ أَيْدِيَكُمْ وَأَرْجُلَكُمْ مِنْ خِلَافٍ وَلَا وَصَلَتْكُمْ أَجْصَعِينَ ﴿٤١﴾

پس وغورغول شول پرمخی ساحران سجده کونکی (الله ته) (وویل ساحرانو) ایمان راوړی دی مونږ په رب د عالمیانو رب (پالونکی) د موسی او (رب) د هارون وویل (فرعون ساحرانو ته) آیا ایمان راوړ تاسی په دغه (موسی) پخوا له هغه چه زه اذن (اجازه) ورکړم تاسی ته (د ایمان راوړلو په ده) بیشکه دغه (موسی) خامخا مشر دی ستاسی هسی (مشر) چه ښوولی ئی دی تاسی ته سحر (کوډی) پس خامخا ژر به عالمان شی (په جزاء د عمل خپل)، خامخا زه به پری کړم لاسونه د تاسی او پښی د تاسی سره مخالفی (ښی لاس او کینه پښه یا عکس د دی) او خامخا وبه غروم (غورند به کړم) پر دار هرومرو (خامخا) تاسی ټول (چه مړه شی او درنه عبرت واخلی نور).

تفسیر : یعنی موسی علیه السلام ستاسی لوی ښوونکی دی تاسی پخپلو منځونو کښی سره روغه کړی ده او داسی مو سره ټاکلی (مقرر کړی) او غوټه کړی ده چه مونږ به داسی کوو او وایو. او ته داسی ووايه! حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي: چه ستاسی مشر وویل رب ته یعنی موسی علیه السلام او تاسی د یوه استاد شاگردان یی والله اعلم.

قَالُوا الْأَضْيِرُّنَا إِلَى رَبِّنَا مَنْقَلِبُونَ ﴿٤٢﴾

وویل (ساحرانو) نشته ضرر مونږ ته په دی کښی ځکه چه بیشکه مونږ رب خپل ته بیرته راتلونکی یو.

تفسیر : یعنی په هر حال وروسته له مرگه هرومرو (خامخا) د الله تعالی حضور ته بیول کیږو په داسی موت سره مونږ د شهادت درجه مومو. دغه گرد (ټول) مضامین د «الاعراف» په سورت او نورو ځایونو کښی لیکلی شوی دی هلته دی ولوستل شی.

إِنَّا نَطْمَعُ أَنْ يَغْفِرَ لَنَا رَبُّنَا خَطِيئَاتِنَا إِنَّ كُنَّا أَوَّلَ الْمُؤْمِنِينَ ﴿٤٣﴾

(او بل ځکه چه) بیشکه مونږ طمع هیله (امید) لرو د دی چه وېښی مونږ ته رب ځمونږ گناهونه ځمونږ له جهته چه یو مونږ (په دغو حاضرینو کښی) پرومبی د ایمان راوړونکیو.

تفسیر : یعنی د موسی علیه السلام له دعوت او تبلیغ څخه وروسته د دغی لوی مجمع په محضر او د ظالم فرعون په مخ کښی له گردو (تولو) څخه پرومبی مونږ د حق د قبولیت اعلان وکړ. له دی نه داسی هیله (ارزو) او امید کیږی چه الله تعالی به ځمونږ پخوانی گرد (تول) تفصیرات معافوی..

وَأَوْحَيْنَا إِلَىٰ مُوسَىٰ أَنْ أَسْرِ بِعِبَادِي ۖ إِنَّكُمْ مُّتَّبِعُونَ ﴿۵۲﴾

او وحی (حکم) ولیږه مونږ طرف د موسی ته داسی چه د شپي بوځه بندگان ځما (بنی اسرائیل بحر ته) بیشکه چه تاسی پسی به درشی (فرعون سره له فرعونیانو).

تفسیر : یعنی څه وقت چه فرعون له یوی اوږدی مودی پوری سره د ویلو او پوهولو او د قدرت د نشو د لیدلو هم ایمان رانه وړ، او حق ئی ونه مانه، او د بنی اسرائیلو د ایذاء او ضرر او ربرولو (تکلیفولو) څخه ئی لاس وانخیست نو مونږ موسی علیه السلام ته حکم ورکړ چه د شپي له مخی ته سره له قوم خپل له دی ځایه د هجرت په نیت ووځئ!، او خبردار اوسئ! چه فرعونیان به هم په تاسی پسی درځی او ستاسی تعقیب به په شدت سره کوی ښائی چه تاسی تری ونه ویریرئ!.

فَأَرْسَلَ فِرْعَوْنُ فِي الْمَدَائِنِ خَبْرَيْنِ ۖ إِنَّ هَؤُلَاءِ شِرِذْمَةٌ قَلِيلُونَ ﴿۵۳﴾

پس ولیږل (فرعون) په ښارونو کښی (یعنی ښارونو ته محصلان) راتلولونکی (د لښکر). ترڅو چه گرد (تول) قبطیان تول کړی او د سبطیانو (بنی اسرائیلو) تعاقب وکړی. (او وویل فرعون) چه بیشکه دغه (بنی اسرائیل) خامخا یوه ډله ده ډیر لږه.

تفسیر : یعنی د دغه وړوکی جمعیت له لاسه مونږ پکو (تنګ) شوی یو حال دا چه د دوی

هستی هیخ شی ده او د دوی موجودیت مونږ ته هیخ وقعت او اهمیت نه لری. او نه دوی غمونږ د جنگ او د مقابلی قوت او توان لری. دغه خبری ئی د دی دپاره کولی چه د ده قوم په جوش او غیرت راشی.

وَأَنَّهُمْ لَنَا الْغَاطُونَ ﴿٥٥﴾

او بیشکه چه دغه (سبطیان) له مونږ زړه سوی (لرمون خوړین) دی.

تفسیر : یا مونږ په قهر او غصه راوولی یعنی کوی داسی کارونه چه مونږ پر دوی په قهر شو معلوم دی چه بدبختی او شقاوت دوی په دغه اړولی دی چه غمونږ قهر او غضب ځان ته وگتی.

وَأَنَا لَجِيعٌ حُذِرُونَ ﴿٥٦﴾

او بیشکه مونږ خامخا ټول (قبطیان مجرب محتاط یو او له دغو سبطیانو نه) په خطر ویره کښی یو.

تفسیر : نو د دغی هری ورځنی خطری بیخ او بنست (بنیاد) ایستل او دائمی قلع او قمع ئی په کار ده او راځی چه یو ځلی ئی له منځه ورکړو. ځینو مفسرینو د دی ترجمه داسی کړی ده چه «غمونږ لاؤ لښکر او جمعیت خورا ډیر دی چه گرد (ټول) سره مسلح، مجرب او محتاط دی» نو دغه الفاظ به د تشویق تحضیض او زړه ورتوب دپاره وی والله اعلم. نو وفرمایل الله تعالی جل واعلی شانه واعظم برهانه.

فَاخْرَجْنَاهُمْ مِنْ جَدَّتِ وَعَيُونٍ ﴿٥٧﴾ وَكَتُوزٍ وَمَقَامٍ كَرِيمٍ ﴿٥٨﴾ كَذَلِكَ وَأَوْثَقْنَا بَنِي إِسْرَءِيلَ ﴿٥٩﴾

پس ویستل مونږ دغه (قبطیان) له باغونو او (له) چینو او (له) خزانو او (له) مقام عمده (ښو ځایونو) نه هم داسی (وکره مونږ له قبطیانو سره) او په میراث مو ورکړل دغه (تیر شیان) بنی اسرائیلو (اولادی د یعقوب) ته.

تفسیر : «کذلک» یعنی په دی ډول (طریقه) قبطیانو کور کهول، مال دولت باغونه او کښتونه

(فصلونه) پرېښودل او گرد (تول) سره يو غای د بنی اسرائیلو په تعاقب ووتل چه بیا بیرته گرځیدل د هغوی په برخه نشو. گواکي په دغه تدبیر سره الله تعالی دوی د باندی وشرل. یا خو دغه باغونه او چینی او خزانی او ښه غایونه او نور شیان وروسته له هغه د بنی اسرائیلو په لاس ورغلی دی. یا خو یوه موده وروسته له دی نه د حضرت سلیمان علیه السلام په عهد کښی څه وقت چه د مصر مملکت هم د ده په سلطنت کښی شامل شو. والله اعلم. پخوا له دی نه د دی په متعلق اختلافات تیر شوی دی.

فَاتَّبَعُوهُمْ مُشْرِقِينَ ﴿١٠﴾ فَلَمَّا تَرَأَّى الْجَمْعُ قَالَ أَصْحَابُ مُوسَى إِنَّ آلَ الْمَدْيَنَ كُفُونٌ ﴿١١﴾

پس وروسته د دغو (سبطیانو) لارل دغه (قبطیان او ورسیدل) هغوی ته په وقت د ختلو د لمر پس کله چه سره ولیدل دغو دواړو لښکرو (یو له بله سره) نو وویل ملگریو د موسی چه بیشکه مونږ خامخا موندلی شوی یو (نیولی شوی یو) له جانبه د (قبطیانو).

تفسیر : یعنی د قلزم د بحیری (احمری بحیری) غندی (غاری) ته ورسیدل بنی اسرائیل په دغه فکر کښی ؤ چه په څه ډول (طریقه) له دغه سینده پوری وځی چه د شا له طرفه د فرعونیانو لوی لښکر د فرعون په مشرتوب ورپسی ورسید. اسرائیلیان له دغه وضعیت څخه چه له یوه طرفه ډانگ او له بل طرفه پړانگ ؤ ډیر سخت ووبریدل. او موسی علیه السلام ته ئی وویل چه اوس به مونږ د فرعونیانو له لاسه څرنګه نجات وموندلی شو چه ډراندی سمندر او وروسته دغه لوی لښکر دی چه په ډیر قوت او قدرت او زور ؤ شور سره راځی؟.

قَالَ كَلَّا إِنَّ مَعِيَ رَبِّي سَيَهْدِينِ ﴿١٢﴾

وویل (موسی سبطیانو ته) چه نه ده داسی بیشکه له ما سره رب غما دی په نصرت او اعانت ژر به وبښی ماته (لیاره د نجات)

تفسیر : یعنی له سره مه ویریئ! د الله تعالی پر مواعیدو ډاډه او مطمئن اوسئ! ځکه چه د الله تعالی نصرت او حمایت له مونږ سره دی! الله جل جلاله به هرومرو (خامخا) د نصرت او حمایت کومه لیاره مونږ ته راوباسی امکان نه لری چه مونږ به دښمنان ونیولی شی.

فَأَوْحَيْنَا إِلَىٰ مُوسَىٰ أَنْ اضْرِبْ بِعَصَاكَ الْبَحْرَ
فَانْفَلَقَ فَكَانَ كُلُّ فَرَقٍ كَالطُّورِ الْعَظِيمِ ﴿٦٧﴾

تفسیر : یعنی کله چه د هغوی څخه دیرو کسانو حق ونه مانه نو په آخر کښی قدرت دغه ښه وربکاره کړه چه په هغی کښی د صادقینو او مکذبینو انجام په هم دغه دنیا کښی بیل بیل ښکاره او جلا (جدا) شی.

وَإِنَّ رَبَّكَ لَهُوَ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ ﴿٧٨﴾

او بیشکه رب ستا خامخا هم هغه دی ښه غالب قوی (په انفاذ د احکامو) ښه رحم والا. (په انعام د اجر او ثواب سره)

تفسیر : دغی ئی ځمونږ رسول الله ته اورولی دی چه د مکی معظمی فرعون ابوجهل او فرعونیان کفار د قریش به هم په مسلمانانو پسی جنگ ته راوځی بیا به له وطن څخه د باندی تباہ کیږی د «بدر» په ورځ لکه چه فرعون په رود نیل یا بحیره قلمز کښی تباہ شول (موضح القرآن).

وَاتْلُ عَلَيْهِمْ نَبَأَ إِبْرَاهِيمَ ﴿٧٩﴾ إِذْ قَالَ لِأَبِيهِ وَقَوْمِهِ مَا تَعْبُدُونَ ﴿٨٠﴾ قَالُوا نَعْبُدُ أَصْنَامًا فَنَظُنُّهَا غَافِقِينَ ﴿٨١﴾

او ولوله (ای محمده!) پر دغو (کفارو د مکی) خبر (قصه) د ابراهیم! کله چه ئی وویل پلار خپل (آزر) ته او قوم خپل ته چه د څه څیز عبادت کوئ تاسی (یعنی دغه څه شی دی چه تاسی ئی عبادت کوئ؟) نو وویل دوی عبادت کوو د بتانو پس همیشه اوسو دوی ته ورنژدی کیناستونکی (عابدان).

تفسیر : یعنی دغه څه شی دی چه تاسی ئی عبادت کوئ؟ دغه د ابراهیم علیه السلام سوال ؤ نمرودیانو په جواب کښی ورته داسی وویل چه ته ځمونږ معبودان نه پیژنی؟ چه په داسی تحقیر سره ئی پوښتنه کوی. مونږ تل د دغو بتانو عبادت کوو او ځمونږ په زړونو کښی د دوی دومره عقیدت او وقعت شته چه د شپي او د ورځی دوی ته د مجاورانو په شان معتکف ناست یو.

قَالَ هَلْ يَسْمَعُونَكُمُ إِذْ تَدْعُونَ ﴿٨٢﴾

وویل (ابراهیم) آیا اوری (دغه بتان بلنه) د تاسی کله چه ئی بولی تاسی.

تفسیر : یعنی سره له دومره نارو او سورو وهلو آیا دوی ستاسی خبری اوریدلی شی؟ که ئی نه آوری لکه چه د دوی له جمادیت څخه ښکاره ده نو دغه بلل او ناری وهل چتی (فضول) او بیکاره دی.

أَوْ يَنْفَعُونَكُمْ أَوْ يَضُرُّونَ ﴿٤٣﴾

یا څه نفع رسوی تاسی ته (چه ئی عبادت وکړئ) یا ضرر در رسوی (که ئی عبادت ونه کړئ).

تفسیر : آیا د دوی د عبادت کولو څخه څه ګټه (فائده) او د نه عبادت کولو څخه څه نقصان دررسولی شی؟ ظاهره او ښکاره خبره ده هغه شی چه له خپله ځانه یو مچ هم نشی شرلی هغه به نورو ته څه نفع یا نقصان ورسولی شی نو بیا داسی یو عاجز او لایعقل شی معبود ګرځول د کوم عاقل او پوه کار کیدی شی؟.

قَالُوا بَلْ وَجَدْنَا آبَاءَنَا كَذَلِكَ يَفْعَلُونَ ﴿٤٤﴾

وویل (کفارو چه نه آوری او نه نفع او نه ضرر رارسوی دغه بتان) بلکه موندلی دی مونږ پلرونه خپل چه هم داسی به ئی کول (عبادت د بتانو).

تفسیر : یعنی له داسی منطقی مباحثو او حجتونو او دلائلو سره مونږ څه کار او غرض نه لرو. ځمونږ د عقیدت او عبادت مدار پر هم دغو خبرو دی چه درته ومو ویل. پس له سلهاو دلائلو څخه یو لوی دلیل هم دغه خبره ده چه ځمونږ پلرونه او نیکه ګان به هم پر هم دغی لیاری روان و آیا مونږ هغو ګردو (تولو) ته احمق او ناپوه ووايو؟ او د هغوی تقلید پریودو؟.

قَالَ أَفَرَأَيْتُمْ مَا كُنْتُمْ تَعْبُدُونَ ﴿٤٥﴾ أَنْتُمْ وَأَبَاؤُكُمْ الْأَقْدَمُونَ ﴿٤٦﴾ فَإِنَّهُمْ عَدُوٌّ لِّيَ إِلَّا الرَّبَّ الْعَلِيمِينَ ﴿٤٧﴾ الَّذِي خَلَقَنِي فَهُوَ يَهْدِينِ ﴿٤٨﴾ وَالَّذِي هُوَ يُطْعِمُنِي وَيَسْقِينِ ﴿٤٩﴾ وَإِذَا امْرَأَتِي فَهُوَ شَافِيْنِ ﴿٥٠﴾ وَالَّذِي يُبَيِّتُنِي ثُمَّ يُحْيِيَنِي ﴿٥١﴾ وَالَّذِي أَطْمَعُ أَنْ يَغْفِرَ لِي خَطِيئَتِي يَوْمَ الدِّينِ ﴿٥٢﴾

وویل (ابراهیم) آیا پس وینئ (پوهیږئ تاسی په دی چه) هر هغه (بتان) چه یئ تاسی چه عبادت کوئ تاسی (د هغوی) او پلرونه ستاسی چه پخوا تیر شوی دی پس بیشکه چه دغه (بتان دښمنان غما دی مگر رب د عالمیانو (چه دوست ئی لرم او عبادت ئی کوم) هغه (رب) چه پیدا کړی ئی یم زه (له عدمه) پس هم دی سمه صافه لیاره ښیی ماته او هغه (رب) چه هم دی طعام خوروی پر ما او اوبه (او نور) راباندی څښوی او کله چه مریض رنځور شم پس هم دی شفاء راکوی او هغه (رب) چه مر کوی می (په دنیا کښی) بیا به می ژوندی کوی (په عقبا کښی) او هغه (رب) چه طمع هیله (امید) لرم (تری) د دی چه مغفرت کړی ماته خطاء غما په ورځی د جزاء کښی.

تفسیر : یعنی د دوی عبادت کول یو پخوانی حماقت دی که نه د چا په واک اختیار او قبضه کښی چه د یوی ذری په اندازه نه نفع وی او نه نقصان د هغه عبادت څه په کار دی؟ درواخلغ زه بی له خوفه او خطره اعلان کوم چه زه ستاسی له دغو معبودانو سره جنگ کوم. زه پر دوی یو کید، مکر او تمسخر کوم: ﴿وَاللّٰهُ لَکِنَّ اَصٰمًا لَّمْ یَعْدَنَّ لَکُمْ اَنْ تُوَافِقُوْهُنَّ﴾ جزء ۱۷ (د الانبیاء (۵) رکوع) ۵۷ آیت که په دوی کښی څه طاقت وی نو ماته دی څه ضرر او نقصان ورسوی کما قال فی جزء ۷ سورة الانعام (۹) رکوع ۸۰ آیت ﴿وَلَا تَقْنَطُوا لِقَوْلِیْهِ اِنَّ یَّکُوْنُ رَیًّا﴾ وجاء فی جزء ۱۱ سورة یونس (۸) رکوع ۷۱ آیت من قول نوح علیه السلام : ﴿اَجْمِعُوا اَمْرًا وَّسُوْرًا﴾ وجاء فی جزء ۱۲ سورة هود (۵) رکوع ۵۵ آیت من قول هود علیه السلام: ﴿فَیَنْتَقِبْ اَنْفُسًا فَیَنْطَرُوْنَ﴾ او ځینی مفسرین وائی چه په دغه کښی په یوی نهایتی مؤثری او لطیفی پیرانی سره پر مشرکینو تعریض دی یعنی هغه بتان چه تاسی ئی عبادت کوئ زه هغوی خپل دښمنان گنم که نعوذ بالله زه د هغو عبادت وکړم نو په هغه کښی بیخی غما نقصان دی له دغه ځنی وپوهیږئ چه تاسی هم د دوی له عبادت کولو ځنی خپل ځان ته زیان پیښوئ تاسی ښه غور راته کیږدئ چه له دغو بتانو سره زه په شدت دښمنی کوم او یواځی واحد او صمد اله العالمین رب العالمین سره مینه او محبت لرم او د هم هغه عبادت کوم چه هغه رب العالمین غما معبود دوست او مددگار دی او د دارینو د فلاح لیاره راښیی او د دیری اعلیٰ درجی فوائدو او منافعو په طرف مونږ ته لیار ښوونه کوی یعنی خوږل، څښل، ژوندی کول، وژل او رنځورول او له رنځوری څخه روغول دغه گورد (تول) د الله تعالیٰ په قبضه، اختیار او واک کښی دی او هم هغه رب می مر کوی په دنیا کښی او بیا می راژوندی کوی په عقبا کښی او زه تری دغسی هیله (ارزو) او امید لرم چه وښی ماته خطاء غما په ورځی د جزاء کښی یعنی که په کومه معامله کښی سهر نسیان او تیروا ته واقع شی. یا له کوم بنده څخه د خپلی درجی سره موافق خطاء او تقصیر صادر شی نو د الله تعالیٰ له مهربانی څخه

د هغه د معافی توقع کیدی شی ځکه چه پرته (علاوه) له الله تعالیٰ څخه بل څوک معاف کوونکی نه دی. وروسته له دی نه د الله تعالیٰ د کمالاتو او مهربانیو د ذکر کولو په منځ کښی حضرت ابراهیم علیه السلام د زړه له حضوره په دعاء شروع وکړه چه د عبودیت د کمال له لوازمو څخه ده.

رَبِّ هَبْ لِي حُكْمًا وَٱلْحَقِّقِي بِٱلصَّالِحِينَ ﴿٢٦﴾ وَاجْعَلْ لِّي لِسَانَ صِدْقٍ فِى ٱلْآخِرِينَ ﴿٢٧﴾
وَاجْعَلْنِي مِّنْ وَرَثَةِ جَنَّةِ النَّعِيمِ ﴿٢٨﴾ وَٱغْفِرْ لِّى إِنَّهُ كَانَ مِنَ ٱلضَّالِّينَ ﴿٢٩﴾

ای ربه ځما وښه ماته حکم (علم عمل حکمت نبوت) او پیوست می کړه له (لویو) صالحانو سره او وگرځوه ماته ژبه د صدق (او د ثناء او د نیکنامی آوازه) په وروستیو (خلقو کښی هم) او ومی گرځوه وارثانو د جنت د نعمتونو (یعنی چه دى له خالصو لویو لویو نعمتونو نه). او بښنه وکړه پلار ځما ته بیشکه چه دى ؤ له گمراهانو.

تفسیر : یعنی مزید علم او حکمت او د قرب درجات او قبول راحمت وفرمایه! او د اعلیٰ درجی نیکانو په دله کښی می چه انبیاء علیهم السلام دى شامل کړه. کما قال نبینا صلی الله علیه وسلم: «اللهم فى الرفیق الاعلیٰ» له دغه دعاء څخه خپل کامل احتیاج او د الله تعالیٰ د انتهای غناء اظهار مقصود دى. یعنی که نبی دى یا ولی الله تعالیٰ د هیچا په معامله کښی مجبور او مضطر نه دى او تل د هغه د فضل او رحمت او کرم څخه کار چلیږی.

(او وگرځوه ماته ژبه د صدق او د ثناء او د نیکنامی آوازه په وروستیو خلکو کښی هم) یعنی د داسی مرضیه و اعمالو او حسنه و آثارو توفیق راپه برخه کړی چه راتلونکی نسلونه تل ما په خیر سره یاد کړی! او تل ځما د سنت متابعت وکړی! او ماته راغب وی او داسی هم کیدی شی چه په آخره زمانه کښی دى ځما له کورنی څخه داسی نبی وی چه ځما دین تازه وگرځوی او ونی ساتی لکه چه هم داسی هم وشوه چه الله تعالیٰ په دنیا کښی حضرت ابراهیم علیه السلام ته عمومی قبول وروباښه. او د ده له اولادی څخه نى ځمونږ خاتم المرسلین سید الاولین والاخرین صلی الله علیه وسلم مبعوث کړ. چه دوى د ابراهیمی ملت تجدید وفرمایه. او وی فرمایل چه زه د ابراهیم دعاء یم، نن هم د ابراهیم علیه السلام د خبر ذکر د اهل الملل پر ژبو جاری دى. او مونږ محمدی امت هم په هر لمانځه کښی «اللهم صل وسلم و بارک علی محمد وعلی آل محمد کما صلیت وسلمت وبارکت علی ابراهیم وعلی آل ابراهیم» لولو.

(او ومی گرغوه له وارثانو د جنت د نعمتونو یعنی چه دک دی له خالصو لویو لویو نعمتونو غخه) مقصد ئی دا چه هغه جنت را په برخه کړه چه د آدم علیه السلام میراث دی. (واغفر لابی: او بښنه وکړه پلار غما ته بیشکه چه دی و له گمراهانو) له ترجمی غخه شرگندیوی (ښکاره کیوی) چه د ده عدو الله توب ظاهر شو نو خپل د برائت او بیزاری اظهار ئی وفرمایه کما قال الله تعالى: ﴿وَمَا كَانَ اسْتِغْفَارُ ابْرَاهِيمَ إِلَّا عَنْ مَوْعِدٍ وَعَدَهَا آيَاهُ فَمَا تَكُنْ لَهُ أَنَّهُ مَدَّ يَدَهُ إِلَى الْوَعْدِ﴾ جزء ۱۱ (د التوبه ۱۴ رکوع) ۱۱۴ آیت او که په ﴿إِنَّهُ كَانَ مِنَ الظَّالِمِينَ﴾ کښی د «کان» ترجمه د «و» پر غای په «دی» سره وکړه شی نو بیا هیڅ اشکال نه پاتی کیوی ځکه چه په ژوندون کښی د ده د ایمان راولړو امکان باقی و. نو د دعاء حاصل دا دی چه «الهی غما پلار په ایمان سره مشرف وفرمایه! او د کفر د زمانی خطاوی ئی ورمعافی کړه!» د دی لږ څه مفصل تحقیق پخوا له دی نه کوم غای کښی تیر شوی دی هلته دی وکوت شی فلیراجع

وَلَا تُخْزِنِي يَوْمَ يُبْعَثُونَ ﴿٨٨﴾ يَوْمَ لَا يُنْفَعُ مَالٌ وَلَا بَنُونَ ﴿٨٩﴾ مَنْ أَتَى اللَّهَ بِقَلْبٍ سَلِيمٍ ﴿٩٠﴾

او مه می شرموه په هغه ورځ کښی چه ژوندی راپاخول شی (مگرد (تول) مخلوقات له قبورو) په هغه ورځ چه نه رسوی نفع مال او نه (نفع رسوی) ځامن هیچا ته). مگر هغه چاته چه راغلی دی الله ته په زړه سلامت پاک (له) کفره او نفاقه) یعنی روغ رمت بی له رنځه او درده زړه چه له کفر او نفاقه او فاسدو عقائدو څخه پاک وی هغه هم هغسی کار کوی (چه د هغه په اثر په قیامت کښی معزز اوسیدی)

تفسیر: هلته به مال او دولت او عیال او اولاد له سره په کار نه راغی که کافر وغواری چه په قیامت کښی خپل مال او اولاد فدیو او له خپله ځانه ئی جار (قربان) کړی. او په دغه وسیله سره خپل ځان خلاص کړی. نو دغه به له سره ممکن نه وی. د دغی دنیا د صدقاتو او خیراتونو او نیکو اولادو څخه هم هلته د نفع توقع شته چه د ده زړه د کفر له نجاسته او پلټتۍ څخه پاک او صاف وی.

وَأُزْلِفَتِ الْجَنَّةُ لِلْمُتَّقِينَ ﴿٩٠﴾ وَبُرِزَتِ الْجَحِيمُ لِلْغَاوِينَ ﴿٩١﴾

او (په هغه ورځ کښی به) ورنژدی کړ شی جنت پر هیز کارانو ته (لیار د

مسرت او خوشالی د دوی) او ښکاره به کړ شی جحیم گمراهانو ته (لپاره د حسرت او خفقان د دوی).

تفسیر : په محشر کښی به جنت پخپل انتهایی دول (طریقه) او سینگار او آرائش او زیاناش سره متقیانو ته نژدی په نظر ورځی چه جنتیان به د هغه له لیدلو څخه پخوا د هغه د ننوتلو څخه ډیر مسرور او محظوظ کیږی هم داسی دوزخ به هم مجرمانو ته ډیر نژدی راوړل کیږی خو دوی پخوا د هغه له دخوله وویږیږی او ولرزېږی.

وَقِيلَ لَهُمْ أَيْنَمَا كُنْتُمْ تَعْبُدُونَ ﴿٩٧﴾ مِنْ دُونِ اللَّهِ هَلْ يَنْصُرُوكُمْ أَوْ يَنْتَصِرُونَ ﴿٩٨﴾

او وبه ویل شی دوی ته (د پرستو په ژبه) چه چیرته دی هغه معبودان ستاسی بی له الله چه وی عبادت به کاوه تاسی د هغو بی له الله نه، آیا مدد کوی له ستاسی سره (په دفع د عذاب د الله کښی) یا څه مدد کوی دوی له خپله ځانه سره (بلکه نه ئی شی کولی).

تفسیر : یعنی اوس مو هغه فرضی معبودان چیری دی؟ چه نه ستاسی مدد کوی او نه مو له دغه عذابه خلاصولی شی؟ او نه ستاسی بدل او انتقام اخیستی شی؟ بلکه دوی خپلو ځانونو ته هم څه مدد او منفعت نشی رسولی،

فَلْيَكْبُوا فِيهَا هُمْ وَالْغَاوُونَ ﴿٩٧﴾ وَجُنُودُ إِبْلِيسَ أَجْمَعُونَ ﴿٩٨﴾ قَالُوا وَهُمْ فِيهَا يَخْتَصِمُونَ ﴿٩٩﴾ تَاللَّهِ إِنَّ كُنَّا لَفِي ضَلَالٍ مُبِينٍ ﴿٩٩﴾ اِذْ نُسَوِّكُمْ بِرَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿٩٩﴾ وَمَا أَضَلُّكُمْ إِلَّا الْبُجُورُ ﴿٩٩﴾ فَمَا لَنَا مِنْ شَافِعِينَ ﴿١٠٠﴾ وَلَا صِدْقٍ حِينٍ ﴿١٠١﴾

بس وبه غورځول شی (دا بتان) نسکور په دغه (دوزخ) کښی دوی (او هم) گمراهان او لښکر د ابلیس (شیطان) تول (عابدان او معبودان). وبه وایی دوی

حال دا چه دوی به په دوزخ کښی سره جگری کوی چه قسم دی په الله چه بیشکه شان دا دی چه وو مونږ خامخا په گمراهی ښکاره کښی کله چه برابرولئ مونږ تاسی (په عبادت کښی) له رب (پالونکی) د عالمیانو سره . او نه وو گمراه کری مونږ مگر هم دغو مجرمانو (بدو مشرانو غمونږ) پس نشته مونږ ته له سره له شفاعتگرو (هیڅوک) او نه کوم دوست مخلص (چه غمونږ په دغه غم غمجن شی).

تفسیر : یعنی بتان او بت پرستان او ابلیس سره د هغو د لښکرو گردو (تولو) پرمخ په دوزخ کښی غورځول کیږی، وروسته د دی مخای د رسیدلو څخه دوی پخپلو منځونو کښی سره جگری کوی او یو پر بل باندی به الزام او ملامتی اړوی او بالاخر گرد (تول) به پر خپلو گمراهیو اقرار او اعتراف کوی او وبه وائی چه «بیشکه له مونږ څخه ډیره لویه گناه او غلطی شوی ده چه تاسی بتانو یا نورو شیانو ته مو د خدائی حقوق او اختیارات درکړی وو. او له رب العالمین سره مو برابر کری وئ! نو په دغه غته گناه او لویه غلطی کښی د دغو لویو شیطانانو په ښوونه او ښویونه لویدلی یو او دغه بد کارونه دوی پر مونږ باندی کری دی چه د هغو لامله (له وجی) مونږ په دغه غم او مصیبت کښی اخته شوی یو او نن ورځ مو نه بتان پکار راځی او نه شیطان په مدد رارسیدی ځکه چه هغوی پخپله د دوزخ په لمبو کښی غوتی وهی. اوس مونږ دومره یو یار یا مددگار هم نه لرو چه د الله تعالی په دربار کښی غمونږ شفاعت وکړی یا د دغه غم او مصیبت او اړی (محتاجی) په وقت کښی له مونږ سره لږ زړه سوی او خوا خوری او د همدردئ اظهار وکړی».

رښتیا ده چه ﴿اَلَا يَوْمَئِذٍ يَخْلَعُ كُلُّ امْرِئٍ مِّنْهُمَا لَبَاسًاۙ لَهُۥٓ اَلَّذِیۡ كَانَ يَكْتُمُۥٓ﴾ (د زخرف (۶) رکوع ۶۷ آیت (۲۵) جزء).

فَلَوْلَانِ لِّاَكْرَهَةٍ فَتَكُونُ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ ﴿۱۰۲﴾

پس (کاشکی) که وی مونږ ته یو کرت (بیرته ورتگ دنیا ته) پس شوی به وو مونږ له مؤمنانو.

تفسیر : یعنی که یو ځلی مونږ ته داسی یوه موقع راکړه شی چه بیرته دنیا ته ورشو نو دا ځلی به مونږ له ډیرو کلکو او مضبوطو ایماندارانو څخه کیږو. لیکن د دوی دغه وینا به هم دروغ وی: ﴿وَلَوْ رَدُّوْا۟ الْعَادُوْا۟ لِمَا هُمْ بِمُؤْمِنِيْنَۙ وَالَّذِيۡنَ كَفَرُوْۤا هُمْ لِّلَّذِيۡنَ﴾ جزء ۷ (د الانعام (۳) رکوع) ۲۸ آیت .

اِنَّ فِيْ ذٰلِكَ لٰآيَةًۭ وَمَا كَانَ اَكْثَرُهُمْ مُّؤْمِنِيْنَ ﴿۱۰۳﴾

بیشکه چه په دغه (قصه د ابراهیم کښی) خامخا لوی حجت (نښه د قدرت او عبرت) دی (عقلاؤ ته) او نه وو اکثر زیاتره د دوی مؤمنان.

تفسیر : یعنی په دغه قصه د ابراهیم علیه السلام کښی د توحید او د نورو حسنه و خصائلو دلائل او د مشرکانو عبرتناکه انجام او خاتمه ښوولی شوی ده مگر له الله نه منکر خلق ئی کله منی.

وَأَنَّ رَبَّكَ لَهوَ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ ۚ كَذَّبَتْ قَوْمُ نُوحٍ الْمُرْسَلِينَ ۖ إِذْ قَالَ لَهُمْ
أَخُوهُمْ نُوحٌ أَلَا تَتَّقُونَ ۚ إِنِّي لَكُمْ رَسُولٌ أَمِينٌ ۖ فَاتَّقُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا ۚ

او بیشکه رب ستا هم هغه غالب قوی دی «په انفاذ د احکامو» ډیر رحم والا «په انعام د اجر و ثواب سره» نسبت د دروغو و کړ قوم د نوح رسولانو ته کله چه وویل دوی ته ورور د دوی نوح چه آیا نه ویریرئ تاسی (له عذابه د الله نه په شرک خپل) بیشکه چه زه تاسی ته رسول یم امانتگر پس ویریرئ تاسی له الله نه او اطاعت و کړئ غما (په شرعیه و امورو کښی).

تفسیر : یعنی په نهایت صدق او امانت د الله تعالی پیغام بی له تزئیده او تنقیصه دررسوم لهذا پر تاسی واجب دی چه دغه د الله تعالی پیغام په ښه شان سره واورئ! او د الله تعالی له عذاب څخه ویریرئ!

وَمَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ أَجْرٍ إِنْ أَجْرِيَ إِلَّا عَلَى رَبِّ الْعَالَمِينَ ۚ فَاتَّقُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا ۚ
قَالُوا أَنْتُمْ مِنْ لَدُنْكَ وَأَتَّبِعَكَ الْأَرْدَلُونَ ۖ

او نه غواړم زه له تاسی نه په دغه تبلیغ باندی هیڅ اجر (عوض. بدل)، نه دی اجر غما مگر پر رب (پالونکی) د عالمیانو دی. پس ویریرئ تاسی له الله (په ځان ساتلو له معاصیو) نه او اطاعت و کړئ تاسی غما (په شرعیه و

امورو کښی) یعنی د بی غرضه او بی لوڼه سړی خبره لارمه ده چه ومنله شی! نو وویل (کفارو) آیا ایمان راوړو په تا (ای نوحه) حال دا چه متابعت کړی دی د تا رذیلانو خوارانو (په ایمان راوړو په تا)

تفسیر : یعنی لږ څه ښکته خواران او غریبان خلق د خپلو ځانونو د ښوونی دپاره له تا سره یو ځای شوی دی کله چه ستا اتباع داسی خلق نه دی چه په لوړو (اوچتو) کارونو کښی لاس ووهی نو له سره له دوی څخه کوم لوی کار هم نه څرگندیږی (ښکاره کیږی). او ځمونږ فضل او شرف له سره مونږ ته اجازه نشی راکولی چه له دغو ښکتو خلقو سره کینو. یا له دوی سره څنګ په څنګ چیرې لار شو. ږومبی خو تاسی دوی له خپله مجلسه څخه لری کړئ! بیا نو له مونږه سره خبره وکړئ!.

قَالَ وَمَا عَلَيَّ بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿١٩﴾ إِنَّ حِسَابَهُمْ
إِلَّا عَلَىٰ رَبِّي لَوْ تَشْعُرُونَ ﴿٢٠﴾ وَمَا أَنَا بِطَارِدِ الْمُؤْمِنِينَ ﴿٢١﴾

وویل (نوح) او نشته علم ځما په هغه څه چه دی دوی چه ئی کوی. نه دی حساب د دوی مګر پر رب (پالونکی) ځما دی که تاسو پوهیږئ (په غیبو). او نه یم زه شړونکی د مؤمنانو (له خپل مجلسه).

تفسیر : یعنی د دوی صدق او ایمان ځما قبول دی، د دوی د چارو یا د دندو یا نیاتو او کورنیو او شخصي مشروعه کارونو سره ځما څه کار او غرض دی د دغو کارونو فیصله حساب او کتاب به پخپله الله تعالیٰ کوی باقی زه ستاسی له خاطره غریب او ناداره ایمانداران له خپله ځانه نشم لری کولی.

إِن أَنَا إِلَّا نَذِيرٌ مُّبِينٌ ﴿٢٢﴾ ط

نه یم زه مګر وپروونکی ښکاره (یم کفارو ته له جحیم نه).

تفسیر : یعنی ځما فریضه دا ده چه تاسی خبردار کړم. او دغه وظیفه می اداء کړی ده ستاسی د دغو چتی (بیکاره) او لغو غوښتنو پوره کول ځما په ذمه او غاړه نه دی.

قَالُوا لَئِنْ لَّمْ تُنْتَهَ يَنْوُحْ لَتَكُونَنَّ مِنَ الْمَرْجُومِينَ ﴿٢٣﴾ ط

وویل (کفارو) چه خامخا که وانه وینتی (له دغو ویناؤ خخه) ای نوحه خامخا شی به ته هر و مرو (خامخا) له ویشتل شویو (په تیرو (گتو) یا په کنخلو).

تفسیر : یعنی بس کره او وروسته له دی نه پخپلو دغو پندونو او نصائحو ځمونږ غوړونه مه کنوه! که ته خپل له دغه وضعیت خخه لاس نه اخلی نو خبردار اوسه چه ځمونږ له لوری به په گتو سره ویشتل کیږی.

قَالَ رَبِّ إِنَّ قَوْمِي كَذَّبُونِ ۝ فَافْتَرَبْنِي وَبَيَّهْمُ فِتْمًا وَيَحْنِي ۝ وَمَنْ مَعِيَ مِنَ
 الْمُؤْمِنِينَ ۝ فَأَجْبِئْهُ وَمَنْ مَعَهُ فِي الْفُلِكِ الْمَشْحُونِ ۝ ثُمَّ اغْرَقْنَا بَعْدُ
 الْبَاقِينَ ۝ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً ۝ وَمَا كَانَ أَكْثَرُهُمْ مُؤْمِنِينَ ۝
 وَإِنَّ رَبَّكَ لَهُوَ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ ۝

وویل «نوح» ای ربه ځما بیشکه چه قوم ځما دروغجن وبللم زه پس حکم فیصله وفرمایه په منځ ځما او د دوی کښی په یو ډول (طریقه) حکم (او فیصله سره) او نجات راکړه ماته او هغه چاته چه له ماسره دی له مؤمنانو (د منکرانو له شامته) پس نجات ورکړو مونږ دغه (نوح) او هر هغه ته چه له دغه (نوح) سره ؤ په (هغی) بیږی کښی چه ډکه وه (له ذوی الارواحو خخه) بیا غرق کړ مونږ وروسته له (نجاته د بیږی د نوح) نور (قوم د نوح) بیشکه په دغه (صبر او غرق کښی) خامخا لویه نښه ده (د قدرت او عبرت) او نه ؤ زیاتره د دوی مؤمنان. او بیشکه رب ستا خامخا هم دی ښه غالب قوی دی (په انفاذ د احکامو) دیر رحم والا دی (په انعام د اجر او ثواب سره).

تفسیر : د دغی قصی تفصیل پخوا له دی نه په څو ځایونو کښی تیر شوی دی لنډه ئی دا چه نوح علیه السلام وویل ای ربه ځما بیشکه چه قوم ځما دروغجن وبللم زه پس حکم او فیصله وکړه په منځ ځما او د دوی کښی په یوه ډول (طریقه) حکم او فیصله سره یعنی ځما او د دوی په منځ کښی عملی فیصله وفرمایه. اوس زه هیڅ هیله (امید) او توقع نه لرم چه گوندی دوی په سمه لپاره راشی او ځما خبره به ومني نو نجات او ژغورنه (خلاصی) راکړه ماته او هغه چاته چه

له ماسره دى له مؤمنانو يعنى ما او غما ملگرى له دوى غنى بيل کره ! او بيا د دوى بیری دویه کره !.

كَذَّبَتْ عَادُ الْمُرْسَلِينَ ﴿١٢٧﴾ إِذْ قَالَ لَهُمُ أَخُوهُمْ هُودٌ أَلَا تَتَّقُونَ ﴿١٢٨﴾
إِنِّي لَكُمْ رَسُولٌ أَمِينٌ ﴿١٢٩﴾ فَاتَّقُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا ﴿١٣٠﴾ وَمَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ
مِنْ أَجْرٍ إِنْ أَجْرِيَ إِلَّا عَلَى رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿١٣١﴾ أَتَبْنُونَ بِكُلِّ رِيعٍ آيَةً
تَعْبَثُونَ ﴿١٣٢﴾ وَتَتَّخِذُونَ مَصَانِعَ لَعَلَّكُمْ تَخْلُدُونَ ﴿١٣٣﴾

نسبت د دروغو کړی ؤ عاديانو رسولانو ته کله چه وويل دوى ته (قومی) ورور د دوى هود چه آيا نه ويريرئ تاسی (له عذابہ د الله په شرک خپل؟) بیشکه زه یم تاسی ته رسول امانتگر نو وويريرئ تاسی له الله (په خان ساتلو له معاصیو) او اطاعت وکړئ تاسی غما (په شرعيه ؤ امورو کښی) او نه غواړم زه له تاسی نه پر دغه (تبليغ) هيڅ اجر (بدل، عوض) نه دی اجر غما مگر پر رب (پالونکی) د عالميانو دى. آيا جوړوئ تاسی پر هر هسک (اوچت) غای (لویه لیاره) نښه هسکه (اوچته) (چه پکښی کينئ او) عبثيات کوئ (او ملندى ووهئ پر عابرينو) او جوړوئ (پاخه او کلک) مصنوعات ښائی چه تاسی به تل اوسيرئ (په دنیا کښی).

تفسير : دغه خلق د دى خبری دیر شوقيان ؤ چه دیر هسکی (اوچتی) مناری «خلى» جوړ کړی که له هغه غنى بله څه گټه او فائده په لاس ورنشی خو تش نوم به ئی کيږی او د خپلی هستوگنی مانی به ئی هم مکلفی کلکی او مضبوطی جوړولی او خامخا به ئی خپل اموال پری ضائع کول او د هغه په هره برخه او څانگه کښی به ئی لوی مهارت او کاریگری څرگندوله (ښکاره کوله) گواکى دوى به داسی گڼل چه دغه مانی او دغه یادگارونه او یادونى به تل ترته همیشه باقی پاتی وی او له سره به نه وړانيزی لیکن نن وگورئ چه د دنیا په مخ کښی د هغو نوم او نښه هم نه ده پاتی.

وَإِذَا بَطِشْتُمْ بَطْشًا جَبَّارِينَ ﴿١٣٤﴾ فَاتَّقُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا ﴿١٣٥﴾

او کله چه لاس اچوئ تاسی چاته منگلی لگوئ په جبر (او ظلم سره). نو وویړیئ تاسی له الله (په ځان ساتلو له معاصیو) نه او اطاعت وکړئ تاسی ځما (په شرعیه و امورو کښی)

تفسیر : یعنی تاسی پخپل ظلم، ستم، او تیری سره تر لاس لاندی کمزوران مه تنگ او خفه کوئ ځواکی د انصاف نرمی، پستوالی او ملاطفت لوست مو له سره نه دی لوستی چه د الله تعالیٰ ضعیف مخلوق مو د ظلم جبر او تعدی مورد ګرځولی دی. راشع! له الله تعالیٰ څخه وویړیئ او له ظلم تکبر او لوی څخه لاس واخلي! او ځما دغه خبره ومنئ!

وَاتَّقُوا الَّذِيْ اَمَّاكُمْ بِمَا تَعْمَلُوْنَ ﴿۱۳۷﴾ اَمَّاكُمْ بِاَنْعَامٍ وَّ بَيْنٍ ﴿۱۳۸﴾ وَجِئْتِ وَعَيُّوْنَ ﴿۱۳۹﴾ اِنِّیْ
اَخَافُ عَلَیْكُمْ عَذَابَ یَوْمٍ عَظِیْمٍ ﴿۱۴۰﴾

او وویړیئ تاسی له هغه (الله) چه احسان مددکاری ئی کړی ده له تاسی سره په هغه څیز چه پوهیږی پری مددګاری احسان ئی فرمایلی دی پر تاسی په (اعطاء د) مواشیو او ځامنو او باغونو او چینو. بیشکه چه ویریږم زه پر تاسی له عذابه د ورځی ډیری لوئی (د قیامت چه ډیر لوی دی عذاب ئی که مخالفت وکړئ تاسی له مانه په شرعیه و امورو کښی).

تفسیر : یعنی تاسی خو دغومره فکر وکړئ او خپل عقل وچلوئ! چه بالآخر دغه سازسامان وسائل تاسی ته چا درکړی دی؟ آیا د هغه حقیقی منعم څه حق ستاسی په غاړه شته؟ که نه؟ که تاسی پخپلو دغو شرارتونو او سرکشیو کښی دوام وکړئ نو زه اندېښنه کوم او ویریږم چه تاسی هم د پخوانیو اقوامو په شان په کوم سخت عذاب او آفت کښی اخته او لتار (برباد) نشئ! وګورئ ما خو تاسی ته پوره پند او نصیحت درکړی دی اوس تاسی خپلی آخری خاتمی او انجام ته په ښه فکر او غور سره وګورئ!

قَالُوا سَوَاءٌ عَلَيْنَا اَوَعُظَّتْ اَمْ لَمْ تَكُنْ مِنَ الْوَعَّيْثِ ﴿۱۴۱﴾ اِنْ هَذَا اِلَّا خُلُقُ
الْاَوَّلَيْنِ ﴿۱۴۲﴾ وَمَا نَحْنُ بِمُعَذِّبَيْنِ ﴿۱۴۳﴾

وویل (عادیانو هود ته) برابره (خبره) ده پر مونږ باندی آیا پند راکړی (ته)

مونږ ته) يا که نه ئی ته له پند راکوونکيو. نه دی دغه (موت او حیات یا وعظ او نصیحت د تا) مگر عادت خوی د پخوانیو (خلقو) او نه یو مونږه چه په عذاب به کړی شو (په دغو چارو خپلو)

تفسیر : یعنی عادیانو هود علیه السلام ته وویل چه د تا پند او نصیحت بیکاره دی د دغو جادو (کودو) زور پر مونږ باندی نه چلیږی. دغه عادت له قدیم راهسی جاری دی چه ځینی خلق خپل ځان نبی جوړوی. او خلق له عذابونو څخه ویروی او دغه د مر کیدلو او ژوندی کیدلو د قصی سلسله هم له پخوا راهسی دوام لری نو مونږ له دغو خبرو او اترو څخه بیخی نه متاثر کیږو او پر هم هغه دود (دستور) او طریقه چه ځمونږ پلرونه او نیکه گان تللی دی مونږ هم ځو او له هغه څخه هیڅکله لری کیدونکی نه یو او نه د عذاب د ویرولو او دارولو څخه ویریږو. او نه ځمونږ پر زړه دغه څه اثر غورځولی شی.

فَكَذَّبُوهُ فَأَهْلَكْنَاهُمْ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً لِّأَكْثَرِ هُمُومِيْنَ ﴿١٢٣﴾
وَإِنَّ رَبَّكَ لَهُوَ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ ﴿١٢٤﴾

پس تکذیب وکړ (عادیانو) د دغه (هود په دغه عذاب) پس هلاک کړل مونږ دغو (عادیانو) لره بیشکه په دغه (اهلاک د عادیانو کښی) خامخا لویه نښه (د قدرت او د عبرت) ده، او نه وو زیاتره دوی مؤمنان. او بیشکه رب ستا خامخا هم دی ښه غالب قوي دی (په انفاذ د احکامو) ډیر رحم والا (په اکرام د اجر او ثواب سره).

تفسیر : پس هلاک کړل مونږ عادیان یعنی سخته سیلی او شدید باد ئی ورولیږه دغه قصه پخوا له دی نه د «الاعراف» په سورت او نورو ځایونو کښی هم مفصله تیره شوی ده.

كَذَّبَتْ ثَمُودُ الْمُرْسَلِينَ ﴿١٢٥﴾ إِذْ قَالَ لَهُمْ أَخُوهُمْ هَارُونَ عَلَيْهِ السَّلَامُ أَتَأْتُونَ اللَّهَ وَلَاحِقَ لَكُمُ الْعَذَابُ ﴿١٢٦﴾ وَتَوَلَّوْا وَكُنْتُمْ أَصْحَابَ الْمِرْيَةِ ﴿١٢٧﴾

أَمِينٌ ﴿١٩﴾ فِي جَدَّتِ وَعَيُونٌ ﴿٢٠﴾ وَزُدُّوعٌ وَنَحْلٌ طَلَعَهَا هَضِيمٌ ﴿٢١﴾
وَتَنْحِتُونَ مِنَ الْجِبَالِ بُيُوتًا فَرَهِينَ ﴿٢٢﴾ وَاتَّقُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا ﴿٢٣﴾

نسبت د دروغو کړی ؤ ثمودیانو رسولانو ته. کله چه وویل دوی ته (قومی) ورور د دوی صالح چه آیا نه ویریرئ تاسی (له عذاب د الله په شرک خپل؟) بیشکه زه تاسی ته رسول یم امانتگر نو ویریرئ تاسی له الله نه (په ځان ساتلو له معاصیو) او اطاعت وکړئ تاسی ځما (په شرعیه ؤ امورو کښی) او نه غواړم زه له تاسی څخه پر دغه (تبلیغ) هیڅ اجر (بدل عوض) او نه دی اجر ځما مگر پر رب (پالونکی) د عالمیانو دی. آیا پری به ښودل شی تاسی (بلکه پری به ښودل شی) په هغو (نعمتونو) کښی (چه په دی دنیا کښی تاسی ته حاصل دی) په امان (له آفاتو) په باغونو کښی او (په) چینو (کښی) او په کښتونو (فصلونو) (کښی) او (په) خرماگانو چه میوه (وړی، شکوفه) د هغو لطیفه پسته وی او کښئ (جوړوئ) تاسی له غرونو څخه (په غرونو کښی) کورونه په دغه حال کښی چه ماهران یی په دغه مکلف تورلو سره نو ویریرئ تاسی له الله (په ځان ساتلو له معاصیو) او اطاعت وکړئ تاسی ځما (په شرعیه ؤ امورو کښی).

تفسیر: یعنی آیا څه خیال لرئ چه تل به په هم دغه عیش، عشرت، باغ، بهار، آرامی او هوسانی (راحت) کښی خوندونه او مزی کوئ؟ او غرونه به تورئ او د هغو په مکلفو او تینگو او مأمونو او مصنونو کورونو کښی به کښئ؟ او له سره به له هغو څخه نه وځئ؟ یا دغه کلکی مضبوطی او ساتلی خونی (کورونه) به تاسی ته د الله تعالی د عذابه نجات درکړئ؟. دغه چتی (بیکاره) اندیښنه له خپلو ماغزو څخه ویاسئ! او له الله تعالی څخه ویریرئ؟ او ځما خبره ومنئ! چه زه ستاسی د ښیګنی (فائدی) او نیکئ دپاره خبری کوم.

وَلَا تُطِيعُوا أَمْرَ السُّرَفِينِ ﴿٢٤﴾ الَّذِينَ يَفْسِدُونَ فِي الْأَرْضِ وَلَا يَصْلِحُونَ ﴿٢٥﴾

او مه منئ تاسی امر (حکم خبره) د اسراف کوونکیو (له حده تیریدونکیو کفارو) هغه مسرفان چه فساد کوی دوی په ځمکه (د حجر کښی په ظلم او کفر سره) او نه کوی اصلاح (د کار خپل چه عبادت وکړی او له فساد

غان وساتی).

تفسیر : دغه ئی عوامو ته فرمائی دی چه تاسی په دغو لویو مفسدانو پسی مه غچ! او خامخا خپل ځانونه مه تباہ کوئ! ځکه چه هغوی خو په ځمکه کښی د خرابی خوروونکی دی. اصلاح کوونکی او نیک صلاح ورکوونکی سری نه دی.

قَالُوا إِنَّمَا أَنْتَ مِنَ الْمُسَحَّرِينَ ﴿١٥٦﴾ مَا أَنْتَ إِلَّا بَشَرٌ
مِّثْلُنَا فَأْتِ بِآيَاتٍ إِنْ كُنْتَ مِنَ الصَّادِقِينَ ﴿١٥٧﴾

نو وویل (ثمودیانو) بیشکه هم دا خبره ده چه ته له هغو (کسانو څخه ئی چه) ډیر سحر پری کړی شوی وی (او له ډیره سحره مغلوب العقل گرځیدلی وی). نه ئی ته مگر یو بشر (انسان) ئی په شان ځمونږ (که ته اصرار لری په رسالت خپل) نو راوړه څه معجزه که ئی ته له صادقانو رښتینو (په دغی دعوی کښی).

تفسیر : یعنی له مونږ ځنی کومه یوه خبره په تا کښی زانده شته چه ته په مونږ کښی نبی گرځیدلی یئ معلومیږی چه پر تا باندی چا جادو او کودی کړی دی چه د هغو په اثر ستا عقل زایل او بی هوشه شوی یی (العیاذ بالله) ته نه ئی مگر یو سری ئی ځمونږ په شان نو څه سبب دی چه ته پیغمبر شوی او مونږ نه شوؤ؟ او که په دغه دعوی کلک ولاړ یی او په رښتیا سره ته نبی یی او له مونږ ځنی ته ممتاززه درجه لری. نو د الله تعالی له طرفه مونږ ته داسی یوه معجزه راوښیه چه مونږ د هغی په لیدلو سره ستا نبوت ومنو. بیا نو دوی داسی غوښتنه وکړه چه له دغه غره د دغی غتی تیږی (گتی) څخه مونږ ته یوه اوښه راوباسه چه پر دغسی او هغسی صفاتو مشتمله وی. حضرت صالح علیه السلام دعاء وفرمایله او الله تعالی په خپل کامله قدرت سره هغه د قدرت ښه هغوی ته وروښووله.

قَالَ هَذِهِ نَاقَةُ لِهَاشِرٍ وَلَكُمْ شَرْبٌ يَوْمَ مَعْلُومٍ ﴿١٥٨﴾ وَلَا تَسْؤُوهَا بِسَوْءٍ فَيَأْخُذَكُمْ
عَذَابٌ يَوْمَ عَظِيمٍ ﴿١٥٩﴾

وویل (صالح) دا اوښه ده (معجزه د نبوت ځما په غوښتنه د تاسی) دی ته

برخه (د اوبو) ده او تاسی ته برخه (د اوبو) د ورځی معلومی ده . او مه رسوئ تاسی دی (اوبنی) ته هیڅ ضرر (که نه) پس وبه نیسی تاسی لره عذاب د ورځی لوئی د قیامت چه لوی دی عذاب ئی).

تفسیر : حضرت شاه صاحب لیکي : «اوبنه پیدا شوی وه له تیږی (گتۍ) څخه د الله تعالی په قدرت او د حضرت صالح علیه السلام په دعاء سره او سر خوشی (ازاده) به گرځیده . په هره صحرا او بیډیا کښی چه دغه اوبنه څر ته تله . یا هر تالاو او دند ته به چه د اوبو څښلو دپاره تله نور گرد (تول) حیوانات به تری تښتیدل او پتیدل . بالاخر ئی داسی سره وتاکله (مقرر کړه) چه یوه ورځ دی دغه اوبنه اوبو ته لاره شی او په بله ورځ دی نور مواشی اوبو څښلو ته لار شی . او دوی ته وویل شول چه لاس مه وروړئ تاسی دی اوبنی ته په بدی سره که نه پس وبه نیسی تاسی لره عذاب د نیوی لوئی ورځی یعنی دغی اوبنی ته په بدی مه وروړاندی کیږئ که نه لوی عذاب به دریاندی نازل شی .

فَعَقَرُوهَا فَاصْبِرُوا اِنَّ مِّنْ فَآخَذَهُمُ الْعَذَابُ اِنَّ فِيْ ذٰلِكَ لَاٰيَةً لِّمَن كَانَ
اَكْثَرُهُمْ مُّؤْمِنِيْنَ ۝۱۵۸ وَاِنَّ رَبَّكَ لَهٗوَ الْعَزِيْزُ الرَّحِيْمُ ۝۱۵۹

پس زخمی مړه کړه (ثمودیانو) دغه اوبنه پس صبا ته وگرځیدل نادمان پښیمانه (په زخمی کولو د اوبنی) پس ونيول دوی عذاب (نو هلاک شول) بیشکه په دغه (ناقه او اهلاک د ثمودیانو کښی) خامخا لوی دلیل (د قدرت او عبرت) دی او نه ؤ زیاتره د دوی مؤمنان او بیشکه رب ستا خامخا هم دی دی ښه غالب قوی (په انفاذ د احکامو) دیر رحم والا په انعام د اجر او ثواب سره)

تفسیر : د یوی بدکاری ښځی کړه دیر مواشی ؤ . نو دا د هغو په څرولو او اوبو کولو کښی د هغی اوبنی لامله (له وجی) په زیات تکلیف کښی وه . بالاخره یو خپل یار ئی ولمساوه چه د دغی اوبنی پښی پری کړی له دغو پری کولو څخه دری ورځی وروسته عذاب پر دوی نازل شو (موضح القرآن) دغه قصه پخوا له دی نه مفصله لیکلی شوی ده .

كَذَّبَتْ قَوْمُ لُوطٍ الْمُرْسَلِيْنَ ۝۱۶۰ اِذْ قَالَ لَهُمْ اٰخُوهُمْ لُوطُ اَلَا تَتَّقُوْنَ ۝۱۶۱ اِنِّیْ لَكُمْ رَسُوْلٌ اَمِيْنٌ ۝۱۶۲

فَاتَّقُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا^(۱۹) وَمَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ أَجْرٍ إِنْ أَجَرْتُ
 إِلَّا عَلَىٰ رَبِّ الْعَالَمِينَ^(۲۰) أَتَأْتُونَ الذُّكْرَانَ مِنَ الْعَالَمِينَ^(۲۱)
 وَتَذَرُونَ مَا خَلَقَ لَكُمْ مِنْ أَنْفُسِكُمْ أَزْوَاجًا قُلْ أَنْتُمْ قَوْمٌ عَادُونَ^(۲۲)

نسبت د دروغو کړی ؤ قوم د لوط رسولانو ته. کله چه وویل دوی ته (نوعی) ورور د دوی لوط آیا نه ویریرئ تاسی (له عذابه د الله په شرک خپل؟) بیشکه زه چه یم تاسی ته رسول یم امانتگر نو ویریرئ له الله (په ځان ساتلو له معاصیو) نه او اطاعت وکړئ ځما (په شرعیه ؤ امورو کښی) او نه غواړم زه له تاسی څخه پر دغه (تبلیغ) باندی هیڅ اجر (بدل، عوض) نه دی اجر ځما مگر پر رب (پالونکی) د عالمیانو دی. آیا راتگ کوئ تاسی (په لواطت کولو) نارینه ؤ ته له خلقو او پریردئ تاسی هغه چه پیدا کړی دی تاسی ته رب ستاسی له ښځو ستاسی، بلکه تاسی چه یی یو قوم یی له حده تیریدونکی (له حلاله حرامو ته).

تفسیر : یعنی په گرد (تول) جهان کښی یواځی نارینه ستاسی د شهوت بهولو دپاره پاتی ؤ. یا په ټوله دنیا کښی یواځی هم دا تاسی پر دغه شنیع فعل مرتکب کیږئ چه د دغه خلاف الفطرت فعل په کولو د انسانیت له حدودو هم د باندی وتلی یی!

قَالُوا لَئِنْ لَمْ تَنْتَهِ يَلُوطُ لَتَكُونَ مِنَ الْمُخْرَجِينَ^(۲۳)

وویل (قوم د لوط) قسم دی خامخا که وانه وښتی (چپ نشوی له دغو خبرو څخه) ای لوطه ! نو خامخا شی به ته هر ورو (خامخا) له ایستل شویو (له دغه ښاره یعنی وبه دی شړو له دی ځایه).

تفسیر : یعنی ای لوطه! چپ شه! او دومره وعظ پریرده! که ته پخپلو دغو غوړیدلو سره خامخا مونږ په تنګوی! نو تا به له دغه کلی څخه د باندی وشړو.

قَالَ إِنِّي لِعَمَلِكُمْ مِنَ الْقَالِينَ^(۲۴)

وویل (لوط) بیشکه زه له دی (بد) عمل ستاسی سره له بغض لرونکیو یم. (او)

تری بی زاره یم).

تفسیر : نو ځکه خامخا به زه پر دغه د نفرت اظهار کوم. او له نصیحت او پند ورکولو څخه به له سره نه چپ کیږم.
کله چه لوط علیه السلام له خپل قوم څخه مایوس شو، نو داسی دعاء ئی وکړه:

رَبِّیَّجَنِّیْ وَاهْلِیْ مِمَّا یَعْمَلُوْنَ ﴿۳۱﴾

ای ربه ځما نجات راکړه ماته او اهل ځما ته له (عذاب) د هغو کارونو چه دغه (قوم) ئی کوی .

تفسیر : یعنی د دوی له نحوسته او ویال څخه مو وساته! او دوی پرته (علاوه) له مونږه تباه او غارت کړه .

فَتَجَدَّیْهِ وَاهْلَهُ أَجْمَعِیْنَ ﴿۳۲﴾ إِلَّا عَجُوزَانِی الْغَیْرَیْنِ ﴿۳۳﴾

پس نجات ورکړو مونږ دغه (لوط) ته او اهل د ده تولو ته. مگر (نجات مو ورنه کړ) یوی بودی ښځی ته چه په (جمله) د باقی پاتی کیدونکیو (په عذاب) کښی وه .

تفسیر : دغه بودی د ده ښځه وه چه له دغو بدکارانو سره متحده او متفق وه نو کله چه د الله تعالیٰ عذاب نازل شو دا هم له هغو سره یو ځای هلاکه او تباه شوه .

ثُمَّ دَرَرْنَا الْآخَرِیْنَ ﴿۳۴﴾ وَأَمْطَرْنَا عَلَیْهِمْ مَّطَرًا فَسَاءَ مَطَرُ الْمُنْذَرِیْنَ ﴿۳۵﴾

بیا هلاک کړل مونږ هغه نور. او مو وراوه پر دوی باندی باران (د کانو) پس بد باران د ویړول شویو (باران د دوی) ؤ .

تفسیر : یعنی د هغوی کلی له پلوه (طرفه) پر بل مخ واړول شول او له آسمانه پری کانی وورول شول چه بالاخر د یوی غونډی په شان واوښتل د دوی مفصله قصه هم په «الاعراف» او هم په نورو ځایونو کښی لیکلی شوی ده .

إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً وَمَا كَانَ أَكْثَرُهُمْ مُؤْمِنِينَ ﴿١٤٧﴾ وَإِنَّ رَبَّكَ لَهُوَ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ ﴿١٤٨﴾
كَذَّبَ أَصْحَابُ الْمَيْمَةِ الْمُسْلِمِينَ ﴿١٤٩﴾

بیشکه په دغه (اهلاک د قوم د لوط کښی) خامخا لوی دلیل (د قدرت او عبرت) دی او نه و زیاتره د دوی مومنان. او بیشکه رب ستا خامخا هم دی ښه غالب دی (په انفاذ د احکامو) دیر رحم والا (په انعام د اجر او ثواب سره) نسبت د دروغو کری و صاحبانو د ځنگل (د ونو) رسولانو ته.

تفسیر : ابن کثیر رحمه الله علیه لیکلی دی چه «اصحاب الایکه» هم هغه د مدین قوم دی «ایکه» یوه ونه وه چه دغو خلقو به د هغی ونی عبادت کاوه نو په هم دغه مناسبت دوی ته «اصحاب الایکه» وائی او د هم دغه په سبب ئی شعيب علیه السلام ته د دوی د «اخوهم» سره تعبیر ونه فرمایه. ځکه چه د انبیاءو اخوت به محض پر قومی او نسبی تعلقاتو مبنی و که «مدین» ئی فرمایلی وی نو بیا د «اخوهم» ویل موزون و. «اصحاب الایکه» ئی فرمایلی په یو مذهبی نسبت سره ئی ذکر وکړو نو په دغه حیثیت اخوهم فرمایل د حضرت شعيب علیه السلام له شانه سره مناسب نه و. په هر حال «مدین» او «اصحاب الایکه» یو قوم دی. او حضرت شعيب علیه السلام د هم دغه قوم په طرف مبعوث شوی دی پخوا له دی نه هم د ده په متعلق څه بحث تیر شوی دی.

إِذْ قَالَ لَهُمْ شُعَيْبٌ أَلَا تَتَّقُونَ ﴿١٥٠﴾ إِنِّي لَكُمْ رَسُولٌ أَمِينٌ ﴿١٥١﴾ فَاتَّقُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا أَمْرًا
وَمَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ أَجْرٍ إِنْ أَجْرِيَ إِلَّا عَلَىٰ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿١٥٢﴾ أَوْفُوا الْكَيْلَ
وَلَا تَكُونُوا مِنَ الْمُخْسِرِينَ ﴿١٥٣﴾ وَزِنُوا بِالْقِسْطَاسِ الْمُسْتَقِيمِ ﴿١٥٤﴾

کله چه وویل دوی ته شعيب چه آيا نه ویریرئ (له عذاب د الله په شرک خپل). بیشکه زه چه یم تاسی ته رسول یم امانتگر نو وویریرئ تاسی له الله او اطاعت وکړئ ځما (په شرعیه و امورو کښی) او نه غواړم زه له تاسی څخه پر

دغه (تبليغ) هيڅ اجر (بدل، عوض) نه دی اجر عطا مگر پر رب (پالونکی) د عالميانو دی. پوره ورکوي تاسی پیمانہ (کله چه چاته غله پیمانہ کوي) او مه کيږي له کمو ورکونکيو (د پيماني) نه او تول کوي تاسی په تله برابره سره (او هيڅ کمی په هيڅ شان شی کښی مه کوي!).

تفسير : يعنی په معاملاتو کښی خیانت او بی انصافی مه کوي! هم هغسی چه د اخيستلو په وقت کښی ئی پوره اخلئ. او په هم هغه شان سره ئی تلئ او پیمانہ کوي! نو د ورکولو په وقت کښی ئی هم پوره تلئ او پیمانہ کوي!.

وَلَا تَبْخَسُوا النَّاسَ أَشْيَاءَهُمْ وَلَا تَعْتُوا فِي الْأَرْضِ مُفْسِدِينَ ﴿١٨٢﴾

او مه کموي تاسی خلقو ته خيزونه د دوی (او په هيڅ خيز کښی د دوی حقوق مه ستوي! (منع کوي) او مه گرځي تاسی په ځمکه کښی په دغه حال کښی چه فساد کوونکی اوسي.

تفسير : يعنی په ملک کښی دايه مه اچوي! او د خلقو حقوق مه تلف کوي!.

وَاتَّقُوا الَّذِي خَلَقَكُمْ وَالْجِلَّةَ الْأُولَىٰ ﴿١٨٣﴾ قَالُوا إِنَّمَا أَنْتَ مِنَ الْمُسَحَّرِينَ ﴿١٨٤﴾ وَمَا أَنْتَ إِلَّا بَشَرٌ مِّثْلُنَا وَإِنْ نَظُنُّكَ لَمِنَ الْكَذِبِينَ ﴿١٨٥﴾

او وويريږئ له هم هغه (الله) څخه چه پيدا کړی ئی بيع تاسی او خلق پرمېنی وويل (اصحب الايکه) بيشکه هم دا خبره ده چه ته له سحر کړو شويو نه ئی (چه له ډيره سحره دی عقل مغلوب شوی دی) او نه ئی ته مگر يو بشر انسان په شان ځمونږ او بيشکه شان دا دی چه مونږ ځمان کوو پر تا چه خامخا (ته ئی) له (جمله) د دروغوچنانو (په دغه دعوی خپله کښی)

تفسير : يعنی د نبوت په دعوی کښی او د عذابونو په انذار او نورو وعدو او وعيدو او خبرو کښی.

فَأَسْقُطْ عَلَيْكَ كِسْفًا مِّنَ السَّمَاءِ إِنْ كُنْتَ مِنَ الصَّادِقِينَ ﴿١٨٦﴾

پس راوغورغوه پر مونږ يوه توته له آسمانه که ئی ته له صادقانو رښتینو (په دغه دعوی خپله کښی).

تفسیر : یعنی که ته ای شعیه! صادق او رښتین ئی نو د آسمان یا د ورغو کومه توته ولی پر مونږ باندی نه غورغوی! او نه مو پری وژنی!؟.

قَالَ رَبِّيَ أَعْلَمُ بِمَا تَعْمَلُونَ ﴿۱۸﴾

وویل (شعیب) رب غما ښه عالم دی په هغو کارونو چه تاسی ئی کوئ (نو جزاء به درکړی په هغو).

تفسیر : یعنی دغه خبره خو یواځی الله تعالی ته ښه معلومه ده چه پر کوم جرم باندی به په کوم وقت او څومره سزا ورکړی شی؟ د عذاب نزول غما کار نه دی. غما کار یواځی دعوت تبلیغ او ویشول دی چه دغه می انجام ته رسولی دی.

فَلَذُوبُهُ فَآخَذَهُمْ عَذَابُ يَوْمِ الظَّلَاةِ إِنَّهُ كَانَ عَذَابَ يَوْمٍ عَظِيمٍ ﴿۱۹﴾

پس نسبت د دروغو وکر دغو (صاحبانو د غنګل) هغه (شعیب) ته نو ونيول دوی عذاب د ورغی د سیوری بیشکه چه دغه (عذاب) وه عذاب د ورغی ډیری لوئی (چه ډیر لوی دی عذاب ئی).

تفسیر : د سایوان په شان داسی ورغ راغله چه له هغه څخه اور اوریږه، د لاندی په غمکه کښی سخته زلزله شوه او یو سخت ویروونکی غږ او کریکه هم پورته شوه او په دی ترتیب گرد (تول) قوم تباہ شو. دغه قصه پخوا له دی نه هم مفصله تیره شوی ده. هلته دی بیا په هغو تفاسیرو یو نظر وغورغواوه شی!.

إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً وَمَا كَانَ أَكْثَرُهُمْ مُّؤْمِنِينَ ﴿۲۰﴾ وَإِنَّ رَبَّكَ
لَهُوَ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ ﴿۲۱﴾ وَإِنَّهُ لَتَنْزِيلُ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿۲۲﴾ نَزَلَ بِهِ
الرُّسُومُ الْأَمِينَ ﴿۲۳﴾ عَلَى قَلْبِكَ لِتَكُونَ مِنَ الْمُنذِرِينَ ﴿۲۴﴾

بیشکه چه په دغه (عذاب د صاحبانو د غنگل) کښی خامخا لوی دلیل (د قدرت او عبرت) دی او نه ؤ اکثر د دوی مؤمنان. او بیشکه رب ستا خامخا هم دی دی ښه قوی غالب (په انفاذ د احکامو) ډیر رحم والا (په انعام د اجر او ثواب سره) او بیشکه دغه (قرآن) خامخا نازل کړی شوی دی له (طرفه د) رب د عالمیانو (شعر سحر او باطلی قصی نه دی) نازل شوی دی په دغه قرآن سره روح امانتگر (یعنی راوړی دی دا قرآن جبریل الامین) پر زړه ستا دپاره د دی چه شی ته له ویروونکیو (خلقو له عذابه د الله)

تفسیر : د سورت په ابتداء کښی د لوی قرآن ذکر ؤ او د ده پر تکذیب انذار ورکړی شوی ؤ په منځ کښی د حق د مکذبینو واقعات بیان شول. له دی ځایه بیا د هم هغه سابق مضمون طرف ته عود کړی شوی دی یعنی لوی قرآن کریم هغه مبارک او عظیم الشان کتاب دی چه رب العالمین نازل کړی دی او د جبریل امین علیه السلام په وسیله ستا پر پاک او صاف زړه لېږلی شوی دی. هم دغه پاک زړه ؤ چه د الله تعالیٰ په علم کښی د دغه دروند امانت د پورته کولو او ساتلو وړ (قابل) او لائق ؤ. لکه چه قرآنی وحی راغله او سم ستا په زړه کښی ئی ځای ونیو. تا هغه گردی (تولی) د خپل زړه په غوړونو سره واوریدی او پری وپوهیدی او محفوظی دی پکښی وساتلی. ښائی د «علیٰ قلبک» په لفظ کښی دغه ته هم اشاره وی چه د وحی نزول داسی دوه کیفیتونه درلودل (لرل) چه په صحیحه ؤ احادیثو کښی وارد شوی دی. یعنی کله به د «صلصلة الجرس» په شان راتله او کله به پرښتی مخامخ راتللی او د انسان په شان به ئی بالمشافه خبری کولی په دغو کښی به د قرآن وحی اغلباً په رومبڼی کیفیت سره راتله. ځکه چه په دواړو حالتونو کښی د محققینو په نزد فرق دغه ؤ چه په رومبڼی حالت کښی نبی له بشریت څخه منخلع کیده او د ملکیت په طرف به ته. ځواکی په دغه وقت کښی جسدانیه آلات بالکل معطل کیدل او یواځی له روحی قوتونو او قلبی حواسو او باطنی مشاعرو څخه به ئی کار اخیست. او د زړه په غوړونو سره به ئی د الله تعالیٰ وحی آوریده او د زړه په سترگو به ئی پرښته لیده او په خپل زړه کښی به ئی د الله تعالیٰ په قوتونو سره د هغو علومو تلقی کوله. او محفوظ به ئی ساتل. په خلاف د بل حالت چه په هغه کښی به په هم دغو ظاهری سترگو پرښتی ته کتل. او په هم دغو ظاهری غوړونو سره به ئی د هغی غیر آوریده هم دغه وجه ده چه د وحی د رومبڼی قسم په نسبت په احادیثو کښی فرمایلی شوی دی چه: «هو اشد علی: هغه پر ما باندی سخته درنه وی.» ځکه چه په هغی کښی رسول الله صلی الله علیه وسلم د بشریت له وضعیته د ملکیت په طرف صعود او ترقی کوله والله اعلم.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

په ژبه عربی ښکاره سره (راوړی دی دغه قرآن جبریل امین پر زړه ستا).

تفسیر : یعنی په نهایت فصیح، ملیح، لایح عربی ژبه کښی ئی نازل کړ. له دی ځایه معلومیږی چه له «علیٰ قلبک» څخه دغه مراد نه دی چه یواځی قرآنی مضامین د رسول الله صلی الله علیه وسلم پر زړه نازل شوی دی او بیا رسول الله صلی الله علیه وسلم هغه په خپلو الفاظو سره اداء فرمایلی دی بلکه الفاظ او معانی گړد (تول) سره یو ځای د ربانی وحی په وسیله د دوی پر مبارک زړه القاء شوی دی.

وَأَنَّهُ لَفِيْ ذُرِّ الْأَوَّلِينَ ﴿٣٦﴾

او بیشکه (مضامین د) دغه (قرآن) خامخا په کتابونو د پوښنیو کښی (هم لیکلی دی).

تفسیر : یعنی د لوی قرآن او د ده د محترم راوړونکی خبر په پخوانیو آسمانی کتابونو کښی موجود دی، پخوانیو انبیاء پرله پسې دغه پخوا ویل او زیری ئی کړی دی لکه چه سره له زیاتو تحریفاتو او تبدیلاتو لا تر اوسه هم د داسی پخوا ویلو یوه ذخیره موندله کیږی او داسی هم مطلب کیدی شی چه د دغه پاک قرآن اکثریه مضامین اجمالاً یا تفصیلاً په پخوانیو کتابونو کښی موندل کیږی خصوصاً توحید، رسالت، قصص او نور هغه مضامین چه په هغو کښی تول سماویه کتابونه او گړد (تول) انبیاء او مرسلین علیهم الصلوٰة والسلام متفق او متحد دی.

أَوَلَمْ يَكُنْ لَّآيَةٌ أَن يَّعْلَمَهُ عُلُوُّ بَنِي إِسْرَءِيلَ ﴿٣٧﴾

آیا نه ده دغو (کفارو) ته دلیل (په حقانیت د قرآن دا خبره) چه پوهیږی پر دغه (قرآن) عالمان د بنی اسرائیلو (او یقین پری کوی بلکه لوی حجت دی).

تفسیر : یعنی د بنی اسرائیلو علماء ښه پوهیږی چه دا هم هغه کتاب او رسول الله دی چه د هغه اطلاع په پخوانیو آسمانی صحیفو کښی ورکړی شوی وه لکه د هغوی څخه ځینو علانیه او ځینو پخپلو مخصوصو مجالسو کښی د دغه حق امر اقرار کړی دی او ځینی انصاف خوښوونکی د هم دغه علم په بناء مسلمان شوی هم دی لکه حضرت عبد الله بن سلام او نور. الغرض د یوه

منصف فهم دپاره چه د هغه زړه د حق طالب وی او له الله تعالیٰ څخه هم ویریږی په دغه غیز کښی لوی دلیل د قدرت او عبرت شته چه د نورو مذاهباو علماء هم پخپلو زړونو کښی د دغه عظیم الشان قرآن په حقانیت پوهیږی. اگر که د غینو عللو او عواملو لامله (له وجی) په غینو اوقاتو کښی د هغه په اعلام او اقرار سره جرائت نشی کولی.

وَلَوْ نَزَّلْنَاهُ عَلَىٰ بَعْضِ الْأَعْجَمِينَ ﴿۳۹﴾ فَقَرَأَهُ عَلَيْهِمْ مَا كَانُوا بِهِ مُؤْمِنِينَ ﴿۴۰﴾

او که نازل کړی وی مونږ دغه قرآن پر غینو عجمیانو باندی پس لوستلی وی (غینو عجمیانو) دغه (قرآن) پر دغو (کفارو) نو نه به ؤ دوی پر ده باندی ایمان راوړونکی.

تفسیر : یعنی تاسی خو د عربو د فصحاؤ څخه بیع ممکن دی د معظمی مکی مشرکان داسی ووائی چه دغه قرآن به تا له خپله ځانه جوړ کړی وی حال دا چه دغه قرآن د اعجاز هغه حد ته رسیدلی دی چه د هغه مثل تول انسانان او پیریان هم نشی جوړولی او راوولی خو بیا هم د ویلو دپاره دغسی یو احتمال پیدا کولی شی لیکن د دوی د ضد، عناد، شقاوت او بدبختی حال دا دی چه فرض ئی کړئ که دغه قرآن پر کوم غیر فصیح عرب یا داسی عجمی انسان باندی نازلیدی چه پر یوه حرف عربی ویلو هم قادر نه وی بلکه په فرض محال سره پر کوم لایعقل حیوان نازلیده خو بیا هم دغه خلق د هغه منونکی نه ؤ په دغه وقت کښی به ئی څه نور احتمالات پیدا کول. حضرت شاه صاحب لیکي: «کافرانو به ویل چه قرآن په عربی ژبه راغلی دی او د دغه نبی ژبه هم عربی ده کیوی چه ده پخپله دغه جوړ کړی وی که پر کوم غیری ژبی والا دغه عربی قرآن نازلیده نو مونږ به یقین کاوه الله وفرمایل چه د دغو د مکرونو او فریبونو خاوندانو زړه او ضمیر هیڅکله پر یوه خبره باندی ټینگ نه دریږی په دغه تقدیر به بیا دوی څه نه څه شبهه او اعتراض وارداوه چه بل څوک ئی ورزده کوی (موضح القرآن) لکه چه ننه ایستلی دی مونږ تکذیب د قرآن لره په قرآن عجمی

كَذَلِكَ سَلَكْنَاهُ فِي قُلُوبِ الْمُجْرِمِينَ ﴿۴۱﴾ لَا يُؤْمِنُونَ بِهِ حَتَّىٰ يَرَوُا الْعَذَابَ الْأَلِيمَ ﴿۴۲﴾ فَيَأْتِيَهُمْ بَغْتَةً وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ ﴿۴۳﴾ فَيَقُولُوا هَلْ نَحْنُ مُنْظَرُونَ ﴿۴۴﴾

هم داسی ننه ایستلی دی مونږ دا (تکذیب د قرآن) په زړونو د مشرکانو (په قرأت د نبی عربی سره) نه راوړی دوی ایمان په دی (قرآن) تر هغه پوری چه

وینی دوی عذاب دردناک پس رابه شی (دغه عذاب) دوی ته یو ناخپه حال دا چه دوی به نه پوهیږی. پس وائی به دوی آیا یو مونږ چه انتظار راته کاوه شی (چه ایمان راوړو نو وبه ویل شی ورته چه نه)

تفسیر : شیخ الهند او حنینو نورو مفسرینو د «سلکناه» ترجمه داسی کړی ده «هم داسی ننه ایستلی دی مونږ دا عناد او انکار په زړونو د مشرکانو کښی الخ» یعنی هغه انسان چه پر جرائم او گناهونو عادی شی او خپلی گردی (تولی) قواوی په شرارت او سرکشی لگوی نو الله تعالی هم سم له خپله عاده د ده زمام (واگی) ور سستوی او د ده په زړه کښی د انکار او تکذیب اثر ته ځای ورکوی دغه تقریر د شیخ الهند رحمة الله علیه له ترجمی سره سم وشو. لیکن ډیر مفسرین د «سلکناه» ضمیر د قرآن په طرف اړوی یعنی قرآن مو په دی ډول (طریقه) سره د مجرمانو په زړونو کښی ورداخل کړی دی چه دوی په خپلو زړونو کښی ښه پوهیږی چه دغه له سره د بشر کلام نشی کیدی خو بیا له ضده او عناده ایمان نه راوړی او در کرده (توله) تکذیب کوی تر هغه پوری چه په دنیا یا آخرت کښی دردناک عذاب پخپلو سترگو سره وینی نو هلته به ئی ومنی چه بیشکه نبی رښتین ؤ. او هغه کتاب چه له خپله ځانه سره ئی راوړی ؤ هم رښتیا ؤ. مگر د دغه وقت دا منل به ئی هیڅ په درد نه خوری او څه نفع به نه وررسوی او کوم وقت چه دی د الله تعالی په عذاب یو ناخپه اخته شی په دغه وقت کښی به داسی ووائی آیا مونږ ته به د لږ څه مدت دپاره مهلت راکړ شی څو مونږ په هغه کښی خپل اعمال ښه کړو؟ او د انبیاء په اتباع کښی زیار (کوشش) وکړو؟ دوی به په دنیا کښی عذاب ژر غوښت اوس چه ورته عذاب ژر رسیدلی دی نو مهلت غواړی.

ویل به کفارو چه دغه موعوده عذاب به کله وی نو الله تعالی داسی فرمائی چه:

أَقْبَعَدَ ابْنَايَ تَتَعَجَّلُونَ ﴿٢٧﴾ أَفَرَأَيْتَ إِنَّمَا نَعْتَمُهُمْ سِنِينَ ﴿٢٨﴾ ثُمَّ جَاءَهُمْ مَا كَانُوا يُوعَدُونَ ﴿٢٩﴾ كَمَا أَغْنَىٰ عَنْهُمْ مَا كَانُوا يُمْتَعُونَ ﴿٣٠﴾

آیا پس په راتلو د عذاب ځمونږ کښی دوی جلتی کوی؟. آیا پس وینی ته خبر راکړه ماته که چیری نفع ورکړو مونږ دوی ته څو کاله (په حیات سره) بیا راشی دوی ته هغه (عذاب) چه ؤ دوی چه وعده ئی کړی شوی وه (له دوی سره) نو نه دفع کوی له دوی نه عذاب هغه شی چه وو دوی چه نفع ورکولی شوه دوی ته (په هغه باندی).

تفسیر : یعنی سره د دومره مهلت او ډیل چه پخوا له دی نه دوی ته ورکړی شوی ؤ. هغه به ئی هم په هغه وقت کښی په کار نه ورځی. په دغه وقت کښی د دغو ډیرو کلونو مهلت کالعدم

وربکاري او داسی به گنې چه په رشتيا سره دوی ډیر ژر نیولی شوی دی: ﴿كَانَ يَوْمَئِذٍ يَوْمَئِذٍ لِّلَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْآخِرَةِ وَهُمْ يَصْنَعُونَ الْفِتْنَةَ﴾ (د النازعات ۲ رکوع ۴۶ آیت (۳۰) جزء).

وَمَا أَهْلُكُم مِّن قَرْيَةٍ إِلَّا هُمْ مُنْذِرُونَ ﴿٢٨﴾ ذِكْرَىٰ وَمَا كُنَّا ظَالِمِينَ ﴿٢٩﴾

او نه دی هلاک کړی مونږ هېڅ کلی (ښار) مگر چه ؤ هغه کلی او ښار ته ویروونکي (له عذاب د الله نه) دپاره د ذکر پند ورکولو دوی لره او نه وو مونږ ظالمان (په هلاک د دوی کښی).

تفسیر : یعنی د کوم یو قوم د ژوندون خادر هم داسی نه دی تول کړی شوی بلکه پخوا د عذاب له نزوله کافی مهلت ورته ورکړی شوی دی. او ویښوونکي او ویروونکي هښیار کوونکي نبی ورلیږلی شوی دی خو خلق په غفلت کښی پاتی نه شی. کله چه هغوی په هېڅ ډول (طریقه) د انبیاء خبرو ته غوږ نه دی نیولی نو وروسته له هغه گرد (تول) سره تباہ او برباد کړی شوی دی. (العیاذ بالله).

وَمَا تَزَلْتُ بِهِ الشَّيْطِينَ ﴿٣١﴾ وَمَا يَنْبَغِي لَهُمْ وَمَا يَسْتَظِيلُونَ ﴿٣٢﴾

او نه دی راوړی دا (قرآن) شیطانانو او نه ښائیږی دوی ته (دغه راوړل) او نه طاقت او قدرت لری (شیطانان د راوړلو د قرآن).

تفسیر : په منځ کښی ئی د مکذبینو احوال بیان وفرمایه او بیا د هم هغه اصلی مضمون د تکمیل او تتمیم په طرف کلام اوښتی دی چه: ﴿وَأَنَّهُ تَنزِيلُ رَبِّ الْعَالَمِينَ نَزَلَ بِهِ الرُّوحُ الْأَمِينُ﴾ دی. یعنی دغه کتاب د الله تعالیٰ له جانب جبریل امین راوړی دی. د شیطاینو راوړی شوی نه دی. آیا دغه خبره شیطاینو ته کله ممکنه ده چه د داسی کتاب یو توری هم هغوی وویلی شی؟ د دوی د طبائعو خاصه خو ضلالت او گمراهی ده او پرته (علاوه) له فساد او ظلمت خورولو څخه بل څه کار نه لری. او دغه کتاب له اوله تر آخره پوری له رشد او صلاح او د هدایت له نوره ډک دی چه د دی تعلیم په اثر داسی یو مقدس جمعیت تیار شوی دی چه د هغوی په شان د ځمکې پر مخ تر آسمان لاندی ما سواء له انبیاء الله څخه بل کوم متقی، صادق، موحد، خائف من الله جمعیت نشته، نو دغه کتاب د علومو او معارفو هېڅ یوه رابطه او مناسبت د شیطانی طبائعو سره نه لری او نه شیطان د دی خبری وړ (مستحق) او لایق دی چه دغسی یو عظیم الشان متبرک د امانت بار پر خپلو اوږو واخیستی شی. ﴿لَوْ أَنزَلْنَاهُ لَفُتِحَتِ السَّمَاءُ فَكَانَتْ سُحُبًا مِّنْ ذَهَبٍ يَّسْرُبُ فِي السَّحَابِ مَائِدَاتُ مِّنْ ذَهَبٍ يَّسْرُبُ فِي السَّحَابِ مَائِدَاتُ مِّنْ ذَهَبٍ يَّسْرُبُ فِي السَّحَابِ مَائِدَاتُ مِّنْ ذَهَبٍ يَّسْرُبُ فِي السَّحَابِ﴾ (د الحشر ۳ رکوع ۲۱ آیت (۲۸) جزء)

په روایاتو کېښی راغلی دی چه ځینو مشرکانو به داسی خیال کاوه چه محمد صلی الله علیه وسلم ته ځینی پیریان راځی او دغه قرآن وربښی په «صحیح بخاری شریف» کېښی راغلی دی چه یو ځلی د وحی په نزول کېښی لږ څه معطلی او ځنډ (ایسارتیا) واقع شو. نو یوی ښځی رسول اکرم صلی الله علیه وسلم ته وویل چه «نعوذ بالله»: ستا شیطان ته پرېښودی! نو په دغو آیاتونو کېښی د هم دغو خیالاتو تردید دی.

إِنَّهُمْ عَنِ السَّمْعِ لَمَعَزُولُونَ ﴿٢٧﴾

بیشکه دغه شیطانان له اوریدلو (د کلام د پرښتو) خامخا برطرف منع کړی شوی دی.

تفسیر: یعنی د قرآن د نزول په وقت کېښی د هغه د حفاظت دپاره داسی زوروری غیبی پیری درولی شوی دی چه شیاطین له سره هغه ته نشی ورنژدی کیدی. او نه یو توری ئی له لیاری تښتولی شی کما قال الله تعالی: ﴿وَأَنَّا كُنَّا نَقْعُدُ مِنْهَا مَقَاعِدَ لِلسَّمْعِ فَمَنْ يَسْتَمِعِ الْأَن يُجِدْ لَهُ مِنْهَا بَازِئًا﴾ جزء ۲۹ (د الجن (۱) رکوع) ۹ آیت ﴿فَرَأَاهُ يَمْسُكُ مِنْ بَيْنِ يَدَيْهِ وَمِنْ خَلْفِهِ رَصَدًا﴾ د الجن ۲ رکوع ۲۷ آیت ۲۹ جزء ﴿لَا يَأْتِيهِ الْبَاطِلُ مِنْ بَيْنِ يَدَيْهِ وَلَا مِنْ خَلْفِهِ تَتَنَبَّأُ مَنْ خَلْفَهُ حَبِيدٌ﴾ (د حم السجده (۵) رکوع ۴۲ آیت ۲۴ جزء).
تنبیه: د شیاطینو د غیبی خبرو د آوریډلو دپاره د کوبښ کولو او د دوی ناکام پاتی کیدلو په متعلق د حجر د سورت په شروع کېښی مفصل کلام کړی شوی دی هلته دی هغه ولوست شی.

فَلَا تَدْعُ مَعَ اللَّهِ إِلَهًا آخَرَ فَتَكُونَ مِنَ الْمُعَذَّبِينَ ﴿٢٨﴾ وَأَنذِرْ عَشِيرَتَكَ الْأَقْرَبِينَ ﴿٢٩﴾ وَاخْفِضْ جَنَاحَكَ لِمَنِ اتَّبَعَكَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ ﴿٣٠﴾ فَإِنْ عَصَوْكَ فَقُلْ إِنَّي بِرَبِّي مُّتَعَمِّلُونَ ﴿٣١﴾

پس مه بوله ته له الله سره معبود بل (حاکم او که دی داسی وکړه) پس شی به ته له عذاب ورکړ شویو. او ویروه ته (له عذابه ای محمده! هغه) خپلوان د تا چه ډیر نژدی دی (درته). او ښکته کړه وزر خپل (یعنی نرمی وکړه) هغه چاته چه متابعت ئی کړی دی ستا له مومنانو نه. پس که نافرمانی وکړی (دغه خپلوان دی له تانه) پس ووايه ته (ای محمده! دوی ته) بیشکه زه بیزاره یم له هغه (شرک او معاصی) چه کوئ ئی تاسی.

تفسیر : دغه ئی فرمائی دی محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم ته او اورولی ئی دی نورو ته یعنی کله چه دغه کتاب بلاشک او شبهه د الله تعالیٰ له جانبہ نازل کری شوی دی شیطان د یوی ذری په اندازه هم پکښی مداخله نه ده کری نو د قرآن پر تعلیم تګ وکړه چه پکښی اصل الاصول توحید دی. د شرک او کفر او تکذیب شیطانی لیاره مه اختیاروه که نه د الله تعالیٰ له عذابہ د نجات هیڅ لیاره نشته ځینو مفسرینو دا خطاب عام کری هر هغه چاته چه صلاحیت د مخاطبی د دی خطاب لری.

یعنی له نورو څخه پخوا خپلو اقاربو او خپلوانو ته تنبیه ورکړئ چه په خیر غوښتلو کښی د دوی حق مقدم دی برسیره په دی د انسانانو د صداقت او حقانیت امتحان او ازموینه هم د خپلو او اقاربو په معاملو کښی اخیست کیږی. حضرت شاه صاحب لیکي: «کله چه دغه آیت نازل شو رسول الله صلی الله علیه وسلم گردو (تولو) قریشو ته په زوره واوروه عن تر عمی (ترور) او لور او اکا پوری ئی هم ورساوه چه د خپلو ځانونو دپاره فکر وکړی چه د الله تعالیٰ په حضور کښی تاسی مخامخ کیدونکی یی او زه هلته ستاسی لپاره هیڅ شی نشم کولی. فرمائی الله تعالیٰ او ښکته کړه وزر خپل یعنی نرمی وکړه هغه چاته چه متابعت ئی کری دی ستا له مؤمنانو نه یعنی پر مؤمنانو شفقت او زړه سوی ولره! اعم له دی نه چه خپل وی یا پردی پس که نافرمانی وکړی دغه خپلوان دی له تانه پس ووايه ای محمده دوی ته بیشکه زه بیزاره له هغه کار د شرک او معاصی چه کوئ ئی تاسی یعنی هر څوک چه د پاک الله له حکمه مخالفت وکړی که مو خپل یا پردی وی تری بیلتون او بیزاری وفرمایه (موضح).

وَتَوَكَّلْ عَلَى الْعَزِيزِ الرَّحِيمِ ﴿٧٤﴾

او توکل وکړه (په تولو مهماتو کښی) پر ښه قوی غالب (په انفاذ د احکامو) دیر رحم والا (په انعام د اجر او ثواب سره).

تفسیر : یعنی نافرمانی کوونکی هر څوک چه وی او هومره چه وی ستا هیڅ نشی خرابولی له گردو (تولو) څخه بیزاره! او یواځی پر پاک الله اعتماد او اطمینان ولره چه لوی زبردست ذات دی او د هیچا هیڅ شی د ده په مقابل کښی نشی چلیدی او رحم او مهربانی کوونکی هم دی لکه چه دی له خپلی مهربانی هر وقت پر تا د مهربانی نظر لری او خپل رحمت او عنایت درباندی مبدلولی.

الَّذِي يَرِيكَ حِينَ تَقُومُ ﴿٧٥﴾ وَتَقْلَبُكَ فِي السُّجُودِ ﴿٧٦﴾

هغه (الله) چه وینی تا کله چه پاخیږی یواځی (دپاره د تهجد) او (هم وینی) گرځیدل اوسنل راوسنل ستا (په صف د) ساجدانو کښی.

تفسیر : یعنی کله چه ته د تهجد دپاره پاخیږی. او د متوسلینو خبر آخلی چه د الله تعالیٰ په یاد کښی شامل دی؟ که تری غافل؟ (موضح) یا کله چه ته د لمانځه دپاره درپری او د جماعت په لمانځه کښی نقل او حرکت رکوع او سجود او نور کوی او د مقتدیانو حال احوال ته گوری. او غینو له اسلافو څخه ویلی دی له ساجدینو څخه د محمد صلی الله علیه وسلم آباء مراد دی یعنی ستا رڼا د یوه نبی له صلبه د بل نبی تر صلبه پوری انتقال او بالاخر د نبی الله په صورت ستا موجودیت او مبعوثیت بلکه غینو مفسرینو په دغه لفظ سره د محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم د والدینو پر ایمان استدلال کړی دی والله اعلم.

إِنَّهُ هُوَ السَّيِّئُ الْعَلِيمُ ﴿٢٦﴾ هَلْ أُنَبِّئُكُمْ عَلَىٰ مَن تَنَزَّلُ الشَّيَاطِينُ ﴿٢٧﴾
تَنَزَّلُ عَلَىٰ كُلِّ أَفَّاكٍ أَثِيمٍ ﴿٢٨﴾

بیشکه دغه (الله) هم دی دی ښه آوریدونکی (د گردو (تولو) اقوالو) ښه علم والا (په تولو احوالو). آیا خبر درکړم زه تاسی ته (ای مشرکانو) په هغو (خلکو) چه کوزیږی شیطانان (پر هغوی). (بیا پخپله الله فرمائی) کوزیږی (شیطانان) پر هر ډیر دروغجن کذاب ډیر گنهکار.

تفسیر : دلته بیا د قرآن په صدق او د شان پر عظمت تنبیه فرمائی یعنی د ساجدینو او تهجد کوونکیو داسی امام ته چه د الله تعالیٰ په معامله کښی د پردی او خپل پروا نه کوی او له گردی (تولی) دنیا څخه شکولی یواځی پر واحد الله باندی توکل او اعتماد لری آیا داسی ویل کیدی شی چه (معاذ الله) شیطان پری وحی راوړه؟. راځی چه زه تاسی ته وښیم چه شیطانی وحی پر څه قسم خلقو نازلیدوی؟ هغه پر دروغجنانو بدمعاشانو او بدکارانو باندی راځی ځکه چه شیطانان له رښتینو او نیکو انسانانو څخه بیخی مرور او بیزاره او هغوی ته په بده سترگه گوری او له هغو دروغجنانو دغابازانو مکارانو څخه خوښی او خوشالی کوی چه د ده له مرضی سره برابر وی. ښه له گردو (تولو) صادقانو څخه زیات صدیق او له گردو (تولو) نیکانو څخه زیات نیک او متقی انسان د شیطانی وحی سره څه نسبت لری؟ د رسول الله صلی الله علیه وسلم صدق، امانت، اتقاء، طهارت، خوف عن الله خو هغه عالی اوصاف دی چه د صباوت له وخته د نبوت تر مدت پوری د ده گرد (تول) قوم هغه منلی دی او تسلیموی. تر دی چه «الصادق الامین» لقب د هم دغو له جانبه هم دوی ته ورکړی شوی ؤ.

يَلْقَوْنَ السَّمَّ وَكَثْرَهُمْ كَذِبُونَ ﴿٣٨﴾

چه پردی (دا شیطانان) غور (خبرو د پرستو ته) او اکثر د دوی دروغجنان دی. (یا غورغوی شیطان خپلی اوریدلی شوی خبری له ملائکو کاهنانو ته چه افاک ائیم دی او زیاتره د دوی دروغجنان دی چه زیاتری خبری ئی دروغ دی).

تفسیر : یعنی شیطاین د یوه نه یوه جزئیه و غیبیه و امورو د خبرو په متعلق کوم شیان له ورا د تشدیدلو په منځ کښی اوری په هغو کښی سل نوری خبری له خپله ځانه گدوی او بیا هغه خپلو کاهنو دوستانو ته رسوی دغه د دوی د وحی حقیقت دی. پر خلاف د دی د انبیاء وحی داسی منظمه او مرتبه محفوظه ده چه د هغی یو حرف یو حرکت هم نشی پاتی کیدی. ځینو د «یلقون السمع» معنی داسی اخیسته ده چه شیطاین د ملا الاعلیٰ په طرف غور پردی که کومه غیبی خبره یا غور ئی غور ته ورسیری یا دروغجنو گنهکارانو د شیطان خوا ته غورونه نیولی وی که کومه خبره له هغوی ځنی واورى او بیا ژر تر ژره ئی خوره کوی.

وَالشُّعْرَاءُ يُتَّبِعُهُمُ الْغَاوُونَ ﴿٣٩﴾

او (کافران) شاعران متابعت کوی د دوی ناپوهان (بی لیاری).

تفسیر : کافرانو به رسول الله صلی الله علیه وسلم ته استغفر الله کله کاهن، کله شاعر ویل نو دلته فرمائی چه د شاعری خبری محض تخیلات دی او له تحقیق سره بیخی تعلق نه لری نو ځکه په هغه خبره کښی ماسواء د مجالسو تودوالی او د خوښی او ساعت تیری او چرچی او واه واه ویلو بل کوم مستقل هدایت نه دی حال دا چه د دغه رسول الله صلی الله علیه وسلم د پاک صحبت په میمنت او د دغه قرآن په برکت په زرهاو سربو د نیکی او هدایت لیاری موندلی دی.

أَلَمْ تَرَ أَنَّهُمْ فِي كُلِّ وَادٍ يَّهْمُونَ ﴿٤٠﴾

آیا نه وینی ته چه بیشکه دوی په هری کندی او هری پندی د (خبری) کښی سرگردانه گرځی (او ښکته پکښی دوبیری. او پروا نه کوی چه دا حق دی که باطل).

تفسیر : یعنی هر یو مضمون چه د دوی په لاس کښی ولوید نو دوی هغه پسی اوږدوی که د چا په تعریف او ستاینه (صفت) کښی ولگیدل نو هغه آسمان ته خپژوی او که د چا په مذمت کښی لگیا شول نو د گردی (تولی) دنیا عیوب او مذمت په هغه کښی راتولوی. موجود معلوم گرځوی او له معدوم څخه یو خورا (دیر) دیر ثابت او معلوم او موجود منظوموی الغرض دروغ، مبالغه، تخیل د دوی د کین لاس معمولی لوی دی په هره صحراء او بیدیا کښی چه یو ځلی دوی سم شی بیا نو دوی بیرته مخ گرځوونکی نه دی نو ځکه د اشعارو په نسبت مشهور دی چه «اکذبه احسنه».

وَأَنَّهُمْ يَقُولُونَ مَا لَا يَفْعَلُونَ ﴿٣٦﴾

او بیشکه دغه (شاعران) وائی هغه چه نه ئی کوی دوی.

تفسیر : یعنی کله چه شاعر اشعار ولولی نو داسی در ښکاری چه د ده قائل به له «یما» او «توروايانا» څخه هم ښه میره (بهادر) او زده‌ور او له ځمري څخه به زیات شجاع وی. او کله چه وئی گوری نو په انتهای درجه دارن بی زړه او جبون درښکاری. او کله بالعکس چه دوی وگوری روغ رمت پیاوړی (تکره) او مضبوط درښکاری ولی د دوی د اشعارو له لوستلو څخه داسی درڅرگندیږی (درښکاریږی) چه د دوی روح قبض شوی یا ئی نبضین له حرکت لویدلی دی. اوس به مری. «حالی» پخپل یو مسدس کښی د دغو دروغو یوه ښه نقشه ایستلی ده. الغرض د الله تعالی دغه معظم رسول چه خاتم الانبیاء دی د دغه جماعت سره هیڅ علاقه او ارتباط نه لری او له هم دغه جهته ئی فرمایلی دی «وما علمناه الشعر وما ینبغی له» د محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم هره خبره سره کره، جوته، رښتیاء، حقه او روښانه او د تحقیق، عدل او انصاف په میزان کښی تللی شوی وه هره خبره چه د دوی له مبارکی ژبی څخه وته هم هغه به عملاً لیدلی کیده آیا شاعر د داسی صفاتو خاوند دی؟ او شاعر هم دی ته ویلی شی؟. کلا وحاشا ثم کلا وحاشا.

إِلَّا الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَذَكَرُوا اللَّهَ كَثِيرًا وَانْتَصَرُوا مِنْ بَعْدِ مَا ظَلَمُوا أُوْصِيْعُ الْمَرْءِ الْكَافِرِ ﴿٣٧﴾

مگر (نه دی مذموم) هغه (شاعران) چه ایمان ئی راوړی دی او کړی ئی دی دوی ښه (عملونه) او یادوی دوی الله دیر او بدل اخلی (له کفارو په هجو د کفارو) وروسته له هغه چه ظلم کړی شوی وی (پر هغو) او ژر به پوه شی هغه کسان چه ظلم ئی کړی دی چه کوم ځای ته به بیرته لاړ شی دوی (یعنی بد

غای ته به لاه شی پس له مرگه).

تفسیر : مگر هغه څوک چه په هر شعر کښی د الله تعالیٰ حمد ووائی یا د نیکی په لوری ترغیب ورکری یا د کفر مذمت یا د گناه خرابی څرگنده (ښکاره) کری یا د هغو کافرانو هجو او بدی ووائی چه د اسلام هجو کوی یا که څوک ده ته ایذاء او ضرر ورسوی د هغه جواب د اعتدال په اندازه ورکری . نو داسی شعر ویل نه دی منموم. لکه چه حضرت حسان بن ثابت رضی الله تعالیٰ عنه او نورو به هم داسی اشعار ویل نو ځکه رسول الله صلی الله علیه وسلم پر ده امر صادر کړ چه د کفارو جواب ورکړه روح القدس ستا سره دی.

د «من بعد ما ظلموا» په مناسبت ئی وفرمایل چه: ظالمانو ته به عنقریب خپله آخره خاتمه او انجام معلومیږی چه د دوی اوبښ پر کومه دده پریوځی؟ له گردو (تولو) څخه زیات ظلم دا دی چه د الله تعالیٰ کتابونو او انبیاءو ته د دروغو نسبت کوی. او په کاهن او شاعر ویلو سره ئی تکذیب کوی.

تمت سورة الشعراء بفضل الله تعالى وحسن توفيقه

سورة النمل مكية وهى ۹۳ آية و ۷ ركوعات ورقم تلاوتها ۲۷ تسلسلها حسب النزول ۴۸ نزلت بعد الشعراء.

د «النمل» سورت مكی دی (۹۳) آیتونه (۷) ركوع لری. په تلاوت كښی (۲۷) او په نزول كښی (۴۸) سورت دی وروسته د «الشعراء» له سورت څخه نازل شوی دی.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

(شروع) په نامه د الله چه خورا (ډیر) مهربان، ډیر رحم والا دی.

طَسَّتَ تِلْكَ آيَةُ الْقُرْآنِ وَكِتَابٍ مُبِينٍ ۝ هُدًى وَبُشْرَى لِلْمُؤْمِنِينَ ۝^۱
الَّذِينَ يُقِيمُونَ الصَّلَاةَ وَيُؤْتُونَ الزَّكَاةَ وَهُمْ بِالْآخِرَةِ هُمْ يُوقِنُونَ ۝^۲
إِنَّ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْآخِرَةِ زَيَّاتٌ لَهُمْ أَعْمَالُهُمْ فَهُمْ يَعْمَهُونَ ۝^۳

دا (آیتونه د دی سورت) آیتونه د قرآن او د کتاب مبین (ښکاره بیانونکی) دی. (دغه قرآن) سمه صافه لپاره ښوونکی دی (تول جهان ته) او زیری ورکوونکی دی مؤمنانو ته (په نعیم سره) هغه (مؤمنان) چه قائموی (سم

اداء کوی سره له ټولو حقوقو) لمونځ او ورکوی زکوٰۃ (د اموالو خپلو) او دوی په (ورځی) آخری (چه قیامت دی) هم دوی یقین کوی (چه خامخا رابه شی په حقه سره) بیشکه هغه کسان چه نه راوړی ایمان په (ورځی) آخری (چه قیامت دی) بنائسته کړی دی مونږ دوی ته (قبیحه) عملونه د دوی پس دوی حیران سرگردانه دی (په دغو بدو اعمالو خپلو کښی).

تفسیر : یعنی هر هغه څوک چه له ده سره د آخری خاتمی او انجام فکر او اندیښنه نه وی نو هغه دی د هم دغی فانی دنیا په فکر او اندیښنه کښی ډوب پروت وی او د ده د گردو (ټولو) زیارونو (محنتونو) او کوشښونو مرکز هم دغه څو ورځنی دنیوی ژوندون دی او د هغه کتاب او نبی په طرف له سره نه گوری چه د دوی مخ له هغه فانی طرف نه د عاقبت او باقی ژوندون په طرف اړوی او متوجه کوی ئی. او نه ورته فکر او توجه کوی دوی په دنیوی عیش او مینه کښی داسی غرق او ډوب تللی دی چه د هادیانو خبرو ته له سره غوږ نه ږدی بلکه پر دوی مسخری کوی او ملندی وهی، پر آسمانی صحائفو طعنی وهی او پر انبیاء مزاح کوی او هم دغه وضعیت پخپل فکر او زعم ښه بولی او پرله پسې په هم دغه گمراهی کښی ترقی او پرمخ تگ کوی. تنبیه : د تزئین نسبت د الله تعالیٰ په طرف له دی حیثیته شوی دی چه د هر شی خالق او مالک هم دی دی پر کوم سبب باندی د مسبب ترتب بی د ده د مشیت او ارادی څخه نشی کیدی لکه چه په نورو ځایونو کښی د اضلال، د ختم د طبع او د نورو نسبت هم ده ته شوی دی د «نمل» د سورت د دغو ابتدائی آیاتونو مضمون د «البقرة» د سورت له ابتدائی آیاتونو سره زیات مناسب او قریب دی نو ښائی د هغو آیاتونو تفاسیر دلته بیا یو ځلی ولوستل شی.

أُولَٰئِكَ الَّذِينَ لَهُمْ سُوءُ الْعَذَابِ وَهُمْ فِي الْآخِرَةِ هُمُ الْآخَسِرُونَ ﴿٥﴾

دا هم هغه کسان دی چه مقرر دی دوی ته ډیر بد عذاب (په دنیا کښی) او دوی په آخرت کښی هم دوی زیانکاران دی.

تفسیر : یعنی هلته به له گردو (ټولو) څخه زیات هم دوی په نقصان او خساره کښی پراته وی.

وَإِنَّكَ لَتَلْقَىٰ الْقُرْآنَ مِنْ لَدُنْ حَكِيمٍ عَلِيمٍ ﴿٦﴾

او بیشکه ته (ای محمده!) خامخا در ښوولی کیږی (دررښیږی) تاته قرآن له نزده د ښه حکمت والا ښه علم والا (چه الله دی).

تفسیر : یعنی دغه بدبختان پریوده چه د ضلالت په تیه (میره) کښی سرگردانه وگرځی کله چه دوی د عظیم الشان قرآن قدر او عزت ونه پیژنده او د ده د هدایاتو او بشاراتو څخه ئی فائده وانه خستله نو بنائی چه د دوی حال او احوال هم داسی کیدی. تاسی الله تعالی ته شکر وکړئ چه د دغه علیم او حکیم له جانب له گردو (تولو) ځنی زیات عظیم الشان کتاب (قرآن) تاسی ته مرحمت شوی دی چه له هغه څخه تل تاسی ته جدید جدید فوائد درسیږی او په هغه کښی مؤمنانو ته بشارات او مکنبانو ته عبرتناکه واقعات اورول شوی دی خو د صادقانو زړونه مضبوط او قوی او د دروغو حمایت کوونکی پر خپلی بدی خاتمی او خراب انجام مطلع شی. لکه چه په هم دی اغراض وروسته له دی نه د حضرت موسی علیه السلام او د فرعونیانو قصه اوروله کیږی.

إِذْ قَالَ مُوسَىٰ لِأَهْلِهِ إِنِّي آنَسْتُ نَارًا ۚ

(یاد کړه) هغه وقت چه وویل موسی بنځی خپلی ته بیشکه چه ما ولید یو اور (له لری).

تفسیر : دغه له «مدین» نه د راڼک په وقت کښی څه وقت چه «دوی وادی» ته ورنژدی شو. کله چه ئی په یوه یخه توره تیاره شپه کښی لیاره ورکه کړی وه د حضرت موسی علیه السلام وینا ده چه له خپلی بنځی بیږی صفوره د شعیب علیه السلام لور سره ئی کوی د دغه مفصله قصه د «طه» د سورت په تفاسیرو کښی پخوا تیره شوی ده هلته دی بیا ولوستی شی.

سَأْتِيكُمْ مِنْهَا غَبَرًا أُثِيمًا ۚ يُشَهِقُ قَبَسٌ لَّعَلَّكُمْ تَصْطَلُونَ ۚ

ژر به راوړم تاسی ته له دی (غای د اوره) خبر (د حال د لیاری) یا به راوړم تاسی ته لمبه لگولی (په سر د پلتي یا لرگی) دپاره د دی چه تاسی تاوده شی (په هغه اور).

تفسیر : یعنی د لیاری خبر او پته تاته راوړم که د دغه اور سره نژدی څوک وی. که نه اقلا ستاسی د تودیدلو دپاره کومه لمبه یا څکروته به راوړم.

فَلَمَّا جَاءَهَا نُودِيَ أَنْ بُورِكَ مِّنْ فِي النَّارِ وَمِنْ حَوْلِهَا ۚ

پس کله چه راغی دغه (موسی) هغه (اور) ته غږ وکړ شو داسی چه برکتناک کړی شوی دی هغه چه په دغه اور کښی دی او هغه چه چاپیر دی له دغه (اوره)،

تفسیر : کله چه موسیٰ علیه السلام هلته ورسید دغه خبره ورته معلومه شوه چه دغه دنیوی اور نه دی بلکه غیبی او نورانی اور دی چه په هغه کښی د الله تعالیٰ د انوارو آثار څرګندیږی (راښکاره کیږی) یا د هغه بریښنا بریښی ښائی چه دغه به هم دا وی چه په حدیث کښی د هغه په نسبت فرمایلی شوی دی: «حجابه النار» یا «حجابه النور» بیا له غیبه پری غږ وشو: ﴿أَنْ يُورِلَ مَنْ فِي النَّارِ مَنْ حَوْلَهَا﴾ یعنی د ځمکی دغه توتو مبارکه ده او په دغه اور کښی چه کومه تجلی ده هغه هم مبارکه ده او د ده په منځ او شاوخوا کښی کوم ذوات چه دی هغوی ګرد (تول) مقدس دی. مثلاً پرضتی، یا پخپله موسیٰ علیه السلام. هغه ګرد (تول) سره مبارک دی. دغه ئی اغلباً د موسیٰ علیه السلام د مانوس ګرځولو او د اعزاز او اکرام دپاره فرمایلی دی.

وَسُبِّحَنَ اللَّهُ رَبُّ الْعَالَمِينَ ۝

او (غږ وکړ شو چه) پاکی ده الله ته چه رب (پالونکی) د عالمیانو دی.

تفسیر : یعنی د مکان، زمان، جهت، جسم، صورت، رنگ او د حلوثو د نورو سماتو ځنی د الله تعالیٰ ذات پاک دی. په اور کښی د ده د تجلی دغه معنی نه ده چه معاذ الله په اور کښی به د ده مقدس ذات حلول فرمایلی و؟ عالم رڼونکی لمر هم په قلعي لرونکی آئینه (هنداره) کښی متجلی کیږی لیکن کوم داسی ناپوه او احمق به پیدا کیدی شی چه داسی ووانی چه د شمسی دومره یوه لویه کره په دغومره یوی وړوکی هنداری کښی ځای نیولی دی؟.

يُوسَىٰ إِنَّهُ أَنَا اللَّهُ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ۝

ای موسیٰ شان دا دی چه زه یم الله ښه غالب قوی (په انفاذ د احکامو) ښه حکمت والا (چه هر کار په تلخیص او مصلحت سره کوم).

تفسیر : یعنی په دغه وقت کښی له تا سره زه پخپله غږیدونکی یم دغه ګرده (توله) واقعه مفصلاً د «طه» په سورت کښی تیره شوی ده. (بیا غږ ورته وشو داسی چه:)

وَالْقِ عَصَاكَ فَلَمَّا رَأَاهَا تَهْتَزُّ كَأَنَّهَا جَانٌّ

او وغورځوه همسا خپله (نو ئی وغورځوله) پس کله چه ولیدله (موسیٰ) هغه

(همسا) چه خو غیدله گواکی دغه (همسا) یو نری سپین غفاستونکی مار دی.

تفسیر : بنائی په ابتدا کښی به نری وی. یا به د حرکت د سرعت لامله (له وجی) دغه تشبیه ورکری شوی وی. نه د جشی د صغارت لامله (له وجی).

وَلِي مُدْرِرًا وَلَمْ يُعَقِّبْ يَهُوسَى لَاتَخَفْ إِنِّي لَا يَخَافُ لَدَيَّ الْمُرْسَلُونَ ﴿١١﴾

نو مخ ئی تری وگرځاوه په شا تلونکی او راونه گرځیده بیرته (نو بیا غږ ورته وشو) ای موسی مه ویریره (له دی ماره) بیشکه زه چه یم نه ویریری په نزد غما مرسلان. (له هیخ شی نه)

تفسیر : یعنی سره له دی نه چه دغه د حضور او اصطفاء مقام ته هم رسیدلی ئی خو بیا هم ویریری نو دغه ویریدل څه مطلب او معنی لری؟ مرسلانو ته نه دی لائق چه وروسته غمونږ د قرب دربار د رسیدلو څخه له همسا یا مار یا د بل کوم مخلوق څخه ویریری. په دغه مقام کښی بنائی چه د دوی زړونو ته انتهای سکون او طمانیت حاصل شی. تنبیه : دغه طبیعی خوف دی چه د نبوت سره څه منافات نه لری.

إِلَّا مَنْ ظَلَمَ ثُمَّ بَدَّلَ حَسَبًا بَدَلٌ سَوْءٌ فَإِنَّ عَفْوَ اللَّهِ عَظِيمٌ ﴿١٢﴾

لیکن هغه څوک چه ظلم ئی کړی وی (په ځان خپل) بیا بدل راوړی نیکی وروسته له بدی (چه په صدق سره ثابت شی) پس بیشکه زه ښه ښونکی یم (د خطیاتو) دیر رحم والا یم (په انعام د اجر او ثواب سره نو د ده توبه به قبولم او مغفرت ورته کوم).

تفسیر : دغه منقطع استثناء ده یعنی وروسته له دی نه چه د الله تعالی قرب ته ورسیدی تاته هیخ ویره او اندېښنه نه ده په کار خوف او اندېښنه یواځی هغه چاته په کار ده چه کومه گناه یا خطاء تقصیر ئی کړی وی چه د هغه په نسبت هم غمونږ په دربار کښی داسی قاعده شته چه وروسته له گناه که کوم سړی په صدق او اخلاص سره توبه وباسی. او خپل اعمال او احوال اصلاح او درست کړی او د نیکیو او حسناتو په وسیله خپلی بدی او سیآت محو او ورک کړی نو الله تعالی ئی پخپل رحمت سره معافوونکی دی.

حضرت شاه صاحب لیکي: «حضرت موسی په سهو او خطا سره یو کافر وژلی ؤ نو هم هغه د قصاص ویره د ده په زړه کښی وه چه هغه هم دلته وروښلی شو».

وَادْخُلْ يَدَاكَ فِي جَبِّكَ تَخْرُجُ بَيْضَاءَ مِنْ غَيْرِ سَوَاءٍ فَنِي تَسْعُ إِلَيْتِ إِلَى فِرْعَوْنَ
وَقَوْمِهِ إِنَّهُمْ كَانُوا قَوْمًا فَاسِقِينَ ﴿١٢﴾

او ننباسه لاس خپل په گريوان خپل کښی نو وږه وځی (په خلاف د طبیعی لون خپل) تک سپین بی له کومه عیبه (او مرض پس سره له دی دواړو معجزو چه حساب دی) په نهو معجزو ستا کښی (ورشه) طرف د فرعون ته او قوم د ده ته بیشکه دوی دی یو قوم فاسقان (وتونکی له فرمان).

تفسیر : د دغو معجزاتو بیان د « بنی اسرائیل » په سورت کښی د ﴿ وَقَدْ آتَيْنَا مُوسَى تِسْعَ آيَاتٍ قُلْ نَبِيُّ الرَّحْمَنِ الْكَافُرُ الْكَافِرُ ﴾ آیت لاندی لیکلی شوی دی هلته دی ولوست شی.

فَلَمَّا جَاءَتْهُمْ آيَاتُنَا مُبْصِرَةً قَالُوا هَذَا سِحْرٌ مُبِينٌ ﴿١٣﴾ وَجَحَدُوا بِهَا وَاسْتَيْقَنَتْهَا
أَنْفُسُهُمْ ظُلْمًا وَعُلُوًّا فَانْظُرْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُفْسِدِينَ ﴿١٤﴾

پس کله چه راغلل (فرعون او فرعونیانو ته) آیتونه (معجزی د قدرت) ځمونږ ښکاره روښانی نو وویل دوی چه دغه سحر (کودی) دی ښکاره او منکران شول دوی په دغو (آیاتونو) حال دا چه یقین کړی ؤ په دغو معجزاتو نفسونو د دوی (چه حق او له جانب د الله دی لیکن انکار تری وکړ دوی) له جهته د ظلم او سرکشی پس وگوره څرنګه ؤ عاقبت (آخره خاتمه) د مفسدانو (من الغرق والحرق).

تفسیر : یعنی کله چه وقتاً فوقتاً د دوی د سترگو د خلاصولو دپاره هغه معجزی وربښودلی کیدی نو دوی به ویل چه دغه گردی (تولی) کودی او جادو دی حال دا چه د دوی په زړونو کښی په یقینی ډول (طریقه) سره دغی خبری ځای نیولی ؤ چه موسی علیه السلام رښتین دی او دغه معجزی چه رابیی یقیناً د الله تعالی د قدرت دلائل دی، سحر، جادو، شعبده، نظر بندی او بل کوم باطل شی نه دی او تش د بی انصافی، غرور، او تکبر لامله (له وجی) عمداً او د خپل ضمیر په خلاف د حق تکذیب او له صدق څخه انکار کاوه. بیا نو څه وشو؟ څو ورځی وروسته له دی نه دغه خبره ورمعلومه شوه چه د داسی ضد کوونکیو معاندانو مفسدانو انجام او عاقبت څه

کیبری؟ دوی تول د قلزم د بحیری د امواجو یوه کوله شول او هیڅ یوه ته ئی گور او کفن هم نه شو ورپه برخه.

وَلَقَدْ آتَيْنَا دَاوُدَ وَسُلَيْمَانَ عِلْمًا وَقَالَ الْاِحْمَدُ لِلّٰهِ الَّذِي فَضَّلَنَا عَلٰى كَثِيْرٍ مِّنْ عِبَادِهِ الْمُؤْمِنِيْنَ ﴿١٥﴾

او خامخا په تحقيق ورکړی ؤ مونږ داؤد ته او سليمان ته (يو خاص) علم، او وويل دواړو چه تولی ثناوی ستائنی (صفتونه) دی الله ته هغه چه مشرتيا (فضيلت) ئی راکړی دی مونږ ته پر ډيرو له (هغو) بندگانو خپلو چه مؤمنان دی.

تفسير: حضرت سليمان د حضرت داؤد عليهما السلام مخوی ؤ دغه پلار او مخوی ته هر يوه ته الله تعالی د ده له شانه سره مناسب يو خاص علم ورعطاء کړی ؤ. شرايع، احکام، د سياست اصول، حکومت چلول او نور گرد (تول) علوم د دی لفظ لاندی داخل شول هغه علم چه الله تعالی داؤد او سليمان عليهما السلام ته ورکړی ؤ د هغه اثر دا ؤ چه دوی د الله تعالی د انعاماتو شکر اداء کاوه. د الله تعالی د کوم نعمت شکر اداء کول د هغه اصلی نعمت څخه لوی نعمت دی. «پر ډيرو» ئی ځکه وفرمایل چه ډيرو نورو بندگانو ته الله تعالی پر دوی فضيلت ورکړی دی. پاتی شو پر گردو (تولو) مخلوقاتو کلی فضيلت لرل نو دغه انعام او اکرام په گردو (تولو) انامو کښی څمونږ سيدالکونين خاتم المرسلين فخر الاولين والاخرين محمد رسول الله صلی الله عليه وسلم په برخه شوی دی. اللهم صل وسلم و بارک عليه وعلى آله و اصحابه اجمعين.

وَوَرِثَ سُلَيْمٰنُ دَاوُدَ

او ميراث واخيست سليمان (نبوت. علم. سلطنت) نه داؤد څخه (له نوره اولاده ئی).

تفسير: يعنی د داؤد عليه السلام په (نولسو) ځمانو کښی د ده اصلی ولی عهد او خليفه حضرت سليمان عليه السلام شو چه د ده په مبارک ذات کښی الله تعالی نبوت سلطنت دواړه جمع کړی ؤ او داسی مملکت او حکومت ئی ورعطاء کړی ؤ چه له ده څخه وړاندی او وروسته د بل چا په برخه کښی داسی يو صوری او معنوی، ظاهری او باطنی عظمت او شوکت نه دی جمع شوی. انسانان، پيريان، طيور، هوا، او نور تول ورته مسخر شوی ؤ. لکه چه د «سبأ» په

سورت کښی راځی.

وَقَالَ لَيَالِيهَا النَّاسُ عِلْمَنَا مَنَظِقَ الطَّيْرِ

او وویل (سلیمان) ای خلقو ښوولی شوی دی مونږ ته خبری د الوتونکیو مرغانو.

تفسیر : له دغی خبری څخه انکار ګواکي د بداهت څخه د انکار په منزلت دی چه طيور او پرندگان کومی خبری او چر پر چه کوی په هغه کښی تر یوه حد پوری د افهام او تفهیم شان موندلی کیږی. یو مرغه څه وقت چه خپله جوړه ځان ته رابولی. یا د دانی ورکولو دپاره خپلو نورو ملګرو ته هم خبر ورکوی په دغو ګردو (تولو) حالاتو کښی د ده بولی، لهجه او غږیدل له سره یو شان نه دی لکه چه د طیورو مخاطبین او سامعین دغه فرق او توپیر (فرق) په ښه شان سره محسوسولی شی نو له دی نه مونږ پوهیدی شو چه د نورو احوالو او ضروریاتو په وقت کښی هم د دوی په دغو چوڼیدلو کښی اگر که مونږ ته ډیر متشابه او متقارب هم رابکاره شی کوم داسی لطیف او خفیف تفاوت او توپیر (فرق) به ضرور وی چه پر هغه باندی به دوی پخپلو منځونو کښی سره پوهیږی.

تاسی کومی تیلګراف خانی ته ورشی او د تیلګراف متشابه کھت، کھت ته غوږ کیږدئ که تاسی پر تیلګرافی رموزو او اشاراتو پوه نه یئ نو تاسی ته دغه مطرد او مکرر او متشابه حرکات او اصوات په بادی النظر کښی چتی (بیکاره). مهمل او بی معنی شی درښکاری او بالعکس که کوم تیلګرافی غوږ ورته کیږدی نو علی الفور د هغو د محتویاتو څخه تاسی ته مفصل معلومات درکوی. ځکه چه دغه تیلیګرافی د دغو «تیلیګرافیه و حرکاتو اصواتو» په مدلولاتو او مفهوماتو پوره پوه او واقف وی. علیٰ هذا القیاس څه بعید دی چه حقیقی واضع د طیورو په نغماتو کښی هم د مختلفو معانیو او مطالبو د اظهار لپاره هم څه فرق او امتیاز ایښی وی لکه چه د انسان وویکی د خپلی مور له ژبی څخه ورو ورو واقفیدي د طیورو چیچان (بچی) به هم د خپل فطری استعداد په اثر د خپلو نورو بنی نوعو په بولیو پوهیږی او د نبوت د اعجاز په شان به الله تعالی خپل یو نبی ته د دوی د ویناو پوه هم ورعنایت کړی وی.

د حیواناتو لپاره د جزئی ادراکاتو حصول خو لا له پخوا څخه مسلم دی. لیکن د یورپ جدید تحقیقات اوس د حیواناتو عاقلیت د آدمیت تر سرحد پوری قریب کړی دی تر دی چه د حیواناتو د بولی (وینا) د «ابجد» په تیارولو پسی هم لګیدلی دی. لوی قرآن خبر راکړی دی چه: «هر شی د خپل رب تسبیح او تحمید کوی. لیکن تاسی پری نه پوهیږئ او هر الوتونکی خپل د صلوة او تسبیح څخه واقف دی» په صحیحه و احادیثو کښی د حیواناتو تکلم بلکه د محض و جماداتو خبری کول او تسبیح ویل ثابت دی.

له دی نه ظاهر شو چه خپل د خالق اجمالی مگر صحیح معرفت د هر شی په فطرت کښی مفطور او مرکوز دی. نو بیا د دوی پر تسبیح او تحمید او غښو محاورو او خطاباتو د الله تعالی د غښو بندگانو د خرق العاده پر دول (طریقه) مطلع کیدل د عقلیه و محالاتو څخه نه دی. هو! د عمومی عادت په خلاف هر ورو (خامخا) دی. نو که اعجاز او کرامت له عمومی عادت او معمول سره موافق وی نو هغه ته به څوک اعجاز او کرامت وائی. د عاداتو پر خوارق مونږ یوه مستقله رساله لیکلی ده هغه دی ولوسته شی په هر حال په دغه رکوع کښی دا قسم څو معجزی مذکوری دی چه په هغو کښی زائغین عجیب او غریب، چتی (بیکاره)، فضول او رکیک تحریفات کوی ځکه چه د دوی په اټکل سره د غښو طیورو له خوا د انسانی غښو علومو اداء کول پخپلو بولیو سره، او د میړی پخپلو منځونو کښی سره خبری اتری کول. او د حضرت سلیمان علیه السلام پوهیدل د دوی پر دغو خبرو گرد (تول) لغو او داسی د حماقت خبری دی چه پری یو وړوکی هلک هم یقین نشی کولی لیکن زه وایم چه د ملیونو محقیقینو او د اسلافو او د اخلافو د گردو (تولو) علماؤ په نسبت داسی خیال کول چه هغوی په داسی ناقصو لغو او بدیهی البطلان خبرو باندی چه یو هلک او ناپوه هم نشی منلی ولی له قدیم الایام څخه تر نن پوری بلاتردید او تکذیب ټینگ ولاړ دی او بیانونی ئی؟ او د دغو اوهامو تردید نه کوی؟ او د آیاتونو دغه صحیح حقیقت چه نن ورځ تاسو ته منکشف شوی دی د هغوی غنی هیڅ یوه نه دی بیان کړی؟ دغه خیال له هغو خبرو څخه هم ډیر زیات لهر او مهمل او حماقت دی چه ته د هغه منل له خلقو څخه غواړی. د علماؤ څخه په هره زمانه کښی غلط فهمی خطاً او تقصیر کیدونکی وی مگر دغسی له سره نشی کیدی چه پر هغو محسوساتو او په مخ کښی پراته و شیانو او حقائقو باندی چه د انسان هر هلک هم پری پوهیدی شی له سلهاؤ کلو راهسی خورا ډیر لوی پوهان عالمان او محققان هم ونه پوهیږی او د یوه تن عقل او فکر هغه طرف ته معطوف نه شی؟. په یاد ئی ولرئ چه مونږ د اسرآنیلې خرافاتو تائید نه کوو هو! تر کومی اندازی پوری چه د اسلافو له اکابرو څخه بلا اختلاف د الله تعالی د کلام مدلول بیان شوی دی هغه هر ورو (خامخا) تسلیم کوو اعم له دی چه هغه له اسرآنیلې روایاتو سره موافق وی که مخالف.

وَأُوتِينَا مِنْ كُلِّ شَيْءٍ

او راکړی شوی دی مونږ ته له هر څیز څخه (چه انبیاء او باچایانو ته ورکاوه شی).

تفسیر : یعنی د داسی عظیم الشان سلطنت او نبوت لپاره هغه اشیاء، لوازم او سامان چه په کار دی هغه گرد (تول) ئی راعطاء کړه!.

إِنَّ هَذَا هُوَ الْفَضْلُ الْمُبِينُ ۝۱۶ وَحِشْرَ لَسُلَيْمٍ جُنُودُهُ مِنَ الْجِبِّ وَالْإِنْسِ وَالطَّيْرِ فَمَنْ يُؤْذِعُونَ ۝۱۷

بیشکه دغه (عطاء) خامخا هم دغه فضل فضیلت دی ښکاره . او جمع کری شوی دپاره د سلیمان لښکری دی د ده له پیریانو او (له) انسانانو او (له) مرغانو بیا به د دوی ډلی ترلی کیدلی (په ترتیب سره) .

تفسیر : هر کله به چه حضرت سلیمان علیه السلام کوم طرف ته تلو نو د انسانانو پیریانو او د طیورو د دری وړو اقسامو لښکر به ئی له خپله ځانه سره حسب الضرورت او مصلحت بوتلو . او د دوی په دغو افواجو کښی به یو ځان ته نظم نسق او انضباط قائم ؤ . مثلاً وروستنی افواج به سره له خپلو گړندی تللو یا الوتلو خپلو له رومینو افواجو څخه نشو وړاندی کیدی او نه به هیڅ یو لښکری فرد داسی کولی شو چه خپله پیره یا وظیفه په خپل سر خوشی کری او چیری لار شی لکه چه نن ورځ په بری بحری او فضائی قواؤ کښی پوره نظم، نسق او د عمل اشتراک لیده کیږی .

حَتَّىٰ إِذَا تَوَاعَلَىٰ وَادِ النَّمْلِ

تر هغه پوری کله چه راغلل دوی پر کنده د میږیو .

تفسیر : یعنی حضرت سلیمان علیه السلام له خپل لاؤ لښکر سره له داسی یو میدان څخه تیریده چه هلته د میږیانو ډیره لویه ودانی وه .
تنبيه : په کوم ځای کښی چه ډیر میږیان سره راټول شی او هلته په خپل ذوق او سلیقه کورونه جوړ کری هغه ته په عربی ژبه «قرية النمل» وائی «یعنی د میږیانو کلی» مفسرانو په مختلفو بلادو کښی د داسی میدانونو او بیدیاو نښه او پته لگولی ده چه هلته د میږیانو خورا (ډیر) زیات کورونه او کلی شته چه د دغو له منځه پر یوه باندی حسب الاتفاق د حضرت سلیمان علیه السلام گزر شوی ؤ .

قَالَتْ نَمْلَةٌ يَا أَيُّهَا النَّمْلُ ادْخُلُوا مَسْكِنَكُمْ لَا يَحْطِبُكُمْ سُلَيْمَانُ
وَجُنُودُهُ وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ ۝۱۸

نو وویل یوه میړی (چه مشر ؤ پر نورو) ای میړیو! ننوځئ ټول مساکنو سوړو خپلو ته چه مات او چیت پیت مو نه کړی هر ورو (خامخا) تاسی لره سلیمان او لښکر د ده حال دا چه دوی به نه وی پوه (د تاسی له دی پائمالیدو نه)،

تفسیر : یعنی سلیمانی لښکر خو داسی نه دی چه عمداً او په قصد سره تاسی وژنی. هو امکان لری چه د لاعلمی او ناپوهی په سبب پائمال شی! حضرت شاه صاحب لیکي: «د میړی غو هیڅ یو انسان نشی اوریدی خو د سلیمان علیه السلام غوړ ته د دوی دغه خبری ورسیدی او دوی له هغو څخه معلومات حاصل کړل.» نو دا د هغوی معجزه شوه.

تنبیه : د حیواناتو علماؤ له کلونو کلونو راهسی کومی تجربی چه کړی دی له هغوی څخه دا راڅرگندیږی (راښکاره کیږی) چه دغه خوار او حقیر ساکنی (ذی روح) او خوځنده (حشره) هم پخپل اجتماعی حیات، سیاسی نظام کښی ډیر زیات له انسانی خوږونو سره قریب واقع شوی دی او د دغو امورو اداره په ډیر عجیب او غریب ډول (طریقه) سره کوی. د انسانانو په شان میږیان هم د کورنیو او تېرو او قبائلو خاوندان دی. په دوی کښی هم د تعاون او خواخوږی جذبات شته. د دوی د اعمالو تقسیم او د حکومت نظام د انسانی اداراتو سره ډیر قریب او متشابه لیدل کیږی، اروپائی محققان ډیر زیات وقت په هغو اطرافو او حوالیو کښی اوسیدلی دی چه هلته د میږیانو کورونه او کلی ډیر ؤ. او دوی د خپلو تتبعاتو ډیر زیات قیمتدار معلومات سره راټول کړی دی. افسوس چه په دغو مختصرو فوائدو کښی هغه نه ځائیږی. محض د دغه مقام له مناسبت سره د «(دائرة المعارف المصرية) آخری جملی نقلو: «فمئی داهم عدو قرية النمل اختفت العملة وخرجت الجنود للقتال والنضال فيخرج اولاً واحد منها للاستطلاع ثم يعود مخبراً بما رأى و بعد هنيهة تخرج ثلاثة او اربعة يتبعها عدد كثيف من الجيوش بادية عليهم علائم الحنق فتلدغ كل ما صادفته ولا تفلت من تلدغه ولو قطعت ارباً ارباً فاذا انتهى القتال رجع الفعلة فاعادوا بناء ما تهدم يتخللها عدد من الجنود للحراسة لا للعمل» په دغو جملو کښی دغه خبره راڅرگنده (راښکاره) شوه هم دا چه دوی د خطری له راتکه اطلاع مومی یو میړی د باندی وځی او لازمه معلومات ځان ته حاصلوی او بیا دغه معلومات ژر تر ژره خپل قوم ته وږی او هغوی ته له کوائفو څخه اطلاع ورکوی. باقی د سلیمان علیه السلام له احواله خبریدل او بیا د سلیمان له دغو خبرو څخه مطلع کیدل د خرق العادت په ډول (طریقه) ؤ.

فَتَبَسَّ ضَاحِكًا مِّنْ قَوْلِهَا وَقَالَ رَبِّ اَوْزِعْنِي اَنْ اَشْكُرَ
نِعْمَتَكَ الَّتِي اَنْعَمْتَ عَلَيَّ وَعَلَى الْوَالِدَيْنِ وَاَنْ اَعْمَلَ صَالِحًا

تَرْضَاهُ وَأَدْخِلْنِي بِرَحْمَتِكَ فِي عِبَادِكَ الصَّالِحِينَ ﴿۱۹﴾

پس تبسم و کمر (سلیمان) په دغه حال کښی چه خندا کوونکی ؤ (ورپسی تعجباً او سروراً) له وینا د هغه میړی او وویل سلیمان ای ربه غما الهام وکړه ماته (را په برخه کړه) دا چه شکر وکرم د نعمت ستا هغه چه انعام کړی دی تا پر ما او پر مور پلار غما او بل دا چه کوم زه عمل نیک چه (په فضل خپل سره) خوښوی ته هغه او ننه باسه ما (او یو غای کړه ما) په رحمت خپل سره په (هغو) بندگانو خپلو کښی چه صالحان دی.

تفسیر : کله چه سلیمان علیه السلام د هغی میړی پر خبره وپوهیده متعجب شو. او د سرور او نشاط له فرطه ئی د شکر د اداء کولو جذب په جوش راغله. او وویل سلیمان ای ربه غما الهام وکړه، را په برخه کړه دا چه شکر وکرم د نعمت ستا هغه چه انعام کړی دی تا پر ما او پر مور پلار غما او بل دا چه کوم زه عمل نیک چه پخپل فضل سره خوښوی ته هغه او ننه باسه او یو غای می کړه په رحمت خپل سره په هغو بندگانو خپلو کښی چه صالحان دی. یعنی حیران یم ستا د دغو عظیمه و انعاماتو شکریه په کومه ژبه اداء کرم پس ستا له درباره التجاء کوم چه ماته داسی پوره توفیق راکړی چه په ژبه سره او په عمل سره ستا شکر اداء کرم او په اعلیٰ درجه نیکو بندگانو کښی می چه انبیاء او مرسلین دی محشور وفرمائی!.

وَتَفَقَّدَ الطَّيْرَ فَقَالَ مَا لِيَ لَا أَرَى الْهُدْهُدَ أَمْ كَانَ مِنَ الْغَائِبِينَ ﴿۲۰﴾

او لتونه ئی وکړه د مرغانو (او هدهد ئی ونه مونده) نو وی ویل څه مانع دی ما لره چه نه وینم زه هدهد بلکه دی هدهد له غائب شویو (د دی تولی څخه چه ئی نه وینم).

تفسیر : بنا پر کوم ضرورت حضرت سلیمان علیه السلام د الوتونکیو افواجو حاضری واخیسته هدهد د ده په نظر کښی رانغی نو ځکه ئی وفرمایل دا څه خبره ده چه زه هدهد نه وینم؟ آیا د دغو الوتونکیو افواجو په منځ کښی پت دی او زه ئی نه وینم؟ یا په واقع سره غیر حاضر دی. تنبیه : له طيورو څخه حضرت سلیمان علیه السلام مختلف اعمال اخیستل، مثلاً په هوائی سفرونو کښی به دوی مامور ؤ چه د سلیمان علیه السلام پر سر داسی والوځی چه د دوی پر تخت سیوری ولویږی عند الضرورت د اوبو او د نورو ضروریاتو سراغ او پته ولگوی. خطوط او فرامین له یوه ځایه بل ځای ته ورسوی. په دغه وقت کښی امکان لری چه هدهد ته به کوم یو خاص ضرورت وروړاندی شوی وی او دی به د هغه لامله (له وجی) غیر حاضر شوی وی. مشهور دی په کوم ځای

کښی چه تر ځمکې لاندې اوبه ډیر نژدې وی هدهد ته محسوس کیږی او دغه دومره مستبعد نه دی چه الله تعالی د یوه ساکښی (ذی روح) کومه حاسه له انسانانو او له نورو ساکښانو (ذی روحو) څخه زیاته تیزه او متحسسه وگرځوی د هدهد په نسبت خورا (ډیر) معتبر ثقات بیان فرمائی چه پر هر ځای کښی چه تر خاورو لاندې د خاوری چنچیان وی دی پری متحسس کیږی او علی الفور ئی راویاسی تر دی چه کله کله تر دوو لویشتو پوری هم ځمکه کنی. او هغه چینجی تری راویاسی.

لَا عَذَابَ لَهُ عَذَابًا شَدِيدًا أَوَّلًا أَدْبَحْتَهُ أَوْلِيَاءُ تَتَّبِعِي سُلْطَنٍ مُّبِينٍ ﴿٢١﴾

خامخا عذاب به ورکړم زه هر ورو (خامخا) ده ته عذاب سخت (مثلاً د هغه وزرونه او بنکي به وشکوم) یا خامخا ذبح به کړم هر ورو (خامخا) زه دی یا به خامخا راوړی دی هر ورو (خامخا) ماته برهان دلیل ښکاره (په غیاب خپل چه له دی وجی نه غایب وم)

تفسیر : یعنی خپل د غیر حاضرئ کوم واضح او ښکاره دلیل راوړاندی کړی.

فَمَكَثَ غَيْرَ بَعِيدٍ فَقَالَ أَحَطْتُ بِمَا لَمْ مَحْطُ بِهِ وَجِئْتُكَ مِنْ سَبَإٍ بِنَبَإٍ يَقِينٍ ﴿٢٢﴾

پس ځنډ (ایسارتیا) وکړ هدهد نه ډیر (بلکه لږ ځنډ (ایسارتیا) ئی وکړ او ژر راغی) پس وویل (هدهد په جواب د سلیمان کښی) احاطه وکړه ما په هغه څیز (او پوره پری خبر شوی یم) چه نه ده احاطه کړی تا (او نه ئی پری خبر) په هغه باندی او راغلی یم زه تاته له سبا څخه په خبری تحقیقی یقینی سره.

تفسیر : حضرت سلیمان علیه السلام ته د هغه ملک احوال په مفصل ډول (طریقه) سره نه و رسیدلی. اوس ورورسید. «سبا» د یوه قوم نوم دی چه د هغوی ملک په عربستان کښی د یمن په اطرافو کښی و (موضح القرآن) گواکی د هدهد په وسیله الله تعالی دغه تنبیه وفرمایله چه د دیرو لویو لویو انسانانو علم هم له سره نشی محیط کیدی. وگورئ چه د هغه نبی په شان چه پخپله الله تعالی داسی فرمایلی و ﴿وَلَقَدْ آتَيْنَاكَ آدَمَ وَكُلْنَا مِنْهَا﴾ هغه ته د یوی جزئی اطلاع هدهد وررسوی.

إِنِّي وَجَدْتُ امْرَأَةً تَمْلِكُهُمْ وَأُوتِيَتْ مِنْ كُلِّ شَيْءٍ

بیشکه چه ما وموندله یوه ښځه چه باچاهی ئی کوله پر دغه (اهل د سبا) او ورکړی شوی دی دغی (ښځی) ته له هر شیز څخه (چه باچایانو ته ورکولی شی).

تفسیر : په هر شی کښی مال، اسباب، فوج، اسلحه، حسن، جمال څرګرد (تول) شیان راغلل.

وَلَهَا عَرْشٌ عَظِيمٌ (۲۳)

او دی دی ته تخت ډیر لوی.

تفسیر : یعنی د دی ملک د ملکي تخت داسی مکلف، مرصع او ډیر قیمتمدار دی چه د دنیا هیڅ یوه له باچاهانو سره هغسی تخت نشته، مفسرینو د دغی ملکي نوم «بلقیس» لیکلی دی والله اعلم.

وَجَدْنَاهَا قَوْمًا يَسْبُدُونَ لِلشَّمْسِ مِنْ دُونِ اللَّهِ وَزَيْنَ لَهُمُ الشَّيْطَانُ أَعْمَالًا (۲۴) فَصَدَّ هُمُ عَنِ السَّبِيلِ فَهُمْ لَا يَهْتَدُونَ (۲۵)

ومی موندله دغه ښځه او قوم د دی چه سجده کوی دوی لمر ته بی له الله او ښایسته کړی دی دوی ته شیطان عملونه د دوی پس منع کړی دی (شیطان) دوی له سمی صافی لیاری پس دوی نه مومی سمه صافه لیاره.

تفسیر : یعنی هغه قوم مشرکان او د لمر عابدان دی. او شیطان دوی له لیاری څخه ایستلی دی او د شرک رسوم او اطوار د دوی په نظرونو کښی ښایسته ورڅرګند (ورښکاره) شوی دی نو ځکه دوی د هدایت لیاره نشی موندلی. هدهد پخپلی دغه وینا سره ګواکي سلیمان علیه السلام ته ترغیب ورکړ چه د دغه قوم پر خلاف جهاد وکړی.
(منع کړی دی شیطان دوی د سمی لیاری څخه په دی شان:)

الْأَيْسَجِدُ وَاللَّهُ الَّذِي يُخْرِجُ الْخَبْءَ فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَيَعْلَمُ مَا تُخْفُونَ وَمَا تُعْلِنُونَ ﴿٢٥﴾

چه دوی نه کوی سجده الله ته هغه (الله) چه راویاسی (بنکاره کوی) پت
خیزونه چه په آسمانونو کښی دی او په ځمکه کښی دی او (هغه الله) چه
ورمعلوم دی هر هغه خیز هم چه پتوئ ئی تاسی (په زړونو خپلو کښی) او هر
هغه خیز چه بنکاروئ ئی تاسی (په ژبو خپلو کښی).

تفسیر : غالباً د دغه همد د کلام تتمه ده. معلومیږی چه حیوانات فطرتاً د خپل خالق د
صحيح معرفت لرونکی دی. یا د خرق عادت په ډول (طریقه) هم دغه یوه همد ته دغسی
تفضیلی معرفت ورعطاء کړی شوی ؤ. هو! که الله تعالی اراده وفرمائی نو دغسی معرفت په یوه
وچ لرگی کښی هم پیدا کولی شی. باقی په حیواناتو کښی په فطری ډول (طریقه) سره د داسی
عقل او معرفت وجود چه هغه «صدر شیرازی» په «اسفار اربعه» کښی په «حضور علم» یا
«شعور بسیط» سره تعبیر کړی دی د دی خبری مستلزم نه دی چه د هغو په طرف هم انبیاء
مبعوث شی. ځکه چه دغه فطری معرفت کسبی نه دی جلی دی. او د انبیاءو بعثت له کسبیاتو
سره تعلق لری. دغه هم صحيح نه دی چه په هر هغه شی کښی چه په کومه اندازه عقل او شعور
وی نو هغه دی مکلف هم وی مثلاً حق شریعت صبیان او کوچنیان (واړه) نه دی مکلف کړی
حال دا چه قبل البلوغ په صبیانو کښی په کافی اندازه عقل او تمیز موجود وی نو پر دغه د
حیواناتو د عاقلیت اندازه هم وکړئ!

تنبیه : په «موضح القرآن» کښی راغلی دی: «د همد روزی دا ده چه له شگو څخه چنچیان
راویاسی او خوری ئی نه دانه خوری او نه میوه. دی د الله تعالی د دغه قدرت سره کار لری»
بنائی د هم دی لامله (له وجی) د «یخرج الخبء» ذکر ئی په خاص ډول (طریقه) سره کړی دی.
والله اعلم.

اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ رَبُّ الْعَرْشِ الْعَظِيمِ ﴿٢٦﴾

الله چه دی نشته هیڅ لائق د عبادت مگر یواځی هم دی دی رب د عرش ډیر
لوی.

تفسیر : یعنی د ده د عظیم عرش سره د بلقیس تخت څه مناسبت لری؟.

قَالَ سَنَنْظُرُ أَصَدَقْتَ أَمْ كُنْتَ مِنَ الْكَاذِبِينَ ﴿۲۸﴾

نو وویل (سلیمان) ژر به وگورو آیا رښتیا ویلی ده تا (ای هدهده!) دغه خبره یا که ئی ته له دروغ ویونکیو.

تفسیر : یعنی زه ستا د دروغو امتحان آخلم. (بیا سلیمان یو مکتوب ولیکه او هدهد ته ئی وویل:).

إِذْ هَبْ بَكِيْنِيْ هَذَا فَالِقَهُ اِلَيْهِمْ ثُمَّ تَوَلَّ عَنْهُمْ فَانْظُرْ مَاذَا يَرْجِعُوْنَ ﴿۲۹﴾

یوسه ته (ای هدهده!) لیک غما دغه پس وغورځوه هغه (لیک) دوی ته بیا مخ جار باسه له دوی (او پټ نژدی ورته ودریږه) پس وگوره (له ورا) چه په څه جواب رجوع کوی دوی.

تفسیر : یعنی سلیمان علیه السلام یو خط ولیکه او هدهد ته ئی ورکړ چه د «سبا» ملکي ته ئی ورسوی او جواب ئی بیرته راوړی او ورته وئی ویل څه وقت چه خط دی ورورسوه ښائی چه بیا ته تری یوی خوا ته پر څنگ شی ځکه چه د قاصد مخامخ دریدل د سلطنت له آدابه سره څه تناسب نه لری. موضح القرآن لیکي: «یعنی ته دی ځان یوی خوا ته پټ کړه. لیکن د دی د دربار د گردو (تولو) ماجری څخه ځان باخبره کړه. هدهد هغه خط او د هنی خونی (کور) له کړکی څخه ننوت چه هلته بلقیس گوښی (یوازی) اوده وه او خط ئی د دی پر تتر(سینه) کیښود.».

قَالَتْ يَا أَيُّهَا الْمَلَأُ اِئْتِ اِلَيَّ اِلَى كِتَابِ كَرِيْمٍ ﴿۳۰﴾ اِنَّهُ مِنْ سُلَيْمٰنٍ

وویل (بلقیس) چه ای اشرافو بیشکه زه چه یم راغورځولی شوی دی ماته یو لیک عزتناک. بیشکه دغه (لیک) د سلیمان (له طرفه راغلی) دی .

تفسیر : بلقیس د دغه خط د لوستلو په اثر خپل مشران او درباریان راټول کړل. او دوی ته ئی وویل چه «ای غما مشرانو! ماته داسی یو عجیب خط په دغه عجیبه طریقه سره رارسیدلی دی چه د یوه معزز او محترم باچا سلیمان علیه السلام له طرفه راغلی دی. غالباً دوی به د حضرت سلیمان علیه السلام اسم او د ده د بی مثاله حکومت او شوکت اشتهار پخوا له دی نه اوریدلی وی.

وَإِنَّهُ إِسْمُ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

او بیشکه (مضمون د دی لیک دا دی چه شروع) په نامه د الله چه خورا (دیر) مهربان دیر رحم والا دی.

تفسیر : هم هغسی چه دلته دغه «تسمیه» د دغه قرآنی آیت جزء دی. د قرآن کریم په نورو غایونو کښی هم ځان ته یو مستقل قرآنی آیت دی. د تسمیې لوستل په اول د هر سورت کښی یو ضروری امر دی او دومره ثواب لری لکه چه د پاک قرآن یو سل او څوارلس نور آیتونه ولوستل شی. ځمونو د حنفیانو په مذهب لکه چه پاس مو ولیکل تسمیه شریفه د عظیم الشان قرآن یو ځان ته مستقل او جلا (جدا) مبارک آیت دی چه لپاره د تبرک او فصل د قرآنی سورتونو د هر سورت په اول کښی د رسول الله صلی الله علیه وسلم په امر لیکلی شوی دی. د امام شافعی او امام احمد حنبل رحهما الله په مذهب برسیره په دی چه تسمیه شریفه د فاتحی شریفی د سورت اوله برخه. او جزء دی په نورو قرآنی سورتونو کښی هم پرته (علاوه) د توبی له سورته داخله ده.

الْأَتَعْلُوا عَلَيَّ وَأَتُونِي مُسْلِمِينَ

(مقصد ځما دا دی) چه لونی (او کبر) مه کوئ تاسی پر ما او راځئ تاسی ماته مسلمانان غاړه ایښودونکی (الله ته).

تفسیر : داسی جامع مختصر او له عظمته دک خط به ممکن دی چه دیر لږو باچاهانو په دنیا کښی بل کوم باچا ته لیکلی وی. مطلب ئی دا دی چه: «ځما په مقابل کښی زور آزمویل هیڅ فائده نه دررسوی. ستاسی خیر په هم دی کښی دی چه اسلام ومنئ! او ځما احکامو ته غاړه کیږدئ! او د انسانانو په شان په سمو ګوتو ماته راشئ! ځکه چه ستاسی لونی، تکبر، او ځان مشر ګڼل ځما په مقابل کښی بی فائدی دی.»

قَالَتْ يَا أَيُّهَا الْمَلَأُ أَفْتُونِي فِي أَمْرِي مَا كُنْتُ قَاطِعَةً أَمْرًا حَتَّى تَشْهَدُونِ

وویل (بلقیس) چه ای اشرافو! فتویٰ (مشوره) راکړئ تاسی ماته په دغه کار ځما کښی، نه یم زه فیصله کوونکی د کوم کار تر هغه پوری چه حاضر شی تاسی ماته (مشوره راکړئ!).

تفسیر : یعنی تاسی مشوره را کړئ! چه د هغه جواب په څه مضمون سره ولیکل شی او بالمقابل ئی څه اقدامات او چاری وکړی شی؟ لکه چه تاسی ته معلوم دی د کومی لوئی معاملی (قطعی) فیصله بی د تاسی له پوښتنی او مشوری څخه نه کوم.

قَالُوا لَنْ نَمُوتَ وَأُولَاؤُا بَاسٌ شَدِيدٌ وَالْأَمْرُ إِلَيْكَ فَانْظُرْ مَاذَا تَأْمُرُ ۝۳۰

ووېل دغو (اشرافو) چه مونږ خاوندان د قوت زور یو او خاوندان د جنگ سخت یو او امر (حکم، اختیار) تاته دی پس وگوره (ای ملکي!) چه د څه شی امر (حکم) کوی ته (پر مونږ باندی چه وئی منو!).

تفسیر : یعنی له مونږه سره د زور او طاقت او د حربی لوازمو او سامانونو هیڅ تقلیل او کمی نشته. او نه د کوم باچا له ویرولو څخه مونږ داریږو. که ستا حکم صادر شی نو مونږ له سلیمان علیه السلام سره جنگ ته تیار یو. برسیره په دی ته خپلواکه او خپله مختاره ئی! سره له غوره پوهه او چرته (خیاله) مونږ ته هر هغه حکم چه مناسب ئی گڼی را ئی کړه! ځکه چه ځمونږ غاری ستاسی د هر حکم په مقابل کښی ښکته دی. معلومیږی چه د درباریانو فکر او رایه د جنگ کولو په لوری وه. مگر ملکي په جنگ کولو کښی تعجیل مناسب ونه گانه او یو بین البین داسی معتدل صورت ئی غوره کړ چه د هغه ذکر اوس راځی:

قَالَتْ إِنَّ الْمُلُوكَ إِذَا دَخَلُوا قَرْيَةً أَفْسَدُوهَا وَجَعَلُوا أَعِزَّةَ أَهْلِهَا أَذِلَّةً وَكَذَلِكَ يَفْعَلُونَ ۝۳۱ وَإِنِّي مُرْسِلَةٌ إِلَيْهِمْ بِهَدِيَّةٍ فَنْظُرَۃٌ بِمَ يَرْجِعُ الْمُرْسَلُونَ ۝۳۲

نو ووېل (بلقیس چه په جنگ کښی خیر نشته) بیشکه باچاهان هر کله چه ننوځی په کوم کلی (ښار) کښی (په غلبه او قهر) خرابوی دوی هغه (ښار) او گرځوی دغه (باچاهان) عزیزان (مشران) د اهل د هغه ذلیلان (سپک بندیان)، او هم داسی (چه ومی ویل) دوی کوی. او بیشکه زه لیږونکی یم دوی ته (قاصد) سره له هدیی (پیشکشی) پس بیا زه کتونکی یم چه په څه حال بیرته راځی دغه لیگلی شوی (چه قبلوی دغه پیشکشی یا ئی بیرته رالیږی).

تفسیر : معلومیږي چه د خط د مضمون له عظمته او شوکته او له نورو قرائنو، اماراتو او آثارو څخه بلقیس متیقنه شوی وه چه زه پر دغه باچا بری نشم موندلی او اقلا د دغی خبری قوی احتمال د دی په زړه کښی پیدا شوی ؤ چه د داسی لویو شان او شوکت لرونکیو باچاهانو سره جنگیدل د لویو او توکو خبره نه ده که دی غالب شو لکه چه د ده د بری قوی امکان شته نو د نورو ملوکو او سلاطینو له عمومی عاده ته سره موافق به دغه ځما گرد (تول) ښارونه سره لاندی باندی کړی او داسی یو لوی انقلاب به ونځلی چه په هغه کښی به مشران کشران، عزت لرونکی خلق به بی عزته کیږی. او ډیر انسانان به خواران او ذلیلان کیږی. لهذا ځما په فکر خو ښه داسی رایشکاری چه مونږ په جنگیدلو کښی جلتی او تلوار ونه کړو. بلکه لازم دی چه د مقابل جانب قوت، قدرت، طبیعی رجحانات، د حکومت نوعیت څخه معلومات حاصل کړو او په دی باندی ښه ځان خبر کړو چه دوی د دغو ویرولو تر شا څه ډول (طریقه) زور او قوت لری؟ او بل دغه ځان ته معلوم کړو چه هغوی په رښتیا سره څه شی له مونږ څخه غواړی؟ که مونږ څه تحائف او هدیات ورولیږو او دغه راتلونکی مصیبت د هغو په وسیله له خپله ځانه لری وساتو نو ډیر به ښه شی که نه په دغه ذریعه مونږ ته لږ څه د دوی وضیعت او رویه راڅرگندیږی (ښکاره کیږی) خو بیا مونږ له هغه سره مناسب رویه او لیاره ځان ته غوره کړو. «موضح القرآن» لیکلی: «بلقیس وغوښتله چه د دغه باچا شوق او میلان ځان ته معلوم کړی چه د کوم څیز له پلوه (طرفه) ډیر زیات دی د ښکلو انسانانو له پلوه (طرفه) که د نادرو سامانونو او لوازمو له پلوه (طرفه) نو دغسی له هری نوعی تحائف او هدایا ئی ولیږل.

فَلَمَّا جَاءَ سُلَيْمَنْ قَالَ اَتَيْدُونَنِي بِمَالٍ فَمَا اَتَتْهُنَّ اِلَّا خَيْرٌ مِّمَّا اَشْكُمُ بَلْ اَنْتُمْ بِهَدْيِكُمْ تَفْرَحُونَ ﴿٢٧﴾ اِلَيْهِمْ فَلَمَّا اتَيْتَهُمْ يُجَنِّدُوْنَ لِقَبْلِ لَهُمْ بَہَا وَاَنْخَرَجَهُمْ مِنْهَا اَذَلَّةً وَّهُمْ صَاغِرُونَ ﴿٢٨﴾

پس کله چه راغی (قاصد د بلقیس) سلیمان ته نو وویل (سلیمان آیا مددگاری کوئ تاسی له ما سره په مال سره پس هغه څیز چه راکړی دی ماته الله (له نبوت، علم، سلطنت) خیر ډیر غوره دی له هغه څیزه چه درکړی دی (الله) تاسی ته بلکه تاسی په دغه هدیه (پیشکشی) خپلی خوشالیږئ بیرته ورشه دوی ته (ای قاصده چه راشی ماته! که نه) پس خامخا ورپه شو مونږ دوی ته سره له (داسی زورور) لښکر چه نه وی هیڅ طاقت د مقابلی دوی ته له هغو لښکرو سره او خامخا وپه باسو هر ورو (خامخا) دوی له دغه (ښار د سبا څخه) په دی حال کښی چه بی عزته بی حرمته وی او دوی به خوار او

سپک وی ..

تفسیر : یعنی دغه تحفی او هدایا دی تاسو ته دربارک وی چه په ورکولو ئی تفاخر کوئ! او په اخیستو ئی په تکتړ د اموالو سره خوشالېږئ! آیا ستاسی په فکر او اټکل کښی زه تش یو دنیوی باچا درغلم؟ چه د مال او متاع مطامع ماته راوړاندی کوئ؟ تاسی ته دی معلوم وی هغه روحانی دولت او مال، حکومت او دولت چه الله تعالیٰ راعطاء کړی دی هغه ستاسی له دغه ملک او دولت څخه ډیر اعلیٰ او اولیٰ دی. زه ستاسو دغو هدایا او تحائفو ته هیڅ اهمیت نه ورکوم یعنی بیرته ورشه ای قاصده! بلقیس او قوم ته ئی ووايه چه را دی شی تول مسلمانان غاړی ایښودونکی او که رانغلل دوی پس رابه ولو مونږ خامخا د دوی جنگ او مقابلی ته داسی لښکری چه له جهته د ډیروالی او قوت نه دی هیڅ طاقت د مقاومت (ودریلو) د دوی له هغو لښکرو سره او هر ورو (خامخا) وږه باسو او وږه شرو مونږ خامخا دوی له دغه ښار د سبا څخه په دی حال کښی چه بی عزته او بی حرمته به وی او حال دا چه دوی به خوار زهیر او بندیان وی او له وطنه به فراریږی او په ذلت او خواری سره به له دولته او سلطنته لاس واخلی. موضح القرآن لیکي: «هیڅ یو بل نبی داسی خبری نه دی فرمایلی کله چه د حضرت سلیمان علیه السلام سره د الله تعالیٰ د سلطنت زور ؤ نو ځکه ئی دغسی وفرمایل».

قَالَ يَا أَيُّهَا الْمَلَأُ الْأَيْمَنُ يَا أَيُّهَا الْمَلَأُ بَعْرُشَهَا قَبْلَ أَنْ يَأْتُوَنِي مُسْلِمِينَ ﴿١٩﴾

وویل (سلیمان) ای (ځما د دربار) اشرافو! کوم یو له تاسی به راوړی ماته تخت د دی (بلقیسی) پخوا له هغه چه راځی دوی ماته مسلمانان (غاړه ایښودونکی الله ته).

تفسیر : دغه سفیر بیرته لاړ او د جنگ پیغام ئی ورورسوه بلقیس متیقنه شوه چه دغه کوم معمولی باچا نه دی د ده زور او قوت د الله تعالیٰ په زور او قوت سره دی له جدال څخه به هیڅ یوه گټه او فائده په لاس رانه شی او نه د داسی باچا په مقابل کښی له چل، فریب څخه څه کار اخیستل کیږی. بالاخر د اطاعت او انقیاد په غرض د ډیرو ساز او سامان او لاؤ لښکر سره د حضرت سلیمان علیه السلام په حضور د تشرف په مقصد رهی (روانه) شوه کله چه بلقیس د شام سرحداتو ته ورنژدی شوه حضرت سلیمان علیه السلام خپلو درباریانو ته وفرمایل چه آیا داسی یو سری شته چه د بلقیس شاهي تخت د دی د راتللو څخه د مخه راحاضر کړی. په دغه کښی هم د حضرت سلیمان علیه السلام مقصد دا ؤ چه په بلقیس باندی په څو ډول (طریقه) سره د الله تعالیٰ د ورعطاء کړی عظمت او قوت اظهار وکړی څو دا ښه وپوهیږی چه سلیمان علیه السلام یواځی باچا نه دی بلکه کوم فوق العاده باطنی طاقت هم له خپله ځانه سره لری.

تنبیه : له « قبل ان یأتونی مسلمین » شخه معلوم شو چه پخوا له اسلامه او انقیاده د حربی مال مباح دی.

قَالَ عَفَرْتُ مِنْ الْجَنِّ أَنَا الْيَتِيمُ بِهِ قَبْلَ أَنْ تَقُومَ مِنْ
مَقَامِكَ وَإِنِّي عَلَيْهِ لَقَوِيٌّ أَمِينٌ ﴿١٩﴾

وویل یو زورور سخت قوی له (قومه د) پیریانو چه زه به راوړم تاته دا (تخت) پخوا د هغه چه پاخیږی ته (ای نبی الله) له دغه ځایه خپله، او بیشکه زه پر دغه (راوړلو) د دی (تخت) خامخا قوی (زورور معتبر) امانتگر یم. (چه نه کوم خیانت په جواهر و د ده کښی)

تفسیر : د حضرت سلیمان علیه السلام دربار به هره ورځ تر یو تاکلی (مقرر کړی) وقت پوری دوام درلود (لرلو). مطلب ئی دا دی چه «پخوا له دی نه چه تاسی له خپله درباره پاخیږئ زه به دغه شاهي تخت درحاضر کړی شم» مگر په دغه کښی هم لږ څه ځنډ (ایسارتیا) واقع کیده او حضرت سلیمان علیه السلام غوښته چه له دی نه مخ کښی د دی تخت را حاضر کړی شی. «زورور امانتگر یم» یعنی د خپل مت او قوت سره ئی ډیر ژر راپورته او در حاضرولی شم الله تعالی ماته داسی قوت او قدرت رابښلی دی او «معتبر یم» یعنی په دغه کښی به زه څه خیانت نه کوم وائی چه دغه تخت ډیر قیمتمدار ؤ. او په سرو او سپینو زرو او لعلو او جواهراتو سره مزین او مرصع ؤ.

قَالَ الَّذِي عِنْدَهُ عِلْمٌ مِنَ الْكِتَابِ أَنَا الْيَتِيمُ بِهِ قَبْلَ أَنْ يُرْتَدَّ إِلَيْكَ طَرْفُكَ ﴿٢٠﴾

وویل هغه (سری) چه د ده شخه یو علم ؤ له کتابه (منزله یعنی اسم الاعظم) زه به راوړم تاته دا (تخت) پخوا له هغه چه بیا راگرځی تاته سترگه ستا، (چه نیولی دی وی کوم شی ته).

تفسیر : راجح خو هم دغه معلومیږی چه دغه سری د حضرت سلیمان علیه السلام صحابی او وزیر آصف بن برخیا رضی الله تعالی عنه دی چه د سماویه ؤ کتابونو عالم او د الله تعالی د اسماء او د کلامونو له تاثیراتو شخه واقف ؤ ده عرض وکړ چه زه د سترگی په یوه رپه کښی د هغی تخت درحاضرولی شم. یعنی هم دا چه تاسی چاته وگورئ پخوا له هغه چه تاسی خپلی سترگی له هغه شخه ځان ته واړوئ زه به هغه تخت دلته پخوا له طرفة العین شخه درحاضر کړم.

فَلَمَّا رَأَاهُ مُسْتَقِرًّا عِنْدَهُ قَالَ هَذَا مِنْ فَضْلِ رَبِّي لِيَبْلُوَنِي أَأَشْكُرُ

نو کله چه ولید (سلیمان) دغه (تخت) قرار پروت په نزد د ده نو وی ولید دغه (ژر راوړل د تخت) له فضله (احسانه) د رب غما دی دپاره د دی چه وازمویی ما چه آیا زه شکر کوم (پر نعمتونو د الله).

تفسیر : یعنی دغه په ظاهری اسبابو سره نه دی د الله تعالیٰ فضل دی چه غما رفیق دغه درجی ته رسیدلی دی چه تری داسی کرامات ظاهریوی او کله چه د ولی او بالخاصه د صحابی کرامت د هم هغه نبی معجزه او د ده د اتباع ثمره وی نو ځکه پر حضرت سلیمان علیه السلام هم د هغه شکران عائد کیږی.

تنبیه : معلوم شو چه اعجاز او کرامت فی الحقیقت د قدیر الله تعالیٰ هغه افعال دی چه د اولیاؤ او انبیاء پر لاسونو په خلاف معمول او فوق العاده صورتونو سره ظاهرول شی پس د هغه لوی ذات په قدرت سره چه لمر په یوه لمحہ کښی په زرھاؤ میل مسافه پری کوی آیا هغه ته دا څه مشکل دی چه د بلقیس تخت د سترگی په یوه رپه کښی له «مارب» څخه «شام» ته ورسوی حال دا چه د بلقیس تخت د لمر یا د ځمکی په نسبت، د یوی ذری او یو لوی غره له نسبت څخه هم لږ دی حضرت سلیمان علیه السلام به په هر قدم د الله تعالیٰ د نعماو تشکرات اداء کول او هغه به ئی پیژندل او تل به د شکر ایستلو دپاره حاضر او ناظر و گواکی د «اعملوا آل داود شکراً» په تعمیل کښی به تل مشغول او لگیا و.

أَمْ أَكْفَرُ وَمَنْ شَكَرْ فَإِنَّمَا يَشْكُرُ لِنَفْسِهِ وَمَنْ كَفَرَ فَإِنَّ رَأْيِي غَنِيٌّ كَرِيحًا ۝

یا ناشکری (کفران) کوم؟، او هر څوک چه شکر کوی پس بیشکه هم دا خبره ده چه شکر کوی خپل ځان ته (ځکه چه پری د نعمتونو دوام او تزئید کیږی) او هر چا چه ناشکری وکړه (کفران کوی) غنی بی پروا دی (له شکر او له هر څیزه) کرم والا (خیښتن (خاوند) د سخاوت دی پر مستحقانو د انعام).

تفسیر : یعنی د شکر ایستلو نفع شاګر ته رسېږی چه په دنیا او آخرت کښی به مزید انعامات پری مېنول کیږی. که ناشکری وکړی نو الله تعالیٰ ته به څه ضرر او نقصان ونه رسوی. ځکه چه الله تعالیٰ د داسی شکر ایستلو څخه قطعاً بی پروا او بالذات کامل الصفات او منبع الکمالات دی. ځمونږ له کفرانه د ده په کمالیه و صفاتو کښی هیڅ نقص او کمی نه راځی. دغه هم د الله

تعالیٰ لطف او کرم دی چه ناشکرانو ته سم د لاسه سزا نه ورکوی نو د داسی کریم ناشکری کوونکی سری په انتهائی درجه بی حیا او احمق دی.

قَالَ نَكِّرُوا لَهَا عَرْشَهَا نَنْظُرُ أَتَهْتَدِي أَمْ تَكُونُ مِنَ الَّذِينَ لَا يَهْتَدُونَ ﴿٢١﴾

وویل (سلیمان) چه نا آشنا (او په بل شان او شکل کړئ) تاسی دغی (بلقیس) ته تخت د دی چه وگورو چه آیا پیژنی ئی یا کیږی له هغو کسانو چه نه ئی پیژنی.

تفسیر : یعنی د تخت رنگ او وضعیت ئی تبدیل کړ. او د هغه شکل او هیئت ئی وگرځاوه چه د هغه په لیدلو بلقیس په آسانی سره ونشی پوهیدی. په دی د بلقیس د عقل او فهم ازموینه او امتحان مقصود ؤ چه د هدایت استعداد په دی کښی تر کوم ځای پوری شته.

فَلَمَّا جَاءَتْ قِيلَ أَهَلَكَذَا عَرْشُكِ ۖ قَالَتْ كَأَنَّهُ هُوَ ۖ

نو کله چه راغله (بلقیس او خپل تخت ئی هلته ولید) وویل شو (ورته) آیا هم داسی دی تخت ستا نو وویل (بلقیس) لکه چه دا هم هغه دی،

تفسیر : وئی نه ویل چه هو! هم هغه دی او نه ئی بالکل نفی وکړه څه ئی چه حقیقت ؤ هغه ئی صاف صاف ظاهر کړ چه تخت خو هم هغه دی لیکن په اوصاف کښی ئی څه فرق او توپیر (تفاوت) راغلی دی او کله چه دغه فرق دومره مهم او معتدبه نه دی، نو ځکه ویلی شی لکه چه هم هغه دی.

وَأُوتِيْنَا الْعِلْمَ مِنْ قَبْلِهَا وَكُنَّا مُسْلِمِينَ ﴿٢٢﴾

او راکړی شوی ؤ مونږ ته علم (په وحدت د رحمن او نبوت د سلیمان) پخوا له دی (معجزی کله چه هدهد ستا لیک راوړ) او وو مونږ مسلمانان (غاړه ایښودونکی حکم ستا ته).

تفسیر : یعنی د دی معجزی ښکارولو ته څه ضرورت نه ؤ. مونږ ته لا له پخوا څخه دغه خبره معلومه وه چه سلیمان علیه السلام تش یو باچا نه دی. بلکه د الله تعالیٰ یو مقرب بنده هم ورسره دی. نو ځکه مونږ د اطاعت او تسلیم او انقیاد لپاره اختیار کړه.

وَصَدَّهَا مَا كَانَتْ تَعْبُدُ مِنْ دُونِ اللَّهِ إِنَّهَا كَانَتْ مِنْ قَوْمٍ كَافِرِينَ ﴿۲۷﴾

او منع کړه (الله په توفیق خپل) دا له (عبادت د) هغه څیز چه وه دا چه عبادت ئی کاوه غیر له الله بیشکه چه دا وه (پخوا) له (هغه) قومه چه کافران وو.

تفسیر : یعنی الله تعالیٰ یا سلیمان علیه السلام د الله تعالیٰ په حکم ملکه بلقیس د لمر او نورو شیانو له عبادت څخه ستنه (منع) کړه چه په هغه کښی دا سره د خپل قوم مبتلاء وه یا ئی دا مطلب چه د سلیمان علیه السلام په خدمت کښی د حاضریدلو تر وخته پوری چه د اسلام اظهار ئی په علانیه ډول (طریقه) سره نه ؤ کړی د هغه سبب دا ؤ چه د باطلو معبودانو خیال او د کفارو صحبت او تقلید دا ئی له داسی کولو څخه منع کړی وه کله چه د نبی الله په ملاقات او زیارت مشرفه شوه هغه ممانعت له منځه ورک شو. که نه د سلیمان علیه السلام د صداقت اجمالی علم دی ته لا له پخوا څخه حاصل ؤ.

قِيلَ لَهَا ادْخُلِي الصَّرْحَ فَلَمَّا رَأَتْهُ حَسِبَتْهُ لُجَّةً وَكَشَفَتْ عَنْ سَاقِيهَا
قَالَتْ إِنَّهُ صَرْحٌ مُّمَرَّدٌ مِنْ قَوَارِيرَ قَالَتْ رَبِّ إِنِّي ظَلَمْتُ نَفْسِي
وَاسْلُمْتُ مَعَ سُلَيْمَانَ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿۲۸﴾

وویلې شو دغې (بلقیس) ته چه ننوځه دی بنگلی ته پس کله چه ولیده (بلقیس) دا (ښیښه) نو گمان ئی پری وکړ د ژورو اوبو او پورته ئی کړه (پایښه) له دواړو پنډیو خپلو، نو وویل (سلیمان) بیشکه دغه (اوبه نه دی) یوه بنگله ده په ځمکه هواره ښویه (جوړه شوی) له ښیښو نه وویل (بلقیس) ای ربه ځما بیشکه ما ظلم کړی دی پر ځان خپل او اسلام می راوړی دی سره له سلیمانه خاص (هغه) الله ته چه رب (پالونکی) د عالمیانو دی.

تفسیر : یعنی له اوبو څخه د پوری وتلو په نیت ئی خپلی پایښی پورته کړی لکه چه عمومی

قاعده ده چه که د اوبو د ژوروالی اندازه په پوره ډول (طریقه) معلومه نه وی نو له اوبو څخه پوری وتونکی رومي د خپلو پاینشو په پورته کولو شروع کوی. حضرت سلیمان علیه السلام پخپله سلام خانه کښی ناست ؤ چه هغه د تیرو (گتو) په غای په ښینو فرش شوی وه دغه صافی او پاکي ښیني له لری داسی ښکاریدی لکه چه د اوبو لوی حوض وی او ممکن دی چه له دغو ښینو لاندی به واقعی اوبه هم وی یعنی حوض ئی په ښینو سره پت کړی وی. دی په اوبو کښی د گډیدلو دپاره خپلی پښی لوغی (بربندي) کړی، سلیمان علیه السلام پری غږ وکړ چه دغه د ښیني فرش دی اوبه نه دی. بلقیس ته خپل د عقل قصور او د ده د عقل کمال ورمعلوم شو او په دغه باندی ښه وپوهیده چه په دیانت هم پر هغو اسرارو چه دی پوهیږی هم هغه صحیح دی. او دغه هم ورښکاره شوه چه پر هغو سازونو او سامانونو او وسائلو چه دغه قوم مغرور ؤ او پری نازیدل، دلته له هغه څخه ډیر سامانونه موجود وو. گواکي سلیمان علیه السلام دوی ته تنبیه ورکړه چه د لمر او د ستوریو پر غلیدلو غولیدل او هغوی ته د خدائی نسبت ورکول هم داسی دی لکه چه انسان د ښیني په غلیدلو وغولیدي او د اوبو گمان پری وکړی.

کله چه ملکه بلقیس پر خپل قصور وپوهیده نو وی ویل ای ربه غما بیشکه ما ظلم کړی دی پر خپل ځان او اسلام می راوړی دی سره له سلیمان خاص هغه الله ته چه رب د عالمیانو دی. یعنی یا الله! زه ستا منونکی یم! او د سلیمان علیه السلام دین او طریقه اختیاروم! تر اوسه پوری می پر خپل ځان باندی ډیر ظلم کړی دی چه په شرک او کفر کښی مبتلا ؤم! اوس له هغه څخه توبه کوم او ستا د ربوبیت د دربار په طرف رجوع کوم!

وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا إِلَىٰ ثَمُودَ أَخَاهُمْ صَالِحًا أَنِ اعْبُدُوا اللَّهَ فَإِذَا هُمْ فَرِيقَانِ يَخْتَصِمُونَ ﴿٢٥﴾

او خامخا په تحقیق لیږلی ؤ مونږ ثمودیانو ته (قومی) ورور د دوی صالح (چه ووايه ثمودیانو ته) داسی چه عبادت کوئ تاسی خاص د الله پس ناشاپه دوی دوه فرقې وی (مؤمن او کافر) چه سره ئی جگړی کولی.

تفسیر : یعنی یو ایمان لرونکی او یو منکر. لکه مکی والو چه د رسول الله صلی الله علیه وسلم د راتگ په وقت کښی په خپلو منځونو کښی جگړی سره کولی. د ثمودیانو د جگړی لږ څه تفصیل د «الاعراف» په (۱۰) رکوع کښی پر دغو آیتونو «قال الملأ الذين استكبروا من قومه للذين استضعفوا لمن آمن منهم. الايه» کښی تیر شوی دی.

قَالَ يَقَوْمٍ لِمَ تَسْتَعْجِلُونَ بِالسَّيِّئَةِ قَبْلَ الْحَسَنَةِ ۚ لَوْلَا اسْتَغْفِرُونَ اللَّهَ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ ﴿٢٧﴾

وویل (صالح) ای قومه عَما ولی جلتی کوئی تاسی په بدی (نزول د عذاب) پخوا له نیکی (توبی) ولی مغفرت نه غواری تاسی له الله (په ایمان او توبه) دپاره د دی چه پر تاسی رحم وکړ شی.

تفسیر : حضرت صالح علیه السلام دوی دیر په هر ډول (طریقه) سره وپوهول نو کله چه دوی پری ونه پوهیدل بالاخر ئی دوی له عذابه وویرول چه د هغه په جواب کښی هغوی داسی وویل: ﴿وَقَالُوا لَئِنْ أَتَيْنَا بِمَاءٍ تَنْبِتُ النَّارَ لَنَمُوتَنَّ مِنْ غَمِّ الْمَوْتِ كَمَوْتِ رَبِّكَ لَوْلَا نُفِخُ فِي سَافِرَةٍ ۚ﴾ یعنی که ته په خپله دغی خبری کښی رښتین ئی نو ولی د الله تعالی عذاب پر مونږ نه نازلېږی؟ او د څه لامله (له وجی) پکښی غنډ (ایسارتیا) او دیل واقع دی؟. حضرت صالح علیه السلام وویل: ای کمبختانو! ولی د ایمان او توبی او د نیکی لپار نه اختیاروئ؟ چه په دنیا او آخرت کښی ستاسی په کار درشی. او د څه له سببه بالعکس بدی او عذاب ژر غواری؟ دغه عذاب او بدی چه په خپل وقت کښی پر تاسی واقع شی نو ستاسی دغه ګرد (تول) شورماشور به پای (آخر) ته ورسېږی اوس وقت دی چه تاسی له خپلو ګناهونو څخه توبه وباسئ او خپل ځان د الله تعالی له عذابه محفوظ او مصئون کړئ! تاسی ولی توبه او استغفار نه کوئ خو الله تعالی د عذاب او زحمت په ځای ثواب او رحمت درمرحمت کړی.

قَالُوا أَظِيرُ نَارِكَ وَبَيْنَ مَعَكَ

وویل (ثمودیانو) چه بدفالی نیولی ده مونږ په تا او په هغه چا چه له تا سره دی (له مؤمنانو)،

تفسیر : یعنی ای صالحه! له کله راهسی چه ستا قدم ځمونږ په خاوره کښی ایښود شوی دی او تا پخپلو دغو خبرو شروع کړی ده پر مونږ راز راز (قسم قسم) مصائب او مصاعب رانازل شوی دی او په هر کور کښی جنگ او جګړی نښتی دی.

قَالَ ظَنُّكُمْ عِنْدَ اللَّهِ بَلْ أَنْتُمْ قَوْمٌ تُفْتَنُونَ ﴿٢٨﴾

داړی او د ده له وژونکي څخه نه یو خبر، او مونږ رښتیا وایو چه مونږ د ده د کور دغه تباہ او وران وضعیت په خپلو سترگو نه دی لیدلی. ګواکي کله چه مونږ پخپلو د دغو حرکاتو فاعلان و نو په هغه وقت کښی پخپلو ځایونو او مواقعو کښی له سره نه وو حاضر. نو د داسی یوه متفق تړون او دروغ ویلو په وسیله به هیڅ یو له مونږ څنی نه ملزمیږی او نه پر کیږی او په دغی پلمی (تدبیر) سره به د ده طرفداران د ده دیت له مونږ څخه وانه خلی.

وَمَكْرُؤٌ مَّكْرٌ وَأَمْرُنَا مَكْرٌ ۖ وَأَهُمُّ لَاشْعُرُونَ ۖ فَاَنْظُرْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ مُكْرِهِمْ ۖ^{٥١}
 اَنَّا دَمَرْنَاهُمْ وَقَوْمَهُم أَجْمَعِينَ ۖ فَبَلَكَ بِيُوتُهُمْ خَاوِيَةٌ بِمَا ظَلَمُوا ۖ إِنَّ فِي ذَلِكَ
 لَآيَةً لِّقَوْمٍ يَعْلَمُونَ ۖ^{٥٢} وَأَخْبَيْنَا الَّذِينَ آمَنُوا وَكَانُوا يَتَّقُونَ ۖ^{٥٣}

او فريب وکړ دوی په فريب کولو سره او (جزا د) فريب ورکړه مونږ په جزا ورکولو سره حال دا چه دوی پری نه پوهیدل. پس وګوره چه څرنگه شو عاقبت د مکر (انجام د فريب) د دوی بیشکه چه مونږ هلاک کړل دغه (ننه واړه) او قوم د دوی ټول (په غږ د جبریل) پس دغه دی کورونه د دوی (ورته وګورئ) چه وران تش پراته دی په سبب د دی چه ظلم (شرک) کاوه دوی بیشکه په دغه (اهلاک د ثمودیانو) کښی خامخا لوی دلیل (د قدرت او عبرت) دی دپاره (د هغه) قوم چه پوهیږی (په خیر او شر خپل او تری عبرت اخلی) او نجات ورکړ مونږ (له دغه عذاب) هغو کسانو ته چه ایمان ئی راوړی (یقین ئی کړی) ؤ او وو دوی چه ویریدل (له الله او ځانونه ئی ساتل له شرکه او معاصیو).

تفسیر : د دوی مکر خو هم دغه د دروغو تړون ؤ او د دوی د دغه مکر په مقابل کښی الله تعالی دوی ته ښه دیل او مهلت ورکړ چه په زړه پوری خپلو شرارتونو ته تکمیل ورکړی شو د عذاب عظیم په مستحق کیدلو کښی هیڅ حجت او عذر پاتی نشی دوی داسی ګڼل چه ګواکي مونږ صالح علیه السلام له منځه لری کوو او له دی نه نه ؤ خبر چه په واقع سره دوی پخپلو دغو اعمالو سره خپل بیخ وباسی. او په خپل لاس خپل ځان له منځونو لری کوی. موضح القرآن داسی لیکي «د دوی د اهلک اسباب خپل د تکمیل حد ته رسیدلی ؤ ځکه خو شرارت خپل د تکمیل حد ته ونه رسیږی اهلک نه واقع کیږی».

دغو نهو کسانو پرمی اتفاق وکړ اوښه ئی هلاکه کړه . حضرت صالح علیه السلام وفرمایل چه اوس تاسی ته زیات له دریو ورځو څخه بل مهلت نشته. او وروسته له هغه عذاب پر تاسی

نازليدونكى دى نو دلته دوى پخپلو منځونو كېښى هم هغه پاس ترون تړلو چه ښه دى كله چه مونږ په دريو ورځو كېښى مرو ښائى چه ستا كار له خپله ځانه د مخه تمام كړو لكه چه دوى د شپې له مخى د حضرت صالح عليه السلام په كور د دارى غورځولو او د صالح عليه السلام سره د اهله او عياله د وژلو اراده وكړه او دغو نهو مشرانو د دغه ناپاك مقصد لپاره خپلى ملاوى وتړلى او بيخى تيار شول نور كفار خو د دوى تابعان او مرستيان (مددگاران) ؤ. نو الله تعالى د حضرت صالح عليه السلام حفاظت وكړ او د پرېستو پيره ئى پرې مقرر كړه. خو دغه نهه تنه د الله تعالى په عذاب كېښى تباه او اخته شول او له خپلو ځانونو سره ئى نور قوم هم تباه او برباد كړ. څه وقت چه مكى والو د شام په لورى مسافرت كاوه نو پر ليارى به ئى په «وادي القرى» كېښى د ثموديانو د كليو كندوالى او ويجارى ودانى ليدلى په «قتلك بيوتهم خاوية» كېښى د هم دى په طرف اشاره وه نو عبرت اخيستونكى ته لازم دى چه د دغه هائله واقعاتو څخه عبرت حاصل كړى چه پاك الله په څه ډول (طريقه) دغو مكذبينو او منكرينو ته سخته جزاء وركړه او د حضرت صالح عليه السلام ملگرى چه ايمان ئى راوړى ؤ او له كفره او عصيان څخه ئى خپل ځانونه ژغورلى (بچ ساتلى) ؤ. هغوى ئى له هغه عذابه څرنگه وساتل؟ د الله تعالى قدرت ته وگورئ په هم دغه يوه كلى كېښى مؤمنان او كافران دواړه سره يو ځاى اوسيدل مگر كله چه عذاب ورنازل شو د دوى په منځ كېښى ئى بالانتخاب او بالتخصيص كفار هلاك او دارالبوار ته ئى فرار كړل او ابرار ئى هم هغسى بالاقتدار آرام او قرار پرېښودل.

وَلَوْ طَا إِذْ قَالَ لِقَوْمِهِ أَتَأْتُونَ الْفَاحِشَةَ وَأَنْتُمْ تُبْصِرُونَ ﴿٥٢﴾ أَيْنَكُم
لَتَأْتُونَ الرِّجَالَ شَهْوَةً مِنْ دُونِ النِّسَاءِ ط بَلْ أَنْتُمْ قَوْمٌ تَجْهَلُونَ ﴿٥٥﴾

او (ياده كړه قصه د) لوط كله چه وى ويل قوم خپل ته آيا راځئ تاسى فاحشى (قبيح كار د لواطت) ته حال دا چه وينئ تاسى (يو بل په دى بد عمل كېښى چه خومره مردار كار دى؟) آيا تاسى خامخا راځئ سړيو ته له جهته د شهوت غير له ښځو (چه د شهوت د دفعى لپاره دى) بلكه تاسى يو قوم يى ناپوهان (له قبح د عواقبو خپلو).

تفسير : يعنى كه تاسى نه پوهيږئ چه د دغى بى حياى آخره خاتمه څه كيږي؟ نو په انتهائى درجه جاهلان او ناپوهان يى.

فَمَا كَانَ جَوَابَ قَوْمِهِ إِلَّا أَنْ قَالُوا أَخْرِجُو آلَ لُوطٍ

مِنْ قَرَيْتِكُمْ أَنَّهُمْ إِنَّا نَسُتُطَهِّرُونَ ﴿٥٧﴾

پس نه ؤ جواب د قوم د دغه (لوط بل شی) مگر هم دا ؤ چه ویه ئی ویل دوی (یو بل ته) ویاسی (وشری) تاسی خیلخانه د لوط له دی ښاره خپله (چه سدوم دی) بیشکه دوی داسی سړی دی چه ځانونه پاک ساتی (له کارونو ځمونږ او بد ئی ځنی).

تفسیر : یعنی دغه لوط چه خپل ځان لوی، پاک، صاف، او صفا ساتی نو بیا ځمونږ له ناپاکانو سره څه کار او غرض لری؟.

فَأَنْجَيْنَاهُ وَأَهْلَهُ إِلَّا امْرَأَتَهُ قَدَّرْنَاهَا مِنَ الْغَيْرِينَ ﴿٥٨﴾ وَأَمْطَرْنَا عَلَيْهِمْ مَطَرًا فَنَسَاءَ مَطَرُ الْمُنْذَرِينَ ﴿٥٩﴾

پس نجات ورکړه مونږ دغه (لوط) ته او اهل د دغه (لوط) ته مگر ښځه د ده چه مقدره کړی وه مونږ هغه (کافره ښځه په ازل کښی) له باقی پاتی کیدونکیو (په عذاب کښی). او ورواوه مونږ پر دوی باران (د تیږو ګټو) چه هلاک شول پری) پس بد باران د ویړول شویو (په عذاب سره باران د دوی دی).

تفسیر : یعنی هغوی ئی تباہ او هلاک کړل او لوط علیه السلام ته ئی سره د ده د مسلمانانو ملګریو نجات ورکړ، لیکن د حضرت لوط علیه السلام ښځه چه د دغو اشرارو کفارو سره ئی مرستی (مدد) کولی هغه هم له هم هغو هلاک کیدونکیو سره پاتی شوه او په دغو ګردو (تولو) مجرمینو باندی پاک الله له آسمانه تیږی (ګټی) اورولی او دغه ښار ئی له یوه مخه پر بل مخ واړاوه.

«موضح القرآن» پر دغو دریو واړو قصو د خپلی تبصری په منځ کښی داسی لیکي: «چه د حضرت سلیمان علیه السلام په قصه کښی ئی وفرمایل چه مونږ به داسی لښکر راولو چه د هغو مقابله به هیڅوک نشی کولی، نو د رسول الله صلی الله علیه وسلم او د مکي والو په منځ کښی هم هغه خبره وشوه. او حضرت صالح علیه السلام ته نهه تنه مشران متفق شول چه د شپي له مخی د حضرت صالح علیه السلام په کور ورننوځی نو الله تعالیٰ صالح علیه السلام ته نجات ورکړ او دوی ئی تباہ کړل. مکي والو هم ځمونږ د پاک رسول صلی الله علیه وسلم له پاره هم داسی کوهی

کنستلی ؤ مگر دوی پخپله د «بدر» په قلیب کښی ولویدل. په هغه شپه چه رسول الله مبارک هجرت کاوه ډیر کفار د رسول الله مبارک د کور په شاو خوا کښی سترگی په لیار منتظر ناست ؤ شو چه رسول الله صلی الله علیه وسلم گهیځ (سحر) د وخته د لمانځه لپاره وځی نو مونږ ئی بالاتفاق په تیاره کښی ووژنو چه قصاص ئی هم پر مونږ وانه وری مگر رسول الله صلی الله علیه وسلم له دوی ځنی داسی روغ رمت ووت چه د دوی د یوه تن فکر او فهم هم ورته ونشو. او د لوط علیه السلام قوم غوښتل چه نبی الله له خپله ښاره ویاسی نو هم هغسی فکر او اراده مکی والو هم لرله لیکن پاک الله دی په خپل فضل او مرحمت سره د دوی د دغه ښار له منځه پخپل واک او اختیار سره وویست. او په دغه سره ئی دی بریالی (کامیاب) کړ او کار ته ئی ترقی او لا رونق ورکړ.

قُلِ الْحَمْدُ لِلَّهِ وَسَلَامٌ عَلَىٰ عِبَادِهِ الَّذِينَ اصْطَفَىٰ ۗ اللَّهُ خَيْرٌ مَّا يَشْرُكُونَ ﴿٥٩﴾

ووايه (ای محمده!) چه تولى ثناوى ستائنى (صفتونه) خاص الله لره دی (په نصرت د ابرارو او ذلت د کفارو) او سلام دی پر بندگانو د دغه (الله) هغه (بندگان) چه غوره کړی دی دوی (الله پر ټولو مخلوقاتو)، آیا الله خیر بهتر غوره که هغه بتان چه دوی ئی شریکان کوی (له الله سره؟ بلکه الله بهتر دی!).

تفسیر : وروسته د قصصو له فراغه له : «الله خیر اما یشرکون» ئی د توحید بیان فرمایلی دی دغه الفاظ د خطبې په ډول (طریقه) تعلیم فرمائى چه ښائى پخوا له بیان وى. «موضح القرآن» لیکى: د الله تعالى تعريف کول او په انبیاء سلام لیږل او وروسته له هغه په بله خبره شروع کول ئی خلقو ته وروښودل. ځینى مفسرین وائی د الله تعالى هغه کمالات او احسانات چه پاس د قصصو په منځکښی مذکور شول پر هغو ځمونږ رسول الله صلی الله علیه وسلم ته حکم وشو چه د الله تعالى حمد او ثناء ووائى او شکر پر ځای راوړی او پر هغو مقبولو بندگانو چه د ځینو د هغو ذکر پاس وکړ شو سلام ولیږی. له دی ځایه د توحید وعظ شروع کړی شوى دی یعنې د پاس قصصو د اوریدلو او په تکونیه ؤ آیاتونو باندی د فکر او غور کولو څخه وروسته تاسی پخپله دغه راوښی. چه د دغه «وحده لاشریک له» الله تعالى منل خیر، بهتر، غوره، نافع او معقول دی؟ یا د ده په الوهیت کښی د هغو خوارو عاجزانو او ناتوانو مخلوقاتو معبود درول؟ او له الله تعالى سره ئی شریک گرځول؟ اوس دغه مسئله دومره سخته او مشکله نه ده چه د هغی په فیصله کولو کښی څه تدقیق او ځنډ (ایسارتیا) کولو ته څه حاجت او ضرورت پاتى وی خو بیا هم د زیات تذکیر او تنبیه په غرض وروسته له دی نه د الله تعالى ځینى داسی شئون او صفات بیانیرى

چه د ده پر توحيد او تقدس دلالت کوي او ځينی هغه خير او نفعی شميرلی کيږي چه د الله تعالی د رحمت او د فضل آثار په هغو کښی له ورا ښکاري نو فرمائی چه:

أَمَّنْ خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ وَأَنْزَلَ لَكُمْ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَنْبَتْنَا بِهِ حَدَائِقَ ذَاتَ بَهْجَةٍ مَّا كَانَ لَكُمْ أَنْ تُبَدِّلُوا شَجَرَهَا

بلکه هغه څوک (بهر دی) چه پیدا کړی ئی دی آسمانونه او ځمکه او نازلی کړی ئی دی دپاره د تاسی له (طرفه د) آسمان اوبه پس زرغون کرل مونږ په دغو (اوبو) سره باغونه خاوندان د رونق (او ښائست)، نه دی کیدونکی له تاسی دا (کار) چه زرغونی کړئ تاسی ونی د هغو

تفسیر: آیا دغه الله موصوف په دغو صفاتو بهتر دی که معبودان د تاسی چه هیڅ نشی کولی بلکه له سره د ونو زرغونول ستاسی په اختیار کښی نه دی، دا لا څه چه له هغه ځینی میوی او ثمرات او نور شیان هم راویاسی.

عَالَهُ مَعَ اللَّهِ بَلْ هُمْ قَوْمٌ يَعِدُونَ

آیا شته بل معبود له الله سره ؟ (نه نشته) بلکه دغه (مشرکان) یو داسی قوم دی چه څنگ کوی (له توحیده)

تفسیر: یعنی په دی باندی کرده (توله) دنیا پوهیوی او پخپله هم دغه مشرکان ئی هم منی چه د ځمکی او آسمان پیدا کول - د باران (وریا) وړول - د ونو - نباتاتو زرغونول غیر له الله تعالیٰ څخه د بل چا کار نه دی - لکه چه د لوی قرآن کریم په بل ځای کښی د مشرکانو داسی اقرار او اعتراف هم مذکور دی بیا وروسته له دی نه چه تر دی ځای پوری ورسیدئ نو بیا ولی له سمی لاری څخه کاږه کیږئ ؟ کله چه ماسواء الله څخه بل داسی یو ذات نشته چه د دغو گردو (تولو) مخلوقاتو انتظام او تدبیر وکړی شی - یا د کوم شی مستقل اختیار ولری - نو بیا د الله تعالیٰ په الوهیت او معبودیت کښی څرنگه بل څوک ورسره شریکیدی شی ؟ «عبادت» د انتهائی تذلل نوم دی نو دغسی عبادت هغه ذات ته لائق دی چه په انتهائی درجه کامل او بااختیاره وی - د کوم ناقص یا عاجز مخلوق له لوی خالق سره په معبودیت کښی برابرول - انتهائی ظلم - ضد او عناد دی.

أَمَّنْ جَعَلَ الْأَرْضَ قَرَارًا وَجَعَلَ خِلَالَهَا أَنْهَارًا وَجَعَلَ لَهَا رَوَاسِيَ

بلکه هغه څوک (بهر دی) چه گرځولی ئی ده ځمکه ځای د قرار (آرام) او گرځولی ئی دی په منځ د دغی ځمکی کښی نهرونه (سیندونه رودونه ویاالی د اوبو) او گرځولی ئی دی دغی (ځمکی) ته محکم لوړ (اوچت) غرونه.

تفسیر: چه په کښی ایښی دی لکه میخونه او بارونه ترڅو ودربری ونه خوزی یعنی د انسانانو او حیواناتو دیره ځای دی چه په آرامی سره پری ژوندون کوی - او له دی حاصلاتو او پیداوارو څخه ښه (فائده) او نفعه اخلی.

وَجَعَلَ بَيْنَ الْبَحْرَيْنِ حَاجِزًا

او گرځولی ئی ده په منځ د دوو بحرونو (خواره او تروه) کښی پرده (چه سره ښه نشی).

تفسیر: آیا دغه الله موصوف په دغو صفاتو بهتر دی که معبودان د تاسی چه هیڅ نشی کولی ؟ د دی تحقیق پر دغه آیت لیکلی شوی دی ﴿وَهُوَ الَّذِي مَرَجَ الْبَحْرَيْنِ هَذَا عَذْبٌ فُؤَاتٌ وَهَذَا أُمْلٌءٌ جَارٌّ وَجَعَلَ بَيْنَهُمَا بَرْزَخًا وَجِزًا مَّحْجُورًا﴾ جزء ۱۹ د الفرقان په (۵) رکوع ۵۳ آیت کښی دی ولوست شی.

إِلَّا اللَّهُ مَعَ اللَّهِ بَلْ أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ^(۴۱)

آیا شته بل معبود له الله سره ؟ (نه! نشته) بلکه اکثر د دغو (مشرکانو) نه پوهیږی.

تفسیر: په توحید چه ایمان نه راوړی یعنی آیا بل کوم باختیاره ذات شته ؟ چه دغسی کار وکړی شی ؟ او پر دغه بناء د معبود گرځیدلو لائق شی ؟ کله چه نشته - نو معلوم شو چه دغه مشرکین محض د جهالت او ناپوهی لامله (له وجی) د شرک او مخلوق پرستۍ په ژوره کنده کښی لویدلی دی او لا پسی د جهل په سوړو کښی ننوځی.

أَمَّنْ يُجِيبُ الْمُضْطَرَّ إِذَا دَعَاهُ وَيَكْشِفُ السُّوءَ

بلکه هغه څوک (بهر دی) چه قبلوی سوال د عاجز (بیکس بیس) کله چه وېولی دغه (مضطر) هغه (الله اکبر) او لری کوی بدی سختی

تفسیر: یعنی کله چه الله تعالیٰ اراده وفرمائی نو د بیکسانو او ناقرارانو او بی وځلو دعاوی او ناری آوری - سختی او ربر (تکلیف) تری لری کوی - لکه چه جزء ۷ د «الانعام» په «۴» رکوع ۴۱ آیت کښی یی فرمایلی دی ﴿فَكَيْفَ مَاتَدُّنَ الْيَتَامَىٰ﴾ ګواکي الله تعالیٰ دعاء هم له عادی و اسبابو څخه یو سبب ګرځولی ده چه پری د مسیب ترتب د الله تعالیٰ په مشیت د شروطو پر استجماع او د موانعو پر ارتفاع کیږی. علامه طیبی رحمه الله علیه او نورو ویلی دی چه په دغه آیت کښی مشرکینو ته تنبیه ده چه د سختیو مصائبو او شدائدو په وقت کښی تاسی هم مضطرب کیږئ او هم دغه پاک الله ته دعا او ناری کوئ او نور معبودان ستاسی له یاده وځی - نو بیا د فطرت او ضمیر دغه شهادت مو ولی د امن او اطمینان په وقت کښی له تاسی هیرېږی ؟

وَيَجْعَلُكُمْ خُلَفَاءَ الْأَرْضِ

او ګرځوی (الله) تاسی لره خلیفگان په ځمکه کښی (په ځای د تیرو خلقو)

تفسیر: آیا دغه الله موصوف په دغو صفاتو سره بهتر دی که معبودان د تاسی چه هیڅ نه شی کولی؟ یعنی یو قوم او نسل له ځمکه څخه پورته کوی او د دوی په ځای بل قوم او نسل ودانوی چه دوی پر ځمکه د مالکیت او سلطنت له حیثه تصرفات کوی.

عَالَهُ مَعَ اللَّهِ قَلِيلًا مَا تَدَّكُرُونَ ﴿١٦﴾

آیا شته بل معبود له الله سره ؟ (نه نشته) لږ شانه پند قبلوی (او غور چلوی تاسی).

تفسیر: یعنی که تاسی په پوره ډول (طریقه) سره فکر کولی نو د لری تلو لپاره هیڅ یو ضرورت نه ؤ پاتی. هم دغو خپلو حوائجو او ضروریاتو او د اقوامو هم دغه تبدیل او تغیر ته به مو کتل نو پخپله به پوهیدئ چه د هغه ذات د قدرت په لاس کښی چه د دغو امورو قبضه او اختیار دی یواځی هم هغه ذات د عبادت وړ (لائق) او مستحق دی.

أَمَّنْ يَهْدِيكُمْ فِي ظُلُمَاتِ الْبَرِّ وَالْبَحْرِ وَمَنْ يُرْسِلُ الرَّيْحَ بُشْرًا لِّبَيْنِ يَدَيْ رَحْمَتِهِ ۝

بلکه هغه شوک (بهرتر دی) چه لاره ښیې تاسی ته (په ستوریو سره) په تیارو د بر (بیدیا) او (په تیارو) د بحر (سیند) کښی او هغه (شوگ بهتر دی) چه رالیږی بادونه زیری کوونکی په مخ کښی د رحمت (باران) خپل

تفسیر: آیا دغه الله موصوف په دغو صفاتو سره بهتر دی ؟ که معبودان د تاسی چه هیڅ نشی کولی ؟ الله تعالی د وچی او د سیند په تیارو کښی د ستوریو په وسیله ستاسی لار ښوونه کوی اعم له دی نه چه بلاواسطه وی که د قطب ښوونکی او نورو آلاتو په واسطه وی. او پخوا د رحمت له بارانه هواوی او بادونه چلوی او په هغو سره د باران د راتگ زیری ورکوی.

عَالَهُ مَعَ اللَّهِ تَعَالَى اللَّهُ عَمَّا يُشْرِكُونَ ۝

آیا شته بل معبود له الله سره ؟ (بلکه نشته) ډیر لوی ډیر پورته دی الله له هغو (شیانو) چه شریکوی ئی دغه (مشرکان له الله سره).

تفسیر: یعنی چیری هغه مطلق قادر او برحق حکیم او چیری هغه عاجز او ناقص مخلوق برابر دی چه هغوی د الوهیت شریکان ښوولی کیږی ؟

أَمَّنْ يَبْدَأُ الْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيدُهُ

آیا هغه شوک چه له رومبی ئی پیدا کړی دی خلق (له نطفی په ارحامو کښی) بیا به ئی ژوندی کوی (بعد الموت په قیامت کښی).

تفسیر: گرد (تول) خلق دغه قبولوی چه ابتدائی تخلیق د الله تعالی کار دی. وروسته له مرگه بیا ژوندی پاڅیدل هم پر هم دغه قیاس کړئ د «بعث بعد الموت» منکرین هم هم دغومره پوهیږی که بالفرض وروسته له مرگه بیا ژوندون وی نو هغه کار هم د هم هغه ذات دی چه اول ځلی ئی پیدا کړی دی.

وَمَنْ يَرْزُقُكُمْ مِّنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ

او هغه شوک چه رزق روزی درکوی تاسی ته له (طرفه د) آسمانه (په باران) او له ځمکې (په محصولاتو ئی آیا دغه الله موصوف په دغو صفاتو بهتر دی ؟ که معبودان د تاسی چه هیڅ نشی کولی!؟)

تفسیر: یعنی هغه کوم ذات دی چه د سماوی او ارضی اسبابو په وسیله سم له خپله حکمته سره تاسی ته روزی در رسوی ؟

عَالِهِ مَعَ اللَّهِ قُلْ هَاتُوا بُرْهَانَكُمْ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿۴۳﴾

آیا شته بل معبود له الله سره ؟ (بلکه نشته) ووايه (ای محمده ! دوی ته) راوړئ تاسی برهان (سند) خپل (په دی چه غیر له الله هم داسی کولی شی) که چیری یی تاسی صادق (رښتین په دی دعوی خپله کښی).

تفسیر: یعنی سره د دغو صافو ، ښکارو دلائلو له آوړیدلو بیا تاسی د الله تعالی وحدانیت او د کفر او شرک نقصان او قباحه نه تسلیموئ نو هر هغه دلیل چه تاسی ئی د خپلی دغی باطلی دعوی په ثبوت کښی لرئ هغه راوړاندی کړئ ! څو د هغی له مخی ستاسی دروغ او رښتیا ښکاره شی مگر له هغوی سره دلیل او برهان چیری دی ؟ محض د پندو په تقلید رهی (روان) دی. ﴿وَمَنْ يَدْعُ مَعَ اللَّهِ إِلَهًا آخَرَ لَا بُرْهَانَ لَهُ بِهِ فَإِنَّمَا حِسَابُهُ عِنْدَ رَبِّهِ﴾ جزء ۱۸ (د المومنون (۶) رکوع) ۱۱۷ آیت.

قُلْ لَا يَعْلَمُ مَنْ فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ الْغَيْبَ إِلَّا اللَّهُ

ووايه (ای محمده ! دوی ته) نه پوهیږی هغه شوک چه په آسمانونو کښی دی او په ځمکه کښی دی (له پښتو او انسانانو په غیبو امورو باندی) مگر (عالم دی پر غیبو) الله

تفسیر: دغه آیت د سابق مضمون تکمیل او د لاحق مضمون تمهید دی. د دی جزء له ابتداء څخه تر دی ځایه پوری د الله تعالی د تام قدرت - عام رحمت - د کامل ربوبیت بیان ؤ - یعنی هر کله چه الله تعالی په دغو صفاتو او شتونو کښی متفرد دی نو ښائی چه په الوهیت او معبودیت کښی هم متفرد وی. په دغه آیت کښی په الوهیت له بله حیثیته استدلال کاوه شی یعنی معبود به هم هغه ذات کیدی شی چه له تام قدرت سره محیط او کامل علم هم ولری - او دا هغه

صفت دی چه په ځمکه او آسمان کېږي هېڅ یو مخلوق ته نه دی حاصل او د هم هغه رب العزت سره مخصوص دی پس په دغه اعتبار سره هم د معبودیت استحقاق له هم هغه واحد ذات لپاره ثابت شو.

چټی (بیکاره) وائی چه وینا کوی له پټو

بی له خدایه نه پوهیږی څوک په پټو

پاک نبی ته به جبریل تل کره وینا

لوی څښتن (خاوند) به جبرئیل ته کره وینا

تنبیه: پر ټولو غیبو امورو ماسواء الله څخه بل هېچا ته کامل علم نه دی حاصل - او نه کوم غیبی علم یو سری ته بالذات بی د الله تعالیٰ له عطاء څخه ور په برخه کیدی شی او نه الله تعالیٰ مفاتیح الغیب (د غیب کنجیګانې) چه ذکر ئی د «الانعام» په سورت کېږي تیر شو د بل کوم مخلوق په لاس کېږي ورکړی دی. هو! ځینی خپل بندګان پخپل اختیار پر ځینو غیبیه ؤ امورو مطلع کوی چه د هغه لامله (له وجی) مونږ ویلی شو چه الله تعالیٰ هغه سری پر غیب مطلع فرمایلی دی. یا غیبی خبر ئی ورته ورکړی دی. لیکن پر هم دغومره یوه خبره قرآن او سنت په هېڅ یو ځای کېږي پر داسی یو سری د «عالم الغیب» یا فلان «یعلم الغیب» اطلاق نه دی کړی. بلکه په احادیثو کېږي تری انکار هم شوی دی ځکه چه دغه الفاظ ظاهراً له دی نه مخالف دی چه «د علم الغیب اختصاص د باری تعالیٰ له ذات سره دی» نو ځکه محققین علماء اجازه نه ورکوی چه د دغسی الفاظو اطلاق پر کوم بنده وکړی شی - اگر که لغت صحیح هم وی - لکه چه که څوک داسی ووائی «ان الله لا يعلم الغیب» له الله سره د غیبیه ؤ امورو علم نشته» اگر که د ده مراد داسی وی چه د الله تعالیٰ په نسبت هېڅ شی له سره ورته غیب نه دی سخته ناروا او بی ادبی ده هم داسی که څوک له حق څخه «موت» او له «قتنی» څخه اولاد - او له «رحمت» څخه «باران» مراد واخلی - او داسی الفاظ ووائی «انی اکره الحق - احب الفتنة - وافرمن الرحمة» زه حق بد ګنم - او فتنه می خوښه ده او له رحمته څخه تنبتم» نو دغسی ویل هم سخت قبیح او مکروه دی - حال دا چه د نیت او مراد په اعتبار قبیح نه دی - هم داسی «فلان يعلم الغیب» او د هغه په شان نور الفاظ هم وګنئ! واضح دی وی چه د «عالم الغیب» څخه څمونږ مراد محض ظنون او تخمینات نه دی - او نه هغه علم مقصود دی چه له قرائنو او اماراتو څخه حاصلواو شی - بلکه هغه مراد دی چه د هغه لپاره هېڅ یو دلیل او قرینه نه وی موجوده په سورت الانعام او سورت الاعراف کېږي د دی موضوع په متعلق لو څه لیکلی شوی دی - هلته دی مراجعت وکړی شی.

وَمَا يَشْعُرُونَ أَيَّانَ يُبْعَثُونَ ﴿٢٨﴾

او نه پوهیږی دغه (کفار) چه کله به بیا ژوندی راپاخول شی دوی.

تفسیر: یعنی پر قیامت یقین نه لری او وائی چه قیامت کله راځی ؟ چه د هغه په اثر مری بیا ژوندی کیږی - پر دغه هیڅوک نه دی خبر ډومبی د مبدأ ذکر کیده له دی ځایه وروسته د معاد ذکر شروع کیږی.

بَلْ اَدْرَاكَ عَلِمُهُمْ فِي الْاٰخِرَةِۚ بَلْ هُمْ فِيۢ شَكٍّ
مِّنْهَاۚ بَلْ هُمْ مِّنْهَا عَمُوْنَۙ ﴿٢١﴾

بلکه ستړی ستومان او له کاره لویدلی دی علم د دوی په (کار د) آخرت کښی بلکه دغه (کفار) په شک کښی دی له دغه (قیامت) بلکه دغه (کفار) له دغه (قیامته) پرانده دی (د زړه په سترگو چه پری باور نه کوی).

تفسیر: یعنی ډیر عقل او فکر ئی وچلوه او له ډیر فکر وهلو څخه بیځی ستړی او ستومان شول خو سره له هغه هم د آخرت په حقیقت او کیفیت ونه پوهیدل. کله د هغه په نسبت په حیرت شول کله په شک کښی تری ولویدل - او کله تری منکران شول. (موضح) ځینو مفسرینو داسی تقریر کړی دی چه د آخرت تر ادراکه پوری د دوی علم ونه رسید او نه د عدم العلم له وجی څخه دوی خالی الذهن پاتی شول - بلکه د هغه په متعلق په شک او تردد کښی ولویدل او نه یواځی په شک او تردد اخته شول بلکه له هغو دلائلو او شواهدو څخه ئی خپلی سترگی پتی کړی چه په هغو کښی له غور او تأمل کولو څخه د دوی شکوک او تردد رفع کیدی شو.

وَقَالَ الَّذِيْنَ كَفَرُوْۤا اِذَا كُنَّا تُرَابًا وَّ اَبَآءُنَاۤ اَيْتًا
لِّمُخْرَجُوْنَۙ ﴿٢٢﴾ لَقَدْ وُعِدْنَا هٰذَا نَحْنُ وَاٰۤاُۤؤُنَاۤمِنْ
قَبْلَۤ اِنْ هٰذَا اِلَّا اَسَاطِيْرُ الْاَوَّلٰیْنَۙ ﴿٢٣﴾

او وائی هغه کسان چه کافران شوی دی (او د زړه سترگی ئی ړندی دی) آیا کله چه شو مونږ خاوری او پلرونه ځمونږ (هم خاوری شی) آیا خامخا به

مونږ هر ورو مرو (خامخا) رايستلی شو (ژوندی له ځمکې جزاء ته) خامخا په تحقيق وعده کړی شوی ده له مونږ سره د دی (بعث بعد الموة هم) له مونږ سره او هم له پلرونو ځمونږ سره له دی (وعدی د محمد نه) پخوا (د نورو انبياؤ له خوا) نه دی دغه خبری (بل شی) مگر ليکلی قصی (باطلی دروغ افسانی) دی د پرومینیو (خلقو).

تفسیر: یعنی پخوا له دی نه ځمونږ له پلرونو سره هم داسی وعدی شوی وی دغه ده چه عیناً نن له مونږ سره هم هغسی خبری او اتری دغه رسول کوی. لیکن سره د دومره قرونو او پیړیو د تیریدلو مونږ ته تر نن ورځی پوری دغه خبره نشوه څرگنده او نه مو واوریده چه وروسته له دی نه چه مری په خاورو کښی سره گډود او مخلوط شی هغه به بیا ژوندی کیږی - لکه د پخوا په شان روغ رمت انسان تری جوړ او عیان کیږی او بیا د خپلو اعمالو سزا مومی ؟

قُلْ سِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَانظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُجْرِمِينَ ﴿١٩﴾

ووايه (ای محمده ! دوی ته) چه وگرځئ تاسی په ځمکه (د مکذبینو) کښی پس وگورئ چه څرنگه شو عاقبت (آخره خاتمه) د گنهگارانو (کافرانو ؟ او تری عبرت واخلئ !)

تفسیر: یعنی ډیرو مجرمانو ته په هم دغه دنیا کښی عبرتناکه سزا ورکړی شوی ده او د انبياؤ مواعید پر دوی منطبق گرځیدلی دی پر هم دغه دی د بعث بعد الموت قیاس هم ښائی چه وکر شی چه بالیقین بعث - حساب کتاب - ثواب - عقاب او اخروی عذاب شته چه ټول رښتیا دی او الله تعالی له هغه څخه خبر را کړی دی او هغه ضرور راتلونکی دی او دغه لویه کارخانه هم داسی خوشی چتی (بیکاره) بی پایه او بی نتیجی نه پاتی کیږی او دغه هم امکان نه لری چه پر دغو ټولو علویه ؤ او سفلیه ؤ موجوداتو داسی کوم عمومی حاکم نه وی چه حق په حقدار ورسوی او خپل دغه گرد (ټول) رعایا هم داسی چتی (بیکاره) او مهمل پریږدی کله چه ټولو مجرمانو ته دلته پوره سزا نه ورکوله کیږی نو یقینی ده چه هر ورو مرو (خامخا) بل کوم ژوندون او جهان شته چه هلته به هر څوک د خپلو اعمالو نتیجه او سزا او جزاء ومومی. که تاسی پر هم دغه خپل تکذیب دوام (تینگوالی) وکړئ نو هم هغسی چه د نورو مکذبینو آخره خاتمه او انجام شوی دی ستاسی به هم کیږی.

وَلَا تَحْزَنْ عَلَيْهِمْ وَلَا تَكُنْ فِي ضَيْقٍ مِّمَّا يَمْكُرُونَ ﴿٢٠﴾

او مه خفه کپړه (ای محمده!) پر دوی (چه ستا تکذیب کوی او له ایمانه مخ اړوی) او مه اوسه په تنگی (د زړه) کښی له هغه چه دوی مکر کوی (له تا سره ځکه چه زه ستا حافظ او ناصر یم).

تفسیر: یعنی ای محمده دغه مکذبان د دوی په ښو او بدو په ښه شان سره وپوهو! او د آخری خاتمی تنبیه ورته ورکړه! وروسته له دغو پوهولو له دوی نه جلا (جدا) شه! که دغه خلق حق ونه منی نو تاسی دیر غمجن، متأسف او مه خفه کپړئ! او نه د دوی د مکر او فریب او د حق په خلاف له تدبیر کولو څخه زړه تنگه او ملول کپړئ! تاسی خو خپل فرض په پوره ډول (طریقه) سره اداء فرمایلی دی. الله تعالیٰ پخپله داسی ضدی او عنادی کسانو ته سزا ورکوی او هم هغسی چه پخوانی مجرمان ئی په سزا رسولی دی دوی هم رسولی.

وَيَقُولُونَ مَتَىٰ هَذَا الْوَعْدُ إِن كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿٤١﴾

او وائی دا (کفار) کله به وی دغه وعده (د نزول د عذاب) که یی تاسی صادقان (رښتینی په دغی دعوی خپلی کښی).

تفسیر: یعنی بالاخر هغه قیامت کله راځی؟ او له هغو عذابونو څخه مو چه ویروی هغه به کله نازلیدی.

قُلْ عَسَىٰ أَنْ يَكُونَ رَدِفَ لَكُمْ بَعْضُ الَّذِي تَسْتَعْجِلُونَ ﴿٤٢﴾

ووايه (ای محمده! دوی ته) چه نژدی ده چه شی پیوست په تاسی پسی ځینی هغه (عذاب) چه غواړئ ئی تاسی په جلتی.

تفسیر: یعنی دیر شورماشور او غوغا مه ښلوی! هغه وعده هر ورو (خامخا) ایفاء کیدونکی ده او هیڅ لری نه ده چه د هغی وعدی کومه برخه تاسی ته دیره نژدی شوی او در پوری نښتی هم وی لکه چه دیری ورځی نه وی تیری چه پر دوی باندی سخت قحط نازل شو او هم د «بدر» په غزوه کښی د دغه عذاب یوه برخه ورورسیده پاتی شو قیامت کبریٰ د هغه هم ځینی آثار او علائم در ښکاره شوی دی. (په ردف لکم «ل» زائد دی).

وَإِنَّ رَبَّكَ لَذُو فَضْلٍ عَلَى النَّاسِ وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَهُمْ لَا يَشْكُرُونَ ﴿٤٣﴾

او بیشکه رب ستا خامخا خیینتن (خاوند) د فضل (احسان انعام) دی پر خلقو (چه دوی ژر په گناهونو نه نیسی ولیکن اکثر د دوی شکر نه کوی (په دی نعمت چه د عذاب تأخیر دی).

تفسیر: یعنی که الله تعالیٰ پخپل فضل او کرم سره د عذاب په لیږلو کښی تأخیر کوی نو لازم ؤ چه دوی دغه تأخیر غنیمت گانه - او د دغی مهربانی په مقابل کښی ئی شکر ایستی او د صالح عمل لاره به ئی خپلو ځانونو ته غوره کړی وی لیکن پر خلاف د دی دوی ناشکری کوی او په خپله خوله عذاب غواړی.

وَإِنَّ رَبَّكَ لَيَعْلَمُ مَا تُكِنُّ صُدُورُهُمْ وَمَا يُعْلِنُونَ ﴿٤٣﴾
وَمَا مِنْ غَائِبَةٍ فِي السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ إِلَّا فِي كِتَابٍ مُبِينٍ ﴿٤٤﴾

او بیشکه رب ستا ته خامخا معلوم دی هغه څه چه پتوی ئی سینی (زړونه) د دغو (کفارو) او هغه څه چه ښکاروی ئی دوی. او نشته هیڅ شی پت پناه (له حوادثو) په آسمان کښی او په ځمکه کښی مگر (لیکلی) دی په کتاب ښکاره (لوح محفوظ) کښی.

تفسیر: یعنی ستاسی ظاهری او باطنی اعمال ، د زړونو پتی خبری ، نیات ، ارادی، د ځمکی او د آسمانونو ډیر زیات پت اسرار مگرد (تول) د الله تعالیٰ په علم کښی او د لوح محفوظ په دفتر کښی درج دی. هره خبره له هغه سره موافقه واقع کیږی د ژر غوښتلو او تلوار کولو یا ځنډ (ایسارتیا) او ډیل کولو څخه هیڅ یو حاصل او گټه (فائده) په لاس نه درځی - هر هغه څیز چه د الله تعالیٰ په علم کښی طی شوی وی ژر یا په ځنډ (ایسارتیا) پر خپل وقت هرومرو (خامخا) کیدونکی دی او هر یوه ته سم د ده له عمل ، نیت ، عزم او ارادی سره موافقه ثمره او نتیجه خامخا ورسیدونکی ده .

إِنَّ هَذَا الْقُرْآنَ يَقُصُّ عَلَىٰ بَنِي إِسْرَءِيلَ أَكْثَرَ الَّذِي هُمْ فِيهِ يَخْتَلِفُونَ ﴿٤٥﴾ وَإِنَّهُ لَهْدَىٰ وَرَحْمَةً لِّلْمُؤْمِنِينَ ﴿٤٦﴾

بیشکه چه دغه قرآن قصه کوی (بیانوی) پر بنی اسرائیلو (اولادی د

يعقوب) باندی اکثر له هغو خيزونو چه دوی په هغو (خيزونو) کښی سره اختلاف کوی. او بیشکه دغه (قرآن) خامخا هدایت دی او رحمت دی لپاره د مؤمنانو (چه هم دوی پری نفع اخلی).

تفسیر: یعنی اوس د عملی فیصلی وقت نه دی راغلی - بیشکه قرآن د قولی او عملی فیصلی دپاره راغلی دی - په دغه وقت کښی په سماویه ؤ علومو او مذهبی شیانو کښی له گردو (تولو) څخه لوی علماء بنی اسرائیل گڼل کیدل مگر د عقائدو، احکامو، قصصو، روایاتو او نورو په متعلق د هغوی د شدیدو اختلافاتو قاطعه فیصله او ښه تصفیه هم دغه پاک قرآن اورولی ده. فی‌الحقیقت قرآن هغه لوی کتاب دی چه گردی (تولی) دنیا ته ئی د الله تعالی آخری پیغام رسولی دی - او د ایمان راوړونکیو خلقو لارښوونه ئی کړی ده څو گرد (تول) خلق د هغی لونی ورځی دپاره تیاری او آمادگی وکړی چه په هغی کښی به د هری معاملی عملی فیصله کیږی.

إِنَّ رَبَّكَ يَقْضِي بَيْنَهُمْ بِحُكْمِهِ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْعَلِيمُ ٤٩

او بیشکه رب ستا فیصله به وکړی په منځ د دوی کښی (په قیامت کښی) په حکم (عدل) خپل سره او هم دی ښه غالب قوی دی (په انفاذ د احکامو) ښه علم والا (پر تولو احوالو او اشیاء)

تفسیر: یعنی قرآن خو د پوهولو او ښوولو دپاره نازل شوی دی باقی د گردو (تولو) معاملاتو حکیمانه او عادلانه فیصله سم له حکمته سره پخپله قدرت لرونکی قادر او توانا الله تعالی کوی.

فَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ إِنَّكَ عَلَى الْحَقِّ الْمُبِينِ ٥٠

پس توکل (اعتماد) وکړه خاص پر الله (او د معاندانو له عداوته مه ویرېږه ای رسوله ءُما!) بیشکه چه ته پر حق ښکاره ئی (چه اسلام دی).

تفسیر: یعنی تاسی د هیچا د اختلاف او تکذیب څخه مه متأثر کیږئ! یواځی پر پاک الله اعتماد او توکل ولرئ! او پخپله وظیفه کښی چه دعوت او تبلیغ دی مشغول او لگیا اوسئ! پر هغه سمه صافه لاره چه تاسی درومئ په هغی کښی هیڅ قسم خرڅه او اندیښنه نشته کله چه انسان پر سمه لاره رهی (روان) وی - او پر واحد الله اعتماد ولری - نو د بل هیڅ شی ویره او اندیښنه ورسره نه وی.

إِنَّكَ لَا تُسْمِعُ الْمَوْتَىٰ وَلَا تُسْمِعُ الصُّمَّ الدُّعَاءَ إِذَا
وَكُنَّا مُدِيرِينَ ﴿٨٧﴾ وَمَا أَنْتَ بِهَادِيَ الْعَبْيِ عَنْ ضَلَالَتِهِمْ
إِنْ تُسْمِعُ إِلَّا مَنْ يُؤْمِنُ يَا أَيَّتَنَّا فَهُمْ مُسْلِمُونَ ﴿٨٨﴾

بیشکه ته نشی اورولی (خبره) مریو ته او (هم داسی) نشی اورولی کنو ته غبر
د نارو (د وعظ) کله چه وگرځی دوی په دی حال کښی چه شا کونکی وی.
او نه ئی ته لاره ښوونکی ړندو ته (چه ئی راوگرځوی) له گمراهی د دوی
څخه نه اوروی ته (په سماع د فائدی رسولو سره) مگر هغه چاته چه ایمان
راوړی په آیتونو (د قدرت) ځمونږ پس هم دوی مسلمانان دی (غاړه
ایښودونکی الله ته).

تفسیر: یعنی هم هغسی چه یوه مری ته خطاب یا کوم کانه ته ناری وهل په تیره بیا چه تاته
ئی شا هم وی او په مندو در څخه ځغلی - او د ناری وهونکی په طرف قطعاً ملتفت نه وی
سودمن نه دی هم دغه د هغو مکذبینو حال دی چه د دوی زړونه مړه شوی دی او په زړه کانه هم
دی او د اوریدلو اراده هم بیخی نه لری نو د دوی په حق کښی هیڅ نصیحت نافع او کار
کونکی نه دی که یو خاص ړوند د غټو او رڼو سترگو خاوند نشی نو تاسی به هغه ته څرنګه
لار یا بل شی وروښوولی شی؟ دغه خلق د زړه ړانده هم دی او نه غواړی چه د ړوند والی څخه
هم ووځی نو بیا ستاسی په ښوونه سره که دوی وغواړی چه وګوری - نو څرنګه به وکتلی شی؟
یعنی پند او نصیحت د هغو خلقو په حق کښی نافع دی چه ئی ومنی او پری متأثر شی. او د
اثر قبول هم دغه دی چه د الله تعالیٰ پر کلام یقین او باور وکړی او ونی منی.

وَإِذَا وَقَعَ الْقَوْلُ عَلَيْهِمْ أَخْرَجْنَا لَهُمْ دَابَّةً مِّنَ الْأَرْضِ
تُكَلِّمُهُمْ أَنَّ النَّاسَ كَانُوا بِآيَاتِنَا لَا يُوقِنُونَ ﴿٨٩﴾

او کله چه واقع ثابت شی خبر د عذاب پر دغو (بنی آدمانو او نژدی شی
قیامت پر دوی) نو راوبه باسو مونږ دوی ته یوه دابه (ژوندی خوځیدونکی
تلونکی) له ځمکی چه خبری کوی دغه (دابه) له دوی سره چه بیشکه دا
خلق ؤ چه په دلائلو (د قدرت الوهیت) ځمونږ به ئی یقین نه کاوه.

تفسیر: موضح القرآن لیکي «پخوا له قیامتہ به په مکه معظمه کښی د صفا غر وچوی او له هغه څخه به یو ژوندی خوځیدونکی ووځی چه له خلقو سره به خبری کوی چه اوس قیامت نژدی دی. او صادق مؤمن به له کاذب منکر څخه په نښه کولو سره بیلوی» له ځینو روایاتو ځنی معلومیږی چه دغه به بالکل په آخره زمانه کښی په هغه ورځ واقع کیږی چه لمر له مغربه وخیژی نو قیامت د هم دغی ورځی نوم دی چه د تولی دنیا گرد (تول) موجوده نظام به په کښی گډود او خرابیږی نو د داسی خوارقو په وقوع کښی هیڅ تعجب نه دی پکار چه د قیامت د قریبه و علاماتو او د دی مقدمی په شان ظاهرولی شی. ښائی د «دابة الارض» په ذریعه د دی خبری ښودنه مقصود وی هغه خبره چه تاسی د یو رسول په ژبه نه منله نن مجبور یی چه د یوه حیوان په ژبه ئی ومنی! مگر د دغه وقت منل تاسی ته مفید او نافع نه دی او له دغه څخه یواځی د مکذبینو تجهیل او تحمیق مطلوب دی چه د منلو وقت تیر شو.

تنبيه: د «دابة الارض» په نسبت ډیر رطب او یابس اقوال او روایات په تفاسیرو کښی درج شوی دی - مگر د معتبرو روایاتو له مخی هم دغومره خبره ثابته شوی ده چه موضح القرآن لیکلی ده والله اعلم.

وَيَوْمَ نَحْشُرُ مِنْ كُلِّ أُمَّةٍ فَوْجًا مِّنْ يُّكَذِّبُ بِآيَاتِنَا فَهُمْ يُوزَعُونَ ﴿٨٣﴾

او (یاده کړه) هغه ورځ چه ژوندی به راپورته کړو له (قبورو د) هر امت (فرقی) څخه یو فوج (چه اشراف او رؤسا دی) له هغو (منکرانو) چه تکذیب کوی په آیاتونو ځمونږ پس د دوی جماعتونه به سره یو ځای کیږی بیا روانیږی.

تفسیر: د هر گناه کوونکی تولنه او لښکر به سره بیل وی.

تنبيه: عموماً مفسرینو د «فهم یوزعون» معنی په ستنولو (واپس کولو) سره کړی ده - یعنی د هر امت مکذبان به د محشر په طرف بیول کیږی او دوی به دغومره ډیر او زیات وی چه وړاندی تلونکی خلق به د وروستنیو مخه بندوی او له مخکښی تلوو څخه به ئی ستنوی (واپس کوی) - لکه چه په لوی بیروبار او ازدحام کښی د انتظام د ټینګ ساتلو لپاره هم داسی وضعیت غوره او اختیاری وی شی.

حَتَّىٰ إِذَا جَاءُوكَ أَلْكَدَّبْتُمْ بِأَيْتِي وَلَمْ تُحِطُوا بِهَآءِ عِلْمًا أَمَّا ذَآكَ أَنتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٨٢﴾

تر هغه پوری چه راشی دوی (تول محشر ته) نو وېه فرمائی (ورته الله) آیا تکذیب کړی ؤ تاسی د آیاتونو عِما حال دا چه احاطه نه وه کړئ تاسی په هغو (آیاتونو) له جهته د علمه آیا خه شی دی هغه چه وئ تاسی چه کاوه به مو (هغه له مامور به خخه ؟ ووايئ!)

تفسیر: یعنی زیار (محنت) ئی ونه کړو - او کوشش ئی ونه کړ چه په پوره ډول (طریقه) به پری پوهیدل او تمامو اطرافو او جوانبو ته به ئی کتل ابتداء ئی د هغه په تکذیب خوله وسپرده «یا ووايئ! که داسی نه دی نو نور مو خه کول؟ یعنی ماسواء له دی نه ستاسی بل خه کار ؤ ؟ امکان لری چه مطلب ئی داسی وی چه بی له غوره او فکر کولو خخه تاسی هم داسی د هغه تکذیب کړی ؤ ؟ یا ووائی ؟! چه ماسواء له دی نه تاسی نوری خه گناه هم د خپلو ځانونو لپاره تولی کړی وی.

وَوَقَعَ الْقَوْلُ عَلَيْهِمْ بِمَا ظَلَمُوا فَهُمْ لَا يَنْطِقُونَ ﴿٨٣﴾

او واقع ثابته به شی خبره (د عذاب) پر دغو (منکرانو) باندی په سبب د هغه چه ظلم ئی کړی ؤ پس دوی به هیڅ خبری نشی کولی (په عذر خواهی له جهته د عذاب لامتناهی)

تفسیر: یعنی د دوی د شرارتونو یقینی ثبوت وشو - او د الله تعالیٰ حجت پر دوی تمام شو، اوس وروسته له دی نه به دوی خه ویلی شی ؟ باقی په ځینو نورو آیاتونو کښی چه د دوی عذر او پلمی (تدبیرونه) مذکور دی ښائی هغه به پخوا له دی نه شوی وی. په هر حال دغه نفی او اثبات دی د موطنو او د موافقو پر اختلاف حمل کړی شی.

أَلَمْ يَرَوْا أَنَّا جَعَلْنَا الْآيَةَ لِيَسْكَتُوا فِيهِ وَاللَّهُ مُبْصِرٌ رَّءِيفٌ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَاتٍ لِّقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ ﴿٨٤﴾

آیا نه وینی دا (منکران د حشر) چه بیشکه مونږ گرځولی مو ده شپه (توره تیاره) لپاره د دی چه آرام وکړی دوی پکښی او (گرځولی مو ده) ورځ لیدونکی (تکه سپینه روښانه چه کسب و کار په کښی وکړی) بیشکه په دغه (تعاقب د لیل او نهار) کښی خامخا دلائل (د قدرت او عبرت) دی دپاره د (هغه) قوم چه ایمان راوړی.

تفسیر: یعنی څرنگه ښکاره دلائل او واضحی نښی الله تعالیٰ په دنیا کښی دوی ته وروښودی خو دوی لږ څه هم پر هغو فکر او غور ونه کړ - که یواځی د شپې او د ورځې پر دغه دائمی تبدیل او تحویل او نورو اختلافاتو دوی خپل افکار چلولی او پری غور او خوض ئی کولی نو د الله تعالیٰ پر توحید - د انبیاء پر ضرورت او اهمیت او پر بعث بعد الموت پر گردو (تولو) شیانو به دوی پوهیدل چه بالاخر هغه کوم یو ذات دی چه په داسی مضبوط او محکم انتظام سره برابر وروسته له ورځې څخه شپه او د شپې څخه ورځ راښکاره کوی او ځمونږ د ظاهری بصارت لپاره وروسته د شپې له تیارو د ورځې رڼا (رنڼا) خوروی. نو آیا دغسی یو مطلق قادر ځمونږ د باطنی بصیرت دپاره د اوهامو او اهاوؤ په تیارو کښی د معرفت او هدایت رڼا (رنڼا) نه ده رالېږلی؟ بیا نو شپه څه شی ده د ویدیلو وقت دی! چه مونږ هغی ته د موت یوه نمونه ویلی شو چه وروسته له هغه ورځ راځی او بیا سترگی په کښی غړیږی - او یو طرف بل طرف ته په کښی گرځو. هم داسی الله تعالیٰ پر مونږ موت هم طاری کوی او وروسته له مرگه مو بیا هم داسی ژوندی راپاڅوی نو په هغه کښی څه اشکال او استحاله شته؟ الغرض د یقین کوونکیو لپاره په هم دغی یوی نښی کښی د گردو (تولو) ضروریه ؤ شیانو د حل لپاره اسباب موجود دی.

وَيَوْمَ يُنْفَخُ فِي الصُّورِ فَفَزِعَ مَنْ فِي السَّمَوَاتِ وَمَنْ فِي الْأَرْضِ إِلَّا مَنْ شَاءَ اللَّهُ وَكُلُّ أَتَوْهُ ذَخِيرِينَ^{٥٨} وَتَرَى الْجِبَالَ تَحْسَبُهَا جَامِدَةً وَهِيَ تَمُرُّ مَرَّ السَّحَابِ صُنِعَ اللَّهُ الَّذِي أَتَقَنَ كُلَّ شَيْءٍ إِنَّهُ خَبِيرٌ بِمَا تَفْعَلُونَ^{٥٩}
 مَنْ جَاءَ بِالْحَسَنَةِ فَلَهُ خَيْرٌ مِنْهَا وَهُمْ مِنْ فَزَعٍ يَوْمَئِذٍ آمِنُونَ^{٦٠} وَمَنْ جَاءَ
 بِالسَّيِّئَةِ فَكُبَّتْ وَجُوهُهُمْ فِي النَّارِ هَلْ يُجْزَوْنَ إِلَّا مَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ^{٦١}

او (یاده کړه) هغه ورځ چه پوکي وکړ شي په صور (شپيلي) کښي نو ويريږي (له ډيره هيښته) هر هغه څوک چه په آسمانونو کښي دي او هر هغه څوک چه په ځمکه کښي دي مگر هغه څوک چه اراده وفرمائي الله (د نه ويريږدلو د هغه) او ټول به راشي د دغه (الله په حضور په قيامت کښي) عاجزان او ويني به ته غرونه (په قيامت کښي) گمان به کوي ته پر هغو چه کلک ولاړ دي (له جهته د لويوالي) حال دا چه دوي به ځي تيريږي پشان د وريځي کاريگري د الله (يا وکړ الله دا کار په کولو سره) هغه (الله) چه محکم (درست) کړي ئي دي هر څيز (چه پيدا کړي ئي دي) بيشکه چه دغه (الله) ښه خبردار دي په هغو کارو چه کوئ يي تاسي هر هغه څوک چه راشي په حسنه (نيکي) سره (چه کلمه د توحيد ده) پس شته ده ته (جزاء) بهتر غوره له هغه او دوي به له سختي ويري د دغي ورځي په امان وي. او هر هغه څوک چه راشي په سيئه (بدي شرک سره) پس نسکور به وغورځول شي مخونه د دوي په اور (د دوزخ کښي او وبه ويل شي دوي ته له جانبه د الله) آيا جزاء درکوله کيږي (بلکه نه درکوله کيږي) مگر (جزاء د شرک او نور معاصي) هغه چه وئ تاسي چه کول به مو (په دنيا کښي).

تفسير: د صور (شپيلي) پو کوونکي پريشته حضرت اسرافيل عليه السلام دي چه د الله تعالي د حکم په انتظار کښي د صور د پوکولو لپاره تيار ولاړ دي. په ځينو رواياتو کښي راغلي دي چه ﴿إِذَا مَنَّ اللَّهُ﴾ حضرات جبرئيل - میکائيل - عزرائيل عليهم السلام دي. ځيني د دي مصداق شهداء بولي والله اعلم.

(موضح القرآن) ليکي يو ځلي صور پوکلي کيږي چه د هغه په اثر به گرد (ټول) مخلوق سره مري. دوهم صور چه وپوکلي شي د هغه په اثر ټول مري بيا له سره ژوندي کيږي - دريم صور چه وپوکلي شي دوي گرد (ټول) ويريږي. په څلورم کښي گرد (ټول) بيهوشه کيږي. په پنځم کښي بيا په هوش کيږي. د صور پوکل به څو څو ځلي صورت نيسي. اکثر علماء يواځي هم دغه دوي نفخي مني - يعني گرد (ټول) سره فقط دوه ځلي صور پوکلي کيږي او دغه گرد (ټول) احوال او احوال د هم دغو دوو شپيلو لاندې درجوي والله اعلم.

﴿وَتَرَى الْجِبَالَ﴾ الآية - او ويني به ته غرونه په قيامت کښي گمان به کوي ته پر هغو چه کلک ولاړ دي له جهته د لويوالي حال دا چه دوي به تيريږي پشان د وريځي يعني دغه لوي لوي غرونه چه تاسي ئي اوس وينئ او د دي خيال کوئ چه دغه به تل پر ځمکه کلک ولاړ وي او له سره به له خپله ځايه نه ښوريږي - دغه گرده (ټوله) به د قيامت په ورځ کښي د ټکول شويو رنگينو وړو پشان به فضاء او هوا کښي الوځي او گرځي او د وريځو په شان به ژر ژر درومي لکه چه د

جزء ۲۷ «الواقعة» په اوله ركوع ۵-۶ آيت كښى داسى يو آيت لولو ﴿وَكَيْتَ الْبَيْتَ إِيمَانًا وَكَيْتَ الْبَيْتَ إِيمَانًا﴾ او په «القارعة» كښى لولو ﴿وَتَكُونُ الْبَيْتَ كَالْعِزِّ الْمُنْقُوشِ﴾ او د جزء ۱۶ «طه» په (۶) ركوع ۱۰۵ آيت كښى وايو ﴿قُلْ يَتُوبُ إِلَهِكُمْ﴾

تنبیه: د دغه آيت هيڅ تعلق د ځمکې د حرکت او سکون سره نشته لکه چه ځينى متنورين له هغه ځنى پوهيدلى دى.

﴿صُنِعَ اللَّهُ آدَمَ الْبَشَرِ كُلِّ شَيْءٍ﴾ کاريگری د الله يا وکر الله دا کار په کولو سره هغه الله چه محکم درست کړى ئى دى هر څيز چه پيدا کړى ئى دى.

يعنى هغه ذات چه هر شى ئى په نهايت حکمت سره درست کړ، هغه الله تعالى چه نن ئى دغه غرونه داسى درانه او مضبوط جوړ او درولى دى هم هغه الله تعالى به يوه ورځ دوى بخرکى بخرکى او دهرى وړى کوى - او ترى دورى به جوړوى - او په هوا به يى الوخوى. دغه د غرونو الوخول به د خرابى او تباهى په غرض نه وى بلکه د عالم په نظام کښى به سره لاندې باندې او لازمه تعديلات کوى - او په همغه درجه ئى رسوى چه د هغه لپاره ئى پيدا کړى دى نو دغه گرد (تول) به د هغه حقيقى صانع صنعت او کاريگری وى چه د هغه هيڅ يو تصرف له حکمت څخه تش نه دى.

﴿إِنَّ جَيْشًا بِمَا تَفْعَلُونَ﴾ بيشکه چه دغه الله به خبردار دى په هغو کارونو چه کوئ ئى تاسى) يعنى وروسته له دغو ماتولو او څيړولو او عظيمه و انقلاباتو څخه بيا د بندگانو حساب او کتاب شروع کيږى کله چه الله تعالى د بندگانو تر ذرى ذرى پورى اعمالو څخه هم خبرى او علیم دى نو هر يوه ته به سم د ده له عمله سره جزاء ورکوله کيږى - نه به پر چا ظلم کيږى - او نه به د چا حق تلف شى. وروسته له دى نه د هم دى خبرى لږ تفصيل بيانېږى چه هر هغه څوک چه راشى په حسنه نيکى سره چه کلمه د توحيد ده پس شته ده ته جزاء خير بهتر غوره له هغه يعنى د يوى نيکى بدل اقلا د لسو نيکيو په حساب ورکول کيږى چه دغه مکافات له سره ختم کيدونکى نه دى. او دوى به له سختى ويري د دغى ورځى په امان وى يعنى له ډيرى ويري کما قال الله تعالى فى ركوع (۷) ۱۰۳ آيت من سورة «الانبيا» جزء ۱۷ ﴿لَا يَخْزِيهِمُ الْقَرْعُ الْكَبِيرُ﴾ او که ويره به لږ اندازه وى نو له دغه آيت سره هيڅ منافى نه ده.

﴿قُلْتُ وَيَوْمَئِذٍ الْأَبْصَارُ﴾ - پس نسکور به وغورځولى شى مخونه د دوى په اور د دوزخ کښى او ويه ويل شى دوى ته له جانبه د الله آيا جزاء درکوله کيږى بلکه نه درکوله کيږى مگر هغه چه وئ تاسى په دنيا کښى چه کول به مو چه کفر او نور معاصى دى) يعنى د الله تعالى له طرفه هيڅ زيادت او تيرى پرى نه کيږى څه ئى چه کرلى وى هم هغه به ريبى او له خپلو کرو څخه به سرى څه شکايت کوى.

إِنَّمَا أَمْرُهُ أَنْ عَبُدَ رَبَّ هَذِهِ الْبَلَدَةِ الَّتِي حَرَّمَهَا وَلَهُ كُلُّ شَيْءٍ

بیشکه هم دا خبره ده چه امر (حکم) کری شوی دی ماته داسی چه عبادت کوم د رب د دی بلدی (بنار) هغه (الله) چه حرمت (عزت) ورکری دی دی (بنار) د مکی ته په امن سره) او خاص هم دغه الله لره دی ملکاً ، خلقاً و عبیداً) هر شی

تفسیر: له بلده او بنار څخه مراد مکه معظمه ده چه الله تعالی هغی ته خاص تعظیم - تحریم او تکریم ورپه برخه کری دی نو د دغه تخصیص او تشریف په سبب د رب اضافت د هغی په طرف وکړ شو که نه الله تعالی خو د گردو (تولو) شیانو رب او مالک دی.

وَأْمُرْتُ أَنْ أَكُونَ مِنَ الْمُسْلِمِينَ ﴿٩٦﴾

او امر (حکم) کری شوی دی ماته داسی چه شم زه له مسلمانانو (غاړه ایښودونکیو الله ته)

تفسیر: یعنی په هغو خلقو کښی محسوب شم چه د پاک الله کامل حکم منونکی او فرمان وړونی دی او بیخی ئی خپل ځانونه ورسپارلی دی.

وَأَنْ أَتْلُوا الْقُرْآنَ مِمَّنْ اهْتَدَىٰ فَإِنَّمَا يَهْتَدِي لِنَفْسِهِ وَمَنْ ضَلَّ فَقُلْ إِنَّمَا أَنَا مِنَ الْمُنذِرِينَ ﴿٩٧﴾

او (بل مامور یم) په دی چه ولولم قرآن (پر تاسو وائی وروم خلقو ته) پس هر چا چه سمه صافه لاره وموندله پس بیشکه هم دا خبره ده چه سمه صافه لاره ئی وموندله دپاره د ځان (او فائدی خپلی) او هر څوک چه گمراه شو پس ووايه (ای محمده! ده ته) بیشکه هم دا خبره ده چه زه له ویروونکیو څخه یم.

تفسیر: یعنی زه بالذات هم د الله تعالی بندگی او فرمان برداری کوم او نورو ته هم د الله تعالی دغه عظیم الشان قرآن آروم او د هدایت سمه صافه لاره خلقو ته ورښیم پس هر څوک چه لاره ئی

وموندله له جهته د متابعت غما توحيد د الله او نفی د شرکاؤ ته پس بیشکه هم دا خبره ده چه لاره ئی وموندله دپاره د غمان خپل ځکه چه نفع ئی هم ده ته راجع ده او هر څوک چه گمراه شو له جهته د مخالفت غما پس ووايه ورته چه بیشکه هم دا خبره ده چه زه له وپروونکيو یم او پر ما غير له پیغام رسولو بل هیڅ نشته او وبال د ضلال د بل چا پر ما نه لویږی یعنی ما خپل پند او نصیحت کړی دی او له دغه تبلیغه می غمان فارغ‌الذمه گرځولی دی که تاسو نه پوهیږئ یا غمان پری نه پوهوئ نو په دغه کښی ستاسو نقصان دی. او دغه احکام پخوا له امر د قتال و

وَقُلِ الْحَمْدُ لِلَّهِ سِيرَتِكُمْ آيَاتِهِ فَتَعْرِفُونَهَا وَمَا رَبُّكَ بِغَافِلٍ عَمَّا تَعْمَلُونَ ﴿٤٠﴾

او ووايه (ای محمده!) چه گردی (تولی) ثناوی ستاینی (صفتونه) (خاص) الله ته دی (په دغه نعمت د علم او نبوت) ژر به وښیي (الله) تاسی ته دلائل (د قدرت خپل) پس وبه پیژنئ تاسی هغه (دلائل) او نه دی رب (پالونکی) د تا غافل (بیخبره) له هغو عملونو نه چه کوئ ئی تاسی (ای مشرکانو نو جزاء به ورکړی هر چا ته د ده له عمله سره سمه)

تفسیر: یعنی الله تعالیٰ ته په زرهاؤ ځلی د حمد او شکر ځای دی چه زه ئی هادی او مهتدی گرځولی یم فی‌الحقیقت د تعریف لائق هم هغه لوی او مقدس ذات دی. هر چا ته هر هغه ښیګڼی (فائدی) یا کمال چه ور په برخه شوی دی د ده له لطف او مرحمت څخه دی ژر به وښیي الله تاسی ته دلائل د قدرت خپل پس وبه پیژنئ تاسی هغه دلائل یعنی وروسته له دی نه الله تعالیٰ ستاسی په منځ کښی یا د باندی د خپل قدرت هغه نمونی او غما د صداقت داسی ښکاره دلائل به درښیي چه د هغو په لیدلو سره به تاسی وپوهیږئ چه بیشکه دغه د الله تعالیٰ هغه آیات دی چه د هغو اطلاع مونږ ته رسول الله صلی الله علیه وسلم راګړی ده. باقی د هغه وخت پوهیږئ څه تاسو ته نافع واقع کیږی؟ که نه؟ دغه بیله خبره ده. د قیامت علامات او نور گرد (تول) تر دغه لاندی راغلل او نه دی رب پالونکی د تا غافل بیخبره له هغو عملونو نه چه کوئ ئی تاسی ای مشرکانو! یعنی هغه عمل او معامله چه تاسی ئی کوئ هغه گرد (تول) د الله تعالیٰ تر نظر لاندی دی بالاخر سم له هغه سره تاسی ته د هغو بدل درکوی که په سزا او نورو کښی څه تأخیر او ذیل پیښ شی نو داسی ئی مه گڼئ چه الله تعالیٰ ځمونږ له اعمالو څخه غافل او بیخبره دی.

تمت سورة النمل والله الحمد والمنة

سورة «القصص» مكية الا من آية (۵۲) الى غاية (۵۵) فمدنية و آية (۸۵) فبالجحفة اثناء الهجرة وهى (۸۸) آية وتسع ركوعات رقمها (۲۸) تسلسلها حسب النزول (۴۹) نزلت بعد «النمل» د «القصص» سورة «مكى» دى پرته (علاوه) له (۵۲) تر (۵۵) آيتونو پورى چه «مدنى» دى او له (۸۵)

آيت غخه چه په جحفه كښى د هجرت په اثناء كښى نازل شوى دى (۸۸) آيات (۹) ركوع لرى په تلاوت كښى (۲۸) او په نزول كښى (۴۹) سورة دى وروسته د «النمل» له سورة غخه نازل شوى دى

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

(شروع) په نامه د الله چه خورا (دير) مهربان دير رحم والا دى.

طسّم ١ تِلْكَ آيَاتُ الْكِتَابِ الْبَيِّنِ ٢ تَتْلُو عَلَيْكَ مِنْ نَبَأِ مُوسَىٰ وَفِرْعَوْنَ بِالْحَقِّ لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ ٣

دا (آيتونه د دى سورة) آيتونه د كتاب مبين (ښكاره) دى (چه خير او برکت ئى ښكاره او د حق او د باطل بيلوونكى دى). لولوؤ مونږ پر تا (اى محمده!) له (غځينو) خبرو د موسى او د فرعون په حقه (رښتيا) سره دپاره د (هغه) قوم چه ايمان راوړى.

تفسير: يعنى مسلمان خلق دى خپل حال قياس كړى! (موضح) د ظالمانو په مقابل كښى غرنګه چه د حضرت موسى عليه السلام په ذريعه الله تعالى بنى اسرائيل سره له ضعف او كمزورى د فرعونيانو په مقابل كښى منصور او مظفر وگرځول هم داسى مسلمانانو ته هم اګر كه نن په مكى معظمى كښى قليل - ضعيف او ناتوانه په نظر راځي د دوى د بيشمارو زورورو اعداؤ په مقابل كښى برى او كاميابى ور په برخه كوى.

إِنَّ فِرْعَوْنَ عَلَا فِي الْأَرْضِ وَجَعَلْنَا أَهْلَهَا شِيْعًا يَسْتَضِعُّ طَائِفَةً مِّنْهُمْ

بیشکه چه فرعون لوئی (او تکبر) غوره کری و په ځمکه (د مصر) کښی او گرځولی ئی و اهل د دغه (مصر) ټولی ټولی چه ضعیفه (مقهوره) کری ئی وه یوه طائفه له دوی (چه بنی اسرائیل و)

تفسیر: یعنی په مصر کښی قبطیان ودان وو چه د فرعون له قوم څخه و او سبطیان هم اوسیدل چه په بنی اسرائیلو سره مشهور و لیکن فرعون به د ظلم او تکبر له لاری بنی اسرائیلو ته فرصت او موقع نه ورکوله چه دوی ترقی وکړی او په هوسانی (راحت) او آرام سره ډډه ولگوی گواکی کرد (تول) قبطیان سرداران او آغایان گرځیدلی و او د انبیای اولاد بنی اسرائیل ئی خپل غلامان او نوکران گرځولی و - او پر دوی به ئی ډیر ذلیل کارونه او سخته بیکاری اجرا کوله او په هیڅ ډول (طریقه) ئی نه پرېښوده چه دوی په مملکت کښی قوت او وقعت حاصل کری.

يٰۤاَيُّهَا اَبْنَاءُ هُمُ وَيَسْتَحْيٰ نِسَاءَهُمْ

چه وژل به ئی ځامن د دوی (چه نسل ئی منقطع شی) او ژوندی به ئی پرېښودی ښځی (جنکیانی) د دوی (خپل خدمت ته)

تفسیر: مفسرین وائی چه فرعون یو خوب ولید چه کاهنانو د هغه تعبیر داسی وکړ چه «د کوم داسی بنی اسرائیلی هلک له لاسه به ستا دغه سلطنت تباہ او بربادیږی چه لا تر اوسه نه دی ځیریدلی» نو ځکه فرعون د دغی پېښی د مخی نیولو په قصد دغه د ظلم او حماقت تدبیر له خپله ځانه وویست چه د تل دپاره بنی اسرائیلیان مغلوب مقهور او ذلیل وساتی شو په دوی کښی داسی کوم قوت او قدرت پیدا نشی چه له هغه څخه د بغاوت او شرارت کومه اندېښنه متصوره وی - او داسی امر ئی صادر کړ - «وروسته له دی نه هومره بنی اسرائیلی هلکان چه پیدا کیږی دوی دی د یوی مخی څخه ووژلی شی! او په دغه ترتیب دی د راتلونکی مصیبت او خطری مخه په ښه شان سره ونیوله شی کله چه قبطیانو ته د سبطیانو د جونو له خوا داسی کومه خطر نهشته نو دوی دی ژوندی پرېښودی شی خو وروسته له پیغلتوبه له هغوی څخه قبطیان د وینځو په شان کار واخلي - ابن کثیر رحمه الله علیه لیکي چه بنی اسرائیلو پخپل منع کښی د حضرت ابراهیم خلیل الله علیه السلام د یو پخوا ویلو تذکره کوله چه په هغه کښی داسی یوه تذکره شوی وه چه «د یوه بنی اسرائیلی ځلمی له لاسه د مصر د دغه سلطنت تباهی او خرابی مقدره ده» دغه خبره ورو ورو او متدرجاً د فرعون غوږ ته ورسیده او هغه احمق د دغه قضاء او قدر د انسداد لپاره دغه اصول او فوق العاده احکام صادر کړل.

إِنَّهٗ كَانَ مِنَ الْمُسْرِئِينَ ﴿٢٠﴾

بیشکه ؤ دغه (فرعون) له مفسدانو (چه راز راز (قسم قسم) فسادونه به ئی کول).

تفسیر: یعنی فرعون خو بالطبع په ځمکه کې خرابی غورځوونکی ؤ نو ځکه د داسی لوی ظلم او ستم څخه له سره نه لرغیده او نه ئی زړه خوړیده پس هر شی به چه د ده په زړه کې راته هم هغه به ئی اجراء کول او خپل د کبر او غرور په نشه کې داسی مست او بیهوشه ؤ چه بی له غور، فکر او اندیښنی او وړاندی او وروسته کتلو څخه به ئی هر شی کول.

وَنُرِيدُ أَنْ نَمُنَّ عَلَى الَّذِينَ اسْتُضِعُوا فِي الْأَرْضِ وَنَجْعَلَهُمْ أَئِمَّةً وَنَجْعَلَهُمُ الْوَارِثِينَ ﴿٢١﴾ وَنُكَيِّنَ لَهُمْ فِي الْأَرْضِ

او اراده وکړه مونږ د دی چه منت احسان کیدو پر هغو کسانو چه ضعیفان کړی شوی وو په ځمکه (د مصر) کېنی او چه وگرځوو مونږ دوی امامان (د دارینو مقتدایان) او وگرځوو مونږ دوی وارثان (د ملک د فرعون) او چه قدرت ورکړو مونږ دوی ته په ځمکه (د مصر او شام) کېنی.

تفسیر: یعنی د دغه ملعون انتظامات خو هغه ؤ او ځمونږ اراده داسی وه چه کمزوران زورور کړو او تبت مخلوق هسک (اوچت) کړو او د هغه قوم پر سر د دینی امامت او دنیوی سیادت تاج کیدو چه د فرعون او فرعونیانو له لوری ذلیل حقیر او مریان شوی ؤ - او له هغو ظالمانو او متکبرانو څخه هغه ځمکه پاکه او صافه کړو - او دغه مظلوم او ربړ (تکلیف) موندونکی قوم د دوی په ځای ودان کړو - او د دینی سیادت سره دنیوی حکومت هم دغه مقهور او مظلوم قوم ته وروسپارو.

وَنُرِيْ فِرْعَوْنَ وَهَامَانَ

او چه وښیو فرعون او هامان (وزیر ته ئی)

تفسیر: هامان د فرعون وزیر او د ده په ظلم او ستم او تیری کېنی له ده سره شریک او د ده د کار آله او د لاس د یوی همسا په شان ؤ.

وَجُودُهُمَا مِنْهُمْ مَا كَانُوا يَحْذَرُونَ ﴿٦﴾

او لښکرو د دغو دواړو ته له دغو (بنی اسرأئیلو نه) هغه شی چه ؤ دوی چه ویریدل (به تری چه زوال د قوت او سلطنت د قبطیانو دی).

تفسیر: یعنی د هغی خطری لامله (له وجی) چه دغو قبطیانو د سبطیانو پر زرهاؤ معصوم هلکان وژلی ؤ مونږ اراده وفرمایله چه هم هغه خطره وردمخه کړو فرعون خپل گرد (تول) امکانی کوشش او زیار (محنت) پکار واچولو - او پوره زور او قوت ئی ولگوه چه په هیڅ صورت هغه بنی اسرأیلی هلک چه د هغه له لاسه د ده سلطنت تباہ کیږی مصئون او مأمون پاتی نشی - او فرعون د ده له شره ساتلی وی مگر کله چه د الله تعالیٰ تقدیر قاطع او د ده د ارادی په مقابل کښی هیڅ مانع نشی دریدی نو هم هغه معهود هلک ئی د ده په غیږ کښی وپاله او د دوی په وسیله ئی وساته - او د هم هغه فرعون په شاهی بستره او په پاچاهی مانی کښی ئی په ډیر ناز او نعمت لوی کړ او دغه بی علی رؤس الاشهاد ثابت او محقق کړ د هر هغه کار او انتظام اراده چه الله تعالیٰ وفرمائی - هیڅ یو قوت او قدرت د هغه په انسداد کښی نه موفق کیږی.

د پاک الله ډیوه لگپیږی به تل ■ څوک چه ئی پو کړی دی سوځیږی به تل

وَأَوْحَيْنَا إِلَىٰ أُمِّ مُوسَىٰ أَنْ أَرْضِعِيْهِ ۖ فَإِذَا اخْضَعَتْ عَلَيْهِ فَالْقِيَهُ فِي الْيَمِّ

او وحی (الهام) وکړ مونږ مور د موسیٰ ته داسی چه تی ورکوه ته دغه (موسیٰ) ته نو کله چه وویږیدی ته (په ده) پس وغورځوه دغه (موسیٰ سره له تابوته) په سیند کښی.

تفسیر: د موسیٰ علیه السلام مور ته یا الهام وشو یا ئی په خوب ولید یا په بله کومه ذریعه ورمعلومه شوه څو چه تاته خپل د دی هلک د وژلو ویره او اندیښنه نه وی پیدا شوی په منظم ډول (طریقه) سره ئی وپاله! او تی ورته ورکوه! کله چه د وژلو ویره درته پیدا شی نو په یوه صندوق کښی ئی تابوت کړه او د نیل په سیند کښی ئی لاهو کړه دغه قصه د «طه» په سورت کښی هم لیکلی شوی ده.

وَلَا تَخَافِي وَلَا تَحْزَنِي إِنَّا رَادُّوهُ إِلَيْكَ وَجَاعِلُوهُ مِنَ الْمُرْسَلِينَ ۝

او مه وبریره ته (له غرق ئی) او مه خفه کیږه ته (له بیلتون ئی) بیشکه چه مونږ بیرته راوستونکی یو د دغه (موسی) تاته او (بیا) گرځوونکی یو د دغه (موسی) له مرسلانو (پیغمبرانو).

تفسیر: یعنی مور ته ئی دادینه او تسلی ورکړه شوه چه مه وبریره او بی له کوم تردد او اندیښنی ئی په سیند کښی لاهو کړه! ستا دغه هلک له سره نه ضائع کیږی او د خپل ځوی د دغه بیلتون څخه هم مه خفه کیږه! چه مونږ ئی ډیر ژر بیرته ستا غیږی ته درولو - او د پاک الله اراده په دی خبره تللی ده چه له دی نه یو ډیر لوی کار واخلی او د رسالت په منصب ئی افتخار ویشی او هیڅ یو قوت او طاقت د الله تعالی د ارادی په مخ کښی حائل او مانع نشی کیدی - او دغه گرد (تول) موانع به له منځه لری کیږی او دغه مقدس مقصد هرومرو (خامخا) پوره کیدونکی دی چه د دغه محترم مولود له وجوده سره متعلق دی.

فَالْتَقَطَهُ آلُ فِرْعَوْنَ لِيَكُونَ لَهُمْ عَدُوًّا وَحَزَنًا إِنَّ فِرْعَوْنَ وَهَامَانَ وَجُنُودَهُمَا كَانُوا خَاطِئِينَ ۝

پس وموند دغه (او ونيو تابوت د موسی) کورنی د فرعون دپاره د دی چه شی دغو (فرعونیانو) ته دښمن او (سبب د) غم بیشکه چه فرعون او هامان (وزیر ئی) او لښکری د دغو دواړو وو (دا تول) خطاکاران

تفسیر: مور ئی خپل هلک د لرگیو یوه صندوق کښی وغورځوه او د سیند په اوبو کښی ئی خوشی کړ - صندوق د اوبو د جریان په متابعت په داسی یوی ویالی کښی لاړ چه د فرعون په باغ کښی تیریده او هلته د میرمنی آسیی رضی الله تعالی عنها د فرعون د ښځی په لاس کښی ولوید میرمنی آسیی رضی الله تعالی عنها ته د دغه ښکلی هلک ښکلی صورت ډیر ښه په نظر ورغی او د ده په وچولی (تندی) کښی د نجابت او شرافت آثار ورښکاره شول نو ئی د پاللو په غرض راپورته کړ. مگر د دی پورته کولو آخری نتیجه داسی شوه چه دغه ووړکی لوی شو او د فرعون او د فرعونیانو سخت مخالف او دښمن ثابت شو - او د دوی په حق کښی د روح د

سوهان په شان عيان شو. نو ځكه الله تعالى هغوی ته موقع ورکړه چه دی راپورته کړی. لعین
 فرعون له دی څخه څه خبر ؤ د هغه دښمن له ویری چه زه په زرهاؤ معصوم هلکان وژنم، هغه هم
 دغه هلک دی چه نن په ډیر ناز او نعمت سره ځمونږ په لاسو د هغه پالنه او روزنه کیږی
 فیالحقیقت فرعون او د ده گرد (تول) وزیران - مشیران او نور د دغه ناپاکه مقصد په اعتبار
 سخت وغولیدل چه بیشمارة اسرآئیلی هلکان ئی پر دغه شېبه ووژل مگر یواځی موسی علیه السلام
 ئی ژوندی پریښود لپاره د دی چه دغه موسی هغو فرعونیانو ته دښمن شی نارینه ؤ لره چه سبب
 د غرقیدلو د دوی به شی او غم ښځو ته چه وینځی به ئی شی. او دغه لام د عاقبت دی یعنی
 عاقبت د دی نیولو او ژوندی پریښودلو به دغه دواړه کارونه شی.
 لیکن که دوی نه تیروتل نو څه به ئی کول - آیا د دوی له لاسه دغه خبره پوره وه چه د الله
 تعالی تقدیر په دغه تدبیر سره واړوی ؟ د دوی ډیره لویه خطاء تیرواته او سهو په دی کېږی ؤ
 چه دوی غوښتل د قضاء او د قدر فیصلی په انسانی تدابیرو سره ماتی کړی او مخه ئی ونیسی.

وَقَالَتِ امْرَأَتُ فِرْعَوْنَ قُرْتُ عَيْنِي لِي وَلَكَ

او وویل ښځی د فرعون (آسیی چه دغه هلک) یخوالی د سترگو دی ماته او
 تاته.

تفسیر: یعنی خومره ښکلی ، گللی او په زړه پوری هلک دی مونږ هلک نه لرو راځی ! چه له
 ده سره خپل فهم غلط کړو او سترگی پری رنی او زړونه مو خوښ کړو. په ځینو روایاتو کېږی
 راغلی دی چه فرعون وویل « لک لالی» یعنی ستا د سترگو لپاره به رنا (رنرا) او یخوالی وی
 نه ځما لپاره لکه چه ازلی تقدیر دغه الفاظ د دغه ملعون له ژبی څخه وویستل چه بالاخر هم
 هغسی هم وشو.

لَا تَقْتُلُوا عَسَىٰ أَنْ يَنْفَعَنَا أَوْ نَتَّخِذَهُ وَلَدًا

مه وژنئ دغه (هلک) ښائی چه نفع به راوړسوی مونږ ته یا به ونیسو دی ځوی.

تفسیر: یعنی کله چه لوی شی ځمونږ په کار به راشی او که مو مناسب وگانه نو به ئی خپل
 متبني وگرځوو.

وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ ۹

حال دا چه دوی نه پوهیدل (پر دغه سبب د هلاک خپل).

تفسیر: یعنی له دی نه خو نه ؤ خبر کله چه دی لوی شی نو څه څه کارونه به وکړی ؟ او دوی داسی وپوهیدل چه دغه هلک کوم بنی اسرآئیلی له ویری څخه په اوبو کښی غورځولی دی ښه که مونږ هم دغه یو هلک ونه وژنو نو په دغه کښی به کوم یو لوی نقصان متصور وی ؟ آیا دغه خبره خو ضروری نه ده چه هم دغه هلک به هم هغه ځمونږ معهود دښمن وی چه مونږ تری اندیښنه لرو بیا چه ئی کله مونږ وپالو نو دی به څرنګه ځمونږ په خلاف څه اقدام وکړی ؟ او دغه به څرنګه ممکن وی چه دغه ځمونږ روزلی او پاللی شوی هلک به له مونږ سره دښمنی وکړی ؟ دوی له دی نه نه ؤ خبر چه دغه هلک به له هغه لوی ذات سره زیاته دوستی کوی چه د ګرد (تول) جهان رب او پالونکی دی او کله چه تاسی د هغه رب العالمین دښمنان یی نو ځکه دی به مجبور وی چه د هغه حقیقی رب العالمین په حکم ستاسی سره مخالفت وکړی تاسی پر خپل دغه ظاهری تربیت داسی اسره او هیله (امید) کوئ مګر له دی نه نه شرمیږئ چه د هغه حقیقی رب العلمین په مقابل کښی د ﴿قَالَ اَتَاْتِكُمُ الْاَعْلٰی﴾ غږ پورته کوئ.

وَاصْبِرْ فَوَادِ اِمْرُ مُوسٰی فِرْعَاۤنُ کَادَتْ لِشُبْدٰی بِهٖ لَوْلَا اَن رَّبَّنَا عَلٰی قَلْبِهَا لَتَكُوْنَنَّ مِنَ الْمُؤْمِنِيْنَ ۝۱۰

او صبا ته وګرځید زړه د مور د موسی تش له صبره قراره (او له نورو افکارو پرته (علاوه) د غمه د موسی) بیشکه چه نژدی وه چه اظهار وکړی په دغه (موسی سره چه ځوی می دی) که چیری نه وی محکم کړی مونږ (صبر او ثبات) پر زړه د دی چه شی دا له باور کوونکیو (په وعده د الله سره).

تفسیر: اګر که د موسی علیه السلام مور د موسی علیه السلام تابوت په سیند کښی لاهو کړ مګر د مور والی لورینی او د مور والی مینی کله دی ته اجازه ورکوله او آرامه به ئی پریشوده چه د موسی علیه السلام له حاله او له یاده غافله پاتی شی - نو شپه او ورځ به د موسی علیه السلام فکر او ذکر له دی سره مل ؤ او له زړه څخه ئی صبر او قرار فرار کړی ؤ او نژدی ؤ چه د ضبط او صبر تار تری وشلیږی او په عمومی ډول (طریقه) سره د ژبا او انګولاء په ضمن کښی دغه خبره تری څرګنده شی چه زه هغه کمبخته مور یم چه خپل ځوی می په خپل لاس په سیند کښی غورځولی دی - که چا موندلی وی یا ئی پته ور معلومه وی نو راته ودی وائی - مګر د الله تعالی دغه الهام ﴿اِنَّا رَاٰوْهُۥٓ الْیٰسَکَ وَجَاۤءُوْهُ مِنَ الْمُرْسَلِیْنَ﴾ به ورته ډاډینه او تسلی ورکوله نو دغه د الله تعالی کار ؤ چه د دی زړه ته صبر ، ثبات او تسکین ورپه برخه کړی خو د الله تعالی

اسرار پخوا له وخته افشاء او اظهار نه شی او لږ څه مدت وروسته پخپله د موسی علیه السلام مور ته عین الیقین حاصل شی چه د الله تعالی دغه وعده هرومرو (خامخا) پوره کیدونکی ده .

وَقَالَتْ لِاخْتِهِ قُصِيْهِ فَبَصُرَتْ بِهٖ عَنْ جُنْبٍ وَهُمْ لَا يَشْعُرُوْنَ ۝

او ویل (مور د موسی) خور د دغه (موسی) ته چه څه برابره ورور پسی دی (او خبر ئی راوړه) پس کتل به ئی دغه (موسی) ته له لری ځایه (لکه پردی) حال دا چه دغه (فرعونیان) نه پوهیدل (په دغه) خوروالی او جاسوسی د دی).

تفسیر: یعنی کله چه د فرعون په حرم سرای کښی هغه صندوق خلاص او دغه هلک په کښی وموندل شو او په گرده (توله) دنیا کښی ئی آوازه (انگاځه) گډه او شهرت ئی وموند د موسی علیه السلام مور خپلی لور د موسی علیه السلام خور ته لا له پخوا څخه حکم ورکړی ؤ چه ته دی د خپل ورور په سراغ او پته لگولو پسی تل له لری او جلا (جدا) لگیاء اوسه! او له لری په پته سره د هغه حال او احوال ځان ته معلوم کړه! چه چیری پیدا کیږی؟ او څه ماجراء پری تیریږی؟ کله چه دغه جینیئ پوه او هوښیاره وه د هغه شهرت او انگاځی په اثر ئی ژر ځان برابر هم هغه ځای ته ورسوه چه پر هغه له سینده موندلی هلک باندی لوی ازدحام او بیروبار جوړ شوی ؤ - او هلته لکه یوه بی تعلقه اجنبیه لری ودریده او هیڅ څوک په دی ونه پوهیدل چه دا د دغه هلک خور ده .

وَحَرَّمَ عَلَیْهِ الرَّاۤضِعَ مِنْ قَبْلُ فَقَالَتْ هَلْ اَدُلُّكُمْ عَلٰٓی اَهْلِ بَیْتٍ یَّكْفُلُوْنَہٗ لَكُمْ وَهُمْ لَہٗ نٰصِحُوْنَ ۝

او حرام (منع) کړی وه مونږ پر دغه (موسی تې رودل د) دایگانو له پخوا له بیرته ورتلو مور خپلی ته) نو ویل (خور د موسی) آیا خبر کړم زه تاسی پر اهل د (داسی) کاله باندی چه واخلی وساتی دا (هلک) تاسی ته او دوی به ده ته له خیر غوښتونکیو وی.

تفسیر: یعنی د فرعون ښځی ملعون فرعون هم د دغه هلک په پالنه او ساتنه راضی کړ - دلته د

تی ورکونکی فکر ورپیدا شو او دیری دائیگانی ئی طلب کری - مگر قدرت لا له پخوا څخه د موسی علیه السلام شونډی کلکی ترلی وی چه پرته (علاوه) د خپلی مور له تی څخه د بل چا تی په خوله ونه نیسی نو سخت تشویش ورپیدا شو چه داسی یوه مرضه له کومه ځایه راپیدا کړه شی چه دغه هلک ئی تی وروی ؟ ولی چه موسی علیه السلام به مطلقاً د هیڅ یوی مرضی تی ته خپل مخ نه آړاوه فرعونی خدم او حشم په هم دغه فکر او اندیښنه کښی ؤ چه د موسی علیه السلام خور وویل چه «زه د داسی یوی کورنی معرفی تاسی ته کولی شم چه دیره پاکه او صافه ده او ممکن دی چه دغه هلک د هغی کورنی د کومی ښځی تی وروی او تر هغه ځای پوری چه زه معلومات لرم هغوی به په دیری لورینی (مهربانی) او خیر غوښتنی سره د دغه هلک روزنه او پالنه کوی ځکه چه هغه کورنی دیره شریفه او نجیبه ده او علاوه پر هغه د باچاهی له کوره د انعام او اکرام لوی توقعات هغوی لا په دی اړوی چه پر دغه هلک ښه توجه او فهم ولری» بالنتیجه د هم دی جینیئ په مشوره د حضرت موسی علیه السلام مور وغوښتله شوه په مجرد د دی چه د خپلی مور بوی پر موسی علیه السلام ولگیده په دیره مینه او محبت سره ئی خپل ځان د مور په تی پوری ونښلوه او په غرکههار سره ئی په تی رودلو شروع وکړه - فرعونی کورنی ته د دغی ښځی پیدا کیدل ډیر غنیمت معلوم شول چه بالاخر هغه هلک د یوی مرضی یعنی د خپلی مور تی سره پخلا شو او شودی ئی روی. په دغه گرد (تول) سره خوښی او خوشال شول - او ډیر انعامونه او اکرامونه وکړل شول مگر مرضی خپل ځینی عذرونه او ضروریات ورواندی کړل چه «زه د هغو لامله (له وجی) دلته نشم اوسیدلی - که راته داسی امر او اجازه وشی چه دغه هلک له خپله ځانه سره کور ته یوسم - او هلته ئی په فارغ البالی سره روزنه او پالنه وکړم!» لکه چه په هم دغه پاس ترتیب سره بیا موسی علیه السلام په امن او اطمینان سره د خپلی مور غیری ته ورسید او د فرعون هغه طلب او تنخواه چه د دغی مرضی لپاره تاکی (مقرر کری) شوی وه هم ورته په لاس ویریا وروغله.

قَدْ دَنَّهُ إِلَىٰ أُمِّهِ كَيْ تَقَرَّ عَيْنُهَا وَلَا تَحْزَنَ وَلِتَعْلَمَ أَنَّ وَعْدَ اللَّهِ حَقٌّ

پس بیرته راوست مونږ دغه (موسی مور خپلی ته دپاره د دی چه یخی (او) رنی) شی سترگی د دی (په بیرته رسیدو د موسی) او چه نشی غمجنه (په بیلتون ئی) او دپاره د دی چه وپوهیږی (په عین الیقین هم) په دی چه بیشکه وعده د الله حقه ده

تفسیر: یعنی په ﴿إِنَّا رَأَوُوكَ الْيَوْمَ وَجِئُوكَ مِنَ الْمُرْسَلِينَ﴾ کښی دوه وعدی ورسره شوی وی

یوه خو هم هغه وعده وه چه مور ئی پخپلو سترگو ولیده چه په څه یو حیرانوونکی طریقه پوره او تر سره شوه او د دوهمی وعدی د پوره کیدلو له پاره ورته قیاس موقع پیدا شوه چه بیشکه هغه هم په خپل وخت او نیته پوره کیدونکی ده .

وَلَكِنْ أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿١٣﴾

ولیکن اکثر د دوی نه پوهیږی (پری چه حقه ده) .

تفسیر: یعنی د الله تعالیٰ وعده هرومرو (خامخا) رسیدونکی او واقع کیدونکی ده هو! په منځ کښی ډیر خنډونه او موانع پیښیږی چه د هغو په نسبت ډیر ضعیف الاعتقاد کسان متردد او مشته کيږی. (موضح) .

وَلَمَّا بَلَغَ أَشُدَّهُ وَاسْتَوَىٰ آتَيْنَاهُ حُكْمًا وَعِلْمًا وَكَذَٰلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ ﴿١٤﴾

او کله چه ورسید (موسی) زور (قوت د ځوانی خپلی) ته او برابر شو (په عقل) نو ورکړ مونږ ده ته حکمت (نبوت) او علم (پوه) او هم داسی (مهربانی چه وکړه مونږ په موسی او مور ئی) جزاء ورکووو مونږ نیکی کوونکو ته .

تفسیر: یعنی کله چه موسی علیه السلام د خپل رشد او محلمیتوب وخت ته ورسید نو مونږ ده ته ډیری د حکمت خبری وروښودی او خصوصی علم او فهم او پوهه مو ورکړه ځکه چه دی د هلوکتوبه را په دی خوا صالح او نیک عمل ؤ نو داسی پوه او قابلو خلقو سره زمونږ لطف او مرحمت هم داسی مبذول کیږی .

وَدَخَلَ الْمَدِينَةَ عَلَىٰ حِينٍ غَفْلَةٍ مِّنْ أَهْلِهَا فَوَجَدَ فِيهَا رَجُلَيْنِ يَقْتَتِلَانِ هَٰذَا مِنْ شِيعَتِهِ وَهَٰذَا مِنْ عَدُوِّهِ فَاسْتَغَاثَهُ الَّذِي مِّنْ شِيعَتِهِ عَلَى الَّذِي مِّنْ عَدُوِّهِ فَوَكَرَهُ

مُوسَى فَقَضَى عَلَيْهِ قَالَ هَذَا مِنْ عَمَلِ الشَّيْطَانِ إِنَّهُ عَدُوٌّ مُضِلٌّ مُبِينٌ ﴿١٥﴾

قَالَ رَبِّ إِنِّي ظَلَمْتُ نَفْسِي فَاغْفِرْ لِي فَغَفَرَ لَهُ إِنَّهُ هُوَ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ ﴿١٦﴾

او ننوت (موسی) بنار (د مصر) ته په وقت د غفلت د اهل د هغه کښی (د غرمی په وقت کښی چه ویده ؤ) پس ویی موندل په دغه بنار کښی دوه سری چه جگره یی سره کوله دغه یو (سبطی) له تابعانو د دغه (موسی ؤ) او هغه (بل قبطی) له دښمنانو د دغه (موسی) ؤ پس مرسته (مدد) وغوښته دغه (سبطی) چه له تابعانو د دغه (موسی) ؤ پر هغه (قبطی) چه له دښمنانو د دغه ؤ پس په سوک ووايه هغه (قبطی) لره موسی پس قضاء وکړه (الله) په دغه قبطی (چه مرئی کر په سوک د موسی سره کله چه د وژلو قصد ئی نه ؤ کړی او نه ؤ مامور په قتل د هغه نو ځکه) وویل (موسی) چه دغه کار له عمله د شیطان دی، بیشکه چه دغه (شیطان) دښمن دی (د انسانانو) لغزوونکی دی ښکاره. وویل (موسی) ای ربه ځما بیشکه زه چه یم ظلم می کړی دی په نفس خپل (په قتل د دغه قبطی سره) پس مغفرت کړه ماته (دغه گناه ځما) پس مغفرت وکړ (الله) دغه (موسی) ته بیشکه چه (الله) هم دی دی خامخا ښه ښوونکی د (خطیاتو) دیر رحم والا (په انعام د اجر او ثواب سره)

تفسیر: حضرت موسی علیه السلام وروسته له ځلمی توبه یوه ورځ په داسی وقت کښی بنار ته ورسیده چه خلق غافل ویده ؤ ښایی چه یا به د شیی یا به د غرمی وقت ؤ حضرت موسی علیه السلام چه کله ځلمی شو د فرعون له قوم او د دوی د ظلم او کفر له سببه بیزاره ؤ او تل به ئی له بنی اسرائیلو ناسته او ولاړه درلوده (لرله) د ده د مور کور د ښاره د باندی ؤ. حضرت موسی علیه السلام به کله کله هلته ورته او کله به د فرعون کره هم ورته - د فرعون قوم (قبط) د ده سره هم عداوت او دښمنی درلوده (لرله) او داسی به ئی د ده په نسبت وویل چه دی ذاتاً د غیر قوم یو ځلمی دی - نه چه د زور او قوت خاوند شی. موسی علیه السلام یوه ورځ ولید چه دوو سریو پخپلو منځو کښی جنگ سره کوو چه یو ئی سبطی (اسرائیلی) او هغه بل ئی قبطی ؤ - کله چه اسرائیلی موسی علیه السلام ولید ورناری ئی کړی چه «راشه د دغه قبطی له لاسه می خلاص کړه» وایی چه دغه قبطی د فرعون د مطبخ یو سری ؤ - موسی علیه السلام لا له پخوا څخه د قبطیانو د ستم او ظلم او تیری څخه باخبره ؤ - کله چه دلته موسی علیه السلام پخپلو

سترگو د ده لاس اچول او زیادت ولید - د ده د حمیت رگ هم وخوځید ممکن دی چه د پوهولو او لار ښوولو او پند او نصیحت کولو په وقت کښی دا قبطی موسی علیه السلام ته هم ځینی سختی خبری ویلی وی - لکه چه په ځینو تفاسیرو کښی شته الغرض موسی علیه السلام تش تهدید او ویرولو لپاره د یوه سوک گزار پری وکړ څرنګه چه موسی علیه السلام ډیر یو قوی ځلمی ؤ په هم هغه سوک سره ئی دغه قبطی پر ځمکه ونښلوله حال دا چه پخپله موسی ته دا نه وه معلومه چه ځما په یوه سوک به داسی یو قوی سری یو په یو مری نو ډیر زیات خفه شو چه ولی بلا قصد وینه را په غاړه شوه حال دا چه دغه قبطی یو حربی کافر ؤ - ظالم ؤ - او د موسی علیه السلام نیت هم تش د ده تأدیب ؤ او نه ئی غوښت چه وئی ورئی مګر دغه خو یوه خبره ده چه په دغه وقت کښی جنگ او جهاد نه ؤ نښتی - او موسی علیه السلام قبطیانو ته د سبطیانو له طرفه د حرب اعلان نه ؤ ورکړی - بلکه د ده له هغه مطمئن او آرام ژوندون څخه چه په مصر کښی معروف او مشتهر ؤ ګرد (تول) خلق د ده د لوری مأمون او داده ؤ چه دی بی موجب د چا له ځان او مال او نورو شیانو سره هیڅ کار او تعلق نه لری بیا امکان لری چه د غیظ او غضب په جوش کښی د هغی معاملی تحقیق هم په سرسری ډول (طریقه) سره شوی وی او د سوک وهلو په وقت کښی ئی فکر ونشو چه په څه اندازه سره هغه وهلی شی ؟ او څرنګه یو وهل د تادیب لپاره بس او کافی دی ؟ له بل طرفه د دغه بلا اراده قتل په اثر دغه فکر او اندیښنه تولید کیده چه له ګوند (دلی) او ګوند بازی (دله بازی) اور یو ځلی بل او د نورو مصائبو او فتنو ابواب ونه پرانستل شی نو ځکه موسی علیه السلام له خپل عمل څخه سخت نادم او متأثر شو. او داسی وپوهید چه د ده په دغه عمل کښی تر یوی درجی پوری د شیطان مداخله هم شته. د انبیاء علیهم السلام ضمیر او فطرت داسی پاک او صاف او د هغوی استعداد دومره اعلی وی چه پخوا د نبوت له موندلو څخه دوی د خپلو اعمالو د یوی یوی ذری محاسبه په ډیر تدقیق کوی. او په ډیر لږ ښوئیدلو یا اجتهدی خطاء د پاک الله له درباره په عجز او نیاز او ژړا معافی غواړی او تری توبه کوی لکه چه موسی علیه السلام هم د دغی خپلی خطاء معافی وغوښته او پر دغه خپل تقصیر ئی اعتراف وکړ چه د الله تعالی له طرفه وروښلی هم شو. او اغلباً د دغی معافی معلومات به ده ته د الهام او نورو وسائلو په وسیله شوی وی. ځکه چه انبیاء علیهم السلام خو پخوا تر نبوت د عظمت موندلو څخه د ولایت په خلعت هرومرو (خامخا) معزز وی.

قَالَ رَبِّ بِمَا أَنْعَمْتَ عَلَيَّ فَلَنْ أَكُونَ ظَهِيرًا لِلْمُجْرِمِينَ^{۱۶}

وویل (موسی) ای ربه ځما په حق د انعام فضل ستا پر ما (وساته ما) پس چه له سره زه هیچیری نشم مددګار دپاره د ګنهګارانو.

تفسیر: یعنی کله چه تا ماته پخپل فضل او کرم د عفو بشارت رامرحت کړ او عزت - راحت

- قدرت او قوت دی راعطاء کر نو زه د دی د شکری لامله (له وجی) به له سره د مجرمانو او گناهکارانو حامی او مرستی (مددگار) نه کیږم. ممکن دی چه موسی علیه السلام ته د دغه مستغیث اسرائیلی څه تقصیر هم معلوم شوی وی او هم دغه ته به یی مجرم ویلی وی، یا به ئی له مجرمانو څخه کفار او ظالم خلق مراد وی یعنی زه ستا دغه راکړی قوتونه به وروسته له دی نه له سره د دغو خلقو په نصرت او حمایت کښی نه لگوم یا به له مجرمینو څخه شیاطین مراد وی چه زه به هیڅکله د دوی د جمعیت حمایت نه کوم. خو هغوی غما په زړه کښی دغسی وسوسی واپوری او دغسی کارونو ته می ولمسوی چه وروسته له هغه زه په ندامت او حسرت کښی اخته شم یا به یی هغه اسرائیلی ته د دی لامله (له وجی) مجرم ویلی وی چه هغه د دغه جرم د وقوع سبب گرځیدلی ؤ. والله اعلم.

فَأَصْبَحَ فِي الْمَدِينَةِ خَائِفًا يَتَرَقَّبُ

بیا صبا پاڅید (موسی) په دغه ښار کښی په داسی حال کښی چه ویریدونکی ؤ (پر ځان خپل) چه انتظار به ئی کوو (مدد د رب خپل ته یا لاره ئی کتله د نجات خپل).

تفسیر: یعنی موسی علیه السلام انتظار کوی او لاری ته گوری چه د دغه مقتول وارثان خپله دعوی به ئی فرعون ته وړاندی کړی وی، ولید شی چه پر چا دغه جرم اوړی ؟ او له ما سره څه سلوک کوی ؟

فَإِذَا الَّذِي اسْتَنْصَرَهُ بِالْأَمْسِ يَسْتَصْرِحُهُ قَالَ لَهُ مُوسَى إِنَّكَ لَغَوِيٌّ مُبِينٌ^(۱۸)

پس ناڅاپه هغه (اسرائیلی) چه نصرت مدد ئی غوښتی ؤ له دغه (موسی) څخه پرون اوس بیا ناری وهی دغه (موسی) ته او مرسته (مدد) تری غواړی پر بل قبطی باندی) پس وویل موسی هغه (اسرائیلی) ته چه بیشکه ته خامخا بی لاری ئی ښکاره (چه پرون دی هغه قبطی راباندی مړ کړ او اوس بیا راته ناری وهی).

تفسیر: یعنی هم هغه اسرائیلی نن له بل کوم سری سره جنگیده او لاس یی پری اچولی ؤ. نو موسی علیه السلام داسی ورته وویل چه ته هره ورځ له ظالمانو سره نښلی او غواړی چه ما هم له

هنوی سره په جنگ واچوی لنده یی دا چه حضرت موسی علیه السلام ورته ورغی لپاره د امداد .

فَلَمَّا أَنْ أَرَادَ أَنْ يَبْطِشَ يَالَّذِي هُوَ عَدُوٌّ لَهُمَا قَالِ
يُوسَى أَتُرِيدُ أَنْ تَمْكُنَ لِي كَمَا مَكَتَلْتَ نَفْسًا بِالْأَمْسِ
إِنْ تُرِيدُ إِلَّا أَنْ تَكُونَ جَبَّارًا فِي الْأَرْضِ وَمَا تُرِيدُ أَنْ
تَكُونَ مِنَ الْمَصْلُحِينَ ١٩

پس کله چه اراده وکړه (موسی) چه ونیسی هغه (قبطی) چه ؤ دښمن د دغو دواړو (یعنی موسی او د دغه اسرائیلي حال دا چه موسی هغه اسرائیلي ته په قهر هم شوی ؤ نو) وویل ای موسی! آیا اراده لری د دی چه وژنی ته (نن) ما لکه چه وژلی دی ؤ یو نفس (د قبطی) پرون اراده نه لری ته (د هیخ شی) مگر د دی چه شی (ای موسی) زورور په ځمکه (د مصر) کښی او اراده نه لری چه شی ته له اصلاح کوونکیو څخه.

تفسیر: یعنی موسی علیه السلام غوښت چه پر هغه ظالم قبطی لاس واچوی او دغه مظلوم سبطی (اسرائیلي) تری خلاص کړی خو سبطی په دی گمان له موسی علیه السلام څخه وویرید کله چه ده راته «غوی مبین» ویلی دی نو نه چه اوس می ووژنی ځکه چه دغه سبطی داسی وپوهید هم هغسی چه په خوله او خبرو سره ماته په غصه او قهر دی نو هر ورو (خامخا) لاس ئی هم پر ما پورته کیږی. هغه پرونی وینه چه تر نن پوری پته وه او څوک پری نه ؤ خبر چه د هغه قاتل څوک دی ؟ کله چه دغه قبطی د هغه سبطی دا خبری واوریدی نو پوه شو چه هغه قبطی هم دغه موسی وژلی دی نو ورغی او فرعون ئی خبر کړ او فرعونیانو هم د موسی علیه السلام د وژلو اراده وکړه او دغه خبره د دغه سبطی له ژبی نه په هر ځای کښی داسی مشهوره شوه چه هغه سبطی داسی وائی چه د موسی یواځی هم دغه کار زده دی چه په زور او جبر سره وژل وکړی او دغه کار ئی زده نه دی چه د طرفینو په منځ کښی صلح او روغه وکړی.

وَجَاءَ رَجُلٌ مِّنْ أَقْصَا الْمَدْيَنَةِ يَسْأَلُ قَالَ يُوسَى إِنَّ
الْمَلَائِكَةَ يَأْتِيهِمْ بِكَ لِيَقْتُلُوكَ فَاخْرُجْ إِنِّي لَكُ مِنَ الْمُنْصِحِينَ ٢٠

او راغي يو سړی له آخره د ښاره په دی حال چه رامندی ئی وهلی وی ویل ای موسی! بیشکه چه مشران مشوری کوی په حق ستا کښی دپاره د دی چه ووژنی تا (په قصاص د هغه قبطی) پس ووځه ته (له مصره) بیشکه زه یم تاته له نصیحت کوونکیو (خیر غوښتونکیو) نه.

تفسیر: یعنی د دغه قتل خبر فرعون ته رسیدلی دی او هلته سره جرگی او مشوری کوی چه د غیر قوم د یوه ځلمی جراث تر دغی اندازی پوری رسیدلی دی چه د شاهی قوم او د سرکاری ملازمانو د یوه فرد قتل ته اقدام کوی د حکومت ملازمان پر موسی علیه السلام پسی په سرعت وځغلول شول چه ژر ئی پیدا او بندی او په قتل ئی ورسوی له هغه مجمع څخه د یوه نیک طینته او پاک زړه او ښه نیته سړی په زړه کښی پاک الله دغه خبره واچوله خو هغه په تلوار او د یوی لنډی لاری څخه په ځغاسته موسی علیه السلام ته خپل ځان ورسوی او دی له دغه ماجراء څخه باخبره او داسی یوه مشوره ورته ورکړی چه ښائی ته هم دا اوس له ښاره ووځی! (موضح القرآن) لیکي دغه ئی څمونږ رسول الله صلی الله علیه وسلم ته هم اورولی دی چه خلق د ده د وژلو په فکر کښی هم لویږی - او دی به هم لکه موسی علیه السلام له خپله وطنه هجرت کولو ته مجبورېږی لکه چه گرد (تول) کفار تول شوی ؤ خو هغوی گرد (تول) یو ځلی پر دوی ځان وغورځوی. نو په هم دغه شپه کښی دوی له خپله وطنه هجرت وفرمایه.

فَخَرَجَ مِنْهَا خَائِفًا يَتَرَقَّبُ قَالَ رَبِّ نَجِّنِي مِنَ الْقَوْمِ الظَّالِمِينَ ﴿٢١﴾
وَلَمَّا تَوَجَّهَ تَلَقَّاهُ مَدْيَنَ قَالَ عَسَى رَبِّي أَنْ يَهْدِيَنِي سَوَاءَ
السَّبِيلِ ﴿٢٢﴾

پس ووت موسی له دغه مصر څخه په دی حال کښی چه ویریدونکی ؤ کتل به ئی (هر طرف ته چه څوک راپسی رانشی) وویل (موسی) ای ربه ځما نجات راکړه ته ماته له قومه ظالمانو (چه فرعون او تابعان ئی دی) او کله چه متوجه شو (موسی) په طرف د مدین وی ویل امید دی له رب ځما څخه د دی چه وښی ماته سمه لاره.

تفسیر: حضرت موسی علیه السلام له مصر څخه د هجرت په قصد لاړ شو لیکن هیڅ یوه لاره او طرف ورته نه ؤ معلوم نو له پاک الله څخه ئی سوال وکړ چه په سمه لاره می برابر کړه! نو ځکه

دی د(مدین) په لویه لاره برابر شو او په خیر او سلامتی سره یی هلته ورسوه او په مدین کښی ئی داسی د امن او اطمینان ژوندون ور په برخه کړ چه په کښی ښه مانوس او متاهل شو یواځی هم دغومره نه بلکه تر ډیر لری پوری ئی نوری لار ښوونی هم ورته وکړی - او په سمه صافه لاره ئی رهی (روان) کړ.

وَلَمَّا وَرَدَ مَاءَ مَدْيَنَ وَجَدَ عَلَيْهِ أُمَّةً مِّنَ النَّاسِ
يَسْقُونَ وَوَجَدَ مِنْ دُونِهِمُ امْرَأَتَيْنِ تَذُودَانِ قَالَ
مَا خَطْبُكُمَا قَالَتَا لَا نَسْقِي حَتَّى يُصَدِّ الرَّعَاءُ وَأَبُونَا شَيْخٌ كَبِيرٌ

او کله چه ورسید (موسی) اوبو د مدین ته نو ئی وموندله پر هغه (کوهی) یوه ډله له خلقو چه اوبه یی ورکولی (مواشیو خپلو ته) او وئی موندلی رابیرته له دوی څخه دوه ښځی چه رامنع کولی به ئی گدی خپلی (له اوبو نه) نو ویل (موسی دغو ښځو ته) چه څه دی حال ستاسی (چه منع کوئ له اوبو گدی خپلی) وویل هغو (دواړو) چه اوبه نه ورکوو مونږ (گدو خپلو ته) څو بیرته لار شی (دغه) شپانه او پلار غمونږ زوږ (د ډیرو کلونو سړی) دی چه کار ئی له لاسه نه کیږی.

تفسیر: مدین له مصر څخه د اتو یا لسو ورځو لری مسافه کښی پروت دی کله چه دی هلته ورسید وږی تږی ؤ. وئی لیده چه خلق پر کوهی راټول دی او خپل مواشی اوبه کوی او دوه داسی ښځی ئی هم هلته ولیدی چه دغو دواړو خپلی گدی لری حصاری کړی دی او په شرم او حیاء سره لری ولاړی وی په دوی کښی دومره یو زور او قوت نه ؤ چه هغه مجمع له خپلی مخی څخه لری کړی یا بالذات هغه لویه درنه بوکه له اوبو څخه ډکه او له کوهی څخه ئی راوکاږی او ممکن ؤ چه دوی به خپلو گدو ته داسی اوبه ورغښولی وی چه له نورو څخه وروسته پاتی کیدی نو موسی علیه السلام له دوی نه د انتظار علت استفسار کړ هغوی وویل چه مونږ له گردو (ټولو) څخه وروسته خپلو مواشیو ته اوبه ورکوو ځکه که غمونږ پلار ځلمی او قوی وی نو مونږ به ولی راټلو او هغه به پخپله راته او له دغو خلقو سره به ئی خپله معامله خلاصوله.

فَسَقَى لَهُمَا ثُمَّ تَوَلَّى إِلَى الظِّلِّ

پس اوبه کړه (موسی رمه) د دغو دواړو بیا ئی شا وگرځوله (ښځو ته او لار

(شو) سیوری ته

تفسیر: د انبیاء فطری جذبات او ملکات هم داسی وی - سره له دی چه موسی علیه السلام په دغه وقت کښی ستری ستومان - وړی - تږی ؤ - خو بیا هم ورته دغه ننگ او غیرت ودرید چه سره غما د موجودیته دغه ضعیف صنف به ولی له همدردی او اعانته محروم پاتی کیږی نو ودرید هغه لویه تیږه (گټه) او هغه مجمع نئی لری کره یا وروسته له هغوی له کوهی څخه نئی صافی پاکي تازه اوبه راوړستی او د دغو جونو گډو ته نئی اوبه ورکړی.

فَقَالَ رَبِّ إِنِّي لِمَا أَنزَلْتَ إِلَيَّ مِنْ خَيْرٍ فَقِيرٌ ﴿٣٧﴾

نو وی ویل ای ربه غما بیشکه زه هر هغه څیز ته چه ولیږی ته ماته له خیره فقیر (محتاج) یم.

تفسیر: یعنی ای الله! زه د خپل هیڅ عمل اجرت له مخلوقه نه غواړم! هو! که ستا له طرفه کومه ښیگه (فائده) راوړسیږی زه هغی ته تل محتاج یم. (موضح القرآن) لیکي «ښځو دی وپیژاند چه دغه سری د لاری مسافر او په سیورو کښی کیناستونکی پردیسی دی او له لری څخه وړی تږی راغلی دی لاړلی او خپل پلار ته نئی دغه گرد (تول) احوال وویل چه هغه حضرت شعیب علیه السلام ؤ علی القول المشهور او هغه ته هم دغسی یو سری ور په کار هم ؤ چه نیکیخت وی او پسونه نئی وساتی او خپله لور ور واده کړی.

فَإِذَا تَوَلَّىٰ أَحَدُهُمَا تَبَشَّرَ عَلَىٰ اسْتِحْيَاءٍ قَالَتْ إِنَّ ابْنِي يَدْعُوكَ يَمْجُزِيكَ أَجْرَ مَا سَقَيْتَ لَنَا

پس راغله دغه (موسی) ته یوه له دواړو چه تگ نئی کاوه په (طریقه د) حیاء سره نو وویل (دی موسی ته) چه بیشکه پلار غما بولی تا دپاره د دی چه درکړی تاته اجر حق د اوبو کولو ستا (گډو) غمونږ ته

تفسیر: دغه جینی داسی راتله لکه چه د شریفی او عفیفی او پاکي ښځی عادت او قاعده وی وائی چه دی له دیره شرمه او حیاء خپل منځ په تکرری (خادر) بیخی پیچلی (نغاړلی) ؤ - او خبری به نئی کولی. حضرت موسی علیه السلام د الله تعالیٰ څخه د خیر طالب ؤ چه نئی له خپله فضله په غیر متوقعه ډول (طریقه) سره ورولیږه نو ولی به نئی نه منله - پاغید او له هغی ښځی

سره د شعيب عليه السلام په لوري روان شو وائی چه د تللو په وقت کښی دغی جینئ ته وویل چه «ته غما په مخکښی مه درومه ! او راپسی راځه نه چه پر پردی ښځی عمداً غما نظر ولویږی » لکه چه موسی عليه السلام د مخه شو - او هغه جینئ ورپسی تله او په خبرو سره ئی ورته د لاری ښوونه کوله - خو ئی خپل پلار ته راوست.

فَلَمَّا جَاءَهُ وَقَصَّ عَلَيْهِ الْقَصَصَ قَالَ لَا تَخَفْ نَجَوْتُ مِنَ الْقَوْمِ الظَّالِمِينَ ﴿٢٥﴾

پس کله چه راغی (موسی) دغه (شعيب) ته او بیان ئی کړه پر دغه (شعيب) قصه خپله وویل (شعيب موسی ته) مه ویرپړه ! چه نجات دی وموند له قوم ظالمانو (فرعونيانو) نه.

تفسیر: حضرت موسی عليه السلام خپله ټوله قصه حضرت شعيب عليه السلام ته واوروله شعيب عليه السلام ده ته ډاډینه او تسلی ورکړه او وی فرمایل چه ته اوس د ظالم قوم د منگلو څخه خلاص شوی وروسته له دی نه دوی انشاء الله تعالی تاته هیڅ ضرر نشی رسولی ځکه چه مدین د فرعون د سلطنت له حدوده خارج ؤ.

قَالَتْ إِحْدَاهُمَا يَا بَتِ اِسْتَاجِرُهُ اِنَّ خَيْرَ مَنِ اسْتَأْجَرْتَ الْقَوِيُّ الْاَمِينُ ﴿٢٦﴾

وویل یوی له دغو دواړو! ای پلاره غما! مزدور ونیسه دی (دپاره د میړو «گډو» څرولو) بیشکه چه غوره د هر هغه چا چه مزدور ئی نیسی هغه څوک دی چه قوتناک او امانتگر وی.

تفسیر: یعنی په موسی عليه السلام کښی دواړه صفات موجود دی زورور دی چه یواځی لویه تیږه (گټه) ئی د کوهی له سره لری کړه چه هغه به په څو تنو لری کیده په ډیر قوت او میرانه (بهادری) سره ئی اوبه وویستلی او غمونږ رڼه ئی په لږ وقت کښی اوبه کړه او مگرده (ټوله) د اوبو ویستونکی مجمع ئی سره لری کړه او امانت دار دی چه هیڅ طمع او توقع نه لری او ډیر عفیف او یو شریف څلمی دی تر دی چه په لاره کښی هم له ما ځنی پر مخ ته چه پر ما ئی له

سرہ نظر ونہ لکھیوی۔

قَالَ إِنِّي أُرِيدُ أَنْ أُنكِحَكَ إِحْدَى ابْنَتَيَّ هَاتَيْنِ عَلَى أَنْ تَأْجُرَنِي
ثَمَنِي حَبِيرٌ ۚ قَالَ أَتَمْسِكُ عَشْرًا فَمِنْ عِنْدِكَ وَمَا أُرِيدُ أَنْ أَمْلِكَ
عَلَيْكَ سَيُحَدِّثُنِي إِنْ شَاءَ اللَّهُ مِنَ الصَّالِحِينَ ﴿۳۰﴾

وویل (شعیب موسیٰ ته) بیشک زه اراده لرم د دی چه په نکاح درکرم تاته
یوه له دغو لونو خپلو چه دا دی په دی چه مزدوری وکړی ته غما دپاره اته
کاله پس که پوره کړه تا لس کاله نو هغه به ستا له طرفه (له ما سره
احسان) وی او نه لرم زه اراده د دی چه مشقت واچوم پر تا (په اشتراط د
لسو کلونو) ژر به ومومی ته ما که اراده وفرمائی الله له صالحانو نیکانو (وفا
کوونکیو په وعده).

تفسیر: ښایی هم دغه خدمت د ده د جینئ مهر وی.

غمونو حنفیانو په مذهب اوس هم که د بالقی جینئ خوښه وی نو د دی اقارب هم داسی خدمت
د مهر په عوض تا کلی (مقرولی) شی (کذا نقله شیخ الانور اطال الله بقاءه) دلته یواځی د
نکاح خبری مذکوری دی ظاهر دی چه د نکاح ترلو په وقت کښی حضرت شعیب علیه السلام
پخپله یوه جینئ معینه او د هغی په رضاء او خوښی سره ئی نکاح ترلی ده چه هغه په ارجح
الاقوال هم هغه مشره وه او بیوی صفورا یا بیوی صفراء رضی الله تعالیٰ عنها نومیده او د حضرت
موسیٰ علیه السلام معرفتی ئی په اول کښی له خپل پلاره سره کړی وه.

﴿وَأَنْتُمْ أَكْثَرُ عَشْرًا فَمِنْ عِنْدِكَ﴾ = پس که پوره کړه تا لس کاله نو هغه به ستا له طرفه له ما
سره احسان وی). یعنی اقلا اته کاله به غما په خدماتو کښی هر ورو (خامخا) مصروفیږی که
دوه کاله نور دی هم خدمت وکړ نو هغه ستا تبرع ده او زه خو کوم سخت خدمت له تا څخه نه
اځلم ته به له ما سره اوسیږی انشاء الله پخپله به په تجربه سره درڅرگنده شی چه زه بدطینته سړی
نه یم. بلکه د الله تعالیٰ په فضل او کرم سره د نیک بختانو څخه یم. ته به غما په صحبت کښی
نه خفه کیږی بلکه د طبیعت د مناسبت لامله (له وجی) به مؤانست درحاصل شی.

قَالَ ذَلِكَ بَيْنِي وَبَيْنَكَ أَيَّمَا الْأَجَلَيْنِ قَضَيْتُ فَلَا عُدْوَانَ عَلَيَّ
وَاللَّهُ عَلَى مَا نَقُولُ وَكِيلٌ ﴿۳۱﴾

وویل (موسیٰ شعیب ته) چه هم دا (عهد مقرر شو) په منع ځما او ستا کښی
چه هره یوه له دی دواړو نیتو چه پوره کړه ما پس نه به وی زیادت پر ما او
الله پر دغه چه وایو (ئی مونږ یعنی زه او ته وکیل) ساتونکی شاهد دی.

تفسیر: یعنی زه مختار او خپلواک یم چه اته کاله درسره پاتی کیږم که لس کاله په هر حال دا
معاهده چه اوس ترلی شوی ده د الله په اعتماد ځما خوښه او منظوره ده زه پاک الله پر دغه
معاهده شاهدوم او دغه معامله ختم کوم. په احادیثو کښی راغلی دی چه موسیٰ هم دغه اوږد مدت
(لس کاله) پوره کړ حضرت شاه صاحب فرمایي څمونږ رسول صلی الله علیه وسلم هم کله چه له
خپله وطنه ووت اته کاله وروسته راغی چه معظمه مکه فتح کړی - او که ئی خوښه شوی وی په هم
هغه وقت کښی به ئی هم هغه ښار له کفارو څخه تخلیه کړی وی لیکن پخپله خوښه یی لس کاله
وروسته هغه له کفارو څخه پاکه کړه.

فَلَمَّا قَضَىٰ مُوسَى الْأَجَلَ وَسَارَ بِأَهْلِهِ آنَسَ مِنْ جَانِبِ
الطُّورِ نَارًا قَالَ لِأَهْلِهِ امْكُثُوا إِنِّي آنَسْتُ نَارًا لَّعَلِّي آتِيكُمْ
مِّنْهَا بِخَبَرٍ أَوْ جَذْوَةٍ مِّنَ النَّارِ لَعَلَّكُمْ تَصْطَلُونَ ﴿٢٩﴾
فَلَمَّا آتَاهَا نُودِيَ مِنْ شَاطِئِ الْوَادِ الْأَيْمَنِ فِي الْبُقْعَةِ
الْمُبْرَكَةِ مِنَ الشَّجَرَةِ أَنْ

پس کله چه پوره کړه موسیٰ نیته (خپله په اتو یا لسو یا شلو کلونو) او
رهی (روان) شو سره له عیال خپل (په اذن د شعیب مصر ته) ولید (موسیٰ)
له جانب (د غره) د طور یو اور، وی ویل عیال خپل ته چه مدار وکړئ تاسی
(په دی ځای کښی) بیشکه زه چه یم ومی لید یو اور ښائی ما لره چه راتله
وکړم تاسی ته له دی (اور) څخه په خبر (د لاری ورکي) یا په بشری
(سکروتی یا شغلی) له هغه اوره لپاره د دی چه تاسی (پری) تاوده شی ! پس
کله چه راغی (موسیٰ) دغه (اور) ته نو غږ (ورته) وکړ شو له غاړی د هغی
کندی چه په ښی طرف (د موسیٰ) کښی وه (دغه غاړه وه) په هغه توتو
مبارکه کړی شوی کښی (له جهته د اوریدو د موسیٰ کلام د الله لره په دی
کښی) له (هغی) ونی

تفسیر: چه ولاړه وه په غاړه د کندی کښی او د اور لمبی تری شرگندیږی.

يُوسَىٰ إِنِّي أَنَا اللَّهُ رَبُّ الْعَالَمِينَ ﴿۲۰﴾ وَأَنْ أَلْقِ عَصَاكَ فَلَمَّا
رَآهَا تَهْتَزُّ كَأَنَّهَا جَانٌّ وَلَّى مُدْبِرًا وَلَمْ يُعَقِّبْ يَٰيُوسَىٰ
اقْبِلْ وَلَا تَخَفْ إِنَّكَ مِنَ الْآمِنِينَ ﴿۲۱﴾ أَسْلَكَ يَدَاكَ فِي
جَيْبِكَ تَخَرُّجَ بَيْضًا مِنْ غَيْرِ سَوْءٍ

داسی چه ای موسی بېشکه زه هم دا زه الله یم رب د عالمیانو او بل داسی
(غږ پری وشو چه) وغورځوه همسا خپله (پس وئی غورځوله) نو کله چه وئی
لیدله (موسی) دا (عصا) چه خوځیدله ګواکي دا (عصا) یو نری منګری مار
توپ وهونکی دی نو شا ئی کړه مخ ئی وړاوه په دی حال کښی چه
تښتیدونکی ؤ (له ویری) او بیرته راونه ګرځید (بیا پری غږ وشو د الله تعالی
له جانب داسی) چه ای موسی مخ راواړوه او بیرته راوګرځه ! او مه ویریږه !
بېشکه ته چه ئی له امان موندونکیو ئی (له ویری نه او بیخی مامون ئی !)
ننباسه (ښی) لاس خپل په ګریوان (د کمیس خپل کښی) بیا ئی خارج کړه
حال دا چه راوځی به تک سپین بی له کوم عیب (مرض - بدی)

تفسیر: د دغی رکوع له ابتداء څخه تر «غیر سوء» پوری ګرد (تول) مفصل واقعات د «طه» په
سورت او نورو ځایونو کښی تیر شوی دی هلته دی ولوستل شی!

وَأَضْمُمُ إِلَيْكَ جَنَاحَكَ مِنَ الرَّهْبِ

او پیوست کړه (سینی) خپلی ته څانګ (یعنی لاس) دی له (جهته) د ویری

تفسیر: او رانژدی کړه ځان ته یعنی سینی خپلی ته څانګ دی یعنی لاس دی له جهته د ویری له
مار یا له برص یعنی خپل مت دی له خپلی سینی سره او تخرګ (ترخ) ته نژدی کړه د مار او
د برص او د نورو شیانو ویره به له تا څخه لری کیږی شائی چه د راتلونکی لپاره ئی هم د
ویری د ازالې په نسبت هم دغه ترکیب ورښوولی وی.

فَذَرْهُمْ هَانِ مِنْ رَبِّكَ إِلَىٰ فِرْعَوْنَ وَمَلَئِهِ

نو دغه دواړه (عصا او ید بیضاء) دوه برهانه (او سندونه په رسالت د تا دی لیدلی شوی) له (طرفه د) رب ستا طرف د فرعون ته او قوم د ده ته

تفسیر: یعنی د «عصا» او «ید بیضاء» معجزی د نبوت د برهان او سند په ډول (طریقه) درعطاء کړی شوی دی خو پر دغه وسیله سره پر فرعون او نورو سبطیانو د حجت اتمام وکړی شی!

إِنَّهُمْ كَانُوا قَوْمًا فَاسِقِينَ ﴿٣٢﴾ قَالَ رَبِّ إِنِّي قَتَلْتُ مِنْهُمْ نَفْسًا فَأَخَافُ أَنْ يَقْتُلُونِ ﴿٣٣﴾

بیشکه چه دوی دی قوم فاسقان (وتلی له فرمان د الله) وویل (موسی) ای ربه غما بیشکه زه چه یم وژلی می دی له دغو (قبطیانو) ځنی یو نفس (سړی) پس ویریرم چه دوی وبه می ووژنی (په قصاص د هغه سره).

تفسیر: یعنی که په مجرد د رسیدلو می ووژنی نو ستا دغه دعوت به څرنگه ورسولی شم ؟

وَآخِزْ هَارُونَ هُوَ أَفْضَلُ مِنِّي لِسَانًا فَأَرْسِلْهُ مَعِيَ رِدْءًا يُصَدِّقُنِي إِنِّي أَخَافُ أَنْ يُكَذِّبُونِ ﴿٣٤﴾

او ورور غما هارون هغه ډیر فصیح دی له ما له جهته د ژبی پس ولیږه هغه هم له ما سره یار مددگار چه تصدیق کوی غما بیشکه زه ویریرم له دی چه دروغجن به کړی دوی ما .

تفسیر: یعنی که کوم یو بل تصدیق او تائید کوونکی سړی هم راسره وی نو طبعاً به ځمونږ زړونه مضبوط او قوی کيږی نو د ده د دروغجن شمیرلو په موقع کښی کله چه د بحث او مناظری وار ورسپړی امکان لری چه غما د ژبی د لکنت او بندیدلو لامله (له وجی) په خبرو او اترو کښی څه موانع او عوائق واقع شی نو په دغه وقت کښی به د هارون رفاقت ماته ډیر نافع

او مفید واقع شی عککه چه د ده ژبه له ما څخه ډیره ښه چلپیری او ښه فصیح او بلیغ دی.

قَالَ سَنَشُدُّ عَضُدَكَ بِأَخِيكَ وَجَعَلُ لَكُمَا سُلْطٰنًا فَلَا يَصِلُونَ إِلَيْكُمَا بِآيٰتِنَا أَنْتُمَا وَمَنِ اتَّبَعَكُمَا الْغٰلِبُونَ ﴿٣٥﴾

و فرمایل (الله) ژر به قوی کړو مونږ مت ستا په ورور ستا او وږه گرځوو مونږ تاسی ته غلبه (او تسلط پر دښمنانو د تاسی) پس وږه نه رسیږی دوی تاسی دواړو ته (په ضرر سره لار شی تاسی دواړه) په سبب د معجزو ځمونږ سره تاسی دواړه او هر هغه څوک چه متابعت وکړی ستاسی غالبان به اوسئ (پر دوی باندی)

تفسیر: یعنی ما ستا دغه دواړه غوښتنی منظوری کړی هارون به ستا بازو او مت وی او د یوه وزیر پشان به ستا سره ملگرتوب کوی او د فرعون لاس به له سره په تاسی نه رسیږی او ځمونږ د دغو دلائلو او ښو په برکت تاسی او ستاسی ملگری تل غالب او بریالی (کامیاب) او دوی سره له خپلو ملگرو تل مغلوب او پړه دی.

فَلَمَّا جَاءَهُمْ مُوسٰى بِآيٰتِنَا بَيِّنٰتٍ قَالُوْا مَا هٰذَا اِلَّا سِحْرٌ مُّفْتَرٍ وَمَا سَمِعْنَا بِهٰذَا اِثًّا اَبٰٓءِنَا اِلٰوٰلِيْنَ ﴿٣٦﴾

پس کله چه راغی دوی ته موسی سره له معجزو ځمونږ چه ښکاره وی وویل (فرعونیانو) چه نه دی دا مگر خو سحر (کودی) دی په دروغو سره ترلی شوی او نه دی اوریدلی مونږ دا (سحر یا دعوی د نبوت) په (زمانو د) پلرونو ځمونږ کښی چه پخوا تیر دی.

تفسیر: یعنی د دغو معجزاتو د لیدلو په اثر ئی وویل چه دغه گردی (تولی) کودی او سحر دی او د هغو خبرو نسبت چه دوی الله ته کوی هغه هم د کودو خبری دی چه دوی له خپله ځانه جوړی کړی دی او داسی دعوی کوی چه دغه پر ما باندی الله تعالی د وحی په صورت نازلې کړی دی په واقع کښی دغه وحی او الهام هیڅ شی نه دی. او یواځی د سحر او د کودو اعمال - او د سحر تخیل او افتراء ده دغه خبری چه موسی کوی مثلاً یوه الله تعالی دغه کرده (توله)

دنیا پیدا کری دے - او ہم ہفہ یو اللہ جل جلالہ ہم دغہ دنیا فناء کوی او بیا ئی لہ سرہ
ژوندی کوی - بیا بہ حساب او کتاب اخلی - او زہ ئی رسول مگرخولی او درلیپلی یم - او نور
مونبر لہ خپلو پخوانیو مشرانو او نورو شخہ نہ دی اوریدلی او داسی شخیز مو لہ سرہ غوپرو تہ نہ
دی رسیدلی.

وَقَالَ مُوسَىٰ رَبِّيٰٓ أَعْلَمُ بِبَنِي جَآءَ بِالْهَدٰى مِنْ عِنْدِهٖ
وَمَنْ تَكُوْنُ لَهُ عَاقِبَةُ الدَّارِ اِنَّهٗ لَا يُفْلِحُ الظَّالِمُوْنَ ﴿٣٤﴾

او وویل موسیٰ چه رب عُّما بنہ عالم دانا دی په هغه چا چه راغلی دی په
هدایت (راوړی ئی دی) له طرفه د هغه (رب) او په هغه چا باندی چه شته هغه
ته بنه خاتمه په دی دنیا کبشی بیشکه دا دی چه نه مومی بری ظالمان (چه
هدایت ومومی په دنیا او راحت په عقبی کبشی).

تفسیر: یعنی الله تعالیٰ په دی باندی بنه عالم دی چه زه پخپله په دغی دعوی کبشی رشتین یم او
د هغه له نزده می هدایت راوړی دی نو ځکه آخره خاتمه او انجام به می بنه وی - هغه خلق چه
د الله تعالیٰ دغه ښکاره د قدرت نبشی وینی او د صداقت دلائل اوری او د بی انصافی له مخی ئی
تکذیب کوی دوی له سره بری نه مومی او د کامیابی مخ نه وینی او په آخره خاتمه کبشی دوی
له ذلت او ناکامی سره مخامخ کیدونکی دی.

وَقَالَ فِرْعَوْنُ يٰٓاَيُّهَا الْمَلٰٓئِكَةُ اَعْلَمْتُ لَكُمْ مِّنْ اِلٰهٍ غَيْرِىْ
فَاَوْقِدْ لِّىْ يٰهَامُّنْ عَلَى الطِّينِ فَاجْعَلْ لِّىْ صَرْحًا لَّعَلِّىْ
اُظْلَمُ اِلٰى اِلٰهٍ مُّوسٰى وَاِنِّىْ لَظَنُّهُ مِنَ الْكٰذِبِيْنَ ﴿٣٥﴾

او وویل فرعون ای تولیه د مشرانو (د اهل د مصر!) نه پیژنم زه تاسی ته
کوم خدای (چه عبادت ورته کوی) بی له ما شخه پس بل کړه اور عُّما لپاره
ای هامانه پر ختی باندی (خښتی راته پخی کړه) پس وگرځوه جوړه کړه
عُّما لپاره مانى لوړه (اوچته) ښائی ماته چه وخیژم الله د موسیٰ ته (وئ
گورم چه شته ؟ که نشته ؟) او بیشکه خامخا زه گمان کوم پر موسیٰ (د

یوه) له دروغجنانو.
(په دعوی د بل معبود کښی بی له مانه)

تفسیر: یعنی خپل وزیر هاما ته ئی وویل چه «د خورا (دیر) کلکو او ښو خښتو دپاره دیر ښه داشونه جوړ کړه ! او بیا له هغو خښتو څخه یوه دیره پخه او هسکه مانی راجوړه کړه ! چه آسمان ته نژدی شی غو زه پر هغه پاس وخیژم او د موسی الله جل جلاله وگورم چه چیری دی ؟ او څرنګه دی ؟ ځکه چه د ځمکی پر مخ باندی ماته له خپله ځانه پرته (علاوه) بل خدای په نظر نه راځی نو د آسمان په نسبت هم څما خیال هم داسی دی چه هلته به هم بل خدای نه وی خو بیا په دغه ترتیب سره به د موسی علیه السلام دپاره یو مسکوت جواب پیدا شی.» دغه خبره دغه ملعون د تمسخر او استهزاء په ډول (طریقه) وکړه او امکان لری چه دومره بدحواسه او پاگل به هم شوی وی چه د هغه په اثر داسی چتی (بیکاره) او د خندا وړ (لایق) تجاویز به ئی جوړول او په کار به ئی اچول.

وَاسْتَكْبَرَ هُوَ وَجُنُودُهُ فِي الْأَرْضِ بِغَيْرِ الْحَقِّ وَطَنُوا آلَهُمْ
إِلَيْنَا لِيَرْجِعُنَّ ۖ فَأَخَذْنَاهُ وَجُنُودَهُ فَنَبَذْنَاهُمْ فِي الْيَمِّ
فَانظُرْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الظَّالِمِينَ ۝

او کبر وکړ دغه (فرعون) او لښکرو د دغه (فرعون) په ځمکه (د مصر) کښی په ناحقه سره (بی له استحقاقه) او ګمان وکړ دوی د دی چه بیشکه دوی به مونږ ته نه راګرځول کیږی (په قیامت کښی) پس راوښووه مونږ هم دغه (فرعون) او (هم) لښکری د دغه (فرعون) پس وغورځول مونږ دوی (تول) په سیند کښی (پس غرق شول) نو وګوره (ته ای محمده!) چه څرنګه ؤ عاقبت (آخره خاتمه) د ظالمانو

تفسیر: یعنی له خپلی خاتمی او انجامه بالکل غافل شو او په خپل مملکت کښی په تکبر او غرور ئی لاس پوری کړل او په دی ونه پوهید چه بل د ده سر ماتوونکی او غاړه څښتونکی هم موجود دی. بالاخر قهار الله دی سره د ده د لاف لښکر د قلم په بحیره کښی غرق کړ خو دغه لویه واقعه د یادګار په شان نورو هغو بدبختو ظالمانو ته پاتی شی چه له انجامه بی خبره او غافل دی او ښه وپوهیږی چه د دوی خاتمه به هم داسی کیږی د دغه غرق او نورو ورپوری ترلی خبرو تفصیلات پخوا له دی نه هم تیر شوی دی.

وَجَعَلْنَاهُمْ آيَةً يَدْعُونَ إِلَى التَّارِكِ وَيَوْمَ الْقِيَمَةِ لَا يَنْصُرُونَ ﴿٦١﴾

او گمراخولی و مونبر دوی پیشوایان (د گمراهی په دنیا کښی) چه بولی دوی (تابعان خپل په بدو عقیدو او عملونو سره) طرف د اور ته او په ورځی د قیامت کښی وبه کړی شی مدد (له دوی سره په دفع د عذاب کښی له دوی نه)

تفسیر: یعنی دلته په ضلالت او طغیان کښی له گردو (تولو) څخه وړاندی او مقدم و او خلقو ته به ئی د دوزخ په لوری بلنه کوله هلته به هم دی د نورو دوزخیانو امام او مشر وی لکه چه (د هود) په ۱۱ جزء (۹) رکوع ۹۸ آیت کښی مسطور دی ﴿يَقْدُمُ قَوْمَهُ يَوْمَ الْقِيَمَةِ فَأَوْدَحَهُمُ التَّارِكِ﴾ (۱۱ جزء (۹) رکوع ۹۸ آیت کښی مسطور دی ﴿يَقْدُمُ قَوْمَهُ يَوْمَ الْقِيَمَةِ فَأَوْدَحَهُمُ التَّارِكِ﴾ یعنی د دی ځای لښکر به ئی هلته هیڅ په کار نه ورځی - نه به د چا له لوری کوم امداد او معاونت ورسپړی - دی سره له خپل لاو لښکر گرد (تول) په دوزخ کښی غورځول کیږی هیڅوک به د دوی خلاصوونکی نه وی.

وَاتَّبَعْنَاهُمْ فِي هَذِهِ الدُّنْيَا لَعْنَةُ وَيَوْمَ الْقِيَمَةِ هُمْ مِنَ الْمَقْبُوحِينَ ﴿٦٢﴾

او تابع (لازم) کړ مونبر له دوی سره په دغه (لږ خسیس ژوندون د) دنیا کښی لعنت لریوالی (له رحمته) او په ورځ د قیامت کښی به وی دوی له قبیح (لری له رحمت او بد څیرو کړیو شویو څخه)

تفسیر: یعنی د عقبا بدی او بد انجام خو بیل دی په هم دغه دنیا کښی تر هغه پوری چه خلق اوسپړی پر داسی کسانو لعنت وائی.

وَلَقَدْ آتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ مِنْ بَعْدِ مَا أَهْلَكْنَا الْقُرُونَ الْأُولَىٰ

او خامخا په تحقیق ورکړی و مونبر موسی ته کتاب (توریت) وروسته د هغه چه هلاک کړی و مونبر (اهل د) زمانو رومبنيو (لکه قوم د نوح، لوط او نور)

تفسیر: د توریت له نزوله وروسته پر دنیا داسی د اهلک او د افناء عذاب ډیر لږ راغلی دی ځکه چه د سماوی اهلک په ځای د جهاد طریقه مشروع کړی شوی ده ځکه چه څه نه څه خلق هرومرو (خامخا) پر شرعیه و احکامو قائم اوسیدی.

بَصَائِرُ لِلنَّاسِ وَهُدًى وَرَحْمَةٌ لِّعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ ﴿٣٢﴾

حال دا چه سبب د انوارو د زېږونو وه دپاره د خلقو او سمه لاره ښوونکی او رحمت ؤ دپاره د هغو (کسانو چه ایمان ئی پری راوړی دی) ښائی چه دوی پند واخلی پری.

تفسیر: یعنی توریت چه موسی علیه السلام ته ورکړی شوی دی لوی فهم او بصیرت عطاء کوونکی او خلقو ته د هدایت پر سمه صافه لاره ښوونکی او د رحمت مستحق مگر څوونکی یو کتاب ؤ خو خلق هغه ولولی - او د الله تعالی په یادو اوسیدی - او د الله تعالی احکام یاد کړی پند او نصیحت تری حاصل کړی. رښتیا خو دا ده چه وروسته له عظیم الشان قرآن څخه په هدایت کښی د توریت شریف درجه ده او نن ورځ چه هغه د خپلو تابعانو له لاسه ضایع شوی دی هم دغه پاک قرآن د توریت د ضروری علومو او هدایت حفاظت کوی.

وَمَا كُنْتَ بِجَانِبِ الْغُرِيِّ إِذْ قَضَيْنَا إِلَىٰ مُوسَى الْأَمْرَ وَمَا كُنْتَ مِنَ الشَّاهِدِينَ ﴿٣٣﴾

او نه وی ته (حاضر ای محمده ! له موسی سره) په جانب (د هغه غره چه) غربی (ؤ له موسی څخه په وخت د مناجات کښی) هغه وقت چه ولیږه مونږ طرف د موسی ته امر (حکم د رسالت) او نه وی ته له حاضرینو (عندالوحی) چه دغه قصه دی له خپلو لیدلو بیان کړی وی).

تفسیر: یعنی د طور د غره له غربی جانبه چیری چه موسی ته نبوت او توریت ورعطاء شوی دی.

وَلَكِنَّا أَنشَأْنَا قُرُونًا فَتَطَاوَلَ عَلَيْهِمُ الْعُمُرُ

ولیکن مونږ پیدا مو کړل اهل د زمانو (ډیر وروسته له موسی) پس اوږده شول
پر دوی عمرونه،

تفسیر: یعنی ته د هغه وقت واقعات په داسې صحت او صفائی - بسط او تفصیل سره بیانوی لکه
چه هم هغلته له «طور» سره ولاړ وی او دغه گرد (تول) واقعات دی پخپلو سترگو سره لیدلی وی
حال دا چه ستاسې عدم الوجود په هغې موقع کښی یوه ښکاره او ظاهره خبره ده - او برسیره
پر دی هم گرد (تول) عالم خبر دی چه تاسی امی یی - د کوم عالم په صحبت کښی هم نه یی
اوسیدلی، او نه د صحیحو او ثقه ؤ واقعاتو کوم ښه جید عالم په مکې معظمی کښی موجود ؤ نو
سره له دی دغه خبره د غور او دقت لایقه او وړ (قابل) ده چه دغه علوم او حقایق له کوم غای
تاسی ته راغلل، حقیقت دا دی چه د دنیا پر اقوامو ډیر مدتونه او قرونه تیر شوی دی چه د
دهورو له مروړه هغه علوم بیخی منحرف او مندرس او هغه حقائق محو او اضعاء او له یاده ووتل
نو ځکه د هغه علیم او خبیر اراده په دی باندی مقتضی شوه چه د یوه امی له ژبی څخه هغه
هیر شوی سبق بیا د خلقو په یاد ورکړ شی او د هغو عبرتناکو او موعظت ورکونکیو واقعاتو
داسی یوه صحیحه نقشه د دنیا خلقو ته ور وړاندی کړی شی چه د هغی له لیدلو څخه بی
اختیاره د دغی خبری منل او تسلیم ته غاړه کیږدی چه بیشکه د دغو قصصو او اخبارو
راوړونکی په هغه موقع کښی موجود ؤ او دغه واقعات ئی پخپلو سترگو سره لیدلی دی چه له
«من» او «عن» او له گردو (تولو) کیفیاتو څخه ئی خبردار دی پس ظاهر دی چه ته خو هلته
نه وی موجود بی له دی نه چه د دی خبری تصدیق وشي چه دغه گردی (تولی) خبری د پاک الله
هغه کلام دی چه تاسی ئی په ژبه سره خپلو بندگانو ته بیانوی او د ده په مخ کښی هر غائب
حاضر - او هر مجهول معلوم دی بیشکه چه دغه د هم هغه واحد احد الله کلام دی.

وَمَا كُنْتَ تَأْوِي فِي أَهْلِ مَدْيَنَ تَتْلُو عَلَيْهِمْ آيَاتِنَا وَلَكِنَّكَ كَا مُرْسِلِينَ ۝

او نه وی ته (ای محمده!) اوسیدونکی په اهل د مدین کښی چه لوستل به دی
پر دوی باندی آیتونه (د قدرت) ځمونږ ولیکن مونږ چه یو - یو مونږ
لیږونکی (تا لره دپاره د دغی قصی په وحی سره).

تفسیر: یعنی موسی علیه السلام ته هغه واقعات چه وروسته د «مدین» له هجرت څخه ورپېښ
شوی دی ته د هغو واقعاتو بیان په داسې ښه ډول (طریقه) او صحت سره کوی چه له هغه څخه
داسی څرگندیږی چه ګواکي تاسی په هغه وقت کښی سره د نبوت له شانه هلته مسکون وئ او

غرنگه چه ته نن پخپل وطن معظمه مکه کښی آیات الله خلقو ته لولئ او گردو (تولو) ته ئی اوروی په هغه وقت کښی به دی د «مدین» خلقو ته هم اورولی وی حال دا چه دغه خیز صریحاً منفی دی. خبره صرف دغومره ده چه مونږ تل تر تله انبیاء مبعوث کړی دی خو دنیا د غفلت له خوږه پاڅوی او د تیرو عبرتناکو واقعاتو نتایج ورپه یاد کړی له دغه عمومی عادت سره سم مونږ په دغه وقت کښی تاسی د رسول الله په حیث لېږلی یی خو د تیرو اقوامو قصی دوی ته وکړئ او دوی د غفلت له خوږه راپاڅوئ نو ځکه دغه خبره ضروری شوه چه د صحیح او ثقه او رښتیا واقعاتو معلومات او احوال هم تاسی ته درکړل شی او ستاسی په ژبه اداء کړل شی.

وَمَا كُنْتَ بِجَانِبِ الطُّورِ إِذْ نَادَيْنَا وَلَكِنْ رَحْمَةً مِّن رَّبِّكَ

او نه وی ته (ای محمده!) په جانب د طور کله چه غږ وکړ مونږ (موسی ته) ولیکن (لېږلی ئی مونږ ته ای محمده!) رحمت له طرفه د رب ستا

تفسیر: کله چه پر موسی علیه السلام داسی غږ وکړ شو چه ﴿إِنِّي أَنَا اللَّهُ رَبُّ الْعَالَمِينَ﴾ ته خو هلته ولاړ نه وی؟ او دغه غږ خو دی نه دی اوریدلی؟ دغه د الله تعالیٰ انعام او اکرام دی چه ته ئی پر دغو واقعاتو او حقائقو مطلع کړی او ستا سره ئی هم داسی یو وضعیت او رعایت وفرمایه لکه چه له موسی سره شوی ؤ. ګواکي په «جبل النور» کښی چیري چه د «حراء» غار دی او په مکه معظمه او مدینه منوره کښی د «جبل الطور» او د «مدین» واقعات بیا له سره اعاده او تکرار شول.

لِسَنَدِ رَقَوْمًا مَّا آتَاهُم مِّن نَّذِيرٍ مِّن قَبْلِكَ لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ ﴿٣٩﴾

(دپاره) د دی چه وویروی ته هغه قوم چه نه دی راغلی دوی ته هیڅ ویروونکی (له عذابه) پخوا له تا (ای محمده!) دپاره د دی چه دوی پند واخلي پری.

تفسیر: یعنی د عربو خلقو ته دغه شیان وروښه! او دوی له دغو خطرناکو عواقبو څخه خبردار کړه! ممکن دی چه دوی دغه خبری واورى او په یاد ئی ولری او پند او نصیحت تری واخلي. تنبیه: له ﴿مَّا نَذِيرُهُمْ﴾ څخه به «آباؤهم الاقربون» مراد وی. والله اعلم.

وَلَوْلَا أَن تُصِيبَهُم مُّصِيبَةٌ لِّمَا قَدَّمَتْ أَيْدِيهِمْ فَيَقُولُوا رَبَّنَا لَوْلَا أَرْسَلْتَ

إِنَّا رَسُولُكَ فَتُنِعْ آلَيْكَ وَتَكُونُ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ ﴿۲۷﴾

او که چیری نه وی دا چه وبه رسیری دوی ته مصیبت (غم عذاب) په سبب د هغو (گناهونو) چه پخوا لیږلی دی لاسونو د دوی پس وبه وائی (دغه کفار) ای ربه غمونږ ولی دی نه رالیږه تا مونږ ته کوم رسول (چه ستا احکام ئی مونږ ته راوړی وی) پس متابعت به کړی ؤ مونږ د آیاتونو ستا او شوی به وو مونږ له مؤمنانو (په تا او په هغه رسول ستا باندی).
(که دا خبره نه وی نو نه به مو وی لیږلی ته دوی ته لیکن لیږلی مو ئی چه عذر ئی پاتی نشی)

تفسیر: دا اول «لولا» امتناعیه دی چه شرط او جزاء غواړی او دا آیت ئی تر آخره شرط دی او جزاء ئی محذوفه ده چه «کما اوسلناک» یا «لانزلنا علیهم العذاب» دی. او دغه دوهم «لولا» تحضیضیه دی چه له درست مدخول خپل سره واقع شوی دی په سیاق د اول. نو حاصل د آیت داسی شو چه که چیری نه وی دا قول د دوی په وقت د نزول د عذاب کښی له جهته د کفره او د معاصیو د دوی چه ای ربه ولی دی نه رالیږه مونږ ته کوم رسول چه ستا آیتونه ئی رارسولی وی او مونږ پری عمل کړی وی او اوس مؤمنان وی نو مونږ به ته نه وی لیږلی یا عذاب به مو رالیږلی وی

یعنی د رسول الله بعثت په دوی کښی د دوی خوش قسمتی ده که بی د رسول الله صلی الله علیه وسلم له لیږلو څخه مو دوی ته پر دغو ظاهرو او باهرو طغیانو او بی عقلیو او بی ایمانیو سزا ورکولی خو دغه هم عین الانصاف او عدل ؤ لیکن الله تعالیٰ پر دوی احسان وفرمایه او د هیڅ قسم معقول عذر او پلمو (تدبیرونو) وړاندی کولو لپاره ئی موقع ورپری نه ښوده ځکه امکان ئی درلود (لرلو) چه د سزا ورکولو په وقت کښی به ئی ویل چه «الها مونږ ته خو دی کوم رسول نه دی رالیږلی ترڅو ئی مونږ پر خپلو اغلاطو پوهولی وی او اقلا سمه لاره ئی رابښولی او څه تنبیه ئی راکولی - او دغه دی چه مونږ دی بی خبره په دوزخ کښی ورغورځولو. هو ! که کوم نبی دی راغلی وی نو عالم به لیده چه مونږ په څه اخلاص او عقیدت سره له پخوا ایماندارانو څخه ثابت کیدو.»

فَلَمَّا جَاءَهُمُ الْحَقُّ مِنْ عِنْدِنَا قَالُوا لَوْلَا أَوْتِي مِثْلَ مَا أُوتِيَ مُوسَىٰ

پس کله چه راغی دغو (کفارو) ته حق قرآن له جانبه ځمونږ نو وی ویل (دغو کفارو) ولی نه دی ورکړی شوی (محمد ته معجزی) په شان د هغو (معجزو) چه ورکړی شوی وی موسی ته (لکه عصا او ید بیضاء)

تفسیر: یعنی که مو رسول نه لپوه نو داسی به ئی ویل چه ولی دی رسول راته ونه لپوه ؟ اوس چه داسی رسول ورمبعوث شوی دی چه له گردو (تولو) انبیاؤ څخه په شان او رتبه کښی لوی دی نو وائی صاحب ! مونږ دی هله منو کله چه وگورو چه د موسی علیه السلام په شان له تا څخه د «عصا او ید بیضاء» او نور معجزات رابکاره شی حال دا چه هغه ته «توریت» هم یو ځلی د یوه کتاب په شکل ورنازل شوی ؤ او ته دی خپل کتاب د دوو دوو څلورو څلورو آیاتونو په شکل راوړاندی کوی.

أَوَلَمْ يَكْفُرُوا بِمَا أُوتِيَ مُوسَىٰ مِنْ قَبْلُ

آیا نه ؤ کافران شوی (جنس د کفارو) په هغو (معجزو) چه ورکړی شوی وی موسی ته پخوا (له نزوله د دغه قرآن)

تفسیر: یعنی د موسی علیه السلام کتاب او معجزات مو چیری گرد (تول) سره منلی ؤ د هغه په نسبت مو هم شبهاست ایستل او ورته مو «سحر مفتری» ویل لکه چه اوس په یوه دوه رکوع مخکښی تیر شو. هو! هر څوک چه غواړی د پاک الله احکام ونه منی نو پر هره یوه خبره یو نه یو شی وائی او راز راز (قسم قسم) احتمالات د هغه په نسبت پیدا کوی.

قَالُوا سِحْرُنَ تَظَاهَرَا وَقَالُوا إِنَّا بِكُمْ لِكُفْرُونٌ ﴿٢٨﴾

وویل (منکرانو په حق د موسی او محمد کښی چه خاوندان د) سحر دی مدد کوی یو د بله او وی ویل چه بیشکه مونږ په هر یوه (د دی دواړو نبیانو) کافران یو.

تفسیر: حضرت شاه صاحب لیکي «د معظمی مکی کفارو چه کله د موسی علیه السلام معجزات واوریدل نو په داسی یوه وینا ئی خوله وېراندله «که له دغه نبی سره هم داسی معجزات وی نو مونږ به هغه منل کله چه دوی له یهودانو څخه پوښتنه وکړه او د «توریت» خبری ئی د دغه نبی په موافقت او له خپلی مرضی څخه مخالفی واوریدی مثلاً دغه چه بت پرستی کفر دی - بعث

بعد الموت حق دی او هر هغه منبوح چه د پاک الله پر نامه ذبح نشی مردار دی او په عربو کښی آخر الزمان نبی مبعوث کیږی چه د هغه نبی به داسی وی او نور نو داسی ئی وویل چه دغه دواړه دروغجنان دی «توریت» او «قرآن» دواړه سحر دی موسی او محمد علیهما الصلوة والسلام (العیاذ بالله) ساحران دی چه یو د بل تصدیق کوی. یا وویل قبطیانو په حق د موسی او هارون کښی چه کودگران دی سره ملگری.

قُلْ فَأَتُوايَكُم مِّنْ عِنْدِ اللَّهِ هُوَ هُدًى مِّنْهُمَا اتَّبِعْهُ إِن كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿٢٨﴾

وایه (ای محمده دوی ته) پس راوړئ تاسی یو داسی کتاب له جانب د الله چه هغه ښه لاره ښوونکی وی له دغو دواړو کتابونو چه متابعت وکړم زه د هغه (کتاب) که چیری یی تاسی صادقان رښتینی.

تفسیر: په دغه دعوی د تاسی کښی یعنی په آسمانی کتابونو کښی له گردو (تولو) غنی لوی او مشهور کتابونه هم دغه دوه کتابونه دی چه له هغوی سره سیالی او برابری بل هیڅ یو کتاب نشی کولی که دغو دواړو ته جادو وایی نو تاسی بل کوم د الله تعالی کتاب راوړندی کړئ چه له دغو څخه ښه او ډیر هدایت لرونکی وی. په فرض محال که تاسی داسی کوم کتاب راوړئ نو زه به د هغه متابعت وکړم لیکن تاسی داسی کتاب تر قیامته پوری هم نشی راوړی. له دی نه به زیاته بدبختی څه وی چه تاسی پخپله له ربانی هدایته قطعاً بی برخه یی ! او دغه مقدس کتاب ته چه سره له هدایت درغلی دی کودی وایی ! او نه ئی منی کله چه دغه کتاب د یوه انسان جوړ کړی جادو دی نو تاسی د گرد (تول) جهان جادوگران راتول کړئ او له هغوی څخه له دغه غنی لوی جادو جوړ کړئ ځکه چه جادو خو داسی یو شی نه دی چه د هغه مقابله به امکان نه لری.

فَإِنْ لَّمْ يَسْتَجِيبُوا لَكَ فَاعْلَمْ أَنَّمَا يَتَّبِعُونَ أَهْوَاءَهُمْ
وَمَنْ أَضَلُّ مِمَّنْ اتَّبَعَ هَوَاهُ بَغْيًا هُدًى مِّنَ اللَّهِ إِنَّ
اللَّهَ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ ﴿٢٩﴾

پس که چیری ونه منله دوی خبره ستا پس پوه شه چه بیشکه هم دا خبره ده چه متابعت کوی دوی د خواهشونو خپلو (بی دلیل) او خوګ دی ډیر گمراه له هغه چا چه متابعت کوی د خواهش خپل بی هدایت له ښوولو د لاری له (طرفه د) الله بیشکه چه الله نه ښیي سمه لاره قوم ظالمانو ته (چه تابع وی د نفسونو او هواؤ خپلو بی دلیل).

تفسیر: یعنی کله چه دغه خلق نه هدایت قبلوی او نه د هغه په مقابل کښی بل کوم شی وړاندی کولی شی - نو هم دغه وضعیت د دغی خبری دلیل دی چه دوی داسی مقصود نه لری چه د هدایت په لاره لاړ شی - محض پر خپلو نفسانی خواهشونو تګ کوی او هر شی یی چه زړه غواړی هغه منی او هر هغه شی چه د خپلی مرضی او غوښتنی څخه مخالف او چپ ومومی هغه نه منی او تردیدوی ئی نو دلته دغه راښوول کیږی چه داسی هوا پرستانو ظالمانو ته څرنگه هدایت ورکاوه کیږی ؟ د الله تعالیٰ عادت د هغه قوم پر هدایت جاری دی چه د هدایت موندلو اراده ولری او محض هوا او هوس د حق او حقانیت معیار ونه ګڼی.

وَلَقَدْ وَصَّلْنَا لَهُمُ الْقَوْلَ لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ^{٥١}

او خامخا په تحقیق پرله پسې لیږلی ده مونږ دوی ته خبره (د پند چه قرآن دی) دپاره د دی چه دوی پند واخلي.

تفسیر: یعنی ځمونږ د وحی سلسله لا له پخوا څخه جاری ده د یوی وحی په تصدیق او تائید مو بله وحی ورپسې لیږلی ده - او قرآن مو هم په تدریج سره نازل کړی دی او په یوه آیت پسې بل آیت تل راځی - مقصد دا دی چه د کافی غور کولو او د پوهیدلو موقع په لاس درشی او د هغه په یادولو کښی درته آسانی او سهولت وی.

الَّذِينَ اتَيْنَاهُمُ الْكِتَابَ مِنْ قَبْلِهِ هُمْ بِهِ يُؤْمِنُونَ^{٥٢} وَإِذْ أُتِيَ عَلَيْهِمْ قَالُوا آمَنَّا بِهِ إِنَّهُ الْحَقُّ مِنْ رَبِّنَا إِنَّا كُنَّا مِنْ قَبْلِهِ مُسْلِمِينَ^{٥٣}

هغه کسان چه ورکړی دی مونږ دوی ته کتاب پخوا له دغه (قرآنه) دوی په دغه (قرآن) ایمان راوړی او کله چه ولوست شی (دا قرآن) پر دوی باندي نو

وايي دوى چه ايمان راوړى دى مونږ په دغه (قرآن چه) حق دى (راغلى دى) له (طرفه د) رب څمونږ بيشكه مونږ چه وو مونږ پخوا له نزوله د دغه (قرآن) مسلمانان (په دغه قرآن باندې).

تفسير: يعنى د دغو جاهلاتو مشركانو حال داسى دى چه نه پخوانى كتابونه منى او نه د ورستنو كتابونو منونكى دى. د دوى په مقابل كېنى هغو حق پسندو او انصاف خوښونكو كتابيانو ته وگورئ چه دوى هغه دواړه منى پخوا له دى نه ئى په تورات او انجيل يقين لرلو كله چه پاك قرآن نازل شو نو ژر ئى تصديق وكړو. چه بلاشبه دغه هم حقانى آسمانى كتاب دى. چه زمونږ د الله له جانبې نازل شوى دى. مونږ په ده باندې هم د خپل يقين او اعتماد اعلان كوو. مونږ خو پخوا له دى نه هم د الله تعالى خبرې منلى دى. او اوس ئى هم منو. فى الحقيقت مونږ له نن ورځې څخه نه يو مسلمانان بلكه لا له پخوا څخه مسلمانان وو. ځكه چه مونږ په خپلو پخوانو كتابونو هم ايمان لرلو چه په هغو كېنى د مخه د دغه آخر الزمان نبى او د دغه عظيم الشان فرقان په متعلق صاف صاف بشارت موجود وو. لهدا په هغو پخوا ويلو مونږ پخوا له دى نه بالاجمال مومنان وو. اوس چه دغه تفصيل مو په خپلو سترگو وليدو لا پرى مسلمانان شو.

أُولَٰئِكَ يُؤْتَوْنَ أَجْرَهُم مَّرَّتَيْنِ بِمَا صَبَرُوا

دغه (يهودان او نصرانيان چه ايمان ئى راوړى دى په قرآن) ور به كړ شى دوى ته اجر د دوى دوه كړته په سبب د دى چه صبر كړى ؤ دوى (او پر خپل ايمان قائم ؤ په دى دواړو كتابونو)

تفسير: يعنى په غرور او استغناء ئى د حق له قبوله مخ نه دى اړولى بلكه هر كله چه حق او صداقت ورسپړى بى تكلفه د تسليم او اطاعت غاړه ورته ږدى. تنبيه: شيخ الاكبر په فتوحاتو كېنى ليكلى دى چه د دغو اهل الكتابو ايمان راوړلو پر خپل نبى عليه السلام دوه ځلى صورت ونيو اول بالاستقلال، دوهم ځلى پر حضرت محمد رسول الله صلى الله عليه وسلم د ايمان راوړلو په ضمن كېنى ځكه چه رسول الله صلى الله عليه وسلم د گردو (تولو) پخوانيو انبياؤ مصدق دى - او پر هغو تولو ايمان لرل يو ضرورى امر گڼى. او پر حضرت محمد رسول الله صلى الله عليه وسلم هم د دوى ايمان دوه ځلى شو يو هم دغه اوس بالذات او بالاستقلال - دوهم پر خپل هم هغه پخوانى نبى د ايمان راوړلو په ضمن كېنى - ځكه چه هر يو له پخوانيو انبياؤ د حضرت محمد رسول الله صلى الله عليه وسلم د بعثت زيرى وركړى دى او متحداً لا له پخوا څخه يى د محمد صلى الله عليه وسلم رسالت تصديق فرمايلى دى. نو ځكه هغو خلقو ته به اجر هم دوه ځلى وركول كيږى. هغه چه په حديث كېنى راغلى دى «ثلاث يؤتون اجرهم مرتين»

د هغه د شرح موقع دلته نه ده هغه مو د الله تعالیٰ په فضل سره د «صحيح مسلم» په شرح کښی په تفصیل سره لیکلی ده. او د اشکالاتو په ارتفاع کښی مو زیار (کوشش) ایستلی دی. **فلله الحمد والمنة وبه التوفيق والعصمة**

وَيَذَرُونَ بِالْحَسَنَةِ السَّيِّئَةَ

او دفع کوی دوی په حسنه نیکی سره سیئه بدی

تفسیر: یعنی که بل څوک له ده سره بدی کوی دی له هغه سره نیکی او احسان، مروت او شرافت کوی. یا ئی دا مطلب که چیری له دوی نه کوم بد کار صادیری نو د هغه تدارک په نیکی سره کوی خو د حسناتو پله پر سیئاتو درنه شی.

وَمَارَرَّا قَنَهُمْ يَنْفِقُونَ ﴿٥٢﴾

او له ځینو د هغو مالونو چه ورکړی دی مونږ دوی ته صرفوی ئی (په لاره د الله کښی).

تفسیر: او له هغه حلال مال چه پاک الله ورته ورعطاء کړی دی زکوٰۃ ورکوی. صدقات او خیرات اداء کوی له اقاربو او خپلوانو سره مرسته (مدد) او امداد کوی. لنده دا چه په حقوق العباد کښی هم له سره قصور او لندون نه کوی.

وَإِذْ أَسْمِعُوا لِلْغَوَا عَرْضَ أَعْنَهُ وَقَالُوا إِنَّا أَعْمَالُنَا وَلَكُمْ

أَعْمَالُكُمْ سَلَامٌ عَلَيْكُمْ لَا تَبْتَغِي الْجَاهِلِينَ ﴿٥٣﴾

او کله چه واورى دوی کومه چتی (بیکاره) خبره نو څنگ کوی دوی له هغی نه او وائی (هغو چتی) (بیکاره) ویونکیو ته) دی مونږ ته عملونه ځمونږ (له حلمه او صبره) او دی تاسی ته عملونه ستاسی له حماقته او بد ویلو) سلام دی پر تاسی (له طرفه ځمونږ له کنځلو او طعنو) نه غواړو مونږ (مجلس او طریقه) د جاهلاتو.

تفسیر: یعنی که کوم جاهل لغو او چتی (بیکاره) خبری کوی نو دی له هغه سره نه لگپوی او ورته وائی چه بس دی خانه! ستا د دغی خبری جواب مونږ له لری څخه په سلام اچولو سره درکړو. دغه د جهالت او ناپوهی وضعیت مونږ تاسی ته در پریدو، مونږ پریده چه پخپلو کارونو کښی مشغول اوسو ستاسی اعمال به ستاسی په مخ کښی او ځمونږ اعمال به ځمونږ په مخ کښی راځی مونږ ته د دی خبری هیڅ ضرورت نه دی پاتی چه خامخا به ستاسی غوندی له ناپوه خلقو سره لگپوو. محمد بن اسحاق رحمة الله علیه په سیرت کښی لیکلی دی کله چه رسول الله صلی الله علیه وسلم په مکی معظمی کښی وو تقریباً شل تنه اشخاص له حبشی څخه د رسول الله د زیارت او د دوی د حال او احوال څخه ځان ته د معلومات حاصلولو لپاره راغلی و څو ئی په تحقیقی ډول (طریقه) سره دغه ځان ته راڅرگند کړی چه دوی د څه شان اوصافو سری دی؟ دوی له حضرت محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم سره ملاقات او مکالمه وکړه. رسول الله صلی الله علیه وسلم هغوی ته عظیم الشان قرآن ولوست چه د هغه په اثر د دوی له سترگو څخه اوبښکی وبهیدی او په ډیر شدت او قوت سره د دوی د رسالت تصدیق وکړ او تول مشرف بالاسلام شو او بیرته حبشی ته لاړل. ابوجهل او نورو مشرکینو پر دوی باندی طعنی وهلی او مسخری ئی پری کولی او داسی به ئی ویل چه «د احمقانو دغی قافلی ته وگورئ چه د دوی نظیر او څاری تر نن پوری هیچیری نه دی لیدلی شوی دوی د یوه سری د حال د تحقیق دپاره راغلی دی او اوس بیخی پری مین او عاشق او د مریی په شان ئی گرځیدلی دی او د هغه په لمسولو ئی خپل پلرنی دین پریښود او اوس بیرته درومی» دوی وویل: «سلام علیکم لانجاهلکم لنامانحن علیه ولکم ما انتم علیه لم نأل انفسنا خیراً» - پس مونږ تاسی ته سلام درکړو معاف مو کړه مونږ ستاسی د دغه جهالت جواب نه غواړو چه په جهالت سره درکړو. له مونږ او تاسی ځنی هر یو چه په هر حال کښی دی هم هغه د هغه برخه ده - مونږ د خپلو نفسونو د ښیگڼی (فائدی) په غوښتلو کښی هیڅ قصور نه دی کړی» نو د هغه په متعلق دغه آیت نازل شو والله تعالی اعلم. حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي «له هر هغه جاهل څخه چه د دی خبری توقع نه وی چه دی په سمه لاره راځی او پر پوهولو پوهیږی ځان لری ساتل بهتر دی» موضح.

إِنَّكَ لَا تَهْدِي مَنْ أَحْبَبْتَ وَلَكِنَّ اللَّهَ يَهْدِي مَنْ يَشَاءُ

بیشکه ته (ای محمده!) نشی ښوولی (لاره حقه) هغه چاته چه خوښ وی ستا ولیکن الله سمه صافه لاره ښی هغه چاته چه اراده وفرمائی (د سمی لاری ښوولو ئی)

تفسیر: حضرت شاه صاحب لیکي «چه حضرت محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم د خپل تره ابو طالب لپاره ډیر زیار (کوشش) وکړو چه د مرگ په وقت کښی د اسلام کلمه ولولی مگر هغه

دغه خبره ونه منله نو د هغه په نسبت دغه آیت نازل شو» (موضح) یعنی له هغه چا سره چه ته طبیعی محبت لری یا ستا زړه غواړی چه هغه هدایت ومومی نو دغه خبره ضروری نه ده چه هم هغسی واقع هم شی. ستا کار یواځی لار ښوونه ده پاتی شو دغه کار چه کوم یو سری پر هغه لاره درومی او د مقصود تر منزل پوری رسیدی؟ او کوم یو نه رسیدی؟ دغه ستاسی د اختیار او له قبضی څخه خارج دی الله تعالی اختیار لری چه د هر چا په نسبت اراده وفرمائی هغه ته د قبول الحق او وصول الی المطلوب توفیق ورکری.

تنبیه: کوم شی چه حضرت شاه صاحب فرمایلی دی په صحیحه و احادیثو کښی شته زیات له هغه پر دغه مسئله کلام او د ابوطالب د ایمان او کفر پر خاص موضوع مباحثه غیر ضروری ده ښه خو به دا وی چه له داسی غیر ضروری او ډک له خطراتو مباحثو څخه چپ شو او تری کف اللسان وشي!.

وَهُوَ أَعْلَمُ بِالْمُهْتَدِينَ ﴿٥٦﴾

او هم دغه (الله) ښه عالم دی په سمه صافه لاره موندونکیو باندی.

تفسیر: هیڅ یو سری د دغی خبری واک (اختیار) او صلاحیت نه لری چه بل څوک پر سمه صافه لاره روان کړی - بلکه څوک پر دغه خبره علم هم نه لری چه کوم یو پر سمه لاره راتلونکی دی؟ یا د راتللو استعداد او لیاقت لری؟ په هر حال په دغه آیت کښی رسول الله صلی الله علیه وسلم ته تسلی ورکړی شوی ده چه تاسی د جاهلانو په دغو چتی (بیکاره) ویناؤ او د ضد او عناد پر شورماشور یا د خپل خاص اعزه او اقارب پر نه مسلمانیدلو مه متأثر او مه غمجن کیږئ! هومره چه ستاسی پر ذمه فرض دی هغه اداء کړئ! د خلقو استعدادات مختلف دی - او دغه خبره د الله تعالی په اختیار او علم کښی ده چه د هغوی ځنی کوم یو پر سمه لاره راوستل کیږی.

وَقَالُوا إِنَّا تَتَّبِعِ الْهُدَى مَعَكَ نَتَّخِظُ مِنْ أَرْضِنَا

او وائی (کفار د مکی) که چیری متابعت وکړو مونږ د هدایت له تا سره (او ایمان په تا راوړو) نو وابه لوځول شو) او ژر به وشړل شو) له ځمکی خپلی نه

تفسیر: له هدایت ځنی د انسان منع کونکی څو شیان دی مثلاً د ځان نقصان - د مال خوف لکه چه د مکی معظمی مشرکانو رسول الله صلی الله علیه وسلم ته ویلی و بیشکه چه مونږ په دی باندی ښه پوهیږو چه تاسی پر حقانی دین یئ لیکن که مونږ د اسلام دین قبول کړو او له تاسی سره یو ځای شو نو ځمکې (تول) عرب به ځمونږ دښمنان شی - اود چار چاپیر ځمکې (تول) اعراب

به پر مونبر هجوم او یرغل راوری او تول به سره یو غای کبیری - او مونبر به خپله یوه نمری کړی، نه به مو غان سلامت پاتی شی او نه به مو مال او دولت مأمون او مصئون پاتی وی. د هم دغه جواب په دغه راتلونکی آیت کبیری داسی فرمائی.

أَوَلَمْ نُمَكِّنْ لَهُمْ حَرَمًا آمِنًا يُجَبَّى إِلَيْهِ ثَمَرَاتُ كُلِّ شَيْءٍ
رِّزْقًا مِّنْ لَّدُنَّا وَلَكِنَّ أَكْثَرَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٥٤﴾

آیا نه دی ورکړی (غای) مونبر دوی ته داسی حرم چه په امان دی (له قتل او غارت) راچلولی شوی دی دی (حرم) ته (له هر طرفه) میوی (دپاره) د هر خیز رزق د دوی له جانبه غمونبر ولیکن اکثر د دوی چه دی نه پوهیږی (په حق).

تفسیر: حضرت شاه صاحب فرمائی «د مکی معظمی خلقو به ویل که مونبر مسلمانان شو نو د تول عربستان مسکونین به له مونبر سره دښمنان شی. الله تعالیٰ فرمائی که اوس تاسی د هغوی د دښمنی او لاس غځولو څخه د چا په پناه کبیری ناست یی؟ هم دغه د حرم ادب مانع دی چه سره له دغی سختی دښمنی او عداوت چه تاسی ئی یو له بله سره لرئ - اطرافی اعراب پر تاسی یرغل او هجوم نه راوری چه تاسی له مکی معظمی څخه د باندی وباسی هغه الله چه اوس دغه غای ئی تاسی ته حرم گرځولی دی په هغه وقت کبیری به هم تاسی ته پناه درکونکی دی (موضح) «
آیا سره له کفره او شرکه تاسی ته پناه درکوی او وروسته د ایمان او تقویٰ د اختیارولو څخه به تاسی ته د هغوی له شره پناه او امان نه درکوی؟ هو! که د ایمان او تقویٰ د ازموینی دپاره یو غو ورځی له تاسی څخه امتحان واخیست شی نو نه ښائی چه تاسی له هغه څخه وویږیږئ

﴿وَالْعَاقِبَةُ لِلتَّقِيْنَ﴾

وَكَمْ أَهْلَكْنَا مِّنْ قَرْيَةٍ بَطَرَتْ مَعِيشَتَهَا قَتَلَتْكَ مَسْكَنُهُمْ
لَمْ تَكُنْ مِّنْ بَعْدِهِمْ إِلَّا قَلِيلًا

او څومره (ډیر) هلاک کړی دی مونبر له (اهل د) کلیو (او ښارونو) چه سرکشی ئی کړی وه په معاش خپل کبیری پس دا دی کورونه د دوی چه نه ده کړی شوی هستوگنه په کبیری پس له (اهلاک د) هغوی مگر لږ وقت (چه کوم

مسافر کومه شپه هلته دمه کړی ده).

تفسیر: یعنی د عرب له دښمنی څخه ولی ویریږئ - د الله تعالیٰ له عذابو ویریږئ آیا تاسو نه گورئ او غور او دقت نه کوئ چه له تاسی څخه پخوا غومره لوی اقوام تیر شوی دی چه هغوی گرد (تول) پخپل عیش عشرت او خوښی مست او مغرور و نو هر کله چه هغو د تکبر لونی او سرکشی لاره ځان ته غوره کړه نو وگورئ چه پاک الله دوی څرنگه تباہ - برباد او فنا کړل چه نن ورځ د دنیا په مخ کښی د هغوی نوم او نښه هم نه ده پاتی تش دغه ویجاړی مینی او کنډوالی ئی پاتی دی چه په هغوی کښی هیڅ یو هستیدونکی نشته پرته (علاوه) له دی نه چه کوم مسافر کومه شپه هلته کینی او خپله دمه ونیسی یا کوم پوه او هوښیار سری د الله د قدرت د دغه عبرتناکی منظری د کتلو دپاره هلته ودریږی.

وَكُنَّا خُنُّ الْوَرَثِينَ ۵۸

او یو مونږ هم دا مونږ وارثان.

تفسیر: یعنی تول سره داسی ووژل شول چه د هغوی یو تن وارث هم بیرته پاتی نه شو هغه چه تل پاتی کیدونکی دی الله تعالیٰ دی او بس.

وَمَا كَانَ رَبُّكَ مُهْلِكَ الْقُرَىٰ حَتَّىٰ يَبْعَثَ فِي أُمَمٍ سُوْلًا لِّيتْلُوَ عَلَيْهِمْ آيَاتِنَا

او نه دی رب ستا (عادتاً) هلاک کوونکی (د اهل د دی) قریو تر هغه پوری چه ولیږی په مور (لویه قریه ښار) د هغو (قریو ښار کښی) یو رسول چه لولی پر دوی آیتونه ځمونږ (دپاره د قطع کولو د عذر)،

تفسیر: یعنی الله تعالیٰ تر هغه پوری دغه کلی او ښارونه تباہ - خراب او فنا نه دی کړی شو د هغو مراکزو او لویو ځایونو کښی کوم هوښیاروونکی نبی نه وی ورلیږلی - د مرکز تخصیص ښائی د دی لامله (له وجی) وی چه د هغو اثر تر ډیر لری ځای پوری رسیږی او د ښارونو هستیدونکی نسبتاً سلیم او عقیل هم وی د ځمکی د مخ د گردو (تولو) ودانیو مرکز او د صدارت مقام بیت الحرام و لکه چه د «شوری» په اوله رکوع (۲۵) جزء کښی لولو ﴿لَتَنْتَهِزَنَّ الْقُرَىٰ وَمَنْ حَوْلَهَا﴾ نو ځکه هلته له گردو (تولو) ځنی لوی او د آخر الزمان رسول مبعوث شو

صلی الله تعالیٰ علیہ وعلیٰ آلہ وصحبہ اجمعین .

وَمَا كُنْتُمْ مَهْلِكِي الْقُرَىٰ إِلَّا وَأَهْلُهَا ظَالِمُونَ ﴿۵۹﴾

او نه یو مونږ هلاک کوونکي خرابوونکي د کلیو د ښارونو مگر په هغه وقت کښی چه اهل د هغو ظالمان وی (په تکذیب د رسولانو).

تفسیر: یعنی هر کله چه سره له پوهولو او هوښیارولو هم خلقو له کفره او شرکه لاس وانخیست او هم هغسی په خپل کفر - ظلم - طغیان او عصیان کښی چالان او مترقی ؤ دلته د الله تعالیٰ په دغه عذاب اخته او هلاک او سپیره شول.

وَمَا أَوْتَيْتُمْ مِّنْ شَيْءٍ فَمَتَّاعُ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَزِينَتُهَا وَمَا عِنْدَ اللَّهِ خَيْرٌ وَأَبْقَىٰ أَفَلَا تَعْقِلُونَ ﴿۶۰﴾

او هر هغه چه درکړی شوی دی تاسی ته له کوم څیزه پس هغه معاش نفع کار د دغه ژوندون لږ خسیس دی او ښایست د هغه دی او هر هغه چه په نزد د الله دی (اجر) خیر غوره (دی) او باقی دی (له دغه فانی نه) آیا پس تاسی عقل نه چلوئ. (چه باقی بهتر دی په فانی باندی)

تفسیر: یعنی انسان ته ښائی چه له عقل او پوه کار واخلی! او دومره وپوهیږی چه دا ژوندون په دنیا کښی تر کله پوری به وی ؟ او د دنیوی د دغه باغ او بهار عیش عشرت - مزی او چرچو خوند به تر څه وقت پوری کوی ؟ فرض ئی کړئ چه په دنیا کښی له سره پر ده عذاب هم رانشی خو بیا هم د مرگی لاس تاسی گرد (تول) له دغه ساز او سامان څخه جلا (جدا) کوی - او بیا به د الله تعالیٰ په مخ کښی حاضرېږئ او تر یوی یوی ذری پوری هم د خپل اعمالو حساب ورکوی - که مو آخروی عیش او عشرت په برخه شو نو دغه دنیوی عیش عشرت د هغه په مقابل کښی هیڅ او لاشی دی داسی به کوم پوه او عقلمن سری وی چه یو مکدر او منغض ژوندون ته پر یو بی غشه او غله ژوندون او یو ناقص او فانی لذت ته پر کامل او باقی لذتو ترجیح ورکوی بلکه نه ئی ورکوی!.

أَفَمَنْ وَعَدْنَاهُ وَعْداً حَسَناً فَهُوَ لَاقِيَهُ كَمَنْ مَتَّعْنَاهُ مَتَاعاً الْحَيَاةَ الدُّنْيَا ثُمَّ هُوَ يَوْمَ الْقِيَمَةِ مِنَ الْمُحْضَرِينَ ﴿٣١﴾

آیا پس هغه شوک چه وعده کړی ده مونږ له هغه سره وعده ښه (چه د جنت ده) پس دی موندونکی دی د هغی وعدی (خامخا داسی دی) لکه هغه شوک چه معاش ورکړی وی مونږه ته معاش د (ژوندون لږ خسیس د) دنیا بیا دی په ورځ د قیامت کښی له حاضر کړیو شویو وی (اور ته ؟ بلکه نه دی سره برابر دوی دواړه !).

تفسیر: یعنی مؤمن او کافر دواړه د انجام په اعتبار کله سره یو برابر کیدی شی ؟ د یوه دپاره د دائمی عیش کومه وعده چه شوی ده هغه هر ورو (خامخا) پوره کیدونکی ده او د بل دپاره د غو ورځو عیش او عشرت کولو څخه وروسته د بندی کړی جلب ضروری رسیدونکی او دی په دائمی بندیکخانه کښی خامخا لویدونکی دی (العیاذ بالله) مثلاً که یو سړی په خوب کښی وویښی چه «غما پر سر شاهی تاج ایښی شوی دی، خدم حشم او د ملازمانو انواع او اصناف ماته لاس په نامه د باندی ولاړ دی او هر قسم خواړه او راز راز (قسم قسم) نعمتونه پر دسترخوان ماته تیار ایښوولی شوی دی چه د هغو خوند او مزه در گرده (توله) څکم او خورم ئی.» که سترگی له خوبه خلاصه وی گوری چه ورته د بندیتوب جلب ورواندی کیږی او پولیس ورته سره له ځنځیرونو او ځولنو ولاړ وی او سم د لاسه بندی او امنیې ته بیولی کیږی او وروسته د پولیس او عدلیې له تحقیقاتو او د جرم له اثباته په دائمی حبس سره محکوم او په عمری بندیکخانه کښی غورځولی کیږی نو تاسی راوښیئ چه په دغه حالت کښی ده ته هغه د باچاهی خوب او په زړه پوری مکلفه خواړه کله په یاد پاتی کیږی ؟

وَيَوْمَ يُنَادِيهِمْ فَيَقُولُ أَيْنَ شُرَكَائِيَ الَّذِينَ كُنْتُمْ تَزْعُمُونَ ﴿٣٢﴾

او یاد کړه هغه ورځ چه غږ به وکړی دوی ته الله پس وبه وائی (الله) چیرته دی شریکان غما هغه (شریکان) چه وئ تاسی چه گمان به مو کوو (پری چه دا شریکان غما دی).

تفسیر: یعنی هغه د خدایې برخی لرونکی چیری دی هغوی دی وغوښت شی چه اوس لږ څه د دوی تائید او حمایت وکړی.

قَالَ الَّذِينَ حَقَّ عَلَيْهِمُ الْقَوْلُ رَبَّنَا هَؤُلَاءِ الَّذِينَ أَغْوَيْنَا أَغْوَيْنَهُمْ كَمَا غَوَيْنَا تَبَرَّأْنَا إِلَيْكَ مَا كَانُوا آلِيَنَا يَعْبُدُونَ ﴿۳۷﴾

وبه وائی هغه کسان چه حقه ثابتہ شوی ده پر دوی خبره (د عذاب په دخول د اور سره) ای ربه غمونږ دا (ضعیفان تابعان) هغه کسان دی چه گمراه کړی ؤ مونږ (دوی) (گمراه کړی مو ؤ دوی) لکه چه گمراه شوی وو مونږ بيزاره يو مونږ تاته (له دوی او له کفره د دوی) نه ؤ دوی داسی چه غمونږ عبادت به ئی کوو (بلکه عبادت د هوا د نفس خپل ئی کوو).

تفسیر: یعنی سؤال خو له مشرکینو څخه ؤ مگر گمراه کوونکی شرکاء به داسی پوهیږی چه فی الحقیقت مونږ ته هم تنبیه راکړی شوی ده نو ځکه په جواب ورکولو کښی سبقت کوی چه ای الله بیشکه چه مونږ دوی گمراه کړی دی مگر دا گمراهی خو داسی ده لکه چه مونږ پخپله گمراهان شوی یو یعنی هغه بودری (تکره) چه د گمراهی په وقت کښی مونږ خورلی وه د هغه تکمیل مو په دغه گمراهی سره وکړ ځکه چه د بل گمراه کول هم د گمراه کیدلو آخری درجه ده پس د دغو اغواؤ پر جرم مونږ اعتراف لرو لیکن پر دغو مشرکانو خو غمونږ له لوری هیڅ کوم جبر او اکراه نه وه - او نه مو هغوی په زوره دغی گمراهی ته اړولی دی فی الحقیقت دغه د دوی نفسی اغراض او شخصی هوا پرستی وه چه غمونږ په غولولو وغولیدل او پر مونږ پسی رهی (روان) شول. نو په دغه اعتبار دوی غمونږ د عبادت په ځای د خپلو اهوؤ او ظنونو په عبادت کښی لگیا ؤ. مونږ د دوی له عبادته څخه نن ورځ ستاسی په حضور کښی د خپلی بیزاری او تنفر اظهار کوو. **کذا قال بعض المفسرين.** او حضرت شاه صاحب لیکي «چه دغه به د شیطان وینا وی چه هغوی می گمراه کړی دی مگر د نیکیو په نامه نو هم ده ته وائی چه دوی خو غمونږ عبادت نه کاوه» والله تعالی اعلم.

تنبیه: ﴿حَقَّ عَلَيْهِمُ الْقَوْلُ﴾ څخه مراد ﴿لَا مَلَجَ جَهَنَّمِ مِنَ الْعَذَابِ وَالتَّاسِ أَهْبِئُون﴾ دی.

وَقِيلَ ادْعُوا شُرَكَاءَكُمْ فَدَعَوْهُمُ فَلَمْ يَسْتَجِيبُوا لَهُمْ

او وبه ویلی شی (کفارو ته) چه وغواړئ تاسی شریکان د تاسی پس راوبه غواړی دا (کفار هغه بتان) پس هیڅ جواب به ور نه کړی (دا بتان) هغوی ته

تفسیر: یعنی دوی ته به ویل کیږی چه اوس خپل مددگاران خپلی مرستی (مدد) ته راوبولئ مگر

هغوی به د دوی سره څه مرسته (تعاون) او مدد وکړی شی - ځکه چه په خپل غم او مصیبت کښی به اخته او مبتلا وی کذا قَالَ المفسرونه او د حضرت شاه صاحب د تحریر حاصل دا دی کله چه شیاطین د نیکانو نوم واخلی نو مشرکینو ته به ویل کیږی چه خپلو هغو نیکانو ته ورناری کړئ! نو دوی به هیڅ جواب نشی ویلی ځکه چه دوی د هغه د شرک او کفر پر حرکتو نه ؤ خوښ او نه تری راضی ؤ یا به تری بیخبره ؤ.

وَرَأَوُا الْعَذَابَ لَوْ أَنَّهُمْ كَانُوا يَهْتَدُونَ ﴿٢٣﴾

او وبه وینی دغه (تابعان او متبوعان) عذاب، که چیری بیشکه دوی وی چه سمه صافه لاره ئی نیولی وی (نو اوس به نه معذب کیدل یا کاشکی په کوم ډول (طریقه) مو لاره موندلی وی).

تفسیر: یعنی د دغه وقت د عذاب د لیدلو څخه به داسی آرزو او تمنا کوی کاشکی زه په دنیا کښی پر سمه صافه لاره تلی تر څو په دغو مصائبو نه اخته او نه مبتلا کیدی.

وَيَوْمَ يُنَادِيهِمْ فَيَقُولُ مَاذَا أَجَبْتُمُ الْمُرْسَلِينَ ﴿٢٤﴾ فَعَيَّيْتُ عَلَيْهِمُ الْآبَاءَ يَوْمَئِذٍ فَهُمْ لَا يَتَسَاءَلُونَ ﴿٢٥﴾

او یاده کړه هغه ورځ چه غږ به وکړی دوی ته (الله) پس وبه وائی چه څه جواب ورکړی ؤ تاسی رسولانو ته (په هغه وقت کښی چه حق ته غوښتی شوی وی؟) پس پټ به شی پر دوی خبرونه (چه دوی خلاص شی په دغه ورځ کښی پس دوی به نه کوی پوښتنه یو تر بله.

تفسیر: پخوانی سوالات د توحید په نسبت ؤ. دغه د رسالت په نسبت سوال دی یعنی که تاسی پخپل عقل او پوه سره په حق نه وی پوهیدلی نو د انبیاءو په پوهولو خو ښائی پوهیدی. دا راوښیئ چه تاسی له هغو سره څه سلوک او رویه کړی ده؟ په دغه وقت کښی به هیڅوک هیڅ جواب نشی ورکولی او د خبرو گردی (تولی) لاری به بندی شی. (او پټ به شی په دوی جواب).

فَأَمَّا مَنْ تَابَ وَاعْمَلَ صَالِحًا فَعَسَىٰ أَنْ يَكُونَ مِنَ الْمُفْلِحِينَ ﴿٢٦﴾

پس هر شه هغه شوک چه تویه ویاسی (له شرکه) او ایمان راوړی (په الله او رسول د الله) او عمل وکړی د نیکو پس ښائی چه وی به دی له خلاصیدونکیو.

تفسیر: یعنی د هغه غای بری او کامیابی صرف له ایمان او صالح عمل سره ده که اوس هم شوک له کفره او شرکه تویه ویاسی او ایمان راوړی او د نیکو لاره ځان ته غوره کړی حق تعالی د ده ټول پخوانی گناهونه معافوی او فائز المرام ئی گرځوی. تنبیه: ﴿فَصَلِّ أَنْ يَكُونَ مِنَ الْغَالِبِينَ﴾ د مالک الملکوتی په لهجه سره یوه وعده ده. یعنی هغه ته د فلاح او نجات امید پکار دی. پر مونږ باندی د هیجا زور نه چلیږی چه خامخا مو د هغه په کولو مجبور کړی مونږ محض په خپل فضل او کرم سره دغسی وعدی کوو.

وَرَبُّكَ يَخْلُقُ مَا يَشَاءُ وَيَخْتَارُ مَا كَانَ لَكُمْ الْخِيَرَةُ

او رب ستا پیدا کوی هغه شه چه اراده وفرمائی (د پیدایښت ئی) او غوره کوی ئی نه دی دوی ته هیخ اختیار (په هیخ شی کښی):

تفسیر: یعنی د هر څیز پیدا کول د الله تعالی په مشیت او اختیار کښی دی او د کوم شی غوره کول یا د نورو له منځه د هغه جلا (جدا) او منتخب کولو حق هم ده ته حاصل دی. او هر قسم چه الله تعالی اراده وفرمائی او مرضی ئی وی هم هغسی احکام صادروی. هر یو سری په هر یو منصب سره چه دی مناسب او لازم وېولی هم هغه کار او منصب ورته عطاء کوی، په هر چا کښی چه استعداد او لیاقت وگوری نو د هدایت پر سمه لاره یی برابره وی او د مقصود تر منزله پوری په رسیدلو سره ئی بری او کامیابی ور په برخه کوی د مخلوقاتو په هر جنس کښی هره یوه نوعه یا په نوعه کښی هر یو فرد چه وغواړی سم له خپل حکمته سره هغه له نورو انواعو او افرادو څخه ممتازوی ماسواء الله څخه بل هیجا ته د هسی اختیار او انتخاب حق نه دی حاصل. حافظ ابن القیم د «زاد المعاد» په اوائلو کښی دغه مضمون په ډیر بسط او تفصیل سره لیکلی دی. فلیراجع.

سُبْحَانَ اللَّهِ وَتَعَالَى عَمَّا يُشْرِكُونَ ﴿۲۸﴾

پاکی ده الله لره او لوی پورته دی له هغه شه چه دوی ئی ورسره شریکوی.

تفسیر: یعنی په تخلیق او تشریع او مذکور اختیار کښی بل هیڅوک له الله تعالی سره نه دی شریک. مشرکانو چه پخپل تجویز او انتخاب کوم شرکاء درولی او تاکلی (مقرر کړی) دی هغه گُرد (تول) باطل او بی سنده دی.

وَرَبُّكَ يَعْلَمُ مَا تُكِنُّ صُدُورُهُمْ وَمَا يُعْلِنُونَ ﴿٩٩﴾

او رب ستا ته معلوم دی هر هغه چه پټوی ئی سینی (زړونه) د دوی او هر هغه چه ښکاروی ئی (ژبی د دوی).

تفسیر: یعنی په زړونو کښی کومی باطلی او فاسدی عقیدې یا بد نیتونه چه لری! او په ژبه سره کومی خبری چه وایی! او په لاسو او پښو او نورو سره کوم کارونه چه کوی دا گُرد (تولو) د الله تعالی په علم کښی موجود دی او د هر یوه سړی له پټو استعدادو او قابلیتونو څخه ښه خبردار دی او سم له هغه به معامله ورسره کوی.

وَهُوَ اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ لَهُ الْحَمْدُ فِي الْأُولَى وَالْآخِرَةِ ذُو الْعَرْشِ الْمُبْدِي وَالْمُزِيدُ الَّذِي تَرْجِعُونَ ﴿١٠٠﴾

او هم دی الله دی نشته بل لائق د عبادت مگر هم دی دی. خاص هم ده ته ټوله ثناء ده په دنیا او (په) آخرت (عقبی) کښی او خاص هم دغه (الله) ته دی حکم او خاص هم دغه (الله) ته به بیولی شی تاسی (په قیامت کښی).

تفسیر: یعنی هم هغسی چه الله تعالی په تخلیق او اختیار او محیط علم کښی متفرد دی په الوهیت کښی هم واحد او یو دی ماسواء له ده بل هیچا ته بندگی او عبادت نه کیږی ځکه چه د ده په منبع الکمالات ذات کښی گُرد (تول) محاسن او محامد مجموع دی - په دنیا او عقبا کښی هر راز (قسم) تعریف او توصیف چه وی اعم له دی نه چه پر هر اسم او رسم سره وکړ شی هغه په حقیقت او واقع کښی له هم دغه پاک الله سره نسبت لری او د ده تعریف دی او د ده په حکم سره چلیږی. د ده فیصله ناطقه ده - او دی د کلی اقتدار مالک دی او په آخره خاتمه کښی د هر چا رجوع د هم ده په لوری ده. وروسته له دی نه دغه راییسی چه په شپه او ورځ کښی څومره نعمتونه او فوائد تاسی ته عاید کیږی چه دغه گُرد (تول) د ده له فضله او انعامه دی بلکه بالذات د شپې او د ورځې تبدیل او تحویل د رب الجلیل له بی مثل او مستقلو

احساناتو او انعاماتو غځه دی.

قُلْ أَرَأَيْتُمْ إِنْ جَعَلَ اللَّهُ عَلَيْكُمُ الْاَيْلَ سَرْمَدًا إِلَى يَوْمِ
الْقِيَمَةِ مَنْ إِلَهٌ غَيْرُ اللَّهِ يَأْتِيكُمْ بِضِيَآءٍ

ووايه (ای محمده دوی ته) آیا وینئ (یعنی څرنگه در ښکاری) که چیری وگرځوی الله پر تاسی دغه شپه اوږده همیشه تر ورځی د قیامت پوری نو څوک دی هغه (معبود) بی له الله چه راوړی تاسی ته رڼا (رنرا) (چه په کښی طلب د معاش کوئ)

تفسیر: یعنی تاسی خبر راکړئ ! که مثلاً الله تعالی پری نه ږدی چه لمر طلوع وکړی یا ئی رڼا (رنرا) او تودوخی تری لری کړی نو تاسی به د خپلو کارونو او چارو لپاره داسی تودوخی او رڼا (رنرا) له کومه راوړئ؟

أَفَلَا تَسْمَعُونَ ﴿٤١﴾

آیا پس نه اورئ تاسی (دغه خبره د زړه په غوږو سره؟).

تفسیر: یعنی دا خبره دومره روښانه او صافه ده چه تش په یوه اوریدلو سره هم په فهم او پوه راځی نو آیا تاسو له سره نه اورئ.

قُلْ أَرَأَيْتُمْ إِنْ جَعَلَ اللَّهُ عَلَيْكُمُ النَّهَارَ سَرْمَدًا إِلَى يَوْمِ الْقِيَمَةِ
مَنْ إِلَهٌ غَيْرُ اللَّهِ يَأْتِيكُمْ بِلَيْلٍ تَسْكُنُونَ فِيهِ أَفَلَا تُبْصِرُونَ ﴿٤٢﴾

ووايه (ای محمده ! دوی ته) آیا وینئ تاسی (یعنی څرنگه در ښکاری) که چیری وگرځوی الله پر تاسی ورځ اوږده همیشه تر ورځی د قیامت پوری (چه هیڅ غروب الشمس ونشی) نو څوک دی (معبود) بی له الله چه راوړی تاسی ته شپه چه آرام وکړئ تاسی په هغه کښی آیا پس نه وینئ تاسی (دا آثار د قدرت).

تفسیر: یعنی تاسی خبر را کړئ! که الله تعالی پری نه ږدی چه لمر غروب وکړی او تل تر تله ستاسی پر سرونو هم داسی ولاړ وی نو هغه راحت او سکون او نور فوائد چه د شپې له راتلو څخه حاصلیږی د هغو حصول به په کوم یو طاقت سره ممکن کیدی شی؟ آیا دغسی یو ظاهر او باهر حقیقت هم تاسی نشئ لیدلی؟

تنبيه: ﴿اَفَلَا تُحِيزُونَ﴾ له ﴿اِنْ جَعَلَ اللّٰهُ عَلَيْنَا الْقَبْرَ سَمَدًا﴾ سره مناسب دی ځکه چه په سترگو سره لیدل عادتاً پر رڼا (رڼا) موقوف دی چه په ورځی کښی په پوره ډول (طریقه) سره په عمل راځی د شپې په تیاره کښی کله چه د لیدلو هیڅ یو صورت نشته بلکه اوریدل په کښی امکان لری نو ځکه ﴿اِنْ جَعَلَ اللّٰهُ عَلَيْنَا الْاَيْلَ سَمَدًا﴾ سره د ﴿اَفَلَا تَسْمَعُونَ﴾ فرمایل موزون ؤ والله اعلم.

وَمِنْ رَّحْمَتِهِ جَعَلَ لَكُمُ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ لِتَسْكُنُوا فِيهِ وَلِتَبْتَغُوا
مِنْ فَضْلِهِ وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ﴿۴۳﴾

او (خاص) له رحمته مهربانی خپلی پیدا کړی ده (الله) تاسی ته شپه او ورځ دپاره د دی چه آرام وکړئ تاسی په هغه (شپه) کښی او چه ولتوئ تاسی (په دغه ورځ کښی) له فضله د دغه (الله) او دپاره د دی چه شکر وکړئ تاسی (د نعماو د الله).

تفسیر: یعنی د شپې او د ورځی اړول را اړول کوی شو د شپې په تیارو او یخو کښی مو سکون او راحت په برخه شی او د ورځی په رڼا (رڼا) کښی خپلو کارو او چارو ته هم دوام ورکړی شی - او د شپې او د ورځی پر مختلف الانواعو انعاماتو د الله تعالی د انعاماتو شکر اداء کړئ.

وَيَوْمَ يُنَادِيهِمْ فَيَقُولُ اَيْنَ شُرَكَائِيَ الَّذِينَ كُنْتُمْ تَزْعُمُونَ ﴿۴۴﴾
وَتَزْعُمَانِ مِنْ كُلِّ اُمَّةٍ شَهِيدًا فَقُلْنَا هَاتُوا بُرْهَانَكُمْ
فَعَلِمُوا اَنَّ الْحَقَّ لِلّٰهِ وَضَلَّ عَنْهُمْ مَا كَانُوا يَفْتَرُونَ ﴿۴۵﴾

او (ياده کړه) هغه ورځ چه غږ به وکړی دوی ته (الله) پس وبه فرمائی چیرته

دی شریکان غما هغه چه وئ تاسی چه گمان به مو کاوه (پری د شریکانو غما). او راویه باسو له هر امت (ملت) څخه یو شاهد (پر اقوالو، افعالو، احوالو د دوی)، پس ویه وایو مونږ دوی ته راوړئ تاسی برهان سند خپل (په اشراک) پس هلته به پوه شی دوی چه حق (په الوهیت کښی) خاص الله لره دی او ورک به شی له دوی نه هغه چه ؤ دوی چه دروغ به ئی جوړول (په دنیا کښی چه الله شریک لری).

تفسیر: له شهید څخه احوال ښوونکی انبیاء علیهم السلام یا د دوی نائیان یا نور ښه سری مقصود دی (موضح) دوی به دغه راجبیی چه خلقو له سماویه ؤ شرایعو او له الهیه ؤ احکامو سره څه رویه کری ده؟ نو فرمائی الله چه ویه وایو مونږ دوی ته چه راوړی برهان سند خپل چه تاسی په کوم دلیل او سند سره الله تعالی ته شریکان درولی دی؟ او د حلالو او د حرامو او نورو احکامو صحیح مأخذ مو له کوم ځای څخه اخیستی دی؟ کله چه مو نبی ونه مانه نو دغه خبره چا درښوولی وه چه دغه د الله تعالی احکام دی او هغه حرام او هغه حلال دی پس هلته به پوه شی دوی چه حق خاص الله تعالی لره دی او ورک به شی له دوی نه هغه چه ؤ دوی چه دروغ به ئی جوړول یعنی په هغه وقت کښی به دغه په نظر راځی چه رښتیا خبره د پاک الله ده او معبودیت هم یواځی د هم ده حق دی او بل هیڅوک د ده شریک نشی کیدی هغه خبری چه په دنیا کښی انبیاء علیهم السلام ښوولی وی هم هغه حق او رښتیا وی هغه عقائد او افکار چه مشرکانو له خپل لوری جوړکری وو هغه گرد (تول) په هغه ورځ کښی بی اثره او ناقص او بی کاره ثابتیږی.

إِنَّ قَارُونَ كَانَ مِنْ قَوْمِ مُوسَى فَبَغَى عَلَيْهِمْ وَآتَيْنَاهُ
مِنَ الْكُنُوزِ مَا إِنَّ مَفَاتِحَهُ لَتَنُوءُ بِالْعُصْبَةِ أُولَى الْقُوَّةِ
إِذْ قَالَ لَهُ قَوْمُهُ لَا تَفْرَحْ إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ الْفَرِحِينَ ﴿۷۵﴾

بیشکه چه قارون ؤ له قومه د موسی (یعنی د ده تربور ؤ) پس سرکشی وکړه (قارون) پر دغو (بنی اسرائیلو) او ورکړی ؤ مونږ ده ته له خزانو دومره قدر چه بیشکه کلیگانی د هغو به خامخا درنیدلی پر (داسی یوی) دلی چه خاوندان د قوت زور به ؤ (یاد کړه) هغه وقت چه وویل دغه (قارون) ته قوم د ده (چه مسلمانان ؤ په کبر او غرور سره) مه خوشالیږه! بیشکه چه الله نه خوښوی خوشالیدونکی (په مال د دنیا).

تفسیر: د سابقې رکوع په شروع کېنې د دنیا د بې ثباتۍ او حقارت د آخرت په مقابلې کېنې بیان کړی شوی ؤ بیا د آخرت د ذکر په مناسبت د آخرت د عالم څه احوال بیان کړ شو په حاضرې رکوع کېنې بیا د هم هغه اصلی مضمون په طرف عود کړی شوی دی او د هغې دعوی په استشهاد د قارون قصه اورولی شی. وائی چه قارون د حضرت موسی علیه السلام د تره ځوی یا تربور او د فرعون د مخی سړی ؤ، څرنګه چه د ظالمو حکومتونو دستور وی چه د کوم قوم د وینې څټلو لپاره د هم هغه قوم ځینې افراد د خپل کار آل او د لاس همسا ګرځوی فرعون هم په بنی اسرائیلو کېنې هم دغه ملعون ځان ته غوره کړی ؤ. قارون په دغه موقع کېنې چه فرصت موندلی ؤ پخپلو دواړو لاسو سره د دولت او دنیا په ټولولو کېنې لګیا شوی ؤ او ډیر لوی دنیوی اقتدار ئی ځان ته ګټلی ؤ څه وخت چه بنی اسرائیل د حضرت موسی علیه السلام تر حکم او ارادی لاندې راغلل او فرعون سره له فرعونیانو مغروق شول نو د قارون د مال د ترقی ذرایع هم مسدود شول او هغه مشری او سرداری ئی له لاسه ووتله نو د هم دغه غیظ - غضب - حسد له سببه به ئی زیاتره له حضرت موسی علیه السلام سره سری مخالفت او پټه دښمنی کوله خو سره د دغه هم په ښکاره ډول (طریقه) سره مؤمن ښکاریده، توریت به ئی ډیر لوست او د دیني علومو په حصول کېنې به مشغول ؤ مګر زړه ئی صاف نه ؤ، د حضرت موسی علیه السلام او د هارون علیه السلام هغه عزت او حرمت ته به ئی چه د پاک الله له طرفه دوی ته عطاء او مرحمت شوی ؤ، کاته او کړیده - او سوځیده به - او لکه تور منګور پر خپل ځان له تاوه تاویده او له خپله ځانه سره به ئی ویل چه آخر زه هم د دوی د تره ځوی یم نو دغه څه خبره ده چه هغه دواړه نبیان او مذهبی سرداران ګرځیدلی دی او ځما په لاس کېنې هیڅ د قدرت قوت نشته کله چه نا امید او مأیوس کیده نو د تکبر په وضعيت به ئی داسی ویل «ښه دی که هغو دواړو ته نبوت وررسیلی دی نو څه وشو له ماسره د مال او دولت دومره دکی خزانی شته چه له بل هیچا سره نشته.» حضرت موسی علیه السلام یو ځلی پر قارون حکم وکړ چه «د خپل مال زکوٰۃ اداء کړه!» نو قارون له خلقو سره وویل «تر اوسه پوری کوم احکام چه موسی پر مونږ جاری کول د هغه په مقابل کېنې مو حوصله او تحمل کاوه مګر آیا تاسی اوس د موسی علیه السلام د دغی خبری تحمل هم کولی شی چه دی ځمونږ د اموالو څخه زکاتونه هم غواړی؟» څه خلق د قارون مؤیدان شول او ویل ئی چه نه ځمونږ له لاسه دغه نه ده پوره. بالاخر ملعون قارون د حضرت موسی علیه السلام د بدنام کولو له پاره یوه ډیره ناپاکه او چټله پلمه (تدبیر) جوړه کړه او یوی بدکاری ښځی ته ئی څه بدی او پیسی ورکړی او وی لمسوله چه د خلقو په یوه لویه جرګه کېنې کله چه موسی علیه السلام د زناء د حد په اطراف بیانات ورکوی ته هغه له خپله ځانه سره متهم کړه - لکه چه دغی پلیتی ښځی په هم هغه لویه مجمع کېنې هم داسی یوه چټی (بیکاره) خبره وکړله کله چه حضرت موسی علیه السلام هغی ته شدید قسمونه ورکړل او د الله تعالی له قهره او غضبه ئی وویروله نو هغه وویریده او په ښکاره ډول (طریقه) سره ئی وویل چه ما دغه د قارون په لمسولو سره ویلی دی دلته قارون د حضرت موسی علیه السلام په ښیرا سره له خپله کوره او

خزانو په ځمکه خښ او دوږ کرل شو. د «مفتاح» تفسیر په کنجیو (کلیو) سره کړی دی
یعنې د اموالو دومره صندوقونه ورسره ؤ چې د هغو د کلیگانو په پورته کولو څو زورور کسان
ستری کیدل او دغه دومره مستبعد هم نه ؤ لکه چې په ځینو تفاسیرو کښی د هغه صورت هم
ښوولی شوی دی.

﴿إِذْ قَالَ لَهُ قَوْمُهُ﴾ الآية - یاد کړه هغه وقت چې وویل دغه قارون ته قوم د ده چې مسلمانان ؤ په
کبر او غرور سره مه خوشالیدو بېشکه چې الله نه خوښوی خوشالیدونکی په مال د دنیا (یعنې پر
دغه فانی او زائل دولت ولی نازیږی او پری فخر او غرور کوی؟ چې هغه د الله تعالیٰ په نزد د
میاشی د یوه وزر په اندازه هم وقعت نه لری ښه وپوهیږه چې الله تعالیٰ مغرور او متکبر بنده نه
خوښوی او هر هغه شی چې د ده مالک الملکوت خوښ او پسند نه وی د هغه نتیجه ماسواء له
تباهی او هلاکت بل هیڅ شی نه دی.

وَابْتَغِ فِيمَا آتَاكَ اللَّهُ الدَّارَ الْآخِرَةَ

او وغواړه په هغه (دولت) چې درکړی دی تاته الله کور د آخرت

تفسیر: یعنې د الله تعالیٰ ورکړی مال د دی دپاره دی چې انسان هغه د آخرت خپله پټکه
وگرځوی نه داسی چې د هغه د غفلت په نشو مست مغرور او متکبر شی او د متکبرانو په شان
حرکت او وضعیت اختیار کړی.

وَلَا تَسْ نَصِيبَكَ مِنَ الدُّنْيَا وَأَحْسِنُ كَمَا أَحْسَنَ اللَّهُ إِلَيْكَ

او مه هیروه برخه خپله له (ماله د) دنیا او احسان کوه (له بندګانو د الله
سره په ورکړه د مال) لکه چې احسان کړی دی الله له تاسره (چې داسی ډیر
دولت ئی درکړی دی)

تفسیر: یعنې سم د خپلی برخی سره تری خوره! او څښه! او اغونده! او د آخرت دپاره دی
پټکه تری واخه! او په ناروا مواردو کښی ئی مه لکوه! او د خلق الله سره ښه سلوک کوه!.

وَلَا تَبْغِ الْفُسَادَ فِي الْأَرْضِ إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ الْمُفْسِدِينَ ⑤

او مه غواړه (ای قارونه!) فساد (په تکبر ظلم بغی سره) په ځمکه کښی بېشکه
چې الله نه خوښوی فساد کوونکی.

تفسیر: یعنی له حضرت موسیٰ علیه السلام سره ضد مه کوه! د الله تعالیٰ پر ځمکه د مطیعانو په شان گرځه! او خامخا په بلاد الله کښی شورماشور او غلغله مه جوړوه! ځکه چه په ملک کښی فتنه او فساد اچول ښه کار نه دی.

قَالَ إِنَّمَا أُوتِيتُهُ عَلَىٰ عِلْمٍ عِنْدِي ط

وویل (قارون قوم خپل ته) بیشکه هم دا خبره ده چه راگری شوی دی ماته دغه مال په هغه علم سره چه ما څخه دی،

تفسیر: یعنی هنرم نوم او د گټلو استعداد او سلیقه می درلوده (لرله) - پخپل لیاقت او قابلیت یا د کوم خاص علمی مهارت لامله (له وجی) ماته دغه دولت حاصل شوی دی الله تعالیٰ هم ماته ځما د لیاقت او اهلیت په ملحوظ دغه مال - دولت او شته راگری دی او دغه ثروت په خوشی چتی (بیکاره) ناسته بی له محنته ماته په لاس نه دی راغلی چه اوس ئی زه د موسیٰ په حکم او مشوره خوشی ویریا د الله تعالیٰ په نامه لگوم.

أَوَلَمْ يَعْلَم أَنَّ اللَّهَ قَدْ أَهْلَكَ مِنْ قَبْلِهِ مِنَ الْقُرُونِ مَنْ هُوَ أَشَدُّ مِنْهُ قُوَّةً وَأَكْثَرُ جَمْعًا

آیا نه پوهیده (قارون) چه بیشکه الله په تحقیق هلاک کړی دی په خوا له دغه (قارون څخه) له (اهل د) زمانو هر هغه څوک چه دی دیر سخت ؤ له دی (قارون) څخه له جهته د قوت او دیر ؤ له جهته د جمع کولو (د مال یا ملاتړه)

تفسیر: یعنی د دولت گټلو لیاقت چا درکړ؟ افسوس دی چه تا د حقیقی منعم احسان هیر کړ او د هغه په درکړی دولت او لیاقت مغرور شوی آیا ده دغه دولت له خپل نجات وسیله او ضامن کښلی ؤ؟ او دی په دغه نه ؤ خبر چه د ده څخه پخوا څومره ملل او اقوام له خپلو هم داسی شرارتونو او سرکشیو له سببه هلاک او تباہ شوی دی چه د هغوی په لاسو کښی لوی لوی سلطنتونه او دیری زیاتی خزانی - لښکری او نور زیات دنیوی وسائل او وسائط ؤ. آیا دغه ملعون د هغو د احوالو د اوریدلو څخه پند او عبرت نه دی اخیستی؟

وَلَا يُسْئَلُ عَنْ ذُنُوبِهِ الْمُجْرِمُونَ ﴿۸۸﴾

او نه به شی پوشتیدلی له گناهونو خپلو څخه کافران (ځکه چه الله ته معلوم دی).

تفسیر: یعنی پوشتنی ته به ضرورت نه وی پاتی الله تعالی ته د دوی گناهونه یو په یو معلوم دی او له پرستو سره هم لیکلی پراته دی هو! که د توبیخ او تقریب په ډول (طریقه) کوم وقت کوم سؤال له دوی نه وشي نو هغه بېله خبره ده. یا خو دغه کنایه ده د گناه له کثرته یعنی د دوی گناهونه به دومره ډیر او زیات وی چه دغه ته به ضرورت نه وی پاتی چه د یوی یوی جزئی پوشتنه له دوی غنی وکړه شی. حضرت شاه صاحب لیکي «پوشتنی به نه کیږي له گناه یعنی له گناهگار څخه ځکه که د ده په پوه او عقل کښی څه نقصان نه وی نو گناه به ئی نه اختیاروله کله چه د دوی په پوه او عقل کښی نقص او خرابی ده نو پر دغسی ناپوهانو د الزام اړولو څخه څه فائده مرتبه کیدی شی؟ که دوی د هغو بدو کارو په بدی پوهیدل نو ولی به ئی کول» (موضح).

فَخَرَجَ عَلَى قَوْمِهِ فِي زِينَتِهِ قَالَ الَّذِينَ يُرِيدُونَ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا لَيْلِيَّتْ لَنَا مِثْلَ مَا أُوتِيَ قَارُونُ إِنَّهُ لَذُو حَظٍّ عَظِيمٍ ﴿۸۹﴾

پس راووت (قارون) پر قوم خپل په زینت ښائست (او د ج خپل) وویل هغو کسانو چه غوښت ئی دغه ژوندون (پر خسیس د) دنیا ای کاشکی چه وی مونږ ته هم (له ثروته) په شان د هغو (اموالو اتباعو) چه ورکړی شوی دی قارون ته بیشکه چه دغه (قارون) خامخا خاوند دی د برخی لوئی (له دنیا څخه).

تفسیر: یعنی قارون خپل فاخره لباس واغوست او سره له ډیرو خدمو او حشمو او په ډیر شان او شکوه او جل او بل ووت چه د هغه د لیدلو څخه د دنیا د طالبانو سترگی ردی بدی پاتی شوی او گرد (تول) ورته هک حیران ودریدل او له خپلو ځانونو سره به ئی داسی ویل «کاشکی چه مونږ هم د داسی دنیوی شان او شوکت خاوندان وی! او هم داسی ترقی او عروج مو حاصل کړی وی چه نن د قارون په برخه شوی دی. بیشکه چه دی ډیر د اقبال او اجلال خاوند او ډیر خوش قسمته سری دی».

وَقَالَ الَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ وَيَلَكُمْ ثَوَابُ اللَّهِ خَيْرٌ لِّمَنِ امْنٌ وَعَمِلَ صَالِحًا

او وویل (دوی ته) هغو کسانو چه ورکړی شوی ؤ (هغوی ته) علم فهم چه افسوس دی تاسی ته (ای طلابو د دنیا) ثواب د الله خیر ډیر غوره دی هغه چاته چه ایمان ئی راوړی دی (په الله او رسول الله) او عمل ئی کړی دی د نیکو،

تفسیر: یعنی پوهانو او ذی علم سربو وویل چه «ای کمبختانو! په دغه فانی جل وبل کښی شه ایښی دی چه د هغه هوس او ارمان کوئ؟ صالحانو مؤمنانو له پاره د الله تعالیٰ په دربار کښی کوم دولت او عزت چه شته او دوی ته وررسیدونکی دی د هغه په مقابل کښی دغه دنیوی شان او شوکت محض هیڅ او لاشی دی او دومره یو نسبت هم سره نه لری لکه چه د یوی ذری نسبت له لمر سره کیږی».

وَلَا يُلْقِيهَا إِلَّا الصَّابِرُونَ ﴿٢٠﴾

او نشی ښوولی ورکولی دغه (خبره) مگر صبر کوونکیو ته (په طاعت او مصیبت او له معصيته)

تفسیر: یعنی له دنیا غنی آخرت هم هغه ښه او بهتر گنی چه دنیوی محنت پر ځان برداشت کولی شی او بی صبره خلق د حرص او طمع له سببه په دنیوی هوس او ارمانو پسې شنه ناست دی. نادان انسانان دنیوی هوسانی (آرام) او راحت ته چه گوری داسی گنی هر څوک چه د آرامی او هوسانی (راحت) خاوند دی هغه ډیر بختور او خوش قسمته سړی دی. نو ځکه د شپې او د ورځی د هم هغه په فکر او تشویش کښی اخته او مشوش اوسیدو - او د آخرت د ذلت او د اخروی زحمت او په سلهاو ځایو کښی خپل خوشامد او مدهانت ته غور نه کوی او نه گوری چه دغه دنیوی عیش او عشرت او آرامی وروسته د شلو یا څلویښتو کلونو پای (آخر) ته رسیدو او بیا د ده په زرهاو نور کلونو پر تیرو ازغو او راز راز (قسم قسم) ربړونو (تکلیفونو) کښی تیریدو. (موضح بتغییر یسیر).

فَخَسَفْنَا بِهِ وَبِدَارِهِ الْأَرْضَ فَمَا كَانَ لَهُ مِنْ فِئَةٍ يَنْصُرُونَهُ مِنْ دُونِ اللَّهِ وَمَا كَانَ مِنَ الْمُنْتَصِرِينَ ﴿٢٨﴾

پس ننه ایست مونږ دغه (قارون) او کور د ده په ځمکه کېنې پس څه نه ؤ ده ته (په دغه وقت کېنې) هېڅ دله (د دوستانو) چه مددگاری ئی کړی وی له ده سره غیر له الله څخه (په دفع د عذاب کېنې) او نه ؤ (قارون پخپله) له بدل اخیستونکیو څخه (چه ځان ئی له عذابه خلاص کړی وی).

تفسیر: یعنی نه بل څوک له خپله طرفه د ده مدد ته ورسید او نه ئی څوک د خپل مدد لپاره وغوښتی شو، نه ئی خپل قوت په کار ورغی نه د بل چا.

وَأَصْبَحَ الَّذِينَ تَمَتُّوا مَكَانَهُ بِالْأَمْسِ يَقُولُونَ وَيَكَآنَ اللَّهُ يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ وَيَقْدِرُ

او صبا کړ هغو کسانو چه آرزو به ئی کوله د مرتبی د دغه (قارون) په پروڼ (ماښام) کېنې ویل به ئی (یو بل ته) افسوس دی تاته پوه شه! چه بیشکه الله فراخوی رزق روزی هر هغه چاته چه اراده وفرمائی (د ارتولو ئی) له بندگانو خپلو او تنگوی (الله دغه روزی په هر چا چه اراده وفرمائی د تنگولو ئی)

تفسیر: یعنی هغه کسان چه د قارون ترقی او ترفع د لیدلو څخه پروڼ داسی آرزو او هیله (امید) کوله چه «کاشکی مونږ ته هم داسی عروج او ترقی حاصل شوی وی» نن د قارون د دغه بد انجام د لیدلو څخه لاسونه پر غوړونو ږدی او توبی ویاسی او اوس په هوش راغلل چه دغسی دولت په حقیقت کېنې د یوه ښکلی مار په شان دی چه د هغه په منځ کېنې مهلک زهر وی. له کوم سړی د دنیوی ترقی او عروج د لیدلو څخه له سره مونږ ته نه ښائی چه داسی کومه فیصله له خپله ځانه سره وکړو چه هغه هرومرو (خامخا) د الله تعالیٰ په دربار کېنې څه نه شه عزت - وجاهت او مقبولیت هم لری. دغه دنیوی ترقی او تنزیل د کوم بنده د مقبولیت او مردودیت معیار نشی کیدی بلکه دغه د الله تعالیٰ مصلحت او حکمت دی. پر هر چا چه لازم او مناسب وگنې د رزق او د روزی ورونه (ابواب) ورپرانیځی او هر چاته چه مناسب وی روزی ورتنگه او په اندازه کوی ئی. د مال او دولت فراخی او ارت والی د ښی خاتمی او مقبولیت دلیل نه دی بلکه علی الاکثر د هغه نتیجه تباهی او بربادی ده او د ابدی هلاکت او فلاکت په صورت څرگندیږی.

صدق من قال -

کم عاقل عاقل اعیت مذاهبه ▪ و جاهل جاهل تلقاه مرزوقا
هذا الذی ترک الاوهام حائرة ▪ وصبر العالم النحریر زندیقاً

تنبيه: په «ویک» کښی (وی) اسم د فعل دی په معنی د «اعجب» او دا (کاف) په معنی د (لام)
دی نو معنی ئی داسی شوه چه تعجب کوم زه دپاره د دی چه بیشکه الله ارتوی رزق. ونحن
ترجمناه بمعنی ویلک وهذا ما قاله سیبویه

لَوْلَا اَنْ مَنَّ اللهُ عَلَيْنَا لَخَسَفَ بِنَا وَيُكَانَتْ لَا يُفْلِحُ الْكَافِرُونَ ﴿٨٧﴾

که چیرې نه وی دا چه احسان کړی دی الله پر مونږ نو خامخا ډوب کړی به
ئې وو مونږ په ځمکه کښی (د قارون په شان) افسوس دی ته نه پوهیږی نه
وینی دا چه نه خلاصیږی کافران (له عذابه).

تفسیر: یعنی دغه د الله تعالیٰ مهربانی او احسان دی چه مونږ ئی د قارون په شان ونه گرځولو
که نه ځمونږ حال او احوال به هم داسی کیده له خپل لوری که مونږ د ډیر حرص او طمع له
سببه داسی هیله (امید) او آرزو کړی وه. ﴿يَلَيْتُ لَنَا مِثْلَ مَا أُوتِيَ قَارُونُ﴾ الله تعالیٰ ځمونږ
په مخ کښی خیر راپیښ کړ چه ځمونږ دغه آرزو او هیله (امید) ئی تر سره ونه رسوله او نه ئی
پر دغه حرص او طمع مونږ ته څه تنبیه او سزا راکړه - بلکه د قارون نتیجه او حشر ئی مونږ ته
راښکاره او مونږ ئی په دغه وسیله سره وپښ او متنبه کړو اوس مونږ ته دغه خبره ښه څرگنده
شوه چه محض د مال او زر په ترقی سره حقیقی فلاح او بری هیچا ته نشی حاصلیدی او دغه
چه ناشکره منکران له سره د الله د عذابه نجات نشی موندلی.

تِلْكَ الدَّارُ الْآخِرَةُ نَجْعَلُهَا لِلَّذِينَ لَا يُرِيدُونَ عُلُوًّا

فِي الْأَرْضِ وَلَا فُسَادًا وَالْعَاقِبَةُ لِلْمُتَّقِينَ ﴿٨٨﴾

دغه کور د آخرت (چه جنت دی) ورکړو مونږ دا دپاره د هغو کسانو چه نه
لری اراده د لوئی (او تکبر) په ځمکه کښی او نه فساد ظلم کوی (پر خلقو)
او عاقبت ښه خاتمه دپاره د پرهیزگارانو ده.

تفسیر: یعنی د قارون د دولت په نسبت ناپوهانو داسی ویل چه قارون خو ډیر خوش قسمته او بختور سری دی حال دا چه دغه خوش قسمتی او بختورتوب نه دی بلکه د آخرت گټه په لاس کول لویه خوش قسمتی ده او دغه گټه د هغو کسانو لپاره ده چه د الله تعالیٰ په ملک کښی شرارت او فساد غورځول نه غواړی او په دغه فکر کښی له سره نه دی چه خپل ځان له گردو (تولو) څخه لوی او لوړ (اوچت) وگنی - بلکه د تواضع او انکسار او پرهیزگاری لار ځان ته اختیاری - د دوی زیار (محنت) او کوشش د دی په ځای چه خپل ذات لوړ (اوچت) او لوی ښکاره کړی تل په دغه کار کښی مصروف او معطوف دی چه خپل دین لوړ (اوچت) کړی او کلمه الله په اعلاء کښی وویښی او خپل مسلم قوم مترقی او مرفه الحال او او فارغ البال من حیث الحال وگرځوی، دوی د دنیا حریصان نه دی بلکه پر آخرت عاشقان دی او دنیا پخپله د دوی تر پښو لاندی رغړی نو اوس تاسی پخپله غور او فکر وکړئ چه آیا د دنیا مطلوب د دنیا له طالبه څخه ښه نه دی؟ صحابه و رضی الله تعالیٰ عنهم ته وگورئ چه هغوی له گردو (تولو) ځنی زیات د دنیا تارکان و مگر متروک الدنیا نه و - په هر حال د مؤمنانو اصلی مقصد آخرت دی د دنیا هغه برخه چه د دغه مقصد ذریعه وگرځی هم هغه ښه او مبارکه ده که نه هیڅ.

مَنْ جَاءَ بِالْحَسَنَةِ فَلَهُ خَيْرٌ مِّمَّا وَمَنْ جَاءَ بِالسَّيِّئَةِ فَلَا يُجْزَى الَّذِينَ عَمِلُوا السَّيِّئَاتِ إِلَّا مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿٨٢﴾

او هر چا چه وکړه کومه نیکي پس شته ده ته (ښه جزاء) خیر غوره له جهته د دغی (حسني) او هر چا چه وکړه کومه بدی پس نشی ورکولی جزاء هغو کسانو ته چه کړی ئی دی (عمل د) بدیو مگر (جزاء د هغه شی) چه و دوی چه کاوه به ئی (په دنیا کښی).

تفسیر: یعنی کومه نیکي چه دلته وکړی له هغه څخه ښه او بهتره نیکي به هلته ورسره وکړه شی د یوی نیکي څرنگه چه د هغه اقتضای اقل لس چنده د هغه ثواب ورکاوه کیږی. حضرت شاه صاحب لیکي «پر نیکي باندی د نیکي وعده ئی ورکړه چه هغه علی‌الیقین رسیدونکی ده او پر بدی ئی د بدی وعده ونه فرمایله چه ضرور به وررسیږی ځکه چه ممکن دی چه هغه ورمعاف شی هو! دومره ئی وفرمایل چه د هغه فعل له سزا څخه به ډیره سزا ونه رسیږی».

إِنَّ الَّذِي فَرَضَ عَلَيْكَ الْقُرْآنَ لَرَادُّكَ إِلَىٰ مَعَادٍ

بیشکه هغه (الله) چه فرض (نازل) کری ئی دی پر تا (احکام د) قرآن خامخا بیرته بیوونکی دی د تا هغه غای د وعدی (مکی) ته

تفسیر: پخوا ئی فرمایلی ﴿وَالَّذِي لِلَّهِ غَيْبٌ﴾ عاقبت او ښه خاتمه پرهیزگارانو ته ده یعنی په آخرت کښی لکه چه پاس معلوم شو - اوس دغه راییی چه په دنیا کښی هم آخری بری او فتح هم د دوی ده. وگورئ نن تاسی د کفارو له ظلم او تیری څخه په تنگ شوی مکه معظمه مو پرېښوده مگر هغه الله تعالیٰ چه تاسی ئی رسول گرځولی ئی او د پاک قرآن په شان کتاب ئی درعطاء کری دی هم هغه الله تعالیٰ بالیقین د تا په ډیره کامیابی او بری سره بیرته هم دلته راوستونکی دی. حضرت شاه صاحب لیکي «دغه آیات د هجرت په وقت کښی نازل شول او داسی دادینه او تسلی ئی وفرمایله چه ته به بیا مکی معظمی ته راتلونکی ئی لکه چه دوی په ډیر ښه وضعیت سره راغلل سره له غلبی او فتح» ځینو مفسرینو له «معاد» څخه موت مراد کری دی - او ځینو آخرت - او ځینو جنت - او ځینو د شام ځمکه چه هلته دوی یو ځلی په لیلۃ المعراج کښی تشریف وړی ؤ. حافظ عماد الدین بن کثیر رحمة الله علیه په دغو اقوالو کښی ډیر عمیق او لطیف تطبیق کری دی. یعنی له معاده دلته مکه معظمه مراد ده (کما فی البخاری) مگر د مکی معظمی فتح د قرب الاجل علامه وه لکه چه ابن عباس او عمر رضی الله تعالیٰ عنهما د ﴿إِذَا جَاءَ نَصْرُ اللَّهِ وَالْفَتْحُ﴾ په تفسیر کښی وفرمایل د وړاندنی «اجل» څخه وروسته «حشر» د حشر څخه وروسته د «آخرت» او د آخرت وروستنی منزل جنت دی. مطلب ئی داسی شو چه الله تعالیٰ به تا ډومبی په یوه شانداره طریقه سره بیرته مکی معظمی ته راوولی، وروسته له هغه څو ورځی وروسته اجل مو واقع کیږی، بیا به د شام په ځمکه کښی حشر کیږئ لکه چه له احادیثو څخه ثابت شوی دی بیا په آخرت کښی به هم په ډیر شان او شوکت سره تشریف راوړئ. او په آخر کښی په جنت کښی ډیر اعلیٰ مقام ته استول کیږئ.

قُلْ رَبِّيَ أَعْلَمُ مَنْ جَاءَ بِالْهُدَىٰ وَمَنْ هُوَ قِي ضَلَالٍ مُّبِينٍ ﴿٢٨﴾

ووايه (ای محمده! دوی ته) رب غما ته ښه معلوم دی هغه څوک چه راوړی ئی ده لاره سمه او هغه څوک چه هغه په گمراهی ښکاره کښی دی.

تفسیر: یعنی الله تعالیٰ ته غما هدایت او د مکښینو او معاندینو گمراهی ښه معلوم دی. یقیناً دی به له هر یوه سره سم د دوی له احواله سره معامله کوی. او دغه له سره نشی کیدی چه غما

دغه کوشش ضایع شی - یا گمراهان رسوا - سپک او گمراه نه کری.

وَمَا كُنْتَ تَرْجُو أَنْ يُلْقَى إِلَيْكَ الْكِتَابُ إِلَّا رَحْمَةً مِّنْ رَبِّكَ

او نه وی ته چه توقع امید دی درلود (لرلو) د دی چه راویه لیږلی شی تاته کتاب (قرآن) لیکن (راولیرلی شو محض) په رحمت مهربانی له (جانبه) د رب ستا

تفسیر: ته له پخوا ځنی د نبوت په انتظار کښی نه وی دا محض د الله تعالی رحمت او موهبت دی چه ته ئی په رسالت سره سرفراز کری نو هم هغه الله تعالی به په دنیا او آخرت کښی تاته بری او کامیابی درکوی لهذا ای محمده! د ده پر معاونت او امداد تل ترته اعتماد او اطمینان ولره!.

فَلَا تَكُونَنَّ ظَهِيرًا لِّلْكَافِرِينَ ﴿٨٧﴾

پس مه کیږه ته خامخا مددگار دپاره د کافرانو (په دین د دوی کښی).

تفسیر: حضرت شاه صاحب لیکي «یعنی ته دی خپل هغه قوم خپل خپلوان مه گڼه چه دوی له تاسره بدی کری ده او تاسی ئی مجبور کری یی چه خپل وطن پریردئ! اوس هغه څوک چه له تاسره مرسته (تعاون) او مدد کوی هم هغه دی خپل دی.

وَلَا يَصُدُّكَ عَنْ آيَةِ اللَّهِ بَعْدَ إِذْ أُنْزِلَتْ إِلَيْكَ
وَادْعُ إِلَىٰ رَبِّكَ وَلَا تَكُونَنَّ مِنَ الْمُشْرِكِينَ ﴿٨٨﴾

او (خبردار چه) وا دی نه پړوی (کفار) خامخا تا (په مکر او فریب) له آیاتونو د الله پس له هغه چه نازل کرل شول تاته او وپوله خلق (طرف د توحید او عبادت د) رب خپل ته او مه کیږه ته خامخا له مشرکانو څخه (په اعانت د دوی کښی).

تفسیر: یعنی ته دی د دین په کار کښی د خپل قوم خاطر او رعایت مه کوه! او مه دی خپل ځان په هغوی کښی شمیره! اگر که دوی ستا له قرابت دارانو څخه هم وی، هوا دوی مگرد (تول) د خپل رب په لوری وپوله! او د الله تعالی د احکامو په تعمیل کښی ټینگ اوسه!

وَلَا تَدْعُ مَعَ اللَّهِ إِلَهًا آخَرَ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ كُلُّ شَيْءٍ هَالِكٌ إِلَّا وَجْهَهُ

او مه بوله ته له الله سره معبود بل (ځکه څه) نشته هیڅ لائق د بللو بل هیڅوک مگر هم دی دی (یواځی ځکه څه) هر څیز فانی کیدونکی دی مگر ذات د ده (څه تل باقی دی).

تفسیر: دغه خطاب اگر که پخپله رسول الله صلی الله علیه وسلم ته دی مگر بالوسيله په دغه سره نورو ته پند او نصیحت ورکول کیږی. د پاس آیتونو په نسبت ځینو مفسرینو هم داسی لیکلی دی. یعنی هر شی له خپله ذاته معدوم دی او تقریباً تول شیان فناء کیدونکی دی اعم له دی څه په هر وقت کښی وی مگر خو د الله تعالی مخ یعنی د الله تعالی مقدس ذات څه نه له سره معدوم ؤ او نه هرگز فناء کیدونکی دی رښتیا ده (الا کل شیء ما خلا الله باطل).

وقال الله تعالی ﴿كُلُّ مَنْ عَلَيْهَا فَانٍ وَيَسْبِقُ الْيَوْمَ يَوْمَهُدُ الْمَلَائِكَةُ وَالْأَنْبِيَاءُ﴾
 ځینو اسلافو د دی مطلب داسی اخیستی دی نور مگرد (تول) کارونه فناء او محو کیدونکی دی ماسواء له هغو کارونو څه خالصاً مخلصاً له وجه الله وکړی شی والله تعالی اعلم.

لَهُ الْحُكْمُ وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ

هم ده ته دی حکم (نافذه قضاء) او هم ده ته به بیرته بوتلی شی تاسی (لپاره د جزاء)

تفسیر: یعنی د گردو (تولو) حضور د ده په مخ کښی د حساب او کتاب دپاره یو حتمی او ضروری شی دی څه هلته یواځی د هم ده حکم چلیږی. او صورتاً، ظاهراً او مجازاً هم د بل هیچا حکم نه چلیږی او نه به قوت او اقتدار ورپاتی وی. ای الله! جار دی شم! په هم دغه وقت کښی پر دغه گناهکار بنده دی هم رحم وفرمایه! او له خپله غضبه ئی وساته!

تمت سورة القصص والله الحمد والمنة.

سورة العنكبوت مكية الامن آية (۱) الى غاية آية (۱۱) فمدنية وهى (۶۹) آية و (۷) ركوعات رقمها (۲۹) تسلسلها حسب النزول (۸۵) نزلت بعد سورة الروم
 د العنكبوت سورت مكى دى پرته (علاوه) له (۱) آيته شخه د (۱۱) آيته تر آخره پورى چه مدنى دى (۶۹) آيته
 او (۷) ركوع لرى په تلاوت كښى (۲۹) او په نزول كښى (۸۵) سورت دى وروسته
 د «الروم» له سورت شخه نازل شوى دى

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

(شروع) په نامه د الله چه خورا (دير) مهربان دير رحم والا دى.

الَّذِينَ أَحْسَبَ النَّاسُ أَنْ يُتْرَكُوا أَنْ يَقُولُوا آمَنَّا وَهُمْ لَا يُفْتَنُونَ ۝

آيا گمان كوى دا خلق د دى چه پرى به ښودى شى دوى (په) هم دى قدر چه ووائى دوى چه ايمان راوړى دى مونږ حال دا چه دوى به ونه ازمويل شى.

تفسير: يعنى په ژبه سره د ايمان دعوى كول دومره سهل او آسانه نه دى هر څوك چه د ايمان دعوى كوى امتحان او ابتلاء ته دى ئى هم تيار شى! هم دغه د امتحان محك دى چه پرى سره او ناسره سولولى كيږي او معلوميږي. په حديث كښى راغلى دى چه له گړدو (تولو) شخه سخت امتحان د انبياؤ دى. وروسته له هغه د صالحينو بيا درجه په درجه د هغو خلقو دى چه له هغو سره مشابهت ولري. او د انسان امتحان د ده د دين او ايمان له حيثيته اخيست كيږي. په هر اندازه چه انسان پخپل دين او ايمان كښى مضبوط او سخت وي په هم هغه اندازه له هغه شخه سخت امتحان اخيست كيږي.

وَلَقَدْ فَتَنَّا الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ

او خامخا په تحقيق ازمويلي ؤ مونږ هغه كسان چه له دوى نه ږومبي ؤ

تفسير: يعنى د ږومبنيو انبياؤ د متبعينو دير لوى او سخت امتحان اخيست شوى دى. په صحيح

بخاری شریف کنبی دی چه صحابه ؓ رضی الله عنهم د رسول الله صلی الله علیه وسلم په خدمت کنبی عرض وکړ چه یا رسول الله صلی الله علیه وسلم! ځمونږ له پاره د الله تعالیٰ له درباره دعاء او مدد وغواړئ! دا هغه زمانه وه چه د مکې معظمې مشرکینو پر مسلمانانو باندې انتهای ظلم او ستم کوو. رسول الله صلی الله علیه وسلم وفرمایل چه پخوا له تاسو به ئی یو (ژوندی) انسان په ځمکه کنبی ولاړ خبڼوو او بیا د هغه پر سر به ئی اړه کښوله او د ده سر به له منځه دوه توتی کیده. د ځینو نورو مؤمنینو پر وجود به ئی د اوسپنې تک سره سیخونه وهل او لگول چه د هغو په اثر به د دوی پوستکی او غوښی وړتی کیدی او سوځیدی ټنګی به ئی وهلی او لاندی به لویدی خو سره د دغو رږو (تکلیفونو) او سختیو باوجود له خپل دین څخه به ئی دوی نشو گرځولی.

اوبنګی مو بهیږی - وینی مو توییږی

زړونه مو کریږی - ټینگ ولاړ په مینه یو

له خوب خوړو نه لری یو - خوار زهیر او غلی یو

خوند او ژوند نه تلی یو - سخت لتاړ په مینه یو

فَلْيَعْلَمَنَّ اللَّهُ الَّذِينَ صَدَقُوا وَلْيَعْلَمَنَّ الْكَاذِبِينَ ﴿٣٠﴾

پس خامخا معلوم به کړی هر ورو (خامخا) الله (په علم ظاهري سره هم) هغه کسان چه رښتینی دی (په دعوی د ایمان کنبی) او خامخا معلوم به کړی الله هر ورو (خامخا) (هغه) دروغجنان (په علم ظاهري سره هم).

تفسیر: یعنی الله تعالیٰ په علانیه ظاهروی او هر یو به پوهیږی چه د ایمان په دعوی کنبی کوم یو رښتین راوځی؟ او کوم یو دروغجن څرګندیږی او سم له هغه سره به هر یوه ته سزا ورکوی. تنبیہ: له ﴿فَلْيَعْلَمَنَّ اللَّهُ﴾ الآية - څخه چه د علم الباری د حدوث توهم کیږی د هغه یو نهایت محققانه جواب شیخ الهند قدس سره العزیز پخوا د البقرة په (۱۷) رکوع د دغه متبرک تفسیر کنبی چه پر ﴿إِنَّا نَعْلَمُ مَنْ يُثْبِتُ الرُّسُولَ مِنْ نَفْقَابِ عَلَىٰ بَنِي إِسْرَءِيلَ﴾ باندې لیکلی شوی ورکړی دی. مونږ دلته د هغو توجیهاتو په طرف اشاره کړی ده چه د مفسرینو له طرفه ایراد شوی دی.

أَمْ حَسِبَ الَّذِينَ يَعْمَلُونَ السَّيِّئَاتِ أَنْ يَسْبِقُونَا سَاءَ مَا يَحْكُمُونَ ﴿٣١﴾

آيا گمان کوی هغه کسان چه عمل کوی دوی د بډیو (لکه شرک او معاصی) د دی چه پرمپی به شی دوی پر مونږ (چه مونږ به له دوی نه انتقام ونشو اخیستی) بد دی هغه حکم چه کوی ئی دوی (چه نفی د انتقام دی)

تفسیر: حضرت شاه صاحب لیکي چه «پخوانی دوه آیتونه د هغو مسلمانانو په متعلق ؤ چه د کفارو په ایذاء کښی اخته ؤ او دغه آیت د هغو کافرانو په متعلق دی چه مسلمانان به ئی ریرول (تکلیفول) (موضح)» یعنی د مومنینو امتحانات دی دوی داسی ونه گڼي چه «مونږ په خوندونو او مزدو سره ظلمونه کوو او د هغو له سختیو او مصاعبو څخه مأمون او ساتلی یو.» دوی له مونږه خپل ځانونو چیري ساتلی شی هغه سختی سزاوی چه دوی ته ورکولی کیږي د هغه په مقابل کښی د مسلمانانو د امتحان سختی هیڅ حقیقت نه لری چه د دی وقت د دغه عارضی مهلت او دلیل په نسبت دوی داسی کومه رایه قائمه کړی ده چه «مونږ به تل مأمون پاتی کیږو او د حساب او کتاب او سزا موندلو په وقت کښی به د الله تعالی د قدرت په لاس کښی نه ورځو» نو په حقیقت کښی دوی پر ډیره خرابه خبره فیصله کړی ده او داسی د حماقت او د جهالت فیصلی د راتلونکیو مصائبو مخه له سره نشی نیولی.

مَنْ كَانَ يَرْجُوا لِقَاءَ اللَّهِ فَإِنَّ أَجَلَ اللَّهِ لَآتٍ وَهُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ ﴿٥٠﴾

هر څوک چه وی چه امید لری دی د ملاقات د الله (په جنت کښی) پس بيشکه اجل نيته د (ملاقات د) الله خامخا راتلونکی ده (نو ښائی چه ورته تيار شی) او هم دی ښه اوریدونکی دی (د ټولو اقوالو) ښه عالم دی (پر ټولو احوالو)

تفسیر: یعنی هر هغه سړی چه په دغه توقع سختی گالی (برداشت کوی) او ربرونه (تکلیفونه) تیروی چه یوه ورځ به زه هرومرو (خامخا) د الله تعالی په مخ کښی حاضریدونکی یم چه هلته تر یوی ذری پوری هم حساب او کتاب کیږی که زه دلته په دغه امتحان کښی ناکام شوم نو د دغه ځای له سختیو څخه په زیاتو سختیو کښی اخته کیدونکی یم او که تری بریالی او کامیاب ووتلم نو دغه گرد (ټول) تکالیف به ځما له مخی څخه لری کیږی. او د الله تعالی رضاء او لقاء به می په برخه کیږی نو داسی سړی دی په یاد ولری چه د الله تعالی وعده هرومرو (خامخا) راتلونکی ده او هیڅ یو قوت او طاقت د هغی مخه نشی نیولی او د ده دغه اعلی توقعات

خامخا پوره کیدونکی دی او ضرور د ده سترگی به پری یخی او رنی کپړی. الله تعالیٰ مگردی (تولی) خبری اوری او پری ښه عالم دی د هیچا زحمت نه ضایع او نه ابته (خراب) کوی.

وَمَنْ جَاهِدْ فَإِنَّمَا يُجَاهِدُ لِنَفْسِهِ إِنَّ اللَّهَ لَغَنِيٌّ عَنِ الْعَالَمِينَ ﴿٦٠﴾

او هر شوک چه جهاد کوی (له کفارو یا له نفس خپل سره) پس بیشکه هم دا خبره ده چه جهاد کوی دپاره (د نفعی) د نفس خپل بیشکه چه الله خامخا غنی بی پروا دی له گردو (تولو) عالمیانو څخه.

تفسیر: یعنی الله تعالیٰ ته د چا له طاعت او عبادت څخه هیڅ نفع او له معصیته هیڅ قسم نقصان نه رسیږی هغه غنی ذات له هغی شیانو څخه په کلی ډول (طریقه) سره بی پروا او بی نیاز دی هو! بنده په هره اندازه چه د الله تعالیٰ په طاعت کښی محنت او زیار (کوشش) پر ځان اخلی د هغه ثمره او نتیجه ورته په دنیا او آخرت کښی رسیږی پس مجاهده کوونکی دی هیڅ کله داسی خیال ونه کړی کله چه مونږ د الله په لاره کښی دومره زحمت کوو نو (معاذالله) پر الله تعالیٰ خپل څه منت او احسان باروو بلکه بالعکس دا د هغه الله تعالیٰ مرحمت او احسان دی چه تاسی ته ئی ستاسی د گټی او فائدی لپاره د طاعت او ریاضت توفیق درکړی دی.

وَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَنُكَفِّرَنَّ عَنْهُمْ سَيِّئَاتِهِمْ وَلَنَجْزِيَنَّهُمْ أَحْسَنَ الَّذِي كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿٦١﴾

او هغه کسان چه ایمان ئی راوړی دی او کړی ئی دی ښه (عملونه) خامخا وبه رږوو مونږ هرومرو (خامخا) له دوی نه گناهونه د دوی او خامخا جزاء به ورکړو مونږ هرومرو (خامخا) دوی ته ښه جزاء د هغه (عمل) چه وو دوی چه کاوه به ئی (په اسلام کښی).

تفسیر: یعنی سره له دی نه چه الله تعالیٰ د مگرد (تول) عالم څخه غنی، بی پروا او بی نیاز دی خو بیا هم په خپل رحمت او شفقت سره ستاسی محنت او زحمت نه ضایع کوی او په ځای ئی رسوی. حضرت شاه صاحب لیکي «یعنی د ایمان په برکت به تاسی ښیگنی (فائدی) او نیکی

و مومع او بدی او خرابی مو بښلی کیږی» (موضح القرآن).

وَوَصَّيْنَا الْإِنْسَانَ بِوَالِدَيْهِ حُسْنًا وَإِنْ جَاهَدَاكَ لِتُشْرِكَ بِي مَا لَيْسَ لَكَ بِهِ عِلْمٌ فَلَا تُطِعْهُمَا

او (مؤکد) امر کړی دی مونږ پر انسان له مور پلار خپل سره ئی د نیکی (هر کله په هر څه کښی پرته (علاوه) له دی نه)، او که کوښښ کوی (دوی دواړه) له تاسره چه شریک ونیسی ته له ما سره هغه څیز چه نشته تاته په (الوهیت) د هغه کښی هیڅ علم پس اطاعت مه کوه ته د دوی (دواړو)

تفسیر: یعنی په گردو (تولو) کائناتو کښی داسی کوم شی له سره نشته چه له الله تعالی سره شریک یا شرکت وکړی شی بیا نو په دی باندی څوک له کومه غایه څخه خبر شوی دی. دغه خلق چه الله تعالی ته شرکاء ودروی محض د جهالت او هام دی او د بی سند خیالاتو متابعت کوی او په واقع سره له حقیقته بیخی بیخبره دی.

﴿فَلَا تُطِعْهُمَا﴾ - اطاعت مکوه ته د دی دواړو په اشتراک مع الله کښی

په دنیا کښی له موره او پلاره د بل هیچا حق زیات نه دی خو د الله تعالی حق له دوی نه هم ډیر دی د والدینو لامله (له وجی) نه ښایی چه د الله تعالی دین پرېږدی (موضح) په حدیث کښی راغلی دی چه د حضرت سعد بن ابی وقاص والده چه مشرکه وه کله چه د خپل ځوی د اسلام خبر ئی واورید نو له خپله ځانه سره یی عهد وکړ - څو سعد (معاذالله) له اسلامه مرتد نشی نو زه به له سره خوړل او څښل نه کوم او تر چت لاندی به آرام ونه کرم لکه چه هغی له طعام خوړلو او له اوبو څښلو خپله خوله وترله او بیخی خواره زهیره شوه خلقو به په زور او زیادت د دی خوله پرانستله او دودی او اوبه ئی ورکولی نو په دغه مناسبت دغه آیت نازل شو ځواکی دغه راوښودل چه د والدینو په داسی شان پر خلاف الحق باندی مجبورول هم هغه یو شان ابتلاء او امتحان دی ښائی چه د خالص مؤمن د ثبات پښه تری ونه ښوئږی.

إِلَىٰ مَرْجِعِكُمْ فَأَنِتَّكُمْ بِمَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ ٥٠

خاص ماته دی بیا راتله د تاسی (تولو) پس خبر به کرم زه تاسی (جزاء به در کرم) پر هغو (اعمالو) چه وئ تاسی چه کول به مو (په دنیا کښی).

تفسیر: یعنی تول به په هغه عدالت کښی حاضرېږئ! په دغه وقت کښی به گردو (تولو) ته د ورځول

کپیوی چه په اولاده او والدینو کښی کوم یو متجاوز او له خپله حده تیری کوونکی ؤ؟ او کوم یو پر حق او صداقت قائم ؤ.

وَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَنُدْخِلَنَّهُمْ فِي الصَّالِحِينَ ۝۹

او هغه کسان چه ایمان ئی راوړی دی او کری ئی دی ښه (عملونه) خامخا داخل به کرو مونږ هرومرو (خامخا) دوی په (جماعت) د صالحانو کښی (چه) انبیاء او اولیاء دی

تفسیر: یعنی هر څوک چه سره له داسی زبردستو موانعو او عوائقو هم پر ایمان او د نیکی پر لاره قائم وی حق تعالیٰ به د هغه حشر پخپلو خاصو بندگانو کښی کوی. ابن کثیر رحمه الله علیه لیکي «که اولاد په ناحقه خبره کښی د خپلو والدینو خبره ونه منله او والدین هم هغسی په ناحقه ټینگ ولاړ وی نو د اولاد حشر به له صالحینو سره کپړی او د ده د والدینو به زمره کښی به نه کپړی. اګر که د طبیعی او نسبی تعلقاتو په بناء دی د گردو (تولو) ځنی دوی ته ډیر نژدی وی. په «المرء مع من احب» کښی دینی محبت مراد دی طبیعی محبت نه دی مراد.»

وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَقُولُ آمَنَّا بِاللَّهِ فَإِذَا أُوذِيَ فِي اللَّهِ جَعَلَ فِتْنَةَ النَّاسِ كَعَذَابِ اللَّهِ ۝

او ځیني له خلقو څخه هغه څوک دی چه وائی (تش په خوله) ایمان راوړی دی مونږ (هم) په الله باندی پس کله چه سختی ورسوله شی ده ته په (لاره) د الله کښی نو وګرځوی فتنه سختی خپګان د خلقو (او شمیری ئی) په شان د عذاب د الله

تفسیر: دغه د هغو خلقو ذکر دی چه پخپله ژبه ځان ته «مؤمن» وائی مګر د دوی په زړونو کښی له سره ایمان راسخ نه ؤ - دوی ته هر چیري چه د الله تعالیٰ په لاره کښی کوم ریر یا تکلیف وررسیده یا د دین له سببه ئی څوک تکلیفو نو دغه امتحان او آزموینه ده - الله تعالیٰ د عذاب په منزله ګڼله څرنګه چه انسان د الله تعالیٰ له عذابه ویرپړی او خپل ځان تری ساتی او وروسته د هغه له نزوله له خپلی هغی پخوانی دعوی څخه لاس واخلي - او ناچاره اعتراف او اقرار کوی چه زه په غلطی کښی وم هم دغسی حال د هغو ضعفاؤ القلوبو دی هر چیري چه د دین په معامله کښی کومه سختی ورورسپړی نو ژر تر ژره ویرپړی او د ایمان له دعوی څخه لاس آخلي -

او په ژبه يا په عمل سره گواکي داسي اقرار کوي چه مونږ پخپلي دغی دعوی کښی په غلطی کښی وو. يا دغسی دعوی مو له سره نه وه کړی.

وَلَمَّا جَاءَ نَصْرُكَ لَيَقُولُنَّ إِنَّا كُنَّا مَعَكُمْ

او قسم دی که چیری راشی مددگاری (د مؤمنانو) له (طرفه) د رب ستا (چه فتح او غنیمت یوسی) نو خامخا ویه وائی دغه (منافقان) هر ورو (خامخا) بیشکه مونږ (هم) یو له تاسی سره (په ایمان کښی) (نو په غنیمت کښی مو شریک کړئ!)

تفسیر: یعنی که د مسلمانانو کوم عروج او موفقیت وگوری نو له خپله ځانه د هغه په نسبت خبری جوړوی چه مونږ خو له تاسی سره وو - او اوس هم ستاسی اسلامی وروڼه یو - خصوصاً که مسلمانان فاتح شی. او فرض ئی کړئ که دغه خلق چه د کفارو سره ئی معاونت کاوه د مسلمانانو په لاس کښی بنديان شی نو بیا د دوی د نفاق او تملق لپاره هیڅ حد او اندازه نشته.

أَلَيْسَ اللَّهُ بِأَعْلَمَ بِمَا فِي صُدُورِ الْعَالَمِينَ ۝

(و فرمایل الله) آیا نه دی الله ښه عالم په هغه (اخلاص او نفاق) چه په سینو زړونو د عالمیانو کښی (پټ) دی (بلکه په هر شی باندی ښه عالم دی).

تفسیر: یعنی لکه چه ځینی له دغو خلقو له مسلمانانو سره دی الله ته دغه گډ (تول) معلوم دی آیا تش د ژبی په دعوی سره دوی له الله تعالیٰ څخه د خپلو زړونو احوال پتولی شی؟

وَلَيَعْلَمَنَّ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا وَلَيَعْلَمَنَّ الْمُنَافِقِينَ ۝

او خامخا معلوم دی هر ورو (خامخا) الله ته هغه څوک چه ایمان ئی راوړی دی او خامخا معلوم دی هر ورو (خامخا) (الله ته) منافقان (نو ور به کړی هری یوی فرقی ته جزا موافقه).

تفسیر: یعنی الله تعالیٰ ته لا له پخوا څخه هر شی پوره معلوم دی - لیکن اوس ستاسی اعمال او افعال نورو ته هم ورښی او ظاهروی یی چه آیا د عمل په میدان او په ښکاره دول (طریقه) کوم یو له تاسی خپل ځان صادق مؤمن ثابتوی؟ او کوم یو دروغجن - دغاباز او منافق دی؟

تنبيه: په دی قسم مواضعو کښی د ﴿وَلَيَعْلَنَ اللَّهُ﴾ معنی په (لیرین الله) سره له ابن عباس رضی الله تعالیٰ عنه څخه منقول دی کما فی تفسیر ابن کثیر رحمه الله علیه.

وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لِلَّذِينَ آمَنُوا اتَّبِعُوا سَبِيلَنَا وَلْنَحْمِلْ خَطَايَكُمْ

او وائی هغه کسان چه کافران شوی دی هغو کسانو ته چه ایمان ئی راوړی دی متابعت وکړئ تاسی د لاری ځمونږ (په دنیا کښی) او ښائی بار به کړو (پر ځانونو) گناهونه ستاسی

تفسیر: یعنی مسلمانانو ته لازم دی چه پر ایمان مضبوط وی او هیڅ قسم تکلیف - ایذاء او ریرول (تکلیفول) یی د ثبات او استقامت له طریق څخه لری نشی کړی او نه د کفارو ډک له شیطنته او حماقته استمالت او پخلا کولو څخه متأثر شی - مثلاً کفارو به مسلمانانو ته ویل «راځی اسلام خوشی کړئ! او په خپلو هم هغو پخوانیو ورورگلیو او خپلویو کښی ننوځئ! او ځمونږ پر لاره تگ وکړئ څو له گردو (تولو) تکالیفو او ایذاو څخه نجات ومومئ! او بی سبه په دغو مصائبو او تکالیفو کښی پاتی نشئ او که تاسی داسی اقدام گناه گنئ! او له مؤاخذه څخه ئی ویریرئ نو د الله تعالیٰ په دربار کښی ځمونږ نوم واخلي چه دوی مونږ ته داسی مشوره راکړی وه - او که داسی کومه پیښه دروړاندی شی نو گرد (تول) مسئولیت او ذمه واری به مونږ په خپل سر اخلو» لکه چه یو شاعر وائی.

تو مشق ناز کر خون دوعالم میری گردن پر

وَمَا هُمْ بِحَمِيلِينَ مِنْ خَطِيئِهِمْ مِنْ شَيْءٍ إِنَّهُمْ لَكَاِبُونَ ﴿١٢﴾

وَلَيَحْمِلُنَّ أَثْقَالَهُمْ وَأَثْقَالًا مَعَ أَثْقَالِهِمْ

حال دا چه نه دی دوی (پخپل ځان) اخیستونکی له گناهونو د دوی د هیڅ شی بیشکه دوی خامخا دروغچنان دی (په دغه وعده کښی). او خامخا بار به کړی هرومرو (خامخا) (دغه کفار) بارونه درانه د گناهو خپلو او نور درانه بارونه هم سره له بارونو درنو د گناهو خپلو

تفسیر: یعنی دوی دروغچنان دی او ستاسی بار د یوی ذری په اندازه هم دوی نشی سپکولی هو! خپل بار درنوی - یو خو د دوی د ذاتی گناهونو بار ؤ - اوس د نورو د اغواو او د اضلالو بار

پر هغه لا زیات شو. حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي «که شوک و غواری چه رفاقت و کمری او د بل چا د گناه بار پر خپله اوږه واخلی امکان نه لری مگر که یو بل گمراه کړی نو د دغه گمراه شوی سړی د گناه بار هم د دغه گمراه او هم د هغه گمراه کوونکي په غاړه لویږی» (موضح) لکه چه په حدیث کښی راغلی دی «هر شوک چه په دنیا کښی (ناحقه) وینه تونی کړی د ده د گناه برخه د آدم علیه السلام پرمبني ځوی «قابیل» ته هم رسیږی چه هغه اول ځلی دغه خرابه لاره ایستلی ده».

وَلَيَسْئَلَنَ يَوْمَ الْقِيَمَةِ عَمَّا كَانُوا يَفْتَرُونَ ﴿١٣﴾

او خامخا وبه پوښتیدلی شی دوی هر ورو (خامخا) په ورځ د قیامت کښی له هغو (دروغو) چه وو دوی چه له ځانه به ئی جوړول (په الله په رسول الله).

تفسیر: یعنی دوی د دروغو خبری جوړوی چه مونږ به ستاسی بار پر خپلو اوږو آخلو دغه بالذات یوه مستقلة گناه ده پر دغه هم دوی مأخوذیږی. وروسته د څو قصصو په منځ کښی پر دغی خبری تنبیه ورکړی شوی ده چه د رښتینو په مقابل کښی همیشه دروغ - اغواء او شرارت کیدل او د رښتینو او صادقانو د امتحان ابتلاء او آزموینی دوره به تر مدتو پوری اوږدیده مگر وروستنی نتیجه به د هم هغو په حق کښی ښه او بهتره څرگندیده او منکران او شیریان به گرد (تول) سره خائیان او خاسران او زیانکاران گرځیدل - صادقان او رښتینان به بریالیان - کامیاب او سرفراز کیدل او د اشقیاء گرد (تول) مکائد د عنکبوت له تاره څخه زیات قوی نه ثابتیدل.

وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا نُوحًا إِلَىٰ قَوْمِهِ فَلَبِثَ فِيهِمْ أَلْفَ سَنَةٍ إِلَّا خَمْسِينَ عَامًا

او خامخا په تحقیق لیږلی ؤ مونږ نوح قوم د ده ته پس مدت ئی تیر کړ په دوی کښی زر کاله (دپاره د تبلیغ او دعوت حق ته) مگر پنځوس کاله (کم له زرو نه)

تفسیر: له ابن عباس رضی الله تعالیٰ عنه څخه منقول دی چه حضرت نوح علیه السلام په څلویښت کلنی کښی مبعوث شو نهه نیم سوه کاله په دعوت - تبلیغ - سعی - او اصلاح کښی مصروف او لگیاء ؤ بیا طوفان (څپان) راغی له طوفانه وروسته (۶۰) کاله نور هم ژوندی پاتی ؤ چه په دغه حساب سره د دوی تول عمر ۱۰۵۰ کاله شو.

فَاَخَذَهُمُ الطُّوفَانُ وَهُمْ ظَالِمُونَ ﴿١٣﴾

(نو تکذیب ئی وکړ) پس ونيول دوی طوفان (دیرو اوبو نو غرق شول) حال دا چه دوی ظالمان ؤ (په سبب د کفر خپل).

تفسیر: یعنی کله چه دوی له گناهونو او شرارتو څخه لاس وانخیست نو طوفان پری نازل شو چه په هغه کښی پرته (علاوه) له څو تنو مخصوصو نفوسو نور گرد (تول) سره دوب او هلاک شول.

فَاَنْجَيْنَاهُ وَاَصْحَابَ السَّفِينَةِ

پس نجات ورکړ مونږ ده ته (له عذاب د طوفان) او خاوندانو د بیړی (ته چه له ده سره ؤ)

تفسیر: هغه انسانان یا حیوانان چه پر دغی بیړی کښی سواره ؤ هغوی مو د نوح علیه السلام په ملگرتوب محفوظ او مأمون وساتل د هود علیه السلام په سورت کښی دغه قصه په تفصیل سره تیره شوی ده.

وَجَعَلْنَاهَا آيَةً لِلْعَالَمِينَ ﴿١٤﴾

او وگرځوله مونږ دغه (بیړی یا قصه یوه لویه) نښه (د قدرت او عبرت) عالمیانو ته.

تفسیر: وائی چه د نوح علیه السلام بیړی تر دیرو مودو پوری د(جودی) پر غره ولاړه وه څو د گردو (تولو) لیدونکو لپاره عبرت وی نن ورځنی بیړی او جهازونه هم د هم هغی بیړی یوه نښه ده چه د هغو د لیدلو څخه هم د نوح علیه السلام د سفینی یاد تازه کیږی او د الله تعالی د قدرت یوه نمونه په نظر راځی - یا ښائی چه تری داسی مراد وی چه مونږ د بیړی دغه قصه د همیشه لپاره د عبرت نښه گرځولی ده. حضرت شاه صاحب وائی «څه وقت چه دغه سورت نازل شو د رسول اکرم صلی الله علیه وسلم ډیر اصحاب د کفارو له ایذاء او اضراره په تنگ شوی ؤ - او ځینی له هغو پر بیړیو سواره شوی او د حبشی په لوری ئی هجرت کړی ؤ کله چه رسول الله صلی الله علیه وسلم مدینی منوری ته راغی دلته هغه جهاز والا اصحاب ئی هم مدینی منوری ته راغلل او په سلامتی له هغوی سره ملاقی شول (موضح بتغیر یسیر) گواکی نوح علیه السلام او د نوح علیه السلام د سفینی تاریخ په دغه صورت او شکل سره بیا اعاده کړی شوی دی.

وَابْرَاهِيمَ إِذْ قَالَ لِقَوْمِهِ اعْبُدُوا اللَّهَ وَانْتَفُوا ذِكْرَ
خَيْرٍ لَّكُمْ إِن كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿۱۴﴾ إِنَّمَا تَعْبُدُونَ مِنْ
دُونِ اللَّهِ أَثْنًا وَتَخْلُقُونَ إِفْكًا

او (یاده کره قصه د) ابراهیم کله چه وی ویل قوم خپل ته چه عبادت کوئ
تاسی الله ته او وویریرئ له (عذاب د) ده دغه (عبادت او ویره) غوره ده تاسی
ته (له کفره) که چیری یئ تاسی چه پوهیرئ (په خیر او شر خپل) بیشکه
هم دا خبره ده چه عبادت کوئ تاسی غیر له الله د بتانو او جوړوئ دروغ
(له خپله ځانه چه خدایان ئی بولئ).

تفسیر: یعنی له خپله ځانه په دروغو سره عقیدې جوړوئ او د دروغو خیالاتو او اوهامو متابعت
کوئ - لکه چه تاسی په خپلو لاسو بتان له تیږو (کتو) ځنی توړئ او دروئ ئی او بیا هغه تاسی
په دروغو سره خپل معبودان څرځوئ!

إِنَّ الَّذِينَ تَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ لَا يَمْلِكُونَ لَكُمْ رِزْقًا فَابْتَغُوا عِنْدَ اللَّهِ
الرِّزْقَ وَاعْبُدُوهُ وَاشْكُرُوا لَهُ إِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ﴿۱۵﴾

بیشکه هغه کسان چه عبادت ئی کوئ تاسی بی له الله نه دی مالکان دوی
تاسی ته د رزق پس طلب کړئ تاسی په نزد د الله رزق (چه قادر دی په
رسولو د روزی) او عبادت کوئ د هم هغه (الله یواځی) او شکر وباسئ هم
هغه (الله) ته (په نعمتونو د ده) هم دغه الله ته به بیرته بیولی کیږئ تاسی.

تفسیر: حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي «اکثر خلق په روزی پسی خپل ایمان ورکوی
نو وپوهیرئ چه ماسوا الله څخه بل هیڅوک چاته روزی نه ورکوی هم هغه روزی رارسوی سم له
خپلی ارادی سره» لهذا بنائی چه د هم هغه الله شکریه اداء کړئ! او هم هغه ته بندگی او عبادت
وکرئ! چه هم هغه پاک الله تعالی ته ستاسی بیا ورتگ او رجوع ده آخر په هغه وقت کښی به
څرنگه د الله تعالی سره مخامخ کیږئ؟.

(تر دغه ځایه پوری د حضرت ابراهیم علیه السلام مقوله وه اوس پاک الله داسی خطاب فرمائی
قریشو ته)

وَإِنْ تَكْذِبُوا فَقَدْ كَذَّبَ أَمْرٌ مِّنْ قَبْلِكُمْ وَمَا عَلَى الرَّسُولِ إِلَّا الْبَلَاغُ الْمُبِينُ ﴿١٨﴾

او که نسبت د دروغو و کفر تاسی (ای کفارو رسول ته) نو په تحقیق نسبت د دروغو کړی ؤ (انبیاؤ خپلو ته) دیرو قومونو پخوا له تاسی او نشته پر رسول باندی مگر رسوونه (د پیغام) ښکاره .

تفسیر: یعنی (ای کفارو!) ستاسی له دغه دروغجن شمیرلو ځنی ماته هیڅ ضرر او نقصان نه رسیږی زه په صافو الفاظو سره تبلیغ - پند او نصیحت کوم او خپله وظیفه او فریضه می په دغه مورد کښی په ښه ډول (طریقه) سره اداء کړی ده او د ښو او د بدو لاری او کندی می ګردی (تولی) تاسی ته در ښوولی دی که سره له هغه ئی تاسی نه منع البته تاسی به هم داسی نقصانونه ومومئ - لکه چه پخوا له تاسی «عادیان» او «ثمودیان» او نور په کښی اخته او مبتلا شوی ؤ .

أَوَلَمْ يَرَوْا كَيْفَ يُبْدِئُ اللَّهُ الْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيدُهُ إِنَّ ذَلِكَ عَلَى اللَّهِ يَسِيرٌ ﴿١٩﴾

آیا نه وینی (دغه منکران له بعثه) چه څرنگه اول پیدا کوی الله دا خلق بیا به ئی دوهم ځلی هم خلق کړی بیشکه دغه (اعاده د مخلوق اول او دوهم ځلی) پر الله آسانه ده .

تفسیر: یعنی پخپلو ځانونو کښی غور او دقت وکړئ! رومبی تاسی بیخی نه وئ! الله تعالی تاسی له عدم څخه وجود ته راوستئ هم داسی تاسی به وروسته له مرګه هم بیا ژوندی راپاڅوی . حضرت شاه صاحب لیکي «رومبی خو مو لیدلی دی، وروستی هم پری قیاس کړئ» یعنی د الله تعالی په نزد خو هیڅ شی سخت او مشکل نه دی . مګر خبره ستاسی په پوهیدلو او باور کولو کښی ده هغه ذات چه یو شی ئی بی له نمونی څخه اول ځلی پیدا کړی دی دوهم ځلی ئی هم پیدا کولی شی د نمونی د قائمیدلو څخه وروسته د یوه شی جوړول ښائی چه لا سهل او آسان وی .

قُلْ سِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَانظُرُوا كَيْفَ بَدَأَ الْخَلْقَ ثُمَّ اللَّهُ يُنشِئُ

النَّشْأَةَ الْآخِرَةَ إِنَّ اللَّهَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ۖ يَعَذِّبُ مَنْ يَشَاءُ وَيَرْحَمُ
مَنْ يَشَاءُ وَإِلَيْهِ تُقْلَبُونَ ۝ وَمَا أَنْتُمْ بِمُعْجِزِينَ فِي الْأَرْضِ وَلَا فِي السَّمَاءِ وَمَا
لَكُمْ مِنْ دُونِ اللَّهِ مِنْ وَلِيٍّ وَلَا نَصِيرٍ ۝

ووايه (ای محمده! دوی ته) چه وگرځئ تاسی په ځمکه کښی پس وگورئ چه
څرنگه شروع کړی ده پیدایښت (له نشتوالی څخه) بیا به الله پیدا کړی پیدا
کول وروستنی هم (په آخرت کښی په مثل د رومبني پیدایښت په دنیا کښی
ځکه چه) بیشکه الله پر هر شی باندی (چه اراده وفرمائی) ښه قادر دی (چه
ځینی ئی مبدا او اعاده ده) عذاب ورکوی هر هغه چاته چه اراده وفرمائی (د
تعذیب ئی) او رحم کوی پر هغه چا چه اراده وفرمائی (د رحمت ئی) او
خاص هم دغه (الله) ته تاسی بیرته بیولی کیږئ. او نه یی تاسی (ای خلقو!)
عاجزوونکی (د الله) په ځمکه کښی او نه په آسمان کښی (له عذاب خپله) او
نشته تاسی ته غیر له الله هیڅ دوست (چه وساتی تاسی) او نه هیڅ مددگار
(چه ستاسی مرسته (مدد) وکړی په دفع د عذاب کښی).

تفسیر: یعنی خپل ذات پریږدئ د نورو اشیاء په پیدایښت کښی هم غور او فکر وچلوئ؟ او د
الله تعالیٰ په ځمکه او ملکونو کښی وگرځئ! او سترگی وغړوئ! چه الله تعالیٰ څرنگه مخلوقات
پیدا کړی دی؟ پر هم دغو مخلوقاتو او موجوداتو هم هغه خپل بل ژوندون هم اټکل او قیاس
کړئ! او پری ښه وپوهیږئ! چه د هغه قدرت خو اوس نه دی محدود شوی. نو هم دغه الله تعالیٰ
تاسی دوهم ځلی هم پیدا کوی او بیا به سم له خپله حکمته او مصلحته سره سزاء درکوی او پر
هر چا چه اراده وفرمائی پخپل فضل - کرم او رحمت سره به خپله مهربانی مبذوله فرمائی - او د
هر چا سزاء ورکولو ته چه الله تعالیٰ اراده وفرمائی هغه نه په دی سره له هغی سزاء څخه
خلاصیدی شی چه دی د ځمکی په سوریو کښی ننوځی یا آسمان ته والوځی هیڅ یوه هسکه او
تېته د الله تعالیٰ مجرم ته د پناه ځای نشی ورکولی او نه هیڅ زور - قوت او طاقت هغه مجرم ته
څه امداد او معاونت رسولی شی او نه ورسره څه مرسته (مدد) او نه ئی حمایت کولی شی.

وَالَّذِينَ كَفَرُوا بِآيَاتِ اللَّهِ وَلِقَائِهِ أُولَٰئِكَ يَاسُوا
مِنْ رَّحْمَتِي وَأُولَٰئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ۝ فَمَا كَانَ

جَوَابُ قَوْمِهِ إِلَّا أَنْ قَالُوا اقْتُلُوهُ أَوْ حَرِّقُوهُ

او ہفہ کسان چہ کافران شوی دی پہ آیاتونو د الله او پہ ملاقات د دغہ (الله) دغہ کسان ناامیدہ دی لہ رحمت (جنت) حُما او دغہ کسان مقرر دی دوی تہ عذاب دیر دردناک۔ پس نہ ؤ جواب د قوم د دغہ (ابراہیم) مگر دا ؤ چہ وویل دوی ووژنئ تاسی دغہ (ابراہیم) یا وسوحوئ دہ لہ

تفسیر: یعنی ہفہ کسان چہ د الله تعالیٰ لہ خیرہ شخہ انکار کوی - او د الله تعالیٰ سرہ د مخامخ کیدلو امید نہ لری نو ہغوی بہ خرنگہ د الله تعالیٰ د رحمت شخہ امید کولی شی ؤکھ چہ دوی پہ بعث بعد الموت قائل نہ دی لہذا دوی بہ پہ آخرت کبئی ہم محروم او مایوس پاتی کبیری۔ او دغہ د ﴿مَنْ كَانَ يَرْجُوا لِقَاءَ اللَّهِ فَإِنْ أَجَلَ اللَّهُ لَكَ﴾ عکس شو۔
یعنی د ابراہیم علیہ السلام د تمامو معقولو خبرو او دلائلو او براہینو د آوریڈلو شخہ کلہ چہ د دہ قوم لہ جواب شخہ عاجز شو نو د قوت د استعمال دپارہ ئی لاس وغٹول - پخپلو منغونو کبئی ئی سرہ جرگہ او مشورہ وکرہ چہ یا بنائی دی ووژلی شی او یو غلی دغہ شورماشور آرام کری - یا پہ اور کبئی وسوحوولی شی - خو ئی د ربر او تکلیف لہ احساسولو شخہ لہ خپلہ دغو خبرو شخہ واوری۔ کہ دہ لہ خپلو دغو خبرو شخہ توبہ وویستہ نو نہ بہ ئی سوحوو کہ نہ پہ اور کبئی بہ ئی غورخوو چہ د ایرو یوہ دیری تری جوہہ شی۔

فَأَنْجَاهُ اللَّهُ مِنَ النَّارِ

پس نجات ورکړ دغہ (ابراہیم تہ) الله لہ (ضررہ د) اورہ

تفسیر: یعنی د دوی د مشورو او جرگو پہ اثر ابراہیم علیہ السلام پہ اور کبئی وغورخول شو مگر الله تعالیٰ اور پری گلزار کر - لکہ چہ د «الانبیاء» پہ سورت کبئی ئی قصہ مفصلاً تیرہ شوہ۔

إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ ﴿۳۳﴾

بیشک پہ دغہ (نجات د ابراہیم لہ اورہ) خامخا دیر دلائل (د قدرت) دی دپارہ د ہفہ قوم چہ ایمان ئی راوری دی۔

تفسیر: یعنی دغی واقعی دا راہنکارہ او جوہہ کرہ چہ الله تعالیٰ خپلو صادقو بندگانو تہ خرنگہ

نجات ورکوی؟ او د حق مخالفان څرنگه خائب - خاسر او ناامیده کوی؟ دا هم راڅرګنده شوه چه د هر شی تاثیر د الله جل جلاله له حکمه دی کله چه د الله جل جلاله حکم نه وی نو د اور په شان یو شی هم یو څیز نشی سوځولی.

وَقَالَ إِنَّمَا اتَّخَذْتُم مِّن دُونِ اللَّهِ أَوْثَانًا مَّوَدَّةَ بَيْنِكُمْ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا

او ویل (ابراهیم خپل قوم ته) بیشکه هم دا خبره ده چه نیولی دی تاسی غیر له الله بتان (په خدائی سره) دپاره د دوستی په منځ ستاسی کښی په دغه ژوندون لږ خسیس کښی،

تفسیر: یعنی کله چه حضرت ابراهیم علیه السلام له اوره څخه صحیح او سلامت ووت نو بیا خپل قوم ته دغسی نصیحت وکړ چه «کوم یو عقلمن سری بت پرستی ته ښه او جائزه ویلی شی؟ بت پرستان هم پخپلو زیونو کښی په دی باندی ډیر ښه پوهیږی چه دغه حرکت نهایت مهمل حرکت دی. مګر د قومی شیرازی د جمع ساتلو دپاره دوی داسی یو مذهب څان ته تاکلی (مقرر کړی) دی چه د هغه پر نامه ټول قوم سره متحد او متفق وی او یو له بل سره دوستان شی لکه چه نن ورځ مونږ د یورپ د عیسائی اقوامو احوال ګورو - یا دا مطلب چه د بت پرستی شیوع او رواج پر دغه نه دی بناء شوی چه هغه کوم معقول څیز دی بلکه د ږندو تقلید، د قومی مروت او لحاظ او د ذات البینی تعلقاتو تاثیرات د هغه لوی سبب دی - یا ئی دا غرض دی چه د بت پرستی اصلی اساس د ذات البینی محبت، دوستی ده د یوه قوم هغه څه نیک سری چه د خلقو په نزد به محبوب ؤ څه وقت چه انتقال ئی وکړ خلقو به د ډیری مینی د دوی تصاویر جوړول او د یادګار په ډول (طریقه) به ئی ساتل بیا به ئی متدرجاً د دغو تصویرونو په تعظیم شروع کوله - هم دغه تعظیم به ورو ورو پسی زیاتیده او د عبادت شکل به ئی څان ته اخیست. دغه ګرد (ټول) احتمالات په دغه آیت کښی د مفسرینو له طرفه بیان کړی شوی دی او ممکن دی له «موده بینکم» څخه د بت پرستانو هغه محبت مراد وی چه دوی ئی له خپلو بتانو سره لری لکه چه په بل ځای کښی ئی ﴿أَنذَاكَ الْخَافِيَةُ رَبِّكَ اللَّهُ﴾ فرمایلی دی - والله اعلم.

ثُمَّ يَوْمَ الْقِيَامَةِ يَكْفُرُ بَعْضُكُم بِبَعْضٍ وَّيَلْعَنُ بَعْضُكُم بَعْضًا

بیا په ورځ د قیامت کښی بیزاره (منکر) به شی ځینی ستاسی (چه متبوعان دی) له ځینو نورو سره (چه تابعان دی) او لعنت به وائی ځینی د تاسی (چه

تابعان دی) پر غینو نورو (چه متبوعان دی)

تفسیر: یعنی دغه گردی (تولی) اوسنی دوستی او محبت د شو ورځی له مخی دی. د قیامت په ورځ کښی به یو د بل سره دښمنان شی! او غینی به پر غینو نورو لعنت وائی. حضرت شاه صاحب لیکي «یعنی هغه شیطان چه مشرکین او کفار به د ده په نامه قربانیدل او گردی (تولی) خبری به ئی منلی د الله تعالیٰ په مخ کښی به منکریری چه مونږ له سره دوی ته نه دی ویلی چه غمونږ عبادت کوئ! یا غمونږ خبرو ته غور کیردئ! دلته به عابدین پر دغو معبودینو لعنت وائی چه غمونږ نذر نیاز او نور تاسی واخیستل او د مطلوب په وقت کښی له مونږ غنی مخ مو وگرځوو.

وَمَا أُولَئِكَ النَّارُ وَمَا لَكُم مِّنْ تُصْرِيرٍ ﴿٢٩﴾

او غای د هستوگنی ستاسی اور دی او نه به وی تاسی ته (په قیامت کښی) هیشوک له مددگارانو

تفسیر: چه له عذاب نه مو خلاص کړی ای نمرودیانو! او د دوزخ له اوره تاسی ته نجات درکړی لکه چه غما رب ماته ستاسی له دغه اوره نجات راکړ.

فَأَمَّنْ لَهُ لُوطٌ وَقَالَ إِنِّي مُهَاجِرٌ إِلَىٰ رَبِّي إِنَّهُ هُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴿٣٠﴾

پس ایمان راوړ (او تصدیق ئی وکړ) دغه (ابراهیم) ته لوط او وویل (ابراهیم) چه بیشکه زه هجرت کوونکی یم (له قوم خپله) رب غما ته بیشکه چه دی هم دی ښه غالب قوی دی (په انفاذ د احکامو) ښه حکمت والا (چه هر کار په تدبیر او مصلحت سره کوی.

تفسیر: حضرت لوط علیه السلام د حضرت ابراهیم علیه السلام وراوه ؤ - د ابراهیم علیه السلام له قوم غنی هیچا دی ونه مانه یواځی لوط علیه السلام بلا توقف د دوی تصدیق وکړ - د دوی دواړو وطن په «عراق» کښی د «بابل» ښار ؤ - دوی د الله تعالیٰ په توکل له خپله وطنه ووتل - الله تعالیٰ دوی د شام ملک ته ورسول او هلته ئی د هستوگنی وسائل ورمهپاء کړل. تنبیه: په ﴿وَقَالَ إِنِّي مُهَاجِرٌ﴾ الآية - کښی دواړه احتمال شته چه قائل ئی ابراهیم وی یا لوط

عليهما السلام.

وَوَهَبْنَا لَهُ إِسْحَاقَ وَيَعْقُوبَ وَجَعَلْنَا فِي ذُرِّيَّتِهِ
النُّبُوَّةَ وَالْكِتَابَ وَاتَيْنَاهُ أَجْرَهُ فِي الدُّنْيَا
وَرَأَيْنَاهُ فِي الْآخِرَةِ لِمَنِ الصَّالِحِينَ ﴿۲۵﴾

او وبابنه مونبر دغه (ابراهيم) ته (عوى) اسحق او (لمسى) يعقوب او مگرعولى
و مونبر په اولاده د دغه (ابراهيم) كښى نبوت او كتاب (لكه توريت - انجيل
- زبور او قرآن) او ور كړى و مونبر دغه (ابراهيم) ته اجر د ده په دنيا كښى
او بيشكه دى په آخرت كښى خامخا له (معتبرو) صالحانو څخه دى.

تفسير: اسحاق عليه السلام عوى او يعقوب عليه السلام لمسى ئى ورعنایت كړ چه د دوى اولادى
ته بنى اسرائيل وائى او د حضرت ابراهيم عليه السلام نه وروسته ماسواء د ده د اولادى څخه بل
هيچا ته آسمانى كتاب او نبوت نه ور كاوه كيوى لكه هومره انبياء چه مبعوث شوى دى د هم
دغه ابراهيم عليه السلام له ذرياتو څخه دى ځكه دوى ته «ابو الانبياء» هم وىلى كيوى او الله
تعالى په دنيا كښى ده ته مال اولاد - عزت - او د تل لپاره ښه نوم وركړ - او د شام ملك ئى
د هميشه لپاره ده ته او د ده اولادى ته وروباښه «كذا فى الموضح» او په آخرت كښى ئى د
صالحينو په اعلى درجه جماعت كښى چه د اولوالعزمو انبياؤ جماعت دى شامل كړه.

وَلَوْ طَا إِذْ قَالَ لِقَوْمِهِ إِنَّكُمْ لَأَتُونَ الْفَاحِشَةَ
مَا سَبَقَكُمْ بِهَا مِنْ أَحَدٍ مِنَ الْعَالَمِينَ ﴿۲۶﴾

او ياد كړه (اى محمده! قصه د) لوط كله چه وى ويل قوم خپل ته چه بيشكه
تاسى خامخا راغئى ناكاره كار (د لواطت) ته چه نه دى پرمبى شوى پر
تاسى (په دغه قبيح كار كښى) هيڅوك له (تيرو) عالميانو (چه انس او جن
دى).

تفسير: يعنى دغه شنيع فعل هيچا پخوا له تاسى نه دى كړى هم دا د دغى خبرى دليل دى چه

انسانی فطرت له هغه څخه منفور دی د داسی خلاف الفطرت او خلاف الشریعت کار اساس تاسی ایښی دی.

إِنَّكُمْ لَتَأْتُونَ الرِّجَالَ وَتَقْطَعُونَ السَّبِيلَ ۚ

آیا تاسی خامخا راځئ سربو ته (د لواطت دپاره) او قطع کوئ (شکوئ) لاره (او د خلقو مال اخلئ).

تفسیر: له لاری وهلو ځنی مراد ممکن دی چه داړه ماری وی چه دغه کار به هم په دوی کښی رواج درلود (لرلو) یا په دغه بدکاری سره به ئی د مسافرانو لاری وهلی چه هغوی د خپل عفت او عصمت له ویری د هغی لاری په لوری نه راتلل یا به د ﴿وَتَقْطَعُونَ السَّبِيلَ﴾ مطلب داسی وی چه تاسی فطری او معتاده لاره پری ایښی او د توالد او تناسل لاره مو منقطع کړی ده.

وَتَأْتُونَ فِي نَادِيكُمُ الْمَسْكَرُ ۖ

او راځئ تاسی په مجلسونو خپلو کښی منکرو ناکارو کارونو ته

تفسیر: ښائی چه دغه بدکاری به ئی په علانیه او دانگ پیلې (ښکاره) د نورو خلقو په مخ کښی کوله او له سره به له خپلو دغو بدو اعمالو څخه نه شرمیدل یا برسیره په هغه نور څه تمسخر او استهزاء او لاس اچول او د بی شرمی خبری هم کولی.

فَمَا كَانَ جَوَابَ قَوْمِهِ إِلَّا أَنْ قَالُوا ائْتِنَا بِعَذَابِ اللَّهِ إِنْ كُنْتَ مِنَ الصّٰدِقِیْنَ ۝۲۹

پس نه ؤ جواب د قوم د دغه (لوط ده ته بل شی) مگر دا چه ویل به (دغو لواطت کارانو) چه راوړه مونږ ته عذاب د الله که چیری ئی ته (ای لوطه!) له صادقینو رښتیا ویونکیو (چه ځمونږ کارونه بد دی).

تفسیر: یعنی که ته په رښتیا سره نبی ئی او په واقع سره رښتیا خبره وائی چه دغه کار خراب او مستوجب د عذاب دی نو دغه ځنډ (ایسارتیا) او دیل د څه دپاره دی ژر هغه عذاب مونږ ته

راوغواړه. «د الاعراف» په (۱۰) رکوع ۸۲ آیت کېږي ئی داسی فرمایلی دی ﴿وَمَا كَانَ جَوَابَ قَوْمِهِ إِلَّا أَنْ قَالُوا أَخْرِجُوهُمْ مِنْ قَرْيَتِكُمْ إِنَّهُمْ أَنَاسٌ يَتَطَهَّرُونَ﴾ یعنئ د لوط علیه السلام د قوم جواب هم دغه ؤ چه د لوط کورنی له خپل کلی څخه وشرئ! چه دوی غواړی خپل ځانونه پاک وساتی ښائی د قوم ځینو افرادو به داسی ویلی وی او ځینو به هغسی ویلی وی. یا به ئی په یوه وقت کېږي داسی ویلی وی او په بل وقت کېږي به ئی هسی ویلی وی مثلاً ږومبی د عذاب په ویرولو به ئی توکی او مسخری کړی وی او بالاخر به ئی داسی فیصله کړی وی چه راځئ دغه پاک مسلمانان له خپلو کلیو وشړو په هر حال دغه خبره ثابته شوه چه نه یواځی هغه قوم د دغه شنیع فعل مرتکب او بانی ؤ بلکه د هغه په جریان کېږي ئی دومره اصرار هم درلود (لرلو) چه د نصیحت کوونکی پیغمبر د باندی شړلو لپاره ئی هم ملایو ترلی وی د دوی فطرت او طبایع دومره قدر مسخ او په بل مخ اوبستی ؤ چه د الله تعالی د خوف هیڅ یوه شائبه په کېږي نه وه پاتی! د عذاب د انذار او ویرولو په نسبت به ئی توکی او مسخری کولی او د نبی د مقابلی لپاره بیخی تیار ولاړ ؤ. د جرم دغه نوعیت د دوی د اهلاك لپاره بیخی بس او کافی ؤ کله چه له هغه سره د توحید منکران هم ؤ «نو له بد څخه بدتر» او «خاوری ئی په سر» شوی معلومیږی چه د توحید دعوت د حضرت ابراهیم علیه السلام له جانبته مشتهر شوی ؤ - نو ځکه حضرت لوط علیه السلام مخصوصاً د دغه شنیع فعل د انسداد لپاره مأمور شوی ؤ. امکان لری چه ده د توحید او د نورو مؤمن به شیانو دعوت او تبلیغ هم کړی وی مگر د هغه ذکر ئی دلته نه دی فرمائی والله اعلم.

قَالَ رَبِّ انصُرْنِي عَلَى الْقَوْمِ الْمُفْسِدِينَ ﴿٣١﴾

ووېل (لوط) ای ربه ځما مدد وکړه له ماسره (په لیږلو د عذاب) پر دغه قوم مفسدانو (په پیدا کولو د ناکاره خصلت په عالم کېږي).

تفسیر: دغه ئی وروسته له هغه چه له هغوی څخه ناامیده او مأیوس شو وفرمایل. ښائی لوط علیه السلام به په دی پوهیدلی وی چه د دوی راتلونکی نسل به هم د عدل او اصلاح په لاره سمیونکی نه وی او هغوی به هم د هم دغو خپلو پلرونو په لاره روان وی لکه چه نوح علیه السلام فرمائی ؤ ﴿إِنَّكَ إِن تَذَرَهُمْ يَفْسِدُوا عِبَادَكَ وَلَا يَلِدْنَ إِلَّا فَجْرًا كَثَرًا﴾ (د سوره نوح دوهم رکوع ۲۷ آیت (۲۹) جزء) کذا قال النیشا پوری فی تفسیره.

وَلَمَّا جَاءَتْ رُسُلُنَا إِبْرَاهِيمَ بِالْبُشْرَىٰ قَالُوا إِنَّا مُهْلِكُوا أَهْلَ هَذِهِ الْقَرْيَةِ إِنَّ أَهْلَهَا كَانُوا ظَالِمِينَ ﴿٣٢﴾

او کله چه راغلل رسولان (لیرلی) غمونبر ابراهیم ته په زیری (د غوی او لمسی د ده) نو وویل (دغو ملائکو) بیشکه مونږ هلاک کوونکی یو د اهل د دغه کلی (او ښار د لوط) بیشکه چه اهل د دغو غایونو وو دوی ظالمان (په سبب د کفر او منکراتو)

تفسیر: د لوط علیه السلام د دعاء په اثر پرښتو ته حکم وشو چه دغه مگرد (تول) کلی سره وران او تباہ کړئ! دغه پرښتی رومی د حضرت ابراهیم کره راغللی او په زوږوالی کښی ئی ورته د غوی او لمسی بشارت ورکړ او هغه ئی مطلع کړ چه مونږ د دغو کلیو (سدوم) ورانولو ته هم راغلی یو او دغه دی هلته ورغو ځکه چه د دغو کلیو هستیدونکی په هیڅ ډول (طریقه) سره له خپلو شنیعه و حرکاتو څخه بیرته نه آوری د دغو واقعاتو تفصیل د اعراف - هود - او حجر په سورتونو کښی پخوا تیر شوی دی.

تنبیہ: ښائی د اهلاک د اطلاع سره یو ځای د هلاک د زیری ورکولو څخه دغه مطلب وی که له یوه قوم غنی الله تعالیٰ خپل ملک تشوی نو د بل عظیم الشان قوم یعنی د بنی اسرائیل اساس هم سر له نن ورځی ږدی نږه علیه علامه النیشاپوری فی تفسیره .

قَالَ إِنَّ فِيهَا لُوطًا قَالُوا نَحْنُ أَعْلَمُ بِمَنْ فِيهَا لَنَنْجِيَنَّهُ وَأَهْلَهُ إِلَّا امْرَأَتَهُ كَانَتْ مِنَ الْغَابِرِينَ ﴿٣٧﴾

وویل (ابراهیم ملائکو ته) چه بیشکه په هغه ښار کښی لوط (هم) دی وویل دغو ملائکو مونږ ښه پوه یو په هر هغه چا چه په دغه ښار کښی دی خامخا به مونږ نجات ورکړو هر ورو (خامخا) هم ده ته او هم کورنی د ده ته مگر ښځه د ده چه ده هغه له پاتی کیدونکیو (په عذاب کښی).

تفسیر: یعنی آیا سره د لوط علیه السلام د موجودیت هغه کلی ورانوی؟ یا هغوی به له هغه غایه راوباسی؟ او بیا د تعذیب په عملیاتو لاس پوری کوئ؟ غالباً ابراهیم علیه السلام ته به د شفقت له سببه دغه خیال پیدا شوی وی که د لوط علیه السلام تر سترگو لاندی دغه آفت او عذاب نازل شی - نو د تعجب ځای نه دی چه د عذاب د دغه هولناکو مناظرو د لیدلو ځنی څه خوف او وحشت او ویره ورپیدا نه شی - ځکه چه پرښتی په خپل کلام کښ څه استثناء نه وه کړی چه د هغه لامله (له وجی) د دوی په ذهن کښی به هم دغه شق راغلی وی چه د لوط علیه السلام په موجودیت کښ به دغه تخریبی عملیات شروع کیږی والله اعلم.

پريستو دوی ته اطمینان ورکړ چه مونږ ټول په دی باندی خبردار یو چه څوک څوک هلته اوسیږی؟ او کوم کوم ئی د الله تعالیٰ مجرمان دی؟ یواځی لوط علیه السلام په هغوی کښی پاک او صاف دی - نو ځکه نه لوط علیه السلام ته او نه د ده نوری کورنی ته څه رږر او تکلیف ور متوجه کیږی - بلکه ټول سره روغ رمت صحیح - سالم نجات مومی او د عذاب له منطقی څخه لری کیږی. یواځی د لوط علیه السلام ښځه هم هغله پاتی کیږی ځکه چه هغه په معذبنو کښی شامله او عذاب پر هغی هم نازلیدونکی دی.

وَلَمَّا اَنَّ جَاءَتْ رُسُلَنَا لُوطًا سَيِّئًا بِهِمْ وَضَاقَ بِهِمْ ذَرْعًا

او کله چه راغلل رسولان ځمونږ لوط ته نو خپه شو (لوط) په (سبب د) دوی او تنگ شو په دوی له جهته د زړه (چه منکران به ئی راڅخه بوځی)

تفسیر: دغه پريستی د ډیرو حسینو او جمیلو او ښکلو هلکانو په شکل او د امردانو په شکل هلته ورسیدی. حضرت لوط علیه السلام پرمومی دوی ونه پیژندلی نو ځکه د دوی د لیدلو څخه ډیر خپه او غمجن او لرمون خوړین شو چه اوس به زه د دغو میلمنو عزت او احترام د خپل قوم له لاسه څرنګه وساتلی شم که دوی پخپل کور کښی ونه ساتم نو دغه وضعیت د اخلاق - مروت او د میلمه پالنی له اصولاتو سره منافات لری - او که ئی ساتم نو د دوی پت - عزت او ناموس به د دغو بدکارانو څخه څرنګه وساتلی شم.

وَقَالُوا لَا تَخَفْ وَلَا تَحْزَنْ إِنَّا مُنْجُوكَ وَأَهْلَكَ إِلَّا امْرَأَتَكَ كَانَتْ مِنَ الْغَائِبِينَ ﴿٢٣﴾ إِنَّا مُنْزِلُونَ عَلَى أَهْلِ هَذِهِ الْقَرْيَةِ رِجْزًا مِّنَ السَّمَاءِ بِمَا كَانُوا يَفْسُقُونَ ﴿٢٤﴾

او وویل دغو (ملاشکو لوط ته) مه ویریره! او مه خپه کیږه! بیشکه مونږ نجات درکونکی یو د تا او د اهل ستا (ای لوطه! له عذابه) مګر ښځه ستا ده هغه له پاتی کیدونکیو (په دغه عذاب کښی) بیشکه مونږ نازلوونکی یو پر اهل د دی قری (ښار د سدوم) باندی عذاب له آسمانه (چه د ګټو وروڼ دی) په سبب د دی چه ؤ دوی چه فسق او بدکاری به ئی کوله.

تفسیر: یعنی د خپل قوم له شرارته څخه له سره مه ویریرئ ځکه دوی ځمونږ په نسبت هیڅ نشی

کولی او غمونږ د ساتنې لامله (له وجې) تاسې هرگز مه غمجن کېږئ ځکه چې مونږ انسانان نه بلکه پښتې یو چه ستا او ستا د ملګریو د نجات دپاره او د دغو مفسدانو اهلاک او افتاء ته راغلی یو دغه قصه پخوا له دې نه په څو ځایونو کې تیره شوی ده .

وَلَقَدْ تَرَكْنَاهَا آيَةً بَيْنَهُ لِقَوْمٍ يَعْقِلُونَ ﴿٢٥﴾

او خامخا په تحقیق پریښوده مونږ له هغې (قربې ښار) یوه نښه ښکاره دپاره د هغه قوم چه عقل لری (او عبرت پری اخلی).

تفسیر: یعنی د دوی د منقلبو او الته شویو کلیو آثار او نښې مکيان د شام او مکی پر لاره له لری وینی.

وَالِی مَدَیْنٍ أَخَاهُمْ شُعَيْبًا فَقَالَ يَاقَوْمِ اعْبُدُوا اللَّهَ وَارْجُوا الْيَوْمَ الْآخِرَ وَلَا تَعْتَوُوا فِي الْأَرْضِ مُفْسِدِينَ ﴿٢٦﴾

او (لیږلی مو ؤ اهل د) مدین ته ورور د دوی شعيب پس وویل (دغه شعيب) ای قومه ځما عبادت کوئ (یواځې) د الله او امید لرئ (د ثواب) د ورځې وروستنئ (او وویږئ له عذاب نه) یعنی د آخرت له طرفه مه غافلېږئ او د واحد الله تعالی بی له شریکه عبادت کوئ. او مه ګرځئ تاسې په ځمکه (د مدین) کېښی په دغه حال کېښی چه فساد کوونکي یئ.

تفسیر: د فساد او خرابی اچولو څخه مراد په معاملاتو او راکړه او ورکړه کېښی چل - فريب او دغابازی ده چه سود سوائی او غیر مشروع ګټی خوړل د دوی عادت ؤ - او امکان لری چه غلا او د لارو شکونه به ئی هم کوله. وقیل غیر ذلک.

فَكَذَّبُوهُ فَأَخَذَتْهُمُ الرَّجْفَةُ فَأَصْبَحُوا فِي دَارِهِمْ جُثَمِينَ ﴿٢٧﴾ وَعَادًا وَثَمُودًا وَقَدْ تَبَيَّنَ لَكُمْ مِنْ مَّسْكِنِهِمُ

پس دروغجن وباله دوی دغه (شعيب) پس ونيول دوی لره سختی زلزلې (يا

چغنی د جبریل) پس صبا کړ دوی په کورونو خپلو کښی (مره) پرمخی پراته نسکور پر غنګونو. او (هلاک کړی مو وو قوم د) عاد او ثمود او په تحقیق ښکاره شوی دی تاسی ته (اهلاک د دوی) له کورونو د دوی (چه ورانی کڼدوالی ئی پرتی دی)،

تفسیر: یعنی د دوی د کلیو کڼدوالی او ویجاړی او ورانی شوی ودانی تاسی لیدلی دی ښائی چه له هغو څخه پند او عبرت واخلي!.

وَزَيْنَ لَهُمُ الشَّيْطَانُ أَعْمَالَهُمْ قَصَدَهُمْ عَنِ السَّبِيلِ
وَكَانُوا مُسْتَبْصِرِينَ ﴿٣٨﴾

او ښایسته کړی ؤ دوی ته شیطان عملونه د دوی پس اړولی ؤ (دغه شیطان دوی له لاری د حق (چه د خپلو انبیاءو متابعت ئی ونه کړ) او ؤ دوی بینایان (هوبیاران).

تفسیر: یعنی د دنیا په کارونو کښی پوه او هوبیار ؤ او په خپل زعم او اټکل کښی پوهان او عاقلان ؤ مګر سره له هغه د شیطان له تیرایستلو او غولولو څخه ئی نجات ونه موند.

وَقَارُونَ وَفِرْعَوْنَ وَهَامَانَ وَقَدْ جَاءَهُمُ مُوسَى
بِالْبَيِّنَاتِ فَاسْتَكْبَرُوا فِي الْأَرْضِ وَمَا كَانُوا سَاقِيْنَ ﴿٣٩﴾

او (هلاک کړی مو وو) قارون او فرعون او (وزیر ئی) هامان او خامخا په تحقیق راغلی ؤ دوی ته موسی په معجزاتو ښکاره ؤ سره پس تکبر وکړ دوی په ځمکه (د مصر) کښی او نه ؤ دوی پرمخی کیدونکی (له حکم او عذابه ځمونږ).

تفسیر: یعنی سره له دی نه چه د قدرت ښکاره معجزات ئی ولیده بیا هم د الله تعالی په مخ کښی ئی خپله غاړه کښینښوده او له کبره او غروره او لوئی څخه لږ څه هم راښکته نشول. بالاخره نتیجه ئی څه شوه؟ آیا دوی د خپلی دغی لوئی او مشرتوب له سببه له عذابه څخه نجات

وموند يا «العیاذ بالله» الله تعالىٰ ئی پخپلو عذابونو کښی ستړی او ستومان کړ؟

فَكُلًّا أَخَذْنَا بِذَنْبِهِ فَمِنْهُمْ مَّنْ أَرْسَلْنَا عَلَيْهِ حَاصِبًا
وَمِنْهُمْ مَّنْ أَخَذَتْهُ الصَّيْحَةُ وَمِنْهُمْ مَّنْ حَسَفْنَا بِهِ
الْأَرْضَ وَمِنْهُمْ مَّنْ أَعْرَضْنَا

پس هر یو له دغو مذکورینو ونيول مونږ په (سبب) د گناه خپلی ئی پس
ځینی د دوی هغه څوک دی چه ولیږل مونږ پری سخت (کانی وروونکی) باد
او ځینی له دوی هغه څوک دی چه ونيول دوی چغی (چه زړونه ئی وچودل)،
او ځینی له دوی هغه څوک دی چه ښکته ننه ایست مونږ دوی په ځمکه کښی
او ځینی له دوی هغه څوک دی چه غرق کړل مونږ دوی (په اوبو کښی)،

تفسیر: یعنی له دوی ځنی هر یوه ته سم د دوی له جرمه سزا ورکړه شوه پس ځینی د دوی هغه
څوک دی چه ولیږل مونږ پری سخت کانی وروونکی باد دغه د لوط علیه السلام قوم دی ځینو
عادیان هم په دوی کښی داخل کړی دی. او ځینی له دوی هغه څوک دی چه ونيوه دوی چغی او
زړه ئی وچاود دغه ثمودیان ؤ او اهل المدین ورسره. او ځینی له دوی هغه څوک دی چه راپورته
کړه مونږ ځمکه پر دوی باندی او په کښی دوب مو کړ یعنی قارون لکه چه په سورت القصص
کښی تیر شو او ځینی له دوی هغه څوک دی چه غرق کړل مونږ دوی په اوبو کښی دغه فرعون
او هامان او قبطیان دی او ځینو د نوح علیه السلام قوم هم په دوی کښی داخل کړی دی.

وَمَا كَانَ اللَّهُ لِيُظْلِمَهُمْ وَلَكِنْ كَانُوا أَنْفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ ﴿٥٠﴾

او نه ؤ الله چه ظلم ئی کړی وی پر هغو ولیکن ؤ دوی پر ځانونو خپلو به ئی
ظلم کاوه (په کفر او معصیت سره).

تفسیر: یعنی د الله تعالىٰ شان داسی نه دی چه کوم کار مخالف له عدله او انصافه یا بی موقعه
وکړی د الله تعالىٰ لوی دربار له ځمردو (تولو) عیبو او نقائصو او معایبو څخه په کلی ډول
(طریقه) سره مبرا او منزّه دی، ظلم خو هلته له سره متصور نه دی. هو! پخپله بندگان پر خپلو
ځانونو ظلم او تیری کوی یعنی داسی اعمال تری صادیری چه د هغو نتیجه لامحاله د دوی په
حق کښی بده او خرابه ده.

مَثَلُ الَّذِينَ اتَّخَذُوا مِنْ دُونِ اللَّهِ أَوْلِيَاءَ كَمَثَلِ الْعَنْكَبُوتِ إِتَّخَذَتْ بَيْتًا وَإِنَّ أَوْهَنَ الْبُيُوتِ لَبَيْتُ الْعَنْكَبُوتِ لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ ﴿٢١﴾

مثل حال د هغو کسانو چه نیولی دی دوی بی له الله دوستان (معبودان) لکه
مثل حال د عنکبوت غنی جولای داسی دی چه ونیسی (جوړ کړی) یو کور
(له تارونو خپلو) او بیشکه چه ډیر ضعیف د ټولو کورونو خامخا کور د
غنی دی که چیری وی دوی چه پوهیدلی (نو د غیر الله عبادت به ئی نه
کاوه).

تفسیر: یعنی کور د دی دپاره وی چه د انسانانو ځان او مال په هغه کښی محفوظ، مصئون او
مأمون وی نو د غنی (جولای) ځالی ته هیڅوک کور نشی ویلی چه په ادنی یوه اهتزاز او
خوځولو سره شکړی هم دغه مثال د هغو کسانو دی چه ماسواء له الله ځنی نور کسان د خپلو
ځانونو له پاره خدایان نیسی او هغوی د خپلو ځانونو له پاره نجات ورکوونکی محافظان گنی -
حال دا چه بی د الله تعالی د ارادی او مشیته هیڅ یو فلاح او نجات خارجی صورت نشی موندلی.

إِنَّ اللَّهَ يَعْلَمُ مَا يُدْعُونَ مِنْ دُونِهِ مِنْ شَيْءٍ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴿٢٢﴾

بیشکه چه الله ته معلوم دی هر هغه چه بولی ئی (عبادت ئی کوی) دوی غیر
له الله له هر څیزه چه وی او هم دی دی ډیر غالب قوی (په انفاذ د احکامو)
ډیر حکمت والا (چه هر کار په تدبیر او مصلحت سره کوی)

تفسیر: یعنی ممکن ؤ چه اوریدونکی تعجب وکړی چه گرد (ټول) معبودان ئی څرنگه په یوه
ځنځیر کښی سره وتړل او هیڅ یو ئی د دوی له منځه جلا (جدا) او مستثنی ونه فرمایه ځینی
بتانو ته - ځینی اور ته - ځینی اوبو ته - ځینی باد ته - ځینی لمر او ستوریو ته - ځینی
انبیاء یا پرېستو ته عبادت کوی نو الله تعالی فرمایي چه پاک الله ته دغه گرد (ټول) شیان معلوم
او عیان دی که د دوی له منځه یو تن هم د مستقل قدرت، قوت او اختیار خاوند وی نو الله
تعالی به د دغو گردو (ټولو) نفی نه کوله. الله تعالی د هیچا رفاقت او ملگرتوب ته ضرورت نه
لری ځکه چه ډیر زبردست زورور ذات دی له سره جرگو او مشورو ته حاجت نه لری ولی چه

مطلق حکیم دی.

وَتِلْكَ الْأَمْثَالُ نَضْرِبُهَا لِلنَّاسِ وَمَا يَعْقِلُهَا إِلَّا الْعَالِمُونَ ﴿۳۲﴾

او دغه مذکورہ مثالونہ (پہ قرآن کہنی) بیانوو مونہر دپارہ د خلقو او نہ پوهیږی پر دغو (مثالونو) مگر هغه پوهنده گان (چه بیخ د خبری راسپیږی).

تفسیر: یعنی د مکی معظمی مشرکینو به ویل چه الله تعالیٰ د غنی جولانگی او د مچانو او د نورو حقیرو او سپکو شیانو مثالونه بیان فرمائی چه د ده له عظمته سره منافی دی. نو د دغه جواب ورکوی چه دغسی مثالونه د خپل موقع په لحاظ نهایت موزون او پر «ممثل له» په پوره ډول (طریقه) سره منطبق کیږی. مگر د داسی مثالونو پر مطلب یواځی پوهان په ښه ډول (طریقه) سره پوهیږی، جاهلان او ناپوهان او بیوقوفان کله پری پوهیدی شی؟ د مثال انطباق د مثال ورکونکی پر حیثیت نه ښائی چه وکړی شی بلکه هر یو مثال چه ورکړی شوی دی ښائی د هم هغه حیثیت ته وکتلی شی. که هغه حقیر او کمزور وی نو ښائی چه تمثیل ئی هم هغسی له حقیرو او کمزورو شیانو څخه وی د مثال ورکونکی عظمت له ده سره بیخی ارتباط او تعلق نه لری.

خَلَقَ اللَّهُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ بِالْحَقِّ ۖ

پیدا کړی دی الله آسمانونه او ځمکه په حق سره (څرنګه چه مناسب ؤ)

تفسیر: یعنی په نهایت حکمت سره ئی جوړ کړ - او بیکاره ئی نه دی جوړ کړی.

إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً لِّلْمُؤْمِنِينَ ۚ ﴿۳۳﴾

بیشکه په دغه (تخلیق یا تمثیل) کېنی خامخا لوی دلیل (د قدرت) دی دپارہ د مؤمنانو (چه هم دوی پری نفع اخلی)

تفسیر: یعنی کله چه الله تعالیٰ آسمانونه او ځمکی یواځی جوړ کړی دی نو په نورو وړوکیو وړوکیو کارونو کېنی به دی کله شریک، ملګری یا مددګار ته څه احتیاج لری (معاذ الله) که ورته ضرورت وی نو په هغو لویو لویو کارونو کېنی به وی.

اَتْلُ مَا اُوْحِيَ اِلَيْكَ مِنَ الْكِتَابِ وَاَقِمِ الصَّلَاةَ اِنَّ الصَّلَاةَ تَنْهٰی عَنِ الْفَحْشَاءِ وَالْمُنْكَرِ وَلَذِكْرُ اللّٰهِ اَكْبَرُ وَاللّٰهُ يَعْلَمُ مَا تَصْنَعُوْنَ ﴿۵۰﴾

ولوله (ای محمده) هغه چه وحی کړی شوی ده تاته له کتاب نه (چه هم دا مقدس قرآن دی) او قائموه (سم اداء کوه سره له تولو حقوقو) لمونځ بیشکه لمونځ منع کوی (لمونځ کوونکی) له بی حیائی او له بدکار څخه، او خامخا یادول د الله ډیر لوی دی او الله ته معلوم دی هر هغه (عمل) چه کوئ ئی تاسی (نو جزاء به ئی درکړی په ښه ډول (طریقه) سره)

تفسیر: یعنی د لوی قرآن تل تلاوت کوه! شو چه زړه دی مضبوط او قوی شی او د تلاوت اجر او ثواب بیل در په برخه شی او د قرآن معارف او حقایق له پخوا څخه ډیر انکشاف او ترقی وکړی او نور خلق هم هغه واورى او د مواظبو، علومو او برکتونو څخه ښه (فائده) واخلي او هر څوک ئی چه ونه منی د الله تعالیٰ حجت پری تمام شی او د دعوت او اصلاح فریضه په ډیر حسن او ښه والی سره پای (آخر) ته ورسېږی، د لمانځه په سبب د بدیو نه منع کیدل دوه معنی گانې لری یوه د تسبب په طریقه یعنی الله تعالیٰ په لمانځه کښی داسی خاصیت او تاثیر ایښی دی چه لمونځ کوونکی له گناهونو او بدیو څخه ساتی لکه چه د کومی دوا استعمال تبه او نور امراض له سری شکوی او نه ئی پریږدی چه پری راشی په دغه صورت کښی ښائی په یاد ئی ولری چه د دوا دپاره دغه امر ضرور نه دی چه د هغه یوازی یو خوراک د ناروغتیا د لری کولو دپاره کافی شی ځینی دواگانې په خاص مقدار سره تر یوی مودی پوری په لازمی ډول (طریقه) خوړل کیږی نو وروسته بیا دوا خپل تاثیر ښکاره کوی مشروط په دی چه رنځور کوم داسی شی استعمال نه کړی چه د دی دوا له خاصیت سره منافی وی پس لمونځ هم بی شکه ډیر تاثیر نه ډک هسی روحانی دوا ده چه د روحانی امراضو د علاج دپاره د یوه اکسیر حکم لری. هو! دغه خبره هم ورسره ضروری ده چه دوی په برابر مقدار په صحی توگه (طریقه) او احتیاط سره چه روحانی اطباؤ د هغه تجویز کړی دی تر تاکلی (مقرر کړی) نیتی پوری استعمال او پری مواظبت وکړی شی وروسته له هغه دغه مریض به په خپله حس کړی چه څرننگه لمونځ د ده پخوانی رنځوری او د کلونو کلونو ناروغی لری کوی.

بله معنی ئی داسی کیدی شی چه له بدیو ځینی د لمانځه په برکت منع کیدل ښائی د اقتضاء په ډول (طریقه) وی یعنی د لمانځه هر یو هیئت او د ده د هر یو ذکر مقتضی دی. هغه انسان چه هم دا اوس د الله تعالیٰ په دربار کښی د خپل عبودیت، اطاعت، خشوع خضوع او تذلل او د الله تعالیٰ د الوهیت، ربوبیت، حکومت، مالک الملکوتیت اظهار او اقرار کړی دی نو اوس له لمانځه

وروسته او له مسجد نه د باندې دى هم په هم هغه خپل عهد او پيمان باندې ټينگ ولاړ وى او بد عهدي او شرارت ونه كړى او د هغه لوى ذات له احكامو څخه منحرف نشي. گواكي د لمانځه هره يوه اداء لمونځ كوونكي ته په پنځو وختونو كېنې داسې حكم وركوي چه اى د عبوديت او بندگي مدعي! تاته ښائي چه په رښتيا سره د عابدانو او د الله تعالى د خاصو بندگانو په شان اعمال او افعال ولري! ځكه چه لمونځ د حال په ژبه سره له تانه غواړي چه د شرارت او سركشي او بې حيايي څخه په څنگ شه اوس كه څوك له دغو منهياتو او لهوياتو څخه په څنگ كيږي كه نه، ليكن لمونځ بلاشبه دى تړى منع كوي او ستنوي (واپس كوي) ئى لكه چه الله تعالى په خپله مونږ له هغو نه منع كوي لكه چه وائي ﴿إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُ بِالْعَدْلِ وَالْإِحْسَانِ وَإِيتَاءِ ذِي الْقُرْبَىٰ وَيَنْهَىٰ عَنِ الْفَحْشَاءِ وَالْمُنْكَرِ وَالْبَغْيِ﴾ جزء ۱۴ (د النحل ۱۳ ركوع) ۹۰ آيت پس هغه بد بخت چه د الله تعالى په منع كولو او نهى سره هم له بدو چارو څخه نه په څنگ كيږي نو كه د لمانځه په منع كولو او نهى هم تړى لاس وانخلي هيڅ د تعجب ځاى نه دى هو! دغه دى واضح وى چه د هر لمانځه د نهى او منع كولو درجه به هم هغومره وى چه د هغه په ادا كولو كېنې د الله تعالى له ياده لمونځ كوونكي غافل نه وى ځكه چه لمونځ تش د څو ځلي پاڅيدلو او كيनाستلو نوم نه دى، له ټولو څخه لوى شى په لمانځه كېنې د الله تعالى قدرت، عظمت، كمال او جلال مستحضر وى او خپله ژبه او زړه سره موافق ولري هغومره به د ده زړه د لمانځه د منع كولو غږ اورى او په هم هغه اندازه دغسې لمونځ د منهياتو په مخنيوى كېنې موثر ثابتيږي كه نه هغه لمونځ چه په خالي او غافل زړه سره ادا شى نو دغه لمونځ د منافق له لمانځه سره مشابهت لري چه د هغه په نسبت ئى په حديث كېنې ويلى دى «لا يذكر الله فيها الا قليلا» د هم دغسې لمانځه په نسبت د

(لم يزدد بها من الله الا بعدا) وعيد راغلى دى

﴿وَلِكُلِّ دِينٍ عَذَابٌ﴾ او خامخا ذكر يادول د الله تعالى ډير لوى دى» يعنى لمونځ به له بډيو څڼى ولى انسان نه ستنوي (منع كوي) كله چه هغه د الله تعالى د يادولو ډير ښه صورت دى لكه چه الله تعالى وائي ﴿وَأَقِمِ الصَّلَاةَ لِذِكْرِي﴾ د طه اوله ركوع» او د الله تعالى ياد ډير لوى شى دى، دغه د الله تعالى ذكر هغه مقدس شى دى چه هغه ته د لمانځه جهاد او د گردو (ټولو) عباداتو روح ويلى شو، كه د الله تعالى ذكر نه وى نو عبادت به څه وى يو بى روحه جسد او بى معنى لفظ به وى د حضرت ابو دردا رضى الله تعالى عنه او د نورو احاديثو په ملاحظه عالمانو هم دغسې فيصله كړى ده چه له ذكر الله (د الله تعالى ياد) څخه بل كوم لوى عبادت نشته. اصلى فضيلت هم ده لره دى. كه په عارضى او موقتى صورت سره كوم بل عمل په ذكر الله سبقت ومومي هغه بيله خبره ده. ليكن كه غور او دقت وكړى شى نو دغه خبره بايد ومنل شى كوم فضيلت چه په لمانځه كېنې راغلى هغه د هم دى ذكر الله له برکته دى. په هر حال ذكر الله له گردو (ټولو) اعمالو څخه افضل دى. او هر كله چه هغه د لمانځه ضمن كېنې وى نو هغه به ډير افضل وى. پس بنده لره ښائي چه هيڅ وخت د الله تعالى له ذكر او فكر نه غافل نشي. بالخاصه په كوم وخت كېنې چه كومى بدى ته ئى ميلان پيدا شى نو فوراً ښائي د الله تعالى عظمت او جلال ورياد كړي

او له هغی منع شی. په قرآن او حدیث کښی راغلی دی . څه وخت چه بنده خپل الله یادوی نو الله تعالی هم دی یادوی. ځینو اسلامو د دغه آیت مطلب داسی بیان کړی چه په لمانځه کښی له دی خوا بنده خپل الله یادوی نو ځکه لمونځ یو لوی عبادت دی. لیکن د دی په ځواب کښی چه د هغه طرفه الله خپل بنده یادوی دغه له گردو (تولو) ځنی لوی شی دی چه ښائی د هغه قدر په انتهائی درجه سره وکړی او دغه شرافت او کرامت محسوس کړی، او لا زیات د الله تعالی د ذکر په طرف راغب شی. کوم سړی د رسول صلی الله علیه وسلم په حضور کښی عرض وکړ چه د اسلام احکام دیر زیات دی ماته یو جامع او مانع شی راوښیه! رسول الله صلی الله علیه وسلم وویل «لا یزال لسانک رطباً من ذکر الله» ښائی تل تر تله ستا ژبه د الله تعالی په یاد لونده وی». حضرت شاه صاحب لیکي څومره ځنډ (ایسارتیا) چه په لمانځه کښی کیږی په هاغومره وخت کښی انسان له هری گناه څخه محفوظ وی هیله (امید) ده چه وروسته له هغه هم محفوظ پاتی شی او د الله تعالی یاد پر دی دیر اثر لری یعنی له گناه ځنی ئی ژغوری (ساتی) او اعلی درجو ته ئی رسوی. (موضح) دغه د «ولذکر الله اکبر» یو بل لطیف تفسیر شو (والله يعلم ماتصنعون او الله تعالی ته معلوم دی هر هغه عمل چه کوئ ئی تاسی) یعنی په هر اندازه چه انسان الله تعالی په یاد ولری یا ئی ونه لری پاک الله ته دغه گرد (تول) معلوم دی نو د ذاکر او غافل د هر یوه سره د هغو له عملونو سره سمه بیله بیله معامله کوی.

وَلَا تُجَادِلُوا أَهْلَ الْكِتَابِ إِلَّا بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ إِلَّا الَّذِينَ ظَلَمُوا مِنْهُمْ

او جگړه مه کوئ تاسی (ای مؤمنانو) له کتابیانو سره مگر په هغه (خصلت) سره چه هغه دیر ښه وی مگر هغه کسان چه ظلم ئی وکړ له دوی ځنی (نو ورسره په توری مجادله کوئ)

تفسیر: یعنی د مشرکانو دین له اساسه غلط دی د کتابیانو دین اصلاً حق او رښتیا ؤ نو له کتابیانو سره د مشرکانو په شان جگړی مه کوئ! چه له بیخه د هغوی خبری باطلی او پری کړئ بلکه په نرمی، متانت خیر غوښتنی، صبر او تحمل سره په ضروری خبرو باندی دوی وپوهوئ! هو! هغه کسان چه د دوی له منځه ښکاره بی انصافی، ظلم، عناد او سرتیمگی (سرکشی) کوی له هغوی سره په مناسب صورت د سختی او تشدد معامله کولی شی او له دی نه وروسته دوی په سزا هم رسولی شی!.

تنبیه: پخوا د قرآن د تلاوت حکم ؤ. په زیاترو وختونو کښی به منکرینو د هغه د اوریدلو ځنی په مباحثه او مناظره شروع کوله نو دا ئی راوښوده چه د مباحثی په وخت کښی د مقابلی دلی د

علمی او دینی حیثیت خیال ضرور ولرئ! او د مناظری په خویش کښی د اخلاقو او صداقت له حده مه وځئ! او هر چیری چه غومره صداقت وی پری اعتراف کوئ.

وَقُولُوا آمَنَّا بِالَّذِي أُنْزِلَ إِلَيْنَا وَأُنْزِلَ إِلَيْكُمْ

او ووايئ تاسی چه ایمان راوړی دی مونږ په هغه (قرآن) چه نازل کړی شوی دی مونږ ته او (په هغه کتابونو چه) نازل کړی شوی دی تاسی ته

تفسیر: یعنی لکه څنگه چه مونږ په عظیم الشان قرآن ایمان راوړی دی په دی مو هم ایمان راوړی دی چه الله تعالی ستاسی د هدایت دپاره حضرت موسیٰ او عیسیٰ او نورو انبیاء علیهم الصلوٰه والسلام ته چه کوم کتابونه او احکام لپهلی دی هغه گرد (تول) حق او رښتیا دی. او د هغو یو حرف هم غلط نه ؤ که څه هم اوس هغه آسمانی کتابونه په خپل هم هغه اصلی صورت او حقیقت ستاسی په لاسونو کښی نه دی پاتی.

وَالْهَذَا وَالْهَکُمُ وَاحِدٌ وَنَحْنُ لَهُ مُسْلِمُونَ ﴿۸۳﴾

او الله زمونږ او الله ستاسی یو دی او مونږ خاص الله ته غاړه ایښودونکی (موحدان) یو

تفسیر: یعنی زمونږ او ستاسی اصلی معبود یو دی یوازی دغومره یو فرق په منځ کښی شته چه مونږ یوازی د هم هغه الله تعالیٰ په حکم عمل کوو او تاسی له هغه څخه لری شوی یئ او نورو ته مو هم د الوهیت حقوق او اختیارات ورکړی دی. مثلاً حضرت عزیر یا احبارو او رهبانانو ته. سربیره (علاوه) په دی مونږ د الله تعالیٰ گرد (تول) احکام ومنل او د ده د گردو (تولو) انبیاء او کتابونو تصدیق مو وکړ او په حقه او رښتیا سره ئی منو او د ده د وروستی حکم په مقابل کښی مو غاړه کیښوده او تاسی ځینی ومنل او ځینی مو ونه منل او له وروستی تصدیق څخه بیخی منکر شوئ.

وَكَذَلِكَ أَنْزَلْنَا إِلَيْكَ الْكِتَابَ الَّذِي قَالُوا اتَّبِعْهُمْ الْكِتَابَ يُؤْمِنُونَ
بِهِ وَمِنْ هَؤُلَاءِ مَنْ يُؤْمِنُ بِهِ ط

او هم داسی (چه نازل کړی وو مونږ په نورو انبياؤ کتابونه) نازل کړی دی مونږ په تا کتاب (قرآن)، پس هغه کسان چه ورکړی دی مونږ دوی ته کتاب (تورات) ایمان راوړی دوی په دی (قرآن) او ځینی له دغو (عربو) هغه څوک دی چه ایمان راوړی په دی

تفسیر: یعنی په دغه قرآن کښی ستاسی د کتابونو کوم یو حکم نشته چه تاسی د هغه په قبولولو کښی تردد لرئ؟ هم هغسی چه پخوانیو انبياؤ صحیفی او کتابونه په یوه پسې به بل نازلیده هم داسی په نبی آخرالزمان هم دغه لاغواب مقدس کتاب نازل شوی دی نو تاسی د هغه له منلو څخه ولی دومره انکار کوئ؟.

وَمَا يَجْحَدُ بِآيَاتِنَا إِلَّا الْكَافِرُونَ ﴿٢٩﴾

او نه منکرېږی په آیتونو زموږ مگر کافران

تفسیر: یعنی هغه کتابیان چه د خپلو حقانی کتابونو په مفهوم او مدلول په ښه شان سره پوهیدلی دی، هغوی به دغه قرآن هم ومنی او انصافاً هم ښائی چه وئی منی لکه چه له هغوی ځینی هغه کسان چه منصفان دی هغوی د ده صداقت د زړه له کومی نه یوازی کتابیان بلکه د عربو ځینی خلق هم چه په پخوانیو کتابونو بیخی نه پوهیږی، دغه قرآن هم منی په حقیقت کښی د عظیم الشان قرآن د صداقت دلائل دومره روښانه دی چه له حق پتونکی او نه منونکو خلقو نه پرته (علاوه) بل هیڅوک د ده له صداقت او منلو څخه نشی منکریدی.

وَكَذَلِكَ تَتْلُوا مِنَ قَبْلِهِ مِنْ كِتَابٍ وَلَا تَخْطئه بِمِيزَانٍ إِذْ الْأَرْتَابُ الْمُبِطُونَ ﴿٣٠﴾

او نه وی ته (ای محمده!) چه لوست به تا پخوا له دی قرآن څخه کوم کتاب (له پخوانیو کتابونو نه) او نه به دی لیکه دغه (کتاب) په ښی لاس خپل (او) که چیری وی ته لیکونکی، لوستونکی) نو هلته به خامخا شک کاوه باطلوونکو (خلقو)

تفسیر: د قرآن له نزول څخه پخوا د رسول الله صلی الله علیه وسلم څلویښت کاله په هم دغو مکیانو کښی تیر شول. تول په دی پوهیږی او خبر دی چه په دغو څلویښتو کلونو کښی محمد

صلی الله علیه وسلم هیڅ یو معلم او استاد ته نه دی ناست، نه ئی کوم کتاب لوستی دی او نه ئی په خپل مبارک لاس کښی قلم اخیستی دی. که داسی وی نو امکان ئی درلود (لرلو) چه دغو باطل ویونکو به داسی شبهی او تصور کاوه چه ممکن محمد صلی الله علیه وسلم به ټول پخوانی کتابونه لوستی وی او د هغو له منځه به ئی ځینی یاداشتونه او اقتباسات کړی وی او بیا به ئی هغه ورو ورو په خپل عبارت او سبک سره جوړ کړی وی چه اوس ئی خلقو ته اوړوی که څه هم په هغه تقدیر سره به هم داسی ادعاء غلطه وه ځکه چه هیڅ یو لیکونکی او لوستونکی انسان لا څه بلکه که د ټولی دنیا علماء او فضلاء سره راټول شی او د گردو (ټولو) مخلوقاتو قوت په دغه لاره کښی صرف شی خو بیا هم دوی داسی یو بی مثال کتاب نشی جوړولی خو سره د هغه هم دروغجنانو ته د خبرو جوړولو یوه زمینه په لاس ورتله لیکن کله چه د محمد صلی الله علیه وسلم امینتوب له مسلماتو او منل شوو خبرو څخه دی نو د دغی سطحی شبهی بیخ هم وویستل شو خو سره له دی هم ضد کوونکو او معاندینو له خپلو دروغو پلمو (تدبیرونو) او چټی (بیکاره) خبرو خوله ونه ترله لکه چه داسی به ئی ویل ﴿وَقَالُوا اسَاطِيرُ الْأَوَّلِينَ اكْتَتَبَهَا فَهِيَ تُمْلَىٰ عَلَيْهِ بُرْهَةً وَأَخِيلاً﴾ جزء ۱۸ د فرقان اوله رکوع) ه آیت

بَلْ هُوَ آيَاتٌ بَيِّنَاتٌ فِي صُدُورِ الَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ

بلکه دغه (قرآن) آیتونه دی ښکاره په سینو د هغو کسانو کښی چه ورکړی شوی دی هغوی ته علم (فهم یعنی مومنان چه یادوی ئی)

تفسیر: یعنی رسول الله صلی الله علیه وسلم له چا څخه لیکل او لوستل نه دی زده کړی بلکه دغه وحی چه په ده نازلیدلې تل به بی د لیکلو سینه په سینه جاری پاتی وی او د الله تعالیٰ په فضل به د علماؤ، فضلاؤ، حفاظو او قراؤ په سینو کښی د ده د الفاظو او معانیو حفاظت کیږی. نور آسمانی کتابونه نه یادیدل او دغه کتاب یادیدلې او په حفظ سره ساتلی او باقی پاتی دی لیکل پری سربیره او علاوه دی (موضح په لږ توضیح سره)

وَمَا يَجِدُ إِلَّا الظُّلُمُونَ ﴿٢٩﴾

او نه منکرېږی په آیتونو زمونږ (هیڅوک) مگر بی انصافان ظالمان

تفسیر: یعنی د بی انصافی علاج به څرنگه وکړی شی که یو سری له خپله غانه سره داسی غوته کړی وی چه زه به له سره رښتیا خبره نه منم او د ډیرو روښانو او څرگندو (ښکاروو) شیانو څخه به هم انکار کوم (نو د داسی وضعیت علاج نشته).

وَقَالُوا لَا تَنْزِلَ عَلَيْهِ آيَاتٌ مِنْ رَبِّهِ قُلْ إِنَّمَا الْآيَاتُ عِنْدَ
اللَّهِ وَإِنَّمَا أَنَا نَذِيرٌ مُبِينٌ ﴿٥٠﴾

او وائی (دغه د مکی کفار) چه ولی نه نازلولی شی په دغه (محمد) معجزی له (طرفه د رب د ده ووايه (ای محمده! دوی ته) بیشکه هم دا خبره ده چه معجزی (خاص) په نزد د الله دی او بیشکه هم دا خبره ده چه زه ویروونکی ښکاره یم (له جحیم څخه).

تفسیر: یعنی دغه خبره زمونږ په واک (اختیار) او قبضه کښی نه ده چه کومه معجزه چه تاسی ئی غواړئ زه هغه معجزه تاسی ته دروښیم او نه د کوم نبی تصدیق په دی خبرو څه ارتباط لری. زما کار او وظیفه دا ده چه د بدی د بدو نتائجو څخه تاسی خبر کړم او په ښکاره او صافو الفاظو کښی تاسی ته د خیر او شر گردی (تولی) لاری دروښیم که حق تعالی زما د تصدیق له پاره څه معجزی هم تاسی ته ښیی اختیار لری.

أَوَلَمْ يَكْفِهِمْ أَنَّا أَنْزَلْنَا عَلَيْكَ الْكِتَابَ يُتْلَىٰ عَلَيْهِمْ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ
لَرْحَمَةً وَذِكْرَىٰ لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ ﴿٥١﴾

آیا نه دی کافی دوی ته (له جهته د معجزی دا چه) بیشکه مونږ نازل کړی دی مونږ په تا کتاب (قرآن) چه تل لوستل کیږی په دوی باندی بیشکه چه په دی (کتاب باقی الی الابد) کښی خامخا رحمت مهربانی او ذکر، پند دی دپاره د (هغه) قوم چه ایمان راوړی.

تفسیر: یعنی آیا دغه معجزه نه ده کافی؟ له دغه کتاب نه چه تاسی ته ئی د شپې او ورځی لولی او اوروی بله معجزه به څه وی؟ آیا نه گورئ چه د دی کتاب منونکو او تابعانو څرنگه عقل او پوهه پیدا کړی ده؟ او څنگه د الله تعالی له رحمته مستفید شوی دی.

قُلْ كَفَىٰ بِاللَّهِ يَنِي وَيَيْتَكُمْ شَهِيدًا يَعْلَمُ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ ط

ووايه (ای محمده دوی ته) کافی دی الله په منع زما او په منع ستاسی کینی شاهد (په صدق زما او تکذیب ستاسی) چه ورمعلوم دی هر هغه شی چه په آسمانونو کینی دی او (هر هغه شی چه) په ځمکه کینی دی

تفسیر: یعنی د الله تعالیٰ په ځمکه او د ده تر آسمان لاندی زه ښکاره او په څرگند ډول (طریقه) د رسالت دعوی کوم چه هغه ئی اوری او گوری بیا ورځ په ورځ ماته او زما نورو ملگرو ته ترقی او پرمخ تگ راپه برخه کوی او تعداد او شمیر مو را زیاتوی او پرله پسې ډول (طریقه) زما د دغی دعوی عملی تصدیق کوی. زما په ژبه زما په لاسونو د قدرت داسی خارق العاده معجزی څرگندیږی (ښکاره کیږی) چه د هغو د مثل او نظیر له وړاندی کولو څخه ټول پیریان او انسانان عاجز دی. آیا زما د صداقت لپاره د الله تعالیٰ دغه شهادت کافی نه دی؟

وَالَّذِينَ آمَنُوا بِالْبَاطِلِ وَكَفَرُوا بِاللَّهِ أُولَٰئِكَ هُمُ الْخَاسِرُونَ ﴿۵۶﴾

او هغه کسان چه ایمان ئی راوړی دی په باطل او کافران شوی دی په الله دغه کسان هم دوی زیانکاران دی (چه کفر ئی په ایمان بدل کړی دی)

تفسیر: د انسان لویه بدبختی او زیان دا دی چه دروغ خبره که څه هم وړه او په ښکاره ډول (طریقه) باطله هم وی ژر منی او رښتیا خبره که څه هم صافه او ښکاره او واضحه هم وی نه ئی منی او تری انکار کوی.

وَيَسْتَعْجِلُونَكَ بِالْعَذَابِ وَلَوْلَا أَجَلٌ مُّسَمًّى لَّجَاءَهُمُ الْعَذَابُ وَلَيَأْتِيَنَّهُمْ بَغْتَةً وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ ﴿۵۷﴾

او بیرته (تلوار) کوی (دغه کفار) په تا په راتلو د عذاب او که نه وی (هغه) نیټه ټاکلی (مقرر) شوی (له پاره د عذاب) نو خامخا راغلی به وو دغو (ژر غوښتونکو) ته عذاب (سم د لاسه) او خامخا رابه شی دا عذاب دوی ته یو ناڅاپه حال دا چه دوی به نه وی خبر (د راتگ په وخت ئی)

تفسير: يعنى منكران وائى كه مونږ په ناحقه او باطله يو نو په مونږ باندې ولى په هم دى دنيا كښى آفت او بلا نه نازلېږي ؟ نو د دوى د دغى غوښتنى ځواب داسى وركړ شو چه كه نه وى هغه نيته تاكلى (مقرر) شوى نو خامخا به راغلى ؤ دغو ژر غوښتونكو ته عذاب سم د لاسه او خامخا رابه شى دا عذاب دوى ته يو ناڅاپه حال دا چه دوى به نه وى خبر د راتگ په وخت ئى يعنى هر شى په خپل تاكلى (مقرر) وخت كښى راتلونكى دى. مه وارخطا كيږئ تاسى هرومرو (خامخا) په هم هغه مطلوبه بلا او آفت اخته كيدونكى يى. حضرت شاه صاحب ليكي «د دغه امت عذاب هم دغه ؤ چه د مسلمانانو په لاس قتل او قيد شول لكه د مكى معظمى په فتح كښى كرد (تول) مكيان بى خبره وو چه محمدى لشكر په دوى ورغى».

يَسْتَعِجِلُونَكَ بِالْعَذَابِ وَإِنْ جَهَنَّمَ لَمُحِيطَةٌ بِالْكَافِرِينَ ﴿٢١﴾
يَوْمَ يُنْفِثُ السَّحَابُ الْغَظَبَ مِنْ فَوْقِهِمْ وَمِنْ تَحْتِ أَرْجُلِهِمْ
وَيَقُولُ ذُوقُوا مَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٢٢﴾

بېره (تلوار) كوى كفار په تا په (راتلو) د عذاب (په دنيا كښى) حال دا چه بيشكه دوزخ خامخا احاطه كوونكى دى په كافرانو (ياده كړه اى محمده ! هغه) ورغ چه لاندې به كړى دوى عذاب له پاسه (د سرونو) د دوى او له لاندې د پښو د دوى نه او وپه وائى دوى ته (الله د پريښتو په ژبه) وڅكئ تاسى (خوند د سزا) د هغه (عمل) چه وئ تاسى چه كاوه به مو (په دنيا كښى)

تفسير: دلته به له عذاب څخه ښائى د آخرت عذاب مراد وى لكه چه له ځواب څخه ئى معلوميږي يعنى دوى د آخرت عذاب چتى (بيكاره) غواړي، دوى خو هم دا اوس په هم هغه عذاب كښى پراته دى. دغه كفر شرك او عصيان كه دوزخ نه دى نو څه شى دى؟ چه دوى ئى له هري خوا چار چاپېر نيولى او احاطه كړى ئى دى. له مرگه وروسته د دغو كردو (تولو) خبرو حقايق دوى ته د سر په سترگو وريښكاره كيږي او دوى به گوري چه په څه شان به دوى د دوزخ په اور كښى سوځي؟ په تيره بيا څه وخت چه د دوى هم دغه اعمال د جهنم د اور مار او لرم په شان متمثل كيږي او دوى عذابوي.

دا به الله تعالى وائى يا به هم هغه عذاب وائى لكه چه د زكوٰه نه وركوونكى په باب په حديث كښى راغلى دى چه د هغه مال به مار گرځاوه شى او د ده په غاړه كښى به لكه غاړكى لويږي او دى به له ستونى څخه نيسي او څيروي به ئى او داسى به ورته وائى چه زه ستا مال يم او زه

يُعْبَادِي الَّذِينَ آمَنُوا إِنَّ أَرْضِيَّ وَأَسْعَةً ۖ يَا أَيُّهَا الْعِبَادُونَ ﴿٥٩﴾ كُلُّ نَفْسٍ ذَائِقَةُ الْمَوْتِ ثُمَّ إِلَيْنَا تُرْجَعُونَ ﴿٦٠﴾

ای بندگوانو زما هغو چه ایمان ئی راوړی دی (یعنی ای مؤمنانو!) بیشکه
ځمکه زما ارته ده (نو د ویری له ځای نه د امن ځای ته هجرت وکړئ!) پس
خاص ما لره عبادت کوئ تاسی (په هر هغه ځای کښی چه مامون اوسئ!)
دغه د مکي معظمی کفار که تاسی رپړوی (تکلیفوی) او خپه کوی نو د الله
تعالیٰ ځمکه خو تنګه نه ده بل چیرې لار شی او هلته د الله تعالیٰ په عبادت
مشغول شی! هر یو نفس (ژوندی) څکوونکی د مرګ دی (یعنی خامخا
مری) بیا (خاص) مونږ ته (په بعث بعد الموت سره) راوستل کیږی (د جزاء
له پاره)

تفسیر: حضرت شاه صاحب لیکي «کله چه کفارو په مکه معظمه کښی ډیر زور او قوت د
مسلمانانو په خلاف پیدا کړ نو مسلمانانو ته حکم وشو چه هجرت وکړئ! لکه چه د مسلمانانو
اتیا یا دری اتیا کورنی حبشی ته لاړی، د همغه په نسبت دلته وائی چه دغو ورځو ژوندون
هر چیرته چه ممکن وی هم هغلته ئی تیر کړئ بیا وروسته له هغه ګرد (ټول) سره یو ځای
کیدونکی یی! او ماته راتلونکی یی! په دغه سره مهاجرینو ته تسلی ورکړی شوه څو په دوی د
حضرت محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم مفارقت (جدائی) او د وطن لری والی آسان شی او
د ډیرو زیاتو تکلیفونو او زحمتونو احساس ونه کړی.» ګواکي دغه ئی ور وښودل چه وطن،
اقارب، خپل، خپلوان، دوستان، یاران لوی، واړه او نور نن یا سبا هر ورو (خامخا) له تاسی
ځنی جلا (جدا) کیدونکی دی فرض ئی کړئ که نن مو له مکي معظمی څخه هجرت ونه کړ نو
یوه ورځ خو خامخا له دغی دنیا څخه هجرت کوونکی یی مګر هغه تلل به بی اختیاره وی. د
بندګی او عبادت مفهوم دا دی چه په خپله خوښه او اختیار سره له هغو شیانو څخه ځان وساتئ
چه د حقیقی معبود د عبادت په لپار کښی مزاحم کیږی او خلل پیدا کوی.

وَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَنُبَوِّئَنَّهُمْ مِنَ الْجَنَّةِ غُرَفًا تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا نِعَمَ أَجْرُ الْعَمِلِينَ ﴿٦١﴾

الَّذِينَ صَبَرُوا وَعَلَىٰ رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَ ﴿٥٩﴾

او هغه (کسان) چه ایمان ئی راوړی دی او کړی ئی ښه (عملونه) خامخا غای به ورکړو مونږ هرومرو (خامخا) دوی ته له جنته په جگو (اوچتو) مانپو کښی چه بهیږی لاندی له (ونو او مانپو د) هغو ویالی (غلور) حال دا چه تل به اوسیږی په دغو (مانپو کښی) ښه دی اجر د دغو عمل کوونکو (دا جنت) هغه (عاملان) چه صبر ئی کړی (په طاعت او مصیبت او له معصیت نه) او (خاص) په رب خپل توکل کوی

تفسیر: یعنی هر څوک چه له صبر او استقلال سره سره د ایمان او اسلام په لاره ټینګ ثابت او قایم وی او په پاک الله اعتماد او توکل وکړی او خپل کور او کهول پریږدی او له خپل وطن څخه ووځی نو دوی ته به د دغه وطن په بدل هغه بل وطن ور په برخه کیږی او د دی غای له کورونو څخه به ښه کورونه ورته ورکړل شی.

وَكَايُنْ مِنْ دَابَّةٍ لَا تَحْمِلُ رِزْقَهَا وَاللَّهُ يَرْزُقُهَا إِيَّاهُمْ ۖ وَهُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ ﴿٦٠﴾

او ډیر دی له خوځیدونکو (ذیروحو په غمکه) چه نه پورته کوی دوی رزق خپل (له وجی د ضعف) الله رزق رسوی هغوی ته او تاسی ته هم او هم دی ښه اوریدونکی (د ټولو اقوالو) ښه پوه دی (په ټولو احوالو)

تفسیر: په دغه سره ئی د روزی له پلوه اطمینان او داد راکړ چه د زیاترو ساکینانو (جاندارو) په غایونو کښی د بلی ورځی خوراک او روزی نه وی، په نوی ورځی کښی نوی روزی ورسیږی (موضح) بیا نو هغه الله تعالیٰ چه ساکینانو (جاندارو) ته رزق، روزی رسوی آیا خپلو وفادارو عاشقانو او خاصو بندګانو ته به ئی نه رسوی؟ ښه وپوهیږئ چه حقیقی رزاق خو هم هغه دی چه د مگردو (ټولو) خبری اوری د دوی د زړونو په اخلاص پوهیږی د هر یوه ظاهر و باطن ده ته څرګند او ښکاره دی، د هیچا زیار (محنت) او خواری د ده په دربار کښی بی غایه نه پاتی کیږی، هغه خلق چه د الله تعالیٰ په لیاره کښی خپل وطن پریږدی او محض الله وتلی وی د دوی دغه هجرت له سره نه ضایع کیږی دوی دی د معیشت د وسائلو او د سامان د وړلو چه له خپله ځانه سره ئی یوسی هیڅ فکر ونه کړی څومره ساکینان (جاندار) دی چه د دوی رزق روزی د دوی په شاګانو نه دی بار او له خپلی روزی سره هر چیری نه مگرځی خو حقیقی رازق دوی ته

هره ورغ رزق او روزی رسوی.

وَلَيْنُ سَأَلْتَهُمْ مَنْ خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ وَنَحَرَ الشَّمْسَ
وَالْقَمَرَ لَيَقُولُنَّ اللَّهُ فَأَلَّى يُؤْفَكُونَ ﴿۹۱﴾

او قسم دی که سوال وکری ته له دوی نه (ای محمده! داسی) چه چا پیدا کړی دی آسمانونه او ځمکه؟ او مسخر کړی (په کار ئی اچولی) دی لمر او سپوږمۍ نو خامخا وائی هر ورو (خامخا) (د مکي کفار چه) الله (پیدا کړی دی له دغه اقراره سره سره) پس څرنگه دوی گرځولی شی (له توحید څخه)

تفسیر: یعنی تاسی گرد (تول) پوهیږئ چه د رزق او روزی تول آسمانی او ځمکنی اسباب الله پیدا کړی دی نو بیا ولی پری اعتماد او اطمینان نه کوئ؟ چه هم هغه به ئی دررسوی مگر په هم هغه میچ او اندازه چه د الله تعالی اراده وی نه هغومره چه تاسی ئی غواړئ دغه ئی په راتلونکی آیت کښی راښولی دی (موضح)

اللَّهُ يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ وَيَقْدِرُ لَهُ إِنَّ
اللَّهَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ ﴿۹۲﴾

الله پراخوی رزق دپاره د هر هغه چا چه اراده وکړی (د پراخی ئی) له بندگانو خپلو څخه او تنگوی ئی په ده (که اراده وکړی د تنگی ئی) بیشکه چه الله په هر شی ښه عالم دی

تفسیر: یعنی په میچ او اندازه کوی ئی داسی نه چه بیخی ئی نه ورکوی بیشکه چه الله تعالی په هر شی باندی ښه عالم دی یعنی په دی باندی یوازی هم دی عالم او خبر دی چه چاته ئی ورکړی؟ او غومره ئی ورکړی؟

وَلَيْنُ سَأَلْتَهُمْ مَنْ نَزَّلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَحْيَا بِهِ الْأَرْضَ

مِنْ بَعْدِ مَوْتِهَا لَيَقُولَنَّ اللَّهُ قُلِ الْحَمْدُ لِلَّهِ بَلْ أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْقِلُونَ ٦٣

او بيا قسم دى چه كه سوال وكړى ته له دوى نه (اى محمده ! داسى) چه چا نازلى كړى دى (له طرفه) د آسمان (څخه اوبه پس ژوندى كړى ئى ده په دى اوبو سره ځمكه پس له مرگه (او وچوالى) د دى نو خامخا وائى دوى هرومرو (خامخا) چه الله (نازلى كړى دى ! نو له دغه اقرار سره سره ولى شريك ورته پيدا كوى) ووايه (اى محمده !) توله ثناء الله ته ده بلكه زياترى د دوى نه لرى عقل (ځكه د دوى اقوال تناقض لرى)

تفسير: يعنى باران هم په هر چا او هر ځاى يو برابر نه اورى هم داسى د حال او احوال په بدلولو كښى هم دومره ځنډ (ايسارتيا) او ديل نه پېښېږى يا كله الله په لږ وخت كښى خوار او غريب غنى او شتمن گرځوى.

وَمَا هَذِهِ الْحَيَاةُ الدُّنْيَا إِلَّا لَهُوٌّ وَلَعِبٌ وَإِنَّ الدَّارَ الْآخِرَةَ
لَهِيَ الْحَيَوَانُ لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ ٦٤

او نه دى دغه ژوندون (لږ خسيس د) دنيا مگر عبث او لوبى دى او بيشكه چه دار، آخرت خامخا هم هغه دى واقعى حيات (او ژوندون) كه چيرى وى دوى چه پوهيدلى. (نو نه به ئى غوره كوله دنيا په آخرت)

تفسير: يعنى انسان ته ښائى چه د دى دنيا په څو ورځنى ژوندون كښى زياتره د آخرت په فكر كښى اوسى ځكه چه اصلى او دائمى ژوندون هم هغه دى. نه ښائى چه څوك د دنيا په لوبو او تماشو كښى دوب او د آخرت له فكر او ياد څخه بيخى غافل شى. بلكه د دى دنيا په ژوندون كښى ښائى د هغى دنيا دپاره تياري وكړى او د عقبى د سفر دپاره ځان ته څوږى او توبه برابره كړى.

فَإِذَا رَكِبُوا فِي الْفُلِكِ دَعَا اللَّهُ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ ۚ فَلَمَّا
نَجَّاهُمْ إِلَى الْبَرِّ إِذَا هُمْ يُشْرِكُونَ ٦٥ لَيَكْفُرُوا بِمَا

اَتَيْنَهُمْ وَلِيَّتَمَتَّعُوا فَنَافَسُوهُ يَوْمَ يَعْلَمُونَ ﴿٢١﴾

پس هر کله چه سپاره (سواره) شی دوی په بیرى (یا جهاز) کښی نو بولی دوی (هله یوازى) الله په داسی حال کښی چه خالص کوونکى وی دوی دغه (الله) ته دین (اعتقاد) خپل پس هر کله چه نجات ورکړی (الله) دوی ته وچی ته ناخپه دوی بیا شریکان نیسی له الله سره (لکه پخوا) دپاره د دی چه کافران منکران شی دوی په هغه نعمت چه ورکړی ؤ مونږ دوی ته او چه گته (فائده) واخلی دوی (په عبادت د بتانو) پس ژر به پوه شی دوی (په عاقبت د کار خپل)

تفسیر: یعنى لازم خو داسی ؤ چه انسان په دنیوی عیش او عشرت کښی په دى اندازه اخته او مشغول نشی چه د الله تعالى او د عقبی له یاده بیخی غافل شی. لیکن د خلقو دا عادت دی هر کله چه د دوی جهاز یا بیرى طوفانی شی نو په دیر اخلاص او پوره عقیدى سره پاک الله یادوی بیا څه وخت چه هغه آفت او مصیبت د دوی څخه لری شی او صحیح او سلامت په وچه کښی قدم کیږدی نو د الله تعالى هغه گرد (تول) انعامونه او احسانونه هیروى، بیا د هم هغو باطلو معبودانو په عبادت او صفت لگیا کیږی گواکى مطلب دا شو چه د الله تعالى د نعمتونو ناشکری او کفران کوی. او په دنیوی خوندونو او چرچو کښی مشغولیدى خیر ښه دی دوی دی څو ورځی نور هم د خپل زړه دغه هوسونه او ارمانونه وباسی، هغه وخت دیر نژدی دی چه دوی ته دغه خبره روښانه او څرگنده (ښکاره) شی چه د دغه بغاوت شرارت، احسان هیروى د نعمت کفران او د نورو گناهونو نتایج به څرنگه وی؟

أَوَلَمْ يَرَوْا أَنَّا جَعَلْنَا حَرَمًا مِّنَ النَّاسِ مِنْ حَوْلِهِمْ

أَقْبَالَ بَاطِلٍ يَوْمَ مَنُونٍ وَنِعْمَ اللَّهُ يَكْفُرُونَ ﴿٢٢﴾

آیا نه وینی (نه پوهیږی) چه بیشکه مونږ مگرځولی مو دی (دا ښار د دوی مکه) حرم امن ورکوونکى (له آفتونو نه) حال دا چه چور کیږی (تښتولی کیږی) نور خلق له چاپیره د دوی آیا پس په باطلو معبودانو ایمان راوړی دوی او په نعمت د الله (چه حرم کښی اوسیدل او امن دی) کافران کیږی.

تفسیر: د مکى معظمى خلق د بیت الله په برکت د دښمنانو د تیرى او ضرر څخه محفوظ ؤ. حال دا چه نور د عربستان په گردو (تولو) ځایونو کښی د فتنی، فساد، جدال، قتال، جنگ او

جنجال بازارونه تاوده وو نو دوی د باطلو معبودانو په دروغو احسان منی. مگر د پاک الله دغه واضح او ښکاره احسان نه منی.

وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنِ افْتَرَىٰ عَلَى اللَّهِ كَذِبًا أَوْ كَذَّبَ بِالْحَقِّ
لَمَّا جَاءَهُ الْبَيِّنَاتُ فِي جَهَنَّمَ مَثْوًى لِّلْكَافِرِينَ ﴿٢٨﴾

او څوک دی ډیر ظالم له هغه چا چه له عثانه وتری په الله دروغ (چه بی حجه ورته شریک نیسی) یا تکذیب وکړی د حق (رسول او قرآن) کله چه راشی هغه ده ته (بلکه له ده نه ډیر ظالم نشته) آیا نشته «بلکه شته» په دوزخ کښی غای د هستوگنی له پاره د کافرانو

تفسیر: یعنی له گردو (تولو) غنی لوی ظلم او ناانصافی دا ده چه بل کوم مخلوق د دی لوی خالق شریک وگرځول شی، یا پاک الله ته د داسی خبرو نسبت وکړی شی چه د الوهیت له شان او عظمت سره ور (مستحق) او لایق نه وی. یا د هغو انبیاء په تکذیب او دروغجنولو لاس پوری کړی چه د رب العزت له جانبه ئی دیانت او صداقت راوړی وی آیا دغو ظالمانو ته نه ده معلومه چه د منکرانو د هستوگنی غای دوزخ دی چه په داسی بیباکی او بیحیائی سره د عقل او انصاف په مری چاره کاوی.

وَالَّذِينَ جَاهَدُوا فِينَا لَنَهْدِيَنَّهُمْ سُبُلَنَا

او هر څه هغه کسان چه کوښښ کوی تل په (دین د) مونږ کښی خامخا وبه ښیو هرومرو (خامخا) دوی ته لاری خپلی (چه مونږ ته پری راغی)

تفسیر: یعنی هغه کسان چه یوازی د الله تعالیٰ لپاره محنتونه کوی او ربرونه (تکلیفونه) گالی (برداشت کوی) او په راز راز (قسم قسم) مجاهداتو کښی مشغول او لگیا وی الله تعالیٰ دوی ته د بصیرت یوه خاصه رڼا (رنرا) او نور ور په برخه کوی او د خپل قرب او رضاء یا د جنت او د لقاء لیاری ورښی، څومره چه دوی په ریاضتونو او مجاهداتو کښی ترقی او پرمخ تگ کوی هغومره د دوی د معرفت او انکشاف درجه هم لوړیږی او په داسی خبرو پوهیږی چه بل څوک د هغه له سره احساس نشی کولی.

وَإِنَّ اللَّهَ لَمَعَ الْمُحْسِنِينَ ﴿۱۹﴾

او بیشکه الله خامخا له نیکوکارانو سره دی (په مرسته (مدد) کښی)

تفسیر: یعنی د الله تعالیٰ حمایت او مرسته (مدد) د نیکی کوونکو سره دی.
تمت سورة العنکبوت بفضل الله تعالیٰ فله الحمد والمنة

«سورة الروم مکیة الا آية (۱۷) فمدنیة وهی ستون آية وست رکوعات رقمها (۳۰) تسلسلها (۸۴) نزلت بعد سورة الانشقاق -»

د الروم سورت مکی دی پرته (علاوه) د (۱۷) آیت چه مدنی دی (۶۰) آیتونه او (۶) رکوع لری په تلاوت کښی (۳۰) او په نزول کښی (۸۴) سورت دی. وروسته د «الانشقاق له سورت څخه نازل شوی دی»

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ ۝

شروع کوم، په نامه د الله چه دیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

الْمَغْلُوبَ ۝ غُلِبَتِ الرُّومُ ۝ فِي أَدْنَى الْأَرْضِ

مغلوب کړی شو (اهل د) روم په متصله (نژدی) ځمکه کښی (ځمکی د عربو ته)

تفسیر: له «ادنی الارض» لگیدلی ځمکه یا رانژدی ځمکی څخه مراد د «اذرعات» او «بصری» په منځ کښی سیمه ده چه د شام په سرحد د حجاز سره نښتی او معظمی مکی ته نژدی پرته ده. یا به تری فلسطین مراد وی چه د رومیانو ملک نژدی ؤ یا به د «ابن عمر جزیره» مراد وی چه «فارس» ته ډیره نژدی پرته ده. ابن حجر د رومینی قول تصحیح کړی ده. والله اعلم

وَهُمْ مِّنْ بَعْدِ عَلَيْهِمْ سَيَغْلِبُونَ ۝ فِي بَضْعِ سِنِينَ ۝ ط

او دغه (روميان) وروسته له دغه مغلوبیت د دوی ژر به بیا غالب شی (په

پارسیانو) په خو کلونو کښی

تفسیر: یعنی د نهو کلونو په منځ کښی به رومیان غالب شی ځکه چه په لغت او حدیث کښی د «بضع» اطلاق له دریو ځنی تر نهو پوری شوی دی. په دغو آیتونو کښی عظیم الشان قرآن یو عجیب او غریب پخوا ویل پیشگوئی کړی ده چه د ده په صداقت یو لوی دلیل دی. واقعہ داسی ده د دغی زمانی دوه لوی سلطنتونه «فارس» او «روم» له ډیرو کلونو را په دیخوا په خپلو منځونو کښی سره په جنگ اخته وو له «۶۰۲» عیسوی کال څخه د «۶۱۴» عیسوی کال تر آخره پوری د دوی د حریفانه جنگونو سلسله جاری وه لکه چه د «انسانیکلو پیدیا بریتانیکا (د برتانیی دایرة المعارف) د تصریحاتو څخه ښکاره ده په (۵۷۰) عیسوی کال کښی د محمد رسول الله شریف ولادت واقع او څلویښت کاله وروسته په سنه (۶۱۰) عیسوی کښی په نبوت مبعوث شو. مکیانو ته د روم او د فارس د جنگونو په متعلق خبرونه او اطلاعات رسیدل. په دغه وخت کښی د نبی کریم د نبوت دعوی او اسلامی تحریک د دغو خلقو په زړونو کښی د جنگی خبرونو سره یوه خاصه علاقه پیدا کړی وه. د فارس مجوسی آتش پرستانو د مکی معظمی له بت پرستانو سره یوه ځان ته علاقه او ارتباط درلود (لرلو) او هغوی به ئی د مذهب له مخی خپل بلل او د روم نصرانیانو به د اهل الکتاب توب له امله (وجی) د مسلمانانو دینی وروڼه یا لږ تر لږه د هغو د نژدی دوستانو په منزله گڼل کیدل کله چه به د فارسیانو د غلبی خبر راورسید نو د مکی معظمی مشرکانو به خوشالی کوله او په هغه سره به ئی د مسلمانانو په مقابل کښی په خپله غلبه او بری باندی فال نیوه او په خپلو زړونو کښی به ئی د ډیرو ښو توقعاتو امیدونه ترل مسلمانانو ته به هم بالطبع صدمه رسیده چه ولی عیسائی اهل کتاب د آتش پرستو مجوسانو په مقابل کښی مغلوب شول؟ چه مونږ دلته د دغو مشرکانو د طعنو او پیغورونو مورد گرځیدلی یو بالآخر په سنه (۶۱۴) عیسوی کال څخه وروسته چه د نبوی له ولادت څخه په قمری حساب نژدی (۴۵) کاله او د نبوی بعثت څخه (۵) کاله تیر شوی وو، د خسرو پرویز (ثانی کیخسرو) په عهد کښی فارسیانو رومیانو ته ډیره سخته او مهلکه ماتی ورکړه شام مصر او وړوکی ایشیا او نور ډیر ممالک د روم د قیصر (هرقل) له لاسه ووتل او په خپله دی د فارس د لښکرو له لاسه په (قسطنطنیه) کښی کلابند او محصور شو، د رومیانو دارالسلطنت تر خطری او تهدید لاندی راغی ډیر لوی لوی اسقفان او پادریان قید یا ووژل شول. له بیت المقدس ځنی د عیسائیانو ډیر لوی او مقدس صلیب د ایرانی فاتحانو په لاس کښی ولوید د روم د قیصر اقتدار بیخی له منځه لاړ ظاهراً هیڅ یو داسی وسایل او وسائط په نظر نه رااتل چه د هغه په اثر به بیا رومیان په خپلو پښو دریدل او د فارسیانو د دغه بری او تسلط څخه به ئی خپل ځانونه بیج کول چه د دغو حالاتو او اوضاعو د لیدلو ځنی به د مکی معظمی مشرکان ډیر خوښ او خوشالیدل او مسلمانان به ئی ځورول او د دی بری په اساس به ئی نوری خبری هم په خپلو زړونو کښی برابرولی. تر دی پوری چه ځینو له مشرکینو څخه حضرت ابوبکر صدیق رضی الله تعالی عنه ته وویل چه

«نن زمونی ایرانی ورونو ستاسی رومی ورونو ته ماتی ورکړه او محوه ئی کرل سبا به مونږ تاسی ته هم داسی ماتی درکړو او له منځه په مو لری کړو» په دغه وخت کښی عظیم الشان قرآن د ظاهری اسبابو د سلسلی څخه بیخی مخالف داسی یو عام اعلان وکړ چه «بیشکه نن ورځ رومیان د فارسیانو له لاسه مغلوب شوی دی، لیکن د نهو کلونو په موده کښی به بیا رومیان په فارسیانو غالب، منصور او بریالی (کامیاب) کیږی» د دغو پخوا ویلو په اساس حضرت ابوبکر صدیق رضی الله تعالی عنه له ځینو مشرکینو سره شرط وتره تر دغه وخته پوری داسی شرط ترل نه و حرام شوی که «تر دومره کلونو پوری رومیان بریالی (کامیاب) نشول نو زه به سل اوشان تاسی ته درکړم که نه تاسی به هم دومره اوشان ماته راکوئ!» په ابتدا کښی حضرت ابوبکر له خپلی رائی سره سم د (بضع سنین) میعاد لږ څه ټاکلی (مقرر کړی) ؤ، بیا ئی د نبی کریم صلی الله علیه وسلم په ارشاد (بضع) په لغوی مدلول یعنی په نهو کلونو معاهده وترله. دلته د روم هرقل د خپل له لاسه تللی اقتدار او وقار د اعادی په نسبت ترتیبات ونیول او په اقداماتو ئی لاس پوری کړ او داسی نذر ئی پر خپل ځان ومانه «که الله تعالی ماته پر پارس بری راکړ نو له «حمص» څخه به پیاده «تر ایلیا» یعنی بیت المقدس پوری لار شم.» د الله تعالی شان او قدرت ته وگورئ چه د قرآن له دغو پخوا ویلو سر سم برابر د نهو کلونو په موده کښی یعنی له هجرت څخه یو کال وروسته عیناً د بدر په ورځ کښی څه وخت چه مسلمانانو ته د پاک الله په فضل پر مشرکانو ښکاره فتح او بری حاصل شو او په خوشالی او خوښی کښی وو، د دغه خبر له اوریدلو څخه لا خوښ او خوشاله شول چه د روم کتابیانو ته هم الله تعالی پر پارسۍ مجوسیانو بری او فتح ورکړه. په دغه ضمن کښی د مکی شریفی مشرکین لا سپک او ذلیل شول د عظیم الشان قرآن د دغه محیر العقول پخوا ویلو د صداقت له مخی ډیر کسان په اسلام مشرف شول او حضرت ابوبکر صدیق خپل هغه سل اوشان د مکی د مشرکانو څخه واخیستل چه د رسول الله له ارشاد سره سم خیرات کرل شول. قلله الحمد علی نعمائه الظاهرة وآلئه الباهرة.

بَلِّغِ الْأَمْرَ مِنْ قَبْلُ وَمِنْ بَعْدُ ط

خاص الله ته دی حکم امر پخوا (له دی نه چه پارس په روم باندی بری ومومی) او وروسته (له دی نه چه روم پر پارس باندی غلبه ومومی او امر ئی تل نافذ دی)

تفسیر: یعنی ډومبی د پارسیانو غالبول او د رومیانو مغلوبول او بیا دغه اوضاع په بل مخ اړول دغه گردد (تول) بلکه نور تول امور د الله تعالی په قبضه او اختیار کښی دی او یوازی په هم دغومره خبری سره د کوم قوم د مقبولیت او مردودیت فیصله نشی کیدی ﴿وَتِلْكَ الْأَيَّامُ نَضَاوَلَهَا بَيْنَ الْفَاتِنِ﴾

وَيَوْمَئِذٍ يَقَرُّ الْمُؤْمِنُونَ ۝۴ بِنَصْرِ اللَّهِ يَنْصُرُ
مَنْ يَشَاءُ وَهُوَ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ ۝۵

او په دغه ورځ (د غلبې د روم په پارس) خوشاله به شی مؤمنان په نصرت د الله (له کتابیانو سره په مجوسیانو) مرسته (مدد) کوی (الله) له هر هغه چا سره چه اراده وکړی د نصرت ئی او هم دی دی ښه غالب قوی (د احکامو په انفاذ) دیر رحم والا

تفسیر: یو خو په دغه ورځ د فتح په خوښی برسیره هغوی ته دغه خوښی هم حاصله شوه چه رومی کتابیان چه نسبتاً مسلمانانو ته نژدی وو په پارسی مجوسیانو غالب شول او د قرآن د دغو پخوا ویلو په صداقت باندی گرد (تول) سره وپوهیدل او د سر په سترگو ئی ولیدل. او د مکې شریفی کفارو ته هر راز (قسم) ذلت ور په برخه شو. نو د هر چا په نسبت چه الله تعالی اراده وکړی چه مغلوب ئی وگرځوی نو هیڅوک ئی مخه نشی نیولی او پر هر چا چه د مهربانی اراده وکړی نو ئی بی له هیڅ مزاحمت او ممانعت ضرور غالب گرځوی.

وَعَدَ اللَّهُ لَا يَخْلِفُ اللَّهُ وَعْدَهُ وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ ۝۶

وعدہ کړی ده الله (وعدہ کول) خلاف نه کوی الله له وعدی خپلی ولیکن زیاتره خلق نه پوهیږی (په دی چه د الله په وعدہ کښی خلاف نشته)

تفسیر: یعنی زیاتره خلق نه پوهیږی چه په غالبولو او مغلوبولو کښی د الله تعالی څه څه حکمتونه شته او کله چه دی د قدرت کوم کار کول غواړی نو د هغه له مخه گرد (تول) ظاهری موانع او عوایق لری کیږی نو ځکه زیاتری ظاهری لیدونکی خلق بی له ظاهری اسبابو په الله تعالی اعتماد نه لری او د یو چا د عارضی بری او غلبی له لیدلو څخه داسی گڼی چه د الله تعالی په دربار کښی به هم هغه مقبول وی.

يَعْلَمُونَ ظَاهِرًا مِّنَ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَهُمْ عَنِ الْآخِرَةِ هُمْ غَفْلُونَ ۝۷

(بلکه) پوهیږی په ښکاره سطحی شيانو له دغه ژوندون لږ «خسيس» د دنيا څخه حال دا چه دوی له آخرت نه (چه مقصود له ودانی د دی دنيا دی) هم دوی غافلان دی.

تفسیر: یعنی دغه خلق د دنیوی ژوندون په ظاهری سطح باندی پوهیږی د دی دنيا آرام، خایست، سینگار، خوړل، څښل، اغوستل، یوی کول، کرل، ریبیل، گتیی کول، په خوندو او مزو سره ژوندون او ښی شپیی ورځی تیږول د دوی د پوهی او تحقیق انتهایی ځای او پړاو دی او له دی نه له سره نه دی خبر چه پر دغه فانی ژوندون پوری د بل یو باقی ژوندون سلسله هم تړلی ده چه کله انسان هلته ورورسیږی نو د دغه ژوندون ښه او بد نتائج او ثمری ور د مخه کیږی او دغه خبره ضروری نه ده کوم سړی چه په دغه دنيا کښی خوښ او خوشاله اوسیږی هلته دی هم خوښ او خوشال وی. آخر د آخرت معامله خو لری ده هم دلته وگورئ چه یو شخص یا یو قوم کله کله په دنيا کښی لوړ (اوچت) مقام ته رسیږی لیکن د هغه آخری انجام او خاتمه پرته (علاوه) له ذلت او ناکامی څخه بل شی نه وی.

أَوَلَمْ يَتَفَكَّرُوا فِي أَنفُسِهِمْ مَّا خَلَقَ اللَّهُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ
وَمَا بَيْنَهُمَا إِلَّا بِالْحَقِّ وَأَجَلٍ مُّسَمًّى ط

آیا فکر نه کوی دوی په نفسونو خپلو کښی (چه عالم صغیر دی) چه نه دی پیدا کړی الله دغه اسمانونه او ځمکه او هر هغه چه په منع د دغو دواړو کښی دی مگر په حقه سره او په نیتی تاکلی (مقرر کړی) شوی

تفسیر: یعنی د دنيا دغه زبردست انتظام خوشی چتی (فضول) او بیکاره نه دی دغه پیدایښت ضرور څه مقصود او غرض لری چه هغه به په آخرت کښی څرگندیږی (ښکاره کیږی). هو که دغه سلسله تل تر تله هم داسی چلیدی نو بیا به یوه خبره وی، لیکن د دی دنيا په تغیراتو او احوالو کښی له فکر او غور کولو څخه دغه راڅرگندیږی چه دغه دنيا هم ضرور یو حد او انتها لری لهدا په یوی تاکلی (مقرر کړی) وعدی به دغه دنيا فنا کیږی او یوه بله دنيا به د دی دنيا د نتیجی په شان منع ته راشی.

وَإِنَّ كَثِيرًا مِّنَ النَّاسِ بِلِقَائِ رَبِّهِمْ لَكُفْرُونَ ۝

او بیشکه چه دیر له خلقو (کفارو) په ملاقات د رب خپل (په قیامت کښی)
خامخا منکران دی

تفسیر: دوی داسی گنې چې له سره الله تعالی ته ورنگ نشته او نه به الله تعالی له مونږ څخه څه حساب او کتاب اخلی او نه به څه سوال او ځواب راڅخه کوی.

أَوَلَمْ يَسِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَيَنْظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الَّذِينَ
مِنْ قَبْلِهِمْ كَانُوا أَشَدَّ مِنْهُمْ قُوَّةً وَأَثَارُوا الْأَرْضَ
وَعَمَرُوهَا أَكْثَرَ مِمَّا عَمَرُوهَا وَجَاءَتْهُمْ رُسُلُهُم بِالْبَيِّنَاتِ
فَمَا كَانَ اللَّهُ لِيَظْلِمَهُمْ وَلَكِنْ كَانُوا أَنْفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ^ط

آیا نه مگر ځی دغه کفار په ځمکه کښی پس ودی موری دا چه څرنگه وه
آخره خاتمه د هغو (کسانو) چه تیر شوی دی پخوا له دوی نه، چه وو هغه
پخوانی ملتونه دیر سخت له دغو کفارو له جهته د قوت او څیروله به دوی
ځمکه (د اوبو، معادنو، کښتونو (فصلونو) او نورو دپاره) او ودانه کړی وه
(کفارو پخوانیو) دغه ځمکه دیره له هغی ځمکی نه چه ودانه کړی ده (د
مکی کفارو) دغه (ځمکه) او راغلی وو دوی ته رسولان د دوی په ښکاره ؤ
دلائلو (د قدرت او معجزو) او نه ؤ الله چه ظلم وکړی په دوی باندی ولیکن
وو دوی چه پر نفسونو خپلو به ئی ظلم کاوه (د انبیاء په تکذیب سره)

تفسیر: یعنی دیر زورور زورور قومونه مثلاً عاد او ثمود چه پخپل کښت (فصل) او کر او زیار
(محنت) او زحمت ئی د ځمکی مخ دیر ښه ودان، سمسور او تک شین کړی ؤ، او پکښی ئی
کاریزونه، ویالی، کوهی کانونه (درنگونه) او نور ایستلی وو او د دغو منکرینو په نسبت د دیر
عظمت، قوت او شوکت خاوندان وو. او تهذیب او تمدن ته ئی زیاته تقویه او ترقی ورکړی وه او
دیر اوږده عمرونه به ئی کول او د ځمکی مخ ئی له دوی نه زیات ودان کړی ؤ بالاخر هغوی نن
ورځ چیری دی ؟ کله چه د الله تعالی رسولان له ښکاره ؤ معجزاتو او روښانو احکامو سره راغلل
او دوی د هغوی تکذیب وکړ. نو آیا تاسو ونه لیدل او وا مو نه وریدل چه د هغوی عاقبت او
آخره خاتمه څرنگه شوه ؟ او په څه شان سره تباه او هلاک وگرځیدل ؟ د دوی ویجاړی مینی
کندوالی اوس هم هر سیاح او مسافر او د هغو له شاؤ خواؤ څخه هر تیریدونکی لیدلی او تری

پند او عبرت اخيستی شی نو آیا دغه بی فکران له دی نه څه پند او عبرت نه اخلی؟ ﴿وَمَا كَانَ اللَّهُ لِيُظْلِمَهُمْ﴾ او نه ؤ الله چه ظلم وکړی په دوی ولیکن ؤ دوی چه پر نفسونو خپلو به ئی ظلم کاوه په تکذیب د انبیاء سره) د الله تعالیٰ په دربار کښی خو د ظلم امکان له سره نشته هو! دغه خلق پخپلو لاسونو خپل بیخ په تیر سره وهی او د داسی اعمالو او افعالو مرتکب کیږی چه د هغوی نتیجه پرته (علاوه) له تباهی او بربادی بل کوم شی نه دی. نو په دغه تقدیر سره دوی پر خپلو ځانونو پخپله ظلم کوی. که نه د الله تعالیٰ د عدل او رحم کیفیت خو داسی دی چه بی د رسولانو له لیلو او بی له پوره پوهولو او هوښیارولو هیڅ څوک نه نیسی.

ثُمَّ كَانَ عَاقِبَةُ الَّذِينَ اسَاءُوا السُّوْاۤى اَنْ كَذَّبُوْا بَاٰیٰتِ اللّٰهِ وَكَانُوْا بِاٰیٰتِهٖۤمْ سَاهُوْنَ^ع

بیا وه آخره خاتمه د هغو کسانو چه بد ئی کړی ؤ ډیر بد (ځای چه جهنم دی) په دی سبب چه تکذیب کړی دی دوی د آیتونو د الله او وو دوی (په دنیا کښی چه) په دغو آیتونو به ئی مسخری کولی

تفسیر: دغه نتیجه خو ئی په دنیا کښی لیدلی وه لیکن د تکذیب او استهزاء هغه سزا چه دوی ته وروسته له دی نه په آخرت کښی رسیدونکی ده هغه خو بیله ده. موجوده ؤ اقوامو ته لازم دی چه د تیرو اقوامو له احوالو څخه پند او عبرت واخلي. ځکه هر یوه قوم چه پر کوم بد کار سزا موندلی وه بل ته په هم هغه بد کار باندی هم هغسی سزا ورکول کیږی د ټولو اقوامو فناء هم لکه د هم دغه یوه قوم فناء وکښی! او د گردو (ټولو) سزا هم لکه هم هغه سزا قیاس کړئ!.

اللّٰهُ يَبْدُءُ الْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيدُهُ ثُمَّ اِلَيْهِ تُرْجَعُوْنَ^{١١} وَيَوْمَ تَقُوْمُ السَّاعَةُ يُبْلِسُ الْمُجْرِمُوْنَ^{١٢} وَلَمْ يَكُنْ لَهُمْ مِّنْ شُرَكَائِهِمْ شَفَعُوْا وَكَانُوْا لِشُرَكَائِهِمْ كَفِرِيْنَ^{١٣}

الله اول ځلی پیدا کوی خلق (انسان له نطفی) بیا اعاده کوی هغه بیا به خاص هم دغه (الله) ته بیول کیږئ تاسی (د مجازاتو له پاره) او په هغه ورځ چه قائم شی قیامت ناامیده (زړه ماتئ) به شی گنهکاران (مشرکان). او نه به

وی دوی ته له شریکانو د دوی څخه کوم شفاعت کوونکی او شی به دوی له شریکانو خپلو (پس له ناامیدی) بیزاره منکران.

تفسیر: یعنی هغه شیان چه د الله تعالی شریکان مږغوي کله چه په مطلوب وخت کښی په کار ورنشی نو ورڅخه منکریری او داسی به وائی ﴿وَاللّٰهُ يَمَّا كُنَّا مُشْرِكِيْنَ﴾ قسم دی په الله چه مونږ مشرکان نه ؤ.

وَيَوْمَ تَقُومُ السَّاعَةُ يُومِّدُ يَتَفَرَّقُونَ ﴿١٣﴾

او په هغه ورځ چه ودیری قیامت په دغه ورځ کښی تار په تار خپاره (خواره) به شی مگرد (تول) مخلوقات (په دی شان سره)

تفسیر: یعنی نیک او بد او هر قسم خلق به سره بیل کرل شی. او هره یوه ډله به جلا جلا (جدا جدا) خپلو ځایونو ته ورسوله شی چه تفصیل ئی په دغه راتلونکی آیت کښی راځی

فَأَمَّا الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ فَهُمْ فِي رَوْضَةٍ يُحْبَرُونَ ﴿١٤﴾

پس هر څه هغه (کسان) چه ایمان ئی راوړی دی او کړی ئی دی ښه (عملونه) پس دوی به په روضه (د جنت) کښی خوشاله کرل شی (چه له ډیری خوشالی به ئی مخونه تجلی کوی)

تفسیر: یعنی په انعام او اکرام سره به پری رحمت وکړ شی. او له هر راز (قسم) لذت او خوښی ځنی به مستفید او متمتع شی دغه د نیکانو د هستوګنی ځای دی. له دی نه وروسته د بدانو ځای هم رانیسی، مطلب ئی دا چه د دواړو په منځ کښی به داسی تفریق او بیلتون وکړ شی چه له هغه ځنی به بل زیات کوم بیلتون امکان ونه لری.

وَأَمَّا الَّذِينَ كَفَرُوا وَكَذَّبُوا بِآيَاتِنَا وَلِقَاءِ الْآخِرَةِ فَأُولَٰئِكَ فِي الْعَذَابِ مُحْضَرُونَ ﴿١٥﴾ فَسُبْحَنَ اللَّهِ حِينَ تُمْسُونَ وَحِينَ تُصْبِحُونَ ﴿١٦﴾ وَلَهُ الْحَمْدُ فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَعَشِيًّا وَحِينَ تُظْهِرُونَ ﴿١٧﴾

او هر شه هغه كسان چه كافران شوى دى او دروغجن ئى شميرلى دى آيتونه (د قرآن) زمونږ او (كافران دى) په ملاقات د آخرت پس دغه كسان په عذاب كښى حاضر كړى شوى دى. پس (تسبيح ووايئ د الله) تسبيح د الله كله چه داخل شئ په بيگا (ماينام) كښى او كله چه ننوځئ په سبا كښى او خاص هم ده ته د تولو ثناء صفت په آسمانونو كښى او په ځمكه كښى او كله چه ننوځئ په آخر د ورځى كښى او كله چه ننوځئ په (وخت د) مازپښين كښى

تفسير: يعنى كه جنت غواړئ نو الله تعالى ياد كړئ چه د هغه ياد په زړونو، ژبه، اعضاؤ او تولو جوارحو سره كيږي په لمانځه كښى د دريو واړو ډولو (طريقو) ياد سره جمع كړى شوى دى او د فرض لمانځه وختونه هم دغه دى چه په دغه آيت كښى بيان شوى دى يعنى سبا او ماينام چه مغرب او عشاء پكښى شامل دى د ورځى وروستى وخت مازيگر او مازپښين كله چه لمر له نصف النهار واوړي چه هم دغه پنځه واړه وختونه د لمانځه دى په دغو وختونو كښى د الله تعالى د رحمت يا قدرت يا عظمت آثار لا زيات ښكاره او ظاهريږي. لمر د اجسامو په عالم كښى له گردو (تولو) ځنى لويه او روښانه كره ده چه بالواسطه يا بلاواسطه د ده له فيض او تاثير څخه به د اسبابو په عالم كښى ښائى هيڅ يو مادى مخلوق مستثنى نه وي. لكه چه د «ارض النجوم» مصنف دغه موضوع په ډيره شرح او بسط سره ثابته كړى ده په هم دى بنا د ستوريو عابدانو لمر خپل لوى معبود گرځولى ؤ چه د هم هغه په لورى د حضرت ابراهيم عليه السلام په دغه قول ﴿هَذَا رَبِّيَ هَذَا الْكَبَرُ﴾ كښى اشاره ده د دوى د عجز او بيچارگي او د لمر پرستانو له دغه لوى فيض ځنى د محرومى ښكاره مظاهره هم په هم دغو پنځو وختونو كښى كيږي. سهار څه وخت چه لا لمر نه وي راختلى او غرمه څه وخت چه لمر په زوال شروع كوى او د ده په عروج كښى كمى پيښيږي او مازديگر كله چه د ده په حرارت او رڼا (رنرا) كښى په ښكاره ډول (طريقه) سره ضعف واقع كيږي او له غروب څخه وروسته كله چه د ده نورانى وړانگو له اتصال څخه د ده عابدين په كلى ډول (طريقه) سره محروميږي بيا د ماسخوتن په وخت كله چه شفق هم بيځى غائب شى او د رڼا (رنرا) ډير خفيف آثار هم په افق كښى باقى پاتى نشي په دغو وختونو كښى موحدينو ته حكم وشو چه د لوى خداى عبادت كوئ! او د لمانځه په ابتداء كښى په «الله اكبر» ويلو سره د هغه لوى موحد ابراهيم خليل الله اقتدا كوئ چه هغه له «هذا ربى هذا اكبر» څخه وروسته ويلي وو ﴿إِنِّي وَجَّهْتُ وَجْهِيَ لِلَّذِي فَطَرَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ حَنِيفًا وَمَا أَنَا مِنَ الْمُشْرِكِينَ﴾ جزء ۷ (د انعام (۹) ركوع) ۷۹ آيت ښائى په دغه آيت كښى ﴿وَلَهُ الْحَمْدُ فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ﴾ ويلو سره ئى د دى مطلب يادونه كړى وي چه د تسبيح او تنزيه او يادولو لايق هم هغه جامع الصفات ذات كيدى شى چه د ده حمد «ثنا» او ښيگنى (فائدى) د

آسمانونو او ځمکې ټول کائنات د حال او قال په ژبه بيانوي. بل کوم مجبور او عاجز مخلوق د دې خبرې استحقاق نه لري که څه هم په نظر کېنې ډير لوی او خورا (ډير) ستر هم ښکاره شي وروسته له دې نه د لوی خدای د ځينو عظيمه و شتونو او کامله و صفاتو بيان دی خو د معبودیت استحقاق په پوره ډول (طريقه) ښکاره او څرگند شي په دغه ضمن کېنې د بعث بعدالموت په مسئله هم کافی رڼا (رنرا) اچولی شوی ده.

يُخْرِجُ الْحَيَّ مِنَ الْمَيِّتِ وَيُخْرِجُ الْمَيِّتَ مِنَ الْحَيِّ وَيُحْيِي الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا وَكَذَلِكَ تُخْرَجُونَ ﴿٥﴾

راوياسی (الله) ژوندی له مړي (لکه مرغه له هکي نه عالم له جاهل څخه) او
راوياسی (الله) مړي له ژوندی (لکه جاهل له عالم څخه هکي له مرغه څخه) او
ژوندی کوی ځمکه پس له مرغه (وچوالی) د هغی او په مثل (د راويستلو د
دغو شيانو) راويستل کيږي تاسی (له قبرونو نه)

تفسير: يعنی انسان له نطفی څخه او نطفه له انسان څخه، مرغان له هکي څخه، هکي له مرغانو څخه، مؤمن له کافر څخه، کافر له مؤمن څخه پيدا کوی. او ځمکه څه وخت چه وچه کلکه او مړه شي نو د خپل رحمت په اوبو سره ئي ژوندی او سمسوره کوی. لنډه دا چه موت او حیات حقیقی وی که مجازی، حسی وی که معنوی د دی ټولو واک (قبضه) او اختیار د الله تعالی د قدرت په لاس کېنې دی. نو بیا ستاسی ژوندی کول او له قبرونو ځنی بیا راپاڅول د ده په نزد کوم سخت او مشکل کار نه دی بلکه الله تعالی ته خورا (ډير) آسان دی.

وَمِنْ آيَاتِهِ أَنْ خَلَقَكُمْ مِنْ تُرَابٍ ثُمَّ إِذَا أَنْتُمْ بَشَرٌ تَشْتَرُونَ ﴿٦﴾

او يوه له نښو (د قدرت) د دغه (الله) دا ده چه پيدا ئي کړ (اصل د) تاسی
له خاورو بیا اوس تاسی یی بشر خوريږئ (په ځمکه کېنې)

تفسير: يعنی آدم عليه السلام ئي له خاورو څخه پيدا کړ. بیا د الله تعالی دغه کامله قدرت او بالغه حکمت ته وگورئ چه د هغه اولاد ئي په څه اندازه ډير او تر کومې پيمانی ئي په ځمکه کېنې خور کړ او له دغه خوریدلو نه وروسته ئي په څه اندازه عجیبی او غریبی هوښیاری د خاورو دې مجسمی وښودلی.

وَمِنْ آيَاتِهِ أَنْ خَلَقَ لَكُمْ مِنْ أَنْفُسِكُمْ أَزْوَاجًا لِتَسْكُنُوا إِلَيْهَا وَجَعَلَ بَيْنَكُمْ
مَوَدَّةً وَرَحْمَةً إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ ﴿۳۱﴾

او (ځينی) له نښو (د قدرت) د دغه (الله) دا دی چه پیدا کړی ئی دی
تاسی ته له نفسونو (ځانونو) ستاسی ښځی (جوړه) دپاره د دی چه مائل شی
دوی ته (او مطمئن اوسئ) او گرځولی ئی ده په منځ ستاسی (او د ښځو)
کښی دوستی او مهربانی بیشکه په دغه (پیدا کولو د مودت او رحمت په منځ
د ازواجو) کښی خامخا ډیری نښی د قدرت دی دپاره د (هغه) قوم چه فکر
کوی (د الله په صنع کښی)

تفسیر: یعنی رومی ئی له خاورو څخه آدم علیه السلام پیدا کړ بیا ئی له آدم علیه السلام څخه
د ده جوړه پیدا کړه خو له هغی څخه انس او اطمینان واخلی او په خلقی ډول (طریقه) ئی د
دواړو صنفونو نارینه او ښځی په منځ کښی خاص قسم مینه او محبت او الفت واچوو خو د
ازدواج اصلی مقصود تری حاصل شی. لکه چه د دغو دواړو د اختلاط او مګد اوسیدلو څخه
انسانی نسل په دنیا کښی خپور (خور) شو. لکه چه الله تعالی د النساء د سورت په (۱) رکوع
آیت کښی وائی ﴿يَا أَيُّهَا النَّاسُ اتَّقُوا رَبَّ الَّذِي خَلَقَكُمْ مِنْ نَفْسٍ وَاحِدَةٍ وَخَلَقَ مِنْهَا زَوْجَهَا وَبَثَّ مِنْهُمَا رِجَالًا كَثِيرًا وَنِسَاءً﴾

وَمِنْ آيَاتِهِ خَلْقَ السَّمُوتِ وَالْأَرْضِ وَاخْتِلَافَ أَلْسِنَتِكُمْ
وَأَلْوَانِكُمْ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِلْعَالِمِينَ ﴿۳۲﴾

او (ځينی) له نښو (د قدرت) د دغه (الله) پیدا کول د آسمانونو او (پیدا
کول د) ځمکی او اختلاف دی د ژبو ستاسی او (بل اختلاف دی) د رنگونو
ستاسی بیشکه په دغه (اختلاف کښی) خامخا ډیری نښی (د قدرت) دی
دپاره د عالمانو پوهانو.

تفسیر: ګرد (ټول) انسانان ئی له یوه مور او پلار څخه پیدا او سره ئی مخلوط او میشته او د
ځمکی په ټولو نقاطو کښی ئی خپاره (خواره) کړل، د هر یوه ژبه او وینا ئی سره بیله کړه.
که د یوه مملکت سری بل ملک ته ورشی د ژبی په اعتبار محض پردی او اجنبی ښکاری. بیا

وگوری چه د دنیا له شروع څخه تر نن ورځی پوری څومره بیسماره انسانان پیدا شوی دی مگر هیڅ یوه داسی جوړه انسانان نه پیدا کیږی چه د هغو شونډی، ژبی لهجه تلفظ، د تکلم طرز او نور خصائص سره یو شان وی. هم هغسی چه د هر انسان شکل او صورت او رنگ او نور سره جلا (جدا) او ممتاز دی غږ او شونډی او لهجه ئی هم بیخی سره بیل دی، هیڅ یو داسی دوه انسانان نه پیدا کیږی چه د دوی په غږ او رنگ، هیئت، وضعیت کښی کومه بیلوونکی علامه او نښه نه وی. د عالم له ابتداء څخه تر نن ورځی پوری نوی نوی صورتونه، او د وینا او تکلم نوی نوی حالات لیدل کیږی او سره له هغه د الله تعالیٰ خزانه هم هغسی ډکه پرته دی. په واقع کښی دغه د الله تعالیٰ لوی قدرت څخه څومره یوه لویه نښه ده. فتذکروا یااولی الالباب۱.

وَمِنْ آيَاتِهِ مَنَامُكُمْ بِاللَّيْلِ وَالنَّهَارِ وَابْتِغَاؤُكُمْ مِّنْ فَضْلِهِ ط

او (ځینی) له نښو (د کامل قدرت) د دغه (الله) خوب ستاسی دی په شپه کښی او په ورځ کښی او طلب ستاسی دی (په ورځ کښی) له فضله د الله

تفسیر: حضرت شاه صاحب لیکي چه «د انسان دوه حالتونه سره بدلېږی. که ویده شی نو د تیږی (گتۍ) په شان بی هوشه او بیخبره پروت وی او که د رزق او روزی په تلاش لگیا شی نو په داسی پوهه او هوښیاری لگیا کیږی چه د ده په شان بل هیڅوک هوښیار نه لیدل کیږی. په اصل کښی شپه د خوب دپاره ده او ورځ د روزی د تلاش لپاره مخصوصه ده نو ځکه په هم دغو دواړو وختونو کښی هم دغه دواړه کارونه اجرا کیږی»

إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّقَوْمٍ يَّسْمَعُونَ ۝۳۱

بیشکه په دی (خوب او معیشت) کښی خامخا دیری نښی (د قدرت) دی دپاره (د هغه) قوم چه اوری

تفسیر: یعنی څه چه اوری په یاد ئی ساتی لکه چه د ابن کثیر رحمة الله علیه په تفسیر کښی راغلی دی. حضرت شاه صاحب لیکي چه «د خپل خوب حالات نه وینی لیکن د نورو خلقو د ژبو څخه ئی اوری» (موضح) دغه د «یسمعون» د لفظ د اختیارولو نکته شوه.

وَمِنْ آيَاتِهِ يُرِيكُمُ الْبَرْقَ خَوْفًا وَطَمَعًا

او (ځینی) له نښو (د قدرت) د دغه (الله دا دی) چه ښی تاسی ته بریښنا

دپاره د ویری (له تندر) او دپاره د امید د باران

تفسیر: د برق او د بریښنا د سخت بریښیدلو څخه خلق ویریوی او دغسی تصور کوی نه چه تندر راولویږی. یا باران له خپلی اندازی څخه زیات ونه ویریوی چه د هغه له امله (وجی) جانی او مالی تلفات واقع نه شی او هیله (طمع) او امید هم ورته لری چه که دغه وریدل گتور واقع شی نو گرد (تول) دنیوی کارونه به ښه وچلیږی. هغه مسافران چه په دغو تورو تیارو کښی سفر کوی کله دغه د بریښنا بریښیدل ځان ته غنیمت گنی چه تر ډیر لری پوری د هغی د رڼا (رنرا) په اثر لار او نور شیان ورڅرگندیږی، او کله کله دوی هم تری ویریږی.

وَيُنَزِّلُ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَيُخْرِجُ بِهِ الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا
إِن فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّقَوْمٍ يَعْقِلُونَ ﴿٣٧﴾

او نازلوی (الله) له (طرفه) د آسمان څخه اویه پس ژوندی کوی په دغو (اویو) سره ځمکه وروسته له مرگ (وچوالی) د دی بیشکه چه په دغه (بریښنا او باران) کښی خامخا ډیری نښی (د قدرت) دی دپاره (د هغه) قوم چه عقل لری «او تدبر کوی په امورو کښی».

تفسیر: یعنی له دی نه وپوهیږئ، چه له مرگ څخه وروسته ستاسی بیا ژوندی کول کوم مشکل کار نه دی.

وَمِنَ آيَاتِهِ أَنْ تَقُومَ السَّمَاءُ وَالْأَرْضُ بِأَمْرٍ ثُمَّ إِذْ دَعَاكُمْ
دَعْوَةً مِّنَ الْأَرْضِ إِذْ أَنْتُمْ مَخْرُجُونَ ﴿٤٥﴾

او (ځینی) له نښو (د قدرت) د دغه (الله دا دی) چه ولاړ دی آسمان (پاس بی له ستنو او نه لویږی) او ځمکه په امر حکم د الله سره بیا کله چه راولوی تاسی په بللو سره له ځمکی څخه ناڅاپه تاسی راوړئ (ژوندی له قبرونو خپلو څخه)

تفسیر: رومی د ځمکی او آسمان د پیدا کولو ذکر وشو دلته نی د هغو بقاء او قیام وشود چه

هغه هم د الله تعالى په حکم سره دی او له سره امکان نه لری چه هیڅ یو له دوی نه د خپل ثقل د مرکز څخه بی غایه شی یا یو په بل باندی ولویږی او د کائناتو نظام تار په تار او وران او ویجاړ کړی. یعنی ځمکه او آسمان به تر هغه پوری چه د الله تعالى حکم وی قائم وی بیا څه وخت چه د ځمکې او د آسمان او د نورو موجوداتو میعاد پوره شی او سر ته ورسپړی د الله تعالى د یوه غږ په اثر به تاسی گرد (تول) له خپلو قبرونو څخه ژوندی راوځی او د حشر میدان ته به مندی وهی او هلته به سره تولیږی.

وَلَهُ مَنْ فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ كُلٌّ لَهُ قُنُوتٌ ﴿۲۱﴾

او خاص الله لره دی هر هغه چه به آسمانونو کښی دی او په ځمکه کښی دی (سره له آسمانونو او ځمکې خلقاً، ملکاً وعبیداً) دا تول دغه (الله) ته اطاعت کونکی دی.

تفسیر: یعنی د آسمانونو او ځمکې تول اوسیدونکی د ده مخلوق، مملوک، بندگان او رعیت دی او هیڅوک له سره د دغی خبری قوت او طاقت نه لری چه د الله تعالى د دغو تکوینی احکامو له قبول څخه غاړه وغړولی شی.

وَهُوَ الَّذِي يَبْدَأُ الْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيدُهُ وَهُوَ أَهْوَنُ عَلَيْهِ ﴿۲۲﴾ وَلَهُ الْمَثَلُ الْأَعْلَىٰ فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴿۲۳﴾

او (الله) هم هغه (مطلق قادر) دی چه اول ځلی پیدا کوی خلق بیا به راژوندی کوی (دا خلق) او دغه (بیا ژوندی راپاخول هم) ډیر آسان دی په دغه (الله) او خاص الله لره دی شان، صفت ډیر لوی، لوړ (اوچت) په آسمانونو کښی او په ځمکه کښی (له عقل او ادراک څخه پورته) او هم دی دی ښه غالب، قوی (د احکامو په انفاذ) ښه حکمت والا (چه هر کار په تدبیر او مصلحت سره کوی).

تفسیر: یعنی د الله تعالى د قدرت په مقابل کښی تول سره برابر دی. لیکن ستاسی د محسوساتو په اعتبار د اول ځل پیدا کولو په نسبت د دوهم ځل اعاده خو ښائی چه ډیر سهل او آسان وی. نو بیا به دغه ډیره عجیبه خبره وی چه په اول ځل پیدایښت کښی تاسی الله تعالى قادر منیع مگر په دوهم ځل کښی د الله تعالى پیدایښت مستبعد گنی؟

﴿وَلَهُ الْمَثَلُ الْأَعْلَى﴾ الآية - او خاص الله تعالیٰ لره دی شان، صفت دیر لوی لور (اوچت) په آسمانونو او ځمکه کښی الخ)

تنبیه: یعنی له اعلیٰ ځنۍ اعلیٰ صفات او له لور (اوچت) څخه لور (اوچت) شان د الله تعالیٰ شان او صفتونه دی. په آسمان او ځمکه کښی هیڅ یو شی په خپل حسن او ښه والی کښی د الله تعالیٰ له شان سره برابر او مساوی لا څه بلکه ادنیٰ صفت او مشابهت ته ئی هم ځان نشی رسولی. الله تعالیٰ له گردو (تولو) هغو شیانو څخه په جلال، جمال، کمال، مثال او نورو ممیزاتو (خصوصیاتو) کښی اولی، اعلیٰ، ارفع او اقدس دی چه د مخلوقاتو په وهم او تصور کښی راتلی نشی. بلکه هر هغه حسن او ښه والی چه هر چیری لیدل کیږی او موجود وی هغه ټول د الله تعالیٰ د کمالاتو یوه ادنیٰ پلوشه ده.

حضرت شاه صاحب لیکي چه «آسمانی پرستی نه څه خوری او نه څه څښی او نه بشری نورو حاجاتو ته څه اړتیا (احتیاج) او مجبوریت لری بی له عبادت څخه بل څه مشغولیت نه لری او د ځمکی مخلوقات په تولو شیانو ککر دی خو سره له دی د الله تعالیٰ اصلی ثنا او صفت نه د هغو او نه د دوی له لاسه پوره دی، هغه خورا (دیر) لوی او پاک ذات دی. «موضح».

ای برتر از خیال و قیاس و گمان و وهم

و زهر چه گفته اندوشنید یم وخوانده ایم

منزل تمام گشت و به پایان رسید عمر

ما همچنان در اول وصف تو مانده ایم

خدای دی خیر ورکری څه ښه ئی ویلی دی.

ای برون ازوهم وقال وقیل من

خاک بر فرق من و تمثیل من

ضَرَبَ لَكُمْ مَثَلًا مِّنْ أَنْفُسِكُمْ هَلْ لَّكُمْ مِّنْ مَّا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ
مِّنْ شُرَكَاءَ فِي مَآرَرَاتِكُمْ قَاتِلْتُمْ فِيهِ سَوَاءً تَخَافُونَهُمْ كَخِيفَتِكُمْ
أَنْفُسَكُمْ كَذَلِكَ نُفَصِّلُ الْآيَاتِ لِقَوْمٍ يَعْقِلُونَ ﴿٢٧﴾

بیانوی (الله) تاسی ته (ای مشرکانو) یو مثال له ځانونو ستاسی څخه (هغه مثال دا دی) آیا شته تاسی ته (بلکه شته) له هغو مریانو چه مالکان شوی دی د هغو ښی لاسونه ستاسی څه شریکان (له تاسی سره) په هغه څه کښی چه درکری دی مونږ تاسی ته پس تاسی (او دا مریان مو) په هغه (رزق) کښی

سره برابر يئ چه ويرپري له هغو لکه ويريدل ستاسی له نفسونو (د نورو اصيلانو شريکانو) خپلو په مثل د دغه (تفصيل) په تفصيل سره بيانوو مونږ آيتونه (د قدرت) دپاره (د هغه) قوم چه عقل لری (تدبر کوی).

تفسير: يعنی د شرک په قباحه او بطلان د پوهولو له پاره الله تعالی ستاسی له احوالو غنی یو مثال راوړی او بيانوی، او هغه دا دی چه ستاسی د لاس مال (يعنی وينځه او مریي) چه تاسی د هغو ظاهري او مجازی مالکان او خاوندان یئ. په خپله هغه روزی او مال او متاع کښی چه الله تعالی تاسی ته درکړی دی آیا هغوی له خپلو غانونو سره مساوی او برابر منلی شی؟ لکه چه ستاسی په مشترکو مالونو جایدادونو او شتو کښی ستاسی وروڼه او نور اقارب او خپلوان سره شريکان دی او تل داسی اندیښنه درسره وی نه چه په هغه مشترک مال کښی غه ناجائزه تصرف او مداخله ونه شی او که داسی کوم لاس وهنه په هغه کښی وشي نو تاسی تری متاثر او خپه کیږئ او د هغه په ویش او ترکه کولو پسې کیږئ. یا لږ تر لږه دغسی پوښتنه کوی چه ولی زما د اجازی او خوښی څخه پرته (علاوه) هغه کار یا تصرف په دغه شی کښی شوی دی؟ آیا کوم دغسی فکر کوم بادار ته د خپل مریي او خدمتگار په نسبت پیدا کیدی شی؟ او که نشی پیدا کیدی نو ښه وپوهیږئ غه وخت چه د یوه وړوکی مالک او بادار حال داسی دی نو هغه حقیقی او یقینی الله او مالک به د خپل بنده او غلام څه پروا کوی؟ چه تاسی له خپل حماقت، جهالت او ناپوهی نه هغه د ده شریک او ورسره مساوی گرځولی دی. یو مریي په هیڅ حال د خپل بادار په مال او اسباب کښی شریک کیدی نشی حال دا چه دغه دواړه د الله تعالی مخلوق دی او د ده له ورکړی شوی روزی څخه خوری مگر یو مخلوق بلکه د مخلوق مصنوع به څرنگه د الله تعالی په الوهیت کښی شریک کیدی شی؟ او داسی یوه مهمله خبره یو عقلمن سری له سره نشی منلی؟.

بَلِ اتَّبَعَ الَّذِينَ ظَلَمُوا أَهْوَاءَهُمْ بِغَيْرِ عِلْمٍ فَمَنْ يَهْدِي
مَنْ أَضَلَّ اللَّهُ وَمَا لَهُمْ مِنْ نَاصِرِينَ ﴿٢٩﴾

بلکه متابعت کوی هغه کسان چه ظلم ئی کړی دی (په شریک نیولو له الله سره) د آرزوگانو خپلو بی له علم (او حجت) څخه پس څوک به سمه صافه لاره وښیي هغه چاته چه گمراه کړی وی (دی) الله (بلکه هادی نه لری) او نشته دوی لپاره هیڅوک له مرسته (مدد) کوونکو (چه خلاص ئی کړی له عذاب نه)

تفسير: يعنی دغه بی انصافه خلق به په داسی ښکاره و او څرگندو خبرو څرنگه وپوهیږی حال دا

چه هغوی له سره نه غواړی چه ځان پری وپوهوی بلکه د جهالت او هواپرستی له سببه محض د اوهامو او نفسی غوښتنو په متابعت او پیروی کښی مشغول او لگیا دی.

﴿فَمَنْ يَهْدِي﴾ الآية - پس څوک به سمه صافه لاره وښی هغه چاته چه گمراه کړی وی دی الله بلکه، هادی نه لری

تنبیه: یعنی هر هغه چاته چه الله تعالی د ده د بی انصافی، جهل، او هواپرستی په سبب د حق لاری تللو او پوهیدلو توفیق ور نه کړی نو څوک به د دغی خبری طاقت او توان ولری چه هغه پوه کړی او سمه لار ور وښی؟ یا ورسره مرسته (مدد) او معاونت وکړی؟ یا ئی له گمراهی او تباهی ځنی وژغوری (وساتی)؟ نو د داسی خلقو له طرفه زیات مه متحسر او مه خپه کیږه! او له دوی ځنی قطع نظر وکړه او بیخی الله تعالی ته متوجه اوسه! او په خپل فطری دین ټینگ اوسه!

فَاقِمْ وَجْهَكَ لِلدِّينِ حَنِيفًا فِطْرَتَ اللَّهِ الَّتِي فَطَرَ النَّاسَ عَلَيْهَا لَا تَبْدِيلَ لِخَلْقِ اللَّهِ ذَلِكَ الدِّينُ الْقَيِّمُ وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٣١﴾ مُنِيبِينَ إِلَيْهِ وَاتَّقُوهُ وَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَلَا تَكُونُوا مِنَ الْمُشْرِكِينَ ﴿٣٢﴾ مِنَ الَّذِينَ تَرْتَفَعُوا دِينَهُمْ وَكَانُوا شَيْعًا كُلُّ حِزْبٍ بِمَا لَدَيْهِمْ فَرِحُونَ ﴿٣٣﴾

پس برابر کړه (ای محمده!) مخ خپل دین ته په داسی حال چه مایل اوسی حق ته لارم ونیسئ پیدایښت د الله هغه چه پیدا کړی دی (الله) خلق په هغه (پیدایښت) چه نشته له سره بدلول پیدایښت (دین) د الله ته (او مه ئی بدلوی چه شریک ورسره پیدا کړئ) دا هم هغه دین سم دی (چه هیڅ کوږوالی په هغه کښی نشته) ولیکن زیاتره خلق نه پوهیږی (په توحید د الله) حال دا چه رجوع کوونکی یئ دغه (الله) ته او ویریږئ له (عذاب د) الله او قائموی (سم دروی سره له تولو حقوقو) لمونځ او مه کیږئ تاسی له مشرکانو (یعنی) له هغو (مشرکانو) چه تار په تار کړی ئی دی دین خپل او شوی وو دوی دلی دلی هر یوه دله (چه ده له دوی نه) په هغه (دین) چه له دوی څخه دی خوشاله دی.

تفسیر: یعنی هر هغه څوک چه له گمراهی ځنی په هیڅ یو شان سره نه غواړی چه ووځی نو هغه پریږده چه د هم دغه کفر او شرک په ختو کښی نښتی پروت وی او ته له دوی نه مخ وگرځوه! او یوازی له الله تعالی سره خپل تعلقات ټینگ وساته! او یوازی د هغه حق دین په پوره توجه

تینگ ونسیه!

﴿فَطَرَتُ اللَّهُ﴾ لازم ونیسع تاسی پیداینبت د الله تعالیٰ هغه چه پیدا کری دی الله تعالیٰ خلق په هغه پیداینبت الله تعالیٰ د انسان فطرت او جوړښت په ابتداء کښی داسی گرځولی دی که دی وغواړی چه په حق ځان پوه کری او وئی منی نو ځان ورباندی پوهولی او منلی شی ځکه چه د فطرت له ابتداء څخه ئی د خپل اجمالی معرفت یوه سپرغی د ده په زړه کښی د هدایت د تخم په شان شندلی (کرلی) ده که د اطرافو او شاو خوا د خرابو اثراتو څخه متاثر نشی او په خپل اصلی طبیعت پریښودل شی نو یقیناً به حق دین اختیار کری او بل طرف ته به متوجه نشی. د «ألست» د عهد قصه هم دغه طرف ته اشاره کوی او په صحیحو احادیثو کښی تصریح ده چه «هر مولود په فطرت د (اسلام) پیدا کیږی، وروسته مور او پلار ئی دی یهودی یا نصرانی یا مجوسی گرځوی» په یوه قدسی حدیث کښی راغلی دی «ما خپل بندگان (حنفاء) پیدا کری دی بیا شیطانانو دوی اغواء او له سمی لیاری ایستلی دی» په هر حال حق دین، حنیف دین، قیم دین هغه دین دی چه که انسان په خپل اصلی فطرت پریښودلی شی نو بالطبع هغه ته متمایل کیږی. د ټولو انسانانو فطرت الله تعالیٰ هم داسی پیدا کری دی چه په هغه کښی له سره تفاوت او تبدیل نشته. فرض ئی کړئ که د فرعون یا ابوجهل په اصلی فطرت کښی دغه استعداد او صلاحیت موجود نه وی نو دوی ته د حق د منلو دعوت او د دوی مکلف گرځول صحیح او درست نه وو لکه چه خښتی، تیږی (گتۍ)، ونی خاوری، شګی، حیوانات او نور موجودات په شرائعو سره نه دی مکلف شوی د انسانی فطرت د دغه مساوات دغه اثر دی چه د دین ډیر منلی اصول او مهم اساس نور گرد (ټول) انسانان هم په یوه نه یوه رنگ منی اگر که په هغه باندی په ښه ډول (طریقه) قایم او تینگ هم نه وی ولاړ.

حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي «یعنی الله تعالیٰ د ټولو مالک حاکم او له گردو (ټولو) ځنی لوی، پورته او اقدس دی او هیڅوک له هغه سره نه دی برابر، د هیچا زور په ده نه رسیږی په دغو خبرو باندی گرد (ټول) خلق پوهیږی نو د هغه په لاره تګ په کار دی، هم داسی یوه انسان ته جانی یا مالی ضرر رسول، په نامه او ناموس ئی عیب لګول، هر څوک بد گڼی. هم دغسی د الله تعالیٰ یادول، په فقیرانو او مساکینو زړه سوی او شفقت لرل، د حقوقو پوره اداء کول، تګی، چم، فریب نه کول، هر یوه انسان ته ښه ښکاری او په ښه نظر ئی گوری په دغه لیاره تلل هم دغه حق دین دی او هم دغه ته فطری امور وائی مگر د دغه شیانو د اجرا کولو ډول (طریقه) الله تعالیٰ د خپلو انبیاءو په ژبه خلقو ته ښوولی دی.»

﴿لَا تَبْدِيلَ لِخَلْقِ اللَّهِ﴾ نشته له سره بدلول پیداینبت دین د الله ته او مه ئی بدلوی چه شریک ورسره پیدا کړئ) یعنی د اصلی پیداینبت په اعتبار هېڅ یو فرق او تغیر او تبدیل پکښی نشته د هر انسانی فرد فطرت د حق د قبول لپاره صالح او مستعد گرځولی شوی دی، یا ئی دا مطلب په هر هغه فطرت چه الله تعالیٰ خپل مخلوق پیدا کری دی تاسی په خپل واک (قبضه) او اختیار هغه مه بدلوی! او مه ئی خرابوی! هغه تخم او استعداد چه په تاسی کښی کرلی شوی دی

هغه په خپلې بې توجې يا بې تمیزی مه خرابوئ!

﴿ذَٰلِكَ الدِّينُ الْقَيِّمُ﴾ دا هم هغه دين سم دی چه هيڅ کوروالی پر هغه کښی نشته وليکن زیاتره خلق نه پوهیږی په توحید د الله تعالیٰ یعنی سمه لاره او حق دين هم دغه د فطرت غږ دی، خو زیاتره خلق په دغه نکته نه پوهیږی.

﴿مُنِيبِينَ إِلَيْهِ﴾ حال دا چه تاسی رجوع کونکی یی دغه الله ته) یعنی اصلی دين تینگ ونیسئ! او د هم هغه په طرف توبه او رجوع وکړئ! که محض د دنیوی مصلحت لپاره مو دغه کار وکړ نو دين به مو درست نه وی.

وروسته له دی نه د فطرت د دين مهمو اصولو ته پام گرځولی شوی دی مثلاً اتقاء (له الله تعالیٰ څخه ویریدل) د لمانځه سم درول، د خفی او جلی شرک څخه بیزاری او د مشرکانو له عقائدو څخه اجتناب او په دين کښی نفاق، تفرقه نه غورځول.

﴿مِنَ الَّذِينَ تَوَلَّوْا دُبُرَهُمْ﴾ له هغو مشرکانو چه تار په تار کړی ئی دی دين خپل او شوی وو دوی دلی دلی هر یوه ډله چه ده له دوی نه په هغه دين چه له دوی څخه دی خوشاله دی) یعنی د دين الفطرت له اصولو څخه بیل پاتی شوی دی او په خپلو ادیانو او مذاهبو کښی ئی نفاق او تفرقه غورځولی ده، ډیری فرقې ئی سره جوړی کړی دی، د هری یوی عقیده، مذهب، مشرب او مسلک سره بیل او جلا (جدا) دی، هر هغه چه په غلطه یا په هوا او هوس ئی کومه عقیده قائمه کړه یا کومه طریقه ئی ایجاد کړه نو یوه ټولنه په هغی پسی شوه، لږ څه موده وروسته له هغی څخه ډیری فرقې جوړی شوی بیا هره یوه فرقه په خپلو هم هغو ټاکلو اصولو او عقایدو که څه هم هغه ډیر چتی (بیکاره) او مهمل هم وی، داسی مین گرځیدلی دی چه د خپلی غلطی د امکان تصور ئی هم په ماغزو کښی نه گرځی.

وَإِذَا مَسَّ النَّاسَ ضُرٌّ دَعَوْا رَبَّهُمْ مُنِيبِينَ إِلَيْهِ ثُمَّ إِذَا
أَذَقَهُمْ مِنْهُ رَحْمَةً إِذَا فَرِيقٌ مِنْهُمْ بِرَبِّهِمْ يَشْكُرُونَ ﴿٣١﴾ لِيَكْفُرُوا
بِمَا أَتَيْنَهُمْ فَتَشْتَعُوا فُسُوفَ تُعْلَمُونَ ﴿٣٢﴾

او کله چه ورسپری خلقو ته څه ضرر نو بولی دوی رب خپل په داسی حال کښی چه رجوع کونکی وی خاص الله ته بیا کله چه وڅکوی (الله) دوی ته له خپله طرفه کوم رحمت (مهربانی) ناڅاپه یوه ډله له دوی نه له رب خپل سره شریکان نیسی دپاره د دی چه ناشکری وکړی (او کافر شی) په هغو (نعمتونو) چه ورکړی دی مونږ دوی ته پس گته (فائده) اخلی (ای کفارو څو ورځی) پس ژر به معلوم کړئ تاسی (عاقبت د عمل خپل)

تفسیر: یعنی خرنکه چه د هر انسان فطرت په ښو کارونو باندې پوهیږي هم دا راز (قسم) د هر انسان فطرت الله تعالیٰ ته په رجوع کولو هم پوهیږي لکه چه دا حقیقت د خوف او سختی په وخت کېږي څرگندیږي (ښکاره کیږي) ډیر لوی کبرجن او سرکش انسان هم د مصیبت او غم په وخت کېږي بی اختیاره الله تعالیٰ ته رجوع کوي او د ده په دربار کېږي په دعا او زاری شروع کوي او په دغه وخت کېږي ئی نور وړوکی وسایل او د دروغو وسائط له فکړه وځي او هم هغه واقعی او حقیقی مالک الملک ئی په یاد پاتی کیږي چه د هغه په طرف انسانی فطرت لارښوونه کوي مگر افسوس چه انسان په دغه حالت تر ډیری مودی پوری قایم نه پاتی کیږي څه وخت چه د الله تعالیٰ په لطف او مهربانی مصیبت ورڅخه لری شی بیا له الله تعالیٰ څخه غافلپيږي او د هم هغو باطلو معبودانو په ستاینو (صفتونو) لگیا کیږي. گواکي دوی د خپل دغه وضعیت څخه داسې څرگندوي (ښکاره کوي) چه دغه شی د هم دغو عطا او ورکړه ده او الله تعالیٰ هیش شی مونږ ته نه دی راکړي (العیاذ بالله) ښه دی دوی دی څو ورځی خوښ اوسی او مزی دی کوي، وروسته به معلومیږي چه د دغه کفر او ناشکری نتیجه څه کیږي؟ که انسانیت وی نو دی به پوهیدی چه هغه لوی ذات ته چه د ده ضمیر د سختی او مصیبت په وخت کېږي ناری کولی هم هغه د دی خبری وړ (مستحق) او لایق دی چه تل ئی په یاد ولری.

أَمْ أَنْزَلْنَاهُمْ سُلْطَانًا فَهُوَ يَسْكُرُ ۝۵

آیا نازل کړی دی مونږ په دوی کوم برهان علمی سند پس هغه خبری کوي په هغه چه وو دوی په هغه سره شریک پیدا کوي (له الله سره دوی بلکه نه مو دی نازل کړی)

تفسیر: یعنی د سلیم عقل او انسانی فطرت شهادت په صاف ډول (طریقه) سره د شرک او کفر تردید کوي نو آیا دوی د هغه په خلاف کوم برهان، حجت او علمی سند لري؟ چه دغه راوښی چه د الله تعالیٰ په الوهیت کېږي بل څوک هم د هغه شریک دی (معاذالله) کله چه هېڅوک نشته نو د هغه د معبود گرځولو استحقاق له کومه شو؟

وَإِذْ أَذَقْنَا النَّاسَ رَحْمَةً فَرِحُوا بِهَا وَإِنْ تُصِيبُهُمْ سَيِّئَةٌ بِمَا قَدَّمَتْ أَيْدِيهِمْ إِذْ هُمْ يَقْتُلُونَ ۝۶

او کله چه وڅکوو مونږ په خلقو څه رحمت (مهربانی) نو خوشاله شی دوی په

هغه او که ورسپړی هغوی ته څه سختی په سبب د هغو (اعمالو) چه پخوا لیرلی دی لاسونو د دوی ناڅاپه به بیا دوی ناامیده شی (د الله له رحمت څخه)

تفسیر: یعنی د دغو خلقو عجیب حالت دی. کله چه د الله تعالیٰ له رحمت مهربانی او احسان په عیش او عشرت کښی له خوښی او خوشالی په خپلو کالیو (جامو) کښی نه ځانیږی او داسی ناز او نخری او کبر او غرور کوی چه خپل حد او اندازه نه پیژنی او خپل حقیقی محسن بیخی هیروی او که کوم وخت د خپلو اعمالو له شامته په کوم غم یا مصیبت کښی اخته شی نو بیخی ناامیده او مایوس شی او داسی گڼی چه اوس داسی څوک نشته چه دغه مصیبت زما له سره لری کړی او زما په امداد قادر وی. د مومن حال د ده په عکس دی. مومن په عیش، عشرت او راحت او نعمت کښی هم تل خپل حقیقی منعم یادوی د الله تعالیٰ له فضل او مرحمت څخه خوښی کوی او په زړه او ژبه او عمل سره د الله تعالیٰ حمد او شکر اداء کوی. که په کوم غم او مصیبت کښی مبتلا شی نو هغه په خورا (دیر) صبر، تحمل سره گالی (برداشت کوی) او له پاک الله ځنی په هغه کښی خپل ځان ته مرسته (مدد) او توفیق غواړی او تل دغسی هیله (طمع) او امید په خپل زړه کښی پالی چه څومره لوی او سخت مصیبت هم چه وی او په هره اندازه سره چه ظاهری اسباب او وسایل هم مخالف وی په یقینی ډول (طریقه) د الله تعالیٰ فضل او کرم دغه گرد (تول) سره په بل مخ اړولی شی او دغه مکدره فضاء په یوی منوری هوا سره بدلولی شی.

تنبیه: یو آیت ئی پخوا له دی نه ویلی ؤ چه «خلق د تنگسی او سختی په وخت کښی خالص د الله تعالیٰ په دربار کښی د عرض او نیاز غږ او آواز کوی» دلته ئی دغه وویل چه «د سختی او بدی د رسیدلو په وخت کښی دوی بی هیلی او ناامیده کیږی» په دغو دواړو کښی هیڅ اختلاف سره نشته. رومنی حالت یعنی د الله تعالیٰ بلل ابتدائی منزل دی بیا کله چه سختی او مصیبت اوږدپیږی او امتداد مومی نو بالاخره وارخطا او بی هیلی او ناامیده کیږی یا به د ځینو خلقو احوال هغسی وی او د ځینو احوال به داسی وی. والله تعالیٰ اعلم.

اَوَلَمْ يَرَوْا اَنَّ اللَّهَ يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَشَاءُ وَيَقْدِرُ اِنَّ فِيْ
ذٰلِكَ لَاٰيَاتٍ لِّقَوْمٍ يُؤْمِنُوْنَ ﴿٢٢﴾

آیا نه وینی (نه دی خبر) دوی چه بیشکه الله پراخوی رزق هر هغه چاته چه اراده وکړی او تنگوی ئی (هغه چاته چه وئی غواړی) بیشکه په دغه (بسط او قبض) کښی خامخا دلائل (د قدرت) دی دپاره د (هغه) قوم چه ایمان راوړی.

تفسير: يعنى كامل ايمان او يقين لرونكى پوهيږي چه د دنيا سختي او نرمي او د روزي زيات والي او كموالي او نور مگرد (تول) شيان د پاك الله او د قادر خداى د قدرت په لاس كښي دى. نو هر هغه وضعيت او احوال چه ورباندې راشي لازم دى چه بنده هغه په صبر او شكر سره ومنى! او په قضا سره خپله خوښي او رضا ښكاره كړي! د راحت او نعمت په وخت كښي دى صبر او تحمل وكړي! او هيله من (آرزومند) او اميدوار دى اوسى چه الله تعالى په خپل فضل او مرحمت سره دغه تول زحمت او مصيبت له منځه لري كوي.

فَاتِ ذَا الْقُرْبَىٰ حَقَّهُ وَالْيَسِيرَ وَابْنَ السَّبِيلِ ذَٰلِكَ خَيْرٌ لِّلَّذِينَ يُرِيدُونَ وَجْهَ اللَّهِ وَأُولَٰئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ ﴿٣٨﴾

پس ورکړه (ای مؤمنه!) خاوند د قرابت ته حق د ده (چه نيکي او صله الرحمي ده) او محتاج ته او مسافر ته دغه (ورکول د حقوقو) خير غوره دى (له امساک څخه) دپاره د هغو کسانو چه اراده لري د ثواب (رضاء) د الله او هم دغه ورکوونکي (د حقوقو) هم دوى دى خلاصيدونکي برياليان (کامياب)

تفسير: يعنى هر کله چه د فطرت په شهادت سره دغه ثابت شوه چه حقيقي مالک او رب العالمين هم هغه الله تعالى دى او د دنيا مگرد (تول) نعمتونه د هم هغه پاك الله ورکړه او عطا ده نو په هغو کسانو چه د ده خوښي او رضا غواړي او د ده د لقاء او د ليدلو آرزو او اميد لري لازم دى چه د ده د هغه عطاء او ورکړي ځنې څه شى د ده په لاره كښي صرف كړي. او د مسافرانو، محتاجانو او بى وسو خپلوانو له احواله ځان خبر او هغوى له خپل ځان څخه خوشاله كړي! او د خپلوانو حقوق درجه په درجه اداء كړي! نو دغسى بندگيانو ته الله تعالى په دنيا او آخرت كښي خير ور په برخه كوي.

وَمَا آتَيْتُم مِّن رِّبٍّ لَّيْرٌ بَّوْا فِي أَمْوَالِ النَّاسِ فَلَا يَرَوْنَ عِنْدَ اللَّهِ وَمَا آتَيْتُم مِّن زَكَاةٍ يُرِيدُونَ وَجْهَ اللَّهِ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الْمُضْعِفُونَ ﴿٣٩﴾

او هغه څه چه ورکوي ئى تاسي له سود نه دپاره د دى چه زيات شى په مالونو د خلقو كښي پس نه زياتيږي هغه په نزد د الله او هر هغه څه چه ورکوي ئى تاسي له زكات څخه چه اراده لرئ تاسي په هغه سره د ثواب (او

رضاء) د الله پس دغه (محض الله ورکونکی) هم دوی دی زیاتوونکی (د حسناتو خپلو)

تفسیر: یعنی که څه هم په سود سره ظاهراً د مال زیاتوالی ښکاری، لیکن په حقیقت کېږي هغه کمپړی لکه چه د کوم انسان بدن د پړسوب له امله (وجی) غټ او خوب ښکاری نو دغه د صحت او روغتیا علامه نه بلکه د رنځوری نښه او د مرګ پیغام دی او د زکات له ورکولو څخه اګر که په ښکاره ډول (طریقه) سره داسې ښکاری چه د هغه مال کمپړی مګر هغه په حقیقت کېږي زیاتیږي لکه چه د کوم مریض بدن له مهمل او تنقبی څخه وروسته ضعیف او ناتوانه ښکاری مګر بالاخره د ده صحت ښه کیږي د سود او زکات حال د انجام په اعتبار هم داسې وګنئ ﴿يَنْحُ اللَّهُ الرِّبَا وَيُزِيلُ الصَّدَاقَاتِ﴾ د البقرة (۳۸) رکوع ۲۷۶ آیت په حدیث کېږي راغلی دی (که د خرما یوه دانه مؤمن په صدقه ورکړي نو هغه د قیامت په ورځ دومره لوټیږي چه د یوه غره په اندازه به لویه ښکاری.

تنبیه: ځینو مفسرینو له «ربوا» ځنی دلته سود نه دی مراد کړی بلکه د آیت مطلب ئی داسې بیان کړی دی چه هر هغه انسان چه بل چاته په دغه مقصد یو څه شی ورکړي چه هغه به له دغه څخه زیات شی ورکړی لوی احسان به ورسره وکړي. نو دغه ورکړه د الله تعالیٰ په دربار کېږي د ثواب او برکت موجب نه ګرځي که څه هم مباح ده او د رسول الله صلی الله علیه وسلم په حق کېږي دغه اباحت هم نه لري لقوله تعالیٰ «ولا تمنن تستکثر» د المدثر (۱) رکوع ۶ آیت «۲۹ جزء» والله تعالیٰ اعلم.

اللَّهُ الَّذِي خَلَقَكُمْ ثُمَّ رَزَقَكُمْ ثُمَّ يُمِيتُكُمْ ثُمَّ يُحْيِيكُمْ هَلْ مِنْ شُرَكَائِكُمْ مَنْ يَفْعَلُ مِنْ ذَلِكَ مِمَّنْ شَيْءٌ سُبْحَنَهُ وَتَعَالَىٰ عَمَّا يُشْرِكُونَ ﴿۳۰﴾

الله هغه (مطلق قادر دی) چه پیدا کړی ئی یی تاسی (په درکولو د روح سره) بیا ئی روزی درکړی ده تاسی ته بیا مړه کوی بیا به ژوندی کړی تاسی (په بعث) سره آیا شته له دغو شریکانو ستاسی داسې څوک چه کولی شی هغه له دغو (خلورو واپرو کارونو) څخه کوم شی ؟ (بلکه نشي کولی) پاکی ده الله ته او ډیر لوی پورته دی شان د الله له دی نه چه شریک پیدا کوی دوی (له الله سره)

تفسیر: یعنی وژل، ژوندی کول، روزی ورکول، نور ګرد (تول) شیان د الله تعالیٰ په واک (اختیار) کېږي دی نو بل شریک ئی له کومه شو او څرنگه د الوهیت مستحق وګرځید ؟

ظَهَرَ الْفَسَادُ فِي الْبَرِّ وَالْبَحْرِ بِمَا كَسَبَتْ أَيْدِي النَّاسِ لِيُذِيقَهُمْ بَعْضَ الَّذِي عَمِلُوا لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ ﴿٣١﴾

ظاهر شو (آثار د) فساد په بر او بحر (په وچه او لونده) کښی په سبب د هغی (گناه او شرک) چه کړی دی لاسونو د خلقو دپاره د دی چه وڅکوی (الله) دوی ته څه (سزا) د هغو (عملونو) چه کړی دی دوی دپاره د دی چه واورې دوی (له دغو بدیو نه)

تفسیر: یعنی خلق د فطرت په دین قایم پاتی نشول، کفر او ظلم په دنیا کښی خپور (خور) شو او د هغو له شامته په ملکونو او جزایرو کښی خرابی او فساد خور شو نه په وچه کښی امن او سکون پاتی شو او نه په لونده کښی د ځمکی مخ فتنی او فساد ونيو، بحری جنگونه او د جهازونو جنگونو او داړه ماریو په سمندرونو کښی هم لوی شورماشو او طوفان ونبلاوه دغه گرد (تول) د دی له امله (وجی) چه الله تعالی اراده وکړه چه بندگان ئی د خپلو بدو اعمالو لږ څه خوند په دنیا کښی هم وڅکی پوره سزا خو دوی ته په آخرت کښی ورکوله کیږی مگر د هغی لږه نمونه هم دلته په هم دغه دنیا کښی دوی ته ورښوله کیږی ممکن دی چه ځینی خلق وویریږی او په سمه لاره روان شی.

تنبیه: د بندگانو د بدو کارونو له سببه په وچه او لونده کښی د خرابی خپریدل (خوړیدل) که څه هم تل شوی دی او کیږی به، لیکن د نری تاریخ د هغه بی مثالو ویروونکی تخریب مثال چه د محمدی بعثت څخه مخکښی په عام دول (طریقه) سره په مشرق او مغرب، وچه او لونده ئی غلبه کړی وه نشی ښوولی، اروپائی څیرونکو (محققینو) د دغی زمانی د تیاره حالت کومه نقشه چه ویستلی ده د هغی د لیدلو څخه د دی خبری اندازه په ښه دول (طریقه) سره کیدی شی چه له اسلامی مؤرخینو څخه پرته (علاوه) نور هم په دغه مشهور او معروف صداقت هیڅ دول (طریقه) تنقید او نکته گیری نشی کولی وگورئ د فرید وجدی دائرة المعارف د حمد ماده ښائی چه د هم دغی عمومی فتنی او فساد په ملحوظ قتاده رحمة الله دغه آیت د جاهلیت په زمانی حمل کړی وی.

قُلْ سِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَانظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الَّذِينَ مِنْ قَبْلُ كَانَ أَكْثَرُهُمْ مُشْرِكِينَ ﴿٣٢﴾

ووايه (ای محمده! مشرکانو ته) چه وگرځئی په غمکه کښی (د تیرو امتونو) پس وگورئ څرنگه شوه خاتمه د هغو کسانو چه پخوا له دوی څخه وو، ژ زیاتره د دوی مشرکان «نو د خپل شرک په سبب هلاک شول»

تفسیر: یعنی د زیاترو شامت د شرک په وجه راغلی دی او د ځینو نورو به د نورو گناهونو له سببه راغلی وی.

فَأَقِمْ وَجْهَكَ لِلدِّينِ الْقَيِّمِ مِنْ قَبْلُ أَنْ يَأْتِيَ يَوْمًا مَرَدًّا
لَهُ مِنَ اللَّهِ يَوْمَئِذٍ يَصَّدَّعُونَ ﴿٣١﴾

پس برابر کړه مخ (وجود) خپل دین سم (معتدل د اسلام) ته پخوا له هغه چه راشی هغه ورځ چه نشته هیڅ بیرته گرځیدل هغی ته له (جانبه د) الله په دغه ورځ کښی به تار په تار شی دغه مخلوق (چه ځینی به جنت ته ځی او ځینی به دوزخ ته)

تفسیر: یعنی په دنیا کښی خو فتنه او فساد خپور (خور) شوی دی نو تاسی پر سم او معتدل دین چه د فطرت دین دی په ښه شان سره قایم او ټینګ اوسئ! چه د گردو (تولو) خرابیو او مفاسدو علاج په هم دغه دین سره دی. پخوا له هغه چه راشی هغه ورځ چه نشته هیڅ بیرته گرځیدل هغی ته له جانبه د الله تعالی یعنی د الله تعالی له طرفه د هغی راتلل قطعی او یقینی دی او هیڅ یو قوت او طاقت د هغی مخه نشی نیولی او نه به ئی په خپله الله تعالی وځنډوی (ایسار کړی). په دغه ورځ کښی به تار په تار شی دغه مخلوق یعنی نیکان جنت ته او بدان دوزخ ته لیږی. «فريق في الجنة و فريق في السعير» د الشوری (۱) رکوع ۷ آیت (۲۵) جزء. حضرت شاه صاحب دغه د دنیا په احوالو حمل کوی او لیکي «یعنی د دین غلبه به وی په سزا رسیدلی کسان به سره جلا (جدا) شی او د الله جل جلاله مقبول بندګان به سره بیل شی.

مَنْ كَفَرَ فَعَلَيْهِ كُفْرُهُ وَمَنْ عَمِلَ صَالِحًا فَلَا نَفْسَ لَهُ
يَمْهَدُونَ ﴿٣٢﴾ لِيَجْزِيَ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ
مِنْ فَضْلِهِ إِنَّهُ لَا يُحِبُّ الْكَافِرِينَ ﴿٣٣﴾

هر څوک چه کافر شو پس په هغه ده (سزا) د کفر د هغه او هر څوک چه وکړي (نيک عمل) پس خاص لپاره د ځانونو خپلو فرشونه غوړوي او په زړه پوري ساماني جوړوي لپاره د دې چه جزا ورکړي (الله) هغو کسانو ته چه ايمان ئي راوړي دې او کړي ئي دې ښه (عملونه) له فضله خپل څخه، بيشکه چه الله نه خوښوي کافران (نو ځکه ئي په دوزخ کښي غورځوي)

تفسير: يعنى هر څوک چه کافر شو پس په هغه ده سزا د کفر د هغه چه د هغو گناه او وبال به پري لويږي او هر څوک چه وکړي نیک عمل پس خاص دپاره د ځانونو خپلو فرشونه غوړوي او په زړه پوري ساماني جوړوي يعنى په جنت کښي د دوي د آرامي او هوساني (راحت) له پاره تياري کيږي. او دپاره د دې چه جزاء ورکړي الله تعالى هغو کسانو ته چه ايمان ئي راوړي دې او کړي ئي دې ښه عملونه له فضل خپل څخه يعنى هومره چه ښه او نیک وي هغه ته به هم يوازي د الله تعالى په فضل او مرحمت سره جنت ور په برخه کيږي «بيشکه چه الله تعالى نه خوښوي کافران نو ځکه ئي په دوزخ کښي غورځوي» يعنى هر څوک چه هغه حقيقي مالک نه خوښوي هغه به چيري ښه ځای ومومي.

وَمِنْ آيَاتِهِ أَنْ يُرْسِلَ الرِّيحَ مُبَشِّرَاتٍ وَلِيُذِيقَكُمْ مِنْ رَحْمَتِهِ وَلِتَجْرِيَ
الْفُلُكُ بِأَمْرِهِ وَلِتَبْتَغُوا مِنْ فَضْلِهِ وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ﴿٢٩﴾

او ځيني له ښو (د قدرت) د الله دا دې چه راليږي بادونه زيري ورکونکي او دپاره د دې چه وځکوي په تاسي (په سبب د دغو بادونو) ځيني (مزي) د رحمت خپل او بل دپاره د دې چه روانه شي پري بيړي په امر حکم د الله او دپاره د دې چه طلب کړئ (په چلولو د بيړي له ځينو) له فضل د الله څخه او دپاره د دې چه تاسي شکر وباسئ (په دغو نعمتونو)

تفسير: يعنى بادونه د رحمت د باران زيري او بشارت راوړي بيا د الله تعالى لطف او مهرباني باران وروي. او راليږي بادونه له پاره د دې چه روانه شي پري بيړي په امر حکم د الله تعالى سره يعنى بادوان لرونکي جهازونه او بيړي په باد سره چليږي او درومي او دخاني جهازونو او استمرونو ته هم د موافق باد له ووتلو څخه په تگ کښي کومک او معاونت رسيږي. او دپاره د دې چه طلب کړئ تاسي په چلولو د بيړي له ځينو له فضل د الله تعالى څخه او له پاره د دې چه تاسي شکر وباسئ په دغو نعمتونو يعنى د جهازونو په ذريعه تجارتي اموال منتقل او وړل کيږي او

د الله تعالى په فضل او مرحمت سره ډیره ښه گټه (فائده) ترې اخیستل کیدی شی بیا د الله تعالى په دغو نعمتونو په ښه شان سره د ده شکر اداء کړئ!

تنبیه: پخوا له دې نه په بر او بحر کېښی د فتنې او د فساد د خوریدلو ذکر وو د هغه په مقابل کېښی دلته د الله تعالى د نعمت او د زیری یادونه وشوه، ښائی دی ته هم اشاره وی چه د غبار، دږو او بخار له خوریدو وروسته دی ته هیله من (آرزومند) او امیدوار اوسو چه د الله تعالى د رحمت باران راتلونکی دی، داسی یخ او ساړه بادونه الوغی او چلیپیوی چه د پاک الله د رحمت او فضل زیری او بشارتونه ورکوی، کفارو ته ښائی چه له شرارت او د نعمت له کفران څخه لاس واخلی! او د الله تعالى دغو مراحمو او مهربانیو ته وگوری! او دوی دی د ده د شکر گزارو بندگانو غنی خپل حُان وگرځوی.

وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ رُسُلًا إِلَى قَوْمِهِمْ فَجَاءَهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ فَأَنْتَقَمْنَا
مِنَ الَّذِينَ أَجْرَمُوا وَكَانَ حَقًّا عَلَيْنَا نَصْرُ الْمُؤْمِنِينَ ﴿٣٤﴾

او خامخا په تحقیق لیږلی ؤ مونږ پخوا له تا (ای محمده! نور) رسولان په طرف د قومونو د دوی ته پس راغلل (دغه رسولان) دوی ته په معجزو ښکاره ؤ (د قدرت) پس بدل واخیست مونږ له هغو کسانو چه کافران شول (نو دوی مو هلاک کړل او مؤمنانو ته مو نصرت ورکړ) او دی حق (تفضلاً) په مونږ نصرت د مؤمنانو

تفسیر: یعنی پخوا ئی ویلی وو چه مقبول او مردود سره بیل کړی شی. په منکرانو د دوی د گناه وبال او سزاء لویږی او پاک الله دوی نه خوشوی اوس دا ښکاره کوی چه د دغی خبری اظهار به په دنیا کېښی هم کیږی. دا د الله تعالى عادت او وعده ده چه له مکذبینو او مجرمینو څخه ضرور انتقام اخلی او کامل مؤمنان په خپلی مرستی (مدد) او اعانت سره په دښمنانو غالبوی. په منع کېښی د باران ذکر ځکه راغی څرنگه چه د رحمت د باران د نزول څخه پخوا بادونه چلیپیوی هم داسی د دین د غلبی علایم هم روښانه کیږی.

اللَّهُ الَّذِي يُرْسِلُ الرِّيَّحَ فَتُثِيرُ سَحَابًا فَيَبْسُطُهُ فِي السَّمَاءِ كَيْفَ يَشَاءُ
وَيَجْعَلُ لِكُفَّاكَ تَرَى الْوَدْقَ يَخْرُجُ مِنْ خِلَالِهِ ۚ فَإِذَا أَصَابَ بِهِ

مَنْ يَشَأْ مِنْ عِبَادَةٍ إِذَا هُمْ يَسْتَبْشِرُونَ ﴿٣٠﴾

الله هغه (مطلق قادر) دى چه راليږي يادونه پس پورته كوى (په هوا كښي) وريځي پس خوروى دغه (وريځي) په آسمان كښي څرنگه چه اراده وكړي (الله) او گرځوى دغه (وريځي) توتى توتى لاندې باندې پس وينى به ته (اى مخاطبه څاڅكى د) باران چه راوځي له منځه د دغى (وريځي) پس كله چه ورسوى دغه باران هغه چاته چه اراده وكړي (الله) له بندگانو خپلو ناخاپه دوى خوشاليږي پري (او زيرى پري كوى)

تفسير: يعنى الله تعالى وريځي اول يو لورى ته او وروسته بل لورى ته خپروى (خوروى) هم داسى دين به هم منتشر او هر چيري خپور (خور) كړى لكه چه ونى هم كړل «او گرځوى دغه وريځي توتى توتى لاندې باندې پس وينى به ته باران چه راوځي له منځه د دغى وريځي پس كله چه ورسوى الله دغه باران هغه چاته چه اراده وكړى له بندگانو خپلو ناخاپه دوى زيرى كوى، خوشاليږي پري» يعنى هم داسى هر څوك چه د ايمان او روحانى باران څخه گټه (فائده) اخلي نو خوښى پري كوى.

وَإِنْ كَانُوا مِنْ قَبْلُ أَنْ يُنْزَلَ عَلَيْهِمْ مِنْ قَبْلِهِ لَمُبْلِسِينَ ﴿٣١﴾

او بيشكه چه وو دوى پخوا له دى چه نازل كړى شوى ؤ په دوى (باران) پخوا له (ظهوره له) دى (وريځي او باران) خامخا نااميده وو (له ورښت څخه ئى)

تفسير: يعنى پخوا له دى نه خلق نااميده وو تر دى چه د باران له راتكه لږ څه پخوا هم بيخى مايوس شوى وو چه په دغه باران به دغه مړه ژوندى شى څنگه چه د انسان حال دير عجيب او غريب دى په لږ وخت كښي نااميده او خپه كيږي بيا له لږ څه وخت نه وروسته له ډيري خوښى نه خاندى او دير خوشاليږي.

فَانْظُرْ إِلَى اثْرِ رَحْمَتِ اللَّهِ كَيْفَ يُحْيِي الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا إِنَّ ذَٰلِكَ لَمُعْجِزٌ الْبُوتَىٰ وَهُوَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿٣٢﴾

نو وگوره (اى مخاطبه) نښي د رحمت (باران) د الله ته چه څرنگه ژوندى

کوی دی دغه ځمکه په باران (د وینو په زرغونولو سره) وروسته له مروالی او وچوالی د هغی بیشکه دغه (ژوندی کوونکی د ځمکی) خامخا ژوندی کوونکی د مرو هم دی. او هغه (الله) په هر شی باندی (چه اراده وکړی) ښه قادر دی (چه ځینی ئی ژوندی کول او مړه کول دی)

تفسیر: یعنی څو ساعته پخوا له هر لوری خاوری او دوری پورته کیدی او ځمکه وچه بی رونقه او مړه پرته وه ناڅاپه د الله تعالی له مهربانی څخه ژوندی، شنه او زرغونه شوه او دغه باران د ځمکی دغه پټ قوتونه څرنگه ویش او راژوندی کړل، هم دغه حال دی په روحانی باران هم قیاس کړ شی چه له هغه څخه به په مرو زونو کښی نوی روح پیدا شی او د الله تعالی دغه ځمکه د «ظهر الفساد فی البر والبحر» له مرګ څخه وروسته به بیا ژوندی کیږی له هر طرفه به د الله تعالی د رحمت نښی او د دین آثار څرګندیږی (ښکاره کیږی) هغه استعداد او قابلیت چه د مودو راپه دی خوا په خاورو کښی موجود ؤ د رحمت د باران په څاڅکو سره ئی تر او تازه څرګنده او ښکاره کوی لکه چه الله تعالی د محمدی بعثت په وسیله دغه جلوه دنیا ته راښکاره کړه.

﴿إِنَّ ذَلِكَ لَمِنْ آيَاتِنَا﴾ بیشکه هم دغه محی الارض خامخا ژوندی کوونکی د مرو هم دی او هم دغه الله تعالی په هر شی باندی چه اراده وکړی ښه قادر دی (یعنی دلته به مرو رږونو ته روحانی ژوندون ورکړی او د قیامت په ورځ به په مرو جسدونو کښی بیا نوی روح اچوی. د الله تعالی د کامل قدرت په مقابل کښی هیڅ شی ګران او مشکل نه دی.

وَلَيْنَ اسْلٰكِنَا رِيَّافَرَاوَةَ مُصَفَّرًا طَلُوًا مِنْ اٰبَعْدِ مَا يَكْفُرُوْنَ ۝

او قسم دی که ولیږو مونږ باد (په شنه کښت - فصل) پس ویه وینی دوی دا کښت (فصل) تک زیر نو خامخا ویه ګرځی دوی وروسته له دغه زیروالی کافران (په تیرو نعمتونو ای محمده! دوی نه د پوهی او منلو تمه مه کوه)

تفسیر: یعنی رومبی ناامیده وو کله چه باران وشو او وچه کلکه ځمکه تری تکه شنه ژوندی زرغونه شوه او خلق تری خوښ او خوشال شول، اوس که مونږ له هغه وروسته یو سخت باد والوځوو چه د هغه په اثر د دوی ګرد (تول) کښتونه (فصلونه) په شینوالی کښی وچ کلک او تک زیر وګرځی. نو سم د لاسه د دغو خلقو وضعیت بدلیدوی او د الله تعالی ګرد (تول) احسانونه هیروی او په کفران او ناشکرئ شروع کوی. لنده دا چه د دوی شکر ګزاری او ناشکرئ تول د دنیوی اغراضو تابع دی او دلته د دی په نسبت وائی کله چه انسان د الله تعالی په فضل او احسان په خپل مقصد او مراد وورسید نو نه ښائی چه بی خوفه وګرځی ځکه چه د ده قدرت راز

راز (قسم قسم) خرگنديري (ښکاره کيږي)، دا نه دی معلوم چه دغه درکري نعمت کله درڅخه بيرته اخلي ؟ او ښائي دی لوري ته هم اشاره وي چه د دين کښت (فصل) وروسته له دی نه چه په دنيا کښي تک شين او ښه زرغونيږي بيا د مخالف باد له اثره مراوی او ويجاړ او تک زیر اوږي نو په دغه وخت کښي نه ښائي چه انسان مايوس او پريشانه شي.

فَإِنَّكَ لَا تُسْمِعُ الْمَوْتَىٰ وَلَا تُسْمِعُ الصُّمَّ الدَّعَاءَ إِذَا وَلَّوْا مُدْبِرِينَ ﴿٥٦﴾
وَمَا أَنْتَ بِهَادٍ الْعُمَىٰ عَنْ ضَلَالَتِهِمْ إِنْ تُسْمِعُ إِلَّا مَنْ يُؤْمِنُ بِآيَاتِنَا
فَهُمْ مُّسْلِمُونَ ﴿٥٧﴾

پس بيشكه ته نشي اورولي مرو ته (او دغه كفار هم حكم د مرو لري) او نشي اورولي ته كنو ته غږ (د بللو) كله چه وگرځي دوي په داسي حال كښي چه شا گرځوونكي وي (تاته) او نه ئي ته سمه لاره ښوونكي (د زړونو) ږندو ته له گمراهي د دوي، نشي اورولي ته (د پوهي او منلو په اورولو سره) مگر هغه چاته چه ايمان ئي راوړي وي په ښو د قدرت زمونږ پس دوي مسلمانان غاړه ايښودونكي دي

تفسير: يعنى الله تعالى هر راز (قسم) قدرت لري. مري ژوندى كولى شي تاته د دغى خبري قدرت نشته چه په مرو خپله خبره ومنلى شي يا په كنو خپله خبره واورولى شي. يا ږندو ته سمه صافه لاره وښيي خصوصاً كله چه دوي په خپله د اوريدلو او ليدلو اراده هم ونه لري پس ته د دوي د دغه كفر او ناشكري څخه مه غمجن كيږه ستا كار يوازي تبليغ او دعوت دى. كه كوم بدبخت ئي نه اوړي يا ئي نه مني نو له دغه څخه تاته څه نقصان نه پيښيږي ستا خبره همغه څوك اوريدى شي چه زمونږ په خبرو او ښكاره ښو يقين او باور لري او د تسليم او انقياد په صفت موصوف وي.

تنبیه: هم داسي يو بل آيت د «نمل» د سورت په آخر كښي هم تير شوى دى ښائي هلته دى وكتلى شي. مفسرين په دغه موقع كښي د «سماع الموتى» په بحث كښي غږيدلى دى چه په دغه مسئله كښي د صحابه و رضی الله تعالى عنهم له زمانى راهيسى اختلافات جريان لري او دواړو خواو قرآني نصوص او نبوي احاديث وړاندې كړي دي. دلته ښائي چه په دغه خبره باندې سړي وپوهيږي چه په دنيا كښي هيڅ يو كار بى د الله تعالى له مشيت او ارادى څخه نشي كيدي. مگر كه انسان كوم كار د عادى اسبابو په دائره كښي په خپل واک (قبضه) او اختيار سره كوي نو هغه ته ئي نسبت كيږي. او هغه كار چه د عمومى عادت په خلاف په فوق العاده طريقه سره

و شی د هغه نسبت مستقیماً الله تعالیٰ ته کوی. مثلاً که یو سری په چا د توپک دزی وکړی او په گولی ئی ووژنی نو دغه وژل (عرفاً) د هم هغه وژونکي فعل گڼل کیږی. او فرض ئی کړئ که په یو موتی گتکیو سره سلامت لښکر تباہ او برباد شی نو دغه فعل په داسی الفاظو سره تعبیریو چه الله تعالیٰ په خپل قدرت سره هغه لښکر سپیره او پناه کړ، سره له دی چه په گولی وژل هم بی د الله تعالیٰ له ارادی او مشیت څخه نه واقع کیږی. او که د الله تعالیٰ اراده نه وی نه گولی او نه بم او نه بل شی له سره خپل تاثیر ښوولی شی. د الانفال په (۲) رکوع ۱۷ آیت کښی راغلی دی ﴿قَدْ ضَلَّ اللَّهُ مَقْلِبَهُمْ وَلَكِنَّ اللَّهَ مَعَهُمْ وَمَا يَصِفُ إِلَّا ذُنُوبَهُمْ وَلَئِنْ لَمْ يَنْزِلْ بِهِ سُلْطَانٌ مِنَ رَبِّهِمْ لَخِطَبٌ لَبِيبٌ﴾ دلته د خارق

العاده توب له کبله (وجبی) د «قتل» او «رمی» نفی له نبی او له مؤمنانو څخه وکړه او مستقیماً د هغی نسبت ئی الله تعالیٰ ته کړی دی. هم داسی د ﴿وَكَذَلِكَ لَا تَسْمِعُ الْآلُونَ﴾ مطلب وگڼئ! یعنی ته نشی کولی چه څه ووائی او خپل غږ مرو ته واوره وی. ځکه چه دغه شی د ظاهری او عادی اسبابو په خلاف دی. هو! د الله تعالیٰ په قدرت د ظاهری اسبابو په خلاف که ستاسو کومه خبره مری واورى نو له هغه څخه هیڅ یو مؤمن انکار نشی کولی. اوس که د نصوصو څخه د ځینو خبرو اورول چه په دغی غیر معمولی طریقی سره ثابت شی تر هم هغه حده پوری ښائی چه مونږ هم د سماع الموتی قائل اوسو. محض د قیاس له مخی نشو کولی چه نوری خبری هم د دغی سماع لاندی راوړو. په هر حال په دغه آیت کښی د اسماع له نفی ځینی مطلقاً د سماع نفی نه کیږی. والله تعالیٰ اعلم.

اللَّهُ الَّذِي خَلَقَكُمْ مِنْ ضَعْفٍ ثُمَّ جَعَلَ مِنْ بَعْدِ ضَعْفٍ قُوَّةً ثُمَّ جَعَلَ مِنْ بَعْدِ قُوَّةٍ ضَعْفًا وَشَيْبَةً يَخْلُقُ مَا يَشَاءُ وَهُوَ الْعَلِيمُ الْقَدِيرُ ﴿٥٧﴾

الله هغه (مطلق قادر) دی چه پیدا کړی ئی یی تاسی له کمزوری (شی څخه چه نطفه ده) بیا ئی درکړی دی وروسته له بل ضعف (د طفولیت) قوت (د ځوانی) بیا ئی درکړی دی وروسته له قوت (د ځلمیتوبه) ضعف او د وینښتو سپینوالی پیدا کوی الله هر هغه شی چه اراده وکړی (د پیدایښت د هغه) او هم دغه (الله) ښه عالم دی ښه قادر دی (په هر شی)

تفسیر: یعنی کوچنی (ماشوم) د پیدایښت په وخت کښی بی حده کمزور او ناتوانه وی. بیا ورو ورو قوت مومی، تر دی چه د ځلمیتوب په وخت کښی د ده زور او قوت خپل انتهای حد ته ورسیږی او د تول زور او قوت ترقی د ځلمیتوب په وخت کښی وی. بیا ورو ورو عمر مخ په زوړوالی درومی او له زور او قوت نه وروسته د کمزوری آثار څرگندیږی (ښکاره کیږی) چه د هغی انتهای حد سپین پیری توب او زوړوالی دی، په دغه وخت کښی گرد(تول) اعضاء سست او

کمزوری کيږي او په قوتونو کښې ئې فتور او تعطيل واقع کيږي. د قوت او ضعف دغه گردی (تولی) ترقی او تنزل د پاک الله د قدرت په لاس کښې دی هر قسم چه د الله تعالی اراده وی هم هغسی یو شی جوړوی او هغه د ضعف او قوت له مختلفو ادوارو څخه تیروی، هم دغه الله تعالی ته هر نوع قوت او قدرت حاصل دی او هم دغه الله تعالی ښه پوه او ښه عالم دی چه کوم یو شی په کوم وخت کښې او په کومو کومو حالاتو کښې په څه ډول (طریقه) سره ښائی چه موجود وی ؟ نو په مونږ واجب او لازم دی چه د هم دغه الله تعالی جل واعلیٰ شانه واعظم برهانه او د ده د رسولانو خبری په ښه شان سره واورو. ښائی په دغه کښې دی طرف ته هم اشاره کړی وی هم هغسی چه تاسی ته ئې وروسته له کمزوری ځنی زور او قوت درکړ مسلمانانو ته به هم پس له دغه ضعفه قوت ورکړی او هغه دین چه اوس په ظاهر کښې کمزوری او کم قوته ښکاری شو ورځی وروسته به د دیر زور او قوت خاوند وگرځی او خپل عروج او شباب ته به ورسپیږي. له هغی وروسته بیا کیدی شی چه یوه زمانه د مسلمانانو د ضعف دوره هم راشی. نو سره له هغی لازمه ده چه دغه خبره تل په یاد وساتله شی چه قادر خدای په هر وخت کښې ضعف په قوت سره بدلولی شی مگر د داسی امر د وقوع له پاره مخصوص صورتونه او اسباب شته، والله تعالی اعلم.

وَيَوْمَ تَقُومُ السَّاعَةُ يُقْسِمُ الْمُجْرِمُونَ مَا لَبِثُوا غَيْرَ سَاعَةٍ

او په هغی ورځی کښې چه قائم شی قیامت نو قسمونه به خوری مجرمان (کافران په دی) چه نه دی پاتی شوی (په دنیا کښې) غیر له یو ساعته

تفسیر: یعنی په قبر یا په دنیا کښې به هستوگنه ورته ډیره لږه ښکاری. څه وخت چه غم او مصیبت د ده په سر باندی ودیږی او دی ورته وگوری نو په دیر افسوس او ارمان سره به ووائی چه د برزخ او د دنیا ژوندون ډیر ژر راباندی تیر شو او لږ څه دیل او مهلت راپه برخه نشو چه په هغه کښې مو د دغه دروونکی عذاب څخه د نجات له پاره څه سعی او کوشش کړی وی. یا په دنیا کښې لږ ډیره موده پاتی کیدو څو د دغی ورځی له پاره مو څه تهیه او تیاری کړی وی دغه مصیبت خو یو ناڅاپه راته پیښی شو.

كَذَلِكَ كَانُوا يُؤْفَكُونَ ﴿٥٥﴾

هم دا رنگه (چه دوی دروغ وائی په آخرت کښې) وو دوی چه گرځول کیدل به (له رښتیا نه په دنیا کښې)

تفسیر: یعنی لکه چه هم هغلته د دوی داسی ویناوی به غلطی او دروغ وی هم داسی وپوهیږئ چه

په دنيا كښې به هم دغه خلق چټې (بېكاره) او غلط خيالات او معكوسې او منقلبې خبرې او اترې به سره كوي.

وَقَالَ الَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ وَالْإِيمَانَ لَقَدْ لَبِثْتُمْ فِي كِتَابِ اللَّهِ
إِلَى يَوْمِ الْبَعْثِ فَهَذَا يَوْمُ الْبَعْثِ وَلَكِنَّكُمْ كُنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ ﴿٢٤﴾

او وائي به دوی ته هغه کسان چه ورکړی شوی ؤ دوی ته علم او ایمان (یعنی انبیاء، پرېشتی، مؤمنان چه ولی دروغ وائی بلکه) خامخا په تحقیق ډیر پاتی شوی یی (په دنيا كښې چه هغه ليكلي دي) په كتاب د الله (لوح محفوظ) كښې تر ورځې د بعث پوري پس دغه ده ورځ د بعث (چه تاسې تری منكران وئ) وليكن تاسې وئ تاسې په دنيا كښې چه د جهل او غفلت له امله (وجې) نه پوهيدئ (د دغې ورځې په وقوع)

تفسير: یعنی مؤمنان او پرېشتي به په دغه وخت كښې د دوی ترديد كوي او دوی ته به داسې وائي چه تاسې دروغ او خوشي چټي (بېكاره) خبرې كوي يا په مغالطه كښې لويديلي يئ چه مونږ په برزخ يا په دنيا كښې له يو مساعت څخه زيات نه يو پاتي شوي. تاسې د الله تعالى د علم او د ده د خبر او د لوح محفوظ د ليكنې سره سم د قيامت تر ورځې پوري په دنيا او په برزخ كښې اوسيدلي يئ چه د يوي شيبې (لحظې) په اندازه هم په هغه كښې څه كمې نه دي واقع شوي. نن له هم هغې وعدي سره سم هغه ورځ رارسيدلي ده اوس هغه وگورئ چه تاسې پري نه پوهيدې او نه مو منله كه له پخوا څخه مو په دغې ورځې يقين كړي وي او له تياري سره ورته راغلي وي نو د دغه ځاي له لذتونو او مسرتونو څخه به محظوظ او متمتع شوي وي. او د دغو انعامونو او اكرامونو د ليدلو په مقابل كښې به مو داسې ويل چه دغه ورځ په ډير ځنډ (ايسارتيا) او ډيل راغلي ده او مونږ د دې د راتللو ډير انتظار او اشتياق ويستلي دي لكه چه مؤمنان ئي هم داسې گڼي.

فَيَوْمَئِذٍ لَا يَنْفَعُ الَّذِينَ ظَلَمُوا مَعْذِرَتُهُمْ وَلَا هُمْ يُسْتَعْتَبُونَ ﴿٢٥﴾

پس په دغې ورځې كښې به نه رسوي گټه (فائده) هغو كسانو ته چه ظلم كړي دي دوی (په ځانونو خپلو په كفر سره) عذر د دوی او نه به دوی وبللي شي راضي كولو د الله ته (يا به نه له دوی نه معذرت غوښتلي كيږي).

تفسير: يعنى نه به کوم معقول عذر وړاندې کولى شي چه د دوى په کار ورشى او نه به دوى ته داسې ويل کيږي ښه ده اوس د توبې او اطاعت په ذريعه د الله تعالى خوښى او رضا حاصله کړئ! ځکه چه د هغو وخت تير شوى دى. او اوس پرته (علاوه) له دى نه چه د دايمي سزا ربرونه (تکليفونه) وگالئ (برداشت کړئ) بل هيڅ يوه چاره او مخلص نه دى پاتى

وَلَقَدْ ضَرَبْنَا لِلنَّاسِ فِي هَذَا الْقُرْآنِ مِنْ كُلِّ مَثَلٍ وَلَئِنْ جِئْتُمُ
بِآيَةٍ لَيَقُولَنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا إِنْ أَنْتُمْ إِلَّا مُبْطِلُونَ ﴿٥٠﴾

او خامخا په تحقيق بيان کړى دى مونږ دپاره د خلقو په دغه قرآن کښى له هر قسم مثال (چه مفيد واقع کيږي دوى ته) او (قسم دى اى محمده!) که راوړى ته دوى ته کوم آيت د قدرت نو خامخا وبه وائى هر ورو (خامخا) هغه کسان چه کافران شوى دى (عناداً) چه نه بيع تاسى (اى محمده!) او مؤمنانو!) مگر (دروغجنان) باطل ويونکى

تفسير: يعنى په دغه وخت کښى به ډير افسوس او ارمان کوى مگر نن چه د الله تعالى د خوښى، رضا او لقاء حاصلولو وخت او موقع ده او عظيم الشان قرآن دوى ته داسى عجيب مثالونه او دليلونه بيان او راز راز (قسم قسم) خبرى ورته کوى او په هره ممکنه طريقه سره ئى په خپل خيږ او شر پوهوى خو سره له هغه هم دوى په هغو باندې خپل ځان نه پوهوى او نه د هغو هيڅ يو پند او خبره اورى. څومره مهم او عالى آيتونه چه دوى ته واورئ يا ډير لوى اوصاف او څرگند (ښکاره) معجزات ورښکاره کړئ نو دوى د هغو په اوريدلو او ليدلو داسى وائى چه تاسى رسول الله او مسلمين گړدو (تولو) لاسونه سره يو کړى دى او دغه دروغ مو (العياذ بالله) له خپله ځانه جوړ کړى دى، يو تن مو څو آيتونه جوړوى او درلولى ئى او نور د هغه تصديق کوئ يو جادو او کودى کوى او نور دغه ته تيار ولاړ دى چه په هغه ايمان راوړى، په دغه ډول (طريقه) مو گړدو (تولو) سره يو تړون کړى دى او يوه اتحاديه مو سره جوړه کړى ده او غواړئ چه په دغه چل سره خپل مذهب او مسلک خپور (خور) کړئ.

كَذَلِكَ يَطْبَعُ اللَّهُ عَلَى قُلُوبِ الَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٥١﴾

هم دا رنگه (لکه چه مهر لگولى دى) مهر لگوى الله په زړونو د هغو کسانو چه نه پوهيږي (او نه د پوهى غوښتنه کوى)

تفسیر: یعنی هغه انسان چه نه پوهیږي او نه د پوهیدلو دپاره زیار (محنت) او کوشش کوي او د ضد او عناد له سببه خامخا د هري خبري تردید او انکار ته هم تیار ولاړ وي نو د دغه وضعیت دوام ورو ورو په تدریجي توګه (طریقه) د ده زړه کلکوي او د شرک، شک، تردید او انکار مهر پري لګوي او بالاخر د ډیر ضد او عناد له سببه د ده زړه دومره سخت شي چه د حق د منلو قوت او استعداد پکښي بیخي پاتی نشي. (العیاذ بالله)

فَاصْبِرْ إِنَّ وَعْدَ اللَّهِ حَقٌّ وَلَا يَسْتَخِفُّكَ الَّذِينَ لَا يُؤْتُونَ ع

پس صبر کوه (ای محمده! په ضرر د دوی) بیشکه چه وعده (د نصرت) د الله حقه ده او نه دی پورته کوي ته هغه کسان چه یقین نه راوړي (په آخرت)

تفسیر: یعنی کله چه د دغو بدبختانو د ضد، عناد، او تکرار احوال او مقدار تر دغو درجو پوري ورسیدل نو ته د دوی له دغه شرارت، بغاوت، او طغیان څخه مه خپه کیږه! بلکه د پیغمبري په صبر، تحمل او حلم سره ورنه تیرېږه! او په خپل دعوت، تبلیغ، پند او نصیحت کښي مشغول او لګیا اوسه! هغه د فتحی او نصرت وعده چه له تاسره رب العزت کړی ده، هغه په یقیني ډول (طریقه) کامله او پوره کیدونکی ده او په هغه کښي د یوی ذری په اندازه هم څه تفاوت او تخلف واقع کیدی نشي. ته په خپل کار تل ټینګ اوسه! دغه بد عقیده او بی یقینه خلق د یوی ذری په اندازه هم تا له خپله ځایه څخه نشي خوځولی.

(تمت سورة الروم بعون الله الحي القيوم فله الحمد والمنة اولا و آخرها وظاهرا وباطنا)

«سورة لقمن مكية الا الايات ۲۷ و ۲۸ و ۲۹ فمدنية وهي اربع وثلاثون آية و اربع ركوعات رقم تلاوتها (۳۱) و تسلسلها حسب النزول (۵۷) نزلت بعد سورة الصافات

«د لقمن سورت مكي دی پرته له ۲۷، ۲۸، ۲۹ آيتونو نه چه مدني دی (۳۴) آيتونه او (۴) ركوع لري»

«په تلاوت كښي (۳۱) په نزول كښي (۵۷) سورت دی وروسته د الصافات د سورت څخه نازل شوی دی»

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شروع کوم په نامه د الله چه ډیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

اللَّهُ تِلْكَ آيَاتُ الْكِتَابِ الْحَكِيمِ ۝ هُدًى وَرَحْمَةً لِلْمُحْسِنِينَ ۝
الَّذِينَ يُقِيمُونَ الصَّلَاةَ وَيُؤْتُونَ الزَّكَاةَ وَهُمْ بِالْآخِرَةِ هُمْ
يُوقِنُونَ ۝ أُولَٰئِكَ عَلَىٰ هُدًى مِنْ رَبِّهِمْ وَأُولَٰئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ ۝

دا آیتونه د کتاب حکمت لرونکی (محکم قرآن) دی. په داسی حال کښی چه هدایت او رحمت دی دپاره د نیکو کارانو هغه کسان چه قائموی (سم ادا کوی سره له ټولو حقوقو) لمونځ او ورکوی دوی (واجب) زکوٰۃ او دوی په آخرت باندی هم دوی یقین کوی (چه خامخا راځی په حقه سره) دغه (ستایلی شوی کسان) په سمه لپاره دی له (طرفه) د رب د دوی او دغه «کسان» هم دوی په مراد رسیدلی دی.

تفسیر: دغه کتاب خاص د نیکانو دپاره د رحمت او هدایت پتنگه (سرمایه) ده ځکه چه هم دغه خلق ورته ځکه (فائده) اخلی که نه نو په نفس نصیحت او پوهولو کښی ذکر د جن او انس په حق کښی ښکاره هدایت او رحمت دی. د «سورة البقرة» په اوله رکوع کښی د دغه مقدس تفسیر په شپږم او اووم مخکښی هم داسی نور آیتونه هم تیر شوی دی او د «هم المفلحون» دوه ترجمی شوی دی دلته دی هم هغه بیا وکتل شی!

وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَشْتَرِي لَهْوَ الْحَدِيثِ لِيُضِلَّ عَنْ سَبِيلِ
اللَّهِ بِغَيْرِ عِلْمٍ ۖ وَيَتَّخِذَهَا هُزُوًا ۚ أُولَٰئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ مُهِينٌ ۝

او (غښی) له خلقو څخه هغه څوک دی چه پیری، اخلی عبثی خبری (اپروونکی له حق څخه) دپاره د دی چه وشووی (خلق) له لاری د الله نه بی له علمه (په عاقبت د فعل خپل) او چه ونیسی دا (لاره یا آیتونه) په توکو مسخرو، دغه (کسان) شته دوی ته عذاب سپکونکی.

تفسیر: د مفلحینو نیکبختانو په مقابل کښی دلته د هغو بدبختانو ذکر دی چه د خپل جهالت او نادانی او آخری خاتمی ته د نه کتلو له امله (وجی) ئی قرآن کریم پری ایښی په لوبو، لهوو

لعبو یا په نورو واهیاتو او خرافاتو کېښی مستغرق دی غواړی چه نور هم په هم داسی مشغولیتو او ساعت تیریو کېښی مشغول او لگیا او د الله تعالیٰ له دین او یاد څخه غافل او بی پروا کړی او د الله تعالیٰ یاد تری هیر کړی او په دینی خبرو پوری خاندی او پری مسخری او ملندی وهی. حضرت حسن رضی الله تعالیٰ عنه د «لهو الحدیث» په متعلق وائی «کل ما شغلک عن عبادة الله وذكره من السمر والاضاحیک والخرافات والغناء ونحوها» (روح المعانی) یعنی لهو الحدیث هر هغه شی دی چه د الله تعالیٰ له عبادت او له یاد څخه لری کوونکی وی، مثلاً فضولی قصی ویل، چتی (بیکاره) د خندا او توکو خبری چتی (بیکاره) کارونه، ساز او سرود او نور.

په روایتونو کېښی راغلی دی چه نصر بن حارث چه د کفارو له مشرانو څخه ؤ کله چه به د تجارت دپاره پارس ته تلو نو له هغه ځای به ئی د عجمو باچایانو قصی او د تواربخو کتابونه له خپله ځانه سره راوړل او قریشو ته به ئی ویل چه محمد صلی الله علیه وسلم تاسی ته د عاد او ثمود قصی آوری راځی چه زه تاسی ته د رستم او د اسفندیار او د آریانا د باچایانو قصی واوروم. ځینو خلکو هغه قصی ښی او په زړه پوری گنلی او ورته به متوجه کیدل، هغه یوه سندرغاری وینځه هم پیروډلی (اخیستلی) وه کله چه ده ولیدل چه د کوم سری زړه نرم او اسلام ته لږ څه متمایل شوی دی نو هغه به ئی د هغی سندرغاری کره لیږه او ورته ویل به ئی چه دغه ته ښه ډودی او د څښلو شیان ورکوه او ښی بدلی ورته اورو! بیا به ئی دغه سری ته ویل چه گوره دغه میلی او چرچی له هغه څخه ډیری ښی او بهتری دی چه محمد صلی الله علیه وسلم دی هغه لوری ته بولی چه لمونځ کوه! روژی نیسه! ځان دی په شهادت ورسوه! نو په دغه باندی دا آیتونه نازل شول.

تنبیه: د دغه آیت شان نزول اگر که خاص دی مگر د الفاظو د عمومیت له وجی ئی حکم عام دی. هغه لهو (شغل) چه د اسلامی دین ځنی د خلکو اړوونکی وی یا د اړولو له موجباتو څخه وی ممنوع او حرام بلکه کفر دی او هغه شیان چه د ضروری شرعی احکامو څخه انسان ستنوی (منع کوی) یا د معصیت سبب گرځی گناه او معصیت دی هوا هغه لهو چه د کوم واجب امر مانع نه وی او کوم شرعی غرض او مصلحت په هغه کېښی نه وی هغه مباح دی. لیکن د لایعنی والی له سببه خلاف الاولیٰ دی. آس ځغلول، غشی او نوری ښی ویشتل یا د زوجینو ملاعبت چه په شرعی حدودو کېښی وی څرنگه چه په معتد به شرعی اغراضو او مصالحو مشتمل دی نو ځکه د باطل لهو څخه مستثنیٰ گرځول شوی دی. پاتی شوه د غناء او سماع مسئله، ښائی د هغو تفصیلات دی په فقهی او نورو کتابونو کېښی ولیدل شی! د مزامیرو او ملاحیو په حرمت خو په صحیح البخاری شریف کېښی حدیث موجود دی. البته نفس الغنا تر یوی درجی پوری مباح گنل شوی ده خو د هغی قیود او شرطونه دی هم په کتابونو کېښی ولوستل شی. د «روح المعانی» صاحب د دی آیت لاندی د غناء او سماع د مسئلې تحقیق په زیات تفصیل سره لیکلی دی. هلته دی وکتل شی!.

وَإِذَا تُتْلَىٰ عَلَيْهِ آيَاتُنَا وَلَّىٰ مُسْتَكْبِرًا كَأَن لَّمْ يَسْمَعْهَا كَأَنَّ
فِي أُذُنَيْهِ وَقْرًا فَبَسَّرَهُ بَعْدَ آيِ الْيَوْمِ ⑥

او کله چه ولوستل شی په ده باندی آیتونه (د قرآن) زمونږ نو وگرځوی تری
مخ حال دا چه متکبر غاړه غرونکی وی داسی چه گواکی له سره ئی نه دی
اوریدلی (دا آیتونه) گواکی په دواړو غوړونو د ده کښی دروند والی،
کونوالی دی پس زیری، خبر ورکړه ته هغه ته په عذاب دردناک سره .

تفسیر: یعنی د غرور او تکبر له سببه نه غواړی چه زمونږ آیتونه واوری بلکه د هغه په مقابل
کښی بیخی ځان کون اچوی.

إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَهُمْ جَنَّاتُ النَّعِيمِ ⑦ خَالِدِينَ
فِيهَا وَعَدَدَ اللَّهُ حَقًّا وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ⑧

بیشکه هغه کسان چه ایمان راوړی دی او کړی ئی دی ښه (عملونه) شته دوی
لره جنتونه د نعمتونو (د هستوګنی له پاره) حال دا چه تل به وی دوی په
دغو (جنتونو) کښی (دغه وعده کړی ده) وعده د الله حقه، رښتیا او هم دی
دی ښه غالب قوی (د احکامو په انفاذ) ښه حکمت لرونکی (چه هر کار په
تدبیر او مصلحت سره کوی)

تفسیر: یعنی هیڅ یو قوت دی د وعدی له سر ته رسولو څخه نشی ستنولی (منع کولی) او نه له
چا سره بی موقعه وعده کوی.

خَلَقَ السَّمَوَاتِ بِغَيْرِ عَمَدٍ تَرَوْنَهَا

پیدا کړی دی (الله) آسمانونه بی له ستونو چه وینئ تاسی هغه

تفسیر: د دغه (د عمد د) لفظ تفسیر د «رعد» د سورت په اوله کښی تیر شو هلته دی وکتل

شی.

وَالْقَىٰ فِي الْأَرْضِ رَوَاسِيَ أَن تَمِيدَ بِكُمْ

او غورخولی (پیدا کری ئی دی) په غمکه کښی غرونه دپاره د دی چه ونه خوځیږی دا غمکه پر تاسی

تفسیر: یعنی د غمکی د انتظام او استقرار له پاره خورا (دیر) لوی او درانه غرونه پری درولی شوی دی چه د سمندر له موجونو یا د سختی هوا له جتکو یا د نورو طبیعیه و اسبابو له اثره ونه لرزیږی او یوی خوا ته مائله نشی. د «نحل» د سورت په اوله کښی دغه مضمون پخوا له دی نه تیر شوی دی. باقی د غرونو د پیدا کیدلو مصلحت یوازی پر هم دغومره حکمت چندانۍ محدود او منحصر نه دی نور داسی ډیر فواید او حکمتونه هم پکښی مضمیر او موجود دی چه هغه کرد (تول) پاک الله ته معلوم او ښکاره دی.

وَبَثَّ فِيهَا مِنْ كُلِّ دَابَّةٍ وَأَنْزَلْنَا مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَنْبَتْنَا فِيهَا مِنْ كُلِّ زَوْجٍ كَرِيمٍ ۝

او وئی شیندل (خواره واره ئی کرل) په دغه غمکه کښی له هر قسم خوځیدونکو ساکښو (جاندارو) څخه او نازلی کری دی مونږ له «طرفه» د آسمانه اوبه پس زرغونه کری دی مونږ په دغه (غمکه) کښی له هر هر قسمه گیاه ښی (خاصی جوړی).

تفسیر: یعنی هر قسم ښایسته، ښکلۍ، گتوری او نفیسی ونی ئی په غمکه کښی زرغونی کری دی د «الشعراء» د سورت په شروع کښی په هم دغه مضمون یو بل آیت هم تیر شوی دی هلته دی وکوت شی!

هَذَا خَلْقُ اللَّهِ فَأَرُونِي مَاذَا خَلَقَ الَّذِينَ مِنْ دُونِهِ بَلِ الظَّالِمُونَ فِي ضَلَالٍ مُّبِينٍ ۝

دغه (تول مذکورہ شیان) مخلوق د الله دی پس وښیې (ای مشرکانو!) ماته هغه شی چه پیدا کړی دی هغو «بتانو» بی له الله نه بلکه دغه ظالمان مشرکان په گمراهی ښکاره کښی دی

تفسیر: کله چه د هغو مخلوق نشی راضیولی نو په کوم مخ او خوله هغوی د الله تعالی شریکان گرځوی؟ او د معبودیت وړ (لائق) او مستحق نی بولی؟ معبود خو داسی یو جامع الصفات ذات کیدی شی چه د هغه په واک (اختیار) او قدرت کښی پیدا کول، وژل، روزی رسول او نور گرد(تول) شیان وی مگر دلته دوی د پیدا کولو او د نورو افعالو یوه ذره اختیار هم نه لری مگر دغه ظالمان د فکر، ذکر، غور او دقت سره هیڅ علاقه او ارتباط نه لری په توره تیاره کښی پراته دی او حیران او سرگردانه گرځی. وروسته له دی نه د شرک او عصیان د تقبیح دپاره د حضرت لقمان نصایح نقلوی چه دی د الله تعالی له طرفه په دغو شیانو پوهیدلی وو او هغه نی خپل زوی ته د پند او نصیحت په ډول (طریقه) بیان کړی دی.

وَلَقَدْ آتَيْنَا لُقْمَانَ الْحِكْمَةَ أَنْ اشْكُرْ لِلَّهِ وَمَنْ يَشْكُرْ فَإِنَّمَا يَشْكُرُ
لِنَفْسِهِ وَمَنْ كَفَرَ فَإِنَّ اللَّهَ غَنِيٌّ حَمِيدٌ ﴿۳۱﴾

او خامخا په تحقیق ورکړی ؤ مونږ لقمان ته حکمت (عقل، علم او ویلی ؤ مونږ ده ته) چه شکر کوه الله ته او هر چا چه شکر وکړ پس بیشکه هم دا خبره ده چه شکر کوی دپاره (د ښیگنی «فائدی») د ځان خپل او هر څوک چه کافر شو پس بیشکه الله غنی ډیر بی پروا د گردو محامدو څښتن (ځاوند) دی.

تفسیر: د زیاترو علماؤ رایه داسی ده چه حضرت لقمان نبی نه ؤ، هو! یو پاک او متقی انسان ؤ چه الله تعالی ورته اعلی درجه عقل، فهم، متانت او پوهه ورکړی وه، ده د خپل عقل او پوهی په قوت داسی خبری ځان ته کشفی او څرگندی (ښکاره) کړی وی چه د انبیاء له احکامو او هدایاتو سره موافقی وی. د ده د عقل او پوهی نصایح او د حکمت خبری په خلقو کښی له قدیم الایامه معروفی او مشهوری وی. رب العزت د هغه یوه برخه دغه ده چه په خپل عظیم الشان قرآن کښی هم نقلوی او د ده مرتبه لا زیاتوی. ښائی له دی نه مطلب دا وی چه د شرک، کفر او عصیان قباحه هم هغسی چه د انسانی فطرت په شهادت او د انبیاء الله له وحی ثابت دی د دنیا د غورو او منتخبو عاقلانو او فاضلانو مفکوره او مقوله هم د هغه تائید او تصدیق کوی، پس کفار ولی د توحید څخه بیزاره او کفر او شرک نی ځان ته غوره او اختیار کړی دی؟ او د

دوى دغه وضعیت که ښکاره گمراهی نه دی نو بل څه شی دی ؟
 تنبيه: حضرت لقمان د کوم ځای اوسیدونکی وو ؟ او په کومه زمانه کښی ئی ژوندون درلود
 (لرلو)؟ د دغو خبرو پوره او کامل تعین نشی کیدی د زیاترو دا قول دی چه دی حبشی ؤ او د
 حضرت داود علیه السلام په زمانه کښی ئی ژوند کاوه د ده په نسبت ډیری قصی او اقوال په
 نورو تفاسیرو کښی نقل کړی شوی دی فالله اعلم بصحتها .

﴿وَمَنْ يَشْكُرْ فَإِنَّمَا يَشْكُرُ لِنَفْسِهِ﴾ او هر چا چه شکر وکړ پس بیشکه هم دا خبره ده چه شکر
 کوی دپاره د ښیگنی (فائدی) د ځان خپل او هر څوک چه کافر شو پس بیشکه چه الله غنی ډیر
 بی پروا د گردو (تولو) محامدو څښتن (خاوند) دی) یعنی پر دغه لوی احسان او نورو احساناتو
 ښائی چه د حقیقی منعم شکر اداء او د ده حق پیژندل ضروری وگنل شی. لیکن دغه خبره دی
 واضحه وی چه د دغه حق پیژندلو او شکر ایستلو څخه الله تعالی ته هیڅ یوه فائده نه رسیږی
 هو! هغومره گټه (فائده) او نفعه چه رسیږی په خپله هم دغه عارف او شاکر ته رسیږی چه په
 دنیا کښی ډیر انعام او اکرام او په آخرت کښی اجر، ثواب او ښه مقام ئی ور په برخه کیږی.
 که دوی ناشکری او کفران کوی نو خپل ځان ته تاوان رسوی الله تعالی داسی شکر گزارو ته
 هیڅ ضرورت او احتیاج نه لری د الله تعالی په حمد او ثناء کښی د دنیا ټول مخلوقات د حال
 په ژبه مشغول او لگیا دی. او په فرض محال که کوم حامد او ثنا ویونکی له سره هم نه وی خو
 بیا هم پاک الله د خپل جامع الصفات او منبع الکمالات والی په بناء په خپله محمود دی او د
 چا د حمد او شکر کولو یا نه کولو څخه د ده په کمالاتو کښی د یوی ذری په اندازه هم څه
 زیاتی او کمی نه پېښیږی.

وَإِذْ قَالَ لُقْمَنُ لِابْنِهِ وَهُوَ يَعِظُهُ يَبْنَىٰ لِلشَّرِّ بِاللَّهِ

او یاد کړه (ای محمده ! هغه وخت) چه وویل لقمان زوی خپل ته حال دا چه
 ده پند ورکاوه ده ته ای زوی گوټیه زما مه شریک کوه له الله سره

تفسیر: دا نه ده معلومه چه د ده زوی مشرک ؤ که موحد، که مشرک ؤ خو ښکاره ده چه ده
 ته ئی سمه لاره ښوولی ده او غوښت ئی چه د هدایت په لاره لاړ شی. او که موحد ؤ نو په دغه
 سره ئی د ده لا استحکام او مضبوطیا په توحید غوښتله او د ټینگ اوسیدلو په غرض ئی ورته
 دغسی وصیت کړی دی.

إِنَّ الشَّرَّكَ ظُلْمٌ عَظِيمٌ ﴿١٣﴾

بیشکه چه شرک خامخا ظلم دی ډیر لوی.

تفسیر: له دی نه به بله بی انصافی څه وی چه عاجز مخلوق ته د مختار خالق درجه ورکړی شی ؟ او له دی نه به زیات حماقت او ظلم په خپل ځان بل څه وی چه له اشرف المخلوقات والی سره سره د دیرو خمیسو او سپکو شیانو په مقابل کښی د خپل عبودیت سر ښکته کړی ؟ لا حول ولا قوة الا بالله العلی العظيم

وَوَصَّيْنَا الْإِنْسَانَ بِوَالِدَيْهِ حَلَّتْهُ امُّهُ وَهَنَّاعِلَىٰ وَهْنٍ وَفَضَّلَهُ فِي عَامَيْنِ أَنْ اشْكُرْ لِي وَلِوَالِدَيْكَ إِلَىٰ الْمَصِيرِ ﴿٣١﴾

او وصیت، امر کړی دی مونږ انسان ته له مور او پلار خپل سره (په نیکی کولو ځکه چه په نس کښی) گرځاوه ده لره مور د ده په سستی سره له پاسه د بلی سستی او بیلول د ده دی (له تی نه) په (پوره کیدلو د) دوو کلونو کښی (او ورته ویلی دی مونږ داسی) چه شکر کوه! ماته او مور پلار خپل ته خاص بیا ماته دی راتله (ستاسو ای انسانانو!)

تفسیر: یعنی د مور حق له پلار نه هم زیات دی ځکه چه مور تر څو میاشتو پوری دی په خپله گیده کښی گرځوی بیا د حمل له وضعی نه وروسته تر دوو کلونو پوری تی ورته ورکوی او د ده د تربیی او پاللو په ضمن کښی راز راز (قسم قسم) تکالیف او ربرونه (زحمتونه) گالی (برداشت کوی) او زحمتونه او تکالیف په ځان اخلی او خپله آرامی او هوسانی (راحت) تری جاروی (قربانوی) نو ضروری ده چه هر انسان پومی د الله تعالیٰ او بیا د خپل مور او پلار حقوق په مخصوص دول (طریقه) سره وپیژنی او په ځای نی کړی. یعنی د الله تعالیٰ عبادت وکړئ! او د مور او پلار په خدمت او اطاعت کښی له توان سره سم بوخت اوسئ! او له سره تری غاړه مه غروئ! خو تر هنی پوری چه د الله تعالیٰ معصیت ته مقضی نشی ځکه چه د الله تعالیٰ حق په دوی مقدم دی او د ده په حضور کښی تاسی او دوی گرد (تول) سره حاضرپوئ نو ښائی چه انسان دی په خپل زړه کښی ښه فکر او غور وکړی چه په کوم مخ او خوله به دی له پاک الله سره مخامخ کیږی.

تنبیه: د تی نه بیلولو موده چه دلته دوه کاله بیان شوی ده د غالب عادت او اکثریت په ملحوظ ده، زموږ امام اعظم ابوحنیفه رحمه الله علیه چه د تی ورکولو زیاتره موده دوه نیم کاله بولی له ده سره به بل کوم دلیل وی د نورو جمهورو په نزد هم هغه دوه کاله ده والله اعلم.

وَلَنْ جَهْدَكَ عَلَىٰ أَنْ تَشْرَكَ بِي مَا لَيْسَ لَكَ بِهِ عِلْمٌ فَلَا تُطِعْهُمَا

وَصَاحِبُهُمَا فِي الدُّنْيَا مَعْرُوفًا ۖ وَاتَّبَعُ سَبِيلَ مَنْ أَنَابَ إِلَى اللَّهِ

او که کوشش و کړی دا مور او پلار په تا په دی چه شریک کړی ته له ماسره هغه شی چه نه وی تاته په هغه سره څه علم، پوهه نو اطاعت مه کوه د دی دواړو او ملگرتیا کوه له دوی سره په دنیا کښی ښه غوره (ملگرتیا له شرعی سمه) او متابعت کوه په دین کښی د لاری د هغه چا چه بیرته راگرځیدلی دی ماته (په توحید سره)

تفسیر: حضرت شاه صاحب لیکي چه «شریک ورسره مه پیدا کوه هغه شی چی تاته نه دی معلوم! یعنی په شبهه کښی ئی هم مه منه! او که په یقین سره پری پوهیږی خو له سره ئی مه منه!» د دین په خلاف د مور او پلار وینا مه منه! هو! په دنیوی معاملاتو کښی له هغوی سره نیکی او ښه سلوک کوه! په هم دغه مضمون یو بل آیت هم د «العنکبوت» په سورت کښی تیر شوی دی د هغه تفسیر دی هلته ولوستل شی! د انبیاء او مخلصو بندگانو په لیاره درومه! او د دین په خلاف د خپل مور او پلار تقلید او اطاعت مه کوه!

ثُمَّ إِلَىٰ مَرْجِعِكُمْ فَأُنَبِّئُكُم بِمَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿١٥﴾

بیا (خاص) ماته راتله ستاسی دی (د ټولو په قیامت کښی د حساب دپاره) پس خبر به کړم زه تاسی په هغو عملونو چه وی تاسی چه کول به تاسی (په دنیا کښی له خیر او شر نه)

تفسیر: یعنی وروسته له دی نه چه د الله تعالیٰ دربار ته ورسیدئ نو اولاد او والدینو او نورو مگردو (ټولو) ته به دغه خبره معلومه او څرگنده (ښکاره) شی چه کوم یو متجاوز او مقصر ؤ؟ تنبییه: له «ووصینا الانسان» څخه تر دی ځای پوری د الله تعالیٰ کلام دی پرمبی خپل زوی ته د لقمان وصیت ؤ او وروسته هم له «یابنی انھا ان تک» څخه د هم دغه وصیت سلسله ده. په منځ کښی الله تعالیٰ له خپلی خوا یو ضروری تنبییه وکړه یعنی شرک دومره سخت او قبیح شی دی تر دی چه که مور او پلار خپل اولاد پری مجبور کړی خو بیا ئی هم څوک نشی غوره کولی. حضرت شاه صاحب لیکي «لقمان خپل زوی ته د مور او پلار حق نه ؤ ورښوولی چه د ده غرض پکښی معلومیده، الله تعالیٰ د توحید له نصیحت څخه وروسته او له نورو نصایحو څخه مخکښی د مور او پلار حق بیان کړ چه وروسته د الله تعالیٰ له حق څخه د مور او پلار حق دی. پلار د الله

تعالیٰ حق او الله تعالیٰ د پلار حق بیان کړ باقی د نبی یا مرشد یا هادی حق هم د الله تعالیٰ د حق په ذیل کښی وگنئ! چه دوی دغه راز (قسم) د الله تعالیٰ نائبان دی» (موضح په لږ تغیر سره) نو وویل لقمان خپل زوی ته داسی

يٰبُنَيَّ اِنَّهَا اِنَّ تَكُ مِثْقَالَ حَبَّةٍ مِّنْ خَرْدَلٍ فَتَكُنْ فِيْ صَخْرَةٍ اَوْ فِي السَّمٰوٰتِ اَوْ فِي الْاَرْضِ يٰاْتِ بِهَا اللّٰهُ اِنَّ اللّٰهَ لَطِيْفٌ خَبِيْرٌ ﴿۳۱﴾

ای زوی گوټیه زما بیشکه دا (د بدی او نیکی خصلت) که کوم شی وی په قدر د داننی له اوری څخه پس وی دا دانه په کومی تیږی (گټی) کښی یا وی په اسمانونو کښی یا په ځمکی کښی (چه هیڅوک پری خبر نه وی) نو رابه ئی وږی الله (حساب کتاب ته) بیشکه الله ښه باریک لیدونکی ښه خبردار دی.

تفسیر: یعنی کوم شی یا کوم خصلت ښه وی یا بد که د اوری په اندازه وړوکی هم وی او فرض ئی کړی چه په کومی لوی غټی تیږی (گټی) کښی یا د آسمانونو د پاسه یا د ځمکی په تیارو کښی ایښودل شوی وی هغه هم له الله تعالیٰ څخه پټ نشی پاتی کیدی، هر کله چه وخت راشی هغه به له هم هغه ځایه هر چیری چه اراده وکړی راحاضر کړی نو ځکه هر انسان ته لازمه او ضروری ده چه دغه خبری دی تر نظر لاندی ونیسی هر هغه کار چه په زرهاؤ پردو کښی دننه هم وشی هغه الله تعالیٰ ته حاضر او دی ورته ناظر دی لکه چه نیکی یا بدی چه په هر څومره پټ ځای کښی وکړی شی د هنی اثر ضرور څرگندیونکی (ښکاره کیدونکی) دی او اهل النظر هغه بی تکلفه محسوسولی شی.

يٰبُنَيَّ اَقِمِ الصَّلٰوةَ وَاْمُرْ بِالْمَعْرُوْفِ وَاَنْهَ عَنِ الْمُنْكَرِ

ای زوی گوټیه زما قائموه (سم ودرره سره له ټولو حقوقو) لمونځ او امر کوه (خلقو ته) په نیکی او منع کوه خلق له بدی نه

تفسیر: یعنی ته پخپله هم د الله تعالیٰ پر توحید او بندگۍ قایم اوسه! او هم نورو ته نصیحت کوه چه شی خبری زده کړی، او له بدو او خرابو خبرو څخه ځان وساتی!

وَاَصْبِرْ عَلٰی مَا اَصَابَكَ ؕ اِنَّ ذٰلِكَ مِنْ عَزْمِ الْاُمُوْرِ ﴿۳۲﴾

او صبر کوه په هغی سختی چه رسیږی تاته (بالخاصه په امر او نهی کښی) بیشکه دغه (مذکوره نصائح) له مهمو مقصودی کارونو څخه دی.

تفسیر: یعنی په دنیا کښی هر هغه سختی، کراوونه او تکلیفونه چه در پیښیږی چه هغه اغلباً د امر بالمعروف او نهی عن المنکر په سلسله کښی وی نو هغه په تحمل او اولوالعزمی سره په ځان وگاله (برداشت کړه)! او له سختیو او تکلیفونو څخه له سره مه ویریږه! ځکه چه له دغو شیانو څخه د کلمه الله د اعلاء په مقابل کښی ویریدل د زهرو او د عزم د خاوندانو کار نه دی.

وَلَا تَصْغُرْ خَدَّكَ لِلتَّائِسِ

او مه گرځوه مخ خپل خلقو ته (له ډیره کبره بلکه گوره دوی ته په تواضع سره)

تفسیر: یعنی په تکبر او غرور سره مه گوره! خلق خوار، سپک او حقیر مه گته! د متکبرانو په شان خبری اتري مه کوه! بلکه په روڼ تندی، او په خندا، خوښی او خوشالی له خلقو سره غږیږه!

وَلَا تَمْشِ فِي الْأَرْضِ مَرَحًا إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ كُلَّ مُخْتَالٍ فَخُورٍ ۝

او مه کوه تگ په ځمکه کښی په ناز او نخرو!، بیشکه الله نه خوښوی هر کبر کوونکی فخر کوونکی په «خلقو»

تفسیر: یعنی په غرور، تکبر، لوئی او لاپو د سری څه قدر او عزت نه زیاتیږی بلکه د دی په عکس ذلیل، حقیر او سپک ښکاری که څوک مخامخ څه ورته ونه وائی، پسی شا خو خلق ورپسی ډیر بد وائی او سپک نی گئی.

وَأَقْصِدْ فِي مَشْيِكَ وَاعْظُضْ مِنْ صَوْتِكَ إِنَّ أَنْكَرَ الْأَصْوَاتِ لَصَوْتُ الْحَمِيرِ ۝

او میانه رو اوسه! په تگ خپل کښی (یعنی مه ډیر گړندی او مه ډیر ورو څه)

او ورو کره غبر خپل بیشکه چه ډیر بد د تولو غبرونو خامخا غبر د خرو دی.

تفسیر: یعنی تواضع، متانت، اعتدال او متوسط وضعیت ځان ته غوره او اختیار کره. بی له ضرورت نه خبری مه کوه! د خبرو په وخت کښی بی له ضرورت نه چنی مه وهه! که په لور (اوچت) غبر سره غبریدل څه کمال وی نو د خره غبر ته به خلقو ډیر اهمیت ورکاوه حال دا چه څه وخت چه خر هنگیږی هغه په غبرونو ډیر کریهه او بد لگیږی. ډیر ځله د انسان په زوره غبریدلو کښی هم داسی بی نظمی او بی ترتیبی پمښیږی. (ربط) د لقمان کلام تر دی ځای پوری تمام شو. وروسته له دی نه بیا د اصل مضمون ته عود کړی شوی دی. یعنی د الله تعالیٰ عظمت، جلال، احسان او انعام راپه یادوی او د توحید او نورو فضائلو لوری ته مو متوجه کوی.

اَلَمْ تَرَوْا اَنَّ اللّٰهَ سَخَّرَ لَكُمْ تَاٰیِ السَّمٰوٰتِ وَمَا فِی الْاَرْضِ وَاَسْبَغَ عَلَیْكُمْ نِعْمَةً ظَاهِرَةً وَبَاطِنَةً

آیا نه وینی تاسی (ای انسانانو) چه بیشکه الله مسخر کړی په کار اچولی دی تاسی ته هر هغه څه چه په آسمانونو کښی دی او هر هغه څه چی په ځمکه کښی دی او پوره کړی دی (الله) په تاسی نعمتونه خپل (هم) په ښکاره او (هم) په پټه

تفسیر: یعنی د آسمان او ځمکی گرد (تول) مخلوقات ستاسی په کارونو کښی لگیا دی نو بیا تاسی ولی د هغه په کار نه لگیا کیږئ. او پوره کړی دی الله په تاسی نعمتونه خپل هم ښکاره هم په پټه ښکاره نعمتونه هغه دی چه په حواسو سره نی ادراک کیږی یا بلا تکلفه په فهم او پوهه کښی راتلی شی، پټ نعمتونه هغه دی چه په عقل فکر، غور او دقت سره موندل کیږی. یا به له ظاهری ځنی مادی او معاشی او له باطنی ځنی روحانی او معادی نعمتونه مراد وی ځواکی د رسول ارسال، د کتاب نازلول، د نیکی توفیق ورکول گرد (تول) په باطنی نعمتونو کښی شامل دی.

وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يُجَادِلُ فِي اللّٰهِ بِغَيْرِ عِلْمٍ وَلَا هُدًى وَلَا كِتَابٍ مُّنِيرٍ ۝

او (ځینی) له خلقو هغه څوک دی چه جگړه کوی په (حق د) الله کښی بی له پوهی (د توحید څخه) او بی له (لاری د) هدایت او بی له کتاب روښان څخه

تفسیر: یعنی له داسی ظاهر او باهر و نعمتونو او احسانونو سره سره ځینی خلق خپلی سترگی پتوی، د الله تعالی په وحدانیت کښی یا د ده په شیونو او صفاتو کښی یا په احکامو او شرایعو کښی مباحثی او جگړی کوی او تش په بی سندو جگړو کښی سره نښلی. نه کوم علمی او عقلی اصول له هغوی سره شته، او نه د کوم برحق هادی څه هدایت او نه د کوم مستند او روښان کتاب حواله له خپله ځانه سره لری، تش د خپلو پلرونو او نیکونو پوند تقلید له هغوی سره شته چه ذکر ئی په راتلونکی آیت کښی راځی.

تنبیه: شیخ الهند قدس الله سره العزيز د دغه آیت ترجمه داسی کړی ده. «او په خلقو کښی داسی هم شته چی جگړی کوی د الله په خبره کښی نه پوهه لری او نه بصیرت او نه روښان کتاب» او له دغی ترجمی څخه داسی معلومیږی چه غالباً محقق مترجم رحمة الله علیه له «علم» څخه په عقلی ډول (طریقه) «پوهیدل» مراد کړی دی. او له «هدی» څخه ئی یو قسم خاص بصیرت مراد دی چه د ذوق له سلامتی، وجدان، ممارست، عقل او فکر څخه نشت مومی. مطلب ئی داسی شو چه دغه خلق نه معمولی پوهه لری او نه د وجدانی بصیرت خاوندان دی، او نه روښان کتاب یعنی نه نقلی دلیل لری. دغه معنی ډیره لطیفه او ښه ده مونږ د دی آیت لپاره کوم تقریر چه غوره او اختیار کړی دی هغه یوازی د آسانی په غرض کړی شوی دی.

وَإِذْ أَقْبَلَ لَهُمْ آتِيعُوا مَا أَنْزَلَ اللَّهُ قَالُوا بَلْ نَتَّبِعُ مَا وَجَدْنَا
عَلَيْهِ آبَاءَنَا أَوْ لَوْ كَانَ الشَّيْطَانُ يَدْعُوهُمْ إِلَى عَذَابِ السَّعِيرِ ٢١

او کله چه وویل شی دوی ته چه متابعت وکړئ په صدق سره د هغه (قرآن) چه نازل کړی دی الله نو وائی دوی نه! بلکه متابعت کوو د هغه شی چه موندلی وو مونږ په هغه شی پلرونه خپل (نو وائی الله) آیا (متابعت کوی دوی د پلرونو) اگر که وی شیطان داسی چه بولی دوی (یا پلرونه د دوی) په طرف د عذاب د دوزخ (بلکه متابعت دی نه کوی).

تفسیر: یعنی که شیطان ستاسی پلرونه او نیکه گان د دوزخ په طرف بیولی وی بیا هم تاسی په هم هغو پسی درومئ او په کوم ځای کښی چه هغوی لوبدلی دی تاسی هم خپل ځانونه هم هغته غورځوئ ؟

وَمَنْ يُسْلِمْ وَجْهَهُ إِلَى اللَّهِ وَهُوَ مُحْسِنٌ فَقَدْ اسْتَمْسَكَ بِالْعُرْوَةِ الْوُثْقَىٰ

او هر څوک چه وسپاری مخ (ځان) خپل الله ته (او پری تفویض او توکل وکړی) حال دا چه دی نیکوکار وی نو په تحقیق ده منگولی خښی کړی دی په کړی مضبوطی باندی

تفسیر: یعنی هر هغه چا چه په اخلاص سره د نیکی لاره غوره او اختیاره کړه او خپل ځان ئی الله تعالی ته وسپاره نو ویوهمپره چه خپل لاس ئی په ډیری مضبوطی او کلکی کړئ لگولی دی او ځان ئی پری ټینگ کړی دی تر هغه وخته پوری چه ده دغه کړئ ټینگه نیولی وی نو له سره نه ښائی چه د لویدو کومه اندیښنه ورته پیدا شی

وَالِلّٰهِ عَاقِبَةُ الْأُمُورِ ﴿۲۲﴾

او خاص الله ته دی عاقبت خاتمه د (تولو) کارونو

تفسیر: یعنی هر هغه چه دغه کړئ مضبوطه ونیوله بالاخره د هم دغی کړئ او سند په وسیله د الله تعالی دربار او دیدار ته رسیږی او پاک الله د ده آخره خاتمه او انجام ښه کوی.

وَمَنْ كَفَرَ فَلَا يَحْزُنُّكَ كُفْرُهُ إِلَيْنَا مَرْجِعُهُمْ فَنُنَبِّئُهُم بِمَا عَمِلُوا إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ ﴿۲۳﴾

او هر څوک چی کافر شو پس نه دی خپه کوی تا (ای محمده!) کفر د ده «ځکه چی» خاص مونږ ته دی بیا راتله د دوی په قیامت کښی پس خبر به کړو مونږ دوی په هغو اعمالو چی کړی ئی دی بیشکه چی الله ښه عالم دی په هغو خبرو چی په سینو (د دوی) کښی دی.

تفسیر: یعنی تاسی خپله علاقه له پاک الله سره ټینگه او مضبوطه ولرئ! د هیچا د تکذیب او انکار پروا له سره مه کوئ! د منکرینو بیرته راتگ او رجوع هرومرو (خامخا) زمونږ په لوری ده په دغه وخت کښی به د دوی تول عملونه بی له کموالی او زیاتوالی د دوی په مخکښی ایښوول کیږی او هیڅوک به خپل هیڅ یو جرم له پاک الله څخه نشی پتولی ځکه چی الله تعالی د زړونو په پتو خبرو او مخفی اعمالو هم خبر دی او هغه گرد (تول) به دوی ته ور وړاندی کړی.

نَسْتَعِظُهُمْ قَلِيلًا لَّئِنْ نَضَّطَرُّهُمْ إِلَىٰ عَذَابٍ غَلِيظٍ ﴿٣٣﴾

نفع به ورکړو مونږ دوی ته (په دنیا کېښی) لږ شانی بیا راولو دوی په ډیره ناچاری عاجزی سره په طرف د عذاب سخت (د دوزخ)

تفسیر: یعنی د لږو ورځو عیش، عشرت، بې فکری او بیغمی ده کله چی د دوی دغه نیټه او مهلت ختم شی نو خورا ډیری سختی سزا ته به راښکودل شی او هیڅ به د دوی له واکه (اختیاره) نه وی پوره چی چیری وتښتی یا پټ شی

وَلَكِنْ سَأَلْتَهُمْ مَنْ خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ لِيَقُولُنَّ اللَّهُ قُلِ الْحَمْدُ لِلَّهِ بَلْ أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٣٥﴾

او قسم دی که وپوښتی ته دغه (کفار) چی چا پیدا کړی دی دغه آسمانونه او ځمکه نو خامخا وبه وائی دوی هر ورو (خامخا) چی الله (کله چی مقر شول دوی نو ای محمده!) ووايه توله ثناء خاص الله لره ده، بلکه زیاتره د دوی نه پوهیږی.

تفسیر: یعنی الحمد لله دغومره خو په خپلو ژبو اعتراف کوی چی د آسمانونو او د ځمکې پیدا کول بې له الله تعالی نه د بل هیچا کار نشی کیدی نو بیا اوس کوم قسم خوښی پاتی شوه چی د ده په پاک ذات کېښی نه وی موجوده؟ آیا د دغو عظیم الشان شیانو پیدا کول او بیا ئی په یو مضبوط او ټینگ نظام په کار اچول بې له اعلیٰ درجی علم او حکمت، زور او قوت امکان لری؟ نو هر ورو (خامخا) د «خالق السموات والارض» په ذات کېښی د تولو کمالاتو د موجودیت منل لارمپړی او دغه هم د ده د قدرت یوه نمونه ده چی تاسی غوندی مجرمینو او منکرینو باندی هم د خپل عظمت او قدرت اقرار او اعتراف کوی چی له دغه اقرار څخه وروسته تاسی ملزم ګڼل کیږئ یعنی کله چی ستاسی په نزد هم خالق یوازی هم هغه الله دی نو بیا ولی نور شیان مو خپل معبودان ګرځوئ؟ خبره خو صافه او سمه ده خو سره له هغه ډیر کسان پری نه پوهیږی او دلته چی رسیږی بند پاتی کیږی.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِنَّ اللَّهَ هُوَ الْغَنِيُّ الْحَمِيدُ ﴿٣٦﴾

خاص الله له پاره دی هر هغه څه چی په آسمانونو کېښی دی او په ځمکه

کښی دی (سره له آسمانونو او ځمکې ملکاً خلقاً عبیداً) بیشکه چی الله هم دی دی غنی بی پرواه ډیره ثنا ورته ویلی شوی ده

تفسیر: یعنی هم هغسی چی د آسمانونو او د ځمکې پیدا کوونکی الله تعالیٰ دی هم داسی ټول هغه شیان چی په آسمانونو او ځمکه کښی دی ټول بلا استثنا بی د بل چا له اشتراکه د الله تعالیٰ مخلوق او مملوک دی. او تماماً د الله تعالیٰ محتاج دی او بالعکس پاک الله هیچا ته اړ (مجبور) او محتاج نه دی. ځکه چی د وجود او د وجود د توابعو یعنی د گردو (ټولو) کمالی صفاتو مخزن او منبع د ده ذات دی. د ده هیڅ یو کمال د بل چا څخه مستفاد نه دی. دی بالذات د ټولو عزتونو او محاسنو او ښکښو (فائدو) مالک دی نو بیا به دی بل چا ته ولی محتاج او اړ (مجبور) وی؟ او د چا به څه پروا لری؟

وَلَوْ أَنَّا فِي الْأَرْضِ مِنْ شَجَرَةٍ أَقْلَامٌ وَالْبَحْرُ يَمُدُّهُ مِنْ بَعْدِهِ
سَبْعَةُ آبِحْرٍ مَا نَفَدَتْ كَلِمَاتُ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ عَزِيزٌ حَكِيمٌ ﴿۲۴﴾

او که چیری هغه څه چی په ځمکه کښی دی له ونو څخه (هغه ټول) قلمونه شی او (سیاهی شی محیط) بحر مرسته (مدد) وکړی له ده سره پس له (تمامیدلو د اوبو) د ده او اوه (نور) بحرونه نو خلاص به نشی کلمات د الله بیشکه چی الله دی ښه غالب قوی (د احکامو په انفاذ) ښه حکمت والا (چی هر کار په تدبیر او مصلحت سره کوی)

تفسیر: یعنی که د دنیا له گردو (ټولو) ونو ځنی قلمونه جوړ کړی شی او دغه اووه موجوده ترڅه بحرونه (سمندرونه) سیاهی (مرکب) تیار کړل شی او بیا د هم دغو سمندرونو په شان اووه نور سمندرونه هم د ده د کار د کومک او معاونت لپاره پیدا کړل شی او فرض ئی کړئ چی د ټول عالم انسانان له خپل قدرت او قوت سره سم هم په لیکلو لاسونه پوری کړی خو سره له دغه هم د الله تعالیٰ د کلمو د لیکلو د عهدي څخه دغه ټول نشی وتلی او د الله تعالیٰ د کمالاتو او جلال، عظمت او قدرت له اظهار څخه گرد (ټول) سره عاجز او ناتوان پاتی شی، د لیکونکو عمرونه به تمام شی، قلمونه به په ډیرو لیکلو وسولیری او مات شی، سیاهی به له ډیرو لیکلو څخه خلاصه شی، خو سره له دی به هم د الله تعالیٰ تعریف، توصیف محامد، محاسن او ثناء به ختم نشی. رښتیا خبره خو هم دا ده چی محدود او متناهی قوتونه به څرنگه د الله تعالیٰ لامحدود او غیر متناهی صفات قید او ضبط کړی شی؟ اللهم لا احصى ثناء علیک انت کما اثنت علی نفسک.!

مَا خَلَقَكُمْ وَلَا بَعَثَكُمْ إِلَّا كُنُفُسٌ وَاحِدَةً ط

نه دی پیدا کول ستاسی او نه بیا ژوندی راپاخول ستاسی مگر داسی دی لکه پیدا کول او ژوندی کول د یوه نفس

تفسیر: یعنی د تول جهان پیدا کول او د یوه انسان پیدا کول دواړه پاک الله ته یو شان سهل او آسان دی نه په دغه کښی څه اشکال او دقت او نه په هغه کښی څه سختی ورته پېښیږی په یوه «کن» سره هر شی ته چی اراده وکړی هم هغه کیږی بلکه د «کن» د لفظ په ویلو پوری هم څه موقوف نه دی مگر مقصد د دغه د «کن» د لفظ له تعبیر څخه محض زمونږ افهام او تفهیم مقصود او د مستمعینو د پوهولو لپاره یو عنوان دی. په واقع کښی د دی سره سم چی الله تعالی اراده وکړی هم هغه مطلوبه شی سم د لاسه موجودیږی.

إِنَّ اللَّهَ سَمِيعٌ بَصِيرٌ ﴿۳۸﴾

بیشکه چی الله دی ښه اوریدونکی (د تولو اقوالو) ښه لیدونکی (د تولو احوالو).

تفسیر: یعنی څرنگه چی د یوه غږ آوریږل، یا د یو شی لیدل یا په یو وخت کښی د تول جهان د شینونو لیدل الله تعالی ته یو شان او برابر دی، هم داسی د یوه سری وژل او ژوندی کول او د گرد (تول) جهان د تولو موجوداتو وژل او ژوندی کول الله تعالی ته برابر او مساوی دی او د الله جل جلاله د قدرت په مقابل کښی یو شان دی، بیا له دوهم ځلی ژوندی راپاخولو څخه وروسته په یوه وخت کښی د تولو لومړنیو او وروستنیو د پخوانیو او اوسنیو د گردو (تولو) اعمالو د یوی یوی ذری لیدل او سنجول (غور کول)، او حساب او کتاب ئی سره پری کول هم ده ته ډیر سهل او آسان دی او ورته دغه اعمال هیڅ قسم سختی او جنجال نه پېښوی ځکه چی الله تعالی زمونږ گرد (تول) اقوال اوری، او تول افعال مو وینی او هیڅ یوه پته او ښکاره خبره او حال تری پت نه دی

الْمَرَاتَانِ اللَّهُ يُؤَلِّجُ اللَّيْلَ فِي النَّهَارِ وَيُؤَلِّجُ النَّهَارَ فِي اللَّيْلِ
وَسَخَّرَ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ كُلٌّ يَجْرِي إِلَىٰ آجَلٍ مُّسَمًّى

آيا نه ويني (ته اى مخاطبه بلکه ويني ئى) چى بيشكه الله ننباسى شپه (په کامل قدرت خپل سره) په ورځ کښى او ننباسى (الله) ورځ په شپه کښى او مسخر کړى په کار اچولى ئى دى تاسى ته لمر او سپوږمى هر يو (له دغو دواړو نه لکه نور سیارات) روان دى (په آسمان خپل کښى) تر ټاکلى (مقرر کړى) مودى پورى

تفسیر: د «مقرر وخت» څخه مراد قیامت دى، یا له لمر او سپوږمى څخه د هر یوه دوره ده ځکه چى د یوى دورى د پوره کیدلو څخه وروسته گواکى دوى بیا له سره خپله دوره او تگ شروع کوى.

وَأَنَّ اللَّهَ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ ﴿۳۱﴾

او بيشكه الله په هر هغه څه چى تاسى ئى کوئ ښه خبر دى.

تفسیر: يعنى د الله تعالى هغه قوت او قدرت ته چى له شپى څخه ورځ او له ورځى څخه شپه جوړوى او د لمر او سپوږمى په شان له خورا ډيرو لويو کراتو څخه د ادنا مزدورانو په شان کار اخلى له مرگ نه وروسته ستاسى بيا ژوندى راپاخول څه اشکال لرى؟ او کله چى دى له هر لوى او وړوکى عمل څخه پوره واقف او ښه عالم دى نو بيا په حساب او کتاب کښى به الله تعالى ته څه اشکال او سختى ورپيښه شى.

ذَٰلِكَ بِأَنَّ اللَّهَ هُوَ الْحَقُّ وَأَنَّ مَا يَدْعُونَ مِنْ دُونِهِ الْبَاطِلُ وَأَنَّ اللَّهَ هُوَ الْعَلِيُّ الْكَبِيرُ ﴿۳۲﴾

دغه (شامل معرفت کامل قدرت) له دى سببه دى چى بيشكه الله هم دى حق دى او بيشكه هغه (بتان) چى بولى (عبادت ئى کوى) دوى بى له دغه (الله) هغه نه) حق نه دى او بيشكه الله هم دى ښه پورته ډير لوى دى

تفسیر: يعنى د الله تعالى دغه عظيمه شتون او قاهره صفات ځکه ذکر کړل شول څو آوريدونکى وپوهيږى چى د يوه الله تعالى منل او د هم هغه واحد لاشريک عبادت کول هم هغه سمه لياره ده. له دى نه خلاف هر څه چى وويل شى يا وکړل شى باطل او دروغ دى. يا به ئى دا مطلب وى

چی د الله تعالیٰ موجود بالذات او واجب الوجود توب چی له ﴿ذَلِكَ بِأَنَّ اللَّهَ هُوَ الْحَقُّ﴾ شخه فهمیری او د نورو باطل او هالک الذات توب له هغو سره دا خبره لازمه ده چی یواځی هم هغه الله تعالیٰ ته دغه شتون او صفات ثابت دی بیا هغه ذات ته چی دغه شتون او صفات ثابت دی نو هم هغه د الوهیت او معبودیت وړ (لائق) او مستحق دی نو د بنده انتهائی عجز او تذلل چی د هغه نوم عبادت دی خاص هم هغه ته ښائی چی دیر پورته عظیم القدرت او په هر چا غالب دی.

أَلَمْ تَرَ أَنَّ الْفُلُكَ تَجْرِي فِي الْبَحْرِ نِعْمَتِ اللَّهِ لِيُرِيَكُمْ مِنْ آيَاتِهِ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّكُلِّ صَبَّارٍ شَكُورٍ ﴿٣١﴾

آیا نه وینی ته چی بیشکه (دا) بیرى (جهاز) تگ کوى په بحر کښى په نعمت (فضل) د الله دپاره د دى چی وښیى تاسى ته له دلائلو «قدرت» د ده، بیشکه په دغى (بیرى او بحر) کښى خامخا دیر دلائل (د قدرت) دى دپاره د هر دیر صابر دیر شاکر (په آفتونو او نعمتونو).

تفسیر: یعنى جهازونه او بیرى دیر ثقیل او درانه بارونه وړى او د الله تعالیٰ په قدرت، فضل او مرحمت څرنګه د سمندر موجونه (څپى) سره غیروى او پکښى ځی؟ یعنى د دغه بحرى سفر په احوالو او حوادثو کښى له غور کولو شخه انسان ته د صبر او شکر دیر مواقع په لاس ورځی. کله چی طوفان (څپان) پورته شى او جهاز د طوفان په شپو کښى ګیر شى او له هری خوا له لویو پیښو او حوادثو سره مخامخ شى نو دغه وخت د لوى صبر او تحمل وخت او کار دى. او کله چی الله تعالیٰ دوى د مرګ او ژوند له دغه کشمکش او ربړونو (تکلیفونو) شخه صحیح او سالم وباسى نو حتمى او ضرورى ده چی د الله تعالیٰ د دغه احسان او مرحمت شکر اداء کړى!

وَإِذَا غَشِيَهُمْ مَّوْجٌ كَالظُّلَلِ دَعَوُا اللَّهَ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ ؕ فَلَمَّا نَجَّاهُمْ إِلَى الْبَرِّ فَمِنْهُمْ مُّقْتَصِدٌ ۖ

او کله چی لاندی کړى دغه (کفار) یو موج لکه ورپښى نو بولى دوى الله په داسى حال کښى چی خالص کوونکى وى دوى خاص الله ته (د) دین خپل، پس کله چی نجات ورکړى دوى ته الله طرف د وچى ته نو ځینى د دوى ولاړ وى په (هم هغى) لارى سمى

تفسیر: پاس ئی په دلائلو او شواهدو سره دغه خبره ښودلی وه چی د یوه خدای منل صحیح دی او د دی عقیدې او مفکورې په خلاف نوری گردی (تولی) خبری دروغی او غلطی دی. دلته ئی دغه راوښودل چی د طوفانی موجونو او غږو (چپو) له ویری ډیر سخت او غلیظ مشرک هم په ډیر اخلاص او عقیدې سره د الله تعالیٰ په دربار کښی دعاء او استغفار کوی او تری خپل نجات او حیات غواړی نو معلوم شو چی د انسان ضمیر او د فطرت اصلی غږ هم دغه دی او باقی تول جعلی، ساختگی، موهوم او چتی (بیکاره) شیان دی.

پس هر کله چی پاک الله دوی له طوفان (خپان) نه روغ رمت وچی ته راوایسی نو ډیر لږ کسان داسی دی چی د اعتدال او توسط په لاره قایم پاتی کیږی، که نه زیاتره څنگه چی له بحر څخه د باندی پل کیږدی بیرته په خپلو هم هغو شرارتونو لاس پوری کوی. شیخ الهند رحمة الله د (فمنهم مقتصد) ترجمه داسی کړی ده «نو ځینی وی له دوی څخه په منځنی حال باندی» حضرت شاه صاحب لیکي «یعنی هغه حال چی د خوف په وخت کښی و اوس هغه حالت په هیڅ یوه کښی نشته مگر هغه وضعیت بیخی تری هیر شوی هم نه دی. داسی کسان هم ډیر لږ دی. که نه زیاتره د قدرت له معاونته منکریږی او د خپل نجات او خلاصون راز راز (قسم قسم) تدبیرونه لتوی یا له کوم ارواح یا نورو څنی استمداد غواړی.

وَمَا يَجْعَدُ بِالْإِتِنَاءِ الْأَكْلُ خَيْرًا كَقُورٍ ۝۳۶

او انکار نه کوی له دلائلو د قدرت زمونږ مگر هر هغه چی ډیر عهد ماتوونکی غدار زیات ناشکره وی

تفسیر: یعنی اوس لږه شیبه (لحظه) پخوا ئی د طوفان له خوف او ویری څخه کوم قول او قرار چی له الله تعالیٰ سره ترلی و هغه بیخی غلط او دروغ ثابت شو، شو ورځی ئی هم د ده د هغه انعام او احسان حق ونه مانه او دومره ژر د قدرت له دلائلو څنی منکر شو.

يَا أَيُّهَا النَّاسُ اتَّقُوا رَبَّكُمُ وَأَخْشَوْا يَوْمَ مَا لَا يَجْزِي وَالِدٌ عَنْ وَلَدِهِ وَلَا مَوْلُودٌ هُوَ جَارِعٌ عَنْ وَالِدِهِ شَيْئًا ۝

ای خلقو! وویریږئ تاسی (تول له عذابه) د رب خپل او وویریږئ تاسی له هغی ورځی چی نه به شی دفع کولی عذاب هیڅ پلار له زوی خپل او نه هیڅ زوی (داسی وی) چی هغه دفع کوونکی شی له پلار خپل څخه کوم شی (څه عذاب)

تفسیر: د طوفان په وخت کېنې د جهاز مسافران سخت پريشان، وارخطا وی او له هر انسان سره یوازی د خپل ځان د خلاصون فکر او اندېښنه وی، خو سره له هغه هم مور او پلار له خپلو اولادو، او اولاد له خپل مور او پلار څخه بیخي غافل او بی پروا نه وی. او هر یو د بل د نجات او خلاصی او مرستی (مدد) په فکر او چرت (خیال) کېنې وی بلکه ډیر کله د والدینو شفقت غواړی چی هر راز (قسم) زحمت او مصیبت په خپل ځان واخلي چی خپل اولاد له هغه مصیبت څخه وژغوری (وساتی). لیکن د دی په عکس یوه داسی ویروونکی او هولناکه ورځ راتلونکی ده چی په هغی کېنې به له هر طرفه هم دغه د «نفسی! نفسی!» غږ راپورته کیږی. نه اولاد او نه والدین بلکه هیڅوک به داسی یو ایثار او شفقت ونشی کړی چی د بل لږ څه مصیبت په ځان واخلي او بالفرض که دی وغواړی چی د خپل کوم عزیز لږ څه زحمت په ځان واخلي خو څوک د ده دغی غوښتنی او مطالبی ته څه اهمیت او قیمت نه ورکوی. نو په هر انسان لارم دی چی لا له اوسه د هغی ورځی په فکر او اندېښنه کېنې واوسی! او د هغی لپاره توبه برابره کړی! او زیار (کوشش) وکړی څو د الله تعالیٰ له قهر او غضب څخه مامون او مصون پاتی شی که نن دوی د سمندر له طوفانه روغ رمت ووتل نو سبا خو دوی د حشر له ډگر ځنی په هیڅ صورت نشی وتلی.

إِنَّ وَعْدَ اللَّهِ حَقٌّ فَلَا تَغُرُّكُمُ الْحَيَاةُ الدُّنْيَا وَلَا يَغُرُّكُمُ بِاللَّهِ الْغُرُورُ ﴿٣٢﴾

بیشکه وعده د الله رښتیا ده (د بعث، د حساب، د جزا وعده) پس نه دی غره کوی تاسی خامخا دغه ژوندون لږ خسیس! او نه دی غره کوی خامخا تاسی په (عفو او کرم د) الله هیڅ غره کوونکی

تفسیر: یعنی هغه ورځ یقیناً او قطعاً راتلونکی ده. او دغه د پاک الله داسی قاطعه او نافذه وعده ده چی له سره په هغی کېنې هیڅ لاندی باندی او وړاندی او وروسته والی نشی راتلی نو نه ښائی چی تاسی د دنیا په دغو څو ورځو باغ او بهار، عیش او عشرت، زرق او برق او رونق تیروئی که نه تل به هم داسی له عقبی څخه بی برخي او ناامیده پاتی شی او داسی ئی مه گنئ چی هر څوک چی دلته په آرام وی نو بی له ایمان او صالح عمل څخه هلته به هم په آرامی او هوسائی (راحت) کېنې وی. د ټک شیطان له مکر او فریب او اغواء څخه تل هوښیار او وینن اوسی! چی شیطان مو د الله تعالیٰ په نامه هم غولوی او داسی درته وائی څه خانه! بیغمه خپلی چرچی او مزی کوه! پاک الله غفور او رحیم دی ښه په گناهونو او خطاؤ ځان موږ کړه! او له سره تر پایه په دغه ډنډ کېنې ځان دوب کړه کله چی زوړ او سپین پیری شوی نو بیا یو ځلی له دغو گردو (تولو) څخه توبه وباسه! پاک الله به دی ویني. که ستا په تقدیر کېنې جنت لیکلی وی نو هر څومره گناهونه چی هم وکړی بالاخر به جنت ته ځی که په تقدیر کېنې دی دوزخ لیکلی شوی

وی نو په هیڅ ډول (طریقه) ته خپل ځان له دوزخه نشي خلاصولی نو بیا د څه لپاره په دنیا کېنې چرچی او مزی نه کوی ؟

إِنَّ اللَّهَ عِنْدَهُ عِلْمُ السَّاعَةِ وَيُنَزِّلُ الْغَيْثَ وَيَعْلَمُ مَا فِي
الْأَرْحَامِ وَمَا تَدْرِي نَفْسٌ مَّاذَا تَكْسِبُ عَدَاً وَمَا تَدْرِي
نَفْسٌ بِأَيِّ أَرْضٍ تَمُوتُ إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ خَبِيرٌ ﴿۳۷﴾

بیشکه الله خاص هم ده څخه دی علم (د قیام) د قیامت او نازلوی الله باران (او د نزول په وخت ئی هم علم لری) او معلوم دی الله ته هغه شی چی په ارحامو (د میندو په نسونو) کېنې وی (نرتوب او ښځه توب ئی) او نه پوهیږی هیڅ نفس چی څه کار به کوی سبا، او نه پوهیږی هیڅ نفس چی په کومه ځمکه کېنې به مری بیشکه الله دی ښه عالم (په دغو شیانو او نورو ټولو اقوالو) ښه خبردار (په ټولو احوالو) دی.

تفسیر: یعنی قیامت هر ورو (خامخا) راتلونکی دی. د دی علم یوازی له الله تعالی سره دی دغه نه ده معلومه چی دغه دنیوی لویه کارخانه به کله و بجاړه او درې وړی کیږی ؟ انسانان په دنیوی عیش او عشرت، ښائست او مؤقتی تازگی نازیږی او پکښی مزی او چرچی کوی آیا دوی په دغه نه پوهیږی چی دغه دنیا په دی چی فانی ده فی الحال هم دغه دنیا او هم ئی ټول اسباب او وسایل د الله تعالی په واک (اختیار) او قدرت کېنې دی د ځمکې ټول رونق او مادی برکت چی ستاسی د خوبښی خوشالی مدار دی په آسمانی باران موقوف دی که دوه دری کاله باران ونشی نو له هر طرفه به خاوری او دوړی پورته کیږی، نه به د ژوندانه څه سامان پاتی شی او نه به د راحت څه اسباب. بیا تعجب دی چی انسان د دنیا په زینت، ښائست او سینگار ولی غولېږی؟ او هغه لوی ذات د څه لپاره هیروی؟ چی د خپل رحمت په باران سره ئی ورته ښائست او سمورتیا او رونق مرحمت کړی دی. چاته څه معلومه ده چی په دنیا کېنې به د ده د دنیوی عیش او عشرت برخه څومره وی؟ ډیر خلق زیات کوشش کوی او زیار (محنت) کوی او له ډیرو رېرونو (تکلیفونو) له ګاللو (برداشت کولو) څخه مری لیکن په خپل ژوند کېنې یی له سره هوسائی (خوشالی) او آرام نه په برخه کیږی. بالعکس ځینو نورو ته بی له رب (تکلیف) او زیار (محنت) څخه دولت او راحت ور په برخه کیږی د دغسی حالاتو او واقعاتو له لیدلو سره سره هم هر هغه انسان چی په دینی او دنیوی معاملاتو کېنې د الله تعالی په تقدیر اعتماد او اطمینان لری، په دینی او دنیوی امورو کېنې لږ څه هم په جدوجهد او سعی او کوشش کېنې

قصور او لندون نه کوی او سره له دی چی په تقدیر پوره ډاډ او قناعت لری په ریاضت او مجاهدت کښی هم لږ څه مساهلت نه کوی هغه پوهیږی چی انسان لره تدبیر په کار دی ځکه چی ښه تقدیر عموماً د هم دغه کامیاب تدبیر په ترڅ کښی څرگندیږی (ښکاره کیږی) دغه علم په واقع یوازی او یوازی الله تعالی ته حاصل دی چی زمونږ تقدیر به څرنگه وی؟ او زمونږ له لاسه به صحیح تدبیر ظاهریږی که نه؟ که مونږ د هم دغی معاملی رعایت په دینی امورو کښی لا په ښه شان سره وکړو نو د شیطان د چل او فریب په لومه او دام کښی به له سره ونه نښلو بیشکه چی جنت او دوزخ هر ځای چی زمونږ په برخه کیږی هغه د تقدیر په اساس دی او د هغه علم له پاک الله سره دی مگر عموماً د ښو او د بدو د تقدیر څیری د ښو یا د بدو تدبیرونو په آئینه کښی لیدلی کیږی نو ځکه مونږ د تقدیر په حواله او اساس تدبیر نشو پریښودی ځکه چی دغه خبره خو هیچا ته نه ده معلومه چی د الله تعالی په علم کښی کوم یو سری سعید یا شقی، جنتی یا دوزخی، غنی یا فقیر یا نور دی؟ نو ظاهری عمل او تدبیر داسی یو شی دی چی د هغه له لیدلو څخه عادتاً مونږ ته د تقدیر له نوعیت نه لږ څه معلومات راحاصلیږی که نه د دغی خبری حقیقی علم خو یوازی له الله تعالی سره دی چی د ښځی په گټه کښی هلک دی که جینئ؟ او وروسته له څیړیدلو څخه به د هغه عمر شومره وی؟ روزی به ئی ارته وی که تنگه؟ سعید دی که شقی؟ د هم دی په طرف ئی په ﴿وَيَعْلَمُ مَا فِي الْآخِرَةِ﴾ کښی اشاره کړی ده، پاتی شوه د شیطان دغه تکی او برگی چی فی الحال خو په دنیا کښی چرچی او مزی کوه! بیا وروسته توبه وباسه! او ښه سری شه! د دی ځواب ئی په ﴿وَمَا تَذَكَّرُ أَنْ نَفْثَ الشَّيْطَانِ﴾ الآية - کښی ورکړی دی یعنی هیڅوک په دی باندی نه دی خبر چی دی به سبا څه کوی؟ او د څه کولو له پاره آیا دی به ژوندی پاتی کیږی که نه؟ او کله به مری؟ او چیری به مری؟ نو بیا دی به په کوم اعتبار او اعتماد سره د نن ورځی د بدی تدارک سبا هرومرو (خامخا) وکړی شی او د توبی توفیق به ضرور ومومی په دغو شیانو او نورو گردو (تولو) امورو یواځی علیم او خبیر الله تعالی ښه پوه او خبر دی.

تنبیه: په یاد ئی ولرئ! چی مغیبات یا به د احکامو له جنسه وی یا به د اکوانو له جنسه وی. بیا غیبی اکوان زمانی وی یا مکانی او زمانی د ماضی، مستقبل او حال په اعتبار په دری ډوله (قسمه) ویشل شوی دی له دغو څخه د غیبی احکامو کلی حکم رسول الله صلی الله علیه وسلم ته ورکړی شوی دی ﴿فَلَا يَظْهَرُ عَلَيْهِ أَحَدٌ اِلَّا اَمِنْ اِنْ تَضَى مِنْ رَسُولٍ﴾ الآية - (الجن ۲ رکوع ۲۶-۲۷ آیت ۲۹) جزء چی د هغه د جزئیاتو تفصیل او تبویب د امت اذکیاؤ کړی دی او د غیبیه ؤ اکوانو د کلیاتو او د اصولو علم الله تعالی د خپل ځان له پاره خاص کړی دی هو! د هغو په منشره ؤ جزئیاتو ئی ډیرو خلقو ته سم له هغو قوتونو او استعدادونو اطلاع ورکړی ده او رسول الله صلی الله علیه وسلم ته هم له دی نه داسی ډیره وافره او عظیم الشانه برخه ور رسیدلی ده چی اندازه ئی بیخی نشی کیدی. خو سره له دی هم د غیبیه ؤ اکوانو کلی علم له رب العزت سره مخصوص دی په دغه آیت کښی چی دا پنځه شیان مذکور دی په احادیثو کښی ئی دغو ته

«مفاتيح الغيب» ويل شوی دی چی د هغو کلی علم پرته (علاوه) له الله څخه بل هیچا ته نشته. په حقیقت کښی په دغو پنځو شیانو کښی د غیبیه و اکوانو ټولو انواعو ته اشاره وشوه. په «بای ارض تموت» کښی مکانیه غیوب په ﴿مَّا ذَکَّیْنَا عَنْهَا﴾ کښی د مستقبله زمانیه و غیوب او په ﴿مَّا فِی الْاٰخِرِ﴾ کښی د حالیه زمانیه و غیوب او په «ینزل الغيث» کښی غالباً په ماضیه زمانیه و غیوب تنبیه ده. یعنی کله چی باران راځی او ووریږی معلومیږی لیکن دغه خبره هیچا ته نه ده معلومه چی پخوا له باران څخه څرنگه اسباب او وسایل سره راغونډ شوی دی چی د هغو په اثر، پوره په هم هغی ټاکلی (مقرر کړی) نیتی او ځای او موقع کښی په هم هغه مقدار او اندازه باران وشو. مور خپل وورکی په خپله گیده کښی گرځوی مگر په دی باندی نه پوهیږی چی دغه د دی په گیده کښی هلک دی که جینع؟ انسان غواړی چی په راتلونکو حالاتو ځان پوه کړی مگر په دی نه پوهیږی چی دی به پخپله سبا څه کار وکړی؟ او د ده مرگ چیری واقع کیږی؟ له دغه جهل، ناپوهی او بیچاره گی سره د تعجب ځای دی چی په دنیوی ژوندون مفتون او مین کیږی او خپل حقیقی خالق او هغه لویه ورځ بیخی هیروی او له یاده ئی وباسی کله ئی چی د الله تعالی لوی دربار ته په راښکودلو سره حاضروی. په هر حال د دغو پنځو شیانو له ذکر کولو سره په ټولو غیبیه و اکوانو د کلی علم په طرف اشاره کول دی او حصر نه دی مقصود. او اغلباً په ذکر کښی به د دغو پنځو شیانو تخصیص د دی له امله (وحي) شوی وی چی کوم سائل به د هم دغو پنځو شیانو په نسبت سوال کړی وی چی د هغه په ځواب کښی هم دغه آیت نازل شوی دی. لکه چی په حدیث کښی راغلی دی. د علم الغیب په نسبت پخوا له دی نه په سورت «الاتعام» او اوس په سورت «النمل» کښی هم ځینی نور معلومات لیکلی شوی دی هلته دی وکتل شی.

«تمت سورة لقمان بمنه وكرمه»

«سورة السجدة مكية الا من آية (١٦) الى غاية آية (٢٠) فمدنية وهي ثلاثون آية وثلاثة

ركوعات»

«رقم تلاوتها (۳۲) تسلسلها حسب النزول (۷۵) نزلت بعد سورة «المؤمنون»

«د السجدة سورت مکی دی. پرته (علاوه) له (۱۶) آیت څخه تر آخر د (۲۰) آیت چی مدنی

دی (۳۰) آیتونه او (۳) رکوع گانی لری»

«په تلاوت کښی (۳۲) او په نزول کښی (۷۵) سورت دی وروسته د «المؤمنون» له سورت څخه

نازل شوی دی»

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شروع کوم په نامه د الله چه ډیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

الْمَ تَنْزِيلُ الْكِتَابِ لَارَيْبَ فِيهِ مِنْ رَبِّ الْعَالَمِينَ ٥٦

نازلیدل د (دغه) کتاب (قرآن) چی نشته هیڅ شک په دغه کښی له (جانبه) د رب د عالمیانو دوی

تفسیر: بی شکه دغه مقدس کتاب رب العالمین نازل کړی. په دغه کښی نه څه شک شته او نه شبهه. او نه د فریب او تیروستلو ځای دی. لیکن کفار دا خبره نه منی چی راغلی دی دا قرآن له طرفه د الله تعالی.

أَمْ يَقُولُونَ افْتَرَاهُ بَلْ هُوَ الْحَقُّ مِنْ رَبِّكَ لِتُنذِرَ قَوْمًا مَّا أَتَاهُمْ مِّنْ نَّذِيرٍ مِّنْ قَبْلِكَ لَعَلَّهُمْ يَهْتَدُونَ ٥٧

آیا وائی (دغه کفار) له خپله ځانه ئی جوړ کړی دی دا (قرآن محمد داسی نه دی) بلکه هم دغه (قرآن) حق دی (نازل شوی دی) له جانبه د رب ستا چی ویروی ته (په قرآن سره) هغه قوم چی نه دی راغلی دوی ته هیڅ ویروونکی پخوا له تانه (تر اسمعیل علیه السلام پوری) دپاره د دی چی سمه لاره ومومی دوی (په سبب د ویرولو ستا).

تفسیر: یعنی د هغه کتاب په باب کښی چی اعجاز او حقانیت ئی دومره ښکاره او واضح دی چی د هیڅ شک او شبهی ځای پکښی نشته آیا د هغه په نسبت کفار داسی اظهار کوی چی رسول الله دغه قرآن له خپله ځانه جوړ کړی دی او معاذالله د لویو دروغو نسبت پاک الله ته کوی ؟ نو دغه د دوی انتهائی لجابت، گستاخی او سپین سترگی ده چی په داسی واضح او روښانه بیان کښی هم له خپله ځانه شبهی پیدا کوی. که دوی لږ څه غور او انصاف کولی نو دوی ته به معلومه شوی وی چی په رښتیا سره دغه کتاب د پاک الله له طرفه راغلی دی او ته کوشش کوی چی د هغه په وسیله یو داسی قوم وښی او هوښیار او په سمه لاره ئی راولی چی له څو پیړیو راهه دیکخوا په دوی کښی ویښوونکی نبی نه دی مبعوث شوی دغه خبره د غور او فکر کولو وړ (لائق) ده چه انسان له خپله ځانه داسی یو شی جوړوی او خلقو ته ئی وړاندی کوی چی د هغه مثل یا قوی غوښتنه په محیط او ماحول کښی موجوده وی په دغسی یو ملک کښی د داسی یوی غتی خبری له خولی څخه ویستل چی د خلقو د سل هاو کلونو د مسخ شوی ذهنیت او مذاق څخه

غلطه او بیخی مخالفه وی او د هغی د قبول دیره ادنی قوه او استعداد هم ظاهراً په هغو کښی نه وی د کوم پوه او عاقل انسان کار له سره نشی کیدی هوا که د الله تعالی قاهره قدرت کوم انسان په دغسی یو سخت او مشکل کار مامور کړی هغه بیله خبره ده . پس نبی الامی صلی الله علیه وسلم چی د نورو خلقو په نسبت د ده د عقل په زیاتوالی او پوخوالی باندی هغه کسان هم قایل دی چی (معاذالله) ده ته ئی مفتری ویل که کومه خبره ئی له خپله غځانه جوړوله او خلقو ته ئی اوروله نو یقیناً ، داسی خبری به ئی راوړی وی چی هغه به له عربی فضا سره مطابقی او له عمومی جذباتو سره به موافقی او د هغی امثال او اشباه به د دوی په شاو خوا کښی زیاتی موندلی کیدلی هم دغه خبره یو پوه او انصاف خوښوونکی انسان متیقن کولی شی چی بیشکه محمد صلی الله علیه وسلم په خپله خوښه دغسی یو لوی او مهم کار ته اقدام نه دی کړی او نه هغه کلام چی ده راوړی دی د ده تصنیف دی.

اللّٰهُ الَّذِي خَلَقَ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا فِي سِتَّةِ اَيَّامٍ ثُمَّ اسْتَوٰى عَلَى الْعَرْشِ ط

الله هغه (مطلق قادر) دی چی پیدا کړی ئی دی آسمانونه او ځمکه او هر هغه چی په منځ د دغو دواړو کښی دی په (مقدار د) شپږو ورځو کښی بیا استوا ئی وکړه په عرش باندی (هم هغسی چی لائقه وه له شانه د الله سره نو ایمان راوړی پری)،

تفسیر: د «استواء» بیان د «الاعراف» په (۷) رکوع کښی تیر شوی دی هلته دی بیا ولوستل شی!

مَا لَكُمْ مِّنْ دُوْنِهِ مِّنْ وَّلٰیٍّ وَّالَا شَفِیْعٍ ط اَفَلَا تَتَذَكَّرُوْنَ ۝

نشته تاسی لره (ای کفارو) غیر له الله هیڅ دوست او نه شفاعت کوونکی (چی عذاب درڅخه دفع کړی)، آیا پس نه اخلئ پند (په دغه وعظ)

تفسیر: یعنی غور او فکر نه کوئ! د الله تعالی د پیغام او د ده د رسول صلی الله علیه وسلم د دروغجنولو څخه وروسته به تاسی چیری څی ؟ په گردو (تولو) آسمانونو او ځمکه کښی له فرشه تر عرشه پوری د الله تعالی حکومت دی. که ونیولی شوئ نو بی د هغه د اجازی او رضاء به مو هیڅ څوک څه حمایت او سپارښت ونشی کړی او نه به داسی کوم حامی او سپارښت کوونکی

ومومع! او الله تعالى داسی مطلق قادر دی چی

يُذِبرُ الْأُمُورَ مِنَ السَّمَاءِ إِلَى الْأَرْضِ ثُمَّ يَعْرُجُ إِلَيْهِ فِي يَوْمٍ كَانَ مِقْدَارُهُ أَلْفَ سَنَةٍ مِّمَّا تَعُدُّونَ ⑤

تدبیر کوی (او نازلوی) امر کار له آسمانه ءحمکی ته (تر ورعی د قیامت پوری) بیا بیرته خیژی هغه کار ده ته په هغی ورعی کینی چی ده اندازه د هغی (ورعی) زر کاله له هغو «دنیوی وختونو» چی ئی شمیرئ تاسی،

تفسیر: د لویو کارونو او خورا (دیرو) مهمو انتظاماتو له پاره حکم له عرش عظیم څخه مقرر او نازلیدی تول حسی، معنوی، ظاهری او باطنی اسباب له اسمانونو او ءحمکی څخه راجمع کیږی بیا د هغه په انصرام (سر ته رسولو) کینی مشغول او لگیا کیږی بالاخر هغه کار او انتظام د الله تعالى په مشیت او حکمت تر مودو پوری جاری پاتی کیږی، بیا له یوی اوږدی زمانی څخه وروسته پای (آخر) ته رسیږی په دغه وخت کینی د الله تعالى له خوا بل دول (طریقه) حکم نازلیدی. لکه چی د لویو لویو انبیاءو اثر تر پیږیو پیږیو پوری پاتی دی، یا په کوم لوی قوم کینی سرداری او مشرتوب تر نسلونو نسلونو پوری جاری وی. هغه زر کاله د الله تعالى په نزد یوه ورځ ده (موضح په لږ تغیر) مجاهد رحمة الله علیه وائی چی «الله تعالى د زرو کلونو انتظامونه او تدبیرونه پرېشتو ته القا کوی او دغه موده د ده په نزد یوه ورځ ده، بیا هر کله چی پرېشتی هغه پای (آخر) ته ورسوی او تری خلاصی ومومی بیا د نورو راتلونکو زرو کلونو انتظامونه هغوی ته القاء کوی هم دغه سلسله به تر قیامت پوری تسلسل او دوام لری» ځینی مفسرین د دغه آیت مطلب داسی بیانوی چی «د الله تعالى حکم د آسمانونو له پاسه تر ءحمکی پوری رسیږی بیا هر هغه کاروائی چی د هغه په متعلق دلته کیږی هغه د اعمالو په دفتر کینی د درج کیدلو له پاره پاس خیژی چی د دنیا د آسمان په محدب واقع دی. او له ءحمکی څخه د هغه ځای فاصله د انسان په متوسط تگ سره د یو زر کاله لیاره ده چی د الله تعالى په نزد هغه د یوی ورعی لیاره تاکلی (مقرر کړی) شوی ده. مسافه خو هم دغومره ده دغه خو بیله خبره ده چی پرېشته هغه په یوه مگرې کینی وهی، یا له دی نه هم په لږه موده کینی وررسیږی.» ځینی نور مفسرین داسی معنی کوی «د کوم کار د کولو اراده چی پاک الله وکړی د هغه د مادیو او اسبابو سلسله زر کاله پخوا شروع کوی بیا هغه له بالغه حکمت سره سم په مختلفو ادوارو کینی تیریدی او مختلف ادوار او صورتونه ځان ته اختیاری او ورو ورو د خپل کمال انتها ته رسیږی په دغه وخت کینی کومی نتیجی او آثار چی له هغه څخه څرگندیږی (بشکاره کیږی) د ربوبیت دربار ته د وړاندی کیدلو له پاره پورته کیږی» د ځینو نورو په نزد له «یوم» ځنی «یوم

القيامت» مراد دی. یعنی الله تعالى له آسمانونو شخه نیولی تر غمکی پوری د تولى دنیا او مافیه انتظام کوی، بیا یو داسی وخت هم راتلونکی دی چی دغه گرده (توله) قصه به پای (آخر) ته ورسیدی او د گردو (تولو) شیانو رجوع به پاک الله ته وشى او تول به د خپلی وروستی فیصلی لپاره الله تعالى ته وړاندی شی چی هغه ته د قیامت ورغ ویل کیږی. د قیامت یوه ورغ د زرو کلونو په اندازه ده. په هر حال غینو «فی یوم» له «یدبر» سره او غینو له «یعرج» سره متعلق کړی دی او غینو د «تنازع الفعلین» په صورت منلی دی. والله اعلم.

ذَلِكَ عِلْمُ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ ﴿٦﴾

هم دی (خالق او د امورو مدبر) عالم دی په هر پت او ښکاره ښه غالب قوی دی (په تقدیر) ښه مهربان دی (په فرمان وړونکو باندی)

تفسیر: یعنی د داسی اعلیٰ او عظیم الشان انتظام او تدبیر قایمول د هغه پاک ذات کار دی چی په هر یو پت او ښکاره شی علیم او خبر دی او دیر زبردست او نهایت مهربان دی.

الَّذِي أَحْسَنَ كُلَّ شَيْءٍ خَلْقَهُ وَبَدَأَ خَلْقَ الْإِنْسَانِ مِنْ طِينٍ ﴿٧﴾ ثُمَّ جَعَلَ

نَسْلَهُ مِنْ سُلَالَةٍ مِّنْ مَّاءٍ مَّهِينٍ ﴿٨﴾ ثُمَّ سَوَّاهُ وَنَفَخَ فِيهِ مِنْ رُّوحِهِ

هغه الله چه ښایسته کړی ئی دی هر شی چی پیدا کړی ئی دی هغه (هر موجود بالخاصه انسان) او شروع کړی ئی دی پیدایښت د انسان (یعنی آدم) له ختی شخه بیا ئی پیدا کړ نسل اولاد د ده له خلاصی له اوبو ضعیفو حقیرو شخه بیا ئی برابر کړ (قالب د) هغه او پو (داخل) ئی کړ په دغه (قالب) کښی له روح خپل شخه (چی مخلوق د ده دی)

تفسیر: یعنی الله تعالى د انسان نسل او اولاد له خلاصی له اوبو ضعیفو حقیرو شخه چی د خورا دیرو غذاگانو عصاره او خلاصه ده بیا ئی برابر کړ قالب د هغه یعنی شکل، صورت او اعضاء ئی موزون او متناسب خلق او موجود کړی دی. او پو، داخل، ئی کړ په دغه قالب کښی روح خپل حضرت شاه صاحب لیکي چی «گرد (تول) مخلوقات د ده مال دی مگر هر چاته ئی چی دیر پت او عزت ورکړی دی هغه ئی خپل بللی دی لکه چی وائی ﴿إِنَّ عِبَادِي لَيْسَ لَكَ عَلَيْهِمْ سُلْطَانٌ﴾ حال دا چی تول د الله تعالى بندگان دی لکه چی الله تعالى ویلی دی ﴿إِنَّ كُلَّ مَنْ فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ إِلَّا نَبِيًّا﴾ نو د انسان روح د عالم الغیب له طرفه راغلی

دی او یواغی له خاورو اوبو، او نورو څخه نه دی جوړ شوی که نه د الله تعالی د روح څخه که هغه مطلب واخیست شی لکه چی د انسانی روح څخه مطلب اخیست شوی دی نو ښائی چی دغه روح په کوم بدن کښی وی که په بدن وی، ترکیب راځی، حال دا چی د ترکیب له وجود څخه حدوث پیدا کیږی او د الله تعالی پاک او منزّه ذات او صفات له دغو شیانو څخه پاک او منزّه دی (موضح په لږ تغیر سره).

وَجَعَلَ لَكُمُ السَّمْعَ وَالْأَبْصَارَ وَالْأَفْئِدَةَ قَلِيلًا مَّا تَشْكُرُونَ ۙ

او وئى ځگرځول (در نى كړل) تاسى ته (اى د آدم اولاده) غوړونه او سترگى (چې پرى اورئ! او وينئ)! او زړونه (چې عقل او فكر پرى كوي) خو سره د دغو نعمتونو بيخي لږ شكر كوي تاسى!

تفسير: د دغو نعمتونو شكر دا ؤ چې پخپلو سترگو مو د ده تكوينى آيتونه په غور سره كتلى وى او پخپلو غوړونو مو د ده تنزيلي آيتونه په پوره توجه او شوق سره آوريدلى وى. او په خپلو زړونو سره مو د دغو دواړو په پوهيدلو او غور او فكر كولو كښى پوره كوشش او زيار (محنت) ايستلى وى. او وروسته له پوهيدلو مو پرى عمل كړى وى مگر تاسى خلق ډير لږ شكر اداء كوي.

وَقَالُوا آءِذَا ضَلَلْنَا فِي الْأَرْضِ ءَأَنَّا لَفِي خَلْقٍ جَدِيدٍ ۖ بَلْ هُمْ بِلِقَاءِ رَبِّهِمْ كَفُرُونَ ۝

او وائي (منكران د بعث) آيا كله چې ورك شو مونږ په ځمكه كښى (چې خاورى شو) آيا بيشكه مونږ خامخا په نوى پيدايشت كښى يو ؟ (بلكه نه يو، نو الله وائى نه ده داسى چې دوى وائي) بلكه دوى له ملاقات د رب خپل څخه منكران دى (چې په قيامت باندې ايمان نه راوړى).

تفسير: يعنى په دغه خبره ئى غور او فكر ونه كړ چې پاك الله دوى اول له خاورو څخه پيدا كړى دى او په خلاف د هغه ئى د شېهو په پيدا كولو شروع وكړ چې آيا له دى نه وروسته چې زمونږ جسم له خاورو سره ځدود شى بيا به څرنگه مونږ ژوندى راپاڅول كيږو. دغه خو تشه يوه شېه او استبعاد نه دى بلكه په صاف ډول (طريقه) سره دغه خلق له بعث بعد الموت څخه منكر شوى دى.

قُلْ يَتُوبُ إِلَيْكُمْ مَلِكُ الْمَوْتِ الَّذِي وُكِّلَ بِكُمْ ثُمَّ إِلَىٰ رَبِّكُمْ تُرْجَعُونَ ﴿١١﴾

ووايه (ای محمده! دوی ته) قبض کوی ارواح ستاسی پرنسته د مرگ (عزرائیل) هغه چی مقرر شوی ده په تاسی (دپاره د قبض د ارواحو) بیا به رب خپل ته بیرته بوتلل شی (پس له مرگ نه د حساب دپاره)

تفسیر: حضرت شاه صاحب لیکي «یعنی تاسی خپل ځان یوازی بدن او جسد گنځی چی له خاورو سره گډود او خاوری کیږی داسی نه ده. تاسی په حقیقت کښی روح بیی چی هغه پرنستی له خپله ځانه سره وړی او بیخی نه فنا کیږی! (موضح).

وَلَوْ تَرَىٰ إِذِ الْمُجْرِمُونَ نَاكِسُوا رُءُوسِهِمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ رَبَّنَا أَبْصَرْنَا وَسَمِعْنَا فَارْجِعْنَا نَعْمَلْ صَالِحًا إِنَّا مُوقِنُونَ ﴿١٢﴾

او که ووينی ته (ای محمده!) کله چی دغه کافران ښکته اچوونکی به وی د سرونو خپلو په نزد د رب خپل (په ورځ د قیامت کښی له ذلت ندامت او خجالت نه او وائی به) ای ربه زمونږ ولیده مونږ او واوریده مونږ «وعدہ ستا او تصدیق د رسولانو» پس بیرته بوزه مونږ «دنیا ته له پاره د دی» چی وکړو ښه عمل بیشکه چی مونږ یقین کوونکی یو (نو ویه گوری ته یو سخت بد کار او دغه وینا به دوی ته له سره څه گته (فائده) نه رسوی.)

تفسیر: یعنی زمونږ غوږونه او سترگی، خلاصی شوی، د رسول الله په هغو خبرو چی ویلی ئی دی زمونږ یقین راغی او دغه گمرد (تول) شیان مو په خپلو سترگو سره ولیدل او ښه وپوهیدو چی یواځی ایمان او صالح عمل د الله جل جلاله په نزد منظور او مقبول دی او په کار راځی اوس مو یو ځلی بیا دنیا ته ولیږه او ومو گوره چی مونږ څرنګه ښه عملونه کوو.

وَلَوْ شِئْنَا لَآتَيْنَا كُلَّ نَفْسٍ هُدًىٰ وَلَٰكِنْ حَقَّ الْقَوْلُ مِنِّي لَأَمْلَأَنَّ جَهَنَّمَ مِنَ الْجِنَّةِ وَالنَّاسِ أَجْمَعِينَ ﴿١٣﴾

او که اراده کړی وی مونږ نو خامخا ورکړی به ؤ مونږ هر نفس ته (په دنیا

کښی) هدايت د هغه وليکن مقرره شوی ده دغه وينا (حکم) له ما چي خامخا دک به کړم هرومرو (خامخا) دوزخ (له کفارو نه) له پيريانو او انسانانو ټولو څخه.

تفسير: د الانعام په (۳) رکوع ۲۸ آيت کښی ئی ویلی دی ﴿وَلَوْ رُدُّواْ لَعَادُوْا اِلَیْهَا هُوَ اَعْنٰهُ﴾ يعنی بيا مو دنيا ته وليږه! او ومو گوره چي مونږ څرنگه به عملونه کوو يعنی دوی دروغ وائی که دنيا ته بيرته وليږلی شی بيا به هم دوی پخپلو هم دغو شرارتونو کښی بوخت (مشغول) وی د دوی د طبيعت اقتضاء او غوښتنه هم داسی ده چي د شيطان اغواء او لمسون قبلوی او د الله تعالی له رحمت څخه لری تښتی بیشکه مونږ په دغه خبره قادر یو چي د دنيا گُرد (ټول) انسانان په جبر او زور سره د هدايت په لاره راولو او پری قائم ئی کړو چي د هغه په لوری د انسانانو زړونه فطرتاً مایل دی لیکن په دغه تقدیر سره چي گُرد (ټول) انسانان په هم دغه یوه طور او طریقه اختیارولو مجبور کول دغه زمونږ د حکمت او مصلحت څخه مخالف ؤ چي د هغه بیان په څو نورو ځایونو کښی پخوا له دی نه شوی دی نو هم هغه خبره پوره کیدونکی وه چي د ابلیس د دغی دعوی ﴿لَا تُؤْتِيْهِمُ اٰجِرًاۙ اِلَّا عِبَادًاۚ وَنَهُمُ الْخٰلِعِيْنَ﴾ ص ۸۲-۸۳ آيت په ځواب کښی ویلی وه ﴿فَالْحٰقُّ وَالْحَقُّ اَوَّلُ لَمَّا لَشِقْ جَهَنَّمَ مِنْكَ وَمِنْ نَّبْعِكَ مِنْهُمْ اٰجِرًاۙ﴾ (د ص ۵) رکوع ۸۴-۸۵ آيت ۲۳ جزء) معلومه شوه چي دلته له جن او انس څخه مراد هم هغه شياطين او د هغو پيروان دی.

فَذُوْقَا بِمَا نَسِيْتُمْ لِقَاءَ يَوْمِكُمْ هٰذَا اَلَا تٰنَسِيْنٰكُمْ وَذُوْقُوا عَذَابَ
الْخُلْدِ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُوْنَ ﴿۱۶﴾

پس وشکي تاسی (دا عذاب) په سبب د دی چي هیر کړی ؤ تاسی ملاقات د ورځی ستاسی چي دا دی بیشکه چي مونږ به هم هیر کړو تاسی او وشکي تاسی عذاب دائمی په سبب د هغه (کفر او تکذیب) چي وی تاسی چي کاوه به مو (په دنيا کښی)

تفسير: يعنی مونږ هم تاسی هیر کړی ئی، يعنی هيڅکله به په رحمت سره نه يادول کيږئ. وروسته له دی نه د مجرمينو په مقابل کښی د مؤمنانو حال او مال بيانوی.

اِنَّهَا يَوْمٌ مِّنْ بَآيَاتِنَا الَّذِيْنَ اِذَا دُكِّرُوْا بِهَا خَرُّوا سُجَّدًاۙ وَسَبَّحُوا بِحَمْدِ رَبِّهِمْ

وَهُمْ لَا يَسْتَكْبِرُونَ^{١٥} تَتَجَافَىٰ جُنُوبُهُمْ عَنِ الْمَضَاجِعِ يَدْعُونَ
رَبَّهُمْ خَوْفًا وَطَمَعًا وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنفِقُونَ^{١٦}

بیشکه هم دا خبره ده چی ایمان راوړی په آیتونو زمونږ هغه کسان کله چی پند ورکړی شی دوی ته په دغو (آیتونو) نو پریوځی په داسی حال کښی چی سجده «عبادت» کوونکی وی الله ته او تسبیح وائی سره له ثناء د رب خپل او دوی تکبر لوئی نه کوی (له عبادت نه) لری کپړی ددی د دوی له غایونو د خوب (دپاره د تهجد) بولی دوی رب خپل (پت له خلقو نه) له ویری (د قهره د الله نه) او له طمعی (د رحمت د ده نه) او غینی له هغو مالونو چی ورکړی دی مونږ دوی ته لگوی (ئی په لاره د الله کښی)

تفسیر: یعنی په خوف او خشیت او خشوع او خضوع په سجده لویږی، په ژبه سره د الله تعالیٰ تسبیح او تحمید اداء کوی او په زړه کښی د کبر، غرور، لوئی، غانمنی (غرور) داسی خبری نه څرغوی چی د الله د آیتونو په مقابل کښی د تیتیدلو څخه مانع وی. له خوړو خوبونو او پستو بسترو څخه پورته کپړی او د پاک الله په حضور کښی دریږی. له دی نه مراد د تهجد لمونځ دی لکه چی په صحیح حدیث کښی راغلی دی.

او غینو تری د سبا او د عشا د لمانځه یا د مغرب او د عشا د لمانځه په منع کښی کوم نفلونه چی کپړی هغه مراد کړی دی. ځواکی په الفاظو کښی د دی خبری د غائییدلو ځای هم شته. لیکن قوی هم هغه لومړی تفسیر دی. والله اعلم. حضرت شاه صاحب رحمه الله علیه لیکي «له الله تعالیٰ غنی هیله (امید) او طمع لرل او ویریدل بد نه دی اعم له دی نه چی په دنیوی امورو کښی وی یا په اخروی کښی. که په دغه مقصد کوم بنده عبادت کوی نو مقبول دی. هو! که د بل کوم موجود د خوف یا رجاء له سببه بندگی وکړی نو هغه رياء ده له سره نه قبلېږی».

فَلَا تَعْلَمُ نَفْسٌ مَّا أُخْفِيَ لَهُم مِّن قُرَّةِ أَعْيُنٍ جَزَاءً بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ^{١٧}

پس نه دی معلوم هیڅ نفس ته (نه پرښتی او نه نبی ته) هغه شی چی پت کړی شوی دی دوی ته له یخوالی د سترگو نه دپاره د جزاء د هغه عمل چی وو دوی چی کاوه به ئی (پت)

تفسیر: یعنی څرنگه چی د شپو په تیارو کښی له خلقو څخه په پټه دوی بی ریا عبادت کړی دی د هغه په بدل کښی الله تعالیٰ هغه نعمتونه چی پټ ساتلی دی او د هغو پوره کیفیت هیچا ته نه دی معلوم دوی ته ورکوی چی د هغو د لیدلو څخه د دوی سترگی روښانه کیږی. په حدیث کښی راغلی دی چی ما خپلو نیکو بندگانو له په جنت کښی دوه شیان پټ ساتلی دی چی د هغو مثال نه سترگو لیدلی دی او نه د هغه تعریف غوړونو آوریډلی دی او نه د کوم انسان په زړه کښی گرځیدلی دی.

تنبيه: سرسید او نورو د دغه حدیث په اساس په جنت کښی له جسمانی نعمتونو څخه انکار کړی دی د دوی په ځواب کښی د (مولینا شبیر احمد) یو مضمون د «هدیه سنیه» تر عنوان لاندی چاپ دی ښائی چی هغه دی ولوست شی.

اَفَمَنْ كَانَ مُؤْمِنًا كَمَنْ كَانَ فَاسِقًا لَا يَسْتَوُونَ ﴿١٨﴾

آیا پس هغه څوک چی وی مؤمن لکه هغه څوک دی چی وی هغه فاسق نه دی برابری (دا دواړه دلی)

تفسیر: یعنی که د یوه ایماندار او د یوه بی ایمانه آخره خاتمه او انجام یو شانته شی نو وبه یې چی (العیاذ بالله) د الله تعالیٰ په دربار کښی توره تیاره ده.

اَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ فَلَهُمْ جَنَّاتُ الْمَأْوٰی نُزُلًا بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿١٩﴾

هر څه هغه کسان چی ایمان ئی راوړی دی او کړی ئی دی ښه (عملونه) پس شته دوی لره جنتونه د هستوګنی په طریقه د میلستیا په سبب د هغو عملونو چی وو دوی چی کول به ئی (په دنیا کښی).

تفسیر: یعنی د الله تعالیٰ په فضل به د دوی صالح عمل د جنت د میلستیا سبب ګرځی.

وَأَمَّا الَّذِينَ فَسَقُوا فَمَأْوٰهُمْ النَّارُ كُلَّمَا أَرَادُوا أَنْ يَخْرُجُوا مِنْهَا أُعِيدُوا فِيهَا وَقِيلَ لَهُمْ ذُوقُوا عَذَابَ النَّارِ الَّذِي كُنْتُمْ بِهِ تُكَذِّبُونَ ﴿٢٠﴾

او هر شه هغه کسان چی فاسقان شوی دی پس غای د هستوگنی د دوی اور (د دوزخ) دی (هر کله چی اراده وکړی دوی د دی چی راوځی له دغه اوره نو بیرته به غورځول کیږی دوی په دغه اور کښی او ویل کیږی به دوی ته (د اهانت په ډول (طریقه)) وشکعی تاسی عذاب د اور «د دوزخ» هغه عذاب چی وئ تاسی چی د هغه به مو تکذیب کاوه (په دنیا کښی او باور مو پری نه کاوه).

تفسیر: یعنی کله کله چی د اور شغلی دوزخیان د دروازی په لوری وغورځوی په دغه وخت کښی ښائی دوی د تبتیدلو په فکر کښی ولویږی نو پرښتی به له هغه غای څخه دوی په تیل وهلو سره بیرته بیائی او دوی ته به وائی چیری غئی؟ هغه شی مو چی دروغ باله او باور مو پری نه کاوه اوس د هغه خوند او مزه وشکعی (اللهم اعذنی من النار واجرنی من غضبک).

وَلَنُذِيقَهُمْ مِنَ الْعَذَابِ الْأَدْنَىٰ دُونَ الْعَذَابِ الْأَكْبَرِ لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ ﴿٢١﴾

او خامخا وبه څککوو مونږ هرومرو (خامخا) په دوی باندی له هغه عذاب نژدی (په دنیا کښی) لږ له عذاب لوی نه (چی د آخرت دی) دپاره د دی چی دوی وگرځی (له کفر نه اسلام ته).

تفسیر: یعنی د آخرت د لوی عذاب څخه پخوا په دنیا کښی لږ څه کمه درجه عذاب پری نازلؤو څو هغه کسان چی د رجوع توفیق ور په برخه وی له الله تعالیٰ څخه وویږی او الله تعالیٰ ته رجوع وکړی. کمه درجه عذاب هم دغه دنیوی مصائب دی لکه ناروغی، قحطی، قتل، قید، د مال او د اولاد او د نورو تباهی او نور.

وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنْ ذُكِّرَ بِآيَاتِ رَبِّهِ ثُمَّ أَعْرَضَ عَنْهَا إِنَّا مِنَ الْمُجْرِمِينَ مُنتَقِمُونَ ﴿٢٢﴾

او څوک دی ډیر ظالم له هغه چا چی پند ورکړ شی په آیتونو د رب خپل

(قرآن) بيا مخ وگرځوی تری (فکر او غور ونه کړی پکښی او وروسته له پوهیدلو تری بیرته وگرځی بلکه له دی نه ډیر ظالم نشته) بیشکه چی مونږ له دغو مجرمانو څخه انتقام اخیستونکی یو (په عذاب سره)

تفسیر: کله چی مونږ له ټولو گنهکارانو او ظالمانو او مجرمانو څخه انتقام او بدل اخیستونکی یو نو دغه ډیر ظالم به څرنگه نجات تری وموندلی شی ؟ له دی نه وروسته رسول الله صلی الله علیه وسلم ته تسلی ورکوی چی ته د دوی له ظلم او اعراض څخه مه خپه کیږه ! پخوا مو موسی علیه السلام ته هم کتاب ورکړی ؤ چی په هغه سره بنی اسرائیلو هدایت وموند او د ده په تابانو کښی لوی لوی دینی پیشوایان او امامان تیر شول تاته هم بیشکه د الله تعالی له طرفه دغه عظیم الشان کتاب درکړی شوی دی چی ډیر خلق به پری لار ومومی او له بنی اسرائیلو څخه به زیات ستا په امت کښی لوی لوی امامان او پیشوایان پیدا شی. پاتی شوه د منکرانو فیصله هغه به پخپله پاک الله کوی.

وَلَقَدْ آتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ فَلَا تَكُنْ فِي مِرْيَةٍ مِّنْ لِّقَابِهِ وَجَعَلْنَاهُ هُدًى لِّبَنِي إِسْرَءِيلَ ۖ

او خامخا په تحقیق ورکړی وو مونږ موسی ته کتاب (د تورات لکه چی تاته مو ای محمده قرآن درکړی دی) پس مه کیږه ته! په شک کښی له ملاقاته د دغه (موسی) او څرځولی وو مونږ تورات یا موسی هدایت دپاره د بنی اسرائیلو (اولاده د یعقوب)

تفسیر: ﴿فَلَا تَكُنْ فِي مِرْيَةٍ﴾ په منځ کښی معترضه جمله ده یعنی بیشکه او بی شبهی موسی علیه السلام ته کتاب ورکړی شوی ؤ او تاته هم داسی کتاب درکړی شوی دی چی په دغه کښی هیڅ قسم چل او فریب او پلمه (تدبیر) نشته یا ئی د موسی علیه السلام د ذکر په نسبت وویل چی تاسی له موسی علیه السلام سره د معراج په شپه کښی ولیدل هغه واقعی او حقیقی ملاقات ؤ او په هغه کښی هیڅ قسم چل، تیرایستل، سترگی پتول او نور شک او شبهه نه وه.

وَجَعَلْنَا مِنْهُمْ آيَةً يَّهْدُونَ بِأَمْرِنَا لِّتَّابِعُوا

او څرځولی ؤ مونږ عیني له دوی نه امامان چی لاره به ئی ښووله (خلکو ته)

په حکم زمونږ کله چی صبر وکړ دوی (په دین خپل)

تفسیر: یعنی د دنیا په سختیو او د منکرانو په ظلم او تیزیو ئی صبر وکړ او خپل دین ئی ټینگ وساته

وَكَانُوا بِالْآيَاتِ يُوقِنُونَ ﴿۲۷﴾

او وو دوی چی په آیتونو زمونږ (چی له انبیاءو الله سره ؤ) یقین به ئی کاوه .

تفسیر: یعنی مسلمانان دی د الله تعالیٰ په وعدو یقین او باور ولری او په سختیو دی صبر وکړی او پخپلو کارونو کښی دی ثابت او قائم اوسی نو له دوی سره به پاک الله هم داسی معامله وکړی لکه چی وشوه او ښه وشوه .

إِنَّ رَبَّكَ هُوَ يَفْصِلُ بَيْنَهُم يَوْمَ الْقِيَمَةِ فِيمَا كَانُوا فِيهِ يَخْتَلِفُونَ ﴿۲۸﴾

او بیشکه رب ستا هم دی به فیصله (حکم) کوی په منځ د دوی کښی په ورځ د قیامت کښی په هغه شی کښی چی وو دوی په دغه شی کښی (په دغه دنیا کښی چی سره) اختلاف به ئی کاوه .

تفسیر: یعنی د اهل الحق او منکرانو په منځ کښی قاطعه فیصله او عملی پریکړه به د قیامت په ورځ وشي هو! په دنیا کښی هم ډیر مثالونه داسی ښوول شوی دی چی انسان د هغو له لیدلو څخه پوهه او عبرت حاصلولی شی آیا د عاد او د ثمود د تباہ او وېجاړ شوی کلی او کندوالی او مخروبی نښی دغو منکرانو نه دی لیدلی ؟ چی په هغو د شام او د مکی د سفر په وخت کښی مسافرین او عابرین تل تیریږی آیا د دوی د هلاکولو او تباہی قصی ئی نه دی آوریډلی ؟ د تعجب ځای دی چی د دغو شیانو د لیدلو او آوریډلو نه وروسته هم دوی متنبه نشول او د نجات او فلاح لاره ئی ونه لیدله .

أَوَلَمْ يَهْدِ لَهُمْ كَمَا أَهْلَكْنَا مِنْ قَبْلِهِمْ مِنَ الْقُرُونِ يَ شُورُن
فِي مَسْكِنِهِمْ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ أَفَلَا يَسْمَعُونَ ﴿۲۹﴾ أَوَلَمْ يَرَوْا
أَنَّا سَوَّيْنَا الْمَاءَ إِلَى الْآرْضِ الْجُرُزِ فَنُخْرِجُ بِهِ زَرْعًا

آيا (لاره د عبرت) نه ده بشوولی دغو (مکيانو) ته (دی خبری) چی خومره هلاک کړی دی مونږ پخوا له دوی نه له اهل د زمانو چی تل تیریری (دغه کفار) په (ورانو) کورونو د دوی، بیشکه په دغه (هلاکولو د پخوانیو) کښی خامخا لوی دلائل د قدرت دی آيا پس نه اوری دوی (د عبرت په غوږونو) آيا نه وینی دوی چی بیشکه مونږ بهوو (ویالی د) اوبو طرف د ځمکی وچی ته (چی گیاه پکښی نه وی) پس راویاسو مونږ په هغو سره کښت (فصل)

تفسیر: یعنی بهوو مونږ د نهرونو، ویالو او د سیندونو اوبه یا د باران اوبه. نو آيا نه وینی دوی دا چی بیشکه مونږ راوکاږو اوبه ځمکی وچی ته چی گیاه پکښی نه وی له «الارض الجرز» څخه هغه وچه توره ځمکه مراد ده چی له نباتاتو څخه تشه او خالی وی ځینی تری خاص د مصر ځمکی مصداق او مراد گرځوی او له «نسوق الماء» څخه د نیل د سیند اوبه مرادوی ولی دی تخصیص ته هیڅ ضرورت نشته کما نبه علیه ابن کثیر رحمه الله.

تَاْكُلُ مِنْهُ اَنْعَامُهُمْ وَاَنْفُسُهُمْ أَفَلَا يُبْصِرُونَ ﴿۲۸﴾

چی خوری له دغه کښته (فصله) چارپایان د دوی (واښه، پانی) او نفسونه د دوی (دانه او میوه) آيا پس نه وینی (نښی د قدرت د ده)

تفسیر: یعنی ښائی چی دغه نښی ئی کتلی او د الله تعالی په کامل قدرت، حکمت او رحمت قائل شوی وی او ښه پوه شوی وی چی دی هم داسی د مری په لاش کښی هم بیا روح نښاسی او دغه «بعث بعد الموت» ده ته څه اشکال او سختی نه لری او هم ښائی چی د الله تعالی په نعمتونو ئی د زړه له کومی شکر ویستلی وی.

وَيَقُولُونَ مَتَى هَذَا الْفَتْرُ اِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿۲۹﴾

او وائی (کفار) کله به وی دغه فتح (فیصله) که چیری یی تاسی رښتینی (په دغه فتحه کښی)

تفسیر: پخوا ئی ویلی وو چی د دوی فیصله به د قیامت په ورځ کیږی. د ده په نسبت به منکرینو داسی ویل چی ته پرله پسې قیامت قیامت وائی. که ته رښتینی ئی نو راوښیه چی هغه ورځ به کله راځی؟. مطلب دا دی چی دغه خو تش دارول او چتی (بیکاره) انذار دی قیامت او

نور هیخ شی نشته

قُلْ يَوْمَ الْقِيَامِ لَا يَنْفَعُ الَّذِينَ كَفَرُوا اِيْمَانُهُمْ وَلَا هُمْ يُنْظَرُونَ ﴿٢٩﴾

ووایه (ای محمده! دوی ته) چی په ورغ د فتح (قیامت) کښی هیخ نفع به ونه رسوی هغو کسانو ته چی کافران شوی دی ایمان راوړل د دوی (په دغه ورغ کښی) او نه به دوی ته مهلت ورکړ شی او نه به دوی ته انتظار وکړ شی.

تفسیر: یعنی اوس وخت دی چی د الله تعالیٰ او د رسول الله صلی الله علیه وسلم په خبرو یقین او باور وکړئ او د هغی ورغی د تاسف او تحسر او له عذابه ځان وژغورئ (وساتئ)! او ورته بیخی آماده او تیار شئ! وروسته له هغه چی قیامت شی بیا ایمان او باور له سره نه پکاریری او نه به په سزا کښی څه تاخیر تخفیف او مهلت وی او نه به مجرم ته داسی کومه موقع او فرصت ورکاوه کیږی چی په هغه کښی دی د خپلو اعمالو تعدیل او اصلاح وکړی او بیا خپل حساب او کتاب ته حاضر شی. نو د دغه وخت فرصت او مهلت غنیمت وگنئ! او په تکذیب او استهزاء خپل وخت مه ضائع کوئ! هغه ساعت چی راتلونکی دی یقیناً او قطعاً راغی او له سره پکښی هیخ دیل، تعطیل او تاخیر نشته نو داسی پوښتنی او وینا بیخی فضولی او بیکاره دی چی هغه ورغ به کله راغی؟ او څه وخت به دغه فیصله صادیری؟

فَاعْرِضْ عَنْهُمْ وَانْتَظِرِ اِنَّهُمْ مُّنتَظَرُونَ ﴿٣٠﴾

پس مخ وگرځوه! له دوی نه او منتظر اوسه (د الله نصرت ته) بیشکه دوی هم منتظر دی (د غلبی په تا)

تفسیر: یعنی هغه کسان چی داسی بی فکره او بی حسه دی چی د انتهائی مجرموالی او د سزا د وړ (لائق) گرځیدلو سره سره د فیصلی د ورغی او د سزا د صدور په نسبت توکی او مسخری کوی او ورپوری خاندی نو له دوی څخه څرنکه داسی هیله (امید) او توقع کیدی شی چی گوندی دوی په سمه لاره راشی نو تاسی د خپل تبلیغ او د دعوت د فریضی په اداء کولو کښی مصروف او لگیاء اوسئ! او د دوی له زیات فکر او خیال څخه بیخی بی پروا شئ! او هغوی پخپل سر پریږدی! او د دوی د هلاکیدلو او تباهی په انتظار کښی اوسئ! لکه چی هغوی هم پخپل زعم او اتکل (معاذالله) ستاسی د تباهی او خرابی په انتظار کښی دی (وهذا قبل الامر بقتالهم).

(تمت سورة السجدة والله الحمد والمنة)

(سورة الاحزاب مدنية وهى ثلاث وسبعون آية وتسع ركوعات)
 (رقم تلاوتها (۳۳) تسلسلها حسب النزول (۹۰) نزلت بعد سورة «آل عمران»
 د الاحزاب) سورت مدنى دى (۷۳) آيت (۹) ركوع لرى په تلاوت كېنى (۳۳) او په «نزل
 كېنى (۹۰) سورت دى وروسته د آل عمران د سورت څخه نازل شوى دى

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شروع کوم، په نامه د الله چي ډير زيات مهربان پوره رحم لرونکى دى

يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ اتَّقِ اللَّهَ وَلَا تُطِعِ الْكَافِرِينَ وَالْمُنَافِقِينَ إِنَّ اللَّهَ كَانَ
 عَلِيمًا حَكِيمًا ۝ وَأَتَّبِعْ مَا يُوْحَىٰ إِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ ۚ إِنَّ اللَّهَ كَانَ بِمَا
 تَعْمَلُونَ خَبِيرًا ۝ وَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ وَكَفَىٰ بِاللَّهِ وَكِيلًا ۝

ای نبی (محمده!) وویریږه (تل) له الله څخه او مه منه (حکم) د کافرانو او
 (نه) د منافقانو، بیشکه چي الله دى ښه عالم پر هر شی ښه حکمت والا. او
 متابعت کوه! (ای محمه!) د هغه (حکم) چي درلیږل کیږي تاته له جانبه د
 رب ستا بیشکه چي الله دى پر هغو کارونو چي کوئ ئی تاسی ښه خبردار او
 توکل وکړه په الله (او وروسیاره کارونه خپل)، او کافی بس دى الله کار
 جوړوونکي (ستا).

تفسیر: یعنی هم هغسی چي تر نن پوری معمول ؤ وروسته له دى نه هم تل له یوه خدای څخه
 ویریږه! او د کافرانو او منافقانو خبره له سره مه منه! که دغه گرد (تول) سره یو ځای شی او
 خپل لاسونه سره یو کړی او راز راز (قسم قسم) پلمی (تدبیرونه) او حیلې هم جوړی کړی او
 تاسی ته د دروغو مطالبات او د تکی مشوری در وړاندی کړی او وغواړی چي خپل طرف ته دى
 متمایل کړی نو تاسی قطعاً او اصلاً د هغوی پروا مه کوئ! او بی د الله تعالیٰ څخه د بل هیچا
 څخه خوف او اندېښنه مه کوه! او د هم هغه یوه خدای خبره منه، او د هغه په دربار کښی خپله
 غاړه ږده! اگر که گرد (تول) مخلوق سره یو ځای شی او تاته راشی. د الله تعالیٰ د احکامو په
 خلاف د هیچا خبرو ته غوږ مه ږده! الله تعالیٰ پر گردو (تولو) احوالو ښه پوهیدونکى دى. الله
 تعالیٰ په هر وخت کښی هر حکم چي درکوی په نهایت حکمت او مصلحت او خبرداری سره ئی

درکوی او په هغه کښی ستا اصلی خیر او ښیکنه (فائده) ده. کله چی ته د الله تعالیٰ پر احکامو تگ وکړی! او د ده پر لوی ذات توکل او اعتماد ولری! نو دی به ستا گرد (تول) امور پخپل فضل او مرحمت او قدرت سره جوړ کړی. یواځی د الله تعالیٰ ذات د توکل او اعتماد وړ (لائق) دی. هر څوک چی قلباً، خالصاً، او مخلصاً په ده پوری خپل ځان وتری، نو دی به په بل چا یا بلی خوا ته له سره خپل زړه نشی ترلی. هوا که دی د دوو زړونو خاوند وی نو طبیعی ده چی هغه بل زړه به ئی بلی خوا ته درومی لیکن د هر یوه انسان په تتر (سینه) کښی فقط هم دغه یو زړه وی. حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي « کفار غواړی چی د ده زړه نرم او خپل لوری ته ئی متمایل کړی او منافقان په خپل چال او چل درزده کولو پسی لویدلی دی او رسول الله یواځی پر الله تعالیٰ باندی اعتماد او توکل کوی چی له هغه غنی زیات علیم او خبیر بل څوک نه دی.»

مَا جَعَلَ اللَّهُ لِرَجُلٍ مِّنْ قَلْبَيْنِ فِيْ جَوْفِهِۦ وَمَا جَعَلَ أَزْوَاجَكُمُ
 اِلَىٰ تَظَاهُرُوْنَ مِنْهُنَّ اُمَّهَاتِكُمْ وَمَا جَعَلَ اَدْعِيَاءَكُمْ اِبْنَاءَكُمْ ذٰلِكُمْ
 قَوْلُكُمْ بِاَفْوَاهِكُمْ وَاللّٰهُ يَقُوْلُ الْحَقَّ وَهُوَ يَهْدِي السَّبِيْلَ ﴿٣٠﴾

نه دی پیدا کړی الله دپاره د هیڅ سړی دوه زړونه په دننه د ده کښی او نه دی مگرځولی (الله) ښځی ستاسی هغه چی ظهار کوئ تاسی له هغو څخه میندی ستاسی او نه دی مگرځولی (الله) هغه په زامنو بلل شویو ستاسی (واقعی) زامن ستاسی دغه (دری مذکوره خبری چتی (بیکاره)) خبری ستاسی دی په خولو ستاسی (چی هیڅ حقیقت نه لری) او الله وائی حقه (رښتیا خبره) او هم دغه الله ښیی لیاره (سمه صافه حقه)

تفسیر: یعنی څنگه چی انسان په تتر (سینه) کښی دوه زړونه نه لری هم داسی په حقیقت کښی یو انسان دوه میندی یا دوه پلرونه هم نه لری. د جاهلیت په زمانه کښی به که کوم سړی خپله ښځه مور وبلله نو پخپل گرد (تول) عمر کښی به له هغی سره نه یو ځای کیده گواکی دوی به داسی گڼل چی په هم دغه لفظ سره هغه ښځه د ده د حقیقی مور په شان وگرځیده که چاته به ئی د خپل زوی یا د لور نسبت کاوه نو هغه به ئی واقعاً خپل اولاد گانه او د پلارتوب او زوی توب گرد (تول) احکام به پر هغو مترتب کیدل عظیم الشان قرآن د دغه مصنوعی او لفظی تعلق له حقیقی او فطری تعلق ځنی د جلا (جدا) کولو لپاره د دغو رسومو او مفروضاتو په ډیر تشدید او تهدید سره تردید وکړ او دغه ئی ښکاره کړه چی که څوک خپلی ښځی ته مور ووائی

په دغه تش ويلو سره هغه د ده واقعي مور نه گرځي که نه د دغې خبرې له منلو څخه دا لازميږي چې دغه سړي د دوو ښځو له گيدو څخه پيدا شوي دي يوه هغه چې دى ئې زيږولى دى او دوهمه دغه چې دى ورته مور وائي، په دغه صورت سره که څوک زید خپل زوی وبولي نو د زید يو پلار خو لا له پخوا څخه موجود وو چې دى د هغه له نطفې څخه پيدا شوى دى نو آيا د واقعيت له مخې دغه خبره ومنله شي چې زید د دوو پلرونو څخه بيل بيل پيدا شوى دى لکه چې داسې نه ده نو د حقيقي مور ې پلار او اولاد احکام پر دوى باندې نشي جاري کيدى لکه چې خپلې ښځې ته د مور ويلو حکم د (تحریم) په سورت کېښي راځي او د متبني (زوی بللو) حکم وروسته له دې نه راځي له دغو دواړو خبرو سره ئې دغه دريمه خبره د تمهيد او تشریح په ډول (طريقه) هم واوروله چې داسې ډيرې خبرې له ژبې او خولې څخه راوځي چې په واقع کې حقيقت او واقعيت نه لري لکه چې کوم غير مستقل مزاج يا دوه رگه انسان يا کوم قوی الحفظ او قوی القلب سړي يا داسې چا ته چې په يوه وخت کې د دوو مختلفو شيانو په طرف متوجه کيدى شي داسې وائي چې دى د دوو زېږونو خاوند دى حال دا چې که څوک ئې تتر ورځيری کړي او وئې گوري نو هغه به ضرور هم هغه يو زړه لري. هم داسې پر خپلې مور سربيره (علاوه) بله ښځه مور بلل، يا برسیره (سوا) پر پلار بل کوم سړي پلار نيول، يا له خپل زوی څخه پرته (علاوه) بل کوم هلک ته خپل زوی ويل په واقع کې په دغو گړدو (ټولو) کېښي قطعاً هغه نسبت نه ثابتيږي چې زمونږ د ژبې له ويلو څخه پرته (علاوه) د قدرت په قوت قائم شوى دى نو ځکه نه ښائي چې د حقيقي او مصنوعي تعلقاتو په منځ کېښي گډون او خلط وکړي شي.

ادْعُوهُمْ لِآبَائِهِمْ هُوَ اقْسَطُ عِنْدَ اللَّهِ

وبوليغ تاسي دغه (ادعيا) پلرونو د دوى ته دغه (نسبت) دوى پلرونو د دوى (ته) ډير برابر (او غوره) دى په نزد د الله

تفسير: يعنى ښه او د انصاف خبره خو دا ده چې د هر سړي نسبت د ده حقيقي پلار ته وکړ شي که کوم سړي کوم هلک خپل زوی وبولي (متبني ئې وگرځي) نو هغه د ده حقيقي پلار نشي کيدى. که هم داسې د شفقت او محبت له مخې کوم سړي کوم هلک مجازاً په زوی توب سره ونيسي يا کوم وړوکی يو سړي ته پلار ووائي هغه بيله خبره ده. الغرض نه ښائي چې په نسبى تعلقاتو او د هغه په احکامو کېښي د دغسې شيانو له امله (وچي) څه التباس او اشتباه واقع شي. د اسلام په ابتدا کېښي رسول الله صلى الله عليه وسلم زید بن حارثه آزاد کړ او خپل متبني ئې وگرځاوه، لکه چې سم له دستوره به خلقو هغه ته «زید بن محمد صلى الله عليه وسلم» ويل، کله چې دغه آیات نازل شول گړدو (ټولو) خلقو زید بن حارثه ورته ويل.

فَإِنْ لَّمْ تَعْلَمُوا آبَاءَهُمْ فِإِخْوَانُكُمْ فِي الدِّينِ وَمَوَالِيكُمْ وَلَيْسَ عَلَيْكُمْ
جُنَاحٌ فِيمَا أَخْطَأْتُمْ بِهِ وَلَكِنْ مَا تَعَمَّدَتْ قُلُوبُكُمْ وَكَانَ اللَّهُ غَفُورًا رَحِيمًا ①

پس که نه پیژنئ تاسی (ای مؤمنانو!) پلرونه د دوی پس دوی ورونه ستاسی
دی په دین کښی او دوستان ستاسی دی (په دین کښی) او نشته پر تاسی
(هیڅ) گناه په هغه شی کښی چی خطا شوی ییغ تاسی پکښی (لکه چی وایی
زید بن محمد) ولیکن شته گناه په هغه شی کښی چی قصد ئی وکړی زهونه
ستاسی او دی الله ښه ښنونکی د (خطیاتو) ډیر رحم لرونکی (د اجر او ثواب
په انعام سره)

تفسیر: یعنی که ئی پلار نه وی معلوم نو په هر حال ستاسی ورور او دینی ملگری خو دی. نو په
هم دغو القابو سره ئی یادوئ! لکه چی نبی کریم صلی الله علیه وسلم زید بن حارث ته ویل
«انت اخونا ومولانا» که په هیږه یا ناپوهی یا غلطی سره ئی وویل چی فلاتی د فلاتی زوی
نو دغه معاف دی د خطاء او نسیان گناه په هیڅ شی کښی نشته. په دغه کښی هم که الله تعالی
اراده وکړی نو ښی ئی.

الَّذِي أُولَىٰ بِالْمُؤْمِنِينَ مِنْ أَنْفُسِهِمْ وَأَزْوَاجُهُ أُمَّهَاتُهُمْ وَأُولُوا الْأَرْحَامِ
بَعْضُهُمْ أَوْلَىٰ بِبَعْضٍ فِي كِتَابِ اللَّهِ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُهَاجِرِينَ إِلَّا الْآنَ
تَفْعَلُوا إِلَىٰ أُولِيكُم مَّعْرُوفًا كَانَ ذَلِكَ فِي الْكِتَابِ مَسْطُورًا ②

(محمد د الله) نبی ډیر وږ (لائق) دی له مؤمنانو سره له نفسونو د دوی (د
احکامو په انجام) او ښځی د دغه (نبی الله) میندی د دوی دی (تعظیماً او
تحریماً) او خاوندان د خپلوی غځینی د دوی ډیر وږ (لائق) دی پر غځینو
نورو (په میراث کښی) په کتاب (حکم) د الله کښی له مؤمنینو (انصارو) او
له مهاجرینو مگر خو دا چی وکړئ (پخپل ژوند کښی) له دوستانو خپلو سره
څه احسان (یا ورته وصیت وکړئ په دریمه یا لږ له هغی) دی دغه (میراث په
ایمان او په هجرت) په کتاب (قرآن یا لوح محفوظ) کښی لیکلی شوی

تفسیر: که په غور سره ولیدل شی د مؤمن ایمان د هغه لوی نور یوه شعاع ده چی د نبوت له

لمر څخه خورپړی. د نبوت لمر حضرت محمد صلی الله علیه وسلم دی. نو په دی اعتبار که مؤمن «من حیث هو مؤمن» د خپل ځان د حقیقت پوهیدلو لپاره په فکری حرکت شروع وکړی نو له خپل ایمانی شتوالی څخه پخوا ښائی چې د رسول الله صلی الله علیه وسلم معرفت ځان ته حاصل کړی نو په دغه اعتبار ویلی شو چې د رسول الله صلی الله علیه وسلم مسعود وجود زمونږ له وجوده هم زیات راته نژدی دی. که د دغه روحانی تعلق په بناء وویل شی چې د مؤمنانو په حق کښی رسول الله صلی الله علیه وسلم د پلار په شان دی بلکه له پلار څخه هم په مراتبو ډیر زیات دی نو دغه به بیخي په ځای او صحیح وی. لکه چې د ابو داؤد په سنن کښی د «انما انا لکم بمنزلة الوالد» الحدیث او د ابی بن کعب او نورو په قرائتونو کښی د (النبي اولی بالمؤمنین) آیت او د «وهواب لهم» جمله دا حقیقت څرگندوی (ښکاره کوی) که د پلار په تعلق کښی فکر وکړئ نو د هغه حاصل هم دا راوځی چې د زوی جسمانی وجود د پلار له جسمه راوتلی دی او د پلار طبیعی شفقت او تربیت له نورو څخه زیات دی لیکن آیا د رسول الله صلی الله علیه وسلم تعلق د ده له امت سره له دی نه لو دی ؟ یقیناً د محمدی امت ایمانی او روحانی موجودیت د رسول الله صلی الله علیه وسلم د لوی روحانیت یوه پلوشه او د هغه سیوری دی. او هغه شفقت او تربیت چې د نبی صلی الله علیه وسلم څخه څرگند (ښکاره) شوی دی د مور او پلار له طرفه لا څه بلکه په ټولو مخلوقاتو کښی د هغه نمونه نشی موندلی. د پلار په ذریعه الله تعالی مونږ ته د دنیا دغه عارضی حیات راکړی دی لیکن د نبی صلی الله علیه وسلم په برکت مونږ ته ابدی او دائمی حیات راحاصلپړی. نبی کریم صلی الله علیه وسلم زمونږ په نسبت داسی شفقت، مرحمت، خیر غوښتل، او همدردی کړی ده چې مونږ ئی د خپلو ځانونو لپاره نشو کولی نو ځکه رسول الله صلی الله علیه وسلم زمونږ په مال او په ځان او نورو شیانو کښی د تصرف هغه حق لری چې په دنیا کښی نور هیچا ته دغه حق نه دی حاصل. حضرت شاه صاحب لیکي چې «نبی د الله نائب (بمعنی رسول) دی، پخپل ځان او مال زمونږ دومره تصرفات او اختیارات نشی چلیدی څومره چې د نبی تصرفات په مونږ چلپړی مونږ ته دغه نه ده روا چې خپل ځان په سره لمبه او اور کښی واچوو که نبی صلی الله علیه وسلم دغه حکم صادر کړی نو بیا فرض کیږی. د هم دغو حقایقو په ملحوظ په احادیثو کښی راغلی دی « هیڅ یو له تاسی نشی مؤمن کیدی شو د ده په نزد زه له پلار او ځوی او نورو گړدو (ټولو) انسانانو بلکه د ده له خپله ځان څخه هم ډیر زیات گران او محبوب نه شم.» (وازواجه امهتیم، او ښځی د نبی میندی د دوی دی) یعنی ستاسی دینی میندی دی په تعظیم او احترام او په ځینو نورو احکامو کښی چې د هغوی لپاره د شریعت له مخ ثابت شوی وی نه په ټولو احکامو کښی ﴿وَأُولُوا الْأَرْحَامِ﴾ او خاوندانو د خپلوی ځینی د دوی ډیر لائق دی په ځینو نورو (الخ) یعنی له رسول الله سره دوی خپل وطن پریښی دی او له خپلو دوستانو او خپلوانو ځنی بیل شوی دی. رسول الله صلی الله علیه وسلم د مهاجرینو او د منوری مدینی د انصارو په منځ کښی د دوو تنو په منځ کښی دینی اخوت او اسلامی وروری ترلی وه. وروسته له دی چې د مهاجرینو نور خپلوان

مسلمانان شول نو دلته ئی داسی وویل چی د قدرتی خپلوی رعایت په دغه مؤاخات پرومبی او مقدم دی بښائی چی میراث او نور شیان د نسبی قربایت په اساس تقسیم کرل شی. هو! بښائی چی ښه سلوک او احسان دی له هغو ملگرو څخه هم منع نه شی.

﴿كَانَ ذَلِكَ فِي الْكِتَابِ مَسْطُورًا﴾ دی دغه میراث او وصیت په کتاب قرآن لوح محفوظ کښی لیکلی شوی) یعنی په قرآن کښی دغه حکم د تل لپاره جاری او نافذ دی یا به په تورات کښی هم وی. یا به له کتاب څخه لوح محفوظ مراد وی.

وَإِذْ أَخَذْنَا مِنَ النَّبِيِّينَ مِيثَاقَهُمْ وَمِنْكَ وَمِنْ نُوحٍ وَإِبْرَاهِيمَ وَمُوسَىٰ وَعِيسَى ابْنِ مَرْيَمَ وَأَخَذْنَا مِنْهُمْ مِيثَاقًا غَلِيظًا ٥

او یاد کړه (ای محمده!) کله چی واخیست مونږ له (تولو) انبیاءو څخه عهد د دوی (په الست کښی چی هم دی پخپله دوی عبادت کوی او هم دی نور زما عبادت ته رابولی) او (بالخاصه) له تانه او له نوح او (له) ابراهیم او (له) موسی او (له) عیسی زوی د مریمی نه (چی عبادت د الله کوی) او واخیست مونږ له دغو (تولو انبیاءو) څخه (په قسم سره) عهد محکم.

تفسیر: یعنی دغه قول او قرار چی یو به د بل تائید او تصدیق کوی او د دین په قائمولو او د الله تعالی د پیغام په رسولو کښی به له سره هیڅ قسم نقص او قصور نه کوی په «آل عمران» کښی د دغه میثاق ذکر تیر شوی دی. حضرت شاه صاحب لیکي «پاس ئی د رسول په حق کښی ویلی وو چی په مؤمنانو د دوی له ځانونو څخه زیات تصرف کولی شی. دلته دی ته اشاره ده چی دغه درجه انبیاءو ته ځکه وررسیدلی ده چی په دوی محنت مسئولیت او ذمه واری هم له گردو (تولو) څخه زیات دی. یواځی له تولو خلکو سره مقابله او له هیجا څخه هیڅ دول (طریقه) خوف او رجاء نه لرل» پرته (علاوه) له انبیاءو نه د بل چا له لاسه پوره ده؟ د دغو پنځو رسولانو نومونه چی دلته په خصوصیت سره یاد شوی دی اولوالعزم بلل کیږی د دوی هدایت او لیار ښوونی تر زرهاو کلونو پاتی دی او تر څو چی دنیا ودانه ده پاتی به وی. له دوی ځنی پرومبی ئی زمونږ د رسول اکرم صلی الله علیه وسلم نوم واخیست حال دا چی د ده ظهور په عالم شهادت کښی له گردو (تولو) څخه وروسته شوی دی مگر په درجه کښی له گردو (تولو) څخه وړاندی دی. او د ده وجود هم په عالم غیب کښی له تولو څخه مقدم دی لکه چی په حدیث کښی راغلی دی.

لَيْسَ لِلصِّدِّيقِينَ عَنْ صِدْقِهِمْ وَأَعَدَّ لِلْكَافِرِينَ عَذَابًا أَلِيمًا

دپاره د دی چپی وپوښتی (الله) له صادقانو څخه له صدق (رښتیا) د دوی او (الله) تیار کړی دی دپاره د کافرانو عذاب دردناک

تفسیر: یعنی له قول او اقرار سره مطابق د انبیاؤ پر ژبه ئی خپل احکام خلقو ته ورسول او د حجت اتمام ئی وفرمایه بیا به له هر یوه څخه بیلې بیلې پوښتنې کوی خو د صادقینو پر صداقت قائم پاتی کیدل ښکاره شی او منکرینو ته د صدق پر انکار سزا ورکړه شی وروسته له دی نه د «احزاب» د جنگ واقعه یادوی چپی د رښتین رسول الله صلی الله علیه وسلم او د رښتینو مؤمنینو په مقابل کښی د دروغجنانو منافقانو او د منکرانو څه حال احوال شو ؟ او د دوی د ظاهري ثمراتو او نتائجو ذکر کوی.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اذْكُرُوا نِعْمَةَ اللَّهِ عَلَيْكُمْ إِذْ جَاءَتْكُمْ جُنُودٌ فَأَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ رِيًّا وَجُنُودًا لَّمْ تَرَوْهَا وَكَانَ اللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرًا ۝

ای هغو کسانو چپی ایمان ئی راوړی دی (یعنی ای مؤمنانو!) یاد کړئ تاسی نعمت د الله پر تاسی کله چپی په (غزوه د احزاب کښی) راغللی تاسی ته لښکری (د کفارو) امر یعنی راولیږو مو پر دوی باد او داسی فوځونه (د ملائکو) چپی (هیڅ) نه لیدلی تاسی دوی (یعنی د پرښتو فوځونه چپی د کفارو په زړونو کښی به ئی رعب او ویره غورځوله) او دی الله پر هغو (کارونو) چپی کوئ ئی تاسی ښه لیدونکی

تفسیر: د هجرت په څلورم او پنځم کال کښی د بنی نضیرو یهودان له منوری مدینې څخه وویستل شول چپی ذکر ئی د «الحشر» په سورت کښی راځی دغه فراری یهودان کور په کور او قوم په قوم وگرځیدل او هغوی ئی د اسلام او مسلمینو په خلاف ولمسول او گمرد (تول) ئی د مسلمانانو په خلاف جنگ ته مستعد او تیار کړل. او د بنی فزاره او غطفان او د عربو د نورو قبائلو د متحده ټواکونو هجوم او حمله پر منوره مدینه باندی بریالیان او کامیاب شول. تقریباً دولس زره سره او کره لښکر سره له پوره وسلو، سامان، تجهیزاتو او لوازمو د فتح او ظفر په نشو کښی مست ورتوی شول د «بنی قریظه ټ» د یهودانو یوه ټینگه او کلکه کلا د مدینې منورې په شرقی جانب کښی وه. دوی پخوا له دی نه له مسلمانانو سره معاهده تړلی وه. بالاخر دوی د نضیری یهودانو په ترغیب او ترهیب هغه معاهده ماته کړه او د متعارضینو د امداد او معاونت له پاره د مسلمانانو په خلاف ودریدل د مسلمانانو عمومی جمعیت تول دری زره تنه ټ

چی په هغه کښی یو لوی تعداد دغابازان منافقان ؤ چی د تکلیف او سختی په وخت کښی به ئی د دروغو بهانی او پلمی (تدبیرونه) جوړولی او د جنگ له میدانانه به ئی ورو ورو خپل ځانونه ایستل رسول الله صلی الله علیه وسلم په دغه مورد کښی له مسلمانانو سره مشوره وکړه بالاخر د پارسۍ سلمان رضی الله تعالی عنه په مشوره د ښار په اطرافو کښی په هغو ځایونو کښی چی د کفارو د تعرض او د حملی اندیښنه وه خندقونه وکنستل شو د سختی یخنی وقت ؤ غله هم ډیره قیمته او ډیره لږه پیدا کیده د لوړی له سببه صحابه ؤ رضی الله تعالی عنهم او پخپله رسول الله مبارک هم پر خپلو گیدو تیږی (گتۍ) تړلی وی مگر سره له هغه د الله تعالی په عشق او مینه کښی گرد (تول) مست او بیخوده وو. او دغه گرد (تول) د خپلو سرونو ځنی تیر صحیح اسلامی مجاهدان او د دی لوی قوماندان سید الانس والجان په دغی سختی ځمکی کښی د خندق په کنستلو کښی په یوه حیرت پیدا کوونکی مجاهدت او د میرانی (بهادری) په همت او غیرت مشغول وو. مجاهدین پر دغی سختی ځمکی کښی په کودال وهلو مشغول او لگیا وو او په خپلو منځونو کښی به ئی په ډیر جوش او خروش سره داسی ویل.

(نحن الذين بايعوا محمداً على الجهاد مابقينا ابدًا)

بالمقابل زمونږ د لوی سردار حضرت محمد رسول الله سیدالابرار او افضل الاخیار له طرفه به چی هغوی هم بالذات د خندق په کنستلو کښی مشغول وو د دوی ځواب داسی ویلی کیده

(اللهم لا عيش الا عيش الآخرة فافغر للأتصار والمهاجرة)

کله چی خندق تیار شو نو اسلامی مجاهدین د متعارضینو په مقابل کښی په خپلو سنگرونو او مورچو کښی ټینگ ودریدل تقریباً تر پنځه ویشو ورځو پوری دواړه فوځونه سره مخامخ پراته وو او د دغو دواړو قواوو په منځ کښی خندق حائل ؤ سره له دی چی د کفارو تعداد ډیر زیات وو خو د دوی له لاسه ونشو چی له خندقه تیر او پر ښار عمومی هجوم او یرغل (حمله) راوړی. مگر له لری ځنی به ئی غشی ویشل او کله کله به د فریقینو مخصوص زلمیان د مبارزی په ډگر کښی هم سره وتل. او یو له بله سره به ئی لاس او پښی پستول د مشرکینو او د بنی قریظه وو د یهودانو په منځ کښی مسلمین د محصورینو د جمعیت حیثیت درلود (لرلو) خو سره له هغه دوی ټولی ښځی او ووړکی د ښار په مضبوطو او محفوظو انځرونو کښی خوندي کړل او دوی پخپله په ډیر شجاعت او استقامت سره د ښار په محافظت او مدافعت کښی مؤاظبت او مراقبت کاوه. بالاخره د نعیم ابن مسعود الاشجعی رضی الله تعالی عنه د یوه عاقلانه او لطیف تدبیر په اثر د مشرکینو او د بنی قریظه وو د یهودانو په منځ کښی اختلاف او مشاجره واقع شوه. له بل طرفه د کفارو په زړونو کښی د الله تعالی د غیر مرئی فوځونو له لوری ویره او رعب وغورځاوه شو په هم دغه ضمن په یوه شپه کښی یوه سخته ویروونکی سیلی راواوته چی د هغی په اثر د دوی ټولی خیمی او کیږدی وشلیدلی او له ځمکی څخه وشکولی شوی او ډیری لری ولویدلی. د دوی گرد (تول) څاروی او حیوانات توری شول اورونه ئی مړه او ډیگونه او لوبښی ئی په بل مخ نسکور او گرد (تول) سره مات او گډوډ شول شکی به په داسی شدت او حدت سره الوتلی چی

د دوی سترگی او خولی پوزی او غوړونه تری دک پک شول. بالجمله د دغه سخت طوفان او ډیری زوروری سیلی په اثر د کفارو په دغه عظیم الشان لښکر کښی چی تر ۲۴۰۰۰ تنو غلمیانو پوری رسیدل یو راز (قسم) گډودی او بی‌نظمی او پریشانی ښکاره شوه او بالاخر د ډیری یخنی او تیاری او دوړو او غبار له سببه گرد (تول) سره تار په تار او د ابوسفیان د طبل الرحیل د غوړیدلو په اثر چی دی بیا د کفارو د دغه عظیم الشان لښکر لوی سر افسر و تول په تیښته او فرار مجبور شول او گرد (تول) خائب خاسر بی د مرام له نیله بی هیله (بی‌طمعی) او ناامیده بیرته ستانه (واپس) شول ﴿وَكُنِيَ اللَّهُ الْمُتَمِيزِينَ الْقَاتِلَ وَكَانَ اللَّهُ يُرَاغِبُهُ﴾ دغه جنگ ته د «احزاب» یا د «خندق» جنگ وائی د سخت برودت او سختو لوړو په وخت کښی د داسی خندق کنستل او د دغومره دښمنانو په مقابل کښی په میرانه (بهادری) سره ټینگ ودریدل داسی اوضاع او حالات ؤ چی د منافقانو د زړونو پتی خبری ئی څرگندی (ښکاره) کړی او د مؤمنینو ثبات او استقامت په ښه شان سره تثبیت شو په هم دغه جنگ کښی رسول الله صلی الله علیه وسلم وفرمایل چی وروسته له دی نه به بیا کفار پر مونږ تعرض او یرغل (حمله) نه کوی بلکه بالعکس مونږ به پر هغو هجوم وروړو لکه چی هم داسی هم وشول.

إِذْ جَاءَكُمْ مِّنْ فَوْقِكُمْ وَمِنْ أَسْفَلَ مِنْكُمْ

(یاد کړی) کله چی راغللی (لښکری د کفارو) تاسی ته له پاسه (جانبه) د تاسی او له ښکته (جانبه) د تاسی

تفسیر: یعنی د منوری مدینې په شرقی جانب چی جگ (وچت) دی او له غربی جانب چی ښکته دی

وَإِذْ زَاغَتِ الْبَصَارُ وَبَلَغَتِ الْقُلُوبُ الْحَنَاجِرَ وَتَظُنُّونَ بِاللَّهِ الظُّنُونًا ۝

او کله چی کړی خری شوی سترگی (له ډیری ویری) او ورسیدل زړونه چنفرکو (بیخونو د مریو) ته «له ډیره خوفه» او گمانونه وکړل تاسو پر الله راز راز (قسم قسم) گمانونه

تفسیر: یعنی له ډیره دهشته او حیرته سترگی ردی بدی پاتی شوی او د خلقو اشکال او بنی والوتی د دوستی او خپلوی مدعیانو به گمانونه پتول او له سترگو غنی به ئی گمان گوښی (جدا) کاوه. او ورسیدل زړونه چنفرکو بیخونو د مریو ته یعنی له ډیر خوف او هراسه زړونه لرزیدل او داسی په زور او شدت سره له خپله غایه غورځیدل لکه چی د ستونی له لیاری د باندی راوتل. او

گمانونه و کرل تاسو پر الله تعالیٰ راز راز (قسم قسم) گمانونه یعنی یو به په یو شی پوهیده، او بل به بل شی اتکلاوه. مسلمانانو به داسی گڼل چی دا غلی یو بل قسم سخت امتحان راباندی راغلی دی وگورو چی مونږ ته په دغه آزموینه کښی څه راپښیری؟ ناقص الایمان کسانو به داسی گڼل چی اوس له دغی پښی څخه زمونږ ژوندی وتل سخت او مشکل دی د منافقینو له احواله خو له سره پوښتنه مه کوئ چی هغوی په څه حال کښی وو؟ د منافقینو مقولی وروسته راغی.

هَذَا لِكِ ابْتَلِ الْمُؤْمِنُونَ وَزُلْزِلُوا زَلَالًا شَدِيدًا ۝

په دغه وخت کښی وازمویلی شول مؤمنان (له منافقانو څخه) او وخوځولی شول په خوځولو سختو سره (له ډیری ویری)

تفسیر: رسول الله صلی الله علیه وسلم حضرت حذیفه رضی الله تعالیٰ عنه ولیږه شو د دښمن صحیح احوال راوړی د دغی واقعی مفصله قصه دی په حدیث کښی ولوستله شی څو د دغه تردد او تذبذب او اندیښنی د کیفیت اندازه تری وشي دلته د هغی د ترجمی گنجایش نشته.

وَأَذِيقُوا الْمُنَافِقُونَ وَالَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ مَّا وَعَدْنَاهُ اللَّهُ وَرَسُولُهُ إِلَّا عَذَابًا ۝

او (یاد کړه هغه وخت) کله چی وویل (ابن ابی ابن قیشر او نورو) منافقانو او (وویل) هغو کسانو چی په زېړونو د دوی کښی مرض (د نفاق) و چه نه ده وعده کړی له مونږ سره الله او رسول د دغه (الله په فتح د شام یمن، پارس) مگر په غرور تیرایستلو سره

تفسیر: ځینو منافقینو به داسی ویل چی محمد صلی الله علیه وسلم به داسی دعوی کولی چی زما دین تر مشرقه او مغربه خور او منشوریږی او د روم، پارس او صنعا بنگلی او مانی ماته راکړی شوی دی حال دا چی اوس مسلمانان د اودس د تجدید لپاره هم له خپلو سنگرونو څخه نشی وتلی هغه وعدی چیری لاری؟ حضرت شاه صاحب فرمائی «مسلمانانو ته ښائی چی اوس هم د ناامیدی په وخت کښی د بی ایمانی خبری ونه کړی!»

وَإِذْ قَالَتْ طَائِفَةٌ مِّنْهُمْ يَا أَهْلَ يَثْرِبَ

او کله چی وویل یوی طائفی له دغو (منافقانو) چی ای اهل د یثربه (مدینی)

تفسیر: «یثرب» د طبیی مدینی قدیمی نوم ؤ کله چی رسول الله صلی الله علیه وسلم دغه ځای ته تشریف راوړ د یثرب نوم په «مدینه النبی» سره تبدیل شو.

لَا مَقَامَ لَكُمْ فَارْجِعُوا وَيَسْتَأْذِنُ فَرِيقٌ مِّنَ النَّبِيِّ يَقُولُونَ إِنَّ

بُيُوتَنَا عَوْرَةٌ وَمَا هِيَ بِعَوْرَةٍ إِن يُرِيدُونَ إِلَّا فِرَارًا ۝۱۳

نشته ځای (د هستوګنی) تاسی ته پس بیرته وګرځئ او اذن (د بیرته تللو) غواړی یو فریق ډله له دوی له نبی وائی (بنو حارثه او بنو سلمه) چی بیشکه کورونه زمونږ تش پراته دی (له سړیو) حال دا چی نه دی تش پراته کورونه د دوی نه لری اراده دوی (په دغه تګ سره) مګر د تیښتی (له جنګه).

تفسیر: یعنی ګرد (تول) عرب زمونږ دښمنان شول او زمونږ لپاره هیچیری د توقف او د هستوګنی ځای پاتی نشو تول له اسلامی لښکرو جلا (جدا) او خپلو کورونو ته لاړ شی! رسول الله صلی الله علیه وسلم سره د اسلامی مجاهدینو د باندی ولاړ وو او د ښار د مضبوطو او محفوظو انګړونو په مزید تأمین او تحکیم او په هغو کښی د ښځو او وړوګو په خوندي کولو او ځای په ځایولو کښی مشغول ؤ په دغه وخت کښی به دغو منافقینو داسی پلمی (تدبیرونه) او بهانی سره کولی چی زمونږ کورونه د باندی په ډاګ ډبر میدان کښی پراته دی مونږ له دی نه ویږیو نه چی غله زمونږ په کورونو ولویږی او زمونږ ګرد (تول) مال او شته به تالا او لوټ یوسی. دغه محض د دروغو بهانی او پلمی (تدبیرونه) وی او له داسی خبرو څخه د دوی مقصود دا و چی په کوم چل او فریب سره خپل ځان د جنګ له میدانه وباسی لکه چی هومره سړیو چی له حضرت محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم څخه اجازه وغوښتله دوی هغو ګردو (تولو) ته اجازه ورکړه او د مرخصینو د تکثیر او تزئید هیڅ پروا ئی ونه کړه. له ځینو روایتو څخه داسی معلومیږی چی فقط دری سوه قدسیه نفوس له دوی سره باقی پاتی شول.

وَلَوْ دَخَلَتْ عَلَيْهِمْ مِّنْ أَقْطَارِهِم سُلُوفُ الْفِتْنَةِ لَأَنفَرُوا وَمَا تَلَبَّثُوا فِيهَا إِلَّا بَرًّا ۝۱۴

او که راننه ایستی شی پر دوی (دغه کفار په مدینه کښی او تری چاپیر شی) له اطرافو د دغی (مدینې) بیا طلب وکړ شی تری فتنه (شرک یا له مسلمانانو سره جنگ) نو خامخا رابه شی دوی هغی (فتنی) ته او غنډ (ایسارتیا) به ونه کړی په دغی (قبول د فتنی) کښی مگر لږ

تفسیر: یعنی منافقان د دروغو خپلی او بهانی جوړوی. فرض ئی کړئ که دغه کسان په ښار کښی هم وی او کوم یو دشمن د دی خوا یا د هغی خوا راشی یا پر دوی ورتوی شی او له دوی څخه داسی یوه مطالبه وکړی چی د اسلام دغه دین پریږدئ چی تاسی ظاهراً هغه منلی دی یا ورته وویل شی چی راځئ چی له مسلمانانو سره وجنگیږو نو دوی سم د لاسه د جنگ او فتنی او فساد اچولو لپاره ولاړ او تیاریږی او په دغه وخت کښی د دوی دغه مکر او فریب او دروغ په ښکاره ډول (طریقه) سره ظاهرېږی. ځکه چی علی الفور دوی د کفارو د هغو مطالباتو د تعمیم لپاره خپلی ملاوی تری او د دوی مرستی (مدد) او تائید ته چت پت ودریږی. نه به د خپلو کورونو د خالی کیدو او بی سر پرستی او د ساتلو عذر وړاندی کوی او نه د هغو د غلا او لوټیدلو او په تاراج تللو څخه څه اندېښنه کوی ماسوا له هغه توقفه چی په دغو مذاکراتو او د وسلی په اخیستلو کښی واقع شوی دی بلا توقف علی الفور د مسلمانانو د جنگ لپاره دوی حاضرېږی او د اسلام د دغی ظاهری دعوی څخه هم لاس اخلی او بی له کومی معطلی او ډیل سریعاً د جنگ په اور کښی خپل غانونه غورځوی.

وَلَقَدْ كَانُوا عَاهِدُوا اللَّهَ مِنْ قَبْلُ لَا يُؤَلُّونَ الْأَدْبَارَ وَكَانَ عَهْدُ اللَّهِ مَسْئُولًا ۝۱۵

او خامخا په تحقیق وو دوی چی وعده ئی کړی وه له الله سره پخوا له دی نه چی وبه نه گډغوی (په جنگ کښی) شاوی خپلی (او نه به تښتی)، او دی عهد د الله پوښتیدلی شوی (په قیامت کښی له وفاء کولو سره).

تفسیر: حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي چی « وروسته د احد له جنگه منافقانو اقرار کړی وو چی بیا به مونږ داسی یو حرکت ونه کړو » د دغه مخالفت پوښتنه به الله تعالی له دوی غځنی وکړی چی ستاسی هغه قول او اقرار چیری لاړ ؟ یعنی بنو حارثه او بنو سلمه د احد په غزوه کښی هم له لیاری څخه بیرته گډغیدلی وو او بیا پښیمان شول او له رسول الله صلی الله علیه وسلم سره ئی عهد وکړ چی بیا به له جنگه نه تښتو دغه دی چی دوی اوس بیا هم هغسی

وکرل.

قُلْ لَنْ يَنْفَعَكُمْ اِفْرَارُ اِنْ فَرَرْتُمْ مِّنَ الْمَوْتِ اَوِ الْقَتْلِ وَاِذَا
لَا تُمْتِنُونَ اِلَّا قَلِيْلًا ﴿١٧﴾

ووايه (ای محمده دوی ته) چی له سره به نفعه نه رسوی تاسی ته تبینته که چیری وتبنتی تاسی له مرگه یا له قتله او کله چی وتبنتیدی نو ژوندی به پاتی نه کری شی مگر لږ (مدت)

تفسیر: یعنی د هر چا په قسمت کښی چی مرگ دی هغه هیچیری په تبنتیدلو سره له مرگه ځان نشی ژغورلی (بچ کولی) د الله تعالیٰ قضاء هر چیری انسان ته رسیږی او که اوس مرگ ستاسی لپاره نه وی مقدر نو له میداننه څخه تبنتیدل بیکاره دی آیا دوی د جنگ په میدان کښی تول وژل کیږی؟ او فرض ئی کړئ که د جنگ له میداننه وتبنتی نو بیا به له مرگه مامون یی؟ آیا دغه مامونیت به تر څو پوری وی؟ بالاخر مرگ خو راتلونکی دی که اوس رانشی. نو څه موده وروسته خو خامخا راتلونکی دی ولی معلوم نه دی چی په څه ذلت او خواری سره؟

قُلْ مَنْ ذَا الَّذِي يَعْصِمُكُمْ مِّنَ اللّٰهِ اِنْ اَرَادَ بِكُمْ سُوًّا اَوْ اَرَادَ
بِكُمْ رَحْمَةً وَّلَا يَجِدُونَ لَهُمْ مِّنْ دُونِ اللّٰهِ وَلِيًّا وَلَا نَصِيْرًا ﴿١٨﴾

ووايه (ای محمده! دوی ته) څوک دی هغه (ذات) چی وساتی تاسی له (عذابه) د الله که چیری اراده وفرمائی الله په تاسی باندی د بدی (هزیمت) یا اراده وفرمائی په تاسی باندی د رحمت، نصرت او نه به مومی دوی خپلو ځانونو ته بی له الله کوم دوست (نافع) او نه کوم مددگار (دافع د ضرر).

تفسیر: یعنی د الله تعالیٰ اراده هیڅ یو زور او طاقت نشی مگر ځولی نه کومه حيله او تدبیر د هغه په مقابل کښی کار کولی شی انسان ته لازم دی چی پر پاک الله توکل وکړی او په هر حالت د الله تعالیٰ د مرضی غوښتونکی وی که نه د دنیا نیکی یا بدی، سختی یا نرمی خو یقیناً رسیدونکی دی نو بیا د الله تعالیٰ د احکامو په تعمیم او د ده په لیار کښی به ولی انسان خوف، ویره او دار له خپله ځانه ښکاره کړی. او په لازمه وخت کښی ولی ځان تری بیل او لری

کری او په لوی لاس خپل عاقبت خراب کری او له تکلیفه څخه هم خپل ځان خلاص نشی کړی
تاسو خو د عربو له مخالفت څخه وپیریئ او دغه فکر او اندیښنه له تاسو سره نشته که الله تعالیٰ
حکم وکړی مسلمانان تاسو علی الفور وژنی.

قَدْ يَعْلَمُ اللَّهُ الْمُعَوِّقِينَ مِنْكُمْ وَالْقَائِلِينَ لِإِخْوَانِهِمْ هَلُمَّ إِلَيْنَا
وَلَا يَأْتُونَ الْبَاسَ إِلَّا قَلِيلًا ۝

په تحقیق ښه معلوم دی الله ته منع کوونکی (له جهاده) له تاسی او ویونکی
ورونو خپلو ته (چی) راشی زمونږ په لوری (چی آرام او هوسانی) راحت
وکړی او نه راځی دوی جنگ ته مگر لږ (کله نا کله)

تفسیر: یعنی د خودنی، ریاء او ظاهر داری له سببه یا له شرم او ننگ او د نورو په ترهیب او
ترغیب کله کله د جنگ میدان ته راځی او د نورو حقیقی مجاهدینو په څنگ کښی ودریږی. که
نه عموماً دوی پخپلو کورونو کښی او په خپل عیش او عشرت، مزو او چرچو کښی مشغولیدي او
خپلو نورو عزیزانو او خپلوانو ته چی صادق مسلمانان دی هم وائی چی جهاد ته مه ځی ! او
دوی جهاد ته له وتلو څخه منع کوی.

أَشْجَاءَ عَلَيْهِمْ

بخیلان دی (په اعانت له تاسی سره او انفاق) پر تاسی

تفسیر: یعنی د مسلمانانو د امداد او معاونت څخه ځان ساتی او د دوی له هر قسم همدردی او
خیر غوښتلو او خیر رسولو ځنی بخل کوی. هو که د غنیمت مواقع راشی نو د ډیر حرص او
طمع لامله (له وجی) غواری چی بل هیجا ته دی هیڅ شی ورته کره شی او دغه مگرد (تول) مال
او غنیمت دی یواځی زمونږ برخه شی او په هم دغه امید او هیله (طمع) ځینی په جنگونو کښی
هم حسب الظاهر شرکت کوی.

فَإِذَا جَاءَ الْخَوْفُ رَأَيْتَهُمْ يُنْظَرُونَ إِلَيْكَ تَدُورُ أَعْيُنُهُمْ كَالَّذِي يُغْتَشَى

عَلَيْهِ مِنَ الْمَوْتِ فَإِذَا ذَهَبَ الْخَوْفُ سَلَقُوكُم بِالسِّنَةِ جَدِيدٍ أَشَدَّ عَلَى الْخَيْرِ

پس کله چی راشی ویره (د دشمن) نو ویه وینی ته دوی هگوری به دوی تاته (ترهور) چی چاپیر به چورلی (مگاتی د) سترگو د دوی په شان د هغه انسان چی بیهوشی راوستلی شوی وی پر هغه له (وجه د سکرانو د) مرگه پس بیا کله چی لاره شی دغه ویره (او تول شی غنائم) نو ضرر دررسوی دوی تاسی ته په ژبو تیرو سره په دغه حال چی بخیلان (حارصان) وی په خیر (او لاس اچوی پر غنیمت)

تفسیر: یعنی د سختی او تنگسی په وخت کښی د رفاقت شخه ځانونه بیرته واپس کوی او له دیری ویری ئی ساه راخیژی وروسته له بری او فتح راځی او له خپله ځانه خبری جوړوی او خپل شجاعت او میرانه (بهادری) ښکاروی او له ډیر حرص او طمع د غنیمت پر اموالو پرمخی نسکور لویږی. یا ئی دا مطلب چی د اسلام او مسلمانانو پر خلاف په طعنو او تشنیعو کښی خوله سپری او ژبه کوی.

أُولَئِكَ لَمْ يُؤْمِنُوا فَأَحْبَطَ اللَّهُ أَعْمَالَهُمْ وَكَانَ ذَلِكَ عَلَى اللَّهِ يَسِيرًا ۝۱۹

دغه (کسان د جنگ گیدران او د ولجی زمریان) ایمان ئی نه دی راوړی (په اخلاص سره) پس خراب (باطل) کړل الله عملونه د دوی او دی دغه (ابطال د اعمالو) پر الله آسان

تفسیر: یعنی تر څو پر الله تعالی او رسول الله ایمان رانه وړی د دوی هیڅ یو عمل نشی مقبول واقع کیدی. حضرت شاه صاحب لیکي «کوم ځای کښی چی د حبط الاعمال ذکر دی نو فرمائی چی الله تعالی ته آسانه ده یعنی ظاهراً د الله تعالی عدل او احسان ته کتلی دغه امر صعب او مشکل راښکاری چی څرنگه به پاک الله د چا محنت او اجر ضایع کوی؟ لیکن دغه کار ځکه سخت او مشکل نه دی چی پخپله په هم هغه عمل کښی داسی یو نقص او خرابی پته وی، چی په هیڅ صورت هغه عمل پری نه صحیح او نه درست کیږی لکه «د بی ایمان عمل» چی ایمان ورته شرط او روح ئی دی او هر عمل بی له هغه مر او بی نتیجی دی نو څرنگه به قبلېږی. کافر هومره محنت چی وکړی او ربړونه (تکلیفونه) وگالی (برداشت کړی) مگرد (تول) ئی ابته (خراب) او بیکاره ځی.

يَحْسَبُونَ الْأَحْزَابَ لَمْ يَذْهَبُوا وَإِنْ يَأْتِ الْأَحْزَابُ يَوَدُّوْا

لَوْ أَنَّهُمْ بَادَوْنَ فِي الْأَعْرَابِ يَسْأَلُونَ عَنْ أَنْبَائِكُمْ

گمان کوی «دغه منافقان» پر لښکرو (د کفارو) چی نه دی تللی (بیرته په ماتی) او که چیرته بیا راشی لښکر د (کفارو جنگ ته) نو دوست گنی (منافقان) دا چی کاشکی دوی اوسیدونکی وی په (لریو کلیو د) اعرابو کښی (له ښاره) چی پوښتنی به ئی کولی (له لری) له (احوالو) خبرو ستاسی.

تفسیر: یعنی د کفارو لښکری ناکامه بیرته لاړی لیکن دغه ویریدونکی منافقان لا تراوسه هم نه دی متیقن چی هغوی ماتی موندلی ده او فرض ئی کړئ که د کفارو افواج بیا بیرته وگرځی او پر مسلمانانو حمله او یرغل وکړی نو د دوی هم دغه هیله (امید) او تمنا وه که وروسته له دی نه د جنگ تر ختمه پوری بیخی په ښار کښی هم ونه اوسیږی او چیرته کوم کلی ته ولاړ شی او هم هلته لری ناست ننداری وکړی او له تلونکیو او راتلونکیو څخه پوښتنی وکړی چی مسلمانان څه حال لری ؟ او د جنگ نخچه (نقشه) او وضعیت څرنګه دی ؟

وَلَوْ كَانُوا فِيكُمْ مَا قَاتَلُوا إِلَّا قَلِيلًا ۝

او که چیری وی (دغه منافقان) په تاسی کښی نو جنگ به ئی نه وو کړی دوی مګر لږ «دپاره د ریاء»

تفسیر: یعنی د خولی پر خبرو کښی ستاسی خیر غوښتنه په ظاهری ډول (طریقه) سره ښکاره کوی او په جنگ کښی زیات کار نه کوی او تش د مجبوریت او ضرورت لامله (له وجی) چی نوم ئی وشي په جنگ کښی شرکت کوی.

لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللَّهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ لِّمَن كَانَ يَرْجُوا اللَّهَ وَالْيَوْمَ الْآخِرَ وَذَكَرَ اللَّهَ كَثِيرًا ۝

خامخا په تحقیق دی تاسی ته (ای ویریدونکیو) په (کار د) رسول الله کښی اقتداء غوره نیکه دپاره د هغه چا چی وی دی چی ډارپیږی د الله (او امید لری د رضاء او د لقاء ئی) او (د ثواب د نعمتونو د) ورځی وروستنی د

قیامت) او یادیوی الله ډیر (هم په خوله هم په زړه هم په راحت هم په زحمت)

تفسیر: یعنی رسول الله ته وگورئ! چی په دغو سختیو او مصاعبو کېښی څرنگه ثبات او استقلال لری حال دا چی له گردو (تولو) ځنی د زیاتی اندیښنی او فکر زور پر دوی لویږی مگر امکان نه لری چی لږ څه د دوی په استقلال او استقامت کېښی تزلزل او فتور واقع شی هغه خلق چی د الله تعالی د رضاء او لقاء هیله من (امیدوار) او د آخرت د ثواب د حصول امیدوار دی او په کثرت سره د الله تعالی په ذکر او یاد کېښی مشغول دی د هغوی له پاره د رسول الله ذات ډیر ښه اسوه او خورا (ډیر) ښه نمونه ده ښائی چی دوی په عباداتو، معاملاتو، ماکولاتو، مشروباتو، ملبوساتو، حرکاتو، سکنااتو، الاتو، ادواتو، محارباتو، جود، سخا، صبر، تحمل بلکه په هر حرکت او سکون او ناسته او ولاړه کېښی د دغه جامع الصفات، منبع البرکات ذات د قدم پر نقش حرکت وکړی! او په همت او شجاعت او استقلال او استقامت او ثبات او حیات کېښی د دوی د عمل د طرز متابعت کوی! او په ښه شان سره ئی زده کړی!

وَلَمَّا رَأَى الْمُؤْمِنُونَ الْأَحْزَابَ قَالُوا هَذَا مَا وَعَدَنَا اللَّهُ وَرَسُولُهُ وَصَدَقَ اللَّهُ وَرَسُولُهُ وَمَا زَادَهُمْ إِلَّا إِيمَانًا وَتَسْلِيمًا ٢٣

او کله چی ولیدلی مؤمنانو لښکری (د کفارو) نو وویل (مؤمنانو) دا هغه دی چی وعده کړی ده له مونږ سره الله او رسول د دغه (الله د نصرت) او رښتیا ویلی ؤ الله او رسول د دغه (الله په وعده کېښی) او زیات نه کړ دغو (لښکرو د کفارو) مؤمنانو ته مگر ایمان او تسلیم (احکامو د الله ته)

تفسیر: یعنی کله چی پخوا مسلمانانو ولیدل چی د کفارو افواج سره یو ځای شوی دی او له څلورو خواؤ څخه پر مونږ راتوښږی نو د دی په ځای چی متردد، مذذب یا وارخطا شی د دوی د وفاداری، اطاعت شعارۍ په جذباتو کېښی تزئید واقع شو او د دوی یقین او باور د الله تعالی او د رسول الله پر وعدو لا زیات شو. او دوی به داسی ویل چی دغه خو هم هغه منظره ده چی د هغه خبر الله تعالی او رسول الله پخوا له دی نه ورکړی وو. او د ده په متعلق د الله تعالی وعده لا له پخوا څخه شوی وه لکه چی د (البقرة) د سورت په (۲۶) رکوع ۲۱۴ آیت کېښی ئی فرمانلی دی

﴿أَمْ حَسِبْتُمْ أَنْ تُتْرَكُوا أَنْ تَقُولُوا هَذَا مَا وَعَدَنَا اللَّهُ وَرَسُولُهُ وَهُمْ غَافِلُونَ﴾

وَأَلَّذِينَ آمَنُوا مَعَهُ مَتَىٰ نَصْرُ اللَّهِ ۚ أَلَا نَكُنْ نَصْرًا لِلَّهِ قَرِيبٌ ﴿۲۳﴾

او د (ص) د سورت په (۱) رکوع ۱۱ آیت (۲۳) جزء کېښی چی مکی دی فرمایلی دی ﴿جُنْدًا لَهُمْ أَتَىٰكَ الْفَرُوسُ مِنَ الْأَحْزَابِ﴾

مِنَ الْمُؤْمِنِينَ رِجَالٌ صَدَقُوا مَا عَاهَدُوا اللَّهَ عَلَيْهِ فَبِهِمْ مَنْ قَضَىٰ تَحِبُّهُ وَمِنْهُمْ مَنْ يَنْتَظِرُ وَمَا بَدَّلُوا بَدِيلًا ﴿٣٣﴾

عینى له مؤمنانو څخه (داسی) سړی دی چی رشتیا کړی ئی ده هغه خبره چی عهد کړی ؤ دوی له الله سره په هغه باندی (چی ثبات، استقامت فی القتال دی) پس عینى له دوی هغه دی چی تر سره ئی کړ نذر خپل «چی مر شو یا شهید» او عینى له دوی هغه دی چی انتظار کوی (دغه مرگ یا شهادت ته) او بدل ئی نه کړ (عهد خپل یوه ذره هم) په بدلولو سره

تفسیر: یعنی هغه وعده چی منافقینو کړی وه او د هغی ذکر په پخوانی رکوع کښی په دغو الفاظو سره شوی ؤ ﴿وَلَقَدْ كَانُوا عَاهَدُوا اللَّهَ مِنْ قَبْلُ لَا يُولُونَ الدِّيَارَ﴾ هغه ئی ماته کړه او په ډیری بیحیائی او بی شرمی سره د جنگ له میدانه په څنگ شول پرعکس د دوی ډیر زیات داسی پاخه مسلمانان هم شته چی هغو خپل عهد او پیمان په صداقت او امانت پای (آخر) ته ورسوه او د ډیرو زیاتو مصاعبو او متاعبو او سختیو په اوقاتو کښی هم د دین له حمایته او د رسول الله له نصرت، او د مسلمانانو له رفاقته یو قدم هم بیرته پاتی نه شول کوم عهد او پیمان او ژبه چی دوی د الله جل جلاله او رسول الله صلی الله علیه وسلم سره کړی وه د غره په شان پری تینگ ولاړ ؤ له دوی نه خو عینى کسان هغه دی چی خپله ذمه واری ئی پوره کړی وه یعنی په جهاد کښی د شهادت په درجه نائل شوی دی لکه د «بدر» او «احد» شهداء چی په دوی کښی د حضرت انس بن النضر رضی الله تعالیٰ عنه قصه ډیره مشهوره ده او زیات مسلمانان هغه دی چی په ډیره مینه او اشتیاق سره د فی سبیل الله موت په انتظار کښی دی. او دی ته گوری چی کله کومه محاربه راپیښیږی چی مونږ په هغی کښی د شهادت په درجه نائل شو. په هر حال دغه دواړه قسمه مسلمانان چی د الله په لپاره کښی ئی ځان قربان کړی دی، یا د شهادت مشتاق دی د خپلو عهدو او پیمانونو پوره حفاظت ئی کړی دی او له خپلو خبرو څخه ئی د یوه ذری په اندازه هم تجاوز نه دی کړی.

فائده: په حدیث کښی نبی کریم علیه افضل الصلوة والتسلیم طلحة رضی الله تعالیٰ عنه ته وفرمایل «هذا ممن قضی نحبہ دغه له هغو کسانو څخه دی چی خپله ذمه واری ئی پای (آخر) ته رسولی ده» گواکی دی ئی په حیات کښی شهید درولی دی. دی هغه اعظم مجاهد دی چی د «احد» په غزا کښی ئی د رسول الله صلی الله علیه وسلم په حفاظت کښی د کفارو له غشو څخه په خپل وجود سره مدافعه فرمایله او په دغه ضمن کښی ئی لاس هم د خیر الناس څخه جار (قربان) شو رضی الله تعالیٰ عنه وارضاء.

لَيَجْزِيَ اللَّهُ الصَّادِقِينَ بِصِدْقِهِمْ وَيُعَذِّبُ الْمُنَافِقِينَ إِنْ شَاءَ أَوْ يَتُوبَ عَلَيْهِمْ إِنَّ اللَّهَ كَانَ غَفُورًا رَحِيمًا

دپاره د دی چی جزاء ورکړی الله رښتینو ته په (سبب د) رښتینی د دوی او په عذاب به کړی منافقان که اراده وفرمائی (د تعذیب ئی) یا رجوع په رحمت سره وکړی پر دوی (چی ایمان راوړی) بیشکه چی الله دی ښه ښونکی (د خطیاتو) ډیر رحم والا (په انعام د اجر او ثواب سره)

تفسیر: یعنی هغو ته چی په خپل عهد باندی ټینگ ولاړ ؤ او په خپل قول او اقرار کښی رښتین پاتی شوی دی پر دغه د رښتیا ټینگ پاتی کیدلو بدل به ورسیږی بد عهد او دغابازانو منافقانو ته که اراده وفرمائی سزا ورکوی او که اراده وفرمائی د توبی توفیق ور په برخه کوی او معافوی ئی او دغه د الله تعالی له مهربانی څخه بعید نه دی.

وَرَدَّ اللَّهُ الَّذِينَ كَفَرُوا بِغَيْظِهِمْ لَمْ يَدُلُّوا خَيْرًا

او بیرته وشرل الله (له مدینې نه) هغه کسان چی کافران شوی وو (په ماتی بی له جنگه) سره له قهره خپله (ډک زړونه) چی وئی نه موند هیڅ خیر (بری پر مؤمنانو)،

تفسیر: یعنی د کفارو افواجو سره له ذلت او ناکامی په دغه حال کښی چی سره تاوونه او پیچونه ئی خوړل او له ډیره قهره او غصی څخه به ئی غاښونه پیچل د جنگ میدان ئی پریښود او بیرته خائب او خاسر خپلو کورونو ته لاړل هوا د عمرو بن عبدود په شان د کفارو ډیر نومیالی (نوموړی) سور چی خلکو به ده ته د یو زرو سورو په شان اهمیت ورکاوه په دغه جنگ کښی د سیدنا علی کرم الله وجهه په توره ووژل شو مشرکینو وغوښته چی مونږ تاسی ته لس زره دیناره درکوو خو د عمرو بن عبدود مری مونږ ته راکړی ! رسول الله صلی الله علیه وسلم وفرمایل چی «راځئ په ډیره خوښی سره خپل مری یوسی او پیسی دی هم ستاسی وی ولی چی مونږ د مری د پیسو خوړونکی نه یو»

وَكَفَى اللَّهُ الْمُؤْمِنِينَ الْقِتَالَ ۖ وَكَانَ اللَّهُ قَوِيًّا عَزِيزًا

او کفایت و کر الله مؤمنانو ته د جنگ کولو (په امداد د پرېستو) او دى الله قوی ښه زورور (په انفاذ د احکامو) ډیر زبردست (په هر چا او په هر شی)

تفسیر: یعنې له مسلمانانو سره د عمومی جنگ او جګړې وار ونه رسید، الله تعالیٰ په خپل قدرت سره ډیره سخته سیلی پر دوی مسلطه کړه او د پرېستو لښکر ئی ورولیده، او داسې آثار ئی پیدا کړل چې کفار په خپل سر وارخطاء او پریشان شول او فرار ئی پر قرار اختیار کړ د پاک الله د زورور او زبردست قوت په مقابل کښی څوک ودریدی شی ؟

وَأَنْزَلَ الَّذِينَ ظَاهَرُوهُمْ مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ مِنْ صَيَاصِيهِمْ
وَقَدْ فَرَّقْنَا فِي قُلُوبِهِمُ الرُّعْبَ فَرِيقًا تَقْتُلُونَ وَتَأْسِرُونَ فَرِيقًا ۝

او راکوز کړل (الله) هغه کسان چې کومک ئی کړی ؤ له دغو (ډلو د احزابو) سره له اهل د کتابه (چې بنی قریظه ؤ) له کلاګانو د دوی او وغورځوله (الله) په زړونو د دوی کښی ویره (د رسول الله او د مؤمنانو) یوه ډله ووژله تاسی او بندی کوله به تاسی بله ډله.

تفسیر: دغه د بنی قریظه ؤ یهودان دی چې د منوری مدینې په شرقی جانب کښی د دوی یوه ټینګه او مضبوطه کلا وه او دوی لا له پخوا له مسلمانانو سره د روغی معاهده درلوده (لرله) لیکن دغه د احزابو په جنگ کښی (دحیی بن اخطب) په اغوا او لمسونه دوی هغه ګرد (تول) معاهدات نقض کړل او د مشرکینو په امداد ودریدل له دوی ځنې ځینو کسانو پر مسلمانې ښځې هم حمله کړی وه چې د دوی د حملې جواب حضرت بی بی صفیه رضی الله تعالیٰ عنها په ډیر شجاعت سره ورکړی ؤ کله چې د قریشو کفار عاجز او ناچاره شول او بیرته لاړل نو بنی قریظه په خپلو ټینګو او مضبوط کلاو کښی ننوتل او دروازی ئی کلکې وتړلې کله چې حضرت نبی کریم صلی الله علیه وسلم د احزابو له جنګه فارغ شو او په غسل او نورو تطهیراتو مشغول ؤ حضرت جبرئیل علیه السلام تشریف راوړ حال دا چې د جبرئیل علیه السلام پر څهره هم د دوړو او غبار آثار وو او وی ویل یا رسول الله! تاسی له خپل ځانه وسلې ایسته کړی دی حال دا چې پرېستی لا هم هغسی مسلحی پخپلو وظایفو کښی مشغولی دی الله تعالیٰ حکم درکوی چې پر بنی قریظه ؤ دی حمله وکړه شی! فوراً منادی وشوه چې «د بنی قریظه ؤ عهد ماتوونکیو یهودیانو باندی د یرغل (حملې) وروړلو حکم دی!» نو اسلامی افواجو په منتهی سرعت او شطارت (جلتی) سره د دوی کلاوی تر محاصرې لاندی ونیولی دغه محاصره تر څلیرویشو یا پنځه ویشو ورځو وه، بالاخر محصورین ناطاقته شوه او د رسول الله صلی الله علیه وسلم په حضور د پیغامونو په

ليډلو ئى شروع وکړه بالاخر د دوى له طرفه دغه خبره ومنله شوه چې «مونږ له خپلو کلاؤ څخه د باندې راوغوو او د «اوس» د قبيلې مشر حضرت سعد بن معاذ رضی الله تعالیٰ عنه خپل منځگړى حکم او منصف دروو ځکه چې هغه د دوى حليف ؤ هر هغه فيصله چې سعد زمونږ په نسبت صادره کړى مونږ ئى منو» د دوى دغه خبره رسول الله صلى الله عليه وسلم هم ومنله لنډه ئى دا چې حضرت سعد تشریف راوړ د يوه مسلم حکم په حيثيت ئى فيصلې وکړه چې «د بنى قريظه ؤ گرد (تول) جنگي زلميان دى ووژلى شى ! او ښځى او ووږکى دى تول د مريتوب په قيد کښى ونيولى شى ! او د دوى د داسى بد عهدى سزا هم داسى وه او دغه فيصله بېخى د مسلم او منلى شوى آسمانى کتاب (توريت) د احکامو سره موافقه وه . لکه چې د توريت په کتاب د استثناء په (۲۰) اصحاب (۱۰) آيت کښى مسطور دى «کله چې پر کوم ښار د حملې په قصد ورځئ نو ړومبى هغوى ته د روغى پيغام وليږى ! که هغوى له تاسى سره روغه وکړه او تاسى ته ئى دروازي پرانستلى نو هومره خلک چې هلته موجود دى هغه به گرد (تول) ستاسى مريان کيږى ليکن که هغوى له تاسى سره روغه ونه کړه نو هغوى محصور کړئ او کله چې ستاسى الله تاسى ته پر هغوى برى او فتح درکړه او هغوى ستاسى په قبضه کښى راغلل نو د دوى تول نارينه سره ووژنئ ! باقى ووږکى، ښځى او ساکښان (جاندار) او نور شيان هومره چې په هغه ښار کښى موجود وي هغه گرد (تول) تاسى ته غنيمت دى » سم له دغى فيصلې سره څو سوه زلمى يهودان ووژل شول او څو سوه ښځى او ووږکى قيديان شول او د دوى پر املاکو او اموالو مسلمانانو قبضه وکړه .

وَأُورِثُكُمْ أَرْضَهُمْ وَدِيَارَهُمْ وَأَمْوَالَهُمْ وَأَرْضًا لَّكُمْ تَطْوَاهَا وَكَانَ اللَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرًا ۝

او په ميراث ئى درکړه تاسى ته ځمکه د دوى او کورونه د دوى او مالونه د دوى او هغه ځمکه چې نه وه پايمال کړى تاسى هغه (په ځغلولو د آسونو سره) او دى الله پر هر څيز باندې (چې اراده وفرمائى) ښه قادر (چې ځينى ئى فتح د امصار دى په لاسونو د ابرارو)

تفسير: دغه ځمکه چې منورى مدينى ته نژدې ده په لاس ورغله رسول الله صلى الله عليه وسلم هغه پر مهاجرينو باندې تقسيم کړه او په دغه سره د دوى د معاش وسيله پيدا شوه او د دوى د ژوندون بار د انصارو له اوږو څخه لرى شو. له نورو ځمکو څخه مراد د خيبر ځمکى دى چې له دغى واقعي څخه دوه کاله وروسته د مسلمانانو په لاس ورکړى شوى او په هغو سره د نبوى اصحاب آرام او هوسا (خوشاله) شول. ځينى وائى چې بله ځمکه معظمه مکه ده ځينى تړى د

پارس او روم ځمکې مرادوی چی وروسته له رسول الله صلی الله علیه وسلم د راشده و خلفاؤ رضی الله تعالیٰ عنهم په لاس مفتوح شوی. ځینی وائی تر قیامت پوری هومره ځمکې چی د مسلمانانو په لاس فتح کیږی هغه گردی (تولی) په دی کښی شاملی دی والله اعلم.

يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ قُلْ لِّأَزْوَاجِكَ إِن كُنْتُنَّ تُرِدْنَ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا وَزِينَتَهَا فَتَعَالَيْنَ أُمَتِّعْكُنَّ وَأَسَرِّحْكُنَّ سَرَاحًا جَبِيلًا ۖ وَإِن كُنْتُنَّ تُرِدْنَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ
وَالْآخِرَةَ فَإِنَّ اللَّهَ أَعَدَّ لِلْمُحْسِنَاتِ مِنكُنَّ أَجْرًا عَظِيمًا ۝٣٩

ای نبی ووايه ته ښځو خپلو ته که چیرې یې تاسی چی غواړی هم دغه ژوندون لږ خسیس او ښایست رونق د هغه پس راشئ چی څه فایده درورسوم (د متعه طلاق درکړم) تاسی ته او خوشی کړم تاسی په خوشی کولو نیکو سره او که یې تاسی چی اراده لرئ د الله او د رسول د دغه (الله) او د کور د آخرت (او د نعمتونو د جنت) پس بیشکه الله تیار کړی دی دپاره د نیکی کوونکیو (ښځو) له تاسی نه اجر ډیر لوی (ثواب زیات په جنت کښی)

تفسیر: د رسول الله مطهراتو ازواجو کله چی ولیدل تول خلق مازه او هوسا (خوشاله) شول نو وی غوښتل چی ښائی زموږ د ژوندون وسائل هم په ښه صورت سره شی! نو له دوی څخه ځینی بیبیانو له رسول الله صلی الله علیه وسلم سره په دغه مورد کښی خبری اتری وکړی او تری وی غوښتل چی زموږ د مزیدو نفقو او سامانونو تهیه وفرمائی! خو مونږ هم لکه د نورو مسلمانانو په شان په عیش سره ژوندون وکړی شو. پر رسول الله صلی الله علیه وسلم دغه خبره شاقه تیره شوه او قسم ئی یاد کړ چی تر یوی میاشتی پوری به د هیڅ یوی بیبی کره نه ورځی. مسجد ته قریب په یوی پاسنی کوته (مشریه) کښی دیره شو صحابه له دغه وضعیت څخه مضطرب شول. حضرت ابوبکر رضی الله تعالیٰ عنه او عمر رضی الله تعالیٰ عنه په دغه فکر کښی ولویدل چی په څه ډول (طریقه) سره دغه جگړه له منځه لری شی له دوی سره زیاته اندیښنه د دوی د لونو بیبی عایشه رضی الله تعالیٰ عنها او بیبی حفصه رضی الله تعالیٰ عنها وه چی هغوی رسول الله صلی الله علیه وسلم له خپلو ځانونو خپه او غمجن نه کړی او بالوسيله خپل دین او دنیا دواړه له لاسه ور نه کړی. دوی دواړه پر هغوی دواړو په قهر شول او په خپلو خطاؤ ئی وپوهولی بیا د رسول الله صلی الله علیه وسلم په حضور مشرف شول او له هغوی سره ئی د انس او د بی تکلفی څه خبری او اتری وکړی شو د رسول الله صلی الله علیه وسلم مبارک طبیعت لږ څه خوښ او منشرح شو. بالاخره یوه میاشت وروسته دغه د تخییر آیت نازل شو یعنی خپلو ښځو ته په صافو الفاظو سره ووايه چی له

دوو خبرو غځنی ښائی دوی یوه خبره ځان ته غوره او اختیاره کړی که دوی دنیوی عیش او عشرت او د امیرانو په شان ژوندون غواړی نو دوی ته وویاه چی زما او ستاسی ژوندون سره سخت او مشکل دی او نه سره جوړیږو نو راځئ چی زه تاسی ته څه یعنی د جامو هغه جوړه چی مطلقاً ته ورکوله کیږی درکړم او په ډیر ښه صورت سره مو مرخصی کړم یعنی په شرعی طریقہ سره تاسی ته طلاق درکړم او که د الله تعالیٰ او د رسول الله خوښی او د آخرت د اعلیٰ مراتبو طالبات یی نو د رسول الله صلی الله علیه وسلم سره د پاتی کیدلو له سببه به هغه دررسپړی هره هغه بی‌بی چی د رسول الله صلی الله علیه وسلم کره پخپله خوښه او زړه پاتی کیږی او په صلاحیت سره ژوندون کوی د الله تعالیٰ له طرفه هغی ته خورا (ډیر) لوی اجر تیار کړی شوی دی له دغه ځنۍ به نور څه ښه شی وی چی په جنت کښی له گردو (تولو) ځنۍ په اعلیٰ او ارفع مقام کښی له سیدالانام علیه افضل الصلوٰه والسلام سره اوسپړی ! د دغه آیت له نزوله وروسته رسول الله صلی الله علیه وسلم کور ته تشریف یووړ او رومی نی د الله تعالیٰ دغه حکم بی‌بی عایشی صدیقی رضی الله تعالیٰ عنها ته واوراوه دی د الله او د رسول الله مرضی ځان ته غوره کړه وروسته له هغه نورو گردو (تولو) ازواجو هم داسی وکړه او د دنیا د عیش او عشرت تصور نی له خپلو زړونو څخه وویست. د رسول الله صلی الله علیه وسلم په کورونو کښی به همیشه اختیاری فقر او فاقه موجوده وه څه شی چی دوی کره راتله سم د لاسه به په مصرف رسیدنه بیا به نی په قرض او پور خپل حیات تیروه پر هم دغسی ژوندون مطهرات ازواج راضی ؤ او دغه نی چی فرمایلی دی «هر هغه چی پر نیکی دی هغه ته به لوی ثواب وی» د رسول الله صلی الله علیه وسلم ازواج تول سره نیک ؤ ﴿وَالنَّبِيُّ وَالنَّبَاتِ﴾ مکر الله تعالیٰ په قرآن کښی صاف بشارت چاته نه ورکوی تر څو نی بندگان بی خوفه نشی او تل په خپل حسن الخاتمه پسې سعی وکړی او هم دغه ښه ده وروسته هغو ښځو ته خطاب دی چی د نبی معیت نی اختیار کړی دی چی د دوی درجی د هغه نسبت له وجی ډیری لوړی (اوچتی) دی نو ښائی چی د دوی اخلاقی او روحانی حیات هم پر هغه معیار وی چی د هغه رفیع مقام سره مناسب دی ځکه چی علاوه د دوی پر ذاتی عظمت دوی امهات المؤمنین دی او پر میندو د اولادو زیاته ذمه واری عانډیږی او لازم دی چی د دوی اعمال او اخلاق د امت لپاره حسنه اسوه وگرځی.

يُنْسَاءُ النَّبِيِّ مَنْ يَأْتِ مِنْكُنْ بِفَاحِشَةٍ مُّبِينَةٍ يُضَعَفَنَّ
لَهَا الْعَذَابُ ضِعْفَيْنِ وَكَانَ ذَلِكَ عَلَى اللَّهِ يَسِيرًا ٣٥

ای ښځو د نبی هر څوک چی راشی له تاسی په یوه کار ناکاره ښکاره (چی دغه عصیان دی له رسول الله نه) نو دوچنده به کړ شی هغی ته عذاب به دوچند (د عذاب د نورو ښځو) او دی دغه (دوچندی د عذاب) پر الله آسان

تفسير: د لويانو غلطۍ هم لويه وي که بالفرض له تاسي ځني له کومي يوي د بد اخلاقي کوم فعل صادر شي نو هغه سزا چي نورو ته پر هغه عمل ورکوله کيږي د هغه دوچنده تاسو ته درکوله کيږي او دا کار الله تعالي ته آسان دي يعنې ستاسي وجاهت او د زوجيت نسبت د الله تعالي د عقوبت څخه له سره څه ممانعت نشي کولي.

وَمَنْ يَّقْنُتْ مِنْكُمْ لِلَّهِ وَرَسُولِهِ وَتَعْمَلْ صَالِحًا تُؤْتِيَهَا أَجْرَهَا مَرَّتَيْنِ وَأَعْتَدْنَا لَهَا رِزْقًا كَرِيمًا ﴿۳۱﴾

او هر خشک چه (تل) اطاعت و کمری له تاسی الله او رسول د دغه (الله) ته او عمل کوی د نیکو نو ور به کرو مونږ هغی (ښځی) ته اجر د هغی دوه کړته (دوه مثله د ثواب د نورو ښځو) او تیار کړی دی مونږ هغی ته رزق روزی نیکه (زیاته په جنت کښی)

تفسیر: یعنی پر نیکي او اطاعت هغومره اجر چی نورو ته وررسیږی د هغه دوچنده تاسی ته دررسیږی او مزید پر هغه یوه خاصه روزی او عزت به هم درعطاء کیږی. حضرت شاه صاحب رحمه الله علیه لیکي «له دغی لویی درجی سره لازمه ده چه د نیکي ثواب دوچنده او د بدی عذاب هم دوچنده وی» پخپله رسول الله صلی الله علیه وسلم ته ئی فرمایلی دی ﴿إِذَا لَدُنْكَ ضَعْفَ الضَّعِيفَةِ وَضَعْفَ الْمَلَكَاتِ﴾ جزء ۱۵ (اسراء (۸) رکوع) ۷۵ آیت

يُنْسَاءُ النَّبِيُّ لَسْتُنَّ كَأَحَدٍ مِّنَ النِّسَاءِ

ای ښځو د نبی نه یی تاسی لکه یو تولگی (په شان د بل تولگی د محمدی امت) له ښځو

تفسیر: یعنی ستاسی حیثیت او مرتبه د عامو ښځو په شان نه ده ځکه چی تاسی د الله تعالی له جانبه د سیدالمرسلین صلی الله علیه وسلم د زوجیت دپاره انتخاب او غوره شوی یی او تاسی ئی امهات المؤمنین گرځولی یی نو که د تقوی او طهارت دیره ښه نمونه شی لکه چه له تاسی څخه هم دغه صفات او ستاینه متوقعه ده نو د هغه وزن به د الله جل جلاله په دربار کښی دیر زیات وی او که بالفرض کوم بد حرکت له تاسی څخه څرگند (ښکاره) شی نو په هم هغه تناسب سره د هغه سزا به هم زیاته درنه وی او دیر زیات قبیح کنلی کیږی. الغرض که د فضائلو خوا وی یا د رذائلو خوا په دواړو کښی ستاسی وضعیت (طور طریق) له نورو عامو مؤمناتو څخه جلا (جدا) او ممتاز دی.

إِنِ اتَّقَيْتُنَّ فَلَا تَخْضَعْنَ بِالْقَوْلِ فَيَطْمَعَ الَّذِي فِي قَلْبِهِ

مَرَضٌ وَقُلْنَ قَوْلًا مَعْرُوفًا ﴿۳۷﴾

نو که چیری پرهیزگاری کوله تاسی پس مه کوئ نر می په ویلو کینی پس (که پسته خبره تاسی وکره) نو په طمع کینی به پریوخی هغه خوک چه په زره کینی ئی رنخ وی (د نفاق یا د فجور) او ووییع تاسی خبره بنه (خیره).

تفسیر: یعنی که تقویٰ او د الله جل جلاله ویره پخپلو زړونو کینی لرئ! نو له پردیو سریو سره چی خبری اتری کوئ چی د هغه ضرورت خصوصاً امهات المؤمنین ته علی الاکثر پینښیری په پستی او زړه وړونکی لهجی سره ئی مه کوئ! بلاشبهه د ښځو په خبرو کینی قدرت په طبیعی دول (طریقه) سره یو طبیعی پوستوالی - نزاکت او لطافت ایښی دی لیکن د پاکو مطهراتو - متقیانو ښځو شان او صفت ښائی داسی وی چه حتی المقدور د اجانبو سریو سره د ضروری خبرو کولو په وخت کینی لږ شانی په تکلیف سره داسی خبری او اتری او لهجه اختیار کری چه په کینی لږ څه خشونت او ضبط النفس څرگند (ښکاره) شی او د کوم یوه بد باطن قلبی میلان خپل طرف ته جذب او کش نه کری امهات المؤمنین ته د دوی د لور (اوچت) مقام په لحاظ په هسی مواردو کینی لا احتیاط لازم دی څو کوم روحانی مریض او د زړه رنځور خپل عاقبت تباہ او برباد ونه څرځوی. حضرت شاه صاحب لیکي «دغه ئی یو ادب وروښود چی که له کوم نارینه سره خبری کوی نو ښائی چه داسی ئی وکری لکه چه میندی له خپلو ځامنو سره خبری کوی او کومه خبره چی کوی ښائی هغه هم معروفة او معقوله وی».

وَقَرْنَ فِي بُيُوتِكُنَّ وَلَا تَبَرَّجْنَ تَبَرُّجَ الْجَاهِلِيَّةِ الْأُولَى

او قرار ونیسئ (ای ښځو!) په کورونو خپلو کینی او مه ښکاروئ (ښایست خپل بیگانه سریو ته) په شان د اظهار (او ښائست) د جاهلیت (د ښځو) ډرومینیو.

تفسیر: یعنی پخوا له اسلامه د جاهلیت په زمانه کینی به ښځی بی پردی څرځیدی او د خپل بدن او د لباس دول ښائست او د سینگار مظاهره او ښودنه به ئی په علانیه صورت سره کوله د دغی بد اخلاقی او بی حیائی وضعیت د مقدس اسلام په نزد منفور او مهجور وڅرځاوه شو او ښځو ته ئی صاف او پاک حکم صادر کړ چی دوی دی پخپلو کورونو کینی هستوگنه وکړی! او د جاهلیت د رمانی په شانی دی د باندی نه وخی او نه دی د خپل حسن جمال - دول او سینگار نمایش او ښودنه کوی! د امهات المؤمنین فرض به په دغه معامله کینی د نورو په نسبت لا زیات مؤکد وی لکه چه د ﴿لَسَّائُ لِلَّذِينَ طَغَوْا فِي الْكِبَرِ﴾ په تفسیر کینی ولیکله شوه - باقی د کوم

شرعی یا ضروری یا طبیعی احتیاج او ضرورت په بناء بى زینت او زیب په مبتلو - او غیر قابل الاعتناء لباسونو کښی د ستر او پردی د مراعاتو سره د دوی احياناً د باندی وتل مشروط په دى چه د ماحول په اعتبار د فتنی او فساد مظنه نه وی بلاشبهه د دى اجازت له نصوصو څخه مستفاد دى بالخاصه د مطهراتو ازواجو په حق کښی د هغه ممانعت نه دى ثابت - بلکه د متعددو واقعاتو څخه د دغی خبری ثبوت هم په لاس راځی لیکن د شارع له ارشاداتو ځنی بالبداهه دغه ظاهریری چه شریعت هغه نه خوشوی او په هر تقدیر هم داسی حکم صادر دى چه خامخا دى یوه مسلماننه ښځه په خپل کور کښی کینی او د خپل کور زینت او سینگار دى جوړ او برابر کړی او د خپل د باندی وتلو څخه دى شیطان ته د کتلو او سترگو غورځولو موقع ور نه کړی د دى مسئلی تفصیل زموږ د «شرعی حجاب» په رساله کښی شته پاتی شوه د ستر مسئله یعنی ښځی خپل کوم اعضاء د نارینه او په مخ کښی ښکارولی شی؟ او خپل کوم اعضاء دى پټ کړی او کشف ئی ناجائز دى؟ د دى تفصیل د «النور» په سورت کښی لیکلی شوی دى.

تنبیه: کوم احکام چه په دغو آیتونو کښی مذکور دى د گردو (تولو) ښځو دپاره دى د مطهراتو ازواجو په حق کښی کله چه د دى تأکید او اهتمام زیات ضرورت ؤ نو ځکه په الفاظو سره دوی په خصوصیت سره مخاطبی گرځولی شوی دى زما په نزد له ﴿يُسَاءِلُ النَّبِيَّ مِنْ يَأْتِ مِنْكُمْ بِفَاحِشَةٍ مُبِينَةٍ﴾ څخه تر ﴿لَسُنَّ كَاذِبِينَ النَّسَاءُ﴾ پوری د دغو احکامو تمهید وو په تمهید کښی د دوو شقوقو ذکر ؤ د بیحيائی د خبری ارتکاب او د هغه انسداد هغه په ﴿فَلَا تَخْضَعْنَ﴾ یا قول څخه تر ﴿تَبَيَّنَ الْجَاهِلِيَّةُ الْأُولَى﴾ پوری وکړی شو بل د الله تعالی او د رسول الله اطاعت او صالح عمل د هغه سلسله د ﴿وَأَقِمْنَ الصَّلَاةَ﴾ څخه تر ﴿أَجْرًا عَظِيمًا﴾ پوری دوام لری خلاصه ئی داسی شوه چه د بدی له واقعو څخه د ځان ساتنه او د نیکی په طرف سبقت گردو (تولو) ته ضروری دى مگر مطهراتو ازواجو ته له گردو (تولو) ښځو څخه زیات هغه ضروری او حتمی ده د دوی د نیکی او د بدی وزن دوچنده درولی شوی دى له دغه تقریر سره موافق د ﴿يَفَاحِشَةٍ مُبِينَةٍ﴾ تفسیر هم بى تکلفه پوهیدلی کیږی.

وَأَقِمْنَ الصَّلَاةَ وَآتَيْنَ الزَّكَاةَ وَأَطَعْنَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ

او سم دروئ لمونځ (چه د بدنی عباداتو اصل دى) او ورکوئ زکوة (چه د مالی عباداتو اصل دى) او (تل) اطاعت کوئ د الله او د رسول د دغه (الله).

تفسیر: یعنی له نورو څخه زیات تاسی د دغو شیانو اهتمام وکړئ! ځکه چه تاسی له نبی سره اقرب او د امت دپاره نمونه یی!

اَسْمَائِرُ يٰۤاَللهُ لِيَذْهَبَ عَنْكُمْ الرَّجْسُ اَهْلَ الْبَيْتِ وَيُطَهِّرَكُمْ تَطْهِيراً ﴿٣٧﴾

بیشکه هم دا خبره ده چه اراده لری الله د دی چه لری کمری له تاسی گناه ای اهل البیت (کورنی د محمد رسول الله) او چه پاک کمری تاسی (له گناه) په پاکوالی.

تفسیر: د الله تعالی اراده هم دا ده چه د نبی صلی الله علیه وسلم پر کورنی باندی د دغو احکامو تعمیل په ښه شان سره وکری او دوی ښه صاف او پاک وگرځوی او سم د دوی له رتبې سره دوی ته داسی قلبی صفاتی او اخلاقی پاکي عطاء وفرمائی چه په هغی سره دوی له نورو څخه فائقی او ممتازی وی (چه د هغی په لوری ئی په ﴿وَيُطَهِّرَكُمْ﴾ کښی د ﴿تَطْهِيراً﴾ په تزیید سره اشاره فرمایلی ده) دغه تطهیر او د رجس اذهاب هم هغسی نه دی لکه چه د وضوء په آیت کښی ﴿وَلٰكِنْ يُرِيْدُ لِيُطَهِّرَكُمْ وَيُذْهَبَ عَنْكُمُ الرِّجْسُ الَّذِي تَشْتَبِهُونَ﴾ د المائدة (۲) رکوع ۶ آیت یا د «بدر» په قصه کښی به ﴿يُطَهِّرَكُمْ بِهِ وَيُذْهَبَ عَنْكُمُ الرِّجْسُ الَّذِي تَشْتَبِهُونَ﴾ د الانفال (۲) رکوع ۱۱ آیت دا تری مراد شوی دی بلکه دلته له تطهیر څخه د تهذیب النفس - تصفیه القلب او تزکیه الباطن هغه اعلی مرتبه مراد ده چه اکلوا اولیاؤ الله ته حاصله وی او د هغی له حصول څخه وروسته اگر که دوی د انبیاء الله په شان معصوم نه گرځی هو! محفوظ ویلی کیږی لکه چه د ﴿يُرِيْدُ اللّٰهُ لِيُذْهَبَ﴾ الآية - فرمایلی او د (اراد الله) نه فرمایلی پخپله د دغی خبری دلیل دی چه د اهل البیت دپاره عصمت نه دی ثابت. تنبیه: په نظم القرآن کښی تدبر کونکیو ته د یوی لمحی دپاره هم په دغه خبره کښی هیڅ شک او شبهه نشی واقع کیدی چه دلته د اهل البیت په مدلول کښی یقیناً مطهرات ازواج داخل دی ځکه چه د دغه آیت څخه رومی او وروستی په توله رکوع کښی ډیر خطابات له هم هغو سره شوی دی. او د «بیوت» نسبت هم پخوا په ﴿وَقَرْنَ فِي بُيُوتِكُنَّ﴾ او وروسته په ﴿وَاذْكُرْنَ مَا يُكَلِّفُ فِي بُيُوتِكُنَّ﴾ کښی د هم دوی په طرف کمری شوی دی. علاوه پر دی په قرآن کښی عموماً دغه لفظ په هم دغه سیاق مستعمل شوی دی. د حضرت ابراهیم علیه السلام ښځی بی بی ساری رضی. الله تعالی عنها ته د خطاب کولو په وخت پرښتی ویلی ؤ ﴿اَتَعْجَبِينَ مِنْ اَمْرِ اللّٰهِ رَضِيَ اللّٰهُ وَرَحْمَةُ اللّٰهِ عَلَيْهِمْ اَهْلَ الْبَيْتِ﴾ د هود (۷) رکوع ۷۳ آیت د بیت نسبت مطلقى ښځی په طرف سره له دی نه چه د نکاح له قیده وتلی هم ده مگر د عدت د مدت د تیروولو دپاره هم لا د خپل خاوند کره ناسته ده په دغه آیت کښی کمری شوی دی ﴿لَا تُخْرَجُونَ مِنْ بُيُوتِكُنَّ﴾ (الطلاق اول رکوع ۱ آیت ۲۸ جزء) د حضرت یوسف علیه السلام په قصه کښی هم د بیت نسبت د بی بی زلیخا رضی الله تعالی عنها په طرف کمری شوی دی. ﴿وَزَاوَدَتْهُ الْاَنْثَىٰ مِنْ عَمَلِهَا﴾ (یوسف (۳) رکوع) ۲۳ آیت په هر حال په «اهل البیت» کښی دلته د ازواجو دخول یقینی دی بلکه د آیت خطاب رومی له هغو سره دی لیکن کله چه اولاد او زوم هم پخپل ځای په اهل البیت (کورولاؤ) کښی شامل دی لکه له

غمینو حیثیتونو دوی د دی لفظ لا زیات استحقاق لری لکه چه د احمد د مسند په یوه روایت کښی د «حق» له لفظ څخه ظاهریری څکه د رسول الله صلی الله علیه وسلم له جانبہ حضرات فاطمه - علی - حسن او حسین رضی الله تعالیٰ عنہم ته په یوه څادر کښی ځای ورکول او د دوی په نسبت «اللهم هؤلاء اهل بیتی» او نور فرمایل او د حضرت بی بی فاطمی رضی الله تعالیٰ عنها د کور له قریبه د تیریدلو په وخت کښی د الصلوة اهل البيت ﴿يُرِيدُ اللَّهُ لِيُذْهِبَ عَنْكَ الرِّجْسَ﴾ الآية - خطاب کول د دغه حقیقت د ظاهرولو دپاره ؤ اګر که د دی آیت نزول ظاهراً د ازواجو په حق کښی دی او له هم هغو سره تخاطب کیږی مګر دغه حضرات هم په طریق الاولی سره په کښی شامل او د دغه لقب مستحق او د تطهیر د فضیلت اهل دی. باقی کله چه مطهرات ازواج د قرآنی خطاب پرومینی مخاطبان دی نو څکه د دوی په نسبت دی اظهار او تصریح ته ضرورت نه دی پاتی. والله اعلم بالصواب.

وَاذْكُرْنَ مَا يُتْلَىٰ فِي بُيُوتِكُنَّ مِنْ آيَاتِ اللَّهِ وَالْحِكْمَةِ إِنَّ اللَّهَ كَانَ لَطِيفًا خَبِيرًا ﴿٧٧﴾

او یادوئ تاسی هغه چه لوستی کیږی په کورونو ستاسی کښی له آیتونو د الله (چه قرآن دی) او له حکمته (حدیث رسول) بیشکه چه الله دی ښه عالم الاسرار ښه خبردار

تفسیر: یعنی په قرآن او سنت کښی کومی خبری چه د الله تعالیٰ پر احکامو او د پوهی پر مطالبو شاملی دی هغه زده او یادی کړئ! او نورو ته ئی هم ورښیئ! او د الله تعالیٰ د عظیم احسان شکر اداء کړئ! چه تاسو ته ئی په داسی متبرکو کورونو کښی ځای درکړی دی چه د حکمتونو خزانه او د هدایاتو سرچینه ده.

د الله تعالیٰ په آیتونو کښی ډیر دقیق اسرار او د قدرت د علاماتو زیات رموزات دی هغه الله جل جلاله پر دی ښه پوهیږی چه کوم یو سری د دی امانت د پورته کولو اهل دی؟ هم هغه په خپل لطف او مهربانی سره محمد صلی الله علیه وسلم په وحی او تاسی ئی د ده په زوجیت سره غوره کړی یی څکه چه الله تعالیٰ د هر چا د احوالو او استعدادو څخه علیم او خبری دی او هیڅ یو کار بی له حکمته او تدبیره او تناسبه او تعلقه او ارتباطه نه کوی.

إِنَّ الْمُسْلِمِينَ وَالْمُسْلِمَاتِ وَالْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ

وَالْقَانِتِينَ وَالْقَنُتِ وَالصَّادِقِينَ وَالصَّادِقَاتِ وَالصَّابِرِينَ وَالصَّابِرَاتِ

بیشکه چه مسلمانان سری او مسلمانانی بنحی او مؤمنان سری او مؤمنانی بنحی او اطاعت کوونکی سری او اطاعت کوونکی بنحی او رشتین سری او رشتینی بنحی او صبر کوونکی سری او صبر کوونکی بنحی.

تفسیر: یعنی تکالیف پر غان اخیستونکی سختی او ربړونه (تکلیفونه) پر غان گالونکی (برداشت کونکی)، د شریعت پر احکامو قائم او ټینگ پاتی کیدونکی.

وَالْخَاشِعِينَ وَالْخَاشِعَاتِ

او ویریدونکی عاجزی کوونکی سری او ویریدونکی عاجزی کوونکی بنحی.

تفسیر: یعنی د تواضع او د عاجزی او د انکسار غوره کوونکی یا په خشوع سره د لمانځه اداء کوونکی.

وَالْمُتَصَدِّقِينَ وَالْمُتَصَدِّقَاتِ وَالصَّالِحِينَ وَالصَّالِحَاتِ وَالْحَفِظِينَ فُرُوجَهُمْ وَالْحَفِظَاتِ وَالذَّكِرِينَ اللَّهُ كَثِيرًا وَ الذَّكِرَاتِ أَعَدَّ اللَّهُ لَهُمْ مَغْفِرَةً وَأَجْرًا عَظِيمًا ۝

او خیرات کوونکی سری او خیرات کوونکی بنحی او روژه نیوونکی سری او روژه نیوونکی بنحی او ساتونکی بنحی او حفاظت کوونکی سری غای د شهوت خپل (له بنغو) او ساتونکی بنحی (غای د شهوت خپل له سریو) او ذکر کوونکی سری الله لره (په ذکر) ډیر او ذکر کوونکی بنحی (الله لره په ذکر ډیر) تیار کړی دی الله دغو (لسو وارو جامع الطاعاتو سریو او بنغو ته) مغفرت او اجر ډیر لوی (جنت).

تفسیر: غښتو مطهراتو ازواجو ویلی وه چه په قرآن شریف کښی ډیر غایونه د نارینه و ذکر شته مگر د بنغو ذکر هیچیری نشته او غښتو نورو صالحانو بنغو ته داسی خیال پیدا شو چه په سابقه و آیتونو کښی د ازواج النبی تذکار وشو خو د نورو بنغو په نسبت هیڅ کومه تذکره ونشوه - نو په دغه تناسب دغه آیت نازل شو خو ټولی سره متسلی شی چه که نارینه وی یا بنغه

د هیچا محنت او زحمت د الله تعالیٰ په نزد نه ضایع کیږی، هم هغسی چه نارینه و ته د روحانی او اخلاقی ترقی د حاصلولو ذرایع او وسایل شته ښځو ته هم دغه میدان خلاص دی دغه ئی د اناثیه و طبقی د اطمینان او تسلی دپاره وفرمایل که نه هر هغه احکام چه په قرآن کښی د نارینه و دپاره فرمایلی شوی دی هم هغه عموماً پر ښځو هم عاندیږی او د بیل نوم اخیستلو دپاره هیڅ ضرورت نه دی پاتی. هو! په دوی پوری نور خصوصی احکام بیل بیان کړی شوی دی.

وَمَا كَانَ لِمُؤْمِنٍ وَلَا مُؤْمِنَةٍ إِذَا قَضَى اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَمْرًا أَنْ يَكُونَ لَهُمُ الْخِيَرَةُ مِنْ أَمْرِهِمْ وَمَنْ يَعْصِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ فَقَدْ ضَلَّ ضَلَالًا مُبِينًا ﴿۳۳﴾

او نه دی (روا) هیڅ مؤمن سړی او نه هیڅ مؤمنی ښځی ته کله چه حکم وکړی الله او رسول د دغه (الله) په یو امر کار کښی دا چه وی دوی ته اختیار له امره کاره خپله (په خلاف د امر د الله او د رسول) هیڅ او هر څوک چه اطاعت نه کوی د الله او د رسول د دغه (الله) پس په تحقیق گمراه شو په گمراهی ښکاره سره.

تفسیر: حضرت بی بی زینب رضی الله تعالیٰ عنها بنت امیمة بنت عبدالمطلب د رسول الله صلی الله علیه وسلم د ترور لور چه د قریشو له ډیری لوئی کورنی څخه وه رسول الله صلی الله علیه وسلم وغوښت چه د هغی نکاح حضرت زید رضی الله تعالیٰ عنه بن حارثه سره وتری دغه زید هم اصلاً د عربو له شرفاؤ څخه و - خو کوم ظالم په وړوکوالی دی تښتولی او د مریبی په عنوان ئی د معظمی مکی په بازار کښی پلورلی (خرڅ کړی) و بیا دغه زید رضی الله تعالیٰ عنه د حضرت بی بی خدیجة الکبریٰ رضی الله تعالیٰ عنها له طرفه په بیع سره واخیست شو چه څو موده وروسته بی بی صاحبی دغه خپل مریبی رسول الله صلی الله علیه وسلم ته وپاښه کله چه زید رضی الله تعالیٰ عنه لوی او هښیار شو او د رسول الله صلی الله علیه وسلم په ملگرتوب د شام په یوه تجارتی سفر کښی تلو څه وخت چه زید رضی الله تعالیٰ عنه د خپل کور او کلی له څنگه تیریده دلته ئی د خپلو اقا ربو او خپلوانو پوښتنه او پلټنه (تحقیق) وکړه - شو د زید رضی الله تعالیٰ عنه پلار - تره او ورور د رسول الله صلی الله علیه وسلم په خدمت کښی حاضر شول او داسی غوښتنه ئی تری وکړه چی «د زید معاوضه له مونږ ځنی واخلي! او پر مونږ ئی وسپاری!» رسول الله صلی الله علیه وسلم وفرمایل چه د معاوضی هیڅ ضرورت نشته که زید پخپلی رضا او خوښی له تاسی سره ځی سل کړته دی لاړ شی! زما له خوا ورته هیڅ ممانعت نشته کله چه هغوی له زید څخه دغه پوښتنه

وکره زید وویل «چه زه له محمد صلی الله علیه وسلم غځه بل هیچیری نه غم غځکه چه دوی له ما سره ډیر ښه سلوک کوی او له مور او پلار غځه می ښه ساتی.» په دغه تقریب رسول الله صلی الله علیه وسلم دی آزاد کړ او خپل زوی ئی وپاله - لکه چه خلقو د هغی زمانی د رواج سره سم ده ته زید بن محمد ویل. تر هغه پوری چه دغه آیت نازل شو ﴿ادْعُوهُمْ لِآبَائِهِمْ هُوَ اقْسَطُ عِنْدَ اللَّهِ﴾ دلته به د زید بن محمد صلی الله علیه وسلم په غای خلقو زید بن حارثه باله کله چه سم د قرآن له حکمه سره د ده له نامه غځه د دغه عظیم نسبت شرف بیل کړی شوی ؤ ښائی د دغه د تلافی دپاره د ټولو اصحابو له مجمع غځه یواغی هم ده ته دغه شرف وروبخښلی شو چه نوم ئی تصریحاً په قرآن کریم کښی وارد شو لکه چه وروسته راغی ﴿فَلَمَّا قُضِيَ زَيْدُهَا وَطَرًا﴾ په هر حال کله چه د حضرت زینب رضی الله تعالی عنها د کورنی حیثیت ډیر لوړ (اوچت) ؤ او زید رضی الله تعالی عنه بن حارثه ظاهراً د مریتوب په داغ داغلی شوی ؤ نو غځکه نه پخپله بی‌بی زینبه رضی الله تعالی عنها او نه د دی ورور په دغه خوښی او رضاء ؤ چی د دی نکاح له زید سره وتړله شی لیکن د الله تعالی او د رسول الله صلی الله علیه وسلم منظور داسی ؤ چه داسی موهمو تفریقات او امتیازات د دی د نکاح په لاره کښی نه ښائی چه حائل شی نو غځکه رسول الله مبارک پر بی‌بی زینب رضی الله تعالی عنها او د دی پر ورور زور غورغواوه خو هغوی پر دغه نکاح راضی شول - په دغه وخت کښی دا آیت نازل شو او دغه خلقو خپله خوښی او مرضی د الله جل جلاله او د رسول الله صلی الله علیه وسلم تر خوښی او مرضی جار او قریان کړله او د بی‌بی زینبی رضی الله تعالی عنها نکاح له حضرت زید رضی الله تعالی عنه بن حارثه سره وتړله شوه .

وَاذْ تَقُولُ لِلَّذِي أَنْعَمَ اللَّهُ عَلَيْهِ وَأَنْعَمْتَ عَلَيْهِ أَمْسِكْ عَلَيْكَ زَوْجَكَ
وَاتَّقِ اللَّهَ وَتُخْفِي فِي نَفْسِكَ مَا اللَّهُ مُبْدِيهِ وَتَخْشَى النَّاسَ وَاللَّهُ
أَحَقُّ أَنْ تَخْشَاهُ فَلَئِمَّا قُضِيَ زَيْدُهَا وَطَرًا وَجُنُكَهَا الْكِي لَا يَكُونُ عَلَى
الْمُؤْمِنِينَ حَرَجٌ فِي أَزْوَاجِ أَدْعِيَائِهِمْ إِذَا قَضَوْا مِنْهُنَّ وَطَرًا وَكَانَ أَمْرُ
اللَّهِ مَفْعُولًا ﴿٣٤﴾

او (یاد کړه ای محمده!) کله چه وویل تا هغه (زید) ته چی انعام کړی ؤ
الله پر هغه (په اسلام سره) او انعام کړی ؤ تا پر هغه (په آزادولو سره) چی

وساته ته په ځان ښځه د تا (زینب بنت جحش) او ووبریره له الله (په طلاق) حال دا چې پتوله (ای محمده!) تا په زړه خپل کښی هغه خبره چې الله ښکاره کوونکې ؤ د هغې (چې زوجه النبی کیدل د زینب دی) او ویریدی ته له خلقو او الله ډیر لایق دی د دی چه ووبریری ته له ده نه کله چې تمام کړ زید له دغې (زینب) څخه خپل غرض (او طلاقه ئی کړه او عدت ئی تیر شو) نو په نکاح درکړه مونږ تاته دغه (زینب) دپاره د دی چې نه وی پر مؤمنانو سختی (او وېال) په (نکاح کولو د) ښځو د ادعیاؤ د دوی کله چې تمام کړی (دغه ادعیاؤ) له دوی نه غرض (خپل چې طلاقه ئی کړی او عدت ئی تیر شی) او دی امر حکم د الله کیدونکې هر وومرو (خامخا).

تفسیر: یعنی حضرت زید رضی الله تعالیٰ عنه حضرت بی بی زینب رضی الله تعالیٰ عنها ته طلاق ورکړ او د دی عدت هم تیر شو او اوس زید رضی الله تعالیٰ عنه له بی بی زینب رضی الله تعالیٰ عنها سره هیڅ غرض او تعلق نه لری. کله چې بی بی زینب رضی الله تعالیٰ عنها د زید رضی الله تعالیٰ عنه په نکاح کښی ورغله نو زید بن حارثه رضی الله تعالیٰ عنه د دغې میرمنی په نظر کښی خوار او حقیر ښکاریده، د دی طبیعت او مزاج به له هغه سره نه لگیده او پخپلو منځو کښی ئی له هم دی سببه موافقت نه کاوه همیشہ د دغو دواړو په منځ کښی به جنگ او جگړه نښتی وه. نو زید رضی الله تعالیٰ عنه به د رسول الله صلی الله علیه وسلم په حضور کښی حاضریده او خپل دغه شکایت به ئی وروړاندی کاوه او هم داسی به ئی ویل چې زه دغه خپله ښځه خوشی کوم ځکه چې زما گذران ورسره نه کیږی او شپې می ورسره نه تیږیږی - خو رسول الله صلی الله علیه وسلم به تل دی منع کاوه او د صبر او استقامت توصیې به ئی ورته کولې او ورته به ئی ویل چه هغی زما له خاطره او د الله او د رسول په حکم د خپلې منشاء او خوښی په خلاف له تاسره خپله نکاح وترله نو که ته ئی اوس خوشی کړی نو دغه طلاق به هم هغی او هم د هغی نورو عزیزانو او خپلوانو ته د بل ذلت او سپکوالی په منزله وی نو ځکه له الله څخه ووبریره! او په وړوکو وړوکو خبرو دغسی خبری ته اقدام مه کوه او څو دی له وسه کیږی گذران کوه! او شپې او ورځی دی ورسره په ښه شان تیږوه! کله چه په هیڅ ډول (طریقه) د دوی دواړو په منځ کښی موافقت رانغی او تل به د دوی په منځ کښی جنگ او جگړی نښتی وی - او په شپه او ورځ کښی به د دوی د مناقشی مرافعی رسول الله صلی الله علیه وسلم ته رسیدی نو ممکن دی چه د رسول الله صلی الله علیه وسلم په زړه کښی به دغی خبری خطور کړی وی که زید لاعلاجی شی او مجبوراً خپله ښځه خوشی کړی نو د بی بی زینب تسلی او اطمینان بی له دی نه په بل شی نه کیږی څو چه زه خپله نکاح ورسره ونه ترم لیکن د جاهلانو او منافقانو له بد ویلو څخه په اندیښنه کښی ؤ چه دوی به داسی وائی چه «محمد د خپل زوی ښځه په نکاح واخیسته» حال دا چه دغه خبره دوی ته لا له پخوا څخه معلومه وه - چه د الله جل جلاله په نزد متبنی په هیڅ یوه خبره کښی د

زوی حکم نه لری.

له بل جانبه د الله تعالی اراده په دی سره تللی وه چه دغه د جهالت خیال او مفکوره هم د خپل رسول په وسیله په عملی طور سره لری او ورکه کړی شو مسلمانانو ته په مستقبل کښی له داسی مسائلو ځنی هیڅ قسم تکلیف او زحمت ورپېښ نشی - او د هیڅ توحش او استنکاف مورد ورباتی نه وی. نو الله تعالی خپل رسول ته اطلاع ورکړه چه «زه بی‌بی زینب ستا په نکاح کښی درکوونکی یم» ولی ئی درکوم؟ دغه پخپله د پاک قرآن دغه الفاظ ﴿لَکِنَّ الْاَمْرَ عَلَی النَّبِیِّنَ حَرَجٌ مِّنْ اَنْذَارٍ﴾ په صاف او ښکاره ډول (طریقه) سره ظاهر وی یعنی

غرض له دغی نکاح څخه دا دی چه د نورو له زړه څخه دغه د جاهلیت خیال بیخی محو او معدوم شی او د دغی باطلی مفکوری بیخی قلع او قمع وکړه شی او وروسته له دی نه بل هیڅ قسم تنگسه او ممانعت په دغه معامله کښی پاتی نشی. او ښائی چه د هم دغه حکمت په اساس به ډوډی د بی‌بی زینبی رضی الله تعالی عنها نکاح حکماً زید رضی الله تعالی عنه سره تړلی شوی وی ځکه چه دغه خبره پاک الله ته معلومه وه چه دغه نکاح به تر ډیر مدت پوری نه پاتی کیږی. خو مهمه مصالح ؤ چه د هغوی حصول پر دغه عقد پوری معلق و. الحاصل نبی الکریم علیه افضل الصلوة والتسلیم د خپل دغه شخصی خیال او د دغه آسمانی پخوا ویلو له اظهاره د عوامو د طعن او د تشنیع لامله (له وجی) شرمیده او له دی نه به ئی هم حیا کوله چه زید ته د طلاق مشوره ورکړی لیکن د الله تعالی خبره هرومرو (خامخا) رښتیا کیدونکی ده او حتمی او ضروری ؤ چه د الله تعالی دغه تکوینی او تشریعی حکم نافذ او تممیل شی بالاخره زید رضی الله تعالی عنه بی‌بی زینبی رضی الله تعالی عنها ته طلاق ورکړ - او عدت ئی تیر شو وروسته الله تعالی د بی‌بی زینبی رضی الله تعالی عنها نکاح زمونږ له رسول الله صلی الله علیه وسلم سره وتړله. له دغه تقریر څخه معلوم شو کوم شی چه د رسول الله صلی الله علیه وسلم په زړه کښی پټ ؤ هغه هم دا د نکاح پخوا ویل او د هغه خیال ؤ چه د هم دغه اظهار پخپله الله تعالی وفرمایه لکه چه د

﴿وَوَجَّهَهَا﴾ له لفظ څخه ظاهر دی او ویره له دغی خبری څخه وه چه نه چه ځینی خلق به پر دغه خبره بدگمانی یا بد ویل وکړی او خپله آخره خاتمه او عاقبت به خراب او ویجاړ وگرځوی یا به په خپله گمراهی کښی لا ترقی وکړی څرنګه چه د مهمه ؤ شرعیه ؤ مصالحو په مقابل کښی دغسی تذبذب او تردد هم د رسول الله صلی الله علیه وسلم له رفیع شان څخه نازل ؤ نو د

«حسنات الابوار سیئات المقرین» له قاعدی سره سم هغه په عتاب لرونکی لهجی سره دروند او ثقیل ښکاره کړی شوی دی لکه چه عموماً د انبیاء علیهم السلام د زلاتو په ذکر کښی شویږی. تنبیه: دغه مو چه ولیکل الله تعالی د بی‌بی زینبی رضی الله تعالی عنها د نکاح خبر له رسول الله سره پخوا له دی نه ورکړی ؤ - دغه روایات په فتح الباری د «الاحزاب» د سورت په تفسیر کښی موجود دی پاتی شوی هغه چتی (بیکاره) او بی موردی قصی او خبری چه حاطب‌اللیل مفسرین او مؤرخین او بالخاصه اروپایی مستشرقینو په دغه مقام کښی لیکلی دی او زمونږ ځینی متجدد زلمیان هم هغه د خپلی پوهی د نمونی پشان بیانوی د هغو په نسبت حافظ ابن حجر رحمة الله

علیه داسی لیکى «لاینبغى التشاغل بها» او ابن کثیر رحمة الله علیه لیکى

«احببنا ان نضرب عنها صفحاً لعدم صحتها فلانوردها»

مَا كَانَ عَلَى النَّبِيِّ مِنْ حَرَجٍ فِيمَا فَرَضَ اللَّهُ لَهُ سُنَّةَ اللَّهِ فِي الَّذِينَ
خَلَوْا مِنْ قَبْلُ وَكَانَ أَمْرُ اللَّهِ قَدَرًا مَقْدُورًا ۝ الَّذِينَ يُبَلِّغُونَ رِسَالَاتِ
اللَّهِ وَيُخَشِّوْنَهُ وَلَا يَخْشَوْنَ أَحَدًا إِلَّا اللَّهَ ۚ وَكَفَى بِاللَّهِ حَسِيبًا ۝

نشته پر نبی هیخ قدر سختی (او وبال) په هغه کار (د نکاح د زینبی) کښی
چه مقررہ کړی وه الله ده ته طریقه مقررہ کړی ده الله په هغو (انبیاء) چه
تیر شوی دی پومبی له دی نه، او دی امر حکم د الله یو حکم مقرر کړی
شوی (په قطع او جزم سره) هغه (انبیاء) چه رسوی پیغامونه د الله (امتیانو
خپلو ته) او ویریری له دغه (الله) او نه ویریری د بل هیچا مگر یواځی له الله
او کافی (بس) دی الله ښه حساب کوونکی (د بندگانو).

تفسیر: یعنی د الله تعالیٰ حکم قاطع او نافذ دی کومه خبره چه د ده له جانبہ طی او صادر
شوی وی هغه هرومرو (خامخا) کیدونکی ده. بیا نبی صلی الله علیه وسلم ته په داسی کولو
کښی هیخ مضایقه نشته چه په شریعت کښی روا درولی شوی ده. انبیاء او رسولان د الله تعالیٰ په
پیغام رسولو کښی له ماسواء الله د بل هیچا څخه نه دی ویریدلی لکه چه تا هم خپل د دغه پیغام
په رسولو کښی تر نن ورځی پوری د هیخ شی پروا نه ده کړی - او نه د چا د ویلو او اورولو له
تصوره لږ څه متأثر شوی ئی نو بیا د دی نکاح په معامله کښی به ولی څه ممانعت واقع شی
حضرت داؤد علیه السلام یو سل ښځی درلودی (لرلی) - هم داسی حضرت سلیمان علیه السلام هم
د ازدواج په کثرت کښی مشهور دی. سفهاء او ناپوهان هغه الزام چه پر تاسی اړوی د سابقینو
انبیاء په سوانح کښی له دی نه زیات د هغه اشیاء او نظائر شته - لهذا تاسی ته نه ښائی چه دغو
سفاهتی او جهالتی تنقیداتو ته وگورئ! وروسته دغه رانیسی چه حضرت زید بن حارثه رضی الله
تعالیٰ عنه چه هغه تاسی د خپل زوی په ځای بللی ؤ ستاسی واقعی زوی خو نه دی گرځیدلی چه
د هغه د مطلقې ښځی سره به تاسی نکاح نشی ترلی - او یو زید رضی الله تعالیٰ عنه څه بلکه
تاسی له نورو نارینه ؤ ځنی هم د هیخ یو سری پلار نه ئی ځکه چه ستاسی له اولادی ځنی خو
یا هغه هلکان ؤ چه په وړوکوالی کښی مړه شول - او ځینی د دغه آیت د نزول په وخت کښی

بیخی نه ؤ پیدا شوی یا خو جونى وى چه د هغوى له منځه د سیدتنا حضرت فاطمة الزهرا رضی الله تعالى عنها اولاده په دنیا کښی منشره او خوره شوه .

مَا كَانَ مُحَمَّدٌ أَبَا أَحَدٍ مِّن رِّجَالِكُمْ وَلَكِن رَّسُولَ اللَّهِ

نه دی محمد صلی الله علیه وسلم (حقیقی) پلار د هیڅ یو تن له سړیو ستاسی ولیکن رسول د الله دی (خلکو ته په شان د معنوی پلار)

تفسیر: یعنی هیڅوک د ده زوی مه گنئ! هو! محمد صلی الله علیه وسلم د پاک الله رسول دی نو په دغه حساب سره گرد (تول) د ده روحانی زامن دی لکه چه د ﴿الَّذِي أَوْلَىٰ بِالْمُؤْمِنِينَ مِنْ نَفْسِهِمْ﴾ په تفسیر کښی ولیکل شو .

وَخَاتَمَ النَّبِيِّينَ وَكَانَ اللَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمًا

او مهر د (تولو) انبیاؤ دی (چه پس له دی نه بل نبی نه دی). او دی الله پر هر څیز ښه عالم

تفسیر: د حضرت محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم په تشریف راوړلو سره د انبیاؤ پر سلسله د اختتام مهر ولگید - اوس به هیچا ته نبوت نه ورکاوه کیږی - پس هر چاته چی نبوت رسیدلی دی نو له هم دی جهته د دوی د نبوت دوره له گردو (تولو) انبیاؤ څخه وروسته ایښی شوی ده چی د قیامت تر قیام پوری به اوږدوالی لری حضرت مسیح علیه السلام به هم په آخره کښی د محمد صلی الله علیه وسلم د یوه امتی په شان او حیثیت راځی او د عیسوی د نبوت او رسالت عمل به په هغه وخت کښی جاری نه وی لکه چی نن ورځ هم د گردو (تولو) انبیاؤ ادیان پخپلو ځایونو کښی موجود شته مگر په شپږو جهاتو کښی یواځی د محمدی نبوت جاری او ساری دی په حدیث کښی راغلی دی که نن موسی علیه السلام د ځمکی پر سر ژوندی وی نو هغه ته به هم ماسواة زما له متابعت بله چاره نه وه بلکه د ځینو محققینو په نزد پخوانی انبیاء به هم پخپلو زمانو کښی د خاتم الانبیاء صلی الله علیه وسلم له عظمی روحانیته مستفید کیدل لکه چی په شپه کښی سپوږمی او ستوری د لمر له رڼا (رنرا) څخه مستفید کیږی حال دا چی په دغه وخت کښی لمر له سره په سترگو نه راځی هم هغسی چه د رڼا (رنرا) گرد (تول) مراتب په عالم الاسباب کښی پر لمر تمامیږی هم داسی د نبوت او رسالت گرد (تول) مراتب او د کمالاتو تولی سلسلی هم په محمدی روح ختمیږی. په دغه لحاظ سره ویلی شو چی محمد صلی الله علیه وسلم د رتبې او زمانی او له هر حیثیته خاتم النبیین دی او هر چا ته چه نبوت ور رسیدلی دی، د دوی د مهر

لکولو څخه وروسته ورسیدلی دی. والله اعلم بالصواب.

تنبیه: د نبوت د ختم په متعلق له قرآنه - حدیث - د امت اجماع څخه په سلهاو دلائل ځینو معاصرو عالمانو راټول کړی دی او تری مستقل کتابونه ئی لیکلي دی چه د هغو له کتلو څخه لږ څه تردد او اشتباه نه پاتی کیږی چه د دغی عقیدې منکر قطعاً کافر او له اسلامی ملت څخه خارج دی او دی الله پر هر څیز ښه عالم یعنی هم دغه الله تعالی پر دغه باندی هم علیم او خبریر دی چه د رسالت یا د نبوت ختم په کوم ځای کښی کیښود شی.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اذْكُرُوا اللَّهَ ذِكْرًا كَثِيرًا ۖ وَسَبِّحُوهُ بُكْرَةً وَأَصِيلًا ٣٠

ای هغو کسانو چه ایمان ئی راوړی دی (یعنی ای مؤمنانو) یادوئ الله په یادولو ډیرو سره او تسبیح وایی (لمونځ کوئ) ده ته په صبا او په بیگا کښی.

تفسیر: یعنی الله تعالی دومره لوی احسان فرمایلی دی چه داسی عظیم الشان رسول او د انبیاء سردار محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم ئی ستاسی د هدایت دپاره لیږلی دی نو پر دغه د ده شکر اداء کړی! او له سره حقیقی منعم مه هیروئ! په ناستی او ولاړی - په تللو او راتللو - په شپه او ورځ - په صبا او بیگا په گردو (ټولو) اوقاتو او حالاتو او محلاتو کښی د الله تعالی په ذکر او فکر کښی لکیا اوسئ!

هُوَ الَّذِي يُصَلِّيْ عَلَيْكُمْ وَمَلَائِكَتُهُ لِيُخْرِجَكُمْ مِنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ وَكَانَ بِالْمُؤْمِنِينَ رَحِيْمًا ٣١

دی هغه (الله) دی چی رحمت (نازلوی) پر تاسی او پرېښتی د دغه (الله) هم مغفرت درته غواړی (دپاره د دی چی وباسی (الله) تاسی له تیارو (د کفره) رڼا (رڼا) ته (د اسلام) او دی (الله) پر مؤمنانو ډیر رحم والا.

تفسیر: یعنی د الله تعالی د زیات ذکر او په کثرت سره د یادولو نتیجه داسی کیږی چه الله تعالی هغه خپل رحمت پر تاسی نازلوی چه د پرېښتو په وسیله ئی لیږی - هم دغه رحمت او برکت دی چه ستاسی لاس ئی نیولی دی او د جهالت او ضلالت له تیارو څخه ئی ایستلی ئی او د علم - پوهی او تقوی د رڼا (رڼا) په طرف ئی لاره درښوولی او بیولی ئی یی که د الله تعالی خاصه مهربانی پر ایمان لرونکیو نه وی نو د ایمان دولت به دوی ته له کومه ځایه ورعطاء کیده؟ او

خرنگه به هغه له دوی سره محفوظ پاتی کیده؟ د الله تعالیٰ په لطف او مهربانی مؤمنین د رشد او هدایت - او ایمان او احسان په طریقو کښی ترقی کوی دغه خو د دوی دنیوی حال دی د دوی د اخروی اعزازو او اکرامو ذکر وروسته راځی.

تَجِئْتُمْ يَوْمَ يُلْقَوْنَ سَلَامًا وَاعَدَ لَهُمْ أَجْرًا كَرِيمًا ﴿۳۵﴾

(د الله) پیشکش دوی ته په هغی ورځی چه ملاقات وکړی دوی له دغه (الله) سره سلام دی او تیار کړی دی (الله) دوی ته اجر ډیر لوی (جنت).

تفسیر: یعنی الله تعالیٰ به پر دوی سلام لیږی او پرېستی به هم پری سلام اچوی او بیا ورنژدی کبیری مؤمنین به هم پخپلو منځونو کښی د سلامونو هم داسی مبادله او تعارف کوی لکه چه په دنیا کښی ئی سره کوی.

يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ إِنَّا أَرْسَلْنَاكَ شَاهِدًا وَمُبَشِّرًا وَنَذِيرًا ﴿۳۶﴾

ای نبی بیشکه مونږ لیږلی مو ئی ته شاهد (په هغه چا چه ورلیږلی شوی ئی) او زیری ورکوونکی (په نعیم سره مؤمنانو ته) او ویروونکی (له جحیم څخه کافرانو ته).

تفسیر: یعنی حضرت محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم تاسی ته د الله تعالیٰ توحید درزده کوی او تاسو گردو (تولو) ته سمه صافه لاره درښی هر هغه شی چه وائی په زړه او په عمل سره پری شاهی ورکوی او په محشر کښی به هم د امت په نسبت شاهی لولی چه د الله تعالیٰ پیغام کوم یوه سری تر کومی اندازی پوری منلی دی؟ (او زیری ورکوونکی دی مؤمنانو ته په نعیم سره او ویروونکی دی منکرانو ته له جحیم څخه) یعنی غاړه ایښودونکی او فرمان منونکی ته په ثواب سره زیری ورکوی غاړه غړوونکی او نافرمانان په عذاب سره ویروی.

وَدَّاعِبًا إِلَى اللَّهِ يَأْذَنُ بِهِ وَيَسِرَاجًا مُنِيرًا ﴿۳۷﴾

او بلونکی (د خلقو عبادت د) الله ته په اذن حکم د دی (الله) او ډیوه روښانه کوونکی.

تفسیر: پخوا ئی فرمایلی ؤ چی د الله تعالیٰ رحمت مؤمنین له تیارو غخه ویاسی او رنا (رنرا) ته ئی راوولی دله دغه راجیبی چه هغه رنا (رنرا) د دغی دیوی غخه منتشره شوی ده. بنائی د دیوی لفظ په دغه غای کبئی په هغی معنی سره وی چی د «نوح» په سورت کبئی داسی فرمایلی شوی دی ﴿وَجَعَلَ الْقَمَرَ فِيهِنَّ نُورًا وَجَعَلَ الشَّمْسُ سِرَاجًا﴾ = الله تعالیٰ سپوږمی رنا (رنرا) او لمر ئی دیوه گرځولی ده» یعنی تاسی د نبوت او د هدایت هغه لمر ئی چه ستاسی د طلوع غخه وروسته بلی کومی رنا (رنرا) ته هیڅ ضرورت نه دی پاتی او نوری گردی (تولی) رناگانۍ (رنراگانۍ) په دغه اعظم نور کبئی محو او مدغم شوی دی.

وَبَشِّرِ الْمُؤْمِنِينَ بِأَنَّ لَهُم مِّنَ اللَّهِ فَضْلًا كَثِيرًا ﴿۱۴﴾

او زیری وکره په مؤمنانو په دی چه بیشکه شته دوی ته له (طرفه د) الله فضل ډیر لوی (جنت).

تفسیر: یعنی الله تعالیٰ په دنیا او عقبی کبئی دغه محمدی امت ته د حضرت محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم په طفیل پر نورو تولو امو لویوالی او لوړوالی (اوچت والی) ورعطا فرمایلی دی.

وَلَا تُطِيعِ الْكَافِرِينَ وَالْمُنَافِقِينَ وَدَعَاؤُهُمْ وَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ وَكُنْ بِاللَّهِ وَكِيلًا ﴿۱۵﴾

او مه منه (حکم) د کافرانو او منافقانو (چی مخالف له شریعته وی) او پریږده ضرر د دوی (په انتقام اخیستلو کبئی) او توکل وکره پر الله، او کافی (بس) دی الله وکیل (کار جوړوونکی).

تفسیر: یعنی کله چه الله تعالیٰ تاسی ته داسی کمالات او داسی غوره او منتخبه جماعت عنایت فرمایلی دی نو تاسی حسب المعمول د دعوت او اصلاح او تبلیغ فرائض په پوره قوت او مستعدی سره اداء کوئ! او پر هغه حکم چی الله تعالیٰ تاسی ته درکری د هغه په ویلو او کولو کبئی د هیڅ یوه کافر او منافق او د نورو د چتی (بیکاره) ویلو خیال او پروا مه کوئ! (ودع اذاهم = الآیه - او پریږده ضرر د دوی په انتقام اخیستلو کبئی او توکل وکره پر الله او کافی (بس) دی الله وکیل) یعنی که دغه اشقیاء تاسی په ژبه او عمل وغوروی نو تاسی د دوی هیڅ پروا مه کوئ! او د هغوی خبرو ته بیخی غور مه ږدئ! او پر پاک الله توکل او اعتماد وکړئ! هغه به

پخپل قدرت او رحمت سره گرد (تول) کارونه جوړوی د مجرمینو لار ښوونه یا د دوی په سزا رسونه دغه تول د هم ده د قدرت په لاس کښی دی تاسی ته هیڅ ضرورت نه دی پاتی چه په دغه فکر او اندیښنه کښی خپل ځان وکړوئ! د دوی مطلب خو هم داسی دی څو تاسی د دوی له طعنو او تشنیعو او نورو تعدیاتو څخه وویری! او د خپل دغه دعوت او تبلیغ له فریضی څخه مخ واړوی! که په فرض المحال سره تاسی هم داسی وکړئ نو ښکاري د دوی مطلب مو پوره کړ او د هغوی خبرو ته مو غوړ کیښود. (العیاذ بالله).

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا نَكَحْتُمُ الْمُؤْمِنَاتِ ثُمَّ طَلَقْتُمُوهُنَّ
 مِنْ قَبْلِ أَنْ مَسُوهُنَّ فَمَا لَكُمْ عَلَيْهِنَّ مِنْ عِدَّةٍ
 تَعْتَدُونَهَا فَمِيعَتُهُنَّ وَسَرَخُوهُنَّ سَرَاحًا جَمِيلًا ﴿٣٩﴾

ای هغو کسانو چی ایمان ئی راوړی دی (یعنی ای مؤمنانو) کله چی په نکاح واخلی مؤمنی ښځی بیا طلاقۍ کړی تاسو دوی پخوا له دی نه چی مس (صحیحۍ خلوت) وکړی له دوی سره پس نشته تاسی ته پر دغو مطلقاتو هیڅ شمیر (د ورځو) چه شمیری به تاسو هغه، نو ورکړئ دوی ته څه فائده او خوشی کړئ دوی په خوشی کولو ښو سره.

تفسیر: یعنی هغه سړی چه خپلی ښځی ته پخوا له جماع یا صحیح خلوت څخه طلاق ورکړی که د دی دپاره ئی مهر ټاکلی (مقرر کړی) وی نو نیمائی مهر ئی پری اوړی که نه لږ څه فایده ورورسوی یعنی سم له عرف او خپل حیثیت سره یوه جوړه جامه دی ورکړی او په ښه صورت سره دی خوشی او مرخصه کړی - او که ښځه په دغه صورت وغواړی چه له بل چا سره خپله نکاح وتری نو عدت پری نشته زمونږ د حنفیانو په نزد صحیحۍ خلوت هم د جماع حکم لری د دغی خبری تفصیلات دی په فقهیه و کتابونو کښی ولوستل شی دغه مسئله ئی دلته د رسول الله صلی الله علیه وسلم د مطهراتو ازواجو په ذکر کښی بیان وفرمایله چه د هغه سلسله له لری ځای څخه دوام لری په منځ کښی څو آیتونه د ضمنی مناسباتو له سببه راغلل - له دی ځایه بیا د سابق مضمون په طرف عود وکړی شو په روایاتو کښی راغلی دی چه رسول الله صلی الله علیه وسلم له یوی ښځی سره نکاح وترله - کله چه هغی ته ورنژدی کیده نو دغی ښځی وویل چه زه له تا څخه الله تعالی ته پناه نیسم» رسول الله صلی الله علیه وسلم وویل چه «تا لوی پنا ځای ځان ته غوره کړی نو په دغه نسبت دا آیت نازل شو او خطاب ئی ایمان لرونکو ته وفرمایه څو معلوم شی چه دغه حکم په رسول الله صلی الله علیه وسلم پوری څه خصوصیت نه لری بلکه پر کړدو

(تولو) مسلمانانو هم دغه حکم شته سم له دغه سره رسول الله مبارک هغی ښځی ته جوړه ورکړه او مرخصه ئی کړه مگر دغی ښځی په تول عمر کښی پر خپل دغه محرومیت ژړل.

يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ إِنَّا أَحْلَلْنَا لَكَ أَزْوَاجَكَ الَّتِي أَتَيْتَ أَجُورَهُنَّ
وَمَا مَلَكَتْ يَمِينُكَ مِمَّا أَفَاءَ اللَّهُ عَلَيْكَ وَبَنَاتِ عَمِكَ وَبَنَاتِ
عَمَّتِكَ وَبَنَاتِ خَالَكَ وَبَنَاتِ خَلَّتِكَ الَّتِي هَاجَرْنَ مَعَكَ
وَأُمَّرَاءَ مُؤْمِنَةٍ إِنْ وَهَبْتَ نَفْسَهَا لِلنَّبِيِّ إِنْ أَرَادَ النَّبِيُّ
أَنْ يَسْتَنكِحَهَا خَالِصَةً لَكَ مِنْ دُونِ الْمُؤْمِنِينَ قَدْ عَلِمْنَا
مَا فَرَضْنَا عَلَيْهِمْ فِي أَزْوَاجِهِمْ وَمَا مَلَكَتْ أَيْمَانُهُمْ لِكَيْلَا
يَكُونَ عَلَيْكَ حَرَجٌ وَكَانَ اللَّهُ غَفُورًا رَحِيمًا ٥

ای نبی بیشکه مونږ حلالي کړی مو دی تاته ښځی ستا هغه ښځی چی ورکړی دی تا دوی ته مهرونه د دوی او هغه ښځی چه مالک شوی دی (د هغو) ښی لاس ستا له هغو (وینځو) چی راگرغولی دی الله په تا (له کفارو) او لونۍ د عم (تره) ستا او لونۍ د عمی (ترور) ستا او لونۍ د ماما (نیایۍ) ستا او لونۍ د خاله (تورۍ) ستا هغه ښځی چی هجرت ئی کړی دی له تا سره او هغه ښځه مومنه چی وښی نفس خپل نبی ته (بی له مهره) که اراده وکړی نبی د دی چی په نکاح واخلی (بی مهره) دغه (ښځه) خالصه (جایزه ده) تاته غیر له نورو مومنانو په تحقیق معلوم دی مونږ ته هغه (حکم) چه مقرر کړی دی مونږ پر دوی باندی په حق د ښځو د دوی او د هغو وینځو چی مالکان دی (د هغو) ښی لاسونه د دوی دپاره د دی چی نه وی پر تا باندی هیڅ حرج سختی، او دی الله ښه ښونکی (د خطیاتو) ډیر رحم والا (په انعام د اجر او ثواب سره).

تفسیر: یعنی له هغو وینځو چی په غنیمت او نورو کښی ستاسی په لاس درشی او ستا هغه ښځی چه د دوی مهر دی ورکړی دی یعنی چه اوس ستاسی په نکاح کښی دی که قریشی وی یا له مهاجراتو څخه وی یا نه وی تولی تاسی ته حلالي دی له دوی ځنی هیڅ یوه د دی وړ او قابله نه

ده چی خوشی کړی شی. د تره - د ترور - د ماما - او د تورې لونۍ یعنی له قریشیانو ځنی چی د مور یا د پلار له جانبته د تا قربت داری وی د هجرت په شرط حلالي دی او تاسی له هغوی سره نکاح کولی شی او هره ښځه چه خپل ځان نبی ته وېښی یعنی بی له مهره وغواړی چه په نکاح کېښی ئی راشی هغه هم حلاله ده - که تاسی داسی په نکاح راوړل خوښوی! دغه اجازت مخصوص رسول الله صلی الله علیه وسلم ته دی اگر که دوی پر دغه اجازت نه دی عمل کړی **(کما فی الفتح)** ښائی له **﴿إِنْ أَرَادَ الْيَتِيمُ﴾** څخه مرجوحه اباحت گنلی شوی وی. په هر حال نورو مسلمانانو ته هغه حکم دی چی معلوم شوی دی **﴿أَنْ تَبْتَغُوا بِأَمْوَالِكُمْ﴾** الآية - (النساء ۴) (رکوع) یعنی بی له مهره نکاح نه کیږی که د عقد په وخت کېښی د هغه ذکر شوی وی او که وروسته له هغه تاکلی (مقرر) شوی وی یا هیڅ نه وی تاکلی (مقرر) شوی نو په دغه صورت مهرالمثل یعنی هغه مهر چه د دی په اقاربو او خپلوانو کېښی معمول او مروج وی واجبیږی له رسول الله صلی الله علیه وسلم ځنی الله تعالی دغه مهر قید لری کړی دی. په خلاف د مؤمنینو چه هغوی ته نه د دی خبری اجازه ده چه له څلورو ښځو څخه زیاتی ښځی واخلي او نه دا چه کومه ښځه بی له مهره په نکاح راوړی.

تنبیه: رسول الله صلی الله علیه وسلم تر پنځه ویشو کلونو پوری چه دوی د ځلمیتوب جوش او خروش او د خوند او نشاط وخت وو محض په تجرد ئی ژوندون کاوه - بیا د دوی د اقرباؤ او خپلوانو په اصرار او د حضرت بی بی خدیجه الکبری رضی الله تعالی عنها په غوښتنی چه د ځوانی وخت ئی تیر شوی وو او دوه ځلی کونده شوی وه له هغی سره ئی عقد وفرمایه - تر دری پنځوس کلونو پوری د دوی ژوندون په پوره سکون او اطمینان له دغی متقیی او عفیفی ښځی سره تیر شو دا هم دغه زمانه وه چی دوی به له گردو (تولو) مخلوقاتو څخه جلا (جدا) په سمڅو او کندو کېښی د واحد الله تعالی په عبادت - ریاضت کېښی مشغول او لگیا ؤ او د الله جل جلاله دغی بختوری بندی بی بی خدیجه رضی الله تعالی عنها به دوی ته د ژوندون تول ضروریات تهیه او تیارول او د الله تعالی په عبادت او د دوی د قلبی سکون په حصول کېښی به ئی له دوی سره پوره مرسته (مدد) او اعانت کاوه. د ژوندانه په دغی اوږدی زمانی کېښی چه د نورو خلقو لپاره د نفسانی جذباتو د انتهائی شدت او حدت زمانه وی د دوی حیات په ډیر سکون او اطمینان سره تیر شو تر دی چه خورا ډیر معاند او له حده زیات کوم یو متعصب دشمن هم یو حرف، یوه نقطه هم د دوی د رسولانه عصمت او خارق العادت اتفاء او عفت پر خلاف نشی نقلولی او واضح دی وی چه دا د هغه اکمل البشر د سیرت ذکر دی چه دوی پخپله د خپل حق په نسبت داسی فرمایلی دی «هغه جسمانی قوت چه ماته عطاء کړی شوی دی د اهل الجنة د څلویشو نارینه ؤ اندازه دی» چه د یوه جنتی قوت د سلو تنو سربو په اندازه جسمانی قوت ورعطاء کړی وه او بیشکه چه د دنیا د اکمل البشر تمام روحانی او جسمانی قوتونه ښائی چه په هم داسی اعلی او اکمله اندازه وی. په دغه حساب که فرضاً څلور زره بیبیانی د دوی په نکاح کېښی راغلی وی نو د دوی د قوت په اعتبار په هم دغه درجه کېښی شمیر کیدی شوی لکه چه یو نارینه له یوی ښځی

سره نکاح وکړی. لیکن الله اکبر! د دغه شدید ریاضت او ضبط النفس په نسبت څه وویلی شی چه دوی د خپل عمر تر دری پنځوسم کال پوری په هم هغه مجرد یا زهد په حالت کښی ژوندون وکړ بیا د بی بی خدیجی رضی الله تعالی عنها د وفات څخه وروسته د خپل ځان جاروونکی وفادار ملگری له لور حضرت بی بی عایشی صدیقی رضی الله تعالی عنها سره ئی خپل عقد وتاړه -

ماسواء له عایشی صدیقی اته کونډی بی بیانی هم د دوی په نکاح کښی ورغلی دی چه د دوی له وفات څخه وروسته نهه واړه موجودی وی چه د دوی اسماء دا دی (۱) حضرت بی بی عایشه صدیقه رضی الله تعالی عنها (۲) حضرت بی بی حفصه رضی الله تعالی عنها (۳) حضرت بی بی سوده رضی الله تعالی عنها (۴) حضرت بی بی ام سلمه رضی الله تعالی عنها (۵) حضرت بی بی زینب رضی الله تعالی عنها (۶) حضرت بی بی ام حبیبه رضی الله تعالی عنها (۷) حضرت جویریة رضی الله تعالی عنها (۸) حضرت بی بی صفیه رضی الله تعالی عنها (۹) حضرت بی بی میمونه رضی الله تعالی عنهن وارضا هن دغه وروستنی دری بی بیانی قریشیانی نه دی د دنیا له گردو (تولو) ځنی بیمثاله انسان چه د خپل فطری قوتونو په لحاظ اقلأ د څلورو زرو ښځو مستحق وی که دی له څلورو زرو ښځو څخه یواځی تر نهو ښځو اکتفاء وکړی نو آیا کوم یو انصاف پسنده سری پر دوی د ازواجو د کثرت الزام لگولی شی؟ بیا کله چه مونږ گورو چی له یوه جانبه د دوی عمر له دری پنځوسم کاله متجاوز شوی وی او سره له عظیم الشانو فتوحاتو یوه ورځ هم په مړه گیده ئی دودى نه وی خوړلی - هر شی چه ئی په لاس ورتله د الله تعالی په لاره کښی به ئی صرفول په اختیاری فقر او فاقه کښی به ئی پر خپله گیده تیږی (گتۍ) ترلی. په څو څو میاشتو کښی به ئی د مطهراتو ازواجو له کورو لوگی نه پورته کیده او اور به په کښی نه بلیده. علی الاکثر د دوی ژوندون به په اوبو او په کهچورو ؤ پرله پسى به ئی روژی نیولی څو متوالی ورځی به ئی په روژه سره تیرولی او له سره به ئی افطار نه فرمایه - د شپي له مخی به هم د الله تعالی په عبادت کښی ولاړ وو تر دی چه د دوی پښی به پرسیدی - او د تولو خلقو زړه به پری سوځیده - د عیش او طرب سامان لا چیری بلکه دوی خپلو تولو بی بیانو ته داسی فرمایلی ؤ «زما هره هغه ښځه چی د اخرت ژوندون خوښوی له ما سره دی پاتی شی او هره هغه چه دنیوی ژوندون خوښوی مرخصه دی شی!» سره له دغو حالاتو که بیا هم په غور او دقت سره وکتل شی د تولو مطهراتو ازواجو حقوق به ئی په داسی اکملی او احسنی طریقى سره ادا فرمایل چه د هغه له تحمل او عهدی څخه به ډیر زورور او خورا (ډیر) طاقتور سری هم نشی وتلی. او د جنگ په ډگر کښی به د ډیرو لښکرو په مقابل کښی څه وخت چی ډیر شجاع او جنگیالی سری به هم له ډگره د باندی ووت دوی به لکه یو لوی غر په ډیر شجاعت او حماسه سره د اعداؤ الله په مخ کښی تینگ ولاړ وو او په لوړ (اوچت) غږ سره به ئی داسی فرمایل «**الی عبادالله! انا رسول الله**» او «**انا النبی لا کذب انا ابن عبدالمطلب**» د بی بیانو په تعلقاتو او د عبودیت په واجباتو او د رسالت په فرائضو کښی د یوی ذری په اندازه هم له دوی ځنی څه فرق او توپیر نه لیده کیده او نه به کوم سخت او ډیر ربروونکی (تکلیفونکی) کار کښی د یوی شیبی له مخی هم د دوی

غنی ضعف او تعجب احساس کیده - دغه خارق العادت احوال د اهل البصیرت په نزد له معجزی
 څخه کم نه دی هم هغسی چه د دوی هلکتوب او ټولمیتوب یوه معجزه وه د دوی زوروتوب هم
 یوه معجزه ده. رشتیا خبره خو هم دا ده چه الله تعالی د دوی د پاک ژوندون په هره یوه دوره
 کښی د عفیفو او متقی اشخاصو دپاره څه نمونی ایښی دی چی د انسانی ژوندون په هره شعبه
 کښی دوی ته عملاً هم لار ښوونه وکړی شی د مطهراتو ازواجو په دغه اسمی زیادت باندی د
 مخالفانو کوم تنقید او اعتراض دی هم هغه دغه مرحومه امت ته د دغی خبری وسیله گرځیدلی
 ده چه د رسول الله صلی الله علیه وسلم نارینه او ښځی اتباع کوونکی د هغو حکمو او نمونو څخه
 بی تکلفه واقف شی چه مخصوصاً په باطنی احوالو او کورنی ژوندون سره تعلق لری. گواکی د
 ازواجو په کثرت کښی یو لوی مصلحت هم دغه دی چه د کورنی معاشرت او نسوانی مسائلو په
 متعلق د رسول الله صلی الله علیه وسلم احکام او د دوی د حسنه اسوه اشاعت په کافی حد سره
 بی تکلفه وکړی شی او هم د مختلفو قبائلو او طبقاتو د ښځو اوسیدل د رسول الله صلی الله علیه
 وسلم په خدمت کښی هغو قبائلو او طبقاتو ته د دوی د زموالی او دامادی شرف حاصل شو او په
 دغه صورت سره د دوی وحشت او نفرت هم لږ شو او د خپلو دغو قومی ښځو په وسیله کله چه
 هغوی د رسول الله صلی الله علیه وسلم له تقوی - عفت - شفقت - رأفت ښه اخلاق - ښو معاملو -
 ښی سنجی او نورو صفاتو څخه خبریدل نو د هغو لامله (له وجی) د دوی شوق او رغبت د
 اسلامیت په طرف زیادت مونده - او بالوسيله د شیطانی شکوکو او اوهامو ازاله په ښه طریقه سره
 کیده - او په دغه صورت سره د الله تعالی د عشاقو او د رسول الله صلی الله علیه وسلم د ځان
 جاروونکیو او د دنیا د هادیانو هغه عظیم الشان جمیعت تیار شو چی له هغوی غنی زیات
 پرهیزگار او عفیف او شریف بل کوم جماعت (ماسوا له انبیاء الله څخه) تر آسمان لاندی له سره
 نه مونده کپړی او د هغو تهیه او تیاریدل د کومی بدی سنجی او بد ژوندون سری په تربیت
 کښی مشکل او محال ؤ.

تُرْجَى مَنْ نَشَاءُ مِنْهُمْ وَتُؤْتَى إِلَيْكَ مَنْ نَشَاءُ وَمِنْ ابْتِغَايَ
 مِمَّنْ عَزَلْتَ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْكَ ذَلِكَ أَدْنَى أَنْ تَقْرَأَ آيَاتَهُنَّ
 وَلَا يُعْزَنَ وَيَرْضَيْنَ بِمَا آتَيْتَهُنَّ كُلُّهُنَّ وَاللَّهُ يَعْلَمُ مَا
 فِي قُلُوبِكُمْ وَكَانَ اللَّهُ عَلِيمًا حَلِيمًا ٥١

بیرته کوی هر هغه ښځه چه غواړی ته له دغو ښځو خپلو او رانزدی کوی ځان
 ته هره هغه ښځه (خپله) چی غواړی ته (له دغو ښځو خپلو) او هغه چی بیا

ئى وغواړى له هغو (ښځو خپلو) چى لرى كړى دى پس نشته هيڅ گناه پر تا باندې دغه (تفويض د كلې واک (اختيار) د ښځو خپلو) تاته ډير نژدى دى چى يځى او روښانه شى سترگى د دوى (او خوشالى شى) او نه به غمجنى كيږي او راضى (خوشاليږي) دوى په هغه شى چى ورکوى ته دوى ته ټولى د دوى، او الله ته معلوم دى هر هغه څه چى په زړونو ستاسى كښى دى (له رغبت او كراهيت د ښځو) او دى الله ښه عالم ډير تحمل والا.

تفسير: يعنى د «واهبۃ النفس» په متعلق اختيار لرى چه قبلوى ئى او كه ئى نه قبلوى - او د موجوده ؤ ښځو څخه دى مختار ئى چى كومه ئى ساتى او كومى يوى ته ئى طلاق ورکوى او هم د هغو ښځو په نسبت چه پاتى شى پر تاسى قسم (وار - نوبت) نه دى واجب چه خامخا يوه يوه شپه له هرى يوئ سره به اوسيدى د هرى يوى په نسبت چى زړه مو غواړى وړاندې وروسته هم كولى شى او له هرى يوئ څخه مو چى ځان بيل كړى وي بيا د هغى د بيرته اخيستلو اختيار هم لرى - سره له دى چه دغه حقوق او اختيارات دوى ته ورکړى شوى ؤ مگر دوى په خپل ټول عمر كښى له دغو اختياراتو څخه كار وانخيست. په معاملاتو كښى ئى دومره زيات له عدل او مساوات څخه كار اخيست او د هغه مراعات به ئى كاوه چه ډير لوى او محتاط سړى به هم هغسى نشى كولى - خو سره له دى نه كه د دوى قلبى ميلان د چا په لورى بى اختياره كېده - نو داسى به ئى فرمايل «اللهم هذا قسمى فيما املك فلا تلمنى فيما تملك ولا املك

اى الله! دغه زما تقسيم دى په هغو شيانو كښى چى ځما په واک (قبضه) او اختيار كښى دى او پر هغه څيز كښى چى يواځى ستا په اختيار دى او ځما په اختيار كښى نه دى مه مى ملامتوه»

ښائى په ﴿وَاللّٰهُ يَعْلَمُ مَا تَقُولُوْنَ وَكَانَ اللّٰهُ عَلِيْمًا﴾ كښى د هم دغه په لورى اشاره وي حضرت شاه صاحب رحمه الله عليه ليكي چه «كه كوم سړى څو ښځى لرى نو پر ده واجب دى چى په وار او نوبت سره دى له گردو (ټولو) سره واوسيدى مگر پر رسول الله صلى الله عليه وسلم دغه وار او نوبت نه ؤ واجب او د دى لامله (له وجب) چى ښځى هغه خپل حق ونه گنى او هر څه چه دوى ته ورسيدى پر هم هغه دى خوښى او راضى اوسى او قبول دى كړى كه نه هره ورځ به شور ما شور - جنگ - جنجال جارى او په دينى مهماتو كښى به خلل واقع كېده او د ازواجو نظر به هم له دنيا لرى كېده او بيځى د هم هغه اخروى اصلى مقصد په طرف به متوجه كېده - او په دغو غمونو او اندېښنو كښى به سره نه اخته كېده مگر رسول الله صلى الله عليه وسلم د خپل طرف په دغه قسم نوبت او وار كښى هيڅ فرق او توپير (فرق) نه فرمايه - او د هرى يوى په وار كښى به له هم هغى سره د شپى اوسيدل. يواځى حضرت بى بى سوده رضى الله تعالى عنها كله چه د دى عمر زيات شو خپل نوبت ئى حضرت بى بى عائشې صديقى ته وروباښه».

لَا يَحِلُّ لَكَ النِّسَاءُ مِنْ بَعْدُ وَلَا أَنْ تَبَدَّلَ بِهِنَّ

مِنْ أَزْوَاجٍ وَلَوْ أَعْجَبَكَ حُسْنُهُنَّ

نه دی حلالی تاته ښځی پس له دغو (نهو ښځو چه اوس دی په نکاح دی) او نه دغه (درته روا دی) چه بدل کړی په دوی له نورو ښځو اگر که تعجب درولی تاته ښائست د هغو نورو هم.

تفسیر: یعنی هومره اقسام ئی چه په ﴿إِنَّا آخَلَكْنَا لَكَ أَزْوَاجَ الْنِّسَاءِ﴾ کښی فرمایلی دی له هغو څخه زیاتی نه دی حلالی. او څه چی موجودی دی د هغو بدلول نه دی حلال یعنی دغه چی له دوی ځنی کومه یوه د دی لامله (له وجی) خوشی کړی چی د هغی په ځای بله کومه یوه راوولی - له حضرت بی بی عائشی صدیقی رضی الله تعالی عنها او ام سلمی رضی الله تعالی عنها څخه روایت دی چه دغه ممانعت په اخر کښی موقوف شو مگر واقعه دا ده چی رسول الله صلی الله علیه وسلم وروسته له دی نه نه کومه بله نکاح وفرمایله او نه ئی په دغو موجوده ؤ ښځو خپلو کښی په کومی یوی کښی تبدیل وفرمایه د دوی د وفات تر وخته پوری دغه گردی (تولی) ازواجی موجودی وی.

إِلَّا مَا مَلَكَتْ يَمِينُكَ

مگر «خو روا دی درته» هغه وینځی چی مالک وی ښی لاس د تا «دوی ته»

تفسیر: یعنی وینځه - کنیزک - د رسول الله مبارک دوه ښځی مشهوری دی یوه «ماریه القبطیه» چه د دی له نسه حضرت ابراهیم متولد او په هلمکتوب کښی وفات شو - دوهمه ریحانه رضی الله تعالی عنهما

وَكَانَ اللَّهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ رَّقِيبًا

او دی الله په هر څیز باندی (د اعمالو ستاسی) ښه ساتونکی.

تفسیر: یعنی الله تعالی درته گوری چه په کوم یوه د احکامو او حدودو پابندی کوی؟ او پر کوم یوه ئی نه کوی نو ښائی چه انسان د هر کار د کولو په وخت کښی هم دغه خبره تر نظر لاندی ونیسی.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَدْخُلُوا بُيُوتَ النَّبِيِّ

إِلَّا أَنْ يُؤْذَنَ لَكُمْ إِلَى طَعَامٍ غَيْرٍ نَظِيرِينَ إِنَّهُ وَلَكِنْ إِذَا دُعِيتُمْ فَأَدْخُلُوا

ای هغو کسانو چه ایمان ئی راوړی دی (یعنی ای مؤمنانو!) مه ننوځئ کورونو د نبی ته مگر (هغه وختی ننوځئ چی اذن وکړی شی تاسی ته (خوړلو د) طعام ته په دغه حال کښی چه نه اوسی منتظر پخلی د هغه ته ولیکن کله چه وبلل شی تاسی پس ننوځئ.

تفسیر: یعنی بی له حکمه او اجازی په دعوت کښی مه ځئ! خو تاسی ئی نه یغ غوښتی پخپل سر چیری مه درومع که نه هلته به په انتظار کښی ناست پاتی کیږئ او د هغه کورنی د کارونو په اجرا کښی مانع گرځئ او د حرج عوامل به پیدا کوئ!

وَإِذَا طَعِمْتُمْ فَانْتَشِرُوا وَلَا مَسْتَأْنِسِينَ لِحَدِيثٍ

پس کله چی طعام وخوړئ نو خواره شی (نور څنډ (تاخیر) مه کوئ هلته) او مه کینع آرام نیوونکی دپاره د خبرو (یو له بل سره)

تفسیر: یعنی څه وخت چی له دودی څخه فارغ شوئ نو ښائی د خپلو کورونو په طرف بیرته ولاړ شی! ځکه چی د هملته کیناستلو او مجلس جوړولو څخه هغی کوربه ته تکلیف او حرج واقع کیږی. دغه خبری اگر که د نبی الله صلی الله علیه وسلم د کورونو په متعلق فرمایلی شوی دی ځکه چه د شان نزول تعلق له هغه سره دی مگر تری د یوه عمومی ادب ښوونه مقصود ده چی بی له غوښتنی د چا کره تلل - یا د کوم میلمه سره مل شوی په طفیلی حیثیت د چا کره ننوتل - یا پخوا له دودی هم داسی خوشی چتی (بیکاره) هلته پندیدل - او خبری اتری کول - یا وروسته د دودی له فراغه هلته کیناستل او مجلس او ساعت تیری کول نه دی په کار.

إِنَّ ذَٰلِكُمْ كَانَ يُؤْذِي النَّبِيَّ فَيَسْتَجِيبُ مِنْكُمْ وَاللَّهُ لَا يَسْتَجِيبُ مِنَ الْحَقِّ

بیشکه دغه (ننوتل کیناستل خبری کول) دی داسی کار چی تکلیف رسوی نبی ته پس حیاً کوی (نبی) له تاسی (چی وباسی تاسی) او الله حیاً نه کوی له (ویلو د خبری) حق.

تفسیر: یعنی نبی الله صلی الله علیه وسلم د شرم او حیاء له وجی پر خپل ځان ربر (زحمت) او تکلیف اخلی - او د خاطر او لحاظ لامله (له وجی) په صافو الفاظو سره دغو میلمنو ته نه وائی چه غی! خپلو ځایونو ته لاړ شی! چی ماته تکلیف او اذیت پېښیږی دا خو د نبی الله صلی الله علیه وسلم د اخلاقو او د مروتو وضعیت دی مگر ستاسی له تأدیب او اصلاح څخه هیڅ شی پاک الله نشی منع کولی او الله تعالی هرومرو (خامخا) د خپل رسول صلی الله علیه وسلم په ژبه تاسی ته خپل احکام اعلام او درنکاره وی.

وَإِذَا سَأَلْتُمُوهُنَّ مَتَاعًا فَسْأَلُوهُنَّ مِنْ وَرَاءِ حِجَابٍ ذَلِكُمْ أَطْهَرُ لِقُلُوبِكُمْ وَقُلُوبِهِنَّ

او کله چه غواړئ تاسی له دغو (مطهراتو ازواجو) څخه د کوم متاع کار کوم څیز پس غواړئ هغه له دوی نه د باندی د پردی دغه (غوښتل د باندی د پردی) د تاسی ډیر پاک ساتونکی دی د زړونو ستاسی او (ډیر پاک ساتونکی دی) د زړونو د دوی،

تفسیر: حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي «په دغه سره الله تعالی مسلمانانو ته ادب ښوولی دی. کله چی دوی به د دودی دپاره د رسول الله صلی الله علیه وسلم کره ورتلل نو وروسته له دودی ځنی به هملته کښیناستل او په خپلو خبرو اترو به مشغولیدل حال دا چه د رسول الله صلی الله علیه وسلم د هوسانی (آرام) او استراحت ځای به هم هغه ؤ. مگر دوی له شرمه او حیاء دوی ته نه ویل چی غی! یاغی! نو ځکه پاک الله دوی ته وفرمایل - او په دغه آیت کښی د پردی حکم صادر شو چی نارینه دی د رسول الله صلی الله علیه وسلم له ازواجو سره مخامخ نشی. که کوم شی غواړی ښائی چی د پردی له شائی وغواړی. په دغه کښی د جانبینو زړه صاف او پاک پاتی کیږی او د شیطانی وساوسو استیصال په عمل راځی».

وَمَا كَانَ لَكُمْ أَنْ تُؤْذُوا رَسُولَ اللَّهِ وَلَآ أَنْ تَنْكِحُوا أَزْوَاجَهُ مِنْ بَعْدِهِ أَبَدًا إِنَّ ذَلِكُمْ كَانَ عِنْدَ اللَّهِ عَظِيمًا ﴿۵۴﴾

او نه ده روا تاسی ته دا چی تکلیف (او ضرر) ورسوئ رسول د الله ته او نه ده (روا تاسی ته) دا چی په نکاح واخلئ ښځی د ده پس له وفات (پا

طلاق) د ده هیڅکله بیشکه دغه (ایذاء د رسول او د ازواجو نکاح ئی) ده په نزد د الله (گناه) ډیره لویه

تفسیر: یعنی د کفارو او منافقینو هر څه چی زړه ئی غواړی چتی (بیکاره) او فضول دی ووائی او پخپلو هم دغو ربرولو (تکلیفولو) او ایذاء رسولو کښی دی مشغول اوسی! مؤمنینو ته چی د ډیرو دلایلو او براهینو په رڼا (رنرا) د رسول الله صلی الله علیه وسلم انتهائی صداقت - امانت - عفت - طهارت ظاهر او څرگند (ښکاره) شوی دی - دغه خبره لائقه او مناسبه نه ده چه د رسول الله صلی الله علیه وسلم په حیات یا ممات کښی داسی کومه خبره وکړی یا ئی ووائی چی دوی دی د ډیری ضعیفی درجی ایذاء او خفگان سبب وگرځی په مونږ او ټولو مؤمنانو لازم دی چه د خپل دغه محبوب او مقدس رسول د عظمت شان تل ترته رعایت وکړو او همیشه فهم او دقت وکړو چه په غفلت او تساهل سره هم کوم داسی تکلیف ورکونکی حرکت له مونږ ځنی صادر نشی چه د هغه لامله (له وجی) د دنیا او آخرت په زیان او خساره اخته او ککړ شو له دغه تکلیف ورکونکو حرکاتو څخه یوه ډیره سخته او لویه گناه دغه ده چه کوم سړی د دوی د مطهراتو او ازواجو سره وروسته د دوی له وفاته خپله نکاح وتړی. یا د داسی نالائقی ارادی اظهار د رسول الله په حیات کښی وکړی. ظاهر دی چه د مطهراتو ازواجو مخصوص عظمت د رسول الله صلی الله علیه وسلم د تعلق له سببه موجود او قائم شوی دی. او دوی له روحانی حیثیته د ټولو مؤمنینو محترمی میندی تاکلی (مقرر) شوی دی. آیا وروسته له دی نه چه د کوم امتی د نکاح په عقد کښی راشی د دوی هغه عزت او احترام کماحقه ملحوظ پاتی کیدی شی؟ وروسته له دوی نه کله چی دوی په کورنی جنجالو او جگړو کښی ولویږی نو د تعلیم او تلقین او دینی احکامو د تبلیغ هغه اعلیٰ غرض او مقصود څرنگه په اطمینان او آزادی سره تکمیل او پوره کولی شی چه د هغه دپاره فی الحقیقت قدرت دوی د رسول الله صلی الله علیه وسلم د زوجیت دپاره غوره کړی دی - او آیا کوم په انتهائی درجه سره بی حیاء او بیحسه او بی شعوره انسان به هم باور کولی شی چه له سیدالبشر امام المتقین او د خلق العظیم له مظهر سره کومی بی‌بی صاحبی چه خپل عمر تیر کړی وی هغه به د یوی شپي له مخی هم بی د دوی له کوره په بل ځای کښی اوسیدی شی؟ او هلته قلبی سکون او مسرت هم حاصلولی شی؟ یا د هغه هیله (ارزو) او امید په خپل زړه کښی گرځولی شی؟ خصوصاً څه وخت چه دغه خبره معلومه شوی هم وی چی دوی له هغو منتخبو او غورو خواتینو څخه دی چه د دوی په مخ کښی د دنیا او آخرت دواړه لیاری وروپاندی کړلی شوی مگر هغوی په خپل ذوق او خوښی سره د دنیا پر عیش، خوښی او عشرت د رسول الله صلی الله علیه وسلم صحبت او خدمت او د آخرت عظمت ته ترجیح او اهمیت ورکړ. او د آخرت د لیاری د اختیارولو اعلان ئی وکړ. لکه چه تاریخ راښی چی د رسول الله صلی الله علیه وسلم له وفاته وروسته دغو مطهراتو ازواجو او جنتی مقدساتو خواتینو په څه عیدم‌النفیر زهد - ورع - تقوی - صبر او توکل سره د الله تعالیٰ په عبادت او خپلو معنوی اولادهو په هدایت

کښې مشاغلته او د اسلامي احکامو په نشر او اشاعت او په ديني خدمت کښې مواظبت کاوه او خپل گورد (تول) اوقات ئې په هم دغو مهماتو کښې صرف او وقف کړل او هيڅ يوی له دوی غځنی په سهو او خطا سره هم دنیوی لډايدو او مشاغلو ته نه دی کتلی او څرنگه داسی کوم خیال به د دوی په زړه کښې تیریده؟ حال دا چی الله تعالی د دوی په نسبت داسی لطف او مرحمت فرمایلی و ﴿يُرِيَا اللَّهُ لِيَذْهَبَ عَنْكَ الرَّجْسَ أَهْلَ الْبَيْتِ وَيُطَهِّرَكَ تَطْهِيرًا﴾ او په دغه سره ئې د دوی د تزکیې او د تطهیر د کفالت بشارت ورکړی وو. (فرضی الله عنهن! وارضاهن وجعلنامن يعظمنهن حق تعظيمنهن، فوق مانعظم امهاتنا التي ولدتنا. آمین.) د دغی مسئلې نهایت محققانه بحث د حضرت مولانا محمد قاسم نانوتوی قدس سره د «آب حیات» په کتاب کښې شته.

إِنْ تَبَدُّوا شَيْئًا أَوْ تَخَفُوا فَإِنَّ اللَّهَ كَانَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمًا ﴿٥٢﴾

که چیرې ښکاره کړئ کوم شی (تاسی په خوله) یا ئې پټ وساتئ (په زړونو کښې) پس بیشکه الله دی پر هر څیز (د اعمالو ستاسی) ښه عالم.

تفسیر: یعنی مه په ژبه سره دغسی خبری کوئ او مه په زړه کښې داسی وسوسی ته لپاره ورکوئ! ځکه د الله تعالی په نزد ظاهر او باطن او نور گورد (تول) یو شان عیان دی او هيڅ یو شی له ده غځنی پټ نه دی او دی پر گوردو (تولو) اخبارو او اسرارو علیم او خبردار دی.

لَا جُنَاحَ عَلَيْهِنَّ فِي آبَائِهِنَّ وَلَا أَبْنَائِهِنَّ وَلَا إِخْوَانِهِنَّ وَلَا أَبْنَاءَ أَخَوَاتِهِنَّ وَلَا نِسَائِهِنَّ وَلَا مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُهُنَّ

نشته گناه پر دغو ښځو په (مخامخ کیدلو د) پلرونو د دوی کښې او نه په ځامنو د دوی کښې او نه په ورونو د دوی کښې او نه په ځامنو د ورونو د دوی کښې او نه په ځامنو د خويندو د دوی کښې او نه په ښځو د دوی (یعنی په ښځو د نورو مؤمنانو) او نه په هغو (وینځو) چه مالکان وی ښی لاسونه د دغو (ښځو لره).

تفسیر: پاس د مطهراتو ازواجو سره د نارینه و مخامخ کیدلو ممانعت وشو. اوس دغه ښوولی کیږی چی دوی سره د دوی د محارمو مخامخ کیدل ممنوع نه دی. په دغه مورد کښې کوم عمومی حکم چی د عمومو مستوراتو په نسبت د «النور» په سورت کښې تیر شو هم هغسی د

مطهراتو ازواجو په نسبت هم حکم دی. د ﴿وَالَّذِينَ لَا مَلَائِكَةَ إِنَّمَا هُمْ كُفَّاءٌ﴾ کومه تشریح چی مونږ هلته په (۱۰) رکوع کښی کړی ده هغه دی دلته بیا ولوسته شی.

وَأَقِمْ وَجْهَكَ لِلدِّينِ حَنِيفًا إِنْ لَمْ يَكُنْ مِنَ الْبَاقِينَ

او وویږیږئ (ای ښځو) له الله! بیشکه الله دی پر هر شی باندی ښه شاهد عالم.

تفسیر: یعنی د پردی کوم احکام چه بیان شوی دی او هغه استثناء چه په کښی کړی شوی چه هغه په پوره ډول (طریقه) سره ملحوظ ولرئ او لږ څه هم په هغه کښی وړاندی وروسته لاندی باندی ونه کړئ! او په ظاهر او باطن کښی ښائی چه د الله تعالی د احکامو او د حدودو رعایت وکړی! ځکه چه له الله تعالی څخه ستاسی هیڅ شی نه دی پټ ﴿يَعْلَمُ خَائِنَةَ الْأَعْيُنِ وَمَا تُخْفِي الصُّدُورُ﴾

إِنَّ اللَّهَ وَمَلَائِكَتَهُ يُصَلُّونَ عَلَى النَّبِيِّ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا صَلُّوا عَلَيْهِ وَسَلِّمُوا تَسْلِيمًا

بیشکه الله او پږښتی د الله درود وائی (رحمت لیږی) پر نبی باندی ای هغو کسانو چه ایمان ئی راوړی دی (یعنی ای مؤمنانو) درود ووايئ پر هغه (نبی) باندی او سلام (پری) ووايئ په سلام ویلو سره.

تفسیر: د «صلوة علی النبی» مطلب دا دی د نبی ثناء له تعظیم - رحمت او عطوفت سره - بیا د هر یوه په طرف چه صلوة منسوب وی سم د هغه د شان او مرتبې سره کومه ثناء - تعظیم - رحمت او عطوفت چی ور او لایق وی هم هغه به تری مرادوه شی. لکه چی وایی پلار پر زوی - زوی پر پلار او ورور پر ورور مهربان دی یا هر یو له بل سره مینه او محبت کوی نو ظاهر دی د پلار کوم قسم محبت او مهربانی چی پر زوی ده د زوی هغه قسم مینه او محبت پر خپل پلار نه دی او د ورور له ورور سره هم هغسی نشته بلکه د دغو دواړو د مینې نوعیت بل شان دی - هم داسی دلته ئی هم قیاس وکړئ او وپوهیږئ! الله تعالی هم پر نبی صلوة لیږی یعنی په رحمت او شفقت سره د ده ثناء - اعزاز او اکرام کوی پږښتی هم پری سلام لیږی مگر د هر یوه صلوة رحمت - تکریم او تعظیم سم د ده د شان، مقام او مرتبې سره دی. وروسته له دی نه پر مؤمنانو حکم دی چی تاسی هم پر نبی صلی الله علیه وسلم صلوة او رحمت ولیږئ! ښائی د دوی حیثیت له دغو دواړو څخه بیخی جلا (جدا) او علیحده وی. علماؤ فرمایلی دی چی د الله

تعالی صلوة رحمت لیږل دی او د پرېستو صلوة استغفار دی او د مؤمنینو صلوة دعاء ده. په حدیث کښی راغلی دی کله چی دغه آیت نازل شو صحابه و رضی الله عنهم عرض وکړ یا رسول الله د سلام طریقه خو مونږ ته معلومه شوی ده یعنی چی د لمانځه په تشهد کښی داسی لوستل کیږی السلام علیک ایها النبی و رحمة الله و برکاته د صلوة طریقه هم مونږ ته ارشاد وفرمایي! شو یی مونږ په لمانځه کښی ولولو. رسول الله صلی الله علیه وسلم د دغه درود تلقین دوی ته وفرمایي «اللهم صل علی محمد وعلی آل محمد کما صلیت علی ابراهیم وعلی آل ابراهیم انک حمید مجید - اللهم بارک علی محمد وعلی آل محمد کما بارکت علی ابراهیم وعلی آل ابراهیم انک حمید مجید» غرض دا دی چی الله تعالی مؤمنینو ته حکم ورکړ چی تاسی هم پر نبی صلوة (رحمت) ولیږئ نبي دغه راوښود چی ستاسی صلوة لیږل دغه دی چی له الله جل جلاله څنی وغواړئ څو هغه زیات له زیات خپل رحمتونه تر ابد الابد پوری تل ترتله پر نبی صلی الله علیه وسلم نازل وفرمایي! ځکه چی د الله تعالی رحمتونه بیحد او بی نهایته دی، دغه هم د الله تعالی رحمت دی چی پر دغه غوښتنه سره لا نور داسی رحمتونه پر خپل نبی صلی الله علیه وسلم نازل فرمائی چی مونږ د هغو د لیږلو څخه بی د ده د توفیقه عاجز او ناتوانه یو او بیا هغه خپل لطف مونږ ته منسوب وفرمائی چی ګواکي مونږ هغه د ده په حضور کښی ورواندی کړی دی حال دا چی په واقع کښی رحمت لیږونکی هم هغه واحد ذات جل جلاله دی ولی چی د هیڅ بنده له اختیاره او قوته دغه کار نه دی پوره چی رسول الله صلی الله علیه وسلم له رتبې سره لایق کومه تحفه او سوغات ده ته ورواندی کړی شی. حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي «له الله تعالی ځینی رحمت غوښتل پر رسول الله صلی الله علیه وسلم او له هغه سره د ده پر خپل خانه باندی هم درود ویل لوی قبولیت لری او پر دوی هم هغسی رحمت نازلېږی چی د دوی له شانه سره مناسب او لایق وی او له یو ځلی غوښتلو څخه لس رحمتونه پر هم هغه غوښتونکی نازلېږی اوس د هر چا چی هومره زړه غواړی هغومره رحمت دی ځان ته حاصل کړی»

تنبيه: د صلوة علی النبی صلی الله علیه وسلم په متعلق مزید تفصیلات په دغی مختصری حاشیې کښی نه ځائیږی - دغه موضوع دی د احادیثو په شروحو کښی ولوستل شوی! په دغه مورد کښی د شیخ شمس الدین سخاوی رحمة الله علیه رساله د «القول البدیع فی الصلوة علی الحبيب الشفیع» د ویلو وړ (قابل) ده مونږ د «صحیح مسلم» په شرح کښی د کفایت په اندازه د ده په متعلق څه لیکلی دی. فالحمد لله علی ذلک.

إِنَّ الَّذِينَ يُؤْذُونَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ لَعَنَهُمُ اللَّهُ فِي الدُّنْيَا
وَالْآخِرَةِ وَأَعَدَّ لَهُمْ عَذَابًا مُّهِينًا ۝

بیشکه هغه کسان چی ایذاء رسوی الله ته (په و لد او شریک) او (ایذاء رسوی) رسول الله (ته په نسبت د سحر - شعر - جنون) لری کړی دی دوی الله (له رحمته خپله) په دنیا او په آخرت کښی او تیار کړی ئی دی دوی ته عذاب سپکونکی (د اور د دوزخ).

تفسیر: پاس پر مسلمانانو حکم ؤ چی دوی دی د نبی کریم علیه افضل الصلوة والتسلیم د ایذاء سبب ونه گرځی بلکه د دوی په انتهائی تعظیم او تکریم کښی دی زیار (محنت) او کوښښ وکړی! چی د هغه یو صورت صلوة او سلام لیرل دی اوس دغه رانیسی چی د رسول الله ایذاء رسونکی په دنیا او آخرت کښی ملعون او مطرود او په خورا (دیر) سخت شرمونکی عذاب اخته او ککړیوی. د الله تعالی ایذاء دغه ده چی د ده رسول صلی الله علیه وسلم ته څوک څه ربر (تکلیف) او ایذاء ورسوی یا د ده لوی جناب په نسبت نالایقی خبری وکړی.

وَالَّذِينَ يُؤْذُونَ الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ بَغَيْرِ مَا اكْتَسَبُوا فَقَدْ احْتَمَلُوا بُهْتَانًا وَاِثْمًا مُّبِينًا

او هغه کسان چی ایذاء رسوی مؤمنانو سړیو ته او مؤمنانو ښځو ته (په اتهام) په غیر د هغه کار چی کړی ئی وی دوی (یعنی په ناکړی کار) پس په تحقیق باروی دوی پخپل ځان غټ دروغ او گناه ښکاره (چی د عقوبت موجب دی).

تفسیر: دغه منافقان ؤ چی د رسول الله صلی الله علیه وسلم بد به ئی ویل یا د دوی د مطهراتو ازواجو په نسبت به ئی د دروغو خبری اتري لکه چی د «النور» په سورت کښی مسطوری دی کولی. وروسته له دی نه د ځینو هغو ایذاؤ د انسداد په نسبت ځینی ښوونی کړی شوی دی چی د دغو منافقینو له خوا به ځینی مسلمانانو ښځو ته رسیدی - په روایاتو کښی مذکور دی کله به چی مسلمانی ښځی خپلو ضروریاتو ته د باندی تللی نو بدکاره منافقان به دوی ته په پټونی کښی ناست ؤ او د دوی د اذیت او پریشانی اسباب به یی ورپښوه کله چی دغه منافقین به ونیول شول نو د پوښتنی په ځواب کښی به ئی داسی ویل چی مونږ په دی باندی نه وو خبر چی دغه اصیله او حره ښځه ده مونږ به داسی گنل چی گوندی وینځه اوامه ده نو ځکه مو وچیرله.

يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ قُلْ لِّأَزْوَاجِكَ وَبَنَاتِكَ وَنِسَاءِ الْمُؤْمِنِينَ يُدْنِينَ

عَلَيْهِمْ مِنْ جَلَابِيهِمْ

ای نبی و وایه ښځو ته دی او لونو ته دی. او ښځو (د نورو) مؤمنانو ته چه خواره دی کاندی پر ټولو ځانونو خپلو له ټکریو (څادرونو) پرونو خپلو څخه

تفسیر: یعنی وروسته د ټول بدن له پټولو څخه د ټکری (څادر) څه برخه پر سر او څه برخه ئی له سر ځنی رابښکته پر خپله څیره باندی وځړوی. په روایاتو کښی راغلی دی چی وروسته د دی آیت له نزوله مسلمانانو ښځو به خپلی څیری او گرد (ټول) بدنونه په خپلو ټکریو (څادرونو) سره پټول او بیا به د باندی داسی وتلی چی یواځی به د دوی یوه سترگه ښکاریده چی په هغه سره به لاره تلی شوی. له دی نه معلومه او ثابت شوه چی د فتنی او فساد په وخت کښی ښائی چی آزادی اصیلی ښځی خپله څیره هم پټه کړی او وینځی د شدیدو ضروریاتو له سببه پر دغه نه دی مکلفی ځکه چی د دوی په کارو او چارو کښی تکلیف او حرج پېښیږی.

ذَلِكَ اَدْنٰی اَنْ یَّعْرِفَ فَلَا یُؤْذِنَنَّ وَكَانَ اللّٰهُ غَفُوْرًا رَّحِیْمًا

دغه (پټول د بدن) نژدی دی دی ته چی وبه پیژندی شی دوی (چی اصیلی دی) پس ایذاء به ونشی رسولی دوی ته (په زعم د وینځو) او دی الله ښه ښوونکی (د خطیاتو) ډیر رحم والا (په انعام د اجر او ثواب سره)

تفسیر: حضرت شاه صاحب رحمه الله علیه لیکي چی «ښه وپیژندله شی چی وینځه نه ده بلکه بیوی ده، د ننگ او ناموس میرمن ده بدبخته او بدناموسه نه ده نیک بخته ده بدذاته نه ده څو بدنیته خلق هغوی ته لاس ونه غځوی او نقاب (بغره) ئی د هغه ښه کیښوده دغه د بهتری حکم دی وروسته ئی وفرمایل چی الله ښوونکی مهربان دی» یعنی که سره له دومره اهتمامه کوم تقصیر پاتی شی نو د الله تعالی له مهربانی نه د ښښی توقع شته. (تکمیل) دغه خو د آزادو ښځو په نسبت انتظام و څو هر څوک دوی وپیژنی او د دوی رپولو (تکلیفولو) ته زړه ښه نه کړی او بیا د دروغو پلمه (تدبیر) او حيله ورته جوړه نه کړی. وروسته له دی د عمومی گوټی وروړلو او لاس غځولو په نسبت تهدید او ویرول دی اعم له دی چه له کومی میرمنی سره وی یا له کومی وینځی سره.

لَیْنٌ لَّمْ یَنْتَهُ الْمُنَافِقُوْنَ وَالَّذِیْنَ فِیْ قُلُوْبِهِمْ مَّرَضٌ

قسم دی که منع نشول منافقان (له نفاق څخه) او هغه کسان چی په زړونو د

دوی کښی رنځ دی (د زناء کولو له بد کاری خپلی نه)

تفسیر: یعنی پر هغو خلقو چی د بدنظری او شهوت پرستی مرض او گرگ لگیدلی وی

وَالْمُرْجُفُونَ فِي الْمَدِينَةِ

او بدی آوازی گډوونکی په (ښار د) مدینې کښی

تفسیر: دغه غالباً یهودان دی یا ممکن دی چه هغه منافقان تری مراد وی چه علی الاکثر به ئی دروغ خبری شائع کولی او د اسلام او د مسلمانانو په خلاف به ئی شائعات او انتشارات کول. او امکان لری چی منافقان تری مراد وی

لَتَعْرِیَنَكَ بِمَنَّمَا لَیْجَاوِرُونَكَ فِيهَا إِلَّا قَلِيلًا ۖ مَلْعُونِينَ
أَيَّمَا لِقَوْمٍ أَخَذُوا وَقْتَهُمْ لِقَاتِكُمْ ۖ

نو خامخا به وگمارو مسلط به کړو مونږ خامخا تا پر دوی بیا به همسایه توب ونه کړی (دوی) د تا په دغه (مدینه کښی) مگر لږ وخت رتلی ترتلی شوی هر چیری چی وموندلی شی ویه نیولی شی او ویه وژلی شی په وژلو (د خواری سره)

تفسیر: یعنی که دغه بد سری د خپلو دغو حرکاتو څخه لاس وانخلي نو مونږ به تا پر هغوی مسلط کوو چی په څو ورځو کښی تاسی هغوی له مدینې منوری څخه د باندی وشری - او هومره ورځی چی دلته اوسیری د ذلت او مرعوبیت په صفت کښی به پاتی وی لکه چی دغه یهودان گرد (تول) وشرل شول - او منافقانو به د دغو ویرولو او دارولو په اثر ښائی خپله رویه بدله کړی وی نو ځکه له سزا څخه ئی نجات وموند.

حضرت شاه صاحب لیکي «هغه خلق چی بدنیت وو - او په مدینې منوری کښی به ئی ښځو ته لاس آچاوه او په بدو سترگو به ئی ورته کتل - او دروغی خبری به ئی خورولی او پخپلو اوضاعو او حرکاتو سره به ئی د مسلمانانو د ضعف او ماتې او د مخالفانو قوت او قدرت به ئی خلقو ته ښکاره کوو دغه ئی هغو ته وفرمایل»

سُئِلَ اللَّهُ فِي الَّذِينَ خَلَوْا مِنْ قَبْلُ وَلَكِنْ تَجَدَّسْتَ اللَّهُ تَبْدِيلًا ﴿١٣﴾

دا یوه لاره ایښی ده الله لاره په حق د هغو (منافقانو مرجفانو) کښی چی تیر شوی دی پخوا له دی نه او له سره به نه مومی ته لاری د الله ته هیڅ تبدیل تغییر

تفسیر: یعنی عادت الله په هم دی دوام لری هغو کسان چی د انبیاء الله په مقابل کښی شرارتونه کوی او فتنه او فساد خوروی هم داسی ذلیل - خوار او هلاک کړی. یا دغه مطلب دی چی په پخوانیو کتابونو کښی هم دغه حکم شوی دی چی مفسدان له خپله منځه د باندی وباسی! لکه چی حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه ئی له توریت څخه نقلوی.

يَسْأَلُكَ النَّاسُ عَنِ السَّاعَةِ قُلْ إِنَّمَا عِلْمُهَا عِنْدَ اللَّهِ وَمَا يُدْرِيكَ لَعَلَّ السَّاعَةَ تَكُونُ قَرِيبًا ﴿١٤﴾

پوښتنه کوی له تا څخه خلق له قیامت (د راتلو چی کله دی؟) ووايه (ای محمده! دوی ته) بیشکه هم دا خبره ده علم د قیامت (خاص) په نزد د الله دی او څه شی پوه کړی ئی ته (په قیام د قیامت؟ یعنی ته تری بیخبره ئی بیا نو ورته ووايه) ښائی چی قیام د قیامت دی نژدی.

تفسیر: - اگر که د قیامت د صحیح وخت تعیین الله تعالیٰ هیچا ته نه دی ښوولی مگر دلته ئی د هغه د قرب په طرف اشاره فرمایلی ده. په حدیث کښی راغلی دی چی رسول الله صلی الله علیه وسلم خپله د شهادت او وسطی ځوتی پورته کړی او ورسره ئی وفرمایلی - «إِنَّمَا وَالسَّاعَةِ كَهَاتَيْنِ» زه او قیامت د دغو ځوتو په شان یو» یعنی هومره چه وسطی ځوته د سیابی په نسبت وړاندی ختلی ده نو زه له قیامت څخه هم دغومره قدر پرمپی راغلی یم - قیامت ډیر نژدی او په ما پسې ژر راتلونکی دی. حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي «ښائی په دغه کښی به هم منافقانو ضد عناد او سر تمبگی ځان ته غوره کړی وی د هغه غیږ ځواب چی له توی دنیا سره نشته د هم هغه پوښتنه څو څو ځلی وکړی نو هم هغه ئی هم دلته ذکر کړ» او ممکن دی چی د هغه په نسبت چی پخوا له دی نه ئی فرمایلی ؤ ﴿لَقَدْ جَاءَكُمْ إِلَهُكُمْ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ وَأَعَدَّ لَهُمْ عَذَابًا مُّهِينًا﴾ د استهزاء او تکذیب په ډول (طریقه) به ئی ویل چی هغه قیامت او آخرت به کله راځی؟ چی ته مو له هغه څخه تل ویروی - آخر د هغه صحیح او تاکلی (مقرر کړی) وخت خو مونږ ته راوښیه!

إِنَّ اللَّهَ لَعَنَ الْكُفْرَيْنَ وَأَعَدَّ لَهُمْ سَعِيرًا ﴿٦٣﴾

بیشکه الله رتلی دی کافران (منکران د بعث له رحمت خپله) او تیار کړی ئی دی دوی ته سختی لمبی وهونکی اور.

تفسیر: یعنی د دغه لعنت اثر دی چی دوی داسی لاطائل سوالات کوی او د آخری خاتمی او د عاقبت هیڅ فکر نه کوی.

خَالِدِينَ فِيهَا أَبَدًا لَا يَجِدُونَ وَلِيًّا وَلَا نَصِيرًا ﴿٦٤﴾ يَوْمَ تُقَلَّبُ وُجُوهُهُمْ فِي النَّارِ

په دغه حال کښی چی همیشه به اوسیری په دغه اور کښی تل تر تله نه به مومی دوی هیڅ دوست (چی ئی تری ویاسی) او نه کوم مددگار (چی عذاب تری لری کړی یاده کړه) هغه ورځ چی چورلولی به شی مخونه د دوی په اور کښی

تفسیر: یعنی پرمخی نسکور غورځولی کیږی او د دوی غیری به په اور کښی لاندی باندی کړی شی.

يَقُولُونَ يَلَيْتَنَّا اطعنا اللهَ واطعنا الرسولَ ﴿٦٥﴾

وائی به دوی ای کاشکی مونږ اطاعت کړی وی مونږ د الله او اطاعت کړی وی مونږ د رسول (د الله).

تفسیر: په دغه وخت به ارمان او افسوس کوی چی کاشکی مونږ په دنیا کښی د الله او د رسول الله پر وینا غوږ ایښی وی او پر هغه مو عمل کړی وی خو له دغه بدی ورځی سره مخامخ شوی نه وی.

وَقَالُوا رَبَّنَا إِنَّا أَطَعْنَا سَادَتَنَا وَكِبَرَاءَنَا فَأَصْلَحْنَا السَّبِيلَ ﴿٦٦﴾

رَبَّنَا اِنَّهُمْ ضَعُفَيْنِ مِنَ الْعَذَابِ وَالْعَنَمُ لَعَنَّا كَثِيرًا ۝

او وایی دوی ای ربه زمونږ بیشکه مونږ اطاعت کړی و مونږ د مشرانو خپلو او د غتانو خپلو پس ورکه کړه دوی له مونږ ځنی سمه لاره. ای ربه زمونږ ورکړه دوی ته دوچنده له عذابه او لری کړه دوی له رحمته خپله رتلو ترتلو لویو سره

تفسیر: دغه به د غیظ او قهر له شدته وایی چی زمونږ دغو دنیوی سردارانو، مشرانو او مذهبی پیشوایانو وغولولو او تیری ایستلو او په دروغو او فریبو ئی په دغه غم او مصیبت کښی اخته کړو. - د هم دوی په اغواؤ او لمسون د حق له لاری څخه وښوئیدو او بی لاری شو. نو که اوس مونږ ته سزا راکوله کیږی بهائی دوی ته زمونږ په نسبت دوچنده سزا ورکړه شی. او هغه لعنت او زحمت چی پر مونږ نازلیدوی له هغه څخه دی زیات او ډیر پر دوی هم نازل شی. ځواکی د دوی پر دوچنده سزا ورکولو سره د خپل زړه یخول غواړی. په هم دغه مضمون یو بل آیت د «الاعراف» په (۴) رکوع کښی تیر شوی دی هلته د دوی د دغی غوښتنی ځواب هم شته هغه دی هلته بیا ولوست شی.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَكُونُوا كَالَّذِينَ إِذْ وَاسُوا مَوْسَىٰ فَبَرَّاهُ اللَّهُ مِمَّا قَالُوا وَكَانَ عِنْدَ اللَّهِ وَجِيهًا ۝

ای هغو کسانو چی ایمان یی راوړی دی (یعنی ای مؤمنانو!) مه کیږئ په شان د هغو کسانو چی ایذاء ئی رسولی وه موسی ته پس پاک کړ دغه (موسی لره) الله له هغو دروغو چی دوی پری ویل او وو (موسی) په نزد د الله کښی وجیه (مخور خاوند د عزت)

تفسیر: یعنی تاسی داسی کوم کار یا خبره مه کوئ چی له هغه نبی علیه السلام ته ایذاء ورسیدوی دغه ایذاء نبی علیه السلام ته هیڅ زیان او ضرر نشی رسولی ځکه چی دی د الله تعالی په دربار کښی لوی عزت او پت لری او الله جل جلاله به له ده ځنی هغه د اذیت گردی (تولی) خبری لری کوی مگر په هغه سره ستاسی آخرت خرابیدوی. وگورئ چی د حضرت موسی علیه السلام په نسبت خلقو څرنگه د اذیت خبری کولی مگر الله تعالی د موسی علیه السلام د وجاهت او مقبولیت له وجی د هغو تولو ابطال وفرمایه او د موسی علیه السلام بی خطائی او بی داغی ئی

ثابت کرده. په روایاتو کېنې راغلی دی چی غځینو مفسدینو پر حضرت موسی علیه السلام تهمت لگاوه چی حضرت هارون علیه السلام ئی بیدیا ته بیولی او هلته ئی وژلی دی نو الله تعالیٰ په یوه خارقه طریقه سره د هغه تردید وفرمایه او په صحیحینو کېنې راغلی دی چی حضرت موسی علیه السلام د حیاء له وجی د هغی زمانی د خلقو د رواج او دستور په خلاف به په پت غای کېنې تل په پټه غسل کاوه. خلقو به ویل چی د دوی په بدن کېنې هر ورو (خامخا) څه عیب دی یا د برص داغ لری یا ئی خصی پرسیللی دی یوه ورځ موسی علیه السلام غسل کاوه او خپل کالی (جامی) ئی ایستلی پر یوی تیږی (گتۍ) ئی ایښی ؤ هغه تیږه (گته) د دوی له کالیو (جامو) سره وتښتیده حضرت موسی علیه السلام بریند له اوبو څخه ووت او خپله همسا ئی واخیسته او په هغی تیږه (گته) پسې پر مندو شو په دغه وخت کېنې ټولو خلقو دوی ته کتل او مگردو (ټولو) ته دغه حقیقت ورڅرگند (ښکاره) شو چی د دوی مبارک وجود بیخنی پاک او بیعیبه دی څه ښه ئی ویلی هر چا چی ویلی دی

پټ ئی په جامو کړ. د هر چاچی څه عیب ولید

بی عیبو لره ورکړله جامه د بریندتیا

غځینو مفسرینو لیکلی دی چی قارون یوی ښځی ته څه پیسی ورکړی او ویی لمسوله څو هغه په یوه لویه مجمع کېنې چیری چی موسی علیه السلام په موعظه او تذکیر کېنې مشغول وی داسی ووائی چی (العیاذ بالله) موسی علیه السلام له ماسره مبتلا دی - بالآخر الله تعالیٰ قارون په ځمکه کېنې خښ کړ او د هغی ښځی په ژبه ئی د هغه تهمت تردید وکاوه لکه چی د «قصص» په سورت کېنې تیر شو.

تنبیه: د موسی علیه السلام بریند غفلیدل په تیږی (گتۍ) پسې د مجبوریت لامله (له وجی) ؤ - او ښائی دا ئی هم په خیال کېنې نه وی گرځیدلی چی دغه تیږه (گته) به برابره هغی لویې مجمعی ته ورځی او هلته به دریری پاتی شو د تیږی (گتۍ) دغسی حرکت نو هغه د فوق العادت په ډول (طریقه) وو د عاداتو پر خوارکو مونږ یو مستقل مضمون لیکلی دی د هغو له لوستلو څخه وروسته په دغسی جزئیاتو کېنې د بحث او تمحیص ضرورت نه پاتی کیږی. په هر حال له دغی واقعی څخه ظاهری چی د الله تعالیٰ له جانب د انبیاء علیهم السلام د پاکي اثبات له جسمانی او روحانی عیوبو څخه تر کومی اندازی پوری منظور دی؟ او په څه اندازه د دغی شیانو په امحاء کېنې اهتمام کړی شوی دی؟ څو د خلقو په زړونو کېنې د دوی له جانب د تنفر او استخفاف جذبات پیدا نشی او د قبول الحق په لاره کېنې له هیڅ جانب څه ممانعت ورپیش نشی.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَفُؤُوا قَوْلَ أَسَدِ الْبَنَاتِ

يُضِلُّكُمْ أَعْمَالَكُمْ وَيَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْ وَمَنْ يُطِيعِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ فَقَدْ فَازَ فَوْزًا عَظِيمًا ﴿٤١﴾

ای هغو کسانو چی ایمان ئی راوړی دی (یعنی ای مؤمنانو) وویړیږئ له عذاب د الله او ووايئ خبره سمه محکمه رښتیا! چی نیک صالح کړی (الله) تاسی ته عملونه ستاسی او وېښی (الله) تاسی ته گناهونه ستاسی او هر چا چی اطاعت وکړ د الله او د رسول د دغه (الله) پس په تحقیق بریالی (کامیاب) شو په بری ډیر لوی سره.

تفسیر: یعنی ای مؤمنانو! له الله تعالیٰ څخه وویړیږئ او وپوهیږئ چی سمی خبری کوونکی ته د ډېرو ښو او مقبولو اعمالو توفیق ور په برخه کیږی او گناهونه او تقصیرات ئی ورمعافیږی. په حقیقت کښی یواځی د الله تعالیٰ او د رسول صلی الله علیه وسلم په اطاعت کښی د حقیقی بری او کامیابی سر او راز پټ دی هر هغه څوک چی دغه لاره غوره کوی په مراد رسیږی.

إِنَّا عَرَضْنَا الْأَمَانَةَ عَلَى السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَالْجِبَالِ فَأَبَيْنَ أَنْ يَحْمِلْنَهَا وَأَشْفَقْنَ مِنْهَا وَحَمَلَهَا الْإِنْسَانُ إِنَّهُ كَانَ ظَلُومًا جَهُولًا ﴿٧٩﴾

بیشکه مونږ وړاندی کړ مونږ امانت (ثواب - عقاب) پر آسمانونو او پر ځمکه او غرونو (کله چی مو پیدا کړ په دوی کښی فهم او نطق) پس منع راوړه دوی له دی چی پورته کړی هغه (د امانت بار) او ویریدل دوی له هغه (امانت) او پورته کړ هغه (د امانت بار) انسان بیشکه چی دغه (انسان) دی ظالم ډیر بی ویری نادان (په عاقبت خپل).

تفسیر: یعنی انسان پر خپل ځان لوی ظلم او ستم وکړ - د هغه بار او پیتی په اوږو اخیستلو څخه چی آسمانونو ځمکی او غرونو د خپلی ناتوانی او عجز اظهار وکړ چی پورته کولی ئی نشو دغه ناپوه انسان هغه پر خپلو اوږو واخیست.

ددنیا له واکه نشو اخیستل د امانت

انسان واخیست دغه پیتی په خپل شا له جهالت

آسمان بار امانت نتوانست کشید

قرعه فال بنام من دیوانه زدند

حضرت شاه صاحب لیکي «یعنی پر خپل ځان ونه ویریده - او پری ونه پوهیده چی امانت څه شی دی؟ د بل چا څیز په داسی حال کښی ساتل چی خپل خواهش او غوښتنه تری وساتی. په آسمان او ځمکه کښی د دوی څه ذاتی غوښتنه او خواهش نشته او که دی خو هم هغه شی دی چی دوی پری قائم ولاړ دی په انسان کښی غوښتنه یو شان او په خلاف له هغی غوښتنی حکم بل شان دی. نو د دغه پردی څیز یعنی حکم په خلاف د خپل ځان ساتنه ډیر لوی زور غواړی او د هغه انجام او عاقبت دا دی چی منکران پر خپلو گناهونو نیول کیږی او حکم منونکیو ته به قصور معافیږی. اوس هم د بل چا د امانت په نسبت هم دغسی حکم شته که څوک د بل چا امانت عمدأ او په قصد سره ضایع کوی نو بدل (ضمان) ئی پری اوړی که بی اختیاره تری ضایع کیږی نو پری (ضمان) او بدل نشته «موضح» اصلی خبره دا ده چی الله تعالیٰ په خپل یو خاص امانت کیښودل د مخلوقاتو په کومه نوعه کښی اراده وفرمایله چی که هغه غواړی نو دغه امانت په خپلی سعی او کسب او د مت په قدرت او قوت وساتلی شی بلکی تزئید او ترقی هم ورته ورکړه شی خو په دغه سلسله کښی د الله تعالیٰ د هر قسمو شیونو او صفاتو ظهور وشي مثلاً د هغی نوعی هغه افراد چی هغه امانت په پوره ډول (طریقه) سره محفوظ ساتی او ترقی ورته ورکړی - پر هغو انعام او اکرام وکړی. او هر هغه چی په غفلت او شرارت سره هغه ضائع کړی نو هغه ته به سزا ورکړه شی او هغه کسان چی په دغه مورد کښی لږ شان قصور وکړی له هغوی سره د عفوی او د بښلو معامله وکړ شی. زما په خیال دغه امانت د ایمان او د هدایت یو تخم دی چی د بنیادمانو په زړونو کښی شیندلی (نوستلی) او کرلی شوی دی چی هم هغه ته «ما به التکلیف» هم ویلی شو «لایمان لمن لا امانة له» چی د دغه د ساتنی او په حفاظت کښی له مداومت څخه د ایمان ونه زرغونیږی ځواکی د بنی آدمیانو قلوب د الله تعالیٰ ځمکه دی چی تخم هم په هغو کښی پخپله الله شیندلی (کرلی) دی د باران وړولو له پاره ئی د رحمت وریځی هم لیږلی دی چی د هغوی له سینو ځنی د الله تعالیٰ د وحی باران هم وریږدی دی. د هر انسان فریضه دا ده چی د ایمان دغه تخم چی د الله تعالیٰ امانت دی ابته (خراب) او ضائع نه کړی بلکی په پوره سعی، کوشش، جهد، جد، تردد - او تفقد سره د هغه پرورش او پالنه وکړی او ډیر زیات دقت دی وکړی خو په سهو، خطا او غلطی هم دغه تخم ونه سوزیږی او ضائع نشی د هم دغه په لوری د حذیفه رضی الله تعالیٰ عنه په دغه حدیث کښی اشاره ده «ان الامانات نزلت من السماء فی جدر قلوب الرجال ثم علموا من القرآن - الحديث» دغه امانت هماغه د هدایت تخم دی چی د الله تعالیٰ له جانبه د انسانانو په قلوبو کښی خښ کړی شوی دی بیا د قرآن او د سنت د علومو باران پری وشو چه که له هغه څخه پوره گټه (فائده) او انتفاع واخیستی شی نو د ایمان دغه مبارکه ونه زرغونه کیږی، لوئیږی، وده کوی، غټیږی میوو او ثمر و ته رسیږی او انسان د هغی له خوړو اثمارو څخه متلذذ او متمتع کیږی او د استثمار موقع

مومی او که په انتفاع کښی غه قصور او کوتاهی وکړی شی نو په هماغه اندازه د دغی ونی په وده او لوئیدلو کښی نقصان واقع کیږی که بیخی تری غافل کیږی او له سره ورته نه متوجه کیږی نو دغه تخم بیخی خراب - ضائع او بربادیږی. هم دغه امانت و چي الله تعالی آسمانونو او ځمکي او غرونو ته وروړاندی کړ - مگر په هیڅ یوه له هغو کښی دغسی یو قوت او استعداد نه و چي د دغه عظیمه امانت د پورته کولو زور او حوصله ولری او هر یوه له دوی د حال په لسان یا د قال په بیان د دغه غیر قابل متحمل بار او پیتی له پورته کولو څخه په ویره سره انکار وکړ او علی رؤس الاشهاد ئی وویل چه زمونږ له عهدی او توانه دغه بار ډیر دروند او ثقیل دی او نه ئی شو پورته کولی. ته پخپله فکر او دقت وکړه چه ماسواء له انسانه به بل کوم مخلوق وی چي پخپل کسب او محنت سره د ایمان د دغه تخم حفاظت او پرورش وکړی؟ او د ایمان دغه شجره مشجر او مثمر وگرځولی شی؟ فی الحقیقت د دغه عظیم الشان امانت د حق ادا کول او د یوی یابسی ځمکي څخه چي په هغی کښی د دی د مالک له جانبته تخم شیندلی (کرلی) شوی وی تکه شنه میوه ډاره ونه زرغونول او لویول د هم دغه ظلوم او جهول انسان حصه کیدی شی چي له هغه سره صالح الزراعة ځمکه شنه او په پخپل محنت سعی او تردد سره د الله تعالی قدرت ده ته د کوم شی د زرغونولو او لویولو او په میوو راوستولو قوت او قدرت ورعطاء کړی دی.

«ظلم» د «ظالم» او «جهول» د «جاهل» مبالغه دی. ظالم او جاهل هغه چاته ویلی شی چي بالفعل له عدله او علمه تش وی مگر د هغه استعداد او صلاحیت او د دغو صفاتو د حصول قوه ولری پس هغه مخلوق چي بدء الفطرت کښی په علم او عدل سره متصف وی او د یوی شیبی له مخی هم دغه اوصاف له ده څخه نشی بیلیدی مثلاً ملائکه الله یا هغه مخلوقات چه د دغو شیانو صلاحیت له سره نه لری مثلاً آسمان، ځمکه، غر او نور ظاهر دی چه دغه دواړه د الله تعالی د دغه امانت حامل نشی کیدی بیشکه ماسواء له انسانه یوه بله نوعه هم شته چه هغه پیریان دی او په هغوی کښی فی الجمله د دی د تحمل استعداد موندلی کیږی نو ځکه په ﴿وَاَخْلَقْتُ الْإِنْسَانَ وَالْإِنْسَانُ عَلَىٰ أَلْسِنَةٍ رَّاغِبٍ﴾ کښی دغه دواړه سره جمع کړی شوی دی. لیکن د انصاف خبره خو دا ده چه د دی امانت د حق د اداء استعداد په هغوی کښی دومره ضعیف وو چه د حمل الامانت په مقابل کښی دومره د تذکر قابل نه وو او قابل الاعتنا نه گڼلی کیږی. ګواکي په دغه معامله کښی هغوی هم د انسانانو د تابعانو په شان درولی شی او د دوی د مستقل نوم اخستلو ته څه ضرورت نه دی پاتی. والله تعالی اعلم بالصواب.

لِيُعَذِّبَ اللَّهُ الْمُنَافِقِينَ وَالْمُنَافِقَاتِ وَالْمُشْرِكِينَ وَالْمُشْرِكَاتِ وَيَتُوبَ
 اللَّهُ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ وَكَانَ اللَّهُ غَفُورًا رَحِيمًا ﴿٦٣﴾

(دغه د امانت غرض د دی دپاره وو) چه عذاب ورکړی الله منافقانو سړیو او

منافقاتو بنغو ته او مشرکانو سړیو او مشرکاتو بنغو ته او رجوع په رحمت سره وکړی الله پر مؤمنانو سړیو او مؤمناتو بنغو، او دی الله ښه ښونکی (د خطیاتو) ډیر رحم والا (په انعام د اجر او ثواب سره).

تفسیر: زما په خیال که دلته د ﴿وَيَتُوبُ اللَّهُ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ﴾ معنی په معافولو سره وانه خيسته شی بلکی که پر حال د هغوی د متوجه کیدلو او په مهربانی فرمایلو سره واخيسته شی بهتره ده لکه چه په ﴿لَقَدْ تَابَ اللَّهُ عَلَى الْفِثَى وَالْمُجْرِمِينَ﴾ کښی اخيست شوی. دغه خو د کاملینو مؤمنینو بیان شو او په ﴿وَكَانَ اللَّهُ غَفُورًا رَحِيمًا﴾ کښی ئی د قاصرینو او مقصرینو د حال په طرف اشاره وفرمایله.

«والله تعالى اعلم لنسأل الله تعالى ان يتوب علينا ويغفر لنا ويثبتنا بالفوز العظيم انه هو الغفور الرحيم جل جلاله وعم نواله واجل شأنه واعظم برهانه

تمت سورة الاحزاب بعون الله الملك الوهاب فله الحمد والمنة

سورة سبا مكية الا آية (٦) فمدنية وهي اربع وخمسون آية وست ركوعات رقمها (٣٤)

تسلسلها حسب النزول (٥٨) نزلت بعد سورة لقمان

د « سبا » سورت مکی دی پرته (علاوه) له (٦) آيته څخه چی مدنی دی (٥٤) آیتونه او (٦) رکوع لری په نزول کښی (٥٨) او په تلاوت کښی (٣٤) سورت دی وروسته د « لقمان » له سورت څخه نازل شوی دی

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

(شروع کوم) په نامه د الله چه ډیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي لَهُ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ وَلَهُ
الْحَمْدُ فِي الْآخِرَةِ وَهُوَ الْحَكِيمُ الْخَبِيرُ ①

توله ثناء صفت خاص الله لره دی هغه چه خاص هغه ته دی هر هغه «شیان» چه په آسمانونو کښی دی او هر هغه شیان چی په ځمکه کښی دی (سره له آسمانونو او ځمکی ملکاً خلقاً عبیداً) او خاص هم دغه (الله) لره ده توله ثناء صفت په آخرت کښی (لکه چی په دنیا کښی هم دی) او هم دغه (الله)

بینه حکمت والا بینه خبردار دی.

تفسیر: یعنی گرد (تول) محاسن او محامد او تعریف هغه الله جل جلاله ته دی چه واحد احد دی او بی د نورو له شرکته د گردو (تولو) آسمانونو او د ځمکو د شیانو مالک او خالق دی او په نهایت حکمت او خبرداری سره د دوی انتظام او تدبیر کوی او دغه سلسله ئی چتی (فضول) او بیکاره نه ده پیدا کړی، د داسی حکیم او دانا په نسبت دغه گمان نشی کیدی. ضرور دغه نظام بالاخر پر کومی اعلیٰ نتیجی منتهی کیدونکی دی چه هغه ته آخرت وائی. او څرنگه چه هم دی په دنیا کښی یواځی د تولو تعریفاتو مستحق دی په آخرت کښی هم یواځی هم دی د تولو تعریفاتو مستحق دی بلکه دلته خو ظاهراً د نورو کسانو هم لږ څه تعریف کیدی شی ځکه چه د مخلوق فعل د خالق اشعه او د دوی کمالات د ده د حقیقی کمال پلوشه ده لیکن هلته نور گرد (تول) وسایط او پردی لری کیږی او هر شی لیدل کیږی. هغه گرد (تول) د هم ده له طرفه وی نو ځکه صورتاً او معناً او حقیقتاً بلکه له هر حیثیته یواځی د هم هغه مطلق محمود تعریف پاتی کیږی.

يَعْلَمُ مَا يَلِجُ فِي الْأَرْضِ وَمَا يَخْرُجُ مِنْهَا وَمَا يَنْزِلُ مِنَ السَّمَاءِ وَمَا يَعْرُجُ فِيهَا

معلوم دی (الله ته) هر هغه شی چه ښکته ننوځی په ځمکه کښی او هر هغه شی چه بیرون راوځی له دغی (ځمکی) څخه او هر هغه څیز چه راښکته کیږی له آسمانه او هر هغه شی چه پورته څیژی په دغه (آسمان) کښی.

تفسیر: یعنی په آسمان او ځمکه کښی هیڅ یو لوی او وړوکی داسی څیز نشته چه د ده له علم څخه خارج وی هر هغه شی چی په ځمکه کښی ښکته ننوځی مثلاً حشرات - خوځندی - د نباتاتو تخم - د باران اوبه - د مریو اجساد او هر هغه شیان چه له ځمکی څخه د باندی راوځی او بهر کیږی مثلاً زراعت - نباتات - معدنیات او نور او هغه شیان چه د آسمان له جانبه راښکته کیږی لکه باران - وحی - تقدیر پرېښتی او نور او هغه شیان چی پورته څیژی آسمان ته مثلاً روح دعاء - اعمال - ملائک او نور پر دغو گردو (تولو) انواعو او جزئیاتو د الله تعالیٰ علم محیط دی.

وَهُوَ الرَّحِيمُ الْغَفُورُ

او هم دغه (الله) ډیر رحم والا دی (په انعام د اجر او ثواب سره) بینه ښونکی

دی (د خطیاتو).

تفسیر: یعنی د دغه گرد (تول) د ژوندون رونق - بښاست د الله تعالی له رحمته او بښنې څخه دی. که د بندګانو د دغې ناشکری او د حق نه پیژندلو په اثر - لاس په لاس د دوی په نیونو باندې لاس پورې کیدی نو دغه گرد (تول) رونق او بښاست به په یوه لمحه کېښی ختمیده ﴿وَلْيُؤْخَذِ اللَّهُ النَّاسَ بِمَا كَسَبُوا مَا تَرَكُوا عَلَىٰ ظُهُرِهِمْ دَابَّةٌ﴾ (د فاطر (۴۵) آیت (۵))

رکوع (۲۲) جزء)

وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لَا تَأْتِينَا السَّاعَةُ^{٥٩}

او وائی هغه کسان چه کافران شوی دی چي رابه نشي مونږ ته قیامت.

تفسیر: ولی به قیامت نہ راخی؟ د هغه منشأ وروسته راخی ﴿إِذَا مَرَقْتُمُ الْمَمَازِیَ الْأُنْثَىٰ﴾

قُلْ بَلَىٰ وَرَبِّي لَتَأْتِيَنَّكُمْ ۝٤

ووايه (ای محمده! دوی ته چه ولی به رانشی) بلکه را به شی قسم دی زما په رب خپل چپی خامخا رابه شی هرومرو (لازمأ) دا قیامت تاسی ته.

تفسیر: یعنی هغه معصوم او مقدس انسان چه د ده د صدق او امانت اقرار له نورو گړدو (ټولو) موجوداتو څخه پرمبې وو اوس له ساطعو او قاطعو براهینو څخه د ده صداقت په پوره ډول (طریقه) سره ښکاره شو. په مؤکد قسم سره د الله تعالیٰ له طرفه خبر ورکوی چه خامخا قیامت راتلونکی دی نو بیا ئی هیڅ علت او سبب نه دی معلوم چی ولی ئی دوی نه منی - هو! که کومه محاله خبره یا له حکمت څخه مخالفه کومه خبره ئی کړی وی نو د تردید او انکار ځای به په کېنې وو - لیکن دغه خو نه محاله ده - او نه له حکمت څخه مخالفه ده نو بیا له هغه څخه انکار که ضد او عناد او سرتمبگی (سرکشی) نه ده نو څه ده؟

عِلْمِ الْغَيْبِ لَا يَعْزُبُ عَنْهُ مِثْقَالُ ذَرَّةٍ فِي السَّمَوَاتِ وَلَا فِي الْأَرْضِ وَلَا أَصْغَرُ مِنْ ذَلِكَ وَلَا أَكْبَرُ إِلَّا فِي كِتَابٍ مُبِينٍ ﴿٣﴾

(هسی رب) چه عالم دی په غیبو نه پتیری له ده په اندازه د یوی ذری په آسمانونو کښی او نه په ځمکه کښی او نه وړوکی له هغی ذری او نه لوی (تری) مگر (چه دا ټول لیکلی پراته دی) په کتاب ښکاره (لوح محفوظ) کښی.

تفسیر: یعنی په هم هغه عالم الغیب قسم دی چی د ده له محیط علم څخه د آسمان او د ځمکی هیڅ یو لوی یا وړوکی شی یا یوه ذره یا له ذری څخه وړوکی یو شی هم نه دی پت او نه هیڅ شی تری غائبیری. ښائی چی دغه ئی ځکه فرمایلی وی چه د قیامت د وخت تعیین مونږ له سره نشو کولی د هغه علم له هغه چا سره دی چه د هغه له علم څخه هیڅ یو شی خارج نه دی. مونږ ته هم هغومره خبر چی هغه را کړی دی هغه مو بی له زیاده او تنقیصه دروسوه او په دی سره د هغی خبری جواب هم وشو ﴿وَقَالُوا مَا أَصْلَ لَنَا فِي الْأَرْضِ﴾ - الآية - یعنی کله چی زمونږ ذرات په ځمکه کښی منتشر شی بیا به څرنگه سره یو ځای کیږی؟ نو دغه ئی راوښوول چی هیڅ یوه ذره هم د الله تعالی له علمه نه ده غائبه او پخوا ئی دغه راښولی وو چی د آسمان او د ځمکی پر هر یوه شی د ده قبضه ده نو بیا به ده ته څه مشکل وی چه ستاسی گرد (ټول) منتشر ذرات یو ځلی سره راټول کړی.

تنبیه: له ښکاره کتاب څخه «لوح محفوظ» مراد دی چی په هغه کښی هر شی سم د الله تعالی له علمه سره ثبت دی. دا ټول ځکه لیکلی پراته دی په کتاب ښکاره لوح محفوظ کښی

لِيَجْزِيَ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ أُولَٰئِكَ لَهُمْ مَغْفِرَةٌ
وَرِزْقٌ كَرِيمٌ ۝ وَالَّذِينَ سَعَوْا فِي آيَاتِنَا مُعْجِزِينَ أُولَٰئِكَ
لَهُمْ عَذَابٌ مِّن رَّجْزٍ أَلِيمٌ ۝

دپاره د دی چی جزا ورکړی (الله) هغو کسانو ته چی ایمان ئی راوړی دی او کړی ئی دی ښه (عملونه) دغه (نیکوکاران مؤمنان چی دی) شته دوی ته مغفرت بښنه او رزق روزی ښه (د عزت چی جنت دی). او هغه کسان چی سعی کوښښ کوی په (ابطال د) آیتونو (د قرآن) زمونږ په دی حال چی عاجز کوونکی وی د الله په زعم خپل دغه کسان شته دوی ته عذاب له عذابه دردناکه څخه.

تفسیر: یعنی د قیامت راتلل ځکه ضروری دی چی خلقو ته د دوی د نیکی او بدی نتیجه او ثمره ورکړه شی او د الله تعالی د ټولو صفاتو کامل ظهور په عمل راشی.

تنبیه: «هغه کسان چی سعی او کوشش کوی په باطلولو د آیاتونو د قرآن زمونږ په دی حال چی عاجزونکی الله وی په زعم خپل» مطلب دا دی چی زمونږ د آیاتونو په ابطال او د خلقو په ممانعت کښی د هغو له قبول څخه قولاً او فعلاً زیار (محنت) او کوشش کوی او د دغه مقصد د په مخ بیولو دپاره ټینګ ولاړ دی ګواکی دوی (العیاذ بالله) داسی غواړی چه الله تعالی عاجز کړی او پر او مغلوب ئی وګرځوی او داسی ګڼی چه دوی د ده د قدرت په لاس کښی راتلونکی نه دی او هر وروږ (خامخا) له ده ځنی خپل ځان بچ کوی.

وَيَرَى الَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ الَّذِي أُنْزِلَ إِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ هُوَ الْحَقُّ وَيَهْدِي إِلَى صِرَاطٍ الْعَزِيزِ الْحَمِيدِ ⑥

او (بل دپاره د دی لیکلی پراټه دی په لوح محفوظ کښی) چی وویښی هغه کسان چی ورکړی شوی دی دوی ته علم فهم هغه (قرآن) چه نازل شوی دی تاته له (جانیه د) رب ستا هم هغه حق دی او سمه لاره ښیې طرف د لاری (د هغه الله ته چه) ښه زبردست ډیر ثنا ویلی شوی دی.

تفسیر: یعنی ځکه قیامت راتلونکی دی څو هغه کسان چی پری یقین او باور لری هغو ته عین البقین حاصل شی او په خپلو سترګو سره هم د هغه وقوع او قیام وویښی او ښه پوهیږی چی د لوی قرآن بیان څرنگه بی له تزئیده او تنقیصه صحیح او جوت ثابت شو. او بیشکه چی قرآن هم هغه لوی او زبردست کتاب دی چی د دغه زبردست د محامدو او محاسنو مالک الله ته مو رسوی او سمه صافه لاره راښی. ځینی مفسرین د ﴿وَيَرَى الَّذِينَ﴾ الآية - مطلب داسی اخلی چی د ﴿وَالَّذِينَ سَعَوْا إِلَى الْإِيمَانِ﴾ په برخلاف هغه کسان چی پوهان او اهل العلم دی اعم له دی چی مسلمانان وی که کتابیان هغوی پوهیږی او وینی چی د قیامت او نورو په متعلق د قرآن المجید بیان بیخی صحیح دی او انسانانو ته د وصول الی الله ښه طریقه ورښی او په سمه صافه لاری ئی برابروی. دا (یری) فعل قلب دی چی دوه مقوله غواړی او دا (الذین) سره له خپلی صلی فاعل دی او دا بل (الذی) سره له خپلی صلی ئی مفعول اول دی او دغه (هو) ضمیر د فصل دی او دا (الحق) ئی مفعول ثانی دی او هم دغه جمله د (یری) بیا په موضع د نصب کښی عطف ده په تیره جمله د (یجزی) باندی او جمله د (و یهدی) عطف دی په (الحق) باندی حاصل دا شو یعنی قسم دی چی رابه شی قیامت جزا به ورکړی خدای مؤمنانو لره او چی معلوم به شی عالمانو ته په وخت د ظهور د قیامت کښی عیاناً چی دا منزل حق دی لکه چی معلوم ؤ

ورته پخوا برهاناً .

وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا هَلْ نَدُلُّكُمْ عَلَى رَجُلٍ يُدْبِئُكُمْ إِذَا مُزِّقْتُمْ كُلَّ مُمَزِّقٍ إِنَّكُمْ لَفِي خَلْقٍ جَدِيدٍ ۝ أَفَتَرَى عَلَى اللَّهِ كَذِبًا أَمْ بِهِ جِنَّةٌ ۚ

او وائی هغه کسان چی کافران شوی دی آیا (وښیو) دلالت کړو تاسی په یو سری چی خبر درکوی تاسی ته کله چی ذری ذری کړی شی تاسی په کامل ذره ذره کیدلو سره بیشکه چی تاسی خامخا په پیدایښت نوی کښی یی. آیا له خپله ځانه تړلی دی (محمد) پر الله باندی دروغ ؟ یا ورپوری لیونتوب دی؟

تفسیر: د قریشو کفارو د رسول الله صلی الله علیه وسلم په شان کښی دغسی گستاخی او سپین سترگی کوله یعنی راغی چی مونږ تاسی ته هغه سری دروښو چی وائی چه ستاسی دوری او ذری او بشرکی به وروسته له مر کیدلو او پرسیدلو او وراسته کیدلو او خاورو او دورو کیدلو څخه بیا له خاورو څخه راتولیدی او له تاسو ځنی هم داسی روغ جوړ انسانان پیدا کیری - او بیا به هم داسی ژوندی له قبرونو څخه راپاڅولی کیږی. ښه نو پر داسی چتی (بیکاره) او مهملو خبرو څوک یقین او باور کولی شی؟ او څرنگه ئی منل امکان لری؟ له دوو حالو څخه خالی نه دی یا خو دغه شخص عمداً په قصد سره پر پاک الله دروغ تری چی ده داسی خبر راکړی دی که نه لیونی او سودانی دی او دماغ ئی پخپل ځای کښی نه دی. نو ځکه دا هسی ابلتی او چتی (بیکاره) خبری کوی (العیاذ بالله).

بَلِ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْآخِرَةِ فِي الْعَذَابِ وَالضَّلَالِ الْبَعِيدِ ۝

(نو فرمائی الله تردیداً داسی نه دی) بلکه هغه کسان چی ایمان نه راوړی په آخرت په عذاب کښی به وی (په عقبی کښی) او په گمراهی لوی کښی (لویدلی دی په دنیا کښی)

تفسیر: یعنی نه دروغ دی او نه جنون بلکه خالی دغه خلق پخپله د عقل - پوه - صدق او صواب له لاری څخه ښویدلی دی او له حق او یقین څخه دیر لری لویدلی دی چی دغسی چتی (بیکاره) خبری کوی او په خپل دغه انکار او تکذیب سره خپل ځان په آفت او عذاب کښی اخته کوی فی الحقیقت دغه دیر لوی عذاب دی چی د انسان دماغ په دغه اندازه سره خراب او مختل شی چی دی د الله تعالی انبیاءو ته مفتری - مجنون او نور شیان ووائی (العیاذ بالله)

أَفَلَمْ يَرَوْا إِلَى مَا بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ مِّنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ
 إِنَّ شَأْنِ خِيفَ بِهِمُ الْأَرْضِ أَوْ تُسْقَطَ عَلَيْهِمْ كِسْفًا مِّنَ السَّمَاءِ

آیا نه گوری (دا کافران) هغه خیز ته چه په مخ کښی د دوی دی او هغه خیز ته چی وروسته د دوی دی. له آسمانه او له ځمکی (چی دوی په کښی محاط وی) که چیری اراده وفرمایو نو څیری به کړو په دوی ځمکه (او په کښی به ئی ډوب کړو په شان د قارون) یا به وغورځوو پر دوی باندی یوه توتۀ له آسمانه.

تفسیر: آیا دغه خلق رانده شوی دی چه آسمان او ځمکی ته هم نه گوری او خپل اطراف او حوالی او شاؤ خوا ته هم سترگی نه غروی چی پر موجوداتو خپل عقل او فکر وچلوی - پر دغی خبری باندی خو په خپله دوی هم قائلان دی چی د دوی او د گردو (تولو) علویاتو او سفلیاتو خالق الله دی. بیا ښه آیا هغه الله ته چی د دغو شیانو مالک او خالق دی د دغو شیانو خرابول او ماتول او بیا جوړول هغه ته څه سختی او اشکال لری؟ او هغه ذات ته چی داسی عظیم الشان اجسام جوړولی شی او لاندی باندی او ویجاړولی ئی شی د انسانی جسم تخریب - تفکیک او تجزیه او بیا ئی سره تولول - ژوندی کول او پاڅول څه اشکال لری؟ آیا دغه خلق له دی نه نه ویریری چی د الله تعالیٰ پر ځمکه او تر آسمان لاندی اوسیری او بیا داسی د بی ادبی او گستاخی خبری کوی او بیځایه خپلی ژبی خوځوی - حال دا چی که الله تعالیٰ اراده وفرمائی په یوه رپه کښی به دوی یا په ځمکه خښوی یا به له آسمانه یوه توتۀ پری وغورځوی او دوی به بیخی سپیره او فنا کړی او په هم دغه دنیا کښی به د قیامت یوه وړوکی نمونه دوی ته وښی.

إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً لِّكُلِّ عَبْدٍ مُّنِيبٍ ۝

بیشکه په دغه (کتلو د پاس او تیت او خسف او اسقاط) کښی خامخا دلائل (د قدرت) دی دپاره د هر بنده رجوع کوونکی (الله ته)

تفسیر: یعنی هر هغه بنده چی له عقل او انصاف څخه کار واخلی نو د الله تعالیٰ په طرف ئی رجوع کیږی ځکه چی یوه او عاقل انسان ته په علویاتو او سفلیاتو او مافیهما کښی ډیر زیات قدرت لوئی نشی او دلائل موجود دی د دغه منظم او ډک له حکمته نظام له لیدلو څخه پوهیږی چی هر ورو (خامخا) دغه گرد (تول) یوه ورځ خپلی علیا او اکملی نتیجی ته رسیدونکی دی

چی د هغه نوم «دارالآخرة» دی کله چی دوی دغه تصور وکړی نو زیات له زیاته خپل مالک او خالق او الله تعالی ته رجوع او میلان کوی او د هغو علوی او سفلی نعماو چی ورته رسیږی شکریه اداء کوی له دغو بندگانو څخه د ځینو تذکره پاک الله داسی فرمائی چی.

وَلَقَدْ اٰتَيْنَا دَاوُدَ مِمَّا فَضَّلَا بِجِبَالٍ اَوْبٰی مَعَهُ وَالطَّيْرِ

او خامخا په تحقیق ورکړی ؤ مونږ داؤد ته له جانبه خپله فضل (لونی پر نورو، ومو فرمایل غرونو ته چی) ای غرونو راوگرځوئ (ښه) غږونه خپل له ده سره (په وخت د تسبیح کښی او له ده سره تسبیح ویل) مرغانو هم.

تفسیر: یعنی الله تعالی حضرت داؤد علیه السلام ته له نبوت سره غیر معمولی سلطنت هم ورغنايت فرمایلی وو حضرت داؤد علیه السلام به کله کله بیدیا او صحرا ته هم ووت او هلته به د الله تعالی په ذکر او یاد مشغولیده او د الله تعالی له خوفه به ئی ژړل او په تسبیح او تهلیل به مشغولیده - او په خپل هغه ښه الحان او ښکلی غږ سره به چی ضربالمثل دی د (زبور) په لوستلو مصروفیده د ده د تسبیح او تهلیل د عجیب او غریب تاثیر په سبب به له ده سره غرونو هم تسبیح لوستلی او گرد (تول) طیور او مرغان په هم د دوی په شاو خوا کښی سره تولیدل او د ده په شان هغوی به هم تسبیح او تهلیل وایه الله تعالی په خپل فضل او کرم ده ته دغه خاصه بزرگی او لونی ورعطا، فرمایلی وه. که د غرونو له تسبیح څخه د ده د غږ محض عکس العمل (انگی) مراد وی یا هغه عمومی تسبیح مراد وی چی هر شی ئی د خپل حال یا د قال په ژبه سره اداء کوی یا ئی وائی نو د حضرت داؤد علیه السلام د مخصوص فضل او شرف په ذیل کښی به د دغی خبری تذکره بیخی مهمله او بی معنی وی (العیاذ بالله) د «یا جبال اوبی معه» حکم ټکونینی دی «امر وفرمایه الله داؤد ته داسی»

وَالْكَلَالَةُ الْحَدِيدُ ۝ اِنْ اَعْمَلْ سَبْعَتٍ وَقَدَّرْ فِي السَّرْدِ

او پسته کږی وه مونږ ده ته اوسپنه چی جوړوه څغری ارتی اوږدی او اندازه کوه په اوبدلو کښی (چی حلقی ئی سره برابری وی)

تفسیر: د حضرت داؤد علیه السلام په حق کښی ئی اوسپنه لکه موم پسته وگرځوله او ده به بی د اور او د صنایعیه ؤ آلاتو له مرستی (مدد) اوسپنه په هر شان سره چی غوښته کږوله او تاووله به ئی او پنډه او نری کوله او له هغی څنی به ئی څغری او نور دقیق او نفیس آلات او ادوات جوړول او پلورل (خرشول) به یی او له هغی څخه به ئی د خپل قوت او معاش وسایل برابرول او

پر اسلامی بیت المال به ئی خپل د اعاشی بار نه غورغاوه. وائی چی کړی لرونکی غغری پومی غلی د ده له لاسه ایجاد او اختراع وموندله چی ارثی او فراخی وی الله تعالی ده ته امر ورکړ چی فراخی او ارثی غغری جوړوه! او د هغو حلقی او کړی په ښه نظم او ترتیب سره ونښلوه! چی د خپل لویوالی - وړوکوالی او نری والی په اعتبار یو له بل سره هم متناسبی وی.

وَأَعْمَلُوا صَالِحًا إِنِّي بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ ۝

او عمل کوئ تاسی د نیکیو بیشکه زه چی یم پر هغو کارونو چی کوئ ئی تاسی ښه لیدونکی یم.

تفسیر: یعنی د دغو چارو او صنایعو په مشغولیت کښی د حقیقی منعم له یاده مه غافلپړئ! او تل ترتله په صالحه و اعمالو کښی مشغول اوسئ! او دغه خبره په یاد ولرئ چی الله تعالی کرد (تول) اعمال او احوال وینی.

وَلَسْلَيْمَنَ الرِّيحَ عُدُوهُمَا شَهْرًا وَرَاحُهَا شَهْرًا وَأَسْلَنَالَهُ عَيْنَ الْقَطْرِ

او (مسخر کړی مو و) سلیمان ته باد (د) سبائی (منزل) د هغه (د) یوی میاشتی او (د) بیگائی (منزل) د هغه د یوی میاشتی (لاره) وه او بهولی مو وه د ده دپاره چینه د ویلیو کریو شویو مسو،

تفسیر: د حضرت سلیمان علیه السلام داسی یو تخت و چی په فضا کښی الوته او دی به ئی له شام څخه یمن ته او له یمن څخه شام ته رساوه الله تعالی د سلیمان دپاره باد تابع او مسخر کړی و نو ځکه د باد وسیله به ئی د یوی میاشتی مسافه (واتن) په نیمه ورځ کښی طی کوله د «انبیاء» او د «نمل» په سورتونو کښی د دی څه بیان تیر شوی دی او وروسته له دی نه د «ص» په سورت کښی ئی هم څه بیان راغی. د ویلیو کریو شویو مسو د چینی په نسبت وائی چی الله تعالی دغه چینه د یمن په اطرافو کښی بهولی وه چی جناتو به هغه په قالبو او سانچو کښی اچول او تری لوی لوی ظروف (دیگونه - لگنونه او نور) به ئی جوړول چه پر هر یوه د هغو کښی د یوه لښکر طعام پخیده او پری خوړول کیده، سلیمان علیه السلام به لمر خاته له «دمشق څخه روانیده د غرمی خوب به ئی د (پارس) په (استخر) کښی کاوه او شپه به ئی زمونږ کابل ته راوړه چی د ده دغه لس ساعته منزل مساوی و له دوه میاشتی منزل سره» (روح

وَمِنَ الْجِنَّ مَنْ يَّعْمَلُ بَيْنَ يَدَيْهِ بِإِذْنِ رَبِّهِ وَمَنْ يَنْزِعُ مِنْهُمْ
عَنْ أَمْرِنَا نَذَرُهُ مِنْ عَذَابِ السَّعِيرِ ﴿١٦﴾

او (مسخر کری مو و ده ته) له پیریانو هغه څوک چی کار به ئی کاوه په
مخ د ده کښی، په اذن (حکم) د رب د ده، او هر چا چی به څنگ
سرکشی وکړه له دوی له امره حکمه زمونږ (او د سلیمان اطاعت به ئی نه
کاوه) نو وبه څکړو مونږ هغه ته (په آخرت کښی) له عذاب د اور.

تفسیر: یعنی دیر پیریان چی هغه ئی په بل ځای کښی په شیطینو سره تعبیر فرمایلی دی د
معمولی چوپړانو او پندیانو په شان به په راز راز (قسم قسم) چارو او خدماتو کښی مشغول و - د
الله تعالی له طرفه دوی گرد (تول) محکوم شوی و څو سلیمان علیه السلام ته اطاعت وکړی او که
لږ څه سرکشی وکړی نو په اور کښی به غورځول کیږی.

يَعْمَلُونَ لَهُ مَا يَشَاءُ مِنْ مَحَارِبَ وَتَمَاثِيلَ وَجِفَانٍ كَالْجَوَابِ
وَقُدُورٍ أَلْسِيَّتِ ط

جوړوه (دغو پیریانو) دغه (سلیمان) ته هر هغه شی چی ده غوښت له هسکو
(اوچتو) کلاؤ او تمثالونه او لوی لکنونه په شان د تالاو او (په شان د لویو
کلکو) دیگونو پر نغریو پراته.

تفسیر: یعنی لوی لوی مساجد - کلاوی - محلات به ئی پر پیریانو تعمیر او ودانول - او
مجسمی او تصاویر به ئی پر دوی جوړول چی ممکن په هغه شریعت کښی به دغه تصاویر نه و
ممنوع او په محمدیه شریعت کښی ممنوع درولی شوی دی او د مسو (تتو) لوی لوی داسی لکنونه
به ئی جوړول چی لکه لوی تالاو او حوض به و او داسی لوی لوی دیگونه به ئی هم جوړول چی
له خپل ځای څخه له سره نه خوځیدل او په هغه خپل ځای کښی ځای په ځای باندی کیدل.

اعْمَلُوا آلَ دَاوُدَ شُكْرًا وَقَلِيلٌ مِّنْ عِبَادِيَ الشَّكُورِ ﴿١٧﴾

(و فرمایید مونږ) عمل کوئ (د نیکو - ای) آل د داوډه ! دپاره د شکر، او لږ دی له بندگانو زما شکر ایستونکی (احسان منونکی).

تفسیر: یعنی ای د داوډ کورنی! د دغو عظیم الشانو انعاماتو او احساناتو شکر اداء کوئ محض په ژبه سره نه بلکه په عمل سره هم داسی کار وکړئ چی له هغو د الله تعالیٰ شکر ایستل مترشح وی. خبره دا ده چه الله تعالیٰ لږ ډیر احسان خو پر هر چا کوی لیکن پوره شکر ایستونکی بندگان ډیر لږ دی کله چی لږ دی نو قدر به ئی زیات کیږی لهندا کامل شکر ایستونکی شی! او خپل قدر او منزلت زیات کړئ! دغه خطاب د داوډ علیه السلام کورنی او تیر ته دی. ځکه علاوه پر نورو مستقلو احساناتو پر داوډ علیه السلام باندی احسان من وجه پر گردو (تولو) احسان دی. وائی چی داوډ علیه السلام د خپل گردی (تولی) کورنی دپاره داسی د اوقاتو تقسیم جوړ کړی ؤ چی د هغه په اساس د شپو ورځو په څلیرویشو ساعتو کښی هیڅ یو وخت داسی نه ؤ چی د ده له کورنی ځنی به یو نه یو تن د الله تعالیٰ په عبادت کښی مشغول او لگیا نه وو.

فَلَمَّا قُضِيَ عَلَيْهِ الْمَوْتُ مَا دَلَّهُمْ عَلَى مَوْتِهِ إِلَّا دَابَّةٌ
الْأَرْضِ تَأْكُلُ مِنْسَاتِهِ فَلَمَّا خَرَّ تَبَيَّنَتِ الْجِنَّ أَنْ كُؤَانُوا
يَعْلَمُونَ الْغَيْبَ مَا لَبِثُوا فِي الْعَذَابِ الْمُهِينِ ١٣

پس کله چی حکم وکړ مونږ پر سلیمان د موت (او دی مړ ولاړ وو، تکیه پر همسا یو کال) نو هیچا خبر کړی نه ؤ دغه پیریان په مرگ د دغه (سلیمان) مگر چنجی د ځمکی (وینو) چی وئی خوړه همسا د ده پس کله چی ولوید (سلیمان پر ځمکه) نو معلوم شو پیریانو ته دغه که چیری وی چی پوهیدی په (علم د) غیب نو نه به ئی تیراوه (سلامت یو کال) په تکلیف مشقت سپکونکی کښی.

تفسیر: کله چی حضرت سلیمان علیه السلام پر پیریانو د بیت المقدس په تجدید کښی مشغول او لگیا وو مطلع شو چی زما د موت نیټه رانژدی شوی ده نو پر پیریانو ئی د خپل ځان دپاره یوه د بلورو داسی مانی جوړه کړه چی د هغی منځنی سطحه له ورا ښکاریده بیا سلیمان علیه السلام په هغی کښی ننوت او دروازی ئی پر ځان پسې وتړلی او لکه چه د دوی عادت وو چی تر څو څو میاشتو پوری به په خلوت کښی د الله تعالیٰ په عبادت کښی مشغول وو بیا په داسی

یو وضعیت د رب العزت په عبادت کېنې مشغول شو چی د قومی په حالت پر خپله همسا باندی ئی تکیه لگولی وه کله چی پرېستی د دوی روح هم قبض کر د دوی مبارک نعلش په هم دغه وضعیت ولاړ پاتی ؤ - او هیڅوک د دوی پر وفات متحسس نه شول. د دوی د وفات څخه وروسته تر ډیر مدت پوری پیریان په هم هغه شان پخپلو تعمیریه امورو مشغول وو کله چی تعمیرات سم له سلیمانی نقشی سره پای (آخر) ته ورسیدل نو د هغی همسا په بیخ کېنې چی دوی د هغه پر موازنه ولاړ وو د لرگی چنچې (وینه) ولگید او هغه ئی وځوره او دوی ولید نو دلته د دوی وفات پر گردو (تولو) منکشف شو په دغه سره جناتو ته د دوی د غیبی امورو د پوهیدلو حقیقت هم ورښکاره شو پر پیریانو باندی معتقدو انسانانو ته هم دغه خبره څرگنده (ښکاره) شوه که دغه پیریان پر غیبیه ؤ امورو پوهیدی نو څرنگه په دغه ربړ (زحمت) او تکلیف کېنې به بلا موجب پاتی کیدل او لازم وو چی د سلیمان علیه السلام پر وفات له مطلع کیدلو سره متصله به ئی له کاره لاس اخيست له دی نه دا هم ظاهره شوه چی د شیاطینو او د نورو تسخیر د حضرت سلیمان علیه السلام کسبې کمال نه ؤ بلکه محض د الله تعالیٰ فضل وو چی که اراده ئی فرمایلی وی نو هغه ئی د ده له تابوت سره هم قائم ایښودی شوی کوم انعامات چی پر حضرت سلیمان علیه السلام د ده په ژوندون کېنې کړی شوی وو دغه د هغه تکمیل شو چی وروسته د دوی له موت څخه هم تر یوه ضروری حد پوری جاری کیښود شی. او دغه راسوولی شوی دی چه د انبیاءو د شروع کړیو کارو تکمیل الله تعالیٰ په څه تدبیر سره پوره کوی!.

(ربط) تر دی ځای پوری د ځینو منیبانو او شاکرانو بندگانو ذکر وو. وروسته له دی نه د یوه معرض او شکر نه کوونکی قوم (سبأ) ذکر کاوه شی چی د ډیر عیش، رفاهیت او خوشالی او فارغ البالی څخه وروسته د کفر او ناشکری په سزا کېنې تباہ کر شو. دغه قوم د یمن ډیر داسی دولتمن او ذی اقتدار قوم ؤ چی تر سلهاوو کلونو پوری ئی په ډیر ښه جاه او جلال پر هغه مملکت کېنې حکومت کاوه له هم دغو ځنی یوه هم هغه ملکه (بلقیس) وه چی د هغی د حاضریدلو ذکر د حضرت سلیمان علیه السلام په دربار کېنې په خوا له دی نه د (النمل) په سورت کېنې تیر شو - ښائی چی دلته وروسته له سلیمان علیه السلام د (سبأ) ذکر په هم دغه تناسب سره هم شوی وی.

لَقَدْ كَانَ لِسَبَإٍ فِي مَسْكِنِهِمْ آيَةٌ جِئْنِ عَنْ يَمِينٍ وَشِمَالٍ ۝

خامخا په تحقیق وه خلقو د سبا ته په ځای د هستوگنی د دوی کېنې یوه لویه نښه چی (هغه لویه نښه) دوه باغونه دی له ښی او کیڼي (طرف د مینو د دوی).

تفسیر: یعنی د باغونو دوه طویلی سلسلی په ښی او کیڼ لوری اوږدی تر څو میلو پوری پرتی

وی که دوی پوهیدلی نو د الله تعالی د رحمت او د قدرت هم دغه نښه د ایمان راوړلو او شکر گزار کیدلو دپاره کافی وه.

كُلُوا مِنْ رِزْقِ رَبِّكُمْ وَاشْكُرُوا لِلَّهِ بَلَدَةً طَيِّبَةً وَرَبُّ غَفُورٌ ﴿١٥﴾

(وویلې شو دوی ته) خورئ تاسی له رزق روزئ د رب خپل او شکر وباسئ دغه (الله) ته، (دا) بلده ښار دی ډیر پاکیزه او (دغه رب د تاسی) رب دی ډیر ښښونکی (د شکر کوونکیو).

تفسیر: ښکاره دغه نښی ئی د حال په ژبه سره ویلی چی د خپل رب له دغو در کریو شویو نعمتونو څخه متمتع او ښه شئ! او د دغه حقیقی منع شکر په ښه شان سره اداء کړئ! د کفر او عصیان په اختیارولو سره مه ناشکره کیږئ! یا لکه چه د ځینو اسلافو قول دی چه د انبیاء په ژبه به الله تعالی دغه هدایت دوی ته ورکړی وی وائی چی دیارلس تنه انبیاء د دغه قوم په طرف لیرلی شوی وو - که دغه صحیح وی نو د حضرت مسیح څخه به پخوا دوی راغلی وی او د دوی وارثان به هم وروسته له دوی نه د دغه قوم تر بریادی پوری دوی پوهولی وی والله اعلم. د «ارض القرآن» مصنف د «سبا» د عمارتونو د ذکر په منځ کښی لیکلی چی «د دغو عماراتو په سلسله کښی یو شی د اوبو بند هم دی چی هغه ته حجازی عرب «سد» او یمنی عرب «عرم» وایی. په عربستان کښی دایمی بهیدونکی سیند نشته - اوبه له غرونو څخه بهیږی او د شگو په کوریو کښی وچیری او بی له دغه چی د زراعت او د نورو په درد وخورئ ضائع او اېته (خراب) کیږی. د «سبا» واکدارانو په مختلفو مواقعو او ځایونو کښی د غرونو او بیدیاؤ او خورونو په منځ کښی لوی لوی بندونه جوړ کړی وو چی په هغو کښی به اوبه دریدلی او حسبالضرورت د زراعت په کار ورتلی - د «سبا» په مملکت کښی دا شان په سلهاؤ مختلف بندونه ؤ. په دغو ګردو (تولو) کښی له تولو څخه مشهور بند د «سدالمارب» بند وو چی د دوی په دارالسلطنت «مآرب» کښی واقع وو د مآرب د ښار په جنوب کښی په ښی او کین طرف کښی دوه غرونه دی چی په «جبل الابلق» سره مشهور دی د «سبا» کاردارانو د دغو دواړو غرونو په منځ کښی نژدی په سنه ۱۴۰۰ قبل الهجرت کښی دا «سدالمارب» تعمیر کړی وو دغه بند نژدی یو سل او پنځوس فېته طویل او پنځوس فېته عریض یو لوی دیوال وو. د دغه بند اکثره برخه اوس نریدلی ده خو بیا یو ثلث برخه یی لا هم باقی ده. یوه اروپائی سیاح (ارناد) د هغه پر موجوده و حالاتو یو مضمون په «فرنج ایشیاتک سوسایتی جرنل» کښی لیکلی دی او د هغه موجوده نقشه ئی په خورا (ډیر) عمدگی سره تیاره کړی ده پر دغه دیوال کښی ځای په ځای داسی کتبات او لیکنی دی چی هغه ګردی (تولی) لوستلی شوی هم دی د دغه سد په پاسنیو او لاندنیو برخو کښی ډیری زیاتی کرکی هم وی چی حسبالضرورت به مفتوح او

مسدودی کیدی د «سد» په ښی او کینه خوا په مشرق او مغرب کښی دوه لوی دروازی وی چی د هغو په وسیله به اوبه تقسیمیدی او د ښی او کښی خوا ځمکی پری اوبه کیدی د اوبو رسول په دغه انتظام او ترتیب په دغو شگلنو او ښورو ځمکو کښی په ښی او کښ په دواړو جوانبو کښی په دریو سوو مربعو میلو کښی تر سلهاؤ کروهو پوری ونی غنی - باغونه - ځنگلونه - او د جنت په شان مناظر تیار شوی ؤ چی په هغو کښی له هر ډوله (قسمه) میوی - دانی او معطری ونی حاصلیدی قرآن الکریم د «جنتان عن یمین و شمال» په ویلو سره د هم دغو باغونو په طرف اشاره فرمائی یونانی مؤرخ (اگاتهرشیدس) چی په ۷۶۶ قبل الهجرت کښی د سبا معاصر ؤ بیان کوی چی سبا د عربو تکه شنه ودانه او خړوبه سیمه ده چی په کښی ډیری ونی او بیسماره میوی دانی پیدا کیږی په هغو ځمکو کښی چی د سیند په دواړو جوانبو کښی پرتی دی ډیری ښکلی او ښایسته ونی ولاری دی د دغه ملک په داخلی برخه کښی د بخوراتو او د دارچینی او د کجورو او د هندی تمر او د نورو خورا لوری او گنی ونی او لوی ځنگلونه شته او له دغو ونه څخه ډیر زورور او خوندور عطریات او ښی وومی (بوئی) پورته کیږی د ونو د اقسامو او انواعو د کثرت او تنوع له سبب د دوی د اصنافو او د اجناسو نومونه یادول او د دوی تعریف او پیژندگلوی کول سخت او مشکل دی هغه ښه ویم او معطره هوا چی د دغو گڼو ځنگلو څخه پورته کیږی هغه د جنت له خوشبوئی او رائحی څخه کمه نه ده او د هغو تعریف په الفاظو سره نشی کیدی هغه اشخاص چی له دغو ځمکو څخه لری له ساحله تیریری هغوی هم هر کله چی د ساحل له جانبه هوا وچلیری له دغی خوشبوئی څخه محظوظ او مسروریری او داسی ښکاری لکه چی ژوندون له اوبو څخه لطف او حظ اخلی او دغه تشبیه هم د ده د لطافت او نزاکت د قوت په مقابل کښی ناقصه ده. (آرتی مید روس) چی د سبا د عهد په آخر کښی اوسیده لیکی چی «د سبا باجا - او د ده ایوان په «مآرب» کښی دی چی په یوه له ونو ځنی ډک او د (ښځو) د عیش او عشرت لوړ (اوچت) ځای کښی واقع دی» الغرض د شینوالی شته والی مورتیا خوروبتیا - ودانی - هوسائی (آرام) - عیش - عشرت او د هوا اعتدال په سبب «مآرب» د هم دغه کلام مصداق وو ﴿بَلَدٌ طَيِّبٌ وَرَبُّهُ غَفُورٌ﴾ له رب غفور څخه دغه طرف ته اشاره ده چی ته له خپله جانبه شکرگزاره اوسه! که د بشریت په مقتضاء څه نقص او تقصیر پاتی شی نو الله تعالی پر وړوکو وړوکو خبرو دومره سخت نیول نه کوی او په خپلی مهربانی سره ئی معافوی. د ده د نعمائو شکر «کما کان حقه» د چا له لاسه پوره کیدی شی؟.

فَاعْرُضُوا قَارِئِينَ عَلَيْهِمْ سَبِيلَ الْعَرَمِ وَبَدَلْنَاهُمْ بِجَنَّتَيْهِمْ
جَنَّتَيْنِ ذَوَاتِي أَكْلِ خَمِطٍ وَأَثَلُ وَشَيْءٍ مِّنْ سَدْرٍ قَلِيلٍ ﴿١٧﴾

پس وگرزیدل (له شکره او له دعوته د انبیاو اهل د سبا) پس ومولیره پر دوی

سیلاو د یوه زورور خوږ او بدل ورکړ مونږ دوی ته په غای د دوو باغونو د دوی کښی دوه باغونه نور خاوندان د میوو بی مزی ترخو او د ښوره گزه او یو قدر له بیرو هم خو ډیر لږ

تفسیر: یعنی پندونه او نصائح ئی په خپلو غوږونو کښی ونه نیول. او د حقیقی منع له شکر ایستلو څخه ئی مخ واړوه نو بیا مونږ دوی باندی د اوبو عذاب ولیږه او هغه بند ونړیده او هغه گرد (تول) باغونه، ځمکی تر خرو اوبو او ختو لاندی دوب شول او د هغو ښائسته ؤ او خوندورو - اعلیٰ - نفیسو میوو او ثمراتو په غای ډیر خراب او ښکته ونی او اغزی او د سوځولو وړ څنگلونه زرغونه شول. کوم غای کښی چی راز راز (قسم قسم) انگور (کور) او عذیم المثل خرما، کجور او د نورو ثمراتو اقسام پیدا کیدل او نعماتو او د ښکلو انواعو څخه دک او خروب - او په اصنافو د پیداوارو او محاصیلو کښی مملو او ماړوب ؤ اوس ماسواء د هغو بیکاره ونو څخه چی محصولات ئی خراب او میوی پی ترخی او بی مزی دی او له یو قسم ښوره گز څخه پرته (علاوه) چی د هغی پانی سپینی دی - او یو قدر له بیرو ځنی خو ډیر لږ او نورو بدرنگو او بد خوندو او بدبویو ونو څخه بل هیڅ شی هلته نه لیده کیږی. دغه غای ته باغ ویل تش دپاره د مشاکلت دی او د دغه لږ بیرو نوری بیکاره ونی د پاتی کیدلو څخه مطلوب تذکر او یادونه ده خو د هغو پخوانیو په زړه پوری شیونو او ودانیو واقعات له افکارو څخه هیر نشی. دغه واقعه د حضرت مسیح او د حضرت محمد صلی الله علیه وسلم په منځ زمانه کښی واقع شوی ده. د قدیمه و آثارو محققینو په لاس کښی د «ابرهت الاشرم» د زمانی یوه لویه کتیبه د سد العرم د بقیه دیوال څخه لویدلی ده چی په هغه د دغه بند د نریدو پېښه مذکوره ده مگر دغه غالباً د دغی واقعی څخه د وروستنی زمانی قصه ده چی د هغی ذکر په قرآن کښی مذکور دی والله اعلم.

حضرت شاه صاحب لیکلی کله چی الله تعالیٰ اراده وکړه چی پر اهل السبا عذاب او بلا نازله شی نو د بیدیا لوئی پندی مړی (کور موش) ئی پری مسلطی کړی او دغو د بند په بیخ او تاداو کښی ئی لوی سوری وکینودل چی د هغه په اثر یو ځلی یو لوی سیلاو او خپان تولید شو او هغه بند ئی مات کړ - دغه اوبه د عذاب وی نو ځکه پر هره ځمکه چی دریدی هغه به ئی له فصل او کر څخه ایسته - وائی چی د دی بند د ماتیدلو یوه کاهن په خوا ویل کړی وو چی د هغه په اثر ډیر خلق له هغه وطن څخه د باندی وتلی ؤ - او هغه کسان چی هلته پاتی ؤ هغوی ته د هغو ښو او ښکلیو باغونو په عوض دغه خرابی او لا یعنی ونی او اغزی ورپاتی شول والله تعالیٰ اعلم.

ذٰلِكَ جَزَآئُهُمْ بِمَا كَفَرُوا وَاهْلٌ مُّجْزِئٌ اِلَّا الْكَفُوْرُ ﴿۱۶﴾

دغه (عذاب) جزاء ورکړه مونږ دوی ته په سبب د هغه چی کافران شوی ؤ، او

آیا جزا ورکوو (یعنی نه ورکوو) مگر نا شکری ته

تفسیر: دغسی لویه سزا لویو ناشکرانو ته ورکوله کیږی له کفر څخه بله ناشکری څه ده؟ د «نمل» په سورت کښی تیر شو ﴿وَجَدْنَاهُمْ يَجْعَلُونَ لِلشَّيْءِ مِنْ دُونِ اللَّهِ﴾ جزء ۱۹ (۲ رکوع) ۲۴ آیت ظاهراً دغسی شرک به په دغه قوم کښی وروسته له بلقیس څخه پاتی وی.

وَجَعَلْنَا بَيْنَهُمُ الْبَيْنَ الَّذِي بَرَكْنَا فِيهَا ثَمَرًا
وَقَدَرْنَا فِيهَا السَّيْرَ سِيرُوا فِيهَا لِيَالِي وَأَيَّامًا آمِنِينَ ۝

او گرځولی وو مونږ په منع د دی (اهل د سبا) او په منع د کلیو ښارونو هغو کښی چی برکت اچولی وو مونږ په هغه کښی کلی (ښارونه) ښکاره او په اندازه کړی وو مونږ په هغو کښی منازل (د تگ او راتگ) (ومو فرمایل چی) ځی راځی په دغو کلیو (ښارو) کښی د شپي او د ورځی په امان (له هر آفته)

تفسیر: برکت والا کلی د شام مملکت دی یعنی د دوی د ملک ځنی د شام تر ملک پوری توله لاره مأمونه او مصونه او ودانه وه د لاری پر دواړو خواو د ودانیو او کلیو سلسله په داسی اندازه او تناسب سره موجوده وه چی مترددینو او مسافرانو ته په هر منزل کښی ځای په ځای ماکولات او مشروبات ور رسیدل او د آرامی او هوسائی (راحت) ځایونه ورمیسر کیدل د ودانیو د دغه مقاربت او پرله پسۍ د یوه څخه وروسته د بل د ژر لیدلو څخه به ئی فهم غلطیده او تری توحش - هیبت او اندیښنه به ورته نه پیدا کیده او نه د غلو او داړه مارانو څخه دار او خرڅه ورته لویده - گواکی پر دغو لارو باندی تلل سفر نه - بلکه یو راز (قسم) تفریحی سیر او سیاحت ؤ د «ارض القرآن» مصنف لیکي «د سبا» دولت او ثروت - اساس یواځی تجارت ؤ. یمن له یوه جانب د (هندوستان) د سواحلو په مقابل کښی واقع دی او له بله جانب د (افریقا) د سواحلو په محاذ کښی پروت دی. طلا - ډیر قیمت داره احجار - مصالح - عطریات - د هاتی غاښ او نور شیان له حبشی او هندوستان څخه برابر په (یمن) کښی ښکته کیده - او له دی ځایه (سبا) ته پر اوبسانو او نورو بودگانو باریدل د (بحر الاحمر) پر سواحلو له حجازه تیر شوی شام او مصر ته وړل کیدل. قران مجید دغه لره په امام مبین یعنی ښکاره لاری سره - موسومه او د دغه سفر نوم ﴿رَحَلَةَ الْبَتَّةِ وَالْقَيْتِ﴾ - د ژمی او د وږی کوچ (ایښی دی چی د قریشو له خوا جاری شوی ؤ. د دغو تجارتی جوړو تگ راتگ له سببه له یمن څخه تر شام پوری د ودانیو یوه لویه سلسله قائمه وه چی په هغو کښی بی له کوم خوف او خطر په ډیر سکون او اطمینان سره

مسافرت کیده یونانی مؤرخ (اراکوستنس) د ۸۱۶ کال قبل الهجرت په احوالاتو کښی داسی بیان کوی چی له «حضر موت» څخه د «سبا» تر ملک پوری د غلویشتو ورځو لاره ده او له «معین» څخه سوداگران تر ایله (عقبه) پوری په اويا ورځو کښی رسیږی.

فَقَالُوا رَبَّنَا بَعْدَ بَيْنِ أَسْفَارِنَا

پس وویل دوی ای ربه زمونږ لریوالی پیدا کړه په منځ د منازلو (د سفرو) زمونږ کښی

تفسیر: دغسی به ئی د حال په ژبه سره ویلی وی او ممکن دی چی د قال په ژبه سره ئی ویلی وی چی ای الله! په داسی صورت سره په منزل او مسافرت کښی څه مزه او خوند نه وی که منازل لری وی او د لاری په شاو خوا کښی ودانی نه وی انسان ته د لوری او تندی څخه تکلیف وررسیده نو هلته په مسافرت کښی لذت او خوند سری ته حاصلیدی. حضرت شاه صاحب لیکي «په آرامی کښی دوی مست او مغرور شول او له ډیری مستی اوس ځان ته تکلیف غواړی لکه چی د نورو ملکونو له احوالاتو څخه دوی مطلع کیدل چی هلته په سفر کښی اوبه نه پیدا کیږی، د ودانی او کلی اثر او پته بیخی نه ښکاری هم هغسی ښائی چی مونږ هم پخپلو مسافرتو کښی وگورو. دغه لویه ناشکری ده لکه چی بنی اسرائیل له «من» او «سلوی» څخه ماړه او د هوگی او پیازو په فکر کښی ولویدل»

وظلموا أنفسهم فجعلناهم آحادٍ و مَرَقْنَهُمْ كُلَّ مَرَقٍ

او ظلم وکړ دوی پر ځانونو خپلو (چی راحت ئی بدل کړ په زحمت) پس وگرځول مونږ دغه (اهل السبا) قصی افسانی او تار په تار کړل مونږ دوی په پوره تار په تار کیدلو.

تفسیر: یعنی مونږ د دوی شیرازه وشلوله او هغوی مو سره تیت او پرک (منتشر) کړل د دوی اکثره خاندان او کورنی یو جانب او بل جانب ته کدی وکړی او منتشر شول - او یو ملک او بل ملک ته لاړل د دوی د ودانیو نوم او ښه د غلط حرف په شان بیخی د ځمکی له مخ څخه محو او لری شوه اوس تش د دوی قصی باقی پاتی دی څو ئی خلق واوری او تری پند او عبرت واخلي. د دوی عظیم الشان تمدن او شان او شکوه گړد (تول) له خاورو سره گډود شول. د «ارض القرآن» خاوند د دوی د زوال او سقوط توجیه داسی کوی چی «یونانیانو او رومیانو په مصر او شام قبضه وکړه او د افریقی او هندوستان تجارت ئی د بری لاری په ځای پر بحری لاره

شروع او منتقل کر - او تول اموال ئی د بیرویو په وسیله له سری بحیری څخه د مصر او شام پر سواحلو کوزول - نو د دغه بحری لاری د سلسلی د قائمیدلو په اثر له یمن ځنی تر شام پوری د بری لاری او د دی د هغو منازلو دوړی ئی پورته کړی - او د هغه تولی نوی ودانی سپیری او ویجاری شوی» د «ارض القرآن» مصنف دغه توجیه د «مولر» له تحریره اخیستی ده. ممکن دی چی د تباهی او انتشار یو ظاهری سبب هم دا وی مگر پر دغه ئی حصول صحیح نه دی.

إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّكُلِّ صَبَّارٍ شَكُورٍ ۱۹

بیشکه په دغه «تمزبِق د سبا» کښی خامخا لوی دلائل (د عبرت) دی دپاره د هر ښه صبر کوونکی ډیر شکر کوونکی.

تفسیر: یعنی د دغو حالاتو له اوریدلو څخه ښائی عقلمن سری پند او عبرت حاصل کړی! کله چی الله تعالیٰ ارتوالی عیش او عشرت ورپه برخه کړ نو د هغه شکریه دی په ښه شان سره اداء کړی! او که څه تکلیف او مصیبت پری راشی نو د صبر او تحمل لاره دی غوره کړی! او له الله تعالیٰ څخه دی توفیق او مدد وغواړی!

وَلَقَدْ صَدَّقَ عَلَيْهِمْ إِبْلِيسُ ظَنَّهُ فَاتَّبَعُوهُ إِلَّا فَرِيقًا مِّنَ الْمُؤْمِنِينَ ۲۰

او خامخا په تحقیق رښتیا وموند پر دوی ابلیس گمان خپل پس متابعت وکړ دوی تولو د دغه (ابلیس) مگر یوی فرقی (چی هغه فرقه ده) د مؤمنانو

تفسیر: په رومبی ورځ کښی ابلیس په تخمین او اتکل سره ویلی ؤ ﴿لَا تَتَّبِعُوا إِلَّا مَا يَأْمُرُكُمْ﴾ جزء ۱۵ (د اسراء (۷) رکوع ۶۲ آیت) ﴿وَلَقَدْ صَدَّقَ عَلَيْهِمْ إِبْلِيسُ ظَنَّهُ فَاتَّبَعُوهُ إِلَّا فَرِيقًا مِّنَ الْمُؤْمِنِينَ﴾ جزء ۸ (د اعراف ۲ رکوع) ۱۷ آیت دغه پاس «من» بعضیه نه دی بلکه بیانیه دی.

وَمَا كَانَ لَهُ عَلَيْهِمْ مِّنْ سُلْطٰنٍ اِلَّا لِنَعْلَمَ مَنْ يُؤْمِنُ بِالْآخِرَةِ
مِّنْهُمْ هُوَ مَا فِىْ شَكٍّ وَّرُبُّكَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ حَفِيظٌ ۝۷۱

او نه ؤ دغه (ابلیس) ته په دوى خه تسلط مگر خاص دپاره د دى چى معلوم كړو (په علم الشهود) سره هم هغه څوك چى ايمان راوړى په آخرت له هغه چا څخه چى هغه له دى آخرت څخه په شك كېنى وى، او رب ستا پر هر څيز باندى ښه ساتونكى دى.

تفسير: يعنى شيطان ته دغسى كوم قوت او قدرت نه ؤ حاصل چه لكړه په لاس واخلي او په زور او جبر سره خلق له سمى لارى څخه منع كړى او وئى ښويوى. هو! لمسول - غلول - او تير ايستل كوى - او دغومره قدرت څكه شيطان ته ور كړى شوى دى چى د بندگانو امتحان او ابتلاء هم منظوره وه خو وكتل شى چى كوم يو پر آخرت يقين لرى؟ او د الله تعالى په فكر - ذكر او ياد كېنى دوام كوى؟ او كوم يو په دنپوى لومه كېنى نښلى؟ او له خپله انجامه او خاتمى څخه غافله كيږى؟ او له خپله ځانه ناپوه او بيوقوفه جوړوى؟ يا په چم چل او فريب غولېږى د الله تعالى د حكمت اقتضاء هم دغه وه چه په دنيا كېنى د انسانانو دپاره د دواړو خواؤ د تللو لارى خلاصى او ارتى وپرانستلى شى لكه چه پخوا له دى نه په څو ځايونو كېنى پر دغه موضوع تقرير ليكللى شوى دى داسى نه دى چه (معاذ الله) الله پرى نه دى خبر - او په بى خبرى كېنى شيطان كوم بنده له لارى څخه بى لارى كوى يا ئى تېتوى ښه پرى وپوهېده چى هر شى د الله تعالى تر محيط نظر لاندې دى، تل تر تله د گردو (تولو) احوالو او شپونو نظارت او مراقبت كوى. هر چاته چه هومره آزادى او واک (اختيار) ور كړى هغه د ده له عجزه او سفه نه دى بلكه د ده د حكمت او مصلحت په بنا دى.

قُلْ اَدْعُوا الَّذِيْنَ رَعٰهُمْ مِّنْ دُوْنِ اللّٰهِ اَلَا يَمْلِكُوْنَ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ
فِى السَّمٰوٰتِ وَلَا فِى الْاَرْضِ وَمَا لَهُمْ فِيْهِمَا مِنْ شَرْكٍَ وَمَا لَهُ
مِنْهُمْ مِّنْ ظٰهِرٍ ۝۷۲ وَلَا تَنْفَعُ الشَّفَاعَةُ عِنْدَہٗ اِلَّا لِمَنْ اٰذَنَ لَهُ

ووايه (اى محمده! دوى ته) چه وبولي تاسى هغه معبودان چه گمان به كاوه تاسى (په دوى د خدايانو) غير له الله چه نه لرى دوى اختيار په اندازه د

یوی ذری (نه) په آسمانونو کښی او نه په ځمکه کښی او نشته (دغو معبودانو) د دوی ته په دغو (علویاتو او سفلیاتو) کښی څه شرکت او نشته دغه (الله) ته له دوی نه هیڅ مددگاره او نه رسوی هیڅ نفع شفاعت سپارښت په نزد د الله کښی مگر (شفاعت) د هغه چا چه اذن ورکړی (الله) هغه ته،

تفسیر: دغه «زعمتم» په اصل کښی «زعمتموهم آله» ؤ ځکه چه «زعمتم» دوه مفعوله غواړی او دلته یو ئی هم نشته بیا مفعول اول چه ضمیر عائد دی حذف شو دپاره د دی چه طول د موصول له صلی نه راغلی دی او دی فضله دی او مفعول ثانی چه «آله» دی هغه هم حذف شو او په ځای د هغه دوه صفته قائم شول چه هغه ﴿مِنْ دُونِ اللّٰهِ لَا يَمْلِكُونَ﴾ الآية - دی» له دی ځایه د مکي معظمی مشرکینو ته خطاب دی چه د هغوی د تنبیه لپاره د «سبا» قصه واوروله شوه یعنی ماسواء الله څخه پر هغو شیانو چی تاسی د خدائی گمان کوئ نو لږ شانی د کوم ضرورت - احتیاج او اړتیا (مجبورئ) په وخت دوی وبولئ! تر څو ولید شی چی هغوی تاسی ته څه نفع رسولی شی؟ او څه په کار مو درځی؟ یعنی دغه مسکینان د تاسی څه په کار درځی چی په آسمان او ځمکه کښی د یوی ذری په اندازه هم د مستقل واک او اختیار خاوندان نه دی بلکه بتان خو غیر مستقل اختیار هم نه لری نه په اسمان او نه په ځمکه کښی دوی څه شرکت لری، نه الله تعالی د کوم کار په انجام کښی د بل چا امداد او معاونت ته څه ضرورت لری، چی دوی د هغه معین او مددگار وگرځی او څه حقوق ځان ته حاصل کړی د الله تعالی دربار هغه اعلی او ارفع ځای دی چه خورا ډیر مقربین هم هلته د دغی خبری طاقت او توان نه لری چه بی د الله تعالی له اذنه او رضاء د چا د شفاعت او سپارښت په نسبت یو حرف هم له خپلی خولی څخه وویستلی شی. د الله تعالی د انبیاء اولیاء او د پښتو شفاعت هم یواځی د هغو کسانو په حق کښی نافع واقع کیدی شی چی د هغو په نسبت د الله تعالی له خوا د شفاعت اذن او حکم ورکړی شوی وی. او ویره د ملائکو او د شافع او د مشفوع او د اهلالمحشر به باقی وی.

حَتَّىٰ اِذَا فُزِّعَ عَنْ قُلُوبِهِمْ قَالُوْا مَاذَا قَالَ رَبُّكُمْ قَالُوْا الْحَقُّ
وَهُوَ الْعَلِيُّ الْكَبِيْرُ ﴿٢٣﴾

تر هغه پوری کله چی پورته کړه شی ویره له زېړونو د دوی وائی دوی (په خپلو منغو کښی) چی څه (حکم) وفرمایل رب ستاسی؟ نو وائی دوی چی حق ئی (وفرمایل) او هم دغه (الله) ډیر پورته او ډیر لوی دی.

تفسیر: دغه ئی د پښتو حال وفرمایه چه تل د ده په دربار کښی حاضری دی کله چی له پاسه

د الله تعالیٰ حکم نازلیدری نو داسی غږ تری پورته کیږی لکه چی پر صافو او ښویو تیږو (گتو) کوم لوی غنځیر په شدت سره رابښکودل شی ښائی اتصال او بساطت ته ئی د قرب الی الفهم کولو دپاره دغه تشبیه ورکری شوی وی. پرښتی له دهشته او خوفه او رعبه سره لرزیږی او په دغه حال کښی چه تسبیح کوونکی وی سر په سجده لویږی - کله چی دغه حالت مرفوع شی - او زړونه ئی تسکین او آرام ومومی او د ملک‌العلام کلام نازل شی نو پرښتی یو له بل څخه پوښتنه کوی چی څه حکم صادر شو؟ پاسنی پرښتی ښکتینو پرښتو ته درجه په درجه د هغه حکم نقل اورو چی د الله تعالیٰ له حکمته سره سم او موافق او لا له پخوا د هغه قاعده او ضابطه ورته معلومه وی او هم هغسی حکم صادر شوی وی. ظاهر دی چه هلته د معقولی او واجبی خبری څخه ماسوا بل څه شی نشی کیدی پس هغه لوی ذات چی د ده د علو او عظمت داسی کیفیت وی څه وخت چی دی حکم صادروی نو مقربین د ده د هیبت او جلال په داسی وضعیت او حال مبتلا کیږی نو هلته به څوک دومره همت وکری شی چی په خپل سر د بل چا شفاعت ته ودیږی. تنبیه: د دی آیت نور تفسیر هم کړی شوی دی چه د هغه په نسبت حافظ ابن حجر رحمه الله علیه داسی لیکي «وجميع ذلك مخالف لهذا الحديث الصحيح (الذي في البخاري) والاحاديث كثيرة تؤيده (فتح الباری)»

قُلْ مَنْ يَرْزُقُكُمْ مِنَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ قُلِ اللَّهُ

ووايه (ای محمده! دوی ته) چی څوک رزق درکوی تاسی ته له (جانبه د) آسمانونو او ځمکي؟ ووايه (ای محمده! د دوی په ځای ته په خپله) چی (خاص رزق راکوی ټولو ته) الله.

تفسیر: یعنی له اسمانه او له ځمکي ځنی رزق او روزی د وسائلو او د سامانونو تهیه او برابرول یواځی د هم هغه لوی الله په واک (اختیار) او قبضه کښی دی چی پر هغه مشرکین هم اقرار کوی لهذا تاسی وفرمایي چی دغه مسلمه خبره خو تاسی هم راسره منئ نو بیا په الوهیت کښی نور شرکاء له کومه شول؟. او بیا داسی هم ورته ووايه ای محمده! چی

وَإِنَّا أَوْيَاكُم لَعَلْ هُدًى أَوْ فِي ضَلَالٍ مُّبِينٍ ۝

او بیشکه مونږ (چی مؤمنان یو) او تاسی (چی منکران یی) خامخا پر سمی صافی لاری کښی یو؟ یا په گمراهی ښکاره کښی یو؟ (وروسته به معلومیږی).

تفسیر: یعنی دغه دواړه فرقی خو رښتیا نه وائی (که نه د نقیضینو اجتماع لازمیږی) یقیناً په

دواړو کښی یو دروغجن - او بل رښتین دی نو لا سم دی چی غور او دقت وکړی! او رښتیا خبره ومنی! په دغه کښی د هغه ځواب دا دی چه غیننی خلق داسی وائی «خانه! د دغو دواړو فرقو په منځ کښی له قدیمه راهیسی هم دغه وضعیت دوام لری نو په دغه کښی د جگړو کولو څه ضرورت دی؟» او په دغه سره ئی دا راوښودل چه یوه فرقه خو هرومرو (خامخا) خطا کاره او بی لاری ده باقی په تعیین نه کولو د هغه کښی یو حکیمانه حسن الخطاب دی یعنی درواخلی! مونږ له خپله جانب هېڅ نه وایو تاسو خو په خپله پوهیږئ چی یو جانب هرومرو (خامخا) پر غلط ټینگ ولاړ دی دغه پاس دلائل خو مو واوریدل نو اوس تاسی به له خپله ځانه سره فیصله وکړئ چی کومه یوه پر غلطی ولاړه ده؟ ځواکی له مخالف سره په نرمی خبری کوئ او ورته فرصت او موقع ورکوئ چه په دغه مورد کښی په خپل نفس او ځان کښی غور او دقت وکړی.

قُلْ لَا اسْتَعْلَوْنَ عَمَّا آجُرَمْنَا وَلَا نَسْأَلْ عَمَّا تَعْمَلُونَ ﴿٥٠﴾ قُلْ يَجْمَعُ
بَيْنَنَا رَبَّنَا ثُمَّ يَفْتَحُ بَيْنَنَا بِالْحَقِّ وَهُوَ الْفَتَّاحُ الْعَلِيمُ ﴿٥١﴾

وایه (ای محمده! دوی ته) ویه نه پوښتیدلی شی تاسی له هغو بدیو چی کړی وی مونږ او (هم داسی) نه به پوښتیدلی کیږو مونږ له هغو بدیو چه کوئ ئی تاسی وایه (ای محمده!) چی جمع به وکړی په منځ زمونږ کښی رب زمونږ بیا حکم (فیصله) به وکړی په منځ زمونږ کښی په حق سره او هم دی دی ښه فیصله کوونکی ښه عالم.

تفسیر: هر یوه ته لازم دی چی د خپل آخرت فکر او اندیښنه وکړی! هېڅ یو به د بل د قصور او د غلطی ځواب نه ورکوی که د داسی صافی خبری له اوریدلو څخه وروسته بیا هم تاسی پر خپل حال د غور او دقت کولو دپاره نه تیاریږی نو په یاد ئی ولری چی مونږ پر تاسی د حجت اتمام کړی دی - او د حق خبره مو در رسولی ده - اوس تاسی به په خپله د خپلو اعمالو ځواب ورکوئ او پر مونږ هېڅ قسم ذمه واری نه ده عانده - او نه په دغسی یو حالت کښی به زما او ستاسی په منځ کښی کومه وسیله او واسطه پاتی وی. د الله تعالی د لقاء او رضاء د حصول لپاره هر یوه ته بیل بیل لازم دی چی د خپلو ځانونو فکر او اندیښنه وکړی! - ځکه چه الله تعالی به ګرد (ټول) مخلوقات سره یو ځای او هر یوه ته به بېله بېله برابره سزا او جزاء سم له عدله او انصافه سره ورکوله کیږی.

قُلْ أَرُونِي الَّذِينَ ادَّعَىٰ الْحَقُّ بِهِ شُرَكَاءَ

ووايه (ای محمده! دوی ته) چه راوښی ماته هغه (معبودان) چی پیوست کری دی تاسی له دغه (الله) سره شریکان؟ (په عبادت کښی)

تفسیر: یعنی لږ خو ئی راوړاندی کړئ! چه دغه کوم یو موجود دی چی د الله تعالیٰ په الوهیت کښی مداخله او مشارکت لری؟ چی مونږ ئی هم وگورو چی په هغو کښی څه صلاحیت شته؟ او د کومو اختیاراتو خاوندان دی؟ آیا تاسو به مونږ ته د تیږو (گټو) دغه له خپله ځانه تورلی او تراشلی بتان راوړاندی کوی؟.

كَلَّا بَلْ هُوَ اللَّهُ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴿٢٤﴾

نه ده داسی (او هیڅوک لایق د شرکت نه دی له الله سره)، بلکه هم دغه الله دی ښه غالب قوی (په انفاذ د احکامو) ښه حکمت والا (چی هر کار په تدبیر او مصلحت سره کوی)

تفسیر: یعنی له سره به تاسی داسی کوم موجود او هستی نشی راوړاندی کولی. په دغو اوصافو سره موصوف ذات خو یواځی الله تعالیٰ دی چی واحد احد - زبردست - قادر - قاهر - غالب او د اعلیٰ درجی حکمت قدرت علم او حکم خاوند دی او گړد (تول) د هغه په مقابل کښی مغلوب او مقهور دی.

وَمَا أَرْسَلْنَاكَ إِلَّا كَافَّةً لِّلنَّاسِ بَشِيرًا وَنَذِيرًا وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٢٥﴾

او نه ئی لیږلی مونږ ته مگر په دی حال کښی چی جامع ئی خلقو ته زیږی ورکوونکی (د جنت مؤمنانو ته) او ویروونکی (له دوزخ کفارو ته) ولیکن اکثر خلق (له کفارو) نه پوهیږی (په فضائلو ستا او په ردائلو خپلو)

تفسیر: دغه ئی د توحید سره د رسالت ذکر وکړ - یعنی ستاسی فرض او ستاسی له بعثت څخه غرض دا دی چی نه یواځی عرب بلکه د دنیا گړد (تول) خلق تاسی له نیکیو او بدیو څخه مطلع کری چی دغه تبلیغ مو تاسی وکړ هغه کسان چی خپل ځانونو ئی پری نه دی پوهولی دوی پوهیږی او پوه سړی خو خپله نفع او نقصان سنجوی او هرومرو (خامخا) ستاسی خبری منی. هو! مگر په دنیا کښی د جاهلانو او ناپوهانو کثرت دی د دوی په ماغزو کښی چیری د

دی خبری غای او گنجائش شته چی د داسی کاری خبری قدر وکړی.

وَيَقُولُونَ مَتَىٰ هَذَا الْوَعْدُ إِن كُنتُمْ صَادِقِينَ ﴿٢٩﴾

او وائی (کفار له ډیره جهله) کله به وی دغه وعده (د عذاب) که چیری یی تاسی رښتینی (په دی کښی چی عذاب به راشی نو رایی ولی!).

تفسیر: یعنی له هغی گړی او ساعت څخه چی تاسی مو درگړده ویروئ هغه به کله راځی؟ که دغه خبره رښتیا وی نو ژر ئی راوله! او رابکاره ئی کړه!.

قُلْ لَّكُمْ مَبْعَادُ يَوْمٍ لَا تَسْتَأْخِرُونَ عَنْهُ سَاعَةً وَلَا تَسْتَقْدِرُونَ ﴿٣٠﴾

ووايه (ای محمده دوی ته) چی (مقرره) ده تاسی ته وعده د یوی ورځی (په نازلیدو د عذاب) چی نه به وروستی کیږی له هغی (ورځی) یو ساعت (قدر) او نه ږومبی کیږی تاسی (تری).

تفسیر: یعنی مه وار خطا کیږی! د هغی ورځی د راتگ وعده چی له تاسی سره شوی ده هغه ضرور راتلونکی ده او کله چی وخت راشی نو د یوی شیبی په اندازه به هم چاته وار فرصت نه ورکوی. نو د دغه ژر غوښتلو او شور او شر نښلولو په غای د دغی خبری فکر تاسی ته ضروری دی چی د هغه وختی د راتللو څخه په خوا ورته څه تیاری وکړی!.

وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا وَالنَّاسُ ثُلُومٌ بِهَذَا الْقُرْآنِ وَلَا بِالَّذِي بَيْنَ يَدَيْهِ

او وائی هغه کسان چی کافران شوی دی له سره به ایمان رانه وږو مونږ په دی قرآن (چی محمد ته راغلی دی) او نه پر هغه کتابونو چی راغلی دی په خوا له دی (قرآنه)،

تفسیر: یعنی منکران وائی مونږ نه قرآن منو او نه نور هغه پخوانی کتابونه لکه توریت انجیل زبور چی تاسو ئی آسمانی کتابونه گنئ - دغه گړد (تول) سره هم هغه یو ډول (قسم) او یو شان خبری کوی - د دوی په هر یوه کښی چی وگورئ هم هغه د حساب - کتاب - قیامت - شفاعت - ثواب - او عقاب او د توحید او رسالت قصی او افسانی دی. حال دا چی بیخی مونږ د دغی شیانو منونکی نه یو - او نه پری یقین او باور لرو (العیاذ بالله).

وَلَوْ تَرَىٰ إِذِ الظَّالِمُونَ مَوْقُوفُونَ عِنْدَ رَبِّهِمْ يُرْجَعُ بَعْضُهُمْ
إِلَىٰ بَعْضٍ الْقَوْلُ ۖ

او که ووينی ته (ای محمده په آخرت کښی) کله چی دغه ظالمان ودرول شی
په نزد د رب د دوی (دپاره د حساب) چی اړوی به غځینی د دوی له غځینو
نورو سره خبره (داسی چی)

تفسیر: یعنی هم هغسی چی د مغلوبیت او ناکامی په اوقاتو کښی بالعموم داسی پښی واقع
کیږی چی ناکامان د پر والی او مغلوبی اسباب او وسائل یو پر بل اړوی او یو سری خپل
مسولیت پر بل سری اچوی هم داسی په محشر کښی به کفار یو پر بل خپل بار غورځوی او
غواړی چی مجرم او ملزم ئی کړی چی د هغه تفصیل داسی فرمائی

يَقُولُ الَّذِينَ اسْتَضَعُوا لِلَّذِينَ اسْتَكْبَرُوا وَالْوَلَا أَنْتُمْ لَكُمُ الْمُؤْمِنِينَ ﴿٣١﴾

وبه وائی هغه (تابعان) چی ضعیف گنلی شوی ؤ هغو (متبعانو) ته چی تکبر
به ئی کاوه چی که نه وی تاسی (منع کوونکی مونږ لره له ایمانه) نو
خامخا وو به مونږ مؤمنان (نو خامخا وینی یو کار ډیر سختی او دغه
محذوف «لو» جواب دی)

تفسیر: یعنی هغه کسان چی په دنیا کښی له ښکتو طبقاتو غنی شمیرلی کیدل او د نورو
مشرانو متابعت به ئی کاوه دوی به پر خپلو دغو مشرانو او غتانو الزام اړوی او وائی به چی مونږ
ستاسی له لاسه په دغه غم او مصیبت کښی ککر او اخته شوی یو که ستاسی لمسون او ممانعت نه
وی مونږ به ضرور د انبیاؤ خبرو ته غوږ ایښود او په دغه عذاب به نه اخته کیدو.

قَالَ الَّذِينَ اسْتَكْبَرُوا لِلَّذِينَ اسْتَضَعُوا أَنْتُمْ صَدْدُكُمْ عَنِ
الْهُدَىٰ بَعْدَ إِذْ جَاءَكُمْ بَلْ كُنْتُمْ مُجْرِمِينَ ﴿٣٢﴾

وبه وائی هغه (متبعان) چی تکبر به ئی کاوه دپاره د هغو کسانو چی

عاجزان کړی شوی وو آیا مونږ منع کړی مو وئ تاسی له سمی صافی لاری پس له هغه چی راغلی ؤ. (دغه هدایت) تاسی ته (نه دی داسی) بلکه وئ تاسی په خپله مجرمان (کافران).

تفسیر: یعنی کله چی تاسی ته حقه خبره ورسیده او پری وپوهیدئ نو بیا مو هغه ولی ونه منله؟ آیا مونږ په زور او زیادت سره ستاسی زړونه د ایمان او ایقان له قبوله اړولی ؤ ؟ پر تاسی دغه لارم ؤ چی په دغه مورد کښی مو د هیچا خبرو ته غوږ نه کیښوده او هیڅ پروا به مو نه وی کړی او هر ورو (خامخا) به مو حق قبلولی اوس خپله گناه او جرم په نورو ولی غورځوئ؟

وَقَالَ الَّذِينَ اسْتَضَعُوا لِلَّذِينَ اسْتَكْبَرُوا بَلْ مَكْرُاٰئِلٍ وَاللّٰهَ ارَادَ تَاْمُرُوْنَنَا اَنْ نَّكْفُرَ بِاللّٰهِ وَنَجْعَلَ لَهٗ اٰنْدَادًا ط

او وبه وائی هغه کسان چی عاجزان گنلی شوی وو هغو (رئیسانو) ته چی تکبر به ئی کاوه بلکه دا فریب (ستاسی ؤ) د شپي او د ورځی کله چی امر به کاوه تاسی مونږ ته (هر وخت داسی) چی کافران شو مونږ پر الله او پیدا کړو مونږ دغه (الله) ته شریکان،

تفسیر: یعنی بیشکه چی تاسی په زوره مونږ نه وی منع کړی مگر د شپي او د ورځی په مکر او فریب او په غولونکیو تدابیرو سره مو تیر ایستلی او لمسولی او په هر وخت او په هر ځای کښی به ستاسی ښوونه او تلقین مونږ ته هم داسی وو څو مونږ د انبیاء الله له ارشاد سره سم الله تعالیٰ په وحدانیت سره ونه منو بلکه ځینی نور مخلوقات د ده شریک او مماثل وگنو - آخر تاسی خو پوهیږئ چی ستاسی دغه د شپي او د ورځی دائمی او متوالی ترغیب او تشویق او لمسونی تر کومی اندازی پوری مونږ له لاری څخه بی لاری او پر مونږ ډیر بد اثرات غورځولی دی.

وَأَسْرُوا النَّدَامَةَ لِلّٰهَ اَوْ الْعَذَابِ ط

او پته به کړی (دغه تابعان او متبوعان یو له بله) پښیمانی خپله کله چی ووینی عذاب.

تفسیر: یعنی څه وختی چی دوی له هولناک عذاب سره مخامخ کیږی تابعین او متبوعین دواړه په خپلو زړونو کښی افسوسونه او ارمانونه کوی او هر یو به دغه محسوسوی چی په رښتیا سره

زه مجرم او گناه‌گار یم لیکن له شرمه به دغه کیفیت یو بل ته نه څرگندوی (ښکاره کوی) او د شدید خوف او اضطراب له امله (وچی) امکان لری چی دوی به هم د وینا قوت او قدرت ونه لری.

وَجَعَلْنَا الْأَغْلَالَ فِي أَعْنَاقِ الَّذِينَ كَفَرُوا ط

او وبه مگرځوو ځنځيرونه (د اور) په غاړو د هغو کسانو کښی چی کافران شوی دی (تابعان دی که متبوعان).

تفسیر: د دوی په غاړو کښی به د فولادو غاړکی او په لاسونو او پښو د دوی کښی به لوی او غټ ځنځيرونه او زولنی لوبدلی وی.

هَلْ يُجْزَوْنَ إِلَّا مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ٣٦

آیا جزا به ورکوله شی دوی ته (بلکه نه ورکوله کیږی) مگر خو د هم دغو (عملونو) چی دوی کول (په دنیا کښی).

تفسیر: یعنی هر هغه عمل چی مو کړی دی نن هغه د هم دغی سزا په شکل در څرگندیږی (ښکاره کیږی) نو اوس ورپیچ هغه دانی چی مو کړلی دی.

وَمَا أَرْسَلْنَا فِي قَرْيَةٍ مِّنْ نَّذِيرٍ إِلَّا قَالَ مُتْرَفُوهَا إِنَّا بِمَا أُرْسِلْتُمْ بِهِ كَافِرُونَ ٣٧

او نه وو لیږلی مونږ په هیڅ کلی (او ښار) کښی هیڅوک ویروونکی (له عذاب) مگر وېل به خوشاله (ماږه او مشرانو خلقو) د هغه (قربې) چی بیشکه مونږ په هغه څه چی رالیږلی شوی ئی تاسی په هغه شی کافران (منکران) یو.

تفسیر: په دغه سره رسول الله صلی الله علیه وسلم ته تسلی او اطمینان ورکړی شوی دی چی تاسی د معظمی مکی د رؤساو او غتانو د غاړه غړولو او سرکشی څخه مه مغوم او مه خفه کیږئ! په هره زمانه کښی د انبیاء الله په مخ کښی هم داسی بد بخت رؤساء او مشران په مخالفت سره دریدلی دی. د دولت او ثروت نشه او د عزت او اقتدار غوښتلو جذبه د انسانانو

سترگی ږندوی او دوی پر دغه باعث کوی چی د هیچا په مقابل دی ضائی غاړه کښیږدی او د کشرانو په مجلس کښی کیناستل ځان ته عیب وگڼی نو ځکه د انبیاءو پومبی متبعین به عموماً هم دغه مسکینان او ضعیفان و کما ورد فی حدیث هرقل.

وَقَالُوا مَنَّا أَكْثَرُ أَمْوَالًا وَأَوْلَادًا وَمَنَّا خَيْرٌ بِمَعْدَيْنِ ۖ

او ویل به دوی چی مونږ ډیر یو (له تاسی) له جهته د مالونو او د اولاد او نه یو مونږ په عذاب کړی شوی.

تفسیر: یعنی معلوم شو چی الله تعالیٰ له مونږ ځنی راضی او خوښ دی که نه دومره مال او اولاد به ئی مونږ ته ولی راکوو؟ کله چی الله له مونږ څخه خوښ وی نو مونږ د هیڅ یو آفت څخه نه ویرېږو ته چتی (بیکاره) مونږ له عذابه داروی.

قُلْ إِنَّ رَبِّي يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَن يَشَاءُ وَيَقْدِرُ وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ ۝

ووايه (ای محمده دوی ته) چی بیشکه رب ځما فراخوی رزق روزی دپاره د هر هغه چا چی اراده وفرمائی او تنگوی ئی (پر هر هغه چا چی اراده وفرمائی) ولیکن اکثر خلق نه پوهیږی (چی دا استدراج دی).

تفسیر: یعنی د رزق وسعت یا ضیقت د الله تعالیٰ د خوښی یا د ناخوښی دلیل له سره نشی کیدی . آیا نه گورئ چی په دنیا کښی څومره بداخلاقان - شیران - دهریان او ملحدان مزی او چرچی کوی حال دا چی هغو ته هیڅ یو مذهب هم ښه نه وائی. او ډیر متقیان - او مخلصان - د الله تعالیٰ نیک او خالص بندگان ظاهراً اوږی تری بریږد دی. نو معلوم شو چی دولت او افلاس - د رزق تزئید - یا تقلیل د هیچا د محبوب او مقبول توب عند الله دلیل نه دی. دغه معاملات خو پر نورو هغو مصالحو او حکمتونو مبنی دی چی پری یواځی پاک الله پوهیږی مگر اکثر خلق پر دغه نکته نه پوهیږی.

ومن الدلیل علی القضاء وحکمه

بؤس اللیب وطیب عیش الاحمق

د قضا قدر پر حکم بوله دغه یو مثال

چی پوهان وی په جنجال - ناپوهان وی دیر خوشال

وَمَا أَمْوَالُكُمْ وَلَا أَوْلَادُكُمْ بِالَّتِي تُقَرَّبُكُمْ عِنْدَنَا زُلْفَىٰ
إِلَّا أَمَنُ أَمِنَ وَعَمِلَ صَالِحًا

او نه دی دغه مالونه ستاسی او نه اولاد ستاسی داسی غیږ (خصلت هغه
خصلت) چه نژدی کوی تاسی په نزد زمونږ نژدی کول مگر (نژدی کوی له
تاسی) هر هغه څوک چی ایمان راوړی او کړی ئی وی ښه (عملونه)

تفسیر: یعنی د مال او د اولاد کثرت نه د الله تعالیٰ د قرب علامت دی لکه چی په پاس آیت
کښی تیر شو او نه د الله تعالیٰ د قرب حاصلولو سبب دی. بلکه بالعکس د کفارو په حق کښی
د دغو شیانو تزئید او تکثیر د دوی د بعد او د لریوالی سبب گرځی. هو! که مؤمنان خپل مال
او دولت په خیریه و امورو کښی ولگوی یا خپل اولاد ته ښه تعلیم او تربیه ورکړی او ښه ئی اهل
او صالح وپالی - نو دغسی مال او اولاد په یوه درجه د الله تعالیٰ د قرب وسیله گرځی. په هر
حال د الله تعالیٰ په دربار کښی د مال او د اولاد څه پوښتنه نه کیږی بلکه هلته محض د ایمان
او د صالح عمل پوښتنه کیږی. اللهم ارزقناه و وفقنا به!

فَأُولَٰئِكَ لَهُمْ جَزَاءُ الضَّعْفِ بِمَا عَمِلُوا وَهُمْ فِي الْغُرُفِ الْمُنَوَّنَ ﴿۳۵﴾

پس دغه (مؤمنان چی دی) شته دوی ته جزاء دوچنده په سبب د هغه (نیکیو)
چی کړی دی دوی او دوی به په مانپو (د جنت کښی مطمئن) مأمون وی (له
هر آفته)

تفسیر: یعنی پر یوه نیک کار د هومره اجر او ثواب استحقاق چه لری له هغه څخه به زیات
بدل وررسیږی. اقلالس چنده او که زیات وی تر اوه سوه چنده بلکه که الله تعالیٰ اراده وفرمائی
له هغه څخه به هم هومره دیر اجر او ثواب ورپه برخه کوی چی بیحده او بیحسابه وی
﴿وَاللَّهُ يُضِعُّ لِمَنْ يُشَاءُ وَاللَّهُ وَاسِعٌ عَلِيمٌ﴾ (د البقرة ۳۶ رکوع) دلته له «ضعف» څخه مطلقاً
زیادت مراد دی.

وَالَّذِينَ يَسْعَوْنَ فِي الْآيَاتِنَا مُعْجِزِينَ أُولَٰئِكَ فِي الْعَذَابِ مُحْضَرُونَ ﴿۳۶﴾

او هغه کسان چي سعی کوشن کوی په (ابطال د) آیتونو زمونږ په دی حال کښی چي عاجز کوونکی وی زمونږ (په زعم خپل) دغه کسان په عذاب (د دوزخ کښی) حاضر کړی شوی به وی.

تفسیر: یعنی هغه بدبختان چه د الله تعالی د آیتونو تردید کوی او پر هغو طعنی وهی او د خلقو مخ له هغوی ځنی اړوی او داسی دعوی کوی چه مونږ الله تعالی او د هغه رسول مغلوب او عاجزوو دوی ټول به په عذاب اخته کیږی او د الله تعالی په مخ کښی به حاضر کړی شی او هیڅ یو به له دوی ځنی د الله تعالی له نیولو څخه نه خلاصیږی او نه به چیری تښتیدی شی.

قُلْ إِنَّ رَبِّي يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ وَيَقْدِرُ لَهُ
وَمَا أَنْفَقْتُمْ مِنْ شَيْءٍ فَهُوَ يُخْلِفُهُ وَهُوَ خَيْرُ الرَّازِقِينَ ﴿۳۱﴾

ووايه (ای محمده! دوی ته) بیشکه رب زما فراخوی رزق روزی دپاره د هر هغه چا چي اراده وفرمائی له بندگانو خپلو او تنگوی ئی ورته (چي اراده وفرمائی امتحاناً) او هر هغه څه چي لگوئ ئی تاسی (په لاره د الله کښی) له کوم شی څخه (ډیر وی که لږ) پس هغه (الله) عوض درکوی د هغی او هم دغه (الله) خیر غوره د روزی ورکونکیو دی.

تفسیر: دغه ئی مسلمانانو ته اورولی دی هغه وجوه چي تاسی ئی په خیریه و امورو کښی لگوئ د هغو د لگولو په وخت کښی له تنګسی او افلاس څخه مه ویرېږئ. له صرف کولو ځنی ستاسی رزق نه کمیږی - هغه شی چه تاسی ته مقدر او مقرر دی هغه هرومرو (خامخا) درسیږی - الله تعالی په خپل حکمت او مصلحت هر چاته چي د هومره شی د اعطاء اراده وفرمائی ورکوی ئی په هغه کښی ستاسی له صرفولو او نه صرفولو څخه هیڅ فرق او توپیر (تفاوت) نه واقع کیږی. بلکه په خیریهوو امورو کښی د اموالو له لگولو څخه برکت په کښی لویږی، الله تعالی د هغه عوض درکوی - اعم له دی چي د مال په صورت وی یا د قناعت یا د قلبی غناء په شکل وی. په آخرت کښی د هغه د بدل درسیدلو خو یو حتمی امر دی. الغرض د الله تعالی په دربار کښی د هیڅ یو شی تقلیل او کمی نشته. مسلمانانو ته ښائی چي له الله تعالی سره تل حسن الظن ولری او د الله تعالی د مرضی په مقابل کښی د فقر او فاقی اندیښنه په زړه کښی رانه وړی «ولا تخش من ذی العرش اقلاً»

تنبیه: په آیت کښی گواکی دی لوری ته هم اشاره کړی شوی ده هم هغسی چي په دنیا کښی د

کله زمونږ عبادت کاوه. دوی په حقیقت کښی زمونږ په نامه د شیطینو په عبادت کښی مشغول وو. فی الحقیقت د دوی عقیدتمنی او اخلاص له شیطینو سره اختصاص لری. شیطین دوی خپل طرف ته کش کاري او د ضلالت په لار ئی بالاستمرار بولی. دوی دائماً د شیطینو په تعقیب روان دی. اگر که ظاهراً دوی د پرښتو یا د کوم ولی نوم اخلی مگر په واقع کښی پرته (علاوه) له شیطان څخه بل څوک دوی نه منی بلکه ځینی د دوی په علاقه سره د هم دغه شیطان په بندگی کښی لگیا دی. لکه چی پخوا له دی نه د «الاتعام» د سورت (۱۲) رکوع زمونږ د دغه تفسیر دغه موضوع په تفصیل سره لیکلی ده.

فَالْيَوْمَ لَا يَمْلِكُ بَعْضُكُمْ لِبَعْضٍ نَفْعًا وَلَا ضَرًّا

(نو الله فرمائی) پس نن ورځ نه لری اختیار ځینی ستاسی (معبودان) دپاره د ځینو نورو (عابدانو) نه د نفعی او نه د ضرر.

تفسیر: یعنی نن د عابدانو او د معبودانو عجز او ناتوانی واضحه شوه، چی هېڅ یو د یوی ذری په اندازه هېچا ته څه گټه (فائده) او تاوان نشی رسولی د دوی پر هغو معبودانو چی مغرور ؤ او هغوی ئی د خپلو ځانونو دپاره وسیله او شافع گرځولی ؤ نن ورځ هغه معبودان له دوی ځنی خپله بیزاری ښکاره کوی.

وَنَقُولُ لِلَّذِينَ ظَلَمُوا ذُوقُوا عَذَابَ النَّارِ الَّتِي كُنْتُمْ فِيهَا تُكَذِّبُونَ^(۳۷) وَإِذَا شَتَلَى عَلَيْهِمُ الْإِثْنَانِ بَيَّتَتْ قَالَوَمَا هَذَا إِلَّا الرَّجُلُ يُرِيدُ أَنْ يَصُدَّكُمْ عَمَّا كَانُ يَعْبُدُ آبَاؤُكُمْ

او وبه وایو مونږ دپاره د هغو کافرانو چی ظلم ئی کړی دی وڅکئ تاسی عذاب د اور هغه چی وئ تاسی چی د دی (اور) تکذیب به مو کاوه (په دنیا کښی) او کله چی ولوستلی شی پر دوی آیتونه زمونږ په دی حال کښی چی واضح دی نو وائی نه دی دغه (محمد) مگر یو داسی سری دی چی اراده لری د دی چی منع کړی تاسی له هغه شی څخه چی وو (داسی) چی عبادت به کاوه پلرونو ستاسی،

تفسیر: دغسی به دوی د رسول کریم صلی الله علیه وسلم په نسبت په خپلو منځو سره ویل چی دغه سری خو نه رسول او نه نبی دی او فقط هم دغومره مقصد لری چی مونږ زمونږ د پلرونو او نیکه گانو له هغه دود (رواج) او دستور او طریقی څخه جدا او بیل کړی چی له قدیمه راهیسی مونږ ته پاتی دی او مونږ ئی حق گڼو او مونږ خپل دین او طریقی ته کش کوی او په دغه وسیله سره خپل ځان حاکم او متبوع او مونږ محکوم او تابع وگرځوی. ځواکی دی یواځی خپل حکومت او ریاست غواړی (العیاذ بالله).

وَقَالُوا مَا هَذَا إِلَّا آفَاكُ مُفْتَرًى ط

او وائی دغه (منکران) چی نه دی دغه (قرآن) مگر یو دروغ دی له خپله ځانه جوړ کړی.

تفسیر: یعنی دغه چیری قرآن دی (العیاذ بالله) بلکه د څو دروغو خبرو مجموعه دی چی د هغه نسبت الله تعالی ته کاوه شی.

وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لِلْحَقِّ لَمَّا جَاءَهُمْ إِنَّ هَذَا إِلَّا سِحْرٌ مُّبِينٌ ۝۳۴

او وائی هغه (منکران د مکې) چی کافران شوی دی حق (قرآن - اسلام - نبوت) ته کله چی راغی دوی ته نه دی دغه مگر خو دی سحر کودی ښکاره

تفسیر: یعنی دغه د نبوت دعوی چی د هغه د څو معجزو او خوارکو ښوونه هم کړی شوی ده یا د اسلام دین چی په خپل نزول سره ئی د میره (خاوند) او ښځی او زوی او پلار په منع کښی بیلتون او تفرقه اچولی ده یا قرآن چی د هغه له فوق العاده تأثیره د خلقو په زړونو کښی فوق العاده اثرات او انفعالات پیدا کیږی د صریح جادو او ښکاره کودو او سحر څخه ماسواء بل شی نه دی. (العیاذ بالله).

وَمَا آتَيْنَهُمْ مِنْ كُتُبٍ يَدْرُسُونَهَا وَمَا أَرْسَلْنَا إِلَيْهِمْ قَبْلَكَ مِنْ نَذِيرٍ ۝۳۵

حال دا چی نه دی ورکړی مونږ دوی ته له کتابونو (منزله و څخه) چی لولی دوی هغه (کتابونه) او نه وو لیږلی مونږ دوی ته پخوا له تانه کوم ویروونکی (له جحیمه)

تفسیر: یعنی محض امی وو - نه کوم سماوی کتاب د دوی په لاس کښی وو - نه په دومره اوږد مدت کښی کوم نبی په دوی کښی مبعوث شوی وو. الله تعالیٰ په دوی کښی داسی عظیم الشان رسول مبعوث او داسی جلیل القدر قرآن ئی ورولیږه چی دواړه ئی عظیم النظیر او بیمثاله دی. نو پر دوی لازم وو چی دوی به دغه نعمت غنیمت گانه! او د الله تعالیٰ د دغه انعام او احسان به ئی زیات قدر کاوه! خصوصاً چی دوی به پخپله په خوا له دی نه داسی ویل «که په مونږ کښی کوم نبی مبعوث شوی وی یا پر مونږ کوم آسمانی کتاب نازلیدی نو مونږ به هغه مانه او په اطاعت کښی به مو له نورو څخه زیاته جلتی او مسارعت کاوه» اوس چی هغه مطلوب مقصود ورسیدلی دی نو دوی د هغه په مقابل کښی استکبار او انکار کوی. یا ئی دا مطلب چی مونږ دوی ته هیڅ یو کتاب او هادی داسی نه دی لیدلی چی د ده د تعلیم او ښوونی څخه ئی مخالف کومه ښوونه او تعلیم کړی وی نو بیا د کوم عقلی او نقلی دلیل په اساس دغه خلق د رسول مخالفت کوی؟.

وَكَذَّبَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ وَبَلَغُوا عَشَارَ مَا أْتَيْنَهُمْ فَكَذَّبُوا رَسُولِي فَكَيْفَ كَانَ نَكِيرِ

او تکذیب کړی وو (د انبیاءو هم داسی) هغو کسانو چی په خوا و له دوی حال دا چی نه دی رسیدلی (دغه کفار د مکې) لسمې برخې د هغه شی ته چی ورکړی مو وو هغوی ته (له قوت او قدرت) پس تکذیب وکړ (هغو پخوانیو) د رسولانو زما، پس څرنگه و انکار زما (په عذابولو د هغو).

تفسیر: یعنی هم هغسی اوږده عمرونه - جسمانی قوتونه - مال - دولت عیش - عشرت چی هغوی ته ورکړی شوی وو د هغه عشرالعشیر هم تاسی ته نه دی درکړی شوی. نو هر کله چی هغوی له خپلو انبیاءو سره مخالفت او د هغوی تکذیب ته ودریدل ښه وگورئ چی د هغوی آخره خاتمه څرنگه شوه؟ او د هغوی گورد (تول) ساز او سامان څنگه ابته (خراب) او بیکاره پاتی شو؟ او د الله تعالیٰ منزله عذاب د یوی شیبی له مخی هم معطل نه شو او نه ئی چا مخه ونیوی شوه نو بیا تاسی پر څه مغرور او د څه دپاره دومره لوئی او ځان منمی (غرور) کوی؟ آیا په دی نه پوهیږئ چی له دغسی وږئ څخه هم داسی شری اوبدلی کیږی؟ او کوچنی سړی ته دغسی لویه خبره نه ده په کار.

قُلْ إِنَّمَا أَعِظُكُمْ بِوَاحِدَةٍ أَنْ تَقُومُوا لِلَّهِ مِثْلِي وَفُرَادَى شُ

تَتَفَكَّرُوا فَمَا يَصَاحِبُكُمْ مِنْ جِنَّةٍ إِنْ هُوَ إِلَّا نَذِيرٌ لَكُمْ بَيْنَ يَدَيْ عَذَابٍ شَدِيدٍ ﴿٣٩﴾

وایه (ای محمده! منکرینو ته) بیشکه هم دا خبره ده چه پند درکوم تاسی ته په بیوی خبری سره چی ودریږئ تاسی خاص الله ته دوه دوه او یو یو بیا ښه فکر (او غور) وکړئ چه نشته په دغه ملگری ستاسی کښی هیڅ لیونتوب نه دی دغه (محمد) مگر ویروونکی دی تاسی ته په مخ کښی د عذاب سخت (د قیامت).

تفسیر: یعنی تعصب او عناد پرېږدئ! په انصاف او اخلاص سره د پاک الله په نامه سم ودریږئ او شو شو تنه سره یو ځای شئ! او پخپلو منغو کښی سره مباحثه مرکه او مشوره او جرگه وکړئ! او یواځی له خپلو ځانونو سره هم بیل کینئ او ښه فکر - دقت او غور وکړئ! چه ستاسی دغه رفیق محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم چه له څلویښتو کلونو څخه ډیر ستاسی تر نظر لاندی حیات او ژوندون کوی او تاسی دغه د گردو (تولو) حالاتو او له ذری ذری خصوصیاتو څخه ئی د طفولیت څخه تر کهولت پوری کامل خبردار یئ - او د ده پر امانت - دیانت - صداقت - عفاف او پوه تل تر تله قائلان یئ او ښه پوهیږئ چه دی هیڅکله په هیڅ یوه معامله کښی په نفسانیت - اغراض او نورو بدو خبرو او اخلاقو ملزم او مشبوه نه دی گرځیدلی نو آیا تاسی په واقعی ډول (طریقه) سره اوس داسی اټکل او گمان پری کولی شئ چه دی (العیاذ بالله) بی له کومو موجبو و اسبابو یو ناڅاپه لیونی شوی دی؟ او بی سببه ئی څینی خلق له خپله ځانه سره دښمنان او مخالفان گرځولی دی؟ آیا کوم یو لیونی داسی د حکمت او مصلحت خبری کولی شی؟ یا کوم مجنون په دغه شان د خپل قوم خیر غواړی؟ او د دوی د دنیوی او اخروی فلاح او ترقی دغسی زورور دستورالعمل ورواندی کولی شی؟ دی ستاسی د مستقبل له ډیرو مهلکو خطراتو او شدیدو آفاتو څخه خبروی شو مو ځانونو تری وژغورئ (وساتی)! او د نورو پخوانیو اقوامو تواریخ در آوری - او په دلائلو او شواهدو سره تاسی ته د خیر او شر لاری درښی - چه دغه کارونه د هیڅ یوه لیونی له لاسه نه دی پوره بلکه دغه د هغو اولوالعزمو انبیاء له اعمالو څخه دی چی هغوی ته تل تر تله احمقانو او شیرانو د لیونیانو خطاب کاوه.

قُلْ مَا سَأَلْتُكُمْ مِنْ أَجْرٍ فَهُوَ لَكُمْ إِنْ أَجْرِيَ إِلَّا عَلَى اللَّهِ

وایه (ای محمده! دوی ته) هر هغه څه چی وغوښتل ما له تاسی له اجرته (په

دغه انذار) پس هغه دی هم ستاسی وی. نه دی اجر زما مگر پر الله دی.

تفسیر: یعنی زه د خپل محنت او زیار (کوشش) څه صله له تاسی څخه نه غواړم که ستاسی په خیال کښی داسی راغلی وی چه زه به له تاسی ځنی څه معاوضه غواړم نو هغه ټول تاسی له خپله ځانه سره وساتئ! بیخی هغه ته څه ضرورت نه لرم. زما صله خو د الله تعالیٰ په دربار کښی ده. هغه شی چه زه ئی له تاسی څخه غواړم یعنی ایمان او اسلام هغه یواځی ستاسی د فائدی او ګټی دپاره دی. له دی نه په دغه دعوت او تبلیغ کښی زما څه غرض او مقصد نشته.

وَهُوَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ شَهِيدٌ ﴿۳۴﴾

او هم دغه (الله) پر هر شی بانندی ښه شاهد (خبردار دی).

تفسیر: یعنی زما رښتیا او صداقت او نیت الله تعالیٰ ته معلوم او ښکاره دی.

قُلْ إِنْ رَأَيْتُمْ يُقْدِفُ بِالْحَقِّ عِلْمَ الْغُيُوبِ ﴿۳۵﴾

ووايه (ای محمده! دوی ته) بیشکه رب زما ویشتل کوی (رالیری) حق (دین) ښه خبردار دی پر ټولو پټو اشیاء هم.

تفسیر: یعنی له پاسه وحی نازلیری - او د دین باران اوری دغه موقع ویریا له له لاسه مه ورکوی! او تری ښه ګټه (نفعه) او فائده واخلي! په هغه زور او قوت سره چه پاک الله د باطل په سر ویشتل کوی او لری ئی غورځوی له هغه څخه اندازه وکړئ چه وروسته له دی نه به باطل چیری ودریدی شی؟ ضرور دی چه باطل محو او په سوړو کښی ننوځی او په ټولو آفاقو کښی به د حق دین غیر ډیر پورته شی. هغه علام الغیوب پخپل علم او پوهی سره موافق په ډیر مناسب وخت او عین الموقع کښی د باطل د سر د تګولو او لټاړولو دپاره حق نازل کړ - ﴿بَلْ نَقْذِفُ بِالْحَقِّ عَلَى الْبَاطِلِ فَيَدْمَغُهُ فَإِذَا هُوَ زَاهِقٌ﴾

قُلْ جَاءَ الْحَقُّ وَمَا يُبْدِي الْبَاطِلُ وَمَا يُعِيدُ ﴿۳۶﴾

ووايه ای محمده! دوی ته) راغی حق (قرآن - اسلام) او نشی پیدا کولی باطل (معبودان هیڅ شی) او نه ئی بیا له سره ژوندی راپاخولی شی.

تفسیر: یعنی حق دین را رسید هغه زور او قوت له سره منع کیدونکی نه دی او حتماً او جزماً غالب او مظفری او باطل لاندی او ښکته کوی. دروغ کله د رښتیا په مقابل کېنې چلیدی شی؟ او باطل څرنګه د حق په مقابل کېنې راتلی شی؟ هغه اوس نه د دریدلو قوت او توان لری او نه د تېتیدلو او داسی ئی وګنئ چی لکه له منځه ورک او تری تم شوی وی. دغه د «جاء الحق» آیت د معظمی مکی د فتحی په ورځ د رسول الله صلی الله علیه وسلم پر مبارکه ژبه جاری وو.

قُلْ إِنْ ضَلَلْتُ فَإِنَّمَا أَضِلُّ عَلَىٰ نَفْسِي وَإِنِ اهْتَدَيْتُ فَمَا يُؤْتِي إِلَىٰ رَبِّي إِنَّهُ سَمِيعٌ قَرِيبٌ ۝

ووايه (ای محمده! دوی ته) که چیری وښوئیدم زه (له سمی لاری په زعم ستاسی) پس بیشکه هم دا خبره ده چه وبه ښوئیرم په (ضرر د) ځان خپل (او زما نقص دی) او که سمه لاره می وموندله نو په سبب د دی به وی چه وحی کوی ماته رب زما بیشکه هم هغه (الله) ښه اوریدونکی دی ډیر رانژدی دی.

تفسیر: یعنی که ما دغه نوی دود (رواج) او دستور له خپله ځانه درولی وی نو تر څو ورځو پوری به وچلیری؟ په دغه کېنې بالاخر ماته نقصان راپېښیری - دنیوی بغض او عداوت به ځان ته ګټم - خواری - زحمت - او ذلت به پر ځان اخلم اخروی رسوائی به پر ځان ګالم (برداشت کوم) (العیاذ بالله) لیکن که زه پر سمه لاره یم لکه چه په واقع سره هم په سمه صافه لاره روان یم نو ښه وپوهیږئ چه دغه ګرد (تول) د الله تعالی تائید او امداد - او د آسمانی وحی مرسته (مدد) - برکت او هدایت دی چه هیڅکله او هیچیری به زما ملګرتوب نه خوشی کوی او تل ترتله به له ما سره وی. زما پاک الله هر شی اوری، او هغه بیخی رانژدی دی. هغه به همیشه له ما سره الطاف او امداد فرمائی او خپل دغه پیغام هر ورو (خامخا) ګردی (تولی) دنیا ته رسوی او پر ټولو مخلوقاتو ئی ظاهر او څرګندوی (ښکاره وی) اعم له دی نه چه تاسو ئی ومنئ او که ئی ونه منئ.

وَلَوْ تَرَىٰ إِذْ فِرْعَوْنُ أَقْلَفَوْتَ وَآخِذُوا مِن مَّكَانٍ قَرِيبٍ ۝

او که ووينی ته کله چه ووبریری دوی (عندالنزع) پس نه به خلاصیږی په تېښته (له عذاب زموږ) او وبه نیول شی دوی له ځایه نژدی (له ځمکی قبر ته یا له موقفه اور ته).

تفسیر: یعنی کفار خو دلته خپله لوئی، تکبر او غرور ښکار کوی مگر هغه وقت به د لیدلو وړ (لائیق) او قابل وی چه دغه خلق د محشر ویروونکی مناظر او لرزوونکی مظاهر وگوری او سخت وویږی او د تبتیدلو په فکر کښی ولویږی، مگر د تیښتی لوری تری ورک وی او هیچری به ونشی خوځیدلی - کله چه د دوی د نیولو او په اور کښی د غورځولو حکم صادر شی نو دوی بی له لتولو او دغی خوا او هغی خوا کتلو څخه سم د لاسه هم هغلته پیدا کیږی بلکه په نهایت آسانی سره علی‌الغور د حکم د اصدار سره متصل او جوخت نیولی کیږی او د خپلو اعمالو په سزا (هیداد) اخته کیږی.

وَقَالُوا الْمَنَآبِہٖۤ اَنْۢی لَہُمُ التَّنَآوُسُ مِنْ مَّکَانَۚ بَعِیْدٍ ﴿۵۶﴾

او وبه وائی (دا کفار) ایمان مو راوړی دی پر دغه (الله) او له کومه به وی دوی ته نیول (د ایمان یا بیرته گرځیدل دنیا ته) له ځایه لری (چه آخرت دی).

تفسیر: یعنی په دغه وخت کښی به وائی چه اوس مو باور د رسول الله پر خبرو راغی - او اوس ایمان راوړو حال دا چه د اوس ایمان به څرنگه وی؟ هغه وخت او موقع ډیره لری لاره چه ایمان راوړل به مفید او نافع او د نجات وسیله واقع کیده - اوس د دوی لاس تر دومره لری ځای پوری چیری رسیدی شی؟ چه له هغه ځایه د خپل ځان دپاره ایمان راوړی - مطلب ئی دا دی چه مقبول او منجی ایمان هغه دی چه پخوا له مرگه په هم دغی دنیا کښی د انسان په برخه شی. په آخرت کښی کله چی گرد (تول) احوال گرد (تول) سری پخپلو سترگو سره گوری نو هلته گرد (تول) متیقن کیږی. نو هلته به د ایمان راوړلو څه فائده وی؟

وَقَدْ کَفَرُوا۟ بِہٖ مِنْ قَبْلُۙ وَیَقِیْنُوْنَ بِالْغِیْبِ مِنْ مَّکَانَۚ بَعِیْدٍ ﴿۵۷﴾

او په تحقیق کافران شوی وو په الله پخوا له دی نه (په دنیا کښی) او ویشتل به کول دوی په غیب له ځایه لری (د حق - صدق او د صواب پر امورو د معاد).

تفسیر: یعنی پخوا له دی نه چه د ایمان راوړلو وخت وو تاسی پر کفر او انکار ټینگ ولاړ وئ او هم داسی په خپل خیال او اتکل سره مو نشی، ویشتلی د دنیا په ژوندون کښی به مو تل بی تحقیقه خبری کولی - او رشتیا او محقق خبری به مو هیڅ نه منلی اوس د افسوس او ارمان

څخه هیڅ شی په لاس نه درځی.

وَحِيلَ بَيْنَهُمْ وَبَيْنَ مَا يَشْتَهُونَ

او پرده (جدائی) به واچولی شی په منځ د دوی او په منځ د هغه شی چه ارمان ئی کوی دوی (لکه ایمان او اعاده الی الدنيا).

تفسیر: یعنی دهغو شیانو په نسبت چه دوی ئی هیله او ارمان لری مثلاً مقبول ایمان یا نجات یا د دنیا په لوری بیرته ورگ - دنیوی لذائذ، عیش او آرام د دغو شیانو او د کفارو په منځ کښی به سخت سد او مانع وی چه د هغه لامله (له وجی) به دوی له سره تر هغه پوری نشی رسیدی.

كَأَفْعِلَ بِأَشْيَاءِهِمْ مِنْ قَبْلُ إِنْهُمْ كَانُوا فِي شَكٍّ مُرِيبٍ ۝

لکه چه کړی شوی وو (دا کار) له سیالانو د دوی سره پخوا له دی نه، بیشکه هغوی وو په داسی شک کښی چه ډیر تردد اچوونکی وو (خلقو ته).

تفسیر: یعنی رومی له دی نه له هغو مخلوقاتو سره چی د هم دوی په وضعیت او هیئت تیر شوی دی کومه معامله چی کړی شوی ده له دوی سره هم هغه معامله وکړه شوه ځکه چی هغو خلکو به هم داسی مهملی او بی ځایه شبهی کولی او په داسی بی‌موردو شکوکو او تردیداتو کښی اخته وو چی دوی ئی له سره مطمئن او په آرام نه وو پری ایښی.

تمت سورة سبا بفضل الله تعالى ومنه و کرمه وله الحمد.

سورة فاطر مكية وهى خمس و اربعون آية وخمس ركوعات رقمها (۳۵)
تسلسلها حسب النزول (۴۳) نزلت بعد سورة الفرقان
د فاطر سورت مكى دى (۴۵) آيتونه او (۵) ركوع لرى په تلاوت كېنى (۳۵)
او په نزول كېنى (۴۳) سورت دى - وروسته د (الفرقان) له سورت څخه نازل شوى دى.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

(شروع) کوم، په نامه د الله چه دیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

الْحَمْدُ لِلَّهِ فَاطِرِ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ

توله ثناء صفت خاص (هغه) الله ته دى چى بى له نمونى څخه پيدا كووونكى
دى د آسمانونو او د ځمكى

تفسير: يعنى آسمان او ځمكه ئى ابتداء له عدم څخه وجود ته راوړه - حال دا چه له پخوا څخه
د دغو علوياتو او سفلياتو كومه نمونه يا د تخليق قانون نه ؤ موجود.

جَاعِلِ الْمَلَكَةِ رُسُلًا

گرځوونكى د پرېشتو دى رسولان.

تفسير: يعنى ځينى پرېشتى انبياؤ ته د الله تعالى پيغام رسوى او ځينى نورى د نورو جسمانى او
روحانى نظام پر تدابيرو او تشكيلاتو مامورانى دى. ﴿قَالُمُذِذَاتٍ أَمْرًا﴾

أُولَىٰ أَجْنَحَةٍ مِّثْلَىٰ وَتِلْكَ وَرِيعٌ

(هسى ملائكى) چى خاوندانى د وزرو (متو) دوو دوو او دريو دريو او څلورو
څلورو دى

تفسير: يعنى د ځينو پرېشتو دوه دوه متى (يا وزرونه) او د ځينو درى درى او د ځينو څلور
وى. د دغو متو او وزرو كيفيت يواځى پاك الله ته معلوم دى يا هر هغه څوك چى ليدلى ئى وى
څه رابښولى شى.

يَزِيدُ فِي الْخَلْقِ مَا يَشَاءُ إِنَّ اللَّهَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ①

زیاتوی (الله) په پیدایښت کښی هومره چی اراده وفرمائی (د هغو) بیشکه چی الله پر هر شی باندی (چی اراده وفرمائی) ښه قادر دی (چه غځینی ئی دغسی تزئید او تخلیق دی)

تفسیر: یعنی الله تعالیٰ په هر مخلوق کښی هر هغه عضو او صفت چی اراده وفرمائی سم له خپله حکمه سره زیاتوی پرېښتو ته دوه دوه یا درې درې یا څلور څلور متی (وزرونه) هم هغه ورپیدا کړی دی که اراده وفرمائی نو غځینو پرېښتو ته له څلورو غځنی زیات هم ورکوی. لکه چی په حدیث کښی راغلی دی چی حضرت جبریل علیه السلام شپږ سوه متونه یا وزرونه لری او له ﴿جَاءَ الْمَلَكُ رَسُولًا﴾ څخه داسی ونه گڼله شی چه گوندی الله تعالیٰ دغو وسائلو ته څه ضرورت او احتیاج لری! پاک الله دغسی وسائلو ته بیخی څه اړتیا (احتیاج) او ضرورت نه لری او بالذات دی پر هر څیز باندی ښه قادر او مقتدر دی. ولی محض د حکمت او مصلحت دپاره ئی د دغو اسبابو او وسائلو سلسله قائمه کړی ده.

مَا يَفْتَحُ اللَّهُ لِلنَّاسِ مِنْ رَحْمَةٍ فَلَا مُمْسِكَ لَهَا ②

هر هغه شی چی پرانیځی الله دپاره د خلقو له رحمت خپل (لکه صحت وسعت) پس نشته هیڅوک بندوونکی د هغه،

تفسیر: رحمت جسمانی وی لکه باران روزی او نور - یا روحانی وی لکه انزال د کتابونو او ارسال د رسولانو الغرض هر کله چه الله تعالیٰ پر خلقو د خپل رحمت ورونه وپرانیځی نو څوک ئی ترلی شی؟.

وَمَا يُؤْتِيكَ إِلَّا مَا رُسِلَ لَهُ مِنْ بَعْدِهِ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ③

او هر هغه شی چی بند کړی (له عطاء خپلی) پس نشته لیرونکی د هغه (هیڅوک) پس له بندولو د الله او هم دی دی ښه غالب قوی (په انفاذ د احکامو) ښه حکمت والا (چی هر کار په تدبیر او مصلحت سره کوی).

تفسیر: یعنی سم له خپله بالغه حکمه سره د هر شی د کولو او په وجود راوړلو اراده چی

و فرمائی علی الفور ئی کوی او داسی قوی مقتدر - غالب او زبردست ذات دی چی هیخوک د ده د ارادی مخه نشی نیولی.

يَا أَيُّهَا النَّاسُ اذْكُرُوا نِعْمَتَ اللَّهِ عَلَيْكُمْ هَلْ مِنْ خَالِقٍ غَيْرِ اللَّهِ
يَرْزُقُكُمْ مِنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ فَآنتُمْ تُؤْفَكُونَ ﴿۵﴾

ای خلقو! یاد کریئ نعمت احسان د الله پر تاسی (چی حیات او روزی او نور ئی درکری دی) آیا شته بل کوم پیدا کوونکی بی له الله (بلکه نشته) هم دغه (الله) روزی دررسوی تاسی ته له (طرفه) د اسمانه (په سبب د باران) او له محصولاتو د (غمکی (په سبب د زرغونولو) نشته لایق د عبادت بل هیخوک مگر هم دی دی پس له کوم جهته گرغولی کیږئ (له توحیده شرک ته).

تفسیر: یعنی تاسی دغه تول سره منع چی پیدا کول او د روزی د وسائلو او اسبابو برابرول ژوندی ساتل او نور گرد (تول) د الله تعالیٰ په قبضه او اختیار کښی دی نو بیا د معبودیت استحقاق بل شی ته له کومه پیدا شو؟ هر هغه ذات چه حقیقی خالق او رازق دی واقعی معبود او لوی الله هم هغه دی.

وَإِنْ يُكَذِّبُوكَ فَقَدْ كَذَّبَتْ رُسُلٌ مِنْ قَبْلِكَ وَإِلَى اللَّهِ تُرْجَعُ الْأُمُورُ ﴿۶﴾

او که دروغجن وشمیری (دغه کفار ای محمده!) تا پس په تحقیق دروغجن شمیرلی شوی وو ډیر رسولان پخوا له تانه (نو ته هم صبر کوه په شان د هغو) او خاص الله ته بیرته گرغولی شی تول کارونه (په آخرت کښی).

تفسیر: یعنی سره له دومره پوهولو او د حجت د تمامولو بیا هم دغه خلق تاسی دروغجنوی . نو تاسی په دغه سره مه غمجن کیږئ! ځکه له نورو پخوانیو انبیاء سره هم داسی رویه او سلوک کری شوی دی. دا کومه نوی خبره نه ده متعصبینو او معاندینو هیڅکله له خپله ضده او عناده لاس نه دی اخیستی. د دغسی خلقو معامله پاک الله ته وسپارئ! کله چه دوی په آخرت کښی الله تعالیٰ ته بوتلل شی نو الله تعالیٰ به د دغو گردو (تولو) جگړو فیصله صادروی.

يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّ وَعْدَ اللَّهِ حَقٌّ فَلَا تَغُرَّكُمْ الْحَيَاةُ الدُّنْيَا
وَلَا يَغُرَّكُمْ بِاللَّهِ الْغُرُورُ إِنَّ الشَّيْطَانَ لَكُمْ عَدُوٌّ فَاتَّخِذُوهُ عَدُوًّا
إِنَّمَا يَدْعُوا حِزْبَهُ لِيَكُونُوا مِنْ أَصْحَابِ السَّعِيرِ ﴿٦﴾

ای خلقو بیشکه وعده د الله حقه ده (چه قیامت حساب کتاب جزا شته) پس خبردار چی نه دی کری غره نه دی تیر باسی تاسی دغه ژوندون لږ خسیس او نه دی غره کری (تیر باسی) تاسی په (کرم د) الله غره کوونکی (شیطان) بیشکه چی شیطان تاسی ته دښمن دی پس تاسی هم ونیسئ دی (خپل) دښمن بیشکه هم دا خبره ده چه بولی شیطان ډله خپله (غای د هلاک ته) دپاره د دی چی شی دوی له ملگرو د دوزخ (په آخرت کښی).

تفسیر: یعنی قیامت هر ورو (خامخا) راتلونکی دی. او علی الیقین ټول مخلوقات د پاک الله په مخ کښی حاضریدونکی دی د دغی دنیا پر عیش او نشاط - عشرت - راحت میلو او چرچو - باغ او بهار دیر مه مغروریدئ! او مه پری غولیدئ! او د دغه مشهور دغاباز شیطان په چلونو او فریبونو مه تیروئئ! ځکه چی دی ستاسی ازلی دښمن دی او له سره تاسی ته کومه مفیده مشوره نه درکوی او دی تل په هم دغه کوښښ او زیار(محنت) کښی دی چی تاسی هم له خپله ځانه سره په دوزخ کښی وغورځوی. راز راز (قسم قسم) خبری اتري درجودوی شو تاسی د الله او د آخرت له جانبه غافل کری. نو پر تاسی لازم دی چی دغه دښمن خپل دښمن وگڼئ! او د ده خبرو ته غور مه ږدئ! او دغه خبره ورثابته او جوته کړئ چی مونږ له سره ستا په خبرو او لمسولو نه تیروئ او نه ستا د مکاری په جال کښی راتلی شو. او په دغه باندی دیر ښه پوهیږو چی ته د دوستی په لباس کښی له مونږ سره دښمنی کوی.

الَّذِينَ كَفَرُوا وَالْهُمْ عَذَابٌ شَدِيدٌ وَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ
لَهُمْ مَغْفِرَةٌ وَأَجْرٌ كَبِيرٌ ﴿٧﴾ أَمَّا زَيْنٌ لَهُ سُوءُ عَمَلٍ فَرَأَاهُ حَسَنًا فَإِنَّ
اللَّهَ يُضِلُّ مَنْ يَشَاءُ وَيَهْدِي مَنْ يَشَاءُ فَلَا تَذْهَبُ نَفْسُكَ
عَلَيْهِمْ حَسْرَتٌ إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ بِمَا يَصْنَعُونَ ﴿٨﴾

هغه کسان چی کافران شوی دی شته دوی ته عذاب سخت او هغه کسان چی ایمان ئی راوړی دی (او له شیطانه ئی مخالفت کړی دی) او کړی ئی دی ښه (عملونه) شته دوی ته مغفرت ښه او اجر ډیر لوی. آیا پس هغه څوک چی ښائسته کړی شوی وی ده ته بد عمل د ده پس وینی ئی دی ښائسته پس بیشکه چی الله گمراه کوی هر هغه څوک چی اراده وفرمائی (د گمراهی ئی) او سمه صافه لاره ښی هر هغه چاته چی اراده وفرمائی (د هدایت ئی) پس نه دی غی (نه دی هلاکپړی) نفس ستا په (گمراهی) د دوی له جهته د افسوسه بیشکه چی الله جل جلاله ښه عالم دانا دی په هغو کارونو چی کوی ئی دوی (نو جزاء به ورکړی دوی ته).

تفسیر: یعنی شیطان چی د هر چا په سترگو کښی خراب کار ښه ورڅرگند (ښکاره) کړی آیا دغه سړی له هغه چاسره برابر کیدی شی چی د الله تعالیٰ په فضل او کرم سره د خیر او شر په منځ کښی فرق او تمیز کولی شی! نیکی نیکه بولی - او بدی بده گنی - کله چی دوی دواړه سره نشی برابریدی نو د دغو دواړو آخره خاتمه او انجام به څرنګه برابر کیدی شی؟ او داسی خیال مه کوئ چی کوم انسان به سره د خپلو رڼو سترگو پر بدو څنګه د ښو گمان وکړی. د الله تعالیٰ اراده د هر چا په نسبت چی د ده د سوءالاستعداد او سوءالاختیار په بناء په گمراهی او ضلالت تللی ده د هغه عقل به هم هغسی منقلب او په بل مخ اوړی او هر چاته چی د ده د حسنالاستعداد او حسنالاختیار د سببه سمه صافه لاره ښی نو له سره د شیطان له واکه دغه نه دی پوره چی دی له سمی لاری څخه بی لاری کړی یا چتی (بیکاره) خبری او نامناسبه ښوونه ورته وکړی. په هر حال هغه سړی چی په شیطانی اغواوو سره بدو ته ښه او ښو ته بد وائی او په زهرو باندی د تریاقو گمان کوی د ده په نسبت داسی توقع نشی کیدی چی گوندی دی به پر سمه صافه لاره راشی کله چی دغسی نشی کیدی او د هدایت او د ضلالت ټوله سلسله د الله تعالیٰ د مشیت او حکمت تابع ده نو تاسی د دغو معاندینو په غم او اندیښنه کښی خپل ځان مه ویلی کوئ! او مه په دوی پسې کړیږئ! او مه د دغی خبری حسرت او ارمان کوئ چی دغه بدبختان ولی پر خپلو منافعو او زیانونو نه پوهیږی؟ او ولی حقه خبره نه منی؟ آیا تاسی غواړئ چی په دوی پسې خپل ځان او روح له لاسه ویاسی؟ تاسی د دوی دغه قصه یوی خوا ته پریږدئ! الله تعالیٰ ته د دوی ګرد (ټول) اعمال او احوال ښه معلوم او ښکاره دی او بالذات له دوی سره حساب او کتاب کوی او د دوی په نسبت خپله لارمه فیصله صادروی تاسی مه خفه او مه غمجن کړئ!

وَاللّٰهُ الَّذِي ارْسَلَ الرِّسْمَ فَتَثِيرُ سَعَابًا فَسُقْنَهُ اِلَىٰ بَدَلٍ مِّمَّتٍ فَاحْيَيْنَا بِهِ الْاَرْضَ

بَعْدَ مَوْتِهَا كَذَلِكَ النُّشُورُ ۝

او الله هغه (مطلق قادر) دی چی لیږلی ئی دی بادونه پس راپورته کوی (بادونه) وریځی پس راکاږو مونږ دغه وریځی هغه کلی (ځمکی) مری (وچی کلکی بی وښو) ته پس ژوندی کوو مونږ په هغو (اوبو) ځمکه پس له مروالی (وچوالی) د هغی هم داسی به وی حال د بیا ژوندی پورته کیدلو هم.

تفسیر: یعنی د الله تعالیٰ په حکم د هواؤ په وسیله وریځی پورته شوی او په هغی سیمی رقبه کښی چی مړه وچه کلکه پرته وه یعنی هیڅ وانه ، کښت (فصل) او شینکی په کښی نه ؤ . او له اتو خواؤ ئی دوری او غبار پورته ؤ . د باران د اوبو له سببه په کښی ساه ولویده . هم داسی وگنئ چی الله تعالیٰ به تاسی هم وروسته له مرگه بیا ژوندی راپاشوی . په روایاتو کښی راغلی دی «خه وخت چی الله تعالیٰ د مریو د بیا ژوندی راپاڅولو اراده وفرمائی نو له ماتحت العرش څخه به یو مخصوص قسم باران واوروی چی د دغه باران په اوبو سره به تول مری داسی ژوندی راپاڅیږی لکه چی د پسرلی د معمولی باران په اثر پتنگان او نور مچان او خوځندی د ځمکی له سوړیو څخه ووځی ښائی چی مزید تفصیلات ئی په روایاتو کښی ولیدل شی .

مَنْ كَانَ يُرِيدُ الْعِزَّةَ فَلِلَّهِ الْعِزَّةُ جَمِيعًا ۝

هر هغه څوک چی وی چی اراده لری د عزت پس خاص الله ته دی عزت ټول

تفسیر: یعنی کفارو نور معبودان ځکه د خپلو ځانونو دپاره نیولی ؤ چی گوندی د دغو معبودانو د الله تعالیٰ په دربار کښی ډیر عزت او پت وی ﴿وَاتَّخَذُوا مِنْ دُونِ اللَّهِ آلِهَةً لِّيَكُونُوا لَهُمْ عِزًّا﴾ ۱۶ جزء د مریم ۵ رکوع ۸۱ آیت او ډیرو کسانو له مسلمانانو څخه مخ اړولی ؤ او له کفارو سره ئی خپله دوستی او خپلوی تینکه کړی وه څو په دغه وسیله سره دوی پتمن او باعزت شی ﴿وَالَّذِينَ يَخِدُونَهُ الْكُفْرَانَ أَوْلِيَاءَ مِنْ دُونِ الْمُؤْمِنِينَ أَلِيتَعْتَهُمْ أَوَّلَةً ۚ إِنَّ الْعِزَّةَ لِلَّهِ جَمِيعًا﴾ ۵ جزء د نساء (۲۰) رکوع ۱۳۹ آیت نو دغه قسم خلقو ته ئی دغه وروښودل چی هر هغه انسان چی د دنیا او آخرت عزت غواړی ښائی چی دغه عزت له الله تعالیٰ څخه وغواړی چی مطلق عزیز هم دی . او د الله تعالیٰ له اطاعت او یادولو څخه اصلی پت او عزت میسر کیږی . د گردو (تولو) اعزازونو مالک همغه واحد احد الله دی . هر هغه څوک چی عزت مومی یا ئی موندلی دی د هم دغه الله له خزانو څخه ورته رسیدلی دی یا به ورورسپړی .

إِلَيْهِ يَصْعَدُ الْكَلِمُ الطَّيِّبُ ۝

خاص هم دغه (الله) ته پورته خيڅی خبری پاکی (یعنی مقام د قبول او رضا د ده ته)

تفسیر: یعنی پاکیزه کلام ذکر الله، دعاء، تلاوة القرآن، د علم او نصیحت خبری دی چی دغه گورد (تول) شیان د رب العزت دربار ته ورخیڅی - او د قبول او اعتناء عزت حاصلوی.

وَالْعَمَلُ الصَّالِحُ يَرْفَعُهُ

او عمل صالح نیک پورته کوی. دغه (خپل عامل او عزتمن کوی ئی)

تفسیر: د پاکیزه کلامو (ذکر الله) او نورو ذاتی اقتضاء هم دا ده چی پاس خیڅی. له هغه سره که نور صالحه اعمال وی نو د هغه په طفیل او وسیله هغوی هم پاس ورخیڅی - او هغه ته زیات قوت - نشاط او تازگی - رفعت او عظمت بیځی. ښه کلام ته بی له ښو کارونو پوره د رفعت شان نه حاصلیږی. ځینی مفسرین د ﴿وَالْعَمَلُ الصَّالِحُ يَرْفَعُهُ﴾ د ضمائرو مرجع سره بدلوی او داسی معنی تری اخلی چی ښه کلام ښه کار لوړ (اوچت) او پورته کوی. دغه هم درست دی چی ځینو خلقو د (رفع) ضمیر د الله تعالیٰ په لوری اړولی دی یعنی الله تعالیٰ صالحه اعمال لوړوی (اوچتوی) او د قبول تر معراج پوری ئی رسوی. په هر حال غرض دا دی چی ښه کار او ښی خبری دواړه علو او رفعت غوښتونکی دی لهذا هر هغه سری چی د الله تعالیٰ د عزت طالب وی دغه عزت او رفعت دی د دی په وسیله حاصل کړی.

حضرت شاه صاحب رحمه الله علیه لیکي «یعنی عزت د الله تعالیٰ د قدرت په لاس کښی دی. ستاسی ذکر او ښه کار پاس خیڅی، کله چی خپل حد ته ورسیږی نو هلته پر بدی پوره غلبه حاصلوی. کفر به دفع کیږی او اسلام به معزز شی» او د مکارانو گردی (تولی) حیلې او پلمی (تدبیرونه) به عبث او بیکاره کیږی.

وَالَّذِينَ يَمْكُرُونَ السَّيِّئَاتِ لَهُمْ عَذَابٌ شَدِيدٌ وَمَكْرُ أُولَٰئِكَ هُوَ يُبْزَوْرُ

او هغه کسان چی جوړوی (تاته د قتل - حبس - نفی) مکرونه ناکاره شته دوی ته عذاب ډیر سخت او مکر فریب د دغو (قریشو چی دی ستا په باب کښی) هم هغه فاسد باطل هلاک دی.

تفسیر: یعنی هغه کسان چی بد تدابیر جوړوی او د حق په خلاف تل په حیلو او پلمو

(تدبیرونو) جوړولو کښې مشغول او لگیا وی بالاخر ناکامه کیدي - او ضرور تاوان مومي. وگورئ قريشو په «دارالندوة» کښې سره جرگه او پر دغې خبرې ئې تړون وکړ «ښائی چی رسول الله دی یا ووژلی شی - یا دی بندی کړی شی - یا دی له ملکه د باندې وشړلی شی» د دغې فیصلې نتیجه داسې شوه چی د «بدر» د غزوي په وخت کښې هم دغه خلق له خپله وطنه د باندې وويستل شول - او هم دوی د مسلمانانو له لاسه ووژلی شول او د «بدر» په قلیب او کوهی کښې د تل دپاره قید کړل شول.

وَاللّٰهُ خَلَقَكُمْ مِّنْ تُرَابٍ ثُمَّ مِّنْ تُفْغَةٍ ثُمَّ جَعَلَكُمْ أَزْوَاجًا
وَمَا تَحْمِلُ مِنْ أُنْثَىٰ وَلَا تَضَعُ إِلَّا بِعِلْمِهِ ط

او الله پیدا کړی ئې تاسی (یعنی اول غلی نیکه د تاسی) له خاورو بیا (تاسی اولاده ئې پیدا کړی) له شاخکي (د منی) بیا ئې وگرغولی تاسی جوړی جوړی (ښځه او میره (خاوند) دپاره د توالد او تناسل) او نه اخلی حمل هیڅ ښځه او نه پردی (حمل هیڅ ښځه) مگر په علم د الله سره

تفسیر: یعنی آدم علیه السلام ئې له خاورو څخه او بیا د هغه نوره اولاده ئې د اوبو له یوه شاخکي څخه پیدا کړه - بیا له نارینه او ښځي څخه ئې جوړه پیدا کړه چی له هغو څخه انسانی نسل منتشر او خوریدي. په دغه ضمن کښې د حمل د استقرار له وخته د وورکي د پیدا کیدلو تر وخته هغه اطوار او ادوار چی تیریدي پر هغو گردو (تولو) باندې الله تعالیٰ عالم دی او هغه داسې پت او مخفی اعمال دی چی مور او پلار هم پری نه دی خبر چی دننه څه صور، اعمال او تحولات پېښیږي.

وَمَا يُعْمَرُ مِنْ مُّعْتَرٍ وَلَا يُنْقَصُ مِنْ عُمُرِهِ إِلَّا فِي كِتَابٍ إِنَّ ذَلِكَ عَلَى
اللّٰهِ يَسِيرٌ ۝۱۱

او نشی اوږدیدی عمر د هیڅ عمر اوږد کړی شوی او نه هیڅ قدر کمولی شی له عمر د دغه (معمر) څخه (یا له عمره د بل معمر څخه یعنی تزئید او تنقیص د عمر نه دی) مگر په کتاب (د لوح محفوظ کښی لیکلی دی) بیشکه دغه (لنډول او اوږدول د عمر) پر الله ډیر آسان دی.

تفسیر: یعنی د هر چا چی هر قدر عمر وی هغه په «لوح محفوظ» کښی لیکلی شوی دی او هغه اسباب او وسائل چی د عمر د اوږدیدلو یا د لنډیدلو دی یا دا چی کوم یو به خپل طبیعی عمر ته رسیږی؟ او کوم یو به نه رسیږی؟ دغه ټول د الله تعالیٰ په محیط علم کښی موجود دی او پاک الله ته پر دغو ټولو جزئیاتو باندی احاطه لرل هیڅ اشکال نه لری او الله تعالیٰ ته د گردو (ټولو) «ماکان و مایکون» جزئی - کلی - او د غیب او شهادت علم له ازله تر ایده او الی ماشاء الله پوری حاصل معلوم او ښکاره دی نه ښائی چه د الله تعالیٰ علم او صفات پر خپل ځان قیاس کړی شی. حضرت شاه رحمة الله علیه لیکي «هر کار الله تعالیٰ ته ډیر آسان وی لکه د انسان پیدایښت» او رسونه ئی خپل مقدر عمر ته او هم داسی وگتی د اسلام تدریجی پرمختگ او ارتقاء او بالاخر د کفر مقهور او مغلوبیدل».

(او بل له قدرته د الله تعالیٰ اجل واعلیٰ شانه و اعظم برهانه دغه دی)

وَمَا يَسْتَوِي الْبَحْرَانِ هَذَا عَذَابٌ فُرَاتٌ سَائِغٌ شَرَابُهُ وَهَذَا مِلْحٌ
أَجَابٌ وَمَنْ كُلَّ تَاكُلُونَ لَهَا طَرِيقًا وَتَسْتَخْرُجُونَ حَلِيَّةً تَلْبَسُونَهَا

او نه برابریری سره هغه دواړه بحرونه سیندونه دا یو خور دی تنده لری کوونکی خوندوری ښی هضمیدونکی ښی تیریدونکی اوبه د ده او دا بل تریو دی تریخ او له هر یوه له دغو (دواړو بحرونو سیندونو څخه) خوری تاسی غوښی تازه (د مهی) او راویاسی (له دغه ترخه سینده) گانه (د مرغلو او مرجانو) چی اغوندی (او اغوندی ښځو خپلو ته)

تفسیر: له پاسه د توحید د دلائلو او د قدرت د شواهدو بیان ادامه لری چه په دغه ضمن کښی یوه لطیفه اشاره د اسلام د غلبی په طرف هم کیږی. حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي «یعنی کفر او اسلام سره برابر نه دی الله تعالیٰ کفر مغلوبوی اگر که تاسی ته به له دغو دواړو څخه فائده دررسیږی له مسلمانانو ځنی دین قوت او غلبه مومی او له کفارو ځنی جزیه او خراج حاصلوی. غوښه د خوړو او د ترخو د دواړو سیندونو څخه وځی یعنی مهی (کب) مگر گانه

(زیور) مرغلری - مرجان او جواهر علی الاکثر له ترخه (تریو) سیند شخه ایستل کیږی.

وَتَرَى الْفَلَکَ فِیْهِ مَوَازِلَ تَبْتَغُوْنَ مِنْ فَضْلِهِ وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُوْنَ ﴿۱۷﴾

او (تل) وینی ته بیږی (او جهازونه) په دغه (بحر سیند) کښی تلونکی
خیروونکی (د اوبو) دپاره د دی چه طلب کړئ تاسی له فضله د الله (په
تجارت کښی) او دپاره د دی چه تاسی شکر وباسئ (په دغه لوی نعمت).

تفسیر: اکثریه لوی لوی او مهم تجارت او سوداگری د جهازونو په وسیله کیږی. له هغه شخه کوم
منافع چی حاصلیږی هم دغه د پاک الله فضل او مهربانی ده. پر دغو فوائدو او انعاماتو انسان ته
لازم دی چه د دغه مالک الملکوت او صاحب الکبریاء والجبروت حمد او شکر اداء کړی!.

يُولِجُ الْاَيْلَ فِي النَّهَارِ وَيُؤْخِرُ النَّهَارَ فِي الْاَيْلِ وَسَخَّرَ الشَّهْرَ وَالْقَمَرَ كُلَّ يَوْمٍ لِلْاَيْلِ مُسَمًّى ط

ننباسی (الله) شپه په ورځ کښی او ننباسی (الله) ورځ په شپه کښی او مسخر
په کار کښی ئی لگولی دی لمر او سپوږمی چی هر یو بهیږی (روان دی) تر
یوی نیتی په نامه کړی شوی (چی ورځ د قیامت ده)

تفسیر: دغه مضمون پخوا له دی نه په خو ځایونو کښی تیر شوی دی. حضرت شاه صاحب رحمة
الله علیه لیکي «یعنی د شپې او ورځې په شان کله کفر غلبه مومی او کله اسلام او د لمر او
سپوږمی په شان د هر یوه څیز دپاره یو مدت تاکلی (مقرر) شوی دی چه په هغه کښی څه ډیل
او څنډ (تاخیر) وړاندی وروسته نه کیږی. او د حق واضحه او ښکاره غلبه به پخپل تاکلی (مقرر
کړی) وخت کښی کیږی.

ذَلِكُمْ اللَّهُ رَبُّكُمْ لَهُ الْمُلْكُ وَالَّذِينَ تَدْعُوْنَ مِنْ دُونِهِ مَا يَبْلُغُوْنَ مِنْ قَاطِبِئِ ۝ ط

دغه (ذات موصوف په پاس صفاتو) الله دی رب ستاسی خاص هم ده ته دی

ملک باچاهی او هغه (بتان) چی بولی ئی تاسی (ای مشرکانو او عبادت ئی کوی) بی له دغه (الله) نه دی مالکان دوی د نری پردی (چی په زړی) د خرماؤ (کښی پرته وی).

تفسیر: یعنی د هغه لوی ذات صفات چی پاس بیان شول هم هغه فی الحقیقت ستاسی حق الله دی. او د ټولو علویاتو او سفلیاتو - خالق - مالک - الله دی. هغه شیان چی ستاسی له خوا معبودان درولی شوی دی او تاسو ئی بولی او عبادت ورته کوی د هغو خوارانو باچاهی او خپلواکی چیری بلکه دوی د هغی نری پردی په اندازه هم د یوه څیز مالکان نه دی چه د کجورو (خرماؤ) په زړیو پوری نښتی وی.

إِنَّ تَدْعُوهُمْ لَا يَسْعَوْنَ أَهْلَ لَوْمَةٍ سَاعَةً وَلَا يَسْعَوْنَ مَا اسْتَجَابُوا
لَكُمْ وَيَوْمَ الْقِيَامَةِ يَكْفُرُونَ بَشْرِكُمْ

که وبولئ تاسی (ای منکرانو) دغه بتان نه آوری (دغه بتان) بلنه ستاسی او که (بالفرض) وائی وری دوی نو نه به شی درکولی جواب ستاسی (ځکه چی ژبه نه لری) او په ورځ د قیامت به منکران شی دوی په شریک کولو ستاسی (باندی دوی لره سره له الله نه)

تفسیر: یعنی له هغو معبودانو څخه چی تاسی مرسته (مدد) او امداد غواړی او هغه خپلو ځانونو ته وسیله گڼی دوی ستاسی غږ او بلنه نه آوری - او که تاسی ته څه توجه هم وکړی هغه ستاسی په کار نشی درتلی - او په درد مو نه خوری بلکه د قیامت په ورځ به دوی ستاسی د دغه شرک څخه په علائیه ډول (طریقه) د خپل تنفر او بیزاری اعلان کوی او د امداد او کومک په ځای به تاسی ته دښمنان ثابت شی.

وَلَا يُنَبِّئُكَ مِثْلُ خَبِيرٍ

او خبر به نه کړی تا (له حقیقت د دی کار هیڅ خبرونکی) په شان (د خبرولو د هغه ښه عالم) ښه خبردار (الله).

تفسیر: یعنی له الله تعالیٰ ځنی پر ټولو احوالاتو باندی بل څوک ښه علیم او خبردار دی؟ هم دغه علیم او خبر الله تعالیٰ فرمائی چی دغه شرکاء بیخی چتی (بیکاره) او غلط دی - او له سره

ستاسی په کار نه درغی دغسی سمی صافی ثابتی پخی او جوتی خبری بی له الله تعالی نه - بل شوک تاسی ته کولی شی؟ او ښولی شی؟.

يَا أَيُّهَا النَّاسُ أَنْتُمُ الْفُقَرَاءُ إِلَى اللَّهِ وَاللَّهُ هُوَ الْغَنِيُّ الْحَمِيدُ ۝١٥

ای خلقو تاسی فقیران محتاجان یی الله ته، او الله هم دی دی غنی بی پروا ښه حمد ثناء ویلی شوی،

تفسیر: یعنی ټول مخلوقات هم هغه الله جل جلاله ته اړ (مجبور) او محتاج دی او الله جل جلاله هیچا ته او هېڅ شی ته اړ (مجبور) او محتاج نه دی ځکه چه گرد (ټول) محاسن - محامد او صفات د ده په محمود او ذی الجود وجود کښی مجموع او موجود دی نو هم دغه الله جل جلاله د بلنی او دعاء وړ (مستحق) او لایق دی او د امداد او استعانت څښتن (مالک) او مستحق دی چی د خپلو بندگانو هر راز (قسم) دعاء او سؤال اوری او په خوښی سره ئی مستجابوی او که شوک د ده لوی دربار ته خپل عجز - نیاز او افتقار نه وړاندی کوی په قهریږی

الله یغضب ان ترکت سؤاله

وښی آدم حین یسأل یغضب

له خالقه که ونه غواړی په قهر شی

له مخلوقه چی وغواړی دوی په قهر شی

إِنْ يَشَاءْ يُهَيِّئْ لَكُمُ وَيَاتُ بِخَلْقٍ جَدِيدٍ ۝١٦ وَمَا ذَلِكُ عَلَى اللَّهِ بِعَزِيزٍ ۝١٧

که اراده وفرمائی (الله) د بیولو ستاسی (په هلاک سره نو بو به موځی) او را به ولی نور مخلوق نوی (بدل د تاسی) او نه دی دغه (شرل ستاسی او راوستل د نورو) پر الله څه سخت مشکل.

تفسیر: یعنی که تاسو ئی منئ یا ئی نه منئ الله تعالی داسی مطلق قادر دی چه تاسی گرد (ټول) له منځه ورک کړی او خپل بل مخلوق ستاسی په ځای ودان او ودروی چه من کل الوجوه الله تعالی ته داسی مطیع تابع او حکم منونکی وی لکه چی په آسمانونو کښی پرېښتی د ده خالصی او مخلصی بندگانی دی او داسی کول پاک الله ته ډیر سهل او آسان دی. لیکن د الله د حکمت اقتضاء داسی ده چی په ځمکه کښی دغه گردی (ټولی) سلسلی ښائی چی قائمی او جاری وی او په پای (آخر) کښی هر یو د خپلو ښو او بدو اعمالو جزا او بدل ومومی. څو په

دغه ترتیب سره د الله تعالیٰ د ټولو صفاتو ظهور په عمل راشی.

وَلَا تَزِرُ وَازِرَةٌ وِزْرَ أُخْرَىٰ ۚ وَإِنْ تَدْعُ مُثْقَلَةٌ إِلَىٰ جِئْلِهَا
لَا يَحْمِلُ مِنْهُ شَيْءٌ وَلَوْ كَانَ ذَا قُرْبَىٰ ۖ

او نه اخلی (هیڅ نفس عاصی) بار د گناه د بل نفس او که راوبولی دروند
باری (بل څوک) بار د گناهونو خپلو ته وابه نه خیستی شی له هغه څخه
هیڅ خیز او اګر که وی (دغه بللی شوی) خاوند د خپلوی هم،

تفسیر: یعنی هیڅوک به خپل د خپلوانو، عزیزانو او اقاربو بار پخپل سر وانخلي او نه به یو د
بل د گناه له پیتی څخه لږ څه کم کړی او نه به د بل چا د بللو او غبر کولو څخه څه گټه
(نفع) او فائده ورسیږي اګر که ئی ډیر نژدی خپلوان هم وی. گرد (ټول) خلق به نفسی!
نفسی!! وائی هلته یواځی د الله تعالیٰ په فضل او مرحمت سره کار چلیږی او بس!.

إِنَّمَا تُنذِرُ الَّذِينَ يَخْشَوْنَ رَبَّهُم بِالْغَيْبِ وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ

بیشکه هم دا خبره ده چی ویروی ته هغه کسان چی ویږیری له ربه خپله په
غیبو سره او قائموی (سم اداء کوی سره له ټولو حقوقو) لمونځ

تفسیر: یعنی ستاسی له ویږولو څخه هم هغه سری خپله رویه ښه کوی - او نفع تری آخلی چی
له الله تعالیٰ څخه بالغیب ویږیری - او د ده له ویږی څخه تل په عبادت کښی لګیا وی - د هر
چا په زړه کښی چی د الله تعالیٰ خوف او ویره بیخی نه وی - نو هغه کله له دغو ویږولو څخه
متأثر کیږی.

وَمَنْ تَزَكَّىٰ فَإِنَّمَا يَتَزَكَّىٰ لِنَفْسِهِ ۚ وَإِلَى اللَّهِ الْمَصِيرُ ۝

او هر څوک چی ځان پاک کړی (له شرکه او معاصی) پس بیشکه هم دا
خبره ده چی ځان ئی پاک کړ دپاره (د نفعی) د ځان خپل او خاص
(طرف) د الله ته ورتله دی (د هر چا).

تفسیر: یعنی هر خوک چی ستا پند او نصیحت و اوری او خپل وضعیت اصلاح او ښه کړی نو د ده احسان او منت نه پر تا او نه پر الله تعالیٰ وی. بلکه په دغه کښی په خپله د هم هغه سړی فائده ده - او دغه فائده په پوره ډول (طریقه) سره هلته څرگندیږی (ښکاره کیږی) چی د گردو (تولو) رجوع او بیرته ورنگ الله تعالیٰ ته شی.

وَمَا يَسْتَوِي الْأَعْمَىٰ وَالْبَصِيرُ ۖ وَلَا الظُّلُمُتُ وَلَا النُّورُ ۚ وَلَا الظِّلُّ وَلَا الْحَرُورُ ۚ وَمَا يَسْتَوِي الْأَكْمَاءُ وَلَا الْأَمْوَاتُ

او نه برابریږی سره ړوند (کافر) او لیدونکی (مؤمن) او نه تیاره (باطل) او نه رڼا (رنرا) (حق) او نه سیوری (ثواب یا جنت) او نه تود باد (عقاب یا دوزخ) او نه برابریږی سره ژوندی (علما) او نه مړی (جهلاء)

تفسیر: یعنی هغه مؤمن چی الله تعالیٰ ورته د زړه سترگی ښلی دی د حق په رڼا (رنرا) او د الله تعالیٰ د وحی په پلوشو کښی بی له کوم تکلیفه او زحمته دغه لاره پری کوی - او برابر د جنت باغونو او د الله تعالیٰ د رحمت سیوری ته رسیږی - آیا له دغسی انسان سره هغه کافر سیالی او برابری کولی شی چی د زړه ړوند او د اهوای او اوهامو په تیارو کښی حیران سرگردان مگرځی - او بالآخر ناخاپه او بی تحاشا د جهنم اور او د هغه سخت سوځوونکی تاوده باد په طرف مندی وهی؟ له سره دغه دواړه سره نه دی برابر او که داسی وی نو داسی وپوهیږئ چه مړی او ژوندی سره برابر شول. فی الحقیقت د مؤمن او کافر په منځ کښی له دی نه هم زیات داسی فرق او تفاوت شته چی د یوه ژوندی روغ رمت انسان او د یوه مړی لاش په منځ کښی وی. اصلی او دائمی ژوندون یواځی د ایمان د روح په برکت پیدا کیږی - او ماسواء له ایمانی روح څخه ښائی ژوندی انسان له زرهاوو مړیو څخه بدتر وګانه شی.

إِنَّ اللَّهَ يُسْمِعُ مَن يَشَاءُ ۖ وَمَا أَنتَ بِمُسْمِعٍ مَّن فِي الْقُبُورِ ۚ إِنَّ أَنتَ إِلَّا نَذِيرٌ ۚ

بیشکه چی الله آوری هر هغه چاته چی اراده وفرمائی (د آورولو ئی) او نه ئی ته (ای محمده!) اووونکی (د نافع قول) هغو ته چی په قبورو هدیږو کښی دی. نه ئی ته (ای محمده!) مگر ویروونکی (د منکرانو له جحیمه).

تفسیر: یعنی که الله تعالی اراده وکری نو مریو ته ئی هم آورو لی شی حال دا چی د دغی خبری قدرت نورو ته نشته هم داسی وگنئ چی د رسول الله صلی الله علیه وسلم کار دعوت - تبلیغ - پیغام رسول او په خیر او شر باندی پوهول او خبرول دی. که زده مری کافران دغه خبری وانه وری نو هغه آورو ل د حضرت محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم له قوته او قدرته پورته دی. حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي «یعنی کرد (تول) خلق سره نه دی برابر د هر چا په نسبت چی د ایمان د اعطاء فیصله شوی ده هم هغه به د ایمان خاوند کیږی که نه هومره دیر خلق چی د ایمان هیله (ارزو) او امید وکری کله ئی ور په برخه کیږی - دغه ئی فرمایلی دی چی «نه تیاره نه رنا (رنرا) یعنی نه تیاره له رنا (رنرا) سره برابره ده او نه رنا (رنرا) له تیاری سره (په دغه سره ئی د «لا» د تکرار فائده راوښوده) او وئی فرمایلی او نه ئی ته آوروونکی هغو ته چی په هدیرو کښی پراته دی. «په حدیث کښی راغلی دی چی مریو ته سلام واچوئ!» او په دیرو ځایونو کښی مریو ته خطاب هم کړی شوی دی د دی خبری حقیقت دا دی چی د مری روح آوری - او هغه جته ئی چی په قبر کښی پرته ده نه آوری» دغه بحث پخوا له دی نه د «نمل» د سورت په آخر کښی تیر شوی دی هلته دی وکوت شی!

إِنَّا أَرْسَلْنَاكَ بِالْحَقِّ بَشِيرًا وَنَذِيرًا وَإِنْ مِنْ أُمَّةٍ إِلَّا خَلَا فِيهَا نَذِيرٌ ﴿٢٣﴾

بیشکه چی مونږ لېو لی مو ئی ته په حق رښتیا (دین) سره زیږی ورکوونکی (د جنت مؤمنانو ته) او ویروونکی (له دوزخ کفارو ته) او نه ؤ هیڅ امت مگر چی تیر شوی په هغه کښی کوم ویروونکی.

تفسیر: ویری آوروونکی نبی وی یا د نبی قائم مقام - هر څوک چی د الله تعالی د لاری په لوری بلنه وکری د دی په متعلق د «نمل» د سورت په (۴ رکوع) کښی څه لیکلی شوی دی.

وَإِنْ يُكَذِّبُوكَ فَقَدْ كَذَّبَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ جَاءَتْهُمْ رُسُلُهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ وَالزُّبُرِ وَالْكِتَابِ الْمُنِيرِ ﴿٢٤﴾

او که دروغجن بولی (کفار) تا (نو مه خفه کیږه ځکه چی) پس په تحقیق دروغجن ئی بللی وو (انبیاء خپل) هغو کسانو چی وو پخوا له دوی نه چی راغلی ؤ دوی ته رسولان د دوی په ښکاره دلائلو (د قدرت) او په صحیفو سره او په کتاب ښکاره کوونکی (د حق او باطل).

تفسیر: یعنی پخوانیو انبیاء الله هم دغه روښان تعلیمات یا ښکاره معجزات له خپلو ځانونو سره راوړی و له هغو ځنی ځینو ته مختصری مختصری صحیفی او ځینو ته لوی مفصل کتابونه ورکړی شوی دی.

ثُمَّ اخَذْتُ الَّذِينَ كَفَرُوا كَيْفَ كَانَ يَكْرِهُ

بیا می ونيول هغه کسان چی کافران شوی و (په سخت عذاب سره) پس څرنگه شو انکار زما (او تغیر د دوی په عذاب سره).

تفسیر: یعنی کله چی له تکذیب څخه دوی مخ وانېوه نو وگورئ چی د هغوی آخره خاتمه څرنگه شوه؟ ستاسی انجام هم هغسی کیدونکی دی.

الْمُتَرَانِ اللَّهُ أَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَخْرَجْنَا بِهِ ثَمَرَاتٍ مُخْتَلِفًا أَلْوَانُهَا

آیا نه وینی ته چی بیشکه الله نازلی کړی دی له (جانبه) د آسمانه اویه پس راویستلی مونږ په وسیله د دی (اوبو) میوی په دی حال چی مختلف دی رنگونه د دغو (میوو).

تفسیر: یعنی قسم قسم میوی - بیا په یوه قسم کښی رنګا رنګ ثمرات ئی پیدا کړی دی. له یوی ځمکی او له یو اوبو او له یوی هوا څخه د دغومره مختلفو اشیاء او انواعو پیدا کول د پاک الله عجیب او غریب قدرت ښکاره کوی.

وَمِنَ الْجِبَالِ جُدَدٌ بَيَضٌ وَحُمْرٌ مُخْتَلِفٌ أَلْوَانُهَا وَغَرَابِيبُ سُودٌ ۝۲۴

او ځینی له غرونو (خاوندان د) لاری (توتی توتی) دی سپینی او سری چی مخالف دی سره رنگونه د دغو (لارو) او (ځینی د دوی) تک تور دی.

تفسیر: یعنی سپین هم په څو څو درجو دی کوم ئی تک سپین لکه د مرمر ډبره - کوم ئی سپین لکه مالګه او ځینی ئی نسبتاً سپین او سور هم په څو څو درجو او تور هم په څو څو درجو دی ځینی تک تور لکه رانجه او د ډبرو سکاره او ځینی تور لکه د کارغه وزر او ځینی نسبتاً تور. او په ځینو غرونو کښی رنګا رنګه رگونه او لاری شته.

وَمِنَ النَّاسِ وَالْذَّوَابِّ وَالْأَنْعَامِ مُخْتَلِفٌ أَلْوَانُهُ كَذَلِكَ

او (هم داسی) له خلقو شخه هم او (هم داسی له نورو) ژوندیو خوځیدونکو او څارویو شخه هم چی سره مخالف دی رنگونه د هغو هم داسی (لکه دغه اختلافات)

تفسیر: دغه ګرد (تول) د قدرت د عجایبو او غرائبو تذکره ده. یعنی هم هغسی چی په نباتاتو - جماداتو - حیواناتو کښی راز راز (قسم قسم) او رنگ په رنگ مخلوقات لیدل کیږی په انسانانو کښی هم هره نوعه او صنف سره بیل او جلا (جدا) دی. که د مؤمن په شان کافر هم سمه صافه لاره ځان ته غوره کړی او دواړه سره یو شی. او ګرد (تول) انسانان یو رنگ ځان ته غوره کړی - نو دغه کله امکان لری او له سره نشی کیدی. په دغه سره ئی رسول الله صلی الله علیه وسلم ته اطمینان او تسلی ورکړی ده چی تاسی د مخلوقاتو له اختلافاتو شخه مه خفه کیږئ!.

إِنَّمَا يَخْشَى اللَّهَ مِنْ عِبَادِهِ الْعُلَمَاءُ إِنَّ اللَّهَ عَزِيزٌ غَفُورٌ

بیشکه هم دا خبره ده چی ویریری له الله شخه له بندګانو د دغه (الله) پوهنده عالمان، بیشکه الله ښه غالب قوی دی (په انفاذ د احکامو) ښه مغفرت کوونکی دی (د خطیانو).

تفسیر: یعنی نه ویریدونکی بندګان هم شته او د الله تعالیٰ ځنی ویریدونکی هم دی مګر ویریری هغه کسان چی الله تعالیٰ د عظمت او جلال او د آخرت د بقا او دوام او د دنیا په فناء او اتمام باندی پوهیږی او د الله تعالیٰ د احکامو او هدایاتو د علم تحصیل کوی - او تل د مستقبل په فکر کښی اوسیری - په هر هغه چا کښی چی دغه پوهه او علم په هره درجه وی په هم هغه درجه به دی هم له الله تعالیٰ شخه ویریری - په هغه کښی چی خوف نه وی هغه فی الحقیقت د دی خبری مستحق نه دی چی ورته پوه او عالم وویلی شی. حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي «یعنی ګرد (تول) انسانان ویریدونکی نه دی له الله تعالیٰ شخه ویریدل د پوهانو صفت او کار دی - او د الله تعالیٰ معامله هم په دوه ډوله (قسمه) ده. الله غالب قوی او زبردست هم دی چی په هره خطاء چی سری ونیسی نیولی ئی شی - او غفور - رحیم هم دی که ګنہګاران وښی ښلی ئی هم شی» نو په دواړو حیثیتو انسان ته ښائی چی د الله تعالیٰ شخه ویریری څکه چی نفع او ضرر دواړه د الله تعالیٰ په واک (اختیار) او قبضه کښی دی نو هر کله چی اراده وکړی نفع

ستنوی (واپس کوی) او ضرر لاحقوی.

إِنَّ الَّذِينَ يَتْلُونَ كِتَابَ اللَّهِ وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ وَأَنفَقُوا
مِمَّا رَزَقْنَاهُمْ سِرًّا وَعَلَانِيَةً يَرْجُونَ تِجَارَةً لَّنْ تَبُورًا

بیشکه هغه کسان چی لولی کتاب د الله (قرآن) او قایموی (تل سم اداء کوی سره له تولو حقوقو) لمونځ او لگوی (په لاره د الله کښی) ځینی له هغو شیانو څخه چی ورکری مو دی دوی ته (لگوی ئی) په پته او په ښکاره امید لری دوی د داسی یوه تجارت چی له سره نه هلاک کیږی.

تفسیر: یعنی هر هغه چی د الله تعالیٰ څخه ویریږی. قلباً او لساناً مسلمان شی - او د ده احکام ومنی - او د ده کتاب په اخلاص او عقیدت سره ولولی - او په بدنی او مالی عباداتو کښی هیڅ قصور او کوتاهی ونه کړی - نو دغه مسلمان دی د داسی لوی او زورور تجارت او اعتباری سوداگری هیلمن (ارزومند) او امیدوار اوسی چی له سره په هغه کښی نقص او خساره نه عانده کیږی او د ضرر او تاوان احتمال په کښی نشته. بلاشبهه کله چی په خپله الله تعالیٰ د دوی د اعمالو پیروونکی او اخیستونکی وی نو دی په دغه هیله (ارزو) او امید کښی بیخی حقدار دی، او ده ته د خسران او نقصان اندیښنه له هیڅ طرفه نه ده متصوره - او له سره تر پایه بیخی نفع په نفعه کښی دی او ګټه (فائده) ورته رسیږی.

لِيُوقِيَهُمْ أَجْرَهُمْ وَيَزِيدَهُم مِّن فَضْلِهِ إِنَّهُ غَفُورٌ شَكُورٌ

دپاره د دی چی پوره ورسوی (الله) دوی ته اجر ونه (د عملونو) د دوی او زیات ورکری دوی ته له فضله خپله بیشکه چی دغه (الله) ښه بشونکی (د معصیاتو) دی ښه قبلونکی (د احسان د محسنینو) دی.

تفسیر: یعنی ډیر ګناهونه ښی او معافوی ئی او د خورا (ډیر) لږ طاعت قدر فرمائی - او سم له اصولو او قاعدی څخه کوم ثواب چی ښائی چا ته ورسیږی الله تعالیٰ له هغه څخه زیات ثواب ورعطاء کوی.

وَالَّذِي أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ مِنَ الْكِتَابِ هُوَ الْحَقُّ مُصَدِّقًا لِّمَا بَيْنَ يَدَيْهِ

إِنَّ اللَّهَ بِعِبَادِهِ لَخَبِيرٌ بَصِيرٌ ﴿۳۵﴾

او هغه چي وحی کړی ده مونږ تاته له کتابه (قرآنه) هم هغه حق رښتیا ده په دغه حال کېنې چې مصدق رښتیني کوونکي دی هغو کتابونو ته چې پخوا له دی نه وو، بیشکه الله پر بندګانو خپلو خامخا ښه خبردار دی (په باطن د دوی) ښه لیدونکي دی (په ظاهر د دوی).

تفسیر: یعنی د بندګانو پر احوالو ښه علیم او خبریر دی او په ښه موقع کېنې ئی دغه کتاب نازل کړی دی.

ثُمَّ أَوْرَثْنَا الْكِتَابَ الَّذِينَ اصْطَفَيْنَا مِنْ عِبَادِنَا فَمِنْهُمْ
ظَالِمٌ لِّنَفْسِهِ وَمِنْهُمْ مُّقْتَصِدٌ وَمِنْهُمْ سَابِقٌ بِالْخَيْرِ
بِإِذْنِ اللَّهِ ذَلِكَ هُوَ الْفَضْلُ الْكَبِيرُ ﴿۳۶﴾

بيا مو وارث وگرځول (او ور مو کړ دا) کتاب (قرآن) هغو کسانو ته چې غوره کړی مو دی له بندګانو خپلو (چې دغه محمدی امت دی) پس ځينې له دوی ظالم دی پر خپل ځان او ځينې له دوی په منع د لاری کېنې برابر تلونکي دی او ځينې له دوی پرمې کیدونکي دی خیراتونو نیکو ته په اذن حکم د الله دغه (توریت او غوره کول هم دغه) یو فضل دی ډیر لوی.

تفسیر: یعنی وروسته د رسول الله صلی الله علیه وسلم څخه د دغه کتاب وارث محمدی امت ګرځولی شوی دی چې په مجموعی حیثیت او هیئت د ګردو (تولو) امتونو څخه غوره - افضل او اعلیٰ دی. هو! د امت ګرد (تول) افراد سره یو شان نه دی په دوی کېنې ځينې افراد خو هغه دی چې سره له صحیح ایمانه په ګناهونو کېنې اخته او مبتلا کیږي چې دغه «ظالم لفسه» شو او هغه دی چې متوسط تلونکي دی یعنی نه په ګناه کېنې لګيا او نه منهک - او نه لوی ولی او بزرګ دی دغو ته ئی «مقتصد» وفرمایل یو خو هغه کامل بنده دی چې د الله تعالیٰ په فضل او توفیق سره ئی پر مخ تګ کړی دی او د محاسنو - فضائلو او کمالاتو په تحصیل کېنې له مقتصدانو څخه ډیر مخ کېنې تللی دی مستحب شیان ئی هم نه دی پرېښی - او د ګناه له خوفه له تنزیهی مکروه بلکه له مباحاتو څخه هم پرهیز کوی - او خپل ځان ژغوری (؟) د اعلیٰ درجې

بزرگی او د فضیلت خاوندان هم دوی دی. په دغسی منتخبو او غورو بندګانو کېږي له یوه حیثیه ګرد (تول) مسلمانان سره شمیرلی شوی دی ځکه چې دوی ګرد (تول) درجه په درجه جنتیان دی ګنګار هم که مؤمن وی نو یوه نه یوه ورځ حتماً جزماً په جنت کېږي ننوځی. په حدیث کېږي فرمایلی شوی دی «چې زمونږ ګنګاران ګرد (تول) سره معفو او بښلی شوی دی» یعنی بالاخر د دوی په برخه معافی ده. او مقتصد په سلامت دی. او پرمخ تلونکی له ګردو (تولو) څخه په مخ کېږي دی. خو سره له دې الله کریم دی او د ده په لوی دربار کېږي هېڅ بخل او امساک نشته.

جَنَّتْ عَدْنٌ يَدْخُلُونَهَا يُحَلَّوْنَ فِيهَا مِنْ أَسَاوِرَ مِنْ ذَهَبٍ وَلُؤْلُؤًا وَلِبَاسُهُمْ فِيهَا حَرِيرٌ ﴿٣٧﴾

جنتونه د هستوګنې دې ننوځې به (دغه درې واړه طائفې) په هغو کېږي ګانهدار کولې بشي په دغه (جنت) کېږي له باهوګانو (وېښو) څخه له سرو زرو (خالصو) او له مرغلرو (صافو) او جامې د دوی په دغه (جنت) کېږي د ورېښمو «مخصوصو» به وی.

تفسیر: سره زر او ورېښم د مسلمانانو نارینه و دپاره هلته دی په جنت کېږي نه دلته په دنیا کېږي. رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایلی دی هر هغه (نارینه) چې ورېښم (جامې) اغوندي په دنیا کېږي وابه ئی نغوندي په آخرت کېږي.

وَقَالُوا الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي أَذْهَبَ عَنَّا الْحَزْنَ إِنَّ رَبَّنَا لَغَفُورٌ شَكُورٌ ﴿٣٨﴾

او وېه وائی (جنتیان په وخت د دخول د جنت کېږي) توله ثناء صفت خاص الله ته دی هغه الله چې بو ئی ته (لری ئی کر) له مونږ څخه خفګان بیشکه رب زمونږ خامخا ښه بښونکی (د عاصیانو) ښه قدردان (د نیکانو) دی.

تفسیر: یعنی د دنیا او د محشر غم ئی لری او ورک کر او ګناه ئی وروښله او د قدردانی له لوری ئی زمونږ لږ طاعت قبول وفرمایه.

الَّذِي أَحَلَّنَا دَارَ الْمَقَامَةِ مِنْ فَضْلِهِ لِيَمَسِّنَا فِيهَا نَصَبٌ وَلِيَمَسِّنَا فِيهَا الْغُوبُ ﴿٣٩﴾

هغه (رب) چي را ئي وستو مونږ کور د اقامت (جنت ته) له فضله خپله چي نه رسيږي مونږ ته په دغه (جنت) کښي هيڅ مشقت او نه رسيږي مونږ ته په دغه (جنت) کښي هيڅ ستوماني خفگان.

تفسير: حضرت شاه صاحب رحمة الله عليه ليکي «د هستوگني کور له دې نه پخوا هيڅ نه وو - هر چيري به تلل راتلل نقل او حرکت و - د روزي غم - د دښمنانو اندېښنه - د رنځ او مشقت مصيبت او نور مصاعب او مصائب به موجود و کله چي جنت ته ورسيږي دغه گرد (تول) شيان له منځه لري او ورک کيږي.»

وَالَّذِينَ كَفَرُوا لَهُمْ نَارُ جَهَنَّمَ لَا يُقْضَىٰ عَلَيْهِمْ فَيَمُوتُوا وَلَا يُخَفَّفُ عَنْهُمْ مِنْ عَذَابِهَا كَذَلِكَ نَجْزِي كُلَّ كَفُورٍ ﴿٣٩﴾

او هغه کسان چي کافران شوي دي شته دوي ته اور د دوزخ حکم به ونه کولي شي پر دوي (د دوهم مرگ چي) پس مړه (او په آرام) شي او نه به سپکوالي کاوه شي له دوي نه له عذابو د دي (اور د دوزخ) هم داسي جزاء ورکوو مونږ هر ناشکره (بي ايمان) ته.

تفسير: نه کفارو ته په جهنم کښي مرگ ورسيږي چي د دوي هغه تکاليفو ته خاتمه ورکړي او نه به د عذابو تکليف لږ شيبه هم له دوي نه کميږي داسي ناشکرانو ته زمونږ له جانبو هم دغسي سزاوي ورسيږي.

وَهُمْ يَصْطَرِحُونَ فِيهَا رَبَّنَا أَخْرِجْنَا نَعْمَلْ صَالِحًا
غَيْرَ الَّذِي كُنَّا نَعْمَلُ ﴿٤٠﴾

او دوي به ناري سوري وهي په دغه دوزخ کښي (او داسي به وائي) اي ربه زمونږ (يو کرت) راوباسه مونږ (بیرته دنيا ته خو هلته) عمل وکړو صالح نيک غير له هغه چي وو مونږ چي کاوه به مو (پخوا له دي بد عمل)

تفسیر: یعنی په هغه وخت کښې دوی هغه ښه گڼل مگر اوس داسې وائی چه بیا به هم هغسې عملونه ونه کړو د لږ مدت له مخې مونږ له دوزخ څخه وباسه خو مونږ ښې چارې - صالحه اعمال - او حسنه افعال ځان ته راټول کړو او سره له اطاعته او غاړه ایښودلو او فرمان منلو بیرته درحاضر شو. بیا الله تعالی ورته داسې فرمائی

أَوَلَمْ نَجْعَلْكُمْ مَا بَيْنَ دُكْرٍ فِيهِ مَنْ تَذَكَّرُ وَجَاءَكُمْ التَّنْذِيرُ
فَذُوقُوا الْعَذَابَ لِلظَّالِمِينَ مِنْ تَصِيرٍ ۝

آیا نه وو درکړې مونږ تاسې ته عمر دومره (موده) چې پند اخلې په هغه کښې هر هغه څوک چې پند اخیستل غواړي او راغلی ؤ تاسې ته ویروونکي (چې د هغو خبره مو ونه منله) پس وڅکئ (عذاب) پس نشته ظالمانو (کافرانو) ته هیڅوک مددگار (چه له عذابه ئې خلاص کړي).

تفسیر: دغه جواب به دوزخیانو ته ورکاوه کیږي. یعنی مونږ خو تاسې ته عقل او پوه درکړې وه او پوره عمر مو هم در په برخه کړې ؤ چې ښائی تاسې به په هغه کښې ښه فکر او غور کاوه او ښه به مو له بده جلا (جدا) او سمه صافه لاره به مو ځان ته غوره کړې وی تر دې چې له تاسې ځنې دیر کسان تر شپیتو - اويا او اتيا کلونو پورې هم په دنیا کښې ژوندون کړي ؤ - برسیره په دې ستاسې د هدایت او لارښوونې دپاره مونږ تاسې ته داسې اشخاص او حالات هم درلیږلي و چې تاسې د بدیو له خرابې خاتمی څخه وویروي او د غفلت له خوبه مو وښ کړي - آیا وروسته له دې نه اوس تاسې ته کوم عذر او بهانه پاتی ده؟ اوس نو په هم دغه دوزخ کښې اوسیرئ! او د سختو عذابونو خوندونه وڅکئ! او له هیڅ لوري د هیڅ چا امداد او معاونت ته هم څه هیله (امید) او توقع مه لرئ!.

إِنَّ اللَّهَ عَلِيمُ غَيْبِ السَّمُوتِ وَالْأَرْضِ إِنَّهُ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ ۝

بیشکه چې الله عالم دی په پټو (اسرارو) د آسمانونو او د ځمکې بیشکه الله ښه عالم دی پر هغو خبرو چې پټې دي په سینو زېړونو کښې.

تفسیر: یعنی پاک الله ته د بندگانو گردی (تولی) پتی او ښکاره خبری، احوال افعال، او د زېږونو اسرار معلوم دی د هیچا نیت او استعداد له الله تعالیٰ څخه پت نه دی او سم له هغه له هر چا سره معامله کوی. الله جل جلاله ته دغه خبره هم څرگنده (ښکاره) ده چی دغه خلق چی اوس داسی ناری او سوری وهی چی مونږ یو ځلی خوشی کړه چی بیرته دنیا ته لاړ شو خو هلته په صالحه و اعمالو بوخت (مشغول) او له سره گناه ته ورنژدی نشو دوی پخپلو دغو دعوو کښی دروغچنان دی ځکه که دوی اویا ځلی نور هم پریښودی شی چی بیرته لاړ شی خو صالحه اعمال وکړی خو بیا هم دوی له خپلو شرارتونو او بغاوتونو څخه لاس اخیستونکی نه دی د دوی عادت او د مزاج اقتضاء هم داسی ده. ﴿وَلَوْ رُدُّوا لَعَادُوا لِمَا نُهُوا عَنْهُ وَإِنَّهُمْ لَكَاذِبُونَ﴾ ۷ جزء (د الانعام ۳) رکوع ۲۸ آیت

هُوَ الَّذِي جَعَلَكُمْ خَلَائِفَ فِي الْأَرْضِ

دغه (الله) هم هغه ذات دی چی مگر څولی ئی یی تاسی خلیفگان (د تیرو خلقو) په ځمکه کښی

تفسیر: یعنی د پخوانیو امتونو په ځای مو تاسی ته ځای درکړ چی اوس د هغو په مینو کښی ودان یی - او وروسته له هغوی څخه تاسی حکومت او ریاست چلوی! نو ښائی چی د هغه د شکر ایستلو حق په ښه شان سره اداء کړئ!.

فَمَنْ كَفَرَ فَعَلَيْهِ كُفْرُهُ وَلَا يَزِيدُ الْكَافِرِينَ كُفْرُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ إِلَّا مَقْتًا وَلَا يَزِيدُ الْكَافِرِينَ كُفْرُهُمْ إِلَّا خَسَارًا ۝

پس هر څوک چی کافر شو (یا ئی ناشکری وکړه) پس پر هغه دی (دغه) کفر (پا کفران) د ده او نه زیاتوی کافرانو ته کفر د دوی په نزد د رب د دوی مگر بی زاری غضب (د رب په دوی) او نه زیاتوی کافرانو لره کفر د دوی مگر خساره زیان (په آخرت کښی).

تفسیر: یعنی ستاسی له دغه کفره او ناشکری او د الله تعالیٰ له آیاتونو څخه له انکاره الله تعالیٰ ته هیڅ ضرر او نقصان نه رسیږی. الله زمونږ له حمده او شکره بی پروا دی. هو! له ناشکری څخه پر فاعل ئی د هغی گناه او وبال لویږی د کفر آخره خاتمه ماسواء له دی نه بل هیڅ شی نه دی چی پاک الله له دغه ناشکره څخه بیزاره او نارضاء کیږی - او د دغه کافر په نقصان او

خسران کښی مسلسل او منظم تزیید او ترقی واقع کیږی.

قُلْ اَرَاَيْتُمْ شُرَكَاءَ كُمُ الَّذِيْنَ تَدْعُوْنَ مِنْ دُوْنِ اللّٰهِ اَرُوْنِيْ
مَاذَا خَلَقُوا مِنَ الْاَرْضِ اَمْ لَهُمْ شِرْكٌ فِي السَّمٰوٰتِ

ووايه (ای محمده! دوی ته) آیا وینئ تاسع شریکان ستاسی هغه چی بلل به مو (او عبادت به مو کاوه د دوی) غیر له الله راوښیئ ماته چی کوم څیز پیدا کړی دی (دغو معبودانو ستاسی) له ځمکی څخه او که شته دوی ته (کوم قسم) شریکوالی په (پیدایښت د) آسمانونو کښی (له الله سره).

تفسیر: یعنی د خپلو معبودانو په احوالو کښی فکر وکړئ! او بیا ماته دغه خبره راڅرگنده (ښکاره) کړئ چی د ځمکی کومه برخه دوی جوړه کړی ده یا د آسمانونو په جوړولو په ساتلو او اداره کولو کښی دوی څومره برخه او شرکت لری؟ که دوی په دغه کښی هیڅ برخه نه لری نو دوی څرنگه معبودان گرځیدلی دی؟ لږ شانی خو له عقل او پوهی او فکر او غور څخه هم کار واخلي!

اَمْ اَتٰیْتَهُمْ کِتٰبًا فَهُمْ عَلٰی بَیِّنٰتٍ مِّنْهُ

یا ورکړی دی مونږ دوی ته کتاب پس دوی پر پاڅه حجت ولاړ دی له هغه کتابه (او دا یو هم نه دی).

تفسیر: یعنی که عقلی دلیل او سند نشته نو کوم هسی معتبر نقلی دلیل راوړاندی کړئ! چی د هغه په اساس تاسی دغه د شرک دعوی کوئ؟ دا یو هم نه دی!

بَلْ اِنْ يَّعِدُ الظّٰلِمُوْنَ بَعْضُهُمْ بَعْضًا اِلَّا غُرُوْرًا۝

بلکه نه کوی وعده دا ظالمان (مشرکان) ځینی د دوی (چی غتان او مشران دی) ځینو نورو ته (چی خواران او کشران دی) مگر غره کول (او فریب ورکول).

تفسیر: یعنی هیڅ عقلی یا نقلی دلیل نشته. خبره فقط هم دغومره ده چی په دوی کښی مشرانو کشرانو ته او پخوانیو وروستنیو ته د شیطان په لمسون او اغواء پرله پسې دغسی وعدی کړی او داسی خبری ئی ورښوولی دی ﴿وَقُولُوا لَهُمْ شَعَائِدُنَا عِنْدَ اللَّهِ﴾ هم دغه بتان او نور زمونږ شفاعتگران دی د الله تعالیٰ په نزد کښی - او د هغه قرب مونږ ته راعطاء کوی. حال دا چی دغه خالص چل - فریب - او غولول دی. دوی به څرنگه شفیع وگرځیدلی شی؟ حال دا چی ډیر لوی مقربین به هم د کفارو د شفاعت او سپارښت په موضوع کښی خپله ژبه نشی خوځولی.

إِنَّ اللَّهَ يُبْسِكُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ أَنْ تَزُولَا وَلَئِنْ زَالَتَا إِنْ أَمْسَكَهُمَا مِنْ أَحَدٍ مِّنْ بَعْدِهِ

بیشکه الله ساتی (دغه) آسمانونه او ځمکه له دی نه چی زائل شی (او له خپله محوره بیځایه شی) او (قسم دی) که (بالفرض) مخ په زوال شی دا دواړه نو وبه نه ساتی (له زواله) دغه دواړه بل هیڅوک ماسواء له دغه (الله) نه،

تفسیر: یعنی د الله تعالیٰ د قدرت لاس دی چی دومره لویو لویو عظامو کراتو ته ئی داسی تنظیم، تنسیق، ترتیب ورکړی دی چی هیڅ یو له دوی ځینی له خپلو مراکزو څخه نه ښوږیږی او نه له خپل مقام او نظام څخه یو طرف او بل طرف ته لږ تمایل او حرکت کوی او که بالفرض دغه شیان له خپلو ځایونو څخه بل کوم طرف ته نقل یا حرکت وکړی نو بیا له ماسواء الله څخه کوم یو زور او طاقت به وی چی هغه بیا بیرته خپل ځای ته راولی یا ئی تر خپل نظارت او انتظام او اداری لاندی ونیسی؟ لکه چی په قیامت کښی کله چی الله تعالیٰ دغه نظام او قوام گډود او تیت او پرک (منتشر) کړی نو کوم قوت به د ده مخه ونیسی؟

إِنَّهُ كَانَ حَلِيمًا غَفُورًا

بیشکه دغه (الله) دی ښه تحمل والا (چی تعجیل نه کوی په تعذیب د منکرینو) ښه ښونکی (د تائبانو).

تفسیر: یعنی د خلقو د کفر او عصیان اقتضاء خو هم داسی ده چی دغه گرد (تول) نظام یو ځلی گډود او لاندی باندی کړی شی لیکن د الله تعالیٰ لطف - کرم حلم تحمل او بردباری دغه نظام ټینگ پخپل قوام درولی او ساتلی دی که د الله تعالیٰ مرحمت - مکرمت - او ښه نه وی نو

دغه ودانه دنیا ورانیږی.

وَأَقْسَمُوا بِاللَّهِ جَهْدَ أَيْمَانِهِمْ لَئِنْ جَاءَهُمْ نَذِيرٌ لَّيَكُونُنَّ أَهْدَى
مِنَ الْإِحْدَى الْأُمَمِ فَلَمَّا جَاءَهُمْ نَذِيرٌ قَالُوا هُمُ الْإِنْفُورُ ۖ لَا سِتْكَبَارًا
فِي الْأَرْضِ وَمَكْرُ السَّيِّئِ وَلَا يَحِيقُ الْمَكْرُ السَّيِّئُ إِلَّا بِأَهْلِهِ ۚ

او قسمونه به خوړل (کفارو د مکې) پر الله پر سختو قسمونو خپلو سره
خامخا که چیرې راغی دوی ته کوم ویرونکي (پیغمبر) خامخا وی به دوی
هر ورو (خامخا) ښه لاره موندونکي له یوه (له تیرو) امتونو پس کله چی
راغی دوی ته ویرونکي (چی محمد دی) نو زیات نه کړ (دغه راتگ) دوی ته
مگر تیشته (له حقه). دپاره د لوی غوښتلو په ځمکه او (دپاره د) مکر بد
(په رسول پوری چی هلاک ئی کړی) او نه چاپیره کیږی مکر فریب ناکاره
مگر خو په اهل خپل (چه مکر کوونکي دی)

تفسیر: کله چی د عربو اقوامو دغه قصی او خبری اوریدلی چی یهودانو او نورو اقوامو د انبیاء
الله خبری نه منلی او د دوی له احکامو څخه به ئی غاړی غړولی نو دوی به پخپلو منځونو کښی
سره داسی ویلی «که د الله تعالی له فضلې په مونږ کښی کوم نبی مبعوث شی، نو مونږ به د هغو
عاصی اقوامو پر خلاف د خپل نبی په ډیر ښه شان سره رفاقت، اطاعت او متابعت وکړو او د
خپل اخلاص او صمیمیت یو ډیره ښه وضعیت به دنیا ته ورښکاره وو. خو څه وخت چی الله
تعالی دوی ته خپل داسی نبی مبعوث او ولیږه چی له ټولو انبیاءو څخه په عظمت او شان لوی دی
نو له حقه څخه دوی لا لری شول او غاړه ئی تری وغړوله د دوی تکبر - غرور - لوئی دوی ته
کله اجازه ورکوی چی نبی الله صلی الله علیه وسلم په مخ کښی خپلی غاړی کیږدی او د رفاقت
او اطاعت په ځای ئی عداوت او مخالفت ته ملاوی ترلی دی او راز راز (قسم قسم) مکروه او
نامناسبه تدابیر - چلونه - فریبونه ئی شروع کړی دی مگر دغه خبره مو په یاد وی چی ناکاره
کار او بدی چاری پخپله هم دغه د بدو کارونو او بدو عملونو عامل او فاعل ته عائد او راجع
کیږی.

اگر که دوی څو ورځی په عارضی ډول (طریقه) خپل زړونه خوشوی چی مونږ پخپل چل او تدبیر
سره دغسی ضرر او نقصان ورواړوه لیکن په پای (آخر) کښی به دوی وگوری چی په واقع کښی
ئی خپل ځان ته نقصان او زیان اړولی دی. فرض ئی کړئ چی په دنیا کښی ورته څه زیان او
تاوان هم ونه رسید مگر په آخرت کښی خو یقیناً پخپله سزا رسیږی.

فَهَلْ يَنْظُرُونَ إِلَّا سُنَّتَ الْأَوَّلِينَ ۚ فَلَنْ تَجِدَ لِسُنَّتِ اللَّهِ تَبْدِيلًا ۚ وَلَنْ تَجِدَ لِسُنَّتِ اللَّهِ تَحْوِيلًا ﴿٣٧﴾

پس آیا انتظار کوی دوی (یعنی نه کوی) مگر طریقی (جاری د الله ته په امتونو) پخوانیو کښی پس له سره به نه مومی ته سنت عادت د الله ته هیڅ تبدیل (اړول) او بیا به له سره نه مومی ته سنت عادت د الله ته هیڅ تحویل (گرځول).

تفسیر: یعنی دوی د دغی خبری په انتظار کښی دی کومه معامله چی له پخوانیو مجرمینو سره شوی ده هم هغه معامله دی له مونږ سره هم وکړه شی. نو که دوی له خپل دغه کفره - شرکه - طغیانه او عصیان لاس وانخیست هم هغسی معامله له دوی سره هم هر ورو (خامخا) کیدونکی ده. د الله تعالی هغه سنت او دستور چی د مجرمینو د سزا ورکولو په نسبت له پخوا څخه جریان او ادامه لری هغه له سره بدلیدونکی او تغییر موندونکی نه دی او په خپل ټاکلی (مقرر) وخت او نیټه کښی خامخا رسیدونکی دی او هرگز داسی نه کیږی چی پر داسی مجرمینو به په آخرت کښی انعام او اکرام مبذول شی او له سره هغه لری کیدونکی نه ده چی له مجرم ځنی سزا لری کړه شی یا غیر مجرم ته سزا ورکړه شی.

أَوَلَمْ يَسِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَيَنْظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ وَكَانُوا أَشَدَّ مِنْهُمْ قُوَّةً ۚ وَمَا كَانَ اللَّهُ لِيُعْجِزَهُ مِنْ شَيْءٍ فِي السَّمَوَاتِ وَلَا فِي الْأَرْضِ إِنَّهُ كَانَ عَلِيمًا قَدِيرًا ﴿٣٨﴾

آیا نه دی گرځیدلی (دغه کفار د مکی) په ځمکه (ملکونو) کښی پس چی وویښی (په دغو اوطانو کښی چی) څرنگه ؤ عاقبت آخره خاتمه د هغو کسانو چی پخوا له دوی نه (تیر شوی) دی او ؤ دوی ډیر سخت له دغو (کفارو) څخه له جهته د قوت او نه دی الله (داسی) چی عاجز نی کړی کوم شی نه په آسمانونو کښی او نه په ځمکی کښی بیشکه چی الله دی ښه عالم (په احوال د مخلوقاتو) ښه قادر (په اجراء د ارادی خپلی).

تفسیر: یعنی لوی لوی زورور او قوی مدعیان هم د الله له نیولو څخه ځان نشی خلاصولی لکه عاد او ثمود او نور. دغه خواران څه حیثیت لری؟ او څه شی دی؟ ښه وپوهیږی چی په آسمان او ځمکه کېښی د هیڅ یو قوت او قدرت له لاسه دغه نه دی پوره چی الله تعالیٰ عاجز او ناتوان کړی شی. د الله تعالیٰ علم محیط او قدرت کامل دی بیا که معاذ الله عاجز او ناتوانه شی - نو له کومی خوا به وی؟.

وَلَوْ يُؤَاخِذُ اللَّهُ النَّاسَ بِمَا كَسَبُوا مَا تَرَكَ عَلَى ظَهْرِهِمْ مِنْ دَابَّةٍ

او که چیری نیولی وی الله دا خلق په سبب د هغو (بدو اعمالو) چی کوی ئی دوی نو نه به ئی پریښی وی پر شا د ځمکی هیڅ ژوندی خوځیدونکی تلونکی (په شامت د عاصیانو)

تفسیر: یعنی خلق چی دغه خطاوی او گناهونه کوی که د دوی پر هره یوه گناه او جزئی خطا نیولو شروع له سببه پوښتنه تری وکړه شی نو هیڅ یو جاندار او متنفس د ځمکی پر مخ کېښی نه پاتی کیږی - نافرمان خو د خپلی نافرمانی له سببه په تباهی رسولی کیږی او کامل فرمان منونکی چی عادتاً ډیر لږ هم وی د قلت له امله (وجی) راپورته کیږی ځکه چی د جهان نظام په داسی یو اصول او ترتیب سره قائم کړی شوی دی چی محض د څو معدودو انسانانو هستوگنه دلته خلاف الحکمت ده بیا کله چی د نورو انسانانو ژوندون او ودانی پاتی نشی نو حیوانات به د څه لپاره پریښودی شی ځکه چی د دوی وجود بلکه د گرد (تول) جهان موجودیت خو د هم دغه حضرت انسان دپاره دی.

وَلَكِنْ يُؤَخِّرُهُمْ إِلَىٰ أَجَلٍ مُّسَمًّى ۖ فَإِذَا جَاءَ أَجَلُهُمْ فَإِنَّ اللَّهَ كَانَ بِعِبَادِهِ بَصِيرًا

ولیکن وروستی کوی (الله) دوی تر نیتی په نامه کړی شوی پوری کله چی راشی اجل (نیته) د دوی پس بیشکه چی الله دی پر بندگانو خپلو ښه لیدونکی بینا (نو ورپه کړی دوی ته جزا سم له اعمالو د دوی).

تفسیر: یعنی تر یوه مقرر میعاد او معین حد پوری الله تعالیٰ مهلت ایښی دی چی پر هر جرم به ئی فوراً نه نیسی کله چی موعود وخت راشی نو په یاد ئی ولری چی گرد (تول) شیان د پاک الله تر نظر لاندی دی او د هیچا د یوی ذری په اندازه ښه یا بد عمل د ده له علمه نه دی بهر -

پس د هر یوه په نسبت سم له خپل محیط علم سره ډیری ښی ښی فیصلی صادروی نه به مجرم چیری پتیدی شی - او نه به د مطیع له حقه سترگی پتیری.

«اللهم اجعلنا ممن يطيعك واغفر لنا ذنوبنا انك انت الغفور الرحيم»
تمت سورة فاطر بعون الله الملك القادر فالحمد لله والشكر له

سورة یس مکیه الاية (۴۵) فمدنیة وهی ثلث وثمانون آية وخمس ركوعات رقمها (۳۶)
تسلسلها حسب النزول (۴۱) نزلت بعد سورة الجن
د «یاسین» سورت مکی دی. پرته (علاوه) له (۴۵) آیته چی مدنی دی (۸۳) آیتونه (۵) رکوع لری
په تلاوت کښی (۳۶) او په نزول کښی (۴۱) سورت دی وروسته د الجن له سورت څخه نازل شوی دی

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

(شروع) کوم، په نامه د الله چه ډیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

يَس ۝ وَالْقُرْآنِ الْحَكِيمِ ۝ إِنَّكَ لَمِنَ الْمُرْسَلِينَ ۝ عَلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ ۝

قسم دی په دغه قرآن محکم (حکم کوونکی په حق خاوند د حکمت) باندی چی بیشکه ته (ای محمده!) خامخا له (هغو) رسولانو څخه ئی (چی لیږلی شوی دی خلقو ته) پر سمه لاره (یا ته ئی روان پر سمه لاره چی توحید دی).

تفسیر: یعنی لوی قرآن پخپل اعجازی شان - دک له حکمه تعلیماتو - پخو مضامینو په لحاظ د دی خبری ډیر لوی زبردست شاهد دی چی هغه نبی الامی چی د دغه پاک قرآن حامل دی بالیقین د الله تعالی رسول دی او بی له شکه او شبهی پر سمه لاره دی او د دوی گرد (تول) تابعان بی له کومی اندیښنی او خطری د مقصود تر منزل پوری رسیدی او نه بی لاری کیږی.

تَنْزِيلَ الْعَزِيزِ الرَّحِيمِ

نازل شوی دی (تاته دغه قرآن په نازلیدلو) د زبردست رحم والا.

تفسیر: یعنی دغه د دین سمه لاره، یا قرآن الحکیم د هغه الله تعالیٰ له جانبیه نازل شوی دی چی داسی یو لوی زبردست ذات هم دی چی هر ورو (خامخا) منکرانو ته سزا ورکوی او داسی رحمن رحیم مهربانی کوونکی ذات هم دی چی امر منونکیو او مطیعانو ته خامخا پخپل بخشش او مهربانی سره انعام او اکرام ورکوی نو له هم دی جهته په قرانی آیاتو کښی بعضاً د لطف - رحم - او کرم شان عیان دی - او بعضاً د قهر - غضب - تهدید او تخویف شان بیان شوی دی.

لِتَنْذِرْ قَوْمًا مَّا أُنْذِرَ آبَاؤُهُمْ فَهُمْ غَافِلُونَ ﴿٦﴾ لَقَدْ حَقَّ الْقَوْلُ
عَلَىٰ أَكْثَرِهِمْ فَهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿٧﴾

دپاره د دی چی وویروی ته هغه قوم چی نه وو ویرولی شوی پلرونه د دوی (تر اسماعیل پوری) پس دوی غافلان دی (له توحیده) خامخا په تحقیق حقه ثابته شوی خبره (د عذاب) پر اکثر د دوی (په ازل کښی) پس دوی نه راوړی ایمان

تفسیر: یعنی ډیر سخت او مشکل کار تاسی ته درسپارلی شوی دی چی دغه عربی قوم ئی د دی پاک قرآن په وسیله وینئ او هښیار - او د نورو اقوامو مقتداء او بادار (آقا) وگرځوه حال دا چی دغو عربو ته له سلهاو کلونو راهیسی کوم ویشوونکی او پوهوونکی نه دی راغلی - نو د دغسی یو غافل، جاهل او عاطل قوم چی نه له الله جل جلاله څخه خبر دی، او نه آخرت پیژنی - نه له ماضی څخه ئی عبرت اخیستی دی او نه د مستقبل په فکر کښی دی نه پر مبداء نظر غورځوی - او نه پر منتهاء - او نه د ښو او د بدو تمیز لری - او نه د اصلاح او افساد شعور په دوی کښی شته. د دغی ممتد جهالت او غفلت له تیاریو څخه د هدایت او اسلامیت رڼا (رنرا) ته ایستل او د رشد، هدایت او صلاحیت پر سمه لویه لاره باندی برابرول کوم معمولی او سهل کار نه دی بلاشبهه تاسی په پوره قوت او قدرت او فعالیت سره دوی د دغه غفلت او جهالت د ویروونکیو نتانجو او ډیر خراب مستقبل څخه خبروئ او ویروئ ئی - او زیار (کوشش) کوئ او ریر (تکلیف) برداشت کوئ څو دغه قوم د فوز او فلاح او بهبود او نجاج اعلیٰ مدارجو (درجو) ته ورسیدی او د دغه قوم د بری او کامیابی په وسیله د جهان نورو انسانانو ته هم د فلاح او نجاج لار وښی لیکن تاسی له داسی ډیرو افرادو سره مخامخ کیدونکی یی چی هغوی به هیڅ قسم پند او نصیحت ته غور نه ږدی نو ځکه پر دوی باندی شیطان په پوره ډول (طریقه) سره

إِنَّا جَعَلْنَا فِيْ أَعْنَاقِهِمْ أَغْلَالًا فَهِيَ إِلَى الْأَذْقَانِ فَهُمْ مُّقْمَحُونَ ﴿٨﴾

بیشکه مونږ گرغځولی مو دی په غاړو د دوی کښی طوقونه پس دغه (طوقونه رسیدلی دی) تر زنو د دوی پوری پس دوی جگ (وچت) سری کړی شوی دی (چی له سره ښکته نشی کتلی او لاتک خوری).

تفسیر: دغه د هم هغو خلقو په حق کښی دی چی د دوی ذکر پاس تیر شو. دغه غاړکی د عاداتو - رسومو - د جاه او مال حب - او د آباؤ او اجدادو تقلید ؤ چی دغو شیانو دوی له ستونیو (مرو) څخه سخت نیولی وو او د نخوت او تکبر لامله (له وجی) د دوی سرونه نه راښکته کیدل.

وَجَعَلْنَا مِنْ بَيْنِ أَيْدِيهِمْ سَدًّا وَمِنْ خَلْفِهِمْ سَدًّا فَأَغْشَيْنَاهُمْ فَهُمْ لَا يُبْصِرُونَ ﴿٩﴾

او گرغځولی مو دی په مخ د دوی کښی سد دیوال او له وروسته د دوی سد دیوال پس پتی کړی مو دی (سترگی د دوی) پس دوی هیڅ نه وینی.

تفسیر: د نبی الله عداوت د دوی او د هدایت قبلولو په منځ کښی لوی دیوالونه درولی ؤ - دوی د جاهلانہ ؤ رسومو اطوارو - عاداتو - او د فاسدو آراؤ په تیارو کښی داسی بند ؤ چی وړاندی - وروسته - هسک (اوچت) او تبت هیڅ د دوی په نظر کښی نه ښکاریده - نه به ئی ماضی ته کتل او نه به ئی مستقبل ته. باقی د دوی د افعالو نسبت الله تعالی ته د دی دپاره کړی شوی دی چی د خیر او شر خالق هم هغه دی. او پر اسبابو د مسباتو ترتب د الله تعالی په اراده او مشیت سره کیږی. زمونږ لوی عالم فخرالدین رازی فرمائی «په دغه آیت سره په آفاقیه ؤ دلاېلو کښی د دوی د غور کولو نفی وشوه لکه چی په ﴿فَهُمْ مُّقْمَحُونَ﴾ کښی د انفسیه ؤ دلاېلو په طرف د دوی د نه ملتفت کیدلو اشاره وه ځکه څه وخت چی سر د پاس په لوری لاتک ووهی او خوځیږی او د ښکته په طرف متماثل نشی نو څرنګه پر خپل ځان او بدن به نظر وغورځولی شی»؟.

وَسَوَاءٌ عَلَيْهِمْ ءَأَنذَرْتَهُمْ أَمْ لَمْ تُنذِرْهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿١٠﴾

او برابر دی پر دوی باندى چی وویروی ته دوی (له عذابہ) یا ونه ویروی ته

دوی (خو دوی) ایمان نه راوړی (ځکه چی مقرر دی په ازل کښی مرگ د دوی په کفر سره).

تفسیر: دوی ته برابر دی لیکن ستاسی په حق کښی برابر نه دی بلکه داسی سخت معاند او سرکش قوم ته نصیحت کول او د دوی په اصلاح پسی لویدل د عظیمه و درجاتو د حصول سبب دی او کله هم دغه ښه اخلاق د نورو د هدایت باعث گرځی. هم داسی آیت د البقرة په (۱) رکوع کښی هم تیر شوی دی.

إِنَّمَا تُنذِرُ مَنِ اتَّبَعَ الذِّكْرَ وَخَشِيَ الرَّحْمَنَ الْغَيْبَ فَبَشِّرْهُ بِمَغْفِرَةٍ وَأَجْرٍ كَرِيمٍ ۝

بیشکه هم دا خبره ده چی ویروی ته هر هغه چی متابعت کوی د پند (د قرآن) او ویرپری له رحمن څخه په غیب (بی د لیدلو) پس زیری ورکړه (ای محمده) هغه ته په مغفرت بشنی سره او په اجر لوی (د جنت سره)

تفسیر: یعنی زما د ویرولو فائده د هم هغه په حق کښی ظاهریږی چی نصیحت ومنی او پر هغه عمل وکړی او د الله تعالی ویره د ده په زړه کښی وی هر هغه چاسره چی بیخی د الله تعالی ویره نه وی نو هغه نه د پند او نصیحت څه پروا کوی او نه د رسول الله صلی الله علیه وسلم له تنبیه او تذکیر څخه څه گته (نفعه) او فائده اخیستی شی دغسی خلقو ته د مغفرت او عزت په ځای ذلت ور په برخه کیږی. وروسته اشاره فرمائی چی د فریقینو د دغه عزت او ذلت پوره اظهار د ژوندانه په بله دوره کښی کیږی چی د هغه مبادی وروسته له موته شروع کیږی.

إِنَّا نَحْنُ نُحْيِي الْمَوْتَىٰ

بیشکه مونږ هم دا مونږ به ژوندی کوو مری (په قیامت کښی)

تفسیر: یعنی وروسته له موته د بل ژوندانه وجود حتمی او یقینی دی چی هلته به تول د خپلو اعمالو بدل ومومی او ښائی دغه لوری ته هم اشاره وی چی الله تعالی پخپل قدرت د دغه عربی قوم هغه گردی (تولی) مری روحانی قواوی بیا ژوندی کولی شی خو د دغه روحانی قوت په مدد په دنیا کښی ډیر لوی او عظیم الشان خدمات وکړی او راتلونکیو نسلونو ته خپل عظیمه آثار په یادگار پریږدی

وَنَكْتُبُ مَا قَدَّمُوا وَآثَارَهُمْ

او لیکو مونږ هغه چی ومخکښی لیږلی دی دوی او (هغه) نښی (چی وروسته پاتی کیږی) له دوی

تفسیر: یعنی هغه نیک او بد اعمال چی له خپله ځانه ئی پرمی لیږلی دی او د ځینو هغه اعمالو ښه یا بد اثرات یا نښی چی له خپله ځانه ئی وروسته پریښی دی مثلاً د کوم کتاب تصنیف یا د علومو ښوونه - یا د عمارت ودانی - یا د کوم رسم اساس کیښودل - اعم له دی چی ښه وی یا بد دغه ټول په دی کښی داخل دی بلکه د الفاظو په عموم کښی د اقدامو هغه نښی هم شاملی دی چی د کوم عبادت په طرف د تللو په وخت کښی پر ځمکه لویږی لکه چی په ځینو صحیحو احادیثو کښی تصریح ده «دیارکم تکتب آثارکم».

وَكُلُّ شَيْءٍ أَحْصَيْنَاهُ فِي إِمَامٍ مُّبِينٍ

او هر شی شمیرلی دی مونږ هغه په اصل ښکاره (لوح محفوظ کښی).

تفسیر: یعنی څرنګه چی ټول اعمال او آثار وروسته له وقوعه سم له خپلی ضابطی سره لیکلی کیږی پخوا له وقوعه هم هر څیز په لوح محفوظ کښی لیکلی شوی دی او هغه لیکل هم د انتظامی ضوابطو او مصالحو پر بناء دی که نه د الله جل جلاله په قدیم علم کښی هر وړوکی او لوی شی لا له پخوا څخه موجود او حاضر دی چی سم له هغه سره په لوح محفوظ کښی نقلولی شی.

وَاضْرِبْ لَهُم مَّثَلًا أَصْحَابَ الْقَرْيَةِ

او بیان کړه (ای محمده!) دغو کفارو ته یو مثل د اوسیدونکیو د کلی (د انطاکیې)

تفسیر: دغه کلی د اکثرو په نزد د (انطاکیې) ښار دی او د «بائیبیل» په کتاب الاعمال په (۸) او (۱۱) باب کښی په یوه قصه کښی چی له هم دی قصی سره مشابه ده سره له څه تفاوت د (انطاکیې) د ښار بیان شوی دی لیکن ابن کثیر رحمة الله علیه له تاریخی حیثیت او د قرآن د سیاق په لحاظ پر دغه څه اعتراضات کړی دی. که هغه صحیح وی نو ښائی چی بل کوم کلی

تری مراد شی. والله اعلم. د دغی قصی ذکر مؤمنینو ته بشارت او د مکذبینو دپاره عبرت دی.

إِذْ جَاءَهَا الْمُرْسَلُونَ ﴿١٣﴾

کله چی راغلل هغی ته مرسلان استاخی

تفسیر: د دغو نومونو صحیح تعیین نشی کیدی او نه په یقینی ډول (طریقه) سره دغسی ویلی شی چی هغوی به بلا واسطه د الله تعالی رسولان وو یا د کوم نبی په واسطه دوی ماموران شوی و شو د ده په نیابت هغه کلی ته لاړ شی. دغه دواړه احتمال په کبی شته. اگر که متبادر هم دغه دی چی گوندی دوی پخپله انبیاء وی. ممکن دی چی له حضرت مسیح علیه السلام څخه به وړاندی دوی مبعوث شوی وی. بعضی وائی چی دغه د عیسی علیه السلام استاخی و چی د الله جل جلاله په امر لیږلی شوی و

إِذْ أَرْسَلْنَا إِلَيْهِمُ اثْنَيْنِ فَكَذَّبُوهُمَا فَعَزَّزْنَا بِثَالِثٍ فَقَالُوا إِنَّا إِلَيْكُمْ مُّرْسَلُونَ ﴿١٤﴾

کله چی ولیږل مونږ دوی ته دوه (استاخی) پس تکذیب وکړ دوی د هغو دواړو پس عزت ورکړ مونږ (او قوت دوی ته) په دریم سره پس وویل دوی بیشکه مونږ تاسی ته مرسلان استاخی یو (له طرفه د عیسی)

تفسیر: یعنی ږومبی دوه تنه لاړل - بیا د دوی د تائید دپاره دریم هم ولیږل شو - دوی دری واړه سره یو ځای شول او داسی ئی وویل چی مونږ خو په خپل سر نه یو راغلی بلکه د الله تعالی استاخی یو لهذا هر هغه شی چی مونږ ئی وایو هغه د الله تعالی پیغام وگنئ؟

قَالُوا مَا أَنْتُمْ إِلَّا بَشَرٌ مِّثْلُنَا وَمَا أَنْزَلَ الرَّحْمَنُ مِنْ شَيْءٍ إِنْ أَنْتُمْ إِلَّا تَكْذِبُونَ ﴿١٥﴾

وویل (انطاکیانو دغو استاخیو ته) نه ئی تاسی مگر انسانان په شان زمونږ او نه دی رالیږلی رحمن هیڅ شی (نه وحی او نه رسالت) نه ئی تاسی مگر دروغ

وائی (په دغی دعوی).

تفسیر: یعنی له تاسی سره خو د عنقا یا د سیمرغ بڼه نشته چی تاسی د الله تعالیٰ انبیاء شوی تاسی خو په هیڅ شی کېشی له مونږ څخه څه توپیر (فرق) او امتیاز نه لرئ نو بس کړی! خامخا داسی چتی (بیکاره) او چپوله (فضول) خبری مه کوئ! او بی سببه د الله نوم مه اخلئ! له سره الله هیڅ شی نه دی رالیږلی. فقط تاسی دری واړه پخپلو منځ کېشی سره جوړه او دغه خبره مو غوټه کړی ده، چی راحی یوه داسی د دروغو خبره له خپله ځانه وترو او بیا د هغی نسبت الله ته وکړو.

قَالُوا رَبَّنَا عَلِّمُوا اِنَّا اِلَيْكُمْ لَمُرْسَلُونَ ﴿١٧﴾

وویل (استاځیو) رب زموږ ته معلوم دی (دا چی) بیشکه مونږ تاسی ته خامخا درلیږلی شوی یو.

تفسیر: یعنی که مونږ پر الله تعالیٰ دروغ وترو هغه خو مو وینی نو آیا الله جل جلاله به پخپل فعل سره د دروغجنانو پرله پسې تصدیق او تائید کوی؟ داسی له سره نشی کیدی اوس تاسی پوهیږئ که نه پوهیږئ الله تعالیٰ ته دغه خبره ښه معلومه ده چی مونږ پخپلی دغی دعوی کېشی رښتینی یو او هیڅ یوه خبره له خپله ځانه نه وایو نو ځکه فعلاً هغه زموږ تصدیق فرمائی.

وَمَا عَلَيْنَا اِلَّا الْبَلٰغُ الْمُبِينُ ﴿١٨﴾

او نشته پر مونږ مگر (پیغام) رسوونه ښکاره (سره له معجزاتو).

تفسیر: یعنی مونږ خپله فریضه اداء کړی ده، د الله تعالیٰ پیغام مو په ښه واضح او ښکاره صورت تاسی ته رسولی دی او په ښو معقولو دلائلو او په زړه پوری طریقو مو تاسی پخپل خیر او شر پوهولی یی اوس وروسته د حجت له اتمامه تاسی پخپله غور او دقت وکړئ چی د تکزیب او عداوت انجام او عاقبت به څرنگه وی؟

قَالُوا اِنَّا تَطَيَّرْنَا بِكُمْ لَئِنْ لَّمْ تَنْتَهُوا لَنَرْجُمَنَّكُمْ وَلَيَسَّاتُكُمْ مِّنَّا عَذَابٌ اَلِيمٌ ﴿١٩﴾

وویل (انطاکیانو) بیشکه مونږ بدفالی مو نیولی ده په تاسی (چی بند والی د باران دی) قسم دی که منع نه شوئ (له دعوی د دغه رسالته خپل) خامخا سنگسار به کړو مونږ هر ورو (خامخا) تاسی او خامخا و به رسیږی هر ورو (خامخا) تاسی ته له طرفه زمونږ عذاب دردناک.

تفسیر: ممکن چی د مرسلینو د تکذیب او د کفر او عناد له شامته به پر دوی قحط او نور بلیات نازل شوی وی یا د انبیاء د ښوونې په اثر د دوی په منع کښی بیلتون واقع او بیا دوی په خپلو منعو کښی سره اختلاف وکړ څه ئی ومنل او څه ئی ونه منل او د نامبارکی نسبت ئی دوی ته وکړ یعنی ستاسی د قدمونو له شامته پر مونږ د قحط او بی اتفاقی او مصیبت بلاء نازله شوی ده دغه ګرد (تول) ستاسی له نحوست دی (العیاذ بالله) که نه مونږ پخوا له دی نه ښه ماړه وو او په اطمینان او سکون مو ژوندون کاوه. بس کړئ! او وروسته له دی نه مو په خپلو دی مواعظو او نصائحو سره مه ربروی (تکلیفوی)! او غوړونه مو مه کنوئ! که تاسی له خپل دغه وضعیت څخه لاس وانخیست! او له خپلو مواعظو او نصائحو ځنی مو خوله ونه نیوله نو مونږ به سخت تکلیف او عذاب تاسی ته در ورسو او تاسی به تر هغه پوری په ګټو سره وولو تر څو چی مړه شی.

قَالُوا طَائِرُكُمْ مَعَكُمْ أَإِنْ ذُكِّرْتُمْ بَلْ أَنْتُمْ قَوْمٌ مُّسْرِفُونَ ﴿١٩﴾

وویل (استاځیو) چی بدفالی ستاسی له تاسی سره ده (چی دغه کفر دی) آیا نو که پند درکړ شی تاسی ته (نو دغه ته بدفالی وایی نه ده داسی) بلکه تاسی یو قوم یی مسرفان د انصاف له حده تیریدونکی.

تفسیر: یعنی ستاسی د کفر او تکذیب له شامته عذاب نازل شوی دی که تاسی ګردو (تولو) متحد او متفقاً حق او صداقت منلی وی نو نه به دغه مذموم اختلاف او تفرقه ستاسی په منع کښی پیدا کیده او نه به په دی شان په آفاتو او بلیاتو مبتلا او اخته کیدی پس د نامبارکی او نحوست اسباب پخپله په تاسی کښی موجود دی نو بیا ولی په دغو مړه یوه خبره چی مونږ تاسی ته ښه نصائح او پوهنه در وړاندی کړی ده او تاسی مو ستاسی پر خیر او شر پوهولی یی خپل نحوست زمونږ پر سر غورځوئ! او له وژلو څخه مو وروئ! حقیقت دا دی چی تاسی د عقل او د انسانیت له حدوده بیخی وتلی یی! نه خپله نفع او ضرر پخپل عقل سره معلومولی شی! او نه د انسانیت خبری ستاسی له خولی څخه وځی!.

وَجَاءَ مِنْ أَقْصَا الْمَدِينَةِ رَجُلٌ يَسْعَىٰ

او راغی له لری طرفه د هغه ښار یو سری (حبیب نجار) چی مندی ئی وهلی.

تفسیر: وائی چی د دغه صالح سری نوم حبیب وو او د ښار په آخری برخه کښی په عبادت مشغول او لگیا ؤ او له حلاله کسبه به ئی روزی خوړه. دغی فطری صلاحیت ده ته وار او موقع ور نه کړه چی چپ او ساکت پاتی شی د دغی قصی د آوړیدلو په اثر د استاخیو او د مرسلینو د تائید او حمایت او د مکذبینو د پوهولو او نصیحت دپاره په منده او ډیره جلتی راغی - ولی چی دی وویریږد نه چی اشقیاء د خپلو هغو ویرولو په اثر دغو مرسلینو او استاخیو ته څه ضرر او اذیت ورسوی. له دغه څخه معلومیږی چی د دغو مرسلینو د دعوت او تبلیغ اثر د دی ښار تر لری برخو پوری هم رسیدلی وو.

قَالَ يَقُومِ اتَّبِعُوا الْمُرْسَلِينَ ۚ اتَّبِعُوا مَنْ لَا يَسْأَلُكُمْ أَجْرًا وَهُمْ مُهْتَدُونَ ۝

ووویل (حبیب نجار) ای قومه زما متابعت وکړئ تاسی د مرسلانو استاخیو. متابعت وکړئ تاسی د هغه چا چی نه غواړی له تاسی څخه اجر بدل حال دا چی دوی پر سمه صافه لاره (د خیر او اصلاح) رهی (روان) دی.

تفسیر: یعنی دوی د الله تعالی استاخی دی او د الله تعالی پیغام ئی له خپل ځان سره راوړی دی کوم پند او نصیحت چی دوی تاسی ته کوی ښائی تاسی هغه ومنئ! او پری عمل وکړئ! وگورئ چی د دوی اخلاق - اعمال عادات او اطوار ټول ښه دی. او بی غرضه د خیر غوښتنه کوی او څه معاوضه او مزدوری هم له تاسی څخه نه غواړی نو بیا ولی د داسی بی غرضو او پاکو بزرگانو متابعت او اطاعت ونه کړی شی؟ او د الله تعالی هغه پیغام چی د دوی په ذریعه لیږلی شوی دی ولی ونه منلی شی!.

(نو دوی ورته وویل چی ته په دین د دوی ئی! نو هغه ورته داسی وویل چی)

وَمَا لِي لَا أَعْبُدُ الَّذِي فَطَرَنِي

او څه مانع ده ماته (بلکه نشته چی د زړه له صدقه) عبادت نه کوم د هغه (الله) چی پیدا کړی ئی یم زه

تفسیر: دا ئی اګر که خپل ځان ته ویلی دی مګر اصلی مقصود ئی دا دی چه نورو ته ئی واوروی یعنی پر تاسی څه شوی دی چه د هغه لوی الله تعالیٰ عبادت نه کوئ چی رب او خالق دی.

وَالْيَهُ تَرْجِعُونَ ﴿٢٧﴾

او خاص دغه (الله ته) بیولی کیږئ تاسی (په قیامت کښی نو ښائی تاسی هم د هم دغه الله عبادت وکړئ!)

تفسیر: یعنی داسی مه گنئ چه تاسی ئی عبث پیدا کړی یئ! او بیا ئی هم داسی سر خوشی او آزاد پریښی یئ؟ او بل هیڅ مقصود ستاسی له دغه پیدایښت څخه نشته. داسی نه دی بلکه تاسی وروسته له مرګه ګرد (تول) د الله تعالیٰ په حضور کښی حاضر یږئ! نو ښائی چه لا اوس د هغی ورځی په تهیه او فکر کښی واوسی!

ءَاَتَيْنُ مِنْ دُونِ الْهَاءِ اِنْ يُّرْدِنَ الرَّحْمَنُ بِصُرَّةٍ لَّا تَعْنُ عَنِّي شَفَاعَتُهُمْ شَيْئًا وَلَا يُنْقِذُونِ ﴿٢٨﴾ اِنِّي اِذَا الْفِي ضَلٰلٍ مُّبِينٍ ﴿٢٩﴾

آیا ونیسم (پیدا کړم) بی له الله نور معبودان که اراده وفرمائی ماته رحمن د ضرر رسولو نو دفعه به نه کړی له ما څخه شفاعت سپارښت د دوی هیڅ شی (له هغه ضرره) او نه به می خلاص کړی (په زور) بیشکه زه کله (چی نور معبودان ونیسم) خامخا په ګمراهی ښکاره کښی یم.

تفسیر: یعنی دغه څومره ښکاره او صریحه ګمراهی ده چی له هغه مهربان او مطلق قادر الله څخه مخ اړوئ او د داسی شیانو عبادت کوئ چی هغوی مو نه د پاک الله د نازل کړیو تکالیفو او ربړو (زحمتونو) څخه پخپله خلاصولی شی او نه مو په سپارښت سره تری بچ کولی شی.

إِنِّي أَمَنْتُ بِرَبِّكُمْ فَاسْمِعُونِ ۝۲۵

بیشکه زه چی یم ایمان می راوری دی په رب ستاسی پس واورئ تاسی له مانه، (خو می شاهدان شی! په قیامت کنښی)

تفسیر: یعنی په مجمع کنښی بی له ترده او اندیښنی اعلان کوم چی ما پر واحد الله ایمان راوری دی. دغه خبره دی مگرد (تول) سره واورئ! شاید مرسلانو ته ئی د دی لامله (له وجی) اورولی وی خو د الله تعالیٰ په مخ کنښی شهادت ورکری. او قوم ته ئی دا شهادت ځکه اورولی وی چی د هغه د آوریډلو څخه متأثر شی - یا اقلأ د یوه مؤمن د ایمان د قوت د مشاهدی په طرف متوجه شی.

قِيلَ ادْخُلِ الْجَنَّةَ

وویل شو (ورته چی څه) ننوځه جنت ته (نو داخل شو جنت ته او بی انتها نعمتونه ئی په کنښی ولیدل)

تفسیر: یعنی علی الفور ده ته د جنت د ننوتلو فرمان ورکړ شو - نقل کوی چی قوم هغه په ډیر ظلم، جفا او غټ زړه توب سره په شهادت ورسوه نو ځکه سم د لاسه د ده شهادت سره متصل حکم صادر شو چی دی فوراً په جنت کنښی داخل شی - لکه چی د شهداؤ د ارواحو په نسبت له احادیثو څخه ثابت دی چی دوی پخوا له محشره په جنت کنښی داخلیدوی.

قَالَ لَيْتَ قَوْمِي يَعْلَمُونَ ۝ بِمَا غَفَرَ لِي رَبِّي وَجَعَلَنِي مِنَ الْمُكْرَمِينَ ۝۲۶

وویل ده کاشکی چی دا قوم زما پوه شوی وی په دی چی مغفرت ښښه وکړه ماته رب زما او وئی گرځولمه زه له عزت ورکړیو شویو (په ادخال د جنت سره).

تفسیر: قوم له هغه سره دښمنی وکړه چی دی ئی وواژه مگر دی وروسته د جنت له ننوتلو څخه

هم د قوم له خیر غوښتلو څخه بیفکره نشو - او وی ویل که زما قوم زما له حاله او له دغه انعام او اکرام څخه چی د الله تعالی له لوری پر ما مبذول شوی دی خبریدلی نو هرومرو (خامخا) ئی ایمان راوړی.

وَمَا أَنزَلْنَا عَلَىٰ قَوْمِهِ مِنْ بَعْدِهِ مِنْ جُنْدٍ مِّنَ السَّمَاءِ وَمَا كُنَّا مُنْزِلِينَ ۝۸۰ إِن كَانَتْ إِلَّا صَيْحَةً وَاحِدَةً فَإِذَا هُمْ خُمُودٌ ۝۸۱

او نه مو ؤ نازل کړی پر قوم د دغه (حبیب نجار) وروسته (له شهادته) د ده هیڅ لښکر له (جانبه د) آسمانه او نه وو مونږ نازلوونکی (د لښکر د ملاحکو). نه ؤ دا عذاب (د دی قوم) مگر چغه وه یوه (د جبریل) پس ناڅاپه دوی مړه یخ کړخ پراته ؤ (لکه ایره د اور).

تفسیر: یعنی وروسته له هغه دغه قوم د کفر - ظلم او د مرسلینو د تکذیب په بدل هلاک کړل شول او د دوی د دغه اهلک دپاره مزیدو ترتیباتو او اهتمامو ته دومره ضرورت پاتی نشو چی له آسمانه ورته پرېستی لیږلی کیدی او نه د الله تعالی دغه عادت دی چی د اقوامو د اهلک دپاره لوی افواج ولیږی که هسی د کوم خاص مصلحت دپاره ئی د پرېستو افواج لیږلی وی هغه بیله خبره ده په دغسی مواردو کښی د ډیرو لویو مدعیانو او اعیانو د سرولو او څخ پڅ غورځولو دپاره یوه معمولی چغه کافی ده لکه چی د هم دغه قوم حال هم داسی شو چی پرېستی پر دوی یوه چغه ووهله او دوی گرد (تول) سره یو ځای همغلته مړه شول.

يَحْزَنُونَ عَلَى الْعِبَادَةِ مَا يَأْتِيهِمْ مِّن رَّسُولٍ إِلَّا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِئُونَ ۝۸۲ أَلَمْ يَرَوْا كَمْ أَهْلَكْنَا قَبْلَهُم مِّنَ الْقُرُونِ أَنَّهُمْ إِلَيْهِمْ لَا يَرْجِعُونَ ۝۸۳

ای حسرت افسوس دی پر بندگانو (کافرانو) نه دی راغلی دوی ته هیڅ رسول مگر ؤ دوی چی په هغه پوری به ئی توکی مسخری کولی. آیا نه وینی (دغه کفار) چی څومره ډیر هلاک کړی دی مونږ پخوا له دوی نه له اهل د زمانی چی بیشکه هغه (هلاک کړی شوی) دوی ته بیرته نه راگرځی (دنیا ته

نو دوی پری ولی عبرت نه اخلی؟).

تفسیر: یعنی گوری او اوری چی په دنیا خومره اقوام او ملل له انبیاءو سره د استهزاء او تمسخر په بدل هلاک او تباہ شوی دی چی اوس د هغوی نوم او نښه هم د دنیا په مخ کښی نه ده پاتی نو هیش یو تن له هغوی ځنی د دغی خبری توان او طاقت هم نه لری چی بیرته راشی. د عذاب په ژړنده کښی دوی تول سره اوږه او دلده او برابر شوی دی خو دوی سره له هغه پند او عبرت نه اخلی او هر کله چی کوم نوی رسول دوی ته راځی نو دوی بیا په همغو تمسخر او استهزاء او توکو مسخرو باندی لاس پوری کوی چی پخوانی کفار په هغه معتاد او د هغو په اثر پخپله سزا او هیداد (انجام) ورسیدل لکه چی نن له خاتم الانبیاء صلی الله علیه وسلم سره د معظمی مکی کفار هم داسی سلوک او معامله کوی .

وَإِنْ كُلُّ لَمَّا جَعِلَ لَدَيْنَا عَظْرُونَ ﴿٣٦﴾

او نه دی دا گرد (خلاتق) مگر تول په نزد زمونږ حاضر کړی شوی وی دپاره د جزاء (په قیامت کښی).

تفسیر: یعنی هغه خو د دنیا عذاب و د آخرت سزا خو بيله ده داسی مه گنئ کله چی هلاک شوئ نو بیا به بیرته زمونږ په طرف نه راځی او گردی (تولی) خبری او قصی ختمی شوی. د گردو (تولو) مخلوقاتو رجوع او حضور د پاک الله په دربار کښی یو حتمی او ضروری امر دی او هلته به تول مجرمین او منکرین بلا استثنا نیولی کیږی.

وَأَيُّ لَهُمُ الْأَرْضُ الْيَتِيَّةُ أَحْيَيْنَاهَا وَأَخْرَجْنَا مِنْهَا حَبًّا فَايُنُّهُ يَاكُونُ ﴿٣٧﴾ وَجَعَلْنَا فِيهَا جَنَاتٍ مِّنْ نَّخِيلٍ وَأَعْنَابٍ وَفَجْرْنَا فِيهَا مِنَ الْعُيُونِ ﴿٣٨﴾ لِيَأْكُلُوا مِنْ ثَمَرِهَا

او یو دلیل (د قدرت) دی دوی ته ځمکه مړه (وچه کلکه) چی ژوندی کوو مونږ هغه (په اوبو سره) او راویاسو مونږ له هغی ځمکی څخه دانی نو له ځینو د دغو (دانو) څخه خوری (خپل قوت پری کوی). او پیدا کړی مو دی په دغی ځمکی کښی باغونه له (هر قسمه د) خرماگانو او (له هر راز (قسم) کورو) انگورو او جاری کړی مو دی په دغی (ځمکی) کښی له چینو (د

اوبو) څخه دپاره د دی چی وځوری دوی له میوو د هغو (مذکوره ژ شیانو)

تفسیر: یعنی ښائی دوی ته داسی شبهه پیدا شوی وی چی پس له موته بیا به مونږ څرنګه ژوندی راباڅولی کیږو؟ دغه په دی صورت وړپوهوی څرنګه چی ځمکه وچه کلکه مړه پرته وی نو بیا الله تعالیٰ ئی تکه شنه زرغونه او ژوندی کوی او په کښی راز راز (قسم قسم) ونی، ګلان، غلی، دانی، میوی، باغ، بهار او نور پیدا کوی چی تاسی ئی استعمالوئ هم داسی قیاس او اتکل وکړی چی په مرو ابدانو کښی هم الله تعالیٰ د حیات روح پو کوی په هر حال په دغی مری ځمکی کښی دوی ته یوه داسی ښه او د قدرت دلیل شته چی په هغه کښی د غور او دقت کولو څخه بعث بعدالموت - د الله تعالیٰ وحدانیت او عظمت او انعام او احسان په ښه ډول (طریقه) سره پیژندل او پوهیدل کیږی.

تنبيه: په پاسبنيو آيتونو کښی د ترهیب خوا ښکاره وه چی د الله تعالیٰ له عذابو وویږیږئ! او د هدایت لاره ئی ځان ته اختیار کړئ! په دغو آیتونو کښی ئی د ترغیب صورت اختیار فرمایلی دی. یعنی د الله تعالیٰ نعمتونه په ښه شان سره وپیژنئ! او د الله شکر ګزاري ته متوجه شی! او په دغه ښه وپوهیږئ هغه الله چی مړه ځمکه ژوندی کولی شی هغه که په ایمانی حیثیت سره یو مړ قوم هم ژوندی کړی نو هغه ته دغه کار هیڅ اشکال نه لری.

وَمَاعَمَلَتُهُ اَيَّدِيْهِمْ اَفَلَا يَشْكُرُوْنَ ﴿٣٥﴾

او نه دی پیدا کړی دغه (میوی) لاسونو د دوی آیا پس شکر نه وباسی دوی (په دغو نعمتاؤ د الله).

تفسیر: یعنی میوی او د ځمکی نور حاصلات د الله تعالیٰ په قدرت سره پیدا کیږی د دوی په لاسونو کښی داسی قدرت نشته چی د کورو یا کجورو (انګورو یا خرماؤ) یوه دانه هم پیدا کړی شی. سره له هغه محنت او تردد چی د یوه باغ په لګولو او روزنه کښی کیږی مګر د دغه باغ د میوو او حاصلاتو راوستل د الله تعالیٰ کار او ده د قدرت په قبضه او اختیار کښی دی. او که په غور سره وکتل شی ټول هغه کارونه چی د انسانانو په سعی او کوشښ سره انجام مومی هغه هم فی الحقیقت د الله تعالیٰ په عطاء کړی شوی قدرت او قوت او مشیت او ارادی سره کیږی. لهذا په هر حیثیت سره د الله تعالیٰ شکر ایستل او احسان پیژندل واجب دی.

تنبيه: محقق مترجم رحمة الله علیه په ﴿وَمَاعَمَلَتُهُ اَيَّدِيْهِمْ﴾ کښی «ما» نافیة اخیستی ده. کماهو دأب اکثر المتأخرین - لیکن له اسلافو څخه عموماً د دغی «ما» موصوله توب نقل شوی دی چی د هغه تائید د ابن مسعود رضی الله تعالیٰ عنه له قرأته چی په کښی «ومما عملته ایدیهم» دی کیږی.

سُبْحَنَ الَّذِي خَلَقَ الْأَزْوَاجَ كُلَّهَا مِمَّا تَبَتُّ الْأَرْضُ وَمِنْ أَنْفُسِهِمْ وَمِمَّا لَا يَعْلَمُونَ ﴿۳۶﴾

پاکی ده (له هر عیبه) هغه الله ته چی پیدا کړی ئی دی دغه (تولی) جوړی (انواع اصناف) تول له هغو خیزونو چی زرغونوی ئی ځمکه او له ځانونو د دوی (اولاد لمسی کړوسی) او له هغو (مخلوقاتو) څخه چی دوی ئی نه پیژنی (د علویاتو او د سفلیاتو له عجائبو مخلوقاتو څخه).

تفسیر: یعنی په نباتاتو او انسانانو او په هغو نورو مخلوقاتو کښی چی لا له هغوی څخه خلق پوره نه دی خبر الله تعالی جوړی پیدا کړی دی. اعم له دی نه چی دغه جوړه توب د تقابل له حیثیته وی لکه نر او بیڼه (نر وماده) خواږه او تروه، تور او سپین، ورځ او شپه، رڼا (رنرا) او تیاره. یا د تمائل له حیثیته وی لکه په یوه شان - یو رنگ، یو خوند میوی او د ځمکی نور محصولات او په یوه شکل او صورت سره دوه ساکینان (جاندار). په هر حال په مخلوقاتو کښی هیڅ یو داسی مخلوق نشته چی د هغه بل کوم مقابل او مماثل نه وی. ځکه چی مقابله یا مماثلت په هغو شیانو کښی کیدی شی چی په کومه درجه کښی فی الجمله اشتراک ولری. د خالق او مخلوق اشتراک په هیڅ یوه حقیقت - صورت او صفت کښی سره بیخی نشته.

وَاٰیةٌ لَهُمُ الْاٰیِلُ ۖ نَسْلَخُ مِنْهُ النَّارَ فَاِذَا هُمْ مُظْلِمُونَ ﴿۳۷﴾ وَالشَّمْسُ تَجْرِي لِمُسْتَقَرٍّ لَّهَا ۖ

او یو دلیل (د قدرت د الله) دوی ته شپه ده چی راویاسو مونږ له هغی (شپې) څخه ورځ پس ناڅاپه دوی ننوتونکی وی په تیارو کښی او (بل دلیل د قدرت د الله دوی ته) لمر (دی چی) ځی پخپلی تاکلی (مقرر) لاری باندی (یا خپل ځای ته)،

تفسیر: «سلخ» د حیوان پوستکی ایستلو ته وائی چی تری لاندی غوښه ئی ښکاره شی هم داسی وکنږ د شپې په تیارو باندی د ورځی شادر هوار کړی شوی دی. څه وخت چی دغه د رڼا (رنرا) شادر د دی له سره څخه لری کړ شی خلق په تیارو کښی پاتی کیږی وروسته له هغه لمر بیا په خپل همغه مقرر تگ سره په معین وخت راخیژی او تول جهان او شیان رنوی، د لیل او نهار پر

دغو تقلباتو قیاس او اټکل وکړئ او ښه وپوهیږئ چې الله تعالیٰ عالم هم داسې فناء کوی او بیا ئی د بقاء بل عالم ته انتقال او ژوندی راپاڅوی او بیشکه هم دغه الله تعالیٰ د عبادت وړ (قابل) او لایق دی چې د ده په قدرت کښی د دغو عظیم الشانو انقلاباتو واک اختیار او زمام دی چې له هغه څخه مونږ ته د مختلفو اقسامو فوائد رارسیری. هغه مطلق قادر چې شپه په ورځی سره تبدیلوی نو له هغه څخه دغه خبره کله لری او بعیده ده چې د رسالت د لمر په ذریعه دغه دنیا هم د جهالت له تیارو څخه وباسی او لری ئی کړی. لیکن د شپې او ورځی او د لمر او قمر او د انجم د طلوع او غروب په شان هر کار پخپل وخت او نیټه کیږی.

ذَلِكَ تَقْدِيرُ الْعَزِيزِ الْعَلِيمِ ﴿۲۳﴾

دغه (مخصوص حرکت د لمر حکم) اندازه ده د ښه غالب قوی (په انفاذ د احکامو) ښه دانا (پر هر څیز).

تفسیر: د لمر چال او لاره مقرر ده او دی پر هغی باندی منظم درومی یو بشرکی یوه ربه له هغی څخه وړاندی وروسته نشی کیدی پر همغه کار چې لگولی شوی دی تل تر تله په هم هغه کښی لگیا دی یوه شېبه هم په قرار او آرام نه دی د شپې او د ورځی چورلیدل او د کلنی تحویل په هر هر ځای کښی چې ښائی ورسیری او مقرر مواسم او اوقات پیدا کړی په همغو ځایونو او مواسمو رسیږی بیا له هغه ځایه د الله تعالیٰ په حکم سره په بلی دوری باندی شروع کوی د قیامت تر قرب او قیام پوری هم دغه وضعیت دوام لری شو دغسی یو وقت راشی چې هلته د الله تعالیٰ له جانبه پر لمر داسی حکم صادریری چې له همغه ځایه چه غروب شوی ئی بیرته راوخیږه! دغه هم دا وخت دی چې باب التوبه به ترل کیږی کما ورد فی الحدیث الصحيح. خبره دا ده چې د ده دغه د طلوع او غروب، د دغه گرد (تول) نظام د هغه غالب، زبردست، علیم او خبیر ذات له جانبه قائم کړی شوی دی چې د ده انتظام او قوام بل هیڅوک نشی خرابولی او نه ئی ماتولی او نه د ده پر دغه حکمت او پوهنی څه تنقید او تبصره کولی شی دی هر وخت چې اراده وفرمائی او څرنګه چې مشیت وفرمائی په کښی تحویل او تبدیل او تعدیل کولی شی هیڅوک او هیڅ شی د ده د دغو اراداتو او مشیاتو په مقابل کښی له سره هیڅ تردد او انکار نشی کولی.

تنبیه: د دغه آیت په تفسیر کښی یو حدیث راغلی دی چې په هغه کښی د لمر په تحت العرش کښی د سجده کولو ذکر شته دلته د هغه د تشریح ځای نه دی په دغه مورد کښی دی زمونږ هغه مستقل مضمون ولوست شی چې د «سجود الشمس» تر عنوان لاندی چاپ شوی دی.

وَالْقَمَرَ قَدَرْنَاهُ مَنَازِلَ حَتَّىٰ عَادَ كَالْعُرْجُونِ الْقَدِيمِ ﴿۲۴﴾

او سپوږمۍ ته اندازه کړی (او ویشلی) دی مونږ منزلونه تر هغه پوری چی وگرځی (په نظر کښی) لکه وچه خانگه د خرما (چه کلکه کړه، ژیره او نری شی).

تفسیر: یعنی د لمر په شان قمر تل په یوه وضعیت او هیئت نه دی بلکه هره ورځ تزئید یا تنقیص مومی الله تعالیٰ قمر ته (۲۸) منازل مقرر فرمایلی دی چی دی دغه منازل په یوه معین نظام سره درجه په درجه طی او پری کوی په پړومبۍ آیت کښی د شپې بیان و، بیا د لمر بیان وشو چی تری د کلونو او مواسمو او فصلونو او شپو او ورځو - گری - (ساعت) شیبی - (دقیقی) رپی (ثانیی) اوقات تشکیل کیږی، اوس د سپوږمۍ تذکره فرمائی چی د هغی په نقل او حرکت پوری د قمری ورځو، میاشتو کلونو اوقات مربوط دی. لمر او سپوږمۍ د هری میاشتی په آخر کښی تقریباً سره نژدی کیږی دلته قمر له سترگو څخه پټیږی. کله چی بیا له لمر وړاندی کیږی نو په نظر راځی. بیا نو منزل په منزل په دی حال کښی چی پرله پسې زیاتیدږی پرمخ تگ کوی. څو څلورلسمی شپې ته ورسیدي. نو په (۱۴) کښی بیخی پوره او کاملیدږی وروسته له دی نه بیا پخپل تنقیص شروع کوی څو متدرجاً او ورو ورو خپل همغه د اولی شپې هیئت ته اعاده او مراجعت وکړی او د کجورو د هغی قدیمی وچی کلکی خانگی په شان چی له ډیر وچوالی لکه لینده کړه او نری کیږی، کړه وړه، نری، بی رونقه ضعیفه، نحیفه په سترگو کښی بریښی.

لَا الشَّمْسُ يَنْبَغِي لَهَا أَنْ تُدْرِكَ الْقَمَرَ وَلَا اللَّيْلُ سَابِقُ النَّهَارِ
وَكُلٌّ فِي فَلَكٍ يَسْبَحُونَ ﴿۳۰﴾

نه دی لمر لائق دغه لره (او له وسه ئی پوره نه ده) چی لاندی کړی سپوږمۍ (په زمان مکان اوصافو کښی) او نه شپه پړومبۍ کیدونکی ده له ورځی، او دغه تول (فلکی اجرام) په آسمان کښی چورلیدونکی دی (لامبو په کښی وهی فراخ په کښی روان دی).

تفسیر: د لمر سلطنت په ورځو کښی دی. او د شپې حکومت په سپوږمۍ پوری تړلی دی. داسی نشی کیدی چی سپوږمۍ د خپلو وړانگو (انوارو) شیندلو (خوړولو) په وخت کښی لمر د پلوشی (اشعه) تحت الشاع واقع شی. یا ورځ لږ شانتی په مخ کښی شی او د شپې پر کومه برخه متصرف شی یا شپه سبقت وکړی او د ورځی له اختتام څخه پخوا راشی. په هر ملک او اقلیم او

په هره زمانه او موسم کښې کومه اندازه چي شپې او ورځې ته ايښودلې شوي ده دغه کرات هيڅ مجال او قدرت نه لري چي له خپل ټاکلي (مقرر کړي) حرکت او سرعت څخه وړاندې يا وروسته د يوي رپې په اندازه هم تجاوز يا تخلف وکړي شي. هره يوه سياره په همغه خپل مدار کښې قائمه او پخپل معين نظام سره چورلي او له هغه څخه د يوي ذري په اندازه هم يوي خوا او بلې خوا ته هيڅ تمايل او تجاوز نشي کولي او سره له دغومره لويوالي او سريع او ګرندې حرکت په دغې آزادي فضا کښې يو له بله سره تکر نه وهي او نه متصادم کيږي او نه له خپلې مقرري اندازې څخه څوکه (ورو) يا ګرندې کيږي. آيا دغه د دې خبرې واضحه نښه نه ده چي دغه ټول عظيم الشان مشينونه او د هغو دغه ګرد (ټول) اجزاء او پرزي د کوم زبردست علیم، خبر، قدير ذات په قبضه او اختيار کښې دي چي په داسې دقيق او منظم صورت سره پخپلو کارونو کښې لګيا دي، بيا نو هغه لوي ذات چي دغه شپې ورځې، لمر، قمر، انجم او ټول علويات او سفليات ومافيا ئې پيدا کړي دي او په دغو کښې هر راز (قسم) تبديل، تحويل کوي آيا هغه په دې باندې نه دي قدير چي تاسې وروسته له فناء څخه بيا ژوندی راپاڅوي. (العياذ بالله) تنبيه: حضرت شاه صاحب رحمه الله عليه د ﴿لَا تُشْرِكُ بِشَيْءٍ لِّهٖ اَنْ تَذَرِكَ الْقَمَرَ﴾ د تعبير نکته داسې بيان فرمائي چي «لمر او قمر د هري مياشتې په آخر سره نژدې کيږي نو قمر لمر نيسي او لمر قمر نشي نيولی نو ځکه «لَالْقَمَرُ يَنْبَغِي لَهٗ اَنْ يَدْرِكَ الشَّمْسَ» ئې ونه فرمايل «والله اعلم»

يا دا چي نه دي لمر داسې او نه ښائي لمر ته دا چي لاندې کړي دي سپوږمۍ او ورورسپوړي يعنې چي صحيحه او آسانه وي ورته دا چي لاندې کړي سپوږمۍ او ورسيږي ورته يا په زمان کښې چي په شپو کښې ورسره يو ځای شي يا په مکان کښې چي لمر سماء الدنيا ته ورکوز شي يا په اوصافو کښې چي د لمر سیر هم لکه قمر شي يا په سلطان او کمال کښې چي په څوارلسمه کښې ورسره ګډ شي، يا په آثارو او منافعو کښې چي لمر هم د قمر آثار او خواص پيدا کړي حال دا چه هر يو له دغو پنځو ممنوعو شيانو ممنوع او دليل د هر يو ښکاره دي. «برهان الدين کشککي»

وَاٰیةٌ لَهُمْ اَنَّا حَمَلْنَا ذُرِّيَّتَهُمْ فِي الْفُلِّ الْمَشْحُونِ ﴿٢٧﴾ وَخَلَقْنَا لَهُمْ
مِّنْ مِّثْلِهٖ نَافِرًا ﴿٢٨﴾

او يوه نښه دليل (د قدرت د الله) دوی ته دا ده چي بيشکه مونږ سواره کړي دي مونږ اولاد د دوی په بيړي (جهاز د نوح) ډکه کړي شوي کښې او پيدا کړي دي مونږ دوی ته په شان د دغه (بيړي) هر هغه څه چي دوی پري سوريږي (له نورو نواقلو څخه).

تفسیر: یعنی د حضرت نوح علیه السلام په زمانه کښی لکه چه طوفان راغی نو د آدم نسل ئی د هغه پر دکی بیرې سور کر چی نوح علیه السلام هغه جوړه کړی ده که نه د انسان تخم به نه پاتی کیده بیا د هغی بیرې په نمونه ئی نوری بیرې او جهازونه درجوړ کړل چی پر هغو تاسی تر نن پوری سورپړئ او سره له خپلو احمالو او اثقالو ئی له یوی وچی څخه بلی وچی ته وړئ! او له دغو جهازونو څخه هم داسی کار اخلئ لکه چی له نورو نواقلو څخه ئی اخلئ مثلاً اوبښ چی هغه ته عربو «سفائن البر» یعنی د وچی بیرې ویل.

وَإِنْ تَشَاغُرْهُمْ فَلَا صِرَاحَ لَهُمْ وَلَا هُمْ يُقَدَّرُونَ ۝۳۶
مِنَّا وَمَتَاعًا إِلَىٰ حِينٍ ۝۳۷

او که اراده وفرمایو مونږ نو غرق کړی به مو وو دغه (راکبین د بیرې) پس نه به وی هیش فریاد رس او نه به دوی خلاصولی کیږی (له غرقه) مگر (نه ئی غرقوو) په رحمت مهربانی خپلی سره او دپاره د نفعی اخیستلو تر نیتی (د مرگ د دوی) پوری.

تفسیر: یعنی دغه د هډوکو یوه موتی انسان ته وگوړئ چی څرنگه له ویروونکی سمندرونو او سیندونو څخه د جهاز په ذریعه تیریری راتیریری چی د هغو په نسبت د خورا (دیر) لویو جهازونو حقیقت د یوه نری خغلی په اندازه هم نه دی که الله تعالیٰ اراده وفرمائی چی تاسی په دغو سیندونو کښی دوب کړی نو څوک تاسی ته له دغه دوییدلو څخه نجات درکوی؟ او څوک به مو په فریاد رسیږی. مگر دغه د الله تعالیٰ د حکمت او مهربانی او مصلحت اقتضاء ده چی گرد (تول) بحری راکبین نه دویوی ځکه چی د ده د رحمت او حکمت اقتضاء هم دغسی ده چی دوی تر یوی معینی نیتی پوری ژوندی وی او دغه دنیوی امور پخپل طبیعی مدار وگرځی. د دیر افسوس ځای دی چی دیر خلق د قدرت پر دغو دلائلو او نښو نه پوهیږی او نه د الله تعالیٰ د دغو نعماتو قدر پیژنی.

وَإِذَا قِيلَ لَهُمُ اتَّقُوا مَا بَيْنَ أَيْدِيكُمْ وَمَا خَلْفَكُمْ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ ۝۳۸
وَمَا تَأْتِيهِمْ مِنْ آيَةٍ مِنْ آيَاتِ رَبِّهِمْ إِلَّا كَانُوا عَنْهَا مُعْرِضِينَ ۝۳۹

او کله چی وویل شی دوی ته چی ځان وساتئ له هغه (دنیوی عذاب) چی په مخکښی ستاسی دی او له هغه (اخروی عذاب) چی وروسته درپسی راځی بشائی پر تاسی رحم وکړ شی (نو دوی مخ وگرځوی) او نه راځی دوی ته هیڅ دلیل له دلائلو (قدرت) د رب د دوی مگر دی دوی له هغو (دلائلو) څخه مخ وگرځوونکی.

تفسیر: وړاندی د جزاء ورځ راځی - او وروسته مو پریښی دی خپل اعمال، یعنی کله چه دوی ته وویل شی چی د قیامت د سزا او د بدو اعمالو له شامت څخه ویریږئ! او د خپلی آخری خاتمی په نسبت څه فکر او غور وکړئ! خو د الله تعالی رحمت ستاسی په لوری متوجه شی نو دوی په نصیحت له سره غور نه ږدی او تل د الله تعالی له احکامو څخه مخ اړوی.

وَإِذَا قِيلَ لَهُمْ أَنْفِقُوا مِمَّا رَزَقَكُمُ اللَّهُ قَالُوا الَّذَيْنِ كَفَرُوا لِلَّذِينَ أَمْنُوا أَنْطَعِمُ مَنْ لَوْ يَشَاءُ اللَّهُ أَطْعَمَهُ ۖ

او کله چی وویل شی دوی ته چی نفقه ورکړه کوئ (عاجزانو ته) له ځینو هغو (مالونو) چی رزق روزی درکړی دی تاسی ته الله نو وائی هغه کسان چی کافران شوی دی (له جهته د استهزاء) هغو کسانو ته چی ایمان ئی راوړی دی آیا طعام ورکړو مونږ هغه چاته که اراده فرمائلی وی الله نو طعام به ئی ورکړی وو هغه ته

تفسیر: یعنی د الله تعالی نور احکام به څه ومنی - پر فقراؤ او مساکینو مال لگول د دوی په نزد هم د ثواب کار دی لیکن هم دغه مسلمه خبره لکه چی د رسول الله صلی الله علیه وسلم او د مؤمنانو له طرفه دغو منکرانو ته ویله کیږی نو په نهایتو سپکو طریقو او تمسخر او پوچندو (استهزاء) سره تری اعراض او انکار کوی، او وائی «هغو کسانو ته چی پخپله پاک الله رزق او روزی نه ده ورکړی مونږ به هغوی ته څه ورکولی شو او ولی به ئی ورخوړو مونږ د الله تعالی له مشیته مخالف کار نشو کولی، که د الله تعالی مشیت داسی نه وی نو دوی به ئی فقرا او محتاج - او مونږ به ئی غنی او دولتمن نه وو وگرځولی.» نو آیا د دغه حماقت او بی حیائی په مقابل کښی څه وویل شی؟ آیا که د الله تعالی اراده د چا په ورکړه کښی شوی وی نو د هغه هم دا یو صورت دی چی پخپله الله تعالی بلا واسطه رزق د هغه په لاس کښی ورکړی؟ که په وسایطو ورکول هم د الله تعالی له مشیت څخه دی؟ نو تاسی دغسی فیصله ولی وکړه؟ چه د الله تعالی اراده په دی نه ده شوی چی هغو ته دودی ورکړی دغه خو د الله تعالی امتحان دی چی

اغنيا ئى د فقاو پر اعانت مامور فرمايلى دى او د دوى په وسيله ئى د هغوى د رزق رسولو سامان مهيا كړى دى. هر هغه چى په دغه امتحان كښى پاتى او ناكامه شى نو ښائى چى دى پر خپلى بدبختى او ناكامى وژاړى.

تنبیه: د ځينو اسلافو له اقوالو معلومېږي چى دغه آيت د ځينو زنداقه ؤ په حق كښى دى په دغه صورت به د دوى دغه قول پر تمسخر نه حمل كيږي بلكه پر خپل حقيقت اېښود كيږي.

إِنْ أَنْتُمْ إِلَّا فِي ضَلَالٍ مُّبِينٍ ﴿٣٦﴾

نه يې تاسى مگر په گمراهى ښكاره كښى.

تفسير: كه دغه جمله د كفارو د قول تتمه وي نو مطلب به ئى داسى كيږي «اى د مؤمنانو تولئى! تاسى په صريحى گمراهى كښى لويديلى يې چى د داسى خلكو د گيډى پر مړولو پسى گرځئ چى د الله تعالى له طرفه هغو كفارو ته خطاب دى چى دوى غومره چتى (بيكاره) او فضول خبرى كوي. حضرت شاه صاحب رحمة الله عليه ليكي «دغه گمراهى ده چى په نيك كار كښى پر تقدير حواله وركړى او د خپلو مزو په لاس ته راوړلو كښى په طمعى او توقع پسى مندى ووهى».

وَيَقُولُونَ مَتَى هَذَا الْوَعْدُ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿٣٧﴾

او وائى (كفار) چى كله به وي دغه وعده (د قيامت ؟ ووايې راته!) كه چيرى يې تاسى صادقين رښتيني (په دى كښى اى مؤمنانو!).

تفسير: يعنى ستاسى دغه قيامت او دغه عذاب او آفتونه چى تاسى مو له هغو څخه پرله پسى وېرو، كله راځي ؟ او دغه مواعيد مو كله پوره كيږي ؟ كه تاسى په واقع سره رښتيني يې نو دغه وعده ژر تر ژره پوره كړئ او مونږ ته ئى راوښيئ!

مَا يَنْظُرُونَ إِلَّا صَيْحَةً وَاحِدَةً تَأْخُذُهُمْ وَهُمْ يَخِصِّمُونَ ﴿٣٨﴾ فَلَا يَسْتَطِيعُونَ تَوْصِيَةً وَلَا إِلَىٰ أَهْلِهِمْ يَرْجِعُونَ ﴿٣٩﴾

(نو فرمائى الله چى) انتظار نه كوي (كفار) مگر د چغى پوى (د اسرافيل)

چی وږه نیسی دوی حال دا چی دوی به جگری سره کوی. پس توان به ئی ونه شی د وصیت او نه به خپل اهل ته بیرته ورشی (له مشاغلو خپلو).

تفسیر: یعنی قیامت به یو ناڅاپه فجأة واقع شی او په داسی حالت کښی به قائمیری چی تول خلق پخپلو معاملاتو او چارو کښی مشغول او لگیا وی. څه وخت چی اول صور (شپیلی) وپوکلې شی د گردو (تولو) هوش او حواس به مفقود او ورک شی او بالاخر تول سره مری او په هر ځای کښی به مری یو پر بل لوپړی دوی به دومره یو فرصت هم ونه مومی چی څه ووائی یا څه وصیت وکړی یا خپلو کورونو ته خپل ځان ورسوی، او بالفرض که وصیت هم وکړی نو چا ته به ئی کوی؟ او که خپلو کورونو ته راهم شی نو کورونه به ئی چیری ودان پاتی وی؟

وَنُفَعُ فِي الصُّورِ فَإِذَا هُمْ مِنَ الْأَجْدَاثِ إِلَى رَبِّهِمْ يَنْسِلُونَ ﴿٣٦﴾

او بیا به پوکی وکړ شی په صور (شپیلی) کښی پس ناڅاپه دوی له قبورو څخه په طرف د رب خپل به مندی وهی ځغلی.

تفسیر: یعنی کله چه دوهمه شپیلی (صور) وپوکلې شی نو گرد (تول) مخلوقات به سره ژوندی کیری او له خپلو قبورو څخه به راپورته کیری، او پرېښتی به په ډیر سرعت او شطارت (چالاکی) سره دوی گرد (تول) په تیل وهلو سره د محشر د میدان په لوری ولی او شری به ئی.

قَالُوا يَوَيْلَنَا مَنْ بَعَثَنَا مِنْ مَرْقَدٍ نَاهٍ

وائی به دوی ای هلاک خرابی ده مونږ ته چا راپاخولو له ځایونو دځویونو زمونږ څخه.

تفسیر: ښائی چی د اولی او دوهمی نفخی په منع کښی به پر دوی د خوب حالت طاری کیری. یا د قیامت د هولناکی منظری له لیدلو څخه به دوی د قبر عذاب آسان وگنی او داسی یو وضعیت به ځان ته اختیاروی چی خوب ته به ورته او مشابه وی یا به «مرقد» د مضجع په معنی وی د خوب له کیفیت څخه به تجرید وکړی شی والله اعلم.

هَذَا مَا وَعَدَ الرَّحْمَنُ وَصَدَقَ الْمُرْسَلُونَ ﴿٣٧﴾

دا هغه (دوهم ژوندون) دی چی وعده ئی کړی وه رحمن او رشتیا ویلی وو رسولانو.

تفسیر: دغه جواب د الله تعالیٰ له جانب په هغه وخت کښی ورکاوه کبیری. یا ئی مستقبل د حاضر په ځای درولی هم دا اوس ورته جواب وائی یعنی ولی دغه پوښتنه کوئ؟ لږ شاته خو خپلی سترگی وغړوی! او دغه وضعیت ته وگورئ! دا خو هم هغه ژوندی راپاشول دی چی د هغو وعده د الله تعالیٰ له طرفه تاسی ته درکړی شوی وه. او انبیاء الله به پرله پسې د هغو اخبار او اطلاع تاسی ته درکوله.

إِنْ كَانَتْ إِلَّا صِغَةً وَاحِدَةً فَاذَاهُمْ جَبِيحٌ لَّدَيْنَا مُحْضَرُونَ ﴿٥٦﴾

نه به وی (دغه نفخه الثانيه) مگر چغه یوه (چی وشي نو راژوندی به شی دوی تول) پس ناڅاپه دوی تول په نزد زمونږ به حاضر کړی شوی وی.

تفسیر: یعنی هیڅ یو متنفس به نه تښتیدلی شی - او نه به چیری خپل ځان پتولی شی.

فَالْيَوْمَ لَا تَظْلُمُ نَفْسٌ شَيْئًا وَلَا تُجْزَوْنَ إِلَّا مَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٥٧﴾

پس نن ورځ به ونه کاوه شی ظلم په هیڅ نفس باندی د هیڅ څیز او نه به جزاء درکوله کبیری تاسی ته مگر (جزاء) د هغو (اعمالو) چی وی تاسی چه کول به مو (له خیر او شر په دنیا کښی).

تفسیر: یعنی د هیچا به نه نیکی ضائع کبیری او نه به د جرم له حیثیت او اندازی څخه زیاته سزا چاته ورکوله کبیری. پوره پوره او په کامل ډول (طریقه) سره هر چاته د هغی جزاء او سزا ورکاوه کبیری. او له هر چا سره به په عدل او انصاف سره معامله وشي. او هر چاته به هر هغه نیک او بدکار چی په دنیا کښی ئی کړی وی په عقبی کښی د ثواب او عقاب په شکل او صورت ور د مخه او وړاندی کبیری.

إِنَّ أَصْحَابَ الْجَنَّةِ الْيَوْمَ فِي شُغْلٍ فَاكُهُونَ ﴿٥٨﴾ هُمْ وَأَزْوَاجُهُمْ فِي ظِلِّ عَلَى الْأَرَائِكِ مُتَّكِئُونَ ﴿٥٩﴾ لَهُمْ فِيهَا فَاكِهَةٌ وَلَهُمْ مَا يَدْعُونَ ﴿٦٠﴾

بیشکه اصحاب یاران د جنت به نن ورځ په مشغولتیا کښی د لذت اخیستونکی وی. دغه (جنتیان) او ښځی د دوی به په سیوریو کښی (ناست وی) پر تختونو باندی تکیه وهونکی به وی. وی به دوی ته په دغه جنت کښی (انواع د) میوو او وی به دوی ته هر هغه شی چه غواړی ئی دوی (او آرزو ئی کوی).

تفسیر: په جنت کښی به د هر قسم عیش - عشرت او نشاط وسائل او سامان وی. مؤمنین به له دنیوی مکروهاتو څخه نجات ومومی او په جنت کښی به د هغوی مشغله ماسواء له تفریح او ساعت تیری څخه بل شی نه وی. دوی به له خپلو ښځو سره یو ځای لکه شودی او شکره گډ او خوښ او خوشال وی. په ډیره اعلیٰ درجه ښائسته او ښکلو چپرکتونو (څپرکتونو) او پالنگونو به هوسائی (راحت) او آرام کوی. هر قسم میوی، دانی ماکولات او مشروبات به دوی ته حاضر او مهیا وی. پس لنډه ئی دا د هر هغه شی طلب آرزو او تمنا چی د جنتیانو په زړونو کښی وگرځی همغه به ورته علی الفور وړاندی کیږی. او د دوی گرد (تول) مرادونه، ارمانونه به دوی ته پوره او کامل وررسیږی. دغه خو جسمانی خوندونه او لذائذ شول وروسته له دی نه د روحانی نعمتونو په طرف په ﴿سَلَامٌ قَوْلًا مِّن رَّبِّ رَحِيمٍ﴾ سره لږ څه اشاره فرمائی.

سَلَامٌ قَوْلًا مِّن رَّبِّ رَحِيمٍ ﴿۵۸﴾

وی به دوی ته سلام (چی وږه ویلی شی ورته) په ویلو سره له (طرفه د) رب رحم والا.

تفسیر: یعنی د هغه مهربان رحمن له جانب به جنتیانو ته سلام وایه کیږی که د پرښتو په ذریعه وی یا به بلا واسطه پخپله رب الرحیم د سلام ارشاد فرمائی لکه چی د «ابن ماجه» په یوه روایت کښی راغلی دی. د دی اعلیٰ لذت او کیفیت په نسبت به څه ویلی شی چی د ښکلو او ویلو له قوی څخه وتلی دی **اللهم ارزقنا هذه النعمة العظمی بحرمۃ نبیک محمد صلی الله علیه وسلم**

وَأَمَّا زُورُ الْيَوْمِ إِنَّمَا الْيَوْمُ مَوْعِدٌ ﴿۵۹﴾

او (وږه وایه شی چی) راجدا شی نن ورځ ای مجرمانو (کافرانو له مؤمنانو څخه).

تفسیر: یعنی د جنتیانو په عیش او آرام کښی تاسی له سره هیڅ برخه نه لرئ ستاسی د هستوګنی ځای بیل دی چی تل به همغلته اوسیدئ ای مجرمانو کافرانو!

اَلَمْ اَعْهَدْ اِلَيْكُمْ يٰبَنِي اٰدَمَ اَنْ لَا تَعْبُدُوا الشَّيْطٰنَ ۚ اِنَّهٗ لَكُمْ عَدُوٌّ مُّبِيْنٌ ﴿۱۱﴾ وَاَنْ اَعْبُدُوْنِيْ هٰذَا صِرَاطٌ مُسْتَقِيْمٌ ﴿۱۲﴾

آیا حکم نه وو کړی ما تاسی ته (په ژبو د رسولانو سره) ای ځامنو د آدم په دی سره چی عبادت مه کوئ تاسی د شیطان بیشکه دغه شیطان تاسی ته دښمن دی ښکاره. او (داسی حکم می نه وو کړی بلکه کړی می وو) چی عبادت کوئ (یواځی) زما دغه (عبادت زما) لاره ده سمه (چی جنت ته تللی ده).

تفسیر: یعنی د هم دغی ورځی په نسبت مو تاسی د انبیاءو الله په واسطه مکرر پوهولی وئ او ویلی مو وو چی د لعین شیطان متابعت له سره مه کوئ! چی ستاسی ښکاره او صریح دښمن دی او هغه مو تر هغه پوری نه پرېږدی څو مو په دوزخ کښی وغورځوی. که ابدی نجات غواړئ نو پر دغه سمی صافی لاری چی درښکاره او واضحه کړی شوی ده لار شی او یواځی د الله تعالی په عبادت او بندګی کښی مشغول اوسئ!

وَلَقَدْ اٰضَلَّ مِنْكُمْ جِبِلًّا کَثِيْرًا ۖ اَفَلَمْ تَكُوْنُوْا تَعْقِلُوْنَ ﴿۱۳﴾ هٰذِهِ جَهَنَّمُ الَّتِيْ كُنْتُمْ تُوعَدُوْنَ ﴿۱۴﴾ اِصْلَوْهَا الْیَوْمَ بِمَا كُنْتُمْ تَكْفُرُوْنَ ﴿۱۵﴾

او خامخا په تحقیق گمراه کړی وو (شیطان) له تاسی خلق ډیر، آیا پس نه یئ تاسی داسی چی عقل وچلوئ. (وبه ویلی شی منکرانو ته په آخرت کښی) دا دوزخ دی هغه چی وئ تاسی چی (په دنیا کښی) وعده ئی درسره کړی شوی وه. ځی ننوځی په ده کښی نن ورځ په سبب د هغی چی وئ تاسی (په دنیا کښی) چی کافران کیدئ.

تفسیر: یعنی افسوس چی سره له دومره نصیحت او پوهولو تاسی ونه پوهیدئ او له غور او فکر

او عقل غخه مو کار وانخیست - او دغه ملعون شیطان له تاسی یو لوی جمعیت گمراه او بی لاری کړ - آیا تاسو دومره عقل او پوه نه درلوده (لرله) چی د دوست او دشمن په منځ کښی فرق او تمیز سره وکړی شی ؟

او پخپلی گنتی او تاوان وپوهیږئ ؟ په دنیوی کارونو کښی خو مو خپله ډیره هوښیاری او ذهانت ښکاروه - مگر په اخروی معامله کښی مو ځان دومره ناپوه او غبی وغورځوه چی په دومره غټو غټو خبرو هم ونه پوهیدئ - یا ځان مو پری نه پوهوه - او د پوهیدلو لیاقت نه وو درپاتی - اوس نو د خپل هغه حماقت او سفاهت نتائج او ثمرات وشکئ! دغه دی دوزخ درته تیار او منتظر دی چی د هغه وعده مو له تاسی سره د کفر اختیارولو په تقدیر کړی وه. د کفارو د هستوگنی ځای هم دا دی - ځی خپلو ځایونو ته او په کښی الی الابد پریوځی!

الْيَوْمَ نَخْتِمُ عَلَىٰ أَفْوَاهِهِمْ وَتُكَلِّمُنَا أَيْدِيهِمْ وَتَشْهَدُ أَرْجُلُهُمْ
بِمَا كَانُوا يَكْسِبُونَ ﴿١٥﴾

نن ورځ به مهر ووهو پر خولو د دوی او خبری به وکړی له مونږ سره لاسونه د دوی او شاهی به ورکړی پښی د دوی په هغو کارونو چی وو دوی چی کول به دوی (په دنیا کښی).

تفسیر: یعنی که نن دغه خلق پخپلو جرائمو باندی پخپلو ژبو سره هم اقرار او اعتراف وکړی نو څه به کیږی ؟ مونږ د دوی پر خولو مهر لگوو او د دوی لاسونو او پښو بلکه د دوی ابدانو پوستکیو ته به حکم ورکوو خو د هغو د جرائمو بیان وکړی چی د دوی په ذریعه ئی پر هغو ارتکاب کړی وو لکه چی هر عضو (هنده) د الله تعالیٰ په قدرت په وینا راځی او شهادت ورکوی کما جاء فی الركوع الثالث ۲۰ آیت من حَمَّ السَّجْدَةَ قَوْلُهُ تَعَالَى ﴿حَتَّىٰ إِذَا مَا جَاءُوهَا شَهِدَ عَلَيْهِمْ سَعُهُمْ وَأَبْصَارُهُمْ وُجُوهُهُمْ بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ﴾ و فی موضع آخر فی ذلک الركوع ۲۱ آیت ﴿قَالُوا أَكَلَفْنَا لِلَّهِ الَّذِي أَنْطَقَ كُلَّ شَيْءٍ﴾

او د نیکانو اعضاء شهادت ورکوی د دوی په طاعت او صلاحیت باندی.

وَلَوْ نَشَاءُ لَطَمَسْنَا عَلَىٰ أَعْيُنِهِمْ فَاسْتَبَقُوا الصِّرَاطَ فَأَنَّىٰ يُبْصِرُونَ ﴿٢٦﴾ وَلَوْ نَشَاءُ
لَمَسَخْنَاهُمْ عَلَىٰ مَكَانَتِهِمْ فَمَا اسْتَطَاعُوا مُضِيًّا وَلَا يَرْجِعُونَ ﴿٢٧﴾

او که اراده فرمایلی وی مونږ نو خامخا هواروالی به راوستلی وو مونږ پر سترگو د دوی پس وړاندی شوی به ؤ دوی هغی لاری ته (چی تل پری تلل). پس خرنګه به لیدلی وه دوی (هغه لاره) او که اراده فرمائی وی مونږ خامخا مسخ کړی به وو مونږ دوی په غایونو خپلو کښی پس طاقت به ئی نه وو د وړاندی تللو او نه به بیرته گرغیدلی شو (شاته).

تفسیر: یعنی لکه چی دوی زمونږ له آیاتونو څخه سترګی پتی کړی دی که مونږ اراده فرمائی وی نو د سزا په ډول (طریقه) به مو د دوی ظاهری بصارت هم له دوی نه اخیست او له دوی نه به مو خالص ږانده جوړ کړی وی چی د دی لوری او د هغه لوری لار به ئی هم پری نه لیدله او هم هغسی چی دوی له شیطانی لارو څخه نه پر څنګ کیږی او نه غواړی چی د الله تعالیٰ پر لاره لار شی مونږ قدرت لرو چی د دوی صورتونه بیخی مسخ او له اصلی حالت څخه ئی واړوو خو دوی د خپل کوم ضرورت دپاره بیخی له خپله غایه پر خوځیدلو قادر نه وی. مګر مونږ داسی ونه کړه - او له دغو جوارحو او قواوو څخه مو دوی محروم ونه گرځول دغه زمونږ له خوا دوی ته مهلت او ډیل وو نن به همغه سترګی لاسونه پښی پر دوی شاهی ورکوی چی دغو چتی (بیکاره) خلقو مونږ پر کومو چتی (بیکاره) کارونو لګولی وو او له مونږ ئی څه څه کارونه اخیستل.

وَمَنْ نُعِمْ لَهُ أَفْئِدَةً فَاعْلَمْ أَنَّ اللَّهَ خَلَقُوهُ فِي الْبَاطِنِ ۚ

او هر چاته چی اوږد عمر ورکړو مونږ هغه ته نو نسکور به کړو هغه په پیدایښت کښی، آیا پس نه کوی دوی عقل (چی نه یواځی الله په معمروالی او تنکیس بلکه په بعث هم قادر دی).

تفسیر: یعنی د خپل بصارت فقدان او د صورت مسخ مستبعد مه ګنئ! آیا تاسی نه ګورئ او غور نه کوئ چی یو روغ رمت او مضبوط انسان څه وخت چی زیات سپین پیری او زوړ شی خرنګه د لیدلو - آوریډلو - تللو - گرځیدلو څخه معذور کیږی. ګواکی د هلکتوب په شان کمزور او ناتوانه گرځی او بیا د نورو کومک او معاونت او لاس نیولو ته لکه وړوکی محتاجیږی او په زوړتوب کښی همغه د وړوکتوب حالت او عادت له سره شروع کیږی نو آیا هغه الله تعالیٰ چی د دوی د دغه قوی په عطات او ازاله په وړتوب او زړتوب کښی قادر دی په ځلمیتوب کښی به نه وی مقتدر؟

وَمَا عَلَّمْنَاهُ الشَّرَّ وَمَا يَنْبَغِي لَهُ إِنْ هُوَ إِلَّا ذِكْرٌ وَقُرْآنٌ مُبِينٌ ۝

او نه دی ښوولی مونږ دغه (محمد) ته شعر او نه ښائېږي ورلره (شعر ویل)،
نه دی دغه (قرآن) مگر خالص ذکر پند دی او قرآن دی ښکاره کوونکی (د
احکامو).

تفسیر: یعنی څه چی پاس بیان شو گرد (تول) واقعیه حقائق دی او کوم شاعرانه تخیلات نه
دی - دغه رسول الله صلی الله علیه وسلم ته مونږ داسی یو عظیم الشان قرآن احسان کړی دی چی
پر نصائحو او روښانو تعلیماتو معمور دی کوم د شعر او شاعری دیوان نه دی چی په کښی
خالص طبع ازمویل - او د تخیل او مبالغی مظاهره وی بلکه د محمد صلی الله علیه وسلم مبارکه
طبع په فطری ډول (طریقه) سره د شاعری له فته دومره بعیده ده چی سره له دی چی دوی د
قریشو له خاندانه څخه دی چی د هغوی هر فرد حتی چی وینځو ئی هم د شعر ویلو قدرت او
طبیعی سلیقه لرله مگر دوی پخپل مدت العمر کښی شعر نه دی جوړ کړی البته په رجز او په نورو
مواقعو کښی به یو نیم څلی د دوی د مبارکی ژبی څخه بی تکلفه ځنی مقفی عبارت وتلی وی
چی د شعر خاصیت به تری څرگندیده (ښکاریده) چی ښائی دغه تری مستثنی کتل شی - او نه
ښائی چی پر دغو د شعر او شاعری اطلاق وکړی شی نه یواځی دوی پخپله شعر نه دی ویلی بلکه
د بل کوم شاعر اشعار ئی هم پخپل عمر کښی له دوو څلورو مرتبو څخه زیات نه دی ویلی - او
د دغو اشعارو د لوستلو په وخت کښی به ئی هم داسی لهجه اختیاروله چی په هغه شعر کښی به
د شعریت خصوصیات نه ښکاریده یعنی تش د هغه شعر مطلب به ئی اداء فرمایه. الغرض د دوی
شریفه طبع له شعر او شاعری سره دومره تناسب او علاقه نه درلوده (لرله) - ځکه چی دغه شی د
دوی له جلیل منصب سره لائق نه ؤ - دوی د حقیقت ترجمان ؤ د دوی د بعثت مقصد دا ؤ څو
گرده (توله) دنیا له علویه و حقایقو څخه بی له ادنی کذب او غلو خبردار او پوه کړی ظاهر
دی چی دغه کار د یوه شاعر له لاسه نه دی پوره - ځکه د شاعریت حسن او کمال په دی کښی
دی چی په کذب - مبالغه - تخیل - فرضی خبرو جوړولو کښی غلو وکړی که په شعر کښی کوم
محمود جزء وی نو هغه پری مؤثر کیږی او په زړه کښی ځای نیسی نو دغه صفت د لوی قرآن
په نثر کښی په هغه اندازه موندلی کیږی چی که د تولی دنیا شعراء سره راتول شی نو دوی په
گردو (تولو) اشعارو کښی د دی پاک قرآن یوه ادنی نمونه هم نشی پیدا کولی. د قرآن الکریم
د دغه بدیع اسلوب د لیدلو په اثر ویلی شو چی څواکی د نظم اصلی روح د ده په هم دغه نثر
کښی مزج او خلط کړی شوی دی ښائی چی له هم دی سببه لوی لوی فصحاء - بلغاء - او عقلاء
د پاک قرآن د فصاحت او بلاغت په مقابل کښی هک پک او حیران پاتی شوی او پاتی کیږی او
قرآن ته به ئی شعر او سحر ویل حال دا چی شعر او سحر له قرآن سره هیڅ نسبت نه لری آیا
د شاعری او جادوگری پر اساس او بنیاد په دنیا کښی د قومیت او روحانیت داسی عظیم الشان
او لازوالی ودانی او عمارتونه ودانیدلی او دریدلی شی چی تر نن ورځی پوری د قرآنی تعلیم په

اساس قائم او ټینگ ولاړ دی ؟ دغه د شاعرانو او د جادوگرانو کار نه دی بلکه د انبیاءو الله کار دی چی د الله تعالیٰ په حکم مرو زیرونو ته ابدی ژوندون عطاء کوی. الله تعالیٰ عربو ته د دی خبری د ویلو موقع ور نه کړه چی ووائی تاسی له ابتدا څخه شاعر وئ او اوس مو له شاعری څخه ترقی کړی نپی شوی یی.

لَيَنْذَرَنَّ مَنْ كَانَ حَيًّا وَيَحِقُّ الْقَوْلُ عَلَى الْكَافِرِينَ ﴿٣٦﴾

چی وویروی (دغه قرآن یا نبی) هر هغه چی وی ژوندی او ثابته شی خبره (د عذاب) پر کافرانو (چی قرآن نه منی).

تفسیر: یعنی د ژوندی زړه انسان د قرآن په آوریډلو سره له الله تعالیٰ څخه وویږی او پر منکرانو د حجت اتمام وشي. حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي «په هر چا کښی چی روح وی یعنی نیک اثر واخیستی شی د هغه د فائدی دپاره او پر منکرانو د الزام اړولو دپاره».

أَوَلَمْ يَرَوْا أَنَّا خَلَقْنَا لَهُمْ مَا عَمِلُوا أَيْدِيَنَا أَنْعَامًا فَهُمْ لَهَا مَالِكُونَ ﴿٣٧﴾

آیا نه وینی دوی (بلکه وینی ئی) چی بیشکه مونږ پیدا کړی مو دی دوی ته له هغه چی جوړ کړی دی لاسونو (د قدرت) زمونږ چارپایان پس دوی د هغوی مالکان (واکداران) دی.

تفسیر: له تنزیلیه و آیتونو څخه وروسته بیا د تکوینیو آیتونو په طرف توجه ورکوی. یعنی له یوه جانبه د لوی قرآن پندونه او نصائح واورئ او له بل طرفه په غور او دقت سره وگورئ چی پاک الله څرنګه انعام او احسان پر تاسی فرمایلی دی. اوښ - غوائی - آس - کچر - پسه او نور ساکبان (جاندار) تاسی نه دی پیدا کړی بلکه دغه ګرد (تول) پخپله پاک الله ستاسی د فائدی او ګټی دپاره پیدا کړی دی او بیا ئی تاسی محض پخپل فضل او کرم سره د هغو مالکان ګرځولی یی چی تری وخورئ! او تری هر راز (قسم) کار چی مو زړه غواړی واخلي! او تری په هر ډول (طریقه) منتفع شی!

وَذَلَّلْنَاهَا لَهُمْ فَمِنْهَا رَكُوبُهُمْ وَمِنْهَا يَأْكُلُونَ ﴿٣٨﴾ وَلَهُمْ فِيهَا مَنَافِعُ وَمَشَارِبُ أَفَلَا يَشْكُرُونَ ﴿٣٩﴾

او ذلیل عاجز ایل کری مو دی دغه (چارپایان) دوی ته پس عُینی له دوی د سورلی د دوی دی او له عُینی د دوی خوری. او شته دوی ته په دغو انعامو کبشی نفعی ډیری د خبیلو (شیان) آیا پس دوی شکر نه وباسی (په دی نهماؤ)؟.

تفسیر: وگورئ چی خومره لوی او عظیم الجثه او قوی هیکله حیوانات د ضعیف البنیان انسان په مقابل کبشی عاجزان او ناتوانان - او تول ده ته مسخر او تابعان دی د زرهاؤ اویانو یو قطار (لر) یو وړوکی هلک هر چیری چی وگواری بیائی او دوی د پوزی له نکیله راکاری او دوی د دغه وړوکی په مقابل کبشی خپل غور هم نه خوځوی او پر خومره قوی او زورورو حیواناتو انسانان سوریږی - پیتی پری وری او ډیر حیوانات حلالوی او له غوښو او نورو اجزاؤ څخه ئی منتفع کیږی - علاوه پر غوښی د دوی له پوستکیو - هډوکیو - وړیو - ویشتانو او نورو څخه خومره فائدی حاصلولی شی - د دوی غلانځی داسی دی لکه د شودو چینی چی د هم دغو چینو له اویو خور (مشرَب) څخه ډیر انسانان خروبیږی (سیرابیږی) خو سره له دی شکر ایستونکی بندګان ډیر لږ دی.

وَاتَّخَذُوا مِنْ دُونِ اللَّهِ آلِهَةً لَّعَلَّهُمْ يَنْصُرُونَ ﴿۴۶﴾ لَا يَسْتَطِيعُونَ
نَصْرَهُمْ وَهُمْ لَهُمْ جُنْدٌ مُّحْضَرُونَ ﴿۴۷﴾

او نیولی دی (دغو مشرکانو) بی له الله (نور) معبودان چی ښائی دوی سره به مدد وکړی شی. نه لری (طاقت) (دغه معبودان) د نصرت له دوی سره حال دا چی دغه (معبودان) به دوی ته لښکری حاضرې کری شوی وی (په دوزخ کبشی).

تفسیر: یعنی هغه الله چی دغسی نعمتونه ئی تاسی ته عطاء او مرحمت کری دی د هغه شکریه تاسی په دی دول (طریقه) سره ادا کړئ چی د ده په مقابل کبشی مو نور معبودان او اختیار لرونکی ودرول او د دوی په نسبت داسی عقیده لرئ چی ګواکی دوی د اړتوب (مجبوری) او احتیاج په وخت کبشی زموږ په کار راځی او په درد خوری او راسره امداد او مرستی (مدد) کوی نو په یاد ئی ولرئ چی هغوی به ستاسی سره څه کومک او مرستی (مدد) وکړی شی؟ حال دا چی دوی خپلو ځانونو ته هم څه نفعه او ګټه (فائده) نشی رسولی. هو! څه وخت چی تاسی امداد او معاونت ته سخت اړ (مجبور) او محتاج اوسئ دوی په هم دغه وخت کبشی پر تاسی نور

الزامات او جرمونه هم اړوی او ستاسی پیتی لا درنوی نو هلته به تاسی ته دغه خبره ښکاره شی چی د هغو معبودانو په طرفدارۍ او حمایت چی تاسی خپل گرد (تول) عمر مصرف کړی ؤ نن هغوی په کومه سترگه تاسی ته گوری ؟.

فَلَا يَحْزُنْكَ قَوْلُهُمْ إِنَّا نَعْلَمُ مَا يَرَوْنَ وَمَا يَعْلَمُونَ ﴿٢٤﴾

پس نه دی غمجن کوی تا خبری د دوی (په دی چی ته رسول نه ئی) بیشکه مونږ ته معلوم دی هغه (حسد او بغض) چی پتوی ئی دوی او هغه (کفر او عناد) چی ښکاره کوی ئی دوی.

تفسیر: یعنی کله چی پخپله له مونږ سره د دوی سلوک او معامله داسی ده نو تاسی له سره مه غمجن او مه خفه کیږئ! او خپله فریضه په ډیر ښه ډول (طریقه) سره اداء کړئ! او دوی مونږ ته پریږدئ! مونږ د دوی له ظاهری او باطنی احوالاتو څخه ښه واقف او خبردار یو او په ډیر ښه شان سره د دوی حساب او کتاب اخلو او لازمه احکام د دوی په نسبت صادروو.

وَلَكُمْ مِنَ الْإِنْسَانِ مَا خَلَقْتَهُ مِنْ نَفْثَةٍ فَإِذَا هُوَ خَصِيمٌ مُبِينٌ ﴿٢٥﴾

آیا نه وینی نه پوهیږی انسان چی بیشکه مونږ پیدا کړی مو دی هغه له نطفی (یوه شاخکی اوبو) پس ناڅاپه دی سخت جگړه کوونکی ښکاره دی (له مونږ سره په نفع د بحث کښی).

تفسیر: یعنی انسان خپل اصلیت او ماهیت ته نه گوری او نه ئی په یاد وی چی دی د یوی ناخیزی او ناولی اوبو یو شاخکی ؤ چی د الله تعالی په قدرت له څه شی څخه څه شی تری جوړ شوی دی ؟ د اوبو دغه شاخکی ته الله تعالی داسی زور او قوت - نطق او بیان ورعطاء کړ چی دی اوس پر هره یوه خبره جگړی او مناقشی کوی او له خپله ځانه راز راز (قسم قسم) خبری او اتري جوړوی - تر دی اندازی پوری چی نن له خپله حده متجاوز شوی د خپل لوی خالق په مقابل کښی هم ټینگ او ولاړ دی.

وَضَرَبَ لَنَا مَثَلًا وَنَسِيَ خَلْقَهُ قَالَ مَنْ يُحْيِي الْعِظَامَ وَهِيَ رَمِيمٌ ﴿٢٦﴾

او تری پر مونږ پوری مثل (د هډوکی وراسته) او هیر کړی ئی دی پیدایشته خپل، وائی څوک به ژوندی کړی دغه هډوکی حال دا چی هغه وراسته دی.

تفسیر: یعنی وگوری، چی دوی پر الله تعالیٰ شرنکه خبری او فقری تری؟ گویا هغه مطلق قادر د عاجز مخلوق په شان فرضوی او داسی وائی کله چی زمونږ اجساد وراسته شی او بیخی وریزی یواځی وراسته او زاړه هډوکی او ککره مو پاتی شی نو آیا دغه شیان بیا څوک ژوندی کولی شی؟ د دغسی سؤال کولو په وخت کښی دوی ته د دوی اصلی پیدایښت نه په یادپیری، که نه دغه ناخیزه غشاڅکی ته به د دغه الفاظو د ویلو جرأت نه وی پیدا شوی. ښائی چی دی خپل اصل او ماهیت ته نظر وکړی! او لږ دی وشرمیری! او لږ څه دی له خپله عقله او پوهی کار واخلی! ښکاره ده چی په دغه تقدیر به دی پخپله د دغو سوالاتو هغه جواب ومومی چی په دغه راتلونکی آیت کښی مذکور دی.

قُلْ يُحْيِيهَا الَّذِي أَنشَأَهَا أَوَّلَ مَرَّةٍ وَهُوَ بِكُلِّ خَلْقٍ عَلِيمٌ ﴿٢٤﴾

ووايه (ای محمده ده ته) بیا به ژوندی کړی دغه (وراسته هډوکی) هغه (مطلق قادر) چی پیدا کړی ئی دی اول ځلی حال دا چی دغه (الله) په هر قسم پیدایښت ښه عالم دی (که نوی وی او که زوړ).

تفسیر: یعنی هغه لوی ذات چی اول ځلی ئی په دغو هډوکی کښی روح غورځولی دی هغه ته دوهم ځلی په دوی کښی روح اچول څه سختی او اشکال نه لری. بلکه ستاسی په زعم دغه دوهم ځلی ژوندی کول د اول ځلی ژوندی کولو په نسبت لاسهل او آسان دی ﴿وَهُوَ أَهْوَنُ عَلَيْهِ﴾ حال دا چی هغه مطلق قادر ته هر شی آسان دی. اعم له دی چی اول ځلی وی که دوهم ځلی. دی په هر ډول (طریقه) سره په پیدا کولو قادر او مقتدر دی او د بدن اجزاء او د هډوکی بشرکی هر چیری چی تیت او پرک (منتشر) وی د هغه هره ذره د ده په محیط علم کښی ده او هغه ئی پخپل موعد (تایی) بیا تولوی او ژوندی کوی ئی.

وَالَّذِي جَعَلَ لَكُم مِّنَ الشَّجَرِ الْأَخْضَرِ نَارًا إِذَا دَانَ لَكُمْ مِنْهُ تُوقِدُونَ ﴿٢٥﴾

هغه (مطلق قادر) چی پیدا کړی ئی دی تاسی ته له ونی شنی څخه اور پس ناڅاپه تاسی له هغی ونی څخه بلوی اور.

تفسیر: یعنی پرمی ئی له اوبو څخه تکه شنه او خروبه ونه زرغونه کړه. بیا د دغی تکی شنی او ښکلی ونی لرگی ئی وچ او خس ئی وگرځوله چی اوس تاسی له هغی څخه اور ویاسی پس هغه الله جل جلاله چی دغسی متضاد صفات په اول او آخر کښی بدلولی شی آیا دی به د یوه څیز

په موت او حیات او په لاندی باندی کولو او اړولو رالړولو څرنگه قادر او توانا نه وی. تنبیہ: ځینو اسلافو له ﴿مِنَ الشَّجَرِ الْأَخْضَرِ﴾ څخه هغه خاصه ونه مراده کړی ده چی د هغی له څانگو څخه کله چی یو په بل باندی ومېلی شی اور وځی لکه چی زمونږ په مشرقی جلال آباد کښی د (بانس) ونه یا په عربو کښی د (مرخ) او (عفار) ونی دی والله اعلم.

أَوَلَيْسَ الَّذِي خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ بِقَدِيرٍ عَلَى أَنْ يَخْلُقَ مِثْلَهُمْ بَلَىٰ وَهُوَ الْخَلَّاقُ الْعَلِيمُ ﴿٨١﴾

آیا نه دی هغه (مطلق قادر) چی پیدا کړی ئی دی آسمانونه او ځمکه قادر په دی باندی چی پیدا کړی په شان د دوی ؟ هو! (قادر دی په دی باندی). او هم دی دی اصلی ډیر پیدا کوونکی (د مخلوقاتو) ښه عالم (پر هر شی باندی).

تفسیر: یعنی هغه لوی ذات چی د آسمان او ځمکی په شان لوئی لوئی کړی ئی پیدا کړی هغه ته د دغسی کفارو په شان د وړوکو وړوکو شیانو پیدا کول له سره مشکل نه دی.

إِنَّمَا أَمْرُهُ إِذَا أَرَادَ شَيْئًا أَنْ يَقُولَ لَهُ كُنْ فَيَكُونُ ﴿٨٢﴾

بیشکه هم دا خبره ده چی امر حکم د الله هر کله چی اراده وفرمائی (د پیدا کولو) د یوه څیز دا دی چی وفرمائی هغه ته چی (جوړ) شه نو (جوړ) شی.

تفسیر: یعنی د کوم لوی یا وړوکی شی په اول یا دوهم ځلی پیدا کولو کښی الله تعالی ته هیڅ یو اشکال او دقت نشی وړاندی کیدی د ده له جانبه خو تش یوه اراده په کار ده هر کله چی دی د کوم شی د پیدا کولو اراده وفرمائی هغه له علی الفور څخه هم وړاندی پیدا کیږی او د یوی ربی ډیل او تأخیر هم په کښی امکان نه لری.

تنبیہ: زما په خیال دغه آیت له پخوانی آیت سره هم لگولی شو او داسی هم ویلی کیدی شی چی رومی د بدن د پیدایښت ذکر ؤ او دلته ئی د نفخ الروح مطلب پوهولی دی والله اعلم (ارجع الی بحث الروح فی سورة الاسراء من هذا التفسیر).

فَسُبْحَنَ الَّذِي يَبْدِئُ مَلَكُوتُ كُلِّ شَيْءٍ وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ﴿٣٧﴾

پس پاکی ده هغه (الله) ته چی په لاس (د قدرت) د ده کښی ده باچاهی د هر شیز او خاص هم ده ته بیرته بیا بیولی کیږی (په آخرت کښی لپاره د جزاء).

تفسیر: یعنی هغه لوی معبود او اقدس او ارفع موجود چی د ده د قدرت په لاس کښی فی الحال هم د گردو (تولو) علویاتو او سفلیاتو د مخلوقاتو د حکومت واک (اختیار) او زمام (واگی) شته په مستقبل کښی هم گرد (تول) د هم هغه په لوری ورتلونکی او رجوع کوونکی دی او پاک الله د عجز او سغه او نور هر قسم عیب او نقص څخه په کلی ډول (طریقه) منزّه او پاک دی.

تمت سورة يس لله الحمد والمنة

سورة «الصفات» مكية وهى مائة واثنان وثمانون آية وخمس ركوعات رقما (۳۷) تسلسلها حسب النزول (۵۶) نزلت بعد سورة «الانعام»
د «الصفات» سورت مكى دى (۱۸۲) آيته او (۵) ركوع لرى په تلاوت كښى (۳۷) او په نزول كښى (۵۶)
سورت دى وروسته د «الانعام» له سورته څخه نازل شوى دى

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ ○

شروع کوم، په نامه د الله چه ډیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

وَالصَّفَاتِ صَفًّا ۝۱ فَالزُّجُرُتِ زَجْرًا ۝۲

قسم دی پر (هغو پرېستو چی) صف تړونکی دی په صف تړلو سره بیا پر (هغو) شړونکیو (د شیطانانو) په شړلو سره.

تفسیر: یعنی چی صف تری قطار قطار او په منظم ډول (طریقه) سره ودیږی که پرېستی وی چی د الله تعالی د احکامو د اوریدلو دپاره پخپلو غایونو کښی درجه په درجه ودیږی یا عبادت کوونکی انسانان وی چی په لمانځه او جهاد او نورو کښی سره صفونه تری،
تنبیه: په محاوراتو کښی قسم د تاکید دپاره دی چی علی الاکثر د منکرانو په مقابل کښی

استعمالییری لیکن دیر اوقات محض د یوه مضمون د مهتم بالشان ظاهرولو دپاره هم استعمالییری او د قرآن الکریم قسمونه پر متبعینو ظاهرییری چی عموماً مقسم به مقسم علیه ته د یوه شاهد یا دلیل په دول (طریقه) وی. والله اعلم.

﴿فَالْجَوْنُ نَجْمًا﴾ = بیا پر هغو شرونکیو د شیطانانو په شړلو سره).

یعنی هغه پربستی چی شیطانان رتی او شری ئی شو د خپلو استراق السمع په اراده کښی بریالیان او کامیاب نشی یا بندگانو ته د نیکی او فضائلو لاره ښیی او له بدی او رذائلو څخه ئی منع کوی یا هغه نیک انسانان چی خپل ځان له بدیو څخه ساتی او نورو ته هم د بدی او شرارت په خلاف پند او نصیحت او زجر ورکوی بالخاصه د جهاد په ډگر او د کفارو په مقابله کښی چی د دوی زجر - تهدید او توبیخ لا زیات وی.

فَالْتَلِیْتَ ذِكْرًا ۖ إِنَّ إِلَهَهُ لَوَاحِدٌ ۝

بیا په هغو لوستونکیو په ذکر کولو سره. چی بیشکه معبود ستاسی خامخا یو دی.

تفسیر: یعنی هغه پربستی یا انسانان چی د الله تعالی احکام وروسته له آوریدلو څخه لولی او یادوی ئی خو ئی نورو ته هم وروښوولی شی.

﴿إِنَّ إِلَهَهُ لَوَاحِدٌ﴾ = چی بیشکه حق معبود د ستاسی خامخا یو دی).

بیشکه په آسمانونو کښی پربستی او په ځمکه کښی د الله تعالی نیک بندگان په هره زمانه کښی قولا او فعلا شهادت ورکوی چی د ټولو مالک او حقیقی معبود هغه یو الله دی چی مونږ ټول د هم هغه بندگان او تابعان او رعایا یو.

رَبُّ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَبَيْنَهُمَا رَبُّ الْمَشَارِقِ ۝

چی رب د آسمانونو او ځمکی دی او د هغو (شیانو) دی چی په منع د دوی کښی دی او رب د مشرقونو (او د مغربونو او نورو دی).

تفسیر: له شمال څخه تر جنوب پوری یو طرف «مشرقیین» دی ځکه چی لمر - قمر او نجوم هره ورځ او هره شپه له بیلو بیلو ځایونو څخه راڅرگندییری (ښکاره کییری)! یعنی هغه نقاط چی له هغو ځایونو څخه طلوع کییری. او بل طرف ئی په هغومره اندازی «مغربین» دی ښائی دلته د مغاربو ذکر ئی د دی لامله (له وجی) نه وی کړی چی له «مشرق» ځنی د مقابل طرف په اعتبار پخپله فهمییری او له یوه حثیته طلوع الشمس والکواکب ته د الله د حکومت د شان او عظمت په

اثبات کبھی د دوی د غروب په نسبت زیات اثر او دخل شته والله اعلم.

اِذَا زَيَّتَ السَّمَاءَ الدُّنْيَا بِزَيْنَةٍ الْكَوَكِبِ ۝۶

بیشکه مونږ ښائسته کړی مو دی دغه آسمان نژدی په ښائست سره چی ستوری دی.

تفسیر: یعنی په تیارو شپو کبھی دغه آسمان د دغو بیحسابو ستوریو د ځلیدلو څخه د کتونکیو په سترگو غومره ښائسته او ښکلې - مزین او ډک له سینکاره او رونقه معلومیږی.

وَحِفْظًا مِّنْ كُلِّ شَيْطَانٍ تَارِدٍ ۝۷

او ساتلی دی (مونږ دا آسمان) په ساتنی سره له هره شیطانانه سرکشه نافرمانه (چی ویشتلې شی په لمبو سره)

تفسیر: یعنی په دغو ستوریو د آسمان زینت او ښائست دی او له ځینو ستوریو څخه چی رالویږی د شیاطینو په انسداد او اندفاع کبھی هم کار اخیست کیږی. دغه لویدونکی ستوری څه شی دی؟ آیا له نوریه و کواکبو څخه برسیره د بلی کومی نوعی مستقل کواکب دی؟ یا د دغو نوریه و کواکبو له شعاعو ځنی منفک کیږی! او تری یو راز (قسم) سوځوونکی اور پیدا کیږی؟ یا پخپله له دغو کواکبو ځنی اجزاء جدا کیږی او لویږی؟ په دغه مورد کبھی د علماؤ او حکماؤ مختلفې خبری او اقوال دی. په هر حال د ده حقیقت هر شی چی وی دی خو له دغو څخه د شیاطینو د ویشتلو کار هم اخیست کیږی د دی څه تفصیل د «حجر» د سورت په تفاسیرو کبھی تیر شوی دی هلته دی ولوست شی!.

لَا يَسْتَمِعُونَ إِلَى الْمَلَأِ الْأَعْلَىٰ وَيُقَدُّونَ مِنْ كُلِّ جَانِبٍ ۝۸ دُحُورًا

غور نه نیسی (دغه شیاطین) طرف (د خبرو) د هغه ټولی لوی پورته ته او ویشتلې غورځولی شی له هر طرفه (د آسمانه چی دوی اراده وکړی د هغه د ختلو) دپاره د شړلو.

تفسیر: له پاس مجلس څخه د پږنتو مجلس مراد دی یعنی شیاطینو ته د دی خبری قدرت نه دی ورکړی شوی چی د پږنتو مجلس ته ځان ورسوی او د الله تعالیٰ له وحی څخه کومه خبره واوری.

کله چی شیاطین داسی اراده وکړی او پاس آسمانونو ته د ورنژدی کیدلو کوشش کوی نو هر طرف ته چی دوی ورځی له هغه ځایه ئی پرېستی شری او په وهلو او ویشتلو سره ئی لاندی غورځوی.

وَلَهُمْ عَذَابٌ وَاصِبٌ ۙ

او شته دوی ته عذاب دائم سخت.

تفسیر: یعنی په دنیا کښی دوی تل تر تله شړل او رتل کیږی د دوی اخروی عذاب خو بیل دی.

إِلَّا مَن خَطِفَ الْخَطْفَةَ فَأَتْبَعَهُ شَهَابٌ ثَاقِبٌ ۝

مگر (غور نیسی) هغه (شیطان) چی غوټه واچوی په یو کرت غوټه اچولو سره پس ژر ورپسی راخطا شی لمبه رڼا (رنړا) کوونکی سوځونکی.

تفسیر: یعنی په هم دغو تښتیدلو او ځنډیدلو کښی د ویری او وارخطائی په منع کښی یوه نیمه خبره آوری خو سره له هغه پرېستی په شهاب ثاقب سره د دوی تعاقب کوی. د دی تفسیر د «حجر» د سورت په ابتدا کښی پخوا لیکلی شوی دی.

فَأَسْتَفْتِيَهُمْ أَهْمُ أَشَدُّ خَلْقًا أَمْ مَن خَلَقْنَا

پس وپوښته ته دغه مشرکان چی آیا دوی سخت دی له جهته د پیدایښت که هغه څوک چی پیدا کړی مو دی.

تفسیر: یعنی د بعث له منکرینو څخه پوښتنه وکړئ چی د آسمان - ځمکی - ستوریو - پرېستو - شیاطینو او د نورو مخلوقاتو پیدا کول د دوی په خیال کښی زیات مشکل کار دی یا پخپله د دوی پیدا کول؟ او هغه هم وروسته له یو ځلی پیدا کولو څخه ظاهر دی هغه الله تعالی ته چی د داسی عظیم الشان مخلوقاتو خالق دی دوهم ځلی پیدا کول هم هیڅ اشکال نه لری.

إِنَّا خَلَقْنَاهُمْ مِّن طِينٍ لَّازِبٍ ۝

بیشکه مونږ پیدا کړی مو دی دوی له ختی سربیناکی.

تفسیر: یعنی د دوی اصلی حقیقت مونږ ته ټول معلوم دی له یو شان سربیناکی ختی څخه مونږ د دوی د نیکه کالبوت جوړ کړ. اوس د هغه اولاده داسی دعوی کوی چی د آسمان او د ځمکی پیدا کوونکی د دوی په بیا پیدا کولو نه دی قادر همغسی چی مونږ اول ځلی تاسی له خاورو څخه پیدا کړی یی دوهم ځلی به هم تاسی له خاورو څخه بیا ژوندی راپاڅوو.

بَلْ عَجَبْتَ وَيَسْخَرُونَ ﴿٣٧﴾

بلکه ته تعجب کوی ته (د دوی پر تکذیب او انکار) حال دا چی مسخری کوی دوی (پر تا پوری).

تفسیر: یعنی ته تعجب کوی چی دوی ولی پر داسی صافو خبرو نه پوهیږی ؟ او له دوی سره توکی او مسخری کوی چی دغه (نبی) څرنگه چتی (بیکاره) او فضول خبری کوی ؟ (العیاذ بالله).

وَإِذَا دُكِّرُوا لَا يَذْكُرُونَ ﴿٣٨﴾ وَإِذَا رَأَوْا آيَةً يَسْتَسْخِرُونَ ﴿٣٩﴾ وَقَالُوا لَئِنْ هَذَا إِلَّا أَسْخَرٌ مِنْهُنَّ يُفْتَنُ الْبَنَاءَ ﴿٤٠﴾

او هر کله چی وپوهول شی دوی نه پوهیږی (پند نه اخلی) او هر کله چی ووینی دوی کومه نښه دلیل (د قدرت) نو مسخری پری کوی. او وائی (منکران) چی نه دی دا (چی مونږ ولید) مگر سحر کودی دی ښکاره.

تفسیر: یعنی کله چی پند او نصیحت اوری پری غور او فکر نه کوی او هغه د قدرت د دلائلو نښی او معجزی چی گوری هغو ته د کودو او د سحر نسبت کوی او پری خاندی تمسخر او پوچندی (استهزاء) کوی او غواړی چی بلا اثر نی وگرځوی.

عَرَادَ امْنَنَا وَكُنَّا تَرَابًا وَعَظَمَاءُ إِنَّا لَبَعُوْثُونَ ﴿٤١﴾ أَوَابَاؤُنَا الْأَوَّلُونَ ﴿٤٢﴾

(او وائی منکران) آیا هر کله چی مره شو او شو خاوری او (وراسته) هډوکی آیا مونږ به خامخا بیا ژوندی راپاخول کیږو که پلرونه پومبني زمونږ (هم را ژوندی کیږی ؟).

تفسیر: د دوی همغه یوه خبره زده ده چی صاحبه ! کله چی زمونږ وجود له خاورو سره یو ځای شو او یواځی زمونږ هډوکی پاتی وی او له دی نه زیات زمونږ پلار نیکه چی د هغوی له مړینی څخه قرونه تیر شوی دی او ښائی چی هډوکی ئی هم نه وی پاتی نو دغه څرنگه منلی شو چی دغه ټول له سره راتولیدی، او بیا له سره ژوندی راپاخولی کیږی؟.

قُلْ نَعْمَ وَأَنْتُمْ دُخْرُونَ^{۱۸} فَأَمَّا هِيَ زَجْرَةٌ وَاحِدَةٌ فَإِذَا هُمْ يَنْظُرُونَ^{۱۹}

ووايه (ای محمده ! دوی ته) هو ! (ټول راژوندی کیږی) حال دا چی تاسی به ذلیل هم یی پس بیشکه هم دا خبره ده چی دغه قیامت چغه ده یوه پس ناڅاپه دوی به ګوری (چی څه راپوری کیږی).

تفسیر: یعنی هو ! ضرور هغوی ګرد (ټول) بیا ژوندی راپاخول کیږی او هلته به په نهایت ذلت او رسوائی سره د دغه تکذیب او انکار رږ (تکلیف) او سزا مومی.

وَقَالُوا يَا وَيْلَنَا هَذَا يَوْمُ الدِّينِ^{۲۰}

او وائی به (منکران) ای خرابی ده مونږ ته (نو وائی) به ملائکی دوی ته (دا خو هغه ورځ ده د جزاء

تفسیر: یعنی په یوه چغه سره به ټول سره ژوندی راپاخولی کیږی او له ډیر حیرت او دهشت څخه به یو طرف او بل طرف ته ګوری. (دغه چغه یا جګړی ورکول به د صور نفخی په ذریعه وی).

هَذَا يَوْمُ الْقُصْلِ الَّذِي كُنْتُمْ بِهِ تَكْدِبُونَ^{۲۱}

دا هم هغه ورځ د فیصلی (او قضاء) ده هغه (ورځ) چی وی تاسی چی په دی باندی به مو نسبت د دروغو کاوه (او باور مو پری نه کاوه چی رابه شی).

تفسیر: یعنی دغه خو په واقعی او رښتیا سره د جزاء ورځ راوړسیده چی د هغی اطلاع او خبر مونږ ته انبیاء الله راکړی وو او مونږ به پری مسخری کولی.

أَحْشُرُوا الَّذِينَ ظَلَمُوا وَأَزْوَاجَهُمْ وَمَا كَانُوا يَعْبُدُونَ ﴿٢٧﴾

(وبه فرمائی الله ملائکو ته چی) راتول کړئ تاسی هغه کسان چی ظلم ئی کړی وو (په ځانونو خپلو په انکار او په شرک سره) او (کافرانی) ښځی (یا شیطانان ملگری) د دوی او هغه چی وو دوی چی عبادت به ئی کاوه (د بتانو).

تفسیر: دغه خطاب به د الله تعالی له طرفه کیږی.

مَنْ دُونِ اللَّهِ فَأَهْدُوهُمْ إِلَى صِرَاطِ الْحَيِیَّةِ ﴿٢٨﴾

بی له الله پس روان کړئ برابر کړئ دوی لاری د دوزخ ته (او دوزخ ته ئی ورسوئ).

تفسیر: دغه حکم به پرښتو ته ورکاوه کیږی چی دغه ګرد (تول) سره راتول کړئ! او د دوزخ لاره وروښیئ.

تنبيه: له «ازواج» یا جوړی څخه د یوی نوعی یا صنف ګنہګاران مراد دی یا به د دوی کافری ښځی مرادی وی او له ﴿وَمَا كَانُوا يَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ﴾ څخه اصنام - شیطاین او نور مراد دی.

وَقَفُّهُمْ إِنَّهُمْ مَسْئُولُونَ ﴿٣٧﴾

او ودروئ دوی (په دغی لاری کښی) بیشکه دوی پوښتیدل شی (یعنی تری پوښتنه کیږی د اقوالو او افعالو د دوی)

تفسیر: له حکم څخه وروسته به لږ څه هلته درول کیږی خو له دوی ځنی هغه سؤال او جواب وکړ شی چی وروسته له دی نه په ﴿مَالِكُمْ أَنْتُمْ دُونَ﴾ کښی مذکور دی.

مَا لَكُمْ لَاتِنَاصِرُونَ ﴿۲۳﴾ بَلْ هُمْ الْيَوْمَ مُسْتَسْلِمُونَ ﴿۲۴﴾

خه مانع ده تاسی ته چی مرسته (مدد) نه کوئ یو له بل سره (په خلاصی کښی لکه چی کوله مو په دنیا کښی) (هیڅ نشی کړی) بلکه دوی نن ورځ پخپله خپل ځانونه تسلیموی (او ذلیل) دی.

تفسیر: یعنی په دنیا کښی به تاسی ﴿عَنْ جِبْرِيلَ عَلَيْهِ السَّلَامُ﴾ ویل چی مونږ یو له بل سره مرستی (مدد) او مددگاران یو نن پر تاسی څه شوی دی چی یو له بل سره هیڅ امداد او معاونت نه کوئ؟ بلکه هر یو له تاسی بی له دی نه چی لږ څه خپل غوږ و خوځوئ په نهایت ذلت او حقارت سره نیول او راوستل کیږئ.

وَأَقْبِلْ بَعْضُهُمْ عَلَى بَعْضٍ يَتَسَاءَلُونَ ﴿۲۵﴾ قَالُوا إِنَّكُمْ كُنْتُمْ تَأْتُونَنَا عَنِ الْيَمِينِ ﴿۲۶﴾

او مخ به وگرځوی ځینی د دوی پر ځینو نورو (کشرانو او مشرانو) پوښتنه به کوی دوی یو له بله وپه وائی (کشران مشرانو ته) چی بیشکه تاسی وئ تاسی (په دنیا کښی) چی راتلئ به مونږ ته له جانبه د قسم (یا زور او قوت).

تفسیر: په «یمین - ښی لاس» کښی عموماً ډیر زور او قوت وی یعنی هم دا تاسی وئ چی پر مونږ باندی به راتلئ زمونږ د گمراه کولو دپاره او د خپل زور او قوت راښوولو په نسبت یا له یمین څخه مراد د خیر او برکت په جانب نیول دی یعنی هم دا تاسی وئ چی راتلئ او غلبه به مو کوله پر مونږ باندی چی له نیکی او ښیګڼی (ښه کار) څخه مونږ واپس شو. یا وئ تاسی چی راتلئ به په نصائحو او ښو غوښتنو سره چی نیک به وو په گمان ستاسی سره - یا له جانبه د قسمه چی مونږ په حق دین یو دغه خبری او اتري به د تابعانو او متبوعینو (مشرانو او کشرانو) په منځ کښی سره کیږی.

قَالُوا بَلْ تَكُونُوا مُؤْمِنِينَ ﴿۲۷﴾ وَمَا كَانْ لَنَا عَلَيْكُمْ مِنْ سُلْطَنِ بَلْ كُنْتُمْ قَوْمًا طَٰغِينَ ﴿۲۸﴾ فَحَقَّ عَلَيْنَا

قَوْلُ رَبِّنَا إِنَّكَ لَآتِيْقُونَ ﴿٣٧﴾ فَأَعُوْذُ بِكُمْ اِنَّكُمْ لَآتِيْقُونَ ﴿٣٨﴾

وبه وائی (متبوعان تابعانو ته نه ده داسی) بلکه نه وئ تاسی پخپله ایمان راوړونکی او نه وو مونږ ته پر تاسی باندی هیڅ زور تسلط بلکه وئ تاسی یو قوم سرکشه (له حده وتونکی زمونږ په شان) پس ثابته شوه پر مونږ خبره د رب زمونږ بیشکه مونږ خامخا څکونکی یو (د عذاب) پس مونږ گمراه کړئ تاسی بیشکه (لکه) چی مونږ وو گمراهان.

تفسیر: یعنی تاسی خو پخپله ایمان نه راوړ اوس د هغه الزام او ملامتی پر مونږ باندی غورځوئ مونږ خو څه زور او زیادت نه وو کړی او نه پر تاسی باندی داسی زورور او قوی وو چی مونږ ایمان نه دی پرینیی چی ستاسی په زړونو کښی ننوځی. تاسی پخپله د عقل او انصاف له حده وتلی وئ چی د بیغرضو ناصحانو پندونو ته به مو غوږ نه کیښود او زمونږ په تش لمسون له لاری بی لاری شوی وئ که تاسی له خپله عقله، فهمه او پوه څخه کار اخیستی او خپل عاقبت ته مو کتلی. نو زمونږ پر خبرو به مو له سره غوږ نه کیښود، مونږ خو ظاهر باهر گمراهان، او بی لاری رتلی شوی شیطانان یو - او دغه خبره ظاهره او څرگنده (ښکاره) ده چی له یوه گمراه څخه ماسواء له گمراهی او د ضلالت په طرف له بلنی څخه بل شی نه متوقع کیږی مونږ همنه شی کړی دی چی زمونږ له حاله سره وږ (لائق) او مناسب وو - لیکن پر تاسی څه بلا او آفت لویدلی وو چی زمونږ په لمسونه وغولیدئ ؟ او د شیطانی حکمونو اطاعت مو وکړ؟ په هر حال هر هغه شی چی کیدونکی وو هغه وشو او د الله تعالیٰ حجت پر مونږ قائم شو او د ده همنه خبره ﴿لَا مَلْجَأَ لِمَنْ يَّكْفُرْ مِنْكُمْ إِلَّا إِلَىٰ عَذَابِ اللَّهِ﴾ - کومه تثبیه شوه. نن مونږ او تاسو گرد (تول) سره یو ځای د خپلو بدو افعالو او بدو چارو او غلطو کارونو خوند او مزه څکونکی یو او د دوزخ د سختو عذابونو موندونکی یو.

فَإِنَّهُمْ يُؤْمِنُونَ بِالْعَذَابِ مُشْتَرِكُونَ ﴿٣٩﴾

(نو فرمائی الله) پس بیشکه چی دوی نن ورځ په عذاب کښی سره شریکان دی.

تفسیر: یعنی تول مجرمان به درجه په درجه په عذاب کښی هم همغسې شریکیدای لکه چی په جرم او گناه کښی سره ملگری او شریکان وو.

إِنَّكَ لَكِن تَفْعَلُ بِالْمُجْرِمِينَ ﴿٤٠﴾ إِنَّهُمْ كَانُوا إِذَا قِيلَ لَهُمْ

لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ يَسْتَكْبِرُونَ ﴿٢٣﴾

بیشکه مونږ هم داسی (لکه چی له دوی سره مو وکړ) کوو له تولو مجرمانو سره بیشکه دوی وو کله چی وبه ویل شو دوی ته چی نشته بل برحق معبود هیڅوک مگر یواځی الله دی نو تکبر به ئی کاوه (له ویلو د کلمی نه یا کبر او لوئی کوی دوی په دی بلونکی باندی).

تفسیر: یعنی د دوی کبر او غرور مانع دی چی د نبی الله له ارشاد سره سم د «لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ» پاکه کلمه پر خپلی ژبی راوړی چی په هغی سره د دروغو معبودانو نفی کیږی اگر که په زړه کښی هغه رښتین ګنی.

وَيَقُولُونَ إِنَّا لَنَرَاهُ إِشْرَاقًا لِّشَاعِرٍ مَّجْنُونٍ ﴿٢٤﴾ بَلْ جَاءَ بِالْحَقِّ وَصَدَّقَ الْمُرْسَلِينَ ﴿٢٥﴾

او وائی (دغه منکران) چی آیا بیشکه مونږ خامخا پریښودونکی یو د خدایانو خپلو دپاره د یو شاعر لیونی (الله فرمائی په تردید د منکرانو - نه ده داسی) بلکه راغلی دی (محمد) په حق (دین) سره او رښتین بولی (محمد تول پخوانی) رسولان.

تفسیر: یعنی د شاعرانو دروغ خو مشهور دی. نو دغسی صدیق او امین ذات ته څرنگه تاسی شاعر وایی؟ چی دنیا ته حقیقی رښتیا او صداقت هم دوی له خپله ځان سره راوړی دی او د ګرد (تول) جهان د صدیقانو او رښتینو تصدیق کوی. آیا لیونی او مجنون هم داسی رښتیا او صافی صافی خبری کوی؟ او دغسی صحیح او پاخه اصول دروړاندی کولی شی؟.

إِنَّكُمْ لَنَافِقُو الْعَذَابِ الْإِلِيمِ ﴿٢٦﴾ وَمَا تَحْزَنُونَ إِلَّا مَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٢٧﴾

بیشکه چی تاسی خامخا څکونکی یی د عذاب دردناک (په سبب د شرک او تکذیب خپل). او جزاء به نه درکوله کیږی تاسی ته مگر په قدر د هغه (عمل) چی وئ تاسی چی کاوه به مو (په دنیا کښی).

تفسیر: یعنی د توحید د انکار او د دغو بی ادبیو او گستاخیو خوند او مزه به وڅکئ چی د رسالت په دربار کښی ئی کوئ هر څه چی کوئ د هغه گرد (تول) نتائج او ثمری هرومرو (خامخا) یوه ورځی ستاسی په مخ کښی راتلونکی دی.

إِلَّا عِبَادَ اللَّهِ الْمُخْلَصِينَ ﴿٣٠﴾

مگر هغه بندگان د الله چی پاک کری شوی دی (له پلیتی نه نو ډیره ښه مضاعفه جزاء به مومی).

تفسیر: یعنی د دوی په نسبت څه وویل شی د دوی وضعیت او حالت خو بیخی له هغوی څخه جلا (جدا) او متمائز او کامل بل قسم دی او پر دوی د الله تعالیٰ کرم او احسان نازلیدی او داسی انعاماتو مورد گرځی چی ځینی ئی دغه دی

أُولَٰئِكَ لَهُمْ رِزْقٌ مَّعْلُومٌ ﴿٣١﴾ فَوَاكِهِ

دغه (مخلصین چی دی) شته دوی ته رزق روزی معلومه (رنگا رنگ) میوی

تفسیر: یعنی داسی عجیبی او غریبی میوی د خوړلو دپاره دوی ته وړاندی کیږی چی د هغوی پوره صفت او خاصیت فقط الله تعالیٰ ته معلوم دی. هوا د هغو لږ څه لنډ او مختصر تعریف ئی په دی صورت سره خپلو بندگانو ته ښوولی دی چی ﴿لَا مَقْطُوعَةٍ وَلَا مَمْنُوعَةٍ﴾ جزء ۲۷ (د الواقعة (۱) رکوع) ۳۳ آیت

وَهُمْ مُكْرَمُونَ ﴿٣٢﴾

او دوی ته به عزت ورکړی شوی وی.

تفسیر: په دی باندی پاک الله ښه پوهیږی چی څومره لوی اعزاز او اکرام او احترام به وی.

فِي جَدَّتِ النَّعِيمِ ﴿٣٣﴾ عَلَى سُرُرٍ مُّتَقَابِلِينَ ﴿٣٤﴾ يُطَافُ عَلَيْهِمْ بِكَأْسٍ
مِّنْ مَّعِينٍ ﴿٣٥﴾ بَيضَاءَ لَدَّةٍ لِلشَّرِيفِينَ ﴿٣٦﴾

لَا فِيهَا غَوْلٌ وَلَا هُمْ عَنْهَا يُنْزَفُونَ ﴿٣٥﴾

په جنتونو ودانو له نعمتونو کښی (ناست به وی) پر تختونو سره مخامخ (چی هر یو د بل له لیدلو څخه خوشالیدی). گرځولی به شی پر دوی (له طرفه د سقات د جنت) له جامونو د صافو شرابو تک سپین خوند ورکونکی دپاره د خښونکیو نه به وی په دغو شرابو کښی څه آفت علت او نه به وی دوی له هغو شرابو څخه مست بیخوده.

تفسیر: یعنی خوند - مزه او نشاط به ئی پوره وی او د هغو مضارو او مفسدو به هیڅ یوه نښه او اثر هم په کښی نه وی چی په دنیوی شرابو کښی شته، د دغو طهورو شرابو له څښلو څخه به د سر دروند والی او نشه نه پیدا کیږی، ینی او سگی به نه خرابوی، او نه به ئی ویالی وچیری.

وَعِنْدَهُمْ قُصَارُ الطَّرَفِ عَيْنٌ ﴿٣٦﴾ كَأَنَّهُنَّ بَيْضٌ مِّمَّنْ كُنُونَ ﴿٣٧﴾

او وی به په نزد د دوی کښی حوری تیتی لرونکی د سترگو غتی سترگی گواکی دوی هگی دی پتی ساتلی شوی (په صفائی کښی).

تفسیر: یعنی له ډیره شرمه او نازه ښکته کتونکی حوری چی ماسواء له خپلو میرو (خاوندانو) بل هیچا ته نه گوری او نه سترگی وراړوی. د دی حورو رنگونه به ډیر صاف او شفاف وی په شان د هغو تکو سپینو هگیو چی الوتونکی ئی تر خپلو وزرو لاندی پتی ساتی نه به پری کوم داغ لگیدلی وی او نه به څه گردغبار او دوی پری لویدلی وی یا د هغو نریو پردو په شان تکی سپینی او پستی او نازکی وی چی د هگی د پوستکی په منځنی برخه کښی د سپینی برخي او پوتکی په منځ کښی واقع او ساتلی وی ځینی وائی چی د «شتر مرغ» هگی تری مراده ده چی ډیره ښائسته وی - په هر حال دغه تشبیه په صفائی او ښکلیتوب کښی ده نه په سپینوالی کښی لکه چی د «الرحمن» په جزء ۲۷ (۳) رکوع ۸۸ آیت کښی داسی یو آیت مونږ لولو ﴿كَأَنَّهُنَّ الْيَاقُوتُ وَالزَّيْفَرَانُ﴾

فَأَقْبَلَ بَعْضُهُمْ عَلَى بَعْضٍ يَتَسَاءَلُونَ ﴿٥٦﴾ قَالَ قَائِلٌ مِّنْهُمْ إِنِّي كَانَ لِي قَرِينٌ ﴿٥٧﴾ يَقُولُ
إِنَّكَ لَمِنَ الْمَصْدِقِينَ ﴿٥٨﴾ إِذَا أُمْنَا وَكُنَّا تُرَابًا وَعِظَامًا ۖ إِنَّا كَالَّذِينَ نُونُ ﴿٥٩﴾

پس مخ به وگرځوی ځینې د دی جنتیانو پر ځینو نورو جنتیانو چی پوښتنه به سره کوی یو له بله (له احواله د دنیا) نو وبه وائی یو ویونکی له دوی نه چی بیشکه زه چی وم وو ما لره یو ملگری (منکر له بعثه) چی ویل ئی (ماته) آیا بیشکه ته چی ئی له باور کوونکیو ئی (په بعث بعد الموت) آیا هر کله چی مړه شو مونږ او شو مونږ خاوری او هډوکی آیا بیشکه مونږ ته به خامخا جزاء راکړه شی ؟.

تفسیر: یعنی د مجلس ملگری به سره ټولپیری او د ظهورو شرابو جامونه به سره څښی او د دغه عیش او تنعم په وقت کښی به ځینې د خپلو تیرو حالاتو او واقعاتو تذکری سره کوی. یو جنتی به وائی چی خانه! په دنیا کښی به یو سری د دی لامله (له وجی) پر ما خنډیده چی زه ولی پر آخرت قائل او پر وجود ئی باور لرم او ماته به ئی د نادان او د احمق نسبت کاوه او ویل به ئی چی دغه بیخی مهمله او چتی (بیکاره) خبره ده وروسته له دی نه چی سری مړ او له خاوری او له نورو سره گډ شی او غوښه او پوستکی هیڅ شی ئی پاتی نشی او تش وراسته هډوکی ئی پاتی شی نو بیا دی د خپلو اعمالو د بدل موندلو دپاره ژوندی راپاڅاوه شی؟ - ښه خو پر دغه چتی (بیکاره) او بی منطقه خبره به څوک یقین او باور کولی شی ؟.

قَالَ هَلْ أَنْتُمْ مُّطْلَعُونَ ﴿۵۴﴾

بیا وائی آیا یی تاسی کتونکی (په دوزخ کښی چی د هغه منکر حال درښکاره شی).

تفسیر: یعنی هغه پر آخرت مسخره کوونکی سری یقیناً په دوزخ کښی لویدلی دی راځی چی له لری څخه خو لږ څه د هغه بد احوال څان ته په عین‌البین سره هم معلوم کړو - دغه به د هم هغه جنتی مقوله وی. او ځینې وائی چی دغه مقوله د الله تعالی ده - یعنی الله تعالی به وفرمانی چی آیا تاسو غواړی، چی د هغه منکر بد احوال وگورئ.

فَاطْلَمَ قَرَاهُ فِي سَوَاءِ الْجَحِيمِ ﴿۵۵﴾ قَالَ تَاللّٰهِ اِنْ كِدْتُ
لَتُرْدِيَنَّ ﴿۵۶﴾ وَلَوْلَا نِعْمَةُ رَبِّيْ لَكُنْتُ مِنَ الْمُخْضِرِيْنَ ﴿۵۷﴾

پس وبه گوری (دغه قائل) پس وبه وینی هغه (منکر ملگری) په منع د دوزخ

کښی. وږه وائی (قائل منکر ته د ملامتیا دپاره) قسم دی په الله چی نژدی وی ته چی په کنده د دوزخ کښی می وغورځوی او که نه وی انعام (فضل) د رب زما خامخا وم به زه له حاضر کریو شویو (دوزخ ته سره له تا).

تفسیر: یعنی دغه جنتی ته د ده د ملگری حال ورښوود کیږی چی بیخی د دوزخ منع کښی به پروت وی د ده له لیدلو څخه به دی عبرت اخلی او د الله تعالیٰ فضل او احسان به ئی په یاد ورشی او هغه ته به داسی وائی «ای کمیخته! تا غوښته چه ما هم له خپل ځانه سره یار او ملگری کری» محض د الله تعالیٰ فضل او احسان زما لاس ونیو او له دغه مصیبت څخه ئی بچ کرم چی زما قد هم د اسلام د سمی لاری څخه ونه ښوئیده که نه نن به زما حال هم ستا په شان وو تا غوندی به زه هم نیول کیدم او په دغه دوزخ کښی به غورځول کیدم او دغه سخت دردناک عذاب به می موندو.

أَمَّا نَحْنُ بِمَبِيتَيْنِ ۖ أَلَمْ نُتَنِّ الْأُولَىٰ وَأَمَّا خُنْ بِمَعْدَيْنِ ۖ ﴿٥٩﴾
إِنَّ هَذَا هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ ۖ ﴿٦٠﴾ لِيُثِلَّ هَذَا فليَعْمَلَ الْعَمَلُونَ ۖ ﴿٦١﴾

آیا پس نه یو مونږ (جنتیان) مړه کیدونکی (بلکه نه یو) مگر همغه مرگ زمونږ پرومبنی (په دنیا کښی) او نه یو مونږ په عذاب کری شوی. بیشکه چی دغه (ابدی خونډور حیات) خامخا هم دغه په مراد رسیدل بری ډیر لوی دی. خاص دپاره د مثل د دی (نعمتونو) پس ښائی چی عمل وکری عمل کوونکی (نه دپاره د جاه او مال د دنیا چی فانی دی).

تفسیر: په دغه وخت کښی به له ډیره مسرته ووائی آیا دغه واقعی خبره نه ده بلکه ده چی ماسوا له هغه پخوانی مرگه چه په دنیا کښی مونږ ته رسیدلی دی وروسته له دی نه مونږ له سره نه مرو او نه له سره له دغه عیش او عشرت او راحت څخه وځو او نه د تکلیف - عذاب - ربر (سختی) او اندیښنی کومه ویره او خرڅشه (خطر) مونږ ته عانده کیږی. د الله تعالیٰ په فضل او کرم سره دغه زمونږ تنعم او رفاهیت به همیشه وی بیشکه چی لوی بری او کامیابی هم دی ته وائی او دغه دی هغه اعلیٰ مقصد چی ښائی د هغه د تحصیل دپاره هر قسم زحمتونه او تکالیف پر ځان واخیستل شی! او هر ډول (طریقه) ایثار او فدا کاری په دغه لاره کښی وکری شی! اوس بیا الله تعالیٰ عظم برهانه فرمائی

أَذْلِكَ خَيْرٌ نَزَلًا أَمْ شَجَرَةُ الزُّقُومِ ﴿٦٢﴾ إِنَّا جَعَلْنَاهَا فِتْنَةً لِلظَّالِمِينَ ﴿٦٣﴾
 إِنَّهَا شَجَرَةٌ تَخْرُجُ فِي أَصْلِ الْجَحِيمِ ﴿٦٤﴾

آیا دغه (نعماء د جنت) غوره دی له جهته د میلستیا (جنتیانو ته) یا ونه د زقوم (غوره ده دوزخیانو ته). بیشکه مونږ مگرغولی مو ده دغه ونه فتنه عذاب دپاره د ظالمانو. بیشکه چی دا ونه ده چی راووچی په بیخ د دوزخ کښی.

تفسیر: پاس د جنتیانو د میلستیا تذکره وه - له دی غایه د دوزخیانو د میلستیا وینا شروع کیږی. «زقوم» د کومی ونی نوم دی چی دیره ترخه او خورا (دیر) بد خونده ده لکه چی په هندوستان کښی د (تهر) یا (سیهند) ونه هم دغسی ده. د دوزخ په منځ کښی الله تعالی پخپل قدرت سره دغه ونه زرغونه کړی ده همغه ئی دلته په ﴿إِنَّ شَجَرَةَ الزُّقُومِ﴾ سره موسومه کړی ده. هغه یوه بلا ده ظالمانو لره په آخرت کښی ځکه څه وخت چی دوزخیان له لوړی څخه دیر په عذاب او بیقراره شی نو هم دغه خوراک به دوی ته ورکاوه کیږی او د دوی له ستونی (حلق) ځینی د هغه له تیرولو یا تیریدو څخه وروسته له دی څخه یو مخصوص بد اثر پیدا کیږی چی له هغه ځینی یو ځان ته مستقل عذاب پر دوزخیانو نازل او مسلط کیږی. او په دنیا کښی هم د دی ونی تذکره یو شان ته ابتلا او ازموینه ده چی منکران د هغی له ذکره په قرآن کښی په ضلالت او گمراهی کښی لوېږی. ځینی وائی چی شنه ونه به د دوزخ په اور کښی څرنگه زرغونیږی ؟ حال دا ممکن دی چی د دی ونی مزاج ناری وی لکه د «سمندر» مزاج چی د اور په چنډی سره مشهور دی او د هندوستان د سهارنپور د بلدی په عمومی باغ کښی ځینی داسی ونی هم شته چی د هغو تربیت په اور سره کیږی ځینی وائی چی «زقوم» په فلائی لغت سره کجوره او کچ (خرما او مسکه) ته وائی او دوی به هم دغه کچ او کجوره پخپل منځ کښی کیښودل او خپلو نورو ملگرو ته به ئی ناری وهلی «راځئ چی زقوم سره وخورو».

طَلَعَهَا كَأَنَّ رُؤُوسَ الشَّيَاطِينِ ﴿٦٥﴾

وړی د هغی گواکی سرونه دی د شیطانانو (په عمومی قباحه او کراهیت خپل سره).

تفسیر: یعنی د سخت بدرنگه شیطان په صورت یا ئی مارانو (منگورو) ته شیطاین ویلی دی یعنی د هغی وړی یا وایکی به ئی د منگور د سرونو په شان وی لکه چی په هندوستان کښی په

تشبیه سره یوی ونی ته «ناکپهن» وائی یعنی د منکور پرانستلی خوله.

فَانَّهُمْ لَا يَكُونُونَ مِنْهَا قِبَالًا لَّيُونٍ مِنْهَا الْبُطُونُ ﴿٦٧﴾ ثُمَّ إِنَّ لَهُمْ
عَلَيْهَا الشَّوْبَا مِنْ حَمِيمٍ ﴿٦٨﴾

پس بیشکه دوی خامخا خوړونکی وی له هغه (زقوم) څخه پس دک کوونکی
به وی له هغه (زقوم) د نسو خپلو (له جهته د ډیری لوری نه). بیا بیشکه
دوی ته پر هغه (ونه د زقوم) خامخا گډول (څښول) به وی له اوبو یشولیو
شویو څخه (چی کلمی به ئی توتی توتی کوی).

تفسیر: کله چی دوزخیان «زقوم» وخورۍ توی کیږی دلته سختی تودی یشیدلی اوبه پر دوی
څښولی کیږی چی د هغو په اثر د دوی کلمی توتی توتی لاندی تری لویږی ﴿فَقَطَّعَ أَمْعَدَهُمْ﴾
جزء ۲۶ د محمد ۲ رکوع ۱۵ آیت اعاذنا الله منها

ثُمَّ إِنَّهُمْ مَرْجَعُهُمْ إِلَى الْجَحِيمِ ﴿٦٩﴾

بیا بیشکه ورتله د دوی به هر ورو (خامخا) ډیری د اور ته وی.

تفسیر: او کله چی دوی ډیر وړی کیږی نو له اوره یو څنګ ته بیول کیږی او دغه خوراک او
اوبه پر دوی خوړلی او څښلی کیږی. نو بیا بیرته په هم دغه اور کښی غورځول کیږی. او دوی
د دغه عذاب څکه مستحق دی چی

إِنَّهُمْ أَقْبُوا أَبَاءَهُمْ ضَالِّينَ ﴿٧٠﴾ فَهُمْ عَلَىٰ أَثَرِهِمْ يُهْرَعُونَ ﴿٧١﴾

بیشکه چی دوی موندلی دی پلرونه خپل گمراهان پس دوی په قدمونو (پلو) د
هغوی پسی غغلی مندی وهی (د هغوی تقلید کوی دلیل او برهان ته نه
گوری).

تفسیر: دغه وروستنی کفار د پخوانیو کفارو په پوند تقلید گمراه شول په کومه لاره چی پخوانی
کفار تللی وو دوی هم پر هغو لارو په مندو شول او هغه کښو ژورو ته ئی له سره فکر او دقت

ونه کړ او د حجت متابعت ئی پریښود .

وَلَقَدْ ضَلَّ قَبْلَهُمْ أَكْثَرُ الْأَوَّلِينَ ۚ ﴿٤١﴾ وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا فِيهِمْ مُنْذِرِينَ ﴿٤٢﴾
فَانْظُرْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُنْذِرِينَ ۚ ﴿٤٣﴾ الْإِعْبَادَ لِلَّهِ الْمُخْلِصِينَ ۚ ﴿٤٤﴾

او خامخا په تحقیق گمراه شوی وو پخوا له دوی نه اکثر د پرومینیو (اممو
څخه په تقلید او ترک د دلیل او خامخا په تحقیق لیږلی مو وو په دوی
کښی ویروونکی (انبیاء له عذابو نو دوی هغه نه منل نو هلاک مو کړل) پس
وگوره چی څرنګه وو عاقبت آخره خاتمه د ویرولیو شویو (له جهته د عذابو
چی ټول هلاک شول). مګر هغه بندگان د الله چی پاک کړی شوی وی (له
عصیانو خلاص دی له عذابو).

تفسیر: یعنی په هره زمانه کښی له انجامه خبروونکی او له آخرته ویروونکی انبیاء راغلی دی. د
هغو کسانو عاقبت او آخره خاتمه څرنګه شوه ؟ چی د هغوی خبرو ته ئی غور کښینښود
یواځی د الله تعالی همغه مخصوص او منتخب بندگان له عذابو محفوظ او مصون پاتی شول چی له
الله تعالی څخه ویریدل او د آخرت فکر له هغوی سره وو. حضرت شاه صاحب رحمه الله علیه
لیکی، «د ویری خبری خو گردو (ټولو) ته اورولی کیږی خو تری همغه کسان پند او عبرت
اخلی چی نیک وی، بدان تری تور خوری او بد تری وری « وروسته له دی نه د ځینو مندرینو
(ویروونکیو) او د ځینو مندرینو (ویرولیو شویو) قصی اورولی کیږی خو مکذبین تری عبرت
واخلی او مؤمنین پری داده او متسلی شی.

وَلَقَدْ نَادَيْنَا نُوْحًا فَلْنَعْمَ الْبَاقِيُونَ ۚ ﴿٤٥﴾ وَبَجَيْنَهُ وَأَهْلَهُ مِنَ الْكَرْبِ
الْعَظِيمِ ۚ ﴿٤٦﴾ وَجَعَلْنَا ذُرِّيَّتَهُ هُمُ الْبَاقِينَ ۚ ﴿٤٧﴾ وَتَرَكْنَا عَلَيْهِ فِي الْآخِرِينَ ۚ ﴿٤٨﴾
سَلَامٌ عَلَى نُوحٍ فِي الْعَالَمِينَ ۚ ﴿٤٩﴾ إِنَّا كَذَلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ ۚ ﴿٥٠﴾ إِنَّهُ مِنْ
عِبَادِنَا الْمُؤْمِنِينَ ۚ ﴿٥١﴾ ثُمَّ آخَرَقْنَا الْآخَرِينَ ۚ ﴿٥٢﴾

او خامخا په تحقیق غږ کړی وو مونږ ته نوح پس خامخا ښه جواب

ورکونکی یو مونږ. او نجات ورکړ مونږ دغه (نوح) ته او اهل د دغه (نوح) ته له غمه ډیر لوی (چی ایزاء قوم او غرق وو) او وگرځوله مونږ اولاده د دغه (نوح) هم دوی باقی پاتی کیدونکی. او پری مو شول پر دغه (نوح مدح او ثناء) په وروستنیو خلقو کښی. سلام دی (له الله) پر نوح په عالمیانو کښی. بیشکه مونږ هم داسی (لکه نیکه جزاء د نوح نیکه) جزاء ورکوو محسانو نیکوکارانو ته. بیشکه چی دغه (نوح) وو له (خاصو) بندگانو مؤمنانو زمونږ نه. بیا غرق کړل مونږ (قوم د ده بی له ده څخه) هغه نور (کفار په سؤال د نوح)،،.

تفسیر: تقریباً تر یو زر کاله پوری نوح علیه السلام خپل قوم ته پند او نصیحت کاوه او دوی ئی د دوی په خیر او شر پوهول مگر د دوی شرارت او ایزاء رسول پرله پسې تزئید او ترقی موندله. بالاخر حضرت نوح علیه السلام له ډیر مجبورتیت د خپل لیونکی دربار ته متوجه شو او عرض ئی وکړ ﴿قَدْ عَارَیَکَ اَیُّ مَغْلُوبٍ فَاتَّخِذْ﴾ جزء ۲۷ د القمر (۱) رکوع (۱۰) آیت ای ربه! بیشکه چی زه پر مغلوب یم - ته له ماسره مدد او مرسته وکړه - نو وگورئ چی الله تعالی د ده دعاء څرنګه مستجاب او په څه شان ئی ورسره مدد وکړ؟ نوح علیه السلام ته ئی سره د ده له کورنی او اتباع د کفارو د هغه مسلسل او متوالی ضرر رسولو څخه نجات ورکړ - او د هولناک طوفان په وخت کښی ئی د ده حفاظت وکړ - او یواځی بیا د نوح علیه السلام له اولادی او د ذریاتو څخه ئی دنیا ودانه کړه - او تر څو چی دنیا ودانه وی د ده د خیر ذکر ئی پر ژبو جاری او باقی پریښود لکه چی تر نن پوری خلق پری سلامونه لیری او په توله دنیا کښی د نوح علیه السلام پر نامه یادیری دغه خو د نیکو بندگانو عاقبت او انجام شو له بل جانب د ده د دښمنانو حال او انجام ته وگورئ چی تول یو ځای په ډیر زورور څپان او طوفان کښی داسی دوب - مغروق او فنا شول چی د خپلو حماقتونو او سفاقتونو په سزا او نکبت ئی تول خلق سپیره او ورک کړل او د دوی هېڅ نوم او نښان پاتی نشو.

تنبیه: د اکثر و علماو قول دا دی چی نن د تول جهان انسانان د حضرت نوح علیه السلام د دریو زامنو (سام - حام - یافث) اولاد دی. د «جامع ترمذی» له ځینو احادیثو څخه د دی ثبوت کیږی. والتفصیل یطلب من مظانه.

وَإِنَّ مِنْ شِيعَتِهِ لَإِبْرَاهِيمَ ﴿۳۷﴾

او بیشکه یو له تابعانو د دغه (نوح) خامخا ابراهیم دی.

تفسیر: انبیاء علیهم السلام د دین په اصول کښی تول سره یو او پر یوه سمه صافه لاره روان دی

او هر يو وروستنی نبی د پخوانيو انبياوو تائيد او تصديق کوی نو څکه حضرت ابراهيم عليه السلام ئی د حضرت نوح عليه السلام له دلی څخه وفرمايه ﴿وَإِنَّ هَذِهِ أُمَّتُكُمْ أُمَّةً وَاحِدَةً وَأَنَا رَبُّكُمْ فَاتَّقُونِ﴾^(۴) جزء ۱۸ د المؤمنون (۴) رکوع ۵۲ آيت

إِذْ جَاءَ رَبُّهُ بِقَلْبٍ سَلِيمٍ^(۸۷)

کله چی راغی (ابراهيم) رب خپل ته سره له زړه ښه سالم پاک بی له شکه.

تفسیر: یعنی له هر قسمه اعتقادی او اخلاقی رنځوری او مرض څخه ئی خپل زړه پاک کړ! او د دنیوی اندیښنو او خرخشو (خطرو) څخه ئی ځان خلاص کړ! سره له تواضع او انکسار د خپل رب په طرف راغب او متمائل شو! او خپل قوم ته ئی هم پند او نصیحت وکړ چی له کفر - شرک او بت پرستی او عصیان څخه خپل ځانونه وساتی.

إِذْ قَالَ لِأَبِيهِ وَقَوْمِهِ مَاذَا تَعْبُدُونَ^(۸۸) أَيْفَاكَ الْهَاءُ دُونَ اللَّهِ تُرِيدُونَ^(۸۹)

کله چی وویل (ابراهيم) پلار خپل او قوم خپل ته څه شی دی چی عبادت ئی کوئ تاسی. آیا په دروغو سره معبودان نور غیر له الله غواړئ تاسی (او عبادت ئی کوئ).

تفسیر: یعنی دغه د تیږی (کتی) بتان څه شی دی او څه حیثیت لری چی تاسو ئی په دی اندازه عزت او احترام کوئ او له الله تعالیٰ څخه مو مخ اړولی او له بتانو سره مو خپل عابدانه مناسبات ترلی دی. آیا په واقع سره د دوی په لاس کښی د تول جهان واک (واگی) ، اختیار او حکومت دی ؟ او د کوم وړوکی یا لوی نقصان او نفعی مالکان دی ؟ آیا تاسی ولی له خپل حقیقی الله او مالک اجل واعلیٰ شأنه و اعظم برهانه څخه مخ گرځوئ ؟ او د دغو باطلو او د دروغو حاکمانو او بتانو خوشامد او حمایت کوئ؟.

فَمَا ظَنُّكُمْ بِرَبِّ الْعَالَمِينَ^(۹۰)

پس څه گمان مو دی پر رب د عالمیانو (چی بی له عذابه به مو پریږدی بلکه

نه مو پرېږدی).

تفسیر: یعنی آیا د ده په وجود کېنې څه شک او شبهه شته؟ آیا تاسی د هغه له شان او رتبې څخه بیخبره او ناپوهان یی چی (معاذ الله) تیږی (گتۍ) له هغه سره شریکان دروئ یا د ده له غضب او انتقام څخه ناواقفه یی چی پر داسی گستاخی او بی ادبی زړور شوی یی؟ بالاخر دا راوښیی چی تاسی د رب العلمین په نسبت څرنگه افکار او خیالات لرئ؟

فَقَطَرَ نَظْرَةً فِي النُّجُومِ ۝ فَقَالَ إِنِّي سَقِيمٌ ۝ فَتَوَلَّوْا عَنْهُ مُدْبِرِينَ ۝ قَرَأَ إِلَى آلِهِمْ فَقَالَ أَلَا تَأْكُلُونَ ۝

پس نظر ئی واچوه یو نظر په ستوریو کېنۍ. پس وویل (ابراهیم) چی بیشکه زه ناجوره یم. پس وگرځیدل هغوی له ابراهیم څخه حال دا چی شا کوونکی وو. پس پت راغی (دغه ابراهیم) معبودانو د دوی ته پس وویل (ابراهیم دغو بتانو ته) چی آیا نه خورئ (تاسی له دغو درته ایښودلیو شویو طعامونو څخه).

تفسیر: د ابراهیم علیه السلام په زمانه کېنې د نجوم علم ډیر مترقی وو. ده خپل قوم ته د ورښوودلو دپاره ستوریو ته وکتل او وی ویل چی زما طبیعت ښه نه دی په دنیا کېنې به څوک داسی پیدا شی چی د هغه طبیعت بیخی له هر حیثیته ښه وی او څه نه څه داخلی یا خارجی عوارض ورلاحق نه وی - آیا دغه ربر (تکلیف) او اندیښنه لږه وه چی دی به هره شیبه د خپل قوم پر دغه بد احوال او انجام پسی پخسیده یا ئی مطلب دا وو چی زه ناجوره کیدونکی یم - ځکه چی ناروغی د مزاج د بی اعتدالی سره مرادفه ده او له موت څخه پخوا هر سری ته هم دغه صورت وړاندی کیدونکی دی په هر حال د حضرت ابراهیم مراد صحیح وو. لیکن ستوریو ته کتلی د ده له داسی وینا څخه چی ﴿إِنِّي سَقِيمٌ﴾ خلق داسی وپوهیدل چی دی د نجوم په وسیله وپوهید چی ده نژدی ده چی رنځور یم. دغه خلق د خپل یو لوی جشن په طرف د ښاره د باندی گرد (تول) سره روان وو، نو د ابراهیم علیه السلام د دی وینا له آوریډلو څخه هغوی د ده په نه ورنگ باندی د معذورت په علت وپوهیدل او دی ئی یواځی په ښار کېنې پرېښود. د ابراهیم علیه السلام غرض له دغه بیل پاتی کیدلو څخه دغه وو څو یوه داسی موقع او فرصت ومومی چی په هغه کېنې د دغو باطلو خدایانو یو خبر واخلي - نو دی په لویه بتخانه کېنې ننوت او بتانو ته ئی خطاب وکړ «چی تاسی د دغو ماکولاتو او نذورو څنی چی په مخ کېنې مو پراته دی ولی نه خورئ؟» سره له دی چی ستاسی ظاهری صورت د خوړونکیو په شان دی.

تنبیه: د پاس تقریر څخه ظاهر شو چی د حضرت ابراهیم علیه السلام ﴿إِنِّي سَقِيمٌ﴾ ویل په واقع کښی دروغ نه وو. هو! له هغه څخه اوریدونکی په کوم مطلب چی پوهیدلی دی د هغه په اعتبار خلاف الواقع وو ځکه په بعض الاحادیث الصحیحه کښی پر دغه د کذب د لفظ اطلاق کړی شوی دی حال دا چی دغه «کذب» نه بلکه فی الحقیقت «توریه» ده او داسی توریی د شرعی مصلحت په وخت کښی مباح دی لکه چی د هجرت په حدیث کښی رسول الله صلی الله علیه وسلم د «مَنْ الرَّجُلُ» په جواب کښی «مَنْ مَاءٍ» وفرمایل او ابوبکر صدیق رضی الله عنه د یوه سوال په جواب کښی ویلی وو. «رَجُلٌ يَهْدِينِي السَّبِيلَ» هو! څرنگه چی دغه «توریه» هم د حضرت ابراهیم علیه السلام د لوړ (اوچت) مقام په لحاظ خلاف الاولی وه نو ځکه د «حَسَنَاتِ الْاَبْرَارِ سَيِّئَاتِ الْمُقْرَبِينَ» په اساس په حدیث کښی «ذنب» ورته ویلی شوی. والله اعلم.

مَا لَكُمْ لَا تَنْطِقُونَ ﴿٩٢﴾

څه شوی دی پر تاسی چی خبری نه کوئ (او جواب نه راکوئ تاسی ما لره؟).

تفسیر: کله چی د بتانو له طرفه د خوړلو او نه خوړلو په نسبت ابراهیم علیه السلام کوم جواب وانه ورید نو وی ویل چی تاسی خبری ولی نه کوئ؟ حال دا چی ستاسی اعضاء او صورت د انسانانو په شان جوړ کړی شوی دی لیکن ونی نشو کړی چی د انسانانو روح هم په تاسی کښی وغورځوی نو بیا د تعجب ځای دی چی خوړونکی - څښونکی - ویونکی انسانان د دغو بی حسه او بی حرکت د انسان په شان ښکاریدونکیو بتانو په مخ کښی ولی سر په سجده لویږی؟ او خپل حاجات او مهمات تری غواړی؟ نو کله ابراهیم علیه السلام چی د دغو دواړو پوښتنو هیڅ جواب وانه ورید نو.

فَرَاغَ عَلَيْهِمْ ضَرْبًا بِالْيَمِينِ ﴿٩٣﴾

پس پټ ننووت پر دوی په وهلو سره په قوت (یا قسم یا ښی لاس).

تفسیر: یعنی په زور او قوت سره ئی ودرزول او ځمکد (تول) ئی سره مات او ځمکد کړل. د انبیاء په سورت کښی دغه قصه مفصله تیر شوی ده چی ابراهیم علیه السلام داسی قسم یاد کړی وو ﴿وَتَاللّٰهِ لَآ كُیْدَنَّ اَصْنَامُكُمْ﴾

فَاقْبَلُوا إِلَيْهِ يَزُفُونَ ﴿۴۷﴾

پس مخامخ شول (متوجه شول نمرودیان) دغه (ابراہیم) ته چي رامندی ئی وهلی (پسی لپاره د نیولو).

تفسیر: کله چي خلق له خپلی میلی او چرچی څخه بیرته راوگرځیدل که گوری چي د دوی بتان گود او مات توتی توتی پراته دی نو له قرائنو او اماراتو څخه وپوهیدل چي دغه کار پرته (علاوه) له ابراهیم څخه بل چا نه دی کړی لکه چي گرد (تول) د ده په چار چاپیر کښی سره راتول شول او ورته وویل چي دغه زمونږ معبودان دی ولی مات کړی دی.

قَالَ اتَّعْبُدُونَ مَا تَنْحِتُونَ ﴿۴۸﴾ وَاللَّهُ خَلَقَكُمْ وَمَا تَعْمَلُونَ ﴿۴۹﴾

وويل (ابراهيم دوی ته جواباً) آیا عبادت کوئ تاسی د هغه چي تاسو ئی تراشوئ (او پخپلو لاسو ئی جوړوئ) حال دا چي الله پیدا کړی یی تاسی او هغه (عمل) چي کوئ ئی تاسی (نو ولی د غیر الله عبادت کوئ).

تفسیر: یعنی هر چا چي دغه بتان مات کړی دی تاسو هغه پسی ولی گرځئ تاسی پخپله ولی داسی چنی (بیکاره) او احمقانه حرکات کوئ؟ آیا د تیږو (گتو) بیځانه بت چي تاسی ئی پخپلو لاسو سره جوړوئ د عبادت لائق کیدی شی او له هغه الله تعالیٰ څخه مو چي ستاسی او ستاسی د اعمالو او د دغو تیږو (گتو) او د نورو گردو (تولو) موجوداتو خالق دی ولی شکولی دی؟ کله چي الله تعالیٰ د تولو موجوداتو خالق او رب دی نو تاسی ولی د نورو اشیاء په عبادت کښی مشغول او لگیا کیږئ؟ حال دا چي دغه نور اشیاء هم مخلوق فی المخلوق دی آخر دغه شومره جهالت او ظلمت دی؟

قَالُوا ابْنُوا لَهُ بُنْيَانًا فَأَلْفُوهُ فِي الْجَحِيمِ ﴿۵۰﴾ فَأَرَادُوا بِهِ كَيْدًا فَجَعَلْنَاهُمُ الْأَسْفَلِينَ ﴿۵۱﴾

وويل (کفارو) چي جوړه کړئ دغه (ابراهيم) ته يوه بناء (او له خسو ئی دکه کړئ او اور ورواچوئ) پس وغورځوی دغه (ابراهيم) د اور په ډیری

کښی. پس اراده وکړه دوی له ابراهیم سره د فریب (دپاره د سوځولو) پس ومو مگرځول دوی لاندی (خوار سپک)

تفسیر: کله چی د ابراهیم علیه السلام د دغو معقولو خبرو جواب دوی ورنشو کړی نو داسی تجویز ئی سره غوټه کړ چی راځئ یوه لویه آتشیخانه (بهتی) جوړه کړو - او ابراهیم د هغی په اور کښی وغورځوو - خو په دغه تدبیر د خلقو په زړونو کښی د بتانو عقیده بیرته ټینګه شی - او په عین زمان کښی د دوی یو خوف او هیبت هم په زړونو کښی پیدا شی - او گرد (تول) سره وپوهیږی چی د مخالفت انجام څرنګه کیږی ؟ خو وروسته له دی نه بل څوک له سره داسی یو حرکت ته جرأت او اقدام ونه کړی مګر الله تعالیٰ بیا هم دوی سپک او ذلیل وگرځول - او هغه ډیر زورور اور ئی پر خپل خلیل گلزار کړ چی له هغه څخه علی رؤس الاشهاد دغه خبره ثابته شوه چی تاسی او ستاسی معبودان که تول سره خپل لاسونه یو کړئ - خو بیا هم د الله تعالیٰ د یوه مخلص بنده یو ویشته ته هم څه ضرر او زیان نشی رسولی او له سره د دی خبری مجال نه لری چی د ابراهیم علیه السلام د رب او د الله تعالیٰ له اجازی څخه ماسوا یو ویشته ئی هم وسوځوئ!.

وَقَالَ إِنِّي ذَاهِبٌ إِلَىٰ رَبِّي سَيَهْدِينِ^(۱۹)

او وویل (ابراهیم) بیشکه زه تلونکی یم (مامور به د) رب خپل ته ژر به لاره راوښی ماته (رب زما).

تفسیر: کله چی ابراهیم علیه السلام له خپل قوم څخه مایوس او ناامیده شو - او پلار ئی هم پری سختی او شدت شروع کړ - نو د هجرت اراده ئی وفرمایله او الله تعالیٰ د شام لار ورته وروښوده.

رَبِّ هَبْ لِي مِنَ الصَّالِحِينَ^(۲۰)

ای ربه زما راوښه ماته (ځوی) له صالحانو (چی معین وی په طاعت د تا او مین وی په غربت کښی زما)

تفسیر: یعنی کله چی تیر او قوم او کور کهول می پریښود نو ښه اولاد راته عطاء کړه چی په دینی چارو کښی زما مدد وکړی - او د دوی سلسلی ته دوام ورکړه.

فَبَشِّرْهُ بِغُلَامٍ حَلِيمٍ ﴿١١﴾

پس زیری و کیر مونږ په دغه (ابراهيم) په داسی هلك چي ډير تحمل والا به وي.

تفسير: يعنی له دی نه معلوم شو چی حضرت ابراهيم عليه السلام د اولاد په نسبت چی دعا کړی وه - او د الله تعالیٰ په دربار کښی قبوله شوه نو هم دغه هلك ئی د الله تعالیٰ په دربار کښی د قربانی په شان ورواندي کړ، له موجوده توریت څخه هم ثابت دی کوم هلك چی ابراهيم عليه السلام ته د ده د دعا په اثر ورعطا شوی ؤ هغه هم دغه حضرت اسمعیل عليه السلام دی. او ځکه ئی نوم اسمعیل عليه السلام کیښود شو چی معنی ئی «اورید الله» ده لکه چی اسمعیل له دوو لفظونو څخه جوړ دی چی «سمع - اوریدل» او «ایل - الله» دی یعنی الله تعالیٰ حضرت ابراهيم عليه السلام دعا واوریده او مستجابہ ئی وگرځوله او دغه هلك ئی ورعطاء کړ - په «توریت» کښی دی چی الله تعالیٰ ابراهيم ته وویل چی د اسمعیل عليه السلام په باره کښی ماله تا واوریده - نو په دی بناء په دغه آیت کښی چی د هغه ذکر دی هغه حضرت اسمعیل عليه السلام دی حضرت اسحق عليه السلام نه دی. برسیره په دی د ذبیحی د قصی د ختمولو څخه وروسته د حضرت اسحق عليه السلام بشارت جلا (جدا) ورکړی شوی دی. ﴿وَبَشِّرْهُ بِاسْحٰقَ یَبِیْنًا﴾ معلوم شو چی په ﴿فَبَشِّرْهُ بِغُلَامٍ حَلِيمٍ﴾ کښی علاوه پر اسحق عليه السلام د بل کوم هلك بشارت مذکور دی. د اسحق عليه السلام د بشارت ورکولو سره د هغه د نبی گرځولو زیری هم ورکړی شوی دی. او د «هود» په سورت کښی له حضرت اسحق عليه السلام سره د حضرت یعقوب عليه السلام بشارت هم ورکړی شوی دی چی د حضرت اسحق عليه السلام ځوی دی ﴿وَمِنْ ذُرِّیَّتِیْ اِسْحٰقَ یَعْقُوبَ﴾ (د هود ۷ رکوع) بیا نو څرنگه گمان کاوه شی چی حضرت اسحق عليه السلام به ذبیح وی گواکی پخوا له نبوت او د اولاد له عطاء څخه ذبیح کیږی نو ځکه لا محاله د دی خبری تسلیم ضروری کیږی چی هم دغه حضرت اسمعیل عليه السلام ذبیح الله دی چی د ده په متعلق د ولادت د بشارت په وخت کښی نه د نبوت او نه د اولاد د اعطاء وعده کړی شوی وه. هم دغه ده چی د قربانی یادگار او د هغه متعلقه رسوم برابر په بنی اسمعیل عليه السلام کښی د وراثت په طور منتقل او ادامه لری. او نن هم د بنی اسمعیل عليه السلام هم دغه روحانی اولاد یعنی مونږ مسلمانان د هغه مقدس یادگار حاملین یو. په موجوده توریت کښی تصریح ده چی د قربانی مقام «مورا» یا «مریا» ؤ یهودیان او نصرانیان د دغه ځای په پته ښودلو کښی له هغو احتمالاتو څخه کار اخیستی دی چی له مطلبه ډیر لری دی. حال دا چی نهایت اقرب او بی تکلفه خبره دا ده چی دغه ځای «مروه» دی چی بیخی له کعبی شریفی سره نژدی واقع او هغه ځای دی چی هلته معتمرین د بین الصفا والمروة له سعی وروسته حلالیږی. او ممکن دی چی په ﴿بَلَدًا مَّعَهُ السَّعٰی﴾ کښی د هم دغی سعی په طرف اشاره وی. د امام مالک په موطا کښی یو روایت دی چی «رسول الله صلی الله علیه وسلم د مروی په طرف اشاره وکړه او وی

ویل چی دغه د قربانی غای دی» غالباً دغه اشاره د ابراهیم او اسمعیل علیه السلام هم دغه د قربانی غای ته ده که نه د دوی په زمانه کبھی خو خلق عموماً له مکی معظمی شخه دری میله لری په «منی» کبھی قربانی کوله لکه چی تر نن پوری همغه سنت هملته جاری دی. معلومیچی چی د ابراهیم علیه السلام د قربانی اصلی غای «مروه» و بیا حجاجو د ذبائحو د کثرت په ملحوظ هغه «منی» ته منتقل کر. په عظیم الشان قرآن کبھی هم ﴿هَذِیْلَةُ الْقَبَةِ﴾ او ﴿ثُمَّ مَجَّاهُ إِلَى الْبَيْتِ الْعَتِیقِ﴾ مذکور دی چی له همغه شخه د کعبی شریفی نژدیوالی خرگندیچی (شکاره کیچی) والله اعلم. په هر حال قرائن او آثار هم دغه رابشیی چی «ذبیح الله» همغه اسمعیل و چی په مکی معظمی کبھی اوسیده او هم هغلته د ده نسل خور شوی دی. په تورات کبھی دغه هم مصرح ده چی «حضرت ابراهیم علیه السلام ته حکم ورکر شو چی خپل یو نازولی محبوب غوی قربانی کره!» او دغه مسلم دی چی حضرت اسمعیل علیه السلام پر حضرت اسحق علیه السلام لوی و نو بیا حضرت اسحق علیه السلام د حضرت اسمعیل علیه السلام په موجودیت کبھی خرنگه د حضرت ابراهیم علیه السلام یواغی یو غوی کیدی شی؟ عجیبه خبره لا دا ده چی دلته د ابراهیم د دعا په جواب کبھی د هغه هلك بشارت چی ورکری شوی دی هغه ته ئی «غلام حلیم» ویلی دی لیکن د حضرت اسحق په بشارت کبھی کله چی ابتداء پرېنتو د الله تعالی له جانبہ زیری ورکاوه په «غلام علیم» سره تعبیر کری شوی دی - د الله تعالی له خوا په لوی قرآن کبھی د «حلیم» لفظ پر حضرت اسحق یا بل کوم نبی نه دی اطلاق کری شوی بلکه دغه لقب یواغی پر هم دغه هلك چی د همغه د ولادت بشارت دلته ورکری شوی دی او د ده پر پلار حضرت ابراهیم اطلاق شوی دی لکه چی د هود په ۷ رکوع ۷۵ آیت کبھی ﴿إِنَّ إِبْرَاهِيمَ حَلِیمٌ ذَا ذُنُوبٍ﴾ راغلی دی او د توبی په (۱۴) رکوع ۱۱۴ آیت کبھی ﴿إِنَّ إِبْرَاهِيمَ لَأَوَّاهٌ حَلِیمٌ﴾ مذکور دی چی له هغه شخه ظاهیریچی چی هم دغه پلار او غوی په هم دغه خاص لقب سره ملقب کیدلو وړ (لائق) او مستحق دی. د «حلیم» او د «صابر» مفهوم سره نژدی دی. د هم دغه «غلام حلیم» له ژبی شخه دلته داسی نقل فرمائی ﴿سَجَدَ إِنْ شَاءَ اللَّهُ مِنَ الصَّوْمِ﴾ د انبیاء په (۶) رکوع ۸۵ آیت کبھی ئی په صاف دول (طریقه) سره فرمایلی دی ﴿وَأَسْمِعِلْ وَادِیْنِ وَذَا الْکِفْلِ كُلِّ مِنَ الصَّوْمِ﴾ بنائی له هم دغه سببه ئی د «مریم» په سورت کبھی حضرت اسمعیل ته «صادق الوعد» فرمایلی وی چی د ﴿سَجَدَ إِنْ شَاءَ اللَّهُ مِنَ الصَّوْمِ﴾ وعده ئی په غه بیه شان سره تصدیق او رشتیا کره. په هر حال د حلیم - صابر او صادق الوعد د القابو مصداق همغه یو شی معلومیچی چی حضرت اسمعیل علیه السلام دی ﴿وَكَانَ عِنْدَ رَبِّهِ ضِعْفًا﴾ د «البقرة» په سورت کبھی د کعبی شریفی د تعمیر په وخت کبھی د حضرت ابراهیم او اسمعیل علیهما السلام له ژبی شخه کومه دعا چی نقل فرمایلی شوی ده په هغی کبھی دغه الفاظ هم شته ﴿وَأَجْعَلْنَا مُسْلِمَیْنِ لَكَ وَمِنْ ذُرِّیَّتَا أُمَّةٍ مُسْلِمَةٍ لَكَ﴾ بعینه د هغه مسلم تشنیه هم دلته هم د قربانی په ذکر کبھی داسی اداء فرمائی چی ﴿فَلَمَّا أَسْلَمَا﴾ او د هم دغو دواړو ذریات ئی په خصوصی دول (طریقه) په «مسلم» سره ملقب وفرمایل بیشکه چی له دی نه اسلام - تفویض - صبر او تحمل بل

به څه وي؟ چي دغو دواړو پلار او زوی د ذبحه کولو او د ذبحه کيدلو په وخت کښي له خپلو ځانونو څخه رابښکاره او څرگند کړل هم دغه د همغه «أسلما» صله ده چي الله تعالی د دغو دواړو صوري او معنوي زريات نئ د ﴿أُمَّةٌ مُّسْلِمَةٌ لَّكَ﴾ وگرځول فلله الحمد علی ذلک والشکر له.

فَلَمَّا بَلَغَ مَعَهُ السَّعْيَ قَالَ يَبْنَؤُا إِنِّي أَرَىٰ فِي الْمَنَامِ أَنِّي أَذْبَحُكَ
فَانْظُرْ مَاذَا تَرَىٰ قَالَ يَآبَتِ افْعَلْ مَا تُؤْمَرُ سَتَجِدُنِي إِن شَاءَ
اللَّهُ مِنَ الصَّابِرِينَ ﴿۲۴﴾

پس کله چي ورسيد اسمعيل سره له پلار خپل حد د سعی ته وويل (ابراهيم) ای څويگيه زما بيشکه زه پرله پسي وينم په خوب کښي داسي چي بيشکه زه ذبحه کوم تا پس ته هم نظر وکړه چي څرنگه مصلحت گنئ؟، وويل (اسمعيل) ای پلاره زما وکړه ته همغه چي حکم نئ درياندی شوی دی ژر ده چي وبه مومي ته ما که اراده فرمايلي وی الله له صبر کوونکيو (په حکم د الله).

تفسير: څه وخت چي حضرت اسمعيل عليه السلام لوی ځلمکي (ځنکي) او د دغه کار وړ (لائق) او قابل شو چي د خپل پلار په مخ کښي مندی ووهی او ورسره وځغلی او د ده په کارونو کښي ورسره سعی - کوښښ وکړی او زیار (محنت) وکړی نو په دغه وخت کښي حضرت ابراهيم عليه السلام خپل خوب دغه خپل په زړه پوری یو ځوی ته ووايه څو د ده افکار او خیالات ځان ته معلوم کړی. چي په خوشي سره دغه کار ته تياريږی؟ که جبر او اکراه ته هم وار رسيږی؟ وائی چي حضرت ابراهيم عليه السلام پرله پسي دری شپي هم دغسی خوب لیده په دريمه ورځ کښي نئ خپل ځوی ته هم د هغه اطلاع ورکړه چي ځوی نئ هم بلا توقفه هغه ومنله. او وی ويل «بابا جان! نو ولی ديل او څنډ (تاخير) کوئ؟ هر هغه حکم چي لوی مالک له جانبته تاسی ته شوی دی، ژر تر ژره نئ اجراء او نافذ کړئ! په دغسی کارونو کښي هيڅ صلاح او مشوري ته ضرورت نشته. د الله تعالی د حکم په امتثال کښي نه ښائی چي د پلار توب شفقت مانع شی زما له جانبته بيخي مطمئن او داده اوسئ! ان شاء الله تاسی به وگورئ چي زه په څه صبر او تحمل سره د الله تعالی د دغه حکم تعمیل کوم». په زرگونو رحمتونه دی وی پر دغسی پلار او ځوی باندی؛

فَلَمَّا أَسْلَمَا وَتَلَّهُ لِلْجَبِينِ ﴿۲۵﴾

پس کله چی غاړه کیښوده (دواړو حکم د الله ته) او وائی چاوه دغه
(اسمعیل) پر ښی) اړخ د ده .

تفسیر: (یا وائی چوه پرمخی پر وچولی د ده) پرمخی ئی ځکه واچوه خو د ځوی مخ ورته
مخامخ نشی، نه چی د پلارولع مینه او محبت په جوش راشی او د دغه حکم په تعمیل کښی شه
دیل او ځنډ (تاخیر) واقع شی وائی چی دغه خبره ځوی خپل پلار ته ور وښوده . زیات له دی نه
الله تعالیٰ نه دی فرمایلی چی څه کیفیت او ماجرا تیره شوه - یعنی هغه احوال په ویلو او لیکلو
کښی نه راځی چی د دوی پر زړونو تیر او پر ملاکو طاری شوی دی .

وَأَدْبَاهُ أَنْ يَأْتِيَهُمْ ۖ قَدْ صَدَّقَتِ الرُّيَا ۖ

او غږ وکړ مونږ ده ته داسی چی ای ابراهیم! په تحقیق رښتیا کړ تا خوب
(خپل او ومو مانه هغه له تا)،

تفسیر: یعنی بس! بس!! پریږده !!! تا رښتیا کړ خوب خپل! او قبوله می کړه دغه قربانی
ستا! زمونږ مقصود خو ستا د زوی د حلالولو نه دی! او تش مو ستا ازموینه او امتحان منظور ؤ
چی ته په هغه کښی پوره بریالی (کامران) او کامیاب ووتی.

إِنَّا كَذَلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ ۖ إِنَّ هَذَا لَهُوَ الْبَلَاءُ الْمُبِينُ ۖ

بیشکه مونږ هم داسی (لکه نیکه جزاء د ابراهیم نیکه) جزا ورکوو (نورو
محسنانو نیکوکارانو ته بیشکه چی هم دا (ذبحه) خامخا هم دا ابتلاء ازموینه
وه ښکاره .

تفسیر: یعنی داسی سخت او مشکل حکمونه د امتحان او ازموینی دپاره صادروو - او بیا هغه
مستقیم او ثابت قدم د هغه په تعمیل کښی ګرځوو - بیا ورته لوئی درجی ورکوو . په توریت
کښی راغلی دی لکه چی ابراهیم علیه السلام وغوښت چی خپل زوی قربانی کړی نو یوی پرښتی
ورغږ کړ چی خپل لاس دی ونیسه! نورو پرښتو ورته داسی الفاظ وویل «الله تعالیٰ وائی کله چی
تا داسی کار وکړ - او خپل یو نازولی زوی دی ونه ژغوره (منع نه کړو) زه به تاته برکت
درکړم - او ستا نسلونه به د آسمانی ستوریو په شان او د بحر د ساحل د شګو په شان خواړه
واره کړم» (توریت تکوین اصحاح ۲۲ آیت دا) .

وَقَدَيْنُهُ بِذَبْحٍ عَظِيمٍ ﴿٣٤﴾

او فدیه مو ورکړه دغه (اسمعیل) ته په مذبوحی لوئی (جنتی پسه سره).

تفسیر: یعنی د لوئی درجی چی له جنته راغلی وه. یا دیره قیمتداره یا سمینه - غریبه او تیار بیا هم دغه د قربانی رسم د حضرت اسمعیل علیه السلام د عظیم الشان یادگار په شان د تل دپاره همیشه قائم او دائم پاتی شو.

وَتَرْكُنَا عَلَيْهِ فِي الْآخِرِينَ ﴿٣٥﴾ سَلَّمَ عَلَىٰ إِبْرَاهِيمَ ﴿٣٦﴾

او باقی پریښود مونږ پر ده په وروستنیو خلقو دا چی سلام دی پر ابراهیم (یا باقی پریښود مونږ پر ابراهیم ښه ثناء او مدح په وروستنیو خلقو تر قیامت پوری.

تفسیر: سلام دی زمونږ پر ابراهیم باندی یعنی مونږ تر نن پوری حضرت ابراهیم علیه السلام په عزت او عظمت او حرمت سره یادوو علی نبینا و علیه الف سلام وتحية.

كَذَٰلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ ﴿٣٧﴾ إِنَّهُ مِنْ عِبَادِنَا الْمُؤْمِنِينَ ﴿٣٨﴾

هم داسی (په مثل د نیکه جزاء د ابراهیم نیکه) جزاء ورکوو (نورو محسنانو نیکوکارانو ته بیشکه چی دی له هغو (خالصو) بندگانو زمونږ دی چی (خاص) مؤمنان دی.

تفسیر: یعنی حضرت ابراهیم علیه السلام زمونږ له اعلیٰ درجه ایماندارو بندگانو څخه دی.

وَسَبَّرْنَاهُ بِإِسْحَاقَ نَبِيًّا مِّنَ الصَّالِحِينَ ﴿٣٩﴾

او زیری ورکړه دغه (ابراهیم) ته (پس له اسمعیل) په اسحاق سره چی نبی و له صالحانو.

تفسیر: معلوم شو چی هغه ډومبنی زیری د اسمعیل علیه السلام ؤ او د ذبحی د قصی کرده (توله) واقعه پر هغه مبنی وه.

وَبَرَكْنَا عَلَيْهِ وَعَلَى اسْحَقَ وَمِنْ ذُرِّيَّتِهِمَا مُحْسِنٌ وَظَالِمٌ لِنَفْسِهِ مُبِينٌ ﴿١٣٧﴾

او برکت اچولی و مونږ پر دغه (اسمعیل) او پر اسحاق (په تکثیر د اولاد) او له اولادی د دی دواړو څخه څوک نیکو کار دی (په ایمان او طاعت سره) او څوک ظالم دی په ځان خپل ښکاره (په کفر او معصیت سره)

تفسیر: حضرت شاه صاحب رحمة الله عليه فرمائی دغه دواړه نبي وويل د ابراهيم عليه السلام دغو دواړو ځامنو ته. د دغو دواړو ډير اولاد خور شو. د اسحاق عليه السلام په اولاد کښی د بنی اسرائیلو انبیاء پیدا شول. او د اسمعیل عليه السلام له اولادی څخه عرب متشکل شول چی د هغوی له منځه زمونږ رسول کریم عليه افضل الصلوة والتسلیم مبعوث شوی دی. یعنی د دوی اولاد (څوڅغات) تول سره یو شان نه دی. په دوی کښی داسی نیکان او پاکان هم شته چی د خپلو آباؤ او اجدادو نومونه روښانه او ژوندی کوی. او ډیر بدان او خراب سری هم په کښی شته چی د خپلو بدو عملونو او بدو چارو لامله (له وجی) هغوی ته د دغو معظمی کورنی ننگ ویلی شی. او د بدو سزاؤ وړ (لائق) او مستحق دی.

تنبيه: عموماً مفسرینو د ﴿وَمِنْ ذُرِّيَّتِهِمَا﴾ ضمیر د ابراهيم او اسحاق په طرف راجع کړی دی مگر حضرت شاه صاحب رحمة الله عليه هغه د حضرت اسمعیل او اسحاق په طرف راجع کړی او مضمون ته نبي زیات وسعت ورکړی دی.

وَلَقَدْ مَنَّا عَلَى مُوسَى وَهَارُونَ ﴿١٣٨﴾ وَجَعَلْنَاهمَا قَوْمَهَا مِنْ الْكَرْبِ الْعَظِيمِ ﴿١٣٩﴾

او خامخا په تحقیق احسان مو کړی و پر موسی او هارون او نجات مو ورکړ دغو دواړو ته او قوم د دوی ته له غمه ډیر لوی (ویر اندیښنی) نه.

تفسیر: یعنی د فرعون او د ده د قوم له ظلم او ستم څخه نبي نجات ورکړ او د قلمز له بحیری څخه نبي پوری ایستل په ډیره آسانی سره.

وَنَصَرْنَاهُمْ فَمَا نَوَّاهُمُ الْغُلِيِّينَ ﴿١٤٠﴾

او نصرت مو ورکړ دغو (سبټیانو) ته پس ؤ هم دوی بریالیان (کامیاب) (پر قبطیانو دښمنانو خپلو).

تفسیر: یعنی فرعون او د فرعونیانو لاؤ لښکر ئی گرد (تول) سره غرق او دوب کړل - او بنی اسرائیل ئی غالب - مظفر او منصور وگرځول او د هالکینو قبطیانو د املاکو او اموالو وارثان ئی هم دغه سبټیان او اسرائیلیان کړل.

وَآتَيْنَاهُمَا الْكِتَابَ الْمُسْتَقِيمَ ﴿١٤﴾

او ورکړی مو دی دغو دواړو (ورونو) ته کتاب (توریت) دیر ښه بیانوونکی (شرائعو لره).

تفسیر: یعنی توریت شریف چی په هغه کښی د الله تعالی احکام په دیر تفصیل او ایضاح سره بیان شوی دی.

وَهَدَيْنَاهُمَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ ﴿١٥﴾

او ښودلی مو وه دغو دواړو (ورونو) ته لاره سمه (رسوونکی مقصود ته).

تفسیر: یعنی په ښو افعالو او اقوالو کښی مونږ هغوی ته ثبات او استقامت ور په برخه کړل! او پر سمه صافه لاره مو دوی رهي (روان) کړل! او هغه اوصاف او صفات مو ورعطاء کړل چی د انبیاء د عصمت له لوازمو څخه دی.

وَتَرَكْنَا عَلَيْهِمَا فِي الْآخِرِينَ ﴿١٦﴾ سَلَامٌ عَلَىٰ مُوسَىٰ وَهَارُونَ ﴿١٧﴾ إِنَّا كَذَبْنَاكَ بِحُزْنِ الْمُحْسِنِينَ ﴿١٨﴾ إِنَّهُمْ مِّنْ عِبَادِنَا الْمُؤْمِنِينَ ﴿١٩﴾

او پری ښود مونږ په دی دواړو (ورونو) په وروستیو خلقو کښی دا چی سلام دی (د الله له طرفه) پر موسی او هارون بیشکه مونږ هم داسی (په مثل د نیکی جزاء د موسی او هارون نیکه) جزاء ورکړو (نورو) محسنانو نیکوکارانو ته بیشکه دوی دواړه له هغو (خالصو) بندگانو زمونږ دی چی

(خاص) مؤمنان دی.

تفسیر: یعنی زمونږ د کاملو ایماندارانو بندگانو څخه دی.

وَإِنَّ إِلْيَاسَ لَمِنَ الْمُرْسَلِينَ ﴿۳۷﴾ إِذْ قَالَ لِقَوْمِهِ أَلَا تَتَّقُونَ ﴿۳۸﴾
أَتَدْعُونَ بَعْلًا وَتَذَرُونَ أَحْسَنَ الْخَلْقِينَ ﴿۳۹﴾

او بیشکه الیاس خامخا له مرسلانو څخه دی. کله چی وئی ویل قوم خپل ته آیا نه ویریرئ (له عذابه د الله څخه) آیا تاسی عبادت کوئ د (هغه بت چی نوم ئی) بعل (دی) او پریردئ تاسی (عبادت) د ښه پیدا کوونکی

تفسیر: د ځینو په نزد حضرت الیاس علیه السلام د حضرت هارون علیه السلام له نسله دی. الله تعالی الیاس علیه السلام د شام په ملک کښی یوه ښار ته چی د «بعلبک» په طرف کښی ؤ ولیږه د هغه خلق د هغه بت په عبادت کښی مشغول ؤ چی د «بعل» په نامه سره مشهور ؤ. حضرت الیاس علیه السلام دوی د الله تعالی له قهره او غضبه وویرول او د بت پرستی له بد انجام او عاقبت څخه ئی پوه او خبردار کړل او وئی ویرول.

اللَّهُ رَبُّكُمْ وَرَبُّ آبَائِكُمُ الْأُولِينَ ﴿۴۰﴾

چی الله دی رب ستاسی او رب د هغو پلرونو ستاسی چی پومبی ؤ.

تفسیر: یعنی هسی خو په دنیا کښی بنی آدمان هم د تحلیل - ترکیب - تعدیل - تحویل او نورو وسائلو په ذریعه ظاهراً دیر شیان جوړوی - مگر دیر ښه خالق - صانع او جوړونکی همغه پاک الله دی چی د ټولو اصولو - فروعو - جواهرو - اعراضو - صفاتو - موصوفاتو او نورو مخلوقاتو حقیقی خالق دی. هغه لوی ذات چی تاسی او ستاسی پلرونه او نیکونه ئی پیدا کړی دی نو بیا به دغه کار چیري جائز او روا وی چی هغه ﴿أَحْسَنَ الْخَلْقِينَ﴾ پریردئ او د «بعل» بت په عبادت کښی بوخت (مشغول) او لگیا شئ او له هغه څخه امداد او مرسته (مدد) وغوړئ چی په ظاهری ډول (طریقه) سره د یوی ذری د پیدا کولو قوت او قدرت هم نه لری بلکه د هغه وجود د ده د منونکیو د کار او زحمت رهین دی چی د خپلو دغو عابدانو په لاسونو کښی څرنگه چی د دوی زړه غوښت جوړ شوی او پخپل دغه ځای کښی درولی شوی دی.

فَكَذَّبُوهُ وَاتَّبَعَهُمْ كَيْدُورُونَ ﴿١٣٤﴾

پس تکذیب و کیر دوی د هغه پس بیشکه دوی به خامخا حاضر کړی شوی دی (دوزخ ته).

تفسیر: یعنی د دروغچولو سزا دوی ته هر ورو (خامخا) وررسېږي.

إِلَّا عِبَادَ اللَّهِ الْمُخْلَصِينَ ﴿١٣٥﴾

مګر تکذیب ونه کړ (د دوی هغو) بندګانو د الله چي مخلصان دي.

تفسیر: یعنی نور ګردو (تولو) هغه ته د دروغو نسبت وکړ مګر د الله تعالیٰ مخلص او غوره بندګانو د هغه تصدیق وکړ نو ځکه له سزا څخه ئی نجات وموند.

وَتَرَكْنَا عَلَيْهِ فِي الْآخِرِينَ ﴿١٣٦﴾ سَلَامٌ عَلَىٰ آلِ يَاسِينَ ﴿١٣٧﴾

او پری ښود مونږ پر دغه (ال یاس مدح او ثناء) په وروستیو خلقو کښی سلام دی (له الله) پر آل یاسین.

تفسیر: «ال یاس» ته «ال یاسین» هم وائی لکه چی «طور سینا» ته «طور سینین» هم ویلی کیږی. یا به له «ال یاسین» څخه د حضرت ال یاس متبعین مراد وی. او ځینی «آل یاسین» ئی هم لولی نو په دغه تقدیر به «یاسین» د هغوی د پلار نوم وی یا به د هغوی نوم «یاسین» او د «آل» لفظ به مقحم او زائد وی لکه چی په «کماصلیت علی آل ابراهیم» کښی یا چی په «اللهم صل علی آل ابی اوفی» کښی دی والله اعلم.

إِنَّا كَذَلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ ﴿١٣٨﴾ إِنَّهُ مِنْ عِبَادِنَا الْمُؤْمِنِينَ ﴿١٣٩﴾
وَأَنَّ لَوْطَ الْبَنِ الْمُرْسَلِينَ ﴿١٤٠﴾ إِذْ نَجَّيْنَاهُ وَأَهْلَهُ أَجْمَعِينَ ﴿١٤١﴾
عَجُوزًا فِي الْغَيْرِينَ ﴿١٤٢﴾

بیشکه مونږ هم داسی (په مثل د نیکه جزاء د الیاس نیکه) جزاء ورکوو نیکو بندګانو ته بیشکه چی دی له هغو بندګانو زمونږ دی چی (خاص) مؤمنان دی. او بیشکه چی لوط وو خامخا له مرسلانو څخه کله چی نجات ورکړ مونږ ده ته او اهل د ده ته ټولو ته مګر یوی زړی ښځی ته چی وه دا په باقی پاتی کیدونکیو (د عذاب) کښی

تفسیر: یعنی د ده ښځه چه له معذبینو سره تعلق او ارتباط درلود (لرلو).

ثُمَّ دَمَرْنَا الْأَخْرِينَ ﴿٢٤﴾

بیا مونږ ګرد (ټول) سره هلاک کړل نور (کفار).

تفسیر: یعنی ماسوا له لوط علیه السلام څخه او د ده له کورنی ځنی نور د هغو کلیو پر ګردو (ټولو) هستیدونکیو باندی د دوی کلی واهولی شول. دغه قصه پخوا له دی نه په څو ځایونو کښی په تفصیل سره لیکلی شوی ده.

وَأَنْكُمْ لَتَمُرُّونَ عَلَيْهِمْ مُصْعِقِينَ ﴿٢٥﴾ وَبِالْأَيْلِ أَفَلَا تَعْقِلُونَ ﴿٢٦﴾

او بیشکه چی تاسی خامخا تیریرئ (ای اهل د مکی) پر دوی په دی حال کښی چی صبا کوونکی ئی (د ورځی) او د شپې (یعنی هر وخت پری تیریرئ) آیا پس عقل نه چلوئ (چی عبرت تری واخلي).

تفسیر: دغه ئی مکیانو ته فرمایلی دی ځکه چی کوم قوافل چی له معظمی مکی څخه شام ته تلل او راتلل د دوی د لاری په منځ کښی د لوط علیه السلام د قوم په بل منځ اوښتیو کلیو به ئی سترګی لکیدلی. یعنی سره له دی چی دوی تل تر تله پر هغو ورانو قریو تیریدل او د عذاب او عبرت علام او هغه د قدرت لوی نښی ئی لیدلی خو بیا هم دوی ته هیڅ پند او عبرت له هغو څخه نه حاصلیده. آیا دوی پر دی نه پوهیږی کوم حال او انجام چی د بل یو نافرمانه قوم شوی وی همغسی احوال پر بل یو نافرمانه قوم هم راتلونکی دی.

وَإِنْ يُؤْمِنُ لَيْسَ الْمُرْسَلِينَ ﴿٢٧﴾ إِذْ أَتَى إِلَى الْفُلْكِ الْمَشْحُونِ ﴿٢٨﴾ فَسَاهَمَ
فَكَانَ مِنَ الْمُدْحَضِينَ ﴿٢٩﴾ فَالْتَقَبَهُ الْحَوْتُ وَهُوَ مُلِيمٌ ﴿٣٠﴾

او بیشکه چی یونس خامخا له مرسلانو شخه دی. لکه چی وتبتید (له خپل قوم شخه) طرف د هغی بیرى دکی ته پس قرعه ئی واچوله (له دغو خلقو د بیرى (سره) درى کرته) پس شو له مغلوب کړیو شویو (په قرعه کښى بیا نو ځان ئی سیند ته واچوه). پس یوه مری کړ دغه (یونس) لره مهی کب حال دا چی دی پخپله د خپل ځان ملامت کوونکى وو (په دغه بلا اذن راتلو کښى).

تفسیر: یعنى بیرى د سیند په منځ کښى په چورلیدلو شروع وکړه - پر بیرى سورو خلقو وویل چی زمونږ پر دغى بیرى کښى داسى کوم مری هم سور دی چی له خپل باداره تبتیدلى دی نو د گردو (تولو) پر نامه خو ځلى پچى واچولى شوى خو په هر ځلى به پچه (قرعه) د هم دغه یونس علیه السلام پر نامه خته. دغه قصه د «یونس» او د «انبیاء» په سورتونو کښى په تفصیل سره تیره شوى ده هلته دی د هغى تحقیق ولوست شى. د ده الزام هم دغومره وو چی د اجتهدى خطاء په اقتضاء بى له دی نه چی د الله تعالى حکم ته ئی انتظار کولى له هغه کلی شخه ووت او د الله تعالى د عذاب د نزول ورځ ئی تعیینه فرمایلى وه.

فَلَوْلَا آتَاهُ كَانٌ مِنَ الْمَسِيحِينَ ﴿٣٧﴾ لَكَيْتَ فِي بَطْنِهِ إِلَى يَوْمِ يُبْعَثُونَ ﴿٣٨﴾

پس که نه وی دغه خبره بیشکه چی دغه (یونس) وو له تسبیح کوونکیو شخه. نو خامخا پاتى به وو په نس د دی مهی کښى تر هغى ورځى پورى چی بیا ژوندی راپاشولى شى (خلق).

تفسیر: یعنى کله چی د مهی (کب) په گیده کښى او پخوا له هغه شخه به یونس علیه السلام د الله تعالى په ذکر او یاد کښى ډیر مشغول وو نو ځکه مونږ هغه ته ډیر ژر نجات ورکړ که نه تر قیامته به دی د همغه مهی په گیده کښى پاتى وو او د باندی وتل به ئی په برخه نه کیده او د همغه مهی غذا او خوراک به کیده.

تنبیه: ﴿لَكَيْتَ فِي بَطْنِهِ﴾ الآية - د دی خبرى کنایه ده چی دی به له سره له هغه مخایه نه ووت. دغه واقعه د فرات په سیند کښى واقع شوى ده علامه محمود الالوسى البغدادى لیکى چی «ما په خپله په دغه سیند کښى ډیر لوی لوی کبان لیدلى دی ضائی دغه خبره د تعجب مورد ونه گرځی» پخوا تیر شو چی د کب په گیده کښى د یونس علیه السلام تسبیح دغه وه ﴿لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ سُبْحَانَكَ إِنِّي كُنْتُ مِنَ الظَّالِمِينَ﴾

فَبَدَّنْهُ بِالْعَرَاءِ وَهُوَ سَقِيمٌ ﴿٣٩﴾ وَأَنْبَتْنَا عَلَيْهِ

شَجَرَةً مِّنْ يَّقُطِينِ ﴿۳۷﴾

پس ومو غورخوه دغه (یونس) په داگ میدان کښی حال دا چی دی رنخور وو. او زرغونه کړه مونږ پری یوه ونه له جلغوالوو (کدو) نه.

تفسیر: پر مهی حکم وشو چی دی حضرت یونس علیه السلام له خپلی ګیدی څخه قی کړی - او په یوه خلاص میدان کښی ئی وغورځوی غالباً یونس علیه السلام به د کافی غذا او هواء او نور ضروریاتو د نه رسیدلو له سببه رنځی او نحیف شوی وو. وائی چی د ده ضعف او نحیفی دی اندازی ته رسیدلی وه چی لمر پلوشی او د مچ او نورو شیانو کښیناستل هم د ده پر بدن بد لګیده، الله تعالیٰ پخپل قدرت د ده په څنګ کښی د کدو یو بوتی سم د لاسه زرغون او لوی کړ چی د هغه د جلغ د پانو سیوری د ده پر جسم لویده - او هم دغسی به پاک الله د ده د غذا او نورو ضروریاتو وسائل او وسائط هم پخپل قدرت وربرابر کړی وی.

وَأَرْسَلْنَاهُ إِلَى مِائَةِ أَلْفٍ أَوْ يَزِيدُونَ ﴿۳۸﴾

او بیا مونږ ولیږه دغه (یونس) سلو زرو (خلقو) ته یا زیات له دی نه.

تفسیر: یعنی یواځی که د دوی عاقلان او بالغان شمیرل کیدی نو د هغوی شمیر یو لک تنه وو او که ټول واړه او لوی سره وشمیرل شی نو د هغوی شمیر زیات وو. یا داسی ووايئ چی له یو لک تنو څخه زیات وو - او دوو لکو ته نه رسیدل. د زرو کسور ورسره مه لګوی نو یو لک ئی ووايئ. او که کسر ورسره لګوئ نو د یوه لک څخه به څو زره د پاسه وی. والله اعلم.

فَأَمْنُوا بِرَبِّكُمْ إِلَى حِينٍ ﴿۳۹﴾

پس ایمان راوړ (هغوی پری) پس نفع مو ورکړه دوی ته تر یوی نیتی پوری.

تفسیر: یعنی د ایمان او یقین په برکت ئی د الله تعالیٰ له عذابه نجات وموند. او په خپل مقدر عمر پوری له دنیوی لذائذو او ژوندون څخه متمتع او مستفید شول. حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي «هغه قوم پر یونس علیه السلام ایمان راوړ چی یونس علیه السلام له هغوی ځنی تښتیدلی وو. دوی پرله پسې په ده پسې ګرځیدل او لتوه ئی څو ورته ورسیدل او د یونس علیه السلام له موندلو څخه ډیر زیات خوښ او خوشال شول» دغه قصه پخوا له دی نه د «یونس» او د «انبیاء» په سورتونو کښی هم لیکلی شوی ده هلته دی ولوستله شی.

فَاسْتَفْتِهِمُ الرِّبِّيَّ الْبَنَاتُ وَلَهُمُ الْبَنُونَ ﴿١٣٨﴾ أَمْ خَلَقْنَا الْمَلَائِكَةَ
 إِنَاثًا وَهُمْ شَاهِدُونَ ﴿١٣٩﴾ أَلَا إِنَّهُمْ مِّنْ أَفْكِهَمَ لَيَقُولُونَ ﴿١٤٠﴾
 وَلَكَ اللَّهُ وَإِنَّهُمْ لَكَاذِبُونَ ﴿١٤١﴾

پس وپوښته ته (ای محمده) دغه (کفار) آیا رب ستا لره لونى دى ؟ او دوى لره ځامن دى ؟. او که مو پیدا کړى دى پرېشتى ښځى (لونى د الله) حال دا چى دوى حاضر وو (په وخت د پیدا کولو د پرېشتو کښى) خبردار! پوه شه! چى بیشکه دوى له دروغو خپلو خامخا وائی (داسى) چى ولد راوړى دى الله حال دا چى بیشکه دوى خامخا دروغجنان دى (په دى ویلو خپلو).

تفسیر: یعنى د انبیاوو حال خو مو واورید چى د حضرت نوح، ابراهیم، اسمعیل، موسی، هارون، الیاس، لوط او یونس علیهم السلام د گردو (تولو) مشکلات د الله تعالی په امداد او اعانت سره حل شول. خورا ډیر لوى مقرب انسانان هم د الله تعالی له امداد او معاونت څخه مستغنى او بى پروا کیدى نشى. اوس وروسته لږ څه د پرېشتو او د پیریانو حال واورئ. چى کفارو د دوى په نسبت څرنګه چټى (بیکاره) او واهى عقائد له خپل ځانه ترلى او جوړ کړى دى لکه چى د عربو ځینو قبائلو به ویل چى پرېشتى د الله تعالی لونى دى. کله چى له دوى نه پوښتنه کیده چى ښه نو د دوى میندى څوک دى ؟. نو د لویو لویو پیریانو لونه به ئى ورښوولى په دى شانى چه (العیاذ بالله) د الله تعالی تعلقات به ئى له پیریانو سره تړل. وروسته له دغو دواړو احوال ذکر کيږى. مګر پخوا له هغه د توطیه او تمهید په ډول (طریقه) د عربو د کفارو د دغى چټى (بیکاره) او مردودى عقیدى تردید شوى دى لکه چى د سورت په ابتداء کښى د عظمت او وحدانیت د دلائلو او قصصو په ضمن کښى د خپل قاهره قدرت د آثارو د بیان او تذکار څخه وروسته فرمائى چى اوس لږ شانى له دغو حمقاوو او جهلاوو څخه پوښتنه وکړئ چى آیا داسى لوى عظمت او قدرت والا الله تعالی (معاذ الله) د خپل ځان دپاره که د اولاد تجویز هم کوى نو آیا د خپل ځان دپاره لونى غوره کوى ؟ او تاسى ته هلکان درکوى ؟ یوه خو دغه بى ادبى او ګستاڅى شوه چى تاسى الله تعالی ته د اولاد نسبت کوئ او بیا په اولاد کښى هم ورته کمزورى او ښکته او ضعیفه اولاد او پر هغه مستزاد چى پرېشتو ته هم د اناثو (ښځو) نسبت کوئ آیا کوم وخت چى مونږ پرېشتى پیدا کولى دوى زمونږ په څنګ کښى ولاړ وو ؟ او دوى د هغوى د انشیت دغه اطلاع او اخبار له خپلو مشهوداتو او مرئیاتو څخه ورکوى ؟ آیا دوى په واقع سره له دى نه خبر او مطلع دى چه مونږ پرېشتى اناثى پیدا کړى دى ؟ **لاحول ولا قوة الا بالله**

العلی العظیم! د دغه انتهائی سفاقت او حماقت په نسبت څه وویلی شی ؟

اصْطَفَى الْبَنَاتِ عَلَى الْبَنِينَ ﴿١٥٣﴾ مَا لَكُمْ تَكِيْفٌ تَحْكُمُونَ ﴿١٥٢﴾
اَفَلَا تَذَكَّرُونَ ﴿١٥٤﴾

آیا غوره کړی دی دغه (الله) لونی پر ځامنو څه وشوه پر تاسی (په دغه حکم د دروغو کښی) دغه څرنګه حکم کوئ تاسی آیا پس پند نه اخلئ تاسی (چی الله پاک دی له ټولو عیوبو).

تفسیر: یعنی لږ ذره خو غور او دقت وکړئ د عیب ترلو دپاره هم لیاقت او علمیت پکار دی که مو داسی یوه غلطه عقیده له خپله ځانه جوړوله نو ښائی چی دغسی بی اساسه او بی منطقه به مو نه جوړوله. دغه کوم عدل او انصاف دی چی د خپل ځان دپاره هلکان غوره او پسند کړئ ؟ او پاک الله ته د لونیو نسبت وکړئ ؟.

اَمْ لَكُمْ سُلْطٰنٌ مُّبِيْنٌ ﴿١٥٦﴾ فَاَنْتُمْ اِيْكَاتِيْكُمْ اِنْ كُنْتُمْ صٰدِقِيْنَ ﴿١٥٥﴾

آیا شته تاسی ته کوم برهان سند ښکاره (چی الله اولاد لری). پس راوړئ تاسی هغه کتاب خپل که چیری یی تاسی صادقین رښتینی (په خپل قول کښی).

تفسیر: یعنی بالاخر دغسی مهمله او بی اساسه خبره مو له کوم ځای څخه راایستلی ده ؟ له عقل او فهم او علمی اصول سره خو د دغی خبری هیڅ اړه (تعلق) او ارتباط نشته. نو آیا کوم نقلی سند د دغی عقیدې د اثبات دپاره لرئ ؟ که داسی وی نو بسم الله! راوړاندی ئی کړئ!.

وَجَعَلُوا بَيْنَهُ وَبَيْنَ الْجَنَّةِ نَسْبًا وَلَقَدْ عَلِمَتِ الْجِنَّةُ اِنَّهُمْ
لَكٰذِبُوْنَ ﴿١٥٨﴾ سُبْحٰنَ اللّٰهِ عَمَّا يَصِفُوْنَ ﴿١٥٩﴾

او ګرځوی دغه مشرکان په منع د دغه (الله) او په منع د پیریانو نسب قرابت (نسبت د خپلوی)، او خامخا په تحقیق پوهیږی پیریان چی بیشکه دوی

خامخا حاضر کری شوی دی (دوزخ ته). پاکي ده الله ته له هغو (خبرو) شخه چي وائی ئی دوی (چی شریک او ولد ورته نیسی).

تفسیر: یعنی دغو حمقاوو د پیریانو سره (معاذ الله) د الله تعالیٰ د غوموالی (دامادئ) تعلقات قائم کری دی. سبحان الله! دوی څرنگه خبری کوی؟ که موقع ومومئ نو لږ شانی له دغو پیریانو شخه پوښتنه وکړئ چی د هغوی عقیده او افکار د خپلو ځانونو په نسبت څرنگه دی؟ او خپل ځانونو څه گنی؟ دوی ته دغه خبره په ښه شان سره معلومه ده چی دوی هم لکه نورو مجرمینو نیولی کیږی او د الله تعالیٰ په مخ کښی وړاندی کولی شی. آیا له غوم او داماد سره هم داسی معامله کوله شی؟ ځینو اسلافو له نسب شخه دغه مراد نیولی دی چه دغو خلقو شیاطین الجن د الله تعالیٰ مقابل حریفان گنل لکه چی مجوسیان د «یزدان» او «اهریمن» قاتلان دی. یعنی یوه ته د نیکی خدای او بل ته د بدی خدای وائی.

الْأَعْبَادُ لِلَّهِ الْمُخْلِصِينَ ﴿١٧﴾

مگر هغه بندگان د الله چه پاک کری شوی دی (منزه دی له دغه نسبت او احضار د دوزخ).

تفسیر: یعنی له پیریانو یا له انسانانو ځنی د الله تعالیٰ غوره او منتخب بندگان له نیولو او په عذابولو شخه آزاد دی معلوم شو چه هلته د نسبونو او د ارتباطو او د تعلقاتو څه پوښتنه نشته بلکه هلته یواځی د بندگی او اخلاص پوښتنه کیږی.

فَأَنْتُمْ وَمَا تَعْبُدُونَ ﴿١٨﴾ مَا أَنْتُمْ عَلَيْهِ بِفِتْنَيْنِ ﴿١٩﴾ إِنْ أَمِنْ هُوَ صَالِ الْجَحِيمِ ﴿٢٠﴾

پس بیشکه تاسو چی بیع او هغه چی عبادت ئی کوئ تاسی نه بیع تاسی (ای عابدانو او معبودانو په دغه بت پرستی سره په فتنه اچوونکی (د هیچا) مگر د هغه چا چی ننوتونکی د دوزخ دی (په علم الله کښی).

تفسیر: ډیر خلق داسی گنی چی د پیریانو په لاس کښی د بدی او پرښتو په لاس کښی د نیکی واک او اختیار شته هر چاته چی دوی وغواړی ښیگه (فائده) ورسوی او الله تعالیٰ ته ئی مقرب گرځوی او هر یوه ته چی دوی وغواړی بدی او تکلیف رسوی یا ئی گمراه کوی. ښائی د دغو

مفروضه وو اختیاراتو په بناء به ئی دوی د الله تعالیٰ اولاد یا خسر مگرغولی وی. نو دلته ئی د دغی مسئلی جواب ورکړی دی چی نه ستاسی او نه د دوی په لاس کښی څه مستقل اختیار شته. تاسی او هغه شیاطین چی تاسو ئی عبادت کوئ. که مگرد (تول) سره یو ځای شی د دغی خبری قوت او قدرت نه لرئ چی بی د الله تعالیٰ له مشیته یو متنفس هم په جبر او اکراه سره گمراه کړی شی گمراه خو همغه څوک کیږی چی الله تعالیٰ دی د ده د بد استعداد په بناء دوزخی لیکلی وی او د خپلی بدکاری په سبب خپل ځان دوزخ ته ورسوی. (بیا وویل جبریل علیه السلام حضرت محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم ته).

وَمَا مَنَّا إِلَّا لَهُ مَقَامٌ مَّعْلُومٌ ﴿۳۷﴾

او نشته له مونږ ځنی هیڅوک مگر چی مقرر دی ورته یو مقام ځای معلوم.

تفسیر: الله تعالیٰ دغه کلام د پرښتو له ژبی او د دوی له جانب فرمایلی دی لکه چی په دیرو ځایونو کښی د انسانانو له جانب دعاوی فرمائی. یعنی د هری لوی پریستی دپاره یو حد مقرر دی چی دا له هغه حده نشی وړاندی کیدی، دا ئی ځکه وفرمایلی چی کافران وائی چی پریستی د الله تعالیٰ لونه دی چی د پیریانو له ښځو څخه پیدا شوی دی. حال دا چی پیریانو ته د دوی حال په ښه شان سره معلوم دی. او پریستی داسی وائی چی مونږ د دغی خبری له سره طاقت او توان نه لرو چی د الله تعالیٰ له احکامو د یوی ذری په اندازه هم تجاوز او تخلف وکړی شو.

وَأَنَّا لَنَحْنُ الصَّافُونَ ﴿۳۸﴾

او بیشکه مونږ خامخا مونږ صف تړونکی یو (په وخت د طاعت کښی).

تفسیر: یعنی په خپلو حدودو کښی هر څوک د الله تعالیٰ عبادت او د ده د احکامو د منلو دپاره تیار ولاړ دی. او له سره هیڅ یو د دی خبری طاقت او توان نه لری چی له هغه څخه د یوه ویسته په اندازه هم وړاندی وروسته وښوئیدی.

وَأَنَّا لَنَحْنُ الْمُسِيحُونَ ﴿۳۹﴾

او بیشکه مونږ خامخا مونږ تسبیح ویونکی یو.

تفسیر: یعنی تر دی ځای پوری د پرښتو کلام ختم شو - وروسته له دی نه د مکی معظمی د

خلقو حال بیان فرمائی.

وَلَنْ كَانُوا لَيَقُولُنَّ ﴿٣٨﴾ لَوْ أَنَّا عِنْدَنَا ذِكْرًا مِّنَ الْأَوَّلِينَ ﴿٣٩﴾
لَّكَانَ عِبَادَ اللَّهِ الْمُخْلَصِينَ ﴿٤٠﴾ فَكَفَرُوا بِهِ فَسَوْفَ يَعْلَمُونَ ﴿٤١﴾

او بیشکه چی وو (دغه کفار) خامخا ویل به ئی داسی چی که چیری بیشکه وی له مونبر شخه ذکر (کوم کتاب) له پخوانیو (کتابونو) شخه نو خامخا وو به مونبر بندگان د الله مخلصان (بیا چی ورته راغی دغه قرآن) پس کافران شول په دغه (کتاب) پس ژر ده چه پوه به شی دوی (په عاقبت د دی کفر خپل).

تفسیر: د عربستان خلقو شخه مهال (وخت) چی د انبیاوو نومونه او قصی اوریدلی او د دوی له علم شخه بی خبران وو نو پخپلو منځ کښی به ئی سره داسی ویل «که مونبر ته د دغو پخوانیو علوم حاصل وی یا پر مونبر باندی هم کوم آسمانی کتاب یا د پند او نصیحت خبری نازلیدی نو مونبر به پر هغو په ډیر ښه شان سره عمل کوه او خپل حسن الاعمال به مو نورو ته هم ښوول او په معرفت او عبادت کښی به مو تر دغی اندازی پوری ترقی او پرمخ تگ کوه چی د الله تعالیٰ په مخصوصو او منتخبو بندگانو کښی به شاملیدو» اوس چی د دوی په منځ کښی نبی الله صلی الله علیه وسلم مبعوث شوی دی دوی له خپلو هغو خبرو شخه اوښتی دی او هغه خپل قول او اقرار ئی هیر کړی دی نو د دغه انحراف او انکار شخه کومه نتیجه او انجام چی دوی ته پېښیدونکی دی دوی به ئی عنقریب وگوری.

وَلَقَدْ سَبَقَتْ كَلِمَتُنَا لِعِبَادِنَا الْمُرْسَلِينَ ﴿٤٢﴾ إِنَّهُمْ لَهُمُ الْمَنْصُورُونَ ﴿٤٣﴾
وَإِنَّ جُنْدَنَا لَهُمُ الْغَالِبُونَ ﴿٤٤﴾

او خامخا په تحقیق پخوا لا صادر شوی دی حکم زمونږ دپاره د بندگانو زمونږ مرسلینو. چی بیشکه دوی هم له دوی سره مدد کړی شوی دی. او بیشکه لښکری زمونږ خامخا هم دوی بریالیانی (کامیاب) دی (په کفارو).

تفسیر: یعنی دغه خبره د الله تعالیٰ په علم کښی مقرره شوی ده چی د منکرینو په مقابل کښی

پاک الله له خپلو انبياوو سره مدد او معاونت کوی او بالاخر د الله تعالیٰ لښکر غالب او بریالی (کامیاب) کیږي اگر که ضمناً حالات په هر ډول (طریقه) او هر وضعیت سره واوړي او لوتونه وخورې مگر فتحه - بری او کامیابی هرومرو (خامخا) د مخلصو بندګانو دپاره ده او دغه نصرت هم د حجت او برهان په اعتبار او هم د ظاهري تسلط او غلبې په معیار وی مګر په دغه شرط چی دغه «جند» فی الواقع «جند الله» وی.

فَتَوَلَّ عَنْهُمْ حَتَّىٰ حِينٍ ﴿٢٧﴾ وَأَبْصَرَهُمْ سُوفَ يُبْصِرُونَ ﴿٢٨﴾

پس مخ وګرځوه ته (ای محمده!) له دوی نه تر یوه وخته پورې. او ګوره ته دوی ته پس ژر ده چی وبه وینی دوی (عاقبت خپل).

تفسیر: یعنی اوس څو ورځې نور هم دوی ته څه مه وائی! او په صبر او استقامت سره د دوی حال ته وګورئ دوی به هرومرو (خامخا) خپل انجام وګوري لکه چی ویی هم لید. کله چی وویل منکرانو تمسخرأ چی کله به وی نزول د عذاب؟ نو نازل شو

أَفِيعَدَا إِنَّا يَسْتَعْجِلُونَ ﴿٢٩﴾ فَإِذَا نَزَلَ بِسَاحَتِهِمْ فَسَاءَ صَبَاحُ الْمُنْذَرِينَ ﴿٣٠﴾

آیا پس (په راتلو) د عذاب زمونږ تلوار کوی دوی. پس کله چی نازل شی (عذاب) په میدان (غولی) د دوی پس بد به وی صبا د ویرولیو شویو.

تفسیر: شاید ﴿سُوفَ يُبْصِرُونَ﴾ د آوړیدلو په اثر به دوی داسی وی چی اوس نو ژر شه زمونږ عاقبت خاتمه او انجام مونږ ته اوشیه! نو د هغه جواب ئی داسی ورکړ چی پر خپل ځان باندی د آفت د ژر غوښتلو دغه شورماشور چی تاسی نښلولی دی کله چی وخت ئی راشی هغه به ډیر بد وخت وی. د الله تعالیٰ عذاب داسی درځی لکه چی کوم دښمن سړی ته په پټونی کېښی د شپې پټ ناست وی او ګهیځ (سحر) د وخته یو ځلی په میدان کېښی ځان ورښکاره کړی او پر خپل غلیم په دانګپیلی (ښکاره) ډاره واچوی. د الله تعالیٰ د عذاب د نزول په وخت کېښی به د هغو خلقو حشر هم داسی کیږی چی دوی پخوا له دی نه ویرولی شوی دی او له آخری خاتمی څخه په ښه ډول (طریقه) پوه او مطلع کړی شوی دی لکه چی د مکې معظمې په فتح او په نورو ځایونو کېښی هم داسی وشو. اوس بیا الله جل شانہ واعظم برهانه لپاره د تسلی د خپل رسول صلی الله علیه وسلم مکرراً مؤکداً داسی امر فرمائی

وَتَوَلَّ عَنْهُمْ حَتَّىٰ حِينٍ ﴿٣١﴾ وَأَبْصَرَهُمْ سُوفَ يُبْصِرُونَ ﴿٣٢﴾

او مخ و مگرخوه (ای محمده!) له دوی شخه تر یوی نیتی پوری. او مگوره (دوی ته) پس ژر ده چه وبه وینی دوی (احوال خپل).

تفسیر: ښائی چی پرمینی وعده د دنیوی عذاب وه - او دغه به د اخروی عذاب وی. یعنی تاسی ورته مگورئ چی وروسته له دی نه دغه کفار په آخرت کښی څه څه عذابونه مومی.

سُبْحَنَ رَبِّكَ رَبِّ الْعِزَّةِ عَمَّا يَصِفُونَ ﴿٨٥﴾ وَسَلَامٌ عَلَى
الْمُرْسَلِينَ ﴿٨٦﴾ وَالْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿٨٧﴾

پاکي ده رب ستا لره (له هره عيبه او نقصانه) چی رب د عزت (قوت غلبي دی او پاک دی) له هر هغه څيزه چی (مشرکان ورته) نسبت کوی او سلام دی پر (تولو) مرسلینو استاځیو. او توله ثناء صفت خاص الله لره دی چی رب پالونکی د تولو عالمیانو دی.

تفسیر: د سورت په خاتمه کښی ئی د گردو (تولو) اصولی مضامینو خلاصه بیان کړه - یعنی د الله تعالی ذات له تولو عیبو او نقائصو څخه پاک او منزّه دی، په گردو (تولو) کمالیه وو صفاتو او محاسنو موصوف او مگردی (تولی) ښیگنی (خوبی) د ده په پاک ذات کښی مجتمعی دی - پر گردو (تولو) انبیاوو او رسولانو د ده له طرفه سلام راځی چی د دوی د عظمت او عصمت او سالمیت او منصوریت دلیل دی.

تنبیه: له احادیثو څخه، وروسته د لمانځه او د مجلس پر ختم کښی د دغو آیاتونو د لوستلو فضیلت ثابت شوی دی نو ځکه مونږ هم د هم دغه سورت د تفاسیرو خاتمه پر هم دغی عقیدې ټینګه کړه! څو مو پاک الله پر هم دغه عقیده باندی ټینګ ولری!

﴿سُبْحَنَ رَبِّكَ رَبِّ الْعِزَّةِ عَمَّا يَصِفُونَ وَسَلَامٌ عَلَى الْمُرْسَلِينَ وَالْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ﴾

(تمت سورة الصافات بفضل الله تعالى ومنه)

(سورة ص مکیه وهی ثمان وثمانون آیه وخمس رکوعات رقمها (۳۸) تسلسلها حسب النزول ایضا
(۳۸)

نزلت بعد سورة القمر

د «ص» سورت مکی دی (۸۸) آیته (۵) رکوع لری په تلاوت کښی (۳۸) او په نزول کښی هم
(۳۸) سورت دی

وروسته د «القمر» له سورت څخه نازل شوی دی

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

(شروع) کوم، په نامه د الله چه ډیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

ص وَالْقُرْآنِ ذِي الذِّكْرِ ۝۱ بَلِ الَّذِينَ كَفَرُوا فِي عِزَّةٍ وَشِقَاقٍ ۝۲

قسم دی په قرآن چی خښتن (خاوند) د پند ذکر بیان، شرف، شهرت، عظمت دی (داسی نه دی چی کفار د معبودانو په نسبت وائی). بلکه هغه کسان چی کافران شوی دی په کبر، سرکشی کښی دی (له قبوله د حق) او په مخالفت کښی دی (له مسلمانی سره).

تفسیر: یعنی دغه عظیم الشان، عالی مرتبت قرآن چی په ډیرو عمده وو نصائحو سره ډک او په نهایت مؤثر طرز خلقو ته د هدایت او معرفت خبری ښوونکی او پوهونکی دی په جگ (وچت) غیر سره شهادت ورکوی هغه خلق چی له قرآنی صداقت او د حضرت محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم له رسالت څخه منکر دی د هغه سبب داسی نه دی چی د قرآن په تعلیم یا تفهیم کښی څه نقص یا قصور شته یا رسول اکرم صلی الله علیه وسلم د ده په تبلیغ او تبیین کښی معاذ الله مقصر دی بلکه د دغه انکار او انحراف اصل سبب دا دی چه دغه مخلوق دروغ پری تری، چتی (بیکاره) لونی، تکبر، غرور، نخوت، معاندت، مخالفت، جهالت او حماقت کوی او د شقاق او نفاق د جذباتو په جال کښی نښتی دی که چیری دوی لږ څه له دغه دلدل څخه ووځی نو د حق او صداقت ډیر صاف او پاک سړک د دوی په نظر ورځی.

كَمْ أَهْلَكْنَا مِنْ قَبْلِهِمْ مِنْ قَرْنٍ فَنَادَُوا وَآلَاتٍ حِينَ مَنَاصٍ ۝۳

(نه گوری منکران چی) څومره ډیر هلاک کړی دی مونږ پخوا له دی څخه له اهل د زمانی پس ناری به ئی وهلی (عند نزول العذاب) حال دا چی نه به وو

هغه وخت د خلاصیدلو (او د تثبیتدلو).

تفسیر: یعنی دوی ته دی معلوم وی چی د هم دغه غرور او تکبر په سبب او د انبیاء د الله د مقابلی او مجادلی په علت پخوا له دی نه ډیر اقوام او ملل سره تبه او بریاد شوی دی، هغه خلق هم تر ډیرو مودو پوری د الله تعالی له انبیاء سره جنگیدلی وو، بیا څه وخت چی پر هغوی هغه بد ساعت راغی او د الله تعالی عذاب دوی له څلورو خواوو څخه چار چاپیر ونیول نو سخت وویریدل او شورماشور او غلغله ئی ونښلوله، مگر د هغه وخت د آنی او فوری غلبلی او کریکی څخه هیڅ یوه نتیجه نه مرتبه کیده ځکه چی د خلاصی او نجات موقع تیره شوی وه او وخت او فرصت نه وو پاتی چی د دوی د دغو شور او بکاوو او فریادونو په طرف غور کېښودی شوی. («لات» د «لیس» په معنی ده چی «ت» تاکیداً پری زائده شوی ده او له «حین» سره مختص دی چی تری اسم یا خبر عموماً محذوفیږی «مناص» د واوی اجوف مصدر دی).

وَعَجَبُوا اَنْ جَاءَهُمْ مُنْذِرٌ مِنْهُمْ وَقَالَ الْكٰفِرُوْنَ هٰذَا سِحْرٌ كَذٰبٌ

او تعجب کوی (کفار) له دی نه چی راغلی دی دوی ته (نبی) ویروونکی له دوی نه او وائی دا کافران چی دغه (ویروونکی نبی) ساحر کودگر دی دروغجن.

تفسیر: یعنی که له آسمانه کومه پرښتنه راتلی خو بیا هم یوه خبره وه. زمونږ له منځه یو سری راپورته شوی او زمونږ په ویرولو او ژړولو ئی شروع کړی ده او داسی وائی چی زه د آسمان والا الله له جانب راغلی یم. دغه یوه ډیره عجیبه خبره ده اوس ماسوا له دی نه بل څه وویل شی چی یوه کودگر (ساحر) یوه د دروغو ننداره جوړه کړی ده، او د کودو په زور دغه ننداری او کرشمی رابښی او ورته معجزه وائی او څو د افسانې خبری ئی هم راتولی کړی دی او د هغو په نسبت داسی دعوی کوی چی دغه د الله تعالی رالېږلی شوی علوم دی او زه ئی رسول یم.

اجْعَلِ الْاِلٰهَةَ الْهَآءِ اَحَدًا اِنَّ هٰذَا شَيْءٌ عَجَابٌ ۝ وَاَنْطَلَقَ الْمَلٰٓئِمَةُ اِنْ اَمْسُوْا وَاَصْبِرُوْا عَلٰی الْهٰتَمِ

آیا ده مگرغولی دی دغه (۳۶۰) معبودان الله یو ؟ بیشکه دغه (مگرغول، د ډیرو معبودانو یوه ته چی تاسی نور معبودان پرېږدئ او د یو الله عبادت کوئ) خامخا یو څیز ډیر عجیب دی (چی مثل نه لری) او لارل په تلوار سره مشران

له دوی نه (له مجلسه چی سره ویونکی وو یو بل ته) چی غی (پاڅی له دی
غایه) او صبر وکړئ (او محکم اوسئ) پر (عبادت د) معبودانو خپلو

تفسیر: یعنی دغه بل هم درواخلئ! د دومره بیشماره خدایانو دربارونه دی بند وی او یواځی یو
الله ئی پرېښی دی له دی نه بله لویه د تعجب خبره به څه وی چه د دغومره لوی جهان انتظام
یواځی هم دغه یو الله ته وسپارلی شی او د مختلفو شعباتو او اداراتو هغه معبودان چی د هغوی
بندگی له ډیرو کلونو راهیسی جریان او ادامه لری له یوی مخی ممنوع ودرولی شی. ګواکي
زمونږ پلرونه او نیکونه بیخی جاهلان او ناپوهان وو چی دغومره ډیرو بتانو او معبودانو ته ئی
عبادت کاوه. په روایاتو کښی راغلی دی چه د ابوطالب په رنځورئ کښی ابوجهل او د قریشو څو
نور غتان ابوطالب ته ورغلل او هغه ته ئی د رسول الله مبارک شکایت یووړ چی دغه ستا وراره
زمونږ معبودانو ته بدی ردی خبری کوی او مونږ ته په څو څو ډوله (قسمه) احمقان او ناپوهان
وائی تاسو ده ته نصیحت وکړئ! کله چه ابوطالب دغه خبری رسول الله صلی الله علیه وسلم ته
وکړی دوی د هغه په جواب کښی وویل «ای زما تره! زه تشه له دوی نه یوه کلمه غواړم چه
وروسته له هغه به ګرد (تول) عربستان د دوی مطیعان او عجمیان به د دوی خدمت ګاران شی او
نور ادیان به ورته جزیه وړاندی کړی» دوی خوشال شول او ورته ئی وویل «چی هغه څه شی دی
؟ تاسی خو همغه یوه کلمه ووايئ مونږ ستاسی د لسو کلمو منلو دپاره تیار ولاړ یو» رسول الله
مبارک وفرمایل چه «نه! هغه خو هم دا یوه د «لا اله الا الله» پاکه کلمه ده!» کله چه هغوی دغه
خبره واوریدله ډیر په قهر او غصه شول او تاو کړی له هغه مجلسه پاڅیدل او وی ویل چه مونږ
دومره ډیر خدایان پرېردو او فقط ستا په خوله یواځی هم دغه یو الله معبود ومنو! څی چه څو!
محمد صلی الله علیه وسلم له خپلو دغو چلونو او فریبونو څخه لاس اخیستونکی نه دی. ده زمونږ
د دغو معبودانو په خلاف خپلی پښی لوڅی (بربندي) کړی دی او خامخا د هغوی پر ضد
تبلیغات کوی مونږ لره هم ښائی چی د هم ده په شان خپل لستونی پورته او د خپلو معبودانو
حمایت او عبادت وکړو نه چی د ده په دغو تبلیغاتو سره د کوم ضعیف الاعتقاد سری پښه زمونږ
د دغی پخوانی آباءی او اجدادی طریقی څخه وښوئیری او دی پخپل مقصد بریالی (کامیاب) شی
د ده د دغی بلیغی سعیی او کوشښ په مقابل کښی مونږ ته هم لازم دی چه ډیر زیات صبر،
استقلال او استقامت له خپله غانه ورښکاره کړو.

إِنَّ هَذَا الشَّيْءَ تَرَادٌ

بیشکه دغه شی (توحید) خامخا یو شی دی چه اراده ئی کړی شوی ده (له
مونږ څخه)

تفسیر: یعنی محمد صلی الله علیه وسلم چی په داسی زور او شور او عزم او استقلال سره زمونږ د معبودانو په خلاف په جهاد لاس پوری کړی دی ضرور په دغه کښی د ده څه غرض شته او هغه دا دی چی دی د یوه الله په نامه اخیستلو سره مونږ گرد (تول) خپل ځان ته مطیع او محکوم وگرځوی او خپل ځان ته حکومت او ریاست حاصل کړی. نو لارم دی چی مونږ دی پری نږدو چی پخپل دغه مقصد کښی بریالی (کامران) او کامیاب شی. ځینی مفسرین د ﴿إِنَّ هَذَا لَشَيْءٌ يُرَادُّ﴾ مطلب داسی بیانوی بیشکه دا همغه شی دی چه محمد صلی الله علیه وسلم د هغه ټینگه اراده کړی ده او په هیڅ صورت له هغه څخه لاس اخیستونکی نه دی. یا دی داسی وویل شی چی هم دغه خبره (معلومیری) کیدونکی ده الله ته هم دغه منظور دی چه په دنیا کښی انقلاب شی، لهذا حتی الامکان په ډیر صبر او تحمل سره د خپل قدیمی دین په حفاظت کښی ټینگ اوسئ! یا ممکن دی چه د تحقیر له لاری ئی داسی ویلی وی چه بیشکه د محمد صلی الله علیه وسلم په اراداتو کښی خو ډیر شیان دی لیکن دغه خو کومه ضروری خبره نه ده چی دی پخپلو هغو گردو (تولو) هیلو، امیدونو او اراداتو ورسپړی چی آرزو، تمنا او اراده کوی. مونږ لره ښائی چی د ده په مقابله کښی ټینگ ودریږو او یو پل هم د ده په مقابل کښی بیرته کښینږدو.

مَا سَبَّحْنَاهُ فِي الْمَلَكَةِ الْاٰخِرَةِ اِنَّ هَذَا اِلَّا اخْتِلَافٌ ۝

نه دی اوریدلی مونږ دغه (توحید، وحدانیت) په دین وروستنی (عیسوی) کښی نه دی دغه (توحید) مگر له خپله ځانه جوړ کړی شوی دروغ دی.

تفسیر: حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي «چی خپل د پلرونو او نیکونو دین ته ئی پخوانی دین وایه. یعنی پخوا مو داسی آوریده چی پخوانیو خلقو به هم داسی خبری کولی مگر زمونږ پلرونو خو داسی نه دی کړی او نه ئی دی ویلی» او ممکن دی چه له پخوانی دین څخه عیسائی دین مراد وی لکه چی د اکثرو اسلافو قول دی. یعنی نصرانیان چی له اهل الکتاب څخه دی د هغوی په نسبت هم مونږ داسی نه دی اوریدلی چی گرد (تول) نور خدایان له منځه لری کړی او تش یو الله ئی پری ایښی وی آخر دوی خو هم دری خدایان منی او دوی هم دغه رسول، د رسول په حیثیت نه منی او وائی که د ده د دغو ویناوو کوم اصل په نورو کتابونو کښی وی مونږ به هم هغه ضرور منلی وی معلومیږی چی دغه خبری گردی (تولی) له خپل ځان څخه جوړی کړی شوی دی (العیاذ بالله)

ءَاَنْزَلَ عَلَيْهِ الذِّكْرُ مِنْ بَيْنِنَا

آیا نازل شوی دی پر دغه (محمد) دغه ذکر قرآن له منځ زمونږ (غتانو)،

تفسیر: یعنی بالفرض دغه قرآن هم مونږ په نامنلی زړه د الله تعالیٰ کلام منو، او د دغی موضوع په نسبت زیاتی خبری نه کوو چی ولی له آسمانه کومه پرېسته د نبی په حیثیت را ونه لیږله شوه ؟ مگر دغه ډیر د تردد او انکار ځای دی چه زمونږ د ټولو له منځه څرنگه محمد صلی الله علیه وسلم په نبوت سره منتخب شو ؟ آیا په ټوله دنیا کښی پرته (علاوه) له محمد صلی الله علیه وسلم بل د دی کار دپاره وې (قابل) او لایق نه وو ؟ او هم دغه لوی کار فقط هم دغه ته پاتی وو؟ او بل کوم مشر، غټ، ستر، مالداره جایداد لرونکی او باعتبار سړی په دنیا کښی نه مونده کیده چی خپل دغه کلام او د نبوت مهم ئی د ده په لاس کښی ورکړی وی ؟.

بَلْهُمْ فِي شَكٍّ مِّنْ ذِكْرِي بَلْ لَتَأَيَّدُوا وَعَذَابُ

بلکه دوی په شک کښی دی له ذکره قرآنه پنده زما (بل څه منشأ نه لری)، بلکه نه دی شکلی دوی عذاب زما (که نه شک به ئی ورک شوی وی).

تفسیر: دغه د الله تعالیٰ له طرفه د دوی د دغی چټی (بیکاره) وینا او نامعقولی خبری جواب شو، یعنی د دوی دغه خرافات او واهیات هیڅ اصل او حقیقت نه لری خبره فقط هم دغومره ده چی اوس دوی ته زمونږ د خبرو په نسبت څه شک او اندېښنه ورپیدا شوی ده او دوی پر دغه خبره یقین او باور نه لری چی هغه خوفناک مستقبل چی دوی ته ئی خبر او اطلاع ورکوله کیږی هر ورو (خامخا) واقع کیدونکی هم دی ځکه چی دوی تر اوسه پوری د الله تعالیٰ د ویشتلو خوند نه دی شکلی، څه مهال (وخت) چی دوی د الله تعالیٰ د ویشتلو خوند او مزه وشکی نو دغه گرد (ټول) شکوک او شبهات به ئی لری کیږی.

أَمْرٌ عِنْدَهُمْ خَزَائِنُ رَحْمَةِ رَبِّكَ الْعَزِيزِ الْوَهَّابِ ۝ أَمْ لَهُمْ مُلْكُ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا فَلْيَرْتَقُوا فِي الْاَسْبَابِ ۝

آیا په نزد د دوی دی خزانی د رحمت د رب ستا چی ډیر غالب قوی ښه ښوونکی دی ؟. آیا دوی لره دی سلطنت د آسمانونو او ځمکی او د هغو گردو (ټولو) شیانو چی په منځ د دغو کښی دی ؟ پس ودی خیثی (دوی آسمان ته) په اسبابو (رسوونکیو) سره .

تفسیر: یعنی د رحمت خزائن او د آسمانونو او د ځمکی حکومت گرد (ټول) د الله تعالیٰ د

قدرت په لاس کښی دی الله ډیر زبردست او لوی بخشش والا دی پر هر چا چی د هر انعام اراده وکړی هیشوک د هغه مانع نشی گرځیدی او نه پری څه تنقید او اعتراض کولی شی. که الله تعالیٰ پخپل حکمت او علم سره کوم بشر ته د نبوت او رسالت په منصب سره افتخار وښی نو تاسی د هغه په نسبت څه مداخله کولی شی؟ چی پر دغه دی ولی داسی مهربانی فرمایلی ده؟ او پر مونږ دی ولی نه ده فرمایلی؟ آیا د رحمت د خزائنو او د آسمانونو او د ځمکی د سلطنت اختیار داره او واکداره هم دا تاسی یی؟ چی داسی چتی (بیکاره) او لغو اعتراضات کوئ؟ که یی نو خپل گرد (تول) وسائل، اسباب مو په کار واچوئ او په آسمان پوری خپلی رسی وتړی، او پر علویاتو هم قبضه وکړئ! او سم له خپلی مرضی او منشأ سره د آسمانونو او ځمکو په تدبیر او انتظام کښی که مو له لاسه پوره وی گوتی ووهئ! او که دغه مو له واکه نه وی پوره نو د آسمانونو او د ځمکی د حکومت او د رحمت د خزائنو د مالکیت دعویٰ بیخی چتی (بیکاره) او غلطه ده او په سر د هغه د الوهیت په کارونو او انتظاماتو کښی مداخله پرته (علاوه) له بیحیائی او جنون به بل څه شی وی؟.

جُنْدُ مَا هَذَا لَكَ مَهْزُومٌ مِّنَ الْأَحْزَابِ ۝

دوی خو یو لښکر گوتی دی په دغه ځای کښی چی ماتی ورکړی شوی له هغو ډیرو لښکرو څخه دی.

تفسیر: یعنی هیڅ نشته! د آسمانونو او د ځمکی له حکومت او د رحمت د خزائنو له مالکیت سره دغه خواران څه اړه او تعلق لری؟ دوی خو د څو ماتو او هزیمت خوړلیو انسانانو یوه ډله او جمعیت دی چی د پخوانیو سپیرو او تباه شویو اقوامو په شان لا له اوسه تباه او برباد په نظر راځی. لکه چی دغه منظره د خلکو له نظره د «بدر» له غزوی څخه د مکی معظمی تر فتحی پوری تیره شوه. حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي «یعنی پخوانی اقوام تباه شول که دوی هم پر خپل طغیان او عصیان کښی هم داسی مداومت وکړی نو هغوی په شان دوی هم تباه او فناه کیږی» گواکی د دغه آیت ربط ئی له پخوانی آیت سره وښود والله اعلم.

كَذَّبَتْ قَبْلَهُمْ قَوْمُ نُوحٍ وَعَادٌ وَفِرْعَوْنُ ذُو الْأَوْتَارِ ۝

تکذیب کړی وو پخوا له دوی نه قوم د نوح او (قوم د) عاد او (قوم د) فرعون چی خاوند د میخونو وو.

تفسیر: یعنی زور او قوت او لاؤ لښکر والا چی په دنیا کښی ئی د خپل سلطنت میخونه په

ڄمڪه ڪٻي ٽڪ وهلى ۽. او ڄيئي وائي هغه ڇوڪ ڇي سري به ئي په ميخونو سره واڙه نو د دغه لامله (له وجي) د هغه نوم هم داسي ﴿ذُو الْقَرْنَيْنِ﴾ ميخ والا مشهر شو. والله اعلم.

وَتَمُودُ وَقَوْمُ لُوطٍ وَأَصْحَبُ لَيْكَةِ أُولَئِكَ الْأَحْزَابُ ۝۱۴ كُلُّ الْأَكْذَابِ الرُّسُلَ فَحَقَّ عِقَابُ ۝۱۵

او (قوم د) تمود او قوم د لوط او اهل د ځنگله (ڇي شعيب ورمبعوث شوي وو)، دغه ڪسان (همغه) لوتى لوتى دلي (او لڻڪري) وي. نه ده (هر يوه د دغو دلو) مگر نسبت د دروغو ئي ڪري ۽ رسولانو د (الله) ته پس ثابت شو عذاب زما (دوي ته).

تفسير: يعني دغو ٽولو لويو زورورو او طاقتورو افواجو هم ڇه وخت ڇي د الله تعالى رسولان دروغجن وشميرل د الله تعالى له سزا او عذاب څخه ئي نجات ونه موند نو ستاسو حقيقت ڇه دي ؟.

وَمَا يَنْظُرُهُمْ إِلَّا الصِّحَّةُ وَاحِدَةً مَّا لَهُمْ مِنْ فَوَاقٍ ۝۱۵

او نه ڪوي انتظار دغه ڪسان (ڪفار د مڪي) مگر چڻي يوي ته (د اسرافيل) ڇي نشته هئي ته هيڻ ڊيل بيرته گرڇيدل.

تفسير: يعني د صور (شپيلو) د غير منتظر دي ڇه پوره سزا خو دوي ته په هغه وخت ڪٻي ورڪوله ڪيڍي او ممڪن دي ڇي له «صحيحه» ڇخه دلته فقط يوه چغه او انضجار مراد وي.

وَقَالُوا رَبَّنَا عَجِّلْ لَنَا قِطْنَا قَبْلَ يَوْمِ الْحِسَابِ ۝۱۶

او وائي (ڪفار تمسخرأ) اي ربه زمونڊ زر راکره مونڊ ته برخه عملنامه زمونڊ پخوا له ورڃي د حساب.

تفسير: يعني هر ڪله ڇي دوي د قيامت خبري اوري نو په توکو او مسخرو سره وائي ڇي زمونڊ د هغه وخت برخه اوس راکره! تر څو مونڊ هم دا اوس خپله اعمالنامه وگورو او لاس په لاس له

خپلی سزا څخه فراغت ومومو.

إصْبِرْ عَلَى مَا يَقُولُونَ وَادْخُلْ عَبْدَنَا دَاوُدَ الْأَيُّدِ إِنَّكَ آوَابٌ ۝۱۴

(فرمائی الله) صبر تحمل کوه (ای محمده!) پر هغی خبری چپی وائی دوی (تاته) او یاد کړه (قصه) د بنده زمونږ داؤد خاوند د قوت (په عبادت کښی) چپی بیشکه دی ډیر رجوع کوونکی ؤ (عبادت د الله ته).

تفسیر: حضرت شاه صاحب فرمائی «په دغه ځای کښی ده ته د داؤد علیه السلام قصه ور په یادوی چپی ده هم د «طالوت» د حکومت په عهد کښی ډیر صبر کړی ؤ څو بالاخر حکومت ده ته ورسید او «جالوت او نور» مخالفین گرد (تول) سره په جهاد کښی پړه او مغلوب شول چپی هم دغه وضعیت او نقشه زمونږ رسول صلی الله علیه وسلم ته هم ورپښه شوه. تنبیہ: د «ذاالاید» ترجمه حضرت شاه صاحب په «د لاس زور والا» سره کړی ده یعنی د سلطنت قوت یا به ئی دغه لوری ته اشاره وی چه د ده په لاس کښی اوسپنه نرمه کیده. یا به د «لاس قوت» څخه دغه مطلب وی چه ده به د سلطنت مال نه خوړ بلکه د خپل لاس له ګټی څخه ئی دودی خوړه او «اواب» یعنی په هره معامله کښی به ده د الله تعالیٰ په طرف توجه او رجوع کوله.

إِنَّا سَخَرْنَا الْجِبَالَ مَعَهُ يُسَبِّحْنَ بِالْعِشِيِّ وَالْإِشْرَاقِ ۝۱۵

بیشکه چپی مونږ تابع مسخر کړی مو وو غرونه له دغه (داؤد) سره چپی تسبیح به ئی ورسره ویلی په آخره او په اوله برخه د ورځی کښی.

تفسیر: یعنی صبا او بیګا کله چپی حضرت داؤد علیه السلام په تسبیح کښی مشغولیده نو غرونو به هم له ده سره تسبیح ویل. د ده په متعلق څه مضمون د «سبأ» په سورت کښی تیر شوی دی هلته دی ولوست شی.

وَالطَّيْرَ فَخُورَةٌ كُلُّ لَهْ آوَابٌ ۝۱۶

او (بل تابع او مسخر کړی ؤ مونږ) مرغان حال دا چپی تول کړی شوی به ؤ (صفونه صفونه) هر یو (له دوی) به ده ته رجوع کوونکی ؤ (په طاعت سره).

تفسیر: یا به گرد (تول) له ده سره یو ځای کیدل او د الله تعالیٰ په طرف به ئی رجوع کوله
کما قال بعض المفسرين.

وَسَدَّدْنَا مَلَكُهُ

او قوی محکم کړی ؤ مونږ ملک سلطنت د دغه (داؤد).

تفسیر: یعنی پر دنیا باندی د ده د سلطنت رعب او دأب مو کینولی وو او پخپل نصرت او اعانت سره مو ورته د مختلفو اقسامو کثیر التعداد افواج ورکړی ؤ، او د ده قدرت او اقتدار مو په ښه شان سره ټینګ کړی ؤ.

وَأَتَيْنَهُ الْحِكْمَةَ وَفَصَّلَ الْخُطَابَ ۝

او ور مو کړ ده ته حکمت (نبوت تدبیر د ټولو امورو) او فصل الخطاب (د حق او باطل بیان شافی په هر مقصد کښی).

تفسیر: یعنی لوی مدبر او پوه ؤ د هری خبری فیصله به ئی په ډیر ښه صورت سره کوله د وینا په وخت کښی به ئی ډیر فیصله کوونکی تقریر او وینا کوله، په هر حال الله تعالیٰ ده ته نبوت، ښه تدبیر، د فیصلی قوت، او راز راز (قسم قسم) علمی او عملی کمالات ورعطاء فرمائی ؤ لیکن د ابتلاء او امتحان څخه ده هم نجات ونه موند، چی د هغه قصه اوس بیان فرمائی

وَهَلْ أَتَاكَ نَبَوَّا الْخَصَمِ إِذْ سَوَّرُوا الْحُرَابَ ۝ إِذْ دَخَلُوا عَلَى دَاوُدَ فَفَزِعَ مِنْهُمْ

او آیا راغلی دی تاته (ای محمده!) خبر د جگړه کوونکیو کله چی راوختل (پس له دیواله د) عبادتخانی. کله چی ننوتل (تول) پر داؤد باندی (او ده ولیدل) پس ووپرید (داؤد) له دوی نه (چی دوی ولی راوختل له دیواله ؟ او ولی راننوتل بی له اجازی نه ؟).

تفسیر: یعنی حضرت داؤد علیه السلام دری ورځی ئی سره داسی تقسیم فرمایلی وی چی یوه ورځ د عمومی دربار او فصل الخصوماتو دپاره وه، یوه ورځ له خپل اهل او عیال سره اوسیدل، یوه ورځ به خالص د الله تعالیٰ د عبادت دپاره وه چی په دغه ورځ کښی بیخی په خلوت کښی کیناستل او پیره دارانو ته به ئی امر ور کاوه چی هیچا ته اجازه مه ورکوی چی ماته راشی.

یوه ورځی چی داؤد علیه السلام په عبادت کښی مشغول ؤ یو ناڅاپه څو سری له دیواله راختلی ده ته مخامخ ودریدل، داؤد علیه السلام سره له خپله هغه فوق العاده قوت او شوکت د دغه خلاف التوقع حرکت څخه وویږید او متحیر شو چی دغه انسانان دی که پیریان یا د الله تعالی بل کوم مخلوق ؟ که انسانان دی نو ولی بی وخته راغلی دی ؟ او څرنګه له پیره دارانو څخه تیر شوی دی ؟ او ولی د دروازی له لاری څخه نه دی راغلی ؟ او له دومره جګ (وچت) دیوال څخه به دوی څرنګه راختلی وی ؟ خدای خبر دی چی دوی په دغه غیر معمولی طریقې سره څنګه دلته راغلی دی ؟ او څه نیت او قصد لری ؟ الغرض یو ناڅاپه ئی د دغی عجیبی او مهیبی واقعی له لیدلو څخه ئی افکار او خیالات مشوش او متفرق شول، او په خپل عبادت کښی په همغه خشوع او خضوع چی پخوا مشغول وو نشو مشغو لیدی.

قَالُوا لَا تَخَفْ خَصْمَيْنِ بَغَى بَعْضُنَا عَلَى بَعْضٍ فَأَحْكُم بَيْنَنَا بِالْحَقِّ وَلَا تَشْطِطْ وَاهْدِنَا إِلَى سَوَاءِ الصِّرَاطِ ﴿۲۷﴾

وویل دوی مه ویریه (مونږ دوه دلی) جګړه کونکي یو چی ظلم کړی دی ځینو زمونږ پر ځینو نورو پس حکم وکړه په منع زمونږ کښی په حق سره او لری مه غورځوه (ظلم مه کوه پر مونږ باندی) او برابر کړه مونږ سمی لاری (د انصاف ته).

تفسیر: دغو راتلونکیو ورته وویل چی تاسی مه ویریه! او له مونږ ځنی پخپل زړه کښی څه فکر او اندیښنی ته لاری مه ورکوئ! مونږ دواړه دلی د خپلی یوی جګړی د فیصله کولو دپاره ستاسی په خدمت کښی درحاضر شوی یو او غواړو چی تاسی د هغی په نسبت یوه منصفانه فیصله وفرمایئ! کومه بی لاری یا د تال ورکولو خبره دی ښائی په کښی نه وی ځکه چی مونږ د عدل او د انصاف د سمی لاری د معلومولو دپاره راغلی یو ښائی د دوی د دغی خبری له عنوانه حضرت داؤد علیه السلام به لا مبهوت او متعجب شوی وی.

إِنَّ هَذَا أَخِي لَهُ تِسْعٌ وَتِسْعُونَ نَعَجَةً وَإِلَى نَجَّةٍ وَاحِدَةٍ قَدْ فَقَالَ الْغُلَامُ إِنَّهَا مَخَضَرَاتِي فِي الْخَطَابِ ﴿۲۸﴾

بیشکه چی دا (سری) ورور زما دی ده لره نهه نوی میږی (مګدی) دی او ما

لره یوه میړه (گډه) ده پس وائی دی ماته کفیل وگرځوه ما د دی (یوی میړی (گډی) او ماته ئی راکړه) او غلبه ئی کړی ده پر ما په خطاب خبرو کښی هم.

تفسیر: یعنی زمونږ جگړه دغه ده چی زما د دغه ورور سره نهه نوی (۹۹) میړی (گډی) دی او له ما سره یواځی یوه میړه (گډه) ده، خو دی غواړی چی همغه یوه میړه (گډه) هم له ما ځنی په هر ډول (طریقه) سره چی وشي واخلی او خپل سل میړی (گډی) پری پوره کړی، او بل مشکل دغه دی چی دغه ورور می همغسی چی په مال او دولت کښی له مانه موږ او لوږ (اوچت) دی په ژبه او خبرو کښی هم له ما څخه لوږ (اوچت) او غوږ دی هر کله چی دی خبری کوی ما مغلوب او پر کوی، او گرد (تول) اوریدونکی د ده په لوری گرځی او خبری کوی. لنډه ئی دا چی زما د حق د اخیستلو دپاره په جبر او تیری سره خبری کوی.

قَالَ لَقَدْ ظَلَمَكَ بِسُؤَالِ نَعْجَتِكَ إِلَى نِعَاجِهِ ط

وویل (داؤد) خامخا په تحقیق چی ظلم کړی دی ده پر تا په غوښتلو د میړی (گډی) ستا (چی یو ځای ئی کړی) له میړو (گډو) خپلو سره .

تفسیر: حضرت داؤد علیه السلام به د شریعت په قاعده ثبوت او نور شیان طلب کړی وی او په آخر کښی ئی داسی وفرمایل چی «بیشکه که ستا دغه ورور هم داسی کوی خو دغه د ده تیری او ناانصافی ده، او غواړی چی په دغی وسیلی د خپل غریب او خوار ورور مال وخورى» مطلب دا چی مونږ ئی نه پرېږدو چی داسی وکړی.

وَإِنَّ كَثِيرًا مِّنَ الْخُلَطَاءِ لَيَبْغِي بَعْضُهُمْ عَلَى بَعْضٍ إِلَّا الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَقَلِيلٌ مَّا هُمْ

او بیشکه چی ډیر له خلطاؤ شریکانو خامخا ظلم (تیری) کوی ځینی د دوی پر ځینو نورو مگر (تیری) نه کوی هغه کسان چی ایمان ئی راوړی دی او کړی ئی دی ښه (عملونه) او ډیر زیات لږ دی (داسی کسان په منځ) د دغو شرکاؤ کښی.

تفسیر: یعنی دغه د شریکانو عادت دی چی یو پر بل باندی ظلم او تیری کوی قوی حصه دار

غواړی چی ضعیف وخوری او له منځه ئی لری کړی. یواځی د الله تعالی ایمانداره او نیک بندگان له دی نه مستثنی دی چی د هغوی شمیر په دنیا کښی ډیر لږ دی.

وَلَقَدْ دَاوُدُ اٰمَنَّا فَتَنَّاۤهُ فَاسْتَعْفَرَ رَبَّهٖ وَخَرَرَّاۤكُمَا وَاَنَابَ ۖ فَغَفَرْنَا لَهٗ ذٰلِكَ ۗ

او متیقن پوه شو داؤد په دی چی بیشکه هم دا خبره ده چی وازمویه مونږ دی نو بښنه ئی وغوښته له رب خپل او پرمخی پریوت په دغه حال کښی چی رکوع سجده کوونکی ؤ (الله ته) او بیرته راجع شو (الله ته په توبه سره) پس ومو بښله مونږ ده ته هغه (خطا د ده)

تفسیر: د دغی قصی په اثر داؤد علیه السلام متنبه شو چی دغه زما په حق کښی یوه فتنه او امتحان ؤ په مجرد د دی چه دغه خیال ور پیدا شو له خپلی دغی خطا څخه ئی معافی وغوښتله او په ډیر عجز او نیاز ئی سر په سجده کیښود، آخر الله تعالی د هغه خطا ورمعافه کړه، د داؤد علیه السلام هغه خطا کومه وه؟ چی د هغی په نسبت په دغو آیتونو کښی اشاره ده د هغه په نسبت مفسرینو ډیری اوږدی قصی لیکلی دی، مگر حافظ عماد الدین بن کثیر رحمة الله علیه د هغوی په نسبت لیکي «وقد ذکر المفسرون ههنا قصة اکثرها ماخوذ من الاسرائیلیات ولم یثبت فیها عن المعصوم حدیث یجب اتباعه» او حافظ ابوحیان رحمة الله علیه او نورو له دغو قصو څخه خپل ځان بیل ساتلی دی، او د دغو آیتونو کوم مجمل چی بیان کړی دی هغه هم له تکلفه څخه نه دی خالی. زمونږ په نزد اصلی خبره خو همغه ده چی د ابن عباس رضی الله تعالی عنهما څخه منقوله ده یعنی داؤد علیه السلام ته دغه ابتلاء د یوه شان اعجاب په بناء ور دمخه شوه او صورت ئی داسی ؤ چی داؤد علیه السلام د الله تعالی په دربار کښی عرض وکړ چی ای رب العالمینه! په شپه او ورځ کښی هیڅ یوه گری داسی نه ده چی په هغه کښی د داؤد علیه السلام د خیلخانی کوم یو تن ستا په عبادت یعنی په لمانځه، تسبیح، تهلیل او تکبیر کښی مشغول نه وی دا ئی ځکه وویل چی ده د شپې او د ورځې غلیرویش ساعتونه د خپلی کورنی پر گردو (تولو) افرادو تقسیم کړی ؤ څو دوی وار په وار د الله تعالی په عبادت کښی مشغول اوسی او هیڅ وخت د ده عبادتخانه د عابدینو څخه تشه نه وی. او ممکن دی چی نور داسی قسم شیان به ئی هم عرض کړی وی او ښائی خپل د ښه انتظام او نورو اعمالو په نسبت ئی هم څه ویلی وی د الله تعالی په دربار کښی د ده دغه وینا ناپسنده واقع شوه او ورته داسی ارشاد وشو «ای داؤد! دغه ټول شیان زمونږ په توفیق ستا په برخه شوی دی که زما مدد له تا سره نه وی نو ته پر دغو شیانو قدرت نشی موندلی او سره له زرهاو کوششونو به هغه تر سره نشی رسولی زه پخپل جلال باندی قسم یادوم که تا یوه ورځ ستا نفس ته پرېږدم یعنی که خپل مدد له تا څخه لری کړم نو وبه کتلی شی چی تر کومی اندازی پوری

پخپل عبادت کښې مشغول پاتې کیدی شی ؟ او خپل دغه انتظام قائم ساتلی شی ؟ داؤد علیه السلام عرض وکړ چی یا ربه ! ما په هغه ورځ خبر کړه نو دی په هغه ورځ کښې په فتنه مبتلا شو **اخرج هذا الاثر الحاكم في المستدرک و قال صحيح الاسناد و اقره الذهبي في التلخيص** دغه روایت داسې څرگندوی (ښکاره کوی) چی د فتنې نوعیت ښائی صرف هم دغومره قدر وی چی په هغه وخت کښې چی داؤد علیه السلام په عبادت کښې مشغول وی سره له پوره سعی او کوشش ونشی مشغول کیدی او خپل انتظام قائم ونشی ساتلی لکه چی اوس مو ولوست چی په بې قاعده گۍ او فوق طریقی سره شو تنه سړی یو ځای یو ناڅاپه د ده په عبادتخانی ورننوتل او حضرت داؤد علیه السلام ئی وویراوه او دی ئی د ده له هغه مخصوص شغل څخه منصرف او خپل جانب ته ئی متوجه کړ. سره له ډیرو پیرو او انتظام دوی د داؤد علیه السلام تر څنګه پوری ورسیدل او دوی ته هیچا ممانعت ونه کړ، دلته داؤد علیه السلام ته داسې خیال پیدا شو چی الله تعالی زه د خپلې همنۍ دعوی له سببه په دغې فتنې کښې مبتلا کړی یم. د فتنې د لفظ اطلاق دلته تقریباً داسې وگنې لکه چی په حدیث کښې راغلی دی چی حضرت حسن او حسین رضی الله تعالی عنهما په هلمکتوب کښې کمیسونه اغوستلی ؤ او لرغیدونکي او ریډیدونکي (رپیدونکي) سره راتلل د رسول الله صلی الله علیه وسلم نظر د منبر له پاسه پر دوی ولوید خطبه ئی قطع کړه او هغوی ئی راپورته کړل، او وئی فرمایل **«صدق الله. انما اموالکم واولادکم فتنه»** په ځینو آثارو کښې راغلی دی که څوک د نیکی کولو په وخت وائی ای الله ! ما داسې کار کړی دی صدقه می ورکړی، لمونځ می ادا کړی، دودی می ورکړی نو الله تعالی فرمائی «او ما ستا سره مدد کړی او توفیق می درکړی دی» او کله چی بنده وائی «ای ربه تا راسره مدد کړی او ماته دی توفیق رابښلی او راباندی احسان دی ایښی دی» نو الله تعالی فرمائی «او تا عمل کړی او اراده دی کړی او تا دغه نیکی گتلی ده» (د مدارج السالکین (۱) ج ۹۹ صفحه) له دی نه وپوهیږئ چی د حضرت داؤد علیه السلام په شان د یوه جلیل القدر نبی خپل ښه انتظام ورڅرګندول (ښکاره کول) او د ده داسې فرمایل چی «ای ربه په شپه او ورځ کښې هیڅ یوه گری داسې نه دی چی په هغه کښې د داؤد د خیلخانی کوم یو تن ستا په عبادت یعنی په لمانځه، تسبیح، تهلیل او تکبیر کښې مشغول نه وی» څرنگه د الله تعالی د خوښۍ په مورد کښې واقع کیدی شی ؟ لویان په خورا ډیری وړوکی گناه هم نیولی کیږی نو ځکه په یوه ازموینه کښې مبتلا کړی شو څو باخبره او متبته شی او د خپلې غلطې اصلاح او تدارک وکړی لکه چی تدارک او اصلاح ئی هم وکړ او په ډیر ښه شان سره ئی وکړه. زما په نزد د دی آیت بی تکلفه تقریر هم دغه دی. باقی حضرت شاه صاحب رحمۃ الله علیه د هغی مشهوری قصی په اساس څه شی چی لیکلی دی هغه دی په «موضح القرآن» کښې وکوت شی.

وَإِنَّ لَهُ عِنْدَنَا لَزُلْفَىٰ وَحُسْنَ مَّآبٍ ﴿٢٥﴾

او بیشکه ده ته په نزد زمونږ کښی خامخا مرتبه ده او ښه غای د ورتلو دی.

تفسیر: یعنی لکه د پخوا په شان زمونږ د دربار له مقربانو څخه دی او په دغی غلطی سره د ده په تقرب او په مرتبه کښی څه فرق او توپیر (تفاوت) نه دی راغلی فقط لږ شانی تنبیه ورکړی شوی ده ځکه چی د مقربینو دیره وړوکی گناه لویه گناه شی «حسنات الابرار سیئات المقربین»

يٰۤاَوۡدُ اِنَّا جَعَلۡنَاكَ خَلِیۡفَةً فِی الْاَرۡضِ فَاَحْكُمۡ بَیۡنَ النَّاسِ
بِالْحَقِّ وَلَا تَتَّبِعِ الْهَوٰی فِیۡضِلَّكَ عَنْ سَبِیۡلِ اللّٰهِ ط اِنَّ
الَّذِیۡنَ یَضِلُّوۡنَ عَنْ سَبِیۡلِ اللّٰهِ لَهُمْ عَذَابٌ شَدِیۡدٌ

ای داووده بیشکه مونږ گرځولی مو ئی ته خلیفه په ځمکه کښی (چی لوی سلطنت مو درکړی دی) پس حکم وکړه په منځ د خلقو کښی په حق سره او متابعت مه کوه د هوا (د نفس په احکامو کښی) پس همراهِ به کړی (دغه هوا) تا له لاری د الله، بیشکه هغه کسان چی همراهِ کیږی له لاری د الله (بعدم الایمان به) شته دوی ته عذاب سخت

تفسیر: یعنی ای داووده! الله تعالیٰ په ځمکه کښی ته خپل نائب گرځولی ئی لهذا د هغه پر احکامو عمل او تګ وکړه! او د معاملاتو فیصله سم د عدل او انصاف او د الله تعالیٰ له شریعت سره موافق وکړه! خو په هیڅ یوه معامله کښی هم د یوی ذری د نفسانی خواهش ادنیٰ شائبه هم پیدا نشی ځکه چی دغه شی انسان د الله تعالیٰ له لاری څخه بی لاری کوی او څه وخت چی انسان د الله تعالیٰ له لاری څخه بی لاری شو نو بیا دی د ښی ورځی او د ښه غای خاوند نه کیږی.

يٰۤاَنۡسَاۡیَوۡا یَوْمَ الْحِسَابِ ﴿۳۹﴾

په سبب د هیرولو د دوی ورځی د حساب لره.

تفسیر: یعنی عموماً د نفسانی خواهشونو متابعت او پیروی د دی لامله (له وجی) کیږی چی د انسانانو په یاد کښی د حساب او کتاب ورځ نه پاتی کیږی که دغه ورځ ئی تل په یاد پاتی

وی چی زه هرومرو (خامخا) یوه ورځ له الله تعالى سره مخامخ کیدونکی یم او د یوی ذری حساب به هم له ما څخه اخیست کیږي نو انسان به هیڅکله خپل خواهش د الله تعالى پر مرضی نه وړاندی کوی.

تنبیه: ممکن دی چی د ﴿يَوْمَ الْحِسَابِ﴾ تعلق د ﴿لَهُمْ عَذَابٌ شَدِيدٌ﴾ سره وی او له «نسوا» سره نه وی یعنی د الله تعالى د احکامو د هیرولو په سبب به د قیامت په ورځ کښی پر دوی باندی سخت عذاب نازلیدوی.

وَمَا خَلَقْنَا السَّمَاءَ وَالْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا إِلَّا طَائِفَةً مِّنَ الَّذِينَ كَفَرُوا ۚ وَفَوَيْلٌ لِلَّذِينَ كَفَرُوا مِنِ النَّارِ ﴿٢٤﴾

او نه دی پیدا کړی مونږ دغه آسمان او ځمکه او هغه ګرد (ټول) مخلوقات چی د دغو دواړو په منځ کښی دی په باطله سره، دغه (پیدا کول د دغو په باطله سره) ګمان د هغو کسانو دی چی کافران شوی دی. پس عذاب هلاک خرابی ده دپاره د هغو کسانو چی کافران شوی دی له اوره (چی سوځی به په کښی).

تفسیر: یعنی چی د هغه څه نتیجه وروسته له دی نه ظاهره نشی بلکه د دغی دنیا نتیجه آخرت دی لهندا انسان ته لازم دی چی د دی دنیا په هستوګنه کښی د خپل آخرت دپاره څه وګټی او هغه دا دی چی انسان دی د خپل نفسی خواشونو متابعت پریدوی! او د حق او عدل پر اصولو دی ټینگ عامل او قائم وی! او له خالق او مخلوق له دواړو سره دی خپله معامله په ښه ډول (طریقه) سره ولری. داسی دی نه ګنی چی فقط هم دغه دنیوی ژوندون دی چی هغه به په خوړلو، څښلو او چرچو سره په پای (آخر) رسو او وروسته له هغه حساب، کتاب، ثواب، عقاب هیڅ نشته دغسی خیالات همغه کسان لری چی وروسته له مرګه پر بل ژوندون اعتقاد نه لری او تری انکار کوی نو د دغسی منکرانو دپاره د دوزخ اور تیار دی.

أَمْ يَجْعَلُ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ كَالْمُفْسِدِينَ فِي الْأَرْضِ أَمْ يَجْعَلُ الْمُتَّقِينَ كَالْفُجَّارِ ﴿٢٥﴾

آیا وبه ګرځوو مونږ هغه کسان چی ایمان ئی راوړی دی او کړی ئی دی ښه (عملونه) په شان د فساد کوونکو په ځمکه کښی (بلکه نه ئی ګرځوو) ؟
آیا وبه ګرځوو مونږ پرهیزګاران په شان د بدکارانو ؟ (بلکه نه ئی ګرځوو!).

تفسیر: یعنی زمونږ د عدل او حکمت اقتضاء داسی نه ده چی نیک ایماندار بندگان له شیرانو او مفسدانو سره برابر او یو شان کړو یا له ویریدونکیو سره هم همغسی معامله وکړو لکه چی له غاړه غروونکیو او بیخوفه شیرانو سره ئی کوو نو ضروری شوه چی کوم وخت د حساب او کتاب، ثواب او عقاب دپاره وټاکلی (مقرر) شی. لیکن مونږ په دنیا کښی گورو چی خورا ډیر نیک او ایماندار سړی په راز راز (قسم قسم) مصائبو، آفاتو او بلیاتو کښی اخته او مبتلا وی او ډیر شیران، بدکاران او بی حیا سړی مزی، چرچی، عیش، عشرت کوی نو لامحاله د دی خبری تسلیم لازمیږی چی وروسته له موته یو بل حقیقی ژوندون شته چی په هغه کښی سم د صادق مخبر له وینا سره د دغی خبری فیصله سم د حکمت او مصلحت د اقتضاء سره کیږی او هلته به د هر صالح او طالح، نیک او بد د اعمالو په نسبت لازمه جزاء سزا صادیږی. نو بیا ﴿يَوْمَ الْحِسَابِ﴾ له اخبار څخه انکار څرنگه صحیح کیدی شی ؟.

کُتِبَ أَنْزَلْنَاهُ إِلَيْكَ مُبْرَكٌ لِّدَّبَرُوا آيَاتِهِ وَلِيَتَذَكَّرُوا أُولُوا الْأَلْبَابِ ﴿١٩﴾

(دغه قرآن) یو کتاب دی چی نازل کړی مو دی هغه تاته (ای محمده!) برکتناک دی دپاره د دی چی فکر وکړی (کفار) په آیتونو د ده او دپاره د دی چی پند واخلی پری خاوندان د صافو عقلونو.

تفسیر: یعنی کله چی د نیک او بد انجام سره یو شان نشی کیدی نو ضروری ؤ چی کوم هدایت کوونکی کتاب د رب الارباب له خوا نازل شی خو خلق په ښی او معقولی او مقبولی طریقی سره د دوی له انجام څخه مطلع او خبردار کړی لکه چی په دغه وخت کښی دغه کتاب نازل شو چی ورته قرآن المبین وائی چی د هغه په الفاظو حروفو، نقوشو، معانیو، مضامینو او نورو هر هر څیزونو کښی خیر او برکت دی، او په دغه غرض نازل کړی شوی دی خو خلق د ده پر آیتونو غور او دقت وکړی، عقلمندان د ده له نصائحو څخه متمتع او منتفع شی، لکه چی د دی آیت نه پخوانی آیت ته وگوري چی په څه صاف فطری او معقولی طریقی سره ئی د «معاد» مسئله حل کړی ده چی ډیر لږ عقل لرونکی سړی هم که پری غور او فکر وچلوی نو پر یوی صحیحی نتیجی رسیږی.

تنبيه: ښائی له «تدبر» څخه علمیه قوت مراد وی او په «تذکر» سره د عملیه قوت د تکمیل په طرف اشاره وی دغه گردی (تولی) خبری د حضرت داؤد علیه السلام د تذکری په ذیل کښی راغلی دی وروسته له دی نه بیا د ده د دی قصی تکمیل فرمائی.

وَوَهَبْنَا لِدَاوُدَ سُلَيْمَانَ ۖ

او ومویانه داؤد ته سلیمان،

تفسیر: یعنی سلیمان علیه السلام مو ورته وبانه چی د ده غوی او د ده په شان نبی الله او باچا ؤ.

نَعَمَ الْعَبْدُ لِرَبِّهِ أَتَىٰ ۖ إِذْ عُرِضَ عَلَيْهِ بِالْعَشِيِّ الصَّفِيفَتُ
الْجِيَادُ ۖ فَقَالَ إِنِّي أَحْبَبْتُ حُبَّ الْخَيْرِ عَنْ ذِكْرِ رَبِّي حَتَّىٰ
تَوَارَتْ بِالْحِجَابِ ۖ رُدُّوْهَا عَلَيَّ طَفِيفٌ مَّسْحًا بِالسُّوقِ
وَالْأَكْمَاقِ ۖ

چی ښه بنده ؤ بیشکه چی دی ډیر رجوع کوونکی دی (الله ته). کله چی وړاندی کړی شو په ده باندی په آخر د ورځی کښی هغه گړندی خاصه آسونه په دریو پښو ولاړ او د یوی سوی نوکه ئی په ځمکه لگولی نو وویل (سلیمان) بیشکه زه چی یم غوره می کړه مینه د آسونو په ذکر د رب خپل تر هغه پوری چی پټ شو (لمر) په پرده کښی (بیا وویل سلیمان) بیرته راولی دغه آسونه ماته (نو ورته رایی وستل) پس شروع وکړه (سلیمان) په وهلو د دی آسونو (په توره) پندیو او غاړو (یعنی پښی او غاړی ئی تری پری کړی او گړد (تول) ئی حلال او خیرات کړل).

تفسیر: شیخ الهند رحمة الله علیه د دغه وروستنی آیت ترجمه داسی کړی ده «بیا راولی هغه آسونه ماته پس ولگید سلیمان پر څنډلو د پندیو او غاړو د دوی» یعنی نهایت اصیل او ښایسته ښکلی، ښه او گړندی تلونکی آسونه چی د جهاد دپاره ساتلی او پاللی شوی ؤ د ده په مخ کښی وړاندی کړل شول، د دغو آسونو په کتلو او معائنه ؤ کښی ښه څنډ (تاخیر) او ډیل وشو تر دی چی لمر پریووت، ښائی په دغه شغل کښی به د عصر د وخت وظیفه ده نه وی لوستلی نو د دغه په نسبت ئی وویل خیر دی که له یوه جانبه له ذکر الله څخه ظاهراً بیلتون واقع شو نو له بل جانبه د جهاد له آسونو سره مینه او د هغو معائنه او کتنه هم له هغه ذکر الله سره لازم دی کله چی د جهاد نه راځی که الله تعالی د جهاد او آلات الجهاد تهیه او مهیا کولو ترغیب نه وی را کړی نو مونږ به له دغه ښائسته بوده (ځناور) سره ولی دومره مینه او محبت کاوه ؟ نو د جهاد په دغه جوش او جذبه کښی ئی حکم ورکړ چی دغه آسونه بیرته راولی لکه چی هغه آسونه بیرته راوستلی شو نو حضرت سلیمان علیه السلام له ډیری مینی او محبته د دغو آسونو د

ورمیریونو او پنډیو په صافولو او خرخره کولو او پاکولو مصروف شو. د دی آیت دغه تقریر ځینو مفسرینو کړی دی او د «حب الخیر» له لفظ څخه د دی تائید هم کیږی گواکی د خیر لفظ د هغه مضمون په طرف اشاره کوی چی رسول کریم صلی الله علیه وسلم په حدیث کښی فرمایلی دی «الخیل معقود فی نواصیها الخیرالی یوم القیمة» لیکن نور علماء د هغه تفسیر زمونږ د پاس ترجمی په شان داسی بیانوی کله چی حضرت سلیمان د آسونو په معائنه او کتبلو کښی مشغول پاتی شو نو د هغه وختی په لمانځه یا وظیفه کښی ذهول پښی شو او ذهول او نسیان د انبیاءو په حق کښی محال نه دی نو وئی فرمایلی چی وگورئ! د دنیوی مال محبت چی د دی خبری سبب شو چی زه د الله تعالی له یاده غافل شوم تر دی چی د لمر تر پریوتو پوری هم خپله وظیفه می ادا نه کړه. سلمنا چی د دغه مال په محبت کښی هم د عبادت یوه ډډه وه او په هغه کښی هم بالمآل د ذوالجلال یاد وو مگر له خواصو او مقربینو سره دغه فکر او اندیښنی هم لگیدلی دی چی د هر عبادت هر وخت چی مقرر دی ښائی په هغه کښی له سره څه تخلف واقع نشی او که احیاناً په کښی څه توپیر (فرق) واقع شی نو د هغه د غم او اندیښنی څخه سخت متأثر او ناآرامه کیږی اگر که د معذورت له جهته هم وی.

که وی لږ کومه څڅله

د سالک له باغه وروره!

سالک ژاړی ډیر غمجن وی

زړه ئی چوی له غمه وروره

د خندق په غزوه کښی وگورئ! چی د رسول کریم علیه افضل الصلوة والتسلیم شو لمنځونه قضا شول سره له دی چی دوی په عین الجهاد کښی مشغول ؤ او د هیڅ یو قسم ذنب او گناه اندیښنه هم پر دوی نه وه لیکن د هغو کفارو له تعرضه او یرغله (حمله) چی دغه واقعه ورپښه شوی وه د دوی په حق کښی د «ملاُ الله بیوتهم وقبورهم ناراً» او نورو الفاظو سره ښیری وفرمایلی. حضرت سلیمان علیه السلام هم د یوه مؤقت عبادت له فوتیدلو څخه سخت غمجن او متأثر شو، او داسی حکم ئی صادر کړ چی هغه آسونه دی بیرته راوستل شی چی د الله تعالی د یادولو د فوت سبب شوی دی کله چی هغه آسونه بیرته راوستل شول نو د الله تعالی د محبت له غلبی او د غیرت له شدته ئی په توره سره د هغوی غاړی پری او پنډی ئی غوغی کړی او تول ئی د پاک الله په لاره کښی خیرات او پر فقراو ئی وویشل شو د دغه غفلت سبب له خپل ځانه په دغی وسیلی سره لری کړی چی فی الجمله د دغه ذهول کفاره شی، ممکن چی په سلیمانی شریعت کښی د آسونو قربانی جائزه وه او له ده سره به آسونه او نور بودگان (خاروی) ډیر زیات وی چی د دغو آسونو د قربانی کولو څخه به د جهاد په مقصد کښی هیڅ خلل او نقصان نه واقع کیده، او د ﴿كَفَقَ سَعًا﴾ له لفظ څخه دغه هیڅ نه لارمیری چی ده به هغه گرد (تول) آسونه

وژلی وی او محض هم دغومره به ئی کړی وی چی شو آسونه ئی پخپل لاس سره حلال او سر او پښی به ئی هیسته غورځولی وی والله اعلم. د دی تقریر تائید په یوه «مرفوع حدیث» سره هم کیږی چی «طبرانی» په «حسن اسناد» سره له ابی ابن کعب څخه روایت کړی دی (راجع روح المعانی وغیره).

وَلَقَدْ فَتَنَّا سُلَيْمَانَ وَالْقَيْنَاعِلَى كُرْسِيِّهِ جَسَدًا ثُمَّ أَنَابَ ﴿۲۶﴾

او خامخا په تحقیق ازمویلی دی مونږ سلیمان او غورځولی مو ؤ پر تخت د ده یو جسد (بی روحه) بیا رجوع وکړه ده (الله ته).

تفسیر: په صحیح حدیث کښی راغلی دی چی حضرت سلیمان علیه السلام قسم یاد کړ چی «زه نن شپه د خپلو ګردو (تولو) ښځو کره غم چی په شمیر اویا - یا نوی یا سلو ته نژدی ښځی وی او زما هره یوه ښځه به یو یو هلک وځیږوی چی دغه تول به د الله تعالی په لاره کښی جهاد وکړی» پږښتی دغه خبره ورالقا کړه چی «ان شاء الله» وایي! سره له دی چی ان شاء الله ئی په زړه کښی ؤ مګر په ژبه ئی ان شاء الله ونه فرمایل. د الله تعالی کارونو ته وګورئ چی له هغه مباشرت څخه د ده د دومره ښځو کره یو وړوکی هم پیدا نشو یواځی له یوی ښځی څخه یو ناقص مولود موجود شو. ځینی مفسرین وائی چی دایه همغه ناقص مولود د ده پر تخت وغورځوه او ورته ئی وویل «درواخله دا ده ستا د قسم نتیجه!» همغه ئی دلته په «جسد» (جثه) سره تعبیر کړی دی د دغه وضعیت د لیدلو څخه سلیمان علیه السلام سره له افسوسه او ندامته د الله تعالی په طرف رجوع وکړه او د ان شاء الله په نه ویلو ئی استغفار وکړ. «هو! مقربینو ته زیات رږونه (تکلیفونه) او زحمتونه پېښیږی» په حدیث کښی راغلی دی که ان شاء الله ئی ویلی وی نو بیشکه الله تعالی به همغسی کړی وی چی د ده آرزو او تمنا وه.

تنبیه: اکثر و مفسرینو د دی آیت تفسیر په بل ډول (طریقه) سره کړی دی او پر دغه موقع کښی ډیری بی اساسی قصی د حضرت سلیمان علیه السلام د ګوتمی او د پېریانو نقل کړی دی هر څوک چی د هسی قصو د لوستلو شوق لری هغوی دی همغو تفاسیرو ته رجوع وکړی ابن کثیر رحمه الله علیه لیکي «وقد رویت هذه القصة مطولة عن جماعة من السلف رضی الله تعالی عنهم وكلها متلقاة من قصص اهل الكتاب والله سبحانه و تعالی اعلم بالصواب»

قَالَ رَبِّ اغْفِرْ لِي وَهَبْ لِي مُلْكًا لَا يَنْبَغِي لِأَحَدٍ مِّنْ بَعْدِي إِنَّكَ أَنْتَ الْوَهَّابُ ﴿۲۷﴾

وویل (سلیمان) ای ربه زما مغفرت بښنه وکړه ماته او راکړه ماته داسی ملک لوی سلطنت چی نه ښائیږی (او نه وی) بل هیچا لره وروسته له ما (او غیر له ما) څخه، بیشکه هم دا ته (ای زما ربه!) ته ډیر بښونکی ورکوونکی ئی.

تفسیر: یعنی داسی عظیم الشان سلطنت عنایت وفرمایه چی ماسواء له ما ځنی د بل هیچا په برخه نه وی او نه بل څوک د هغه اهل ثابت شی یا به ئی دا مطلب وی چی هیڅوک د دی خبری قوت او قدرت ونه لری چی هغه له ما څخه په زور واخیستی شی.

تنبیه: په احادیثو کښی د هر یوه نبی یوه دعا شته چی د هغه په نسبت الله تعالی د اجابت وعده فرمایلی ده یعنی هغه دعا ضرور قبوله شوی ده ښائی د حضرت سلیمان علیه السلام دا دعا همغه دعا وی څرنگه چی حضرت سلیمان علیه السلام نبی او په عین زمان کښی د باچا ځوی ؤ نو د هغه دعا هم په هم داسی وضعیت او کیفیت سره مختصه وه څو ده ته لوی سلطنت ورکړی شی مگر په اعجازی ډول (طریقه) سره کله چی دغه زمانه د زورورو باچایانو او د جبارینو وه نو په دغه حیثیت سره هم دغه دعا د همدی زمانی له حیثیت او وضعیت سره موافقه او مناسبه وه او ظاهر دی چی د انبیاء علیهم السلام مقصد د ملکونو له حاصلولو څخه د خپل شوکت او حشمت مظاهره او خلقو ته ئی ښودنه مقصود نه ؤ، بلکه د الله تعالی د دین د غلبی اظهار او انتشار د دوی له عمدۀ ؤ مقاصدو څخه ؤ، او غوښت چی د ځمکی په مخ کښی هغه سماوی قانون په ښه ډول (طریقه) سره اجرا او تنفیذ ومومی چی دوی د هغه حاملان او ناشران دی لهدا نه ښائی چی دغه دعا د نورو دنیادارانو پر دعا قیاس کړه شی. نو دغه پاس دعا د سلیمان قبوله شوه لکه چی داسی فرمائی

فَسَخَّرْنَا لَهُ الرِّيحَ تَجْرِي بِأَمْرِهِ رُخَاءً حَيْثُ أَصَابَ وَالشَّيْطَانَ
كُلَّ بَنَاءٍ وَعِوَاصٍ

پس مسخر تابع کړ مونږ دغه (سلیمان) ته باد چی چلیده په امر حکم د ده سره نرم نرم هر چیرته چی اراده به وشوه د ده. او (مسخر کړل مونږ ده ته پیریان) شیطانان هر بنا کوونکی (د ښو لوړو (اوچتو) عمارتو) او غوته وهونکی (په لویو بحارو کښی دپاره د ایستلو د جواهرو)

تفسیر: یعنی پیریانو د حضرت سلیمان علیه السلام په حکم ډیر لوی لوی عمارتونه جوړول، او مرغلری او نور قیمتمداره شیان به ئی له بحارو او سیندونو څخه په غوته وهلو سره ایستل، د

هوا او د پیریانو د تسخیر او تابع مگرځولو په نسبت پخوا له دی نه د «سبا» په سورت او په نورو ځایونو کې لارمه تفصیلات لیکلی شوی دی.

وَ الْخَرِینَ مُقَرَّنَیْنِ فِی الْاَصْفَادِ ﴿۳۸﴾

او (تابع مو کر سلیمان ته) نور (سرکش شیطانان) تړلی شوی په ځنځیرونو کې (لپاره د تادیب او دفع د ضرر).

تفسیر: یعنی ډیر نور پیریان و چی هغوی د سرکشی او تمرد لامله (له وجی) په بندی خانه کې غورځولی شوی و (داسی ومو فرماییل سلیمان ته).

هُذَا عَطَاؤُنَا فَامْنُنْ أَوْ امْسِكْ بِغَيْرِ حِسَابٍ ﴿۳۹﴾

دغه (سلطنت او تسخیر) عطاء بښنه زمونږ ده پس احسان کوه (له هر چا سره) یا ئی وساته (له خپل ځان سره) بی له حسابه.

تفسیر: یعنی که چاته عطاء او بښنه ورکړی یا ور نه کړی مختار ئی دومره بی حساب ئی ورکړ، او بیا د حساب او کتاب قید ئی هم تری لری کړ، حضرت شاه صاحب لیکي «دغه بله مهربانی ده چی دغومره دولت او دنیا ئی ورکړه، او مختار ئی ومگرځوه، حساب او کتاب ئی هم ورمعاف کړ، مگر ده به پخپله د خپل لاس له ګټی څخه دودی خوړه چی توکری به ئی جوړولی.

وَ اِنَّ لَهُ عِنْدَنَا لَزُلْفٰی وَ حَسَنَ کَالِبٍ ﴿۴۰﴾

او بیشکه چی ده ته په نزد زمونږ خامخا قرب دی (په دنیا کېښی) او ښه ځای د ورتلو دی (په عقبی کېښی).

تفسیر: یعنی سره له سلطنته هغه روحانی تقرب او مرتبه چی زمونږ په نزد سلیمان علیه السلام ته حاصله ده او په اعلیٰ فردوس کې له اعلیٰ څخه اعلیٰ ځای چی د ده دپاره تیار دی هغه خو علیه او جلا (جدا) دی.

وَ اذْكُرْ عَبْدًا نَّاسِيًّا اِذْ نَادٰی رَبَّهُ اِنِّیْ مَسَّنٰی الشَّیْطٰنُ بِنُصْبٍ وَعَذَابٍ ﴿۴۱﴾

او یاد کره (ای محمده!) بنده زمونبر ایوب کله چی غبر ئی وکړ رب خپل ته چی بیشکه زه چی یم مس کړی یم شیطان په ایذاء او تکلیف سره .

تفسیر: د عظیم الشان قرآن له تتبع څخه ظاهری چی په هغو امورو کښی چی په کوم پلو کښی شر یا ایذاء وی یا کوم صحیح مقصد فوتیږی د هغه نسبت د شیطان په طرف کیږی لکه چی د موسی علیه السلام په قصه کښی راغلی دی ﴿وَمَا كُنْزِيهِ إِلَّا لِلشَّيْطَانِ أَنْ أَذْكُرَهُ﴾ د ۱۵ جزء الکهف ۹ رکوع ۶۳ آیت زمونږ د دغه مبارک تفسیر څکه چی علی الاکثر د دغه قسم شیانو قریب سبب یا بعید سبب په یوه نه یو درجه کښی شیطان وی د هم دغی قاعدی په موجب حضرت ایوب علیه السلام د خپلی رنځوری یا د تکلیف او ربر (زحمت) نسبت د شیطان په طرف وکړ گواکی تواضعاً یا تأدیباً ئی دغه ښکاره کره چی ضرور له ما غنی څه تساهل یا کومه غلطی زما له درجی سره سمه صادره شوی ده چی د هغی په نتیجه کښی دغه آزار راورسید یا د مرض په حالت او شدت کښی به شیطان د وسواسو د القاء او د خرخشو (خطرو) د غورځولو زیار(محنت) او کوشش کړی وی او ده به د هغه په مدافعت کښی تکلیف او تعب احساس کړی وی نو هغه ئی په «نصب» او «عذاب» سره تعبیر فرمایلی دی والله اعلم.

تنبیه: د حضرت ایوب علیه السلام قصه د «انبیاء» په سورت کښی تیره شوی ده هلته دی وکتله شی مگر واضح دی وی چی د حضرت ایوب علیه السلام د قصی په نسبت کومی افسانی چی قصه ویونکی جوړی کړی دی په هغو کښی ډیره مبالغه شته. داسی مرض چی په عمومی ډول (طریقه) سره د عامو خلقو په حق کښی د تنفر او استقذار موجب وی د انبیاء علیهم السلام له وجاهت سره منافی ده **کما قال الله تعالی** ﴿لَا تَكُونُوا كَالَّذِينَ اتَّخَذُوا مَوْتِي قَبْرًا وَاللَّهُ يَتَذَكَّرُ أَلَمْ يَكُنْ عِنْدَ اللَّهِ حَجْرًا﴾ (د جزء ۲۲ الاحزاب ۹ رکوع ۶۹ آیت) لهذا ښائی هغومره بیان ومنلی شی چی د نبوت له منصب سره منافی نه وی.

نو د الله تعالی جل وعلا شانه وعظم برهانه له جانب جبریل علیه السلام ایوب علیه السلام ته داسی وویل.

أَرْضُ بِرَحْلِكَ هَذَا مُعْتَسَلٌ بَارِدٌ وَشَرَابٌ ۖ وَوَهَبْنَا لَهُ
أَهْلَهُ وَمِثْلَهُمْ مَعَهُمْ رَحْمَةً مِنَّا وَذِكْرَىٰ لِلْأَلْبَابِ ۖ

ووهه (ځمکه) په پښه خپله (نو وی وهله او اوبه راووتی) دغه ده ځای د غسل یخ او اوبه د څښلو (نو غسل ئی وکړ اوبه ئی وڅښلی جوړ شو) او وموښل دغه (ایوب) ته اهل د ده (په بیرته ژوندی کولو) او په مثل د دوی له هغوی

سره له جهته د مهربانی له خپله طرفه او دپاره د ذکر پند اخیستلو خاوندانو د صافو عقلونو ته.

تفسیر: کله چی الله تعالی داسی اراده وفرمایله چی ایوب علیه السلام روغ او جوړ وگرځوی نو پری حکم ئی وکړ چی خپله پښه پر ځمکه ووهه. هم دا چی ده خپله پښه پر ځمکه ووهله د الله تعالی په کامله قدرت له هغه ځایه د یخو اوبو چینو وخوتیده چی ده په هغه کښی غسل وکړ او له هغو اوبو څخه ئی وڅښلی او هم دغه د ده د شفاء سبب شو او د ده د هغی کورنی خلقو په مقابل کښی چی د کوتی تر چت لاندی مړه شوی وو پخپلی مهربانی او فضل سره دوچنده خیلخانه ورعطاء کړه خو عقلمن خلق د دغو واقعاتو له لیدلو څخه په دی ښه وپوهیږی هغه بنده چی په مصائبو کښی مبتلا کیږی ښائی صبر وکړی او الله ته رجوع وکړی خو ئی د ده حفاظت کفایت، کفالت، او اعانت په ښه شان سره وفرمائی. (ومو فرمایه ایوب ته داسی)

وَحُذِّبِيكَ ضَعْفًا ضَرْبَ بِّهِ وَلَا تَحْذَثِ إِنَّا وَجَدْنَاهُ صَابِرًا
نَعْمَ الْعَبْدُ إِنَّكَ أَوَّابٌ ﴿۳۷﴾

او ونیسه په لاس خپل جارو (د کنکو- د کو) پس ووهه په هغه جارو (د کنکو- د کو) سره (ښځه خپله) او مه حانثوه ځان خپل (په ترک د وهلو کښی) بیشکه مونږ وموند مونږ دغه (ایوب) صبرناک (په سختیو) ښه بنده ؤ دی، بیشکه چی دی ډیر رجوع کوونکی ؤ الله ته.

تفسیر: حضرت ایوب علیه السلام د رنځوری په حالت کښی پر کومی خبری خفه شوی ؤ او قسم ئی یاد کړی ؤ کله چی زه روغ شوم نو پر خپله ښځه به سل گزارونه وکرم حال دا چی دغه بی بی (رحیمه) د ابتلا په دغه حالت کښی د ده صادق خدمتگاره او صمیمه خادمه وه او چندان داسی کوم قصور او خطا ئی هم نه درلوده (لرله) چی د وهلو وړ (قابل) وی نو الله تعالی د ده د قسم د رښتیا کولو یوه حيله (چل) وروښوده چی فقط هم ده ته مخصوصه ده او که نن څوک داسی قسم یادوی نو د هغه د پوره کولو لپاره به دغومره یوه خبره کافی نه وی.

تنبيه: په هغه حيله (چل) سره چی د کوم شرعی حکم یا د نبی د حکم ابطال په عمل راځی هغه جائز نه دی، لکه د زکوٰۃ، اسقاط او نوری حیلې (چلونو) او پلمی (تدبیرونه) چی خلقو له طرفه جوړی او ایستلی شوی دی هو! هره هغه حيله (چل) چی کوم شرعی حکم نه باطلوی بلکه د کوم معروف کار ذریعه گرځی د هغو اجازه شته والتفصیل یطلب من مظانه.

وَادْكُرْ عَبْدَنَا اِبْرَاهِيْمَ وَاسْحَقَ وَيَعْقُوْبَ اُولِيَ الْاَيْدِي وَالْاَبْصَارِ ﴿٣٨﴾

او یاد کره (ای محمده!) بندگان زما ابراهیم او اسحاق او یعقوب خاوندان د لاسونو او د سترگو (کوونکی د صالحه و اعمالو لیدونکی د آیات الله).

تفسیر: یعنی د عمل او معرفت خاوندان چی په خپلو لاسونو او پښو به ئی عبادت او بندگی کوله او په خپلو سترگو سره به ئی د الله تعالی قدرتونه کتل او په هغه سره به ئی خپل یقین او بصیرت زیاتوه.

اِنَّا اَخْلَصْنَاهُمْ بِخَالِصَةِ ذِكْرِ الدَّارِ ﴿٣٩﴾

بیشکه مونږ خالص کری مو دی دوی په خالص خوی سره په ذکر یادولو د کور (د آخرت).

تفسیر: د انبیاء امتیاز دا دی چی د دوی په شان بل هیڅوک د الله تعالی او د آخرت یادوونکی نشته. او د هم دغه خصوصیت لامله (له وجی) دوی د الله تعالی په دربار کښی له گړدو (تولو) غنی زیات ممتاز مراتب او مدارج حاصلوی.

وَاَنْتُمْ عِنْدَنَا لِنَ الْمُصْطَفَيْنَ الْاَخْيَارِ ﴿٤٠﴾ وَادْكُرْ اِسْمَاعِيْلَ وَالْيَسَعَ وَذَا الْكِفْلِ وَكُلٌّ مِّنَ الْاَخْيَارِ ﴿٤١﴾

او بیشکه دوی په نزد زمونږ خامخا له غوره کریو شویو بهترو خلقو (د زمانی خپلی) وو او یاد کره (ای محمده!) اسمعیل او الیسع او ذوالکفل (خاوند د ضمانت)، او دغه ټول (مذکورین) و له خاوندانو د خیر (په خلقو کښی).

تفسیر: د حضرت اسمعیل علیه السلام او ذوالکفل علیه السلام ذکر پخوا له دی نه تیر شوی دی او الیسع علیه السلام ته وائی چی د حضرت الیاس علیه السلام خلیفه و چی هغه ته هم الله تعالی نبوت ورعطاء کری و.

هَذَا ذِكْرٌ

حال دا چی دغه (بیان د انبیاء) ذکر پند دی (هر پند اخیستونکی ته یا په دنیا کښی ښه ذکر د دوی دی)،

تفسیر: یعنی دغه مذکور خو د انبیاء ؑ وروسته له دی نه د عامو متقیانو انجام واورئ!.

وَإِنَّ لِلْمُتَّقِينَ لَحُسْنَ مَآبٍ ۖ جَدَّتْ عَدْنٌ مُّفْتَحَةً لَهُمُ الْأَبْوَابُ ۝

او بیشکه دپاره د پرهیزگارانو خامخا ښه غای د ورتلو دی (په آخرت کښی) جنتونه دی د همیشه هستوگنی په دی حال کښی چی تل پرانستلی وی دوی ته دروازی (د جنتونو).

تفسیر: حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي «کله چی جنتیان په جنت کښی ننوغي نو هر یو جنتی به بی د بل چا د ورشوولو سم برابر خپلی مانی او باغ او تاکلی (مقرر) غای ته ورغی» او د دی خبری ضرورت به ورته نه وی پاتی چی غو وکړی یا ناری ووهی یا د وره د پرانستلو په انتظار کښی ودیږی.

مُتَّكِئِينَ فِيهَا يَدُ عُونَ فِيهَا بَفَاكِهِ كَثِيرَةٌ وَشَرَابٌ ۝

تکیه وهلی (ناست به وی مؤمنان) په دغو (جنتانو) کښی چی غواړی به (دغه جنتیان) په هغو کښی میوی ډیری او خیزونه د) څښلو.

تفسیر: قسما قسم میوی، دانی، خوراک او نور مطلوبه شیان به دوی ته غلمان سم د دوی له غوښتنی سره سم د لاسه ورحاضر وی.

وَعِنْدَهُمْ قَصْرٌ مِّنَ الطَّرَفِ أَتْرَابٌ ۝

او وی به په نزد د دوی ښځی بندونکی د سترگو (میرو (خاوندانو) خپلو ته) همغولی (پخپل منع کښی یا له میرو (خاوندانو) سره).

تفسیر: یعنی تولی ښځی به پیغلی نوی جونی او په یوه عمر او یوه منگ وی یا په اشکال او شمائل عادات، اطوارو کښی به له خپلو ازواجو سره هم عمر او یو شان وی. نو د الله تعالیٰ له

جانبه پرېسته به ورته داسی وائی

هَذَا مَا تُوعَدُونَ لِيَوْمِ الْحِسَابِ^{٥٦} إِنَّ هَذَا لَرْزُقْنَا مَالَهُ مِنْ نَفَادٍ^{٥٧}

دا هغه دی چی وعده به ئی کوله کیده (له تا سره په دنیا کښی دپاره د خوښی) د ورځی د حساب. بیشکه چی دغه خامخا داسی رزق زمونږ دی چی نشته ده لره خلاصیدل.

تفسیر: یعنی غیر منقطع او لازواله نعمتونه دی چی د هغوی سلسله به له سره هیچیری نه ختمیږی او نه کمیږی.

رزقنا الله منها بفضلہ وکرمه فانه اکرم الاکرمین وارحم الراحمین.

هَذَا وَإِنَّ لِلطَّغِينَ لَشَرَّ مَا بَ^{٥٨} جَهَنَّمَ يَصْلَوْنَهَا فِئْسَ^{٥٩}
الْبِهَادُ^{٦٠} هَذَا فَلْيَذُوقُوهُ حَبِيمٌ وَغَسَاقٌ^{٦١}

دغه (حال د مطیعانو وو) او بیشکه دپاره د سرکشانو خامخا بده مرجع ده (چی هغه) دوزخ دی چی ننوځی دوی په هغه کښی، پس بده بستره ده (دا دوزخ). دا دی عذاب د کفارو پس ودی څکی دوی دا ایشیدلی اوبه (چی توتی توتی کیږی کلمی د دوی) او (د دوزخیانو د جراحاتو بدبویه) زوی

تفسیر: یعنی د متقیانو او پرهیزگارانو انجام مو واورید وروسته له دی نه د شیرانو انجام واورئ! او بیشکه لپاره د سرکشانو خامخا بده مرجع دوزخ دی چی ننوځی دوی په هغه کښی پس بده بستره ده دا دوزخ دا دی عذاب پس ودی څکی دوی دا. یعنی درواخله! دغه درحاضره ده د هغه خوند وڅکه! له «غساق» څخه ځینی وائی چی د دوزخیانو د پړهارو زوی او وینی او نوری چتلی مراد دی چی په هغو کښی به د منگورانو (مارانو) او لړمانو او د نورو زهر هم گډ وی. او د ځینو په نزد «غساق» خورا ډیرو یخو او بی نهایته سرو اوبو ته وائی چی د هغو له څکلو څخه له حده زیات تکلیف او اذیت ورسپیږی. گواکی په دغه تقدیر سره دغه د «حمیم» ضد او کامل مقابل دی چی «غساق» سوځول کوی له ډیری یخنی خپلی څخه لکه چی سوځول کوی «حمیم» له ډیر گرمی خپلی نه) والله اعلم.

وَأَخْرَجْنَاهُ مِنْ شَكْلِهِ أَزْوَاجًا ۝ هَذَا نُفُوجٌ مُّقْتَحِمٌ مَعَكُمْ لَا مَرْجَاءَ لَهُمْ إِنَّهُمْ صَالُوا
النَّارَ ۝ قَالُوا بَلْ أَنْتُمْ لَأَمْرَجَابِكُمْ أَنْتُمْ قَدْ مُمُوهَ لَنَا قِيسَ الْقَرَارِ ۝

او شخہ بل (قسم عذاب) لہ قسمہ د ہغہ تیر عذاب راز راز قسمونہ۔ دغہ یو فوج دی (د تابعانو) چی ننتونکی دی پہ سختی لہ تاسی سرہ نہ دی وی خوشالی غای د آرامی دوی تہ، بیشکہ چی دوی ننتونکی دی اور تہ، وائی (دغہ تابعان متبوعانو تہ) بلکہ تاسی چی یی نہ دی وی خوشالی پہ تاسی (پہ غای موندلو د آرامی) تاسی راوردی کمری دی دغہ (عذاب) مونہر تہ پس بد قرار غای دی (دا دوزخ)۔

تفسیر: دغہ خبری او اثری بہ دوزخیان پہ خپلو منځونو کښی سرہ کوی شخہ وخت چی پرستی دغہ دوزخیان پرلہ پسی پہ شړلو او تیل وهلو سرہ د دوزخ پر څنډو (غاړو) ودروی ږومبی دلہ بہ د غتانو او سردارانو وی۔ وروستہ لہ ہغہ بہ د دوی د تابعانو او پیروانو وی۔ د دغو تابعانو د لیدلو پہ وخت کښی بہ لہ لری څخہ دغہ متبوعان وائی چی «دغہ دی یو بل فوج لہ تاسو سرہ یو غای پہ تیل وهلو او کښولو او راښکودلو سرہ پہ دوزخ کښی د غورځولو دپارہ پہ زور راوستل کیږی۔ د الله تعالیٰ قهر او غضب دی وی پر دوی باندی دوی ہم دلته د رب (تکلیف)، زحمت او عذاب گاللو (برداشت کولو) دپارہ راغلل، الله تعالیٰ دی وکری چی دوی تہ پہ بل کوم غای کښی کوم ارت مکان ور نہ کمر شی» د دغی خبری د آوریډلو پہ اثر بہ هغوی د دوی جواب داسی ورکوی «ای کمبختانو! پر تاسی باندی دی د الله تعالیٰ قهر او غضب وی! پاک الله دی تاسو تہ هیچیری د هوسائی (راحت) او آرامی غای در نہ کری، ہم دغہ تاسو وی چی زمونږ د اغواء او اضلال وسائل مو راتیار کری و، او مونږ ستاسی لہ لمسونه او غولولو نہ پہ دغہ کنډہ کښی ولویدو او پہ دغہ سخت مصیبت او آفت کښی اختہ شو اوس دغہ راوښیئ چی چیری لار شو؟ هر شخہ چی دی ہم دغہ دریډلو غای دی پہ هر ډول (طریقہ) سرہ چی کیږی ہم دلته خپل ځانونہ تر هغہ پوری تینگ او کلک کړئ! چی گرد (تول) سرہ ومړئ! او یو پر بل باندی خوله ولگوئ! او پہ خپلو منځونو کښی سرہ وخری!۔

قَالُوا رَبَّنَا مَنْ قَدْ مَرَّ بِهَذَا فِرْدَوْهَ عَذَابًا ضِعْفًا فِي النَّارِ ۝

ویہ وائی (تابعان) ای ربہ زمونږ هر چا چی ږومبی تیارہ کمری دہ مونږ تہ دغہ لارہ (د کفر) پس زیات کمرہ ورته عذاب دوچنده پہ اور کښی۔

تفسیر: یعنی په خپل منع کښی به یو بل ته طعن او لعن وائی او بالاخر الله تعالی ته به داسی عرض کوی چی «ای ربه! هغه کسان چی له خپل شقاوته ئی دغه بلا او مصیبت زمونږ پر سر راوستلی دی د دوزخ په دوچنده عذاب ئی اخته او مبتلا کړه!» ښائی چی دوی به داسی وگنی چی د دوی د دوچنده عذاب گاللو (برداشت کولو) په لیدلو سره زمونږ لږ څه زړونه پری بیخ شی حال دا چی هلته به د تسلی او اطمینان وسائل او سامان چیری وی ؟ دغه یو بل ته طعن او لعن او کنغلی او سپکی ویل به هم دوی ته یو ځان ته مستقل عذاب وی.

وَقَالُوا مَا لَنَا لَنَرِي رِجَالًا كُنَّا نَعُدُّهُمْ مِنَ الْأَشْرَارِ ۖ أَتُخَذُ لَهُمْ سَخِرٌ يَا أَمْ زَاغَتْ عَنْهُمْ الْبَصَارُ ۖ

وبه وائی (مشرکان د کفارو) څه مانع ده مونږ ته چی نه وینو هغه سړی چی وو مونږ چی شمیرلی مو وو هغوی له اشارو څخه. آیا نیولی مو وو دوی په مسخرو سره یا که کږی (چپی) شوی دی له هغوی څخه سترگی زمونږ (چی نه ئی وینو په دوزخ کښی)

تفسیر: هلته به دوی وگوری چی مگرد (تول) د دوی دوستان، آشنایان، خپلوان او نور تول اعلیٰ او ادنیٰ خلق سره یو ځای غوند او تول کړی شوی دی چی مگرد (تول) سره یو ځای په دوزخ کښی وغورځول شی، مگر د هغو مسلمانانو پته او درک به دوی ته نه وی معلوم چی دوی له هغوی سره آشنائی او پیژندگلوی درلوده (لرله) او پری توکی او مسخری به ئی کولی نو په حیرت او افسوس سره به داسی ووائی چی مونږ څرنگه چتی (بیکاره) او غلط کارونه کول چی له هغوی سره به مو مسخری او توکی کولی حال دا چی دوی د هغو وږ (لاثق) او قابل نه ؤ هم دا ده چی نن هغوی هیڅ د دوزخ په شاؤ خوا او اطرافو کښی نه ښکاری یا خو هغوی هم په هم دغو خلقو کښی دی مگر زمونږ په سترگو نه ښکاری یا زمونږ له سترگو څخه چیری الوتی دی.

إِنَّ ذَلِكَ لَحَقَّ تَخَاصُمُ أَهْلِ النَّارِ ۖ

بیشکه دغه (مذکوره قصه د اهل النار) خامخا حقه رښتیا ده جگړه کول د دوزخیانو په منع خپل کښی.

تفسیر: یعنی په ظاهر سره دغه خبره خلاف القیاس ښکاری چی په هغی ویری او خوف او

پريشانی کښي به دوی یو له بل سره جگړی او مناقشی کوی او دوی به غرنګه د عذاب په دغی هولناکی منظری کښي بل لوری ته متوجه کیدی شی ؟ مګر په یاد نی ولره چی هم داسی به کیږی او دغسی پښه بیخی په یقیني او واقعی ډول (طریقه) پښیدونکی ده چی په کښي هیڅ د شک او شبهي ځای نشته او په حقیقت کښي دغه د هغوی د عذاب تکمیل دی.

قُلْ إِنَّمَا أَنَا مُنْذِرٌ وَمَا مِّنْ إِلَٰهٍ إِلَّا اللَّهُ الْوَاحِدُ الْقَهَّارُ ۝۵۰ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا الْعَزِيزُ الْغَفَّارُ ۝۵۱

ووايه (ای محمده ! دوی ته) بیشکه هم دا خبره ده چی زه ویروونکی یم (د عالم له عذابه) او نشته هیڅ بل حق معبود بی له الله چی یو ډیر قهر کوونکی دی. رب د آسمانونو او د ځمکی او د هغو ټولو شیانو دی چی په منځ د دوی کښي دی (ملکاً خلقاً و عبیداً) ښه غالب قوی دی (په انفاذ د احکامو) ښه ښوونکی دی (د خطیاتو).

تفسیر: ووايه ای محمده ! منکرانو ته چی زما کار خو هم دغومره دی چی تاسی د هغه راتلونکی خوفناک ساعت له راتګه باخبره او هوښیار کړم او له هغی سختی پښی او ویروونکی واقعی څخه مو بیخبره پری نه ږدم باقی ستاسی معامله او سؤال او جواب له هغه حاکم او قاضی سره چی واقع کیدونکی دی هغه خو همغه احکم الحاکمین واحد الله تعالی دی چی د هغه په منځ کښي هیڅ لوی او وړوکی له سره سا نشی اخستی او هر شی او هر څوک د ده په مقابل کښي عاجز، ناتوانه او ضعیف دی. د آسمانونو او ځمکی په منځ کښي هیڅ یو شی داسی نه دی چی د ده تر واک (اختیار) او تصرف لاندی نه وی تر هغه وخته پوری چی د ده اراده وی دغه علویات او سلفیات قائم ساتی او څه وخت چی اراده وفرمائی خراب، اېتر، لاندی باندی او ویجاړوی نی د دغه عزیز قوی غالب الله تعالی د قدرت لاس څوک نیولی شی ؟ او د ده د زبردستی قبضی څخه هیڅوک نه وتلی او نه تښتیدلی شی ؟ او ورسره د ده د لامحدوده او بی نهایته رحمت او ښښی په محدودولو او محصورولو کښي هیڅوک هیڅ وسعه او اقتدار نه لری.

قُلْ هُوَ نَبُوٌّ عَظِيمٌ ۝۵۲ إِنَّتُمْ عَنْهُ مُعْرِضُونَ ۝۵۳

ووايه (ای محمده !) دوی ته دغه (قرآن یا عذاب) خبره ډیره لویه ده چی تاسی له دی نه منځ ګرځوونکی یئ (او هیڅ غور په کښي نه کوئ).

تفسیر: یعنی قیامت او د هغه سخت احوال کوم معمولی شی نه دی او ډیر لوی دروند او مهم مصیبت او خورا (ډیره) غټه خبره ده چی زه د هغه خبر او اطلاع تاسی ته درکوم ﴿عَمَّ يَكْسَأُونَ عَنِ النَّبَاِ الْعَظِيمِ الَّذِي هُمْ فِيهِ يَخْتَلِفُونَ﴾ (د نبأ ۱ رکوع ۳۰ جز) مگر افسوس چی تاسی له هغه څخه بیخی بیفکره یئ! او پر هر هغه شی چی د تاسی د خیر او ښیګنی (فائدی) دپاره ویل کیږی هیڅ فکر، غور او دقت نه کوئ بلکه بالعکس له هغه ځنی توکی او مسخری جوړوی او پری پوچندی (تمسخر) او ملندی وهی، او په استهزاء سره داسی پوښتنی کوئ چی قیامت کله راځی؟ او د څه لامله (له وجی) په راتګ کښی ئی دیل او معطلی واقع ده؟ او ولی هم دا اوس نه راځی؟ خیر قیامت هر وخت چی راځی رادی شی، مگر زمونږ د قیامت برخه دی خو هم دا اوس راکړه شی! و غیر ذلک که ماته وحی شوی نه وی نو د آسمانونو حال به می کله ویلی شو ځکه چی.

مَا كَانَ لِي مِنْ عِلْمٍ بِالْمَلَأِ الْأَعْلَىٰ إِذْ يَخْتَصِمُونَ ﴿١٩﴾ إِنَّ يَوْمَئِذٍ إِلَىٰ إِلَٰهِنَا أَنذِيرٌ مُّبِينٌ ﴿٢٠﴾

نشته ما لره هیڅ قدر علم پوه په هغه ټولی ډیر پورته لوی (د ملائکو) کله چی سره جګړی ئی کولی (په شان د آدم کښی بی له وحیه). وحی نه کوله کیږی ماته مگر د دی چی بیشکه هم دا خبره ده چی زه ویروونکی یم ښکاره (له عذابه).

تفسیر: ملائ الاعلیٰ یعنی پاسبی جرګه د مقربینو ملائکو او د نورو مجلس دی چی د هغو په واسطه د الهیه و تدابیرو او د کونیه وو تصرفاتو ظهور راځی. یعنی په ملائ الاعلیٰ کښی د عالم د نظام د فناء او بقاء په متعلق کوم تدابیر یا ابحاث او قیل او قال چی کیږی، زه له هغو څخه نه وم خبر چی تاسی ته به می د هغه بیان کوه پر کومی اجزاء باندی چی زه د الله تعالیٰ له طرفه مطلع شوی یم هغه می بیان کړی دی. زه هر څه چی وایم د همغه الله تعالیٰ د وحی، الهام، اعلام له مخی ئی وایم، ماته داسی حکم راکړی شوی دی چی گرد (ټول) عالم د هغو له راتلونکی مستقبل څخه خبردار کړم او د هغه توضیحات په ښکاره ډول (طریقه) سره دوی ته ورکړم پاتی شوه دغه خبره چی قیامت کله راتلونکی دی؟ نه د انذار دپاره زه دغی خبری ته څه ضرورت لرم او نه د دی خبری اطلاع چاته ورکړی شوی ده. په یوه حدیث کښی راغلی دی چی د څو انبیاء علیهم السلام په مجمع کښی د قیامت تذکره د مباحثی موضوع شوه. چی په کښی وویل شول چه د قیامت قیام به کله وی؟ گردو (ټولو) سره دغه غوټه کړه چی د حضرت ابراهیم علیه السلام څخه دی پوښتنه وکړه شی خلیل الله وفرمایل چی زه تری نه یم خبر بیا ئی له

حضرت موسیٰ علیه السلام شخه سؤال وکر هغه هم وفرمایل چی زه هم نه یم خبر. بالآخر گدرو (تولو) له حضرت مسیح علیه السلام شخه سؤال وفرمایه مسیح وویل چی د «وجه الساعه» یا د عین القیامت د وقوع وخت علم له سره له ما سره نشته. هو! الله تعالیٰ له ما سره وعده فرمائلې ده الخ. په یو حدیث کښې راغلی دی چی حضرت مسیح علیه السلام له حضرت جبریل علیه السلام شخه د قیامت د راتگ د وخت پوښتنه وکړه، ده په جواب کښې وویل «ما المسؤل عنها باعلم من السائل» یعنی زه له تانه پر دغه موضوع باندی زیات پوه نه یم. معلوم شو چی په ملأ الاعلیٰ کښې د قیامت په نسبت هم داسی قسم څه مباحثه او مذاکره کیږی، علاوه پر دی نور ډیر مسائل هم دی چه د هغه په متعلق یو شان مذاکره او قال او قیل جاری دی. لکه چی په یوه حدیث کښې الله تعالیٰ له دوی شخه پوښتنه کړی ده «فیم یختصم الملأ الاعلیٰ» او د دوی اجوبه مذکور دی. مگر د ملأ الاعلیٰ له مذاکراتو شخه ماسواء الله ځنی بل هیڅوک نه دی خبر، او نه تری خبریدی شی، هم دغه ذریعه ده چی په هغی سره دوی د اهل النار له تخاصم او جگری شخه مطلع شول. او هغه تخاصم چی د آدم علیه السلام او ابلیس په معامله کښې وشو چی ذکر ئی اوس راځی هغه هم په هم دغه ذریعه راڅرگند (ښکاره) شو.

اِذْ قَالَ رَبُّكَ لِلْمَلٰٓئِكَةِ اِنِّیْ خَالِقٌ بَشَرًا مِّنْ طِیْنٍ ۝۱۱

(یاد کړه) هغه وقت چی وفرمایل رب ستا پرښتو ته چی بیشکه زه پیدا کوونکی یم د یو بشر (آدم) له ختی شخه.

تفسیر: حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي «دغه هم د پرښتو یوه مباحثه وه چی بیان ئی وفرمایه».

فَاِذَا سَوَّيْتُهُ وَنَفَخْتُ فِيْهِ مِنْ رُّوْحِيْ

پس کله چی برابر کړ ما (قالب د) هغه (په ښه شکل سره) او پو کړ ما په هغه قالب کښې له روح خپل

تفسیر: یعنی قالب کالبوت ئی په ډیر ښه ډول (طریقه) سره جوړوم بیا په کښې خپل روح پوکم. حضرت شاه صاحب لیکي «روحي - خپله سا» ئی څکه وفرمایله چی هغه له اوبو او خاوری شخه نه دی جوړ شوی او د غیب له عالمه راغلی دی. څه مضمون د روح په متعلق د «بنی اسرائیل» په سورت زمونږ په دغه مبارک تفسیر کښې پخوا لیکلی شوی دی هلته د روح پر اضافت هم څه رڼا (رڼا) غورځولی شوی ده ښائی چی هغه دی ولوست شی!.

فَقْعُوْا لَهُ سٰجِدِيْنَ ﴿٣٧﴾ فَسَجَدَ الْمَلٰٓئِكَةُ كُلُّهُمْ اٰجَمُوْنَ ﴿٣٨﴾ اِلَّا اِبٰلِیْسَ ط

پس پریوخی (تاسی تول ای پرشتو! تعظیماً) ده ته سجده کوونکی پس سجده وکره ملائکو تولو دوی گردو (کلهمو) مگر ابلیس (چی هغه ونه کره سجده)

تفسیر: دغه د آدم علیه السلام قصه په «البقرة» او «الاعراف» او په نورو سورتونو کښی پخوا له دی نه هم تیره شوی ده او د «الاعراف» په تفاسیرو کښی مو مفصل بحث پری کړی دی هلته دی ولوست شی!.

اِسْتَكْبَرُوْكَانَ مِنَ الْكٰفِرِيْنَ ﴿٣٩﴾

او لوئی وکره او وو دی (په علم د الله کښی) له کافرانو.

تفسیر: حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي «دغه ابلیس په اصل کښی جن ؤ چی علی الاکثر د الله تعالی له احکامو منکران دی لیکن بیا د خپل عبادت له کثرته او د نورو اسبابو په بناء په پرشتو کښی اوسیده».

قَالَ اِبٰلِیْسُ مَا مَنَعَكَ اَنْ تَسْجُدَ لِمَا خَلَقْتُ بِیْدَیْ ط

وفرمايل (الله) ای ابلیسه څه خیز منع کړی ئی ته له دی نه چی سجده وکړی (ته) هغه خیز ته چی پیدا کړی دی ما په دواړو (بلا کیف) یدو خپلو

تفسیر: حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي «یعنی بدن ئی د قدرت په ظاهری لاس او روح ئی د قدرت په غیبی (باطنی) لاس سره جوړ کړ. الله تعالی غیبی شیان پخپل یو شان قدرت سره او ظاهری شیان په بل شان قدرت سره جوړوی او پر دغه انسان باندی ئی خپل دواړه اقسامه قدرت صرف کړی دی» د «المائدة» په (۹) رکوع ۶۴ آیت زمونږ د دغه مقدس تفسیر کښی دی ﴿بَلْ يٰۤاِدٰٓءُ مَبۡسُوۡطَتٍۭ يُّفۡوۡقُ كَیۡفَ یَّشَآءُ﴾ تفسیر ملاحظه شی زمونږ په نزد د الله تعالی په نعمتو او صفاتو کښی د اسلانو هم هغه مسلک اقوی او احوط دی.

اِسْتَكْبَرْتَ اَمْ كُنْتَ مِنَ الْعٰلِیْنَ ﴿٤٠﴾

آیا تکبر دی و کمر یا که نی ته له لویانو.

تفسیر: آیا په قصد او عمد سره دی خپل ځان لوی وگانه یا په واقع کې ته خپله مرتبه لویه بولی.

قَالَ أَنَا خَيْرٌ مِّنْهُ خَلَقْتَنِي مِنْ نَّارٍ وَخَلَقْتَهُ مِنْ طِينٍ ﴿٦٩﴾

وویل (ابلیس په جواب کېږي) زه غوره یم له دغه (آدم) څخه پیدا کړی دی یم زه له اوره او پیدا کړی دی دی دغه (آدم) له خټو.

تفسیر: د «الاعراف» په سورت کې د دی بیان تیر شوی حضرت شاه صاحب لیکي «اور دی گرم پرجوشه او خاوره ده یخه او خاموشه ابلیس اور ښه وگانه او پاک الله خاوره غوره او خوښه کړه».

قَالَ فَاخْرُجْ مِنْهَا فَإِنَّكَ رَجِيمٌ ﴿٧٠﴾

و فرمای (الله) پس ووځه له جنته (یا له ملکي صورته ای ابلیسه!) پس بیشکه ته رتلی شوی نی.

تفسیر: یعنی شیطان جنت ته د پرېستو د ملاقات دپاره ورتلو اوس له هغه ځایه وویست شو او ورته وویل شول چی ووځه له جنته یا له ملکي صورته پس بیشکه ته رتلی شوی نی له رحمته ویشتلی شوی نی په شغلو سره.

وَأَنَّ عَلَيْكَ لَعْنَتِي إِلَى يَوْمِ الدِّينِ ﴿٧١﴾

او بیشکه پر تا دی لعنت زما تر ورځی د جزاء پوری.

تفسیر: یعنی تر هغه وخته پوری پر تا باندی ستا د اعمالو د شامت لامله (له وجی) لعنت ورپیری او ستا د شقاوت مرتبی زیاتیری. وروسته له هغه چی عذاب او بلیات چی پر تا نازلیدونکی او ته په هغو کېږي اخته کیدونکی نی د هغه له احواله څه پوښتنی مه کوه!. وروسته راځی چی ﴿لَا مَلَأَتْ جَهَنَّمَ مِنْكَ وَمِنْ نَّبَعِكَ مِنْهُمْ أَحَدٌ﴾ د اخروی لعنت په مقابله کېږي دغه دنیوی لعنت هیڅ اهمیت نه لری.

قَالَ رَبِّ فَأَنْظِرْنِي إِلَى يَوْمٍ يُبْعَثُونَ ﴿٤٩﴾

وویل (ابلیس) ای ربه زما پس مهلت راکره ماته تر هغی ورغی پوری چی پورته کول شی مری (له قبورو نه)

تفسیر: یعنی د صور (شپیلی) تر دوهمی نفخی پوری.

قَالَ فَإِنَّكَ مِنَ الْمُنْظَرِينَ ﴿٥٠﴾ إِلَى يَوْمِ الْوَقْتِ الْمَعْلُومِ ﴿٥١﴾

وفرمايل (الله) پس بیشکه ته (ای ابلیسه!) له مهلت ورکر شویو خخه ئی. تر ورغی د وخت معلوم پوری (چی نفخه الاولی ده).

تفسیر: یعنی د اولی نفخی تر قریب پوری نه وروسته له هغه نه.

قَالَ فَبِعِزَّتِكَ لأُغْوِيَنَّهُمْ أَجْمَعِينَ ﴿٥٢﴾ إِلَّا عِبَادَكَ مِنْهُمْ الْمُخْلِصِينَ ﴿٥٣﴾ قَالَ فَالْحَقُّ وَالْحَقُّ أَقُولُ ﴿٥٤﴾

وویل (ابلیس) پس قسم دی په عزت ستا چی خامخا گمراهان به کرم هرومرو (خامخا) دوی تول. مگر هغه بندگان ستا له دوی خخه چی خلاص کری شوی دی (له شرک شک عصیان خخه چی مؤمنان دی) نو وفرمايل (الله) چی پس حقه خبره هم دا ده او حقه خبره زه وایم.

تفسیر: یعنی زما گردی (تولی) خبری رشتیا او په واقع سره برابری او منطقی وی. او زه همیشه وایم دغسی چی

لَا مَلِكَ جَهَنَّمَ مِنْكَ وَمِمَّنْ تَبِعَكَ مِنْهُمْ أَجْمَعِينَ ﴿۵۶﴾ قُلْ
مَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ أَجْرٍ وَمَا أَنَا مِنَ الْمُتَكَلِّفِينَ ﴿۵۷﴾ إِنْ
هُوَ إِلَّا ذِكْرٌ لِلْعَالَمِينَ ﴿۵۸﴾ وَلِتَعْلَمُنَّ نَبَأَهُ بَعْدَ حِينٍ ﴿۵۹﴾

خامخا دک به کرم هرورمو (خامخا) دوزخ له تانه (او ستا له اولاد نه) او له هغه چا نه چی متابعت ئی کری وی ستا له دغو (انسانانو) نه له تولو څخه. ووايه (ای محمده! دوی ته) نه غواړم زه له تاسی په دی (قرآن یا تبلیغ) ځان ته هیڅ اجر او نه یم زه له تکلیف کوونکیو نه (په جوړولو د قرآن کښی له ځانه) نه دی دغه (قرآن) مگر پند دی دپاره د عالمیانو او خامخا عالمان به شی هرورمو (خامخا) په خبر (د صدق) د دی (قرآن) لږ څه وروسته (پس له یو مدت چی د قیامت ورځ ده)

تفسیر: یعنی له نصیحت څخه دا غرض دی چی تاسی د خپل دوست او دښمن په منځ کښی سره فرق او تمیز وکړئ! او د لعین شیطان په لاره چی ستاسی ازلی دښمن دی مه ځئ! د انبیاءو خبره ومنئ چی ستاسی د خیر غوښتنی دپاره لیږلی شوی دی. زه له تاسی څخه د دغه نصیحت څه اجر، صله او معاوضه نه غواړم او نه څه شی له خپله ځانه جوړوم چی تاسی ته ئی وایم هر هغه شی چی پاک الله زه پری پوهولی یم همغه زه تاسی ته وایم او دررسوم ئی. لږ مدت وروسته تاسی به پخپله معلوم کړئ چی دغه اخبار او اطلاعات چی تاسی ته درکړی شوی دی تر کوم ځای پوری صحیح او درست دی؟ او کوم نصائح چی کری شوی دی څرنگه رښتیا او مفید وه.

تمت سورة «ص» بعون الله رب العباد وحسن توفيقه والله الحمد والمنة

سورة الزمر مكية الا آیات ۵۲ و ۵۳ و ۵۴ فمدنية وهى خمس وسبعون آية وثمانى ركوعات
رقمها (۳۹) تسلسلها حسب النزول (۹۵) نزلت بعد سورة سبأ
د «الزمر» سورت مكى دى پرته (علاوه) له (۵۲ و ۵۳ و ۵۴) آيتونو چى مدنى دى ۷۵ آيات
۸ ركوع لرى په
تلاوت كنى (۳۹) او په نزول كنى (۹۵) سورت دى وروسته د «السبا» له سورت څخه نازل
شوى دى.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

(شروع) کوم، په نامه د الله چه ډیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

تَنْزِيلُ الْكِتَابِ مِنَ اللَّهِ الْعَزِيزِ الْحَكِيمِ

رالېږل د دى كتاب (قرآن پر محمد) دى له (جانبه د هغه) الله چى ډیر
زبردست قوی غالب د حکمتونو څیښتن (خاوند) دى.

تفسیر: کله چى زبردست او زورور او غالب (په انفاذ د احکامو) دى نو ځکه د هغه کتاب
انتشار او انفاذ او اجراء مومى او هيڅ يو مقابل او مزاحم د ده د شيوخ او د انفاذ مخه نشى
نيولى او حکيم دى چى هر کار په تدبير او مصلحت سره کوى نو ځکه د دنيا هيڅ يو کتاب
د ده له محاسنو او ښيگنو (فائدو) سره مقابله نشى کولى.

إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ إِلَيْكَ بِالْحَقِّ فَاغْمِذْ اللَّهُ مُخْلِصًا لَهُ الدِّينَ ۚ إِنَّ اللَّهَ الدِّينُ الْخَالِصُ

بيشکه مونږ نازل کړى مو دى تاته (اى محمده!) کتاب (قرآن) په حقه سره
پس عبادت کوه د الله حال دا چى خالص کوونکى ئى دغه (الله) ته د دين
(خپل له شرک) واورئ خبردار اوسئ خاص الله لره دى دين (او طاعت) خالص

تفسیر: يعنى حسب المعمول د الله تعالى تل داسى بندگى کوئ چى د شرک او رياء او له نورو
شائبو څخه پاک وي! او د الله تعالى په طرف قولاً او فعلاً خلقو ته دعوت او بلنه کوئ! او اعلان

و فرمایید چپى الله تعالى همغه بندگى قبوله فرمائى چپى خالص د هغه دپاره وى .
د الله تعالى په دربار كښى د هغه عمل له سره پوښتنه نه كيږي چپى له اخلاصه
تش وى .

وَالَّذِينَ اتَّخَذُوا مِنْ دُونِهِ أَوْلِيَاءَ مَا نَعْبُدُهُمْ إِلَّا لِيُقَرِّبُونَا إِلَى اللَّهِ زُلْفَىٰ إِنَّ اللَّهَ يَحْكُمُ بَيْنَهُمْ فِي مَا هُمْ فِيهِ يَخْتَلِفُونَ ۗ

او هغه كسان چپى نيولى ئى دى غير له دغه (الله) څخه نور دوستان (وائى)
نه كوو عبادت د دوى مگر دپاره د دى چپى نژدى كړى دوى مونږ طرف د
الله ته نژدى كول، بيشكه الله به فيصله (حكم) كوى په منځ د دوى كښى په
هغه څيز كښى چپى دوى په هغه سره اختلاف كوى

تفسير: عموماً مشركينو به داسى ويل چپى مونږ د دغو وړوكيو معبودانو او بتانو عبادت ځكه
كوو چپى دوى زمونږ د نژديكى او قرب وسيله د پاك الله په دربار كښى كيږي او هغه پر مونږ
مهربانى وفرمائى چپى په دغه وسيله سره زمونږ كار يو سر او صورت ونيسى. د هغه جواب ئى
وفرمايه چپى په دغو چتى (بيكاره) او پوچو چلونو، پلمو (تدبيرونو) او حيلو (بهانو) سره چپى
تاسى په خالص توحيد كښى جگړى او مناقشى وړاندې كوي او له اهل الحق سره اختلاف كوي
نو د هغه عمل فيصله به د الله تعالى له طرفه وروسته له دى نه وكړه شى.

إِنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي مَنْ هُوَ كَذِبٌ كَفَّارٌ

بيشكه الله نه ښيى سمه لاره د هدايت هغه چاته چپى دى دروغجن وى ناشكړه .

تفسير: يعنى هر چا چپى پخپل زړه كښى دغه خبره غوته كړى وى چپى زه به له سره رښتيا
خبره نه منم او تل به په دروغو او ناحقو خبرو تينگ ولاړ يم او له حقيقى منعم څخه مخ اړوم او
د دروغو محسنينو او باطلو خدايانو عبادت كوم نو د الله تعالى دا عادت دى چپى دغسى بد
باطنانو ته د فوز، فلاح، برى او كاميابى لاره نه ښيى.

لَوْ أَرَادَ اللَّهُ أَنْ يَتَّخِذَ وَلَدًا الْأَصْطَفَىٰ مِمَّا يَخْلُقُ مَا يَشَاءُ سُبْحَانَهُ ۗ

که چری اراده فرمایلی وی الله (په زعم د مشرکانو) د دی چپی ونیسی ولد نو خامخا غوره کری به ئی وی له هغه مخلوقه چپی پیدا کوی ئی هر هغه چپی اراده ئی فرمایلی وی پاکی ده الله لره (له ولده او تولو عیوبو)

تفسیر: له دی غایه د هغو کسانو تردید دی چپی د الله تعالی دپاره د اولاد تجویز کوی لکه چپی نصاری حضرت مسیح علیه السلام ته د الله غوی وائی او ورسره له دریو خدایانو څخه یو خدای الله هم منی. یا د عربو غینو هغه قبائلو چپی پرېتو ته به ئی د الله تعالی لونی ویلی، مطلب دا دی که په فرض المحال سره الله تعالی داسی اراده فرمایلی وی چپی د ده کوم اولاد وی نو ښکاره ده چپی ده به له خپله مخلوقه کوم یو د دغه کار دپاره غوره کوو ځکه چپی له دلایلو څخه ثابت شوی دی چپی له یوه الله څخه ماسواء نور تول شیان د همغه الله مخلوق دی. اوس ظاهر دی چه په مخلوق او خالق کښی په هیڅ یوه درجه کښی هم نوعی یا هم جنسی اشتراک نشته بیا یو د بل پلار یا غوی څرنګه کیدی شی؟ او کله چپی په خالق او مخلوق کښی د دغسی تعلقاتو وجود محال دی نو د الله تعالی له طرفه به داسی اراده هم محال وی. علاوه پر دی فرض ئی کړئ که دغه کار محال هم نه وی نو بیا د پرېتو لونی گرځول خو په هیڅ ډول (طریقه) په فهم او پوه کښی نشی راتلی. نو کله چپی له مخلوقه څخه انتخاب وټاکلی (مقرر کری) شی نو بیا د دغی خبری مقصد به څه وی چپی خوار او سپک اولاد ځان ته غوره کری او دروند او پتمن اولاد تاسی ته غوره او در ئی کری؟

هُوَ اللَّهُ الْوَاحِدُ الْقَهَّارُ

هم دی دی الله یواځی (بی شریکه لا ولده) ډیر غالب (پر هر شی).

تفسیر: یعنی هر څیز د الله تعالی په مخ کښی عاجز ناتوانه تیت او ښکته دی د هیچا اثر او نفوذ پری نشته او نه کوم شی ته اړ (مجبور) او محتاج دی، نو بیا د اولاد جوړول او لرلو معنی او غرض به څه وی؟

خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ بِالْحَقِّ يُكَوِّرُ اللَّيْلَ عَلَى النَّهَارِ وَيُكَوِّرُ النَّهَارَ عَلَى اللَّيْلِ

پیدا کری دی (الله) آسمانونه او ځمکه په حقه سره (چپی دلیل شی په وجود د صانع مطلق)، تاووی (نغاړی داخلوی الله) شپه پر ورځی او تاووی (نغاړی

داخلوی الله ورغ په شپه کښی (یا زیاتوی د شپې نه په ورغی او له ورغی نه په شپې باندی)

تفسیر: په ماښام کښی که د لمرخاته په لوری وگورئ نو داسی به درښکاری چه افق څخه یوه تکه توره لویه پرده راپورته کیږی چی له خپل مخ څخه د ورغی رڼا (رنرا) د لمر لویډو په لوری تاووی او ورنغاړی ئی. هم داسی گهیځ (سحروختی) د سپیده داغ په وخت کښی داسی درښکاری چی د ورغی رڼا (رنرا) د شپې ظلمت او تیاره د لمرخاته له خوا راشی او د لمر له پلوه ئی راشی او د لمر پریوتو په لوری ئی تیل وهی. حضرت شاه صاحب لیکي چی «پر یوه باندی بل داسی غوړیږی او راغی چی په منځ کښی کوم ماتوالی او نقص نه واقع کیږی»

وَسُحَّرَ الشَّمْسُ وَالْقَمَرُ كُلٌّ يَجْرِي لِأَجَلٍ مُّسَمًّى ۖ آلَٰهُوَ الْعَزِيزُ الْغَفَّارُ ۝

او مسخر کړی په کار لگولی ئی دی لمر او سپوږمی، چی هر یو روان دی تر نیتي په نامه کړی شوی پوری (چی ورغ د قیامت ده) واورئ خبردار شی چی الله ښه زبردست قوی غالب ښه ښونکی دی.

تفسیر: یعنی په هم دغه زبردست قدرت سره ئی دغه انتظام قائم او دائم او ټینگ کړی دی. د خلقو گستاخی سپین سترگی او شرارتونه خو داسی دی چی ښائی د هغه په ملحوظ دغه گرد (تول) انتظامات گډود او ډډی وږی کړی شی لیکن کله چی الله تعالی لوی ښونکی او درگزر کیدونکی ذات دی نو د خپلی عفوی او مغفرت له شانه یو غلی داسی نه کوی.

خَلَقَكُمْ مِنْ نَفْسٍ وَاحِدَةٍ ثُمَّ جَعَلَ مِنْهَا زَوْجَهَا وَانزَلَ لَكُمْ مِنَ الْأَنْعَامِ ثَمِينَةَ أَزْوَاجٍ

(الله) پیدا کړی یی تاسی له نفس یوه (آدم) څخه بیا ئی پیدا کړه له دغه (نفس واحد یعنی آدم) څخه جوړه د ده (حواء) او نازل (پیدا) ئی کړل لپاره د (نفعی د) تاسی له چارپایانو څخه (لکه اوبښان غوایان پسونه اوزی) اته جوړی (نر او ښځی).

تفسیر: یعنی آدم علیه السلام او د ده جوړه بیږی حواء رضی الله تعالی عنها ئی پخپل قدرت سره پیدا کړل یعنی نر او ښځی او ستاسی د نفعی او گټی (فائده) اخسیتلو دپاره په انعامو او

مواشیو کښی ئی هم اته جوړی پیدا کړی اوبښ غوائی، پسه، وزه، چی د هغوی ذکر د انعام په سورت کښی تیر شو (وگورئ).

يَخْلُقُكُمْ فِي بُطُونِ أُمَّهَاتِكُمْ خَلْقًا مِّنْ بَعْدِ خَلْقٍ فِي ظُلُمَاتٍ ثَلَاثٍ

پیدا کوی (الله) تاسی په گیدو د میندو ستاسی کښی یو قسم پیدایښت وروسته له یو بل قسم پیدایښت په تیارو دریو کښی (چی مشیمی او د رحم او د گیدی دی).

تفسیر: یعنی په تدریج سره مو پیدا کړ، مثلاً له نطفی څخه علقه او له علقی څخه مضغه، او بیا مو تری هډوکی پیدا او د هغه له پاسه مو غوښه ورشنه کړه، او بیا مو په هغه کښی روح ورپو کړ. **فَسَبِّحْنِ اللَّهَ أَحْسَنَ الْخَالِقِينَ**. (فی ظلمات ثلاث - په تیارو دریو کښی). یعنی یوه گیده بل رحم، دریم هغه پرده (پیلار) چی په منځ کښی ئی مولود پیدا کیږی او مولود په کښی تاو شوی متولد کیږی.

ذَلِكُمُ اللَّهُ رَبُّكُمْ لَهُ الْمُلْكُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ قَاتِي تُصْرُفُونَ ۝٦

دغه (موصوف په دغو صفاتو) الله دی رب ستاسی خاص ده ته دی ملک سلطنت (بی زواله). نشته بل هیڅوک لائق د عبادت مگر هم دی یواځی پس کوم طرف ته مگرغولی شی تاسی (له عبادت د ده نه)

تفسیر: یعنی کله چی خالق، رب، مالک او ملک هم دی دی نو ماسواء له ده څخه بل څوک څرنګه معبود کیدی شی؟ وروسته له دی نه چی تاسی واحد الله تعالی په دغو صفاتو سره موصوف گڼئ او پری اقرار کوئ، نو بیا نورو مخلوقاتو ته ولی عبادت کوئ؟ مطلب دا چی وروسته له دومره ورنژدی رسیدلو نو بیا ولی سمه لاره در څخه ورکیږی؟ او دغه پر بلی لاری ولی درومی؟.

إِنْ تَكْفُرُوا فَإِنَّ اللَّهَ غَنِيٌّ عَنْكُمْ وَلَا يَرْضَىٰ لِعِبَادِهِ الْكُفْرَ

که چری کفر اختیار کړئ تاسی پس بیشکه الله غنی بی پروا دی له تاسی (او ستاسی له عبادته) او نه خوښوی (الله) دپاره د بندګانو خپلو کفر (اگر که ئی فرمائی وی اراده د کفر له بعضو نه).

تفسیر: یعنی که کافر کیږئ او د الله تعالیٰ له انعاماتو او حقوقو څخه انکار کوئ! نو په دغه کښی پخپله ستاسی نقصان دی او د الله تعالیٰ هیڅ یو شی تاسی نشی خرابولی. هو! هرومرو (خامخا) الله تعالیٰ په کفر خوښ او رضاء نه دی او د خپلو بندګانو پر کفر او انکار خفه او نارضاء کیږی او دغه شیان دوی ته نه خوښوی او د رضاء په سترګه سره ئی نه ګوری.

وَإِنْ تَشْكُرُوا يَرْضَهُ لَكُمْ

او که شکر وباسی (په نعمت د اسلام) نو خوښوی دغه (شکران الله) تاسی ته،

تفسیر: یعنی که بندګان د الله تعالیٰ حق ومني او ده ته مطیع او شکر ګزار شی نو دغه خبره د الله تعالیٰ خوښه ده او د هغه نفعه هم دوی ته رسیږی.

وَلَا تَزِرُ وَازِرَةٌ وِزْرَ أُخْرَىٰ

او وابه نخلی بار هیڅ بار اخیستونکی بار د ګناهونو د بل چا،

تفسیر: یعنی داسی کیدونکی نه دی چی یو سری ناشکری وکړی او په جرم او ګناه ئی بل څوک ونیولی شی داسی تیاره او بی تمیزی د ده په دربار کښی نه نشته او «هر چا چی هر څه کرلی وی همنه به هلته ریښی».

ثُمَّ إِلَىٰ رَبِّكُمْ مُّرجِعُكُمْ فَيُنَبِّئُكُم بِمَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ إِنَّهُ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ

بیا خاص رب ستاسی ته بیرته ورتله ستاسی دی پس خبر به کړی تاسی پر هغو (عملونو) چی وئ تاسی چی کول به مو (په دنیا کښی)، بیشکه دغه (الله) ښه عالم دی په خبرو د سینو (د زړونو په پټو نیاتو هم).

تفسیر: کله چی دوی هلته ورسپیږی د دوی ګرد (ټول) ښه او بد اعمال د دوی په مخ کښی وړاندی کیږی او د دوی هیڅ لوی یا وړوکی کار به له منځه نه ورک کیږی ځکه چی د الله

تعالیٰ له محیط علم خخه هیخ یو شی خارج نه دی. الله تعالیٰ د زیږونو له پټو خبرو او نیاتو خخه هم علیم او خبیر دی او په هر شی په ښه شان سره پوهیږی.

وَإِذَا مَسَّ الْإِنْسَانَ ضُرٌّ دَارِيَهُ مُنِيبًا إِلَيْهِ ثُمَّ إِذَا خَوَّلَهُ نِعْمَةً مِّنْهُ نَسِيَ مَا كَانَ يَدْعُو إِلَيْهِ مِنْ قَبْلُ وَجَعَلَ لِلَّهِ أَنْدَادًا لِّیُضِلَّ عَنْ سَبِيلِهِ

او کله چی ورسپړی انسان (کافر) ته کوم قسم سختی نو بولی رب خپل په دی حال کښی چی رجوع کوونکی وی خاصه هم ده ته (شکوونکی له نورو) بیا هر کله چی ورکړی (الله) ده ته نعمت له خپل جانبه نو هیر کړی هغه (ذات الله) چی و دی چی په کښی باله به ئی (تضرع به ئی کوله) هغه (الله) ته پخوا له دی نعمته او گرځوی الله ته شریکان (په عبادت کښی) دپاره د دی چی گمراه کړی (خلق) له لاری د الله (چی دین د اسلام دی)،

تفسیر: یعنی د انسان حالت او وضعیت عجیب دی کله چی پری کوم غم او مصیبت واقع شی نو مونږ ئی په یادپرو او دی زمونږ په ذکر او فکر کښی لویږی، ځکه چی دی ښه پوهیږی چی ماسواء الله خخه بل هیڅوک د دغه مصیبت لری کوونکی نشته. بیا هر کله چی د الله تعالیٰ په لطف او مهربانی سره لږ څه آرام او اطمینان ئی په نصیب شی سم د لاسه دی خپل همغه پخوانی حالت ته مراجعت او پخپلو همغو اعمالو کښی مداومت کوی او هغه پاک الله تری هیرپړی چی هم دا اوس د هغه په دربار کښی ئی عرضونه او دعاوی کولی او ناری او سوری ئی وهلی، او د عیش او تنعم په نشو کښی داسی مست او غافل کیږی چی گواکی له سره زمونږ سره ئی واسطه او علاقه نه وه. د الله تعالیٰ د ورکړیو نعمتونو نسبت نورو د دروغو او له خپلو ځانونو جوړ کړیو خدایانو ته منسوبوی او له هغوی سره همغسی سلوک او معامله کوی چی ښائی له واحد الله تعالیٰ سره وکړی شی په دی ډول (طریقه) سره هم دوی پخپله گمراه کیږی او هم پخپلو دغو اقوالو او اعمالو سره نور خلق بی لاری او گمراه کوی.

قُلْ مَتَّعْتُكُمْ بِكُفْرٍ كَثِيرٍ وَلَقَدْ آتَاكُم مِّنْ أَصْحَابِ النَّارِ

ووايه (ای محمده! دغه کافر ته) چی نفع واخله په کفر خپل لږ (مدت په دنیا کښی). بیشکه ته له یارانو د اور (د دوزخ) ئی.

تفسیر: یعنی ښه ده، څو ورځی د هم دغه کفر په حالت کښی دلته عیش او عشرت وکړئ! او

تر هغه پوری چی الله تعالیٰ تاسی ته مهلت درکړی دی د دنیا له نعمتونو څخه فائده واخلي! او تری متمتع شی! وروسته له دی نه به ستا د هستوگنی ځای دوزخ وی چی له هغه ځایه له سره نشی وتلی او تل به هم هغلته پراته یی او له سره به دی نجات نه په برخه کیږی.

اَمَنْ هُوَ قَانَتْ اِنَاءَ الْيَلِّ سَاجِدًا وَقَالِمًا يَحْذَرُ الْآخِرَةَ وَيَرْجُو رَحْمَةً رَّبِّهِ قُلْ هَلْ يَسْتَوِي الَّذِينَ يَعْلَمُونَ وَالَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ
اِنَّمَا يَتَذَكَّرُ اُولُو الْاَلْبَابِ ۝

آیا هغه څوک چی دی طاعت کوونکی وی په ساعتونو د شپې کښی سجده کوونکی او ولاړ (په لمانځه) ویریری (له عذابه) د آخرت او امید لری د رحمت د رب خپل (داسی دی لکه هغه څوک چی بی فرمانه وی په کفر او نورو بدیو) ووايه (ای محمده!) آیا برابر دی سره هغه کسان چی پوهیږی (او خاوندان د علم دی) او هغه کسان چی نه پوهیږی (جاهلان وی، بلکه برابر نه دی) بیشکه هم دا خبره ده چی پند اخلی خاوندان د خالصو عقلونو.

تفسیر: یعنی هر هغه بنده چی د شپې خوب او آرامی پریږدی او د الله تعالیٰ په عبادت کښی لگیا کیږی، کله د ده په حضور کښی لاس تړلی دریری، کله په سجده ورته لویږی، له یوه جانبه د ده زړه د آخرت له ویری بی قراره کړی شوی وی او له بل جانب د الله تعالیٰ رحمت او مهربانی ته هیلمن (ارزومند) او امید وار وی آیا دغه سعید بنده او هغه بدبخته انسان چی ذکر کی پاس وشو چی د مصیبت په وخت کښی الله تعالیٰ ته ناری وهی او څه مهال (وخت) چی مصیبت له ده نه لری کیږی نو الله هم تری هیږیږی سره برابر کیدی شی؟ بلکه نه! له سره نشی سره برابر کیدی. او که داسی وی نو داسی ووايه چی د یوه عالم او جاهل او یوه پوه او ناپوه په منځ کښی بیخی څه فرق او توپیر (تفاوت) نشته مگر په هم دغی خبری باندی هم همغه پوهیدی شی او غور کولی شی چی پاک الله ورته څه عقل او پوه ورکړی وی.

قُلْ يُعْبَادِ الَّذِينَ اٰمَنُوا اتَّقُوا رَبَّكُمُ لِلَّذِيْنَ احْسَنُوْا فِيْ هٰذِهِ الدُّنْيَا حَسَنَةً

ووايه (ای محمده! دوی ته د الله له جانبه) ای بندګانو زما هغه چی ایمان ئی راوړی دی (یعنی ای مؤمنانو) وویږیږئ له (عذابه د) رب خپل شته هغو کسانو ته چی نیکی ئی کړی ده په دغه دنیا کښی (په طاعت سره) نیکی

(په آخرت چی جنت او رضوان دی)،

تفسیر: یعنی هر هغه شوک چی په دنیا کېږي نیکي وکړي نو په آخرت کېږي هم د ده دپاره نیکي او ښیګنه (فائده) ده یا ئی دا مطلب هر چا چی نیکي وکړه هغه ته پخوا له عقبی په هم دغی دنیا کېږي هم ښیګنه (فائده) او نیکي وړپه برخه کېږي اعم له دی نه چی ظاهري وی که باطني.

وَأَرْضُ اللَّهِ وَاسِعَةٌ إِنَّمَا يُوَفَّى الصَّابِرُونَ أَجْرَهُمْ بِغَيْرِ حِسَابٍ ⑩

او ځمکه د الله ارته ده، بیشکه هم دا خبره ده پوره ورکوه شی صابرانو ته اجر ثواب د دوی بی حساب (دیر زیات).

تفسیر: یعنی که په یوه ملک کېږي خلق له نیکي او ښیګني (فائدي) څخه ممانعت کوي نو د الله تعالی ځمکه ارته او فراخه ده بل ملک ته لار شی خو هلته په آزادی او خپلواکۍ سره د الله تعالی احکام په ځای راوړئ. بیشکه په دی صورت کېږي به د ترک الوطن له سببه تاسی په دیرو مصائبو اخته او مبتلا کېږئ او په راز راز (قسم قسم) خلاف العادت او خلاف الطبیعت امورو باندی په صبر او تحمل کولو اړ او مجبورېږئ. لیکن دا مو په یاد وی چی د هغه په مقابل کېږي به دیر ثواب هم درسیږي چی د دغه اجر او ثواب په برابر کېږي چی داسی مهاجرینو ته ورکوه کېږي دغه گردی (تولی) سختی او تکالیف هیڅ شی دی.

قُلْ إِنِّي أُمِرْتُ أَنْ أَعْبُدَ اللَّهَ مُخْلِصًا لَهُ الدِّينَ ⑪ وَأُمِرْتُ لِأَنْ أَكُونَ أَوَّلَ الْمُسْلِمِينَ ⑫

ووايه (ای محمده! دوی ته) بیشکه زه چی یم امر حکم کړی شوی دی ماته د دی چی عبادت کوم یواځی د الله چی خالص کوونکی یم ده ته (د) دین (بندگی خپلی). او امر حکم کړی شوی دی ماته چی شم زه اول د مسلمانانو (د دی امت).

تفسیر: لکه چی ته په عالم الشهادت کېږي د دی امت په لحاظ او په عالم الغیب کېږي د تولو اولینو او آخړینو په اعتبار د الله تعالی له گردو (تولو) ځنی پومنی حکم منونکی او مطیع بند نهی. صلی الله علیه وسلم.

قُلْ إِنِّي أَخَافُ إِنْ عَصَيْتُ رَبِّي عَذَابَ يَوْمٍ عَظِيمٍ ﴿۱۲﴾

ووايه (ای محمد!) بیشکه زه ویربیم که چری نافرمانی و کرم د رب خپل له عذاب د ورځی لوئی (د قیامت).

تفسیر: یعنی زما په شان یو معصوم او مقرب بنده هم که په فرض محال سره نافرمانی وکړی نو په دغه ورځ کښی له عذاب څخه نشی مأمون او مصئون کیدی نو د نورو څه پوښتنه کوئ؟

قُلْ اللَّهُ أَعْبُدُ مُخْلِصًا لَهُ دِينِي ﴿۱۳﴾ فَأَعْبُدُوا مَا شِئْتُمْ مِنْ دُونِهِ

ووايه (ای محمد!) الله ته عبادت کوم په دی حال چي خالص کونکی یم ده ته (د) دین خپل (له شرکه). پس عبادت کوئ تاسی د هر هغه څیز چي اراده وکړئ تاسی غیر له الله.

تفسیر: یعنی زه خو د الله تعالیٰ له حکم سره موافق په نهایت اخلاص او صمیمیت سره د هغه واحد احد الله تعالیٰ عبادت کوم. تاسی مختار ئی چي د هر چا عبادت کوئ او هر چاته چي مو زړه غواړی سرونه ښکته کړئ، هو! دغومره فکر او دقت وکړئ! او له غور څخه کار واخلئ! چي ستاسی آخره خاتمه او انجام به څرنګه کیږی؟ (وکان ذلک قبل الامر بالقتال) وروسته له دی نه د دوی هغه عاقبت او خاتمه داسی څرګندوی (ښکاروی)

قُلْ إِنَّ الْخَاسِرِينَ الَّذِينَ خَسِرُوا أَنْفُسَهُمْ وَأَهْلِيَهُمْ يَوْمَ الْقِيَمَةِ أَلَا ذَلِكُمْ هُوَ الْخُسْرَانُ الْمُبِينُ ﴿۱۴﴾

ووايه (ای محمد!) بیشکه زیان کاران هغه کسان دی چي زیان ئی رسولی دی ځانونو خپلو ته او اهل خپل ته په ورځ د قیامت کښی، واورئ خبردار شی چي دغه (خسران) هم دغه دی زیان ښکاره.

تفسیر: یعنی مشرکین نه خپلو ځانونو ته د الله تعالیٰ له عذاب نه نجات ورکولی شی او نه خپلی کورنی او خیلخانی ته څه فائده او نجات ښلی شی او ګرد (تول) د جهنم د شغلو ځنی جارول

(قربانول) شی. له دی نه به زیاته نور څه خساره وی ؟

لَمْ مِّنْ قَوْمٍ ظَلَمُوا نَفْسَهُمْ لَكُمُ النَّارُ وَمِنَ النَّارِ وَمَن تَحْتُمُ ظُلُمًا

وی به دوی ته د پاسه د دوی طبقات له اوره او د لاندی د دوی طبقات (د اور)،

تفسیر: یعنی له هر طرفه به ئی اور محیطوی لکه چی وریش یا بخار له کوم شی څخه راتاویږی.

ذَلِكَ يُخَوِّفُ اللَّهَ بِهِ عِبَادَهُ يُعْبَادُ فَاتَّقُونَ ﴿١٩﴾

دغه (مذکور عذاب) ویروی الله په هغه سره بندگان (مؤمنان خپل)، ای بندگانو زما پس وویږیږی له ما (په اجتناب د معاصیو).

تفسیر: یعنی ای بندگانو زما! وپوهیږی چی دغه شی د ویریدلو وړ (لا تق) او قابل دی که نه ؟ که د ویریدلو وړ (لا تق) او قابل وی نو د الله تعالی له غضب او قهر څخه تل ښائی چی وویږیږی.

وَالَّذِينَ اجْتَنَبُوا الطَّاغُوتَ أَنْ يَعْبُدُوهَا وَأَنَابُوا إِلَى اللَّهِ لَهُمُ الْبُشْرَىٰ

او هغه کسان چی ځان ئی ساتلی دی له بتانو داسی چی عبادت وکړی د هغو او رجوع ئی کړی وی طرف د الله ته شته دوی ته بشارت زیږی

تفسیر: یعنی هغو کسانو چی د شیطانانو خبرو ته ئی له سره غوږ نه دی ایښی او له گردو (تولو) شرکاوو ځنی ئی مخ اړولی دی او خاص الله تعالی ته ئی خپل مخ ګرځولی دی د هغوی دپاره ډیر لوی بشارت او زیږی دی.

فَبَشِّرْ عِبَادِ ﴿٢٠﴾ الَّذِينَ يَسْمَعُونَ الْقَوْلَ فَيَتَّبِعُونَ أَحْسَنَهُ

پس زیږی وکړه (ای محمده!) پر بندگانو زما هغو چی اوری خبره (د قرآن) پس متابعت کوی دوی ډیر ښه د هغه،

تفسیر: یعنی گردی (تولی) خبری اوری بیا د هغو له منځه پر هغه خبره عمل کوی چی ډیره

بڻه وى. ڇا ئي دا مطلب چي د الله تعالىٰ خبري آوري او پر هغو هداياتو ئي چي له اعلاوو غني
اعلا وى عمل کوي مثلاً که يوه خبره د رخصت او اباحت په نسبت واورى، او بله د عزيمت نو د
عزيمت په لوري مندى وهى او ځان هم هغه لوري ته رسوي او خامخا د ترخيصاتو تتبع نه کوي.
ځکه چي د ده گردى (تولى) خبري احسن فى الاحسن دى **كَذَا قَالَ الْمَفْسُورُونَ** حضرت شاه
صاحب رحمۃ الله عليه د دى مطلب په يو بل ډول (طريقه) سره بيان فرمايلى دى «درومى د هغه
پر نيك باندې يعنى د هغه پر نيكو احكامو درومى چي پري تعميل وكړئ او پر منع باندې غور
ږدئ چي نه ور نژدى كيږئ چي د هغه كول بڻه كار دى او د دغه نه كول بڻه كار دى».

أُولَئِكَ الَّذِينَ هَدَى اللَّهُ وَأُولَئِكَ هُمُ الْأُولَاءُ^(۱۸)

دا هغه کسان دى چي سمه لاره ښوولى ده دوى ته الله او دغه کسان هم دوى
دى خاوندان د خالصو عقلونو.

تفسير: يعنى د برى او کاميابي لاره هم دوى موندلى ده ځکه چي هغوى له خپل عقل او پوه
څخه کار اخيستی دى او د خالص توحيد او د انابت الی الله لاره ئي غوره کړى ده.

أَمَنْ حَقَّ عَلَيْهِ كَلِمَةُ الْعَذَابِ أَفَأَنْتَ تُقْدِمُ فِي النَّارِ^(۱۹)

آيا هغه څوک چي واجب شوى وى په ده حکم د عذاب آيا پس خلاصولى شي
ته هغه څوک چي په اور کښي وى (بلکه نه ئي شي خلاصولى).

تفسير: يعنى پر هغو باندې چي د دوى د ضد او عناد او بدو اعمالو له سببه د عذاب حکم ثابت
او مسلم شوى دى کوم يو سړى ئي له اوره د باندې ايستلى شي ؟ او سمه لاره ورښوولى شي ؟
بڻه نو دغسې کمبختان چي د خپل ازلي شقاوت له سببه په اور کښي لويديلى دى څرنگه د نجات
وړ (لائق) کيدى شي او څوک ئي له اوره ايستلى شي او په سمه صافه لاره ئي بيولى شي ؟.

لَكِنَّ الَّذِينَ اتَّقَوْهُمْ أَمْ غُورُونَ مِنْ قُوَّتِهَا غُورٌ مَبِينٌ^(۲۰)

ليکن هغه کسان چي ويريدى له رب خپله شته دوى ته مانى (په جنت کښي)
چي له پاسه د هغى نوري مانى بنا کړى شوى دى.

تفسیر: دغه د جنت د درجاتو په طرف اشاره ده او دا چی هغه گرد (تول) آماده او تیار دی نه داسی چی د قیامت په ورځ به تیاریږی.

بَجَرْنِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ وَعَدَ اللَّهُ لَا يُخْلِفُ اللَّهُ الْبَيْعَةَ ۖ أَلَمْ تَرَ
أَنَّ اللَّهَ أَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَسَلَكَهُ نِيَابِيعَ فِي الْأَرْضِ

چی بهیږی لاندی د مانیو (او ونو د هغی څلور قسمه) ویالی (وعدۀ کړی ده) وعدۀ کول د الله، نه کوی مخالفت الله له وعدی خپلی. آیا نه وینی ته بیشکه الله نازلۍ کړی دی له (طرفه) د آسمانه اوبه پس ننه ایستلی ئی دی دا (اوبه) په چینو په ځمکه کښی.

تفسیر: یعنی د وریا او باران اوبه د غرونو او د ځمکو په مساماتو کښی جذب او بیا د چینو په حیث له ځمکی څخه راخوتیږی. باقی که د چینو د حدوث بل څه اسباب هم وی نو د هغه نفی په دغه آیت کښی نشته.

ثُمَّ يُخْرِجُ بِهِ زَرْعًا مُخْتَلِفًا أَلْوَانُهُ

بیا راوباسی په دغو (اوبو) سره کښت (فصل) حال دا چی مختلف وی
رنگونه د هغه

تفسیر: یعنی شین، زیر، سپین سور او داسی نور یا د مختلفو اقسامو کښتونه (فصلونه) راوباسی مثلاً غنم، جوار، شولی وغیر ذلک.

ثُمَّ يَهَيِّجُ فِتْرَتَهُ مُصْفَرًّا ثُمَّ يَجْعَلُهُ حُطَامًا إِنَّ فِي ذَلِكَ لَذِكْرًا
لِلأُولَى الْأَلْبَابِ ۝

بیا وچ شی پس وینی ته هغه شین رنگی تک زیر پس گرځوی دغه کښت (فصل) رژیډلی مات شوی بیشکه په دغو (اوبو او وښو) کښی خامخا ډیر لوی پند دی خاوندانو د خالصو عقلونو ته.

تفسیر: یعنی عقلمن سری د کښت (فصل) حال ته گوری او تری نصیحت حاصلوی، څرنگه چی د هغه رونق او شینوالی د څو ورځو له مخی وی او بیا وچ کلک او مات او بوس بوس کول شی د دنیا د دغه عیش او نشاط او باغ او بهار حال هم داسی دی. ښائی چی انسان د دغی دنیا پر عارضی بهار مغرور او مفتون او د آخرت له انجام څخه غافل او بی پروا نشی همغسی چی کښت (فصل) له مختلفو اجزاوو څخه مرکب دی مثلاً په هغه کښی دانه شته چی د انسانانو غذا تری حاصلیږی او واده هم شته چی د حیواناتو خوراک او نواله تری جوړیږی او د ده له هر جزء څخه منتفع کیدل بی له دی نه امکان نه لری څو د نورو اجزاوو څخه بیل او جلا (جدا) نه کمری شی او پخپل ځای نی ونه شی رسولی دنیا هم داسی وگنځی چی په هغه کښی نیکی، بدی، راحت، تکلیف او نور گرد (تول) سره گډود او مخلوط دی. یو داسی وخت راتلونکی دی چی دغه کښت (فصل) به ورپیل شی او ښه میده او بوس بوس به کیږی بیا به له هغه څخه هر یو جزء د هغه مناسب ځای ته ورسول شی. نیکی او راحت به خپل مرکز او مستقر ته رسول کیږی او بدی او تکلیف خپلی خزانی ته رسیږی. الغرض د کښتونو (فصلونو) د مختلفو احوالو له لیدلو ځنی عقلمن ډیر مفید سبق حاصلولی شی د آیت په مضمون کښی دغه طرف ته هم اشاره کمری شوی ده هغه الله چی په آسمانی باران سره نی په ځمکه کښی چینۍ، ویالی او سیندونه بهولی دی هم هغه الله د جنت په محلاتو کښی هم په نهایت ښه انتظام او ترتیب سره د انهارو سلسله جاری کوی.

اَمِنْ شَرِّ اللَّهِ صَدْرَهُ لِلْإِسْلَامِ فَهُوَ عَلَىٰ نُورٍ مِّنْ رَبِّهِ فَوَيْلٌ
لِّلْقَاسِيَةِ قُلُوبُهُمْ مِّنْ ذِكْرِ اللَّهِ أُولَٰئِكَ فِي ضَلَالٍ مُّبِينٍ ﴿٢٣﴾

آیا پس هر هغه څوک چی پرانستلی او ارته کمری وی الله سینه د ده (قبول د) اسلام ته پس وی به دی په رڼا (رنرا) (د هدایت) له (طرفه) د رب خپل پس افسوس هلاک خرابی ده هغو کسانو ته چی سخت وی زړونه د دوی له ذکره د الله، دغه کسان په گمراهی ښکاره کښی دی.

تفسیر: یعنی دواړه سره کله برابر کیدی شی. یو هغه چی الله تعالیٰ د هغه سینه او تتر د اسلام د قبول دپاره پرانستلی ده. دی نه د اسلام په حقانیت کښی څه شک او شبهه لری او نه د اسلامی احکامو له تسلیم څخه خپل څه انقباض ښکار کوی. الله تعالیٰ ده ته د توفیق او بصیرت یوه عجیبه رڼا (رنرا) او انوار ورعطاء کمری دی چی د هغو په رڼا (رنرا) کښی په نهایت سکون او اطمینان سره د الله تعالیٰ پر لاره په منډو غغلی. بل هغه بدبخت دی چی د ده زړه د تیږی

(مکتبی) په شان سخت دی. هیڅ یو نصیحت پری اثر نه کوی او نه د خیر کوم شاخکی پکښی ننوتلی شی. هیڅکله د الله تعالی د یادولو توفیق نه مومی او هم داسی خوشی چتی (بیکاره) د اوهامو او اهووو او رسومو او د آباوو د تقلید په تیارو کښی حیران او سرگردان گرځی.

اللَّهُ نَزَّلَ أَحْسَنَ الْحَدِيثِ كِتَابًا

الله توتنه توتنه نازل کړی دی ډیر ښائسته خوږ کلام کتاب

تفسیر: یعنی په دنیا کښی هیڅ یوه خبره د دی کتاب له خبرو څخه ښه او بهتره نه ده.

مُتَشَابِهًا مَثَانًی

(او دغه پاک کتاب ډیر ښائسته خوږ کلام) مشابه یو له بل سره مکرر غبرگ (دی)

تفسیر: یعنی داسی صحیح، صادق، مضبوط، نافع، معقول فصیح او بلیغ دی چی په هیڅ یوه آیت کښی ئی هیڅ صوری او معنوی نقص نه لیده کیږی او هیڅ یو آیت ئی له بل آیت څخه کم نه دی. یو له بل سره موافق مطابق او مشابه دی. په مضامینو کښی ئی هیڅ یو اختلاف او تعارض نشته. بلکه د اکثریوو آیتونو مضامین داسی متشابه سره واقع شوی دی چی د یوه آیت د راجع کولو څخه بل آیت ته د هغه صحیح معنی او تفسیر معلومیږی. «القرآن یفسر بعضه بعضا» او د «مثانی» یعنی غبرگ مکرر مطلب دا دی چی ډیر احکام، مواعظ قصص او نور په مختلفو عناوینو او اسلوبو سره اړولی شوی دی څو په ښه ډول (طریقه) سره په یاد او په زړه کښی ځای ونیسی. په تلاوت کښی هم څو څو ځلی آیتونو مکرریږی او ځینو علماوو د «متشابه» او د «مثانی» څخه داسی مطلب اخیستی دی چی په ځینو آیتونو کښی د یوه قسم مضمون سلسله تر لری ځای پوری اوږدیږی او هغه متشابه دی. او په ځینو ځایونو کښی د یوه نوعیت مضمون سره په بله جمله کښی د هغه د مقابل نوعیت مضمون بیان کوه شی مثلاً ﴿إِنَّ الْأَبْرَارَ لَفِي نَعِيمٍ وَإِنَّ الْفُجَّارَ لَفِي جَحِيمٍ﴾ یا ﴿يٰٓأَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ ۖ إِنَّهُ كَانَ الْعَفُورَ الرَّحِيمَ ۖ وَأَنَّ عَذَابَ هُوَ الْعَذَابُ الْأَلِيمُ﴾ دغسی ﴿وَعَذَابُ اللَّهِ أَكْبَرُ ۚ إِنَّ اللَّهَ وَفِي الْآيَاتِ﴾ دغسی آیتونو «مثانی» ویل کیږی چی په دغو کښی دوه مختلف قسمونه مضامین بیان شوی دی.

تَقْشَرُمِنْهُ جُلُودُ الَّذِينَ يَخْشَوْنَ رَبَّهُمْ

ثُمَّ تَلَيْنُ جُلُودَهُمْ وَقُلُوبُهُمْ إِلَىٰ ذِكْرِ اللَّهِ

چی لږڅیږی ریږیږی څیځ کیږی له ده پوستکی د هغو کسانو چی ویږیږی له رب خپل بیا پاسته شی (آرام نیسی) پوستکی د دوی او زړونه د دوی طرف د یادولو د الله ته

تفسیر: یعنی د کتاب الله له آوړیدلو څخه د الله تعالیٰ خوف او د ده د کلام له عظمته د ده زړه مرتعش او لږڅیږی او ویښتان ئی شکپک (نیغ) درېږی او پوستکی ئی پاسته کیږی. مطلب دا چی د خوف او رعب کیفیت پر دوی طاری کیږی او د دوی، قلب او قالب، ظاهر او باطن د الله تعالیٰ له یاده متمایل او راتیتیږی او د الله تعالیٰ یاد د دوی پر روح او بدن پر دواړو یو خاص اثر پیدا کوی. دغه د کاملینو اقویاوو حال شو. که کله پر ضعفاوو او ناقصینو بل کوم قسم کیفیات او احوال طاری شی مثلاً غشی یا صعقه او نور نو د هغه نفی له دغه آیت څخه نه کیږی او نه د هغه تفصیل پر هغوی لارمیږی بلکه داسی له خپل ځانه تلل او له سده (هوشه) او واکه (اختیاره) وتل عموماً د وارد د قوت او د مورود د ضعف دلیل دی. په جامع ترمذی کښی یو حدیث دی چی پر ابوهریره رضی الله تعالیٰ عنه د یوه حدیث د بیانولو په وخت کښی د ځینو داسی قسم احوال طاری کیدل مصرح دی. والله اعلم بالصواب.

ذَٰلِكَ هُدَىٰ اللَّهِ يَهْدِي بِهِ مَن يَشَاءُ وَمَن يُضِلِلِ اللَّهُ فَمَا لَهُ مِن هَادٍ ۝۲۴

دغه (قرآن) هدایت دی د الله سمه لاره ښیسی په دغه (قرآن) سره هر هغه چاته چی اراده وفرمائی، او هر څوک چی وئی ښویوی الله پس پیدا به نشی هغه ته هیڅوک لاره ښوونکی.

تفسیر: یعنی د هر چا دپاره چی د الله تعالیٰ حکمت مقتضی وی داسی د بری او کامیابی لاری ورخلاصوی او په دغه شان سره د مقصود د منزل پر طرف درومی. او هر هغه چاته چی الله تعالیٰ د ده د سوء استعداد له وجی د هدایت توفیق ور نه کړی نو بل څوک به له هغه سره څه مرستی (مدد) وکړی او څرنگه به ئی لاس ونیسی ؟

أَفَسَنْ يَتَّبِقِي بَوَجهِهُ سُوءَ الْعَذَابِ يَوْمَ الْقِيَمَةِ وَقِيلَ لِلظَّالِمِينَ ذُوقُوا مَا كُنْتُمْ تَكْسِبُونَ ﴿٣٩﴾

آیا پس هغه شوک چي ځان ساتي په مخ خپل سره له سختي د عذاب د ورځي د قيامت (په شان د هغه مامون دی ؟ بلکه نه دی) او وبه ويلي شي ظالمانو ته چي وځکي (خوند) د هغه عمل چي وي تاسي چي کوه به مو (په دنيا کښي چي د انبياوو تکذيب وو).

تفسير: د انسانانو قاعده ده کله چي د مخامخ له لوري پري شوک حمله او يرغل راوړي نو په لاسونو سره د هغه مخه نيسي ليکن په محشر کښي به د ظالمانو لاسونه بند وي خو د عذاب غچيري برابري د دوي پر مخ ولگيري نو آيا داسي يو انسان چي د داسي خورا (دير) سخت گزار مخه پخپل مخ سره ونيسي او ورته وويل شي چي اوس د هغو کارونو مزه وځکه چي په دنيا کښي دي کړي وو د هغه مؤمن په شان کيدي شي چي هغه ته به په آخرت کښي د هيڅ يو قسم تکليف او زحمت رسيدلو فکر او اندېښنه نه وي او د الله تعاليٰ په فضل او مرحمت سره به بيخي مطمئن او بيفکره اوسيږي ؟ له سره يو نه دی!

كَذَّبَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ فَآتَهُمُ الْعَذَابُ مِنْ حَيْثُ لَا يَشْعُرُونَ ﴿٤٠﴾ فَإِذَا قَامَهُمُ اللَّهُ الْخَزْيَ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَلِعَذَابُ الْآخِرَةِ أَكْبَرُ لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ ﴿٤١﴾

(هم داسي) دروغجن شميرلي وو (خپل انبياء) هغو کسانو چي پخوا له دوي نه وو پس رابه غي دوي ته عذاب له داسي طرفه چي نه به پوهيدل. پس وبه ځکوله په دوي الله خواري او رسوائي په دغه ژوندون لږ خسي کښي او خامخا عذاب د آخرت دير لوي دی که چري وي دوي په دی عالمان (نو ايمان به ئي راوړي وو).

تفسير: يعني دير اقوام د انبياوو د تکذيب په سبب هلاک او رسوا کړي شوي دي او د آخرت اشد عذاب لا د هغوي دپاره همغسې امرک او پوره پاتي دی. نو آيا دغه موجوده مکذبين داده او

مطمئن دی چی له هغوی سره به دغسی معامله نه کیږی. هو! که دوی د پوه او فکر او غور خاوندان وی نو په دغه مورد کښی به ئی فکر او غور کوو.

وَلَقَدْ ضَرَبْنَا لِلنَّاسِ فِي هَذَا الْقُرْآنِ مِنْ كُلِّ مَثَلٍ لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ^(۲۴) قُرْآنًا عَرَبِيًّا غَيْرَ ذِي عِوَجٍ لَعَلَّهُمْ يَتَّقُونَ^(۲۵)

او خامخا په تحقیق بیان کړی دی مونږ خلقو ته په دغه قرآن کښی له هر مثله (چی په دینیه وو امورو کښی پکاریږی) دپاره د دی چی دوی (پری) پند واخلي. په دی حال کښی چی دا قرآن دی لوستلی شوی په عربی ژبی سره چی نه دی خاوند د کوږوالی دپاره د دی چی دوی وساتلی شی (له معاصیو او له کفره).

تفسیر: دغه د دوی نه پوهیدل د دوی له غفلته او حماقته دی. د قرآن په پوهولو کښی هیڅ قصور او لندون نه دی. پاک قرآن خو هره یوه خبره په مثالونو او دلیلونو سره پوهوی، خو خلق په هغه کښی غور او دقت وکړی، او په هغه سره خپل عاقبت اصلاح کړی، قرآن په یوه صافه عربی ژبه رالیدلی شوی کتاب دی چی د ده د پرومینیو مخاطبینو مورنی ژبه ده. په دغه قرآن کښی هیڅ یوه کډه او ناموافقه خبره نشته او دیری ښی صافی سمی خبری په کښی شته چی سلیم عقل ئی په ډیر ښه شان سره قبلوی هیڅ قسم اختلال او کوږوالی د ده په مضامینو او عباراتو کښی نشته. د هغو خبرو د اجراء او تعمیم احکام ئی صادر کړی دی چی د هغه تعمیم سخت او مشکل نه دی او د هغو عقائدو اذعان او ایقان چی غوښتلی شوی دومره صعب او محال نه دی غرض تری دا دی چی خلق په سهولت سره تری مستفید شی او د اعتقادی او عملی اغلاطو څخه محفوظ پاتی وی او صاف صاف نصایح واورى او له الله تعالیٰ څخه تل ووبریږی.

ضَرَبَ اللَّهُ مَثَلًا رَجُلًا فِيهِ شُرَكَاءُ مُتَشَاكِسُونَ وَرَجُلًا سَلَمًا لِرَجُلٍ هَلْ يَسْتَوِينَ مَثَلًا

تری (بیانوی) الله یو مثل چی یو سری وی (مړی) چی وی په ده کښی (ډیر) شریکان ټول بدخویه سره ناسازه او یو بل سری وی (هغه هم مړی خو) سلامت ټول د یوه سری وی، آیا برابر دی سره دغه دواړه مثلونه (د

مریو بلکه ؟ نه دی سره برابر هم داسی دی حال د کافر او د مؤمن)،

تفسیر: یعنی که خو تنه حصه لرونکی په یوه مریی یا نوکر کښی شریک وی او له دغو څخه هر یو حصه لرونکی بد خلقه بیمروته سخت مزاجه، ضدی او عنادی واقع شوی وی او له دوی ځنی هر یو هم دغه غواړی چی هغه مریی یا نوکر یواځی د هم ده خدمت او کار وکړی او نور شرکاء ورسره څه اړه (تعلق) او علاقه ونه لری نو ښکاره خبره ده چی په دغه فکر کښی دغه خدمتگار سخت وارخطاء او پریشان کبیری په خلاف د دی هغه مریی او نوکر چی یواځی یوه سره وی نو هغه ته به یو شان یو جانبه طمانیت حاصل وی او د څو تنو بادرانو د خوښ ساتلو فکر او د دی خوا او هنی خوا غفلولو اندیښنه به ورسره نه وی. اوس ښکاره خبره ده چی دغه دواړه مریان بیخی نشی سره برابریدلی هم داسی وگنئ مشرک او موحد د مشرک زړه په څو جانبه ویشلی شوی وی او د څو تنو باطله معبودانو د خوښ ساتلو په فکر کښی مشغول وی پر خلاف د دی موحد خپل گرد (تول) توجهات، خیالات، ارتباطات او تعلقات د واحد الله په طرف مصروفوی او د ده مرجع او مرکز د تل دپاره د هغه پاک الله دربار دی. موحد په پوره اطمینان او تول زړه سره د الله تعالی د رضاء او خوښی په فکر کښی مشغولیدری او پوهیدری چی وروسته د پاک الله له خوښی څخه د بل چا خوښی او خوشالی ته چندانای اړ (محتاج) نه یم. اکثره مفسرینو د دی مثال تقریر هم داسی کړی دی مگر حضرت شاه صاحب لیکي «یو مریی چی د څو تنو وی نو هیڅوک به هغه خپل نه گنی نو هیڅوک به ئی له حاله په پوره ډول (طریقه) سره نه وی باخبره او هغه مریی چی صرف د یوه سړی وی نو بادر (مالک) ئی هم هغه خپل مریی گنی او په پوره ډول (طریقه) سره د ده له احواله ځان خبروی هم دغه مثال دی د هغو کسانو چی د یوه رب بندگی کوی او د هغو چی د څو باطلو خدایانو بندگان وی.

الْحَمْدُ لِلَّهِ بَلْ أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿۳۹﴾

توله ثناء صفت خاص الله ته دی، بلکه زیاتره د خلقو نه پوهیدری (په نفع او ضرر خپل).

تفسیر: یعنی گرد (تول) محاسن او محامد هغه پاک الله ته دی چی په داسی اعلیٰ مطالبو او حقایقو سره مو په داسی صاف او په زړه پوری مثالونو او شواهدو پوهوی مگر سره له دی ډیر داسی بدنصیبه کسان دی چی د دغو واضحه و مثله و په پوهیدلو توفیق نه مومی.

إِنَّكَ مَيِّتٌ وَإِنَّهُمْ مَيِّتُونَ ﴿۴۰﴾ ثُمَّ إِنَّكُمْ يَوْمَ الْقِيَمَةِ عِنْدَ رَبِّكُمْ تَخْتَصِمُونَ ﴿۴۱﴾

بیشکه چی ته هم مړ کیدونکی ئی او بیشکه دوی هم مړ کیدونکی دی (او هیشوک بی له الله پاتی کیدونکی نه دی) بیا بیشکه تاسی په ورځ د قیامت کښی په نزد د رب خپل جگړه به کوئ (په دینیه ؤ امورو کښی).

تفسیر: یعنی د دغه اختلاف اثر چی د مشرک او موحد په منځ کښی دی د قیامت په ورځ کښی علیٰ رؤس الاشهاد ظاهریږی شه مهال (وخت) چی نبیان به سره له خپلو امتیانو یو ځای کړل شی، او کافران به د انبیاء او مؤمنینو په مقابل کښی جگړی او مناقشی وکړی او حجتونه او دلائل به را وړاندی کړی. حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي «کفار به منکریږی چی له سره مونږ ته ستا حکم نه دی را رسیدلی بیا د دوی د دغه انکار په مقابل کښی د پرښتو او د ځمکی او آسمان او د دوی د لاسونو او پښو او نورو اعضاؤ په شهادت به پری ثابتیږی» چی دوی پخپلو دغو ادعاؤ کښی دروغجنان دی هم داسی د نورو گردو (تولو) جگړو فیصلی به هم په هغه ورځ کښی د پاک الله په حضور کښی صادریږی. بهتر هم دا دی چی د «اختصاص» لفظ عام کیښود شی خو د احادیثو او آثارو څخه مخالف نشی.

فَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنْ كَذَبَ عَلَى اللَّهِ وَكَذَبَ بِالصِّدْقِ إِذْ جَاءَهُ الْبَيِّنَاتُ فِي جَهَنَّمَ مَثْوًى لِّلْكَافِرِينَ ﴿٣٩﴾

پس شوک دی ډیر ظالم؟ (بلکه نشته) له هغه چا چې دروغ تری پر الله (په لرلو د شریک غوی، بنځی) او دروغ شمیری رښتیا خبره (قرآن) کله چه راشی (دغه قرآن) دغه (مکذب) ته، آیا نشته په دوزخ کښی غای دپاره د کافرانو؟ (بلکه شته).

تفسیر: پر الله باندی ئی دروغ وویل یعنی شریک ئی ورته ودراره یا ئی اولاد ور تجویز کر، یا ئی داسی صفات ورمنسوب کرل چه په واقع کښی د ده د ذات او صفاتو سره وړ (مستحق) او لائق نه وی او رښتیا خبره کله چه ورته ورسیده دروغ ئی وشمیرله، یعنی هغه رښتیا خبری چه انبیاء علیهم السلام د الله تعالیٰ له طرفه راوړلی هغوی ته ئی د دروغو نسبت وکر او هیش ئی پکښی خپل فکر او غور ونه چلاوه. بلا شبهه هغه شوک چی له حق او حقانیت سره دومره عداوت او دښمنی لری له هغه غنی ډیر لوی ظالم بل شوک کیدی شی، او د داسی ظالمانو د ورتلو او هستوګنی غای ما سوا له دوزخه بل به چیری وی؟ عموماً مفسرینو د دی آیت تفسیر داسی کړی دی لیکن حضرت شاه صاحب لیکي «یعنی که نبی (معاذالله) په دروغو سره د الله تعالیٰ نوم واخیست نو له دی نه ډیر خراب بل شوک کیدی شی؟، او که نبی رښتین وی او تاسی ئی دروغجن کوئ نو له تاسی څخه به لوی دروغجن بل شوک وی ځواکی د ﴿مَنْ كَذَبَ عَلَى اللَّهِ﴾ او د ﴿وَكَذَبَ بِالصِّدْقِ﴾ مصداق ئی سره جلا جلا (جدا جدا) مقرر کر، او هم داسی وروسته له دی نه په ﴿وَالَّذِي جَاءَ بِالصِّدْقِ﴾ الآية - کښی راغی.

وَالَّذِي جَاءَ بِالصِّدْقِ وَصَدَّقَ بِهِ أُولَٰئِكَ هُمُ الْمُتَّقُونَ ﴿٤٠﴾

او هغه (محمد) چی راغی په (خبری) رښتیا سره او هغه (مؤمنان) چه رښتیا ئی وشمیرله دا (خبره) دغه کسان هم دوی دی پرهیزګاران (له معاصیو او له شرکه).

تفسیر: یعنی د الله تعالیٰ د ویریدونکیو شان داسی وی چه تل رښتیا ووائی او د رښتیا تصدیق وکړی. حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي «هر هغه چی رښتیا خبری ئی له خپل ځان سره راوړی دی هغوی انبیا او هغه کسان چه په رښتیا سره ئی منی مؤمنان دی» ځواکی د دواړو

جملو مصداق سره جلا (جدا) دی.

لَهُمْ مَا يَشَاءُونَ عِنْدَ رَبِّهِمْ ذَلِكَ جَزَاءُ الْمُحْسِنِينَ ﴿٣٨﴾
لِيُكَفِّرَ اللَّهُ عَنْهُمْ أَسْوَأَ الَّذِي عَمِلُوا وَيَجْزِيَهُمْ أَجْرَهُمْ
بِأَحْسَنِ الَّذِي كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿٣٩﴾

شته دوی ته (په جنت کېږي) هر هغه (نعمت) چي غواړي ئی په نزد د رب د دوی، دغه (مذکور کرامت) جزا ده د محسانو نیکو کارانو دپاره د دی چه ورژوی (توئی کړی) الله له دوی نه بدتر د هغو گناهونو چي کړی ئی وی او چي جزا ورکړی (الله) دوی ته اجر د دوی په سبب د هغه ډیر ښه عمل چي د دوی چي کوو به ئی (په دنیا کېږي)

تفسیر: یعنی الله تعالی متقینو او محسنینو ته د دوی د ډیرو ښو کارونو اجر او بدل ورکوی که په غلطه کوم بد عمل تری صادر شوی وی هغه وربښی.

تنبیه: ښائی چه د «اسوأ» او د «احسن» د تفضیل صیغی ئی ځکه اختیار فرمایلی وی چه د لویو ذواتو او مقربینو ادنی نیکی او حسنات د نورو له نیکیو او حسناتو او ادنی بدی او سیئه ئی د نورو له سیئاتو څخه لوی او درانه گنل کیږی. والله اعلم.

أَلَيْسَ اللَّهُ بِكَافٍ عَبْدَهُ وَيُخَوِّتُكَ بِالَّذِينَ مِنْ دُونِهِ ط
وَمَنْ يُضِلِلِ اللَّهُ فَمَا لَهُ مِنْ هَادٍ ﴿٤٠﴾ وَمَنْ يَهْدِ اللَّهُ فَمَا
لَهُ مِنْ مُضِلٍّ ط أَلَيْسَ اللَّهُ بِعَزِيزٍ ذِي انْتِقَامٍ ﴿٤١﴾

آیا نه دی الله کافی بس کیدونکی د بنده خپل (بلکه کافی دی) او ویروی (کفار ای محمده!) تا په هغو بتانو (چي عبادت ئی کوی کفار) بی له الله، او هر څوک چي گمراه ئی کړی الله پس پیدا به نشی دی (گمراه) ته هیڅوک سمه لاره ښوونکی او هر چا ته چي سمه لاره وښیي الله پس نشته ده ته هیڅوک گمراه کوونکی، آیا نه دی الله ډیر زبردست غالب قوی خښتن

(خاوند) د بدل اخيستلو؟ (بلکه دی).

تفسیر: خو آیتونه پخوا په ﴿صَوَّبَ اللَّهُ مَثَلًا لِّجَلَا فِيهِ شُرَكَاءُ﴾ الآية - کښی د شرک رد او د مشرکینو د جهل بیان کړی شوی وو نو د هغه په نسبت به مشرکینو زموږ رسول الله صلی الله علیه وسلم له بتانو څخه ویراوه، او ویل به ئی «وګورئ تاسی زموږ د معبودانو تحقیر او توهین مه کوئ! او دوی پر خپل ځان مه خپه او مه قهرجنوئ! نه چی دوی (معاذالله) له تا څخه بالکل روغ لیونی او تیار پاگل جوړ کړی» نو دلته د هغه جواب ورکوی «هر هغه چی د لوی زبردست الله بندګی ځانته غوره کړی وی نو دی به کله له دغو عاجزانو او ناتوانانو باطلو معبودانو څخه ویریری آیا د هغه عزیز منتقم الله تعالی امداد او اعانت ده لره بس او کافی نه دی چه له بل چا څخه ویریری یا ورته څه هیله (امید)، طمعه، توقع او امید ولری؟ دغه هم د دغو مشرکینو خبط، ضلال او مستقله ګمراهی ده چه د واحد الله بندګان له هسی چتی (بیکاره) او فضولو شیانو څخه ویروی، رښتیا خبره خو هم دا ده چی پر سمه صافه لاره روانول او نه روانول دغه ګرد (تول) د پاک الله په واک، قبضه او اختیار کښی دی کله چه کوم یوه ته الله تعالی د ده د بدتمیزی او کړو تللو په بنا د بری او کامیابی سمه صافه لاره ونه ښیی نو هغه هم داسی لیونی او پاگل کیږی او دغسی د غټو غټو خبرو د پوهیدلو قوت او قدرت هم تری ورک کیږی آیا دغه احمقان دومره هم نه پوهیږی هغه بنده چی د قدوس الله په حمایت او پناه کښی ننوتلی وی نو کوم یو قدرت او طاقت د هغه یوه وېښته ته هم څه ضرر رسولی شی؟ هر یو طاقت چی دغسی یوه کار ته اقدام او غځرد (ضد) وکړی تکرری تکرری به کړ شی ځکه چه د الله تعالی غیرت هرومرو (خامخا) د خپلو مخلصو بندګانو انتقام (کسات) آخلی».

وَلَيْنَ سَأَلْتَهُمْ مَنْ خَلَقَ السَّمُوتِ وَالْأَرْضَ لَيَقُولُنَّ اللَّهُ قُلْ أَفَرَأَيْتُمْ مَاتَدُّ عُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ إِنْ أَرَادَنِيَ اللَّهُ بِضُرٍّ هَلْ هُنَّ كَاشِفَتُ ضُرِّيَّهٗ أَوْ أَرَادَنِيَ بِرَحْمَةٍ هَلْ هُنَّ مُمْسِكَتُ رَحْمَتِي قُلْ حَسْبِيَ اللَّهُ عَلَيْهِ يَتَوَكَّلُ الْمُتَوَكِّلُونَ ﴿٣٩﴾

او خامخا که وپوښتی ته (ای محمده!) له دغو (مشرکانو) چی چا پیدا کړی دی دا آسمانونه او ځمکی نو خامخا وبه وائی هرومرو (خامخا) چی الله (پیدا کړی دی) ووايه (ای محمده! دوی ته) آیا پس وینی تاسی هغه بتان چه بولی (عبادت ئی) کوئ تاسی بی له الله که چیری اراده وفرمائی له ماسره الله

د ضرر رسولو آیا دی دا بتان لری کونکی د ضرر د هغه (له مانه؟ بلکه نه دی!) یا که اراده وفرمائی (الله) له ماسره د رحمت (د نفعی رسولو) آیا دی دغه (بتان) منع کونکی د رحمت د الله (له مانه؟ بلکه نه دی!) ووايه (ای محمده!) دوی ته بس دی زما الله، خاص په هم دغه الله توکل کوی توکل کونکی (په هر حال او هر کار کښی او خپل ټول امور هم هغه ته ورسپاری).

تفسیر: یعنی یو طرف خو قدوس الله چی پخپله ستاسی د اقرار سره موافق د ټولو آسمانونو او ځمکی خالق او مالک دی او بل طرف دغه د تیرو (گټو) بیځانه او بی‌سا بتان یا عاجز مخلوقات چی که هغوی گرد (تول) سره یو ځای هم شی د الله تعالی د رالیلی شوی یو ادنی زحمت یا راحت مخه نشی نیولی او نه ئی نوعیت بدلولی شی. نو تاسی پخپله دغه خبره راوښیی چه له دغو دواړو څخه کوم یو د اطمینان او اعتماد وړ (مستحق) او لایق کیدی شی؟ او کوم یو د خپل مدد دپاره کافی او بس وگنلی شی؟ د حضرت هود علیه السلام قوم هم ویلی ؤ

﴿إِنْ نَقُولُ اعْرِضْ بَعْضَ آيَاتِنَا إِلَهُكَ﴾ چی د هغه جواب حضرت هود علیه السلام داسی ورکړی ؤ ﴿قَالَ إِنْ شَاءَ اللَّهُ وَلَآ إِلَهَ إِلَّا أَنَا فَاعْرِضْ آلِهَتَكَ لَهُمْ دُونَهُ فَيَذَرُوهَا زُجَجًا﴾ لَآ تُنْظَرُونَ إِيَّايَ تَوَكَّلْتُ عَلَى اللَّهِ رَبِّي وَرَبَّكُمْ مَا مِنْ دَابَّةٍ إِلَّا أَهْوَأْتُ فِي يَدَيْهَا أَنْ رَبِّي عَلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ ﴿

(د جزء ۱۲ هود (۵) رکوع ۵۴، ۵۵، ۵۶ آیت) او حضرت ابراهیم علیه السلام هم خپل قوم ته داسی فرمایلی ؤ ﴿وَلَا آخَافُ تَأْتِيَهُمْ بَئِذَا أَقَامُ تِلْكَ رَبِّي شَيْئًا وَهُمْ رَبِّي شَيْءٌ عُلَآءَ فَلَاتٍ تَذَرُوهَا كَمَا أَتَرَكْتُمْ مَا آتَرَكْتُمْ وَلَا تَخَافُونَ أَنَّكُمْ أَشْرَكْتُمْ بِاللَّهِ مَا لَمْ يُرْسِلْ بِهِ عَلَيْكُمْ سُلْطَانًا فَأَيُّ الْفَرِيقَيْنِ أَحَقُّ بِالْأَمْنِ إِنْ لَأْتَكُمْ تُعَذِّبُونَ﴾ (د جزء ۷ الانعام ۹ رکوع) ۸۰-۸۱ آیت

قُلْ يَقَوْمِ اعْمَلُوا عَلَى مَكَانَتِكُمْ إِنِّي عَامِلٌ ۖ فَسَوْفَ تَعْلَمُونَ ﴿٥٨﴾ مَنْ يَأْتِيهِ عَذَابٌ يُخْزِيهِ وَيَحِلُّ عَلَيْهِ عَذَابٌ مُقِيمٌ ﴿٥٩﴾

ووايه (ای محمده!) ای قومه زما ژوند (روزگار) کوئ تاسی په ځای (او حال) خپل کښی بیشکه زه هم عمل کونکی یم (په حال د توکل او صبر خپل) پس ژر ده چی معلوم به کړئ تاسی (زما او له تاسو نه) هر هغه چی رابشی هغه ته داسی عذاب چی وېه شرموی (او رسوا به کړی) دی او نازل به شی په ده عذاب همیشه

تفسیر: یعنی عنقریب دغه خبره واضحه او څرگندیږی (ښکاره کیږی) چه د واحد الله بندگان

غالبان کبیری که د دغو سلهاو دروازو فقیران ؟ واقعات به ډیر ژر دا راوړیږي چه هر هغه بنده چی د الله تعالی په حمایت او پنا کښی راغلی وی د هغه مقابله کوونکی بالاخر گرد (تول) سره خوار، زار او تباہ کیږی.

تنبیه: له «عذاب یخزیه» څخه دنیوی عذاب او له «عذاب مقیم» څخه اخروی عذاب مراد دی والله اعلم.

إِنَّا أَنْزَلْنَا عَلَيْكَ الْكِتَابَ لِلنَّاسِ بِالْحَقِّ فَمَنِ اهْتَدَىٰ فَلِنَفْسِهِ
وَمَنْ ضَلَّ فَإِنَّمَا يَضِلُّ عَلَيْهِمَا وَمَا أَنْتَ عَلَيْهِمْ بِوَكِيلٍ ﴿٣٩﴾

بیشکه مونږ نازل کړی مو دی پر تا کتاب (قرآن) دپاره (د انتفاع د تولو) خلقو په حقه سره پس هر چا چی سمه لاره ئی وموندله پس نفس د ده لره ده (فائده ئی) او هر څوک چی گمراه شو پس بیشکه هم دا خبره ده چی گمراه کبیری پر ځان خپل (چی ضرر ئی گالی (برداشت کوی)) او نه ئی ته پر دوی وکیل (ساتونکی)

تفسیر: یعنی ستا په ژبه او د دغه کتاب په ذریعه د نصیحت رښتیا خبری ویلی شوی دی او د دین سمه صافه برابره لاره ښوولی شوی ده، زیات له دی نه هر انسان دی خپله گټه (فائده) او تاوان وسنجوی (معلوم وکړی) هر څوک چی پر نصیحت عمل او تگ کوی خپل ځانته فائده او گټه (فائده) رسوی که نه خپله آخره خاتمه او انجام خرابوی پر تا د دوی نور هیڅ مسؤولیت او ذمه واری نشته چی په زور او جبر سره دوی پر سمه لاره راولی ستاسی وظیفه تش د الله تعالی د پیغام رسونه ده چه دغه فریضه تاسی ادا کړی ده، وروسته له دی نه نور گرد (تول) معاملات هغه پاک الله ته وسپاری چی د ده د قدرت په لاس کښی ژوندی کول، مړه کول، ویده کول او ویشول او نور گرد (تول) شیان دی.

اللَّهُ يَتَوَلَّى الْإِنْفُسَ حِينَ مَوْتِهَا وَالَّتِي لَمْ تَمُتْ فِي مَنَامِهَا
فِي مِمْسِكِ الَّتِي قَضَىٰ عَلَيْهَا الْمَوْتَ وَيُرْسِلُ الْأُخْرَىٰ إِلَىٰ أَجَلٍ
مُّسَمًّى إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ ﴿٤٠﴾

الله را کاپری (قبضوی) نفسونه په وخت د مرگ د دوی او هغه نفس چی نه وی مر (هغه را کاپری) په خوب د هغه کښی پس وساتی هغه (نفس) چی حکم کړی پر هغه د مرگ او بیرته رالیږی (بدن ته) هغه بل (نفس) تر نیتی په نامه کړی شوی پوری، بیشکه په دغه (قبض، امساک، ارسال) کښی خامخا ډیر دلائل د قدرت دی دپاره د هغه قوم چی فکر کوی (او عبرت تری اخلی لیکن نه کوی فکر پکښی کفار)

تفسیر: حضرت شاه صاحب لیکي «یعنی په خوب کښی هره ورځ روح (سا) اخلی او بیا ئی بیرته ورلیږی هم دغه ښه ده د آخرت، معلوم شو چی په خوب کښی هم لکه موت سا اخیسته کیږی که خوب وغنډیږی (ایسار شی) نو هم هغه مرگ دی مگر دغه روح هغه دی چی ورته ظاهری هوش وائی او هغه روح چی په هغه سره تنفس جریان لری او نبضین خوځیږی او خواړه هضمیږی هغه بل دی چی پخوا د مرگ له وقوع څخه نه ایستل کیږی». (موضح القرآن). «بغوی» له حضرت علی کرم الله وجهه څخه نقل کوی «په خوب کښی روح له بدن څخه وځی مگر د ده مخصوص تعلق د مخصوصو اشعو په ذریعه له بدن سره وی چی د دغه تعلق او ارتباط له وجی حیات له بطلانه ساتلی کیږی» لکه چی لمر له ملیونو میلو څخه لری د خپلو اشعه په ذریعه ځمکه تودوی له دی نه ظاهریږی چی په خوب کښی هم هغه شی وځی چی د موت په وخت کښی وځی لیکن په خوب کښی د تعلق انقطاع هم هغسی نه وی لکه چی په موت کښی وی. والله اعلم.

أَمَّا اتَّخَذُوا مِنْ دُونِ اللَّهِ شُفَعَاءَ

آیا نیولی دی دغو (مشرکانو) غیر له الله شفاعتگران (بتان چی زاری وکړی الله ته)

تفسیر: یعنی مشرکین د بتانو په نسبت داسی دعوی کوی چه دوی د الله تعالی په دربار کښی زمونږ سپارښت او شفاعت کوی او د هم دوی له سپارښت څخه زمونږ مگرد (تول) کارونه هلته جوړیږی نو ځکه مونږ د دوی عبادت کوو. حال دا چه اول د شفیع کیدلو دپاره معبودیت لازمی نه دی بل شفیع هم هغه څوک گرځیدی شی چی ورته د الله تعالی له طرفه د شفاعت حکم او اجازه وی او یواځی د هغو کسانو په حق کښی شفاعت په عمل راتلی شی چی دوی د الله تعالی په نزد غوره او مقبول وی. لنده ئی دا چه د شفیع مازونیت او د مشفوع مرتضائیت یو ضروری امر دی او دلته دغه دواړه خبری نشته نه د اصنامو (بتانو) مأذونیت ثابت دی او نه د کفارو مرتضائیت نو د دوی دغه دعوی غلطه شوه.

قُلْ أُولَٰئِكَ أَتُوبُ لَكُمْ وَلَا يَعْقِلُونَ ﴿٣٩﴾

ووايه (ای محمده! دوی ته) آیا اگر که وی دوی په داسی حال کښی چه مالکان نه وی د هیڅ شی او نه عقل لری (دوی چی ستاسی عبادت ورته معلوم شی ځکه چی جمادات وی).

تفسیر: یعنی بتان نه اختیار لری او نه پوه نو بیا د دوی شفیع کیدل ډیر عجیب دی.

قُلْ لِلَّهِ الشَّفَاعَةُ جَمِيعًا لَهُ مُلْكُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ ثُمَّ إِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ﴿٤٠﴾

ووايه (ای محمده! دوی ته) خاص الله ته (اختیار د) شفاعت دی تول (او بل هیچا لره دخل نشته) خاص الله ته دی سلطنت د آسمانونو او د ځمکی، بیا خاص هم ده ته بیرته بیول کیږی (لپاره د جزا)

تفسیر: یعنی فی الحال هم پر آسمانونو او ځمکه کښی د هم دغه الله تعالی سلطنت دی او فی المال هم د گردو (تولو) رجوع او بیرته ورتگ هم هغه ته دی. نو بی د الله تعالی له خوشی او رضا هیڅوک د دی خبری قوت او قدرت نه لری چی خپلی شونډی هم وخوځولی شی. حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي «یعنی د الله تعالی په مخکښی شفاعت شته مگر د هم هغه الله تعالی په حکم نه ستاسی په خوله. کله چی مرگ راشی نو حضرت عزرائیل علیه السلام هم د چا په خوله هیڅوک نشی خوشی کولی».

وَإِذَا ذُكِرَ اللَّهُ وَحْدَهُ اشْمَأَزَّتْ قُلُوبُ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْآخِرَةِ وَإِذَا ذُكِرَ الَّذِينَ مِنْ دُونِهِ إِذَا هُمْ يَسْتَبْشِرُونَ ﴿٤١﴾

او په هغه وخت کښی چی یاد کړ شی الله یواځی (بی له بتانو) نو منقبض شی وترهپیری زیږونه د هغو کسانو چی ایمان نه راوړی په آخرت بانډی او په هغه وخت کښی چی یاد کړل شی هغه (بتان) بی له دغه (الله) ناڅاپه دوی

خوشالیرى (مخونه ئى رانه او وچولى (تندى) ئى خلاص شى له خوښى)

تفسير: د مشركانو دغه يوه خاصه ده چى په ځينو اوقاتو كښى تش پخپلو ژبو د الله تعالى د عظمت او د محبت اعتراف كوى ليكن د هغوى زړونه د واحد الله له ذكره او حمده او ثنا نه خوښيرى. هو! كه د نورو بتانو يا وړوكيو معبودانو تعريف ورته وكړ شى نو له ډيرى خوښى او خوشحالى پخپلو جامو كښى نه ځائيرى او د مسرت آثار د دوى له خيرو څخه له ورا (لرى) څرگنديرى (ښكاره كيږى). د افسوس او حسرت ځاى دى چى نن ورځ على الاكثر تش په نامه سره مسلمانانو هم داسى يو وضعيت څانته غوره كړى دى مثلاً كه د واحد الله قدرت، قوت، عظمت او د ده د لامحدوده علم وسعت بيان وكړ شى نو د دوى په مخونو كښى د انقباض آثار احساس كيږى مگر كه د كوم پير، فقير، حضرت، شيخ، ملنگ صاحبزاده، خواجه، سيد او د نورو متعارفه ځوارقو، رښتيا، دروغ كرامات، او نورى چتى (بيكاره) او مهملى خبرى دوى ته وويل شى نو د دوى په خيرو كښى د وجد او نشاط علام قائميرى او په زړونو كښى ئى د سرور او انبساط امواج پيدا كيږى، بلكه ډير اوقات د خالص توحيد بيانونكى د دوى په نزد د اولياؤ الله منكر گنل كيږى «فالى الله المشتكى وهو المستعان».

قُلِ اللَّهُمَّ فَاطِرَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ عَلِمِ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ
أَنْتَ تَحْكُمُ بَيْنَ عِبَادِكَ فِي مَا كَانُوا فِيهِ يَخْتَلِفُونَ ﴿٣٩﴾

ووايه (اى محمده!) اى الله پيدا كوونكى د آسمانونو او د ځمكى اى عالمه خبرداره په پتو او په ښكاره څه ته حكم (فيصله) كوى (په قيامت كښى) په منځ د بندگانو خپلو كښى په هغو (دينه څه امورو كښى) چى څه دوى چى پكښى اختلاف به ئى كوو.

تفسير: يعنى هر كله چى دوى په داسى غټو خبرو كښى هم جگړى كوى او د الله تعالى دومره عزت او وقار هم د دوى په زړونو كښى نشته نو اوس زه ستا پاك دربار ته عرض او فرياد كوم څو پخپله د دغو جگړو په منځ كښى يوه پريكړه او فيصله وفرمائى.
(اوس بيا اخبار فرمائى د سختى د عذاب د كفارو او له نه خلاصيدلو د دوى له دغه عذابه په هيڅ وجه سره نو فرمائى)

وَلَوْ أَنَّ لِلَّذِينَ ظَلَمُوا مَا فِي الْأَرْضِ

جَمِيعًا وَمِثْلَهُ مَعَهُ لَافْتَدُوا بِهِ مِنْ سُوءِ الْعَذَابِ يَوْمَ الْقِيَمَةِ
وَبَدَّ لَهُمْ مِنَ اللَّهِ مَا لَمْ يَكُونُوا يَحْتَسِبُونَ ﴿۳۹﴾ وَبَدَّ لَهُمْ سَيِّئَاتُ
مَا كَسَبُوا وَحَاقَ بِهِمْ مَا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِءُونَ ﴿۴۰﴾

او که چیرې بیشکه مملوک شی د هغو کسانو چی ظلم ئی (پر نفسونو خپلو په کفر سره اختیار) کړی دی هغه (اموال مبالغ) چی په ځمکه کښی دی ټول او په مثل (هم د هغه) نور ورسره شی نو خامخا فدیبه به ورکړی دوی په هغه سره له بدرنگه عذابه په ورځ د قیامت کښی، او ښکاره به شی دوی ته له جانبه د الله هغه (عذاب) چی نه ؤ دوی چی گمان به ئی کوو (د هغه). او ښکاره به شی دوی ته (جزا د) بدی د هغو اعمالو چی کړی ئی وو دوی او چاپیره نازله به شی په دوی (جزا د) هغه څیز چی ؤ دوی چی په هغه پوری به ئی مسخری کولی (چی د الهی قهر او ابدی عذاب دی).

تفسیر: یعنی د قیامت په ورځ چی د دغو اختلافاتو فیصلی اورولی کیږی په دغه وخت کښی به د دغو ظالمانو چی په شک او شرک سره ئی د الله تعالی شان تنقیص کوو ډیر بد حال وی. فرض ئی کړئ که په دغه ورځ د ځمکی د مخ گردی (تولی) خزانی بلکه له هغو ځنی زائد مبالغ هم له دوی سره موجود وی او وغواړی چی دغه گرد (ټول) اضعافاً مضاعفة خزائن د خپلی فدیبی په ډول (طریقه) ورکړی او خپل ځان خلاص کړی مگر هغه تری نه قبلیری او هر څه بد اعمال چی ده کړی دی یو په یو ئی په مخ راوړل کیږی او د داسی راز راز (قسم قسم) ویرونکیو عذابونو خوند به وڅکی چی هیڅکله به د هغه مثال او نظیر د ده په وهم او خیال کښی هم نه وی گرځیدلی. الغرض هغه کسان چی پر خالص توحید او حق دین پوری به ئی توکی او مسخری کولی د هغه ربر (تکلیف) او ویاړ دوی هرومرو (خامخا) گالونکی (برداشت کوونکی) دی او په هغو عذابونو کښی چی دوی ورپوری مسخری کولی دوی پخپله پکښی اخته کیدونکی دی.

فَاذْهَبْ إِلَى الْإِنْسَانِ الَّذِي كَفَرَ بِآيَاتِنَا

پس کله چی ورسیری (جنس د) انسان ته څه قسم ضرر، نو بولی مونږ (دفع د هغه ته)

تفسیر: یعنی چه د هغه الله تعالی له ذکر څخه چی اوس خپه او ناراضه کیږی د مصیبت په وخت

کښی ورغړ او ناری وهی او د ده ذکر چی د مصائبو په وخت کښی پری خوشیږی د مرفه الحالی په وخت کښی له دوی نه هیږیږی.

نُسْرًا إِذَا أَخْوَلْنَاهُ نِعْمَةً مِّنَّا قَالَ إِنَّمَا أُوتِيتُهُ عَلَىٰ عِلْمٍ ط

بیا کله چی ورکړو مونږ ده ته کوم نعمت له (جانبه) خپله وائی بیشکه هم دا خبره ده چی راکړی شوی دی ماته دغه (نعمت) په سبب د پوه (زما، نه ده داسی)

تفسیر: یعنی قیاس خو هم دغه غوښت چی دغه نعمت زما په برخه شی ځکه چی په ما کښی د دغی خبری لیاقت وو او د هغه د گټلو ذرائع ماته ښکاره او معلوم وو او الله تعالیٰ ته زما استعداد او اهلیت څرگند (ښکاره) وو نو بیا هغه ولی ماته ونه رسید. الغرض چی ده پر خپل لیاقت او عقل نظر وکړ او د الله تعالیٰ پر فضل او قدرت ئی نظر ونه کړ.

بَلْ هِيَ فِتْنَةٌ وَلَكِنَّ أَكْثَرَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٣٩﴾

بلکه دغه (اعطا د نعمت) فتنه امتحان ازموینه ده ولیکن اکثر د دوی نه پوهیږی (چی دغه تخویل استدراج، امتحان دی دوی ته).

تفسیر: یعنی داسی نه دی بلکه دغه نعمت د الله تعالیٰ له طرفه یو امتحان دی چی بنده د هغه پر موندلو تر کوم حد پوری د حقیقی منعم شکریه ادا کوی ؟ او د احسان او انعام حق ئی پیژنی؟ که ناشکری ئی وکړله نو دغه نعمت ورته نعمت او د ده د ځان وبال گرځی. حضرت شاه صاحب رحمه الله علیه لیکي «دغه امتحان دی چی د ده عقل او سد (هوش) تر هغه ځای پوری رسیږی څو پر خپل عقل باندی مغرور شی نو سره له هغه عقله او سده (هوشه) آفت وررسیږی» نو بیا د بل چا په اړولو او منع کولو سره هغه نه اوړی او نه تری منع کیږی.

قَدْ قَالُوا الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ فَمَا أَغْنَىٰ عَنْهُمْ مَا كَانُوا يَكْسِبُونَ ﴿٤٠﴾
فَأَصَابَهُمْ سَيِّئَاتُ مَا كَسَبُوا وَالَّذِينَ ظَلَمُوا مِنْ هَؤُلَاءِ
سَيُصِيبُهُمْ سَيِّئَاتُ مَا كَسَبُوا وَهُمْ بِمُجْرِمِينَ ﴿٤١﴾

په تحقیق ویلی ده دغه خبره هغو کسانو (چی تیر شوی دی) پخوا له دوی نه (لکه قارون او قوم د ده) پس هیڅ قدر دفع د عذاب ونه کړه له دوی ځنی هغه (دنیوی مال او متاع) چی و دوی چی کسب (د گټی د هغو) به ئی کوو. پس ورسید له هغو (پخوانیو) ته (جزا د هغو بدو) اعمالو چی کول به دوی (په خسف سره) او هغه کسان چی ظلم ئی کړی دی (په اختیارولو د کفر) له دغه (قوم ستا ای محمده!) ژر ده چی وبه رسیږی دوی ته (جزا د بدیو د هغو اعمالو چی کړی دی دوی او نه دی دوی عاجز کوونکی) (مونږ لره له تعذیب د دوی نه)

تفسیر: لکه چی قارون هم داسی ویلی و د هغه څه حشر او آخره خاتمه وشوه د هغه ذکر پخوا له دی نه تیر شو یعنی څرنگه چی پر پخوانیو مجرمینو د خپلی گناه سزا او وبال ولوید پر دغو موجوده و مشرکینو هم د دوی د بدو اعمالو سزا او وبال لویدونکی دی. څه وخت چی پاک الله د دوی د سزا ورکولو اراده وفرمائی نو دوی له سره خپل ځانونه نشی پتولی او نه چیری تری تبتیدلی شی او نه په کوم چل او تدبیر سره دی ستړی، ستومانه او عاجزولی شی.

أَلَمْ يَعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَشَاءُ وَيَقْدِرُ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ ﴿۵۷﴾

آیا نه پوهیږی دوی په دی چی بیشکه الله فراخوی رزق روزی هر هغه چا ته چی اراده وفرمائی او تنگوی (په اندازه کوی ئی) بیشکه په دغه (بسط او قبض) کینی خامخا ډیر دلائل (د قدرت) دی دپاره (د هغه) قوم چی ایمان راوړی (په الله چی باسط او قابض دی)

تفسیر: یعنی په دنیا کینی محض د روزی فراخی او تنگی د کوم سړی د مقبولیت او مردودیت دلیل نشی کیدی نه د روزی گټل دومره په عقل، ذهانت، علم او لیاقت پوری منحصر دی. وگورئ چی څومره بیوقوفان ناپوهان په ډیر اطمینان او هوسانی (آرام) سره ژوندون کوی او څومره عقلا، فضلا او نیکان په لوړو سره شپي او ورځی تیروی. حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي

«یعنی په عقل چلولو او تدبیر کولو کینی هیڅوک څه کمی نه کوی بیا د یوه روزی ارته او د بل تنگه ده نو وپوهیږی چی دغه یواځی د عقل کار نه دی چی پر خپل ځان باندی روزی ارته

کری بلکه دغه تقسیم د حقیقی رزاق د حکمت او مصلحت تابع او د هم ده د قدرت په لاس کښی دی».

قُلْ يُعْبَادِي الَّذِينَ اسْرِفُوا عَلَىٰ أَنْفُسِهِمْ لَا تَقْنَطُوا مِنْ رَحْمَةِ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ يَغْفِرُ الذُّنُوبَ جَمِيعًا إِنَّهُ هُوَ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ ﴿٥٧﴾

ووايه (ای محمده! چی فرمائی الله) ای بندگانو (مؤمنانو) زما هغو کسانو چی اسراف ئی کری دی پر نفسونو خپلو مه ناامیده کیږئ له رحمته د الله (ځکه چی) بیشکه الله مغفرت کوی بښی گناهونه تول (اگر که ډیر هم وی بی له شرکه) بیشکه چی الله هم دی دی ښه بښونکی (د خطیاتو) ډیر رحم والا (په انعام د اجر او ثواب سره)

تفسیر: دغه آیت د ارحم الراحمین د بی پایانه رحمت بیان او د ده د عفوی او د عظیم الشان تیریدلو اعلان کوی او د خورا ډیرو سختو مایوس العلاجو مریضانو په حق کښی د شفاء د اکسیر حکم لری. مشرک، ملحد، زندیق، مرتد، یهودی، نصرانی، مجوسی، مبتدع، فاسق، فاجر، او نور عاصیان او باغیان هر څوک چی وی د دغه آیت له اوریدلو څخه وروسته د الله تعالیٰ مهربانی ته امیدوار کیږی ځکه د هر چا په نسبت چی الله تعالیٰ اراده وفرمائی د هغه گناه معافوی او هیڅوک د ده لاس نشی نیولی بیا بنده به ولی ناامیده کیږی؟ هو! دغه ضروری ده چی د الله تعالیٰ له نورو اعلاناتو سره سم چی په هغو کښی تصریح شوی ده چی د کفر او شرک جرم به بی له توبی او بی له ایمانه نه قبلوی، ضائی چه ﴿إِنَّ اللَّهَ يَغْفِرُ الذُّنُوبَ جَمِيعًا﴾ له «من یشاء» سره مقیده وگنله شی خو سره له هغه د دغی خبری تقیید ئی هم فرمایلی دی. ﴿إِنَّ اللَّهَ لَا يَغْفِرُ أَنْ يُشْرَكَ بِهِ وَيَغْفِرُ مَا دُونَ ذَلِكَ لِمَنْ يَشَاءُ﴾ (د جزء ۵ نساء ۱۸ رکوع ۱۱۶ آیت) له دغه تقیید څخه دغه نه لازمیږی چی الله تعالیٰ بی له توبی هیڅ یوه لویه یا وړوکی گناه نشی معافولی او نه ئی داسی مطلب کیږی چه د هیڅ یو جرم دپاره له سره د توبی ضرورت نشته او بی له توبی به گرد (تول) گناهونه معافیږی. قید یواځی د مشیت دی او د مشیت په متعلق په نورو آیتونو کښی دا ښوولی شوی دی چی هغه په کفر او شرک کښی بی له توبی ممکن نه دی لکه چی د دغه آیت شان نزول هم پری دلالت کوی او د دی وروستنی آیت له افادی څخه هم معلومیږی.

وَإِنِّيَبُوا إِلَىٰ رَبِّكُمْ وَأَسْلَمُوْا لَهُ مِنْ قَبْلِ أَنْ يَأْتِيَكُمُ الْعَذَابُ ثُمَّ لَا تُنصَرُونَ ﴿٣٩﴾

او بیرته وگرځئ تاسی رب خپل ته (له شرکه او عصیان) او غاړه کیږدئ ده ته پخوا له هغه چی راشی تاسی ته عذاب بیا به مدد درسره نشی کولی (په دفع د عذاب کښی)

تفسیر: د مغفرت په لوری د توجه ورکولو سره له دی ځایه د توبی په طرف توجه ورکوی یعنی پخپلو تیرو اغلاطو نادم شی! او د الله تعالی د بی پایانه جود او کرم څخه وشرمیږئ! او د کفر او عصیان لاره پرېږدئ! او د هغه کریم رب په طرف رجوع وکړئ! او خپل ځانونه بیخی هغه ته وروسپارئ! او د ده د احکامو په مقابل کښی په نهایت عجز او اخلاص سره غاړه کیږدئ! او ښه وپوهیږئ چی په حقیقت کښی نجات یواځی د ده په فضل او کرم سره ممکن دی. زمونږ رجوع او انابت هم بی د الله تعالی له فضله او کرمه نشی میسر کیدی. حضرت شاه صاحب لیکي «کله چی الله تعالی اسلام غالب وگرځاوه هغه کفار چی په دښمنی کښی به مصروف ؤ وپوهیدل چی بیشکه الله تعالی د اسلام حامی او ناصر دی او قانع شول چی مونږ په غلطه او بی لاری یو. نو پر خپلو دغو غلطیو متأثر او متأسف شول لیکن له شرمه او خجالت په اسلام نه مشرف کیدل او په خپلو زړونو کښی به ئی ویل اوس به زمونږ اسلام څرنگه منل کیږی؟ چی دښمنی مو له اسلام سره وکړه، او له مسلمانانو سره مو جنگونه وکړل او د دیرو مسلمانانو وینی مو توی کړی نو الله تعالی د دوی د تسلیع دپاره وفرمایل چی داسی هیڅ یوه گناه نشته چی الله تعالی د هغه توبه قبوله نه کړی مه بی هیلې او مه ناامیده کیږئ! توبه وکړئ! او الله ته رجوع وکړئ! بښلی کیږئ! مگر څه وخت چی ستاسی پر سر عذاب راشی او مرگ مو په نظر ورسیږی نو په هغه وخت کښی هیڅوک ستاسی کومک او مدد ته نشی رسیدی».

وَاتَّبِعُوا أَحْسَنَ مَا أُنْزِلَ إِلَيْكُمْ مِنْ رَبِّكُمْ مِنْ قَبْلِ أَنْ يَأْتِيَكُمُ الْعَذَابُ بَغْتَةً وَأَنْتُمْ لَا تَشْعُرُونَ ﴿٤٠﴾

او متابعت وکړئ د ډیر غوره حکم د هغه (قرآن) چی نازل کړی شوی دی تاسی ته له (جانبه د) رب ستاسی پخوا له هغه چی راشی تاسی ته عذاب یو ناڅاپه حال دا چی تاسی به نه پوهیږئ (چی له کوم لوری راځی)

تفسیر: له ښی خبری څخه مراد قرآن کریم دی یعنی پر قرآنی هدایتو عمل وکړئ! او د عذاب له

راتگه پخوا د خپل مستقبل په فکر او اندیښنه کښی اوسئ! که نه د عذاب له معائنې څخه وروسته به د هغه هیڅ تدارک او انتظام نشی کیدی او هیڅ یو تدبیر به مؤثر نه لویږی. د الله تعالیٰ عذاب به مو داسی یو ناڅاپه راگیر کړی چه تاسی به له سره د هغه پر راتگ نه خبریږئ.

أَنْ تَقُولَ نَفْسٌ يَحْسَرُنِي عَلَى مَا قَرَّبْتُ فِي جَنَّةِ اللَّهِ وَأَنْ كُنْتُ لِمَنْ السَّخِرِينَ ﴿٥٦﴾

(چاپکی کوئ تاسی په تعمیل د قرآن باندی پخوا له هغه) چی ووائی یو نفس ای ارمان او ندامت می دی پر هغه چی تقصیر می کړی دی په طرف (په حق د طاعت) د الله کښی او بیشکه چی وم زه خامخا له مسخره کوونکیو (په مؤمن به) څخه.

تفسیر: یعنی په هوا او هوس، رسم، تقلید او په دنیوی خوندو او چرچو کښی اخته او مشغول او د الله تعالیٰ له ذکره او یاده بلکه د ده له وجوده بیخی غافلان شوی ؤ. د ده دین او رسول او د هغه هولناک انجام په نسبت به مو چی رسول الله صلی الله علیه وسلم مونږ ویرولو ملندی، توکی او مسخری کولی، او د دغو شیانو په حقیقت نه ؤ پوهیدلی. د ډیر افسوس ځای دی چی د الله تعالیٰ په پیژندلو او د ده د حقوقو په منلو کښی مونږ په څه اندازه سره غفلت او قصور کړی دی چی د هغه په نتیجه کښی نن له دغی بدی پښی سره مخامخ شوی یو کفار به دغسی خبری په محشر کښی کوی که د آیت مضمون کفارو او عصاتو لره عام کیښود شی نو د ﴿وَأَنْ كُنْتُ لِمَنْ السَّخِرِينَ﴾ معنی به «عملت عمل ساخر مستهزئ» وی. (کما فسر به ابن کثیر رحمه الله علیه).

أَوْ تَقُولَ لَوْ أَنَّ اللَّهَ هَدَانِي لَكُنْتُ مِنَ الْمُتَّقِينَ ﴿٥٧﴾

یا (پخوا له دی نه) چی ووائی که چیری داسی وی چی بیشکه الله سمه لاره ښوولی وی ماته نو خامخا وم به زه له متقیانو پرهیزگارنو (له شرکه او له معاصی نه).

تفسیر: کله چی په حسرت او افسوس سره کار ونه چلیږی نو د خپل فهم غلطولو دپاره دغه ګود څر وړاندی کوی. څه ووايم الله تعالیٰ ماته هدایت رانه کړ. که الله اراده فرمایلی وی نو نن به زه هم د متقیانو په مرتبه رسیدلی وم د دغه جواب وروسته داسی راځی ﴿بَلَىٰ قَدْ جَاءَ لَكَ الْبَيِّنَاتُ﴾

او ممکن دی چه دغه کلام د اعتذار او احتجاج په طریقه سره نه وی بلکه تش د یاس د اظهار په طور وی یعنی زه د خپلی بد استعدادی او بد تمیزی له سببه د دغی خبری وړ (مستحق) او لائق نه وم چی الله تعالی ماته سمه لاره ښوولی وی او د مقصود تر منزل پوری ئی زه رسولی وی که په ما کښی اهلیت او استعداد وی او الله تعالی زما لاس نیوی کړی وی نو زه به هم نن ورځ د متقیانو په زمره کښی شامل شوی وم.

أَوْ تَقُولُ حِينَ تَرَى الْعَذَابَ لَوْ أَنَّ لِي كَرَّةً فَأَكُونَ مِنَ الْمُحْسِنِينَ ﴿٥٨﴾

یا (پخوا له دی نه) چی ووائی (نفس) په هغه وخت کښی چی ووینی عذاب کاشکی وی ماته بیا بیرته ورنگ (دنیا ته) پس وم به زه هلته له نیکوکارانو (موحدانو هم په عقائدو هم په اعمالو کښی)

تفسیر: کله چی حسرت او اعتذار دواړه بیکاره ثابت شی او د دوزخ له عذابونو سره مخامخ شی نو په دغه وخت کښی به د اضطراب وارخطائی له شذته داسی وائی «په هر ممکنه صورت سره چی کیږی یو غلی می بیا دنیا ته بیرته ولیږه! او د توبی او اطاعت فرصت او موقع راکړه! او وگوره چی زه په څه صلاح او تقوی سره بیرته درحاضریم». فرمائی الله تعالی چی ولی می هدایت نه وو درته کړی بلکه درته کړی می ؤ.

بَلَىٰ قَدْ جَاءَ تِلْكَ الَّتِي فَكَّدْتَ بِهَا وَاسْتَكْبَرْتَ وَكُنْتَ مِنَ الْكَافِرِينَ ﴿٥٩﴾

هو! داسی ده چی په تحقیق راغلی ؤ تاته دلائل (قرآن) زما پس تکذیب کړی ؤ تا په هغو سره او تکبر دی کړی وو او وی ته له کافرانو (نامنونکیو نه)

تفسیر: یعنی غلط وائی. آیا الله تعالی درته سمه صافه لاره نه وه درښوولی؟ او خپل انبیاء ئی سره له معجزو او احکامو نه وو درلیرلی؟ مگر د هغوی خبری دی ونه منلی او هر هغه شی چی تاته ویلی کیده هغه مو سره له غروره تکبره او تکذیب کوو او ستا هم دغه لونئ او تکبر د حق له قبوله مانع گرځیده. او خبره هم دا ده چی الله تعالی ته له ازله دغه خبره معلومه وه چی ته به

د ده له آیتونو څخه انحراف او انکار کوی او په تکبر او سرکشی سره به وړاندی کیږی. ستا د طبیعت او مزاج غوښتنه او اقتضاء هم داسی ده چی که زر کرته د دنیا په طرف بیرته وگرځولی شی بیا به پخپلو هم هغو واهیو حرکاتو کښی مداومت کوی او له هغه څخه له سره لاس اخیستونکی نه ئی ﴿وَلَوْ رُدُّوا لَعَادُوا لِمَا هُمْ بِكَافِرُونَ﴾ (د انعام ۳ رکوع ۲۸ آیت د داسی خلقو په نسبت د الله تعالی داسی عادت نه دی چی دوی بریالیان او کامیاب کری بلکه خائب او خاسر کوی ئی.

وَيَوْمَ الْقِيَمَةِ تَرَى الَّذِينَ كَذَبُوا عَلَى اللَّهِ وُجُوهُهُم مُّسْوَدَّةٌ

او په ورځی د قیامت کښی به وینی ته هغه کسان چی دروغ ئی ترلی دی پر الله پوری (په نسبت د شرک او نورو عیوبو) مخونه د دوی به تور کری شوی وی

تفسیر: کومه خبره چی د الله تعالی له جانبه راځی او هغی ته د دروغو نسبت کول شی هم دغه پر الله تعالی دروغ ترل دی ځکه چی دروغ شمیرونکی داسی دعوی کوی چی الله تعالی هغه خبره نه ده فرمایلی، حال دا چی په واقع کښی به ئی فرمایلی وی نو د دغو دروغو توروالی د قیامت په ورځ د دوی پر غیرو کښی څرگندیږی (ښکاره کیږی).

أَلَيْسَ فِي جَهَنَّمَ مَثْوًى لِّلْمُتَكَبِّرِينَ ﴿٩٠﴾

آیا نشته په دوزخ کښی ځای دپاره د منکرانو (کافرانو؟ یعنی شته!)

تفسیر: پخوا په «فکذبت بها واستکبرت» کښی د دوو قسمو کفارو بیان وشو تکذیب چی پر کذب مشتمل دی او استکبار او غرور. دلته ئی دغه راوښودل چی د کذب او دروغو لامله (له وجی) به د دوی مخونه توریږی او د غرور او تکبر ځای پرته (علاوه) له دوزخه بل ځای نه دی.

وَيُنَجِّي اللَّهُ الَّذِينَ اتَّقَوْا بِمَفَازَتِهِمْ لَا يَمَسُّهُمُ السُّوءُ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ ﴿٩١﴾

او وبه ساتی الله (له دوزخه) هغه کسان چی ځان ئی ساتلی وی (له شرکه) په

سبب د خلاصی موندلو د دوی نه به رسیږي دوی ته سختی او نه به دوی غمجن کیږي.

تفسیر: یعنی الله تعالی متقیان د دوی د ازلی فوز او فلاح په سبب د بری او کامیابی پر هغه لور (اوجت) مقام رسوی چي هلته به له هر قسمه بدیو او شرورو څخه محفوظ او له هر راز (قسم) فکر او غم څخه به آزاد او محفوظ وی.

اللَّهُ خَالِقُ كُلِّ شَيْءٍ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ وَكِيلٌ ﴿٦٢﴾ لَهُ مَقَالِيدُ السَّمَوَاتِ
وَالْأَرْضِ وَالَّذِينَ كَفَرُوا بِآيَاتِ اللَّهِ أُولَٰئِكَ هُمُ الْخٰسِرُونَ ﴿٦٣﴾

الله پیدا کوونکی د هر څیز دی (چی موجود وی په دنیا کښی) او دغه (الله) پر هر څیز وکیل (ساتونکی متصرف) دی. خاص هم دغه (الله) لره دی کلیگانی (چاپیانی) (د خزانو) د آسمانونو او د ځمکي، او هغه کسان چی کافران شوی دی په آیتونو (دلائلو د قدرت) د الله دغه کسان هم دوی زیانکاران دی (چی ځای ئی ابدی دوزخ دی).

تفسیر: یعنی الله تعالی هر شی پیدا کړی دی او وروسته له پیدائښته د ده د بقاء او تحفظ ذمواړی ئی هم پر خپل قدرت اخیستی ده او د ځمکي او آسمان د گردو (تولو) شیانو تصرف او اقتدار هم ده ته حاصل دی ځکه چی د گردو (تولو) خزانو کنجیانی له ده سره دی نو له داسی الله څخه مخ اړول او نورو شیانو ته مخ گرځول فضول او بیکاره خبره ده ښائی چی انسان د الله تعالی له غضبه وویږی او د الله تعالی رحمت او مهربانی ته امیدوار اوسی ځکه چی کفر او ایمان، جنت او دوزخ گرد (تول) د ده تر واک (اختیار) او تصرف لاندی دی. هر څوک چی د الله تعالی او د ده له کلامه منکریری هیچیری به د قرار او هستوگنی ځای نه مومی. آیا هغه څوک چی د الله تعالی څخه منحرف کیږی او مخ تری اړوی حقیقی فوز او فلاح ته هیلمن (آرزومند) کیدی شی؟ کله چی کفار د بت پرستی دعوت ورکړ سید الابرار ته نو دغه آیت نازل شو.

قُلْ أَغْفِرُ اللَّهُ تَأْمُرُونِي أَعْبُدُ أَيُّهَا الْجَاهِلُونَ ﴿٦٤﴾

ووايه (ای محمده!) آیا پس بی له الله امر کوئ تاسی ماته چی عبادت ئی وکړم ای جاهلانو ناپوهانو!

تفسیر: یعنی انتهائی نادانی حماقت او جهالت دا دی چي انسان الله تعالیٰ پریودی او د نورو په عبادت کښی بوخت (مشغول) او لگیا شی او له رسول الله څخه داسی غوښتنه وکړی او تری طمع ولری چی دی (معاذالله) د کفر او شرک لاره د دوی له سببه غوره کړی. په ځینو روایاتو کښی راغلی دی چی مشرکانو رسول الله صلی الله علیه وسلم ته دعوت ورکړی ؤ چی راځه زمونږ د معبودانو عبادت کوه نو ځکه دغه پاس آیت لکه چی اوس مو ولیکل د دوی په جواب کښی نازل شو.

وَلَقَدْ أَوْحَىٰ إِلَيْكَ وَالَّذِينَ مِنْ قَبْلِكَ ۖ لَئِنْ أَشْرَكْتَ لَيَحْبَطَنَّ عَمَلُكَ
وَلَتَكُونَنَّ مِنَ الْخَاسِرِينَ ﴿۳۹﴾ بَلِ اللَّهَ فَاعْبُدْ وَكُنْ مِنَ الشَّاكِرِينَ ﴿۴۰﴾

او خامخا په تحقیق وحی کړی شوی ده تاته او (وحی کړی شوی ده) هغو کسانو ته چه ږومبی له تا نه ؤ (داسی چی قسم دی) که شرک پیدا کړ تا (فرضاً) نو خامخا خراب به شی هرومرو (خامخا) عمل ستا او خامخا شی به ته هرومرو (خامخا) له زیانکارانو (نو ځان وساته له شرکه). بلکه (یواځی) د الله پس عبادت کوه او اوسه له شکر کوونکیو (په نعمت د توحید او عبادت).

تفسیر: یعنی که له عقلی حیثیته وکتلی شی د ګردو (تولو) اشیاء پیدا کول، باقی پریښودل، او په هغه کښی د هر ډول تصرفاتو جاری لرل یواځی د الله تعالیٰ کار دی. نو د عبادت مستحق ماسوا له الله څخه بل هیڅوک نشی کیدی او که له نقلی حیثیته ملاحظه وکړئ نو ټول انبیاء الله او سماویه ادیان د توحید په صحت او د شرک پر بطلان متفق دی بلکه هر نبی ته د وحی په ذریعه دغه ښوولی شوی دی چه په آخرت کښی د مشرکانو ټول اعمال بیخی بیکاره دی او د شرک انجام د خالص حرمان او خسران څخه سواء بل شی نه دی. لږها پر هر انسان دغه لازم دی چی له ګردو (تولو) څخه وشکوی او له الله تعالیٰ سره د خپل عبودیت تعلقات ونښلوی او د الله تعالیٰ وفادار او شکرګزار او احسان پیژندونکی بنده شی د ده عظمت، قدرت، جلال، او کمال ښه وپیژنی. عاجز او ناتوانه مخلوقات د ده شریک ونه ګرځوی او هغه په هم هغو صفاتو سره لوی پورته اعلیٰ او ارفع وګنی لکه چی په واقع کښی هم دی.

وَمَا قَدَرُوا اللَّهَ حَقَّ قَدْرِهِ ۖ

او تعظیم نه دی کړی دغو (مشرکانو) د الله حق د تعظیم د ده

تفسیر: یعنی مشرکینو د الله تعالیٰ عظمت، علویت، کمال، جلال لوئی او بزرگی تر هغی اندازی او مرتبی پوری ونه پیژندله او ملحوظه ئی نه کره چی تر هغی اندازی او مرتبی پوری پر یوه بنده د هغه معرفت او پیژندگلوی لارمه ده چی هغه وپیژنی او ملحوظه ئی ولری. د الله تعالیٰ د رفیع شان او لوړی (اوچتی) مرتبی د اجمالی تصور کوونکی آیا د عاجز او محتاج مخلوق حتی د بیځانه گټو او بتانو شرکت له الله تعالیٰ سره تجویز کولی شی؟ حاشا وکلا! وروسته له دی نه د الله تعالیٰ د عظمت او قدرت، د جلال او کمال د غینو شتونو بیان دی.

وَالْأَرْضُ جَمِيعًا بَضْئُهُ يَوْمَ الْقِيَمَةِ وَالسَّمُوتُ مَطْوِيَّتٌ بِیَمِينِهِ سُبْحَنَهُ وَتَعَالَى عَمَّا يُشْرِكُونَ ﴿۹۵﴾

او ځمکه ټوله په قبضه تصرف د ده کښی ده په ورځ د قیامت کښی او آسمانونه نغښتلی شوی دی په یمین د ده کښی، پاکي ده ده ته او لوړ (اوچت) لوی دی له هغو شیانو نه چی دوی ئی شریکوی (له الله سره بتان او نور شیان).

تفسیر: یعنی د ده د عظمت شان دغه حال دی چه د قیامت په ورځ کښی ټوله ځمکه د ده د قدرت په یو موتی کښی او گرد (ټول) آسمانونه د کاغذونو د یوی لولی پشان به د ده د قدرت په یوه لاس کښی وی د ده په بندگی او عبادت کښی به د بیځانه یا عاجز او محتاج مخلوق شرکت تر کومی اندازی پوری جائز او روا وی؟ دغه شرکاء خو ټول د ده د قدرت په موتی کښی دی. څرنګه چی دی اراده وکړی پر دوی خپل هر راز (قسم) تصرفات جاری کوی هیڅوک د ده په مقابل کښی خپل غوړ او ژبه نشی خوځولی.

تنبیه: د «مطویات بيمينه» په متعلق د «انبياء» په سورت کښی د «يوم نطوى السماء» الآية تفسیر بنائی ولوست شی. او پر «يمين» او نورو متشابهاتو الفاظو بلاکم او کیف ایمان لرل واجب دی. په غینو احادیثو کښی راغلی دی «وکلثايدیه یمین» د ده دواړه لاسونه ښی دی. له دی نه د تجسم، تحیز، جهت او د نورو نفی کیږی.

وَنُفِخَ فِي الصُّورِ فَصَعِقَ مَنْ فِي السَّمُوتِ وَمَنْ فِي الْأَرْضِ إِلَّا مَنْ شَاءَ اللَّهُ ثُمَّ نُفِخَ فِيهِ أُخْرَىٰ فَإِذَا هُمْ قِيَامٌ يَّظُنُّونَ ﴿۹۸﴾

او پوکل به وکړل شی په صور (شپیلی) کښی پس بیخوده مړه به شی هر هغه چی په آسمانونو کښی دی او هر هغه چی په ځمکه کښی دی مگر هغه څوک چی اراده وفرمائی الله (د نه وژلو د هغه) بیا به وپوکل شی په هغه (صور) کښی بل ځلی پس ناڅاپه دغه خلق به (چی مړه ؤ تول) ولاړ وی (منتظر وی چی څه راباندی کیږی)

تفسیر: حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي «یو ځلی د صور شپیلی نفخ د عالم د فنا کولو دپاره ده او دوهمه د ژوندی کولو او دریمه وروسته له حشره د بیهوشی، څلورمه د خبردار کیدلو، وروسته له هغه گرد (تول) د الله تعالی په مخکښی ور وړاندی کیږی» (بتغییر یسیر). لیکن د اکثرو محققینو علماوو په نزد تول به دوه ځلی د صور نفخی کیږی په اوله کښی به د گردو (تولو) هوش او حواس ورک کیږی بیا هغه کسان چی ژوندی دی مړه کیږی. او د هغو پر ارواحو چی مړه دی د بیهوشی کیفیت طاری کیږی بیا به بله نفخه کیږی چی د هغی په اثر د مړبو ارواح به د ابدانو په طرف بیرته راگرځی. او تول بیهوشان به په سد (هوش) کیږی. په دغه وخت کښی د محشر د دی عجیبو او غریبو مناظرو د لیدلو څخه گرد (تول) مخلوقات حیران او پریشان او متحیر کیږی بیا به په ډیر سرعت سره د قدوس الله په مخکښی وړاندی کیږی او گرد (تول) سره ور حاضرول شی.

تنبیه: له «الا من شاء الله» څخه ځینو جبرئیل، میکائیل، اسرافیل او عزرائیل علیهم السلام مراد نیولی دی او ځینو له هغوی سره حملة العرش هم شامل کړی دی. د ځینو په نزد تری انبیاء او شهداء مراد دی. والله اعلم. په هر حال دغه استثناء به د هغی نفخی په وخت کښی وی چی وروسته له هغه ممکن دی پر دوی هم فناء طاری کیږی ﴿لَیْسَ الْمَلَائِكَةُ الْوَحِيدَةُ الْعَالَمُونَ﴾ (د جزء ۲۴ المؤمن ۲ رکوع ۱۶ آیت).

وَأَشْرَقَتِ الْأَرْضُ بِنُورِ رَبِّهَا وَوُضِعَ الْكِتَابُ وَجِئَتْ بِالتَّائِبِينَ
وَالشُّهَدَاءِ وَقُضِيَ بَيْنَهُم بِالْحَقِّ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ ﴿٧٩﴾

او روښانه به شی ځمکه په نور د رب د دغی (ځمکی لپاره د فیصلی د بندگانو) او کیښود به شی کتاب (عمل نامی دپاره د حساب) او راتله به وکړل شی په انبیاء (محشر ته) او په شهداؤ سره (له هر امته) او حکم به وکړ شی په منځ د دوی کښی په حق عدل سره او پر دوی به ظلم ونکړ شی (هیڅ قدر په تزئید د عقاب یا تنقیص د ثواب)

تفسیر: یعنی وروسته له هغه به الله تعالیٰ د حساب او کتاب دپاره له خپل شان سره مناسب د اجلال نزول فرمائی (کما ورد فی بعض روایات الدر المنثور) په دغه وخت کېږي د الله تعالیٰ له بې کیفه تجلی او نور څخه په محشر کېږي یوه مخصوصه رڼا (رڼا) او انوار پورته کېږي. د گردو (تولو) اعمال نامې به د دوی په لاسو کېږي ورکولی کېږي. انبیاء علیهم السلام او نور شاهدان به د الله تعالیٰ په دربار کېږي حاضرېږي. او د هر انسان د اعمالو په نسبت به په نهایت عدل او انصاف سره په ښه شان سره فیصلی او احکام اورولی کېږي. او پر هېچا به هېڅ قسم زیادت او تیری نه کېږي.

تنبیه: له «شهداء» څخه مراد برسیره پر انبیاء علیهم السلام پرېښتی، محمدی امت او د انسانانو لاسونه پښي او نور گرد (تول) مراد کیدی شي. حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه له دی نه د هر امت نیک انسانان مراد کړي دي.

وَوَقَّيْتُ كُلَّ نَفْسٍ مَّا عَمِلَتْ

او پوره به ورکړه شي هر نفس لره (جزا د هغه) عمل (چې کړی) ئی ؤ (ده)

تفسیر: یعنی د نیکی په بدل کېږي تنقیص او د بدی په بدل کېږي تزئید نه واقع کېږي د هر چا هومره چې ښه یا بد عمل وی هغه گرد (تول) د الله تعالیٰ په علم کېږي دی سم له هغه سره بدل ورکول کېږي چې د هغه څه تفصیل وروسته له دی نه راځي.

وَهُوَ أَعْلَمُ بِمَا يَفْعَلُونَ

او حال دا چې الله ښه عالم دی پر هغو اعمالو چې دوی ئی کوي (نو جزا به پرې ورکړه شي)

تفسیر: یعنی شاهدان راځي د دوی د ملزم کولو دپاره که نه له الله تعالیٰ څخه هېڅ یو شي پټ نه دی (کذا فی الموضح).

وَسَيُتَقَالُ الَّذِينَ كَفَرُوا إِلَىٰ جَهَنَّمَ زُمَرًا

او شړلي رابښکلي کېږي (په شدت سره) هغه کسان چې کافران شوي دي طرف د دوزخ ته دلي دلي

تفسیر: یعنی تول کافران په تیل وهلو او په نهایت ذلت او خواری سره د دوزخ په طرف شرل او بیول کیږی، څرنگه چی د کفر اقسام او مراتب ډیر دی نو هر قسم او هره درجه د کفارو ډله سره بېله بېله کوله شی.

حَتَّىٰ إِذَا جَاءُوهَا فَتَحَتْ أَبْوَابُهَا

تر هغه پوری چی راشی دوی دوزخ ته حال دا چی وبه پرانیستلی شی دروازی د دغه (دوزخ)

تفسیر: هم هغسی چی د دنیوی بندیځانی دروازی خلاصی نه وی هر کله چی کوم بندی پکښی ننویستل کیږی ور ئی ورته خلاصوی او وروسته د ده له ننوتلو څخه بیرته وربندول کیږی. هم داسی څه وخت چی دوزخیان دوزخ ته نژدی رسیږی د دوزخ دروازی پرانیستلی کیږی او دوزخیان په تیل وهلو سره پکښی غورځولی کیږی او بیا ئی دروازی تړلی کیږی، **کما قال الله تعالى ﴿إِنهَا عَلَيْهِمْ مُّوَصَّاةٌ﴾** (همزه).

وَقَالَ لَهُمْ خَزَنَتُهَا أَلَمْ يَأْتِكُمْ رُسُلٌ مِّنكُمْ

او وبه وائی دوی ته خزانچیان (متصرفان) د دغه (دوزخ) آیا نه ؤ راغلی تاسی ته رسولان له تاسی نه

تفسیر: یعنی هغه پرېستی چی د دوزخ محافظانی دی دوی به کفارو ته د ملامتی په ډول سره داسی وائی «آیا نه ؤ درغلی تاسی ته رسولان له تاسی» یعنی چی له هغه ځنی له دی سببه چی ستاسی له همجنسانو څخه ؤ فیض فائده اخیستل ډیر آسان ؤ.

يَتْلُونَ عَلَيْكُمُ آيَاتِ رَبِّكُمُ وَيُنذِرُونَكُمْ لِقَاءَ يَوْمِكُمْ هَٰذَا قَالُوا أَبْلَىٰ وَلَٰكِنْ حَقَّتْ كَلِمَةُ الْعَذَابِ عَلَى الْكَافِرِينَ^(۴)

چی لوستل به دغو (رسولانو د تاسی) پر تاسی آیتونه (د قرآن) د رب ستاسی او ویږول به دوی تاسی له ملاقات د هغی ورځی ستاسی چی دغه ده،

وبه وائی (کفار چی ولی نه ؤ راغلی) بلکه راغلی ؤ ولیکن ثابتہ شوی ده
کلمه (حکم) د عذاب پر کافرانو

تفسیر: یعنی ولی انبیا نه ؤ راغلی، بلکه ضرور راغلی ؤ او د الله تعالیٰ کلام نی راوردی ؤ او له
نن ورغی شخه ډیر زیات ویرولی شوی ؤ، لیکن مونږ له خپلی بدبختی او نالائقۍ، د هغو خبرو
او پندونو ته غور کښینښود، خو بالاخر د الله تعالیٰ د داسی قاطع او لایتغیر تقدیر سره مخامخ
شو او د عذاب حکم پر مونږ کفارو په قطعی ډول سره ثابت او نافذ شو ﴿فَاعْتَرَفُوا بِذَنبِهِمْ فَسُحْقًا
لِّأَصْحَابِ السَّعِيرِ﴾ (الملك).

قِيلَ ادْخُلُوا ابْوَابَ جَهَنَّمَ خَلِدِينَ فِيهَا قَبْسُ مَثْوًى الْمُتَكِبِّرِينَ ﴿٤٧﴾

وبه ویل شی دوی ته ننوځی دروازو د دوزخ ته په دی حال کښی چی همیشه
اوسیدونکی اوسئ په ده کښی. پس بد دی ځای د هستوګنی د متکبرانو (دا
دوزخ).

تفسیر: یعنی تاسی د خپل تکبر، لوئی او غرور له سببه د الله تعالیٰ خبره ونه منله نو اوس تل په
دوزخ کښی پراته اوسئ! او د هغه د عذابونو خوند وشکئ!

وَسِيقَ الَّذِينَ اتَّقَوْا رَبَّهُمْ إِلَى الْجَنَّةِ زُمَرًا

او بیول کیږی (بلل کیږی) به هغه کسان چی ویریدل به دوی له ربه خپله
طرف د جنت ته ډلی ډلی

تفسیر: یعنی کله چی د ایمان او تقویٰ مدارج متفاوت دی د هری درجی متقین مؤمنین جلا
(جدا) او د هری یوی ډلی به سره بیلی وی. او دغو گردو (ټولو) جماعتونو ته ډیر زیات
تشویق او ترغیب ورکول کیږی او په ډیره مینه او محبت سره د جنت په طرف لیږل کیږی.

حَتَّىٰ إِذَا جَاءُوهَا وَفُتِحَتْ أَبْوَابُهَا وَقَالَ لَهُمْ خَزَنَتُهَا
سَلَامٌ عَلَيْكُمْ طِبْتُمْ فَادْخُلُوهَا خَالِدِينَ ﴿٤٨﴾

تر هغه پوری چي راشي دوی جنت ته حال دا چي پرانیستلی شوی به وی دروازی د دغه (جنت) او وبه وائی دوی ته خزانچیان (متصرفان) د جنت سلام دی وی پر تاسی پاک یی تاسی (له گناهونو) پس ننوځی جنت ته په دی حال کښی چي همیشه اوسیدونکی اوسئ (په ده کښی)

تفسیر: څرنگه چي د میلنو د دوی له راتګه څخه پخوا د مهمان خانی دروازی پرانیستلی کیږي او د هغوی دپاره د هوسائی (راحت) او آرام هر راز (قسم) وسائل او وسائط برابرول شی کله چي جنتیان هلته ورسپړي نو د جنت دروازی به د دوی په مخکښی پرانیستلی خلاصی وی. کما جاء فی الركوع (۴) من سورة ص ﴿مُفْتَحَةً لِّمَنْ اَبْوَابُ﴾ او د الله تعالی پرستی به په نهایت اعزاز او اکرام سره په سلامونو او ثناؤ او نورو د دوی استقبال کوی او ورته «هر کله راشئ! ښه راغلی!» وائی او د جنت د تل اوسیدلو بشارات او زیری به ورته ورکوی.

وَقَالُوا الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي صَدَقْنَا وَعَدَهُ

او وائی به دغه (جنتیان) ټوله ثناء صفت خاص الله ته دی هغه (الله) چي رېښتینه ئی کړه له مونږ سره وعده خپله

تفسیر: یعنی د الله تعالی شکر او حمد وایو. هغه وعده چي مونږ د انبیاء له خولی څخه اوریدلی وی د هغو تصدیق مونږ پخپلو سترګو وینو.

وَأَوْرَثْنَا الْأَرْضَ مَنْ نَبَّأُوا مِنَ الْجَنَّةِ حَدِيثُ نَسَاءٍ

او میراث ئی راکړه مونږ ته ځمکه (د جنت) چي ځای نيسو له جنته هر ځای چي خوښ شی زمونږ،

تفسیر: حضرت شاه صاحب لیکي «جنتیانو ته حکم شته هر چیري چي زړه ئی غواړي هم هغلته دی وسیږي لیکن د هر جنتی زړه به هم هغه ځای خوښوی چي د ده دپاره لا له پخوا څخه مخصوص او معین کړی شوی دی» د ځینو په نزد مراد ئی داسی دی چي په جنت کښی د تللو او راتللو او له یوه ځای بل ځای ته ورتګ هیڅ ممانعت نه دی او هر جنتی هر چیري ئی چي زړه وغواړي هم هغلته ودرومی.

فَنِعْمَ أَجْرُ الْعَمِلِينَ ﴿٢٣﴾ وَتَرَى الْمَلَائِكَةَ حَاقِقِينَ مِنْ حَوْلِ
الْعَرْشِ يُسَبِّحُونَ بِحَمْدِ رَبِّهِمْ وَقُضِيَ بَيْنَهُم بِالْحَقِّ وَقِيلَ
الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿٢٤﴾

پس ښه دی اجر د (نیک) عمل کوونکیو (دغه جنت). او وینی به ته (ای محمده!) پرېستی طواف کوونکی (چار چاپیر نیوونکی) چاپیر له عرشه چی تسبیح به وائی دوی (پیوسته) له حمده ثنا د رب د دوی سره، او حکم به وکړ شی په منځ د خلقو کښی په حق سره او به ویلی شی چی توله ثناء ده خاص الله ته چی رب پالونکی د عالمیانو دی.

تفسیر: یعنی څه وخت چی الله تعالی د حساب او کتاب دپاره د اجلال نزول وفرمائی په دغه وخت کښی به پرېستو د عظیم عرش په چار چاپیر کښی حلقه تړلی وی او گردی (تولی) به د خپل رب په تسبیح او تحمید کښی لگیا او مشغولی وی او د گردو (تولو) بندگانو د اعمالو فیصلی به په ډیر انصاف او ښه ډول (طریقه) سره وکړی شی چه د هغی په اثر به له هر لوری څخه په ډیر جوش او خروش سره د ﴿الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ﴾ ناری پورته کیږی یعنی توله ثناء صفت او محامد هغه پاک الله ته وړ (مستحق) او لائق دی چی د گرد (تول) جهان رب او پروردگار دی او د تول عالم په نسبت ئی داسی ښه احکام او عمده فیصلی صادری کړی دی د دغه تحمید او تحسین د چغو څخه وروسته دغه دربار خاتمه مومی. عموماً گردو (تولو) مفسرینو د دغه آیت هم دغه مطلب اخیستی دی لیکن حضرت شاه صاحب دغه آیت د راهنه پر حالت حمل کړی دی او د «قضى بينهم» ضمیر ئی د ملائکو په طرف راجع کړی داسی لیکى «د پرېستو په منځ کښی فیصله دغه ده چی هر یوه پرېسته (په ملائ الاعلی کښی) یو تدبیر سم له خپلی قاعدی سره وائی (کما یشیر الیه اختصام الملا الاعلی وتفصیله فی حجة الله البالغة) بیا الله تعالی د یوی پرېستی خبری ته د نفاد او د اجراء حکم ورکوی او هم هغه خبره له حکمت سره موافقه وی. دغه ماجراء اوس هم دوام او جریان لری او په آخرت کښی به هم د دی سلسله نه منقطعه کیږی.» والله تعالی اعلم بالصواب.

تمت سورة الزمر بعون الله وتوفيقه فله الحمد والمنة

سورة المؤمن مكية الا آيتى (۵۶ و ۵۷) فمدنيتان وهى خمس و ثمانون آية وتسع ركوعات
عدد تلاوتها (۴۰) وعدد نزولها (۶۰) نزلت بعد الزمر
د «المومن» سورت مكى دى پرته (علاوه) له (۵۶) و (۵۷) آيته شخه چى مدنى دى (۸۵) آيت
او (۹) ركوع لرى
په تلاوت كېښى (۴۰) او په نزول كېښى (۶۰) سورت دى وروسته د «الزمر» له سورته نازل شوى
دى

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شروع کووم په نامه د الله چه دير زيات مهربان پوره رحم لرونكى دى

حَمْدٌ تَنْزِيلُ الْكِتَابِ مِنَ اللَّهِ الْعَزِيزِ الْعَلِيمِ غَافِرِ الذَّنْبِ وَقَابِلِ التَّوْبِ

نازليدل د دى كتاب (قرآن) له (جانبه) د الله دى چى (دى) ښه غالب قوى
(په انفاذ د احكامو) ښه عالم دى (پر هر شيز) بشونكى د گناهونو دى
(عاصيانو لره) او قبلوونكى د توبى دى (تائبانو لره)

تفسير: يعنى توبه قبلوى او له گناهونو ځنى تائب داسى پاك او صافوى چى گواكى له سره ئى
غه گناه او خطا نه وى كړى او علاوه پر هغه توبه ئى د مستقل طاعت په منزله دروى او د هغه
په بدل اجر ورعنايت فرمائى.

شَدِيدِ الْعِقَابِ ذِي الطَّوْلِ

سخت دى عذاب (د ده كفارو لره) خيښتن (خاوند) د فضل دى (په مؤمنانو
بى پروا له هر چا)

تفسير: يعنى بى نهايته د قدرت او وسعت او غناء خيښتن (خاوند) دى چى پر بندگانو د انعام
او احسان بارانونه وروى.

لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ إِلَيْهِ الْمَصِيرُ ﴿٣٥﴾

نشته لایق د عبادت بل هیشوک مگر یوازی هم دی دی خاص هم ده ته بیرته ورتلل دی (لپاره د حساب)

تفسیر: چی هلته له وررسیدلو څخه وروسته هر یوه ته د دوی د اعمالو مکافات او بدل ورکول کیږي.

مَا يُجَادِلُ فِي آيَاتِ اللَّهِ إِلَّا الَّذِينَ كَفَرُوا

جگړی نه کوی (طعنی نه وائی) په آیتونو د الله مگر هغه کسان چی کافران شوی دی

تفسیر: یعنی د الله تعالیٰ کلام او خبری او د ده د عظمت او قدرت دلائل داسی نه دی چی په هغه کښی څه مناقشه، مجادله او جگړه وکړه شی. مگر هغه خلق چی دا ئی له خپلو ځانونو سره غوټه کړی ده چی د خورا (دیر) روښانو دلائلو او براهینو او له دیرو ښو ښکاره شواهدو څخه به هم انحراف او انکار کوی نو دوی پر دغو د رښتیا خبرو په ناحقه سره جگړی او مناقشی کوی.

فَلَا يَغْرُرُكَ تَقَلُّبُهُمْ فِي الْبِلَادِ ﴿٣٦﴾

پس نه دی تیر باسی تا گرغیدل د دوی (په هوسائی (آرام) سره) په ښارونو کښی (ځکه چی عاقبت د دوی دوزخ دی)

تفسیر: یعنی د داسی منکرینو انجام تباهی او هلاکت دی. اگر که دوی فی الحال په ښارونو او کلیو کښی گرځی، سیلونه، سیاحتونه سوداگری کوی او پخپلو چرچو کښی مشغول دی. نو نه ښائی چی تاسی د دوی پر دغه راحت او هوسائی (آرام) وغولیرئ. ځکه چی دغه د الله تعالیٰ له طرفه امهال او استدراج دی. څو دوی څو ورځی په دنیا کښی ښکته پورته وگرځی، خوندونه او مزی وکړی یا تجارت او پلمی (تدبیرونه) او بهانی وکړی په هغه ورځ کښی چی دوی د غفلت په تشه کښی په ښه ډول (طریقه) سره مست او مخمور شی بیا نیول کیږي. د پخوانیو اقوامو حال هم داسی شوی ؤ. لکه چی اوس الله اعلیٰ شانه واعظم برهانه پخپله ئی مثال داسی فرمائی

كَذَّبَتْ قَبْلَهُمْ قَوْمُ نُوحٍ ۖ وَالْأَحْزَابُ مِنْ بَعْدِهِمْ ۖ وَهَمَّتْ
كُلُّ أُمَّةٍ بِرَسُولِهِمْ لِيَأْخُذُوهُ ۖ وَجَادِلُوا بِالْبَاطِلِ لِيُدْحِضُوا
بِهِ الْحَقَّ فَأَخَذْنَاهُمْ ۖ فَكَيْفَ كَانَ عِقَابِ ۖ

دروغجن شمیرلی و (رسولان خپل) پخوا له دوی نه قوم د نوح او نورو اقوامو وروسته له دوی نه او قصد وکړ هر امت (له دوی نه پر رسول خپل چي ونیسی دوی هغه (رسول او ضرر ورورسوی) او جگړی به کولی دوی (له دغو رسولانو سره) په باطله سره دپاره د دی چي پت کړی په دغه (باطله سره). حق (توحید) پس ومو نیول دوی (په عذاب سره) پس څرنگه و سزاء عقوبت زما (دوی لره؟)

تفسیر: د هر امت اشارو د خپلو انبیاء د وژلو یا د د زحمت او تکلیف ور رسولو ارادی کړی وی او همیشه هغوی د داسی چلونو او پلمو (تدبیرونو) په جوړولو کښی مصروفیدل چي د هغو په وسیله حق او رښتیا دین ته ماتی او شکست ورکړی او د حق غږ پری نږدی چي پورته شی لیکن مونږ د دوی دغه مکرونه او فریبونه تل ناقصه او ناکامه گرځولی دی، او د دی په ځای چي دغه اشارار زمونږ انبیاء ته لاس وروغځوی یا ئی ونیسی مونږ هم دغه اشارار پخپل غضب او قهر کښی اخته او سختی سزاوی مو ورته ورکړی دی. بیا وگورئ چي زمونږ د هغو سزای نتیجه څرنگه په ظهور ورسیده؟ او د دوی بیخ او بکر مو څرنگه له وویست؟ نن هم د هغو سپیره شویو اقوامو څه آثار چیری چیری شته او په نظر راځی چي د هغو د لیدلو څخه یو انسان د دوی د تباهی په نسبت څه فکر، غور او تصور کولی شی.

وَكَذَلِكَ حَقَّتْ كَلِمَتُ رَبِّكَ عَلَى الَّذِينَ كَفَرُوا أَنَّهُمْ أَصْحَابُ النَّارِ ۖ

هم داسی (لکه وجوب د عذاب پر دغو مکذبینو) واجبه شوی ده خبره (د عذاب) د رب ستا پر هغو کسانو چي کافران شوی دی (هغه کلمه دا ده چي) بیشکه دوی ملگری د اور (د دوزخ) دی.

تفسیر: یعنی هم هغسی چي پر پخوانیو اقوامو د عذاب راتلونکی خبره پوره نازله او منطبقه شوی ده پر اوسنیو منکرینو ئی هم نازله وپوله او هم هغسی چي د انبیاء د اعلان سره موافق پر کفارو

دنیوی عذاب نازل شوی دی ستا د رب دغه خبره هم یو ثابت شوی حقیقت دی. چی په آخرت کښی د دغو خلقو ځای دوزخ دی.

تنبیه: ځینو «انهم اصحاب النار» د «لأنهم» په معنی اخیستی او دغه مطلب ئی تری ایستلی دی چی د تیرو منکړینو په شان پر موجوده منکړینو هم د الله تعالیٰ خبری رښتیا دی ځکه چی دوی هم له «اصحاب النار» څخه دی.

الَّذِينَ يَحْمِلُونَ الْعَرْشَ وَمَنْ حَوْلَهُ يُسَبِّحُونَ بِحَمْدِ رَبِّهِمْ وَيُؤْمِنُونَ بِهِ وَيَسْتَغْفِرُونَ لِلَّذِينَ آمَنُوا

هغه کسان (له ملائکو) چی پورته اخلی عرش او هم هغه (پرښتی) چی چار چاپیری دی د عرش تسبیح وائی سره د حمده ثناء د رب د دوی او ایمان ئی راوړی دی. په دغه (الله) او مغفرت غواړی (له الله نه) هغو کسانو ته چی ایمان ئی راوړی دی،

تفسیر: په رومبنيو آیتونو کښی د مجرمینو او منکړینو د بدو حالاتو بیان ؤ، دلته د دوی په مقابل کښی د تائبینو مؤمنینو د فضل او شرف بیان فرمائی یعنی د عظیم عرش حاملین او د هغه په چار چاپیر کښی بیسماره مطوفینی پرښتی چی د دوی غذا یواځی د الله تعالیٰ تسبیح او تحمید دی او د الله تعالیٰ د دربار د مقربیت لامله (له وجی) په اعلیٰ درجی سره د ایمان او یقین لرونکی دی دوی د الله تعالیٰ په حضور کښی د مؤمنینو دپاره دعاء او استغفار کوی سبحان الله د داسی عزت او پت زیاتولو او شرف او احترام په نسبت څه وویلی شی چی د خاوری په منځ د هستیدونکو مؤمنینو څخه چی کومی خطاوی تیروتل او ښوئیدل شوی دی د کروبیین ملائکی د هغوی دپاره د احدیت په دربار کښی په غیاب د دوی کښی دعاء او استغفار کوی او کله چی د دوی په شان کښی «ويفعلون مایمرون» راغلی دی نو دوی به د الله تعالیٰ له طرفه پر دغه کار مامور وی.

رَبَّنَا وَسِعْتَ كُلَّ شَيْءٍ رَّحْمَةً وَعِلْمًا فَاغْفِرْ لِلَّذِينَ تَابُوا وَاتَّبَعُوا سَبِيلَكَ وَقِهِمْ عَذَابَ الْجَحِيمِ ④

(نو وائی چی) ای ربه زمونږ رسیدلی ئی ته هر څیز ته له جهته د رحمته

بخشش او علمه پس مغفرت و کړه هغو کسانو ته چي توبه ئي ايستلي دي او متابعت ئي کړي دي د لاري ستا او وساته دوي له عذاب د دوزخ نه.

تفسير: دغه ئي د پښتو د استغفار صورت ښوولي دي يعنې د الله تعالى په دربار کښي داسي عرض کوي «اي زمونږ ربه! ستا علم او رحمت په هر شي محيط دي پس هغه څوک چي ستا په محيط علم ئي بد کارونه پري ايښي وي او د زړه په صدق سره ئي ستا په طرف رجوع کړي وي او ستا پر سمه لاره ئي د تللو زيار، کوشش ايستلي وي او د بشريت په اقتضاء څه کمزوري او خطاوي له دوي نه صادري شوي وي ته پخپل فضل، رحمت او کرم سره هغه وروښه نه په دنيا کښي څه رږ (تکليف) او زحمت ورپيښ کړي! او نه په عقبا کښي د دوزخ مخ ورښکاره کړي! باقي هغه مسلمانان چي د توبي او انابت لاره څانته غوره نه کړي دلته د هغوي څه ذکر نشته او دغه آيت د دوي له ذکره ساکت دي. په ظاهر سره د عرش حاملين د دوي په حق کښي دعا نه کوي. الله تعالى له هغوي سره څرنگه معامله کوي؟ دغه خبره دي له نورو نصوصو څخه ښائي د ځان دپاره معلومه کړي!

رَبَّنَا وَأَدْخِلْهُمْ جَنَّاتٍ عَدْنٍ الَّتِي وَعَدْتَهُمْ وَمَنْ صَلَحَ مِنْ آبَائِهِمْ وَأَزْوَاجِهِمْ وَذُرِّيَّاتِهِمْ إِنَّكَ أَنْتَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ۝

(او هم وائي به) اي ربه زمونږ او ننه باسه دوي په جنتونو د هميشه هستوگني کښي هغه چي وعده کړي ده تا له دوي سره او څوک چي نیک شوي وي له پلرونو د دوي او (له) ښځو د دوي او (له) اولادو د دوي، بيشکه چي ته هم ته ئي ښه غالب قوي (په انفاذ د احکامو) ښه حکمت والا (چي هر کار په تدبير او مصلحت سره کوي).

تفسير: يعنې اکر که جنت هر چا ته د ده د عمل په صله کښي ورسيږي لکه چي دلته هم د «ومن صلح» له قیده ښکاره ده او بي له خپل ايمان او اصلاح، ښځه، اولاد، مور ؤ پلار او نور ئي هيڅ په کار نه ورځي ليکن ستا حکمتونه داسي هم دي چي د يوه له خاطره ديرو کسانو ته د دوي له عمله زيات په اعلى درجي رسوي کما جاء في الركوع (۱) ۲۱ آيت من سورة (الطور) في جزء (۲۷) ﴿وَالَّذِينَ آمَنُوا وَاتَّبَعَتْهُمْ ذُرِّيَّتُهُمْ بِإِيمَانٍ أَلْحَقْنَا بِهِمْ ذُرِّيَّتَهُمْ وَمَا أَلَتْنَاهُمْ مِنْ عَمَلِهِمْ شَيْئًا﴾ که په ژوره کتنه سره وگورئ نو هغه به هم په حقيقت کښي د هم دوي د قلبی عمل بدل وي مثلاً دوي به آرزو او ارمان لري چي مونږ هم ښائي د دي صالح سړي د اعمالو متابعت او تقليد کړي وي دغه نيت او د نيکي حرص به د الله تعالى په دربار کښي مقبول شي

یا د هغه صالح سری د اکرام او مداراتو یو صورت به هم دغه وی چی د هغه مور او پلار او ښځه او اولاد هم په هم هغی درجی کښی ورسره پریښودلی شی.

وَقِهِمُ السَّيَّاتِ وَمَنْ تَقِ السَّيَّاتِ يَوْمَئِذٍ فَقَدْ رَحِمْتَهُ وَذَلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ ٩

او وساته دوی له بدیو ځنی، او هر څوک چی وساتی ته له بدیو څخه په دغه ورځ د قیامت کښی نو په تحقیق رحمت دی وکړ پری او دغه (ساتل ستا له عذابه) هم دغه دی بری ډیر لوی.

تفسیر: یعنی په محشر کښی دوی ته هیڅ قسم بدی مثلاً ویره، پریشانی او نور لاحق نه وی او دغه عظیم الشان بری او کامیابی خاص ستا په مهربانی او مرحمت حاصلیدی شی. ځینو مفسرینو له «سیات» څخه سیئه اعمال مراد اخیستی دی یعنی وروسته له دی نه دوی ئی له بدو کارونو څخه محفوظ وفرمایل! او د دوی خوی او عادت ئی داسی وگرځاوه چی د بدی په لوری متمائل نشی. ښکاره ده هر هغه چی نن دلته له بدی ځنی ځان وساتی پر هغه ستا لوی فضل او کرم شوی دی. او هم دغسی سری به هلته اعلیٰ بری او کامیابی حاصلوی. په دغه تفسیر کښی د «یومئذ» ترجمه دی د هغی ورځی په ځای په دی ورځی سره وکړه شی. حضرت شاه صاحب رحمه الله علیه لیکي «یعنی که ستا لطف او مهربانی وی نو له بدیو ځنی به دوی ځان وساتی او پخپل عمل سره هیڅوک خپل ځان نشی ساتلی له لږ یا ډیری بدی څخه څوک تش دی» په دغو الفاظو سره دغه دواړه تفاسیر منطبق کیدی شی.

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا يَنَادُونَ لِمَنْ أَكْبَرُ مِنْ مَّقَاتِكُمْ أَنْفُسُكُمْ إِذْ تُدْعَوْنَ إِلَى الْإِيمَانِ فَتَكْفُرُونَ ١٠

بیشکه هغه کسان چی کافران شوی دی (چی دوزخ ته داخل کړل شی نو) غبر به ورته وکړ شی (په ژبو د ملاکو چی) خامخا دښمنی (او قهر) د الله (پر تاسی باندی) ډیر لوی دی له دښمنی (او قهر) ستاسی له ځانونو خپلو سره کله چی ویه بللی شوئ تاسی (په دنیا کښی) طرف د ایمان راوړلو ته پس کافران کیدئ به تاسی (او له ایمانه به تښتیدلئ).

تفسیر: دغه به د قیامت په ورځ کښی وائی. حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي «یعنی نن تاسی له خپل نفس څخه بیزاره یی او پر خپل ځان لعنت وایی په دنیا کښی چی کافران کیدئ په دغه وخت کښی الله تعالی له دی نه زیات پر تاسی لعنت لیدو او ستاسی له حرکاتو به نارضاء و چی د هم هغه بدل نن ورځ مومئ» ځینو مفسرینو د «مقتین» له زمانو ځنی یوه زمانه مراده کړی ده او داسی معنی ئی کوی چی تاسی په دنیا کښی څو څو ځلی د ایمان په طرف بللی شوی وئ او څو څو ځلی مو کفر اختیار کړی و نو اوس د هغه سزا وگالی (برداشت کړئ) اوس هر قدر چی تاسی له خپلو ځانونو څخه بیزار او خپه یی له هغه څخه زیات الله تعالی له تاسی ناراضه او بیزاره دی.

قَالُوا رَبَّنَا آمَنَّا أَشْنَتِینَ وَآحِیَّتِنَا أَشْنَتِینَ

(نو) وبه وائی (دا کفار) ای ربه زمونږ مړه دی کړو مونږ دوه ځلی او ژوندی دی کړو مونږ دوه ځلی

تفسیر: حضرت شاه صاحب لیکي «پخوا له دی نه تاسی خاوره وئ یا نطفه په دواړو تقدیرو سره مړه او بیځانه وئ. بیا په تاسی کښی سا ننوته نو ژوندی شوئ بیا مړه شوئ بیا به ژوندی راپاڅول کیرئ هم دغه دی دوه ژونده او دوه مړینی، کما قال الله تعالی فی الركوع (۳) من سورة البقرة ﴿كَيْفَ تَقُولُونَ يَا اِلَهَ وَكُنْتُمْ اَمْوَاكًا فَاحْيَاكُمْ ثُمَّ يُمَيِّتُكُمْ ثُمَّ يُحْيِيكُمْ ثُمَّ اِلَيْهِ تُرْجَعُونَ﴾ آیت ۲۸ وویل غیر ذلک والاظهر هو هذا.

فَاعْتَرَفُوا بِذُنُوبِنَا

پس قایل شو مونږ په گناهونو خپلو

تفسیر: یعنی انکار به مو کړو چی وروسته له مړه بیا ژوندون نشته. نه حساب دی نه کتاب، نه ثواب دی نه عقاب. نو ځکه پر گناهونو او شرارتونو زده‌ور او جری شوی وو. اوس مو ولید هم هغسی چی تا له ډومبنی موت څخه وروسته مونږ ته ژوندون راکړ او له عدم څخه دی مونږ وجود ته راوستو له وروستنی موت څخه وروسته هم تا مونږ سم د انبیاء له ارشاده سره بیا له قبورو څخه ژوندی راپاڅولو لکه چی نن د بعث بعد الموت هغه گرد (تول) مناظر مونږ پخپلو سترگو سره وینو چی له هغه څخه مو انکار کړو او بی له دی نه بل څه چاره نه لرو چی پر خپلو هغو اغلاطو او خطاؤ اقرار او اعتراف وکړو.

فَقُلْ إِلَىٰ خُرُوجٍ مِّن سَبِيلٍ ۝

پس آیا شته د وتلو (زمونږ ته له دغه دوزخه) کومه لاره!

تفسیر: یعنی افسوس چی اوس حسب الظاهر له دی غایه د خلاصیدلو او تنبیدلو هیڅ یوه چاره او لاره نه رایشکاری ماسواء له دی نه لکه چی تا پخپل قدرت سره مونږ ته دوه غلی موت او حیات راکړی دی دریم غلی مو هم دنیا ته ولیږئ خو دا غلی هلته صالحه اعمال وکړو او سره له ډیرو نیکو بېرته درحاضر شو.

ذَٰلِكُمْ بِأَنَّهُ إِذَا دُعِيَ اللَّهُ وَحْدَهُ كَفَرْتُمْ وَإِنْ يُشْرَكْ بِهِ تُؤْمِنُونَ ۖ فَالْحُكْمُ لِلَّهِ الْعَلِيِّ الْكَبِيرِ ۝

دغه (ابدی عذاب) تاسی ته په سبب د دی دی کله چی وبه باله شو الله یواځی (بی له خدایانو ستاسی) نو کفر به اختیار کړ تاسی او که شریکان به هم وبللی شول له الله سره نو ایمان به راوړ تاسی پس حکم خاص الله لره دی (چی هر څه کوی دغه الله) ډیر پورته دی (له شرکه) ډیر لوی دی.

تفسیر: یعنی بیشکه اوس د دنیا په لوری د بېرته ورتگ هیڅ یو صورت نشته اوس تاسی د خپلو پخوانیو اعمالو سزاوی درواخلی. ستاسی په نسبت د ابدی هلاکت دغه فیصله ځکه شوی ده چی تاسی د واحد الله او حقیقی معبود غږ ته غوږ کینښود او تل مو د ده له وحدانیت څخه انکار کوو. که له تاسی نه د کوم دروغ او باطل معبود په لوری بلنه کیده نو علی‌الفور به مو «آمنّا و صدقنا» ویل او په هغه پسی به مو مندی وهلی نو له دغه وضعیت څخه ستاسی خوی او طبیعت او عادت اندازه کیدی شی که زر غلی هم تاسی بېرته ستانه (واپس) کړل شی بیا به تاسی په هم هغه کفر او شرک کښی اخته او مصروف کیږئ او پرته (علاوه) له طغیانه او عصیانه بل شی به له خپله ځانه سره نه راوړئ. پس نن ورځ ستاسی عادلانه او په غای سزا هم دغه دائمی حبس دی. چی د هغه مرافعه او تمیز بل هیچیری نشی کیدی او له هغه څخه د نجات او خلاصی هیله (امید) او تمنا عبثه ده.

هُوَ الَّذِي يُرِيكُم آيَاتِهِ وَيُنَزِّلُ لَكُم مِّنَ السَّمَاءِ رِزْقًا

وَمَا يَتَذَكَّرُ إِلَّا مَنْ يُنِيبُ ﴿۱۳﴾

الله هغه ذات دی چی بیهی تاسی ته دلائل نبیی (د قدرت) خپل او نازلوی تاسی ته له (طرفه) د آسمانه رزق روزی (باران چی سبب د روزی دی) او پند نه اخلی (په دغو دلائلو د قدرت) مگر هغه چی راگرځیدلی وی (له شرکه او معصیته توحید او طاعت ته)

تفسیر: یعنی د الله تعالی د عظمت او وحدانیت دلائل او نبیی په هر شیز کښی ظاهری دی. انسان دی ښائی چی یواځی پخپلی روزی او رزق کښی لږ غور او دقت وکړی او ودی گوری چی په څه وساتلو او وساتلو سره هغه وررسیږی حتی چی د هغه سامان له آسمانه هم تهیه کیږی. بیا په نورو شیانو کښی هم د ده عقل او پوه رسیږی. لیکن که څوک هغه لوری ته له سره رجوع هم ونه کړی او له غور او فکر څخه کار وانخلی نو له کوم ځایه او په کومی وسیلی سره به پوه حاصله کړی شی.

فَادْعُوا اللَّهَ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ وَلَوْ كَرِهَ الْكَافِرُونَ ﴿۱۴﴾

پس وبولی تاسی الله په دی حال کښی چی خالص کوونکی اوسئ دغه (الله) ته (د) دین (له شرکه) او اگر که بد گڼی دغه کافران (دغه اخلاص ستاسی)

تفسیر: یعنی د الله تعالی بندگانو ته ښائی چی له پوه او عقل څخه کار واخلي. او د واحد الله په طرف رجوع وکړی او هم هغه دی وبولی او عبادت دی وکړی، او د ده په بندگی کښی دی بل چا ته شرکت ور نه کړی بیشکه چی د مخلصو بندگانو د دغه موحدیت او بلا اشتراک د واحد احد الله د عبادت کولو څخه کفار او مشرکان خپه کیږی او خپله استکراه او تنفر تری ښکاروی چی دوی ولی نور گرد (تول) معبودان له منځه لری کړی دی او صرف واحد الله قبلوی او یواځی د همغه قدوس الله په عبادت کښی مشاغل لری. مگر پوخ او حقیقی موحد هم هغه دی چی د مشرکانو په مجمع کښی د توحید غږ پورته کړی او د هغوی د بد ویلو او خپکان څخه له سره اندیښنه او پروا ونه کړی.

رَفِيعُ الدَّرَجَاتِ ذُو الْعَرْشِ يُلْقِي الرُّوحَ مِنْ أَمْرِهِ عَلَى مَنْ يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ

(هم دغه الله) پورته كوونكى د درجو (د مؤمنانو) دى خيستين (مالك) د
عرش دى راليرى روح (جبرئيل يا پتى خبرى) په امر حكم خپل پر هغه چا
چى اراده وفرمائى له بندگانو خپلو

تفسير: له پتو خبرو څخه وحى مراد ده چى پر انبياؤ عليهم السلام نازليرى او د دوى د ورته ؤ په
وسيله نورو بندگانو ته هم رسيږى لكه چى د قيامت تر ورځى پورى به رسيږى.

لِيُنْذِرَ يَوْمَ التَّلَاقِ ﴿٥﴾

دپاره د دى چى وويروى (خلق) له ورځى د ملاقات (چى په كښى يو ځاى
كيږى خالق او مخلوق او نور)

تفسير: يعنى په هغه ورځ كښى چى ټول اولين او آخرين به سره يو ځاى د پاك الله په حضور
كښى حاضريرى او هر يو سړى به د خپلو ښو يا د بدو اعمالو له بدل سره ملاقات كوى. يا
ارواح له اجسادو، يا اعمال له عمالو يا مظلومان له ظلامو، يا عابدان له خپلو معبودانو سره كورى.

يَوْمَهُمْ بَارِزُونَ ؕ

په هغه ورځ كښى چى دوى به رابنكاره وى (بهر راوړل له قبرو)

تفسير: يعنى له قبرو څخه به ووځى او په يوه داسى ډاك سم صاف هوار ميدان كښى به
حاضريرى چى هلته به هيڅ غر او غوندى او نور حائل نه وى.

لَا يَخْفَى عَلَى اللَّهِ مِنْهُمْ شَيْءٌ ؕ

پت به نه وى پر الله له دوى نه هيڅ څيز

تفسير: يعنى ښه وپوهيرئ چى د هغه احكام الحاكمين په دربار كښى حاضرېدل دى چى له هغه
څخه ستاسى هيڅ احوال پت نه دى او گرد (ټول) ظاهرى او باطنى اسرار او احوال ورته ښكاره
او څرگند دى او د دوى گرد (ټول) اعمال به دوى ته ورواندې كيږى او خپله جزاء مومى بيا به
داسى وفرمائى الله جل جلاله پس له نفخى د صور

لِمَنِ الْمُلْكُ الْيَوْمَ ۖ لِلَّهِ الْوَاحِدِ الْقَهَّارِ ﴿١٣﴾

چا لره دی سلطنت (نو جواب فرمائی پخپله الله) نن ورغ خاص الله لره دی (سلطنت) چی یو دی ښه غالب قوی

تفسیر: یعنی په هغه ورغ کښی به ټول وسائل او حجب (پردی) لری کیږی. په ظاهری او مجازی ډول (طریقه) به هم د هیچا سلطنت او باچاهی نه وی پاتی او یواځی د هم هغه مالک الملکوت او صاحب الکبریا والجبوت حکومت او سلطنت به دائم او قائم وی چی د ده په مقابل کښی ټول زور او قوت او طاقت عاجز او ناتوانه مطیع او منقاد دی.

الْيَوْمَ تُجْزَىٰ كُلُّ نَفْسٍ بِمَا كَسَبَتْ لَا ظُلْمَ الْيَوْمَ ۚ إِنَّ اللَّهَ سَرِيعُ الْحِسَابِ ﴿١٤﴾ وَأَنْذِرْهُمْ يَوْمَ الْأَزْفَةِ إِذِ الْقُلُوبُ لَدَى الْحَنَاجِرِ كَاطِئِينَ ۚ

نن ورغ به جزاء ورکړه شی هر نفس ته په قدر د هم هغه عمل چی کړی ئی دی نشته هیڅ قدر ظلم نن ورغ، بیشکه چی الله ډیر ژر حساب کوونکی دی. او وویروه (ای محمده! دغه کفار له عذاب) د ورغی نژدی کله چی زړونه به په نزد د چنغرکو وی په دی حال کښی چی غم کوونکی (پوری راوړی) به وی (خاوندان د زړونو)

تفسیر: یعنی له ډیری ویری او خوف زړونه به ئی تریږی او تر ستونو پوری به پورته کیږی او خلق به په دواړو لاسونو سره هغه ټینگ ونیسی او له دی نه به ویریږی چی چیری د دوی زړونه د دوی له تنفس سره یو ځای د باندی ونه وځی.

مَالِ الظَّالِمِينَ مِنْ حِمِيمٍ وَلَا شَفِيعٌ يُطَاعُ ﴿١٥﴾

نه به وی ظالمانو ته (په قیامت کښی) هیڅوک دوست او نه کوم شفاعتگر چی خبره ئی ومنله شی

تفسیر: یعنی داسی کوم شفاعتگر به نه وی چی د هغه خبره به خامخا اوریدله کیږی، سهارښت

به هم هغه څوک کولی شی چی د الله تعالیٰ له طرفه مجاز او مأذون وی او د هغه انسان په حق کښی کیدی شی چی شفاعت د هغه دپاره غوره او پسند وی.

يَعْلَمُ خَائِنَةَ الْأَعْيُنِ وَمَا تُخْفِي الصُّدُورُ ۝ وَاللَّهُ يَقْضِي بِالْحَقِّ ط

معلوم دی (الله) ته خیانت د سترگو او هغه نیات چی پتوی ئی سینی (زېږونه) او الله حکم (فیصله) کوی په حقه (عدل) سره

تفسیر: یعنی له مخلوقاتو ځنی خپلی سترگی وژغوری (وساتی) او په پټه او مخفی ډول سره پر کوم یو شی نظر وغورځوی یا د سترگو په یوه کنج یا په غلا سره وگوری یا پخپل زړه کښی کوم نیت وکړی یا د کومی خبری اراده یا خیال پخپل زړه کښی تیر کړی له دغو گردو (تولو) شیانو څخه پر تولو او پر هر یوه باندی الله تعالیٰ علیم او خبر دی او فیصله ئی په عدل او انصاف سره کوی.

وَالَّذِينَ يَدْعُونَ مِنْ دُونِهِ لَا يَقْضُونَ شَيْئًا إِنَّ اللَّهَ هُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ ۝

او هغه کسان چی بولی ئی دوی غیر له دغه (الله) حکم نشی کولی دوی په هیڅ څیز، بیشکه الله هم دی دی ښه اوریدونکی (د اقوالو) ښه لیدونکی (د اعمالو)

تفسیر: یعنی فیصله صادرول د هم هغه ذات کار کیدی شی چی ښه اوریدونکی ښه پوهیدونکی وی. ښه نو دغه بیځانه تیږی (گتی) او بی روحه بتان چی تاسی هغوی ته خدای وایئ او په بندگی کښی ئی لگیا یئ څرنکه به فیصله وکړی شی بیا هغه څیز چی د فیصله کولو قوت او قدرت نه لری نو هغه څرنکه خدای کیدی شی؟

أَوَلَمْ يَسِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَيَنْظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الَّذِينَ كَانُوا مِنْ قَبْلِهِمْ كَانُوا هُمْ أَكْثَرًا مِنْهُمْ قُوَّةً وَأَثَارًا فِي الْأَرْضِ

آيا نه گرځي (دغه مشرکان) په ځمکه (ملکونو) کښي پس چي وگوري دوی چي څرنګه وو عاقبت آخره خاتمه د هغو کسانو چي وو پخوا له دغو (مشرکانو) چي وو هغوی (پخواني مکذبین) هم دوی ډیر سخت له دغو (کفارو) څخه له جهته د قوت او آثار (چي پریښي ئی دی) په ځمکه کښي

تفسیر: یعنی ډیری کلکی او مضبوطی کلاوی، عالی شانه عمارتونه، او د مختلفو اقسامو یادګارونه.

فَاَخَذَهُمُ اللَّهُ بِذُنُوبِهِمْ وَمَا كَانَ لَهُم مِّنَ اللَّهِ مِن وَّاقٍ ۝۲۱

پس ونيول هلاک کړل دوی لره الله په سبب د گناهونو د دوی، او نه وو دوی ته له (عذابه د) الله هيڅوک ساتونکی.

تفسیر: یعنی کله چي څوک مو له دنيوی عذاب څخه نشي بچ کولی نو له اخروی عذاب څخه مو څوک ژغورلی (بچ کولی) شی؟

ذٰلِكَ بِاَنَّهُمْ كَانَتْ تَاْتِيَهُمْ رُسُلُهُمْ بِالْبَيِّنٰتِ فَكَفَرُوْا
فَاَخَذَهُمُ اللّٰهُ اِنَّهٗ قَوِيٌّ شَدِيْدُ الْعِقَابِ ۝۲۲

دغه (نيول او اهلاک د دوی) په سبب د دی وو چي بیشکه هغوی ته به راتلل رسولان د دوی په دلائلو نښو ښکاره وو (د قدرت) پس کافران شول پس ونيول دوی لره الله (هلاک ئی کړل) بیشکه چي دغه (الله) قوی ښه زورور سختوونکی د عذاب دی.

تفسیر: یعنی تاسی هم د هغوی په شان د رسول الله په تکذیب کښي نشي فلاح موندلی او بالاخر رسوا او هلاک کیږئ او قدوس الله به پخپل زور او قوت سره خپل رسول فاتح، غالب، مظفر او منصور گرځوی. په هم دغه مناسبت الله اکرم شانه واعظم برهانه اوس د موسی علیه السلام او د فرعون قصه دغسی بیان فرمائی

وَلَقَدْ اَرْسَلْنَا مُوسٰٓىٓ بِآيٰتِنَا وَاَسْلٰطِنَا مُبِيْنٍ ۝۲۳

او خامخا په تحقیق لیږلی وو مونږ موسیٰ په آیاتونو دلائلو (د قدرت) خپل
او په برهان سند ښکاره سره .

تفسیر: له «آیاتونو او دلائلو» ځنی نئی معجزات او له «برهان سند ښکاره» څخه نئی ما سواء له
معجزاتو نور قسمونه دلائل او براهین مراد فرمایلی دی یا دی له «آیات» څخه تعلیمات او
احکام او له «سلطان مبین» ځنی معجزات مراد واخیست شی یا به «سلطان مبین» د هغه قدسیه
قوت او مخصوص ربانی تائید نوم وی چی د هغه آثار په انبیاءو کښی هر لیدونکی ته په ښکاره
دول (طریقه) سره په نظر راځی والله اعلم.

إِلَىٰ فِرْعَوْنَ وَهَامَانَ وَقَارُونَ

طرف د (باچا د مصر) فرعون ته او هامان ته (چی وزیر نئ وو) او قارون ته
(چی مصاحب نئ وو)

تفسیر: هامان د فرعون وزیر وو. قارون د بنی اسرائیلو ډیر لوی متمول او تاجر وو چی د موسیٰ
علیه السلام پر خلاف د فرعون پر مرضی به نئ اقدامات کول پخوا له دی نه د ده قصه تیره شوی
دی.

فَقَالُوا سِحْرُ كَذَّابٍ ۝۲۲

پس وویل (دوی چی دا رسول) ساحر کوډگر دی دروغجن دی.

تفسیر: یعنی ساحر او کوډگر دی، د دغو معجزاتو په ښوولو کښی دروغجن دی د رسالت په
دعویٰ کښی دغسی به ځینو د هغو ویلی وی او نورو به د دوی تصدیق کړی وی.

فَلَمَّا جَاءَهُمْ بِالْحَقِّ مِنْ عِنْدِنَا قَالُوا اقْتُلُوا أَبْنَاءَ الَّذِينَ آمَنُوا مَعَهُ وَاسْتَحْيُوا نِسَاءَهُمْ

پس کله چی راغی (موسیٰ) دغو (قبطیانو) ته په حقه سره له نزده زمونږ وویل

(قبطیانو) چی ووژنئ تاسی حُامن د هغو (سبطیانو) چی ایمان نی راوړی دی له موسی سره او ژوندی پریږدئ تاسی ښځی (لونی) د دوی (خدمت ته)،

تفسیر: دغه حکم نی دوهم غلی د موسی علیه السلام د تشریف راوړلو څخه وروسته ورکړ غو په دغه سره د بنی اسرائیلو تذلیل او توهین وکړی او د دوی تعداد کم کړی او د دوی په زړونو کښی دغه خیال کینوی چی دغه گرد (تول) مصائب پر مونږ د موسی علیه السلام له سببه راغلی دی او په دغه علت د هغه ملګرتیا پریږدی او دی به پخپل دغه ویرولو او د تخویف په سیاست کښی بریالی (کامیاب) کیږی وروسته له دی نه دی رامعلوم چی پر دغو احکامو تعمیل او مداومت شوی دی که نه؟

وَمَا كَيْدُ الْكَافِرِينَ إِلَّا فِي ضَلَالٍ ﴿٢٥﴾

او نه دی کید مکر د کافرانو مګر په ګمراهی کښی

تفسیر: یعنی له هسی مکرونو، فریبونو او تدابیرو څخه هېڅ نه کیږی. الله تعالی له خپلو مخلصو بندګانو سره امداد او معاونت فرمائی. او د منکرینو ګردی (تولی) حیلی او پلمی (تدبیرونه) ناکامی او غلطی ثابتوی.

وَقَالَ فِرْعَوْنُ ذَرُونِي أَقْتُلْ مُوسَى وَلْيَدْعُ رَبَّهُ ۚ

او وویل فرعون (عملی خپلی ته) پریږدئ (ای مشرانو) ما چی ووژنم موسی او راودی بولی (موسی) رب خپل (چی خلاص نی کړی له ما)

تفسیر: حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي «فرعون وویل ما پریږدئ! ښائی چی د ده د سلطنت ارکانو به د موسی د وژلو مشوره نه وی ورکړی او هغوی د ده د معجزاتو له لیدلو څخه متاثر شوی او ویریدلی وو. او له دی نه ډاریدل نه چی د موسی رب زمونږ څخه انتقام واخلي. پخپله فرعون هم ویریدلی او سخت مرعوب او منفعل شوی وو لیکن خپل دغه خوف او بیم به نی پتاوه او په خلقو کښی به نی د خپل قوت او شجاعت او د انتهائی درجی شقاوت او بیحيائی د اظهار دپاره دغسی خبری کولی شو خلق وګنی چی د فرعون په مخکښی د موسی د وژلو په لاره کښی هېڅ یوه مانع او رادع نشته. او د فرعون د ارادی په مقابل کښی هېڅ یو قوت او طاقت نشی دریدلی».

إِنِّي أَخَافُ أَنْ يُبَدِّلَ دِينَكُمْ أَوْ أَنْ يُظْهِرَ فِي الْأَرْضِ الْفُسَادَ ﴿٣٩﴾

(وویل فرعون) بیشکه چی زه ویریریم چی بدل به کری (موسیٰ) دین ستاسی (ای قبطیانو!) یا به ظاهر کری (موسیٰ) په حُمکه (د مصر) کنبی فساد (او مخالفت په منع زمونږ کنبی)

تفسیر: یعنی که موسیٰ علیه السلام ژوندی پریښود شی نو د دینی او دنیوی د دواړو قسمو د نقصان اندیښنه ده ممکن دی چی دی د خپل وعظ او تلقین په اثر ستاسی هغه مذهبی دود (رواج) او دستور در خراب کری چی له پخوا راهیسی جریان او دوام لری یا د سازش او د نورو وسائلو جال په حُمکه کنبی وغځوی او خور ئی کری او په مملکت کنبی انقلاب، تطور او بدامنی واچوی چی نتیجه به ئی داسی کیږی چی د تاسی (قبطیانو) حکومت به خاتمه ومومی او سلطنت به د بنی اسرائیلو (سبطیانو) په لاس کنبی ورشی.

وَقَالَ مُوسَىٰ إِنِّي عُذْتُ بِرَبِّي وَرَبِّكُمْ مِنْ كُلِّ مُتَكَبِّرٍ

او وویل موسیٰ (قوم خپل ته) چی بیشکه زه پناه غواړم په رب خپل او په رب ستاسی له (شره د) هر متکبره (سرکشه)

تفسیر: کله چی حضرت موسیٰ علیه السلام ته د دغو مشورو خبر ورورسید نو خپل قوم ته ئی وفرمایل چی زه له دغو ویرولو څخه له سره نه ویریرم او نه ئی پروا لرم. یواځی فرعون لا څه کوی که د دنیا گورد (تول) متکبرین او جبارین هم سره راتول شی خو بیا زما الله ما د دوی له شر څخه ساتی او هغه ماته کافی دی. ما خپل ځان یواځی د ده په پناه کنبی ورکری دی هم هغه زما حامی او مددگار دی کما قال الله تعالی ﴿لَا تَخَافُ الْإِنِّي مَعَكُمْ أَسْمَعُ وَأَرَى﴾ جزء ۱۶ (د طه ۲ رکوع ۴۵ آیت) ښه وروسته د الله تعالی له حمایته او امداده داسی اولوالعزم نبیان به څرنگه له یوه مغرور انسان څخه ویریری نو ځکه موسیٰ علیه السلام وویل بیشکه زه پناه غواړم په رب خپل او په رب ستاسی له شره د هر متکبره سرکشه.

لَا يُؤْمِنُ يَوْمَ الْحِسَابِ ﴿٤٠﴾

چی نه راوړی ایمان په ورځ د حساب.

تفسیر: حضرت شاه صاحب لیکي «څوک چی په حساب او کتاب یقین او باور ولری نو هغه به

څرنگه ظلم وکړی؟»

وَقَالَ رَجُلٌ مُّؤْمِنٌ مِّنْ آلِ فِرْعَوْنَ يَكْتُمُ إِيمَانَهُ أَتَقْتُلُونَ رَجُلًا
أَنْ يَقُولَ رَبِّيَ اللَّهُ وَقَدْ جَاءَكُمْ بِالْبَيِّنَاتِ مِنْ رَبِّكُمْ وَإِنْ يَكُ
كَاذِبًا فَعَلَيْهِ كَذِبُهُ وَإِنْ يَكُ صَادِقًا يُصِيبْكُمْ بَعْضُ الَّذِي يَعِدُكُمْ

او وویل یو سړی مؤمن له خپلوانو د فرعون څخه چی پتاوه ده ایمان خپل (له نورو قبطیانو) آیا وژنئ تاسی داسی یو سړی چی وائی رب زما الله دی او حال دا چی په تحقیق راغلی دی تاسی ته په ښکاره دلائلو له (طرفه) د رب ستاسی، او که چیری وی (موسی) دروغجن نو پس په هم ده ده (جزاء د) دروغو د ده او که چیری وی (موسی) صادق رښتینی نو وبه رسیږی تاسی ته ځینی د هغه عذاب چی وعده کوی (موسی د هغه) له تاسی سره.

تفسیر: یو مؤمن سړی چی هغه تر دغه وخته پوری خپل ایمان له فرعون او د ده له قومه مخفی ساتلی وو د «ذرونی اقتل موسی» په جواب کښی ئی داسی وویل «آیا ته د داسی یو سړی په ناحق وینی تویولو پسې خپله ملا تری چی هغه علاوه له دغه اظهاره بله هیڅ گناه نه لری چی زما رب یواځی الله دی او دی ولی یواځی یوه الله ته خپل رب وائی؟ حال دا چی دی د خپلی دغی دعوی په تصدیق کښی ښکاره دلائل هم لری چی تاته ئی درښوولی دی او ته د هغه وژلو ته دومره ضرورت هم نه لری. بلکه امکان لری چی د هغه وژل تاته مضر هم واقع شی فرض ئی کړه که دی پخپلی دغی دعوی کښی دروغجن هم ثابت شی نو پر دغسی لویو دروغو ئی خامخا الله تعالی هلاک یا رسوا کوی د الله تعالی عادت داسی نه دی چی هغه داسی کاذب ته دومره موقع او فرصت ورکړی چی ترقی وکړی یا بری وموی، د دی دپاره چی د دنیا خلق د تل دپاره پری تیر نه وځی او له دغه التباس او اشتباه څخه ووځی یقیناً یوه نه یوه ورځ د ده دغه کلاښ ویلی کیدونکی دی او دغسی حالات به پیښیږی چی دنیا به په علانیه ډول (طریقه) سره د ده رسوائی، ناکامی او د دروغو او د پلمو (تدبیرونو) تماشا او ننډاره کوی، او تاته له سره د دغی خبری ضرورت نه دی پاتی چی هر ورو (خامخا) ته دی خپل لاس د ده په وینو سره سور کړی. که په واقع سره دی صادق او رښتینی وی نو له هغه دنیوی او اخروی عذاب څخه به چی دی خپل مخالفین او مکذبین ویروى څه نه څه برخه علی‌الیقین تاته به هم دررسیدونکی وی، لهذا په رومبنی تقدیر سره د ده په وژلو کښی تلوار کول عبث او بیکاره دی. او په دوهم تقدیر خو بیخی د نقصان او خسران موجب دی» حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي «یعنی که

دروغجن دی نو هم هغه الله ئی سزا پر دروغ ویونکی ورنازلوی. او امکان لری چی رشتین وی نو ته دی فکر وکړه!

تنبیه: دغه تقریر په هغه تقدیر سره دی کله چی د کوم مفتری کذب صریحاً ظاهر شوی نه وی. که د نبوت د مدعی کذب او افتراء په دلائلو او براهینو سره ثابت شی نو بلا شبهه واجب القتل دی. په دغه زمانه کښی چی زمونږ د سیدالمرسلین خاتم النبیین توب په قطعیه وو دلائلو سره ثابت شوی دی که کوم سړی د نبوت مدعی شی نو کله چی دغه مدعی د یوی قطعی الثبوتی عقیدی تکذیب کوی لهدا د دغه مدعی النبوت په متعلق به د هیڅ قسم تامل، تردد، امهال او انتظار مخای نه وی.

إِنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي مَنْ هُوَ مُسْرِفٌ كَذَّابٌ ﴿٢٨﴾

بیشکه الله سمه لاره نه ښیی هر هغه چا ته چی هغه مسرف له حده تیریدونکی وی ډیر دروغجن وی

تفسیر: یعنی که بالفرض موسیٰ علیه السلام دروغجن وی نو له سره به الله تعالی ورته داسی سمه لاره نه ښووله، او هغه به داسی متوالیاً او مسلسل خپلی معجزی نشوی راښوولی. او په بری او کامیابی کښی به ئی دغومره ترقی او پرمخ تګ نه کوو. او که ته داسی دروغجن ئی چی عمداً یوه رشتین او صادق نبی ته د دروغو نسبت کوی نو بالاخر به دی الله تعالی ذلیل، پاتی او ناکاموی.

يَقَوْمُ لَكُمْ إِلَهُكُمُ الْيَوْمَ ظَهَرِينَ فِي الْأَرْضِ فَمَنْ يَنْصُرُنَا مِنْ بَأْسِ اللَّهِ إِنْ جَاءَنَا

ای قومه زما تاسی لره دی ملک باچاهی نن ورځ په دغه حال کښی چی غالب ئی په ځمکه (د مصر کښی پر سبطیانو) پس څوک به نصرت وکړی له مونږ سره له عذابه د الله که راشی (دا عذاب) مونږ لره (په سبب د قتل د موسی؟ بلکه ناصر نشته نو مه ئی وژنئ!)

تفسیر: یعنی پر خپلو تسلیحاتو، تجهیزاتو، وسائلو، وسائو او لاو لښکر مه مغروریرئ! اگر که نن تاسو د دغه شان او شوکت او دج او سلطنت خاوندان یی که صبا مو الله تعالی پخپل عذاب محاط او محصور کړی نو کوم یو سړی به تاسو ته نجات او پناه درکولی شی! او دغه ستاسی

گردد (تول) ساز او سامان به هم داسی ویجاړ او وران پاتی کیږی.

قَالَ فِرْعَوْنُ مَا أُرِيكُمْ إِلَّا مَا أَرَىٰ وَمَا أَهْدِيكُمْ إِلَّا سَبِيلَ الرَّشَادِ ٢٩

وویل فرعون چی زه نه ښیم تاسی ته مگر هم هغه (مصلحت) چی وینم زه (په وژلو د موسیٰ کښی) او نه ښیم زه تاسی ته (ای قبطیانو!) مگر لاره د نیکی (او د مصلحت)

تفسیر: ستا په دغه تقریر سره زما خیالاتو تبدیل نه دی موندلی هر هغه څیز چی زما په نزد خیر او مصلحت وو هم هغه می تاسو ته وویل او غواړم چی تاسی په ښه شان سره مخانونه پری پوه کړئ زما په خیال د بهتری او صواب هم هغه لاره چی پکښی امنیت، راحت او نجات مرکوز دی هم دغه لاره ده چی د دغه سری خبرو ته دی سم د لاسه خاتمه ورکړه شی.

وَقَالَ الَّذِي آمَنَ يَوْمَ رَأَىٰ أَخَافُ عَلَيْكُمْ مَثَلُ يَوْمِ الْأَحْزَابِ ٣٠ مَثَلُ دَابِّ قَوْمِ نُوحٍ وَعَادٍ وَثَمُودَ وَالَّذِينَ مِنْ بَعْدِهِمْ وَمَا اللَّهُ يُرِيدُ ظَلْمًا لِلْعِبَادِ ٣١

او وویل هغه (سری) چی ایمان ئی راوړی وو ای قومه زما بیشکه زه وپریږم پر تاسی (په تکذیب د موسیٰ کښی) په مثل د (عذاب) د ورځی د ډلو (د پخوانیو په سبب د تکذیب د انبیاء) په مثل د حال د قوم د نوح (چی ډوب شول) او (په شان) د عادیانو (چی په باد صرصر هلاک شول) او (په شان د) ثمودیانو (چی په چغه مړه شول) او هغه کفار چی وروسته له دوی نه وو، او نه دی الله چی اراده لری د ظلم پر بندګانو خپلو

تفسیر: یعنی که تاسی هم داسی پر تکذیب او عداوت ټینګ ولاړ اوسئ نو سخته اندیښنه ده چی تاسی هم چیری هم هغه عذاب ونه ګورئ چی پخوانیو مکذبینو اقوامو د خپلو انبیاء د تکذیب په مقابل کښی لیدلی دی. په یاد ئی ولرئ چی د الله تعالیٰ په دربار کښی ظلم، تیری او بی

انصافی بیخی نشته که پر دغسی سختو جرائمو تاسی ته یا نورو اقوامو ته سخته سزا درکری او سپیره او تباه مو کړی نو دغه اهلاک به د عین العدل او نفس الانصاف تقاضا وی هغه به کوم یو حکومت وی چی د خپلو سفراوو قتل او رسوائی ته زیری زیری گوری؟ او له قاتلینو او معاندینو څخه د دوی بدل او انتقام نه اخلی؟

وَلَيَقُومَنَّ إِنِّي أَخَافُ عَلَيْكُمْ يَوْمَ التَّنَادِ ﴿۳۲﴾

او ای قومه زما بیشکه زه ویرېږم پر تاسی له (عذاب د) ورځی د رابللو (په چغو سره یو بل ته)

تفسیر: عموماً مفسرین له «یوم التناد» د (ناری سوری بلنی ورځ) قیامت مراد اخلی ځکه چی په محشر کښی د جمع کیدلو او حساب ورکولو دپاره د هر چا بلنه کیږی او پرله پسې د خلکو نومونه یادېږی او اهل الجنة به اهل النار او بالعکس او اهل الاعراف پخپلو منځونو کښی یو پر بل به ناری وهی څو بالاخر داسی یو غیبی غږ واوراوه شی! «یا أهل الجنة خلود لا موت ویا أهل النار خلود لا موت» کما ورد فی الحديث. لیکن حضرت شاه صاحب رحمۃ الله علیه له «یوم التناد» څخه هغه ورځ مراد کړی ده چی په هنی کښی پر فرعونیانو عذاب نازل شو لکه چی لیکي «د نارو سوړو او بلنو ورځ پر هغوی راغله په هغه ورځ کښی چی د قلمز په بحیره کښی دوب شول او د دغو دویدلو په وخت کښی به دوی یو بل ته ناری او سوری وهلی او په ژړا او انګولا لگیا وو ښائی دغه وضعیت به د هغه مؤمن سری له کشفه معلوم شوی وی یا به ئی له خپل قیاسه داسی ویلی وی چی پر هر قوم هم داسی عذاب نازلېږی.

يَوْمَ تُولَوْنَ مُدْبِرِينَ

هغه ورځ چی وگرځئ تاسی شا اړوونکی (موقف ته په طرف د دوزخ)،

تفسیر: یعنی په محشر کښی به په شا اړولو سره د دوزخ په طرف په مندو مندو سره شړلی او تښتولی شی یا د عذاب د نزول په وخت کښی به د تښتیدلو دپاره ناکامه زیار او کوښښ کوئ.

مَا لَكُمْ مِنَ اللَّهِ مِنْ عَاصِمٍ وَمَنْ يُضِلِلِ اللَّهُ فَمَا لَهُ مِنْ هَادٍ ﴿۳۳﴾

نو نه به وی تاسو ته له (عذاب) د الله هیڅوک ساتونکی او هر هغه چی گمراه ئی کړی الله نو نه به وی ده ته هیڅوک هادی لار ښوونکی.

تفسیر: یعنی تاسو ته گرد (تول) هسک (اوچت) او تیت په پوره ډول (طریقه) سره ښوولی شوی دی که سره له هغه تاسی پری نه پوهیږئ یا ئی نه منئ نو ښه وپوهیږئ! چی ستاسی د عناد او کړو تللو له شامته الله تعالی داسی اراده فرمایلی ده چی تاسی په هم هغه ستاسی خوښی کړی غلطی او گمراهی کښی پریږدی بیا د داسی اشخاصو د پوهیدلو او منلو څه توقع کیدی شی؟.

وَلَقَدْ جَاءَكُمْ يُوسُفُ مِنْ قَبْلُ بِالْبَيِّنَاتِ فَنَازِلْتُمْ فِي شَكٍّ مِمَّا
جَاءَكُمْ بِهِ حَتَّىٰ إِذَا هَلَكَ قُلُومُكُمْ لَنْ تَبْعَثَ اللَّهُ مِنْ بَعْدِهِ رَسُولًا

او خامخا په تحقیق راغلی وو تاسی ته یوسف پخوا له (موسیٰ څخه) په ښکاره وو دلائلو (د قدرت) پس همیشہ به وئ تاسی په شک (گمان) کښی له هغه (حکمه) چی راغلی ؤ دی تاسی ته په هغه سره، تر هغه پوری کله چی وفات شو (یوسف) نو وویل تاسی چی له سره به راونه لیږی الله وروسته له دغه (یوسفه) هیڅ رسول.

تفسیر: یعنی ځی! خبره پای (آخر) ته ورسیده! نه دغه رسول وو نه وروسته له دی نه بل کوم رسول راتلونکی دی گواکی بیخی ئی د رسالت له سلسلی څخه انکار وکړ. لیکن حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي «د حضرت یوسف علیه السلام په ژوندانه مصریان د ده په نبوت قائل نه شول او د یوسف علیه السلام له مرگه وروسته کله چی د مصر انتظام خراب شو نو دوی وویل چی د یوسف قدم پر دغه ښار څومره مبارک وو دغسی بل نبی به په مستقبل کښی نه راځی یا هغه انکار یا دغه اقرار هم دغه اسراف او زیات ویل دی» د مؤمن سری چی نوم ئی «خریبیل» او د فرعون ترورځی یا بل کوم خپلوان کیده غرض دا وو چی د نعمت قدر له زوال څخه وروسته پیدا کیږی تاسی فی الحال د موسیٰ علیه السلام قدر نه پیژنئ خو بیا به ارمان وکړئ.

كَذَٰلِكَ يُضِلُّ اللَّهُ مَنِ هُوَ مُسْرِفٌ مُّرْتَابٌ ۖ ۝۱۶ ۚ الَّذِينَ يُجَادِلُونَ
فِي آيَاتِ اللَّهِ بِغَيْرِ سُلْطَانٍ أَتَاهُمْ كَبْرَ مَقْتًا عِنْدَ اللَّهِ وَعِنْدَ
الَّذِينَ آمَنُوا

هم داسی (لکه دغه اضلال) گمراه کوی الله (په کنده د سرکشی کښی) هر هغه لره چی مسرف له حده تیریدونکی وی شک راوړونکی وی (په دین د الله کښی) هغه (مسرفین او مرتابین) چی جگری کوی (له انبیاؤ سره) په (ابطال) د دلائلو (د قدرت) د الله کښی بی له کوم برهان علمی سنده چی راغلی وی دوی ته، ډیر لوی دی (دغه جدال) له جهته د بغض په نزد د الله او په نزد د هغو کسانو چی ایمان ئی راوړی دی

تفسیر: یعنی بی له عقلیه او نقلیه حجت څخه د الله تعالیٰ په خبرو کښی جگری کوی او شهبی غورغوی له دی نه به بل لوی زیادت او بیباکی څه وی؟ نو الله تعالیٰ او د ده ایماندار بندگان له دغو خلقو څخه زیات نارضاء او بیزاره وی چی دغه د دوی د انتهائی ملعونیت سبب دی.

كَذَلِكَ يَطْبَعُ اللَّهُ عَلَى كُلِّ قَلْبٍ مُّتَكَبِّرٍ جَبَّارٍ ﴿٣٥﴾

هم داسی (لکه دغه اضلال) مهر وهي الله (د کفر او شقاوت) پر هر زړه د متکبر (سرکش) ډیر جبر کوونکی

تفسیر: هغه خلق چی د الله تعالیٰ په مخ کښی له ډیر غرور څخه خپله غاړه ښکته نه کړی او د انبیاؤ د ارشاداتو په مقابل کښی خپل اطاعت او فرمان منل ښکاره نه کړی نو بالاخر الله تعالیٰ د دوی پر زړونو داسی مهر لگوی چی بیا له سره د قبول الحق او نفوذ الخیر ځای او گنجایش په هغه کښی نه پاتی کیږی.

وَقَالَ فِرْعَوْنُ يَهْمُنُ ابْنُ بَنِي صَرْحَاءَ عَلَيَّ أَبْلَغُ الْأَسْبَابِ ﴿٣٦﴾ أَسْبَابَ السَّمَوَاتِ فَأَطْلِعْ إِلَى آلِهِ مَوْسَى

او وویل فرعون ای هامان (زما وزیره) جوړه کړه ماته یوه مانی ډیره لوړه اوچته ښائی ورسپړم لارو ته (په دغو ختلو سره) لارو د آسمانونو ته پس چی زه له لری څخه وگورم الله د موسیٰ ته (چی آیا شته که نشته؟)

تفسیر: دا د دغه ملعون انتهائی بی شرمی او بیباکی وه. ښائی چی ده به له حضرت موسیٰ علیه السلام څخه د الله تعالیٰ علویه صفات او نور محامد اوریدلی وی او د هغه په اثر به ئی پخپل زړه کښی داسی تاکلی (مقرر کړی) وی چی د موسیٰ الله پر آسمان کښی اوسیږی نو د هغه په نسبت

ئی دغه استهزاء او تمسخر شروع کړ. رښتیا ده «د میړی مرگ چی راشی د وزرو خاوند شی» د «قصص» په سورت کښی په دغه مورد کښی تقریر کړی شوی دی.

وَإِنِّي لَأَكْظُمُهُ كَاذِبًا

او بیشکه زه گمان کوم پر دغه (موسی) د دروغجن (په دغه دعوی کښی چی خدای یو دی)

تفسیر: یعنی د رسالت په دعوی هم، او په دغی دعوی کښی هم چی په توله دنیا کښی ماسواء له هم هغه یوه واحد احد الله څخه بل هیڅوک حقیقی معبود نشته. ماته خو ماسواء له خپل ځانه بل هیڅ یو رب په نظر نه راځی کما قال فی جزء ۲۰ الرکوع (۴) آیت ۳۸ من سورة القصص ﴿مَا عَلِمْتُ لَكُمُزِينَ الْوَعْدِ﴾

وَكَذَلِكَ زُيِّنَ لِفِرْعَوْنَ سُوءُ عَمَلِهِ وَصُدَّ عَنِ السَّبِيلِ

او هم داسی (لکه ښائست د دغی وینا) ښائسته کړی شوی وه فرعون ته بدی د عمل د ده او منع کړی شوی ؤ دی له سمی لاری (د هدایت څخه)،

تفسیر: د بد کار کولو په وخت کښی د انسان پوه او سد (هوش) د ده له سره ځی او په داسی مضحکه راوړونکیو حرکاتو لگیا او مشغولیدي چی وروسته له هغه د هدایت او پر سمه لاره باندی د راتگ هیڅ یوه چاره او لاره نه پاتی کیږی هم دغسی د فرعون حال هم شو.

وَمَا كَيْدُ فِرْعَوْنَ إِلَّا فِي تَبَابٍ

او نه وو دغه کید مکر د فرعون (په جوړولو د دغی مانی کښی) مگر په زیان کاری هلاکوالی کښی وو

تفسیر: یعنی د فرعون هومره جرگی، مشوری، تدابیر، چل، پلمی (تدبیرونه) او نور چی ؤ هغه گرد (تول) خوشی او بی حقیقته وو. ده پخپله د خپلی تباهی دپاره اقدامات وکړل او موسی علیه السلام ته ئی هیڅ ضرر ونه شو رسولی.

وَقَالَ الَّذِي آمَنَ يَوْمَ اتَّبَعُونِ أَهْدِكُمْ سَبِيلَ الرَّشَادِ

او وویل هغه (سړی) چی ایمان ئی راوړی وو ای قومه زما متابعت وکړئ زما چی ونسیم تاسی ته لاره د هدایت (او صواب).

تفسیر: کله چی فرعون ویلی ؤ ﴿ وَمَا هُدًى لِّلْكَافِرِينَ ﴾ د هغه په جواب کښی مؤمن سړی داسی وویل چی «سبیل الرشاد د نیکی او بهتری لاره» هغه نه ده چی فرعون ئی تجویز کوی بلکه تاسی پر ما پسی راځئ! خو د فایدی او بهتری لاره ومومئ!.

يَقُومُوا لِمَا هَذِهِ الْحَيَاةُ الدُّنْيَا مَتَاءً وَإِنَّ الْآخِرَةَ هِيَ دَارُ الْقَرَارِ ﴿٣٩﴾

ای قومه زما بیشکه هم دا خبره ده چی دغه ژوندون لږ خسیس یوه متاع (گټه (فائده) لږه) ده او بیشکه آخرت هم هغه دی کور د قراری (بی زواله)

تفسیر: یعنی په فانی او زائل ژوندون او دغو شو ورځنیو عیش او عشرت او میلو او چرچو کښی مه شاغل او مه غافلېږئ! او تل د آخرت په فکر او ذکر کښی مشغول اوسئ او مه ئی هیروئ! دغه دنیوی ژوندون په هر ډول (طریقه) سره چی وی ښه یا خراب پای (آخر) ته رسیږی او خاتمه مومی او وروسته له هغه داسی یو ابدی حیات شروع کیږی چی هغه له سره انجام او خاتمه نه لری. عقلاؤ او پوهانو لږه لارم دی چی په دغه آنی فانی ژوندون کښی هغه دائمی او باقی حیات ته تهیه او ترتیبات ونیسی! که نه تل تر تله به په مصائبو او تکالیفو کښی اخته کیږی.

مَنْ عَمِلَ سَيِّئَةً فَلَا يُجْزَى إِلَّا مِثْلَهَا وَمَنْ عَمِلَ صَالِحًا مِّنْ ذَكَرٍ أَوْ اُنْثَىٰ وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَأُولَٰئِكَ يَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ يُرْزَقُونَ فِيهَا بِغَيْرِ حِسَابٍ ﴿٤٠﴾

هر څوک چی وکړی بد کار پس جزا نه ورکوله کیږی (هغه ته) مگر په قدر د هم هغی بدی او هر څوک چی وکړی نیک کار له نارینه ؤ وی یا له ښځو وی حال دا چی دی مؤمن وی پس دغه (صالحان مؤمنان) ننه به وځی په جنت کښی رزق روزی به ورکوله کیږی (دوی ته) په دغه جنت کښی بی حساب.

تفسیر: په دغه سره د اخروی ژوندون لږ څه تفصیل ښوولی شوی دی چې اخروی حیات څرنګه ښه کیدی شي معلوم شو چې هلته ایمان او صالح عمل په کار دی د مال او متاع هیڅ قدر او قیمت هلته نشته او دا هم ظاهر شو چې د الله تعالیٰ رحمت د ده پر غضب غالب دی. عاقلانو ته ښائی چې دغه طلائی فرصت او موقع له خپل لاسه ونه باسي.

وَيَقُومُ مَالِي أَدْعُوكُمْ إِلَى النَّجْوَةِ وَتَدْعُونَنِي إِلَى النَّارِ ﴿٢١﴾

او ای قومه زما څه دی ما لره چې بولم تاسی په طرف د نجات (او خلاصی) او بولی تاسی ما په طرف د اور (د دوزخ).

تفسیر: یعنی زما او ستاسی معامله هم سره عجیبه ده زه غواړم چې تاسی د ایمان پر لاره روان کړم. او د الله تعالیٰ له عذابو مو وژغورم (وساتم) او ستاسی کوښښ دا دی چې ما هم له خپلو ځانونو سره په دوزخ کښی اړتاو کړئ له یوه جانب داسی دوستی او خیر غوښتنه له بل جانب داسی دښمنی او بده غوښتنه.

تَدْعُونَنِي لِأَكْفُرَ بِاللَّهِ وَأَشْرِكَ بِهِ مَا لَيْسَ لِي بِهِ عِلْمٌ

بولی تاسی ما دپاره د دی چې کفر اختیار کړم په الله پوری او چې شریک ونیسم له دغه (الله) سره هغه (خیز) چې نشته ماته په (ربوبیت د) هغه هیڅ علم

تفسیر: یعنی ستاسی د کوښښ حاصل دا دی چې زه معاذ الله له واحد الله څخه انکار وکړم د ده او د ده د انبیاء خبری ونه منم او د ناپوهانو جاهلانو په شان هغه شیان خدای وبولم چې د دوی الوهیت په هیڅ یوه دلیل او علمی اصولو سره هم نه دی ثابت. نه زه پر دغه خبر یم چې د څه لامله (له وجی) دغسی شیانو ته دوی خدای وائی بلکه زه پر دغه ښه پوهیږم چې د هسی اقدام په خلاف قطعیه دلائل قائم دی.

وَأَنَا أَدْعُوكُمْ إِلَى الْعَزِيزِ الْغَفَّارِ ﴿٢٢﴾

حال دا چې زه بولم تاسی هغه (الله) ته چې ښه غالب قوی دی (په انفاذ د احکامو) ښه مغفرت کوونکی (د خطیاتو) دی.

تفسیر: یعنی زما منشاء دا ده چی په هیڅ شان ستاسی سرونه د هغه واحد الله له درشله لری نشی او تل مو سرونه د هنی دروازی په مخکښی ښکته وی چی نهایت زبردست هم دی او ډیر زیات د خطاؤ بشونکی هم دی او که مجرم ونیسی نو هیڅوک د هغه ژغوروونکی (بچ کوونکی) او خلاصوونکی هم نشته دی د هم دی خبری وړ (لایق) او مستحق دی چی هر انسان د ده په مقابل کښی سره له خوفه او رجاء او ویری خپل د عبودیت سر ښکته کړی. په یاد ئی ولری چی زه د هغه پاک الله په پناه کښی راغلی یم چی تاسی د هغه په طرف بولم.

لَا جَرَمَ أَتَمَّا تَدْعُونَنِي إِلَيْهِ لَيْسَ لَهُ دَعْوَةٌ فِي الدُّنْيَا وَلَا فِي الْآخِرَةِ

حقه او رښتیا (دغه) خبره ده بیشکه هغه (معبود) چی بولئ تاسی ما (عبادت د) هغه ته نشته هغه ته (قوت د) بلنی (نه) په دنیا کښی او نه په آخرت کښی (چی شفاعت وکړی د چا)

تفسیر: یعنی ما سواء الله څخه بل هیڅ شی داسی نه دی چی په دنیا یا عقبا کښی د ډیری ادنیٰ نفعی او ضرر مالک وی، نو د مخلوقاتو بندگی او بلنه که جهل او حماقت نه دی نو بل څه دی؟ ﴿وَمَنْ أَضَلُّ مِمَّنْ يَدْعُوا مِنْ دُونِ اللَّهِ مَنْ لَا يَسْتَجِيبُ لَهُ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ وَهُمْ عَنْ دُعَائِهِمْ غَفُلُونَ وَإِلَّا خَيْرَ النَّاسِ كَانُوا لَهُمْ أَعْدَاءً وَكَانُوا بِعِبَادَتِهِمْ كَرِهِينَ﴾ جزء ۲۶ (د احقاف (۱) رکوع) ۵-۶ آیت آخر داسی عاجزو او ناتوانو شیانو ته انسان په څه نیت او مقصد تعظیم او تکریم کوی او بولی ئی؟ د ننداری وړ (مستحق) څیز دا دی چی په دغو کښی ډیر شیان هغه دی چی دوی پخپله د خپل ځان په طرف دعوت نه ورکوی بلکه د دعوت ورکولو او ویلو قدرت او قوت هم نه لری.

وَأَنَّ مَرَدَّنَا إِلَى اللَّهِ وَأَنَّ الْمُسْرِفِينَ هُمْ أَصْحَابُ النَّارِ

او بیشکه چی ورتله زمونږ (د ټولو) خاص الله ته دی او بیشکه چی مسرفان له حده تیریدونکی (مشرکان) هم دوی ملگری د اور (د دوزخ) دی (چی تل پکښی اوسیرئ).

تفسیر: یعنی د کار په انجام کښی د هر ډول (طریقه) تگ او راتگ رجوع او بیرته ورتله د واحد الله په طرف دی. کله چی انسان هلته ورسیرئ د خپلو مگردو (ټولو) تجاوزاتو او زیادتو نتیجه به ورځرگندیږی. راوښه! چی له دی نه بل زیادت به څه وی؟ چی عاجز مخلوق ته د خالق درجه ورکړه شی.

کله چی فرعونیانو قصد د قتل د هغه مؤمن وکړ نو ده ورته داسی وویل چی

فَسَتَذْكُرُونَ مَا أَقُولَ لَكُمْ

پس ژر ده چی یاد به کړئ تاسو (په وخت د لیدلو د عذاب کښی هغه) چی
زه ئی وایم اوس تاسی ته

تفسیر: یعنی کله چی وروسته له دی نه د خپلی تیری، تجاوز او زیادت د خوند څکونکی یئ
نو په هغه وخت کښی به زما دغه پند او نصیحت یادوئ، چی هوا د الله تعالی یوه بنده مونږ ته
دغه گردی (تولی) خبری ښوولی وی او رښتیا ئی فرمایلی وی، لیکن د دغه وخت یادونه،
ارمان، پشیمانتیا او افسوس څه فائده رسوی؟ بلکه بیخی مفید نه واقع کیږی.

وَأَقِمْ وَجْهَكَ لِلدِّينِ حَنِيفًا ۚ فِطْرَتَ اللَّهِ الَّتِي فَطَرَ النَّاسَ عَلَىٰ هَٰذَا ۚ لَا مَسْجِدَ لِّلَّذِينَ كَفَرُوا ۚ هُمْ فِيهَا مُخَلَّدُونَ ۖ

او سپارم زه هر کار خپل الله ته بیشکه چی الله ښه لیدونکی دی (د تولو
اقوالو او افعالو) د بندگانو

تفسیر: یعنی ما د الله تعالی حجت درتمام کړی دی او د نصیحت خبری مو درپوهولی دی. که
تاسو ئی نه منع نو زه له هغه سره څه کار او غرض نه لرم. اوس زه خپل ځان بیخی پاک الله ته
سپارم، او پری پوره اعتماد لرم. که تاسی زما ربرولو (تکلیفولو) او ضرر رسولو پسې لویږئ نو
هم هغه الله تعالی زما حامی او ناصر دی، او ټول بندگان د ده تر کتنی لاندی دی. هغه ستا او
زما دواړو معامله ګوری. د هیچا هیڅ یو حرکت له ده څخه پټ نه دی. د یوه قانت مؤمن کار
دا دی چی له خپلی امکانی سعی او کوشش ایستلو څخه وروسته نتیجه الله تعالی ته وسپاری.

فَوَقَّعَ اللَّهُ سَيِّئَاتِ مَا كُرُوا وَخَاقٍ بَالٍ فِرْعَوْنَ سَوْءُ الْعَذَابِ ۖ

پس وساته دغه (موسیٰ یا مؤمن سری) لره الله له سختو (عذابونو) د هغو چی
مکر کړی وو دوی او (بالعکس) چاپیر شو په آل د فرعون (سره د فرعون)
بد عذاب (د غرق په دنیا او بد عذاب د غرق په عقبی کښی).

تفسیر: یعنی د حق او باطل د دغه کشمکش آخری نتیجه داسی شوه چی الله تعالی حضرت
موسیٰ علیه السلام او د ده ملګرو ته سره له هغه مؤمن سری چی له آل د فرعون څخه وو د

فرعونیانو له شره او کیده نجات ورکړ، او محفوظ ئی وساته او د فرعونیانو هیڅ یو مکر او فریب ته ئی د اجراء موقع ورنه کړه، بلکه د دوی هغه مکر او فریب ئی پخپله پر هم دوی واپراوه نو هغه کسان چی د حق منونکیو تعاقب ته وتلی ؤ ووژلی شول او قوم د قلمز په بحیره کښی مغروق او تر اوبو لاندی محروق شول.

النَّارُ يُعْرَضُونَ عَلَيْهَا غُدُوًّا وَعَشِيًّا

اور (د دوزخ) وړاندی کاوه شی (دا کفار) پر دی (اور) هر صبا او هر بیگا

تفسیر: یعنی د دوزخ ځای چی په هغه کښی به د قیامت په ورځ ننه ایستلی کیږی هر صبا او بیگا به دوی ته ورشوول کیږی خو د نمونی په ډول د هغه راتلونکی عذاب څه خوند تل وشکی دغه د برزخ د عالم احوال شو له احادیثو څخه ثابت دی چی هم داسی د هر کافر په مخکښی دوزخ او د هر مسلمان په مخکښی جنت صبا او بیگا وروړاندی کیږی.

تنبیه: له دغه آیت څخه یواځی د فرعونیانو د معذب کیدلو حال په عالم البرزخ کښی ثابت شوی ؤ وروسته له دی نه رسول الله صلی الله علیه وسلم ته معلوم کړی شو چی ټول کفار بلکه د مؤمنینو عصات هم په برزخ کښی معذب کیږی (اعاذنا الله منه) کما ورد فی الاحادیث الصحیحه. او له ځینو آثارو ځنی معلومیږی هم هغسی چی د جنتیانو له منځه د شهداؤ ارواح د «طیور خضر» په حواصلو کښی داخلیدی او د جنت په سیل کښی هر صبا او بیگا مشغولیدی هم هغسی د دوزخیانو له منځه د فرعونیانو ارواح د «طیور سود» په حواصلو کښی داخلیدی او د دوزخ په آه او بکا واویلا کښی هر صبا او بیگا کریدی او سوځیدی او له یوی خوا بلی خوا ته توپونه وهی البته له ارواحو سره د اجسادو اقامت په دوزخ یا په جنت کښی په آخرت کښی کیږی که صحیح وی نو د فرعونیانو په متعلق ﴿النَّارُ يُعْرَضُونَ عَلَيْهَا غُدُوًّا وَعَشِيًّا﴾ او د عامو دوزخیانو په نسبت د «عرض علیه مقعده بالغداة والعشی» د حدیث د الفاظو تفاوت ښائی په هم دغی بناء سره وی والله تعالیٰ اعلم.

وَيَوْمَ تَقُومُ السَّاعَةُ تَدْخُلُوا إلَّاءِ فرعونَ أَشَدَّ الْعَذَابِ ﴿٣١﴾
وَإِذْ يَتَحَاكَّجُونَ فِي النَّارِ يَقُولُ الضُّعْفُؤَالَّذِينَ اسْتَكْبَرُوا إِنَّا
كُنَّا لَكُمْ تَبَعًا فَهَلْ أَنْتُمْ مُّعْنُونَ عَلَّانَصِيبًا مِّنَ النَّارِ ﴿٣٢﴾

او په هغه ورځ کښی چی قائم شی قیامت، (نو وبه ویلی شی له جانبه د الله

ملائکو ته) ننڀاسی تاسی آل د فرعون (سره له فرعون) په ډیر سخت عذاب کښی (له عذابه د برزخ) او (یاد کړه) هغه چی جگړه به کوی (دوزخیان د دوزخ) په اور کښی پس وبه وائی ضعیفان (کشران تابعان) هغو کسانو ته چی سرکشان (او مشران متبوعان وو) بیشکه وو مونږ تاسی ته تابعان پس آیا اوس یی تاسی (ای متبوعانو!) دفع کوونکی له مونږ څخه کومه برخه له اوره (د دوزخ)

تفسیر: یعنی په دنیا کښی مو پر مونږ خپل اطاعت او اتباع کوله چی د هغه لامله (له وجی) مونږ نیولی شوی یو اوس دلته خو مونږ ته څه گټه (فائده) او نفع راوړسوی! آخر مشرانو ته لازم دی چی د خپلو کشرانو لږ خبر او احوال واخلی آیا گورئ چی نن مونږ په څرنگه سخت عذاب او مصیبت کښی اخته یو! آیا ستاسی له لاسه نه دی پوره چی له دغو مصائبو کومه برخه له مونږ څخه لری او سپکه کړئ؟

قَالَ الَّذِينَ اسْتَكْبَرُوا اِنَّا كُنَّا فِيهَا اِنَّ اللَّهَ قَدْ حَكَمَ بَيْنَ الْعِبَادِ ۝۸۰

وائی هغه کسان چی تکبر ئی کړی ؤ (سرکش او متبوع وو چی څنگه به دفع کوو عذاب) بیشکه مونږ ټول په دوزخ کښی یو بیشکه الله په تحقیق حکم کړی دی په منع د بندگانو کښی (داسی چی هر څوک ئی خپلو خپلو هغو ځایونو ته چی له دوی سره وږ (مستحق) او لائق ؤ ولیږل، مستحقان د جنت، جنت ته، او لائقان د دوزخ دوزخ ته)

تفسیر: یعنی هغه کسان چی خپل ځانونه ئی په دنیا کښی لوی گڼل اوس داسی جواب ورکوی چی مونږ او تاسی دواړه په دغه مصیبت کښی اخته او مبتلا یو. الله تعالی زمونږ د هر یوه په نسبت سم د مونږ له جرمه سره خپله فیصله اورولی ده چی د ده دغه صادر حکم بیخی قاطع او لایتغیر دی. او د دغی خبری موقع نه ده پاتی چی یو د بل په کار ورشی. مونږ یواځی خپل مصیبت زغملی شو. کله چی مونږ خپل دغه دروند مصیبت نشو سپکولی نو بیا به تاسی ته څه گټه (فائده) او منفعت دررسولی شو.

وَقَالَ الَّذِينَ فِي النَّارِ لِخَزَنَةِ جَهَنَّمَ ادْعُوا رَبَّكُمْ يُخَفِّفْ عَنَّا يَوْمًا مِّنَ الْعَذَابِ ۝۸۱

او وبه وائی هغه کسان (چی پرا ته دی) په اور کښی خزانچیانو متصرفانو د دوزخ ته چی دعاء وکړئ (زمونږ دپاره) رب خپل ته چی سپک کړی له مونږه یوه ورځ له عذابه (چی لږ څه په ارام شو).

تفسیر: یعنی کله چی له خپلو دغو مشرانو څخه بی هیلې او مایوس شی نو له هغو پرښتو څخه به داسی غوښتنه کوی چی د دوزخ په انتظام مسلطی دی چی خیر تاسی خپل رب ته ووايي چی اولا د یوی ورځی له مخی خو زموږ په دغه عذاب کښی څه تقلیل، تخفیف او تعطیل وفرمائی شو. مونږ لږ څه په ارام شو.

قَالُوا أَوَلَمْ تَكُ تَأْتِيكُمُ رُسُلُكُمْ بِالْبَيِّنَاتِ قَالُوا بَلَىٰ
قَالُوا فَاذْعُوا وَمَا دُعَاؤُ الْكَافِرِينَ إِلَّا فِي ضَلَالٍ ۝

وبه وائی (متصرفان د دوزخ دوزخیانو ته) آیا نه ؤ راغلی تاسی ته رسولان ستاسی په دلائلو ښکاره ؤ (د قدرت) وائی (ولی نه ؤ راغلی) بلکه راغلی ؤ نو وبه وائی (متصرفان د دوزخ) پس وبولئ تاسی (پخپله الله) او نه دی دعاء د کافرانو مگر په گمراهی کښی (چی هیڅ فائده ورته نه رسوی).

تفسیر: یعنی په هغه وخت کښی مو د هغه خبره ونه منله او د انجام فکر مو ونه کړ چی په هغه سره څه گټه (فائده) تاسی ته دررسیده اوس مو موقع له لاسه وتلی ده اوس په هیڅ ډول سعی، کوشښ، تملق او سپارښت سره څه کار نشی کیدی اوس هم دلته پرا ته وسئ! او په ژړا او انګولا سره اوقات تیروئ! او راز راز (قسم قسم) ربړونه (تکلیفونه) او عذابونه گالی (برداشت کوئ)! مونږ نه په داسی معاملاتو کښی گوتی وهلی شو او نه د چا په سپارښت کښی خپله خوله خوځولی شو او نه ستاسی له دغی ژړا او انګولا څخه څه فائده تاسی ته رسیدی شی. حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي «د دوزخ پرښتی به وائی چی سپارښت کول زموږ کار نه دی مونږ خو د عذاب ورکولو لپاره مقرری یو او سپارښت کول د رسولانو کار دی حال دا چی تاسی له رسولانو سره مخالفت کوو».

تنبیه: له دغه آیت څخه معلوم شو چی په آخرت کښی د کفارو په ادعیه وو کښی به هیڅ تاثیر نه وی باقی که په دنیا کښی الله تعالی کفارو ته د دوی د دعاء په اثر څه شی ورکړی هغه بېله خبره ده لکه چی ابلیس ته ئی تر قیامته پوری مهلت ورکړی دی.

إِنَّا لَنَنْصُرُ رُسُلَنَا وَالَّذِينَ آمَنُوا فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا

بیشکه چی مونږ خامخا مدد کوو له رسولانو خپلو سره او (مدد کوو له) هغو کسانو سره چی ایمان ئی راوړی دی په ژوندانه لږ خسیس کښی (په حجه او په ظفر او په انتقام له اعداؤ د دوی)

تفسیر: یعنی په دنیا کښی د مرسلانو خبرو ته وقعت او وقار ورکوی او د هر مقصد دپاره چی انبیاء الله ودریری د الله تعالیٰ په امداد او نصرت سره په هغه کښی مظفر او کامیاب کیږی د حق منونکیو اعمال او ایثار بیخی نه ضائع کیږی اگر که په منځ کښی ډیر هسک (اوچت) او تیت واقع او د امتحانانو مواقع وروړندی شی مگر بالاخر حزب الله فائزالمرام گرځی. په علمی حیثیت او په حجت او برهان سره خو تل دوی فائزان او بریالیان دی لیکن مادی فتحه او ظاهری عزت او رفعت هم بالاخر د هم دوی په برخه کیږی. د صداقت دشمن هیچیری معزز او پتمن نشی پاتی کیدی. د اعداؤ الله علو او عروج تش د کتو څک او د سودا د ځوښ په شان دی بالاخر دوی د قانتینو مؤمنینو په مقابل کښی ښکته، خوار او ذلیل کیږی او الله تعالیٰ خو له دوی نه د خپلو اولیاؤ انتقام وانه خلی نه ئی پریږدی. لیکن واضح دی وی چی هغه وعده چی په دغه آیت کښی له مؤمنینو سره کړی شوی ده په هغه تقدیر سره ایفاء او انجام مومی چی مؤمنین هم په حقیقی اوصافو سره مؤمنین او د سید المرسلین صحیح متبعین وی ﴿وَأَنْتُمْ الْأَعْلَوْنَ إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ﴾ (د آل عمران ۱۴ رکوع ۱۳۹ آیت) د مؤمنینو خصال په پاک قرآن کښی ځای په ځای مذکور دی ښائی چی هر مسلمان د خپل ایمان او ایقان زر د دغه محک په تیږه (گټه) ومړی! او د هغه حسن او قبحه، سره او ناسره څانته معلوم کړی!.

وَيَوْمَ يَقُومُ الْأَشْهَادُ ﴿٥١﴾

او په هغه ورځ چی وبه دریری شاهدان (له ملائکو، انبیاء مؤمنانو، پر منکرانو باندی)

تفسیر: یعنی د حشر په میدان کښی کله چی اولین او آخرین گرد سره تولیږی حق سبحانه و تعالیٰ به پخپل فضل علی رؤوس الاشهاد د دوی سرفرازی عزت او رفعت ښکار کوی. په دنیا کښی لږ څه شبهه پاتی کیږی او التباس هم واقع کیږی لیکن هلته به لږ څه ابهام او التباس باقی نه پاتی کیږی.

يَوْمَ لَا يَنْفَعُ الظَّالِمِينَ مَعَذَرَتُهُمْ وَلَهُمُ اللَّعْنَةُ وَلَهُمْ سُوءُ الدَّارِ ﴿٥٢﴾

په هغی ورځی کښی به هیڅ نفع نه رسوی ظالمانو ته معذرت عذرونه د دوی او شته دوی ته لعنت لریوالی له رحمته او شته دوی ته ناکاره کور (د دوزخ).

تفسیر: یعنی له دوی سره به هیڅ مدد او مرسته او لاس نیوی نه کیږی د مقبولینو په مقابل کښی ئی دغه د مطرودینو انجام بیان وفرمایه.

وَلَقَدْ آتَيْنَا مُوسَى الْهُدَى وَأَوْرَثْنَا بَنِي إِسْرَءِيلَ الْكِتَابَ ۚ هُدًى وَذِكْرًا لِلأُولَى الْأَلْبَابِ ﴿۵۶﴾

او خامخا په تحقیق ورکړی وو مونږ موسی ته (امور د) هدایت (توریت) او په میراث مو ورکړ بنی اسرائیل اولادی د یعقوب ته کتاب (د توریت) په دی حال کښی چی هدایت سمه لاره ښوونکی ؤ او ذکر پند (او پوهه) وو دپاره د خاوندانو د خالصو عقلونو.

تفسیر: یعنی په دنیا کښی وگوره چی فرعون او د ده قوم سره د دومره زور او قوت د الله تعالی د دښمنی له سببه څرنګه سپیره هلاک او برباد شول او د موسی علیه السلام په برکت او لار ښوونه د بنی اسرائیلو مظلوم او کمزور قوم څنګه ترقی او ودانی وموندله؟ او د دغه عظیم الشان کتاب (توریت) وارث وګرځاوه شو چی د دنیا د عقلا دپاره ئی د هدایت د دیوی په شان کار ورکوو.

فَاصْبِرْ إِنَّ وَعْدَ اللَّهِ حَقٌّ وَاسْتَغْفِرْ لِنَفْسِكَ وَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ بِالْعَشِيِّ وَالْإِبْكَارِ ﴿۵۷﴾

پس صبر وکړه (ای محمده! په ایذاء د کفارو) بیشکه چی وعده د الله حقه ده (په نصرت د انبیاء، په اهلاک د اعداؤ) او مغفرت وغواړه دپاره د گناه (د امت) خپل (له الله) او تسبیح وایه سره له ثناء د رب خپل هم په آخره د ورځی کښی او (هم) په اوله د ورځی کښی (یعنی تل تسبیح تحمید ووايه!)

تفسیر: یعنی ای محمده! تاسی هم داده او متسلی اوسع هغه وعده چی له تاسی سره کړی شوی ده هغه هر ورو (خامخا) پوره کیدونکی ده. الله قدوس په دواړو دارینو کښی تاسی او ستاسی په

طفیل ستاسی گردو (تولو) متبعینو ته عزت او سرلوری عطاء فرمائی. ولی دغه خبره ضروری ده چی د الله تعالیٰ د خوښی او رضاء حاصلولو دپاره پر هر قسم شدائدو او نوائبو صبر وکړئ او له هر چا څخه په هره درجه چی د تقصیر امکان وی له الله تعالیٰ څخه د هغه بښنه او معافی وغواړئ! او همیشه صبا او بیگا د خپل رب د تسبیح او تحمید قولاً او فعلاً ورد او عادت ولرئ! په ظاهر او باطن کښی د الله تعالیٰ له یاده غافل نشئ بیا د الله تعالیٰ امداد او مرسته (مدد) یقینی ده. په دغه سره ئی رسول الله مبارک مخاطب گرځولی دی او بالوسيله گرد (تول) محمدی امت ته ئی آورو. حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه ارشاد فرمائی چی «حضرت رسول صلی الله علیه وسلم به په هره ورځ کښی سل ځلی استغفار فرمایه. د هر بنده تقصیر د ده له درجی سره موافق دی. نو ځکه هر چا سره استغفار یو ضروری شغل او کار دی».

إِنَّ الَّذِينَ يُجَادِلُونَ فِي آيَاتِ اللَّهِ بِغَيْرِ سُلْطَنٍ أَتَهُمْ إِنْ فِي صُدُورِهِمُ الْإِكْبَرُ مَا هُمْ بِالْغِيَةِ

بیشکه هغه کسان چی مجادله جگړه کوی په (بطلان) د آیتونو د الله بی له کوم برهان علمی سنده چی راغلی (ښکاره شوی) وی دوی ته (بله هیڅ خبره نشته) بیشکه چی نه دی په سینو (زړونو) د دوی کښی مگر کبر او سرکشی ده چی نه دی دوی رسیدونکی هغه (برهان) ته

تفسیر: یعنی هغه کسان چی خامخا د الله تعالیٰ د توحید په دلائلو او په سماویه وو کتابونو او د انبیاءو الله په معجزاتو او هدایاتو کښی خامخا جگړی او مناقشی کوی، او بی سنده خبری وائی او د حق غی بی اثره گرځوی او بطلان ئی غواړی، حال دا چی د دوی په لاس کوم حجت، دلیل او برهان هم نشته. او نه فی الواقع په هغو ښکاره شویانو کښی د څه شک او شبهی موقع شته. او یواځی، تکبر، غرور، لوی د دغی خبری مانع ده چی حق ته غایه کیږدی او د نبی متابعت وکړی. دوی ډیر خپل ځان لوی او پورته گنی او غواړی چی له نبی څخه پورته وی یا اقلاً د نبی په مخ کښی خپل سرونه ښکته نه کړی. لیکن په یاد ئی ولرئ چی دوی له سره په دغه مقصد کښی بری نه مومی، او هر ورو (خامخا) مجبور دی چی د نبی په مخکښی د اطاعت سر ښکته کړی، که نه ډیر سخت ذلیل او رسوا کیدونکی دی.

فَاسْتَعِذْ بِاللَّهِ إِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ ﴿٥٧﴾

پس پناه ونیسه په الله پوری (له شره د دوی) بیشکه دغه (الله) هم دی دی ښه

اوریدونکی (د اقوالو) ښه لیدونکی (د افعالو نو جزاء به ورکړی دوی ته)

تفسیر: یعنی له الله تعالیٰ څخه پناه وغواړه چی هغه د دغو مجادلینو له دغو خیالاتو څخه نجات درکړی او د دوی له شره دی وساتی. وروسته له دی نه د غچینو هغو مسائلو تحقیق دی چی په هغو کښی خلق سره جگړی کوی. مثلاً بحث بعدالموت وروسته له مرگه بیا ژوندی راپاڅیدل چی دغه امر دوی محال گناه یا د الله تعالیٰ له توحیده ئی انکار کوو.

لَخَلَقُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ الْكَبْرُ مِنْ خَلْقِ النَّاسِ وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٥٥﴾

خامخا پیدا کول د آسمانونو او د ځمکی ډیر لوی دی له پیدایښته د خلقو ولیکن اکثر د خلقو نه پوهیږی (په آسانی د دغه دوهم پیدایښت لکه د اول).

تفسیر: یعنی ظاهراً له مادی حیثیته د آسمان او د ځمکی د عظمت او جسامت په مخکښی د انسان حقیقت څه دی؟ حال دا چی دغه خبره مشرکین هم منی چی د آسمان او د ځمکی پیدا کونکی هم دغه واحد قدوس الله دی. بیا هغه لوی ذات چی د دغومره لویو مخلوقاتو پیدا کونکی وی آیا هغه ته د انسانانو اول ځلی یا دوهم ځلی پیدا کول کوم سخت یا مشکل کار دی؟ د تعجب ځای دی چی پر دغسی غتو غتو خبرو هم ډیر خلق نه پوهیږی.

وَمَا يَسْتَوِي الْأَعْمَىٰ وَالْبَصِيرُ ۖ وَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَلَا الَّذِينَ كَفَرُوا ۚ قَلِيلًا مَّا تَذَكَّرُونَ ﴿٥٦﴾

او نه سره برابرېږی (یو) ږوند (غافل جاهل) او بل کتونکی (ذاکر - عالم) او (هم داسی نه برابرېږی سره) هغه کسان چی ایمان ئی راوړی دی او کړی ئی دی ښه (عملونه) او نه هغه چی بدکار دی، ډیر لږ پند اخلی تاسی (ای خلقو).

تفسیر: یعنی یو داسی ږوند چی د حق سمه صافه لاره نشی لیدلی او یو لیدونکی چی په نهایت بصیرت سره صراطالمستقیم کتلی شی او پری پوهیږی آیا دغه دواړه سره برابر کیدی شی یا د

یوه نیکوکار مؤمن او د بدکار کافر انجام سره یو شانی کیدی شی؟ که داسی نه وی نو ضرور دی چی یوه داسی ورځ به وی چی د دغو دواړو په منځ کښی به فرق او تفاوت ښکاره شی او د دغو دواړو د علمونو او د عملونو د ثمراتو نتائج په ډیر اکمل صورت سره ظاهر او ښکاره شی مگر افسوس چی تاسی دومره هم نه پوهیږئ؟

إِنَّ السَّاعَةَ لَأْتِيَةٌ لَا رَيْبَ فِيهَا وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿٥٩﴾ وَقَالَ رَبُّكُمُ ادْعُونِي أَسْتَجِبْ لَكُمْ

بیشکه چی قیامت خامخا راتلونکی دی نشته هیڅ شک په (راتللو د) دغه (قیامت) کښی ولیکن زیاتره د خلقو ایمان نه راوړی (په قیامت او تصدیق ئی نه کوی) او فرمائی رب ستاسی (ای بندگانو زما) تاسی ویولی ما چی قبلوم تاسی ته (دعاء ستاسی)

تفسیر: یعنی ماته عبادت وکړئ! چی د هغه بدل او جزاء به درکړم او له ما څخه وغواړئ! چی ستاسی دغه غوښتنه به توی او تشه نه ځی.

إِنَّ الَّذِينَ يَسْتَكْبِرُونَ عَنْ عِبَادَتِي سَيَدْخُلُونَ جَهَنَّمَ ذُخْرَيْنَ ﴿٦٠﴾

بیشکه هغه کسان چی تکبر (سرکشی) کوی له عبادت څخه زما ژر ده چی ننه به وځی دوی په دوزخ کښی په دی حال کښی چی خوار او سپک وی

تفسیر: د بندگی شرط له الله تعالیٰ څخه غوښتنه ده، نه غوښتل تکبر او غرور دی او له دی آیت څخه معلومیږی چی الله تعالیٰ ته د بندگانو غږ او دعاء ورسیږی دغه خبره خو بیشکه برحقه ده مگر د دی مطلب داسی نه دی چی د هر بنده هره دعاء قبلوی یا ښائی چی قبوله ئی کړی یعنی هر هغه شی چی غواړی هم هغه شی ورته ورکړی. نه! د ده د دعا اجابت څو اقسامه او انواع لری چی په احادیثو کښی بیان کړی شوی دی. د کوم شی ورکړه او عطاء د الله تعالیٰ پر مشیت موقوفه او د ده د حکمت تابع ده کما قال فی الركوع الرابع ۴۱ آیت من سورة الانعام ﴿يَكْفُفُ مَا تَدْعُونَ إِلَهُاتِهِمْ﴾ په هر حال د بندگانو کار د الله له درباره هم دغه غوښتنه ده او دغه غوښتنه فی حد ذاته یو عبادت بلکه د عبادت ماغزه او لبالباب دی «الدعاء مخ العبادة».

اللَّهُ الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ اللَّيْلَ لِتَسْكُنُوا فِيهِ وَالنَّهَارَ مُبْصِرًا ط

الله هغه (ذات) دی چی مگرخولی ئی ده تاسی ته شپه لپاره د دی چی آرامی وکړئ تاسی په هغی کښی او (مگرخولی ئی ده) ورځ لیدلو ته

تفسیر: د شپې په مستریحه یخه او تیاره فضاء او د هوسانی (آرام) او د راحت په هوا کښی ټول خلق د استراحت خوب کوی هر کله چی ورځ شی نو په نوی نشاط او تازه قوت سره پاڅیږی او د لمر په رڼا (رڼا) کښی پخپلو کارو او چارو کښی بوخت (مشغول) او لگیا کیږی په دغه وخت کښی د تگ او راتگ لیدل کار کول او د نورو اعمالو دپاره د مصنوعی رڼا (رڼا) بیخی ضرورت نه وی.

إِنَّ اللَّهَ لَذُو فَضْلٍ عَلَى النَّاسِ وَلَٰكِنَّ أَكْثَر النَّاسِ لَا يَشْكُرُونَ ﴿٩١﴾

بیشکه الله خامخا خپښتن (خاوند) د فضل دی پر انسانانو ولیکن زیاتری د انسانانو شکر نه وباسی (په دغو نعماو د الله)

تفسیر: یعنی د حقیقی منعم پیژندل هم دغه ؤ چی په قول او فعل او په ځان او زړه ئی شکر اداء کولی خو ډیر خلق د شکر ایستلو په ځای شرک اختیاروی.

ذَلِكُمُ اللَّهُ رَبُّكُمْ خَالِقُ كُلِّ شَيْءٍ لَّا إِلَهَ إِلَّا هُوَ فَآئِي تَوْفَكُونَ ﴿٩٢﴾

دغه (ذات) تاسی ته الله دی رب پالونکی ستاسی چی خالق پیدا کوونکی د هر شیز دی نشته هیڅوک لائق د عبادت مگر هم دی دی یواځی پس کوم طرف ته مگرخولی شوی یی تاسی (له عبادت د ده)

تفسیر: یعنی د شپې او د ورځی مگرد (ټول) نعمتونه د الله تعالی له طرفه منع نو ښائی چی بندگی هم همغه ته وکړئ! وروسته د دغه مقام له رسیدلو بیا تاسی ولی بی لاری کیږئ چی حقیقی مالک یو ذات وی او عبادت وکړی شی د بل چا.

كَذَلِكَ يُؤْفِكُ الَّذِينَ كَانُوا بِآيَاتِ اللَّهِ يَجْحَدُونَ ﴿٦٣﴾ اللَّهُ الَّذِي جَعَلَ
لَكُمْ الْأَرْضَ قَرَارًا وَالسَّمَاءَ بِنَاءً وَصَوَّرَكُمْ فَأَحْسَنَ صُورَكُمْ وَرَزَقَكُمْ مِنَ
الطَّيِّبَاتِ ذَٰلِكُمْ اللَّهُ رَبُّكُمُ فَتَبَرَّكُ اللَّهُ رَبُّ الْعَالَمِينَ ﴿٦٤﴾

هم داسی (لکه چپی گرغولی شوی دی قوم ستا) گرغولی کیری (له حقه) هغه
کسان چپی و له آیتونو د الله به ئی انکار کوو الله هغه (ذات) دی چپی
گرغولی ئی ده تاسی ته غمکه غای د قرار (چپی پری گزران او معاش کوئی)
او (گرغولی ئی دی تاسی ته) آسمان چت (د قبی په شان) او صورتونه ئی
ترلی دی ستاسی پس ډیر بنائسته جوړه کړه صورتونه ستاسی او روزی ئی
درکړی ده تاسی ته له طبیاتو پاکیزه وو (لذتناکو شیانو) دغه (خالق مصور
رازق) الله دی رب پالونکی ستاسی پس ډیر برکتی (ډیر پورته دی شان) د الله
چپی رب پالونکی د ټولو عالمیانو دی.

تفسیر: یعنی له گردو (ټولو) ساکینانو (جاندارو) څخه د انسان صورت ښه، بهتر او ښکلی او د
ده روزی ئی پاکه صافه گرغولی ده.

هُوَ الْحَيُّ

هم دی ژوندی دی تل په یو حال باقی قائم کامل تدبیر والا

تفسیر: چپی له هیڅ یوه حیثیته او جهته له سره فناء او موت نه پری طاری کیری او نه طاری
کیدى شی او ظاهر دی کله چپی د الله تعالیٰ حیات ذاتی او دائمی دی نو د ده د حیات گرد
(ټول) لوازم ذاتی او دائمی دی.

لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ فَادْعُوهُ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ الْحَمْدُ
لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿٦٥﴾

نشته بل هیڅوک لائق د عبادت مگر هم دی دی یواځی پس وبولی هم دی په
دی حال چپی خالص کوونکی یی تاسی خاص دغه (الله) لره (د) دین (له)

شرکه) توله ثناء ده خاص الله لره چی رب پالونکی د تولو عالمیانو دی.

تفسیر: یعنی گورد (تول) کمالات، محامد، محاسن د حیات د وجود تابع دی. هغه چی علی الاطلاق حی دی هم دی د عبادت وړ (لایق) او مستحق دی او د گردو (تولو) کمالاتو مالک دی ځکه په «هوالحی» پسی وروسته ئی «الحمد لله رب العالمین» وفرمایل لکه چی په پخوانی آیت کښی ئی د نعمتونو له ذکر څخه وروسته «فتبارک الله رب العلمین» فرمایلی ؤ. له څینو اسلافو څخه منقول دی چی وروسته له «لا إله الا الله» څخه بنائی «الحمد لله رب العلمین» وویل شی د هغه ماخذ هم دا آیت دی.

قُلْ إِنِّي نُهَيْتُ أَنْ أَعْبُدَ الَّذِينَ تَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ لَمَّا جَاءَنِي
الْبَيِّنَاتُ مِنْ رَبِّي وَأُمِرْتُ أَنْ أُسْلِمَ لِرَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿٦٩﴾

ووايه (ای محمده دوی ته) بیشکه زه منع کړی شوی یم له دی نه چی عبادت وکړم د هغو (بتانو) چی بولئ ئی تاسی غیر له الله کله چی راغلل ماته ښکاره دلیلونه (د توحید) له (جانبه د) رب پالونکی زما او امر حکم کړی شوی دی پر ما چی غاړه کیږدم (تابع شم) رب پالونکی د (تمامو) عالمیانو ته

تفسیر: یعنی وروسته د قدرت د دغو ښکاره دلائلو له لیدلو څخه آیا دغه حق او مناسب دی چی انسان پاک واحد الله ته د عبودیت او اخلاص سجده ونه کړی او مخصوصاً ورته ایل، مطیع او تابع نشی او احکام ئی له زړه ونه منی.

هُوَ الَّذِي خَلَقَكُمْ مِنْ تُرَابٍ

الله هغه (ذات) دی چی (اول) ئی پیدا کړی دی (نیکه) ستاسی له خاورو نه

تفسیر: یعنی ستاسی پلار آدم، یا تاسی مو په داسی شان له خاورو څخه پیدا کړئ. هغه نطفه چی تاسی تری پیدا کیږئ د هغو ماکولاتو او مشروباتو خلاصه ده چی له ځمکی څخه پیدا کیږی.

ثُمَّ مِنْ نُطْفَةٍ ثُمَّ مِنْ عَلَقَةٍ

بیا ئی (پیدا کره اولاده د آدم) له نطفی (اوبو د منی) بیا له کلکی توتی د وینه

تفسیر: یعنی بنی آدم اصلاً د اوبو له شاخکی د منی له قطری څخه مخلوق دی، چی وروسته ترلی وینه کیږی او د حیات نور مدارج پری کوی.

ثُمَّ يُخْرِجُكُمْ طِفْلًا ثُمَّ لِيَبْلُغُوا أَشَدَّكُمْ ثُمَّ لِيَکُونُوا أَسْمَاءً
وَمِنْكُمْ مَنْ يَتُوبُ مِنْ قَبْلُ وَلِيَبْلُغُوا أَجْلًا مُّسَمًّى

بیا راوباسی تاسی (له ارحامو د میندو) اطفال واړه (بیا تربیت کوی ستاسی) دپاره د دی چی ورسپړئ تاسی منتها د قوت خپل ته بیا (ژوندی ساتی تاسی) دپاره د دی چی شی تاسی زاړه (بی قوته بی مجاله) او ځینی له تاسی هغه دی چی مړه کول شی پخوا له دی (بلوغه) او (ساتی مو) دپاره د دی چی ورسپړئ تاسی تر هغی نیتی په نامه کړی شوی پوری (چی وخت د مرگ دی)

تفسیر: یعنی له وړوکیڼوبه څلمی کیږئ او له څلمیتوبه زوړتوب ته رسپړئ او ځینی سری پخوا له څلمیتوبه یا زوړتوبه مری. په هر حال گورد (تول) تر یوه ټاکلی (مقرر کړی) معین میعاد او لیکلی شوی وعدی پوری رسپړی. له موت او حشر څخه هیڅوک نه دی خلاص او نه تری مستثنی کیدی شی. ﴿كُلُّ مَنْ عَلَيْهَا فَانٍ وَيَسْبِقُ فِي ذَلِكَ الْيَوْمِ الْوَالِدُ الْوَلَدَ﴾

وَلَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ ﴿٢٦﴾

او دپاره د دی چی تاسی عقل ورکړئ (په دلانلو د وحدانیت او قدرت د الله او په بعث بعد الموت)

تفسیر: حضرت شاه صاحب رحمة الله عليه لیکي «یعنی ښه فکر او دقت وکړئ چی دومره احوال او ادوار پر تاسی تیر شوی دی ممکن چی یو بل حال او دوره هم پر تاسی تیره شی چی وروسته له مرگه بیا ژوندی راپاڅیدل دی نو هغه تاسی ولی مشکل او محال گنئ؟»

هُوَ الَّذِي يُحْيِي وَيُمِيتُ فَإِذَا قَضَىٰ أَمْرًا فَإِنَّمَا يَقُولُ لَهُ
كُنْ فَيَكُونُ ﴿۷۸﴾

(الله) هم هغه (ذات) دی چي ژوندی کول کوی او مړه کول کوی پس هر کله چي اراده حکم وکړی د یوه کار پس بیشکه هم دا خبره ده چي وائی ورته چي (موجود) شه پس هغه موجود شی (بی له مهلته).

تفسیر: یعنی د ده کامل قدرت او د «کن فیکون» د شان په مقابل دغه څه سختی او اشکال لری چي وروسته له مرگه مو بیا ژوندی کړی؟

أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ يَاجِدُلُونَ فِي آيَاتِ اللَّهِ إِلَىٰ يَصْرَفُونَ ﴿۷۹﴾
الَّذِينَ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا وَبِأَنزِلَاتِنَا رُسُلَنَا فَتَمُوتُ
يَعْلَمُونَ ﴿۸۰﴾ إِذَا الْأَعْلَىٰ فِي أَعْنَاقِهِمُ وَالسَّلْسِلُ

آیا نه وینی ته هغه کسان چي مجادله جگړه (او نزاع) کوی په آیتونو (قرآن) د الله کښی پس کوم طرف ته گرځولی شی دوی له تصدیقه د هغو. هغه (کسان) چي تکذیب ئی کړی دی په دغه کتاب (قرآن) او په هغو (شیانو) چي رالیرلی مو دی په هغو سره رسولان (پخوانی) خپل پس ژر ده چي پوه به شی دوی (چي د دغه تکذیب بده نتیجه کیږی؟) کله چي وی به (د اور) غاړکۍ په غاړو د دوی کښی او ځنځیرونه به هم وی (په پښو د دوی)

تفسیر: د ځنځیر یو سر به په غاړه پوری نښتی وی او بل سر به ئی د پرښتو په لاسو کښی وی او په دغه ډول (طریقه) دوی د مجرمانو او قیدیانو په شان راوستل کیږی.

يُسْحَبُونَ ﴿۸۱﴾ فِي الْحَبِيمِ ثُمَّ فِي النَّارِ يُسْجَرُونَ ﴿۸۲﴾

چی رابشکلی کیری به دوی په اوبو دیرو تودو کښی بیا به په اور (د دوزخ) کښی سوځول وړیتول شی دوی (او اور به له داخله او له خارجه هغوی راچاپیر کړی).

تفسیر: یعنی په دوزخ کښی به کله په ایشیدلو دیرو سوځوونکیو اوبو سره او کله به په اور سره عذاب ورکول کیری (اعاذنا الله منهما).

ثُمَّ قِيلَ لَهُمْ أَيْنَ مَا كُنْتُمْ تُشْرِكُونَ ﴿٤٣﴾ مِنْ دُونِ اللَّهِ

بیا به وویل شی دوی ته چی چیرته دی هغه (بتان) چی وی تاسی چی شریکول به مو (له الله سره په عبادت کښی) بغیر له الله (چی اوس خلاص کړی تاسی له عذابه).

تفسیر: یعنی په دغه وخت به له دوی ځنی هیڅ یو په کار نه ورځی. که مو له لاسه پوره وی او توانیرئ نو هغوی خپل مدد ته راوبولی.

قَالُوا ضَلُّوا عَنَّا

نو ویه وائی (کفار) چی ورک شول له مونږ څخه (هغه معبودان زمونږ)

تفسیر: یعنی له مونږ څخه خطا او ورک او مونږ تری تیر شو. ښائی په دغه وخت کښی به عابدین او معبودین سره بیلول شی یا به د «ضلوا عنا» مطلب داسی وی چی اگر که موجود دی مگر کله له دوی نه کومه فائده نه رسیږی نو د دوی وجود او عدم سره برابر دی.

بَلْ لَمْ يَكُنْ يَدْعُوا مِنْ قَبْلُ شَيْئًا

بلکه گویا نه وو مونږ چی بلل به مو (په عبادت سره دغه بتان) پخوا له دی نه هیڅ شی

تفسیر: اکثر و مفسرینو د دی مطلب داسی اخیستی دی په دنیا کښی مونږ هغو کسانو ته چی بلنه کوله اوس رابشکاره شوه چی هغوی په واقع کښی هیڅ شی نه ؤ. گواکی د حسرت او افسوس په دول (طریقه) په دغو الفاظو سره پر خپلی غلطی اعتراف کوی لیکن د حضرت شاه

صاحب د کلام حاصل دا دی چی مشرکین رومی منکران شوی وو. چی مونږ له سره له تا سره شریک نه دی درولی اوس ویریدلی د دوی له خولی څخه به دغه الفاظ وځی چی «ضلوعنا» چی په دغه سره به د شریک درولو اعتراف کوی. بیا لږ څه خپل ځانونه سنبالوی او بیا به انکار کوی چی مونږ له الله څخه ماسواء بل شی له سره نه دی بللی.

كَذٰلِكَ يُضِلُّ اللّٰهُ الْكٰفِرِيْنَ ﴿۴۳﴾

هم داسی (په شان د دغو مجادلانو) گمراهان کوی الله کافران (چی سمه لاره به نه مومی)

تفسیر: یعنی لکه چی دلته له ډیر انکار کولو څخه وشوئیدل او ویریدل او داسی اقرار ئی وکړ، په دنیا کېږی هم د هم دغو کفارو هم دغه حال ؤ. نو ویه ویل شی دغو منکرینو ته د الله تعالی له جانب داسی چی

ذٰلِكُمْ بِمَا كُنْتُمْ تَفْرَحُوْنَ فِي الْاَرْضِ بِغَيْرِ الْحَقِّ وَبِمَا كُنْتُمْ تَمْرَحُوْنَ ﴿۴۵﴾

دغه (گمراهی او عذاب) تاسی ته په سبب د هغه دی چی ویئ تاسی چی خوشالی به مو کوله په ځمکه کېږی په ناحقه سره او په سبب د هغه چی ویئ تاسی چی تکبر (لوئی) به مو کوله په ناحقه سره

تفسیر: یعنی ومولید چی د ناحق غرور، تکبر او لوئی آخره خاتمه او عاقبت داسی کېږی! اوس مو هغه لوئی او ښودنه چیرې لاره؟ او بیا ویه ویل شی دغو منکرینو ته د الله تعالی له جانب داسی چی

ادْخُلُواْ اَبْوَابَ جَهَنَّمَ

ننوخئ تاسی په (اوو) دروازو د دوزخ کشی

تفسیر: یعنی هر قسم مجرم په هم هغه وره کېږی ننوخی چی د دوی دپاره ټاکلی او مقرر کړی شوی دی.

خَلِيدِينَ فِيهَا فِئْسَ مَثْوَى الْمُتَكَبِّرِينَ ﴿٤٩﴾ فَاصْبِرْ
إِنَّ وَعْدَ اللَّهِ حَقٌّ ۖ وَأَمَّا يُرِيدُكَ بَعْضَ الَّذِينَ نَعَدُهُمْ
أَوْ تَوَقَّيْتُكَ ۖ وَاللَّيْنَا يُرْجَعُونَ ﴿٥٠﴾

په دی حال چی همیشه پاتی کیدونکی اوسئ په دغه (دوزخ) کښی پس
ناکاره غای د متکبرانو دی (دا دوزخ) پس صبر وکړه (ای محمده! په ضرر
د کفارو) بیشکه چی وعده د الله (په نصرت د اولیاؤ او اهلک د اشقیاء)
حقه ده پس که وښیو مونږ تاته غځینی د هغه عذاب چی وعده ئی کوو مونږ له
هغوی سره (نو ډیر ښه ده!) یا قبض کړو مونږ تا پس (په هر حال کښی)
خاص مونږ ته بیا بیرته راوستل شی دوی (نو جزاء به ورکړه شی دوی ته)

تفسیر: یعنی الله تعالی د ده دپاره د عذاب ورکولو کومه وعده چی فرمایلی وه هغه یقیناً پوره
او ایفاء کیدونکی ده. ممکن دی چی غځینی مواعید د رسول الله مبارک په حیات کښی په سر
ورسیدوی لکه چی د بدر او معظمی مکی فتح او نور فتوحات یا د دوی له وفاته وروسته. په هر
حال دوی له مونږ څخه خپل ځانونه نشی ژغورلی (ساتلی) او نه ئی چیری ایستلی شی د گردو
(تولو) انجام زمونږ د قدرت په لاس کښی دی د دوی د عذاب تکمیل له دغه ژوندانه څخه وروسته
کیری او دوی په هیڅ صورت سره خپل ځان زمونږ څخه نشی خلاصولی.

وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا رُسُلًا مِّن قَبْلِكَ مِنْهُمْ مَّن قَصَصْنَا عَلَيْكَ
وَمِنْهُمْ مَّن لَّمْ نَقْصُصْ عَلَيْكَ ۖ

او خامخا په تحقیق لیږلی وو مونږ رسولان پخوا له تانه چی غځینی له (یو لک
۲۴ زره انبیاء) هغه (۲۹) انبیاء دی چی قصی د هغو کړی دی مونږ تاته او
غځینی له دغو هغه انبیاء دی چی قصی نه دی کړی مونږ تاته،

تفسیر: یعنی د غځینو انبیاء تفصیلی حال ئی تاسی ته بیان کړی دی. او د غځینو ئی نه دی
کړی. او امکان لری چی د دی آیت له نزوله وروسته ئی د هغوی تفصیلی حال هم بیان کړی وی
په هر حال د هغو رسولانو نومونه چی معلوم دی پر هغو باندی تفصیلاً او پر هغو چی نوم او نور
ئی نه دی معلوم اجمالاً ایمان راوړل ضروری دی ﴿لَا تَقْرَأُ بَيْنَ أَحَادٍ مِّن رُّسُلِهِ﴾

وَمَا كَانَ لِرَسُولٍ أَنْ يَأْتِيَ بِآيَةٍ إِلَّا بِإِذْنِ اللَّهِ

او نه وو هيڅ رسول ته (او نه ئې مقدور وو) دا چي راوړي كوم يو دليل (د قدرت د الله تعالى) مگر په اذن حكم د الله سره

تفسير: يعنى د الله تعالى په مخكښي ټول سره عاجزان دي. رسولانو ته هم د دې خبرې واک او اختيار نشته چي هر معجزه چي د دوى زړه وغواړي هم هغه معجزه ور وښيي. دوى يواځې هم هغه معجزات ښولي شي چي د هغې د ښوونې اجازت د رب العزت له طرفه دوى ته شوى وي.

فَإِذَا جَاءَ أَمْرُ اللَّهِ قُضِيَ بِالْحَقِّ وَخَسِرَ هُنَالِكَ الْمُبْطِلُونَ

پس هر کله چي راغى امر حكم د الله حكم فيصله به وکړه شي په حقه سره او زيان به وکړي هلته باطلوونکي (د حق دروغجنان)

تفسير: يعنى څه وخت چي د الله تعالى حكم رسيږي د رسولانو او د دوى د اقوامو په منځ کښي په عدل او انصاف سره حكم فيصله صادريږي. په دغه وخت کښي رسولان کامياب او فائز المرام کيږي او د باطلو منونکيو په برخه پرته (علاوه) له ذلته او رسوائې بل هيڅ شي نه رسيږي او حکمت په نه واقع کيدلو د دغو کښي دا دى چي.

اللَّهُ الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ الْأَنْعَامَ لِتَرْكَبُوا مِنْهَا وَمِنْهَا تَأْكُلُونَ وَلَكُمْ فِيهَا مَنَافِعُ وَلِتَبْلُغُوا عَلَيْهَا حَاجَةً فِي صُدُورِكُمْ

الله هغه (ذات) دى چي پيدا کړي ئې دى تاسي ته چارپايان دپاره د دى چي سوريږئ پر غځينو د دوى او له غځينو د دوى خورئ تاسي. او دى تاسي لره په دغو انعامو کښي ډيري نفعي او دپاره د دى چي ورسپړئ تاسي په دوى سره هغه حاجت ته چي په سينو (زړونو) ستاسي کښي وي

تفسير: مثلاً د دوى له پوستکي، خرمنى، وږيو، ويښتانو او نورو څخه راز راز (قسم قسم) فائدي، اخلي پر دوى باندې سورلي پخپل غاي کښي يو مقصد دى او د سورلي په وسيله انسان

ډیر دینی او دنیوی مقاصد حاصلولی شی.

وَعَلَيْهَا وَعَلَى الْفُلْكِ تُحْمَلُونَ ۝

او پر دغو انعامو (په بر کښی) او پر بیري (په بحر کښی) سورول کيږئ
تاسی

تفسیر: یعنی په وچه کښی د څاروو پر شاه او په سیند کښی پر بیړیو سواره ګرځئ او مال او اسباب مو هم پری باروئ.

وَيُرِيكُمْ آيَاتِهِ فَآيَىٰ آيَاتِ اللَّهِ تُنْكِرُونَ ۝

او ښیې تاسی ته دلائل (د قدرت) خپل پس له کوم یوه له دلائلو (د قدرت)
د الله څخه انکار کوئ تاسی

تفسیر: یعنی سره د دومره ښکاره وو دلائلو له لیدلو بیا انسان تر کوم حد او اندازی پوری پخپل شک او انکار کښی ټینگ ولاړ دی لا نه دی معلوم چی الله تعالی د خپل قدرت غومره نوری ښیې او دلائل هم وربښی؟

أَفَلَمْ يَسِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَيَنْظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ ۖ كَانُوا أَكْثَرًا مِنْهُمْ وَأَشَدَّ قُوَّةً وَإِذَا رَأَوْا فِي الْأَرْضِ فَمَا آغْنَىٰ عَنْهُمْ مَا كَانُوا يَكْسِبُونَ ۝

آیا پس نه دی ګرځیدلي دوی په ځمکه (ملکونو) کښی پس چی وګوری دوی
چی څرنګه شو عاقبت آخره خاتمه د هغو کسانو چی پخوا له دوی نه (تیر
شوی) وو. چی وو هغوی ډیر زیات له دغو (کفارو) څخه او ډیر سخت وو په
(بدنی) قوت او (مدنی) آثارو په ځمکه کښی پس هیڅ دفع ونه کړه له دوی
نه هغه (اعمال) چی وو هغوی چی کسب پیدا کول به ئی (چی اموال او رجال
او نور وو)

تفسیر: یعنی پخوا له دی نه ډیر داسی اقوام تیر شوی دی چی په سرو او ملاتړ، زور او قوت او نورو شیانو کښی له دغو موجوده وو کفارو غنی ډیر قوی ؤ. هغوی له دوی غنی زیاتی او مهمی نښی او یادونی په ځمکه کښی پریښی دی لیکن څه وخت چی د الله تعالیٰ عذاب ورنازل شو نو هغه زور او قوت، سامان او وسائل هیڅ د دوی په کار ورنغلل او سره له هغو سپیره، هلاک او تباہ شول.

فَلَمَّا جَاءَهُمْ رَسُولُهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ فَرَحُوا بِإِعْدَائِهِمْ مِنَ الْعِلْمِ
وَحَاقَ بِهِمْ مَا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِءُونَ ﴿۸۳﴾

پس هر کله چی رابه غلغل دوی ته رسولان د دوی په ښکاره دلائلو (د قدرت) نو خوشاله به شول (دغه کفار استهزاء) په هغه چی له دوی څخه به وو له علمه (اخباره پوهنه) او چاپیر (محیط منعکس) شو پر دوی هغه (عذاب) چی وو به دوی چی په هغه پوری به ئی مسخری کولی.

تفسیر: یعنی د معاش د وجوه او مادیه ؤ ترقیاتو کوم علوم او فنون چی له هغوی سره ؤ او پر هغو غلطو عقیدو چی دوی خپل زړونه تړلی ؤ او پر هغو به ئی تکبر، تفاخر او لوئی کوله او د انبیاء علیهم السلام علومو او هدیاتو ته به ئی په سپکه کتل او په تحقیر به ئی لیدل، او پری توکی او مسخری به ئی کولی. بالاخر داسی یو وخت راغی چی هغوی ته د خپلو هم هغو توکو او ملنډو نتیجه او حقیقت پخپله ورښکاره شوه او د هغه تمسخر او استهزاء مورد پخپله هم دوی وگرځیدل.

فَلَمَّا رَأَوْا بَاسَنَا قَالُوا اٰمَنَّا بِاللّٰهِ وَحْدَهُ وَكَفَرْنَا بِمَا
كُنَّا بِهِ مُشْرِكِيْنَ ﴿۸۴﴾

پس هر کله چی وبه لید دوی (په دنیا کښی) سخت عذاب زمونږ نو وبه ئی ویل ایمان مو راوړی دی په الله یواغی او کافران شو مونږ پر هغو څیزونو چی وو مونږ په سبب د هغه څیز مشرکان (چی بتان دی)

تفسیر: یعنی شه وخت چی دوی له عذاب سره مخامخ شول او د الله تعالى د عذاب معائنه نی وکړه، نو دلته هوش نی په سر راغی، او د ایمان راوړلو او توبه ایستلو په فکر کښی ولویدل، او وروسته له هغه په دی وپوهیدل چی یواغی د واحد الله په لطف او مرحمت سره کار چلیدی شی، هغو شیانو ته چی مونږ د معبودیت درجه ورکړی وه هغه گرد (تول) عبث او بیکاره او عاجزان و او مونږ ډیر احمقان او جاهلان وو چی داسی چتی او بیکاره شیان مو د الوهیت پر تخت کینولی و.

فَلَمْ يَكُ يَنْفَعُهُمْ إِيْمَانُهُمْ لَبَّارًا وَّابَسًا ط

پس نه و (دا کار) چی نفع ورسوی دوی ته ایمان د دوی هر کله چی وبه لید دوی سخت عذاب زموږ

تفسیر: یعنی اوس د افسوس او ارمان او د تقصیر له اقراره او اعترافه هیڅ یوه فائده نه ورسپړی د ایمان او د توبی وخت تیر شوی دی. د عذاب له لیدلو څخه خو هر یوه سری ته بی اختیاره یقین او باور پیدا کیږی مگر دغسی یقین د نجات موجب نشی کیدی او نه د داسی یقین په واسطه نازل شوی عذاب منع کیدی شی کما قال الله تعالى فی الركوع (۳) آیت ۱۸ من سورة النساء ﴿وَلَيْسَتِ التَّوْبَةُ لِلَّذِينَ يَعْمَلُونَ الشَّيْئَاتِ حَتَّىٰ إِذَا حَضَرَ أَحَدَهُمُ الْمَوْتُ قَالَ إِنِّي تُبْتُ اللَّهَ وَلَا الَّذِينَ يَمُوتُونَ وَهُمْ كُفَّارٌ﴾ وقال فی قصة فرعون ﴿الَّذِي وَقَدَّ عَصِيَّتْ قَبْلَ وَكَلَّتْ مِنَ الْفُسَيْدِينَ﴾ وفی الحديث «ان الله تعالى يقبل توبة العبد ما لم يغرغره»

سُنَّتَ اللَّهِ الَّتِي قَدْ خَلَتْ فِي عِبَادَةٍ وَخَسِرَ هُنَالِكَ الْكَافِرُونَ ﴿٨٥﴾

(طریقه ایښی ده الله) طریقه د الله هغه چی په تحقیق تیره شوی ده په بندگانو د دغه (الله) او زیان کاره شول په دغه ځای کښی کافران (چی ښکاره شو هغه متمادی خسران د دوی)

تفسیر: یعنی دغه وضعیت له پخوا راهسی تل دوام لری چی خلق پرمپی د انکار او استهزاء له لاری وړاندی کیږی بیا هر کله چی په عذاب کښی اخته او مبتلا شی نو شورماشور لگوی او پر خپلو اغلاطو اعتراف کوی د الله تعالى دا عادت دی چی ناوخته توبه نه قبلوی بالاخر منکرین د خپلو جرائمو په بدل سپیره، خراب او بربادیږی.

«اللهم احفظنا من الخسران واحفظنا من غضبك وسخطك في الدنيا والآخرة»

«تمت سورة المؤمن والله الحمد والمنة»

سورة حَمَّ السَّجْدَةِ مَكِّيَّة وَهِيَ اَرْبَعٌ وَ خَمْسُونَ آيَةً وَ سِتْ رُكُوعَاتٌ رَقْمُ تِلَاوَتِهَا (۴۱) تَسْلُسُهَا
حَسَبَ النُّزُولِ (۶۱)

«نزلت بعد سورة المؤمن»

«د حَمَّ السَّجْدَةِ سورت مکی دی (۵۴) آیت (۶) رکوع لری په تلاوت کښی (۴۱) او په نزول
کښی (۶۱) سورت دی»
«وروسته د «المؤمن» له سورت څخه نازل شوی دی»

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شروع کوم په نامه د الله چه دیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

حَمْدٌ تَنْزِيلٌ مِّنَ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ ۝

(دغه قرآن) رالیږلی شوی دی له (هغه الله) چی خورا(دیر) مهربان دیر رحم
والا دی

تفسیر: یعنی د الله دیره زیاته مهربانی او رحمت پر خپلو بندگانو دی چی د دوی د هدایت
دپاره ئی داسی عظیم الشان او بیمثاله کتاب نازل فرمایلی دی.

كِتَابُ فَصَلَاتِ آيَةٍ

داسی کتاب دی چی په تفصیل سره بیان شوی دی آیتونه د ده .

تفسیر: په لفظی ډول (طریقه) سره د آیتونو بیل بیل توب خو ښکاره دی مگر له معنوی حیثیته
هم د سلهاوو اقسامو علومو او مضامینو تفصیل په بیلو بیلو آیتونو کښی ورکړی شوی دی.

قُرْآنًا عَرَبِيًّا لِّقَوْمٍ يَعْلَمُونَ ۝

په دی حال چی لوستلی شوی دی په عربی ژبه دپاره د هغه قوم چی پوهیږی.

تفسیر: یعنی عظیم الشان قرآن په اعلیٰ درجی صافی عربی ژبی نازل کړی شوی دی چی د ده د رومبنيو مخاطبینو مورنی ژبه وه خو هغو خلقو ته د ده په پوهیدلو کښی څه تکلیف ورپیش نشی، او دوی ژر او ښه پری وپوهیږی او بیا نور انسانان هم پری په ښه شان سره وپوهوی. مگر سره له هغه دغه خبره هم ظاهره ده چی هم هغه خلق له دغه قرآن څخه منتفع او گټور کیدی شی چی د عقل او پوه خاوندان وی. ناپوه او جاهل خلق د دغه عظمی نعمت څه قدر او عزت کولی شی؟

بَشِيرًا وَنَذِيرًا

زیري ورکوونکی دی (دا کتاب مؤمنانو ته په جنت) او ویروونکی دی (دا کتاب کفارو لره له دوزخ)

تفسیر: یعنی دغه پاک قرآن خپلو منونکیو ته د نجات او فلاح زیري آوری او منکرینو ته د دوی له بده انجامه ویره ورکوی.

فَاعْرُضْ أَكْثَرَهُمْ فَهُمْ لَا يَسْمَعُونَ ﴿٣٧﴾

پس مخ وگرځاوه زیادترو د دغو (کفارو) پس دوی نه اوری (حق په آوریډلو د قبول سره)

تفسیر: یعنی سره له دغو گردو (تولو) خبرو تعجب دی چی له دوی نه ډیر کسان د دی کتاب دغه ډیر قیمت لرونکیو پندونو او نصائحو ته غور او دقت نه کوی. کله چی دی ته بیخی د دوی فکر نشته نو ولی به ئی آوری؟ او فرض ئی کړئ که دوی دغه قرآن پخپلو غوږونو سره هم ووری لیکن د زړه په غوږونو سره ئی نه آوری. او د ده د منلو او قبلولو توفیق نه ور حاصلوی نو د دوی دغه آوریډل د نه آوریډلو په شان دی.

وَقَالُوا قُلُوبُنَا فِيْ اَكِنَّةٍ مِّمَّا تَدْعُوْنَا اِلَيْهِ وَفِيْ اَذَانِنَا وَقْرٌ
وَمِنْ بَيْنِنَا وَبَيْنِكَ حِجَابٌ فَاَعْمَلْ اِنَّا عَامِلُونَ ﴿٣٨﴾

او وائی (دغه کفار محمد ته) زړونه مو په پردو کښی دی له (فهغه) د هغه
 خیزه چی بولی ته مونږ هغه ته (چی توحید یا قرآن دی) او په غوړونو زمونږ
 کښی دروندوالی دی (چی نه اورو وینا ستا) او په منځ زمونږ او په منځ ستا
 کښی پرده (د مخالفت) ده نو عمل وکړه ته (پر دین خپل) بیشکه مونږ هم
 عمل کوونکی یو (پر دین خپل)

تفسیر: یعنی یواځی دومره قدر نه دی چی دوی د نصیحت په طرف نه متوجه کیږی یا غوړ ورته
 نه نیسی بلکه دغسی خبری هم کوی چی له هغو آوریډلو ځنی بیخی ناصحان بی هیلې او ناامیده
 کیږی او په مستقبل کښی د نصیحت اورولو اراده هم پریردی. مثلاً وائی چی زمونږ پر زړونو ستا
 د خبرو له جانب غلاف دی او په کڅوړو کښی تری پت دی ځکه ستا هیڅ یوه خبره پکښی نشی
 ننوتلی، او نه وررسیږی. هر کله چی ته خبری کوی زمونږ په غوړونو کښی د کونتوب دروندوالی
 پیدا کیږی او د دغه ثقل السماع له سببه مونږ څه شی نشو اوریډلی او زمونږ او ستاسی په منځ
 کښی داسی یوه پرده ده چی مونږ سره بیلوی دغه د دشمنی او عداوت لوی لوی دیوالونه چی
 ستا او زمونږ په منځ کښی سره ولاړ دی که له منځه لری شی، او که دغه ژور خلیج چی په منځ
 کښی مو حائل دی ورک شی بیا به نو مونږ یو بل ته رسیدی شو. لیکن داسی کیدل بیخی
 ممکن نه دی. نو بیا ته ولی خپل ماغزه خوړوی؟ او سر دی گرځوی مونږ پر خپل حال خوشی
 پریرده! ته دی خپل کار کوه! مونږ به خپل کار کوو. له سره د دغی خبری توقع مه لره چی
 مونږ چیری ستا له دغو پندونو او نصائحو څخه متاثر کیدونکی یو.

قُلْ إِنَّمَا أَنَا بَشَرٌ مِّثْلُكُمْ يُوحَىٰ إِلَيَّ أَنَّمَا إِلَهُمُ إِلَهٌ وَاحِدٌ فَاسْتَقِيمُوا إِلَيْهِ وَاسْتَغْفِرُوا

ووايه (ای محمده! دوی ته) بیشکه هم دا خبره ده زه یو بشر انسان یم په
 شان ستاسی (لیکن فرق می دا دی چی) وحی کیږی ماته (له طرفه د رب
 زما) داسی چی بیشکه هم دا خبره ده چی معبود ستاسی معبود یو دی پس
 سم مستقیم ورځئ ده ته (په توحید) او مغفرت وغواړئ له ده نه

تفسیر: یعنی نه زه خدای یم چی په زور سره ستاسی زړونه واپړولی شم. او نه هغه پربته یم چی د
 هغی د رالیږلو غوښتنه تاسی کوئ او نه کوم بل مخلوق یم. بلکه ستاسی له نوعی او له جنسه یو
 انسان یم چی زما خبره پوهیدل ستاسی د همجنسی له سببه تاسو ته آسان دی او هغه انسان یم
 چی د الله تعالی له جانب خبری او د خورا (دیر) اکملی وحی دپاره غوره شوی یم بناء علیه

هومره چي تاسی له هغه څخه مخ وړوئ او هومره چي یاس راوړونکي خبری وکړئ زه خامخا د پاک الله پیغام تاسی ته آروم. ماته د وحی په وسیله دا ښوولی شوی دی چي ستاسی ټولو معبود او علی الاطلاق حاکم یو دی چي ماسواء له هغه بل هیڅوک د عبادت لائق نه دی. لهدا پر ټولو لازم دی چي په گردو (ټولو) شتونو او احوالو کښی سم د هم هغه واحد الله تعالیٰ په طرف مخ وگرځوئ او د ده د سمی صافی لاری څخه یوه خاشه دی خوا او هغی خوا ته لاړ نشع. او هغه بی لاری او کاږه تلل چي پخوا له دی نه ستاسی څخه صادر شوی وی د هغو معافی د الله تعالیٰ له درباره وغواړئ چي پاک الله گرد (ټول) پومینی او وروستی گناهونه دروښی.

وَوَيْلٌ لِلْمُشْرِكِينَ ۝ الَّذِينَ لَا يُؤْتُونَ الزَّكَاةَ وَهُمْ بِالْآخِرَةِ هُمْ كَفَرُونَ ۝

او افسوس هلاک خرابی ده دپاره د مشرکانو هغه چي نه ورکوی زکوٰۃ (یا نه کوی هغه کار چي پری پاکیزې) او دوی پر آخرت (حساب کتاب ثواب عقاب) هم دوی کافران منکران دی.

تفسیر: د هغو خلقو معامله چي له الله تعالیٰ سره داسی وی چي عاجز مخلوق د ده په عبادت کښی شریکوی او له بندگانو سره داسی وی چي د صدقی او زکوٰۃ پیسی پر کوم فقیر او محتاج نه لگوی او نه غواړی چي مساکین پری خوشاله شی او ورسره له آخرته او انجامه هم بیخی بیفکره او غافل دی ځکه چي دوی له سره دغه خبره نه منی چي له مړینی څخه وروسته بل کوم ژوندون حساب، کتاب، ثواب، او عقاب شته. د دغسی خلقو مستقبل ماسواء له اهلاکه خرابی، بربادی او سپکتیا بل شی نه دی.

(تنبيه) د ځینو اسلافو په نزد دلت له «الزکوٰۃ» څخه طبیه کلمه مراد ده. او ځینی د «زکوٰۃ» معنی په پاکي، او صفایی سره کوی. نو په دغه تقدیر سره ئی مطلب داسی کیږی «هغه خلق چي خپل نفس له فاسده وو عقائدو او ذمیمه وو اعمالو څخه پاک او صاف نه ساتی» په دغه کښی د طبیی کلمی ترک او زکوٰۃ نه ادا کول او نور گرد (ټول) راغلل. **وَهَذَا كَمَا قَالَ ﴿قَدْ أَفْلَحَ مَنْ تَزَىٰ﴾ وَقَالَ ﴿قَدْ أَفْلَحَ مَنْ زَكَّىٰ﴾ وَحَتَّىٰ تَمُوتَ كُنَّا زَكَاةً ۖ وَغَيْرَ ذَلِكَ** ښائی دغه معنی د دی لامله (له وجی) کړی شوی وی چي کفار مخاطب بالفروع نه دی. یا ځکه چي دغه آیت مکی دی او د زکوٰۃ او د نورو تشخیص په مدینی منوری کښی شوی دی. والله اعلم.

إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَهُمْ أَجْرٌ غَيْرُ مَمْنُونٍ ۝

بیشکه هغه کسان چی ایمان نی راوړی دی او کړی نی دی ښه (عملونه) شته دوی ته اجر چی نه دی قطع کیدونکی.

تفسیر: یعنی هیشکه به نه منقطع کیږی او تر ابدالاباد پوری به جاری وی کله چی جنت ته ورسیدي نه به دوی او نه به د دوی ثواب فناء او انقطاع مومی.

قُلْ اِيَّاكُمْ لَتَكْفُرُنَّ بِالَّذِي خَلَقَ الْاَرْضَ فِيْ يَوْمَيْنِ وَتَجْعَلُوْنَ لَهُ اَنْدَادًا ذٰلِكَ رَبُّ الْعٰلَمِيْنَ ۝۹

ووايه (ای محمده! دوی ته) آیا بیشکه تاسی خامخا کافران کیږئ په هغه الله چی پیدا کړی نی ده ځمکه په دوو ورځو (د یکشنبی چی په اول کښی نی پیدا او په دوهمه کښی نی وغوړوله) او گرځوئ له خپل ځانه (دغه الله) ته شریکان، دغه ذات (چی ځمکه نی په دوو ورځو کښی پیدا کړی ده) رب د علمیانو دی

تفسیر: یعنی څومره د حیرت او د تعجب ځای دی چی د رب العالمین د وحدانیت او کمالیو صفاتو څخه انکار کوئ او نور داسی شیان له هغه سره برابرئ چی د یوی ذری په اندازه هم د کار او اختیار مالکان نه دی.

وَجَعَلَ فِيْهَا رَاسِيْ مِنْ فَوْقِهَا وَبَرَكَ فِيْهَا وَقَدَّرَ فِيْهَا اَمْوَاتَهَا

او پیدا کړی دی (الله) په دغه ځمکه (کښی درانه کلک محکم غرونه د پاسه د دی نه او بیا نی برکت کیښود په دغه ځمکه یا غرونو) کښی او مقرره (په اندازه) کړی نی ده په دی ځمکه کښی روزی (د اهل) د دی

تفسیر: «او بیا نی برکت کیښود په دغه ځمکه یا غرونو کښی» یعنی قسم قسم کانونه، ونی، میوی، ثمرات، غلی او حیوانات او نور له ځمکی څخه وځی «او مقرره او په اندازه کړی نی ده په دی ځمکه کښی روزی د اهل د دی» یعنی پر ځمکه باندی نی د هستیدونکیو خواړه په یوی خاصی اندازی او حکمت سره په ځمکه کښی کیښودل. لکه چی د هر اقلیم او د هر ملک د هستیدونکیو له طبایعو او له ضروریاتو سره نی موافق خواړه مهیا او تهیه فرمایلی دی. او الله

اکرم شانه واعظم برهانه پیدا کره غمکه، غرونه او نور او مقدر ئی کرل اوقات.

فِي أَرْبَعَةِ أَيَّامٍ سَوَاءٌ لِلنَّاسِ لِيُنْزِلَ عَلَيْهِ

په خلورو ورغو کښی برابر دی دپاره د پوښتنی کوونکیو (له پیدا کولو د غمکی او د مافیها)

تفسیر: یعنی گرد (تول) کارونه په خلورو ورغو کښی وشول. په دوو ورغو کښی غمکه پیدا کړی شوه. او په دوو نورو ورغو کښی چی سه شنبه چار شنبه دی د دوی د نورو متعلقاتو بندوبست وشو. هر شوک چی پوښتنه کوی یا د پوښتنی کولو اراده لری هغوی ته دغه وروښیه! چی دغه تول په خلورو ورغو کښی بی له تزئیده او تنقیصه په وجود راغلی دی. حضرت شاه صاحب رحمه الله علیه لیکي «یعنی د پوښتنو کوونکیو جواب پوره شو».

تنبییه: دلته له ورغو غنی په ظاهری صورت سره هم دغه معروفی او متبادری ورغی نشی مراد کیدی. غمکه چی د غمکی او د لمر او د نورو موجوداتو له وجوده پخوا د هغه وجود له سره نه دی متصور. لامحاله له دغو خلورو ورغو څخه به د هغو مقدار مراد وی یا به هغه ورغی تری مرادی وی چی د هغو په نسبت ئی فرمایلی دی ﴿وَلَا يَخَافُكَ ظِلُّهُ وَنُورُهُ﴾ جزء ۲۲ (د الحج (۶) رکوع ۴۷ آیت زمونږ د دغه مقدس تفسیر) والله اعلم.

ثُمَّ اسْتَوَىٰ إِلَى السَّمَاءِ وَهِيَ دُخَانٌ

بیا ئی اراده وفرمایله (پیدا کولو د) آسمان ته حال دا چی دغه آسمان یو لوگی ؤ (ولاړ)

تفسیر: یعنی بیا د آسمانونو په طرف متوجه شو چی په دغه وخت کښی دوی گرد (تول) سره یو وو د یوه لوگی په شان نو هغوی ئی سره تقسیم کړل، او په اووو آسمانونو سره ئی وویشل لکه چی وروسته له دی نه ئی ذکر راغی.

تنبییه: ممکن دی له «دخان» څخه د آسمانونو د مادی په طرف اشاره وی.

فَقَالَ لَهَا وَلِلْأَرْضِ ائْتِيَا طَوْعًا أَوْ كَرْهًا قَالَتَا أَتَيْنَا طَائِعِينَ

پس وفرمایل (الله) دغه (آسمان) ته او (دغی) غمکی ته چی راشی دواړه پخپلی خوښی سره یا په زور سره، وویل آسمان او غمکی راغو مونږ (فرمان

ستا ته) په خوښی سره

تفسیر: یعنی اراده ئی وفرمایله چی د دغو دواړو آسمان او ځمکی له یو ځای کیدلو څخه دنیا ودانه کړی اعم له دی نه چی دوی دواړه پخپل طبیعت سره یو ځای شی که په زور سره په هر حال د دواړو له یو ځای کولو سره ئی دغه نظام جوړول مقصود ؤ او دغه دواړه سره یو ځای شول پخپل طبیعت له آسمان د لمر اشعی راغلی او تودوخی پیدا شوی هواوی جاری شوی، د هغو دوری او بخار پاس پورته شو، بیا له هغه څخه اوبه توئیدی او د باران په صورت ووریدی چی د هغو په وسیله راز راز (قسم قسم) شیان پیدا شول او پخوا ئی فرمایلی ؤ چی «په ځمکه کښی ئی د دوی خوراکونه کیښودل» یعنی په ځمکه کښی ئی داسی قابلیت کیښود چی دغسی شیان تری پیدا کیږی والله اعلم.

فَقَضَاهُنَّ سَبْعَ سَمَوَاتٍ فِي يَوْمَيْنِ

پس مقرر جوړ کړل (الله لوگی ځنی) اووه آسمانونه په دوو ورځو (د پنجشنبی جمعی) کښی

تفسیر: یعنی څلور ورځی هغه وی او په دوو ورځو کښی ئی آسمانونه پیدا کړل چی گردی (تولی) سره شپږ ورځی شوی لکه چی په بل ځای کښی د «سته ایام» تصریح شته. تنبیه: په هغو مرفوعه ؤ احادیثو چی د کائناتو د تخلیق په متعلق د ورځو تعین او ترتیب راغلی دی چی هغه دغه شیان الله تعالی د هفتی په دغو او هغو ورځو کښی پیدا کړی دی په هغو کښی کوم یو صحیح حدیث تر اوسه پوری په نظر نه دی راغلی حتی چی د ابوهریره د حدیث په متعلق چی په صحیح مسلم کښی دی «ابن کثیر» لیکي «هو من غرائب الصحيح وقد علله البخاری فی التاريخ فقال رواه بعضهم عن ابی هريرة عن كعب الاحبار وهو الاصح» او په روح المعانی کښی له (قفال شافعی) څخه نقل کړی دی «تفرد به مسلم وقد تكلم عليه الحفاظ على بن المديني والبخاری و غیرهما وجعلوه من كلام كعب وان ابا هريرة انما سمعه منه ولكن اشتبه على بعض الرواة فجعله مرفوعا» باقی د قرآن الکریم دغه آیت او د البقرة د سورت له دغه آیت ﴿تَوَسَّطُوا فِي السَّمَاءِ فَتَبَيَّنَ لَهُمْ سُبُطُ رَبِّهِمْ﴾ څخه دغه ظاهیری چی اووه آسمانونه د ځمکی د پیدا کولو څخه وروسته جوړ شوی دی او د «النازعات» په سورت کښی له ﴿وَالْأَرْضَ بَعْدَ ذَلِكَ دَحَاهَا﴾ څخه ظاهیری چی ځمکه وروسته له آسمانه غوړولی شوی ده د دغه جواب په څو ډولو (قسمو) سره ورکړی شوی دی د (ابوحيان) تقرير د دی احقر خوښ دی یعنی ضروری نه ده چی په رومبنی آیت کښی «ثم» او په وروستنی آیت کښی «بعد ذلک» د زمان د تراخی دپاره

وی ممکن دی چی له دغو الفاظو څخه تراخی فی الاخبار یا رتبې تراخی مراد واخیسته شی لکه چی په ﴿فَوَكَانَ مِنَ الَّذِينَ آمَنُوا وَتَوَاصَوْا بِالْقَبُولِ وَتَوَاصَوْا بِالرَّحْمَةِ﴾ کښی یا په ﴿عَنْ يَمْدَ ذَلِكَ نَزَلْنَا﴾ کښی هم دغه معنی مراد اخیستی شوی ده په هر حال په قرآن کریم کښی د زمانی ترتیب تصریح نشته هو! د نعمت په تذکره کښی د ځمکې او د عظمت او قدرت په تذکره کښی ئی د آسمان ذکر مقدم ایښی دی چی د هغه نکته په ادنیٰ تامل او تدبر سره معلومیدی شی د تفصیل موقع دا نه ده دغه څو الفاظ د اهل العلم د تنبیه دپاره لیکلی شوی دی.

وَأَوْحَىٰ فِي كُلِّ سَمَاءٍ أَمْرَهَا

او وئی لیږه (مقرر ئی کړ) په هر آسمان کښی کار (مناسب تدبیر) د هغه (آسمان)

تفسیر: یعنی هر هغه حکم چی د هر آسمان دپاره مناسب وو. حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکلی چی «دغه رب ته معلوم دی چی هلته څه قسم مخلوق اوسیږی؟ او د دوی اسلوب وضعیت او هیئت څرنگه دی؟ په دغه ځمکه کښی چی په زرهاوو کارخانې دی نو آیا دومره لوی آسمانونه به څرنگه تش پراته وی.»

وَرَبِّ السَّمَاءِ الدُّنْيَا بِصَابِغٍ وَحَفْظًا ذَلِكَ تَقْدِيرُ الْعَزِيزِ الْعَلِيمِ ﴿۱۲﴾

او بنائسته کړی مو دی دغه آسمان نژدی په ډیوو (ستوریو) سره او (ساتلی دی مونږ دا آسمان) په ساتلو سره (له غور کښودلو د شیطانانو) دغه (مخلوقات) اندازه کول دی د الله ښه غالب قوی (په انفاذ د احکامو) ښه عالم (په هر څیز)

تفسیر: یعنی په لیدلو سره داسی معلومیږی چی دغه گرد (تول) ستوری پر هم دغه آسمان باندي ختلی دی د شپې له مخی په دغه قدرتی ډیوو سره آسمان څرنگه ښکلی او دک له رونقه ښکاری؟ بیا ئی څومره محفوظ گرځولی دی چی د هیچا لاس او قدرت ورته نه رسیږی د پرښتو زوروری پیری ولاړی دی هیڅ یو طاقت او قوت پر دغه ټینگ نظام کښی څه درځ او چاود نشی غورځولی ځکه چی هغه د الله تعالیٰ له خوا جوړ او قائم شوی دی چی له گردو (تولو) څخه لوی زبردست او باخبر ذات دی.

فَإِنْ أَعْرَضُوا فَقُلْ أَنْذَرْتُكُمْ صُِعْقَةً مِثْلَ صُِعْقَةِ عَادٍ وَثُمُودَ ۝۱۳

پس که چپری مخ و گرخاوه (دغو کفارو له حقه) پس ووايه (ای محمده! دوی ته) چی ویروم زه تاسی له سخت عذاب په مثل د سخت عذاب د عادیانو (لکه باد د صرصر) او ثمودیانو (لکه چغه د جبریل).

تفسیر: یعنی که د معظمی مکی کفارو د داسی عظیم الشان آیتونو د آوریدلو څخه وروسته بیا هم د نصیحت له قبلولو او د توحید او د اسلام له لاری د غوره کولو څخه مخ واری نو تاسی دوی ته وفرمایئ «زه تاسی په دغه خبروم چی ستاسی خاتمه هم د «عاد» او «ثمود» او نورو معذبینو اقوامو په شان کیږی».

إِذْ جَاءَهُمُ الرُّسُلُ مِنْ بَيْنِ أَيْدِيهِمْ وَمِنْ خَلْفِهِمْ

کله چی راغلل دوی ته رسولان (هود او صالح) له طرفه د وړاندی د دغو (کفارو او له طرفه د وروسته د دغو (کفارو له هره طرفه) او وی ویل دوی ته داسی

تفسیر: یعنی له هر طرفه ښائی چی دیر رسولان به ورغلی وی مگر مشهور دا دی چی دا رسولان حضرت هود او حضرت صالح علی نبینا و علیهما الصلوة والسلام دی یا به له ﴿مِنْ بَيْنِ أَيْدِيهِمْ﴾ څخه داسی مراد وی چی دوی ئی د ماضی او مستقبل پر خبرو وپوهوی او د ورځولو او د پند او نصیحت هیڅ جانب او پلو ئی پری نهښود.

الْأَعْبُدُوا إِلَّا اللَّهَ قَالُوا لَوْ شَاءَ رَبُّنَا لَأَنْزَلَ مَلَائِكَةً فَإِنَّا بِمَا أُرْسِلْتُمْ بِهِ كَافِرُونَ ۝۱۴

چی مه کوئ عبادت مگر یواځی د الله وویل (کفارو په جواب د دوی کښی) که اراده فرمائی وی رب زمونږ (په لیږلو د رسولانو) نو خامخا لیږلی به ئی وی پرښتی پس بیشکه چی مونږ په هغه څیز چی رالیږلی شوی یئ تاسی په هغه سره کافران (یو او نه ئی منو ځکه چی تاسی زمونږ په شان انسانان یئ

او پر مونږ څه امتياز نه لرئ)

تفسير: يعنى د الله رسول څرنگه بشر كيدى شى؟ كه الله په واقع سره كوم رسول لپوه نو له آسمانه به ئى كومه پرېشته لېږلى وه په هر حال تا پخپل زعم سره كومى خبرى چى د الله تعالى له جانب راورى دى مونږ د هغو د منلو دپاره تيار نه يو.

فَأَمَّا عَادُ فَاسْتَكْبَرُوا فِي الْأَرْضِ بِغَيْرِ الْحَقِّ وَقَالُوا مَنْ أَشَدُّ مِنَّا قُوَّةً

پس هر څه چى عاديان وو پس كبر (لوى) ئى غوره كړه په ځمكه كېنى په ناحقه سره او (كله چى هود دوى وويړول نو) وويل دوى څوك دى زيات سخت له مونږ ځنى په قوت كېنى

تفسير: ښائى كله چى رسولانو دوى له عذابه ويړولى وى دوى به د هغوى په جواب كېنى داسى ويلي وى چى له مونږ څخه زيات زورور او طاقتور بل څوك دى؟ چى مونږ له هغه څخه وويړيو. آيا زمونږ په شان پر زورورو انسانانو خپل رعب او ويړه كينولى شى؟ حضرت شاه صاحب رحمة الله عليه ليكي «د دوى اجسام دير لوى لوى وو. نو د خپلو ابدانو په زور او قوت مغرور شول حال دا چى د تكبر او غرور له پلوه ئى خبرى كول د الله تعالى له درباره ويال او نكال نازلوى».

أَوَلَمْ يَرَوْا أَنَّ اللَّهَ الَّذِي خَلَقَهُمْ هُوَ أَشَدُّ مِنْهُمْ قُوَّةً وَكَانُوا بِآيَاتِنَا يَجْحَدُونَ^(۱۵)

آيا نه وينى (او نه پوهيدل) دوى چى بيشكه الله هغه (ذات) دى چى پيدا كړى ئى دى دوى هغه ډير سخت دى له دوى نه په قوت زور كېنى او دوى په دلائلو د (قدرت) زمونږ چى انكار به ئى كوو (سره له علمه په دى باندې چى هغه حق دى)

تفسير: يعنى پخپلو زړونو كېنى د ده پر حقانيت پوهيدل مگر د ضد او انكار له لورى به ئى هم داسى معامله كوله.

فَارْسَلْنَا عَلَيْهِمْ رِيحًا مَرَصْرَافًا أَيَّامًا مَّحْسَبَاتٍ لِّنَذِيقَهُمْ عَذَابَ الْخِزْيِ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا

پس راو مو لیږه پر دوی باندی باد یخ ډیر زورور هیبتناک په شو ورځو کښی
چی ډیری نحسی شومی وی دپاره د دی چی وشکوو مونږ پر دغو (کفارو)
عذاب رسوا کوونکی په دغه ژوندون لږ خسیس کښی

تفسیر: حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي «د دوی د غرور ماتولو دپاره د یوه کمزور
مخلوق په وسیله هغوی پناه او سپیره شول اوه شپې او اته ورځې مسلسل سخته سیلی چلیده ونی،
غنی، انسان، حیوان، ودانی او عمرانی شیان ئی بیخی له ځمکې څخه یووړل او هیڅ یو شی ئی
باقی پری نشود.»

وَلَعَذَابُ الْآخِرَةِ أَخْزَىٰ وَهُمْ لَا يُنْصَرُونَ ﴿١٤﴾

او خامخا عذاب د آخرت خو ډیر رسوا کوونکی دی حال دا چی له دوی
سره به مدد ونه کړ شی (په دفع د عذاب کښی)

تفسیر: یعنی د آخرت رسوائی خو ډیره لویه ده چی د هیچا په منع کولو او مخه نیولو سره نه
معطلیږی او نه بیرته آوړی. او نه هلته یو بل ته څه کومک او مدد رسولی شی. له هر سری سره
به د خپل ځان فکر وی د محبت او مینې او د همدردی ډیر مدعیان به هلته له خپلو دوستانو،
خپلوانو او مینانو څخه سترگی اړوی او په پټه او په غلا سره به ورگوری.

وَأَمَّا شَوْدُ فَهْدَيْهِمْ فَاسْتَجَبُوا لِعَلَى الْهُدَىٰ

او هر څه چی ښودیان وو پس سمه لاره مو وښووله دوی ته (په لیږلو د
رسولانو سره) پس غوره کړ دوی وړندوالی (ضاللت) پر هدایت (او رهنمائی)

تفسیر: یعنی د نجات له هغی لاری څخه چی زمونږ رسول صلی الله علیه وسلم ورښولی وه دوی
خپلی سترگی وترلی او وړندوالی ئی ځانته غوره کړ. بالاخر الله تعالی هم دوی د هم دوی په
خوبه سره په هم هغه حالت پریښودل.

فَاَخَذَ لَهُمْ صِيعَةً الْعَذَابِ الْهُونِ بِمَا كَانُوا يَكْسِبُونَ ﴿١٥﴾

پس و نیول دوی لره سختی چغی (د جبریل او) د عذاب سپکوونکی په سبب د هغه (شرک او عصیان) چی وو دوی چی کول به ئی (چی تکذیب د صالح وو)

تفسیر: یعنی داسی یوه سخت زلزله راغله چی له هغی سره ډیره سخته چغه هم وه چی د هغه غږ له شده د دوی زهره وچاوده او د زړونو حرکت ئی بند شو.

وَبَحِّينَا الَّذِينَ آمَنُوا وَكَانُوا يَتَّقُونَ ﴿١٨﴾

او نجات مو ورکړ هغو کسانو ته چی ایمان ئی راوړی وو او وو دوی چی پرهیزگاری به ئی کوله (له شرکه)

تفسیر: یعنی هغه کسان چی ایمان ئی راوړ او له بدی څخه ئی ځانونه وژغورل (وساتل) الله تعالی دوی ته له عذابه نجات ورکړی دی. او د عذاب د نزول په وخت کښی لږ څه صدمه او تود باد هم نه وررسیږی.

وَيَوْمَ يُحْشَرُ أَعْدَاءُ اللَّهِ إِلَى النَّارِ فَهُمْ يُوزَعُونَ ﴿١٩﴾

او (یاده کړه) هغه ورځ چی راتول به کړل شی دښمنان د الله اور (د دوزخ) ته پس دوی به ډلی ډلی کړل شی.

تفسیر: یعنی د هر یوه قسم مجرمانو ډلی او جماعتونه به سره بیل بیل وی او دغه گرد (تول) جماعتونه به یو د بل په انتظار کښی جهنم ته نژدی درول کیږی. بیا چی تول سره یو ځای شی نو روان به کړل شی دوزخ ته.

حَتَّىٰ إِذَا مَا جَاءُوهَا شَهِدَ عَلَيْهِمْ سَعُهُمْ وَأَبْصَارُهُمْ وَجُلُودُهُمْ بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿٢٠﴾

تر هغه وخته پوری چی راشی دوی دغه (اور ته) شاهی به ورکړی پر دوی باندی غوړونه د دوی او سترگی د دوی او پوستکی (او نور اعضاء) د دوی پر

هغو (کارونو) چی وو دوی چی کول به ئی.

تفسیر: په دنیا کېښی ئی پخپلو غوړونو سره تنزیله آیتونه واوریدل او پخپلو سترگو سره ئی تکوینیښه آیتونه ولیدل مگر سره له هغه د الله تعالی وحدانیت او د ده د رسول رسالت ئی ونه مانه او په هر حیث او هر جهت د الله تعالی عصیان او نافرمانی ته متوجه شول خو له دی نه بی خبره وو چی د گناهونو گرد (تول) دفاتر یاداشتونه او ټیکلی (ریکارډونه) د هم دوی په وجود کېښی محفوظ او دک کړی شوی پراته دی چی په لازمه وخت کېښی به لولؤل او آورول کیږی، له روایاتو څخه معلومیږی چی په محشر کېښی به کفار له خپلو جرائمو څخه پخپلو ژبو سره انکار کوی نو په دغه وخت کېښی به داسی احکام صادرېږی چی د دوی د هغو اعضاؤ او جوارحو شهادت وړاندی کړ شی چی دوی د هغو په ذریعه د دغو گناهونو مرتکب شوی دی لکه چی گرد (تول) وجود به ئی پری شاهی وړکوی او په دی صورت د دوی د هغه اظهار چی پخپلو ژبو سره ئی پړومی کړی وو تکذیب کیږی دلته به دوی حیران او مبهور او هک پک پاتی کیږی او خپلو اعضاؤ ته به وایی چی ای کمبختانو! لری او ورک شی! ما خو دغه مدافعه ستاسی له طرفه کوله او جگری می ستاسی په گټه (فائده) نښلولی وی حال دا چی تاسی پخپله پخپلو جرائمو اقرار او اعتراف وکړ.

وَقَالُوا الْجُلُودُ هُمْ لَمْ شَهِدُوا عَلَيْنَا

او وبه وائی (کفار په تعجب سره اعضاؤ او) پوستکیو خپلو ته ولی مو شاهی وکړه تاسی پر مونږ؟

تفسیر: یعنی دغه منکرین به وائی کله چی پخپله ژبه سره مونږ داسی انکار کوو نو پر تاسی داسی کوم مصیبت رالویدلی وو چی خامخا مو په ورښوولو شروع وکړه او په آخر کېښی دغه وینا تاسی ته چا دروښوده.

قَالُوا أَنْطَقَنَا اللَّهُ الَّذِي أَنْطَقَ كُلَّ شَيْءٍ

نو وبه وائی (دغه جلود دوی ته چی مونږ پخپله نه یو غږیدلی بلکه) غږولی یو مونږ الله هغه (مطلق قادر) چی غږولی ئی دی هر څیز

تفسیر: د هغه لوی ذات قدرت هر ناطق ته د وینا قوت وربښلی دی، نن ورځ هم هغه لوی ذات مونږ ته هم د وینا قوت او قدرت راکړ، نو که مو خبری نه کولی او شیان مو نه وی ښوولی نو څه شی به مو کړی وی. کله چی د هغه مطلق قادر اراده وشي چی یو شی خبری وکړی نو کوم

شی توانیږی او قدرت او مجال لری چی وینا ونه کړی، هغه لوی ذات چی ژبی ته ئی د وینا قوت او قدرت وربښلی دی آیا هم دغه قوت لاسو او پښو او د بدن نورو اندامونو ته نه شی بښلی؟ نو دغه دی چی مونږ هم د الله تعالیٰ په اراده دغسی شهادت اداء کړ.

وَهُوَ خَلَقَكُمْ أَوَّلَ مَرَّةٍ وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ﴿٢١﴾

حال دا چی الله پیدا کړی یی تاسی اول غلی او خاص هم دغه الله ته بیرته بیولی شی (مجازاتو ته)

تفسیر: دغه مقوله یا خو د الله تعالیٰ ده یا خو د جلودو ده دواړه محتملی دی.

وَمَا كُنْتُمْ تَسْتَرُونَ أَنْ يَشْهَدَ عَلَيْكُمْ سَمْعُكُمْ وَلَا أَبْصَارُكُمْ وَلَا جُلُودُكُمْ

او نه وئ تاسی (په وخت د کولو د دغو فواحشو داسی) چی پتول به مو (دغه فواحش له ویری د دی) چی شاهی به ورکړی پر تاسی غوړونه ستاسی او نه سترگی ستاسی او نه پوستکی ستاسی (حککه چی د خپلو اعضاؤ په شهادت مو باور نه درلود (لرلو)

تفسیر: یعنی له نورو غنی په پټه سره مو گناه کوله او له دی نه نه وئ خبر چی ستاسی لاسونه او پښی به ستاسی هغه مخفی اعمال څرگندوی (ښکاره کوی). ښائی چی تاسی هغه گناه له دغو اندامونو څخه هم پټه کړی وی حال دا چی تاسو هم داسی کول هم غوښتل دغه مو له قدرته او واکه نه وو پوره.

وَلَكِنْ ظَنَنْتُمْ أَنَّ اللَّهَ لَا يَعْلَمُ كَثِيرًا مِّمَّا تَعْمَلُونَ ﴿٢٢﴾

ولیکن گمان به کوو تاسی (په وخت د ستر کښی) د دی چی بیشکه الله نه دی عالم پر ډیرو له هغو کارونو چی کول به تاسو.

تفسیر: یعنی اصلاً ستاسی چاری او د عمل طرز ئی ښکاره کوه چی گواکی تاسی د الله تعالیٰ

په محیط علم یقین نه درلود (لرلو) او داسی مو گڼل چی هر څه مو چی زړه غواړی ښائی هم هغسی وکړو څوک مو وینی؟ او راپسی مگرځی؟ که په پوره ډول (طریقه) سره مو یقین او باور کړی وی چی الله تعالیٰ زموږ له مگردو (تولو) حرکاتو څخه عالم او باخبر دی او د ده په نزد کښی زموږ مکمل دفتر شته نو له سره به مو داسی شرارت او طغیان نه کوو.

وَذَلِكُمْ ظَنُّكُمُ الَّذِي ظَنَنْتُمْ بِرَبِّكُمْ أَرْدَاكُمْ فَأَصْبَحْتُمْ
مِّنَ الْخَاسِرِينَ ﴿٢٤﴾ فَإِنْ يَصِيرُوا فَاَلنَّارُ مَثْوًى لَّهُمْ وَإِنْ
يَسْتَعْتِبُوا فَمَا هُمْ مِنَ الْمُعْتَبِينَ ﴿٢٥﴾

او دغه (فاسد گمان) ستاسی هغه گمان ستاسی دی چی کوو به تاسی دغه (گمان) په رب خپل هلاک کړی یی تاسی (دغه گمان په آخرت کښی) پس نن وگرځیدئ تاسی له زیان کارانو څخه پس که صبر وکړی دوی (په دی عذاب یا ئی ونه کړی) پس اور (د دوزخ) ځای د هستوگنی دی دوی ته او که رضاء د الله (او قبول د توبی یا رجوع دنیا ته) غواړی دوی پس نه به وی دوی له قبول کړیو شویو (په طلب د رضاء د الله)

تفسیر: حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي «یعنی په دنیا کښی ځینی بلاء په صبر سره آسانېږی هلته که صبر وکړی یا ئی ونه کړی دوزخ د دوی دپاره کور مقرر کړی شوی دی چی له هغه ځایه له سره نشی وتلی او ځینی بلاء دلته په منت خوشامند او تملق سره لری کیدونکی دی ولی هلته دغه شیان له سره مفید نه واقع کیږی او هومره زاری خواری او عاجزی چی وکړی نه قبلېږی او نه ئی په درد خوری».

وَقَيْضًا لَهُمْ فُرْنَاءَ فَرَزَيْنَا لَهُمْ مَا بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ

او مقرر کړی مو دی دوی ته ملگری (له شیطینو) پس ښائسته کړی ئی دی دوی ته هغه څیزونه چی وړاندی له دوی دی او هغه څیزونه چی وروسته له دوی دی (له هوا او هوس او انکار د آخرت)

تفسیر: یعنی پر دوی باندی یو یو شیطان مقرر شوی دی څو دوی ته خراب کارونه چی پخوا ئی کړی وو یا وروسته له دی نه ئی کوی ښه وروښی، او د دوی تبا کوونکی ماضی او مستقبل

هغوی ته ښه او ښکلی ورښکاره کړی او د دغو شیطاینو تقرر هم د دوی د اعراض عن الذکر نتیجه وه . کما قال الله تعالى (فی جزء ۲۵ الركوع ۴ آیت ۳۶ من سورة الزخرف) ﴿وَمَنْ يُضِلْ عَنْ دِرَاسَةِ الرَّحْمَنِ يُضِلْ لَهُ شَيْطَانًا أَهْوَاهُ قَرِينٌ﴾

وَحَقَّ عَلَيْهِمُ الْقَوْلُ فِي أُمِّهِمْ قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِهِمْ مِّنَ الْجِنِّ وَالْإِنسِ

او ثابته شوی ده پر دوی خبره (د عذاب) په هغو امتونو کښی چی په تحقیق تیر شوی دی پخوا له دوی نه له پیریانو او له انسانانو،

تفسیر: یعنی هم هغه خبره چی د دوی په نسبت په ابتداء کښی فرمایلی شوی ده ﴿كَأَمَلْتُمْ جَهَنَّمَ مِنَ الْجِنَّةِ وَالنَّاسِ أَجْمَعِينَ﴾ جزء ۱۲ (د هود ۱۰ رکوع ۱۱۹ آیت زمونږ د دغه مقدس تفسیر).

إِنَّهُمْ كَانُوا خَسِرِينَ

بیشکه چی دوی وو زیانکاران (په دواړو جهانونو کښی)

تفسیر: کله چی انسان ته خساره واقع کیږی نو هم داسی سامان ورمهیا کيږی.

وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لَا تَسْمَعُوا هَذَا الْقُرْآنَ وَالْغَوْا فِيهِ لَعَلَّكُمْ تَعْلَبُونَ

او وائی هغه کسان چی کافران شوی دی (په وخت د قرائت د قرآن) چی مه اوروی غوږ مه ږدی تاسی دغه قرآن ته (چی محمد ئی لولی) او شورماشور واچوئ په (وخت د لوستلو د) ده کښی ښائی چی تاسی غالب شی (پری او له تبلیغه ئی ساکت کړئ)

تفسیر: یعنی د عظیم الشان قرآن غږ د برق په شان د اوریدونکیو پر زړونو اثر غورغوی او هر څوک ئی چی اوری سخت تاثیر پری کوی نو ځکه د دغه تاثیر د انسداد دپاره کفارو دغه یوه

طریقه مخانتہ غورہ کری دہ ہر کلہ چہی قرآن لوستلی کیبری دوی غور ورتہ نہ نیسی او دومرہ شورماشور اچوی چہی نور ئی ہم وانہ وریدی شی او داسی بہ ئی گنل چہی زمونہر پہ دغہ شورماشور سرہ د قرآن غہر پورته نشی او پر خلقو خپل تاثیر ونہ غورغوی. نن ورغ ہم جاهلان ہم داسی تدابیر کوی چہی د کار د خبرو پہ مقابل کبہی شورماشور کوی غو بل خوک ئی وانہ وری مگر د حقانیت او صداقت کړنگہار او تنہار کلہ د میاشو او مچانو پہ بنہار پت او مغلوبیدی شی؟ او سرہ لہ دغسی تدابیرو ہم د حق غہر د زړونو تر ژورو پوری رسیوی او ہم ہغہ ہلتہ خپل اثر غورغوی.

فَلَنذِيقَنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا عَذَابًا شَدِيدًا وَلَنَجْزِيَنَّهُمْ أَسْوَأَ الَّذِي كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿۲۴﴾

(فرمائی اللہ تعالیٰ چہی) پس خامخا وبہ شکوو مونہر ہرومرو (خامخا) ہغو کسانو تہ چہی کافران شوی دی عذاب سخت او خامخا جزاء بہ ورکړو مونہر ہرومرو (خامخا) دوی تہ ډیرہ بدہ سزا د ہغو اعمالو چہی وو دوی چہی کول بہ ئی.

تفسیر: یعنی لہ دی نہ بہ زیات خراب کار بل غہ وی چہی دی پخپلہ ہم د پند او نصیحت خبری وانہ وری او نور خلق ہم پری نہ ږدی چہی نصیحت تہ غور کیږدی.

ذَٰلِكَ جَزَاءُ أَعْدَاءِ اللَّهِ النَّارُ ۖ لَهُمْ فِيهَا دَارُ الْخُلْدِ ۖ جَزَاءٌ بِمَا كَانُوا بِآيَاتِنَا يَجْحَدُونَ ﴿۲۵﴾

دغہ (سخت عذاب جزاء دہ د دشمنانو د اللہ (یعنی) چہی اور دی شتہ دوی تہ پہ دغہ اور کبہی کور د ہمیشہ والی (دپارہ د جزاء) پہ جزاء ورکولو پہ سبب د ہغہ چہی وو دوی (پہ دنیا کبہی) چہی پہ آیتونو زمونہر (قرآن) انکار بہ ئی کوو.

تفسیر: یعنی پہ زړہ پہ ښہ شان پری پوهیدل لیکن لہ ضدہ او عنادہ او تعصبہ بہ ئی تری انکار کوو.

وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا رَبَّنَا أَرِنَا الَّذِينَ أَخْلَلْنَا مِنَ الْجِنَّ
وَالْإِنْسِ نَجْعَلُهُمُ تَحْتَ أَقْدَامِنَا لِيَكُونُوا مِنَ الْآسَفِينَ ﴿٢٩﴾

او وبه وائی (په اور کښی) هغه کسان چی کافران شوی دی ای ربه زمونږ
وښيه مونږ ته هغه (دوه تنه) چی گمراهان کړی ئی ؤ مونږ له پیریانو
(ابلیس) او له انسانانو (قابیل) چی وگرځوو (واچوو) دوی لاندی د قدمونو
خپلو دپاره د دی چی شی دوی له ښکته (سپکو ذلیلانو خلقو شخه)

تفسیر: یعنی خیر مونږ خو په آفت کښی اخته شوو لیکن له انسانانو او پیریانو غنی هغه
شیاطین چی زمونږ د اغواؤ او د غولولو سبب گرځیدلی دی او مونږ د دوی له لاسه په دغه
مصیبت کښی مبتلا شوی یو له مونږ سره ئی مخامخ کړئ خو ئی مونږ تر خپلو پښو لاندی ذری
ذری او لتاړ کړو او په نهایت ذلت او خواری سره ئی د دوزخ په ډیری ښکتنی طبقی کښی
وغورځوو او په دغه ډول (طریقه) خپل انتقام تری واخلو او لږ څه خپل زیږونه پری ساره کړو.

إِنَّ الَّذِينَ قَالُوا رَبُّنَا اللَّهُ ثُمَّ اسْتَقَامُوا تَتَنَزَّلُ عَلَيْهِمُ الْمَلَائِكَةُ
أَلَّا تَخَافُوا وَلَا تَحْزَنُوا وَأَبْشِرُوا بِالْجَنَّةِ الَّتِي كُنتُمْ تُوعَدُونَ ﴿٣٠﴾

بیشکه هغه کسان چی ویلی ئی دی صدقاً له زړه چی رب زمونږ الله دی بیا
تینگ ولاړ وی (په دغه توحید او نورو اعمالو د دین) رانازلیری به پر دوی
پرښتی (عند النزاع والبعث یا فی القبر چی داسی به وائی) مه ویریریئ او مه
خپه کیړیئ او خوشاله اوسئ تاسی په جنت هغه چی وئ تاسی چی وعده ئی
درسره کړی شوی ده (په ژبی د انبیاء الله سره)

تفسیر: یعنی په زړه سره ئی اقرار وکړ او پر هغه قائم پاتی شو او د الله تعالی په ربوبیت او
الوهیت کښی ئی بل څوک شریک ونه دراوه او نه له دغه یقین او اقرار شخه د مرگ تر لحظی
پوری وانه وښته او نه ئی خپل رنگ بدل کړ هر هغه شی ئی چی په ژبه سره ویلی وو، د هم هغه
پر مقتضاء عملاً او اعتقاداً تینگ پاتی شو او د الله تعالی د کامل ربوبیت حق ئی په پوره ډول
(طریقه) سره وپیژاند او هر هغه عمل ئی چی وکړ خالص د ده د خوښی او شکر گزاری دپاره
ئی وکړ، د خپل رب گرد (تول) عائد کړی حقوق او فرائض ئی په ښه شان سره وپیژندل او په

بڼه ډول (طریقه) سره ئی اداء او په غحای ئی راوړل، الغرض له ماسواء الله څخه ئی مخ واړاوه او یواځی د هم هغه په جانب متوجه شو او د هم ده پر سمه صافه لاره رهی (روان) شو. پر داسی مستقیم الحال بندگانو د مرگ په وخت او د قبر د رسیدلو په فرصت او وروسته له هغه د بیا ژوندی راپاڅیدلو په وخت کښی پرښتی نازلیری او دوی ته تسکین، تسلی ورکوی او د جنت د دخول زیری وراوړوی او ورته وائی چی اوس تاسی ته له هیڅ جهته د ویری او د اندیښنی موقع نه ده پاتی. د فانی دنیا ټول فکرونه او غمونه ختم شوی دی او د بل کوم راتلونکی آفت او مصیبت اندیښنه نه ده پاتی اوس په ابدی ډول هر قسم جسمانی او روحانی خوښی او عیش تاسی لره دی او د جنت هغه مواعد چی د انبیاء علیهم السلام په ژبو له تاسی سره کړی شوی وو هغه گرد (ټول) اوس له تاسی سره ایفاء کیدونکی دی. دا هغه دولت او نعمت دی چی د هغه د رارسیدلو د یقین له حاصلیدلو څخه وروسته هیڅ یو غم او فکر د انسان په شاو خوا کښی نشی گرځیدلی.

تنبیه: ډیر ممکن دی چی پر متقینو او ابرارو په دغه دنیوی ژوندون کښی هم د پرښتو یو قسم مخصوص نزول وشی چی د الله تعالیٰ په حکم سره دوی ته د دوی په دینی او دنیوی امورو کښی د بهتری او ښیگنی (فاندي) او نورو ښو خبرو الهام وکړی چی د دوی د شرح الصدر، تسکین او اطمینان موجب شی. لکه چی د دوی بالمقابل یو دوه آیتونه پخوا تیر شول چی پر کفارو شیاطین مسلط دی څو رذائل او قبائح دوی ته ښه ورښکاره کړی او د دوی د اغواؤ او اضلالو وسائل ورپیدا او مهیا کړی. او په بل غحای کښی د شیاطینو په حق کښی د «تنزل» لفظ استعمال شوی دی (کما قال الله تعالیٰ فی جزء ۱۹ الرکوع (۱۱) آیت ۲۲۲-۲۲۳ من سورة الشعراء) ﴿تَنَزَّلُ عَلَى كُلِّ أَقْلٍ مُّثَبِّتٍ وَنُفُوسٍ مُّطَمِّنَةٍ وَتَجْزِي أُولَئِكَ نِجَمًا﴾ په هر حال د مفسرینو په نزد دغه معنی هم کیدی شی، او په دغه تقدیر وروستی آیت ﴿تَحْنُ أُولَئِكَ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا﴾ سره په ډیر ښه ډول لگیږی. والله اعلم.

نَحْنُ أُولَئِكَ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَفِي الْآخِرَةِ

(بل داسی ورته ووائی ملائکی) مونږ یو دوستان ستاسی په دغه ژوندون لږ خسیس کښی (په حفاظت نصرت) او په آخرت کښی (چی به درڅخه لری کړو وحشت د قبر او وبه مو رسوو جنت ته)

تفسیر: ځینو دغه د الله تعالیٰ کلام ښوولی دی یعنی د پرښتو کلام له دی نه پخوا ختم شوی دی. او د اکثرو په نزد دغه هم د پرښتو مقوله ده. ګواکي پرښتی دغه قول د دوی په زړونو کښی الهام کوی او د دوی حوصله او همت زیاتوی. ممکن دی چی ځینو بندگانو ته بالمشافه هم هم دغومره الفاظ ووائی. او ممکن دی چی موت ته نژدی یا بعد الموت ورته وویلی شی، نو په دغه

تقدير د ﴿تَحَنُّنٌ أَوْ لِيُظْهِرَ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَفِي الْآخِرَةِ﴾ مطلب به داسی کیږی چی مونږ په دنیا کښی هم ستاسی ملگری او رفیقان وو چی د الله تعالیٰ په حکم به مو په باطنی دول (طریقه) سره ستاسی امداد او معاونت کوو او په آخرت به هم ستاسی رفیقان او ملگری یو چی هلته ستاسی شفاعت یا د اعزاز او د اکرام انتظام وکړو.

وَلَكُمْ فِيهَا مَا تَشْتَهُیْ اَنْفُسُكُمْ وَلَكُمْ فِيهَا مَا تَدَّعُوْنَ^(۳۱)

او شته تاسی ته په دغه جنت کښی هغه نعماء چی مینه ورته کوی نفسونه ستاسی او شته تاسی ته په دغه (جنت) کښی (لذاتو کراماتو) چی غواړئ ئی تاسی

تفسیر: یعنی د هر شی خواش، رغبت او هوس چی تاسی پخپلو زړونو کښی وکړئ یا هر هغه شی چی په ژبه سره ئی وغواړئ هغه ټول به تاسی ته درکولی کیږی. د الله تعالیٰ په خزانو کښی د هیڅ شی کمی او تقلیل نشته.

مَنْ لَّعِنَ غَفُورٌ رَّحِيمٌ^(۳۲)

میلستمیا ده له (جانبه د الله) ښه بشپړونکی (د خطیاتو) ډیر رحم والا (په انعام د اجر او ثواب سره).

تفسیر: یعنی ښه وپوهیږئ چی هغه غفور رحیم به له خپل میلمه سره خومره ښه سلوک وکړی؟ او دغه خومره یو لوی عزت او توقیر دی چی یو ضعیف بنده د خپل رب العزت میلمه شی.

وَمَنْ أَحْسَنُ قَوْلًا مِّنْ دَعَا إِلَى اللَّهِ وَعَمِلَ صَالِحًا وَقَالَ إِنِّي مِنَ الْمُسْلِمِينَ^(۳۳)

او څوک دی ډیر ښائسته (بلکه نشته) له جهته د وینا له هغه چا چی بولی (خلق) طرف د الله ته او عمل کوی نیک او وائی بیشکه زه له مسلمانانو غاړه ایښوونکیو یم (احکام الله ته).

تفسیر پنخوا په ﴿إِنَّ الَّذِينَ قَالُوا رَبُّنَا اللَّهُ ثُمَّ اسْتَقَامُوا﴾ کښی د هغو مخصوصو بندگانو ذکر وو چی هغوی یواځی د یوه الله پر الوهیت خپل اعتقاد ټینگ کړی وو او د خپل استقامت ثبوت ئی ورکړی ؤ دلته د هغوی د یوه بل اعلیٰ مقام ذکر فرمائی یعنی خورا (دیر) ښه سری هغه دی چی خپل ځان پاک الله ته بیخی وسپاری او د الله تعالیٰ د پوره طاعت او کامل انقیاد اعلان وکړی، او هم دغه غوره دین او سمه لاره ځانته اختیاره کړی او د ده قول او فعل نورو بندگانو ته د الله تعالیٰ په طرف د راتللو دپاره دیر ښه محرک، مؤثر او سائق شی او دوی د دنیا نورو خلقو ته هم د الله تعالیٰ په طرف دعوت ورکړی او د دین په طرف ئی جذب او کش کړی. او د هغی نیکی په طرف چی دی خلق رابولی دی پخپله هم پری عامل وی. او د الله تعالیٰ په نسبت د خپلی بندگی او احکام منلو د اعلان په وخت کښی هیچیری او هیڅکله ونه ویریږی. او نه څه اندېښنه ورته پیدا شی. د ده د قومیت طغراء ښائی چی د اسلام مذهب وی او له هر قسم بخل، امساک، تعصب، او نورو عنادیه وو خبرو څخه لری وگرځی، او د خپلی خالصی مسلمانی منادی وکړی! او د هغه اعلیٰ مقام په لوری خلقو ته بلنه او دعوت کوی چی سیدنا و مولانا حضرت محمد رسول الله صلی الله علیه وعلیٰ آله واصحابه وسلم د هغه دپاره مبعوث شوی ؤ، او پخپله سیدالمرسلین و خاتم النبیین صلی الله علیه وسلم او صحابه ؤ رضوان الله تعالیٰ علیهم اجمعین پر هغی لاری خپل مقدس حیات او مجاهدات صرف کړی دی. دغه آیت په شان د محمد صلی الله علیه وسلم کښی دی یا مراد تری صحابه رضی الله تعالیٰ عنه یا عالمان یا محتسبان یا مؤذنان یا نور هغه څوک دی چی پکښی دغه ښه صفات وی.

وَلَا تَسْتَوِ الْحَسَنَةُ وَلَا السَّيِّئَةُ ادْفَعْ بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ فَإِذَا الَّذِي بَيْنَكَ وَبَيْنَهُ عَدَاوَةٌ كَأَنَّهُ وَلِيٌّ حَمِيمٌ ﴿٢٣﴾

او نه برابرېږی سره نیکی او نه بدی (په جزاء او حسن العاقبة کښی) دفعه کوه (ته هغه بدی) په هغه خصلت سره چی هغه دیر ښه وی پس ناڅاپه هغه څوک چی په منځ ستا او په منځ د هغه کښی عداوت دښمنی وی لکه چی دی به دوست وی دیر مهربان

تفسیر: په دغو آیتونو کښی یوه رښتین داعی الی الله ته د هغو ښو اخلاقو تعلیم ورکوی چی دوی ورته ضرورت لری یعنی ښه وپوهیږه چی بدی له نیکی سره، او نیکی له بدی سره قطعاً نشی برابرېدی، او د دواړو تاثیرات سره بیل دی. بلکه یوه نیکی له بلی نیکی سره، او یوه بدی له بلی بدی سره په اثر او نتیجه کښی متمایزی دی. لهذا د یوه قانت مؤمن مخصوصاً د یوه داعی الی الله مسلک ښائی داسی وی چی د بدی جواب دی له سره په بدی سره ورنه کړی بلکه

حتی الامکان د بدی مقابله دی په نیکی سره وکړی. که څوک ورته کومه سخته خبره وکړی یا بده معامله ورسره وکړی نو د هغه په مقابل کېنې دی داسی رویه او د عمل طرز ځان ته غوره کړی چی له هغه څخه بهتر او ښه وی. مثلاً د قهر او غصی په مقابل کېنې دی له حلم او تحمل څخه کار واخلي! او د کنځلو جواب دی په تهذیب او انسانیت سره په دعاء او د سختی جواب دی په نرمی او مهربانی سره ورکړی د دغه وضعیت او مسلک له غوره کولو څخه به په نتیجه کېنې ژر درښکاره شی چی دیر سخت دښمن به هم ستاسی په مقابل کېنې نرم او پوست شی. اگر که په زړه او اساسی ډول (طریقه) سره به ستا دوست او خیر غوښتونکی نه گرځی خو په ښکاره ډول (طریقه) سره به دی دوست گرځی، او متدرجاً دغه ظاهری دوستی په باطنی دوستی تبدیل او تحویل مومی او د دښمنی او عداوت ګرځي (تول) خیالات د ده له زړه او افکارو څخه بیخی وځی کما قال الله تعالی ﴿عَنِ اللَّهِ أَنْ يَجْعَلَ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَ الَّذِينَ هَادَيْتُمْ مِنْهُمْ مَسَافَةً﴾ (د الممتحنة (۲) رکوع ۷ آیت ۲۸ جزء) هو! که د کوم سړی د طبیعت اقتضاء هم داسی وی چی د لرم او منګور په شان بی له ضرره او اذیته بل شی انسان ته نه رسوی نو هغه مستثنی او جلا (جدا) خبره ده چی پر داسی افرادو نرمی، ښه اخلاق، صبر، تحمل هیڅ مثبت اثر نشی غورځولی. مګر دغسی افراد دیر لږ وی په هر حال هغو کسانو ته چی د دعوت الی الله پر منصب فائز دی لازم دی چی په دیر صبر، استقلال، ښه خلق تحمل سره کار وکړی!

وَمَا يُلْقَاهَا إِلَّا الَّذِينَ صَبَرُوا وَمَا يُلْقَاهَا إِلَّا الَّذِينَ عَظِيمُونَ ﴿۳۵﴾

او نه ورکول کیږی دا (نیک خصلت د بدی دفع په نیکی سره) مګر هغو کسانو ته چی صبر تحمل کوی او نه ورکول کیږی دا (نیک خصلت) مګر خاوند د برخې ډیری لوی ته

تفسیر: یعنی ډیره لویه حوصله په کار ده چی انسان په هغی سره د بدو خبرو تحمل وکړی شی او د هغه مقابله په ښه سره وکړی. دغه ښه اخلاق او اعلیٰ خصلت د الله تعالی له درباره ډیرو ښو او خوش قسمته او اقبالمنو سړیو ته وربښلی کیږی. (ربط) تر دی ځایه پوری د هغه حریف او دښمن سره د معاملی او ښه سلوک ښوونه وه چی په ښو معاملو او ښو اخلاقو سره متاثر کیدی شی لیکن ځنی داسی دښمنان هم پیدا کیږی چی په هیڅ حالت او صورت سره له دښمنی څخه لاس نه اخلی، که څوک ورسره هومره ملاطفت او محبت وکړی د هغه د شقاوت او عداوت مراتب لا پسی زیاتیږی او هغه تل په هم دغه فکر او ذکر وی چی هر ورو (خامخا) تاته څه ضرر او اذیت دروړسوی نو د داسی پخو شیطانانو له اضرار او ایذاء څخه د ځان ساتلو تدبیر اوس دغسی

الله تعالیٰ بیان فرمائی چپی

وَأَمَّا يَنْزَغَنَّكَ مِنَ الشَّيْطَانِ نَزْغٌ فَاسْتَعِذْ بِاللَّهِ إِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ ﴿۳۷﴾

او کہ ورسپری تاته له طرفه د شیطان خه تباھی، وسوسه (چپی دی واپوی تا له دغه ښه خصلت) پس پناه ونیسه په الله (له شره د ده) بیشکه الله هم دی دی ښه اوریدونکی ښه عالم

تفسیر: یعنی د داسی شیطان په مقابل کښی له نرمی او عفوی او په تیریدلو سره کار نه چلیږی یواځی د هغه د نجات دپاره یو تدبیر شته چپی د الله قدوس جل و اعلیٰ شانه واعظم برهانه په پناه کښی راشع! دا هغه مضبوطه کلا ده چپی هغی ته له سره شیطان نشی رسیدی. که تاسی واقعی په اخلاص او زاری سره د الله تعالیٰ په حضور کښی دعاء وکړئ نو هغه به ضرور تاسی ته پناه درکوی ځکه چپی الله تعالیٰ د خپلو مخلوقاتو هر غږ او بلنه ښه آوری او ښه پری پوهیږی چپی کوم یو په څومره اخلاص او تضرع سره ماته دعاء او نداء کوی؟ حضرت شاه صاحب د دغه آیت د ربط په نسبت له پخوانی سره داسی لیکی «یعنی که بی اختیاره قهر او غصه درشی نو دغه د شیطان مداخله ده» شیطان نه غواړی چپی تاسی په «حسن الاخلاق» موصوف اوسی او د دعوت الی الله په مقصد کښی بریالی (کامیاب) او فائز المرام شی.

وَمِنْ آيَاتِهِ اللَّيْلُ وَالنَّهَارُ وَالشَّمْسُ وَالْقَمَرُ

او ځینی له دلائلو (د قدرت) د الله شپه او ورځ ده (چپی په یوه کښی لباس او په بل کښی معاش دی) او (بل ځینی له دلائلو) لمر او سپوږمی دی

تفسیر: له دعوة الی الله سره څو سماویه او ارضیه دلائل هم بیان فرمائی څو په هغو سره داعی الی الله ته د الله تعالیٰ د عظمت او وحدانیت او بعث بعدالموت او نورو اهمو مسائلو په پوهولو کښی مدد ورسپری په دغه ضمن کښی دی لوری ته هم اشاره وشوه چپی له یوه جانب د الله تعالیٰ مخصوص بندګان پخپل قول او عمل سره خلق د الله تعالیٰ په طرف رابولی او له بل جانب د نمر، قمر، آسمان، ځمکی او د نورو مخلوقاتو عظیم الشان نظم او نسق غور او دقت کوونکیو ته د هغه واحد الله په طرف د راتللو دعوت ورکوی.

وفي كل شيء له آية تدل على انه واحد

انسان ته لازم دی چی په دغو تکوینیه و دلائلو کښی هم هغسی بند پاتی نشی لکه چی نور دیر اقوام پکښی بند پاتی دی بلکه ضروری ده چی د هغه لامحدوده قدرت لرونکی مالک الملکوت په مخ د خپل عجز او تسلیم سر ښکته کړی چی دغه گرد (تول) د ده د قدرت او عظمت دلائل دی او د هغه په حکم سره له عدمه په وجود راغلی دی او ممکن دی چی پر دغه هم تنبیه وی څرنگه چی شپه او ورځ، او د دغو دواړو ښو لمر او قمر یو د بل په مقابل کښی دی او پاک الله تل په دغو دواړو کښی رد او بدل کوی هم داسی هغه پر دغه هم قدیر دی چی د دعوت الی الله په رڼا (رڼا) کښی او د داعی د همت په علویت او د ده د ښو اخلاقو په میمنت د دغه قرآن د مخاطبینو وضعیت ته هم تبدیل او تحویل ورکړی او دغه توره تیاره فضاء په یوه روښانه رڼا (رڼا) سره بدله کړی.

لَا تُسَبِّحُوا الشَّمْسَ وَلَا الْقَمَرَ وَاسْجُدُوا لِلَّهِ الَّذِي خَلَقَهُنَّ إِنْ كُنْتُمْ آيَاةً تُعْبَدُونَ ﴿٢٤﴾

مه کوئ سجده تاسی دپاره د لمر او نه دپاره د سپوږمۍ او سجده کوئ تاسی خاص هغه (الله) ته چی پیدا کړی ئی دی دا (خلور علامی) که چیری یی تاسی چی خاص هم ده (الله) ته عبادت کوئ

تفسیر: د لمر، سپوږمۍ او د نورو شیانو عبادت کونکو به هم په ژبه سره هم داسی ویل چی زمونږ غرض د دغو شیانو له عبادته د پاک الله عبادت دی مگر پاک الله دغه وښوول چی دغه شیان بیخی د عبادت لیاقت نه لری د عبادت لائق یواځی واحد الله دی او د کوم غیر الله عبادت کول د قدوس الله څخه له بغاوت کولو سره مرادف دی.

فَإِنْ اسْتَكْبَرُوا فَالَّذِينَ عِنْدَ رَبِّكَ يُسَبِّحُونَ لَهُ بِاللَّيْلِ وَالنَّهَارِ وَهُمْ لَا يَسْأَمُونَ السَّجْدَةَ ﴿٢٥﴾

پس که لوئی وکړه دوی (له سجدی د الله نو الله مستغنی دی) پس هغه څوک چی په نزد د رب ستا دی (له پرښتو) تسبیح وائی دغه (الله) ته هم په شپه کښی او هم په ورځ کښی حال دا چی دوی (له دغه تسبیح او عبادته) نه ستړی کیږی.

تفسیر: یعنی که غرور، تکبر، لوئی د حق له قبوله مانع ده او د توحید د دلائلو له وضوح سره د واحد الله د عبادت په جانب نه غواړی چی راشی، نو نه دی راځی دوی خپلو ځانونو ته نقصان رسوی. الله تعالی له سره د دوی پروا نه لری هغه لوی ذات چی د ده عظمت او جبروت داسی وضعیت لری چی بی حساب به مقربین ملائک شپه او ورځ د ده په عبادت، تسبیح او تقدیس کښی داسی مشغول او لگیا دی چی له سره پکښی نه خپه، نه ستړی او ستومانیری نو د دوی په مقابل کښی دغه خواران څه شی دی. دوی په دغو دروغو تکبر، او غرور خامخا خپلو ځانونو ته ضرر او نقصان رسوی.

وَمِنْ آيَاتِهِ أَنْ تَرَى الْأَرْضَ خَاشِعَةً فَإِذَا أَنْزَلْنَا عَلَيْهِمُ الْمَاءَ اهْتَرَتْ
وَرَبَّتْ إِنَّ اللَّهَ يُدْخِلُ الْأَمْوَالَ لِمَا يُوَاسِيهِ إِنَّهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿۳۹﴾

او ځینې له دلائلو (د قدرت) د دغه (الله) دا دی چی بیشکه ته وینی ځمکه وچه کلکه پس هر کله چی نازلی کرو مونږ پر دغی (ځمکی) اوبه (د باران) نو سره وخوځیری او وپرسیری (او شنه شی) بیشکه هغه الله چی ژوندی کړی ده دا (ځمکه) خامخا ژوندی کوونکی دی د مړیو بیشکه الله پر هر شی باندی (چی اراده وفرمائی) ښه قادر دی (چی ځینی ئی هم دغه احیاء او اماتت دی)

تفسیر: یعنی ځمکی ته وگورئ چی دغه خواره چپ چاپ، ذلیل او سپک تر درانه بار لاندی ده د وچوالی په وخت کښی ئی له هری خوا څخه دوری او خاوری پورته کیږی لیکن هم دا چی د باران پرځه پری ولویده یو ځلی طراوت، رونق، تازگی او نشونما او د لیدلو وړ (مستحق) تحولات پکښی څرگندیږی (ښکاره کیږی). آخر دغه انقلاب د کوم ذات د قدرت د لاس تصرف او نتیجه ده؟ هغه الله جل جلاله چی وچی کلکی مری ځمکی ته طراوت، شینوالی او ژوندون وربښلی دی آیا هغه پر دغه نه دی قدیر چی د انسانانو په ابدانو کښی بیا روح واچوی؟ او آیا هغه مطلق قادر نشی کولی چی مرو زړونو ته د دعوت الی الله له تاثیر به بیا له نوی سره ژوندون او جدید حیات ورعطاء کړی؟ بیشکه الله تعالی هر شی کولی شی! او د الله تعالی د قدرت په مقابل کښی هیڅ شی مانع او مزاحم نشی کیدی.

إِنَّ الَّذِينَ يُلْحِدُونَ فِي آيَاتِنَا لَا يَخْفَوْنَ عَلَيْنَا أَفَمَنْ يُلْقَى فِي النَّارِ خَيْرٌ أَمْ مَنْ
يَأْتِي أَمْنًا يَوْمَ الْقِيَمَةِ أَعْلَمُوا مَا شَتَمُوا أَنَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ ﴿٢٤﴾

بیشکه هغه کسان چی میلان کوی له حقه باطل ته په آیتونو (د قرآن) زمونږ
کښی نه دی پټ دوی پر مونږ (نو د دغه الحاد جزاء به ورته ورکړو) آیا پس
هغه څوک چی وغورځولی شی په اور کښی غوره دی یا هغه څوک چی رابه
شی په امن (له عذابه) په ورځ د قیامت کښی (نو تهدیداً دوی ته ویلی کیږی
چی) کوئ تاسی هر څه چی مو خوښ وی (ای کفارو) بیشکه الله پر هغو
اعمالو چی کوئ ئی تاسی ښه لیدونکی دی (نو جزا به د اعمالو درکړی)

تفسیر: یعنی د الله تعالیٰ په لوری د دعوت ورکونکیو له ژبو څخه د تنزیلیه و آیتونو له
آوریدلو او د دهر پر قرطاس د تګونیه وو آیتونو له لیدلو څخه هم چی دغه خلق له کړو تللو
بیرته نه مگرځی او په سمو صافو خبرو کښی واهی او تباهی شهادت پیدا او تری کړی وړی خبری
جوړوی یا ئی خامخا سره اړوی رااړوی او یو غلط مطلب تری ویاسی یا خوشی چتی (بیکاره)
بل کوم عذر او بهانه وړاندی کوی او د آیتونو په منلو کښی وړاندی وروسته تحریف او تبدیل
کوی د داسی کړو تلونکیو پر اوضاعو پاک الله دیر ښه پوهیږی ممکن دی چی دغه پر خپلو
مکاریو او چالاکیو دیر مغرور وی مگر له الله تعالیٰ غنی د دوی هیڅ احوال نه دی پټ څه وخت
چی دوی له الله تعالیٰ سره مخامخ ودرول شی هلته به دوی پوهیږی چی فی الحال الله تعالیٰ هغوی
ته مهلت ورکړی و ځکه چی الله تعالیٰ سم د لاسه مجرمین نه نیسی له هم دی جهته وروسته فرمائی
﴿اعْلَمُوا مَا شَتَمُوا أَنَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ﴾ یعنی ښه دی څرنگه چی پوهیږئ هم هغسی وکړئ

مگر ښه پوهیږی چی ستاسی مگرد (تول) حرکات د پاک الله اعظم برهانه تر نظر لاندی دی او په
یوه ورځ د هغه سزا تاسی ته یو ځای پوره درکوی او بالاخر د هغه رب (تکلیف) او زحمت
تاسی موندونکی یئ اوس تاسی پخپله فکر او غور وکړئ هغه سری چی د خپلو شرارتونو په علت
په دیر سخت سوځوونکی اور کښی ولویږی او یو بل سری چی د خپل شرافت او سلامت خوښولو
په برکت تل په امنیت او طمانیت کښی اوسیري آیا له دغو دواړو څخه کوم یو ښه او بهتر دی؟

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا بِالذِّكْرِ لَمَّا جَاءَهُمْ

بیشکه هغه کسان چی کافران شوی دی په ذکر قرآن کله چی راغی دوی ته
(نو ژر به په عذابیری دوی)

تفسیر: یعنی دوی خامخا د خپلو کړو تللو په علت د پند او نصیحت په خبرو کښی شبهات پیدا کوی حال دا چی په هغه کښی د دروغو غای او گنجائش له سره نشته. هغه ذکر، پند نصیحت څه شی دی؟ یو صاف، واضح، مضبوط او محکم کتاب چی له هغه څخه ما سواء له یوه ناپوه، احمق او شریر انسان بل هیڅوک انکار نشی کولی.

وَإِنَّهُ لَكِتَابٌ عَزِيزٌ ۝ لَا يَأْتِيهِ الْبَاطِلُ مِنْ بَيْنِ يَدَيْهِ وَلَا مِنْ خَلْفِهِ ۝ تَنْزِيلٌ مِنْ حَكِيمٍ حَمِيدٍ ۝

حال دا چی بیشکه دغه قرآن خامخا کتاب قوی (نادر) دی نه راغی دغه قرآن ته باطل (نه) د مخی (له طرفه) د دی او نه د شا (له طرفه) ئی (بوجه من الوجوه) رالیږلی شوی دی له طرفه د حکمت والا ثناء ویلی شوی (الله).

تفسیر: یعنی د الله تعالی په رالیږلی شوی کتاب کښی که دروغ راغلی دی نو له کوم غای څخه راغلی دی؟ او د هغه کتاب د ساتلو ذمه چی هغه پخپله غاړه اخیستی ده نو ناحق او باطل څه قوت او مجال لری چی د هغه شاوو خوا ته ورنژدی شوی وی.

مَا يُقَالُ لَكَ إِلَّا مَا قَدْ قِيلَ لِلرُّسُلِ مِنْ قَبْلِكَ ۖ إِنَّ رَبَّكَ لَذُو مَغْفِرَةٍ ۖ وَذُو عِقَابٍ أَلِيمٍ ۝

نه ویل کیږی تاته (ای محمده!) مگر (هم هغسی) وینا چی په تحقیق ویلی شوی وه دپاره د هغو رسولانو چی پخوا له تا تیر شوی دی، بیشکه رب ستا خامخا څښتن (مالک) د مغفرت دی (مؤمنانو لره) او څښتن (مالک) د عذاب دردناک دی (کافرانو لره)

تفسیر: یعنی د منکرینو کومه معامله چی له تاسی سره ده هم دغه معامله به د هری زمانی منکرینو له خپلو انبیاء سره درلوده (لرله). انبیاءو به تل د دوی دپاره خیر غوښت او هغوی به د هغه په مقابل کښی هر راز (قسم) تکالیف او مصائب خپلو انبیاءو ته رسول بیا هم هغسی چی هغو انبیاء پر هغو ربړو (تکلیفونو) او سختیو کښی صبر او تحمل کوو تاسی هم پر دغو

مصاعبو صبر او تحمل وکړئ په نتیجه کېږي به غځینی توبه کوی او پر سمه لاره به راځی چی د دوی دپاره د الله تعالی له جانبه معافی او بښنه ده او څه نور کسان به پر خپلو هم هغو کېږو تللو، ضد او عناد ټینګ او قائم پاتی کېږی چی بالاخر دوی د دردناکی سزا مستوجب کېږی.

وَلَوْ جَعَلْنَاهُ قُرْآنًا عَجَبًا لَقَالُوا آلَؤَلَا فُصِّلَتْ آيَاتُهُ ۖ أَأَعْجَبِي وَعَرَبِيٌّ

او که مگرغولی مو وی. دغه قرآن په ژبه د عجمو نو خامخا ویلی به وو (دغو د عربو کفارو) ولی واضح بیان شوی نه دی آیتونه د دی (په ژبی فصیحی عربی دغه قرآن) آیا عجمی دی او (نبی ئی) عربی دی

تفسیر: یعنی که یوه سری داسی اراده کړی وی چی یوه خبره نه منی نو په زرگونو حیلی او بهانی ورته جوړولی شی. د معظمی مکی کفارو کله چی بل شی ونه موند نو په داسی ویناوو ئی شروع وکړه چی «صاحبه! مونږ خو د عربی نبی په معجزی باندی هلته قائل او معترف کیدو چی دغه قرآن ماسواء له عربی ژبی په بلی کومی ژبی راغلی وی» لیکن فرض ئی کړئ که هم داسی هم کیدی نو د هغه کتاب د دروغجن کولو دپاره به دوی داسی ویل «ښه صاحبه! چیری داسی بی اساسه او بی منطقه خبره به لیدلی شوی وی چی پخپله رسول عربی او د ده قوم چی د دغه کتاب رومبنی مخاطبین دی هم عرب مگر دغو ته دغسی کتاب رالیږلی شوی دی چی پر یوه توری هم دوی نشی پوهیدی.

قُلْ هُوَ الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا هَدٰى وَّشَفَّاءُ

ووايه ته (ای محمده! دوی ته) چی دغه قرآن دپاره د هغو کسانو چی ایمان ئی راوړی دی هدایت او شفاء دی

تفسیر: یعنی لغو او چتی (بیکاره) شبهات خو به له سره نه ختمیږی هو! دغومره تجربه هر یو سری کولی شی هغو کسانو چی پر دغه مقدس کتاب ایمان راوړی دی او پری عمل کوی په څرنګه عجیب هدایت او بصیرت عقل او پوه نائل او فائز شوی دی او د دوی د سلهاوو کلونو او قرونو امراض او رنځوری ئی لری او ورکه کړی ده او له دوی غځنی ئی ظاهری او باطنی روغ رمت انسانان جوړ کړی دی.

وَالَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ فِي آذَانِهِمْ وَقُرْءَانُهُمْ عَلَيْهِمْ عَمًى

او هغه کسان چی ایمان نه راوړی په غوړونو د دوی کښی دروندوالی دی حال دا چی دغه (قرآن) پر دوی باندی پړوندوالی پتوالی دی (نو نه وینی دوی هغه جمال او کمال د ده)

تفسیر: یعنی هم هغسی چی د خفاش (خکالی - ښاپیرک) سترگی د لمر په رڼا (رڼرا) کښی ترلی کیږی او دی هیڅ یو شی پری نشی کتلی دغه منکرین هم د قرآن په رڼا (رڼرا) کښی پانده او هیڅ یو روڼ شی نشی لیدلی نو په دغه کښی د قرآن څه قصور دی؟ منکرینو ته لازم دی چی د خپلو لیدلو دغه ضعف ته ښه غځیر شی او محسوس ئی کړی! او بیا د هغی معالجی ته متوجه شی!

أُولَٰئِكَ يُنَادَوْنَ مِنْ مَّكَانٍ بَعِيدٍ ۖ

دغه کفار (گواکی داسی دی لکه چی) غږ ورته کوو شی له غایه لری (او په کیفیت ئی نه پوهیږی).

تفسیر: یعنی که یو سړی ته له لری څخه غږ او ناری وکړی هغه ئی نه آوری او که وائی وری ښه پری نه پوهیږی هم داسی د قرآن منکرین هم د دغه صداقت او منبع د صداقت څخه دومره لری لویدلی دی چی د حق غږ د هغو د زړه غوړو ته له سره نشی رسیدی او که چیری هم ورسپیږی نو دوی د هغه پر مطلب په ښه شان سره نشی پوهیدی.

وَلَقَدْ آتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ فَاخْتَلَفَ فِيهِ ۖ

او خامخا په تحقیق ورکړی وو مونږ موسی ته کتاب (توریت) پس اختلاف وکړ شو په (تصدیق او تکذیب د) هغه کښی

تفسیر: یعنی هم هغسی چی نن د «قرآن» د منونکیو او د نامنونکیو په منځ کښی اختلاف واقع شوی دی پخوا له دی نه د «توریت» په متعلق هم داسی اختلاف واقع شوی وو بیا وگورئ چی د هغه انجام څرنګه شوی وو؟

وَلَوْلَا كَلِمَةٌ سَبَقَتْ مِنْ رَبِّكَ لَقُضِيَ بَيْنَهُمْ

او که چپیری نه وی هغه خبره چی پرمویی شوی ده له (طرفه) د رب ستا (چی تاخیر د عذاب دی تر قیامت پوری) نو خامخا حکم به کړی شوی ؤ په منع د دوی (په دنیا) کښی

تفسیر: هم هغه خبره صادره شوی ده چی د دغو گردو (تولو) شیانو فیصله په آخرت کښی کیږی.

وَأَتَاهُمُ لَفِي شَكٍّ مِّنْهُ مَرْيَبٌ ۖ (۲۵)

او بیشکه چی دغه (دروغ جوړوونکی) خامخا په داسی شک کښی دی له دی (قرآنه یا له توریت) چی موجب د اضطراب دی

تفسیر: یعنی مهمل شکوک او چټی (بیکاره) شبهات دوی ته اطمینان او هوسانی (آرام) نه ورکوی او تل د دوی په زړونو کښی اندیښنی وی.

مَنْ عَمِلْ صَالِحًا فَلِنَفْسِهِ وَمَنْ أَسَاءَ فَعَلَيْهَا وَمَا رَبُّكَ بِظَالِمٍ لِّلْعَالَمِينَ (۳۶)

هر شوک چی وکړی نیک (کار) پس دپاره د ځان خپل ئی دی او هر شوک چی بدکار وکړی پس هغه بار دی په ده او نه دی رب ستا ظلم کوونکی پر بندگانو (چی بی موجه ئی په عذاب کړی)

تفسیر: یعنی د الله تعالیٰ له جانبه ظلم نه کیږی هر سړی به د خپل عمل بدل ومومی، څه چی ئی کړی وی هم هغه به ئی په مخه ورشی نه د هیچا نیکی هلته ضائع کیږی او نه د یوه بدی د بل چا په غاړه کښی لویږی. (ربط) کله چی د نیکی او بدی پوره بدل د قیامت په ورځ ورکول کیږی او کفارو به علی الاکثر دغسی پوښتنی کولی چی قیامت کله راځی؟ نو ځکه د هغه په نسبت اوس د هم دغه مبارک تفسیر د مخامخ مخ په اوله کرښه کښی داسی ارشاد صادریږی چی

إِلَيْهِ يُرَدُّ عِلْمُ السَّاعَةِ ط

خاص هم دغه (الله) ته ورکاوه شی علم د قیامت (چه څه وخت به واقع کیږي)،

تفسیر : یعنی یواځې الله تعالیٰ په دې عالم دی چه قیامت کله راځي؟ ډیر لوی رسول او ستره پرېشته هم د قیامت د وخت له تعیینه عاجزه او ناتوانه ده. که څوک د قیامت د قیام پوښتنه له دوی نه وکړي نو جواب به ئی داسی آوری «ما المسئول عنها باعلم من السائل».

وَمَا تَخْرُجُ مِنْ ثَرَاتٍ مِّنْ أَكْبَامِهَا وَمَا تَحْمِلُ مِنْ أُنْثَىٰ وَلَا تَضَعُ إِلَّا بُعْلًا ط

او نه راوځي هيڅ قسم له میوو څخه له غلافو د دوی څخه او نه آخلي بار هيڅ بڼه (له انسانه او حیوانه) او نه ږدي بار (حمل) خپل مگر په علم د الله سره.

تفسیر : یعنی د الله تعالیٰ علم پر هر شی محیط دی. هيڅ یوه خرما له خپلې واښکې، او هيڅ یوه دانه له خپل وږي او هيڅ یوه میوه او ثمره له خپلې خولې (غلافه) د باندې نه راوځي چه الله تعالیٰ ته هغه نه وی معلوم (بلکه معلوم دی) د هيڅ یوی بڼې یا د بڼې ساکنې (ذی روح) په گیده یا په هگي کښی به داسی وړوکی مولود او موجود نه وی چه الله تعالیٰ ته هغه نه وی معلوم (بلکه معلوم دی) او هر هغه چی دوی ئی ځیږوي یا تری ووځي هغه گرد (تول) د الله تعالیٰ په علم کښی شته. هم داسی وپوهیږئ چه د دغی موجودی وږی دنیا د نتیجی په ډول (طریقه) د آخرت ظهور او د قیامت وقوع هم هرومرو (خامخا) په عمل راځي د هغه وخت او نیټه هم هم دغه رب البریه ته معلومه او ښکاره ده چه کله راځي؟ هيڅ یو انسان ته لارم دی چه د نه دی خبر او نه دغه ضروری ده چه څوک پری خبر شی بلکه دغه هر انسان ته لارم دی چه د قیامت پر خبرو او احوالو او اهلوالو سم د الله تعالیٰ له اخبار او اعلام تام یقین او باور ولری! او د هم هغی وپروونکی ورځی په توتیه او فکر او ذکر کښی دی تل اوسی! چه په هغه کښی به له سره دوستی او رفاقت، امداد او شفاعت، کومک او معاونت بی د رب العزت له مرحمته ممکن نه دی او نه تری نجات او مخلص شته.

وَيَوْمَ يُنَادِيهِمْ أَيْنَ شُرَكَائِيَ

او په هغه ورغ غږ به وکړی (الله) مشرکانو ته چی څه شول شریکان زما (په زعم د تاسی).

تفسیر : یعنی هغه خپل معبودان راوبولی چه هغو مو زما په الوهیت کښی شریک درولی وو چه اوس هغوی چیری دی؟.

قَالُوا اِذَا نَاكَ لَمَّا مَتَّامِنْ شَهِيْدٌ ۝

نو وبه وائی دغه (مشرکان) چی خبر کړی مونږ ته (اوس) چی نشته زمونږ نه هیڅوک شاهد (په دی چی تاته شریک شته).

تفسیر : یعنی مونږ په صافو او ښکاره وو الفاظو سره د تا په حضور کښی عرض کړی دی چی مونږ له سره پخپل جرم او گناه اقرار او اعتراف نه کوو، او نه د هغه د اقبال دپاره حاضر یو (گواکی په دغه وخت کښی په وخت کښی په نهایت لجابت او سپین سترگی توب په درواغو سره له خپل کفر، شرک او عصیان، انکار کوی) غښو د «شهید» معنی شاهد اخیستی ده او داسی مطلب تری اخلی چه په دغه وخت کښی هیڅ یو زمونږ هغه شرکاء دلته نه وینو او را څخه ورک شوی دی.

وَصَلَّ عَنْهُمْ مَا كَانُوا يَدْعُوْنَ مِنْ قَبْلُ وَظَلُّوا لَهُمْ مِنْ فَحِيصٍ ۝

او ورک به شی له دوی نه هغه (بتان) چی وو دوی چه عبادت به ئی کاوه (د هغو) پخوا له دی نه (په دنیا کښی) او یقین به راشی د دوی چه نشته دوی ته هیڅ غای د تیښتی (له عذاب د الله څخه).

تفسیر : یعنی هغو شیانو ته چه تاسی په دنیا کښی د الله تعالیٰ شریکان وبل او د هغو په عبادت کښی لگیا وئ نن د هغوی هیڅ درک او پته نه ده معلومه چه چیری دی؟ د خپلو عابدانو مدد ته ولی نه راځی؟ او د عابدانو له زړو غڼی هم هغه د بللو او د عبادت کولو خیالات او افکار غائب شوی دی هغوی اوس ښه پوهیدلی دی چه د الله تعالیٰ له سزا څخه له سره نشی خلاصیدی او خپل مری د ده د سزا له منگلو څخه په هیڅ وسیله نشی خوشی کولی بالاخر بی‌هیلی او ناامیده کیږی او له هغو غڼی بیخی خپله بی‌تعلقی او بی‌زاری ښکاروی چه د دوی په حمایت به له انبیاءو سره جنگیدل او د هغو پند به ئی نه اوریده .

لَا يَسْمُ الْإِنْسَانُ مِنْ دُعَاءِ الْخَيْرِ وَإِنْ مَسَّهُ السَّرُّ فَيُوسُ قُنُوطًا ۖ وَلَئِنْ أَذَقْتَهُ
رَحْمَةً مِّنَّا مِنْ بَعْدِ عَذَابٍ مِّثْلَهُ لَيَقُولَنَّ هَذَا إِلَىٰ وَمَا أَظُنُّ السَّاعَةَ قَائِمَةً ۚ
وَلَئِنْ رُجِعْتُ إِلَىٰ رَبِّي إِنَّ لِي عِنْدَهُ لَلْحُسْنَىٰ ۖ

نه ستري کيږي انسان له غوښتلو د خير (او د انواعو د ښيگڼو) او که ورسپړي ورته کوم شر پس ناامیده وي دی ډیر سخت (له رحمته د الله). او قسم دی خامخا که وشکوو ده ته رحمت (مهرباني غنا او صحت) له (جانبه) زمونږ پس له هغې سختی چی رسیدلی وي ده ته (له فقر او مرض) نو خامخا وبه وائی دی هرومرو (خامخا) چه دغه (غنا او صحت لائق) زما دی (په سبب د عمل زما) او گمان نه کوم پر قیامت د دریدونکی (چه رابه شی) او قسم دی که (بالفرض) بیرته وگرځولی شم په طرف د رب خپل نو بیشکه زما دپاره به وی په نزد د دغه (الله) کښی خامخا نیکی (جنت)،

تفسیر : یعنی د انسان طبیعت هم عجیب قسم دی کله چه لږ څه دنیوی نیکی او ښيگڼه ورته ورسپړي او څه عیش او عشرت او آرامی ئی په برخه شی نو د ډیر حرص او طمعی لامله (وچی) غواړي چه لا نوری مزی او چرچی هم وکړي او تر هری اندازی پوری چه آرام او هوسا وی نه پري قانع کیږي او گیده ئی پري نه مړیږي او که له وسه او توانه ئی پوره وی د تولی دنیا مال او دولت به تولوی او پخپل کور کښی ئی غوندوی لیکن که چیری لږ څه سختی او بده ورځ پري راشی او د ظاهری اسبابو سلسله له خپله مرضی څخه چه او مخالفه وویښی نو ژر تر ژره نا امیده او مأیوس کیږي او په دغه وخت کښی په مات زړه بی هیلې او وارخطاء کیږي ځکه چه د هغه نظر تش پر دغه وروړاندی شویو اسبابو محدود وی او پر مطلق قادر او مسبب الاسباب ئی اعتماد نه وی چه که هغه اراده وفرمائی په یوه آن کښی د اسبابو گرده (توله) سلسله پر بلی خوا هم اړولی شی. له دغی مأیوسی څخه وروسته که بالفرض الله تعالیٰ له ده نه دغه تکلیف او مصیبت لری هم کړي او پخپل فضل او مرحمت سره د عیش او راحت مسائل هم ور تهیه کړي نو وائی «هذا لی» یعنی ما هغه فلاښی تدبیر کړی ؤ زما په تدبیر او لیاقت او فضیلت سره خامخا هم داسی کیدونکی ؤ اوس نه د پاک الله فضل او مرحمت یادوی او نه ئی د خپلی هغه مأیوسی او ناامیدی کیفیت چی لږ څه پخوا ورپیش وو په یادپړی. د عیش او آرام په نشو کښی داسی مخمور او مسرور کیږي چی گواکی وروسته به هیڅ یو مصیبت او نکبت نه وروړاندی کیږي او داسی به ئی گڼی چه تل به هم داسی په آرامی او هوسائی (آرام) کښی اوسیدم او که چیری د دغو تاثیراتو په منځ کښی د قیامت نوم واوروی نو وائی چی زه خو داسی خیال نه کوم چه

دغسی یو شی واقع کیدونکی دی او فرض ئی کړئ که دغسی پښه واقع هم شی او زه بیا د خپل رب په طرف بوتللی هم شوم نو یقین کوم چی هلته به هم زما انجام ښه وی که زه د الله تعالیٰ په نزد خراب او نالائق وی نو په دنیا کېښی به دومره عیش او راحت زما په برخه نه کیده نو ځکه توقع ده چه هلته هم دغسی معامله به له ماسره کیږی.

فَلَنُنَبِّئَنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا بِآيَاتِنَا وَلَنُنَزِّلَنَّ لَهُمْ مِنْ عَذَابٍ غَلِيظٍ ۝

پس خامخا خبر به درکړو هر ورو (خامخا) هغو کسانو ته چی کافران شوی دی په هغو (عملو) چی کړی ئی دی او خامخا وبه ځکوو هر ورو (خامخا) پر دوی له عذابه سخته لویه.

تفسیر : یعنی خوښ شی! چی له دغه کفر او غرور سره به هم هلته مزی او چرچی کوئ؟ کله چه هلته ورسپړئ بیا به درغرگنده (ښکاره) شی چه منکرین څرنگه سختی سزای گالی (برداشت کړی) او په څه شان سره د خپل گرد (تول) عمر د اعمالو په سزا (هیداد) رسیږی؟.

وَإِذَا أَنْعَمْنَا عَلَى الْإِنْسَانِ أَعْرَضَ وَنَأِجِبَانِيهِ ۖ وَإِذَا مَسَّهُ الشَّرُّ فَذُو دُعَاءٍ عَرِيضٍ ۝

او کله چی انعام وکړو مونږ پر انسان نو وگرځی (له حقه او په څنگ شی له شکره) او لری شی (له سمی لیاری) په سبب د غرور (لوئ) خپلی او کله چی ورسپړی ده ته کومه سختی (بلاء) پس دی خاوند د دعاء اوږدی وی (یعنی تل مشغول وی په سؤال او زاری سره).

تفسیر : یعنی د الله تعالیٰ د نعمتونو د تمتع کیدلو په وخت کېښی خو د حقیقی منعم د حق پیژندلو او شکر ایستلو څخه اعراض کوی او مخ تری اړوی او بیخی تری بی پروا کیږی او په بل اړخ اوږی. بیا هر کله چه کوم تکلیف او مصیبت وروړاندی شی نو هم هغه پاک الله ته خپل د عجز لاس غځوی او اوږدی دعاوی کوی او له دی نه نه شرمیږی چه په کوم مخ او خوله تری دغسی غوښتنی وکړم او وئی بولم. د تماشا (نداری) ځای دا دی چه ځمینی اوقات پر اسبابو او وسائلو نظر اچوی او پخپل زړه کېښی مایوس کیږی او په دغه حالت کېښی هم له ډیری مایوسی او وارخطائی ترهور کیږی او د پاک الله په طرف بی اختیاره د دعاء لاس پورته کوی اگر په په خپل زړه کېښی بی هیلې او ناامیده هم وی خو پخپلی ژبی سره در گرده (توله) الله تعالیٰ یادوی.

حضرت شاه صاحب رح ليکي «دغه گرد (تول) د انسان د قصور او د نقصان بيان دی چه نه پر سختی صبر او نه پر نرمی شکر کوي».

قُلْ أَرَأَيْتُمْ إِنْ كَانَ مِنْ عِنْدِ اللَّهِ ثُمَّ كَفَرْتُمْ بِهِ مَنْ أَضَلُّ مِنْهُ هُوَ فِي شِقَاقٍ بَعِيدٍ ﴿٥٦﴾

ووايه (ای محمده! دوی ته) آیا وینئ تاسی (نو ما هم خبر کړی چی) که چیري وی (دغه قرآن) له نزده د الله بیا کافران شی تاسی په دغه قرآن) نو شوک دی ډیر گمراه له هغه چا چی دی په مخالفت لری کښی (له حقه) وی.

تفسیر : پاس ئی د انسان د طبیعت عجیبه او غریبه نخچه وایسته او ده ته د ده پر کمزوریو او ناروغیو په نهایت مؤثر بیان سره توجه ورکړه شوه اوس تنبیه کوی چه دغه کتاب تاسی ته ستاسی په کمزوریو او نقائصو پوهوونکی او د انجام په طرف مو متوجه کوونکی دی که د الله تعالیٰ له جانبې راغلی وی (لکه چی په واقع کښی دی) بیا نو تاسی ئی ولی نه منئ؟ او له دغسی اعلیٰ او ډیرو قیمتدارو نصائحو څخه ولی منکریرئ؟ او د خپل عاقبت فکر او اندیښنه نه کوئ؟ بلکه د حق په مخالفت کښی ډیر لری تښتی نو آیا له دی نه بله کومه لویه گمراهی، نقصان او خساره شته؟.

سَرَّيْهِمُ الْاِيتَانِي الْاَفَاقِ وَفِيْ اَنْفُسِهِمْ حَتَّى يَتَبَيَّنَ لَهُمْ اَنَّهُ الْحَقُّ

ژر ده چی وبه ښیو دوی ته دلائل (د قدرت) خپل چی په آفاق ملکونو کښی دی او په نفسونو د دوی کښی دی تر هغه پوری چی ښکاره شی دوی ته چی بیشکه دغه قرآن حق دی،

تفسیر : یعنی د قرآن حقانیت خو د نورو دلائلو او براهینو په موجب په خپل ځای پاتی دی اوس مونږ منکرینو ته د دوی په خپلو ځانونو کښی او د دوی په اطرافو او اکثافو کښی او په گرد (تول) عربستان بلکه په تول جهان کښی د خپل قدرت هغه دلائل او ښی ورڅرگندوو (ښکاره کوو) چی په هغو سره د قرآن او د پاک قرآن د حاملینو صداقت بیخی د رنی ورځی په شان تر سترگو روښان او عیان شی. هغه نمونی څه دی؟ هغه د اسلام د عظیم الشانو او محیرالعقولو هغه فتوحات دی چه د ظاهري اسبابو له سلسلی څخه بیخی مخالف او د لوی قرآن له پخوا ویلو سره ئی عیناً موافق وقوع ومونده لکه چه د بدر په غزوی کښی کفارو پخپلو

ځانونو کښې او د معظمې مکې په فتحه کښې د عربستان په مرکز کښې او د راشده وو خلفاوو په عهد کښې په ګرد (ټول) جهان کښې د هغه نمونې دوی پخپل سترګو سره وليدلې او دا هم ممکن دی چه له «آيات» څخه د قدرت عمومي دلائل او نښې مرادې وې چې غور او دقت کوونکي ته پخپل وجود کښې او له خپله وجوده د باندې د دنيا په ګردو (ټولو) شیانو کښې په نظر ورځي چې له هغو څنې د الله تعالی د وحدانیت او د عظمت ثبوت مونده کیږي او د پاک قرآن د بیاناتو تصدیق په عمل راځي. کله چې هغه د هغو الهیه و سننو او فطریه و نوامیسو سره موافق ثابتیږي چې په دغه د تکوین په عالم کښې کار کوونکي دی په دغه قسم سره کله چې د ټولو کونیه و او د آفاقیه و او د انفسیه و حقائقو او آیاتو انکشاف خلقو ته دفتراً نشي کیدی بلکه وقتاً فوقتاً او متدرجاً د هغو له غیرو څخه پردی لری کیږي نو ځکه ئی داسی تعبیر وفرمایه «سنرهم آیاتنا».

أَوَلَمْ يَكْفِ بِرَبِّكَ أَنَّهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ شَهِيدٌ ﴿٥٢﴾

آیا کافی نه دی رب ستا (بلکه بس او کافی دی) بیشکه الله پر هر شیز شاهد حاضر ګواه دی.

تفسیر: یعنی ته پاک قرآن حق او رښتیا ومنه! که بل څوک ئی نه منی نو آیا یواځې د الله شهادت لږ دی او کافی نه دی؟ چې هغه پر هر شی شاهد او ګواه دی او پر هر غیز باندې له غور کولو څخه د ده د شهادت ثبوت مونده کیږي.

أَلَا إِنَّهُمْ فِي مَرِئَةٍ مِّنْ لِّقَاءِ رَبِّهِمْ أَلَّا يَكُنْ لَهُمْ شَيْءٌ مِّمَّ حِيطٌ ﴿٥٣﴾

واوړه خبردار شه! چې بیشکه کفار په شک کښې دی له ملاقات د رب نځپل (ځکه چې منکران دی له بعثه) واوړه خبردار شه! چې بیشکه الله پر هر شیز چاپیر کیدونکی دی (په علم په قدرت خپل او جزاء د کفر به ورکړي).

تفسیر: یعنی دوی په دی تیروتلې دی چه مونږ له الله تعالی سره مخامخ کیدونکی نه یو او له سره د ده مخ ته نه بیولی کیږو حال دا چې الله تعالی په هر وخت او هر شی باندې محاط او چاپیر دی او په هیڅ وخت کښې هیڅوک د ده له قبضې او احاطې څخه نشي وتلی که له مر کیدلو څخه وروسته د دوی د ابدانو ذرات له خاورو سره ګډ یا په اوبو کښې خلط او وبهیري یا په هوا منتشر شي خو بیا هم د دغه پر هری یوی ذری د الله تعالی علم او قدرت محیط دی او هغه بیا جمع کول او له نوی سره بیا ژوندی پاڅول ورته هیڅ سختی او اشکال نه لری.

تمت سورة حَمَّ السَّجْدَةِ فَلله الحمد والمنة .

سورة الشورى مكية الا الآيات ٢٣ و ٢٤ و ٢٥ و ٢٧ فمدنية وهى ثلث و خمسون آية وخمس ركوعات. رقم تلاوتها (٤٢) تسلسلها حسب النزول (٦٢) نزلت بعد حم السجدة.

د «الشورى» سورت مكى دى پرته (علاوه) له ٢٣، ٢٤، ٢٥، ٢٧ آيتونو خخه چى مدنى دى (٥٣) آيته (٥) ركوع لرى. په تلاوت كښى (٤٢) په نزول كښى (٦٢) سورت وروسته د «حم السجدة» له سورت نازل شوى دى.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شروع كوم په نامه د الله چه دير زيات مهربان پوره رحم لرونكى دى.

حَمْدٌ عَسَقَ ۞ كَذَلِكَ يُوحَىٰ إِلَيْكَ وَإِلَى الَّذِينَ مِنْ قَبْلِكَ اللَّهُ الْعَزِيزُ
الْحَكِيمُ ۞ لَهُ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ وَهُوَ الْعَلِيُّ الْعَظِيمُ ۞

په مثل (د وحى) د هم دى (سورت) هميشه وحى كوى تاته (اى محمده!) او (وحى كرى وه) هغو انبياؤ ته چى پخوا له تا وو الله ښه غالب قوى (په انفاذ د احكامو) ښه حكمت والا (چى هر كار په تدبير او مصلحت سره كوى) خاص هم ده لره دى هر هغه شيان چى په آسمانونو كښى دى او هر هغه شيان چى په ځمكه كښى دى (سره له آسمانونو او ځمكى ملكاً خلقاً او عبيداً) او هم دى دى دير پورته دير لوى.

تفسير: يعنى هم هغسى چى دغه سورت (چى په نهايت اعلى او اكملو مضامينو مشتمل دى) ستا په طرف وحى كاوه شى هم داسى د الله تعالى عادت دى چى دغه وحى ستا په طرف او د نورو انبياؤ په طرف دائمه وليږي چى په هغى سره د حكمت شان او د حكومت اظهار تل تر تله وشى.

تَكَادُ السَّمَوَاتُ يَتَفَقَّرْنَ مِنْ قُوَّتِهِنَّ

نژدى دى آسمانونه (تول دى ته) چى وچوى له پاسه د دوى (له جهته د ظهور د كبرياء او عظمت د رب العزت).

تفسير : يعنى آسمان به د الله تعالى د عظمت او جلال له زوره خيبرى شى (يا به وچوى) يا د بى حسابو پرېنتو له درندوالى يا د دوى د ذكر له كثرته يو خاص تاثير توليد او د هغه په اثر به خيبريږي. رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمايلى دى چى «په آسمانونو كېنى د څلورو گوتو په اندازه هم داسى يو ځاى نشته چى په هغه كېنى به پرېنتى سر په سجده نه وى پرتى». ځينو د دى آيت مطلب داسى اخيستنې دى كله چى مشركين الله تعالى ته شريكان، ځامن او لونى دروى نو د پاك الله په دربار كېنى داسى بى ادبى، سپين سترگى، او گستاخى له اثره هيڅ لرى نه دى چى د اسمان پاسنى سطحه خيبرى او توتى توتى د لاندې ولويږي. كما قال الله تعالى فى سورة مريم ﴿كَذَٰلِكَ تَقُومُ يَتَقَرَّنْ مِنْهُ وَيَتَشَى الْأَرْضَ وَنَحْنُ هَٰذَا أَنْ دَعَوَالِ الْوَمَن وَكَلَّا﴾ مگر د الله تعالى د رحمت او مغفرت له شانه او د پرېنتو د تسبيح او استغفار له برکته دغه نظام قوام لرى او ټينگ ولاړ دى.

وَالْمَلِكَةُ يُسَبِّحُونَ بِحَمْدِ رَبِّهِمْ وَيَسْتَغْفِرُونَ لِمَنْ فِي الْأَرْضِ ط

او پرېنتى تسبيح وائى سره د حمد د رب خپل او مغفرت غواړي دپاره د هغه چا چى په ځمكه كېنى دى (له مؤمنانو)،

تفسير : يعنى اى الله تعالى! د مؤمنينو خطاء او ښوئيدل معاف وفرمايه! او كفار يو ځلى مه نيسه! او بيخى ئى مه سپيره او مه ئى پو پناه كوه!.

الْأَرَانِ اللَّهُ هُوَ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ ٥

واوره خبردار شه چى بيشكه هم دغه (الله) ښه مغفرت كوونكى (د خطياتو) ډير رحم والا دى (په انعام د اجر او ثواب سره).

تفسير : يعنى خپلى مهربانى د پرېنتو دعاوى قبلوى او د مؤمنينو خطاوى ور معافوى او كفارو ته تر يوى نيتى پورى مهلت ورکوى. كه نه د دنيا دغه نظام او قوام او دغه لويه كارخانه به په يوه رپه كېنى ډرى وړى خرابه او ويجاړيږي.

وَالَّذِينَ اتَّخَذُوا مِنْ دُونِهِ أَوْلِيَاءَ اللَّهُ حَفِظَ عَلَيْهِمْ وَمَأْنَتْ عَلَيْهِمْ بُوكَيْلٌ ٦

او هغه کسان چي نيولي ئي دى بى له دغه (الله نور) دوستان (بتان) چي عبادت ئي کوي) الله ښه ساتونکي دى پر دوى (او ټول احوال ئي ور معلوم دى چي جزاء به ورکړي) او نه ئي ته پر دوى وکيل (مسلط کړي شوى)

تفسير : يعنى په دنيا کښي خو مشرکينو ته مهلت ورکوي ليکن داسي مه گنئ چي هغوى د هميشه دپاره نجات وموند. د دوى گرد (ټول) اعمال او احوال د الله تعالى په نزد محفوظ دى چي پخپل وخت (ټاپي) به ورځرگنديږي (ورښکاريږي) تاسي په دغه فکر او انديښنه کښي مه لويږئ چي دوى ولي زما دعوت او تبليغ ته غوږ نه ږدي؟ او د نه منلو په صورت ولي سم د لاسه نه تباوه او نه برياديږي؟ تاسي د دغو خبرو ذمه وار نه يئ! ستاسي کار يواځي د حق تعالى پيغام رسول دى وروسته له هغه زمونږ کار دى چي مونږ د دوى حساب او کتاب گورو او عادلانه فيصله د هغه په نسبت صادروو.

وَكَذَلِكَ أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ قُرْآنًا عَرَبِيًّا لِّتُنْذِرَ أُمَّ الْقُرَىٰ وَمَنْ حَوْلَهَا

او هم داسي (چي هر نبي ته مو وحى کوله) وحى مو کړي ده تاته (اي محمده!) قرآن عربي (په ژبه د قوم ستا) دپاره د دى چي وويروي (اهل د) مور د ښارونو (چي مکه ده) او هغه کسان چي چاپير دى له دى نه.

تفسير : ام القري (لوى کلي) ئي مکي معظمي ته وفرمايل چي د گردو (ټولو) اعرابو مجمع به هلته سره کيده او په ټوله دنيا کښي د الله تعالى کور هلته دى او هم هغه کور د غمکي پر مخ له گردو (ټولو) غني رومي اول معبد ټاکلي (مقرر) شوى دى بلکه له رواياتو څخه معلوميږي چي د خلقت په ابتدا کښي الله تعالى د غمکي په غوړولو ارتولو لويولو له هم دغه غايه شروع کړي ده چيري چي اوس کعبه الله واقع ده او د معظمي مکي له شاو خوا څخه اول عربستان او بيا گرد (ټول) جهان مراد دى.

وَسُيِّدِيَوْمَ الْجُمُعَةِ لَارِيبَ فِيهِ فَرِيقٌ فِي الْجَنَّةِ وَفَرِيقٌ فِي السَّعِيرِ

او چي وويروي (خلق) له ورځي د جمع کيدلو (چي ورځ د قيامت ده) چي نشته هيڅ شک په (وقوع د) دغه (قيامت کښي) يوه فرقه به وي په جنت کښي (چي مؤمنان دي) او بله فرقه به وي په دوزخ کښي (چي کافران دي).

تفسير : يعنى دوى خبردار كړئ چې يوه داسې ورځ هم راتونكى ده چې گرد (تول) پوښى او روستنى مخلوقات به د خپل حساب، كتاب، ثواب او عقاب دپاره د الله تعالى په حضور كېنى حاضريوى دغه يوه يقينى او قاطعه خبره ده چې په هغى كېنى هيڅ قسم تردد، اشتباه، فريب، شك او شبهه نشته پر هر انسان لارم دى چې د هغى ورځى دپاره خپل ځان تيار كړى په دغه وخت كېنى به تول مخلوقات په دوو فرقو سره تقسيموي، يوه فرقه به جنتيان وي او بله فرقه به دوزخيان وي نو تاسى پخپل ځان غور او دقت وكړئ چې په كومه فرقه كېنى به يئ؟ كه نه؟ او څه سامان مو ورته تهيه كړى دى؟ كه نه؟.

وَلَوْ شَاءَ اللَّهُ لَجَعَلَهُمْ أُمَّةً وَاحِدَةً وَلَكِنْ يُدْخِلُ مَنْ
يَشَاءُ فِي رَحْمَتِهِ وَالظَّالِمُونَ مَا لَهُمْ مِنْ وَلِيٍّ وَلَا نَصِيرٍ ٥

او كه اراده فرمائلى وي الله نو خامخا گرځولى به ئى وو دغه تول مخلوق فرقه يوه (په دين د اسلام) وليكن ننباسى (الله) هر هغه څوك چې اراده وفرمائى په رحمت (جنت) خپل كېنى او ظالمان چې دى نشته دوى ته هيڅوك دوست (نافع) او نه مددگار (دافع د عذاب).

تفسير : يعنى بيشكه الله تعالى قدرت درلود (لرل) كه اراده ئى فرمايلى وي نو گرد (تول) خلق به ئى يو شان جوړ او پيدا كړى وي او په يوه لياره به ئى لگولى وي ليكن د ده د حكمت اقتضاء داسى شوه چې خپل د رحمت او د غضب د دواړو قسمو صفات اظهار وفرمائى نو ځكه د بندگانو په احوال كېنى ئى اختلاف او تفاوت كېښود يوه ډله ئى د خپل عبادت او اطاعت له سببه د رحمت مورد وگرځوله او بله ډله ئى د دوى د ظلم، طغيان او عصيان په علت له خپل رحمت څخه لرى وشړله هغه كسان چې له رحمت څخه لرى شوى دى او د غضب مستحق گرځيدلى دى او د الله تعالى د حكمت اقتضاء پر دوى خپله سزاء جارى كړى ده نو د دوى د آرامى او هوسانى (آرام) ځاى هيچيرى نشته او نه دوى كوم دوست، رفيق او مددگار موندلى شى چې دوى ته د الله تعالى له عذابه نجات وركړى.

أَمْ اتَّخَذُوا مِنْ دُونِ اللَّهِ آلِهَةً هَؤُلَاءِ هُمُ الْوَلِيُّ وَهُوَ يُحْيِي
الْمَوْتَى وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ٦

آيا نيولى دى (كفارو) غير له الله (نور بتان) دوستان (كه دوى نيسى حقانى دوست) پس الله چى دى هم دى دى دوست (په حق سره) او هم دى ژوندى كوى مرى او هم دى پر هر خيز باندى (چى اراده وفرمائى) سه قادر دى (چى عينى ئى هم دغه احياء ده).

تفسير : يعنى كه رفيق او مددگار د خپلو ځانونو دپاره نيسى نو پاك الله خپل ځانته ولى او دوست وگرځوئ چى گرد (تول) كارونه جوړولى شي تر دى پورى چى مرى هم ژوندى كولى شي او پر هر خيز پوره قدرت او توان لرى دغه عاجز، مجبور او ناتوان رفيقان هيڅ ستاسى په كار نه درځى.

وَمَا اخْتَلَفْتُمْ فِيهِ مِنْ شَيْءٍ فَحُكْمُهُ إِلَى اللَّهِ

او په هغه خبره كېښى چى جگړه كوئ تاسى (له كفارو سره) په هغه كېښى له كوم خيزه پس حكم (فيصله د هغه) مفوض دى) الله ته.

تفسير : يعنى ښائى چى د گردو (تولو) جگړو فيصله هم هغه ته ورسپارلى شي! عقايد وى كه احكام عبادات وى كه معاملات په هر خيز كېښى چى جگړه او اختلاف واقع شي د هغه ديره ښه فيصله هم دا ده چى پاك الله ته ورسپارله شي! دى به د كونيؤ دلائلو په ذريعه، يا پخپل كتاب كېښى يا د خپل رسول په ژبه صراحتاً يا اشارتاً د هرى مسئلى هره هغه فيصله چى صادره كړى نو بيا بنده ته د دى خبرى حق نشته چى په كېښى څه ووائى. توحيد چى اصلالاصول دى كله چى الله تعالى قولاً او فعلاً بالتساوى د هغه په نسبت حكم صادروى نو بيا څرنگه جائز وى چه بنده به داسى قطعى او محكمى فيصلى كېښى مناقشه او جگړه وكړى او چتى (بيكاره) شېه په هغى كېښى پيدا كړى او د ده له فيصللى څخه غاړه وغړوى.

ذَلِكُمُ اللَّهُ رَبِّي عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ وَإِلَيْهِ أُنِيبُ ۝

دغه (مطلق قدیر چى حكم كوى په حقه سره) الله دى رب زما خاص پر هم ده توكل كړى دى ما او خاص هم ده ته رجوع كوم (په هر حال په اطاعت سره).

تفسير : يعنى زه تل پر الله اعتماد او اطمینان لرم او په هره معامله كېښى تل د هم هغه په طرف رجوع كوم.

فَاطِرُ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ جَعَلَ لَكُمْ مِّنْ اَنْفُسِكُمْ اَزْوَاجًا وَمِنَ الْاَنْعَامِ اَزْوَاجًا ؕ

(الله) پيدا کونکى دى آسمانونو او د ځمکى پيدا کړى دى (الله) تاسو ته له ځانونو ستاسى جوړى (له جنسه ستاسى ښځى) او له چارپايانو جوړى (نر او ښځه).

تفسير : يعنى له چارپايانو (غلور بولو) څخه ئى جوړى (نر او ښځه) در پيدا کړى دى چى هغه ستاسى په کار درځى او ترى منافع اخلى.

يَذُرْكُمْ فِيْهِ

پيدا کوى (زيادوى) تاسى په دغه (طريقه د توالد او تناسل) سره،

تفسير : يعنى د انسانانو بيلى بيلى جوړى ئى پيدا کړى دى او د نورو ساکينانو بيله جوړه ئى پيدا کړى ده او د دوى ډير نسلونه ئى خپاره واره او منتشر کړى دى چى د ځمکى پر مخ کښى په هر ځاى کښى په خپلى روزى او معيشت پسى گرځى او په جدوجهد کښى مشغول او لگيا دى.

لَيْسَ كَمِثْلِهٖ شَيْءٌ

نشته په شان د دغه (الله) هيش څيز (په هيش څيز کښى).

تفسير : يعنى نه په ذات کښى ورسره مماثل دى او نه په صفاتو کښى او نه د ده د احکامو او فيصلو په شان د بل چا حکم او فيصله کيدى شى. او نه د ده د دين په شان بل کوم دين دى او نه دى کومه جوړه، سيال، شريک، خپل او خپلوان لرى.

وَهُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ ۝

او هم دغه (الله) دى ښه اوريدونکى (د ټولو اقوالو) ښه ليدونکى (د ټولو اعمالو) دى.

تفسیر : یعنی بیشکه الله هر شی وینی او آوری نی مگر د الله تعالی لیدل او اوریدل هیخ د مخلوقاتو په شان نه دی گرد (تول) کمالات د ده په جامع الصفات ذات کبئی مجموع دی خو د ده هیخ یو کمال داسی نه دی ی د هغه کیفیت بیان کرای شی څکه چی د هغه مثال او نظیر هیچیری نشته. الله تعالی د مخلوقاتو له مشابعت او مماثلت څخه بیخی پاک، مقدس او منزه دی نو بیا د ده د صفاتو کیفیت په څرنگه په فهم او پوه کبئی راشی؟.

لَهُ مَقَالِيدُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَن يَشَاءُ وَيَقْدِرُ إِنَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ^(۱۲)

خاص دغه (الله) لره دی کلیگانی (چابیانى) (د خزانو) د آسمانونو او د ځمکې فراخوی ارتوی رزق روزی دپاره د هر هغه چا چی اراده وفرمائی او تنگوی (نی پر هغه چا چی اراده وفرمائی) بیشکه دغه (الله) پر هر څیز باندی ښه عالم دی.

تفسیر : د گردو (تولو) خزانو کلیگانی (کنجیانى) د ده د قدرت په لاس کبئی دی هم ده ته دغه قدرت او اختیار حاصل دی چی له هری خزانی څخه هر چاته هر څومره چی اراده وفرمائی ور نی کړی، گردو (تولو) ذویالارواحو ته هم دی رزق او روزی ورکوی، لیکن د هغه زیادت او د نقصان تعیین سم له خپل حکمت سره کوی. پاک الله ته دغه خبره ډیر ښه معلومه ده چی چاته څومره شی ورعطا کړی شی؟ او د ده استحقاق څومره دی؟ او د هغه په حق کبئی د څومره ورکړی مصلحت دی؟ کوم حال او وضعیت چی د روزی په نسبت دی د نورو عطایاوو په متعلق نی هم همه غسی وکنئ!

شَرَعَ لَكُم مِّنَ الدِّينِ مَا وَصَّى بِهِ نُوحًا وَالَّذِي أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ وَمَا وَصَّيْنَا بِهِ إِبْرَاهِيمَ وَمُوسَى وَعِيسَى

مقرر کړی بیان کړی دی (الله) تاسی ته له دین څخه هغه چی وصیت (حکم) نی کړی وو په هغه سره نوح ته او هغه (څیز) چی وحی حکم کړی ده تاته (ای محمده!) او هغه (څیز) چی حکم کړی وو مونږ په هغه سره ابراهیم ته او موسی ته او عیسی ته.

تفسير : له آدم عليه السلام خخه وروسته او له گردو (تولو) خخه ږومېنى رسول حضرت نوح عليه السلام دى بلکه ښائى چى وويلى شى فى الحقيقت د تشريعيه و احكامو سلسله له هم دغه نوح عليه السلام خخه شروع شوى ده او وروستنى رسول حضرت محمد رسول الله صلى الله عليه وسلم دى چى پر دوى د رسالت او د نبوت سلسلى خاتمه موندلى ده په منځ كېنى هومره انبياء او رسولان چى راغلى دى په دوى كېنى حضرت ابراهيم حضرت موسى حضرت عيسى عليهم السلام هم دغه درى واړه هم زيات مشهور شوى دى او د دوى نوم اخيستونكى په هره زمانه كېنى ډير كسان موجود وو. ځينى دغو پنځو تنو رسل الله ته اولوالعزم رسولان هم وائى. په هر حال په دغه ځاى كېنى الله تعالى په صاف ډول (طريقه) سره وښود چى په اصل كېنى دين تل تر تله يو وو ځكه چى په عقائد، اخلاق او د ديانت په اصول كېنى تول سره يو او گرد (تول) سره متفق وو. هو! په ځينو فروعو د هرى زمانى د مصالحو په موجب څه تفاوت واقع شوى دى او هم د دين د قيام طور او طريقه ئى په هر وخت كېنى بيله درولى ده چى هغه ئى په بل ځاى كېنى داسى فرمايلى دى ﴿لِكُلِّ جَعَلْنَا مِنْكُمْ شِرْعَةً وَمِنْهَاجًا﴾

أَنْ أَقِيمُوا الدِّينَ وَلَا تَتَفَرَّقُوا فِيهِ ط

داسى چى قائم كړئ سم ودرؤ د دين (د توحيد) او مه غورځؤ اختلاف په هغه كېنى،

تفسير : يعنى پر گردو (تولو) انبياؤ او د دوى پر امتو هم داسى حكم صادر شوى دى چى د الله تعالى دين پخپلو اعمالو او اقوالو كېنى ټينگ او قائم وساتئ! او د دين په اصل كېنى هيشكله تفريق او اختلاف روا او جائز مه بولئ!

كَبُرَ عَلَى الْمُشْرِكِينَ مَا تَدْعُوهُمْ إِلَيْهِ اللَّهُ يَجْتَبِي إِلَيْهِ مَنْ يَشَاءُ وَيَهْدِي إِلَيْهِ مَنْ يُنِيبُ ﴿١٣﴾

ډير دروند دى پر مشركينو هغه (خيز) چى بولى ته دوى هغه (توحيد) ته، الله راکارى ځان خپل ته (غوره کوى) هغه څوک چى اراده وفرمائى (د غوره کولو ئى) او سمه لياره ښيى دين خپل ته هغه چاته چى رجوع کوى (الله ته).

تفسير : يعنى د توحيد د هغه دين په طرف چى تاسى خلقو ته دعوت وركوئ پر مشركينو هغه دير دروند واقع كيږي گواكى تاسى كوم نوى او عجيب شى خلقو ته وروپاندى كوى چى هيچا د هغه نظير او مثال پخوا له تاسى نه دى وړاندى كړى. نو ښه د توحيد په مثال يو صاف، معقول، ښكاره او متفق عليه شى هم كله چى سخت او دروند وړښكاره شى او په هغه كښى هم خلق د اختلافاتو له غورځولو څخه پاتى نشى نو آيا د دوى جهالت او بدبختى خپلى انتهائى اندازى ته نه دى رسيدلى؟ رښتيا خبره هم دا ده هدايت او نور شيان مگرد (تول) د الله تعالى د قدرت په لاس كښى دى په هر قسم چى اراده وفرمائى خپل بندگان غوره كوى او خپل طرفته وړيولى او په خپل رحمت سره د قرب او اصطفاء په مقام ئى فائزوى او هغه كسان چى له خپلو ښو استعداداتو د ده په جانب رجوع كوى او محنتونه پر خپلو ځانونو ځالى (برداشت كوى) د دوى محنتونه پر خپله ښه لگول او د دوى لاس نيول او بريالى (كامياب) گرځول هم د هغه كار دى كما قال الله تعالى فى جزء ٢٠ الركوع (٧) آيت ٦٨ من سورة القصص ﴿وَرَبُّكَ يَخْلُقُ مَا يَشَاءُ وَيَخْتَارُ مَا كَانَ لَهُمُ الْإِيَّةُ﴾ وفى جزء ١٧ الركوع (١٠) آيت ٧٥ من سورة الحج ﴿اللَّهُ يَصْطَفِي مِنَ الْمَلَائِكَةِ رُسُلًا وَمِنَ النَّاسِ﴾ وفى جزء ٢١ الركوع (٧) آيت ٦٩ من سورة العنكبوت ﴿وَالَّذِينَ جَاهَدُوا فِينَا لَنَهْدِيَنَّهُمْ سُبُلَنَا﴾ په هر حال د الله تعالى حكمت د هر چا هدايت ته چى مقتضى شى هغه هدايت موندلى او د الله تعالى د رضا او د لقاء په نعمت فائزالمرام كيدى شى!

وَمَا تَفَرَّقُوا إِلَّا مِنْ بَعْدِ مَا جَاءَهُمُ الْعِلْمُ بَعِيًا لِّدِينِهِمْ وَلَوْلَا
كَلِمَةُ سَبَقَتْ مِنْ رَبِّكَ إِلَىٰ أَجَلٍ مُّسَمًّى لَّفُضِيَ بَيْنَهُمْ وَإِنَّ
الَّذِينَ أُورِثُوا الْكُتُبَ مِنْ بَعْدِهِمْ لَفِي شَكٍّ مِّنْهُ مُرِيبٍ ١٣

او نه وو سره مختلف شوى (پخوانى خلق په دين خپل كښى) مگر پس له هغه چى راغى دوى ته علم (مختلف شو) له جهته د حسده په منع خپل كښى او كه چيرى نه وى يوه خبره چى رومبى ويلى شوى ده له (جانبه) د رب ستا تر نيستى په نامه كړى شوى پورى نو خامخا حكم به كړى شوى وو په منع د دوى كښى (په عذاب د كفارو په دنيا) كښى او بيشكه هغه كسان چى ورته په ميراث وركړى شوى دى كتاب پس له هغوى څخه خامخا په داسى شك كښى دى له دى (قرآنه) چى په اضطراب اچوونكى دى.

تفسير : يعنى په توحيد او د دين په اصولو كښى هغو كسانو چى اختلاف ئى غورځولى دى او په سماويوو كتابونو كښى ئى تحريف كړى دى د دوى دغه وضعيت د غلط فهمى يا د اشتباه

له وجی نه وو په داسی صاف او صریح او مجمع علیه تعلیماتو کښی اشتباه او التباس څنگه واقع کیدی شی؟ محض نفسانیت، ضد، عناد، عداوت د مال او جاه طلب او نور اسباب دی چی فی الحقیقت د دغه مذموم تفریق او اختلاف باعث شوی دی. وروسته له هغه چی اختلاف قائم شو مختلفو مذاهبو خپلو ځانونو ته بیل بیل سنگرونه او مورچلونو جوړ کړل او وروسته له هغه راتلونکی نسلونه په عجیبوو خطبو او خطاؤ کښی ولویدل، او داسی شکوک او شبهات پیدا کړل شول چی د هغو لامله (له وجی) په هیڅ یوه حال کښی په اطمینان او آرامی کښی تری پاتی نشول. مگر دغه گرد (تول) شیان د دی لامله (له وجی) وشول چی الله تعالی پخپل حکمت خپلو بندگانو ته ډیل او مهلت ورکړی دی. که الله تعالی اراده فرمایلی وی نو دغه گرد (تول) اختلافات به ئی یو ځلی ختم کړی وی مگر داسی کول د تکوین له اصلی غرض سره منافی وو، د ده بالغه حکمت د دغی خبری مقتضی وو چی د دغو اختلافاتو عملی او قاطعه فیصله په یوه معینه نیټه د ژوندانه په بله دوره کښی وکړه شی. که دغه خبره پخوا له دی نه وی وتلی نو د تولو جگړو، مناقشو، خبرو اترو او وقائعو فیصله به چټ پټ او لاس په لاس کیده او هره خبره به په هم هغه خپل موقع کښی فیصله او پری کیده.

فَلْذَلِكَ فَادْعُ وَاسْتَقِمْ كَمَا أُمِرْتَ وَلَا تَتَّبِعْ أَهْوَاءَهُمْ
وَقُلْ اٰمَنْتُ بِمَا اَنْزَلَ اللّٰهُ مِنْ كِتٰبٍ وَاُمِرْتُ لِاَعْمَلُ
بَيْنَكُمْ وَاَللّٰهُ رَبُّنَا وَرَبُّكُمْ لَنَا اَعْمَالُنَا وَلَكُمْ اَعْمَالُكُمْ لَا
حُجَّةَ بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمْ اَللّٰهُ يَجْمَعُ بَيْنَنَا وَاِلَيْهِ الْمَصِيْرُ ۝۱۵

پس دغه (توحید) ته پس وېوله (ای محمده! دغه خلق) او محکم ولاړ اوسه (په دی دعوت) لکه چی امر حکم کړی شوی دی تاته او مه کوه متابعت د خواهشونو د دوی او ووايه (ای محمده! دوی ته) ایمان می راوړی دی پر هغه چی نازل کړی دی الله له (جنسه د سماوی) کتاب څخه او امر حکم کړی شوی دی ماته چی عدل وکړم په منع ستاسی کښی، الله رب دی زمونږ او رب دی ستاسی، مونږ ته ده (جزاء د) اعمالو زمونږ او تاسی ته ده (جزاء د) اعمالو ستاسی نشته هیڅ جگړه په منع زمونږ او په منع ستاسی کښی الله جمع به وکړی په منع زمونږ (او تاسی کښی لپاره د فیصلی) او خاص هم ده ته بیا ورتلل دی.

تفسير : يعنى كله چى د حق دين په متعلق د تفريق او اختلاف داسى طوفان له خو لرو خواوو څخه پورته شوى دى نو ستاسى فريضة دا ده چى په غير متزلزل عزم او ټينگي ارادى سره د دغه دين او آئين په طرف خلقو ته هم هغسى بلنه، دعوت او تبليغ وكړئ چى آدم او نوح او وروسته له هغو نور گړد (تول) انبياء عليهم السلام نور خلق الله ته بلل تاسى شخصاً د الله تعالى له حكمه لږ شانى هم دى خوا او هغى خوا ته مه غورځيږئ! قولاً، فعلاً، عملاً او حالاً برابر پر هم هغى سمى صافى ليارى رهي (روان) اوسئ! چى تر اوسه پورى پرى روان يئ. د مكذبينو او معاندينو د غوښتنو هيڅ پروا مه كوئ! او په صاف او ښكاره ډول (طريقه) سره د خپل تبليغ اعلان وكړئ! او داسى ووايئ چى زه د الله تعالى پر ټولو نازل كړيو شويو كتابونو اعم له دى نه چى توريت وى كه انجيل، يا قرآن يا بله كومه صحيفه چى په هره زمانه كښى پر هر يو نبى نازل شوى دى د زړه له صدقه ايمان، ايقان لرم. زما كار د پخوانيو صداقتونو تكذيب نه دى. بلكه زه هغه گړد (تول) منم او باقى ئى پريږدم، او پر ما حكم صادر شوى دى چى ستاسى په منځ كښى عدل او انصاف وچلوم او د هغو اختلافاتو فيصله په عدالت او انصاف سره صادره كړم چى تاسى پخپل منځ كښى غورځولى دى. او د احكامو او شرايعو په تبليغ، يا د خصوصياتو په حل او فصل كښى د عدل او مساوات اصول قائم ودروم. هر هغه صداقت او رښتيا بى له تكلفه ومنم او تسليم ئى كړم چى په هر ځاى او په هر مذهب كښى وى. هم هغسى چى تاسى د الله تعالى د بندگي او احكامو منلو په طرف رابولم له تاسى څخه ږومبى زه پخپله هم پر هغو پوره عمل كوم او غواړم چى د خپل پوره اطاعت صميميت او عابديت تثبيت وكړم ځكه چى زه ښه پوهيږم چى زما او ستاسى رب هم هغه يو رب العالمين دى نو ښائى چى مونږ د هغه د خوښى او استرضاء دپاره زيار (محنت) او كار وكړو. كه تاسى داسى ونه كړئ نو له تاسى سره زه هيڅ تعلق نه لرم او غرض نه نيسم ما خپل د دعوت او د تبليغ فريضة اداء او له هغى ځنى په ښه شان سره فارغ شوى يم. له مونږ ځنى هيڅ يو د بل چا د اعمالو ذمه وار كيدى نشى د هر چا عمل له هغه سره مل دى، او هر څه ئى چى كړى وى هم هغه ئى په منځ ورځى او هر څه ئى چى كړلى وى هم هغه به ريبى. نو ښائى چى هر څوك د خپلو اعمالو نتايجو ته تيار او په انتظار اوسى! وروسته له دى نه د دى خبرى ضرورت نه دى پاتى چى زه له تاسى سره جگړه، مباحثه او تكرار وكړم مونږ او تاسى او نور مخلوقات د الله تعالى په حضور كښى خپل د حساب او كتاب دپاره حاضرېدونكى يو هلته به هر يوه ته د دغى خبرى اطلاع حاصلېږي چى ده له دنيا ځنى څه څيز د خپل ځان دپاره گټلى او راوړى دى؟.

تنبيه : دغه آيت مكى دى او د قتال آيات په مدينى منورى كښى نازل شوى دى.

وَالَّذِينَ يَأْكُلُونَ فِي اللَّهِ مِنْ بَعْدِ مَا اسْتَجِيبَ لَهُ حُجَّتُهُمْ
دَاحِضَةً عِنْدَ رَبِّهِمْ وَعَلَيْهِمْ غَضَبٌ وَلَهُمْ عَذَابٌ شَدِيدٌ

او هغه کفار چی مخاصمه جگری کوی په (دین د) الله کښی وروسته له دی نه چی قبولوالی کړی شوی دی (حکم د) دغه (الله) لره خصوصت حجت د دوی باطل دی په نزد د رب د دوی او پر دوی غضب دی (د الله) او شته دوی ته عذاب ډیر سخت.

تفسیر : یعنی د الله تعالیٰ دین، او د ده کتاب، او د ده د خبرو صداقت په علانیه صورت ظاهر شوی دی، تر دی پوری چی د زیاتو عقلاؤ او پوهانو له خوا قبول او منلی شوی هم دی، او علیالاکثر سره له دی چی تر اوسه ئی دغه دین نه دی منلی خو سره له هغه د ده په حقانیت او صداقت اقرار کوی. نو سره له دی چی حق او حقیقت د ظهور او وضوح دغی درجی ته رسیدلی دی ولی خلق خامخا د دین په مورد کښی سره جنگ او جگری نښلوی؟ او د محمدی دین د متابعینو سره مناقشی کوی؟ دوی د الله تعالیٰ د غضب او د سخت عذاب مستوجب دی. د دوی دغه گردی (تولی) د دروغو جگری او تمام ابحاث چتی (بیکاره) باطل او بی اساسه دی.

اللَّهُ الَّذِي أَنْزَلَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ وَالْمِيزَانَ

الله هغه (لوی ذات) دی چی نازل کړی ئی دی کتاب (قرآن) په حقه سره او میزان تله ئی هم مقرره کړی ده (چی خرخوونکی او اخیستونکی دواړه نقصانی نشی)،.

تفسیر : الله تعالیٰ مادی تله (میزان) هم نازله کړی ده چی په هغی سره اجسام تلل کیږی او معنوی علمی تله ئی هم چی هغه ته سلیم عقل وائی او اخلاقی تله هم چی هغی ته عدل، انصاف او مساوات ویل کیږی او له گردو (تولو) غځنی لوی او مهم میزان «حق دین» دی چی د خالق او مخلوق حقوق په ډیر ښه صورت سره تصفیه او بیلوی او په هغه کښی گردی (تولی) خبری په ښه ډول (طریقه) سره داسی تللی شوی دی چی هیڅ تزئید او تنقیص پکښی نشته.

وَمَا يُدْرِيكَ لَعَلَّ السَّاعَةَ قَرِيبٌ ۝١٥

او څه څیز خبر کړی ئی ته (په قرب د قیامت بی له وحی) ښائی چی ساعت (قیامت) نژدی وی (نو په ښو اعمالو ورته تیار شی!).

تفسیر : یعنی خپل اعمال او احوال د کتاب الله په محک (کسوټی) ومړئ! او د «حق دین» په

تله کښى ئى وتلى! او دغه خبره په ښه شان سره ځان ته معلومه کړئ چې په څه اندازه ستاسو اعمال خالص او کامل دی؟ دغه چاته معلومه ده چې د قیامت ساعت به ډیر نژدې رارسیدلى وی بیا په هغه وخت کښى به هیڅ نشى کیدی هر هغه فکر او ذکر او تیاری چې کوئ ښائى د هغه له رارسیدلو څخه مخکښى ئى وکړئ!.

يَسْتَعْجِلُ بِهَا الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِهَا وَالَّذِينَ آمَنُوا مُشْفِقُونَ مِنْهَا وَيَعْلَمُونَ أَنَّهَا الْحَقُّ أَإِنَّ الَّذِينَ يُمَارُونَ فِي السَّاعَةِ لَفِي ضَلَالٍ بَعِيدٍ ⑴

تعجيل کوى په راتللو د دغه (قيامت) هغه کسان چې نه راوړى ايمان په هغه (قيامت) باندې او هغه کسان چې ايمان ئى راوړى دى وپريدونکى دى له دغه (قيامت) او پوهيږى په دى چې بيشکه دغه (قيامت) حق دى واوړه خبردار شه! بيشکه هغه کسان چې مخاصمه جگړى کوى په (راتللو د) قیامت کښى خامخا دوى په گمراهى لرى کښى دى (له حقه).

تفسير : يعنى هغه کسان چې پر قیامت يقين نه لرى نو هغوى د توکو مسخرو په ډول (طريقه) په ډيرى بى فکرى او لاقيدى سره وائى چې صاحبه! هغه ستا قیامت کله راځى؟ ولى دومره ځنډ (ايسارتيا) او تعطيل په کښى کيږى؟ ولى ژر نه واقع کيږى؟ ليکن هغه ته چې الله تعالى ايمان او يقين ور په برخه کړى وى هغوى د هغه هولناک ساعت له تصور څخه وپريږى او ريږدى او لرغیږى او په دى ښه پوهيږى چې هم دغه شى واقع کيدونکى دى او هيڅوک د هغه د وقوع مخه نشى نيولى. نو ځکه تل د هغه په ذکر او فکر او تیاری کښى مشغول او لگيا اوسپړى نو له دى نه وپوهيږئ چې د دغو جگړه کوونکيو منکرانو حشر او نشر به څرنگه کيږى؟ کله چې يو سړى د قیامت په راتگ يقين نه لرى نو دغه به څه تهيه او تیاری ورته وکړى؟ هوا هومره چې له دغه ثابت حقيقت څخه انکار او پرى تمسخر کوى هومره په گمراهى او ضلالت کښى ترقى او پرمخ تگ او له مسلماني او هدايت څخه مبادت کوى.

اللَّهُ لَطِيفٌ بَعِيدٌ

الله ډير لطف کوونکى ښه مهربان دى پر بندگانو خپلو.

تفسير : يعنى (الله اكرم شانه واعظم برهانه) سره له تكذيبه او انكاره د هيچا روزى نه بندوى بلکه د بندگانو د خورا (دير) نريو نريو احوالو رعايت کوى. او په نهايت نرمى او لطيف تدبير سره د دوى تربيت فرمائى.

يَرْزُقُ مَنْ يَشَاءُ وَهُوَ الْقَوِيُّ الْعَزِيزُ ﴿١٩﴾

رزق روزى ورکوى (الله) هغه چاته چى اراده وفرمائى او هم دى قوى زورور ښه زبردست ډير غالب دى.

تفسير : يعنى د هر چا په نسبت هر څه چى اراده ئى وي ورکوى ئى.

مَنْ كَانَ يُرِيدُ حَرْثَ الْآخِرَةِ نَزِدْ لَهُ فِي حَرْثِهِ

هر څوک چى وي دى چى اراده لري (په عمل سره ثواب) کښت (فصل) د آخرت نو زيادت کوو ده ته په کښت (فصل) د ده کښى،

تفسير : د يوى نيکى لس چنده ثواب ورکوى بلکه تر اووه سوه چنده او له دى نه هم لا زيات. او په دنيا کښى د ايمان او صالح عمل په برکت کومه فراخى او برکت ئى چى پر برخه کيږي هغه بيل دى.

وَمَنْ كَانَ يُرِيدُ حَرْثَ الدُّنْيَا نُؤَتْ بِهِ مِنْهَا وَمَالُهُ فِي الْآخِرَةِ مِنْ تُصَيِّبٍ ﴿٢٠﴾

او هر څوک چى وي دى چى اراده لري (په عمل خپل سره متاع) کښت (فصل) د دنيا نو ورته کړو ده ته له هغه (که اراده وفرمايو) او نه به وي ده ته په آخرت کښى هيڅ نصيب برخه (بى له جهنمه).

تفسير : هر څوک چى د دنيا دپاره محنت او زحمت وگالي (برداشت کړى) نو سم له خپل قسمت سره برخه تری مومي. خو له دغه نه زياته هيڅ يوه فائده په آخرت کښى نه وررسيږي. کما قال الله تعالى فى جزء ١٥ الركوع (٢) آيت ١٨ من

سورة بنی اسرائیل :

أَمْ لَهُمْ شُرَكَاءُ اشْرَعُوا لَهُمْ مِنَ الدِّينِ مَا لَمْ يَأْذَنْ بِهِ اللَّهُ

آیا دی دوی لره شریکان چی ساز کری دوی لیاره هغوی ته له دین (د جاهلیت) هغه (خیز) چی اذن حکم نه دی کری په هغه سره الله (دی کفارو ته لکه شرک او نور معاصی).

تفسیر : یعنی الله تعالی د خپلو انبیاءو په ژبه د دین، د آخرت حقه لیاره ښوولی ده آیا ما سواء له الله څخه بل څوک داسی شته چی د بلی کومی لیاری د مقررولو حق او اختیار ورته حاصل وی؟ چی هغه د الله تعالی حرام کری شیان حلال یا حلال شیان حرام کری؟ نو بیا دغو مشرکانو د الله تعالی هغه لیاره چی انبیاءو علیهم السلام ښوولی ده ولی پریښوده؟ او بله لیاره ئی له کومه راویستله؟.

وَلَوْلَا كَلِمَةٌ أَفْصَلَ لِقَاضِي بَيْنَهُمْ وَإِنَّ الظَّالِمِينَ لَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ^(۲۱)

او که چیری نه وی (ویلی شوی) خبره د فیصلی (د تاخیر د عذاب) نو خامخا حکم به کری شوی وو په منع د دغو (کفارو او مؤمنانو) کښی او بیشکه ظالمان چی دی شته دوی ته عذاب ډیر درد ورکوونکی.

تفسیر : یعنی د فیصلی وعده ده په خپل وخت

تَرَى الظَّالِمِينَ مُشْفِقِينَ مِمَّا كَسَبُوا وَهُوَ وَاقِعٌ بِهِمْ

وبه وینی ته (په قیامت کښی) ظالمان ویریدونکی له جهته (د جزاء) د هغو (بدیو) چی کری ئی دی حال دا چی هغه (جزاء خامخا) به پریوتونکی واقع کیدونکی وی پر دوی.

تفسیر : یعنی د خپلو اعمالو له نتائجو څخه که نن نه ویریری نو په هغه ورځ کښی به خو

هرومرو (خامخا) ووبريري او دغه ويره خامخا پر دوى لويدونكى ده، حال دا چى دوى به د تيښتى د خلاصى او نجات دپاره هيڅ يوه لياره نه مومى.

وَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ فِي رَوْضَاتِ الْجَنَّاتِ لَهُمْ مَا يَشَاءُونَ عِنْدَ رَبِّهِمْ ذَلِكَ هُوَ الْفَضْلُ الْكَبِيرُ ﴿٢٢﴾

او هغه كسان چى ايمان ئى راوړى دى او كړى ئى دى ښه (عملونه) په (خورا (دير) ښو پاكو) باغونو د جنت كښى به وى. وى به دوى ته هغه (نعمتونه) چى خوښ وى د دوى په نزد د رب د دوى، دغه (مذكور كرامت) هم دغه دى فضل ډير لوى.

تفسير : يعنى په جنت كښى هر قسم روحانى او جسمانى راحتونه او د خپل رب قرب شته چى هم دغه خورا (دير) لوى فضل دى د دنيا عيش او راحت د دى په مقابل كښى څه حقيقت لري؟.

ذَلِكَ الَّذِي يُبَشِّرُ اللَّهُ عِبَادَهُ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ

دغه (ثواب) هغه دى چى زيرى كوى الله (په هغه سره) پر هغو بندگانو خپلو چى ايمان ئى راوړى دى او كړى ئى دى ښه (عملونه)،

تفسير : يعنى الله تعالى كوم زيرى چى ور كړى هغه خامخا واقع كيدونكى دى.

قُلْ لَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ أَجْرًا إِلَّا الْمَوَدَّةَ فِي الْقُرْبَىٰ

ووايه (اى محمده! دوى ته) چى نه غواړم له تاسى په دغه (پيغام رسولو) اجر ليكن دوستى غواړم په قرابت خپلوى كښى،

تفسير : د قرآن په شان دولت تاسى ته دركوم، او د ابدى نجات او فلاح لياره درښيم، او د جنت زيرى دركوم، دغه تول محض لوجه الله دى. د دغى خير غوښتنى او احسان څه معاوضه له

تاسى غنى نه غواړم تش يوه خبره غواړم چي له هغه نسبى او كورنى او قومى تعلقاتو څخه اقله سترگى مه پټوئ چي زه ئى له تاسى سره لرم آخر ستاسى معامله له اقاربو، خپلوانو او عزيزانو سره څرنگه ده؟ دير كله د دوى بى موقعه حمايت هم كوئ زما وينا دا ده كه تاسى زما خبره نه منئ مه ئى منئ! كه زما دين نه قبلوئ، يا زما د تائيد او حمايت دپاره كه نه دريوى هم څه خبره نشته، ليكن اقلا د قرابت او صلة الرحمى لږ څه خيال او رعايت په كار دى. ښائى چي له ظلم او ضرر رسولو او لاس غځولو څخه ستانه (منع) شئ! او ماته دومره فرصت او موقع او آزادى راكړئ چي د خپل الله پيغام تولى دنيا ته ورسوم. آيا زه د دغومره دوستى او فطرى محبت استحقاق هم نه لرم؟

تنبیه : د دى آيت دغه معنى له حضرت ابن عباس څخه په صحيحينو شريفينو كښى منقوله ده غځينى له اسلافو د ﴿الْمَوَدَّةُ فِي الْقُرْبَى﴾ مطلب داسى بيانوى چي تاسى پخپلو منځونو كښى يو له بل سره محبت وكړئ! او د قرابت او خپلوى حق وپيژنئ! او غځينى له «قربى» د الله تعالى قرب او نژدېوالى مرادوى يعنى د هغو كارونو سره مينه او محبت ولرئ چي الله تعالى ته نژدې كوونكى وي. ليكن صحيح او راجح تفسير هم هغه دى چه هغه مو په ابتداء كښى نقل كړ. غځينى علماء له «المودة فى القربى» څخه د نبوى د اهل البيت سره مينه او محبت لرل مرادوى او معنى ئى داسى بيانوى. «زه پر تبليغ له تاسى څخه هيڅ بدل نه غواړم فقط دومره هيله (اميد) لرم چي زما له اقاربو سره محبت وكړئ!» په دغه خبره كښى هيڅ د شك او شېه غاى نشته چي د حضرت محمد رسول الله د اهل بيت او د اقاربو محبت، تعظيم او حقوق پيژندل پر محمدى امت لازم او واجب دى او د ايمان له اجزاؤ غنى دى او له هغوى سره درجه په درجه محبت لرل په حقيقت كښى د رسول الكريم عليه افضل الصلوة والتسليم پر محبت او مودت متفرع دى ليكن د دى آيت تفسير په دى شان سره كول له شان نزول او صحيحه وو رواياتو سره مخالف او د رسول الكريم له رفيع شان سره هم دومره مناسب نه واقع كيږي. والله اعلم.

وَمَنْ يَّقْتِرِفْ حَسَنَةً نَّزِدْ لَهُ فِيهَا حَسَنًا إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ شَكُورٌ ﴿٢٥﴾

او هر څوك چي وكړى نيك كارونه زيادت به كوو مونږ ده ته به هغه (نيك كار) كښى ښائست، بيشكه الله ښه مغفرت كوونكى (د معصيت) ښه قبلونكى (د طاعت) دى.

تفسير : يعنى كه انسان د نيكي او ښيگني (فايدى) لپاره اختيار كړى نو الله تعالى هم د ده نيكي او ښيگنه (فائده) زياتوى. په آخرت كښى د اجر او ثواب په اعتبار، او په دنيا كښى ښه اخلاق او ښايسته رشي (خويونه) ورعطاء كوي او د داسى سړى ښوئيدل هم ښى، ښائى دلته د دى مضمون ذكر ئى ځكه فرمايلى وي چي اقلا د قرابت محبت مطلوب دى چي د هغه حاصل د

ایذاء او ظلم شخه ممانعت وو لیکن که خوک له دی نه زیاته نیکی وکری نو هغه دی ښه وپوهیږی چی د الله تعالی په دربار کښی د هیچا نیکی نه ضائع کیږی بلکه زیاتییږی.

أَمْ يَقُولُونَ افْتَرَى عَلَى اللَّهِ كَذِبًا إِنْ نَشَاءُ اللَّهُ يُخَوِّمَ عَلَى قَلْبِكَ وَيَمَسُّ اللَّهُ الْبَاطِلَ وَيُحِقُّ الْحَقَّ بِكَلِمَاتِهِ إِنَّهُ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ ﴿٢٣﴾

آیا وائی (دا کفار) چی له خپل غحانه تږلی دی (محمد) پر الله دروغ پس که اراده وفرمائی الله نو مهر به کیږدی (د صبر) پر زړه ستا، او محو کوی (یا) پس که اراده وفرمائی الله نو مهر به کیږدی پر زړه ستا (زائل به کړی نازل شوی وحی له تانه) او محو کوی الله باطل او ثابتوی حق په کلماتو خپلو سره، بیشکه دغه (الله) ښه عالم دی په خبرو د سینو (زړونو) باندی هم.

تفسیر : یعنی که په فرض محال سره ته کومه خبره په دروغو سره جوړه او د هغی نسبت پاک الله ته وکړی نو الله تعالی قدرت لری چی ستا پر زړه مهر ولگوی او بیا پرښته سره له دغه معجز نظام کلام پر تا نازل نشی او د وحی سلسله در شخه منقطعه شی، بلکه هغه خبری چی پخوا له دی نه پر تا نازلی شوی دی هم در شخه سلب او هیږی کړی کما قال الله تعالی فی جزء ۱۵ الرکوع (۱۰) آیت ۸۶-۸۷ من سورة بنی اسرائیل ﴿وَلَئِنْ شِئْنَا لَنَذْهَبَنَّ بِالَّذِي أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ ثُمَّ لَا تَجِدُ لَكَ بِهِ عَلَيْنَا وَكِيلًا﴾ ﴿إِلَّا حِمَّةً مِّنْ ذُرِّيَّتِكَ إِنَّ فَضْلَهُ كَانَ عَلَيْكَ كَبِيرًا﴾ مکر کله چی په واقع کښی قطعاً د کذب او افترا شائبه نشته نو ځکه یواځی د بدبختانو د قدر نه پیژندلو او د دوی د طعن او تشنیع لامله (له وجی) دغه لوی فیض له تاسی شخه نشی منقطع کیدی بیشکه چی د الله تعالی به د دغه فیض جریان ته ادامه (ثبات) ورکوی او پخپلو خبرو په عملی ډول (طریقه) سره دروغ په دروغ او رښتیا په رښتیا ثابتوی او په هغه وخت کښی به پر گردو (تولو) دغه خبره په ښکاره او صاف ډول (طریقه) سره څرگندیږی (ښکاریږی) چی په دغو فریقو کښی مفتري او دروغجن خوک دی؟ او د چا پر زړه باندی ئی فی الواقع مهر لگولی دی چی د خیر د نزول او د حق د قبول ځای او استعداد په کښی له سره نه دی پاتی شوی. پاتی شو دغه سوال چی د الله تعالی هغه خبره کومه یوه ده چی په هغی سره دروغ محو او پنا کیږی او حق ثابتیږی؟ نو زما په نزد هغه هم هغه دلائل او براهین دی چی د قرآن او رسول الله پر تصدیق ئی قائم کړی دی. بالخصوص هغه انفسیه او آفاقیه آیات دی چی د هغو ذکر اوس د «حَمَّ السَّجْدَةِ» په آخر کښی داسی وشو» ﴿سُورَةُ الْاِنْفِاقِ وَالْاَنفِاقِ حَتَّى يَبَيِّنَ لَكُمْ اَنَّهَ الْحَقُّ﴾

او د هغه په نسبت لازمه تفصیلات د هغه په تفسیر کښی ورکړل شول. د دغو آیتونو له ظاهریدلو څخه به د گردو (تولو) سره او ناسره، کره او کوته حال په علایه ډول (طریقه) واضح کیږی.

تنبیه : د دغه آیت په تفسیر کښی ډیر اقوال شته زما په نزد هم دغه مذکور مطلب بی تکلفه دی چی پاس ولیکه شو. په دغه تفسیر سره د ﴿وَيَمُنُ اللَّهُ بِالْبَاطِلِ﴾ جمله مستأنفه شوه لکه چی له ترجمی څخه هم ظاهر دی او اکثره محققینو هم دغه غوره کړی ده البته د مضارع معنی مترجم رحمه الله په حال سره کړی ده چی هغه بیخی صحیحه ده مگر زما په خیال سره دلته د استقبال معنی اخیستل تری زیات ښه لگیږی. والله اعلم. حضرت شاه صاحب قدس سره د ﴿وَيَمُنُ اللَّهُ بِالْبَاطِلِ﴾ عطف پر ﴿يَعْتَمِدُ عَلَى قَلْبِكَ﴾ باندی کوی لکه چی فرمائی «الله به ولی توفیق ورکوی چی پر الله دروغ وتری زړه به نی داسی بندوی چی له سره داسی کوم مضمون په کښی رانشی چی هغه پری وترلی شی که الله اراده وکړی نو کفر محو او زائل کوی، او بی له پیغامه هم خبری لیږی مگر الله پر خپلو خبرو دین ثابتوی نو ځکه پر خپل نبی کلام لیږی.»

وَهُوَ الَّذِي يَقْبَلُ التَّوْبَةَ عَنْ عِبَادِهِ وَيَعْفُو عَنِ السَّيِّئَاتِ وَيَعْلَمُ مَا تَفْعَلُونَ ﴿٢٥﴾ وَيَسْتَجِيبُ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَيَزِيدُهُمْ مِنْ فَضْلِهِ

او الله هغه (مهربان ذات) دی چی قبلوی توبه له بندگانو خپلو او عفو ه کوی له بدو کارونو (د دوی پس له پښیمانی) او ورمعلوم دی هر هغه کار چی کوئ نی تاسی او قبلوی (الله دعاء) د هغو کسانو چی ایمان نی راوړی دی او کړی دی ښه (عملونه) او زیادت کوی (دوی ته) له مهربانی خپلی،

تفسیر : یعنی نبی د الله تعالی کلام دررسوی، تاسی هغه رښتیا گنځ که دروغ وروسته له هغه د بندگانو گرد (تول) معاملات له الله سره دی. له هر یوه بنده سره په دنیا او آخرت کښی سم د ده له حال او استعداد سره معامله کیږی د توبه کوونکیو توبه قبوله فرمائی او سره له دی چی پر هر شی ښه علیم، خبریر او پوه دی له ډیرو بدو معاملو څخه تیریری او ښی نی هغه ایمان دارن او نیک بندگان چی د ده خبری آوری الله تعالی هم د دوی دعاوی آوری او د دوی طاعاتو او عباداتو ته د قبول شرف ښی او د هومره اجر او ثواب استحقاق چی دوی سم له عمومی ضابطی سره لری، هغوی ته پخپل فضل او مرحمت سره له هغه څخه زیات مرحمت فرمائی.

پاتی شول هغه منکرین او پاڅه کفار چی دوی ته د موت تر وخت پوری د رجوع الی الله او د

توبى توفيق نه ميسر كيږي نو الله اكرم شانه واعظم برهانه د دوى عاقبت او انجام داسى بيان فرمائى.

وَالْكَافِرُونَ لَهُمْ عَذَابٌ شَدِيدٌ ﴿٢٦﴾ وَكَوَسَطَ اللَّهُ الرِّزْقَ لِعِبَادِهِ لَبَغْوًا فِي الْأَرْضِ وَلَكِنْ يُنْزِلُ بِقَدَرٍ مَا يَشَاءُ إِنَّهُ بِعِبَادِهِ خَبِيرٌ بَصِيرٌ ﴿٢٧﴾

او کافران چى دى شته دوى ته عذاب ډير سخت (د دوزخ). او که چيرى ارته فراخه کړى وي الله رزق روزى دپاره د (تولو) بندگانو خپلو نو خامخا سرکشى به کړى وه دوى په ځمکه کښى وليکن نازلوى (روزي الله دوى ته) په هغى اندازى سره چى اراده وفرمائى، بيشکه الله پر بندگانو خپلو ښه خبردار دى ښه ليدونکى دى.

تفسير : د الله تعالى په خزانو کښى د هيڅ يو شى تقليل نشته، که الله تعالى اراده وفرمائى نو خپل تول بندگان غنى گرځولى شى ليکن د الله تعالى حکمت د دى خبرى مقتضى نه دى چى گردو (تولو) مخلوقاتو ته بى له مېچه او اندازى روزى ورکړى او تول په عيش او عشرت کښى آرام او هوسا (خوشاله) وساتى. که داسى وکړل شى نو بالعموم خلق طغيان او تمرد اختياړوى او په دنيا کښى يو لوى شور ماشور جوړيږى، نه به د الله تعالى دربار ته خپل سرونه ښکته کوى او نه به د مخلوق څه رعايت او خاطر کوى، او نه به پر هغو سامانونو چى هغوى ته ورعطا کيږى خپل قناعت ښکاروى، د دوى حرص او طمع به لا زياتيږى لکه چى مونږ په هم دغه موجوده حالت کښى بالعموم په هوسا (آرام) او مرفعالحال اشخاصو کښى وينو هومره غناء چى د دوى په لاس ورځى لا د هغى د تزئيد او د تکثير طالب کيږى، د دوى دايمى کوشش او قلبى تمنا هم داسى وي چى نور گرد (تول) کورونه دى تش شى او يواځى زما کور دى دک وي، ظاهر دى چى د داسى جذباتو په اثر د عمومى غناء او مرفعالحالى په صورت کښى څرنگه يو عمومى او زبردست تصادم او بد نظمى پيدا کيږى او داسى اوضاع او حالات راڅرگنديږى (رابنکاريري) چى د هيچا سترگى به له هيچا څخه نه شرميږى او نه به ترى ويريږى. هو! که د دنيا د عمومى مذاق او رجحان په خلاف فرض ئى کړئ که په کوم وخت کښى په فوق العاده صورت د کوم اعظم مصلح او کوم مامور من الله تر کتنى لاندې د عمومى خوښى او خوشالى او فارغ البالى مناظر او مظاهر وليدلى شى خو سره له هغه هم د تصادم، تخالف، تمرد، طغيان، تفاخر، غرور او سرکشى وقائع واقع نشى او د زمانى عظيم انقلاب د دنيا په طبائعو کښى تطور او انقلاب پيدا کړى نو هغه به له دغى عادى او اکثرى قاعدى ځنى جلا (جدا) او مستثنى وي. په هر حال دغه دنيا په موجوده حالت کښى پر کوم اساس او نظام چى چليږى او تدوير لرى د

هغه اقتضاء هم دا ده چي نه ښائي غناء عمومي صورت ولري بلکه هر چا ته ښائي د ده له استعداد او احوال سره سم هومره چي ورسره وړ (قابل) او لائق وي په هم هغي اندازي او ميچ سره ورکړي شي، او پر دغه يواځي پاک الله ښه پوهيږي او عالم دي چي د چا په حق کښي په کوم حال کښي کوم وضعيت او صورت اصلح او اولي دي؟، ځکه چي مگرد (تول) ډومبني او وروستني حالات د پاک الله په محيط علم کښي حاضر او موجود دي.

وَهُوَ الَّذِي يُنَزِّلُ الْغَيْثَ مِنْ بَعْدِ مَا قَطَرُوا وَيَنْشُرُ رَحْمَتَهُ وَهُوَ الْوَلِيُّ الْحَمِيدُ^(۲۸)

او الله هغه لوی ذات دي چي نازلوی باران وروسته له هغه چي ناامیده شي (خلق له وریدلو ئي) او خوروی رحمت (باران) خپل (په تولو ځایونو کښي) او هم دي دی ولی دوست کار جوړوونکی دیر ثناء ویلی شوی.

تفسیر : یعنی دیر کله د ظاهري اسبابو او حالاتو په ملحوظ څه وخت چي خلق له باران او وریا څخه مایوسیږي نو په هم دغه وخت کښي الله تعالی پخپل فضل او مرحمت سره باران نازلوی او د خپلي مهرباني آثار او د برکاتو علام څلور خواو ته خوروی خو پر بندگانو ثابت شي چي د رزق په شان د رزق اسباب هم د الله تعالی د قدرت په قبضه کښي دي لکه چي الله تعالی په یوی خاصی اندازي سره عطاء کوي باران هم په خاصو اوقاتو او په خاصو مقدار سره مرحمت فرمائي خبره دا ده چي مگرد (تول) کارونه د ده په واک (قبضه) او اختیار کښي دي او هر هغه شي چي دي ئي کوي عین د حکمت او صواب دي ځکه چي تول محاسن او کمالات د ده په مجمع الصفات ذات کښي مجموع دي او د هر راز (قسم) کار جوړول امداد او اعانت د هم ده له درباره کیدی شي.

تنبیه : د الله تعالی د رحمت او قدرت له طرفه مایوس کیدل د کفارو عادت دي لیکن د یوه مؤمن په نظر کښي د اسبابو سلسله یأس راوړونکی کیدی شي لکه چي د جزء ۱۳ یوسف علیه السلام د سورت په ۱۰ رکوع ۸۰ آیت کښي داسی یو آیت لولو ﴿فَلَمَّا اسْتَيْسُوا مِنْهُ حَلَّصُوا نَجْيًا﴾ او د جزء ۱۳ یوسف علیه السلام د سورت په ۱۲ رکوع ۱۱۰ آیت کښي لولو ﴿حَتَّىٰ إِذَا اسْتَيْسَى الرَّهْلُ﴾

وَمِنْ آيَاتِهِ خَلْقُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ

او ځیني له دلائلو (د قدرت) د الله پیدا کول د آسمانونو او د ځمکي (او د مافیها) دی.

تفسير : يعنى هم هغسى چى رزق رسول او د هغه د اسبابو (باران او نورو) مهيا كول د ده په قبضه او واک (اختيار) كېنى دى د دغو اسبابو سماويه او ارضيه اسباب او د هغو آثار او نتايج هم د هم ده مخلوق دى.

وَمَا يَتَّبِعُهُمَا مِنْ دَابَّةٍ

او (پيدا كول) د هغو اشياؤ دى چى خواره كړى ئى دى په آسمانونو او په ځمكه كېنى له دى روح خوځيدونكيو.

تفسير : له دغه آيت څخه ظاهراً هم دا معلومېږي چى د ځمكى په شان پر آسمانونو هم ساكنانو (دى روحو) په شان كوم مخلوق موجود دى.

وَهُوَ عَلَىٰ جَمْعِهِمْ إِذَا يَشَاءُ قَدِيرٌ

او دغه (الله) په جمع كولو (بيا راټولولو) د دوى (محشر ته) هر كله چى اراده وفرمائى ښه قادر دى.

تفسير : يعنى هغه ذات چى دوى ئى كرد (ټول) خواره واره كړى دى هم هغه كولى شى چى دوى كرد (ټول) سره يو ځاى كړى او هم دغه به د قيامت ورځ وى.

وَمَا أَصَابَكُمْ مِنْ مُصِيبَةٍ فَمَا كَسَبَتْ أَيْدِيكُمْ وَيَعْفُوا عَنْ كَثِيرٍ

او هغه څه چى رسيږي تاسى ته (اى مؤمنانو) له كوم مصيبت پس له (شامته) د هغو اعمالو دى چى كړى دى لاسونو ستاسى او عفوه كوى (الله) له ديرو (گناهونو).

تفسير : يعنى هم هغسى چى نعمتونه په يو خاصى اندازى او په خاصو اوقاتو او احوالو په رعايت وركول كيږي د مصائبو نزول هم د خاصو اسبابو او ضوابطو ماتحت وى. مثلاً بندگانو ته

چى كومه سختى او مصيبت ورواندى كيږي د هغه قريب يا بعيد سبب د هم دغو بندگانو غيښى اعمال او افعال وى. عينا د دوى په شان چى انسان د غذا او د نورو شيانو له بى احتياطي څخه رنځور شى بلكه په غيښو اوقاتو كېنى ترى مر هم شى يا غيښى اوقات د ميندو له پد پرهيزى څخه وړوكيو ته رنځ او درد رسيږي. يا كله د يوى كوشى او محلى يا د يوه ښار د بى تدبيري او حماقت له سببه پوره محلى يا ښار ته نقصان رسيږي هم دغه حال دى د روحانى او باطنى بدپرهيزى او بى تدبيري او ښائى چى دغه دى پر هغه قياس كړى شى. گواكى د دنيا هر مصيبت د بندگانو د غيښو ماضيه وو اعمالو نتيجه ده او په مستقبل كېنى د دوى دپاره د تنبيه او امتحان موقع وربرابروي. او دغه د دى لامله (له وجى) ده چى د الله تعالى رحمت د بندگانو له ديرو گناهونو څخه تيريږي. كه پر هر يوه جرم نيونه او پوښتنه وى نو د غمكى پر مخ به يو سادار هم نه پاتى كېده. حضرت شاه صاحب رحمه الله عليه ليكي « دغه خطاب دى عاقلو او بالغو خلقو ته اعم له دى چى صالح وى كه طالح مگر انبياء عليهم السلام په دغه كېنى نه دى داخل او وړوكى هم په كېنى نه دى شامل د هغوى دپاره به بل شى وى. په دغى سختى كېنى دنيوى سختى او د قبر او اخروى سختى هم داخل دى».

وَمَا أَنْتُمْ بِمُعْجِزِينَ فِي الْأَرْضِ وَمَا لَكُمْ مِنْ دُونِ اللَّهِ مِنْ وَلِيٍّ وَلَا نَصِيرٍ ﴿٣١﴾

او نه بى تاسى عاجز كوونكى (د الله اى مشركانو په انفاذ د احكامو خپلو سره) په غمكه كېنى او نشته تاسى ته غير له الله هيڅوك ولى دوست كار جوړوونكى او نه مدد كوونكى (د دفع د عذاب له تاسى نه).

تفسير : يعنى محض پخپلى مهربانى سره ئى معافوى كه پر هر جرم چى د سزا وركولو اراده وفرمائى نو مجرم چيري ترى تبتيدلى او پتيدلى هم نشى او له ما سوا الله څخه بل څوك د ده د حمايت او امداد دپاره دريدلى شى؟.

وَمِنَ الْآيَةِ الْجَوَارِ فِي الْبَحْرِ كَالْأَعْلَامِ ﴿٣٢﴾

او غيښى له دلائلو (د قدرت) د الله روان جهازونه دى په بحر سيند كېنى په شان د غرونو (په لويوالى كېنى).

تفسير : لكه چى د غمكى پر سطح غرونه د باندى وتلى دى د سمندر لوى لوى جهازونه هم

لور (اوچت) په نظر راغی.

إِنْ يَشَاءِ يُسَكِّنِ الرَّحِيمُ فَيُظِلُّنَ رَوَاكِدَ عَلَى ظَهْرِهِ ط

که اراده وفرمائی (الله) نو وبه دروی دغه باد (محركه قوت) پس وبه گرځی (دغه جهازونه) ولاړ په شان د دغه (بحر)،

تفسير : يعنى (محركه قوه او) هوا هم د الله تعالى په قبضه كېنى ده كه دغه محركه قوه او هوا ودروى چى ونه چلېږي نو گرد (تول) بادوان لرونكى جهازونه د سمندرو پر شا چېرى چى ولاړ دى هم هغله به ولاړ وي. الغرض اوبه او هوا او نور گرد (تول) شيان د الله د حكم او د فرمان تابعان دى.

إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّكُلِّ صَبَّارٍ شَكُورٍ ۝۳۷

بېشكه په دغه (حركت د جهازونو) كېنى خامخا لوى دلائل (د قدرت) دى دپاره د هر صبر كوونكى (په مصيبت) شكر كوونكى (په نعمت).

تفسير : د سمندرو په سفرونو كېنى د موافق او ناموافق له دواړو قسمو حالاتو سره د مسافرينو سابقه لويېږي نو ځكه دغه امر ډير ضرور دى چى انسان پر موافقو حالاتو شاكړ، او پر ناموافقو اوضاعو صابر اوسى او د الله تعالى قدرت او نعمت په ښه شان وپېژنى. نو كه اراده وفرمائي الله جل وعلا شانه وعظم برهانه

أَوْ يُوقِنُ أَنَّ هَٰذَا كَسْبٌ وَأَنَّهُ يُعْصَىٰ عَنْ كَثِيرٍ ۝۳۸

يا به هلاک (دوب) کړی دغه (جهازونه) په سبب د هغو گناهونو چى کړی دى (راکبينو ئى) او عفو کوی (الله) له ډيرو (گناهونو نو ځکه ئى نه غرقوی).

تفسير : يعنى ښائي چى د بعضو مسافرينو د ځينو اعمالو په بدل تباه او مغروق کړل شى مگر د دغه تباهى په وخت كېنى هم الله دوى معافوى او ښى ئى.

وَيَعْلَمُ الَّذِينَ يُجَادِلُونَ فِي آيَاتِنَا مَا لَهُمْ مِنْ حِصٍّ ۝۳۹

او چى پوه شى هغه كسان چى مجادلى جگرى كوى په آيتونو زمونږ كښى
چى نشته دوى ته هيڅ غاى د خلاصيدلو.

تفسير : يعنى د دى لامله (له وجې) به تباه كړل شى خو دوى د خپلو غمڼو اعمالو بدل
وموى او خورا دير لوى جگره كوونكى هم وگورى چى بيشكه د الله تعالى له نيولو څخه
هيشوك نشى وتلى او نه تنبذلى شى او نه چيرى ترى د پتيدلو غاى موندلى شى. حضرت شاه
صاحب رحمه الله عليه ليكي «هغه كسان چى هر شى د خپلو تدابيرو له نتائجو څخه گنى په دغه
وخت كښى حيرانپيږي» او يوه چاره او تدبير به ئى له لاسه نه وي پوره.

فَمَا أُوتِيتُمْ مِنْ شَيْءٍ فَمَتَّاعُ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَمَاعِنْدَ اللَّهِ
خَيْرٌ وَأَبْقَى لِلَّذِينَ آمَنُوا وَعَلَىٰ رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَ ﴿٣١﴾

پس هغه چى دركړى شوى دى تاسى ته (اى مخاطبانو) له څه څيزه (لكه
اسباب د دنيا) لږ خسيس ده (چى زانليږي) او هغه ثواب چى په نزد د الله
دى خير غوره او دير باقى پاتى كيدونكى دى دپاره د هغو كسانو چى
ايمان ئى راوړى دى او (خاص) پر رب خپل توكل كوى دوى.

تفسير : يعنى د دغو كردو (تولو) خبرو له اوريدلو څخه وروسته انسان ته لارم دى چى د الله
تعالى د رضا حاصلولو په فكر كښى واوسى او پر دغه خو ورځنى ژوندون او فانى عيش مغرور
نشى او ښه وپوهيږي چى ايماندارانو ته كوم عيش او آرام چى د الله تعالى له جانبه ورعطاء كيږي
هغه به د دغه دنيوى عيش او آرام څخه دير ښه او با دوامه وي او نه به په هغه كښى هيڅ قسم
كدورت وي او نه به ئى د فناء او زوال څه انديښنه وي.

وَالَّذِينَ يَجْتَنِبُونَ كَبِيرَ الْإِثْمِ وَالْفَوَاحِشَ وَإِذَا مَا غَضِبُوا
هُمْ يَغْفِرُونَ ﴿٣٢﴾

او (بل دپاره د) هغو كسانو چى ځان ساتى دوى له غټو گناهونو او له
فواحشو (قبائحو نورو گناهونو نه) او هر كله چى په غضب شى هم دوى بښنه

کوی.

تفسیر : د دی بیان د «نساء» په سورت کښی د ﴿إِنْ تَحِبُّوا الْكِبْرَ وَالْأَنْهَوْنَ عَنْهُ نَكْرًا عَنْكُمْ سَيَاكْرُ﴾

په تفسیرو کښی لیکلی شوی دی هلته دی بیا ولوست شی. ښائی دلته له «کبائر الاثم» څخه به هغه لویه گناه مراده وی چی د نظریه وو قوت له بدو کارونو څخه پیدا کیږی مثلاً بدعیه وو عقائدو او «فواحش» هغه گناهونه چی په هغو کښی د شهوانیه وو قواوو د بی اعتدالیو مداخله وی او په ﴿وَإِذَا مَا غَضِبُوا هُمْ يَغْمُرُونَ﴾ کښی خو ظاهر دی چی د غضبیه وو قوت اندفاع او انسداد کړی شوی دی والله اعلم.

وَالَّذِينَ اسْتَجَابُوا لِرَبِّهِمْ وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ وَأَمْرُهُمْ شُورَى بَيْنَهُمْ

او (بل دپاره د) هغو کسانو چی اجابت کوی (د احکامو) د رب د دوی او قائموی (آداء کوی سره له ټولو حقوقو) لمونځ او کار د دی (په) مشورت (سره) وی په منځ د دوی کښی.

تفسیر : په مشوره سره کار کول د الله تعالیٰ خوښی دی اعم له دی چی دغه مشوره په دنیوی امورو کښی وی یا په آخروی امورو په شیونو کښی وی رسول الله مبارک د امورو په مهماتو کښی برابر له کرامو اصحابو سره مشوره کوله، او صحابه وو به هم پخپلو منځونو کښی سره مشوره کوله د حریو او نورو امورو په موضوعاتو کښی او د ځینو مسائلو او احکامو په نسبت هم بلکه د راشده خلافت بنیاد پر هم دغی مشوری قائم شوی وو. دغه ظاهر دی چی د مشوری ضرورت په هغو کارونو کښی شته چی مهتبالشان وی او په کتاب د الله، او د رسول الله په سنت کښی منصوص نه وی هر شی چی منصوص وی په هغه کښی رایه او مشوره هیڅ معنی او مورد نه لری او که په هر لوی او واړه کار کښی مشوره وکړی شی نو هیڅ کار به په سر نه رسیږی. له احادیثو څخه معلومیږی چی مشوره دی له هم هغسی سری څخه واخیسته شی چی عاقل او عابد وی که نه د هغه له بیوقوفی او بد دیانتی څخه د کار د خرابیدلو اندیښنه شته.

وَمِمَّا زَكَّاهُمْ يَفْقَهُونَ^(۲۸) وَالَّذِينَ إِذَا أَصَابَهُمُ الْبَغْيُ هُمْ يَنْتَصِرُونَ^(۲۹)

او له ځینو د هغو شیانو چی ورکړی دی مونږ دوی ته نفقه کوی (په لپاره د الله) او (بل دپاره د) هغو کسانو کله چی ورسیږی دوی ته ظلم تعدی (له

طرفه د کفارو) نو دوی انتقام اخلی (له هغو متجاوزو خلقو).

تفسیر : یعنی چیری چی معافول مناسب وی معافوی ئی مثلاً د یوه سری پر یوه حرکت ئی غصه راغله او هغه سره له ندامته پر خپل عجز او قصور هم اعتراف وکړ او دی ئی معاف کړی، دغه محمود دی. چیری چی بدل اخیستل مصلحت وی مثلاً کوم سری خامخا بی سببه او بی جهته له خلقو سره منگلی لگوی یا خوله اچوی، او په ظلم او زور سره د مخلوق تعجیز او تحقیر ته ئی ملا ترلی وی، یا د څه نه ویلو او تأدیب نه ورکولو څخه د ده حوصله او جرئت لا زیادت مومی. یا زموږ له شخصی حیثیت څخه قطع نظر د دین اهانت یا د مسلمینو د جمعیت ذلت په کښی متصور وی نو په دغو پاس صورتو کښی دی داسی بدل او انتقام اخلی چی په قدر د هم هغه تیری او زیادت وی او له جرم څخه زائده سزا نه ورکوی.

وَجَزَاءُ سَيِّئَةٍ سَيِّئَةٌ مِّثْلُهَا

او جزاء د بدکار بدکار دی په شان د هغه (نه زیات).

تفسیر : د بدل او انتقام په طور سره کومی بدی چی له چا سره کولی شی هغه حقیقتاً بدی نه بلکه صورتاً بدی وی. د «سیئه» اطلاق پر هغه «مشاکله» کړی شوی دی.

فَمَنْ عَفَا وَأَصْلَحَ فَأَجْرُهُ عَلَى اللَّهِ إِنَّهُ لَا يُحِبُّ الظَّالِمِينَ

پس هر چا چی عفو وکړه او صلح ئی وکړه پس اجر د ده پر الله دی بیشکه الله نه خوښوی ظالمان (شروع کوونکی په ظلم سره).

تفسیر : یعنی ظلم او زیادت د الله تعالیٰ په نزد په هیڅ یوه حالت کښی پسند نه دی. ډیر ښه خصلت هم دغه دی چی انسان هغومره بدل او انتقام چی اخیستی هم شی له هغه څخه هم منصرف شی مشروط په دی سره چی د هم دغو تیریدلو په سبب هغه خبره اصلاح ومومی.

وَلَمَنِ اتَّبَعَ بَعْدَ ظُلْمِهِ فَأُولَٰئِكَ مَا عَلَيْهِمْ مِّنْ سَبِيلٍ

او خامخا هغه څوک چی واخلی حق خپل پس له مظلوم کیدلو د ده پس دغه کسان (چی خپل حق ئی اخیستی دی) نشته پر دوی هیڅ لیاره (د معاتبت او ملامتیا).

تفسیر : یعنی که مظلوم له ظلم خخه خهل بدل او انتقام اخلی نو په دغه کښی پری هیڅ الزام او گناه نشته مگر د هغه معافول او تری تیریدل ډیر ښه، احسن او افضل دی.

إِنَّمَا السَّبِيلُ عَلَى الَّذِينَ يَظْلِمُونَ النَّاسَ

بیشکه هم دا خبره ده چی لپاره (د معایت) پر هغو کسانو ده چی (ابتداء په) ظلم کوی پر خلقو.

تفسیر : یعنی ابتداء په ظلم کوی، یا په انتقام اخیستلو کښی د خهل استحقاق له حده تجاوز او تیری کوی.

وَيَبْغُونَ فِي الْأَرْضِ بِغَيْرِ الْحَقِّ أُولَٰئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿٢٦﴾ وَلَكِنْ صَبَرْ وَغَفَرَ إِنَّ ذَٰلِكَ لِمَنْ عَزَمَ الْأُمُورَ ﴿٢٧﴾

او سرکشی (تجاوز) کوی په ځمکه کښی په ناحقه سره (بی له حجه) دغه (ظالمان) شته دوی ته عذاب دردناک او خامخا هغه څوک چی صبر (او تحمل) ئی وکړ په ظلم او آزار) او ښښه ئی وکړه، بیشکه دغه (صبر، غفران او عفو) خامخا له عزم الامور غورو کارونو خخه دی.

تفسیر : یعنی د قهر او د غصی ځغمل، او د ایذاء او ضرر گالل (برداشت کول)، او د ظالم ښل او معافول د لوی همت او د تحمل او حوصلی کار دی. په حدیث کښی راغلی دی «هغه ښده چی ظلم پری شوی وی او هغه محض د الله تعالی دپاره تری تیریږی او ښی ئی نو الله تعالی ضرور د هغه عزت او پت زیاتوی، او مدد او اعانت ورسره فرمائی».

وَمَنْ يُضِلِلِ اللَّهُ فَهَٰلَا مِنْ وَّلِيٍّ مِّنْ بَعْدِهِ

او هر هغه څوک چی گمراه ئی کړی الله پس نشته ده ته هیڅوک ولی دوست کار جوړوونکی وروسته له (گمراه کولو د) الله نه.

تفسير : يعنى محض د الله تعالىٰ په توفيق او لاس نيونه انسان ته د عدل، انصاف، صبر او غفران اعلىٰ خصائل حاصليدى شي. كه الله تعالىٰ ده ته د دغو ديرو ښو اخلاقو په طرف ليار ښوونه ونه كړى نو څوك به ئى لاس ونيسى؟ او د دغى سپكتيا او تبتوالى او رسوائى له كندى څخه بى ئى ويستلى شي؟.

وَتَرَى الظَّالِمِينَ لِنَارٍ أَوْ الْعَذَابِ يَقُولُونَ هَلْ إِلَىٰ مَرَدٍّ مِّنْ سَبِيلٍ ۖ

او وينى به ته ظالمان (كافران) هر كله چى ووينى دوى عذاب (په ورځ د قيامت كښى) وائى به دوى آيا شته بيرته تللو (د دنيا) ته كومه لياره (چى بيرته د مافات تدارك وكړو؟).

تفسير : يعنى كومه داسى لياره هم شته چى مونږ په هغى سره بيرته دنيا ته ستانه (واپس) شوى او دا ځلى له دنيا څخه سره له ښو عملونو بيرته دلته راحاضر شو.

وَتَرَاهُمْ يُعْرَضُونَ عَلَيْهَا خَشِيعَاتٍ مِّنَ الذَّلَالِ يَنْظُرُونَ مِّنْ طَرْفٍ خَفِئٍ

او وينى به ته دوى چى وړاندې كولى به شي په دغه اور په دغه حال كښى چى وپريدونكى به وى له خوارى گورى به دوى (دغه اور ته) په كتنى پتى (له) دير هيښته به د سترگو له كنجونو ورته گورى).

تفسير : يعنى د يوه دير وپريدونكى مجرم په شان د دير خوف، ذلت او ندامت له سببه به په تبتو سترگو سره گورى او هيچا ته به په هسكه غاړه او اوچتو سترگو نه شي كتلى.

وَقَالَ الَّذِينَ آمَنُوا إِنَّ الْخُسْرَىٰ عَلَىٰ الَّذِينَ خَسِرُوا أَنْفُسَهُمْ وَاهْلِيَهُمْ يَوْمَ الْقِيَمَةِ

او وائى به هغه كسان چى ايمان ئى راوړى دى (داسى چى) بيشكه زيانكاران هغه كسان دى چى زيان ئى رسولى دى نفسونو خپلو ته او كورنى خپلى ته

په ورځ د قيامت کښى (په خلود فى الجحيم او حرمان من النعيم سره).

تفسير : يعنى دغه بدبخت له خپل ځان سره خپل متعلقين او کورنى او گرد (ټول) نى سپيره او په عذابونو کښى اخته کړل او ټول ئى تباہ ، برباد او کړل.

الَّذِينَ الظَّالِمِينَ فِي عَذَابٍ مُّفِيٍّ ۖ وَمَا كَانَ لَهُمْ مِنْ اَوْلِيَاءَ
يَنْصُرُوهُمْ مِنْ دُونِ اللّٰهِ وَمَنْ يُّضِلِلِ اللّٰهُ فَمَا لَهُ مِنْ سَبِيلٍ ۖ

واوره ! خبردار شه ! چى بیشکه ظالمان په عذاب هميشه کښى دى. او نه به وى دغو کفارو ته هيڅوک له دوستانو چى مدد وکړى له دوى سره (په دفع د عذاب کښى) غير له الله او هر هغه چى گمراه ئى کړى الله پس نه به وى ده ته هيڅ لياره (حق ته په دنيا کښى او جنت ته په آخرت کښى).

تفسير : يعنى نه ئى په دنيا کښى هدايت ورپه برخه کړ، او نه ئى په آخرت کښى نجات ور په برخه شو.

اَسْتَجِيبُوا لِرَبِّكُمْ مِّنْ قَبْلِ اَنْ يَّاتِيَ يَوْمٌ لَا مَرَدٍّ لَهُ مِنَ اللّٰهِ

اجابت وکړئ (اى خلقو!) رب د تاسى ته (په ايمان او توحيد سره) پخوا له هغه چى راشي (هغه) ورځ چى نشته هيڅ رد او دفعه هغى (ورځى) لره له (جانبه د) الله،

تفسير : يعنى هم هغسى چى په دنيا کښى د هغه عذاب مؤخر کيده او وروسته لويده په هغه ورځ کښى به نه وروسته لويږى او نه به تال خورى (بلکه حتماً او خامخا عذاب به واقع کيږى).

مَا لَكُمْ مِّنْ مَّلَاجٍ يَوْمَئِذٍ وَمَا لَكُمْ مِّنْ نَّكِيرٍ

نه به وى تاسى ته هيڅ د پتيدلو (تښتيدلو) ځاى په دغه ورځ کښى او نه به وى تاسى ته هيڅ لياره د انکار (له گناهونو).

تفسیر : یعنی له انکار شخه به هیڅ فائده نه ورسیدی او ابن کثیر رحمه الله علیه داسی معنی کړی ده چی هیڅ یوه داسی موقع به نه پیدا کېږی چی تاسی به هغه نه پیژنئ.

فَإِنْ أَعْرَضُوا قَمَا أَرْسَلْنَاكَ عَلَيْهِمْ حَفِظًا إِنَّ عَلَيْكَ إِلَّا الْبَلَاءُ

پس که مخ وگرځوه (دغو مشرکانو له دعوته ستا ای زما رسوله!) پس نه ئی لیږلی مونږ ته پر دوی ساتونکی، نشته پر تا مگر یواځی تبلیغ (د احکامو دی او کړی دی تا ای محمده دا کار).

تفسیر : یعنی ای محمده صلی الله علیه وسلم تاسی د دی خبری مسؤل او ذمه وار نه یی چی یواځی هر ورو (خامخا) په جبر او اکراه او زور سره دغه خبره پر هغوی ومنئ، ستاسی فریضه او وظیفه هم دا ده چی د الله تعالی پیغام دوی ته ورسوئ چی هغه تاسی اداء کړی ده او اداء کوئ ئی، که دوی ئی نه منی بلا ورپسی دوی پوهیږی او جهنم.

وَإِنَّا إِذَا دَفَنَّا الْإِنْسَانَ مِمَّا رَحِمْنَا فَرَّحْنَا بِهَا وَإِن تَصْبَهُمْ سَيِّئَةٌ يَنَاقِذْ مَتَّ أَيْدِيكُمْ فَإِنَّ الْإِنْسَانَ كَفُورٌ

او بیشکه مونږ کله چی وشکوو (جنس) د انسان ته له طرفه خپله کوم رحمت (لکه غناء او صحت) نو خوشاله شی دی په هغه او که ورسیدی دوی ته کوم قسم بدی (لکه مرض یا فقر) په سبب د هغو بدیو چی پخوا لیږلی دی لاسونو د دوی بیشکه چی (جنس د) انسان ناشکړه دی (چی نعمت هیروی زحمت یادی).

تفسیر : یعنی تاسی د دوی د مخ اړولو او اعراض شخه مه خفه کیږئ! د انسان طبیعت هم داسی واقع شوی دی «الا من شاء الله» چی که پاک الله پری نعمت، احسان او انعام وفرمائی نو دی له هغه سببه تکبر، لوئی فخر او غرور کوی بیا هر چیری چی ده ته د ده د بدو اعمالو له شامته کوم مصیبت، نقص او ضرر واقع کیږی نو بیا هغه گرد (تول) نعمتونه او احسانات ئی له یاده وځی او هیروی ئی او داسی منکر او ناشکړه کیږی چی ګواکی پری ښه وخت له سره نه وو تیر شوی. خلاصه ئی دا چی که د عیش او عشرت نعمت او فراخی او ارتوالی حالت وی، یا که د تنگی سختی، تکلیف او مصیبت وخت دوی په دغو دواړو حالاتو پخپل حد او ځای کېږی نه دریږی. هو! د قانتینو مؤمنینو شان او طریقه هم داسی ده چی په سختی او مصیبت کېږی صبر،

او د وسعت او فراخى په حالت كېنى د حقيقى منعم شكره اداء كوى او په هيڅ حالت كېنى د الله تعالى انعامات او احسانات نه هيروى او له ناشكرى ځنى ځان بچ كوى.

لِلّٰهِ مُلْكُ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ ۖ يَخْلُقُ مَا يَشَآءُ يَهَبُ لِمَنْ يَّشَآءُ
اِنَاثًا وَيَهَبُ لِمَنْ يَّشَآءُ الذَّكَوْرَ ۗ اَوْ يَزْوِجُهُمْ ذُكْرًا وَاِنَاثًا وَيَجْعَلُ
مَنْ يَّشَآءُ عَقِيْمًا اِنَّهٗ عَلِيْمٌ قَدِيْرٌ ۝

خاص الله لره ده سلطنت باچائى د آسمانونو او د ځمكې، پيدا كوى (الله) هر هغه شى چې اراده وفرمائى، بښى دپاره د هر هغه چا چې اراده وفرمائى لوى او بښى (الله) دپاره د هر هغه چا چې اراده وفرمائى ځامن يا جوړه وركوى دوى ته (الله) ځامن او لوى او گرځوى هر هغه څوك چې اراده وفرمائى (الله) شنه، بيشكه دغه (الله) دى ښه عالم (په فائدى د هر چا) ښه قادر (په هر شى باندې چې اراده وفرمائى).

تفسير : يعنى سختى وى يا نرمى وى كرد (تول) احوال د الله تعالى له لورى ليرلى شوى دى په آسمان او ځمكه او پر هر شى د هم هغه سلطنت دى او د هم ده حكم چلېږى، د هر هغه شى اراده چې وكړى هم هغه پيدا كوى او د هر چا دپاره چې د هر شى د اعطاء اراده وفرمائى ورعطاء كوى ئى او هر چاته چې د عدم الاعطاء اراده وفرمائى نه ئى وركوى د دنيا دغه رنگ په رنگ حالاتو ته وگورئ چې مثلاً يو له سره اولاد نه لرى او دوهم تش لوى لرى، دريم تش ځامن لرى، څلورم هم ځامن او هم لوى لرى، جوړه جوړه يا جلا جلا (جدا جدا) په دغه كېنى هيڅ دعوى نه ده هم هغه حقيقى مالك پوهيږى چې د كوم يوه سړى په كوم حالت كېنى ساتل مناسب دى او هم دى سم له خپل علم او حكمت سره تدبير كوى هيچا ته د دغى خبرى قوت او مجال نشته چې د الله تعالى د ارادې مخه ونيسي يا د الله تعالى پر تخليق او تقسيم څه تنقيد اعتراض وكړى شى د عاقل كار دا دى چې په هر قسم تودو او سرو حالاتو كېنى د هم هغه الله په طرف رجوع وكړى او تل دى خپل ناچيز حقيقت تر خپل نظر لاندې ونيسي! او د تكبر او د نعمت له كفرانه دى خپل ځان وساتى!

وَمَا كَانَ لِشَرِّ اَنْ يَّكَلِمَهُ اللّٰهُ الْاَوْحِيًّا اَوْ مِنْ وَّرَآئِ حِجَابٍ
اَوْ يُرْسِلَ رَسُوْلًا فَيُؤَيِّيْ بِاٰذِنِهٖ مَا يَشَآءُ ۖ

او نه بنائى دپاره د هيڅ بشر دا چى خبرى وكړى له ده سره الله مگر په وحى سره (په خوب كښى يا په الهام سره) يا وروسته له پردى څخه يا وليږى (الله) كوم رسول استاځى (له ملائكو لكه جبريل) پس وحى يوسى په اذن حكم د الله سره هغه چى اراده وفرمائى (الله).

تفسير : هيڅ يو انسان پخپل عنصرى خلقت او د موجوده وو قواؤ په اعتبار د دى خبرى طاقت نه لرى چى له الله قدوس سره په دغى دنيا كښى مخامخ شى او ورسره بالمشافهه كلام وفرمائى او دى ئى تحمل وكړى شى نو ځكه د كوم بشر له الله تعالى سره خبرى او كلام كول درى صورتونه لرى.

الف : واسطه په پرده كښى كلام فرمايل يعنى د الله تعالى له كلامه د سامعى له قوت سره د نبى متلذذ كيدل مگر په دغه حالت كښى د نبى سترگى د الله تعالى له لقاء څخه نشى متمتع كيدى لكه چى حضرت موسى عليه السلام ته د طور پر غره او خاتم الانبياء محمد المصطفى صلى الله عليه وسلم ته په ليلة الاسراء كښى ور د مخه شو.

ب : د پرېستى په واسطه د الله تعالى كلام فرمايل مگر چى پرېسته متجسده نشى او د ده تر سترگو لاندې رانشى بلكه مستقيماً د نبى پر قلب نزول وكړى او په قلب سره د پرېستى د نزول ادراك او د صورت احساس وشى او ظاهرى حواس په هغه كښى څه مداخله ونه كړى شى زما په خيال دغه هغه صورت دى چى د هغه په نسبت د حضرت صديقى بېبى عائشى رضى الله تعالى عنها په حديث كښى راغلى دى **«يأتينى فى مثل صلصلة الجرس»** او په صحيح بخارى

شريف د بدء الخلق په ابواب كښى د وحى د دغه صورت د پرېستى د راتللو تصريح هم موجود ده هم دغه ته ئى په حديث كښى **«وهو أشده على»** فرمايلى دى. او بنائى چى قرآنى وحى على الاكثر په هم دغه صورت سره نازل شوى وى. لكه چى په **﴿ تَنَزَّلُ الْمُرْسَلُونَ عَلَى رُءُوسِهِمْ ﴾** او **﴿ فَإِنَّكَ تَنَزَّلُ عَلَى الْمَلَكِ ﴾** كښى د **«قلبك»** په لفظ سره دى ته اشاره ده

چى دغه معامله بيخى مخفى او پټه سره اجرا كيده او د رسول الله له وجوده بيل كوم موجود په نظر نه راته او نه به داسى خبرى سره كيدى لكه چى يو انسان ئى له بل انسان سره كوى چى ورسره نژدى كيناستونكى نور انسانان هم پرى وپوهيږى نو ځكه د داسى خصوصيت ذكر ئى په دغه آيت كښى په **«وحياً»** سره وفرمايه. ولى چى **«وحى»** په لغت كښى پر اخفاء او سريعه اشاره باندې دلالت كوى.

ج : دريم صورت دا دى چى پرېسته ورمجسده شى او نبى ته مخامخ راشى او په دى ډول (طريقه) سره د الله تعالى كلام او پيغام ورسوى. لكه چى يو انسان له بل انسان سره خبرى او بيان كوى. لكه چى حضرت جبريل عليه السلام يو يا دوه ځلى پخپل اصلى صورت سره د رسول الله صلى الله عليه وسلم په حضور مشرف شوى دى او نور على الاكثر د حضرت دحية الكلبي رضى الله تعالى عنه

په شکل راته او کله به د غیر معروف انسان په صورت هم راته په دغه وخت کښې به سترگو د پرېښتې صورت لیده او غوړونو به ئې غږ آوریده، او نور حاضرین به هم د ده پر خبرو پوهیده او د دوی له خبرو او اترو څخه به مستفید کیده. د حضرت صدیقی بی بی عائشې رضی الله تعالیٰ عنها په حدیث کښې چې دوه قسمه بیان شوی دی له هغه څخه دغه ئې دوهم صورت دی او زما په خیال هم دغه ئې په دغه آیت کښې په دغو الفاظو سره تعبیر فرمایلی دی ﴿أَوْرَثَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَا كَانَ مِنْهُ مِنْ شَيْءٍ﴾ والله اعلم بالصواب. باقی حجاب والا صورت څرنگه چې بیخی نادر بلکه پټه او مخفی دی نو ځکه د حضرت صدیقی بی بی عائشې رضی الله تعالیٰ عنها په حدیث کښې له هغه سره بالکل تعرض نه دی کړی شوی.

إِنَّهُ عَلَىٰ حَكِيمٍ ﴿۵۱﴾

بیشکه دغه (الله) ډیر پورته غالب دی (په انزال د وحی کښې) ښه حکمت والا دی (په صنعت خپل کښې).

تفسیر : یعنی د الله تعالیٰ علو له دی نه مانع دی چې بی حجاب خبری وکړی او حکمت ئې د دی مقتضی دی چې په ځینو صورتونو کښې د هم کلامی صورت اختیار کړی.

وَكُنْ لَكَ أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ رُوحًا مِّنْ أَمْرِنَا

او هم داسې (لکه چې وحی مو کړې وه نورو انبیاء ته) وحی راوړلې مونږ تاته (ای محمده!) روح (قرآن، پرېشته) په امر حکم خپل سره،

تفسیر : محقق شیخ الهند رحمه الله علیه په دغه ځای کښې له روح څخه مراد پرېشته اخیستی ده یعنی جبرائیل الامین او دغه د ځینو مفسرینو رایه ده. لیکن ظاهر دا دی چې دلته پخپله قرآن کریم به ئې په روح سره تعبیر فرمایلی وی ځکه چې د پاک قرآن له تاثیر ه مره زړونه ژوندی کیږی، او انسان ته ابدی حیات ور په برخه کیږی. وگورئ! هغه اقوام چې د کفر، ظلم، طغیان او بد اخلاقی په موت سره مره شوی وو عظیم الشان قرآن په دوی کښې په څه شان نوی روح او ځان واچوه.

مَا كُنْتَ تَدْرِي مَا الْكِتَابُ وَلَا الْإِيمَانُ

نه وی ته چې پوهیدی به چې څه دی کتاب او نه (پوهیدی په دی چې څه

شى دى شرايع او) ايمان.

تفسير : يعنى ايمان او د ايمانيه و اعمالو دغه تفصيل چى د وحى په ذريعه اوس معلوم شوى دى پخوا له دى نه چيرى معلوم وو. اكر كه په نفس الايمان سره تل تر تله متصف وو.

وَلَكِنْ جَعَلْنَاهُ نُورًا تَهْدِي بِهِ مَنْ نَشَاءُ مِنْ عِبَادِنَا

وليكن گرځولى دى مونږ دغه (روح كتاب، ايمان) داسى يوه رڼا چى سمه لياره بڼيو په هغه سره هغه چاته چى اراده وفرمايو مونږ له بندگانو خپلو،

تفسير : د پاڪ قرآن په رڼا كښى د هر هغو بندگانو په نسبت چى مونږ اراده وكړو نو هغوى د سعادت او فلاح پر ليارى بيايو.

وَإِنَّكَ لَتَهْدِي إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ ٥٦

او بيشكه ته خامخا بنودل كوى (خلقو ته) په طرف د ليارى مستقيمى برابرى.

تفسير : يعنى تاسى خو ټولو بندگانو ته د پاڪ قرآن په ذريعه تر الله تعالى پورى د رسيدلو سمه صافه لياره وړښيئ اعم له دى چه څوك پر هغى لار شى كه لار نشى.

صِرَاطِ اللَّهِ الَّذِي لَهُ مَا فِي السَّمٰوٰتِ وَمَا فِي الْاَرْضِ ط

سمى ليارى د هغه الله ته چى خاص ده لره دى هر هغه شيان چى په آسمانونو كښى دى (له علوياتو) او هر هغه شيان چى په ځمكه كښى دى (له سفلياتو سره له اسمانونو او ځمكى خلقاً ملكاً عبداً)،

تفسير : يعنى سمه صافه لياره هغه ده چى پر هغى باندى له تللو څخه انسان تر واحد الله تعالى پورى ورسيدى شى هر څوك چى له دى ليارى څخه بى ليارى شى نو هغه له الله تعالى ځنى بيل پاتى كيږى.

الَّا إِلَى اللَّهِ تَصِيرُ الْأُمُورُ ٥٧

واوره ! خبردار اوسه ! خاص الله ته بيرته گرځي تول کارونه (د مخلوقاتو په قيامت کښي).

تفسير : يعنى کله چي د گردو (تولو) کارونو انجام د هغه په طرف دي نو ښائي چي انسان له شروع څخه د عاقبت په فکر او ذکر کښي اوسي او پخپل اختيار سره پر داسي يوي ليارى لار شى چي هغه سم وروسيږي. اللهم اهدنا الصراط المستقيم وثبتنا عليه.
تمت سورة الشورى بعون الله وتوفيقه فله الحمد والمنة

سورة الزخرف مكية الا آية (۵۴) فمدنية وهى تسع و ثمانون آية وسبع ركوعات رقم تلاوتها (۴۳) تسلسلها حسب النزول (۶۳) نزلت بعد الشورى

د « الزخرف » سورت مكى دى پرته (علاوه) له (۵۴) آيته څخه چي مدنى دى (۸۹) آيت او (۷) ركوع لري
په تلاوت كښي (۴۳) او په نزول كښي (۶۳) سورت دى وروسته له « الشورى » څخه نازل شوى دى.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شروع کوم په نامه د الله چه ډير زيات مهربان پوره رحم لرونكى دى

حَمْدٌ ۝ وَالْكِتَابِ الْمُبِينِ ۝ اِنَّا جَعَلْنَاهُ قُرْءَانًا عَرَبِيًّا لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ ۝

قسم دى په دغه كتاب روشن بيانونكى چي بيشكه مونږ گرځولى مو دى دغه (كتاب) قرآن په عربى ژبه دپاره د دى چي تاسي پري وپوهيږئ (عقل په كښي وچلوئ).

تفسير : ځكه چي عربى ژبه ستاسي مورنى ژبه ده. او ستاسي په ذريعه به د دنيا نور اقوام هم دغه كتاب زده كوى او پري وپوهيږي به.

وَإِنَّهُ فِي أُمِّ الْكِتَابِ لَدَيْنَا لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ ۝

او بیشکه دغه کتاب (ثابت دی) په اصل د کتاب (لوح محفوظ) کښی په نزد زمونږ خامخا خاوند د لوئی مرتبی ډیر مستحکم دی.

تفسیر : یعنی دغه پاک قرآن د اعجاز پر وجوه او پر عظیمو اسرارو د اشمال له وجی نهایت لوړه مرتبه لری او له تبدیل او تحریف ځنی د محفوظیت او مصونیت له سببه نهایت مستحکم دی. د ده دلائل او براهین نهایت مضبوط او د ده احکام نافذ او غیر منسوخ دی. هیڅ یو حکم ئی له حکمته تش نه دی او د ده ټول مضامین د معاش او معاد پر ډیرو اعلیٰ هدیاتو مشتمل، او له حکمت او مصالحو څخه مملو دی. او د قرآن پر دغو ګردو (ټولو) محاسنو پخپله هم دغه قرآن شاهد دی د لمر دلیل پخپله دی لمر. تنبیه : قرآن او نور سماویه کتابونه پخوا له نزوله په لوح محفوظ کښی لیکلی شوی دی.

أَفَضْرِبُ عَنْكُمْ إِلَٰهًا كَرِهُنَا أَمْ كُنْتُمْ قَوْمًا مُّسْرِفِينَ ۝

آیا پس بند کړو (وګرځوو) له تاسی دغه ذکر پند (قرآن) بندیدل (ګرځیدل) له دی سببه چی یی تاسی یو قوم مسرف له حده تیریدونکی (مشرکان چی پری نه راوړئ ایمان).

تفسیر : حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي «له دی سببه چی تاسی حکم نه منئ نو آیا مونږ به د حکم لپړل موقوف کړو؟» یعنی دغسی توقع له سره مه کوئ! د الله تعالیٰ حکمت او رحمت د دی خبری مقتضی دی چی سره د دغو زیاداتو، تجاوزاتو او شرارتونو چی ستاسی له خوا کیږی د الله تعالیٰ د کتاب نزول او د تبلیغ دعوت، نصیحت او د پند سلسله ونه ترله شی، ځکه چی ډیر نور سعید ارواح له هغه څخه مستفید کیږی او پر منکرانو په کامل طور سره د حجت اتمام کیږی.

وَكَمْ أَرْسَلْنَا مِنْ نَّبِيِّينَ فِي الْأَوَّلِينَ ۖ وَمَا يَأْتِيهِمْ مِنْ نَّبِيٍّ

إِلَّا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِءُونَ ۝

او څومره ډیر مو لیږلی دی له انبیاءو څخه په پخوانیو (خلقو کښی) او نه به راته دوی ته هیڅ نبی مګر وو به هغوی چی په هغه (نبی) پوری به ئی مسخری کولی.

تفسير : يعنى له پخوانيو انبياؤ سره هم داسى استهزاء كړى شوى وه او د هغو تعليماتو ته د دروغو نسبت كړى شوى وو مگر د دغى استهزاء او تكذيب له وجى د نبوت سلسله ونه ترله شوه .

فَأَهْلَكْنَا أَشَدَّ مِنْهُمْ بَطْشًا وَمِثْلُ الْأَوَّلِينَ ٥

پس هلاك كړل مونږ هغه (پخوانى خلق چى) سخت تر (ؤ) له دوى نه له جهته د قوت او تير شوى دى (خو غاښه په قرآن كېنى) مثل صفت د پرومېنو خلقو (چى اهلاك او تعذيب وو).

تفسير : يعنى د عبرت دپاره د هغو مكذېبنو د تباھى او هلاك مثالونه وړاندې كړى شوى او پخوا له دى نه مذكور شوى دى چى په زور او په قوت كېنى له تاسى څخه ډير زيات وو كله چى هغوى د الله تعالى له عذابې نجات ونه موند نو تاسى په څه شى مغرور يئ؟ وروسته له دى نه د الله تعالى هغه د عظمت او قدرت او د تصرف د كمال ذكر راغى چى تر يوى اندازى پورې د دوى په نزد هم منلى شوى او مسلم وو.

وَلَيْنُ سَأَلْتُمُ مَنْ خَلَقَ السَّمُوتِ وَالْأَرْضَ لِيَقُولَ خَلَقَهُنَّ الْعَزِيزُ الْعَلِيمُ ٦ الَّذِي جَعَلَ لَكُمْ الْأَرْضَ مَهْدًا وَجَعَلَ لَكُمْ فِيهَا سُبُلًا لَعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ ٧

او قسم دى خامخا كه چيرى پوښتنه وكړى ته له دغو كفارو چى څوك دى هغه ذات چى پيدا كړى ئى دى آسمانونه او ځمكه؟ نو خامخا وبه وائى دغه كفار هر ورو (خامخا) چى پيدا كړى دى (تول هغه الله چى) ښه غالب قوى دى (په انفاذ د احكامو) ښه عالم دى (فرمائى الله) هغه (ذات) چى گرځولى ئى ده تاسى ته ځمكه فرش (ځاى د قرار) او گرځولى دى تاسى ته په دغى ځمكى كېنى ليارى دپاره د دى چى تاسى سمه لياره ومومئ (مقاصدو خپلو ته).

تفسير : يعنى تر هغه غاښه پورې چى انسان هلته هستوگنه كوى او يو له بل سره گورى او تگ راتگ كوى او پخپلو منځونو كېنى سره ليارى لرى او په دغه تلو راتلو سره په دنپوى او

آخرى مقاصدو کڻي د ٻري او کاميابي لياري ځان ته معلومي کړي.

وَالَّذِي نَزَّلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً يُقَدِّرُ

او هغه (ذات) چي نازلي کړي ئي دى له (طرفه) د آسمانه اوبه په اندازه سره .

تفسير : يعنى په يوه مخصوص مقدار چي د ده له حکمت سره مناسب او د ده په علم کڻي
مقدر وو .

فَأَنْشَرْنَاهُ بَدْدَةً مِّمَّا كُنَّا لَكَ تُخْرِجُونَ ۝

پس ژوندي کړي دى مونږ په دغو اوبو سره کلي مړه (وچي کلکه ځمکه) په
شان (د دغه ژوندي کيدلو د ځمکي) راوبه ايستل شى تاسي (هم بيا ژوندي
له قبورو).

تفسير : يعنى څرنگه چي په وچي کلکي مړي ځمکي کڻي د باران د اوبو په وسيله نوي
ژوندون او حيات پيدا او تکه شنه ودانه او زرغونه کوي ئي هم داسي په مړو اجسامو کڻي هم
روح غورځوي او بيا مو له مقابرو څخه ژوندي راپاخوي .

وَالَّذِي خَلَقَ الْأَزْوَاجَ كُلَّهَا

او هغه (ذات) چي پيدا کړي ئي دى اصناف (او انواع د مخلوقاتو) تول د
دوي .

تفسير : يعنى په دنيا کڻي د هومره اشياوو جوړي چي دى او د مخلوقاتو هومره اقسام او
تمائل يا متقابل انواع چي د هغو گړدو (تولو) خالق الله تعالى دى .

وَجَعَلَ لَكُم مِّنَ الْفُلْكِ وَالْأَنْعَامِ مَا تَرْكَبُونَ ۝ لِتَسْتَوُوا عَلَىٰ ظُهُورِهِ

او گرځولي ئي دى تاسي ته له بيريو (جهازونو) او له چارپايانو هغه چه
سوربريئ تاسي پري (په لونده او وچي کڻي) دپاره د دى چي سم برابر کينئ
تاسي پر شاوو (د هر يوه) د هغه .

تفسير : يعنى په بر (وجه) كښى د غځنو چارپايانو (څلوربولو) پر شاوو او په بحر (سيند) او فضاء او نورو كښى د بيريئ او جهازونو او طيارو او نورو مراكو پر شاوو سورييئ.

ثُمَّ تَذْكُرُوا نِعْمَةَ رَبِّكُمْ إِذَا اسْتَوَيْتُمْ عَلَيْهِ وَتَقُولُوا سُبْحَنَ الَّذِي سَخَّرَ لَنَا هَذَا وَمَا كُنَّا لَهُ مُقْرِنِينَ ﴿١٣﴾

بيا ياد كړئ (قلباً) تاسى نعمت د رب خپل كله چي برابر كينئ (سواره شئ) پر هغه او ووايئ تاسى پاكي ده هغه (لوى ذات) ته چي مسخر كړى ئى دى مونږ ته دغه (مذكور له مراكو) او نه وو مونږ ده لره په ضبط (او قيد) كښى راوستونكى (په وس خپل سره)

تفسير : يعنى پر حيواناتو يا كشتى او جهازونو او نورو نقليه ؤ وسايلو باندې د سوريډلو په وخت كښى د الله تعالى د هغه انعام او احسان يادونه پخپلو زړونو كښى وكړئ چي الله تعالى مونږ ته دومره عقل، پوه، تدبير، قوت او قدرت او نور رابښلى دى چي پخپل عقل او تدبير او نورو سره دغه شيان مونږ تر خپلى ادارى لاندې راوستلى دى دغه محض د الله تعالى فضل او احسان دى، كه نه په مونږ كښى دومره قدرت، او طاقت كوم دى چه داسى شيان مو قابو كړى وي لازم دى چي په ژبه سره هم پر نقليه ؤ وسايلو د سوريډلو په وخت كښى دغه الفاظ ووايئ ﴿سُبْحَنَ الَّذِي سَخَّرَ لَنَا هَذَا وَمَا كُنَّا لَهُ مُقْرِنِينَ وَإِنَّا إِلَىٰ رَبِّنَا لَمُنْقَلِبُونَ﴾ نور اذكار او ادعيه هم په احاديثو كښى راغلى دى. چي د حديث او تفسير په كتابونو كښى المذكور دى.

وَإِنَّا إِلَىٰ رَبِّنَا لَمُنْقَلِبُونَ ﴿١٤﴾

او بيشكه چي مونږ رب خپل ته خامخا بيرته ورتلونكى يو (په سورلى د جنازو).

تفسير : يعنى د دغو سفرونو په تقريې د آخرت د سفر په يادونه كښى ولويږئ. رسول الله صلى الله تعالى عليه وعلى آله وصحبه وسلم خو د سوريډلو په وخت هم دغه تسبيح فرمايله.

وَجَعَلُوا لَهُ مِنْ عِبَادِهِ جُزْءًا إِنَّ الْإِنْسَانَ لَكَفُورٌ مُّبِينٌ ﴿١٥﴾

اَمْ اتَّخَذَ مَا يَخْلُقُ بَنَاتٍ وَّاصْفَكُمْ بِالْبَنِينَ ﴿١٧﴾

او گرځوی (مقرر وی کفار) الله ته له بندگانو د ده یوه برخه (اولاد چی ملائکو ته د الله لونه وائی)، بیشکه چی (کافر) انسان خامخا ناشکره دی ښکاره. آیا وایی تاسی چی (الله) نیولی دی له هغه مخلوقه چی پیدا کوی ئی لونی (چی اخس او ادنی دی) او غوره کړی ئی یی تاسی په زامنو (چی اشرف او اعلی دی له لونی نه)

تفسیر : یعنی لازم خو داسی ؤ چی د الله تعالی نعمتونه به ئی پیژندلی او د هغو شکر به ئی اداء کړی وه دوی صریحی ناشکری ته اوبستی دی او د الله تعالی دربار ته سپین سترگی او گستاخی کوی له دی نه لویه گستاخی او ناشکری به څه وی چی د هغه دپاره د اولاد تجویز وکړی شی او هغه هم له بندگانو څخه او هغه هم لونی. اول اولاد د مور او پلار د وجود یو جزء وی نو قدوس الله ته د اولاد د تجویز کولو معنی دا ده چی گواکی دی له اجزاوو څخه مرکب دی او د مرکب حدوث ضروری دی دوهم په ولد او والد کښی ښائی چی مجانست وی که دواړه له یوه جنسه نه وی نو د ولد یا والد په حق کښی عیب دی. دلته د خالق او مخلوق په منځ کښی د مجانست تصور هم نشی کیدی. دریم جونی د جسمیه وو او عقلیه وو قواوو په اعتبار د هلائکو په نسبت عموماً ناقصی او کمزوری وی گواکی معاذ الله که الله تعالی د خپل ځان دپاره اولاد هم اختیار کړی وی هغه هم تیت او ناقص. آیا تاسی ته شرم نه درځی چی پخپلو برخو او حصو کښی عمده او اعلی شیان او د الله تعالی په حصه کښی ناقص او تیت شیان راوباسی. او مقرروئ ئی.

وَإِذَا بُشِّرَ أَحَدُهُمْ بِمَا ضَرَبَ لِلرَّحْمَنِ مَثَلًا ظَلَّ وَجْهُهُ مُسْوَدًّا وَهُوَ كَظِيمٌ ﴿١٨﴾

حال دا هر کله چی زیری ورکړ شی یو د دوی ته په (تولد د) هغه سره چی گرځولی ئی دی رحمن ته مثل (او شبیه نو) وگرځی مخ د ده تک تور (له ډیره غمه) حال دا چی دی به ډک وی له غمه.

تفسیر : یعنی هغه اناثیه اولاد چی د الله تعالی دپاره دوی تجویز کړی دی هغه د دوی په زعم کښی داسی عیب دار او ذلیل او حقیر دی چی که پخپله دوی ته د هغه د تولد زیری ورکړ شی

نو له دیر رنځ او خفگانه د دوی مخ تک تور اوږی او وضعیت یی سخت تغیر مومی او پخپل زړه کښی سخت پیچونه او تاوونه خوری. د دی پوره تقریر د «صافات» د سورت په آخری رکوع کښی پخوا له دی لیکلی شوی دی.

أَوْ مَن يُنْشِئُ فِي الْحَيَاةِ وَهَوْنٍ الْخَصَامَ غَيْرُ مُبِينٍ ۝١٨

آیا (مقرروی دوی الله ته) هغه څوک چی لویولی شی په گانو (کالیو) کښی حال دا چی هغه په وخت د جگړو کښی نشی ښکاره کولی (بیانولی مطلب خپل).

تفسیر : آیا الله تعالیٰ خپل اولادیت ته جونۍ غوره کړی دی؟ چی عادتاً په ډول او سینگار سره نشو او نما مومی د گانو او زیورو په شوق کښی مستغرقی اوسی چی د دوی د رایۍ او عقل پر ضعف باندی دلیل دی او دوی د فکریه قوت له ضعفه د مباحثی په وخت کښی بیانیه قوت هم ونه لری لکه د ښځو په تقریرونو کښی که څوک لږ څه غور وکړی نو گوری به چی دوی نه خپله دعویٰ په کافی بیان سره ثابتولی شی او نه د نورو دعاوی ماتولی شی او تل ناقصی او ناتمامی خبری کوی او نوری داسی فضولی او چتی (بیکاره) خبری له هغی سره گدوی چی له هغه موضوع سره به بیخی څه علاقه او تناسب نه لری چی په دغه سره هم د مقصود په تبیین کښی احتیاج زیات وی او په دغه سره د دوی عجز لا څرگندیږی (ښکاره کیږی) پس هر طویل کلام په هم دغه حکم کښی راځی او د معمولی جملی او عادی خبری اداء کول، لکه راځه! څه! دا شی راکړه! هغه واخله، هغه راغلی وو، دی تللی وو، د بیانیه قوت دلیل نه دی.

وَجَعَلُوا الْمَلَائِكَةَ الَّذِينَ هُمْ عِبَادُ الرَّحْمَنِ إِنِ آثَاءُ

او گرځوی (کفار) پرښتی هغه چی دوی عبادالرحمن د الله بندگان دی ښځی (لونی د الله)،

تفسیر : یعنی دغه د دغو مشرکانو یو بل دروغ دی چی پرښتی د ښځو په وصف کښی داخلوی، حال دا چی پرښتی نه د ښځو او نه د نارینه وو له جنسه دی بلکه دوی د الله تعالیٰ یو بیل علیحده مخلوق دی.

أَشْهَدُ وَأَخْلَقَهُمْ سَتُكْتَبُ شَهَادَتُهُمْ وَيُسْأَلُونَ ۝١٩

آيا حاضر وو (دغه كفار په وخت د) پيدا كيدلو د دغو پرېستو كښي (چي) ښځي لونه پيدا شوي دي) ژر ده چه ويه ليكلي شي شاهدي د دوي او پښتنه به هم تري وكره شي (په آخرت كښي).

تفسير : يعنى كوم يو عقلي يا نقلي دليل خو له دوي سره د دغې دعوي د اثبات دپاره نشته. نو آيا دوي په هغه وخت كښي چي الله تعالى پرېستې پيدا كولي ورته ولاړ وو؟ او دوي پخپلو سترگو پرېستې ليدلي دي چي پرېستې نارينه نه دي ښځي دي؟ ښه دي د دوي دغه شهادت د اعمالو په دفتر كښي ليكلي كيږي څه مهال (وخت) چي دوي به د الله تعالى د عدل او انصاف په دربار كښي وړاندې كيږي نو هلته به د دي موضوع په نسبت هم له دوي نه پوښتنې كيږي چي تاسي ولي داسي خبرې كولي او له كومه تاسي ته دا معلومات په لاس درغلي و؟.

وَقَالُوا لَوْ شَاءَ الرَّحْمَنُ مَا عَبَدْنَاهُمْ

او وائي (دغه مشركان) كه اراده فرمائي وي رحمن نو عبادت به مو نه وي كړي د دغو (باطلو معبودانو).

تفسير : يعنى دوي د خپلو دغو د شرك، بي ادبي او گستاخي په جواز او استحسان كښي يو داسي عقلي دليل هم وړاندې كوي چي كه الله تعالى اراده كړي وي نو مونږ ته به ئي موقع نه راكوله چي له ماسوا الله څخه به مو د نورو شيانو عبادت كاوه، او هرومرو (خامخا) به ئي زمونږ مخه نيوه. كله چي مونږ برابر پر خپل هم دغه دود (رواج) او دستو دوام كوو چي هغه ئي گوري نو ثابت شو چي دغه كار بهتر او د ده خوښ دي. نو الله جل و علا شانه واكړم واعظم برهانه د مشركانو د دغې وينا ترديد داسي فرمائي

مَا لَهُمْ بِذَلِكَ مِنْ عِلْمٍ إِنْ هُمْ إِلَّا يَعْزَّوْنَ ﴿٥٠﴾

نشته دوي ته په دغې (وينا خپلي) هيڅ قدر علم پوه نه دي دوي مگر دروغ وائي (خوشي چتي (بيكاره) اټكلونه چلوي ځكه چي الله راضي نه دي په كفر).

تفسير : يعنى دغه خبره خو رښتيا ده چي بي د الله تعالى له ارادي څخه هيڅ شي نشي كيدي ليكن د كوم شي ښيگنه (فائده) او بهتري زمونږ دپاره له دي نه نه ثابتيږي. او كه داسي وي نو په دنيا كښي به هيڅ كار بيكاره او هيڅ شي خراب او بد نه پاتي كيده او په گرد

(تول) جهان کبئی به محض خیر وه او پس او د شر تخم به له سره نه پیدا کیده او هر یو دروغجن ظالم او مکار به هم داسی وائی که د الله تعالی اراده نه وی نو زه به ئی نه پری شوم چپی داسی ظلم او تیری به می کاوه او کله ئی چپی ماته د ظلم، ستم او تیری موقع راکره نو معلومه شوه چپی دی په دغه کار خویش او راضی دی. په هر حال په مشیت او رضاء کبئی د لزوم ثابتول کوم علمی اصول نه دی او محض د گمان او اتکل غشی دی چپی د هغه بیان د جزء ۸ «الانعام» د سورت په (۱۸) رکوع ۱۴۸ آیت کبئی د دغه آیت په تفسیر کبئی پخوا لیکلی شوی دی

﴿سَيَقُولُ الَّذِينَ أَشْرَكُوا لَوْ شَاءَ اللَّهُ مَا أَشْرَكْنَا﴾

أَمَّا اتَّبَعْتُمْ كِتَابًا مِنْ قَبْلِهِ فَهُمْ بِهِ مُسْتَمْسِكُونَ ﴿۲۱﴾ بَلْ قَالُوا
إِنَّا وَجَدْنَا آبَاءَنَا عَلَىٰ أُمَّةٍ وَإِنَّا عَلَىٰ آثَرِهِمْ مُّقْتَدُونَ ﴿۲۲﴾

آیا ورکړی مو دی دوی ته کوم کتاب پخوا له دغه (قرآن) پس دوی په هغه کتاب منگلی خپوونکی (حجت نیوونکی دی نه ده داسی) بلکه وائی دغه مشرکان بیشکه مونږ موندلی مو دی پلرونه خپل پر یوی لیاری (دین) او بیشکه مونږ پر قدمونو د دوی لیاره موندونکی تلونکی یو (یعنی د هم هغو خپلو پخوانیو په پلونو څو او د غیر الله عبادت کوو).

تفسیر : د عقلی دلیل حال خو مو واورید، آیا ما سواء له هغه څخه بل کوم نقلی دلیل پخپلی دغی دعوی باندی وړاندی کولی شی؟ یعنی د الله تعالی له منزله وو کتابونو څخه کوم کتاب د دوی په لاس کبئی شته؟ چپی په هغه کبئی د شرک غوره والی لیکلی شوی وی؟ ظاهر دی چپی داسی کوم سند له دوی سره نشته. نو ماسواء له دی نه چپی د خپلو پلرونو او نیکونو یوند تقلید دلیل وړاندی کړی بل څه شی له دوی سره نه دی پاتی شوی، هم دغه د دوی له گردو (تولو) څخه زبردست دلیل دی چپی د هری زمانی مشرکانو به هم دغه دلیل وړاندی کاوه چپی وروسته له دی نه د هم دغه بیان دی.

وَكَذَلِكَ مَا أَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ فِي قَرْيَةٍ مِنْ تَذِيرٍ إِلَّا قَالَ
مُتْرَفُوهَا إِنَّا وَجَدْنَا آبَاءَنَا عَلَىٰ أُمَّةٍ وَإِنَّا عَلَىٰ آثَرِهِمْ
مُقْتَدُونَ ﴿۲۳﴾ قُلْ أَوْحَيْتُكُمْ بِأَهْدَىٰ مِمَّا وَجَدْتُمْ عَلَيْهِ آبَاءَكُمْ

او هم داسی (ستا په شان) نه وو لیږلی مونږ پخوا له تانه په هیڅ قریه کلی کوم ویروونکی (له عذابه یعنی نبی) مگر وبه ویل هوسا (آرام) او نعمت لرونکیو (خلقو د هغو کلیو) بیشکه مونږ چی یو موندلی مو دی پلرونه خپل پر یوی لیاری او بیشکه مونږ پر قدمونو د دوی اقتداء کوونکی تلونکی یو. وبه ویل (نبی دوی لره) آیا (کوئ تاسی متابعت د پلرونو خپلو) اګر که راتله کړی دی ما تاسی ته په ښه لیاره ښوونکی له هغه شی څخه چی موندلی دی تاسی پر هغه شی باندی پلرونه خپل،

تفسیر : یعنی نبی الله فرمایلی دی چی ستاسی د پلرونو او د نیکه گانو له لیاری څخه بهتره یوه ښه سمه صافه لیاره تاسی ته درښیم خو آیا تاسی سره له هغه د خپل هغه پخوانی جهل او عناد څخه مخ نه اړوئ؟.

قَالُوا إِنَّا بِمَا أُرْسِلْتُمْ بِهِ كَافِرُونَ ﴿٢٦﴾

وبه ویل دوی بیشکه مونږ چی یو په هغه (دین) چی لیږلی شوی یی تاسی په هغه سره کافران یو.

تفسیر : یعنی هر څه چی وی مونږ ستاسی خبری نشو منلی، او له خپل هغه پخوانی دود (رواج) او دستور څخه چی له پلرونو او نیکه گانو څخه راته پاتی شوی دی نشو ګرځیدی.

فَانْتَقَمْنَا مِنْهُمْ فَأَنْظَرُ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُكَذِّبِينَ ﴿٢٧﴾ وَإِذْ قَالَ إِبْرَاهِيمُ لِأَبِيهِ وَقَوْمِهِ إِنَّنِي بَرَاءٌ مِّمَّا تَعْبُدُونَ ﴿٢٨﴾ إِلَّا الَّذِي فَطَرَنِي فَإِنَّهُ سَيَهْدِينِ ﴿٢٩﴾

پس انتقام مو واخیست له دوی نه پس وګوره چی څرنګه وه عاقبت آخره خاتمه د دروغجن ګڼونکیو (انبیاءو خپلو ته) او (یاد کړه) هغه وخت چی وویل ابراهیم (کله چی ووت له غاره) پلار خپل (آزر) ته او قوم خپل (نمرودیانو) ته چی بیشکه زه بیزاره (جلا جدا)) یم له هغو بتانو چی تاسی ئی عبادت کوئ مګر هغه الله چی پیدا کړی ئی یم زه پس بیشکه چی هغه (الله) به ثابت لری ما په هدایت (او دین خپل) باندی.

تفسير : يعنى صرف له يوه پاک الله سره زما علاقه ده چي هغه زما خالق دى او هم هغه مى د مقصود د منزل پر لپاره تر آخره پورې بياني.

تنبیه : دلته ئى دغه قصه پر دى بيان فرمايلى ده چي وگورئ ستاسى مسلم پلار او پيشوا کله چي د خپلو پلرونو لپاره غلظه وموندله هغه ئى پريښوده تاسى هم هغسى وکړئ! که مو د خپلو پلرونو او نيکونو تقليد پسى سا خيژى او له سره له هغه څخه خلاف بل کار نه کوئ نو د هغه پلار پر لپاره تگ وکړئ چي په دنيا کښى ئى د حق او صداقت بيرغ هسک (اوچت) کرى ؤ، خپلى اولادى ته ئى نصيحت او وصيت فرمايلى ؤ چي وروسته له ما څخه هم ما سواء له واحد احد الله د بل هيڅ شى عبادت مه کوئ! کما جاء فى الركوع (۱۶) آيت ۱۳۲ من سورة البقرة ﴿وَوَضَىٰ لَهُمُ الْبُيُوتَ وَيَقُوبُ﴾ الآية -

وَجَعَلَهَا كَلِمَةً بَاقِيَةً فِي عَقِبِهِ لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ ﴿٢٨﴾

او گرغولى وه (ابراهيم) دغه کلمه (د توحيد) باقى پاتى کيدونکى په پشت اولاد خپل کښى دپاره د دى چي دوى بيرته راوگرځي (توحيد ته له شرکه).

تفسير : يعنى د ابراهيم عليه السلام اولاده يو له بل څخه د توحيد بيان او دلائل واورى او د حق د لپارى په طرف دى رجوع وکړى.

بَلْ مَنَعْتُ هَؤُلَاءِ وَآبَاءَهُمْ حَقَّ مَا جَاءَهُمُ الْحَقُّ وَرَسُولٌ مُّبِينٌ ﴿٢٩﴾

(دوى هم هغسى ونه کړ) بلکه نفعه ورکړى وه ما دغو (شرکاؤ) ته او پلرونو د دوى ته تر هغه پورې چي راغى دوى ته حق (دين قرآن) او رسول (محمد) ښکاره بيانونکى (د شرعيو احکامو دوى لره).

تفسير : يعنى اى مکيانو! افسوس چي تاسى د ابراهيم عليه السلام ارث مو حاصل نه کړ او د ده پر وصيت مو تگ ونه کړ، بلکه د هغو دنيوى سامانونو په خوندونو او مزو کښى ولويدئ چي د الله تعالى له درباره تاسى ته درعنایت کړى شوى دى او د قدوس الله له طرفه بيخي غافل شوى تر دى چي د هغه غفلت د خوب د ويښيدلو لپاره الله تعالى تاسى ته خپل داسى انبياء وليدل چي د هغوى نبوت بيخي روښان او واضح دى. الله حق او رشتيا دين تاسى ته دروليدو قرآن ئى تاسى ته در ولولو او در وامووراه، او د الله تعالى په احکامو په نهايت صفائى سره مو مطلع کړئ.

وَلَمَّا جَاءَهُمُ الْحَقُّ قَالُوا هَذَا سِحْرٌ وَإِنَّا بِهِ كَافِرُونَ ﴿۳۰﴾

او خه وخت چي راغي دوي ته حق (دين قرآن) وويل (كفارو) دا سحر (كودي) دي او بيشكه مونږ پر دغه قرآن كافران يو (او نه ئي منو).

تفسير : يعنى پاك قرآن ته ئي د جاود او كودو نسبت وكړ، او د انبياء الله د كلام له منلو خخه منكران شول.

وَقَالُوا لَوْلَا نُزِّلَ هَذَا الْقُرْآنُ عَلَى رَجُلٍ مِّنَ الْقَرْيَتَيْنِ عَظِيمٍ ﴿۳۱﴾

او وويل (كفارو) ولي نه نازلوه شي دغه قرآن پر يوه سري له دغو دوو قريو خخه (چي مكه او طائف دي چي دغه سري هم) ډير لوي دي (لكه وليد په مكه كښي او عروه په طائف كښي).

تفسير : يعنى كه خامخا د قرآن نزول د پاك الله مقصود وو نو ښائي چي هغه ئي د معظمي مكې يا د طائف پر كوم مشر نازلوه، دغه څرنگه د باور كولو وړ (لائق) دي چي لوي لوي غتان، مشران او د مالونو د شتو له خاوندانو خخه پاك الله منصور شوي دي او د رسالت د لوي منصب لپاره ئي داسي يو سري غوره او منتخب فرمايلي دي چي د دولت او رياست په اعتبار د هيش يو امتياز خاوند نه دي.

نو پاك الله جل وعلا شانه واعظم واكرم برهانه جواباً د دوي په ترديد كښي داسي فرمائي

أَهُمْ يَقْسِمُونَ رَحْمَتَ رَبِّكَ

آيا دوي تقسيموي وښي رحمت (نبوت) د رب ستا (لكه چي دوي وائي)،

تفسير : يعنى آيا د نبوت او د رسالت د مناصبو تقسيم ستاسي په لاس كښي دركړي شوي دي چي د هغه پر انتخاب داسي مباحثي كوي؟.

فَمَنْ قَسَمْنَا بَيْنَهُمْ مَّعِيشَتَهُمْ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَرَفَعْنَا بَعْضَهُمْ
فَوْقَ بَعْضٍ دَرَجَاتٍ لِّيَتَّخِذَ بَعْضُهُمُ بَعْضًا سُرًىٰ

(نه ده داسی بلکه پخپله) مونږ ویشلی قسمت کړی مو دی په منځ د دوی کښی معیشت د دوی په دغه ژوندون لږ کښی او پورته کړی مو دی ځینی د دوی د پاسه د ځینو نورو په مرتبو کښی د دی چی ونیسی ځینی د دوی (چی غنیان دی) ځینی نور (چی فقیران دی) تابعان کار کوونکی

تفسیر: یعنی ځینی ئی غنی او شتمن او ځینی ئی فقیران او خوار گرځولی دی یوه ته ئی بی حساب د دولت ورکړی دی او بل ته ئی له هغه څخه لږ څوک ئی مسخر تابع او مطیع گرځولی دی او څوک ئی متبوع او مطاع.

وَرَحْمَتُ رَبِّكَ خَيْرٌ مِّمَّا يَجْمَعُونَ ﴿٣٦﴾

او رحمت د رب ستا (جنت) خیر ډیر غوره دی له هغو (اموالو) چی تولوی ئی دوی (په دنیا کښی).

تفسیر: یعنی د نبوت او د رسالت شرف خو د ظاهری مال او جاه او د دنیوی ساز او سامان څخه ډیر اعلیٰ او اولیٰ دی، کله چی الله تعالیٰ دنیوی روزی د دوی په فکر او تجویز سره نه ده ویشلی نو د نبوت او رسالت تقسیم به ولی د دوی په تجویز سره سم وکړی وروسته له دی نه د مال او دولت او د مادی سامانونو د بی وقعتی او حقارت بیان فرمائی،

وَلَوْلَا اَنْ يَّكُونَ النَّاسُ اُمَّةً وَّاحِدَةً لَّجَعَلْنَا لِمَنْ يَّكْفُرْ
بِالرَّحْمٰنِ لِبُيُوتِهِمْ سُفُفًا مِّنْ فِصَّةٍ وَمَعَارِجَ عَلَيْهِمْ يَظْهَرُونَ ﴿٣٧﴾
وَلِبُيُوتِهِمْ اَبْوَابٌ وَسُرُرٌ عَلَيْهَا يَتَكُونُونَ ﴿٣٨﴾ وَزُخْرُغًا ۝

او که نه وی دغه (خطر) چی شی دا خلق ډله یوه (متفق په کفر) نو خامخا گرځولی به مو وو هغه چا لره چی کافر کیږی په رحمن دپاره د کوتو د دوی چتونه له سپینو زرو او زینه پائی (به می هم له سپینو زرو وړ جوړولی شو په هغو سره) پر دغو (کوتو) به ختلی دوی (دپاره د حاجاتو خپلو) او دپاره د کوتو د دوی (د سپینو زرو) دروازی به وی او تختونه (به وو د سپینو زرو) چی پر هغو به ئی تکیی وهلی وی دوی او (له) سرو زرو

(نور د زينت شيان به می هم ورلره ورکړی ؤ)

تفسير : يعنى د الله تعالى په نزد دغه دنيوى مال او دولت هيڅ قدر او اهميت نه لري او نه د دنيوى مال اعطاء څه د قرب او د وجاهت عند الله دليل دى دا خو داسى بى قدره او حقير شى دى چى كه كوم خاص مصلحت مانع نه وي نو الله تعالى د كفارو كوتو، چتونه، زينى، دروازي، درشائى، قلفونه، تختونه، چوكيگانى او نور اثاث البيت به ئى، گرد (تول) له سرو او سپينو زرو څخه جوړول مگر په دغه صورت كښى به خلقو د دغه وضعيت له ليدلو څخه چى كفارو ته دغسى اسباب او سامان ور په برخه كيږي عموماً د كفر لپاره اختياروله (الا ماشاء الله) او دغه شى د الله تعالى له مصلحته مخالف دى نو ځكه داسى ونه كړه شوه. په حديث كښى راغلى دى چى كه د الله تعالى په نزد د دنيا قدر د مياشى د يوه وزر په اندازه هم وي خو بيا هم كفارو ته به يو غړپ اوبه هم نه ورکولى كيدى ښه كله چى يو شى د الله تعالى په نزد دومره حقير وي نو هغه د سيادت او د وجاهت عند الله او د رسالت او نبوت معيار درول به تر كوم ځاى پورى صحيح وي. حضرت شاه صاحب ليكي «يعنى الله تعالى كافر ئى پيدا كړ، چيرى خو هغه ته آرام ورکړى، په آخرت كښى خو ورته دايمى عذاب دى. چيرى خو دوى ته آرام ورورسى. مگر كه داسى كيدى نو مگردو (تولو) به د هم هغه كفر لپاره غوره كوله.»

وَإِنْ كُلُّ ذَلِك لَمَّا مَتَاعُ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَالْآخِرَةُ عِنْدَ رَبِّكَ لِلْمُتَّقِينَ ﴿٢٥﴾

او نه دا تول (مذكوره شيان) مگر متاع نفعه د دغه ژوندون لږ خسيس، او (متاع نفعه د) آخرت (جنت) په نزد د رب ستا دپاره د متقيانو دى.

تفسير : يعنى دنيوى عيش او عشرت او خوند كښى خو مگرد (تول) سره شريكان دى مگر آخرت سره له خپلو ابدى نعماوو او آلاوو د متقينو دپاره مخصوص دى چى متقيان له الله جل جلاله څخه ويرېږي او ځان له معاصيو ساتي.

وَمَنْ يَعْشُ عَنْ ذِكْرِ الرَّحْمَنِ نُقَيِّضْ لَهُ شَيْطَانًا فَهُوَ لَهُ قَرِينٌ ﴿٢٦﴾

او هر څوك چى اعراض كوي (سترگى پټوي) له ذكر يادولو (د قرآن) د رحمن مسلط به كړو مونږ پر هغه باندې يو شيطان پس هغه به له ده سره (دائمي) ملگري وي (چى ئى لمسوي گناهونو ته او لغزوى ئى له سمى ليارى نه).

تفسیر : یعنی هر غوک چی له رشتیا نصیحت او د الله تعالی له ذکره او یاده اعراض کوی او مخ تری اړوی پر ده باندی یو شیطان په خصوصی دول (طریقه) سره مسلطوه شی چی تل تر تله نی اغواء کوی او د ده په زړه کښی راز راز (قسم قسم) وسوسی اچوی دغه شیطان به تر دوزخ پوری هم د ده له ملگرتوبه لاس نه اخلی.

وَاللَّهُمَّ لِيَصِدُّوهُمْ عَنِ السَّبِيلِ وَيَحْسَبُونَ أَنَّهُم مُّهْتَدُونَ ﴿٣٥﴾

او بیشکه دغه (شیطانان) خامخا اړوی دغه خپل ملگری له لیاری (د حق) او گمان کوی (دغه سترگی پتوونکی کفار له حقه) داسی چی بیشکه دوی د سمی لیاری موندونکی دی.

تفسیر : یعنی شیطاین به تل د دوی مخه د نیکی له لیاری څخه نیسی، مگر د دوی عقلونه هم تر دی اندازی پوری مسخ کیږی چی هغه غلطه لیاره د دوی په نظر کښی سمه لیاره ښکاری او ښه نی گڼی. د بدی او د نیکی تمیز هم په دوی کښی نه پاتی کیږی.

حَتَّىٰ إِذَا جَاءَنَا قَالَ لِيَكْتَبِيَنِّي وَبَيْنَكَ بُعْدَ الشَّرْقَيْنِ فَبَسَّ الْقَرِينُ ﴿٣٨﴾

تر هغه پوری چی راشی مونږ ته نو وبه وائی (دغه اعراض کوونکی خپل ملگری ته) کاشکی چی وی په منع زما او په منع ستا کښی لری والی له مشرقه تر مغربه پس بد ملگری (ئی ته زما).

تفسیر : یعنی هر کله چی د الله تعالی په حضور کښی ورسپړی هلته به دغه خبره په ښه شان سره ورڅرگندیږی (ورښکاریږی) چی دغه ملگری ئی غومره بد او خراب ملگری وو هلته به له حسرته او قهره داسی وائی چی کاشکی زما او ستا په منع کښی د مشرق او مغرب فاصله وی! او یوه شپه به می هم ستا په صحبت کښی نه وی تیره کړی. ای کمبخته! اوس خو لږ شانی له ما څخه لری شه! حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي «یعنی په دنیا کښی د شیطان پر مشورو عمل کوی او هلته به د شیطان له ملگرتوبه افسوس او ارمان کوی. داسی شیطان رفیق چاته له پیریانو څخه او چا ته له انسانانو څخه ورسپړی.» نو پاک الله اجل واعلیٰ شانه واکرم واعظم برهانه داسی فرمائی

وَلَنْ يَفْعَلَ الْيَوْمَ اِذْ ظَلَمْتُمْ اَتُكْفَرُ فِي الْعَذَابِ مُشْتَرِكُونَ ﴿٣٩﴾

او له سره به څه فائده ونه رسوي تاسي ته نن ورځ (له دې جهته) چي ظلم کړي دې تاسي (په شرک سره) دا چي بيشکه تاسي (سره له ملگرو خپلو) په عذاب کښي سره شريکان يئ (لکه چي په کفر کښي سره شريکان وئ)

تفسير: د دنيا قاعده ده په کوم مصيبت کښي چي په عمومي ډول (طريقه) سره لوی او واړه ټول سره شريکان وي نو هغه لږ شاني سپک او آسان وربکارې. مشهور مثل دې چي «په گډه مرگ کښي لويه چرچه وي» مگر په دوزخ کښي د ټولو شياطين الانس والجن او د تابعينو او متبوعينو په اشتراک او گډون کښي دوی ته هيڅ يوه فائده او گټه نه ورسپړي، د عذاب شدت به دومره زيات وي چي په داسي سطحې خبرو له سره دوی نشي متسلي کيدی او دوی ته له هغه ځني څه تخفيف او سپکتيا نه محسوسپړي. حضرت شاه صاحب رحمه الله عليه ليکي «يعني کفار به وائي چي د دوی له لاسه مونږ په دغه عذاب کښي اخته شوي يو ډير ښه شو چي دوی هم له هغه څخه نجات ونه موند او تری بچ نشو. ليکن که هغه بل نيولی شوي دی نو د هغه له نيولو څخه ده ته څه فائده نه ورسپړي».

اَفَاَنْتَ تُسَبِّحُ الصُّمَّ اَوْ تُهْدِي الْعُمْى وَمَنْ كَانَ فِي ضَلَالٍ مُّبِينٍ ﴿٢٠﴾ فَاِمَا نَذْهَبَنَّ بِكَ فَاِنَّا مَنَّهُمْ مُّنتَقِمُونَ ﴿٢١﴾ اَوْ نُرِيَّتَاكَ الَّذِي وَعَدْنَاهُمْ فَاِنَّا عَلَيَّهِمْ مُّقْتَدِرُونَ ﴿٢٢﴾ فَاَسْمِعْ بِالَّذِي اَوْحَىٰ اِلَيْكَ اِنَّكَ عَلَىٰ صِرَاطٍ مُّسْتَقِيمٍ ﴿٢٣﴾

آيا پس ته به (ای محمده!) آورو وکړي کڼو ته يا سمه لياره به وښيي ړندو ته او هغه چا ته چي وي په گمراهي ښکاره کښي پس که بيول وکړو مونږ خامخا پتا سره (په خوا د تعذيب د منکرينو) پس بيشکه مونږ له دوی نه انتقام اخيستونکي يو (په آخرت کښي) يا به وښيو تاته (په حيات ستا کښي) هغه (عذاب) چي وعده ئي کړو له دوی سره پس بيشکه مونږ په (عذاب د) دوی قادر يو (په هر حال کښي) پس منگلي خښي کړه (ښه عمل وکړه) په هغه (قرآن) چي وحی کړي شوي دی تاته (ای محمده!) بيشکه ته پر ليارې سمی روان ئي (نو ژر به مطلب ته ورسپړي).

تفسير: يعنی ړندو ته د حق لياره ښوول، کڼو ته د حق غږ آورو، او هغو کسانو ته چي

په صریحی غلطی او گمراهی کښی سرگردانه حیرانه گرځی سمه صافه لیاره ښوول او د کفر، شرک، شک او عصیان له تیارو څخه ئی د باندی ایستل او د هدایت پر لوی سرک ئی روانول، ستاسی په واک (قبضه) او اختیار کښی نشته که الله تعالی اراده وفرمائی نو ستا په غېر کښی تاثیر پیدا کوی. په هر حال تاسی داسی غم او اندېښنه مه کوئ چی دغه گرد (تول) خلق ولی حق نه منی؟ او ولی خپله آخره خاتمه خرابوی؟ د دوی معامله پاک الله ته وسپارئ! هم هغه به دوی ته د دوی د دغو اعمالو سزا ورکوی، که د دوی دغه په سزا رسول ستاسی له وفاته وروسته واقع شو نو هغه به هم تاسی ته درښوول کیږی په هر صورت نه دوی زمونږ له واکه او اختیاره وتلی او نه چیری تللی شی، او نه به مونږ دوی بی له سزا ورکولو خوشی پریږدو. ستاسی کار هم دا دی کومه وحی چی راغلی ده او کوم حکم چی تاسی ته درکړی شوی دی پر هغه په ډیر مضبوطی سره ټینگ ولاړ اوسئ! او برابره خپله فریضه اداء کوئ، ځکه که د دنیا نور خلق پر بلی لیاری لاړ شی نو ته د الله تعالی په فضل او کرم سره پر سمه لیاره روان ئی چی له هغه څنی یو قدم دی خوا یا هغی خوا ته د هیسته کیدلو ضرورت نه دی پاتی او نه د کوم هوا پرست په غوښتنه، هیله (امید) آرزو او تمنا ته کوم بل لوری ته کتلی او التفات کولی شی.

وَاِنَّهٗ لَذِكْرٌ لَّكَ وَلِقَوْمِكَ

او بیشکه دغه (قرآن) ذکر پند (شرف عزت) دی تاته (ای محمده!) او قوم (امت) ستا ته.

تفسیر : یعنی لوی قرآن د تاسی او ستاسی د قوم دپاره د خاص فضل او شرف سبب دی. له دی نه به لوی عزت او ښه نصیب څه وی چی د الله تعالی کلام، او د گردی (تولی) دنیا د نجات او د فلاح ابدی دستورالعمل د دوی په ژبه نازل شوی دی. او د داسی مقدس کلام پومینی مخاطبان هم دوی دی. که دوی څه عقل او پوه ولری نو د دغه عظمی نعمت قدر دی وکړی! او د لوی قرآن چی د دوی لپاره یو قیمتمدار د پند او نصیحت کتاب دی پر هدایاتو دی ټک وکړی، او له نورو گردو (تولو) څنی دی پومبی خپل ځانونه د دنیوی او آخروی سعاداتو وړ (لائق) او مستحق وگرځوی.

وَسَوْفَ يُسْأَلُونَ

او ژر ده چی پوښتنه به وکړه شی له تاسی (په ورځ د قیامت کښی).

تفسیر : یعنی مخ کښی به د دی خبری پوښتنه کیږی چی تاسی د دغه عظمی نعمت څه قدر

کړی و؟ او د دغه لوی فضل او شرف شکريه مو په څه شان سره اداء کړی وه؟.

وَسْئَلُ مَنْ أَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ مَنْ رُسُلِنَا أَجَعَلْنَا مِنْ
دُونِ الرَّحْمَنِ إِلَهًا يُعْبَدُونَ ﴿٣٥﴾

او پوښتنه وکړه (ای محمده!) له هغه چا چې لیرلی مو دی پخوا له تا له رسولانو زمونږ (په شپه د معراج کښی یا له علماؤ د دوی) آیا مقرر کړی وو مونږ بی له رحمن نور معبودان چی عبادت به ئی کاوه.

تفسیر : یعنی ستاسی لیاره خو هم هغه ده چی د پخوانیو انبیاءو لیاره وه هیڅ یوه نبی د شرک تعلیم نه دی ورکړی. او نه الله تعالیٰ په هیڅ یوه دین کښی شرکیه اعمال جائز درولی دی چی ماسواء الله څخه د بل چا عبادت هم وکړی شی. او دغه ارشاد چی پوښتنه وکړه یعنی هر کله چی له دوی سره ملاقات وکړئ! لکه چی د معراج په شپه کښی وشو یا د دوی احوال له کتابونو څخه تحقیق وکړئ! په هر حال د تحقیق او تفتیش هومره ذرائع چی وی هغه گرد (تول) تر استعمال لاندی ونیسئ! له هغو څخه به په صاف ډول (طریقه) سره ثابتیږی چی په هیڅ سماوی دین کښی هیڅ کله د شرک اجازه نه ده ورکړی شوی.

وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا مُوسَىٰ بِآيَاتِنَا إِلَىٰ فِرْعَوْنَ وَمَلَئِهِ فَقَالَ إِنِّي رَسُولُ
رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿٣٦﴾ فَلَمَّا جَاءَهُمْ بِآيَاتِنَا إِذْ هُمْ مِنْهَا يَضْحَكُونَ ﴿٣٧﴾

او خامخا په تحقیق لیرلی وو مونږ موسیٰ سره له (نهو) دلائلو (د قدرت) زمونږ فرعون ته او مشرانو د دغه (فرعون) ته پس وویل (موسیٰ) بیشکه زه چی یم رسول د رب د عالمیانو یم پس کله چی راغی (موسیٰ) دوی ته سره له دلائلو (د قدرت) زمونږ ناڅاپه دوی په دغو دلائلو (د قدرت زمونږ) به ئی خندل.

تفسیر : یعنی پر معجزاتو ئی توکی مسخری کولی.

وَمَا نُرِيهِمْ مِنْ آيَةٍ إِلَّا هِيَ أَكْبَرُ مِنْ أُخْتِهَا

او نه مو ښوده دوی ته (هیڅ دلیل) له دلائلو (د عذاب) مگر چی هغه لوی
وه له خوره د دی (یعنی له هغه تیر عذابه)

تفسیر : یعنی له یوه څخه بل د قدرت لوی دلیل مو د موسی علیه السلام د تصدیق لپاره
وښوده .

وَآخَذْنَهُم بِالْعَذَابِ لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ ﴿٢٨﴾

او نیولی وو مونږ دوی په عذاب سره دپاره د دی چی دوی راوگرځی (له
کفره خپله).

تفسیر : بالاخره مو هغه دلائل ورولیدل چی د عذاب یو شان رنگ د هغو په منځ کښی مرکوز
ؤ لکه چی د جزء ٩ «الاعراف» په (١٦) رکوع ١٣٣ آیت کښی مذکور دی ﴿فَأَرْسَلْنَا عَلَيْهِمُ الطُّوفَانَ وَالْجُرَادَ
وَالْقُمَّلَ وَالضَّفَادِعَ وَالْذَّمَ أَيْتُ مُفَصَّلَاتٍ﴾ او له دی نه غرض دا وو خو دوی وویږی او له
خپلو هغو حرکاتو څخه مخ وگرځوی نو هغوی بیرته ونه گرځیدل کله چی عذاب ئی ولید نو
داسی فریاد ئی وکړ

وَقَالُوا يَايَهُ السَّاحِرُ

او وویل (قبطیانو موسی ته) ای ساحره !

تفسیر : د دوی په محاوراتو کښی عالم ته به ئی «ساحر» ویل، ځکه چی لوی علم د دوی په
نزد هم دغه سحر وو. ښائی د دغه عجز، زاری، خوشامد او تملق په وخت، حضرت موسی ئی په
دغه ظاهری تعظیمی لقب سره بللی وی او له خپل باطنی خباثته ئی په دغه لوری هم اشاره کړی
وی چی مونږ تر اوسه پوری تا د نبی په صفت نه پیژنو او تش دی د یوه ماهر کودگر (ساحر)
په حیثیت گڼو.

ادْعُ لِنَارِكَ بِمَا عٰهَدَ عِنْدَكَ اِنَّنَا لَمُهْتَدُونَ ﴿٢٩﴾

وبوله زمونږ دپاره رب خپل په سبب د هغی وعدی (د الله) چی له تا څخه ده
(چی له مونږ لری کړی عذاب) بیشکه چی مونږ خامخا لیاره موندونکی یو

(په ايمان راوړلو سره په تا باندې اى موسى!).

تفسير : يعنى د دعاء هغه طريقه چې تاته رب ستا ښوولى ده، او هغه عهد چې مونږ له تاسې سره كړى دى سم له هغه دعاء سره داسې وشو نو ضرور مونږ به هم پر سمه لياره راځو او ستا خبرو ته به غوږ ږدو نو سمه صافه لياره به بيا موږ.

فَلَمَّا كَشَفْنَا عَنْهُمْ الْعَذَابَ إِذَا هُمْ يَنْكُثُونَ ﴿٥٠﴾

پس كله چې لرى مو كړ له دوى نه عذاب (په دعاء د موسى سره) ناڅاپه ماته كړه دوى (هغه وعده خپله)

تفسير : يعنى څه مهال (وخت) چې هغه تكليف مرتفع او د مصيبت ساعت له دوى نه پورته او مندفع شو يو ځلى ټولو سره له خپلو هغو مواعيد څخه مخ واړوه او داسې ئى ورښكاره كړل چې مونږ له سره تاسره څه عهد او پيمان نه وو كړى او فى الحال ئى بيا مات كړ.

وَنَادَىٰ فِرْعَوْنُ فِي قَوْمِهِ قَالَ يُقَوْمُ أَلَيْسَ لِي مُلْكُ مِصْرَ
وَهَذِهِ الْأَنْهَارُ تَجْرِي مِن تَحْتِي أَفَلَا تُبْصِرُونَ ﴿٥١﴾

او غږ وكړ فرعون (افتخاراً) په قوم خپل كښى (د جارچيانو په وسيله) وويل (فرعون) اى قومه زما! آيا نشته ما لره ملك سلطنت د مصر او دغه ويالى چې بهيږي (او اصلى منبع ئى نيل دى) لاندې تر (مانى) زما آيا پس نه وينئ تاسې (دغه لوئى جاه او جلال زما).

تفسير : په دغو اطرافو او حواليو كښى د مصر حاكم دير لوى سړى گناه كيده، او نهرونه ئى هم ده كينودلى وو، او د نيل اوبه ئى په هم دغو ويالو كښى غورځولى وى او خپل باغ ته ئى هم را ايستلى وى. مطلب دا چې سره د دغو سامانونو او وسائلو د موجوديت آيا زمونږ دغه حيثيت او وضعيت له دى خبرى سره وې (لاټق) او متقاضى دى چې د موسى عليه السلام په شان د يوه معمولى حيثيت والا خبرو ته غوږ ونيسو او غاړه ورته كيږدو.

أَمْ أَنَا خَيْرٌ مِّنْ هَٰذَا الَّذِي هُوَ مَهِينٌ ۚ وَلَا يُكَادُ يَمِينُ ﴿٥٢﴾

بلکه زه بهتر یم له دغه سری (موسیٰ) چی هغه سپک (او حقیر) دی. او نه دی نژدی (دی ته چی) صاف بیان (د مطلب) وکړی.

تفسیر : یعنی له موسیٰ سره نه څه مال او دولت شته او نه حکومت او نه عزت او نه کوم ظاهري کمال تر دی چی په خبرو او اترو کښی ئی ژبه هم په صاف ډول (طریقه) سره نه چلیږی او تنه کیږی.

فَاُولَٰئِكَ عَلَيْهِ اَسْوَرَةٌ مِّنْ ذَهَبٍ اَوْجَاءَ مَعَهُ الْبَلَكَةُ مُّقْتَرِنِينَ ﴿٥٣﴾

پس ولی نه غورځول کیږی په ده باندی وښی له سرو زرو یا ولی نه دی راغلی له ده سره پرښتی پیوسته (صف تړلی).

تفسیر : وائی چی فرعون به پخپله د جواهراتو وښی پخپلو لاسو کښی اچول او پر هر وزیر او امیر او مشر به ئی چی لطف او مهربانی کوله د هغه په لاسو کښی به ئی هم سم د ده له حال سره مناسب وښی اچول د ده په مخ کښی د ده لاورو لښکر صف تړلی وو. مطلب ئی دا کله چی مونږ چاته عزت ورکوو نو دغسی وضعیت ورسره کوو، نو آیا کله چی دی د الله تعالیٰ د رسالت مدعی دی نو ولی د ده الله د ده په لاسو کښی وښی نه دی اچولی؟ او له ده سره ئی د ملاکو یو لښکر نه دی رالیدلی؟.

فَاسْتَخَفَّ قَوْمَهُ فَأَطَاعُوهُ اِنَّهُمْ كَانُوْا قَوْمًا فَاسِقِيْنَ ﴿٥٤﴾

پس سپک بی عقل موند (فرعون) قوم خپل پس اطاعت ئی وکړه د هغه (فرعون) په مطلب د ده کښی، بیشکه چی دوی وو یو قوم فاسقان (نوی مانه فرمان د فاسق).

تفسیر : یعنی په دغو چتپو (بیکارو) او غلطو تیرایستونکیو خبرو سره ئی له خپل ټول قوم څخه ناپوهان جوړ کړی دی او هغه ټول احمقان د ده خبرو ته غوږ ږدی حقیقت دا دی چی د دغو خلکو طبائع د الله تعالیٰ په نافرمانی له ابتداء څخه عادت او معتاد شوی وو دغه ئی اوس د هغه عصیان او طغیان دپاره یوه نوی حيله او پلمه (تدبیر) وگرځوله.

فَلَمَّا اَسْفَوْنَا

پس کله چی خفه کړو (په غضب ئی کړو) دوی مونږه (په ډیر طغیان خپل سره)

تفسیر : یعنی هم هغسی کارونه ئی وکړل چی په هغو سره عادتاً پاک الله په قهر او غضب کیږی.

انْتَقِمْنَا مِنْهُمْ فَأَعْرَفْنَاهُمْ أَجْبَعِينَ ﴿٥٥﴾ فَجَعَلْنَاهُمْ سُلَفًا وَمَثَلًا لِّلْآخِرِينَ ﴿٥٦﴾

نو انتقام واخیست مونږ له دوی نه پس غرق ډوب مو کړل دوی ټول (په بحیره د قلزم کښی) پس ومو گرځول دوی پیشوایان (دپاره د عبرت اخیستلو) او مثل دپاره د وروستیو (خلکو تر قیامت پوری).

تفسیر : یعنی وروسته راتلونکیو نورو نسلونو ته د دوی قصه د یوی عبرتناکی پیښی په شان ذکر او بیانېږی.

وَلَمَّا ضُرِبَ ابْنُ مَرْيَمَ مَثَلًا إِذْ أَقْرَبَكَ مِنْهُ يَصِدُّونَ ﴿٥٧﴾ وَقَالُوا
ءَالِهَتُنَا خَيْرٌ أَمْ هُوَ

او کله چی وگرځاوه شو غوی د مریمی مثل ناخاپه قوم ستا پر هغه (مثال) شور ماشور د خوشالتیا (او خندا) کوی او وائی (دغه کفار) آیا معبودان زمونږ غوره دی او که هغه غوره دی (هر کله چی عیسیٰ په دوزخ کښی شو خو زمونږ بتان دی هم په دوزخ کښی وی).

تفسیر : یعنی کله به چی د حضرت مسیح علیه السلام ذکر کیده نو د عربو مشرکانو به ډیر شور ماشور نښلاوه او راز راز (قسم قسم) غږونه به ئی پورته کول. په ټینو روایاتو کښی راغلی دی. څه مهال (وخت) چی رسول الله مبارک دغه آیت ولوست ﴿إِنَّكُمْ وَمَا تَعْبُدُونَ مِن دُونِ اللَّهِ حَصَبُ جَهَنَّمَ﴾ جزء ١٧ (د انبیاء ٧ رکوع ٩٨ آیت زمونږ د دغه تفسیر کښی) نو مشرکانو وویل چی نصاریٰ د حضرت مسیح علیه السلام عبادت کوی اوس راوښیه چی ستاسی په خیال زمونږ معبودان ښه دی؟ که حضرت مسیح علیه السلام ظاهر دی چی تاسی حضرت مسیح ته ښه وایئ کله چی حضرت مسیح (معاذ الله) د دی آیت په عموم کښی داخل دی نو خیر دی زمونږ معبودان دی هم

ورسره داخل وی په ځينو رواياتو کښې راغلی دی چې نبی الکريم يو ځلی فرمایلی وو «ایس احد یعبد من دون الله فيه خير» نو کفارو وویل چې آیا په مسیح کښې هم څه خیر او ښيگنه (فائده) نشته؟ ظاهر دی چې د آیت او د رسول الله د دی الفاظو مطلب له هغو شيانو سره متعلق وو چې مشرکان د هغوی په عبادت کښې لگیا وو او په دغو معبودینو کښې د دغی خبری قوت او قدرت هم نه وو چې د خپلو عابدینو جواب په لا او نعم سره ورکړی شی یا دوی له دغه ناحقه عبادت څخه منع کړی یا د خپلی بیزاری اعلان هغوی ته واوروی. مگر د دغو معترضینو منشاء تش جگړه کول او اعتراض ایستل، او د مناقشی او مجادلی خبری پیدا کول، او د حق لتارول وو، نو ځکه قصداً به ئی داسی خبری جوړولی چې د متکلم له مراده مخالفی وی، کله به ئی داسی ویل بس کړه! مونږ ته معلوم شو چې تاسی هم له مونږ څخه د خپل ځان هم هغسی عبادت غواړئ لکه چې نصاری ئی مسیح علیه السلام ته کوی. ښائی چې کله به ئی داسی ویل چې پخپله قرآن د حضرت مسیح علیه السلام مثال داسی بیان کړی دی.

﴿إِنْ مَثَلٌ عِندَ اللَّهِ كَمَثَلِ آدَمَ خَلَقَهُ مِنْ تُرَابٍ ثُمَّ قَالَ لَهُ كُنْ فَيَكُونُ﴾ ﴿جزء ۳ (د آل عمران ۶ رکوع) ۶۸ آیت

اوس وگورئ چې زمونږ معبودان ښه دی که مسیح علیه السلام تاسی ولی د مسیح ذکر په خیر سره کړئ او زمونږ معبودانو ته ردی بدی خبری کړئ او خدای زده چې نور به څه څه شیان ویل د دغو گردو (تولو) خبرو جواب وروسته له دی نه الله اجل واعلی شانه واکرم واعظم برهانه داسی فرمائی.

مَا ضَرَبُوهُ لَكَ إِلَّا جَدًّا لَئِنْ لَمْ يَمُوتْ خَصْمُونَ إِنَّ هُوَ الْاَعْبَدُ اَنْعَمْنَا عَلَيْهِ وَجَعَلْنَاهُ مَثَلًا لِّبَنِي إِسْرَءِيلَ ۝٩٦

نه دی ترلی دوی دغه مثال تا لره مگر محض دپاره د مجادلی خصومت جگړی بلکه دوی یو قوم جگړه کوونکی دی (په هر کار کښې)، نه دی دغه (عیسی) مگر یو بنده دی چې نعمت کړی ؤ مونږ پری او گرځولی مو وو دی یو مثل دپاره د بنی اسرائیلو.

تفسیر : یعنی یواځی په هم دغه مسئله کښې د دوی دغه جگړی نه دی محدودی بلکه د دوی په طبیعت کښې جگړه او جنجال واقع دی سمی او صافی خبری هیڅ کله د دوی په مغزو کښې ځای نه نیسی، هم داسی مهملی او چتی (بیکاره) مباحثی او لری له مقصده جگړی راوباسی. چیری هغه شیطاین چې پر خلقو خپل عبادت اجرا کوی. او پر هغو دوی خوښیږی، یا هغه د تیږی (گتۍ) بیځانه بتان چې پر دغه بیخی قوت او قدرت نه لری چې خلق له کفره او شرکه منع کړی او چیری د لوی الله هغه مقبول بنده چې پری الله تعالی خپل خاص فضل او کرم

فرمايلي او د بنی اسرآئیلو د هدايت دپاره ئی درولی وو چی دی پخپله پر خپل عبودیت مقرر وو او هم خپل امت ئی د وحدانیت په طرف باله او هغوی ته به ئی داسی ویل ﴿إِنَّ إِلَهَهُمُ وَرَبُّكُمْ فَاعْبُدُوهُ هَذَا صِرَاطٌ مُسْتَقِيمٌ﴾ نو آیا دغه مقبول بنده ته (العیاذ بالله) «حصب جهنم» یا «لیس فیه خیر» ویلی کیدی شی؟ یا د تیرو (گتو) بتان له هغه سره برابری او سیالی کولی شی؟ په یاد ئی ولری چی لوی قرآن هیڅ یوه بنده ته د الوهیت درجه نه ورکوی. د ده تول جهاد د هم دغه مضمون په خلاف دی. هو! داسی هم نشی کیدی چی محض د څو تنو احمقانو او ناپوهانو د ادعا په موجب چی ده ته د الوهیت نسبت کوی خپل دغه مقرب او مقبول بنده د تیرو (گتو) له بتانو یا له نورو شیرانو سره برابر کړی.

وَلَوْ نَشَاءُ لَجَعَلْنَا مِنْكُمْ مَلَائِكَةً فِي الْأَرْضِ يَخْلُقُونَ^{١٠}

او که اراده فرمائلی وی مونږ نو خامخا گرځولی به مو وی په غای د تاسی پرېشتی په ځمکه کښی چی خلیفگانی شوی به وی.

تفسیر : یعنی په عیسیٰ علیه السلام کښی د پرېستو لږ څه آثار وو لکه چی د «المائدة» او د «آل عمران» او د «کهف» د سورتونو په تفاسیرو کښی اشاره کړی شوی ده په دغومره یوه خبره هیڅوک نشی معبود کیدی. که تاسی غواړی نو ستاسی له نسله به مونږ هم داسی خلق پیدا کړو یا ستاسی په غای به له آسمانه پرېشتی راښکته او په ځمکه کښی به ئی ودانی کړو. مونږ ته دغه تول قدرت حاصل دی.

وَأَنَّهُ لَعَلُّمٌ لِّلسَّاعَةِ

او بیشکه دغه (عیسیٰ) خامخا علامه نښه ده دپاره د قیامت (په اعتبار د نزول سره)

تفسیر : یعنی د حضرت مسیح علیه السلام اول ځلی راتلل خو خاص د بنی اسرآئیلو دپاره یوه د قدرت نښه وه چی بی له پلاره پیدا شو، او عجیبی او غریبی معجزی ئی ورښکاره کړی، او د ده دوهم ځلی راتگ به د قیامت له نښو څخه وی، د ده له نزوله به خلق معلوم کړی چی قیامت بیخی نژدی رارسیدلی دی.

فَلَا تَهْتَفِرْنَ بِهَا وَالْيَعُونِ هَذَا صِرَاطٌ مُسْتَقِيمٌ^{١١} وَلَا يَصُدُّكُمْ

الشَّيْطَانُ إِنَّهُ لَكُمْ عَدُوٌّ مُبِينٌ ﴿٦٢﴾

پس شک مه کوئ تاسی په (راتلو د) قیامت کښی او متابعت وکړئ زما (په توحید کښی) دغه لیاره ده سمه برابره (چی نه پری گمراه کیږی هیڅوک) او نه دی اړوی تاسی شیطان (له دغی سمی لیاری) بیشکه چی (دغه شیطان) تاسی ته دښمن دی ښکاره .

تفسیر : یعنی د قیامت په راتگ کښی شک مه کوئ! او د توحید او د ایمان پر هغی سمی لیاری چی زه ئی تاسی ته درښیم سم برابر لار شی! نه چی ستاسی ازلی دښمن شیطان تاسی له هغی لیاری څخه منع کړی او مخه مو ونیسی .

وَلَمَّا جَاءَ عِيسَىٰ بِالْبَيِّنَاتِ قَالَ قَدْ جِئْتُكُمْ بِالْحِكْمَةِ وَلِأُبَيِّنَ لَكُمْ بَعْضَ الَّذِي تَخْتَلَفُونَ فِيهِ

او کله چی راغی عیسیٰ په دلائلو ښکاره وو سره وویل (عیسیٰ) چی په تحقیق راغلی یم زه تاسی ته په حکمت (نبوت شریعت ښه درایت پخی خبری) او دپاره د دی چی بیان کړم تاسی ته غښی له هغو احکامو چی وئ تاسی چی اختلاف به مو کاوه په هغو کښی (له امورو د دین نه)

تفسیر : یعنی دینی خبری یا غښی هغه شیان چی د موسوی شریعت له طرفه حرام درولی شوی وو د هغه حلت بیان تاسو ته کوم کما جاء فی الركوع (٥) آیت ٥٠ من سورة آل عمران ﴿وَلِأُبَيِّنَ لَكُمْ بَعْضَ الَّذِي تَخْتَلَفُونَ فِيهِ﴾

فَاتَّقُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا ۖ إِنَّ اللَّهَ هُوَ رَبِّي وَرَبُّكُمْ فَأَعْبُدُوا هَذَا صِرَاطٌ مُسْتَقِيمٌ ﴿٦٣﴾

پس وویږیږئ له (عذابه د) الله او اطاعت وکړئ زما (په شرعیه ؤ امورو کښی). بیشکه الله هم هغه دی رب زما او رب ستاسو پس عبادت کوئ یواغی د دغه (الله او حکم ئی منی) دغه لیاره ده سمه برابره .

تفسير : دغه تعليم وو د حضرت مسيح عليه السلام وگورئ چي په خومره صفائي او درستي سره ئي د واحد الله د ربوبيت او معبوديت بيان فرمايلي دي او هم دغه توحيد، اتقاء او د رسول الله اطاعت ئي صراط المستقيم درولي دي.

فَاخْتَلَفَ الْأَحْزَابُ مِنْ بَيْنِهِمْ

پس مختلف شول سره دغه قومونه (د نصاري) په منع خپل کښي.

تفسير : يعني اختلاف واقع شو. يهودان تري منکران شول او نصرانيان پري قائلان شول بيا وروسته له دي نه نصرانيان هم سره څو دلي شول، ځيني حضرت مسيح ته د الله تعاليٰ ځوي وائي ځيني له دري خدايانو يو خدای ورته وائي، ځيني يو څه وائي او ځيني بل څه وائي د حضرت مسيح عليه السلام پر اصلي تعليم خو ير تن هم نه دي پاتي.

قَوْلِ الَّذِينَ ظَلَمُوا مِنْ عَذَابِ يَوْمِ إِلْيَوْمٍ ۖ هَلْ يَنْظُرُونَ إِلَّا السَّاعَةَ أَنْ تَأْتِيَهُمْ بَغْتَةً وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ ۖ

پس افسوس هلاک خرابي ده دپاره د هغو کسانو چي ظلم ئي کړي دي (په باب د عيسى کښي) له عذاب د ورځي درد ورکونکي. آيا منتظر دي (دغه احزاب يا کفار د مکي يعني نه دي) مگر قيامت ته چي رابه شي دوی ته يو ناڅاپه او دوی به نه پوهيږي (په وخت د راتلو ئي قبل الظهور).

تفسير : يعني له داسي ښکاره ؤ او واضحو بياناتو او هداياتو سره هم که دغه خلق د حق او صدق منونکي نه دي نو بالاخر دوی د څه شي په انتظار کښي دي؟ د دوی د دغه وضعیت او احوال له ليدلو څخه داسي ويل کيدی شي چي که قيامت يو ځلي ناڅاپه د دوی پر سرونو ودریږي نو هلته به ئي ومنی. حال دا چي د هغه وخت منل له سره په درد نه خوري او مفيد نه واقع کيږي.

الْأَخْلَاءُ يَوْمَئِذٍ بَعْضُهُمْ لِبَعْضٍ عَدُوٌّ إِلَّا الْمُتَّقِينَ ۚ

ياران (دوستان د كفر او معصيت) په دنيا كښي په دغه ورځ (د قيامت كښي) ځيني د دوى له ځينو نورو سره به دشمنان وي مگر (پاتى به وي دوستي) د متقيانو.

تفسير : په دغه ورځ كښي به دوست له دوست څخه لري تښتي نه چي زه هم د ده په شامت ونيولى شم د دنيا دغه گردى (تولى) دوستي او محبت او خپلوى به سره منقطع كيږي انسان به افسوس او ارمان كوي چه ولي مې له هغه شريز سري سره دوستي كړى وه چي د هغه په غولولو او لمسولو سره زه نن په دغه مصيبت كښي اخته شوم په دغه وخت كښي به دير خور او مين محبوب هم د خپلي خوږي او مينې محبوبى له ليدلو ځنى ويږي به او يو د بل له ليدلو څخه به بيزاره وي. هو! د هغو كسانو محبت او دوستي به په كار ورځي چي خاص د الله دپاره وي. او نداء به وكړه شى پر دغو مؤمنانو باندې د الله اعظم شانه واكړم برهانه له جانب داسي چي

يُعْبَادُ الْخَوْفِ عَلَيْكُمُ الْيَوْمَ وَلَا أَنْتُمْ تَحْزَنُونَ ﴿٦٩﴾

اي بندگيانو زما نشته هيڅ ويړه پر تاسي نن ورځ او نه به تاسي غمجن كيږئ.

تفسير : يعنى نه د وړاندې ويړه او نه به د وروستې غم اندېښنه ورسره وي. او د دوى صفت دغه دى

الَّذِينَ آمَنُوا بِآيَاتِنَا وَكَانُوا مُسْلِمِينَ ﴿٧٠﴾

هغه كسان چي ايمان ئى راوړى دى په آيتونو زموږ او وو دوى مسلمانان (په دنيا كښي).

تفسير : يعنى په زړه سره ئى يقين وكړ او پخپلو نورو جوارحو او اعضاوو سره ئى د ده احكام په ځاى راوړل او د اطاعت او انابت غاړه ئى ورته كيښوده. له دى ځايه د ايمان او اسلام فرق ظاهريږي لكه چي د جبريل عليه السلام په حديث كښي د دى مفصل بيان شوى دى. بيا به وويلي شى دغو مؤمنانو ته له جانب د الله اكرم شانه واعظم برهانه داسي چي

ادْخُلُوا الْجَنَّةَ أَنْتُمْ وَأَزْوَاجُكُمْ تُحْبَرُونَ ﴿٧١﴾ يُطَافُ عَلَيْهِمْ بِمَعَارِفٍ

مِّنْ ذَهَبٍ وَآكَابٍ^{٤١} وَفِيهَا مَا تَشْتَهِيهِ الْإِنْفُسُ وَتَكُنُّ الْأَعْيُنُ^{٤٢}

ننوخئ (ای زما مؤمنانو بندگانو) جنت ته تاسی او بشئی ستاسی چی خوشاله به کرل شی. گرغولی کیبری به (د غلمانو له خوا) پر دغو جنتیانو کاسی گلاسونه له سرو زرو څخه او (طلائی) صراحی گانی او (وی به دوی ته) په دغه (جنت) کښی هغه څیزونه چی خواهش کوی د هغو نفسونه (د دوی) او چی خوند اخلی سترگی (د دوی تری).

تفسیر : له ټولو څخه هغه اعلیٰ او اولیٰ څیز چی تری سترگی په لیدلو سره رنی او یخی او زړونه آرامی او هوسانی (راحت) مومی د الله تعالیٰ لقاء رزقنا الله تعالیٰ بفضله ومنه.

وَأَنْتُمْ فِيهَا خَالِدُونَ^{٤٣} وَلِذَلِكَ الْجَنَّةُ الَّتِي أَوْثَمُوهَا بَمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ^{٤٤}

او تاسی په دغه جنت کښی همیشه اوسیدونکی یی. او دغه جنت دی هغه چی په میراث درکری شوی دی هغه تاسو ته په سبب د هغو (نیکو عملونو) چی وی تاسی چی کول به مو په دنیا کښی.

تفسیر : یعنی ستاسی د پلار آدم علیه السلام میراث تاسی ته بیا درورسیده او دغه د الله تعالیٰ فضل او مرحمت او ستاسی د اعمالو برکت دی.

لَكُمْ فِيهَا فَاكِهَةٌ كَثِيرَةٌ مِنْهَا تَأْكُلُونَ^{٤٥} إِنَّ الْمُجْرِمِينَ^{٤٦} فِي عَذَابٍ جَهَنَّمَ خَالِدُونَ^{٤٧} لَا يُفْتَرَعُ عَنْهُمْ^{٤٨} وَهُمْ فِيهِ مُبْلِسُونَ^{٤٩}

شته تاسی ته په دغه (جنت) کښی (ښی غوری منځښی) میوی ډیری چی له هغو څخه به ئی خورئ تاسی. بیشکه چی مجرمان (کافران) په عذاب د دوزخ کښی به همیشه پاتی کیدونکی وی نه به سپکاوه شی له دوی ځنی (عذاب) او دوی به په دغه عذاب کښی ساکت ناامیده وی (له نجاته او نشاطه).

تفسیر : یعنی عذاب به نه کوم وخت ملتوی کیږی او نه سپکاوه شی. دوزخیان به ناامیده کیږی چی اوس په هیڅ صورت له دی ځایه نشو وتلی او نه د وتلو څه سبیل او لیاره شته.

وَمَا ظَلَمْنَاهُمْ وَلَكِنْ كَانُوا هُمُ الظَّالِمِينَ ﴿٤٧﴾

او نه دی کمری مونږ ظلم پر دوی ولیکن دوی وو هم دوی ظالمان (پر ځانونو خپلو په کفر سره)

تفسیر : یعنی مونږ په دنیا کې د نیکي او بدی هره خوا او هر پلو دوی ته ښوولی او پوهولی وو او انبیاؤ الله می لپړلی وو او پر دوی می د حجت اتمام کړی وو او هیڅ یو معقول عذر می دوی ته باقی نه وو پریښی خو سره له هغه دوی ونه منل او له خپلو تیریو او زیاتو څخه ئی لاس وانه خيست. که داسی ظالمینو او متجاوزینو ته سزا ورکړه شی نو څوک دغی سزا ته ظلم ویلی شی؟

وَنَادُوا رَبَّكَ لِيَقْضَ عَلَيْنَا رَبُّكَ

او غږ به وکړی (جهنمیان) چی ای مالکه (خازنه د دوزخ) حکم دی وکړی پر مونږ رب ستا (د مرگ)

تفسیر : «مالک» د هغی پریښتی نوم دی چی پر دوزخ مؤکله ده او د اور داروغه ورته ویلی شی. دوزخیان به ده ته غږ کوی او ناری به وهی چی مونږ نه مرو او نه خلاصی مومو ته دی خپل رب ته ووايه چی یو ځلی دی مونږ ته عذاب راکړی او کار مو دی له بیخه تمام کړی. گواکی له نجاته بی هیلی او مایوس کیږی او د مرگ په ارمان کې لویږی.

قَالَ إِنَّكُمْ مَكِيدُونَ ﴿٤٨﴾

وبه وائی (ملک خازن پس له زرو کلو په جواب د دوی) چی بیشکه تاسی (ژوندی) پاتی کیدونکی یی (په دوزخ کې).

تفسیر: یعنی له چغو او شورماشور څخه هیڅ فائده نه دررسپړی تاسی په هم دغه خپل حال تل ترته پاتی کیدونکی یی. وائی چی دوزخیان به تر یو زر کاله چغی وهی، ناری سوری به کوی بالاخر دوی ته به داسی یو جواب اوراوه شی او د الله اجل واعلیٰ شانه واکرم واعظم برهانه له جانبه داسی ویلی کیږی

لَقَدْ جِئْتُمُ بِالْحَقِّ وَلَكِنَّ أَكْثَرَكُمْ لِلْحَقِّ كِرْهُونَ ﴿٤٩﴾

خامخا په تحقیق راغلی وو مونږ تاسی ته (په وسیله د انبیاء) په حق سره ولیکن زیاتره ستاسی حق لره بد گڼونکی یی (چی حق به مو نه قبلوه).

تفسیر : یعنی هغه سزا تاسی ته پر دغه جرم درکړی شوی ده چی تاسی علی الاکثر د صداقت او حقانیت په خلاف اقدامات کول او زیات له تاسی د ړندو په شان په هغه پسی لویدلی وئ.

أَمْ أَمْرُكُمْ إِلَّا مِثْرُ آبٍ يَمُوتُ

بلکه محکم کړی دی (کفارو په خلاف د انبیاء) یو کار پس بیشکه مونږ هم محکم کوونکی یو (د تدبیر خپل).

تفسیر : د عربو کفار زمونږ د رسول الله صلی الله علیه وسلم په خلاف راز راز (قسم قسم) پلمی (تدبیرونه) او حیلی جوړولی او قسم په قسم پت تدبیرونه به ئی سره ترل مگر د الله تعالیٰ خفیه تدبیر د دوی پر دغو گردو (تولو) پلمو (تدبیرونو) باندی اوبه بهولی. حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي «کفارو گردو (تولو) سره یو غای داسی مشوره او جرگه کړی وه چی زمونږ له تغافله د دغه نبی کار پرمخ تگ وکړ او ډیر ترقی ئی وموندله وروسته له دی نه هر یو سری چی د ده په دین کښی داخلیدي ښائی چی د هغه نور خپلوان هغه وهی او تر هغه پوری ئی ودبوی غو بیرته مرتد شی او هر یو اجنبی سری چی دغه ښار ته ننوځی ښائی چی هغه په دغو خبره خبردار کړی شی غو د دغه سری شاوخوا ونه گرځی او له سره ورنژدی نشی» دغه خبری دوی پخپلو منځو کښی سره غوټه کړی او الله تعالیٰ داسی اراده وفرمایله چی متدرجاً دوی ته ذلت او رسوائی او خپل دین او رسول ته عروج او ترقی ورکوم لکه چی بالاخر د پاک الله اراده غالبه وگرځیده.

أَمْ يَحْسِبُونَ أَنَّا لَنَسْمَعُ سِرَّهُمْ وَنَجْوَاهُمْ بَلَىٰ وَرُسُلُنَا لَدَيْهِمْ يَكْتُبُونَ

آیا گمان کوونکی دی (کفار) چی بیشکه مونږ نه آورو پتی خبری د دوی او پتی مشوری د دوی (نه ده داسی) بلکه آورو ئی او رسولان زمونږ (چی حفظه ملکی دی) له دوی سره دی چی لیکي (تول اعمال د دوی)

تفسیر : یعنی دوی د زړونو پر اسرارو، نیاتو او پتو خبرو مونږ پوهیږو او د دوی پتی جرگی او مشوری مونږ آورو او سم د حکومت د انتظامی ضابطی سره زمونږ پرېستی (کراماً کاتبین) د دوی گرد (تول) اعمال لیکي دغه گرد (تول) دفاتر به د قیامت په ورځ ورواندی کیږی.

قُلْ إِنْ كَانَ لِلرَّحْمَنِ وَلَدٌ فَأَنَا أَوَّلُ الْعَبِيدِينَ ﴿٨١﴾

ووايه (ای محمده! دوی ته) که وی (بالفرض والتقدير لکه چی تاسی وایی) رحمن ته ولد (غوی لور) پس زه به (دغه ولد لره) پومبنی له عبادت کوونکیو وم (خو الله له گردو (تولو) عیوبو شخه پاک دی ولد نه لری).

تفسیر : یعنی له دی نه لوی ظلم به بل څه وی چی الله تعالی ته ځامن او لونی تجویزوی، تاسی ووايي که په فرض محال سره الله تعالی اولاد درلودی (لرلی) نو پومبنی سری به زه وم چی د ده د اولاد عبادت به می کاوه ځکه چی په دنیا کبني زه له گردو (تولو) ځنی زیات د الله تعالی عبادت کوونکی یم او هر چاته چی هومره زیاته علاقه له الله تعالی سره وی په هم هغه تناسب بنائی د ده له اولاد سره ئی هم وی. بیا څه مهال (وخت) چی زه سره له اول العابدین توبه د هیڅ یو موجود په ولدیت الله ته قائل نه یم نو تاسی څرنگه د پاک الله داسی منونکی یی چی د ده تر فرضی اولاده حقوق هم منی؟.

تنبیه : ځینو مفسرینو د دی آیت مطلب داسی لیکلی دی. «که ستاسی په اعتقاد کبني د الله تعالی کوم اولاد وی نو په یاد ئی ولری چی زه ستاسی په مقابل کبني د هغه واحد الله تعالی عبادت کوونکی یم چی له اولاد او احفاد او نورو بشری صفاتو شخه پاک او منزّه دی. ځینو د «عابد» معنی په جاحد «منکر» سره کړی ده. یعنی له دی فاسدی عقیدی شخه له گردو (تولو) شخه پومبنی انکار کوونکی او تردید کوونکی یم. او د ځینو نورو په نزد «ان» نافییه ده یعنی رحمن هیڅ اولاد نه لری. مگر دغه قول څه زیات قوی نه دی. نور احتمالات هم شته چی دلته د هغو تولو د استیعاب ځای نشته. والله تعالی اعلم. اوس الله تعالی د خپل ذات پاکی داسی فرمائی

سُبْحَنَ رَبِّ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ رَبِّ الْعَرْشِ عَمَّا يَصِفُونَ ﴿٨٢﴾

پاکی ده رب د آسمانونو ته او (رب د) ځمکی ته رب د عرش ته له هغه څه چی بیانونی (دوی ورته چی نسبت د ولد او شرک او نور عیوب دی).

تفسیر : یعنی د هغو خبرو نسبت چی دغه خلق الله تعالی ته کوی، مثلاً اولاد او نور، له هغو گردو (تولو) ځنی د الله تعالی ذات پورته او منزّه دی. د ده په ذات کبني د دی خبری له سره امکان نشته چی معاذ الله د چا پلار یا غوی شی.

فَذَرَهُمْ يَوْمُؤُا وَيَلْعَبُوا حَتَّى يَلْقُوا يَوْمَهُمُ الَّذِي يُوْعَدُونَ ﴿٨٣﴾

پس پريږده دوى چى غوتى وهى (په باطلو خبرو) او لوبى كوى تر هغه پورى چى ملاقات وكړى له ورځى د دوى سره هغه (هغه ورځ) چى وعده كړى شوى ده (له دوى سره په دغه ورځ د قيامت كښى د عذاب).

تفسير : يعنى دوى د غفلت او حماقت په نشو كښى هر څه چتى (بيكاره) او چپولى خبرى چى كوى ودى كړى، او تاسى له سره ورته توجه او التفات مه كړئ! دغه خلق د څو ورځو له مخى په دنپوى عيش او عشرت او چرچو او نندارو كښى خپلى ورځى تپروى. بالاخر هغه موعوده ورځ راتلونكى ده چى په هغى كښى دوى ته د دوى دغه بى ادبى او گستاخى او نور شرارتونه يو په يو وروړاندى كيږي او د هغو په مقابل به دوى د هر يوه د خوند او مزى څكونكى وي.

وَهُوَ الَّذِي فِي السَّمَاءِ إِلَهٌ وَفِي الْأَرْضِ إِلَهٌ وَهُوَ الْحَكِيمُ الْعَلِيمُ ﴿٣٧﴾

او الله هغه (لوى ذات) دى چى په آسمانونو كښى معبود دى او په ځمكه كښى معبود او هم دى دى ښه حكمت والا ښه عالم.

تفسير : يعنى نه په آسمان كښى پرېستى، لمر، قمر، او ستورى معبود گرځيدى شى او نه په ځمكه كښى اصنام، اوښان او بتان او نور. د گردو (تولو) علوياتو او سفلياتو او مافيهما حقيقى معبود هم هغه واحد احد الله تعالى دى چى له فرشه تر عرشه پورى د گردو (تولو) اشياؤ مالك او خالق دى. او د تولو اكوانو او امكنه ؤ، ازمنه وو پخپل علم او اختيار سره مالك او متصرف دى.

وَتَبَرُّكَ الَّذِي لَهُ مُلْكُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا وَعِنْدَهُ عِلْمُ السَّاعَةِ ﴿٣٨﴾

او برکت ناک دى هغه (لوى ذات) چى خاص ده ته دى ملک سلطنت د آسمانونو او د ځمکى او د هر هغه څه چى په منځ د دغو دواړو كښى دى او (خاص) له هم ده سره دى علم د قيامت.

تفسير : يعنى قيامت كله راځي؟ د دى خبرى علم يواځى له هغه مالك الملکوت او صاحب الکبرياء والجبروت الله اجل واعلى شانه واعظم واکرم برهانه سره دى.

وَالَّذِي تَرْجَعُونَ ﴿٣٩﴾

او خاص هم دغه (الله) ته به بیرته بیولی شی (تول قیامت ته له پاره د جزاء)

تفسیر : یعنی کله چی هلته ورسپړئ د گردو (تولو) حسانتو او سیثاتو حساب او کتاب به مو کیږی، او د هغو ثواب او عذاب به دررسپړی.

وَلَا يَبْلُوكُ الَّذِينَ يَدْعُونَ مِنْ دُونِهِ الشَّفَاعَةَ إِلَّا مَنْ
شَهِدَ بِالْحَقِّ وَهُمْ يَعْلَمُونَ ﴿٨٦﴾

او اختیار نه لری هغه معبودان چی دوی ئی عبادت کوی بی له دغه (الله) د شفاعت (لکه چی منکران گمان کوی) مگر هغه شوک چی شاهدی ئی ویلی وی (په ژبه) په حقه سره حال دا چی دوی پوهیږی (او علم ئی وی پر هغو باندی په زړه سره)

تفسیر : یعنی دومره سپارښت کولی شی، هر هغه چا چی له خپل علم سره موافق د اسلام حق کښی د یوه حرف سپارښت نشی کیدی. دغومره سپارښت به هم هغه صالحین وکری چی د دوی په رښتین توب خبردار وی او په دی باندی ښه پوهیږی چی دغه په ژبه او په زړه سره مسلمان دی، نورو ته به داسی اجازه نه وی.

وَلِئِنْ سَأَلْتَهُمْ مَنْ خَلَقَهُمْ لَيَقُولُنَّ اللَّهُ فَأَنَّى يُؤْفَكُونَ ﴿٨٧﴾

او قسم دی که وپوښتی ته دوی چی چا پیدا کړی دی دغه (عابدان او معبودان) نو خامخا وبه وائی هر ورو (خامخا) دوی چی الله (پیدا کړی دی) پس کوم طرف ته گرځول کیږی دغه (مشرکان له عبادت د الله)

تفسیر : یعنی کله چی پیدا کوونکی هم دغه یو الله دی نو د بندگی او د عبادت مستحق ولی نور شول؟ عبادت د انتهائی تذلل نوم دی او دغه تذلل د هغه ذات دپاره ښائی چه وکری چی د انتهائی عظمت او جبروت څښتن (خاوند) دی. دیر د تعجب ځای دی چی دوی مقدمات تسلیموی لیکن د هغو له نتایجو څخه منکران کیږی.

وَقِيلَ لَهُمْ يَرْبِّ إِنَّا هُمْ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿٨٨﴾

او (قسم دی) پر دغی وینا د دغه (رسول) چي ای رب زما بیشکه دغه
(قریشی منکران) یو قوم دی چي ایمان نه راوړی دوی (په مومن به شیانو
باندی)

تفسیر : یعنی د نبی دغه وینا هم الله تعالی ته معلومه ده. د ده پر دغه د اخلاصو التجا او له
درده ډک غیر باندی الله قسم یادوی چي الله به هرومرو (خامخا) له ده سره امداد او مرسته کوی
او پخپل فضل او مرحمت سره ئی حتماً غالب، مظفر او منصور ګرځوی. وفرمائل الله اکرم شانه
واعظم برهانه داسی چي

فَاصْفَحْ عَنْهُمْ وَقُلْ سَلَامٌ

پس مخ وګرځوه له دوی (او طمع پرېکړه له ایمانه د دوی) او ووايه (ای
محمده! دوی ته غواړم له شړه ستا) سلامتی.

تفسیر : یعنی غم مه خوره! او زیات په دوی پسی مه لویږه! محض د دعوت او تبلیغ فریضه دی
اداء کوه! نو بیا له دوی ځنی خپل مخ وګرځوه! او ووايه ښه ده که تاسی زما خبرو ته غوږ نه
ږدئ نو زما سلام دی وی تاسی ته.
(وګان هذا قبل الامر بالقتال).

فَسَوْفَ يَعْلَمُونَ ﴿٨٩﴾

پس ژر ده چي پوه به شی دوی (په عاقبت د کفر خپل).

تفسیر : یعنی بالاخره دوی ته به دغه خبره ښکارېږي چي دوی په څرنگه یوی لوی غلطی کښی
لویدلی وو؟ لکه چي پر خپلو دغو تیروتنو باندی ځینی کسان لږ څه په هم دغه جهان کښی پوه
شوی هم دی خو د هغه پوره تکمیل په آخرت کښی کیدونکی دی.

تمت سورة «الزخرف» بعون الله و توفيقه فله الحمد والمنة

سورة الدخان مكية وهى تسع وخمسون آية وثلاث ركوعات
رقم تلاوتها (٤٤) تسلسلها حسب النزول (٦٤) نزلت بعد سورة «الزخرف»

د «الدخان» سورت مكي دى (٥٩) آيت درى ركوع لرى په تلاوت كښى (٤٤) او په نزول كښى (٦٤)

سورت دى وروسته د «الزخرف» له سورت څخه نازل شوى دى.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شروع کوم په نامه د الله چه دیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

حَمْدٌ لِلَّهِ الْمُبِينِ ﴿١﴾ إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ فِي لَيْلَةِ مُبَرَكَةٍ

قسم دى پر دغه كتاب ښكاره كوونكى (د دينى احكامو) چى بيشكه مونږ نازل كړى مو دى هغه په شپه بركتناكه كښى.

تفسير : د «بركت شپه» د قدر شپه ده كما قال الله تعالى فى سورة القدر ﴿إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ فِي لَيْلَةِ الْقَدْرِ﴾ چى د رمضان المبارک په مياشت كښى واقع ده له قوله تعالى ﴿شَهْرَ رَمَضَانَ الَّذِي أُنْزِلَ فِيهِ الْقُرْآنُ﴾ (د البقرة (٢٣) ركوع) ١٨٥ آيت په دغه شپه كښى عظيم الشان قرآن له لوح محفوظ څخه سماء الدنيا ته نازل كړى شوى دى او بيا له هغه ځاى متدرجاً په درويشتو كلونو كښى پر رسول الله صلى الله عليه وسلم نازل شوى دى. هم په هم دغه شپه كښى پر رسول الله مبارك د پاك قرآن ابتلايى نزول شروع شوى دى.

إِنَّا كُنَّا مُنْذِرِينَ ﴿٢﴾

بیشکه مونږ یو ویروونکی (په رالېږلو د دغه قرآن).

تفسير : يعنى آورول هميشه زمونږ كار او دستور وو چى له هغه سره موافق دغه پاك قرآن هم نازل شوى دى.

فِيهَا يُقْرَأُ كُلُّ أَمْرٍ حَكِيمٍ ﴿٣﴾ أَمْراً مِنْ عِنْدِنَا

په دغه (شپه) كښى بيانوه شى بيلاره شى هر كار حكمتناك (داسى تينگ چى نه بدلېږي) حكم له نژده زمونږ

تفسير : يعنى د تول كال په متعلق د قضاء او قدر كرد (تول) د حكمت او د مصلحت ډكې قاطعې او لايتغيرې فيصلې په دغې عظيم الشانى شپې كېنې له لوح محفوظ څخه نقل كيږي او هغو پريښتو ته سپارلې كيږي چې د تكويناتو په شعبو كېنې كار كوي. له ځينو رواياتو څخه معلوميږي چې هغه د شعبان المعظم پنځلسمه شپه ده چې ورته د «برآة» شپه وائي ممكن دى چې له دغه وخته د دى كار ابتداء او د قدر په شپه انتها مومي، والله اعلم.

اِنَّا كُنَّا مُرْسِلِينَ

بیشکه مونږ یو لیږونکي (د رسولانو).

تفسير : يعنى (مونږ لیږونکي یو د) پريښتې پر هر هغه كار چې له دوى سره مناسب وي لکه چې جبرئیل علیه السلام ئې سره له پاک قرآن محمد صلى الله عليه وعلى آله وصحبه وسلم ته وليږه.

رَحْمَةً مِّن رَّبِّكَ إِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ

دپاره د رحمت (او مهرباني پر خلقو) له رب ستا بیشکه الله هم دى دى ښه اوریدونکى د (تولو) اقوالو ښه عالم (په تولو احوالو)

تفسير : يعنى الله تعالى د تول عالم له كړدو (تولو) حالاتو څخه باخبر دى د دوى غږ او دعاء اورى، ځكه په عين ضرورت كېنې ئې خاتم النبیین صلى الله عليه وسلم ته قرآن ورکړ، او د عالم دپاره ئې د لوى رحمت په شان وليږه.

رَبِّ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا إِنَّ كُنْتُمْ مُّؤَقِّنِينَ

(رحمت دى تولو ته له طرفه د) رب د اسمانونو او (رب د) ځمكې او (رب) د هغو شيانو چې په منځ د دوى كېنې دى كه چيرې يې تاسې يقين كوونكې (نو يقين وكړئ چې محمد د الله رسول دى).

تفسير : يعنى كه په تاسې كېنې پر كوم شى د يقين لرلو صلاحيت وي نو له كړدو (تولو) شيانو څخه پرمې شى د يقين كولو قابل د الله تعالى عمومي رېوبيت دى چې د هغه آثار په هر هر ذره كېنې له روښانې ورځې څخه زيات ښكاره او څرگند دى. او د حضرت محمد رسول الله

صلی الله علیه وسلم رسالت دی.

لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ يُحْيِي وَيُمِيتُ رَبُّكُمْ وَرَبُّ آبَائِكُمُ الْأَوَّلِينَ ۝

نشته لائق د عبادت بل هیڅوک مگر هم دی دی چی ژوندی کوی او وژل کوی (دغه الله) رب ستاسی دی او رب د پلرونو پرمونیو ستاسی دی.

تفسیر : یعنی چی د هغه الله په قبضه کښی ژوندی کول او مړه کول او د وجود او عدم واک او اختیار د هغه د قدرت په لاس کښی وی او گرد (تول) اولین او آخرین ئی تر پالنی او تربیت لاندی دی آیا ما سواء له هغه د بل چا عبادت او بندگی جایزه ده؟ دغه یو داسی صاف او ښکاره حقیقت دی چی په هغه کښی د شک او شبهی هیڅ ځای او گنجایش نشته.

بَلْهُمْ فِي شَكٍّ يَلْعَبُونَ ۝

(یقین نه کوی) بلکه دوی په شک کښی دی (له بعث نه) چی لوبی مسخری کوونکی دی (په مؤمن به شیانو).

تفسیر : یعنی د دغو واضحو وونښو او دلائلو اقتضاء خو داسی وه چی دغو خلقو به هغه منل مگر سره له هغه دوی ئی نه منی بلکه دوی د توحید او د نورو حقو و عقائدو له طرفه په شکوکو او شبهو کښی لوبیدلی دی او په دنیوی عیش او عشرت او لهور او لعبو کښی سره مصروف او لگیا دی، او د اخروی اندیښنی څخه بیخی بی فکره دی چی د حق په طلب کښی مشغول شی او په هغه کار له غور او فکر څخه کار واخلي. دوی په دغه شک او شبهه کښی دی چی تل به دوی هم داسی اوسپړی او له سره له الله تعالی سره د مخامخ کیدلو په فکر او اندیښنه کښی نه دی نو ځکه د نصیحت پر خبرو توکی او مسخری کوی، او پری خاندی او ملندی وهی.

فَارْتَقِبْ يَوْمَ تَأْتِي السَّمَاءُ بِدُخَانٍ مُّبِينٍ ۝ يَغْشى النَّاسُ هَذَا عَذَابٌ أَلِيمٌ ۝

پس منتظر اوسه (ای محمده! دوی ته) په هغه ورځ چی راشی دا آسمان په لوگی ښکاره سره چی پت به کړی تول مخلوق، (وبه وائی دوی) دغه عذاب

دير دردناک دی.

تفسير : له «لوگی» غځه دلته څه مراد دی؟ په دغه مورد کښی د اسلافو دوه قوله دی. ابن عباس رضی الله تعالیٰ عنه او نور وائی چی قیامت ته نژدی به یو لوگی پورته کیږی چی گرد (تول) خلق به پتوی. نیکو سړیو ته به د ده ډیر لږ خفیف څه اثر د زکام په شان ورسپیږی. او د کفارو او منافقینو په ستونیو او دماغو کښی ننوځی او بی هوشه کوی ئی. دلته هم هغه لوگی مراد دی. بنائی دغه لوگی هم هغه د سماواتو ماده وی چه د هغه ذکر په ﴿كَذَٰلِكَ نَسُفُّ السَّمَاءَ﴾ کښی شوی دی. گواکی آسمان تحلیل او د خپل اصلی حالت په طرف عود کوی. او دغه به ئی ابتداء وی والله تعالیٰ اعلم. ابن مسعود رضی الله تعالیٰ عنه په ډیر قوت سره ادعا کوی. چی له دغه آیت څخه مراد هغه لوگی نه دی چی د قیامت له علامو څخه دی. بلکه رسول الله مبارک کله چی د قریشو له تمرد او طغیان څخه په تنگ شو نو دعا ئی وفرمایله چی الله جل جلاله پر دوی تر اووو کلو پوری مسلسل قحط مسلط کر هم هغسی چی د یوسف علیه السلام په زمانه کښی پر مصریانو مسلط شوی وو لکه چی قحط پر دوی مسلط شو چی مکیانو به په هغه کښی له مردارو او له پوستکو او له هډوکو څخه خوړل غالباً په هم دغه دوران کښی د «یمامه» رئیس ثمامه بن اثال رضی الله تعالیٰ عنه په اسلام سره مشرف شو او د ماکولاتو د هغو گودامونو لیږل ئی منع کرل چی له هغه ځایه معظمی مکی ته تلل. الغرض مکیان د لوړی له لاسه مړه کیدل. او دغه مسلمه او ښکاره خبره ده چی د مسلسل وچکالی او قحط په زمانه کښی به د جو یعنی د ځمکی او آسمان په منځ کښی لوگی په شان دوری او غبار په نظر راځی. او برسیره په دی د اوږده مدت د باران د نه ووریدلو څخه گردو غبار او دوری له ځمکی څخه پورته کیږی او د آسمان په لوری د لوگی په شان لویی او سپیری دوری تری معلومیږی. چی هغه ئی دلته په «دخان» سره تعبیر فرمایلی دی. په دغه تقریر په «یغشی الناس» کښی به له خلقو څخه مراد مکیان وی. گواکی دغه یو پخوا ویل ؤ چی پوره شو کما یدل علیه قوله تعالیٰ ﴿قَارِبٌ﴾

رَبَّنَا اكْشِفْ عَنَّا الْعَذَابَ إِنَّا مُؤْمِنُونَ ﴿١٥﴾

ای ربه زمونږ لری کره له مونږ دغه عذاب بیشکه مونږ ایمان راوړونکی یو.

تفسير : یعنی کله چی په هغه عذاب کښی مبتلا کیږی نو داسی به وائی چی اوس له دغه آفت څخه نجات راکړه وروسته له دی نه مو توبه ده! اوس مونږ ته پوره یقین حاصل شو. بیا به طغیان او شرارت نه کوو او پاڅه مسلمانان کیږو وروسته له دی نه د دغی خبری الله اعظم برهانه واکرم شانه داسی جواب فرمائی:

أَنَّى لَهُمُ الذِّكْرَى وَقَدْ جَاءَهُمْ رَسُولٌ مُبِينٌ ﴿٣٧﴾ ثُمَّ تَوَلَّوْا عَنْهُ وَقَالُوا مُعَلَّمٌ مَجْنُونٌ ﴿٣٨﴾

چیرته به نفع ورسوی دوی ته پند اخیستل (پس د عذاب له نزوله) حال دا چی په تحقیق راغلی ؤ دوی ته رسول ښکاره بیانوونکی بیا هم داسی وگرځیدل دوی له هغه (اجابت د رسول نه) او وویل (کفارو) ده ته ښوونه کړی شوه ده (د قرآن له بل چانه) لیونی دی.

تفسیر : یعنی اوس له پوهیدلو او له نصیحت څخه د فائدی اخیستلو موقع چیری پاتی ده په هغه وخت کښی مو دغه پندونه ونه منل چی زمونږ رسول سره له ښکاره ښو او واضحه وو هداياتو درغلی وو هلته به مو داسی ویل چی دغه لیونی دی کله به مو ویل چی دی دغه خبری له بل چا څخه زده کوی او بیا د هغه له مخی دغه کتاب جوړوی د ابن عباس رضی الله تعالی عنه د تفسیر سره سم د دی آیت مطلب داسی شو او د ابن مسعود رضی الله تعالی عنه له تفسیر سره موافق معنی به ئی داسی وی چی مکیان له قحط او نورو مصائبو څخه په تنگ شول او له رسول الله صلی الله علیه وسلم څخه ئی غوښتنه وکړه چی دغه آفت له مونږ څخه لری کړئ په ځینو روایاتو کښی راغلی دی چی ابوسفیان او نورو مشرکانو د رسول الله په حضور کښی عرض او فریاد وکړ چی تاسی خو فرمائی چی زه رحمة للعالمین یم او دغه دی ستا قوم له قحط او د وچکالی له لاسه تباہ او فنا کیږی نو مونږ تاسی ته د مرحمت او شفقت او د قرابت وسائط در وړاندی کوو خو د دغه مصیبت د لری کیدلو دپاره دعاء وکړئ که دغه قحط او مصیبت له مونږ څخه پورته شو نو مونږ ټول سره ایمان راوړو لکه چی د دوی په دعاء سره باران وشو او له یمامی څخه د غلی کوم ګودامونه چی منع کړی شوی ؤ هغه هم د رسول الله صلی الله علیه وسلم له حکم سره سم بیرته جاری شول مګر سره له دی هم دوی مسلمانان نه شول د هم دی په نسبت فرمائی ﴿أَنَّى لَهُمُ الذِّكْرَى﴾ یعنی دغه خلق د دغی خبری له سره منونکی نه دی په دغه قسم شیانو دوی په زرهاؤ تاویلات له خپله ځانه جوړوی هغه شیان چی بیخی لکه د لمر په شان عیان او روښان دی یعنی ستاسی نبوت دوی نه منی او تاسی ته د مجنون نسبت کوی او ځینی داسی وائی چی دی له هغه رومی مریی څخه ځنی خبری زده کوی او بیا ئی پخپل عبارت سره اداء کوی. له داسی متعصبو معاندینو څخه د کوم شی د پوهیدلو څه توقع کیدی شی؟.

إِنَّا كَاشِفُو الْعَذَابِ قَلِيلًا إِنَّكُمْ عَائِدُونَ ﴿٣٩﴾

بیشکه مونږ لری کوونکی یو د دغه عذاب (په دعاء د نبی) لږ مدت بیشکه

تاسی بیرته گرځیدونکی یی (کفر خپل ته).

تفسیر : یعنی که مونږ د لږ څه مدت له مخی له دوی ځنی عذاب لری کرو دوی به بیا پخپلو هم هغو حرکاتو لاس پوری کوی چی پخوا له دی نه به ئی کول او د ابن مسعود رضی الله تعالی عنه له تفسیر سره موافق به ئی داسی مطلب کیږی درواخلی مونږ د لږ څه مدت له مخی دغه عذاب له دوی ځنی لری کوو تاسی وگورئ چی دوی به په هم هغسی اعمالو مداومت کوی چی پخوا له دی نه هم په هغه کښی مشغول وو.

يَوْمَ نَبْطِشُ الْبَطْشَةَ الْكُبْرَىٰ إِنَّا مُنتَقِمُونَ ﴿١٧﴾

(یاده کړه) هغه ورځ چی ویه نیسو مونږ (دغه کفار) په نیولو سختو لویو سره بیشکه مونږ انتقام اخیستونکی یو (په دغه ورځ کښی).

تفسیر : د ابن عباس رضی الله تعالی عنه په نزد به لویه نیونه په قیامت کښی وی غرض دا دی چی د آخرت عذاب له سره نه منع او نه بیرته کیدونکی دی. د ابن مسعود رضی الله تعالی عنه په نزد له لوئی نیونی څخه د «بدر» غزا مراده ده چی په دغی غزوی کښی له کفارو څخه بدل او انتقام واخیست شو.

وَلَقَدْ فَتَنَّا قَبْلَهُمْ قَوْمَ فِرْعَوْنَ وَجَاءَهُمْ رَسُولٌ كَرِيمٌ ﴿١٨﴾

او خامخا په تحقیق ازمویلی وو مونږ پخوا له دی نه قوم د فرعون او راغلی ؤ دوی ته رسول (موسی) عزتمند (په نزد د الله).

تفسیر : یعنی د حضرت موسی علیه السلام په ذریعه د دوی امتحان واخیست شو چی آیا دوی د الله تعالی پیغام قبلوی که نه؟.

أَن أَدُّوا إِلَيَّ عِبَادَ اللَّهِ

(او وویل موسی فرعونیانو ته) چی وسپارئ تاسی په ما باندی بندګان د الله،

تفسیر : یعنی د الله تعالی بندګان خپل مریان مه گرځوئ! بنی اسرائیلو ته له مریتوبه آزادی ورکړئ! او ماته ئی وسپارئ چی هر چیری زما خوښه وی دوی له خپل ځان سره بوغم.

إِنِّي لَكُمْ رَسُولٌ أَمِينٌ ۖ (۱۸) وَأَنْ لَا تَعْلُوا عَلَى اللَّهِ إِنِّي آتِيكُمْ بِسُلْطَنِ مُبِينٍ ۙ (۱۹)

بیشکه زه تاسی ته رسول مکرم امانتگر یم او (وویل موسیٰ فرعونیانو ته) چی سرکشی مه کوئ پر الله (په اهانت د وحی) بیشکه چی زه راوړونکی یم تاسی ته د برهان حجت دلیل ښکاره واضح.

تفسیر : «برهان، حجت، دلیل ښکاره واضح» هغه معجزات ؤ چی موسیٰ علیه السلام ښوول لکه عصا یدبیضاء یعنی (همسا) او «سپین لاس» او نور.

وَأِنِّي عُذْتُ بِرَبِّي وَرَبِّكُمْ أَنْ تَرْجُمُونِ ۙ (۲۰)

تفسیر : او وویل موسیٰ فرعونیانو ته چی بیشکه زه پناه نیسم په رب خپل او په رب ستاسی له دی نه چی سنگسار کړئ تاسی ما.

تفسیر : په دغه سره ئی د دوی د هغو ویرولو جواب ورکړ، یعنی ما ستاسی له ظلم او ایذاء څخه د الله تعالیٰ پناه حاصله کړی ده. هغه زما په حمایت کېږی دی او د الله تعالیٰ پر حفاظت زه پوره اعتماد او اطمینان لرم.

وَأَنْ لَّمْ تُوْمِنُوا لِي فَأَعْتَزَلُونِ ۚ (۲۱)

او که ایمان نه راوړئ تاسی (ای فرعونیانو!) پر ما پس په څنگ شیع (له ما پرېږدئ ما).

تفسیر : یعنی که زما خبره نه منئ نو اقله ماته څه ضرر او ایذاء مه رسوئ! او په دغه سره خپل جرم مه درنوئ.

خیر نه دی بی هیلې یم   شر دی رانه لری کړه!
حضرت شاه صاحب رحمة الله عليه لیکي «یعنی چی خپل قوم بوغم ته می لیاره مه نیسه!»

فَدَعَا رَبَّهُ أَنَّ هَؤُلَاءِ قَوْمٌ مُّجْرِمُونَ ۚ (۲۲) فَاسْرِ بِعِبَادِي لَيْلًا إِنَّكُمْ مُّتَّبِعُونَ ۙ (۲۳)

پس دعاء وکړه (موسی) رب خپل ته داسی چې بیشکه دغه (قبطیان) یو قوم دی گنهاران (کافران). (نو وفرمایل الله موسی ته چې) پس بوځه بندگان زما (سبطیان) د شپي بیشکه تاسی متبوع یی (د قبطیانو).

تفسیر : یعنی بالاخر مجبور شو او د الله تعالی په حضور کښی ئی عرض او فریاد وکړ چی دغه خلق له خپلو جرائمو څخه لاس اخیستونکی نه دی نو اوس ته زموږ او د دوی په منځ کښی فیصله وکړه! د ده دعاء فوراً مستجاب او پر حضرت موسی علیه السلام امر وشو چی بی د فرعونیانو له اطلاع له بنی اسرائیلو سره د شپي له مخی له مصره ووځی! ځکه چی د گهڼځ (سحر) له مخی به دوی وروسته له دی نه چی ستاسی له تگه خبر شی نو د تاسی د تعاقب دپاره درپسی وځی لیکن په یاد ئی ولری چی په لیاره کښی ستاسی په منځ کښی تریخ سیند درځی چی هغه به ستا د همسا په اشاره سره دی خوا او هغی خوا لری کیږی او په منځ کښی وچه صافه لیاره تاسی ته پیدا کیږی چی ته به سره له خپل قومه له هم هغی لیاری تیریږی.

وَأْتِركَ الْبَحْرَ هَوًّا إِنَّهُمْ جِنْدٌ مَّغْرُوقُونَ ﴿٣٦﴾

او پریږده بحر سیند ولاړ (ساکن کوشی کوشی) بیشکه دوی لښکری دی دوی کړی شوی.

تفسیر : یعنی د دغی خبری په فکر او اندیښنی کښی مه اوسه! دغه لیاره چی د الله تعالی په قدرت په دغه سیند کښی شوی ده بیرته پاتی نشی پریږده چی دغه لیاره هم دغسی پر خپل حال پاتی وی څو فرعون او فرعونیان ئی وگوری او پر تاسی پسی د راتلو همت او غفرد (جرات) وکړی، لکه چی هغوی هم په هم دغی وچی کښی ننوتل، کله چی تول د سیند منځ ته ورسیدل، دلته الله تعالی د سمندر اویو ته حکم ورکړ چی بیا سره یو ځای شی، او په دغه ترتیب سره هغه گرد (تول) لاؤ لښکر دوب او مغروق کړ. نو فرمائی الله اکرم شانه واعظم برهانه چی:

كَمْ تَرَكُوا مِنْ جَبَلٍ وَعَيْوْنٍ ﴿٣٧﴾ وَزُرُوعٍ وَمَقَامٍ كَرِيمٍ ﴿٣٨﴾
وَنَعْمَ كَانُوا فِيهَا فِتْنَيْنِ ﴿٣٩﴾ كَذَلِكَ تَأْوَرُّهَا قَوْمًا اٰخِرِينَ ﴿٤٠﴾

څومره ډیر پریښودل دوی له باغونو او (له) چینو (د اوبو) او (له) فصلونو او ځایونه عمده مخصوص بنائسته او (له) نعمتونو (او له هسی د هوسانی

(آرام) سامان) په هغو (نعمتونو) کښې خوشال خوندور. هم داسې (هلاک کوو مونږ له مکذبینو) او په میراث مو ورکړل (دغه شیان) قوم بل (سبتيانو) ته.

تفسير : يعنى د بنى اسرائيلو په لاسونو کښې ئى ورکړ، لکه چې د «شعراء» په سورت کښې دى له دى نه معلوم شو چې د فرعون د غرقيدلو څخه وروسته د بنى اسرائيلو تصرفات او مداخله په مصر کښې شروع شوله او که دغه ثابت نشي مطلب به ئى داسې وى د هم هغو اقسامو سامانونو په شان چې له فرعونيانو څخه پاتې وو هم هغسې شیان مونږ بنى اسرائيلو ته هم ورکړل والله اعلم.

فَمَا بَكَتْ عَلَيْهِمُ السَّمَاءُ وَالْأَرْضُ

پس ونه ژړل پر دوى (يا پر هلاک د دوى) باندې آسمانونو او ځمکې.

تفسير : په رواياتو کښې راغلى دى چې د مؤمن د وفات په تقريېب کښې د آسمان هغه دروازه ژاړې چې له هغې څخه به ده ته روزي نازلېده يا هغه دروازه چې په هغې کښې د ده صالح عمل پورته خوت او هغه ځمکه به هم ژاړې چې ده به پرې لمونځ کاوه يعنى افسوس چې هغه سعادت له مونږ ځنې واخيست شو کله چې له کفارو سره د صالح عمل تخم نشته نو په ده پسې به آسمان يا ځمکه ولې ژاړې؟ بلکه ممکن دى چې د دوى پر مرگ خوښ هم شى چې ښه شو چې دغه يوه بلا له دنيا ورکه شوه.

وَمَا كَانُوا مُنْظَرِينَ ۝۹۹ وَلَقَدْ بَعَثْنَا نَبِيَّ إِسْرَءِيلَ مِنَ الْعَذَابِ
الْمُهِينِ ۝۱۰۰ مِنْ فِرْعَوْنَ إِنَّهُ كَانَ عَلِيًّا مِّنَ الْمُسْرِفِينَ ۝۱۰۱
وَلَقَدْ اخْتَرْنَاهُمْ عَلَىٰ عِلْمٍ عَلَى الْعَالَمِينَ ۝۱۰۲

او نه وو دوى مهلت ورکړى شوى. او خامخا په تحقيق نجات مو ورکړ بنى اسرائيلو ته له عذاب سپکوونکې (د قبطيانو). چې له (طرفه د) فرعون وو (چې مجسم مصيبت او آفت وو) بيشکه دغه (فرعون) وو سرکشه متکبر له مسرفينو له حده تيريدونکې سر غروونکې (په شرک کښې) او خامخا په تحقيق غوره کړى مو وو دغه (بنى اسرائيل) په علم خپل پر خلقو (د زمانى د دوى).

تفسير : يعنى اكر كه د بنى اسرائيلو كمزورى او نواقص هم مونږ ته معلوم وو خو سره له هغه مونږ دوى ته د هغى زمانى پر گردو (تولو) خلقو فضيلت وركړ او عيښى جزئيه فضائل خو هم هغه دى چى تر نن پورې د بل هيڅ قوم په برخه نه دى شوى مثلاً د ديرو انبياو په دوى كښى مبعوثيدل.

وَاتَّبَعَهُم مِّنَ الْآيَاتِ مَا فِيهٖ بَلَاٌۢءٌ مُّبِينٌ ﴿٣٧﴾

او ور مو كړ دوى ته له دلائلو (د قدرت خپل په لاس د موسى) هغه (نعمت) چى په هغو كښى آزمائش مدد و ښكاره .

تفسير : يعنى د حضرت موسى عليه السلام په ذريعه مثلاً د «من او سلوى» نزول د وريځو سيورى غورځول وغير ذلك .

إِنَّ هَٰؤُلَاءِ لَيَقُولُونَ ﴿٣٨﴾ إِنَّ هِيَ إِلَّا مَوْتَتُنَا الْأُولَىٰ وَمَا نَحْنُ بِمُنشَرِينَ ﴿٣٩﴾

بيشكه دغه (كفار) خامخا وائى چى نه دى دغه عاقبت زمونږ مگر هم دا ږومبى مرگ زمونږ دى (په دنيا كښى) او نه يو مونږ راپورته كړى شوى (له قبورو).

تفسير : په منځ كښى د حضرت موسى عليه السلام د قوم ذكر استطراداً راغلى وو، له دى غايه بيا د رسول الله د قوم تذكره شروع كيږي. يعنى دوى وائى چى زمونږ اخري حالت فقط هم دغه دى چى موت پر مونږ راغى هر كله چى مړه شو نو وروسته له مرگه بيا نو نوري خبرى اترى له سره نه دى پيښيدونكى. او له موجوده ژوندون څخه ما سواء بل ژوندون بيخي نشته حشر او نشر ثواب او عقاب څه شى دى؟ او حساب او كتاب چيرى كيږي؟

فَأْتُوا بِآبَائِنَا إِن كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿٤٠﴾

پس (ژوندى) راولئ پلرونه زمونږ كه چيرى يئ تاسى صادقين رښتيني (په دغى وينا خپله كښى).

تفسير : يعنى رسول الله مبارك او مؤمنانو ته كفار وائى كه تاسى پخپلى دغى وينا كښى

يئ او دغه عقیده مو صحیحہ وی چی وروسته له مرگه بیا ژوندون هم شته. نو ډیره ښه ده تاسی خو زمونږ دغه مړه شوی پلرونه او نیکه گان راژوندی کړئ چی مونږ ئی پخپلو سترگو سره ووينو او په کیفیت ئی وپوهیږو.

أَهْمُ خَيْرًا مَّقَوْمٍ تُبِيعُ لَا

(نو فرمائی الله چی) آیا دغه (قریش) غوره دی (په مال او قوت کښی) که قوم د «تبیع»؟

تفسیر : «تبیع» د یمن د باچا لقب وو چی د ده حکومت پر سبا، حضر موت او نورو ټولو وو «تبیع» ډیر تیر شوی دی الله تعالیٰ ښه عالم دی چی دلته تری کوم یو مراد دی؟ په هر حال دومره تری ظاهر شو چی دغه قوم د ډیر قوت او قدرت خاوندان وو چی د خپل طغیان او تمرد په سبب هلاک او تباہ شو. ابن کثیر رحمة الله علیه له دغه قوم څخه د سبا قوم مرادوی چی د هغه ذکر د سبا په سورت کښی تیر شوی دی. والله اعلم.

وَالَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ أَهْلَكَهُمْ أَنَّهُمْ كَانُوا مُجْرِمِينَ ﴿٣٤﴾

او هغه کسان چی پخوا تیر شوی وو له دغو (قوم د تبیع لکه عاد او ثمود بلکه قوی نه وو په مال او قوت نو سره له هغه هم) هلاک کړل مونږ دوی بیشکه دوی وو گنہگار (کافران منکران له بعثه او له قیامته)

تفسیر : مثلاً عاد او ثمود او نور. الله تعالیٰ دغه ټول د دوی د گناهونو په بدل هلاک او تباہ کړل، آیا تاسی له دوی نه بهتر زیات زورور طاقتور یئ چی نه مو هلاکوی؟ یا مو نه شی هلاکولی؟

وَمَا خَلَقْنَا السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا الْعَيْنِ ﴿٣٥﴾ مَا خَلَقْنَاهُمَا إِلَّا بِالْحَقِّ وَلَكِنَّ أَكْثَرَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٣٦﴾

او نه دی پیدا کړی مونږ آسمانونه او ځمکه او ټول هغه شیان چی په منع د دغو دواړو کښی دی حال دا چی لوی کونکی یو (یعنی عبث) نه دی پیدا

کری مونږ دغه دواړه مگر په حقه سره وليکن زیاتره د دغو (مشرکانو) نه پوهیږی (په دی چی فعل د حکیم هیچیری له حکمته خالی نه وی).

تفسیر : یعنی نه می دی پیدا کری دغه ټول علویات او سفلیات بی مطلب او عبث، او دغه لویه کارخانه د څه لویو او تماشو دپاره نه ده جوړه شوی بلکه په ډیر لوی حکمت سره پیدا کری شوی ده چی د هغی نتیجه ضرور یوه ورځ څرگندیږی (ښکاره کیږی) چی هم دغه نتیجه آخرت دی.

إِنَّ يَوْمَ الْفَصْلِ مِيقَاتُهُمْ أَجْمَعِينَ ﴿٤٤﴾ يَوْمَ لَا يُغْنِي مَوْلَى عَنْ مَوْلَى شَيْئًا وَلَا هُمْ يُنصَرُونَ ﴿٤٥﴾ إِلَّا مَنْ رَحِمَ اللَّهُ إِنَّهُ هُوَ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ ﴿٤٦﴾

بیشکه ورځ د فیصلی (قیامت په منځ د خلقو کښی) وعده (د جمع کولو) د دوی ده د ټولو (چی په دغه ورځ کښی د ټولو حساب په یوه وخت کښی کیږی). هغه ورځ چی دفع به نشی کولی هیڅ دوست خپلوان له دوست خپل څخه هیڅ شی (له عذابه) او نه به له دوی سره (له کوم طرفه) مدد وکری شی (او نه مرسته (مدد) رسیدی شی) مگر هغه څوک چی رحم پری وکری الله (چی مومنان دی) بیشکه الله هم دی دی ښه غالب قوی (په انفاذ د احکامو) ډیر رحم والا (په انعام د اجر او ثواب سره).

تفسیر : یعنی بس پر هم هغه چا چی الله تعالیٰ رحمت وکری هم هغه به نجات مومی کما ورد فی الحدیث «الا ان یتغمدنی الله برحمته».

إِنَّ شَجَرَتَ الزُّقُومِ ﴿٤٧﴾ طَعَامُ الْآثِمِينَ ﴿٤٨﴾

بیشکه (میوه د) ونی د زقوم طعام خواړه د (ډیر لویو) گنهگارانو (کافرانو) دی.

تفسیر : یعنی د کومی ادنیٰ مشابعت لامله (له وجی) ورته «زقوم» چی په اردو ورته (سیهند) وائی ویلی شوی دی که نه د دوزخ د زقوم کیفیت خاص الله ته معلوم دی لکه چی د جنت ځینی نعمتونه له دنیوی نعمتونو سره اسم اشتراک لری هم داسی د دوزخ په نسبت هم وپوهیږئ.

كَالْمُهْلِ يَغْلِي فِي الْبُطُونِ ﴿٣٧﴾ كَغَلْيِ الْحَمِيمِ ﴿٣٨﴾ خُذُوهُ
فَاعْتَلُوهُ إِلَىٰ سَوَاءِ الْجَحِيمِ ﴿٣٩﴾

په شان د مس (او ژیر) ویلی کری شوی (توری ختی د تیلو) چی ایشیږی په
گیدو کښی په شان د ایشیدلو اوبو خوتیدونکیو (وبه فرمائی الله خازنانو د
دوزخ ته چی) ونیسی دی پس راکاری دی برابر منځ د دوزخ ته.

تفسیر : دغه د «خندوه» حکم به هغو پرېستو ته کیږی چی د مجرمینو په تعذیب ماموری دی.

ثُمَّ صُبُّوا فَوْقَ رَأْسِهِ مِنْ عَذَابِ الْحَمِيمِ ﴿٤٠﴾

بیا ورتوی کری پاس پر سر د ده له عذاب د ایشیدلو اوبو

تفسیر : دغه اوبه به د پوزو او دماغو له لیاری د دوی گیدو ته ننوځی او د دوی کلمی پری
کوی او د هغو توتی د باندی لویږی (اعاذنا الله منه!)

ذُوقْ أَثَمَكَ أَنْتَ الْعَزِيزُ الْكَرِيمُ ﴿٤١﴾

(وبه ویل شی ده لره) وشکه (دغه عذاب) بیشکه ته هم دغه ته عزتمن غت
مشر (کافر) وی (په زعم خپل).

تفسیر : یعنی ته خو هم هغه ئی چی په دنیا کښی ځان لوی معزز او مکرم ګانه او خپل
مشرتبوب او سرداری به دی ثابتوله اوس دی هغه مشرتوب چیری لار؟.

إِنَّ هَذَا مَا كُنْتُمْ بِهِ تَمْتَرُونَ ﴿٤٢﴾

بیشکه چی دغه عذاب هغه دی چی وئ تاسی چی په ده کښی به مو شک
کاوه.

تفسیر : یعنی تاسی کله داسی یقین او باور درلود (لرلو) چی له دغه ورځی سره به مخامخ
کیږئ تاسی په دغه شک او شبهه کښی وئ چی فقط مونږ هم دلته لوی او چرچی کوو، او په هم

دغی مشغولتیا کښی خپل عمر تیروو. کله چی مړه شو. نو له خاورو سره ګډود کیږی، او وروسته له هغه بل هیڅ شی پر مونږ نه دی راتلونکی اوس خو مو پخپلو سترګو ولیدی چی هغه ټولی خبری رښتیا وی چی انبیاء علیهم السلام به د هغو بیان تاسی ته کاوه.

إِنَّ الْمُتَّقِينَ فِي مَقَامٍ أَمِينٍ ﴿٥١﴾

بیشکه چی متقیان به په ځای د امن کښی وی (له ټولو مکروهاتو).

تفسیر : یعنی هغه کسان چی دلته له الله تعالیٰ څخه ویریږی هلته به داده هوسا (آرام) او مطمئن اوسیږی او هیڅ ډول (طریقه) خوف او غم به دوی ته نه رسیږی.

فِي جَنَّاتٍ وَعُيُونٍ ﴿٥٢﴾ يَكْبَسُونَ مِنْ سُندُسٍ وَإِسْتَبْرَقٍ مُّتَفِيلِينَ ﴿٥٣﴾

په جنتونو او چینو کښی چی اغوندی به (دوی جامی) له ورښمو نازکو او له ورښمو پیرو (غتو) په دی حال کښی چی سره مخامخ به ناست وی.

تفسیر : یعنی د دوی پوښاک (لباس) به له نریو او پریرو ورښمینو کالیو (کپرو) څخه وی او یو جنتی به له بل جنتی څخه له سره اعراض نه کوی او مخ به تری نه اړوی او بی تکلفه لکه ډیر خواږه دوستان خپلوان به سره مخامخ کینی او خبری اتری به سره کوی.

كَذَلِكَ وَزَوَّجْنَاهُمْ بِحُورٍ عِينٍ ﴿٥٤﴾

هم داسی به وی (بی تغیره او بی تبدیلی) او ملګری به کرو مونږ دوی له پیغلو سپینو پوستو غټو (ښایسته) سترګو سره.

تفسیر : یعنی له دوی سره به د دوی جوړی (ښځی) یو ځای کوی.

يَدْعُونَ فِيهَا بِكُلِّ فَاكِهَةٍ آمِنِينَ ﴿٥٥﴾

غواړی به دوی په دغه (جنت) کښی له هر قسم میوی حال دا چی په امن کښی به وی له (انقطاع او ضرر د میوو او هر مکروه نه)

تفسير : يعنى هره هغه ميوه چى د دوى په زړه كښى وگرځي او دوى ئى وغواړي فوراً دوى ته ور حاضروله كيږي او هيڅ يو فكر او انديښنه به له دوى سره نوى په پوره زړه جمعى او اطمینان سره به ئى خورى او څښى او مسرور به اوسيږي.

لَا يَذُوقُونَ فِيهَا الْمَوْتَ إِلَّا الْمَوْتَةَ الْأُولَىٰ

نه به څكى دوى په دغه جنت كښى مرگ مگر خو هغه مرگ ږومېنى (چى تير شوى دى په دنيا كښى).

تفسير : يعنى هغه موت چى پخوا له دى نه راغلى وو اوس وروسته له دى نه به له سره مرگ او درد تاسى ته نه راځي دائم به په هم دغه عيش او نشاط كښى خوښ او خوشال اوسيږئ چى نه ستاسى خوندور ژوندون ته څه فناء او زوال رسيږي، او نه د هغه وسائلو او وسائطو ته.

وَوَفَّيْتُمُ عَذَابَ الْجَحِيمِ ۖ فَضَلًا مِّن رَّبِّكَ ۚ ذَٰلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ ۝٤٥

او وبه ساتى (الله) دوى له عذابو د دوزخ نه له جهته د فضل له طرفه د رب ستا، دغه (انعام او اكرام) هم دا برى دى ډير لوى.

تفسير : يعنى له دى نه به بل لوى برى او كاميابى څه شى كيدى شى چى د الله تعالى له عذابو محفوظ او مأمون پاتى وي او تر ابدالباد پورې د الطافو او افضالو مورد گرځي!

فَأَتَمَّيَسِّرُنَهُ لِسَانِكَ لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ ۝٤٦

پس بيشكه هم دا خبره ده چى آسان كړى مو دى دغه (قرآن) په ژبه ستا دپاره د دى چى دوى پند واخلي (ښه وپوهيږي او ايمان پري راوړي).

تفسير : يعنى پخپلى مورنى ژبى سره په اسانى پري پوهيږي او ياد ئى كړي.

فَارْتَقِبْ إِنَّهُمْ مُّرْتَقِبُونَ ۝٤٧

پس منتظر اوسه ته (هلاک د دوی ته) بیشکه دوی هم منتظر دی (هلاک د تاته).

تفسیر : یعنی که دوی ونه پوهیږی نو تاسی شو ورځی انتظار وکړئ د دوی بد انجام د دوی په مخ کښی راتلونکی دی. دوی خو د دغی خبری په انتظار کښی دی که کومه بده پېښه پر تاسی واقعہ شی. لیکن تاسی هم د دوی اخری خاتمی ته وگوری، چی هغوی ته څه څه شیان ور د مخه کیدونکی دی؟.

تمت سورة الدخان بفضل الله تعالى فله الحمد والمنة

سورة الجاثية مكية الا آية (۱۴) فمدنية وهي سبع و ثلاثون آية و اربع ركوعات.
رقم تلاوتها (۴۵) تسلسلها حسب النزول (۶۵) نزلت بعد سورة الدخان.

د «الجاثية» سورت مکی دی پرته (علاوه) له (۱۴) آیتونو څخه چی مدنی دی (۳۷) آیت (۴) رکوع لری په تلاوت کښی
(۴۵) او په نزول کښی (۶۵) سورت دی وروسته د «الدخان» له سورت څخه نازل شوی دی.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شروع کوم په نامه د الله چه ډیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

حَمْدٌ تَنْزِيلُ الْكِتَابِ مِنَ اللَّهِ الْعَزِيزِ الْحَكِيمِ ۝۷ إِنَّ فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ لَآيَاتٍ لِّلْمُؤْمِنِينَ ۝۸

نازلیلد د کتاب له طرفه د الله دی چی ډیر غالب قوی دی ښه حکمت والا دی. بیشکه په (پیدایښت د) آسمانونو کښی او په ځمکی کښی خامخا ډیر دلائل (د قدرت) دی مؤمنانو ته.

تفسیر : یعنی که انسان ومنی نو په هم دغه د ځمکی او د آسمانونو په پیدا کولو او د دوی په دغه منظم او محکم نظام او قوام کښی له غور او فکر کولو څخه پر دغه خبره په ښه شان سره

پوهیدی شی چی خامخا د دغو علویه وو او سفلیه وو موجوداتو داسی پیدا کوونکی او ساتونکی شته چی دغه ئی پخپل کامل قدرت او حکمت سره په دغسی محاسن او مزایا سره جوړه کړی دی او پخپل لامحدود قدرت سره د هغه حفاظت هم کوی.

«البعرة تدل على البعير، وأثر الأقدام تدل على المسير، فكيف لا يدل هذا النظام العجيب الغريب على الصانع اللطيف الخبير»

وَفِي خَلْقِكُمْ وَمَا يَبُتُّ مِنْ دَابَّةٍ آيَاتٌ لِّقَوْمٍ يُوقِنُونَ ﴿٢٦﴾

او په پیدا کولو (د هر یوه) ستاسی کښی او په هغه څه کښی چی خواره (تیت) کړی دی (الله په ځمکه کښی) له هر قسم دابی (خوځیدونکیو) ډیر دلائل (د قدرت او استدلال) دی دپاره (د هغه) قوم چی یقین کوی (پر بعث باندی).

تفسیر : یعنی که انسان پخپل خلقت او د نورو ساکبانو (جاندارو) او ذوی الارواحو په خلقت کښی غور او فکر وکړی نو د عرفان او ایقان تر درجو پوری رسوونکی په زرهاو دلائل او نښی په نظر ورځی چی هر یو ئی لوی برهان او قوی استدلال دی په وجود د اله العالمین.

وَإِخْتِلَافِ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ وَمَا أَنزَلَ اللَّهُ مِنَ السَّمَاءِ مِنْ رِزْقٍ

او په اختلاف د شپي او د ورځي (په تیاره او رڼا، تزئید او تنقیص او نورو کښی) او په هغه کښی چی نازل کړی دی الله له (له طرفه د) آسمان له (اسباب د) رزق (باران، حرارت).

تفسیر : یعنی اوبه ئی د آسمانه له طرفه رانازلې کړی چی د رزق او روزی ماده ده.

فَلَحْيَا يَهِ الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا وَتَصْرِيفِ الرِّيحِ آيَاتٌ لِّقَوْمٍ يَعْقِلُونَ ﴿٢٧﴾

پس (الله) ژوندی کړی ده په دی (اوبو) سره ځمکه پس له مرگه (وچوالی) د هغی او په بدلولو د بادونو (په یو قسم بل قسم سره) دلائل (د قدرت) دی دپاره د (هغه) قوم چی عقل چلوی.

تفسیر : یعنی که لږ څه هم له پوه او عقل څخه کار واخلي نو دغه درملومپیږی چی دغه امور

پرته (علاوه) د هغه زبردست قادر او حكيم له قوته او قدرته د بل هيچا په واک (قبضه) او اختيار كېنې نشته. لكه چي پخوا له دې نه په غو غو غاښونو كېنې د دې مفصل تقرير ليكلي دي.

تِلْكَ آيَةُ اللَّهِ تَنْلُوهَا عَلَيْكَ بِالْحَقِّ فَيَأْتِي حَدِيثٌ بَعْدَ اللَّهِ وَآيَتِهِ يُؤْمِنُونَ ⑦

دغه (علامې د قدرت لوي) دلائل (د قدرت) د الله دې چي لولو ئي مونږ په تا باندې په حقه سره پس پر كومه يوه خبره پس له (خبرې) د الله (قرآن) او پس له دلايلو (د قدرت) د الله ايمان به راوړي دوي؟ (بلكه نه ئي راوړي).

تفسير : يعنې له ما سواء الله څخه بل كوم شي د بندگي او عبادت وړ (لائق) او مستحق دي؟ او بغير د الله له خبرو ځنې بل كوم كلام د آوريدلو او منلو قابل دي؟ كله چي د داسې لوي مالك داسې رښتيا او صافي او سمې خبرې هم كوم بد بخت نه قبلوي نو بالاخر دوي د كوم شي په انتظار كېنې دي چي هغه به بيا مني؟

وَيْلٌ لِّكُلِّ أَفَّاكٍ أَثِيمٍ ⑧ يَسْمَعُ آيَاتِ اللَّهِ تُنْزِلُ عَلَيْهِمْ صُورًا مَّا يَكُونُ لَكُمْ رِسَالَةً

خرابي هلاك افسوس دي هر دروغ تړونكي گنهگار ته چي آوري آيتونه (د قدرت د) الله چي لوستل كيږي پر ده بيا لا ښه كلك شي (په كفر خپل) په دې حال كېنې چي متكبر (گرځيدونكي وي له ايمانه) دي لكه چي ئي نه دي اوريدلي هغه (آيتونه).

تفسير : يعنې د ضد او غرور له سببه د الله تعالى خبرې نه اوري او تكبر او لوئى ورته اجازه نه وركوي چي له خپل جهالت او حماقت څخه لاس واخلي كله چي حقه او رښتيا خبره آوري داسې تړي مخ اړوي لكه چي له سره ئي نه وي اوريدلي.

فَبَشِّرْهُ بِعَذَابٍ أَلِيمٍ ۝ وَإِذَا عَلِمَ مِنْ آيَاتِنَا شَيْئًا اتَّخَذَ هُزُوًا
أُولَئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ مُهِينٌ ۝

پس زیری ورکره ده ته په عذاب دردناک سره. او کله چی پوه شی له آیتونو (د قرآن) زمونږ پر پوه څه شی نو نیسی ئی په توکو او مسخرو دغه (دروغجنان متکبران مسخره کوونکی) شته دوی ته عذاب سپکوونکی.

تفسیر : یعنی څرنګه چی دوی له آیات الله سره د اهانت او استخفاف معامله کوی نو د هغه سزاوی به هم دوی ته سره له سخت اهانت او ذلت ورسیږی چی ذکر ئی دغه دی.

مِنْ دَرَارِهِمْ جَهَنَّمَ ۖ وَلَا يَغْنِي عَنْهُمْ كَيْسُ بَوَاشِيًا وَلَا مَا اتَّخَذُوا
مِنْ دُونِ اللَّهِ أَوْلِيَاءَ

وروسته له (مرګه) د دوی دوزخ دی او دفعه به نه کړی له دوی نه هغه څیز چی کسب کړی وی دوی هیڅ څیز (له عذابه) او نه (به دفعه کوی) هغه بتان چی نیولی دی دوی بی له الله دوستان (معبودان).

تفسیر : یعنی اموال او اولاد او نور شیان به سره هلته په کار ورنشی، او نه هغه شیان په کار ورځی چی هغوی له ماسواء الله څخه معبودان دوستان او رفیقان ګرځولی شوی وو او له هغوی ځنی ئی د ډیر امداد او اعانت توقعات هم درلودل (لرل).

وَلَهُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ ۝ هَذَا هُدًى وَالَّذِينَ كَفَرُوا بِآيَاتِ رَبِّهِمْ لَهُمْ
عَذَابٌ مِّن رَّجْزٍ أَلِيمٍ ۝

او شته دوی ته عذاب ډیر لوی (د دوزخ). دغه (قرآن کامل) هدایت دی او هغه کسان چی کافران شوی دی په آیتونو د رب خپل شته دوی ته عذاب له (هغه ډیر سخت) عذاب درد رسوونکی نه.

تفسير : يعنى دغه لوى عظيم الشان برکت او ستر هدايت دى چى د هر راز (قسم) ښو او بدو ليارى او چارى انسانانو ته ښيى، هر هغه څوک چى د دغه لوى قرآن احکام او بيان نه منى او هغه دى خپل ځان د ډير سخت غليظ او دردناک عذاب گاللو (برداشت کولو) دپاره آماده او تيار کړى!

اللَّهُ الَّذِي سَخَّرَ لَكُمُ الْبَحْرَ لِتَجْرِيَ الْفُلُكُ فِيهِ بِأَمْرِهِ

الله هغه (ذات) دى چى مسخر (تابع) کړى ئى دى تاسى ته بحر سيند دپاره د دى چى گرځى بيري په دغه (بحر) کښى په امر حکم د الله سره.

تفسير : يعنى د سمندر په شان مخلوق مو تاسى ته داسى تابع او مسخر گرځولى دى چى تاسى بلا تکلفه د خپلو بيريو او جهازونو په وسيله پري گرځئ! او له ميلونو ميلونو ژورو (دوبو) اوبو له پاسه پري تيريئ او له يوى وچى څخه بلى وچى ته پري رسيئ!

وَلِتَبْتَغُوا مِنْ فَضْلِهِ ۚ وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ﴿١٦﴾

او دپاره د دى چى طلب کوئ تاسى له فضله د الله او دپاره د دى چى شکر ئى وباسئ.

تفسير : يعنى بحرى تجارت وکړئ!، يا ښکار وکړئ!، يا د ده له منځه مرغلري او نور شيان وباسئ! او د دغو گردو (تولو) منافعو او فوائدو د حاصلولو په وخت کښى هغه حقيقى منعم مه هيرئ! او د ده حق اداء کړئ او قدر ئى په ښه شان سره وپيژنئ! او په ژبه او زړه او قلب او قالب سره ئى شکر په اداء کړئ!

وَسَخَّرَ لَكُم مَّا فِي السَّمَوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ جَمِيعًا مِّنْهُ

او په کار لگولى مسخر کړى ئى دى تاسى ته هر هغه شيان چى په آسمانونو کښى دى (لکه لمر قمر نجوم) او هر هغه شيان چى په ځمکه کښى دى (لکه اوبه خاوره او حيوانات او نور) تول (مسخر) له (طرفه د) الله (دى).

تفسير : يعنى پخپل حکم او قدرت سره ئى دغه گړد (تول) شيان ستاسى په کار کښى لگولى دى. دغه د الله تعالى لويه مهربانى او فضل دى چى دغسى عظيم الشان مخلوقات ئى د انسانانو

د خدمت، منفعت او چرچو دپاره په کار کښی لگولی دی.

إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ ﴿١٣﴾

بیشکه په دغه (تسخیر) کښی خامخا لوی دلائل (د قدرت) دی دپاره د هغه قوم چی فکر کوی (په دغو مخلوقاتو کښی).

تفسیر : که انسان فکر او غور وکړی نو پوهیدلی شی چی دغه شی د ده له توانه، قوته او قدرته وتلی وو، محض د الله تعالیٰ په فضل او د ده د کامل قدرت په برکت دغه گړد (تول) شیان زمونږ په کارونو کښی بوخت (مشغول) او لگیا دی. نو لامحاله زمونږ دپاره هم دغه کار په کار دی چی په کوم کار کښی مشغول او لگیا شو. او هغه کار هم دا دی چی خپل عمر د هغه حقیقی منعم او علی الاطلاق محسن په عبادت او اطاعت کښی تیر کړو چی زمونږ خالق او مالک دی او پخپل مستعار حیات کښی یوه شیبه هم د الله تعالیٰ له یاده غافل نشو خو په هغه سره زمونږ عاقبت مسعود شی.

قُلْ لِلَّذِينَ آمَنُوا يَغْفِرُ وَالَّذِينَ لَا يَرْجُونَ أَيَّامَ اللَّهِ

ووايه (ای محمده!) هغو کسانو ته چی ایمان نی راوړی دی چی مغفرت (بښنه) وکړی (د آزار) هغو کسانو ته چی امید نه لری د ورځو (وقائعو حوادثو) د الله.

تفسیر : له «ایام الله» یعنی د الله له ورځو څخه هغه ورځی مراد دی چی په هغو کښی الله تعالیٰ خپلو دښمنانو ته کومه خاصه سزا ورکړی یا پر خپلو بندگانو کوم مخصوص انعام او اکرام ابدال او احسان وکړی لهذا له ﴿قُلْ لِلَّذِينَ آمَنُوا يَغْفِرُ وَالَّذِينَ لَا يَرْجُونَ أَيَّامَ اللَّهِ﴾ څخه هغه کفار مراد دی چی د الله تعالیٰ له رحمت څخه بیخی ناامیده او د ده له عذابه بیخی بی فکره وی.

لِيَجْزِيَ قَوْمًا بِمَا كَانُوا يَكْسِبُونَ ﴿١٤﴾

دپاره د دی چی جزاء ورکړی (الله) هغه قوم ته پر هغه چی وو دوی چی کسب کول به نی.

تفسیر : یعنی ای مسلمانانو تاسی د دوی د بدل او انتقام اخیستلو په فکر کښی مه اوسئ! د

هغوی معامله پاک الله ته وسپارئ! هغه پخپله دوی ته د دوی پر شرارتونو کافی او پوره سزا ورکوی او د مؤمنینو د صبر، تحمل عفوی او تیریدلو مناسبه صله هم ورکوی.

مَنْ عَمِلَ صَالِحًا فَلِنَفْسِهِ وَمَنْ أَسَاءَ فَعَلَيْهَا

هر هغه څوک چې وکړي (کوم کار) نیک نو (وکړه ده دا کار) دپاره (د نفع) د ځان خپل او هر هغه څوک (چې وکړي کوم کار) بد پس پر هم ده دی (وبال او ضرر ئی).

تفسیر : یعنی د ښو کارونو مناسبه صله هغو کار کوونکیو ته رسیدونکی ده الله تعالیٰ هغه ته هیڅ ضرورت نه لری او بدی کوونکی پخپله په خپل حق کښی خراب تخم شندی او کړی ئی او د نقصان په فکر کښی اوسی او هر کار او عمل چې کوی په دغه علم قصد او نیت سره ئی وکړی چې د هغه نفع او نقصان دواړه زما خپل ځان ته رسیدونکی دی.

ثُمَّ إِلَىٰ رَبِّكُمْ تُرْجَعُونَ ﴿١٥﴾

بیا خاص رب ستاسی ته به بیول کیږئ (په قیامت کښی لپاره د جزاء د اعمالو).

تفسیر : یعنی څه مهال (وخت) چې هلته ورسیدی نو د دوی ټول ښیگنه (فائده) او خرابی د دوی په مخه ورځی او هر یو به د خپلو اعمالو او چارو نتیجه او سزا ومومی او د خپل عمل د میوی خوند به وشکی.

وَلَقَدْ آتَيْنَا بَنِي إِسْرَءِيلَ الْكِتَابَ وَالْحُكْمَ وَالنُّبُوَّةَ وَرَزَقْنَاهُمْ مِّنَ الطَّيِّبَاتِ

او خامخا په تحقیق ورکړی وو مونږ بنی اسرائیلو (اولادی د یعقوب) ته کتاب (توریت) او حکم (په تورات په مابین د خلقو کښی) او نبوت (موسیٰ) او هارون ته له دوی نه) او روزی کړی مو وه دوی ته له څیزونو پاکو حلالو (لکه من او سلوی).

تفسير : يعنى توريت نى دركر، او سلطنت، يا د فيصلی قوت يا د پوهنی خبری، يا د دين پوه نى درعطا كره او دير زيات انبياؤ الله نى په تاسی كښی مبعوث كړل دغه خو روحانی غذا وه كه جسمانی غذا ته وگورئ هغه نى هم په كثرث او افراط سره تاسی ته درعطاء كړی ده تر دى چى «من او سلوى» نى هم پر تاسی نازل كړل.

وَفَضَّلْنَاهُمْ عَلَى الْعَالَمِينَ ﴿١٩﴾

او فضيلت ور كړى وو مونږ دوى ته پر خلقو (د زمانى خپلى).

تفسير : يعنى د هغى زمانى پر كړدو (تولو) خلقو دوى ته كلى فضيلت حاصل وو او د ځينو جزئيه و فضائلو په اعتبار نو د هغى زمانى قيد لگولو ته هم دومره ضرورت نه پاتى كيږي.

وَأَيَّدْنَاهُمْ بِبَيِّنَاتٍ مِّنَ الْأَمْرِ

او ور كړى وو مونږ دوى ته ښكاره دلائل له امره (له دينى احكامو)

تفسير : يعنى نهايت واضح او مفصل احكام، يا ښكاره واضح معجزات چى د دين په باب كښى د حجت او برهان په شان وړاندې كول كيږي.

فَمَا اخْتَلَفُوا إِلَّا مِنْ بَعْدِ مَا جَاءَهُمُ الْعِلْمُ بَعْيَابَيْنَهُمُ إِنَّ رَبَّكَ يَقْضِي بَيْنَهُمُ يَوْمَ الْقِيَمَةِ فِيمَا كَانُوا فِيهِ يَخْتَلِفُونَ ﴿٢٠﴾

پس ونه كړ اختلاف (دوى په امورو د دين كښى) مگر پس له هغه چى راغى دوى ته علم له جهته د هغه ضد او عناد چى وو په منځ د دوى كښى بيشكه رب ستا به حكم وكړى په منځ د دوى (او ستاسى) كښى په ورځ د قيامت په هغه شى كښى چى وو دوى چى په هغه كښى به نى سره اختلاف كاوه.

تفسير : يعنى تاسى له ضده او عناده او له خپل نفسانيته اصلى كتاب پريښى دى او بيشماره فرقې جوړى شوى دى چى د دوى عملى فيصلی به د قيامت په ورځ كيږي. او هلته به دوى ته ښه

معلوم او دغه پته به ولگيږي چي د دوي منشاء ماسواء د نفس پاللو او هووا او هوس خوښولو بل هيڅ شي نه وو.

ثُمَّ جَعَلْنَاكَ عَلَىٰ شَرِيعَةٍ مِّنَ الْأَمْرِ فَاتَّبِعْهَا وَلَا تَتَّبِعْ أَهْوَاءَ الَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ ﴿١٨﴾

بيا مو وگرځولي ته ولاړ پر شريعت ارته لياره له كاره د دين پس متابعت وكړه د هغه او متابعت مه كوه د آرزوگانو د هغو كسانو چي نه پوهيږي دوي (په حقيقت د توحيد).

تفسير: يعنى د دغو اختلافاتو او د گوند (دلى) او گوندبازي (دله بازى) په موجوديت كښي مونږ تاسي د دين په صحيحه ليارى قائم كړئ. نو تاسي ته او ستاسي امت ته لارم دى چي پر دغى سمى صافى برابري ليارى باندې برابر او مستقيم واوسئ! او هيڅ كله په خطاء او تيروتلو سره هم د دغو جاهلانو او ناپوهانو په فكر غوښتنه او خواهشونو مه ځئ مثلاً د دوي غوښتنه داسي ده چي تاسي د دوي د طعن، تشنيع، ظلم او تعدى څخه په تنگ راشئ او د دعوت او تبليغ له كارونو څخه لاس واخلي! يا په مسلمانانو كښي هم داسي تفريق او اختلاف ولويږي چي دوي پخپله په هغه كښي اخته او مبتلا دي. په دغه صورت كښي واجب دى چي د دوي دغسې غوښتنې بيخي پائمالى او خرابى كړي شي؟.

إِنَّهُمْ لَنُغْنُوا عَنْكَ مِنَ اللَّهِ شَيْئًا

بیشکه چي دوي له سره به دفعه نه كړي تا له (عذاب د) هيڅ شي،.

تفسير: يعنى د دوي په طرف ستاسي متمايل كيدل تاسي ته د الله تعالى په نزد هيڅ په درد نه خوري او په كار نه درځي.

وَإِنَّ الظَّالِمِينَ بَعْضُهُمْ أَوْلِيَاءُ بَعْضٍ وَاللَّهُ وَلِيُّ الْمُتَّقِينَ ﴿١٩﴾

او بیشکه چي ظالمان ځيني د دوي دوستان (كار جوړونكي) دي د ځينو نورو او الله ولي دوست دي د متقيانو (په اعانت نصرت اثابت سره).

تفسیر : یعنی منصف او رشتیا خوښوونکي مسلمانان د ظالمانو او بی لیاری کفارو رفیق او ملگری له سره نشي کیدی. دوی خو د الله تعالیٰ مطیع بندگان دی. او الله تعالیٰ هم د دوی رفیق ناصر او مددگار دی. لازم دی چی دوی پر هغی سمی لیاری لار شی او پر هم هغی باندی اعتماد او توکل ولری.

هَذَا بَصَائِرُ لِلنَّاسِ وَهُدًى وَرَحْمَةٌ لِّقَوْمٍ يُوقِنُونَ ﴿٤٥﴾

دغه (قرآن) بصیرتونه پندونه دی دپاره د خلقو او هدایت لیار ښوونه دی او رحمت دی دپاره د هغه قوم چی یقین راوړی (پر بعث باندی).

تفسیر : یعنی دغه قرآن پر ډیر بصیرت زیاتونکیو حقایقو مشتمل دی خلقو ته د کار ښی خبری ښی او د بری او کامیابی لیاری هغوی ته ښی او هر هغه خوش قسمته او بختور سری چی پر دغو هدایاتو او نصائحو باور او یقین وکړی او په ښه شان سره پری عامل شی نو د دوی په حق کښی په خصوصی ډول (طریقه) سره دغه قرآن رحمت برکت او لوی نعمت دی.

أَمْ حَسِبَ الَّذِينَ اجْتَرَحُوا السَّيِّئَاتِ أَنْ نُبَحِّلَهُمْ كَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ سَوَاءٌ نَّحْيَاهُمْ وَمَمَاتُهُمْ سَاءَ مَا يَحْكُمُونَ ﴿٤٦﴾

آیا گمان کوی هغه کسان چی کړی دی بد کارونه (د شرک او کفر) د دی چی وبه گرځوو مونږ دوی (په آخرت کښی) په شان د هغو کسانو چی ایمان ئی راوړی دی او کړی ئی دی ښه (عملونه) برابر (او یو شانی) به وی ژوندون د دوی او مرگ د دوی (بلکه نه دی برابر) بد دی هغه چی حکم کوی دوی (چی دا برابری ده).

تفسیر : یعنی د الله تعالیٰ د حکمت پر شؤن له نظر اچولو څخه آیا کوم عاقل داسی اټکل او گمان کولی شی چی له یو بد عمله او له یوه صالح انسان سره به رب المنان څرنگه یو شان معامله وکړی او د دغو دواړو آخره خاتمه به څنگه سره برابره کړی؟ داسی له سره کیدونکی نه دی نه دغه دواړه په دغه ژوندون کښی سره یو شان دی او نه به له مر کیدلو څخه وروسته برخه کبړی او هغه د علو، نصرت، رفعت او مغفرت وعدی چی دلته ورسره کړی شوی دی هغه د یوه بدکار کافر په برخه کله کیدی شی. د کفارو دپاره د دغی دنیا په ژوندانه کښی د «معیشه

ضنک» او په عقیبې کېنې پرته (علاوه) له لعنت او خسران بل شی نشته. الغرض دغه دعوی بیخي غلطه او دغه خیال بالکل چټی (بیکاره) او مهمل دی چی الله تعالی به د نیکانو او بدانو موت او حیات سره یو شان کوی. د الله تعالی د حکمت مقتضا له سره داسی نه ده بلکه ضرور د ده مصلحت او معدلت د هغو دواړو د اعمالو جزاء او سزا په پوره او کامل صورت سره ورکړی او ډیر صحیحېه او درسته نتیجه به تری څرگندوی (ښکاره کوی). او د هر یوه د نیکی او د بدی فی الجمله ځینی آثار هم دلته هم ظاهروی مگر د هغوی پوره مشاهده او معائنه وروسته له مرگه کیږی.

وَلَقَدْ خَلَقَ اللَّهُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ بِالْحَقِّ وَلَيُجْزَىٰ كُلُّ نَفْسٍ بِمَا كَسَبَتْ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ ﴿۱۷﴾

او پیدا کړی دی الله آسمانونه او ځمکه په حقه سره (لکه چی مناسب وو) او دپاره د دی چی جزاء ورکړه شی هر نفس ته په هغه عمل سره چی کړی ئی وی او پر دوی به ظلم ونه کړی شی (په تزئید د سیئاتو یا تنقیص د حسناتو).

تفسیر : یعنی ځمکه او آسمانونه ئی هم داسی خوشی او چټی (بیکاره) نه دی پیدا کړی، بلکه په نهایت حکمت سره ئی د کوم خاص مقصد او مصلحت دپاره پیدا کړی دی څو مخلوق د هغو پر احوالو غور او دقت وکړی چی کوم شیان ئی جوړ کړی په ښه ډول (طریقه) او ښه حکمت او اتقان سره ئی پیدا کړی دی او له هغو ځنی دغه خبره ځان ته معلومه کړی او اندازه ئی ولگوی چی یوه ورځ هر ورو (خامخا) د دغو موجوداتو او د دغی عظیم الشانی کارخانی نتیجه هم ظاهریدونکی ده چی هغه ته آخرت وائی او هلته به هر چاته د ده د اعمالو جزاء او سزا، ثمره او نتیجه ور وړاندی کیږی. او هر څه ئی چی کرلی وی هغه به ریبی. د عمل له مکافاتو غافل مه شه! له غنمو غنم کیږی له اربشو نه اربشه

أَفَرَأَيْتَ مَنِ اتَّخَذَ إِلَهَهُ هَوَاهُ وَأَضَلَّهُ اللَّهُ عَلَىٰ عِلْمٍ

آیا پس وینی ته هغه څوک چی نیولی وی ده معبود خپل آرزو (د نفس) خپل او گمراه کړی وی ده لره الله په علم باندی (چی استعداد ئی ورته معلوم دی په ازل کېنې).

تفسير : يعنى الله تعالى ته معلوم دى چى د هغه استعداد خراب دى او د دغى خبرى وړ (لائق) او مستعد دى چى له سمى ليارى څخه دى لورى او بل لورى ته درومى يا دا مطلب چى هغه بدبخت وروسته له علم، پوه، ايقان او اذعان گمراه شوى دى.

وَحْتَمَ عَلَى سَمْعِهِ وَقَلْبِهِ وَجَعَلَ عَلَى بَصَرِهِ عَشُوَةً مِّنْ يَّهْدِيهِ
مِنْ بَعْدِ اللَّهِ أَفَلَا تَذَكَّرُونَ ﴿٣٧﴾

او مهر لگولى وى پر غوړونو د ده او پر زړه د ده او گرځولى ئى وى پر سترگو د ده پرده پس څوک به لياره وشيى ده ته پس له (گمراه کولو د) الله (ده لره) پس آيا تاسى پند نه اخلئ (او غور او دقت نه کوئ بلکه پند پرى واخلئ).

تفسير : يعنى هغه سړى چى محض خپل نفسانى خواهش خپل حاکم او معبود وگرځوى او هر چيرى ئى چى خواهش وى هغه لورى ته لاړ شى او د حق او باطل د معلومولو او بيلولو معيار له ده سره هغه د ده نفسانى خواهش او غوښتنه وى نو الله تعالى دى د ده په هم هغى خوښى کړى گمراهى کښى پرېږدى، بيا د ده حالت داسى کيږي چى نه ئى غوړونه پند او نصيحت اوريدى شى، او نه ئى په زړه کښى رښتيا خبرى ځاى نيولى شى او نه پرى پوهيدلى شى او نه د ده په سترگو کښى د بصيرت رڼا بريښى ظاهر دى چى الله تعالى هر هغه څوک چى د ده د اعمالو په سبب داسى يوه حالت ته رسوى بل به کوم قوت او طاقت وى چى وروسته له هغه دى پر هغى سمى ليارى راولى.

وَقَالُوا مَا هِيَ إِلَّا حَيَاتُنَا الدُّنْيَا نَمُوتُ وَنَحْيَا وَمَا يُهْلِكُنَا إِلَّا الدَّهْرُ

او وائى (کفار) نشته ژوندون مگر هم دغه ژوندون زمونږ دى په دغى دنيا کښى چى مړه کيږو او ژوندى کيږو او نه مو هلاکوى مگر زمانه.

تفسير : يعنى کفار وائى ماسوا له دغه ژوندانه بل ژوندون نشته بس هم دغه دنيا ده چى مونږ په کښى ژوندون کوو او مرو لکه چى د باران په اثر په ځمکه کښى شينکى او ترکودى زرغونيدى، لونږيدى، وچيږي او بيا له منځه ورکيږي د انسان حال هم پر هم دغه قياس کړئ چى يو وخت پيدا کيږي او تر يوه معينه وخته پورى ژوندون کوى او بالاخر د زمانى چورليدل او تدوير ئى له منځه پورته کوى او ژوندون ته ئى خاتمه ورکوى او د موت او حيات هم دغه

سلسله تل تر تله ادامه او تسلسل لری، او ما سواء له دی نه بل هیڅ شی نشته. حال دا چی د منکرانو دغه عقیده غلطه ده.

وَمَا لَهُمْ بِذَلِكَ مِنْ عِلْمٍ إِنْ هُمْ إِلَّا يَظُنُّونَ ﴿۳۱﴾

او نشته دوی ته په دغه (انتساب د مرگ زمانی ته) هیڅ قدر علم پوه نه دی دوی مگر گمان کوی (او اټکل چلوی او دغه خبره بی دلیل وائی).

تفسیر : یعنی «دهر» د زمانی نوم دی چی هغه هیڅ کار کونکی نه دی ځکه چی په هغه کښی نه حس شته او نه شعور او نه اراده لامحاله د دوی مقصد به له دی نه بل کوم شی وی چی هغه د دوی په زعم نه معلومیږی، لیکن په دنیا کښی د هغه تصرفات چلیږی نو بیا د هم دغو تصرفاتو او تحولاتو نسبت ولی پاک الله تعالی ته ونه کړی شی چی د ده وجود او علی الاطلاق متصرفوالی له فطریه وو دلائلو او عقلیه وو او نقلیه وو براهینو څخه ثابت شوی دی او د زمانی تحولات تبدیلات او انقلابات او د ورځی او د شپې تبدیل او اختلاف او نور ټول د ده د قدرت په لاس کښی دی هم دغه معنی په حدیث کښی ښوولی شوی ده چی «دهر» الله دی نه ښائی چی دهر ته بد وویلی شی، ځکه څه مهال (وخت) چی انسان دهر ته بد وائی په دی نیت ئی وائی چی د دهر حوادث ورته منسوبیږی، حال دا چی د دهر ټول حوادث د الله تعالی په مشیت او ارادی سره کیږی نو د دهر بد ویل په حقیقت کښی د الله تعالی په حضور کښی بی ادبی او گستاخی ده اعاذنا الله منه.

وَإِذْ أُنْزِلَتْ عَلَيْهِمُ الْآيَاتُ بَيِّنَاتٍ مَّا كَانَ حُجَّتُهُمْ إِلَّا أَنْ قَالُوا اٰنْزُوا بِآيَاتِنَا إِنْ كُنْتُمْ صٰدِقِیْنَ ﴿۳۲﴾

او هر کله چی ولوستل شی پر دغو (کفارو) آیتونه (د قرآن) زمونږ ښکاره نو نه وی حجت دلیل د دوی مگر دا چی وائی راولی پلرونه زمونږ که چیری یی تاسی رښتینی (په دغی وینا خپلی کښی چی پس له مرگه بیا ژوندون دی).

تفسیر : یعنی کله چی د لوی قرآن آیات یا د بعث بعد الموت دلائل دوی ته اورول کیږی نو وائی چی مونږ له سره د دغو دلائلو منونکی نه یو هوا که تاسی پخپله په دغی دعوی کښی رښتینی یی نو زمونږ مړه پلرونه او نیکونه راژوندی کړئ او راوئی ښیئ، نو خامخا مونږ به ستا

دغه گردی (تولی) خبری منو چی بیشکه پس له مرکه په حقه او رښتیا سره بیا ژوندی کیدل شته.

قُلِ اللَّهُ يُحْيِيكُمْ ثُمَّ يُمِيتُكُمْ ثُمَّ يُجْمَعُكُمْ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ
لَا رَيْبَ فِيهِ وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٢٥﴾

ووايه (ای محمده! دوی ته) چی الله ژوندی کوی تاسی بیا مره کوی تاسی بیا به سره تولوی تاسی ورځی د قیامت ته چی نشته هیڅ شک په (راتلو د) هغی کښی ولیکن زیاتره (کافران) خلق نه پوهیږی. (نو ځکه تری انکار کوی).

تفسیر : یعنی هغه ذات چی یو ځلی مو ژوندی کوی او بیا مو وژنی هغه ته دغه کار څه سختی او اشکال لری چی تاسی بیا ژوندی کړی او بیا مو گرد (تول) سره یو ځای راتول او جمع کړی؟.

وَلِلَّهِ مُلْكُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَيَوْمَ تَقُومُ السَّاعَةُ يُومِذِ يَحْشُرُ
الْمُبْطِلُونَ ﴿٢٦﴾

او خاص الله لره دی سلطنت د آسمانونو او د ځمکی (سره له آسمانونو او ځمکی خلقاً، ملکاً و عبیداً) او په هغه ورځ کښی چی ودریږی قیامت نو په دغه ورځ به زیان کاره شی مبطلان (کافران).

تفسیر : په هغی ورځی کښی چی ذلیل، سپک او خوار ودریږی نو هلته به دوی ته دغه خبره ښکاره او څرگندیږی (ښکاریږی) چی تیروتلې او غولیدلې وو.

وَتَرَى كُلَّ أُمَّةٍ جَاثِيَةً كُلُّ أُمَّةٍ تُدْعَى إِلَى كِتَابِهَا الْيَوْمَ تُحْجَرُونَ
مَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٢٧﴾

او وبه وینی ته (ای کتونکیه په قیامت کښی) هر امت ناست پر ځنګنونو

خپلو (له خوفه او هيښته) هر يو امت به رابللی شی په طرف د کتاب اعمالنامې خپلې (نو وږه ويل شی دوی ته له جانبې د الله چي) نن ورځ به جزاء درکړه شي (تاسي ته د) هغو (اعمالو) چي وئ تاسي چي کول به مو (په دنيا کښي)

تفسير : يعنی د اعمالنامې په طرف بلل کيږي چي راځي سم له دی سره حساب راکړئ! نن هر سړی ته د ده له هغه عمل سره سم بدل جزاء او سزا ورسيږي چي په دنيا کښي ئی کړی وی.

هَذَا كِتَابُنَا يَنْطِقُ عَلَيْكُمْ بِالْحَقِّ ط

دغه کتاب زمونږ دی خبری کوی (او شاهدي وائي) پر (اعمالو د) تاسي باندی په حقه سره.

تفسير : يعنی هر هغه کار چي کړی ئی وی، دغه اعمالنامه به هم هغه په پوره او کامل صورت سره درښيي او د یوی ذری په اندازه به هم په هغه څه تزئید او تنقیص نه کيږي.

إِنَّا كُنَّا نَسْتَنْسِخُ مَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٢٩﴾

بيکښه مونږ وو چي امر به مو کاوه په ليکلو سره د هر هغه څه چي وئ تاسي چي کول به مو (په دنيا کښي).

تفسير : يعنی زمونږ په علم کښي هر شی له ازلې شته، مگر د دوی د انضباط دپاره زمونږ پرښتي مقرري دی چي د دوی گرد (تول) اعمال حقاً حقاً وليکي، نن د دوی ليکلی شوی مکمل رپورت ستاسي په مخ کښي پروت دی.

فَأَمَّا الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ فَيُدْخِلُهُمْ رَبُّهُمْ فِي رَحْمَتِهِ ذَلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْمُبِينُ ﴿٣٠﴾

پس هر څه هغه کسان چي ايمان ئی راوړی دی او کړی ئی دی ښه (عملونه) پس نښاسی دوی رب د دوی په رحمت (جنت) خپل کښي دغه (ننوتل د

جنت) هم دغه بری دی ښکاره .

تفسير : يعنى په جنت كښى به الله تعالى مومنان داخلوى چى هلته په اعلى درجه سره رحمت او هر قسم مهربانى وى .

وَمَا الَّذِينَ كَفَرُوا أَفَلَمْ تَكُنْ آتِي تَتْلَىٰ عَلَيْهِمْ فَاستَكْبَرْتُمْ
وَكُنْتُمْ قَوْمًا مُّجْرِمِينَ ﴿٦٩﴾

او هر څه هغه كسان چى كافران شوى دى (وبه ويل شى دوى ته داسى) آيا نه ؤ آيتونه (د قرآن) زما چى لوستل كيدل به پر تاسى باندې پس تكبر مو وكړ (او ايمان مو پرې رانه ووړ) او وئ تاسى قوم گنهگاران (كافران) .

تفسير : يعنى زمونږ له طرفه د پندونو او نصيحتونو پوهولو او د حجت د اتمام كړدى (تولى) خبرى دوى ته ور رسولى شوى دى، او له هېڅ پلوه هېڅ يو قصور او لندون په دغه مورد كښى نه دى پاتى، خو سره له هغه هم د دوى د غرور او تكبر سر ښكته نشو او بالاخر د پخوا مجرمانو په حيثيت واوښتل يا له ﴿ وَكُنْتُمْ قَوْمًا مُّجْرِمِينَ ﴾ څخه داسى مطلب واخيست شى چى تاسى لا له پخوا څخه جرائم كوونكى خلق وئ .

وَإِذَا قِيلَ إِنَّ وَعْدَ اللَّهِ حَقٌّ وَالسَّاعَةُ لَا رَيْبَ فِيهَا قُلْتُمْ
مَا نَدْرِي مَا السَّاعَةُ إِنْ نُنظِرُ الْأَطْفَالَ وَمَا نَحْنُ بِمُسْتَيْقِنِينَ ﴿٧٠﴾

او هر كله چى وبه ويل شو (تاسو ته اى كفارو چى) بېشكه چى وعده د الله حقه ده (په ژوندون سره) او قيامت نشته شك په (راتلو) د هغه كښى نو وبه ويل تاسى نه پوهيږو چى څه شى دى قيامت گمان نه كوو مگر گمان لږ او نه يو مونږ يقين راوړونكى (په راتلو د قيامت) .

تفسير : يعنى مونږ په دى باندې هېڅ نه پوهيږو چى قيامت به څرنگه وى؟ ته د قيامت كوم عجب او غريب احوال چى بيانوى مونږ پر هغه له سره يقين او باور نشو كولى، هو! دغو خبرو او اترو او ستا د ديرو آوړولو په اثر يو لږ څه ضعيف امكان او يوه توره تياره خيال ئى زمونږ

پہ افکارو کبئی کله نا کله راغی چی هغه بیلہ خبره ده .

وَبَدَّ لَهُمْ سَيِّئَاتُ مَا عَمِلُوا حَقًّا بِهْمُ مَا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِءُونَ ﴿۳۶﴾

او بشکاره به شی (په قیامت کبئی) دوی ته ناکاره والی (بدی جزاوی) د هغو (بدو اعمالو) چی کړی وو دوی (په دنیا کبئی) او چاپیر (نازل) به شی په دوی عذاب د) هغه چی وو دوی چی په هغه پوری به ئی مسخری کولی.

تفسیر : یعنی څه مهال (وخت) چی قیامت راشی، د دوی دغه ټول بد کارونه او د هغو نتائج به د دوی په منځ کبئی وروړاندی کیږی، او د عذاب او د نورو انذاراتو په نسبت څه توکی تکالی چی دوی به کولی هغه ټول به د دوی په منځ کبئی راغی او دوی چپ له خپل تصویره په هم هغو کبئی اخته او ککر کیږی.

د ملائکه العذاب په ژبه دغو کفارو ته د الله تعالیٰ اعلیٰ شانه واعظم برهانه له جانبہ دغسی خطاب کیږی چی.

وَقِيلَ الْيَوْمَ نَنْسِفُكُمْ كَمَا نَسِيتُمْ لِقَاءَ يَوْمِكُمْ هَذَا

او وبه ویل شی چی نن ورځ به هیر کړو (پری به ږدو) مونږ تاسی (په دوزخ کبئی) لکه چی هیر کړی وو تاسی ملاقات د ورځی ستاسی دغه (چی ورځ د قیامت ده).

تفسیر : یعنی په دنیا کبئی دغی لوی ورځی ته مو هیڅ فکر او خیال نه وو او بیخی مو هغه نه یادوله نن مونږ هم په لطف او مهربانی سره ستاسی یادونه نه کوو او تل تر تله مو په هم دغه عذاب کبئی هم هغسی سره خوشی پریږدو لکه چی تاسی په دنیوی مزو، میلو، او چرچو کبئی دوب تللی وئ.

وَمَا لَكُمْ النَّارَ وَمَا لَكُمْ مِّنْ نُجْرٍ مِّنْ ذَلِكَ بِأَنكُمْ أَخَذْتُمُ آيَةَ اللَّهِ هُزْؤًا وَغَرَّتْكُمْ الْحَيَاةُ الدُّنْيَا

او ځای ستاسی اور دی او نشته تاسو ته هیڅوک له مددکارانو (چی مو تری

خلاص کړی). دغه (تعذيب له دی سبه دی) چي بيشکه تاسي نيولی مو وو آيتونه (د قرآن) د الله په توکو سره او مغرور کړی وئ تاسي دغه ژوندون لږ خسيږ.

تفسير : يعنی په دنياوي مزو او چرچو کښي داسي مشغول او لگيا شوی وئ چي له سره دغه خبره ستاسي په فکر او خيال کښي نه گرځيده چي کله به دلته راځئ، او له الله تعالی سره مخامخ کيدونکي يئ، او که غه خيال هم تاسي ته در پيدا شوی وو نو داسي به مو گڼل او تصور به مو کاوه څرنگه چي نن په دنياوي ژوندانه کښي مونږ د مسلمانانو حريف او مقابل طرف گڼلي کيږو په اخروي ژوندانه کښي به هم مونږ د هم داسي قوت او زور خاوندان يو.

قَالِیَوْمَ لَا یُخْرَجُونَ مِنْهَا وَلَا هُمْ یُسْتَعْتَبُونَ ﴿۲۵﴾

نو نن ورځ وږه نه ایستلی شی دوی له دوزخه او نه به د دوی عذر قبول (او توبه ومنله) شی.

تفسير : يعنی نه دوی له دوزخه ایستل کيږي او نه داسي کومه موقع دوی ته ورکوله کيږي چي په هغی کښي څه عبادت او رياضت وکړي او د رب العزت د رضا میمنت ځان ته حاصل کړي.

فَإِنَّ الْحَمْدَ لِلَّهِ رَبِّ السَّمَوَاتِ وَرَبِّ الْأَرْضِ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿۲۶﴾ وَلَهُ الْكِبَرُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَالْأَرْضُ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴿۲۷﴾

پس خاص الله سره ده ټوله ثناء صفت چي رب د آسمانونو او رب د ځمکي دی رب د ټولو عالميانو دی. او خاص الله لره ده لویي په آسمانونو او په ځمکه (په علویاتو او سفلیاتو) کښي او هم دی دی ښه غالب قوی (په انفاذ د احکامو) ښه حکمت والا (چي هر کار په تدبیر او مصلحت سره کوي).

تفسير : ښائي چي انسان الله تعالی ته متوجه شی! او د ده د احساناتو او انعاماتو قدر وکړي! او پر هدایاتو ئی تگ وکړي او له نورو گردو (ټولو) څخه وشکوي! او محض د ده خوښي او رضا ځان ته حاصله کړي او تل تر تله په هم دغه فکر او ذکر کښي اوسي! تل د ده د عظمت او قدرت په مقابل کښي پخپل واک او اختیار د زړه له کومي مطیع او منقاد وی! له سره د

سرکشی، تمرد، طغیان او عصیان، خیال او گمان پخپل زړه او مخپله کښی ونه گرځوی! په قدسی حدیث کښی راغلی دی. «الكبرياء ردائي والعظمة ازاری فمن نازعني واحداً منهما قذفته في النار» کبریاء زما بخادر دی او لوی زما ازار دی نو هر څوک چی په دغو دواړو کښی له ماسره منازعه یا کشمکش وکړی زه به ئی په سخت اور کښی په غوڅارولو سره غورځوم «اللهم اجعلنا مطيعين لامرك وجنبنا غضبك وقنا عذاب النار انک سمیع قریب مجیب الدعوات».

تمت سورة الجاثية بعونه وصونه فله الحمد والمنة وبه التوفيق.

سورة الاحقاف مكية الا الآيات (۱۰ و ۱۵ و ۳۵) فمدنية وهى خمس وثلاثون آية و اربع ركوعات
 رقم تلاوتها (۴۶) تسلسلها حسب النزول (۶۶) نزلت بعد سورة الجاثية
 «د الاحقاف» سورت مكى دى پرته (علاوه) له ۱۰ و ۱۵ و ۳۵ آياتونو شخه چى مدنى دى (۳۵)
 آيته (۴) ركوع لرى په تلاوت كښى (۴۶) او په نزول كښى (۶۶) سورت دى وروسته د
 «الجاثية» له سورتته نازل شوى دى

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شروع کوم په نامه د الله چه ډیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

حَمَّ ١ تَنْزِيلُ الْكِتَابِ مِنَ اللَّهِ الْعَزِيزِ الْحَكِيمِ ٢ مَا خَلَقْنَا السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا إِلَّا بِالْحَقِّ وَأَجَلٍ مُّسَمًّى ٣

رالپړل د دى كتاب (قرآن) دى له طرفه د الله ښه غالب قوى (په انفاذ د
 احكامو) ښه حكمت والا (چى هر كار په تدبير او مصلحت سره كوى) نه
 دى پيدا كړى مونږ آسمانونه او ځمكه او هر هغه شيزونه چى په منځ د دى
 دواړو كښى دى مگر په حقه (دپاره د دى چى دلالت وكړى په قدرت او
 وحدانيت زمونږ) او (په) تاكلى (مقرر كړى) وعدى سره.

تفسير: يعنى آسمان او ځمكه او دا گردى (تولى) كارخانى الله تعالى خوشى چتى (بيكاره) نه
 دى جوړى كړى. بلكه هغه گردى (تولى) ئى د يوه غرض او مقصد دپاره پيدا كړى دى چى تر
 يوه تاكلى (مقرر كړى) مدت او ايښود شوى نيتى او معين ميعاد پورى به هم داسى چلېږى كله
 چى د دى نرى (دنيا) نتيجه رابكاره شى نو هغه ته به آخرت وايه شى.

وَالَّذِينَ كَفَرُوا عَمَّا أُنذِرُوا مُعْرِضُونَ ٤

او هغه كسان چى كافران شوى دى له هغه خيزه چى دوى پرى ويرولى شى
 (چى قرآن دى) مخ گرځوونكى دى

تفسیر: یعنی له بد انجام شخه نه ویریری او د آخرت دپاره شخه تیاری نه کوی کله چی د آخرت خبری آوری نو په یوه غوړ ئی ننوځی او له بل غوړ شخه ئی وځی او ژر تر ژره ئی هیروی.

قُلْ أَرَأَيْتُمْ مَا تَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ أَرُونِي مَاذَا خَلَقُوا مِنَ الْأَرْضِ أَمْ لَهُمْ شِرْكٌ فِي السَّمَوَاتِ

ووايه (ته ای محمده!) آیا وینئ خبر کړئ تاسی ما په (حال د) هغو (بتانو) چی بولئ ئی عبادت کوئ تاسی بی له الله وشیئ تاسی ماته کوم دی هغه څیز چی پیدا کړی دی دوی له ځمکی شخه؟ آیا شته دوی ته شخه شرکت په (پیدا کولو د) آسمانونو کښی؟ (یعنی نشته له الله سره شریک)

تفسیر: یعنی قدوس الله تعالی آسمان او ځمکه او گرد(تول) مخلوقات پیدا کړی دی آیا په رښتیا سره ویلی شئ چی د ځمکی کومه توته یا د آسمان کومه برخه بل چا پیدا کړی ده؟ یا ئی پیدا کولی شئ؟ نو دوی بیا ولی هغه خپل باطل معبودان له الله تعالی سره بولی؟ بلکه زیات له هغه شخه ئی ولی گنئ؟ او ولی غوښتنی ورځنی کوی؟ دا «ام» بمعنی د همزی د انکار دی.

إِنِّي بِيَدِي بِكِتَابٍ مِّنْ قَبْلِ هَذَا أَوْ أَثَرَةٍ مِّنْ عِلْمِ إِبْرَاهِيمَ إِذْ كُتِبَ صُورَتُهُ ۖ

راوړئ تاسی ماته کوم کتاب (چی راغلی وی تاسی ته) پخوا له دغه (قرآنه) یا یوه باقی علامه دلیل له علمه (د پخوانیو انبیاء) که چیری یئ تاسی رښتینی (په دی کښی چی په عبادت کولو د دی بتانو به الله ته نژدی کیږئ)

تفسیر: یعنی که دوی د خپل شرک په دعوی کښی رښتین وی نو د کوم آسمانی کتاب سند درښکاره کړی یا په داسی یو علمی اصول سره دی دا خپله وینا جوته (ثابته) کړی چی د عاقلانو په مخکښی د منلو وړ(لائق) وی که پر یو غیز باندی نه عقلی او نه نقلی دلیل په لاس وی نو هغه په شخه دول(طریقه) د منلو او آوړیدلو وړ(لائق) کیدی شئ؟

وَمَنْ أَضَلُّ مِمَّنْ يَدْعُوا مِنْ دُونِ اللَّهِ مَنْ لَا يَسْتَجِيبُ لَهُ
إِلَى يَوْمِ الْقِيَمَةِ وَهُمْ عَنْ دُعَائِهِمْ غَفْلُونَ ﴿٥﴾

او شوک دی دیر گمراه (یعنی هیشوک نشته دیر گمراه) له هغه چا چی بولی بی له الله څخه هغه چی نشی قبلولی هغه لره (دعاء سؤال) تر ورځی د قیامت پوری (چی هغه بتان دی) او دغه (بتان) له دعاء بلنی د دغو (عابدانو څخه) بی خبره دی (ځکه چی جمادات دی)

تفسیر: یعنی له دی څخه به لویه گمراهی او زیات حماقت څه شی وی چی یو ناپوه خپل الله تعالی پریردی او له داسی یو بی ژوند او بی واک مخلوق څخه د خپلو اړتیاوو (مجبورو) او احتیاجاتو په پوره کولو کښی امداد او مرستی (مدد) وغواری چی هغوی پخپل مستقل اختیار د هیچا غیر نشی اوریدلی بلکه دا هم کومه ضروری خبره نه ده چی که هغوی له داسی غیږدلو څخه خبر هم شی. د تیږو (گنډو) او خاورو او د نورو شیانو بتان خو لا پریرده پرستی او پیغمبران هم هغه خبری آوری او همغه چاری کولی شی چی د هغو اجازت او قدرت د پاک رب العزت جل جلاله له لوری هغوی ته ورکری شوی دی.

وَإِذَا حُشِرَ النَّاسُ كَانُوا لَهُمْ أَعْدَاءً وَكَانُوا بِعِبَادَتِهِمْ كَافِرِينَ ﴿٦﴾

او کله چی راتول کړل شی خلق (لپاره د حساب) وی به (وبه گرځی) دغه (بتان) دغو (خپلو عابدانو) ته دشمنان او وی به (وبه گرځی) دغه (معبودان) په عبادت د دغو (عابدینو خپلو) منکران

تفسیر: یعنی په آخرت کښی چی امداد او معاونت ته ئی دیره اړتیا (احتیاج) او حاجت وی نو دا بی وسه معبودان خپلو عابدانو ته څه مرستی (مدد) رسولی شی؟ بلکه لکه دشمن د دوی په مخکښی به ودیږی او له دوی څخه به خپله سخته بیزاری او خپګان ښکاروی تر دی چی داسی به هم وائی ﴿مَا كَانُوا إِلَّا تَابِعُونَ﴾ جزء ۲۰ (د قصص ۷ رکوع ۶۳ آیت) یعنی دا خلق مونږ نه پیژنو او نه ئی زموږ بندگان کړی ده نو تاسی فکر وکړئ چی په هغه وخت کښی به دوی ته څومره حسرت او ندامت ورپیښیږی.

وَإِذَا نُتِلَ عَلَيْهِمْ آيَاتُنَا بَيِّنَاتٍ قَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لِلْحَقِّ
لَبَّاجَأُ هُمْ هَذَا إِسْحَارُ مِثْلُ ﴿٧﴾

او کله چی ولوستل شی پر دغه (اهل د مکې) باندی آیتونه (دلائل د قدرت) زمونږ ښکاره نو وائی هغه کسان چی کافران شوی دی حق (قرآن) ته کله چی راشی دوی ته چی دا سحر جادو دی ښکاره

تفسیر: یعنی دا خلق اوس د آخرت هیڅ فکر نه کوی او نه نصیحت او نه پند او نه ښوونی ته غوږ ږدی که د پاک قرآن آیتونه دوی ته واورول شی نو په غغرد (ضد) سره وائی چی دا خو ظاهر سحر کودی او جادو دی.

أَمْ يَقُولُونَ افْتَرَاهُ

بلکه وائی دوی له ځانه ئی جوړ کړی دی (محمد دغه قرآن او د الله له جانبه نه دی راغلی)

تفسیر: یعنی د جادو ویلو څخه زیاته قبیحه او شنیعه د هغوی دا دعوی ده چی قرآن مجید دوی له خپله ځانه جوړ کړی دی، او د خورا(دیر) لویو دروغو نسبت ئی الله تعالی ته کوی (العیاذ بالله).

قُلْ إِنْ افْتَرَيْتُهُ فَلَا تَمْلِكُونَ لِي مِنَ اللَّهِ شَيْئًا

ووايه (ته ای محمده! دوی ته) که ما جوړ کړی وی دغه (قرآن فرضاً) له ځانه پس نه به شیئ تاسی مالکان (خلاصوونکی) ما لره له (عذاب د) الله په مخکښی هیڅ قدر (نو ولی به ترم دغومره لوی دروغ پر الله باندی؟)

تفسیر: یعنی پر الله تعالی باندی دروغ ویل دیر لوی جرم دی که په فرض محال سره داسی جسارت هم وکړم نو ښه وایي په لوی لاس می خپل ځان د الله تعالی لوی غضب او دیر سخت عذاب ته وروړاندی کړ، لږ څه خو خیال وکړئ هغه سری چی پخپل گرد(تول) عمر کښی پر بندگانو باندی دروغ نه وی ویلی او په دیرو کوچنیو کوچنیو (وړو وړو) معاملو کښی د الله تعالی له داره رپړدی نو څرنګه به یو ناڅاپه پر الله تعالی باندی دروغ وائی او خپل ځان پخپل لاس په داسی لوی عذاب کښی اخته کوی چی د دنیا هیڅ یو قوت له هغه څخه ژغوروونکی (بچ کوونکی) نشی کیدی. فرض ئی کړئ که زه رښتیا په دروغو سره تاسی د خپل ځان تابع کړم نو تاسی به می څرنګه د الله تعالی د هغه قهر او غضب څخه وژغورلی (وساتلی) شی چی هغه د

نبوت دروغجنو مدعیانو ته تا کلي (مقرر) شوی دی چی په دروغو ځان پیغمبر بولی او کله چی ما له الله تعالیٰ څه بدی راپیښی کړی نو تاسی به له ما سره څه ښیگنی (فاندی) وکړلی شی؟ آخر زما غلوښت کلن حالات او سوانح تاسی گردو (تولو) ته معلوم دی چی زه نه دومره بی خوفه او بی باکه او نه داسی بی عقل یم چی د ځینی مخلوق د خوشولو دپاره د الله تعالیٰ خپګان ځان ته وګتم په هر حال که زه معاذ الله کاذب او مفتري یم نو د هغه ویا له زما په غاړه وی.

هُوَ اَعْلَمُ بِمَا تُفِيضُونَ فِيهِ كَفَىٰ بِهِ شَهِيدًا ابْنِي وَبَيْنَكُمْ

دغه (الله) ته ښی معلومی دی هغه خبری چی تاسی لگیا یی، په هغو کښی، کافی دی دغه (الله) ښه شاهد حق ښوونکی په منځ زما او په منځ د تاسی کښی (چی دغه قرآن له جانبه د الله دی)

تفسیر: یعنی هغه خبری چی تاسی ئی ویونکی یی الله تعالیٰ ته هغه ښی معلومی دی نو ځکه د لغو او چټی (بیکاره) خبرو او بیکاره خیالاتو څخه وگرځئ! او د خپل انجام په فکر کښی ولویږئ! که د الله تعالیٰ حق رسول ته کاذب او مفتري وایي نو د دی خبری پای (آخر) دروند دی ولی چی الله تعالیٰ ته زمونږ او ستاسی هیڅ کومه پټه خبره پټه نه ده هغه په خپل صحیح او محیط علم سره موافق د هر چا له چاری سره سمه معامله کوونکی دی زه هغه پاک الله د خپل او ستاسی په منځ کښی شاهدوم هغه به د خپل قول او فعل سره رابښی چی کوم یو رښتیا وائی؟ او کوم یو دروغجن دی؟ او افتراء کوی.

وَهُوَ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ ⑤

او هم دغه (الله) دی ښه مغفرت کوونکی (د خطیاتو) ډیر رحم والا (په انعام د اجر او ثواب سره)

تفسیر: یعنی که اوس هم له هغو خبرو څخه خپله خوله ونیسئ نو ویه ښلی شی؟ او وپوهیږئ چی دا ښه د الله له لورینی (مهریانی) او ښینی او حلم څخه ده چی سره له دی چی ستاسی په جرایمو باندی پوه دی او پوره قوت او قدرت هم لری چی تاسو ووژنی او په راز راز (قسم قسم) بلاوو کښی مو اخته کړی خو بیا هم له تاسی سره ښه کوی.

قُلْ مَا كُنْتُ بِدَاعٍ مِنَ الرُّسُلِ

ووايه (ای محمده دوی ته) نه یم زه اول له رسولانو (بلکه زما نه پخوا هم رسولان تیر شوی دی)

تفسیر: یعنی تاسی زما له دی خبرو څخه ولی دومره بد وږئ؟ ما کوم نوی شی له ځان سره نه دی راوړی. له ما څخه مخ کښی هم د نبوت او رسالت سلسله جاری وه. زه هم هغه خبره کوم چی هغوی کوله، له هغو گردو(تولو) پیغمبرانو څخه وروسته زه د الله تعالیٰ له لوری رسول او استاخی شوی یم. او هغه خبری تاسی ته دررسوم چی پخوانیو پیغمبرانو هم ویلی دی نو له دی حیثیه هم زه د کومی نوی خبری ویونکی نه یم. بلکه د ډیرو پخوانیو زیریو مصداق یم چی تاسو ته مخامخ شوی یم. نو د هغه په منلو کښی څه اشکال درپیش دی؟.

وَمَا أَدْرِ مَا يُفْعَلُ بِي وَلَا بَكُمْ إِنْ أَتَيْتُمُ الْآمَافِي إِلَى وَمَا
أَنَا إِلَّا نَذِيرٌ مُّبِينٌ^۹

او نه پوهیږم چی څه به وکړل شی له ما سره (په دنیا کښی) او نه (پوهیږم) چه څه به وکړل شی له تاسو سره (په دنیا کښی) نه کوم زه پیروی متابعت مگر خو د هغه (حکم) چی رالیږلی شوی دی ماته (چی قرآن دی) او نه یم زه مگر ویروونکی یم ښکاره (له عذابه).

تفسیر: یعنی زه له دی خبری سره هیڅ اړه (تعلق) او کار نه لرم چی زما د دی کار وروستنی نتیجه څه کیږی؟ او له ما سره به الله تعالیٰ څه معامله کوی؟ او له تاسی سره به څه چاری کوی؟ او نه اوس زه پوره پوره تفصیلونه د خپل او ستاسی د انجام په نسبت ښوولی شم چی په دنیا او آخرت کښی به څه څه پېښی پېښیدونکی وی؟ یوه خبره کوم چی زما کار یواځی د الله تعالیٰ د وحی اتباع او د الله جل جلاله د حکم امتثال او د کفر او د عصیان له خرابو نتائجو څخه په ډیر ښکاره ډول(طریقه) سره د خلقو پوهول دی له دی نه زیات هغه شیان چی زما او ستاسو په مخکښی په دنیا او آخرت راتلونکی دی د هغو گردو(تولو) تفصیلات سم د لاسه زه نشم درښوولی او نه په داسی خبرو کښی له لویدلو څخه کوم مطلب لرم. د بندگانو کار د الله تعالیٰ د احکامو د منلو په وخت کښی دا دی چی هغه فقط د زړه له کومی په اخلاص سره بلاکم او کیف ومنی او اجراء ئی کړی او د هغو له نتایجو څخه پوښتنه ونه کړی.

قُلْ اَرَيْتُمْ اِنْ كَانَ مِنْ عِنْدِ اللّٰهِ وَكَفَرْتُمْ بِهِ وَشَهِدَ شَاهِدٌ مِّنْ بَنِي اِسْرَآئِيْلَ عَلَىٰ مِثْلِهِ فَاَمَنَ وَاسْتَكْبَرْتُمْ اِنَّ اللّٰهَ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظّٰلِمِيْنَ ۝

ووايه (ته ای محمده دوی ته) آیا وینعی خبر کړئ تاسی ما (چی خه حال به وی ستاسو) که چیری وی دغه (قرآن) له جانبه د الله حال دا چی کافران شوی یی تاسی په ده سره او بیا شاهی ویلی ده یوه شاهد له (علماؤ) د بنی اسرائیلو په مثل حقیقت د داسی یو کتاب باندی پس ایمان راوړی وی (پری هغه شاهد) او تکبر کړی وی تاسی (له ایمان راوړلو پری نو آیا تاسو نه یی ظالمان؟ بلکه خامخا ظالمان یی!) بیشکه الله نه بیسی سمه صافه لیاره قوم ظالمانو ته

تفسیر: په دغه زمانه کښی د عربو ناپوهان د بنی اسرائیلو له علم او فضل څخه مرعوب وو کله چی زمونږ د پیغمبر د نبوت آوازه (انگازه) خوره شوه نو گردو(تولو) مشرکانو د دوی د بعث په نسبت د بنی اسرائیلو له پوهانو څخه پوښتنی کولی او غوښتل ئی چی د هغوی په خولو دوی دروغجن وښی. او د خپلو ویناوو دپاره کومه خبره زده کړی او وئی وائی چی وگورئ! د علم خاوندان او اهل الکتاب هم د ده خبری دروغ گئی خو په دی مقصد کښی هم مشرکان تل ناکام شول او الله تعالی د هم هغو بنی اسرائیلو په ژبو زمونږ د پیغمبر تصدیق او تائید وفرمایه. او دا ئی ورښکاره کړه چی هغوی هم لکه پاک قرآن غوندی یو آسمانی کتاب چی توریت دی او یو پیغمبر چی حضرت موسی علیه السلام دی لری نو څکه د حضرت د رسالت دعوی او د قرآن نزول او راښکته کیدل کوم نوی شی نه دی. له یهودانو ځینی عالمانو په ښکاره ډول(طریقه) سره هم اقرار وکړ چی بیشکه زمونږ په توریت کښی لیکلی دی چی له عربو څخه به یو عظیم الشان رسول مبعوث شی چی د یوه مقدس آسمانی قرآن لرونکی وی او دا رسول هم هغه موعود پیغمبر راښکاری او دا کتاب ئی هم هغه آسمانی کتاب دی چی مونږ په توریت کښی لوستلی دی د یهودانو د عالمانو دا شهادتونه فی الحقیقت له هغو پخوانیو ویناوو سره سم وو چی سره له زرهاوو تحریفونو او تبدیلو تر اوسه پوری په توریت او نورو کتابونو کښی لیکل کیږی چی له هغو څخه راښکاریوی چی د بنی اسرائیلو ډیر لوی او مقدس گواه حضرت موسی علیه السلام په زرهاوو کلونو پخوا له دی نه داسی شاهی ورکړی ده چی د بنی اسرائیلو له اقاربو او ورونو څخه په بنی اسمعیل کښی به زما په شان یو پیغمبر راشی لکه چی د جزء ۲۹ (المزمل) په اوله رکوع ۱۵ آیت کښی راغلی دی ﴿اَنۡاۤ اَسَلۡنَاۤ اَیۡکُمۡ رَسُوۡلًاۙ شَهِدَّاۤ عَلَیۡکُمۡۤ مَاۤ اَرْسَلۡنَاۤ اِلَّاۤ فَرَعُوۡنَ رَسُوۡلًاۙ﴾ له هم دی سببه وو چی ځینی منصف او حق خوښوونکی یهودان احبار لکه عبدالله بن سلام او نور زمونږ د پاک پیغمبر په اول لیدلو کښی مسلمانان شول او وئی ویل «ان هذا الوجه ليس بوجه

«کاذب» نه دی دا مخ د دروغجن او هغوی د پاک قرآن غوندی د یو واضح الاعجاز کتاب په حقانیت باندی شاهی ولوستله کله چی موسی علیه السلام د یوه شی په وقوع باندی په زرهاوو کلونو پخوا له دی نه زیری وکړی او یقین ولری او د یهودانو علماء د هغه په صدق باندی شاهی ورکړی او د هغوی غینی احبار برسیره د ژبی په شاهی ورکولو په زړه سره هم داسی شاهی ورکړه چی په اسلام مشرف شول نو سره له دومره شهادتونو که تاسی د خپلی لوینی او غرور لامله (له وجی) هغه نه منع نو وبوهیږئ چی له دی څخه به کومه سخته گناه بله نه وی او داسی ظالم او لوی گنهکار ته نه ښائی چی د نجات او فلاح څه توقع ولری.

وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لِلَّذِينَ آمَنُوا لَوْ كَانَ خَيْرًا مَّا سَبَقُونَا إِلَيْهِ ط

او وائی هغه کسان چی کافران شوی دی په حق د هغو کسانو کښی چی ایمان ئی راوړی دی (داسی) که چیری وی (دا ایمان راوړل) خیر بهتر نو نه به وو پرمویی شوی (دغه خوار مؤمنان) پر مونږ باندی هغه ته (بلکه مونږ اشراف به پری پرمویی شوی ؤ نه دغه خواران او ضعیفان مسلمانان)

تفسیر: یعنی زیاتره مسلمانان کمزوران ذلیلان، وینځی مریان دی که دا دین ښه وی نو ښو سړیو به مندی وروهلې او د هغه په منلو کښی به ئی زمونږ په شان پوهان، لویان، عزتمندان او مالدار څرنگه له دی مریانو او وینځو څخه وروسته پاتی کیدل؟

وَاذْكُم يَهُتَدُوا بِهِ فَيَقُولُونَ هَذَا افْكٌ قَدِيرٌ ۝۱۱

او کله چی سمه صافه لیاره بیا نه مونده دغو (منکرانو) په دغه قرآن سره نو ژر ده چی وبه وائی دوی دغه (قرآن) دروغ پخوانی دی

تفسیر: یعنی پخوانیو خلقو هم تل داسی خبری سره جوړولی ښائی چی دا به د ﴿وَيَهْتَدُ شَامِتِينَ بَنِي إِسْرَءِيلَ﴾ او د ﴿قُلْ مَا كُنْتُمْ يَدْعُونَ إِلَّاءَ اِلٰهَ الْفُلْ﴾ جواب وی.

وَمِنْ قَبْلِهِ كَتَبَ مُوسَىٰ إِمَامًا وَرَحْمَةً وَهَذَا كِتَابٌ مُّصَدِّقٌ

حال دا چی پخوا له دغه (قرآنه) کتاب (توریت) د موسی امام پیشوا لپار ښوونکی وو (مؤمنانو ته) او (سبب د) رحمت وو (پر دوی) او دغه (قرآن) یو کتاب تصدیق کوونکی دی (هغو پخوانیو کتابو لره)

تفسیر: یعنی دا پخوانی دروغ نه دی بلکه پخوانی رشتیا دی چی په زرهاوو کلونو پخوا له دی نه توریت هم د هم دی اصول تعلیم او ښوونه کړی ده او د هغه اقتداء گردو(تولو) پیغمبرانو او ولیانو کوله او پخپلو بشارتو د تعلیم سره ئی گردو(تولو) راتلونکیو نسلونو ته د هدایت رشتیا ښی لیاری وروښوولی او د رحمت وروڼه ئی ورپرانیستل. اوس پاک قرآن نازل شوی دی او د هغه تصدیق کوی. لنده ئی دا چی دواړه کتابونه یو د بل تصدیق کوونکی دی. او هم دا حال د نورو سماوی کتابونو دی.

لِسَانًا عَرَبِيًّا لِّتَذَرُوا الَّذِينَ ظَلَمُوا وَبُشْرَىٰ لِلْحُسَيْنِ ۖ إِنَّ الَّذِينَ قَالُوا
رَبُّنَا اللَّهُ ثُمَّ اسْتَقَامُوا فَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ ﴿٤٦﴾

په دی حال کښی چی په ژبه عربی دی دپاره د دی چی وویروی (دغه قرآن) هغه کسان چی ظلم ئی کړی دی «پر ځانونو خپلو په کفر سره» او زیری (د خوشالی) دی نیکو کارانو (مؤمنانو) لره (په جنت سره) بیشکه هغه کسان چی وائی رب زمونږ الله دی (نه بتان) بیا تینگ ودریږی (په عبادت د ده) پس نه به وی (هیڅ) ویره پر دوی او نه به وی دوی چی خپه به شی (په آخرت کښی)

تفسیر: هم داسی آیت د «حَم السجدة» سورت په غلیرویشتمه سپاره کښی تیر شوی دی ښائی چی د هغه فوائد هلته ولوستل شی.

أُولَٰئِكَ أَصْحَابُ الْجَنَّةِ ۖ خَالِدِينَ فِيهَا جَزَاءً بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿٤٧﴾

دغه کسان یاران اوسیدونکی د جنت دی په دی حال کښی چی همیشه به وی دوی په دغه (جنت) کښی ورکوله به شی دوی ته جزاء په سبب د هغو (نیکو عملونو) چی وو دوی چی کول به ئی (په دنیا کښی)

تفسیر: یعنی د نیکو چارو په سبب د حق تعالی په رحمت به همیشه په جنت کښی پاتی کیږی.

وَوَصَّيْنَا الْإِنْسَانَ بِوَالِدَيْهِ إِحْسَانًا ۖ

او وصیت حکم مو کری دی هر انسان ته له مور او پلار خپل سره د احسان نیکی کولو

تفسیر: د قرآن کریم په څو ځایونو کېنی حق تعالیٰ خپل حق د مور او پلار له حق سره یو ځای بیان فرمایلی دی ځکه چې حقیقی موجد خو الله تعالیٰ دی لیکن په عالم اسباب کېنی د اولاد د وجود ظاهري سبب والدین دی، او د حق تعالیٰ د ربوبیت د شان خاص مظهر وایه شی. دلته هم رومی په ﴿إِنَّ الْوَنَّ قَوْلًا لِلَّهِ تَسْمَاً﴾ کېنی د الله تعالیٰ د حقوقو ذکر وو اوس ئی د والدینو حق راوښود. یعنی انسان ته حکم ورکړی شوی دی چې له خپلو والدینو سره ښه سلوک وکړی! د هغوی تعظیم، محبت خدمت کول او خوښی خپل سعادت وګټی! په بل ځای کېنی ئی دا ښوولی دی. که والدین مشرک هم وی بیا هم له هغوی سره په دنیا کېنی ښائی ښه معامله وکړی! په تیره بیا د مور خدمت کول چې د ځینو وجوه لامله (له وجی) د هغی حق دی له پلار څخه زیات اداء کړ شی لکه چې صحیحہ احادیث په دی باندی دال دی. ځکه چې

حَمَلَتُهُ أُمَّهُ، كُرْهًا وَوَضَعَتْهُ كُرْهًا ط

پورته کړی (ساتلی) ئی ده دی (په نس خپل کېنی) مور د ده په سختی سره او (بیا) ئی ایښودلی (ځیرولی) دی ده لره په سختی سره،

تفسیر: یعنی کله چې حمل د څو میاشتو شی د هغه دروندوالی معلومیږی مور په دی وخت کېنی او د تولد په وخت کېنی څومره صعبیتونه او رېرونه (تکلیفونه) پر ځان آخلی بیا خپل کوچنی (ماشوم) ته شودی ورکوی او تر کلونو کلونو هغه هر راز (قسم) رېرونه (تکلیفونه) په ځان کالی (برداشت کوی)، روزنه او پالنه ئی کوی. خپله آرامی او هوسانی (راحت) د هغه په هوسانی (راحت) او آرامی باندی جاروی (قربانوی) پلار هم تر زیاتی اندازی پوری په دغو تکلیفونو کېنی مل وی او د هغه د روزنی وسیلی ورغوندوی بیشکه چې دا گردی (تولی) چاری د فطرت په تقاضا کیږی او د هم دی فطرت تقاضا وی چې اولاد د خپل مور او پلار دا محبت او شفقت محسوس کړی او د هغوی د هغه محنت او ایثار قدر وکړی.

تنبیه: په حدیث کېنی د پلار د خدمت کولو امر یو ځلی او د مور د خدمت کولو امر دری ځلی راغلی دی. د خبری خوند او لطف په دی کېنی دی چې دی مبارک آیت هم د پلار او والد ذکر یو کرت په «والدی» کېنی او د والدی ذکر دری کرته راغلی دی. یو کرت د «والدی» په لفظ کېنی دوهم کرت په «حملته امه» او بیا په «وضعت» کېنی.

وَحَلَّاهُ وَفَصَّلَهُ ثَلَاثُونَ شَهْرًا

او (دا) پورته کول سائل د ده (په نس د مور کښی) او جلا (جدا) کول د ده (له تی نه) دیرش میاشتی وی.

تفسیر: ښائی د اکثریه عادت لامل (له وجی) ئی داسی فرمایلی وی. حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه وائی «که هلك قوی وی وروسته له یوویشتنو میاشتو څخه له شودو بیلیری او نهه میاشتی د هغه د حمل دی. یا داسی ووییع چی لږ تر لږه د حمل مدت شپږ میاشتی دی او په دوو کلونو کښی کوچنیان (واره) عموماً له تی څخه جلا (جدا) کیږی چی گرده (توله) مدت سره دیرش میاشتی شوی د رضاع د مودی زیادت له دی څخه ډیر کم او نادر دی.

حَتَّىٰ إِذَا بَلَغَ اَشَدَّاهُ وَبَلَغَ اَرْبَعِينَ سَنَةً

تر هغه پوری کله چی ورسید دی قوت (د هوښیاری) خپلی ته او ورسید څلویښت کلونو ته

تفسیر: په څلویښت کلنی کښی عموماً د انسانانو عقلی او اخلاقی قوتونه پخپری نو ځکه د انبیاء علیهم السلام بعث هیڅ کله پخوا له څلویښت کلنی څخه نه دی شوی.

قَالَ رَبِّ اَوْزِعْنِي اَنْ اَشْكُرَ نِعْمَتَكَ الَّتِي اَنْعَمْتَ عَلَيَّ وَعَلَىٰ وَالِدَيَّ
وَاَنْ اَعْمَلَ صَالِحًا تَرْضَاهُ وَاَصْلِحْ لِي فِي ذُرِّيَّتِي اِنِّي تَوَكَّلْتُ عَلَيْكَ
وَإِنِّي مِنَ الْمُسْلِمِينَ ١٥

وویل ده ای ربه زما الهام وکړی ماته په زړه کښی توفیق راکړی په دی چی شکر اداء کړم د نعمت ستا هغه (اسلام) چی انعام کړی دی تا پر ما باندی او په مور او پلار زما باندی او (بل دا راته الهام وکړه) چی عمل وکړم نیک چی راضی کیږی ته په هغه او صلاحیت کیږده ته (یا الله) په اولاده زما کښی، بیشکه ما تویه کړی ده تاته او بیشکه یم زه له حکم منونکیو څخه

(فرمان ستا ته)

تفسیر: یعنی سعادتمند سری داسی وی چی د هغو احساناتو شکریه ادا کری چی الله تعالیٰ په هغه باندی او د هغه په مور او پلار باندی احسان کری دی او د راتلونکی نیک عمل توفیق له الله څخه وغواړی او د خپل اولاد په حق کښی هم د نیکی دعاء طلب وکړی او له هغه تقصیر او لند والی څخه چی په حقوق الله او حقوق العباد کښی له هغه څخه شوی وی توبه وکړی او د خلوص او تواضع او بندگی له لیاری څخه د خپل مخلصانه عبودیت او فرمانبرداری اعتراف وکړی!.

تنبيه: په صحابه ؓ رضی الله تعالیٰ عنهم کښی حضرت ابوبکر صدیق رضی الله تعالیٰ عنه خورا(دیر) دیر خوش قسمت وو چی پخپله دوی او د هغوی مور او پلار او اولاد ته سره د ایمان د نبی کریم صلی الله علیه وسلم د صحبت شرف حاصل شوی دی په صحابه ؓ کښی دا خصوصیت بل هیچا ته نه دی حاصل شوی.

أُولَئِكَ الَّذِينَ نَقَبِلُ عَنْهُمْ أَحْسَنَ مَا عَمِلُوا وَتَتَجَاوَزُ عَنْ سَيِّئَاتِهِمْ
فِي أَصْحَابِ الْجَنَّةِ وَعَدَ الصَّادِقُ الَّذِي كَانُوا يَعْتَدُونَ ﴿١٩﴾

دغه (تول چی دا ئی حال او قال دی) هغه کسان دی چی قبلوو مونږ له دوی نه دیر ښه د هغو(کارونو) چی کری دی دوی او تیر یږو له گناهونو د دوی نه په دی حال کښی چی وی به په یارانو اوسیدونکیو د جنت کښی وعده کری ده الله وعده رښتینی هغه (وعده) چی وو دوی چی وعده به ئی ورسره کولی شوه (په دنیا) کښی

تفسیر: یعنی د داسی بندگانو نیکی منلی، بدی ئی ښلی کیږی او د دوی ځای د الله اعظم شانه و اکرم برهانه له صادقی وعدی سره سم جنت دی.

وَالَّذِي قَالَ لِبَوْلَدَيْهِ أُفٍّ لَّكُمَا

او هغه (سری) چی وئی ویل مور او پلار خپل ته (کله چی راوئی باله ایمان ته) قباحه او کراهیت دی وی تاسی دواړو لره

تفسیر: د سعادت من اولاد په مقابل کښی ئی دغه د بی ادب او نالائق او نافرمان اولاد ذکر وفرمایه چی مور او پلار هغه ته د ایمان خبری کوی او پری پوهوی ئی مگر هغه پری نه پوهیږی

او په دیرو بی ادبو خبرو سره ورته غیږیږی او سپک خطابونه ورته کوی او ایذاء وررسوی. او دغسی هم هغوی ته وائی چی

أَعِدْنِي أَنْ أُخْرَجَ وَقَدْ خَلَتِ الْقُرُونُ مِنْ قَبْلِي

آیا وعده کوئ تاسی له ماسره چی وبه ایستلی شم (له قبره) حال دا چی په تحقیق تیر شوی دی دیر اهل د زمانی پخوا له ما څخه (او یو هم نه دی ژوندی شوی نو زه به څرنگه بیا ژوندی شم؟)

تفسیر: یعنی د مر کیدلو څخه وروسته له ژوندی کیدلو څخه انکار کوی او هیڅ له قیامت او پوښتنی څخه نه ویریږی او وائی چی څومره قومونه او تېرونه پخوا له ما څخه تیر شوی دی نو آیا له هغوی څخه کوم یو سری تر اوسه پوری بیا ژوندی شوی دی؟ خلق له پخوا څخه تر اوسه پوری درگړده هم داسی خبری اوری خو تر اوسه پوری د دی خبری تحقیق پای (آخر) ته نه دی رسیدلی نو اوس زه څرنگه په دی باندی اعتبار وکړم؟

وَمَا يَسْتَفِيتُنَ اللَّهَ وَيْلَكَ اِنْ وَعَدَ اللَّهُ حَقًّا

او هغو دواړو زاری کولی الله ته (په دغه حال کښی چی ویل دوی) خرابی ده تاته ایمان راوړه ته! بیشکه وعده د الله (په بعث بعد الموت سره) حقه رښتیا ده

تفسیر: یعنی د ده په ارامنی (گستاخی) باندی له یوی خوا الله تعالی ته فریادونه او دعاوی کوی چی ده ته د حق د قبول توفیق ور په برخه شی او له بلی خوا ئی پوهوی چی کمبخته ستا کور وران شو اوس هم وخت دی فکر وکړه او وگوره چی د الله تعالی وعده رښتیا ده د بعث بعدالموت کوم خبر چی د الله تعالی له لوری ورکړی شوی دی بالکل حق او هغه پخپل ټاپی او وعدی پوره کیدونکی دی او په هغه وخت کښی به ستا د دغه ناگاری (انکار) نتیجه ښه درښکاره شی.

فَيَقُولُ مَا هَذَا إِلَّا آسَاطِيرُ الْأَوَّلِينَ ۝

پس وائی دی نه دی دا (قول په بعث) مگر دروغی قصی د پخوانیو خلقو دی

تفسیر: یعنی داسی قصی مونږ ډیری اوریدلی دی د پخوانیو وختونو قصی داسی ډیری مشهوریږی چی په رښتیا سره هغه گردی (تولی) دروغ دی او هیڅ خارجی مصداق نه لری (العیاذ بالله)

أُولَئِكَ الَّذِينَ حَقَّ عَلَيْهِمُ الْقَوْلُ فِي أَمْرٍ قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِهِمْ مِّنَ الْجِنِّ وَالْإِنسِ

دا هغه کسان دی چی حق ثابت شوی ده پر دوی باندی خبره (د عذاب) په جمله د نورو امتونو خلکو کښی چی په تحقیق تیر شوی دی پخوا له دوی څخه له پیریانو او انسانانو

تفسیر: د عذاب خبره هم هغه ده چی د (السجدة) په دوهمه رکوع کښی ﴿لَا تَلْعَنُوا جَهَنَّمَ مِّنَ الْجَنَّةِ﴾ راغلی دی یعنی څرنگه چی ډیری دلی له پیریانو او له بنی آدمانو څخه پخوا له دی نه د دوزخ مستحق گرځیدلی دی دا بدبختان هم په هغوی کښی گډ دی.

إِنَّهُمْ كَانُوا خَسِرِينَ

بیشکه دوی وو زیان کاران (په دنیا کښی)

تفسیر: الله تعالیٰ له خپل رحمت د ایمان او د سعادت تخم د هر سری په زړه کښی په فطری ډول (طریقه) سره کرلی دی هغه هم د دی کمبختانو له لاسه ضائع شوی دی له دی څخه به زیات نقص او خساره څه وی چی یو سری په تجارت کښی د گټی په ځای د خپلی ناپوهی، غفلت او حماقت له سببه خپله پټکه او رأس المال هم ضائع او له لاسه ویاسی.

وَلِكُلٍّ دَرَجَاتٌ مِّمَّا عَمِلُوا

او هری فرقی ته (د مؤمنانو او کافرانو) مرتبی دی له (جزاء د) هغو چی کری ئی دی (په دنیا کښی)

تفسیر: یعنی د اعمالو د تفاوت لامله (له وجی) چی د جنتیانو په درجاتو کښی فرق او توپیر (تفاوت) دی هم دا راز (قسم) د دوزخیانو په درجاتو کښی هم فرق شته.

وَلِيَوْمِ فِيهِمْ أَعْمَالُهُمْ وَهُمْ لِرَبِّظَلْمُونَ ﴿١٩﴾

او (مقرری کری درجی) دپاره د دی چی پوره به ورکړه شی دوی ته جزاء د عملونو د دوی حال دا چی پر دوی به ظلم ونه کړ شی (په تنقیص د حسناتو یا تزئید د سیئاتو سره

تفسیر: نه د کومی نیکی ثواب لږ ورکاوه شی او نه د کومی بدی سزا د هغه له میچه پورته او نامناسبه تاکلی (مقرر) کیږی.

وَيَوْمَ يُعْرَضُ الَّذِينَ كَفَرُوا عَلَى النَّارِ أَدْهَبَتْكُمْ طَبِيبَتُكُمْ فِي حَيَاتِكُمُ الدُّنْيَا وَاسْتَمْتَعْتُمْ بِهَا

او یاده کړه (ای محمده!) هغه ورځ چی وړاندی کړ شی هغه کسان چی کافران شوی دی پر اور (د دوزخ باندی او وبه ویلی شی ورته) چی وړی دی تاسی لذائذ نیکی خپلی په ژوندون لږ خسیس خپل کښی او نفع اخیستی ده تاسی په هغه سره (په دنیا کښی)

تفسیر: د کافرانو په هیڅ یو کار کښی د ایمان روح نه وی یواځی د نیکی د یوه قالب او نمونی غوندی یو شی وی. د دی راز (قسم) فانی نیکی اجر هم فانی وی چی په دی ژوندون کښی د مال، شتو، اولاد، حکومت، روغتیا، عزت، شهرت او نورو په شکل ورکاوه شی. هم هغه ئی وفرمایل چی تاسی د خپلو صوری نیکیو مزی په دنیا کښی اخیستی دی او په هغه ځای کښی ئی له لذاتو څخه متمتع شوی یی هغه عیش او آرام چی د ایمان راوړلو په تقدیر تاسو ته په آخرت کښی رسیده گواکی د هغه په ځای مو په دنیا کښی مزی وکړی. اوس دلته تاسو په عیش او مزو کښی هیڅ برخه نه لرئ. حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي «هغه کسان چی آخرت نه غواړی او فقط دنیا ئی وغوښته د دوی د نیکیو بدله هغوی ته په هم دی دنیا کښی ورکوله کیږی».

فَالْيَوْمَ تُجْزَوْنَ عَذَابَ الْهُونِ بِمَا كُنْتُمْ تَسْتَكْبِرُونَ فِي الْأَرْضِ بِغَيْرِ الْحَقِّ وَبِمَا كُنْتُمْ تَفْسُقُونَ ﴿٢٠﴾

پس نن ورغ به جزاء درکوله شی تاسی ته د عذاب سپکونکی په سبب د هغی چي وئ به تاسو (په دنیا کښی) چي تکبر لوی به مو کوله په ځمکه کښی په ناحقه سره او په سبب د هغی چي وئ تاسو چي نافرمانی به مو کوله (په دنیا کښی)

تفسیر: یعنی نن تاسی ته د دروغو باتو (لاقو) او غاړه غرولو په سزا کښی ذلیل او رسوا کوونکی عذاب درکاوه کیږی هم دا یو شی تاسی لره دلته پاتی دی وروسته له دی نه د ځینو زورورو او متکبرو اقوامو احوال فرمائی چي پخوا له آخرته د هغوی انجام څرنگه شوی دی.

وَأَذْكُرُ أَخَاعِدٍ إِذْ أَنْذَرَ قَوْمَهُ بِالْأَحْقَافِ

او یاد کړه (ای محمده! دغو منکرانو ته قصه) د ورور د عاد(هود) کله چي وویراوه ده قوم خپل په (ریگستان چي نوم ئی) احقاف دی (له عذابه)

تفسیر: یعنی د حضرت هود علیه السلام چي د «عادیانو» قومی ورور وو قصه دغو معاندانو ته وکړه کله چي ویراوه ده قوم خپل له عذابه. د «ارض القرآن» مؤلف تر «بلا د الاحقاف» لاندی لیکي د یمامی، عمان، بحرین، حضرموت او د مغربی یمن تر منځ هغه لویه صحراء چي د (الدنهائ) یا (ربع الخالی) په نامه پرت(علاوه) ده اگر که هغه د ودانی و(لائق) نه ده خو د هغه په شاو خوا کښی چیری لوی دیری ځمکی د ودانی و(لائق) شته په تیره بیا په هغی برخی کښی چي له حضرموت څخه تر نجران پوری پرتی دی ځواکی اوس هم هغه نه ده ودانه خو په پخوانیو وختو کښی له هم دی نجران او حضرموت تر منځ د «عادارم» نومیالی قبيله ودانه وه چي د الله تعالی د نافرمانی په سبب پناه شوه.

وَقَدْ خَلَّتِ السُّدُرُ مِنْ بَيْنِ يَدَيْهِ وَمِنْ خَلْفِهِ إِلَّا تَعْبُدُوا
إِلَّا اللَّهَ إِنَِّّي أَخَافُ عَلَيْكُمْ عَذَابَ يَوْمٍ عَظِيمٍ ﴿٤١﴾

او په تحقیق تیر شوی وو (نور) ویروونکی (انبیاء) وړاندی له دغه (هوده) او وروسته له ده څخه (په دی سره) چي عبادت بندگی مه کوئ د هیچا بی له الله، بیشکه زه ویږیم پر تاسی باندی له عذابه د ورځی لونی (د قیامت نه چي دوزخ دی)

تفسیر: یعنی له هود علیه السلام شخه وړاندی او وروسته ډیر ویروونکی انبیاء راغلی دی
 گړدو(تولو) به هغه ویل چی حضرت هود علیه السلام ویل یعنی د یوه الله بندگی کوی! او د
 کفر او د معصیت له بد انجام شخه وویرېږی! ممکن دی چی د عاد په قوم کښی به هم برسیره له
 هود علیه السلام نور ویروونکی هم راغلی وی والله سبحانه وتعالی اعلم

قَالُوا أَجِئْتَنَا لِنَأْفِكَنَّ عَنِ الْهَتَمِ ۖ فَاُتِنَا بِمَا تَعِدُنَا
 إِن كُنْتَ مِنَ الصّٰدِقِیْنَ ﴿۲۲﴾

وویل (هود ته قوم ئی) آیا راغلی ئی ته مونږ ته چی وگرځوی مونږ له
 معبودانو خپلو پس راوړه مونږ ته هغه (عذاب) چی وعده ئی کوی له مونږ سره
 که چیری ئی ته له رښتیا ویونکیو شخه.

تفسیر: یعنی مونږ د خپل آبائی طریقې شخه بېرته گرځیدونکی نه یو که ستا دا ویرول رښتیا
 وی نو ولی پکښی څنډ(ایسارتیا) کیږی؟ هغه چی په ژبه سره ئی وائی ښائی چی په کولو ئی هم
 راښکاره کړی.

قَالَ إِنَّمَا الْعِلْمُ عِنْدَ اللَّهِ ۖ وَأُبَلِّغُكُمْ مَا أُرْسِلْتُ بِهِ وَلَكِنِّي
 أَرَأَيْكُمْ قَوْمًا تَجْهَلُونَ ﴿۲۳﴾

وویل (هود قوم خپل ته) بیشکه هم دا خبره ده چی علم په (راتلو د عذاب
 په) نزد د الله دی او رسوم زه تاسی ته هغه څه (احکام) چی پری رالیږلی
 شوی یم زه په هغو سره ولیکن زه وینم تاسی یو قوم جاهل ناپوه (ځکه چی
 په زوره خپل ځان ته عذاب غواړی)

تفسیر: یعنی داسی غوښتنه او مطالبه ستاسو ناپوهی او جهالت دی زه د الله رسول یم هغه پیغام
 چی زما په وسیله لیږلی شوی دی زه هغه دررسوم، زیات له هغه شخه نه علم لرم او نه د اختیار
 خاوند یم او علم له الله تعالی سره دی چی منکران کله د دنیوی سزا مستوجب کیږی؟ او تر کله
 هغوی ته مهلت ورکوی؟ (نو چی منع نه شول دوی نو ورته راغی هغه مطلوب او موعود عذاب).

فَلَمَّا رَاَوْهُ عَارِضًا مُّسْتَقْبِلَ أَوْدِيَّتِهِمْ قَالَ هَٰذَا عَارِضٌ مُّبْطِرٌ ۖ

پس کله چی ولید دوی (هغه عذاب په شکل د) یوی پلنی وریخی مخ کوونکی کندو کښتو (فصلونو) د دوی ته نو وی ویل دوی دا یوه پلنه وریخ ده باران وروونکی پر مونږ باندی

تفسیر: یعنی له مخامخ خوا څخه یوه وریخ په پورته کیدلو سره ښکاره شوه خلعو وگڼل چی د دی وریخی له وریدو څخه به گرد(تول) وتونه (دری) او خوړونه وبهیری او د ځمکی مخ به له اوبو څخه نه ښکاری نو وی ویل چی دیره اوروونکی وریخ پورته شوه اوس به دیر ښه وورپری او زمونږ کار به پری جوړپری ځکه چی په هغه وخت کښی د یوی اوږدی وچکالی او سوکری له سببه خلق دیر پريشان او له قحط په ریر(تکلیف) وو او اوبو ته نی دیر ضرررت درلود(لرلو).

بَلْ هُوَ مَا اسْتَعْجَلْتُمْ بِهِ رِيحٌ فِيْهَا عَذَابٌ أَلِيمٌ ۚ

(نو وویل هود نه ده دا وریخ) بلکه دا هغه عذاب دی چی تلوار به مو کاوه تاسو په هغه، یو باد دی چی په ده کښی عذاب دی دردناک

تفسیر: یعنی دا اوروونکی وریخ نه ده بلکه د الله د عذاب طوفان دی چی د هغه ژر راتللو ته تاسی سترگی په لیاره ولاړ وئ، او په دغه وریخ کښی دغسی یو سخت او تند باد دی.

تَدْمِرُ كُلَّ شَيْءٍ بِأَمْرِ رَبِّهَا فَأَصْبَحُوا لَا يُرَىٰ إِلَّا

مَسَكِنُهُمْ كَذَٰلِكَ نَجْزِي الْقَوْمَ الْمُجْرِمِينَ ۝

چی هلاکوی (او له بیخه راوکاږی) هر څیز په امر حکم د رب خپل بیا صباح ته پاتی شول داسی چی نه به لیدل شو مگر کورونه (خالی) د هغوی هم داسی (لکه چی مو جزاء ورکړه عادیانو ته) جزاء ورکوو مونږ قوم گنهگارانو ته (چی کوی جرمونه په شان د هغوی).

تفسیر: اوه شپي او اته ورځي پرله پسې داسې غضبناک طوفان راوالت چې د هغه په مخ کېنې

ونی، سری او بودگان (خاروی) لکه خغلی بنکاریده وریش به هر شی له بنسته (بیخه) ایستل او چار چاپیر پرته (علاوه) له خرابی او ورانی خخه بل شی نه بنکاریده په پای (آخر) کبئی پرته (علاوه) له نریدلیو کندوالو خخه بل هیخ غیز په سترگو نه راتله. ومو لیدل چی د الله تعالی د مجرمانو دا حال دی بنائی د دی پینو له آوریډلو خخه په سد (هوش) راشع که نه ستاسی احوال به هم داسی شی.

وَلَقَدْ مَكَّنَّهُمْ فِيمَا آتَاكَ مَكَّنْهُمْ فِيهِ

او خامخا په تحقیق قوت قدرت ورکری وو مونږ دوی ته په هغو خیزونو کبئی چی قوت قدرت مو دی درکری تاسی ته (ای قریشو) په هغه کبئی

تفسیر: یعنی هغه مال، اولاد، کور، کهول او جسمانی طاقت چی هغوی ته ورکری شوی وو تاسی ته نه دی درکری شوی. کله چی د الله تعالی له جانبه عذاب راغی هیخ یو شی د هغوی په کار ورنغی بیا نو تاسی په کومه خبره مغرور یئ؟

وَجَعَلْنَا لَهُمْ سَمْعًا وَابْصَارًا وَافِئَةً فَمَا آغْنَىٰ عَنْهُمْ سَمْعُهُمْ وَلَا ابْصَارُهُمْ وَلَا فِئَتُهُمْ مِّنْ شَيْءٍ

او هرڅولی دی مونږ هغوی ته غوړونه (سماعت) او سترگی (بصارت) او زړونه (بصیرت) بیا دفع نه کړه له دوی نه غوړونو (سماعت) د دوی او نه سترگو (بصارت) د دوی او نه زړونو (بصیرت) د دوی هیخ قدر (له عذاب خخه)

تفسیر: یعنی د نصیحت آوریډلو ته ئی غوړونه او د قدرت د دلائلو لیدلو ته ئی سترگی او پوهیدلو سنجولو (فکرکولو) ته ئی زړونه هغوی ته ورکری وو خو یو له هغوی خخه د دوی په کار ورنغی، پانده، کانه او لیونیان شول. د پیغمبرانو په مخکبئی ودریدل تر څو چی سره د لرلو د دی کردو (تولو) قوتونو د الله تعالی عذاب هغوی راچاپیر کړل، او هیخ یو دنی او د باندنی قوت هغه ونشو هرڅولی.

إِذْ كَانُوا يَجْحَدُونَ بِآيَاتِ اللَّهِ وَحَاقَ بِهِمْ مَا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِءُونَ ﴿٢٧﴾

له دی جهته چی وو دوی چی انکار به ئی کاوه په دلائلو د (قدرت) د الله او نازل شو په هغوی هغه (عذاب) چی وو دوی چی په هغه پوری به ئی مسخری توکی کولی.

تفسیر: یعنی په هغه عذاب باندی چی هغوی خندا کوله او ملندی ئی پری وهلی اخته شول. حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي «هغوی ته ئی غوړونه او سترگی ورکری وی یعنی د دنیا په کار کښی دیر پوه او هوښیار وو خو داسی پوه ئی نه درلوده (لرله) چی په هغی باندی د خپل آخرت چاری درستی کری.

وَلَقَدْ أَهْلَكْنَا مَا حَوْلَكُمْ مِّنَ الْقُرَىٰ

او خامخا په تحقیق هلاک کری دی مونږ هغه چی چاپیر له تاسی څخه دی له (اهل د) کلیو ځنی

تفسیر: یعنی پرته (علاوه) د «عاد» له قومه د ثمود د قوم او د لوط د قوم کلی او د نورو کلی هم دا راز (قسم) وران شوی دی چی ستاسی په شاوخوا کښی پراته ؤ. دا خطاب مکیانو ته ځکه شوی دی چی هغوی د خپل تگ او راتگ په وخت کښی هغه ځایونه پخپلو سترگو سره وینی.

وَصَرَّفْنَا الْآيَاتِ لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ ﴿٤٤﴾

او مکرر مو بیان کری دی دلائل (د قدرت) لپاره د دی چی دوی بیرته راوگرځی (له کفر نه)

تفسیر: مگر سره له دومره پوهولو بیا هم هغوی له هغو چارو څخه مخ ونه گرځاوه.

فَلَوْلَا نَصْرُهُمُ الَّذِينَ اتَّخَذُوا مِن دُونِ اللَّهِ قُرْبَانًا آلِهَةً ۖ

پس ولی مدد مرسته ونه کړه له دوی سره هغو (بتانو) چی نیولی ؤ دوی (هغه بتان) بی له الله دپاره د نژدیوالی (خدای ته په زعم خپل) نور خدایان

تفسیر: یعنی د هغو بتانو په نسبت به ئی ویل چی مونږ د هغوی عبادت ځکه کوو تر څو هغوی مونږ الله ته نژدی کری او لوی درجی راوبشی. نو هغه بتان د دی اړی (حاجت) په وخت کښی

ولی د هغوی په کار ورنغلل.

بَلْ صَلَّوْا عَنْهُمْ

بلکه ورک شول (بتان په وخت د عذاب کښی) له دوی څخه

تفسیر: یعنی نن ورځ د هغوی هیچیری پته نشته. چی د عذاب په وخت کښی هغوی ته غږ وکړی، آخر هغوی چیرته تللی دی؟ چی د داسی مصیبت په وخت کښی هم په کار نه ورځی.

وَذَلِكَ أَفْكَهُمْ وَمَا كَانُوا يَفْتَرُونَ ﴿٢٨﴾

او دا (نیول د بتانو) دروغ د دوی وو او هغه چی وو دوی چی له خپل ځانه به ئی جوړول (پر الله)

تفسیر: یعنی درېښکاره شوه چی بتانو ته الله ویل او هغو ته هیلې (امید) لرل او په زړه پوری خبری له هغوی څخه غوښتل گردی(تولی) چټی(بیکاره) او ابلتی خبری وی او لکه د لرگیو پښی د دریدلو وړ(لاثق) نه وی. (ربط) په رومنیو آیتونو کښی د انسانانو د تمرد او سر غړولو خبری وی وروسته له دی نه د پیریانو د اطاعت او غاړه ایښودلو خبری راځی تر څو له هغه څخه راښکاره شی هغه قوم چی په طبیعی ډول(طریقه) سره سخت متمرد او سرکش دی له هغو ځینی افرادو څرنګه د الله تعالی خبری آوریډلی دی؟ او د هغه په مقابل کښی لکه موم غوندی پاسته شوی دی او غاړه ئی کیښودلی؟

وَإِذْ صَرَفْنَا إِلَيْكَ نَفَرًا مِّنَ الْجِنِّ يَسْتَمِعُونَ الْقُرْآنَ فَلَمَّا حَضَرُوهُ قَالُوا أَنصِتُوا فَلَمَّا قُضِيَ وَلَّوْا إِلَىٰ قَوْمِهِمْ مُنْذِرِينَ ﴿٢٩﴾

او یاد کړه (هغه وخت ای محمده!) کله چی وګرځول مونږ تاته یو تولی له پیریانو څخه چی غوږ به ئی ایښود قرآن ته پس کله چی حاضر شول دوی (دی قرآن ته) وویل دوی په منع خپل کښی چپ شی تاسی ای پیریانو بیا کله چی تمام شو (د قرآن تلاوت) بیرته وګرځیدل قوم خپل ته ویروونکی (له عذابه که هم هغسی کافران پاتی شی)

تفسیر: له محمدی بعثت څخه پخوا ځینو پیریانو ته لږ څه آسمانی خبری رابکاریدی کله چی زمونږ په پیغمبر باندی د وحی راتلل شروع شو دا سلسله تقریباً بنده شوه او په ډیر کثرت د شهاب سره ویشتل شروع شو پیریانو ته دا خیال ولوید چی هرومرو (خامخا) کومه نوی خبره پېښه شوی ده چی د هغی په وسیله آسمانی پېښی کلکی ساتلی او سختی پیری پری دریدلی دی. د دی خبری د پلتنی (تحقیق) دپاره پیریان څو څو لوی دلی په مشرق او مغرب کښی سره خواړه شول له دوی څخه یوه ډله (بطن نخله) ته ورسیده چی اتفاقاً هلته زمونږ پیغمبر صلی الله علیه وسلم سره له څو تنو اصحابو د سهار لمونځ ادا فرمایه الله تعالی د پیریانو د دی دلی فکر د حضرت محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم د قرآن لوستلو په لوری وگرځاوه د قرآن کریم غږ د هغوی په غوږونو کښی ډیر عجیبه غریبه مؤثر او زړه وړونکی اثر او اغیزه وکړه او د هغه عظمت، هیبت او لوینی د هغوی په زړونو کښی ولویدی او پخپلو منځونو کښی ئی سره وویل «چپ شی!» او د زړونو له کومی څخه ئی واورئ!» تر دی چی پاک قرآن د هغوی زړونه په خپل لوری ورکش کړل او په دی خبره باندی ئی باور وشو چی هم دا هغه نوی خبره ده چی د هغی په سبب پیریان له آسمانه شړل کیږی. کله چی رسول اکرم صلی الله علیه وسلم د قرآن له لوستلو څخه فارغ شو د پیریانو دلی پخپلو زړونو کښی د ایمان او ایقان سوغات نیولی د خپلو تېرو په لوری رهی (روان) شوه. او دا گردی (تولی) خبری ئی هغوی ته وویلی او لازمه ښوونی ئی هغوی ته وکړی. چی مفصلی خبری ئی د (جن) په سورت کښی راځی. له احادیثو څخه رابکاریدی چی ونی هغوی ته له دی خبرو څخه د الله تعالی په اذن څه اجمالی خبری وکړی او مفصل احوال ئی وروسته له هغه د وحی په ذریعه هغوی ته ښکاره شوه.

لکه چی د (جن) په اوله رکوع کښی مونږ داسی یو آیت لولو ﴿قُلْ اِذَا نَادَاكَ رَبُّكَ فَانصتْ لَعَلَّكَ تَنْفَعُ مِنَ الْحَيٰۤاتِ﴾ - وروسته له دی څخه ډیر پیریان مسلمانان او زمونږ د پیغمبر آخر زمان صلی الله علیه وسلم په مخ کښی مشرف شول او د هغوی ډیری مرکی (وفود) د دین د احکامو د زده کولو دپاره راغلی.

(خفاجی) د روایتو په بناء دعوی کوی چی شپږ ځلی زمونږ د پیغمبر په حضور کښی پیریان مشرف شوی دی نو ځکه هغه اختلافات چی د پیریانو د شمیر یا د نورو امورو په نسبت شته هغه گرد (تول) د واقعاتو په تعدد او په بیا بیا پېښیدو باندی حمل کاوه شی.

قَالُوا يٰقَوْمَنَا اِنَّا سَمِعْنَا كُتُبًا اُنْزِلَ مِنْۢ بَعْدِ مُوسٰى

وویل دوی ای قومه زمونږ بیشکه مونږ وامووریده داسی یو کتاب چی نازل کړی شوی دی وروسته له موسی

تفسیر: په پخوانیو کتابونو کېنې د حضرت موسیٰ علیه السلام کتاب (توریت) غوندې بل کتاب، احکام، او شرایع لرونکې نه وو چې د بنی اسرائیلو گردو(تولو) انبیاوو په هم هغه باندې عمل کاوه. حضرت مسیح علیه السلام هم دا فرمایلي چې زه د توریت د بدلولو دپاره نه یم راغلی بلکه د هغه د پوره کولو دپاره راغلی یم. د حضرت سلیمان علیه السلام په وخت کېنې په پیریانو کېنې هم دا توریت مشهور وو، نو ځکه په دې ځای کېنې د هم هغه په لوري اشاره شوی ده. په توریت کېنې د حضرت محمد صلی الله علیه وسلم په نسبت کومه وینا چې لیکلې شوی ده مضمون ئی دا دی «ای موسیٰ! تا غوندې یو بل نبی معبوثیږي».

مُصَدِّقًا لِّبَايِنَ يَدَيْهِ

په دې حال کېنې چې تصدیق کوونکې موافق دی له هغو (کتابونو) سره چې پخوا له دې نه وو

تفسیر: ښائی په هغه وخت کېنې د پاک قرآن هغه برخه چې رسول اکرم صلی الله علیه وسلم لوستله د هم داسې مضمون لرونکې وه. یا به له قرینو څخه پوهیدلی وی.

يَهْدِي إِلَى الْحَقِّ وَالْإِلَى طَرِيقٍ مُسْتَقِيمٍ ﴿٢٧﴾

لیاره ښیي حق دین ته او لیاری سمی ته

تفسیر: یعنی رښتینې عقیده او د عمل سمه لاره.

يُقِيمُونَ آجِبُوا دَاعِيَ اللَّهِ وَأُمْنَوِيَهُ

ای قومه زمونږ! قبول کړئ تاسې قول د بلونکې د الله او ایمان راوړئ په ده باندې

تفسیر: یعنی د هغه خبره ومنئ! چې د الله تعالیٰ په لوري مو بولی او د هغه په رسالت باندې یقین ولرئ!.

يَغْفِرْ لَكُمْ مِنْ ذُنُوبِكُمْ

چی مغفرت کری (الله) تاسی ته گناهونه ستاسی

تفسیر: یعنی هغه گناهونه چی د کفر په حالت کښی مو کری دی اوس به د اسلام له برکته هغه گردد (تول) درمعاپیری او پس له دی نه به بل دفتر شروع کیږی. خو په یاد ئی ولری چی دلته د (حق الله) گناهونو ذکر دی او د حقوق العباد معافی له دی څخه څه نه ښکاری.

وَيُجْرِكُمْ مِّنْ عَذَابِ إِلِيمٍ^(۳۱) وَمَنْ لَا يُحِبُّ دَاعِيَ اللَّهِ فَلَيْسَ
بِغَيْرِكُمْ فِي الْأَرْضِ وَلَيْسَ لَهُ مِنْ دُونِهِ أَوْلِيَاءُ

او خلاص به کری (الله) تاسی له عذاب دردناک څخه او هغه څوک چی ونه منی (بلنه د) بلونکی د الله پس نه به وی عاجز کوونکی (د الله په تښتته سره) په ځمکه کښی (بلکه هیچیری) او نه به وی ده ته بی له هغه (الله) څخه دوستان مددگاران

تفسیر: یعنی نه دوی پخپله په تښتیدلو سره د الله له ویشتلو څخه ځان ژغورلی (بچ کولی) شی او نه ئی بل څوک ژغورلی (بچ کولی) شی. حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي د «فی الارض» له قید څخه دا ښکاری چی د پرښتو له خوا (شیطانان) شرل کیږی او د ځمکی په لوری تښتی.

أَوَّلِكَ فِي ضَلَالٍ مُّبِينٍ^(۳۲) أَلَمْ يَرَوْا أَنَّ اللَّهَ الَّذِي خَلَقَ السَّمَوَاتِ
وَالْأَرْضَ وَلَمْ يَعْزِمْ بِخَلْقِهِنَّ

دغه کسان په گمراهی ښکاره کښی دی. آیا نه وینی فکر نه کوی (منکران د بعث) چی بیشکه الله هغه (ذات) دی چی پیدا کری ئی دی آسمانونه او ځمکه حال دا چی نه دی ستړی شوی په پیدا کولو د هغوی کښی

تفسیر: په دی لفظ کښی د یهودانو د دی عقیدی تردید دی چی ویل به ئی «الله تعالی» په شپږو ورځو کښی ځمکه او آسمان پیدا کړل او په اوومه ورځ کښی ئی هوسانی (آرام) وفرمایله (العیاذ بالله) آیا نه دی الله

بِقَدْرِ عَلَى أَنْ يُخَيَّرَ الْمَوْتَى بَلَى إِنَّهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿۳۶﴾

قادر په دی باندی چی ژوندی کړی مری؟، بلکه قادر دی بیشکه دغه (الله) پر هر شیز باندی (چی اراده وفرمائی) ښه قادر دی (چی غیښی ئی بعث بعد الموت دی)

تفسیر: یعنی لوی عذاب به وروسته له مر کیدلو څخه وی. تاسو په دی چرت (خیال) کښی مه اوسئ چی وروسته له مړینې څخه بیا ژوندون چیری دی؟ الله جل جلاله ته دا کوم ځګران کار نه دی د ځمکې او د آسمان په پیدا کولو کښی هیڅ ستړی شوی نه دی نو آیا ستاسی دا دوهم ځلی پیدا کول کوم مشکل کار دی؟ بلکه ډیر ورته آسان دی.

وَيَوْمَ يُعْرَضُ الَّذِينَ كَفَرُوا عَلَى النَّارِ أَلَيْسَ هَذَا بِالْحَقِّ قَالُوا بَلَى وَرَبَّنَا

او یاده کړه هغه ورځ چی وړاندی به کړل شی هغه کسان چی کافران شوی دی په اور باندی (وبه ویل شی دوی ته) آیا نه وو دغه (عذاب) حق رښتیا نو وبه وائی دوی چی هو! حق او رښتیا ده قسم دی زمونږ په رب زمونږ

تفسیر: یعنی په هغه وخت کښی به ویل کیږی چی آیا دوزخ شته او د هغه عذاب رښتیا دی؟ په پای (آخر) کښی به ګرد(تول) څر او ذلیل کیږی او داسی اقرار به وکړی چی بیشکه واقعی دی! او مونږ په غلطه سره له هغه څخه انکار کاوه. نو په دغه وخت کښی الله اجل واعلیٰ شانه واعظم و اکرم برهانه به د پږښتو په ژبه دغو منکرینو ته داسی فرمائی چی «ښه! اوس د خپلو هغو انکارونو او د تکذیب مزی وڅکئ!» لکه چی اوس راغی.

قَالَ فَذُوقُوا الْعَذَابَ بِمَا كُنْتُمْ تَكْفُرُونَ ﴿۳۷﴾ فَاصْبِرْ كَمَا صَبَرَ أُولُوا الْعِزِّ مِنَ الرُّسُلِ وَلَا تَسْتَعْجِلْ لَهُمْ

فرمائی نو وڅکئ تاسی عذاب په سبب د هغه چی وئ تاسی چی کافران

کیدلی. نو صبر کوه ته لکه چی صبر کری وو خاوندانو د عزم تینگ ودریدلو (په حق) له رسولانو او تلوار مه کوه (په غوښتلو د عذاب) دوی ته

تفسیر: یعنی کله چی ښکاره شوه چی د منکرانو سزا ورکول که په دنیا کېږی وی یا په آخرت کېږی یو ضروری امر دی. تاسی د دوی په معاملو کېږی تلوار ونه کړئ! بلکه تر ټاکلی (مقرر) نیتی پوری صبر وفرمایئ لکه چی نورو اولوالعزمو رسولانو همت لرونکیو او تینگ ودریدونکیو پیغمبرانو به صبر کاوه.

تنبیه: ځینو اسلافو ویلی دی چی گرد(تول) اولوالعزم پیغمبران همت لرونکی وو. خو په عرف کېږی پنځه پیغمبران په خصوصی دول(طریقه) ویل کیږی. حضرت نوح، حضرت ابراهیم، حضرت موسی، حضرت عیسی، حضرت محمد رسول الله صلی الله تعالیٰ علیهم وعلیٰ آلهم واصحابهم وسلم اجمعین.

كَانَهُمْ يَوْمَئِذٍ وَمَا يُوعَدُونَ لَمْ يَلْبَثُوا إِلَّا سَاعَةً مِّنْ نَّهَارٍ ط

ګویا دوی په هغه ورځ کېږی چی وویښی هغه (عذاب) چی وعده ئی ورسره کوله شی نه دی دیل کری (په دنیا کېږی) مګر یو ساعت یوه ګری له یوی ورځی څخه

تفسیر: یعنی په دنیا کېږی هیڅ دیل او تاخیر پکښی نه دی شوی یعنی اوس خو دیل او تاخیر درښکاری او درګرده وائی چی ولی هغه عذاب ژر نه رارسیدی خو په هغی ورځی کېږی به وپوهیږی چی هغه عذاب دیر ګرندی راغلی دی. او په دنیا کېږی هغوی فقط یو ګری ژوندون کری دی. یا به د قبر د هستوګنی موده ورته یو ګری معلومیږی. دا یوه عمومی قاعده ده چی تیره شوی موده دیره لږه ښکاری په تیره بیا د سختی او مصیبت په وخت کېږی د عیش آرامی دیره موده خورا(دیر) لږه په نظر ښکاری.

بَلَاغٌ فَهَلْ يُهْلَكُ إِلَّا الْقَوْمُ الْفَاسِقُونَ ع

دغه (قرآن) پند رسونه دی نو آیا هلاک به کړ شی (بلکه نه هلاک کیږی) مګر قوم فاسقان سر غروونکی (له احکامو د الله)

تفسیر: یعنی مونږ د نصیحت خبری تاسی ته دررسولی او د ښو او بدو لیاری مو درښولی دی اوس هر هغه چی دا پند نه آوری هم هغه به تباه او پناه کیږی. زمونږ له خوا د حجت اتمام

شوی دی. مونږ هیڅوک بې قصوره نه نیسو هم هغه سری خرابوو چی په خرابی پسی ئی ملاوی ترلی وی.

تمت سورة الاحقاف

سورة محمد صلى الله عليه وسلم مدنية الا آية ۱۳ فنزلت فى الطريق فى اثناء الهجرة وهى ثمان و ثلاثون آية و اربع ركوعات رقم تلاوتها

(۴۷) تسلسلها حسب النزول (۹۵) نزلت بعد سورة الحديد

د «محمد» صلى الله عليه وسلم سورت مدنی دی، پرته(علاوه) له ۱۳

آیته څخه چی د هجرت په لیاره کښی نازل شوی دی (۳۸) آیته

۴ رکوع لری، په تلاوت کښی (۴۷) او په نزول کښی (۹۵) سورت دی وروسته د «الحديد» له سورت څخه نازل شوی دی.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شروع کوم په نامه د الله چه دیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

الَّذِينَ كَفَرُوا وَاصَدُّوا عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ

هغه کسان چی کافران شوی دی او منع کړی ئی دی (خلق یا منع ئی راوړی ده) له لیاری د الله (اسلام) نه

تفسیر: لکه چی د کفارو د مشرانو دا عادت وو چی په ځان، مال او اولاد او نورو شیانو سره ئی په دی لیاری کښی کوشش کاوه.

أَضَلَّ أَعْمَالَهُمْ

خراب (ابته) کړی دی (الله نیک) عملونه د دوی

تفسیر: یعنی هغه چاری چی دوی ښی گڼلی دی د ایمان د نه لرلو په سبب هغه نه منلی کیږی بلکه له هغو څخه ځینی چاری د عتاب موجب گرځی. لکه د اسلام د نه خوړیدلو په لیاره کښی د پیسو لگول.

وَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَآمَنُوا بِمَا نُزِّلَ عَلَى مُحَمَّدٍ
وَهُوَ الْحَقُّ مِنْ رَبِّهِمْ كَفَّرَ عَنْهُمْ سَيِّئَاتِهِمْ وَأَصْلَحَ بَالَهُمْ ①

او هغه کسان چې ایمان ئی راوړی دی او کړی ئی دى ښه (کارونه) او ایمان
ئى راوړی دی په هغه (قرآن) چې نازل کړی شوی دی پر محمد او هغه حق
(دین) دى له (نژده د) ربه د دوى وبه رږوى له دوى څخه (الله) گناهونه د
دوى او ښه به کړی (الله) حال د دوى.

تفسیر: یعنې خراب عادتونه به الله جل جلاله له هغو څخه لری، او د هغوی احوال به ښه کوی
چې ورځ په ورځ په ښه والی کښی پرمخ تګ کوی او په آخرت کښی د هغوی له گناهونو څخه
تیرېږی او ښه ورځ ورکوی. حضرت شاه صاحب لیکي «په پخوا زمانه کښی گرد(تول) خلق د
یوه شریعت په منلو باندی مکلف نه ؤ خو اوس گردی(تولی) دنیا ته یو حکم، دین او رښتیا
دین هم دا دین دی. مسلمانان هم ښه او خراب کارونه کوی او کافران هم خو د دى حق دین له
منلو څخه دا گټه(فائده) او قبولیت لاس ته راځی چې نیکی ئی پاتی کیږی او خرابی ئی بشلی
کیږی او د نه منلو دا سزا ده چې نیکی ئی بریاده او گناه ئی لازمه ده».

ذَلِكَ بِأَنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا اتَّبَعُوا الْبَاطِلَ وَأَنَّ الَّذِينَ آمَنُوا
اتَّبَعُوا الْحَقَّ مِنْ رَبِّهِمْ كَذَلِكَ يَضْرِبُ اللَّهُ لِلنَّاسِ أَمْثَالَهُمْ ②

دغه (د کفارو د ښو اعمالو تخریب او د مسلمانانو د بدیو مغفرت) په سبب
د دى چې بیشکه هغه کسان چې کافران شوی دى متابعت ئی کړی دی
د باطل (د شیطان) او بیشکه هغه کسان چې ایمان ئی راوړی دی متابعت ئی
کړی دی د حق (قرآن) له جانبې د رب د دوى هم داسی (په مثل د دى
بیان) بیانوی الله خلقو ته مثالونه (احوال) د دوى.

تفسیر: یعنې الله تعالیٰ خلقو ته داسی ښه ښکاره د هغوی د ښو او بدو احوال ورښوولی او په
گردو(تولو) خبرو باندی ئی پوه کړی دی تر څو د باطلو خوښولو نحوست او شامت او د حق
منلو برکت او کرامت د هغوی په زړونو کښی په ښه ډول(طریقه) سره کښی.
هر کله چې الله تعالیٰ حقوالی د مؤمن او باطلوالی د کافرو بیان کړ، اوس د کافرو بیان دى

یعنی چی داسی ورسره مناسب دی لکه چی فرمائی:

فَإِذَا لَقِيتُمُ الَّذِينَ كَفَرُوا فَضَرْبَ الرِّقَابِ حَتَّىٰ إِذَا أَثْخَذْتُمُوهُمْ
فَقُتِلُوا وَالْوُثَاقُ فَمَا مِمَّا لَبِغُوا بِهَا فِتْنَةً وَأَقْبَلُوا

نو کله چی مخامخ شوئ (په جنگ کښی) له (هغو کسانو) سره چی کافران شوی دی نو ووهئ وهل د ورمیرونو (د هغو) تر هغه پوری چی ښه ډیر مو ووژل دوی او پری غالب شوئ نو (وترئ دوی) بیا سخت محکم کړئ ترل (د دوی چی در څخه خلاص نشی) پس بیا یا احسان ورسره وکړئ احسان کول وروسته (له بندی کولو او ترلو ئی) او یا تاسی فدیہ کړئ دوی فدیہ کول (په عوض ئی مال واخليئ یا مسلمانان بنديان راخلاص کړی)

تفسیر: یعنی د حق او باطل مقابله تل وی کله چی د مسلمانانو او کافرانو په منځ کښی جنگ شروع شی نو مسلمانانو ته ښائی چی په هغه کښی په ډیره میرانه او بهادری سره توره وکړی. د باطل زور هلته ماتېږی چی خورا (ډیر) شریر سری ووژلی شی او د هغوی دلی ورماتی شی نو ځکه د جنگ او جگړی په ډگر کښی لتی، بی زره توب، ویره، توقف، تردد او تیښته خورا (ډیر) بد کار دی. پر مسلمانانو باندی لازم او ضرور دی چی د الله تعالی د دشمنانو په ورمیرونو وهلو کښی بیرہ (تلوار) وکړی او د دوی د ویني تویولو څخه وروسته کله چی د هغوی قوت دج (دبدبه) ماته شی او زور ئی پاتی نشی نو هلته د هغوی بندی ساتل هم کافی دی. د جزء ۱۰ (الانفال) په نهمه رکوع ۶۷ آیت کښی مونږ داسی یو آیت لولو ﴿مَّا كَانَ لِلَّذِينَ آمَنُوا أَنْ يَسْتَرْشِدُوا الْمُشْرِكِينَ وَلَئِنَّ اللَّهَ لَغَفِيرٌ غَفِيرٌ﴾ دا قید او بند ممکن دی چی د هغوی دپاره یو لوی عبرت او ویښتوب شی او دوی ته د مسلمانانو له دی نژدی والی څخه داسی یوه ګټه (فائده) په لاس ورشی چی په خپل او د مسلمانانو په حال او احوال باندی په ښه شان ځانونه پوه کړی او پخپل وړاندی او وروسته باندی فکر ووهی او ورو ورو هغوی د حق او صداقت لپاره غوره او له اسلامی تعلیماتو څخه ګټور شی. بیا که مو مصلحت وشي نو بی له کومی معاوضی د احسان په ډول (طریقه) هغه خوشی کړئ. په دی ډول (طریقه) ښائی چی ډیر افراد زموږ له دی ښو رشو (اخلاقو) څخه متاثر شی او زموږ د اسلام په لوری راغب وگرځی. او زموږ له دین سره مینه او محبت پیدا کړی. داسی هم کولی شی چی نغدی فدئی ورځنی واخليئ یا ئی د مسلمانانو له بنديانو سره مبادله کړئ په دی دوو هر یوی کښی ډیری ګټی او راز راز (قسم قسم) فائدی شته لنډه ئی دا که دا د جنگ کافر بنديان د هغوی د وطن او هیواد په لوری لیږئ دوه صورتونه لری:

(۱): په معاوضه باندی خوشی کول.

(۲): بی له معاوضی پریښودل. په دی دواړو کښی هر یو چی اسلامی تولواک (باچا) ته ښه ښکاریږی او اصلح وی هم هغه دی غوره او اختیار کړی. زمونږ حنفيانو په مذهب په فتح القدير شامی او نورو لویو کتابونو کښی داسی روایتونه شته که د دی کافرو بندیانو (قیدیانو) د دوی د هیواد په لوری بیرته لیږل مصلحت نه وی بیا دری صورتونه لری:

(۱): ذمی دی وگرځول شی او د یوه رعیتی په توگه (طریقه) دی ساتل کیږی.

(۲): ودی وژلی شی

(۳): مریی دی وگرځول شی

په احادیثو کښی د کافرو د بندیانو د وژلو په نسبت ډیر ممانعت شوی دی او د هغوی وژل فقط په خاصو وختونو کښی جائز تاکلی (مقرر کړی) شوی دی او هغه هم کله چی هغه کافر بندی (قیدی) د داسی کومی درنی گناه مرتکب شوی وی چی د هغی جزاء او هیداد په بل کوم شی باندی چی تر وژلو څخه لږ وی نشی کیدی نو په مریی وگرځولو یا په ذمی درولو کښی هیڅ یو ممانعت نشته.

حَتَّى تَضَعَ الْحَرْبُ أَوْزَارَهَا

(جنگ ورسره کوئ) تر هغه پوری چی کیږدی (جنگیالیان د) جنگ وسلی خپلی

تفسیر: یعنی د دی حرب، ضرب، قید او بند سلسله به تر هغه پوری جاری وی تر څو چی خپله وسله کیږدی او جگړه بنده شی.

ذَلِكَ وَلَوْ يَشَاءُ اللَّهُ لَانْتَصَرْنَا مِنْهُمْ وَالْكَافِرُ لَيَبْلُوَنَّكُمْ بِبَعْضِ

دغه (حکم د الله په دوی کښی) دی او که اراده فرمایلی وی الله (د بدل اخیستلو) نو خامخا به بدل اخیستی ؤ الله له دوی څخه (بی له جنگه) ولیکن (امر ئی درته وکړ په جهاد له دوی سره) لپاره د دی چی ازموینه وکړی الله د ځینو ستاسو په ځینو نورو (په جنگ کښی)

تفسیر: یعنی الله قدرت لری چی پر دی کافرانو باندی کوم آسمانی عذاب نازل کړی او لکه عاد او ثمود غوندی دوی هم هلاک کړی. خو د جهاد او قتال له مشروعیت څخه د بندگانو امتحان مقصود دی او الله دوی ازموئی چی څوک د الله په پاک نامه باندی خپل نوم، نښان، څان مال، اولاد او نور شیان جاروی (قربانوی)؟ او د کفارو په مخکښی څومره مسلمانان له تنبیهی کاروائیو

خغه ویشیری؟ او خومره کسان له دی مهلت خغه فائده اخلی چی الله تعالی هغوی ته ورکړی دی او هغوی لکه پخوانی قومونه یو مخلی په سزا نه رسوی او نه ئی استیصال کوی.

وَالَّذِينَ قُتِلُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَلَنْ يُضِلَّ أَعْمَالُهُمْ ۖ سَيَهْدِيهِمْ وَيُضِلُّهُم بِالْهَمِّ ۝

او هغه کسان چی وژلی شوی دی په لیاره د الله کښی پس له سره به ضایع نه کړی (الله) عملونه د دوی ژر به سمه لیاره ویشی دوی ته (الله په دنیا او په آخرت کښی) او ښه به کړی حال د دوی (په دارینو کښی)

تفسیر: یعنی هغه کسان چی د الله جل جلاله په لیاره کښی شهیدان کیږی اگر که په ښکاره دول(طریقه) سره دوی پاتی او ناکام په نظر راځی خو په رښتیا سره هغوی بریالیان(کامیاب) دی الله تعالی د هغوی چاری نه ضایع کوی بلکه د کار په پای (آخر) کښی د هغوی هغه ربرونه(تکلیفونه) گتور کیږی او دوی ته د جنت په لوری لیاره ورکوی او د آخرت په گردو(تولو) منازلو او واقعو او واقفو کښی د هغه حال ښه کوی.

وَيَدْخُلُهُمُ الْجَنَّةُ عَرَفَهَا اللَّهُ ۝

او داخل به کړی (الله) دوی په جنت کښی چی معلوم کړی دی (الله) دغه (جنت) دوی ته

تفسیر: یعنی په هغه جنت کښی داخلیری چی د هغه احوال دوی ته د انبیاء علیهم السلام په ژبه او د خپلو صحیحو وجدانو په ذریعه ورښکاره شوی دی وروسته له دی نه چی هلته ورسیری هر جنتی د خپلی هستوگنی ځای پخپله پیژنی او د هغه د زړه کشش به په هم هغه لوری وی چی د هغه د هستوگنی دپاره ټاکلی(مقرر) شوی دی.

تنبیه: ابن عباس رضی الله تعالی عنه د (عرفها لهم) معنی (طیبا لهم) اخیستی ده. یعنی جنت هغوی ته هسی خوشبوئی ورښندی (ورنولی) چی د هغه د هغو ښو وړمو په وسیله به پیژندگلوی دوی ته آسانیږی.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِنَّ تَوَضُّعًا لِلَّهِ يَنْصُرُكُمْ وَيُثَبِّتُ أَقْدَامَكُمْ ④

ای هغو کسانو چی ایمان ئی راوړی دی (یعنی ای مؤمنانو) که مددگاری وکړئ تاسی له (دین د الله او رسول د) الله سره نو مدد به وکړی (الله) له تاسی سره (په غلبه پر دینمن) او ثابت به کړی قدمونه ستاسی (په غای د جنگ)

تفسیر: یعنی په جهاد کښی به د الله جل جلاله په مرسته(مدد) ستاسی قدمونه ټینګ پاتی کیږی او د اسلام په اطاعت کښی به ثابت قدم اوسیږئ چی د هغه په نتیجه کښی به مو په «صراط» کښی ثابت قدمی په برخه شی. حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي «که الله جل جلاله وغواړی نو گرد(تول) کافران به مسلمانیږی خو داسی نه غواړی او خپل بندگان آزمویي خو کله چی بنده خپله ملا وتړی او په یو کار باندی له زیه لاس پوری کړی نو الله جل جلاله هم مرسته(مدد) ورسره کوی».

وَالَّذِينَ كَفَرُوا فَتَعْسًا لَهُمْ وَأَضَلَّ أَعْمَالَهُمْ ⑤

او هغه کسان چی کافران شوی دی پس هلاکوالی شرمول دی دوی ته (له الله) او عبث خراب به کړی (الله خامخا نیک) عملونه د هغوی

تفسیر: یعنی هسی چی د مسلمانانو قدمونه ټینګوی پرته(علاوه) له هغه د کفارو په پښو کښی رپړیدل او په زړونو کښی ئی ویره غورځوی. او هسی چی مسلمانانو ته د الله تعالی له لوری مرستی(مدد) رسیږی د کافرانو کارونه خراب او ابته کیږی.

ذَلِكَ بِأَنَّهُمْ كَرِهُوا مَا أُنْزِلَ اللَّهُ فَاحْبَطَ أَعْمَالَهُمْ ⑥

دغه (هلاکوالی او د دوی د اعمالو تخریب په سبب د دی دی چی) بیشکه هغوی بد گنلې دی هغه (قرآن) چی نازل کړی دی الله (پر محمد باندی) پس الله عبث کړل(نیک) عملونه د دوی.

تفسیر: یعنی کله چی هغوی د الله جل جلاله خبری نه آوری نو الله تعالی به غرنګه د هغوی کارونه خوشوی. او هغه څیز چی د الله تعالی په دربار کښی نامنلی وی هغه به خوشی چتی(فضول) او بیکاره څیز وی.

أَفَلَمْ يَسِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَيَنْظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الَّذِينَ
مِنْ قَبْلِهِمْ دَمَّرَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ ذُلًّا لِّكَافِرِينَ أَمْثَالَهُمَا ⑩

آیا پس نه گریخی دوی په ځمکه کښی پس چی وگوری دوی (په نظر د عبرت سره) چی څرنگه وو عاقبت آخره خاتمه د هغو کسانو چی پخوا له دوی څخه وو، هلاک راوست الله په دوی باندی او شته دپاره د کافرانو مثلونه (حالونه د هلاکت د پخوانیو کفارو).

تفسیر: یعنی په هم دی دنیا کښی وگورئ چی منکرانو ته څه پیښیږی؟ او د هغوی گرد(تول) تدبیرونه څنگه په ځمکه لویږی؟ آیا په دی ورځو کښی به هغوی لره داسی سزاوی نه ورکولی کیږی؟

ذَلِكَ بِأَنَّ اللَّهَ مَوْلَى الَّذِينَ آمَنُوا وَأَنَّ الْكَافِرِينَ لَا مَوْلَى لَهُمْ ⑪

دغه (نصرت د مؤمنانو اهلک د کافرانو په سبب د دی دی چی) بیشکه الله دوست مددگار د هغو (کسانو) دی چی ایمان ئی راوړی دی او بیشکه چی کافران نشته (هیڅ) دوست مددگار دوی لره.

تفسیر: یعنی الله تعالی د مؤمنانو او صالحانو رفیق دی چی په تاکی(مقرر) وخت کښی له هغوی سره مرستی(مدد) کوی. د کافرانو هسی ملگری به څوک وی چی د الله تعالی په مخکښی ودریږی. د احد په غزوه کښی به ابوسفیان داسی چغی وهلی «لنا العزى ولا عزى لكم» زمونږ پیغمبر صلی الله علیه وسلم وفرمایل چی تاسی ئی جواب داسی په لوړ(اوچت) غږ سره ووايئ «الله مولانا ولا مولى لكم»

إِنَّ اللَّهَ يَدْخُلُ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ جَنَّاتٍ تَجْرِي
مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ وَالَّذِينَ كَفَرُوا يَتَمَتَّعُونَ وَيَأْكُلُونَ كَمَا
تَأْكُلُ الْأَنْعَامُ وَالنَّارُ مَثْوًى لَهُمْ ⑫

بیشکه الله داخل به کړی هغه کسان چی ایمان ئی راوړی دی او کړی ئی دی

ښه (عملونه) په جنتونو کښې چې بهیرې به له لاندې (د ونو او مانیو د هغو خلور قسمه) ویالې او هغه کسان چې کافران شوی دی (لږ) نفع اخلي دوی (په دنیا کښې) او خوراک به کوی لکه چې خوراک کوی چارپایان او اور (د دوزخ) غای د ورتلو (او کور د اوسیدو دی) دوی لره

تفسیر: یعنی د دنیا سامان غوندوی او له ډیر حرص لکه بهائم غوندی گرځی، خوری او مزی کوی او د خپلو اعمالو له نتایجو څخه نه دی خبر چې د دوی د خوړلو او څښلو پای (آخر) به څه کیږی؟ ښه دی دلته په دنیا کښې دی خو ورځی مزی او چرچې کوی په آخرت کښې دوی ته د اور کور تیار دی.

وَكَايْنٍ مِّنْ قَرْيَةٍ هِيَ أَشَدُّ قُوَّةً مِّنْ قَرْيَتِكَ الَّتِي أَخْرَجْتكَ
أَهْلَكْنَاهُمْ فَلَا نَاصِرَ لَهُمْ ۝۱۳

او ډیر له (اهل د) کلیو نه چې هغوی به ډیر سخت محکم وو له جهته د قوت نه له (اهل د) کلی ستا نه هغه (کلی) چې ئی تری ایستلی ئی ته (ای) محمده! اهل د هغی قریې) هلاک مو کړل هغوی پس نه به ؤ هیشوک مدد کوونکی هغوی سره (په دفع د عذاب کښې)

تفسیر: یعنی هغو قوم ته چې په زور او قوت کښې د مکی معظمی له خلقو څخه ډیر لوړ (اوچت) ؤ سخت هیدادونه او سزاوی ئی ورکړی دی. چې د هغوی مرستی (مدد) ته هیشوک حاضر نه شول. نو بیا دوی په کومی خبری دومره مغرور دی.

تنبیه: له ﴿مِّنْ قَرْيَتِكَ الَّتِي أَخْرَجْتكَ﴾ څخه مراد مکه معظمه ده چې خلقو ئی داسی حرکات وکړه چې د هغوی په سبب زمونږ لوی پیغمبر صلی الله علیه وسلم هغه خپل محبوب او مالوف ښار پریشود. په حدیث کښې راغلی دی چې حضرت محمد رسول الله مبارک د وتلو په وخت کښې مکه معظمه ئی مخاطبه کړه وی فرمایل «خدا ئیکو چې ته له گردو (تولو) ښارونو څخه الله تعالی او ماته محبوبه ئی که زما تبر زه له تا څخه نه ایستلی نو زه به هیڅ کله له تا څخه نه جلا (جدا) کیدم».

أَفَمَن كَانَ عَلَىٰ بَيِّنَةٍ مِّن رَّبِّهِ كَمَن زُيِّنَ لَهُ سُوْءُ عَمَلِهِ
وَاتَّبَعُوا أَهْوَاءَهُمْ ۝۱۴

آیا نو هغه چی وی په ښکاره حجت (لیاری) له (جانبه د) رب خپل نه په شان د هغه دی چی ښائسته کړی شوی دی ده ته ناکاره کار عمل د ده او متابعت ئی کړی وی د هواؤ خپلو (بلکه نه دی سره برابر)

تفسیر: یعنی یو سری په دیر خلاص زړه سره او په دیره پوه او بصیرت سره د صداقت په ارت او صاف سرک باندی بی له اندیښنی رهی (روان) دی او بل په تیاره کښی لویدلی درگړده بدرئ کوی (تکری خوری) او د تور او سپین او د نیکو او بدو هیڅ تمیز نشی کولی تر دی چی له خپلی بی تمیزئ څخه ښه او بد هم نشی پیژندلی او د خواهش په پیروی کښی هسی دوب تللی دی چی سر له پښو څخه نشی جلا (جدا) کولی نو آیا د دی دواړو پای (آخر) او انجام به یو شان وی؟ داسی به هیڅ کله نه کیږی ځکه چی د حق تعالی د حکمت او د عدل له شان څخه منافی دی.

مَثَلُ الْجَنَّةِ الَّتِي وَعَدَ الْمُتَّقُونَ فِيهَا أَنْهَارٌ مِنْ مَاءٍ غَيْرِ آسِنٍ

مثل صفت بیان د جنت هغه چی وعده ئی کړی شوی ده له پرهیزگارانو سره ، په هغه کښی ویالی دی له اوبو چی نه به وی بد خوندي (بدلیدونکی په مزه او بوی کښی)

تفسیر: یعنی له دیرو ځنډیدلو (ایساریدلو) یا د کوم شی له گډیدلو څخه د هغوی بوی او وړم نه خرابیږی له شهدو څخه دیری خوری او له شودو څخه دیری سپینی وی هیڅ ډول (طریقه) تغیر او بدخوندی په کښی نه پیښیږی بلکه تل به صافی خوری وی.

وَأَنْهَارٌ مِنْ لَبَنٍ لَمْ يَتَغَيَّرْ طَعْمُهُ

او ویالی دی له شودو چی نه به وی متغیری (مزه ئی بلکه صاف او خوندوره ده) مزه د هغو

تفسیر: یعنی نه ښائی د هغو قیاس د دنیا په شودو باندی وکر شی په دی شودو کښی سره له تیریدلو د زیات مدت څه تغیر او فرق نه پیدا کیږی بلکه تل به صافی خوری وی.

وَأَنْهَارٌ مِنْ خَمْرٍ لَذَّةٍ لِلشَّارِبِينَ

او ویالی دی له شرابو چي مزه ورکونکي دی (هغه) څښونکيو ته

تفسير: يعنې د جنت په شرابو کېنې به يو صاف لذت او ښه خوند او مزه وي نه په کېنې نشه وي او نه ماتيدل، او نه سر گرځيدل او نه بل کوم تريخ والی او نه څه عيب او نقصان پکېنې لیده کېږي.

وَأَنْهَرُمْ مِنْ عَسَلٍ مُّصَفًّى ط

او ویالی دی له شاتو (کبین) صفا کړيو شويو (له خيريو نه)

تفسير: يعنې صاف او شفاف شات چي تکدر چيري حتی د يوه نري څک ښه به هم په کېنې نه ښکاري.

تنبیه: دلته د څلورو قسمو ویالو ذکر شوی دی چي په دوی کېنې اوبه داسي يو څيز دی چي د انسان ژوند په هغوی باندې ترلی دی. او شودی د لطيفی غذا کار ورکوي. شراب د خوښی او د نشاط څيز دی. او شهدو ته ئی «شفاء للناس» فرمایلی دی.

وَلَهُمْ فِيهَا مِنْ كُلِّ الثَّمَرَاتِ

(او شته) دوی ته په دغه (جنت) کېنې له هر راز (قسم) میوو

تفسير: له مشروباتو څخه وروسته ئی د دی ماکولاتو ذکر وفرمایه.

وَمَغْفِرَةٌ مِّن رَّبِّهِمْ ۚ كَمَنْ هُوَ خَالِدٌ فِي النَّارِ وَسُقُوا

او مغفرت له (طرفه د) رب د دوی (آيا دغه څښتن (ځاوند) د نعمتونو) په شان د هغه دی چي تل دی په اور د دوزخ کېنې او ورڅښولې به شی پري

تفسير: يعنې الله تعالیٰ د دوی گردی (تولی) خطاوی ښی او په جنت کېنې به ئی داخلوی. د جنت له ننوتلو څخه وروسته به هېڅ کله د خطاؤ ذکر نه کېږي چي د هغوی د خپگان سبب شی. او وروسته له هغه به هم د کومی خطا پوښتنه تری نه کېږي.

مَاءٌ حَمِيمًا فَقَطَّعَ أَمْعَاءَهُمْ^(۱۵)

اوبه ډیری تودی پس پری به کړی (توتی توتی به کړی دغه اوبه) کولمی د دوی (بلکه دوی سره هیشکله برابر نه دی)

تفسیر: یعنی کله چی ایشیدلی اوبه پر دوزخیانو باندی وغښولی شی نو کولمی به ئی پری کیږی او د باندی رالویږی. «اعاذنا الله منه»

وَمِنْهُمْ مَنْ يَسْتَمِعُ إِلَيْكَ حَتَّى إِذَا خَرَجُوا مِنْ عِنْدِكَ قَالُوا لِلَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ مَاذَا قَالَ آنفًا^(۱۶)

او غښنی له دغو (کفارو) څخه هغه دی چی غوږ ږدی تاته تر هغه پوری هر کله چی بهر ووځی دوی له نزده د تا څخه نو وائی هغو کسانو ته چی ورکړی شوی دی ورلره علم څه وویل (محمد) اوس (په دی ساعت کښی)

تفسیر: پورته د مؤمنانو او د کافرانو حال بیان شو. په دی آیت کښی د هغه راز(قسم) کافرانو حال بیانېږی چی هغه ته منافق وایه شی یعنی په ښکاره غمان په مسلمانانو کښی گډوی او په پټه کښی له هغه څخه انحراف کوی. یعنی دا خلق په ښکاره ډول(طریقه) د پیغمبر صلی الله علیه وسلم خبری ته غوږ نیسی خو په زړه کښی ورته توجه نه کوی او نه ئی په یادوی او نه پری پوهیږی، کله چی له مجلس څخه د باندی ووځی نو پوهانو ته وائی چی دغه سړی حضرت محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم اوس څه وویل؟ ښائی له دی پوښتنی څخه به د دی خبری تعریض وی چی مونږ د هغه خبری د اعتناء وړ(لائق) نه بولو او غوږ ورته نه ږدو او نه ورته متوجه کیږو. یا څه حکم ئی وفرمایه زمونږ ورته ښه فکر نه وو یا خو مونږ پری هیڅ پوه نشو.

أُولَئِكَ الَّذِينَ طَبَعَ اللَّهُ عَلَى قُلُوبِهِمْ وَاتَّبَعُوا أَهْوَاءَهُمْ^(۱۷)

دوی هغه کسان دی چی مهر وهلی دی الله په زړونو د دوی (چی تینگ په کفر ولاړ دی) او متابعت کړی دی دوی د هواؤ خپلو (په نفاق کښی)

تفسیر: یعنی د دی راز(قسم) نالائقو حرکتونو اثر او اغیزه دا کیږی چی الله تعالی د هغوی په زړونو باندی مهر لگوی او بیا دوی ته د نیکی توفیق هیڅ نه پاتی کیږی او یواځی پر خپلو

غوښتلو (خواهشو) پسې درومی او پیروی ئی کوی.

وَالَّذِينَ اهْتَدَوْا زَادَهُمْ هُدًى وَآتَاهُمْ تَقْوَاهُمْ ﴿١٦﴾

او هر څه هغه کسان چی سمه لپاره ئی موندلی ده زیات کړی دی دوی ته (الله یا قرآن) هدایت بصیرت او ورکړی ده (الله) دوی ته پرهیزگاری د دوی.

تفسیر: یعنی د هدایت د لپاری د تګ اثر او اغیزه دا کیږی چی سری ورځ په ورځ په هدایت کښی ترقی او پرمخ تګ کوی او د هغه پوه، سد (هوش)، عقل، پرهیزگاری او اتقاء زیاتیږی.

فَهَلْ يَنْظُرُونَ إِلَّا السَّاعَةَ أَنْ تَأْتِيَهُمْ بَغْتَةً فَقَدْ جَاءَ أَشْرَاطُهَا فَأَنَّى لَهُمْ إِذَا جَاءَ تَهُمْ ذِكْرُهُمْ ﴿١٧﴾

پس انتظار نه کوی دوی مګر د قیامت چی رابه شی دوی ته ناڅاپه نو په تحقیق راغلی دی علامی نښی د هغه (قیامت) پس بیا څرنگه به (نفع ورسوی) دوی ته هغه وخت چی راشی دوی ته (قیامت) پند آخیستل تویه ایستل د دوی.

تفسیر: یعنی د قرآن نصیحتونه، د پخوانیو قومونو عبرت لرونکی قصی، د جنت وعدی، او د دوزخ وعیدونه ئی ګرد(تول) واوریدل اوس د هغو د منلو دپاره د کوم وخت په انتظار کښی دی؟ آیا دی خبری ته دوی سترګی نیولی دی چی قیامت ناڅاپه د دوی په سر باندی ودریږی؟ د قیامت څو علامی او نښی خو اوس هم رابکاره شوی دی خو کله چی پخپله قیامت راودریږی نو هلته به دوی ته د پوهنی د حاصلولو وخت کله پاتی وی، یعنی د هغه وخت منل او پوهیدل چتی(فضول) او بیکاره دی ځکه چی په هغه باندی نجات او ژغوریدل(بچ کیدل) نه حاصلیږی. حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي «د قیامت علامه او لویه نښه زمونږ د پیغمبر صلی الله علیه وسلم پیدا کیدل دی، چی ګرد(تول) پیغمبران د هغوی په انتظار کښی وو. کله چی دوی مبعوث وګرځیدل او د تخلیق اصلی مقصود حاصل شو نو اوس یواځی د قیامت راتګ پاتی دی» په حدیث کښی راغلی دی چی نبی کریم صلی الله علیه وسلم خپله مسواکه ګوته «انګشت

شهادت» او منځنی ګوته «انګشت وسطی» سره درولی او هغوی ته ئی اشاره کړی وئی فرمایل «إِنَّا وَالسَّاعَةَ كَهَاتَيْنِ، زه او قیامت لکه داسی یو» ګواکی زه له قیامت څخه دومره وړاندی راغلی یم لکه چی منځنی ګوته له مسواکی ګوتی څخه جګه (وچته) ختلی ده د «صحیح مسلم»

په شرح کښې مونږ په دې باندې پوره لیکل کړی دی. دلته د هغه د بیا لیکلو ځای نشته.

فَاعْلَمْ أَنَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَاسْتَغْفِرْ لَذُنُوبِكَ وَالْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ

نو پوه شه (ای مخاطبه) شان دا دی چې نشته هیڅ برحق معبود مگر یواځې الله دی او مغفرت بښنه غواړه د گناه خپلې او دپاره د مؤمنانو سړیو او مؤمناتو بښو.

تفسیر: د هر سړی ذنب (گناه) د هغه له مرتبې سره سمه وی د کوم کار ډیره ښه خوا پریښودل او لږه ښه خوا غوره کول که څه هم د جواز او د استحسان مرتبه ولری ځینې اوقات د مقربینو په حق کښې ذنب (گناه) گڼل کیږی د «حسنات الابرار سیئات المقربین» معنی هم دا ده. په حدیث کښې راغلی دی چې «نبی کریم صلی الله علیه وسلم به د ورځې سل کرته استغفار فرمایه».

تنبیه: د ﴿فَاعْلَمْ أَنَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ﴾ خطاب هر یوه مخاطب لره دی که خاص نبی کریم صلی الله علیه وسلم مخاطب وی نو مطلب ئی داسی دی چې پر هغه علم باندی ټینگ او قائم اوسه! او تل استغفار وایه! د «فاعلم» تفریع له ما قبل څخه داسی کاوه شی چې د قیامت له راتگ څخه وروسته هیچا ته ایمان راوړل توبه کول او نور څه گټه(فائده) نه رسوی نو هر چا لره ښائی چه د قیامت له راتگ څخه پخوا صحیح معرفت حاصل کړی د ایمان او د استغفار په طریقې باندی مستقیم اوسی.

وَاللَّهُ يَعْلَمُ مُتَقَلَّبَكُمْ وَمَثْوَاكُمْ

او الله ته معلوم دی ځای د گرځیدلو ستاسی (په ورځ کښې یا په دنیا کښې) او ځای د هستوګنی ستاسی (په شپه کښې یا په آخرت کښې)

تفسیر: په هومره پردو کښې چې وگرځی بیا به جنت یا دوزخ ته ورسیرې چې هغه ستاسو اصلی ځای او کور دی.

وَيَقُولُ الَّذِينَ آمَنُوا لَوْلَا نَزَّلَتْ سُورَةٌ

او وائی هغه کسان چې ایمان ئی راوړی دی ولی نه نازلوه کیږی یو سورت (د قرآن په باب د قتال د کفارو سره)

تفسیر: داسی یو سورت چی په هغه کښی د جهاد اجازه وی.

فَإِذَا أَنْزَلْتُ سُورَةً مُحْكَمَةً

نو پس کله چی نازل کړ شی یو سورت محکم

تفسیر: په داسی محکمو او مضبوطو او ټاکلیو حکمونو باندی مشتمل وی چی نه وی منسوخ شوی او پوره پخپل مهال (وخت) سم رابښکته کیږی او معنی ئی دغسی ظاهریږی چی پکښی بل احتمال نه وی غیر له قتاله.

وَذُكِرَ فِيهَا الْقِتَالُ رَأَيْتَ الَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ يَنْظُرُونَ
إِلَيْكَ نَظْرَ الْمَغْشَى عَلَيْهِ مِنَ الْمَوْتِ فَأُولَئِكَ هُمُ

او یاد کړی شوی وی په هغه کښی جنگ نو وینی به ته هغه کسان چی وی په زېړونو د دوی کښی ناروغی (د نفاق) گوری تاته لکه کتنه د هغه چا چی بیخودی راغلی وی پر هغه باندی له ویری د مرگ نه پس هلاک دی وی دوی لره

تفسیر: حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي «مسلمانانو سورت غوښت یعنی د کافرانو له رېږونو(تکلیفونو) څخه چی ډیر په تکلیف و هیلې (امیدونه) به ئی کولی که الله جل جلاله د جهاد امر راکړی نو هغه چی زموږ له لاسه کیدی شی هغه به مونږ وکړو کله چی د جهاد امر راغی، نو پر منافقانو او خامو خلقو باندی دروند شو په ویریدلو او تیغو ختلیو سترگو سره به ئی پیغمبر ته کتل او د حال په ژبی سره به ئی ویل «کاشکی مونږ له دی امر څخه معاف اوسو!» په زیاته ویره کښی د سترگو رونق او ښائستوالی نه پاتی کیږی لکه چی د ځنکدن په وخت کښی د سترگو نور ورک کیږی.

طَاعَةٌ وَقَوْلٌ مَعْرُوفٌ فَإِذَا عَزَمَ الْأَمْرُ فَلَوْصِدْقُوا لِلَّهِ لَكُمْ خَيْرٌ أَلَهُمْ

طاعت کول (د دوی الله ته) او خبره نیکه کول (تاته غوره دی دوی ته) پس

هر کله چی فرض شی کار (د جهاد) پس که چیری رښتیا ویل کړی وی
دوی له الله سره (په اظهار د حرص جهاد ته) نو خامخا به وو دغه رښتیا ویل
بهر دوی ته

تفسیر: په ښکاره سره دا خلق امر منی او په خپلو ژبو سره په اسلام او د هغه په احکامو باندی
اقرار کوی مگر د کار خبره دا ده چی بنائی په عمل سره هم هغوی د الله او د رسول هر امر
ومنی ښی او معقولی خبری وکړی او بیا د جهاد او د نورو زورورو کارونو په مهال (وخت)
کښی د الله جل جلاله رښتینی بندگان ثابت شی نو دا صورت به د هغوی د ښیگنی (فایدی) او
بهری وی. حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي «یعنی د شرعی حکم له نه منلو څخه
کافریری، د الله جل جلاله امر په هر صورت کښی بنائی ومانه شی بیا پیغمبر صلی الله علیه
وسلم هم پوهیری چی دارن سری به څرنگه توره وکړی؟ هو! کله چی زیات تاکید وکړ شی نو
هلته جنگیدل ضروری دی که نه جنگیدونکی ډیر دی».

فَهَلْ عَسَيْتُمْ اِنْ تَوَلَّيْتُمْ اَنْ تُفْسِدُوا فِي الْاَرْضِ وَتَقَطَّعُوا اَرْحَامَكُمْ ﴿۱۷﴾

پس آیا نژدی ئی تاسی (ای منافقانو) که چیری بادشاهان او متصرفان شی
یا وگرځیدی (له طاعته د الله او سنت د رسول الله) نژدی ئی دی ته چی
فساد به کوی. په ځمکه کښی او پری به کړی تاسی (خپلولی او) قرباتونه
خپل

تفسیر: د حکومت او اقتدار په نشه کښی خلق په عمومی ډول (طریقه) په اعتدال او انصاف باندی
قائم نه پاتی کیږی او د دوی دنیوی حرص لا زیاتیری بیا د مال او د جاه په کشمکش کښی د
غرض خوښولو جگری پیدا کیږی چی د هغه وروستنی نتیجه داسی شی چی په دنیا کښی عمومی
فتنه او فساد پورته کیږی او یو له بل څخه خپل تعلقات او اړیکی پری کوی. حضرت شاه
صاحب رحمة الله علیه لیکي «یعنی له خپل ځان په تنگ کیږی او د جهاد آرزو کوی نو که الله
تعالی هم دا تاسی غالب کړی او بری درکړی نو فسادونه به وکړی»

تنبیه: محقق شیخ الهند قدس الله روحه د «تولیت» ترجمه په حکومت رسیدلو سره کړی ده لکه
چی د ډیرو مفسرینو هم دا رایه ده نورو علماؤ د «تولی» معنی اعراض اخیستی او داسی ئی
مطلب اخلی «که تاسی د الله جل جلاله په لیاره کښی له جهاد کولو څخه مخ واړی، نو ښکاره
ده چی په دنیا کښی به امن او انصاف پاتی نشی او په ښکاره ډول (طریقه) به د فساد، بدامنی
او ناراحتی دوره کیږی» ځینی ئی داسی تفسیر کوی که تاسی له ایمان راوړلو څخه مخ واړی

نو د جاهلیت د زمانی کیفیت به بیرته راوگرځی او هغه خرابی او فسادونه چی په هغه وخت کښی وو او په ډیری وړوکی خبری باندی به لوئی جگری او شخړی کیدی مری پری کیدی. ایکی به سره لری کیدی اوس به بیا هغه نقشی قائمیری که په دی آیت کښی خاص منافقینو ته خطاب ومانه شی نو داسی ئی هم مطلب کیدی شی که له جهاد څخه مخ واړوی له تاسی ځنی هم دا هیله (امید) کیدی شی چی له خپلو منافقانه و شرارتونو څخه په ملک کښی شرارتونه خواره کری او د هغو مسلمانانو چی له تاسی سره ئی خپلوی ده هیڅ پروا ونه کری او په ښکاره ډول (طریقه) د کافرانو مدد وکری.

أُولَئِكَ الَّذِينَ لَعَنَهُمُ اللَّهُ فَأَصَمَّهُمْ وَأَعَمَّى أَبْصَارَهُمْ ﴿۳۷﴾

دا (مفسدان) هغه کسان دی چی لری کری دی دوی الله (له رحمت) پس نو کانه کری ئی دی دوی (له آوړیدلو د حق نه) او ړندی کری ئی دی سترگی د دوی (له لیدلو د حق نه)

تفسیر: د حکومت په غرور کښی کانه او ړانده شوی ظلم کوی او ضرر رسوی او د نورو په پوهولو هم پخپل خیر او شر باندی نه پوهیږی. د الله جل جلاله له لعنت څخه بالکل سنگدل او کلک زړه گرځیدلی دی او دا ټول د هغوی د بد اختیار او د استعداد له قصوره ډگر ته راوتلی دی.

أَفَلَا يَتَذَكَّرُونَ الْقُرْآنَ أَمْ عَلَى قُلُوبٍ أَقْفَالُهَا ﴿۳۸﴾

آیا فکر نه کوی دوی په قرآن کښی بلکه پر زړونو (د دوی باندی) قفلونه د زړونو د دوی دی

تفسیر: منافق په قرآن کښی غور نه کوی یا د هغوی د شرارتونو لامل (له وجی) د هغوی پر زړونو باندی مهر او قفل لگیدلی دی چی د نصیحت د تللو لپاره بنده شوی ده که د قرآن د پوهیدلو توفیق د دوی په برخه وی نو په آسانی سره به پوهیدل چی په جهاد کښی څومره اخروی او دنیوی گټی شته.

إِنَّ الَّذِينَ ارْتَدُّوا عَلَىٰ أَدْبَارِهِمْ مِن بَعْدِ مَا تَبَيَّنَ لَهُمُ الْهُدَىٰ الشَّيْطَانُ سَوَّلَ لَهُمْ وَأَمْلَىٰ لَهُمْ ﴿۳۹﴾

بیشکه هغه کسان چی بیرته گرځیدلی دی (له ایمانه) پر شاؤ خپلو پس له هغی څخه چی ښکاره شوی ده دوی ته سمه لیاره شیطان ښایسته کړی دی دوی ته (گناهونه) او مهلت ښکاره کړی دی (شیطان) دوی ته

تفسیر: منافقان وروسته د اسلام له اقراره او د هغه د رښتیا گنلو له اعتراف څخه کله چی د ازموینی وخت راشی د خپل قول او اقرار څخه غاړه غړوی، او په جهاد کښی له مسلمانانو سره ملگرتوب نه کوی. شیطان هغوی ته دا خبره ورښوولی ده چی که جنگ ته لاړ نشی تر ډیر مدت پوری به ژوندون کوی. نو خامخا به د جنگ له ورته او په هغه کښی له مړ کیدلو څخه څه گټه(فائده) دررسیری. او معلوم نه دی چی دوی پخپلو زړونو کښی څه څه شیان سنجولی (غوره کړی) دی؟ او غومره اوږدی وعدی او خوږی خبری ئی تر سترگو لاندی نیولی دی ﴿وَالْيَدُ يَدُ الشَّيْطَانِ﴾

ذَلِكَ بِأَنَّهُمْ قَالُوا الَّذِيْنَ كَرِهُوا مَا نَزَّلَ اللهُ سَنُطِيعُكُمْ فِي بَعْضِ الْأَمْرِ وَاللَّهُ يَعْلَمُ أَسْرَارَهُمْ ﴿٢٦﴾

دغه (مهلت دوی ته په سبب د دی دی چی) بیشکه دوی وویل هغو کسانو ته چی بد ئی گانه هغه (قرآن) چی رالیرلی دی الله ژر به حکم ومنو ستاسی (او فرمانبرداری به وکړو) په غینو کارونو کښی (چی مرسته(مدد) ده په جنگ او عداوت د رسول الله کښی) او الله ته معلومی دی پتی خبری (او مشوری) د دوی هم

تفسیر: منافقانو به له یهودانو او کافرانو سره ویل که څه هم مونږ په ښکاره ډول(طریقه) سره مسلمانان شوی یو خو مونږ به له مسلمانانو سره نه یو ځای کیږو او نه به د هغوی په مرسته(مدد) جنگ کړو. بلکه که مو د لاسه وشو ستاسی سره به مرستی(مدد) وکړو او په گردو(ټولو) چارو کښی به مونږ ستاسی خبرو ته غوږ ږدو.

فَكَيْفَ إِذَا تَوَفَّتْهُمُ الْمَلَائِكَةُ يُضْرَبُونَ وَجُوهُهُمْ وَأَذْبَارُهُمْ ﴿٢٧﴾

نو څرنگه به وی (حال د دوی) کله چی قبض کوی دوی لره پریستی (سا ئی راکاږی) وهی به دوی مخونه د دوی او شاگانۍ د دوی

تفسیر: په هغه وخت کېږي به له موت څخه څرنگه خلاصیږي بیشکه په هغه وخت کېږي به د نفاق خوند څکي.

ذٰلِكَ بِاَنَّهُمْ اتَّبَعُوا مَا اسَخَطَ اللّٰهُ وَكَرِهُوا رِضْوَانَهُ فَاحْبَطْ اَعْمَالَهُمْ ۝۲۶

دغه (سا وینکل د دوی په دغه سختی سره په سبب د دی دی چی) بیشکه دوی متابعت کړی وو د هغه شی چی په غضب کاوه به ئی الله او بده ئی گنله خوښی د دغه (الله) پس ابته (ضائع) خراب کړل (الله نیک) عملونه د دوی.

تفسیر: د الله جل جلاله د خوښولو لپاره ئی نه ده خوښه کړی او په هغی لپاری باندی ئی تگ کړی دی چی د هغه نه وه خوښه څکه د مر کیدلو په وخت کېږي داریدونکی، او او تر ښکاریده او الله تعالی د هغه کفر او طغیان په سبب د هغه گرد(تول) عملونه بیکاره کړل او هیڅ یو عمل هغه ته په بل ژوندون کېږي گته (فائده) ونه رسوله.

اَمْ حَسِبَ الَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ اَنْ لَّنْ يُخْرِجَ اللّٰهُ اَصْغَانَهُمْ ۝۲۷

آیا گمان کوی هغه کسان چی په زړونو د دوی کېږي ناروغی (د شک او د نفاق) ده چی نه به ښکاروی الله تعالی پتی کینی د دوی له مؤمنانو سره بلکه ظاهر به ئی کړی

تفسیر: منافقان پخپلو زړونو کېږي له اسلام او مسلمانانو سره حسد او ډیر عداوتونه لری. او له هغوی سره هندي (دښمنی) او کینی کوی. آیا دوی داسی خیال کوی چی دا به د هغوی په زړونو کېږي پت پاتی کیږي؟ او الله تعالی به هغه نه ښکاروی او مسلمانان به د هغوی په مکر او فریب باندی نه خبریږي؟ هیڅ کله به داسی نه کیږي! بلکه د هغوی د باطن خبث به هرومرو(خامخا) ښکاریږي او د ازموینی په داسی بهتی کېږي به اچول کیږي چی هلته به تولی ککرتیا او خیری له پاکو شیانو څخه جلا(جدا) کیږي.

وَلَوْ شَاءَ لَأَرَيْنَاكُمْ فَعَرَفْتَهُمْ بِسَبْعٍ مِّنْ نَّوْءٍ لَّحْنِ الْقَوْلِ

او که اراده و فرمایو مونبر نو خامخا به ویشو مونبر تاته دغه کسان نو خامخا و به پیژنی ته دوی په (علائمو د) خیرو د دوی او (قسم دی چی) خامخا و به پیژنی ته دوی په گرغولو اړولو د خبرو کنی

تفسیر: که الله تعالی اراده و فرمائی نو گرد(تول) منافقان به فرداً فرداً و تاکی(مقرر کری) او تاته به ئی درویشی او نامه په نامه به ئی درخرگند کری، چی په دی مرکه کنی دغه او هغه سری منافقان دی. خو د الله تعالی بالفعل حکمت د داسی سپینو ویلو متقاضی نه دی. برسیره په دی الله تعالی تاسی ته اعلی درجه د فراست نور او رنا(رنرا) دربینلی دی چی تاسو هغوی له خیری او بشری خخه پیژنی او وروسته له دی خخه هغه خلق د خبرو اترو او د وینا له دوه هم پیژندلی شی عککه چی د منافقانو او د مخلصانو د خبرو کولو او ویلو لهجه او د گفتگو چل سره جلا(جدا) وی. هغه زور شوکت او د خلوص رنگ چی د مخلصانو له خبری خخه له لری بنکاری هغه د منافقانو په خبرو کنی هیخ نه وی.

تنبیه: محقق شیخ الهند قدس الله روحه ﴿فَعَرَفْتَهُمْ﴾ تر ﴿وَلَوْ شَاءَ﴾ لاندی نه دی ایینی او نورو گردو(تولو) مفسرینو هغه تر «لو نشاء» لاندی ایینی دی او په «لاریناکهم» باندی متفرع کری دی یعنی که مونبر اراده و فرمایو نو تاسی ته هغه سری درشولی شو بیا به نو ته هغوی وپیژنی د خیری په لیدلو سره له دی د دی احقر په خیال سره د شیخ الهند رحمة الله علیه تفسیر زیات لطیف دی والله اعلم. له عینو احادیثو خخه ثابت دی چی زمونبر پیغمبر صلی الله علیه وسلم دیر منافقان د دوی په نامه سره ویل او له خپلی مرکی خخه ئی وشرل بنائی چی دا پیژندگلوی د «لحن القول» او د «سیما» او له نورو خخه ورخرگند(وربکاره) شوی وی یا وروسته له دی آیت خخه الله تعالی د عینو منافقانو نومونه په تفصیل سره ورشولی وی. والله اعلم.

وَاللَّهُ يَعْلَمُ أَعْمَالَكُمْ

او الله ته معلوم دی تول اعمال ستاسی.

تفسیر: له بندگانو خخه د کومی خبری پتیدل امکان لری، مگر الله تعالی ته ستاسی گردی(تولی) چاری که پتی وی که خرگندی وی وربکاره دی.

وَلَتَبْلُوَنَّهُمْ حَتَّىٰ تَعْلَمَ الْمُجْهِدِينَ مِنْكُمْ وَالضَّابِرِينَ لَا

خامخا او هر و مرو (لازمأ) مو آزمویو تاسی (په جهاد او نورو تکالیفو سره) تر هغه پوری چی ظاهر کرو مونږ جنگ کوونکی له تاسی څخه او صبر کوونکی (په جهاد او په نورو احکامو او تکالیفو د اسلام کښی)

تفسیر: د جهاد او د نورو شیانو د احکامو ازموینه مقصود ده په هم دی سختی ازموینی کښی دا ښکاروی چی کوم کسان د الله تعالیٰ په لپاره کښی خپلی وینی تویوی؟ او په ډیره سخته ازموینه کښی ثابت قدم درپیری؟ او کوم سری تری تنبتی؟ او هغه په ښه شان سره جلا (جدا) کرو او تاسو ته ئی درښکاره کرو.

وَبَلِّغُوا الْخَبَرَ كُمْ ﴿۳۱﴾

او ازموږو مونږ عملونه حالونه خبرونه ستاسی (د ایمان چی آیا رښتیا ده که دروغ؟)

تفسیر: د هر سری د ایمان، اطاعت او د انقیاد تول (وزن) معلومیږی او د گردو (تولو) داخلي خبری عملاً محقق کیږی؟
تنبیه: پر ﴿حَتَّى تَمُوتَ﴾ الآية - باندی هغه شبهه چی د علم د حدوث په نسبت کیږی د هغه مفصل جواب د «سیقول» د (۲ جزء) په شروع کښی د ﴿إِنَّمَا تَمُوتُ مِنَ الْوَسْطِ﴾ الآية - کښی دی وکوت شی.

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا وَصَدُّوا عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ وَشَاقُّوا الرَّسُولَ
مِنْ بَعْدِ مَا تَبَيَّنَ لَهُمُ الْهُدَىٰ لَنُيْذِرُنَّ اللَّهُ شَيْئًا وَسَيَحْبِطُ أَعْمَالُهُمْ ﴿۳۲﴾

بیشکه هغه کسان چی کافران شوی دی او منع کوی یعنی راډوی نور (خلق) له لیاری د الله څخه او مخالفت کوی له رسول سره پس له هغه چی ښکاره شوه دوی ته لپاره سمه له سره به ضرر ونه رسوی دوی الله ته هیڅ شی او ژر ده چی ابته (ضائع) خراب به کړی (الله - نیک) عملونه د دوی.

تفسیر: د خپلو ځانونو نقصان کوی الله تعالیٰ ته په دی کښی څه نقصان نشته نه د هغه دین او نه د هغه پیغمبر څه خرابولی شی. هغه قدرت لرونکی الله تعالیٰ د هغوی گردی (تولی)

پلمی (تدبیرونه) (حیلی) ورخرابوی او تولى داسی چاری پڼگوى او د هغوى زیارونه (کوششونه) وړانوى.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اطِيعُوا اللَّهَ وَاطِيعُوا الرَّسُولَ وَلَا تُبْطِلُوا أَعْمَالَكُمْ ﴿٣٧﴾

ای هغو کسانو چی ایمان ئی راوړی دی (یعنی ای مومنانو) اطاعت کوی د الله او اطاعت کوی د رسول الله او مه باطلوی تاسی عملونه خپل (په معاصیو سره)

تفسیر: په جهاد یا د الله په لیاره کښی بل کوم محنت او ریاضت هلته منلی او مقبول کیږی چی د الله او د رسول الله له احکامو سره سم وی. او یواځی پخپل شوق، ذوق، خواهش او د طبیعت په غوښتنی سره نه وی، که نه داسی عملونه بیکاره او ابته (خراب) کیږی او توی ځی او ضائع کیږی هیڅ یو مسلمان داسی کار نه کوی چی د هغه کوم ښه کار توی لاړ شی یا له کوم سببه ضائع او بیکاره شی. مسلمان هیچیری خپل ښه کار په سپیره ډاگ میدان نه پریردی نه ریا، ښوونه، ننداره اعجاب، غرور او نورو شیانو ته په هغه کښی لیار ورکوی چی په هر یوه کښی له دوی څخه د هغه عمل بالکل ضائع او بیکاره کیږی ځواکی دا شیان هم هغسی چی ارتداد د مرتد ګرد (تول) حسنه اعمال خرابوی د یوه مسلمان صالحه چاری وړانوی (العیاذ بالله)

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا وَصَدُّوا عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ ثُمَّ مَاتُوا وَهُمْ كُفَّارٌ فَلَنْ يَغْفِرَ اللَّهُ لَهُمْ ﴿٣٨﴾

بیشکه هغه کسان چی کافران شوی دی او منع کوی (خلق) یا منع راوړی له لیاری د الله نه بیا مړه شی او دوی کافران وی پس له سره به مغفرت ونه کړی الله دوی ته.

تفسیر: هیڅ یو کافر د الله تعالی له خوا نه بخپل کیږی په تیره بیا هغه کافران چی نور خلق د الله تعالی له لیاری څخه ګرځوی او تل په هم دی پسی لویدلی وی چی څوک د نبی الله د لیاری په لوری لاړ نشی.

فَلَا تَهْنُؤُوا وَتَدْعُوا إِلَى السَّلَامِ ۖ

پس سستی مه کوئ او مه ضعیفان کیږی (په جهاد) کښی او مه غواړی تاسی
(کفار) روغی ته (بلکه جنگ ورسره کوی)

تفسیر: مسلمانانو ته ښائی چی د کفارو په مقابله کښی سست او کم همت نشی! او د جنگ له سختیو څخه ونه ویریری او د جهاد په موقع کښی د روغی په لوری ونه غغلی! که نه دښمن زړور کیږی او په تاسی باندی به خپل ډیر زور او قوت غورځوی او د اسلام ټولی به مغلوب او رسوا کیږی. هو! کله چی د اسلام مصلحت او د مسلمانانو ښیګڼی (فائدی) تر سترگو لاندی وی نو هلته روغه بده نه ده لکه چی وروسته د «الفتح» په سورت کښی راځی په هر حال د روغی بنا ښائی پخپل کم همتی او نامردی باندی نه وی.

وَأَنْتُمْ الْأَعْلَوْنَ ۖ وَاللَّهُ مَعَكُمْ وَلَنْ يَتَرَكَكُمْ أَعْمَالَكُمْ ﴿۲۵﴾

حال دا چی هم دا تاسی غالب ئی ای مومنانو! پر منکرانو باندی او الله له تاسی سره دی (په ثابت نصرت کښی) او له سره به ناقص او ضائع نه کړی له تاسی عملونه ستاسی (بلکه په قیامت کښی به پوره جزاء درکړی)

تفسیر: د ویریدلو هیڅ یوه خبره نه ده که صبر او استقلال وښی او د الله تعالیٰ په احکامو باندی ثابت قدم واوسی نو الله له تاسی سره دی او هغه په پای (آخر) کښی تاسی ته بری درکوی او په هیڅ حال کښی تاسی ته نقصان او خساره نه درپښوی.

إِنَّمَا الْحَيَاةُ الدُّنْيَا لَعِبٌ وَلَهُوَ إِنْ تُوْمِنُوا وَتَتَّقُوا يُؤْتِكُمْ أَجْرَكُمْ وَلَا يَسْأَلْكُمْ أَمْوَالَكُمْ ﴿۲۶﴾

بیشکه دا ژوندون لږ خسیسی لوی او مشغولیده دی، او که ایمان راوړی تاسی او پرهیز وکړی (له معاصیو)! در به کړی تاسی ته (الله) اجر وونه ستاسی او نه به غواړی له تاسی (ټول) مالونه ستاسی (بلکه مفروضه زکوٰۃ درڅخه آخلی، یا نه به غواړی له تاسی هیڅ مالونه د تاسی ځکه چی غنی دی)

تفسیر: د آخرت په مقابل کښی د دنیا حقیقت د یوی لوی او تماشی غوندی دی که تاسی ایمان او تقوی غوره کړی او له دی لویو او تماشو څخه لږ خپل ځانونه وژغوری (وساتی) نو الله

تعالیٰ به د هغه بدل تاسی ته پوره درکوی او ستاسی مال به هم له تاسی څخه نه غواړی. هغه مال ته هیڅ اړ (مجبور) نه دی. دی پخپله مال درکونکی دی لکه چی فرمائی ﴿مَا أُرِيدُ أَنْ يَمْلِكَ مِنْ دُونِي﴾ وَمَا أُرِيدُ أَنْ يُطْعِمُونِ إِنَّ اللَّهَ هُوَ الرَّزَّاقُ ذُو الْقُوَّةِ الْمَتِينُ ﴿ جزء ۲۷ (د ذاریات ۳ رکوع) ۵۷-۵۸ آیت که ئی وغواړی نو حقیقی مالک ئی دی او گردد(تول) مال او شته د ده دی خو سره د دی که د دین په معامله کښی کله چی د خرڅ کولو امر دوی ته کیږی نو د تول مال غوښتنه له دوی ځنی نه کیږی بلکه یوه لږه برخه تری طلب کیږی هغه هم ځان ته نه بلکه د دوی د گټی دپاره. حضرت شاه صاحب رحمه الله علیه لیکي «حق تعالیٰ ملک فتح کړی دی مسلمانانو لږه که د دوی څو ورځی له خپل جیبه څخه پولونه (رقمونه) خرڅ شول. بیا د هغه په مقابل کښی سل سل چنده د هغوی په لاس کښی ورغلل. داسی خبری په قرآن کریم کښی څو ځایه راغلی دی چی «تاسی الله ته حسنه قرض ورکړی!»

إِنْ يَسْأَلُكُمْ فِيهَا فَيَكْفِمْكُمْ تَبَخَّلُوا وَبِخْرَجَ أَصْغَانَكُمْ ﴿۲۷﴾

که وغواړی دی له تاسی څخه هغه (مال) پس ښه کوښښ وکړی په غوښتلو کښی (له تاسی) نو بخل به وکړی تاسو (په دغی سره) او راو به باسی (په دغو غوښتلو یا بخل سره) پتی کینی دښمنی ستاسی (له اهل اسلام سره).

تفسیر: که الله تعالیٰ په سختی سره د هغوی گردد(تول) مال وغواړی چی هغوی ته ئی وربښلی دی نو څومره د الله بندگان به وی چی په خلاص زړه او روڼ تندی د دی امر په مقابل کښی (لبیک) ووائی زیاتره به هغه سړی وی چی د بخل او تنگدستی ثبوت ښکاره کوی او د مال ښندلو (لگولو) په وخت کښی به د هغوی د زړونو خپگان له لری ښکاریږی.

هَآأَنْتُمْ هَآؤَآءُ تَدْعُونَ لِنُفَقُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ

واوری خبردار شی تاسی چی ئی ای دغو کسانو چی بللی شوی ئی لپاره د دی چی نفقه کړی مال ولگوی په لیاره د الله کښی (په هغو طریقو سره چی فرض کړی ئی دی په تاسی لکه زکوٰۃ او جهاد)

تفسیر: یوه برخه د الله له ورکړی شوی مال څخه د ده په لیاره کښی د خپلی گټی دپاره ولگوی !.

فَبِمَنْ مِّنْ يَّبْخُلُ وَمَنْ يَّبْخُلْ فَإِنَّمَا يَحْمِلْ عَنْ نَفْسِهِ

پس عیني له تاسو هغه دی چی بخل کوی (نه لگوی مال) او هغه شوک چی بخل کوی مال نه لگوی نو بیشکه چی بخل کوی خپل ځان ته (چی محرومی ئی له ثوابه)

تفسیر: ستاسی دنیا ستاسی د فائدی دپاره ده که ئی نه ورکوی نو د خپل ځان نقصان کوی الله تعالی ستاسی د ورکولو او د نه ورکولو هیڅ پروا نه لری.

وَاللّٰهُ الْغَنِيُّ وَانْتُمْ الْفُقَرَاءُ

او الله غنی بی پروا دی (له نفقی د تاسی او له هر خیزه) او تاسی فقیران محتاجان ئی (الله ته)

تفسیر: حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي د مال د بندلو (لگولو) هغه تاکیدونه چی تاسی ئی آوری داسی خیال ونه کړی چی الله تعالی یا د هغه رسول له تاسی څخه سؤالونه کوی. داسی نه دی دا گردی (تولی) ویناوی د تاسی د ښیګڼی (فائدی) دپاره دی. بیا د یوه په مقابل کښی په زرګونو عوضونه تاسی ته رسیږی که تاسی له داسی ګټی څخه مخ اړوی نو الله تعالی او د هغه رسول ستاسی څه پروا نه لری.

وَإِنْ تَوَلَّوْا يَسْتَبَدِلْ قَوْمًا غَيْرَكُمْ ثُمَّ لَا يَكُونُوا أَمْثَالَكُمُ

او که وګرځیدی تاسی (له ایمان او سخا نه نو الله) به بدل راوولی یو قوم بل بی له تاسی بیا به نه وی هغوی پشان د تاسی (ګرځیدونکی له احکامو د الله بلکه فرمان بردار به وی).

تفسیر: الله تعالی په هغه حکمت او مصلحت چی خپلو بندګانو ته د خرڅ کولو امر ورکوی د هغه حاصل کیدل پر تاسی باندی څه انحصار نه لری. فرض کړی که تاسی بخل او کښی وکړی او د الله تعالی له امره مخ واړوی نو الله تعالی ستاسی په ځای بل کوم قوم دروی چی هغه قوم به تاسی غوندی کنسک او بخیل نه وی او په لوی زړه او دیره خوښی به د الله تعالی د احکامو تعمیم او د هغه په لیاره کښی به خپل مال ښندی (لگوی). په هر ډول (طریقه) د الله جل جلاله حکمتونه او مصلحتونه پوره کیدونکی دی. خو تاسی له دی سعادت بی برخی پاتی کیږی په حدیث کښی راغلی دی چی صحابه ؓ عرض وکړ چی یا رسول الله! دغه بل قوم به شوک وی؟

چی د هغه په لوری اشاره شوی ده. نو زمونږ پیغمبر صلی الله علیه وسلم د حضرت سلمان فارسی په اوږه باندې خپل مبارک لاس کیښود او وی فرمایل چی «د ده قوم» او وی ویل «قسم په الله تعالی دی که ایمان «ثریا» ته ورسیری نو د فارس خلق به ئی له هغه ځایه هم رابښکته کوی»

یادونه: «فارس» د عربو په لغت کښی هغه چاته وایه شی چی په اس سور وی او دا کنایه ده زمونږ د خراسان یا افغانستان له خلقو څخه چی له بین النهرین څخه تر سند پوری او له خلیج فارس څخه تر بخارا پوری پراته ؤ او خلق به ئی زیاتره په هغی پیری کښی په آسونو باندی سوړیدل او له چین څخه نیولی تر روما کوچنی ایشیا او افریقا پوری د تجارت او سیاحت دپاره تلل د دوی یوی څانگی چی پارسوا نومیده د (بلخ) په جنوب غربی سیمه کښی هستوگنه درلوده (لرله) چی هغه هیواد له هم دی سببه په پارس سره مشهور دی.

الحمد لله چی صحابه ؤ رضی الله تعالی عنهم د دی بینظیر ایثار او د ایمانی جوش ثبوت ورکړ چی د هغوی په ځای کښی د بل قوم د راتللو وار ونه رسید. خو پخپله دغه فارسیان هم په اسلام مشرف شول او د ایماندارۍ هغه شاندارۍ مظاهری ئی ور وښوولی او داسی زبردست دینی خدمتونه ئی پای(آخر) ته ورسول چی هر سړی به د هغو له لیدلو څخه خامخا داسی اقرار کاوه چی بیشکه هم دغه فتوحات او ترقی د حضرت محمد رسول الله د دغه پیش گوئی سره برابری دی هم دا د (خراسان) او فارس قوم ؤ چی د ضرورت په وخت کښی به ئی د عربو ځای نیولی شو. له زرهاؤ ائمه ؤ او علماؤ څخه قطع نظر یواځی زمونږ د لوی امام ابوحنیفه رحمه الله علیه (کابلی ثم الکوفی) وجود د دی پیش گوئی په صدق باندی کافی شهادت دی. هم دا راز(قسم) په خراسان او پښتونخوا کښی نور لوی عالمان او پوهان د دی میهن په پیړیو کښی هم شته چی تقریباً د علم او عمل د هغی لوئی ونی څخه چی څانگی ئی تر «ثریا» پوری جگی (اوچتی) ختلی دی خوندوری میوی ئی رابښکته کړی دی.

تمت سورة محمد صلی الله علیه وعلی آله وصحبه وسلم بتوفیقه واعانتة فله
الحمد والمنة

سورة الفتح مدنیة وهی تسع وعشرون آية و اربع ركوعات
د «الفتح» سورت مدنی دی (۲۹) آية او (۴) ركوع لری.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شروع کوم په نامه د الله چه ډیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

د دی سورت په مختلفو آیتونو کښی د متعددو واقعاتو په لوری اشاری دی چی د فهم د سهولت دپاره د هغو خلاصه او لندون داسی بیانیری.

الف: پیغمبر صلی الله علیه وسلم په مدینه کښې خوب ولید چی «په امن او امان سره مکی ته داخل او عمره ئی ادا کړی حلق او قصر ئی فرمایلی دی» دوی دا خوب صحابه ؤ ته ووايه خو د ورنگ نیته ئی ونه ټاکله (مقرر نه کړه) مگر د شدت له اشتیاق څخه د ډیرو داسی خیال کیده چی سرکال به عمره میسره کیږی. او اتفاقاً دوی هم د عمری قصد وفرمایه.

ب: دوی له یو نیم زر سړیو سره د عمری په نیت د مکی په لوری وخوځیدل او «هدیی» هم له دوی سره وی. کله چی دا خبر مکی ته ورسید قریشو یوه لویه جرگه جوړه او په هغی کښې دا خبره غوته کړه چی دوی به نه پریږدو چی مکی ته راشی سره له دی چی سم د مکی معظمی له اصولو سره دښمنانو حق درلود(لرلو) چی حج او عمره وکړی. کله چی محمدی قافله مکی ته نژدی او (حدیبی) ته ورسیده نو د دوی اوبه هلته چو شوه او سره له ډیرو وهلو او خوځولو او کشمکش هیڅ له خپل ځای څخه ونه خوزیده تر څو چی رسول الله صلی الله علیه وسلم وفرمایل «حبسها حابس الفیل» او وی ویل «قسم په الله که د مکی خلق له ما څخه د داسی خبری مطالبه وکړی چی په هغی کښې د حرمت الله تعظیم قائم وی زه به هغه منم» نو په هغه ځای کښې ئی قیام وفرمایه چی اوس په (۱۳۶۷ ق هـ) کښې «شمسیه» ورته وائی.

ج: حضرت محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم مکیانو ته سری ولیدل چی «مونږ د جگړی دپاره نه یو راغلی مونږ پریږدی چی خپله عمره وکړو او بیرته لاړ شو» کله چی د حضرت نبوی صلی الله علیه وسلم جواب ور ونه رسید. نو حضرت نبوی صلی الله علیه وسلم د حضرت عثمان رضی الله تعالی عنه په خوله هم دا خبره هغوی ته ولیدله. او هغو نارینه ؤ او ښځو مسلمانانو ته ئی زیږی ورکړ چی هلته مغلوب او مظلوم اوسیدل «نژدی ده چی په مکه کښې اسلام غالب شی» قریشو حضرت عثمان رضی الله تعالی عنه ستون (واپس) کړ. کله چی د حضرت عثمان رضی الله تعالی عنه بیرته راتگ وځنډید (ایسار شو) دا خبره خوره شوه چی هغه هلته وژلی شوی دی دلته رسول الله مبارک په دی خیال چی ښائی اوس د جگړی وار هم راوړسیري. مگرد(تول) اصحاب الکرام رضی الله تعالی عنهم ئی تر یوی ونی لاندی کینول او د جهاد بیعت ئی تری واخیست. کله چی قریشو د بیعت خبره واوړیدله ووبریدل او حضرت عثمان رضی الله تعالی عنه ئی بیرته ولیږه.

د: بیا د مکی څو غتان د روغی په غرض د حضرت محمد رسول الله مبارک په حضور کښې حاضر شول او صلحنامه ئی ولیکله دلته پر ځینو خبرو باندی بحث او مناقشه پښه شوه او مسلمانان په قهر شول او وی ویل چی د داسی خبری پری کړه په توره وکړی. خو رسول الله مبارک د مکیانو گردی(تولی) غوښتنی ومنلی او مسلمانانو د رسول الله مبارک په وینا او د کفارو د ډیرو اصرارو لامله(له وجی) له ضبط او تحمل څخه کار واخیست او روغه غوته شوه. په دی روغلیک (صلحنامه) کښې یو شرط د کفارو له لوری دا وو چی سرکال تاسی مسلمانان بیرته لاړ شی کال ته بی ولسی (تش لاس) راشی او عمره وکړی. تر لسو کلونو پوری به د دواړو ډلو په منځ کښې جنگ نه کیږی. په دی مدت کښې هومره سری چی له مکی څخه مدینی ته راشی

ښائی چی بیرته ولېدل شی. که له مدینې څخه کوم سړی مکی ته راشی هغه هم دلته په مکی کښی ساتل کیږی. وروسته له دی روغی څخه دوی په (حدیبی) کښی د هدی حیوانات ذبح او وروسته له حلق او قصر ئی خپل احرام خلاص کړ او مدینې منورې ته بیرته راغلل. هـ: په لیاره کښی هم دا د (الفتح) سورت نازل شو. دا گړدی(تولی) پښی د هجرت په (۶) کال کښی پښی شوی.

و: د (حدیبی) له راتگه وروسته د هجرت په (۷) کال په اوله کښی حضرت محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم (خبر) فتح کړ چی د مدینې په شمال کښی څلور منزله لری پروت دی او د شام په لوری د یهودانو یو ښار وو. په دی جهاد کښی له دوی سره پرته(علاوه) له هغو سړیو څخه چی په حدیبی کښی ورسره ملگری وو بل هیڅوک نه وو.

ز: حضرت محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم په (۷) کال د هجرت د ذیقعدة الحرام (حوت) په میاشت کښی سم له ترون سره د عمره القضا دپاره مکی ته تشریف یووړ او په امن او امان او په زړه پوری ئی عمره اداء کړه.

ح: د هغه روغلیک (صلحنامی) هغه خبره چی تر لسو کلونو پوری به جنگ نه کیږی د قریشو له خوا ماته شوه نو ځکه د هجرت په (۸) کال د رمضان المبارک (جدی) په میاشت کښی مکه معظمه د مسلمانانو په لاس فتحه شوه.

إِنَّا فَتَحْنَا لَكَ فَتْحًا مُبِينًا ۖ لِيَغْفِرَ لَكَ اللَّهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِكَ وَمَا تَأَخَّرَ

بیشکه چی مونږ فتح او بری مو درکړی دی تاته فتحه او بری ظاهر او ښکاره دپاره د دی خو چی وپښی تاته الله هغه چی پخوا تیر شوی دی له گناه د تا څخه او هغه چی وروسته دی (له گناه څخه)

تفسیر: د حدیبی روغه که څه هم په ښکاره ډول(طریقه) د ذلت او د مغلوبیت روغه په نظر راځی او د هغی د شرایطو له لوستلو څخه په بادی النظر کښی دا محسوس کیږی چی گړدی(تولی) خبری د قریشو په گټه(فائده) دی. لکه حضرت عمر الفاروق او نورو اصحاب الکرام رضوان الله تعالیٰ علیهم اجمعین د دی روغی د ښکاره توری له کتلو څخه سخت خپه، محزون، مضطرب او پریشان وو. دوی خیال کاوه چی د مسلمانانو د دی یو نیم زر سر جارونکی (قربانوونکی) لښکر په مخکښی قریش او د هغوی نور طرفداران څه اهمیت لری. ولی د دی راز(قسم) گړدو(تولو) جگړو پریکړه او فیصله په توره سره ونه کړه شی؟ مگر د رسول الله صلی الله علیه وسلم سترگی هغه احوالو او نتیجو ته وی چی د نورو له سترگو څخه به پټه وی ځکه چی الله جل جلاله د دوی تتر(سینه) د دیرو سختو پیښو د تحمل دپاره پرانیستلی وو دوی په بی مثاله استغنا توکل، تحمل او ایثار سره هغه شرطونه ومنل او خپلو اصحابو ته ئی په دی لنډو توریو (الله

ورسوله اعلم) سره دادینه(سکون) او تسلی ورکوله یعنی الله او د هغه رسول په داسی خبرو باندی دیر ښه پوهیږی. تر څو چی دا سورت نازل شو او الله تعالی د دی روغی او فیصلی نوم «فتح مبین» کیښود. خلقو په دی باندی هم تعجب کاوه او ویل به ئی چی یا رسول الله صلی الله علیه وسلم دا بری دی؟ حضرت نبوی صلی الله علیه وسلم به فرماییل چی «هو! لوی بری دی» حقیقت دا دی چی د اصحابو د جهاد بیعت، او له هغه معمولی کشمکش څخه وروسته گرد(تول) کفار او معاندین وویریدل او د روغی په لوری ئی خپلی خوښی ښکاره کړی. او نبی کریم صلی الله علیه وسلم سره له دی چی پر جنگ او انتقام باندی ئی پوره قدرت درلود(لرلو) خو بیا هم په هر ځای کښی به ئی له عفوی اغماض او حلم څخه کار اخیست او محض د بیت الله شریف د تعظیم دپاره د هغوی په هغو چتی(بیکاره) غوښتنو باندی نه په قهر کیدل. دا پښی له یوه لوری د الله تعالی د خصوصی مدد او رحمت د استجلاب وسیله گرځیدل او له بل لوری د دشمنانو په زړونو کښی د اسلام اخلاقی او روحانی طاقت او د رسول اکرم صلی الله علیه وسلم د صبر او تحمل او د شان مینه او اثر په زړونو کښی زیاتوه اگر که د عهد نامی د لیکلو په وخت کښی ځینو ښکاره لیدونکیو به د کافرانو بری لیدل خو که په سره سینه دی پښی ته کتل کیدی او د هغی شاوخوا ته ځیروالی شوی وی او وروسته له غور کولو او له وړاندی وروسته سنجولو(فکر کولو) څخه به هر سری په دی پوهیده چی دا گردی(تولی) فیصلی د اسلام په گټه(فائده) شوی دی نو ځکه الله تعالی د هغی نوم «فتح مبین» کیښود او تنبیه ئی وفرمایله چی دا روغه اوس هم روغه ده او په راتلونکی کښی به هم دوی ته د ظاهری او باطنی دیرو فتوحاتو وروڼه پرانیځی لکه چی له دی روغی څخه وروسته د کافرانو له مسلمانانو سره ناسته ولاړه، اختلاط شروع شو او بی تکلفه به ئی سره لیدل او خبری او اتري به ئی سره کولی او کافرانو د مسلمانانو له خولو څخه د مسلمانی خبری اوریدلی. او د دغو مقدسو مسلمانانو اقوالو، احوالو، اعمالو او اطوارو ته به ئی کتل چی له دی گردو(تولو) پښو او نندارو څخه هر ورو(خامخا) د دوی په زړونو کښی د اسلام مینه پیدا کیده. آخره نتیجه دا شوه چی د حدیبی له روغی څخه د مکی تر بری پوری یعنی د دوو کلونو په موده کښی دیر خلق مسلمانان شول او اسلام زیات خور شو خالد بن الولید او عمرو بن العاص غوندی نومیالی په هم دی مدت کښی مسلمانان شول او دا فتح او بری جسمی فتح او بری نه بلکه روحی فتح او بری وو او د حدیبی صلح مسلمانانو لره د لوی خیر او برکت سبب شوه او اسلام په شاوخوا کښی دومره منتشر شو چی د معظمی مکی د فتح کیدلو گردی(تولی) وسیلی راغوندی شوی او د هغه پاک ځای د تل دپاره د شرک له گندگی پاکیدل ئی آسان وگرځیدل په حدیبی کښی له رسول اکرم صلی الله علیه وسلم سره یو نیم زر تنه اصحابان وو خو دوه کاله وروسته له دی څخه د مکی معظمی په عظیمی فتح کښی لس زره توریالی لښکر له دوی سره ؤ. رښتیا خو دا ده چی نه یواځی د مکی او د خیبر فتح بلکه د نورو اسلامی فتوحاتو دپاره د حدیبی روغه لکه یو اساس بنیاد او زرينه دیباچه وگرځیده او هغه صبر او تحمل توکل او د حرمت الله تعظیم چی په دغه روغه کښی ورڅرگند(ورښکاره) شو او د

هغه علوم او قدسیه معارف او د باطنی مقاماتو او د مراتبو فتح الباب چی له دی پېښی څخه شوی دی د هغو اندازه څوک کولی شی؟ هو! د هغو لنډ اجمال او لږه اشاره حق تعالیٰ په دی آیتونو کښی فرمایلی ده یعنی هسی چی دنیوی سلاطین کوم لوی فاتح سپه سالار په خصوصی اعزاز او اکرام سره پالی الله تعالیٰ د دی فتح مبین په صله کښی هغوی ته څلور صلی وربښلی دی اول د ذنوبو غفران له همیشه تر همیشه پوری د هغوی هغه گردی(تولی) کوتاهی چی د هغوی د رفیعی مرتبی په اعتبار کوتاهی گنلی کیږی گردی(تولی) سره معافی دی دا خبره الله جل جلاله بل هیچا ته نه ده بښلی خو په حدیث کښی راغلی دی چی د دی آیت له نزول څخه وروسته رسول اکرم صلی الله علیه وسلم په عبادت کښی دومره زیات زیار (کوشش) کوو چی کرئ شپه به ئی په لمانځه کښی تیروله تر دی چی د دوی پښی وپرسیدلی او د گردو(تولو) کتونکیو زړونه به پری خوړیدل اصحابو عرض وکړ چی «یا رسول ولی دومره رېږونه(تکلیفونه) په ځان کوئ؟ د الله له لوری خو ستاسو گردی(تولی) پخوانی او وروستی خطاوی بښلی شوی دی دوی به داسی فرمایل: «افلا اکون عبدا شکورا» ولی زه د هغه شکر گزاره بنده نشم؟ ښکاره دی چی الله تعالیٰ داسی زیری خپل همغه بنده ته اوروی چی دی د هغه له اوریدلو څخه بی ویری نه شی بلکه لا زیات له الله جل جلاله وډار شی. د شفاعت په طویل حدیث کښی راغلی دی کله چی خلق سره راتول شی د حضرت مسیح علیه السلام په حضور کښی عرض کوی نو حضرت مسیح علیه السلام ورته وائی چی حضرت محمد صلی الله علیه وسلم ته لاړ شی! چی خاتم النبیین دی او د هغوی پخوانی او وروستی گرد(تول) گناهونه بښلی شوی دی یعنی د ده د شفاعت په مقام کښی که بالفرض کوم تقصیر هم وشي نو هغه هم په عامه عفو کښی پخوا له دی راغلی او پرته(علاوه) له دوی څخه بل څوک دا کار نشی کولی.

وَيَتِمُّ نِعْمَتَهُ عَلَيْكَ

او (بل دپاره د دی) چی پوره کړی (الله په فتحه د مکی او د نورو ښارونو سره) مهربانی خپله پر تا باندی

تفسیر: یواځی له تقصیراتو څخه نه تیریدو بلکه هر هغه ظاهری، باطنی، مادی، روحی انعام او احسان چی تر اوسه پوری درسره شوی دی د هغه تکمیل او تتمیم هم کاوه شی.

وَيَهْدِيكَ صِرَاطًا مُسْتَقِيمًا

او (بل دپاره د دی) چی وښیي الله تعالیٰ تاته سمه صافه لپاره.

تفسیر: تل به دی د هدایت او استقامت په سمه لیاره کښی قائم لری. د معرفت او شهودو په غیر محدودو مراتبو باندی د فائزیدلو او په قلوبو او ابدانو باندی د اسلام د حکومت د قائمیدلو په لیاره کښی به تاته هیڅ مشکلات نه درپیښیږی خلق به دلی دلی ستاسو په لیار ښوونه د اسلام په سمه لیاره راځی او په دی ډول (طریقه) د تا د حسانتو په ذخیره کښی بیسماره زیادت کیږی.

وَيَنْصُرْكَ اللَّهُ تَصَرَّاعِيْزًا ۝۳۱

او (بل دپاره د دی) چی کومک (مدد) وکړی الله تعالی له تا سره مدد غالب زبردست

تفسیر: د الله تعالی داسی مدد به راشی چی هیڅوک به ئی نشی بندولی او د هغه په مرسته (مدد) به فتح او ظفر ستاسی له قدمونو سره مل وی د «نصر» په سورت کښی ئی فرمایلی دی کله چی د الله له لوری مدد او فتح راشی او خلق د الله په دین کښی فوج فوج داخل شی نو ته د الله تسبیح، تحمید او استغفار کوه! ښکاره ده چی پر دی فتح مبین باندی به هم حضرت محمد استغفار ویلی وی د ده په جواب کښی د ﴿يَغْفِرُكَ اللَّهُ﴾ الآية - مضمون لا صاف ښکاریږی. دا تنبیه ابن جریر رحمة الله علیه کړی ده.

هُوَ الَّذِي أَنْزَلَ السَّكِينَةَ فِي قُلُوبِ الْمُؤْمِنِينَ لِيَزْدَادُوا إِيمَانًا مَّا وَعَدْنَاهُمْ

دغه (الله) هغه ذات دی چی نازلہ کړی ئی ده سکینه او دادینه (سکون) په زړونو د مؤمنانو کښی له پاره د دی چی زیات کړی دوی لره ایمان سره له ایمان د دوی

تفسیر: اطمینان او دادینه (سکون) ئی رابښته کړه یعنی سره له دی چی د هغوی له طبعی څخه خلاف وو د رسول صلی الله علیه وسلم په حکم باندی تینگ ودریدل او له ضد کونکیو کافرانو سره ئی ضد ونه کړ نو د هغه په برکت د دوی د ایمان درجات لا زیات شول او د عرفان او ایقان په مراتبو کښی ئی ترقی وشوه. اول د جهاد په بیعت سره ئی ثابتہ کړه چی مونږ د الله جل جلاله په لیاره کښی د جنگ کولو او ځان جارولو (قربانولو) دپاره حاضر یو. دا هم د ایمان یو رنگ وو، وروسته له دی کله چی پیغمبر صلی الله علیه وسلم د مسلمانانو له جذباتو څخه پرته (علاوه) روغه وکړه نو دغه د هغوی د ایمان د رنگ بله ننداره وه چی خپل جوش، جذبات او

عواطف ئی په زور سره ټینگ کړل، او د الله او د رسول الله د فیصلی په مقابل کېنئ ئی غاړه کېښودله رضی الله تعالیٰ عنهم ورضواعنه.

وَاللّٰهُ جُنُودُ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ وَكَانَ اللّٰهُ عَلِيْمًا حَكِيْمًا ۝۲۷

او خاص الله لره دی لښکری د آسمانونو او د ځمکې (که اراده وفرمائی الله د نصرت د دین خپل بی له تاسی څخه ئی هم کوی)، او دی الله ښه خبردار ښه حکمت والا.

تفسیر: دغه خبره همغه پاک الله ته ښه معلومه ده چی کوم وخت تاسو ته د قتال امر کول مصلحت دی؟ او په کوم وخت کېنئ له قتال څخه بیرته دریدل او روغه کول تاسی لره ښه دی؟ که تاسی ته د قتال امر درکړ شی نو هیڅ کله د کفارو د کثرت له خیاله تردد ونه کړی. ځکه چی د ځمکې او د آسمانونو د لښکرو مالک همغه الله تعالیٰ دی چی سره د لږتوب ستاسی امداد او مرسته(مدد) په غیبی لښکرو سره هم کولی شی لکه چی په «بدر، احزاب، حنین» او نورو کېنئ ئی وکړه، او که د روغی او د جنگ نه کولو امر درکړی نو هغه هم ومنی. او داسی خیال ونه کړی چی افسوس روغه وشوه او کافران په ویریا له لاسه ووتل او په سزا ونه رسیدل که د قتال امر کېده نو هغوی به مو وژل. ولی چی د هغوی وژل په تاسی پوری موقوف نه دی که مونږ وغواړو نو پخپلو لښکرو سره ئی وژلی شو. په هر حال د ځمکو او د آسمانونو د لښکرو مالک الله تعالیٰ دی که د روغی امر ورکوی نو خامخا په هغی کېنئ خیر او حکمت دی.

لِيَدْخُلَ الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا وَيُكَفَّرُ عَنْهُمْ سَيِّئَاتِهِمْ

لپاره د دی چی داخل کا مؤمنان سړی او مؤمنات ښځی په جنتونو کېنئ چی بهیږی د لاندی (د ونو او مانیو) د هغو (څلور قسمه ویالی) حال دا چی همیشه به وی دوی په هغو (جنتونو) کېنئ او(دپاره د دی چی) ورژوی الله تعالیٰ له دوی څخه گناهونه د دوی

تفسیر: کله چی رسول اکرم صلی الله علیه وسلم ﴿ اِنَّا فَتَحْنَا لَكَ فَتْحًا مُّبِينًا ﴾ الآیة ولوست نو اصحابو هغوی ته مبارکی عرض کړه او وئی ویل یا رسول الله! دا خو تاسی ته وشوه مونږ ته څه ده؟ نو ځکه دا آیتونه نازل شول یعنی الله تعالیٰ اطمینان دادینه(سکون) او سکینه رابښکته کړله

او د مؤمنانو ایمان ئی لا زیات کر تر څو دوی په ډیر اعزاز او اکرام سره په جنت کېښی داخل کړی او د هغو ګردی(تولی) خرابی او کمزوری معاف کړی. په حدیث کېښی دی هغو اصحابو چی د حدیبی بیعت کړی دی هیڅ یو له هغو څخه هم دوزخ ته نه ځی. تنبییه: د مؤمنانو ذکر د تعمیم دپاره دی یعنی که نارینه وی یا ښځی د هیڅ یوه محنت او ایماندارۍ نه ضائع کیږی. له احادیثو څخه ثابت شوی دی چی په دی سفر کېښی حضرت بی بی ام سلمة رضی الله تعالیٰ عنها د رسول صلی الله علیه وسلم سره وه.

وَكَانَ ذَلِكَ عِنْدَ اللَّهِ قَوْزًا عَظِيمًا

دی دغه (غفران او ادخال د جنت) په نزد د الله په مراد رسیدل بری موندل ډیر لوی

تفسیر: ځینی نقال صوفیان یا مغلوب الحال لویان وائی چی د «جنت غوښتل د ناقصانو کار دی» له دی ځای څخه راښکاره شوه چی د الله تعالیٰ په نزد دا لوی کمال دی.

وَيُعَذِّبُ الْمُنَافِقِينَ وَالْمُنَافِقَاتُ وَالْمُشْرِكِينَ وَالْمُشْرِكَاتُ

او (لپاره د دی) چی په عذاب کړی (الله) منافقان سری او منافقانی ښځی او مشرکان سری او مشرکاتی ښځی

تفسیر: د مؤمنینو په زړونو کېښی ئی د صلی او روغی له خوا دادینه(سکون) پیدا کړه او د اسلام اساس او بنسټ (بنیاد) ئی تینګ کړ او د اسلامی فتوحاتو او ترقیاتو وروڼه ئی خلاص کړل چی په پای(آخر) کېښی به د کافرانو او منافقانو د مصیبت او د ماتی سبب کیږی او هغوی ته به سخته سزا رسیږی.

الظَّالِمِينَ بِاللَّهِ ظُنَّ السَّوءُ

چی ګمان کوونکی دی پر الله باندی ګمان د بدی (چی الله به هیڅ کله رسول الله ته بری نه ورکوی)

تفسیر: «بد اټکلونه» دا دی چی د مدینی د ټک په وخت کېښی منافقان پرته له «جد بن قیس څخه» ګرد(تول) هلته پاتی شول او پلمی(تدبیرونه) ئی ځان ته جوړی کړی. ولی چی هغوی داسی

اتکل کاوہ چی پہ مکہ کنبی ضرور جنگ پیشیری او دا گرد(تول) مسلمانان پہ بشکاره دول(طریقه) عمری ته راغلی دی خو په چل سره غواړی چی په معظمه مکہ باندی تصرف وکړی.

عَلَيْهِمْ دَاسْرَةُ السَّوْءِ

پر دوی باندی دی راگرغیدل د بدی (په ذلت او عذاب) سره

تفسیر: د زمانی په گردش او د مصیبت په احاطه کنبی راغلی تر کومه به احتیاط او وړاندی کتل وکړی.

وَغَضِبَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ وَلَعَنَهُمْ وَأَعَدَّ لَهُمْ جَهَنَّمَ وَسَاءَتْ مَصِيرًا ۝
وَلِلَّهِ جُودُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَكَانَ اللَّهُ غَنِيًّا حَكِيمًا ۝

او غضب کړی دی الله پر دوی باندی او لری کړی دی (الله دوی له رحمت خپله) او تیار کړی دی الله تعالی دوی ته (عذاب د) دوزخ او بد غای د ورتللو دی (دغه دوزخ) او خاص الله لره دی لښکری د آسمانونو او د ځمکې او همیشه دی الله ښه غالب قوی (په انفاذ د احکامو) ښه حکمت والا (چی هر کار په تدبیر او مصلحت سره کوی)

تفسیر: که هغه سزا درکړی نو څوک به مو وژغوری(وساتی). خدائی لښکر به مو په یوه شیبه(لحظه) کنبی وړی ذری کړی. خو هغه ذات سره د زبردستۍ حکمت لرونکی هم دی او د الهی حکمت داسی مقتضی نه دی چی سم دلاسه هغوی ته سزا ورکړی.

إِنَّا أَرْسَلْنَاكَ شَاهِدًا وَمُبَشِّرًا وَنَذِيرًا ۝

بیشکه مونږ لیږلی ئی ته (ای محمده!) شاهد او زیری ورکونکی او ویروونکی

تفسیر: تاسی د الله امر منونکیو ته زیری د خوبۍ ورکوی او غاړه غروونکو لره ویره اوړوی او خپل احوال ښی لکه چی له ﴿إِنَّا فَتَنَّا﴾ څخه تر دی غای پوری دری واړه مضامین راغلی دی. او په آخرت کنبی هم پر خپل امت او هم پر انبیاء علیهم السلام باندی گواهی ورکوی.

لَتُؤْمِنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ وَتُعَزِّرُوهُ وَتُوَقِّرُوهُ

لپاره د دی چی ایمان راوړی تاسی په الله او په رسول د دغه (الله) او مدد وکړی د هغه د دین او تعظیم وکړی د هغه

تفسیر: د «تعزروه» او د «توقروه» ضمیرونه که الله ته راجع شی نو د الله له مدد کولو څخه د هغه د دین او د هغه د پیغمبر مدد کول دی. که رسول ته راجع شی نو هیڅ اشکال نه پاتی کیږی.

وَسَيَحُوُّ بَكْرَةً وَأَصِيلًا ④

او هغه (الله) ته نسبت د پاکی وکړی صباح او بیګا

تفسیر: د الله تعالیٰ د پاکی بیان تل کوی که په لمانځه کښی وی او که د باندی له لمانځه څخه وی

إِنَّ الَّذِينَ يُبَايِعُونَكَ إِنَّمَا يُبَايِعُونَ اللَّهَ يَدُ اللَّهِ فَوْقَ أَيْدِيهِمْ

بیشکه هغه کسان چی بیعت کوی له تاسره بیشکه بیعت کوی له الله سره او لاس د الله د پاسه د لاسونو د دوی دی

تفسیر: خلقو به خپل لاسونه د رسول الله صلی الله علیه وسلم په لاس کښی ورکول او له هغوی سره ئی بیعت کاوه نو دا ئی فرمایل چی د نبی الله په لاس باندی بیعت کول داسی دی لکه له الله تعالیٰ سره بیعت کول ځکه چی حضرت محمد رسول الله په حقیقت کښی د الله تعالیٰ له جانبه بیعت آخلی او د هغه د احکامو تعمیم او تاکید د بیعت په وسیله کوی نو دا هسی ده لکه چی د جزء ۵ «النساء» د سورة په (۱۱) رکوع ۸۰ آیت کښی دی ﴿مَنْ يُطِيعِ الرَّسُولَ فَقَدْ طَاعَ اللَّهَ﴾ او د جزء ۹ (انفال) د سورة په (۲) رکوع ۱۷ آیت کښی راغلی دی ﴿وَمَا رَمَيْتَ إِذْ رَمَيْتَ وَلَكِنَّ اللَّهَ رَمَى﴾ کله چی د نبوی د بیعت حقیقت داسی شو نو په یقین سره د الله تعالیٰ د شفقت او د حمایت لاس به هم د هغو د لاسونو د پاسه وی.

تنبیه: رسول اکرم صلی الله علیه وسلم به له خپلو اصحابو څخه کله د جهاد په نسبت او کله د بل کوم خیر د کار په نسبت بیعت اخيست په صحیح مسلم کښی د (وعلى الخير) لفظ راغلی

دی. د طریقّت د مشائخو بیعت که په مشروعی طریقی سره وی نو د هم دی لفظ لاندی مندرج کیدی شی. په حدیبی کښی پر دی خبری باندی بیعت اخیستی شوی وو چی تر مرینی (مرکه) پوری مونږ په میرانی (بهادری) سره جنگ کوو! او له جهاده او له جنگه نه تبتو!.

فَمَنْ نَكَثَ فَإِنَّمَا يَنْكُثُ عَلَى نَفْسِهِ وَمَنْ أَوْفَى بِمَا عَاهَدَ عَلَيْهِ
اللَّهُ فَمِثُورٌ لِّهِ أَجْرٌ عَظِيمٌ ١٠

پس هغه چا چی مات کړ دا بیعت نو بیشکه چی ماتوی به دی بیعت په ځان خپل (او ضرر ئی هم ده ته راجع کیږی) او هغه څوک چی وفا وکړی په هغه شی چی عهد او اقرار ئی کړی دی پر هغه له الله سره پس ژر ده چی ور به کړی الله تعالی ده ته اجر او بدل ډیر زیات (چی د جنت عطاء او د الله لقاء ده)

تفسیر: هغه خبری چی د بیعت په وخت کښی کولی کیږی که څوک هغه ماتوی نو خپل ځان ته عار او نقصان پیښوی او الله تعالی او د هغه رسول ته هېڅ یو نقص او ضرر نشی رسولی او هغه ته د عهد ماتولو سزا وررسیږی هر څوک چی خپل استقامت ښکاره کړی او پخپل عهد او پیمان باندی په ټینګه سره ولاړ وی نو هغه ته به د هغه پوره اجر او بدل وررسیږی.

سَيَقُولُ لَكَ الْمُخَلَّفُونَ مِنَ الْأَعْرَابِ شَغَلَتْنَا أَمْوَالُنَا
وَأَهْلُونَا فَاسْتَغْفِرْ لَنَا ١١

ژر دی چی وبه وائی تاته (له تا څخه) وروسته پاتی شوی (له تللو د مکې په کال د حدیبی) له صحرایانو مشغول کړی ئی وو مونږ مالونو زمونږ او کورنی زمونږ نو بښنه وغواړه مونږ لره (د گناه زمونږ)

تفسیر: له مدینې څخه د وتلو په وخت کښی رسول الله مبارک مکې معظمی ته د خپلو تللو اعلان کړی ؤ او مسلمانانو ته ئی له خپل ځان سره د ورنگ تشویق او رغبت ورکړی ؤ. ښائی له قرآنو څخه دوی ته هم د جګړی د پېښیدلو کوم احتمال ورپیدا شوی وی خو له دی څخه هغو کلی والو صحرائیانو چی هنوز ایمان د هغوی په زړونو کښی لا ښه ځای نه ؤ نیولی خپل ځانونه ئی پتول

او پخپلو منځونو کښی به ئی سره ویل «آیا مونږ د هغه قوم کورونو ته لاړ شو چی هغوی د محمد صلی الله علیه وسلم پر کور مدینې باندی راغلل. او د هغه ملگری اصحاب ئی ورځنی ووژل. آیا مونږ چی د هغو توره دلته لیدلی ده هلته له هغوی سره جنگیدی شو؟ وگوری چی دا تلونکی هم له دی سفره بیرته راتلونکی نه دی او ګرد(تول) به هلته سره ست (تباه) شی» په دی آیتونو کښی حق تعالی د هغوی پتی خبری راڅرګندی(راښکاره) کړی او د هغوی د مدینې له رسیدلو څخه پخوا په لیاره کښی ئی ورښکاره کړه چی ستاسی د صحیح او سالم بیرته راتللو په نسبت به دا خلق د خپلی غیر حاضری راز راز(قسم قسم) سونی (دروغ) او عذرونه ووائی او ډول ډول(قسم قسم) هیلی بهانی پلمی(تدبیرونه) به جوړوی. او وائی به چی مونږ د خپل کور او کهول له چارو څخه نه وو وزګار یا مو څوک په کورونو کښی نه ؤ چی وروسته له مونږ څخه د مال اسباب، اهل او عیال سرپرستی وکړی په هر حال له مونږ څخه لوی قصور شوی دی اوس ته له الله تعالی څخه زموږ مغفرت او بښنه وغواړه.

يَقُولُونَ يَا لَيْسَ لَهُمْ مَالٌ لَّيْسَ فِي قُلُوبِهِمْ

وائی دغه (پاتی کیدونکی منافقان) په ژبو خپلو سره هغه (خبری) چی نشته په زړونو د دوی کښی

تفسیر: پخپلو زړونو کښی پوهیږی چی دا عذر بیخی غلط دی او استغفار او د بښنی غوښتل هم یو ظاهر داری ده او رښتیا او له زړه نه ده. ځکه چی دوی نه دا کومه ګناه ګڼی او نه په داسی څه اعتقاد لری.

قُلْ فَمَنْ يَمْلِكُ لَكُمْ مِنَ اللَّهِ شَيْئًا إِنْ أَرَادَ بِكُمْ ضَرًّا أَوْ أَرَادَ بِكُمْ نَفْعًا بَلْ كَانَ اللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرًا ۝

ووايه ته (ای محمده! دوی ته) نو څوک دی چی مالک به شی تاسی لره په دفع د عذاب کښی د ځانېه د الله څخه د یو څیز که الله اراده وفرمائی ستاسی د ضرر او نقصان یا الله تعالی اراده وفرمائی ستاسو د نفع او ګټې (بل هیڅوک نشته چی ضرر او نفع ئی په قدرت کښی وی) بلکه دی، الله په هغو ګردو(ټولو) کارونو چی کوی ئی تاسی ښه خبردار (نو مطابق د عمل د تاسی په مقتضی د علم خپل سره تاسو ته جزا درکوی)

تفسیر: هر راز (قسم) گفته (فائده) او نقصان د الله تعالى د قدرت په يد کښي دي. د هغه د ارادي او مشيت په مخامخ کښي هيڅوک هيڅ شي نشي کولي. هغه نه غوښت چي تاسي په دي مبارک سفر کښي د هغه له پيغمبر سره شرکت ولري. او د هغه فوائد ستاسي په برخه شي او نه ئي اوس منظوره ده چي تاسي ته ښه نه وواړم. الله تعالى پخوا د تاسي له دي دروغو، حيلو او عذرونو ويلو څخه خبر را کړي دي او ستاسي حال احوال ئي ماته راڅرگند (راښکاره) کړي دي. او اراده ئي فرمايلي ده چي ستاسي د دي ناوړه (گنده) اعمالو او حرکاتو په سبب تاسي د حديبيي د غزوي له راز راز (قسم قسم) برکاتو او گټو څخه بي برخي کړي. او تاسي ته له دي درکه نقصان او خساره ورسوي که تاسي وائي چي مونږ د مال، اولاد او کور او کهول لامله (له وجي) په دي غزوي کښي شرکت ونه کړ نو که الله وغواړي چي ستاسي مال، اولاد، کور کهول ته ستاسي په حضور کښي څه زيان او ضرر ورسوي نو ستاسي له لاسه څه کيدي شي؟ يا فرض کړي که الله تعالى تاسي يا د تاسي اهل عيال او مال ته کومه گټه (فائده) رسوي نو ستاسي نشتوالي او مسافرت د هغې مانع کيدي نشي او هر ورو (خامخا) ئي دررسوي نو د الله او د هغه د رسول د خوښي په مقابل کښي داسي خبري ته ځير کيدل او د داسي شيانو پروا کول پرته (علاوه) له حماقت او ضلالت څخه بل شي نه دي او داسي فکر هم مه کوي چي په پلمو (تدبيرونو)، حيلو، بهانو او خبرو سره به د الله تعالى او د رسول الله خوښي حاصله کړي، او په دي ښه پوه شي چي الله تعالى ستاسو په گردو (ټولو) خبرو اترو او پلمو (تدبيرونو) خبردار دي.

بَلْ ظَنَنْتُمْ أَنْ لَّنْ يَنْقَلِبَ الرَّسُولُ وَالْمُؤْمِنُونَ إِلَىٰ أَهْلِيهِمْ أَبَدًا
وَرَبِّينَ ذَٰلِكَ فِي قُلُوبِكُمْ وَظَنَنْتُمْ ظَنًّا سَوْفًا وَكُنْتُمْ قَوْمًا بُورًا ۝۱۱

(دا عذرونه او بهاني چي تاسي ئي کوي داسي نه ده) بلکه گمان به کاوه تاسي (ای متخلفینو) چي بیا به له سره بیرته راونه گرځي رسول الله او مؤمنان (له حديبيي نه) کورونو خپلو ته هیڅ کله او ښائسته کړي شوي دي دغه (گمان د تباهي د مؤمنانو) په زړونو ستاسي کښي (ای منافقانو) او گمان کړي ؤ تاسي گمان بد شوي (په علم د الله کښي). او وی تاسي یو قوم هلاک کړي

تفسیر: په رښتیا سره ستاسي د نه ورنگ سبب دا خبري نه دي چي تاسي ئي وائي بلکه ستاسي گمان داسي ؤ چي اوس پيغمبر او د هغه ملگري له دي سفره په روغ صورت بیرته راونه گرځي دا ستاسي د زړه ټينگه خبره وه چي دا گمان مو بيخي غلط او چټي (بيکاره) ثابت شو نو ځکه

تاسی خپل حفاظت او ځمکې د جلا(جدا) اوسیدلو په صورت کېنې سنجولی (غوره کړی) وی او حال دا دی چې په دی صورت کېنې ستاسی خسران او تباهی وه او الله تعالی ته ښه معلوم وه چې تاسی تباه او برباد کیدونکی ئی.

وَمَنْ لَّمْ يُؤْمِنْ بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ فَإِنَّا أَعْتَدْنَا لِلْكَافِرِينَ
سَعِيرًا ۝ وَلِلَّهِ مُلْكُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ يُعْزِلُ مَنْ يَشَاءُ
وَيُعَذِّبُ مَنْ يَشَاءُ وَكَانَ اللَّهُ غَفُورًا رَحِيمًا ۝

او هر هغه چې ایمان ئی نه وی راوړی په الله او په رسول د دغه (الله) نو بیشکه مونږ تیار کړی دی مونږ الله تعالی کافرانو ته تود اور (د دوزخ) او خاص الله لره دی سلطنت او باچائی د آسمانونو او د ځمکې (ملکاً خلقاً وعبیداً) ښی هر هغه چې اراده وفرمائی (د مغفرت ئی) او په عذاب کېنې اچوی هر هغه چې اراده وفرمائی (د عذاب ئی) او همیشه دی الله ډیر ښه ښونکی (د خطیاتو) ډیر رحم والا (په ورکولو د اجر او ثواب سره).

تفسیر: هغه څوک چې د الله تعالی اراده د هغه ښی ته نه وی تللی نو زه ئی څرنگه ښه نه غواړم هو! که الله تعالی مهربانی پر تاسی باندی وفرمائی نو تاسی ته توفیق درکوی چې توبه وکړی او د هغه ښه ځان ته وځمکې د هغه رحمت په هر حال کېنې د هغه په غضب باندی سابق دی.

سَيَقُولُ الْخَلْفُونَ إِذَا انْطَلَقْتُمْ إِلَى مَغَائِمٍ لِّتَأْخُذُوا بِهَا ذُرُوءًا تَتَّبِعُكُمْ يُرِيدُونَ
أَنْ يُبَدِّلُوا كَلِمَ اللَّهِ قُلْ لَنْ تَتَّبِعُونَا كَذَلِكُمْ قَالَ اللَّهُ مِنْ قَبْلُ

ژر به ووائی (تاته) وروسته پاتی کیدونکی (خلق) کله چې روان شی تاسی غنیمتونو (د خیبر ته) (دپاره د دی) چې واخلی تاسی هغه (غنائم).! پری ږدی مونږ چې درځو په تاسی پسې (دپاره د جنگ او غنیمت)، اراده لری دوی چې بدل کړی کلام الله (حکم د الله) ووايه (ای محمده! دوی ته) چې له سره به متابعت ونه کړی تاسی زمونږ هم داسی فرمایلی وو الله پخوا له دی

شخه.

تفسیر: د حدیبی له راتگ شخه وروسته رسول اکرم صلی الله علیه وسلم ته امر ورسید چی پر (خیبر) باندی برید او تعرض وکړی! چی هلته هغه غداران یهودان اوسیدل چی د (احزاب) په غزا کښی نی کافرانو ته د مدینې لیار ښوونه کړی وه. حق تعالیٰ خپل رسول ته خبر ورکړ چی هغه صحرائیان چی حدیبی ته نه وو تللی اوس به د (خیبر) په غزا کښی له تاسی سره د ورتگ غوښتنه وکړی ځکه چی هلته ویره لږه او د ولجی (غنیمت) هیلې (امیدونه) ډیری دی تاسی هغوی ته ووائی چی ستاسی له دی غوښتنی شخه لا پخوا ماته الله تعالیٰ ستاسی په نسبت هدایت راکړی دا چی تاسی په دی سفر کښی هم هرگز نشی تلی نو آیا په دی صورت کښی به تاسی له مونږ سره تلی شی؟ که غی نو د دی تگ معنی به دا وی چی د الله تعالیٰ خبره بدله شوی ده حال دا چی د الله تعالیٰ احکام هیڅ کله بدلیدونکی نه دی.

فَسَيَقُولُونَ بَلْ تَحْسُدُونَنَا

بیا به ژر ووائی چی حسد او کینه کوی تاسی له مونږه سره (په گټه(فائده) زمونږ کښی ای مؤمنانو!)

تفسیر: الله تعالیٰ هیڅ نه دی فرمایلی تاسی محض دا غواړی چی مونږ ته څه گټه(فائده) ونه رسیږی او د غنیمت مال یواځی تاسی ته پاتی شی.

بَلْ كَانُوا لَا يَفْقَهُونَ إِلَّا قَلِيلًا ۝

(داسی نه ده) بلکه ؤ دوی چی نه به پوهیدل (له دین د اسلام نه) مگر خو لږ څه

تفسیر: ډیره لږه پوهه لری او دا ناپوهان په دی نه پوهیږی چی د مسلمانانو د زهد او د قناعت مرتبه دومره لوړه(اوچته) ده چی هغوی هیڅ دنیوی گټو ته نه گوری کله چی د مال حرص پاتی نه شو نو پر تاسی باندی به څرنګه حسد کوی؟ آیا رسول الله مبارک د رخی(کینې) له پلوه د الله تعالیٰ له خوا تاسی ته (العیاذ بالله) داسی یو امر کوی؟

قُلْ لِلْمُخَلَّفِينَ مِنَ الْأَعْرَابِ سَتَدْعُونَ إِلَى قَوْمٍ أُولِي بَأْسٍ

شَدِيدُ ثِقَاتِهِمْ أَوْ يُسَلِّمُونَ فَإِنْ طَبِعُوا يُؤْتِكُمُ اللَّهُ أَجْرًا حَسَنًا

ووايه (ای محمده!) وروسته پاتی کیدونکیو ته له صحرایی خلقو ژر ده چی راوبه بللی شی تاسی طرف د جنگ د یوه قوم ته چی خاوندان د جنگ سخت وی یا به جنگ کوی تاسی له هغو سره (چی ایمان ئی نه راوور) یا به مسلمانیری هغوی نو بیا که امر ومنی تاسی د دغو بلونکیو دربه کړی تاسی ته الله اجر ثواب ښه (چی عزت او غنیمت دی په دنیا کښی، جنت او رؤیت دی په عقبا کښی)

تفسیر: لږ څه صبر وکړی دی غزا ته نشی تلی. خو وروسته له دی نه نوری جگری ډیری راتلونکی دی او د خورا(ډیر) سختو جنگیالیو قومونو سره به د مسلمانانو جنگونه پیښیدونکی وی او د هغه سلسله به تر هغه پوری اوږدیری تر څو هغه اقوام یا د اسلام په دین مشرف شی یا جزیه ورکړی او ځان مطیع الاسلام وشمیری. که په رښتیا سره تاسی د جهاد مینه لری نو هلته د جهاد ډگر ته ننوځی! او خپل شجاعت میرانه(بهادری) او توره راښکاره کړی که په هغه وخت کښی د الله تعالی امر او حکم ومنی نو الله تعالی به خورا(ډیر) ښه بدل او جزاء تاسی ته درکړی. تنبیه: له دی جنگیالیو قومونو څخه (بنو حنیفه) یا نور مراد دی چی د کذاب مسیلمه تبر و یا (هوازن) یا (ثقیف) او نور دی چی د حنین په غزا کښی له هغوی سره مقابله وشوه، یا به هغه مرتدان وی چی له هغوی سره د ابوبکر الصدیق رضی الله تعالی عنه په خلافت کښی سخته جگړه پیښه شوه یا به د پارس، روم، خراسان، پښتونخوا، گرد(تول) او نور هغه توریالی قومونه وی چی د راشده و خلغاؤ په وخت کښی له هغوی سره سخت جنگونه ونښتل لکه چی د پښتونخوا په تیره بیا په کابل کښی ډیر سخت جنگونه وشول چی تر ډیری مودی پوری ویده شول. او پښتانه څو ځلی ایل (محکوم) او بیا باغیان شول او د اصحابو لوی توریالیان لکه حضرت تمیم او جبیر رضی الله تعالی عنهم دلته شهیدان شول او د حضرت عثمان ذی النورین لوی لښکری امیران لکه عبد الرحمن بن سموره بن حبیب القریشی اول ځلی او لیث بن قیس بن حضرت عباس د رسول اکرم تره رضوان الله تعالی علیهم اجمعین دوهم ځلی دلته ستړی او ستومان شول. او تر اید پوری دوی او د هغوی د توریالیو ملگریو مطهر اجساد زمونږ او مونږ گنهاران د هغوی شو او د ذی النورین رضی الله تعالی عنه له خلافت راهیسی گرد(تول) افغانستان د اسلام په مبارکه رڼا(رنرا) منور شو. الحمد لله علی ذلک والشکر له وائی په ځینو هغو جنگونو کښی چی نومونه ئی پاس یاد شول بی له کومی لوئی جگری بری حاصل او دغه اقوام مسلمانان شول او لوئی ولجی (غنیمتونه) په لاس ورغلی.

وَأَنْ تَتَوَكَّلُوا كَمَا تَوَكَّلْتُمْ مِنْ قَبْلُ يُعَذِّبُكُمْ عَذَابًا أَلِيمًا ۝۱۹

او که وگر عیدی تاسی لکه چی وگر عیدلی وی پخوا له دی خخه نو په عذاب به کری (الله) تاسی په عذاب ډیر دردناک سره

تفسیر: لکه چی د حدیبی له تګه بیرته پاتی شوی که په راتلونکی جګړی کښی هم بیرته پاتی شوی نو الله تعالی تاسی ته ډیر درد لرونکی عذاب درکوی. او ښائی پخوا له آخرته په هم دغه دنیا کښی هم څه عذاب درورسیری.

لَيْسَ عَلَى الْأَعْمَى حَرْجٌ وَلَا عَلَى الْأَعْرَجِ حَرْجٌ وَلَا عَلَى الْمَرِيضِ حَرْجٌ وَمَنْ يُطِيعِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ يُدْخِلْهُ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ وَمَنْ يَتَوَلَّ يَْعَذِّبْهُ عَذَابًا أَلِيمًا

نشته پر پړانده باندی هیڅ ګناه او تکلیف او نه په ګوډ باندی هیڅ ګناه او تکلیف او نه په ناروغ باندی هیڅ ګناه او تکلیف (ځکه چی جهاد پر دغو معذورانو فرض نه دی) او هر هغه څوک چی اطاعت وکړی ومني حکم د الله او د رسول د دغه (الله) نو داخل به ئی کړی (الله) دی په جنتونو کښی چی بهیږی له لاندی (د ونو او مانیو) د هغو (خلور قسمه) ویالی او هر هغه څوک چی وگر عید (له احکامو د الله) نو (الله) به په عذاب کړی دی په عذاب ډیر دردناک سره

تفسیر: په ګردو (تولو) امورو او معاملو کښی عامه ضابطه هم دا ده چی متخلفین معذب کړی.

لَقَدْ رَضِيَ اللَّهُ عَنِ الْمُؤْمِنِينَ إِذْ يُبَايِعُونَكَ تَحْتَ الشَّجَرَةِ

خامخا راضی او خوښ شوی دی الله تعالی له مؤمنانو نه هغه وخت چی بیعت ئی کاوه له تا سره د لاندی د ونی

تفسیر: دا د «کبکړ» ونه وه غالباً د ﴿لَقَدْ رَضِيَ اللَّهُ عَنِ الْمُؤْمِنِينَ﴾ الآية - د فرمایلو له سببه دغه بیعت ته (بیعة الرضوان) وائی چی د هغه مفصله قصه د دی سورت په شروع کښی تیره شوه.

فَعَلِمَ مَا فِي قُلُوبِهِمْ

بیا معلوم کر (الله په ظاهری علم سره هم) هغه (اخلاص) چی په زړونو د دوی کښی وو

تفسیر: د ظاهر اندیښنه او د زړه توکل، حسن نیت، صدق، اخلاص اسلامی مینه او نور. تنبییه: گردو(تولو) مفسرینو له ﴿مَا فِي قُلُوبِهِمْ﴾ څخه هم دا مراد اخیستی دی مگر ابوحیان رحمة الله علیه وائی چی له دی نه د روغی او د روغی له شرایطو څخه هغه رنځ، غم، او اضطراب چی زړونو ته وررسیدلی وو مراد دی په دی تقدیر سره وروسته له دی نه ﴿فَاَنْزَلَ السَّكِينَةَ﴾ ډیره ښه ورسره لگېږی والله اعلم.

فَاَنْزَلَ السَّكِينَةَ عَلَيْهِمْ وَاَثَابَهُمْ فَتْحًا قَرِيبًا ۝ وَمَغَانِمَ كَثِيرَةً يَأْخُذُونَهَا

بیا راښکته کړه (الله) سکینه او ډاډینه(سکون) پر دوی باندی او عوض ئی ورکړ (الله) دوی ته بری نژدی، (چی فتح د خیبر ده) او ولجی(غنیمت) ډیری چی وابه خلی دوی هغه (ولجی)

تفسیر: مراد له فتحی نژدی څخه فتحه د خیبر ده چی د حدیبی له بیرته راتگ څخه سم د لاسه پیښه شوه او زیاتی ولجی(غنیمت) په لاس ورغللی چی له هغو سره مجاهدین هوسا (خوشاله) او خوښ شول.

وَكَانَ اللَّهُ عَزِيزًا حَكِيمًا ۝

او دی الله همیشه قوی غالب ډیر حکمت والا

تفسیر: الله تعالیٰ په خپل زور او حکمت سره، د حدیبی نقصانونه! په دی غای کښی تلافی او معاوضه کړل او په فتحه د مکی معظمی او حنین کښی هم داسی تلافی او معاوضی په ظهور ورسیدی.

وَعَدَكُمْ اللَّهُ مَغَانِمَ كَثِيرَةً تَأْخُذُوهَا فَعَجِّلْ لَكُمْ هَذِهِ

وعدہ کری ده له تاسی سره الله د غنائمو او ولجو دیرو چی وابه ئی خلی تاسی هغه نو (الله) ژر درکړل تاسی ته دا (غنائم او ولجی)

تفسیر: وروسته به دیری ولجی او غنیمتونه دررسیدونکی وی چی له هغو یو هم دا د خیر غزا ده چی ستاسی برخه په دی کښی درکړه شوه.

وَكَفَّ أَيْدِيَ الثَّاغِيَ عَنْكُمْ

او (الله) بند کړل لاسونه د خلقو له تاسی نه

تفسیر: عام جنگ درپېښ نه شو او په حدیبی او خیبر کښی ئی د کفارو له لاسه تاسی ته څه ضرر او نقصان ونه رساوه او ستاسی په نشتوالی کښی هیچا ستاسی اهل او عیال کور او کهول ته هم لاس ونه غځاوه.

وَلِتَكُونَ آيَةً لِّلْمُؤْمِنِينَ

او چی شی دا کار نښه (د قدرت د الله) له پاره د مؤمنانو

تفسیر: مسلمانان دی وپوهیږی چی د الله قدرت څرنگه دی؟ او د هغوی درجه د هغه په دربار کښی څومره ده؟ او بل دا چی وروسته له دی څخه هم د هغه نوری گردی (تولی) وعدی هم داسی پوره کیدونکی دی.

وَيَهْدِيَكُمْ صِرَاطًا مُسْتَقِيمًا

او الله ښی تاسی ته لیاره برابره (د توکل په الله باندی په هر کار کښی)

تفسیر: د الله تعالی پر وعدو باندی دادینه (سکون) او د هغه د لامحدود قدرت پیژندنه او همغه ذات ته د ځان او د جهان سپارنه! د لا زیات اطاعت او حکم منلو ترغیب درکوی، چی هم دا ده د توکل برابره او سمه لیاره.

وَأُخْرَى لَمْ تَقْدِرُوا عَلَيْهَا قَدْ أَحَاطَ اللَّهُ بِهَا وَكَانَ اللَّهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرًا ﴿۲۱﴾

او بل (ئی درکری دی تاسو ته غنیمتونه او بری) چی لا نه وی قادر تاسی په هغو (غنیمتونو) باندی په تحقیق (علمی) احاطه کړی ده الله په هغو (غنایمو) باندی هم او دی الله تعالیٰ پر هر شی باندی (چی اراده وفرمائی) ښه قادر او توانا

تفسیر: د دی بیعت په انعام کښی ئی د خیر فتح درکړه او د مکی شریفی فتح چی په هغه وخت کښی په لاس درنغله وروسته له دی څخه به په لاس درشی څکه چی الله د هغه وعده کړی ده. چی په حقیقت او عالم اسباب کښی هم دا د حدیبی صلیح د مکی شریفی د فتحی مقدمه او توطیه ده.

وَلَوْ قَاتَلَكُمُ الَّذِينَ كَفَرُوا وَالْوَلَوُ الْأَدْبَارُ ثُمَّ لَا يُجِدُونَ وَلِيًّا وَلَا نَصِيرًا ﴿۲۲﴾

او که جنگ وکړی له تاسی سره هغه کسان چی کافران شوی وو نو خامخا به ئی گرځولی وی شای خپلی بیا به ئی نه وو موندلی څوک دوست ساتونکی او نه مددگار

تفسیر: که جنگ پېښیده نو بری به ستاسی وو او کافرانو به شا اړوله او تنهیدل به او مدد کوونکیو به دوی له آفته نه شو ژغورلی (بچ کولی) خو د الله تعالیٰ د حکمت داسی اقتضاء وشوه چی سم د لاسه روغه وشي او د روغی د عظیم الشانو برکاتو څخه مسلمانان مستفید او گټور شی.

سُنَّةَ اللَّهِ الَّتِي قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلُ وَلَكِنْ تَجِدَ لِسُنَّةِ اللَّهِ تَبْدِيلًا ﴿۲۳﴾

(طریقه ایښی ده الله د غالبیدلو د حق) په طریقی هغو سره چی په تحقیق سره تیر شوی ده پخوا له دی نه او هیڅ کله به نه مومی ته طریقی د الله لره تبدیل او، اوښتل.

تفسیر: کله چی د اهل الحق او د اهل الباطل په منځ کښی په کومه فیصله کوونکی موقع کښی سره مقابله وشي نو په دغی مقابلی کښی به بالآخر اهل الحق غالب او اهل الباطل مغلوب او مقهوریږی. د الله هم دا عادت له پخوا راهیسی جاری دی چی هیڅ تغیر او تبدیل په کښی پېښیدونکی نه دی. هو! دومره شرط پکښی شته چی اهل الحق په هیئت مجموعی سره په پوره حق منلو باندی ټینگ ولاړ وی. ځینو د ﴿وَكُنْ تُحَدِّثُكَ اللَّهُ بُدًى﴾ معنی داسی اخیستی ده چی د الله عادت بل څوک نشی اړولی. یعنی بل څوک داسی قوت او قدرت نه لری چی پرته(علاوه) له هغه کاره بل کار پری وکړی شی چی له سنت الله څخه چپ (مخالف) یا پرته(علاوه) وی.

وَهُوَ الَّذِي كَفَّ أَيْدِيَهُمْ عَنْكُمْ وَأَيْدِيَكُمْ عَنْهُمْ بِبَطْنِ مَكَّةَ مِنْ بَعْدِ أَنْ أَظْفَرَكُمْ عَلَيْهِمْ

او دغه (الله) هغه (ذات دی) چی بند ئی کړل لاسونه د هغو (کفارو) له تاسی څخه او لاسونه ستاسی له هغوی څخه په منځ د مکی کښی پس له هغی څخه چی غالب ئی کړی تاسی په هغوی باندی

تفسیر: د مشرکانو څو دلی حدیسی ته راغلی وی چی که لاس ئی بر شی رسول اکرم صلی الله علیه وسلم په شهادت ورسوی یا یو نیم مسلمان گوښی (بیل) ځیر کړی او وئی ربروی لکه چی داسی شو پېښی هم راپېښی شوی او په دی منځ کښی یو مسلمان هم په شهادت ورسید چتی(بیکاره) خبری او د جنگ د اور بلیدلو خبری هم وشوی، تر دی چی اصحاب الکرام رضی الله تعالی عنهم اجمعین هغه قاتل ونیو او د رسول اکرم صلی الله علیه وسلم حضور ته ئی ورواندی کړ او رسول الله د هغه د انتقام څخه سترگی پتی کړی او وئی باښه. په دی آیت کښی د هم دغو واقعاتو په لوری اشاری دی او (بطن مکه) د مکی د ښار له منځ څخه مقصد د ښار هغه نزدی منطقه ده چی له ډیره نژدی والی څخه داسی ښکاری لکه مځکه د حرم او یا ما بین د ښار.

وَكَانَ اللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرًا ۝۲۳

او دی الله په هغه څه چی کوی ئی تاسی ښه لیدونکی

تفسیر: الله تعالی ته د کفارو شرارتونه او ستاسی عفو او تحمل ښه معلوم دی او وینی ئی. نو جزا به پری درکړی.

هُمُ الَّذِينَ كَفَرُوا وَاصَدُّوْكُمْ عَنِ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ وَالْهَدْيِ مَعْلُوفًا اَنْ يَّبْلَغَ حِلَّةً

دوی هغه کسان دی چی کافران شوی دی او منع کری ئی وی تاسی له مسجد الحرام څخه او (منعه کری ئی وی) قربانی د تاسی په دی حال کینی چی بندی کری شوی وی له دی نه چی ورسیری غای د حلالولو خپلو ته

تفسیر: د حرم تر هغی برخې پوری ئی د قربانی حیوانات پری نه ښوول چی هلته ئی بوغی او په مشروع طریقه سره ذبح کری او هملته په حدیبی که بند پاتی شول.

وَلَوْلَا رِجَالُ الْمُؤْمِنُونَ وَنِسَاءُ الْمُؤْمِنَاتِ لَمْ تَعْلَمُوهُمْ اَنْ تَطَّوُّهُمْ فَضَيَّبَكُمْ مِنْهُمْ مَّعْرَةً بَغَيْرِ عِلْمٍ لِّئَدْ خَلَّ اللَّهُ فِي رَحْمَتِهِ مِنْ يَشَاءُ

که چیری نه وی (پټ په کفارو کینی) څو سړی ایمان راوړونکی او څو ښځی ایمان راوړونکی چی نه پیژندل تاسی هغوی لره (په صفت د ایمان سره دا خطر) چی پایمال کری وو تاسو هغوی (هم سره له کفارو) پس رسیدلی به وو تاسی ته له هغوی څخه څه ضرر او غم په ناپوهی سره (نو د جهاد حکم به ئی درکری وی لیکن حکم ئی در نه کری) دپاره د دی چی داخل کری الله په رحمت خپل کینی هر هغه چی اراده وفرمائی (د داخلولو ئی)

تفسیر: هغه مسلمانان نارینه او ښځی چی په مکی کینی مظلوم او مقهور اوسیدل او د مدینی منوری مسلمانانو له هغوی سره پوره پیژندگلو نه درلوده (لرله) هغوی به په جنگ کینی د ناپوهی په سبب پایمال او لتار کیدل که دا ویره نه وی نو سم د لاسه به د جنگ کولو امر کیده خو که داسی امر صادریدی نو تاسی به په دی قومی نقصان باندی متاسف او خپه کیدی او کافرانو ته به د داسی ویناو موقع په لاس ورته چی «وگوری! مسلمان د خپل مسلمان پټ (عزت) هم نه ساتی». نو ځکه مو جنگ منع کړ تر څو هغه مسلمانان محفوظ او ساتلی پاتی وی او پر تاسی باندی د دی بیمثاله صبر او تحمل له سببه الله خپل رحمت اوروی او له دی کافرانو څخه هغه سړی چی د هغو مسلمان کیدل مقرر او مقدر دی ښائی په دی خطرناکی جگړی کینی له لاسه ونه وځی او د الله تعالی په رحمت کینی پخپلی نیتی داخل شی. حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه

لیکی «په دی گردی (تولی) قصی کښی تول ضد او د کښی شریفی بی ادبی د هم دغو مشرکانو له پلوه وشوه تاسی مسلمانان په ادب وی کفارو عمره کوونکی منع کرل قربانی ئی پری نښودی چی خپل غای ته ورشی بیشکه دا غای د دی وړ (لائق) وو چی په همغه وخت کښی ستاسی په لاسونو فتح کیده نو کله چی غځینی مسلمانان نارینه او ښځی په مکه کښی پت اوسیدی او غځینی هغه کسان چی د هغوی مسلمان کیدل مقدر دی هم په دی جنگ کښی لتاریدل او له لاسه وتل نو ځکه مو جنگ معطل کر د روغی په هغو دوو کلونو کښی هومره سری چی مسلمان کیدونکی وو مسلمان شول او هغه مؤمنان چی وتونکی وو ووتل نو وروسته له هغه په مکه معظمه کښی جگره ونښته او فتحه وشوه.

لَوْ تَزَيَّلُوا الْعَذَابَ إِنَّا الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْهُمْ عَذَابًا أَلِيمًا ۝۵۰

که چیری جلا(جدا) شوی وی دغه (مسلمانان له کفارو نه) نو خامخا به مو په عذاب کړی ؤ هغه کسان چی کافران شوی دی له دغو (اهل د مکی) څخه په عذاب ډیر دردناک سره

تفسیر: که مسلمانان له کافرانو څخه جلا(جدا) اوسیدی او مسلمانان له هغوی سره داسی گډود نه وی پراته نو تاسی به کتل چی مونږ کافرانو ته د مسلمانانو په لاس څومره خوړوونکی سزاوی ورکولی.

إِذْ جَعَلَ الَّذِينَ كَفَرُوا فِي قُلُوبِهِمُ الْحَمِيَّةَ حَمِيَّةَ الْجَاهِلِيَّةِ فَأَنْزَلَ اللَّهُ سَكِينَتَهُ عَلَى رَسُولِهِ وَعَلَى الْمُؤْمِنِينَ

کله چی گرځولی وو هغو کسانو چی کافران شوی وو په زړونو خپلو کښی ننگ هسی ننگ چی د جاهلیت ناپوهی وه نو رابښکته کړی الله ډاډینه(سکون) او اطمینان خپل پر رسول خپل او پر مؤمنانو باندی

تفسیر: د ناپوهی ضد دا دی چی سړکال عمره ونه کړی، هغه مسلمانان چی له مکی څخه هجرت کوی هغوی بیرته رالیږی کال ته دی عمری ته راشی او زیات له دریو ورځو څخه به په مکه کښی نه اوسی علاوه پر دی ولسی له خپله ځانه سره ونه لری، په روغلیک (صلحنامی) کښی بسم الله الرحمن الرحیم مه لیکی! د محمد رسول الله په غای یواځی محمد بن عبدالله ولیکی حضرت رسول اکرم دا گردی(تولی) خبری ومنلی او اصحابو سره د سخت انقباض او اضطرابه د پیغمبر له ارشاد

سره سم دی ته غاړه کیښووله او په پای (آخر) کښی په هم دی فیصلی باندی د هغوی زړونه مطمئن شول.

وَأَزَمَهُمْ كَلِمَةُ التَّقْوَىٰ وَكَانُوا أَحَقَّ بِهَا وَأَهْلَهَا وَكَانَ اللَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمًا ۝

او ټینگه لازمه ئی کړله هغوی لره کلمه د تقوی (خبره د ادب) او وو دوی ښه لائق وړ (مستحق) له دغه سره او اهل د دی (کلمی د تقوی) او دی الله په هر شی باندی ښه پوه

تفسیر: له الله تعالی وویږی او د نافرمانی له لیاری څخه ځان وژغوری (وساتی) او د کعبی په ادب باندی په مضبوطی سره ټینگ واوسی او ولی به نه اوسی چی تاسی په دنیا کښی د واحد الله تعالی رښتین منونکی او د (لا اله الا الله محمد رسول الله) زبردست قایلان عاملان او حاملان ئی او د یوه پوخ او موحد پیغمبر حضرت محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم مطیع او وفادار امتیان ئی او خپل جذبات او رجحانات مو په جوش کښی د الله جل جلاله په خوښی او د هغه د شعائرو په تعظیم کښی جار (قربان) کړی دی. حقیقی توحید هم دا دی چی سری د هغه واحد الله تعالی اوامر او احکام واوری او د خپل عزت او د ذلت خبری د هغه په مخکښی یوه خوا ته کیږدی. ښائی د هم دی لامله (له وجی) په حدیث کښی د (کلمة التقوی) تفسیر په ﴿لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ﴾ سره شوی وی. ولی چی زیاتره د طهارت او د تقوی اساس هم دا پاکه کلمه ده چی د دی د منلو او د حق د اداء کولو دپاره الله تعالی د رسول اکرم اصحاب غوره کړی وو او بیشکه هم دوی د الله تعالی په علم کښی د دی خبری اهل او مستحق هم وو.

لَقَدْ صَدَقَ اللَّهُ رَسُولَهُ بِالْحَقِّ لَمَّا عَلَّمَ النَّاسَ السَّجْدَ إِحْرَامًا إِذْ قَالَ لِلنَّاسِ سُجَّدُوا لِلَّهِ وَرَكْعَةً وَسُكُوتًا وَخُضُوعًا ۝

خامخا په تحقیق رښتیا ښودلی دی الله رسول خپل ته خوب د ده په حقه او رښتیا سره چی خامخا به داخل شی تاسی مسجد حرام ته که اراده وفرمائی الله په امن او آرام سره حال دا چی خړیونکی به وی د سرونو خپلو او لنډوونکی به وی (د ویشتو خپلو) او نه به ویږی تاسی (له هیچا هیچیری)

تفسیر: د دی سورت په ابتدا کېږي ذکر شوی دی چې په مدینې منورې کېږي رسول اکرم صلی الله علیه وآله وسلم خوب ولید چې مونږ په مکې کېږي داخل شوی یو سر خریلی او ویشتان پری کړی، له احرامه وتلی، حلال شوی یو له بل لوري اتفاقاً په هم دی کال کېږي دوی د عمرې قصد وفرمایه په اصحابو کېږي زیاتره هم دا خیال ټینګ شو چه په هم دی کال کېږي به مونږ مکې ته رسیږو او عمره به اداء کوو. کله چې روغه غوټه شوه او دوی له حدیبیې څخه بیرته راوگرځیدل غځینو اصحابو عرض وکړ چې «آیا تاسو نه وو فرمایلی چې مونږ به په امن او امان سره په مکې معظمې کېږي داخلېږو او عمره به اداء کوو» دوی وفرمایل چې «ما داسې هم ویلی وو چې سبرکال به داسې کیږي؟» هغوی عرض وکړ «یه» نو وی فرمایل چې «بیشکه هم داسې به کیږي! او تاسې به په امن او امان سره مکې ته رسیږي او د بیت الله الشریف طواف به کوی، او له تاسې ځنې به څوک سر خری ئی او څوک به ویشتان لنډوی او احرام به خلاصوی او د هغه ځای له ورنگه به هیڅ راز(قسم) فکر او اندیښنه تاسې ته نه وي» لکه چې د حدیبیې له کال څخه وروسته هم داسې هم وشو. په دی آیت کېږي ئی هم دا فرمایلی دی چې په تحقیق سره الله خپل رسول ته رښتیا خوب ورلیدلی دی. پاتې شو د (إن شاء الله) فرمایل د «ابن کثیر» په نزد دا إن شاء الله د تحقیق او توکید دپاره ده. (سیبویه) وائی په داسې ځایونو کېږي چې د یوه شی په قطعې ډول(طریقه) سره ورښوول د ځینو مصلحتونو له مخې مقصود نه وي او کول ئی منظور وي داسې عنوان غوره کاوه شی. یا محض دپاره د تبرک، الله تعالی «إن شاء الله» فرمایلی دی یا لپاره د تعلیم د بندګانو خپلو ئی فرمایلی دی یعنی هر مؤمن لره مناسب دی چې د راتلونکو کارونو په نسبت إن شاء الله ووائی!

فَعَلِمَ مَا لَمْ تَعْلَمُوا فَجَعَلَ مِنْ دُونِ ذَلِكَ فَتْحًا قَرِيبًا ﴿٤٨﴾

نو معلوم دی الله ته (فوائد د دغې صلحې) هغه څه چې نه پوهیدی تاسې نو وئې ګرځوله پخوا له دغه داخلیدلو د مکې نه فتحه او بری نژدی.

تفسیر: بیا الله تعالی له خپل محیط علم سره سم د واقعاتو سلسله قائمه کړه. الله تعالی ته دغه خبره معلومه وه چې د خوب د تعبیر په ښکارولو کېږي وروسته له یوه کال څخه څومره ګټې او مصالح دی چې عام خلق پری نه دی خبر نو ځکه ئی د خوب د تعبیر وقوع بل کال ته وځنډوله (ایساره کړه). او د هغه له وقوع څخه ئی پخوا تاسې ته سم د لاسه یو بل بری دروېاښه یعنی د خیبر بری یا د حدیبیې روغه چې هغی ته اصحاب الکرام رضی الله تعالی عنهم (فتح مبین) ویله لکه چې د دی سورت په اول کېږي زمونږ دغه تفسیر د دی خبرې تفصیلات لیکلی شوی دی.

هُوَ الَّذِي أَرْسَلَ رَسُولَهُ بِالْهُدَىٰ وَدِينِ الْحَقِّ

دغه (الله) هغه ذات دی چی رالیولی ئی دی رسول خپل په (ښوونه د) سمی لیاری او دین حق سره (چی دین د اسلام دی)

تفسیر: د اصولو او فروعو او عقائدو او احکامو په اعتبار دا دین رښتیا دی او هم دا سمه لیاره ده چی محمد صلی الله تعالیٰ علیه وعلیٰ آله واصحابه وسلم راوړی ده.

لِيُظْهِرَهُ عَلَى الدِّينِ كُلِّهِ

لپاره د دی چی غلبه ورکړی (پورته کړی هغه دین) پر دینونو ټولو باندی

تفسیر: الله تعالیٰ دا دین په ښکاره ډول (طریقه) تر سلهاوو کلونو پوری پر ټولو (مذاهبو باندی غالب کړی دی. او مسلمانانو تر څو پیړیو پوری په ټول بشریت باندی حکومت او تسلط درلود (لرلو) او په راتلونکی زمانی کښی د دنیا له ختمیدو سره نژدی هم داسی یو وخت راتلونکی دی چی په هر ځای کښی به د دی حق دین حکومت او تسلط وی. د استدلال او حجت له مخی به هم د اسلام دین تل غالب وی لکه چی اوس هم غالب دی.

وَكَفَىٰ بِاللَّهِ شَهِيدًا ۝

او کافی بس دی الله ښه شاهد (حق ثابت کوونکی)

تفسیر: الله تعالیٰ د دی دین په حقانیت باندی گواه دی او همغه ذات پخپل قدرت سره حق ثابت کوونکی دی یا کافی بس دی الله شاهد په وعدو خپلو یا په نبوت او رسالت د رسول خپل یعنی محمد صلی الله علیه وسلم لکه چی د دوی عالی شان په وروسته کښی داسی بیانپری.

مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ وَالَّذِينَ مَعَهُ أَشِدَّاءُ عَلَى الْكُفَّارِ

محمد رسول او رالیگل شوی د الله دی (په حق سره)، او هغه کسان چی له ده سره دی سخت دی از روی مقابله او مجاهده پر کافرانو باندی

تفسیر: د کافرانو په مقابل کېنې هسی سخت، مضبوط او قوی دی چی له هغو څخه ګرد(تول) کافران ویریدی او له کفر څخه نفرت او بیزاری ښکاری لکه چی الله تعالی د جزء ۱۱ د توبی د سورت په (۱۶) رکوع ۱۲۳ آیت کېنې فرمایلی دی ﴿وَلْيَجِدُوا فِيكُمْ غِلَظَةً﴾ او هم داسی د (توبی) په لسمه رکوع ۷۳ آیت کېنې ﴿وَأَغْلَظْ عَلَيْهِمْ﴾ او د جزء ۶ د (مائدی) په اتمه رکوع ۵۴ آیت کېنې ئی ﴿إِذْ كَوَّلَ الْمُؤْمِنِينَ آعْرَافًا عَلَى الْكَافِرِينَ﴾

فرمایلی دی. حضرت شاه صاحب رحمة الله عليه لیکي «هغه تندي او نرمی چی د چا په خوی کېنې وی ښائی هر چیرې برابر وی او هغه چی په ایمان سره ښائسته شوی وی نو د هغه تندي او نرمی پخپل غای کېنې څرګندیږی (ښکاره کیږی) عالمان وائی چی له کفارو سره احسان او ښه کول که د کوم شرعی مصلحت له مخی وی نو څه مضائقه نه لری خو د دین په معامله کېنې له هغوی سره هیڅ سستی کول په کار نه دی.

رَحْمَةً بَيْنَهُمْ

مهربانان او زړه سواندی دی پخپلو منځونو کېنې

تفسیر: دوی پخپلو منځونو کېنې یو تر بله ډیر شفقت او مهربانی کوی. یو په بل باندی د ضرورت په وخت کېنې سر ایږدی، له مال، ځان اولاد تولو نه ورته تیریږی.

تَرَاهُمْ رُكْعًا سَجْدًا يَبْتَغُونَ فَضْلًا مِنَ اللَّهِ وَرِضْوَانًا

وینی به ته هغوی، رکوع کونکی او سجده کونکی! غواړی دوی په دی عبادت سره، فضل او مهربانی له الله تعالی نه، او غواړی رضامندی د هغه

تفسیر: دا هغه خاص بندګان د الله تعالی دی، چی په تولو عملونو کېنې خصوصاً په لمانځه کېنې چی یو لوی رکن د اسلام دی یوازی او یوازی اخلاص او عجز الله تعالی ته ښکاره کوی مهربانی او رضا د هغه غواړی. هیڅ ریاکاری او نور باطل غرضونه د دوی په شان کېنې نه لیدل کیږی.

سَيَأْتِيهِمْ فِي وُجُوهِهِمْ مِنْ أَثَرِ السُّجُودِ

ښی د دین داری د دوی ثابتی دی په مخونو د دوی کېنې له اثر د سجدو نه یعنی هغه انوار چی په اوداسه، لمانځه او سجدی سره په وجود د بنده کېنې پیدا کیږی هغه نورانیت د دوی په وجودونو کېنې له ورايه بریښی.

تفسیر: په آدا د لمانځه سره بنده ډیرو لوړو (اوچتو) کمالاتو ته رسیږی، مشکلات د دنیا او د آخرت په لمانځه سره حل کیدی شی خو په شرط د دی سره چی لمونځ کامل شی، اصحاب د احمد صلی الله علیه وسلم اولین اشخاص دی چی دوی لمونځ کمال ته رسولی و نو ځکه الله تعالی د دوی صفت په قرآن کښی بیانوی، اثر د نورانیت ئی په سجده سره د دی لپاره خاص ذکر کړی چی په سجده نه کولو سره شیطان له درباره د رحمت نه ورتل شو او انسان به د هم دی سجده له لاری لوړو (اوچتو) کمالاتو ته رسیږی د اووم آسمان ملائکی چی له وخته دی پیدایښت نه تر پو کولو د شپیلی د اسرافیل علیه السلام پوری په سجده پرتی دی دا له مهمیت د سجده او له کمال د بندگی نه.

محمد مصطفی صلی الله علیه وسلم ته به چی یو ښه نعمت ورسید نو علی الفور به په سجده پریوت په بل ځای کښی د سجده اهمیت داسی بیانیری ﴿وَقَالُوا يَا قُتَيْبُ أَتَالَّذِينَ هُمْ يَدْعُونَ أَكْبَرُ مِنْكُمْ﴾ په صحرا د محشر کښی چی امت د محمد مصطفی خاص او ممتاز بریښی، له آثارو د اوداسه او لمانځه ځنی دی، چی په حدیث کښی په نامه د «الغرامحجلون» سره یادیږی.

ذَلِكَ مَثَلُهُمْ فِي التَّوْرَةِ وَمَثَلُهُمْ فِي الْإِنْجِيلِ

دا اوصاف هغه اوصاف دی، چی مثالونه ئی په تورات کښی بیان شوی، او دا هغه اوصاف دی چی مثالونه ئی په انجیل کښی بیان شوی.

تفسیر: د اصحابو د محمد مصطفی صلی الله علیه وسلم د فضائلو او د کمالاتو بیان په نورو آسمانی کتابونو کښی هم راغلی دی. هم دا وجه ده چی ډیرو پوهانو له اهل د کتاب نه چی تنگ نظری نه درلوده (لرله)، اصحاب کرام به ئی چی ولیدل نو به ئی سم د لاسه تصدیق کاوه چی دوی په مثل د حواریونو د حضرت مسیح علیه السلام غوندی ښکاری.

كَزَرْعٍ آخَرَ شَطَاةً فَازَرَهُ فَاسْتَغْلَظَ فَاسْتَوَى عَلَى سُوقِهِ

لکه هغه کښت (فصل) چی راوباسی څانگی خپلی بیا ئی ملا خپله تینګه کړی، بیا کلکه شی دغه څانګه بیا ودریږی دغه کښت (فصل) پس له ضعیفی او نرمی نه په پنډیو او بیخونو خپلو باندی

تفسیر: الله تعالی حضرات صحابه، په تقویه د دین کښی له کښت (فصل) او زراعت سره تشبیه کوی یعنی لکه څنګه چی کښت (فصل) او زراعت په څلورو مراحلو او مراتبو سره، ثمر او

پخوانی ته رسیږی، هم دا رنگه، اصحابو خصوصاً خلفاو راشدو پخپلو دورو د خلافت کښی دین د اسلام ئی درجه په درجه ثمر او پخوانی ته ورساوه، که د دوی مقام علمی، مناقب او تاریخ د کارنامو ولتول شی، دا څلور کلمی د دوی له کارنامو سره په ابلغه وجه سره داسی تشبیه کیدی شی اخرج شطنه دوره د صدیق. (فآزره) دوره د فاروق (فاستغلظ) دوره د ذی نورین. (فاستوی علی سوجه) دوره د اسد الله! دوی هغه برجسته او غیور شخصیتونه دی، چی په کارنامو خپلو سره ئی تاریخ د بشریت او د اسلامیت د همیش لپاره روښانه او ژوندی ساتلی دی.

آیت د ﴿وَالَّذِينَ مَعَهُ إِشْدَادُ الْعِقَابِ رَبُّهُمْ يُرِيدُ﴾ مصادق د

تولو اصحابو گرزیدلی شی، خو سره له دی بیا هم درجه بندی د مراتبو د دوی له نظر نشی وتلی خصوصاً د هغو کسانو چی په بیعت الرضوان کښی شامل وو ځکه چی هغوی یو خاص رول لوبولی دی.

يُحِبُّ الزَّعَاةَ

په داسی حال کښی چی قوت د دی کښت (فصل) په تعجب کښی اچوی بزگران (زمیدار).

تفسیر: تشبیه د اصحابو له بزگرانو (زمیدارو) سره په تدبیر او غیرت کښی، او تشبیه د دین د اسلام له کښت (فصل) سره په قوت او کثرت کښی! ډیره ابلغه او مناسبه تشبیه ده یعنی لکه څنگه چی اصحاب کرام په صدر اسلام کښی ډیر کم او په یوه حالت د غربت او ناتوانی کښی وو، خو وروسته وروسته ډیر قوت او کثرت ته ورسیدل حتی چی په تول جهان د بشریت بلکه په ثقلینو باندی مسلط شول، او هم دا رنگه دین د اسلام هم په یوه حالت د غربت او ناتوانی کښی و خو وروسته وروسته په ډیر زر وخت کښی داسی قوت او شهادت ته ورسید چی تول جهان د بشریت او د ثقلینو پیروی هغی ته مجبور شول او خلق فوج فوج په دین د اسلام کښی داخل شول، بله وجه د ابلغیت د کښت (فصل) دا ده چی دا مثال عمومیت لری په هیچا پت او خفی نه پاتی کیږی، او لکه څنگه چی کښت (فصل) قوت ظاهری د وجود د انسان گزری، هم دا رنگه اسلام قوت باطنی د وجود د انسان گزری.

لِيَغْظِرَ بِهِمُ الْكُفَّارَ

دا قوت د دی لپاره دی چی په قهر راولی کفار

تفسیر: اسلام په دی قوت او رونق سره، د کفارو په زړونو کښی د حسد او کینی اورونه بلوی،

چی دا کار پخپل ذات کښی لویه فتنه او مرض گمرزی د دوی په زړونو او فکرونو کښی

وَعَدَ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ مِنْهُمْ مَغْفِرَةً وَأَجْرًا عَظِيمًا ﴿۲۶﴾

وعدہ کړی ده الله تعالى له هغو کسانو سره چی ایمان ئی راوړی او عملونه نیک ئی کړی دی دوی لره د بښنی او د اجر ډیر لوی، چی (جنت، لقا او رضا د الله تعالى ده)

تفسیر: دا وعدہ له هغو کسانو سره ده چی ایمان لرونکی وی او ښه عملونه کوی، هغه څوک چی په داسی صفتونو موصوف وی، حضرات صحابه دی. خو د اندیښنی د خاتمی له امله (وجی)، چی خاتمه مستوره ده، حق تعالى خپلو بندگانو ته داسی صاف زیږی وانه وراوه، لپاره د دی چی له ویری د خاتمی نه غافل او بی پروا پاتی نشی، نو د ذات صمد دومره ستاینه (صفت) ډیره غنیمت او عالی ده.

تمت سورة الفتح

سورة الحجرات مدنية وهي ثمان عشرة آية وفيها ركوعان
د الحجرات سورت مدنی دی اتلس آیات او دوه رکوع لری

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ ○

شروع کوم په نامه د الله چه ډیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَقْبَلُوا بُرْءًا مِنْكُمْ وَلَا عَدْوً مِنْكُمْ وَلَا قَوْلًا مِنْكُمْ يَدْخُلُ فِيهِ رِسْوَالٌ

ای هغو کسانو چی ایمان مو راوړی مه وړاندی کوی مفکورې خپلی په مخکښی له صدوره د اوامر د الله تعالى او د رسول د هغو بلکه انتظار کوی او امر د هغوی لره.

تفسیر: په کوم کار او فیصله کښی چی له طرفه د الله تعالى او د رسول د هغه، کومه امیدواری د اصدار د حکم! لری نو عجله مه کوی چی پخپلی رای او فکر سره حکم وکړی بلکه انتظار ویاسی حکم د ذات احد لره، کله چی حضرت پیغمبر صلی الله علیه وسلم ارشاد درته وفرمایه، نو

په ډیر ښه سکوت او ادب سره، د دوی مبارکو ارشاداتو ته غوږ ونیسی او په ډیری پاکي عقیدې سره ئی قبول او په عمل کښی ئی پیدا کړی.

تنبیه: په انسانانو خصوصاً په مسلمانانو لارمه ده، چی آراء او افکار خپل په ټولو امورو کښی! تابع د امورو اسلامی وو، وگړزوی ځکه انسان په آراو خپلو سره په ټولو امورو کښی اعتماد نشی کولی، بلکه په سلو کښی سل خطا کیږی او ناکامیږی، او پیروی د آراوو انسان! له ټولو بد مرغیو او کړاونو سره مخامخ کوی.

یوازی او یوازی اسلامی دستورات دی، چی په ټولو لارو، چارو باندی سل په سلو کښی ټیک وی، نو هم دا وجه ده چی الله تعالیٰ په مقابل د امر خپل او د رسول د هغی، کښی! اختیار د بنده سلوی او فرمائی ﴿وَمَا كَانَ لِلْمُؤْمِنِ وَلَا الْمُؤْمِنَةِ إِذْ أَقْبَضَ اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَمْراً أَنْ يَكُونَ لَهُمُ الْخِيَرَةُ مِنْ أَمْرِهِمْ﴾ او په حدیث د مشکوٰۃ کښی په روایت د عبدالله بن عمرو سره راغلی دی کمال د ایمان د اهل آراء او بدع سلب وی او فرمائی:

(لَا يُؤْمِنُ أَحَدُكُمْ حَتَّىٰ يَكُونَ هَوَاهُ تَبَعاً لِمَا جِئْتُ بِهِ)

که په دقت سره څیړل (غور) وشي ټولو ته! په تجربه او مشاهده سره ثابتیږی، چی ټولی بدمرغی او کړاونه بشریت ته، د پیروی د آراوو او خواهشاتو نه ورسپیږی.

وَاتَّقُوا اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ ①

وویږیږئ له الله تعالیٰ ځنی هر وخت الله تعالیٰ اوریدونکی او ښه پوه دی

تفسیر: حقیقی فرمان برداری د الله تعالیٰ هغه ده، چی د زړه له کومی وی، او که په خوله ناری سوری د اسلام او اصلاح وهی، او په زړه کښی ئی نفاق او عمل ئی هم د فساد وی، داسی رویه د هیچا په درد نه خوری ځکه څه؟ چی په خوله ویل کیږی الله تعالیٰ ئی آوری، او څه؟ چی په زړونو کښی ساتل کیږی الله تعالیٰ ښه پری پوهیږی، نو بهتر به دا وی چی له داسی مکاری څخه هر څوک ځان وساتی، او په ټول قدرت او طاقت سره ځان په اسلامی شعائرو باندی سنبال کړی، په حضور او غیاب کښی له خالق او مخلوق سره یو شان په ډیر صداقت سره چال چلند وکړی.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَرْفَعُوا أَصْوَاتَكُمْ فَوْقَ صَوْتِ النَّبِيِّ وَلَا تَجْهَرُوا لَهُ بِالْقَوْلِ
كَجَهْرِ بَعْضِكُمْ لِبَعْضٍ أَنْ تَحْبَطَ أَعْمَالُكُمْ وَأَنْتُمْ لَا تَشْعُرُونَ ①

ای هغو کسانو چی ایمان مو راوړی، مه پورته کوی آوازونه خپل برسیره په

آواز د پیغمبر او په لوړه (اوچته) مه پورته کوی ده لره آواز په خبرو کښی لکه په لوړ (اوچت) آواز خبری د بعضو د تاسو له بعضو نورو سره، له جهته د ویری د دی چی ضایع به شی عملونه د تاسی او تاسی به پری خبر نه وی.

تفسیر: په مجلس د حضرت محمد رسول الله کښی به په داسی شور او غوغا سره غږیدل لکه چی پخپلو منځونو کښی به په هغی سره غږیدل، چی دا کار په داسی عالی حضور کښی دیره لوی بی احترامی او بی ادبی ده، او په بی ادبی سره انسان له لطف د رب او د رسول او د هر حضور عالیه ځنی محروم پاتی کیږی، په ادب سره مقام د انسان له ملائکو ځنی پورته کیږی او په بی ادبی سره مقام د انسان له خاورو سره خاوری کیږی.

صالح اولاد په مقابل د مور او پلار، صالح شاگرد په مقابل د استاد، صالح مرید په مقابل د مرشد، صالح مامور په مقابل د آمر کښی شومره ادب ساتی، نو تر ټولو نه چی مهمتر او اول تر ادب وساتل شی، په مقابل د محمد کښی (دی)، ځکه د هغوی مقام تر هر څه نه عالی او لوړ (اوچت) دی، که لږ څه تغیر په فکر د آنحضرت کښی پښی شی! دیر خطر د دی شته چی عملونه ستاسی هبت او ضایع شی او تاسی به پری خبر هم نه وی.

تنبیه: د قاطعه نصوصو څخه داسی څرگندیږی (ښکاره کیږی) چی دا ادب او احترام ته آنحضرت صلی الله علیه وسلم څه ضرورت نه لری او نه ئی د افتخار دپاره غواړی. بلکه دی ادب ته انسان په شرافت مندانه ژوند کښی اشد ضرورت او احتیاج لری. په حدیث کښی وائی: **(انا اکرم الاولین والآخرین ولا فخر)** او هم دغه ادب او احترام دی چی په واسطه د هغی سره، استفاده ظاهری او باطنی میسر کیدلی شی، او په واسطه د هغی سره نظم د کورنیو او اجتماعاتو برقرار کیدلی شی. نو له دی کبله (وجی) ضرور ده چی د علماوو حقانیوو، او اولوالامر سره هم داسی احترام او ادب وشی. او که چاته زیارت د مدینی منوری میسر شی، باید هلته هم داسی ادب او احترام وشی لکه چی په ژوند کښی ورسره کیږی.

إِنَّ الَّذِينَ يَخُضُونَ أَسْوَاتَهُمْ عِنْدَ رَسُولِ اللَّهِ أُولَٰئِكَ الَّذِينَ
امْتَحَنَ اللَّهُ قُلُوبَهُمْ لِلتَّقْوَىٰ

هر هغه کسان چی ټیتوی آوازونه خپل په نزد د رسول الله دا ډله هغه کسان دی چی آزمویلی دی الله تعالی جل جلاله زړونه د دوی لپاره د پرهیزګاری او ویری له ده ځنی.

تفسیر: هغه څوک چې په مجلس د محمد رسول الله کښی، په تواضع او ادب سره خبری کوی، او په مقابل د پیغمبر کښی آوازونه خپل نه پورته کوی، دوی هغه کسان دی چې الله تعالیٰ جل جلاله د دوی زړونه د تقویٰ او پرهیزگاری لپاره آماده کړی یعنی خپل الهی توفیق ئی له دوی سره ملگری کړی دی.

لوی شعائر په اسلام کښی څلور شيان دی! (قرآن، پیغمبر، کعبه، لمونځ) تر هر څه د مخه لازم دی چې د دی څلورو شيانو احترام وساتل شی، الله تعالیٰ جل جلاله په احترام د شعائر الله کښی فرمائی: ﴿وَمَنْ يُعْظَمْ شَمْلُ اللَّهِ وَآيَاتِهِم تَقْوَى الْقُلُوبِ﴾ جزء ۱۷ الحج رکوع (۴) آیت ۳۲ هغه څوک کولی شی چې د (شعائر الله) احترام وساتی چې زړه ئی په توله معنی پاک او صاف وی. د محمد رسول الله له لویو صفتونو څخه چې په تورات کښی پیش بینی شوی وو، یو له هغی نه په تیت آواز غږیدل وو. په حدیث کښی راغلی (ولا سخاب فی الاسواق) په جزء ۲۱ سورة لقمان رکوع (۲) آیت ۱۹ کښی په لور (اوچت) آواز باندی غږیدل له (خره) سره تشبیه کوی او وائی: ﴿وَأَقْصَىٰ مَشْيِكَ وَأَعْلَىٰ صَوْتِكَ إِنَّكَ أَنْتَ اللَّهُ صَوْتُ الْغَيْبِ﴾

لَهُمْ مَغْفِرَةٌ وَأَجْرٌ عَظِيمٌ ﴿۳۹﴾

دوی لره ده بښنه عوض او ثواب لوی.

تفسیر: له دی نه چې دوی په ډیر اخلاص او غیرت سره د شعائر الله احترام ساتی او له رحمت العالمین سره ډیر احترام او ادب ساتی، نو که کله وخت له دوی نه څه کوتاهی او خطا پیښیږی، الله تعالیٰ ډیر مهربان دی د دوی گناهونه بښی او لوی اجر و ورته نصیب کوی.

إِنَّ الَّذِينَ يُنَادُونَكَ مِنَ الْحُجُرَاتِ أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْقِلُونَ ﴿۴۰﴾ وَلَوْ أَنَّهُمْ صَبَرُوا حَتَّى تَخْرُجَ إِلَيْهِمْ لَكَانَ خَيْرًا لَّهُمْ وَاللَّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿۴۱﴾

هر هغه کسان چې چغی وهی تا لره، د کورنو د امهات المؤمنونو نه، له هغه خوا اکثری د دوی عقل نه لری، که چیری دوی صبر کړی وی تر هغو پوری، چې راوتلی وی ته دوی لره، نو دا صبر به په خیر تمامیده دوی لره او الله تعالیٰ جل جلاله ډیر بښونکی او مهربان دی.

تفسیر: د بنی تمیمو قوم لپاره د لیدلو د محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم مدینې منورې ته راغلل، او حضرت رسول الله صلی الله علیه وسلم په کور کښی تشریف درلود (لرلو)، دوی د بیرون

نه ورته چغی وهلی! ای محمده راووزه، دا د دی نه وه چی دوی پوهه نه درلوده (لرله)، او ایجابات اخلاقی ئی نه مراعات کول، حضرت محمد ئی یو عادی شخص فکر کاوه، حال دا چی حضرت محمد عالی شخصیت دی، دومره چی دی له خلق او خالق سره کار او علائق لری هیشوک ئی نه لری کیدی شی په هغه وخت کبئی چی دوی چغی وهی آنحضرت په وحی گرفتار وی نو لازمه ده چی په ډیر لوړ (اوچت) ادب او احترام له دوی سره چال چلند وشي، عام د دی نه که په ژوند ئی شرف یاب شوی وی او یا ئی په مزار او زیارت شرف یاب کیدونکی وی، ځکه دی جامع الکمالات واله خالق او مخلوقه سره ئی جامع علاقه درلوده (لرله)، او ژوند ئی په یوه جامع ادب او عالی پروگرام باندی تیاروه، او هم دا رنگه ئی د مسلمان لپاره د جامع فکر، ادب او عمل ارشاد فرمایلی دی.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِن جَاءَكُمْ فَاسِقٌ بِنَبَأٍ فَتَبَيَّنُوا أَن تُصِيبُوا قَوْلًا يَجْهَلِيهِ فَتَضِلُّوا عَلَى مَا فَعَلْتُمْ نُدْمِينَ ۝٦

ای هغو کسانو چی تاسو ایمان راوړی، که چیرته راتگ وکړ تاسو لره فاسق او بدکار! په پوه خبر سره، نو تاسو ښه تحقیق پکښی وکړی، له جهته د ویری د دی چی وبه رسوی تاسو یوه قوم لره ضرر او تاوان په ناپوهی سره نو پس وبه گرزئ تاسو په هغه څه سره چی مو عمل کړی دی خفه او پښیمانه

تفسیر: تولى شخړی او جگری، بغض او عداوت، انسان ته د دروغو له لاری پښیږی، نو له دی خاطره الله تعالی جل جلاله بندگانو خپلو ته ارشاد فرمائی که چیری تاسو ته کوم بدکاره انسان په کومه موضوع کبئی خبر درکوی! تاسو په هغی که ډیر فکر وکړی، حق او باطل، رښتیا او دروغ ئی ښه ځان ته ثابت کړی، وروسته له هغی څخه په حل د موضوعاتو باندی اقدام وکړی، لپاره د دی چی په احساساتو او تنگ نظری سره مو که کومه خرابی او ضرر رسولی وی، بیا ئی جبیړه مشکله او پښیمانی ئی هم څه په درد نه خوری، چی په دی صورت که به ظلم برقرار او عدالت به نریدلی وی، او حال دا چی انسان باید عدالت برقرار کړی، او د ظلم ریښی له بیخ څخه وباسی.

وَاعْلَمُوا أَن فِيكُمْ رَسُولَ اللَّهِ لَوْ يُطِيعُكُمْ فِي كَثِيرٍ مِّنَ الْأَمْرِ لَعَنِتُّمْ

او پوه شی تاسی چی بیشکه په منع ستاسی کبئی رسول د الله دی (نو مه وائی دروغ)، که چیری پیروی وکړی حضرت رسول الله تاسی لره په ډیرو

امورو کښی چی هغه خلاف د واقعیت او حقیقت وی! نو هر وخت به تاسی په مشقت او گناه کښی لویدی.

تفسیر: که رسول الله ستاسی د کوم سری پر رای او غوښتنی باندی عمل ونه کړی نو تاسی مه خپه کیږی ځکه چی حق د خلقو د غوښتنو یا د یوه او د بل د رای نه تابع کیږی که داسی وشي نو د ځمکی او د آسمانونو گردی (تولی) کارخانی سره خرابیږی لکه چی د جزء ۱۸ (المؤمنون) په (۴) رکوع ۷۱ آیت کښی مونږ داسی یو آیت لولو ﴿وَاللّٰهُ لَیْسَ بِمُعْتَدِلٍ فِی الْحُكْمِ ۚ وَهُوَ لَیْسَ بِمُعْتَدِلٍ فِی الْحُكْمِ ۚ﴾ لنډه ئی دا چی تل د خبرو تحقیق وکړی او هیڅ کله حق او رشتیا د خپلو شخصی اغراضو او افکارو تابع مه گرځوی بلکه تل خپل فکرونه د حق تابع وبولی چی له دی څخه به د گردو (تولو) جگړو او مناقشو بنسټ (بنیاد) له بیخه ختلی وی. نو که ستاسی مشوره ونه منله شی مه خپه کیږی! ځکه چی رسول الله د الله تعالی پر احکامو عمل کوی چی په هغه کښی ستاسی تولی ښیگنی (فایدی) دی او که ستاسی خبرو ته غوږ ویاسی نو تاسی هر یو د خپلو ښیگنو (فایدو) په نسبت خبری کوی. نو ده ته بیا داسی مشکلات پېښیږی چی د کوم یوه سری پر فکر باندی عمل وکړی، سره له دی چی حضرت رسول الله په ډیرو ځایونو کښی له پیروی د افکارو باطلو د دوی نه منع شوی لکه چی په سورت البقرة رکوع (۱۷) آیت (۱۴۵) کښی دی ﴿وَلَیْسَ اَتَمَّ اَمْرًا مِّنْ عَدُوِّ مَا جَاءَ لَدَیْنِ الْوَلِیِّ اِنَّکَ اِذَا لَوْنُ الْقَلْبِیْنِ﴾

وَلَکِنَ اللّٰهُ حَبَّبَ إِلَیْکُمُ الْإِیْمَانَ وَزَیَّنَهُ فِی قُلُوبِکُمْ وَکَرَّهَ إِلَیْکُمُ الْکُفْرَ
وَالْفُسُوقَ وَالْعِصْیَانَ ۚ أُولَٰئِکَ هُمُ الرُّشِدُونَ ۚ فَضَّلَا مِنَ اللّٰهِ وَنِعْمَ

لیکن الله تعالی جل جلاله دوست او محبوب گرځولی دی تاسی ته ایمان او ښائسته کړی ئی دی دغه (ایمان) په زړونو ستاسی کښی، بد او منفور ئی گرځولی دی تاسو لره کفر (پتول د حق)، فسق او نافرمانی له اوامرو د الله تعالی نه. (هغه تحقیق کوونکی په خبرونو کښی) هم دوی دی ثابت په دین حق باندی. له جهته د فضله له طرفه د الله نه او د نعمت د ده له طرفه

تفسیر: که تاسی دا غواړی چی محمد علیه الصلوة والسلام ستاسی هره خبره ومنی نو خورا (دیر) زیات مشکلات به پېښیږی خو د الله تعالی شکر وکړی چی هغه د خپل فضل او احسان په واسطه د قانتینو مؤمنانو په زړونو کښی ایمان محبوب گرځولی دی او د کفر او معصیت نفرت ئی پکښی اچولی دی چی د هسی بی‌هودگیو په شاوخوا کښی نه نژدی کیږی په هغی مجتمع کښی چی رسول الله صلی الله علیه وسلم تشریف ولری په هغی کښی د بل چا د رایو او فکرونو منل

چی پرته (علاوه) له منلو د هغه څخه وی نشی کیدی او نه ښائی چی وشی نن اگر که رسول الله صلی الله علیه وسلم زموږ په منع کښی تشریف نه لری مگر د هغوی پاک شریعت او د هغو وارثان او نایبان شته او تل به وی.

وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ۸

او الله تعالیٰ ښه عالم ښه حکمت والا دی.

تفسیر: الله تعالیٰ ته د گردو(تولو) استعداد ښه معلوم دی او هر یوه ته پخپل حکمت سره هغه احوال او مقامات فرمائی چی د هغه استعداد د ده په ځان کښی وی.

وَإِنْ طَائِفَتٌ مِّنَ الْمُؤْمِنِينَ آتَتْكَ فَاصلِحْوَايْنَهُمَا فَإِنْ بَغَتْ إِحْدَاهُمَا عَلَى الْأُخْرَىٰ فَقَاتِلُوا الَّتِي تَبْغِي حَتَّىٰ تَفِيءَ إِلَىٰ أَمْرِ اللَّهِ فَإِنْ فَاءَتْ فَاصلِحْوَايْنَهُمَا بِالْعَدْلِ وَأَقْسِطُوا إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُقْسِطِينَ ۹

که چیری دوه دلی د مؤمنانو (پخپلو منعونو کښی) سره په جنگ او جگړه کښی ولویږی پس روغه او صلح وکړی (ای نورو مؤمنانو) په منع د هغو دواړو جنگ کوونکیو کښی په نصیحت سره او په بلنی سره حکم د الله او د رسول الله ته نو که ظلم او تیږی وکړ یوی له دغو دواړو په هغی بلی دلی باندی یعنی چی صلح قبوله نه کړی او حکم د الله او رسول الله ته راضی نشی پس جنگ کوی تاسو ټول ای مؤمنانو له هغی (دلی) سره چی ظلم او تجاوز کوی (پر هغی بلی مظلومی دلی باندی) تر هغه پوری چی بیرته راوگرځی دوی حکم د الله تعالیٰ ته او غاړه ورته کیږدی او که چیری وگرځیدله (دغه ډله بی انصافه له ظلم نه او د الله تعالیٰ حکم نی بیرته ومانه) پس صلح او روغه وکړی تاسی په منع د دوی کښی په عدل او انصاف سره او مه کوئ ملگرتیا له ظالمی دلی سره په نامه د ننگ غیرت او داسی نورو سره بلکه تل د شرع تابعان اوسی، عدل او انصاف کوی تاسی ای مؤمنانو په هر کار کښی ځکه چی بیشکه الله تعالیٰ دوست لری عدل او انصاف کوونکی (په قول او په فعل کښی)

تفسیر: سره له دی گردو(تولو) مخ نیونو که د مسلمانانو د دوو گوندو (دلو) په منځ کېنې جنگ او جگړه پېښه شی نو تاسی زیات کوشش وکړی چی هغه جگړه لری شی که په هغه بری ونه مومی او یوه ډله په بلې ډلې باندی برید او تعرض وکړی او ظلم او زیادت ته ملاوی وتری نو تاسی د هغوی سیل او ننداره مه کوی بی پلوی او بیطرفی مه غوره کوی. بلکه تیری او تجاوز له هری خوا چی وی گرد(تول) مسلمانان دی په هغی کېنې سره یو شی او له هغی سره دی جنگ وکړی تر څو هغه ډله مجبوره شی او د خپلو تیریو او زیادت څخه لاس واخلی او د الله د امر او حکم په لوری راشی او روغی ته ځان ورواندی کړی. نو مسلمانانو لره ښائی چی د دواړو ډلو په منځ کېنې په عدل او انصاف سره روغه وکړی. او یوه له بلې سره یو ځای کړی او د دواړو ډلو په مابین کېنې په طرفداری کېنې د حق د لیاری نه دی خوا او هغه خوا چپ (غلط) نه شی ځکه چی په طرفداری د ظالم باندی سری له ایمان وځی لکه چی په حدیث کېنې دی (من مشی مع ظالم لیقویه ویعلم انه ظالم فقد خرج من الاسلام) مشکوة باب الظلم! تنبیه: د صحیحینو له روایت سره سم د دی آیت نزول د انصارو د هغو دوو ډلو په نسبت شوی دی چی د (اوس) او (خزرج) په نامه سره مشهوری دی او دوی پخپلو منځونو کېنې ډیری جگړی سره کولی. رسول اکرم صلی الله علیه وسلم د دی آیت په اساس د هغوی دواړو په منځ کېنې سره روغه وفرمایله لکه چی په جزء ۴ سورت ال عمران رکوع (۱۱) آیت (۱۰۳) کېنې دی ﴿وَأَذِّنْ لِلْعَمَلِ اللَّهُ عَلَيْكُمْ إِذْ كُنْتُمْ أَعْدَاءُ بَيْنَ قُلُوبِكُمْ فَاصْبِرُوا إِنَّهُ يَفْعِلُ الْخَوَاتِمَ﴾ الآية - او د دی آیت نه دا هم استنباط کیوی! هغه خلق چی د اسلامی تولواک(باچا) او خلیفه په مقابل کېنې بغاوت وکړی هغه هم د دی آیت تر عموم لاندی راځی لکه چی له پخوا راهیسی پخوانیو علماؤ د باغیانو په مسئله کېنې په دی آیت استدلال کاوه او لکه چی د ده د شان نزول څخه ښکاری، دا حکم د مسلمانانو د گردو(تولو) کورنیو او ملکی جگړو او اولسی پېښو او گردو(تولو) مناقشاتو او مشاجراتو لره هم شامل دی نور د دی باغیانو په نسبت شرعی مسائل او لازمه تفصیلات دی په فقهی کتابو کېنې وکتل شی!

إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ إِخْوَةٌ فَأَصْلَحُوا بَيْنَ أَخَوِيكُمْ وَاتَّقُوا اللَّهَ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ

بیشکه چی مؤمنان تول په دین کېنې سره وروڼه دی نو پس صلح او جوړښت کوی تاسی (ای مؤمنانو) په منځ د وروڼو خپلو کېنې (تل ترتله) او ویریږی له الله تعالی څخه (په هر څیز او په هر وقت کېنې) او ځان ساتی (له معاصیوو) ښائی چی درباندی رحمت وکړ شی (له جانبه د الله)

تفسیر: د روغی او د جگړی په وقت کېنې بلکه په هر حالت کېنې ښائی دا تر سترگو لاندی وی چی د دوو وروڼو روغه یا جگړه دی د دښمنانو او کافرانو په څیر ونه بلله شی! کله چی دوه

ورونه سره ولکيږي نو هغوی هم هغسی مه پریردی بلکه په ذات البینی اصلاح کښی ئی ډیر زیات کوشش وکړی او د دی کوشش کولو په وخت کښی تل له الله تعالیٰ څخه وویږی! چی له کومی خوا بی ځایه طرفداری ونه شی، یا د انتقامی جذبی کومه نښه په منځ کښی ونه لیدله شی.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَسْخَرُوا مِنْ قَوْمٍ عَسَىٰ أَنْ يَكُونُوا خَيْرًا
مِّنْكُمْ وَلَا نِسَاءً مِّنْ نِّسَاءِ عَسَىٰ أَنْ يَكُنَّ خَيْرًا مِّنْهُنَّ
وَلَا تَلْمِزُوا أَنْفُسَكُمْ وَلَا تَنَابَزُوا بِاللِّقَابِ

ای هغو کسانو چی ایمان ئی راوړی دی (یعنی ای مؤمنانو) توکی او سپکاوی دی نه کوی هیڅ یو قوم له تاسی څخه په بل قوم باندی ځکه ښائی چی وی به دغه (مسخره کړی شوی) بهتره او غوره (په نزد د الله) له دی (مسخره کوونکیو) څخه او (نه دی توکی او سپکاوی کوی) یو تولی ښځی له تاسی په نورو ښځو ځکه ښائی چی هغه (مسخری کړی شوی) به بهتری او غوره وی (په نزد د الله له دی مسخره کوونکیو څخه) او مه عیب جوئی کوی بعضی د تاسو د بعضی نورو، ځکه چی بیا د تاسو عیب جوئی هم کیږی (چی دا په حقیقت کښی د ځان عیب جوئی ده.) او مه غواړی تاسی یو تر بله په بد نومونو او القابو سره

تفسیر: پرمپی ئی د مسلمانانو د نزاع او جگړی د لری کولو تدبیرونه راوښوول بیا ئی دا راوښوده که اتفاقاً اختلاف پېښ شی نو په زور او مؤثری طریقی سره دی هغه ورک کړ شی خو تر کله پوری چی د نزاع خاتمه ونه شی ښائی کوشش وکړ شی چی لږ تر لږه د منافرت او مخالفت جذبی زیاتی او مشتعلی نه شی ډیر کله لیده کیږی چیری چی د کومو دوو سړیو یا ډلو په منځ کښی جگړه او اختلاف پیښیږی نو یو په بل باندی مسخری کوی او ملندی پری وهی که لږه کومه خبره پېښه شی لاس سره اچوی، توکی پری کوی خاندی او حال دا دی چی ده ته نه ده ښکاره، هغه سړی چی دی په هغه پوری خاندی او مسخری پری کوی د الله تعالیٰ په دربار کښی څه مرتبه لری؟ او چی الله جل جلاله له دی دواړو څخه له کوم یوه څخه خوښ دی؟ بلکه ډیر کله داسی هم پیښیږی چی یو سړی پخپله پخوا له جگړی او اختلاف یو بل سړی ښه گڼی. خو د ضد او نفسانیت له سترگو ده ته خپل ډیر لوی نقص هیڅ نه ښکاری او د بل چا ډیر کم نقص ډیر لوی ورته ښکاری نو ځکه د نفرت او عداوت خلیج ورځ په ورځ پسی ارتپیږی او وسعت مومی. او په زیږونو کښی دومره بعد او لړیتوب پیدا کیږی چی د روغی او اختلاف هیڅ امید نه

پاتی کیږي په دی آیت کښی الله تعالیٰ مونږ له دی راز(قسم) خبرو څخه منع کوی او داسی حکم فرمائی چی یوه ډله دی له بلی ډلی سره مسخری او توکی نه کوی او نه دی یو په بل باندی ناوړه (غلط) غږونه کوی! او نه دی یو په بل پسې د عیب لتولو دپاره لویږی او نه دی په بدو نومونو او ناولیو لقبونو سره یو بل یاد کړی ولی چی له داسی خبری څخه دښمنی او نفرت ورځ په ورځ زیاتېږی او د فتنی او د فساد اور لا تیزېږی. سبحان الله! دا څومره قیمتداری لیار ښوونی او هدايات دی! که نن مسلمانان لږ څه څیر شی د دوی د گردو(تولو) جگړو او جنگونو او د نورو اخلاقی رنځوریو د علاج نسخی په هم دی د (حجرات) په سورت کښی شته. په حدیث کښی وائی (ان الله اوحی الی ان تواضعوا حتی لا یفخر احد علی احد ولا یبغی احد علی احد) مشکوة باب المفاخرة والعصبيه.

يُسُّ إِلَهُمُ الْفُسُوقَ بَعْدَ الْإِيمَانِ

بد دی دا دری نومونه د (سخری، تلمز، تنابز) له جهته د فاسقی وروسته له ایمان درلودلو(لرلو) څخه

تفسیر: د بل سری د خراب نوم په اخیستلو سره په خپله هغه نوم اخیستونکی گنهگاری که پر هغه باندی هغه بد اثر وکړی که ئی ونه کړی خو دی پخپله ځان بد تهذیب، فاسق، گنهگار او خلق ربړوونکی ښکاری. خیال وکړی چی د مؤمن له ښکلی لقب سره دا بل توری ښه ښکاری؟ او بل تفسیر ئی داسی کیدی شی کله چی یو څوک مسلمان شی نو بیا هغه ته په هغو پخوانیو خبرو باندی طعنه ورکول یا د هغه وخت په بدترینو القابو یادول لکه پرنګی، یهود هندو او داسی نور ډیر مذموم حرکت دی هم داسی هغه سری چی په کوم عیب کښی اخته وی چی هغه ئی په واک(اختیار) کښی نه وی یا ئی له کومی گناه څخه فرض ئی کړی توبه کړی وی له هغه څخه د ژغورنی (بچ کیدنی) دپاره د هغه یادول ښه نه دی.

وَمَنْ لَّمْ يَتُبْ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ ۝

او هغه چی توبه ئی ونه ایستله نو دغه کسان هم دوی دی ظالمان (پر ځانونو خپلو)

تفسیر: هغه گناه چی پخوا شوی له هغی څخه توبه وکړی! که د دی هدايات او حکمونو د اوریدلو څخه وروسته دوی له هغو جرائمو څخه توبه نه کوی نو د الله په نزد به اصلی ظلم هم دا وی.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اجْتَنِبُوا كَثِيرًا مِّنَ الظَّنِّ إِنَّ بَعْضَ الظَّنِّ إِثْمٌ وَلَا تَحْسَبُوا وَلَا يَغْتَبَ بَعْضُكُم بَعْضًا

ای هغو کسانو چی ایمان ئی راوړی دی (ای مؤمنانو) ځان وساتی تاسی ډیر له بدگمانیو او تهمتونو نه (په خلقو باندی) بیشکه ځینی بدگمانونه او تهمتونه گناه ده او مه لتوی تاسی پت عیبونه د مسلمانانو او نه دی کوی غیبت ځینی ستاسی د ځینو نورو

تفسیر: د دوو تنو د اختلاف او تفریق په ډیروالی کښی دا امور په خصوصیت سره داخل دی. یو فریق په بل فریق باندی داسی بدگمان کوی چی حسن ظن لره چی په حدیث کښی راغلی هیڅ ځای نه پاتی کیږی له هری یوی خبری څخه څه نا څه مخالفت کوی که د هغه په خبرو کښی د ښه والی له زرو احتمالو څخه د یوی خرابی احتمال متصور وی نو د هغه فکر او چرت (خیال) د هم هغی خرابی په لوری وردرومی او له هغو ټولو ښیکنو (خوبو) څخه ئی سترگی پټوی او د هم هغی کوچنی (وړی) خرابی په شاو خوا کښی چورلی او هم هغه خراب او کمزوری خوا ته یوه قطعی او یقینی ښه او شکل ورپښی او پخپل مقابل فریق باندی د تهمت په الزام شروع کوی که اتفاقاً کومه مخالفه خبره ورته ورسپړی دی د خپلی بدگمانی په سبب هغی ته لا غلظه معنی ورکوی تل د هم دی خبری په پلټنه (تحقیق) کښی وی چی د مقابلی خوا کومه پټه خبره څرگنده (ښکاره) کری او بیا د هغی په شاو خوا کښی نوری خبری جوړی او عجیبی حاشیی ورکری. او د ده په نشتوالی کښی د هغه په خلاف هر راز (قسم) خبری اتري وکری. نو پاک قرآن له دی گردو (ټولو) ویناو او خرافاتو څخه منع کوی. که مونږ مسلمانان د پاک قرآن په احکامو باندی عمل وکړو نو هغه گرد (ټول) اختلافات چی له بدقسمتی راپیښیږی له خپله حده نه تیریری او د هغو ضررونه به محدود پاتی کیږی بلکه په لږ مدت کښی به د هغه نوم او ښه هم ورکیری. الزام لگول او د پټو خبرو لتول او د هر چا په شا خبری کول هیچا ته او هیڅ کله روا نه دی په حدیث کښی وائی (الغیبة اشد من الزنا) «الحديث» پرته (علاوه) له هغو مواردو څخه چی په هغو کښی څه دینی گټه (فائده) وی او نفسانیت پکښی دخل ونه لری نو هلته اجازه شته لکه چی د حدیثو د رجالو په نسبت دائمی جرح او تعدیل کیده ځکه چی پرته (علاوه) له هغه د دین محفوظ پاتی کیدل محال ؤ او یا د فاسق غیبت کول او داسی نور د مشروعه ضرورتونو لپاره.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَأْكُلْ أَمْوَالَكُمْ بَيْنَهُمْ مِّمَّا فَكَّرَ مُشْرِكُونَ

آیا خوښوی یو له تاسی څخه دا چي وځوړی غوښی د ورور خپل حال دا چي مری وی پس بد گڼی تاسی هغه نو هم دا رنگه بد وگڼی د مسلمان ورور غیبت او عیب لتول

تفسیر: د خپل مسلمان ورور غیبت کول داسی کنده کار دی لکه چي څوک د خپل هسی مړه ورور غوښه چي سخا شوی هم وی پخپلو نوکانو سره شکوی او خوړی ئی نو آیا د ده دا چاری کوم انسان خوښوی نو وپوهیږی چي غیبت کول له دی نه هم یو شنیع او خراب کار دی تولی کینی او دښمنی او حتی داسی نور ډیر بد عواقب تول له غیبت نه پیدا کیږی.

وَاتَّقُوا اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ تَوَكَّلُ بِهِ رَحِيمٌ ﴿۱۳﴾

وویریږی تاسی له الله تعالیٰ څخه بیشکه الله ښه تویه قبلوونکی ډیر رحم والا دی

تفسیر: په دی نصیحتونو باندی هم هغه څوک عمل کوی چي په زړه کښی ئی د الله تعالیٰ ویره وی که د الله تعالیٰ ویره نه وی نو هیڅ نه کیږی. ښائی چي د اسلام او د ایمان دعوی کوونکی په رښتیا سره د هغه قهار الله له غضبه وویریږی او د داسی ناوړو (غلطو) پېښو شاوخوا ته هیڅ ورنژدی نشی که پخوا د دی حکم له لوستلو څخه کومه غلطی یا تیرواته له هغوی څخه شوی وی نو اوس ښائی د پاک الله په مخکښی د زړه له کومی تویه وکړی او د هغه له مهربانی او لورینی څخه خپله ښځه او مغفرت وغواړی چي مغفرت ئی کړی.

يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّا خَلَقْنَاكُمْ مِنْ ذَكَرٍ وَأُنْثَىٰ وَجَعَلْنَاكُمْ شُعُوبًا وَقَبَائِلَ لِتَعَارَفُوا إِنَّ أَكْرَمَكُمْ عِنْدَ اللَّهِ أَتْقَاكُمْ

ای خلقو بیشکه مونږ پیدا کړی ئی تاسی (تول اصلاً) له یوه سړی چي (آدم) او له یوی ښځی چي (حوا) ده او مگرڅولی ئی مونږ تاسی څانگی او قبیلې قبیلې دپاره د دی چي وپیژنی یو له بل سره بیشکه چي ډیر مکرم او معزز له تاسی څخه په نزد د الله ډیر متقی ادب لرونکی ستاسی دی.

تفسیر: زیاتره د غیبت، طعن، ذم، او عیب لتولو منشاء کبر او غرور دی چي آدمی خپل ځان لوی گڼی او نورو ته په حقارت او سپکه گوری نو ځکه الله تعالیٰ دلته دا رابښی چي انسان لره نه ښائی چي پخپل اصل او نسب او لوئی او عزت باندی مغرور شی بلکه ودی پوهیږی، چي د

انسان اصلی لوئی او عزت په دی کښی دی چی ښه روش او ښه خصلتونه ولری او تل له الله وویږیوی مؤدب او پرهیزگار وی تر څو د دی ښو صفاتو په میچ او اندازه د الله تعالیٰ په دربار کښی معزز، مکرم، او محترم شی. د نسب حقیقت خو دا دی چی گردد (تول) نارینه او سری له آدم او حوا علیهما السلام څخه پیدا دی سیدی، عثمانی، فاروقی، صدیقی، انصاری، شیخی، خانی، غوثتوب او نوری ستاینی (صفتونه) د ښه علم، عمل او تقویٰ په مقابل کښی هیڅ دی. او دا خاندانونه، صفتونه، او ستاینی پرته له دی څخه چی خلق پری پیژندل کیږی او په تعارف کښی کار ورکوی بل کوم قدر او قیمت نه لری. اصلی قدر او قیمت د هر سری په دی کښی دی چی متقی پرهیزگار او پوه وی. بلاشبه هر څوک چی الله تعالیٰ په کومه شریفه، لویه، معززه او ښه کورنی کښی پیدا کړی وی هغه خو یو موهوب شرف دی. لکه چی غینی کسان ئی ښکلی (خوبصورت) جوړ کړی دی. خو یواځی هم هغه ښکلیتوب د ناز او د فخر وړ (لائق) نه دی. او نه د کمال او د فضیلت معیار ګانه شی. او نه د هغه لامله (له وجی) نورو ته په سپکه سترګه کتی شی. هو! شکر دی وکړی چی الله تعالیٰ بلا اختیار او کسب مونږ ته دا نعمت رامرحت کړی دی. دا هم په شکر کښی داخل دی چی د غرور او تفاخر څخه ځان وژغوری (وساتی). او هغه نعمت دی په هسی رتلیو روشنو، بدو اخلاقو او خرابو خصلتونو سره خراب نه کړی. لنډه ئی دا چی د مجد او شرف او عزت او فضیلت اصلی معیار نسب نه بلکه تقویٰ او طهارت دی او متقی سری نورو ته هیڅ کله په سپکه سترګه نه ګوری.

إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ خَبِيرٌ ﴿۱۳﴾

بیشکه چی الله تعالیٰ ښه عالم ډیر خبردار دی.

تفسیر: تقویٰ او ادب په اصل کښی د زړه کار دی الله تعالیٰ ته دغه ښه معلوم دی هر هغه سری به چی په ښکاره ډول (طریقه) سره متقی او مؤدب په نظر راځی هغه په واقع کښی څنګه دی او وروسته له دی څخه به څرنگه شی؟ العبرة للخواتیم.

قَالَتِ الْأَعْرَابُ آمَنَّا قُلْ لَمْ تُؤْمِنُوا وَلَكِنْ قُولُوا أَسْلَمْنَا وَلَمَّا يَدْخُلِ الْإِيمَانُ فِي قُلُوبِكُمْ

وویل صحرائیانو ایمان راوړی دی مونږ، ووايه (ای محمده! دوی ته) له سره ایمان نه دی راوړی تاسی ولیکن ووائی اسلام راوړی دی مونږ او له سره نه دی ننوتی ایمان په زړونو ستاسی کښی

تفسیر: دلته دا رابښی چی ایمان او یقین کله چی په پوره ډول (طریقه) په زړه کښی رابښ شی او بیخ ونیسی نو په هغه وخت کښی غیبت، عیب لتول او نور خراب خصلتونه له سری غځی لری کیږی هر هغه سری چی د نورو عیبونه لتوی او آزار ورسوی نو دی دی وپوهیږی چی تراوسه پوری ایمان په پوره ډول (طریقه) په زړه د ده کښی غای نه دی نیولی د ابن کثیر رحمه الله علیه په اتم جلد (۲۴) مخ کښی یو حدیث لیکلی شوی دی «یا معشر من آمن بلسانه ولم یُفَضِّ الايمان الى قلبه لا تغتابوا المسلمين ولا تتبعوا عوراتهم» تنبیه: له دی آیت څخه د ایمان او د اسلام فرق ښکاریږی او هم دا خبره له حدیث د جبریل او نورو څخه هم ثابتیږی په حدیث مرویه د ابی هریره کښی چی په کتاب الايمان د مشکوٰۃ کښی راغلی فرق د ایمان او د اسلام داسی فرمائی:

«المسلم من سلم المسلمون من لسانه ويده، والمؤمن من امنه الناس على دماءهم واموالهم» (ترمذی)». له اکثری نصوص څخه داسی معلومیږی چی هغه څوک چی په اسلام راوړلو سره دا نظر هم ولری چی له شکنجی د مسلمانانو څخه مامون پاتی شی او یا داسی نور اغراض چی کفر ته اړونکی نه وی! غور کړی داسی شخص مسلمان بلل کیږی چی هنوز نور د ایمان د ده په زړه کښی نه دی کامل شوی، نو هم دا وجه ده چی له غیبت کولو او عیب لتولو څخه ځان نشی ساتلی. او هغه څوک چی بلا قید او شرط او پخپل ذوق سره په اسلام کښی داخلیدو، دا هغه اشخاص دی چی نور د ایمان د دوی په زړونو کښی کامل شوی نو خولی او تول حواس ئی نه غواړی چی په غیبت او یا نورو باطلو باندی وخوځیږی.

وَأَنْ تَطِيعُوا اللَّهَ وَرَسُولَهُ لَا يَلَيْتُكُمْ مِنْ أَعْمَالِكُمْ شَيْئًا إِنَّ اللَّهَ
عَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿١٣﴾

او که حکم ومنی تاسی د الله او د رسول د دغه (الله په اخلاص سره) نو نه پری کوی نه کموی (الله) له (جزاء د) عملونو ستاسی څخه هیڅ شی، بېشکه چی الله ښه مغفرت کوونکی دیر رحم والا دی.

تفسیر: که اوس هم د الله تعالی د اوامرو د منلو لپاره غوره کړی نو د ډومبنيو کمزوریو لامله (له وجی) ستاسی له هیڅ یو عمل څخه د هغه ثواب نه کموی.

إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ الَّذِينَ آمَنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ ثُمَّ لَمْ يَرْتَابُوا وَجَهَدُوا بِأَمْوَالِهِمْ

وَأَنْفُسِهِمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ أُولَٰئِكَ هُمُ الصَّادِقُونَ ﴿١٥﴾

بیشکه چی (صادقان) مؤمنان هغه کسان دی چی ایمان راوړی دی په الله او په رسول د دغه (الله) باندی بیا شک نه کوی (په ایمان کښی) او جهاد کوی دوی په مالونو خپلو سره (چی لگوی ئی په اعلا د کلمه الله کښی) او په ځانونو خپلو سره چی جهاد کوی په لیاره د الله کښی دا کسان هم دوی رښتینی دی (په دعوی د ایمان کښی)

تفسیر: د رښتینی مؤمن شان داسی وی چی په الله تعالی او د هغه په رسول باندی پوره او پوخ اعتقاد ولری او د هغه په لیاره کښی په هر قسم سره چی وی په مال او ځان سره حاضر وی.

قُلْ أَتَعْلَمُونَ اللَّهَ بِدِينِكُمْ وَاللَّهُ يَعْلَمُ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ وَاللَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ ﴿١٦﴾

وایه (ای محمده! دوی ته) آیا خبروی پوهوی تاسی الله په دین د تاسی سره حال دا چی الله ته معلوم دی هر هغه څیزونه چی په آسمانونو کښی دی او هر هغه څیزونه چی په ځمکه کښی دی او الله تعالی پر هر څیز باندی ښه خبردار دی هیڅ شی تری پت نه دی.

تفسیر: که په رښتیا سره واقعی دین او پوره یقین تاسی لره حاصل وی نو له تش ویلو څخه څه په لاس درځی؟ له هغه پاک الله سره چی ستاسو معامله ده هغه ډیر ښه پری پوهیږی هر شی ورته ډیر ښه ښکاره او معلوم دی.

يُمْنُونَ عَلَيْكَ أَنْ أَسْلَمُوا

احسان باروی دوی په تا باندی (ای محمده!) د دی چی تش مسلمانان شوی دی دوی

تفسیر: ځینی کوچیان او صحرائیان راځی او وائی وگوری چی مونږ بی له جنگه او جگری مسلمانان شوی یو گواکی دوی خپل احسان ښکاره وی او د دی جواب وروسته له دی نه داسی

ورکاوه کبیری.

قُلْ لَا تَمْتُوا عَلَيَّ إِسْلَامَكُمْ بَلِ اللَّهُ يَمُنُّ عَلَيْكُمْ أَنْ
هَذَا كُمْ لِلْإِيمَانِ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿۱۶﴾

ووايه (ای محمده! دوی ته) احسان مه باروی تاسی په ما باندی د اسلام راوړلو د تاسی بلکه الله احسان کوی په تاسی باندی د دی چی لپاره ئی وشووله تاسی ته د ایمان راوړلو که ئی تاسی رښتینی او صادقان (په دعوی د ایمان کښی).

تفسیر: که په واقعی ډول (طریقه) تاسی د اسلام دعوی لری او په رښتیا سره ایمانداران ئی! نو دا ستاسی احسان نه دی بلکه د الله احسان دی چی تاسی ته ئی د ایمان په لوری لپاره دروښوده او د اسلام په لوی دولت ئی سرفرازی درکړه. که رښتیا ووايو نو اصلی خبره هم دا ده. څکه چی الله تعالی پخپله رسول الله ته داسی فرمائی ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ حَقَّ تَقَاتِهِ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ﴾ الآية - «آل عمران» نو بنا په دی که د چا له لاسه ښیکئی (ښه) کبیری دا د هغه ستاینه (صفت) نه ده بلکه د الله ستاینه (صفت) ده چی هغه ته ئی د نیکی لپاره ورښوولی ده گواکی د دی سورت په پای (آخر) کښی ئی تنبیه فرمایلی ده که تاسی ته پر قرآنی هدایاتو او اسلامی تعلیماتو باندی د عمل کولو توفیق په لاس درغی نو هغه د احسان په ډول (طریقه) مه ورښکاروی بلکه د الله تعالی اکرم شانه واعظم برهانه د شکر او انعام حق اداء کړی چی تاسی ته ئی داسی توفیق درکړی دی.

إِنَّ اللَّهَ يَعْلَمُ غَيْبَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَاللَّهُ بَصِيرٌ كَمَا تَعْمَلُونَ ﴿۱۷﴾

بیشکه الله ته ښه معلوم دی غیب د آسمانونو او د ځمکی او الله تعالی ښه لیدونکی دی په هغو کارونو باندی چی کوی ئی تاسی

تفسیر: الله تعالی ته د زېږونو پتی خبری او ښکاره چاری گردی (تولی) ور معلومی دی نو د دغه علیم او خبری په مخکښی خبری او بهانی مه جوړوی.

تمت سورة الحجرات

سورة (ق) مكية (الا آية) (۳۸) فملنية وهى خمس و اربعون آية و ثلث ركوعات
د «ق» سورت مكى دى پرته له (۳۸) آيتة خخه چى ملنى دى (۴۵) آيتونه (۳) ركوع لرى

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شروع کوم په نامه د الله چه دیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

قَالَ وَالْقُرْآنَ الْمَجِيدَ ۚ بَلْ عَجَبُوا أَنْ جَاءَهُمْ مُنْذِرٌ مِنْهُمْ فَقَالَ الْكَافِرُونَ
هَذَا شَيْءٌ عَجِيبٌ ۚ عِزًّا مَتَنَّا وَكُنَّا شُرَبَاءَ ذَلِكَ رَجْعًا بَعِيدٌ ۝

قسم دى پر قرآن چى لوى شان لرى (او نه دى راوړى ايمان كفارو په تا اى
محمد) بلکه تعجب كوى دوى له دى نه چى راغى دوى ته ويروونكى له دوى
خخه نو وويل كافرانو دا (ويړول) يو شى عجيب دى آيا كله چى مړه شو
مونږ او شو مونږ خاورى (بيا به هم ژوندى كيږو؟) دغه بيرته راتلل دير لرى
دى (له عقله)

تفسير: د قرآن د لوى او شان په نسبت خه وويل شى چى د هغه له راتگ خخه ګرد(ټول)
کتابونه منسوخ شول او د ده د اعجازى قوت او لامحدودو اسرارو او معارفو خخه د دنيا
ګرد(ټول) پوهان محو او حيران دى هم دا لوى قرآن پخپله شاهد دى چى په ده كښى هيڅ يو
نقص نشته او د عيب او ګوتى نيولو ځاى پكښى نه ليدنه كيږي. خو بيا هم منكران دا نه مني
نه د دى دپاره چى د هغوى په لاس كښى د ده په خلاف كوم حجت يا برهان شته بلکه يواځى
د خپلى ناپوهى او جهل او حماقت لامله (له وجى) په دى خبرى باندې تعجب كوى چى د دوى
له تبر او خيلخاني خخه يو سړى د دوى په لورى رسول او استاځى راغلى دى، ټولو ته نصيحت
كوى او داسى عجيبى خبرى هم كوى چى څوك ئى نه شى منلى. ښه دا د منلو وړ(لائق) خبره
ده چى مونږ به وروسته له مړينى خخه ژوندى كيږو؟ دا بيرته راتگ له عقل خخه دير لرى او له
امكان او عادت خخه بيخي بعيد دى (معاذالله) خو خبره دا ده چى دوى عقل او پوهه نه لرى او
كه وګورى چى په اول كښى چا پيدا كړل آيا د دوى فكر او عقل په اول كښى پخپلو حواسو او
اعضاو باندې خبر و چى څنگه جوړيږي دوى يا د دوى پلرونو كولى شوى چى په حواسو او
اعضاو كښى څه تغيير او ښايست راولى؟ طبعاً نه. نو ثابته شوه چى دا كار د الله تعالى په
قدرت سره وشو نو هغه ذات چى په اول كښى دا كار كولى شى، په آخر كښى څه مشكله ده
هيڅ مشكل نه لرى بالضرور ئى كولى شى. لكه چى وائى ﴿وَهُوَ الَّذِي يَبْدَأُ الْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيدُهُ﴾

وَهُوَ أَهْوَنُ عَلَيْهِ وَلَهُ الْمَثَلُ الْأَعْلَىٰ فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْعَلِيمُ ﴿٢٧﴾ جزء ۲۱ «سورة الروم» ۲۷ آیت هغه ذات چي دا کار کولی شی نبی د قدرت ئی په وروسته آیتونو کښی په طور د مثال سره داسی بیانیری.

قَدْ عَلِمْنَا مَا تَنْقُصُ الْأَرْضُ مِنْهُمْ

(الله فرمائی په رد د قول د دوی) په تحقیق سره معلوم دی مونږ ته هغه چي کموی ئی ځمکه له وجوده د دوی

تفسیر: گرد(تول) وجود نه خاوری کیری روح سلامت پاتی کیری او د بدن اجزاء تحلیل کیری او په هر لوری تیت او پرک (منتشر) کیری خو الله تعالی ته هغه گرد(تول) ښکاره دی او کولی شی چي بیا هغه تیت پیت (منتشر) اجزاء سره راتول کړی او بیا ئی لکه اول ځلی جوړ او غوښه، پلی، رگونه او پوست پری زرغون او سا پکښی واچوی.

وَعِنْدَنَا كِتَابٌ حَفِيزٌ ۝

او مونږ سره یو کتاب دی په یاد ساتونکی د هر شی چه لوح محفوظ دی.

تفسیر: دا نه ده چي له نن څخه راښکاره او معلوم دی بلکه قدیمی علم مو دی تر دی چي له هغه څخه پخوانی قبل الوقوع گرد(تول) حالات هم په یو کتاب کښی چي لوح محفوظ نومیری لیکلی شوی دی او تراوسه پوری هغه کتاب ځمونږ سره شته که په علم قدیم باندی څوک نه پوهیری نو دومره دی وپوهیری هغه دفتر چي هر شی پکښی لیکلی وی او تل د الله تعالی په حضور کښی پروت وی. یا دا د پرمونی جملی تاکید وپوله ځکه هر هغه څیز چي د چا په علم کښی وی او بیا ئی ولیکی نو هغه د نورو په نزد ډیر ټینگ او مؤکد راځی هم داسی دلته د مخاطبینو د محسوساتو په اعتبار تنبیه شوی ده چي هر څیز د الله تعالی په علم کښی شته او د هغه په دفتر کښی لیکلی دی چي هیڅ زیادت او نقصان نشی پکښی کیدی. نو فرمائی الله اکرم شانه واعظم برهانه بیا ژوندی کول د خلقو راباندی گران نه دی.

بَلْ كَذَّبُوا بِالْحَقِّ لَمَّا جَاءَهُمْ فَهُمْ فِي أَمْرٍ قَرِيبٍ ۝

بلکه نسبت د دروغو کړی دی دوی حق او رښتینی دین ته کله چي راغی دوی ته پس دوی په گډو وډو مختلفو خبرو کښی (مضطرب) دی.

تفسیر: یواخی تعجب نه بلکه په ښکاره ډول (طریقه) ئی دروغ بولی او غمونږ د پیغمبر صلی الله علیه وسلم نبوت، قرآن، بعث بعدالموت او نور اعتقادی شیان هم دروغ گنی او عجیبی گدی وډی مختلفی خبری او راز راز (قسم قسم) ویناوی کوی بیشکه هر هغه سری چی رښتیا خبری دروغ بولی په هم داسی شکوکو، اضطرابو، حیرانتیاؤ تردد او تحیر تذبذب سره غاړه په غاړه کیږی او د ناپوهی په غرومبی (گرداب) کیږی لویږی ځکه چی له داسی یوه څرگند (ښکاره) امر نه انکار کوی چی ثبوت ئی له نمر نه هم روښانه دی خو که نصوص او دلائل ئی ولتول شی.

أَفَلَمْ يَنْظُرُوا إِلَى السَّمَاءِ فَوْقَهُمْ كَيْفَ بَنَيْنَاهَا وَزَيَّنَّاهَا وَمَا لَهَا مِنْ فُرُوجٍ ۝٦

آیا پس نه گوری دغه (منکران د بعث له غفلته) طرف د آسمان ته د پاسه د دوی چی څرنګه جوړ کړی دی مونږ هغه او ښائسته کړی دی مونږ هغه او نشته دغه آسمان ته کوم چاود (عیب)

تفسیر: لومړی ښه د قدرت، هغه ذات چی انسان پس له مرګه بیا ژوندی کوی ښی د قدرت دا دی.

الف: - پیدایښت د آسمانونو

ب:- لوړوالی د هغی چی په څه عجیب او غریب کیفیت سره جوړ شوی چ:- زینت او ښایست د هغوی په ستوریو او یا طبیعی منظری سره.

د:- د نقصان او عیب نه موجود والی لکه سوری، چاودیدل، زوالی او داسی نور. آسمان ته وگوری! چی په ښکاره ډول (طریقه) سره نه کومه ستنه پکښی په نظر راځی او نه کومه پایه لری او نه له کوم شی سره تړلی شوی دی داسی عظیم الشان جسم ئی څرنګه مضبوط او مستحکم درولی دی؟ د شپي له مخی د ستوریو په کروړونو قنادیل دیوی پکښی بلیږی او د هغی منوری کری له لری لکه د بریښنا لوئی ونی رابریښی او په مجموعی ډول (طریقه) څومره په سنگار او رونق دولی ښکاری له گردو (تولو) څخه غوره خبره دا ده چی سره له تیریدلو د زرګونو قرنو څخه نه کوم سوری یا چاود پکښی لویدلی دی نه ئی کومه ګنګوره نریدلی ده، نه ئی پلاستر مات دی، نه ئی رنگ الوتی دی آخر دا کوم یو لاس دی؟ چی داسی مخلوق ئی جوړ کړی دی؟ او بیا ئی له دیرو پیړیو راهیسی هم داسی ساتلی دی؟

وَالْأَرْضُ مَدَدْنَاهَا وَالْقَيْنَا فِيهَا رَوَاسِيَ وَأَنبَتْنَا فِيهَا مِنْ كُلِّ زَوْجٍ بَهِيجٍ ۝٧ تَبَصَّرَةٌ وَذِكْرِي لِكُلِّ عَبْدٍ مُّنِيبٍ ۝٨

او (آیا نظر نه کوی دوی) غمکی ته (چی څرنګه ښه) غوړولی مو ده او غوړغولی مو دی په هغی کښی درانه بارونه محکم غرونه او زرغونه کړی مو دی په هغی (غمکی) کښی له هر قسم تازه گیایو د رونق شیان دپاره د ښوونی (د قدرت خپل) او د پند او نصیحت هر هغه بنده ته چی رجوع کوونکی وی الله ته

تفسیر: دوهمه ښه د قدرت پیدایښت د غمکی دی

(الف): آوارول د هغی

(ب): اچول د غرونو او میخ کول د غمکی په هغوی سره

(ج): زرغونه کول د هر قسم گیاه او بوټو تازه وو په رونق سره

(د): هر یوه د دی ښو څخه درس د عبرت ګرځی رښتینو بندګانو لره هغه سری چی رجوع ئی د الله په لوری وی ځان د دی محسوساتو په دائره کښی بی ځایه نه اخته کوی هغه ته د آسمان او د غمکی په تخلیق او تنظیم کښی دومره د کتنی او لیدنی سامان او اسباب شته چی د هغو له ادنی غور کولو څخه صحیح حقیقت ته رسیدی شی او هغه هیر شوی سبق ئی بیا ورپه یادپیری. بیا خو الله تعالی ته ښه معلوم دی چی سره له دومره قوی دلائلو او روښانو ښو له موجودیته دا خلق ولی د حق په دروغجنولو کښی جرئت او غفردوالی (ضد) کوی؟

وَنَزَّلْنَا مِنَ السَّمَاءِ مَاءً مُّبَارَكًا فَأَنْبَتْنَا بِهِ جَبْتًا وَحَبَّ الْحَصِيدِ ۝۱

او نازلې ښکته کړی دی مونږ له (طرفه د) آسمانه اوبه ډیری برکتناکی نو زرغونه مو کړل په دغو (اوبو) سره باغونه (چی هر راز(قسم) میوی لری) او دانی کښت چی فصل ئی ریبلی کیږی.

تفسیر: دریمه ښه د قدرت رابښکته کول د اوبو دی له آسمانونو نه

(الف): اوبه مبارکی او بابرکته چی هر شی په هغی سره ژوندی کیږی.

(ب): باغونه او دانی د کښتونو (فصلونو) چی په هغی سره زرغونه کیږی.

غله هغه ده چی له هغی سره بوټی ئی هم ریبیل کیږی او د باغ ونی سره له دی چی میوی ئی شکولی کیږی ونی ئی پخپله پاتی کیږی.

وَالنَّخْلُ بَسِقَاتٍ لِّهَا طَلْعٌ نَّضِيدٌ ۝۲

او (زرغونی مو کرلی په دغو اوبو سره ونی د) خرماؤ لوړی هغی لره وړی دی
لاندی باندی.

تفسیر: (ج). زرغونول د خرما د ونو، لوړی لوړی (اوچتی) چی دوی لره وړی دی لاندی باندی
چی روزی دی لپاره د بندګانو. په ډیر کثرت او، وفرت سره چی د هغو وړی په لیدلو کښی هم
ډیر ښه ښکاری.

رَزَقَ لِلْعِبَادِ وَأَحْيَيْنَاهُ بَلَدَهُ مِثْلَ ذَلِكَ الْخُرُوجِ ⑪

رزق روزی دپاره د بندګانو او ژوندی کرل مونږ په دغو (اوبو) سره کلی او
ښارونه مړه. هم داسی دی راوتل (د مړیو له قبرونو نه).

تفسیر: (د): الله تعالی ژوندی کوی په دی اوبو د باران سره ښارونه او کلی مړه یعنی چی بوتی
او گیا تولی وچی او خزان وی بیا ئی ژوندی کوو او زرغونی کوو ئی، نو نتیجه د دی دریو
نښو سره له اجزاوو ئی دی ته شوه، چی تاسی انسانان هم داسی راوتونکی او ژوندی کوونکی
ئی، لکه چی گیاوی زرغونی کیدونکی او راوتونکی دی، نو که تاسو عقل لری په خپل ژوند
کښی پس له مرګه هیڅ شک او شبه مه کوی. لکه چی د باران په اورولو سره مړه ځمکه ژوندی
کوی هم داسی د قیامت په ورځ مری هم ژوندی کولی شی.

كَذَّبَتْ قَبْلَهُمْ قَوْمُ نُوحٍ وَأَصْحَابُ الرَّسِّ وَثَمُودُ ⑫ وَعَادُ وَفِرْعَوْنُ وَأَخُو لُوطٍ ⑬ وَأَصْحَابُ الْأَيْكَةِ وَقَوْمُ تُبَّعٍ ⑭

دروغجن کری ؤ پخوا له دغو (کفارو) قوم د نوح (نوح لره) او ملګری د
کوهی (نبی خپل لره) او ثمودیانو (صالح لره) او عادیانو (هود لره) او
فرعون (موسی لره) او (نوعی) ورونو د لوط (لوط لره) او خاوندانو د ځنګله
(شعیب لره) او قوم د تبع (خپل نبی لره)

تفسیر: د دی قومونو قصی د حجر، فرقان او دخان او په نورو سورتونو کښی تیری شوی دی
هلته ئی بیا ولولی!

تبع: یا نوم د ځای دی یا نوم د هغه پیغمبر دی چی دا قوم ئی اسلام ته وغوښت.

كُلُّ كَذَبِ الرُّسُلِ فَحَقٌّ وَعِيدٌ ⑪

دوی ټولو نسبت د دروغو کړی و پیغمبرانو خپلو لره نو بیا حق او ثابت شو
عُما عذاب پر دوی

تفسیر: د انبیاءو د دروغجنولو لامله (له وجی) له هغو شیانو څخه چی دوی ویرول شوی و هغه ور
د مخه راغلل. او په هم هغه عذابونو کښی چی دوی تری ویرول شوی وو، ولویدل.

أَفَعَيَّنَّا بِالْخَلْقِ الْأَوَّلِ بَلْ هُمْ فِي لَبْسٍ مِّنْ خَلْقٍ جَدِيدٍ ⑫

آیا پس نو مونږ ستړی شوی وو په پیدایښت اول باندی یعنی نه یو ستړی شوی
بلکه دوی په شک کښی دی له جوړولو او ژوندی کولو نویو څخه.

تفسیر: د دوهم ځلی نوی ژوندون په نسبت هغوی ته خوشی او فضول یو شک پیدا شوی دی هغه
قادر مطلق چی دوی ئی اول ځلی پیدا کړی دی آیا دوهم ځلی هغه ته د هغوی بیا پیدا کول
کوم گران کار دی؟ آیا دوی هسی گمان کوی چی (معاذالله) هغه به په اول ځلی د دی
گردی (تولی) دنیا له پیدا کولو څخه ستړی شوی وی؟ د هغه مطلق قادر په نسبت داسی توهمات
غور کول ډیر سخت جهالت او سپین سترگیتوب دی.

وَلَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ وَنَعْلَمُ مَا تُوَسُّوْسُ بِهِ نَفْسُهُ ⑬

او په تحقیق پیدا کړی دی مونږ جنس د انسان، په داسی حال کښی چی
مونږ پوهیږو په هغه څیز چی وسوسه او خطرته کوی په هغه سره زړه د ده له
فکرونو عبثو او ناکارو سره

تفسیر: د انسانانو د هر قول او فعل څخه مونږ خبردار یو تر دی چی له هغو پتو خبرو چی د
وسوسی په ډول (طریقه) د هغو په زړه کښی تیږیږی هغه هم مونږ ته معلوم دی ﴿الَّذِينَ مَنَعُوا
وَهُوَ الْغَیْثُ الْغَیْبُ﴾ جزء ۲۹ (الملک - رکوع ۱) آیت ۱۴

وَمَنْ أَأَقْرَبُ إِلَيْهِ مِنْ حَبْلِ الْوَرِيدِ ⑭

حال دا چی مونږ ډیر نژدی یو ده ته په علم سره له رگونو د ورمیږ د ده

شخه.

تفسیر: د ژوندانه له رگه مراد د اورمیر (شارگ) دی چی د هغه لرغیدونکی رگ له پری کیدلو شخه سری مری بښائی چی دا له روح او نفس شخه کنایه وی او مطلب ئی دا دی چی مونږ د علم په اعتبار د ده له روح او نفس شخه هم ډیر نژدی یو یعنی هسی چی سری پخپل احوال باندی پوهیږی مونږ له هغه شخه زیات د هغه په حال او احوال باندی پوه او خبردار یو. لکه چی مونږ د الله تعالیٰ دا پوهه او خبرداری په تجربه سره ثابت ولی شو، مثلاً وینو چی یو متخصص طبیب په یوه مرض آخته کیږی او دی خبر نه دی چی شخه وخت مریض کیږی او یا شخه وخت جوړیږی، یو پوهان، نجومی، ولی، پیغمبر! د هغو مشکلاتو نه چی ورته پیښیږی هیڅ پیش بینی او چاره سازی نشی کولی او پخپله رسول الله وائی ﴿وَلَوْ كُنْتَ أَعْلَمُ الْغَيْبُ لَاسْتَكُنْتَ مِنَ الْخَبِيرِ وَمَا مَسْنَى الشَّوْءُ﴾ جزء ۹ «اعراف - ۲۳ ع ۱۸۸ آیت» نو دا ثابته شوه چی الله تعالیٰ جل جلاله له مونږ نه مونږ ته نژدی دی، او له مونږ نه په مونږ عالم دی، له مونږ نه په مونږ مهربان دی، له مونږ نه د مونږ کارساز دی.

إِذْ تَلَقَى الْمُتَلَقَيْنِ عَنِ الْيَمِينِ وَعَنِ الشِّمَالِ قَعِيدٌ ۝

(او یاد کړه) کله چی اخلی دوه اخیستونکی پرښتی چی یوه له ښی طرف نه ناسته وی لیکلو د نیکی ته او بله له کین طرف نه ناسته وی لیکلو د بدی ته

تفسیر: دوه پرښتی د الله په حکم سره د همیش لپاره د هر سری په کتنه کښی دی هر هغه لفظ چی د دوی له خولی شخه ووځی یا هر کار چی دوی ئی کوی سم د لاسه ئی لیکی د نیکی لیکونکی ښی خوا ته او د بدی لیکونکی کینی خوا ته ناستی او ټاکلی (مقرر کړی) شوی دی شخه زیادت او نقصان نه کوی بلکه په ډیری امانت داری سره لیکنی کوی ﴿وَلَا عَلَيْهِمْ حِيفٌ وَلَا نَجْمٌ يَّعْلَمُونَ مَا تَفْعَلُونَ﴾ جزء عم (سورة الانفطار رقم ۸۲).

مَا يَلْفُظُ مِنْ قَوْلٍ إِلَّا لَدَيْهِ رَقِيبٌ عَتِيدٌ ۝

نه وائی دغه بنده هیڅ خبره مگر خو وی له ده شخه دوه ساتونکی، حاضر او تیار چی ژر ئی ولیکی.

تفسیر: دا دوه پرښتی لیکلو ته همیش تیاری وی. او هیڅکله نه تری جدا کیږی هغه چی د ورځی له طرفه موظفی دی د نمازدیگر په وخت کښی عملونه د بندگانو، ثبت ته رسوی. او هغه

چی د شپی له طرفه موظفی دی په وخت د صباح کښی عملونه د بندگانو حضور د رب العالمین ته پورته کوی، حضرت رسول الله صلی الله علیه وسلم وائی چی الله تعالیٰ له دی ملائکو نه پوښتنه کوی چی د ما بندگان په څه حالت کښی وو هغوی ورته وائی چی په سجده وو نو حضرت رب العالمین په ملائکو باندی افتخار کوی نو له هم دی وجی نه باید په دی دوو لمونځونو باندی ډیر خیال وشي.

وَجَاءَتْ سَكْرَةُ الْمَوْتِ بِالْحَقِّ

او راغلی بی هوشی سختی د مرگ لپاره د دی چی په سترگو ئی ووینی په حق سره

تفسیر: له یوه لوری ئی دفتر او دوسیه تیاره شوی ده او له بل لوری ئی د مرگی په کنده باندی رسیدلی دی مر کیدونکی دی او د ځنکدن په ربړونو(تکلیفونو) کښی غوتی خوری نو هلته دا گردی(تولی) خبری ورته رښتیا ښکاری چی الله تعالیٰ او د هغه پیغمبرانو د هغه خبر ورکړی و او د مری له مخی د هغه د سعادت او شقاوت پردی لری کیږی. او د داسی پېښی پېښیدل یقینی او قطعی دی. ځکه چی د مطلق حکیم ډیر حکمتونه د ده سره اړی (تعلق) لری. نو په دغه وخت کښی به وویلی شی دغه منکر انسان ته داسی چی:

ذَلِكَ مَا كُنْتَ مِنْهُ تَحِيدُ^{۱۹}

دا مرگ هغه دی چی وی به ته له ده څخه په څنگ کیدونکی او نه وی پری اقرار کونکی

تفسیر: سری ډیر زیار(کوشش) کوی چی له مرگ څخه ځان وژغوری(وساتی) او د هغه د بد خوند او وحشت څخه تل ځان وساتی او دی خوا هغی خوا سر او پښی ووهی خو سره له دی د مرگی شیبه(لحظه) چیری وروسته کیدونکی ده. آخر هغه په سر باندی راتلونکی ده او هیڅ یوه حیلۀ او تدبیر د مرگی مخه نشی نیولی.

وَنُفِخَ فِي الصُّورِ ذَلِكَ يَوْمُ الْوَعِيدِ^{۲۰}

او وبه پوکل شی په صور (شپیلی) کښی چی دا یوه ورځ ده د ویرولو د کفارو په عذاب سره).

تفسیر: وروکی قیامت خو د مرگ وقت دی. وروسته له دی لوی قیامت حاضر دی فقط چی په صور او شپیلی کښی وپوځلی شی هغه ویروونکی ورغ موجودیږی چی انبیاء او پیغمبرانو خلق تربینه ویرولی وو.

وَجَاءَتْ كُلُّ نَفْسٍ مَّعَهَا سَائِرٌ وَشَهِيدٌ^(۲۱)

او راځی هر نفس په دی ورغ کښی چی وی به له ده سره یو شړونکی (محشر ته) او شاهدی ورکوونکی (پر اعمال ئی لکه لاس، پښی او داسی نور).

تفسیر: خلق به په قیامت کښی داسی حاضر کړل شی چی یوه پرشته به ئی میدان ته د وړاندی کولو دپاره راکاږی او بلی به ئی عملنامه نیولی وی چی د ده د ژوندانه گرد(تول) احوال او خبری پکښی لیکلی شوی وی ښائی چی دا به همغه دوه پرستی وی چی ﴿وَأَمَّا الَّتِي﴾ ورته وائی او د هغو په نسبت ئی فرمایلی دی ﴿إِنَّمَا لِلَّهِ التَّلَاقُ﴾ الآية - او ښائی چی کومه بله وی. والله اعلم. نو وبه ویلی شی ده ته د الله تعالی له جانبه داسی چی:

لَقَدْ كُنْتُمْ فِي غَفْلَةٍ مِّنْ هَذَا فَكْشَفْنَا عَنْكَ غِطَاءَكَ فَبَصَرُكَ الْيَوْمَ حَدِيدٌ^(۲۲)

په تحقیق سره (په دنیا کښی) وی ته په غفلت بیخبری له دی ورځی د عذاب څخه نو بیرته مو کړه له تا څخه پرده د غفلت ستا، نو سترگی ستا نن ډیری تیزی دی (چی پری وینی خپل گرد(تول) اعمال)

تفسیر: په هغه وخت کښی به وویلی شی دوی ته چی وی تاسی د دنیا په خوندورو شیانو کښی مشغول او له دی ورځی څخه بیخبر او بی پروا وی! او ستاسی سترگی د شهواتو او غوښتنو تیاری او پردی پتی کړی وی. هغه ښوونی چی پیغمبرانو تاسی ته کولی هغو ته مو فکر نه کاوه. نن هغه پرده ستاسی له سترگو څخه لری کوو او ستاسی لیدنه خورا(ډیر) زیاتوو، تر څو ښه وگوری آیا هغه خبری چی تاسی ته کیدلی صحیح وی او که غلطی؟ ثابته وه او ثابته شوه چی دا تولی خبری رښتیا وی، ځکه له هر یوه سره یو قرین شیطان او بل ئی له ملائکو نه د مراقبت لپاره ورسره همراه دی لکه چی په حدیث کښی وائی: (ما منکم من احد الا وقد وکل به قرینه من الجن وقرینه من الملائكة - الحديث).

وَقَالَ قَرِينُهُ هَذَا مَا لَدَىٰ عَتِيدٌ^(۲۳)

او وبه وائی ملگری د ده (پربسته) دا دی هغه شی چی ماسره حاضر دی (د دفاترو د اعمالو د ده)

تفسیر: پربستی به ئی له اعمالنامو سره حاضری وی غیبنی له (قرین) خنجه شیطان مرادوی. یعنی شیطان به وائی دا مجرم حاضر دی چی غما له خوا اغوا شوی و. او هغه می د دوزخ لپاره تیار کری دی. مطلب دا چی هغه اغوا غما له لاسه شوی ده خو په ما کښی دومره زور او تسلط چیری و چی هغه می په جبری دول (طریقه) سره په شرارت کښی اخته کر دی پخپل اختیار، اراده او واک گمراه شوی دی.

الْقِيَا فِي جَهَنَّمَ كُلَّ كَفَّارٍ عَنِيدٍ ﴿٢٣﴾ مَنَّاعٍ لِلْخَيْرِ مُعْتَدٍ مُّرِيبٍ ﴿٢٤﴾

(نو وبه ویل شی دوو پربستو ته) وغورځوی تاسی په دوزخ کښی هر یو کافر عناد کوونکی منع کوونکی د خیر تیریدونکی له حدودو مشروعو، ظالم او شک کوونکی (په دین کښی).

تفسیر: د الله تعالی له دربار به دغه حکم دوو پربستو ته وشي چی داسی سری دی په دوزخ کښی واچول شی!

لَاذِينَ جَعَلَ مَعَ اللَّهِ إِلَهًا آخَرَ فَأَلْقِيَهُ فِي الْعَذَابِ الشَّدِيدِ ﴿٢٥﴾

هغه (کافر) چی گرځولی ئی دی سره له الله! (الله بل) نو وغورځوی دی په عذاب سخت کښی

تفسیر: داسی سری په دوزخ کښی د ډیر سخت عذاب مستحق دی، ځکه چی تر مشرکینو نه لوی ظالمان نور په دنیا کښی نشته.

قَالَ قَرِينُهُ رَبَّنَا مَا أَطْعَمْتُهُ وَلَكِنْ كَانَ فِي ضَلَالٍ بَعِيدٍ ﴿٢٦﴾

وبه وائی ملگری د ده یعنی شیطان ای ربه غمونږ، نه و گمراه کری ما دی (جبراً) لیکن و دی پخپله په گمراهی لری کښی له حقه غنی.

تفسیر: حُما زور پر ده باندی نه رسیده. لږ څه اشاره می چی ورته وکړه دغه کمبخت پخپله گمراه شو د نجات او فلاح له لیاری څخه لری ولوید. شیطان په داسی ویناو سره غواړی چی خپل جرم سپک وربنکاره کړی داسی جگړی او منازعی په مابین د دوزخیانو او خدایانو باطله و د هغوی کښی او په مابین د اغوا کونکو د دوی کښی ډیری راځی چی قرآن له بعضی د هغو ځنی خبر ورکوی او وائی: ﴿وَقَالَ الشَّيْطَانُ لَمَّا قُضِيَ الْأَمْرُ إِنَّ اللَّهَ وَعَدَكُمْ وَعْدَ الْحَقِّ وَوَعَدْتُكُمْ وَأَخْلَفْتُكُمْ وَمَا كَانَ لِي عَلَيْكُمْ مِنْ سُلْطَانٍ إِلَّا أَنْ دَعَوْتُكُمْ فَاسْتَجَبْتُمْ لِي فَلَا تَكُونُوا لِلْمُؤْمِنِينَ مِنَ الْفِتْنَةِ مَأْنِيصًا وَلَا تَصْخَبُوا لَهُمْ وَلَا تَكُونُوا مِنْهُمْ حَاكِمِينَ﴾ (جزء - ۱۳ سورة ابراهیم آیت - ۲۲)

قَالَ لَأَتَّخِذَهُمُ الْدِّينَ وَقَدْ قَدَّمْتُ إِلَيْكُمْ بِالْوَعِيدِ ۝۲۸

وبه فرمائی (الله قهرأ چی) جگړه مه کوی تاسی دلته له ما څخه چی فائده نه کوی جگړی د تاسی په دی ځای کښی او په تحقیق ږومبی لیږلی و ما تاسی ته ویږول خپل په ژبو د انبیاو.

تفسیر: تاسی چتی(بیکاره) او ابلتی خبری مه کوی په دنیا کښی می هر چا ته د ښو او بدو لیاری وربولی وی اوس هر یوه ته د هغه له جرم سره سمه جزا ورکوله کیږی هغه چی گمراه شوی دی او هغه چی له دوی څخه ئی لیاره ورکه کړی ده دواړه به د خپلو جرمونو سزاوی مومی.

يَا بَيْتُ الْقَوْمِ لَدَائِي وَمَا أَنَا بِظَالِمٍ لِّلْعَبِيدِ ۝۲۹

نه شی بدلیدلی هیڅ خبره په دی باره کښی په نزد زما او نه یم زه ظلم کوونکی پر بندگانو چی بی له گناه ئی په عذاب کړم.

تفسیر: ځمونږ له لوری به ظلم نه کیږی. هغه فیصله چی صادرېږی عین حکمت او انصاف به وی «او خبره به نه بدلېږی» یعنی کافران به نه بښلی کیږی نو د دی لوی کافر شیطان بښنه به چیری کیږی.

يَوْمَ نَقُولُ لِحَبَّهْمَ هَلْ امْتَلَأْتِ وَنَقُولُ هَلْ مِنْ مَزِيدٍ ۝۳۰

(یاده کړه هغه ورځ) چی وایو مونږ دوزخ ته داسی آیا دک او موږ شوی ته له خلقو نه؟ او وبه وائی هغه آیا نور هم څه زیات ځای شته بلکه شته یعنی

زیات کره زه لا بنه مور شوی نه یم.

تفسیر: د دوزخ وسعت او ارتوالی به له دومره خلقو څخه نه ډکېږی. او د قهر له شده به نور کافران او نافرمانان هم ورغواړی.

وَأَزْلَفَتِ الْجَنَّةُ لِلْمُتَّقِينَ غَيْرَ بَعِيدٍ ﴿۵۱﴾

او رانژدی به کر شی جنت لپاره د ویریدونکیو پرهیزگارانو چی نه به وی لری (له دوی نه).

تفسیر: جنت به له دوی څخه لری نه وی. دوی به له ډیر نژدی څخه د هغه تر او تازگی ښائست او سینگار وینی.

هَذَا مَا تَعْدُونَ لِكُلِّ آوَابٍ حَفِظٍ ﴿۵۲﴾ مَنْ خَشِيَ الزَّمَانَ بِالْغَيْبِ وَجَاءَ بِقَلْبٍ مُنِيبٍ ﴿۵۳﴾ ادْخُلُوهَا بِسَلَامٍ

فرمائی الله چی دا هغه دی چی وعده به ئی کوله کیده له تاسی سره دپاره د هر رجوع کوونکی الله لره او د هر ساتونکی حدودو د هغه لره او هر هغه چی ویریری له عذابه د رحمان په غیب سره او راتلونکی وی په زړه رجوع کوونکی سره الله ته (نو وبه فرمائی الله څی ننوځی پکښی په سلامتیا سره)

تفسیر: هغه کسان چی په دنیا کښی ئی الله تعالی یادوه او له گناهونو څخه ئی ځانونه ژغورل (بچ کول) او د الله په لوری به ئی رجوع کوله او بی له لیدلو څخه د هغه له قهر او جلاله ویریدل او په یوه پاک او صاف رجوع کوونکی زړه د الله په حضور حاضر شوی و د هغه جنت وعده له داسی سړیو سره کړی شوی وه اوس ئی وخت رارسیدلی دی چی په سلامتیا او عافیت سره پکښی ننوځی او پرښتی دوی ته سلام اچوی او د پاک پروردگار سلام هم وررسوی.

ذَلِكَ يَوْمُ الْخُلُودِ ﴿۵۴﴾

دا ورځ د ورننوتلو په جنت کښی ورځ ده د همیشه توب په هغه کښی

تفسیر: په حدیث کښې وائی جنتیان چی جنت ته ننوزی. ورته ویل کیږی، ننوزی بیا مو نو مرگ نشته، دوزخیانو ته په وخت د ننوتلو کښې دوزخ ته هم داسی ویل کیږی نو هغه ورځ هر چا ته هر څه چی وررسیږی د تل دپاره دی.

لَهُمْ مَا يَشَاءُونَ فِيهَا وَلَدَيْنَا مَزِيدٌ ﴿٥٠﴾

وی به دغو (مومنانو) لره هغه چی غواړی ئی دوی په دی جنت کښې او له مونږ څخه ئی زیادت هم شته په هغو باندی

تفسیر: هر شی چی وغواړی هغه وررسیږی برسیره په هغه داسی نعمتونه هم ور رسیږی چی د هغوی په خیال کښې نه وی رسیدلی لکه د الله تعالیٰ لقا او لیدنه. او ممکن دی له (ولدینا مزید) څخه دا غرض وی چی له مونږ سره ډیر شیان دی هر څومره چی د جنتیانو له خوا وغوښت شی هغه ګرد(تول) به ورکړل شی او د الله تعالیٰ په ورکولو سره بیا هم څه لږتیا نه پیښیږی او نه د هغو لامله(له وجی) څه ربر(تکلیف) او مشکلات پیدا کیږی نو داسی بی شماره انعامات او عطایا لیری مه ګنی! ﴿وَلَنْ يَرْضَىٰ عَنْكَ الْاَلِهَةُ﴾ الایه - په حدیث کښې وائی که الله تعالیٰ تولی آرزوګانی د بندګانو ورپوره کړی د ده په ډیرار کښې په اندازه د یوه وزر د میاشی هم څه نه کمیږی.

وَكَمْ اَهْلَكْنَا قَبْلَهُمْ مِنْ قَرْنٍ هُمْ اَشَدُّ مِنْهُمْ بَطْشًا فَنَقَّبُوا فِي الْاِلَادِ هَلْ مِنْ مَّخِصٍ ﴿٥١﴾

او ډیر مو هلاک کړی دی پخوا له دی څخه له اهل د زمانو پخوانیو نه چی هغوی ډیر سخت او قوی و له دغو (کفارو د مکی) څخه له جهته د قوته نو ډیر ځایونه د پنا ئی ولتول په ښارونو کښې، چی ګوندی پیدا به کړی ځای د ساتنی له مرګه ځنی، خو پیدا ئی نه کړ

تفسیر: رومبی د کفارو د اخروی تعذیب بیان و په منځ کښې د هغوی په مقابل کښې د اهل جنت د تنعم ذکر راغی اوس بیا د کفارو د سزا ورکولو ذکر فرمائی یعنی پخوا له آخرته په دنیا کښې مونږ ډیر داسی شریر سرکش او غایه غروونکی قومونه تباہ او خراب کړی دی چی په زور او قوت کښې له موجوده کافرانو څخه ډیر لوړ(اوچت) و او په ډیرو ملکونو کښې ګرځیدلی

وو او راز راز (قسم قسم) تصرفات ئی پکینی کری و، کله چی د الله تعالیٰ عذاب ورسید نو د تبتیدلو او پتیدلو لپاره هغوی ته په گرد (تول) جهان کینی په هیڅ یو ځای کینی داسی ځای نه پیدا کیده ﴿إِنَّ مَا تَلُوْنَ اِيْدُرْكَهُ الْوَتُّ وَلَوْ كُنْتُمْ فِيْ رُؤُوفٍ مُّشِيْدَةً﴾ الآية - النساء رکوع (۱۱) آیت (۷۸)

اِنَّ فِيْ ذٰلِكَ لَذِكْرًا لِّمَنْ كَانَ لَهُ قَلْبٌ اَوْ اَلْقَى السَّمْعَ وَهُوَ شَهِيدٌ ﴿۳۵﴾

بیشکه په دغو (مذکوره و شيانو) کینی خامخا ذکر او پند دی هر هغه چا لره چی وی هغه لره زړه روغ او فکر کوونکی یا کیږدی غور نصیحت ته په داسی حال کینی چی دی حاضر متوجه وی په زړه سره

تفسیر: په دی عبرتناکو واقعاتو باندی له غور او فکر کولو څخه هم هغه خلق پند اخیستی شی چی د هغوی په سینه کینی هسی پوهیدونکی زړه وی چی یا پخپله په خبری باندی وپوهیږی یا د نورو له پوهولو څخه پوهه ومومی او غور ورته ونیسی ځکه چی دا هم د پوهنی یوه درجه ده چی سری پخپله نه پوهیږی خو د نورو له ویشولو څخه متنبه او هوښیاریږی او منفعت تری آخلی. هغه چی نه پخپله پوهیږی او نه د نورو پوهولو ته غور پدی، او نه ئی په زړه کینی ځای ورکوی، نو له هسی سری څخه لوته او تیره (گټه) ښه ده.

وَلَقَدْ خَلَقْنَا السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا فِيْ سِتَّةِ اَيَّامٍ ﴿۳۶﴾

او په تحقیق پیدا کری دی مونږ آسمانونه او ځمکه او هغه نور مخلوقات چی په منځ د دغو (آسمانونو او ځمکه) کینی دی په شپږو ورځو کینی

تفسیر: د دی بیان پخوا له دی تیر شوی دی.

وَمَا مَسَّنَا مِنْ لَّغْوٍ ﴿۳۷﴾

او نه وه رسیدلی مونږ ته هیڅ ستومانی

تفسیر: کله چی دی د اول ځلی له پیدا کولو څخه نه دی ستری شوی نو د دوهم ځلی په پیدا کولو کینی به څرنگه ستری کیږی؟ او تباه او برباد کول خو له جوړولو څخه ډیر آسان دی.

فَاصْبِرْ عَلَى مَا يَقُولُونَ وَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ

نو صبر کوه (ای محمده) پر هغه چی وائی ئی دوی او تسبیح ووايه پیوست
له حمده د رب خپل

تفسیر: که دا خلق په داسی غټو خبرو باندی هم نه پوهیږی نو تاسی مه خپه کیږی! بلکه پر داسی چټی(بیکاره) خبرو باندی صبر وکړی! (وهذا کان قبل الامر بالجهاد) او د هغه الله تعالیٰ په یاد کښی د زړه له کومی مشغول اوسی! چی د گردو(تولو) آسمانونو او ځمکی پیدا کوونکی دی، او د هر شی په ودانولو او وړانولو باندی قدرت لری.

قَبْلَ طُلُوعِ الشَّمْسِ وَقَبْلَ الْغُرُوبِ ۝ وَمِنَ اللَّيْلِ فَسَبِّحْهُ

پخوا له راختلو د لمر یعنی لمونځ د صبا او پخوا له لویدلو د لمر څخه یعنی لمونځونه د ماسپښین او د مازدیگر او په بعض کښی د شپې نه پس تسبیح وایه د دغه الله یعنی لمونځ د تهجد او ماسختنی وکړه.

تفسیر: دا د الله تعالیٰ د یادولو وختونه دی. په دی کښی عبادتونه او دعاوی قبلېږی. له ځینو روایتونو څخه ښکاریږی چی رومی ځمونو په پیغمبر صلی الله علیه وسلم باندی د دریو وختونو لمونځ فرض و. سهار - مازدیگر او تهجد. لکه چی اوس هم دی دریو وختو ته یو خصوصی فضل او شرف حاصل دی. ښائی چی هر سری په لمانځه، ذکر، دعا، تلاوت یا نورو ښو کارونو باندی په دغو وختو کښی مشغول اوسی او معمور ئی ولری. په حدیث کښی راغلی دی (علیکم بالغدوة والروحة وشئ من الدلجة) ځینی وائی چی له قبل الطلوع څخه د سهار لمونځ او له قبل الغروب څخه د ماسپښین او مازدیگر لمونځونه او له (من اللیل) څخه د ماښام او ماسختن لمونځونه مراد دی.

وَادْبَارِ الشَّجَرِ ۝

او وروسته له سجودو د لمونځونو څخه هم تسبیح ووايه!

تفسیر: وروسته له لمانځه څخه دی څه تسبیح او تهلیل وکړ شی چی هغه عبارت له سنتو لمونځونو او نوافلو څخه دی او یا عبارت له هغو اذکارو څخه دی چی په احادیثو کښی راغلی لکه دری دیرش کرته سبحان الله، دری دیرش کرته الحمد لله، څلوردیرش کرته الله اکبر او یا داسی

نور اذکار او اوراد چی په نصوصو کښی راغلی.

وَاسْتَبْرَأَ يَوْمَ يُنَادِ الْمُنَادُ مَنْ مَكَانٍ قَرِيبٍ ﴿٣١﴾

او واوره غوړ کيږده (ای محمده) هغه ورځ چی آواز وکړی آواز کوونکی (اسرافیل) له ځای نژدی نه

تفسیر: وائی چی د بیت المقدس پر تیږی (گتۍ) باندی به صور او شپیلی پوکل کيږی نو ځکه ئی نژدی ویلی دی. یا ئی دا مراد دی چی د هغه غږ به په هر ځای کښی له ډیر نژدی څخه اوریده کيږی او تول به یو شانی اوری پرته(علاوه) له صور څخه نور غږونه هم د الله تعالیٰ له لوری آورو کيږی چی ځینی له دی آیت څخه هم هغه غږونه مراد وی چی په هغی ورځی کښی پرته(علاوه) له صور څخه له ډیر نژدی څخه غوږونو ته رسیږی خو ښکاره نفخ صور دی. والله اعلم.

يَوْمَ يَسْمَعُونَ الصَّيْحَةَ بِالْحَقِّ ذَلِكَ يَوْمَ الْخُرُوجِ ﴿٣٢﴾

هغه ورځ چی واورى (دغه خلق) سخته چغه د (اسرافیل) په حقه سره دا (ورځ د آواز) ورځ د وتلو ده (له قبورو) نه.

تفسیر: کله چی دوهم ځلی صور او شپیلی پوکل کيږی نو ځمکه بالکل سره بیرته کيږی او گرد(تول) مری تری ژوندی راوځی او په میدان دريږی.

إِنَّا نَحْنُ نُحْيِي وَنُمِيتُ وَالْيَنَّا الْمَصِيرُ ﴿٣٣﴾

بیشکه هم دا مونږ ژوندی کول کوو او مړه کول کوو او شته خاص مونږ ته راگرځیدل (د تولو امورو).

تفسیر: په هر حال موت او حیات گرد(تول) د الله تعالیٰ د قدرت په لاس کښی دی او د هر ډول(طریقه) گرځیدلو پای(آخر) د الله تعالیٰ په لوری دی هېڅوک له دی څخه نه شی خلاصیدی.

يَوْمَ تَشَقَّقُ الْأَرْضُ عَنْهُمْ سِرَاعًا ذَلِكَ حَشْرٌ عَلَيْكُمْ يُسِيرُ ﴿٣٤﴾

په هغه ورځ چی وچوی ځمکه له دوی څخه په چابکی سره دغه (ژوندی کول)

تول دی پر مونږ باندی دیر آسان.

تفسیر: ځمکه به چوی، مری به له هغی څخه راوځی او د حشر د میدان په لوری به سره په مندو غونډیری الله تعالیٰ به گرد(تول) ږومی او وروستی مخلوقات سره یو ځای تولوی او داسی کول هغه ته کوم لوی کار نه دی.

نَحْنُ أَعْلَمُ بِمَا يَقُولُونَ وَمَا أَنْتَ عَلَيْهِمْ بِجَبَّارٍ فَذَكِّرْ
بِالْقُرْآنِ مَنْ يَخَافُ وَعِيدِ^(۵۱)

مونږ ته ښه معلوم دی هغه څه چی وائی ئی دوی او نه ئی ته په دوی باندی زور کوونکی (په راوړلو د ایمان) نو پند ورکوه په قرآن سره هغه چاته چی ویریری له وعیدونو او ویرولو څما په عذابونو د آخرت سره

تفسیر: هغه خلق چی له حشر څخه منکران دی هغوی چتی(بیکاره) اپلتی کوی. دوی پریږدی چی هسی چتی(بیکاره) خبری کوی او د هغوی معامله مونږ ته راوسپاری مونږ ته دوی گرد(تول) معلوم دی او په هغو خبرو مونږ ښه پوهیږو چی دوی ئی وائی. ستاسو دا کار نه دی چی په زور او زیادت سره په هر سری باندی هره یوه خبره ومنع هوا! هغوی ته قرآن کریم واوروی! او مخصوصاً هغوی ته نصیحت او لیار ښوونه وکړی! چی له الله تعالیٰ څخه ویریری او په دی معاندینو پسی دیر زیات هڅه مه کوی!.

تمت سورة (ق) بتوفيقه تعالیٰ

سورة الذاریات مکیة وهی ستون آية وثلاث رکوعات

رقم نزولها (۶۷) رقمها (۵۱) (نزلت بعد سورة الأحقاف)

د «الذاریات» سورت مکی دی (۶۰) آیتونه او دری رکوع لری په تلاوت کښی (۵۱) او په نزول کښی (۶۷) سورت دی. وروسته د الاحقاف له سورت نه نازل شوی دی.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شروع کوم په نامه د الله چه دیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

وَالذَّرِيَّتْ ذُرَّاءُ ۝۱۱ فَالْحَمِلَتْ وَوَقَّرَ ۝۱۲ فَالْجَارِيَّتْ يُسْرًا ۝۱۳ فَالْمَقْسِمَتِ أَمْرًا ۝۱۴

قسم دی په هغو بادونو باندی چی تیتوی (الوخی) خاوری او نور شیان په الوتلو خپلو سره پس قسم دی په وریځو پورته کوونکیو د اوبو درنو سره پس قسم دی په کشتیو تلونکیو په نرمی سره په سر د اوبو پس قسم دی په (ملائکو) قسمت کوونکو د کارونو لویو په حکم د الله سره «لکه ارزاق باران او داسی نور».

تفسیر: رومبی دیر سخت بادونه او سخته سیلی الوخی چی د هغو له دورو او غبار څخه وریځی پورته کیږی بیا له هغو څخه اوبه جوړیږی او هغه پیتی پورته گرځی. بیا د اوریدلو په وخت کښی سپکه هوا چلیږی بیا د الله تعالی له حکم سره سم د هری سیمی هومره ورښ چی په برخه ئی وی هغه ورویشل کیږی. پر دی هواو باندی الله تعالی قسم خوری. ځینی عالمان له (ذاریات) څخه هواوی له (حاملات) څخه وریځی او له (جاریات) څخه ستوری او له (مقسمات) څخه پرښتی مرادوی. ځواکی د مقسم په ترتیب له ښکته والی څخه د پورته په لوری شوی دی. له حضرت علی کرم الله وجهه او نورو څخه روایت دی چی (ذاریات) هواوی (حاملات) وریځی (جاریات) بیږی او (مقسمات) هغه پرښتی دی چی د الله تعالی په حکم خواړه او نور شیان تقسیموی. جواب د قسم دا دی چی:

إِنَّمَا تُوْعَدُونَ لَصَادِقٍ ۝۱۵ وَإِنَّ الدِّينَ لَوَاقِعٌ ۝۱۶

بیشکه هغه چی له تاسو سره ئی وعده کاو شی چی هغه عبارت ده له ژوندی کولو پس له مرگه ځنی خامخا یوه وعده رښتیا ده او بیشکه چی جزا د عمل خامخا واقع کیدونکی او راتلونکی ده (نو ځانونه ورته ښه تیار کړی!)

تفسیر: دا د هواو او ورښو او نورو شیانو نظام ښه شاهد او ښوونکی دی چی د آخرت وعده رښتیا ده او د دنیا د اموراتو فیصله کول په عدل او انصاف سره هم ضروری دی. کله چی په نری کښی یو باد، ورښ، هوا هم بی له نتیجی نه ښوری نو آیا دا دومره لویه کارخانه به څرنگه بی له کومی نتیجی پخپل سر گرځی؟ خامخا دوی لره به هم کومه عظیم الشانه نتیجه وی چی هغه ته مونږ آخرت وایو.

وَالسَّمَاءَ ذَاتِ الْحُبُكِ ۝۱۷

او (قسم دی) په آسمان خاوند د لیارو خلقی وو، مزینو

تفسیر: په صاف، مضبوط او دیر ښه رونق لرونکی آسمان باندی قسم دی چی پر هغه باندی د ستوریو جال لویدلی رایشکاری او په هغه کښی د ستوریو او پرښتو لیاری شته. جواب د قسم دا دی چی:

إِنَّمَا لَفِي قَوْلٍ مِّثْلُ ۞ يُؤْفِكُ عَنْهُ مِنَ الْوَيْلِ ۞

بیشکه تاسی ئی ای مشرکانو خامخا په یوه خبره مختلفه گډه وده کښی! مگرځول کاو شی له دغه (نبی، قرآن او ایمان ځنی په هغوی سره) هغه څوک چی مگرځولی شوی دی له هدایت په علم د الله کښی.

تفسیر: د قیامت او د آخرت خبری هر ورو (خامخا) ستاسو د جگړو مورد مگرځیدلی دی. دا هغه سری منی چی د ربوبیت له دربار سره څه تعلق ولری. هغه چی له دی درباره رتلی او شرلی وی د خیر او د سعادت له لیاری څخه مگرځیدلی وی. نو هغه د دی شیانو له تسلیم او منلو او قبلولو څخه تل بی برخی پاتی کیږی. که دوی یواځی د آسمان په نظم او نسق باندی فکر وچلوی او غور وکړی نو یقین ئی راځی چی په هسی خبرو کښی جگړی کول ناپوهی او حماقت دی.

قِيلَ الْخَوَاصُّونَ ۞

لعنت کړی شوی دی پر دروغ ویونکیو اټکل کوونکیو باندی

تفسیر: په دوی ځکه لعنت شوی دی چی دوی د دین په خبرو کښی اټکلونه وهی او پخپل گمان او اټکل سره د قطعیاتو تردید کوی. ﴿إِنْ يَكْفُرُونَ إِلَّا الظَّنُّ وَإِنْ هُمْ إِلَّا يَخْرُصُونَ﴾ د معنی او معرفت په امورو کښی د دوی ټول اعمال په تخمین او اټکل سره دی.

الَّذِينَ هُمْ فِي غَمْرَةٍ سَاهُونَ ۞

هغه کسان چی دوی په نهایت غفلت کښی سهو کوونکی غافل او بیخبره دی (له قیامت نه)

تفسیر: د دنیا د چرچو او د مزو لامله (له وجی) دوی له الله تعالیٰ څخه او له آخرت نه بالکل غافل شوی دی.

يَسْأَلُونَ أَيَّانَ يَوْمُ الدِّينِ ﴿١٣﴾

سوال کوی منکران (تمسخرأ له محمد نه) چی کله به وی ورغ د انصاف (او د جزاء)

تفسیر: د انکار او خندا په ډول (طریقه) پوښتنی کوی ښه! خانه! هغه د عدل او د انصاف ورغ کله راځی؟ او دومره ولی وغنډیده (ایساره شوه)؟ نو فرمائی الله اکرم شانه واعظم برهانه په جواب د دوی کښی چی واقع به شی دا جزا.

يَوْمَ هُمْ عَلَى النَّارِ يُفْتَنُونَ ﴿١٤﴾ دُفُّوا فِتْنَتَكُمْ هَذَا الَّذِي كُنْتُمْ بِهِ تَسْتَعْجِلُونَ ﴿١٥﴾

هغه ورغ چی دوی په اور باندی معذب شی ورته وبه ویل شی! وشکی تاسی (خوند د) عذاب ستاسی، دا دی هغه (عذاب) چی وی تاسی چی په جلتی سره مو غوښت دغه عذاب په دنیا کښی

تفسیر: دا د الله تعالیٰ له لوری هغوی ته جواب ورکری شوی دی چی لږ صبر وکری! هغه ورغ راتلونکی ده. کله چی تاسی په اور کښی سره سم او کاپه واپه ولویری او ښه په کښی وسوځی! نو هلته به تاسی ته وویل شی واخلی وشکی دا مو د شرارت او استهزاء مزه او خوند او دا ده هغه ورغ چی تاسی ژر غوښتله درغله.

إِنَّ الْمُتَّقِينَ فِي جَنَّاتٍ وَعُيُونٍ ﴿١٦﴾ اخْذِينَ مَا آتَاهُمْ رَبُّهُمْ

بیشکه وبریدونکی له الله او عآن ساتونکی له معاصیو به په جنت کښی وی او په چینو کښی به وی یعنی څښونکی د اوبو د دی چینو به وی. اخیستونکی به وی هغو نعمتونو لره چی ورکری وی دوی ته رب د دوی.

تفسیر: په دیره خوښی هغه نعمتونه قبلوی چی الله تعالی وربښلی دوی ته چی یو له هغی څخه انواع د چینو دی لکه سلسبیل، ﴿عَيْنَا فِيهَا تُنْزِلُ سُلَيْلًا﴾ «الدهر». تسنیم، ﴿عَيْنَا تُشْرَبُ بِهَا الْعُرُونَ﴾ «التطفیف». جاریه، ﴿فِيهَا عَيْنٌ جَارِيَةٌ﴾ «الغاشية».

إِنَّهُمْ كَانُوا قَبْلَ ذَلِكَ مُحْسِنِينَ ﴿١٧﴾

بیشکه دوی و پخوا له دی څخه! یعنی په دنیا کښی محسانان او نیکی کوونکی

تفسیر: له دنیا څخه سره له دیرو ښیګڼو (فایدو) راغلی و نن د هغو ښیګڼو (فایدو) میوه مومی وروسته له دی د ښیګڼو (فایدو) لږ څه تفصیل هم راځی.

كَانُوا قَلِيلًا مِّنَ الْإِنِّلِ مَا يَهْجَعُونَ ﴿١٨﴾ وَإِلَّا سَحَارَهُمْ يَسْتَغْفِرُونَ ﴿١٩﴾

ویه دوی (په دغه وصف) چی په لږ برخه د شپی کښی به اوده کیدل او په اکثره د شپی کښی به ئی عبادت کاوه او په وخت د گهیځ (سحر وختی) کښی دوی مغفرت غوښت له الله نه د گناهونو خپلو

تفسیر: د شپی زیاته برخه د الله تعالی په عبادت کښی تیروی او د گهیځ (سحر) په وخت کښی کله چی شپه پای (آخر) ته ورسیدی له الله تعالی څخه د خپلو تقصیراتو بښنه غواړی او وائی، الها ستا د معبودیت حق می نشو ادا کړی هغه تقصیرات چی غما څخه واقع شوی دی پخپلی مهربانی او مرحمت سره ئی رಾಮعاف کړه! د عبادت کثرت دوی نه مغروری بلکه څومره چی په عبودیت کښی ترقی کوی په هماغه اندازه په دوی کښی خوف او خشیت لا زیاتیدی.

وَفِي أَمْوَالِهِمْ حَقٌّ لِّلسَّائِلِ وَالْمَحْرُومِ ﴿٢٠﴾

او په مالونو د دوی کښی حق او برخه وه سوالګر لره او صبر کوونکی لره (یعنی مسکین سوال نه کونکی لره).

تفسیر: محروم هغه اړ(مجبور) او محتاج دی چی له هیچا څخه هیڅ شی نه غواړی مطلب ئی دا دی چی دوی برسیره پر زکوٰه له خپلو مالونو او شتو څخه پخپلی خوښی سره سائلانو او محتاجانو ته برخی ټاکی او مقرروی چی د التزام لامله (له وجی) گواکی حق ورته وایه شی او

اغنيا بايد له حال د داسی محتاجانو نه خبر وی چی دوی له شرم او غیرت نه له چا څخه څه نه غواړی.

وَفِي الْأَرْضِ آيَاتٌ لِلْمُتَّقِينَ ﴿٢٠﴾ وَفِي أَنْفُسِكُمْ أَفَلَا تُبْصِرُونَ ﴿٢١﴾

او په ځمکی کښی علامی او نبی دی، د قدرت د الله تعالی یقین لرونکیو لره. په نفسونو او ځانونو ستاسی کښی هم علامی د عبرت دی آیا نو تاسی ئی نه وینی چی تری پند واخلی

تفسیر: دا د شپي وښتیا، استغفار او پر محتاجانو او اړو(ضرورتمندو) باندی خرڅ او لگول د مال ښائی چی د دی یقین په بنا وی چی الله تعالی شته او د ده په دربار کښی د هیچا اجر او نیکی نه ضایع کیږی، نو ځکه متقیان په داسی شاقه عبادتونو ځان سنبالوی. له دغو ښو د قدرتونو د الله تعالی څخه چی په آفاقی او انفسی یعنی په ځان او جهان کښی شته! که سری پخپل ځان یا د ځمکی د مخی د موجوداتو په احوالو باندی فکر او غور وکړی نو دا تفکر او تعمق هر انسان په دی متیقین کوی چی د هرو نیکو او بدو جزا په هر ډول(طریقه) چی وی ضرور رسیدونکی ده.

وَفِي السَّمَاءِ رِزْقٌ وَمَا تُوعَدُونَ ﴿٢٢﴾

او په آسمان کښی دی (سبب د) رزق ستاسی چی (باران دی) او هغه چی له تاسو سره ئی وعده کړی شوی ده (د ثواب او عقاب)

تفسیر: په سائلانو او محتاجانو باندی له لگولو څخه مه ویریری په دی معنی چی که مونږ خپل مال اقرباو او فقیرانو ته ورکړو نو له کومه به ئی بیا وخورو، او مه په لگولو سره په مساکینو باندی څه منت او احسان ږدی ځکه چی مونږ ستاسی گردو(تولو) روزی، اجر او ثواب سم له کړی شوی وعده سره درکوو او د هر یوه روزی رسیدونکی ده هیڅوک ئی مخه نشی نیولی، او لگونکی لره به ډیر اجر او ثواب نور هم وررسیږی.

قَوْرَبِ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ إِنَّهُ لَشَيْءٌ مُثَلِّمٌ لِّمَا أَنْتُمْ تَخْفُونَ ﴿٢٣﴾

نو قسم دی وی ځما په رب د آسمان او ځمکی باندی بیشکه دا خبره چی وعده ئی کړی شوی ده خامخا حقه او رښتیا ده په مثل د هغی حقیقت او

واقعیت چی تاسو پری خبری کوی.

تفسیر: هسی چی ستاسی په وینا کښی څه شک نشته هم هغسی په دی خبری کښی هم څه شبهه نشته په یقین سره دا ورځ رسیدونکی ده او د قیامت لویه ورځ دریدونکی ده آخرت راتلونکی دی او د الله تعالیٰ گردی (تولی) وعدی پوره کیدونکی دی. وروسته له دی نه د ﴿وَلَقَدْ آتَيْنَاكَ الْكِتَابَ وَالْحُكْمَ﴾ په مناسبت د حضرت ابراهیم علیه السلام د میلیمه پالنې قصه را آورو چی د لوط علیه السلام د قصی تمهید دی او له دغو دواړو قصو څخه دا رابښکاری چی د الله تعالیٰ معامله په دنیا کښی له محسنانو او ښو خلقو او له مکذبانو او بدو سړیو سره څرنگه ده؟

هَلْ أَتَاكَ حَدِيثُ ضَيْفِ إِبْرَاهِيمَ الْمُكْرَمِ ﴿٢٣﴾

آیا رسیدلی او راغلی ده تاته (ای محمده) خبره د میلمنو د ابراهیم چی مکرمان او عزتمندان وو (په نزد د الله)

تفسیر: دا میلمانه هغه پرښتی وی چی په اوله کښی ابراهیم په هغوی باندی د بنی آدمانو گمان کړی و او د هغوی ئی ډیره عزت داری کوله اگر چی د الله په دربار کښی پرښتی هم معززی او مکرمی دی لکه چی پاک الله فرمائی ﴿بَلْ عِبَادٌ مُّكْرَمُونَ﴾

إِذْ دَخَلُوا عَلَيْهِ فَقَالُوا سَلَامًا قَالَ سَلَامٌ قَوْمٌ مُّنْكَرُونَ ﴿٢٤﴾

کله چی ننوتلی دغه (پرښتی) پر دغه (ابراهیم) نو وی ویل (سلام کوو مونږ پر تا) په سلام کولو سره، وویل (ورته ابراهیم چی) سلام دی وی پر تاسو او په زړه کښی ئی دغه تیره شوه چی دوی یو) قوم نا آشنا دی

تفسیر: د سلام جواب ئی په سلام سره ورکړ او پخپلو زړونو یا په خپلو منځونو کښی ئی سره وویل چی دوی خو اوږه او ناپېژندلی سړی رابښکاری.

فَرَاغَ إِلَىٰ أَهْلِهِ فَجَاءَ بِعِجْلٍ سَمِينٍ ﴿٢٥﴾ فَقَرَّبَهُ إِلَيْهِمْ قَالَ أَلَا تَأْكُلُونَ ﴿٢٦﴾

پس ورغی (ابراهیم) کور خپل ته نو رانی وړ (لاثق) یو خوځی (سخی) تیار، وړیت کړی نو ورنژدی ئی کړ هغوی ته وی ویل ولی نه خوری (یعنی وخوری

(تری)

تفسیر: په ډیر اهتمام سره ئی په میلستیا لاس پوری کړ او په ډیر تهذیب او خوږه ژبه ئی دوی ته وفرمایل «گرانو میلمنو! ولی تاسو دودی نه خوری؟» کله چی هغوی پرېستی وی او خواږه ئی نه و پکار نو دوی ورته وویل چی نه ئی خورو.

فَأَوْجَسَ مِنْهُمْ خِيفَةً قَالُوا لَا تَحْزَنْ وَبَشِّرِهُ بِالْعِلْمِ عَلَيْهِ ۲۸

پس پته کړه (ابراهیم) په زړه کښی له دوی نه ویره. ورته وی ویل دوی مه ویرېږه (مونږ لیرلی شوی د رب ستا یو) او زیری ئی ورکړ ده ته په یوه هلك ښه عالم هښیار سره

تفسیر: دلته ابراهیم علیه السلام وپوهیده چی دوی بنی آدمان نه دی بلکه ملائکی دی دا قصه پخوا له دی څخه په تفصیل سره د (هود) په سورت او د (حجر) په سورت کښی تیره شوی ده هلته دی وکتله شی.

فَأَقْبَلَتْ امْرَأَتُهُ فِي صَرَّةٍ فَصَكَّتْ وَجْهَهَا وَقَالَتْ عَجُوزٌ عَقِيمٌ ۲۹

پس مخ ئی وروړاو ښځی د ده په غږ د حیرانتیا سره نو وئی واهه مخ خپل (په څپیرو) وویل دی چی زړه بودی یمه شنده (نو څرنگه به وڅیروم زه څوی؟)

تفسیر: حضرت بی بی ساره رضی الله تعالی عنها چی په یوه ښوونکي ولاړه وه د هلك د څیړیدلو د زیری له آوړیدلو څخه په چغو سر شوه او بلی خوا ته متوجه شوه او له ډیره تعجبه ئی په څپیرو خپل مخ ووهه او وی ویل «دا څرنگه د منلو وړ (لائق) خبره ده چی یوه هسی زړه بودی او شنده ښځه لنگه شی چی په ځوانی کښی ئی اولاد نه دی شوی او اوس چی ډیره زړه او کړوبه شوی ده! د هلك مور شی».

قَالُوا كَذَلِكَ قَالَ رَبُّكَ إِنَّهُ هُوَ الْحَكِيمُ الْعَلِيمُ ۳۰

ووویل دغو (ملائکو) هم داسی (لکه چی بشارت مو درکړ) ویلی دی رب ستا بیشکه هغه (الله) ښه حکمت والا ښه خبردار دی.

تفسیر: مونږ دا خبره له ځانه نه وایو بلکه ستاسی پروردگار هم داسی فرمایلی دی او هم هغه پاک الله ته دغه ښه معلوم دی چی چا ته څه شی؟ او په کوم وقت کښی ورکړ شی؟ (او بیا تاسی سره له دی چی د نبوت له کورنی څخه ئی نو ولی په دی زیری باندي تعجب کوی؟) تنبییه: له گردو(تولو) آیتونو څخه دا رابښکاری چی دا هلک حضرت اسحاق علیه السلام دی چی د هغه زیری مور او پلار دواړو ته ورکړی شوی دی.

قَالَ فَمَا خَطْبُكُمْ أَيُّهَا الْمُرْسَلُونَ ﴿۳۱﴾

وویل (ابراهیم) نو څه کار (شان) دی ستاسو ای مرسلانو (رالپلیو شویو د الله له جانبه).

تفسیر: یعنی ابراهیم علیه السلام له پښتو څخه پوښتنه وکړه چه آخر تاسی د څه دپاره راغلی یی؟ ښائی چه له قرینی څخه پوهیدلی وی چه دوی د کوم ضروری او اهم مقصد دپاره راغلی دی.

قَالُوا إِنَّا أُرْسِلْنَا إِلَىٰ قَوْمٍ مُّجْرِمِينَ ﴿۳۲﴾ لِنُرْسِلَ عَلَيْهِمْ جَارََةً مِّنْ طِينٍ ﴿۳۳﴾

وویل دوی بیشکه مونږ چه یو رالپلی شوی یو طرف د یوه قوم کنهگار (کافر) ته دپاره د دی چه ولیږو پر هغوی باندی تیږی (گتی) له ختو (پخو) شوو په اور لکه پخی خښتی).

تفسیر: یعنی د لوط علیه السلام د قوم د سزا ورکولو دپاره ورلپلی شوی دی ترڅو ئی د کنکرو د دبرو په وړولو سره ووژنو. د(من طین) له قید څخه دا ښکاری چه دا د وریا (باران) له پلوی نه وه چه هغه ته توسعاً تیږه (گته) ویل کیږی.

مُسَوِّمَةً عِنْدَ رَبِّكَ لِلْمُسْرِفِينَ ﴿۳۴﴾

نشان داره کړی شوی (په نامه د هغه چا چه پری ویشتل کیږی) په نزد د رب ستا دپاره د مسرفانو له حده تیریدونکیو (په کفر او فجور کښی دپاره د هلاک کولو)

تفسیر: یعنی د الله تعالیٰ له خوا په هغه باندی ښی لگولی شوی وی (چه لیکلی ؤ پر هری گتی باندی نوم د هغه چا چه پری ویشتل کیده او هلاکیده) دا د عذاب کانی یواځی پر هغوی باندی لگېږی چه د عقل - دین او د فطرت له حدوده وتلی وی.

فَاخْرَجْنَاهُمْ مِّنْهَا مِّنَ الْمُؤْمِنِينَ ﴿٥١﴾ فَمَا وَجَدْنَا فِيهَا غَيْرَ بَيْتٍ مِّنَ الْمُسْلِمِينَ ﴿٥٢﴾

بیا راووېستل مونږ هغه څوک چه ؤ په دى کليو کښى له ايمان لرونکيو څخه پس بيا ونه موندل مونږ په دغو کليو کښى پرته (علاوه) له يوه کوره د مسلمانانو (د لوط) او کورنى د ده .

تفسير: يعنى په هغه کلى کښى يواځى د حضرت لوط عليه السلام کورنى د مسلمانانو يو کور ؤ چه مونږ هغه له عذاب وژغوره (وساته) او تول هستيدونکى ئى روغ رمت پاتى شول او نور تول سره هلاک او فنا شول.

وَتَرَكْنَا فِيهَا آيَةً لِّلَّذِينَ يَخَافُونَ الْعَذَابَ الْاَكْبَرَ ﴿٥٣﴾

او پرېښوده مونږ په (هلاکت) د دغو (کليو) کښى يوه نښه (لويه د عبرت د هلاکت) دپاره د هغو کسانو چه ويرېږى له عذاب دردناک څخه چه له بدو څخه ځان وژغورى (وساتى).

تفسير: يعنى تر اوسه هلته د تباهى علام او نښى شته او د دوى دغه ډير ويروونکى وژل ويږيدونکيو لره لوى عبرت دى او په دى قصى کښى د عبرت او نصيحت ښه پندونه ليدل کيږى.

وَفِي مُوسَىٰ إِذْ أَرْسَلْنَاهُ إِلَىٰ فِرْعَوْنَ بِسُلْطٰنٍ مُّبِيْنٍ ﴿٥٤﴾ فَقَتَلُوْهُ بِرُّكْنَيْهِ وَقَالَ سِحْرٌ اَوْ جَدٌّ ﴿٥٥﴾

او (پرېښى دى مونږ ويږيدونکيو ته علامى د قدرت) په (قصى د) موسى' کښى کله چه ور ومولېږه دغه (موسى') طرف د فرعون ته په برهان واضح دليل ښکاره سره (يعنى سره له معجزى او براهين) بيا نو مخ واړاوه (فرعون له ايمان راوړو) سره له قوت زور او لاؤ لښکر خپل او وويل (فرعون چه دغه) موسى' کوډگر دى يا ليونى دى .

تفسير: يعنى فرعون پخپل زور او قوت باندې مغرور شوى د حق له لارى څخه ئى مخ واړاوه . او

د دولت ارکان او تبر ئی هم له خپل ځان سره یو ځای دوب کړل. فرعون به ویل چه «موسیٰ یا یو گړندی کودگر دی یا لیونی دی او له دغو دوو خبرو څخه خالی نه دی.

فَاَخَذْنَاهُ وَجُودًا فَنَبَذْنَاهُمْ فِي الْيَمِّ وَهُوَ مُلِيمٌ ۝۴۰

نو ونيوه مونږ دغه (فرعون) او لښکر د ده نو وغورځول مونږ دوی په سیند کښی (نو غرق شول) او هغه ملامته کړی شوی ؤ.

تفسیر: یعنی مونږ په هغوی باندی څه زیادت نه دی کړی. هغوی پخپله گرم او ملزم دی. چه ولی ئی کفر او غاړه غړول او سرکشی غوره کوله. او سره له پوهولو هم ونه پوهیدل. آخر هغه چه کرلی ئی ؤ وئ ریل.

وَفِي عَادٍ إِذْ أَرْسَلْنَا عَلَيْهِمُ الرِّيحَ الْعَقِيمَ ۝۴۱ مَا تَذَرُونَ شَيْئًا أَتَىٰ عَلَيْهِمُ الْإِجْعَالُ كَالرَّمِيمِ ۝۴۲

او (پریښی دی مونږ علامی د قدرت) په (قصی د) عاد کښی کله چه ومولیږه پر دوی باندی باد شنډ خیره نه به پریښوده (دغه باد) هیڅ شی (له نفس او مال) چه وابه لوت په هغه باندی مگر خو وبه ئی گرجاوه لکه وچ زوږ رژیډلی (وابه توتی توتی).

تفسیر: یعنی د عذاب هغه سخته سیلی راولوته چه له سیلمی له خیر او برکته تشه وه او د مجرمانو سته (بیخ) ئی وویسته او په هر شی باندی چه الوته د هغه دوری به ئی ایستلی.

وَفِي ثَمُودَ إِذْ قِيلَ لَهُمْ تَمَتَّعُوا حَتَّىٰ حِينٍ ۝۴۳

او (پریښی دی مونږ علامی د قدرت) په (قصی د) ثمود کښی کله چه وویل شو دوی ته (پس له اهلاک د ناقي) نفع واخلي تاسی تر یوه وخته (د راتللو د عذاب) پوری.

تفسیر: یعنی حضرت صالح علیه السلام ثمودیانو ته وفرمایل «ښه ده شو ورځی نور هم د دنیا

مزی و خکی! او د دی خای سامان درغوند کړئ! په پای (آخر) کښی به د الله تعالی په عذاب اخته شی».

فَعْتَوْا عَنْ أَمْرِ رَبِّهِمْ فَأَخَذَتْهُمُ الصَّعِقَةُ وَهُمْ يَنْظُرُونَ ﴿۴۷﴾
فَمَا اسْتَطَاعُوا مِنْ قِيَامٍ وَمَا كَانُوا مُتَصِرِينَ ﴿۴۸﴾

نو سر ئی وغړاوه له امره حکمه د رب خپل نو و نیول دوی تکی (د تندر عذاب هلاک کوونکی) او دوی به (ورته) کتل نو بیا نه توانیدل دوی چه پورته شی (وتبستی له عذاب د الله څخه) او نه ؤ دوی بدل اخیستونکی (له مونږه مقابله کوونکی له عذاب الله سره).

تفسیر: یعنی د دوی شرارت ورځ په ورځ پسی زیاتیده. آخر د الله تعالی عذاب راغی - یوه سخته تکه (تندر) ولویده او په یوی کتنی هغوی تول یخ یخ شول. او د هغوی هغه تول زور او قوت او متکبرانه دعوی او د ښه او بد ویناوی گردی (تولی) په خاورو کښی ولرلی شوی. د دوی د یوه له لاسه دومره ونه شوه چه له سرگردانی څخه وروسته له خپل خای څخه وخوځیږی. نو دوی به څرنگه انتقام او بدل اخلی؟ او څه ډول (طریقه) به نور خپلو مرستو (مدد) ته وغوښتی شی؟.

وَقَوْمٌ نُّوحٌ مِنْ قَبْلِهِمْ كَانُوا قَوْمًا فَاسِقِينَ ﴿۴۹﴾

او (هلاک کړی ؤ مونږ) قوم د نوح پخوا له دی (اهلاک د دی قومونو) بیشکه دوی ؤ قوم فاسقان وتونکی له فرمان.

تفسیر: یعنی له دی قوم څخه پخوا د نوح علیه السلام قوم د خپل بغاوت او سرکشی په سبب تباه شوی دی. ځکه چه هغوی په نافرمانی کښی له حده دیره تیری کړی وه.

وَالسَّمَاءُ بَيْنَهُنَّ أَيْدٍ وَإِنَّا لَمُوسِعُونَ ﴿۵۰﴾

او آسمان موجود کړی دی مونږ په ایدی (د قدرت خپل) او بیشکه مونږ خامخا پراخوونکی یو (او هر شی مو له واک (اختیار) او قدرته پوره دی).

تفسیر: یعنی الله تعالى آسمان غوندی یو لوی غیز پخپل قدرت او قوت سره پیدا کړی دی او هغه ته له آسمان او له ځمکې څخه د نورو لویو شیانو پیدا کول هیڅ مشکل نه دی.

وَالْأَرْضُ فَرَشْنَاهَا فَنِعْمَ الْمُهْدُونَ ﴿۳۸﴾

او ځمکه غوړولی ده مونږ نو ښه غوړوونکی یو مونږ.

تفسیر: یعنی آسمان او ځمکه تول د الله تعالى پیدا کړی اجسام دی او هغه تول د الله تعالى په واک (اختیار) او قبضه کېږي دی نو د دی مجرم به چیرې وښتیدی شی؟ او کوم ځای ته به پناه یوسی؟ که سړی د دی دنیا او د کائناتو د خالق په عجیبو او غریبو کارونو او چارو کېږي فکر وچلولی او غور پکېږي وکړی او د سلیم عقل خاوند وی نو الله تعالى به ښه وپیژنی او وبه پوهیږي چه پرته (علاوه) له الله تعالى څخه هیڅوک هیڅ واک (اختیار) نه لري.

وَمِنْ كُلِّ شَيْءٍ خَلَقْنَا زَوْجَيْنِ لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ ﴿۳۹﴾

او له هر څیز څخه پیدا کړی دی مونږ جوړی دوه قسمه (نر - ښځه) دپاره د دی چه تاسی پند واخلئ (پوه شی چه یواځی فردیت او وحدانیت د الله صفت دی).

تفسیر: یعنی پیدا کړی دی مونږ نر او ښځه لکه چه «ابن زید» ویلی دی او نن نوی حکماء هم په هغه باندی اعتراف کوی چه په هری نوعی کېږي د نر او ښځی تقسیم شته - یا له (زوجین) څخه متقابل او متضاد شیان مراد دی لکه شپه ورځ - آسمان ځمکه - رڼا (رنرا) تیاره - تور سپین - روغتیا - ناروغتیا - ایمان کفر او د دوی په شان نور. پس ووايه ای محمده دوی ته داسی چه:

فَقَرَأْ إِلَى اللَّهِ إِنَّ لَكُمْ مِنْهُ نَذِيرٌ مُّبِينٌ ﴿۴۰﴾ وَلَا تَجْعَلُوا مَعَ اللَّهِ إِلَهًا آخَرَ إِنَّ لَكُمْ مِنْهُ نَذِيرٌ مُّبِينٌ ﴿۴۱﴾

او وښتئ (رجوع وکړئ) په طرف د الله (په طاعت سره) بیشکه زه تاسی ته له طرفه د هغه (الله) ویروونکی ښکاره یم او مه گرځوئ مه شریکوئ تاسی

سره له الله معبود بل بیشکه زه تاسی ته له طرفه د هغه (الله) ویروونکی ښکاره یم.

تفسیر: یعنی کله چه آسمان او ځمکه او گرد (تول) کائنات د واحد الله تعالی پیدا کړی شيان دی او د هغه تر واک (اختیار) او حکومت لاندی دی نو بنده لره ښائی چه له هری خوا څخه لری شی! او د هغه لوری ته په منده وروغلی! که د هغه د خوا نه ځغلی او رجوع ورته نه کوی نو دا د ډیری ویری خبره ده که کوم بل یو شی ته رجوع وکړه شی نو هغه هم د ویریدلو شی دی د دی دواړو صورتونو له ویروونکو نتیجو او پای (آخر) څخه زه په ښکاره ډول (طریقه) تاسی ویروم.

كَذَلِكَ مَا آتَى الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ مِنْ رَسُولٍ إِلَّا قَالُوا سَاحِرٌ أَوْ مُجُنٌّ

هم داسی (چه وائی تاته قوم د تا ساحر، مجنون) نه دی راغلی هغو کسانو ته پخوا له دوی څخه هیڅ رسول مگر خو ویل هغوی چه (دی) ساحر کودگر دی یا مجنون لیونی دی.

تفسیر: یعنی که داسی ښکاره تنبیه او انداز ته دا منکران غور نه ږدی نو مه غمجن کیږئ! له دوی څخه پخوا هغو کافرو قومونو ته چه پیغمبران ورتلل هغوی ته به ئی هم داسی کودگر او لیونی ویل او د هغوی په پندونو او نصیحتونو باندی ئی خنډل او ملندی به ئی پری وهلی. شیخ الهند د دی آیت ترجمه داسی کړی ده «هم داسی له دوی څخه پخوا خلقو ته چه کوم رسول راغلی دی - هغه ته ئی هم دا ویل چه کودگر یا لیونی دی».

اتَّوَصَّوْا بِهِ بَلْ هُمْ قَوْمٌ طَاغُونَ

آیا وصیت کړی دی دوی یو بل ته په دی خبری سره (نه) بلکه هم دوی دی قوم سرکشان.

تفسیر: یعنی د هری زمانی کافران په دی خبری باندی هم داسی متفق اللفظ ؤ لکه چه دوی یو بل ته وصیت کړی وی او بیا مړه شوی وی چه د الله هر یو رسول چه راشی ښائی چه هغه ته ساحر یا مجنون ووائی! او په واقع کښی به ئی کله وصیت کاوه؟ هو! د شرارت په عنصر کښی

گردد (تول) سره شریکان او مله دی او د هم دی اشراک لامله (له وجی) پخوانیو شریرانو هم هغسی خبری کړی دی لکه چه اوسنی شریران ئی هم کوی.

فَتَوَلَّ عَنْهُمْ فَمَا أَنتَ بِمَلُومٍ ۚ وَذَكَرُفَانَ الَّذِي كَرَى تَفْعَلُ الْمُؤْمِنِينَ ﴿٥١﴾

پس مخ وگرځوه ته له دوی څخه پس نه ئی ته هیڅ ملامت کړی شوی (ځکه چه پوره تبلیغ دی کړی دی) او تل نصیحت کوه پس بیشکه چه ذکر پند کته (فائده) نفعه رسوی مؤمنانو ته.

تفسیر: یعنی تاسی د تبلیغ او دعوت فرض هسی چه ښائی ادا کړی دی - اوس د زیات غمجن کیدلو او فکر وهلو ضرورت نشته په نه منلو باندی کوم الزام چه راتلونکی دی هغه پر هم دغو نمنونکیو او معاندینو باندی دی هو! پوهول ستاسی کار دی نو دا د پوهولو سلسله جاری ولری! د هر چا په قسمت او برخه چه ایمان وی هغه ته دا پوهول نافع او کتور واقع کیږی او هغو کسانو ته به چه ایمان ئی راوړی دی لا کته (فائده) وررسوی او په منکرانو باندی به د الله تعالیٰ حجت تمامیږی.

وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْإِنْسَ إِلَّا لِعِبَادُونَ ﴿٥٢﴾

او نه دی پیدا کړی ما پیریان او انسانان مگر لپاره د دی چه عبادت وکړی دوی غما.

تفسیر: شیخ الهند رحمة الله علیه د دی آیت ترجمه داسی کوی او هر څه چه مو پیدا کړی دی جن او آدمی خو لپاره د بندگی خپلی یعنی د هغو له پیدا کولو څخه شرعاً بندگی مطلوبه ده نو ځکه خلقتاً په دوی کښی داسی استعداد ایښود شوی دی چه که وغواړی پخپل اختیار د بندگی په لاره کښی تلی شی داسی خو د کونیه او قدریه په اعتبار هر یو شی د هغه د تکوینی حکم په مقابل کښی عاجز او ناتوان دی. ولی داسی یو وقت هم راتلونکی دی چه گردد (تول) بندگان پخپلی ارادی د عالم تخلیق دا شرعی غرض پوره کوی. په هر ډول (طریقه) چه وی تاسی پوهول کوئ چه په پوهولو سره دا شرعی مقصود لاس ته راځی.

مَا أَرِيدُ مِنْهُمْ مِنْ رِزْقٍ وَمَا أَرِيدُ أَنْ يُطِيعُونِ ﴿٥٣﴾ إِنَّ اللَّهَ هُوَ الرَّزَّاقُ ذُو الْقُوَّةِ الْمَتِينُ ﴿٥٤﴾

او اراده نه لرم زه له دوی څخه د هېڅ رزق روزی (ما لره او ځانونو خپلو ته) او اراده نه لرم زه د دی چه طعام را کړی ما لره دوی (او ځانونو خپلو ته) بیشکه الله هم دی ښه رزق روزی ورکونکی دی څیښتن (خاوند) د قوت محکم مضبوط دی.

تفسیر: یعنی د دوی له بندگی څخه ماته هېڅ گټه (فائده) نه رارسېږي بلکه د هم دوی گټه (فائده) په کېښی ده. زه هسی یو مالک او بادار نه یم چه خپلو نوکرانو ته ووايم چه ماته وگټه! او رانی وړئ! یا ځما په مخ کېښی د خوړو او څښو شیان کېږدئ! ځما ذات له داسی تخیلاتو څخه پاک او صاف لوړ (اوچت) لوی پورته دی. زه له دوی څخه رزق او خواړه او نوری گټی نه غواړم بلکه هغوی ته زه پخپله خواړه او گټی وررسوم. ما غوندی یو مالک الملک قادر - توانا - زورور ته به تاسی غوندی عاجزان ناتوانان څه خدمت وکړی شی؟ او زه به څه اړه (احتیاج) او ضرورت حاجت تاسی ته لرم د بندگی امر می پر تاسی باندی ځکه کړی دی چه تاسی می د ستر ټولواکی (شهنشاهی) عظمت - کبریا او لوئی په ویلو او کولو (قولا - فعلا) ومنئ تر څو ځما د خصوصی الطافو او مراحمو مستحق او مورد وگرځئ.

نه می گټی ته وگړی کړل پیدا

تل ښه وی پر دوی باندی ځما

من نه کردم خلق تاسودی کنم

بلکه تا بر بندگان جودی کنم

فَإِنَّ لِلَّذِينَ ظَلَمُوا ذُنُوبًا مِّثْلَ ذُنُوبِ أَصْحَابِهِمْ فَلَا يَسْتَعْجِلُونَ ﴿٥١﴾

پس بیشکه هغو کسانو لره چه ظلم ئی کړی دی (په نفسونو خپلو او په بل چا) حصه د عذاب ده پشان د حصی د عذاب د یارانو هلاک کړیو شویو د دوی پس تلوار دی نه کوی دوی (په ما باندی په غوښتلو د عذاب کېښی که ئی چیری وروستی کړم).

تفسیر: یعنی که دا ظالم د بندگی په لوری نه درومی نو وپوهیږئ چه د نورو ظالمانو په شان د ده سلواغه او بوکه هم له کفر او شرک څخه ډکه ده او اوس دوپیوی - نو خامخا د هغوی په ژر سزا ورکولو کېښی تلوار مه کوئ لکه چه نورو کفارو ته له خدائی سزا څخه برخه رسیدلی ده دوی ته هم رسېږی.

قَوْلٌ لِلَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ يَوْمِهِمُ الَّذِي يُوعَدُونَ ﴿٥٢﴾

پس افسوس هلاک خرابی سخت عذاب دی هغو کسانو ته چه کافران شوی دی له ورغی د عذابه د دوی شخه هغه ورغ چه وعده ئی ورسره کړی شوی ده .

تفسیر: یعنی د قیامت ورغ یا له هغی شخه به پخوا د سزا کومه بله ورغ راغی لکه چه د مکی مشرکانو ته د بدر په غزا کښی سخته سزا ور ورسیده .

تمت سورة الذاريات والله الحمد والمنة

سورة الطور مكية وهى تسع واربعون آية وفيها ركوعان رقمها (۵۲) تسلسلها حسب النزول (۷۶) نزلت بعد سورة السجدة .
د «الطور» سورت مکی دی نهه خلویشت آیتونه دوه رکوع لری په تلاوت کښی (۵۲) او په نزول کښی (۷۶) سورت دی .
وروسته د «السجدة» له سورت شخه نازل شوی دی .

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ ۝

شروع کوم په نامه د الله چه دیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

وَالطُّورُ ۝

قسم دی په (غره د) طور باندی .

تفسیر: یعنی د «طور» غر چه په هغه باندی موسی علیه السلام له الله تعالی سره خبری اتری کولی یا به تری مراد مطلق غرونه وی ځکه چه د ځمکی میخونه دی او په کښی د مخلوقاتو لوی منافع دی او په دوی کښی د الله تعالی اکرم شانه واعظم برهانه لوی لوی نعمتونه دی .

وَكُتِبَ مَسْطُورٌ فِي رَقٍّ مَّنشُورٍ ۝

او په کتاب لیکلی شوی باندی په کاغذ ارت خور کړی شوی کښی

تفسیر: له دی کتاب خخه بنائی لوح محفوظ مراد وی یا د خلقو اعمالنامی یا قرآن کریم یا د طور په مناسبت تورات یا عام سماوی کتابونه مراد دی دا تول احتمالات شته.

وَالْبَيْتِ الْمَعْمُورِ ۴

(او قسم دی) په کور معمور ودان کړی شوی باندی (په آسمان کښی).

تفسیر: بنائی چه له دی خخه کعبه شریفه مراد وی یا د کعبی له محاذ سره سم په اووم آسمان کښی د پرښتو کعبه ده چه هغی ته بیت المعمور وائی لکه چه له احادیثو خخه ثابته ده.

وَالسَّقْفِ الْمَرْفُوعِ ۵

او قسم دی په چت پورته کړی شوی باندی (چه آسمان دی).

تفسیر: یعنی په آسمان باندی قسم دی چه پر ځمکی باندی لکه چت داسی دی یا به له «السقف المرفوع» خخه عرش عظیم مراد وی چه له گردو (تولو) آسمانونو خخه هسک (اوچت) دی او له روایتونو خخه ښکاری چه هغه د جنت چت دی.

وَالْبَحْرِ الْمَسْجُورِ ۶

او (قسم دی) په بحر سیند تود یا دک کړی شوی باندی.

تفسیر: یا به د دنیا کورم او خارخوری سیندونه (دریاهای جوشان) مراد وی یا به هغه سیند مقصد وی چه د گردو (تولو) آسمانونو د پاسه او تر عرش عظیم لاندی بهیږی او له روایتونو خخه ثابت شوی دی. جواب د قسم دا دی چه:

إِنَّ عَذَابَ رَبِّكَ لَوَاقِعٌ ۷ مَّا لَهُ مِنْ دَافِعٍ ۸

بیشکه عذاب د رب ستا خامخا واقع کیدونکی دی (په مستحق ئی) نشته هغه لره هیڅوک دافع لری کونکی.

تفسیر: یعنی دا گرد (تول) شیان چه قسم پری یاد شو شهادت ورکوی چه الله تعالیٰ دیر یو قوت او قدرت لرونکی او باعظمت ذات دی نو په هغو کسانو باندی به چه د ده احکام نه منی ولی سخت عذابونه نه راغی؟ او کوم یو داسی طاقت به پیدا شی چه د هغه د رالپیلی شوی عذاب مخه ونیسی؟.

يَوْمَ تَهْوِي السَّمَاءُ مَوَرًا ٩

هغه ورځ چه وخوځیږی آسمان په خوځیدلو سره .

تفسیر: یعنی آسمان به ولرځیږی او د ډیرو خوځیدلو او لرغیدلو لامله (له وجی) به وشلیږی وبه چوی .

وَتَسِيرُ الْجِبَالُ سِيرًا ١٠

او روان به شی غرونه په روانیدلو سره .

تفسیر: یعنی غرونه به له خپلو ځایونو څخه وخوځیږی او پاغوندو غوندی به پوی خوا او بلی خوا ته رغری او د ورېځو په شان به یوه لوری او بل لوری ته درومی .

قَوْلٌ يَوْمَئِذٍ لِلْمَلَكِ بَيْنَ يَدَيْنِ الَّذِينَ هُمْ فِي خَوْضٍ يَلْعَبُونَ ١١

نو خرابی افسوس هلاک دی په دغه ورځ کښی دروغجن کوونکیو ته هغو لره چه دوی په چتی (بیکاره) خبرو جوړولو کښی لوبی مشغولتیا کوی .

تفسیر: یعنی چه نن په لوبو تماشو او نندارو کښی مشغولیږی او راز راز (قسم قسم) خبری جوړوی او د لوبی ورځی (آخرت) تکذیب کوی هغوی لره به د آخرت په ورځ کښی سخته سزا ورکوله کیږی او پرته (علاوه) له خرابی او تباهی به بل کوم شی نه وررسیږی .

يَوْمَ يَدْعُونَ إِلَى تَارِجِهِمْ دَعَاءً ١٢ هَذِهِ النَّارُ الَّتِي كُنتُمْ

بِهَا تُكَذِّبُونَ ١٣

هغه ورغ چه تیل وهلی پوری وهلی شی دوی اور د دوزخ ته په تیل وهلو پوری وهلو سره (وبه ویلی شی دوی ته) دا دی هغه اور چه وئ تاسی چه په دی به مو دروغ ویل (یعنی تری منکران وئ).

تفسیر: یعنی پرېستی به له هغوی سره په سخت ذلت او خواری معامله کوی او په تیل وهلو سره ئی تر دوزخ پوری بیایی. او هلته ورته وائی دا دی حاضر او تیار دی هغه اور چه تاسی به هغه دروغ گانه.

أَفَسِحْرُ هَذَا أَمْ أَنْتُمْ لَا تُبْصِرُونَ ﴿١٥﴾

آیا پس سحر کودی دی دا (عذاب چه وینی تاسو) که یی تاسی چه نه ئی وینی.

تفسیر: یعنی تاسی به په دنیا کښی انبیاء علیهم السلام ته کودگر (ساحر) او د هغوی وحی ته به مو کودی (سحر) ویلی. اوس نو لږ شه راوښیئ چه دا دوزخ چه د هغه خبر تاسی ته انبیاء علیهم السلام درکری ؤ آیا په رښتیا سره جادو کودی یا نظر بندی ده؟ یا دا چه په دنیا کښی ستاسی سترگی د حق له لیدلو څخه عاجزی وی او نه مو شوی لیدلی دلته هم د دوزخ د اور له لیدلو څخه عاجزی دی؟.

إِصْلَوْهَا فَاصْبِرُوا أَوْ لَا تَصْبِرُوا سَوَاءٌ عَلَيْكُمْ إِنَّمَا تُجْزَوْنَ مَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿١٦﴾

غی ننوځی په دغه دوزخ کښی پس صبر وکړئ تاسی یا مه کوئ صبر برابر دی (دغه دواړه کارونه) په تاسی باندی بیشکه هم دا خبره ده چه جزا درکوله شی تاسی ته د هغو (کارونو) چه وئ تاسی چه کول به مو (په دنیا کښی).

تفسیر: یعنی کله چه په دوزخ کښی ولوړیئ او هلته وویړیئ او دیر شورماشور چغی په کښی وکړئ نو سره له هغه به هیڅوک ستاسی چغو ته غوړ کینودی او نه به مو مرستی (مدد) ته څوک درشی. که په فرض محال تاسی لږ څه چپ شی نو پر تاسی باندی به څوک رحم کوونکی او زړه

سوځوونکي هم نه پيدا کيږي. لنډه ئی دا چه دواړه خبری سره برابری دی. له دی بندی خانی
 څخه ستاسی وتل سخت دی او هیڅ یوه لاره نه لری هغه کارونه چه تاسی په دنیا کښی کول د
 هغو سزا او هیداد هم دا د تل دپاره بندیتوب (حبس دوام) او ابدی عذاب دی.

إِنَّ الْمُتَّقِينَ فِي جَنَّاتٍ وَنَعِيمٍ ﴿١٧﴾ فَكِهِينَ بِمَا آتَاهُمُ رَبُّهُمْ
 وَوَقَّاهُمْ رَبُّهُمْ عَذَابَ الْجَحِيمِ ﴿١٨﴾

بیشکه ویریدونکی (له الله - ځان ساتونکی له معاصیو) په جنتونو کښی به وی
 او په نعمتونو کښی به وی میوی خوړونکی خوشالیدونکی به وی په هغو
 (شیانو) چه ورکړی دی دوی ته رب د دوی او ساتلی دی دوی رب د دوی له
 عذاب د دوزخ.

تفسیر: یعنی هغه کسان چه په دنیا کښی له الله تعالیٰ څخه ویریدل په جنت کښی به بالکل
 مأمون او بی فکره اوسېږی. هلته به دوی ته د هوسانی (راحت) - آرامی او د عیش هر راز (قسم)
 اسباب او سامان موجود وی. پرته (علاوه) له هغو څخه آیا یواځی دا بښنه او انعام لږ دی چه الله
 تعالیٰ به ئی د دوزخ له اوره وساتی؟!
 او وبه ویل شی دغو متقیانو ته له جانبه د الله تعالیٰ اجل واعلیٰ شانه واعظم برهانه داسی چه:

كُلُوا وَاشْرَبُوا هَنِيئًا لِّمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿١٩﴾ مُتَّكِئِينَ عَلَى سُرُرٍ مَّصْفُوفَةٍ

خورئ او څښئ ښه هضمیدونکی په بدل د هغو (ښو اعمالو) چه ویئ تاسی چه
 کول به مو (په دنیا کښی) حال دا چه تکیه کوونکی به ناست وی دوی پر
 تختونو باندی چه برابر به ایښود شوی وی صف صف.

تفسیر: یعنی د جنتیانو مجلس به هسی وی چه گرد (تول) جنتیان لکه باچاهان غوندی پخپلو
 تختونو باندی یو له بل سره مخامخ ناست وی او د هغوی ترتیب به خورا (دیر) ښه وی.

وَزَوَّجْنَاهُمْ بِمُحَرَّرِينَ ﴿٢٠﴾ وَالَّذِينَ آمَنُوا أَتَّبَعَتْهُمْ ذُرِّيَّتُهُمْ بِإِيمَانٍ
 أَلْحَقْنَا بِهِمْ ذُرِّيَّتَهُمْ وَمَا أَلَتْنَاهُمْ مِّنْ عَمَلِهِمْ مِّنْ شَيْءٍ

او په نکاح به ورکړو دوی لره حوری ښی ښائسته غتی سترگی او هغه کسان چه ایمان ئی راوړی دی او متابعت کړی وی د دوی اولادونو د دوی په ایمان سره نو پیوست به کړو مونږ په دوی پوری اولاد د دوی او کم به نه کړو مونږ دغو (پلرونو) لره له (جزاء د) عملونو د دوی هیڅ شی.

تفسیر: یعنی د کاملاتو اولاد او د دوی متعلقین که په ایمان باندی قائم وی او د هم هغو کاملاتو په لاره باندی لاړ شی - او هغه خدمتونه چه د دوی اسلافو انجام کړی دی دوی هم د هغو په انجام او تکمیل کښی سعی وکړی نو د الله تعالیٰ په فضل او کرم به دوی په جنت کښی له هغوی سره یو ځای کیږی که څه هم د دوی اعمال او احوال د دوی له اعمالو او افعالو څخه په څنګه والی او غومره والی کم او کیفیت کښی راښکته وی نو بیا هم د هغو لویانو د عزت او اکرام دپاره دا تابعان له متبوعینو سره یو ځای کیږی. او ممکن دی چه ځینو ته پوره همغه ځای او مقام هم ورکړ شی. لکه چه له روایتونو څخه معلومیږی او ښکاري. په دی صورت کښی داسی گمان ونه کړ شی چه د دی کاملاتو له ځینو ښو څخه به څه قدر لږ کړ شی او د هغه په بدل کښی د دوی څوڅات (ذریات) ته څه ثواب ورکاوه کیږی. نه دا به د الله تعالیٰ له فضل کرم او احسان څخه وی چه د قاصرینو لږ عمل ته ډیر موقعیت وربښی او هغه د کاملینو تر مقام پوری رسوی.

تنبيه: د ﴿وَاتَّبِعُوا دُرَيْدًا﴾ مطلب چه دی احقر داسی اخیستی دی د «صحیح بخاری شریف» دا حدیث له هغه سره مناسبت لری «قالت الانصار یا رسول الله ان لكل قوم اتباعا واناقد اتبعناک فادع الله ان يجعل لنا اتباعنا منا - قال النبی صلی الله علیه وسلم اللهم اجعل اتباعهم منهم»

كُلُّ امْرِئٍ لِّمَا كَسَبَ رَهِينٌ ﴿٢١﴾

هر سړی به په هغه عمل چه کړی ئی وی گروآخته وی (که نیک وی یا بد).

تفسیر: پاس د «فضل» بیان ؤ. دلته د «عدل» ضابطه راښیږی. یعنی د عدل اقتضاء دا ده هر سړی چه ښه یا بد عمل وکړی له هغه سره سم خپل بدل مومی. زیات له دی څخه د الله تعالیٰ فضل او کرم دی چه هغه تفصیلات ښی یا ئی کومه درجه لوړوی (اوچتوی).

وَأَمْدَدْنَهُمْ بِفَاكِهَةٍ وَحِمٍّ مَّا يَشْتَهُونَ ﴿٢٢﴾

او مدد به وکړو مونږ له دوی سره په ورکولو د میوو (په هر وقت کښی) او د غوښو له هغه څیز چه د دوی زړه ئی غواړی.

تفسیر: یعنی هر راز (قسم) غوښی ئی چه زړه وغواړی او هره میوه ئی چه په زړه کښی وگرځی بی له دیله او توقفه ورته حاضر او رسیږی.

يَتَنَازَعُونَ فِيهَا كَأْسًا لَا لَعَفُوهَا وَلَا تَنْجِيْمٌ^(۲۶)

یو له بله به اخلی دوی په دغه (جنت) کښی پیالی (د شرابو) چه نه وی چتی (بیکاره) ویل په هغی کښی او نه نسبت کول د گناه یو بل ته.

تفسیر: یعنی کوم وقت چه د شراب ظهور دوره وشي نو جنتیان به د خوش طبعی په ډول (طریقه) یو د بل له لاسه کاسی (گلاسونه) سره اخلی. خو په دی پاکو شرابو کښی به یواځی خوند نشاط او مزه وی. نشه - چتی (بیکاره) خبری او اپلتی به نه وی او په هوش او عقل کښی څه نقصان او فتور نه ورپیښوی. او نه به گناه کښی څه مرسته (مدد) کوی. او نه کومه بده پیښه ورځنی پیښیږی.

وَيَطُوفُ عَلَيْهِمْ غِلْمَانٌ لَهُمْ كَأَنَّهُمْ لُؤْلُؤٌ مَّكَنُونٌ^(۲۷)

او چاپیر به گرځی (دپاره د خدمت) پر دوی باندي غلامان ځنکیان د دوی گواکی دغه (خدام په حسن او پاکی کښی) مرغری پتی په غلاف کښی ساتلی شوی به وی.

تفسیر: یعنی لکه مرغری پخپل پوښ (غلاف) کښی به بالکل پاک - صاف او شفاف وی. هیڅ ډوره گگرد او غبار نه ورته رسیږی. د دوی د پاکی او ستر حال به هم داسی وی.

وَاقْبَلْ بَعْضُهُمْ عَلَى بَعْضٍ يَتَسَاءَلُونَ^(۲۸) قَالُوا إِنَّا كُنَّا

قَبْلُ فِي أَهْلِنَا مُشْفِقِينَ^(۲۹) فَمَنْ أَلَّهِ عَلَيْنَا وَوَقْنَا عَذَابَ

السَّوْمِ^(۳۰) إِنَّا كُنَّا مِنْ قَبْلُ نَدْعُوهُ إِنَّهُ هُوَ الْبَرُّ الرَّحِيمُ^(۳۱)

او مخ به کړی غځینی د دوی غځینو نورو نه چه پوښتنی به سره کوی (له دنیوی مشقتونو څخه تشکراً) وپه وائی دوی چه بیشکه مونږ پرمویی له دی نه وو په اهل خپل کښی ویریدونکی (له عذابه). نو احسان وکړ الله پر مونږ باندی او وی ساتلو مونږ له عذاب د تودوخی گرمی (د دوزخ) بیشکه مونږ وو مونږ پخوا له دی څخه (په دنیا کښی) چه عبادت به مو کاوه د دغه (الله) بیشکه چه دغه (الله) هم دی دی ډیر ښه احسان کوونکی خورا (ډیر) رحم والا (په انعام د اجر او ثواب سره).

تفسیر: یعنی جنتیان به په هغه وقت کښی یو د بل په لوری متوجه کیږی او خبری به سره کوی او د خورا (ډیر) مسرت او امتنان له سببه به یو بل ته داسی وائی «ورونو! مونږ په دنیا کښی له الله تعالیٰ څخه ویریدو! او په دی اندیښنی کښی تل اوسیدو چه وروسته له مړینی به په مونږ باندی څه راځی؟ د الله تعالیٰ دی احسان ته وگوړئ! چه نن مونږ څومره ډاډه - مطمئن او مأمون یو چه د دوزخ یو تود باد او ورمه هم مونږ ته نه ده رسیدلی. مونږ له خپل الله تعالیٰ ویریدو او د هغه په مهربانی باندی مو هیله (امید) لرله او د هغه له یاده نه وو غافله او په ذکر او عبادت کښی ئی تل بوخت او لگیا ؤ دا دی چه هغه پر مونږ باندی ډیره مهربانی وفرمایله او ځمونږ دعاء ئی واوریده او له مونږ سره ئی ښه سلوک او احسان وفرمایه.

فَذَكِّرْ فَمَا أَنْتَ بِنِعْمَتِ رَبِّكَ بِكَاهِنٍ وَلَا مَجْنُونٍ ﴿٢٩﴾

پس پند ورکوه ته (ای محمده! خلقو ته) پس نه ئی ته په سبب د فضل نعمت د رب خپل سره فال گر (خبر ورکوونکی له غیبه) او نه مجنون - لیونی.

تفسیر: کفارو ځمونږ پیغمبر صلی الله علیه وسلم کله لیونی - کله کاهن - کله له پیریانو او شیطانانو څخه خبری اوریدونکی باله او ویل به ئی چه دوی له هغوی څخه خبری اوری بیا له هغه سره نوری خبری گډوی مگر بی عقلان په دی باندی نه پوهیدل چه تر اوسه پوری کوم یو کاهن - شاعر - یا لیونی داسی پندونه - او حکیمانه اصول او داسی خوږی خبری - او هسی ښی ویناوی کړی وی؟ نو ځکه الله تعالیٰ خپل حبیب صلی الله علیه وسلم ته وائی چه تاسی د هغوی له پوهولو څخه لاس مه اخلئ! او د خپل رسالت پندونو ته دوام ورکړئ! او د دوی له دی چتی (بیکاره) خبرو څخه مه خپه کیږئ! ځکه چه د الله تعالیٰ له فضل او کرم څخه نه تاسی لیونی نه کاهن یی بلکه د هغه مقدس استاځی او رسول یی او نصیحت کول ستاسی منصبی فرض دی نو تل په هغه باندی دوام ولرئ!

أَمْ يَقُولُونَ شَاعِرٌ تَتَرَبَّصُّ بِهِ يَدَبُ الْمُنُونِ ۝

آیا وائی دوی دی شاعر دی مونبر منتظر یو په ده باندی کرد (تول) حوادثو د زمانى ته.

تفسیر: یعنى دغه پیغمبر صلى الله عليه وسلم چه دغو منکرینو ته د الله تعالى خبری آوروى - او پندونه ورکوى آیا دا خلق ئی ځکه نه منى چه هغه محض شاعر گنى - او د دی خبری په انتظار کښی دی هسى چه د پخوانی زمانى ډیر شاعران د زمانى په گردش کښی مړه شوى دی دوی به هم مړى او دا خبری به سړیږی او په راتلونکیو زمانو کښی به هیڅ یو بری او کامیابی د دوی په لاس نه ورځی او دا یواځی د خو ورځو موقتى خبری دی او بس.

قُلْ تَرَبَّصُوا فَإِنِّى مَعَكُمْ مِنَ الْمُرَبِّصِينَ ۝

ووايه (ای محمده! دوی ته) منتظر اوسئ تاسی (هلاک ځما ته) پس بیشکه زه له تاسی سره له منتظرانو څخه یم (اهلاک د تاسی ته).

تفسیر: یعنى ښه دی تاسی ځما انجام ته گورئ زه به ستاسی انجام ته گورم ژر دی چه دا غوته به خلاصیږی نو دا به درښکاره شی چه څوک خائب او خاسر دی؟.

أَمْ تَأْمُرُهُمْ أَحْلَامُهُمْ بِهَذَا أَمْ هُمْ قَوْمٌ طَاغُونَ ۝

آیا امر حکم کوى دوی ته عقلونه د دوی په دی (کار) یا دوی یو قوم دی سرکښه شر خوبونکى تیریدونکى له حده (جگړو او په عنادونو کښی).

تفسیر: یعنى پیغمبر صلى الله عليه وسلم ته له لیونی ویلو څخه دا ښکاری چه گواکى هغوى ډیر پوهان او عقلمندان دی نو آیا د دوی عقل او پوه دا ورښیى چه ډیر صادق - امین - پوه عاقل او په رښتیا پیغمبر ته شاعر - کاهن او لیونی ووائى او د هغه له ښوونى څخه سترگى واړوى که دوی د شاعرانو او پیغمبرانو د ویناؤ په منځ کښی څه فرق او توپیر (امتیاز) نه شی کولى نو دوی څرنگه پوهان او عقلمندان دی؟ مگر حقیقت خو دا دی چه دوی پخپلو زړونو کښی په گردو (تولو) خبرو باندی په ښه شانى پوهیږی خو په ښکاره داسی چتى (بیکاره) خبری کوى او د شرارت چاری وړاندی کوى.

أَمْ يَقُولُونَ نَقُولُ بَلْ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿٦٧﴾ فَلْيَأْتُوا بِحَدِيثٍ مِّثْلِهِ إِنْ كَانُوا صَادِقِينَ ﴿٦٨﴾

آیا وائی دوی چه له ځانه ئی جوړ کړی دی ده دا (قرآن نه ده داسی) بلکه دوی ایمان نه راوړی (تکبراً عناداً) پس رادی وړی دوی یوه خبره (جوړه کړی شوی) په شان د دی (قرآن په فصاحت بلاغت کښی) که چیری وی دوی رښتینی په دی (وینا).

تفسیر: یعنی داسی خیال کوی پیغمبر صلی الله علیه وسلم هغه شیان چه آوړی هغه د الله تعالیٰ کلام نه دی بلکه هغه دی له خپله ځانه جوړوی او د هغه د دروغو خبرو نسبت الله تعالیٰ ته کوی. څوک چه کومه خبره نه منی نو د هغی دپاره په زرھاڅ بهانی او پلمی (تدبیرونه) جوړوی. کوم سری چه په یوی خبری باندی باور نه لری او زړه ئی نه کېږی چه یقین پری وکړی نو هم دا راز (قسم) بی سر او پښو احتمالات ورته راویاسی. که څوک وغواړی چه دا ښکاره خبره ومنی نو دومره خبره د هغه د منلو دپاره کافی ده چه د دنیا ګرد (تول) طاقتونه که سره یو ځای شی نو د دی پاک قرآن په شان یو کتاب نشی راوړی لکه چه د الله تعالیٰ د ځمکی او د الله تعالیٰ د آسمان په شان بله ځمکه او آسمان جوړول ممکن نه دی هم داسی د دغه قرآن په شان بل کلام الله جوړول هم مشکل او محال دی.

أَمْ خُلِقُوا مِنْ غَيْرِ شَيْءٍ أَمْ هُمُ الْخَالِقُونَ ﴿٦٩﴾ أَمْ خَلَقُوا السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ بَلْ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿٧٠﴾

آیا پیدا کړی شوی دی دوی بی له یو څیز (خالق پخپل سر) یا که دوی پخپله پیدا کوونکی دی د ځانونو خپلو آیا پیدا کړی دی دوی آسمانونه او ځمکی (نه ده داسی خالق د تولو الله دی) بلکه یقین نه کوی دوی (او نه ئی منی چه ایمان راوړی په هغه باندی او بندگی وکړی د هغه).

تفسیر: یعنی دغه منکران د الله تعالیٰ د پیغمبر صلی الله علیه وسلم خبری ولی نه منی؟ آیا په دوی باندی هیش یو هسی الله نشته چه د هغه حکم منل په دوی باندی لازم وی؟ آیا دوی پرته (علاوه) له کوم پیدا کوونکی څخه پخپل سر پیدا شوی دی؟ آیا دوی خپل ځان خدای ګنی؟

داسی خیال کوی چه آسمان او غمکه د دوی جوړ کړی شیان دی؟ او غمکه په دی قلمرو کښی هر څه چه د دوی زړونه غواړی هم هغسی کوی او هیڅوک د دوی د مخی نیولو واک او اختیار نه لری. دا گرد (تول) خیالات باطل او مهمل دی. دوی هم پخپلو زړونو کښی ښه پوهیږی چه هر ورو (خامخا) الله تعالی شته چه هغه پاک الله تعالی د دوی او د غمکی او آسمان پیدا کوونکی دی. مگر سره له دی علمه دوی له هغه ایمان او یقین څخه چه شرعاً مطلوب دی محروم او بی برخۍ دی.

أَمْعِنْدَهُمْ خَزَائِنُ رَبِّكَ أَمْ لَهُمُ الْمَضْطَرُونَ ﴿٢٨﴾

آیا له دوی څخه دی خزانی (د نبوت نعمت) د رب ستا! آیا هم دوی دی واکداران (زوروران چه کوی هر کار پخپل سر بلکه دوی تول د الله تعالی تر حکم لاندی دی).

تفسیر: آیا دوی داسی خیال کوی چه غمکه او آسمان د الله تعالی له جوړ کړیو شیانو څخه دی خو الله تعالی د خپلو خزانو مالکان دوی گرغولی دی یا د ده په ملک او خزانو باندی دوی په زور او تسلط سره قبضه کړی ده؟ نو دوی سره له دومره تسلط، تصرف او اقتدار څرنگه مطیع او منقاد کیدی شی؟.

أَمْ لَهُمْ سُلَاسِمٌ مِّنْ عَمَلِهِمْ فَبُذِلُوا أَمْ لَهُمْ لَآئِنِ أُنذِرُوا يَنْصَبُوا عُتُورًا أَمْ لَهُمْ آلَاءٌ مِن مَّا خَلَقُوا فَسَاءُوا بِذُنُوبِهِمْ لَنَنْصُرَنَّ الْغَافِلِينَ ﴿٢٩﴾

آیا شته دوی ته (اندرپایه چه پری خیزی آسمان ته او) اوریدل کوی په هغه باندی (خبری د ملائکو) پس را دی وړی هغه اوریدونکی د دوی یو برهان سند ښکاره (په صحت د اوریدلو د ده باندی).

تفسیر: یعنی آیا هغوی داسی دعوی کوی چه دوی پوری (زینه) درولی پر آسمان باندی ختلی دی او هلته ئی له ملائکې څخه خبری اوریدلی دی کله چه دوی پخپل سر تر هغه درباره پوری رسیدی شی نو د بل چا متابعت ته اړ (محتاج) نه دی؟ څوک چه هسی دعوی کوی نو بسم الله رادی شی او خپل حجت - قاطع سند لامع برهان او بیان دی راوړاندی کړی. اوس په حماقت او جهالت د مشرکانو کښی فرمائی چه:

أَمْ لَهُ الْبَنَاتُ وَلَكُمُ الْبَنُونَ ﴿٣٠﴾

آیا هغه (الله) لره لونى دى (په زعم ستاسى) او تاسى لره غامن دى.

تفسير: يعنى آيا دغه منكران الله تعالى له خپل غان څخه ښكته گڼي؟ معاذ الله لكه چه د دوى د لونو او غامنو له ويشلو څخه راڅرگنديږي. نو ځكه د هغه د احكامو او هدايتونو په مخ كښي غاړه ايښودل د خپل شان كسر بولى.

أَمْ سَأَلَهُمْ أَجْرًا فَهُمْ مِنْ مَّعْرَمٍ مَّنْقُلُونَ ﴿٥٢﴾

آيا ته غواړي له دوى څخه (اى محمده!) څه اجر بدل پس دوى له تاوان (د هغه) درانه كړى شوى دى (او ځكه درڅخه تاووى مخ او نه مؤمنانيږي له عناده).

تفسير: يعنى آيا دا خلق ځكه ستاسى خبرى نه منى چه الله تعالى دى نه كړى تاسى په ارشاد او تبليغ باندې له هغوى څخه څه بابه مزدورى او معاوضه غواړئ چه د هغه د دروندوالى لامله (له وجى) تور خورى.

أَمْ عِنْدَهُمُ الْغَيْبُ فَهُمْ يَكْتُمُونَ ﴿٥٣﴾

آيا په نزد د دوى (علم د) غيب دى نو دوى ئى ليكي (له هغه نه).

تفسير: يعنى آيا پخپله الله تعالى پر دوى باندې وحى ليږي او لكه پيغمبران دوى له خپلو اسرارو څخه خبروى چه دوى ئى ليكي لكه چه د انبياؤ عليهم السلام وحى ليكلې كيږي نو ځكه دوى ستاسى پيروي ته څه ضرورت نه لري. بلكه نه ده دا خبره چه له دوى څخه علم د غيب وى بلكه دوى صرف ضد نيولى دى نو ځكه ايمان نه راوړي.

أَمْ يُرِيدُونَ كَيْدًا ۖ فَالَّذِينَ كَفَرُوا هُمْ الْمَكِيدُونَ ﴿٥٤﴾

آيا اراده لري دوى د مكر كولو (او د چل په اهلاک د تا) پس هغه كسان چه كافران شوى دى هم په دوى باندې مكر كړى شوى دى (او خپله جزاء مومى).

تفسير: يعنى له دغو پاسو خبرو څخه هيڅ يوه خبره نشته. نو بيا آيا داسى اراده لري چه له

پېغمبر سره فريب دروغ چل او مکر وکړی - او په خفيه و تدابيرو په پتو غوتو سره حق مغلوب؟ يا ئی له منځه وباسی؟ که داسی وی نو په یاد ئی ولرئ چه هغه مکر - چل او فريب گړد (تول) د هم دوی په غاړه کښی لویږی ژر به دوی ته دا څرگنده شی چه آیا حق مغلوب کیدونکی دی؟ که دوی پخپله له منځه وتونکی او فناء کیدونکی دی؟ بلکه حق خامخا غالب دی او پخپله هم دوی په هم دغه خپل کښتلی کوهی کښی لویږی.

أَمْلَهُمُ إِلَهُ غَيْرَ اللَّهِ سُبْحَانَ اللَّهِ عَمَّا يُشْرِكُونَ ﴿٢٧﴾

آیا شته دوی ته کوم معبود بی له الله پاکي ده الله لره له هغه شی چه دوی ئی ورسره شریکوی (نور).

تفسیر: یعنی آیا بی له الله تعالی بل کوم حاکم یا معبود ئی تجویز کړی دی چه د مصیبت په وقت کښی د هغوی مرسته (مدد) وکړی او د هغه عبادت دوی د الله تعالی له عبادت څخه بی پروا کړی دی؟ نو په یاد ئی ولرئ چه دا گړد (تول) او هام او وسوس دی او د الله تعالی ذات له گړدو (تولو) څخه پاک او د هغه هیڅوک شریک - مثیل - مقابل او مزاحم نشی کیدی.

وَإِنْ يَرَوْا كِسْفًا مِّنَ السَّمَاءِ سَاقِطًا يَقُولُوا سَحَابٌ مَّرْكُومٌ ﴿٢٨﴾

او که ووينی دوی يوه توتۀ له آسمانه رالويدونکي نو وبه وائي (دا) وريځ ده پريړه (غته) يوه پر بلې باندې سوره شوی.

تفسیر: یعنی په حقیقت کښی له دوو خبرو څخه هیڅ یوه هم نشته. او یواځی یوه خبره ده چه هغه عناد او ضد دی او د هغه لامله (له وجی) دا خلق هره رښتیا خبره دروغ گڼی - او د هغی په دروغ بللو باندی ټینگ ولاړ دی - د دی خبری کیفیت دا دی که د دوی له غوښتنی سره سم د آسمان یوه توتۀ هم راولویږی او دوی هغه پخپلو سترگو سره هم ووينی نو بیا هم هغه ته خبری جوړوی او څه په څه تأویل په کښی کوی مثلاً وائي به چه دا د آسمان توتۀ نه ده بلکه د وريځی یوه پريړه (غته) حصه ده چه منجمد شوی راولویده. لکه چه د کرل (یخ) لوی دهری کله کله رالویږی. ښه نو د هسی متعصبو معاندانو د منلو او قبلولو هیله (امید) او توقع په څه دول (طریقه) کیدی شی؟.

فَذَرَهُمْ حَتَّىٰ يُلَاقُوا يَوْمَهُمُ الَّذِي فِيهِ يُصْعَقُونَ ﴿٢٩﴾

يَوْمَ لَا يُغْنِي عَنْهُمْ كَيْدُهُمْ شَيْئًا وَلَا هُمْ يُنصَرُونَ ﴿٣٧﴾

نو پريږده دوى تر هغه پورى چه يو غاى شى دوى له ورغى خپلى سره هغه چه پكېنى وبه لويږى پر دوى باندې تكه (تندر) (د بريښنا يا بى هوشه هلاک كړى شى) هغه ورغ چه وبه نه كړى دفع له دوى نه كيد مكر د دوى هيڅ خيز (له عذاب د الله) او نه به له هغوى سره څه مدد مرسته (امداد) وكړه شى.

تفسير: يعنى په هسى معاندينو پسى زيات لويدل دومره په كار نه دى. پريږدئ چه د څو ورځو له مخى لوبى وكړى او خبرى جوړى كړى. آخر هغه ورغ راتلونكى ده چه د الله تعالى د قهر بريښنا تكه (تندر) پرى ولويږى او د دوى هوش او حواس والوغى، او د ژغورنى (نجات) هيڅ ترتيب به ئى په كار نه ورغى. نه له كوم لورى ورته مرسته (مدد) رسيږى. غالباً له دى څخه به قيامت مراد وي.

وَالَّذِينَ ظَلَمُوا عَذَابًا دُونَ ذَلِكَ وَلَٰكِنْ أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٣٨﴾

او بيشكه هغو كسانو لره چه ظلم ئى كړى (كافران شوى) دى (اخروى) عذاب دى بى له دى (دنيوى) عذاب وليكن زياتره د دوى نه پوهيږى (نو ځكه مخ ځرغوى له ايمانه).

تفسير: يعنى له دوى څخه زياتره سړى په دى خبر نه دى چه پرته (علاوه) له آخرته په دنيا كېنى هم دوى ته يوه سزا او هيداد رسيدونكى دى - ښائى چه له دى څخه د بدر غزا او د نورو غزواتو سزاوى مراد وي.

وَاصْبِرْ لِحُكْمِ رَبِّكَ فَإِنَّكَ بِأَعْيُنِنَا

او صبر كوه ته (اى محمده!) حكم د رب خپل ته بيشكه ته په غاى د ليدلو ځمونږ كېنى ئى (او ساتو دى له اضراره).

تفسير: يعنى له صبر او استقامت سره د خپل رب د تكوينى او تشريعى حكم انتظار وباسى چه ژر به ستاسى او د هغو په منځ كېنى فيصله وكړى او تاسى ته به د مخالفينو له خوا هيڅ نقصان نه رسيږى ځكه چه تاسى ځمونږ د قدرت تر سترگو لاندې يئ! او ستاسى ساتنه او حفاظت ځمونږ د قدرت په غاړه دى!.

وَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ حِينَ تَقُومُ ۝

او تسبیح وایه پیوست له حمده د رب خپل سره په هغه وقت کښی چه راپاڅیږی (له خوبه یا له مجلسه).

تفسیر: یعنی له صبر - تحمل - سکون او اطمینان سره تل د الله تعالیٰ په تسبیح - تحمید او عبادت کولو کښی مشغول اوسئ! په تیره بیا کله چه له خوبه را پاڅیږئ - یا لمانځه ته ودریږی! یا له مرکي څخه تشریف یوسئ. په دی حالاتو کښی د تسبیح او تهلیل او د نورو اذکارو ډیر ترغیب او تاکید شوی دی.

وَمِنَ اللَّيْلِ فَسَبِّحْهُ وَإِدْبَارَ النُّجُومِ ۝

او په بعض د شپي کښی پس تسبیح وایه د دغه (الله) او د وروستو د ستوریو څخه (یعنی د شپي په آخره هم تسبیح وایه).

تفسیر: د شپي له دی برخی څخه بنائی چه د تهجد وقت مراد وی. او د ستوریو نه شا گرځولو وقت گهیځ (سحر) دی ځکه چه په دی مهال (وخت) کښی گرد (تول) ستوری د سحر په رڼا (رڼرا) کښی پټیږی.

تمت سورة الطور والله الحمد والمنة.

سورة النجم مكية الآية (۳۲) فمدنية وهي اثنتان وستون آية وثلاث ركوعات رقمها (۵۳) تسلسلها حسب النزول (۲۳) نزلت بعد سورة الاخلاص.

د «النجم» سورت مکی دی - پرته (علاوه) د (۳۲) آيته څخه چه مدنی دی. (۶۲) آيته (۳) رکوع لری.

په تلاوت کښی (۵۳) او په نزول کښی (۲۳) سورت دی. وروسته د «الاخلاص» له سورته نازل شوی دی..

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ ۝

شروع کوم په نامه د الله چه ډیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

وَالْجُمُ إِذَا هَوَىٰ ۖ مَا ضَلَّ صَاحِبُكُمْ وَمَا غَوَىٰ ۚ

قسم دی په ستوریو باندی کله چه پریوخی (غروب وکړی یا راوخیژی طلوع وکړی) نه دی گمراه شوی ملگری (رسول) ستاسی او نه ئی لاره ورکه کړی ده .

تفسیر: له «صاحب» او «رفیق» او ملگری څخه نبی کریم صلی الله علیه وسلم مراد دی. یعنی نه دوی د غلط فهمی لامله (له وجی) له لاری څخه وتلی دی او نه په خپل قصد او اختیار سره پوهیدلی بی لاری تللی دی - بلکه هم هغسی چه د اسمان ستوری له ختلو څخه نیولی تر پریوتلو پوری په یوه ټاکلی (مقرر کړی) تگ او لاری باندی درومی او یوی خوا بلې خوا ته نه خوځیږی د نبوت لمر هم په همغه ډول (طریقه) د الله تعالیٰ په ټاکلی (مقرر کړی) لاری باندی برابر ځی او هیچری یوه او بل لوری ته نه ځی او نه امکان لری چه تری مخالفت وکړی او که یو قدم او یو پل دی خوا او هغی ته کوږ شی نو هغه غرض چه د دوی په بعثت پوری تړلی دی لاس ته نه راځی. انبیاء علیهم السلام هم د نبوت د آسمان ستوری دی چه د هغوی له رڼا (رنرا) څخه ټوله دنیا هدایت او لاره مومی. هسی چه د ستوریو له لویدلو څخه وروسته څلیدونکی لمر راخیژی هم دا راز (قسم) د گردو (ټولو) انبیاءو له تشریف وړلو څخه وروسته محمدی لمر د عربو له مطلع څخه راوخوت. نو کله چه قدرت د دی ظاهری ستوریو نظام دومره محکم جوړ کړی دی چه په هغوی کښی د هیڅ راز (قسم) تزلزل او اختلال ځای نشته نو ښکاره ده چه د دی باطنی ستوریو او روحانی لمر او سپوږمی انتظام به څومره مضبوط او محکم وی چه په هغوی پوری د ټولی دنیا او نړی سعادت او هدایت تړلی دی.

وَيَايُنُظُّ عَنِ الْهُمَىٰ ۚ إِنَّ هُوَ إِلَّا وَحْيٌ يُوحَىٰ ۚ

او خبری نه کوی (محمد) له هوا (خپلی) نه - نه دی دغه (قرآن) مگر وحی ده چه ورته لیږلی شوی ده .

تفسیر: یعنی مخالف عمل او کار چیری - د دوی له مبارکی خولی څخه داسی یو توری هم نه دی وتلی چه د دوی په نفسانی غوښتلو باندی مبنی وی. بلکه دوی هر هغه شی چه د دینی امورو په نسبت فرمایلی دی هغه د الله تعالیٰ رالیږلی وحی ده. او هغه گرد (ټول) د الله تعالیٰ له حکمونو سره سم ؤ. د دوی په منځ کښی متلو وحی ته قرآن او غیر متلو وحی ته حدیث وایه شی.

عَلَّمَهُ شَدِيدُ الْقُوَى ۝ ذُو مِرَّةٍ ۝

هنوولی ده ده ته د سختو قوتونو مالک (جبرئیل) چه خاوند د ښه قوت صورت عقل دی.

تفسیر: یعنی اصلی وحی لیرونکی الله تعالیٰ دی خو د هغه په وسیله چه دا وحی تر دوی پوری رسیږی او هغه چه په ښکاره ډول (طریقه) ده ته ښوونه کوی هغه د ډیرو قوتونو غیبتنه (خاونده) - خورا (ډیر) زوروره - حسینه - او وجیهه پرېسته ده چه هغی ته «جبریل امین» وایه شی. لکه چه د (التکویر) په سورت کښی ئی هم د «جبریل امین» په نسبت فرمایلی دی.

﴿إِنَّهُ لَقَوْلُ رَسُولٍ كَرِيمٍ ۝ ذِي قُوَّةٍ عِنْدَ ذِي الْعَرْشِ مَكِينٍ ۝ مُطَاعٌ هَتَّاءِ آمِينَ ۝﴾ الآية -

فَاسْتَوَىٰ ۝ وَهُوَ بِالْأُفُقِ الْأَعْلَىٰ ۝

بیا برابر کیناست او هغه ؤ په کنارو لوړو (اوچتو) (له آسمانه).

تفسیر: له لوړو (اوچتو) کنارو څخه زیاترو مفسرینو شرقی افق مراد کړی دی چه له هغه غایه سپیده داغ رابریښی نبی کریم صلی الله علیه وسلم ته د بعثت په اول کښی یو ځلی حضرت جبریل امین پخپل اصلی صورت سره ورښکاره شو چه پر یوه کرسی باندی ناست ؤ. په هغه وقت کښی د آسمان یوه څنډه (غاړه) تر بلی څنډی (غاړی) پوری د هغه له وجود څخه ډکه ښکاریده او خورا (ډیره) لویه او ویروونکی په نظر راتله چه له دی امله (وحی) غمونږ رسول اکرم صلی الله علیه وسلم له دوی څه وویریږد نو د (مدثر) سورت نازل شو.

ثُمَّ دَنَا فَتَدَلَّى ۝ فَكَانَ قَابَ قَوْسَيْنِ أَوْ أَدْنَىٰ ۝ فَأَوْحَىٰ إِلَىٰ عَبْدِهِ مَا أَوْحَىٰ ۝

بیا نژدی شو (جبریل محمد ته) پس ښه نژدی شو پس ؤ په منع د نژدی والی د دوو لیندو یا ډیر نژدی له دی نه هم پس وحی وکړله (الله په ژبه د جبریل) بنده خپل ته هغه چه وحی ئی وکړه.

تفسیر: یعنی جبریل علیه السلام سره له دی چه له خپل اصلی مستقر سره تعلق لری خو سره له هغه هم رابخته شو او رسول الله صلی الله علیه وسلم مبارک ته دومره ورنژدی شو چه د دواړو په منځ کېنې د دوو لاسو یا د دوو لپندو څخه زیاته فاصله نه وه پاتې په خپل هغه وقت کېنې الله تعالیٰ پر خپل خاص بنده محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم باندې وحی ورنازله کړه. غالباً له دی څخه د «المدثر» سورت دا آیتونه مراد وی ﴿يَا أَيُّهَا الْمُدَّثِّرُ قُمْ فَأَنْذِرْ﴾ الآية - یا به نور احکام وی.

تنبیه: په ﴿فَكَانَ قَابَ قَوْسَيْنِ أَوْ أَدْنَىٰ﴾ کېنې د محققینو په نزد (او) د شک دپاره نه دی بلکه داسې ترکیب په پوره تاکید او مبالغه سره د زیادت د نفی دپاره وی یعنی په ټاکلو (مقررولو) سره دا ورښوول مقصود نه دی چه د (قوسینو) فاصله ده که له هغه څخه هم لږ ؤ؟ هو! دومره ورښکارول مقصد دی چه په هیڅ حال او په هیڅ صورت له ده څخه زیاته فاصله نه وه په دی موضوع کېنې نوری دیری خبری هم شته چه د نورو مفسرانو له خوا لیکلې شوی دی.

مَا كَذَبَ الْفُؤَادُ مَا رَأَىٰ ۖ

نه ؤ ویلی دروغ زړه (د محمد) هغه (جبریل) چه لیدلی ئی ؤ (په سترگو).

تفسیر: یعنی محمد صلی الله علیه وسلم جبریل علیه السلام په خپلو سترگو سره ولید او زړه ئی ورته وویل چه په دی وقت کېنې په زړه پوری هم هغسی چه ښائی ته جبریل علیه السلام ته وگوره او په دی کېنې ته هیڅ غلطی نه کوی او د یوه شی په ځای بل شی په نظر نه درځی په دی ویلو کېنې د ده زړه رښتین ؤ. حق تعالیٰ هم داسې د پیغمبرانو په زړونو کېنې د پرښتو پیژندگلو اچوی او که په خپله رسول پر پرښتو باندې د ادینه (اعتماد) ونه لری نو بل ته به په څه ډول (طریقه) د ادینه (تسلی) ورکړی.

أَفْتَرَوْهُ عَلَىٰ مَا يُرَىٰ ۖ

پس آیا تاسی جگړه کوئ له هغه (محمد) سره په هغه کېنې چه ده لیدلی دی.

تفسیر: یعنی وحی لیرونکی الله او وحی راوړونکی هسی پرښته ده چه د هغی صورت - سیرت - فهم - حفظ او نور صفات گرد (ټول) ښائسته او ښه او د هغی گرد (ټول) قوتونه کامل دی. او بیا داسې سره نژدی شول او وحی ئی ور ورسوله چه پیغمبر هغه پخپلو سترگو سره ولید او د هغه صاف او روڼ زړه د هغه تصدیق وفرمایه. نو آیا په هسی لیدلی شوی او ښه اوریدلی شوی څیز کېنې تاسی لره د داسې چټی (بیکاره) او اړلیتی خبری کولو څه حق شته؟ چه خامخا په کېنې

فصول بحثونه او بیکاره جگری او تکرارونه وکړئ.

اذا لم تر الهلال فسلم لناس رأوه بالابصار

ته چه میاشت په سترگو نه وینی وئی سپاره

هغه چاته چه ئی وینی په لیمو

وَلَقَدْ رَاَهُ نَزْلَةً أُخْرَىٰ ۖ عِنْدَ سِدْرَةِ الْمُنْتَهَىٰ ۖ عِنْدَهَا
جَنَّةُ الْمَأْوَىٰ ۖ

او خامخا په تحقیق لیدلی ؤ محمد هغه (جبریل) په رابنکته کیدلو کښی بل
غلی په نزد د ونی د بیرى سدرۃالمنتهی (چه منتهی د علم د خلقو دی) په
نزد د هغی دی جنت الماوی (یعنی غای د هستوگنی د مؤمنانو).

تفسیر: حضرت شاه رحمة الله علیه لیکي «دوهم غلی ئی جبریل علیه السلام پخپل اصلی صورت
د معراج په شپه په اووم آسمان کښی د بیرى له ونی سره ولید چه هغه د پورتنیو او ښکتنیو
مخلوقاتو په منځ کښی ویش سرحد دی یعنی چه پاسنی خلق لاندی او ښکتنی خلق پورته نشی
تلی او د هغه په خوا کښی جنت ئی هم وکوت.

تنبیه: څرنگه چه د جنت انگور - انار او نوری میوی له دنیوی میوو سره نه قیاس کیږی او
یواغی د نامه اشتراک د هغوی په منځ کښی شته هم داسی دا بیره هم د دنیوی بیرو سره نشی
قیاس کیدی. دغه الله تعالی ته ښه معلوم دی چه هغه بیره به څرنگه اونه وی لنډه ئی دا چه هغه
ونه د دی خوا او د هغی خوا په سرحد کښی ولاړه ده هغه اعمال احوال او نور چه له دی لوری
خیژی او هغه احکام او امرونه چه له پاسه رابنکته کیږی د هغو گردو (تولو) منتهی هم دا اونه
ده له گردو (تولو) روایتونو څخه داسی راووغی چه د دی ونی بیخ په شپږم آسمان کښی او
ځانگی ئی تر اووم آسمان پوری غځیدلی دی والله اعلم.

إِذْ يَغْشَى السِّدْرَةَ مَا يَغْشَى ۚ

(لیدلی ؤ محمد جبریل لره) کله چه پتی کړی هغی ونی د بیرى لره هغه څه
چه پت کړی ئی ؤ.

تفسیر: یعنی د حق تعالی انوارو او تجلیاتو پر دی ونی باندی پلوشی اچولی وی او د پرښتو د

هجوم او کثرت دا حال ؤ چه د دی ونی له هری پانی سره یوه پرېسته په نظر راتله. په غځینو روایاتو کېږي راغلی دی چه (ما یغشی) طلائی پټنونه (پټنگان) دی یعنی ډیر ښه صورت لری چه د هغی په لیدلو سره زړه خوښیږی په دی وقت کېږي د دی ونی د بهار او د سینگار او د هغی د حسن او جمال داسی یو حال دی چه هیڅ یو مخلوق د هغی صفت په الفاظو سره نه شی کولی ښائی د ابن عباس رضی الله تعالیٰ عنه او د نورو له خبرو سره موافق په معراج کېږي د الله تعالیٰ لیدنه رسول الله صلی الله علیه وسلم ته میسره شوی وی دا د هغه بیان د دی آیت په ابهام کېږي منظوی او مندرج وی څکه چه د پخوانیو آیتونو په نسبت د حضرت بی‌بی عائشی صدیقی په احادیثو کېږي تصریح شوی ده چه له هغی څخه د پروردگار لیدل مراد نه دی یواځی د جبریل علیه السلام رؤیت مراد دی. ابن کثیر له مجاهد څخه چه د ابن عباس رضی الله تعالیٰ عنه له خاصو اصحابو څخه دی تر دی آیت لاندی دا الفاظ لیکي **(كان اغصان السدره لؤلؤا وياقوتا وزبرجداً فراها محمد صلى الله عليه وسلم ورأى ربه بقلبه)** او دا رؤیت څرنگه چه یواځی په قلب سره نه بلکه په قلب او بصر یعنی دواړو سره حاصل شوی دی لکه چه له (مازاغ البصر) څخه ښکاره ده ښائی څکه ابن عباس رضی الله تعالیٰ عنه د طبرانی په غځینو روایتونو کېږي فرمایلی دی **(رآه مرتین مرة بقلبه ومرة ببصره)** دلته به له دوه ځلی لیدلو څخه دا مطلب وی چه په یوه وقت کېږي ئی دوه ډوله ولید **(كما قالوا في حديث انشق القمر بمكة مرتين)** په ظاهری سترگو سره هم او د زړه په سترگو سره هم ولید شو لیکن په یاد دی وی چه دا هغه رویت نه دی چه د هغه نفی په ﴿لَا تُدْرِكُهُ الْاَبْصَارُ﴾ کېږي کړی شوی ده څکه چه له هغی څخه غرض د احاطی د نفی کول وی یعنی کتنه هغه نشی احاطه کولی برسیره په دی کله چه له ابن عباس رضی الله تعالیٰ عنه څخه پوښتنه وشوه چه د رؤیت دعوی د ﴿لَا تُدْرِكُهُ الْاَبْصَارُ﴾ له آیت څخه مخالفه ده نو وی فرمایلی **(ويحك ذاك اذا تجلى بنوره الذي هو نوره - رواه الترمذی)** معلوم شوی دی چه د الله تعالیٰ انوار او تجلیات متفاوت دی ځینی انوار قهره للبصر دی ځینی داسی نه دی او د رؤیت الرب رؤیت فی الجملة په دواړو درجو باندی صادقېږي او څکه ویل کېږي د رؤیت هغه درجه چه مؤمنانو لره په آخرت کېږي په برخه کېږي هلته به کتنی داسی تیزی او تیری کېږي چه د هغی تجلی د لیدلو طاقت ولری چه هغه په دنیا کېږي چاته نه حاصلېږي هوا یوه خاصه درجه رؤیت سیدنا محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم ته د معراج په شپه کېږي د ابن عباس رضی الله تعالیٰ عنه له روایت سره موافق میسر شوی دی چه په دی خصوصیت کېږي هیڅوک له دوی سره شریک کیدی نشی او هم د دی انوارو او تجلیاتو تفاوت او تنوع په ملاحظه ویل کېږي چه د حضرت صدیقی بی‌بی عائشی او حضرت ابن عباس رضی الله تعالیٰ عنه په اقوالو کېږي هیڅ تعارض نشته. کېږي چه حضرت صدیقه بی بی عائشه به د یوی درجی نفی کوی او حضرت ابن عباس رضی الله تعالیٰ عنه ئی په بلی کېږي اثبات کوی او هم داسی د ابوذر رضی الله تعالیٰ عنه په روایاتو (رایت نورا) او (نورانی اراه) کېږي هم تطبیق ممکن دی. **والله سبحانه وتعالى اعلم**

مَا زَاغَ الْبَصَرُ وَمَا طَغَى ⑭

نه وی گر خیدلی سترگی د (محمد بلی خوا ته) او نه دی تیری شوی (له حده).

تفسیر: یعنی هر هغه شی چه د محمد صلی الله علیه وسلم سترگو ولید په پوره تمکن او اتقان سره ؤ نه کتنه کړه شوی ده او نه ښی او کینی او ښکته او پورته خوا ته اوښتی ده او نه له مبصر څخه تجاوز کړی وړاندی تیر شوی دی پس په هغه شی باندی نښتی ؤ چه د هغه ښوونه منظور وه د باچاهانو په دربار کښی هر شی چه ورښوول کیږی د هغه نه لیدل او هغه شیان چه نه ورښوول کیږی د هغو په لیدلو پسی لویدل دواړه عیب دی حضرت محمد صلی الله علیه وسلم له دی دواړو څخه پاک ؤ.

لَقَدْ رَأَىٰ مِنْ آيَاتِ رَبِّهِ الْكُبْرَى ⑮

خامخا په تحقیق لیدلی دی (محمد) له (عینو) دلائلو (د قدرت) د رب خپل چه ډیر لوی ؤ.

تفسیر: د ﴿إِذْ يَنْشَأُ الْإِنْدَرَةَ﴾ په تفسیر کښی هغه بیان چه شوی دی برسیره په هغه باندی هغه نور شیان چه لیدلی او اوریدلی ئی وی هغه الله تعالی ته ښه معلوم او ښکاره دی.

اوس څوک توان لری چه وپوښتی ښ وال بیا

بلبل څه وویل گل واوړیدل څه څه وکرل سبا؟

اکنون کرا دماغ که پرسد زباغبان

بلبل چه گفت گل چه شنید صباچه کرد؟

أَفَرَأَيْتُمُ اللَّاتَ وَالْعُزَّىٰ ⑯ وَمَنْوَةَ الثَّلَاثَةَ الْآخَرَىٰ ⑰

آیا پس وینئ تاسی لات او عزى او منات (په مرتبه کښی) دریم بل له دغو (یعنی دغه بتان بیخی بیکاره شیان دی).

تفسير: يعنى د هغه الله تعالى په مقابل كېښى چه د هغه عظمت او جلال لره حد او اندازه نشته د دى سپكو او ناولو شيانو له نوم اخيستلو څخه شرم په كار دى.

تنبيه: «لات - عزى - مناة» د هغى زمانى د كفارو د بتانو او باطلو معبودانو نومونه دى. د دوى له منځه (لات) د طائفيانو په نزد ډير معظم ؤ، او (مناة) د اوس او خزرج او خزاعه په نزد او (عزى) د قريشو او بنى كنانه او نورو په نزد دومره لوى معزز ؤ چه له هغو دوو ډومبنيو څخه ئى ده ته عزت وركاوه. او (عزى) چه په مكه معظمه كېښى نځلى ته نژدى ؤ بيا (لات) چه په طائف كېښى ؤ بيا له دوى څخه وروسته په دريمه درجه (مناة) ؤ چه له مكى څخه لرى او مدينى ته نژدى ؤ. علامه ياقوت رحمة الله عليه په معجم البلدان كېښى هم دا ترتيب نقل كړى ليكي چه

قريشو د كعبى شريفى د طواف په وقت كېښى داسى ويل «**اللات والعزى ومناة الثالثة**

الاخرى - هؤلاء الغرائق العلى وان شفاعتهن لترتجى» په ځينو تفاسيرو كېښى پر دى

ځاى كېښى يوه قصه نقل كوى چه د محدثينو د جمهورو له اصول سره د صحت تر درجى پورى

نه رسيږى. او كه فى الواقع هغه لره كوم اصل هم وى نو ښائى هم دا به وى چه ځمونږ رسول

اكرم صلى الله عليه وسلم په هسى جرگه كېښى چه د مسلمانانو او كافرانو لوى دلى پكېښى گدى

ودى او مخلوطى ناستى وى دا سورت ئى ولوست. او د كفارو دا عادت ؤ چه د قرآن د لوستلو

په وقت كېښى به ئى هسى شورماشور لگاؤ چه تر څو ئى څوك وانه ورى لكه چه الله تعالى د حَمَّ

السجدة په څلورمه ركوع كېښى فرمائى ﴿وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لَا تَسْمَعُوا لِهَذَا الْقُرْآنِ وَالْغَوَافِيرُ لَعَلَّكُمْ تُعْلَمُونَ﴾

كله چه حضرت محمد رسول الله صلى الله عليه وسلم دا سورت ولوست كوم

شيطان كافر خپل غږ د دوى له غږ سره يو ځاى كړى د دوى په لهجه او د وينا په تقليد سره به

ئى هغه الفاظ ويلى وى چه د گږدو (تولو) كافرانو په ژبو سواره ؤ نو ځكه د **(تلك الغرائق**

العالى الخ) له الحاق څخه له دى آيتونو سره او له دى تصرف څخه چه په تعبير او اداء كېښى

شوى وى د هغو كفارو په زعم مطلب بالكل اوښتى دى او له ذم څخه (معاذ الله) مدحى ته رسيدلى

دى كه نه ښكاره خبره ده چه د نبى پر ژبه شيطان كله دومره تسلط لرى او دا څرنگه امكان

لرى؟ د هغه شى ابطال چه وروسته راځى نو د هغه صفت مخكېښى څه معنى لرى؟.

الْكُفْرُ الذِّكْرُ وَلَهُ الْأَنْتَى ٢١ تِلْكَ إِذْ أَسْمَعُ ضِغِيْرِي ٢٢

آيا تاسى لره (اى كفارو) هلكان دى او دغه (الله) لره لوى دى دا (قسمت

د اولاد) په دى شان قسمت دى ډير كور ناكاره .

تفسير: ياقوت په (معجم البلدان) كېښى ليكي چه كافرانو دا بتان د الله تعالى لوى بللى خو اول

الله هغه لوى ذات دى چه صفت ئى په ﴿لَمْ يَلِدْ وَلَمْ يُولَدْ﴾ سره شوى دى او بالفرض كه د اولاد

تقسيم هم وماته شى نو دا تقسيم څومره خراب او بيكاره دى چه تاسى خپلو ځانونو ته هلكان

او الله تعالى ته لونی ورکوی (العیاذ بالله).

إِنْ هِيَ إِلَّا أَسْمَاءُ سَبَّيْتُمُوهَا أَنْتُمْ وَآبَاؤُكُمْ مَا أَنْزَلَ اللَّهُ بِهِمَا مِنْ سُلْطَانٍ

نه دی (دا بتان) مگر خو تش نومونه دی چه ایبسی دی تاسی دوی لره تاسی او پلرونو ستاسی نه دی نازل کری الله په دغه (عبادت د بتانو) باندی کوم برهان - علمی سند.

تفسیر: یعنی په تیرو (گتو) او ونو باندی یو څه نوم ېدی چه د هغوی پر خدائی باندی کوم برهان او علمی سند نه لری بلکه د هغوی پر خلاف دلائل قائم دی هغوی ته تاسی پخپلو خیالونو کبسی که د الله تعالی لونی یا د هغه هلکان یا بل شی واییع دا گردی (تولی) چتی (بیکاره) او د خولی خبری دی چه هیڅ صحیح نه دی او نه څه حقیقت لری.

إِنْ يَتَّبِعُونَ إِلَّا الظَّنَّ وَمَا تَهْوَى الْأَنْفُسُ وَلَقَدْ جَاءَهُمْ مِنْ رَبِّهِمُ الْهُدَى ۝۱۲

متابعت نه کوی دوی مگر خو د گمان خپل او د هغه شی چه غواړی ئی نفسونه د دوی او خامخا په تحقیق سره راغلی دی دوی ته له ربه د دوی څخه هدایت لار ښوونه.

تفسیر: یعنی سره له دی چه د الله تعالی له خوا د هدایت رنا (رنرا) راغلی ده او سمه لاره ئی راښوولی ده مگر دا ناپوهان د هم هغو اوهامو په توره تیاره کبسی سره نښتی دی. هغه گمانونه چه د وړوکی په شان د دوی خیال ته رسیږی او هغه آرزو او هیله (امید) او خبره چه د دوی په زړونو کبسی گرځی سم د لاسه هم هغسی کوی له تحقیق او بصیرت سره د دوی هیڅ علاقه - ارتباط او سروکار نشته.

أَمْرِ لِلْإِنْسَانِ مَا تَمَنَّى ۝۱۳ فَلِلَّهِ الْآخِرَةُ وَالْأُولَى ۝۱۴

آیا شته (کافر) انسان لره هغه چه غواړی ئی (له نبوت او اخروی سعادت ؟ بلکه نشته!) پس خاص الله لره دی (سلطنت او باچائی د) آخرت او د دنیا.

تفسیر: یعنی هسی اټکل او گمان کوی چه دا بتان به غمونږ سپارښت کوی دا خو تش خیال او تشی آرزوگانی دی آیا هر هغه تمنا او آرزو چه سری ئی وکړی هغه ئی په لاس ورځی په یاد ئی ولری چه د دنیا او آخرت مگردی (تولی) ښیگنی (فائدی) د الله تعالیٰ په لاس کښی دی. حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي یعنی د بتانو عبادت څخه ستاسی لاس ته څه ورځی گته (فائده) همغه ده چه د الله تعالیٰ له لوری ئی سری مومی.

وَكَمْ مِنْ مَلَكٍ فِي السَّمَوَاتِ لَا تُغْنِي شَفَاعَتُهُمْ شَيْئًا إِلَّا مِنْ
بَعْدِ أَنْ يَأْذَنَ اللَّهُ لِمَنْ يَشَاءُ وَيَرْضَى ۝۳۱

او ډیری دی له ملائکو څخه په آسمانونو کښی چه نه دفع کوی شفاعت سپارښت د دوی هیڅ شی مگر وروسته له هغه چه اذن حکم وفرمائی الله دپاره د هغه چا چه اراده وفرمائی او راضی وی په شفاعت ئی.

تفسیر: یعنی د دی بتانو حقیقت څه دی د آسمانی هستیدونکیو د مقربو پربتو شفاعت او سپارښت هم هیڅ په کار نه راځی. هو! د هر چا په حق کښی چه پاک الله د سپارښت کولو حکم وکړی هغه د کار شی دی او هغه له هر چا څخه چه خوښ وی همغه گټور دی. ښکاره ده چه هغه نه بتانو ته د سپارښت کولو اذن ورکړی دی او نه دی له کافرانو څخه خوښ دی.

إِنَّ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْآخِرَةِ لَيُسَمُّونَ الْمَلَائِكَةَ تَسْمِيَةً الْأُنْثَى ۝
وَمَا لَهُمْ بِهِ مِنْ عِلْمٍ إِنْ يَتَّبِعُونَ إِلَّا الظَّنَّ وَإِنَّ الظَّنَّ لَا يُغْنِي
مَنْ الْحَقَّ شَيْئًا ۝۳۲

بیشکه هغه کسان چه ایمان نه راوړی په آخرت باندی خامخا نومونه ږدی پر ملائکو باندی په نوم ایښودلو د ښغو سره او نشته دوی ته په دی وینا کښی هیڅ علم پوه متابعت نه کوی دوی مگر خو د گمان او بیشکه گمان نه دفع

کوی له حق خخه هیخ شی.

تفسیر: هر خوک چه په آخرت باندی یقین او باور نه لری هغه له سزا او هیداد خخه بیفکره کیږی او په داسی بیباکی او بیفکری کښی اخته کیږی چه الله تعالی ته بد نسبتونه کوی او مثلاً وائی چه پرښتی ښځی او د هغه لونۍ دی دا محض د دوی جهالت او ناپوهی ده ځکه چه پرښتی له نارینتوب او ښځیتوب سره هیخ تعلق او علاقه نه لری. او الله تعالی به څرنگه اولاد ولری؟ که خوک په رښتیا او ټینگو خبرو باندی قائم وی نو په داسی گمانونو اټکلونو او اوهامو او چټی (بیکاره) خبرو پسې چه هیخ کار ورځنی نه جوړیږی نه گرځی. او آیا داسی اټکلونه او تخمینات د ثابته و حقائقو قائم مقام کیدی شی؟

فَاعْرِضْ عَنْ مَّنْ تَوَلَّىٰ عَنْ ذِكْرِنَا وَلَمْ يُرِدْ إِلَّا الْحَيَاةَ الدُّنْيَا ۖ ذَٰلِكَ مَبْلَغُهُم مِّنَ الْعِلْمِ

پس مخ وگرځوه ته له هغه چا خخه چه مخ ئی گرځولی دی له ذکره پنده غمونږ او نه لری اراده مگر خو د ژوندون لږ خسیس دا (اختیارول د ده دنیا لره) غحای د رسیدلو د دوی دی له علمه پوهه (د دوی).

تفسیر: یعنی د هر چا پرستن او نالی چه د دنیا دا څو ورځی ژوندون دی او په هغه کښی هسی منهک شی چه الله تعالی او آخرت ور خخه هیر وی او هیخ خپل فکر ورته نه نیسی نو تاسی د دوی اپلټو او چټی (بیکاره) خبرو ته زیات مه متوجه کیږئ! هم هغسی چه هغوی له الله تعالی خخه مخ اړوی تاسی هم د هغوی له شرارت او بدی خخه مخ واړوئ! په پوه باندی څو مو دوی پوهولی دی ولی هغوی ځان پری نه پوهوی. نو له بدطینتو سریو خخه د حق منلو توقع لرل او د هغوی په فکر او غم کښی خپل ځان پخول او ویلی کول بیکاره دی. د دوی فکر فقط د هم دی دنیا فوری نفع او نقصان ته رسیږی. له دی خخه وړاندی د هغوی فکر نه رسیږی. دوی څه پوهیږی چه وروسته له مړینی د حقیقی مالک په دربار کښی حاضرېږی او د ذری ذری شمیر ورکوی. د دوی علمی جداو جهد یواځی د بهانمو په شان د گیدو دکول او د شهوت شړل دی. پرتله (علاوه) له نفسانی او شهوانی غوښتنو خخه بل شی ته نه متوجه کیږی.

إِنَّ رَبَّكَ هُوَ أَعْلَمُ بِمَن ضَلَّ عَنْ سَبِيلِهِ وَهُوَ أَعْلَمُ بِمَن اهْتَدَىٰ ۝

بیشکه رب ستا هم دی ښه عالم دی په هغه چا باندی چه گمراه شوی دی له

لاری د ده خخه (چه اسلام دی) او هم دی ښه عالم پوه دی په هغه چا باندی
چه سمه لاره ئی موندلی ده.

تفسیر: یعنی هغه چه په گمراهی کښی پروت دی او هغه چه په سمی لاری باندی رهی (روان) دی
دوی ټول سره د هغوی د مخفی استعداداتو له ازل راهسی پاک الله ته معلوم او الله تعالی پری ښه
خبر دی. او سم له هغه سره هر کار کیلونکی دی. هر څومره زیار (کوشش) چه وویستل شی
پرته (علاوه) له هغه خخه بل کوم شی نه کیوی برسیره پر هغه الله تعالی پخپل محیط علم سره له
هر یوه سره د هغه له احوالو سره سمه او برابره معامله کوی. نو ځکه تاسی ځان یوی خوا ته
ونیسی او د هغو معاندینو معامله الله تعالی ته خوشی کړئ او ور وئی سپارئ.

وَلِلّٰهِ مَا فِي السَّمٰوٰتِ وَمَا فِي الْاَرْضِ لِيَجْزِيَ الَّذِيْنَ اَسَاءُوْا بِمَا عَمِلُوْا وَيَجْزِيَ الَّذِيْنَ اَحْسَنُوْا بِالْحَسَنٰتِ ۝

او خاص الله ته دی هر هغه خه چه په آسمانونو کښی دی او هر هغه چه په
ځمکه کښی دی (سره له آسمانونو او ځمکی ملکاً و خلقاً و عبیداً)
(پیدایښت) لپاره د دی دی چه جزاء ورکړی (الله) هغو کسانو ته چه بدی ئی
کړی وی په (سبب) د هغه (بد) عمل چه کړی ئی وی او جزاء ورکړی هغو
کسانو ته چه نیکی ئی کړی وی په نیکو (اعتقادونو او ښو) عملونو سره (په
جنت).

تفسیر: یعنی د هر سری احوال الله تعالی ته ښه معلوم دی. او د ځمکی او د آسمان پر هر شی
باندی د هغه واک (اختیار) او قبضه ده. بیا نو د ښو او د بدو په بدل ورکولو کښی د هغه په
مخ کښی څه ممانعت موجود کیدی شی. بلکه که په غور سره وگورئ نو ځمکه او د آسمان دا
گردی (تولی) کارخانی د هم دی دپاره پیدا کړی شوی دی چه د هغو په نتیجه کښی د ژوندون
یوه بله غیر فانی سلسله قائمه کړه شی تر څو په هغی کښی بدانو ته د هغوی د بدی او نیکانو
ته د هغوی د نیکی بدل ورکړ شی.

الَّذِيْنَ يَجْتَبِئُونَ كَيْدًا لِاِثْمٍ وَافْوٰ اِحْشَ اِلَّا اِلَهِمَّ

(نیکوکاران) هغه کسان چه ځان ساتی له کبائرو لویو گناهونو خخه او له
فواحشو قبیحو کارونو خخه مگر وری وری گناه (لکه نظر کول حرامو ته او

نور د دی پشان بپیل کیوی له جانب د الله په سبب د اجتناب له کبانرو نه).

تفسیر: د صغیری او کبیری گناه فرق د نساء د سورت په تفاسیرو کښی په تفصیل سره تیر شوی دی. د (لم) په تفسیر کښی غو خیری شته. ځینی وائی هغه خیالات او چرتونه دی چه د گناه په نسبت په زړونو کښی گرځی خو له قوی څخه فعل ته نه وځی هغه لم دی. ځینی له هغه څخه صغیره گناه مراد اخلی. ځینی وائی هغه گناه چه په کولو باندی ئی اصرار نه کوی. یا ئی خپل عادت ونه گرځوی. یا هغه گناه چه توبه ورځنی وکړی مراد دی. ځمونو په نزد ډیر ښه تفسیر همغه دی چه محقق شیخ الهند رحمة الله علیه د (النساء) د سورت په تفاسیرو کښی لیکلی دی. مگر دلته ئی په ترجمه کښی د نورو معانیو گنجائش هم پری ایښی دی.

إِنَّ رَبَّكَ وَاسِعُ الْمَغْفِرَةِ

بیشکه رب ستا واسع (فراخ کوونکی د بښنی او) د مغفرت دی.

تفسیر: نو ځکه له ډیرو ورو گناهونو څخه تیریږی او توبه قبلوی او گناهکاران نه مأیوس کوی. که په هره لویه او وړوکی گناه باندی ئی پوښتنه کولی نو د امید ځای به چیری پاتی کیده.

هُوَ أَعْلَمُ بِكُمْ إِذْ أَنْشَأَكُمْ مِنَ الْأَرْضِ وَإِذْ أَنْتُمْ أَحِبَّةٌ فِي بُطُونِ أُمَّهَاتِكُمْ فَلَا تُزَكُّوا أَنْفُسَكُمْ هُوَ أَعْلَمُ بِمَنِ اتَّقَى ۝

هغه ښه عالم دی په تاسی باندی کله چه پیدا ئی کړئ تاسی له ځمکی څخه او کله چه وئ تاسی (پټ) بچی په گیدو د میندو خپلو کښی نو مه ستایئ مه پاکوئ تاسو ځانونه خپل (چه ستایئ به ځانونه خپل) هم دغه (الله) ښه عالم دی. په هغه چا باندی چه ویریږی (له الله او ځان ساتی له معاصیو).

تفسیر: یعنی که د تقوی څه توفیق الله تعالی چاته ورکړی نو دی دی لوئی نه کوی! او خپل ځان دی نه ستائی! ځکه چه پاک الله د هر سری له لوئی او پاکي او تقوی نه په ښه شان خبردار دی. او له هغه وخته ورښکاره ده چه دوی لا د دی وجود او شتوالی په دائره کښی قدم او پل نه و ایښی. هر سری لره ښائی چه خپل اصل او ماهیت دی نه هیروی. د چا ابتداء چه له خاورو څخه شوی وی او بیا ئی د مور د گیدی په تیاره کښی له ناولی وینی څخه خواړه مونډلی وی او په هسی ځای کښی پاللی شوی وی او وروسته له هغه څخه له نورو ډیرو روحانی او جسمانی

کمزوریو سره مخامخ شوی وی په پای (آخر) کښی که الله تعالی د خپل فضل او کرم له مخی هغه ته یو لوړ (اوچت) مقام وروښی او هسک (اوچت) لوړ ځای ته دی ورسوی نو هغه ته نه ښائی چه په هغه باندی لوئی وکړی. او ځان د هغه لوی مقام مستحق ویولی هغه کسان چه په حقیقت سره متقیان دی نو هغوی له هسی دعوی کولو څخه شرمیږی. او په دی باندی ښه پوهیږی چه په پوره ډول (طریقه) له گردو (تولو) کمزوریو څخه ځان ساتل د بشریت له قوت څخه بهتر دی. لږ تر لږه څه ناولیتوب په هر یوه کښی شته پرته (علاوه) له هغو څخه چه د الله تعالی له لوری ساتلی شوی وی.

اَقْرَعَيْتَ الَّذِي تَوَلَّى

آیا پس لیدلی دی تا هغه څوک چه مخ ئی واړاوه (له ایمانه او مرتد شو).

تفسیر: یعنی خپل اصل ئی هیر کړ او د خپل اصلی خالق او حقیقی مالک له لوری ئی مخ واړاوه.

وَاعْطَى قَلِيلًا وَاَكْثَرًا

او ور ئی کړ لږ شی (له مقرره مال څخه) او منع ئی کړل نور (او سخت پری ټینگ شو).

تفسیر: حضرت شاه صاحب رحمه الله علیه لیکي «یعنی لږ څه ایمان ئی راوړ بیا ئی زږه کلک شو». مجاهد رحمه الله علیه او نور لیکي چه دا آیت د ولید بن مغیره په باره کښی نازل شوی دی چه هغه ځمونیو د پیغمبر لږ څه خبری واوریدی او د اسلام په لوری ئی لږ څه رغبت پیدا شو او د کفر له سزا څخه ویریده نژدی ؤ چه مسلمان شی چه یوه کافر ورته وویل داسی مه کوه! چه زه ستا گرد (تول) جرائم پخپله غاړه اخلم او ستا له لوری گرده (توله) سزا زه په ځان تیروم په دی شرط سره چه لږ څه مال ماته راکړی. هغه دا خبره ومنله او د مقرر شوی رقم څه قسط ئی هم ور ورساوه او بیا ئی انکار وکړه نو په دی صورت سره د ﴿وَاعْطَى قَلِيلًا وَاَكْثَرًا﴾ معنی به داسی کیږی چه څه مال ئی ورکړ او بیا ئی لاس وویست.

أَعِنْدَهُ عِلْمُ الْغَيْبِ فَهَوَّيْ

آیا شته له ده څخه علم د پټو (خفی شیانو) پس دی وینی (نجات خپل).

تفسیر: یعنی آیا دا د غیب خبر ئی لیدلی دی چه هغه ته به د کفر سزا نه رسیږی؟ او بل سری به پخپل غای ودروی او په رښتیا سره به دی خلاصیږی؟.

أَمْ لَمْ يُنَبِّأْ بِسَاقِ صُحُفِ مُوسَىٰ ۖ وَإِبْرَاهِيمَ الَّذِي وَفَّى ۖ

آیا نه دی خبر کړی شوی دی په هغه (شی) چه ؤ په صحیفو پانو د موسیٰ کښی او (په صحیفو پانو) د ابراهیم کښی هغه (ابراهیم) چه وفاء ئی کړی وه (په احکامو د الله).

تفسیر: یعنی ابراهیم علیه السلام پخپله وینا او عهد او پیمان باندی پوره ټینگ ولاړ ؤ. او د الله تعالیٰ گرد (تول) احکام ئی په غای کړل او د هغه د احکامو په تعميل کښی ئی لږ څه تقصیر هم ونه کړ.

أَلَا تَرَىٰ زُرَّةً وَأُزْرَةً ۖ وَزَّرَ الْآخِرَىٰ ۖ

(په صحف مذکوره ؤ کښی دا دی) چه نه پورته کوی هیڅ نفس پورته کوونکی بار پیتی د بل نفس.

تفسیر: یعنی د موسیٰ او د ابراهیم علیهما السلام په صحیفو کښی داسی مضمون ؤ چه د الله تعالیٰ په مخکښی یو مجرم د بل مجرم پیتی نشی اخیستی. او هر یو سری خپل سؤال او جواب او ښه او خراب پخپله غاړه اخلی.

وَأَنَّ لَيْسَ لِلْإِنْسَانِ إِلَّا مَا سَعَىٰ ۖ

او بله دا چه نشته هیڅ انسان لره مگر (جزاء د هغه شی) چه کړی ئی دی.

تفسیر: یعنی سری چه هر څه پخپل زیار او کوشش سره گټی هغه د ده دی. او هیڅوک د بل نیکی او بدی نشی اخیستی. پاتی شوه دا خبره که څوک پخپله خوښه خپل غیښی حقوق بل ته وربښی او د الله تعالیٰ منظور شی. دا بیله خبره ده چه د هغه تفصیل له حدیث او فقهی څخه معلومیدی شی.

وَأَنَّ سَعْيَهُ سَوْفَ يُرَىٰ ۖ ثُمَّ يُجْزَاهُ الْجَزَاءَ الْأَوَّلَىٰ ﴿٣١﴾

او بیشکه (دا چه) جزا د سعی عمل د ده ژر ده چه وبه ښوولی شی (ده ته) بیا به جزاء ورکړی شی هغه ته جزاء پوره بدل ښه (د نیکی نیکه - د بدی بده).

تفسیر: یعنی د هر چا سعی او کوشش به د هغه په مخ کېږي کیښود شی او د هغه پوره پوره بدل به ورکاره کېږي.

وَأَنَّ إِلَىٰ رَبِّكَ الْمُنْتَهَىٰ ﴿٣٢﴾

او بیشکه (دا چه) رب ستا ته ده انتهاء د گردو (تولو) (مخلوقاتو پس له مرگه چه ورځی ورته لپاره د جزاء).

تفسیر: یعنی د گردو (تولو) علومو او افکارو سلسله او د وجود انتهاء د الله تعالیٰ په لوری کېږي او ټول شیان په پای (آخر) کېږي هغه الله تعالیٰ ته رجوع او ورنگ کوی او د ده له مخی به هر چا ته د هغه د ښو او بدو ثمره ورکوله کېږي.

وَأَنَّهُ هُوَ أَضَعَكَ وَأَبْنَىٰ ۖ وَأَنَّهُ هُوَ أَمَاتَ وَأَحْيَا ۖ وَأَنَّهُ خَلَقَ الزَّوْجَيْنِ الذَّكَرَ وَالْأُنثَىٰ ﴿٣٥﴾

او (دا چه) بیشکه همغه (الله) خندوی او ژړوی او بیشکه همغه (الله) وژنی او ژوندی کوی او (دا چه) بیشکه همغه (الله) پیدا کړی ئی دی جوړی نر او ښځه.

تفسیر: یعنی په دی نری (جهان) کېږي گرد (تول) متضاد او متقابل احوال هغه لوی ذات پیدا کړی دی. د شر او د خیر خالق همغه الله تعالیٰ دی. د خوښی او د غم کیفیات د هغه په لاس کېږي دی - خندول - ژړول - لار ښوول - گمراه کول - ژوندی کول او مړه کول - نر او ښځه پیدا کول او د دوی په شان نور شیان تول د دی خالق د کون و مکان له کارونو څخه دی.

مِنْ نُّطْفَةٍ إِذَا تُمْنَىٰ ۖ وَأَنَّ عَلَيْهِ النَّشْأَةُ الْآخِرَىٰ ۖ

له یوه شاخکی اوبو د (منی) خڅه کله چه وخشاوه شی (په رحم کښی) او (دا چه) بیشکه په ده باندی دی پیدا کول د دوهم ځلی (پس له مرگه).

تفسیر: یعنی هغه ذات چه له یوه شاخکی اوبو خڅه ئی نر او ښځه پیدا کړی دی نو هغه ته بیا پیدا کول څه مشکل دی د یوه پیدایش له ښوولو څخه ئی په بل پیدایش باندی هم تنبیه وفرمایله.

وَأَنَّهُ هُوَ أَغْنَىٰ وَأَقْنَىٰ ۖ

او (دا چه) بیشکه همغه (الله) غنی کوی او خزانی ورکوی (یا خواروی).

تفسیر: یعنی مال - خزانه - جایداونه تول د هغه ښځه دی. ځینی د (اقتی) معنی (افقر) اخلی یعنی هغه ځینی غنی کوی او ځینی فقیر اکړب کوی دا معنی له رومبنی سیاق سره مناسبه ښکاری - ځکه چه د متقابلو شیانو ذکر له اول تر اخر پوری راغلی دی او که اول مطلب واخیست شی نو د هغه په مقابل کښی ښائی چه اهلاک کیښود شی چه ذکر ئی وروسته راځی یعنی خزانی - مال او دولت هغه ورکوی او زیاتوی ئی او همغه ډیر لوی دولتمندان او طاقتوران اقوام او تېرونه تېاه او بربادوی.

وَأَنَّهُ هُوَ رَبُّ الشَّعْرِىٰ ۖ

او (دا چه) بیشکه هم هغه (الله) رب د شعری دی

تفسیر: «شعری» یو لوی ستوری دی چه ځینو له اعرابو به د هغه عبادت کاوه او داسی ئی گانه چه د عالم په پیښو او احوالو کښی هغه ډیر تاثیر او اغیزه (اثر) لری دلته دا راښکاروی چه د «شعری» رب هم الله تعالیٰ دی او د دنیا گردی (تولی) پیښی او لاندی باندی او نور د ده د قدرت په لاس او واک (اختیار) کښی دی بی وځلی (شعری) هم لکه یو معمولی مزدور د هغه احکامو په ځای راوړلو کښی زیار (کوشش) کوی او په هغه کښی کوم مستقل تاثیر او اغیزه (اثر) هیڅ نشته.

وَأَنَّهُ أَهْلَكَ عَادًا الْأُولَىٰ ۖ

او (دا چه) بیشکه همغه (الله) وژلی هلاک کړی دی عادیان ږومبی.

تفسیر: یعنی د حضرت هود علیه السلام قوم.

وَتُؤَدُّ أُنْمَا أَبْقَى^{۵۱} وَقَوْمَ نُوحٍ مِّن قَبْلُ إِنَّهُمْ كَانُوا هُمْ أَظْلَمَ وَأَطْغَى^{۵۲}

او (هلاک کړی ئی دی) نمدودیان پس باقی ئی پری نه ښود بل هیڅوک (له هغوی نه) او (هلاک کړی ئی دی) قوم د نوح پخوا له دوی نه بیشکه چه دوی ؤ هم دوی ډیر ظالمان او ډیر سرکشان.

تفسیر: یعنی تر سلهاؤ کلونو د الله تعالیٰ رسول حضرت نوح علیه السلام ته ئی هسی ډیر سخت ضررونه او ایډاوی رسولی چه د هغو له ویلو څخه د هر سری زړه خوړیږی او راتلونکیو لره ئی بده لاره وپرانیستله.

وَالهُوَ تَفَكَّهُ أَهْوَى^{۵۳} فَغَشَّاهُمْ مَا غَشَّى^{۵۴}

او هغو کلیو اړولیو شویو لره ئی ښکته راوغورځول (ځمکی ته پس له پورته کیدو نه) پس راولوید په هغه باندی هغه څه چه راولوید (یا پس پت ئی کړه هغه څه چه پت ئی کړل).

تفسیر: یعنی د تیږو (کتو) باران او وریا ئی پری وکړه دا د لوط علیه السلام د قوم یادونه ده.

فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكَ تَتَمَارَى^{۵۵}

پس په کومو نعمتونو د رب خپل شک کوی ته (ای کافره انسانه؟).

تفسیر: یعنی د داسی مفسدانو - ظالمانو - او باغیانو تباہ کول او له منځه لری کول او ورک کول هم د الله تعالیٰ ډیر لوی انعام او ښه ده. آیا د داسی نعمتونو له لیدلو څخه وروسته هم انسان خپل الله تعالیٰ دروغجنوی.

هَذَا نَذِيرٌ مِّنَ النَّذِرِ الْأُولَى^{۵۶}

دغه (محمد رسول الله هم) ویروونکی دی له (جملی د) ویروونکیو پرومینیو
 شخه.

تفسیر: یعنی حضرت محمد صلی الله علیه وسلم د مجرمانو د بد انجام شخه هم داسی ویروول
 کوی لکه چه له دوی غنی وړاندی نورو پیغمبرانو هم کفار ویروول.

أَيُّ فَتٍ الْأَرْفَةِ ۖ لَيْسَ لَهَا مِنْ دُونِ اللَّهِ كَاشِفَةٌ ۖ

رانژدی شو راتلونکی (قیامت) نشته هغه لره پرته (علاوه) له الله ښکاره
 کوونکی (راوستونکی).

تفسیر: یعنی قیامت ډیر نژدی شوی دی خو د هغه ټاکلی (مقرر) وقت پرته (علاوه) له الله
 تعالیٰ بل چاته په ښکاره ډول (طریقه) نه دی معلوم او کله چه ټاکلی (مقرر) وقت ئی راشی نو
 هیڅ یو طاقت هغه نشی ستولی (واپس کولی) که الله تعالیٰ اراده وفرمائی د هغه په دفع باندی
 قادر دی - خو هغه ئی هم نه لری کوی.

أَقِمْنَ هَذَا الْحَدِيثَ تَعْبِوْنَ ۖ وَتَضْحَكُونَ وَلَا تَبْكُونَ ۖ^{۶۰}
 وَأَنْتُمْ سِيدُونَ ۖ^{۶۱}

آیا پس له دی خبری (قرآن) شخه تعجب کوئ تاسی (انکاراً ای منکرانو) او
 خاندئ تاسی (تمسخرأ) او نه ژاپئ (خوفاً) او تاسی غافلان یئ (له هغه شی
 چه مطلوب دی تاسی ته) چتی (بیکاره) لوبی کوئ.

تفسیر: یعنی قیامت او د هغه نژدیوالی د خبر له اوریدلو شخه باید و چه تاسی د الله تعالیٰ له
 ویری په ژړا کیدئ او ویریدئ او د خپلی ژغورنی (نجات) تیاری به مو کاوه. مگر تاسی په
 خلاف د هغه تعجب کوئ او خاندئ او په غفلت او بیفکری کښی په چتی (بیکاره) لوبو کښی
 اخته یی.

فَاسْجُدْ لِلَّهِ وَاعْبُدْ ۖ^{۶۲}

پس سجده کوئ تاسی (خاص) الله ته او عبادت کوی د هم دغه (الله نه د نورو).

تفسیر: یعنی یو عاقل او یوه لره نه ښائی چه له انجامه غافل شی - او په پند - نصیحت او پوهولو باندی توکی او مزاج وکړی او پری وځاندی بلکه ښائی چه د بندگی لاره غوره کړی! او مطیع او منقاد اوسی! د عاجزی او نیاز وچولی (تندی) د الله تعالی په دربار کښی کیږدی! تنبیه: په روایتونو کښی راغلی دی چه رسول اکرم صلی الله علیه وسلم کله چه د (النجم) سورت ولوست دی پخپله هم په سجده پریوت او نورو گردو (تولو) مسلمانانو او مشرکانو هم چه هلته حاضر ؤ سجده وکړله. حضرت شاه ولی الله قدس سره لیکي چه «په دی وقت کښی پر گردو (تولو) باندی د الهی یوه غنشیه راښکته شوه او په یوه غیبی او قهری تصرف سره تولو طوعاً او کرهاً سرونه په سجده کیښودل یواځی یو بدبخت چه په زړه کښی ئی سخت مهر ؤ سجده ئی ونه کړه خو له ځمکی څخه ئی لږ څه خاوره پورته کړه او پر هغی باندی ئی خپل وچولی (تندی) کیښود او وی ویل چه ماته دومره کافی دی.

تمت سورة «النجم» والله الحمد والمنة

سورة القمر مكية الا آیات (۴۴) و (۴۵) و (۴۶) فمدنية وهي خمس وخمسون آية وثلاث ركوعات رقمها (۵۴) تسلسلها حسب النزول (۳۷) نزلت بعد سورة «الطارق».

د «القمر» سورت مکی دی ماسواء له (۴۴) ؤ (۴۵) ؤ (۴۶) آیاتونو څخه چه مدنی دی (۵۵) آیته دری رکوع

لری په تلاوت کښی (۵۴) او په نزول کښی (۳۷) سورت دی وروسته د «الطارق» له سورت څخه نازل شوی دی.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شروع کوم په نامه د الله چه دیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

اقْرَبَتِ السَّاعَةُ وَانْشَقَّ الْقَمَرُ ①

رانژدی شو قیامت او خیری دوه توتی شوه سپوږمۍ.

تفسیر: له هجرت څخه پخوا رسول اکرم صلی الله علیه وسلم په (منا) کښی تشریف درلود (لرلو)

- د کافرانو یوی لوی جرگی له دوی څخه یوه معجزه وغوښته - دوی وفرماییل چه د آسمان په لوری وگورئ! ناڅاپه سپوږمی له منځه دوه توتی شوه یوه توته ئی د لمرخاته په لوری - او بله توته ئی د لمر پریوتو په لوری لاره په منځ کېنئ ئی غر حائل ؤ - کله چه د کافرانو جرگی دا لویه معجزه ولیده سره ئی وویل چه «محمد صلی الله علیه وسلم پر مونږ یا پر سپوږمی باندی سحر جادو کودی کړی دی». دغی معجزی ته (شق القمر) وائی او دا یوه نمونه یا نښه وه د قیامت چه وروسته له دی څخه به هر شی لکه دا شلیږی او چوی طحاوی او ابن کثیر او نورو د دی واقعی د تواتر دعوی کړی ده او له کوم عقلی دلیل سره تر اوسه پوری د هسی واقعاتو محال کیدل نه شی ثابت کیدی - او یواځی د استبعاد په بناء باندی داسی قطعی الثبوت شیان نه شی تردید کیدی، بلکه استبعاد خو اعجاز لره لازم دی. ورځنیو واقعاتو ته څوک معجزه ویل شی؟ غمونږ هغه مستقل مضمون دی وکوت شی چه په «المحمود» کېنئ د معجزاتو او خوارق العادات په نسبت خور شوی دی. پاتی شوه دا خبره که (شق القمر) واقع شوی وی نو په تواریخو کېنئ ولی هغه نشته! په یاد ئی ولرئ چه دا قصه د شپې ده نو په ځینو ملکونو کېنئ د مطالعو د اختلاف په سبب په دی وخت کېنئ ورځ وه او په ځینو ځایونو کېنئ نیمه شپه او خلق به اوده ؤ او که ځینی وی او په خلاصه هوا کېنئ ناست وی او هر چیری اسمان هم صاف او شین وی نو عادتاً دا ضروری نه ده چه هغوی ټول د آسمان په لوری هسی وگوری چه هیڅ سترگی ئی له سپوږمی ځینی په بل لوری وا نه وړی. که پر ځمکی باندی د سپوږمی رڼا (رڼا) وی او آسمان هم شین وی نو د هغی د دوو توتو کیدلو څخه د هغی په رڼا (رڼا) کېنئ کوم محسوس فرق او توپیر (تفاوت) نه څرگندیږی. برسیره په دی دا قصه د څو رپو (ثانیو) پیښه وه. مونږ وینو چه ډیر ځلی د سپوږمی تندر (خسوف) پیښیږی او تر ډیر وقت پوری ځنډیږی (وریدیږی) ولی په ملیونو انسانان نه پری خبریږی په تیره بیا چه په هغی زمانی کېنئ لکه نن غوندی رصدخانی او نور آلات او ادوات هم نه ؤ او نه دومره مکمل او وسیع انتظامات او نه د تقاویمو - جنتریگانو زیادت ؤ او نه دومره اشاعت ؤ. په هر حال د دی معجزی نشتوالی په غربی تاریخونو کېنئ د دی د تکذیب دلیل نشی کیدی او په شرقی تواریخو کېنئ د دی معجزی ذکر شته. په هندوستان کېنئ د (مالیبار) د مهاراجی د اسلام سبب هم دا واقعه شوی ده.

وَأَن يَرْوَا آيَةً يُعَرِّضُوا وَيَقُولُوا سِحْرٌ مُّسْتَمَرٌّ ﴿٢٧﴾

او که وویښی دغه (کفار د قریشو) کوم دلیل (د قدرت) نو پر څنگ به شی دوی (مخ به واړوی) تری او وائی به دوی (دغه) سحر کودی دی قوی چه له پخوا راهیسی راځی.

تفسیر: یعنی پخوا له دی هم د نبوت دعوی کوونکیو د داسی سحر او کودو دعاوی کړی دی

هم هغسی چه هغه تللی دی - دا به هم غی.

وَكَذَّبُوا وَاتَّبَعُوا أَهْوَاءَهُمْ وَكُلُّهُمْ مُسْتَقَرٌّ ۝

او دروغجن کوی دوی (حق لره) او متابعت کوی دوی د خواهشونو خپلو او هر کار قرار نیوونکی دی (سره له کوونکی خپل په نعیم یا جحیم کښی).

تفسیر: یعنی د هغوی عذاب هم په خپل وقت باندی راتلونکی دی او هغوی لره هغه هلاک او گمراهی چه د الله تعالی په علم کښی ټاکلی (مقرر) شوی ده هیڅ وړاندی وروسته کیدونکی نه ده.

وَلَقَدْ جَاءَهُمْ مِنَ الْأَنْبَاءِ مَا فِيهِ مُزْدَجَرٌ ۝

او خامخا په تحقیق راغلی دی دوی ته خبری د اهلک د پخوانیو امتونو هغه شی چه په هغه کښی امتناع سرزنش ؤ (له کفره).

تفسیر: یعنی د قرآن کریم په وسیله هر راز (قسم) احوال او د تباه شویو قومونو واقعات درېکاره شوی دی که په هغو باندی غور وکړئ نو د الله تعالی له لوری لویه تنبیه او وېښول دی. راغلی دی دغو منکرانو ته دغسی پند چه:

حِكْمَةٌ بِالْغَةِ فَمَا تُغْنِ التَّذَرُّؤَ فَقَوْلَ عَنْهُمْ ۝

حکمت دی کامل نهایت ته رسیدلی پس هیڅ نفع نه رسوی (دوی ته) ویروونکی (انبیاء قرآن مواظ) نو مخ وگرځوه ته له هغوی څخه.

تفسیر: یعنی قرآن مجید د پوره عقل او حکمت د خبرو مجموعه ده که څوک ئی په ښه نیت او پوره توجه سره ولولی نو په زړونو کښی ئی غای نیسی او په کښی لویږی مگر د افسوس غای دلته دی چه سره د دومره لار ښوونی او د هدایت د اسباب د شتو بیا هم دوی هدایت نه مومی او په سمه لاره نه راځی او هیڅ یو نصیحت او پوهول په دوی باندی خپل اثر نه اچوی هومره چه دوی وپوهوی هم هغسی چه په تیرو (گتو) کښی موری (میخ) نه ننوځی پند هم د هغوی په زړونو کښی کار نه کوی نو ځکه د هسی غتو زړونو او سنگدلو بدبختانو په فکر کښی ډیر زیات مه اوسئ تاسی د خپل تبلیغ فرض او د دعوت وظیفه او دنده په ښه شان او سلوک سره ادا

و فرمایي - اوس نو د زيات تعاقب ضرورت نشته پريږدئ چه هغوی د خپلی هستوگنی د ځای په لوری ور درومی.

يَوْمَ يَدْعُ الدَّاعِ إِلَى شَيْءٍ تُكْرِلُ ۝

(او ياده كړه هغه) ورځ چه راويولی (دوی لره) بلونکی يو شی نااشنا ته (چه حساب او جزاء د اعمالو ده).

تفسير: يعنی د حشر د ډگر (ميدان) په لوری د شمير (حساب) ورکولو دپاره.

حُشْعًا أَبْصَارُهُمْ

حال دا چه وپريدونکی خپری خواری به وی سترگی د دوی.

تفسير: يعنی په هغه وقت کښی به ئی د خوف او ندامت لامله (له وجی) په ډير ذلت او ندامت سره سترگی ځوړی او مری وی او له ډيره شرمه به ځمکی ته گوری.

يُخْرِجُونَ مِنَ الْأَجْدَاثِ كَأَنَّهُمْ جَرَادٌ مُّنتَشِرٌ ۝ مُّهْطِعِينَ إِلَى الدَّاعِ

رابه وځی دوی له قبرونو څخه گواکی دوی به ملخان مچان وی خواره واره چه تلوار کونکی به وی په لوری د بلونکی خپل.

تفسير: يعنی گرد (ټول) پرومبنی او وروستنی خلق به له خپلو قبرونو څخه ووځی او د مچانو په ډول (طريقه) سره به په ځمکه کښی تيت پيت او خواره شی. او د الله تعالی په مخ کښی به د خپلو چارو د جزاء دپاره په ډير تلوار سره حاضرېږی.

يَقُولُ الْكَافِرُونَ هَذَا يَوْمٌ عَسَىٰ

وایی به کافران دا ورځ ده ډيره سخته.

تفسیر: یعنی د هغی ورغی د ویرونکیو احوالو او شدانو لامله (له وجی) او د خپلو جرائمو له تصویره به کفار داسی ووائی چه دا بده سخته ورځ ده! وږه لیده شی چه نن به غه راباندی تیریږی. وروسته دا رانیسی چه قیامت او د آخرت عذاب پخپل وقت باندی راتلونکی دی. دیرو دروغجنانو ته له هغه څخه پخوا په دنیا کښی هم یوه سخته ورځ په منځ راغلی ده.

كَذَبَتْ قَبْلَهُمْ قَوْمُ نُوحٍ فَكَذَّبُوا عَبْدَنَا وَقَالُوا مَجْنُونٌ وَازْدُجِرَ ①

دروغجن کړی دی پخوا له دوی څخه قوم د نوح نو دروغجن کړ دوی بنده ځمونو او وی ویل چه (دغه نوح) لیونی دی او منع کړی شوی دی (له دعوت د خلقو نه).

تفسیر: کفارو به تهدیداً ویل ای نوحه که ته له خپلو هسی خبرو نه اوږی نو مونږ به دی تر ډېرو (گټو) لاندی څښ کړو! گواکی په داسی ویرولو سره ئی د هغوی خبرو ته غوږ نه نیو او د ده خبری په توی تللی. ځینی د ﴿وَازْدُجِرَ﴾ معنی داسی کوی چه لیونی یا بادسار یا رنځور دی او سد (هوش) او عقل تری ورک دی. (العیاذ بالله).

فَدَعَا رَبَّهُ أَنِّي مَغْلُوبٌ فَاتَّصِرْ ②

پس دعا سؤال وکړ (نوح) له ربه خپله (داسی چه) بیشکه زه مغلوب عاجز شوی یم نو بدل می واخله (له کفارو).

تفسیر: یعنی له سلهاو کلونو پوهولو سره هم کله چه څوک د دوی په خبرو باندی ونه پوهیل نو دوی هغوی ته ښیری وفرمایلی او وی ویل «آلویه غیښتنه (خاونده) ! زه اوس د دوی له لار ښوونی څخه عاجز شوی یم. پر دوی باندی ځما هدایت او لار ښوونی هیڅ اغیزه (تاثیر) او اثر ونه کړ. اوس نو ته د خپل دین او پیغمبر بدل او کسات واخله! او پر ځمکه باندی هیڅ یو کافر ژوندی مه پریږده!».

فَفَتَحْنَا أَبْوَابَ السَّمَاءِ بِمَاءٍ مُّثَهَّرٍ ③ وَفَجَّرْنَا الْأَرْضَ عُيُونًا ④ فَالْتَقَى الْمَاءُ عَلَى أَمْرٍ قَدْ قُدِرَ ⑤

نو وپرانىستل مونږ وروڼه د آسمان په اوبو ديرو راتوښي شويو سره (له آسمانه) او ويهولي مونږ له ځمکې څخه (هم) چينى بيا سره گډى شوى ټولى اوبه (د آسمان او د ځمکې) په هغه کار باندې چه ټاکلى مقرر شوى ؤ (چه اهلاک د قوم د نوح ؤ).

تفسير: يعنى اوبه داسې سختې راوښويدي لکه چه د آسمان گرد (ټولو) ورځونه خلاص شوى وي او لاندې د ځمکې ټولى اوبه هم له يوى مخې د باندې راوخوتيدلى او دومره زياتى اوبه راووتې لکه چه د ځمکې مخ د لويو چينو يوه مجموعه شوه، بيا د لاندې او د باندې او دا دواړه اوبه سره گډى شوى د هغه کار دپاره حاضرې شوى چه د الله تعالى له خوا لا پخوا له هغه ټاکلى (مقرر) شوى ؤ. يعنى د نوح عليه السلام د قوم تباہى - هلاکت او دوييدل.

وَصَلَّاهُ عَلَىٰ ذَاتِ الْاَوَارِ وَدُسُرٍ ۖ تَحْوِي بِأَعْيُنِنَا

او سور کړى وو مونږ دغه (نوح) پر (بيري چه) خاوند د تختو پلنو او ميخونو پريو (غتو) وه چه تلله گرځيده په ځاى د ليدلو د سترگو ځمونږ.

تفسير: يعنى د دى ويروونکى طوفان په وقت کښى د نوح عليه السلام بيري ځمونږ تر کتنې حفاظت او نگراني لاندې وه. او په ډيره هوساڼي (راحت) او آرامۍ سره د اوبو په سر گرځيده.

جَزَاءُ لِمَن كَانَ كُفِرًا ۝

(واقع شوى ؤ دا طوفان) لپاره د امداد د هغه چا چه کفران د احسان ښى کړى شوى ؤ (چه نوح دى).

تفسير: يعنى کفارو د نوح عليه السلام بى قدرى وکړه او د الله تعالى د خبرى له منلو څخه ښى مخ واړاوه. دا وه د هغه سزا او انتقام چه د لوى طوفان او سخت څپان په ډول (طريقه) ورورسيده.

وَلَقَدْ تَرَكْنَهَا آيَةً فَهَلْ مِنْ مُّدِّكَ ۝

او خامخا په تحقيق پريښودله مونږ دغه (بيري) يو دليل (د قدرت خپل) نو آيا شته څوک يادوونکى پند اخيستونکى.

تفسیر: یعنی فکر کوونکی لره په دی واقعی کښی د قدرت ډیر دلائل او د عبرت زیاتی نښی دی یا ئی دا مطلب چه نن د کشتی وجود په دنیا کښی هغه قصه را په یادوی او د الله تعالی د لوی قدرت لویه نښه ده ځینی وائی چه عیناً همغه د نوح علیه السلام کشتی تر ډیری مودی پوری پاتی او د (جودی) پر غره باندی پرته وه تر دی چه د دی امت د خلقو تر سترگو هم تیره شوی وه. والله اعلم.

فَكَيْفَ كَانَ عَذَابِي وَنُذْرِي ﴿١٩﴾

پس څرنګه ؤ عذاب ځما (په دوی چه می هلاک کړل تول په طوفان) او ویرول (ځما په ژبی د نوح).

تفسیر: یعنی ځما عذاب ئی ولید چه څومره ویروونکی دی او ځما دارول څومره په ځای او رښتیا دی.

وَلَقَدْ يَسَّرْنَا الْقُرْآنَ لِلذِّكْرِ فَهَلْ مِنْ مُدَكِّرٍ ﴿٢٠﴾

او خامخا په تحقیق آسان کړی دی مونږ قرآن دپاره د یادولو او پند اخیستلو نو آیا شته څوک یادوونکی پند اخیستونکی.

تفسیر: یعنی له قرآنه پند اخیستل ډیر آسان دی ځکه هغه مضامین چه د ترغیب - ترهیب - انداز - تبشیر او نورو په نسبت دی هغه ګرد (تول) بالکل صاف - سهل - ساده او آسان او مؤثر دی او دومره سهل او صاف دی چه هر سړی په لږ فکر او غور سره پری پوهیږی.

تنبیه: د آیت مطلب دا نه دی چه قرآن یواځی یو سطحی او معمولی کتاب دی. او دقائق - حقائق او غوامض پکښی نشته ځکه چه د هغه علیم - خبیر د کلام په نسبت به هسی اټکل او ګمان څوک وکړی شی؟ آیا داسی دی فرض کړ شی کله چه پاک الله له خپلو بندګانو سره خبری کوی نو معاذ الله له خپلو لایتناهی علومو څخه بالکل جلا (جدا) کیږی؟ او ساده خبری کوی؟ یقیناً د ده په کلام کښی هسی ژور حقائق او دقائق شته چه د هغو لتول د نورو په خبرو کښی چټی (بیکاره) او عبث دی. نو ځکه په حدیث کښی راغلی دی «لَا تَنْقُضِي عَجَائِبَهُ د قرآن عجائب او اسرار له سره ختم کیدونکی نه دی» د دی امت علماء او د دی ملت حکماء د دی پاک کتاب د دقائقو او اسرارو په نسبت او د هغو د خبیایاو په لتولو او د زرهاو احکامو استنباط په شاؤ خوا کښی خپل عمرونه صرف کړی دی خو سره له هغه هم د هغه پای (آخر) او

انتها ته نه دی رسیدلی.

كَذَّبَتْ عَادٌ فَكَيْفَ كَانَ عَذَابِي وَنَذِيرِي ۝۱۸ اِنَّا ارسلنا عَلَيْهِمْ رِيحًا
صَرَصْرًا فِيْ يَوْمٍ نَحْسٍ مُّسْتَمِرٍّ ۝۱۹

دروغجن کری و عادیانو (هود) نو خرنکه و عذاب عما او ویرول عما بیشکه مونبر لیپلی و مونبر پر دوی باندی باد دیر سخت په ورغی نحسی (د بدی) کنبی چه تل وی بدی ئی (پر دوی باندی چه په کنبی اهلک شو).

تفسیر: حضرت شاه صاحب لیکي «یعنی بدی او نحوست پورته نه شو تر خو گرد (تول) سره تمام نه شول او دا د نحوست ورغ هغوی لره وه نه تل» هغه ورغی منحوسی گنلی کیږی - لکه چه په ناپوهانو کنبی مشهوره ده. که هغه ورغ د عذاب د رابخته کیدلو په نسبت تل منحوسه وگنله شی نو کومه ورغ به بختوره وگنله شی. په قرآن کریم کنبی تصریح ده چه هغه عذاب اووه شپي او اته ورغی پرله پسی وو. اوس نو وښیئ چه په دی تقدیر د اونی (هفتی) کومه ورغ به له نحوسته تشه وی؟

تَنْزِعُ النَّاسَ كَانْتَهُمْ اَعْجَازُ نَحْلِ مُنْقَعِرٍ ۝۲۰

چه را ایستل به (باد له پتو ژورو کندو د عایونو خپلو نه) خلق گواکی دوی تنی د خرماؤ وی چه له بیخه را ایستلی شوی په عمکه پریوتلی وی.

تفسیر: د عاد قوم دیر پیاوړی (بهادر) قوی او د لویو جثو او ونو (قد) خاوندان و خو دوی د دی سخت باد او د لویې سیلغ له ورښه داسی سر په خت راولویدل لکه چه د کجورو ونی چه له سته او بیخه وویستلی شی او هغه خوا وغورغولی شی.

فَكَيْفَ كَانَ عَذَابِي وَنَذِيرِي ۝۲۱ وَلَقَدْ يَسَّرْنَا الْقُرْآنَ
لِلَّذِ كَرِهَلْ مِنْ مُّذَكِرٍ ۝۲۲ كَذَّبَتْ ثَمُودُ بِالنَّدْرِ ۝۲۳

نو خرنکه و عذاب عما او ویرول عما (له بیخه ایستل می) او خامخا په

تحقیق آسان کری دی مونږ قرآن ذکر پند اخیستلو ته نو آیا شته خوځ
یادوونکی پند اخیستونکی دروغجن کری ؤ ثمودیانو (انبیاء او نور) ویروونکی.

تفسیر: یعنی حضرت صالح علیه السلام ئی دروغجن کر او حال دا دی چه د یوه نبی دروغجن
کول عیناً د ټولو پیغمبرانو دروغجن بلل دی ځکه چه د دین په اصولو کښی دوی گرد (تول) یو
د بل مصدقان او مؤیدان دی.

فَقَالُوا أَبَشَرًا مِّثْلًا وَاحِدًا اتَّبَعْنَاهُ إِنَّا إِذْ لَفِيَ ضَلِيلٌ وَسُعُرٌ ﴿۳۷﴾

پس وویل دوی آیا یو بشر لره له مونږ څخه چه یو دی متابعت وکړو (مونږ
چه ډیر یو) ده لره بیشکه مونږ په دغه وقت کښی خامخا به یو په گمراهی
او لیونتوب کښی (نو نه ئی کوو متابعت).

تفسیر: یعنی دغه خو کومه آسمانی پرښته نه دی بلکه مونږ غوندی یو سری دی هغه هم یو
بیکس او یواځی چه هیڅ یو قوت او ملگری ورسره نشته دی غواړی چه مونږ راښکته او د خپل
ځان تابع وگرځوی او حال دا دی چه دا کار له سره هیڅ کیدونکی نه دی که مونږ د ده په
خبرو باندی وغولېږو او د ده په لومه کښی بند شو نو دغه به ځمونږ سخته غلطی او ناپوهی -
حماقت څرگند کری بلکه دا کار به له لیونتوب سره سم وی هغه مونږ ویروی چه که تاسی ځما
دا خبری ونه منئ نو په اور کښی لوېږئ او ځمونږ په نزد په اور کښی لوېدل دا دی چه مونږ د
ده خبرو ته غوږ کیږدو او تابع ئی وگرځو.

ءَالْقَىٰ الذِّكْرَ عَلَيْهِ مِنْ بَيْنِنَا بَلْ هُوَ كَذَّابٌ أَشِرٌ ﴿۳۸﴾

آیا غورځولی شوی دی ذکر وحی په ده باندی په منع ځمونږ کښی (نه ده
شوی وحی) بلکه دی ډیر دروغجن متکبر دی (چه پخپله ځان غټوی).

تفسیر: یعنی پیغمبری ته د نورو خلقو په منع کښی یواځی هم دغه پاتی ؤ؟ گردی (تولی)
خبری ئی دروغ دی! خامخا ځان لوی راښی! تکبر کوی او وائی چه زه د الله تعالیٰ له لوری
استاځی او پیغمبر یم! او گرد (تول) قوم ته ښائی چه ځما خبری ته غوږ کیږدی او اطاعت می
وکړی او حکم می ومنی! نو تردیداً فرمائی الله اکرم شانه واعظم برهانه داسی چه:

سَيَعْلَمُونَ غَدًا مِّنَ الْكَذَّابِ الْأَشْرُ ﴿۳۹﴾

ژر ده چه پوه به شی دوی صباح (په وقت د نزول د عذاب کښی یا په ورځ د قیامت کښی) چه څوک دی هغه ډیر دروغجن متکبر.

تفسیر: یعنی ډیر ژر معلومیږی چه د دی دواړو په منځ کښی دروغجن او متکبر څوک دی؟

إِنَّمَا مَرْسِلُوا النَّاقَةَ فَنَزَّ لَهُمْ

بیشکه مونږ لیږونکی یو د اوبسی دپاره د فتنی ازموینبت د دوی.

تفسیر: یعنی د هغوی له غوښتنی سره سم مونږ له تیږی (گتۍ) څخه اوبه را وویسته او ور ومو لیږله او د هغی په وسیله مو دا په عملی ډول (طریقه) هم ښکاروله چه له هغوی څخه کوم یو د الله تعالیٰ او د هغه د رسول خبری منی؟ او کوم یو د خپل نفس په غوښتنی کار کوی؟

فَارْتَقِبْهُمْ وَاصْطَبِرْ ۝ وَنَبَّهَهُمْ أَنَّ الْمَاءَ قِسْمَةٌ بَيْنَهُمْ كُلُّ شَرْبٍ مُّحْتَضَرٌ ۝

پس منتظر اوسه ته (ای صالح!) دوی ته او صبر وکړه (یعنی وگوره! چه څه نتیجه راوځی؟) او خبر کړه دوی (په دی) چه بیشکه اوبه ویشلی شوی په منځ د دوی (او د اوبسی) کښی هر وار د اوبو ته حاضر کړی شوی دی (خاوندان د اوبو پخپل وار).

تفسیر: حضرت شاه صاحب لیکي هغه اوبه به په هر وار چه اوبو ته تله نور بودگان (څاروی) او حیوانات به له هغی څخه ویریدل او لری به تثبیدل نو د الله تعالیٰ له لوری وار او نوبت مقرر شو چه یوه ورځ به هغی اوبسی اوبه څښلی او بله ورځ به نورو حیواناتو.

فَنَادُوا صَاحِبَهُمْ فَتَعَاطَى فَعَقَرَ ۝

نو راوباله دوی ملگری خپل (لپاره د وژلو د اوبسی نو توره ئی واخیسته) پس پری ئی کړی پښی (د هغی اوبسی او مړه ئی کړه).

تفسیر: حضرت شاه صاحب لیکي «یوه بدکاره ښځه وه چه حیوانات ئی ډیر ؤ هغی خپل یو آشنا وسراښاوه (ولمساوه) او هغه د دی اوسنی پښی پری کړی او وی وژله نو نازل شو پری عذاب پس له دریو ورځو نه».

فَكَيْفَ كَانَ عَذَابِي وَنُذْرِي ۚ إِنَّا أَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ مَيِّحَةً
وَاحِدَةً فَكَانُوا كَهَشِيِّ الْمُحْتَظَرِ ۝

پس څرنګه ؤ عذاب غما او ویړول غما. بیشکه مونږ ولیږه مونږ پر هغو باندی غږ یو (د جبریل) نو شول دوی لکه وچ مات شوی (توتی توتی خس خاشاک وایښه شپول جوړوونکی).

تفسیر: یعنی پرښتی یوه سخته کریکه وکړه چه د هغی لامله (له وجی) د هغو ګردو (تولو) زړونه وچاودل او تول سره هک پک او ترهړ (حیران) پاتی شول او هسی راوبریښیدل لکه چه د وښو یوه لویه کوټه د بودګانو (څاروو) تر پښو لاندی غوبل شوی وی او ګرد (تول) سره ګود او مات او چیت او بوس بوس شوی وی.

وَلَقَدْ يَسَّرْنَا الْقُرْآنَ لِلذِّكْرِ فَهَلْ مِنْ مُدَكِّرٍ ۖ كَذَّبَتْ قَوْمُ لُوطٍ بِالْأُنْذَرِ ۝

او خامخا په تحقیق آسان کړی دی مونږ قرآن لپاره د ذکر یادولو پند اخیستلو نو آیا شته څوک یادوونکی پند اخیستونکی؟ دروغجن کړی ؤ قوم د لوط ویروونکی انبیاء لره.

تفسیر: یعنی دوی حضرت لوط علیه السلام ته دروغجن وویل او په داسی کار سره چه د یوه نبی تکذیب ئی وکړ ګواکي د ګردو (تولو) انبیاء تکذیب ئی وکړ یا دروغجن کړی قوم د لوط لوط په ویړولو او پند ورکولو د ده سره دوی لره.

إِنَّا أَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ حَاصِبًا إِلَّا آلَ لُوطٍ نَجَّيْنَاهُمْ بِسَحَرٍ ۚ
نِعْمَةٌ مِّنْ عِنْدِنَا كَذَلِكَ نَجْزِي مَنْ شَكَرَ ۝

بیشکه مونږ لیږلی ؤ مونږ پر دوی باندی باد کانی ویشتونکی مگر کورنی د لوط وموژغورل (وموساتل) دوی په پېشمی کنی له جهته د مهربانی له نزده ءمونږ هم داسی (د آل لوط په شان) جزاء ورکوو مونږ هغه ته چه شکر وباسی حق منونکی وی.

تفسیر: یعنی لوط علیه السلام په پېشمی کنی له خپلو کورنیو سره روغ رمت ووتلو او هغوی ته هیڅ ربر (تکلیف) او عذاب ونه رسید. او ءمونږ عادت هم داسی دی چه حق پیژندونکیو او شکر ویستونکیو بندگانو ته هسی جزا ورکوو.

وَلَقَدْ أَنْذَرَهُمْ بَطْشَتَنَا فَتَمَارَوْا بِالْأَنْذَرِ ﴿۲۷﴾

او خامخا په تحقیق ویرولی ؤ (لوط) دوی لره له نیولو ءمونږ څخه نو شک وکړ دوی په ویرولو (د هغه کنی).

تفسیر: یعنی د هغو په خبرو کنی به یی چتی (بیکاره) ویناوی شهبی جگری کولی او هغه به ئی دروغجن کاوه (په ویلو د ده کنی).

وَلَقَدْ رَاوَدُوهُ عَنْ ضَيْفِهِ فَطَمَسْنَا أَعْيُنَهُمْ فَذُوقُوا عَذَابِي وَنُذِرِ ﴿۲۸﴾

او خامخا په تحقیق غوښتی ؤ دوی له دغه (لوط څخه) میلمانه د هغه (بدکاری ته) نو محوړندی کړی مونږ سترگی د دوی پس (وفرمایل الله دوی ته په ژبه د ملاحکو چه) وڅکع تاسی ثمر د عذاب ءما او د ویرولو ءما.

تفسیر: پر هغو پرېستو باندی چه د ښکلیو هلکانو په اشکالو راغلی وی دوی د انسانانو گمان کړی او د خپلو بدو اخلاقو او بدو رشو په غوښتنه پر دوی باندی د لاس اچولو په فکر کنی شول نو مونږ هغوی پرانده کړل چه هر لوری ته گرغیدل او له هر شی سره لگیدل او هیڅ شی به هغوی ته نه ښکاریده نو ورته ومو ویل چه پړومبی تاسی د دی عذاب خوند وڅکع!

وَلَقَدْ صَبَّحَهُم بُكْرَةً عَذَابٌ مُسْتَقَرٌّ ۖ فَذُوقُوا عَذَابِي وَنُذِرِ ﴿۲۹﴾

او خامخا په تحقیق راغلی ؤ دوی ته په وقت د صبح کنی عذاب چه ثابت

قرار نیوونکی ؤ (په دوی باندی) نو (و فرمایل الله دوی ته په ژبه د ملائکو چه) و شکعی تاسی ثمره د عذاب عما او د ویرولو عما .

تفسیر: یعنی له پندولو څخه وروسته مو د هغوی کلی واپول او پر دوی باندی می له پاسه تیږی (گتی) وورولی له هغه وړوکی عذاب څخه وروسته دا لوی عذاب ؤ چه پر دوی باندی له پاسه د صباون په وقت کښی راولوید .

وَلَقَدْ يَسَّرْنَا الْقُرْآنَ لِلذِّكْرِ فَهَلْ مِنْ مُدَكِّرٍ ۖ وَلَقَدْ
جَاءَ آلَ فِرْعَوْنَ النُّذُرُ ﴿٣١﴾

او خامخا په تحقیق آسان کړی دی مونږ قرآن لپاره د ذکر یادولو پند اخیستلو نو آیا شته څوک یادوونکی پند اخیستونکی . او خامخا په تحقیق راغلی ؤ (فرعون او) قوم د فرعون ته ویروونکی .

تفسیر: حضرت موسیٰ او هارون علیهما السلام او د هغوی ویروونکی نهه مشهوری معجزی .

كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا كِذَّابًا فَآخَذْنَاهُمْ أَخَذَ عَزِيزٌ مُّقْتَدِرٌ ﴿٣٢﴾

دروغجن کړل هغوی دلائل د قدرت عمونږ ټول نو ونيول مونږ دوی په نیولو د ذات ډیر غالب او قادر سره .

تفسیر: یعنی د الله تعالیٰ نیول زبردست نیول دی چه د هغه قوت او قدرت له لاسه هیڅوک چیری نشی تبیتدلی - لکه چه د فرعونیانو گرد (ټول) لاؤ لښکر ئی سره له فرعون د قلمز په بحیره کښی هسی سره ډوب کړل چه یو تن هم د هغو له منځه خلاص نشو .

الْقَارِئُ خَيْرٌ مِنْ أَوْلِيائِكُمْ أَمْ لَكُمْ بَرَاءَةٌ فِي الزُّبُرِ
أَمْ يَقُولُونَ نَحْنُ جَمِيعٌ مُنْتَصِرُونَ ﴿٣٣﴾

آیا کفار ستاسی (ای عربو!) غوره دی له پومبنيو (کفارو) د تاسی څخه یا

تاسی ته (حکم) د خلاصی دی په (پرومینیو) کتابونو کښی. آیا وائی دوی (چه) مونږ یو ټولی مرستی (مدد) کوونکی یو له بل سره بدل اخیستونکی.

تفسیر: الله تعالیٰ د پرومینیو قومونو قصه اوړوی او د هغی په منځ کښی موجوده ؤ خلقو ته خطاب کوی چه آیا له دی موجوده ؤ کافرانو څخه پخوانی کافران کم قوته یا بی شوکته ؤ؟ یا دوی له هغوی ځنی قوی او ښه دی؟ کله چه مونږ هغو تیرو کافرانو ته د هغوی د کفر او طغیان په سزا کښی ټباهی ورکړه نو آیا د دوی ټباهی کومه سخته خبره ده؟ یا دوی ته د الله تعالیٰ له لوری کوم لیکلی امر ورکړی شوی دی چه هومره مو چه زړه غواړی شرارت او سرکشی وکړئ تاسی ته هیڅوک سزا نه درکوی یا ئی داسی گڼلی او ټاکلی (مقرر کړی) دی چه ځمونږ مجمع او ټولنه ډیره لویه ده مونږ به یو له بل سره مرستی (مدد) کوو او گرد (ټول) به په دی وسیله له سزا څخه ځانونه ساتو او هیڅوک به نه پریږدو چه ځمونږ په مخ کښی بریالی (کامیاب) شی نو فرمانی الله جل جلاله:.

سَيَهْرُ الْجَمْعُ وَيُولُونَ الذُّبُرَ ۝

ژر ده چه ماته به کړه شی جمع (د دوی) او وبه گرځوی دوی شاوی خپلی (مسلمانانو ته له جنگه).

تفسیر: یعنی ژر ده چه دوی ته به د هغوی د دی مجمع حقیقت ورښکاره شی او د مسلمانانو په منځ کښی به ماتې ومومی او شا به وگرځوی لکه چه په بدر - احزاب او نورو غزاؤ کښی دغه وړاندی ویل راښکاره شول په دی وخت کښی ځمونږ د لوی استاخی په ژبه باندی دا آیت جاری ؤ ﴿سَيَهْرُ الْجَمْعُ وَيُولُونَ الذُّبُرَ﴾

بَلِ السَّاعَةُ مَوْعِدُهُمْ وَالسَّاعَةُ أَذْهَىٰ وَأَمْرٌ ۝

(دغه قتل او ماتې کافی نه ده دوی ته) بلکه قیامت دی وقت ځای د وعدی (د عذاب) د دوی او قیامت ډیر سخت دی (چه نه لری هیڅ علاج) او ډیر تریخ دی (له عذابه د دنیا نه).

تفسیر: یعنی دلته به څه ماتې ومومئ د دوی اصلی ماتې به په هغه وقت کښی وی چه قیامت په سر راوړیږی او هغه به د سخت مصیبت وقت وی.

إِنَّ الْمَجْرِمِينَ فِي ضَلَالٍ وَسُعُرٍ ۖ يَوْمَ يُسْحَبُونَ فِي النَّارِ عَلَىٰ وُجُوهِهِمْ ذُوقُوا مَسَّ سَقَرَ ۖ

بیشکه گنهگاران په گمراهی کښی دی او په اور گرم (د دوزخ او لیونتوب) کښی دی. هغه ورځ چه راکش کړل به شی دوی په اور (د دوزخ) کښی په مخونو د دوی (وبه ویل شی دوی ته زجرأ چه) وڅکئ تاسی (مزه) د مس کولو رسیدلو (د اور) د دوزخ.

تفسیر: یعنی په هغه وقت کښی د غفلت لامله (له وجی) هک بک او حیران پاتی کیږی او دا سودا یی هلته له ککری څخه راوځی چه په زیرو سترگو او مات اورمیوه د دوزخ په اور کښی راښکولی شی او وبه ویل شی دوی ته زجرأ د ملائکو په ژبه چه «واخلع اوس لږ څه د دی گرم اور مزه هم وڅکئ!».

إِنَّا كُلَّ شَيْءٍ خَلَقْنَاهُ بِقَدَرٍ ۖ

بیشکه مونږ هر شی پیدا کړی مو دی په (پرومبنی ازلی) اندازه سره.

تفسیر: هر راتلونکی شی لا له پخوا څخه د الله تعالیٰ په علم کښی شته او کتمت (هو بهو) هم هغسی لیکلی شوی دی او له هغه څخه هیڅ یو شی وړاندی وروسته کیدونکی نه دی. د دنیا عمر، د قیامت وقت او نور ټول شیان د الله تعالیٰ په ازلی علم کښی معین، مقرر او ټاکلی شوی دی چه هغه خامخا په همغه مقرر او مقدر وقت کښی واقع کیدونکی دی او له سره په هغه کښی تقسیم او تاخیر نشی کیدی.

وَمَا أَمْرُنَا إِلَّا وَاحِدَةٌ كَلَمْحٍ بِالْبَصَرِ ۖ

او نه دی امر غمونږ (یو شی لره چه اراده مو کړی ده د هغه د پیدا کولو) مگر (امر) یو غل لکه رپول د سترگو.

تفسیر: یعنی د سترگو په رپولو کښی د هر څیز اراده چه الله تعالیٰ وفرمائی هم هغسی کوی الله تعالیٰ ته د یوه شی په جوړولو یا د یوه څیز په وړانولو کښی هیڅ څنډ (ایسارتیا) نه واقع کیږی او نه څه رېر (تکلیف) او مشقت ورپېښیږی.

وَلَقَدْ أَهْلَكْنَا أَشْيَاءَكُمْ فَهَلْ مِنْ مُدْرِكٍ ۝۵۱

او خامخا په تحقیق هلاک کړی دی مونږ مشابه نظائر ستاسی (له سابقه و
اممو) نو آیا شته څوک یادوونکی پند اخیستونکی.

تفسیر: یعنی تاسی غوندی ډیر کافران مو تباہ کړی دی نو په تاسی کښی دغسی کوم فکر
کوونکی نه دی چه د هغو له احواله عبرت واخلی او په صدق سره ایمان راوړی.

وَكُلُّ شَيْءٍ فَعَلُوهُ فِي الزُّبُرِ ۝۵۲

او هر هغه شی چه کړی دی هغوی (لیکلی شوی دی) په (پانوی د اعمالنامی د
دوی او په) لوح محفوظ کښی.

تفسیر: یعنی هر یو نیک او بد عمل وروسته له کولو څخه د هغوی په اعمالنامو کښی لیکلی
کیږی او د پوښتنی په وقت کښی دا گرد (تول) کاغذونه او دفترونه ورواندی کیږی.

وَكُلُّ صَغِيرٍ وَكَبِيرٍ مُّسْتَقَرٌّ ۝۵۳

او هر وړوکی او لوی (عمل که خیر وی که شر وی) لیکلی شوی دی (په
لوح محفوظ کښی).

تفسیر: یعنی پخوا له دی څخه د هر وړوکیو او لویو شیانو تفصیل په لوح محفوظ کښی لیکلی
شوی دی او گرد (تول) دفترونه یی په منظم ډول سره مرتب دی تر دی چه ډیر یو وړوکی شی
هم له قلمه نه دی لویدلی.

إِنَّ الْمُتَّقِينَ فِي جَنَّاتٍ وَنَهَرٍ ۝۵۴ فِي مَقْعَدٍ صَدِيقٍ عِنْدَ مَلِيكَ مُّقْتَدِرٍ ۝۵۵

بیشکه ویریدونکی به په جنتونو کښی وی او په ویالو کښی وی (چه څکی له

اوبو شرابو - شاتو - شودو د هغو) په مجلس (حق) رښتيا (د جنت) کښي په نزد د باچا لوی قدرت لرونکي (چه هيڅوک ئي نشي عاجزولي).

تفسير: وروسته له مجرمينو څخه اوس د متقينو انجام بيان فرمائي چه دوی به د خپل صدق په سبب د الله تعالی د استاغي له رښتيا وعدی سره سم په يوه غوره غځای کښي وی چه هلته به ئي د مالک الملک والملكوت د قرب دولت په لاس وی.

اللهم انک ملیک مقتلر ماتشاء من امر يكون فاسعدنا في الدين وکن لنا ولا تکن علينا وآتنا في الدنيا حسنة وفي الآخرة حسنة وقنا عذاب النار.

تمت سورة القمر بعون الله وتوفيقه

سورة الرحمن مدنية وهي ثمان وسبعون آية وثلاث ركوعات رقمها (۵۵) تسلسلها حسب النزول (۹۷) نزلت بعد سورة الرعد.

د «الرحمن» سورت مدنی دی (۷۸) آیتونه (۳) رکوع لری په تلاوت کښي (۵۵) او په نزول کښي (۹۷) سورت دی وروسته د «الرعد» له سورت نازل شوی دی.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شروع کوم په نامه د الله چه دیر زیات مهربان پوره رحم لرونکي دی

الرَّحْمَنُ ۝ عَلَّمَ الْقُرْآنَ ۝

رحمن ښوولی دی قرآن (هغه چاته چه اراده ئي شوی ده د ښوونې د قرآن).

تفسير: یعنی دغه قرآن کریم د الله تعالی په عطایاو کښي لویه عطیه او د ده په نعمتونو کښي له گردو (تولو) څخه لوی نعمت او رحمت دی. د انسان بساط ته او د هغه ظرف ته خیال وکړئ او د قرآن د علم دا بی غندی (غاری) لرونکي لوی بحر او سیند ته وگورئ او بیا غیر شی چه انسان ته ئي سره له دومره ضعهفه څومره عزت او لوئی د عظیم الشان قرآن په ورښلو سره ورکړی ده! او دی ضعیفالبیان انسان ته ئي له آسمانونو او غرونو څخه خورا (دیر) لوی او دروند شی ورښلی دی او دی ئي د هغه حامل گرځولی دی چه هغه د رحمن هم دا پاک کلام دی. که نه چیری بشر او چیری د الله تعالی کلام؟

تنبیه: د «النجم» په سورت کښی ئی وفرمایل چه ﴿عَلَّمَ شَدِيدُ الْقُوَى﴾ الآية - او دلته ئی راڅرگنده کړه چه د قرآن اصلی ښوونکی الله تعالی دی که څه هم د پښتو په وسیلی سره ئی رابښی.

خَلَقَ الْإِنْسَانَ ۖ عَلَّمَهُ الْبَيَانَ ۝

پیدا کړی ئی دی انسان بیا ئی ورښوولی دی بیان (خبری چه د زړه مقصدونه ئی پری ادا کیږی).

تفسیر: «ایجاد» یعنی د وجود عطاء فرمایل د الله تعالی له لویو نعمتونو څخه دی. بلکه د گردو (تولو) نعمتونو بیخ دی او هغه په دوه ډوله (قسمه) دی ایجاد د ذات او ایجاد د صفت نو الله تعالی اول سری پیدا کړ او په هغه کښی یی د علم بیان صفت هم کیښود. یعنی قوت ئی وروباڼه چه د خپل زړه خبره په ډیره صفائی - حسن او ښه والی سره اداء کړی شی او د نورو په خبرو او اترو باندی هم ښه پوهیږی. انسان په دی صفت سره قرآن مجید هم لوستی شی او هم ئی لولولی شی د خیر او شر - د هدایت او ضلالت د ایمان او کفر - د دنیا او آخرت په خبرو باندی هم په ښه شان سره پوهیږی او هم نور پری پوهولی شی.

الشَّمْسُ وَالْقَمَرُ يُحْسِبَانِ ۝

لمر او سپوږمی (جاری او روان) دی په حساب سره (چه پخپل تگ کښی نه تیریږی له هغه نه).

تفسیر: یعنی د دواړو طلوع او غروب زیاتوالی او لږوالی یا په یو احوال باندی قائم پاتی کیدل - بیا د هغوی په وسیله د فصلونو او موسمونو بدلیل او په سفلیاتو باندی راز راز (قسم قسم) تاثیرات غورځول دا گرد (تول) تر یوه خاص حساب او ضابطی او مضبوط نظام لاندی دی مجال نشته چه د هغه له ټاکلی (مقرر کړی) دائری څخه بهر ووځی او د خپل مالک او خالق له ورکړیو شویو احکامو څخه مخ واړولی شی الله تعالی هغه لوئی گټی چه د دی دواړو په وسیله خپلو بندگانو ته تل وررسوی. دوی په هغو کښی هیڅ قصور او کوتاهی او لنډوالی نشی کولی او پرله پسې دوی د مخلوقاتو په خدمت کښی بوخت او لگیا دی.

وَالنَّجْمُ وَالشَّجَرُ يَسْجُدَانِ ۝

او ستوری یا نباتات (چه ساق نه لری د ودریدو) او ونی (چه ساق لری د ودریدو) سجده کوی دوی دواړه (الله تعالیٰ ته دغسی سجده چه له شان د دوی سره مناسب دی او تول د الله تعالیٰ تسبیح وائی چه بل پری نه پوهیږی).

تفسیر: یعنی د علویاتو په شان سفلیات هم د خپل مالک مطیع او منقاد دی له وړوکی ترکودی (نباتات) څخه نیولی تر غځیدلیو پنکو جلغو (تاکو) لویو ونو او غنو گرد (تول) د هغه د تکوینی امر په مقابل کښی سر په سجده دی که بندگان دوی پخپلو چارو کښی ولکوی نو له هغه څخه هم انکار نشی کولی.

وَالسَّمَاءَ رَفَعَهَا وَوَضَعَ الْمِيزَانَ ۝ أَلَّا تَطْغَوْا فِي الْمِيزَانِ ۝ وَأَقِيمُوا الزَّوْزْنَ بِالْقِسْطِ وَلَا تُخْسِرُوا الْمِيزَانَ ۝

او آسمان پورته کړی دی (الله) هغه (پر ځمکه باندی) او ایښی ئی دی میزان تله (د عدل پر ځمکه لپاره د دی چه ونه کړئ تاسی تیری په میزان تله (د عدل) کښی (او کوئ معامله په راستی سره) او برابرئ وزن تول په انصاف سره او مه کموئ میزان تلل (او کمی مه کوئ په تول کښی).

تفسیر: وړاندی تر دی د هسی دوو څیزونو بیان راغلی دی دلته هم د آسمان له پاسوالی سره د ځمکی د تیتوالی ذکر یی وفرمایه او ښائی په منځ کښی ئی د تلی او میزان څکه ذکر کړی وی چه زیاتره د تللو په وقت کښی تله له ځمکی څخه هسکه او د آسمان په لوری اوچته وی دا په هغه تقدیر سره دی چه له میزان څخه هم دا هسی او متعارف میزان مراد وی ځکه چه په دی صورت کښی د زیاترو ورکړه راکړه او د معاملاتو سموالی او د حقوقو حفاظت له هغه سره ترلی دی نو د دی لامله (له وجی) ئی هدایت وفرمایه چه د میزان د ایښودلو مقصد هلته حاصلیږی چه نه د اخیستلو په وقت کښی زیات واخیست شی او نه د ورکولو په وقت کښی لږ ورکړ شی او نه د تلی په دواړو پلو او چاپریو کښی هیڅ لږ والی او دیروالی ولید شی او نه د تللو په وقت دندی ووهله شی بلکه په دیر دیانت - امانت او نیاو (عدل) سره سم او برابر وتللی شی.

تنبیه: زیاترو اسلافو او پخوانیو مشرانو د میزان له وضع څخه په دی ځای کښی د نیاو (عدل) ټینګوالی د عدل قیام مراد کړی دی یعنی الله تعالیٰ له آسمان څخه اخیستی تر ځمکی او نورو هغو شیانو چه د دوی په منځ کښی شته په هر شی کښی حقانیت او عدالت او مساوات قائم کړی دی او په اعلیٰ درجی سره د هغو شیانو په منځ کښی توازن او تناسب ساتی که په

کائناتو کبشی د حق او عدل ساتنه ملحوظه نه وی نو د نری (دنیا) او نری والانو (دنیا دارو) او د گردو (تولو) کائناتو دا تول انتظام او ساتنه او انضباط سره گډوډ کیده. نو ځکه پر مونږ بندگانو باندی هم لازم دی چه د عدالت او حقانیت په لاری سم او برابر لار شو او په هغی باندی مستقیم واوسو. د نیاو (عدل) او انصاف تلی ته هیڅ هسکوالی او تبتوالی ور نه کړو. او نه پر چا باندی تجاوز او زیادت وکړو او نه د چا حق وساتو. په حدیث کبشی راغلی دی چه «ځمکه او اسمان په عدل باندی قائم دی».

وَالْأَرْضُ وَضَعَهَا لِلْأَنَامِ ۝۱۱

او ځمکه غوړولی تیته کړی ده (الله) دپاره د خلقو.

تفسیر: یعنی خلق په هغی باندی په آرامی او هوسانی (راحت) سره تگ وکړی. او راشه درشه ولری او خپل کاروبار دنده (وظیفه) قائمه وساتی.

فِيهَا فَاكِهَةٌ وَالنَّخْلُ ذَاتُ الْأَكْمَامِ ۝۱۲ وَالْحَبُّ ذُو الْعَصْفِ وَالزَّيْتَانُ ۝۱۳

په دی (ځمکی) کبشی (ډول ډول - قسم قسم) میوی دی او خرماگانی دی خواندانی د پوښو او (په دی ځمکه کبشی دی ډول ډول - قسم قسم) دانی خواندانی د وښو او (خواندانی) د خوشبوئی ورقي د ښو وېرمو.

تفسیر: یعنی میوی او دانی هم له ځمکی څخه راوځی او په غلو او دانو کبشی دوه شیان وی. اول دانه چه هغه زیاتره د انسانانو خواړه دی. بل واښه چه هغه د بودگانو (حیوانانو) ازوغه (خوراکه) ده او ځینی نور شیان هم له ځمکی ځنی پیدا کیږی چه یا د خوړلو دپاره پکار راځی یا د خوشبوئی دپاره او د ښو وېرمو او د نورو چارو او کار فائده ورڅخه اخیسته کیږی.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا تُكَدِّبُونَ

پس په کوم یوه نعمت د نعمتونو د رب د تاسی دروغ وایی (او منکرپیږی تری ای انسانانو او پیریانو بلکه نشی کیدی).

تفسیر: یعنی ای پیریانو او انسانانو په پاس آیتونو کښی ستاسی د رب هغه عظیم الشان نعمتونه او د قدرت لوئی نښی چه بیان کړی شوی تاسی به د هغو له منځه د کومو کومو خیزونو په دروغ گڼلو باندی غُردوالی او جرأت وکړئ ایا دا نعمتونه او نښی د نه منلو او د انکار وړ (لائق) دی بلکه نه دی. عالمان د یوه صحیح حدیث په بناء سره لیکي «کله چه کوم سری دا آیت ولولی ﴿فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبِينَ﴾ یا ئ واورى نو داسی جواب دی ورکړی ﴿الابشئ من نعمک ربنا نکذب فک الحمد﴾ ای څمونږ پالونکيه! مونږ د ستاسی هېڅ یو نعمت نه شو دروغ گڼلی گرد (تول) حمد او ثناوی ستاینی (صفتونه) تاته دی!.

تنبیه: که څه هم د پیری (جن) ذکر په تصریح سره پرومبی نه دی راغلی لیکن د (انام) په لفظ کښی هغه شامل دی. او په ﴿وَمَا خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ إِلَّا لِعِبَادَتِهِ﴾ کښی د دواړو پیدایش عبادت ته ذکر شوی دی. او وروسته له دی څخه پرله پسې د انسان او د پیری د پیدا کولو کیفیت رابښی او له څو آیتونو څخه وروسته په ﴿سَنَعْرِضُكَ آيَةً لِلْعَالَمِينَ﴾ او ﴿يَعْتَصِرُ الْجَنِّ وَالْإِنْسَ﴾ کښی ئی په صراحت سره جن او انس مخاطب کړی دی. دا قرائن داسی دلالت کوی چه دلته هم هغه دواړه مخاطبان دی.

خَلَقَ الْإِنْسَانَ مِنْ صَلْصَالٍ كَالْفَخَّارِ ۝ وَخَلَقَ الْجَانَّ مِنْ مَّارِجٍ مِّنْ نَّارٍ ۝

پیدا کړی دی (الله) انسان (آدم) له ختی کړنگیدونکی وچی څخه په شان د کودری او پیدا کړی دی (الله) (پلار د) پیریانو (ابلیس) له خالصی شغلی د اور څخه چه دود (لوگی) ئی نه درلود (لرلو).

تفسیر: یعنی د گردو (تولو) بنی آدمانو پلار مو له خاوری څخه او د پیریانو پلار مو د اور له خالصو لمبو څخه پیدا کړی دی.

فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكذِّبِينَ ۝

پس په کوم یوه نعمت د نعمتونو د رب د تاسی دروغ وایې (او منکریرئ تری ای انسانانو او پیریانو بلکه نشی کیدی).

تفسیر: د «آلاء» ترجمه عموماً په نعمت سره کړی شوی ده مگر ابن جریر رحمة الله علیه د څینو

اسلافو له روايته د هغه معنى په «قدرت» سره كړى ده نو ځكه په هر يوه ځاى كېنى هر يوه معنى چه ښه سره لگېږي همغه معنى دى واخيسته شى دلته او له دى څخه په پخواني آيت كېنى د دى دواړو مطلبونو معنى ښى ځكه چه جن او انس لره ئى د وجود په خلعت سره سرلورى (سرفرازي) ښل او د لايعلل جماد څخه عاقل ناطق جوړول د الله تعالى لوى نعمت دى او د هغه د لامحدود قدرت ښى هم دى.

تنبیه: د ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ﴾ جمله په دى سورت كېنى يو ديرش ځلى تکرار شوى ده او په هر ځلى كېنى د يوه خاص نعمت په لورى اشاره شوى ده يا د عظمت او قدرت له شتونو څخه يو خاص شان ته توجه په عمل راغلى ده. داسى مكررات د عربو او د عجمو په خبرو كېنى دير موندلى كيږي څه موده پخوا له دى څخه د «القاسم» په رساله كېنى مولينا شبير احمد العثماني يو مضمون تر دى عنوان لاندې چه «په قرآن مجيد كېنى ولى تکرار شته» چاپ كړى ؤ په هغه كېنى ئى څو نظائر د عربو د لويو شعراؤ وړاندې او د تکرار په فلسفې باندې ئى بحث كړى دى چه دلته د هغه د بسط ځاى نشته.

رَبُّ الْمَشْرِقَيْنِ وَرَبُّ الْمَغْرِبَيْنِ^{۱۷}

دى رب د دواړو مشرقونو لمر ختو د ژمى او وورې دى او رب د دواړو مغربونو لمر پريوتو د ژمى او وورې دى.

تفسير: په اوړى او ژمى كېنى له كومو كومو ځايونو څخه چه لمر راڅيژي او په كومو كومو ځايونو كېنى چه لمر پريوځي هم دغو ځايونو ته «مشرقين» او «مغربين» وايه شى چه د هم دى مشرقينو او مغربينو د تغيير او تبديل څخه موسمونه او فصلونه پيدا كيږي. او راز راز (قسم قسم) انقلابات څرگنديږي د ځمكى هستيدونكيو ته له دى تغيراتو څخه په زرهاؤ گټى فوائد او مصالح ور رسيږي. نو د دوى بدليلد او يو د بل په ځاى راتلل هم د الله تعالى لوى نعمت دى او د الله تعالى له لويو قدرتونو ځنى يو عظيم قدرت دى.

تنبیه: د دى آيت په وړاندې او وروسته كېنى د دوو شيانو ذكر شوى دى نو ځكه دلته د مشرقينو او مغربينو ذكر هم دير خوندور او لطيف ښكاري.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ^{۱۸} مَرْجَ الْبَحْرَيْنِ يَلْتَقِيْنَ^{۱۹} بَيْنَهُمَا بَرْزَخٌ لَا يَبْغِيْ^{۲۰}

پس په كوم يوه نعمت د نعمتونو د رب د تاسى دروغ وايي (او منكرېږئ تری

ای انسانانو او پیریانو بلکه نشیء کیدی) بهولی ئی دی دوه بحرونه سیندونه چه یو غای بنکاریری په منخ د دواړو کبشی یوه پرده (د قدرت) ده چه نه گدییری یو په بل باندی.

تفسیر: یعنی هسی نه دی چه خوری او ترخی اوبه یو په بل باندی تیری وکری او د مخامخ خوا په خاصیت کبشی څه تزئید او تبدیل وارد کری یا د دی دواړو له یو غای کیدلو څخه دومره اوبه زیاتوب وکری چه د طوفان او دوبیدلو ویره پیدا شی. د دی آیت د مضمون په نسبت څه تقریر د «فرقان» د سورت په آخر کبشی غمونیر دغه مبارک تفسیر کبشی پخوا له دی څخه تیر شوی دی هغه دی هلته وکوت شی!

فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبِينَ ﴿٢١﴾ يُخْرِجُ مِنْهَا اللُّؤْلُؤَ وَالْمَرْجَانَ ﴿٢٢﴾ فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبِينَ ﴿٢٣﴾ وَلَهُ الْجَوَارِ الْمُنشَآتُ فِي الْبَحْرِ كَالْأَعْلَامِ ﴿٢٤﴾

پس په کوم یوه نعمت د نعمتونو د رب د تاسی دروغ وایئ (او منکریرئ تری ای انسانانو او پیریانو بلکه نشیء کیدی). راوغی له دی دواړو څخه لؤلؤ او مرجان پس په کوم یوه نعمت د نعمتونو د رب تاسی دروغ وایئ (او منکریرئ تری ای انسانانو او پیریانو بلکه نشیء کیدی). او خاص دغه (الله) لره دی بیري تلونکی نوی پیدا کری شوی لوری (اوچتی) په بحر سیند کبشی لکه لوی لور (اوچت) غرونه.

تفسیر: یعنی کشتی او بیري که څه هم په بنکاره ستاسی جوړ کری شیان دی مگر ستاسی جوړوونکی الله تعالی دی او همغه پاک الله تاسی ته هسی قوت - قدرت - ساز - او سامان درېښلی دی چه د هغه په وسیله یواغی جهازونه بلکه په زرهاؤ نور شیان جوړولی شی. نو ځکه الله تعالی ستاسی او ستاسی د گردو (تولو) مصنوعاتو او مملوکاتو څیښتن (خاوند) او خالق دی او دا گرد (تول) د هغه نعمتونه او د ده د قدرت دلائل او نښی دی.

تنبیه: دا جمله د پرمېنی جملی ﴿يُخْرِجُ مِنْهَا اللُّؤْلُؤَ﴾ الآية - په مقابل کبشی ده یعنی د سیند د تل (تحت) څخه هسی ښه شیان راوغی او د پاسه ئی داسی شیان رادرومی چه دا دواړه په خپلو غایونو کبشی د هغه لوی قدرت او نعمت گنل کیږی.

فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبِينَ ﴿٢٥﴾ كُلُّ مَنْ عَلَيْهَا فَانٍ ﴿٢٦﴾ وَيَسْفِكُ

وَجْهُ رَبِّكَ ذُو الْجَلَالِ وَالْإِكْرَامِ ﴿٢٥﴾

پس په کوم یوه نعمت د نعمتونو د رب د تاسی دروغ واییع (او منکریرئ تری ای انسانانو او پیریانو بلکه نشع کیدی). تول هغه شوک چه په دی (غمکه) کینی دی فانی کیدونکی دی او باقی به پاتی شی ذات د رب ستا چه خاوند د جلال لوئی دی او (خاوند د) اکرام عزت ورکولو - عظمت - فضل - احسان دی.

تفسیر: د غمکی او د آسمان گرد (تول) مخلوقات د حال په ژبی سره خپل حاجات او اړتیاوی (احتیاجونه) له هغه الله تعالیٰ شخه غواړی هیڅوک د یوی ربی (ثانیی) له مخی هم د الله تعالیٰ له مهربانی شخه بی پروا او مستغنی کیدی نشی او الله تعالیٰ هم سم له خپله حکمه او قدرته د هر چا اړتیاوی (احتیاجونه) او حاجات پورته کوی هر وقت د هغه کار جلا (جدا) دی او هره ورځ د ده شان او عظمت بل دی شوک وژنی - شوک ژوندی کوی - یو رنځوړوی بل جوړوی له یوه شخه اخلی او بل ته ئی ورکوی یو غځای ودانوی او بله سیمه وړانوی لنډه ئی دا هر شخه چه غواړی کوی ئی او د الله تعالیٰ په شئوناتو کینی داخل دی او هر شی چه کوی شوک بی مخه نشی نیولی.

سبحان من تحیر فی صنعہ العقول . سبحان من بقدرته یعجز الفحول

مر کوی ژوندی کوی دی شخه بی چاری د ده

شین کوی شین وچ کوی زه دی شم واری د ده

فَيَا أَيُّهَا رَبِّكَ إِنَّا نَدْعُبُكَ ۖ يَسْأَلُهُ مَنْ فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ كُلُّ يَوْمٍ هُوَ فِي شَأْنٍ ﴿٢٦﴾

پس په کوم یوه نعمت د نعمتونو د رب د ستاسی دروغ واییع (او منکریرئ تری ای انسانانو او پیریانو بلکه نشع کیدی). سؤال غوښتنه کوی له دغه (الله شخه د رزق د مغفرت او د نورو حوائجو) هر هغه شوک چه په آسمانونو او په غمکه کینی دی هره ورځ هر وقت دی په یوه کار کینی دی (د احیاء او د افناء او د نورو).

تفسیر: یعنی د دنیا دا کارونه او دندی وظیفی ژر دی چه پای (آخر) ته به ورسیری وروسته له هغه ستاسی بل ژوندون او دوره شروع کیږی کله چه ستاسی د دی لویو جوړو او قافلو شمیر او لیک حساب او کتاب کیږی نو هلته به د گنهگارانو او مجرمانو پوره خبر واخیست شی او وفا لرونکی ته به ښه صله او انعام ورکاوه کیږی.

فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبِينَ ﴿٢٧﴾ سَنَفْرُغُ لَكُمْ أَيُّهَ الثَّقَلَيْنِ ﴿٢٨﴾ فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبِينَ ﴿٢٩﴾ يَمَعْشَرُ الْحِجْرِ وَالْإِنْسِ إِنْ اسْتَطَعْتُمْ أَنْ تَنْفُذُوا مِنْ أَقْطَارِ السَّمُوتِ وَالْأَرْضِ فَانْفُذُوا لَا تَنْفُذُونَ إِلَّا بِسُلْطَنِ ﴿٣٠﴾

پس په کوم یوه نعمت د نعمتونو د رب د تاسی دروغ وایئ (او منکریرئ تری ای انسانانو او پیریانو بلکه نشئ کیدی) ژر ده چه فارغ وزگار به شو مونږ (او قصد به وکړو حساب د) تاسی ته ای دوو درنو قبیلو (د انسانانو او پیریانو) پس په کوم یوه نعمت د رب د تاسی دروغ وایئ (او منکریرئ تری ای انسانانو او پیریانو بلکه تری منکریدی نشئ چه دا د الله له جانبه نه دی) ای تولیه د پیریانو او د انسانانو که چیری قدرت لرئ تاسی چه بهر ووځئ (وتښتئ تاسو) له خنډو (غاړو) د آسمانونو او (له خنډو د) ځمکی څخه پس ووځئ وتښتئ وبه نه وځئ وبه نه تښتئ تاسی مگر په قوت او زور سره (چه نه ئی لرئ!).

تنبیه: په ﴿سَنَفْرُغُ﴾ کښی مقصود ویږول دی د خلقو د الله تعالی له جانبه په حساب سره نه وزگاریدل دی له څه کار څخه په رښتیا سره ځکه چه نه مشغولوی الله تعالی یو کار له بل کار څخه یعنی که څوک وغواړی چه د الله تعالی له حکومت څخه وتښتی نو بی له قوت او غلبی څخه به څرنگه وتښتی آیا پرته (علاوه) له الله جل جلاله څخه بل څوک قوتمن او زورور شته؟ نو دی به چیری تښتی؟ بله باچائی او قلمرو کوم دی چه دی هلته لار شی برسیره پر دی د دنیا معمولی حکومتونو ته هیڅوک بی سنده او رهداری (پاسپورت) نه پریردی چه لار شی یا راشی نو الله تعالی به څرنگه چاته اجازه ورکړی چه بی له سنده بل چیری لار شی.

فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبِينَ ﴿٣١﴾

پس په کوم یوه نعمت د نعمتونو د رب د تاسی دروغ وایئ (او منکریرئ تری

ای انسانانو او پیریانو بلکه نشی کیدی).

تفسیر: یعنی داسی په ښکاره ډول (طریقه) به گورد (تول) وړاندی او وروسته او لاندی باندی دربیښی او پر هر شی باندی تاسی خبروی چه هر یو له دوی څخه لوی نعمت دی نو آیا تاسی به د دی لویو نعمتونو هېڅ قدر نه کوئ؟ او د الله تعالی هسی عظیم الشان قدرتونه به دروغ گنئ.

يُرْسَلُ عَلَيْكُمَا شُوَاظٌ مِّنْ نَّارٍ وَنُحَاسٌ فَلَا تَنْتَصِرَانِ ﴿٢٧﴾

وبه لیږلی شی په تاسی باندی خالصی لمبی له اوره او په لوگی (سره گد، یا خالی له اوره) بیا به تاسی مدد نشی کولی یو له بل سره په دفع د عذاب کښی.

تفسیر: یعنی کله چه په گنهگارانو باندی د اور صافی لمبی او د لوگی سره گدی لمبی پریښودی شی نو هېڅوک به د هغو مخه نشی نیولی او نه به ئی په دفع پوهیږی او نه به د هغی سزا کوم بدل او انتقام اخیستی شی.

فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٢٨﴾

پس په کوم یوه نعمت د نعمتونو د رب د تاسی دروغ وایی (او منکرېږی تری ای انسانانو او پیریانو بلکه نشی کیدی).

تفسیر: یعنی مجرمانو ته سزا ورکول او د هغوی د سزا بیان کول هم وفادارانو لره نعمت دی چه خلق د هغی د اوریدلو لامله (له وجی) له هغه جرم څخه ځان وژغوری (وساتی) نو دا یوه مستقل انعام دی. حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي «په هر یوه آیت کښی مونږ ته یو نعمت راښوولی شوی دی چه ځینی ئی اوس نعمت دی او له ځینو څخه خبر ورکول هم نعمت دی تر څو له هغه څخه مونږ ځان وژغورو (وساتو)».

فَإِذَا الشَّقَاتِ السَّمَاءُ فَكَانَتْ وَرْدَةً كَالدِّهَانِ ﴿٢٩﴾

بیا کله چه وچوی خیری شی آسمان نو وبه گرځی گل سور رنگ لکه سری څرمنی (یا د زیتون تیل).

تفسیر: یعنی د قیامت په ورځ کښی به آسمان وچوی او رنگ به ئی لکه سره څرمن غوندی بریښی یا به په شان د تیلو د زیتون څلیدونکی پرقیدونکی وی نو دا به څه لوی هیبت وی.

فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبِينَ ﴿٢٨﴾ فَيَوْمَئِذٍ لَا يُسْئَلُ عَنْ ذَنْبِهِ إِنْسٌ وَلَا جَانٌ ﴿٢٩﴾

پس په کوم یوه نعمت د نعمتونو د رب د تاسی دروغ وایې (او منکرېږئ تری ای انسانانو او پیریانو بلکه نشئ کیدی) نو په دغه ورځ (د چاودیدلو څیریدلو د اسمان) کښی نه به پوښتیدل کیږی له گناه د دوی نه (نه) له انسانانو او نه له پیریانو.

تفسیر: یعنی له کوم سری یا پیری څخه به د هغه د گناه د معلومولو په نسبت څه پوښتنی نه کیږی. ځکه چه الله تعالی ته هغه ټول څرگند دی. هو! د الزام او توبیخ او ویرولو په ډول (طریقه) به پوښتنی ورځنی کوی لکه چه د جزء ۱۴ (حجر) د سورت په (۶) رکوع ۹۲ آیت کښی داسی راغلی دی ﴿قَوْلِكَ لَسْتَ لَهُمْ أَجِيبُونَ﴾ یا دا مطلب چه له قبر څخه د وتلو په وقت کښی هسی پوښتنی نه کیږی او له هغه څخه وروسته پوښتنه له هغه څخه منافی نه ده.

فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبِينَ ﴿٢٩﴾ يُعْرِفُ الْمَجْرُمُونَ بِسِيمَاهُمْ

پس په کوم یوه نعمت د نعمتونو د رب د تاسی دروغ وایې (او منکرېږئ تری ای انسانانو او پیریانو بلکه نشئ کیدی) پیژندل کیږی گنهگاران (کافران) په علائمو نشو د دوی سره.

تفسیر: یعنی د بنو (څیرو) له توروالی او د سترگو د شینتوب به مجرمان پخپله پیژندل کیږی. لکه چه مؤمنان مسلمانان به د اوداسه او لمانځه د ښو په لرلو سره له لری هر چاته ښکاری او د عباداتو انوار او آثار د هغوی سینگار زیاتوی.

فَيُؤْخَذُ بِالنَّوَاصِي وَالْأَقْدَامِ ﴿٣٠﴾

نو ویه نیولی شی (دغه منکران) په (ویښتو د) وچولی (تندی) سره او په

قدمونو سره (او وبه غورخولی شی په اور کښی).

تفسیر: یعنی غځینی به له پیکو (موی پيشانی) څخه او غځینی به له پښو څخه نیسی، په دوزخ کښی به ئی اچوی او په راښکودلو سره ئی د اور په لوری کش کوی. یا د هر مجرم پندی او هډوکی ماتاوه شی او د هغوی وچولی (تندی) له پښو سره یو ځای کاوه شی او په غنځیرونو او نورو سره ئی تړلی په دوزخ کښی غورځاوه شی.

فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبِينَ ﴿٢٨﴾ هَذِهِ جَهَنَّمُ الَّتِي يُكَذِّبُ بِهَا الْمُجْرِمُونَ ﴿٢٩﴾

پس په کوم یوه نعمت د نعمتونو د رب د تاسی دروغ وایی (او منکرېږئ ای انسانانو او پیریانو بلکه نشئ کیدی) دا دوزخ دی هغه چه دروغ به ئی ویل په ده سره مجرمانو (کافرانو).

تفسیر: یعنی هلته به داسی ورته ویل کیږی چه دا هغه دوزخ دی چه په دنیا کښی ته د هغه له وجود څخه منکر وی.

يُطَوَّقُونَ فِيهَا وَبَيْنَ حَمِيمَيْنِ ﴿٣٠﴾

گرځی به دوی په منځ د دوزخ او په منځ د اوبو دیرو تودو دیرو گرمو کښی.

تفسیر: یعنی کله به د اور او کله به د دیرو تودو او ایشیدلو اوبو عذاب مومی (اعاذنا الله منها ومن سائر انواع العذاب) « ای لویه غځښته! (خاونده) له دی دوو ربرو (تکلیفونو) او له نورو ربرو (تکلیفونو) څخه مو تل وساتی! ».

فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبِينَ ﴿٣١﴾ وَلَمَنْ خَافَ مَقَامَ رَبِّهِ جَنَّاتٍ ﴿٣٢﴾

پس په کوم یوه نعمت د نعمتونو د رب خپل دروغ وایی (او منکرېږئ تری ای انسانانو او پیریانو بلکه نشئ کیدی). او هغه لره چه ویریږی (په وقت د گناه کښی) له ودریدلو څخه په منځ د رب خپل کښی (حساب ته) دوه جنتونه دی.

تفسیر: یعنی هغه سړی چه په دنیا کښی له دی خبری څخه ویریده چه زه به یوه ورځ د خپل

پاک پروردگار په مخ کښی ودریوم او د یوی یوی ذری او ککی شمیر به ورکوم او له دی ویری
څخه به ئی د الله تعالی له نافرمانی څخه ځان ساته او د تقوی په سمه لاره باندی به ئی تگ
کاوه نو ځکه هسی سړیو ته دوه عالیشان جنتونه ورکول کیږی چه د هغو صفتونه لاندی راځی.

فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبِينَ ﴿٢٨﴾ ذَوَاتَا أَفْكَانَ ﴿٢٩﴾

پس په کوم یوه نعمت د نعمتونو د رب د تاسی دروغ وایی (او منکرېږئ تری
ای انسانانو او پیریانو بلکه نشئ کیدی). (هسی جنتونه) چه خاوندان د
دیرو دیرو څانگو دی.

تفسیر: یعنی په جنت کښی د مختلفو اقسامو راز راز (قسم قسم) میوی به وی او د ونی څانگی
به دیری میوی او ښه سیوری لری.

فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبِينَ ﴿٣٠﴾ فِيهِمَا عَيْنَانِ مُجْرَيْنِ ﴿٣١﴾

پس په کوم یوه نعمت د نعمتونو د رب د تاسی دروغ وایی (او منکرېږئ تری
ای انسانانو او پیریانو بلکه نشئ کیدی). په دی دواړو (جنتونو) کښی به
دوه چینۍ وی چه بهیږی به (هر چیرته ئی چه غواړی دوی).

تفسیر: چه اوبه ئی نه لږی کیږی او نه وچیری او تل بهیدونکی دی او هر چیری چه د دی
جنتی زړه وغواړی هلته ځی د دغو چینو نومونه دا دی «تسнім» او «سلسبیل».

فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبِينَ ﴿٣٢﴾ فِيهِمَا مِنْ كُلِّ فَاكِهَةٍ زَوْجٌ ﴿٣٣﴾ فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبِينَ ﴿٣٤﴾ مُتَكِينَ عَلَى فُرُشٍ بَطَاطِنُهَا مِنْ إِسْتَبْرَقٍ ﴿٣٥﴾

پس په کوم یوه نعمت د نعمتونو د رب د تاسی دروغ وایی (او منکرېږئ تری
ای انسانانو او پیریانو بلکه نشئ کیدی) په دی دواړو (جنتونو) کښی به له
هری میوی (آشنا نا آشنا وچه لمده او نور) دوه دوه قسمه وی پس په کوم
یوه نعمت د نعمتونو د رب د تاسی دروغ وایی (او تری منکرېږئ ای
انسانانو او پیریانو بلکه نشئ کیدی) پر هسی فرشونو باندی چه استرونه د

هغو به له ورېښمو کلکو څخه به وی

تفسیر: کله چه د هغه استر له کلکو ورېښمو څخه وی نو له هغه ځنی دی اټکل او قیاس وکړ
شی چه د هغه مخ به له څه نرم او پاسته ورېښمین او ښه توکی څخه وی؟

وَجَنَّا الْجَنَّتَيْنِ دَانِ ۝

او انول (شوګول) (د میوی د دغو) دوو جنتونو به تر لاس لاندی وی.

تفسیر: چه د هغو انول (شوګول) دانه دانه کول به دیر آسان وی په ولاړه - ناسته - ملاسته او په
هر یوه حالت او ډول (طریقه) چه جنتیان وغوړی ټولولی ئی شی او له هغو څخه په زړه پوری
خوند اخیستی شی.

فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبِينَ ۝ فَيَوْنَقُصِرُ الطَّرَفُ لَمْ يَطْمِثْهُنَّ إِنْسٌ قَبْلَهُمْ وَلَا جَانٌ ۝

پس په کوم یوه نعمت د نعمتونو د رب د تاسی دروغ وایی (او منکرېږئ ای
انسانانو او پیریانو بلکه نشئ کیدی) په دغو (جنتونو) کښی به بند
کوونکی د سترگو (حوری) وی چه نه وی مسه کړی دوی لره انسان پخوا له
دغو (جنتیانو میرو (خاوندانو) خپلو) او نه پیری.

تفسیر: یعنی د هغو عصمت ته د هیچا ګوته نه ده رسیدلی او نه دوی پرته (علاوه) له خپلو
میرو (خاوندانو) څخه د نورو په لوری خپلی سترګی غړوی.

فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبِينَ ۝ كَذَّبَتْ ثَمُودُ بِطَغْوَاهُمْ إِذِ انبَأَتْ بِقَوْمِ الَّذِينَ ظَلَمُوا رَبَّهُمْ كَذَّبُوا بِآيَاتِهِمْ فِئْتَانٍ ۝ فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبِينَ ۝

پس په کوم یوه نعمت د نعمتونو د رب د تاسی دروغ وایی (او منکرېږئ ای
انسانانو او پیریانو بلکه نشئ کیدی) ګواکي دغه (حوری) یاقوت لعل وی

(په صفائی) او مرجان وی (په سپین والی کښی). پس په کوم یوه نعمت د نعمتونو د رب د تاسی دروغ وایی (او منکرپوئ تری ای انسانانو او پیریانو بلکه نشی کیدی).

تفسیر: یعنی هسی خوشرنګی او بیش بها او قیمتداری به وی.

هَلْ جَزَاءُ الْإِحْسَانِ إِلَّا الْإِحْسَانُ ﴿٦١﴾

نه ده جزاء بدل د احسان نیکی مګر احسان نیکی ده.

تفسیر: یعنی د ښو بندگانو بدل پرته (علاوه) له ښه ثوابه بل څه کیدی شی؟ دی جنتیانو په دنیا کښی د الله تعالی داسی دیر ښه عبادتونه کړی ؤ کواکی هغوی الله تعالی پخپلو سترګو سره لیدو او الله تعالی هم هغوی ته انتهای بدل ورکړ. لکه چه د سجدی د سورت په دوهمه رکوع کښی راغلی دی ﴿فَلَا تَكْفُرْ بِاللَّهِ لَمَّا نَسِيَ لَمْ يَنْتَرِ فَزَّاعِجٌ﴾ ښائی په دی کښی د هم دی لیدو دولت ته اشاره او نغوته وی والله اعلم.

فَيَأْتِي الْآءَ رَبِّكُمْ تَكْذِبِينَ ﴿٦٢﴾ وَمِنْ دُونِهَا جَثْنٌ ﴿٦٣﴾

پس په کوم یوه نعمت د نعمتونو د رب د تاسی دروغ وایی (او منکرپوئ تری ای انسانانو او پیریانو بلکه نشی کیدی) او بی له دغو (دوو جنتونو) دوه جنتونه نور هم دی.

تفسیر: ښائی وړاندنی باغ مقربینو لره وی او دا دوه باغونه ښو دلو (اصحاب یمین) لره وی.

فَيَأْتِي الْآءَ رَبِّكُمْ تَكْذِبِينَ ﴿٦٤﴾ مُدْمَأْمِثِينَ ﴿٦٥﴾

پس په کوم یوه نعمت د نعمتونو د رب د تاسی دروغ وایی (او منکرپوئ تری ای انسانانو او پیریانو بلکه نشی کیدی) تک تور به وی (له دیر شینوالی څخه).

تفسیر: یو غیز چه دیر زیات شین شی توروالی ته اوړی.

فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبِينَ ﴿١٦﴾ فِيْهُمَا عَيْنٌ نَّصَاحَتٌ ﴿١٧﴾
فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبِينَ ﴿١٨﴾ فِيْهُمَا فَالْهَةُ وَنَحْلٌ وَرَمَانٌ ﴿١٩﴾

پس په کوم یوه نعمت د نعمتونو د رب د تاسی دروغ وایي (او منکرېږئ تری ای انسانانو او پیریانو بلکه نشئ کیدی) وی به په دغو (جنتونو) کېږي دوه چینی جوش وهونکی پس په کوم یوه نعمت د نعمتونو د رب د تاسی دروغ وایي (او منکرېږئ تری ای انسانانو او پیریانو بلکه نشئ کیدی) وی به په دغو (دوه جنتونو) کېږي هر راز (قسم) میوی او خرما او انار.

تفسیر: خو د دنیا په نرگسو (انارو) او کجورو (خرماؤ) باندی دی قیاس ونه کرل شی ولی چه د هغو میوو کیفیت او څنگوالی بل رنگ دی او یواځی پاک الله ته معلوم دی.

فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبِينَ ﴿٢٠﴾ فِيْهِنَّ خَيْرٌ مِّنْ حَسَنِ ﴿٢١﴾

پس په کوم یوه نعمت د نعمتونو د رب د تاسی دروغ وایي (او منکرېږئ تری ای انسانانو او پیریانو بلکه نشئ کیدی) وی به په دغو (تولو جنتونو) کېږي حوری پیمخی نیکی ښائسته.

تفسیر: یعنی په دغو څلور واړو جنتونو کېږي به پیغلې وی ښی رشی پیمخی پیمخی ښکلې (خوبصورت خوب سیرت).

فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبِينَ ﴿٢٢﴾ حُورٌ مَّقْصُورَاتٌ فِي الْخِيَامِ ﴿٢٣﴾

پس په کوم یوه نعمت د نعمتونو د رب د تاسی دروغ وایي (او منکرېږئ تری ای انسانانو او پیریانو بلکه نشئ کیدی) حوری به وی پتی کړی شوی په خیمو کېږي.

تفسیر: له دی څخه راښکاری چه د ښځی لویه بزرگی او صفت ستر او پرده ده او ښځی اصلی دول او سینگار په کور او په پرده کېږي دی. او ښائی چه پخپلو کورونو کېږي درنی لکه مرغلی ناستی وی.

فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبِينَ ﴿٢٣﴾ لَمْ يَطِئْتُهُنَّ أَنْسَ قَبْلَهُمْ وَلَا جَانٌّ ﴿٢٤﴾
 فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبِينَ ﴿٢٥﴾ مُتَكِبِينَ عَلَى رَقْفٍ خُضِرَ وَعَبَقَرِيٍّ
 حَسَانٍ ﴿٢٦﴾ فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبِينَ ﴿٢٧﴾ تَبَارَكَ اسْمُ رَبِّكَ ذِي
 الْجَلَالِ وَالْإِكْرَامِ ﴿٢٨﴾

پس په کوم یوه نعمت د نعمتونو د رب د تاسی دروغ وایئ (او منکرېږئ تری ای انسانانو او پیریانو بلکه نشئ کیدی) چه نه به وی مسه کړی دوی لره سری پخوا له دغو (جنتیانو میرو (خاوندانو) خپلو) او نه پیری. پس په کوم یوه نعمت د نعمتونو د رب د تاسی دروغ وایئ (او منکرېږئ تری ای انسانانو او پیریانو بلکه نشئ کیدی) تکیه کوونکی به وی دوی پر بالشتونو شین رنگو باندی او په فرشونو نفیسو عمده ؤ بنائسته ؤ باندی پس په کوم یوه نعمت د نعمتونو د رب د تاسی دروغ وایئ (او تری منکرېږئ ای انسانانو او پیریانو بلکه تری منکریدی نشئ چه دا د الله له جانبه نه دی). برکت ناک دی نوم د رب ستا چه خاوند د لوئی سترتوب او د عزت ورکولو انعام دی.

تفسیر: یعنی هغه شوک چه په خپلو وفادارانو باندی دومره احسان او انعام فرمائی نو غور وکړئ چه په گړدو (ټولو) نعمتونو کښی اصلی ښه والی د ده د پاک نامه له برکته په لاس راځی او د ده د نوم اخیستلو په وسیله دا نعمتونه حاصلیږی. بیا وپوهیږئ په هغه نامه کښی چه دومره برکت وی نو په مسمی کښی به ئی خومره برکات او حسنات وی.

ونسأل الله الكريم الوهاب ذا الجلال والاكرام ان يجعلنا من اهل الجنة الاولين آمين.

تمت سورة الرحمن بفضل الله الملك المنان فله الحمد والمنة

سورة الواقعة مكية الا آيتى (۸۱) و (۸۲) فمدينيتان وهى ست وتسعون آية وثلاث ركوعات رقمها (۵۶) تسلسلها حسب النزول (۴۶) نزلت بعد سورة «طه».

د «الواقعة» سورت مكى دى بى له (۸۱) و ۸۲ آيتونو چه په مدينه كښى نازل شوى دى (۹۶) آيتونه او درى ركوع لرى.

په تلاوت كښى (۵۶) او په نزول كښى (۴۶) سورت دى وروسته د (طه) د سورت څخه نازل شوى دى.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شروع كوم په نامه د الله چه دير زيات مهربان پوره رحم لرونكى دى

إِذَا وَقَعَتِ الْوَاقِعَةُ ۚ لَيْسَ لَوْعَتِهَا كَاذِبَةٌ ۖ

كله چه واقعه شى واقع كيدونكى (قيامت) نشته پيښيدلو د هغى لره هيڅ نفس دروغ كوونكى (او انكار كوونكى لكه چه به و تری منكر په دنيا كښى).

تفسير: يعنى كله چه قيامت شى نو دا به ښكاره شى چه هغه يوه رښتيا خبره وه او هيڅوك ئى مخه نشى نيولى او نه ئى بيرته شړلى شى او هسى دعوى چه الله تعالى مرى نه ژوندى كوى او نور گورد (تول) دروغ ثابتيدى. هيڅوك د دروغو په تسلى او په غلطو داډينو (تسلو) د هغى ويروونكى ورغى له ربرو (تكليفونو) او عذابونو څخه څه غيږ نشى لېولى.

خَافِضَةٌ رَّافِعَةٌ ۚ

(قيامت) ښكته كوونكى دى (د كفارو په جحيم) پورته كوونكى دى (د ابرارو په نعيم).

تفسير: يعنى يوه ډله به پورته بېوله كيږي او بله ډله به ښكته شړله كيږي او لوى متكبران چه په دنيا كښى دوى خپل ځانونه لوى گڼل د اسفل السافلين په لورى راښكودل شى او د دوزخ په اور كښى به سوغى او ديرو متواضعينو او له الله تعالى څنى ويريډونكيو ته به چه په دنيا كښى به وړوكى او حقير ښكاريډل د ايمان او صالح عمل په وسيله د جنت لور (اوچت) ځايونه وربښل كيږي.

إِذَا رَجَّتِ الْأَرْضُ رَجًّا ۖ وَبَسَّتِ الْجِبَالُ بَسًّا ۖ فَكَانَتْ هَبَاءً مُنْبَثًّا ۖ

کله چه و خوځولی شی ځمکه په لرغولو سختو سره او وریژول شی غرونه په ریژولو سختو سره (داسی چه توتی توتی شی) نو شی به دا غرونه یوه دوره خوره کړی شوی.

تفسیر: یعنی په ځمکه کښی به سخته ریږدینه (زلزله) پیدا شی او گرد (تول) غرونه به توتی توتی شی او له بخرکو څخه به ئی هسی دوری او گردونه پورته کیږی چه توله دنیا به په هغه کښی ډوبیږی.

وَكُنْتُمْ أَزْوَاجًا ثَلَاثَةً ۖ

او شی به تاسی صنفونه دری (دوه جنتیان او یو دوزخیان).

تفسیر: یعنی د قیامت له وقوع څخه وروسته گرد (تول) خلق په دری برخو ویشل کیږی - دوزخیان - عام جنتیان او د مقربینو خواص چه د جنت په اعلیٰ درجاتو رسیږی وروسته د دی دری واړو ذکر په مجمل ډول (طریقه) سره راځی - او بیا د هغو احوال په تفصیل سره بیانېږی.

فَأَصْحَابُ الْمَيْمَنَةِ ۖ مَا أَصْحَابُ الْمَيْمَنَةِ ۖ

پس یاران ملگری د ښی لاس څومره ښه دی یاران ملگری د ښی لاس.

تفسیر: یعنی هغه خلق چه د عظیم عرش په ښی خوا کښی وی او هغوی د میثاق اخیستلو په وقت کښی هم د آدم علیه السلام له ښی خوا څخه ایستلی شوی ؤ او د هغوی اعمالنامی هم د هغوی په ښی لاس کښی ورکولی کیږی او پربنتی ئی هم د دوی له ښی لاس څخه اخلی نو هغه ورځ د دوی ښه والی او برکت ډیر زیات او د دوی مرتبه به ډیره لوړه (اوچته) وی. ځمونږ پیغمبر صلی الله علیه وسلم د معراج په شپه کښی د هم دوی په نسبت داسی یوه ننداره کړی وه چه آدم علیه السلام به کله چه خپل ښی لاس ته کاته نو مسکیدل او تبسم به ئی کاوه او کله چه به ئی خپل کین لاس ته کتل نو له ژړا پوری راوری کیده. نو دغه اصحاب الیمین خورا (ډیر) ښه نیک بختان دی او د داسی ښو درجو او نعمتونو خاوندان دی چه هر څوک پری تعجب کوی.

وَأَصْحَابُ الْمَشْأَمَةِ ۖ مَا أَصْحَابُ الْمَشْأَمَةِ ۝٥

او یاران ملگری د کین لاس خومره بد سپک دی یاران ملگری د کین لاس.

تفسیر: یعنی دا خلق د آدم علیه السلام له کینی خوا خنجه ایستلی شوی او د عرش عظیم په کینی خوا کینی ودرول شی او د دوی اعمالنامی هم په کین لاس کینی ورکولی کیږی او پرستی ئی د هغوی له کین لاس خنجه کش کوی نو دوی ډیر بدبخت او په ډیرو ربړو (تکلیفونو) او نحوستونو اخته دی. چه هر شوک پری تعجب کوی.

وَالسَّابِقُونَ السَّابِقُونَ ۖ أُولَٰئِكَ الْمُقَرَّبُونَ ۝٦ فِي جَنَّاتِ النَّعِيمِ ۝٧

او پرمبې کیدونکی (حسناتو ته) هم دوی پرمبې کیدونکی دی (جنت ته) هم دوی نژدی کړی شوی دی (الله ته) په جنتونو د نعمتونو کینی به وی.

تفسیر: یعنی هغه خلق چه په دنیا کینی د علمیه ؤ او عملیه ؤ کمالاتو او د تقوی د مراتبو لامله (له وجی) وړاندی وی نو په آخرت کینی به هم د بی لاس له دلی خنجه وړاندی تیریږی او لوړو (اوچتو) مرتبو ته خیژي نو دوی به د الله تعالی په رحمتونو او تقرب او وجاهت په مراتبو کینی له گردو (تولو) خنجه په مخ کینی وی. او ابن کثیر رحمه الله علیه وائی چه دا خورا (ډیر) منلی سری به پیغمبران رسولان - صدیقان - شهیدان وی چه الله تعالی ته به مخامخ ودریږی.

ثَلَاثَةٌ مِّنَ الْأَوَّلِينَ ۝٨ وَقَلِيلٌ مِّنَ الْآخِرِينَ ۝٩

لویه ډله به وی له اولینو پرمبنيو خنجه او لږ دی له آخرینو وروستنیو خنجه.

تفسیر: حضرت شاه صاحب لیکي «پرمبې ئی پرمبني امتونه یاد کړل او وروسته ئی دا (محمدي) امت یاد کړ یا به له وړاندی او وروسته خنجه د هم دی محمدي صلی الله علیه وسلم امت مقدم او مؤخر کسان مراد وی یعنی اعلی درجه سری پخوا ډیر ؤ او وروسته به لږ کیږی». تنبییه: زیاترو مفسرینو د دی آیت په تفسیر کینی دا دواړه احتمالات بیان کړی دی خو حافظ ابن کثیر رحمه الله علیه دوهم احتمال ته ترجیح ورکړی ده او په روح المعانی کینی له طبرانی او نورو خنجه د ابوبکره په سند حسن سره یو حدیث نقل کړی دی چه په هغه کینی نبی اکرم صلی الله علیه وسلم د دی آیت په نسبت داسی فرمایلی دی «هما جميعا من هذه الامة - دا گرد (تول) به له هم دی امت خنجه وی» والله اعلم.

ابن كثير رحمة الله عليه له دى آيت غتخه يو دريم مطلب هم اخيستی چه مونږ ته هغه غوره ښكاري يعنى د هر امت په وړاندينيو پيړيو (طبقو) كښى د نبى د صحبت يا د قرب عهد له بركته اعلى درجه مقربين هومره چه زيات وى په وروستنيو پيړيو كښى ئى دومره نه پاتى كيږي. په هم دى مضمون غمونږ د پاك پيغمبر غتخه هم يو حديث داسى روايت شوى دى «خير القرون قرنى ثم الذين يلونهم ثم الذين يلونهم» هو! كه د ابوبكره حديث صحيح وى لكه چه په روح المعانى كښى شته نو ښكاره ده چه همغه مطلب به تاكلى (مقرر كړى) شى.

عَلَى سُرٍّ مَوْضُونَةٍ ۱۵

ناست به وى (جنتيان) په تختونو او بديلو شويو جراو كړيو شويو په زرو جواهرو باندې.

تفسير: چه دغه جنتى تختونه په سپڼسو (تارونو) د سرو زرو (طلا) او جواهرو سره او بديلى شوى وى.

مُسَكِّينَ عَلَيْهَا مُتَقِيلِينَ ۱۶

چه تكيه وهونكى به وى (جنتيان) په هغو (تختونو) باندې مخامخ كيناستونكى يو بل ته.

تفسير: يعنى د دوى كيناستل به په داسى يو ډول (طريقه) سره وى چه د هيڅ يوه شا به د بل په لورى نه وى او يو به د بل په ليدلو سره خوشاليږي.

يُطَوَّفُ عَلَيْهِمْ وَلَدَانُ مُخَلَّدُونَ ۱۷

گرځي به په دوى باندې (دپاره د خدمت) هلكان تل پاتى كيدونكى (په هلكوالى سره).

تفسير: يعنى د دوى د خدمت دپاره به هسى هلكان تاكلى (مقرر) شوى وى چه تل به هغوى به همغه يوه صحيح او اندازه عمر او منگ وى او گرځي به دغه هلكان پر دغو جنتيانو.

بِأَكْوَابٍ وَأَبَارِيقَ هَوَاسٍ ۱۸ لَيُصَدَّدُونَ عَنْهَا وَلَا يُزْفُونَ ۱۹

په گلاسونو او په کوزو سره او په کاسو لوښيو سره له صافو پاکو شرابو بهیدونکیو څخه چه نه به سر خوړېږي له دغو (شرابو) او نه به بی هوشه کيږي چټي (بيکاره) وټيږي (تری).

تفسير: يعنی ډير ښه او پاک شراب چه د هغو قدرتي چيني به په جنت کښی بهيږي او د هغو له څښلو څخه به نه په سر کښی خوړ پيدا کيږي او نه به ئی څښونکی چټي (بيکاره) او اپلتي خبری کوی ځکه چه په هغو کښی به نشه نه وی او يواځی د خوښی - سرور - خوند - لذت او خوشالی څخه به ډک وی.

وَفَاكِهَةٍ مِّمَّا يَتَخَيَّرُونَ^(۲۷) وَلَحْمِ طَيْرٍ مِّمَّا يَشْتَهُونَ^(۲۸)

او (گرځی به په دوی باندی هلکان په) میوو له هغه راز (قسم) چه ئی خوښوی (جنتیان) او غوښو د مرغانو سره له هغه ډوله (قسمه) چه زړونه ئی غواړی.

تفسير: يعنی هر کله ئی چه هره میوه زړه وغواړی او هر راز (قسم) غوښه ئی چه خوښه وی بی له زحمته او تکلیفه هغه ورته رسيږي.

وَحُورٌ عِينٌ^(۲۹) كَأَمْثَالِ اللُّؤْلُؤِ الْمَكْنُونِ^(۳۰)

او (گرځی به په دغو جنتیانو باندی) حوری پیمخی غټی سترگی په شان د لؤلؤ مرغلو ساتلیو شویو په پوښو (غلافونو) کښی.

تفسير: يعنی لکه صافی او پاکي مرغلی غوندی چه د هيڅ گړد او دورو اثر او اغيزه به په کښی نه وی.

جَزَاءً بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ^(۳۱) لَا يَسْمَعُونَ فِيهَا لَغْوًا وَلَا تَأْثِيمًا^(۳۲)
إِلَّا قِيلًا سَلَامًا سَلَامًا^(۳۳)

جزاء بدل ورکول دی په هغو چه ؤ دوی چه کول به ئی (له حسناتو په دنیا کښی) نه به اوری دوی په دغه (جنت کښی) چتی (بیکاره) خبری او نه د گناه خبری مگر اوری یوه خبره سلام سلام (یعنی تل به سلام اچوی جنتیان یو په بل باندی په جنت کښی).

تفسیر: یعنی چتی (بیکاره) خبری - لغویات او واهیات به هلته بیخی نه وی او نه به شوک دروغ وائی او نه به پر چا باندی تهمت او تور ترل شی یواځی له هری خوا څخه د سلامونو غږونه پورته کیوی چه جنتیان به یو بل ته سلامونه اچوی او پرښتی به هم دوی ته سلامونه اچوی او د الله تعالی سلامونه به هم دوی ته وررسیږی چه هغه خورا (دیر) د عزت او احترام صورت لری او په دیر اعزاز او اکرام سره اجرا کیوی او د سلام په دی دیر والی کښی دی خبری ته اشاره ده چه وروسته له هغه چه تاسی دی ځای ته ورسیږی. له هر راز (قسم) ربرو (تکلیفونو) او مصیبتونو څخه ساتلی او ځمرد (تول) هلته له هر راز (قسم) پښو څخه محفوظ - صحیح او سالم پاتی کیږئ او هیڅ قسم آزار - درد او مرگ به نه وررسیږی او له فناء څخه به د تل دپاره ساتلی بیئ.

وَأَصْحَابُ الْيَمِينِ ۖ مَا أَصْحَابُ الْيَمِينِ ۖ فِي سِدْرٍ مَّخْضُودٍ ۖ

او ملگری یاران د ښی لاس څومره ښه دی ملگری یاران د ښی لاس په بیرو بی اغزیو کښی به وی.

تفسیر: چه په راز راز (قسم قسم) خوندورو گلانو کښی پتی وی.

وَطَلٌّ مَّنْضُودٍ ۖ وَظِلٌّ مَّدُودٍ ۖ

او په کیلو له بیخه تر سره ډکو کریو شویو کښی به وی او په سیوریو اوږدو کریو شویو همیشه ؤ کښی به وی.

تفسیر: یعنی نه د لمر تکلیف وی او نه د گرمی او نه د یخنی له لاسه کوم زحمت وررسیږی. نه په تیاره وی تل به هسی وقت وی لکه چه د لمر ختو له وقت څخه لږ څه پخوا وی. او هسی یو برابر او ښه اوږد سیوری وی چه دیر گرندی آس به په پنځه سوو پرله پسی کلونو تگ سره نشی تری وتلی.

وَمَاءٌ مَّسْكُوبٌ ۖ وَوَاكِهَةٌ كَثِيرَةٌ ۖ لَا تَقْطُوعَةٌ وَلَا مُنْوَعَةٌ ۖ

او په اوبو بهیدونکیو توتیدونکیو همیشه ژ کښی به وی او په میوو ډیرو کښی به وی چه نه به قطع کولی کیږی په هیڅ وقت او نه به منع کولی کیږی په هیڅ عذر سره .

تفسیر: یعنی هر راز (قسم) میوی به وی چه پرته (علاوه) له جنتیانو څخه به هیچا گوتی نه وی وروزی او نه به چا پری کړی وی او نه د دنیا د موسمی میوو غوندی وی چه کله وی او کله نه وی او نه به په کښی څه دیل او انقطاع پیښیږی بلکه تل ښه او تاندی او خوندوری میوی موجودی وی او بلاممانعت او تکلف به هر وقت ورتقدیمیږی.

وَفُرِشَ مَرْفُوعَةً ۞

او په فرشونو اوچتو کریو شویو کښی به وی (په پالنگونو باندی).

تفسیر: یعنی خورا (ډیر) پریر (غت) او جگ (وچت) به وی او له ظاهری او باطنی حیثیته به هم خورا (ډیر) ښه اعلیٰ عمده او هسک (اوچت) وی.

إِنَّا أَنشَأْنَهُنَّ إِنْشَاءً ۖ فَجَعَلْنَهُنَّ أَجْنَارًا ۖ عُرُبًا أَتْرَابًا ۖ لِأَصْحَابِ الْيَمِينِ ۞

بیشکه مونږ نوی پیدا کړی دی دغه حوری په یوه ښه پیدا کولو سره نو گرغولی مو دی دوی بکری پیغلی عاشقانی (پر جنتیانو خاوندانو خپلو) همزولی (په خپل مابین کښی) دپاره د ملگرو یارانو د ښی لاس.

تفسیر: یعنی حوری او د دنیا ښځی چه په جنت کښی سره گډیږی نو هلته د دی دنیا د ښځو پیدائش وده او ښائست به د الله تعالیٰ په قدرت هسی وی چه تل به پیمخی - پیغلی ښائسته او په زړه پوری وی او د هغوی خبری اتري طرز - اداء انداز او طبیعی مینه د خپلو میرو (خاوندانو) شوق ځان ته ورکش کوی. او تل به دوی د خپلو میرو (خاوندانو) سره همزولی هم منگی (هم عمر) او هم فکره وی.

ثُمَّ مِنَ الْاُولَئِن ۙ وَثُمَّ مِنَ الْاٰخِرِيْنَ ۙ

(اصحاب اليمين به) لويه دله وى له اولينو ورومبنو خلقو شخه او لويه دله به وى له آخرينو وروستنيو خلقو نه.

تفسير: يعنى اصحاب يمين په پخوانيو كښى هم دير ؤ او په وروستنيو كښى به هم دير وى.

وَاصْحَابُ الشَّمَالِ ۙ مَا أَصْحَابُ الشَّمَالِ ۙ فِي سَمُومٍ وَحَمِيمٍ ۙ وَظِلٍّ مِّنْ يَّحْمُومٍ ۙ وَلَا بَارِدٍ وَلَا كَرِيمٍ ۙ

او ملگري ياران د كين لاس خومره بد دى ملگري ياران د كين لاس په اور تاوده كښى به وى او په سوځوونكيو اوبو كښى به وى او په سيورى كښى به وى د لوگى دير تور چه نه به بيخي سړى وى او نه به د عزت راحت وى.

تفسير: يعنى د دوزخ د اور تك تور لوگى به پورته كيږي او دوى به د هغه لوگى تر هغه سيورى لاندې ودرول كيږي چه هلته به دوى ته هيڅ يو جسماني او روحاني آرام او هوساني (راحت) نه رسيږي. نه به يخي وررسيږي او نه به هغه د پت او عزت سيورى وى. دير ذليل او خوار به د هغه سيورى تر سوځوونكي براس (بخار) لاندې په رږو (تكليفونو) اخته وى. دا د هغوى د دنيوى خوشالي بدل دى چه هغوى د هغه په غرور او ضد سره د الله تعالى او د هغه د رسول مخالفت كاوه.

اِنَّهُمْ كَانُوا اَمَلًا ۚ ذٰلِكَ مُدْرِكُ الْيَوْمِ الَّذِي كَانُوا يُعْذِرُونَ ۚ عَلٰى الْحَنَةِ الْعَظِيمِ ۙ

(دا عذابونه په سبب د دى ؤ چه) بيشكه دوى ؤ پخوا له دى شخه په دنيا كښى ودان كړى شوى په نعمتونو كښى خوشال او ؤ دوى چه دوام اصرار ضد به ئى كاوه پر گناه لويه (كفر) باندې.

تفسير: هغه لويه گناه - كفر او شرك او د انبياؤ تكذيب يا هسى دروغ قسمونه دى چه وائى

ئى «له مړينى څخه وروسته هيڅ کله بيا ژوندون نشته» لکه چه د جزء ۱۴ (نحل) د سورت په پنځمه رکوع ۳۸ آيت کې داسې يو آيت لولو ﴿وَأَسْمُوا بِاللّٰهِ جَدًّا اِيَّاهُمْ لَا يَشْعُرُ اَللّٰهُ مَن يَمُوتُ﴾

وَكَاذِبٌ يَّقُولُونَ ۝ اَيْنَا مِتْنَا وَكُنَا تُرَابًا وَعِظَامًا اِنَّا لَبَعُوثُونَ ﴿٢٨﴾
اَوَا بَاؤُنَا الْاَوَّلُونَ ﴿٢٩﴾

او ؤ دوى چه ويل به ئى آيا كله چه مړه شو مونږ او شو خاورى او هډوكى آيا بيشكه مونږ به بيا خامخا راپورته كړى شو او پلرونه ځمونږ ږومبى هم (به بيا ژوندى راپورته كيږي؟ بلكه نه كيږو!).

تفسير: هغه مړى هم ژوندى كيږي چه له مونږ څخه پخوا مړه شوى دى يعنى دا خبره د چا په فكر او پوه كېنې راتلى شى.

قُلْ اِنَّ الْاَوَّلَيْنِ وَالْاٰخِرِينَ ﴿٣٠﴾ لَجُوعُونَ ۝ اِلَىٰ مِيقَاتٍ يَوْمَ مَعْلُومٍ ﴿٣١﴾

ووايه ته (اى محمده! دوى ته) بيشكه چه ږومبى (خلق) او وروستنى (خلق) به خامخا كړد به ټول كړل شى وقت د ورځى معلومى ته (چه قيامت دى).

تفسير: يعنى د قيامت ورځ چه د هغى وقت يواځى الله تعالى ته ښكاره دى او د ده په علم كېنې مقرر او مقدر دى.

ثُمَّ اِنَّكُمْ اَيُّهَا الضَّالُّونَ الْمُكَذِّبُونَ ﴿٣٢﴾ لَأَكُلُونَ مِنْ شَجَرٍ
مِّنْ زَقُّومٍ ۝ فَمَالِئُونَ مِنْهَا الْبُطُونَ ﴿٣٣﴾

بيا به بيشكه تاسى اى گمراهانو دروغ ويونكيو خامخا خوړونكى به يى (په) دوزخ كېنې) له ونى د زقوم څخه پس دك كوونكى به يى له هغى (ونى) څخه گيدو خپلو لره.

تفسير: يعنى كله چه د لوى له لاسه تره ور (مضطرب) شى نو دا ونه دوى ته د خوړلو دپاره

ورکوله کپړی او دوی به له هغې څخه خپلې کیدې دکوی.

فَشْرَبُونَ عَلَيْهِ مِنَ الْحَمِيمِ ۝ فَشْرَبُونَ شُرَبَ الْهِيمِ ۝

پس څښونکي به یې تاسی په هغه (زقوم خوړلی شوی) باندې له اوبو سوځوونکیو څخه پس څښونکي به یې (په شان) د څښلو د اوشانو دیرو تړو.

تفسیر: یعنی هسی چه اوبې په ډیره سخته گرمی کښې د ډیری تندې له لاسه وروسته له دې چه غو ورځی ئی اوبه نه وی څښلې او بیا اوبو ته ورورسپړی نو اوبه په ډیره وارخطائی سره داسی څښی چه یو څاڅکی هم نه تری پاتی کپړی. دوزخیان به هم داسی هغه سوځوونکی اوبه څښی چه د هغوی خولی به ټاکي او کولمی به ئی توتی توتی لویږی. (العیاذ بالله).

هَذَا نُزْلُهُمْ يَوْمَ الدِّينِ ۝

دا (خوړل او څښل چه ذکر شول) میلستیا د دوی ده په ورځ د جزاء انصاف کښی.

تفسیر: یعنی د انصاف اقتضاء هم داسی ده چه د هغو منکرانو میلستیا هم دا راز (قسم) وکره شی.

مَنْ خَلَقْنَاهُ فَلَوْلَا نَصَدَّقُونَ ۝

مونږ پیدا کړی یې تاسی (له نشتوالی څخه) نو ولی تاسی باور یقین نه کوئ په ژوندون پس له مرگه.

تفسیر: یعنی دا خبره ولی نه منئ چه پخوا هم پیدا کوونکی الله تعالی دی او بیا هم پیدا کوونکی همغه الله تعالی دی.

اقْرَأْ يَوْمَ مَا تُنْمَوْنَ ۝ مَا أَنْتُمْ تَخْلُقُونَ ۝ أَمْ خُلِقْتُمْ خُلُقُونَ ۝

آیا وینئ تاسی (چه خبر را کړئ له) هغه اوبو څخه چه څڅوی ئی تاسی (آیا پر رحمونو د ښځو خپلو کښی) آیا پیدا کوئ تاسی له دغه (منی نه بشر)

که یو مونږ پیدا کوونکی (د تولو موالیدو بلکه ته ئی خالق ای الله).

تفسیر: یعنی د میندو په رحم کښی له نطفی څخه سری څوک جوړوی هلته ستاسی هیڅ ظاهری تصرف نه چلیږی او د هیچا یو ښکاره لاس نه وررسی او نه څه تصرف پکښی کولی شی. بیا نو پرته (علاوه) له مونږ څخه بل څوک دی چه له هغه یوه شاڅکي اوبو څخه هسی ښکلی شکل جوړوی؟ او بیا په هغی کښی سا او روح اچوی (فتبارک الله احسن الخالقین والحمد لله رب العالمین).

نَحْنُ قَدَرْنَا بَيْنَكُمْ الْمَوْتَ

مونږ مقدر کړی مو دی په منع ستاسی کښی (ای مخلوقاتو) مرگ .

تفسیر: یعنی ژوند بښل - وژل او نوری گردی (تولی) چاری ځمونږ په قدرت او قبضه کښی دی کله چه د وجود او د عدم واک او اختیار ځمونږ په لاس کښی دی نو وروسته له مړینی ژوندی کول هم مونږ ته کوم گران کار نه دی.

وَمَا نَحْنُ بِسَبُّوقَيْنِ ۝ عَلَىٰ أَنْ يُبَدِّلَ أَمْثَالَكُمْ وَنُنْشَأَكُمْ فِي مَا لَا تَعْلَمُونَ ۝

او نه یو مونږ عاجز چه څوک تیری راباندی وکړی له دی نه چه پیدا کړو بدل ستاسی (نور خلق) پشان ستاسی او مونږ راپورته پیدا کړو تاسی په هغو (صورتونو سره) چه تاسی به علم نه پری لرئ.

تفسیر: حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي «یعنی تاسی به بلی نری (جهان) ته بیایو او ستاسی په ځای به نور خلق ودروو.

وَلَقَدْ عَلِمْتُمُ النَّشْأَةَ الْأُولَىٰ فَلَوْلَآ تَذَكَّرُونَ ۝

او خامخا په تحقیق پوهیدلی یی تاسی په پیدا کیدلو پرمونیو باندی نو ولی نه یادوئ پند نه اخلئ (د دغه الله تعالی په قدرت او یقین نه کوئ په بیا

پیدا کولو باندی).

تفسیر: یعنی همغه پرومینی پیدائش په یاد کریئ او د هغه له مخی او اټکله دا دوهم پیدائش هم قیاس کریئ!.

أَفَرَأَيْتُمْ مَا تَحْرُثُونَ ﴿٢٧﴾ أَنْتُمْ تَزْرَعُونَهُ أَمْ حَسْبُ الزَّرْعُونَ ﴿٢٨﴾

آیا پس وینئ (چه خبر راگری ماته) هغه چه کریئ ئی تاسی. آیا تاسی زرغونوئ هغه (کرلی شوی) که مونږ یو زرغونوونکی (پخوونکی د هغه بلکه ته ئی ای الله).

تفسیر: یعنی په ښکاره ډول (طریقه) سره خو تاسی تخم شیندئ ولی دننه په ځمکه کښی د هغه پالل او د هغه زرغونول او له هغه څخه یو تک شین کښت (فصل) جوړول او بیا هغه گتور (فائده مند) ګرځول د چا کار دی؟ د دی په نسبت خو تاسی ظاهری او سطحی دعوی هم نشئ کولی چه هغه ځمونږ تیار کری شوی شی دی.

لَوْ شَاءَ لَجَعَلْنَاهُ حُطًا مَّا فَظَلَمْتُمْ تَفَكَّهُونَ ﴿٢٩﴾ إِنْ آتَاكُمْ مَوْنٌ ﴿٣٠﴾
بَلْ لَحْنٌ مَحْرُومٌ ﴿٣١﴾

که اراده وفرمایو مونږ نو خامخا وبه ګرځوو مونږ هغه (کښت (فصل) لره چه کرلی دی تاسی بی دانه بی حاصله) وچ واښه ذره ذره نو وبه ګرځئ تاسی تعجب کوونکی او ویونکی د دی خبری بیشکه مونږ خامخا تاوان کری یو (په زراعت خپل کښی) بلکه مونږ محروم بی برخه کری شوی یو (له رزق نه).

تفسیر: یعنی د کښت (فصل) له پیدا کولو څخه وروسته د هغه محفوظ او باقی پاتی کیدل هم ځمونږ کار دی که مونږ وغواړو نو کوم یو آفت ورولیږو چه په هغه سره ګرد (ټول) کښت (فصل) خاوری ایری شی او بیا به تاسی خپل سر پخپلو لاسونو نیولی ژاړئ او پخپلو منځونو کښی به سره ناست راز راز (قسم قسم) خبری به جوړوئ! او وایئ به چه خانه! تاته خو سپړکال ډیر لوی تاوان او جنجال در رسیدلی دی که رښتیا پوښتنه کوئ نو زه بالکل خوار او فقیر او تش لاس پاتی شوی یم.

أَفَرَأَيْتُمُ الْمَاءَ الَّذِي تَشْرَبُونَ ﴿٥٨﴾ أَأَنْتُمْ أَنْزَلْتُمُوهُ مِنَ السَّمَاءِ أَمْ نَحْنُ الْمُنْزِلُونَ ﴿٥٩﴾

آیا پس وینعی (چه خبر راکرئ) تاسی اوبه هغه چه خنبیعی ئی تاسی (او ژوند پری تملی دی) آیا تاسو نازلی کری دی هغه لطیفی خویری (اوبه) له سپینو وریغو شخه که مونږ نازلوونکی رابنکته کوونکی یو (د هغو اوبو؟ بلکه ته ئی ای الله!).

تفسیر: یعنی باران هم غمونږ په حکم سره وریږی او د غمکی په خزانو کښی هغه اوبه هم مونږ تولوو آیا تاسی شخه زور او قوت لرئ چه اوبه جوړی کړئ؟ یا ئی په زور او زاری له وریغو شخه ووروئ؟

لَوْ شَاءَ جَعَلْنَاهُ أَمْحًا فَلَئِمَّا تَشْكُرُونَ ﴿٦٠﴾

که اراده فرمایو مونږ نو وبه گرځوو دا (اوبه) تروی ترخی نو ولی شکر نه وباسی (تاسی په دغو نعماو).

تفسیر: یعنی که مونږ اراده وفرمایو نو خویری اوبه ترخی کوو چه هیڅوک ئی ونشی خنبلی او نه کښت (فصل) ته په کار ورشی بیا هم تاسی غما احسان نه منعی چه مونږ تاسی ته خویری اوبه اوروو او د خوړو اوبو لوی خزانی تاسی ته ساتو او له هغو شخه تاسی ته راز راز (قسم قسم) گتی رسوو. په ځینو روایتونو کښی راغلی دی چه نبی کریم صلی الله علیه وسلم کله چه اوبه به ئی خنبلی نو ویل به ئی (الحمد لله الذی سقانا عذبا فراتا برحمته ولم يجعله ملحا اجاجا بذنوبنا. ابن کثیر).

أَفَرَأَيْتُمُ النَّارَ الَّتِي تُورُونَ ﴿٦١﴾ أَأَنْتُمْ أَنْشَأْتُمْ شَجَرَتَهَا أَمْ نَحْنُ الْمُنْشِئُونَ ﴿٦٢﴾

آیا پس وینے (چه خبر را کرے) تاسی د اور هغه نه چه بلوئ ئی تاسی (له هر راز (قسم) محروقاتو نه) آیا تاسی پیدا کری ده ونه د دی (اور) او که مونږ پیدا کوونکی یو (د هغی ونی او د تولو محروقاتو؟ بلکه ته ئی ای الله!).

تفسیر: په عربو کښی داسی څو تکی شنی ونی دی چه د هغو د دوو لرگیو له سولولو څخه اور پیدا کیږی لکه چه په هندوستان کښی د بانس د ونی له سولولو څخه اور پیدا کیږی پخوا له دی نه د (یسین) د سورت په آخر کښی د دی په نسبت څه بیان لیکلی شوی دی یعنی په دی ونو کښی اور چا ایښی دی؟ تاسی که ما؟ (بلکه تا ایښی دی ای الله!).

نَحْنُ جَعَلْنَاهَا تَذَكُّرًا

مونږ گرځولی مو دی دغه (دنیوی اور) تذکره یادول (د دوزخ).

تفسیر: یعنی دی اور ته وگورئ او د دوزخ اور یاد کرئ دا هم د هغه اور یوه برخه او ادنی نمونه ده او فکر وهونکی لره دا خبره ور په یادیری هغه الله چه له تکی شنی ونی څخه تک سور اور راوباسی هغه په یقین سره کولی شی او قادر دی چه مری هم ژوندی کری!

وَمَتَاعًا لِلْمُقْوِينَ ﴿٤٧﴾

او (گرځولی دی مونږ دا اور نفعمن او) په کار راتللو ته دپاره د مسافرانو محتاجانو بی وځلو.

تفسیر: یعنی د بیدیا او میدان اوسیدونکیو او پردیسیانو (مسافرانو) ته اور ډیر په کاریږی په تیره بیا د ژمی او سرو په وقت کښی او پرته (علاوه) له دی څخه د نورو هم ډیر په ښه ورځی او د مدنیت ډیر امور پری مربوط دی. تنبیه: د ځینو روایاتو په بناء پوهانو (علماؤ) دا ښه مستحب گنلی دی چه د دی آیتونو د هری استفهامی جملی له لوستلو څخه وروسته ښائی چه هسی وویل شی «بل انت یاربی»

فَسَبِّحْ بِاسْمِ رَبِّكَ الْعَظِيمِ ﴿٤٨﴾

نو وکره نسبت د پاکی نامه د رب خپل ته چه له گردو (تولو) ځنی ډیر لوی دی (او تل شاکر اوسه په دغو نعمائو ئی).

تفسیر: یعنی هغه ذات چه داسی مختلف شیان او د کار وړ (لاثق) غیږونه ئی پیدا کړی دی او خاص پخپل فضل او احسان ئی مونږ منتفع گرځولی یو د هغه شکر اداء کول په کار دی او د کافرانو او منکرانو د هغو چټی (بیکاره) او ایتو خبرو په مقابل کښی چه هغه الله تعالی ته ئی نسبت کوی د هغه د مبارک نامه پاکی بیانول په کار دی د تعجب غځای دی چه دا خلق سره د داسی باهره ؤ آیاتونو او ښو د لیدلو بیا هم د هغه الله تعالی په قدرت او وحدانیت باندی هسی چه ښائی نه پوهیږی.

فَلَا أُقْسِمُ بِمَوْقِعِ النَّجْوَۥ

نو قسم خورم زه په غایونو د پریوتلو د ستوریو باندی.

تفسیر: او دوهمه معنی ئی دا ده چه قسم خورم د آیتونو په راضکته کیدلو د پیغمبرانو په زړونو باندی (موضح) یا د قرآنی آیتونو په راضکته کیدلو باندی له آسمانه پر ځمکی باندی چه لږ لږ او ورو ورو رانازلیری.

وَأَنَّهُ لَقَدْ كَرَّمَ فِي كَتِّبٍ مَّا كُنَّ إِلَّا الْبَاطِرُونَ

او بیشکه (قسم) خامخا قسم دی که پوهیږئ تاسی عظیم ډیر لوی چه بیشکه دا (کتاب لوستی شوی په تا باندی) خامخا قرآن کریم عزت والا دی (چه لیکلی شوی دی) په کتاب پت ساتلی شوی (لوح محفوظ) کښی چه نه ئی مسه کوی ده لره او نه دی ئی مسه کوی مگر هغه چه پاک کړی شوی وی (یعنی پاکان).

تفسیر: حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي «یعنی پرښتی په دی پاک کتاب باندی لاس لگوی. هغه کتاب هم دا لیکلی شوی کتاب دی د پرښتو په لاسونو سره یا په لوح محفوظ کښی» غیښی د «لایمسه» ضمیر قرآن ته اړوی یعنی دی پاک قرآن ته لاس نه وروړی مگر خو پاک سری یعنی هغه کسان چه زړونه ئی صاف او اخلاق ئی پاک وی د هم داسی سریو فکرونه او عقلونه د دی لوی کتاب په علومو او حقائقو - معارفو او آیاتونو باندی هم په ښه ډول (طریقه) سره رسیږی. یا نه مسه کوی دا قرآن مگر خو پاک خلق. یعنی بی اودسه هغه ته لاس نه وروړی لکه

چه د نبوی له احادیثو څخه هم دا خبره ثابته شوی ده نو په دی تقدیر سره د (لایمسه) نفی به د نهی دپاره وی.

تَنْزِيلٌ مِّن رَّبِّ الْعَالَمِينَ ﴿٥٦﴾

(هغه قرآن چه توتته توتته) نازل کړی شوی دی له (طرفه د پالونکي) رب د عالميانو.

تفسير: يعنی دا کومی کودی (جادو) او توکی نه دی او نه د کاهنانو چتی (بیکاره) او اپلتی خبری دی او نه د شاعرانو توهیات او مبالغات او هسکی استعاری دی بلکه یو لوی - مقدس - معزز - پاک او آسمانی کتاب دی چه د رب العالمین له لوری د تول عالم او گردو (تولو) نری والاثو (اهل جهان) د لار ښوونی دپاره راښکته شوی دی. هغه الله تعالیٰ څمونږ پاک الله دی چه د لمر - سپوږمی او ستوریو ډیر کلک محکم - عجیب - غریب او ښکلی ترتیب او نظام ئی قائم کړی دی او هغه گرد (تول) سماوی اجرام د یوه مرتب قانون - او منظم اصول سره د خپلو ورځنیو ختلو او پریوتلو او نورو تاثیراتو او اغیزو سره د خپل عظمت - قدرت - قوت - وحدانیت تصرف او د عظیم الشان اقتدار مظاهری او په زړه پوری ننداری راښیی لکه چه ابراهیم علیه السلام هغه خپل دلیل ښوولی ؤ او د حال په ژبی سره شهادت ورکوی چه څمونږ ملونی او واک (اختیار) د هغه اعلیٰ اولیٰ - برتر - بهتر ذات د غیبی سلطی د قدرت په لاس کښی دی، همغه یو «وحده لاشریک له» د ځمکی - آسمان - ورځ - اور - هوا او گردو (تولو) کائناتو او ذراتو مالک - خالق او ستر تولواک (شهنشاه) دی. آیا د هسی رڼو او ښکاره ؤ آسمانی ښو له لیدلو څخه وروسته د دی مضامینو په صداقت کښی کومه شبهه پاتی کیږی چه د دی سورت په اوله رکوع کښی د هغو بیان وشو. او آیا کوم یو عاقل په دی عظیم الشان فلکی نظام باندی چه سترگی وغړوی دومره نشی پوهیدلی چه یو بل باطنی شمسی نظام هم شته چه هغه هم دا قرآن کریم او د هغه پاک لوړ (اوچت) آیتونه او نور گرد (تول) آسمانی کتابونه او آسمانی پانی دی چه دا گردی (تولی) د همغه الله تعالیٰ خالق الکلی قائمی کړی ښی دی هغه ذات چه پخپل کامل قدرت او رحمت سره ئی دا ظاهری نظام قائم کړی دی همغه پاک الله دی چه د روحانی ستوری له پریوتو څخه وروسته یی د محمدی صلی الله علیه وسلم قرآن د لمر په پلوشو نری (دنیا) او نری والان (دنیا دار) د کفر او شرک له توری تیاری څخه راوویستل چه د الله تعالیٰ په فضل سره تر اوسه پوری دغه لمر خپلی ښکلی شوی پلوشی (انوار) او په زړه پوری وړانگی (اشعه) پر نری (جهان) باندی نولی او هیڅوک د دی خبری مجال نه لری چه هغه بدل کړی یا ئی غائب کړی. د هغه انوار او اشعی پر همغو زړونو باندی په ښه شان سره منعکسی کیږی چه ښه وینځلی او ښه پاک او صاف کړی شوی وی.

أَفِهَذَا الْحَدِيثِ أَنْتُمْ مُدْهِنُونَ^(۸۱) وَتَجْعَلُونَ رِزْقَكُمْ أَنْتُمْ تُكْذِبُونَ^(۸۲)

آیا په دی خبری (د قرآن) باندی تاسی سپک کوونکی یی (دروغ نئ گنئ!) او مگرځوئ تاسی روزی برخه خپله (له قرآنه دا خبره) چه تاسی دروغ کوونکی یی (دغه قرآن لره).

تفسیر: یعنی آیا دا هسی دولت دی چه له هغه غنی په گته (فائده) اخیستلو کښی تاسی سستی او کاهلی وکړئ او خپله برخه هم دومره وگنئ چه د الله تعالی هغه راښوولی حقائق دروغ ثابتوئ؟ لکه چه د وریا (باران) د لیدلو په وقت کښی وائی چه هغه ستوری هغه برج ته راغلی دی نو ځکه ورښت وشو ځواکی دوی د الله په قدرت قائل نه دی او په هسی وینا سره دوی د رحمت د دی باران قدر هم نه کوی چه د پاک قرآن په شکل رانازل شوی دی او دا ویل چه د الله تعالی له خوا نه دی لیرلی شوی سخته بدبختی - حرمان او بدنصیبی ده آیا د یوه نعمت شکر گزاری هم داسی کیدی شی چه هغه دروغ ویللی شی؟

فَلَوْلَا إِذَا بَلَغَتِ الْحُقُومَ^(۸۳) وَأَنْتُمْ حِينِيذٍ تَنْظُرُونَ^(۸۴) وَلَوْ أَنَّكُمْ عَزِزٌ^(۸۵) أَقْرَبُ إِلَيْهِ مِنْكُمْ وَلَكِنْ لَا تَبْصُرُونَ^(۸۶) فَلَوْلَا إِنْ كُنْتُمْ غَيْرَ مَدِينِينَ^(۸۷) تَرْجِعُونَهَا إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ^(۸۸)

نو ولی په هغه وقت کښی چه ورسپړی (روح د سړی) ستونی ته او (حال دا وی چه) تاسی په دغه وقت حاضر اوریدونکی نظر کوونکی یی هغه ته او مونږ ډیر نژدی یو هغه ته (په علم او قدرت) له تاسی څخه مگر نه وینئ او نه پوهیږئ تاسی پس ولی که یی تاسی چه جزاء نه درکوله کیږی او نه ژوندی کیږئ نو بیرته راوگرځوئ تاسی دا (روح) که چیری یی تاسی رښتینی (په دی گمان خپل کښی چه جزاء نشته).

تفسیر: یعنی په داسی بی فکری او بی خوفی سره د پاک الله تعالی خبری دروغجنی کوئ ځواکی تاسی د چا په حکم او واک کښی نه یی یا هیڅ نه مرئ او له الله تعالی سره نه مخامخ کیږئ ښه څه وقت چه ستاسی د کوم عزیز او محبوب سا په ختلو کښی وی او سا ئی په ستونی کښی بنده شی او د ځنکدن ربرونه (تکلیفونه) پری تیریدوی که تاسی له هغه سره نژدی کینئ او د ده

هغه بې وځلی او بیچارگی پریشانی او سرگردانی وگورئ له بلی خوا الله تعالیٰ یا د هغه پرېښتی له تاسی څخه هغه ته ډیری نژدی دی چه تاسی ئی نه وینئ که ستاسی واک او اختیار د بل چا په لاس کښی نه دی نو په هغه وقت کښی تاسی د خپل هغه محبوب او مین سا او روح ولی نه شی ساتلی؟ او د څه لپاره هغه مین او محبوب مو له تاسی څخه په داسی حال کښی چه ستاسی زړونه خوړیږی او اوشکی مو بهیږی بیلتون کوی او تاسی په خپل فراق او بیلتون ژړوی او ولی د ستاسی له لاسه پوره نه ده چه هغه د څه مودی له مخی نور هم وساتئ؟ یا ئی له هغه تکالیفو او ربړو (تکلیفونو) څخه وژغوری (وساتی)؟ لنده ئی دا که تاسی پخپلو دغو ویناو کښی رښتینی یئ نو له دی تیرو چارو څخه یوه راوښیئ.

فَأَمَّا إِنْ كَانَ مِنَ الْمُقَرَّبِينَ ﴿٨٨﴾ فَرَوْحٌ وَرَيْحَانٌ وَجَنَّتْ نَعِيمٌ ﴿٨٩﴾ وَأَمَّا
إِنْ كَانَ مِنْ أَصْحَابِ الْيَمِينِ ﴿٩٠﴾ فَسَلَامٌ لَكَ مِنْ أَصْحَابِ الْيَمِينِ ﴿٩١﴾

نو که چیری وی (دغه مری) له مقربینو څخه (الله ته). نو (شته ده لره) راحت هوسانی (آرام) او ښه رزق او جنت ډک له نعمتونو څخه. او که چیری وی (دا مری) له یارانو ملگریو د ښی لاس. نو سلامتیا ده تا لره له یارانو ملگریو د ښی لاس څخه.

تفسیر: یعنی تاسی د یوی شیبی (دقیقی) دپاره هم هغه نه شی ساتلی او هغه خپل ځای ته هر ورو (خامخا) رسیدونکی دی که هغه مری له مقربینو څخه وی نو په اعلیٰ درجه روحانی او جسمانی - د هوسانی (آرام) راحت عیش او چرچو سامانونو ته رسیږی او په ښی لاس (اصحاب یمین) کښی شاملیږی او هیڅ یوه ویره او ربړونه (تکلیفونه) ورته نه پاتی کیږی. حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي «یعنی د هغوی له لوری داده (خاطر جمع) اوسه!» یا دا مطلب چه د (اصحاب یمین) له طرفه هغوی ته سلامونه رسیږی یا هغه ته ویل کیږی تا لره په راتلونکی وخت کښی سلامتی او هوسانی (آرام) ده. او ته په اصحاب یمین کښی شامل او گډ ئی. په ځینو احادیثو کښی راغلی دی چه د ځنکدن په وقت کښی د خوښی داسی زیری هغه ته ورکاوه شی.

د مؤمن سری لویه نښه درته وایم

ځنکدن کښی تل مسکیری ښکاری خوښ

او هم داسی مجرمینو او بدانو ته هم په هم دی وقت کښی د هغوی د بدحالی ویری اورولی کیږی.

وَأَمَّا إِنْ كَانَ مِنَ الْمُكَذِّبِينَ الضَّالِّينَ ﴿١٠﴾ فَتَزُلْ مِنْ حِمِيمٍ ﴿١١﴾ وَتَصْلِيَةٌ جُحِيمٍ ﴿١٢﴾

او که چیری وی (دغه مری) له دروغ و یونکیو گمراهانو څخه نو میلستیا ده (ده ته) له سوځوونکیو اوبو څخه او ننه ایستل دی په اور (د دوزخ) کښی.

تفسیر: یعنی د هغه پای (آخر) او انجام هسی وی چه پخوا له مر کیدلو څخه هغه ته د هغه راتلونکی حال احوال اوراوه کیږی.

إِنَّ هَذَا لَهُوَ حَقُّ الْيَقِينِ ﴿١٣﴾

بیشکه دا خبره (چه ذکر شوه پشان د دی دری صنفو کښی) خامخا هم دا حقه یقینی ده.

تفسیر: یعنی ستاسی له تکذیب څخه هیڅ شی کیدونکی نه دی. هر هغه شیان چه د مؤمنانو او مجرمانو په نسبت خبر ورکری شوی دی هغه گرد (تول) صحیح او یقینی دی او هم هغسی کیدونکی دی نو هیچا ته نه ښائی چه په هسی ښکاره خبرو کښی داسی شهی او تردد پیدا کری او خپل ځان وغلوی. بلکه د لویې ورځی او د قیامت دپاره ځان تیار او چمتو کری.

فَسَبِّحْ بِاسْمِ رَبِّكَ الْعَظِيمِ ﴿١٤﴾

پس وکړه نسبت د پاکی نامه د رب خپل ته چه له گردو (تولو) څخه ډیر لوی دی.

تفسیر: یعنی په تسبیح او تحمید کښی مشغول اوسئ! چه دا د هغه ځای دپاره لویه تیاری ده. او په هم دی ښه چاره کښی بوخت (مشغول) اوسئ! او د مکذبینو د زړه خوړونکیو خبرو څخه زیات مه خپه کیږئ! بلکه هیڅ غور ورته مه ږدئ ځکه چه په تسبیح او تحمید کښی د هغو باطلو او چتی (بیکاره) خیالاتو تکذیب او تردید په طبیعی ډول (طریقه) سره هم کیږی. دلته د «الواقعة» د سورت په خاتمی کښی مو زړه غواړی چه هغه مبارک حدیث نقل کړو چه په هغه سره

حضرت امام بخاری رحمه الله علیه خپل کتاب ختم فرمایلی دی

«عن ابی هريرة قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم كلمتان خفيفتان على اللسان ثقيلتان في الميزان حبيبتان الى الرحمن» -

«سبحان الله وبحمده سبحان الله العظيم»

تمت سورة الواقعة والله الحمد والمنة

سورة الحديد مدنية وهى تسع وعشرون آية و اربع ركوعات رقمها (۵۷) تسلسلها حسب النزول (۹۴) نزلت بعد سورة الزلزلة

د «الحديد» سورت مدنى دى - (۲۹) آيتونه او (۴) ركوع لرى. په تلاوت كېنى (۵۷) او په نزول كېنى (۹۴) سورت دى د «الزلزال» له سورت څخه وروسته نازل شوى دى.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

(شروع) په نامه د الله چه خورا (دير) مهربان دير رحم والا دى.

سَبِّحْ لِلَّهِ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ

نسبت د پاکی کوی الله ته هغه چه په آسمانونو او په ځمکه کښی دى (سره له آسمانونو او ځمکو).

تفسير: يعنى د حال يا د قال په ژبه يا په دواړو سره د الله تعالى حمد - ثناء او تسبيح وائى.

وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ① لَهُ مُلْكُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ يُحْيِي وَيُمِيتُ
وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ②

او هم دغه (الله) ښه غالب قوی ښه حکمت والا دى. خاص دغه (الله) لره ده باچائی د آسمانونو او (باچائی) د ځمکى (هم دغه الله) ژوندی کول کوی

او مړه کول کوی او هم دغه (الله) په هر شی باندی (چه اراده وفرمائی) ښه قادر دی (چه ځینی ئی هم دغه ژوندی کول او مړه کول دی).

تفسیر: یعنی په آسمان او ځمکه یا په دواړه کښی یا هر چیری د الله تعالیٰ احکام چلیږی او هر چیری او هر کله واک او اختیار لری. د ایجاد او اعدام او د گردو (تولو) چارو ملونی او قبضه د ده په لاس کښی ده هیڅ یو قوت او طاقت د هغه د تکوینی قدرت او تصرف مخه نشی نیولی.

هُوَ الْأَوَّلُ وَالْآخِرُ

هم دغه (الله) اول دی (له هر شی څخه چه ابتداء نه لری) او آخر دی (له هر شی څخه چه انتهاء نه لری).

تفسیر: کله چه هیڅوک نه ؤ الله جل جلاله موجود ؤ او کله چه هیڅوک نه وی الله جل جلاله به موجود وی چه نه ابتداء لری نه انتهاء.

وَالظَّاهِرُ وَالْبَاطِنُ وَهُوَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ ﴿۳﴾

او ظاهر دی (په دلیلونو سره) او باطن دی (پټ دی له لیدلو د سترگو نه په دنیا کښی) او هم دغه (الله) دی په هر شی باندی ښه عالم ښه پوهیدونکی.

تفسیر: د هر شی وجود او ظهور د هغه الله تعالیٰ له وجود څخه دی. نو ځکه د الله تعالیٰ وجود که ظاهر او باهر نه وی؟ نو د بل چا به وی؟ له عرشه نیولی تر فرش پوری او له ذری څخه اخیستی تر لمر او نورو لویو کرو پوری هر یو شی د هغه په وجود او شته والی باندی روښان دلیلونه دی او بیلی بیلی شاهی لولی. خو سره له دی د هغه ذات او اصلی حقائقو او صفاتو ته هغسی چه ښائی عقل - پوه او ادراک نه ور رسیږی. او د ده د هیڅ یوه صفت احاطه کول هم امکان نه لری. او نه پخپل قیاس او ادراک سره څوک د هغه د څنگوالی (کیفیت) بیان کړی شی. نو ځکه ویلی شو چه له هغه څخه زیات پټ او باطن بل څوک نشته. په هر حال سره هغه الله تعالیٰ د باندی هم دی او دننه هم دی ظاهر هم شته او په باطن کښی هم دی. او په هر راز (قسم) احوالو باندی که پټ دی یا ښکاره ښه خبردار او خورا (دیر) پوه دی ظاهر د غالب په معنی هسی چه د هغه له پاسه هیڅ یو قوت نشته. باطن داسی چه له هغه څخه پرتو (علاوه) هسی کوم ځای موقع به نه وی چه څوک به هلته تری پټ شی یا ئی له علمه او پوه څخه کوم شی لری

او پت وی. د نبوی صلی الله علیه وسلم په حدیث کښی راغلی دی

«وانت الظاهر فلیس فوقک شیء! وانت الباطن فلیس دونک شیء»

هُوَ الَّذِي خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ فِي سِتَّةِ أَيَّامٍ ثُمَّ اسْتَوَىٰ عَلَى الْعَرْشِ

او دغه (الله) هغه ذات دی چه پیدا کړی ئی دی آسمانونه او ځمکه په مقدار د شپږو ورځو کښی (له ورځو د دنیا نه) بیا ئی استواء وکړه په عرش باندی (لکه چه له شانه د الوهیت د ده سره مناسبه وه)

تفسیر: دغه بیان پخوا له دی نه د «الاعراف» په سورت کښی د اتمی پاری په آخر کښی تیر شوی دی.

يَعْلَمُ مَا يَكُونُ فِي الْأَرْضِ وَمَا يُخْرِجُ مِنْهَا

معلوم دی (الله ته) هغه څه چه ننوځی په ځمکه کښی (لکه مری او باران) او هر هغه څه چی راووځی له دغه زمکی نه .

تفسیر: لکه کښت (فصل) او ترکودی (نباتات) چه له ځمکی څخه راوځی. د دی بیان د (سبا) په سورت کښی پخوا له دی تیر شوی دی.

وَمَا يَنْزِلُ مِنَ السَّمَاءِ وَمَا يَعْرُجُ فِيهَا

او (معلوم دی الله ته) هر هغه چه نازلیدي له آسمانه (لکه رحمت او عذاب) او هر هغه چه پورته خيژي په دغه (آسمان) کښی لکه نیک او بد عملونه.

تفسیر: یعنی له آسمانه پرښتی - حکمونه - د قضاء او قدر فیصلی - وریا (باران) او نور رابښکته کیږي او د بندگانو اعمال او د الله اکرم شانه واعظم برهانه پرښتی او نور پورته کیږي.

وَهُوَ مَعَكُمْ أَيْنَ مَا كُنْتُمْ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ

او دغه (الله) له تاسی سره دی (په علم او قدرت سره) هر چیری چه یی تاسی او الله پر هر هغه شه چه کوئ ئی تاسی ښه لیدونکی دی (نو جزاء به پری در کړی).

تفسیر: یعنی هیڅ کله له تاسی څخه غائب نه دی. بلکه هر چیری او په هر حال کښی چه تاسی یی هغه گرد (تول) دی ښه پیژنی. او ټولی ښکاره او پتی خبری ښه اوری او ستاسی اعمال او نور گرد (تول) شیان ښه وینی.

لَهُ مَلِكُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَاللَّهُ تَرْجِعُ الْأُمُورَ

خاص هغه (الله) لره ده باچائی سلطنت د آسمانونو او د ځمکی او خاص الله لره گرځول کیری تول کارونه.

تفسیر: یعنی منکران د الله تعالی له باچائی او قلمرو څخه د باندی وتلی نشی - په گردو (تولو) آسمانونو او ځمکه کښی یواځی د هغه وحده لا شریکله حکومت دی او په پای (آخر) کښی د گردو (تولو) کارونو فیصله د ده له لوری کیری.

يُولِجُ اللَّيْلُ فِي النَّهَارِ وَيُؤَلِّجُ النَّهَارُ فِي اللَّيْلِ

ننه باسی (الله) شپه په ورځی کښی او ننه باسی (الله) ورځ په شپي کښی.

تفسیر: یعنی الله تعالی کله ورځ لندوی او شپه اوږدوی (په قوس او جدی کښی) او کله په عکس د دی شپي لندوی او ورځی اوږدوی (په جوزا او سرطان کښی).

وَهُوَ عَلَيْهِمْ بِذَاتِ الصُّدُورِ

او دغه (الله) ښه عالم دی په پتو خبرو نیاتو عقائدو د سینو زړونو باندی هم.

تفسیر: یعنی په زړونو کښی هغه نیات او ارادی یا هغه خطری او وسوسی چه پیدا کیری په هغو گردو (تولو) باندی هغه ښه پوهیږی او هیڅ شی د ده له پوه څخه د باندی نه دی.

اٰمِنُوْا بِاللّٰهِ وَرَسُوْلِهِ وَاَنْفِقُوْا مِمَّا جَعَلَكُمْ مُّسْتَدْلِفِيْنَ فِيْهِ ۖ

ایمان را ورزید تاسی (او په ایمان همیشه اوسیع) په الله او په رسول د دغه (الله) باندی او لگوئ (په لاره د الله کښی) له هغو (اموالو) څخه چه گرځولی یی تاسو (الله) خلیفگان (د پخوانیو) په هغو (اموالو) کښی.

تفسیر: یعنی هغه مال او شته چه ستاسی په لاسونو کښی شته د هغو گردو (تولو) مالک او غښتن (خاوند) پاک پروردگار دی او تاسی یواځی د یوه امانتدار او خزاندار په شان یی نو ځکه په هر ځای او هر چا باندی چه هغه الله تعالی تاسی ته د هغه د صرفولو او لگولو په نسبت امر وکړی په هم هغه ځای کښی ئی تاسی د هغه د نائب او خلیفه په ډول (طریقه) خرڅ او صرف کړئ او دا خبره مو هم په یاد وی چه پخوا له دی څخه دا مال د نورو په لاسو کښی و خو اوس د هغوی په ځای تاسی یی او ښکاره ده چه تاسی به هم ځی. ستاسی په ځای به هم بل سری کیناستونکی وی کله چه دا خبره ښکاره شوه چه دا مال نه د پخوانیو په لاسو کښی پاتی شو او نه ستاسی په لاسو کښی پاتی کیدونکی دی نو له هسی فانی او زائل څیز سره دومره علاقه مینه او تعلق لرل چندان ښه کار نه دی او ښائی چه په ضروری او مناسبو ځایونو کښی په ښه ډول (طریقه) سره صرف او ولگول شی او نه ښائی چه په خیر خیرات کښی بی زړه توب وکاوه شی.

فَالَّذِيْنَ اٰمَنُوْا مِنْكُمْ وَاَنْفَقُوْا لَهُمْ اَجْرٌ كَبِيْرٌ ۝۵

پس هغه کسان چه ایمان ئی راوړی دی له تاسی او لگولی ئی دی (اموال خپل په لاره د الله کښی) هغوی لره دی اجر ثواب ډیر لوی (په جنت کښی نو تاسو ته هم رسوی نفع ایمان او خرڅول د اموالو د تاسی).

تفسیر: نو ځکه ضروری ده په هغو کسانو کښی چه دا خصلت او صفت موجود نه وی ښائی چه هغه پیدا کړی او په هغو کښی چه شته ښائی چه په هغه باندی مستقیم پاتی وی او د ایمان په مقتضاء باندی تگ او عمل وکړی.

وَمَا لَكُمْ لَا تُؤْمِنُوْنَ بِاللّٰهِ وَالرَّسُوْلِ يَدْعُوْكُمْ لَتُؤْمِنُوْا بِرِسُوْلِهِ وَقَدْ اَخَذِمِيْثًا قَدْ كُنْتُمْ مُّؤْمِنِيْنَ ۝۸

او څه مانع عذر دی تاسی لره (بلکه هیڅ مانع نشته) چه ایمان نه راوړئ په الله او رسول د دغه (الله) حال دا چه (رسول الله) رابولی تاسی چه ایمان راوړئ په رب خپل باندی او په تحقیق اخیستی ده (الله) وعده کلکه د تاسی که چیری یی تاسی ایمان راوړونکی (نو ایمان ولی نه راوړئ؟).

تفسیر: یعنی په الله تعالی باندی له ایمان راوړلو څخه یا د یقین او معرفت په لاری باندی له تلوو ځنی کوم شیان ستاسی مخه نیسی؟ او په داسی چارو او معاملو کښی لټی سستی او تقاعد ولی وکړ شی. الله تعالی او د هغه پاک رسول تاسی د کوم پردی (اجنبی) او غیر معقول څیز په خوا نه رابولی بلکه تاسی ته ستاسی د حقیقی رب او پالونکی په لوری بلنه کوی چه د هغه اعتقاد د ستاسی په اصلی فطرت کښی په ودیعت ایښود شوی دی او تاسی د هغه د ربوبیت اقرار پخوا له دی څخه چه دی دنیا ته راشی کړی دی؟ لکه چه تر نن پوری د هغه اقرار اثر او اغیزه څه نه څه د بنی آدمانو په زړونو کښی موندله کیږی، بیا په دلائلو - براهینو او د رسولانو په ارسال او د آسمانی کتابونو په لیږلو سره د هغه ازلی عهد او پیمان تجدید او بیا په یادولو پرله پسې شوی دی او پخوانیو انبیاء له خپلو امتیانو ځنی داسی وعده او پیمان هم اخیستی ؤ چه د خاتم الانبیاء محمد مصطفی صلی الله علیه وسلم اتباع دی هرومرو (خامخا) وکړی! او له تاسی څخه ډیر سری هسی هم دی چه پخپله د نبی کریم صلی الله علیه وسلم په مبارک لاس باندی د سمعی طاعت - انفاق فی سبیل الله او نورو ایمانی امورو باندی د ټینګوالی او پابندی کلک عهد او تړون هم کړی دی نو وروسته له دی مبادیو څخه اوس څنګه کیدی شی هغه څوک چه د منلو اراده لری هغه ئی ونه منی او چا چه منلی دی له هغه څخه غاړه وغړوی او تری انحراف وکړی.

هُوَ الَّذِي يُنَزِّلُ عَلَى عَبْدٍ آيَاتٍ بَيِّنَاتٍ لِّيُخْرِجَكُم مِّنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ وَإِنَّ اللَّهَ بِكُمْ لَرَؤُوفٌ رَّحِيمٌ ٥٩

دغه (الله) هغه ذات دی چه نازلوی پر بنده خپل باندی دلائل (د قدرت خپل) ښکاره (لپاره د دی) چه ویاسی تاسی له تیارو (د کفر) څخه رڼا (رنڼا) (د ایمان) ته او بیشکه الله په تاسی باندی خامخا ښه مهربان ډیر رحم والا دی.

تفسیر: یعنی قرآن ئی رانازل کړ او د صداقت لاری ئی دروښودی چه د هغو په وسیله تاسی د کفر او جهل له تیارو څخه ووځی او د ایمان او علم او عمل رڼا (رنڼا) ته راشی! او دا د پاک الله لوی شفقت او مهربانی ده که سختی ئی کولی نو تاسی به ئی په هم دی تیارو کښی پری

نبودئ تر شو په کښی مړه شی - یا به ئی د ایمان او یقین له راوړلو څخه وروسته ستاسی خطاوی او گناهونه نه بشل.

وَمَا لَكُمْ أَلَّا تُنْفِقُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَلِلَّهِ مِيرَاثُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ ط

او څه مانع عذر دی تاسی لره چه نه نفقه کوئ نه لکوئ (مال خپل) په لاره د الله کښی او خاص الله لره دی میراث د آسمانونو او د ځمکی.

تفسیر: یعنی (مجازی) مالکان فنا کیږی - او ملک هغه حقیقی مالک ته چه الله تعالی دی پاتی کیږی که نه هسی خو د تل دپاره هغه د ده مال ؤ - نو بیا د ده په مال کښی سم د ده له امر سره څرخ کول او لگول ولی در نه ښکاری که په خپله خوښی او واک (اختیار) سره ئی نه ورکوئ نو بی واک هم هغه ته رسیدونکی دی نو د بندگی اقتضاء او غوښتنه هم دا ده چه په خوښی سره هغه وروړاندی کړئ! او د هغه په لاره کښی ئی څرخ کړئ! - او د فقر - فاقی - افلاس او تنگی څخه ونه ویريږئ! ځکه چه د ځمکی او د آسمانونو د خزانو او د شتو مالک او څښتن (خواند) پاک پروردگار دی. نو آیا په دی لاری کښی به پخپلی خوښی سره څرخ کوونکی او لگونکی وړی پاتی کیږی! «ولا تخش من ذی العرش اقلا»

لَا يَسْتَوِي مِنْكُمْ مَنْ أَنْفَقَ مِنْ قَبْلِ الْفَتْحِ

نه دی برابر له تاسی څخه هغه چه لگولی ئی دی (مال خپل په لاره د الله کښی) پخوا له فتحی (د حدیبی یا د مکی) څخه.

تفسیر: ځینو له فتحی څخه د حدیبی صلحه روغه مراد کړی ده او له ځینو روایتونو څخه د هغه تائید هم کیږی.

وَقَاتِلْ أُولَئِكَ أَكْثَرُ دَرَجَةٍ مِنَ الَّذِينَ أَنْفَقُوا مِنْ بَعْدِ وَقَاتِلُوا كُلَّ يَوْمٍ فِي سَبِيلِ اللَّهِ الْحُسْنَى ط

او بیا ئی جنگ کړی دی (له اعداء الله سره لپاره د اعلاء د کلمه الله) دا

(لگوونکی د مالونو خپلو په لاره د الله کښی او جنگیدونکی پخوا له فتحی د حدیبی یا د مکی نه) ډیر لوی دی له جهته د درجی مرتبی له هغو کسانو چه لگوی مال خپل په لاره د الله کښی وروسته (له فتح د مکی نه) او جنگیری (لپاره د اعلاء د کلمة الله) او له دواړو طائفو سره وعده کړی ده الله د نیکي (جنت).

تفسیر: یعنی که هسی د الله تعالیٰ په لاره کښی هر مهال (وقت) هر شی خرڅ کړل شی او جهاد وکړ شی هغه ښه دی. او الله تعالیٰ به د هغه ډیر اجر په دنیا او آخرت کښی ورکوی لیکن هغه مقدور لرونکی چه له خپلو شتو څخه ئی پخوا د حدیبی له روغی یا د مکی له بری فتحی څخه خرڅ کړی دی او د جهاد شرف ئی گتلی دی هغوی ډیری لوئی درجی موندلی دی او وروستنی مسلمانان د هغوی په درجو پوری نه شی رسیدلی ځکه چه په هغه وقت کښی د حق منونکی او په هغه باندی سر قربانونکی سری ډیر لږ ؤ. او ګرده (توله) دنیا له کافرانو او باطلو خوشوونکیو څخه ډکه وه. په هغه وخت کښی اسلام جانی او مالی قربانی ته ډیره اړتیا او احتیاج درلود (لرلو). او مجاهدینو ته په ښکاره ډول (طریقه) د اسبابو - اموالو - غنائمو - وسلو - خوړو او نورو ضروریاتو هیلې (امیدونه) او توقعات ډیر لږ ؤ. په داسی حالاتو کښی ایمان راوړل او د الله او د هغه د رسول په لاره کښی د خپلو ځانونو او مالونو او شتو قربانول د دنیا د لویو اولوالعزمانو او د هغو لویو سریو کار دی چه د هغوی ثابت قدمی او ټینګتیا له غرونو څخه هم ټینګه کلکه وی. فرضی الله عنهم و رضوا عنه ورزقنا الله اتباعهم وحبهم آمین!

وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ ۝۱۰

او الله په هغو کارونو باندی چه کوئ ئی تاسی ښه خبردار دی (نو جزاء به پری درکړی).

تفسیر: یعنی الله تعالیٰ له هر شی څخه خبر دی او پوهیږی چه د چا عمل څه درجه لری ؟ او د هغه د اخلاص وزن او تول څومره دی؟ نو له خپلی پوه سره سم له هر یوه سره به بيله بيله معامله کوی.

مَنْ ذَا الَّذِي يُقرضُ الله قَرْضًا حَسَنًا فَيُضِعَّه لَهُ وَلَهُ أَجْرٌ كَرِيمٌ ۝۱۱

شوڪ دى ذات هغه چه قرض ورکوى الله لره په قرض ورکولو نیکو سره نو بیا به (الله) دوچنده کړی (هغه قرض) ده لره او خاص ده ته اجر ثواب دى نیک (د عزت).

تفسیر: حضرت شاه صاحب رحمه الله علیه لیکى «له پور (قرض) څخه دا مطلب دى چه په دى وقت کښى په جهاد باندې تاسى خپل مالون او شته ولگوئ بیا هم دا تاسى د ډيرو شتو خاوندان کیږئ او په آخرت کښى لوئى مرتبى او مرادونه مومئ! د دوه گونى معنی هم هم دا ده. که نه د نوکر او بادار په منع کښى هسى گتتى وتى (سود) نشته. که چا ته څه شى ورکوى مختیار دى او که نه ئى ورکوى هم دى مختیار او واکدار دى.»

يَوْمَ تَرَى الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ يَسْعَىٰ نُورُهُم بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَبِأَيْمَانِهِمْ

(ياده کړه اى محمده!) هغه ورځ (د قيامت) چه وينى ته مؤمنان سړى او مؤمنانې ښځى چه ځغلى به رڼا (رڼرا) د دوى مخکښى له دوى څخه او له ښى خوا د دوى څخه.

تفسیر: د حشر په میدان کښى کله چه د (صراط) په پل تیريږى پس ډيره سخته توره تياره وى نو په دى وخت کښى له هر چا سره د هغه د ايمان او ښه عمل رڼا (رڼرا) وى. ښائى چه د ايمان رڼا (رڼرا) چه ځای ئى زړه دى وړاندې وى او د ښو عملونو به په ښى خوا کښى وى ځکه چه ښى چارى گړدى (تولى) په ښى خوا کښى سره توليږى د هر چا ايمان او عمل په هره درجه اندازه او مېچ چه وى په هغه مېچ درجه او اندازه سره به د هغه رڼا (رڼرا) او روښانتيا هم وى. او ښائى چه د محمدى صلى الله عليه وسلم د امت رڼا (رڼرا) به د نورو امتونو له رڼا (رڼرا) څخه ډيره رڼه او ښه او ډيره سپينه او پلوشى غوړوونکى وى. په ځينو روايتونو کښى د مسلمانانو د کښى خوا د رڼا (رڼرا) ذکر هم شته نو د هغه مراد به هسى وى چه د رڼا (رڼرا) اغيزى او آثار هر لورى ته رسيږى. والله اعلم.

بَشِّرْكَمُ الْيَوْمَ حَبَّتْ بُحْرَىٰ مِنْ تَحْتِهَا الْآنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا ذَلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ ﴿١٧﴾

(او وبه ویل شی دوی ته چه) زیری د تاسی نن ورغ دی (ننوتل په) جنت چه بهیږی له لاندی (د مانیو او ونو) د هغو (خلور قسمه) ویالی تل به وی دوی په هغو کښی دغه دی هم دغه بری موندل ډیر لوی.

تفسیر: ځکه چه جنت د الله تعالی د خوښی ځای دی. هغه کسان چه جنت ته رسیږی ځواکی د هغو ګردو (تولو) مرادونه ورسیدلی دی.

يَوْمَ يَقُولُ الْمُنْفِقُونَ وَالْمُنْفِقَاتُ لِلَّذِينَ آمَنُوا انظُرُوا نَاقَتَيْسَ
مِنْ ثُورِكُمْ قِيلَ ارْجِعُوا وَرَاءَكُمْ فَالْتَمِسُوا نُورًا فَضَرَبَ بَيْنَهُمُ
بِسُورَةِ الْبَابِ بَابًا ط فِيهِ الرَّحْمَةُ وَظَاهِرُهُ مِنْ قِبَلِهِ الْعَذَابُ ط

(ياده کړه ای محمده! هغه) ورغ چه وائی به منافقان سړی او منافقانی ښځی هغو کسانو ته چه ایمان ئی راوړی دی (داسی چه) وګورئ مونږ ته (انتظار وکړئ) چه رڼا (رنڼا) واخلو له رڼا (رنڼا) ستاسی نو وبه ویل شی دوی ته (تمسخرأ) چه وګرځئ شاؤ خپلو ته پس ولتوئ رڼا (رنڼا) پس وبه واهه شی په منځ د دغو (منافقانو او مؤمنانو) کښی یو دیوال چه هغه لره به دروازه وی دننه طرف د هغی (دروازی کښی به چه د جنت په جانب دی) رحمت وی (مؤمنانو لره) او د باندی طرف ته د هغه (چه جانب د منافقانو دی) له طرفه د هغه څخه به عذاب وی.

تفسیر: یعنی د مؤمنانو او منافقانو په منځ کښی به یو لوی دیوال ودرول کیږی چه په هغه کښی به یو ور وی له دی وره به مؤمنان د جنت په لوری درومی او د منافقانو له سترګو څخه به پټیږی - د وره په منځ کښی د جنت وړمی او ښی ننداری له لری بریښی او له وره د باندی به د الله د عذاب ښی او د هغه ویروونکی اغیزی (اثر) او منظری وی.

يُنَادُوهُمْ أَلَمْ تَكُنْ مَعَهُمْ ط

غږ به وکړی (منافقان) دغو (مؤمنانو) ته آیا نه وو مونږ له تاسی سره (ملګری په دنیا کښی).

تفسير: خبره داسی ده چه رسمی کافران به د (صراط) په پل باندی نه تیریری بلکه پومی به په دوزخ کښی د هغه له وره څخه په تیل وهلو سره غورځولی شی. هو! هغه کسان چه د کوم پیغمبر امت او تابعدار وی اعم له دی چه ښه وی یا خراب - هغه به د (صراط) له پله تیریری وروسته له دی څخه چه د الله تعالی امر ورته وشي په هغه پل باندی به وڅیژی په یوه سخته تیاره کښی به گرد (تول) خلق دوبیری په دی توره تیاره کښی به له ایمان لرونکیو سره یوه رڼا (رڼا) وی چه دوه مخیز (منافقان) به هم غواړی چه د هغی رڼا (رڼا) په شاوخوا کښی لار شی خو څرنگه چه مؤمنان دیر گړندی او تیز لکه الوتکی، موتر، بانسکل - آس او نور څغلی نو ځکه هغه رڼا (رڼا) له هغوی لری تښتی - نو دلته به دا منافقان په شورماشور او نارو سورو باندی خولی پرانیځی چغی به وهی او وائی لږ خو ودیریئ چه مونږ هم ستاسی په رڼا کښی درسره لار شو مونږ په دا توره تیاره کښی لکه پانده هسی تیریرو مونږ مه پریږدئ چه له تاسی څخه وروسته پاتی شو لږ څه دیل وکړی او انتظار وکړئ چه مونږ هم ستاسی له دی رڼا (رڼا) څخه لږ څه گټور شو - آخر مونږ په دنیا کښی له تاسی سره یو ځای اوسیدو - او په ښکاره ډول (طریقه) مونږ هم په مسلمانانو کښی شمیرل کیدو - نو د دی مصیبت په وقت کښی مونږ ولی په دی توره تیاره کښی پریږدئ؟ او له مونږ ځنی هسی گړندی تښتی؟ آیا دا د ملگریټوب وې (لائیق) او له انډیوالی سره ښائی؟ دوی به داسی جواب اوری چه بیرته وگرځی! - او خپلو ځانونو ته هلته رڼا (رڼا) ولتوئ! که ئی ومومئ له هغه ځایه ئی واخلي! د دی خبری له اوریدلو څخه دوی بیرته گرځی په دی منځ کښی به په هسی یوه توره تیاره کښی سره لویوی چه په هیڅ یو شی باندی به د دی نظر ونه لگیری - او هغه دیوال د دوی او د هغی رڼا (رڼا) په منځ کښی راځی. مطلب ئی دا چه دا رڼا (رڼا) په دنیا کښی په ښو عملونو سره په لاس راتله هغه گټه (فائده) او رڼا (رڼا) له تاسی څخه هلته پاتی شوی ده بیرته دنیا ته وگرځی چه دا هلته له تاسی څخه پاتی ده یا به هغه ځای مراد وی چه د (صراط) په پل له ختلو څخه پخوا هلته رڼا (رڼا) او نور هر چاته تقسیم کیده.

قَالُوا بَلَىٰ وَلَكَيْتُمْ فَتَنُتُمْ أَنْفُسَكُمْ وَتَرَبَّصْتُمْ وَارْتَبْتُمْ وَغَرَّتْكُمُ
الْأَمَانِيُّ حَتَّىٰ جَاءَ أَمْرُ اللَّهِ وَغَرَّكُمْ بِاللَّهِ الْغُرُورُ ﴿١٧﴾

نو ویه وائی (مؤمنان منافقانو ته چه) هو! وئ (تاسی له مونږ سره) مگر تاسی په فتنه کښی اچولی ؤ تاسو ځانونه خپل او انتظار کاوه تاسی (په آفتونو او حوادثو مؤمنانو ته) او شک به مو کاوه تاسی (په اسلام کښی) او غولولی وئ تیر ایستلی وئ تاسی آرزوگانو خپلو تر هغه پوری چه راغی امر

حکم د الله (چه مرگ ستاسی دی) او غولولی یی ستاسی په (کرم د) الله باندی غلوونکی (چه شیطان دی).

تفسیر: یعنی بیشکه په ښکاره ډول (طریقه) په دنیا کښی تاسی له مونږ سره وئ او په ژبی سره مو د اسلام دعوی کوله خو باطنی حالت مو داسی ؤ چه په لذاتو او شهواتو کښی پریوتلی وئ او د نفاق لاره مو غوره کړی وه او خپل ځانونه مو غولولی او په هلاکت کښی مو اچولی ؤ او بیا مو توبه هم ونه کړه - بلکه تل به مو لاری ته کتل او انتظار به مو ایستو چه کله پر اسلام او مسلمانانو باندی کومه تکه لویږی او د دین په نسبت به په شکوکو او شبهاتو کښی لویدلی وئ تاسی په هم دی فریب او غلونه کښی داسی گڼل چه وروسته له دی څخه به ستاسی ځنی هیڅ پوښتنه نه کیږی - او تاسی به دا د خپل نفاق کښت (فصل) هیڅ نه ریښی بلکه داسی هیلې او امیلونه مو په زړونو کښی ؤ چه په څو ورځو کښی به اسلام او مسلمانان له منځه ورک کیږی او دا گردی (تولی) خبری او اتري به له زړونو څخه هیرږی او په پای (آخر) کښی به مونږ بری مومو پاتی شوه د آخرت خبره خو هلته به هم څه نه څه پلمی (تدبیرونه) جوړوو او خپل ځانونه به د هغو له رږو (تکلیفونو) ځنی خلاصوو - تاسی په داسی خیالونو کښی مست او بیخبره پراته وئ چه د الله تعالی حکم او امر راوړسید مرگی راغی او تاسی ئی راگیر کړئ گواکی هغه لوی غلوونکی (شیطان) تاسی له لاری څخه ویستئ چه اوس هیڅ یوه د ژغورنی (نجات) او د خلاصی لاره در پاتی نه ده.

فَالْيَوْمَ لَا يُوْخَذُ مِنْكُمْ فِدْيَةٌ وَلَآ مِنَ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا مَا لَكُمْ
بِالتَّوْحٰى مَوْلَاكُمْ وَبِئْسَ الْمَصِيْرُ ۝۱۵

پس نن ورځ وا به نه خيستله شی له تاسی څخه (ای منافقانو) فدیة معاوضه او نه له هغو کسانو څخه چه کافران شوی ؤ ځای د ورتلو ستاسی (او د دوی د ټولو) اور (د دوزخ) دی همغه (اور لائق او) ملگری ستاسی دی او بد ځای د ورتلو دی (دغه دوزخ).

تفسیر: یعنی بالفرض که تاسی منافقان او ښکاره کافران څه معاوضه او فدیة ورکړئ او وغواړئ چه په هغه چل سره مو ځانونه وژغوری (وساتی) نو د داسی چاری د منظوری هیڅ یو صورت نشته پس تاسی گرد (تول) په همغه کور کښی پاتی کیدونکی یی او هم دا د دوزخ اور ستاسی د هستوگنی ځای دی او هم دا مو ملگری دی د بل چا د رفاقت او ملگرتوب توقع او هیله (ارزو) او امید مه لرئ.

اَلْمَيَانِ لِلَّذِيْنَ اٰمَنُوْا اَنْ تَخْشَعَ قُلُوْبُهُمْ لِذِكْرِ اللّٰهِ وَمَا نَزَلَ مِّنَ الْحَقِّ

آیا نه دی راغلی وقت هغو کسانو لره چه ایمان ئی راوړی دی (د دی) چه وویریږی زړونه د دوی (له جهته) د ذکر (وعید) د الله نه او (له جهته د) هغه خیز چه نازل شوی دی له حق څخه (چه قرآن دی).

تفسیر: یعنی هغه مهال (وقت) رارسیدلی دی چه د مؤمنانو په زړونو کښی د الله تعالیٰ او د قرآن یاد او مینه او محبت لا ښه ځای ونیسی او د اسلام د حقانی دین په مقابل کښی غاړه کیږدی - او ښه پاسته شی او له الله تعالیٰ څخه لا وویریږی.

وَلَا يَكُونُوا كَالَّذِيْنَ اُوْتُوا الْكِتٰبَ مِنْ قَبْلُ فَطَالَ عَلَيْهِمُ الْاَمَدُ فَقَسَتْ قُلُوْبُهُمْ وَكَثُرَتْ مِنْهُمْ فَسُقُوْنَ ﴿١٩﴾

او نه دی کیږی (په سختوالی د زړه کښی) په شان د هغو کسانو چه ورکړی شوی ؤ هغوی ته کتاب پخوا له دی څخه نو اوږده شوه په دوی باندی زمانه نو سخت شول زړونه د دوی او ډیر له دوی څخه فاسقان نافرمانان دی.

تفسیر: یعنی ایمان همغه دی چه زړونه پری نرم شی. د نصیحت او د الله تعالیٰ یاد په هغو باندی ډیره اغیزه او اثر واچوی او ژر ئی قبول کړی. پخوا به اهل الکتابو ښه پندونه د خپلو پیغمبرانو له صحبت اخيستل له څو مودی راهیسی پر هغوی باندی د غفلت خوب غلبه کړی ده او هر شی له دوی څخه هیر او زړونه ئی سخت او په اکثر د دوی کښی ډیره سرکشی او یاغیتوب پیش شوی دی نو اوس د مسلمانانو وار راغلی دی چه هغوی د خپل مبارک پیغمبر له صحبت څخه ښی گټی وکړی. او په نرم زړه کامل انقیاد او د ذکر الله په پوره خشوع او زیات خضوع سره د الله تعالیٰ او د ده د رسول اوامر او احکام ومنی او په ښو صفاتو سره متصف شی - او هغه لوی مقام ته وخیژی چه هلته تر اوسه پوری بل کوم امت نه دی ختلی.

اعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ يَحْيِي الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا قَدْ بَيَّنَّا لَكُمُ الْآيَاتِ لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ ﴿١٤﴾

پوه شی تاسی بیشکه چه الله ژوندی کوی زرغونوی غمکه وروسته له موت وچوالی د هغی (په باران سره) په تحقیق ښکاره بیان کړی دی مونږ تاسی ته دلائل (د قدرت، وحدت او عظمت خپل) دپاره د دی چه تاسی عقل پکښی وچلوئ (او کار تری واخلئ په دنیوی او اخروی امورو خپلو کښی).

تفسیر: یعنی د عربو خلق جاهل او گمراه او داسی ؤ لکه مړه غمکه اوس الله جل جلاله هغوی ته ایمان وروباښه او د علم په روح سره ئی ژوندی او په دوی کښی ئی گرد (تول) کمالات پیدا کړل لنده ئی دا چه د کوم مړی څخه مړ انسان لره نه ښائی چه مایوس بی هیلې او ناامید شی غمکه چه که په رښتیا سره توبه وکاپی نو بیا الله تعالی د هغه په کالبد کښی د ژوندون روح ښاسی.

إِنَّ الْمَصْدِقِينَ وَالْمَصْدِقَاتِ وَأَقْرَضُوا اللَّهَ قَرْضًا حَسَنًا لِّضَعْفٍ لَهُمْ وَلَهُمْ أَجْرٌ كَرِيمٌ ﴿١٥﴾

بیشکه خیرات ورکوونکی سړی او خیرات ورکوونکی ښځی او هغه څوک چه قرضونه ئی کړی دی له الله سره قرض نیک دوچند به کړ شی دوی ته (ثواب د قرض د هغوی) او وی به دوی ته اجر ثواب ډیر لوی (چه جنت دی).

تفسیر: یعنی هغه څوک چه د الله جل جلاله په لاره کښی په خالص نیت سره د هغه د خوښی په خاطر خرڅ وکړی او خپل مال ولگوی او پرته (علاوه) له الله جل جلاله څخه د کومی بدلې یا د شکری غوښتونکی نشی گواکی هغه پاک الله ته پور (قرض) ورکوی نو داده اوسئ چه د هغه ورکړه به نه ضائع کیږی بلکه غو چنده به بیرته ورگرځی.

وَالَّذِينَ آمَنُوا بِاللَّهِ وَرُسُلِهِ أُولَٰئِكَ هُمُ الصَّادِقُونَ وَالشَّهَدَاءُ عِنْدَ رَبِّهِمْ لَهُمْ أَجْرُهُمْ وَنُورُهُمْ وَالَّذِينَ كَفَرُوا وَكَذَّبُوا بِآيَاتِنَا أُولَٰئِكَ أَصْحَابُ الْجَحِيمِ ﴿١٦﴾

او هغه کسان چه ایمان ئی راوړی دی په الله او په (تولو) رسولانو د دغه (الله) دغه کسان هم دوی دی ډیر رشتینی او شاهدان دی (په ورځ د قیامت کښی پر دروغ ویونکیو باندی) په نزد د رب خپل وی به دغو (صدیقانو مؤمنانو) ته اجر د دوی او رنا (رنرا) د دوی (چه پری تیریږی به په پل صراط باندی) او هغه کسان چه کافران شوی دی او نسبت د دروغو ئی کړی دی آیاتونو ځمونږ ته هغوی دی یاران ملگری د دوزخ (چه اصلاً د هم دوی لپاره جوړ شوی دی).

تفسیر: محقق مترجم رحمة الله علیه په ښکاره سره د (الشهداء) عطف په (الصدیقون) باندی منلی دی یعنی هغه خلق چه په پاک الله او د ده په رسول پوره یقین لری او د دی یقین اثر د دوی له اعمالو او احوالو څخه هم ښکاری نو دوی رشتینی او پاخه ایمانداران دی او د الله تعالی په مخ کښی هم دا حضرات د شاهدانو په ډول (طریقه) د نورو حال او احوال هم راښکاری لکه چه د «البقرة» د سورت په اولسمه رکوع ۱۴۳ آیت ځمونږ د دغه مقدس تفسیر کښی داسی یو آیت راغلی دی ﴿وَالَّذِينَ جَاءُوا مِنَّا فَسَبَّوهُ سَبًّا عَلَى النَّاسِ وَلَيُونَ السُّورَةَ عَلَيْهِمْ سَبًّا﴾ په آخرت کښی به داسی رښتونکیو ایماندارانو لره د دوی د عمل او د ایمان له درجی سره سم ثواب او رنا (رنرا) وربښله کیږی د دی آیت تفسیر په بل ډول (طریقه) سره هم شوی دی خو د اختصار د رعایت لامله (له وجی) مونږ هغه نشو لیکلی.

اعْلَمُوا أَنَّمَا الْحَيَاةُ الدُّنْيَا لَعِبٌ وَلَهُمْ زِينَةٌ وَتَفَاخُرٌ بَيْنَكُمْ وَتَكَاثُرٌ
فِي الْأَمْوَالِ وَالْأَوْلَادِ كَمَثَلِ غَيْثٍ أَعْجَبَ الْكُفَّارَ نَبَاتُهُ ثُمَّ يَهِيجُ
فَتَرَاهُ مُصْفَرًّا ثُمَّ يَكُونُ حُطَامًا وَفِي الْآخِرَةِ عَذَابٌ شَدِيدٌ وَمَغْفِرَةٌ
مِّنَ اللَّهِ وَرِضْوَانٌ وَمَا الْحَيَاةُ الدُّنْيَا إِلَّا لَمَتًا عُرُورٌ ﴿٥٧﴾

پوه شی تاسی (ای تشی دنیا خوشونکیو) چه بیشکه دغه ژوندون لږ خسیس خوشی بی فائدی لوبی او بیکاره عبث مشغولتیا او زینت ښائست او فخر لوئی کول دی په منځ ستاسی کښی یو په بل باندی او زیادت (او ډیر والی) دی په اموالو او (ډیر والی دی) په اولاد کښی (ستاسی یو په بل باندی دا ژوندون لږ خسیس په فنا کیدلو کښی) په مثل (د نباتاتو) د باران دی (چه

پر تیزی غمکی باندی اوری) بیه بیکاری ناشکرانو کرونکو لره زرغونه د دغه (باران) بیا وچه شی (دا گمیا) نو پس وبه وینی (ای کتونکیه) هغه (زرغونه) زیر شوی (پس له شینوالی د هغه) بیا شی هغه (وچ واښه) مات تار په تار او په آخرت کښی عذاب شدید سخت دی (دپاره د هغه چا چه منگلی ئی ولگولی په تشو دنیوی امورو او آخرت ته ئی شا کړه) او مغفرت بښنه ده لویه له (جانیه) د الله او رضوان رضاء خوښی ده (هغه چاته چه مشغول شی په اخروی امورو او دنیا ته شا کړی) او نه دی (دغه) ژوندون لږ خسیس مگر دی متاع اسباب د غرور د غولیدلو (چه نه پاتی کیږی).

تفسیر: هر سری د خپل عمر په اول کښی بازی او لوبی کوی - بیا په جوړښت دول او فیشن او سینگار پسې گرځی بیا د خپل پت او د اعتبار په زیادت پسې لویږی بیا ئی د مړینی ورځ نزدی کیږی د مال او اولاد په فکر کښی دوب تللی وی چه وروسته له ما ځنی به غما د کور - کهول - آل اولاد حال او ژوندون څرنگه وی مگر دا گرد (تول) ساز او سامان - فکرونه او جاجونه فانی او زائل دی لکه چه د کښتو (فصلونو) رونق او بهار د څو ورځو له مخی وی بیا زیر شی او وچیری او انسانان او بودگان (حیوانان) ئی گود او ماتوی او ذره ذره کوی ئی - او د هغه د سینگار او رونق نوم او ښه نه پاتی کیږی د دنیا د ژوندون حال او احوال او د هغه ساز او سامان هم چه په رښتیا سره د تکی یوه پنگه او د غلولو او د تیرایستلو یوه وسیله ده هم داسی وگنئ چه سری د هغه په عارضی باغ او بهار باندی غولیری او تیروځی او خپل انجام پری خرابوی ځکه چه وروسته له مرگه هیڅ یو له دی شیانو ځنی نه په کاریږی او هلته یواځی هغه ایمان او ښی چاری او صالحه اعمال په کاریږی او په درد ئی خوری چه سری په دنیا کښی کړی وی. او که کور ئی ورانیږی په آخرت کښی هغه لره د الله تعالی خوښی او رضامندی لاس ته نه ورځی هغه کسان چه د ایمان له دولت څخه بی برخی وی او د کفر عصیان او د گناهونو له پیتی سره آخرت ته حاضریری هغه ته به سخت عذاب ورسیږی او هغو مریو ته چه سره د لرلو د ایمان ئی پخپلو ایمانی چارو کښی څه لندوالی او کوتاهی کړی وی د هغوی له قصور سره برابره سزا ورکوله کیږی او بیا ئی پاک الله بښی - د دنیا خلاصه هغه وه او د آخرت مجموعه دا ده.

سَابِقُوا إِلَى مَغْفِرَةٍ مِّن رَّبِّكُمْ وَجَنَّةٍ عَرْضُهَا كَعَرْضِ السَّمَاءِ
وَالْأَرْضِ أُعِدَّتْ لِلَّذِينَ آمَنُوا بِاللَّهِ وَرُسُلِهِ ذَلِكَ فَضْلُ اللَّهِ
يُؤْتِيهِ مَن يَشَاءُ وَاللَّهُ ذُو الْفَضْلِ الْعَظِيمِ ﴿٥٧﴾

تلوار و کړئ و غغلئ تاسی (ای مؤمنانو) طرف د مغفرت او بښنی ته چه له (جانبه) د رب ستاسی دی (او وکړئ ښه عملونه) او (تلوار وکړئ و غغلئ تاسی ای مؤمنانو هغه) جنت ته چه پلنوالی ئی (داسی) دی لکه پلنوالی د آسمان او د ځمکی (چه دواړه سره یو ځای کړل شی داسی جنت چه) تیار کړی شوی دی دپاره د هغو کسانو چه ایمان ئی راوړی دی په الله او (ایمان ئی راوړی دی) په رسولانو د دغه (الله) دغه (موعود جنت مغفرت رضاء لقاء) فضل د الله دی چه عطاء کوی ئی هغه چاته چه اراده وفرمائی (د عطا ئی چه مؤمنان دی او الله څښتن (خواند) د فضل عظیم دی (چه په دنیا کښی مؤمنانو ته توفیق د ایمان او په عقبا کښی جنت او رضوان ورکوی).

تفسیر: یعنی له موت او مړینی څخه پخوا د هغو شیانو په راغونډولو پسې ولوړئ چه د هغو په وسیله ستاسی گناهونه وېشل شی - او جنت مو په برخه شی. په داسی ښو چارو کښی لتی کول او سستی ښه کار نه دی او وړاندی والی وکړی و غغلئ تاسی ای مؤمنانو هغه جنت ته چه پلنوالی ئی داسی دی لکه پلنوالی د آسمان او د ځمکی یعنی که ځمکه او آسمان دواړه سره یو ځای کړل شی نو له هغو څخه به د جنت عرض او سور جوړیږی. الله تعالیٰ ښه پوهیږی چه د هغه طول اوږدوالی به څومره وی. تیار کړی شوی دی دغه جنت دپاره د هغو کسانو چه ایمان ئی راوړی دی په الله او ایمان ئی راوړی دی په رسولانو د الله دغه فضل د الله دی چه عطاء کوی ئی هغه چاته چه اراده ئی وفرمائی. یعنی ایمان او ښه عمل خو بېشکه د جنت د حصول وسیله ده لیکن په حقیقت سره به د جنت موندل د الله تعالیٰ په فضل او کرم پوری اړه (تعلق) لری که د هغه فضل او کرم نه وی نو له سزا څخه ځان بچ کول سخت دی او جنت ته رسیدل خو جلا (جدا) خبره ده.

مَا أَصَابَ مِنْ مُصِيبَةٍ فِي الْأَرْضِ وَلَا فِي أَنْفُسِكُمْ إِلَّا فِي كِتَابٍ مِّن قَبْلِ أَنْ نَبْرَأَهَا

نه رسیږی هیڅ مصیبت آفت غم په ځمکه او نه ستاسی په ځانونو کښی مگر هغه خو لیکلی شوی دی په کتاب (لوح محفوظ) کښی پخوا له هغی څخه چه پیدا کړی وی مونږ هغه (په دنیا کښی).

تفسیر: په دنیا او نړی کښی هغه عمومی آفتونه لکه قحط او سوکړه - زلزله وبا او نور چه راغی - او هغه غمونه او آفتونه لکه رنځ - درد - ناروغی او نور چه په ځینو سړیو کښی لیدل

کیپی دا گرد (تول) د الله تعالیٰ په علم قدیم کښی شته او فیصله ئی صادره شوی ده او په لوح محفوظ کښی لیکلی شوی دی چه سم له هغه سره دا گردی (تولی) پښی واقع کیپی او د یوی ذری په اندازه او میچ هم په هغه کښی څه شی نه لږ او نه ډیری.

إِنَّ ذَلِكَ عَلَى اللَّهِ يَسِيرٌ

بیشکه دا (اندازه پخوا له پیدا کولو) پر الله ډیره آسانه ده.

تفسیر: یعنی الله تعالیٰ د هر شی علم په ذاتی ډول (طریقه) سره لری او په زحمت او تکلیف ئی نه زده کوی نو بیا هغه ته د علم محیط سره سم د گردو (تولو) واقعاتو او حوادثو لیکل پخوا له وقوع څخه په هغه کتاب (لوح محفوظ) کښی آیا کوم مشکل کار دی؟ بلکه ډیر ورته سهل او آسان دی. او خبر کړئ تاسی الله اکرم شانه واعظم برهانه په دی سره.

لَيْكِلَا تَأْسَوْا عَلَى مَا فَاتَكُمْ وَلَا تَفْرَحُوا بِمَا آتَاكُمْ

لپاره د دی چه خفه نشئ تاسو پر هغه څه چه فوت شوی له لاسه وتلی دی د تاسو او خوشحاله نشئ تاسی په هغه څه چه تاسی ته ئی درکړی وی (په خوشحالتیا د کبر او هوا سره).

تفسیر: په دی حقیقت مو ځکه تاسی ته خبر درکړ چه تاسی ښه وپوهیږئ هغه فاندی چه تاسی لره مقدری دی هغه به ضرور در رسیدونکی وی او هغه چه مقدری نه دی هیڅ کله په لاس نه درځی هر هغه شی چه د الله تعالیٰ په قدیمی علم کښی مقرر او تاکلی شوی دی هم هغسی کیدونکی دی نو ځکه که کومه گټه (فائده) د چا لاس ته ونه رسیږی ښائی چه پری خفه او مضطرب او پریشان نشی او هغه شی ئی چه په برخه ورسیري په هغه باندی ځان تریخ او تریو او مضطرب نه کړی بلکه د مصیبت او ناکامی په وقت کښی صبر او تسلیم - او د هوسائی (آرام) او کامیابی په وخت کښی دی شکر او حمد ووائی.

تنبیه: په ﴿عَلَّمَ الْقُرْآنَ الذِّكْرَ﴾ الآية - کښی ئی راښوولی ؤ چه د دنیا د عیش او طرب په سامان کښی سری ته نه ښائی چه له آخرت څخه غافل شی په دی آیت کښی ئی تنبیه وفرمایله چه د دنیا په تکالیفو او مصائبو کښی ښائی چه سری ځیر شی چه د اعتدال له میچه ورتیر نشی.

وَاللَّهُ لَا يُحِبُّ كُلَّ مُخْتَالٍ فَخُورٍ ۚ الَّذِينَ يَبْخُلُونَ وَيَأْمُرُونَ النَّاسَ بِالْبُخْلِ ط

او الله نه خوشبوی هر متکبر (په نعمت باندی) او فخر کوونکی (په نورو باندی). هغه کسان چه (هم دوی پخپله) بخل کوی او (هم) امر کوی خلقو ته په بخل سره (نو دوی لره سخت عذاب ورکوی).

تفسیر: د زیاترو متکبرو مالدارانو حالت داسی دی چه لوئی کوی خو د لگولو په وقت کښی به یو پول او پیسه هم د دوی له جیبه څخه نه راوځی په کوم یوه ښه کار کښی به دی پخپله د ورکولو توفیق نه لری مگر پخپلو ویلو او کولو سره نورو ته دا ورښی چه په موقع کښی خرڅ کول د هغو متوکلاتو او همتناکو کار دی چه له پیسو شتو سره دومره زیاته مینه او محبت نه کوی او پوهیږی چه سختی او نرمی او نور گرد (تول) هغه علی الاطلاق مالک له لوری دی.

وَمَنْ يَتَوَلَّ فَإِنَّ اللَّهَ هُوَ الْغَنِيُّ الْحَمِيدُ ۝

او هر هغه چه مخ ئی وگرځاوه (له احکام الله نه) نو بیشکه الله همغه غنی بی پروا په صفتونو سره ښه ستایلی شوی دی.

تفسیر: یعنی ستاسی له خرڅ کولو او نه کولو څخه هغه ته هیڅ یوه گټه (فائده) نه ورسیږی هغه خو یو بی نیاز او بی پروا ذات دی. گردی (تولی) ښیگنی (فاندی) او صفات علی وجه الکمال د ده په ذات کښی سره تول شوی دی. ستاسی په هیڅ یو فعل کښی د هغه هیڅ یوه له ښه والی څخه هیڅ یو زیادت نه کیږی هره هغه گټه (فائده) او نفع او نقصان چه دی له تاسی څخه دی که څه شی لگوئ او خرځوئ نو گټه (فائده) به ئی اخلئ که نه په نقصان او گار کښی به پاتی کیږئ.

لَقَدْ أَرْسَلْنَا رُسُلَنَا بِالْبَيِّنَاتِ وَأَنْزَلْنَا مَعَهُمُ الْكِتَابَ وَالْمِيزَانَ لِيَقُومَ النَّاسُ بِالْقِسْطِ ط

خامخا په تحقیق لیږلی ؤ مونږ پیغمبران خپل سره له ښکاره ؤ دلائلو او نازل کړی ؤ مونږ له هغوی سره کتاب او میزان تله (قواعد د عدل) لپاره د دی

چه ودریبری خلق په انصاف باندی.

تفسیر: ښائی چه له دی کتاب او میزان او تلی څخه د تللو تله مراد وی چه خلق په هغی سره خپل حقوق ادا کوی او راکړه ورکړه کوی او د هغی په وسیلی سره عدل او انصاف کیږی یعنی کتاب الله ځکه نازل شوی دی چه خلق په عقائدو - اخلاقو - اقوالو کښی د عدل او انصاف (نیاو) په سمه لاره لار شی او د افراط او تفريط څخه بالکل ځانونه وژغوری (وساتی). او تله ئی ځکه تاکلی (مقرر کړی) وه چه په پلورلو او پیروډلو (بیع شری) او نورو معاملاتو کښی د انصاف د تلی پلی چاږی (پله ترازو) هیڅ لوری ته ښکته او پورته نه وی. او ممکن دی چه له تلی څخه شریعت مراد وی چه د گردو (تولو) قلبیه ؤ او قالبیه ؤ اعمالو حسن او قبح مونږ ته په ښه ډول (طریقه) سره راښیی والله اعلم.

وَأَنْزَلْنَا الْحَدِيدَ

او را لیږلی ده مونږ اوسپنه.

تفسیر: یعنی الله تعالی «اوسپنه» پخپل قدرت پیدا کړه او په ځمکه کښی ئی د هغه درنگونه (معادن) کیښودل.

فِيهِ بَاسٌ شَدِيدٌ وَمَنَافِعُ لِلنَّاسِ

چه په دی کښی سخت جنگ ډیر قوت دی او (په کښی ډیری) منافع گټی دی لپاره د خلقو.

تفسیر: یعنی چه له دغی اوسپنی څخه د جگری او جنگ وسلی (اسلحی) او نور شیان جوړیږی او د خلقو زیات کارونه په هغی باندی چلیږی او گگرد (تول) مدنی او عصری امر پری مربوط دی.

وَلِيَعْلَمَ اللَّهُ مَنْ يَنْصُرُهُ وَرُسُلَهُ بِالْغَيْبِ

او بل لپاره د دی چه عالم شی الله (په علم ظاهری سره) په هغه چا باندی چه مرسته (مدد) کوی له ده سره او له رسولانو د ده سره په غیبو (بی له لیدلو).

تفسیر: یعنی هغه کسان چه د آسمانی کتاب په لار ښوونه په سمه لاره رانشی او د انصاف او

نیاو تله په دنیا کښی سمه ونه دروی که ضرورت پېښی شی نو هغوی ته جزاء او گوشمالی ورکوله کيږی او په ظالمانو معاندینو - مخالفینو او نورو کږو تلونکیو باندی به د الله تعالی او د ده د رسول د احکامو وقار او اقتدار قائمیږی. په هغه وقت کښی د توری له موتی څخه نیول او په یوه خالص اسلامی جهاد کښی د داخلیدلو وار راځی چه په هغه کښی به له هم دی اوسپنی څخه کار اخیست کیږی. په دی وقت کښی به دا خبره رابکاره کیږی چه کوم یو بنده وفادار دی؟ چه بی له لیدلو د الله تعالی د هغه مینه او محبت او د آخرت په راتللو - او د اجر او ثواب او په گناه او عقاب باندی په غیاب سره ایمان - یقین او عقیده لری؟ او د هغه د دین - او د هغه د رسول او د کتاب متابعت او اعانت کوی؟.

إِنَّ اللَّهَ قَوِيٌّ عَزِيزٌ

بیشکه الله ډیر قوی دی (په نصرت د احباؤ) ښه غالب دی (په ذلت د اعداؤ).

تفسیر: د جهاد تعلیم او ترغیب د دی دپاره نه دی ورکړی شوی چه الله تعالی ستاسی مرستی (مدد) - معاونت او امداد ته څه اړتیا او احتیاج لری ځکه چه هغه لوی او بی‌نیاز او بی‌پروا پروردگار ته دا بی وځلی او کمزوری مخلوق څه مرسته (مدد) او کومک رسولی شی؟ او هغه به دوی ته څه اړتوب (احتیاج) ولری؟ هو! دومره ده چه الله تعالی له داسی امر څخه ستاسی د وفاداری امتحان او ازموینه کوی. تر څو هغو بندگانو ته چه دوی په ازموینه (امتحان) کښی بریالی (کامیاب) شی لوړ (اوچت) او اعلی مقامات ورکړی.

وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا نُوحًا وَإِبْرَاهِيمَ وَجَعَلْنَا فِي ذُرِّيَّتِهِمَا النُّبُوَّةَ وَالْكِتَابَ

او خامخا په تحقیق لیږلی ؤ مونږ نوح او ابراهیم او گرځولی ؤ مونږ په اولاده د دغه (نوح او ابراهیم کښی) نبوت پیغمبری (او نازل کړی ؤ مونږ په اولادو د دوی کښی) کتاب.

تفسیر: یعنی د پیغمبری او کتاب دپاره مونږ د دی دواړو له اولادی څخه سری غوره کړل تر څو وروسته له دوی څخه دا لوی دولت د هغوی د ذریت او خیلخانی او څوڅات څخه بهر لاړ نشی.

فَمِنْهُمْ مُّهْتَدٍ وَكَثِيرٌ مِنْهُمْ فَسِقُونَ ﴿٥٧﴾

نو ځینی له دوی لار موندونکی دی او ډیر له دوی څخه فاسقان نافرمانان

وتونکی دی (له لاری حقى نه).

تفسير: يعنى هغو خلقو لره مو چه ليږلى ؤ يا داسى ئى وبولى چه د دى دواړو له اولادى ځنى بعضى په لاره ؤ او زياتره كسان نافرمانان ثابت شول.

ثُمَّ قَفَّيْنَا عَلَىٰ آثَارِهِم بِرُسُلِنَا

بيا وروسته وليږل مونږ پر آثار قدمونو د هغوى باندې نور رسولان خپل.

تفسير: يعنى وروستنيو رسولانو د هغو پخوانيو پيغمبرانو په پل باندې تگ كاوه - ځكه چه په اصولي حيثيت كښى د كردو (تولو) رسولانو تعليم او ښوونه سره يوه وه.

وَقَفَّيْنَا بِعِيسَى ابْنِ مَرْيَمَ وَآتَيْنَاهُ الْإِنجِيلَ

او وروسته راووست مونږ عيسى ځوى د مريمى او ورگړ مونږ ده ته انجيل.

تفسير: يعنى الله تعالى په آخر كښى د بنى اسرائيلو د انبياؤ خاتم يعنى حضرت عيسى عليه وعلى نبينا الصلوة والسلام ته انجيل ورگړ او استاځى وټاكه او هغوى ته ئى واستاوه.

وَجَعَلْنَا قُلُوبَ الَّذِينَ اتَّبَعُوهُ رَافَةً وَرَحْمَةً

او گرځولى ؤ مونږ په زړونو د هغو كسانو كښى چه متابعت ئى كړى ؤ د دغه (عيسى) رافت نرمى او رحمت مهربانى.

تفسير: يعنى د حضرت مسيح عيسى عليه السلام ملگرى چه په واقعى ډول (طريقه) د هغوى په طريقى باندې تلل د هغوى په زړونو كښى پاك الله نرمى ايښى وه - دوى د الله تعالى له مخلوقاتو سره د محبت او شفقت په ډول (طريقه) سلوك كاوه او پخپلو منځونو كښى به هم تل په مهربانى اوسيدل او ښه ژوندون ئى سره درلود (لرلو).

وَرَهَبَانِيَّةً ابْتَدَعُوهَا مَا كَتَبْنَاهَا عَلَيْهِمْ إِلَّا ابْتِغَاءَ رِضْوَانٍ اللَّهُ فَمَارِعُوهَا حَقَّ رِعَايَتِهَا

او (پیدا کړی ؤ دوی له ځانه) رهبانیت (ترک د دنیا) چه نوی ئی له ځانه جوړ کړی ؤ دوی هغه (رهبانیت) نه ؤ مقرر کړی مونږ دغه (رهبانیت) په دوی باندی مگر (دوی غوره کړی ؤ رهبانیت) دپاره د خوښی د الله پس ونه کړ دوی رعایت د دی لکه چه حق د رعایت ئی ؤ.

تفسیر: یعنی په وروستیو زمانو کښی د حضرت مسیح عیسیٰ علیه السلام تابعین د بی‌دینو باچاهانو له لاسه په تنگ شول او د دنیا له مخصوصو څخه وویریدل او د رهبانیت یو بدعت ئی وویست چه د هغه حکم د الله تعالیٰ له لوری نه دی شوی مگر د رهبانانو نیت هسی ؤ چه د پاک الله خوښی حاصله کړو خو بیا ئی هغه په پوره ډول (طریقه) سره پای (آخر) ته ونشو رسولی. حضرت شاه صاحب لیکي «دا د فقیری او تارک الدنیا کیدلو رسم پرنګیانو (نصاری) ایستلی دی دوی به په ځنگلو کښی یوه تکیه جوړوله - او هلته به کیناستل نه به ئی ښځه لرله - او نه به د اولاد په فکر کښی لویدل - شپه او ورځ به ئی عبادت کاوه له خلقو سره به ئی خبری اتری نه درلودی (لرلی) او له هغوی ځنی به لری تښتیدل - او حال دا دی چه الله تعالیٰ خپلو بندګانو ته داسی حکم نه دی کړی چه دنیا داسی پریردئ او له خیلمی وزګار کینئ نو کله چه دوی پخپلو ځانونو باندی د دنیا ترک نوم کیښود بیا نو په پټه او پردی کښی د دنیا غوښتنه ډیره لویه ګناه ده» د اسلامی حق شریعت له فطری اعتدال څخه پرته (علاوه) (متجاوز) د داسی رهبانیت منع فرمایلی ده هو! په ځینو احادیثو کښی راغلی دی چه «د دی محمدی امت رهبانیت غزا کول او فی سبیل الله جهاد دی» ځکه چه غازی او مجاهد د خپلو ګردو (تولو) حفظولو- غوښتنو او تعلقاتو څخه بالکل ځان لری ساتی او د الله تعالیٰ په لاره کښی خپله ککره په لاس نیولی راوغی او پخپله توده وینه کښی لامبو وهي.

غازی په غزا خپل ځان جاروی

خپلو ته پکښی فقیر او خان جاروی

مال وشته - کور کهول سره تول

په دی ښه لاره کښی افغان جاروی

تنبيه: «بدعت» هغه کار ته وایه شی چه د هغه اصل په پاک قرآن او احادیثو او په هغو پیړیو (قرونو) کښی چه مشهود لها بالخیر دی نه وی او هغه د دین او د ثواب کار وګانه شی.

فَاتَيْنَا الَّذِينَ آمَنُوا مِنْهُمْ أَجْرَهُمْ وَكَثِيرٌ مِنْهُمْ فَسِقُونَ ﴿٥٧﴾

پس ورکړ مونږ هغو کسانو ته چه ایمان ئی راوړی ؤ (په محمد) له هغو څخه اجر ثواب د دوی او ډیر له دوی څخه فاسقان نافرمانان دی.

تفسیر: یعنی په دوی کښی اکثر نافرمانان دی نو ځکه سره له دی چه پر حضرت خاتم الانبیاء صلی الله تعالیٰ علیه وعلیٰ آله وصحبه وسلم پخپلو زړونو کښی یقین او باور لری خو بیا هم پر دوی ایمان نه راوړی.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَآمِنُوا بِرَسُولِهِ يُؤْتِكُمْ كَفْلَيْنِ مِنْ رَحْمَتِهِ
وَيَجْعَلْ لَكُمْ نُورًا تَمْشُونَ بِهِ وَيَغْفِرْ لَكُمْ وَاللَّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ

ای هغو کسانو چه ایمان ئی راوړی دی (یعنی ای مؤمنانو پر پخوانیو انبیاء و ویرېږئ تاسی (له عذابه) د الله او ایمان راوړئ په رسول د دغه (الله چه محمد دی) چه درکړی تاسی ته دری حصی برخي له رحمته خپله او چه وگرځوی تاسی لره یوه رڼا (رنرا) چه تلل به کوئ په هغی سره (پر صراط) او ویشی تاسی ته (گناهونه ستاسی) او الله ښه مغفرت کوونکی (د خطیاتو) ډیر رحم والا دی (په انعام د اجر او ثواب سره).

تفسیر: یعنی ای کتابیانو د دغه محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم تابع اوسئ! تر څو دا نعمتونه ومومئ او ستاسی تیری خطاوی وښلی شی - او د ښه عمل او هر کار دوچنده ثواب در ورسېږی او سره له خپلی رڼا (رنرا) هر چیری وگرځئ یعنی ستاسی ښه (وجود) د ایمان او د تقویٰ په وسیله روڼ او نورانی شی او په آخرت کښی هم دا رڼا (رنرا) ستاسی په مخ او ښی څنگ کښی له تاسی سره هر چیری لاره شی.

تنبيه: د دی خوار په خیال کښی به دا خطاب هغه اهل کتابو ته وی چی زمونږ پاک پیغمبر باندی ایمان راوړی وی نو په دی تقدیر سره له (و آمناو برسوله) څخه به په ایمان باندی ثابت او مستقیم پاتی کیږل مراد وی. نورو اهل کتابو ته د دوه چنده ثواب موندلو څه بیان د (القصص) په سورت کښی تیر شوی دی هلته دی وکتل شی.

لَيْسَ لِمَنْ يَعْلَمُ أَهْلَ الْكِتَابِ الْأَيُّقِدُونَ عَلَى شَيْءٍ مِنَ فَضْلِ اللَّهِ وَأَنَّ الْفَضْلَ
بِإِذْنِ اللَّهِ يُؤْتِيهِ مَنْ يَشَاءُ وَاللَّهُ ذُو الْفَضْلِ الْعَظِيمِ

لپاره د دی چه وپوهیږی اهل د کتاب (په دی) چه قادران نه دی دغه
(منکران) په هیڅ شی له فضل د الله نه او (بل عالمان شی دغه منکران په
دی) چه بیشکه فضل لوئی په ید (بلا کیف) د الله کښی ده ورکوی ئی هر
هغه چاته چه اراده وفرمائی (د ورکولو ئی) او الله خاوند د فضل ډیر لوی دی.

تفسیر: یعنی اهل الكتابو د پخوانیو پیغمبرانو خبری او قصی اوریدلی او خپل افسوسونه او
ارمانونه ئی داسی ښکارول چه کاشکی مونږ هم د هغو په پیړیو کښی اوسیدی تر څو مو هغه
درجی او مرتبی موندلی وی. اوس مونږ ته د هغو برکاتو او فیوضاتو موندل گران دی نو دلته
داسی وایه شی چه هغه پیغمبران هم د الله تعالی له لوری لېږلی شوی ؤ او هغه دوچنده ثواب
ورکول هم د پاک الله له درباره مرحمت کیږی او حال دا دی چه اوس همغه الله تعالی شته او د
هغه د فضل او کمال بحار او سیندونه تر څنډو دک خارجوږی بهیږی.

تنبیه: حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه د دی آیت تفسیر داسی فرمایلی دی خو له زیاترو د
اسلافو څخه داسی منقول دی دلته ﴿لَا يَعْلَمُ﴾ د (لکی يعلم) په معنی ده یعنی تر څو وپوهیږی
اهل کتاب هغه چه تر اوسه ئی ایمان نه دی راوړی چه د هغوی له وسه پوره نه ده چه د الله تعالی
فضل ځان ته په زور وگتبی بلکه دا فضل او لورینه (مهربانی) د الله تعالی په واک (اختیار) کښی
ده په هر چا چه اراده وفرمائی ورکوی ئی لکه له اهل الكتابو څخه هغه چه په خاتم الانبیاء
باندی ئی ایمان راوړی دی په هغوی باندی ئی خپل دا فضل کړی دی او هغوی ته دوچنده ثواب
ورکوی او د هغوی تیری خطاوی ښی او رڼا (رنرا) هغوی ته مرحمت کیږی او هغه کسانو چه
ایمان ئی نه دی راوړی هغوی له داسی انعاماتو څخه بی برخي او محروم دی.

«تمت سورة الحديد بفضل الله المجيد فله الحمد والمنة»

سورة المجادلة مدنية و هي اثنتان و عشرون آية و ثلث ركوعات
رقمها (۵۸) تسلسلها حسب النزول (۱۰۵) نزلت بعد سورة المنافقون
د «المجادلة» سورة مدنی دی (۲۲) آیتہ (۳) رکوع لری په تلاوت کښی (۵۸) او په نزول
کښی (۱۰۵) سورت دی وروسته د «المنافقون» له سورة څخه نازل شوی دی

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

(شروع) په نامه د الله چه خورا (دير) مهربان دير رحم والا دی

قَدْ سَمِعَ اللَّهُ قَوْلَ الَّتِي تُجَادِلُكَ فِي زَوْجِهَا وَتَشْتَكِي إِلَى اللَّهِ

په تحقيق اوریدله الله خبره د هغی (ښځی) چه سؤال او جواب ئی کاوه له تا
سره په شان د خاوند خپل کښی او شکایت ئی کاؤ طرف د الله ته.

تفسیر: پخوا له اسلام څخه که کوم سړی خپلی ښځی ته ویل چه ته می مور ئی نو دا خبره داسی
گټله کیده چه هغه د ژوندون تر آخرت پوری په هغه باندی حرامه شوه . او بیا به هیڅ یو داسی
صورت هغه ته نه ؤ چه هغه ښځه ئی بیا ښځه شی. څمونږ د رسول اکرم صلی الله علیه وسلم په
زمانه کښی یو مسلمان چه نوم ئی اوس بن الصامت رضی الله تعالی عنه ؤ خپلی ښځی ته چه خوله
بنت ثعلبه رضی الله تعالی عنها نومیده هم داسی وویل. هغه ښځه د رسول الله صلی الله علیه وسلم
په مخ کښی ودریده او دا قصه ئی ورته وکړه . حضرت صلی الله علیه وسلم وفرمایل چه د دی
معاملی په نسبت لا د الله تعالی له لوری ماته کوم خاص حکم نه دی رارسیدلی. خو زه خیال
کوم چه ته په هغه باندی حرامه شوی ئی - او وروسته له دی څخه تاسی سره گډ نه شی اوسیدلی.
هغی ښځی په نارو او چغو باندی پیل (شروع) وکړ - او داسی به ئی ویل چه «ځما ودان کور
وران او واړه ماشومان می خوار او پریشان شول.» کله به ئی له رسول الله صلی الله علیه وسلم سره
داسی جگړی کولی چه «یا رسول الله د هغه مقصد د دی الفاظو له ویلو ځنی د طلاق اراده نه
وه» کله به یی د الله تعالی په دربار کښی ژړا او انګولا کوله او داسی به ئی ویل «آ الله
العالمینه! زه د خپل یواځیتوب او د دی مصیبت شکایت ستا دربار ته کومه! ته می په عرض او
فرياد ورسه! که نه دا ځما ماشومان که له ما سره پاتی شی له لوړی څخه مری او که ئی هغه ته
ورکړم نو ځما د نه پاللو او نه ساتلو څخه له کاره وځی او ضایع کېږی ای الله تعالی ته پخپله د
آخرالزمان نبی په خوله ځما د ژغورنی (بچ کوونی) یوه لاره راوښیه! او ځما دا مشکل او غوټه
را وپړانیځه!» نو په دی وقت کښی دا آیات نازل او د «ظهار» احکام وړانعام شول.
تنبیه: څمونږ د حنفیانو په نزد «ظهار» دا دی چه د خپلی ښځی کومه (عضو) د ابدیه محرماتو

مور - خور - او نورو کومی عضو سره تشبیه ورکړی چه د هغه کل ده ته حرام او ناروا وی لکه چه داسی وائی چه «انت علی کظهرامی - ته دی پر ما باندی داسی ئی لکه شما د مور شا». د «ظهار» د احکامو تفصیلات دی په فقهیه و کتابونو کچی وکتل شی.

وَاللّٰهُ يَسْمَعُ مَا وَرَّكُمَا اِنَّ اللّٰهَ سَمِيعٌ بَصِيرٌ ۝

او الله اوریده سؤال او جواب ستاسی بیشکه چه الله ښه اوریدونکی دی (د تولو اقالو) ښه کتونکی دی (د گردو (تولو) احوالو).

تفسیر: یعنی الله تعالی هر خیز وینی او اوری ئی. هغه خبری اتری چه ستاسی او د هغی ښځی په منځ کچی وشوی نو هغه به ئی ولی نه وی اوریدلی. محققه ده چه پاک الله د هغی مصیبتناکی ښځی په شکایت چه فریاد ئی کاوه ورسیده او د همیشه دپاره ئی د داسی حوادثو د ژغورنی (بچ کیدنی) لیاره په لاندی دول (طریقه) سره څرگنده (ښکاره) کړه!

الَّذِينَ يُظَاهِرُونَ مِنْكُم مِّنْ نِّسَائِهِمْ مَا هُمْ اَوْفَوْا بِهِمْ اِنَّ لَهُم مِّنْ عَذَابٍ اَلَّا اِلَّا اَلِيٌّ وَلِكُلٍّ اَمْرٌ وَّاَنَّهُمْ لَيَقُولُونَ مُتَكَرِّمِينَ الْقَوْلِ وَرُؤُوسِ

هغه کسان چه ظهار کوی (مور وائی) له تاسی څخه ښځو خپلو ته نه کیږی دغه ښځی (په بللو د دوی سره) میندی د دوی نه دی میندی د دوی مگر هغه ښځی دی چه ځیږولی ئی وی دوی او بیشکه دوی خامخا وائی یوه خرابه (نا آشنا خبره) له خبری او دروغ وائی،

تفسیر: یعنی ماندینه (منکوحه) کله چه دی ئی نه دی ځیږولی نو څرنگه د ده مور کیدی شی؟ او څنگه به په محض یوه تشبیه سره د تل دپاره په ده باندی لکه حقیقی مور غوندی حرامیږی؟ هو! که کوم سری د خپلی بی تمیزی لامله (له وجی) داسی یوه دروغ او چتی (بیکاره) او نامعقوله خبره وکړی نو د هغی بلله دا ده چه کفاره د ورکړی بیا که هغی ته ورنژدی شی یا ورنژدی نشی هغه ښځه د ده ښځه ده او له ظهاره طلاق نه اوری.

وَ اِنَّ اللّٰهَ لَعَفُوٌّ غَفُوْرٌ ۝

او بیشکه الله خامخا ښه عفو کوونکی ښه مغفرت کوونکی دی.

تفسیر: یعنی هغه حرکتونه چه د جاهلیت په زمانه کښی شوی دی هغه گرد (تول) معاف دی اوس وروسته له هدایت هسی مه کوی! که په غلطه له تاسی څخه داسی گناه کیږی نو ژر تر ژره توبه وباسی، او پخوا له دی څخه چه خپلی ماندینی (ښځی) ته ورنژدی شو د «ظهار» کفارت اداء کړئ!

وَالَّذِينَ يُظَاهِرُونَ مِنْ نِسَائِهِمْ ثُمَّ يَعُودُونَ لِمَا قَالُوا
فَتَحْرِيرُ رَقَبَةٍ مِنْ قَبْلِ أَنْ يَتَنَاسَأَ ط

او هغه کسان چه (مور وائی) ظاهر کوی له ښځو خپلو نه بیا راگرځی دوی (ماتولو د) هغی خبری ته (چه ویلی ئی وی) نو لارم دی دوی ته ازادول د مریی پخوا د هغه چه یو بل سره مسه کړی (په وطی سره)،

تفسیر: یعنی د دغه لفظ «انْتِ عَلَيَّ كَظْهَرَامِي» له ویلو څخه د میره (خاوند) او ماندینی (ښځی) مسه کول او یو پر بل باندی لاس اچول او صحبت کول حرامیږی کله چه یو مریی ازاد کړی یا د دوو میاشتو د روژی نیولو ځنی فارغ شی نو بیا یو بل ته سره نژدی کیدی شی. تنبیه: ځمونږ د حنفیانو په مذهب پخوا له کفاری ورکولو څخه جماع او د هغه دواعی دواړه ممنوع دی په ځینو احادیثو کښی راغلی دی «امره ان لا یقربها حتی یکفر»

ذَلِكُمْ تُوَعُّظُونَ بِهِ ط

دغه (حکم په کفارت سره) پند درکاوه شی تاسی ته په دغه (حکم) سره،

تفسیر: د کفاری مشروعیت ستاسی د تنبیه او پند دپاره دی چه بیا داسی غلطی ونه کړئ! او نور هم له هسی غلطیو ځنی ځانونو وساتئ!

وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ ط

او الله په هغه څه چه کوئ تاسی ښه پوهیدونکی دی (نو جزاء به پری

در کبری).

تفسیر: یعنی سم د تاسی له احوال سره احکام درلیری او په دی باندی پوهیږی چه تر کومی اندازی پوری تاسی په هغو باندی عمل کوئ.

فَمَنْ لَّمْ يَجِدْ فَصِيَامَ شَهْرَيْنِ مُتَتَابِعَيْنِ مِنْ قَبْلِ أَنْ يَتَاكُسَا
فَمَنْ لَّمْ يَسْتَطِعْ فَاطْعَامُ سِتِّينَ مَسْكِينًا

پس هغه چا چه ونه موند (مړی) نو (پری لارم) روژه نیول دی د دوو میاشتنو پرله پسې (چه پکښی بی له عذره فصل واقع نشی) پخوا له هغه چه یو بل سره مسه کړی (په وطی سره)، پس هغه توان نه لری (د روژی نیولو) نو (پری لارم) طعام (خواړه) ورکول دی شپیتو مسکینانو ته،

تفسیر: یعنی که د غلام ازادولو توان نه لری نو پرله پسې دوه میاشتنی داسی روژی دی ونیسی چه پکښی بی له عذره هیڅ یو ډیل او پریکړه واقع نشی که په روژه نیولو باندی ئی هم توان نه رسیږی نو شپیتو تنو اکربانو او فقیرانو ته دی طعام او خواړه ورکړی د دی مسئلی نور تفصیلات دی په فقهیه و کتابونو کښی وکتل شی.

ذَلِكَ لِمَنْ تَوَابَ اللَّهُ وَرَسُولُهُ

دغه (تخفیف په کفارو کښی) دپاره د دی دی چه ایمان راوړئ تاسی په الله او په رسول د دغه (الله).

تفسیر: یعنی د جاهلیت د زمانی خبری پریریدی ! او د الله تعالی په حکمونو باندی تگ وکړی او هسی چاری وکړی، چه مؤمن لره ښائی او د مومن له شان څخه وی.

وَلِلَّهِ حُدُودُ اللَّهِ وَلِلْكَافِرِينَ عَذَابٌ أَلِيمٌ إِنَّ الَّذِينَ يُحَادُّونَ
اللَّهَ وَرَسُولَهُ كُبِتُوا كَمَا كُبِتَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ وَقَدْ أَنْزَلْنَا

الَّتِي يَنْتِزِعُ لَكُمْ مِنْ عَذَابٍ مُهِينٍ

دا (مذکوره احکام) حدونه (مقرر شوی) د الله دی (معین کړی شوی) او کافرانو ته عذاب ډیر دردناک دی بیشکه هغه کسان چه مخالفت کوی له الله نه او له رسول د دغه (الله) شخه خوار هلاک به کړل شی دوی لکه چه خوار هلاک کړی شوی ؤ هغه (کسان) چه پخوا له دوی شخه ؤ او په تحقیق نازل کړی دی مونږ دلائل (د قدرت خپل او صدق د رسول) روښان او کافرانو منکرانو ته عذاب سپکونکی رسوا کوونکی دی (په دنیا یا په عقبا کښی).

تفسیر: یعنی مسلمانانو ته نه ښائی چه د الله تعالیٰ له تاکیو (مقرر) حدودو شخه تجاوز وکړی. پاتی شول کافران چه د الله د حدودو څه پروا نه کوی او پخپل فکر او غوښتنه سره حدود تاکی (مقررو) نو تاسی هغوی پریدئ چه هغوی لره درد رسوونکی عذاب دی داسی خلق به پخوانیو زمانو کښی هم ذلیل او خوار ؤ او اوس هم خواریدئ د الله تعالیٰ د قدرت د دلائلو له لیدلو او د رڼو او ښکاره ؤ ښو له اوریدلو شخه وروسته بیا پخپلو انکارو باندی کلک پاتی کیدل او د الله تعالیٰ د احکامو عزت او احترام نه کول د خپل ځان د ذلت او سپکتیا او بی احترامی او خواری په عذاب کښی ځان اخته کولو سره مرادف دی.

يَوْمَ يَبْعَثُهُمُ اللَّهُ جَمِيعًا فَيُنَبِّئُهُمْ بِمَا عَمِلُوا

(یاد کړه ای محمده) هغه ورځ چه ژوندی به پورته کړی الله دوی ټول له قبورو پس خبر به کړی (الله) دوی په هغو کارونو باندی چه کړی ئی وی.

تفسیر: یعنی هر هغه کارونه چه دوی کړی وی د هغو له نتیجی سره به مخامخ کیدي. د دوی به هیڅ عمل غائب کیدونکی نه وی.

أَحْصَاهُ اللَّهُ وَنَسُوهُ وَاللَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ شَهِيدٌ

شمیرلی ساتلی دی هغه (اعمال) الله او هیر کړی دی هغوی (هغه اعمال) او الله پر هر شی باندی ښه شاهد ښه خبردار دی (نو ور به کړی دوی ته جزاء موافقه).

تفسیر: یعنی هغوی ته د هغوی د گرد (ټول) عمر کارونه او اعمال هیڅ په یاد هم نه دی پاتی

شوی یا هغوی ته یی هیخ توجه نه ده شوی لیکن د الله تعالیٰ په نزد هغه گرد (تول) یو په یو محفوظ او ساتلی شوی دی - دی به هغه گرد (تول) دفترونه په هغه ورځ کښی پرانیځی. او د هر سری په مخ کښی به ئی ږدی.

أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللَّهَ يَعْلَمُ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ مَا يَكُونُ مِنْ
تَجَوَّى ثَلَاثَةَ الْأُحُورَ أَيْعُهُمْ وَالْأَخْصَاةِ إِلَّا هُوَ سَادِسُهُمْ وَلَا أَدْنَى
مِنْ ذَلِكَ وَلَا أَكْثَرَ إِلَّا هُوَ مَعَهُمْ آيَنَ مَا كَانُوا

آیا نه وینی ته نه ئی خبر چه بیشکه الله ته ښه معلوم دی هر هغه څه چه په آسمانونو کښی دی او هر هغه څه چه په ځمکه کښی دی (بلکه خبر ئی) نه به وی پتی خبری (یو د بله په غوړونو کښی) د دری تنو مگر خو دغه (الله) به څلورم د هغوی وی (علماً) او نه به وی پنځه تنه (راز ویونکی) مگر خو دغه (الله) به شپږم د هغوی وی (په اعتبار د علم سره) او نه به وی لږ له دی (عدد) نه او نه به وی ډیر (له دی عدد نه) مگر خو وی به دغه (الله) له هغو سره (په اعتبار د علم سره) هر چیری چه وی هغوی.

تفسیر: یعنی د الله تعالیٰ علم یواځی د دوی په اعمالو باندی منحصر نه دی بلکه د هغه په علم کښی د آسمان او ځمکی هر وړوکی او لوی شی شته هیخ یو مجلس - مشوره - جرگه - مرکه - پته خبره گنگوسه او پس پسی به نه وی چه الله تعالیٰ به په هغوی باندی نه خبریږی. د ده محیط علم په هر شی او هر ځای باندی رسیږی. هر چیری چه دری سری سره کینی او خبری اتری سره وکړی دوی دی داسی نه گنی چه دلته بل څلورم څوک نشته - او پنځه گونی مرکه دی خیال ونه کړی چه له مونږ سره کوم شپږم اوریدونکی نشته تاسو ښه وپوهیږی، چه دری وی که څلور یا پنځه یا له دی څخه لږ یا ډیر - هر چیری چه وی - او په هر حالت کښی چه وی الله تعالیٰ په خپل محیط علم له هغوی سره شته او هیخ کله له هغوی څخه جلا (جدا) نه دی.

تنبیه: که په مشوره کښی سره دوه تنه وی نو د جگړی او اختلاف په صورت کښی ترجیح مشکله ده ځکه په عمومی معاملو کښی ضرور یو طاق عدد په جرگو او مرکو کښی وی او له یوه څخه وروسته رومینی طاق شمیر دری بیا پنځه وی. ښائی چه دا دوه شمیر د دوی لامله (له وجی) غوره کړی شوی وی نو وړاندی ئی له ﴿وَلَا أَدْنَى مِنْ ذَلِكَ وَلَا أَكْثَرَ﴾ سره د هغه تعمیم وفرمایه پاتی شوه دا خبره چه د فاروقی د خلافت مرکه ولی د شپږو تنو مشرانو لرونکی وه حال دا دی چه د شپږو شمیر طاق نه دی ښائی چه د هغه سبب دا وی چه په هغه وقت کښی هم دا

شپږ سره مشران هر یو د خلافت او تولواکۍ (باچاهۍ) وړ (لائق) ؤ چه هیڅ یو له دوی څخه د خوشۍ کولو وړ (لائق) نه ؤ او هم د راتلونکیو خلیفگانو انتخاب د هم دوی له منځه کیده او ښکاره ده د هر مشر نوم چه په ریاست سره واخیست شی نو پرته (علاوه) له هغه څخه پنځه رای ورکوونکي پاتی کیږي . بیا حضرت عمر بن خطاب رضی الله تعالیٰ عنه د احتیاط له مخی د مساوات په صورت کښی ترجیح دپاره د عبدالله بن عمر رای ته کتل والله اعلم.

ثُمَّ يَنْبِئُهُمْ بِمَا عَمِلُوا يَوْمَ الْقِيَمَةِ إِنَّ اللَّهَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ ۝۴۰ أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ نُهُوا عَنِ النَّجْوَىٰ ثُمَّ يَعُودُونَ لِمَا نُهُوا عَنْهُ وَيَتَنَبَّجُونَ بِالْأُثْمِ وَالْعُدْوَانِ وَمَعْصِيَتِ الرَّسُولِ ۖ

بیا به خبر کړی (الله) دوی په هغو (دنیوی اعمالو) چه کړی ئی دی په ورځی د قیامت کښی بیشکه الله په هر څیز باندی ښه پوهیدونکی ښه خبردار دی - آیا نه وینی ته نه ئی خبر هغه کسان چه منع کړی شوی ؤ له پتو خبرو څخه بیا بیرته ور وگرځیدل دوی هغه شی ته چه منع کړی شوی ؤ دوی له هغه څخه او پتی خبری کوی دوی په گناه سره او په تجاوز دښمنی ظلم سره او په معصیت نافرمانی د رسول (د الله) سره .

تفسیر: ځمونږ د پیغمبر حضرت محمد صلی الله علیه وسلم په مرکه کښی دوه مخو او منافقانو به پخپلو منځونو کښی پتی خبری سره کولی د مرکۍ په سریو باندی به ئی مسخری کولی او عیبونه به ئی څرگندول (ښکارول) - یو د بل په غوړو کښی به ئی پس پسی کولی او د سترگو او د سر په اشارو سره به ئی له خپلو ملگرو سره خبری کولی چه له دی حرکاتو څخه صادقو او مخلصو مسلمانانو ته تکلیف پیښیده او د رسول الله صلی الله علیه وسلم د خبری له اوریدلو څخه وروسته به ئی ویل چه «دا مشکل کار ځمونږ له لاسه کیدونکی نه دی» اگر که پخوا له دی څخه د (النساء) په سورت کښی له هسی سرگوشی او پتی خبری څخه هم هغوی ته ممانعت شوی ؤ خو دغو مؤدی او بی حیاء منافقانو سره له هغه د خپلو دی بدو عملونو څخه لاس وانخیست دا دی اوس بیا د هغه په نسبت داسی ممانعت وشو.

وَإِذَا جَاءُوكَ حَيَّوْكَ بِمَا لَمْ يُحَيِّكَ بِهِ اللَّهُ وَيَقُولُونَ فِي أَنْفُسِهِمْ

لَوْلَا يُعَذِّبُ اللَّهُ بِمَا نَقُولُ حَسْبُكُمْ جَهَنَّمُ يَصْلَوْنَهَا فَبِئْسَ الْمَصِيرُ ⑤

او کله چه راشی دوی تاته (ای محمده!) نو پیشکشی درکوی سلام اچوی تاته په هغه شی سره چه پیشکشی نه ده مقرره کړی تاته په هغه شی سره الله (په غای د السلام علیک السام علیک وائی) او وائی دوی په نفسو زړونو خپلو کښی ولی نه په عذابوی مونږ الله په هغه (غلط) څه چه وایو ئی (نو فرمائی الله) بس دی دوی ته (په تعذیب کښی) دوزخ چه ورننوځی پکښی نو بد غای د ورتللو دی (دا دوزخ).

تفسیر: یعنی پاک الله له نورو پیغمبرانو سره تاسی ته داسی دعاوی وفرمایلی (سلام علی المرسلین) او (سلام علی عبادہ الذین اصطفی) او د مؤمنانو په ژبه ئی داسی ویل «السلام علیک ایها النبی ورحمة الله و بركاته» مگر ځینی یهودان به کله چه د هغوی حضور ته راتلل نو د السلام علیک په عوض به ئی په ژولی ژبی سره ویل السام علیک چه د هغه معنی داسی ده چه تا باندی دی مرگی راشی! گواکی د هغه د سلامتیا د دعاء په عوض کښی چه الله تعالی هغوی ته ورکړی ؤ دوی ښیراوی کولی بیا به ئی پخپلو منځونو کښی سره ویل که دی په رښتیا سره پیغمبر دی نو د داسی وینا له ویلو سره سم د لاسه ولی پر مونږ باندی عذاب نه رانازلیدی؟ نو د دوی د دی سؤال په جواب کښی فرمائی ﴿حَسْبُكُمْ جَهَنَّمُ﴾ یعنی تلوار مه کوئی داسی کافی پوره عذاب به درورسیدی چه د هغه په مقابل به د بل عذاب ضرورت نه پاتی کیږی.

تنبیه: په احادیثو کښی راغلی دی چه یهودانو به د السلام علیک په غای باندی السام وویل ممکن دی چه ځینو منافقانو به هم داسی ویل - ځکه چه زیاتره منافقان یهودیان ؤ. د رسول اکرم صلی الله علیه وسلم داسی عادت ؤ کله به چه کوم یهودی داسی ورته ویل دوی به په لنډ ډول (طریقه) سره داسی جواب وایه (وعلیک) یو ځلی چه عائشی صدیقی رضی الله عنها د کوم یهودی له خولی څخه السام علیک واورید نو په جواب کښی ئی داسی ورته وویل علیک السام واللعة نو رسول الله صلی الله علیه وسلم د خپل اخلاق له کماله له دی خبری څخه خوښ نه شو.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا تَنَاجَيْتُمْ فَلَا تَنَاجُوا بِالْإِثْمِ وَالْعُدْوَانِ وَمَعْصِيَةِ الرَّسُولِ وَتَنَاجُوا بِالْبِرِّ وَالْتَّقْوَىٰ

ای هغو کسانو چه ایمان ئی راوړی دی (یعنی ای مؤمنانو) کله چه پتی

خبری کوئی تاسی یو له بله سره (په غوړونو کښی) پس مه کوئی پتی خبری پخپلو منځونو کښی په گناه سره او په تجاوز دښمنی ظلم سره او په معصیت نافرمانی د رسول (الله) سره او پتی خبری مصلحت کوئ پخپلو منځونو کښی په احسان نیکی او پرهیزگاری سره.

تفسیر: یعنی صادقو مسلمانانو لره ښائ چه د منافقینو له داسی عاداتو (اخلاقو) څخه ځانونه وژغوری (وساتی) او د مسلمانانو پس پسی او گنگوسی او مشوره نه ښائ چه د ظلم او عدوان او د الله تعالیٰ او رسول الله صلی الله علیه وسلم د نافرمانی دپاره وی بلکه د نیکی - د تقویٰ او د معقولی او ښی خبری د اشاعت دپاره وی لکه چه (النساء) د سورت په (۱۷) رکوع ۱۱۴ آیت ځمونږ د دغه مقدس تفسیر کښی مو داسی یو آیت ولوست

﴿لَاخِرُ فِيْ كِتَابِنَا نَجُوْنُهُمُ الْاَمَنُ اَمْرٌ بِصَدَقَةٍ اَوْ مَعْرُوفٍ اَوْ اَصْلَاحٍ بَيْنَ النَّاسِ﴾

وَاتَّقُوا اللَّهَ الَّذِيَّ اِلَيْهِ تُحْشَرُونَ ۙ

او ویریرئ له (عذابه د) الله هغه (الله) چه خاص ده ته به تاسی جمع کړی شی په قیامت کښی جزاء ته.

تفسیر: یعنی تاسی تول د الله تعالیٰ په مخ کښی ودریری. او تر ذری پوری حساب ورکوئ له الله تعالیٰ څخه د هیچا پته او ښکاره خبره پته نه ده نو ځکه د هغه د ویری او د پرهیزگاری خبری وکړی.

اِنَّمَا النَّجْوٰی مِنَ الشَّيْطٰنِ لِيَحْزَنَ الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا وَلَيْسَ بِضَارِّهِمْ شَيْئًا اِلَّا بِاِذْنِ اللّٰهِ وَعَلٰى اللّٰهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُؤْمِنُوْنَ ۝

بیشکه چه پتی خبری (په گناه) (کارونو) د شیطان دی لپاره د دی چه خفه کړی هغه کسان چه ایمان ئ راوړی دی او نه دی (شیطان یا پته خبره) ضرر رسوونکی دغو (مومنانو) ته د هیڅ شی مگر په اذن حکم اراده د الله او ښائ چه خاص پر الله پس توکل دی وکړی مومنان (او الله ته وسپاری تول امور خپل او هیڅ پروا دی نه کوی د پت راز ویلو د نورو څخه)

تفسیر: یعنی د منافقانو دا سرگوشي او پس پسی د دی لامله (له وجی) وی چه لږ څه مسلمانان خپه او په سودا کښی ولویږی وویږیږی او پخپلو زړونو کښی ووائی چه آیا دا خلق څه غوته کوی؟ او څه سره وائی؟ او په څه تړون کښی سره بوخت (مشغول) دی؟ دا کار شیطان په هغوی باندی کاوه مسلمانان دی په یاد ولری چه د شیطان له لاسه هیڅ شی کیدونکی نه دی او هیڅ یو څیز د هغه په واک (قبضه) کښی نشته گته (فائده) او نقصان د الله تعالیٰ په اختیار کښی دی که د هغه حکم او اراده نه وی که هرڅومره مشوری او منصوبی او تړون وکړی تاته هیڅ نقصان نه شی رسولی نو ځکه په ځای د دی چه تاسی خفه او پریشان شی. بنائی چه الله تعالیٰ ته هیله (طمعه) او امید او اسره وکړئ.

تنبيه: په احادیثو کښی له دی خبری څخه ممانعت شوی دی چه په مجلس کښی یو سری پریږدی دوه نور پخپلو منځونو کښی سره پس پسی او پتی خبری وکړی ځکه چه هغه دریم سری به خفه کیږی - دا مسئله بنائی چه تر دی آیت لاندی راشی. حضرت شاه صاحب رحمه الله علیه لیکي «که دوه سره په مجلس کښی پت غږیږی نو نورو لیدونکیو ته سودا پینږیږی او هر یو پخپل زړه کښی وائی چه له ما ځنی کومه خرابه خبره شوی ده چه دوی ئ په پته سره وائی او د هغی په شاو خوا کښی پتی خبری سره کوی.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا قِيلَ لَكُمْ تَسَبَّحُوا فِي الْمَجَالِسِ فَاسْبَحُوا يَفْسَحَ اللَّهُ لَكُمْ

آی هغو کسانو چه ایمان ئ راوړی دی (یعنی ای مؤمنانو) کله چه وویل شی تاسی ته ځای ارت کړئ په مجلس کښی نو ځای ارت کړئ چه ارتیا وکړی الله تاسی لره (په جنت کښی).

تفسیر: یعنی ای مؤمنانو په مجالسو کښی داسی سره کینئ چه د کښیناستلو ځای نورو ته پاتی شی او تول موقع ومومی او د نورو ځای تنگ نه شی کله چه تاسو ځایونه ارت کړئ خلقو ته نو پاک الله تعالیٰ به هم تاسی له تنگی څخه وباسی او د خپل رحمت ابواب او ورونه به در پرانیځی.

وَإِذَا قِيلَ اسْتَزُورُوا فَاسْتُزُّوا

او کله چه وویل شی (تاسی ته) چه پورته شی ! (کوم ښه کار ته لکه لمونځ او نور) نو پورته شی!

تفسیر: حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکی «دا د مجلس ادب دی که کوم سری راشی او د هغه د کیناستلو غای نه وی نو نورو ته ښائی چه لږ لږ سره وخوځیږی تر څو د مجلس حلقه لویه او غای ارت شی یا له خپلو غایونو څخه ودیږی او لږ څه ارته بله حلقه او پینځه سره جوړه کړی که بالکل د تللو په نسبت دوی ته وویل شی نو لږ دی شی په داسی حرکت کښی غرور او بخل کول ونه کړئ ځکه چه په ښو رشو (خوینو) په سری باندی الله تعالیٰ مهربان او له بدو رشو (خوینو) څخه الله تعالیٰ بیزار دی.

تنبیه: د رسول اکرم صلی الله علیه وسلم په مجلس کښی هر سری خپل نژدیوالی له پیغمبر سره غوښتو چه د هغه لامله (له وجی) ډیر غلی په مجلس کښی تنگی پینځیده تر دی چه کله کله به لویو اصحابو ته هم د رسول الله صلی الله علیه وسلم سره نژدی غای نه پیدا کیده. نو ځکه دا احکام صادر شول تر څو هر یوه ته د هغه له درجی او غوښتنی سره سم درجه په درجه پرله پسې د استفادی موقع په لاس ورشی او د مجلس ضبط او ربط او نظم او نسق قائم شی. اوس هم د داسی بی انتظامی پیښوونکیو شیانو په لری کیدلو کښی د مرکو او د جرگو د ریش او ستر احکام او هدایت منل یو ضروری کار دی. او ښائی چه نور یی د زړه له کومی څخه ومنی. اسلام مونږ ته ابتری بی نظمۍ - پریشانی نه رانیسی بلکه د اسلام په مفهوم کښی انتهائی نظم - نسق - انضباط او ارتباط پروت دی او په هر څیز او هر کار کښی مونږ ته داسی کتور (فائده مند) شیان رانیسی چه په هغو کښی په زرهاو صوری او ممنوی ښیگنی (فائدی) شته. کله چه په عامو او معمولی جرگو او مرکو کښی داسی حکم دی نو د جگړی په ډگر (میدان) او د جهاد په میدان کښی له دی څخه لوړ (اوچت) او غوړ حکمونه راکړی شوی دی چه د هغو ساتنه او رعایت پر هر مسلمان باندی ضروری دی.

يَرْفَعُ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا مِنْكُمْ وَالَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ دَرَجَاتٍ

پورته کوی الله هغه کسان چه ایمان راوړی دی له تاسی څخه (په طاعت فرمان برداری د ده) او (خاص پورته کوی) هغه کسان چه ورکړی شوی دی دوی ته علم پوه په درجو مرتبو کښی.

تفسیر: یعنی صادق ایمان او صحیح علم سری ته ادب او تهذیب ورزیی او متواضع کوی یی. علم او د ایمان خاوندان چه هومره کمالاتو ته ورسیدوی او لوړو (اوچتو) مرتبو ته وخیژی او پرمخ تګ وکړی هومره ځان ښکته - مات - متواضع او ناغیزه گنی. نو ځکه الله تعالیٰ د هسی سړیو درجی لا پسې وچتوی او دوی لا د پټ او د عزت خاوندان کوی (من تواضع رفعه الله) دا د متکبرانو - بی دینانو جاهلانو - ناپوهانو کار دی چه په لږ خبره باندی جگړی نښلولی او سره ځانونو سره او شنه کوی یا په دومره یوه خبره باندی خفه کیږی چه ولی زه له دی ځایه

پاڅيدم؟ او ولى هلته كيناستم؟ يا پاڅولى او كينولى شوى يم؟ يا ولى له مجلسه د باندې ووتم يا وويستلى شوم؟ د افسوس ځاى دى چه نن دير ناپوهه مشران او په نامه سره مشهور ملايان د دى خيالى اعزازاتو په سلسله او لړ كښى په يو پاى (آخر) ته نه رسيدونكيو جگړو كښى سره نښتى دى او هر يو پخپلو سنگرو او مورچلو كښى كلك ناست دى او در گرده (توله) پر موهومو شيانو باندې سره جنگيږي ﴿إِنَّ اللَّهَ وَآلَهُ رَجُوعُونَ﴾

وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ ۝

او الله په هغو (كارونو) چه كوئ تاسو ښه خبردار دى (نو جزاء به پرى دركړى).

تفسير: يعنى هر يوه ته د هغه له كار - لياقت او درجى سره سمه مرتبه ښى - او هغه الله اكرم شانه واعظم برهانه ته ښه معلوم دى چه كوم يو په رشتيا سره ايماندار او د علم خاوند دى.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا نَجَّيْتُمُ الرُّسُولَ فَقَدْ مُوَابَّيْنِ يَدَيَّ
نَجْوَكُمْ صَدَقَةٌ ذَلِكَ خَيْرٌ لَّكُمْ وَأَظْهَرُ فَإِنْ كُنْتُمْ تَحِبُّونَ فَإِنَّ اللَّهَ
غَفُورٌ رَّحِيمٌ ۝

اى هغو كسانو چه ايمان ئ راوړى دى (يعنى اى مؤمنانو) كله چه (اراده كوئ د پټو خبرو) له رسول سره نو وړاندې كړئ په مخكښى د راز خپل څه صدقه خيرات (فقر او لره) دغه تقديم د صدقى پخوا له پټو خبرو نه خير بهتر دير غوره تاسى لره او دير پاكيزه دى نو كه بيا نه مومئ (تاسى هغه شى چه صدقه ئ كړى)، پس بيشكه الله ښه مغفرت كوونكى (د خطياتو) دير رحم والا دى (په انعام د اجر او ثواب سره).

تفسير: منافقانو به بى فائدى خبرى د رسول الله صلى الله عليه وسلم په غوږ كښى وېلى او په دى چل به ئ خپله لوى او نژديوالى نورو ته وړېدو او ځينو مسلمانانو به هم غير مهمى خبرى د حضرت محمد رسول الله صلى الله عليه وسلم په غوږ كښى په ورو سره وېلى او د هغوى وخت به يى خرابولو او نورو ته به ئى موقعه نه وركوله چه د پيغمبر صلى الله عليه وسلم له فيضه مستفيد شى يا كه كوم وقت رسول الله مبارك غوښتل چه گوښى (بيل) كښى او لږ څه خلوت شى نو

هله ته به هم خلق ورننوتل او هغه ځای به ئ هم تنگښو او دوی به ئ پخپل فکر نه پری ښودل او د هغوی په چار چاپیر کښی به دیر سری غونډیدل خو رسول الله صلی الله علیه وسلم د مروت او اخلاقو له سببه هیچاته هیڅ نه ویل نو ځکه داسی حکم را نازل شو «هر څوک چه غواړی له رسول الله صلی الله علیه وسلم سره پتی خبری او څه مصلحت وکړی ښائ چه پخوا له هغه فقیرانو او مسکینانو ته څه خیرات ورکړی!» د دی حکم په منلو کښی څو گنتی دی - د غریبانو او فقیرانو سره امداد او معاونت کیږی او د خیرات ورکونکی د نفس تطهیر او تزکیه په عمل راځی - او د منافق او مخلص مسلمان معرفی او پیژندگلو په ښه شان سره کیږی او د پتو خبرو د کونکیو لږ توب په عمل راځی که له چا سره به د خیرات ورکولو څه شی نه ؤ نو هغه له دی قید معاف ؤ کله چه دا حکم رانازل شو نو منافقانو د بخل او کنسکی لامله (له وجی) هغه عادت پری ښود - او مسلمانان هم وپوهیدل چه دیر پتی خبری کول د الله تعالی نه خوښیږی او د دی دپاره ئ داسی حکم رانازل کړی دی په پای (آخر) کښی دا حکم په راتلونکی آیت سره منسوخ وفرمایه.

ءَأَشْفَقْتُمْ أَنْ تُقَدِّمُوا بَيْنَ يَدَيْ نَجْوَاكُمْ صَدَقَاتٍ فَإِذْ لَمْ تَفْعَلُوا وَتَابَ اللَّهُ عَلَيْكُمْ فَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ وَأَطِيعُوا اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَاللَّهُ خَبِيرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ ۝

آیا ویریږئ تاسی (له فقر) چه وړاندی کړی په مخکښی د پتی خبری ستاسی صدقات خیراتونه پس په هغه وقت کښی چه ونه کړ تاسی دغه (خیرات) او رجوع په رحمت سره وکړه الله پر تاسی باندی نو قائم کړئ سم ودرئ (سره له ټولو حقوقو) لمونځ او ورکړئ تاسی زکوٰه او حکم ومنئ تاسی د الله او (حکم ومنئ تاسی) د رسول د دغه (الله) او الله ښه خبردار دی په هغو اعمالو باندی (هم) چه کوئ تاسی (نو جزاء ئ به درکړی).

تفسیر: یعنی د صدقی د ورکولو له حکم څخه کوم مقصد چه ؤ هغه حاصل شو اوس مو دا مؤقت حکم له تاسی څخه پورته کړ. ښائ چه تاسی د هغو حکم په تعمیم کښی په صدق او د زړه له کومی څخه زیار (کوشش) وکړئ چه هیڅ منسوخ کیدونکی نه دی او هغه لمونځ روژه او نور حسنات دی چه له دوی څخه د تاسی د نفس پوره تطهیر او تزکیه کیږی
تنبیه: له ﴿فَإِذَا تَقَالَّوْا﴾ څخه ښکاری چه پر دی حکم باندی په عام ډول (طریقه) سره د عمل کولو وار نه دی راغلی. په ځینو روایاتو کښی راغلی دی چه حضرت علی کرم الله وجهه فرمایلی

دی چه په دی حکم باندی د محمدی امت له منځه یواځی ما عمل کړی دی.

أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ تَوَلَّوْا قَوْمًا غَضِبَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ

آیا نه گوری ته (ای محمده!) هغو (منافقان) ته چه دوستی کوی له (هغه) قومه (د یهودانو) سره چه غضب کړی دی الله پر هغوی باندی،

تفسیر: دا خلق منافقان او هغه قوم او تیر یهودان دی (چه دغه منافقین له هغو یهودانو سره دوستی او همدردی کوی)

مَاهُمْ مِنْكُمْ وَلَا مِنْهُمْ

نه دی دغه (منافقان) له تاسی (مؤمنانو) څخه او نه له هغو (یهودانو) څخه.

تفسیر: یعنی منافق نه په پوره ډول (طریقه) په تاسی مسلمانانو کښی شامل دی ځکه چه په پته کافر دی او نه په پوره ډول (طریقه) په هغو یهودانو کښی گډ او شامل دی ځکه چه په ښکاره سره ځان مسلمان بولی ﴿مُذَبِّحِينَ بَيْنَ ذَلِكَ إِلَى هَؤُلَاءِ وَلَا إِلَى هَؤُلَاءِ﴾

وَيَحْلِفُونَ عَلَى الْكَذِبِ وَهُمْ يَعْلَمُونَ

او قسمونه خوری (منافقان په دعوی د اسلام) په دروغو باندی حال دا چه دوی پوهیږی (پخپلو دروغو)

تفسیر: قسمونه خوری منافقان په دعوی د اسلام او احترام د سیدالاثام صلی الله علیه وسلم حال دا چه دوی پوهیږی چه دروغ وائی او دروغ هم له بی خبری او غفلت څخه نه بلکه په قصد سره پر دروغو خبرو باندی قسمونه خوری. مسلمانانو ته وائی ﴿إِنَّهُمْ كَاذِبُونَ﴾ هغوی له تاسی څخه دی او تاسی غوندی په رښتیا سره مسلمانان دی او حال دا دی چه هغوی له اسلام سره له لری نه هم څه نسبت نه لری .

أَعَدَّ اللَّهُ لَهُمْ عَذَابًا شَدِيدًا

تیار کړی دی الله دوی ته عذاب ډیر سخت

تفسیر: چه د هغوی به نسبت د دی پاک قرآن د (النساء) د سورت په (۲۱) رکوع ۱۴۵ آیت کښی داسی ویلی شوی دی ﴿إِنَّ الْمُنَافِقِينَ فِي الدَّارِ الْأَسْفَلِ مِنَ النَّارِ﴾

إِنَّهُمْ سَاءَ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿۱۵﴾

بیشکه دوی لره بد دی هغه شی چه ؤ دوی چه کول به ی (له گناهونو).

تفسیر: یعنی که څه هم اوس هغوی ته د دوی بد کارونه په نظر ورنشی خو هغوی د نفاق په کارونو کښی هسی سره بوخت (مشغول) دی چه ځان ته ډیر خراب تخم کری او خپل ځانونه پخپلو لاسو سره په بلا اخته کوی.

اتخذوا أيمانهم جنة فصدوا عن سبيل الله فلهم عذابٌ مُهِينٌ ﴿۱۶﴾ لَنْ تُغْنِي عَنْهُمْ أَمْوَالُهُمْ وَلَا أَوْلَادُهُمْ مِنَ اللَّهِ شَيْئاً أُولَئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ ﴿۱۷﴾

گرځولی ؤ دی قسمونه خپل ډال (چه پری ساتی سر او مال خپل) پس منع ستانه کړل دوی (په دغو قسمونو سره مؤمنان له لاری د الله (له جهاد) څخه (له دوی سره) پس دوی لره دی عذاب سپکونکی. له سره به دفع نه کری له دوی څخه (په قیامت کښی) مالونه د دوی او نه اولاد د دوی له (عذابه د) الله څخه هیڅ څیز دغه کسان یاران ملگری د دوزخ دی دوی به په دی دوزخ کښی تل اوسیدونکی وی.

تفسیر: یعنی د دروغو په قسمونو سره خپل ځانونه او مالونه د مسلمانانو له لاسو څخه ساتی او خپل ځان مسلمان ورښکاری او د دوستی او خپلوی په ډول (طریقه) نور سړی هم د اسلام له لاری څخه وباسی. نو په یاد ئی ولری. چه داسی خلقو ته په دی ډول (طریقه) سره هیڅ یو پت او عزت نه پاتی کیږی او د ذلت او سپکتیا په سختو ربرو (تکلیفونو) او عذابونو ککړ کیږی کله چه د سزا وقت راوړسیدی نو دوی د الله تعالی له لاسه خپل ځانونه نشی ژغورلی (بچ کولی) او دوی ته د دوی هغه مالونه او اولادونه څه مرسته (امداد) او مدد رسولی نشی چه دوی د هغو د حفاظت لپاره په دروغو سره قسمونه پری خوړل.

يَوْمَ يَبْعَثُهُمُ اللَّهُ جَمِيعًا فَيَحْلِفُونَ لَهُ كَمَا يَحْلِفُونَ لَكُمْ وَيَحْسَبُونَ أَنَّهُمْ عَلَىٰ شَيْءٍ

(ياده کره ای محمده!) هغه ورخ چه ژوندی پورته کړی (دوی) الله ټول نو قسمونه به خوری دوی هغه (الله) ته لکه چه قسمونه خوری دوی تاسی ته (په دنیا کښی ای مسلمانانو) او گمان به کوی (دوی) چه بیشکه دوی په پوی دی (نفعمن او پر کومه ښه لاره درومی)

تفسیر: یعنی د دی غای هغه روږد شوی عادت به هلته هم له دوی سره وی لکه چه دلته ستاسی په مخ کښی په دروغو سره غانونه ساتی او داسی گنې چه مونږ ډیر هوښیار یو - او ډیر ښه چالونه چلوو د الله تعالیٰ په مخ کښی به هم د دروغو قسمونو په یادولو سره غان تیاروی او وائی ای پروردگاره مونږ خو داسی نه وو او داسی وو ښائی دوی داسی گنې چه هلته به هم په داسی اقوالو او ویناوو سره نجات مومو!

إِلَّا أَنَّهُمْ هُمُ الْكَذِبُونَ ﴿١٨﴾

واورئ! خبردار شی! چه بیشکه دوی هم دوی دی دروغجنان (چه له الله سره هم دروغ وائی)

تفسیر: بیشکه چه اصل او ډبل دروغ هغه دی چه د الله تعالیٰ په مخ کښی ئ هم وائی او د خپلو هغو دروغ ویلو څخه هیڅ نه شرمیږی.

رَأْسُ حُودَ عَلَيْهِمُ الشَّيْطَانُ فَأَنسَاهُمْ ذِكْرَ اللَّهِ ط

غالب شوی دی پر دوی باندی شیطان نو هیر کړی دی شیطان له دوی نه ذکر - یاد د الله.

تفسیر: پر هر چا باندی چه شیطان داسی پوره لاس ولری نو د هغه زړه او دماغ داسی مسخ او بدلیدي چه هیڅ یو شی ئی په یاد نه پاتی کیږی او په دی باندی هیڅ نه پوهیږی چه آیا پاک الله هم شته؟ که نه؟ دا کمبخت د الله تعالیٰ له عظمت لوی - جلال او کبریا څخه غان نه خبروی

او داسی خیال کوی چه په قیامت کښی به هم د دروغو په مرسته (مدد) خپل ځان ژغوری (بج کوی) - او په دی باندی نه دی خبر چه دی پخپل دی وضعیت سره د خپلی بی حیائی - حماقت او ناپوهی اعلان کوی او دغه ممسوخ په دغومره یوه خبره هم نه پوهیږی چه د ده دغه دروغ د الله تعالی په دربار کښی هیڅ نه چلیږی .

أُولَئِكَ حِزْبُ الشَّيْطَانِ ۚ أَلَا إِنَّ حِزْبَ الشَّيْطَانِ هُمُ الْخٰسِرُونَ ﴿١٤﴾

(دغه هیروونکی کسان) لښکر د شیطان دی واورئ! خبردار شی! بیشکه لښکر تابعان د شیطان هم دوی دی زیانکاران (چه ئ ورکړل د لاسه باقی نعمتونه او ځانونه ئی وغورځول په ابدی زحمت کښی)

تفسیر: د شیطانی لښکرو انجام ضرور خراب دی نه په دنیا کښی د دوی مکر فریب منصوبی د وروستنی بری مخ لیدلی شی او نه په آخرت کښی له سخت عذاب څخه خپل ځانونه ژغورلی (بج کولی) شی.

إِنَّ الَّذِينَ يُجَادُّونَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ أُولَئِكَ فِي الْأَذَلِّينَ ﴿١٥﴾ كَتَبَ اللَّهُ لَأَغْلِبَنَّ أَنَا وَرُسُلِي ۚ إِنَّ اللَّهَ قَوِيٌّ عَزِيزٌ ﴿١٦﴾

بیشکه هغه کسان چه مخالفت کوی له الله او له رسول د دغه (الله) څخه دغه (د مخالفانو تولی) په (جملی د) ذلیلانو مغلوبانو کښی دی لیکلی دی الله (په لوح محفوظ کښی) چه خامخا به غلبه بری وکړم هر ورو (خامخا) زه او رسولان ځما بیشکه الله ډیر قوی دی ښه غالب دی.

تفسیر: یعنی له الله تعالی او د ده له رسول الله صلی الله علیه وسلم سره مقابله کوونکی چه د حق او صداقت په خلاف جنگیږی سخت ناکام - او سپک او ذلیل دی پاک الله په لوح محفوظ کښی لیکلی دی چه په پای (آخر) کښی یواځی حق او حقانیت لره بری او غلبه ده او د ده پیغمبران هر ورو (خامخا) مظفر او منصور کیږی دغه تقریر پخوا له دی په څو څو نورو ځایونو کښی هم تیر شوی دی.

لَا تَجِدُ قَوْمًا يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ يُوَادُّونَ مَنْ حَادَّ اللَّهَ

وَرَسُولُهُ وَلَوْ كَانُوا آبَاءَهُمْ أَوْ أَبْنَاءَهُمْ أَوْ إِخْوَانَهُمْ أَوْ عَشِيرَتَهُمْ
أُولَئِكَ كَتَبَ فِي قُلُوبِهِمُ الْإِيمَانَ

او نه به مومی ته (ای محمده او نه ښائیږی چه بیامومی) یو قوم چه ایمان نی راوړی وی په الله او په ورځی آخری (د قیامت) چه دوستی به کوی دوی له هغه چا سره چه مخالفت کوی له الله او له رسول د دغه (الله) نه اګر که وی (دغه مخالفین) پلرونه د دوی او ځامن د دوی یا ورونه د دوی یا (نور قبیله) خپلوان د دوی دغه (قوم چه له اعداء الله سره دوستی نه کوی) لیکلی دی (الله) په زړونو د دوی کښی ایمان.

تفسیر: یعنی ایمان د هغوی په زړونو کښی داسی ټینګ ثبت شو لکه هغه لیکه چه پر دېره باندی لیکلی شوی وی.

وَأَلَيْهِمْ يَرْجِعُ رُوحُهُمْ

او قوی کړی نی دی دوی په غیبی فیض مدد له نږده خپل څخه، (او قوی کړی قوت ورکړی دی الله تعالی دوی لره په روح رحمت نصرت خپل سره یا په نور رڼا (رنرا) د زړه یا په قرآن عظیم الشان سره)

تفسیر: یعنی غیبی رڼا (رنرا) نی ورته عطاء وفرمایله چه له هغی څخه زړه ته یو راز (قسم) ځان ته معنوی ژوندون ورسیږی یا د (روح القدس جبریل) په وسیله سره نی مرسته (مدد) وفرمایله.

وَيُدْخِلُهُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا رَضِيَ اللَّهُ
عَنْهُمْ وَرَضُوا عَنْهُ

او داخل به کړی دوی (الله) په جنتونو کښی چه بهیږی له لاندی د (ونو او مانېو د هغو (خلور قسمه) ویالی تل به وی دوی په هغو (جناتو) کښی، راضی شو الله له دوی څخه (په طاعت سره) او راضی شول دوی له الله څخه (په

موندلو د جنت). (او خوشال شو الله تعالى له دوی نه په سبب د طاعت سره په دنیا کېښی او خوشاله شول دوی له الله تعالى څخه په موندلو د لقاء او رضاء او عطاء د جنت په آخرت کېښی)

تفسير: يعنى دا خلق د پاک الله دپاره له گردو (تولو) اعداء الله څخه خپه او ناراض شوى دى نو الله تعالى له هغوى څخه خوښ دى له هر چا څخه چه الله تعالى خوښ وى نو دى نور څه غواړى.

ای رب العالمینه! وگرځوه مونږ له دغو څخه!

أُولَئِكَ حِزْبُ اللَّهِ أَلَا إِنَّ حِزْبَ اللَّهِ هُمُ الْمُفْلِحُونَ ﴿۲۲﴾

دغه (خلق) دى حزب - لښکر د الله، واورئ! خبردار شی! چه بیشکه لښکر د الله چه دى هم دوى دى په مراد رسیدونکى بریالیان (کامیاب).

تفسير: حضرت شاه صاحب رحمة الله عليه ليکي «يعنى هغه څوک چه د الله تعالى له مخالفينو سره دوستى نه لري اگر که ئى پلار وى يا نور خپلوان هم وى هغه هم رښتونی مسلمانان دى او هغو ته هم دا درجه ورسيږي» د کرامو صحابه و هسى شان و چه د الله تعالى او د ده د رسول الله صلى الله عليه وسلم په معاملو کېښى به ئى د هيڅ څيز او هيچا پروا نه کوله په هم دى سلسلى کېښى د احد په غزا کېښى حضرت ابو عبیده رضی الله تعالى عنه خپل پلار وواژه د بدر په غزا کېښى ابوبکر صديق رضی الله تعالى عنه د خپل ځوى د مقابلې دپاره ځان تيار کړ مصعب بن عمير رضی الله تعالى عنه د خپل ورور عبید بن عمر بن خطاب رضی الله تعالى عنه د خپل نيای عاص بن هشام - علی بن ابی طالب رضی الله تعالى عنه حمزه - عبیده بن الحارث د خپلو خپلوانو مخى ته چه عتبه - شيبه او وليد بن عتبه و ووتل او هغوى ئى ووژل - او رئيس المنافقين عبدالله بن ابی يعنى د عبدالله ځوى چه هغه هم عبدالله نومیده او د ابی لمسى و د رسول اکرم صلى الله عليه وسلم په مخ کېښى د مریسبع په غزا کېښى عرض وکړ چه يا رسول الله صلى الله عليه وسلم که ستاسى امر وى نو زه د خپل پلار سر اوس پری کوم او ستاسى په حضور کېښى يی لکه يو پندوس غورځوم خو د رسول الله صلى الله عليه وسلم دا خبره خوښه نه شوه. فرضى الله عنهم و رضوا عنه و رزقنا جهم و اتباعهم و اماتنا عليه آمين.

تمت سورة المجادلة فله الحمد والمنة .

سورة الحشر مدنية وهى اربع وعشرون آية و ثلث ركوعات رقمها (۵۹) تسلسلها حسب النزول
(۱۰۱) نزلت بعد سورة «البينة»

د «الحشر» سورت مدنى دى ، (۲۴) آيته او درى ركوع لرى - په تلاوت كښى (۵۹) او په
نزول كښى (۱۰۱) سورت دى وروسته د «البينة» له سورتته نازل شوى دى

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شروع کوم په نامه د الله چه دیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دى

سَبِّحْ لِلَّهِ مَا فِي السَّمُوتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ①

نسبت د پاکی کوی الله ته هر هغه چه په آسمانونو کښى او هر هغه چه په
ځمکه کښى دى (سره له آسمانونو او ځمکى) او هم دغه (الله) ښه غالب دى
ښه حکمت والا دى.

تفسیر: لکه چه د هغه د زبردستى غلبى او د حکمت له اثارو څخه يوه پيښه او واقعه وروسته له
دى نه بيانېږي.

هُوَ الَّذِي أَخْرَجَ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ مِنْ دِيَارِهِمْ لِأَوَّلِ الْحَشْرِ

دغه (الله) هغه ذات دى چه ايستلى دى هغه کسان چه کافران شوى ؤ له اهل
د کتابونو څخه له کورونو خپلو څخه په اول د ايستلو د دوى (له مدينى نه
شام ته دوهم ايستل د دوى له خيبر نه شام ته د حضرت عمر په خلافت کښى
دى).

تفسیر: له مدينى منورى څخه د مشرق په لورى د څو کروهو په فاصله (واتن) کښى د يهودانو د
قوم او تبر يو کلی ؤ چه بنى نضير باله کيده. دا تبر د ديرو سريو او شتو - مالونو خاوند ؤ.
او پخپلو کلکو او مضبوطو کلاؤ (قلمو) باندې ئى زيات اطمینان او ديره دادينه (سکون) لرله.
ځمونږ پيغمبر حضرت محمد صلى الله عليه وسلم کله چه هجرت وفرمايه او په مدينى منورى کښى

ئى هستوگنه غوره كړه. نو پرمې دوى له مسلمانانو سره د روغې تړون وكړ. او داسې يې غوټه كړه چه مونږ به ستاسې په مقابلې كېنې د نورو مرستې (مدد) نه كوو يعنې د عدم تعرض معاهده ئى وترله بيا دوى د خيانت (درغلي) له مخې د مكې معظمې له كافرانو سره په پټه مكاتېبې - ليكنې خبرې - اترې كولې ترڅو چه د دوى يو لوى مشر كعب بن اشرف له څلويښتو سورو سره مكې معظمې ته ځان ورساوه او له بيت الله سره مخامخ د مسلمانانو په مخالفت له قريشو سره ئى معاهده او تړون وكړو غه موده وروسته د الله او رسول صلى الله عليه وسلم له امر سره سم دغه (كعب) د خپلې دغې درغلې او خيانت لامله (له وجې) د محمد بن مسلمې رضې الله تعالى عنه له لاسه وواژه شو بيا هم د بنې نضير له لورې د غداري او بد عهدي سلسله جاري وه. د مكر فريب او دغابازي له مخې دوى رسول اكرم صلى الله عليه وسلم سره له څو تنو اصحابانو وبلل چه پخپلو كورونو كېنې ئى په مكر فريب او درغلې سره ناڅاپه په شهادت ورسوي يو ځلى ئى د يوى لورې په څنگ كېنې پر رسول الله صلى الله عليه وسلم له پاسه يو د ژړندې پل (آسيا سنگ) وړ وروغراوه چه كه څمونږ په پيغمبر صلى الله عليه وسلم باندې لگيدلى وي نو په شهادت به رسيدلى و مگر په دې گړدو (ټولو) واقعو كېنې د الله تعالى په فضل او مرحمت سره اسلام او مسلمانانو د دوى له شوروو څخه نجات وموند. بالاخر رسول اكرم صلى الله عليه وسلم له مسلمانانو سره يوه جرگه وكړه او په هغې كېنې ئى دا سره غوټه كړه چه له بنې نضير سره دى غزا وشي. كله چه مسلمانانو په ډير سرعت گړنديتوب او تلوار سره په هغوى باندې حمله يرغل وړ ووړ او د دوى گړدې (ټولې) كلاوى او كلې يې كلا بند او محاصره كړل. نو ځكه دوى سخت مرعوب شول او وويريدل - او د ويرې او ډار لامله (له وجې) له خپلو كلاو څخه د باندې په ډگر (ميدان) جگړې ته راونه وتل او عمومي جنگ ته وار ونه رسيد او بيا يې د روغې غوښتنې وكړه. تر دې چه رسول اكرم صلى الله عليه وسلم په دوى باندې داسې مرحمت او مهربانې وفرمايله چه دوى دى له مدينې منورې څخه د باندې ووځي د دوى سرونه او وينې به ساتلي وي. دوى دى د خپلو منقولو ټولو اموالو څخه هومره شيان چه وړې يې شي يو دى سى خو د دوى غير منقوله مالونه به د مسلمانانو په لاسو كېنې وي د الله تعالى په حكم هغه كلاوى او ځمكې او نور د مسلمانانو په لاس او قبضه كېنې ولويدل خو د غنائمو په ډول (طريقه) ونه ويشلى شوى بلكه يواځې څمونږ د پيغمبر صلى الله عليه وسلم په واک (قبضه) كېنې پاتې شوى حضرت محمد رسول الله صلى الله عليه وسلم د دې ځمكې زياتره برخه پر مهاجرينو باندې وويشله او د هغو مصارفو بار او پيټى ئى د انصارو له اوږو څخه سپك كړ چه انصارو به پر مهاجرينو كول او په دې ډول (طريقه) سره دواړو ته له هغه ځنې گټې ورسيدې. او هم رسول اكرم صلى الله عليه وسلم د خپلې كورنۍ خرڅ او د نبوت د مقام كلنې مصارف له هم دى جانداده اخيسته. كه له داسې مصارفاتو څخه څه شي بېرته پاتې كېده هغه به ئى د الله تعالى په لاره كېنې صرفول.

په دې سورت كېنې د هم دى قصې په لورې اشاره شوى دى چه الله تعالى همغه غالب قوى حكمت والا ذات دى چه دپاره د دليل كولو ئى وويستل هغه كسان چه كافران شوى ټول له اهل كتاب

څخه چه يهودان د بنی نضیر ؤ له کورونو خپلو نه چه په ځمکه د مدینې منورې کښې ؤ په اول د جمع کیدلو د لښکرو سره یعنی یواځې په هغه یو یرغل (حمله) سره ودار شول او په همدې ډول یو جگړې کښې ئې خپل کور او کلی او کلکې کلاوې ویجاړې پریښودلې او له مدینې څخه وتښتیدل او هیڅ یوه میرانه (بهادری) او ثابت قدمی ئې له ځانه ورښکاره نه کړه

تنبیه: له «اول الحشر» څخه ځنې مفسرین داسې مراد اخلې چه د یهودانو دغو تېرو ته د وطن پریښودل اول ځلې ور د مخه شول چه پخوا له دې څخه دوی له داسې پېښې سره مخامخ شوی نه ؤ یا په (اول الحشر) کښې به د دې په لورې اشاره وی چه د یهودانو اول حشر خو هم دا دی چه مدینه منوره ئې پریښوده او په ډیر شمیر د خیبر او نورو ځایونو په لورې لاړل او دوهم حشر به ئې هغه وی چه د حضرت عمر د خلافت په عهد کښې ورپېښ شو یعنی د نورو یهودانو او نصرانیانو سره دوی هم له خیبره وویستل شول او د شام په لورې واستول شول چه هلته به هم د هغوی وروستنی حشر کیږي نو ځکه شام ته ارض المحشر هم وائی.

مَا ظَنَنْتُمْ أَنْ يَخْرُجُوا وَظَنُوا أَنَّهُمْ تَانِعُهُمْ حُصُونُهُمْ مِنَ اللَّهِ فَأَتَاهُمُ اللَّهُ مِنْ حَيْثُ لَمْ يَحْتَسِبُوا وَقَذَفَ فِي قُلُوبِهِمُ الرُّعْبَ

ځمان نه کاوه تاسې (ای مؤمنانو) چه وبه ځې دوی (له مدینې نه) او ځمان نه کاوه دوی چه بیشکه دوی لره منع کوونکې ساتونکې دې کلاوې د دوی له (عذابه د) الله پس راځي پر دوی (عذاب د) الله له هغه ځایه چه ځمان نه کاوه دوی او واچوله (الله) په زړونو د دوی کښې ویره.

تفسیر: یعنی د هغوی د ساز او سامان ټینګو کلاؤ - او د توریالی توب او میرانی (بهادرۍ) په نسبت به ستاسې خیال داسې نه ؤ چه تاسې دومره زر به هغوی پره کوئ او دوی خپلې وسلې له لاسو غورځوی او نه د هغوی داسې خیال ؤ چه دا وړوکی او بی وسلې او بی سامان د مسلمانانو ټولې دوی هسې مغلوب او منکوب کړي. هغوی د غفلت په دې خوب کښې تللي ؤ چه دا مسلمانان چه د هغوی په سر باندې د پاک الله لاس دی ځمونې تر ټینګو کلاؤ پورې، چیرې رسیدې شی او ښائی چه مونږ به د خپلو ښو وسلو - او کلکو مورچلو او میرانی په سیوري کښې د الله له عذابه ساتلې یو مگر خو هغوی ولیدل چه هیڅ یو قوت او طاقت د الله تعالی د حکم مخه نشي نیولی. پر دوی باندې د پاک الله حکم له هغې خوا راورسید چه له هغې خوا نه د هغوی خیال او ځمان هم نه ؤ یعنی د هغوی په زړونو کښې الله تعالی ویره واچوله او د بی وسلو او بی شتو مسلمانانو دار ئې پر هغوی باندې کیښود یو خو هغوی د خپل مشر کعب بن اشرف له ناڅاپي وژلو څخه ډیر مرعوب او ترهور ؤ اوس نو د مسلمانانو له دې ناڅاپي حملې او یرغل

غنى نى خپل حواس بالكل له لاسه وويستل.

يَحْرُبُونَ بِمُوتِهِمْ يُأَيِّدُ بِيَدِهِ الْمُؤْمِنِينَ

چه وړانول به ئ کورونه خپل په لاسو خپلو سره (چه پرى ولى مسلمانان يا چه پکښى هستوگنه ونه کړى څوک) او په لاسو د مؤمنانو سره (چه وړان کړى غاى د پناهى او ارت شى ورته غاى د جنگ)

تفسير: يعنى د حرص - غيظ - غضب او قهر په جوش کښى به ئى د خپلو ودانيو ځنځيرونه - ورونه - درى او نور شلول - ماتول - وړانول او نړول به ئى تر څو له هغو شيانو څخه چه دوى ئى له خپلو ځانونو سره نشى وړى مسلمانان گټور نشى. په دى کار کښى مسلمانانو هم له هغوى سره ښى مرستى (مدد) کولو يعنى له يوه لورى هغوى په نړولو سره مشغول او بوخت ؤ او له بل لورى مسلمانانو هم د هغوى هغه ودانى وړانولى چه دوى هلته مورچل نيولى ؤ که په غور سره وکتل شى هغه وړانى او تباهى چه د مسلمانانو له لاسه رسيدلى وه هغه هم د هم دى بدبختانو د بد عهديو او شرارتونو په نتيجه کښى وه.

فَاعْتَبِرُوا يَا أُولِيَ الْأَبْصَارِ

پس عبرت واخلي تاسى اى خاوندانو د سترگو (عقلونو په احوالو د دوى)

تفسير: يعنى خاوند د بصيرت ته په دى واقعى کښى لوى عبرت دى. الله تعالى دا وروښوول چه د ظلم - كفر، شرک - او بدعهدى انجام څرنگه کيږي؟ او يواځى په ظاهرى اسبابو باندې داده کيدل او د الله تعالى له قدرت او قوت څخه غافل اوسيدل د پوهانو کار نه دى.

وَلَوْلَا أَنْ كَتَبَ اللَّهُ عَلَيْهِمُ الْجَلَاءَ لَعَذَّبَهُمُ فِي الدُّنْيَا

وَلَهُمْ فِي الْآخِرَةِ عَذَابٌ ثَارٍ

او که نه وى ليکلى (مقرر کړى) الله په دوى باندې وتل (فرار کول) له وطنه نو خامخا په عذاب کړى به ؤ (الله) دوى لره په دنيا کښى (په وژلو او بندى کولو سره) او دوى لره دى په آخرت کښى عذاب د اور.

تفسیر: یعنی د هغوی په برخه له وطنه جلا (جدا) کیدل لیکلی و که دا ئ په قسمت کښی نه وی لیکلی نو بله کومه دنیوی سزا به هغوی ته ورکوله کیده او د بنی قریظه په شان به وژل کیدل لنده ئ دا چه له سزا څخه به دوی خپل ځانونو نشو بچ کولی دا د الله تعالی حکمت دی چه د وژلو په ځای د هغوی په جلا وطنی سره اکتفا وشوه مگر خو دا تخفیف یواځی د هغوی په دنیوی سزا کښی شوی دی ځکه چه د آخرت ابدی سزا په هیڅ دول (طریقه) سره له کافرانو ځنی نه کمیږی «موضح القرآن» لیکي «کله چه دغه قوم او تیر له شامه تښتیدلی دلته راغلی و د دوی مشرانو په همغه وقت کښی دوی ته ویلی و چه یوه ورځ به ستاسی کورونه هلته وړانږی او بیا به بیرته شام ته راتلونکی یی! لکه چه د نبوی صلی الله علیه وسلم په زمانه کښی د دوی کورونه هلته وران شول ځینی بیرته شام ته لاړل او ځینی په خیبر کښی پاتی شول - خو د حضرت عمر الفاروق رضی الله تعالی عنه په خلافت کښی د ټولو کورونه وران او بیا په شام کښی سره ودان شول».

ذٰلِكَ بِاَنَّهُمْ شَاقُوْا اللّٰهَ وَرَسُوْلَهٗ وَمَنْ يُشَاقِقِ اللّٰهَ فَاِنَّ اللّٰهَ شَدِيْدُ الْعِقَابِ ﴿۵۹﴾

دغه (تعذیب د دوی) په سبب د دی و چه بیشکه و دوی چه مخالفت به ئ کاوه له الله او له رسول د دغه (الله) سره او هر هغه چه مخالفت کوی له الله څخه نو بیشکه الله شدید سخت دی عذاب (د ده په دنیوی قتل نفی او اسارت او آخروی عقوبت)

تفسیر: یعنی داسی مخالفانو ته هم داسی سختی سزاګانی ورکولی کیږی

مَاقَطَعْتُمْ مِّنْ لِّیْنَةٍ اَوْ تَرَكْتُمْ وَّهَاقِمَةٌ عَلٰی اُصُوْلِهَا فَاِذْنِ اللّٰهِ

هغه چه پری کوئ تاسی له تنو د ونو د (کم اصلو) خرماؤ څخه یا ئ پریوډئ هغه ولاړی په بیخونو خپلو باندی نو دغه (ټول) په اذن حکم د الله سره دی .

تفسیر: کله چه دا قوم کلابند شو نو رسول الله مبارک صلی الله علیه وسلم اجازه وفرمایله چه د هغوی ځینی کم اصلی ونی دی پری کری شی ! او هغه باغونه دی ویجاړ شی چه دوی د هغو تر شا پر مسلمانانو گزارونه کوی تر څو چه د هغو د درد لامله (له وجی) په بهر وتلو باندی مجبور

او په دگر (میدان) کښی وځنگیږی او د دگر (میدان) د جگری په وخت کښی له ونو څخه غازیانو ته څه ربر (زحمت) او تکلیف ورپیښ نشی . د دی امر په سبب ځینی ونی ووهلی شوی او ځینی ئ پاتی شوی تر څو له بری څخه وروسته د مسلمانانو په ښه ورشی . کافرانو په داسی طعنه ورکولو باندی شروع وکړه چه دوی خلقو ته پندونه ورکوی چه له فساده ځانونه وژغوری (وساتی) مگر دوی پخپله فساد کوی . ایا د ونو پری کول او سوځول فساد نه دی ؟ نو ځکه دا آیت نازل شو چه دا گردی (تولی) چاری د الله تعالی اجل واعلی شانه په اذن او حکم سره سمی شوی دی او د الله تعالی د حکم تعمیل ته هیڅ کله هیڅوک فساد نشی ویلی ځکه چه هغه په ژورو حکمتونو او مصلحتونو باندی مشتمل وی لکه چه د دی حکم ځینی حکمتونه او مصالح پاس ولیکل شول .

وَلِيُخْرِجَ الْفَاسِقِينَ ⑤

او (بل لپاره د دی دی) چه رسوا کړی (الله) فاسقانو نافرمانانو (یهودیانو) لره

تفسیر: یعنی چه مسلمانانو ته عزت ورکړی او کافران خوار او سپک کړی لکه هغه ونی چه پاتی وی په هغو کښی د مسلمانانو گټی او د کافرانو غیظ او خفگان ؤ ځکه چه هغوی به د دی پاتی ونو له کتلو څخه ویل چه دا ونی به د مسلمانانو شی - او هغوی به له دی ځینی گټی اخلی او هغه ونی چه پری شوی یا سوځولی شوی وی په هغو کښی د مسلمانانو بری ؤ چه د غلبی د اثارو ظهور - او د کفارو هسی غیظ او غضب منظور ؤ چه مسلمانان ځمونو په شیانو کښی څرنګه تصرفات کوی . نو ځکه دواړه امور جائز او په حکمت باندی مشتمل دی

وَمَا آتَاءَ اللَّهُ عَلَى رَسُولِهِ مِنْهُمْ فَمَا أَوْجَفْتُمْ عَلَيْهِ مِنْ خَيْلٍ
وَلَا رِكَابٍ وَلَكِنَّ اللَّهَ يُسَلِّطُ رُسُلَهُ عَلَى مَنْ يَشَاءُ وَاللَّهُ
عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ⑥

او هغه مال چه راګرځولی دی الله په رسول خپل باندی له مالونو د دوی پس نه ؤ ځغلولی تاسی پر دوی هیڅ اس او نه هیڅ اوبښ لیکن الله مسلطوی بری ورکوی رسولانو خپلو ته پر هغه چا باندی چه اراده وفرمائی او الله پر هر څیز باندی ښه قادر دی (چه ځینی ئ غلبه د احباؤ الله ده پر اعداؤ الله باندی) .

تفسیر: حضرت شاه صاحب لیکی «په غنیمت او فی کبئی هم دا فرق او توپیر (تفاوت) شته هغه مال چه د جگری او د جنگ په دگر (میدان) کبئی په لاس راځی هغه غنیمت دی چه د هغه پنځمه برخه د الله تعالیٰ نذر دی . چه د هغه تفصیل د لسمی پاری په شروع کبئی تیر شوی دی . او نوری څلور برخه یی پر لښکرو باندی ویشلی کیږی او هغه شیان چه بی له جنگه په لاس راځی هغه د ټولو مسلمانانو په خزانو کبئی ایښودل کیږی . او د هغوی په عامو مصالحو او ضروری کارونو کبئی لگول کیږی .

تنبیه: که له لږ څه جنگ او جگری څخه وروسته کفار مرعوب شی او صلحی او روغی ته مسارعت وکړی او مسلمانان ومنی په دی صورت کبئی هغه مالونه چه له هسی روغی څخه په لاس راشی د هغه حکم هم په (فی) کبئی داخل دی د نبوی صلی الله علیه وسلم په مبارک عهد کبئی د فی په مالونو کبئی یواځی حضرت رسول اکرم صلی الله علیه وسلم خپل تصرفات او اختیارات جاری کول . بنائ چه دا اختیارات د تملک او تصرف وی او یواځی حضرت نبوی صلی الله علیه وسلم لره مخصوص وی لکه چه له دی آیتونو څخه او د (علیٰ رسوله) له لفظ ځنی متبادر دی او احتمال لری چه محض حاکمانه وی په هر حال الله تعالیٰ د دی مالونو په نسبت دوی ته په راتلونکیو آیتونو کبئی هدایت فرمائ چه وجوباً یا ندباً په هغو او دغو مصارفو کبئی ولگول شی . له حضرت څخه وروسته داسی مالونه د امام په واک (اختیار) او تصرف کبئی وی . خو د ده دا تصرف به مالکانه نه وی او یواځی حاکمانه به وی او هغه د ده په مشوره او فکر او ښوونه د مسلمانانو په عمومی ضروریاتو او مصالحو کبئی صرف او لگول کیږی د غنیمت د مالونو حکم بیل دی او هغه وروسته د خمس له ایستلو څخه د گردو (ټولو) لښکرو برخه کیږی لکه چه د الله تعالیٰ له دی ارشاد څخه څرگند (ښکاره) دی ﴿وَأَعْلَوْا الْكِبَاغَنِيْمَ﴾ الآية - که لښکر پخپلی خوښی سره پری ښود شی هغه بيله خبره ده البته حنفی شیخ ابوبکر رازی په (احکام القرآن) کبئی داسی لیکی چه دا د منقوله و اموالو حکم دی په غیر منقوله و اموالو کبئی امام لره اختیار او مصلحت دی که یی وغواړی په لښکرو دی تقسیم کړی او که یی وغواړی په عمومی مصالحو کبئی دی صرف کړی لکه چه د عراق په سواد کبئی حضرت عمر رضی الله تعالیٰ عنه د ځینو جلیل القدر و اصحابو په مشوره په هم دی خبری باندی عمل وکړ . سم له دی مسلک سره رازی شیخ ابوبکر ﴿وَأَعْلَوْا الْكِبَاغَنِيْمَ﴾ پر منقوله و اموالو او د دی د (حشر) د سوری آیتونه یی پر غیر منقوله و اموالو باندی حمل کړی دی په دی ډول (طریقه) چه د دی رومبنی آیت

﴿وَمَا أَقَاءَ اللَّهُ عَلَى رَسُولِهِ مِنْ أَهْلِ الْقُرَى﴾ حکم په «فی» باندی او د دی ورستنی آیت ﴿مَا أَقَاءَ اللَّهُ عَلَى رَسُولِهِ مِنْ أَهْلِ الْقُرَى﴾ حکم په غنیمت باندی محمول دی . او د لغت له مخی د غنیمت تعبیر د (فی) په لفظ باندی کیدی شی . والله تعالیٰ اعلم بالصواب .

مَا آفَاءَ اللَّهِ عَلَى رَسُولِهِ مِنْ أَهْلِ الْقُرَى فَلِلَّهِ وَلِلرَّسُولِ

هغه شی چه را که خولی دی الله پر رسول خپل باندی له (مالونو د) اهل د قریو کلیو (بی له جنگه) نو (هغه) دی الله لره او رسول (د الله) لره .

تفسیر: په رومنیو آیتونو کښی یواځی د بنی نضیرو د مالونو د لگولو ذکر ؤ اوس د فی د مالونو په نسبت عمومی ضابطه راښی . یعنی په فی باندی د رسول الله صلی الله علیه وسلم او وروسته له دوی څخه د امام قبضه او تصرف وی چه پر دغو خلغو ؤ وویشی . د الله تعالی ذکر دلته تبرکاً شوی دی ځکه چه دی د گردو (تولو) شیانو مالک دی . هو ! د کعبی شریفی او د مساجدو صرفیات چه د الله تعالی په نامه یادیری ممکن دی چه پکښی درج وی .

وَلِذِي الْقُرْبَىٰ

او (دغه اموال دی) خپلوانو د رسول (الله) لره .

تفسیر: یعنی د حضرت خپلوانو څرنگه چه د نبوی په زمان کښی له دی مالونو څخه هغوی ته ورکول کیدل او په هغوی کښی د فقر او مسکنت قید هم نه ؤ . لکه چه حضرت نبوی صلی الله علیه وسلم خپل تره حضرت عباس رضی الله تعالی عنه ته چه یو بډای (غنی) مشر ؤ برخه ورکړه اوس هم وروسته له دوی څخه ځمونږ حنفیانو په مذهب کښی د پیغبر هغو خپلوانو ته چه اړ (مجبور) او محتاج وی پر نورو اړو (مجبورو) او محتاجانو باندی ترجیح ورکوله کیږی او بنائ چه امام هغوی ته پخوا له نورو څخه په مخ کښی برخه ورکړی .

وَالْيَتَامَىٰ وَالسَّيِّئِينَ وَابْنِ السَّبِيلِ لَكُم مَّا يَكُونُ دُولَةً بَيْنَ الْأَغْنِيَاءِ مِنْكُمْ

او (دغه اموال دی) یتیمانو لره او مسکینانو لره او مسافرانو لره (مقرر کړی دی الله دا قسمت) لپاره د دی چه ونه گرځی (دغه اموال) دولت په منځ د غنیانو کښی له تاسی څخه (چه له خپله حقه زیات واخلی او فقراؤ ته لږ ورکړی) .

تفسیر: یعنی دا مصارف ځکه راښوولی شوی دی چه مسلمانان تل د پلار مریو - اړو (مجبورو) -

بیکیسانو او عامو مسلمانانو په پالنه او پوښتنه کښی متوجه اوسی ! او تل د اسلامی عمومی ضروریاتو او مصالحو ته خیال ولری ځکه چه داسی مالونه د بدایانو او دولتمندانو راکړه ورکړه او نورو گټو دپاره نه دی . او نه بنائ چه هغه د هغوی د مخصوص جایداد په منزله وگرځی او یوای بیادیان پری مزی وکری او خوندونه تری واخلی - او غریبان او اکربان له لوړی څخه ومری یا عمومی مصالح خراب او ویچار پراته وی .

وَمَا أَلَيْسَ لَكُمُ الرَّسُولُ فَخْذٌ وَمَأْنَهُمُ عَنْهُ فَانْتَهُوا وَاتَّقُوا اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ

او هغه څه چه درکری تاسی ته رسول (د الله) نو وای خلی وئ نیسئ قبول ئ کړئ! او هغه څه چه منع کوی (رسول الله) تاسی له هغه څخه نو بیرته شئ تری (مه ئ غواړئ) او وویریئ له (عذاب د) الله په ځان ساتلو له معاصیو بیشکه الله سخت دی عذاب (د ده).

تفسیر: یعنی مال او جائداد او نور چه سم د پیغمبر صلی الله علیه وسلم له امر سره تقسیمیری هغه د تقسیم امر دی په ډیر خوښی سره ومنلی شی . هغه چه دررسیری هغه په خوښی سره واخلئ! او هغه ته چه ور نه کړ شی هغه دی لاس واخلی هم داسی د گردو (تولو) احکامو او نواهیو منل او پابندی په کار ده . ځکه چه د رسول الله صلی الله علیه وسلم نافرمانی د الله تعالیٰ نافرمانی ده . او وویریئ که چیری د رسول الله د نافرمانی لامله (له وجی) الله تعالیٰ له تاسی څخه خفه نشی او سخت عذاب په تاسی مسلط ونه فرمائ .

لِلْفُقَرَاءِ الْمُهَاجِرِينَ الَّذِينَ أُخْرِجُوا مِنْ دِيَارِهِمْ وَأَمْوَالِهِمْ يَبْتَغُونَ فَضْلًا مِنَ اللَّهِ وَرِضْوَانًا وَيَنْصَرُونَ لِلَّهِ وَرَسُولَهُ أُولَئِكَ هُمُ الصَّادِقُونَ

(دغه اموال دی) دپاره د فقیرانو هجرت کوونکیو (هغه مهاجران) چه ایستلی شوی دی دوی له کورونو کلیو خپلو څخه او له اموالو خپلو څخه په دی حال

کښی چه طلبوی دوی فضل بښنه مهربانی له الله او رضاء (د ده) او مرسته (مدد) کوی له الله او له رسول د دغه (الله) سره (په نفسونو او مالونو خپلو سره) دغه (مهاجران) هم دوی دی صادقان رشتیني (په ایمان او جهاد کښی).

تفسیر: یعنی هسی خو په دی مال پوری د گردو (تولو) مسلمانانو حوائج او ضروریات تعلق او اړه لری مگر په خصوصی ډول (طریقه) سره د ځان قربانونکو او ایثار خوښوونکیو رشتینو مسلمانانو حق مقدم او وړاندی دی چه هغوی یواځی د الله تعالیٰ په خوښی او د رسول الله صلی الله علیه وسلم په محبت او اطاعت له خپلو کورونو او مالونو او شتو څخه لاس وینځلی دی او بالکل په تش لاس له خپل هواده (وطنه) راوتلی دی تر څو د الله تعالیٰ او د هغه د رسول الله په کارونو کښی په زړه پوری پخپل سر او ازاد کار وکړی شی او هغه ته په ښه ډول (طریقه) مرسته (مدد) ورسوی.

وَالَّذِينَ تَبَوَّءُوا الدَّارَ وَالْإِيمَانَ مِنْ قَبْلِهِمْ

او هغو (انصارو لره دی دغه اموال) چه ځای نیولی دی په (دی) کور (مدینه) کښی او (خالص کړی ئ دی خپل) ایمان پخوا له دغو (مهاجرانو) څخه .

تفسیر: له دی کور څخه مدینه طیبه مراده ده او دا خلق د مدینې منورې انصار دی چه د مهاجرینو له راتګه وړاندی ئ په مدینې منورې کښی هستوګنه لرله او د ایمان او عرفان په لارو کښی زیات مضبوط او مستقیم شوی ؤ .

يُحِبُّونَ مَنْ هَاجَرَ إِلَيْهِمْ

خوښوی محبت کوی دوی له هغه چا سره چه هجرت ئ کړی دی دوی ته .

تفسیر: یعنی په مینه او محبت سره د مهاجرینو خدمت کوی تر دی چه پخپلو مالونو او شتو کښی ئ هغوی ته برابره برخه ورکړی ده او د هغوی په شریک ګرځولو کښی ئ خپل ځانونه تیار کړی دی .

وَالَّذِينَ فِي صُدُورِهِمْ حَاجَةٌ مِمَّا آوُوا وَيُوْثِرُونَ عَلَىٰ

أَنْفُسِهِمْ وَلَوْ كَانَ بِهِمْ خَصَاصَةٌ

او نه مومی دوی په زړونو سینو خپلو کښی څه تنگی (حسد) له هغه شی څخه چه ورکړی شوی وی (مهاجرانو لره) او غوره کوی (مهاجران) مقدموی ئ پر خپلو ځانونو او اگر که وی پر دوی باندی تنگی (فاقه او حاجت هغه څه ته چه دوی ئ ایثاروی).

تفسیر: یعنی مهاجرینو ته هغه فضل او شرف چه الله تعالیٰ عطاء فرمایلی دی یا د فی په مالونو او نورو کښی هغه برخه چه رسول الله صلی الله علیه وسلم هغو ته عطاء فرمائ د هغوی له لیدلو څخه د انصارو زړونه نه خفه کیږی او په هغوی باندی کینه او حسد نه کوی بلکه پری خوشیږی او په هر څیز کښی هغوی پخپلو ځانونو باندی وړاندی گنی پخپله دغه انصاریان مصعب او متاعب - سختیاوی او ربړونه (تکلیفونه) وچتوی او په لوړه ئی تیروی مگر هغوی ته هرومرو (خامخا) څه نه څه وررسوی داسی بی مثله او بی ساری ایثار په دنیا کښی تراوسه پوری هیڅ یو قوم د بل قوم دپاره نه دی کړی .

وَمَنْ يُؤَقِّ شَحْنَفْسًا قَوْلِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ ①

او هر هغه چه وساتلی شی له بخل د نفس د ده نه (او له حرص نه په مال باندی) نو هم دغه کسان دی هم دوی مراد موندونکی په مراد رسیدلی (په ثناء صفت د دنیا او په ثواب د عقبا سره).

تفسیر: یعنی ډیر بریالی او کامیاب دی هغه قوم چه د الله تعالیٰ په توفیق او لاس نیوی د هغوی په زړونو باندی طمع حرص او بخل هیڅ اغیزه (اثر) نشی اچولی ځکه چه طماع او بخیلان کله خپلو نورو ورونو ته څه ایثار او گټه رسولی شی ؟ او د نورو په خوښی او هوسانی (آرام) باندی کله خوشیږی ؟.

وَالَّذِينَ جَاءُوا مِنْ بَعْدِهِمْ

او (اموال) هغو (کسانو لره دی) چه راغلی دی راځی وروسته له دغو (مهاجرو او انصارو) نه .

تفسیر: یعنی هغه کسان چه له مهاجرینو او انصارو څخه وروسته د وجود په عالم کېنې راځي یا وروسته له دوی څخه د اسلام په حلقه کېنې داخلېږي یا له وړاندنیو مهاجرینو څنې وروسته د هجرت کړی مدینې منورې ته راغلی دی والظاهر هو الاول

يَقُولُونَ رَبَّنَا اغْفِرْ لَنَا وَلِإِخْوَانِنَا الَّذِينَ سَبَقُونَا بِالْإِيمَانِ وَلَا
تَجْعَلْ فِي قُلُوبِنَا غِلًّا لِلَّذِينَ آمَنُوا رَبَّنَا إِنَّكَ رَءُوفٌ رَحِيمٌ ٥٩

وای دوی چه ای ربه ځمونږ مغفرت وکړه مونږ ته او هغو (دیني) ورونو ځمونږ ته چه پرمې داخل شوی دی (له مونږ څخه) په ایمان کېنې او مه گرځوه په زړونو ځمونږ کېنې بغض کینه د هغو کسانو سره چه ایمان د راوړی دی بیشکه ته (یا الله) ښه مهرباني کوونکی خورا (دیر) رحم والا ۵۹ .

تفسیر: یعنی دغه اخلاف او وروستنی کسان هغو اسلافو او سابقینو وړاندنیو ته د ښې دعاء کوی او د خپل هیڅ یو مسلمان ورور په نسبت - بغض او کینه په خپل زړه کېنې نه لری - حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي «دا آیت د گردو (تولو) مسلمانانو دپاره دی چه وړاندنیو حق ومنی او د هغوی په پله باندی لار شوی او د هغوی په نسبت هیڅ یوه کینه - حسد او بغض ونه لری. امام مالک رحمة الله علیه له هم دی ځایه فرمائی هغه سړی چه د صحابه ؓ په نسبت بغض او کینه ولری او د هغوی بدگوئی وکړی هغه لره د (فی) په مال کېنې هیڅ یوه برخه نشته.

أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ نَافَقُوا يَقُولُونَ لِإِخْوَانِهِمُ الَّذِينَ كَفَرُوا
مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ لَئِنْ أُخْرِجْتُمْ لَنَخْرُجَنَّ مَعَكُمْ وَلَا نُطِيعُ
فِيكُمْ أَحَدًا أَبَدًا وَإِنْ قُوتِلْتُمْ لَنَنْصُرَنَّكُمْ

آیا نه گوری ته هغو کسانو ته چه منافقان دغابازان شوی دی وای هغوی هغو ورونو خپلو (یهودانو) ته چه کافران شوی دی له اهل د کتابونو قسم دی که خامخا وویستل شی تاسی (له مدینې څخه) نو خامخا وبه وځو مونږ هر ورو (خامخا) له تاسی سره او نه به منو مونږ (خبره په ضرر د تاسی کېنې) د

هیچا هیڅکله او که چیری جنگ شروع کړ شی له تاسی سره نو خامخا مدد به وکړو مونږ هرومرو (خامخا) له تاسی سره ،

تفسیر: عبدالله بن ابی او نورو منافقانو د بنی نضیر یهودانو ته پیغام او پته خبره ورلیږلی وه چه تاسی مه ویریږی او خپل ځانونو یواځی مه گڼئ که مسلمانان غواړی چه تاسی له مدینې څخه ویاسی نو مونږ به له تاسی سره دریږو که د جنگ او جگړی وار ورسید نو مونږ به له تاسی سره مرسته (مدد) کوو . دا څمونږ قطعی او ناگرځیدونکی تینگه فیصله او پری کړه ده او پرته (علاوه) له دی څخه مونږ ستاسی په جنگ او جگړه کښی د هیچا خبره نه اوړو او نه د هیچا پروا کوو .

وَاللّٰهُ يَشْهَدُ اَنَّهُمْ لَكٰذِبُوْنَ ۝۱۱

او الله شاهدی گواهی ورکوی چه بیشکه دوی خامخا دروغجنان دی (په هم دغو خبرو کښی).

تفسیر: یعنی دغه منافقان یهودانو ته دغه خبری له زړه څخه نه وائی یواځی د مسلمانانو په مخالفت خلق ورپورته کوی او هسی خبری کوی چه هغه د مسلمانانو په گټه (فائده) نه وی او هغه خبری چه په ژبه وائی په هغو باندی هیڅ عمل نه کوی.

لَیْنِ اُخْرِجُوْا لَا یَخْرُجُوْنَ مَعَهُمْ وَلَیْنِ قُوْتِلُوْا لَا یَنْصُرُوْهُمْ

قسم دی که وویستل شی دغه (یهودان) (له کورونو خپلو نه) نه وځی دغه (منافقان له هغو یهودانو) سره (له کورونو خپلو نه) او که جنگ وکړ شی له هغو (یهودانو) سره نو مرسته مدد نه کوی دغه (منافقان) هغوی سره .

تفسیر: لکه چه په مدینې منورې کښی جگړه ونښته او د بنی نضیر یهودان محصور شول په هغه نازک حال کښی هیڅ یو منافق د دوی مرستی (امداد) او مدد ته ونه رسید په پای (آخر) کښی کله چه هغوی وویستل شول دغه منافقان په دی وقت کښی هم په ډیره خوشالی سره پخپلو کورونو کښی ناست و .

وَلَیْنِ نَّصْرُوْهُمْ لَّیُوْلِكَنَّ الْاَدْبَارُ ثُمَّ لَا یَنْصُرُوْنَ ۝۱۲

او که (اراده د) مدد مرستی (امداد) وکری دغه (منافقان) دغو (یهودانو) لره خامخا و به گمرغوی دغه (منافقان) په تیښته سره شاوی خپلی بیا به مدد مرسته (امداد) ونه مومی ونه کمر شی (منافقانو یهودانو سره وروسته له ماتې) .

تفسیر: یعنی لکه په فرض محال سره منافق د هغو یهودانو مرستی (مدد) ته راغلی وی نو نتیجه به ئ څه کیده ؟ پرته (علاوه) له دی څخه چه د مسلمانانو له مقابلې څخه بیرته وتښتی بله نتیجه نه لری او بیا به د دوی مرسته (مدد) څرنگه کیده نو د دوی د مرستی (مدد) دپاره به هم څوک نه رسیده .

لَا نُنْفِئُكُمْ عَنْ دِينِكُمْ فِي صُدُورِهِمْ مِنَ اللَّهِ ذَلِكَ بِأَنَّهُمْ قَوْمٌ لَا يَفْقَهُونَ ﴿١٣﴾

خامخا تاسو (ای مؤمنانو څخه) ډیر سخت یی له جهته د ویری په سینه زړونو د دغو (منافقانو) کښی له (ویری د) الله دغه ویره (د منافقانو له مؤمنانو څخه) په سبب د دی ده بیشکه چه دوی (داسی) قوم دی چه نه پوهیږی (نه پیژنی الله) .

تفسیر: یعنی که د الله تعالی په عظمت باندی دغه منافقان پوهیدی او د هغوی په زړونو کښی د الله تعالی خوف او ویره وی نو کفر او نفاق به ئ ولی غوره کاوه ؟ هو ! د مسلمانانو د شجاعت او میرانی (بهادری) څخه ویریږی ځکه د مسلمانانو په مقابل کښی نه شی ودریدلی . او نه د جنگ په ډگر (میدان) کښی له ځانه څه ثبات او توره او میرانه (بهادری) ورښوولی شی .

لَا يَقَاتِلُوكُمْ جَمِيعًا إِلَّا فِي قُرَى مُحَصَّنَةٍ أَوْ مِنْ وَرَاءِ جُدُرٍ

جنگ به ونه کړی دغه (یهودان) له تاسی سره (ای مؤمنانو) ټول په ګډه سره مګر په قریو کلیو ټینگ کړیو شویو کښی یا وروسته له دیوالونو سنگرونو څخه .

تفسیر: یعنی څرنگه چه د دی خلقو په زړونو کښی د مسلمانانو ویری او خوف ځای نیولی دی نو ځکه د جنگ په ډگر (میدان) کښی نشی جنگیدلی هو په کلیو او ټینګو کلاؤ کښی سنگرونه نیولی او جګړی کولی شی یا که د دیوالونو او ونو او نورو شیانو تر شاؤ ئ ځانونه پټ کړی

نو جنگیدی شی . غمونو یو مشر به ویل کله چه یورپیانو د مسلمانانو له توری شخه خپل
 ځانونه عاجز ولیدل نو راز راز (قسم قسم) اور خوروونکی وسلی او د جگری اصول ئ ایجاد
 کړی خو سره له دی هم که کوم وقت د هغوی جگړه له مسلمانانو سره لاس په لاس ونیښلی نو
 هغوی د څو شیبو دپاره هم د مسلمانانو په مخ کښی نشی ودریدلی او ځمکه (توله) دنیا د قرآن
 دا معجزه پخپلو سترگو سره گوری چه ﴿لَا يَأْتِيَنَّكُمْ جِيْعًا وَلَا فُتْرًا مِّنْ غَيْرِ﴾
 د نورو هغو خلقو په نسبت څه ولیکلی شی چه د هغوی په نزد میرانه (بهادری) او
 توره دا ده چه د خپلو انگونو (انگرونو) وروڼه په خپلو ځانونو پسی تری او په بامونو او بلیو
 باندی ختلی په تیږو (کتو) او لوتو او خښتو او نورو شیانو سره ویشتل کوی .

بِأَسْمِهِمْ بَيْنَهُمْ شَدِيدٌ

جنگ د دوی په منځ د دوی کښی ډیر سخت دی .

تفسیر: یعنی په جگړو کښی چه دوی ئ پخپلو منځونو کښی کوی ډیر تیز او ځړندی او سخت
 ښکاری لکه چه پخوا له اسلامه د اوس او خزرچ د جنگونو تجربه غمونو په مخ کښی پرته ده
 مگر د مسلمانانو په مقابل کښی د هغوی وینه وچه - توره پڅه - ژبه (چارئ) او میرانه
 (بهادری) ورکه شی .

تَحْسِبُهُمْ جِيْعًا وَقُلُوبُهُمْ شَتَّىٰ ذَٰلِكَ بِأَنَّهُمْ قَوْمٌ لَا يَعْقِلُونَ ﴿٥٩﴾

گمان به کوی ته په دوی چه سره یو دی او (حال دا چه) زړونه د دوی سره
 جلا جلا (جدا جدا) دی (په خیالاتو کښی)، دا (پریشانی د زړونو د دوی)
 په سبب د دی دی چه بیشکه دوی داسی یو قوم دی چه نه پوهیږی (نه چلوی
 عقل په خیر خپل) .

تفسیر: یعنی د مسلمانانو په مقابل کښی د هغو په ظاهری اتفاق او اتحاد مه غولېږئ د هغوی
 زړونه هیڅ کله سره غوند نه دی او بالکل جلا (جدا) دی هر یو د خپل غرض او غوښتنی مین
 - او د هر یوه فکر او خیال بیل دی . او د یوه خیال او چرت د بل د چرت او خیال سره
 مل نه دی . نو ځکه د دوی په منځ کښی حقیقی اتحاد او یو جهتی هیچری نه پیدا کیږی ؟
 که دوی پوه ولری نو پوهیدل به چه دا نمائشی اتحاد او د ښودنی یووالی هیڅ نه پکاریږی اتحاد

هغه ته وایه شی چه د مؤمنینو او قانتینو په منځ کښی لیدل کیږی چه هغوی له گردو (تولو) اغراضو او خواهشونو څخه ځانونه ژغوری (محفوظی) او تولو یو ځای د الله تعالیٰ په رسی باندی منگولی لگولی دی . او د هغو گردو (تولو) ژوندون او مرگ یواځی واحد او احد او صمد الله تعالیٰ لره دی .

كَمَثَلِ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ قَرِيبًا ذَاقُوا وَبَالَ أَمْرِهِمْ وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ۝

مثال د دوی (په نه ایمان راوړو کښی) لکه مثل قصه د هغو کسانو دی چه و پخوا له دوی نه په نژدی زمانه کښی چه (اهل د بدر دی) چه وځکله هغوی ویاړ سزا د بدو چارو خپلو (په دنیا کښی په قتل او بند سره) او شته هغوی ته عذاب دردناک (په عقبا کښی) .

تفسیر: یعنی اوس په نژدی زمانی کښی د بنی قینقاع یهودانو د خپلی درغلی خیانت او غداری خوند څکلی دی - کله چه هغوی بد عهدی وکړه نو مسلمانانو له هغوی سره یوه مختصره جگړه ونښلوله او وروسته د یوه وړوکی جنگ څخه ئ هغوی د باندی وشړل . او له هغه ځنی په منځ کښی په قریبه ماضی کښی مکیانو هم د بدر په ورځ کښی خپله سزا وموندله همغسی د بنی نضیرو انجام هم وگورئ چه په دنیا کښی د مسلمانانو له لوری پخپل هیداد (انجام) او سزا ورسیدل او دوی ته د آخرت درد رسوونکی عذاب هم هغسی چه دوی ته تا کلی (مقرر) شوی دی هم ورسپیږی .

كَمَثَلِ الشَّيْطَانِ إِذْ قَالَ لِلْإِنْسَانِ اكْفُرْ فَلَمَّا كَفَرَ قَالَ إِنِّي بَرِيءٌ مِّنكَ إِنِّي أَخَافُ اللَّهَ رَبَّ الْعَالَمِينَ ۝ فَكَانَ عَاقِبَتَهُمَا أَنَّهُمَا فِي النَّارِ خَالِدِينَ فِيهَا وَذَلِكَ جَزَاءُ الظَّالِمِينَ ۝

(مثال د منافقانو په مخالفت د وعدی کښی) لکه مثل (قصه) د شیطان داسی ده کله چه وائ انسان ته چه کافر شه نو کله چه (انسان) کافر شی وائ (شیطان) زه بیزاره جلا (جدا) یم له تا څخه بیشکه زه ویریږم له الله چه رب

(پالونکی) د ټولو عالمیانو دی پس دی عاقبت انجام د دواړو (گمراه کونکي او گمراه شوي) داسي چه بیشکه هغوی دواړه به وی په اور (د دوزخ) کښی تل به اوسیدی دوی (دواړه) په هغه (اور د دوزخ) کښی او هم دا (خلود د اور د دوزخ جزاء د ظالمانو) (کافرانو) ده .

تفسیر: یعنی شیطان په اول کښی انسان ته کفر او معصیت تشویق او تحضیض ورکوی کله چه سری د ده د اغواء په لومه او دام کښی ونډلی نو وائی چه زه له تا څخه جلا (جدا) او د تا له کاره بیخی بیزار یم زه خو له الله تعالی ویریوم «دا وینا به هم د ریا او مکاری له مخی وی» نتیجه به داسی وی چه دی به هم د دوزخ خس او بوتی او دری کیږی او د هغه د دوزخ د لویدلو سبب به هم گرځی . حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي «شیطان به په آخرت کښی دا خبره وائی . او د بدر په ورځ کښی ئ هم د یوه کافر په شکل او بڼه نور خلق په جگړه کښی اچولی ؤ کله چه سترگی ئ پر پرښتو باندی ولگیدی نو ژر وتښتید . لکه چه د هغه بیان د (الانفال) په سورت کښی پخوا له دی څخه غمونو د دغه پښتو تفسیر کښی تیر شوی دی هم دا مثال د منافقینو هم دی» هغه بنی نصیر ته د خپل حمایت او رفاقت یقین ورکری ؤ او په دی چل سره ئ د مخالفت ډگر (میدان) ته را وویستل . کله چه هغوی په مصیبت سره اخته شول دی جلا (جدا) شو - او لری تری کیناست . ولی ایا هغه په دی ډول (طریقه) د الله تعالی له عذابہ خلاصیدی شی ؟ هیڅ کله نه خلاصیدی او د دواړو د هستوگنی ځای دوزخ دی.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَلْتَنْظُرْ نَفْسٌ مَّا قَدَّمَتْ لِغَدٍ

ای هغو کسانو چه ایمان ئ راوړی دی (یعنی ای مؤمنانو ! تل ځان وساتئ له معاصیو) وویږیوی له (عذابہ د) الله او ښائی چه ودی گوری هر نفس هغه شی ته چه ږومی ئ لیږلی دی دپاره د صبا (قیامت).

تفسیر: یعنی ای مؤمنانو له الله تعالی څخه وویږیوی ! او خپلو ځانونو ته د طاعاتو او عباداتو سرمایه ذخیره برابره کړئ او فکر وکړئ چه صبا به څه څه شیان در د مخه کیدونکی وی ؟ او د قیامت لویې ورځی دپاره مو څه ذخیره او څیرمه کړی دی ؟ او څه شی مو د مخه ورلیږلی دی چه وروسته له مرگه هغه هلته در پکار شی ؟

وَاتَّقُوا اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ خَبِيرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ ﴿۵۹﴾

او وویږیوی له الله (په ځان ساتلو له معاصیو) بیشکه چه الله ښه خبردار دی په

لَوْ أَنْزَلْنَاهُذَا الْقُرْآنَ عَلَى جَبَلٍ لَرَأَيْنَاهُ خَاشِعًا مُتَّصِدًا عَامِنٌ خَشِيَةَ اللَّهِ

که نازل کری وی مونږ (احکام د دغه) قرآن په یوه غره باندی (په مثل د انسان او فهم مو ورته ورکری وی لکه چه انسان ته مو ورکری دی) نو خامخا لیدلی به ؤ تا هغه (غر) ویریدونکی فرمان منونکی توتی توتی کیدونکی له ویری (د عذاب) د الله ،

تفسیر: یعنی د افسوس او د حسرت غای به وی چه قرآن مجید د انسانانو پر زړونو باندی هیڅ یو اثر او اغیزه ونه کری حال دا چه د قرآن شریف اثر او اغیزه دومره زبردسته او قوی ده چه که هغه پر غرونو غونډی یو کلک شی باندی هم رانکته شوی وی او په هغه کښی د پوهیدلو داسی یوه ماده چه په انسانانو کښی شته وی نو هغه به متکلم د عظمت په مقابل کښی ویریده او چاودیده او له داره به ئ توتی توتی کیده . محمدا د الله بښلی پلار په یوه اوږده منظومه کښی دا دری شعرونه راغلی دی .

محفل بدعت غنی نغمی چه اوریدونکی دی

غوی ئ کون په سترگه ږوند زډگی ئ لرغیدونکی دی

راشه واوره دا روا سازونه اوازونه تل

لمر دی پر روښان او گرد (تول) ستوری غورغیدونکی دی

څوک چه شی بی ویری دیر افسوس دی پر حالت د ده

غر ته گوره ﴿ خَاشِعًا مُتَصَدِّدًا ﴾ کیدونکی دی

وَتِلْكَ الْأَمْثَالُ نَضْرِبُهَا لِلنَّاسِ لَعَلَّهُمْ يَتَفَكَّرُونَ ﴿٦١﴾

او دا مثالونه بیانوو اوږو مونږ هغه خلقو ته (لپاره د دی) چه دوی فکر غور وکری پکښی (فائده تری اخلی) .

تفسیر: حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي «یعنی د کافرانو زړونه دیر سخت دی سره له دی چه د الله تعالی کلام اوری خو بیا هم ایمان نه پری راوړی که غر د دی پاک کلام په مفهوم باندی وپوهیږی نو هغه به هم له دیری ویری وشلیږی » .

تنبیه: دا خو د کلام د عظمت ذکر ؤ اوس په دغه راتلونکی آیت کښی د متکلم د عظمت او رفعت بیان دی .

هُوَ اللَّهُ الَّذِي لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ عِلْمُ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ هُوَ الرَّحْمَنُ الرَّحِيمُ ۝ هُوَ اللَّهُ الَّذِي لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الْمَلِكُ الْقَدُّوسُ السَّلَامُ الْمُؤْمِنُ

دغه الله هغه ذات دی چه نشته بل هیڅ معبود برحق مگر خو هم دی (دی یواځی) عالم دی په غیبو باندی او (عالم دی) په ښکاره ؤ باندی هم هغه (الله) دی خورا (ډیر) مهربان ډیر رحم والا دغه الله (هغه ذات دی) چه نشته بل هیڅ معبود برحق مگر خو هم دی دی (یواځی) بادشاه دی ښه پاک دی (له ټولو قبائحو څخه) سالم دی (له گردو (ټولو) عیبو) څخه امان ورکونکی دی .

تفسیر: یعنی الله تعالیٰ اجل واعلیٰ شانه واعظم برهانه له گردو (ټولو) نقائصو او کمزوریو څخه پاک منزله دی او له ټولو عیبو او افتاتو څخه سالم دی هیڅ یوه خرابی او نقصان نه د هغه دربار ته رسیدلی دی او نه به ورسیږی . د «مؤمن» ترجمه ؤ په امان ورکونکی سره کړی ده او د ځینو نورو مفسرینو په نزد د «مصدق» په معنی هم راغلی دی یعنی پخپل قول او فعل سره د خپلو پیغبرانو د اقوالو او ویناو تصدیق کوونکی دی . یا د مؤمنانو په ایمان باندی د تصدیق د مهر ثبت کوونکی دی .

الْمُهَيِّمُ الْعَزِيزُ الْجَبَّارُ الْمُتَكَبِّرُ سُبْحَنَ اللَّهِ عَمَّا يُشْرِكُونَ ۝

شاهد حافظ دی (په اعمالو د بندگانو) ښه زبردست دی د ویری خاوند دی د لوی څښتن (خاوند) دی ، پاک دی ذات د الله له هغو شیانو چه (مشرکان ؤ) ورسره شریکوی .

تفسیر: یعنی د الله تعالیٰ په ذات او صفاتو او افعالو کښی هیڅوک ورسره مل او شریک نه دی .

هُوَ اللَّهُ الْخَالِقُ الْبَارِئُ الْمُصَوِّرُ

دغه الله (هغه ذات دی) چه پیدا کوونکی دی راویستونکی دی (له عدم نه وجود ته) صورت ورکونکی دی .

تفسیر: د (خالق) او د (باری) د فرق په نسبت مو د بنی اسرائیل په سورت کښی د دی آیت ﴿وَيَعْلَمُكَ عَنِ الرَّوْحِ قُلُوبُ الْمُؤْمِنِينَ﴾ د تفاسیرو په ضمن کښی څه اشاری کړی دی .

ځمونږ دغه مبارک تفسیر بیا ولولئ ؟ المصور - صورت جوړوونکی لکه چه په نطفه باندی ء د انسان تصویر جوړ کړی دی .

لَهُ الْأَسْمَاءُ الْحُسْنَىٰ ط

هم دغه (الله) لره دی نومونه نیک عمده مخصوص .

تفسیر: یعنی هغه نومونه چه په اعلیٰ درجه په ښه والی او کمالاتو او صفاتو باندی دلالت کوی .

يُسَبِّحُ لَهُ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ ؕ

په پاکی سره یادوی هغه (الله) لره هر هغه څه چه په آسمانونو کښی دی او (هر هغه څه چه په) ځمکه کښی دی .

تفسیر: یعنی د قال یا د حال په ژبه سره چه په هغه باندی مونږ او تاسی نه پوهیږو .

وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ؕ

او هم دغه (الله) ښه غالب دی ښه حکمت والا دی

تفسیر: د الهیه د ګردو (تولو) کمالاتو او صفاتو مرجع د دوو صفتونو په لوری دی چه «عزیز» د قدرت په کمال او (حکیم) د علم په کمال باندی دلالت کوی . او هر څومره کمالات چه دی په علم او قدرت پوری ء په یو نه یو ډول (طریقه) سره تړلی دی . په روایتونو کښی د (حشر) د سورت له دی آیتونو ﴿هُوَ اللَّهُ الَّذِي لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ﴾ څخه نیولی د سورت تر آخره پوری ډیر فضیلتونه راغلی دی . نو هر مسلمان ته ښائ چه سهار او ماښام ء په لوستلو باندی ټینګوالی او مؤاظبت وکړی !.

تمت سورة «الحشر» بمنه وكرمه فله الحمد والمنة

سورة الممتحنة مدنية وهى ثلاث عشرة آية و فيها ركوعان
رقمها (۶۰) تسلسلها حسب النزول (۹۱) نزلت بعد سورة الاحزاب
د «الممتحنة» سورت مدنى دى (۱۳) آيتونه او دوه ركوع لرى په تلاوت كېښى (۶۰) او په نزول
كېښى (۹۱) سورت دى وروسته د «الاحزاب» له سورت څخه نازل شوى دى

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شروع کوم په نامه د الله چه دیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

ځمونږ پیغمبر صلی الله علیه وسلم په حدیبی کښی له مکیانو سره روغه وفرمایله چه د هغی ذکر
ځمونږ د دغه پښتو تفسیر د (الفتح) په سورت کښی پخوا له دی نه شوی دی تر دوو کلونو
پوری دا روغه قائمه وه بیا د کافرانو له لوری هغه ماته شوه نو دلته رسول الله صلی الله علیه وسلم
د حربی له اصولو سره سم په پټه خوله افواج تولول او د مکی معظمی د بری فتح دپاره ئ
ترتیبات نیول د خبرو اترو او لیکونو په لیږلو باندی ئ ممانعت او بندشونه کیښوول چه تر څو
د مکی معظمی کافران د دوی له دی تیاری څخه خبر نشی او هغوی هم د جگړی دپاره ځانونه
تیار نه کری او په دی ډول (طریقه) سره په حرم شریف کښی د جگړی مخه ونیوه شی یوه
مسلمان چه حاطب رضی الله تعالی عنه بن ابی بلتعنه نومیده او د بدر له مهاجرینو څخه و مکیانو
ته ئ یو لیک ورولیږه چه «د محمد صلی الله علیه وسلم لښکر پر تاسی باندی لکه د شپی تیاره
یا د لوی سیلاو د اوبو پشان درتلونکی دی» دا خبره رسول الله صلی الله علیه وسلم ته د وحی
په وسیله ورښکاره شوه دوی حضرت علی کرم الله وجهه او څو نورو اصحابو ته امر ورکړ چه یوه
ښځه د مکی شریفی په لوری رهی (روانه) ده تاسی ورپسی ورشی تاسی به له هغی سره په فلانی
ځای کښی مخامخ کیږی له هغی سره یو لیک دی هغه ورځنی واخلي! او له ځان سره ئ راوړئ
دا اصحاب په تلوار رهی (روان) شول او هغه ښځه ئ پوره په همغه ځای کښی وموندله . هغی
ښځی دیر «لیت او لعل» او وړاندی او وروسته وکړ خو سره له هغه هم همغه لیک (خط) ئ
وروسپاره چه د هغه له کوسلو څخه دا خبره ښکاره شوه چه د حاطب رضی الله تعالی عنه بن ابی
بلتعنه له لوری د مکی معظمی د کافرانو په نامه لیکلی شوی دی او هغوی ته ئ د مسلمانانو د
تعرض اطلاع ورلیږلی ده . ځمونږ پیغمبر حاطب رضی الله تعالی عنه راوباله او تری وئ پوښتل چه
دا څرنګه یو حرکت دی ؟ دی وویل یا رسول الله نه زه کافر یم او نه می له اسلامه مخ اړولی
دی . رښتیا خبره خو دا ده چه ځما کور او کهول په مکه معظمه کښی دی او هلته د هغوی
ساتونکی او پالونکی هیڅوک نشته نو می وغوښتل چه پر کافرانو باندی خپل یو احسان وایوم تر
څو هغوی د هغه په معاوضه کښی ځما له اهل او عیال سره څه غرض ونه لری بلکه له هغوی سره

خه ښيکني (ښه) هم وکړی . زه پوهیږم چه له دی څخه ماته ډیره گټه (فائده) رارسیدی خو اسلام او مسلمانانو ته له هغه غني هيڅ يو ضرر نه رسیږی هغه د فتح او نصرت وعدی چه تاسی ته د الله تعالی له لوری شوی دی هغه په یقینی ډول (طریقه) سره پای (آخر) ته رسیدونکی دی او د هغو مخه هیڅوک نشی نیولی لکه چه د ده د هغه خط په منع کښی هم دا مضمون لیکلی شوی و. قسم په الله که رسول الله صلی الله علیه وسلم یواځی هم پر تاسی باندی حمله وکړی نو الله تعالی به ورته مدد ورکوی او هغه وعدی چه له هغه سره شوی دی خامخا پوره کیدونکی دی. بلاشبهه د حاطب رضی الله تعالی عنه څخه دا غټه خطائی شوی ده خو رحمة للعالمین وفرمایل «**لا تقولوا له الا خيراً**» مه وایی ورته هيڅ شی پرته (علاوه) له خیره او وی فرمایل «چه حاطب د بدر د اصحابو څخه دی او تاسی ته نه دی معلوم چه الله تعالی د بدر د اصحابو گرد (تول) گناهونه ښلی دی». د دی سورت زیاتره برخه هم دی قصی لره نیوونکی ده لکه چه الله اجل واعلی شانه واعظم برهانه داسی فرمائی چه

**يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَتَّخِذُوا عَدُوِّي وَعَدُوَّكُمْ أَوْلِيَاءَ تُلْقُونَ
إِلَيْهِمُ بِالْهُدُودِ وَقَدْ كَفَرُوا بِمَا جَاءَكُمْ مِنَ الْحَقِّ**

ای هغو کسانو چه ایمان ی راوړی دی (یعنی ای مؤمنانو) ! مه نیسئ تاسی دښمنان غما او دښمنان خپل دوستان په دغه حال کښی چه غورځوی لیږئ تاسی خبرونه هغوی ته په سبب د دوستی سره (په منع ستاسی او د دوی کښی) حال دا چه په تحقیق کافران شوی دی هغوی په هغه شی چه راغلی دی تاسی ته له حق (دین او قرآن) څخه .

تفسیر: یعنی د مکي کافران هم د الله جل جلاله دښمنان دی او هم ستاسی نو له هغوی سره دوستی مه کوئ! او هغوی ته دوستانه پیغامونه لیږل مسلمانانو لره ښه نه دی. او په تحقیق کافران شوی دی هغوی په هغه څه چه راغلی دی تاسی ته له حق دین څخه نو د دی لامله (له وجی) د الله تعالی دښمنان شول .

يُخْرِجُونَ الرَّسُولَ وَإِيَّاكُمْ أَنْ تُؤْمِنُوا بِاللَّهِ رَبِّكُمْ

چه ویاسی دوی رسول (د الله) او هم تاسی (له خپل وطن مکي څخه ځکه) چه ایمان راوړی دی تاسی په الله چه رب ستاسی دی (پس مه نیسئ دوی په دوستی سره) .

تفسیر: یعنی پیغمبر ته او تاسی ته ئ خنکه سخت ربرونه (تکلیفونه) او زحمتونه درورسول او تاسی ئ د خپل هیواد او وطن په پرېښوولو باندی اړ (مجبور) کړئ یواځی په هم دی خبره سره چه تاسی ولی د یوه الله تعالیٰ چه ستاسی او د گردو (تولو) مخلوقاتو پروردگار دی عبادت کوی ؟ نو له دی څخه به لویه دښمنی او عداوت څه وی ؟ د تعجب ځای دی چه تاسی له داسی سړیو سره دوستی کوئ ؟ او د خپلوی لاسونه وروړاندی کوئ ؟ .

إِنْ كُنْتُمْ خَرَجْتُمْ جِهَادًا فِي سَبِيلِي وَابْتِغَاءَ مَرْضَاتِي

که چیری یی تاسی چه راوتلی ئ تاسی (له اوطانو خپلو) دپاره د جهاد جنگ په لاره ځما کښی او دپاره د رضاء خوښی غوښتلو ځما (پس مه نیسئ دوی په دوستی سره)

تفسیر: یعنی که ستاسی له کوره وتل ځما د خوښی لپاره او ځما په لاره کښی د جهاد دپاره وی او خاص ځما د رضاء دپاره تاسی نور د خپلو ځانونو دښمنان کوئ نو بیا په هغی دښمنی کښی د دوستی ارتباط د څه دپاره دی ؟ ایا د هغو کسانو په ناراضی چه تاسی د الله تعالیٰ رضاء گتلی وه اوس غواړئ چه هغوی له خپلو ځانونو ځنی رضاء او خوښی او الله تعالیٰ ناراض کړئ ! (العیاذ بالله)

تُسْرُونَ إِلَيْهِمْ بِالْهُدَىٰ وَأَنَا أَعْلَمُ بِمَا أَخْفَيْتُمْ وَمَا أَعْلَمُكُمْ

چه په پټه (خبری) لیرئ تاسی هغوی ته په (سبب د) دوستی سره او زه ښه عالم یم په هغه څه چه پټوئ تاسی (له مراسلاتو) او په هغه څه چه ښکاروئ تاسی (له معاذیرو) .

تفسیر: یعنی که یو سړی وغواړی چه یو کار له گردو (تولو) خلقو او نری والو (اهل جهان) څخه په پټه اجرا کړی نو ایا هغه له الله تعالیٰ څخه هم پټولی شی ؟ وگورئ چه حاطب رضی الله تعالیٰ عنه څومره زیار (محنت) وکړ او کوښښ ئ وکړ چه د خپل لیک (خط) اطلاع هیچا ته ور نه کړی خو الله تعالیٰ له هغه څخه خپل رسول خبردار کړ او دغه پټه خبره پخوا له وخته ورڅرگنده (ښکاره) شوه ! .

وَمَنْ يَفْعَلْهُ مِنْكُمْ فَقَدْ ضَلَّ سَوَاءَ السَّبِيلِ ①

او هر شوک چه وکری دغه (کار) له تاسی شخه نو په تحقیق ورکه کری ء
ده سمه صافه لاره .

تفسیر: یعنی که سره له مسلمانی داسی کار وکری او داسی ء وگنی چه دی به د هغه په پتو
ساتلو کښی بری ومومی نو سخته غلطی او زیات تیرواته کوی.

إِنْ يَتَّقُوا كُفْرًا أَحَدًا وَيَسْطُوا إِلَيْكُمْ أَيْدِيَهُمْ وَالسِّنَدُ هُمْ
بِالسُّوءِ وَوَدَّ أَنْ تَكْفُرُوا ۝

که چیری ظفر بری ومومی (کفار) په تاسی باندی (نو) شی به دوی تاسی
لره دښمنان او اوږده به کری تاسی لاسونه خپل (په وهلو او وژلو د تاسی) او
(اوږدی به کری) ژبی خپلی په بدی (ویلو د تاسی) سره او خوښوی به دوی
(دغه) چه کافران شی تاسی (لکه چه دوی دی) .

تفسیر: یعنی له دی کافرانو شخه په موجوده حالت کښی شخه هیله (امید) او اسره مه لرئ! که
غه هم تاسی زیاته پیرزوبنه او رواداری پر هغوی باندی وکړئ او د دوستی اظهار وکری هغوی
هیڅ کله د مسلمانانو خیر غوښتونکی نشی کیدی او سره له دی انتهای رواداریو که د هغوی
لاسونه پر تاسی باندی بر شی نو له هیڅ راز (قسم) خرابی او دښمنی ځنی خپل ځانونه نه منع
کوی. په ژبو او لاسو سره هر ډول (طریقه) ضررونه او ایذاوی تاسی ته دررسوی . او داسی غواړی
هم هغسی چه هغوی له صداقته منکران دی تاسی هم منکران کری نو ایا داسی شیران او بد
باطنان د دی خبری وړ (لائق) دی چه هغوی ته هسی پیغامونه ورولیدل شی ؟ .

لَنْ تَنْفَعَكُمْ أَرْحَامُكُمْ وَلَا أَوْلَادُكُمْ يَوْمَ الْقِيَمَةِ يَفْصِلُ بَيْنَكُمْ
وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ ۝

له سره به نفع در ونه رسوی تاسی ته (که کافران شی) خپلوی (د خپلوانو)
ستاسی او نه اولاد ستاسی په ورځی د قیامت کښی فیصله به وکری (الله) په
منځ ستاسی کښی او الله په هغو عملونو چه کوئ تاسی ښه لیدونکی دی (نو)

جزا به ئ در کړی .

تفسیر: حاطب رضی الله تعالی عنه هغه خط د خپل اهل او عیال دپاره لیکلی ؤ نو په دی باندی داسی تنبیه فرمائی چه اولاد او خپلوان د قیامت په ورځ کښی هیڅ نه په کاریږی الله تعالی د هر یوه سری اعمال تر ذری ذری پوری هم گوری او سم له هغه سره فیصله او بریکړه کوی د الله تعالی دا فیصله هیڅ یو څوی - لمسی - کړوسی خپل - خپلوان او عزیز نشی ماتولی نو بیا دا کومه عقلمندی ده چه یو مسلمان د خپل اهل او عیال دپاره الله تعالی له خپل ځان څخه نارضاء کړی په یاد ئ ولری چه له هر شی څخه د الله تعالی رضامندی او خوښی وړاندی ده که دی له مونږ څخه راضی وی نو د هغه په فضل او کرم سره مگرد (تول) کارونه ښه کیږی او که الله تعالی نارضاء او خفه شی نو هیڅ شی نه په کاریږی .

قَدْ كَانَتْ لَكُمْ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ فِي إِبْرَاهِيمَ وَالَّذِينَ مَعَهُ إِذْ قَالُوا
لِقَوْمِهِمْ إِنَّا بُرَاءُ مِنْكُمْ وَمِمَّا تَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ كَفَرْنَا
بِكُمْ وَبَدَّ بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمُ الْعَدَاوَةُ وَالْبَغْضَاءُ أَبَدًا حَتَّى تُؤْمِنُوا
بِاللَّهِ وَحْدَهُ

په تحقیق شته تاسی لره (ای مؤمنانو) طریقه ښه (چه اقتداء پسی کولی شی) په (قول او فعل) د ابراهیم کښی او په (قول - فعل د) هغه چا کښی چه ده سره ؤ (له مؤمنانو) کله چه وویل (دغه ابرهیم او اتباعو ئ مشرکانو د) قوم د دوی ته چه بیشکه مونږ جلا (جدا) بیزاره یو له تاسی څخه او (بیزاره یو) له هغه څیزه چه عبادت ئ کوئ تاسی بی له الله منکران شوی یو مونږ (په باطل دین) ستاسی باندی او ښکاره شوی دی په منع ځمونږ او ستاسی کښی عداوت دښمنی او بغض حسد ابدی همیشه تر هغه پوری چه ایمان راوړی په الله باندی یواځی (چه واحد لا شریک دی).

تفسیر: یعنی هغه کسان چه سره له اسلامه د ابراهیم علیه وعلی نبینا الصلوة السلام سره ملگری شوی دی هر یوه په خپلو وقت کښی په خپلو فعلونو او قولونو سره له هغو کفارو ځنی د بیزاری او بیلتون اعلان کړی دی او ابراهیم علیه السلام سره له نورو مؤمنانو اتباعو خپلو وویل هغو مشرکانو د قوم خپل ته چه په تحقیق سره مونږ بیزاره یو له تاسی څخه او بیزاره یو له هغه شی

خنخه چه عبادت ئ کوی تاسی بی له الله چه بتان دی او کافر شوی یو مونږ په دین یا په معبود ستاسو باندی یعنی تاسی ای کفارو څرنګه چه له الله تعالیٰ خنخه منکران یی او د الله تعالیٰ د احکامو پروا نه کوئ نو مونږ هم ستاسی له طریقی خنخه منکران یو او د یوی ذری په میچ هم ستاسی فکر او پروا نه کوو او ښکاره شوی دی په منع ځمونږ او ستاسی کښی عداوت دښمنی او بغض کینه همیشه تل تر هغه پوری چه ایمان راوړئ تاسی په الله تعالیٰ باندی یواځی یعنی دا دښمنی به هلته پای (آخر) ته رسیږی چه تاسی شرک او کفر پریږدئ او د همغه یوه مالک الملک والملکوت اکرم شانه واعظم برهانه هسی بندګان او چوپړان شی لکه چه مونږ ئ هم بندګان او تابعان یو.

اَلَا قَوْلَ اِبْرٰهِيْمَ لِاَبِيْهِ لَاسْتَغْفِرَنَّ لَكَ وَمَا اَمْلِكُ لَكَ مِنَ اللّٰهِ مِنْ شَيْءٍ

مګر خو (اقتداء مه کوئ د) یوی خبری د ابراهیم (چه ویلی ئ و پخوا له امتناعه) پلار خپل ته (داسی) چه خامخا زه بښنه غواړم هرومرو (خامخا) د تا دپاره او مالک نه یم زه تا لره له عذابه د الله د هیڅ شیخ ،

تفسیر: یعنی یواځی دعا کولی شم د کومی ګټی او نقصان مالک نه یم . الله تعالیٰ هر څه چه وکړی کولی ئ شی او د هغه مخه هیڅوک نشی نیولی . حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي « یعنی حضرت ابراهیم علیه السلام هجرت وکړ او بیا ئ خپل تېر ته مخ ونه ګرځاؤ نو ایا تاسی به هم همغسې کوی ؟ یو خو ابراهیم علیه السلام کله چه دا خبره ورمعلومه نه وه خپل پلار ته ئ دعا وکړه او هر کله چه دا خبره ورمعلومه شوه چه مشرکان له غفران څخه محروم دی نو چپ شو . اوس چه هغه خبره تاسی ته ښکاره شوه نو ځکه د کافرانو بښنه مه غواړی . تنبییه: د ابراهیم علیه السلام د استغفار قصه دی د خپل پلار دپاره د (براءة) په سورت کښی د دی آیت ﴿ وَمَا كَانَ اسْتِغْفَارُ اِبْرٰهِيْمَ لِاَبِيْهِ الْاَعْنُ مَوْجِدًا وَوَعَدَآءُآءُ ﴾ الایة - په تفاسیرو کښی وکتله شی او ویل ابراهیم علیه السلام او اتباع ئ داسی چه:

رَبَّنَا عَلَيْنَا تَوَكَّلْنَا وَإِلَيْكَ أَنَبْنَا وَإِلَيْكَ الْمَصِيرُ ۝

ای ربه ځمونږ (خاص) په تا باندی توکل کړی دی مونږ او (خاص) تاته بیرته ګرځیدل د ګردو (تولو) دی په آخرت کښی دپاره د جزاء .

تفسیر: یعنی گردد (تول) مو پری بنوول او تاته مو هیله (امید) وکړه او د خپل له قوم او له تېر څخه مو پریکړه وکړه او له تا سره مو خپل علاقه ونښلوله او تاته مو رجوع وکړه او په دی باندی ښه پوهیږو چه د گردو (تولو) ورنگ ستا په لوری دی .

رَبَّنَا لَا تَجْعَلْنَا فِتْنَةً لِلَّذِينَ كَفَرُوا وَاعْظِرْنَا رِجَالًا بَيْنَ يَدَيْكَ أَنْتَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ۝

(وویل ابراهیم او اتباعو د ده) ای ربه غمونږ مه گرځوه ته مونږه فتنه ځای د ازمویلو هغو کسانو لره چه کافران شوی دی او بښنه وکړه مونږ لره ای ربه غمونږ بیشکه هم ته ئ ښه غالب قوی (په انفاذ د احکامو) ښه حکمت والا (چه هر کار په تدبیر او مصلحت سره کوی).

تفسیر: یعنی مونږ د کافرانو دپاره فتنه او د ازموښت محل د مشق تخته مه گرځوه ! او مونږ پخپل فضل او کرم سره په دغسی حالت کښی وساته چه د هغو له لیدلو څخه کافران خوښ نشی او پر اسلام او مسلمانانو باندی د تمسخر او استهزا غږونه وکړی او غمونږ په مقابل کښی په خپل حقانیت باندی استدلال وکړی . بیشکه هم ته ئ ښه غالب قوی په انفاذ د احکامو ښه حکمت والا چه هر کار په تدبیر او مصلحت سره کوی یعنی غمونږ تفصیرات او کوتاهی وښه او را معاف ئ کړه . ستا د زبردست قوت او حکمت څخه هم دا هیله (امید) او توقع ده چه خپل وفا لرونکی بندگان د دښمنانو په مقابل کښی مقهور او مغلوب مه کړی اوس دپاره د ازیاد د حرص په اقتداء د ابراهیم علیه السلام کښی الله اکرم شانه واعظم برهانه داسی ارشاد فرمائی:

لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِيهِمْ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ لِّمَن كَانَ يَرْجُوا اللَّهَ وَالْيَوْمَ الْآخِرَ وَمَن يَتَوَلَّ فَإِنَّ اللَّهَ هُوَ الْغَنِيُّ الْحَمِيدُ ۝

خامخا په تحقیق ده تاسی لره (ای مؤمنانو) په دغو (خبرو د ابراهیم او اتباعو د ده) کښی طریقه حسنه ښه (چه اقتداء پسی کوی او دا اقتداء ده) هغه چا لره چه وی چه امید لری (د ثواب) د الله او ویریږی د (جزاء د) ورځی آخری (د قیامت)، او هر هغه څوک چه مخ وگرځوی (له احکام الله)

نو بیشکه الله همغه دی غنی بی پروا بنه ستایلی شوی (په محامدو)

تفسیر: یعنی تاسی مسلمانانو ته یا په بل لفظ هغو خلقو ته چه د الله د لیدلو او د آخرت د قانمیدلو هیله (امید) لرئ د ابرهیم علیه السلام او د ده د ملگرو حسنه اسوه او نیکی طریقه غوره کول په کار دی . که څه هم ټوله دنیا تاسی ته متعصب او جاهل ووائ تاسی خپل مخونه د هغی لاری څخه مه اړوئ ! چه د دنیا هغه لوی موحد هغه پخپل تگ او طرز عمل سره قائم کړی دی . د مستقبل وقت ابدی کامیابی او بری د هم دی لاری په تللو سره په لاس درتلی شی . که چپ (مخالف) له دی نه لار شی او د الله تعالی له دشمنانو سره خپله دوستی ټینګه کړئ نو تاسی په پخپله نقصان او زیان مومئ. ځکه چه الله تعالی د هیچا د دوستی او دشمنی پروا نه لری . هغه پخپل ذات سره د گردو (ټولو) کمالاتو او هر راز (قسم) ښیګڼو (فائدو) مالک او څښتن (خاوند) دی او هیڅ ضرر ورته نه رسیږی .

عَسَى اللَّهُ أَنْ يَجْعَلَ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَ الَّذِينَ عَادَيْتُمْ مِنْهُمْ مَوْدَّةً
وَاللَّهُ قَدِيرٌ وَاللَّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ

ښائیږی چه الله پیدا کړی په منځ ستاسی کښی او په منځ د هغو کافرانو چه دشمنی لری تاسی له هغوی سره دوستی او الله (په هر شی چه اراده وفرمائی) بنه قادر دی (چه څښی ئ دغه دشمنی په دوستی سره بدلول دی) او الله بنه مغفرت کوونکی دی ډیر رحم والا دی

تفسیر: یعنی د الله تعالی د قدرت او رحمت څخه بعید نه دی چه د نن ورځی ډیر کلک کافر صبا بنه پوخ مسلمان وگرځوی . او په دا ډول (طریقه) ستاسی او د هغوی په منځ کښی د دوستی تعلقات قائم شی . لکه چه د مکی معظمی په فتحه کښی هم داسی وشوه نژدی گرد (ټول) مکیان مسلمانان شول او هغه کسان چه پروڼ به ئ یو د بل په منځ توری وښکلی نن یو پر بل باندی ځان قربانوی . په دی آیت کښی مسلمانانو ته اطمینان او تسلی ورکړی شوی ده چه د مکیانو په مقابل کښی د مسلمانانو دا د خپلوی شلول او ترک موالات او جهاد د څو ورځو له مخی موقتی دی . بیا به هغه ته څه اړه (حاجت) او ضرورت نه پاتی کیږی . ښائ چه په موجوده حالت کښی تاسی په همغه ترک د موالاتو باندی ټینګ اوسئ ! او له چا ځنی چه په دی لاره کښی څه بی اعتدالی شوی وی الله تعالی د ده د هغی خطا بښونکی دی ځکه چه همغه لوی بښونکی دی .

لَا يَهْدِيهِمُ اللَّهُ عَنِ الَّذِينَ كَفَرُوا بِمَا تَوَلَّوْا فِي الدِّينِ وَلَمْ يُخْرِجُوهُمْ
مِّنْ دِيَارِهِمْ أَن تَزُورَهُمْ وَقُسُطُوا إِلَيْهِمْ إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ
الْمُقْسِطِينَ ۝

نه منع کوی تاسی (ای مومنانو) الله له (دوستی د) هغو کسانو چه نه دی
کری جنگ له تاسو سره په (کار د) دین کښی او نه ئ ایستلی تاسی له
کورونو خپلو څخه (له دی نه) چه نیکی کوی تاسی له دوی سره او چه عدل
او انصاف کوی تاسی له هغوی سره بیشکه چه الله خوشوی دوست لری انصاف
عدل کونکی .

تفسیر: یعنی په مکه معظمه کښی داسی خلق هم شته چه دوی پخپله مسلمانان شوی نه ؤ خو له
مسلمانانو سره ئ څه ضد او مخالفت هم نه کاوه او نه به ئ د دین په چارو کښی له هغو سره
جگری کول او نه به ئ ربرونه (تکلیفونه) ورپیښول او نه به ئ د هغوی په ایستلو کښی د
ظالمانو مرستی (مدد) کولی . له داسی کافرانو سره له ښیګڼی (نیکی) او ښه سلوک کولو څخه
اسلام هیڅ ممانعت نه کوی کله چه هغوی ستاسی سره عدل او انصاف - نرمی او رواداری کوی
نو د انصاف تقاضا هم دا ده چه تاسی هم له هغوی سره ښه ټینگ او مناسب سلوک وکړئ ! او
دنیا ته ئ وروښی چه د اسلامی اخلاقو معیار څومره هسک (اوچت) دی ؟ دا د اسلام تعلیم نه
دی که د کافرانو یو قوم له مسلمانانو سره جنگ کوی نو د گردو (تولو) کفارو سره بلا تمیز
جنگ ونښلوو او له تولو سره د توری په څوکی خبری وکړو که مونږ داسی وکړو نو د حکمت او
انصاف له اصول څخه مو پرته (علاوه) او خلاف کار کړی دی . دا ضروری خبره ده چه د ښځو
او نارینه ؤ او وړوکیو سپین پیرو څلمیو او معاندو او مسالمو په منځ کښی فرق او توپیر
(تفاوت) سره وکړو او د هغو حالاتو په اعتبار مراعات وکړو چه د هغو لږ څه تفصیل د (ال
عمران) او د(المائده) د سورتونو په تفاسیرو کښی پخوا لیکلی شوی دی .

إِنَّمَا يَهْدِيهِمُ اللَّهُ عَنِ الَّذِينَ قَاتَلُوا فِي الدِّينِ وَأَخْرَجُوهُمْ
مِّنْ دِيَارِهِمْ وَظَاهَرُوا عَلَىٰ إِحْرَاجِهِمْ أَن تَوَلَّوْهُمْ وَمَن يَتَوَلَّهُمْ
فَإُولَٰئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ ۝

بیشکه هم دا خبره ده چه منع کوی تاسی الله له (دوستی د) هغو کسانو
 څخه چه جنگ ئ کړی دی له تاسی سره په (کار د) دین کښی او چه
 ایستلی ئ یی تاسی له کورونو د تاسی څخه او کومک مرستی (مدد) ئ کړی
 دی له دښمنانو ستاسی سره په ایستلو ستاسی کښی له دی څخه چه دوستی
 کوئ تاسی له هغوی سره او هر هغه چه دوستی کوی له هغوی سره دغه
 (خلق) هم دوی دی ظالمان گنهگاران .

تفسیر: یعنی له هسی ظالمانو سره دوستانه تعلقات قائمول بیشکه سخت ظلم او گناه ده .
 (ربط) تر دی ځای پوری د کفارو د دوو فریقو تولیو (معاند - مسالم) سره د معاملی ذکر و
 وروسته له دی نه دا رابیی چه له هغو ښځو سره څه معامله وکړو چه له (دار الحرب) څخه (دار
 الاسلام) ته راشی ؟ یا په (دار الحرب) کښی هستوگنه ولری ؟ خبره دا ده چه د حلییی په
 روغه کښی مکی والو داسی تاکلی (مقرر کړی) و چه څمونږ هغه سری چه د مسلمانانو په لوری
 راشی ښای چه هغه بیرته ولیږلی شی لکه څمونږ پیغمبر دا خبره منلی هم وه او د هغه په اثر څو
 سری چه مدینی منوری ته راغلی و بیرته مکی معظمی ته ولیږل شول . وروسته له هغه څخه څو
 ښځی هم راغلی . که دا ښځی هم بیرته لیږلی کیدی نو د کافر نارینه په کور کښی د مسلمانی
 ښځی هستوگنه له اسلامی غیرته لری ښکاریدل او د هغو ناسته ملاسته سره حرامه وه نو په دی
 باندی دا وروستی آیتونه رانازل شول . معلومیږی چه وروسته له دی نه د ښځو په بیرته لیږلو
 کښی کافرانو اصرار ونه کړ او که نه هغه روغه به روغه نه پاتی کیده .

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا جَاءَكُمُ الْمُؤْمِنَاتُ مُهَاجِرَاتٍ فَامْتَحِنُوهُنَّ
 اللَّهُ أَعْلَمُ بِإِيمَانِهِنَّ

ای هغو کسانو چه ایمان ئ راوړی دی (یعنی ای مؤمنانو) کله چه راشی
 تاسی ته مؤمنانی (ښځی) هجرت کوونکی وطن پریشوونکی نو وائی ازموئ
 تاسی هغوی الله ته ښه معلوم دی ایمان د دوی .

تفسیر: یعنی د زړونو احوال الله تعالی ته ښه معلوم دی خو په ښکاره ډول (طریقه) سره تاسو د
 هغو ښځو تفتیش او تحقیق په ښه ډول (طریقه) سره وکړئ ! چه ایا په رښتیا سره مسلمانانې
 دی ؟ ایا په رښتیا د مسلمانی لامله (له وجی) دوی هجرت کړی دی او خپل وطن ئ پری ایښی
 دلته راغلی دی ؟ ایا کومی دنیوی یا نفسانی غوښتنی د دوی هجرت او راتگ سبب نه دی شوی
 ؟ په ځینو راویتونو کښی راغلی دی چه حضرت عمر رضی الله تعالی عنه به د دوی امتحان

اخيستلو او از موبينه ئ كوله او د حضرت نبوى له لورى به ئ د هغوى بيعت اخيست كله كله به پخپله رسول اكرم صلى الله تعالى عليه وسلم هم د دوى بيعت مانه چه وروسته په ﴿لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ إِذَا جَاءَكَ الْكَافِرُ فَأَوِّدْ بِنِعْمَةِ اللَّهِ﴾ الآية - كښى مذكور دى .

فَإِنْ عَلِمْتُمُوهُنَّ مُؤْمِنَاتٍ فَلَا تَرْجِعُوهُنَّ إِلَى الْكُفَّارِ لَا هُنَّ حِلٌّ
لَهُمْ وَلَا هُمْ يَحِلُّونَ لَهُنَّ وَآلُهُنَّ مَا أَنْفَقُوا وَلَا جُنَاحُ عَلَيْكُمْ
أَنْ تَنْكِحُوهُنَّ إِذَا آتَيْتُمُوهُنَّ أَجُورَهُنَّ

نو كه وپيژنئ تاسى دوى (په قسم سره) مومنانى نو بپرته مه لپريئ هغوى طرف د كفارو ته نه دى دغه (مؤمنانى ښځى) حلالى هغو (كفارو سړيو) لره او نه دى هغه (كافران) حلال دى (ښځو مؤمنانو) لره او وركړئ تاسى (هغو كافرانو) ته (چه ميرونه) (خاوندان) د هغو ښځو دى) هغه څه چه لگولى ئ دى (له مهره) او نشته هيڅ گناه پر تاسى باندې چه نكاح وتريئ تاسى له دى ښځو سره په شرط د دى كله چه وركړئ تاسى هغو (ښځو) ته مهرونه د دوى

تفسير: داسى حكم وشو كه له زوجينو څخه يو مسلمان او بل مشرك وي نو د دارينو په اختلاف سره د نكاح تعلقات قائم نه پاتى كيږي كه د كوم كافر ښځه مسلمان شوى وي او دار الاسلام ته راشي هر هغه مسلمان چه د دى نكاح تړى د ده په غاړه ده چه هومره مهر چه هغه كافر په دى ښځى وركړى دى هومره بپرته وركړى . او اوس د دى ښځى مهر هر څه چه ټاكلى (مقرر) شوى وي هغه جلا (جدا) دى ښځى ته وروسپارى نو وروسته له دى څخه د هغى ښځى سره نكاح تړلى شى

وَلَا تُنْكِحُوا بَعْضَ الْكَافِرِينَ وَأَلْفَقُوا مَا أَنْفَقْتُمْ وَلَيْسَ لَكُمْ
أَنْفَقُوا أَذِلَّكُمْ حُكْمُ اللَّهِ يَحْكُمُ بَيْنَكُمْ وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ١٠

او منگولى مه نښلوئ په عصمتونو د ښځو كافرانو (او مه ئ ساتئ په نكاح خپله كښى) او وغواړئ تاسى هغه څه چه خرڅ كړى دى تاسى (پر دغو كافرانو) او ودې غواړئ (دغه كفار هم) هغه څه چى خرڅ كړى وي هغوى

(له مهرونو پر دغو مهاجرانو) دا (مذكوره احكام) حكم د الله دى حكم كوى (الله په دغه سره) ستاسى كښى او الله ښه علم والا دى ښه حكمت والا دى.

تفسير: د پرمېي حكم په مقابل كښى وروستنى حكم داسى شو د هغه مسلمان سړى ښځه چه لا كافره پاتى وى دغه مسلمان دى هغه ښځه پريږدى! بيا هر كافر چه له هغى سره نكاح وترى د دى مسلمان لگولى شوى مهر به بيرته ورسوى په هم دى ډول (طريقه) هر يو له دواړو فريقينو څخه دى يو له بل ځنى خپل حق وغواړي كله چه دا حكم راښكته شو نو مسلمانان دى خبرى ته تيار شول چه هم ئ ورکړى او هم به ئ واخلي خو كافرانو وركول ونه منل نو ځكه دا راتلونكى آيت رانازل شو .

وَإِنْ فَاتَكُمْ شَيْءٌ مِّنْ أَزْوَاجِكُمْ إِلَى الْكُفَّارِ فَعَابِلْتُمْ فَاُولَٰئِكَ الَّذِينَ ذَهَبَتْ
أَزْوَاجُهُمْ مِّثْلَ مَا أَنْفَقُوا وَاللَّهُ الَّذِي أَنْتُمْ بِهِ مُؤْمِنُونَ ۝

او كه چيرى فوت شى له تاسو نه (اى مؤمنانو) يو شى له ښځو ستاسى په طرف د كفارو پس غزا مو وكړه (او غنيمت مو واخيست تاسى په غزا كښى) پس وركړئ تاسى هغو كسانو ته چه تللى وى ښځى د هغوى (كفارو ته) په مثل د هغه (مهر) چه وركړى دى دوى (هغو ښځو لره) او وپريږئ تاسى له الله هغه چه تاسو پر هغو باندې ايمان راوړونكى يى ، (شيخ الهند رحمة الله عليه د دى آيت ترجمه داسى كړى ده كه لاړى شى له لاسو ستاسى څه ښځى د كافرانو په طرف بيا ستاسو لاس بر شى يا وار مو راشى الخ).

تفسير: يعنى كه د كوم مسلمان ښځه مرته او دارالحرب ته لاړه شى او كافر د هغه خرڅ بيرته نه وركوى نو كه د كوم كافر ښځه د مسلمانانو كره راشى د هغه هر څومره خرڅ چه كيږي ښائ د هغه كافر په ځاى دى مسلمان ته وركړى چه ښځه ئ د كافر كره تللى ده او حق ئ سوځيدلى دى . هو ! دومره ده كه دغه مسلمان د حق له وركولو څخه څه شى بيرته پاتى شى هغه به همغه كافر ته ورسوى ! غينو عالمانو ليكلې دى كه كوم مسلمان د كافر خرڅ نشى ورته رسولى نو هغه دى د مسلمانانو په بيت المال كښى ور تحويل كړى . الله اكبر ! دا څومره د عدل - انصاف تعليم دى ! خو په دى باندې عمل كوونكى به همغه څوك وى چه د هغه په زړه كښى د الله تعالى ويره وى او په هغه باندې پوره او كامل ايمان ولرى ! .

تنبیه: د ﴿عَابِلْتُمْ﴾ ترجمه محقق مترجم په دوه ډول (طريقه) سره فرمايلى دى «بيا ستاسى لاس بر شى» او «ستاسى وار راشى» مونږ د دوهمې ترجمې په لحاظ سره د دى مطلب تقرير دلته

ولیکه . له پرومبئی ترجمی سره سم غیینی مفسرینو ویلی دی چه له دی شخه د غنیمت د مال حاصلیدل مراد دی یعنی د غنیمت له مال شخه د دی مسلمان خرڅ شوی مال ورته ورسپارلی شی والله تعالیٰ اعلم .

يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ إِذَا جَاءَكَ الْمُؤْمِنَاتُ يُبَايِعْنَكَ عَلَى أَنْ لَا يُشْرِكْنَ
بِاللهِ شَيْئًا وَلَا يَسْرِقْنَ وَلَا يَزْنِينَ وَلَا يَقْتُلْنَ أَوْلَادَهُنَّ

ای نبی (ای غما پیغمبره!) کله چه راشی تاته مؤمنانی ښځی چه بیعت کوی له تا سره پر دی شرط چه نه به شریکوی دوی له الله سره هیڅ شی او نه به کوی غلا دوی او نه به کوی زناء دوی او نه به وژنی دوی اولاد خپل

تفسیر: یعنی ای محمده بیعت واخله له ښځو شخه په خبره چه نه به شریکوی دوی له الله تعالیٰ سره هیڅ څیز او غلا به نه کوی او زناء به نه کوی او نه به وژنی اولاد خپل لکه چه د جاهلیت په زمانه کښی رواج و د معمولی ننگ او عار لامله (له وجی) به ئ جونۍ ژوندی په هدیرو (مقبرو) کښی خښولی او په غیینو وقتو کښی به ئ د لوړی له ویری هم خپل اولاد واژه

وَلَا يَأْتِيَنَّ بِهٖتَانِ يَفْتَرِيْنَهُ بَيْنَ اَيْدِيْهِنَّ وَاَرْجُلِهِنَّ

او نه به راتله کړی په دروغو سره چه جوړوی ئ دوی په منځ د لاسو او پښو خپلو کښی (یعنی له خپله ځانه)

تفسیر: او بیعت واخله ای غما پیغمبره له ښځو شخه په دی خبره چه نه به راځی په دروغو سره چه جوړوی هغه دروغ په منځ د لاسونو او پښو خپلو یعنی چه حرامزاده اولاد رانه وړی او په بل چا باندی په دروغو سره دعوی کوی . یا په دروغو سره شاهدی ورکوی. یا په کومه معامله کښی له خپل ځانه خبره جوړه کړی په دروغو سره او قسمونه خوری بله معنی ئ دا ده چه د خپل غیپولی اولاد نسبت په دروغو سره بل چاته کوی یا د بل چا اولاد پتوی او داسی وائی چه دا می له خپل میره (خاوند) دی . یعنی په مکر او فریب دروغ درغلی او ناروا سره خپل اولاد بل ته یا د بل اولاد ځان ته کوی په حدیث شریف کښی راغلی دی «هغه څوک چه یو اولاد بل ته ورکوی جنت په هغه باندی حرام دی» .

وَلَا يَعْصِيَنَّكَ فِي مَعْرُوفٍ فَبَايِعْهُنَّ

او نه به کوی نافرمانی له تا خخه په معروف بنو چارو کښی نو ته بیعت وکړه له دوی سره

تفسیر: پخوا ئ فرمایلی ؤ هغه مسلمانی ښځی دی چه په هجرت کولو سره راځی وپوښتلی شی . دلته دا رانیسی چه د هغوی پوښتل دا دی که دا گړد (تول) حکمونه چه په دی آیت کښی دی هغوی ومنی نو د هغوی ایمان ثابت وگڼه ! دی آیت ته د بیعت آیت وایه شی . څمونږ د پیغمبر په مخ کښی به چه ښځو بیعت کاؤ نو هم دا اقرار به ئ له دوی ځنی په ژبه سره اخیست لیکن د بیعت په وقت کښی د رسول اکرم صلی الله علیه وسلم لاس د هیڅ یوی ښځی لاس ته نه دی رسیدلی .

وَاسْتَغْفِرْ لَهُنَّ اللَّهُ إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿۱۲﴾

او مغفرت بښنه وغواړه دپاره د دغو (ښځو) له الله بیشکه چه الله ښه مغفرت کوونکی (د خطیاتو) ډیر رحم والا دی (په انعام د اجر او ثواب سره)

تفسیر: یعنی په دی چارو کښی هغه لندون (کوتاځی) چه پخوا له دی خخه شوی دی یا د دی احکامو په ځای راوړلو کښی وروسته له دی نه کوم تقصیر ورپېښ شی نو ځکه تاسی د هغوی په حق کښی د مغفرت او بښنی غوښتنه وفرمائی تر څو الله تعالی ستاسی په برکت د دوی تقصیرات وروبښی .

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَتَوَلَّوْا قَوْمًا غَضِبَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ

ای هغو کسانو چه ایمان ئ راوړی دی (یعنی ای مؤمنانو!) مه کوئ دوستی له هغه قوم (د یهودو) سره چه په قهر شوی دی الله پر دوی باندي

تفسیر: هغه خبره چه د دی سورت په شروع کښی وه د دی سورت په ختم کښی ئ هم د هغه یاد وفرمایه یعنی د مؤمن په شان کښی نه دی چه له هغه چا سره رفاقت او دوستی وکړی چه الله تعالی ورڅخه خفه شوی وی په هر چا باندي چه پاک الله په قهر وی ښائی چه د الله تعالی دوستان هم له هغه سره خفه وی

قَدْ يَدْسُوا مِنَ الْآخِرَةِ كَمَا يَبْسُ الْكُفَّارُ مِنَ أَصْحَابِ الْقُبُورِ ﴿١٣﴾

په تحقیق ناامیده شوی دی دغه (یهودان) له (ثواب د) آخرته لکه چه ناامیده شوی دی کافران (له خیره د آخرت) له تولگیو ملگرو د هدیرو (مقبرو) څخه

تفسیر: یعنی منکران داسی توقع نه لری چه له هدیرو (مقبرو) څخه به څوک پاخیرو او بیا به په بل ژوندون کښی یو له بل سره وگوری دا کافران هم هم هغسی ناامیده دی
تنبیه: د ځینو مفسرینو په نزد ﴿مِنْ أَصْحَابِ الْقُبُورِ﴾ د کفارو بیان دی یعنی هغسی چه هغه کافران چه هدیرو (مقبرو) ته رسیدلی دی او د هغه ځای له حال او احوال څخه خبر شوی دی او د الله د مهربانی او خوښی ځنی بالکل بی هیلې او ناامیده شوی دی هم دا راز (قسم) دا کافران هم د آخرت له لوری بالکل بی اسری او ناامیده دی

تمت سورة الممتحنة بفضل الله تعالى ومنه وكرمه

سورة الصف مدنية وهى اربع عشرة آية وفيها ركوعان رقمها (٦١) تسلسلها حسب النزول (١٠٩)
نزلت بعد سورة التغابن
د «الصف» سورت مدنى دى (١٤) آيتونه دوه ركوع لرى په تلاوت كښى (٦١) او په نزول كښى (١٠٩)

سورت دى وروسته د «التغابن» له سورت نازل شوى دى

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شروع کوم په نامه د الله چه دیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

سَبِّحْ لِلَّهِ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ①
يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَقُولُوا مَا لَا تَفْعَلُونَ ② كَبُرَ مَقْتًا
عِنْدَ اللَّهِ أَنْ تَقُولُوا مَا لَا تَفْعَلُونَ ③ إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الَّذِينَ
يُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِهِ صَفًّا كَانَهُم بَنِيَانٌ مَرْصُوصٌ ④

نسبت د پاکی کوی الله لره هر هغه خیزونه چه په آسمانونو کښی دی او (هر هغه خیزونه چه) په ځمکه کښی دی (سره له آسمانونو او ځمکې) او همغه (الله) ښه غالب قوی دی ښه حکمت والا دی ای هغو کسانو چه ایمان ئ راوړی (یعنی ای مؤمنانو) ولی وایی تاسی هغه (خبره) چه نه ئ کوئ لویه ده له جهته د غضبه په نزد د الله (دا خبره) چه وایی تاسی هغه څه چه نه ئ کوئ بیشکه الله (مدد ورکوی) خوښوی هغه کسان چه جنگ کوی په لاره (د دین) د دغه (الله) کښی صف تړونکی گواکی دوه بناگانې په قلعي سره ټینگی کړی شوی (ښی محکمې)

تفسیر: هر بنده ته ښائ چه له لوی ځانمنمې (تکبر) او بات (لاف) وهلو او له ناحقو دعوی ځنی وویړی ځکه چه وروسته به په جنجال او رږو (تکلیفونو) کښی اخته شی . له خولی څخه د یوې خبرې ایستل دیر اسانه دی مگر د هغی سر ته رسونه دیر سخت کار دی . الله تعالی له هغه سری څخه دیر خفه او ناراض کیږی چه په ژبه سره یو شی وائی خو کول ئ هسی نه وی . په روایاتو کښی راغلی دی چه په یو ځای کښی څه مسلمانان گرد (تول) سره تول شوی ؤ نو وئ ویل که مونږ ته دا خبره رابښکاره شی چه الله تعالی د کوم کار له کولو څخه دیر خوښیږی مونږ تول به همغه غوره کوو . په دی خبری باندی دا آیتونه رانازل شول چه خبردار وگورئ! په احتیاط سره داسی خبری کوئ ! دا ده ! در وائی خلعی د الله تعالی په دربار کښی هغه سری گران دی او زیات محبت ورسره کوی چه د الله تعالی په لاره کښی د هغه د دښمنانو په مقابل کښی لکه د اوسپنی دیوال غوندی ټینګ ودریږئ او د جهاد په ډگر (میدان) کښی خپل معنوی صفونه داسی وتری چه گواکی داسی یو مضبوط دیوال دی چه له سریو څخه ریژیدلی شوی وی . او په هغه کښی له هیڅ لوری کوم کنډاو او رخنه نه وی لویدلی نو اوس په دی معیار سره هر سری خپل ځان ته وگورئ نو هلته به دا خبره ورښکاره شی چه په تاسی کښی دیر سری داسی دی چه په دی معیار سره اکمل - کامل - جوړ او مناسب ښکاری . مگر ځینی به داسی څرگندیږی (ښکاریږی) چه په ځینو مواقعو کښی په ژبه او تشو ویناو سره دیر وئیری مگر د هغوی عمل هغه ورکنډیوی او دروغ ئ ورښکاروی . لکه چه د احد په غزا کښی هغه (بنیان مرصوص) ولی ټینګ پاتی نه شو؟ هو ! کله چه د قتال حکم نازل شو . ځینو خلغو داسی هم وویل ﴿رَبَّنَا كَتَبْنَا الْقِتَالَ لَنَا وَلِأَحِبِّائِنَا﴾ الآية - (النساء) په هر حال سره نه ښائ چه په ژبه سره ویناوی وکړئ ! لاف او بات ووهی ! او ناحقی دعوی وکړئ ! مگر د کولو او عمل په وقت کښی هیڅ ونه کړی شی بلکه بهتر خو دا ده چه تاسی په ژبه سره هیڅ ونه وایی مگر د کولو په ډگر (میدان) کښی خپله قربانی الله تعالی ته ورواندی کړئ چه د بری لویه برخه مو دروسیږی . د موسی علیه السلام قوم ته نه گورئ چه په ژبه سره د تعالی - تفاخر او تمائز

دیبری خبری اتري کولی خو د عمل په ډگر(میدان) کېږي هېڅ شول . هر کله چه د کار کومه موضع ورپېښېدله نو سم د لاسه به نه خوځېدل او د پر مخ تګ د تللو قوت به ئ نه درلود (لرلو) او ډیر خفه کوونکی خبری به ئ کولی له هسی چارو ځنی کومه نتیجه چه راووته د هغی بیان وروسته له دی نه فرمائ.

وَإِذْ قَالَ مُوسَى لِقَوْمِهِ يُقَوْمُوا لِمَ تُوذُّونَنِي وَقَدْ تَعْلَمُونَ أَنِّي رَسُولُ اللَّهِ إِلَيْكُمْ

او (یاد کړه ای محمده ! هغه وقت) کله چه وویل موسی علیه السلام قوم خپل ته داسی چه ای قومه ځما ولی اذیت ضرر رسوئ تاسی ماته (په بد ویلو سره) حال دا چه په تحقیق پوهیږئ تاسی په دی چه بیشکه زه رسول د الله یم تاسی ته

تفسیر: یعنی د ښکاره دلیلونو او څرګندو (ښکارو) معجزاتو په لیدلو سره تاسی پخپلو زړونو کېږي باور کوئ چه زه د الله تعالی رشتین رسول او پیغمبر یم بیا خو می په ډیرو ناکاره او زړه خفه کوونکیو حرکتونو سره ولی ربروئ (تکلیفوی) ؟ دا معامله خو یو معمولی ناصح او خیر غوښتونکی سړی سره هم نه ښائیږي د افسوس ځای دی چه تاسی هسی معامله د الله تعالی له رسول سره کوئ ایا ځما زړه ته له داسی خرابو حرکاتو څخه درد نه رسیږي ؟ چه کله یو بی ساه خوشکئ جوړوئ او بیا هغه خپل او د موسی علیه السلام خدای گنئ کله چه له (عمالقې) سره د جهاد کولو امر پر تاسی باندی کیږي نو وایی مونږ به هېڅ جنگ ته نه ځو ته دی د خپل رب سره څه هغوی سره جګړه وکړئ مونږ دلته درته ناست یو. او د دی په شان نوری اپلتی او چتی (بیکاره) خبری لکه چه موسی علیه السلام له دی خبری ځنی په تنګ شو او وئ ویل

﴿ رَبِّ إِنِّي لَا أَمْلِكُ إِلَّا نَفْسِي وَأَخِي فَافْرِقْ بَيْنَنَا وَقَوْمِ الْفَاسِقِينَ ﴾

فَلَمَّا زَاغُوا أَزَاغَ اللَّهُ قُلُوبَهُمْ وَاللَّهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْفَاسِقِينَ

نو هر کله چه وګرځېدل دوی (له احکام الله نه) نو وګرځول الله زړونه د دوی (له هدایت او یقین نه) او الله نه ښیي سمه صافه لاره فاسقانو نافرمانانو ته (په علم د دغه الله کېږي).

تفسیر: قاعده ده چه ډیرو بدیو کولو څخه زړه تګ تور او سختیږي تر دی چه د ښو کارونو

دپاره په هغه کښې هیڅ یو ځای نه پاتې کیږي هم دا حال د هغوی شو چه په هره خبره کښې به ئ د الله تعالیٰ له رسولانو سره عناد او ضد او اختلاف کاوه او در گرده (توله) به ئ په کپړو چالونو سره ټک کاوه تر څو چه مردود شول او الله تعالیٰ د هغوی زړونه هسی کاږه کړل چه د سمی خبری د منلو صلاحیت هیڅ په کښې پاتې نه شو له داسی ضد کوونکیو نافرمانانو سره د الله تعالیٰ هم داسی عادت دی .

وَإِذْ قَالَ عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ يَبْنِي إِسْرَءِيلَ إِنِّي رَسُولُ اللَّهِ إِلَيْكُمْ مُصَدِّقًا لِّمَا بَيْنَ يَدَيَّ مِنَ التَّوْرَةِ

او (یاد کړه ای محمده ! هغه وقت) کله چه وویل عیسیٰ ځوی د مریمی داسی چه ای بنی اسرائیلو (اولاده د یعقوب) بیشکه زه رسول لیږلی شوی د الله یم تاسی ته (حال دا چه) تصدیق کوونکی یم د هغه کتاب چه وړاندی ځما دی له توریت څخه .

تفسیر: یعنی اصلاً زه د دی خبری تصدیق کوم چه توریت د الله تعالیٰ له لوری راغلی دی او په اخبارونو او احکامو ئ یقین او باور لرم. او ځما گرد (تول) تعلیم او ښوونی په حقیقت سره د هغو اصولو باندی مبنی دی چه په توریت کښې ښوولی شوی دی .
تنبيه: ابن کثیر رحمة الله علیه او نور پوهان د ﴿ مُصَدِّقًا لِّمَا بَيْنَ يَدَيَّ ﴾ الآية - مطلب داسی اخلی چه ځما وجود د توریت د خبرو تصدیق کوی ځکه چه زه د هغو شیانو مصداق یم چه په توریت شریف کښې ذکر شوی دی . والله اعلم.

وَمُبَشِّرًا بِرَسُولٍ يَأْتِي مِنْ بَعْدِي اسْمُهُ أَحْمَدُ

او زیری کوونکی یم په هغه رسول سره چه را به شی وروسته له ما څخه چه نوم د هغه احمد دی

تفسیر: یعنی د پرومبنی تصدیق کوم او د وروستنی زیری اورم . هسی خو نورو پخوانیو پیغمبرانو هم د خاتم الانبیاء د تشریف راوړلو زیری اورولی دی خو په هغه صراحت او ښکاره ډول (طریقه) سره چه حضرت مسیح علیه السلام په ډیر اهتمام سره د حضرت محمد رسول الله صلی الله تعالیٰ علیه وعلیٰ آله وصحبه وسلم د راتگ زیری اورولی دی هغسی له نورو ځنی نه دی منقول شوی . ښائ چه د قرب العهد له وجی دا خصوصیت د ده په برخه کښې راغلی وی ځکه چه وروسته له

دوی څخه پرته (علاوه) د نبی آخر الزمان صلی الله علیه وسلم بل کوم پیغمبر راتلونکی نه دی . دا رښتیا ده چه د یهودانو او نصاراؤ د مجرمانه و غفلتونو او متعمدانه و لاس اچولو لامله (له وجی) نن د دنیا په لاسو کښی د اصلی توریت او د انجیل او نورو آسمانی کتابونو په استثناء د قرآن کریم کومه صحیحه نسخه نه ده پاتی چه د هغو له لوستلو څخه نری والان (اهل جهان) ښه وپوهیږی چه پخوانیو پیغمبرانو په تیره بیا حضرت مسیح علی نبینا وعلیه الصلوٰة والسلام ځمونږ د خاتم الانبیاء صلی الله علیه وعلی آله وصحبه وسلم په نسبت څه زیری اورولی دی ؟ او په کومو الفاظو سره ئ هغوی ستایلی دی ؟ نو ځکه هیچا ته دا حق نه دی پاتی چه هغه د قرآن کریم دا صاف او صریح بیان له دی سببه دروغ وبولی چه په تحریف شوی بائبل کښی نشته . سره له دی ښای دا د حضرت خاتم الانبیاء صلی الله علیه وعلی آله وصحبه وسلم له معجزاتو څخه وگنله چه حق تعالی دی محرفینو ته دومره قوت ور نه کړ چه هغوی د دی آخر الزمان پیغمبر په نسبت هغه گردی (تولی) پخوا ویلی خبری ویاسی یا ئ بالکل محوه کړی تر څو د هغه هیڅ یوه ښه هم پاتی نشی . لکه چه په موجوده بائبل کښی په شلو ځایونو کښی د حضرت محمد مصطفی ذکر نژدی تر تصریح پوری هم شته . او عقل او انصاف لرونکیو لره په هغو کښی د تاویل او د انکار ځای قطعاً نه دی پاتی . او د (یوحنا) په انجیل کښی د (فارقلیط یا پیر کلوطوس) والا بشارت خو دومره ښکاره او صاف دی چه د هغه مطلب بی تکلف پرته (علاوه) له احمد چه معنی ئ (محمود ستایلی شوی ستوده - برگزیده) ده بل کوم شی نشی کیدی . لکه چه د اهل الکتاب ځینو منصفو عالمانو هم پر دی باندی مجبور او لاعلاج اقرار او اعتراف کړی دی او ویلی ئ دی چه د دی پخوا ویلو او پیشگوئ اطلاق او انطباق په پوره ډول (طریقه) سره پر حضرت محمد مصطفی صلی الله تعالی علیه وعلی آله و صحبه وسلم او روح القدس باندی کیدونکی دی . او پرته (علاوه) له دوی څخه بل هیڅوک مراد نه دی . الله الحمد چه اسلامی علماؤ پر دی بشاراتو باندی ځان ته مستقل کتابونه لیکلی دی . او د تفسیر حقانی فاضل مؤلف د (فارقلیط) والا په بشارت او د (بائیل) په تحریف باندی د (صف) د سورت په تفسیر کښی ډیر ښه مشبع بحث کړی دی . الله تعالی دی هغه ته د خیر بدل ورکړی .

فَلْيَأْجَأْهُمْ بِالْبَيْتِ قَالُوا هَذَا سَعْرٌ مِّمَّنْ ①

بیا (وای الله) کله چه راغی هغه (رسول) دوی ته په ښکاره و معجزو سره وویل (بنی اسرائیل) دا (قرآن) سحر کودی دی ښکاره .

تفسیر: یعنی حضرت مسیح سره له ښکاره ښو راغی . یا د هغه شی زیری ئ چه ورکړی و حضرت احمد مجتبی محمد مصطفی صلی الله علیه وسلم له هغو ښکاره و معجزاتو سره راغی نو خلقو هغه سحر کودی او جادو ویللی .

وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنْ افْتَرَى عَلَى اللَّهِ الْكَذِبَ وَهُوَ يُدْعَى إِلَى الْإِسْلَامِ وَاللَّهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ ﴿٤﴾

او څوک دی ډیر ظالم (بلکه هیڅوک نشته) له هغه چا څخه چه له ځانه تری په الله پوری دروغ او (حال دا چه) دی بللی شوی دی طرف د اسلام ته او الله نه ښیي سمه صافه لاره قوم ظالمانو بی انصافانو ته (په علم د دغه الله) .

تفسیر: یعنی کله چه هغوی ته د اسلام په لوری بلنه کیږی نو حق پتوی او له خپل ځانه دروغ جوړوی او پر محمد صلی الله علیه وسلم باندی له ایمان راوړلو څخه مخ اړوی ، هغوی پر الله تعالیٰ د بشر یا په بشر باندی د خدای حکم کوی . په آسمانی کتابونو کښی تحریفونه کوی . او له هغو شیانو څخه چه واقعیت او حقیقت لری منکرېږی او هغه شیان چه هیڅ حقیقت نه لری په آسمانی کتابونو کښی داخلوی . نو له دی څخه به لوی ظلم څه وی؟ او د الله تعالیٰ له جانبه داسی بی انصافانو ته به هدایت چیری په برخه کیدی شی؟ او ممکن دی چه په ﴿لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ﴾ کښی دی لوری ته هم اشاره وی چه دا ظالمان چه هومره انکار - تحریف او تاویل وکړی الله تعالیٰ به هغوی ته د بری لاره نه ورښیي ګواکی د پیغمبر په نسبت چه دوی ئ خبری پتوی یا ئ لری کوی په هغه کښی دوی بری نه مومی او څه ئ له لاسو ځنی نه پوره کیږی لکه چه سره له زرهاؤ لری کولو او پری کولو ځنی اوس هم د نبی آخر الزمان په نسبت یوه د بشاراتو لویه ذخیره د هغوی په کتابونو کښی شته .

يُرِيدُونَ لِيُطْفَؤْا نُّورَ اللَّهِ بِأَنَّهُمْ وَاللَّهُ مُتِمُّ نُورِهِ وَلَوْ كَرِهَ الْكَافِرُونَ ﴿٥﴾

اراده لری غواړی (منکران) چه مړه کړی رڼا (رنرا) د الله (شریعت د محمد) په خولو خپلو سره او الله پوره کوونکی د رڼا (رنرا) خپلی دی اگر که بد ځګنی دغه (اتمام د رڼا (رنرا)) لره کافران منکران.

تفسیر: یعنی که کافران منکران بد و گنئی او خفه هم شی خو سره له هغه پاک الله خپله رڼا (رنرا) پوره رڼوی. او د الله تعالی د مشیت په خلاف کوښښ کول هسی دی لکه چه کوم احمق د لمر رڼا (رنرا) پخپله خوله سره مړه کوی. هم دا حال دی د حضرت محمد مصطفی د مخالفانو او د مخالفانه و زیار (کوشش) و.

تنبيه: ښائی (بافواههم) له لفظ غغه دی لوری ته هم اشاره وی د بشارتو د اخفاء او انکار دپاره هغه دروغ او چتی (بیکاره) خبری چه هغوی ئی جوړوی هیڅ کله به نه رښتیا کیږی که په زرهاو غله دوی کوشش وکړی چه (فار قلیط) محمد صلی الله علیه وسلم نه دی خو الله تعالی ئی ورثابتوی چه هغه هم دی دی او پرته (علاوه) له حضرت محمد مصطفی صلی الله علیه وسلم غغه بل څوک ئی مصداق کیدی نشی.

هُوَ الَّذِي أَرْسَلَ رَسُولَهُ بِالْهُدَىٰ وَدِينِ الْحَقِّ لِيُظْهِرَهُ عَلَى الدِّينِ كُلِّهِ وَلَوْ كَرِهَ الْمُشْرِكُونَ ﴿٥١﴾

دغه (الله) هغه (ذات) دی چه رالیږلی ئی دی رسول خپل (محمد) په هدایت سمه صافه لاره او په دین حق لپاره د دی چه غلبه ورکړی (الله) دغه (حق دین) ته پر دینونو تولو باندی اکر که بده گنئی (دغه غلبه) مشرکان.

تفسیر: په دی آیت باندی د (برائة) د سورت په تفاسیرو کښی خبری شوی دی هلته دی وکتلی شی.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا هَلْ أَدُلُّكُمْ عَلَىٰ تِجَارَةٍ تُنْجِيكُمْ مِنْ عَذَابِ أَلِيمٍ ﴿٥٢﴾
تُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ وَتُجَاهِدُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ بِأَمْوَالِكُمْ
وَأَنْفُسِكُمْ ذَلِكُمْ خَيْرٌ لَّكُمْ إِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿٥٣﴾ يَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْ
وَيُدْخِلْكُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ

ای هغو کسانو چه ایمان ئی راوړی دی (یعنی ای مؤمنانو) آیا دلالت وکړم تاسی ته (دروښیم تاسی ته) په هسی تجارت سوداگری چه نجات درکوی

خلاصوی تاسی له عذاب دردناک (پس دغه تجارت او سوداگری کوئ چه هغه دا ده) ښه ټینگ محکم مضبوط اوسئ په ایمان باندی چه لرئ ئی په الله باندی او په رسول استاخی د دغه (الله) او جهاد جنگ کوئ تاسی (ای مؤمنانو له اعداء الله سره) په لاره د الله کښی په اموالو خپلو سره او په نفسو خپلو سره (چه جنگ ته ئی وړاندی کوئ) دغه (ټینگ ایمان او مالی او جانی جهاد) خیر بهتر دی تاسی ته (ای مؤمنانو له نورو دنیوی معاملاتو څخه) که چیری یی تاسی چه پوهیږی (په طریقی د حقیقی تجارت باندی پس محکم ایمان راوړئ او پوره جهاد وکړئ نو) وبه ښی (الله) تاسی ته (ای مؤمنانو په دنیا کښی تیر شوی) گناهونه د تاسی او داخل به کړی تاسی (ننه باسی به مو په داسی) جنتونو کښی چه بهیږی له لاندی (د مانیو او ونو) د هغو (د پاکو شرابو او د شاتو او د شودو او د خوړو اوبو) ویالی

تفسیر: یعنی دغه دین ته پر نورو ادیانو باندی بری ورکول د الله تعالی کار دی خو پر تاسی باندی دا فرض دی چه پخپل ایمان باندی په ښه ډول (طریقه) سره مستقیم اوسئ او د هغه په لاره کښی په ځان او مال سره جهاد وکړئ دا هغه تجارت او سوداگری ده چه هیڅ زیان پکښی نشته. په دنیا کښی په زرھاو کسان داسی پلورل او پیرودل (اخیستل او خرڅول) کوی او خپله کرده (توله) پنگه (سرمایه) په هغه کښی لگوی او یواغی په دی هیله (امید) چه له هغه څخه گټی واخلی او په دی وسیله خپل رأس المال له تلف کیږلو څخه وساتی. او خپل ځان او آل او عیال له تنگسی افلاس او نورو ربرو (تکلیفونو) ځنی وژغوری (وساتی). لیکن مؤمنان به د خپلو ځانونو او مالونو پنگه (سرمایه) په هغه اعلی تجارت کښی لگوی چه د هغه لامله (له وجی) د دنیا د څو ورځو له تنگسی ځنی نه بلکه د آخرت د دردناک عذاب او له تباہ کوونکی خساری څخه ساتل کیږی. که مسلمانان پوهیږی نو دا تجارت د دنیا له گردو (تولو) تجارتونو څخه بهتر دی ځکه چه د هغه گټه (فائده) کامله مغفرت او دائم جنت دی چه له هغه څخه پورته او ښه بری او مراد موندل بل نشته.

وَمَسْكِنٍ طَيِّبَةٍ فِي جَنَّتِ عَدْنٍ ط

او (داخل به مو کړی) په ځایونو ښائسته و پاکیزه و کښی (چه جوړ شوی دی) په جنتونو د همیشه اوسیدلو کښی

تفسیر: یعنی هغه پاکیزه مانی به د هغو جنتونو په مخ کښی وی چه هلته مؤمنان اوسیږی. دا خو د آخرت کامیابی ده وروسته له دی د دنیا د اعلی او انتهای کامیابی او بری ذکر هم

راځی چه .

ذَلِكَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ ۝۱۲ وَأُخْرَىٰ يُحِبُّونَهَا نَصْرٌ مِّنَ اللَّهِ وَفَتْحٌ قَرِيبٌ ۝۱۳

دغه (مغفرت او ادخال د جنت مؤمنانو ته) فوز عظیم بری موندل په مراد رسیدل ډیر لوی دی او (الله تاسی ته ای مؤمنانو درکړی دی له) بل (دنیوی نعمت چه) خوښوئ غواړئ تاسی هغه (نعمت) نصرت مدد کومک حفاظت دی له (جانبه د) الله او فتح قریب بری نژدی ده .

تفسیر: یعنی اصلی او لوی بری او کامیابی خو هغه ده چه په جنت کښی ورکاوه شی چه د هغه په مقابل کښی د اووو اقلیمو او د تول جهان شهنشاهی هیڅ ده . خو په دنیا کښی هم یو داسی شی تاسی ته درکاوه کیږی چه هغه ستاسی په نزد طبعاً ډیر غوره او محبوب دی . او هغه ﴿نَصْرٌ مِّنَ اللَّهِ وَفَتْحٌ قَرِيبٌ﴾ دی یعنی د الله تعالیٰ له لوری یو ځان ته مخصوصه مرسته (مدد) او امداد او ژر حاصل کیدونکی فتح او ظفر چه له دوی ځنی به هر یو له بل سره هسی تعلق لری لکه خوله او لاس - گردی (تولی) نری (دنیا) ولید چه د هجری د رومنیو پیږیو مسلمانان دا وعدی په څه صفائی او ښه والی سره پای (آخر) ته ورسولی . نن هم که مسلمانان په حقیقی معنی مؤمنان او مجاهدان شی او د جهاد فی سبیل الله په لاره کښی ثابت قدم شی نو دا بری او کامیابی د هغوی د پښو ښکلولو (قدمبوسی) ته حاضر دی .

وَبَشِّرِ الْمُؤْمِنِينَ ۝۱۴

او بشارت زیری ورکړه (ای محمده) مؤمنانو ته (په دنیوی فتح نصرت او آخروی مغفرت او جنت)

تفسیر: ځکه چه د دی زیری او بشارت اورول هم ځان ته یو مستقل بخشش او انعام دی .

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُونُوا أَصْرَارَ اللَّهِ

ای هغو کسانو چه ایمان ئی راوړی دی (یعنی ای مؤمنانو) شی تاسی مرسته (مدد) کوونکی (د دین) د الله (لکه چه مرسته (مدد) کړی وه حواریونو)

تفسیر: یعنی د هغه الله تعالیٰ د دین او د ده د رسول الله صلی الله علیه وسلم او استاځی مرستی

او مددگار شیء! لکه چه د دی حکم د تعمیل په اثر د الله تعالیٰ په فضل او احسان او توفیق سره په مسلمانانو کښی یوه ځان ته فرقه د «انصارو» په نامه پیدا شوه.

کَمَا قَالَ عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ لِلْحَوَارِيِّينَ مَنْ أَنْصَارِي إِلَى اللَّهِ قَالَ الْحَوَارِيُّونَ نَحْنُ أَنْصَارُ اللَّهِ

لکه چه ویلی ؤ عیسیٰ ځوی د مریمی حواریونو (ملگرو خپلو) ته څوک دی مرسته (مدد) کوونکی څما په لاره د الله کښی؟ نو وویل حواریونو (ملگريو د ده) مونږ یو مرسته (مدد) کوونکی (د دین) د الله

تفسیر: حواریین د مسیح علیه السلام یاران لږ څه ښه او غوره سری ؤ چه د خپل حسب او نسب په اعتبار دومره زیات معززان نه گنل کیدل دوی د حضرت مسیح علیه السلام دین ومانه او د عیسوی دین په دعوت او بلنه کښی لوی قربانی ورکړی تر څو ئی چه په ښارونو او کلیو کښی خواره کړل. حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي «له حضرت عیسیٰ علیه السلام څخه وروسته د دوی یارانو او ملگرو ډیر ربرونه (تکلیفونه) د عیسوی دین په نشر او اشاعت کښی وگالل (برداشت کړل) تر څو ئی چه هغه خور کر ځمونږ له پیغمبر څخه وروسته د دوی راشده خلیفگانو هم ډیر ربرونه (تکلیفونه) او زحمتونه پخپلو ځانونو باندی د محمدی دین په انتشار کښی اخیستی دی الحمد لله علیٰ ذلک

فَآمَنَتْ طَائِفَةٌ مِّنْ بَنِي إِسْرَءِيلَ وَكَفَرَتْ طَائِفَةٌ ۚ فَأَيَّدْنَا الَّذِينَ آمَنُوا عَلَىٰ عَدُوِّهِمْ فَاصْبَحُوا ظَاهِرِينَ ۝١٢

نو ایمان راوړ یوی طائفی دلی له بنی اسرائیلو نه (په عیسیٰ باندی چه بنده د الله دی پورته شوی دی آسمان ته) او کافر شوه پری بله طائفه ډله (چه ویل ئی عیسیٰ ځوی د الله دی پس دواړو طائفو جنگ سره وکړ) نو قوت مو ورکړ هغو ته چه ایمان ئی راوړی ؤ پر دښمنانو د دوی باندی پس وگرځیدل دوی (مؤمنان) غالبان (پر کافرانو).

تفسیر: یعنی بنی اسرائیل په دوو فرقو باندی وویشل شول یوه ئی په ایمان باندی قائمه پاتی شوه

او بلی له هغه شخه غاړه وغروله بیا د حضرت مسیح علیه السلام ځنی وروسته دوی دواړو سره منگولی ولگولی او شخړی (جگړی) به ئی سره کولی - په پای (آخر) کښی د الله تعالیٰ په مرسته (مدد) په دی مباحث - مناظرو او جگړو کښی عیسویانو پر منکرانو باندی بری وموند او د حضرت مسیح علیه السلام پر نوم اخستونکیو (نصاری) یهودانو باندی غالب شول وروسته له عمومی گمراهی شخه د نصاراؤ ځینی پاتی سری ته چه صحیح عقیده ئی درلوده (لرله) حق تعالیٰ ځمونږ د نبی آخرالزمان په وسیله پر نورو باندی بری او غلبه وروپیله چه د دوی دا غالبیت او بری هم د حجت او برهان په اعتبار او هم د سلطنت، قوت او حیثیت له پلوه د افتخار وړ (لائق) و **فلله الحمد والمنة**

تمت سورة الصف بفضل الله تعالى ومنه وكرمه فلله الحمد والمنة

سورة الجمعة مدنية وهي احدى عشرة آية وفيها ركوعان

رقمها (۶۲) تسلسلها حسب النزول (۱۱۰) نزلت بعد سورة الصف

د «الجمعة» سورت مدنی دی (۱۱) آیتونه (۲) رکوع لری په تلاوت کښی (۶۲) او په نزول کښی (۱۱۰)

سورت دی ورسته د «الصف» له سورته نازل شوی دی

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شروع کوم په نامه د الله چه دیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

يُسَبِّحُ اللَّهَ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ الْمَلِكِ الْقَدُّوسِ الْعَزِيزِ
الْحَكِيمِ ۝ هُوَ الَّذِي بَعَثَ فِي الْأُمِّيِّينَ رَسُولًا مِنْهُمْ يَتْلُو عَلَيْهِمْ آيَاتِهِ
وَيُزَكِّيهِمْ وَيُعَلِّمُهُمُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَإِنْ كَانُوا مِنْ قَبْلُ لَفِي ضَلَالٍ
مُبِينٍ ۝

نسبت د پاکی کوی خاص الله لره هر هغه شخه چه په آسمانونو کښی دی (له علویاتو) او هر هغه شخه چه په ځمکه کښی دی (له سفلیاتو) چه باچا تولواک

دی ډیر پاک دی له هره عیبه ښه غالب قوی دی ښه حکمت والا دی دغه (الله) هغه ذات دی چه پورته کړی لیږلی ئی دی په امیانو ناپوهانو کښی یو رسول (محمد) له دوی څخه چه لولی پر دوی باندی آیتونه د دی (قرآن) او پاکوی دوی (له شرکه له نورو رذیله و اخلاقو) او ښی دوی ته کتاب (قرآن) او احکام (د قرآن) اګر که ؤ دوی پخوا له (بعثه د محمده) خامخا په ګمراهی ښکاره کښی

تفسیر: «امیین» نالوستو عربو ته چه په دوی کښی علم او هنر هیڅ نه ؤ - نه ئی کوم آسمانی کتاب درلود (لرلو) - په معمولی لیک او لوست باندی هم د دوی ډیر لږ سری پوهیدل د دوی وحشت او جهالت په دنیا او نری کښی ضرب المثل ؤ خدائ بالکل هیر ؤ پر بت منلو او اوهامو غوښتلو - فسق او فجور باندی د ابراهیمی ملت نوم ایښی ؤ - او تقریباً ګرد (تول) قوم په صریحی ګمراهی کښی ډوب تللی ؤ - ناڅاپه د الله تعالی له لوری په دی قوم کښی یو رسول مبعوث شو چه د هغوی امتیازی لقب «نبی امی» دی خو سره د دی امی توب ئی خپل قوم ته له ګردو (تولو) څخه زیات عظیم الشان کتاب راوړ او وائی وراوه - او د علومو او معارفو او د حکمت او پوهنی عجیبی او غیبی خبری وروښوولی او دوی هسی پوهان او حکیمان کړل چه د نری لویو لویو حکیمانو - پوهانو - علماؤ - عرفاؤ او نورو به له دوی ځنی د علم او معرفت او کریمه اخلاق زده کول.

تنبیه: په هم دی مضمون نور آیتونه د (البقرة) او د (آل عمران) په سورتونو کښی هم تیر شوی دی هغه دی هلته وکتل شی.

وَالْآخِرِينَ مِنْهُمْ لَمَّا يَلْحَقُوا بِهِمْ

او (الله پورته کړی لیږلی دی محمد لره په منځ د نورو راتلونکیو کښی) له مؤمنانو چه نه دی رسیدلی دوی هغو (پخوانیو) ته (په فضیلت کښی)

تفسیر: یعنی هم دا رسول صلی الله علیه وسلم د نورو راتلونکیو خلقو د هدایت دپاره هم یو واسطه دی ښائی هغوی ته د مبدأ او معاد او آسمانی شرائعو باندی د صحیح علم او پوره پوه نه لرلو په واسطه مونږ امی او نالوستی ویلی شو - لکه د بلخ - هرات - سیستان - غزنی - کابل - خراسان - پارس - روم - چین - هند او نور قومونه چه وروسته له دی نه د دی امیونو په دین کښی داخل او په اسلامی اخوت ، وروری کښی شامل شول. حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي «حق تعالی اول عربان د محمدی دین د نشر او اشاعت دپاره غوره کړل - وروسته له هغه ئی په عجمو کښی هسی پوره او کامل او فاضل سری راپورته کړل چه د اسلام لوی خدمتونه ئی

کری دی» په حدیث کښې راغلی دی کله چه د پیغمبر صلی الله علیه وسلم غنی د ﴿وَأَمَّا الْيَتِيمَ﴾ په نسبت پوښتنه وشوه نو دوی د سلمان پارسی رضی الله تعالی عنه په اوگه باندې لاس کیښود او وئ فرمایل «که علم یا دین په ثریا کښې هم هسک (اوچت) لار شی نو د ده قوم به هغه له هغه ځایه راښکته کوی» شیخ جلال الدین سیوطی رحمة الله علیه او نور پوهانو دا خبره منلې ده چه د دی پیشگوئی لوی مصداق (ځمونږ کابلی) امام اعظم ابوحنیفه النعمان بن ثابت بن روطی الکابلی ثم الکوفی دی رحمهما الله تعالی.

وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ

او دغه (الله) ښه غالب قوی دی ښه حکمت والا دی.

تفسیر: چه د هغه زبردست قوت او حکمت د دی جلیل القدر پیغمبر په وسیله تر قیامت پوری د عربو او عجمو د تعلیم او تزکیې انتظام وفرمایه صلی الله علیه و علی آله واصحابه وسلم.

ذَلِكَ فَضْلُ اللَّهِ يُؤْتِيهِ مَنْ يَشَاءُ وَاللَّهُ ذُو الْفَضْلِ الْعَظِيمِ

دغه (نبوت) فضل لوی د الله (له طرفه) دی چه ورکوی ئی هغه چاته چه اراده وفرمائی د ورکولو ئی او الله خپښتن (خاوند) د فضل ډیر لوی دی.

تفسیر: یعنی الله تعالی محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم ته داسی لوی وړکړه او دی امت ته ئی داسی د لوی مرتبې خپښتن (خاوند) رسول وروښانه. «فَلِلَّهِ الْحَمْدُ عَلَىٰ مَا أَنْعَمَ» نو ښائی چه مونږ مسلمانان د دی انعام او اکرام په قدر وپوهیږو - او د خپل رسول اکرم صلی الله علیه وسلم د لوړ (اوچت) تعلیم او تزکیې څخه ښه مستفید او منتفع شو او هیڅ قصور او لندون په کښې ونه کړو وروسته له دی نه د یهودانو مثال د عبرت په ډول (طریقه) بیانوی چه هغوی د خپل پیغمبر په کتاب کښې ډیر زیات غفلت ، بی پروائی کړی ده .

مَثَلُ الَّذِينَ خُمِلُوا الثَّورَةَ ثُمَّ كَانُوا يُجْهَرُونَ بِمَا كَانُوا يَكْمُلُونَ إِحْمَارًا يَجْعَلُ الْأَسْفَارُ

مثل د هغو کسانو چه مکلف کړی شوی ؤ هغوی په توریت (چه پری عمل

وکری) بیا بار نه کړ هغوی هغه (توریت یعنی عمل ئی پری ونه کړ مثال د دغو کسانو چه علماء د یهودو دی) په مثل د خره دی چه په شا وړی کتابونه او نفع تری نشی اخیستی.

تفسیر: یعنی پر یهودانو باندی د توریت پیتی ایښود شوی ؤ - او دوی د هغه ذمه وار گرځولی شوی ؤ - خو هغوی د هغه د تعلیماتو او هدایاتو هیڅ پروا ونه کړه - او نه ئی محفوظ وسائل - او نه ئی پخپلو زړونو کښی ځای ورکړ - او نه ئی پری عمل وکړو - او نه د الله تعالی له هغو فضلونو او انعامونو ځنی گټور شول چه د هغو له لوری هغوی ته ورعطا او بښلی شوی ؤ بیشکه هغه توریت چه دوی حاملان تاکلی (مقرر کړی) شوی ؤ د ربانی هدایتو او حکمتونو یوه خزانه وه نو کله چه دوی له هغه څخه منتفع نه شول نو د دوی مثال هسی شو لکه چه یو خر چه د علم او د حکمت ډیر لوی کتابونه پری بار شوی وی نو هغه ته پرته (علاوه) له دی څخه چه د هغه پیتی لاندی ستړی ستومان شی بله کومه گټه (فائده) نه وررسیږی.

نه محقق بود نه دانشمند

چارپای بر و کتابی چند

هو! دی پرته (علاوه) د شنو وښو له لتولو څخه بل شی پسی نه گرځی او له دی خبری سره هیڅ اړه (تعلق) او رابطه نه لری چه پر شا ئی لال او جواهر بار دی؟ که کوم بل چتی (فضول) او بیکاره څیز؟ که یواځی هغه په دی خبری باندی فخر کوی چه گورئ ځما پر شا باندی څرنکه عمده او قیمتداره کتابونه دی نو ځکه زه لوی عالم او معزز سری یم نو دا وینا د هغه لا خرتوب ښکاره کوی.

بِسِّ مَثَلِ الْقَوْمِ الَّذِينَ كَذَبُوا آيَاتِ اللَّهِ

بد دی مثل د قوم هغه (کسانو) چه دروغ وائی دوی په دلائلو (د قدرت) د الله

تفسیر: یعنی خراب قوم دی هغه کسان چه د هغوی مثال داسی وی الله مو دی تری پخپله پناه کښی وساتی! الله تعالی په توریت او نورو کتابونو کښی کوم زیری چه د نبی آخرالزمان په نسبت ورکړی دی او هغه دلائل او براهین چه د دوی پر رسالت باندی قائم دی د هغو دروغ بلل د الله تعالی آیتونه دروغ گنل دی.

وَاللَّهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ ⑤

او الله نه بشی سمه صافه لاره قوم ظالمانو ته (کافرانو ته)

تفسیر: یعنی هسی معاندانو زوراورانو او بی انصافانو ته د هدایت توفیق نه ورکوی.

قُلْ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ هَادُوا إِن زَعَمْتُمْ أَنكُمُ أَوْلِيَاءُ لِلَّهِ مِن دُونِ
النَّاسِ فَتَمَوُّوا الْمَوْتِ إِن كُنْتُمْ صَادِقِينَ ④ وَلَا يَمْلِكُونَ
أَبَدًا إِنَّمَا قَدَّمَتِ آيَدِيهِمْ وَاللَّهُ عَلِيمٌ بِالظَّالِمِينَ ⑤

وایه ته (ای محمده!) ای هغو کسانو چه یهودان شوی پی که گمان دعوی کوئ تاسی (د دی) چه بیشکه تاسی دوستان پی د الله پرته (علاوه) له نورو خلقو (چه مؤمنان دی) نو (فرمانی الله) ارزو وکړئ د مرگ که چیری پی تاسی صادقان رښتینی (په دغه ادعاء د دوستی کښی) حال دا چه ویه نه کړی دوی ارزو د دغه (مرگ) هیچیری په سبب د هغو کارونو چه مخکښی لیږلی دی لاسو د دوی (لکه قتل او تکذیب الانبیاء او نور) او الله ښه عالم دی (په احوالو د) گردو (تولو) ظالمانو (کافرانو نو ورپه کړی ورته جزاء)

تفسیر: یعنی سره له دی ناپوهی - جهل او حماقت داسی دعوی کوی چه مونږ بی د نورو له شرکت د پاک الله دوستان یو - او - جنت واکوالان او حقداران یو - کله چه له دنیا څخه ولټیږو نو سم دلاسه جنت ته غو که په رښتیا سره دوی خپلو زړونو کښی داسی یقین لری - او پخپلو دغو دعوو کښی رښتین دی نو ضرور ؤ چه دوی د دنیا له مکدر عیش څخه خپل زړونه شکولی او د حقیقی محبوب او د جنت الفردوس په تمنا کښی به ئی د مرگ ارزو کوله څکه هغه چاته چه دا خبره یقیناً ښکاره وی چه غما درجه د الله تعالی په دربار کښی ډیره لویه ده او هلته غما دپاره هیڅ یوه خطر او ویره نشته نو هغه بیشکه په مر کیدلو باندی خوشیږی او مرگ داسی گڼی لکه چه یو دوست له بل یو دوست سره یو غحای کوی او د دوی په ژبو باندی به داسی توری وی

(غدا نلقى الأحبة محمداً و حزبه)
(یا حبذا الجنة و اقترابها طيبة و بارد شرابها)
أو (حبيب جاء على ناقة)

أَوْ (يَابُنَى لَايِبَالِي أَبُوكَ سَقَطَ عَلَى الْمَوْتِ أَوْ سَقَطَ عَلَيْهِ الْمَوْتُ)

او د دی په شان نور دا د هغو اولیاؤ الله خبری دی چه نه د دنیا د مصیبتونو او سختیو او ویرولو لامله (له وجی) بلکه خالص د الله تعالی د لقاء ، تمنا یا د جنت په اشتیاق کښی به ئی د موت تمنا کوله او د هغوی افعالو او حرکاتو به هم داسی شاهی ویله چه مرگ هغوی ته د دنیا د گردو (تولو) لډاینو څخه ډیر لذیذ او خوندور دی لکه ځمونږ پیغمبر صلی الله علیه وعلی آله وصحبه وسلم فرمایلی دی «لَوَدِدْتُ اَنْیْ اَقْتَلَ فِی سَبِیلِ اللّٰهِ ثُمَّ اَحْیَا ثُمَّ اَقْتَلَ» د دی په مقابل کښی د دی دروغجنو مدعیانو پر افعالو او حرکاتو باندی نظر واچوی چه له دوی ځنی زیات له مرگ ځنی ویریدونکی بل څوک نشته دوی د مرگ د نوم له اوریدلو ځنی ویریری او لری تری تښتی - نه د دی دپاره که هغوی ډیر کلونه ژوندی پاتی شی نو زیاتی ښیگنی (فایدی) به گتنی بلکه یواځی د دی دپاره چه د دنیا له حرص څخه هیڅ کله د دوی گیدی دکی شوی نه دی او داسی گنی د هغو چارو له وجی چه دوی ئی دلته کوی په مجرد د دی چه دوی له دی ځایه وخوځیری د هغو په سزا به اخته کیږی لنده ئی دا چه د هغوی له گردو (تولو) افعالو او اطوارو څخه لکه رڼا (رنرا) ورځ داسی ښکاری چه هغوی د یوی رپی (لمحی) دپاره هم د مرگ ارزو نشی کولی او ممکن دی چه د هغی زمانی یهودانو د دی قرآنی دعوی د دروغ بللو دپاره په دروغو په ژبه سره د مرگ ارزو ښکاروله - مگر الله تعالی دا قدرت هم له هغوی ځنی اخیستی ؤ- په روایاتو کښی راغلی دی چه که له دوی ځنی به کوم یهودی د موت تمنا کوله نو په همغه وقت کښی به د ده په غاړه کښی غړوندی لویده او واژه کیده به.

تنبیه: په هم دی مضمون یو بل آیت د (البقرة) په سورت ځمونږ د دغه مبارک تفسیر کښی هم تیر شوی دی دلته دی هم د هغه تفسیر بیا وکتل شی د ځینو اسلافو په نزد د موت د تمنا مطلب «مباهله» وه یعنی معاندو یهودانو ته وویل شو که «هغوی په رښتیا سره د خپلو اولیاء کیدلو یقین لری - او مسلمانان په باطلو باندی گنی نو داسی دی تمنا وکری د دواړو فریقینو له منځه هر څوک چه دروغجن وی مړ دی شی!» مگر هغوی به هیڅ کله داسی نه کوی ځکه چه هغوی ته د دوی د کذب او د ظلم یقین حاصل دی ابن کثیر رحمة الله علیه او ابن قیم رحمة الله علیه او نورو هم دا توجیه غوره کړی ده . والله اعلم.

قُلْ إِنَّ الْمَوْتَ الَّذِي تَتَّقُونَ مِنْهُ فَإِنَّهُ مُلْقِيكُمْ ثُمَّ تُرَدُّونَ
إِلَىٰ عِلْمِ الْغَيْبِ وَاللَّهِ هَادِيُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ۝

ووايه (ای محمده! دغو یهودانو ته) بیشکه مرگ هغه چه تښتی تاسی له هغه نه (او نه ئی غواړئ) پس بیشکه هغه مرگ ضرور رسیدونکی دی تاسی ته بیا به بوتلی شی تاسی په لوری د (هغه) ښه پوهیدونکی په پتو او په ښکاره ؤ باندی

پس خبر به کړی تاسی په هغو (کارونو باندی) چه وئ تاسی چه کول به مو
(په دنیا کښی نو جزاء به پر درکړی)

تفسیر: یعنی ای یهودانو که تاسی له مرگه ویریږئ نو چیرې به تری تنجتي او غی؟ که په زرگونو غلې کوښې هم وکړئ او په هسی کلکو کلاو کښی سنگر (مورچه) ونیسئ چه ورونه ئی ترلی وی نو هلته به هم له مرگه نه خلاصیږئ او وروسته له مرگه بیا همغه د الله تعالی عدالت دی او تاسی (ربط) د یهودانو لویه خرابی دا وه چه کتابونه به ئی پر شا ترلی و مگر له هغو څخه نه گتور (منتفع) کیدل سره له دی چه د دین په ډیرو خبرو باندی ښه پوهیدل خو د دنیوی چارو دپاره هم له هغو غنی غاړه غړوله . په دنیوی چارو کښی مشغول او منهک شوی د آخرت د یاد تصور هم له زړونو څخه باسی. له داسی تگ او روش غنی مونږ مسلمانان منع کړی شوی یو د جمعی د لمانځه تقیید هم داسی دی چه په دغه وقت کښی په دنیوی چارو کښی ښائی بوخت (مشغول) نه شو، بلکه په پوره توجه او چپیا سره ئی خطبه واورو او لمونځ ئی اداء کړو په حدیث کښی راغلی دی «هغه څوک چه د خطبې په وقت کښی خبری کوی نو دی د همغو خرو یهودانو په شان دی چه پر شا ئی کتابونه بار وی» یعنی د ده مثال د یهودانو په شان دی. العیاذ بالله.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا نُودِيَ لِلصَّلَاةِ مِنْ يَوْمِ الْجُمُعَةِ فَاسْعَوْا إِلَىٰ ذِكْرِ اللَّهِ وَذَرُوا الْبَيْعَ

ای هغو کسانو چه ایمان ئی راوړی دی (یعنی ای مؤمنانو) کله چه (اول) اذان وویلی شی دپاره د لمانځه په ورځی د جمعی کښی نو غفلت مندې وهی طرف د ذکر د الله ته او پریږدئ (بیع و شری پلورل او پیرودل)

تفسیر: حضرت شاه صاحب لیکي «د هر اذان حکم داسی نه دی ځکه چه بل جماعت هم موندل کیږی او د جمعی لمونځ په یوه مسجد کښی اداء کیږی په بل ځای کښی نه اداء کیږی» او د الله تعالی له یاده څخه خطبه مراد ده او لمونځ د هغه په عمومیت کښی داخل دی یعنی په داسی وقت کښی ښائی چه مونږ مسجد ته ورشو چه خطبه واورو په دی وقت کښی پلورل او پیرودل (اخستل او خرڅول) حرام دی او له مندې وهلو او غفلیدلو او سعی څخه په پوره اهتمام او استعداد سره ورنگ مطلوب او مندې وهل مراد نه دی

تنبیه: په قرآن کریم کښی له (نودی) څخه هغه اذان مراد دی چه د دی آیت د نزول په وقت کښی و یعنی هغه اذان چه امام ته مخامخ پخوا له خطبې څخه ورکاوه کیږی ځکه چه له دی اذان څخه رومبني اذان د سیدنا کامل الحیاء والايمان جامع آیات القرآن حضرت عثمان بن عفان

رضی الله تعالیٰ عنه الرحمان په زمانه کښی د صحابه و په اجماع سره مقرر شو لیکن د بیعی په حرمت کښی د دی ورستنی اذان حکم هم په مثل د هغه پخوانی اذان شامل دی ځکه چه د علت په اشتراک کښی د حکم اشتراک هم کیږی - هوا په قدیمی اذان کښی به دا حکم قطعی او منصوصی وی - او په حادث اذان کښی دا حکم به مجتهد فیه او ظنی وی په دی تقریر سره گرد (تول) علمی اشکالات مرتفع شوی. او هم ښکاره دی وی چه دلته په ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا﴾ کښی «عام مخصوص منه البعض» دی ځکه چه په اجماع سره پر ځینو مسلمانانو لکه ښځی - مریض - مسافر - بندی او نورو باندی جمعه نه فرضیږی.

ذَلِكُمْ خَيْرٌ لَّكُمْ إِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ ⑨

دا (تگ لمانځه ته) خیر بهتر دیر غوره دی تاسی ته که چیری یی تاسی چه پوهیږئ (په آخروی نفع او نقصان خپل)

تفسیر: ښکاره ده چه د آخروی گټی په مقابل کښی دنیوی فائدی هیڅ یو حقیقت نه لری.

وَإِذَا قُضِيَتِ الصَّلَاةُ فَانْتَشِرُوا فِي الْأَرْضِ وَابْتَغُوا مِنْ فَضْلِ اللَّهِ وَاذْكُرُوا اللَّهَ كَثِيرًا لَّعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ ⑩

نو هر کله چه اداء کړی شی لمونځ (د جمعی) پس خواره شی تاسی په ځمکه کښی (خپلو حوائجو ته که نی لرئ) او ولتوی تاسی له فضله د الله او یادوی تاسی الله (په یادولو) دیرو سره ښاییږی چه ومومئ تاسی ښیگټی (نیکي) خلاصی مراد

تفسیر: حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي «د یهودانو په نزد د عبادت ورځ د شنبی ورځ وه چه په گردو (تولو) ورځو کښی سود سودا منع وه - نو ځکه نی وفرمایل چه وروسته له لمانځه څخه د روزی په لتولو پسی وگرځئ! او په هغه وقت کښی هم تاسی د الله تعالیٰ له یاده غافل مه اوسئ!

وَإِذَا رَأَوْا تِجَارَةً أَوْ لَهْوًا فَلْيَضْحَكُوا وَلَا تَرَكَوْا قَائِمًا

قُلْ مَا عِنْدَ اللَّهِ خَيْرٌ مِنَ الْكُفْرِ وَفِرَاقِ الْوَالِدَيْنِ وَالْأَسْرَةِ وَالْكَافِرِينَ ۝

او كله چه ووينی دوی تجارت سوداگری یا کومه لهو تماشا ننداره نو خوریری دوی په لوری د هغی او پریږدی دوی تا ولاړ (خطبه ویونکی پر منبر) ووايه (ای محمده دوی ته) هغه څه (ثواب) چه په نزد د الله دی خیر ډیر بهتر غوره دی له لهوی تماشی ننداری او له تجارت سوداگری څخه او الله خیر ډیر بهتر غوره له گردو (تولو) رزق روزی ورکوونکیو دی.

تفسیر: یو ځلی رسول اکرم صلی الله علیه وسلم د جمعی په ورځ خطبه فرمایله چه د سوداگرانو جوپی (قافلی) له د باندی ځنی خواړه او غله راوړه چه له هغه سره د خبرتیا دپاره طبل تغاری او دمامی هم وهلی کیدی څرنګه چه په ښار کښی غله ډیره لږه وه نو خلقو ورمندی وهلی چه هغه جوپه واړوی گواکی دوی داسی ګڼل چه د خطبی حکم هم لکه د نورو وعظونو غوندی دی چه په هغو کښی د ضرورت په وقت کښی سری پاڅیدی شی - او بیا لمانځه ته ځان ور سوی یا به لمونځ شوی وی لکه چه د ځینو قول دی چه په هغه وقت کښی د جمعی لمونځ پخوا له خطبی څخه کیده په هر حال د خطبی احکام لا ښه ښکاره نه ؤ چه خطبه هم د لمانځه په شان ده ډیر خلق لاپل رسول صلی الله علیه وسلم سره له دولسو سړیو چه په هغوی کښی راشده خلفاء هم ؤ. پاتی شول نو په دی نسبت دا آیت رانازل شو - یعنی سوداگری او د دنیا لوبی او تماشی څه شی دی هغه ابدی ګټه (فائده) حاصله کړئ! چه له الله تعالی سره ده او د حضرت رسول الله صلی الله علیه وسلم د صحبت او مجلس په برکت او د ذکر او عبادت څخه په لاس راځی. پاتی شوه هغه اندیښنه چه تاسی ته د خوړو او قحط له پلوه پیدا شوی وه او د هغی لامله (له وجی) تاسی ولتیلئ نو په یاد ئی ولرئ چه رزق روزی د الله تعالی په لاس کښی ده او همغه ډیر ښه روزی ورکوونکی دی او د هغه مالک هیڅ یوه بنده ته نه ښائی چه په دی باره کښی اندیښنه وکړئ وروسته له دی تنبیه څخه د صحابه ؤ شان داسی ؤ چه د (النور) په سورت کښی راغلی دی

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَتَّبِعُوا هَذِهِ السُّبُلَ فَتَفَرَّقَ بِكُمْ عَنْ سَبِيلِ رَبِّكُمْ﴾

تنبیه: لهو هر هغه شی ته وایه شی چه سری د الله تعالی له یاده وباسی لکه لوبی - ننداری - او ښائی چه د هغی طبل تغاری او دمامی غږ ته لهو ویلی شوی وی.

تمت سورة الجمعة بفضل الله ومنه وكرمه

سورة المنافقون مدنية وهي احدى عشرة آية وفيها ركوعان
رقمها (۶۳) تسلسلها حسب النزول (۱۰۴) نزلت بعد سورة «الحج»
د «المنافقون» سورت مدني دی (۱۱) آیات (۲) ركوع لری په تلاوت کښی (۶۳) او په نزول
کښی (۱۰۴)
سورت دی وروسته د «الحج» له سورت څخه نازل شوی دی

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شروع کوم په نامه د الله چه دیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

إِذَا جَاءَكَ الْمُنَافِقُونَ قَالُوا اشْهَدْ إِنَّكَ لَرْسُولُ اللَّهِ وَاللَّهُ يَعْلَمُ
إِنَّكَ لَرْسُولُهُ وَاللَّهُ يَشْهَدُ إِنَّ الْمُنَافِقِينَ لَكَاذِبُونَ ۝۱

کله چه راشی تاته (ای محمده) منافقان نو وائی دوی (په ژبو خپلو په خلاف
د زړونو خپلو داسی چه) شاهی ورکوو مونږ چه بیشکه ته خامخا رسول د
الله ئی (یعنی مونږ ستا پر رسالت له زړه معتقدان یو) او الله ته معلوم دی چه
بیشکه ته خامخا رسول د دغه (الله) ئی او الله شاهی ورکوی په دی چه
بیشکه منافقان خامخا دروغجنان دی (په دی شهادت خپل کښی)

تفسیر: یعنی منافقان دروغ وائی چه هغوی له زړه ستا په رسالت باندی اعتقاد لری. په رښتیا
سره هغوی ستاسی په رسالت قائل نه دی او یواځی د خپلو اغراضو لامله (له وجی) په ژبه سره
داسی خبری کوی - او پخپلو زړونو کښی وائی چه مونږ دا خبری په دروغو سره وایو. بیا د
هغوی دا کذب یواځی په هم دی خبری باندی نه دی منحصر بلکه دروغ بیل د هغوی امتیازی
خصلت او شعار گرځیږلی دی په هره هره خبره کښی له دروغ ویلو څخه کار اخلی لکه چه په
هم دی سورت کښی د یوی واقعی ذکر راغلی دی چه په هغی کښی منافقان داسی ورښکاره وی
چه یو شان ته خبری وکړی خو الله تعالی جل شانہ واعظم برهانه له آسمانه د هغوی تکذیب کوی.

اتَّخَذُوا إِيمَانَهُمْ جُتًا

نیولی دی دوی قسمونه خپل دالونه (چه پری ساتی سرؤمال خپل)

تفسیر: یعنی په دروغو سره قسمونه خوری چه مونږ مسلمانان یو - او د اسلامی مجاهدینو له لاسه د خپلو ځانونو او مالونو د ساتنې دپاره د داسې قسمونو تر سیوری لاندې خپلې شپې او ورځې تیروی. کله چه له دوی ځنی د پوښتنې وړ (لائق) کوم کار څرگندیږي (ښکاریږي) او د مسلمانانو له لوری د مؤاخذه ویره پیدا کیږي نو سم د لاسه دوی په ناحقو قسمونو یادولو باندې شروع کوی.

فَصَدُّوا عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ إِنَّهُمْ سَاءَ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿۲﴾

پس اړوی (دوی خلق په دغو قسمونو سره) له لاری د الله څخه (چه جهاد فی سبیل الله دی) بیشکه دوی چه دی بد دی هغه عمل چه دی دوی چه کوی ئی (له قسمونو او دروغو او له اړولو د خلقو له لاری د الله نه)

تفسیر: یعنی د اسلام او مسلمانانو په نسبت طعن - تشنیع وائی او عیبونه ئی لتوی او د اسلام له ننوتلو څخه نور خلق منع کوی. او خلق هم د دوی په ښکاره مسلماني باندې غولپړی نو د دوی د دروغو قسمونو ضرر او فساد تر دوی پوری محدود نه پاتی کیږي بلکه نورو ته هم متعدی کیږي نو له دی څخه به لویه خرابی څرنگه وی. خو سره له دی که یو سری په ښکاره سره د اسلام په ضروریاتو باندې اقرار کوی اگر که په دروغو او فریبو سره هم وی نو اسلام د هغه په وژلو باندې امر نه شی ورکولی.

ذَلِكَ بِأَنَّهُمْ آمَنُوا ثُمَّ كَفَرُوا فَطُبِعَ عَلَى قُلُوبِهِمْ فَهُمْ لَا يَفْقَهُونَ ﴿۳﴾

دا (بدی د عمل د منافقانو په سبب د دی ده چه) بیشکه دوی ایمان راوړی دی (لساناً) بیا کافران شوی دی (قلباً تینګ ولاړ په کفر) بیا مهر وهلی شوی دی په زړونو د دوی باندې پس دوی نه پوهیږي په (حقیقت د ایمان باندې چه اقرار باللسان تصدیق بالقلب دی)

تفسیر: یعنی په ژبه سره د ایمان دعوی کوی او په زړه کښی له هغوی څخه انکار کوی سره د ایمان د دعوی د کافرانو په شان کارونه کوی د دی بی ایمانی او انتهایي مکر او فریب او دعا اثر داسی شو چه د هغوی په زړونو باندې مهر ولگید چه پر هغوی د ایمان - خیر - صداقت او امانت گردی (تولی) لاری وترلی شوی او هیڅ یو ښه شی په هغه کښی نه ځائیږي. ښکاره ده چه اوس دی حالت ته رسیدلی دی چه له هغوی ځنی د پوهیدلو او په لار راتللو هیڅ یوه هیله

(امید) او توقع نشی کیدی کله چه د سری زړه د بدکاریو او د بی ایمانیو څخه بالکل خراب او مسخ شوی وی بیا نو په دی کښی د ښه او بد پوهیدلو هیڅ صلاحیت نه پاتی کیږی .

وَإِذَا رَأَيْتَهُمْ تُعْجِبُكَ أَجْسَامُهُمْ وَإِنْ يَقُولُوا تَسْمَعُ لِقَوْلِهِمْ

او کله چه ووينی ته دوی په تعجب کښی تا اچوی اجسام جثی بنی د دوی له جهت د ښائست او که خبری کوی دوی اوری غوړ ږدی ته خبرو د دوی ته له جهت د فصاحته او بلاغت

تفسیر: یعنی زړه خو مسخ شوی دی مگر که بنی (جسم) ته وکتل شی ډیر ډولی - ښائسته - روغه رمته لویه درنده ښکاری ، په خبرو اترو کښی ډیر غوړ او ښه غږیږی - په فصاحت او بلاغت کښی بی مثال او بی نظیر ښکاری او خامخا د اوریدونکی فکر او توجه ځان ته وراړوی او د هغه د څیږی د ظاهری سطحی له لیدلو څخه هر سری د هغه منلو او باور کولو ته حاضریدوی هر چا چه ویلی دی څرنگه ئی ښه ویلی دی

په لیدو ښکاری ښه غوړ .

منځ ئی دک دی له ککره

له ورا بریښی په څروونکی

له نژدی لیوه خوړونکی

از برون چون ګور کافر پر حل

واندرون قهر خدای عزوجل

از برون طعنه زند بر با یزید

و زردروئش ننگ میدارد یزید

كَانَهُمْ خُشْبًا مَّسَدًا

حال دا چه په واقع کښی ګواکی دوی لرگی وچ دی درولی شوی دیوال ته

تفسیر: هغه وچ او بیکاره لرگی چه له دیوالونو سره ئی لګولی دروی محض بی ځان او لایعقل او د نشوونما او د ودی څخه بی برخى وی . په لیدلو سره ډیر لوی او پنډ ښکاری مگر یوه شیبه هم بی له تکیی او استناده نه شی ودریدی. هو یوازی د سوځولو په کار راتلی شی. هم دا حال د دی خلقو دی چی د هغوی ښه شکل او ښائسته جثه او ښکاره ډول ودیل ډیر ښه ښکاری

خو په منځ کښی تش او بی ځان وی او یواځی د دوزخ خس کیدی شی .

يَحْسِبُونَ كُلَّ صَيْحَةٍ عَلَيْهِمْ

گڼی دوی هر غبر (هسی چه بلاء راغله) پر دوی باندى

تفسير: هسی بزدل - نامرد - او ویریدونکی دی چه په لږ شوروشر سره د هغوی زړونه لرغیږی او داسی گڼی چه سم د لاسه پر مونږ باندى کومه لویه بلا یا افت راتلونکی دی . د خپلو درنو جرمونو - درغلیو - درغو او خیانت لامله (له وجی) هر کله د هغوی په زړونو کښی دغه ، اندیښنه او ویره لویدلی وی او تل په هم دی فکر او اندیښنی کښی وی چه چیری ځمونږ د دی دغابازیو او درغلیو پته او سراغ چاته ښکاره نشی یا ځمونږ د دی حرکاتو او چارو لامله (له وجی) کومه پښه راپښه نشی ! .

هُمُ الْعَدُوُّ فَاحْذَرُوهُمْ

هم دوی دی دشمنان (د مؤمنانو) نو ځان وساته ته له دوی څخه

تفسير: یعنی لوی ویروونکی دشمنان او غلیمان هم دوی دی . د دوی له مکرونو او چالونو څخه تل خبردار شی او بی غمه او بی اندیښنی مه تری کښیږئ!

قَاتِلَهُمُ اللَّهُ اِنَّهُ يُؤْكَفُونَ ﴿۶۴﴾

هلاک دی کاندی دوی لره الله څرنگه گرځولی شوی دی دوی (له سمی صافی لاری نه)

تفسير: یعنی وروسته د ایمان له اظهاره دا بی ایمانی - او پس له دی نه چه د حق او صداقت په رڼا (رنرا) کښی ننوتلی دی د دوی دا ظلمت - تیاره خوښول ډیر عجیب او حیرانوونکی دی.

وَإِذَا قِيلَ لَهُمُ تَعَالَوْا يَسْتَغْفِرْ لَكُمْ رَسُولُ اللَّهِ لَوَّارُءٌ وَسِمٌ وَرَأَيْتَهُمْ

يَصُدُّونَ وَهُمْ مُسْتَكْبِرُونَ ﴿٥﴾

او کله چه وويل شی دوی ته راشی (په عذر غوښتلو سره) چه بښنه وغواری تاسی ته (محمد) رسول د الله تاو کړی دوی سرونه خپل (مخ تری اړوی) او وینی ته دوی چه څنگ کوی (له درتللو نه په خدمت د تا) حال دا چه وی دوی لوی کونکی (له توبی او استغفار نه)

تفسیر: یعنی که چیری د دی منافقانو کوم شرارت په صاف ډول (طریقه) سره څرگند (ښکاره) شی او د دوی د کذب او د خیانت پرده وشلیری نو خلق دوی ته وائی اوس لا هم وقت شته ورځی د حضرت رسول الله صلی الله علیه وسلم په خدمت کښی او د هغوی په وسیله د الله تعالی له لوری خپلی بښنی وغواری تر څو الله تعالی د رسول الله د استغفار په برکت ستاسی دا خطاوی وښی نو دوی د لوی او تکبر او غرور له پلوه خپلی غاړی غړوی - او سرونه اړوی او اوگی پورته غورځوی او خپله بی پروائی ښکاروی . بلکه ځینی کمبختان په غوړه ژبه سره وائی چه مونږ ته د رسول الله د استغفار هیڅ ضرورت نشته .

سَوَاءٌ عَلَيْهِمْ أَسْتَغْفَرْتَ لَهُمْ أَمْ لَمْ تَسْتَغْفِرْ لَهُمْ لَنْ يَغْفِرَ اللَّهُ لَهُمْ
إِنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْفَاسِقِينَ ﴿٦﴾

برابر ده پر دوی باندی چه بښنه غواری ته (ای محمده!) دوی ته او که بښنه نه غواری ته (ای محمده!) دوی ته له سره به بښنه نه کوی الله دوی ته بیشکه الله نه ښی سمه صافه لاره قوم فاسقانو نافرمانو ته .

تفسیر: یعنی ممکن دی چه تاسی له ډیر رحمت او شفقت د هغوی په موجوده حالت باندی زړه سوی وکړی او هغوی ته بښنه وغواری مگر الله تعالی په هیڅ صورت سره هغوی نه بښی او داسی نافرمانانو ته د هغه په لوری د هدایت توفیق نه ورکاوه کیږی هم داسی یو بل آیت د (براءة) په سورت څمونږ د دغه تفسیر کښی هم راغلی دی د هغه تفسیر دی هلته وکوت شی .

هُم الَّذِينَ يَقُولُونَ لَا تُنْفِقُوا عَلَيَّ مِنْ عِنْدَ رَسُولِ اللَّهِ حَتَّى يَنْقُضَ

دوی هغه کسان دی چه وائی (خپلو ملگرو ته) مه ورکوی نفقه مه لگوئ تاسی مال په هغه چا باندی چه په نزد د رسول الله دی (له فقراؤ د مهاجرینو) تر څو چه متفرق خواره شی دوی (تری)

تفسیر: په یو سفر کېښی دوه تنه سره په جنگ شول چه یو مهاجر او بل انصاری ؤ - هر یوه له دی دواړو څخه خپلو ملگرو ته ورغږ کړ - او یوه لویه شخړه (جگړه) تری جوړه شوه کله چه دا خبر د منافقانو مشر عبدالله بن اُبَي بن سلول ته ورسید نو وئ ویل «که مونږ دغو مهاجرینو ته پخپلو کورونو کېښی ځای نه ورکولی نو دوی به ولی ځمونږ په مخ کېښی داسی پورته کیدل هم دا تاسی یی چه د دوی پالنه کوی چه دوی د دی محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم په شاؤ خوا کېښی سره مگرځی - تاسی د دوی دا خبر اخیستل او پوښتیدل پریږدی . نو دوی د خپلو خوږو له لاسه په تنگ کېږی او گږد (تول) سره خواره کېږی - او د دوی دا تولنه سره تار په تار کېږی » دا ئی هم وویل که مونږ له دی خپل سفره بیرته وگرځیدو - او مدینې ته ورسیدو نو ښائی هغه کسان چه د زور او اقتدار خاوندان دی نور سپک ذلیل او بی قدر خلق وشری یعنی مونږ چه مالدار او عزتمندان یو ښائی دا خوار مسلمانان له مدینې ځنی وباسو یو صحابی چه زید ابن ارقم رضی الله تعالی عنه نومیده کله چه دا خبری ئی واوریدی هغه ئی یو په یو حضرت رسول اکرم صلی الله علیه وسلم ته واورولی رسول الله صلی الله علیه وسلم عبدالله بن اُبَي او نور سری خپل مخ ته وروغوښتل - او لارمه تحقیقات ئی وفرمایل - نو منافقانو په قسم خوړلو باندی شروع وکړه او تولو سره وویل چه دا گږدی (تولی) خبری دروغ دی چه د زید رضی الله تعالی عنه بن ارقم له لوری ځمونږ په خلاف په دښمنی سره جوړی شوی دی نو خلغو پر زید رضی الله تعالی عنه باندی په مسخرو شروع وکړه او دی دیر خفه - نادام او محجوب ؤ - په دی وقت کېښی دا آیتونه رانازل شول نو رسول الله مبارک زید رضی الله تعالی عنه راوغوښت او ورته ئی وفرمایل چه ته د الله تعالی له لوری رښتین شوی .

وَلِلّٰهِ خَزَائِنُ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ وَلَٰكِنَّ الْمُنٰفِقِيْنَ لَا يَفْقَهُوْنَ ۝۶۴

او خاص الله لره دی خزانی د آسمانونو او د ځمکی ولیکن منافقان نه پوهیږی (په رزاقیت د رب العزت)

تفسیر: یعنی دا احمقان ناپوهان منافقان دومره هم نه پوهیږی چه د گږدو (تولو) آسمانونو او د ځمکو د خزانو مالک الله تعالی دی نو ایا هغه خلق به چه یواځی د هغه د خوښی دپاره د ده د رسول په خدمت کېښی سره بوخت (مشغول) دی په لوړه سره وژنی او که خلق په هغوی باندی د خوږو (رزق) ورونه وتړی نو الله تعالی به هم د خپلو خوږو او رزق ور پر دوی باندی وتړی بلکه نه ئی تری رښتیا خو دا ده هغه بندگان چه پر دی اهل الله باندی خپل مالونه لگوی هغه هم پر هغوی باندی پاک پروردگار کوی - که د هغه له لوری دوی ته توفیق په برخه نه شی نو په ښو کارونو کېښی به یو پول او پیسه ونه لگوی

يَقُولُونَ لَيْنَ رَجَعْنَا إِلَى الْمَدِينَةِ لَيُخْرِجَنَّ الْأَعَزُّ مِنْهَا الْأَذَلَّ
وَلِلَّهِ الْعِزَّةُ وَلِرَسُولِهِ وَلِلَّذِينَ آمَنُوا وَعِلْمُ الْغُيُوبِ وَاللَّهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْكَافِرِينَ ۝۸

وائی منافقان که چیری بیرته وگرخو مونږ طرف د مدینى ته نو خامخا به وباسی هرورمرو (خامخا) ډیر عزتمن (کافر خلق له دغی مدینى نه) ډیر خوار کمزور خلق (لره له مؤمنانو) او خاص الله لره دى عزت او غلبه او رسول د ده لره دى او مؤمنانو لره دى وليکن منافقان نه پوهیږی (په عزت او رزاقیت د ربلعزت).

تفسیر: یعنى منافقان په دى باندی نه پوهیږی چه زورور او عزتمن څوک دى ؟ په یاد ئی ولری چه اصلی او ذاتی عزت خو د الله تعالی دى . وروسته له هغه له الله تعالی سره د علاقه لرونکو ذواتو دى چه درجه په درجه د هغه د تعلقاتو له مخی مراتب لری یعنى بیا رسول الله صلی الله علیه وسلم او د نورو مؤمنانو دى - په روایتونو کښی راغلی دى چه عبدالله بن اُبَی دا الفاظ چه زوروران به کمزوران شری کله چه د هغه ځوی عبدالله بن عبدالله بن اُبَی تر غور شو چه مخلص مسلمان ؤ نو د خپل پلار په مخ کښی توره په لاس نیخ ودرید او ورته ئی وویل زر شه داسی ووايه چه عزتمن او زورور رسول الله مبارک او د هغوی امتیان دى او ذلیل او سپک زه او ځما ملگری دى که نه اوس به دى سم د لاسه ککړه پری کړم او لکه پندوس غوندی به ئی هیسته وغورځوم او ژوندی به دى نه پریږدم چه مدینى منورى ته ننوځی - هم دا وه چه پلار ئی د پیغمبر په عزت او پخپل ذلت باندی اقرار وکړ او د خپل ځوی رضی الله تعالی عنه له قهره خلاص شو . د منافقینو له تویخ او تقبیح څخه وروسته مؤمنانو ته څو هدایتونه ورکړی شوی دى یعنى تاسی په دنیا کښی اخته شوی د الله تعالی له یاد او عبادت څخه مه غافلیرئ لکه چه دا خلق په هغه کښی ککړ شوی دى .

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تُلْهِكُمْ أَمْوَالُكُمْ وَلَا أَوْلَادُكُمْ عَنْ ذِكْرِ اللَّهِ
وَمَنْ يَفْعَلْ ذَلِكَ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الْخٰسِرُونَ ۝۹

ای هغو کسانو چه ایمان ئی راوړی دى (یعنى ای مؤمنانو) مشغول غافل دى نه کړی تاسی مالونه ستاسی او نه اولاد ستاسی له ذکره یاده د الله څخه او هغه څوک چه وکړی دا کار نو هم دغه کسان هم دوی دى زیانکاران (چه بى

برخی شول له باقی خخه په غوره کولو د فانی)

تفسیر: یعنی هر سړی ته دا لوی زیان دی چه باقی دولت پریږدی او په فانی پسی وردرومی - او له اعلیٰ غنی مخ اړوی او په ادنیٰ کښی پریوخی . همغه مال او اولاد ښه گانه شی چه سړی د الله تعالیٰ له یاده نه غافلوی او د آخرت له کاره ئی نه وباسی - که کوم سړی په دی شیانو کښی داسی اخته کیږی او له الله تعالیٰ خخه غافلپړی نو آخرت ئی له لاسه ووت او د دنیا په جنبالونو کښی هسی کیووت چه هغه ته به د زړه ډاډینه (سکون) او اطمینان هیڅ په نصیب کښی نه وی

﴿وَمَنْ أَعْرَضَ عَنْ ذِكْرِي فَإِنَّ لَهُ مَعِيشَةً ضَنْكًا وَنَحْشُرُهُ يَوْمَ الْقِيَمَةِ أَعْنَى﴾

وَأَنْفِقُوا مِنْ تَارَاقُتْكُمْ مِنْ قَبْلِ أَنْ يَأْتِي أَحَدَكُمْ الْمَوْتُ فَيَقُولَ رَبِّ
لَوْلَا أَخَّرْتَنِي إِلَىٰ أَجَلٍ قَرِيبٍ فَأَصَّدَّقْتُ وَأَكُنْ مِنَ الصَّالِحِينَ ۝ وَلَنْ
يُؤَخِّرَ اللَّهُ نَفْسًا إِذَا جَاءَ أَجَلُهَا ۖ

او نفقه کړئ - ولگوئ تاسی له هغو مالونو خخه چه درکړی مو دی تاسی ته پخوا له هغه غنی چه راشی یو ستاسی ته (اسباب) د مرگ (او پریوخی له مبرات او خیرات) نو وبه وائی ای ربه غما ولی دی وروستی نه کړ ما لره (یعنی خه به وشي که تاخیر کړی موت) تر اجل نیتی نژدی پوری چه صدقه خیرات وکړم زه او شم زه له صالحانو نیکانو خخه (په موندلو د مافات سره نو فرمائی الله) او له سره به نه وروستی کوی الله هیڅ نفس لره (له مرگه) کله چه راشی نیته ئی

تفسیر: دا ښائی د منافقانو د دی وینا جواب وی چه ﴿لَا تَتَّبِعُوا أَعْلَىٰ مَنْ عِنْدَ رَسُولِ اللَّهِ﴾ الآية - دی یعنی په خرڅ کولو کښی ستاسی ښه ده هر څه خیرات او صدقات مو چه له لاسه پوره وی هغه ژر تر ژره هم دا اوس وکړئ - که نه موت او مړینه مو پر سر رسیدونکی ده نو هلته به افسوس او ارمان کوئ چه ولی مو څه د الله تعالیٰ په لاره کښی ونه لگول ؟ کله چه مرگی د شوم او بخیل په سر باندی راځی نو هلته دی ارزو او تمنا کوی چه ای الله تعالیٰ ! څو ورځی نور می په مرگ کښی ډیل او معطلی وفرمایه ! چه زه ښه خیرات صدقات ورکړم - او ځان ښه سنبال کړی په اصلاح او توبه سره راشم . خو هلته به کله مهلت ورکاوه کیږی هر سړی لره هومره عمر او نیته او میعاد چه تاکلی (مقرر) شوی دی د هغه د پوره کیدلو خخه وروسته د

یوی لحظی دپاره هم په هغه کښی څه دیل او تاخیر پېښیدونکی نه دی .
 تنبیه: له ابن عباس رضی الله تعالیٰ عنه ځنی منقول دی چه هغه دا غوښتنه او تمنا د قیامت په ورځ باندی حمل کوی او وائی چه بخیلان به د قیامت په ورځ کښی داسی ارزو او ارمان کوی چه کاشکی زه بیا د څه مدت له مخی دنیا ته ورشم او هلته ښه خیراتونه وکړم او ښی چاری وکړم او بیا په ښه اصلاح او توبی سره دلته راشم .

وَاللَّهُ خَيْرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ ۝

او الله ښه خبردار دی په هغه څه (ښه او بد) چه کوی ئی تاسی (نو جزا به پری درکړی) .

تفسیر: یعنی هغه الله تعالیٰ ته دا خبره هم ښه ورمعلومه او ښکاره ده - که بالفرض ستاسی مرگ ملتوی کړی یا مو له محشره د دنیا په لوری بیرته ورولیږی نو هلته به بیا څرنگه چاری وکړئ ؟ هغه ته گردی (تولی) پتی او ښکاره خبری معلومی او ښکاره دی او ستاسی پر گردو (تولو) استعداداتو - او ظاهری او باطنی اعمالو احوالو ، اقوالو ، نیاتو افکارو باندی ښه خبردار دی او سم له هغه سره به له تاسی سره معامله او تگ کوی .

تمت سورة المنافقون بفضل الله تعالى

سورة التغابن مدنية وهى ثمانى عشرة آية وفيها ركوعان رقمها (٦٤) تسلسلها حسب النزول (١٠٨) نزلت بعد سورة التحريم
 د «التغابن» سورت مدنی دی (۱۸) آیت دوه رکوع لری .
 په تلاوت کښی (۶۴) او په نزول کښی (۱۰۸) سورت دی وروسته د «التحريم» له سورت څخه نازل شوی دی

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ ۝

شروع کوم په نامه د الله چه ډیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

يَسْبَحُ لِلَّهِ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ

اَحْمَدُ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ① هُوَ الَّذِي خَلَقَكُمْ فِيَنكُمْ كَافِرٌ وَمِنْكُمْ مُّؤْمِنٌ ② ط

نسبت د پاکی کوی الله ته هر هغه څه چه په آسمانونو کېښی دی له علویاتو سره له آسمانونو او هر هغه څه چه په ځمکه کېښی دی له سفلیاتو سره له ځمکې خاص هم دغه (الله) لره دی ملک باچایی (د ټول جهان) او هم ده لره ټوله ثناء ستاینه (صفت) ده او هم دغه (الله) په هر څیز باندی (چه اراده وفرمائی) ښه قادر دی . هم دغه (الله) هغه ذات دی چه پیدا کړی ئی یی تاسی ځینی له تاسی کافر دی (په اصل خلقت کېښی) او ځینی له تاسی مؤمن دی (په اصل خلقت او پیدایښت کېښی).

تفسیر: د هر چا حکومت او ټولواکي (باچاهی) چه په دنیا کېښی لیده کېږی په حقیقت کېښی هغه د الله تعالیٰ سلطنت او ټولواکي (باچاهی) ده . او د هر سری چه ستاینه (صفت) او تعریف کاوه شی هغه په واقع سره د همغه الله تعالیٰ حمد ، ثناء او ستاینه (صفت) ده . هم دغه پاک الله تعالیٰ ځمونږ او د ګردو (ټولو) مخلوقاتو خالق او پیدا کوونکی دی او ښائیږی چه ګردو (ټولو) به په ده باندی ایمان راوړی وی او د هغه حقیقی منعم اطاعت به ئی کړی وی مګر ځینی کسان منکران شول او ځینی ایمانداران وګرځیدل بیشکه چه الله تعالیٰ هر سری ته داسی یو قوت او استعداد وربښلی دی چه د هر لوری د حرکت او د تګ قوت پکښی شته الله تعالیٰ ږومبی ګرد (ټول) خلق په صحیح فطرت سره پیدا کړل بیا ځینی پخپل همغه صحیح فطرت باندی ټینګ پاتی شول - او ځنی نور له شاوخوا له حالاتو څخه متاثر شو - خلاف له هغه څخه واوښتل او بله لیاره ئی غوره کړه چه الله تعالیٰ لره له پخوا د هم دی دواړو احوال ښکاره ؤ او پوهیده چه کوم سری پخپلی ارادی او اختیار سره به کوم لوری ته ځی ؟ او بیا به سم له هغه سره د سزا یا د انعام وړ (لائق) او مستحق ګرځی دا خبری له خپلی پوه سره سم د ده په قسمت کېښی لیکلی دی او ټاکلی (مقرر کړی) ئی دی چه هغه به داسی کیږی . د الله تعالیٰ محیط علم د دی مستلزم نه دی چه په دنیا کېښی بله کومه اراده - اختیار - قوت او قدرت پاتی نشی دا مسئله ډیره دقیقه ده او مونږ پر دی باندی د یو ځان ته مضمون د لیکلو اراده کړی ده . والله
الموفق والمعين

وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ ③ خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ بِالْحَقِّ وَصَوَّرَكُمْ فَأَحْسَنَ صُوَرَكُمْ ④ وَالْيَهُ الْمَصِيرُ ⑤

او الله په هغه څه چه کوي تاسي ښه ليدونکي دي (نو جزا به درکړي) پيدا کړي ئي دي آسمانونه او ځمکه په تلبيير حق سره او صورتونه ئي ترلي دي ستاسي بيا ئي ښه ښائسته کړي دي صورتونه ستاسي (په امتداد د قامت او په اعتدال د خلقت سره) او هغه (الله) ته بيرته ورتلل دي ستاسي (دپاره د جزاء)

تفسير: په کردو (تولو) ساکبانو (ذی روحو) کښي د انسان خلقت ښه دي په ليدلو کښي ډير ښه ښکاري . پخپلو ملکاتو او قواو کښي هم له کرد (تول) عالم څخه لوړ (اوچت) غوړ او ممتاز دي بلکه د تولو ښو مجموعه ده نو ځکه صوفيه د انسان وجود ته «عالم صغير» وائي امام قشيري رحمه الله عليه فرمائي چه د انسان ظاهر الله تعالیٰ مزین کړی دی په کمال د قدرت خپل سره او باطن ئي مزین کړی دی په جمال د قربت سره . فتبارک الله احسن الخالقين والحمد لله رب العلمين .

يَعْلَمُ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَيَعْلَمُ مَا تُسْرُونَ وَمَا تُعْلِنُونَ
وَاللَّهُ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ ۝ أَلَمْ يَأْتِكُمْ نَبُؤُا الَّذِينَ كَفَرُوا
مِنْ قَبْلُ قَدْ أَفْوَا بِالْأَمْرِ هُمْ وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ۝

ښه معلوم دی دغه (الله) ته هغه څه چه په آسمانونو او په ځمکه کښي دي او ښه معلوم دی دغه (الله ته) هغه څه چه پتوي تاسي او هغه څه چه ښکاره کوي ئي تاسي او الله ته ښه معلوم دی هغه پتي خبري چه په سينو زړونو ستاسي کښي دي ايا نه دي راغلي تاسي ته اي منکرانو خبر د هغو کسانو چه منکران شوي دي پخوا له دي نه پس وئي ځکل وياړ سزا د کار خپل او شته دوي ته (په عقبی کښي بي انتها) عذاب دردناک

تفسير: يعنی له تاسي څخه پخوا ډير قومونه لکه عاد او ثمود او نور هلاک شوي دي او د آخرت عذاب جلا (جدا) دی دا خطاب د مکي مکرمي هستيدونکيو دپاره دی .

ذَلِكَ بِأَنَّهُ كَانَتْ تَأْتِيهِمْ رُسُلُهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ فَقَالُوا أَبَشَرٌ مِّثْلُنَا فَنُكْفَرُوا وَتُؤَلَّوْا

دا (عذاب دوی ته) د دی دپاره دی چه ؤ به دوی چه راتلل به دوی ته رسولان د دوی په ښکاره و دلائلو (د قدرت ځمونږ) سره نو ویل به دوی (تعجباً و تمسخرأً) چه ایا بشر سړی (لکه مونږ) لاره ښیي مونږ ته بیا به کافران شول (په رسولانو) او مخونه به ئی وگرځول (له دلائلو د قدرت ځمونږ نو هلاک به کړل دوی لره الله)

تفسیر: یعنی ځمونږ غوندی پر یوه سړی باندی ئی د لاری ښوونی او د هادی نوم ایښی او هغه ئی مونږ ته رالیږلی دی ؟ که مونږ ته هادی لیږونکی ؤ نو ښائی پرېسته ئی رالیږلی وی گواکی د دوی په نزد د بشریت او رسالت په منځ کښی منافات ؤ نو ځکه هغوی خپلو ځانونو ته کفر غوره کړ او د پیغمبرانو د خبرو له منلو څخه ئی مخ واړاؤ .
تنبیه: له دی آیت ځنی دا خبره ثابتول چه رسول ته (بشر) ویل کفر دی انتهائی جهل او الحاد دی . پرته (علاوه) له دی څخه که څوک ووائی چه دا آیت د هغو سړیو په جهل او کفر باندی دلالت کوی چه د پیغمبرانو له بشریت څخه انکار کوی نو دا دعوی د پخوانیو دعوو څخه زیاته قوی ده .

وَأَسْتَغْنَى اللَّهُ وَاللَّهُ غَنِيٌّ حَمِيدٌ ①

او بی پروا غنی دی الله (له ایمان د خلقو) او الله غنی بی پروا دی (له عبادت) او ډیر ستایلی شوی دی (بی له ستایلو د خلقو)

تفسیر: یعنی د الله تعالیٰ څه پروا ده که هغوی مخ واړوی - یا غاړه وغړوی نو الله هم له هغوی ځنی د خپل رحمت نظر اړوی

زَعَمَ الَّذِينَ كَفَرُوا أَنَّا لَنُيَبْعَثُ

دعوی کوی هغه کسان چه کافران شوی دی چه له سره به بیا ژوندی راپورته نه کړی شی دوی

تفسیر: هم هغسی چه دغه کفار پخپل زعم د انبیاءو له رسالت څخه انکار کوی د بعث بعدالموت ځنی هم انکار کوی .

قُلْ بَلَىٰ وَرَبِّي لَتُبْعَثَنَ ثُمَّ لَتُنَبَّؤُنَّ بِمَا عَمِلْتُمْ وَذَٰلِكَ عَلَى اللَّهِ يَسِيرٌ ﴿٥﴾

ووايه (ای محمده دوی ته چه) هو بیا به ژوندی راپورته کړی شی قسم دی په رب غما چه خامخا ژوندی پورته به کړل شی هر ورو (خامخا) تاسی (پس له مرگه) بیا خامخا خبر به کړی شی تاسی هر ورو (خامخا) په هغه څه چه کړی دی تاسی په دنیا کېښی او دا (ژوندی پاڅول جزاء ورکول) په الله باندی دیر اسان دی .

تفسیر: یعنی د دوهم ځلی بیا ژوندی کول او د دگردو (تولو) حساب ، کتاب اخیستل الله تعالی ته کوم سخت او مکران او مشکل کار نه دی پوره یقین ولری ، چه دا کار ضرور کیدونکی دی د چا له انکار کولو څخه هغه ټاکلی (مقرر کړی) شوی کار هیڅ وړاندی وروسته نه کیږی نو ځکه ښائی چه تاسی انکار پرېږدی ، او د هغی ورځی په فکر کېښی ولوېږئ .

فَإِمْنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ وَالْتَّوْرَ الَّذِي أَنْزَلْنَا وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ ﴿٨﴾

نو ایمان راوړئ په الله او په رسول د ده (محمد) باندی او په هغی رڼا (رڼرا) (قرآن) باندی چه نازل کړی دی مونږ او الله په هغه څه چه کوئ ئی تاسی ښه خبردار دی (نو جزاء به درکړی) .

تفسیر: یعنی ایمان سره عمل هم یو ضروری شی دی .

يَوْمَ يَجْمَعُكُمْ لِيَوْمِ الْجَمْعِ ذَٰلِكَ يَوْمُ التَّغَابُنِ ۚ

(یاده کړه) هغه ورځ چه راجمع به کړی (او خبر به درکړی الله) تاسو لره په ورځ د جمع کیدلو (قیامت) کېښی دا (ورځ چه ده) ورځ د نفعی او نقصان ده (چه مؤمنان جنت ته ځی او کافران په دوزخ کېښی لوېږی او غېښ ئی ظاهریږی یا ځینی نیکان به هم په سبب د تقصیر د نیکی او د احسان خپل زیان وینی)

تفسیر: یعنی دوزخیان به پره کیږی او جنتیان به کامیابېږی . پره کیدل دا چه هغوی به د الله تعالی ورکړی قوتونه بی ځای لگولی وی ، رأس المال او پنگه (سرمایه) به ئی هم له لاسه وتلی

وی . بری دا چه د لویی فاندی په بدل کښی په زرھاؤ ښه مومی . اوس د هم دی خبری لږ څه تفصیل داسی راځی چه

وَمَنْ يُؤْمِنْ بِاللَّهِ وَيَعْمَلْ صَالِحًا يُكْفِّرْ عَنْهُ سَيِّئَاتِهِ

او هغه چه ایمان راوړی په الله او وکړی عمل نیک لری به کړی (الله) له ده څخه بدی د ده

تفسیر: یعنی هغه تقصیرات چه شوی وی د ایمان او ښو کارونو له برکته معاف او بشلی کیږی .

وَيُدْخِلْهُ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا أَبَدًا
ذَلِكَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ^۹

او داخل به کړی (الله) دغه (صالح مؤمن) په هغو جنتونو کښی چه بهیږی له لاندی (د ونو او مانیو) د هغو (څلور قسمه) ویالی تل به وی دوی په هغه کښی ابدی همیشه دغه (مغفرت او جنت) بری خلاصی ډیر لوی دی .

تفسیر: یعنی هر څوک چه جنت ته ورسیدي تول مرادونه ئی په لاس ورځی ځکه چه جنت د الله تعالی د لیدلو او د هغه د رضاء موندلو ځای دی .

وَالَّذِينَ كَفَرُوا وَكَذَّبُوا بِآيَاتِنَا أُولَٰئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ خَالِدِينَ فِيهَا
وَيَسْأَلُ الْمَصِيرُ^{۱۰} مَا أَصَابَ مِنْ مُصِيبَةٍ إِلَّا بِإِذْنِ اللَّهِ وَمَنْ
يُؤْمِنْ بِاللَّهِ يَهْدِ قَلْبَهُ^ط

او هغه کسان چه کافران شوی دی او نسبت د دروغو کوی آیتونو ځمونږ ته دغه کسان دی یاران ملگری د دوزخ تل به وی دوی په هغه (دوزخ) کښی او بد ځای د ورتللو دی (دا دوزخ) نه رسیدي هیڅ مصیبت غم درد هیچاته مگر خو (رسیدي) په اذن حکم د الله سره او هغه څوک چه ایمان ئی راوړی

دی په الله باندی لیاره بنیسی (الله) زړه د ده ته (د صبر او ثبات)

تفسیر: په دنیا کښی هیڅ یوه سختی او مشیت بی د الله تعالیٰ له رضاء - مشیت او ارادی څخه نه رسیږی کله چه مؤمنان په دی خبره باندی یقین او باور لری نو نه ښائی چه په هغه باندی خفه شی - بلکه په هر وقت او په هر حال باندی د هغه په فیصلی باندی رضاء وی او تل دی هسی وینا وکړی .

نه شود نصیب دشمن که شود هلاک تیغت
سر دوستان سلامت که تو خنجر آزمائی

هم داسی الله تعالیٰ مؤمنانو ته د صبر او د تسلیم لاری ورښیی چه د هغه له برکته پر دوی باندی د عرفان او ایقان گرد (تول) ورونه پرانیستل کیږی او عجیبی او غیبی ښوونی او فائدی په برخه شی - او له باطنی کیفیاتو او قلبی ترقیاتو ځنی گټور او خوندور کیږی .

وَاللَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ ۝۱۱

او الله په هر څیز باندی ښه عالم دانا دی (پر شاکرانو صابرانو) .

تفسیر: یعنی هغه تکلیف او مصیبت چه د الله تعالیٰ له لوری رارسیدي د هغه عین علم او حکمت دی همغه الله تعالیٰ ته ښه معلوم دی چه کوم یو له مونږ ځنی د واقعی صبر تسلیم او رضاء په سمه لاره ځی؟ او د چا زړه د کومو احوالو او کیفیاتو د مورد گرځیدلو وړ (لائق) دی ؟

وَاطِيعُوا اللَّهَ وَاطِيعُوا الرَّسُولَ فَإِنْ تَوَلَّيْتُمْ فَإِنَّمَا عَلَى رَسُولِنَا الْبَلَاءُ الْمُبِينُ ۝۱۲

او حکم ومنع تاسی د الله او حکم ومنع تاسی د رسول (د دغه الله) پس که مخ وگرځوه تاسی (له طاعته نو د تاسی نقصان دی رسول ته څه زیان نه رسیږی ځکه چه) نو بیشکه په رسول ځمونږ باندی رسونه ښکاره دی (او خپل تبلیغ ئی کړی دی) .

تفسیر: یعنی په نرمی - سختی - تکلیف - راحت او په هر صورت کښی د الله تعالیٰ او د هغه د

رسول حکم ومنع ! که نه ستاسی خپل نقصان دی رسول الله صلى الله عليه وسلم خو تاسی ته تول
بڼه او بد درپوهولی دی او خپل فرض ئی ادا کړی دی او الله تعالی ته ستاسی له اطاعت یا
معصیت څخه هیڅ یو ضرر یا گټه (فائده) نه وررسیږی .

اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ عَلَى اللَّهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُؤْمِنُونَ ﴿١٣﴾

الله (یو دی) نشته هیڅوک وړ (لائق) د عبادت مگر خو هم دی دی او خاص
یواځی پر الله باندی پس توکل دی وکړی مؤمنان (چه د ایمان اقتضاء هم دا
ده چه مؤمنان دی خپل کار الله ته وسپاری)

تفسیر: یعنی معبود او مستعان یواځی د الله تعالی لوی ذات دی بل څوک د بندگی او د هیلې
او د اسرې وړ (لائق) نه دی .

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِنِّ مِنْ أَزْوَاجِكُمْ وَأَوْلَادِكُمْ عَدُوٌّ لَكُمْ

ای هغو کسانو چه ایمان ئی راوړی دی (یعنی ای مؤمنانو) بیشکه ځینی له
ښځو ستاسی او (ځینی له) ځامنو ستاسی دښمنان دی تاسی لره

تفسیر: ډیر ځلی داسی کیږی چه سری د ښځی او ځامنو په مینه او محبت کښی داسی اخته
کیږی چه د الله تعالی له یاده غافلپږی او د داسی تعلقاتو لامله (له وجی) نور ډیر خراب کارونه
هم کوی او له ډیرو ښو څخه بی برخې پاتی کیږی د ښځی او اولاد غوښتنی او د هغوی خوښ
ساتل هیڅ کله دی نه پرېږدی چه بل شی ته خپل فکر واړوی ، د آخرت فکر تری هیرپړی کله
چه آل او عیال د سری د داسی ضرر او نقصان سبب وگرځی هغه ئی دوستان نه بلل کیږی بلکه
داسی دښمنان دی چه سری د دوی د دی دښمنی احساس نشی کولی نو ځکه الله تعالی مو
ویشوی چه ځانونه مو له داسی دښمنانو څخه ساتی ! او له هسی چارو ځنی لری گرځی چه د
هغو په وسیله دنیا تاسی ته ډیره ښه ښکاره شی او آخرت مو له یاده ووځی او د دنیا لامله (له
وجی) مو دین له لاسه وران شی . ولی داسی نه دی چه په دنیا کښی گردی (تولی) ښځی یا
توله اولاده او خپلوان هسی وی چه سری د آخرت له یاده غافلوی بلکه ځینی بختوری ښځی او
هلکان داسی هم وی چه له خپلو میرو (خاوندانو) او پلرونو سره د هغوی د دین په حفاظت کښی
مرستی(مدد) کوی او په ښو چارو کښی هغوی ته لار ښوونه او لاس نیونه کوی او هغوی ته
عابدی ښځی نعم الصحابات او نیک مرغی اولاده باقیات الصالحات گرځی (جعلنا الله منهم
بفضله ومنه) .

فَاَحْذَرُوهُمْ ؕ وَاِنْ تَعَفَّوْا وَتَصَفَّحُوا وَتَغْفَرُوا فَاِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿۱۴﴾

نو غان وسائے تاسی له دوی شخه (په مقابل د حکم د الله او د دوی لحاظ مه کوئ) او که عفوہ او گزشت وکړئ تاسو او مخ وگرځوئ تاسو او مغفرت وکړئ تاسی پس بیشکه الله ښه مغفرت کوونکی (د خطیانو) ډیر رحم والا دی (په انعام د اجر او ثواب سره)

تفسیر: یعنی که دوی له تاسی سره دښمنی وکړه - او تاسی ته دیني یا دنیوی زیان ورسید نو د هغه اثر او اغیزه به داسی کیږي چه تاسی به په انتقام او کسات (بدل) پسې لویږی - او پر هغوی باندی به نامناسبه سختی شروع کوئ - نو له داسی کولو شخه به د دنیا انتظام خرابیږي تر هغه ځایه پوری چه عقلاً او شرعاً گنجائش وی له هسی حماقتونو ، تقصیراتو ځنی تیرېږئ او بښئ انتقام او کسات پسې مه گرځی ! چه په داسی مکارمو اخلاقو سره به الله تعالیٰ پر تاسی باندی مهربانی کوی او ستاسی خطاوی بښی

اِنَّهَا اَمْوَالُكُمْ وَاَوْلَادُكُمْ فِتْنَةٌ وَاللّٰهُ عِنْدَآ اَجْرٌ عَظِيْمٌ ﴿۱۵﴾

بیشکه هم دا خبره ده چه مالونو ستاسی او اولاد ستاسی یوه فتنه ازموینیت دی او الله چه دی په نزد د ده دی اجر ثواب ډیر لوی .

تفسیر: یعنی الله تعالیٰ تاسی ته مال او اولاد درکوی - او تاسی پری ازموینی چه کوم یو له تاسی شخه په داسی فانی او زائلو شیانو کښی اخته کیږی ؟ او کوم یو له تاسی ځنی د فانی شیانو د خپل آخرت پنگه (سرمایه) او ذخیره گرځوی ؟ او د آخرت ډیر لوی اجر او ثواب د دی ځای پر حظوظو او مالونو باندی ښه بولی او ترجیح ورکوی ؟ او د آخروی باقی او غیر فانی نعمتونه هیروی او په بدل ئی دغه زائل او فانی شیان اخلی ؟.

فَاتَّقُوا اللَّهَ مَا اسْتَطَعْتُمْ وَاَسْمِعُوا وَاَطِيعُوا وَاَنْفِقُوا خَيْرًا لِّاَنْفُسِكُمْ ط

نو وویرېږئ تاسی له الله خومره چه توانیږئ تاسی واورئ (خبری د الله په سماع د قبول سره) او اطاعت کوئ (د احکام الله) او نفقه کوئ لگوئ ښه شیان دپاره (د نفعی) د ځانونو خپلو

تفسیر: یعنی تر شو مو چه له وه کیبری له الله تعالیٰ غنی و ویریږئ او په دی امتحان او ازموینه کښی ثابت قدم اوسئ ! او د هغه احکام واورئ ! او عمل پری وکړئ !

وَمَنْ يُؤْتِكُمْ شَرْ نَفْسِهِ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ ﴿١٩﴾

او هغه چه وساتلی شو له حرص بخیلی د نفس خپل څخه نو دا کسان هم دوی دی بریالیان (کامیاب) په مراد رسیدلی (له عذاب په دواړو دارینو کښی)

تفسیر: یعنی د الله تعالیٰ په لاره کښی به له نفقه کولو او له مال لگولو څخه ستاسی خپلی ښیګنی (فائدی) کیږی . او همغه سړی بریالی (کامیاب) او په مراد رسیدی چه الله تعالیٰ د هغه زړه له دی اندیښنی غوښتنی غنی پاک ساتلی وی او حرص - بخل - طمع او کنسکی (شومتیا) لار پکښی ونه لری !

إِنْ تَقْرَضُوا اللَّهَ قَرْضًا حَسَنًا يُّضْعِفْهُ لَكُمْ وَيَغْفِرْ لَكُمْ ط

که چیری قرض پور (قرض) ورکړئ تاسی الله لره (په هغه څه چه فرمائی دی) قرض پور نیک (په محبت او اخلاص سره) نو دوچنده به کړی (الله ثواب د) هغه (پور) تاسی ته او مغفرت به وکړی (الله) تاسی ته .

تفسیر: یعنی د الله تعالیٰ په لاره کښی په اخلاص او نیک نیت سره له خپل حلال او طیب مال غنی صرف کړی او وئ لگوئ ! تر څو الله تعالیٰ تاسی ته څو چنده له هغه غنی زیات ثواب درکړی او ستاسی ګردی (تولی) خطاوی او تجاوزات وښی هم داسی یو مضمون پخوا له دی څخه هم تیر شوی دی پوره تقریر دی هلته وکوت شی .

وَاللَّهُ شَكُورٌ حَلِيمٌ ﴿٢٠﴾

او الله ښه قدردان دی ښه تحمل والا دی (چه لږ قلوبی او ډیر ورکوی) .

تفسیر: د قدر پیژندلو خبره دا ده چه په لږ عمل سره ډیر ثواب ورکوی او تحمل ئی دا دی چه د ګناه په لیدلو سره سم د لاسه عذاب نه مقرروی . بیا هم د ډیرو ګناهګارانو جرم ښی او د ډیرو په سزا تخفیف کوی .

عِلْمُ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةُ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ۝۱۸

عالم پوهیدونکی د پت او ښکاره دی ښه غالب قوی دی ډیر حکمت والا دی

تفسیر: یعنی الله تعالیٰ په ښکاره کارونو او پټو نیتونو باندې علیم او خبر ښه دانا او ښا دی او سم د خپل زبردست قوت او حکمت سره هر چاته بدل ورکوی

تمت سورة التغابن بفضل الله تعالى ومنه والله الحمد والمنة

سورة الطلاق مدنية وهي اثنتا عشرة آية وفيها ركوعان

رقمها (۶۵) تسلسلها حسب النزول (۹۹) نزلت بعد سورة الإنسان

د «الطلاق» سورت مدنی دی (۱۲) آیت (۲) رکوع لری په تلاوت کېږي (۶۵)

او په نزول کېږي (۹۹) سورت دی وروسته د «الإنسان» له سورته نازل شوی دی

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شروع کوم په نامه د الله چه ډیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ إِذَا طَلَقْتُمُ النِّسَاءَ فَطَرِّقُوهُنَّ لِعَدَّتِهِنَّ

ای نبی (ووايه امت خپل ته) کله چه اراده وکړئ طلاقوئ تاسو ښځی (خپلی چه مدخول بهاوی او صغیره آیسه حامله نه وی) نو طلاقوئ په (وقت د) عدت د دوی کېږي (په طهر کېږي چه خالی له جماع وی)

تفسیر: اگر که دلته مخاطب نبی صلی الله علیه وسلم دی مگر په واقع کېږي مگر (تول) امت مخاطب دی . یعنی کله چه کوم سړی بیا په کوم ضرورت یا د مجبوریت له کبله (وجبی) د خپلی ښځی د طلاق ورکولو اراده وکړی . نو ښانئ چه هغه دی په عدت سره طلاق ورکړی . (البقرة) سورت کېږي راغلی دی چه د مطلقې عدت درې حیضه دی لکه چه هم دا ثمنوب د حنفیانو مذهب دی نو ځکه له حیض څخه پخوا د طهر په وقت کېږي ښانئ طلاق ورکړ شی تر څو تول حیض پر شمیر کېږي راشی فرض ئی کړئ که د حیض په وخت کېږي طلاق ورکړی نو هغه حیض چه طلاق پکېږي ورکړی شوی وی له دوو حالتو څخه خالی نه دی په عدت کېږي

شمیرلی کیبری ؟ یا نه. که هغه د حیض ورغی په عدت کښی شمیرل کیبری نو طلاق د ایقاع څخه پخوا هومره مدت د حیض چه تیر شوی وی هغه له عدت څنی لږیږی ؟ او پوره دری حیضه د عدت دپاره پاتی کیږی . او که ئی نه وی شمیرلی کله چه پرته (علاوه) له موجوده حیض څخه دی نور دری حیض بنائی وگوری او دا حیض ئی له هغو دری حیضو څخه زیات وی . نو ځکه مشروعه طریقه دا ده چه په طهر کښی دی طلاق ورکری شی او له احادیثو څخه هم دا قید ثابتیږی چه په هغه طهر کښی چه کوروالی او صحبت پکښی نه وی شوی بنائی میره (خاوند) خپلی ښځی ته طلاق ورکری

وَأَحْضُوا الْعِدَّةَ

او وشمیرئ وساتئ تاسو عدت (د ښځو خپلو)

تفسیر: نارینه او ښځی دواړه ته بنائی چه دا خبره په یاد ولری چه چیری د غفلت او سهوی په وسیله له دوی څنی کومه سهوه او بی احتیاطی ونشی او څه لاندی باندی په منځ کښی رانشی او هم بنائی چه طلاق داسی ورکړ شی چه د عدت په شمیر کښی هیڅ شانی دیروالی او لږوالی رانشی لکه چه په پاس تفسیر کښی وویل شو

وَاتَّقُوا اللَّهَ رَبَّكُمْ لَا تَخْرُجُوهُنَّ مِنْ بُيُوتِهِنَّ

او وویریږئ تاسو له الله چه رب (پالونکی) د تاسی (دی) مه ویاسئ (ای میرو «خاوندانو») دغه (ښځی خپلی) له کورونو خپلو څخه (چه پکښی اوسی دوی تر هغه پوری چه ئی تیر شی عدت)

تفسیر: یعنی له الله څخه وویریږئ او په شرعیه و احکامو باندی پابندی ولرئ ! چه له هغو څخه یو حکم دا دی چه د حیض په حالت کښی دی طلاق ور نه کړ شی ! او دری طلاق دی یو ځای ور نه کړ شی ! او مطلقه ښځه دی له کوره د باندی ونه ایستله شی ! او د دی په شان د الله اکرم شانه واعظم برهانه نوری ښوونی هم په اخلاص سره منئ !

وَلَا يَخْرُجْنَ إِلَّا أَنْ يَأْتِيَنَّ بِفَاحِشَةٍ مُبَيَّنَةٍ

او نه دی وځی دغه (ښځی هم پخپله له کورو نه تر څو چه عدت د دوی تیر شی) مگر هلته چه راشی دوی په فاحشه بی حیائی ښکاره سره (لکه زناء)

تفسیر: یعنی بنحی دی پخپله خوښه هم نه وځی ځکه چه دا سکنی محض حق العبد نه دی چه د هغه په رضاء سره ساقطه شی بلکه حق الشرع دی هو! که بنځه کومه ښکاره بی حیائی وکړی - یا په بدو چارو غغرد (ضد) وکړی یا د غلا مرتکبه شی یا د غینو علماؤ په قول ژبه وکړی - یا تل په جنگ جنجال او جگړه کښی لگیا وی او بی له غمه او خفګانه ئی بل کار نه وی نو ایستل ئی روا دی که دا بنځه بی موجه له کوره ووځی نو دا په خپله د دی د صریحی بی حیائی یو کار دی !.

وَتِلْكَ حُدُودُ اللَّهِ وَمَنْ يَتَعَدَّ حُدُودَ اللَّهِ فَقَدْ ظَلَمَ نَفْسَهُ

او دا (احکام) حدود اندازه کړی شوی د الله دی او هر هغه چه تیریږی له حدودو د الله څخه نو په تحقیق ظلم ئی کړی دی په ځان خپل باندی

تفسیر: یعنی ګناهګار شوی دی د الله تعالی په نزد د سزا موجب وګرځید.

لَا تَدْرِي

نه پوهیږی (ته ای طلاق کوونکیه ! یا نه پوهیږی هیڅ نفس)

تفسیر: د لاندی ترجمه شیخ الهند رحمه الله علیه په نه پوهیږی سره چه د غائب مؤنث صیغه ده کړی ده چه «نفس ته» راجع شی چه سماعی مؤنث دی او تری ښکاره شی چه دا خطاب طلاق ورکوونکی ته دی نه نبی کریم صلی الله علیه وسلم ته

لَعَلَّ اللَّهَ يُحْدِثُ بَعْدَ ذَلِكَ أَمْرًا ①

ښائی چه الله پیدا کړی وروسته له دی طلاق کوم ښه کار او نوی صورت لکه رجوع له طلاقه .

تفسیر: یعنی ښائی چه بیا د دواړو په منځ کښی روغه او صلحه وشي او په طلاق باندی پښیمان او نادم شی

وَإِذَا بَلَغَ الْأَجَلُ مِنْ بَعْدِ الْمَعْرُوفِ أَوْ فَأَرَقُوهُمْ بِمَعْرُوفٍ

بیا نو کله چه ورسپړی دغه (بنځی) نیټی خپلی ته نو وساتئ (تاسی ای میرو «خاوندانو») دوی په معروف نیکی ښه شان سره یا جلا (جدا) شی تاسی له دوی ځنی په معروف نیکی ښه شان سره

تفسیر: یعنی په رجعی طلاق کښی کله چه عدت ختمیدلو ته نژدی شی نو تاسی لره له دوو چارو څخه د یوی چاری اختیار دی چه یا د عدت له ختمیدلو څخه پخوا سم له دستور هغی بنځی ته رجعت او خپلی نکاح ته دوام ورکړئ ! یا د عدت په ختمیدلو سره په معقولی طریقې باندی له هغی څخه جلا (جدا) شی ! مطلب دا که د نکاح ټینګ ساتل مقصد وی نو په هغه وقت کښی او که ئی شلول مطلب وی نو په دغه وقت کښی ځنډ (تینګوالی) پری وکړئ ! او په دواړو صورتونو کښی د انسانیت ، شرافت اصولو ته په درنه سترګه وګورئ ! او داسی هم مه کړئ چه ساتنه ئی مقصود نه وی او خامخا د عدت د اوږدوالی دپاره رجعت وکړئ یا د ساتلو په صورت کښی هغی ته ایذا ورسوی او طعن او تشنیع وروړئ ! .

وَأَشْهَدُواذَوَىٰ عَدْلٍ مِّنكُمْ

او شاهدان نیسئ تاسی (په دغه رجوع باندی) دوه خاوندان د عدل له تاسی څخه

تفسیر: یعنی وروسته له طلاق ورکولو او پخوا د عدت له پوره کیدلو که د نکاح بیا ساتل غواړی نو په دی رجعت باندی دوه شاهدان ونیسی تر څو د خلقو په نزد متهم نه شی.

وَأَقِيمُوا الشَّهَادَةَ لِلَّهِ

او ښه اداء کړئ تاسی شاهی (ای شاهدانو په وقت د حاجت کښی د) پاره د (ثواب او رضاء د) الله

تفسیر: په دی کښی شاهدانو لره هدایت دی چه د شاهی ورکولو په وقت کښی کړه او خرابه خبره ونه کړی او سمه صافه او درسته خبره وویئ ! .

ذَٰلِكُمْ يُوعَظُ بِهِ مَن كَانَ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ

دا (ساتنه په نیکي سره) نصیحت کاوه شی په دی سره هغه چاته چه وی چه ایمان ئی راوړی وی په الله او په ورځی ورستی (د قیامت) باندی

تفسیر: د جاهلیت په زمانه کښی پر ښځو باندی زیات ظلمونه کیدل او له ښځو سره هسی سلوک جاری ؤ لکه چه له غواؤ او خرونو سره ئی کوی یا له خورا (دیر) سختو او ذلیلو بندیانو سره کاوه شی ځینی ښځی سل سل کرته طلاقولی خو سره د هغه به هم د هغوی د مصیبت دوره پای (آخر) ته نه رسیده په قرآن په څو څو ځایونو کښی د دی وحشیانه و مظالمو او بی رحمیو په خلاف ویناوی کړی دی او د نکاح او د طلاق په حدودو او حقوقو باندی په دیر ښه ډول (طریقه) سره زور غورځولی دی بالخصوص د دی سورت په منځ کښی په نورو حکیمانه ؤ هدایتو او نصیحتو کښی یو نهایت جامع او مانع او ټول ښوونکی اصول بیان فرمایلی دی چه ﴿فَأَمَّا لَهُنَّ بَعْرُونَ﴾ دى چه د هغه حاصل دا دى چه که ئی ساتئ نو په معقوله ډول او طریقی سره ئی وساتئ ! او که ئی پریږدئ نو هم په معقوله طریقه سره ئی پریږدئ ! خو له دی ښو او زړینو نصیحتو څخه هغه سړی منتفع او گټور کیدی شی چه په الله تعالی او رسول الله صلی الله علیه وسلم او په آخرت باندی یقین لری ځکه چه هم دا باور او یقین د انسان په زړه کښی د الله تعالی ویره او خوف پیدا کوی او د هم دی ویری لامله (له وجی) دا خیال د انسان په فکر کښی پیدا کیږی همغسې چه یوه کمزوره ښځه له بخته او اتفاقه غمونو په منگلو او قبضه او اقتدار کښی راغلی ده مونږ هم ټول د یوه لوی قهار الله تعالی په قبضه او اقتدار کښی پراته یو هم دا یو خیال دی چه په هر حال کښی سړی له ظلم او تعدی څخه ساتی او د الله تعالی په امر منلو باندی اړی د دی دپاره په دی سورت کښی په مخصوص ډول (طریقه) سره په اتقاء پرهیزگاری او د الله تعالی په ویره باندی زیات امرونه او توصیې شوی دی .

وَمَنْ يَتَّقِ اللَّهَ يَجْعَلْ لَهُ مَخْرَجًا

او هغه څوک چه ویریږی له الله ځان ساتی له معاصیو وډه گرځوی ده ته یو ځای د وتلو (له دنیوی او آخروی غمونو نه)

تفسیر: یعنی له الله تعالی غنی وویږی ! او د هغه د احکامو تعمیل په هر حال کښی وکړئ ! که څه هم له دیرو مشکلاتو او شائدو سره مخامخ شی ځکه چه الله تعالی د هغو گردو (تولو) مشکلاتو ځنی د وتلو لاره درخلاصوی او په سختیو کښی د گزاری وسیلی هم در برابروی .

وَيَرْزُقْهُ مِنْ حَيْثُ لَا يَحْتَسِبُ

او رزق روزی به ورکری (الله) ده ته له هغه (غایه) چه گمان به نه کوی دی

تفسیر: د الله تعالی ویری د دواړو دارینو د خزانو کنجی ده او د گردو (تولو) بریو او کامیابو وسیله ده له هم دی غنی گرد (تول) مشکلات اسانپیری بی قیاس او بی گمانه ئی رزق روزی او خواړه ور رسیږی ، گناهونه ئی بېل کیږی جنت ورحاصلیږی ثواب ئی زیاتیږی او یوه عجیبه د زړه دادینه (تسکین) - سکون - اطمینان او خوښی په برخه او نصیب راځی چه د هغه لامله (له وجی) بیا هیڅ یوه سختی لکه سختی نه ورښکاری - او گردی (تولی) پریشانی او ربرونه (تکلیفونه) ئی پخپله ورکیری په یوه حدیث کښی راغلی دی که د دنیا گرد (تول) خلق په هم دی آیت باندی په اخلاص سره منکولی ولکوی نو گردو (تولو) نری والانو (اهل دنیا) ته هم دا هدایت بس او کافی دی .

وَمَنْ يَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ فَهُوَ حَسْبُهُ إِنَّ اللَّهَ بَالِغُ أَمْرِهِ قَدْ جَعَلَ اللَّهُ لِكُلِّ شَيْءٍ قَدْرًا ۝

او هغه څوک چه توکل وکری په الله باندی نو دغه (الله) بس کافی دی ده لره (په دواړو جهانو کښی) بیشکه الله رسیدونکی دی امر کار خپل ته په تحقیق گرځولی ده الله هر څیز لره اندازه (نو هر څه کیږی په تقدیر د الله سره نو هم ده ته پکار ده سپارنه د هر کار خپل)

تفسیر: یعنی پر الله تعالی باندی هیله (امید) او اسره ولری او یواځی پر وسائلو او اسبابو باندی تکیه ونه کړی ! د الله تعالی قدرت په دی اسبابو اړه (انحصار) نه لری د کوم کار د کولو اراده چه الله تعالی وفرمائی هغه هرومرو (خامخا) پوره کیدونکی دی اسباب او وسائل هم د ده د مشیت تابع دی هو! د هر څیز اندازه د هغه له خوا تاکی (مقرر) شوی دی چه سم له هغه سره هغه ښکاره کیدونکی ده نو ځکه که د کوم څیز په حاصلیدلو کښی څه ډیل ښکاره شی نو متوکل لره نه ښائی چه ځان خپه یا پریشان کړی .

وَالَّذِي يَسْنَنَ مِنَ الْمَيْضِ مَنْ سَأَلَكُمْ إِنْ رَبَّتُمْ فَقَدْ تَهَنَّنَ
ثَلَاثَةَ أَشْهُرٍ وَالَّذِي لَمْ يَحْضَنْ

او هغه ښځی چې ناامیده شوی وی (په سبب د کبارت یا د مرض) له حیضه له ښځو ستاسی ځنی که چیری په شک کښی ئی تاسی نو عدت د دوی دری میاشتی دی او هم داسی ښځی چې نه وی شوی حائضه (په سبب د صغارت نو دری میاشتی عدت دی تیروی)

تفسیر: یعنی پاک قرآن د مطلقې عدت لکه چه د «البقرة» په سورت کښی هم راغلی دی دری حیضه ښوولی دی که شبهه او شک پیدا شی چه چاته حیض ور نشی یا د ډیر عمر او منگ لامله (له وجی) ئی حیض بند شوی وی نو د هغی عدت به څو وی ؟ دا ئی راښکاره کړه چه دری میاشتی دی .

وَأُولَاتُ الْأَحْمَالِ أَجَلُهُنَّ أَنْ يَضَعْنَ حَمْلَهُنَّ

او (ښځی) خاوندانی د بار گیدی (حاملاتی بلاریی) عدت د دوی دا دی چه کیږدی دوی بار خپل (وځیگوي مولود دغه طلاقى یا چه میره (خاوند) ئی مړ شوی وی) (یعنی د حاملی عدت بچی کیدو پوری دی)

تفسیر: د جمهورو په نزد د حاملی عدت د هغی د حمل تر وضعی او د مولود تر ځیگولو پوری دی که څه هم هغه یوه لحظه او شیبه وروسته وی یا تر ډیرو میاشتو پوری وځنډیږی (ایسار شی) په دی کښی د مطلقى او د کوندی حکم یو دی (کما هو مصرح فی الاحادیث)

وَمَنْ يَتَّقِ اللَّهَ يَجْعَلْ لَهُ مِنْ أَمْرِهُ يُسْرًا ۚ ذَٰلِكَ أَمْرُ اللَّهِ أَنْزَلَهُ إِلَيْكُمْ ۚ وَمَنْ يَتَّقِ اللَّهَ يَكْفِرْ عَنْهُ سَيِّئَاتِهِ وَيُعْظِمْ لَهُ أَجْرًا ۝

او هغه څوک چه ویریږی له الله ځان ساتی له معاصیو نو ویه گرځوی الله ده ته کار د ده کښی اسانی دا (چه ویلی شوی دی) امر حکم د الله دی چه نازل کړی دی تاسی ته او هغه څوک چه ویریږی له الله ځان ساتی له معاصیو نو لری به کړی الله له ده څخه گناهونه د ده او لوی به کړی (الله) ده لره اجر ثواب (د ده)

تفسیر: د هری جملی په آخر کښی د اتقاء او د الله تعالی اکرم شانه اعظم برهانه د ویری مضمون په مختلفو اسالیبو او ډول ډول (قسم قسم) پیرایو سره ئی تکرار کړی دی تر څو

لوستونکی د هغه د بار بار ویلو څخه ډیر وینې او متنبه شی چه د ښځو په معاملاتو کېنې د دی
اتقاء او پرهیزگاری ضرورت ډیر زیات دی .

اَسْكُنُوْهُنَّ مِنْ حَيْثُ سَكَنْتُمْ مِنْ وُجْدِكُمْ

واوسوئ دا (ښځې طلاقې کړې شوي) په هغه ځای کېنې چه پکېنې اوسیدئ
تاسې (سم) له طاقت د تاسې (چه توانیدئ !)

تفسیر: د نارینه په ذمه باندې ضرور دی چه خپلې مطلقې ښځې ته تر عدت پوری هستوگنې دپاره
کور ورکړی چه هغه ته «سکني» وایه شی نو کله چه سکني واجبه شی نو نفقه هم د هغه په ذمه
ثابتیږي ځکه چه ښځه دومره موده د ده په کور کېنې مقیده او محبوسه (بنده) پاتی کېږي د
قرآن کریم د دی الفاظو اشاره په هم دی لوری ده ﴿ مِنْ حَيْثُ سَكَنْتُمْ مِنْ وُجْدِكُمْ وَلَا تَعْزَلُوا عَنْهَا حَتَّىٰ يَضِلُّ عَلَيْهَا عِلْقُونَ ﴾
کله چه نارینه هغه ښځه له خپل مقدور او حیثیت سره سمه په خپل

کور کېنې پریږدي ښکاره ده چه دا خبره دی لره هم متضمنه وی چه د هغې د خوراک او
پوشاک مناسب بندوبست هم وکړي لکه چه د ابن مسعود رضی الله تعالی عنه په مصحف کېنې دا
آیت داسې ؤ (اَسْكُنُوْهُنَّ مِنْ حَيْثُ سَكَنْتُمْ وَاَنْفَقُوا عَلَيْهِنَّ مِنْ وُجْدِكُمْ) څمونږ د
حنفیانو په نزد دا د سکني او د نفقې حکم هر ډول (طریقه) مطلقې لره عام دی د رجعيه قید
پکېنې نشته ځکه هغه بیان چه له پومبي څخه راغلی دی لکه د انسې - صغیری او حاملی د عدت
مسئلی په هغه کېنې هیڅ یو تخصیص نشته بیا په دی کېنې بلاوجه تخصیص ولی وکړی شی
؟پاتی شو د فاطمې بنت قیس حدیث چه په هغه کېنې هغه وائی چه میره (خاوند) می ماته دری
طلاق راکړی ؤ - نو ځکه رسول الله صلی الله علیه وسلم ماته سکني او نفقه ونه تاکه (مقرر نه
کړه) او له دی حدیث څخه فاروق اعظم - عائشې صدیقې او نور صحابه ؤ رضوان الله تعالی علیهم
اجمعین او تابعینو رحمهم الله تعالی اجمعین انکار فرمایلی دی بلکه فاروق اعظم رضی الله تعالی
عنه تر دی پوری هم ویلی دی چه «مونږ د یوی ښځې په وینا سره د الله تعالی کتاب او د هغه د
رسول سنت نشو پریښودی چه دا هم مونږ ته نه دی معلوم چه هغه پېښه د دی ښځې په یاد پاتی
ده که نه» ښکاره ده چه فاروق اعظم رضی الله تعالی عنه له کتاب الله څخه په هم دی خبری
باندې پوهیدلی دی چه ثلاثه مطلقې ته نفقه او سکني واجبه ده ، او د هغه په تائید د رسول الله
صلی الله علیه وسلم کوم سنت هم ورسره موجود ؤ لکه چه (طحاوی) او نورو داسې راویونه نقل
کړي دی چه حضرت عمر رضی الله تعالی عنه په تصریح سره بیان پکېنې کړی دی چه «دا مسئله
می له رسول اکرم صلی الله علیه وسلم څخه اوریدلی ده» په «دارقطني» کېنې د جابر رضی الله
تعالی عنه یو حدیث په دی باره کېنې صریح دی اگر که د هغه د ځینو راویانو نورو رفع او
وقف کلام کړی دی بل دا هم امکان لري چه حضرت نبوی به له دی جهته فاطمې بنت قیس ته د

سکني تجویز نه وی فرمایلی چه دی خپل خسر سره ژبه او ویل کول او ناوړی (غلطی) خبری ویلی لکه چه په غځینو نورو روایتونو کښی شته نو ځکه رسول الله صلی الله علیه وسلم امر حکم ورکړ چه دا دی د هغوی له کوره ووځی نو کله چه سکني پاتی نه شوه نو نفقه هم ساقطه شوه لکه هغه ښځه چه بی د میره (خاوند) له پوښتنی له کوره د باندی درومی نفقه ئی تر هغه پوری ساقطیږی چه بیرته د خپل میره (خاوند) کره راشی **نبه علیه ابوبکر الرازی فی احکام القرآن** برسيره په دی په (جامع ترمذی) او نورو کښی غځینی داسی روایتونه هم شته چه فاطمی ته د نفقی دپاره څه غله ورکړی شوی وه خو هغی له هغه مقدار څخه زیاته غوښتنه وکړله چه هغه ونه منله شوه نو مطلب ئی داسی شو چه رسول مبارک د دی د هغی زیاتی نفقی تجویز منظور ونه فرمایه چه د نارینه له لوری ورکړه شی والله اعلم بالصواب هو! دا خبره مو هم په یاد وی چه نسائی - طبرانی او مسند امام احمد رضی الله تعالی عنه په غځینو روایتو کښی فاطمی بنت قیس د رسول الله صلی الله علیه وسلم صریح ارشاد داسی نقل کړی دی چه سکني او نفقه یواځی هغی مطلقی لره دی چه د هغی د رجعت امکان وی خو د دی روایتو سندونه دومره زیات قوی نه دی «زیلعی» د (هدایی) په تخریج کښی په دی باندی بحث کړی دی هلته دی وکوت شی!

وَلَا نَضَارُوهُنَّ لِيُضَيِّقُوا عَلَيهِنَّ

او مه کوئ اراده د ضرر تاسی د دغو (مطلقانو) لره چه تنگوئ به (ځایونه او نفقی) په دوی باندی

تفسیر: یعنی ای میرونو (خاوندانو) ضرر مه رسوئ تاسو دی ښځو طلاقو شوو ته په ځای د هستوگنی چه هغوی په تنگ شی او په وتلو سره مجبوری شی.

وَأِنْ كُنَّ أُولَاتٍ حَمْلٍ فَأَنْفِقُوا عَلَيْهِنَّ حَتَّى يَضَعْنَ حَمْلَهُنَّ

او که چیری وی دغه (ښځی) خاوندانی د بار گیدی (حاملانی بلاری) نو نفقه کوئ تاسی پر دوی باندی تر هغه پوری چه کیږدی دوی بار (حمل د گیدو) خپلو (په غیگیدلو سره)

تفسیر: د حمل مدت کله چه ډیر اوږدپیږی نو هغه په خصوصیت سره راوښود چه په هغه کښی که هومره اوږدوالی هم وشي خو د حمل تر غیږیدلو پوری ښائی هغی ته دی نفقه ورکړه شی او داسی دی ونه کړی چه دري میاشتی نفقه ورکړی او بیا ئی بنده کړی.

فَإِنْ أَرْضَعْنَ لَكُمْ فَارْتُوهُنَّ وَمِنْ أَهْلِ بَيْتِكُمْ يُعْرَفْنَ

نو که تی ورکاؤ دوی (پس له طلاقه) اولاد د تاسو لره پس ورکړئ تاسی هغوی لره مزدوری د هغوی او مصلحت مشوره کوئ (ای ښځو او میرو (خاوندانو) په حق د مولود خپل) په منځونو خپلو کښی په معروف نیکی سره

تفسیر: یعنی که له وضع حمل څخه وروسته ښځی ستاسی له خاطره وړوکی ته شودی ورکوی نو اجرت ئی ښائی هومره ورکړ شی لکه نورو تی ورکونکیو ښځو ته ورکاوه کیږی . او سم له دستور په معقوله طریقی سره یو له بله د دی وړوکی په نسبت مشوره وکړی او لازمه قراردادونه وتری او خامخا ضد او خراب تګ ونه کړی! او یو له بل سره د نیکی سلوک وکړی. نه دی ښځه د شودو له ورکولو څخه غاړه غړوی. ! او نه دی نارینه له هغی غنی مخ اړوی چه بلی ښځی ته د دی وړوکی ورکړی چه د ده د مور په ځای بله ښځه په اجرت سره تی ورکړی.

وَأِنْ تَعَاَسَ رَبُّكُمْ فَصَلُّوا لَهُ أُخْرَىٰ ۝

او که سختی وکړئ تاسی (ای والدینو په تی ورکولو او اجرت کښی) نو لپاره د تی ورکولو دی طلب کړی هغه (مولود) لره بله ښځه (یعنی دائی دی ورته ونیسی او په مور باندی دی زور نه کوی)

تفسیر: یعنی که د مخالفت - ضد لامله (له وجی) ښځه په شودو ورکولو باندی راضی نشی نو نارینه دی هرورمو (خامخا) هغی ته نه گوری او بله ښځه دی پیدا کړی چه هغه کوچنی (ماشوم) ته شودی ورکړی. او که نارینه پر هغی ښځی باندی خپل وړوکی نه پالی او شودو ته ئی نه پریږدی نو خامخا به بله کومه ښځه پیدا کیږی. او په دواړو صورتو کښی به بلی ښځی ته څه ورکول کیږی - نو ولی هم دا شی د همغه وړوکی مور ته ورته کړ شی چه هم وړوکی په ارام او خوشاله - او هم مور پری ډاډه او بی پروا شی.

لِيُنْفِقَ ذُو سَعَةٍ مِّن سَعَتِهِ وَمَن قَدِرَ عَلَيْهِ رِزْقُهُ فَلْيُنْفِقْ مِمَّا آتَاهُ
اللَّهُ لَا يَكُلِفُ اللَّهُ نَفْسًا إِلَّا مَاتَهَا سَيَجْعَلُ اللَّهُ بَعْدَ عُسْرٍ يُسْرًا ۝

نو نفقه دی ورکوی (مطلقانو او مرضعانو ته) خاوند د طاقت له طاقته شتو خپلو نه او هغه چه تنگ کړ شی په ده باندی رزق د هغه پس نفقه دی کوی له هغه ځنی چه ورکړی وی هغه لره الله نه ورکوی تکلیف الله هیڅ نفس لره مگر خو په هغه قدر چه ورکړئ وی هغه لره له ماله) ژر به ښکاره کړی الله پس له سختی تنگی څخه اسانی فراخی

تفسیر: یعنی د ویرکی خرڅ پر پلار باندی دی. مال او شته والا دی د خپل مال او شتو په نسبی خرڅ او نفقه ورکوی فقیر - اکرب او نادار دی د خپل نشتوالی په حیثیت نفقه خرڅ کوی. که د کوم سری په برخه ډیره فراخی او شته نه وی او د الله جل جلاله له درباره ئی لږ رزق او خواړه په برخه شوی وی نو دی په هغه کښی د خپل گنجائش او قوت په نسبت خرڅ کړی ځکه چه الله تعالی هیچاته د هغه له طاقت څخه زیات تکلیف نه ورکوی کله چه کوم سری په تنگه کښی هم د هغه له احکامو سره خرڅ وکړی نو الله تعالی به هغه سختی او تنگه په اسانی او فراختیا سره ور بدله کړی.

وَكَايْنٍ مِّنْ قَرْيَةٍ عَتَتْ عَنْ أَمْرِ رَبِّهَا وَرُسُلِهِ فَحَاسِبْنَاهَا حَسَابًا شَدِيدًا
وَعَذَّبْنَاهَا عَذَابًا ثَكُورًا ۝۸

او ډیر ؤ له کلیو څخه چه څرغیدلی سرکښی کړی وه له امره حکمه د رب خپل او له (امرہ حکمه) د رسولانو د دغه (الله) څخه نو حساب به وکړو مونږ له هغوی سره حساب سخت (په قیامت کښی) او په عذاب به کړو مونږ هغوی په عذاب نا اشنا ناکاره سخت سره. شیخ الهند رحمة الله علیه د دی آیت ترجمه داسی کړې ده چه «او څومره (ډیر) ؤ له کلیو نه چه سرکشی کړی وه له حکمونو د رب خپل نه او له رسولانو د ده نه پس حساب مو وکړ له هغوی سره حساب سخت او په عذاب مو کړ هغو په ناکاره ناڅاپه عذاب سره

تفسیر: یعنی د شریعت د احکامو مخصوصاً د ښځو په نسبت د ځردو (تولو) حکمونو پوره پابندی ولری که نافرمانی وکړئ نو په یاد ئی ولرئ چه څومره کلی او ښارونه د الله تعالی او د ده د رسولانو د نافرمانی لامله (له وجی) ویجاړ او وران شوی دی. کله چه هغه خلق د تکبر او ځانمنی (لوی) آخری درجی ته ورسیدل او مونږ د هغوی حساب او کتاب ښه او کلک

واخيست او د هغوی یو عمل مو هم بی له پوښتنی پری نه‌بود. او ټول مو په هسی سخت عذاب او افت کښی اخته کرل چه د هغه نظیر او ثانی پخوا له هغه څخه هیڅ لیدلی شوی نه و.

فَذَاقَتْ وَبَالَ أَمْرِهَا وَكَانَ عَاقِبَةُ أَمْرِهَا خُسْرًا ۝

نو (وڅکله یا) وبه څکی هغوی سزا د کار خپل (په دنیا کښی) او دی عاقبت آخر د امر کار د دوی زیان (په آخرت کښی چه حرمان دی له جنتونو).

تفسیر: یعنی هغه سودا - بیع او شری او پلورل او پیرودل (اخستل خرڅول) چه په ټول عمر کښی کری و اخر ئی په هغو کښی سخت نقصان وموند تر دی چه پنگه (سرمایه) ئی هم له لاسه ووتله.

أَعَدَّ اللَّهُ لَهُمْ عَذَابًا شَدِيدًا ۝

تیار کری دی الله هغوی ته عذاب سخت (په دارینو کښی)

تفسیر: د مخه د دنیوی عذاب ذکر و دا د آخروی عذاب ذکر دی

فَاتَّقُوا اللَّهَ يَا أُولِيَ الْأَلْبَابِ الَّذِينَ آمَنُوا ۝

نو وویریږئ له الله ځان وساتئ ای خاوندانو د عقلونو هغه کسان چه ایمان ئی راوړی دی

تفسیر: یعنی د دی عبرتناکو واقعاتو له اوریدلو څخه عقلمند ایماندارانو ته ویریدل په کار دی او مونږ لره داسی کار کول نه ښائی چه د هغه لامله (له وجی) د الله تعالی د قهر او د خپګان مورد وگرځو العیاذ بالله.

قَدْ أَنْزَلَ اللَّهُ إِلَيْكُمْ ذِكْرًا ۝

په تحقیق نازل دی الله تاسی ته ذکر نصیحت (قرآن)

تفسیر: یعنی قرآن که له (ذکر) غنی (ذاکر) مراد وی نو هغه پخپله رسول دی.

رَسُولًا يَتْلُو عَلَيْكُمْ آيَاتِ اللَّهِ مُبَيِّنَاتٍ

رسول (چه محمد) دی لولی په تاسی باندی آیتونه د الله چه ښکاره ظاهر کوونکی دی (د احکامو)

تفسیر: یعنی ښکاره ښی او آیات چه په هغو کښی د الله تعالی احکام په ډیر ښه ډول (طریقه) سره اورولی شوی دی.

لِيُخْرِجَ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ مِنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ

دپاره د دی چه ویاسی (الله) هغه کسان چه ایمان نی راوړی او کړی دی ښه عملونه له ظلمتونو تیارو (د جهل او کفر) څخه رڼا (رنرا) (د علم او ایمان) ته

تفسیر: یعنی د کفر او د جهل له ظلمت او تیارو څخه ایستلی د ایمان او د عمل رڼا (رنرا) ته مو لار ښوولی ده

وَمَنْ يُؤْمِنْ بِاللَّهِ وَيَعْمَلْ صَالِحًا يُدْخِلْهُ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا أَبَدًا قَدْ أَحْسَنَ اللَّهُ لَهُ رِزْقًا ۝

او هغه چه ایمان راوړی په الله باندی او وکړی ښه (عمل) نو داخل به کړی (الله) ده لره په جنتونو کښی چه بهیږی له لاندی (د مانیو ونو) د هغو (څلور قسمه) ویالی تل به اوسیدونکی وی دوی په هغو کښی ابدی همیشه په تحقیق ښه ورکړی دی الله هغه ته رزق روزی

تفسیر: او له جنت څخه زیات ښه رزق - خواړه او روزی چیری موندل کیږی.

اللَّهُ الَّذِي خَلَقَ سَبْعَ سَمَوَاتٍ وَمِنَ الْأَرْضِ مِثْلَهُنَّ ۚ

الله هغه (ذات) دی چه پیدا کری دی اوه آسمانونه او (پیدا کری دی) له
 ځمکی څخه هم په مثل د دی (اوه آسمانونه اوه ځمکی)

تفسیر: یعنی اوه ځمکی هم پیدا کری دی لکه چه د (ترمذی) او نورو په احادیثو کښی راغلی
 دی. په دوی کښی احتمال شته چه په سترگو سره وکتل شی - او احتمال لری چه په نظر کښی
 رانشی خو خلق هغه د ستوری (کواکب) په نامه پیژنی لکه مریخ غونډی چه د هغه په نسبت د
 اوسنو پوهانو او حکماؤ داسی گمان دی چه په هغه کښی غرونه او سیندونه ودانی او نور ژوندی
 شیان شته پاتی شوه دا خبره چه په حدیث کښی د دی ځمکی شتوالی د دی ځمکی لاندی وارد
 شوی دی ښائی هغه د هغو د ځینو حالاتو او اعتباراتو په نسبت وی او په ځینو حالاتو کښی
 کیدی شی چه هغه ځمکی له دی ځمکی څخه پاس ورشی هر څه د ابن عباس رضی الله تعالی عنه
 هغه اثر چه په کښی «آدم کا دمکم» او نور راغلی دی د هغه د شرحی موقع نشته په (روح
 المعانی) کښی په دی باندی پوره خبری شوی دی او د حضرت مولانا محمد قاسم رحمه الله علیه
 په ځینو رسالو کښی د هغه په شاوخوا کښی ښی خبری او څرگند (ښکاره) ونی شته او د هغه
 هر لوری ښه ښکاره شوی دی. کیږی چه له اوه ځمکو څخه د دنیا اوه براعظم مراد وی «برهان
 الدین کشککی»

يَتَنَزَّلُ الْأَمْرُ بَيْنَهُنَّ

نازلیری امر حکم (د الله) په منع د دغو (آسمانونو او ځمکو) کښی

تفسیر: یعنی د عالم د انتظام او تدبیر لاره د الله تعالی تکوینی او تشریعی احکام په آسمانونو
 او ځمکه کښی راښکته کیږی.

لِتَعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ وَأَنَّ اللَّهَ قَدْ أَحَاطَ بِكُلِّ شَيْءٍ عِلْمًا ۝۱۷

(پوهوی مو) تر څو چه وپوهیږئ تاسی چه بیشکه الله پر هر څیز باندی (چه
 اراده وفرمائی) ښه قادر دی (چه ځینی دغه جریان د احکام نی دی په ځمکه
 او آسمان کښی) او (پوه شی!) بیشکه چه الله په تحقیق احاطه فرمائی
 رسیدلی دی هر شی ته له جهته د علمه قدرته.

تفسیر: یعنی د آسمان او د ځمکې د پیدا کولو او د هغو د انتظامی احکامو له جاری کولو څخه دا مقصود دی چه د الله تعالی د علم او د قدرت د صفاتو اظهار وشی دا خبره د «ابن قیم رحمة الله علیه» له لوری په (بدائع الفوائد) کښی څرگنده (ښکاره) شوی ده. نور صفات په هم دی دوو صفتونو سره څه نه څه تعلق لری د صوفیه ؤ د دی مشهور حدیث مضمون چه «كنت كنزاً مخفياً فاحببت ان اعرف» دی اکر که د محدثینو په نزد صحیح نه دی خو ښائی چه هغه مضمون د دی آیت له مضمون څخه مستفاد شوی وی والله تعالی اعلم.

تمت سورة الطلاق والله الحمد والمنة

سورة التحريم مدنية وهى اثنتا عشرة آية وفيها ركوعان

رقمها (۶۶) تسلسلها حسب النزول (۱۰۷)

نزلت بعد سورة الحجرات

د «التحریم» سورت مدنی دی (۱۲) ایتونه او (۲) رکوع لری په تلاوت کښی (۶۶) او په نزول کښی (۱۰۷)

سورت دی وروسته د «الحجرات» له سورت نازل شوی دی

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شروع کوم په نامه د الله چه دیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

د (الاحزاب) د سورت په تفاسیرو کښی تیر شوی دی کله چه الله تعالی مسلمانانو ته بری او فتوحات وښل او گرد (تول) مسلمانان سره ښه اسوده شول نو د حضرت نبوی صلی الله علیه وسلم مطهراتو ازواجو ته هم دا خیال پیدا شو چه مونږ به ولی په خوشالی سره ژوندون نه کوو؟ نو ځکه دوی ټولو سره لاس یو کړ او د رسول اکرم صلی الله علیه وسلم له حضوره څڼی خپلی نفقی وغوښتلې په صحیح مسلم کښی یو حدیث دی «هن حولی یسألننی النفقة» او د صحیح بخاری شریف په ابواب المناقب کښی راغلی دی «وحوله نسوة یکلمنه

ویستکښونه» دلته حضرت ابوبکر صدیق رضی الله تعالی عنه حضرت بیبی عائشی صدیقی رضی الله تعالی عنها ته - او حضرت عمر فاروق رضی الله تعالی عنه حضرت بیبی حفصی رضی الله تعالی عنها ته په قهر شول او دوی له هسی غوښتنی څڼی منع کړلی - نو د دوی لامله (له وجی) نورو مطهراتو ازواجو هم له دی خبری څڼی مخ واړاوه او دا ئی سره غوټه کړله چه وروسته له دی نه به مونږ له پیغمبر څڼی داسی یو شی نه غواړو چه له نبی الله صلی الله علیه وسلم سره نه وی.

بیا هم د پېښو تگ داسی راپېښی شوی چه د هغو لامله (له وجی) رسول اکرم صلی الله علیه وسلم تر یوی میاشتی پوری له خپلو ټولو کډو ځنی جلا (جدا) شو او (ایلا) ئی فرمایله تر څو د تخییر آیت چه په (الاحزاب) کښی تیر شو راغی او دی قصی ته ئی خاتمه ورکړه په دی ضمن او ترڅ کښی څه نوری پېښی هم واقع شوی چه د هغو له سببه د دوی مبارک زړه لږ څه خفه شو رښتیا خبره دا ده هغه مینه او محبت او تعلقات چه مطهراتو ازواجو د حضرت رسول اکرم صلی الله تعالیٰ علیه وسلم سره درلودل (لړل) د هغو اړیکو (تعلقاتو) او علائقو لامله (له وجی) د هغو په منځ کښی یو شان قدرتی او فطری کشمکش پیدا شوی و. هره یوه به په هم دی تمنا او ارمان وه چه د پیغمبر صلی الله علیه وسلم زیاته توجه او مینه خپل ځان ته ورکش کړی او خپل ځان د دوی د زیاتی توجه او مینې مرکز وگرځوی او د دواړو د دارینو له برکاتو او فیوضاتو ځنی گټوری او متمتعی شی نارینه ته دا موقع د تحمل - تدبر خوش اخلاقی دیره نازکه موقع او مرحله وی خو د رسول اکرم صلی الله علیه وسلم ثابت قدمی او استقامت په دی نازک فرصت کښی هم همغسې غیر متزلزل ثابت او تحسین او د ستایلو وړ (لا ترق) ښکاره شو چه د هغه هیله (امید) او توقع د حضرت پیغمبر صلی الله علیه وسلم د مسعود وجود او ښه سیرت ځنی کیده - د حضرت نبوی صلی الله علیه وسلم هسی عادت و چه وروسته له مازدیگره د خپلو ټولو مطهراتو ازواجو کره د څو لحظو او شیبو له مخی ته - یوه ورځ حضرت صلی الله علیه وسلم د خپلی ښځی حضرت المؤمنین بیوی زینب رضی الله تعالیٰ عنها په کور کښی لږ شانی دیل وفرمایه - وروسته دا ښکاره شوه چه دوی هلته د هغه عمل شات گڼینه څخه لږ څه خوړلی و چه د دوی په مخ کښی ور وړاندی کړی شوی وه دا د شاتو او د گڼینو د خوړلو دیل او وقفه په هره ورځ پرله پسې پېښیده. تر څو چه حضرت ام المؤمنین بیوی عائشة الصدیقه او حضرت المؤمنین بیوی حفصة رضی الله تعالیٰ عنها سره ملگری وی او داسی تدبیر ئی سره جوړ کړو چه د هغی لامله (له وجی) نه یواځی رسول اکرم صلی الله علیه وسلم د شاتو د شربت څښلو د هغی کره پری ښود بلکه حضرت بیوی حفصی رضی الله تعالیٰ عنها ته ئی وفرمایل چه «ما د زینب کره د شاتو شربت څښلی و. اوس قسم خورم چه وروسته له دی نه ئی نه څښم!» کله چی د رسول اکرم صلی الله علیه وسلم په خیال دا خبره هم تیره شوی وه که له دی خبری څخه حضرت بیوی زینب رضی الله تعالیٰ عنها خبره شی نو هر ورو (خامخا) خپه کیږی. نو حضرت صلی الله علیه وسلم بیوی حفصی رضی الله تعالیٰ عنها ته ئی دا هم فرمایلی و چه «له دی خبری هیچا ته څه ونه وائی» هم داسی یوه خبره د المؤمنین حضرت بیوی ماریة القبطیة رضی الله تعالیٰ عنها په نسبت هم پېښه شوی وه. ماریة القبطیة هم د رسول اکرم صلی الله علیه وسلم مانډینه (بی بی) وه چه د دی له گیدې څخه د دوی ځوی سیدنا ابراهیم رضی الله تعالیٰ عنه ځیږیدلی و چه حضرت نبوی د نورو ازواجو د خوښی دپاره قسم خوړلی و چه «پس له دی نه به د هغی کره نه څم» او دا خبره نشی. خو حضرت بیوی حفصة رضی الله تعالیٰ عنها له دی خبری څخه په پټه حضرت عائشی رضی الله تعالیٰ عنها ته خبر ورکړ او دا ئی هم ورته وویل چه پټه ئی وساتی. دلته د الله تعالیٰ له لوری

دا خبری غمون پر پیغمبر ته ورشکاره شوی نو حضرت صلی الله علیه وسلم حضرت بی بی حفصة رضی الله تعالیٰ عنها ته وفرمایل چه «ولی دی له دی خبری غنی نوری خبر کړی دی؟ چه په ټینگه سره می درته ویلی ؤ چه پته ئی وساته» نو هغوی په تعجب سره وویل «تاسی ته دا خبر چا درکړی دی؟ ښائی چه د هغی خیال د عائشی رضی الله تعالیٰ عنها په لوری تللی وی نو پیغمبر صلی الله علیه وسلم وفرمایل چه «الله تعالیٰ ماته له دی خبری غنی خبر راکړی دی» د هم دی پیښی په لر کښی دا ایتونه راښکته شوی دی

يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ لِمَ تُحَرِّمُ مَا أَحَلَّ اللَّهُ لَكَ تَبْتَغِي مَرْضَاتَ أَزْوَاجِكَ

ای نبی (ای غما پیغمبره!) ولی حراموی ته هغه چه حلال کړی دی الله تاته غواړی ته (په دی حرامولو سره) خوښی د ښځو خپلو

تفسیر: د حلال شی په ځان باندی د حرامولو مقصد داسی دی چه د هغه شی په نسبت چه د عقیدی له مخی حلال او مباح گنی هسی عهد او پیمان وکړی چه وروسته له دی نه به ئی نه استعمالوم. که داسی کول د کوم صحیح مصلحت پر بناء وی نو شرعاً جائز دی. مگر د پیغمبر صلی الله علیه وسلم د رفیع شان سره دا وړ (لائق) او مناسب نه ؤ چه د غینو ازواجو د خوښی دپاره داسی یوه (اسوه) قائمه کړی چه وروسته له دی نه به د هغه د امت دپاره د تکلیف سبب وگرځی نو ځکه الله تعالیٰ خپل رسول ئی متنبه وفرمایه چه ازواجو سره بیشکه خوش اخلاقی کول او په مینی او محبت سره سلوک لرل ښه کار دی مگر نه په دی اندازه او میچ چه یو حلال شی پر ځان باندی حرام کړی او خامخا ځان په ریر (تکلیف) کښی واچوی.

وَاللَّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ ①

او الله ښونکی دی (ستا قسم لره) ډیر رحم والا دی (چه مقرر کړی دی کفارت د قسم)

تفسیر: چه گناه ښی او له تاسی غنی کومه گناه هم نه ده شوی - یواځی پخپلی درجی کښی یو خلاف اولی خبره دی له خولی څخه وتلی وی.

قَدْ فَرَضَ اللَّهُ لَكُمْ تَحِلَّةَ أَيْمَانِكُمْ وَاللَّهُ مَوْلَاكُمْ وَهُوَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ ②

په تحقیق مقرر کړی دی الله تاسی لره حلالوالی د قسمونو ستاسی (په کفارت سره) او الله مولی دوست مددگار ستاسی دی او هم دغه (الله) ښه عالم دانا دی ښه حکمت والا دی

تفسیر: یعنی هغه مالک الملك اعلى شانه واعظم برهانه د خپل علم او حکمت له مخی تاسی ته مناسب احکام او هدايات درلېږلی دی چه له هغو څخه دا دی که کوم سړی په یوه نامناسب شی باندی قسم وخوری نو کفاره دی ورکړی او خپل قسم دی حلال کړی چه د هغه ذکر د «المائدة» په سورت کښی راغلی دی حضرت شاه صاحب لیکي اوس که څوک د خپل مال په نسبت داسی ووائی چه دا په ما باندی حرام دی نو ئی قسم شی کله چه کفاره ئی ورکړی بیا به له هغه ځنی گته (فائده) اخیستی شی خواره که جامی او زیورات (هذا ما عليه نحن الحنفية)

وَإِذْ أَسْرَ النَّبِيُّ إِلَى بَعْضِ أَزْوَاجِهِ حَدِيثًا فَلَمَّا نَبَّأَتْ بِهِ
وَأَظْهَرَهُ اللَّهُ عَلَيْهِ عَرَفَ بَعْضَهُ وَأَعْرَضَ عَنْ بَعْضٍ فَلَمَّا
نَبَّأَهَا بِهِ قَالَتْ مَنْ أَنْبَاكَ هَذَا قَالَ نَبَّأَنِيَ الْعِلْمُ الْخَبِيرُ ﴿٦٦﴾

کله چه پټ راز ووايه نبی پیغمبر ځینو ښځو خپلو ته یوه خبره (چه تحریم د عسلو یا د ماریی یا د زینبی ؤ) نو کله چه خبر ورکړ هغی (حفصی) په دی (خبری) سره (عائشی ته) او ښکاره کړه هغه خبره الله پر دغه (خپل نبی پیغمبر) باندی نو ور وپیژندله (نبی حفصی ته) له ځینو هغو (خبرو) سره وویل دی (حفصی) چه چا خبر کړئ ته په دی باندی وویل (نبی) خبر کړی یم زه ښه عالم دانا ښه خبردار (الله په اسرارو د کائناتو).

تفسیر: د دی سورت په شروع تاسی د شاتو او د ماریی قبطی قصی ولوستلی په آیت کښی دا راښوولی شوی چه بنده د یوی خبری به هغومره پټو ساتلو کښی چه کوشش وکړی نو کله چه الله تعالی د هغی ښکاره کول وغواړی نو هیڅ کله هغه پټه نه پاتی کیږی او هم د نبی کریم صلی الله علیه وسلم د حسن معاشرت او د اخلاقو د وسعت ثبوت له دی څخه لا ښه ثابتیږی چه په هغو چارو کښی چه د دوی د طبیعت په خلاف پیښیدی تر کومی اندازی پوری تساهل او اغماض فرمایه او څرنګه ئی د عفوی او د کرم له لاری ځنی خبرو ته کتل ګواکي د شکایت په وقت

کبنی ئی پوره الزام نه ورکاوه په (موضح القرآن) کبنی راغلی دی چه «غینى وائى د هغه حرم (ماريى قبطيى رضى الله تعالى عنها) موقوفولو خبر حضرت پيغمبر حضرت بيوى حفصى رضى الله تعالى عنها ته په پته سره وويل او وئى فرمايل چه هغه دى هيچاته ونه وائى او له هغى سره ئى غه نوري خبرى هم هغوى ته ويلي وى حضرت بيوى حفصى رضى الله تعالى عنها د هغو گردو (تولو) خبرو حال احوال حضرت بيوى عائشى صديقى رضى الله تعالى عنها ته ووايه شكه چه په دى گردو (تولو) خبرو کبنى د دوى دواړو مطلب ؤ بيا د وحى په وسيله سره ئى دا خبره معلومه کړه او حضرت بيوى حفصة رضى الله تعالى عنها ئى د حرم په خبره باندې ملزومه وپيژندله او د بلى خبرى ذکر ئى ونه فرمايه. هغه بله خبره شخ وه؟ ښائى چه هغه بله خبره به دا وى چه ستا پلار حضرة الناطق بالصواب عمر بن الخطاب رضى الله تعالى عنه د عائشى له پلار (افضل الصحابة واولهم بالتحقيق حضرة ابوبكر الصديق رضى الله تعالى عنه) شخه وروسته په خلافت غوره كيوى الغيب عندالله هغه خبرى چه د الله او د هغه رسول له لورى په تال اچولى شوى وى او نه وى ويلي شوى نو مونږ به په هغه باندې شخ پوهيږو؟ ښائى چه هغه ئى د دى لامله (له وجى) نه وى څرگنده (ښکاره) كړى چه پخوا له وقته په هغه باندې خبرى اترى او جرگى ونه كړلى شى او پر خلقو باندې بد اثر ونه لويږى. دا د خلافت مضمون په غينو ضعيفو روايتونو كبنى راغلى دى چه هغه د اهل التشيع د غينو علماؤ له لورى هم منلى شوى دى.

إِنْ تَوْبًا إِلَى اللَّهِ فَقَدْ صَغَتْ قُلُوبُكُمَا

که توبه وباسئ تاسی دواړه (ای بیبيانو) الله ته (قبوله به شی) نو په تحقیق کاږه شوی دی زهونه د تاسی دواړو

تفسیر: دا خطاب بیوی عائشی رضى الله تعالى عنها او بیوی حفصى رضى الله تعالى عنها ته دی که تاسی توبه وباسی نو بیشکه د توبی ایستلو موقع ده شکه چه ستاسی زهونه د اعتدال له لاری غنی کاږه شوی دی نو ښائى چه بیا هسی د بی اعتدالی په لوری لاری نشئ او د بی اعتدالی غنی ځانونه وژغوری (وساتی).

وَإِنْ تَظْهَرَ عَلَيْهِ فَإِنَّ اللَّهَ هُوَ مَوْلَاهُ وَجِبْرِيلُ وَصَالِحُ الْمُؤْمِنِينَ وَالْمَلَائِكَةُ بَعْدَ ذَلِكَ ظَهِيرٌ ۝

او که مرستی (مدد) وکړئ تاسی دواړه یوه له بلی سره (په ضرر د دغه نبی باندې) نو بیشکه الله همغه مددگار دی د هغه (نبی) او جبریل او صالح د

مؤمنانو (ئى هم مددگاران دى) او ملائكى (ئى هم) وروسته له دغه (مددگارى نه) مددگارانى دى.

تفسير: د زوجينو په كورنيو چارو كېنې ځينې اوقات ځينې خبرې پړومبې ډيرې معمولي او وړوكي په نظر راځي خو كه لږ غه عنان او ملونه ئى سسته پري ښوده شي نو په پاى (آخر) كېنې هغه ډير يو ويروونكى او خطرناك شكل ځان ته غوره كوي په تيره بيا ښځه كه كومى لوى كورنى ته منسوبه وي نو هغه طبعاً پخپل پلار - ورور - خپلوانو او كورنى باندې نازيري نو ځكه ئى تنبيه وفرمايله چه وگورئ، كه تاسى دا راز (قسم) مرستى (مدد) ملگرتيا او ښوونى كورنى نو په ياد ئى ولرئ چه له هغه څخه پيغمبر ته هيڅ يو ضرر نه رسيږي ولى چه الله تعالى - پرېښتى او نيك بخت ايمان لرونكى درجه په درجه چه د چا مرستى (مددگار) او رفيقان او مددگاران وي نو د هغه په مقابل كېنې د بل كوم انسان تدبير نه چليري هوا يواځى له هسى چارو ځنى تاسى ته نقصان در پېښيږي.

تنبيه: ځينو اسلافو د صالح المؤمنين په تفسير كېنې د حضرت ابوبكر او حضرت عمر فاروق رضى الله تعالى عنهما نومونه اخيستي دي. چه ښائى دا د بېبى عائشى او بېبى حفصى رضى الله تعالى عنهما په مناسبت وي والله اعلم

عَسَى رَبُّهُ أَنْ طَلَقَنَّ أَنْ يُبْدِلَهُ أَزْوَاجًا خَيْرًا مِنْكُنَّ مُسْلِمَاتٍ
مُؤْمِنَاتٍ قُنَّاتٍ تَلْبَسْنَ عِصْمَاتٍ سَبَّحْنَ ثِيَابَهُنَّ وَأَكْرَمَهُنَّ ۝

نژدى دى (او قادر دى) رب د دغه (نبى) كه چيرى طلاق دركړى تاسى تولو ته په دى چه بدل وركړى ده لره نورى ښځى بهترى له تاسى څخه (په سیرت او صورت كېنې) حكم منونكى مؤمنانى لمونځ كوونكى توبه ايستونكى عبادت كوونكى روژه نيوونكى هجرت كوونكى كوندى او پيغلى.

تفسير: يعنى داسى وسوسو ته پخپلو زړونو كېنې لارى مه وركوئ ! چه نارينه لره خو خامخا د ښځو ضرورت وي او له مونږ ځنى ښائسته او ښكلي ښځى چيرى پيدا كيږي نو ځكه دوى مجبور دي چه ځمونږ گردى (تولى) ويناوى واورى. په ياد ئى ولرئ كه الله تعالى اراده وفرمائى نو له تاسى ځنى بهترى ښځى هم خپل پيغمبر ته پيدا كولى شي. ولى چه د الله تعالى په دربار كېنې د هيڅ يوه شى لېوالى نشته

تنبيه: د ثيباتو (كوندو) ذكر د دى لامله (له وجې) دلته راغلى دى چه كوندى د ځينو حيثيتونو لامله (له وجې) نارينه ؤ ته د اېكارو (پيغلو) په مقابل كېنې مرجحى وي.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا قُوا أَنْفُسَكُمْ وَأَهْلِيكُمْ نَارًا وَقُودُهَا النَّاسُ وَالْحِجَارَةُ

ای هغو کسانو چه ایمان ئی راوړی دی (یعنی ای مؤمنانو) وساتئ تاسی
ځانونه خپل او کور کهول خپل (په اطاعت د الله) له اور څخه چه خس اور
لگونی بالنر د هغه سړی او تیږی (گتۍ) دی

تفسیر: هر مسلمان ته لازم دی چه د خپلو ملگرو او کور کهول والو په دینداری او مسلمانی
کښی هم توجه ولری او د هغوی په سمون او لار ښوونه کښی زیار (کوشش) وباسی په پوهولو -
ویرولو - پاللو - روزلو - مینه - محبت - وهلو او نورو وسیلو سره کوښښ وکړی چه هغی ته د
دیانت چاری ور وښی که سره له دی هم هغوی په لاره باندی برابر نه شی - نو د هغوی
کمبختی او د ده بی قصوری پیژندی شی د ﴿قُودُهَا النَّاسُ وَالْحِجَارَةُ﴾ تفسیر د (الْم) په
(جزو) ځمونږ د دغه مبارک تفسیر کښی لیکلی شوی دی هلته دی وکوت شی!

عَلَيْهَا مَلَكَةٌ مُّوَلَّيَةٌ غُلَّظٌ شَدِيدٌ

په دی اور باندی مقرری دی پرېښتی کلکی زوړنی قوتناکی زبردستی

تفسیر: یعنی دغه پرېښتی پر مجرمانو باندی زړه سوی او رحم نه کوی او نه ئی پری ږدی او نه د
هغه د زبردست نیولو ځنی هیڅوک ځان ژغورلی (بچ کولی) شی او نه تری تنبیدلی شی.

لَا يَعْصُونَ اللَّهَ مَا أَمَرَهُمْ وَيَفْعَلُونَ مَا يُؤْمَرُونَ ④

نه کوی نافرمانی دغه (پرېښتی) له الله د هغه څه چه امر ئی کړی دی دوی ته
او کوی دوی هغه کار چه پری ماموری وی (من جانب الله).

تفسیر: یعنی نه د الله تعالی له حکمونو ځنی خلاف تگ کوی او نه د هغو د احکامو په تعمیل
کښی او په ځای راوړلو کښی څه دیل او سستی کوی. او نه د حکم په امتثال کم قوته او
عاجزانی دی. او په قیامت کښی ویلی کیږی دغو منکرانو ته داسی چه:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ كَفَرُوا لَا تَعْتَذِرُوا الْيَوْمَ إِنَّمَا تُجْزَوْنَ مَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ

ای هغو کسانو چه کافران منکران شوی پیی یعنی ای کافرانو عذر مه کوئ تاسی نن ورغ (ځکه چه نه قبلیری) بیشکه هم دا خبره ده چه بدل جزاء به درکړ شی تاسی ته د هغه څه عمل چه وئ تاسی چه کول به مو (په دنیا کښی)

تفسیر یعنی د قیامت په ورغ کښی کله چه د جهنم عذاب په مخ کښی شته نو هلته به منکرانو ته ویلی کیږی چه اوس پلمی (تدبیرونه) او بهانی مه رانیی ځکه چه نن به هیڅ یوه پلمه (تدبیر) او بهانه نه چلیږی بلکه هر څه چه مو کړی دی هغه سزا به تاسی ته پوره درکوله کیږی او غمونږ له لوری په تاسی باندی هیڅ یو ظلم او زیادت نه کیږی دا گرد (تول) ستاسی عملونه دی چه د عذاب په بنی (شکلونو) تاسی ته په نظر درځی.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا تَوْبُوا إِلَى اللَّهِ تَوْبَةً نَّصُوحًا

ای هغو کسانو چه ایمان ئی راوړی دی (یعنی ای مؤمنانو!) توبه وباسئ تاسی الله ته توبه خالصه رښتیا د زړه له کومی

تفسیر: د زړه له کومی خالصه توبه دا ده چه په زړه کښی بیا گناه یو خیال هم تیر نشی که وروسته له توبی څخه بیا هم د ده په زړه کښی د همغو چتی (بیکاره) او خرابو چارو چرتونه (خیالونه) او فکرونو ته اندیښنه وگرځیده نو وپوهیږی چه د هغه په توبه کښی څه نقص او کسر شته او د گناه بنیاد ئی لا له بیخه نه دی وتلی. رزقنا الله من التوبة النصوح حظا وافرا بفضلک و کرمک إنک علی کل شیء قدیر.

عَلَىٰ رَبِّكُمْ أَن يُلْغِفَ عَنْكُمْ سَيِّئَاتِكُمْ وَيُدْخِلَكُمُ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِن تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ لَا يَخْزِي اللَّهُ الْبَاطِلَ وَالَّذِينَ آمَنُوا مَعَهُ

امید دی چه رب ستاسی وبه رږوی له تاسی غنی گناهونه ستاسی او داخل به کړی تاسی هغو جنتونو ته چه بهیږی له لاندی د (ونو او مانیو د) هغو (خلور قسمه) ویالی (دا نویستل ستاسی دی جنت ته) په هغه ورغ کښی چه وبه نه

شرموی الله نبی او هغو کسانو لره چه ایمان ئی راوړی دی له هغه سره

تفسیر: یعنی د نبی مقام خو ډیر لوړ (اوچت) دی د هغوی ملگرو ته هم ذلت نه ورپېښیږی بلکه په خورا (ډیر) اعزاز اکرام د فضل او شرف په مناسبو او لوړو (اوچتو) مقام کېږی ځای مومی او د ډیر لوی افتخار او امتیاز خاوندان گرځی.

نُورُهُمْ كَيْسِي بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَيَا بَنَاهُمْ

رنا (رنرا) د دوی به غفلی وړاندی د دوی څخه او په ښی خوا د دوی

تفسیر: د دی بیان د (حدید) په سورت کېږی په خوا له دی نه تیر شوی دی وگورئ ځمونږ دغه مقدس تفسیر

يَقُولُونَ رَبَّنَا آتِنَا نُورًا وَاجْعَلْ لَنَا آيَاتَكَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرًا ۝

وبه وائی دوی ای ربه ځمونږ پوره کړه باقی ولره مونږ لره رنا (رنرا) ځمونږ او وبښه مونږ لره (گناهونه ځمونږ) بیشکه ته پر هر شی باندی (چه اراده وفرمائی) ښه قادر ئی (چه ځینی هم دغه اتمام د نور او مغفرت دی).

تفسیر: یعنی ځمونږ رنا (رنرا) تر آخر پوری قائمه ولره او مه ئی وژنه! لکه چه د منافقینو په نسبت د (حدید) په سورت کېږی ولیکل شو چه د هغوی رنا (رنرا) مړه کیږی او په توره تیاره کېږی پاتی کیږی مفسرینو عموماً هم داسی لیکلی دی خو حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه د (اتم لنانورنا) د مراد په بیانولو کېږی لیکي چه د ایمان رنا (رنرا) په زړه کېږی وی چه زیاته شی نو په تول بدن کېږی خوره شی بیا په غوښه بیا په پوستکی کېږی سرایت کوی،

يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ جَاهِدِ الْكُفَّارَ وَالْمُنَافِقِينَ وَاغْلُظْ عَلَيْهِمْ ۝

ای نبی (ای ځما پیغمبره) جهاد جنگ کوه له کفارو سره (بالسیف) او له منافقانو سره (باللسان) او سختی کوه پر دوی باندی.

تفسیر: د حضرت محمد صلی الله علیه وسلم خلق او پسته رشه (خوی) په دی اندازی سره زیاته وه چه الله تعالی نورو ته د تحمل کولو امر فرمائی او په دوی باندی د سختی کولو امر کوی.

وَمَا لَهُمْ بِهِمْ وَيَسُّ الْمَصِيرُ ④

او غای (د ورتللو) د دوی جهنم دوزخ دی او بد مرجع غای د ورتللو دی (دا دوزخ).

تفسیر: رومبی د مؤمنانو د هستوګنی غای ور وښود - او بیا د هغوی په مقابل کې د کفارو او د منافقانو د هستوګنی غای او کور رابکاره کړ.

ضَرَبَ اللَّهُ مَثَلًا لِلَّذِينَ كَفَرُوا امْرَأَتَ نُوحٍ وَامْرَأَتَ لُوطَ
كَانَتَا تَحْتَ عَبْدَيْنِ مِنْ عِبَادِنَا صَالِحَيْنِ فَخَانَتَاهُمَا فَلَمْ
يُغْنِيَا عَنْهُمَا مِنَ اللَّهِ شَيْئًا وَقِيلَ ادْخُلَا النَّارَ مَعَ الدَّٰخِلِينَ ⑤
وَضَرَبَ اللَّهُ مَثَلًا لِلَّذِينَ آمَنُوا امْرَأَتَ فِرْعَوْنَ

بیان کړی دی الله یو مثل دپاره د هغو کسانو چه کافران منکران شوی دی
بنځه د نوح او بنځه د لوط چه وی دا (دواړه ښځی تر نکاح) لاندی د دوو
بندگانو له بندگانو صالحانو څمونږ بیا خیانت وکړ (دی دواړو ښځو له دغو
دواړو (صالحانو میرو (خاوندانو) خپلو سره) نو دفع نه کړ (دغو پیغمبرانو)
له دغو (خپلو) ښځو څخه له عذاب د الله څخه هیڅ شی او وویل شو ننوځی
تاسی دواړه (دوزخ ته) سره له نورو ننوتونکیو (کافرانو) او بیان کړی دی
الله یو مثل دپاره د هغو کسانو چه ایمان نی راوړی دی بنځه د فرعون

تفسیر: یعنی حضرت نوح او حضرت لوط علیهما السلام د الله څنگه نیک بندگان و مگر د دواړو
په کورونو کې د هغوی ښځی منافقانی وی چه په ښکاره ډول (طریقه) به نی هغو سره تعلقات
لرل خو په پټه به له کافرانو سره ملی وی. نو بیا څنگه شول؟ له عامو دوزخیانو سره دوی هم د
الله تعالیٰ له لوری په دوزخ کې و غورځول شول او د پیغمبرانو د زوجیت تعلقات یوه ذره هم
هغوی ته څه فائده ونه رسوله او نه نی له عذابه وژغورل (وساتل) پرته (علاوه) له دی څخه د
فرعون ښځه بی بی آسیه رضی الله تعالیٰ عنها بنت مزاحم چه یوه پخه ایمانداره او کامله ولیه وه
او د هغی میره (خاوند) د الله تعالیٰ لوی یاغی و هغی نیکی ښځی خپل میره (خاوند) له عذابه

ونه شو ژغورلی (ساتلی). او نه د میره (خاوند) د شرارت او بغاوت په جرم هغی ښځی ته کوم
آخروی رنځ ور ورسید. حضرت شاه صاحب لیکي «یعنی خپل ایمان درست کړئ! چه نه میره
(خاوند) او نه مو ښځی او نه مو نور ژغورلی (بیچ کولی) شی او دا قانون ئی په عام ډول
(طریقه) گردو (تولو) ته وراواوه.» داسی دی توهم ونه کړ شی چه (معاذ الله) دا ئی د حضرت
ښځو ته ویلی دی هغوی ته خو ئی هغه فرمایلی دی چه د النور په سورت کښی راغلی دی.
﴿وَالَّذِينَ ظَلَمُوا﴾ او که په فرض محال سره داسی توهم وکړی شی نو د فرعون د ښځی مثال
له چا سره ونښلوه شی؟ «لاحول ولا قوة الا بالله العلی العظيم»

اِذْ قَالَتْ رَبِّ ابْنِ لِيْ عِنْدَكَ بَيْتًا فِي الْجَنَّةِ

کله چه وویل دی ای ربه غما جوړ کړه ماته په نزد خپل یو کور په جنت
کښی

تفسیر: یعنی خپل قرب دی را عنایت کړه! او په جنت کښی راته یوه ماڼی ودانه کړه!.

وَنَجَّيْتُ مِنْ فِرْعَوْنٍ وَعَمَلِهِ وَنَجَّيْتُ مِنَ الْقَوْمِ الظَّالِمِينَ ۝

او ومی ژغوره (خلاصه) می کړه له عذاب د فرعون څخه او له عملی د ده
څخه او ومی ژغوره (خلاصه) می کړه له قومه ظالمانو څخه.

تفسیر: یعنی د فرعون له منگولو څخه می وژغوره (وساته)! او د هغه له ظلم غځنی راته نجات
وښه دوی حضرت موسی علیه السلام پاللی ؤ او د دوی له مرستیانو (ملگرو) غځنی ؤ وائی کله
چه فرعون ته دا حال ورڅرگند شو نو دایع په غلورو موړو کښی وټاړه او راز راز (قسم قسم)
ربرونه (تکلیفونه) او ایذاوی ور ورسولی په هم دی حال کښی د الله تعالی له لوری هغه ته د هغه
د جنت مخای ور وښوول شو چه د هغه لامله (له وجی) په هغی باندی هغه گرد (تول) ربرونه
(تکلیفونه) او سختیاوی ور اسانی شوی په پای (آخر) کښی فرعون هغه سیاستاً ووژله او دی د
شهادت کندول په سر واپراوه او د حقیقی مالک الملکوت اجل و اعلی شانه واعظم برهانه مخی ته
ورسیده په صحیح حدیث کښی نبی کریم علیه افضل الصلوة والتسلیم د دی د کامل توب اعلان
فرمایلی او حضرت بی بی مریم سره ئی د هغه شتوالی ذکر کړی دی په زرهاؤ رحمتونه دی وی د
دوی په پاک روح باندی.

وَمَرْيَمَ ابْنَتَ عِمْرَانَ الَّتِي أَحْصَدَتْ فَرْجَهَا

او (مثل بیان کبری دی الله د) مریم لور د عمران هغه چه ساتلی و غای د شهوت خپل (له نکاح او سفاح څخه)

تفسیر: یعنی له حلال او له حرام له گردو (تولو) څخه ئی محفوظه وساتله.

فَنَفَخْنَا فِيهِ مِنْ رُوحِنَا

نو ومو پوکل (په گریوان د هغی) کښی له روح خپل څخه

تفسیر: یعنی د پرښتی په وسیله ئی یو روح ورو پوکه. حضرت جبریل علیه السلام د دی د کمیسه په گریوان کښی پوکلې و چه د هغه په نتیجه کښی د حمل استقرار وشو او حضرت مسیح علیه السلام پیدا شو.

تنبيه: د نفخی نسبت ئی د ځان په لوری ځکه وفرمایه چه حقیقی خالق او علی الاطلاق مؤثر همغه دی ځکه چه د هری ښځی په رحم کښی هر یو وړوکی چه جوړیږی د هغه اصلی جوړونکی او پیدا کوونکی پرته (علاوه) له دی خالق څخه څوک دی. ځینو محققینو دلته د (فرج) معنی د گریوان یا څاک (چاک گریبان) اخیستی ده نو په دی تقدیر سره ﴿لَحْصَتًا فَرْجَهَا﴾ معنی به داسی وی چه د هیچا لاس ئی خپل گریوان ته نه دی پری ایښی او دا به نهایت بلیغه کنایه د دی له عصمت او عفت څخه وی لکه څمونږ د پښتنو په محاورو کښی وایه شی چه هغه ښځه ډیره سپین لمنی ده! په عربو کښی داسی وائی «نقی الجیب طاهر الذیل» توله دی غنی عفیف النفس مراد اخلی او د جامی لمن او یا څاک مراد نه وی نو په دی تقدیر سره به ﴿فَنَفَخْنَا فِيهِ﴾ کښی ضمیر د (فرج) په لوری د هغه د لغوی معنی په اعتبار سره راجع کیږی والله تعالی اعلم بالصواب.

وَصَدَقَتْ بِكَلِمَاتِ رَبِّهَا وَكُتِبَ

او تصدیق باور کړی و هغی په خبرو د رب خپل باندی او په کتابونو د ده

تفسیر: د رب خبری هغه وی چه د پرښتو په ژبو سره د آل عمران په سورت کښی بیان شوی دی ﴿وَإِذْ قَالَتِ الْمَلَائِكَةُ يٰمَرْيَمُ إِنَّ اللَّهَ اصْطَفٰكِ وَطَهَّرَكِ﴾ الآية - او له کتابونو ځنی به عام سماویه کتابونه مراد اخلی او د تخصیص ضرورت نشته.

وَكَانَتْ مِنَ الْقُنَيْتَيْنِ ۝

او وه دا له امر منونکیو فرمان وړونکیو څخه.

تفسیر: یعنی د کاملینو نارینه و په شان په بندگی او طاعت کېنې ټینګه او ثابت قدمه وه باقی داسی وېوله چه د قانتینو له کورنۍ څخه وه.

«تمت سورة التحريم والله الحمد والمنة وبه التوفيق والعصمة»

سورة الملک مکيه وهى ثلثون آية وفيها ركوعان رقمها (٦٧) تسلسلها حسب النزول (٧٧) نزلت

بعد سورة الطور

د الملک سورت مکى دى (٣٠) آيته دوه رکوع لری په تلاوت کښی (٦٧) او په نزول کښی

(٧٧) سورت دى

وروسته د «الطور» له سورت څخه نازل شوى دى

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شروع کوم په نامه د الله چه دیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دى

تَبْرَكَ الَّذِي بِيَدِهِ الْمُلْكُ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ①

دیر برکت کوى هغه (الله) چه په لاس (بلاکيف) د ده کښی دى ملک
سلطنت او هم دغه (الله) پر هر څيز باندی (چه اراده وفرمائى) ښه قادر دى.

تفسیر: يعنى لوى برکتناک او خورا (دیر) ثابت دى په دوام هغه الله تعالى چه گرد (تول) ملک
د ده دى او يواځى په هر شى کښی د هغه واک او اختيار دى او حکم ئی پر هر څيز او هر
ځای باندی چلیږی.

الَّذِي خَلَقَ الْمَوْتَ وَالْحَيَاةَ لِيَبْلُوَكُمْ أَيُّكُمْ أَحْسَنُ عَمَلًا

هغه (الله) چه پیدا کړی ئی دى مرگ او ژوندون لپاره د دى چه وازموئى
تاسی چه کوم یو له تاسی دیر ښه دى د عمل له مخی (چه درکړی تاسو ته
جزاء د اعمالو)

تفسیر: يعنى د مړینى او د ژوندون سلسله هغه الله قائمه کړی ده. مونږ او تاسی ړومبى هیڅ نه
وو هم هغه مرگ او مړینه وگنې بیا پیدا شو وروسته له هغه مړینه او مرگ پر مونږ راغى بیا مو له
هغى مړینى او مرگ څخه ژوندی راپاڅوى لکه چه د (البقرة) په دریمى رکوع ٢٨ آیت څمونږ د دغه
تفسیر کښی راغلى دى ﴿وَكُنْتُمْ أََمْْوَاتًا فَأَحْيَاكُمْ ثُمَّ مِيتَكُمْ ثُمَّ أَحْيَاكُمْ ثُمَّ إِلَيْكُمْ تُرْجَعُونَ﴾ د
مړینى او د ژوندون دا گردی (تولی) سلسلی د دى دپاره دى چه ستاسی د چارو کتنه او ازموینه
وکړه شى چه کوم یو خراب کار کوى؟ او کوم یو ښه کوى په ړومبى ژوندون کښی ازموینه
کيږی او په دوهم ژوندون کښی د هغه نتیجه فوراً درښوله کيږی. فرض ئی کړی. که ړومبى

ژوندون نه وی نو چا به عمل کاوه . که موت نه راتلی نو خلق به له مبدا او منتهی غنی غافل او بی فکره پاتی کیدل او هیڅ به نه پسی گرځیدل که بیا ژوندون نه وی نو د ښو او بدو چارو بدل به چیری ورکاوه کیده؟.

وَهُوَ الْعَزِيزُ الْغَفُورُ ۝

او هم دغه (الله) ښه غالب قوی دی ډیر مغفرت کوونکی دی.

تفسیر: یعنی داسی زبردست دی چه د هغه له نیولو غنی هیڅوک ځان نشی بچ کولی او لوی لوروونکی مغفرت کوونکی او ښونکی هم دی.

الَّذِي خَلَقَ سَبْعَ سَمَوَاتٍ طِبَاقًا

هغه (الله) چه پیدا کړی ئی دی اووه آسمانونه طبقی طبقی لاندی باندی

تفسیر: په حدیث کښی راغلی دی چه د یوه آسمان په سر باندی بل آسمان او د هغه د پاسه دریم آسمان او هم داسی یو پر بل باندی اووه آسمانونه سره لاندی باندی طبقی دی چه له یوه آسمانه تر بل آسمان پوری د پنځو سوو کلونو مسافه ده. د دی خبری تصریح په نصوصو کښی نه ده شوی دا شینتوب (شینوالی) چه غمونو په نظر راځی هم دغه آسمان دی؟ کیږی چه اووم آسمان له دی څخه پاس وی او دا شین والی د آسمان د چت رنگ وی.

مَا تَرَىٰ فِي خَلْقِ الرَّحْمَنِ مِن تَفَوُّتٍ

وبه نه وینی ته (ای کتونکیه) په پیدایښت د رحمن کښی هیڅ تفاوت خلل عیب فرق

تفسیر: یعنی قدرت پخپل انتظام او کاریگری کښی هچیری هیڅ فرق نه دی ایښی په هر شی کښی له انسان غنی اخیستی تر حیواناتو - نباتاتو - جماداتو - عناصرو - علوی او سفلی - اجرامو او اوو آسمانونو - ستوریو - او نورو پوری یو شانی د هغه قدرت او کاریگری ښکاری - هسی نه دی چه غینی شیان ئی په حکمت او بصیرت سره او غینی ئی هم داسی چتی (فضول) او بیکاره او بی اصوله پیدا کړی وی (العیاذ بالله) که چیری چاته هسی کوم شی په نظر ورشی نو ودی پوهیږی چه د هغه په ځای د ده په عقل او نظر کښی څه نه څه نقص او قصور شته.

فَارْجِعِ الْبَصَرَ هَلْ تَرَىٰ مِنْ فُطُورٍ ﴿۳۰﴾

بیا واروه (خپلی) سترگی چه آیا وینی ته (پکښی) څه چاود څیروالی نقصان.

تفسیر: یعنی گرد (تول) کائنات له ښکته څخه تر پاسه پوری په یوه قانون او مضبوط نظام سره تړلی شوی دی او یو لړ ئی له بل لړ سره داسی نښتی دی چه هیچری څه چاود - فرق - تفاوت سوری - خلل - نقصان عیب او څه تنقید پکښی نشته. او نه د هغه په کاریگری کښی څه اهمال او اختلال موندل کیږی هر شی همغسی دی لکه چه ښائی. که دا آیتونه د آسمان په نسبت وی نو مطلب به ئی داسی وی چه ای اوریدونکیه (مخاطبه) پاس آسمان ته وگوره چه په کوم ځای کښی ئی څه لاندی باندی درز چاود څیروالی او نقصان موندل کیږی؟ بلکه یو صاف - هوار - متصل - مربوط او منظم شی په نظر راځی چه سره د تیریدلو د دومره زمانو او د او د ازمونو د تطاولو تر نن پوری هیڅ یو فرق او تفاوت نه پکښی لیده کیږی.

ثُمَّ ارْجِعِ الْبَصَرَ كَرَّتَيْنِ يَنْقَلِبْ إِلَيْكَ الْبَصَرُ خَاسِئًا وَهُوَ حَسِيرٌ ﴿۳۱﴾

بیا وگرځوه سترگی خپلی (آسمان ته ای کتونکیه!) دوه دوه ځلی بیرته به راو گرځی پاتی سترگی (ستا) بیرته گرځیدونکی او دغه (سترگی به وی) ذلیلی سترگی ستومانه (له نه لیدو د خلل نه).

تفسیر: یعنی ممکن دی چه په یوه نیمه کتنه کښی سترگی تیروځی نو ځکه په پوره کوشش سره څو څو ځلی وگوره! چه آیا په کوم ځای کښی کوم چاود - کندو - څیروالی او رخنه شته؟ ښه غور - فکر او دقت وکړه او بیا کتنه پری وکړه چه د قدرت په انتظام کښی څو چیری د گوټی ایښوولو ځای شته؟. په یاد ئی ولرئ! چه ستاسی سترگی له دیرو کتلو ځنی سترگی ستومانیدوی او ذلیلی - درمانده خری پری به بیرته راگرځی خو د الله تعالی په کاریگری کښی او مصنوعاتو او انتظاماتو به هیڅ عیب او قصور نه شی! ایستلی.

وَلَقَدْ زَيَّنَّا السَّمَاءَ الدُّنْيَا بِمَصَابِيحٍ

او خامخا په تحقیق ښائسته کړی دی مونږ دا آسمان (له ټولو آسمانونو څخه) ډیر نژدی (ځمکی ته) په دیوو ستوریو سره

تفسیر: یعنی د آسمان په لوری وگورئ چه د شپې له مخې د ستوریو اشعه پلوشی - ځلیل او سینگار په څه رونق او شان سره بریښی - دا د قدرت هسی رڼاگانې او دیوی دی چه د نری (دنیا) دیری گتی په هغو پوری تړلی دی.

وَجَعَلْنَاهَا رُجُومًا لِلشَّيْطَانِ

او گرځولی دی مونږ دغه (دیوی ستوری) ویشتونکی شیطانانو لره

تفسیر: د (رجم الشیاطین) مضمون د (الحجر) په سورت او په نورو ځایونو کښی په تفصیل سره تیر شوی دی.

وَأَعْتَدْنَا لَهُمْ عَذَابَ السَّعِيرِ

او تیار کړی دی مونږ دوی لره عذاب ډیر سوځونکی (د دوزخ).

تفسیر: یعنی په دنیا کښی په شهابو سره ویشتل کیږی او په آخرت کښی دوی لره د دوزخ اور تیار دی!

وَالَّذِينَ كَفَرُوا بِرَبِّهِمْ عَذَابُ جَهَنَّمَ ۖ وَبِئْسَ الْمَصِيرُ

او شته دپاره د هغو کسانو چه کافران شوی دی په رب خپل باندي عذاب د جهنم دوزخ او بد مرجع ځای د ورتللو دی (دا دوزخ).

تفسیر: یعنی د کافرانو د هستوگنی ځای له شیاطینو سره په همغه دوزخ کښی دی.

إِذَا الْقَوَا فِيهَا سَمْعُهَا لَهَا شَهِيقًا وَهِيَ تَفُورُ ۖ تَكَادُ تَمَيَّزُ مِنَ الْغَيْظِ

کله چه وغورځولی شی (کافران) په دغه (اور د دوزخ) کښی وابه وری دوی دغه (دوزخ لره) آواز لوی بد او هغه به خوتیږی. نژدی به وی (دا دوزخ)

چه توتی توتی شی له جهته د قهره (غضبیه پر کفارو باندی).

تفسیر: یعنی په هغه وقت کښی به د دوزخ غږ ډیر بد او ویروونکی وی - او په بی انتها خوټیدلو او اشتعال سره به هسی رابکارۍ لکه چه له ډیری غصی او قهر پوری راوړی چه اوس به سم د لاسه توتی توتی الوخی (اعاذنا الله منها بلطفه وکرمه).

كُلَّمَا أَلْقَى فِيهَا فَوْجٌ سَأَلَهُمْ خَزَنَتُهَا أَلَمْ يَأْتِكُمْ نَذِيرٌ ۝

هر کله چه وغورځوله شی پکښی یوه ډله (د منکرانو) پوښتنه به وکړی (توبیخاً) له هغوی نه خازناني د دوزخ (داسی چه) آیا نه ؤ راغلی تاسی ته (ای منکرانو) ویروونکی (پیغمبر په دنیا کښی).

تفسیر: یعنی دا پوښتنی به د زیاتو ذلیلولو - محجوبولو او خړولو دپاره وی چه تاسی په دی مصیبت کښی ککر شوی یی آیا پخوا له دی څخه چا نه وی خبر کړی؟ او نه ئی متنبه کړی او ویروولی وی؟ چه په دی لاره باندی مه غی، ! که نه سم به په دوزخ کښی لویږئ چه هلته به داسی سخت سخت عذابونه وی!

قَالُوا بَلَىٰ قَدْ جَاءَنَا نَذِيرٌ فَكَذَّبْنَا وَقُلْنَا مَا نَزَّلَ اللَّهُ مِن شَيْءٍ إِنَّا أَنْتُمْ إِلَّا فِي ضَلَالٍ كَبِيرٍ ۝

نو وبه وائی (منکران داسی چه) هو! په تحقیق راغلی ؤ مونږ ته ویروونکی (پیغمبر) نو دروغجن وباله مونږ دی او وویل مونږ (هغوی ته چه) نه دی رالیږلی الله هیڅ شی نه یی تاسی مگر په گمراهی لویه کښی

تفسیر: یعنی خجل او نادم شوی په ډیر حسرت او ندامت سره به جواب ورکوی چه بیشکه ویروونکی پیغمبر مونږ ته راغلی و - مگر مونږ د هغوی خبری ونه منلی او دوی به مو تل دروغجنول او ورته ویل به مو چه تاسی غلطی خبری کوی - نه د الله تعالی له لوری رالیږلی شوی یی - او نه پر تاسی باندی وحی راغی بلکه تاسی د عقل او پوه له لاری څخه لری تللی یی او په سخته گمراهی کښی لویږلی یی. یا دا خطاب د ملائکو دی کافرانو ته یعنی په جواب د کافرانو کښی وبه وائی ملائکی نه وی تاسی په دنیا کښی مگر په گمراهی لویه کښی.

وَقَالُوا لَوْ كُنَّا نَسْمَعُ أَوْ نَعْقِلُ مَا كُنَّا فِي أَصْحَابِ السَّعِيرِ ⑩

او وبه وائی (منکران) که چیری وی مونږ چه اوریدلی مو (خبری د انبیاؤ په دنیا کښی په سماع القبول سره) یا مو عقل لرلی (په خیر او شر خپل) نو نه به وو مونږ (نن) په اهل ملگرو د دوزخ کښی

تفسیر: یعنی مونږ په دی نه پوهیدو چه دا ویروونکی به رښتین راووی - که مونږ په هغه وقت کښی د کوم پند ورکوونکی خبری اوریدلی وی - او له پوه او عقل څخه مو کار اخیستی وی - او د معاملی په حقیقت باندی پوهیدلی وی نو نن به ولی د دوزخیانو په ډله کښی گډیدو او تاسی ته به د دی پیښور او طمن ورکولو موقع څه رنگه په لاس درتله؟.

فَاعْتَرَفُوا بِذَنبِهِمْ فَسُحْقًا لِأَصْحَابِ السَّعِيرِ ⑪

نو اقرار ئی وکړ (قائل شول) دوی په گناه خپلی باندی نو (لری کړی دی دوی لره الله له رحمته) لری والی خاوندانو د دوزخ لره

تفسیر: یعنی پخپله دوی اقرار وکړ چه بیشکه مونږ مجرمان یو هسی بی گناه مونږ په دوزخ کښی نه یو لویدلی خو د دی ناوخته اقرار او اعتراف ځنی هغوی ته هیڅ یوه گناه (نفعه) او فائده نه ورسپړی او هسی ارشاد به کیري ﴿فَسُحْقًا لِأَصْحَابِ السَّعِيرِ﴾ اوس دی لری او ورک شی او دفعه دی شی دوزخیان» دوی لره د رحمت په شاؤ خوا کښی هیڅ د هستوگنی ځای نه دی پاتی بلکه دوی ته لریوالی دی له مهربانی د الله څخه.

إِنَّ الَّذِينَ يَحْتَسِبُونَ رَبَّهُمْ بِالْغَيْبِ

بیشکه هغه کسان چه ویریږی له رب خپل په غیب سره

تفسیر: یعنی الله تعالی ئی نه دی لیدلی - مگر پر هغه او د هغه په صفاتو باندی پوره باور لری او د هغه د عظمت او د جلال له تصویره ریږدی (رپی) او د هغه د عذاب له خیاله لرځیږی. یا د (بالغیب) مطلب دا دی چه د خلقو له مجمع ځنی جلا (جدا) په عزلت او خلوت کښی هم په پټه سره خپل پروردگار یادوی او د هغه له ویری څخه لرځیدونکی ویریږی وی.

لَهُمْ مَغْفِرَةٌ وَأَجْرٌ كَبِيرٌ^(۱۲) وَأَسْرُوا قَوْلَكُمْ أَوِ اجْهَرُوا بِهِ إِنَّهُ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ^(۱۳)

شته دوی ته مغفرت (د گناهونو) او اجر ثواب ډیر لوی (چه جنت دی). او که پتوئ تاسی خبره خپله او که ښکاروئ (هغه خبره) بیشکه هغه (الله) علیم ښه دانا دی په پتو خبرو د سینو باندی هم

تفسیر: یعنی اگر که تاسی هغه نه وینی - مگر هغه تاسی وینی - او ستاسی په هره پته او ښکاره خبره که په خلوت کښی وی یا په جلوت کښی پوهیږی بلکه پر هغو ټولو شیانو باندی هم خبردار دی چه ستاسی په زړونو کښی گرځی لنډه ئی دا چه سره له دی چه الله تعالی ستاسی له سترگو ځنی پت او غائب دی خو بیا هم ستاسی په ټولو پتو او ښکاره و باندی پوه او خبردار دی او هیڅ شی تری غائب او پت نه دی.

الْأَعْلَمُ مَنْ خَلَقَ وَهُوَ اللَّطِيفُ الْخَبِيرُ^(۱۴)

آیا نه پوهیږی (په پتو اسرارو د زړونو) هغه (الله) چه پیدا کړی ئی دی (زړونه بلکه هر شی ورمعلوم دی) او همغه (الله) دی علیم دانا (په پتو اسرارو) ښه خبردار دی (په ظواهر و موجوداتو هم).

تفسیر: یعنی ستاسی او ستاسی د افعالو او اقوالو د هر غیز خالق او مختار هم همغه الله تعالی دی کله چه خالق او مختار کوم شی پیدا کوی نو خامخا په هغه باندی پوه او خبردار او پوره عالم هم وی که نه پیدا کول ناممکن دی او داسی امکان نه لری چه یو شی ئی جوړ کړی وی خو پری ونه پوهیږی.

هُوَ الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ الْأَرْضَ ذُلُولًا فَامْشُوا فِي مَنَاكِبِهَا وَكُلُوا مِنْ رِزْقِهِ وَإِلَيْهِ الشُّورُ^(۱۵)

دغه (الله) همغه ذات دی چه گرځولی ئی ده تاسی ته ځمکه پسته تابعداره نو ځی گرځی تاسی په اوږو اطرافو لارو د دی ځمکی او خوړئ تاسی له (حلال) رزق د دغه (الله) او خاص دغه (الله) ته بیا ژوندی راپورته کیدل ستاسو دی

(پس له مرگه).

تفسیر: یعنی ځمکه ئی ستاسی په مقابل کښی داسی نرمه - پسته - ذلیلله مسخره او منقادده گرځولی ده چه هر څه وغواړئ په هغی کښی تصرف کولی شئ او په هغی باندی او د هغی پر غرونو باندی ځئ او راځئ - او تری خپل خوراک څښاک او نور ضروریات گټئ مگر دومره په یاد ولرئ هغه څوک خواړه او نور شیان درکوی د هماغه په لوری پس له مرگه او بیا ژوندی پاڅیدلو ستاسی بیا ورنگ دی.

ءَاٰمَنْتُمْ مِّنْ فِی السَّمَآءِ اَنْ یَّخْسِفَ بِكُمْ اَلْاَرْضَ فَاِذَا هِیَ تَنۡوُرُۙ

آیا مامون ډاډه شوی یی تاسی له هغه (الله) ځنی چه په آسمانونو کښی دی (په زعم ستاسی ای منکرانو) چه راپورته به کړی په تاسی باندی ځمکه (او) ډوب به مو کړی پکښی) بیا به (ناڅاپه) هلته دا (ځمکه) ولرزیږی وڅوڅیږی

تفسیر: پرمی ئی انعامات راښوولی ؤ اوس د قهر انتقام او د پوښتنی شان راښی او ویول ئی مقصود دی یعنی بیشکه ځمکه تاسی لره تابعه او مسخره شوی ده مگر په یاد ئی ولرئ چه په هغی باندی حکومت د هماغه د آسمان د څښتن (خاوند) دی چه که وغواړی تاسی په ځمکه کښی داسی خښوی چه له چار چاپیره به ځمکه درباندی پورته کوی او په هغه وقت کښی به ځمکه ولرځیږی او تاسی د هغی په هم دا خوزیدلو سره پکښی ډوبیږی نو ځکه سری لره نه ښائی چه د هغه خالق مختار له دربار ځنی بی ویږی او بی پروا شی - او په شرارت باندی لاس پوری کړی او د هغه په دیل او معطلی باندی مغرور شی!

اَمْ اٰمَنْتُمْ مِّنْ فِی السَّمَآءِ اَنْ یُّرْسِلَ عَلَیْكُمْ حَاصِبًاۙ

آیا مامون ډاډه شوی یی تاسی له هغه (الله) ځنی چه په آسمانونو کښی دی (په زعم ستاسی) له دی نه چه وږه لیږی په تاسی باندی کانی ویشتونکی باد

تفسیر: یعنی په ډیره خوشی سره په ځمکه باندی ځئ راځئ - او خواړه او نور ضروریات ځان ته گټئ خو سره له هغه خپل الله تعالی مه هیروی. که نه هغه الله تعالی په دی باندی قادر دی چه پر تاسی باندی یوه سخته سیلی درولیږی یا د کانو باران درباندی اوړوی - نو بیا به تاسی څه وکړلی شئ او ستاسی به دا گرد (تول) غلیدل - لاندی باندی کیدل په ځای پاتی کیږی.

فَسْتَغْلِبُونَ كَيْفَ نَذِيرٌ ۝۱۸

نو ژر ده چه پوه به شیء تاسی چه شه رنگه وو ویرول عَمَا

تفسیر: یعنی له هغه عذاب به تاسی ویرول کیږی هغه غومره تباہ کوونکی او ویروونکی ؤ؟.

وَلَقَدْ كَذَّبَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ فَكَيْفَ كَانَ نَكِيرٌ ۝۱۹

او خامخا په تحقیق دروغجن کری ؤ (کفارو خپل انبیاء) چه پخوا له دغو (کفارو د مکې) څخه ؤ نو شه رنگه وو انکار عذاب عَمَا

تفسیر: یعنی له عاد او ثمود او له نورو سره کومه معامله چه شوی ده له هغی ځنی عبرت واخلي! او وگورئ چه د هغوی په حرکاتو باندی هم مونږ انکار کری ؤ نو هغه ځمونږ انکار شه رنگه د عذاب په صورت ورښکاره شو؟.

أَوَلَمْ يَرَوْا إِلَى الطَّيْرِ فَوْقَهُمْ صَفٌّ وَ يَقْبِضُنَّ بِمَا يُمْسِكُهُنَّ إِلَّا الرَّحْمَنُ إِنَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ بَصِيرٌ ۝۱۹

آیا نه گوری دوی مرغانو ته (په هوا کښی) له پاسه د سرونو د دوی پرانیځی وزرونه او ټولوی (وزرونه خپل) نه نیسی نه ساتی دوی په هوا کښی له پریوتو مگر خو رحمن (ئی ساتی په رحمت او قدرت خپل) بیشکه هغه (الله) په هر څیز باندی بینا ښه لیدونکی دی.

تفسیر: ږومبی د آسمان او د ځمکی ذکر شوی ؤ دلته د هغو د منع د شیانو ذکر دی. یعنی د الله تعالی قدرت ته وگورئ چه مرغان د ځمکی او د آسمان په منع کښی کله خپل وزرونه غوړوی او پرانیځی او خواره ئی کری څرنگه ورسره الوځی؟ او کله ئی ټولوی او سره له دی چه د ثقیل جسم او د درنی بنی او بشری خاوندان او مائلالی مرکز دی خو بیا هم هغوی لاندی نه رالویږی. او نه د ځمکی جاذبه قوت هغه وړوکی مرغه د خپل ځان په لوری راښکلی شی. وښه پرته (علاوه) له الله تعالی د چا قدرت لاس هسی دی؟ چه هغه ئی په فضاء او تشتیا کښی هسی ساتلی دی؟ بیشکه رحمن پخپل رحمت او حکمت سره د هغوی بنی (شکلونه) هسی جوړی کری دی او په هغوی کښی ئی داسی یو قوت ایښی دی چه د هغه په وسیله هغوی بی تکلفه په هوا

کښی خو غو ګری الوتلی او ګرځیدلی شی هغه د هر یوه څیز په استعداد باندې ښه پوهیږي او ګرد (تول) مخلوق تر خپل نظر لاندې ساتي ښائی د مرغانو د مثال له بیان کولو ځنې دلته د دی په لوری هم اشاره ده چه الله تعالیٰ په دی باندې هم قادر دی چه له آسمانه عذاب راولیږي او کافران د خپلو شرارتونو له سببه د دی عذاب مستحق او لائق دی. خو څه رنگه چه د الله تعالیٰ رحمت مرغان په هوا کښی ساتی د هغه رحمت له هغوی ځنې عذاب هم همغسې لری کړی دی.

أَمَّنْ هَذَا الَّذِي هُوَ جُنْدٌ لَّكُمْ يَنْصُرُكُمْ مِنْ دُونِ الرَّحْمَنِ
إِنَّ الْكَافِرُونَ إِلَّا فِي غُرُورٍ ۝

آیا څوک دی هغه (ذات) چه هغه لښکر ستاسی شی کومک مرستی (مدد) وکړی له تاسی سره (هیڅوک مو مددګار نشته) بی له رحمن نه دی کافران مګر خو په غرور غولیدلو کښی دی

تفسیر: منکران سخت غولیدلی دی که هغوی داسی ګڼی چه د هغوی باطل خدایان او د فرضی بتانو لښکری دوی د الله تعالیٰ له عذابه او له راتلونکی آفت ځنې ژغورلی (بچ کولی) شی؟ ښه وپوهیږئ چه له رحمانه جلا (جدا) شوی هیڅوک به هغوی ته مدد او مرستی (امداد) ونه رسوی!

أَمَّنْ هَذَا الَّذِي يَرْزُقُكُمْ إِنْ أَمْسَكَ رِزْقَهُ ۝

آیا څوک دی هغه (ذات) چه رزق درکړی تاسی ته که چیری بند کړی (الله) درڅخه رزق خپل (هیڅوک مو بی له الله رازق نشته)

تفسیر: یعنی که الله تعالیٰ د خوړو سامان او اسباب دریند کړی نو څوک به طاقت ولری چه په تاسی باندې د خوړو وروڼه پرانیځي؟

بَلْ لَّجُّوا فِي عُتُوٍّ وَنُفُورٍ ۝

بلکه ننوتلی او محکم شوی دی دوی په سرکشی عناد او تیښته نفرت کښی (له حقه).

تفسیر: یعنی دا خلق پخپلو زړونو کښی پوهیدل چه له الله تعالیٰ غنی جلا (جدا) پاتی شوی نه د چا د نقصان مخه نیولی شی او نه چاته گته (فائده) رسولی شی. مگر یواغی د شرارت او سرکشی لامله (له وجی) کله چه د توحید او اسلام په لوری راویللی شی نو تور خوری او یاغی کیږی.

أَمَّنْ يَمُشِي مَكْبًا عَلَىٰ وَجْهِهِ أَهْدَىٰ أَمَّنْ يَمُشِي
سَوِيًّا عَلَىٰ صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ ﴿٣٧﴾

آیا پس هغه شوک چه غی نسکور په مخ خپل باندی ښه لار موندونکی وی یا هغه شوک چه غی. برابر سم په لاری سمی باندی.

تفسیر: یعنی د ظاهری کامیابی لاری طی کوی همغه تر اصلی مقصد پوری رسیدی شی چه په سمه لاره باندی د سړیو په شان برابر لار شی هغه شوک چه په کږه لاره لکه ږانده نسکور غی نو هغه د مقصود تر منزل پوری نشی رسیدلی دا د یوه موحد او د یوه مشرک مثال دی. په قیامت کښی د دوی دواړو په ورتگ کښی هم داسی فرق لیده کیږی.

قُلْ هُوَ الَّذِي أَنْشَأَكُمْ وَجَعَلَ لَكُمُ السَّمْعَ وَالْأَبْصَارَ
وَالْأَفْئِدَةَ قَلِيلًا مَّا تَشْكُرُونَ ﴿٣٨﴾

ووايه (ای محمده!) دغه (الله) هغه ذات دی چه پیدا کړی ئی یی تاسی او درکړی مگرغولی ئی دی تاسی ته غوړونه (دپاره د سماعت اوریدلو د حق) او سترگی (دپاره د بصارت لیدلو د حق) او زړونه (لپاره د بصیرت پیژندلو د حق) ډیر لږ شکر وباسی تاسی (په دغو ډیرو نعماو د الله).

تفسیر: یعنی الله تعالیٰ د اوریدلو دپاره غوړونه او د لیدلو دپاره سترگی او د پوهیدلو دپاره زړونه را کړی دی تر شو د هغه حقونه ومنو او دا قوتونه په ښه لاره کښی مصروف کړو او د هغه طاعت او فرمان برداری وکړو مگر داسی شکرگزاره سړی ډیر لږ دی کافرانو ته وگورئ چه هغوی د دی نعمتونو حق څه رنگه په غای راوړی؟ او د الله تعالیٰ دا ورکړی شوی قوتونه د هغه الله تعالیٰ په مقابل څنگه استعمالوی؟.

قُلْ هُوَ الَّذِي ذَرَأَكُمْ فِي الْأَرْضِ وَإِلَيْهِ تُحْشَرُونَ ﴿٢٣﴾

ووايه (ای محمده!) دغه (الله) هغه ذات دی چه پیدا (خواره) ئی کړئ تاسی په ځمکه کښی (دپاره د عبادت) او خاص ده ته به راتول کړل شی تاسی (تول لپاره د حساب او جزاء په قیامت کښی).

تفسیر: یعنی ابتدا هم له هغه څخه شوی ده او انتهاء به هم پر هغه وی. له هر ځایه چه راغلی یی هلته به بیرته ځی بایدې و چه له هغه ځنی یوه شیبې (لحظه) هم نه غافلیدئ او هر وقت د هغه په فکر او یاد کښی وئ. او زیار (کوشش) وکړئ تر څو د هغه مالک په مخ کښی تش لاس ونه دریږی مگر داسی بندګان ډیر لږ دی.

وَيَقُولُونَ مَتَى هَذَا الْوَعْدُ إِن كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿٢٤﴾

او وائی دغه (کفار مؤمنانو ته په تمسخر سره) کله به وی دا وعده (د حشر) که چیری یی تاسی صادقان رښتینی (په دغه ویلو کښی نو مونږ پوه کړه په زمانه د راتلو د قیامت)

تفسیر: یعنی مونږ او تاسی به کله تولیږو؟ او د الله تعالی په حضور تول کله سره څو؟ او قیامت به کله وی؟ او ژر ئی رښکاره کړه!

قُلْ إِنَّمَا الْعِلْمُ عِنْدَ اللَّهِ وَإِنَّمَا أَنَا نَذِيرٌ مُّبِينٌ ﴿٢٥﴾

ووايه (ای محمده! دغو منکرانو ته) بیشکه د دی خبری یوه خبر (چه قیامت کله قائمیری) په نزد د الله دی او بیشکه (خبره دا ده چه) زه ویروونکی یم ښکاره (له جحیمه او نه یم خبر په وقت د راتلو د قیامت باندی)

تفسیر: یعنی د قیامت وقت او مهال زه ټاکلی (مقررولی) نه شم د هغه علم له الله تعالی سره دی. هو هغه شی چه په یقین سره راتلونکی دی له هغه ځنی پوهول او د هغه له ویروونکی مستقبل ځنی ډارول ځما فرضی کار دی چه زه ئی ادا کوم

فَلَمَّا رَأَوْهُ زُلْفَةً سَيِّئَتْ وُجُوهُ الَّذِينَ كَفَرُوا وَقِيلَ هَذَا الَّذِي كُنْتُمْ بِهِ تَدَّعُونَ ﴿٢٥﴾

پس کله چه ووينی دوی هغه (عذاب قیامت) ډیر نژدی نو بد شکله تور به شی مخونه د هغو (کسانو) چه کافران شوی دی او وویل به شی (دوی ته) دا همغه (عذاب) دی چه وی، به تاسو چه دغه مو (ژر) غوښتلو (په دنیا کېښی).

تفسیر: یعنی اوس خو د هغه د راتګ په نسبت شور لګوی، خو کله چه هغه ټاکلی (مقرر) وقت ورنژدی شی د ډیرو لویو یاغیانو او سرکشانو خولی به چینګی پاتی کېږی او په ویجاړو (ورانو) مخونو بدو اشکالو او وچو شونډو به هک پک اریان په ردو سترګو ورته ګوری او هیڅ به ئی له لاسه نه وی پوره

قُلْ أَرَأَيْتُمْ إِنْ أَهْلَكْنِي اللَّهُ وَمَنْ مَعِيَ أَوْ رَحِمَنَا فَمَنْ يُجِيرُ الْكَافِرِينَ مِنْ عَذَابِ إِلِيمٍ ﴿٢٥﴾

ووايه (ای محمده! دغو منکرانو ته) آیا وینئ خبر راکړئ تاسی ماته که چیرې هلاک می کړی الله او هغه څوک چه ځما سره دی (لکه چه تاسی د دی قصد کړی دی) یا رحم وکړی (الله) پر مونږ باندی په طول د عمر پس څوک دی چه وبه ژغوری (بچ به کړی) خلاص به کړی کافران له عذابه دردناکه څخه.

تفسیر: کفارو به تمنا کوله چه که محمد صلی الله علیه وسلم ژر مړ شی نو دا قصه به پای ته ورسېږی (العیاذ بالله) د هغه جواب داسی ورکوی چه فرض ئی کړی، که سم د ستاسی له اټکله محمد صلی الله علیه وسلم او د ده ملګری رضی الله تعالیٰ عنهم مړه شی یا سم ځمونږ د مسلمانانو له عقیدې سره محمد صلی الله علیه وسلم او د ده ملګری د الله تعالیٰ په رحمت بریالیان (کامیاب) او مراد موندونکی شی نو په دی دواړو صورتونو کېښی هر یو چه وی چه له هغی ځنی تاسی ته هیڅ یوه ګټه (نفعه) او فائده نه رسېږی ځمونږ انجام په دنیا کېښی هر څه چه وی خو آخرت مو ډیر ښه دی ځکه چه مونږ په دی لاری کېښی جداو جهد کوو. لیکن تاسی د خپلو ځانونو فکر وکړی چه په دی کفر او سرکشی سره تاسی به له هغه درد رسوونکی عذاب څخه چه راتلونکی دی څوک وژغوری (بچ کړی) ؟ ځمونږ فکر او اندیښنه پرېږدی، پخپل فکر

کښی ولویوی ولی چه کافران په هیڅ دول (طریقه) د الله تعالیٰ له عذابو ژغوریدونکی (بچ کیدونکی) نه دی.

قُلْ هُوَ الرَّحْمَنُ الْمَتَّابُ وَعَلَيْهِ تَوَكَّلْنَا

وایه (ای محمده دغو منکرانو ته الله) رحمان دی چه ایمان مو راوړی دی پر هغه (رحمان) باندی او پر همغه (رحمان) باندی توکل کړی دی مونږ (په ټولو کارونو خپلو کښی)

تفسیر: یعنی څنگه چه ځمونږ ایمان په هغه الله تعالیٰ باندی دی نو د هغه په مرسته (مدد) ځمونږ ژغورنه (نجات) یقینی ده او کله چه مونږ په صحیحی معنی سره پر هغه الله تعالیٰ باندی اسره او توکل لرو په گردو (ټولو) مقاصدو کښی مو بری او کامیابی یقینی ده. ﴿وَمَنْ يَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ فَهُوَ حَسْبُهُ﴾ او هر کله چه په تاسو کښی دا دواړه نشته نه ایمان او نه توکل - نو څه رنگه به تاسی بی فکره یی؟.

فَسَتَعْلَمُونَ مَنْ هُوَ فِي ضَلَالٍ مُبِينٍ ٢٩

نو ژر به پوه شی تاسی په (وقت د لیدلو د عذاب کښی) چه څوک دی هغه (چه لویدلی دی) په گمراهی ښکاره کښی (له مؤمنانو او کافرانو)

تفسیر: یعنی مونږ مؤمنان داسی یو چه ستاسی گمان دی یا تاسی منکران همغسی یی چه ځمونږ عقیده ده.

قُلْ أَرَأَيْتُمْ إِنْ أَصْبَحَ مَاؤُكُمْ غَوْرًا فَمَنْ يَأْتِيكُمْ بِمَاءٍ مَعِينٍ ٣٠

وایه (ای محمده دغو منکرانو ته) آیا وینئ خبر راکړئ تاسی ماته که چیری گهیځ (سحر) وگرځی اوبه ستاسی ښکته (په ځمکه کښی ننوتلی ورکی) نو څوک دی هغه چه راوولی تاسی ته اوبه روانی شفافی پاکی صافی.

تفسیر: یعنی د مړینی او ژوندون گرد (ټول) اسباب د هغه الله تعالیٰ د قدرت په لاس دی یوه اوبه د مثال په ډول (طریقه) واخلئ چه په هغه باندی هر شی ژوندی دی. فرض ئی کړئ که د چینو - ویالو - کوهی او نورو اوبه وچی شی او د ځمکی لاندنی عمق او تل ته ورښکته شی لکه

چه زیاتره د تودوخی په موسم کښی پېښیږی نو د چا له لاسه به پوره وی چه لکه مرغلری غوندی جاری پاکی رنی او صافی اوبه په زیاته اندازه سره راپیدا کری چه ستاسی ژوندون او بقاء لره کافی وی. نو ځکه یو متوکل مؤمن لره ښائی چه په هغه خالق الکل مالک علی الاطلاق باندی هیله (امید) او اسره ولری. له هم دی ځایه وپوهیږی کله چه د هدایت گردی (تولی) چینی وچی شوی دی نو په دغه وقت کښی د هدایت او د معرفت نه وچیدونکی چینه د محمد صلی الله علیه وسلم په مبارک صورت بهول هم د هغه مطلق رحمن کار دی چه د خپل فضل او انعام ځنی د گردو (تولو) ذوی الارواحو او ساکبنانو (جاندارو) د ظاهری او باطنی ژوندون سامان پیدا کری دی که په فرض محال سره دا چینه وچه شی لکه چه د اشقیایو تمنا ده نو څوک به وی چه مخلوقاتو لره داسی صافی شفافی اوبه راپیدا کری شی؟.

تمت سورة الملك بفضل الله وكرمه ومنه

سورة القلم مكية الا من آية (۱۷) الى غاية آية ۳۳ ومن آية (۴۸) الى غاية (۵۰) فمندية وهی اثنتان وخمسون آية وفيها ركوعان رقمها (۶۸) تسلسلها حسب النزول (۲) نزلت بعد سورة العلق. د «القلم» سورت مکی دی پرته (علاوه) له (۱۷) آيته تر ۳۳ آيت پوری او له (۴۸) آيت څخه تر (۵۰) آيت پوری چه مدنی دی (۵۲) آيتونه او دوه ركوع لری په تلاوت كښی (۶۸) او په نزول كښی دوهم سورت دی وروسته د «العلق» له سورت څخه نازل شوی دی

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شروع کوم په نامه د الله چه دیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

ن وَالْقَلَمِ وَمَا يَسْطُرُونَ ۝۱ مَا أَنْتَ بِنِعْمَةِ رَبِّكَ بِمَجْنُونٍ ۝۲

قسم دی په قلم او په هغه څه چه دوی ئی لیکي چه نه ئی ته (ای محمده!) په نعمت (فضل انعام) د رب خپل سره لیونی

تفسیر: د مکی مشرکانو پیغمبر ته (العیاذ بالله) لیونی ویل ځینو به ویل چه په دوی باندی د شیطان اثر لویدیلی دی چه داسی یو ناڅاپه له گرد (تول) کور کهول او تبر څخه جلا (جدا)

شوی داسی غتی خبری کوی چه هیڅوک ئی نشی منلی - حق تعالیٰ د دی باطل خیال تردید او د خپل پیغمبر تسلی وفرمایله - یعنی پر هغه چا باندی چه د الله تعالیٰ دومره لوی فضل او انعام شوی وی چه د هغه مشاهده هر لیدونکی په ښه شان سره کولی شی - مثلاً اعلیٰ درجی فصاحت د حکمت او د پوهنی خبرو ئی د مخالفینو او موافقینو په زړونو کښی ډیر قوی تاثیر اچولی دی او سره د داسی لوړی (اوچتی) رشی (خوی) او ښو اخلاقو دوی ته لیونی ویل پخپله د ویونکی لیونتوب نه دی؟ په دنیا کښی ډیر لیونیان او اعلیٰ درجه مصلحان تیر شوی دی چه هغوی ته به هم پرومینیو خلغو لیونی ویل مگر د هغو د تاریخی معلوماتو هغه ذخیره چه د قلمونو په وسیله د پانو په منځ کښی لیکلی شوی ده په لوړ (اوچت) غړ سره شاهدی لولی چه د دی رښتینو لیونیانو او د هغو بللی شویو لیونیانو سریو د ژوندانه د حالاتو په منځ کښی څومره د ځمکی او د آسمان فرق او توپیر (تفاوت) شته؟ نن ځمونو د پیغمبر (العیاذ بالله) لیونی بلل بالکل داسی دی لکه د دنیا د گرد (تول) جلیل القدر اولوالعزم مصلحین په هره زمانه کښی ناپوهانو او شیرانو لیونیان بلل. خو څرنگه چه تاریخ د هغو مصلحانو په لوړو (اوچتو) کارونو باندی دوام او د بقاء مهرونه ثبت او لگولی دی او د هغو لیونی ویونکیو نومونه او نښی هم نه دی پاتی نژدی دی چه قلم او د هغه په وسیله سره لیکلی شوی لیکي د محمدی ذکر خیر - او بی مثاله چاری - او علوم او معارف هم د همیشه دپاره تل لیکلی وساتی او د هغو کسانو نومونه او نښی به په دنیا کښی پاتی نشی چه دوی ئی لیونی ښوول. یو وقت داسی هم په دنیا کښی راتلونکی دی چه توله دنیا به د محمدی صلی الله علیه وسلم د حکمت - معارف او پوهنی ستاینه (صفت) کوی او د دوی ذات به لکه یوه ډیر ښه کامل انسان په شان د یوی اجتماعی عقیدې په ډول (طریقه) ومنی کله چه د چا لوړوالی (اوچت والی) او لوئی او فضیلت قدوس الله تعالیٰ په ازل الازل کښی پخپل نورانی قلم سره د لوح محفوظ پر تختی باندی نقش کړی وی نو څوک به طاقت ولری چه یواځی د مجنون او د مفتون په ناکاره تشبیهاتو سره د هغه لیک یوه څنډه (غاره) هم محو او وتورلی شی؟ هغه څوک چه داسی خیال لری هغه خورا (ډیر) جاهل او مجنون او ډیر ناپوه او لیونی دی.

وَاِنَّ لَكَ لَاجْرًا غَيْرَ مَمْنُونٍ ۝۳

او بیشکه چه دی خاص تا لره خامخا اجر بدل ثواب بی انتهای

تفسیر: یعنی تاسی مه خپه کیږی د دوی له دی لیونی بللو څخه ستاسی اجر او ثواب زیاتیږی او ستاسی غیرمحدود هدایت فیض انسانی ښی نوعو ته رسیدونکی دی. او د هغو بی انتهای ثواب تاسی ته رسیدونکی دی آیا د لیونیانو او پاگلانو مستقبل به هسی روڼ او شاندار او پایدار وی؟ لکه چه ستاسی دی؟ یا د کوم لیونی طرز عمل او پروگرام او د عمل لاری داسی بری موندی شی

لکه چه ستا دا د طریق او تگ په بری سره پائ ته رسیږی؟ لکه چه د چا رتبه د الله تعالیٰ په دربار کښی دومره لوړه (اوچته) وی نو که هغه ته څو احمقان لیونی ووائی څه پروا ده ؟.

وَإِنَّكَ لَعَلَىٰ خُلُقٍ عَظِيمٍ ﴿۳۷﴾

او بیشکه چه ئی ته (ای محمده) هر ورو (خامخا) په خلق خوینو (دین ډیر لوی باندی).

تفسیر: یعنی په هغو اعلیٰ اخلاقو او ملکاتو سره چه د الله تعالیٰ له جانبه تاسی ستایلی شوی یی کله په لیونیانو کښی د هسی ښو خوینو تصور کاوه شی؟ د یوه لیونی په خبرو - اترو - کار - روزگار کښی هیڅ کله د نظم او ترتیب اثر نه لیدل کیږی او نه خبری یی پر چارو باندی منطقی وی. او حال دا دی چه ستاسی په مبارکه ژبه باندی پاک قرآن چلیږی او ستا ښه اعمال - افعال او اخلاق د هغه بی غږه تفسیر دی. پاک قرآن د هغو ښیگنو (خوینانو) او محاسنو ته چه دعوت او بلنه کوی هغه گرد (تول) ستاسی په وجود کښی فطرتاً شته. او د هغو بدو چارو - خرابی او معایبو څنی چه امتناع او رتنه کوی هغه طبعاً هیڅ ستاسی په وجود کښی نشته او تاسی بیخی له هغو څنی لری گرځی او تری بیزار یی او منفور ئی گنئ. ستاسی د پیدایښت ډول (طریقه) - ساخت او تربیت داسی واقع شوی دی چه ستاسی هیڅ یو حرکت او هیڅ یو کار او شی د تناسب او اعتدال څخه یو بشرکی هم دی خوا هغی خوا ته وړاندی وروسته نه ځی ستاسی ښه اخلاق تاسی ته اجازه نه درکوی چه د جاهلانو او سپکو او ناپوهو خلقو هسی طعن او تشنیع او چتی (بیکاره) خبرو ته غوږ کیږدی د هغه چا چه خلق دومره عظیم او د نظر مطمح دومره لوړ وی نو هغه به څرنګه د یوه لیونی په لیونی ویلو سره خپل چرت (خیال) خرابوی؟ تاسی خو د هغه چا چه تاسی ته به ئی لیونی ویل په ښیگنه (فانده) نیکخواهی او دردمندی پسې دومره گرځئ چه د هغوی لامله (له وجی) په ربړو (تکلیفونو) - کړانو کښی مو ځان ویلی کړی وی او په ﴿فَلَعَلَّكَ بَاقِعُ نَفْسِكَ﴾ سره مخاطب شوی یی په حقیقت کښی له گردو (تولو) څنی زیات د اخلاقو د لوینی او عظمت خورا (ډیره) زیاته ژوره خبره خو دا ده چه سړی د دنیا د دی حقیرو شیانو د معاملی په وقت کښی له الله تعالیٰ څنی غافل او ذاهل نشی - تر څو چه دغه خبره د چا په زړه کښی وی د هغه گردی (تولی) معاملی او چاری د عدالت او اخلاقو په تله کښی په ښه شان سره تللی کیږی. شیخ جنید بغدادی رحمه الله علیه څرنګه ښه فرمایلی دی «سَمِي خُلُقُهُ عَظِيماً اِذْ لَمْ تَكُنْ لَهُ هِمَّةٌ سِوَى اللَّهِ تَعَالَى، عَاشَرَ الْخُلُقِ بِخُلُقِهِ وَزَايِلَهُمْ بِقَلْبِهِ فَكَانَ ظَاهِرُهُ مَعَ الْخُلُقِ وَبَاطِنُهُ مَعَ الْحَقِّ» او د ځینو حکیمانو په وصیت کښی راغلی دی

عليك بالخُلُقِ مَعَ الْخُلُقِ وبالصدق مَعَ الْحَقِّ» له خلق او له خالق سره په ښه خلق او ښه

عمل اوسه!

فَسْبِحُوا وَبِحِرْوَنَ ⑤ يَا أَيُّكُمُ الْمُفْتُونُ ⑥

پس ژر به ووینی ته (ای محمده!) او وبه وینی دغه (منکران هم) چه په کوم یوه له تاسو څخه لیونتوب دی

تفسیر: یعنی په زړه کښی پخوا له دی نه ټول ښه پوهیدل لیکن عنقریب دواړو ته به په کتنه سره هم ورښکاره شی چه د دوی په منځ کښی کوم یو هښیار - عاقبت اندیش او په وروستنی اندیښنه کښی و؟ او کوم سری ناپوه او بی سده (بی عقله) و؟ چه د هغه لامله (له وجی) نی لکه لیونیان چتی چتی (بیکاره بیکاره) خبری کولی.

إِنَّ رَبَّكَ هُوَ أَعْلَمُ بِمَنْ ضَلَّ عَنْ سَبِيلِهِ وَهُوَ أَعْلَمُ بِالْمُهْتَدِينَ ④

بیشکه رب ستا چه دی همغه ته ډیر ښه معلوم دی هغه څوک چه گمراه شوی دی له لاری د ده څخه او همغه (الله) ته ښه معلوم دی لار موندونکی (چه مؤمنان دی).

تفسیر: یعنی پوره علم خو له الله تعالی سره دی چه کوم یو په لار راتلونکی دی؟ او کوم یو له لاری غنی چپ (غلط) درومی؟ لیکن نتایج گردو (ټولو) ته ښکاره کیدونکی دی او ټول به سره پوهیږی چه څوک بریالی (کامیاب) دی او څوک د شیطان په لمسون پاتی او نامراد شوی دی.

فَلَا تُطِعِ الْمُكَذِّبِينَ ⑧ وَذُوا الْوُتْدِ هُنْ فَيُدْهِنُونَ ④

نو ته مه منه (خبره) د دروغجن کوونکیو خوشوی دوی چه که ته نرمی کوی (له دوی سره) نو دوی به هم نرمی کوی (له تاسره)

تفسیر: یعنی په لار راتلونکی او بی لاری گرد (ټول) د الله تعالی په محیط علم کښی ټاکلی (مقرر) شوی دی نو ځکه د دعوت او د تبلیغ په معامله کښی د مخ اړولو او د رعایت دومره ضرورت نشته څوک چه د لار موندلو وړ (قابل) وی هغه هر ورو (خامخا) لار مومی. او هغه چه ازلی محروم وی هغه په هیڅ لحاظ او مروت سره منونکی نه وی د مکی کافرانو به ځمونږ پیغمبر ته ویل چه تاسی د بت پرستی په نسبت خپله دا سخته رویه ترکه کړی! او ځمونږ د معبودانو

بیخی تردید مه کوی تر شو مونبر هم ستا د الله تعظیم وکرو! او ستاسی د طور - طریق - مسلک - مشرب - او له دین سره متعرض نه شوو امکان لری چه د یوه اعظم مصلح په زړه کښی چه په «عظیم خلق» سره پیدا شوی وی د ښه نیت له خوا داسی یو فکر یا خیال پیدا شی څنگه چه د لږ نرمی له غوره کولو کار چلیږی نو د څه مدت له مخی د دی پاسته تگ له غوره کولو ځنی به څه نقص راپښیږی؟ نو ځکه حق تعالی تنبیه ورته وفرمایله چه تاسی د دی دروغجنانو خبرو ته غوږ مه ږدی! د دوی مقصد دا دی چه تاسی د کفر په نسبت پاسته اوسئ! ایمان راوړل او صداقت منل د هغوی مقصد نه دی. او ستاسی د بعثت اصلی مقصد په دی ډول (طریقه) سره په لاس نه راځی. تاسی د هر لوری ځنی سترگی وړوئ او خپله وظیفه او فرض ادا کړئ تاسی د دی خبری ذمه وار او اجاره دار نه یی چه څوک یی منی؟ که ئی نه منی؟ تنبیه: د مدهانت او د (مدارات) په منع کښی نری فرق شته مدهانت مذموم او مدارات محمود دی فلا تغفل.

وَلَا تَطْعُمْ كُلَّ حَلَافٍ مَّهِينٍ ۱۰

نو ته خبره مه منه د هر ډیر قسم خوړونکی سپک (یا د دروغجنو ځکه چه دروغجن سپک وی په خلقو کښی).

تفسیر: یعنی د چا په زړه کښی چه د الله تعالی د نامه عظمت نه وی نو د دروغو قسم خوړل هغه ته یوه خوشی خبره ښکاری - کله چه خلق د هغه په خبرو باور نه کوی نو ځکه د هغو د یقین راوړلو دپاره څو څو ځلی قسمونه خوړی او ځان په دی وسیلی سره ذلیل او بی قدره کوی.

هَبَا زَمْشًا ۱۱ بَنِيْمٍ ۱۲ مَنَاءٍ لِلْخَيْرِ مُعْتَدٍ اَيْتِمٍ ۱۳ عَتِلٌ اَبْعَدَ ۱۴ ذَلِكَ زَنْبِيْ ۱۵

عیب ویونکی تلونکی په چغلی سره منع کوونکی د خیر له حده تیریدونکی (په ظلم کښی) ډیر گنهگار بدخوی سخت ویونکی وروسته له دی ټولو عیبو حرام زاده

تفسیر: یعنی سره د دی خصلتونو بدنام او بد انجام او د خاص او عام رسوا هم وی. حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي چه «دا مجرد (ټول) د کافرانو وصف دی سری دی دننه خپل ځان ته گوری که چیری هسی کوم خصلت پکښی وی هغه دی پریودی!»

تنبیه: د «زنیم» معنی د غینو اسلافو په نزد ولدالزنا او حرامزاده دی. د هغه کافر په نسبت چه دا آیت نازل شوی دی هغه هم داسی و چه ولید بن مغیره نومیده او د مکی معظمی یو لوی مشر سری او د اسلام سخت دشمن و.

اِنْ كَانَ ذَا مَالٍ وَبَيْنَیْنُ^ط

د دی دپاره چه دی و خاوند د مال او د غامنو.

تفسیر: یعنی که یو سری په دنیا کېنې طالعمن او خوش قسمت وی لکه چه مال دولت غامن او شته ولری نو یواځی په دی سره د دی ور (لائق) نه دی چه د هغه هره خبره ومنله شی. اصلی شی په انسان کېنې شرافت نجابت - او ښه اخلاق دی څوک چه شرافت او ښه اخلاق نه لری ښو مسلمانانو لره نه ښائی چه د هغه خبری ته غور وپاسی یا ئی په غولونکیو چارو باندی تیروځی.

اِذَا تَلَّى عَلَيْهِ اِلْتِنَا قَالَ اَسَاطِيرُ الْاَوَّلِينَ^{١٥}

کله چه ولوستل شی په ده باندی آیتونه (د قرآن) غمونږ نو وائی دا قصی نقلونه دی د پخوانیو. (خلقو)

تفسیر: یعنی د الله اکرم شانه واعظم برهانه خبری په داسی ویناؤ سره دروغ گنی.

سَتَسِمُهُ عَلَى الْخُرُطُومِ^{١٦}

ژر دی چه داغ به کیږدو ده لره پر پوزه (خلتم) باندی (تحقیراً).

تفسیر: وائی ولید بن مغیره د قریشو یو سردار و چه په هغه کېنې دا ځگرد (تول) اوصاف مجتمع ؤ پر پوزه او خلتم باندی ئی له داغ ورکولو څخه د هغه رسوائی مختوروالی او سپکتیا مراده ده ښائی چه په دنیا کېنې په حسی ډول (طریقه) کوم داغ په ده باندی هم لویدلی وی یا به په آخرت کېنې ورباندی خبیثی.

اِنَّا بَلَوْنَهُمْ كَمَا بَلَوْنَا اَصْحَابَ الْجَنَّةِ

بیشکه مونږ ومو ازمویل دغه (مکیان په قحط سره) لکه چه ازمویلی ؤ مونږ

خاوندان د باغ.

تفسیر: یعنی د مال او د اولاد زیادت د کوم مقبولیت علامت او نښه نه ده او د الله تعالی په نژد د هسی شیانو څه قدر او قیمت نشته نو ځکه نه ښائی چه د مکی کافران په دی شیانو باندی مغرور شی دا خو د الله تعالی له لوری هغوی ته د ازموینی دپاره ورکړی شوی دی لکه چه د پخوانیو خلقو ازموینه هم پری شوی وه .

إِذَا قَسَمُوا الْأَيْمَانَ مَبْصِحِينَ^(۱۷) وَلَا يَسْتَتْنُونَ^(۱۸)

کله چه قسمونه وخورل دوی تولو چه هر ورو (خامخا) پری به کړو میوی د هغه باغ په اول وقت د صباح کښی او استثنا ئی ونه کړه اِنْ شَاءَ اللَّهُ ئی ونه وبل (یا ئی ونه ایستله حصه د فقیرانو لکه چه پلار به ئی ایستله)

تفسیر: څو وروڼه ؤ چه هغوی ته له پلاره په ترکه کښی یو میوه دار باغ پاتی شوی ؤ چه په هغه کښی کر هم کیده او ګرده (توله) کورنی د هغه له حاصلاتو ځنی خوشاله ؤ. د پلار په زمانه کښی داسی عادت ؤ په هغه ورځ کښی چه د باغ میوی تولیدی یا کښت (فصل) ربیل کیده نو د ښار ګرد (تول) فقیران او اړ (مجبور) سړی به هم هلته تولیدل او دی ګردو (تولو) ته به د هغو میوو او کښتو (فصلونو) ځنی لږ او ډیر ورکول کیدل - او په هم دی خیر او خیرات سره په هغه باغ کښی لویه ګټه (فائده) او برکت ؤ د هغه له مړه کیدلو څخه وروسته د ده د ځامنو په فکر کښی دا خبره ورو ګرځیده دومره میوه او کښت (فصل) چه فقیران له مونږ ځنی وړی که دا ګرد (تول) مونږ پخپله سره تول کړو نو مونږ ته به له هغه ځنی ډیری ګټی راوړسیدی ولی داسی یو تدبیر به وکړو چه فقراء او نورو ته هیڅ ونه رسیږی او ګرد (تول) حاصلات ځمونږ کورونو ته راشی نو پخپلو منځونو کښی ئی مشوره وکړه او دا ئی سره غوټه کړه چه سهار د وخته باغ ته ځو او خپلی میوی تولوو چه فقیران او نور کسان پری خبر نه شی دوی دا تدبیر داسی سره غوټه کړ اِنْ شَاءَ اللَّهُ تعالی ئی هم پکښی ونه ویل.

فَطَافَ عَلَيْهَا طَائِفٌ مِّن رَّبِّكَ وَهُمْ نَائِمُونَ^(۱۹) فَأَصْبَحَتْ كَالصَّرِيمِ^(۲۰)

پس نازله شوه پر دغه (باغ) یوه طواف کوونکی (بلاء سوځوونکی اور) په شپه کښی له (طرفه د) رب ستا حال دا چه دوی اوده ؤ پس تر ګهیځ (سحر وختی) پوری و ګرځید (هغه باغ لکه له بیخه) ربیلی شوی کښت (فصل) یا تک تور لکه توره شپه

تفسیر: یعنی د شیی له مخی سخته سیلی راولوته یا اور ولگید یا بل کوم افت پری نازل شو او گرد (تول) کښت (فصل) او باغ له کاره ووت او تک تور وگرځید.

فَتَنَّا دَوْمُصْبِحِينَ^(٢١) اِنْ اَعْدُوْا عَلٰی حَرْثِكُمْ اِنْ كُنْتُمْ صٰرِمِيْنَ^(٢٢)
فَاَنْظَرُوْا وَّهُمْ يَتَخَفَتُوْنَ^(٢٣) اَنْ لَا يَدْخُلَهَا الْيَوْمَ عَلٰیكُمْ مَّسْكِيْنٌ^(٢٤)
وَعَدُوْا عَلٰی حَرْدٍ قَدِيْرِيْنَ^(٢٥)

بیا ئی یو بل ته ورغړ کړل په وقت د صباح کښی (داسی) چه صباح له وخته ورشع کښتو (فصلونو) خپلو ته که چیری یی تاسی پری کوونکی (د میوی لو کوونکی د کښت - فصل) نو لاپل دوی او دوی پخپلو منځونو کښی پتی خبری سره کولی (داسی) چه داخل نه شی هرومرو (خامخا) هغه (باغ ته) نن ورځ پر تاسی باندی هیڅ مسکین محتاج اړ (مجبور) سړی او سهار لاپل په منع د فقیرانو سره (باغ ته) حال دا چه قادر ؤ (په منع د فقیرانو په زعم خپل).

تفسیر: یعنی په دی یقین او باور سره وخوځیدل چه اوس به درومی او گرد (تول) کښت (فصل) او د باغ حاصلات به په لاس راولی.

فَلَمَّا رَاَوْهَا قَالُوا اِنَّا لَضَالُّوْنَ^(٢٦) بَلْ نَحْنُ مَحْرُومُوْنَ^(٢٧)

بیا هر کله چه وئی لید هغه (باغ تک تور سوځیدلی) وی ویل بیشکه مونږ خامخا لاره ورکه کړی ده (د خپل باغ) بلکه مونږ پخپله محرومه بی برخی شوی یو (له حاصلاتو په سبب د منعی د فقراؤ).

تفسیر: هغه ځمکه او باغ داسی ډاک دبر (خراب) شوی ؤ چه دوی هلته ورسیدل هغه ئی نشو پیژندلی او داسی ئی وگڼل چه لار ئی ورکه کړی ده او بل کوم لوری ته وتلی دی نو بیا چه ښه ورته څیر شول او غور ئی وکړ وپوهیدل چه ځای خو همغه دی چه دوی ورته راغلی دی مگر دوی له هغه ځنی بی برخی او بی نصیبه دی او د الله تعالی له درباره محروم شوی دی.

قَالَ أَوْسَطُهُمْ أَلَمْ أَقُلْ لَكُمْ لَوْلَا رِسِّيُكُمْ ۖ

وویل منخنی بهتر د دوی (په عقل کښی) آیا ما نه ؤ ویلی تاسی ته ولی په پاکی نه یادوی تاسی الله او توبه نه وباسی له منع د فقیرانو یا ولی نه وایی (إن شاء الله)

تفسیر: د دوی په منع کښی منخنی ورور ډیر پوه او هښیار ؤ ده د مشوری په وقت هغوی ته تنبیه کړی وه او دا خبره ئی ورته ویلی وه چه وگوری ورونو! الله تعالی مه هیروئ! ځکه چه دا ټول د هغه احسان او انعام دی نو تاسی هم له فقیرانو او مسکینانو څخه هغه مه منع کوئ. کله چه چا د ده خبری ته غوږ کښنود نو دی هم چپ شو او په پټه خوله له هغوی سره ملگری شو. څرنکه چه دا خرابی ئی ولیده نو ژر ئی هغه خبره بیا ور په یاد کړه.

قَالُوا سُبْحَنَ رَبِّنَا إِنَّا كُنَّا ظَالِمِينَ ۖ فَأَقْبَلَ بَعْضُهُمْ عَلَىٰ بَعْضٍ يَتَلََاوُمُونَ ۚ

وویل دوی پاکی ده رب ځمونږ لره بیشکه مونږ وو پخپله ظالمان (په منع د فقراؤ کښی) بیا مخ واپراوه ځینی د دوی پر ځینو نورو باندی چه یو بل به ئی ملامتوه.

تفسیر: اوس ئی پخپل تقصیر باندی اعتراف وکړ او گردو (تولو) د الله په لوری مخ واپراوه. او لکه چه د عمومی مصیبت د وقت قاعده ده یو په بل باندی ئی الزام وروستو او در گرده (توله) به ئی یو بل د دی مصیبت سبب او عامل شمیره.

قَالُوا يٰوَيْلَنَا إِنَّا كُنَّا ظَالِمِينَ ۚ عَسَىٰ رَبُّنَا أَنْ يُبْدِلَنَا خَيْرًا مِنْهَا إِنَّا إِلَىٰ رَبِّنَا رَاغِبُونَ ۚ

وی ویل دوی ای هلاک افسوس خرابی ده مونږ لره بیشکه مونږ وو له حده تیریدونکی ښایی چه رب ځمونږ بدل راکړی مونږ لره خیر غوره له دی

(باغچی) شخه بیشکه مونږ رب خپل ته رغبت کوونکی یو.

تفسیر: په پای (آخر) کښی ټول سره یو ځای شول وی ویل چه په رښتیا سره مونږ مگرم (قصود وار) او ملامت یو ځکه چه مونږ د فقیرانو او غریبانو د برخی د خوړلو په قصد وتلی وو او د حرص او طمع لامله (له وجی) مو اصلی گټه (فائده) هم له لاسه ووتله. دا څه خرابی چه مونږ ته رارسیدلی دی د هغه ذمه وار مونږ پخپله یو - مگر اوس هم مونږ له الله تعالیٰ شخه بی هیلې او ناامیده نه یو او د هغه له مهربانی او لورینۍ (رحمت) ځنی دا خبره لری نه گڼو چه هغه له خپل فضل او رحمت ځنی مونږ ته له هغه پخوانی باغ شخه یو بل ښه باغ را په برخه کړی.

كَذَلِكَ الْعَذَابُ وَالْعَذَابُ الْآخِرَةُ أَكْبَرُ لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ ۝۳۲

هم داسی (راځی آفت - عذاب په دنیا کښی مخالفانو ته له حکمه د رب) او خامخا عذاب آفت د آخرت ډیر لوی دی که چیری وی دوی چه پوهیدلی (په سختی د عذاب د آخرت نو مخالفت به ئی نه و کړی).

تفسیر: یعنی دا خو د دنیا د عذاب یوه وړوکی نمونه وه چه هیچا ئی مخه نشوه نیولی نو د آخرت د خورا (ډیر) لوی عذاب مخه به څوک ونیولی شی. که پوه وی نو ښائی چه سری په دی خبره باندی ښه وپوهیږی.

إِنَّ لِلْمُتَّقِينَ عِنْدَ رَبِّهِمْ جَنَّتِ التَّعِيمَ ۝۳۳

بیشکه ویریدونکیو (له الله ځان ساتونکیو له معاصیو) ته په نزد د رب د دوی جنتونه ډک له نعمتونو دی.

تفسیر: یعنی د دنیا باغ و بهار پسی دومره زیات ولی لویدلی یی د جنت باغونه له دی ځنی په څو څو درجو لوړ (اوچت) او غوړ دی چه هر راز (قسم) نعمتونه پکښی شته او د هوسانی (آرام) گرد (ټول) اسباب خاص متقیانو او ویریدونکیو لره راټول شوی دی.

أَفَنَجْعَلُ الْمُسْلِمِينَ كَالْمُجْرِمِينَ ۝۳۴ مَا لَكُمْ كَيْفَ تَحْكُمُونَ ۝۳۵

آیا پس وبه مگر څوو مونږ مسلمانان (حکم منونکی) په شان د مجرمانو گنهگارانو (په خلاصی او ثواب بلکه نه ئی مگر څوو) څه شوی دی تاسی ته

خرنگه حکم کوئ تاسی (خبره غوته کوئ په برابری د منکرانو او مؤمنانو).

تفسیر: یعنی د مکی کفارو د غرور او تکبر له مخی پخپلو زړونو کښی داسی ټاکلی (مقرر کړی) ؤ «که د قیامت په ورځ پر مسلمانانو باندی عنایت او بشنه وشي نو پر مونږ باندی به له هغه څخه ښه او زیاته مرحمت کیږی» او لکه چه په دنیا کښی مونږ په آرامی او هوسانی (راحت) کښی یو هلته به هم له مونږ سره هم داسی معامله کیږی نو دلته داسی فرمائی چه دا به خرنګه کیدی شی؟ که داسی وشي نو د دی مطلب به داسی وی چه د یوه وفا لرونکی غلام چه تل د خپل بادار (سردار) د حکم منلو دپاره تیار ولاړ وی او د یوه بدکار او باغی سری انجام به سره یو شان ته وی بلکه هغه بدکار له وفادار ځنی ښه وی. دا هغه خبره ده چه سلیم عقل او صحیح فطرت ئی هیڅ نشی منلی.

أَمْ لَكُمْ كِتَابٌ فِيهِ تَدْرُسُونَ ﴿٦٨﴾ إِنَّ لَكُمْ فِيهِ لَمَا تَخَيَّرُونَ ﴿٦٩﴾
أَمْ لَكُمْ آيْمَانٌ عَلَيْنَا بِالْغَةِ إِلَى يَوْمِ الْقِيَمَةِ إِنَّ لَكُمْ
لَمَا تَحْكُمُونَ ﴿٧٠﴾ سَلِّمُوا إِلَيْهِمْ بِذَلِكَ زَعِيمٌ ﴿٧١﴾

آیا له تاسی سره شته کوم کتاب چه په هغه (له آسمانه نازل شوی کتاب) کښی لولئ تاسی داسی چه بیشکه تاسی لره دی په هغه (کتاب) کښی خامخا هغه څه چه خوښوئ ئی تاسی. آیا شته تاسی لره قسمونه پر (وعدو د) مونږ باندی چه رسیدلی وی تر ورځی د قیامت پوری بیشکه چه شته تاسی ته هغه چه پری حکم کوئ تاسی پوښتنه وکړه له دوی نه چه کوم یو له دوی نه په دغه (حکم چه کوی ئی) ضامن ذمه اخیستونکی دی (دوی ته).

تفسیر: یعنی دا خبره چه مسلم او مجرم سره یو برابر وګڼل شی ښکاره ده چه له عقل او فطرت څخه مخالفه ده. بیا د دی په تاکید او تائید کښی کوم عقلی دلیل هم له تاسی سره شته؟ آیا په کوم معتبر کتاب کښی داسی کوم مضمون تاسی لوستی دی چه هر هغه شی چه تاسی ئی د خپلو ځانونو دپاره غوره کوی، همغه به تاسی ته درکاوه شی؟ او ستاسی ګردی (تولی) غوښتنی او په زړه پوری خبری پوره کیدونکی دی؟ یا به الله تعالی تر قیامت پوری داسی قسم خوړلی وی چه تاسی هر هغه شی چه پخپلو زړونو کښی وټاکي (مقرر کړئ) همغه به تاسی ته درکاوه شی؟ او همغسې چه اوس تاسی هم په عیش او استراحت کښی یی تر قیامت پوری به په هم دی حال کښی وساتل شی؟ هغه سری چه د دوی له منځه داسی دعوی کوی نو د دی خبری د

ثابتولو ذمه واری بنائی پخپله غاړه ونیسی رانیوله او مخامخ ئی ودرره چه وئی وینو او وئی پوښتو چه له کومه وائی؟ او څه غږیږی؟.

اَمْ لَمْ شُرَكَاءُ فَلْيَا تُؤْشِرْكَ اِيْهَمُ اِنْ كَانُوْا صِدْقِيْنَ ﴿۳۱﴾

آیا شته دوی لره شریکان (په دغه دعوی کښی په زعم د دوی) نو رادی ولی هغه شریکان خپل که چیری وی دوی صادقان رښتیني (په دی دعوی خپله کښی).

تفسیر: یعنی که له هغوی سره هیڅ یو عقلی او نقلی دلیل نشته او یواځی د دروغو بتانو په نامه داسی ویناوی کوی چه هغوی به له مونږ سره داسی او هسی کوی او داسی مرتبی رابښی ځکه چه هغوی (استغفر الله) په خدائی کښی برخه لرونکی او مله دی نو په داسی دعوی کښی د هغوی رښتینوالی هلته ثابتیږی چه دوی دی شریکانو ته د الله تعالی په مخ کښی هم دعوت او بلنه ورکری او د هغوی په وسیله خپلی په زړه پوری خبری او چاری پر دوی باندی اجراء کری. خو دا خبره دی هر چاته په یاد وی چه هغه ناحق معبودان د خپلو عابدانو په نسبت ډیر عاجزان او ناتوانان دی. هغوی ستاسی هیڅ مرسته (مدد) نشی کولی ځکه چه هغوی خپلو ځانونو ته هم څه مدد نشی رسولی.

يَوْمَ يُكْشَفُ عَنْ سَاقٍ وَيُدْعَوْنَ اِلَى السُّجُودِ فَلَا يَسْتَطِيعُوْنَ ﴿۳۲﴾

(او یاده کړه) هغه ورځ چه برښدوالی به وکری شی له پندی نه (او سخت وقت راشی د قیامت) او راوبه بللی شی دغه (کافران) طرف د سجدی کولو ته (لپاره د امتحان) پس توان به ئی ونه شی (سجدی کولو ته).

تفسیر: د دی قصه د شیخینو په حدیث کښی مرقعاً داسی راغلی ده چه «حق تعالی به د قیامت په میدان کښی خپل ساق ښکاروی.» «ساق» پندی ته وائی دا به د الهی و صفاتو له حقائقو څخه کوم خاص صفت او یا حقیقت وی چه هغه ته ئی د کوم خاص مناسبت لامله (له وجی) (ساق) وفرمایه. لکه چه په قرآن کریم کښی د (ید - لاس) او (وجه - مخ) الفاظ هم راغلی دی چه دغه ټول مفهومات د متشابهاتو له ډلی څخه بلل کیږی چه پر دوی هم بلاکیف همغسی چه بنائی سری ایمان راوړی لکه چه د الله تعالی په ذات - وجود - حیات - سمع - بصر او نورو صفاتو باندی مونږ بلاکیف ایمان او عقیده لرو. په همغه حدیث کښی راغلی دی چه «د الله تعالی د تجلی له لیدلو څخه گرد (تول) مؤمنین او مؤمنات په سجده لویږی مگر هغه سری چه

د ریاء دپاره به ئی سجدی کولی د هغه ملا به سمه سیخه وچه پاتی کیږی او سجدی کولو دپاره به نه کیږی. هر کله چه ریاکاران او منافقان په سجده کولو باندی قدرت نه مومی نو د کافرانو عدم قدرت او ناتوانی په سجده کولو کښی په ښه ډول (طریقه) سره ثابتیږی. «دا گردی (تولی) چاری په قیامت کښی څکه کیږی چه مؤمن او کافر - مخلص او منافق په ښکاره ډول (طریقه) سره څرگند (ښکاره) شی. او د هر یوه باطنی حالت په حسی ډول (طریقه) سره وکتل شی. تنبیه: پر متشابهاو باندی پخوا له دی نه خبری کړی شوی دی. او حضرت شاه عبدالعزیز رحمه الله د دی «کشف ساق» د آیت په تفسیر کښی ډیره ښه او عالی او عجیبه تبصره پر متشابهاو باندی کړی ده - فلیراجع.

خَاشِعَةً أَبْصَارُهُمْ

حال دا چه ذلیلی ښکته به وی (له شرمه) سترگی د دوی

تفسیر: یعنی د ندامت او شرمندگی لامله (له وجی) به یی سترگی تیتی وی او نشی ئی پورته کولی.

تَرَهُهُمْ ذُلًّا وَقَدْ كَانُوا يَدْعُونَ إِلَى السُّجُودِ وَهُمْ سَالِمُونَ ﴿۳۶﴾

راگیر کړی به وی دوی ذلت خواری او بیشکه ؤ دوی (په دنیا کښی) چه بلل کیدل دوی طرف د سجدی کولو ته او دوی به ؤ روغ رمت (نو سجده به یی نه کوله).

تفسیر: یعنی په دنیا کښی هغوی ته د سجدی حکم ورکړی شوی ؤ کله چه دوی روغ رمت ؤ او پخپل واک (اختیار) ئی سجدی کولی شوی هلته دوی په اخلاص سره هیڅ سجده ونه کړه د هغه اثر داسی شو چه استعداد ئی باطل شو. اوس که غواری چه سجده وکړی نه یی شی کولی.

فَذَرْنِي وَمَنْ يُكَلِّبُ بِهَذَا الْحَدِيثِ طَسْتَدْرِجَهُمْ مِّنْ حَيْثُ لَا يَعْلَمُونَ ﴿۳۷﴾

نو پرېږده ما او هغه څوک چه دروغ وائی په دی خبری (قرآن) باندی ژر ده

چه وبه نيسو مونږ دوى ورو ورو (او نژدى به يى كړو عذاب ته) له هغه غاځايه
چه دوى نه دى پرى پوه .

تفسير: يعنى د هغوى په عذاب كېنى لويدل يقينى دى. خو د دوى د دى خو ورغنى د توقف
او د عذاب د دليل په نسبت تاسى مه خپه كيږئ - او د هغوى معامله ماته پريږدئ زه به پخپله د
هغوى چاره وكړم. او داسى په ورو ورو او په تدريج سره به ئى دوزخ ته بوغم او زينه په زينه به
راښكته كړو دوى او ورو ورو به نژدى كړو دوى عذاب ته چه هغوى په ځان هم خبر نشي. دوى به
پخپلو چرتو (خيالونو) كېنى ډوب تللى وي خو د دوى بنسټونه (بنياډونه) له بيخه خيژي.

وَأْمِلْ لَهُمُ الْإِنِّ كَيْدِي مَتِينٌ ﴿٦٨﴾

او تال وركوم دوى ته (په دنيا كېنى) بيشكه غما كيد - مكر - وار كلک
دى (او تدبير مى پوخ دى).

تفسير: يعنى غما لطيف او خفيه تدبير داسى پوخ دى چه په هغه باندې دا خلق پوهيدى نشي
نو بيا به دوى هغه څرنګه ماتولى شي.

أَمْ تَسْأَلُهُمْ أَجْرًا فَهُمْ مِنْ مَغْرَمٍ مُثْقَلُونَ ﴿٦٩﴾ أَمْ عِنْدَهُمْ الْغَيْبُ فَهُمْ يَكْتُمُونَ ﴿٧٠﴾

آيا ته غواړي له دوى ځنى (په تبليغ د رسالت) څه اجر مزدورى نو دوى د
هغه له زيان تاوان څخه دروند بار كړى شوى دى (نو ځكه مخ درڅخه اړوى؟
بلكه نه ئى غواړي!) آيا شته په نزد د دوى پته خبره علم الغيب پس دوى ئى
ليكي (له هغه څخه دغه حكم د برابرې د مؤمن او د كافر).

تفسير: يعنى د افسوس او د تعجب ځاى دى چه دا خلق داسى د تباھي په لورى ورغى خو
ستاسى خبرى نه مني. آخر د دوى د نه منلو سبب څه شى دى؟ آيا تاسى له دوى ځنى كومه
معاوضه تنخواه - كميشن - او نور څه غواړئ چه د هغه له پاره هغوى ځان بيرته راکاږي؟ يا
پخپله له هغوى سره د پتو خبرو څه حال او احوال شته؟ يا د الله تعالى وحى دوى ته راځي؟ او
هغوى هغه په ډير حفاظت سره لکه قرآن غوندى ليكي نو ځكه ستاسى متابعت ته ځان اړ
(محتاج) او مجبور نه بولى او آخر به څه نه څه په منځ كېنى وي. كله چه پر هغوى باندې هيڅ

یو بار نه اچول کيږي او له هغه شی څخه دوی مستغنی او بی پروا هم نه دی نو د دوی د دی نه منلو سبب به پرته (علاوه) له ضده عناده - انکاره - رځی (کیني) او عداوت بل شی کیدی نشی

فَاصْبِرْ لِحُكْمِ رَبِّكَ وَلَا تَكُنْ كَصَاحِبِ الْحُوتِ إِذْ نَادَىٰ وَهُوَ مَكْظُومٌ ﴿۶۸﴾

نو صبر کوه حکم د رب خپل ته (په باب د منکرانو کښی) نو مه کيږه ته (په تنگ دلی او تلوار کښی) لکه خاوند د ماهی کب (په تنگ دلی او تلوار کښی) کله چه غږ وکړ او دی و ډک له غم غصی نه.

تفسیر: یعنی د کب (ماهی) په گیده کښی تلونکی پیغمبر حضرت یونس علیه وعلی نبینا الصلوة والسلام په شان د مکذبینو په معامله کښی تنگدلی او ویره مه ښکاروی د دوی قصه پخوا له دی نه په څو څو ځایونو کښی لږه لږه تیره شوی ده ﴿إِذْ نَادَىٰ وَهُوَ مَكْظُومٌ﴾ = کله چه غږ وکړ او دی و ډک له غصی نه) یعنی د قوم له لوری له غصی نه ډک شوی و له ډیره قهره ئی د عذاب په غوښتلو کښی ډیره چالاکی بلکه پیشگوئی وکړه.

تنبیه: د «مکظوم» معنی مفسرینو داسی کړی ده چه دی د ډیری اندیشنی او خپګان له لاسه کړی ده او د هغه دا غم د څو نورو غمونو مجموعه وه. یو د قوم د ایمان نه راوړلو بل د عذاب د بیرته لویدلو. بل د بی له صریح اذن او اجازی څنی له ښاره وتلو - او برسیره (سیوا) په هغوی بانندی د هغه د ده د بندی پاتی کیدلو د ماهی په گیده کښی. نو ده په دی وقت کښی داسی دعاء وکړه ﴿لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ سُبْحَانَكَ إِنِّي كُنْتُ مِنَ الظَّالِمِينَ﴾ نو دلته د الله تعالی فضل پری وشو او د ماهی له گیدی څخه ئی نجات وموند.

لَوْلَا أَنْ تَدْرَكَهُ نِعْمَةٌ مِّنْ رَبِّهِ لَنُبِذَ بِالْعَرَاءِ وَهُوَ مَذْمُومٌ ﴿۶۹﴾

که چیری نه وی دا چه موندلی وی ده نعمت احسان له لوری د رب د ده نو خامخا به پری وتی و دی (له گیدی د مهی نه) په سپیره ډگر (میدان) کښی او دی به ملامت کړی شوی و (ولیکن مرحوم شو له طرفه د رب نو ځکه ملامت نه شو)

تفسیر: یعنی د توبی له قبول څخه وروسته که د الله تعالی زیات فضل او احسان د هغه لاس

نیونه نه وی کړی نو په هغه وچ کلک لوی میدان کښی چه د ماهی له گڼدی څخه د باندی لویدللی همغسې ملزم شوی به پروت و، او هغه کمالات او کرامات به بیا نه ورته بښل کیدل خو یواځی د الله تعالی د فضل او مهربانی لامله (له وجی) د هغه د ابتلاء په وقت کښی هم هغه شیان له هغه سره پاتی و.

فَاجْتَبَيْهِ رَبُّهُ فَجَعَلَهُ مِنَ الصَّالِحِينَ ﴿٥٠﴾

پس غوره کړ دغه (یونس) لره رب د ده (په نبوت سره) نو مگرغولی ئی و دی له (کاملانو صالحانو انبیاءو ځنی)

تفسیر: یعنی بیا ئی د هغه نوره رتبه هم لا اوچته کړه او په اعلیٰ درجه نیکو خلقو کښی ئی ورداخل کړ. په حدیث کښی راغلی دی چه رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایلی دی چه «له تاسی ځنی دی هیڅ یو داسی ونه وائی چه زه د یونس علیه السلام بن متی څخه ښه او بهتر یم»

وَإِنْ يَكَادُ الَّذِينَ كَفَرُوا لَيُزْلِقُونَكَ بِأَبْصَارِهِمْ لَمَّا سَأَعُوا اللَّهَ ذَكْرًا وَيَقُولُونَ إِنَّهُ لَمَجْنُونٌ ﴿٥١﴾

او بیشکه نژدی و هغه کسان چه کافران شوی دی خامخا وبه ښویوی تا (وبه دی غورځوی په ځمکه) په سترگو خپلو سره هر کله چه واوریده دوی قرآن (ستا له ژبی) او وائی دوی (د کینی له مخی) بیشکه دغه (محمد) لیونی دی

تفسیر: یعنی د قرآن کریم له اوریدلو څخه له غیظ او غضبه خوتکیږی او په هسی ردو سترگو تاسی ته گوری چه تاسی پخپلو سترگو سره له ځایه وښویوی یا خامخا هلاک دی کړی تا لره یا دی وغورځوی له مرتبی خپلی نه او په ژبه سره هم چتی (بیکاره) ابلتی خبری کوی چه استغفرالله دا سری لیونی شوی دی او د ده هیڅ یوه خبره (نعوذ بالله) د التفات وړ (قابل) نه ده مقصد دا دی چه داسی غواړی چه تاسی ویرووی او د صبر او د استقامت له ځایه مو وخوځوی مگر تاسی همغسې سم پخپل مسلک باندی کلک اوسئ! او مه زړه تنگه کیږئ او په هره معامله کښی خپل خپګان مه ښکاره کوئ! او مه چالاکی کوئ! ویره او مدهانت مه اختیاروئ!.

تنبيه: ځینی له ﴿لَيُزْلِقُونَكَ بِأَبْصَارِهِمْ﴾ څخه دا مطلب اخلی چه د کفارو ځنی هغه کسان چه په سترگو کولو کښی دومره مشهور و په دی باندی ئی وګمارل چه پر رسول اکرم صلی الله علیه وسلم باندی خپلی بدی سترگی واچوی! لکه چه هغه نظر اچوونکی سری راغلل او په خورا (دیر)

قوت سرہ ئی پر رسول اللہ مبارک باندی چه پہ لمانجہ مشغول و نظر و اچوہ او خپل زیات ہمت - زیار (کوشش) ئی پہ ہنہ کبھی ولکوه مگر د حضرت محمد رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم فقط پہ دومرہ ویلو سرہ ہغوی ناکام پاتی شول چه «الاحول ولاقوة الا بالله» پاتی شوه دا خبرہ چه پہ نظر لگیدلو او یا نظر اچولو باندی ہم شہ وینا وکرہ شی خو دا ئی غحای نہ دی. او خنکہ چه نن مسمریزم یوه باقاعدہ فن او چارہ شوی ده نو پہ ہنہ کبھی زیات بحث او خیرنہ (تحقیق) کول بنہ کار نہ دی.

وَمَا هُوَ إِلَّا ذِكْرٌ لِلْعَالَمِينَ ﴿٥٧﴾

او حال دا دی چه نہ دی دا (قرآن) مگر خو ذکر پند دی تولو عالمیانو لره.

تفسیر: یعنی په قرآن کبھی د لیونتوب او جنون خبری چیری دی. ہنہ خو د گردی (تولی) نری (جهان) او نری والانو (اهل جهان) دپارہ د خورا (دیر) لوی ذکر پند او د نصیحت لویہ ذخیرہ ده. په دی کبھی د بنی نوع انسان اصلاح او فلاح جاری پرتی دی او په رشتیا سرہ همغه سری لیونی بالہ شی چه د دی پاک کلام لیونی نہ وی او د زہہ په اخلاص سرہ ئی نہ منی.

تمت سورة القلم بفضل الله وكرمه ومنه

سورة الحاقۃ مکیة وهی اثنتان وخمسون آية وفيها ركوعان رقما (۶۹) تسلسلها حسب النزول (۷۸) نزلت بعد سورة الملك.

د «الحاقۃ» سورت مکی دی (۵۲) آیتہ (۲) رکوع لری په تلاوت کبھی (۶۹) او په نزول کبھی (۷۸) سورت دی

وروسته د «الملك» له سورت څخه نازل شوی دی

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ ○

شروع کوم په نامه د الله چه دیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

الْحَاقَّةُ ۝ مَا الْحَاقَّةُ ۝ ﴿٦٠﴾

هنه (قیامت) حق واقع کیدونکی - څه شی دی هغه حق واقع کیدونکی.

تفسیر: یعنی د قیامت هغه گریئ - چه د هغی راتلل له ازله د الله تعالی په علم کښی ثابت او تاکلی (مقرر) شوی دی. کله چه حق له باطل څخه بالکل ښکاره او بی له کوم التباس او اشتباه څخه هر شی بیل او جلا (جدا) کیږی او گرد (تول) حقائق په پوره کمال او سبوغ سره څرگندیږی (ښکاریږی) او د هغه د ذات په نسبت گرد (تول) جگړه کوونکی هلته مغلوب او مقهور کیږی نو هلته به وپوهیدی شی چه هغه گری څه شی ده؟ او څرنگه احوال او کیفیات په هغی کښی شته؟.

وَمَا آدُرُّكَ مَا الْحَاقَّةُ ۖ

او څه شی پوه کړی ئی ته چه څه شی دی هغه (قیامت) حق واقع کیدونکی.

تفسیر: یعنی که هر څومره یو خورا (دیر) لوی سری هر څومره فکر ووهی او خپل چرت (خیال) او جاج (اندازه) وچلوی د هغی ورځی د ویروونکی ننداری او زړه خوځوونکی پیښی منظری ته ئی فهم او ادراک نه وررسیږی. هو! د تقریب الی الفهم دپاره د تمثیل او تنظیر په ډول (طریقه) څو واقعی وروسته بیانېږی چه په دنیا کښی د هغه کبری قیامت د یوی وړوکی او بیځی حقیري او ناتمامی نمونی کار ورکوی. گویاکی دا د وړوکی (حاقی) یادونه د هغی لویي (حاقی) دپاره د یوه تمهید کار ورکولی شی.

كَذَّبَتْ ثَمُودُ وَعَادٌ بِالْقَارِعَةِ ۝

دروغ ویلی ؤ ثمودیانو او عادیانو په (هغه قیامت) تکوونکی (د زړونو او د غوړونو په سختیو سره)

تفسیر: یعنی د ثمود او د عاد قومونو دا د قیامت راتلونکی گریئ دروغ ویلله چه هغه به گرد (تول) ځمکه آسمان - لمر - سپوږمۍ - ستوری - غرونه او سری تکی او دیر سخت شیان تری وړی وړی او ذری کیږی بیا وگوره چه د دی دواړو انجام او پای (آخر) څرنگه شو؟.

فَأَمَّا ثَمُودُ فَأُهْلِكُوا بِالطَّاغِيَةِ ۝

پس هر څه چه ثمودیان ؤ نو هلاک کړل شول (هغوی) په سخت آواز (د جبریل یا په سبب د سرکښی خپلی)

تفسیر: یعنی یوه سخته زلزله له یوه سخت آواز د جبریل علیه السلام سره یو ځای راغله او گرد (تول) ئی سره لاندی باندی کړل یا هلاک شول ثمودیان په سبب د سرکشیو خپلو سره چه د صالح علیه السلام ناقه ئی گوده او هلاکه کړه.

وَأَمَّا عَادٌ فَأُهْلِكُوا بِرِيحٍ صَرْصَرٍ عَاتِيَةٍ ۖ

او هر څه چه عادیان ؤ نو هلاک کړی شوی ؤ (دوی) په باد سخت آواز کوونکی (یا په ډیر سخت له حده تیریدونکی یخ باد)

تفسیر: یعنی هغه باد (ورښ) دومره سخت او شدید ؤ چه په هغه باندی د هیڅ یوه موجود زور نه رسیده تر دی چه هغو پرښتو له واکه (اختیاره) هم د هغه سخت باد اداره کول نه و پوره او د هغوی له لاسو ځنی هم الوت چه د هغه باد په اراده باندی مسلطی او مقرری وی.

سَخَّرَهَا عَلَيْهِمْ سَبْعَ لَيَالٍ وَثَلَاثَةَ أَيَّامٍ ۖ هُمْ لَاهِسُونَ فَتَرَى الْقَوْمَ فِيهَا صَرْعَى ۖ كَأَنَّهُمْ أُعْجَازُ نَخْلٍ خَاوِيَةٍ ۚ فَهَلْ تَرَى لَهُم مِّنْ بَاقِيَةٍ ۝

مقرر کړی ؤ (الله) دغه (باد) پر دوی باندی اووه شپي او اته ورځی متواتر پرله پسې برابر نو لیده به تا هغه قوم (د عاد) په هغه کښی لویدلی (مړه پراته په ځمکه باندی) گواکی دوی (له جهت د لویوالی د جثو بیخونه) ډډونه د خرماؤ دی (هلاک پریوتلی په ځمکی باندی) نو آیا وینی ته کوم یو (نفس) له دوی ځنی باقی پاتی شوی (بلکه هیڅ ئی نه وینی).

تفسیر: یعنی هغه قومونه چه لنگ وهلی د مباحثی او مناقشی دگر (میدان) ته راوتی ؤ او په لوړو (اوچتو) غرونو سره به ئی ویل. څوک به وی چه له مونږ ځنی زیات زور ولری؟ هغه هم ځمونږ له هغه زورور باد او ورښ سره مقابله ونشوه کړی. او ډیر پهلوانان ئی د هغه زورور ورښ (باد) د خپپرو په مخ کښی داسی کم قوت او بی سیکه او اوږده غځیدل لکه د خرما لوی ډډونه چه سرونه ئی وهلی شوی او له بیخه او بنست (بنیاد) څخه راوویستل شی. نو آیا وینی ته کوم یو له دوی ځنی پاتی شوی؟ بلکه ویه نه وینی یو تن هم له هغوی څخه پاتی شوی یعنی د هغو قومونو ذریه او برگ (نسل) پاتی نه شو - او د دنیا له مخ څخه بیخی فنا شول.

وَجَاءَ فِرْعَوْنُ وَمَنْ قَبْلَهُ وَالْمُؤْتَفِكَتِ بِالْخَاطِئَةِ ① فَعَصَوْا رَسُولَ رَبِّهِمْ فَأَخَذَهُمْ أَخَذَةً رَّابِيَةً ②

او راغی فرعون او هغه چه پخوا له هغه غنی و او (اهل د) کلیو چپه (الله) کړی شویو په گناهونو سره (چه شرک و) نو حکم ونه مانه دوی د رسول د رب د دوی نو (الله) ونيول هغوی په نیولو سختو سره .

تفسیر: یعنی وروسته له عاد او ثمود څخه فرعون ډیری سختی خبری او تکبر او ځانمنی (لویځ) کولی او پخوا له هغه څخه نور څو قومونه هم سره له لویو گناهونو تیر شوی دی لکه د نوح قوم او د شعیب قوم او د لوط قوم چه د هغوی کلی سره له کلیوالو د هغو په بل مخ واپړول شول دوی گردو (تولو) د خپلو خپلو پیغمبرانو خبری نه منلی - او د الله تعالیٰ مقابلی ته راوتلی و او د الله تعالیٰ له احکامو څخه ئی غاری غړولی وی په پای (آخر) کښی د الله تعالیٰ له لوری دوی گرد (تول) په لویو آفتونو سره ککر شول او په هسی سختو بلاؤ کښی اخته شول چه د هغوی ژغورنه (نجات) له هغه غنی مشکله وه . هو! د الله تعالیٰ په مخ کښی د هیچا له لاسه هیڅ شی نه دی پوره .

إِنَّا لَنَاطِقَا الْمَاءِ حَمَلُنْكُمْ فِي الْجَارِيَةِ ③ لِتَجْعَلَهَا لَكُمْ تَذْكِرَةً ④ وَتَعْيَهَا أَذْنٌ ⑤ وَأَعْيَةٌ ⑥

بیشکه مونږ هر کله چه طغیان وکړ اوبو راپورته شوی په هر شی باندی پورته کړی وو مونږ تاسی په تلونکی بیړی (د نوح) باندی لپاره د دی چه وگرځوو مونږ دا (واقعہ) تاسی ته تذکره پند (په نجات د مؤمنانو او غرق د کافرانو) او په یاد دی ولری (ودی ساتی) دا (نصیحت) غوړونه یادوونکی ساتونکی .

تفسیر: یعنی د نوح علیه السلام په زمانه کښی کله چه طوفان راغی نو ښکاره وه چه په هیڅ ډول (طریقہ) د هیڅ یو انسان پاتی کیدل او ژغورنه (نجات) له هغه غنی ممکنه نه وه او ځمونږ قدرت او عام انعام - اکرام - او احسان و چه گرد (تول) منکران مو دوب کړل او یواځی نوح علیه السلام او د هغه ملگریو ته مو نجات ورکړ نو ښه په داسی یوه لوی طوفان کښی د هغی وړوکی بیړی سلامت پاتی کیدل له توقع او هیلې (امید) غنی لوړ (اوچت) کار نه دی؟ او آیا

هغه ځمونږ د قدرت او حکمت یوه علامه او نښه نه ده؟ تر څو هغه ژغورلی (بچ) شوی انسانان د هغه لوی طوفان او د خپلی ژغورنې (نجات) قصی نورو ته وکړی او په دی ډول (طریقه) سره دا پېښه تر آخر پورې د هر سړی په یاد پاتی وی نو دغه خبری د هغو غوږونو له یاده چه کومه معقوله خبره اوری او پری پوهیږی او په یاد ئی ساتی هیڅ کله به نه هیرېږی چه په یوه زمانه کښی د الله تعالی له لوری ځمونږ پر پلرونو باندی هسی یو لوی احسان شوی دی. او په دی باندی وپوهیږی، لکه چه د دنیا په جگړو او پېښو کښی تل فرمان برداران له نافرمانانو ځنی بیلېږی هم داسی حال به د قیامت په وپرونکی (حاقه) کښی هم کیدونکی وی. وروسته له دی نه بیا الله تعالی اجل شانه واعظم برهانه په هم دی لوری خپل کلام منتقل کوی.

فَإِذَا نَفَخَ فِي الصُّورِ نَفْخَةٌ وَاحِدَةٌ ۖ وَحُمِلَتِ الْأَرْضُ وَالْجِبَالُ فَدُكَّتَا دَكَّةً وَاحِدَةً ۖ فَيَوْمَئِذٍ وَقَعَتِ الْوَاقِعَةُ ۖ

بیا کله چه پوکی وشي په صور شپیلی کښی پوکی یو او پورته کره شی ځمکه او غرونه (له خپلو ځایونو) نو مات به کړل شی دا دواړه (توتی توتی) په ماتولو یوه سره نو په دغه ورځی کښی به واقع شی (هغه) واقع کیدونکی (قیامت)

تفسیر: یعنی د صور (شپیلی) له پو کیدلو سره به سم ځمکه او غرونه له خپل اصلی صورت ځنی راووځی او گرد (تول) سره وړوکی وړوکی ذری ذری او بشرکی بشرکی کیږی نو هم دا د قیامت د قائمیدلو وقت دی.

وَأَنْشَقَّتِ السَّمَاءُ فَهِيَ يَوْمَئِذٍ وَاهِيَةٌ ۖ وَالْمَلَكُ عَلَى أَرْجَائِهِمْ

او وبه چوی (خیری به شی) آسمان بیا هغه (آسمان) په دغه ورځ کښی سست ضیف وی او ملائکی پرښتی به وی په څندو (غاړو) د هغه (آسمان)

تفسیر: یعنی نن ورځ چه آسمان دومره کلک او مضبوط دی چه سره د لکونو کلونو د تیریدلو بیا هم هیڅ یو سوری او کندو پکښی نه لیده کیږی په هغی ورځی کښی به شلیږی او توتی توتی کیږی به کله چه د هغه د منځنی برخي نریدل شروع کیږی نو پرښتی به د هغه څندی (غاړی) ته ځی.

وَيَحْمِلُ عَرْشَ رَبِّكَ فَوْقَهُمْ يَوْمَئِذٍ ثَمَنِيَّةٌ ۖ

او پورته به کمری عرش د رب ستا د پاسه د دوی په هغه ورځ کښی اته (پرښتی).

تفسیر: اوس شلورو پرښتو عرش راپورته کمری دی چه د هغه د لویوالی او ارت والی علم یواځی له پاک پروردگاره سره دی په هغه ورځ کښی له هغوی سره څلور پرښتی نوری هم ملگری کیږی. په «تفسیر عزیز» کښی د دی عددونو په حکمت او د دی پرښتو پر حقائقو باندی ډیر دقیق او بسیط بحثونه شوی دی ښائی چه شائقین به نی هلته ولولی.

يَوْمَئِذٍ تُعَرِّضُونَ لَاتَخْفَى مِنْكُمْ خَافِيَةٌ ۝

په دغه ورځ کښی به تاسی حاضر وړاندی کړل شی (الله ته سره د حساب) پته به نه پاتی کیږی له (اعمالو د) تاسی هیڅ یوه پته خبره

تفسیر: یعنی په هغه ورځ کښی به تاسی د الله تعالی دربار ته راحاضر کمری شی او د هیچا هیڅ یوه نیکی او بدی به نه پتیری او مخرد (تول) عام منظر ته به رانښکاره کمری شی.

فَأَمَّا مَنْ أُوْتِيَ كِتَابَهُ يَمِينًا فَيَقُولُ هَذَا مَا أَرَأَيْتُ أَكُتِبَ عَلَيَّ ۝

نو هر هغه څوک چه ورکړ شی کتاب عمل نامه د ده په ښی لاس د ده نو ویه وائی (له خوشالی داسی چه) راشی (واخلی) او ولولای تاسی دا ځما کتاب عملنامه.

تفسیر: یعنی په هغی ورځی کښی هره اعمالنامه چه په ښی لاس کښی ورکړه شی هغه د نجات او د مقبولیت علامه ده نو هغه له ډیری خوښی ځنی هر سری ته ورښکاروی او وائی به چه راځی ځما اعمالنامه ولولی!.

إِنِّي ظَنَنْتُ أَنِّي مُلِقٌ حِسَابٍ ۝

بیشکه ما یقین کاوه (په دنیا کښی) چه بیشکه زه پیوست کیدونکی یم له حساب خپل سره.

تفسیر: یعنی په دنیا کښی ئی هسی خیال کاوه چه یوه ورځ به ضرور غما حساب او کتاب اخیست کیږی نو ځکه زه ویریدم او د خپل ځان سره می محاسبه کوله نن شکر دی چه د هغه په زړه پوری نتیجه وینم چه د خدای په فضل سره غما حساب بالکل صاف او پاک دی.

فَهَوْنِي عَيْشَةً رَاضِيَةً ۞ فِي جَنَّةٍ عَالِيَةٍ ۞ قُطُوفُهَا دَانِيَةٌ ۞

نو هغه (شخص) دی په عیش ښه کښی (چه دی به پری راضی وی) په جنت عالی لوی اوچت کښی چه میوی به ئی نژدی وی.

تفسیر: چه په ولاړه - ناسته - ملاسته او هر وقت او هر حال کښی په دیره آسانی سره په لاس راځی او په ښه ډول (طریقه) سره شوکولی کیږی!

كُلُوا وَاشْرَبُوا هَنِيئًا بِمَا أَسْلَفْتُمْ فِي الْأَيَّامِ الْخَالِيَةِ ۞

(ورته وږه ویل شی) خورئ او څښئ په اشتها هضم سره په بدل د هغو عملونو خپلو چه مخکښی لیږلی ؤ (تاسی ای مؤمنانو) په ورځو تیرو شویو د دنیا کښی.

تفسیر: یعنی په دنیا کښی تاسی خاص د الله تعالی دپاره د خپلو نفسانی خواهشونو مخی مو نیولی وی او د لوړی او تندی ربرونه (تکلیفونه) مو پر ځان اخیستی ؤ نن هیڅ یو رنځ او تکلیف په تاسی باندی نشته. په ښو مزو او اشتها سره هر شی مو چه زړه غواړی خورئ او څښئ ئی! ځکه چه نه مو طبیعت خفه او نه منقض او نه منقبض کیږی او نه د بدهضمی او د بولو او غاښو او د بلی ناروغی اندیښنه له تاسو سره شته او نه مو د دی نعمتونو زوال په تصور کښی راځی.

وَأَمَّا مَنْ أُوْتِيَ كِتَابَهُ بِشِمَالِهِ ۖ فَيَقُولُ يَلَيْتَنِي لَمْ أُوتَ كِتَابِيَهُ ۖ وَلَمْ أَدْرِمَا حِسَابِيَهُ ۖ يَلَيْتَهَا كَانَتِ الْقَاضِيَةَ ۖ مَا أَغْنَىٰ عَنِّي مَالِيَهُ ۖ هَلَكَ عَنِّي سُلْطَانِيَهُ ۖ

او ہر ہفتہ شوک چہ ورکر شی کتاب عملنامہ د دہ پہ کین لاس د دہ نو وبہ وائی (لہ غمہ داسی چہ) ای کاشکی نہ وی راکری شوی ماتہ دا کتاب اعمالنامہ غما او نہ وم پوہ شوی زہ چہ خہ دی حساب غما۔ ای کاشکی وی (پرومبنی مرگ غما پہ دنیا کینی) خلاصونکی (غما لہ دوہم حیات) ہیخ دفع ونہ کرہ لہ ما غنی مال غما بریاد شو لہ ما غنی سلطنت حکومت غما۔

تفسیر: یعنی د شا لہ لوری پہ کین لاس کینی د ہر چا اعمالنامہ چہ ورکولہ کیوی ہفتہ پوہیوی چہ پہ ما باندی کمبختی راغلی دہ۔ نو پہ دی وقت کینی پہ ڊیر حسرت سرہ داسی تمنا کوی چہ کاشکی غما دا اعمالنامہ نہ وی راکری شوی او زہ نہ خبریدی چہ غما حساب او کتاب غرنکہ دی! کاشکی پہ مرنی می دا قصہ پای (آخر) تہ رسیدلی وی! او زہ د تل دپارہ مر پروت وی! او لہ مرنی خخہ وروستہ می بیا دا ژوندون نہ پہ برخہ کیدی او کہ ژوندی کیدم خو بیا زر د مرگی یوہ لقہہ او نمری کیدلی!! افسوس چہ ہفتہ مال - جاہ - حکومت او دولت می ہیخ پہ کار رانگی - او نن می د ہغو گردو (تولو) شیانو ہیخ یو شی پہ سترگو نہ راغی۔ نہ خہ دلیل او حجت پہ لاس لرم او نہ خہ عذر او معذرت کولی شم۔

(نو اللہ تعالیٰ اجل شانہ واعظم برہانہ خازنانو د جحیم تہ داسی حکم فرمائی چہ)

حُدُوهُ قَعْلُوهُ ۝ ثُمَّ الْوَحْيِمَ صَلَوَةُ ۝ ثُمَّ فِي سُلْسِلَةٍ
ذَرَعَهَا سَبْعُونَ ذِرَاعًا فَاسْلُكُوهُ ۝

ونیسے دی! پس پہ غنغیر سرہ وترئی دی! بیا (اور د) د دوزخ تہ وغورغوی دی! بیا پہ یوہ غنغیر کینی چہ گزونہ د ہفتہ اوپا گزہ وی پس ننہ باسے دی (پہ دوزخ کینی)!!

تفسیر: پرشتو تہ بہ حکم کیوی چہ ہفتہ ونیسے! او غارکی ئی پہ غارہ کینی ورواچوئی! او پہ اور کینی ئی غوپہ کرئی! او پہ ہفتہ غنغیر کینی ئی چہ اوپد والی ئی اوپا گزہ دی وترئی! تر خو د سوخیدلو پہ وقت کینی ہیخ ونہ خوخییدی شی ٹککہ چہ د دی خوا او ہنی خوا لہ خوخییدلو غنی سوخیدونکی لہ خہ تخفیف حس کولی شی۔
تنبیہ: لہ گز غنی د ہفتہ غای گز مراد دی چہ د ہفتہ اندازہ ہم اللہ تعالیٰ تہ معلومہ دہ۔

إِنَّهُ كَانَ لَا يُؤْمِنُ بِاللَّهِ الْعَظِيمِ^{٣٧} وَلَا يَحْضُ عَلَى طَعَامِ الْمُسْكِينِ^{٣٨}

بیشکه دی و (په دنیا) چه ایمان ئی نه راوور په الله لوی باندی او تاکید تیزوالی به ئی نه کاوه په طعام دودی ورکولو د مسکینانو محتاجانو باندی.

تفسیر: یعنی چه په دی دنیا کښی اوسیده نه ئی د الله تعالیٰ حق پیژنده او نه ئی د بندګانو د حقوقو ساتنه کوله د فقیرانو او د محتاجانو لاس نیونه او ګروپونه (تپوس) چیری حتی نورو ته ئی هم په دی مورد کښی څه تشویق او ترغیب ور نه کړ بیا په الله تعالیٰ باندی همغسی چه بنائی ایمان ئی رانه وور نو نجات به چیری وی او کله چه کوم لوی او وړوکی کار د دوی له لاسه ونه ووت نو د دوی د عذاب د تخفیف هم هیڅ یو صورت نه دی پاتی.

فَلَيْسَ لَهُ الْيَوْمَ هُنَا حَمِيمٌ^{٣٩}

نو نشته ده ته نن ورځ په دی ځای کښی کوم دوست (دافع د عذاب)

تفسیر: یعنی لکه چه هغه الله تعالیٰ ئی خپل دوست نه کړ نو نن به د هغه دوست شوک شی چه د ده حمایت وکړی او دی له عذابه وژغوری (وساتی). یا د مصیبت په وقت کښی تسلی ورکړی.

وَلَا طَعَامٌ إِلَّا مِنْ غِسْلِينٍ^{٤٠} لَا يَأْكُلُهُ إِلَّا الْخِطُؤُنُ^{٤١}

او نشته هیڅ طعام (چه وئی خوری) مګر خو (د دوزخیانو د زخمونو) له وینو او زوو ځنی چه نه خوری دغه (غسلین) مګر همغه خطا کاران ګناهګاران (ئی خوری).

تفسیر: له طعام او خوړو څخه انسان ته قوت رسیږی مګر دوزخیانو ته هیڅ یو داسی مرغوبه خواړه نه وررسیږی چه د هغوی د راحت او د قوت سبب شی. هو! یواځی هغوی ته به د دوزخیانو د زخمونو زوی ورکولی کیږی چه هغه به پرته (علاوه) له هغو ګناهګارانو څخه بل شوک نشی خوری او هغه هم د لوړی او تندی له شدته تیروتنی په دی خیال سره ئی خوری او داسی ئی ګنی چه د هغه ځنی هغه ته څه ګټه وررسیږی وروسته له هغه دا ورښکاریږی چه د هغه خوړلو د لوړی له بره (تکلیفه) لوی ربر (تکلیف) ورپښی کړ. (اعاذنا الله من سائر انواع العذاب فی الدنيا والآخرة)

فَلَا أُقْسِمُ بِمَا تُبْصِرُونَ ﴿۳۸﴾ وَمَا لَا تُبْصِرُونَ ﴿۳۹﴾ إِنَّهُ لَقَوْلُ رَسُولٍ كَرِيمٍ ﴿۴۰﴾

نو قسم خورم زه په هغو شيانو چه وينئ ئی تاسی او په هغو شيانو چه نه ئی وينئ تاسی بیشکه دا (قرآن) خامخا خبره د رسول مکرم عزتمن ده .

تفسیر: یعنی هر څه چه د جنت او د دوزخ او نورو په نسبت بیان وشو دا کومه شاعری نه ده - او نه د کھانت اټکلونه او چټی (بیکاره) خبری دی. بلکه دا قرآن کریم د الله تعالی کلام دی چه له آسمانه ئی یوه لویه پرښته حضرت جبریل علیه السلام راوړی - او یو لوی پیغمبر حضرت محمد صلی الله علیه وسلم ته ئی اوړوی. هغه پرښته چه دغه قرآن کریم له آسمانه راوړی او دغه محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم چه هغه قرآن شریف په ځمکه کښی انسانانو ته وررسوی دوی دواړه عزتمن رسولان دی د یوه کرامت خو تاسی پخپلو سترگو سره وينئ او د بل کرامت او لویي د هغه اول کریم د بیان ځنی تاسی ته ثابته شوی ده .

تنبیه: په دنیا کښی دوه راز (قسم) شیان وی یو هغه چه سری ئی په سترگو سره لیدلی شی. بل هغه چه په سترگو سره ئی نشی لیدلی بلکه په عقل او نورو ذرائعو سره د هغه په منلو سره سری مجبوریدی. مثلاً هومره چه مونږ خپلی سترگی ستړی - او ځمکی ته ځان څیر کړو په محسوس ډول (طریقه) سره د هغه په خوځیدلو باندی نه پوهیږو لیکن د حکیمانو د دلائلو او براهینو له اوړیدلو څخه مونږ پر شوی د خپلو سترگو په غلطی باندی پوهیږو او د خپل عقل یا د نورو عقلاؤ د عقل په وسیله د خپلو حواسو دا غلطی اصلاح او تصحیح کوو. خو مشکل دا دی چه له مونږ ځنی د هیچا عقل هم له هسی غلطی او لندوالی ځنی محفوظ نه دی. آخر د هسی غلطی او لندوالی اصلاح تلافی په څه ډول (طریقه) سره وکړه شی؟ بس په گرد (تول) عالم کښی یو د حضرت الهی د وحی قوت دی چه هم پخپله دی له غلطی څخه محفوظ او معصوم دی او هم د نورو گردو (تولو) عقلی قوتونو اصلاح او تکمیل کولی شی. همغسې چه ځمونږ حواس تر یوه حده پوری رسیدلی عاجز پاتی کیږی او له هغه څخه وروسته مو عقل کار ورکوی هم داسی په کوم میدان کښی چه مجرد عقل کار نشی ورکولی یا پکښی وښویدی په داسی ځای کښی د عقل لاس نیونه د الهی وحی کوی او لوړ (اوچت) حقائق ورښی. ښائی دلته په ﴿فَلَا أُقْسِمُ بِمَا تُبْصِرُونَ﴾ باندی ئی ځکه قسم وریاد کړ یعنی هغه د جنت او دوزخ او د نورو حقائق چه په رومښی آیت کښی بیان شو که د محسوساتو له دائری څخه د اوچتوالی لامله (له وجی) ستاسو په ککره کښی ځای ونه نیسی نو په اشیاؤ کښی د مبصراتو او غیر مبصراتو یا په نورو الفاظو د محسوساتو او غیر محسوساتو له تقسیمه وپوهیږئ چه دا د رسول کریم کلام دی چه د الهی وحی په وسیله د عقل او د حس له دائری څخه اوچت د حقائقو خبر راکوی. کله چه مونږ ډیر غیر محسوس بلکه د حس مخالف شیان پخپل عقل یا د نورو په تقلید منو - نو د ځینو نورو لوړو

(اوچتو) اشیاء په منلو کښې چه رسول اکرم صلی الله علیه وسلم مونږ ته خبر راږي دی څه اشکال وینی؟.

وَمَا هُوَ يَقُولُ شَاعِرٌ قَلِيلًا مَّا تُوْمِنُونَ ﴿٣١﴾

او نه ده دا خبره د کوم شاعر بیخي لږ ایمان راوړئ تاسی (بلکه نه مؤمنان کيږئ).

تفسیر: یعنی د قرآن کریم په کلام الله والی باندی کله کله ستاسی په زړونو کښې له یقین ځینی پلوشی راځلیږی مگر دیر لږ چه د نجات له پاره کافی نه دی. آخر ولی د دی کلام الله په نسبت د شاعری او کاهنی خبری کوئ؟ آیا د واقعی انصاف له مخی دا ویلی شی؟ آیا د دا کوم شاعر کلام کیدی شی؟ او د شعر له قسم څخه دی؟ په شعر کښې د وزن - بحر او نورو شتوالی ضروری دی او په قرآن کښې د هغو شیانو نښه نشته. د شاعرانو خبری زیاتره بی اصله وی او زیاتره مضمونونه ئی یواځی وهمی او خیالی وی او حال دا دی چه په عظیم الشان قرآن کښې ټول ثابته حقایق او محکمه اصول په قطعیه دلائلو او یقینیو حجتونو سره بیان شوی دی!

وَلَا يَقُولُ كَاهِنٌ قَلِيلًا مَّا تَدَّكُرُونَ ﴿٣٢﴾

او نه ده دا خبره د کاهن (ترویتی لکه چه تاسو گمان کوئ!) لږ پند اخلی تاسی (بلکه نه ئی آخلی).

تفسیر: یعنی په پوره فکر سره ئی رامعلوم کړی او ښه چرت (خیال) پکښی ووهی چه دا د کوم شاعر او کاهن کلام نه دی. کاهنان په عربو کښې همغه خلق ؤ چه له بتانو - پیریانو - او نورو خرافاتو او رذائلو سره ئی تعلقات او مناسبات لرل - دوی خلقو ته د کومی جزوی غیبی خبری په نسبت ځینی مقفا او مسجع خبری اورولی - مگر د پیریانو په کلام کښې معجزی نه وی چه هغه غوندی بل څوک به خبری نشی کړی بلکه که کوم جن کوم ترویتی بامبر (کاهن) ته کومه خبره وروښی بل پیری هم همغسی خبری ورښولی شی او دا کلام یعنی پاک قرآن داسی یوه معجزه ده چه گرد (ټول) جن او انس که سره یو ځای شی د هغه په شان کومه خبره نشی جوړولی. د نورو کاهنانو او ترویتیانو بامبرانو په خبره کښی یواځی د قافیی او د سجمی د رعایت دپاره دیر الفاظ راوړی چه بالکل بیکاره وی خو په دغه معجز نظام کلام کښی یو حرف او توری یو حرکت هم بیکاره او بی فائدی نه دی. د کاهنانو خبری په څو مبهمو او جزوی او

معمولی خبرو باندی مشتملی وی خو د علومو او حقائقو غنی مطلع کیدل - او په ادیانو - شرائعو - اصولو او قوانینو باندی پوهول او د معاش او معاد دستور او آئین معلومول - او د پښتو او د آسمانونو له پتو خبرو غنی خبر ورکول له هغوی غنی له سره نشی کیدی او حال دا دی چه پاک قرآن له هسی خبرو غنی دک دی.

تَنْزِيلٌ مِّن رَّبِّ الْعَالَمِينَ ﴿٣٣﴾

دغه (قرآن) نازل شوی دی له (جانبه د پالونکي) رب د عالميانو.

تفسير: ځکه چه د گردی (تولی) دنیا د تربیت دیر اعلیٰ او کلک اصول په دغه عظیم الشان قرآن کښی بیان شوی دی.

وَلَوْ تَقَوَّلَ عَلَيْنَا بَعْضُ الْأَقَاوِيلِ ﴿٣٤﴾ لَّا خَذْنَا مِنْهُ بِالْيَمِينِ ﴿٣٥﴾
ثُمَّ لَقَطَعْنَا مِنْهُ الْوَتِينَ ﴿٣٦﴾ فَمَا مِنْكُمْ مِنْ أَحَدٍ عَنْهُ حَاجِزِينَ ﴿٣٧﴾

او که له غحانه جوړولی (محمد) مونږ باندی غیښی خبری (چه مونږ ورته نه وی ویلی) نو هر ورو (خامخا) بدل اخیستی به ؤ مونږ له ده په یمین قوت عذاب سخت سره بیا به خامخا پری کړی ؤ مونږ له ده رگ د زړه (او وژلی به می ؤ) پس نه به ؤ هیشوک له تاسی څخه (یعنی نه یی تاسی) له قتل د (هغه محمد) غنی منع کوونکی (ما لره).

تفسير: حضرت شاه عبدالقادر رحمه الله علیه لیکي «یعنی که دروغ پر الله تعالیٰ باندی جوړول نو اول به ئی الله تعالیٰ دېمن کیده او له لاسه به ئی نیوه قاعده ده چه د ورمیر ووهلو په وقت کښی جلادان مقتول له ښی لاس څخه اخلی تر څو له خپل غای څخه له سره ونه ښویری». حضرت شاه عبدالعزیز رحمه الله فرمایلی چه د (تقول) ضمیر د رسول په لوری راجع کیږی. یعنی که رسول بالفرض والتقدير کومه خبره د الله تعالیٰ پر لوری منسوبه کړی یا د هغه په کلام کښی بل شی له خپل لوری گډوی چه الله تعالیٰ نه وی ویلی نو په هغه وقت کښی پر ده باندی عذاب نازل کیږی (العیاذ بالله) ځکه چه د هغه تصدیق او رښتیا والی له بیناتو آیاتو او دلائلو او براهینو په وسیله ظاهر او ښکاره شوی دی. اوس که په داسی خبری باندی سم د لاسه عذاب او سزا ورته کړه شی نو د الله تعالیٰ له وحی غنی به امن پورته کیږی - او هسی یو التباس او اشتباه پکښی لویږی چه د هغه اصلاح به ناممکنه وی چه دا د حکمت او تشریع غنی منافی دی

په خلاف د دی هغه سری چه د هغه رسالت په بیناتو آیاتونو براهینو سره ثابت شوی نه وی بلکه ښکاره قرائن او علائیه دلائل د هغه د رسالت نفی کړی وی نو د هغه خبری چتی (بیکاره) او خرافاتی دی او هیڅ یو پوه او عاقل هغه د اعتناء وړ (لایق) نه بولی - او نه بحمدالله د الله تعالی په دین کښی له هغه ځنی کوم التباس او اشتباه واقع کیږی او هم د هسی سری تصدیق کیدل د معجزاتو او نورو په وسیله مشکل دی. او ضرور دی چه الله تعالی د هغه دروغجن کولو او رسوا ثابتلو دپاره داسی چاری وړ د مخه کړی چه د ده د رسالت له دعوی کولو څخه مخالفی وی. د هغه مثال داسی وگنئ که باچا کوم سری پر کوم منصب او ماموریت باندی مقرر وی - او سند او فرمان او نور ورکوی - او چیری ئی استوی - اوس که له دغه سری ځنی په خدمت کښی کوم خیانت څرگندیږی (ښکاریږی) - یا په باچایی کوم دروغ تری - او بیا دا پری ثابتیږی نو سم د لاسه بلاتوقف هغه پخپل هیډاد (انجام) او سزا رسیږی لیکن که کوم مزدور او معمولی سری تل داسی ابلتی او چتی (بیکاره) خبری کوی چه د حکومت له خوا ماته داسی فرمان شوی دی یا ماته داسی امر راکړی شوی دی چه دغه او هغه وکړم نو هیڅوک نه د هغه هغو خبرو ته غوږ ږدی او نه ئی څوک له هسی خبرو ځنی خوله نیسی په هر حال په دی آیت کښی د رسول اکرم صلی الله علیه وسلم پر نبوت باندی استدلال نه دی شوی بلکه دا راښوولی شوی دی چه دغه قرآن کریم د الله تعالی خالص کلام دی چه په یوه حرف یا یوه توری کښی ئی شک او شبهه نشته او نه رسول اکرم صلی الله علیه وسلم په هغه کښی څه زیاتتوالی کولی شی او نه سره د رسالت د دوی په شان هسی گمان کاوه شی چه دوی د کومی خبری نسبت په غلطه سره الله تعالی ته وکړی - د سفر استثنا د توریث په (۱۸) باب (۲۰) فقره کښی ده «که هغه نبی داسی گستاخی وکړی چه هسی کومه خبره ځما په نامه وکړی چه ځما نه وی او نه هغه ته می د هغه د ویلو په نسبت څه امر ورکړی وی او هغه ئی د خپل معبود په نامه مشهوره کړی نو داسی پیغمبر دی وواژه شی». لنډه ئی دا څوک چه پیغمبر وی له هغه ځنی داسی کار کیدل ممکن نه دی د دی آیت نظیر د (البقرة) په سورت د دغه تفسیر کښی یو بل آیت هم شته

﴿وَلَمَّا ابْتِغَىٰ الْقَوْمُ الْقَدْفَىٰ جَاءَهُم مِّنَ الْعِلْمِ مَا لَكَ مِنَ الْإِيمَانِ وَلِي وَلَا يَفِيءُ﴾ آیت ۱۲۰

وَأَنَّهُ لَتَذَكُّرَ لِلْمُتَّقِينَ ﴿٣٨﴾ وَإِنَّا لَنَعْلَمُ أَنَّ مِنْكُمْ مُّكَذِّبِينَ ﴿٣٩﴾
وَأَنَّهُ لَحَسْرَةٌ عَلَى الْكَافِرِينَ ﴿٤٠﴾

او بیشکه دغه (قرآن) خامخا تذکره پند دی ویریدونکیو لره (چه نفع تری اخلی) او بیشکه مونږ ته خامخا معلوم دی دا چه بیشکه ځینی له تاسی څخه دروغ کوونکی دی (قرآن لره). او بیشکه دغه (انکار له قرآن) خامخا سبب

پشیمانی دی پر منکرانو کافرانو باندی (کله چه ووینی ثواب د مصدقینو)

تفسیر: یعنی له الله تعالیٰ څخه ویریدونکی د دی خبرو له اوریدلو څخه پند اخلی او د هغو په زړونو کېنې چه ویره نه وی هغه ئی دروغ گڼی لیکن یو وقت داسی راتلونکی دی چه دا کلام او د هغوی دا دروغ بلل به د سخت حسرت او پشیمانی سبب شی او هلته به ارمان کوی چه ولی مو هسی رښتیا خبره دروغ وبلله چه نن د هغی لامله (له وجی) په دی آفت ککر شوی یو.

وَإِنَّهُ لَحَقُّ الْيَقِينِ ﴿٥٨﴾ فَسَبِّحْ بِاسْمِ رَبِّكَ الْعَظِيمِ ﴿٥٩﴾

او بیشکه دغه (قرآن) خامخا (عین) حق یقین (محض او د منلو وړ- قابل) دی. پس تسبیح پاکی ووايه په نامه د رب خپل چه له گړدو (تولو) غڼی عظیم ډیر لوی دی.

تفسیر: یعنی دا کتاب خو داسی حق او رښتیا دی چه له حده تیر د منلو وړ (لايق) دی او د هغه مضامین له سره تر آخره پوری رښتیا او هیڅ یو شک او شبهه پکښی نشته ښائی چه هر سړی په هغه باندی ایمان راوړی او تل د الله تعالیٰ په عبادت او تسبیح او تحمید کېنې مشغول اوسی.

تمت سورة الحاقة بفضل الله ومنه وكرمه فله الحمد والمنة

سورة المعارج مكية وهی اربع و اربعون آية وفيها ركوعان رقمها (۷۰) تسلسلها حسب النزول (۷۹) نزلت بعد سورة «الحاقة».

د «المعارج» سورت مكی دی (۴۴) آیتونه (۲) ركوع لری په نزول كښی (۷۹) او په تلاوت كښی

(۷۰) سورت دی وروسته د «الحاقة» د سورت څخه نازل شوی دی.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ ○

شروع کوم په نامه د الله چه ډیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

سَأَلْ سَائِلٌ بِعَذَابٍ وَاقِعٍ ﴿٦٠﴾ لِلْكَافِرِينَ لَيْسَ لَهُ دَافِعٌ ﴿٦١﴾

وغوشت غوشتونکی یو عذاب واقع کیدونکی لویدونکی. (منکرانو) کافرانو
لره چه نشته هغه ته دفع کوونکی (چه راشی).

تفسیر: حضرت شاه صاحب رحمة الله عليه لیکي «يعني پیغمبر تاسی ته عذاب غوشتی دی چه هغه هیڅوک له تاسی ځنی نشی لری کولی» یا به غوشتونکی کفار وی چه ویل به یی آخر هغه عذاب ولی ژر نه راځی چه وعده ئی مونږ ته راکړی شوی ده؟ ای الها! که د محمد دا وینا په رښتیا وی نو پر مونږ باندی له آسمانه تپوی (کتی) ولی نه وریوی؟ دا خبری به ئی د انکار او تمسخر له لاری کولی نو ځکه فرمائی چه عذاب غوشتونکی داسی یو آفت غواری چه بالیقین پر هغه باندی لویدونکی دی او د هیچا له منع کولو څخه به نه منع کیږی دا د کفارو انتهایی درجه ناپوهی - حماقت او سپین سترگی ده چه د هسی یوه شی مطالبه او غوښتنه کوی.

مَنْ اَللّٰهُ ذِي الْمَعَارِجِ ط

له طرفه د الله چه څښتن (خاوند) د لویو لوړو (اوچتو) زینو دی (د ملائکو چه آسمانونه دی)

تفسیر: یعنی پرښتی او د مسلمانانو ارواح گرد (تول) آسمانونه درجه په درجه طی کوی د هغه د قرب دربار ته ورنزدی کیږی. یا د هغه بندگان د هغه حکمونه منی او د زړه له کومی زیار (کوشش) کوی او ځان په ښو اخلاقو او خوښو سره ښائسته کوی او د وصول او د نزديکت روحانی مرتبی او درجی ته لوړ (اوچت) څیژی او د هغه حضور شرف ته رسیږی. او دا درجی د مسافت او د لږوالی او نژدیوالی له پلوه سره مختلف او متفاوت دی او فرق او توپیر لری ځینی داسی چی په یوه رپه (ثانیه) کښی د هغه د لوړوالی (اوچتوالی) سبب کیدی شی. لکه د اسلام کلمه په ژبه سره ویل. او ځینی داسی دی چه یوه گری (ساعت) په هغه سره ترقی حاصلیږی لکه اودس او لمونځ کول. او ځینی په پوره یوه ورځ کښی لکه روژه یا په کامله میاشت کښی لکه د رمضان د میاشتی روژه نیول او ځینی په پوره یو کال لکه حج کول. (وعلى هذا القیاس) هم دا راز (قسم) د پرښتو او د ارواحو عروج چه په هر کار باندی مقرر دی وروسته له دی چه له هغه ځنی فراغت ومومی هم مختلف او متفاوت دی او د قدوس الله تعالی تدبیر او انتظام هسک (اوچت) او تیتی بیسماره درجی لری.

تَعْرِجُ الْمَلَائِكَةُ وَالرُّوحُ إِلَيْهِ

چه څیژی ملائکی پرښتی او روح (جبریل) په طرف د هغه (مامور به ځای)

تفسیر: یعنی د پرستی او د خلقو د ارواحو وړاندی والی او حاضری به اجراء کیږی. او دغه وړاندی والی او حاضری به کله اجراء کیږی؟ د دغه سؤال جواب پخپله الله اکرم شانه واعظم برهانه داسی فرمائی چه

فِي يَوْمٍ كَانَ مِقْدَارُ خَمْسِينَ أَلْفَ سَنَةٍ ﴿٣٠﴾

په هغه ورځ کښی چه ده اندازه د هغی پنځوس زره کاله (په نسبت سره کافرانو ته).

تفسیر: د قیامت ورځ د پنځوسو زرو کلونو په میچ ده. یعنی له اولی شپلی (صور) څخه تر هغه پوری چه جنتیان په جنت کښی او دوزخیان په دوزخ کښی ننوځی پنځوس زره کاله تیریږی - او گردی (تولی) پرستی او د ټولو مخلوقاتو ارواحونه په دی تدبیر کښی د خدمتگار په ډول (طریقه) ملگرتوب کوی. بیا به د دی لوی کار د مدت تر سره کیدلو ځنی وروسته د دوی عروج کیږی.

تنبیه: د نبی کریم په یوه حدیث کښی راغلی دی «خدائیکو دا دومره لویه ورځ به په ایماندار باندی داسی تیریږی لکه چه یو فرض لمونځ ئی اداء کړی وی»

فَاصْبِرْ صَبْرًا جَمِيلًا ﴿٣١﴾

نو صبر وکړه (ای محمده!) صبر جمیل نیک (بی له شکوه - شکایت جزع فزع).

تفسیر: یعنی که دا کافران د انکار او تمسخر له لاری شورماشور کوی چه ژر هغه ټاکلی (مقرر) عذاب راورسیږی! بیا هم تاسی تلوار مه کړئ! بلکه په صبر او استقلال سره اوسئ! مه مو زړه تنگوئ! او نه د پتی (شکایت) الفاظ (توری) ښائی د تاسی له خولی څخه ووځی! دا ستاسی صبر او د دوی تمسخر او ملندی به ضرور خپله اغیزه او اثر رابکاره کړی.

إِنَّهُمْ يَرَوْنَهُ بَعِيدًا ﴿٣٢﴾ وَتَرَاهُ قَرِيبًا ﴿٣٣﴾

بیشکه دغه (منکران) وینی هغه (عذاب یا قیامت) لری، او مونږ ئی وینو هغه (عذاب یا قیامت) نژدی.

تفسیر: یعنی د دوی په خیال کښی د قیامت راتگ لری ورځی بلکه د دوی په زعم وقوع ئی هم ممکن نه دی او په عقل کښی ئی له سره نه ځائیږی. او مونږ ئی ډیر نژدی گڼو او هسی بولی چه اوس راځی!

يَوْمَ تَكُونُ السَّمَاءُ كَالْهَيْلِ ۖ وَتَكُونُ الْجِبَالُ كَالْعِهْنِ ۚ

هغه ورځ (به واقع شی پر منکرانو عذاب) چه وگرځی آسمان په شان د قلعي ژیر ویلی شوی (توری ختی د تیلو) ځینو د (مهل) ترجمه د تیلو په ختو او تلچتو سره کړی ده. او وبه گرځی غرونه په شان د وړی نداف وهلی رنگارنگ

تفسیر: وړئ مختلف او راز راز (قسم قسم) رنگونه لری او د دغو غرونو رنگونه هم سره مختلف او راز راز (قسم قسم) دی لکه چه الله تعالی د «فاطر» د سورت په څلورمه رکوع ۲۷ آیت کښی فرمائی ﴿وَنَ الْجِبَالُ جُدَدٌ بَيضٌ وَحُمْرٌ مُّخْتَلِفٌ أَلْوَانُهَا وَعَرَابٍ يُّبْسُودُ﴾ او د (القارعة) په سورت کښی ئی فرمایلی دی ﴿كَالْعِهْنِ الْمَنْفُوشِ﴾ یعنی غرونه لکه رنگینی وهلی شوی وړئ غوندی به وی دا خوا او هغه خوا به رغری رارغری.

وَلَا يَسْأَلُ حَمِيمٌ حَمِيمًا ۚ يَبْصُرُونَهُم

او نه به کوی پوښتنه یو دوست له بل دوسته (ځکه چه مشغول به وی په ځان خپل) اګر که په نظر ورځی دوی ته هغوی او ښه به ئی وپیژنی

تفسیر: حضرت شاه صاحب لیکي «یعنی ګرد (تول) به سره په نظر راځی او دا به ورښکاریږی چه د دوی دوستی چتی (فضول) او بیکاره وه». هر یو به د بل حال او احوال ګوری مګر یو له بل سره څه مرسته (مدد) او حمایت نشی کولی او هر یو به پخپل فکر کښی ډوب تللی وی.

يَوْمَ الْمُجْرِمُ لَوْ يَفْتَدِي مِنْ عَذَابٍ يَوْمِيذٍ بِبَنِيهِ ۖ
وَصَاحِبَتِهِ وَأَخِيهِ ۖ وَفَصِيلَتِهِ الَّتِي تُؤَيِّدُهَا ۖ وَمَنْ فِي
الْأَرْضِ جَمِيعًا لَّئِنْ يُبْعَثُ ۖ

خوښوی به مجرم گنهگار (کافر) چه فدیہ ورکړی له عذابہ د دغی ورځی په ځامنو خپلو سره او ملگری ښځی خپلی سره او ورور خپل سره او خپلوانو قبیلو خپلو هغو سره چه ځایونه ئی ورکول دوی ته په دنیا کښی او هغه څوک چه په ځمکه کښی دی ټول بیا وژغوری (وساتی) ځان خپل نه ده داسی چه آرزو کوی دوی

تفسیر: یعنی غواړی به چه گرد (ټول) کور او کهول او خپل که ئی له لاسه پوره وی او په درد ئی وځوری له خپله ځانه قربان کړی او پخپله فدیہ کښی ورکړی او خپل ځان وژغوری (وساتی) مگر دا به امکان ونه لری او خلاص به نشی له عذابہ ځکه چه:

كَلَّا إِنَّهَا لَنَظَىٰ ﴿١٥﴾ نَرَاءَةً لِّلشَّوٰى ﴿١٦﴾

بیشکه دا (اور د دوزخ) لمبی وهونکی دی ویستونکی دی (له کفارو څخه) د ایښی (یا د پوستکو د لاسو او د پښو د دوی)

تفسیر: یعنی هغه اور به مجرم کله پریږدی هغه به ئی پوستکی ویاسی او تر ایښی (جگر) پوری ئی رسیږی او ایښه ئی هم تری ویاسی.

تَنْعُوَامِنْ أَدْبَرَ تَوَلَّىٰ ﴿١٧﴾ وَجَمَعَ فَأَوْعَىٰ ﴿١٨﴾

رابولی (دا دوزخ) هغه څوک چه شا ئی کړی وی او مخ ئی گرځولی وی (له ایمانه). او ټول کړی ئی وی (مال) نو ساتلی ئی وی (د الله حق ئی تری نه وی ورکړی).

تفسیر: یعنی د دوزخ له لوری به یو راښکودل او ناری او سوری وی. هومره سړی چه په دنیا کښی د حق او رښتیا په لوری شا اړولی او د ښو چارو ځنی مخ گرځولی وی او د مالونو او شتو په ټولولو او کلکو ساتلو کښی مشغول و هغه گرد (ټول) به د دوزخ په لوری راښکودل کیږی. په ځینو آثارو کښی شته چه اول به دوزخ د (قال) په ژبه سره داسی وائی «التي يا كافر! التي يا منافق! التي يا جامع المال! - یعنی ماته راشه ای کافره! ماته راشه ای منافقه ماته راشه ای مال ټولونکیه!» خو خلق به دی خوا او هغه خوا سره تښتی. وروسته له دی نه به یو لوی ورمیږ لرونکی شی له دوزخه سر راویاسی او تښتیدونکی دوزخیان به پخپل اوږد

شوند سره هسی تولوی او پخپلی گیدی کښی به یی اچوی لکه چه مرغه پخپلی مښوکی سره دانی
تولوی (العیاذ بالله)

إِنَّ الْإِنْسَانَ خُلِقَ هَلُوعًا ۖ إِذَا مَسَّهُ الشَّرُّ جَزُوعًا ۖ وَإِذَا مَسَّهُ الْخَيْرُ مَنُوعًا ۝

بیشکه انسان بنی آدم پیدا کړی شوی دی هلوع حارص بی صبره او کله چه
ورسپیری ده ته شر خرابی صبر نه کوی ډیر فریاد کوی او کله چه ورسپیری ده
ته ښیگنی (فایدی) نو بی توفیق کیږی منع کوونکی شی (حق لره)

تفسیر: یعنی په هیڅ لوری پخپلی بهادرئ - کلکتوب - پوخوالی - قوت او همت نه ورښکاروی.
که فقر - فاقه - ناروغی او سختی پری راشی نو بی صبری ورښکاروی - ویرپری او ناامیده کیږی
او هسی گنی چه اوس د هغه دپاره هیڅ یوه لاره نه ده پاتی چه په هغی کښی له هغه ربړ
(تکلیف) او مصیبت نه ځان وژغوری (وساتی). که مال - شته - دولت روغتیا - عظمت او پت
ور په برخه شی نو د ښیگنی (فایدی) دپاره به هیڅ خپل لاس نه غځوی او د الله تعالیٰ په لاره
کښی هیڅ یو شی په اخلاص او مینۍ سره نه لگوی. هو! هغه سری له دی وینا غنی مستثنیٰ
دی چه د هغوی بیان دغه دی چه اوس راځی.

إِلَّا الْمُصَلِّينَ ۚ الَّذِينَ هُمْ عَلَى صَلَاتِهِمْ دَائِمُونَ ۝

مگر (نه دی پیدا کړی شوی هلوع هغه) لمونځ کوونکی چه دوی پر لمانځه
خپل دائم قائم دی او هیڅکله او هیچیری هیڅ یو لمونځ تری نه فوت کیږی.

تفسیر: یعنی د لمانځه ناغه کوونکی نه دی بلکه په مداومت او انتظام او التزام سره ئی کوی. او
د لمانځه په حالت کښی په ډیر سکون او اطمینان سره سم برابر لمونځ کوی او تل لمانځه ته
متوجه وی.

وَالَّذِينَ فِي أَمْوَالِهِمْ حَقٌّ مَّعْلُومٌ ۖ لِلسَّائِلِ وَالْمَحْرُومِ ۝

او هغه کسان (هم هلوع نه دی) چه په اموالو د هغوی کښی حق برخه معلومه

وی (له زکوٰۃ او صدقات) دپاره د غوښتونکیو (فقیرانو) او محروم (فقیرانو) چه سؤال نه کوی.

تفسیر: د (المؤمنون) په سورت کښی د دی تفسیر تیر شوی دی. غمونږ د دغه پښتو «فوائد موضح الفرقان» وگورئ.

وَالَّذِينَ يُصَدِّقُونَ يَوْمَ الدِّينِ ﴿٣٨﴾

(او هغه کسان هم هلوع نه دی) چه مصدق باور کوونکی وی په ورځ د انصاف جزاء باندی.

تفسیر: یعنی د هم دی یقین په بناء باندی ښه کارونه کوی چه په هغه ورځ به ئی په کار ورځی.

وَالَّذِينَ هُمْ مِنْ عَذَابِ رَبِّهِمْ مُشْفِقُونَ ﴿٣٩﴾

او هغه کسان (هم هلوع نه دی) چه دوی له عذابه د رب خپل ویریدونکی وی (اگر که په عبادت کښی ئی ډیر کوښښ هم کړی وی).

تفسیر: یعنی د الله تعالی له عذابه ویریدوی او په خرابو کارونو پسې هیڅ نه گرځی. ځکه چه:

إِنَّ عَذَابَ رَبِّهِمْ غَيْرُ مَا مُنُّوا ﴿٤٠﴾

بیشکه له عذابه د رب دوی نه دی پر امن کړی شوی (بلکه تل تری ویریدوی).

تفسیر: یعنی د الله تعالی عذاب داسی یو شی نه دی چه بنده د هغه له لوری ځنی مأمون شی او بی ویری کښی. بالخاصه منکران او مجرمان خو له سره تری په امان نه دی.

وَالَّذِينَ هُمْ لِأَعْمَالِهِمْ حَفِظُونَ ﴿٤١﴾ إِلَّا عَلَىٰ أَزْوَاجِهِمْ

أَوْ مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُهُمْ غَيْرُ مُلْمِئِينَ ﴿٤٢﴾

فَمِنْ ابْتَغَىٰ وَرَاءَ ذَٰلِكَ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الْعُدُونَ ﴿٣٧﴾

او هغه کسان (هم هلوغ نه دی) چه دوی د خپل شهوت د غایونو ساتونکی دی. مگر په ښځو خپلو باندی او په هغی وینځی خپلی باندی چه ئی مالکان شوی دی ښی لاسونه د دوی نو بیشکه دوی نه دی ملامت کړی شوی (ځکه چه خپلی ښځی - وینځی پری حلالی دی) نو هغه چه غواړی پرته (علاوه) له دغو (حلالو ښځو او وینځو خپلو) څخه پس هم دوی دی له حده تیریدونکی.

تفسیر: یعنی که څوک پرته (علاوه) له خپلی حلالی ښځی یا وینځی ځنی بل کوم ځای د شهوت د قضاء دپاره ولتوی نو هغه د اعتدال د حد او جواز څخه د باندی قدم ږدی. نو متعه موقته بهیمه او استمناء او نور ناروا ده.

وَالَّذِينَ هُمْ لِأَمْتِهِمْ وَعَهْدِهِمْ رِعُونَ ﴿٣٨﴾

او هغه کسان (هم هلوغ نه دی) چه دوی امانتونو خپلو لره او وعدو خپلو لره ساتونکی دی (او په سر ئی رسوی)

تفسیر: په دی کښی د الله تعالیٰ او د بندگانو د کردو (تولو) حقوق راغلل. ځکه د سری هومره قوتونه چه شته هغه کرد (تول) د الله تعالیٰ امانت دی نو ښائی هغه د الله تعالیٰ په راجوولو مواقعو کښی صرف کړی شی او هغه قول او اقرار چه په ازل کښی ترلی دی له هغه ځنی خپله غاړه ونه غړوی!

وَالَّذِينَ هُمْ بِشَهَادَتِهِمْ قَائِمُونَ ﴿٣٩﴾

او هغه کسان (هم هلوغ نه دی) چه هم دوی په شاهدی خپلی باندی سم ولاړ وی (نه پتوی او نه تزئید او تنقیص پکښی کوی)

تفسیر: یعنی که ضرورت پېښ شی نو بی له زیادت او لږوالی او لحاظ او رعایت شاهدی ورکوی او حقه خبره هیڅ کله نه پتوی.

وَالَّذِينَ هُمْ عَلَىٰ صَلَاتِهِمْ يُحَافِظُونَ ﴿٤٠﴾

او هغه کسان (هم هلوغ نه دی) چه هم دوی پر لمانځه خپل باندی ساتنه کوی (پخپلو وقتونو ئی اداء کوی)

تفسیر: یعنی د لمونځونو د اوقاتو - شرائطو او آدابو ځنی باخبر وی او د هغه صورت او حقیقت د ضائع کیدلو ځنی تل خپل ځان ساتی. تنبیه: په تکرار د لمانځه کبې بهتری او افضلیت د لمانځه پر نورو عباداتو باندی ثابتیږی «الصلوة عماد الدین».

أُولَئِكَ فِي جَنَّةٍ مَّكْرُمُونَ ﴿٢٥﴾

دغه کسان به (چه موصوف په دغو اتو صفاتو دی) په جنتونو کبې به وی مکرم عزتمن کړی شوی.

تفسیر: یعنی د جنتیانو هم دا اته صفتونه دی چه په لمانځه سره شروع او په لمانځه باندی ختم شوی دی تر څو معلوم شی چه لمونځ د الله تعالیٰ په دربار کبې څومره مهمت بالشان او الزم او ضروری عبادت دی. د هر یوه مسلمان په وجود کبې چه دا صفات او ستاینې وی نو په هغه کبې به د «هلوغ» منمت نه وی بلکه د اوم زړه په ځای په هغه کبې به د عزم - همت - قوت او قدرت صفتونه وی.

فَمَالِ الَّذِينَ كَفَرُوا قِبَلَكَ مُهْطِعِينَ ﴿٢٦﴾ عَنِ الْيَمِينِ وَعَنِ الشِّمَالِ عِزِينَ ﴿٢٧﴾ أَيُطْمَعُ كُلُّ امْرِئٍ مِنْهُمْ أَنْ يُدْخَلَ جَنَّةَ نَعِيمٍ ﴿٢٨﴾

نو څه شوی دی هغو کسانو لره چه کافران شوی دی چه طرف ستا نه راځغاستونکي دی. له بڼی لوری څخه او له کین لوری څخه ناست دلی دلی (حلقه وهونکي) آیا طمع کوی هر سری له دوی ځنی چه داخل به کړی شی په جنت د نعمتونو کبې نه ده داسی (چه دوی طمع کوی د دخول د جنت).

تفسیر: یعنی د قرآن کریم د تلاوت او د جنت د ذکر له اوریدلو څخه وروسته کافران دلی سره جوړوی او ستاسی په لوری په ګډه سره راځی - خاندی - ملندی وهی - اپلتی وائی مسخری کوی. آیا سره له هسی چارو به دوی داسی طمع او هیله (امید) لری چه د جنت په باغونو کبې به

سره له مؤمنانو ننوځی؟ لکه چه هغوی به ویل که مونږ ته د الله تعالیٰ په لوری د ورنگ اتفاق ولویږی نو مونږ به هم برابر جنت ته ځو او هلته به مونږ خورا (ډیر) بهتری او لوړی (اوچتی) مرتبی ته رسیږو. داسی به هیڅ ونشی او د هغه عادل او حکیم الله تعالیٰ په مخ کښی هیچیری داسی چاری کیدونکی نه دی بلکه هغه تل له هر چا سره د هغه له چارو سره سمه معامله کوی. تنبیه: ابن کثیر رحمة الله علیه د دی آیتونو مطلب داسی اخیستی دی یعنی ستاسی په لوری دا منکرین ولی په ډیره جلدی او تلوار سره درځغلی او مندی وهی او ښی او کینی خوا ته دلی پندیری! یعنی د پاک قرآن له اوریدلو ځنی ولی دومره تور خوری او بد وری او لری ټیټی؟ نو آیا سره له دی وحشت او نفرت دوی داسی توقع او هیله (امید) هم لری چه له دوی څخه به هر یو سری بی له اندیښنی جنت ته ننوځی؟ هرگز داسی نه ده (هذا كما قال الله تعالى ﴿فَالَهُمْ عَنِ التَّذَكُّرِ مُعْرِضُونَ﴾ كَالَهُمْ حُزْنٌ مُّسْتَفِزٌّ ﴿كَذَرْتُ مِنْ قَبُورٍ﴾ د «المذثر» دوهمه رکوع.

إِنَّا خَلَقْنَاهُمْ مِّمَّا يَعْلَمُونَ ﴿٣٩﴾

بیشکه مونږ پیدا کړی مو دی دوی له هغی (نطفی) څخه چه پری پوهیږی دوی (چه ضعیفه او حقیره ده).

تفسیر: یعنی د خاوری غوندی یوه حقیر شی یا له منی غوندی یو ناولی شی ځنی پیدا شوی هغه چیری د جنت وړ (لایق) وی تر څو چه په ایمان او وحدت سره خپل ځان پاک نه کړی. او په رښتیا سره معظم او مکرم نه شی. او امکان لری چه ﴿إِنَّا خَلَقْنَاهُمْ مِّمَّا يَعْلَمُونَ﴾ اشاره د ﴿إِنَّ الْإِنْسَانَ خُلِقَ هَلُوةً﴾ په لوری وی چه څو آیه پخوا له دی څخه تیر شوی دی یعنی هغه څو پیدا شوی دی په داسی صفتونو سره ولی دی خپل ځان د ﴿إِلَّا الضَّالِّينَ الَّذِينَ هُمْ عَلَىٰ صَلَاتِهِمْ ذَاهِبُونَ﴾ په استثنا کښی نه دی داخل کړی نو بیا د جنت مستحق څرنگه کیدی شی؟ په دی تقدیر سره د ﴿مِّمَّا يَعْلَمُونَ﴾ ترکیب به د ﴿خُلِقَ الْإِنْسَانُ مِنْ عَجَلٍ﴾ له قبیلې څخه وی.

فَلَا أُقْسِمُ بِرَبِّ الْمَشَارِقِ وَالْمَغْرِبِ

نو قسم خورم په رب (مالک) د مشرقونو او (په رب مالک د) مغربونو

تفسیر: لمر سپوږمی او نور ستوری هره ورځ له یوه نوی ځایه راڅرگندیږی او په یو نوی ځای راپتیږی نو د دی نقطو په اعتبار ئی مشارق او مغارب ورته وویل ځما مرحوم پلار الحاج مولوی احمد علی الکشککی د «مشارق» او «مغارب» مدلول او مال په سفلیاتو کښی مشرقی او مغربی

غمکی راز راز (قسم قسم) خلق او هستی دوندکی او موجودات او په علویاتو کښی لمر سپوږمی ستوری او نور موجودات راښوولی دی. برهان الدین کشککی.

إِنَّا لَقَدِرُونَ ﴿۳۱﴾ عَلَىٰ أَنْ تُبَدِّلَ خَيْرًا مِنْهُمْ وَمَا نَحْنُ بِمَسْبُوقِينَ ﴿۳۲﴾

بیشکه مونږ خامخا قادر یو په دی باندی چه بدل راوړو خیر ډیر غوره له دوی څخه او نه یو مونږ عاجز کړی شوی (له ارادی خپلی).

تفسیر: یعنی کله چه د هغوی په غای له هغوی غنی ښه سری راوستلی شو نو پخپله دوی ولی نشو ژوندی کولی؟ یا د (خیراً منهم) څخه د دوی دوهم غلی ژوندی کول وی. ځکه که عذاب وی یا ثواب دوهم ژوندون به له دی ژوند څخه په هر حال اکمل وی. یا دا مطلب - پریږدئ چه دا د مکی کافران خندا او مسخری وکړی او ملندی ووهی مونږ به د اسلام د خدمت دپاره له دوی غنی غوره قوم راولو لکه چه د قریشو په غای نی د مدینی انصار ودرول او مکه والان بیا د هغوی د واک (اختیار) غنی بهر ونه وتی شو او په پای (آخر) کښی نی د خپلو شرارتونو خوند وشکو.

تنبيه: د مشارق او د مغارب قسم نی ښائی د دی دپاره یاد کړی وی چه هغه الله چه هره ورځ مشرق او مغرب بدلوی نو آیا هغه ته ستاسی بدلول کوم سخت او مشکل کار دی ؟.

فَذَرَهُمْ خِيْرًا يُغْوَوْنَ ۚ وَيَلْعَبُوا حَتَّىٰ يُلَاقُوا يَوْمَهُمُ الَّذِي يُوْعَدُونَ ﴿۳۳﴾

نو پریږده دوی (ای محمده!) چه ننوځی مشغولیری په باطلو کښی او لوبی کوی په دنیا کښی تر هغه پوری چه پیوست شی دوی له هغی ورځی خپلی سره چه وعده ئی کړی شوی ده له دوی سره (چه بدر یا قیامت دی)

تفسیر: یعنی د لږو ورځو ځنډ (ایسارتیا) دی بیا به د هغوی سزا یقینی وی. (هذا کان قبل الامر بالقتال)

يَوْمَ يُخْرِجُونَ مِنَ الْأَحْدَاثِ سِرَاعًا كَانَهُمْ إِلَىٰ نُصْبٍ يُؤْفَضُونَ ﴿۳۴﴾

هغه ورځ چه بهر راويستل شی دوی له قبرونو څخه چه غغليدونکی به وی لکه چه دوی په طرف د نښو چاپک غغلی.

تفسیر: یعنی څرنگه چه څوک د کومی خاصی نښی او علامی په لوری په مندو سره غغلی او یو له بله غواړی چه ژر ورسیري. یا به «نصب» له هغو بتانو څخه مراد وی چه د کعبی په شاوخوا کښی درولی شوی ؤ چه کافرانو دغو بتانو ته هم په ډیر شوق او عقیده سره تلل او وردانگل.

خَاشِعَةً أَبْصَارُهُمْ تَرْهَقُهُمْ ذِلَّةٌ ذَلِكَ الْيَوْمُ الَّذِي كَانُوا يُوعَدُونَ ﴿٣٧﴾

حال دا چه ذلیلی خواری به وی سترگی د دوی چه پټ کړی به وی دوی لره ذلت خواری دا ورځ ده (هغه د قیامت) چه ؤ دوی چه وعده ورسره کړی شوی وه (په دنیا کښی).

تمت سورة المعارج بفضل الله ومنه وكرمه

سورة نوح مكية وهی ثمان وعشرون آية وفيها ركوعان رقمها (۷۱) تسلسلها حسب النزول (۷۱) نزلت بعد سورة النحل .

د «نوح» سورت مكی دی (۲۸) آیتونه (۲) ركوع لری په تلاوت كښی (۷۱) او په نزول كښی هم (۷۱) سورت دی وروسته د «النحل» له سورته نازل شوی دی.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ ○

شروع کوم په نامه د الله چه ډیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

إِنَّا أَرْسَلْنَا نُوحًا إِلَىٰ قَوْمِهِ أَنْ أَنْذِرْ قَوْمَكَ مِنْ قَبْلِ أَنْ يَأْتِيَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ①

بیشکه مونږ لیږلی وو مونږ نوح طرف د قوم د ده ته په دی سره چه وویروه
ته قوم خپل پخوا له هغه ځنی چه راشی دوی ته عذاب دردناک (په دنیا او
عقبا کښی که ایمان رانه وړی).

تفسیر: یعنی پخوا له دی چه په دنیا کښی د خپل کفر او شرارت لامله (له وجی) له یو لوی
طوفان سره مقابل او په آخرت کښی د دوزخ له عذاب سره مخامخ شی ښائی چه مؤمنان شی.

قَالَ يٰقَوْمِ اِنِّىْ لَكُمْ نَذِيرٌ مُّبِينٌ ۝۱۰ اَنِ اعْبُدُوا اللّٰهَ وَاتَّقُوْهُ وَاَطِيعُوْۤا ۝۱۱

وویل (نوح) ای قومه ځما بیشکه زه تاسی ته ویروونکی ښکاره یم (په دی
سره چه وایم تاسی ته) چه بندگی کوئ تاسی الله ته او وویږئ له الله ځنی
او ومنئ تاسی ځما خبری (په شرعیه و امورو کښی)

تفسیر: یعنی له الله تعالیٰ څخه وویږئ! او کفر او معصیت پرېږئ! او د اطاعت او عبادت لاری
خپلو ځانونو ته غوره کړئ!.

يَعْفِرْ لَكُمْ مِّنْ ذُنُوبِكُمْ وَيُؤَخِّرْكُمْ اِلٰى اَجَلٍ مُّسَدَّدٍ ۝۱۲

چه وښی (الله) تاسی ته (تول یا ځینی) گناهونه ستاسی (چه حقوق الله دی)
او وروستی به کړی (الله) تاسی (بی له عذابه) تر نیتی په نامه کړی شوی
پوری (چه نیته د موت ده).

تفسیر: یعنی که ایمان مو راوړو نو پخوا له ایمانه هغه حقونه چه تاسو تلف کړی دی هغه به
دروښلی شی او د کفر او شرارت لامله (له وجی) د کوم عذاب راتلل چه مقدر و هغه به د ایمان
راوړلو ځنی وروسته نه راځی. بلکه تاسی ته مهلت درکاوه شی چه خپل طبیعی عمر سر ته ورسوئ
او د نورو ساکبانو (جاندارو) د موت او د حیات له عمومی قانون سره سم په مقرر شوی وقت
کښی پر تاسی باندی مرگ راځی ځکه چی له مرگ ځنی په هیڅ ډول (طریقه) هیچا ته چاره
نشته دغه په هغه تقدیر چه «من» زانده ومنلی شی او که «من» تبعیضیه وویلی شی لکه چه مونږ
په ترجمه کښی آخیستی دی نو حقوق الله به تری مراداوه شی.

إِنَّ أَجَلَ اللَّهِ إِذَا جَاءَ لَا يُؤَخَّرُ

بیشکه چه اجل نیته د الله (لپاره د عذابولو د تاسی که ایمان را نه وړئ)
کله چه راشی نه وروستی کیږی.

تفسیر: یعنی د ایمان د نه راوړلو په صورت کېنې د هغه عذاب وعده چه شوی ده که هغه پر سر باندې ودریږی نو څوک ئی مخه نشی نیولی او نه د یوی شیبې دپاره وړاندې وروسته کیږی. یا دا مطلب چه مرگ پخپله مقرر وده باندې راتلونکی دی او په هغه کېنې هیڅ تاخیر نشی پیښیدلی والظاهر هوالاول. حضرت شاه صاحب د دی آیتونو تقریر په بل ډول (طریقه) کوی. «یعنی بندګی وکړئ! تر څو د انسان نوع په دنیا کېنې تر قیامت پوری پاتی شی. او حال دا دی چه د قیامت په راتګ کېنې هم هیڅ ځنډ (ایسارتیا) نشته. که گرد (تول) سره یو ځای شی او د الله تعالیٰ بندګی پرېږدئ نو گرد (تول) به سره یو ځای مړه کیږئ! طوفان هم داسی راغلی ؤ چه په هغه کېنې گرد (تول) سره ډوب شول او یو کافر انسان هم ژوندی پاتی نشو او یواځی د حضرت نوح علیه السلام بندګی د بنی نوع انسان د ژغورنې (نجات) سبب وګرځیده.

لَوْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ

که چیرې یی تاسی چه پوهیږئ.

تفسیر: یعنی که تاسی پوه لرئ نو دا گردی (تولی) خبری د پوهیدلو او د عمل کولو وړ (لایق) دی.

قَالَ رَبِّ إِنِّي دَعَوْتُ قَوْمِي لَيْلًا وَنَهَارًا ۖ فَلَمْ يَزِدْهُمْ دُعَائِي إِلَّا فِرَارًا ۖ

وویل (نوح) ای ربه ځما بیشکه ما ومی باله قوم خپل (توحید ته) شپه او ورځ (تل) نو زیات نه کړ دوی ته دعوت بلنی ځما مګر تېښته (له ایمان او اطاعت څخه)

تفسیر: یعنی حضرت نوح علیه السلام تر نهه نیم سوو کلونو پوری دوی وپوهول کله چه د امید هیڅ یوه هیله ورته پاتی نشوه نو مایوس او خفه شو د الله تعالیٰ په دربار کېنې ئی عرض وکړ چه ای الله! ما له خپل لوری د دعوت او تبلیغ حق ادا کړ او یوه شېبه می هم څه معطلی او ډیل نه دی کړی د ورځی په رڼا (رڼرا) او د شپو په تیارو کېنې می تل تر تله ستا په لوری بلنه کړی

ده مگر نتیجه داسی شوه چه هر خو هر خومره می دوی ستا په لوری ویل دوی هومره له تا
 څخه لری شول. او هومره چه غما د لوری د هغوی په نسبت د شفقت او لورینی (مهربانی) اظهار
 وشو زیات له هغه څخه د دوی له خوا د نفرت او عداوت معامله راسره وشوه.

وَإِنِّي لَأَكِيدُ عَوْتَهُمْ لَتَغْفِرَ لَهُمْ جَعَلُوا أَصَابِعُهمْ فِي أَذَانِهِمْ

او بیشکه زه هر کله چه وېولم دوی (وحدت او طاعت ته) د دی دپاره چه
 وېښی ته دوی نو ننباسی دوی گوته خپلی په غوړونو خپلو کښی (چه غما
 دعوت وا نه وری)

تفسیر: ځکه چه هغوی غما د خبرو اوریدل نه غواړی. او دا ئی پر ځان اخیستی ده چه دا غیر
 خامخا د هغوی غوړونو ته ونه رسیږی.

وَاسْتَغْشَوْا ثِيَابَهُمْ

او چاپیر کړی نغښتلی ئی ؤ ځانونه خپل په جامو خپلو (لپاره د دی چه ما
 ونه وېښی)

تفسیر: تر څو هغوی غما او زه د هغوی صورت ونه گورم که کوم وقت په کوتو سره هغوی
 غوړونه په ښه ډول (طریقه) بند نشی لږ زړوکی هم په هغو کښی مندی او غواړی چه هیڅ یوه
 خبره په هیڅ یوه ډول (طریقه) او عنوان د هغوی په غوړونو کښی ور نه ننوځی.

وَاصْرُؤْا وَاسْتَکْبِرُوا اسْتَکْبَارًا

او همیشه والی کوی (په کفر خپل) او سرکشی کوی (له متابعته غما)
 سرکشی کول.

تفسیر: یعنی په هیڅ ډول (طریقه) هغوی له خپلی طریقې څخه مخ اړوونکی نه دی او د هغوی
 غرور دوی ته اجازه نه ورکوی چه غما د اسلامی دعوت خبرو ته غوړ کیږدی.

ثُمَّ إِنِّي دَعَوْتُهُمْ جَهَارًا ۝

بیا بیشکه ما وبلل دوی په ښکاره (بلنه سره).

تفسیر: یعنی د هغوی په مرکو او جرگو کښی می ویناوی وکړی. او په مجلسونو کښی می هم دوی په ښه شان سره وپوهول.

ثُمَّ إِنِّي أَعْلَنْتُ لَهُمْ وَأَسْرَرْتُ لَهُمْ إِسْرَارًا ۝

بیا بیشکه ما ښکاره وینا وکړه دوی ته او په پټه می وینا وکړه دوی ته.

تفسیر: یعنی پرته (علاوه) له جرگو او مجامعو څخه می هم ښوښی (بیل) له هغوی سره خبری وکړی او صافی می هم هغوی ته وویلې او په اشارو او کنایاتو می هم وپوهول. په لوړ (اوچت) غږ می هم وینا وکړه او په ورو می هم وویل. لنډه ئی دا چه د پند هیڅ یو عنوان او هیڅ یو رنگ می هم پری نښود.

فَقُلْتُ اسْتَغْفِرُوا رَبَّكُمْ إِنَّهُ كَانَ غَفَّارًا ۝

نو ومی ویل دوی ته بښنه وغواړئ له ربه خپله (له شرکه) بیشکه هغه (الله) دی ډیر بښونکی (توبه کوونکیو لره هر کله چه توبه وباسی).

تفسیر: یعنی سره له سلهاو کلونو له پوهولو څخه چه په تاسی باندی ئی څه اثر ونه کړ که اوس ځما دا خبری ومنئ او د خپل حقیقی مالک په لوری مو سرونه تیت کړئ او له هغه ځنی د خپلو تیروتو او خطاؤ بښنه وغواړئ نو ستاسی هغه پخوانی گناهونه او قصور بښل کیږی ځکه چه الله تعالی لوی بښونکی دی او ستاسی هغه گړد (تول) پخوانی گناهونه به درمعافوی.

يُرْسِلِ السَّمَاءَ عَلَيْكُمْ مِدْرَارًا ۝ وَيُمْدِدْكُمْ بِأَمْوَالٍ وَبَنِينَ وَيَجْعَلْ لَكُمْ جَنَّاتٍ وَيَجْعَلْ لَكُمْ أَنْهَارًا ۝

راو به لیروی باران پر تاسی باندی ډیر اوریدونکی (باران) او در ډیروی کومک به کوی له تاسی سره په مالونو او ځامنو سره او وبه گرځوی تاسی ته باغونه او وبه گرځوی تاسی ته ویالی.

تفسیر: یعنی د ایمان او استغفار په برکت به هغه قحط او سوکره چه له څو کلونو راهیسی په هغه کښی اخته یی لری کیږی - او الله تعالی ډیری ښی وریدونکی وریشی درلیږی چه د هغه د وریدو لامله (له وجی) به مو کښتونه (فصلونه) او باغونه پنیږی (اوبه کیږی) میوی او غلی ډیرپیږی - بودګان (غاروی) او نور ساکبان (جاندار) به څرپیږی - شودی او غوړی به ډیرپیږی او هغه ښځی چه د کفر او معصیت له سببه اوس شندی شوی دی هلکان به وځپیږی، لنده ئی دا چه د دنیا د عیش او نشاط سره د آخرت لوئی درجی هم مومی.

تنبیه: ځمونږ حضرت امام ابوحنیفه الکابلی ثم الکوفی رحمة الله علیه د دی آیت څخه دا نتیجه اخیستی ده چه «استسقاء» روحاً او په اصل حقیقت کښی استغفار او انابت دی او لمونځ د انابت او د استغفار یو ښه صورت دی چه له صحیحو سنتو څخه ثابت شوی دی.

مَا لَكُمْ لَا تَرْجُونَ لِلَّهِ وَقَارًا ۝۱۲

څه شوی دی په تاسی باندی چه امید هیله (ارزو) نه لرئ له الله څخه د وقار لوئی عزت.

تفسیر: یعنی د الله تعالی له لوئی ځنی ښائی هیله (امید) وکره شی که تاسی د هغه امر ومنئ نو تاسی ته به لوئی - عزت او وقار دروینئ. یا دا مطلب چه تاسی د الله تعالی په لوئی باندی ولی اعتقاد نه لرئ؟ او د هغه د عظمت او جلال ځنی ولی نه ویریږئ؟.

وَقَدْ خَلَقَكُمْ أَطْوَارًا ۝۱۳

او (حال دا دی چه) په تحقیق پیدا کړی ئی یی تاسی راز راز (قسم قسم).

تفسیر: یعنی د مور په گڼده کښی مو ډول ډول (قسم قسم) رنگونه بدل کړل او د اصلی مادی څخه اخیستی تر مړینی پوری سری په راز راز (قسم قسم) ښو (صورتونو) او رنگارنگ اشکالو اوږی رااوړی! او له ډیرو اطوارو ادوارو سره مخامخ کیږی.

أَلَمْ تَرَوْا كَيْفَ خَلَقَ اللَّهُ سَبْعَ سَمَوَاتٍ طِبَاقًا ۝
وَجَعَلَ الْقَمَرَ فِيهِنَّ نُورًا وَجَعَلَ الشَّمْسُ سِرَاجًا ۝

آیا نه گورئ تاسی خرنگه پیدا کری دی الله اووه آسمانونه لاندی باندی
(یعنی یو د بل د پاسه) او گرغولی ئی ده سپورمی په دی آسمانونو کښی
رنا (رنرا) روښانه او گرغولی ئی دی لمر دیوه بله روښانه.

تفسیر: د لمر رنا (رنرا) ته چه تیزه او توده وی او د راتگ په سبب ئی د شپې تیاره ورکړی
ښائی ځکه ئی په بله دیوه سره مشابهه او ورته کره - او د سپورمی رنا (رنرا) ته ښائی ځکه په
رنا (رنرا) سره تعبیر وفرمایه چه د هغه روښانی دیوی د نور اغیزه (اثر) او انتشارات وگڼل شی
چه د قمر د جرم په واسطه سره او تته سرد - کم نور کیږی والله اعلم.

وَاللَّهُ أَنْبَتَكُمْ مِنَ الْأَرْضِ نَبَاتًا ۝

او الله زرغون پیدا کری یی تاسی (یعنی پیدا کری ئی دی پلار ستاسی) له
ځمکی ځنی زرغونیده پیدا کیده.

تفسیر: یعنی له ځمکی څخه ئی په ډیر پوځوالی سره پیدا کر. اول ئی ځمونږ پلار حضرت آدم
علیه السلام له خاوری څخه پیدا کر. بیا ئی نطفه چه له هغه څخه وورکی پیدا کیږی او د غذا
او د خوړو خلاصه او جوهر دی او د ځمکی له عناصرو ځنی پیدا کیږی.

ثُمَّ يُعِيدُكُمْ فِيهَا وَيُخْرِجُكُمْ إِخْرَاجًا ۝

بیا به ننباسی تاسی (پس له مرگه) په هغی (ځمکی) کښی بیا به راوباسی
تاسی (له قبورو څخه عندالبعث) رايستل

تفسیر: یعنی وروسته له مړینی څخه بیا له خاوری سره گډیږی. بیا د قیامت په ورځ له هغه ځنی
راخیژی.

وَاللَّهُ جَعَلَ لَكُمُ الْأَرْضَ بِسَاطًا ۝ لَتَسْلُكُوا مِنْهَا سُبُلًا فِجَاجًا ۝

او الله گرغولی ده تاسی ته غمکه غورولی فرش تر خو چه لار شی تاسی له دغی (غمکی) نه پر لارو لویو ارتو باندی.

تفسیر: یعنی پر هغه باندی کینج - گرغی - لاندی - باندی ورشی او اوده شی په هر لوری ئی ارتی لاری درایستلی دی. که یو سری وغواری او لازم وسائل ورسره وی نو په ټوله غمکه باندی چورلیدی شی او د لاری د نشتوالی لامله (له وجی) به هیڅ یو مشکلات نه ورپېښیږی.

قَالَ نُوحٌ رَبِّ اِنَّهُمْ عَصَوْنِي وَاتَّبَعُوا مَن لَّمْ يَزِدْهُ مَالُهُ وَلَدًا اِلَّا خَسَارًا ﴿٧١﴾

وویل نوح ای ربه غما بیشکه دوی نافرمانی وکړه له ما څخه او متابعت ئی وکړ د هغه چا چه نه ئی دی زیات کړی ده ته مال د ده او اولاد د ده (په هیڅ بابت کښی) پرته (علاوه) له زیانکاری گمراهی.

تفسیر: یعنی د خپلو مشرانو خبری ئی واوریدی چه د هغوی په مال او اولاد کښی هیڅ یو ښه والی او بهتری نشته. بلکه دوی پر هغوی باندی ورغوند شول او د هم دی لامله (له وجی) هم مشران له دین غنی بی برخی شول او هم ئی د ډیر تمرد او تجبر په سبب کشران محروم کړل.

وَمَكْرُؤًا مَّكْرًا كَبَارًا ﴿٧٢﴾

او مکر وکړ دغو (رؤساؤ د دوی) مکر ډیر لوی.

تفسیر: یعنی گرد ئی وپوهول چه د هغه خبره ونه منی او راز راز (قسم قسم) تکلیفونه ور ورسوی.

وَقَالُوا لَا تَذَرُنَّ آلِهَتَكُمْ

او وویل (مشرانو کشرانو ته) چه مه پرېږدی تاسی (عبادت د) معبودانو خپلو

تفسیر: یعنی د خپلو معبودانو په عبادت او حمایت باندی ټینګ اوسئ! او د نوح په لمسون

باندی مه غولیرئ! وایه شی چه تر سلهاف کلونو پوری هر یوه خپلو غامنو لمسیو او کړوسیو ته ئی وصیت کاؤ چه بنائی هیڅوک د دی سپین پیری نوح خبری وا نه وړئ! او پام کوئ چه تیر مو نه باسی او پخپل آبائی دین باندی ټینگ اوسئ! چه له هغه څخه مو ونه ښویئ!.

وَلَا تَذَرْنِ وَدًّا وَلَا سِوَاعًا وَلَا يُعُوثَ وَيَعُوقَ وَنَسْرًا ﴿٣٧﴾

او مه پریردئ (عبادت د هغه بت چه) ود (نومیری) او مه (پریردئ عبادت د هغه بت چه) سواع (نومیری) او مه (پریردئ تاسی عبادت د هغو بتانو چه) یغوث او یعوق او نسر (نومیری).

تفسیر: دا د هغو بتانو نومونه دی چه د هر مطلب دپاره ئی یو بیل بت جوړ کړی و. هم دا بتان بیا په عربو کښی جوړ شول او په هندوستان کښی هم داسی بتان د «بشنو» - «برهما» - «اندر» - «شپو» - «هنومان» او په نورو نومونو مشهور دی چه د هغوی مفصل تحقیق حضرت شاه عبدالعزیز رحمه الله په «تفسیر عزیزی» کښی کړی دی په غځینو نورو روایتونو کښی راغلی دی چه په پخوانیو زمانو کښی غځینی لویان هسی تیر شوی ؤ چه خلقو له هغوی سره ډیره مینه درلوده (لرله) کله چه هغوی مړه شول نو د شیطان په لمسولو او غولولو خلقو د هغوی تصویرونه د یادولو په ډول (طریقه) ودرول بیا ئی د هغوی په تعظیم باندی شروع وکړه ورو ورو ئی د هغوی په بندگی باندی شروع وکړه (العیاذ بالله)

وَقَدْ أَضَلُّوا كَثِيرًا وَلَا تَزِدِ الظَّالِمِينَ إِلَّا ضَلَالًا ﴿٣٨﴾

او په تحقیق گمراه کړی دی (دغو مشرانو په سبب د عبادت د بتانو) ډیر (کشران خلق) او مه زیاتوه (ای ربه غما) ظالمانو بی انصافانو لره مگر خو گمراهی هلاک عذاب.

تفسیر: حضرت شاه عبد القادر رحمه الله علیه لیکي یعنی سرگردانه گرځئی یو سم تدبیر د دوی له لاسو نه دی پوره. حضرت شاه عبدالعزیز رحمه الله علیه لیکي چه «د استدرج په توگه (طور) هم هغوی له معرفت سره مه آشنا کوه!» او عامو مفسرینو ظاهری معنی اخیستی ده یعنی ای اله! د دی ظالمانو گمراهی لا پسی ورزیاته کړه تر څو ئی د شقاوت کنډول ژر دک او ستا د عذاب مورد وگرځئی. مفسرین لیکي چه نوح علیه السلام دا ښیرا هلته وفرمایله چه د هغوی له هدایت ځنی بیخی بی هیلې او ناامیده شو. که دا مأیوسی د زر کلنی تجربو په بناء ده یا د حق تعالی په ارشاد دوی ته ورښکاره شوی ده لکه چه د «هود» د سورت په څلورمه رکوع غمونږ دغه

تفسیر کنبی راغلی دی. ﴿ اِنَّهٗ لَنْ يُؤْمِنَ مِنْ قَوْمِكَ اِلَّا مَنْ ذَا اٰمَنَ فَلَا تَحْزَنْ بِمَا كَانُوا يَفْعَلُوْنَ ﴾

په هر حال د داسی مایوسی په وقت کنبی د قهر او غضب لامله (له وجی) هسی بنیرا کول مستبعد نه دی. حضرت شاه عبدالعزیز رحمه الله لیکي «کله چه د کوم سری یا جماعت د سمی لاری له راتللو غنی بیخی بی هیلې توب (ناامیدی) او مایوسی ولیده شی او پیغمبر د هغوی د استعداد په پوره ډول (طریقه) سره تحقیق وکړی او ځان پری په ښه شان سره خبر کړی - او بیا ورښکاره شی چه خیر د نفوذ گنجائش په هغوی کنبی مطلق نشته. بلکه د هغه وجود لکه یو فاسده عضو داسی دی چه په یقین سره نور اعضاء هم فاسد، مسموم او خرابوی نو په داسی وقت کنبی د هغه د پری کولو او د هستی د صفحی غنی د محو کولو غنی سوا بل کوم علاج نه لیدل کیږی. که د قتال حکم وی نو د قتال په وسیله دی هغوی فناء کړل شی او د دوی قوت دی مات کړ شی تر څو د هغه بد اثر متعدی نشی او نورو ته سرایت ونه کړی. که نه وروستنی صورت ئی هم دا دی چه له الله تعالیٰ څخه داسی غوښتنه وکړه شی چه د هغه وجود له دنیا څخه واخله! او د هغه د وژونکیو جراثیمو غنی نور وساته! چه لکه پخپله پاک قرآن فرمائی ﴿ اِنَّكَ اِنْ تَذَرَهُمْ يُضِلُّواْ عِبَادَكَ ﴾ الآية - په هر حال د نوح علیه السلام دا بنیرا او د موسیٰ علیه السلام هغه بنیرا چه د یونس علیه السلام په سورت کنبی تیره شوه له هم دی قبیلی څخه ده. والله اعلم.

مِمَّا خَطِيئَتُهُمْ اُغْرَوْا فَاَدْخَلُوْا نَارًا

په سبب د گناهونو خپلو سره ډوب کړل شول (په دنیا کنبی په ډیرو دریابی اوبو کنبی) نو داخل به کړل شی (آخروی) اور ته .

تفسیر: یعنی خپان (طوفان) راغی او په ښکاره ډول (طریقه) د لوی بحر په اوبو کنبی ډوب شول خو په رښتیا سره د برزخ عذابونو ته ورسیدل چه ورپسی متصل د آخرت اور هم هغوی ته تیار دی.

فَلَمْ يَجِدْ وَالْهَمُّ مِنْ دُونِ اللّٰهِ اَنْصَارًا ۝۲۵

بیا نه موندل دوی د خپلو ځانونو لپاره پرته (علاوه) له الله مددگاران (چه له عذاب څخه ئی خلاص کړی).

تفسیر: یعنی هغه بتان ود - سواع - یغوث او نور د دوی د دی اړتوب (مجبورئ) په وقت کنبی هیڅ په کار ورنغلل او نه ئی مرسته (مدد) له هغوی سره وکړه او هم داسی بی له پوښتنی او بی

له پالنې په بد وضعیت سره مړه شول او د خولې خبره ئې په خوله او د زړه خبره ئې په زړه کښې پاتې شوه .

وَقَالَ نُوحٌ رَبِّ لَا تَذَرْنِي عَلَى الْأَرْضِ مِنَ الْكَافِرِينَ دَيَّارًا ﴿٣٦﴾ إِنَّكَ
إِنْ تَذَرَهُمْ يُضِلُّوا عِبَادَكَ وَلَا يَلِدُوا إِلَّا فِاجِرًا كَفَّارًا ﴿٣٧﴾

او وويل نوح ای ربه غما مه پرېږده ! پر غمکه باندې له کافرانو څخه هيڅ اوسيدونکي (يا گړغيدونکي او ټول هلاک کړه) بيشکه ته که چيرې پرېږدې ته دوی نو گمراهان به کړي دوی (مؤمنان) بندگيان ستا او نه غيږوي دوی مگر خو فاجر بيباکه ناشکړه بدکاره له حقه منکره .

تفسير: يعنی يو کافر هم ژوندی مه پرېږده ! ځکه چه له دوی غني هيڅ يو کافر د دی خبرې لایق او وړ (قابل) نه دی چه ژوندی پرېښود شی. که له دوی غني کوم يو ژوندی پاتې شی نو غما تجربه دا رابښي چه د هغه له نطفې څخه به هم بی حیا بيباک د حق منکر او بی شرم او ناشکړه غوغات (ذريه) پیدا کيږي او تر هغه پورې چه له دوی غني يو سړی هم پاتې وی نور خلق نه پرېږدي چه په سمه لاره راشي او گرد (ټول) به سره گمراهان کړي.

رَبِّ اغْفِرْ لِي وَلِوَالِدَيَّ وَلِمَنْ دَخَلَ بَيْتِي مُؤْمِنًا
وَلِلْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ ط

ای ربه غما وېښه ما او مور پلار غما او هغه څوک چه ننوځي کور بيړي مسجد غما ته حال دا چه ايمان لرونکي وی او (وېښه) گرد (ټول) ايمان لرونکي نارينه او گردی (ټولي) ايمان لرونکي ښځي .

تفسير: يعنی که سم غما د مرتبې سره له ما نه کوم تقصير شوی وی هغه پخپل فضل او کرم سره راوېښه ! او غما د مور او پلار او هغه ايمانداران چه غما په کور يا بيړي - يا مسجد کښې دی د هغوی گردی (ټولي) خطاوی ورمعاف کړه ! بلکه تر قيامت پورې هرڅومره نارينه او ښځي چه د ايمان په شرف رسيدلي وی هغوی گرد (ټول) وېښه ! ای اله ! د نوح عليه السلام د دعا په برکت دا عاصی او خاطی بنده هم پخپل رحمت او کرم سره وېښی ! او بی له دنيوی او آخروي

تعذیب ئی د خپلی رضاء او کرامت محل ور په برخه کړی! «انک سمیع قریب مجیب الدعوات» .

وَلَا تَزِدِ الظَّالِمِينَ إِلَّا تَبَارًا ۝

او مه زیاتوه (ای غما پروردگاره) ظالمانو (کافرانو) لره مگر خو بربادی هلاک (لکه چه هغوی هلاک شول).

تمت سورة نوح بفضل الله وكرمه فله الحمد والمنة

سورة الجن مكية وهى ثمان وعشرون آية و فيها ركوعان رقمها (٧٢) تسلسلها حسب النزول (٤٠) نزلت بعد سورة «الاعراف».

د «الجن» سورت مكى دى (٢٨) آيت ه (٢) ركوع لرى په تلاوت كېنى (٧٢) او په نزول كېنى (٤٠)

سورت دى وروسته د «الاعراف» له سورته نازل شوى دى.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ ۝

شروع کوم په نامه د الله چه ډیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

قُلْ أُوْحِي إِلَىَّ أَنَّهُ اسْتَمَعَ نَفَرٌ مِّنَ الْجِنِّ

ووايه (ای محمده دوى ته) وحى راغلى ماته چه بيشكه شان دا چه واوریده (قرأت غما) يوه ټولى له پيريانو نه.

تفسير: د جناتو او د پيريانو په وجود او حقيقت باندې حضرت شاه عبدالعزيز رحمة الله عليه پخپل تفسير كېنى په هم دى سورت كېنى يو مبسوط او مفصل بحث كړى دى. او په عربى ژبه كېنى يو كتاب دى چه «آكام المرجان فى احكام الجن» نومېږي په دى كتاب كېنى هم په دى موضوع باندې نهايت جامع خبرې شوى دى كه د چا مينه وى هغه دى وگورئ. دلته د داسې خبرې د ليكلو غاى نشته.

فَقَالُوا إِنَّا سَمِعْنَا ذُرًّا عَجَبًا ۖ يَهْدِي إِلَى الرُّشْدِ فَآمَنَّا بِهِ وَلَنْ نُشْرِكَ بِرَبِّنَا أَحَدًا ۝

نو وویل (دوی نورو قومونو خپلو ته کله چه بیرته ورغلل چه) بیشکه مونږ واماو وریډو یو قرآن عجیب (په فصاحت او بلاغت سره) چه هدایت کوی لاره ښیې رشد (ایمان او حق) ته نو ایمان راوړږ مونږ پر هغه (قرآن) او هرگز به شریک نه کړو (پس له دی ورځی) له رب خپل سره بل هیڅوک.

تفسیر: د «احقاف» په سورت کښی تیر شوی دی چه رسول اکرم صلی الله علیه وسلم د سهار په لمانځه کښی قرآن کریم لوست چه یوه ډله پیریان له هغه غایه تیریدل - کله چه د قرآن مجید غږ ئی واورید - ټول په هغه باندی مین او د زړه له کومی مسلمانان شول - بیا خپلو تېرو ته بیرته لاړل - او دا گردی (تولی) خبری ئی هلته وویلی چه مونږ داسی یو کلام واورید چه پخپل فصاحت ، بلاغت - حسن الاسلوب - قوت تأثیر - خوږ والی - موعظت - علومو او مضامینو او پندونو په اعتبار ډیر عجیب او غریب دی. د معرفت ربانی او رشد دنیوی او فلاح آخروی په لوری لار ښیې - او د خیر د طالب لاس اخلی - او د نیکی او د تقویٰ په خوا ئی بیائی - نو ځکه په مجرد د آوریډلو بلاتوقف پر هغه مو یقین وکړ. او هیڅ یو شک او شبهه ځمونږ په زړونو کښی پاتی نشوه چه داسی خبری پرته (علاوه) د الله تعالیٰ د بل چا نه دی. اوس مونږ سم د هغه له تعلیم او هدایت سره عهد کوو چه وروسته له دی نه مونږ هیڅ یو شی د الله شریک نه گڼو. د دوی دا تولی خبری د الله تعالیٰ له لوری په رسول اکرم صلی الله علیه وسلم د وحی په ډول (طریقه) ورنالزی شوی - وروسته له دی نه بیا څو ځلی د پیریانو جرگی د رسول الله صلی الله علیه وسلم په منځ کښی حاضریدی - او د ایمان په شرف مشرفیدی - او قرآن کریم به ئی یادولو.

وَأَنَّهُ تَعَالَىٰ جَدُّ رَبِّنَا مَا اتَّخَذَ صَاحِبَةً وَلَا وَلَدًا ۝

او بیشکه شان دا دی چه لوی دی شان لوئی د رب ځمونږ نه ده نیولی (الله) ښځه او نه اولاد (لکه چه وائی د پیریانو او د انسانانو کفار او مشرکان).

تفسیر: یعنی ښځه او اولاد لرل د الله تعالیٰ له شان او عظمت څخه منافی دی حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي «چه هغه گمراهی او خرابی چه په انسانانو کښی ده هغه ټوله په پیریانو کښی هم ده. هغوی هم د عیسایانو په شان الله ته ښځه او ځامن جوړول.

وَأَنَّهُ كَانَ يَقُولُ سَفِيهُنَا عَلَى اللَّهِ شَطَطًا ﴿٧٢﴾

او (وویل پیریانو قوم خپل ته داسی) بیشکه شان دا دی چه ویل به ناپوه
ځمونږ (ابلیس) پر الله باندی خبری لوئی لری له حق صواب

تفسیر: یعنی ځمونږ په منځ کښی هغه بی‌وقوفان چه د الله تعالیٰ په نسبت داسی چتی (بیکاره)
خبری له خپل ځانه جوړوی او لوئی ئی کړی وی د هغوی په منځ کښی له گردو (تولو) څخه
لوی ناپوه ابلیس دی. ښائی خاص هم دغه شیطان د (د سفیه) له لفظ څخه مراد وی.

وَأَنَّا ظَنَنَّا أَنْ لَنْ تَقُولَ الْإِنْسُ وَالْجِنُّ عَلَى اللَّهِ كَذِبًا ﴿٧٣﴾

او بیشکه مونږ ځمان کاوه چه هیڅکله به نه وائی انسانان او پیریان پر الله
باندی دروغ.

تفسیر: یعنی ځمونږ په خیال کښی داسی راتلل چه دومره زیات انسانان او پیریان چه په دوی
کښی لوی سری او پوهان هم شته څرنگه سره یو ځای شوی د الله تعالیٰ په نسبت دروغ خبری
جوړوی او داسی جرأتونه کوی په هم دی چرت (خیال) کښی مونږ لاره غلطه کړه. اوس د پاک
قرآن له اوریدلو څخه هغه گردی (تولی) غلطی خبری او دروغ راښکاره شوی او د خپلو مشرانو د
بی‌لزم تقلید څخه مو ځانونو وژغورل (وساتل).

وَأَنَّهُ كَانَ رِجَالٌ مِّنَ الْإِنْسِ يَعُوذُونَ بِرِجَالٍ مِّنَ الْجِنِّ فَزَادُوهُمْ رَهَقًا ﴿٧٤﴾

او بیشکه شان دا دی چه ؤ به ډیر سری له انسانانو څخه چه پناه به ئی
غوښتله په سړیو له پیریانو څخه نو زیاته کړه دغو انسانانو دغو پیریانو لره
سرکشی (په سبب د استعاضی پناه غوښتو د دوی له جناتو نه)

تفسیر: په عربو کښی جهالت ډیر و - له پیریانو ځنی به ئی د پتو خبرو پوښتنی کولی او د
هغوی په نامه به ئی نذرونه په غاړه اخیستل او ورکول به ئی. کله به چه د کومی جوپی (قافلی)
پراو یا د تیریدلو لاره پر کومی ویروونکی کندی یا ځای باندی لویده ویل به ئی چه مونږ د دی
ځای د پیریانو د هغه مشر په حلقه کښی ننوځو او ننگ وروړو چه د دی سیمی د پیریانو سردار

دی. تر غو مو هغه د خپل لاس لاندی د پیریانو له شره وساتی. له داسی خبری به پیریان لا مغروریدل او په سر به ئی ختل. او له بل لوری د داسی شرک لامله (له وجی) د انسانانو عصیان او طغیان لا پسی زیاتیده کله چه دوی پخپله پر خپلو ځانونو باندی پیریان مسلطول نو هغوی به هم د هغوی په اغواء کښی هیڅ لږ والی نه کاو. په پای (آخر) کښی پاک قرآن د دی گردو (تولو) خرابیو بیخ وویست.

وَأَنَّهُمْ طَغَوْا كَمَا ظَنَنْتُمْ أَنَّ لَنُيَبِّعَنَّ اللَّهَ أَحَدًا

او بیشکه دوی گمان کړی دی لکه چه گمان کړی دی تاسی چه هرگز به پورته نه کړی الله هیڅوک (پس له مرگه له قبره).

تفسیر: مسلمانان پیریان دا گردی (تولی) خبری له خپلو قومونو سره کوی. یعنی لکه چه تاسی خیال کوئ د دیرو سړیو خیال هم داسی دی چه الله تعالیٰ به مری هیڅ کله له هدیرو څخه نه پورته کوی. یا به وروسته له دی نه بل کوم پیغمبر نه مبعوثی هغه پیغمبران چه پخوا له دی نه مبعوث شوی دی اوس له قرآنه رانکاری چه الله تعالیٰ یو عظیم الشان رسول رالیږلی چه گردو (تولو) خلقو ته دا ور په یادوی چه تاسی تول له مړینی څخه وروسته بیا ژوندی کیږئ او د ذری ذری حساب به ورکوی!.

وَأَنَّا لَمَسْنَا السَّمَاءَ فَوَجَدْنَا مُلْأَتْ حَرَسًا شَدِيدًا وَشُهَبًا ۖ وَأَنَّا كُنَّا نَقْعُدُ مِنْهَا مَقَاعِدَ لِلسَّمْعِ ۖ فَمَنْ يَسْتَمِعِ الْآنَ يَجِدْ لَهُ شَهَابًا رَّصَدًا ۖ

بیشکه مونږ ورسیدو آسمان ته (لپاره د غور نیوو خبرو د ملائکو ته) نو ومو موندو هغه (آسمان) ډک کړی شوی له څوکیدارانو سختو (چه ملائکی دی) او له ستوریو سوځوونکیو څخه او بیشکه وو مونږ چه کیناستلو پخوا له لیږلو د دی پیغمبر له دی آسمانه په ځایونو د کیناستلو کښی دپاره د اوریدلو نو هغه څوک چه اوریدل غواړی اوس مومی به دپاره د ځان د اور لمبه منتظره (چه سوځوی ئی).

تفسیر: یعنی مونږ الوتلی نژدی آسمان ته ورسیدو نو هلته مو ولیدی چه ډیری سختی جنگی

پیری دریدلی دی چه هیخ یو شیطان نه پرییدی چه غیبی خبری واورى او هر هغه شیطان چه داسی اراده ولری پر هغی باندی د اور لمبه او انگار وریږی. پخوا له دی نه دومره سختی او ساتنه او مخ نیونه نه وه پیریان او شیطانان به آسمان ته نژدی په پټ غای کښی کیناستل او د یوه لوری او بل لوری څخه به ئی څه خبری اوریدلی مگر اوس دومره سختی او انتظام او لار نیونه شته چه هر څوک د اوریدلو خیال وکړی سم د لاسه پری شهاب ثاقب د اورونو ډک مردک (گولۍ) اوری او د هغوی تعاقب کیږی. دا بحث پخوا له دی نه د حجر په سورت او نورو غایونو کښی تیر شوی دی هلته دی وکتل شی!

وَإِنَّا لَنَدْرِي أَشَرُّ أَرِيدَ يَمَنُ فِي الْأَرْضِ أَمْ أَرَادَ بِهِمْ رَبُّهُمْ رَشَدًا ۝۱۰

او بیشکه مونږ نه پوهیږو (چه دغه منع کیدل څمونږ له آسمانه) آیا شر بد دی چه اراده کړی شوی ده په هغه چا باندی چه په ځمکه کښی دی یا اراده کړی ده په دوی باندی رب د دوی د رشد د لار ښوونی.

تفسیر: یعنی دا نوی انتظامات او د لارو ټینگونه الله تعالیٰ ته ښه معلومه ده چه ولی شوی دی؟ په دی خو مونږ پوهیدلی یو چه د قرآن کریم نزول او د عربی محمد صلی الله علیه وسلم بعثت د هغه سبب دی. ولی آیا د هغه نتیجه به څه کیږی؟ آیا د ځمکی هستیدونکی دا پاک قرآن منی او د هغه په ښوونی باندی عمل کوی؟ او الله تعالیٰ به پر دوی باندی خپل خصوصی الطاف مبذول فرمائی؟ یا ئی په دی باندی اراده تاکلی (مقرر) شوی ده چه خلق د قرآنی هدایاتو د مخ اړولو په بدل باندی تباہ او بربادوی. د دی علم ټول د هغه علام الغیوب سره دی بل هیڅوک په دغه مورد کښی هیخ نشی ویلی.

وَإِنَّا لَمِنَ الصّٰلِحِیْنَ وَمِمَّا دُوْنَ ذٰلِكَ طَرَاقٌ قَدَدًا ۝۱۱

او بیشکه مونږ چه یو ځینی له مونږ څخه نیکان دی (پس له اوریدلو د قرآن) او ځینی له مونږ غیر له دوی دی وو مونږ ناست پر لارو مختلفو (د ادیانو).

تفسیر: یعنی د قرآن مجید له نزول څخه پخوا هم گرد (ټول) پیریان په یوه لاره نه تله. ځینی ئی ښه او ښائسته ؤ او ډیر ئی بدکار او بدرنگ ؤ. په هغوی کښی هم فرقی او جماعتونه دی. ځینی مشرکان - ځینی عیسایان ځینی یهودان او نور دی او په عملی ډول (طریقه) باندی د هر

یوه د عمل لاری بیللی او فکر - عقیده جلا (جدا) ده وروسته له هغه چه قرآن کریم راغی د هغه بڼونه د اختلافاتو او تفرقو لری کول دی زیاتره پیریان مسلمانان شول او غچینی همغسی پاتی دی ځکه چه داسی خلق چیری پیدا کیږی چه تول د حق په منلو کښی لاسونه سره یو کری او په یوه سمه لاره باندی لار شی نو هرومرو (خامخا) اوس هم د هغوی په منع کښی اختلاف او جگړه شته!

وَإِنَّا ظَنَنَّاهُ أَنْ لَنْ تُعْجِزَ اللَّهُ فِي الْأَرْضِ وَلَنْ تَعْجزَهُ هَرَبًا ۝۱۷

او بیشکه مونږ یقین مو کاؤ چه له سره به مونږ عاجز نه کړو الله په ځمکه کښی (چه تری پت او خلاص شو) او له سره به نه عاجز کوو مونږ دغه (الله) په نیمښتی سره (که تری وتښتو).

تفسیر: یعنی که مونږ قرآن ونه مانه د الله تعالی له سزا څخه نشو ځان ژغورلی (بچ کولی) نه په ځمکه کښی چیری تری پتیدی شو - نه دی خوا هغوی خوا چیری تری تښتیدلی یا په هوا کښی الوتلی شو.

وَإِنَّا لَمَّا سَمِعْنَا الْهُدَىٰ آمَنَّا بِهِ ط

او بیشکه مونږ کله چه واورید هدایت (د قرآن) نو ایمان راوړ مونږ پر هغه

تفسیر: یعنی مونږ لره د فخر موقع ده چه په پیریانو کښی له گردو (تولو) څخه پخوا مونږ قرآن واورید او بی له ډیله مو ومانه - او په ایمان راوړلو کښی مو یوه شیبه (لحظه) ځنډ (تاخیر) ونه کړ.

فَمَنْ يُؤْمِنْ بِرَبِّهِ فَلَا يَفْأَفُ بِخُسَاوَلَارَهَقًا ۝۱۸

نو هغه چه ایمان راوړی په رب خپل باندی نو نه ویریری له نقصان (د خپلی نیکی) او نه له زیادت څخه (په تزئید د بدی).

تفسیر: یعنی رښتین ایماندار لره د الله تعالی له لوری هیڅ یوه اندېښنه نشته او نه نقصان ورسیری نه ئی کومه نیکی او محنت خوشی ځی او نه بل څوک پری څه زیادت او زبردستی کولی شی چه د بل جرم او گناه په هغه باندی ورواړی لنډه ئی دا چه ایمانداران له هر نقصان -

تکلیف - ذلت او رسوائی او نورو خخه مأمون او مصون دی.

وَأَنَّا مِمَّا الْمُسْلِمُونَ وَمِمَّا الْقَاسِطُونَ فَمَنْ أَسْلَمَ فَأُولَٰئِكَ تَحَرَّوْا شَرًّا ۖ وَأَمَّا الْقَاسِطُونَ فَكَانُوا لِجَهَنَّمَ حَطَبًا ۝۱۵

او بیشکه مونږ چه یو ځینی له مونږه مسلمانان دی او ځینی له مونږه ظالمان کاره دی (له لاری د حقه په کفر سره) نو هر هغه چه (الله ته) غاړه کیږدی (او ایمان راوړی) نو دوی قصد کړی دی د سمی صافی لاری. او هر څه کیږدونکی له سمی لاری نو وی به دوی دوزخ لره لرگی د (سوځولو).

تفسیر: یعنی د قرآن له نزول څخه وروسته په مونږ کښی دوه ډوله (قسمه) خلق دی یو هغه چه د الله تعالیٰ پیغام اوری او د هغه د احکامو په مقابل کښی غاړه ږدی او مسلمانپری دوی همغوی دی چه د حق په تلاش کښی بریالیان (کامیاب) شوی دی او د خپل تحقیق - تفحص او تعمق په وسیله سمی لاری ته رسیدلی دی. بل هغه د بی‌انصافانو ډله ده چه کږه لاره ئی خوښه کړی او د بی‌انصافی له لوری د خپل پروردگار احکام دروغ بولی او د هغه له حکم منلو څخه انحراف کوی دا هغه کسان دی چه هغوی ته د دوزخ ډری او د جهنم خس وایه شی.

تنبیه: تر دی ځای پوری د مسلمانانو پیریانو د هغه کلام نقل و چه هغوی خپل قوم ته کړی و وروسته له دی الله تعالیٰ د خپل لوری څخه د نصیحت څو خبری ارشاد فرمائی گویا د ﴿وَأَن لَّوِ اسْتَقَامُوا﴾ عطف پر ﴿اللَّهُ أَشَدُّ نَزَرًا﴾ باندی شوی دی او محقق مترجم رحمه الله علیه په ترجمه کښی د «او بله وحی راغلی» الفاظ زیات کړی دا ئی راوښود چه له دی ځایه تر آخره پوری د ﴿قُلْ أَنتُمُ الْغَافِلُونَ﴾ لاندی داخل دی.

وَأَن لَّوِ اسْتَقَامُوا عَلَى الطَّرِيقَةِ لَأَسْقَيْنَهُمْ مَّاءً غَدَقًا ۖ لَنَفْتَنَهُمْ فِيهِ ط

او (بله وحی راغلی ده ماته چه) که دا (خلق اهل د مکی) برابر شی پر طریقہ (سمی لاری د اسلام) نو هر ورو (خامخا) به وڅښوو دوی ته اوبه ډیری (پس له قحطه) تر څو وازمو یو مونږ دوی په دغه (نعمت) کښی.

تفسیر: یعنی که پیریان او انسانان په سمه لاره باندی تلل نو مونږ به هم د ایمان او اطاعت په ظاهری او باطنی خوږو او برکاتو سره دوی څړوبول او په هغه کښی به هغه هم د هغوی ازموینه مقصد وه چه د دی نعمتونو د گټور (منتفع) کیدلو په وقت کښی دوی ځمونږ شکر ادا کوی او

په طاعت کښې ښه ترقی او زیادت لیده کیږي؟ یا په کفران د نعمت کښې اخته شوی هغه اصلی سرمایه او پټکه هم له لاسه وباسي؟ په ځینو روایاتو کښې راغلی دی چه په دی وقت کښې د مکیانو د ظلم او د شرارت لامله (له وجی) او د رسول اکرم صلی الله علیه وسلم د ښیرا په وسیله څو کاله قحط (سوکره) ولویده خلق له وچکالی څخه پریشان شوی ؤ نو ځکه ئی وفرمایله که گرد (تول) خلق له ظلم او شرارت څخه لاس وکارې او تول د الله تعالی په سمه لاره تگ وکړی لکه چه مسلمانان پیریان هغه ځان ته غوره کړی دی نو دا قحط او سوکره لری کیږی او د رحمت له وریدو او باران څخه به گرد (تول) ملک خروب او زرغونپړی او پر دوی به روزی فراخیږی.

وَمَنْ يُعْرِضْ عَنْ ذِكْرِ رَبِّهِ يَسْلُكْهُ عَذَابًا صَعَدًا^{۱۵}

او هغه څوک چه مخ واړوی له ذکر (قرآن) د رب خپل نو داخل به ئی کړی (الله) عذاب سخت ته.

تفسیر: یعنی که سړی د الله تعالی له ذکر او یاده مخ واړوی هغه ته به هیڅ دادینه (سکون) او خوشالی نه په برخه کیږی او تل به د هغه تگ په داسی یوه لاره باندی وی چه له پریشانی او له ربړو (تکلیفونو) څخه دک وی او عذاب ئی کړی په کړی زیادت مومی.

وَإِنَّ الْمَسْجِدَ لِلَّهِ فَلَا تَدْعُوا مَعَ اللَّهِ أَحَدًا^{۱۶}

او (بله وحی راغلی ده ماته) دا چه بیشکه مسجدونه (او د سجدی اعضاء) دپاره (د یاد) د الله دی نو مه بولئ تاسی (په دغو مساجدو کښې) سره له الله بل هیڅوک.

تفسیر: اگر که الله تعالی گرده (توله) ځمکه د محمدی صلی الله علیه وسلم امت دپاره مسجد جوړه کړی ده - لیکن په خصوصیت سره هغه ځایونه چه د مسجدونو په نامه خاص د الله تعالی د عبادت دپاره جوړ شوی دی هغه لره زیات امتیاز دی هلته تللی پرته (علاوه) له الله تعالی د بل چا بلل لوی ظلم او دیر بد شرک دی مطلب دا دی چه د خالص واحد الله په لوری راځئ!

او له هغه سره بل غوک مه شریکوی او له هغه سره ئی مه بولی! خصوصاً په مسجدونو کې چې د الله تعالیٰ په نامه او یواځی د هغه د عبادت دپاره جوړ شوی دی. ځینو مفسرینو له «مساجد» څخه هغه اعضا مراد اخیستی دی چې د سجدې په وقت کېنې پر ځمکه باندې ایښودل کېږي په دی وقت کېنې به ئی مطلب داسی وی چې د الله تعالیٰ دا درکړی شوی او جوړ کړی اعضاء نه ښائی چې پرته (علاوه) د هغه خالق او مالک له عبادت څخه د بل چا په مخ کېنې رابښکته کړی شی.

وَإِنَّهُ لَشَاقِمٌ عَبْدُ اللَّهِ

او بله (وحی کړی شوی ده ماته) دا چې بیشکه کله چې ودرید (لمانځه ته) بنده د الله (محمد).

تفسیر: یعنی کامل بنده حضرت محمد رسول الله صلی الله تعالیٰ علیه وعلیٰ آله واصحابه وسلم.

يَدْعُوهُ كَادُوا يُكُونُونَ عَلَيْهِ لِبَدًا ۝۱۸

چې باله ئی دغه (الله) نژدی و دغه (پیریان) چې کیدل به پر ده باندی سر په سر پریوتونکی (له جهته د ازدحامه)

تفسیر: یعنی کله چې محمد صلی الله علیه وسلم ودریږی او پاک قرآن لولی نو خلق دلی دلی په گڼ ډول (طریقه) پر دوی باندی توپیږی. مؤمنانو د شوق - د مینې او رغبت لامله (له وجی) قرآن اوریده او کافرانو او منافقانو د عناد او عداوت په سبب پر دوی باندی هجوم کاوه. ځینی مفسرین د دی آیت دغسی ترجمه کوی! او بله وحی شوی ده ماته چې په تحقیق سره کله چې پورته شو لمانځه ته په بطن نخله کېنې بنده د الله محمد صلی الله علیه وسلم چې باله ئی الله او عبادت ورته کاوه او قرآن ئی لوست او پیریانو قرائت د ده واوریده نو نژدی و دوی چې کیدل به په ده باندی پریوتونکی له جهته د ډیر شوقه او د ازدحامه. کله چې کفار د مکی حضرت ته وویل چې عجیبه کار دی نیولی دی پریوده او را وگرځه تری چې مونږ ستا مددکاری او ملگرتیا کوو نو د الله تعالیٰ اکرم شانه واعظم برهانه له جانبه دغه آیت نازل شو.

قُلْ إِنَّمَا أَدْعُوا رَبِّي وَلَا أُشْرِكُ بِهِ أَحَدًا ۝۱۹

ووايه (ای محمده دوی ته) په تحقیق زه بولم (عبادت کوم د) رب خپل او

شریک نه نیسم له دغه (الله) سره هیڅوک .

تفسیر: یعنی کافرانو ته ووايه چه تاسی د مخالفت په لاره کښی دومره هجوم او بیره (تلوار) ولی کوئ کومه خبره داسی ده چه په هغی باندی تاسی خفه یی زه کومه خرابه او نامعقوله خبره نه کوم - زه خو یواځی خپل رب بولم او هیڅوک د هغه شریک نه گنم - نو په دی کښی د جنگ او جگری سبب څه شی دی؟ که تاسی گرد (تول) هجوم راباندی کوئ نو په یاد ئی ولرئ چه ځما توکل یواځی پر هغه الله باندی دی چه له هر راز (قسم) شرک څخه پاک او بی نیاز دی

قُلْ إِنِّي لَا أَمْلِكُ لَكُمْ ضَرًّا وَلَا رَشَدًا ۝۱۱

ووايه (ای محمده! دوی ته) بیشکه زه مالک نه یم نه توانیږم تاسی لره د څه ضرر (گمراهی) او نه د څه رشد خیر رسولو (ځکه چه پخپله الله هم ضار او هم نافع دی)

تفسیر: یعنی دا ځما په اختیار کښی نه ده چه تاسی په سمه صافه لاره راولم. او که رانشی تاسی ته کوم ضرر او نقصان درورسوم. گردی (تولی) ښیکنی (خوبی) او خرابی هدایت او ضلالت د الله تعالی په واک (اختیار) کښی دی.

قُلْ إِنِّي لَنْ يُجِيرَنِي مِنَ اللَّهِ أَحَدٌ وَلَكِنْ أَجِدُ مِنَ دُونِهِ مُلْتَحِدًا ۝۱۲

ووايه (ای محمده! دوی ته) بیشکه زه چه یم هرگز به می خلاص نه کړی له (عذابه) د الله (که چیری می په عذاب کړی) هیڅوک او له سره به بیا نه مومم بی له دغه (الله) څخه ځای د پناهی

تفسیر: یعنی تاسی ته ځما گته (فائده) رسول چیری ځما خپله گته (فائده) او زیان هم ځما په قبضه او واک (اختیار) او لاس کښی نه دی. که بالفرض زه پخپلو فرائضو کښی څه سستی او تقصیر وکړم نو هیڅوک می د الله تعالی له عذابه نشی ژغورلی (بچ کولی) او هیڅ یو ځای هم داسی نشته چه هلته وتبتم او پناه حاصله کړم.

إِلَّا بَلَاغًا مِّنَ اللَّهِ وَرِسَالَاتٍ

مگر خو (مالک یم د) تبلیغ (د شریعت تاسو ته) له (طرفه د) الله او (تبلیغ د) رسالت د دغه (الله).

تفسیر: یعنی د الله تعالیٰ له لوری پیغام راوړل - او هغو بندگانو ته رسول هم دا یو شی دی چه غما په اختیار کښی دی. او هم دا فرض دی چه د هغه د اداء کولو لامله (له وجی) زه د الله تعالیٰ په پناه او حمایت کښی پاتی کیدی شم.

وَمَنْ يَعْصِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ فَإِنَّ لَهُ نَارَ جَهَنَّمَ خَالِدًا فِيهَا أَبَدًا

او هر هغه څوک چه نافرمانی کوی د الله او د رسول صلی الله علیه وسلم د دغه (الله) نو بیشکه هغه لره دی اور د دوزخ حال دا چه تل به وی په هغه کښی همیشه (چه نه به خلاصیږی تری هیچیری).

تفسیر: یعنی زه د تاسی د گټی او د زیان مالک نه یم. خو دومره تاسی ته وایم چه د الله تعالیٰ او غما د خبرو د نه منلو په سبب تاسی ته ضرور زیان رسیږی. مشرکان ضعیف گټی محمد او نور مسلمانان.

حَتَّىٰ إِذَا رَأَوْا مَا يُوعَدُونَ فَيَعْلَمُونَ مَنْ أَضَعَفَ نَاصِرًا وَأَقَلَّ عَدَدًا

تر هغه پوری چه وویښی دوی هغه (عذاب) چه وعده ئی ورسره شوی ده نو ژر به پوه شی دوی (په وقت د تعذیب کښی چه) څوک دی ډیر ضعیف له جهته د مددگاره او ډیر لږ له پلوه د شمیره (آیا مؤمنان دی که کافران بلکه کافران دی)

تفسیر: یعنی تاسی چه سره راغونډیږی. او پر مونږ باندی هجوم راوړی. او داسی گټی چه د محمد صلی الله علیه وسلم او د هغه د ملگریو قوت او شمیر لږ دی او ورسره ضعیفان او کمزوران هم دی. نو کله چه د وعدی وقت راشی هلته به درښکاره شی چه د چا ملگری کمزوری او شمیر ئی لږ ؤ؟ وویل بعض کافرانو چه دا وعده به څه وقت وی؟ نو الله فرمائی:

قُلْ إِنْ أَدْرِيْٓ أَقْرَبُ مَا تُوْعَدُونَ أَمْ يَجْعَلُ لَهُ رَبِّيْٓ أَمْدًا ۝۲۵

وایه (ای محمده دوی ته) نه پوهیږم چه آیا نزدی دی هغه (عذاب) چه وعده ئی درسره کړی شوی ده او که ئی مقررہ کړی ده ده لره رب غما یوه زمانه لری. (بلکه خامخا به په عذاب کړی شی تاسو لیکن زه نه پوهیږم چه آیا دا به فی‌الحال وی او که وروسته له دی نه واقع کیږی ژر به وی یا به په ډیل سره؟)

تفسیر: یعنی د دی خبری علم ماته نه دی را کړی شوی چه هغه وعده ژر راتلونکی ده؟ که شو مدت څخه وروسته؟ څکه چه د قیامت وقت الله تعالیٰ نه دی تا کلي (مقرر کړی) او نه ئی چاته وړنکاره کړی دی. دا له هغو پتو خبرو څخه دی چه پرته (علاوه) له الله تعالیٰ ځنی بل هیڅوک په هغی باندی نه دی خبر.

عِلْمُ الْغَيْبِ فَلَا يُظْهَرُ عَلَىٰ غَيْبِهِ أَحَدًا ۝۳۷ إِلَّا مَنِ ارْتَضَىٰ مِنْ رَّسُولٍ فَإِنَّهُ يَسْلُكُ مِنْ بَيْنِ يَدَيْهِ وَمِنْ خَلْفِهِ رَصَدًا ۝۳۸

(الله) عالم دی پر غائبو (اشیاؤ) باندی نو نه خبروی په غیبو خپلو باندی هیڅوک مگر هغه څوک چه راضی وی تری (او غوره کړی وی په اطلاع د غیبیاتو) له رسول خپل څخه نو بیشکه هغه (الله) روانوی په مخ د هغه (رسول محمد) کښی او وروسته له هغه ځنی ساتونکی څوکیداران له هر طرفه (له ملائکو).

تفسیر: یعنی د خپلو پتو خبرو احوال هیچا ته نه ورکوی. هو! پیغمبرانو ته په همغه اندازه چه د هغو له شان او منصب سره لایق او وړ (قابل) وی د وحی په وسیله خبر ورکوی. له دی سره د پرښتی پیری او څوکۍ هم وی تر څو ئی کوم شیطان وانه وری او څه مداخله پکښی ونه کړی. او د رسول صلی الله علیه وسلم نفس هم په هغه باندی په ښه ډول (طریقه) سره وپوهیږی د دی خبری هم دا معنی ده چه پیغمبرانو ته په علومو او اخبارو کښی هسی یو عصمت حاصل دی چه نور ئی نه لری. د انبیاؤ په معلوماتو کښی د شک او شبهی اندیښنه هیڅ نشته او د نورو په معلوماتو کښی د څو څو ډولو (طریقو) احتمالاتو اندیښنی کیږی نو ځکه د صوفیه ؤ محققینو فرمایلی دی چه ولیان دی خپل کشف قرآن او سنت ته ور وړاندی کړی او ودی گوری که له هغه ځنی

چپ (خلاف) نه وی نو غنیمت دی وگنی که نه بلا تکلف دی رد کړی!.

تنبيه: د دی آیت نظیر د «آل عمران» په سورت ۱۷۹ آیت کښی هم داسی راغلی دی

﴿وَمَا كَانَ اللَّهُ بِظَالِمًا عَلَى الْغَيْبِ وَلَكِنَّ اللَّهَ يَهْدِي مَنْ يُشَاءُ﴾ او په نورو سورتونو کښی هم

د غیب مسئله بیان شوی ده چه په هر یوه باندی د هغه مفصل کلام د هغه په تفاسیرو کښی

لیکلی شوی دی نو هلته دی وکتلی شی! او دغه انضباط ځکه شوی دی:

لِيَعْلَمَ أَنْ قَدْ أَبْلَغُوا رَسُولًا رَّبَّهُمْ

تر خو چه پوه شی (رسول یا الله په علم ظهور سره) په دی چه بیشکه پوره

رسولی دی (جبریل او نورو پرېستو ملگرو د هغه یا رسولانو) پیغامونه د رب

خپل(بی له نقصانه او تزئیده).

تفسیر: یعنی ځکه زبردست انتظامات کاوه شی چه الله تعالی دا رابکاره کړی چه پرېستی

پیغمبرانو ته - او پیغمبران نورو بندگانو ته دا پیغامونه په ښه ډول (طریقه) سره بی له تزئیده او

بی له تنقیصه ورسوی.

وَاحَاطَ بِمَا لَدَيْهِمْ وَأَحْصَى كُلَّ شَيْءٍ عَدَدًا

او نیوونکی دی (علم د الله او چاپیر دی) په هغه (علم) باندی چه په نزد د

دغو (ملائکو او رسولانو) دی او شمیرلی ساتلی دی (الله) هر شی د شمیر او

عدد له مخی. (په ډیر ښه انضباط سره).

تفسیر: یعنی هر شی د هغه الله تعالی تر کتنی او نگرانی لاندی دی. هیڅوک د دی خبری

طاقت نه لری چه د الله تعالی په وحی کښی څه تغیر او تبدیل او قطع او پریکړه وکړی. او دا

پیری او څوکۍ د حکومت د شان د اظهار او د محافظت د اسبابو د سلسلی دپاره ډیرو

حکمتونو لره نیوونکی دی. که نه هغه لوی ذات چه په علم او قبضه کښی یی هر شی شته داسی

شیانو ته هیڅ احتیاج نه لری او نه ورته اړ (محتاج) دی.

تمت سورة الجن بفضلہ وکرمہ فله الحمد والمنة

سورة المزمل مكية الا الايات (۱۰) و (۱۱) و (۲۰) فمدنية وهى عشرون آية و ركوعان رقمها (۷۳) تسلسلها حسب النزول (۳) نزلت بعد سورة «القلم».

د «المزمل» سورت مکی دی پرته (علاوه) له (۱۰ و ۱۱ و ۲۰) یته څخه چه مدنی دی شل آیته او دوه رکوع لری په تلاوت کښی

(۷۳) او په نزول کښی (۳) سورت دی وروسته د «القلم» له سورت څخه نازل شوی دی

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شروع کوم په نامه د الله چه دیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

يَا أَيُّهَا الْمَزْمِلُ ۝

ای نغښتونکيه د ځان په جامه کښی (له هيښته د وحی).

تفسير: دا سورت له ابتدائی سورتونو ځنی دی چه په مکه کښی نازل شوی دی. په صحیحو روایاتو کښی دی چه په شروع کښی کله چه د وحی له ثقل او دهشته د رسول اکرم صلی الله علیه وسلم بدن رپړدیده نو دوی خپلی کورنی ته وفرمایل (زملونی زملونی! په کالیو (جامو) کښی می ونغاړئ! په کالیو (جامو) کښی می ونغاړئ!) لکه چه دوی په کالیو (جامو) کښی ونغښتل شول. الله تعالیٰ په دی سورت کښی او په لاندنی سورت کښی ځمونږ پیغمبر صلی الله علیه وسلم په هم دی نامه سره یادوی. او په ځینو روایتونو کښی راغلی دی چه قریش په «دارالندوه» کښی تول شوی ؤ او د دوی په نسبت ئی مشوری سره کولی چه د دوی له حال سره مناسب کوم لقب ورکړ شی ځینو ئی «کاهن» ځینو ئی «مجنون» ځینو ئی «ساحر» وویل خو یو هیڅ پوی خبری باندی د دوی د رأیو اتفاق حاصل نشو - په پای (آخر) کښی د «ساحر» په لوری ئی رجحان حاصل شو. کله چه ځمونږ پیغمبر صلی الله علیه وسلم له دی جرگی څخه خبر شو نو خفه په کالیو (جامو) کښی ئی خپل ځان ونغښتو کیناست لکه چه په عام ډول (طریقه) سره د غم او خپګان په وقت کښی هم داسی وضعیت له ښه سړیو ځنی لیده کیږی. نو په دی مناسبت سره حق تعالیٰ د تأنیس او ملاطفت دپاره په دی عنوان سره ورته خطاب فرمائی لکه چه ځمونږ پیغمبر صلی الله علیه وسلم یو ځلی حضرت علی رضی الله تعالیٰ عنه ته هم داسی خطاب فرمایلی ؤ چه «قم ابا تراب» کله چه هغوی له کوره مرور شوی او د مسجد پر ځمکی باندی غځیدلی و. حضرت شاه عبدالعزيز رحمة الله علیه لیکي چه په دی سورت کښی د کند اغوستلو (خرقه پوشی) لوازم او شرائط بیان شوی دی. ګواکي دا سورت د هغه سړی سورت دی چه د فقیرانو کند اغوندی او ځان ته هم دا رنگ او شکل غوره کوی. د عربو په لغت کښی «مزمل» هغه سړی ته

وايه شی چه دیر ارت کالی (جامی) پخپل ځان باندی ونغاړی او د رسول اکرم صلی الله علیه وسلم هم دا معمول و. کله به چه د تهجد یا د قرآن شریف د تلاوت دپاره د شپې له مخی پاڅیدل نو یوه اوږده کمبله به ئی اغوسته چه له یخنئ ځنی پری ساتلی وی او د لمانځه او اوداسه په حرکاتو کښی هیڅ ډول (طریقه) ربر (زحمت) او تکلیف دوی ته عائد نشی. او هم د دی عنوان له غوره کولو ځنی د هغو خلقو ویښول مقصد دی چه خپل ځانونه په کالیو (جامو) کښی نغاړی او له ماښامه تر سحره پوری مست اوده کیږی تر څو هغوی هم له خوبه پاڅیدلی د شپې یوه معتدبه برخه د الله تعالیٰ په یاد سره تیره کړی.

قُمِ الْيَلَّ الْأَقِيلًا ۱

ودرېره (لمانځه ته) په شپه کښی مگر خو په لږه (له ټولی شپې نه).

تفسیر: یعنی که کومه شپه اتفاقاً ونه شوه نو معاف دی. د دیرو مفسرینو په نزد د (الاقیلًا) مطلب دا دی چه د شپې له مخی د الله تعالیٰ د عبادت دپاره ودرېږی. هو! که د شپې په کومه لږه برخه کښی هوسا (ډمه) کیږی. نو څه مضائقه نشته. اغلباً له لږو ځنی به مطلب دلته نیمائی وی. ځکه شپه چه د هوسائی (آرام) دپاره ده کله چه نیمه ئی په عبادت باندی تیره شوه نو په هغه اعتبار پاتی نیمی ته ئی لږ ویل موزون ښکاری. ودرېره ای محمده لمانځه ته په لږه د شپې کښی.

تَصَفَّهْ أَوْ انْقُصْ مِنْهُ قَلِيلًا ۲ اَوْ زِدْ عَلَيْهِ

(چه هغه نیمه د شپې ده) یا لږه کړه له هغی (نصفه) لږ څه (چه ثلث دی) یا زیاته کړه په هغی (نیمی شپې) باندی (چه ثلثان دی)

تفسیر: یعنی له نیمی شپې ځنی څه لږه چه تر دریمی برخې پوری ورسېږی یا له نیمائی ځنی څه زیاته چه تر دوو ثلثو پوری ورسېږی په قرینی د هغی وینا د الله تعالیٰ چه وروسته له دی نه ئی داسی لولو ﴿إِنْ رَزَقْتَ يَلْعَلْ يَكْفُرُ بِكَ تَقْوَىٰ أَذَىٰ مِنْ ثَلَاثِ الْيَلِّ وَنَصْفَهُ وَثَلَاثُهُ﴾ الآية - .

وَرَتِّلِ الْقُرْآنَ تَرْتِيلًا ۳

او ښکاره واضح لوله قرآن په ښکاره واضح لوستلو سره (چی وشمیرلی شی حروف ئی)

تفسیر: یعنی په تهجد کښی قرآن په وضاحت سره لوله چی یو یو توری ئی په صاف ډول سره وپوهیدی شی ځکه چی له داسی لوستلو څخه فهم او تدبیر ته ډیر مدد رسیږی او په زړه باندی زیات اثر کوی او په شوق او ذوق کښی زیادت راولی.

اِنَّا سَنُلْقِيْ عَلَيْكَ قَوْلًا ثَقِيْلًا

بیشکه مونږ غورځوونکی یو پر تا باندی قول دروند (قرآن ځکه چه مشتمل دی په اوامرو او نواهیو سخت دی پر مکلفینو باندی)

تفسیر: حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي «یعنی ریاضت وکړه چه دروند پیتی دی آسان شی!» او هغه پیتی (بار) داسی دی چه د هغه په مخامخ کښی د شپي ویښتوب ډیر آسان وگانه شی. مطلب دا دی چه وروسته له دی نه به پر تاسی باندی پرله پسې مونږ قرآن کریم راښکته کوو چه د خپل قدر او منزلت په اعتبار ډیر قیمتمدار او وزندار او د خپلو کیفیاتو او لوازمو په اعتبار ډیر دروند او گران بار دی. په احادیثو کښی راغلی دی چه د قرآن کریم د راښکته کیدلو په وقت کښی پر رسول اکرم باندی ډیره سختی او تکلیف تیریده د یخنۍ په موسم کښی هم دوی خولی کیدل. که د وحی په وقت کښی پر هر یوه بوده (څاروی) باندی سور ؤ هغه به د دوی د سورلی توان نه درلود (لرلو). یو ځلی د رسول اکرم صلی الله علیه وسلم پتون د زید بن ثابت پر پتون باندی و په دی وقت کښی وحی نازل شوه زید بن ثابت ته داسی محسوسه شوه گواکي د هغه پتون له ډیره باره ماتېږی. برسیره په دی په شاوخوا کښی د قرآن کریم دعوت او تبلیغ او د هغه د نورو حقوقو پوره اداء کول او په دی لاری کښی گردی (تولی) سختی په روڼ تندی سره تیږول هم ډیر لوی او مشکل کار و. او همغسې چه له یوه حیثیته دا کلام پر دوی باندی دروند و په بل حیثیت پر کافرانو او منکرانو باندی هم ډیر شاق ؤ. الغرض د دی گردو (تولو) وجوهو په ملاحظه پر رسول اکرم صلی الله علیه وسلم باندی امر صادر شو چه هومره قرآن کریم چه نازل شوی دی د هغه په تلاوت باندی د شپي له لوری مشغول شی! او د دی خاص عبادت په انوارو باندی خپل ځان مشرف او منور کړئ! او د دی عظیم فیض د قبولیت استعداد پخپل مبارک وجود کښی لا مستحکم وفرمایي.

اِنَّ نَّاشِئَةَ اللَّيْلِ هِيَ اَشَدُّ وُطْأً وَّاَقْوَمُ قِيْلًا

بیشکه پورته کیدل د شپي (له خوبه) دغه (پاڅیدل) ډیر سخت دی له پلوه د مشقته پائمال کولو د نفس (یا له حیثیته د موافقته د سمع له قلبه سره) او

دیر ښه ثابت محکم دی (دا پورته کیده له خویه لپاره د ویلو د قرآن).

تفسیر: یعنی د شپې له مخې له خویه پاڅیدل کوم آسان کار نه دی دیر دروند ریاضت او نفس وژل دی او له هغه څخه نفس او هوس پایمال کیږي او خوب او آرام او نوری نفسانی غوښتنې خرابیږي او د شپې په منځ کېنې دعاء او د الله تعالیٰ یاد په دیر ښه ډول (طریقه) سره کاوه شی. زړه او خوله سره ملګرتیا کوی او هغه خبری چه له ژبې څخه راوځي په ذهن کېنې ښه ځای نیسي ځکه چه په دی وقت کېنې شورماشور نه وی او د الله تعالیٰ له نزول څخه د دنیا په آسمان کېنې زړه ته یو راز (قسم) عجیب سکون او قرار، لذت او د اشتیاق کیفیت ورمیسر او حاصلیږي.

إِنَّ لَكَ فِي النَّهَارِ سَبْحًا طَوِيلًا ۝

بیشکه تا لره (ای محمده!) په ورځی کېنې شغل دی په کارونو اوږدو کېنې (له مخلوق سره).

تفسیر: یعنی په ورځ کېنې د خلقو پوهول او نور راز راز (قسم قسم) مشاغل او چاری ستاسی په مخ کېنې دی اگر که هغه هم بالواسطه عبادت دی خو سره له هغه هم د پروردگار د بلا واسطی عبادت او مناجات دپاره د شپې اوقات تاکل (مقرؤل) هم لازم دی که د شپې د مشغولتیا لامله (له وجی) ځینی د شپې چاری پاتی کیږي نو د هیڅ فکر کولو ځای نه دی او د هغو تلافی د ورځی له مخې هم کیدی شی.

وَأَذْكُرُ اسْمَ رَبِّكَ وَتَبْتَئِلُ إِلَيْهِ تَبْتِيلًا ۝

او یادوه نوم د رب خپل او جلا (جدا) شه له هر شی څخه په لوری د دغه (رب خپل) جلا (جدا) کیدل کامل.

تفسیر: یعنی علاوه د شپې له قیامه د ورځی له مخې هم اگر که په ښکاره ډول (طریقه) له مخلوقاتو سره معاملات او علائق ساتلی کیږي خو په زړه کېنې د هغه الله تعالیٰ علاقه دیره زیاته وساتئ! او په تللو او راتللو ناستی ملاستی کېنې هم د الله تعالیٰ په یاد او فکر کېنې مشغول اوسئ! پرته (علاوه) له الله تعالیٰ نورو شیانو ته مه متوجه کیږئ! بلکه له گردو (تولو) تعلقاتو ځنی ځان وساتئ! او یواځی له هغه سره خپل تعلق او علاقی ټینګی ولرئ! یا داسی وویي چه ښائی گرد (تول) تعلقات په هماغه یوه تعلق کېنې مدغم شی چه صوفیه د هغه تعبیر بی له گردو

(تولو) او سره له گردو (تولو) «يا د «ځان ته كيدلو په تولنه كېنې» سره كوى. يادوه! اى محمده! نوم د رب خپل هغه چه:

رَبُّ الْمَشْرِقِ وَالْمَغْرِبِ

(هم دغه الله) رب د مشرق د لمړختو دى او (رب) د مغرب لمرپرېوتو دى (بلکه د تولو شيانو دى).

تفسير: مشرق د ورځې او مغرب د شپې نېټه ده. ګواکې اشاره ئې وکړه چه شپه او ورځ دواړه د هغه مشرق او مغرب د مالک اجل واعلى شانه واعظم برهانه په رضاء غوښتلو سره ښايي صرف کړى شى.

لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ فَاتَّخِذْهُ وَكِيلًا ①

نشته بل هيڅوک حقانى معبود مګر خو هم دى دى يواځې نو ونيسه دغه (الله) وکیل کار ورسپالى شوى کار جوړوونکى لپاره د امورو خپلو.

تفسير: يعنى بندګى هم د هغه وکړئ! او توکل هم پر همغه باندې ښائى چه سړى ولرى! کله چه هغه وکیل او کار چلوونکى وى نو له نورو ځنى د جلا (جدا) اوسيدلو څخه هيڅ ويره نه ده په کار.

وَاصْبِرْ عَلَى مَا يَقُولُونَ

(نو فرمائى الله) او صبر کوه (اى محمده!) په هغه څه باندې چه وائى ئې دوى (ځما او ستا په حق كېنې)

تفسير: يعنى كفار تاسى ته ساحر - كاهن - مجنون - مسحور او نور وائى او ماته د ښځې او ولد نسبت كوى تاسى داسى خبرې په ډير صبر او استقلال سره واورئ! تحمل وكړئ!

وَاهْجُرْهُمْ هَجْرًا جَمِيلًا ②

او پرېږده دوى پريښوول نيك (يعنى صبر كړه! او شورماشور مه كوه!).

تفسیر: بنه پرینوول دا دی چه اول په ښکاره ډول (طریقه) سره د هغوی صحبت ترک کړئ! او په پته سره د هغوی له احوال څنې خبردار شی! چه څه کوی؟ او څه وایی؟ او پاک الله څرنگه یادوی - دوهم دا چه د هغوی د بدسلوکی شکایت د نورو په مخ کښی ونه کړئ؟ او نه په انتقام اخیستلو پسې وگرځئ! او نه د ویلو او د مکالمی او مقابلی په وقت کښی د خپګان اظهار وکړئ! دریم دا چه سره د بیلتانو او مفارقت د هغوی په نصیحت کښی قصور ونه کړئ! بلکه په هر ډول (طریقه) چه کیدی شی د هغوی په هدایت او لارښوونه کښی سعی وکړئ! حضرت شاه صاحب رحمۃ الله علیه لیکي «یعنی له گردو (تولو) څخه یواځی شه! مګر په جنگ او شور سره نه بلکه په ښه سلوک سره» مګر په یاد ئی ولرئ چه دا آیت مکی دی او د قتال آیت مدنی دی.

وَذَرْنِي وَالْمُكَذِّبِينَ أُولِيَ النَّعْمَةِ وَمَهَلْهُمْ قَلِيلًا ۝

او پرېږده ما او دروغ کوونکي چه خاوندان د نعمت دی او مهلت ورکړه دوی ته (مهلت) لږ.

تفسیر: یعنی د حق او صداقت د دروغجن کوونکي معامله چه په دنیا کښی په عیش او آرام دی ماته وسپارئ! زه به له هغوی سره پوهیږم مګر لږ څه وروسته.

إِنَّ لَدَيْنَا أَكْثَالَ وَجِئْنَا ۝ وَطَعَامًا ذَا غُصَّةٍ وَعَذَابًا أَلِيمًا ۝

بیشکه په نزد ځمونږ دی (لپاره د منکرانو په آخرت کښی) ځنځیرونه درانه او اور سوځوونکي. او طعام نښتونکی په مری کښی (چه د زقوم او ضریع ونه ده) او عذاب دردناک.

تفسیر: یعنی عذاب دردناک د مارانو ، لړمانو او الله پوهیږی په نورو څه څه راز (قسم) عذابونو (العیاذ بالله).

يَوْمَ تَرْجُفُ الْأَرْضُ وَالْجِبَالُ وَكَانَتِ الْجِبَالُ كَثِيبًا مَّهِيلًا ۝

(دا واقع عذابونه په هغی) ورځی کښی دی چه وخوځیږی ولرځیږی ځمکه او غرونه او شی به دا غرونه لکه د شګو ډیری روانی شوی (تیت پیت) خواره واره) له ډیره هیښه).

تفسیر: یعنی د هغه عذاب تمهید له هغه وقت راهیسی شروع کیږی کله چه د غرونو بیخونه سست شی او په خوځیدو او لرغیدلو سره توتی توتی والوخی او داسی رابکاره شی لکه د شکی دلی چه څوک به قدم پری نشی ایښودی.

إِنَّا أَرْسَلْنَا إِلَيْكُمْ رَسُولًا شَاهِدًا عَلَيْكُمْ

بیشکه مونږ لیږلی مو دی تاسی ته (ای محمدی امته!) رسول (محمد) شاهد په (اعمالو د) تاسی باندی (په ورځی د قیامت کښی)

تفسیر: یعنی دا پیغمبر به د الله تعالیٰ په مخ کښی شاهدی ورکوی چه کوم سړی د الله تعالیٰ وحدانیت او د انبیاء رسالت او شریعت منلی دی؟ او کوم سړی نه دی منلی؟.

كَمَا أَرْسَلْنَا إِلَىٰ فِرْعَوْنَ رَسُولًا ۖ

لکه چه لیږلی وو مونږ فرعون ته رسول (موسیٰ علیه السلام).

تفسیر: یعنی الله تعالیٰ د حضرت موسیٰ علیه السلام په شان تاسی ته هم ای محمده صلی الله علیه وسلم! مستقل دین او عظیم الشان کتاب درکړی دی. ښائی چه دا د هغی پیشگوئی په لوری اشاره وی چه د (سفر استثناء) په تورات کښی مرقومه ده چه «زه په هغوی کښی له ورونو د تاسی یعنی د بنی اسمعیل ځنی تاسی غوندی یو نبی پاڅوم»

فَعَصَىٰ فِرْعَوْنُ الرَّسُولَ فَأَخَذْنَاهُ أَخْذًا وَبِيلًا ۖ

نو عصیان نافرمانی وکړه فرعون له هغه رسول (موسیٰ علیه السلام) څخه پس ونیو مونږ دغه (فرعون) په نیولو سختو سره.

تفسیر: کله چه الله تعالیٰ د موسیٰ علیه السلام منکران په سختی سره ونیول او د غرق له لاری نی حرق ته واستول نو د محمد صلی الله علیه وسلم منکرین به ولی نه نیسی چه له گردو (تولو) پیغمبرانو ځنی افضل او برتر دی.

فَكَيْفَ تَتَّقُونَ إِن كَفَرْتُمْ يَوْمًا يَجْعَلُ الْوِلْدَانَ شِيبًا ۖ

پس څرنگه به وساتئ (ځانونه خپل) که چیرې کافران منکران شئ (تاسې په دنیا کېنې) له (عذاب د) هغې ورځې څخه (چه له هیڅه) به وگرځوی هلکان واړه سپین پیری (چه ورځ د قیامت ده).

تفسیر: یعنی که په دنیا کېنې خلاص شوی نو په آخرت کېنې به څرنگه خلاصیږئ چه د هغې ورځې د ډیر اوږدوالی سختوالی لامله (له وجې) به هلکان زاړه کیږي. که څه هم په حقیقت کېنې خو هلکان نه زاړه کیږي خو د هغې ورځې د سختی اوږدوالی اقتضاء به هم داسې وی.

إِلَٰهَ السَّمَاءِ مُنْقَطِرٌ بِهِ كَان وَعْدُهُ مَفْعُولًا ۝١٨

آسمان به (وچوی په سبب د هیبت شدت د دغې ورځې) ده وعده د هغه (الله) په راتلو د دغې ورځې سره) کیدونکې خامخا.

تفسیر: یعنی د الله تعالیٰ وعده ضروری ده اگر که تاسې هغه ډیره لری وگنئ او غیر ممکنه ئی وبولی.

إِنْ هَذِهِ تَذْكِرَةٌ فَمَنْ شَاءَ اتَّخَذَ إِلَىٰ رَبِّهِ سَبِيلًا ۝١٩

بیشکه دا (آیتونه) ویروونکې تذکره پند دی (خلقو لره) نو هر هغه څوک چه اراده کوی (چه) نیسی رب خپل ته لاره (د ایمان په دغه نصیحت سره وډی نیسی).

تفسیر: یعنی نصیحت کړی شوی دی نو اوس که څوک خپله فائده غواړی پر هغه نصیحت باندی دی عمل وکړی! او خپل پروردگار ته دی ځان ورنژدی کړی او ملجاء دی ونیسی! ځکه چه لاره خلاصه ده او هیڅ ممانعت نشته او نه له هغه څخه الله تعالیٰ ته څه فائده رسیږی بلکه په هغه کېنې ستاسې ډیری فائده او گټی دی نو پر صافه سمه لاره لاړ شئ!.

تنبیه: د شپې د وینیللو امر چه د دی سورت په شروع کېنې یاد شو تقریباً تر یوه کال پوری وروسته له هغه هغه آیت په دغه راتلونکې آیت سره منسوخ شو.

إِنَّ رَبَّكَ يَعْلَمُ أَنَّكَ تَقُومُ أَدْنَىٰ مِنْ ثُلُثِي إِلِيلَ

وَنِصْفَهُ وَثُلُثَهُ وَطَائِفَهُ مِّنَ الَّذِينَ مَعَكَ ط

بیشکه رب د تا عالم دی په دی بیشکه ته چه ئی پاخیوړی لمانځه ته په شپه کښی لو له دوو برخو د شپې څخه او نیمه برخه د شپې او دریمه برخه د شپې او (هم دا رنگه پورته کیږی لمانځه ته) یوه طائفه له هغو کسانو څخه چه له تاسره دی (په دین کښی له مؤمنانو).

تفسیر: یعنی الله تعالی ته ښکاره ده چه تاسی او ستاسی ملگرو د دی امر تعمیل په ښه شان سره کړی دی کله مو نیمه شپه کله مو دوه برخې کله مو تر دریو برخو د شپې پوری د الله تعالی عبادت کړی دی لکه چه په روایاتو کښی راغلی دی چه د لویو اصحابو رضی الله تعالی عنهم پښی د شپې د ډیرو ودیدلو لامله (له وجی) پرسیدلی وی او د ځینو ئی له ډیر پرسویه چاودی شوی وی بلکه ځینی حضراتو به خپلی ځنی (ویښته) پاس په سقف او چت کښی ترلی تر شو د ویدیدلو په وقت کښی هغه کش او دوی ویښ شی.

وَاللهُ يُقَدِّرُ الْيَلَّ وَالنَّهَارَ عَلِمَ أَنْ لَنْ تُحْصَوْهُ فَتَابَ عَلَيْكُمْ فَاقْرَءُوا مَا تَيَسَّرَ مِنَ الْقُرْآنِ ط

او الله اندازه کوی ساتی شپه او ورځ پوه دی (الله) په دی شان دا دی چه هرگز به طاقت ونه لرئ تاسی د هغی (شپې چه پورته کیږئ پکښی په هغه تاکلی (مقرر کړی) وقت) نو معافی ئی ولیږله پر تاسو باندی (او درآسانه ئی کړه او د قیام فرضیت ئی ساقط کړ) پس ولولئ (په لمانځه کښی) هومره چه آسان وی له قرآنه.

تفسیر: یعنی د شپې او د ورځی پوره اندازه او میچ الله تعالی ته معلوم دی هم دی په یوی ځان ته (خاصی) اندازی سره کله شپه او کله ورځ اوږدوی - لنډوی او برابروی ئی خپل گرد (تول) بندگان د هغوی د خوب او د غفلت په وقت کښی چه کله نیمه او کله درې برخې او کله دوه برخې او کله پر گردی (تولی) شپې پوری اوږدوی په ښه ډول (طریقه) سره ئی ساتی او حفاظت ئی کوی په تیره بیا په هغو وقتونو کښی چه لکه اوس د گریو او گریالونو او نورو سامان او اسباب نه و او د وقت معلومولو کار دومره آسان نه و اصحابو ته ئی داسی توفیق وربښه چه پوره پخپل وقت باندی پخپل عبادت ودیږی دا یواځی د هغه له مهربانۍ څخه و اگر که ځینی کسان

گرفته (توله) شبه له دی ویری خخه نه ویدیلد چه په تاکلی (مقرر) وقت به وینی نشم او د تهجد لمونځ او د شپې قیام به راخخه پاتی کیږی. نو د دی تکالیفو لامله (له وجی) الله تعالیٰ پخپل رحمت سره د معافی امر هغوی ته ولیږه او وئی فرمایل چه تاسی په دی ډول (طریقه) سره تر آخره پوری نشئ دریدلی نو ځکه هر چا لره چه د وینیدلو توفیق وی پا دی غیږی! او هر څومره ئی چه زړه غواړی لمونځ دی وکړی! او هر څومره ئی چه خوښه وی هومره قرآن دی پکښی ولولی! نو اوس پر محمدی امت باندی نه د تهجد لمونځ فرض دی او نه ئی د وقت مقدار او نه د قرآن شریف د تلاوت او د لوست انداز ئی تاکلی (مقرر) شوی دی.

عَلِمَ أَنَّ سَيَكُونُ مِنْكُمْ مَرْضًى وَالْآخَرُونَ يَضْرِبُونَ فِي الْأَرْضِ يَبْتَغُونَ
مِنْ فَضْلِ اللَّهِ وَالْآخَرُونَ يُقَارِتُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَاقْرَأْ وَأَمَّا تَيَسَّرَ
مِنْهُ فَأَقِمْ وَاصْلُوهَا وَأَتُوا الزَّكَاةَ

پوه دی (الله) شان دا دی چه ژر به شی بعض له تاسی ځنی مریضان ناروغان او وی به نور له تاسی خخه چه سفر مزل به کوی دوی په ځمکه کښی لتوی به دوی له فضله رزقه د الله او وی به نور له تاسی خخه چه جنگونه به کوی دوی په لاری د الله کښی نو لولئ تاسی (په لمانځه کښی) هومره چه آسان وی له دغه (قرآنه) او قائموئ سم ودروئ لمونځ (سره له ټولو حقوقو ئی) ورکوئ زکوة.

تفسیر: یعنی الله تعالیٰ ولیده او ښه ورته معلوم و چه په تاسی کښی به رنځوران او پردیسیان هم وی چه د خوړو د گټلو یا د علم د زده کولو یا د نورو دپاره به سفرونه کوی او هم به غازیان او مجاهدین وی چه د الله تعالیٰ په لاری کښی جنگونه کوی نو سره له دی حالاتو د شپې وینیدل او د هغه په احکامو باندی عمل کول به ډیر سخت کار وی نو ځکه ئی هغه پر تاسی باندی تخفیف کړ او وئی فرمایل چه په لمانځه کښی هومره قرآن چه لوستلی شئ وئی لولئ! او پر خپلو ځانونو باندی نور زیات څه تکلیف وانه خلئ! هو! فرض لمونځونه پر ډیر اتمام او توجه سره وکړئ! او له شریعت سره برابر زکوة ورکوئ! او د الله تعالیٰ په لاره کښی خپل مالونه ولگوئ! چه د دی چارو له کولو خخه ډیری روحانی فائدی او ترقیات حاصل کیدی شی. تنبیہ: په رومبنيو اصحابو باندی تر یوه کال پوری په ډیر تاکید او تحتم سره دا شاقه ریاضت ښائی له دی جهته کړی شوی وی چه دا حضرات د مگرد (ټول) راتلونکی امت هادیان او معلمان کیدونکی ؤ او ضرورت ئی درلود (لرلو) تر څو دوی ډیر ښه پاخه او په داسی رنگ سره رنگ

کرل شی چه گرده (توله) دنیا د هغوی په هنداره (آئینه) کښی د محمدی کمالاتو ننداره (نظاره) وکړی - او دا قدسیه نفوس د تول امت د اصلاح پیتی پر خپلو اوږو باندی واخیستی شی. والله اعلم.

وَأَقْرِضُوا اللَّهَ قَرْضًا حَسَنًا

او قرض کوئ تاسی له الله سره قرض ښه مال ورکوئ په لاره د الله کښی (په خوښی له حلالو).

تفسیر: په پوره اخلاص سره د هغه الله تعالیٰ په لاری کښی د هغه له احکامو سره سم مال او شته لگول هم هغه ته د ښه پور (قرض) ورکولو په شان دی. که بندگانو ته حسنه قرض ورکړ شی نو هغه په هم دغه عموم کښی داخل دی - کماثبت فضله فی الحديث.

وَمَا تُقَدِّمُوا إِلَّا أَنْفُسَكُمْ مِّنْ خَيْرٍ تَجِدُوهُ عِنْدَ اللَّهِ هُوَ خَيْرٌ وَأَعْظَمُ أَجْرًا

او هر هغه چه وړاندی لیږئ تاسی دپاره د ځانونو خپلو له څه خیر نیکی څخه نو بیا به مومئ تاسی هغه (نیکی) په نزد د الله دا (پخوا لیږل د حسناتو) خیر ډیره غوره ده او ډیره لویه ده له پلوه د اجر ثواب.

تفسیر: یعنی هغه نیکی چه تاسی ئی دلته کوئ د هغه بدل به هلته په ډیر ښه صورت سره مومئ او ډیر زیات اجر ثواب به تاسی ته له هغه څخه درسیږی او داسی ئی مه گنئ هغه نیکی چه مونږ ئی په دنیا کښی کوو هم دلته ختمیږی به بلکه هغه گرد (تول) سامان له تاسی څخه د مخه هلته رسیږی او په عین حاجت او اړتیا (احتیاج) کښی ستاسی په کار درغی.

وَأَسْتَغْفِرُوا اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَّحِيمٌ

او ښښه وغواړئ له الله په هر حال کښی بیشکه الله دی ښه مغفرت کوونکی (د خطیاتو) ډیر رحم والا. (په انعام د اجر او ثواب سره).

تفسیر: یعنی تاسی گرد (تول) شرعی حکمونه په غای راوړئ! او بیا د الله تعالی له حضوره معافی وغواړئ! ځکه هر څومره محتاط سړی چه وی بیا هم له هغه څخه څه نه څه گناه او خطاء کیږی. څوک به دعوی وکړلی شی چه زه د الله تعالی د پوره بندگی حق اداء کولی شم. بلکه هر څومره لوی سړی چه وی دغومره دی خپل ځان قاصر گنی او د خپلو تفصیلاتو مغفرت او بښنه دی غواړی. ای بښونکیه پخپل فضل او کرم سره ځمونږ گردی (تولی) خطاوی او تفصیلات راوبښه!.

تمت سورة المزمل بفضل الله ومنه فله الحمد والمنة

سورة «المدثر» مكية وهى ست وخمسون آية وفيها ركوعان رقمها (۷۴) تسلسلها حسب النزول (۴) نزلت بعد سورة «المزمل».

د «المدثر» سورت مكى دى (۵۶) آيت او (۲) ركوع لرى په تلاوت كښى (۷۴) او په نزول كښى

(۴) سورت دى وروسته د «المزمل» له سورت نازل شوى دى.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شروع کوم په نامه د الله چه ډیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

يَا أَيُّهَا الْمُدَّثِّرُ ۝ قُمْ فَأَنْذِرْ ۝

ای په جامه کښى نغښتونکيه (له هيښته د وحى) پورته شه! (له غايه د خويه خپله) نو وويروه (خلق له عذاب د الله که ايمان رانه وړی).

تفسیر: دلته دى د «المدثر» په نسبت د «المزمل» تفسیر دى ځمونږ دغه تفسیر کښى ولوستله شی يعنى د وحى له ثقاله او د پرښتو له هيښته نه ښائى چه تاسى وويړيږئ يا وډار شئ؟ د تاسى کار خو دا دى چه گردی (تولی) هوسائى (راحتونه) او آرامى مو پرى ايښى دوى له الله څخه وويړوئ او د کفر او د معصيت له خراب انجام څخه ئى وډار کړئ.

وَرَبِّكَ فَكَبِّرْ ۝

او رب خپل پس په لوى سره يادوه .

تفسیر: ځکه چه د الله تعالیٰ د لوی د ویلو او د هغه عظمت او بزرگی له بیانولو څخه د هغه ویره په زیږونو کېښی پیدا کېږي او د الله تعالیٰ تعظیم او تقدیس داسی یو شی دی چه د هغه معرفت ښائی له گردو (تولو) اعمالو او اخلاقو څخه پخوا حاصل شی. په هر حال د هغه پر کمالاتو او انعاماتو باندی نظر اچول په لمانځه کېښی یا د باندی له هغه څخه د هغه لوی اعلان کول او د گردو (تولو) اقرار پر هغه باندی اخیستل ستاسی کار دی.

وَنِيَابِكَ فَطَهَّرَ ۴ وَالرُّجْزَ فَأَهْجَرُ ۵

او کالی (جامی) خپل پس پاک وساته! (له پلټنې نه لکه چه ځان دی پاک ساتی) او گندگی گناه او بتان پس ترک کړه (دائم اوسه په ترک ئی لکه چه له نورو گناهونو څخه په څنگ ئی!)

تفسیر: د دی سورت په نازلیدلو کېښی حکم شوی دی چه گرد (تول) مخلوق د خالق په لوری ویل شی! بیا د لمانځه او نورو حکم شوی دی. د لمانځه دپاره شرط دی چه کالی (جامی) پاک وی او له پلټنې ځنی ځان وژغورل (وساتل) شی! دا دی چه هغه شیان ئی هم دلته بیان وفرمایل. دا ښکاره ده کله چه کالی (جامی) پاک ساتل له حسی او معنوی نجاستونو ځنی ضروری دی نو د بدن پاکۍ به په طریق اولی سره حتمی او ضروری وی نو ځکه د هغه د بیان ضرورت پاتی نه شو. ځینو عالمانو د کالی (جامی) له پاک ساتلو ځنی له بدو اخلاقو ځنی د نفس پاک ساتل مراد کړی دی. او د گندگی له لری کیدلو څخه دا معنی مرادوی چه د بتانو له گندگی ځنی لری شی! لکه چه تر اوسه پوری لری یی. په هر حال په دی مبارک آیت کېښی د ظاهری او باطنی طهارت تأکید مقصود دی ځکه چه پرته (علاوه) له هغه د الله تعالیٰ لوی هغسی چه ښائی پر زیږون باندی دومره اغیزه او اثر نشی اچولی!

وَلَا تَبْنُ تَسْتَكْبَرُ ۶ وَلِرَبِّكَ فَاصْبِرُ ۷

او مه کوه داسی (لږ) احسان چه بدل ئی دیر غواړی او دپاره د رب خپل پس صبر کوه (او هیله (امید) ورته ولره احکامو ته ئی منتظر اوسه)

تفسیر: دلته الله اعظم برهانه همت او اولولعزمی رانیښی چه هر شی مال - دولت - علم لار ښوونه یا نور چه چاته ورکوئ نه ښائی چه د هغه بدل عوض او ونج وغواړئ یواځی د الله تعالیٰ پر ورکړه باندی شاکر او صابر اوسئ! او هغه شائد چه د تبلیغ او دعوت په لاره کېښی تاسی ته

پیشگیری د هغه په مقابل کښی له صبر او تحمل څخه کار واخلي! او د هغه د امر لاری ته سترگی ونیسئ! او وپوهیږئ چه دا عظیم الشان کار پرته (علاوه) له پوره زړه وړتیا حوصلی صبر او استقلال څخه هیڅ کله انجام ونه مومی. د دی آیتونو تفسیر په بل ډول (طریقه) سره هم شوی دی خو د دی حقیر په خیال دغه تفسیر بی تکلف دی.

فَإِذَا نُفِرَ فِي النَّاقُورِ ۝ فَذَلِكَ يَوْمَئِذٍ يَوْمٌ عَسِيرٌ ۝

کله چه پو کره شی په صور (شپیلی) کښی نو د هغه (وقت د) پوکی په دغه ورځ کښی ورځ سخته ده.

تفسیر: یعنی د هغی ورځی په واقعاتو او پېښو کښی د صور نفخ او د شپیلی پوکل گواکی یوه مستقلة ورځ او ځان ته پېښه ده چه له سره تر پایه پوری به له مشکلاتو ځنی ډکه وی.

عَلَى الْكَافِرِينَ غَيْرُ يَسِيرٍ ۝

پر (منکرانو) کافرانو باندی نه به وی آسانه (په دوی باندی هغه ورځ).

تفسیر: یعنی پر منکرانو کافرانو باندی به هیڅ ډول (طریقه) آسانی نه وی. بلکه د هغی ورځی سختی به لحظه په لحظه پر هغوی باندی زیاتپړی پرته (علاوه) له مؤمنانو څخه چه که دوی سختی هم وویښی شو د څه مدت له مخی به وی او وروسته له هغه به بیا په دی باندی دیره آسانی شی.

ذَرْنِي وَمَنْ خَلَقْتُ وَحِيدًا ۝

پرېږده ما او هغه څوک چه پیدا کړی می دی یواځی (بی له ماله او بی له مددگاره اولاده).

تفسیر: هر سری د مور له گیدی څخه یواځی او جره راځی مال، اولاد - فوج - لښکر - سامان - او نور شیان له ځان سره نشی راوړی. یا به له وحید څخه مراد خاص ولید بن مغیره وی چه د هغه په باره کښی دا آیات نازل شوی دی. ځکه چه ولید د خپل پلار یو ځوی و او د دنیوی ثروت او لیاقت له اعتباره په عربو کښی یو نومیالی سری و. مطلب دا دی چه د داسی منکرانو په معاملو کښی چابکتیا مه کوئ! او مه د دوی له مهلت موندلو څخه خفه کیږئ! بلکه د هغوی کردی (تولی) خبری ماته پرېږدئ! زه به تول پخپل هیداد (انجام) او سزا ورسوم نو نه ښایی چه

تاسی خفه او پریشان شی.

وَجَعَلْتُ لَهُ مَالًا مَمْدُودًا^(۱۲) وَبَنِينَ شُهُودًا^(۱۳)

او بیا می وگرخواه ور می کمر ده ته مال دیر زیات (له هر قسمه چه تل زیاتیده) او غامن حاضر (کیناستونکی له ده سره په هره مرکه مجلس کښی).

تفسیر: یعنی ولید غوی د مغیره د دیر مال او اولاد او د دیرو شتو خاوند و. لس واړه غامن ئی تل د هغه په مخ کښی ؤ. په جرگو او مرکو کښی به ئی د خپل پلار عزت او وقار دیر زیاتو او نور به تری ویریدل - د سوداگری چارو او د نورو کارونو دپاره به د هغه په مخ کښی دیر سری ؤ او هیڅ ضرورت نه پېښیده چه غامن ئی د پلار له مخی څخه غائب شی.

وَمَهَّدْتُ لَهُ تَہْیِدًا^(۱۴)

او تیاری می وکړه فراخی می وکړه ده لره تیاری (په عیش - عمر - مال - اولاد - ریاست سره).

تفسیر: یعنی ولید غوی د مغیره په دنیا کښی دیر د عزت خاوند و - او خپل ځان ته ئی د ریاست او حکومت دیر ښه مسند تیار کړی و لکه چه گرد (تول) قریش به هر مشکل کار کښی هغه ته ورتلل او دی به ئی د خپلو ځانونو حاکم او مشر گانه.

ثُمَّ يَظْمِعُ أَنْ أَرِيدَ^(۱۵)

بیا طمع کوی امید لری دی چه لا به ښه زیات کړم (ده لره دغه تول شیونه).

تفسیر: یعنی د ولید غوی د مغیره له ژبی څخه سره له دغه دیر نعمت او ثروت د شکر توری به ئی هیڅکله نه وتو. بلکه تل به د بت پاللو او د مال ټولولو په حرص او طمع کښی بوخت (مشغول) او د ووب ؤ او که رسول اکرم صلی الله علیه وسلم به د هغه په مخ کښی کله د جنت د نعمتونو ذکر فرمایه نو ده به ویل «که دا سری پخپل بیان کښی رښتین وی نو زه کامل یقین لرم چه د هغه ځای نعمتونه هم ماته رارسیری.» نو د هغه په نسبت فرمائی چه سره له دومره ناشکری او حق نه پیژندلو داسی هیله (امید) هم لری چه الله تعالی هغه ته د دنیا او آخرت نعمتونه لا زیاتوی.

دغه خوبی له ایمانه او شکرانه له سره کیدونکی نه دی. لکه پخپله الله اجل شانه واعظم برهانه داسی فرمائی:

كَلَّا إِنَّهُ كَانَ لِآيَاتِنَا عَنِيدًا ﴿١٦﴾

نه کوم داسی (چه مال رجال او نعماء ئی دیر کړم) بیشکه هغه وو آیتونو
ځمونږ لره عناد کونکی مخالف.

تفسیر: یعنی کله چه د هغه حقیقی منعم له آیتونو ځنی ولید ځوی د مغیره مخالف دی نو دی
هیڅ حق نه لری چه داسی توقع او هیله (امید) ولری او هسی خیالی پلاونه پاڅه کړی. وائی چه
د دی آیتونو له نازل کیدلو ځنی د وروسته پرله پسې د ده په مال او اسباب کښی نقصان
پیشیده تر څو چه ملنگ او فقیر شو او په ډیره خواری او ذلت سره مړ شو.

سَأَرْهُقُهُ صُعُودًا ﴿١٧﴾

ژر ده چه مکلف به ئی کړم په مشقت عذاب سخت سره (یا) وبه ئی خيژوم
پر لور (اوچت) غره د اور باندی.

تفسیر: یعنی اوس هغه ولید ځوی د مغیره ته دیر په لوره (اوچته) باندی ختل پاتی دی او په
خورا (دیر) سختو مصائبو کښی ئی اخته کیدل په مخ کښی دی. او په ځینو روایتونو کښی
راغلی دی چه «صعود» په دوزخ کښی د یوه غره نوم دی چه په هغه باندی کافران تل خيژول
کيږی او بیا د هغه له څوکی ځنی راښکته رغړول کيږی چه دا هم بالذات یو قسم عذاب دی.
تنبیه: ولید یو ځلی د رسول اکرم صلی الله علیه وسلم په حضور کښی مشرف شو دوی ولید ته د
قرآن کریم څو آیتونه واورول چه ولید د هغو له اوریدلو څخه لږ څه متأثر شو مگر ابوجهل ئی
وغلاؤ په قریشو کښی یو شورماشور ونښت چه که ولید مسلمان شی نو کفارو ته به سخته خرابی
پېښیږی نو ځکه گرد سره راټول شول او د رسول اکرم صلی الله علیه وسلم په نسبت راز راز (قسم
قسم) خبری وشوی ځینو ویل چه شاعر دی او ځینو کاهن او نور ویل ولید وویل چه «زه پخپله
په شعر او شاعری کښی پوه او ماهر یم او د کاهنانو خبری می هم ډیری آوریډلی دی خو دا
قرآن نه شعر دی نه سحر او نه کهانت» خلکو وویل «آخر ستا فکر د هغه په نسبت څه دی؟»
وئی ویل چه «ماته وار راکړی چه زه چرت (خیال) ووهم» په پای (آخر) کښی ئی وچولی
(تندی) تریو او خوله ئی ورانه کړه او وئی ویل چه «هیڅ شی نه دی هغه کودی دی چه له
بابلیانو ځنی نقل شوی دی» حال دا دی چه ده پخوا له دی نه د قرآن د آوریډلو په وقت

کښی ویلی و چه دا نه کودی دی او نه د لیونیانو د خبرو په شان دی بلکه د الله تعالی کلام دی مگر یواځی د نورو خپلوانو د خوښولو دپاره ئی وروسته له خپله ځانه ئی هسی یوه خبره جوړه کړه لکه چه وروسته د هم دی په لوری اشاره شوی ده .

إِنَّهُ فَعَّلَ وَقَدَّرَ ۝۱۸ فَقَتَلَ كَيْفَ قَدَّرَ ۝۱۹ ثُمَّ قُتِلَ كَيْفَ قَدَّرَ ۝۲۰

بیشکه هغه فکر وکړ (چه څرنګه طعن وکړم په قرآن) او اندازه ئی وکړه په زړه خپل کښی (کار د محمد) ووژلی شو (ملعون کړ شو) څرنګه ئی اندازه کړه بیا د ووژلی شی (ملعون د کړ شی) څرنګه ئی اندازه وکړه (په طعن د قرآن او محمد کښی).

تفسیر: یعنی دی بدبخت ولید پخپل زړه کښی خبره جوړه او داسی ئی غوره کړه چه قرآن کودی دی الله تعالی دی دی غارت کړی او ملعون ئی وګرځوی او ودی وژنی دا ئی څومره چټی (بیکاره) او مهمل تجویز وکړ بیا ئی الله تعالی غارت کړی او ملعون ئی وګرځوی او ودی وژنی چه ده د خپل قوم د جذباتو لحاظ داسی وکړ چه سم د هغوی له خوښی سره ئی یوه هسی خبره وویل چه گرد (تول) تری خوښ شول.

ثُمَّ نَظَرَ ۝۲۱ ثُمَّ عَبَسَ وَبَسَرَ ۝۲۲ ثُمَّ أَدْبَرَ وَاسْتَكْبَرَ ۝۲۳ فَقَالَ إِنَّ هَذَا الْأَسْحَرُ يُؤْشِرُ ۝۲۴ إِنَّ هَذَا إِلَّا قَوْلُ الْبَشَرِ ۝۲۵

بیا ئی وکتل (محمد یا قرآن ته) بیا ئی مخ تریو کړ او وچولی (تندی) ئی غوته کړ (له کراهیته) بیا ئی شا واړوله (له محمده) او غاړه ئی وغږوله (له اسلامیته) نو وئی ویل نه دی دا (قرآن) مګر خو سحر دی چه نقل کاوه شی (له نورو ساحرانو نه) نه دی دا (قرآن) مګر خو خبره د بشر بنی آدم ده .

تفسیر: یعنی ولید د کفارو تولنی ته وکتل او خوله ئی ورانه کړه بیا ئی په وینا شروع وکړه تر څو لیدونکی وپوهیږی چه دی د قرآن په نسبت سخت کراهیت او انقباض لری بیا ئی هسی شا واړوله لکه چه د یوه منفور شی په نسبت وینا کوی او حال دا دی چه پخوا ئی د ده د حقانیت په نسبت اقرار کړی و اوس دی د خپلوانو د خوښی لامله له هغی وینا څخه واوښت او په ډیر غرور او تکبر سره ئی وویل چه «بس بل شی نه دی دا هغه سحر او جادو دی چه له پخوانیو نقل شوی راځی - او په یقین سره دا د سری خبره ده چه د جادو په ډول (طریقه) پلار له ځوی

- میرہ (خاوند) لہ ماندینی (ہنشی) - دوست لہ دوستہ جلا (جدا) کوی ا۔

نو اوس اللہ اعظم شانہ واکرم برہانہ د دہ د دغی وینا داسی تردید فرمائی:

سَأُصْلِيهِ سَقَرَ ﴿۲۹﴾

(نو فرمائی اللہ) ژر بہ داخل کرم دی سقر (اور د دوزخ) تہ.

تفسیر: یعنی ژر بہ ہنہ پہ اور کبی وچوم او د دہ د عناد او تکبر خوندوہ ہنہ تہ وروخکوم.

وَمَا أَدْرَاكَ مَا سَقَرٌ ۚ لَا تُبْقِي وَلَا تَذَرُ ﴿۳۰﴾

او خہ شی پوہ کری ئی تہ چہ خہ دی اور د سقر چہ نہ پاتی کیبری (تری
ہیخ شی د غوشو بی لہ سوخولو او نہ پرییدی (ہدوکی بی لہ سوخولو نہ).

تفسیر: یعنی د دوزخیانو ہیخ یو شی بہ داسی نہ پاتی کیبری چہ ونہ سوخی بیا لہ سوخیدلو
خخہ وروستہ بہ پہ ہمنہ خپل حال باندی ہم نہ پاتی کیبری بلکہ دوہم غلی بہ بیا پخپل ہنہ
اصلی حالت باندی بیرتہ اوڑی او بیا سوخی او دا سلسلہ بہ تل جاری پاتی کیبری (العیاذ باللہ).
تنبیہ: لہ زیاترو اسلافو غنی ہم دا معنی منقولہ دہ مگر غینو مفسرینو د دی توجیہ پہ بل دول
(طریقہ) سرہ ہم کری دہ.

لَوْ اَنَّ لِلْبَشَرِ ۙ عَلَیْهَا تِسْعَةُ عَشَرَ ۖ ﴿۳۱﴾

سوخوونکی توروونکی دی (دغہ اور بشرہ د کافرو) سریو لہ پہ ہنہ (اور د
سقر) باندی مؤکلی دی نولس پرہنتی.

تفسیر: یعنی د بشری پوستکی او نور ہر ہنہ شیان چہ د انسان پر بدن پہ نظر راخی تول
وریزیری او تک تور بہ اوڑی او د دوزخی حیثیت بہ بیخی خرابوی. حضرت شاہ صاحب لیکی
لکہ چہ اوسپنہ پہ اور کبی سرہ شی او تکہ سرہ برہینی د کافرو بنی آدمانو د ساقونو او د
پندی پوستکی او پردی بہ ہمنسی رابرہینی. غینی د ﴿لَوْ اَنَّ لِلْبَشَرِ ۙ عَلَیْهَا تِسْعَةُ عَشَرَ ۖ﴾ ترجمہ داسی کوی ظاہر
کیدونکی خلقو لہ یا پہ نظر راتلونکی پر بدن باندی ﴿عَلَیْهَا تِسْعَةُ عَشَرَ ۖ﴾ - پر ہنہ اور د سقر
باندی مؤکلی دی نولس پرہنتی) یعنی د دوزخ د انتظام دپارہ ہنہ پرہنتی لہنکری چہ تاکلی

(مقرر) شوی دی د هغوی مشرتوب او لار ښوونې ته نولس مشران مقرر دی چه د دوی په منځ کښی د لوی افسر نوم «مالک» دی.

تنبیه: حضرت شاه عبدالعزیز رحمۃ الله علیه په ډیر تفصیل سره د «نولسو» د عدد حکمتونه بیان کړی دی چه د کتلو وړ (لایق) دی. لنډه ئی دا چه په جهنم کښی د مجرمینو د تعذیب دپاره نولس وظیفی چاری او دندی دی چه د هری یوی دندی (وظیفی) په ځای راوړل د یوی پرښتی تر کتنی لاندی کیږی. په دی خبری کښی هیڅ د شک او شبهی ځای نشته چه پرښتی د ډیر زور او قوت خاوندانی دی او د یوی پرښتی له لاسه دومره کار پوره دی چه په لکونو انسانان د هغه له کولو څخه عاجز پاتی کیږی. خو په یاد ئی ولری چه د هری پرښتی قوت په هغی دائری کښی محدود دی چه دا په هغه کښی په کار کولو سره مأموره ده لکه ملک الموت چه د ملیونو سړیو ارواح او ساوی په یوه دقیقه (لحظه) کښی ایستلی شی مگر د ښځو په گیدو کښی د یوه وړوکی ساه نه شی اچولی. حضرت جبریل علیه السلام په یوی لمحنی او ربی کښی وحی راوړی شی خو باران وړول د هغه کار نه دی. لکه چه غوړونه لیدی نشی او سترگی اوریدی نشی اگر که هر یو له دوی ځنی پخپلی مخصوصی وظیفی او دندی کښی که هر څومره سخت هم وی کار کولی شی لکه غوړ کولی شی چه په زرهاؤ غوړونه واوری او دومره ستری نشی - او سترگی په زرهاؤ رنگونه ووینی او په لیدلو ئی چندان ستری نشی هم داسی که یوه پرښته د یو راز (قسم) عذابولو دپاره پر دوزخیانو باندی مقرره کیږی نو د دی له لوری یو راز (قسم) عذاب پر دوزخیانو باندی عائد کیږی - او هغه بل قسم عذاب چه د دی د استعداد له دائری څخه د باندی دی ممکن نه دی نو ځکه د دی نولس قسم عذابونو دپاره چه د هغوی تفصیل په تفسیر عزیزی کښی شته نولس مسؤلی لوئی پرښتی مقررې شوی عالمانو د دی عددونو په حکمتونو باندی ډیری خبری کړی دی مگر د دی احقر په خیال کښی د حضرت شاه صاحب کلام په دی مورد کښی ډیر عمیق او لطیف دی. والله تعالی اعلم.

وَمَا جَعَلْنَا أَصْحَابَ النَّارِ إِلَّا مَلَائِكَةً

او نه دی مگر څولی مونږ خازنانی مؤکلانی د دوزخ مگر پرښتی (ډیری قوتناکی)

تفسیر: د نولسو د شمیر له اوریدلو څخه کافرانو خنډل او ملندی ئی پری وهلی او ویل به ئی چه ځمونږ شمیر له زرگونو څخه زیات دی نولس پرښتی پر مونږ باندی څه کولی شی؟ که هغوی ډیر زور ولری نو هر ورو (خامخا) ځمونږ د لسو تنو له مقابلی ځنی یوه پرښته نشی وتلی. یوه غیږ باسی (پهلوان) د دوی له منځه وویل «چه زه یواځی د دی نولسو پرښتو له منځه اولسو تنو لره بس یم. د دوو نورو ساتنه ستاسی په غاړه ده» نو په دی مناسبت دا آیت رانازل شو. یعنی

دوی خو په شمیر نولس دی ولی پرېستی دی بنیادمان نه دی او د هری یوی پرېستی قوت دومره زیات دی چه د لوط علیه السلام تبر او کلی ئی په یوه لاس لکه چه دودی په تبی باندی پر بل مخ اړوی واپړول.

وَمَا جَعَلْنَاهُمْ إِلَّا فِتْنَةً لِلَّذِينَ كَفَرُوا

او نه دی گرځولی مونږ (دا لږ) شمیر د دوی مگر فتنه ازموینه دپاره د هغو کسانو چه کافران شوی دی (چه استهزاء او توکی پری کوی چه دا څه عدد دی چه مقرر شوی دی).

تفسیر: یعنی د کافرانو د عذابولو دپاره د نولسو پرېستو شمیر پر یوه خاص حکمت باندی مبتنی دی چه د هغه په لوری د «علیها تسعة عشر» په تفسیر کښی اشاره وشوه. او د دی شمیر له بیانولو څخه د منکرانو ازموینه مقصد ده چه آیا د دی له اوریدلو څخه کوم یو ویریږی؟ او کوم یو پری خاندی او ملندی پری وهی. او بل مو ذکر د نولسو پرېستو وکر دپاره د دی:

لَيَسْتَيِّقِنَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ وَيَزِدَّ الَّذِينَ آمَنُوا إِيمَانًا وَلَا يَرْتَابَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ وَالْمُؤْمِنُونَ

تر څو چه یقین وکړی هغه کسان چه دوی ته ورکړی شوی دی کتاب (چه یهود او نصاریٰ څکه چه د دوی په کتابونو کښی د خازنانو د اور هم دغه عدد و) او (بل لپاره د دی چه) زیات کړی هغه کسان چه ایمان ئی راوړی دی په محمد له اهل کتابو نه له جهته د ایمان ایمان ئی زیات کړی (او لپاره د دی) چه ونه کړی شک هغه کسان چه دوی ته ورکړی شوی دی کتاب او (غیر له مذکورینو نه نور) مؤمنان.

تفسیر: یعنی اهل د کتابونو ته دا شمیر لا پخوا معلوم و لکه چه د ترمذی په یوه روایت کښی راغلی دی. یا لږ تر لږ د نورو سماوی کتابونو په ذریعه به دومره پوهیدلی وی چه یوه پرېسته څومره زور او قوت لری. او حال دا دی چه نولس پرېستی هم دومره لږ شمیر نه دی. بله دا چه د تعذیب د انواعو په اعتبار ښائی چه مختلفې پرېستی پر دوزخ باندی ماموری وی او دا کار یواځی د یوی پرېستی له لاسه پوره نه دی. په هر حال له دی بیان څخه د اهل کتابونو په زړونو کښی د

قرآن د حقیقت یقین پیدا کیږي او د مؤمنانو په زړونو کښی له دی ځنی د ایمان قوت لا زیاتېږي او د دی دواړو دلو په زړونو کښی د پاک قرآن په بیان کښی هیڅ یو شک او تردد او اشتباه نه پاتی کیږي. او نه مؤمنان د کافرانو په دی مسخرو او ملندو باندی تیروځی او غولېږي. او بل مو ذکر د نولسو پرېستو وکر دپاره د دی:

وَلَيَقُولَ الَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ وَالْكَافِرُونَ مَاذَا أَرَادَ اللَّهُ بِهَذَا امْتَلَاءُ

او چه ووائی هغه کسان چه په زړونو د هغوی کښی مرض ناروغی (د نفاق) ده او (ووائی) کافران څه شی اراده کړی ده الله پر دی شمیر (د ملائکو) سره له جهته د مثاله.

تفسیر: له ﴿الَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ﴾ څخه منافقان یا ضعیف‌الایمان سری مراد دی. او له «کافرون» څخه ښکاره منکران مطلب دی. یعنی د نولسو له بیان ځنی مقصد څه و؟ داسی ناموزونه خبره څوک منلی شی؟ (العیاذ بالله).

كَذَلِكَ يُضِلُّ اللَّهُ مَنْ يَشَاءُ وَيَهْدِي مَنْ يَشَاءُ

هم داسی (په شان د گمراه کولو د منکرانو) گمراه کوی الله هر هغه څوک چه اراده وفرمائی د ضلالت ئی او سمه لاره ښیي هر هغه چاته چه اراده وفرمائی (د هدایت ئی)

تفسیر: یعنی له یوه څیز ځنی یو بداستعداده سری گمراه کیږي او یو سلیم الطبع انسان لاره مومی څوک چه غواړی کومه خبره ونه منی نو خامخا ښه خبره په بدی باندی اړوی او له هغی څخه مسخری او ملندی (توقی) جوړوی. او د هر چا په زړه کښی چه د الله تعالی ویره او ایمان وی نو د هغه له آوریډلو څخه د ده ایمان ټینګیږي او یقین ئی ترقی کوی.

وَمَا يَعْلَمُ جُنُودَ رَبِّكَ إِلَّا هُوَ

او نه پوهیږي په لښکر د رب ستا مگر هم دغه (الله پری پوهیږي او ورته معلوم

(دی)

تفسیر: یعنی د الله تعالیٰ د بی‌شمیرو لښکرو شمیر یواځی هغه ته معلوم دی دا نولس تنه پرېښتی خو یواځی د دوزخ د کارکوونکیو پرېښتو مشران دی.

وَمَا هِيَ إِلَّا ذِكْرُ لِلْبَشَرِ ﴿٣١﴾

او نه دی دا (سقر - عدد - قرآن) مگر خو ذکر پند دی خلقو ته (چه پری پند ونیسی).

تفسیر: یعنی د دوزخ ذکر یواځی د عبرت پند او نصیحت دپاره دی تر څو د هغه د احوال له آوریډلو څخه خلق د الله تعالیٰ له غضبه وویږی او د هغه له نافرمانی څخه مخ واړوی.

كَلَّا وَالْقَمَرِ ﴿٣٢﴾ وَاللَّيْلِ إِذَا دُبِرَ ﴿٣٣﴾ وَالصُّبْحِ إِذَا أَسْفَرَ ﴿٣٤﴾ إِنَّمَا الْإِنشَادُ الْكَبِيرُ ﴿٣٥﴾

نه ده داسی (چه څوک به انکار وکړی له سقره) او قسم دی په سپوږمی باندی او په شپې باندی کله چه شا واړوی او په گهیځ (سحر) باندی کله چه روڼ شی، بیشکه دا (اور د سقر) خامخا (یو له بلاگانو) لویو څخه دی.

تفسیر: یعنی هغه خورا (دیر) لوی ویروونکی او دیر عظیم الشان شیان چه په قیامت کښی ظاهر کیدونکی دی دوزخ له هغو لویو شیانو ځنی یو شی دی.

نَذِيرًا لِلْبَشَرِ ﴿٣٦﴾ لِمَنْ شَاءَ مِنْكُمْ أَنْ يَتَقَدَّمَ أَوْ يَتَأَخَّرَ ﴿٣٧﴾

ویروونکی دی (سقر) بشر بنی آدمانو لره هغه چا لره چه غواړی له تاسی ځنی چه وړاندی شی (نیکي جنت ته په ایمان سره) یا وروستی شی (شرور ته په کفر سره).

تفسیر: که وړاندی لاړ شی د نیکي یا د جنت په لوری درومی که بیرته پاتی شی په بدی اخته

کيږي يا په دوزخ کښې لويږي په هر ډول (طريقه) سره مقصود دا دی چه دوزخ گردو (تولو) مکلفينو لږه ډير ويروونکي شی دی څرنگه چه د هغه ويروولو عواقب او نتايج په قيامت کښې ښکاره کيدونکي دی نو ځکه ئی پر داسی شيانو باندی قسمونه ياد کړی دی چه له قيامت سره ډير مناسبت لری لکه د سپوږمی اول زياتيدل او بيا لږيدل د دی نړی او جهان د نشوونما - او د اضمحلال او فنا مثال او نمونه ده هم داسی د دی دنيا د ژوندون نسبت د آخرت له ژوندانه سره د اختفا او اکتفاف له پلوه داسی دی لکه د شپي نسبت له ورځی سره ښکاري د دی دنيا ختميدل به هسی وی لکه د شپي پائ (آخر) ته رسيدل او د هغی دنيا ظهور به هسی وی لکه د سپيده داغ د رڼا (رڼرا) خوريدل. والله اعلم.

كُلُّ نَفْسٍ بِمَا كَسَبَتْ رَهِيْنَةٌ ۖ اِلَّا اَصْحَابَ الْيَمِيْنِ ۝^{۳۹}
 فِيْ جَنَّتٍ يَّتَسَاءَلُوْنَ ۝^{۴۰} عَنِ الْمُجْرِمِيْنَ ۝^{۴۱}

هر نفس په سبب د هغه چه کړی ئی وی ګرويندی به وی (په سقر کښې). مګر خو ځاوندان د ښی لاس وی به په جنتونو کښې چه پوښتنی به سره کوی یو له بل له حال د مجرمانو (ګنهګارانو).

تفسير: يعنی هغه خلق چه د ميثاق په ورځ کښې د حضرت آدم عليه السلام د شا له ښی لوری څخه وتلی وی، او په دنيا کښې ئی هم ښی چاری کړی وی او په سمه لاره تللی وی او په موقف کښې د عرش په ښی خوا چيږی چه جنت وی ودریږی او په همغه طرف رهی (روان) کيږی او د هغوی عملنامی هم په ښی لاسی کښې ورکړی شوی وی نو دا خلق نه يواځی له قیده او رنځ څخه خوشی دی بلکه د جنت په باغونو کښې خوښ - خوشاله او په خپل واک (اختيار) سره ګرځی او په خورا (ډير) بی فکری او فارغ البالی سره له خپلو نورو ملګرو یا پږنتو څخه د ګنهګارانو احوال پوښتی چه هغوی چيږی دی؟ چه دلته نه ښکاري؟.

مَا سَلَكَكُمْ فِي سَقَرٍ ۝^{۴۲}

(نو وبه وائی مؤمنان منکرانو ته داسی چه) څه شی داخل کړی یی تاسی (ای منکرانو) په دوزخ کښې.

تفسير: يعنی کله چه واورى چه ګنهګاران په دوزخ کښې اچولی شوی دی نو دوی د دی ګنهګارانو په لوری متوجه کيږی او داسی پوښتنی تری کوی چه تاسی سره له پوهنی او عقل

غرنگه د دوزخ په اور کېنې لويديلی یی؟.

قَالُوا لِمَنْ نَكُ مِنَ الْمَصْلِيِّينَ ۖ وَلَمْ نَكُ نُطْعِمُ الْبُسْكَينَ ۖ وَكُنَّا نَحْضُ مَعَ
الْحَافِضِينَ ۖ وَكُنَّا تُكَذِّبُ يَوْمَ الدِّينِ ۖ حَتَّىٰ أَتَيْنَا الْيَقِينَ ۖ

وبه وائی (مجرمان په جواب د مؤمنانو کېنې چه) نه وو مونږ (په دنیا کېنې) له لمونځ کوونکیو څخه او نه وو مونږ چه طعام خواړه مو ورکړی وی مسکینانو ته او وو به مونږ چه ننوتلو شغل مو کاوه په (باطلو) خبرو کېنې سره له ډیرو خبرو کوونکیو او وو به مونږ (په دنیا کېنې) چه دروغ به مو ویل په ورځ د جزاء (قیامت) باندې تر هغه پورې چه راغله مونږ ته (هغه) یقینی خبره (مرگ).

تفسیر: یعنی نه ئی د الله تعالیٰ حق وپېژنده او نه ئی د بندګانو خبر واخیست. هو! د نورو خلقو په شان به ئی د حق په خلاف بحثونه کول او په بدو صحبتونو کېنې کیناسته تر څو د شکوکو او شهباتو په دلدل کېنې کیواته (ونختل) او له گردو (تولو) څخه لویه خبره دا ده چه د هغوی باور نه ؤ چه د انصاف ورځ به هم راتلونکی وی او تل به هغو رښتیا خبری دروغ گڼلی تر څو چه د مرګی په کنده کېنې ولویده او پخپلو سترګو ئی ولیده او په هغو گردو (تولو) خبرو چه دروغ ئی بللی پوره باور وشو.

فَمَا تَنْفَعُهُمْ شَفَاعَةُ الشَّافِعِينَ ۖ

(نو فرمائی الله) پس نفع ګټه (فائده) به ونه رسوی دوی ته شفاعت د سپارښت کوونکیو.

تفسیر: د کافرانو په حق کېنې به هیڅوک سپارښت ونه کړی او که ئی وکړی نه به منلی کیږی.

فَمَا لَهُمْ عَنِ التَّذْكَرَةِ مُعْرِضِينَ ۖ

پس څه شوی دی په دوی باندې چه له تذکره پنده (قرآنه) مخ ګرځوونکی دی.

تفسیر: یعنی سره له دې چه دا مصیبتونه د دوی په مخ کېنې دی او ښه پندونه هم اوړی خو هیڅ نه متأثر کیږي بلکه د هغو له اوړیدلو ځنې هم غاړه غړوی.

كَأَنَّهُمْ حُمُرٌ مُّسْتَنْفَرَةٌ ۖ قَرَّتْ مِنْ قَسْوَرَةٍ ۖ ٥١ ط

گواکې دوی (صحرائي خړه) گوره خړ دی تثبیتدونکې چه تثبتي له ځمري (پا له غال مغال) څخه.

تفسیر: یعنی د حق او حقیقت د شورماشور له اوړیدلو څخه او د الله تعالی د ځمريانو له غرمبیدلو څخه لکه ځنګلي گډي او وحشي خړه لري تثبتي.

بَلْ يُرِيدُ كُلُّ امْرِئٍ مِنْهُمْ أَنْ يُؤْتِي صُحُفًا مُّنَشَّرَةً ۖ ٥٢

بلکه غواړي هر یو سړی له دوی نه دا چه ورکړي شي ده ته پاني خوري شوی (په متابعت د محمد کېنې).

تفسیر: یعنی نه غواړي چه د پیغمبرانو خبرې واوړي بلکه له دوی ځنې د هر سړی غوښتنه دا ده چه پخپله په ده باندې د الله تعالی صحیفې رانازلي شي او دی هم پیغمبر وپیژنده شي لکه چه د الانعام په پینځلسمه رکوع ١٢٤ آیت ځمونږ دغه تفسیر کېنې راغلي دي ﴿حَتَّىٰ نُؤْتِيَ مَثَلًا ۖ مَا أُوتِيَ رُسُلُ اللَّهِ﴾ یا دا چه د دوی د هر یوه په نامه بلاوسيله د الله تعالی له لوري یوه داسې لیکه راشي چه په هغې کېنې د حضرت محمد صلی الله علیه وسلم د اتباع امر لیکلي شوي وي لکه چه د بنی اسرائیل د سورت په لسمه رکوع ٩٣ آیت ځمونږ دغه تفسیر کېنې دي ﴿حَتَّىٰ نُؤْتِيَ مَثَلًا ۖ مَا أُوتِيَ رُسُلُ اللَّهِ﴾

كَلَّا بَلْ لَا يَخَافُونَ الْآخِرَةَ ۖ ٥٣ ط

داسې نه ده (ور به نه کړي شي دوی ته دا پاني) بلکه نه ویرېږي دوی له (عذابو د) آخرت څخه.

تفسیر: یعنی هیڅ کله به داسې نه کیږي - ځکه چه نه په هغو کېنې دا لیاقت شته او نه د خبرې د اجراء دپاره څه اړه (احتیاج) او ضرورت دی. یعنی که چیرې دغه پاني هم دوی ته ورکړي شي نو بیا هم دوی ایمان نه راوړي نو پس څنګ کول د دوی له ایمانه په سبب د نه

راتللو د کاغذونو سره نه دی بلکه دوی نه ویریری له عذاب د آخرته دوی دا چتی (بیکاره) غوښتنی د دی دپاره نه کوی چه که داسی وشي نو دوی به ایمان راوړی بلکه اصلی خبره خو دا ده چه دا خلق د آخرت له عذاب نه ویریری نو ځکه د دوی دا غوښتنی حقیقت نه لری بلکه یواځی تعنت او ملندی دی که بالغرض د دوی دا غوښتنی هم پوره شی بیا به هم دوی د هغه متابعت نه کوی لکه چه د انعام په اوله رکوع ۷ آیت څمونږ دغه تفسیر کښی الله تعالی فرمایلی دی

﴿وَلَوْ نَزَّلْنَاهُ عَلَيْكَ كِتَابًا فَرَطًا لَّسْتَ لَكَ تُبَايِعُهُمْ بَالِيْدُهُمْ قَالِ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا اِنَّ هٰذَا اِلَّا بَحْرُ مُّیْنٍ﴾

كَلَامَاتُهُ تَذَكُّرَةٌ ﴿٥٢﴾ فَمَنْ شَاءَ ذَكَّرَهُ ﴿٥٣﴾

نه ده داسی چه دوی وائی (قرآن ته چه سحر کھانت دی) بیشکه دا (قرآن) تذکره پند دی. پس هر هغه څوک چه غواړی پند دی واخلی له دغه (قرآن).

تفسیر: یعنی داسی له سره نشی کیدی چه هر یوه ته بیل بیل کتاب ورکړ شی هم دا یو کتاب پاک قرآن د پند دپاره بس او کافی دی ﴿فَمَنْ شَاءَ ذَكَّرَهُ﴾ - پس هر هغه څوک چه غواړی پند دی واخلی له دغه قرآن څخه) حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي «یعنی که دا کتاب په یوه باندی نازل شو نو څه وشوه دا خو ستاسی د ټولو د ښیګڼو (فایده) دپاره دی.

وَمَا يَذْكُرُونَ إِلَّا أَنْ يَشَاءَ اللَّهُ

او نه آخلی پند (له قرآنه) دوی مگر که اراده وفرمائی الله (د هدایت ئی)

تفسیر: یعنی د الله تعالی غوښتل او نه غوښتل اگر د ده په حکمت باندی مبنی دی چه هیش یو بشر په هغه باندی احاطه نشی کولی هم دی د هر سری استعداد او لیاقت په ښه ډول (طریقه) سره پیژنی او سم له هغه ورسره معامله کوی.

هُوَ أَهْلُ التَّقْوَىٰ وَأَهْلُ الْمَغْفِرَةِ ﴿٥٦﴾

همغه (الله) دی اهل (وېر) د ویري (چه تری ویرېږو) او اهل د ښښنی (چه ښښنه تری غواړو)

تفسیر: یعنی سری هومره گناه چه وکړی خو هر کله چه د تقوی په لاری باندی لاړ شی او له

الله تعالیٰ شخه وویریزی نو دی به ئی گگرد (تول) گناهونه ویبی او د هغه توبه به ومنی. له انس ابن مالک رضی الله تعالیٰ عنه شخه روایت شوی دی چه رسول اکرم صلی الله علیه وسلم په دی مخای کبی د منهیی حاشیی په دول (طریقه) د دی آیت له لوستلو شخه وروسته وفرمایل چه د هغه الفاظ دا دی «قال ربکم عزوجل انا اهل ان اتقی فلا یشرک بی شیء فاذا اتقانی العبد فانا اهل ان اغفر له - زه د دی خبری لائق او وړ (قابل) یم چه بنده له ما مخی وویریزی او له ما سره دی بل خوک شریک ونه گنئی کله چه بنده له ما شخه وویریزی او د زړه په اخلاص له شرک شخه مخان وژغوری (وساتی) نو مخا شان دا دی چه زه ئی گناهونه وینم » الله تعالیٰ مو دی پخپل فضل او کرم سره په توحید او ایمان باندی قائم او دائم تینگ ولری او پخپلی مهربانی مو دی تول گناهونه راوبی.

تمت سورة المدثر بمنه وتوفيقه فله الحمد والمنة

سورة القیمة مکیة وهی اربعون آية وفيها ركوعان رقما (۷۵) تسلسلها حسب النزول (۳۱) نزلت بعد سورة «القارة».

د «القیامة» سورت مکی دی (۴۰) آیته او (۲) رکوع لری په تلاوت کبی (۷۵) او په نزول کبی (۳۱)

سورت دی وروسته د «القارة» د سورت شخه نازل شوی دی

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شروع کوم په نامه د الله چه ډیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

لَا أُقْسِمُ بِيَوْمِ الْقِيَمَةِ ۝

قسم خورم زه په ورځی د قیامت باندی.

تفسیر: یعنی د قیامت د ورځی امکان د عقل له مخی او متیقن الوقوع کیدل ئی د داسی مخبر صادق په وینا سره ثابت شوی دی چه د هغه په صدق باندی قطعیه دلائل قائم دی. زه په هغه باندی قسم خورم چه تاسی په یقین وروسته له مړینی شخه بیا ژوندی کیرئ او ضرور به د ښو او د بدو حساب کیرئ.

تنبیه: ښکاره دی وی چه په دنیا خو راز (قسم) داسی شیان دی چه خلق په هغو باندی قسمونه خوری. په خپل معبود باندی، په معظمو او محترمو شتو باندی په کوم مهم بالشان خیز باندی

پر کوم عجیب او نادر شی باندی د هغه د ښیگنی (فایدی) او ندرت ورښوولو دپاره، لکه چه وائی چه د فلانی په قسمت باندی قسم یاد کړئ! بیا بلغاء د دی خبری رعایت هم کوی چه د مقسم به او مقسم علیه په منع کښی څه مناسبت هم وی - او دا هم ضروری نه ده چه په هر ځای کښی خامخا مقسم به د مقسم علیه دپاره شاهد وگرځاؤ شی لکه په دی بیت کښی

هومره ستا د توری د ښیگنی (فایدی) یم زیمنه

لورمه په سر دی چه سر می دی درښکته

په دی بیت کښی د خپل سر تیتوالی او د خپل محبوب په سر باندی لورل (قسم خوړل) څومره ښه او موزون دی، اسلامی شریعت مسلمانانو ته پرته (علاوه) له الله تعالیٰ پر بل شی باندی قسم یادول حرام کړی دی. خو د الله تعالیٰ شان له بندگانو ځنی جلا (جدا) او بیل دی هغه لوی ذات پرته (علاوه) له خپل ځان په بل باندی هم قسم یادوی او عموماً پر هغه شیانو باندی قسم یادوی چه د ده په نزد محبوب یا نافع یا وقیع او مهم بالشان وی. یا مقسم علیه لپاره په دول (طریقه) د شاهد او حجت ودراره شی. دلته د قیامت په ورځ لورل (قسم خوړل) د هغه د نهایت وقیع او مهم بالشان او عظمت له حیثیته دی او په هغه مضمون باندی ئی چه قسم یاد کړی دی د هغه مناسبت ښکاره دی ځکه چه د بعث او د مجازاتو ظرف هم دغه قیامت دی. والله تعالیٰ اعلم.

وَلَا أُقْسِمُ بِالنَّفْسِ اللَّوَّامَةِ ﴿۷۵﴾

او قسم خورم زه په نفس ملامت کوونکی (ځان خپل لره په خرابی باندی اگر که کوشش ئی کړی وی په نیکو کارونو. جواب د قسم دا دی چه خامخا به ژوندی کړی شی دوهم وار).

تفسیر: محققینو لیکلی دی چه د سری نفس یو شی دی خو همغه یو نفس د دریو حالاتو په اعتبار دری نومونه لری. اول که نفس د علوی عالم په لوری مائل وی او د الله تعالیٰ په عبادت او اطاعت کښی خوښی ورته حاصله وی - او د شریعت په پیروی کښی ئی اطمینان او تسلی په برخه وی نو دی نفس ته «مطمئن» وائی لکه چه د جزء ۳۰ «الفجر» په سورت ۳۰ آیت کښی ئی لولو ﴿يَا أَيُّهَا النَّفْسُ النَّظِيَّةُ ارْجِعِي إِلَىٰ رَبِّكِ رَاضِيَةً مَّرْضِيَّةً﴾ دوهم که نفس د سفلی عالم په لوری مائل وی او په دنیوی لذاتو - غوښتنو او خواهشونو کښی مبتلا او اخته وی او د بدی په لوری ئی رغبت او د شریعت له اطاعته مباحثت خوښوی نو دی نفس ته (اماره) وائی. ځکه چه هغه سری ته امر ورکوی چه په بدو چارو کښی مشغول او بوخت شی. لکه چه د جزء ۱۳ یوسف علیه السلام د سورت په اوومه

رکوع ۵۳ آیت کبھی غمونی دغہ تفسیر کبھی راغلی دی ﴿وَمَا أَرْبَىٰ نَفْسٌ إِلَّا نَفْسٌ لَّامَةٌ بِالسُّوءِ﴾ دریم نفس کله د عالم سفلی په لوری میلان کوی او په شهوت او غضب کبھی اخته کیږی او کله د عالم علوی په لوری رجحان غوره کوی او له گردو (تولو) خرابو شيانو څخه لری تښتی او که کومه خرابی یا تیرواته تری وشي نو په هغه باندی شرمیږی او خپل ځان ملامتوی نو دی نفس ته «لوامه» وائی حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي چه «د سړی نفس په اول کبھی په لویو او مزو کبھی ډوب وی - او هیڅ د نیکی په لوری رغبت نه کوی - نو داسی نفس ته «نفس اماره بالسوء» وایه شی بیا چه لږ څه عقل او هوش ورته پیدا کیږی - ښه او بد پیژنی - نو له بدو ځان ساتی - او کله په غفلت کبھی بیا په بدو پسی مندی وهی - خو بیا چه ویښ شی - ژر تر ژره خپل ځان ملامتوی او ډیر پښیمانیږی - نو داسی نفس ته (نفس لوامه) وایه شی - بیا چه کله ښه پاک او صاف شی - او د زړه له کومی د ښو په لوری تمائل پیدا کوی - او له چتی (بیکاره) او خرابو چارو ځنی پخپله لری تښتی - او د بدی او خرابی له تصوره ډیر ورته ربر (زحمت) او تکلیف رسیږی - نو داسی نفس ته «نفس مطمئنه» وایه شی (انتهی بتغییر یسیر) دلته ئی په نفس لوامی باندی قسم یاد کړ چه که د چا فطرت صحیح وی نو دی پخپله د خپل نفس له لوری په دنیا کبھی په خرابی او تقصیراتو باندی ملامتی آږوی او هم دا شی دی چه پخپل خورا (ډیر) لوی او ښه او بهتر صورت سره په قیامت کبھی به راڅرگندیږی (ښکاریږی).

أَيَحْسَبُ الْإِنْسَانُ أَلَّنْ نَجْمَعَهُ عَظَمَةً ۝

آیا گمان کوی (کافر) انسان چه له سره به نه تولوو مونږ (خواره واره) هډوکی د ده (لپاره د ژوندون په ورغ د قیامت).

تفسیر: یعنی کافر انسان داسی خیال کوی چه تر هډوکی پوری هم مات او گود او خواره واره شوی دی او د هغو وړوکی بشرکی هم په خاورو او نورو کبھی گډود شوی دی نو ښه اوس به هغه غرنګه یو غای کیږی؟ او بیا به په څه ډول (طریقه) سره جوړ او پیوندیږی؟ داسی خو ډیر سخت او محال ښکاری داسی نه ده چه مونږ به جمع نه کړو خواره واره شوی هډوکی د ده.

بَلَىٰ قَدَرَيْنَ عَلَىٰ أَنْ تُسَوَّىٰ بَنَانُهُ ۝

هو! (بلکه جمع به ئی کړو) حال دا چه قادر یو مونږ په دی باندی چه برابر ټول کړو هډوکی او بندونه د گوتو د ده.

تفسير: یعنی مونږ خو د گوتی بندونه هم جوړولی شو. د بندونو تخصیص ښائی د دی لامله (له وجی) وی چه دا د بدن له اطرافو څڼی دی او د هر څیز تکمیل د هغه په اطرافو باندی کیږی لکه چه ځمونږ په محاورو کښی هم په داسی مواردو کښی داسی ویلی کیږی چه ځما بندونه خوړیږی. او له هغه څخه مراد گرد (تول) بدن وی بله دا چه په بندونو کښی سره د هغو د وړوکی توبه د صنعت رعایت زیات دی او عادتاً دا ډیر سخت او نری کار دی. نو ځکه هغه څوک چه په سخت کار باندی قادر وی نو هغه په آسان کار باندی په اولی طریقہ سره قادر دی

بَلْ يُرِيدُ الْإِنْسَانُ لِيَفْجُرَ أَمَامَهُ ۚ يَسْأَلُ أَيَّانَ يَوْمُ الْقِيَمَةِ ۖ

بلکه اراده لری (کافر) انسان چه دروغ وواڼی (په هغه څیز باندی چه) په مخ کښی د ده دی (له قیامت او حساب) پوښتنه کوی (کافر انسان استهزاء چه) کله به وی (ورځ د) قیامت (شیخ الہند رحمۃ اللہ علیہ د دی آیت ترجمہ داسی کړی ده «بلکه غواړی انسان چه بی حیائی وکړی د ده (یا پخپل) مخ کښی (یعنی گناه وکړی اوس یا په راتلونکی زمانه کښی) پوښتنه کوی کله به وی قیامت»).

تفسير: یعنی هغه خلق چه له قیامت څخه انکار کوی - او دوهم ځلی ژوندون محال گڼی - د هغه سبب دا نه دی چه دا خبره ډیره مشکله ده - او د الله تعالی کامل قدرت او ښی ښکاره نه دی - بلکه بنی آدم غواړی چه د قیامت له راتگه پخوا پخپل راتلونکی عمر کښی چه پاتی دی بالکل بیباک او بی پروا شی او په فسوقو او فجورو کښی مشغول پاتی وی. که چیری د قیامت اقرار وکړی او د اعمالو د حساب او کتاب ویره ئی په زړه کښی ځای ونیسی نو په فسق او فجور کښی دومره بی حیائی او بیباکی نشی کولی نو ځکه له داسی خیال څخه ئی زړه تل په دده گرځی چه تری عیش منغض نشی او په لذت کښی ئی څه خلل ونه لویږی. بلکه د استهزاء او تعنت او د سپین سترگی له مخی پوښتنی کوی چه ښه خانه! هغه ستاسی قیامت به کله راځی؟ که په رشتیا سره راتلونکی وی نو میاشت او کال او نیټه ئی په ښکاره ډول (طریقہ) سره راوښی!

فَإِذَا ابْرَقَ الْبَصَرُ ۚ وَخَسَفَ الْقَمَرُ ۚ

کله چه خړی متحیری شی سترگی له هیښته او توره شی سپوږمی (رنا) (رنرا) ئی لاړه شی).

تفسير: یعنی د حق تعالیٰ د جلالی تجلی له سببه سترگی تیغی وخیژی او د حیرت او ویری لامله (له وجی) ئی سترگی خری پاتی شی او لمر به هم سر ته ډیر نژدی راشی او سپوږمی بی نوره شی سپوږمی ئی ځکه جلا (جدا) ذکر کره چه عربو د قمری حساب لامله (له وجی) هغی ته په ډیر زیات اهتمام سره کتل - او د هغی له احواله به تل خبر ؤ.

وَجُمِعَ الشَّمْسُ وَالْقَمَرُ ۖ يَقُولُ الْإِنْسَانُ يَوْمَئِذٍ أَيْنَ الْمَقَرُّ ۚ كَلَّا لَا وَاوَدَّرَ ۚ إِلَىٰ رَبِّكَ يَوْمَئِذٍ الْمُسْتَقَرُّ ۚ

او جمعه شی لمر او سپوږمی (له طرفه د مغربه په قیامت کښی یا جمع شی په تور والی کښی په تلو د رڼا (رڼرا) د دواړو سره یعنی په بی نوری او تن والی کښی به دواړه سره شریک او مله وی). نو وبه وائی (کافر) انسان په دغه ورځی کښی چیرته ځای د تیښتی شته؟ نه دی مناسب طلب د تیښتی نشته ځای د پناه خاص (مشیت د) رب ستا ته په دغی ورځی کښی ځای د قرار د خلقو دی (نو حساب ورسره کړ شی او جزاء ورکړه شی).

تفسير: یعنی اوس خو وائی چه هغه ورځ چیری ده؟ او په هغه وقت کښی به له ویری بدحواس کیږی او داسی به وائی چه نن زه چیری وتښتم؟ او په کوم ځای کښی پټ شم؟ نو داسی ارشاد به کیږی چه نن نه د تښتیدلو موقع ده او نه د پوښتنی وقت نن هیڅ یو طاقت هم تاسی نشی خلاصولی او نه پناه درکولی شی نن گرد (تول) د خپل پروردگار په مخ کښی حاضریری او د هغه د عدل او انصاف په مخ کښی ودریری او هغه هره فیصله چه وغواړی د هر چا په حق کښی ئی کوی.

يُنَبِّئُ الْإِنْسَانُ يَوْمَئِذٍ بِمَا قَدَّمَ وَأَخَّرَ ۚ

خبر به کړ شی انسان په دغی ورځی (د قیامت) کښی په هغو (اعمالو) چه مخ کښی ئی لیږلی دی (نیک وی که بد) او (په هغو اعمالو چه) وروسته ئی پری ایښی وی (نیک وی که بد).

تفسير: یعنی گرد (تول) پخوانی او وروستنی اعمال ښه وی که بد وی هغه ته ورځرگندیږی (ښکاریږی) او پری پوهیږی.

بَلِ الْإِنْسَانُ عَلَى نَفْسِهِ بَصِيرَةٌ ۖ وَلَوْ أَلْقَى مَعَاذِيرَهُ ۝

بلکه انسان په ځان خپل باندی حجت لیدونکی شاهد دی که چیرته وړاندی کړی عذرونه خپل (قبول به نشی).

تفسیر: حضرت شاه صاحب رحمة الله عليه لیکي «يعني انسان که پخپلو احوالو باندی غور وکړی نو د خپل رب په وحدانیت به او په دی باندی چه د گردو (تولو) ورنگ د ده په لوری دی وپوهیږی. که څوک وواښی چه زه پری نه یم پوهیدلی نو دا گردی (تولی) به پلمی (تدبیرونه) او بهانی وی» خو زیاترو مفسرینو د دی تعلق له ﴿يَتَّبِعُ الْإِنْسَانُ يَوْمَئِذٍ﴾ الآية - سره اخیستی دی یعنی په ورځولو باندی هم موقوف نه دی. انسان به پخپل احوال باندی پخپله مطلع وی که څه د طبیعت په اقتضاء سره دوی هلته هم بهانی جوړی کړی - او راز راز (قسم قسم) حیلې وروړاندی کړی - لکه چه کافران به وائی ﴿وَاللَّهُ يَكْفُرُ عَنْهُمْ﴾ بلکه دلته په دنیا کښی هم هغه انسان چه د هغه ضمیر بالکل مسخ شوی نه وی پخپل حال باندی په ښه ډول (طریقه) سره پوهیږی. اگر که د نورو په مخ کښی حیلې او بهانی جوړی کړی او د هغه په مخالفت کښی ډیر کوښښ وکړی. کله چه به جبریل محمد صلی الله علیه وسلم ته وحی لوسته نو ده به ژر ژر ورسره لوسته چه هیر ئی نشی او په ډیر مشقت کښی و نو الله فرمائی چه:

لَا تُحَرِّكْ بِهِ لِسَانَكَ لِتَعْجَلَ بِهِ ۖ إِنَّ عَلَيْنَا جَمْعَهُ وَقُرْآنَهُ ۖ فَإِذَا قَرَأَهُ فَاتَّبِعْ قُرْآنَهُ ۖ ثُمَّ إِنَّ عَلَيْنَا بَيَانَهُ ۖ

مه خوځوه په دی (قرآن) سره (ای محمده پخوا له وحی) ژبه خپله چه تعجیل به کوی په دی (قرائت سره) بیشکه پر مونږ باندی دی جمع کول ئی (په سینه ستا کښی) او لوستل ئی (په ژبه ستا) بیا مو کله چه ولوست دا (قرآن) په ژبی د پښتۍ نو متابعت کوه ته د لوستلو د ده (غور ورته نیسه) بیا بیشکه په مونږ باندی دی ښکاره بیانول د هغه (په اعتبار د فهم سره).

تفسیر: لکه چه مو ولیکل رومی به کله چه حضرت جبریل علیه السلام د الله تعالی له لوری د قرآن وحی راوړه د جبریل علیه السلام له لوستلو سره به یو ځای ځمونږ رسول اکرم صلی الله علیه وسلم هم هغه لوسته چه ژر ئی یاد او زده ئی کړی او د جبریل علیه السلام له تلو څخه وروسته وحی ئی په ښه ډول (طریقه) په یاد پاتی وی. مگر په دی صورت کښی دوی ته ډیر تکلیف پېښید کله به چه دوی هغه رومی کلمه لوستله دوهمه کلمه به د دوی په فهم کښی په ښه ډول

(طريقه) سره نه راتله - او د هغو په پوهیدلو کښی به هم دوی ته لږ ډیر دقت پېښیده نو ځکه الله تعالیٰ وفرمایل چه په دی وقت کښی ستا د ژبی د خوځولو او لوستلو هیڅ ضرورت نشته تاسی بالکل د زړه له کومی د وحی اوریدلو ته متوجه شی! او داسی اندیښنه مه کوئ! چه دا به می نه یادپوی - او بیا به ئی څرنگه ولولم؟ او خلقو ته به ئی په څه ډول (طريقه) وپوهوم؟ - د هغو گردو (تولو) تورو ستاسو په تتر (سینه) کښی حرف په حرف تولول او ستاسی له ژبی څخه د باندی راییستل - او په خلقو ئی لولول ځما کار دی کله چه پرېسته پاک قرآن ځما له لوری تاسی ته ولولی - نو تاسی چپ اوسئ! - پوره او نه ئی واورئ! - د هغه اوریدل د هغه یادول - او د هغه علومو او معارفو وروڼه درخلاصول او ستاسی له ژبی څخه نورو ته د هغه رسول او روښانول - دا گرد (تول) ځمونږ له کارونو ځنی دی. وروسته له دی څخه رسول الله صلی الله علیه وسلم له جبریل علیه السلام سره یو ځای لوستل پری ښودل. نو دا هم یوه معجزه شوه چه یو ځلی کرده (توله) وحی له سره تر پایه پوری واورئ - او یو توری ئی هم له خولی څخه ونه یاسی - او نه ئی ضبط او گردان کړی - خو د پرېستی له ورنگ څخه وروسته پوره وحی لفظ په لفظ په پوره ترتیب سره بی له کومی فتحی او ضمی او نور د تزیید او تنقیص ولولی - او وئی لولوی - او وئی پوهوی دا په دی دنیا کښی یوه وړوکی نمونه له ﴿يَذْكُرُ الْإِنْسَانَ يَوْمَ يَمُوتُ يَمَاقِلُهُمُ وَآخِرُ﴾ څخه ده یعنی څرنگه چه الله تعالیٰ په دی قادر دی چه خپله وحی د پرېستی له ورنگه وروسته په پوره ترتیب سره حرف په حرف پرته (علاوه) له کومی ادنیٰ خطاء او تیروتو د خپل پیغمبر صلی الله علیه وسلم په تتر (سینه) کښی تولوی - نو آیا هغه په دی باندی قادر نه دی چه د بندگانو پخوانی او وروستی هغه گردی (تولی) چاری چه ښائی ځینی ئی د هغوی د کونکی له فکره هم وتلی وی - گرد (تول) سره تول کړی او په یوه وقت کښی هغه د دوی په مخ کښی وروړاندی کړی او په هغه باندی هغوی گرد (تول) سره ښه وپوهوی. او هم داسی د هډوکی منتشر ذرات او رژیلی بخرکی سره راتول کړی؟ او بیا له نوی سره هغه پرمېنی انسان ورځنی پیدا کړی؟ بیشکه هغه الله اکرم شانه واعظم برهانه له دی څخه لا په لویو کارونو باندی هم قادر دی.

كَذَلِكَ يُحِبُّونَ الْعَاجِلَةَ ۖ وَتَذَرُونَ الْآخِرَةَ ۚ

نه دی داسی (لکه چه انکار کوی کفار له بعثه) بلکه خوښوئ تاسی ځغلیدونکی (ژر فانی کیدونکی دنیا) او پرېږدی تاسی آخرت (چه باقی او وروسته راتلونکی دی او د هغه دپاره هیڅ عمل نه کوئ)

تفسیر: یعنی ستاسی دا د قیامت او د نورو حقائقو انکار کول هیڅ یو په کوم یوه صحیح دلیل باندی مېنی نه دی بلکه د دی سبب د دنیا انهماک دی. کله چه دنیا نقدی او ژر رسیدونکی شی دی نو ځکه ئی تاسی غواړئ. آخرت تاسی پور (قرض) ګټی او پرېږدئ ئی او

وایع چه د هغه رارسیدل لری دی. د انسان په طبیعت کښی ژر غوښتل او جلتبازی داخله ده - لکه چه د جزء ۱۷ انبیاء په دریمه رکوع ۳۷ آیت غمونو دغه متبرک تفسیر کښی مونږ داسی یو آیت لولو ﴿لَخَلِیْقَ الْإِنْسَانِ مِنْعَمٍ﴾ فرق دومره دی چه نیکان د ښو شیانو په حاصلولو کښی جلتی کوی چه د هغه یو مثال اوس په ﴿لَا تُحْزِنْهُ لِسَانُكَ لِشَیْءٍ﴾ تیر شو. او بدان هغه شی غوره کوی چه ژر ئی په لاس ورځی اگر که د هغه نتیجه هلاک هم وی.

وَجُودُ يَوْمِيذٍ تَاضَرَةً ۖ إِلَى رَبِّهَا نَازِرَةً ۖ

غځینی مخونه (یعنی د مؤمنانو به) په دغی ورځی (د قیامت) کښی ښائسته تازه روښانه وی خاص ذات د رب خپل ته به کتونکی وی.

تفسیر: دا د آخرت بیان دی یعنی د مؤمنانو څیری به په دی ورځی کښی ډیری روښانه ځلیدونکی تر او تازه او ډیری خوښی او بشاشی وی. او د دوی سترگی به د حقیقی محبوب په لقاء او کتلو سره رڼی وی. له قرآن کریم او متواتره احادیثو ځنی په یقینی ډول (طریقه) سره معلوم شوی دی چه په آخرت کښی به د الله تعالی لیدنه وی - خو گمراهان له دی څخه منکر دی - ځکه چه دا نعمت د هغوی په برخه کښی نه دی. اللهم لاتحرمانن هذه النعمة التي ليس فوقها نعمة

وَجُودُ يَوْمِيذٍ أَبَسْرَةً ۖ تَنْظُنْ أَنْ يُفْعَلَ بِهَا فَاقِرَةٌ ۖ كَلَّا إِذَا بَلَغَتِ التَّرَاقِيَ ۖ

او غځینی مخونه (یعنی د کفارو) په دغی ورځی (د قیامت) کښی به تریو بدڅیره وی یقین به کوی چه کاوه شی واقع کیږی په دغو (مخونو) باندی دوی ته بلا لویه چه ماتوونکی وی هډوکی د شا لره نه ده داسی (چه دنیا خوښوی پر آخرت) کله چه ورسپری (سا) هډوکی د ستونی ته.

تفسیر: یعنی باور لری چه هغه ناکاره معامله کیدونکی ده او هغه عذاب د گاللو (تیرولو) دی چه بالکل به ملا ماتوونکی وی.

﴿كَلَّا إِذَا بَلَغَتِ التَّرَاقِيَ﴾ - نه ده داسی چه دنیا خوښوی پر آخرت کله چه ورسپری سا هډوکی د ستونی ته

یعنی آخرت مه لری گنځ ځکه چه موت د دی سفر رومی منزل دی چه هغه ډیر نژدی له هم دی

خایه د نورو منزلونو په تللو باندی شروع کیږی تر څو چه وروستی منزل ته ورسیدی گواکی د هر سری مرگ هغه لره د لوئی ورځی (قیامت) یوه وړوکی نمونه ده هر کله چه د مریض روح گرد (تول) سره غوند شی او چنغرک هډوکی د تتر (سینی) او ورمیږ ته ورسیدی - او سا ئی په مری کښی ونښلی - نو وپوهیږه چه د آخرت منزل ئی شروع شو.

وَقِيلَ مَنْ رَاقٍ ﴿٢٨﴾ وَظَنَّ أَنَّهُ الْفِرَاقُ ﴿٢٩﴾

او وېه ویلی شی (یعنی وېه وائی هغه څوک چه چاپیر له مریضه دی) څوک دی دم کوونکی (په هغه رنځور باندی چه جوړ شی او روح ئی بیرته ور وگرځی) او یقین کړی هغه مریض) چه بیشکه په ده (باندی راغلی) دی وقت د فراق جدائی (له دنیا او خپلوانو).

تفسیر: د داسی مایوسی په وقت کښی د طبیبانو او ډاکترانو له لاسه هیڅ شی نه وی پوره کله چه خلق له ظاهری علاج او تدبیر ځنی عاجز شی نو د دم او دعاء - تعویذ په فکر کښی لویږی او یو له بل سره وائی «خانه! کوم داسی ښه سری راولی چه په دی رنځور څه دم او دعاء وکړی. گوندی وی چه جوړ شی ځینو اسلافو ویلی دی چه «من راق» د پرښتو وینا ده چه له ملک الموت سره د روح د قبضولو دپاره راځی او له دوی سره داسی وائی چه د دی مری سا څوک ویاسی او وړی ئی؟ د رحمت پرښتی؟ که د عذاب؟ نو په دی تقدیر سره (راقی) له (رقی) څخه مشتق گانه کیږی چه معنی پاس ختل دی او د (رقیه) ځنی به نه وی چه معنی ئی دم او دعاء او توتکه او افسون دی.

﴿وَقَالَ أَنَّهُ الْفِرَاقُ﴾ - او یقین کړی هغه محتضر چه بیشکه په ده باندی راغلی دی وقت د فراق جدائی له دنیا او خپلوانو) یعنی مړ کیدونکی به وپوهیږی چه دی اوس له گردو (تولو) عزیزانو او اقاربو او محبوبو او مالوفو شیانو ځنی بیلیدونکی دی. یا ئی دا مطلب چه سا ئی له بدنه تلونکی ده.

وَالْتَفَّتِ السَّاقُ بِالسَّاقِ ﴿٣٠﴾

او تاویږی یوه پندی (د ده) له بلی پندی (د ده) سره (له هیبته د مرگ).

تفسیر: یعنی په ځینو اوقاتو کښی د موت د سکرانو لامله (له وجی) یوه پندی له بلی پندی سره لگیږی. او هم د بدن د لاندنی برخی ځنی د روح د تعلق له منقطع کیدلو څخه وروسته د پندیو خوځول او یوه له بلی ځینی بیلول به د ده په واک (اختیار) کښی نه پاتی کیږی نو ځکه یوه

پندی له بلی پندی څخه بې‌واکه لویږی. ځینی اسلاف وائی چه د عربو په محاورو کښی «ساق» کنایه ده له سخت مصیبت څخه - نو په دی تقدیر به د دی آیت ترجمه داسی کیږی. «یوه سختی به له بلی سختی سره یو ځای کیږی» ځکه چه مر کیدونکی ته په دی وقت کښی دوه سختی وروړاندی کیږی یوه دا چه له دنیا ځنی داسی درومی چه مال او اسباب - اهل او عیال - کور او کهول - جاه او حشم گرد (تول) ځنی پاتی کیږی - غلیمان پری خوشیږی او پیغورونه ورکوی - او خپلوان ئی خفه کیږی - او په رنځ او خپګان کښی لویږی. بله ئی له دی ځنی ډیره لویه او ویروونکی ده چه هغه د قبر او آخرت هسی پیښی او احوال دی چه د هغه کیفیت په بیان نشی راتلی یعنی سختی د دنیا له سختی د آخرت سره یو ځای کیږی.

إِلَىٰ رَبِّكَ يَوْمَئِذٍ الْمَسَاقُ ﴿٣٥﴾

په لوری د رب ستا په دغی ورځی کښی ورتله دی (د تولو مخلوقاتو لپاره د مجازاتو).

تفسیر: یعنی د آخرت د سفر ابتداء له دی ځای ځنی ده. ښواکی اوس د بنده راښکول د خپل پروردگار په لوری شروع شو مګر افسوس چه له خپل غفلت او حماقت څخه ئی د سفر هیڅ سامان تراوسه پوری نه دی جوړ کړی او نه د دی اوږده منزل لپاره کومه توبه له ځان سره لری.

فَلَا صَدَقَ وَلَا صَلَّىٰ ﴿٣٦﴾ وَلَٰكِنْ كَذَّبَ وَتَوَلَّىٰ ﴿٣٧﴾ ثُمَّ ذَهَبَ إِلَىٰ أَهْلِهِ يَتَمَطَّىٰ ﴿٣٨﴾

بیا یقین ونه کړ (په مؤمن به باندی) او نه ئی لمونځ وکړ مګر دروغجن ئی کړ (قرآن لره) او مخ ئی وګرځاؤ (له ایمانه) بیا لاړ اهل خپل ته (له مجلس نه) په تکبر سره.

تفسیر: یعنی د رښتین ګڼلو او باور لرلو په ځای پیغمبران دروغجنوی - او د لمانځه کولو او د الله تعالیٰ په لوری د متوجه کیدلو په ځای تل له هغه ځنی غاړه غړوی - او په دی باندی یواځی اکتفا نه کوی بلکه په خپل تکبر او غرور د خپلو متعلقینو او خپلوانو په لوری ځی - او داسی راښکاروی چه لکه کوم ښه لوی کار او ډیره میرانه (بهادری) او د پوهنی کار ئی کړی دی.

أَوَّلِي لَكَ فَأَوَّلِي ۞ ثُمَّ أَوَّلِي لَكَ فَأَوَّلِي ۞

وړ لایقه ده تاته (ای کافر انسانه هغه شی چه بد ئی بولی سختی د مرگ) پس وړ لایقه ده (هغه شی چه بد ئی بولی چه سختی د قبر ده) بیا وړ لایقه ده (تا لره) هغه شی چه بد ئی بولی چه سختی د ورځی د قیامت ده) پس وړ لایقه ده (تا لره هغه شی چه بد ئی بولی چه همیشه عذابیدل ستا دی په دوزخ کښی).

تفسیر: یعنی ای بدبخته! اوس ستا د هلاک، افسوس او کمبختی وار دی. یو ځلی نه بلکه څو څو ځلی اوس پاتی خرابی پر خرابی او تباهی پر تباهی ده پرته (علاوه) له تانه به بل هیڅوک د الله تعالی د نوی نوی سزا وړ (لائق) او مستحق نه وی.

تنبیه: بنائی اوله خرابی په باور نه لرلو او لمونځ نه کولو او دوهمه په بل یو لوی غمخووالی (ضد) باندی چه دروغجنول او غاړه غړول دی او دریمه او څلورمه د دی دواړو امورو ځنی په هره یوه باندی چه دی ئی د افتخار وړ (لائق) گنی بنا دی لکه چه د هغه په لوری په ۞ ثُمَّ ذَهَبَ إِلَى أَهْلِهِ يَتَنَبَّه ۞ کښی اشاره ده والله اعلم.

أَيَحْسَبُ الْإِنْسَانُ أَنْ يُتْرَكَ سُدًى ۞

آیا گمان کوی (کافر) انسان چه پری به ښود شی دی چتی (بیکاره) بی قیده مهمله بیکاره (په دنیا او عقبا کښی مکلف به نه شی په احکامو د ده).

تفسیر: یعنی آیا بنی آدم داسی گنی چه دی به هم داسی چتی (فضول) بیکاره او مهمل پری ښوده شی؟ او د امر او نهی هیڅ یو قید به په ده باندی نه وی؟ یا له مړینی څخه وروسته به بیا نه ژوندی کیږی؟ او له ده څخه به د نیکیو او د بدیو گرد (تول) شمیر نه اخیست کیږی؟ او هیڅ حساب او کتاب به ورسره نه کیږی.

أَلَمْ يَكْ نُطْفَئْ مِنْ مَّيْنِي يُمْنِي ۞ ثُمَّ كَانَ عِلْقَةً فَخَلَقَ فَسَوَّى ۞
فَجَعَلَ مِنْهُ الزَّوْجَيْنِ الذَّكَرَ وَالْأُنْثَى ۞ أَلَيْسَ ذَلِكَ بِقَدِيرٍ عَلَى
أَنْ يُجِىءَ الْمَوْتَى ۞

آیا نه ؤ دغه (انسان اول) یو شاخکی له منی خخه چه تویوه شی (اچوه شی پر رحمونو د بنغو کښی). بیا و دی یوه توته د وینو نو پیدا کړ الله (اندامونه ئی) پس برابر کړ (صورت ئی او روح ئی پکښی وپوکلو) نو پیدا کړ له هغه (اوبو د منی) خخه جوړه (دوه صنفه) نارینه او ښځه آیا نه دی دغه (ذات) قدرت لرونکی کونکی د دغو افعالو قادر په دی باندی چه ژوندی کړی مری (بلکه ښه قادر دی).

تفسیر: یعنی انسان له نطفی غځی د غوټه شویو وینو په شکل گرځی بیا الله تعالی د دی د پیدایښت گرد (تول) مراتب پوره کوی او انسان تری جوړوی - او تول ظاهری اعضاء او باطنی قوتونه ئی برابروی - او د یوی بیځانی نطفی غځی یو عاقل انسان جوړوی - او هم له هم دی نطفی غځی دوه ډوله (قسمه) بنی آدم پیدا کوی چه د دوی د هر یو ظاهری او باطنی خصوصیات سره پیل وی. آیا هغه مطلق قادر چه له اوله ئی گرد (تول) خلق په داسی یو حکمت او قدرت سره پیدا کوی بیا په دی باندی قادر نه دی چه دوی بیا راژوندی کړی؟ «سبحانک اللهم فبلی!» پاک دی ستا ذات ای اله ولی به ئی نه پیدا کوی! ته بیشکه قادر ئی.

تمت سورة القيامة بفضل الله تعالى ومنه وكرمه

سورة الدهر (سورة الانسان) مدنية وهي (٣١) آية وركوعان رقمها (٧٦)

تسلسلها حسب النزول (٩٨) نزلت بعد سورة الرحمن.

د «الدهر» د «الانسان» سورت مکی دی (٣١) آیته (٢) رکوع لری په تلاوت کښی (٧٦) او په نزول کښی (٩٨) سورت دی وروسته د «الرحمن» له سورت خخه نازل شوی دی.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شروع کوم په نامه د الله چه ډیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

هَلْ أَتَى عَلَى الْإِنْسَانِ حِينٌ مِّنَ الدَّهْرِ لَمْ يَكُنْ شَيْئًا مَّذْكُورًا ۝١

آیا راغلی دی (یعنی په تحقیق سره راغلی دی) پر انسان خه وقت له زمانی خخه چه نه و دی یو شی یاد کړی شوی (په یوه نامه سره).

تفسیر: بیشکه پر انسان باندی داسی یو وقت تیر شوی دی چه هیخ نوم او نښه ئی نه وه بلکه یو غیر مذکور په انسانیت څیز و. او یو جز وو له اجزاؤ د عناصرو او د نطفی بیا ئی څومره مدت طی کر چه د نطفی په شکل راووت - دا حال ئی هم د دی د موجوده شرافت او کرامت لامله (له وجی) د ویلو وړ (لایق) نه دی او نه ښائی چه پری ژبه وخوځوله شی.

إِنَّا خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ مِنْ نُطْفَةٍ أَمْشَاجٍ

بیشکه پیدا کړی دی مونږ انسان له نطفی څخه چه گډوډه شوی ده (د نر او د ښځی)

تفسیر: یعنی د نارینه او د ښځی د دوو ډولو (قسمونو) اوبو ځنی ئی پیدا کړ. **تنبيه:** د (امشاج) معنی مخلوط دی نطفه د هغو غذاؤ خلاصه ده چه له مختلفو شيانو ځنی روغه ده نو ځکه د ښځی له اوبو څخه پرته (علاوه) یواځی هغه یو اوبو ته هم (امشاج) وایه شی. او پیدا کړ مونږ دغه انسان لره په دغه حال کښی چه:

تَبْتَلِيهِ فَجَعَلْنَاهُ سَبِيحًا بَصِيرًا ﴿٢٠﴾ إِنَّا هَدَيْنَاهُ السَّبِيلَ إِمَّا شَاكِرًا وَإِمَّا كَفُورًا ﴿٢١﴾

ازمایو ئی نو وموگرځو مونږ دغه (انسان) اوریدونکی بیشکه مونږ ورښوولی ده دغه (انسان) ته سمه لاره (په لیږلو د رسولانو او په دلائلو د عقل سره) یا نه وو دی شکر کوونکی او یا به وی دی ناشکړه.

تفسیر: یعنی له نطفی ځنی د وینی غوټه او له هغی ځنی ئی د غوښی یوه توته جوړه کړه هم دا راز (قسم) له خو څو ځلی اړولو او گرځولو څخه ئی هغه دی درجی ته ورساؤ چه دی پخپلو غوږونو سره اورى او په سترگو سره وینی او له هسی قوتونو څخه کار اخلی چه بل کوم حیوان له هغو ځنی نشی کار اخیستی. گواکى نور گرد (تول) د ده په مخ کښی کانه او پانده دی. **تنبيه:** د «تبتلیه» معنی اکثر و مفسرینو (امتحان) او ازموینه اخیستی ده د بنی آدم له پیدایښته دا غرض دی چه دی د الله تعالی په احکامو - امر - نهی او نورو مخاطب شی او امتحان تری واخیست شی او ولیده شی چه دی تر کومى اندازی پوری د خپل الله تعالی د احکامو تعمیل او خپل اخلاص او وفاداری څرگندوی (ښکاره کوی)? نو ځکه هغه ته ئی د آوریدلو - پوهیدلو او

لیدلو قوتونه وروپیل چه پر هغو باندی د شرعی تکالیفو مدار دی.

﴿إِنَّا هَدَيْنَاهُ﴾ الآية - بیشکه مونږ وړېوولی ده انسان ته سمه لاره یا به وی دی شکر کوونکی او یا به وی ناشکره (یعنی رومبی ئی د اصلی فطرت او پیدائشی عقل او پوه غنی - بیا ئی د عقلیه او نقلیه دلائلو په وسیله هغه ته د نیکی لاره وروښوده چه د دی ښوونی اقتضاء داسی ده چه ښائی گورد (تول) انسانان په یوه سمه لاره باندی لار شی خو د شاوخوا د حالاتو لامله (له وجی) او د خارجی عواملو اغیزی (اثر) او د نورو عوارضو له سببه گورد (تول) په یوه لاره باندی پاتی نشول. غینو الله تعالی ومانه او حق ئی وپیژنده - او غینو ناشکری او ناحقی ته ملا وتړله وروسته له دی نه الله اکرم شانه واعظم برهانه د دی دواړو د پای (آخر) او انجام ذکر دغسی فرمائی:

إِنَّا عَتَدْنَا لِلْكَافِرِينَ سَلَاسِلًا وَأَغْلَالًا وَسَعِيرًا ﴿۱۵﴾

بیشکه مونږ تیار کړی مودی کافرانو ته غنځیرونه او طوقونه او تود اور (لمبی وهونکی چه تل به په کښی سوځی).

تفسیر: یعنی هغو خلقو چه د رسمونو او رواجونو او اوهامو او ظنونو په غنځیرونو کښی ځانونه ترلی دی او بی د الله تعالی له اقتدار او حکومتی د نورو د حکومت او اقتدار طوقونه او غاړکی له خپلو غاړو غنی نه دی ایستلی بلکه د حق او د حق د عاملینو په خلاف د دښمنی او د جگری د اورونو په لگولو کښی خپل عمر تیروی. او کله په تیروتلو سره هم د الله تعالی د نعمتونو شکر نه اداء کوی - او نه ئی په زړه کوی نو داسی خلقو ته په آخرت کښی د دوزخ طوقونه او غاړکی - غنځیرونه او دیر سخت سوځوونکی اور تیار دی.

إِنَّ الْأَبْرَارَ يَشْرَبُونَ مِنْ كَأْسٍ كَانَ مِزَاجُهَا كَافُورًا ﴿۱۶﴾ عَيْنًا يَشْرَبُ بِهَا عِبَادُ اللَّهِ

بیشکه ابرار نیکان څښی (په جنت کښی) له جامونو د شرابو غنی چه وی گډ له هغو سره (جنتی) کافور. چینه چه څښی به له هغی څخه (نیک) بندگان د الله.

تفسیر: یعنی د شرابو هسی جامونه به څښی چه لږ څه کافور به په کښی گډ وی دا کافور د دی دنیا د کافورو په شان نه دی بلکه د جنت د یوی خاصی چیني نوم دی چه د الله تعالی له

لوری په خاص ډول (طریقه) د الله تعالیٰ مخصوصو او مقربو بندګانو ته د هغه له اوبو څخه ورکولی کیږي. ښائی چه د دی سړوالی - ښه راتحه او وږم - مفرح - خاصیت - او د تک سپین رنگ لامله (له وجی) هغه ته کافور وایه شی.

يُفَجِّرُونَهَا تَفْجِيرًا ۝ يُؤْفُونَ بِالْأَنْذَرِ

چه بیائی به (مؤمنان) دغی (چینی) لره (هر چیرته چه ئی خوښه وی په بیول) وفا کوی (ابرار) په (هغه) نذر سره (چه ئی واجب کړی وی په طاعت د الله کښی پر ځانونو خپلو باندی)

تفسیر: یعنی دا چینه د هغو بندګانو په واک (قبضه) او اختیار ده چه په هر لوری دوی اشاره وکړی د دی د اوبو ویالی به په هغه لوری بهیږي. ځینی وائی چه د دی چینی اصلی منبع به د رسول اکرم صلی الله علیه وسلم په لورده (اوچته) مانی کښی وی چه له هغه ځایه به د گردو (تولو) انبیاؤ - اولیاؤ - صلحاؤ او مؤمنینو مانیو ته د هغی ویالی وبهیږي والله اعلم وروسته له دی نه اکرم شانه واعظم برهانه د ابرارو د خصائلو داسی بیان فرمائی.

﴿يُؤْفُونَ بِالْأَنْذَرِ﴾ - وفا کوی ابرار په هغه نذر سره چه ئی واجب کړی وی په طاعت د الله پر ځانونو خپلو

یعنی هغه نذرونه چه پخپلو ځانونو باندی ئی منلی وی اداء کوی ئی ښکاره ده کله چه پخپل ځان باندی لازم کړی څیز پوره کاؤ شی نو هغه خبری چه د الله تعالیٰ له لوری لازمی شوی دی څرنگه به پری ښودی شی؟.

وَيَخَافُونَ يَوْمًا كَانَتْ شَرُّهُ مُسْتَطِيرًا ۝

او ویریري (ابرار) له هغی ورځی چه شر ئی ښکاره او تیت (څرګند) دی

تفسیر: یعنی د دی ورځی سختی او خرابی به درجه په درجه پر تولو عامه او گردو(تولو) لره نیوونکی وی او هیڅوک به په کلی ډول (طریقه) له هغه ځنی محفوظ نه وی. الا من شاء الله!

وَيُطْعَمُونَ الطَّعَامَ عَلَى حُبِّهِمْ مُسْكِنًا وَيَتِيمًا وَآسِيرًا ۝

او (ابرار) ورکوی طعام خواړه پر محبت مینی د دغه (الله یا د طعام) مسکین (مجبور) ته او یتیم پلار مری ته او اسیر بندی ته.

تفسیر: یعنی د الله تعالیٰ په محبت کښې خپل طعام او خواړه سره له دې چې دې پخپله ورته اړ (مجبور) او محتاج دی او ډیر خواهش ئی ورته کیږي په ډیر اخلاص - شوق او ذوق سره مسکینانو - یتیمانو او بندیانو ته ئی ورکوی.

تنبیه: بندی عام دی مسلمان وی یا کافر. په حدیث کښې راغلی دی چې د بدر د بندیانو په نسبت رسول اکرم صلی الله علیه وسلم فرمایلی دی چې «له هر مسلمان سره چې کوم بندی وی ښائی چې له هغه سره ښه سلوک وکړي!» لکه صحابه ؓ و رضی الله تعالیٰ عنهم د دې حکم په تعمیم بندیانو ته له خپلو ځانونو ځنی ښه خواړه ورکول او حال دا چې هغه بندیان مسلمانان نه و د مسلمان ورور حق خو له دې څخه هم لا زیات دی. که د «اسیر» په لفظ کښې لږ څه توسیع وکړه شی نو دا آیت مریې او پور وړی (قرضداري) لره هم شامل کیدی شی ځکه چې هغوی هم یو راز (قسم) بندیان دی.

إِنَّمَا نَطْعِمُكُمْ لَوَجْهِ اللَّهِ لَا نُرِيدُ مِنْكُمْ جَزَاءً وَلَا شُكْرًا ۝
إِنَّا خَافُ مِنْ رَبِّنَا يَوْمَ عُيُوسًا قَطْرًا ۝

(وائی ابرار) بیشکه چې مونږ طعام خواړه درکوو تاسی ته خاص دپاره (د ثواب) د الله نه غواړو مونږ له تاسی څخه جزاء بدل او نه شکر ایستل بیشکه مونږ ویرېږو له ربه خپله له عذابه د ورځی تریو مخی (غمجنی) ډیری سختی تریو مخی نه

تفسیر: یعنی دا طعام او خواړه ورکوونکی به د حال په ژبی سره داسی ویونکی وی او که چیری مصلحت وی او لازم ئی وگنې د قال په ژبی سره ئی هم ویلی شی.

﴿إِنَّا خَافُ﴾ بیشکه مونږ ویرېږو له ربه خپله له عذابه د ورځی تریو مخی غمجنی ډیری سختی تریو مخی نه).

یعنی ولی به مونږ نورو ته طعام او خواړه نه ورکوو؟ او له خوړو ورکولو ځنی وروسته به ولی د بدل او شکری هیله (ارزو) او امید ونه لرو چې مونږ له خپل پروردگاره او له هغی لوی ورځی څخه ویرېدونکی یو چې هغه ورځ به ډیره غمجنه او سخته تریو تندی وی مونږ په ډیری مینی او اخلاص مستحقینو ته طعام او خواړه ورکوو او سره له هغه ویرېږو چې آیا ځمونږ دا عمل به د الله تعالیٰ په دربار کښې منلی کیږی؟ که نه؟ نه چې د هغه په اخلاص او نورو شرائطو کښې څه لږتیا پاتی وی او بالعکس دا اعمال ځمونږ د ځان وېال نه شی.

قَوْمُهُمُ اللَّهُ شَرَّ ذَلِكَ الْيَوْمِ وَلَقَّهْمُ نَصْرَةً وَسُرُورًا ۝

نو و به ساتی دوی لره الله (په سبب د حسنا تو د دوی) له شره سختی د دغی ورغی او ملاقی ور به کری دوی ته تازگی او حسن د مخونو (او خوشالی د زړونو).

تفسیر: یعنی له هغه شی ځنی چه دوی دیر ویریدل الله تعالی دوی له هغه ځنی محفوظ او مأمون وساتل او د هغوی مخونو ته ئی جانشست او تازگی او زړونو ته ئی خوښی او سرور ورعطاء کړ.

وَجَزَاهُمْ بِمَا صَبَرُوا جَنَّةً وَحَرِيرًا ۝

او جزاء به ورکړی دوی ته (الله) په سبب د صبر د دوی (تول نعماء د) جنت او (جامی) ورینمینی.

تفسیر: یعنی کله چه دی خلقو د دنیا پر تنگسی او سختیو باندی صبر کاؤ - او له گناهونو او معاصیو ځنی ئی ځانونو ساتل او په طاعت او عبادت کښی قائم اوسیدل نو ځکه الله تعالی د هغوی د آرام او راحت دپاره دوی ته د جنت ښه نعماء - اعلیٰ باغونه او فاخره لباسونه مرحمت کړل. اوس الله اکرم شانه واعظم برهانه د دغو جنتیانو یو بل ښه وضعیت داسی بیان فرمائی:

مُتَّكِئِينَ فِيهَا عَلَى الْأَرَائِكِ لَا يَرَوْنَ فِيهَا شَمْسًا وَلَا زَمْهَرِيرًا ۝

حال دا چه تکیه کوونکی به وی په هغه (جنت) کښی پر تختونو باندی د باچایانو او تولواکانو په دول (طریقه) نه به وینی دوی هلته شمس لمر (گرمی) او نه زمهریر (ساره یا به نه وینی په دغه جنت کښی لمر سپوږمی چه رڼا (رنرا) به ئی له بل څه وی).

تفسیر: یعنی د جنت موسم به دیر معتدل او برابر وی نه د تودوخی او نه د یخنی او نه به نور څه ریر (رحمت) او تکلیف هلته وی.

وَدَانِيَةً عَلَيْهِمْ ظِلُّهَا وَذُلَّتْ قُطُوفُهَا تَدْلِيلًا ۝

حال دا چه نژدی به وی پر دوی باندی سیوری (د ونو) د هغه او مسخری

تیتتی کری شوی به وی میوی د هغو په مسخریدلو تیتیدلو سره (چه شوکول به ئی اسان وی).

تفسیر: یعنی د ونو ځانګی د خپلو میوو سره دوی ته ډیری نژدی کیږی او د هغوی میوی به ورځوړندی او د دوی په واک (اختیار) کېږی به وی او جنتیان په هر حالت او هر ځای کېږی چه وغواړی اعم له دی څخه چه ولاړ وی یا ناست یا ملاست بی له تکلفه هغه ټولولی او شوکولی شی. تنبیه: ښائی د ونو ځانګی ئی دلته په ظلال سره تعبیر کری وی یا به دا واقعی سیوری وی ځکه که د لمر رڼا (رڼا) هلته نشته بل راز (قسم) کومه رڼا (رڼا) خو به هر ورو (خامخا) هلته وی او د دی رڼا (رڼا) په سیوری کېږی به جنتیان د ارام او تفریح دپاره به کینی والله اعلم

وَيُطَافُ عَلَيْهِمْ بِآيَةٍ مِّنْ فَضَّةٍ وَأَكْوَابٍ كَانَتْ قَوَارِيرًا ۝ قَوَارِيرًا مِّنْ فِضَّةٍ

او گرځولی به شی پر دغو (ابارو) باندی (په دغه جنت کېږی) جامونه له سپینو زرو او ګلاسونه صراحی چه وی به (دغه ظروف) په شان د ښینو هسی ښینې چه له سپینو زرو به وی (صاف به وی د ښینو په شان چه ظاهر به ئی له باطن او باطن به ئی له ظاهره ښکاری)

تفسیر: یعنی دا ظروف لویږی به په اصل کېږی د سپینو زرو څخه جوړ وی او ډیر سپین بی داغه او خوښی ښونکی - او داسی صاف او شفاف او څلیدونکی به وی چه لکه ښینې غونډی به ښکاری او د هغه د منځ شیان به له باندی څخه له لری لیده کیږی.

قَدَرُوْهَا تَقْدِيرًا ۝

په اندازه کری به وی هغه (جامونه ساقیانو د جنت جنتیانو ته) اندازه کول.

تفسیر: یعنی یو جنتی هومره چه غځلو ته ضرورت لری او زړه ئی وغواړی په هغه میچ او اندازه سره به سم او برابر په هغه کېږی شراب وی چه نه به تری لږیږی - او نه به تری زیاتېږی - یا په هره اندازه چه جنتیان پخپلو زړونو کېږی ټاکلی (مقرر کری) او گرځولی وی بی له تزئید او بی له تنقیص سم د دوی له غوښتنی سره ورته وړاندی کیږی.

وَيُسْقَوْنَ فِيهَا كَأْسًا كَانَ مِزَاجُهَا زَنْجَبِيلًا ﴿١٤﴾

او ورشینول کیږی به جنتیانو ته په جنت کښی جامونه د شرابو چه وی به گډ له (پاکو شرابو د) هغه سره (لپاره د خوشبوی جنتی) زنجبیل.

تفسیر: یعنی د شرابو جام یو هغه و چه د هغه گډ جنتی کافور دی. دوهم ئی هغه دی چه زنجبیل (سوند) ورسره گډوی مگر دا د دی دنیا زنجبیل او سوند ونه گاته شی ځکه هغه یوه چینه ده چه «سلسبیل» نومېږی د سوند تاثیر تود دی او په غریزه حرارت کښی انتعاش پیدا کوی - او عرب هغه ډیر خوښوی.

په هر حال سره په کوم خاص مناسبت سره دی چینى ته «زنجبیل» وائی. د نیکانو په جامونو کښی د هغه لږ څه گډون کاوه شی په اصل کښی دا چینه لویو عالی مقامو مقربینو لره ده. والله اعلم.

عَيْنًا فِيهَا تُسْقَى سَلْسَبِيلًا ﴿١٥﴾

چینه په دغه (جنت کښی چه) نوم ئی ایښودلی شوی دی په سلسبیل سره (چه د حلقه آسانه لذیذه تیریږی).

تفسیر: د سلسبیل معنی صافی بهیدونکی اوبه دی. کنا فی الموضح. او ځکه ورته «سلسبیل» وائی چه آسانه تیریږی له حلقه او ډیری لذیذی او خونده وری دی په څښلو کښی او هر چیرته چه د جنتی زړه وغواړی همقلته ورته بهیږی.

وَيُطَوَّفُ عَلَيْهِمْ وَلَدَانِ يُحْكَدُونَ ﴿١٦﴾

او گرځی پر دغو جنتیانو باندی هلکان تل پاتی شوی (پخپل حال د ځوانی باندی).

تفسیر: یعنی تل به هلک پاتی کیږی یا به له جنتیانو څخه هیڅ نه اخیست کیږی او تل ترته د هغوی په خدماتو کښی مشغول وی.

إِذَا رَأَيْتَهُمْ حَسِبْتَهُمْ لُؤْلُؤًا مَّنْثُورًا ﴿١٧﴾

کله چه ووينی ته دوی گنې به هغوی (په صفائی کښې) لکه مرغلری خوری شوی.

تفسیر: یعنی پخپل حسن - جمال - صفائی - او ښائست سره په هر لوری گرځی او داسی خوش منظر معلومیږی لکه چه د ډیرو څلیدونکیو او ښائسته مرغلرو په شان پر ځمکی باندی خواره شوی وی. او تخصیص د «منثور» دپاره د دی دی چه دا ښائسته او ښی ښکاریږی له مرغلرو منظومو او پییلو شویو څخه.

وَإِذَا رَأَيْتَ ثَمَرًا رَأَيْتَ نَعِيمًا وَمُلْكًا كَبِيرًا ﴿۳۰﴾

او هر کله چه وگوری ته دغه (جنت) ته نو ویه ویني ته نعمتونه (ډیر چه صفت ئی کیدی نشی) او ملک پاچائی لویه (لارواله چه انتهاء او زوال نه لری).

تفسیر: یعنی د جنت حال او احوال څه ووايه شی - که څوک ئی ووينی نو ور معلومیږی چه په جنت کښې به څه عظیم الشان نعمتونه او څومره لویه لارواله بیمتاله پاچائی یوه معمولی او ادنی جنتی ته ور په برخه کیږی رزقنا الله تعالی منها بمنه و فضله.

عَلَيْهِمْ ثِيَابٌ سُنْدُسٌ خُضْرٌ وَإِسْتَبْرَقٌ

د پاسه پر دوی باندی به کالی (جامی) د نریو وریشمو وی چه شنه به وی او د پریرو (غتو) وریشمو نه

تفسیر: یعنی نری او پریر (غت) دوه ډوله (قسمه) د وریشمو کالی (جامی) به جنتیانو ته ورکاوه کیږی.

وَحُلُوا أَسَاوِرَ مِنْ فِضَّةٍ

او وابه غوسته شی (دوی ته) باهوگان له سپینو زرو.

تفسیر: په دی سورت کښې دری ځایه د سپینو زرو - د لوښیو- گانو (زیوراتو) او نورو ذکر راغلی دی - په بل ځای کښې د سرو زرو ذکر شوی دی. ممکن دی چه دا هم وی او هغه هم وی. ځینو ته به دا ورکاؤ شی - او ځینو ته به هغه یا به کله دا او کله به هغه ورواندی کیږی.

وَسَقْفُهُمْ رَبُّهُمْ شَرَابًا طَهُورًا ﴿٣٦﴾

او ور و به خبیبی دغو (جنتیانو ته) رب د دوی شراب طهور (خبشاک ښه پاکیزه)

تفسیر: یعنی له گردو (تولو) نعمتونو وروسته د شراب طهور یو جام به د حقیقی مالک له لوری ورکاوه شی چه نه په کښی نجاست وی او نه کدورت نه به ورسره څه درد او الم او نه به بدبوئی وی او د هغه له خښلو غځی به زړه پاک او گیده صفا کیږی. له خښلو څخه وروسته له بدن څخه به داسی عرق او خولی وغی چه د هغه وږمه او خوشبوئی به د مښکو په څیر زړونه خوشوی.

إِنَّ هَذَا كَانَ لَكُمْ جَزَاءً وَكَانَ سَعْيُكُمْ مَشْكُورًا ﴿٣٧﴾ إِنَّا نَحْنُ نَزَّلْنَا عَلَيْكَ الْقُرْآنَ تَنْزِيلًا ﴿٣٨﴾ فَأَصْبِرْ لِحُكْمِ رَبِّكَ

(او و به فرمائی الله دوی ته چه) بیشکه دغه (نعمتونه) ؤ تاسی لره جزاء بدل (د اعمالو ستاسی) او دی سعی عمل زیار (کوشش) ستاسی مشکور مقبول. بیشکه مونږ هم دا مونږ نازل کړی مو دی په تا باندی (ای. محمده!) قرآن نازل کول نو صبر کوه حکم امر د رب خپل ته (په نصرت د تا).

تفسیر: یعنی د زیات اعزاز او اکرام او د زړونو د خوښی دپاره به ویلی شی چه دا ستاسی د اعمالو بدل دی ستاسی زیارونه (کوششونه) مقبول او مشکور او سعی مو ومنلی شوی - د دی زیری له آویدلو غځی به جنتیان لا خوښیږی.

﴿إِنَّا نَحْنُ﴾ الآية - بیشکه مونږ نازله کړی مو دی په تا باندی ای محمده قرآن نازلول نو صبر کوه حکم امر د رب خپل ته په نصرت د تا)

چه ستا زړه مضبوط شی او خلق ورو ورو پخپلو ښو او بدو باندی ښه وپوهیږی او معلوم ئی کړی چه جنت د کومو اعمالو په وسیله موندل کیږی - که په داسی پوهولو سره هم ونه پوهیده او پخپل ضد او عناد کښی تینگ پاتی شو نو تاسی د خپل پروردگار په حکم باندی همغسی تینگ ودریږی او د وروستنی فیصلی انتظار وکړئ.

وَلَا تَطِعْ مِنْهُمْ إِنَّمَا أَوْفُرُوا

او مه منه خبره له دوی غنی د هیش یو گنهگار او ناشکره (چه تا بولی کفر ته).

تفسیر: یعنی عتبۀ او ولید او د قریشو نور کفار تاسی ته دنیوی ترغیبونه درکوی او شنه باغونه دربیسی او په دی تحریص - تطمیع سره غواړی چه تاسی د تبلیغ له فرضه واړوی - نو الله تعالیٰ تنبیه فرمائی چه تاسی د دوی په خبرو باندی مه تیروخی ځکه چه د گنهگار - فاسق او ناشکر کافر له وینا منلو څخه پرته (علاوه) له نقصانه بل څه په لاس نه درغی نو د داسی شیرانو او بدبختانو خبرو ته غور نیول نه دی په کار.

وَاذْكُرْ اسْمَ رَبِّكَ بُكْرَةً وَأَصِيلًا ﴿٢٥﴾

او یادوه نوم د رب خپل صباح کهیغ (سبا) او بیگا ماښام.

تفسیر: یعنی تل هغه پخپل زړه کښی ولره! په تیره بیا په دی دوو وختونو کښی ئی هر ورومرو (خامخا) یادوه! گردو (تولو) اندیننو علاج هم دا د الله تعالیٰ ذکر دی.

وَمِنَ اللَّيْلِ فَاسْجُدْ لَهُ وَسَبِّحْهُ لَيْلًا طَوِيلًا ﴿٢٦﴾

او په څه برخه د شپې کښی نو سجده کوه هغه (الله) ته او نسبت د پاکی کوه دغه (الله) ته په شپه اوږده کښی (یعنی تهجد کوه او)

تفسیر: لمونځ وکړه! ښائی چه له دی غنی د مغرب او عشاء لمونځونه یا به تهجد مراد وی که له ﴿وَمِنَ اللَّيْلِ فَاسْجُدْ﴾ څخه تهجد مراد وی نو دلته به له تسبیح غنی د هغه متبادره معنی اخیسته کیږی. یعنی د شپې له لوری علاوه پر تهجد پر دیرو تسبیحو او تهلیلو کښی مشغول شی! که له رومی «فاسجد» غنی د ماښام او ماسختن لمونځ مراد وی نو دلته به له تسبیح څخه تهجد مراد وی.

إِنَّ هَؤُلَاءِ يُجِبُّونَ الْعَاجِلَةَ وَيَذَرُونَ وَرَاءَهُمْ يَوْمًا نَّقِيلًا ﴿٢٧﴾

بیشکه دا (خلق چه کفار دی) خوشوی ژر تیریدونکی (دنیا) او پریردی وروسته له عحانه ورځ سخته (د عقبی چه د هغی دپاره څه تیاری او عمل نه

کوی).

تفسیر: یعنی دا خلق که ستاسی پند او هدایت نه منی د هغه سبب د دنیا مینه ده. کله چه دنیا یو ژر په لاس راتلونکی غیز دی دوی هم دا غواړی. او د قیامت له درنی ورځی څخه غافل شوی دی او هیڅ د هغه په فکر کښی نه دی لویدلی. بلکه د هغه په راتللو باندی باور هم نه لری او هسی ئی گنی کله چه مونږ ومرو او له خسا کیدلو څخه پس وراسته او تجزیه کیږو بیا به مو څوک راژوندی کوی؟ وروسته د دی پوښتنی جواب ورکوی.

نَحْنُ خَلَقْنَاهُمْ وَشَدَدْنَا أَسْرَهُمْ وَإِذَا شِئْنَا بَدَّلْنَا أَمْثَالَهُمُ بَدِيلًا ﴿٢٨﴾

مونږ پیدا کړی مو دی دوی او بیا مو مضبوط کړل پیدایشت بندونه اندامونه د دوی او کله چه اراده وفرمایو بدل به راوړو مونږ امثال د دوی (په خلقت کښی) بدل.

تفسیر: یعنی اول مو تاسی پیدا کړی او ستاسی گرد (تول) بندونه او اندامونه مو جوړ کړی دی نن ځمونږ هغه قدرت نه دی سلب شوی. هر کله چه مونږ وغواړو ستاسی دا موجوده ژوندون پائ (انجام) ته ورسوو او هم داسی یوه بله هستی بیا پیدا او ودرولی شو. یا دا مطلب که دا خلق ئی ونه منی نو مونږ قادر یو هر کله چه وغواړو د دوی په ځای به نور داسی سری راولو چه گرد (تول) سره به مطیع او فرمانبرداران وی او د دوی په شان به سرکشان نه وی.

إِنَّ هَذِهِ تَذْكِرَةٌ فَمَنْ شَاءَ اتَّخَذَ إِلَىٰ رَبِّهِ سَبِيلًا ﴿٢٩﴾

بیشکه دغه (سورت) تذکره پند دی (خلقو لره) نو هر هغه څوک چه اراده کوی نیسی طرف د رب خپل ته لاره (په خیر او طاعت سره - پس و دی نیسی!).

تفسیر: یعنی په جبر او زور سره په دوی باندی د دی خبری منل ستاسی کار نه دی - د پاک قرآن په وسیله پند ورکوی! وروسته له دی د هر چا اختیار دی هر څوک چه زړه ئی غواړی د خپل پروردگار تر خوشی پوری د رسیدلو لاره ځان ته جوړه کړی!.

وَمَا تَشَاءُونَ إِلَّا أَنْ يَشَاءَ اللَّهُ إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلِيمًا حَكِيمًا ﴿٣٠﴾

او اراده نشیء کولی تاسی (د هیخ لاره د طاعت) مگر هغه چه اراده وفرمائی
الله (تاسو ته) بیشکه الله دی (پر هر شی باندی) ښه عالم دانا ښه حکمت والا.

تفسیر: یعنی ستاسی غوښتنه هم پرته (علاوه) د الله تعالیٰ له غوښتنی نشی کیدی - ځکه چه د
بنده مشیت د الله تعالیٰ د مشیت تابع دی دغه الله تعالیٰ ته ښه معلوم او ښکاره ده چه د چا
استعداد او قابلیت څه قسم دی؟ نو سم له هغه سره د هغه مشیت کار کوی. بیا پاک الله هر چا
لره چه پخپل مشیت په سمی لاری باندی بیائی یا په گمراهی کښی پریږدی.

يُدْخِلُ مَنْ يَشَاءُ فِي رَحْمَتِهِ وَالظَّالِمِينَ أَعَدَّ لَهُمْ عَذَابًا أَلِيمًا ﴿٣١﴾

داخلوی (الله) هغه څوک چه اراده (د دخول ئی) وفرمائی په رحمت خپل
کښی او ظالمان (کافران چه دی) تیار کړی دی (الله) دوی ته عذاب ډیر
دردناک.

تفسیر: یعنی د هر چا استعداد چه ښه وی هغه ته به په نیکی باندی د تللو توفیق وروښی او د
خپل رحمت او فضل مستوجب به ئی وگرځوی.

تمت سورة «الدھر» بفضل الله تعالیٰ ومنه وکرمه.

سورة المرسلات مکیة الا آية (۴۸) فمدنیة وهی خمسون آية وفيها ركوعان رقمها (۷۷)
تسلسلها حسب النزول (۳۳) نزلت بعد سورة «الهمزة».

د «المرسلات» سورت مکی دی پرته (علاوه) له (۴۸) آیته څخه چه مدنی دی (۵۰) آیته (۲)
رکوع لری

په تلاوت کښی (۷۷) او په نزول کښی (۳۳) سورت دی وروسته د «الهمزة» د سورت څخه نازل
شوی دی

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ ○

شروع کوم په نامه د الله چه ډیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

وَالْمُرْسَلَاتِ عُرْفًا ﴿١﴾ فَالْعَصْفِ عَصْفًا ﴿٢﴾

قسم دی په هغو بادونو چه لیږلی شوی دی (د الله له طرفه) پی در پی پرله پسې (چه زړونه خوښوی) (یا) قسم دی په هغو ملائکو لیږلیو شویو په نیکو سره (چه امر او نهی دی). بیا قسم دی په هغو سختو خوځوونکیو بادونو باندی چه الوخی په زور سره (یا) پس قسم دی په هغو ملائکو تلونکیو په حکم د الله سره گړندی تلل

تفسیر: یعنی اول پسته او ښه نری هوا چلیږی چه له هغی سره به د مخلوقاتو ډیر توقعات او منافع ترلی وی بیا لږ څه وروسته همغه یوه نرمه او پسته هوا د یوی سختی سیلی او طوفان جگر پشان به الوخی او داسی خرابی او ورانی به راولی چه خلق به په نارو سوړو شی. هم دا د دنیا او د آخرت مثال وگنئ! ډیر داسی کارونه دی چه خلق هغه اوس مفید او نافع گنئ او پر هغه باندی د دوی لوئی هیلې (امیدونه) ترلی وی او ډیر توقعات تری لری خو همغه کار کله چه د قیامت په ورځ پخپل اصلی او ډیر سخت او ویروونکی صورت سره رابشکاره شی نو گړد (تول) خلق به تری پناه غواړی.

وَالنَّشْرِ نَشْرًا ۚ فَأَلْقَرَّتْ قَرَقًا ۚ

قسم دی په هغو خواره کوونکیو بادونو باندی (باران لره) پورته کول خورول بیا (قسم دی) په (هغو ملائکو یا آیتونو د قرآن چه) جدائی کوی (په منع د حق او باطل کښی) جدائی کول

تفسیر: یعنی پر هغه هوا باندی قسم دی چه بخارات او نور له ځانه سره راپورته کوی او وریځی پیدا کوی او په فضاء کښی ئی خوروی - بیا په هر هر ځای کښی چه د هغوی رسونه مقصود وی د الله تعالی په امر هغه هم هغله رسوی او ویشی ئی او له وریا (باران) څخه وروسته بیا وریځی یوه لوری بل لوری ته خوروی. هوا یوازی له وریځی سره مخصوصه نه ده بلکه د هغه عمومی خاصیت دا دی چه د گردو (تولو) شیانو کیفیات لکه ښی او بدی وړمی او نور خوروی او د هغوی لطیف اجزاء ځنی بیلوی او له ځان سره ئی وړی او یو څیز له یوه ځایه جلا (جدا) کوی او له بل سره ئی لگوی غرض دا جمع او تفریق چه د هوا خاصه ده د آخرت یوه نمونه ده چه هلته د حشر او نشر څخه وروسته به وگړی (خلق) سره بیلول شی او پس له یوه تولیدلو ځنی به بیلو بیلو ځایونو ته رسول شی ﴿ هَذَا يَوْمُ الْقِيَامِ جَمَعْنَكُمْ وَالْآدِلِينَ ﴾

فَالْمُلْقِيَاتِ ذِكْرًا ۚ عُذْرًا أَوْ نُذْرًا ۚ

پس قسم دی په هغو (پرېستو) چه رابښکته کوونکی د ذکر وحی پند دی لپاره د لری کولو د عذر (الزام د مؤمنانو) او لپاره د ویړولو (الزام د کافرانو).

تفسیر: حضرت شاه عبدالعزیز رحمۃ الله علیه له «الملقیات ذکرأ» څخه هم هوا مراد کړی ده ځکه چه د وحی غیر د خلقو غوړونو ته رسوونه هم د هوا کار دی. تنبیه: «المرسلات - العاصفات - الناشرات - الفارقات - الملقیات» د پنځو واړو مصداق ځینو هواوی تاکلی (مقرر کړی) دی ځینو پرېستی ځینو پیغمبران او ځینو مفسرینو لکه چه پرمینیو څلورو څخه هواوی مراد کړی دی او له پنځمی ځنی نی پرېستی اخیستی دی چه په ترجمه کښی ښکاره ده نوری خبری هم په دی مورد کښی شته چه د هغوی گرد (تول) تفصیلات په (روح المعانی) کښی شته.

حضرت شاه عبدالقادر رحمۃ الله علیه لیکي چه «له وحی څخه د کافرانو د دغه الزام لری کول منظور دی چه د سزا په وقت کښی ونه وائی چه مونږ نه وو خبر او هغو کسانو ته چه په برخه کښی نی ایمان دی د ویری اورول دی چه ایمان راوړی» حضرت شاه عبد العزیز رحمۃ الله علیه فرمائی چه «د الله تعالی هغه کلام چه پر امر - نهی عقائدو او احکامو باندی مشتمل دی هغه د عذر کولو دپاره دی چه د اعمالو د پوښتنی په وقت د دی سری دپاره عذر او دستاویز وی چه ما هغه کار سم د الله تعالی له امره سره کړی دی - او د ده د هغه امر په نسبت می له هغه کار ځنی ځان ساتلی دی او د الله تعالی هغه کلام چه پر قصصو - اخبارو او نورو باندی مشتمل وی عموماً د منکرانو د ویړولو او ډارولو دپاره دی». په دی سورت کښی د خبری مخه زیاتره د مکذبینو او منکرینو په لوری ده نو ځکه د بشارت ذکر نی ونه کړ. والله اعلم په هر حال سره وحی راوړونکی پرېستی او وحی رسوونکی هواوی دواړه شاهدانی دی چه یو وقت هرومرو (خامخا) داسی راتلونکی دی چه په هغه کښی به مجرمان پخپلو حرکاتو باندی پر او ملزم کیږی - او له الله تعالی ځنی ویریدونکی به بیخی مأمون - مصئون او بی فکره وی.

إِنَّمَا تُوْعَدُونَ لَوَاقِعٌ

بیشکه څه وعده چه له تاسی سره کړی شوی ده (د قیامت) خامخا واقع کیدونکی ده.

تفسیر: یعنی د قیامت او د آخرت د حساب او کتاب او جزاء او سزا وعده هرومرو (خامخا) پیښیدونکی ده.

فَإِذَا النُّجُومُ طُمِسَتْ ۖ وَإِذَا السَّمَاءُ فُرِجَتْ ۖ

نو کله چه ستوری تور شی رنا (رنرا) نور یی ورک شی. او کله چه آسمان
خیری کمر شی.

تفسیر: یعنی ستوری محوه بی رنا خیریر کیری آسمان به توتی توتی را لوییری او د خیریدلو له
وجی به په هغه کینی ورونه او کرکی خرگندییری

وَإِذَا الْجِبَالُ سُفَّتْ ۖ

او کله چه غرونه والوځولی شی (وايستل شی له ځایونو خپلو نه) او روان شی.

تفسیر: یعنی د پاغوندو په شان په هوا کینی الوځی او دی خو او هغی خوا ځرځی.

وَإِذَا الرُّسُلُ اقْتَتَتْ ۖ

او کله چه د پیغمبرانو وقت وتاکلی (مقرر) شی (او جمع کرل شی دپاره د
شهادت).

تفسیر: چه له وړاندی وروسته تاکلی (مقرر) وقت سره سم د خپلو امتیانو سره د رب العزت په
دربار کینی حاضر شی.

لَا إِلَهَ إِلَّا يَوْمَ أُجِّلَتْ ۖ لِيَوْمِ الْقُضْلِ ۚ

دپاره د کومی ورځی وروستی کیری شوی دی (دا څیزونه) دپاره (د شهادت)
د ورځی د فیصلی.

تفسیر: یعنی پوهیږئ چه دا فیصله کومی ورځی دپاره ساتلی شوی ده؟ هغی ورځی ته چه په
هغی کینی به د هری خبری بیخی او آخری او قطعی فیصله وی بیشکه که الله تعالی غوښتلی
اوس به هم د هر څیز فیصله لاس په لاس او سم د لاسه هم کوله خو د ده د حکمت اقتضاء
داسی نه ده چه اوس هر څوک پخپلی سزا ورسوی.

وَمَا أَدْرَاكَ مَا يَوْمُ الْفَصْلِ ﴿١٣﴾ وَيْلٌ يَوْمَئِذٍ لِلْمُكَذِّبِينَ ﴿١٤﴾

او څه شی پوه کړی ئی ته چه څه ده ورځ د فیصلی افسوس هلاک خرابی ده په دغی ورځی کښی دروغ ویونکیو لره (په ورځی د قیامت باندی).

تفسیر: یعنی هیڅ مه پوښته چه د فیصلی ورځ به څرنگه وی؟ بس دومره وپوهیږه چه دروغ ویونکیو لره به د تباهی ډیره سخته ورځ وی او له سختو مصائبو او رږو (تکلیفونو) سره به په کښی مخامخ کیدونکی وی ځکه چه د هغه غیز له لیدلو غنی چه د دوی په فکر او خیال کښی هم نه و تیر هر کله چه ورسره مخامخ شی سخت وار خطاء کیږی او د حیرت او ندامت لامله (له وجی) ئی حواس خرابیږی.

أَلَمْ نُهَبِكِ الْأَوَّلِينَ ﴿١٥﴾ ثُمَّ نُنَبِّهِهُمْ الْآخِرِينَ ﴿١٦﴾ كَذَلِكَ نَفْعَلُ بِالْمُجْرِمِينَ ﴿١٧﴾

آیا نه دی هلاک کړی مونږ مجرم خلق پرمبنی بلکه هلاک کړی مو دی په سبب د تکذیب سره بیا ورلیږو په هغو پسی وروستنی (مجرمان هم لکه چه له دوی سره مو معامله وکړه) هم داسی کار کوو مونږ له ټولو مجرمانو گنهگارانو سره.

تفسیر: د قیامت منکرانو داسی گڼل چه د دنیا دا لوی ژوندون به په څه ډول (طریقه) پای (آخر) ته رسیږی؟ او څرنگه به باور کیدی شی چه دا گرد (ټول) بنی آدماڼ به په یوه ورځ کښی سره مړه - او انسانی نسل به بیخی فنا کیږی؟ دا دوزخ او عذاب ویږول گرد (ټول) سره فرضی او ساختگی رابکارۍ - نو د دی چتی (بیکاره) خبرو په جواب کښی فرمائی چه پخوا له دی څخه ډیر خلق مړه شوی دی - او ډیر اقوام او تیرونه د خپلو گناهونو په بدل د تباهی سره مخامخ شوی دی - د وروستیو په نسبت به هم داسی د موت او هلاکت سلسله جاری وی نو پاک الله فرمائی کله چه څمونږ قدیمی عادت د مجرمانو په نسبت معلوم او څرگند (ښکاره) دی نو وپوهیږئ چه د دی پیږی کفار به هم په هغو پخوانیو کفارو پسی شړو. هغه لوی ذات چه په بیلو بیلو زمانو کښی ئی لوی لوی مضبوط او تکره سری وژلی دی - او ډیر طاقتور مجرمان ئی هلاک کړی دی - نو آیا هغه اوس په دی باندی قدرت نه لری چه په دی گردو (ټولو) مخلوقاتو باندی په یوه وقت کښی د عذاب خوند وڅکی؟ او ټول یو ځلی فنا کړی بلکه ښه قادر او کولی ئی شی.

(سبحان ذی العزة والعظمة والكبرياء والجبروت!)

وَيْلٌ يَوْمَئِذٍ لِلْمُكَذِّبِينَ ﴿١٩﴾

افسوس هلاک خرابی ده په دغی ورځی کښی دروغ ویونکیو لره (په بعث بعد الموت باندی).

تفسیر: یعنی هغه کسان چه د قیامت راتگ ئی د دی لپاره دروغ ځانه چه ځرګرډ (تول) انسانان به څرنګه یو ځلی پناه کیږی؟ او په څه ډول (طریقه) به ځرګرډ (تول) مجرمان په یوه وقت کښی ځرګرډار او په سزا رساوه کیږی؟.

أَلَمْ نَخْلُقْكُمْ مِنْ مَّاءٍ مَّهِينٍ ﴿٢٠﴾ فَجَعَلْنَاهُ فِي قَرَارٍ مَكِينٍ ﴿٢١﴾
إِلَى قَدَرٍ مَّعْلُومٍ ﴿٢٢﴾

آیا نه یی پیدا کړی مونږ تاسی له اوبو سپکو (د منی) ځنی نو ومو ساتلی مونږ هغه (اوبه) په ځای د قراری ټینگ کښی (چه د مور رحم دی) تر نیتی معلومی (وقت د ولادت) پوری.

تفسیر: یعنی د یوی وقفی په ځای کښی ئی محفوظ وساته. له دی ځنی مراد د مور رحم دی چه هغه ته (بچه دان) هم وایه شی. او علی الاکثر وورکی هلته تر نهو میاشتو پوری وی او خپل خلقت کاملوی.

فَقَدَرْنَا فَنِعْمَ الْقَدَرُونَ ﴿٢٣﴾

پس قادر یو مونږ په دغو کارونو باندی پس ښه ټیک قادران یو مونږ

تفسیر: یعنی د اوبو هغه څاڅکی ئی او تر نیتی معلومی پوری په هغه ټینگ او مضبوط ځای (رحم) کښی چه اکثر نهه میاشتې وی وساته په تدریج سره یی پوره کړ او له هغه څخه یی په ورو ورو یو کامل انسان جوړ کړ له دی ځنی ځمونږ په قدرت او قوت باندی وپوهیږئ نو آیا دا الله تعالی دا انسان وروسته له مړینی څخه نشی ژوندی کولی.

تنبیه: ځینو د «قدرنا» معنی اندازه کول اخیستی دی یعنی «اندازه مو کر» او مونږ یو ښه اندازه کوونکی یو چه په دومره مدت کښی له مونږ ځنی هیڅ یو ضروری څیز نه دی پاتی او نه مو کوم زائد او بیکار شی پیدا کړی دی.

وَيْلٌ يَوْمَئِذٍ لِلْمُكَذِّبِينَ ﴿٣٧﴾

افسوس هلاک خرابی ده په دغی ورځی کښی دروغ ویونکیو لره (په ایمان او په نعمت باندی).

تفسیر: چه داسی به ئی ویل کله چه مونږ په خاورو کښی داسی ګډوډ شو چه ځمونږ د هدوکو بشرکی بیخی نری او ګرد (تول) سره خاوری ایری شی نو آیا بیا به په څه ډول (طریقه) ژوندی کیږو؟ نو په هغه وقت کښی به دوی پخپلو دی چتی (بیکاره) او پلټو شېهاتو باندی وشرمیری او د ندامت او ارمان ګوتی به په غاښونو وچېچی. (اوس الله تعالی جل و علا شانه وعظم برهانه ذکر کوی د خپل احسان پر خپلو بندګانو او داسی فرمائی):

أَلَمْ نَجْعَلِ الْأَرْضَ كِفَاتًا ﴿٣٨﴾ أَحْيَاءً وَأَمْواتًا ﴿٣٩﴾

آیا نه ده ګرځولی مونږ ځمکه جمع کوونکی (په شا خپلی) ژوندیو لره او مړیو لره (په ګیده نس خپل کښی).

تفسیر: یعنی ګرد (تول) ژوندی مخلوقات پر هم دغی ځمکی باندی د خپل ژوندون چاری برابروی او د دوی مری هم په هم دی ځمکی کښی ختیږی او ورته رسیږی. انسان ته ژوندون د هم دی خاوری په وسیله په برخه شوی دی او له مړینی ځنی وروسته ئی هم دا خاوره د هستوګنی ځای دی. نو آیا بیا دوهم کړت له دی خاوری ځنی د هغه پورته کیدل کومه مشکله خبره ده؟.

وَجَعَلْنَا فِيهَا رَواِسِيَ شِجَاتٍ وَأَسْقَيْنَكُم مَّاءً فَرَاتًا ﴿٤٠﴾

او پیدا کړی دی مونږ په دی (ځمکه) کښی غرونه لوی او لوړ (اوچت) او در ومو خټلی تاسی ته اوبه خوړی تنده ماتوونکی.

تفسیر: یعنی په هم دغی ځمکی کښی مو لکه غر غوندی دروند او سخت جسم پیدا کړی دی چه

له خپله غایه هیڅ نه خوځیږی. او په هم دی ځمکی کښی مو د اوبو چینۍ در بهولی دی چه د خپلی نرمی او سیلان په سبب تل تر تلله بهیږی او په ډیر سهولت سره ئی څښونکی خړوبیږی - پس هغه الله تعالیٰ چه په دی حقیری ځمکی کښی ئی پخپل قدرت سره داسی متضادی نمونی راښولی دی او د موت او حیات او د سختی او نرمی ډیری منظری او ننداری ئی راوړاندی کړی دی نو آیا هغه د حشر په میدان کښی د سختی او د نرمی او د نجات او د هلاک مختلف مناظر او ننداری نشی راښولی؟ او هم د هغه ذات په قبضه کښی چه د پیدا کولو هلاک کولو او د حیات او بقاء گرد (تول) سامان او وسیلی شته نو آیا د هغه قدرت او نعمت دروغ گڼل څرنگه جائز کیدی شی؟.

وَيْلٌ يَّوْمَئِذٍ لِّلْمُكَذِّبِينَ ﴿٢٨﴾

افسوس هلاک خرابی ده په دغی ورځی کښی دروغ ویونکیو لره (په دغو مخلوقاتو او نعمتونو باندی).

تفسیر: یعنی هغه کسان چه داسی ئی گڼل چه په یوه ځای او یوه وقت کښی به د گردو (تولو) رومبڼو او وروستنیو د اثابت او تعذیب په دی اندازه مختلفی او متضادی چاری څرنگه پای (آخر) ته رسیږی او ویه ویل شی دغو مکذبینو ته د الله اکرم شانه واعظم برهانه له جانبی د قیامت په ورځی کښی داسی چه:

إِنظِرُوا إِلَىٰ مَا كُنتُمْ بِهِ تُكَذِّبُونَ ﴿٢٩﴾

ځی لار شی! هغه څیز ته چه وی تاسی چه په هغه (عذاب د اور) به مو دروغ وئیل په دنیا کښی.

تفسیر: یعنی د قیامت په ورځ کښی به منکرانو ته داسی ویل کیږی. بیا به وویل شی د الله له جانبی منکرانو ته داسی چه:

إِنظِرُوا إِلَىٰ ظِلِّ ذِي ثَلَاثِ شُعَبٍ ﴿٣٠﴾

ځی لار شی تاسی! هغه سیوری ته چه خاوند د دریو څاښونو څانگو دی.

تفسیر: له قتاده رضی الله تعالیٰ عنه او نورو ځنی مروی دی چه د کافرانو د سیوری دپاره یو

لوگی له دوزخه راوځی چه په چاودلو سره به په دریو څانگو ویشل کیږی وائی چه دا لوگی به داسی وی چه له هر یوه منکر به له دری خواؤ راچاپیر وی - یوه توته به ئی د سر له لوری د چتری په دول (طریقه) ولاړه وی او دوهمه به ئی په ښی لاس او دریمه به ئی په کیڼ لاس. د حساب تر خلاصیدو پوری به دا خلق تر هم دی سیوری لاندی وی او ایمانداران او نیک کرداران به د عرش عظیم تر سیوری لاندی په دیره هوسائی (راحت) او آرام سره ولاړ وی.

لَا ظَلِيلٌ وَلَا يَغْنِي مِنَ اللَّهَبِ ۝۳۱

چه نه به وی (دا سیوری) یخ او نه به دفع کوی (له دوی نه هیڅ شی) له لمبی د اور نه.

تفسیر: یعنی یواځی په نامه سره به سیوری وی. داسی کوم گن سیوری به نه وی چه د هغه په وسیله د لمر له تودوخی یا د اور له لمبو ځنی منکرین ځان وژغوری (وساتی) یا د تندی د داخلی او خارجی تودوخی مخه ونیسی.

إِنهَاتَرْمِي بِشَرِّ كَالْقَصْرِ ۝۳۲

بیشکه هغه (اور) ویشتل کوی په هسی بخرکو سرو سکروتو سره (چه هره یوه به ئی وی) لکه لوړه (اوچته) غته مانی.

تفسیر: یعنی د دوزخ دغه سکروتی به دغومره لوړی (اوچتی) وی او هغه سکروتی به د لوئی مانی د وچتوالی په میچ راللوځی. یا به د هغه د سکروتو لویوالی د لوئی مانی له لویوالی سره برابر وی.

كَأَنَّهُ جُمِلَتْ صُفُرًا ۝۳۳

کواکی هغه (بخرکی سکروتی قطار د) اویانو زیرو تورو دی.

تفسیر: یعنی که له مانی سره تشبیه په لویوالی (وچتوالی) کښی وی نو له اوین سره به په لویوالی کښی هم وی. که هغه تشبیه په لویوالی کښی وی نو د ﴿كَأَنَّهُ جُمِلَتْ صُفُرًا﴾ مطلب به داسی وی چه ډرمبی به د اور هغه بخرکی او سکروتی له مانی سره برابری وی بیا به مانی او وړی شوی د اوین په اندازه به کیږی. یا به له اوین سره په رنگ کښی تشبیه ولری خو په دی

صورت کښی هغو کسانو چه د ﴿جَلَّتْ صُفُرُ﴾ ترجمه په «تورو اوبښانو» سره کړی ده هغه زیاته ښه لگېږی ځکه چه له روایتونو څخه دا ثابته شوی ده چه د دوزخ اور تک تور دی او عرب تورو اوبښانو ته د دی لامله (له وجی) «صفر» وائی چه هغه عموماً زیروالی ته مائل وی. والله اعلم.

وَيْلٌ يَوْمَئِذٍ لِلْمُكَذِّبِينَ ﴿٣٣﴾

افسوس هلاک خرابی ده په دغی ورځی کښی دروغ ویونکیو لره (د داسی عذابونو).

تفسیر: چه داسی به ئی گنل چه قیامت نه دی راتلونکی او که را هم شی نو مونږ به هلته په آرام او هوسائی (راحت) کښی یو.

هَذَا يَوْمُ لَا يَنْطِقُونَ ﴿٣٤﴾

دا هغه ورځ ده چه (مفیدی) خبری نه کوی (پکښی کفار یا به نشی نیولی هیڅ حجت پر الله باندی).

تفسیر: یعنی منکران به غینو موطنو کښی بالکل خبری ونه شی کړی او په هغو موطنو کښی چه وینا کوی هغه به نافع نه وی. نو په دی لحاظ سره به د هغوی ویل او نه ویل گرد (تول) سره برابر وی.

وَلَا يُؤْذَنُ لَهُمْ فَيَعْتَذِرُونَ ﴿٣٥﴾

او اذن حکم به ونه کړ شی دوی ته چه عذر وغواړی (او نه به معذرت ورته څه نفع ورسوی).

تفسیر: ځکه چه د معذرت او د توبی د قبلیدلو وقت تیر شوی دی.

وَيْلٌ يَوْمَئِذٍ لِلْمُكَذِّبِينَ ﴿٣٦﴾

افسوس هلاک خرابی ده په دغی ورځی کښی دروغ ویونکیو لره (په دغی ورځی د قیامت باندی).

تفسیر: یعنی هغه کسان چه دغه ورځ د دنیا په عدلیو او محکمو باندی قیاس کوی او داسی ئی گنلی وی چه که هسی کومه موقع راوراندی شوه نو هلته به هم په غوړو خبرو او په غذرونو او ننواتو سره ځانونه خلاصوو.

هَذَا يَوْمُ الْقُصْلِ جَمَعَكُمْ وَالْأَوَّلِينَ ﴿٣٨﴾

دا ورځ د فیصلی ده تولوو مونږ تاسی (ای مکذبانو) او پخوانی خلق هم.

تفسیر: د دی لامله (له وجی) چه گرد (تول) سره راتول کړو او بیا ئی بیل بیل سره ودروو او وروستنی او آخری حکم او فیصله ورواوروو.

فَإِنْ كَانَ لَكُمْ كَيْدٌ فَكِيدُوا ﴿٣٩﴾

پس که وی تاسی لره څه کید مکر چل (په دفع د عذاب کښی) نو وکړئ دغه کید مکر چل مو په ما باندی.

تفسیر: هو که! دا گرد (تول) مو دلته سره راتول کړی اوس دی یو له بله سره جرگی او مشوری وکړی هر هغه چم (چل) کید او مکر فریب او تدبیر چه ځمونږ د نیولو دپاره جوړولی شی هغه دی جوړ کړی او راودی ښی په دنیا کښی خو مو د حق په باطلولو او پتولو کښی ډیر تدبیرونه کړی و نن مو هم له همغو تدبیرونو څخه هر یو مو چه زړه غواړی راد مخه ئی کړئ!.

وَيْلٌ يَوْمَئِذٍ لِلْمُكَذِّبِينَ ﴿٤٠﴾

افسوس هلاک خرابی ده په دغی ورځی کښی دروغ ویونکیو لره (په حساب کتاب باندی).

تفسیر: چه په نورو باندی ئی هیله (امید) او اسره کړی وه چه هغوی به مونږ په هر ډول (طریقه) سره چه وی خلاصوی ځینو سپین سترگو خو د دوزخ د پرښتو شمیر نولس اوریدلی داسی ئی هم ویلی دی چه د دوی له منځه اوولسو تنو ته یواځی زه کافی یم.

إِنَّ الْمُتَّقِينَ فِي ظِلِّ

خامخا پرهیزگاران ویریدونکی به (د جنت د ونو) په سیوری کښی وی.

تفسیر: یعنی ویریدونکی له عذاب د الله چه کوی پرهیز له کفر او عصیان څخه پرمپی د عرش بیا د جنت په سیوریو کښی به وی.

وَعِیُونَ^(۳۲) وَفَوَاکِهَ مَمَایَشْتَهُونَ^ط کُلُوا وَاشْرَبُوا هَنِيئًا^{٢٣}
بِمَا کُنْتُمْ تَعْمَلُونَ^(۳۴)

او په (غاړه د) چینو کښی به وی او په (منځ د) میوو کښی به وی له هغه قسمه چه غواړی ئی دوی (او وائی به مومنانو ته پرېستی چه) خورئ تاسی او څښئ تاسی (ای متقیانو) په داسی حال کښی چه لذت اخیستونکی او هضمیدونکی به یی په بدل د هغو (صالحه ؤ اعمالو) چه وی به تاسی چه کول به مو (په دنیا کښی)

تفسیر: د مکذبینو په مقابل کښی ئی دا د متقینو حال بیان وفرمایه ځکه «الاشیاء تعرف باضدادها».

إِنَّا كَذَلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ^(۳۵) وَيَلْ يَوْمَئِذٍ لِلْمُكَذِّبِينَ^(۳۶)

(لکه چه جزاء مو متقیانو ته ورکړه) بیشکه مونږ دا رنگه ښه بدل ورکوو نیکانو ته (پس نیکی دی کوی چه ښه جزاء بیامومی دغسی) افسوس هلاک خرابی ده په دغی ورځی کښی دروغ ویونکیو لره (په نعماو د جنت سره).

تفسیر: چه په دنیا کښی به ئی مسلمانانو ته ویل که له مړینی څخه وروسته بیا ژوندون وی نو هلته به هم مونږ له تاسی څخه ښه یو اوس چه هغوی تاسی په عیش او عشرت کښی وینی او خپل ځانونه په تکلیف او زحمت کښی مومی نو دوی ته لا زیات ربر (تکلیف) رسیږی او رسوا او ذلیل کیږی. او وائی به منکرانو ته پرېستی داسی چه:

کُلُوا وَتَمَتُّعُوا قَلِيلًا إِنَّكُمْ مُّجْرِمُونَ^(۳۷)

خورئ تاسو! او نفع اخلئ (ای مکذبانو له نعمتونو د فانی دنیا) لږی ورغی
بیشکه یی تاسی مجرمان (گنهگاران په عقبی کښی).

تفسیر: دا خطاب مکذبینو ته دی چه شو ورغی نوری هم مزی وکړئ! آخر به د دی خوړلو او
څښلو بدل په ښه ډول (طریقه) له تاسی غنی اخیست کیږی ځکه چه تاسی د الله تعالی مجرمان
یی چه د هغه سزا پرته (علاوه) له حبس دوام او عذاب الیم څخه بل شی نه دی ځواکی «کلوا
وتمتعوا» فرمایل داسی شول لکه چه یو هسی مجرم ته چه په وژلو سره محکوم شوی وی داسی
وویل شی که څه غوښتنه یا خواهش لری رابنکاره نی کړه چه د هغه په پوره کولو کښی کوشش
وکر شی.

وَيْلٌ يَوْمَئِذٍ لِلْمُكَذِّبِينَ ﴿٣٧﴾

افسوس هلاک خرابی ده په دغی ورغی کښی دروغ ویونکیو لره (له عذاب
دردناک څخه).

تفسیر: چه د دنیا په عیش - عشرت - ساعت تیری او لذتونو کښی ډوب تللی وی - له دی
څخه خبر نه وی هغه غیږ چه تاسی ته د کلانو امیل ښکاریده او هغه مو پخپلو غاړو کښی اچول
هغه یو تک تور سخت چیچونکی مار او منگور دی.

وَإِذَا قِيلَ لَهُمُ ادْعُوا إِلَهُكُمْ قَالُوا ﴿٣٨﴾

او کله چه وویل شی (په دنیا کښی) دغو (مکذبینو) ته چه رکوع وکړئ
لمونځ وکړئ تاسی (الله ته) نه کوی دوی رکوع لمونځ (الله ته).

تفسیر: یعنی مکذبین په لمانځه کښی رکوع نه کوی یا د الله تعالی د عامو احکامو په مقابل
کښی غاړه نه ږدی.

وَيْلٌ يَوْمَئِذٍ لِلْمُكَذِّبِينَ ﴿٣٩﴾

افسوس هلاک خرابی ده په دغی ورغی کښی دروغ ویونکیو لره (په اوامر او
نواهی د الله).

تفسیر: په هغی ورغی کښی به ارمان او افسوس کوی چه په دنیا کښی مو ولی د الله تعالی د احکامو په مقابل کښی سرښکته نه کړ که مو په دنیا کښی د هغه الله تعالی په مقابل کښی سر تیت کړی وی نو دلته به هر ورو (خامخا) معزز محترم او سرلوری (سرفراز) وم.

فِي آيِ حَدِيثٍ بَعْدَهُ يُؤْمِنُونَ ﴿٥٠﴾

پس په کومی خبری باندی وروسته ما سوا له دی (قرآنه) په ایمان یقین راوړی (دغه منکران) بلکه په بل شی باندی ممکنه نه ده پرته (علاوه) له (قرآن).

تفسیر: یعنی له قرآن مجید څخه لوړ (اوچت) او کامل او مؤثر بیان به د چا وی؟ که دا مکذبین په دی باندی باور نه کوی نو پر کومی خبری به ایمان راوړی آیا له دی پاک قرآن غنی وروسته د بل کوم کتاب د راتللو په انتظار کښی دی چه له آسمانه به رابښکته شی؟.

(آمنّا بالله وبما نزل الله فاکتبنامع المؤمنین)

تمت سورة «المرسلات» بفضلہ ولله الحمد والمنة وبه التوفیق والعصمة

سورة النبأ مكية وهى اربعون آية و فيها ركوعان تسلسلها حسب النزول (۸۰) رقم تلاوتها (۷۸) نزلت بعد سورة المعارج

د «النبا» سورت مکی دی (۴۰) آية (۲) رکوع لری په نزول کښی (۸۰) او په تلاوت کښی (۷۸) سورت دی

وروسته د المعارج له سورته نازل شوی دی

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شروع کوم په نامه د الله چه دیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

عَمَّ يَتَسَاءَلُونَ^①

له شه شی څخه پوښتنه کوی (کفار) یو له بله (یا له مؤمنانو څخه په طریقه د مسخری سره).

تفسیر : یعنی خلق د کومی خبری پته لگولو او د کوم څیز په تحقیق او تفتیش کښی مشغول دی؟ آیا په هغو کښی داسی څه قوت او استعداد شته چه له دیرو پوښتنو څخه په هغه څیز باندی پوهیږی؟ هیڅ کله به ونه پوهیږی یا دا چه کافران د انکار او استهزاء او د نه منلو او مسخرو په ډول (طریقه) په خپلو منځونو کښی او هم له پیغمبر او مسلمانانو څخه پوښتی خانه ! هغه لویه ورځ کله راځی؟ ولی دومره وځنډیده (ایساره شوه) اوس ولی نه راځی؟ تاسی پوهیږی؟ چه دوی د څه دپاره داسی پوښتنی کوی؟ هغه داسی عظیم الشان او لویه خبره او ویروونکی ننداره ده چه د هغه علم او پوه دوی ته عنقریب راځی او دوی به ئی ژر په خپلو سترگو وینی او پری وبه پوهیږی.

عَنِ النَّبَاِ الْعَظِيمِ^② الَّذِي هُمْ فِيهِ مُخْتَلِفُونَ^③

پوښتنه کوی (کفار) د لویې خبری (قیامت یا قرآن څخه چه مشتمل دی په بعث او نورو اخروی امورو) هغه (قرآن) چه دوی په کښی مختلف دی (مؤمنان ئی په حقانیت اقرار لری او کافران تری انکار کوی).

تفسیر : یعنی د قیامت لویه ورځ چه د خلقو په منځ کښی په هنی کښی اختلاف او شخړه

(جگره) ده او کفار په هغه کښې سره مختلف دی په انکار او په شک کښې یا به تپوس کاوه مؤمنانو او کافرانو ټولو. مؤمنانو دپاره د زیادت د ویری او کافرانو له جهته د مسخری نه څوک ئی راتگ منی څوک ئی نه منی څوک ئی په خیال کښې ورته تللی دی څوک وائی جسم پورته کیږی څوک وائی گرد (تول) رنځ او خوند په روح او په سا باندی تیریږی او په جسم پوری هیڅ غیز اړه (مجبوری) نه لری ځینی وائی قیامت شته او بتان په ځمونږ شفاعت کوی او ځینی وائی نشته او ځینی شک کوی په واقع کیدو ئی او په نه واقع کیدو ئی. او نوری دا راز (قسم) جگری.

كَلَّا سَيَعْلَمُونَ ۝ ثُمَّ كَلَّا سَيَعْلَمُونَ ۝

نه دی کوی (دا اختلاف او پوښتنی) ژر به وپوهیږی (دا کافران په عذاب د انکار باندی) بیا هیڅکله دی نه کوی (پوښتنی او اختلاف) ژر به وپوهیږی (په عذاب د انکار) دغه منکران په هغه باندی چه حق دی په هغه وقت کښې چه مړه شی او وشکی عذاب.

تفسیر : یعنی پیغمبران د دنیا له اوله تر اوسه پوری خلق دیر پوهولی دی خو خلقو هیڅ کله له خپلو جگړو او پوښتنو څخه مخ نه دی اړولی اوس نژدی ده چه هغه ویروونکی ننداره هغوی ته په مخ کښې راشی نو هلته به وپوهیږی چه د قیامت لویه ورځ څه شی ده؟ او د هغی پوښتنی او جگری په څه ډول (طریقه) دی؟.

أَلَمْ نَجْعَلِ الْأَرْضَ مِهْدًا ۝

آیا نه ده گرځولی مونږ ځمکه فرش (بلکه گرځولی ده مونږ ځمکه فرش لپاره د هستوگنی د خلقو).

تفسیر : چه خلق په سکون او اطمینان پری ولگوی او هستوگنه پری وکړی او په آرامی او هوسانی (راحت) سره ناسته ملاسته پکښې وکړی.

وَالْجِبَالِ أَوْتَادًا ۝

او (آیا نه دی گرځولی مونږ) غرونه میخونه (بلکه گرځولی دی مونږ غرونه د ځمکی میخونه چه په سبب د هغو برقراره ده).

تفسیر : لکه چی یو شی د میخونو په وهلو سره ټینګیږی او نه سره بیلیدي او نه له خپل ځای څخه دی خوا او هغی خوا ته خوځیږی هم دا راز (قسم) د ځمکی هغه ابتدائی خوزیدل او سره بیلیدل د غرونو د شته والی په سبب شول او د الله تعالی په امر ئی په ښکاره ډول (طریقه) یو راز (قسم) آرام په برخه شو.

وَوَخَلَقْنَاكُمْ أَزْوَاجًا

او پیدا کړی یی مونږ تاسی جوړه (نر او ښځه).

تفسیر : یعنی الله تعالی د نارینه د سکون او راحت او هوسانی (آرام) او وخت تیروولو دپاره ښځه د ده جوړه کړی ده لکه چه د «الروم» په دریمي رکوع ۲۱ آیت ځمونږ د دغه تفسیر کښی داسی یو آیت شته ﴿وَمِنْ آيَاتِهِ أَنْ خَلَقَ لَكُمْ مِنْ أَنْفُسِكُمْ أَزْوَاجًا لِتَسْكُنُوا إِلَيْهَا وَجَعَلَ بَيْنَكُمْ مَوَدَّةً وَرَحْمَةً﴾ یا به له ازواج څخه مراد راز راز (قسم قسم) اشکال (انواع اقسام) او نور شیان مراد وی.

وَجَعَلْنَا نَوْمَكُمْ سُبَاتًا ۝۹

او ګرځولی دی مونږ خوب ستاسی قطع د کارونو آرام راحت (د ابدانو د تاسی).

تفسیر : یعنی سری چه په اوږدی ورځی کښی له ډیر کاراو بار او خوځیدو ستري ستومانه کیږی نو هر کله چه اوده شی نو ګرده (توله) ستومانی او ستړتیا ئی لری کیږی ګواکي خوب د آرامی او هوسانی (راحت) نوم دی وروسته له دی د خوب په مناسبت شپه هم یادیدي.

وَجَعَلْنَا اللَّيْلَ لِبَاسًا ۝۱۰

او ګرځولی ده مونږ شپه لباس (پټوونکی د هر څیز په تیاری خپلی سره).

تفسیر : همغسی چه سری پخپلو جامو سره ځانونه پټوی ګواکي د شپي تیاره هم د خلقو پرده ساتی او هغه چاری چه د پتیدلو وړ (لائق) وی زیاتره ئی د شپي په تیاره کښی کولی شی په هسی او ښکاره ډول (طریقه) هم سری له ورځی څخه زیاتره د شپي له مخی د یخنۍ او نورو شیانو لامله (له وجی) جامی اغوستلو ته اړ (مجبور) او محتاج کیږی.

وَجَعَلْنَا النَّهَارَ مَعَاشًا ۝۱۱

او گرغولی ده مونږ ورغ (وقت د طلب د) معاش (او د کارونو).

تفسیر : زیاتره هر راز (قسم) چاری او ګټی د ورغی له مخی کیږی چه له هغو څخه هر څوک د خپل کور او کهول حوائج او اړتیاوی (محتاجی) لری او خپل زړه ډاډه کوی. د شپي او ورغی په مناسبت د آسمان او لمر خبره هم کیږی یا دا چه د ځمکی په مقابل کښی د آسمان بیان هم کاوه شی.

وَبَيْنَا فَوْقَكُمْ سَبْعًا شَدَادًا ۝۱۲

او جوړ کړی دی مونږ د پاسه د تاسی اووه محکم (اسمانونه چه نشته پکښی هیڅ نښه د خلل او د زوال).

تفسیر : یعنی اووه کلک آسمانونه جوړ شوی دی چه سره له دومره زیاتو پیړیو مدتو د تیریدلو اوس هم د پخوا په شان دی او هیڅ یو کڼدو په کښی نشته او داسی ټینگ او کلک دی چه له سره نه نړیږی او هیڅ یو چاود او درز په کښی نه ښکاری.

وَجَعَلْنَا سِرَاجًا وَهَّاجًا ۝۱۳

او گرغولی پیدا کړی ده مونږ (په آسمان کښی) دیوه روښانه .

تفسیر : یعنی لمر چه تودوخی او رڼا دواړه اوصاف په کښی شته.

وَأَنْزَلْنَا مِنَ الْمُعْصِرِ مَاءً ثَجَّاجًا ۝۱۴

او نازلی رابښته کړی دی مونږ له نښیځونکیو (نچورونکو) او ورونکیو (وریځو) څخه اوبه ډیری توښیدونکی پاکی صافی.

تفسیر : څڅیدونکی ورغی یا څڅولی هواوی.

لَنُخْرِجَ بِهِ حَبًّا وَنَبَاتًا ۖ وَجَعَلْنَا أَلْفَاظًا ۝

لپاره د دی چه راویاسو مونږ په هغو (اویو) سره دانی او واښه او باغونه یو له بل سره گڼې نژدی.

تفسیر : یعنی خورا (دیر) گڼ باغونه یا دا چه په یوی غمکي کښی ئی راز راز (قسم قسم) ونی او باغونه شته کړی دی.

تنبیه : د قدرت عظیم الشانی نښی ئی ویلی او ښکاره کړی ئی دی چه هغه الله جل جلاله چه داسی قدرت او حکمت لری آیا بیا تاسی نشی ژوندی کولی؟ او د حساب او کتاب دپاره ستاسی پورته کول کومه مشکله او سخته خبره ده بلکه نه ده آیا دا خبره به د هغه له حکمت څخه غلطه نه وی چه دومره لویه دنیا او دیر شیان هم داسی گډوډ پریږدی، هیڅ نتیجه او گټه (فائده) تری څرگنده (ښکاره) نشی؟ په رښتیا سره ښائی چه د دنیا د دی طویلی سلسلی او اوږد لړ پایی او د دی گډو وډو شیانو کومه ښکاره نتیجه هرومرو (خامخا) وی چه هغه ته مونږ (آخرت) وایو. لکه چه وروسته تر خویه ویښتیا او په شپې پسی ورځ راځی نو هم داسی وپوهیږی. چه په دنیا پسی د آخرت راتلل هم یقینی دی.

إِنَّ يَوْمَ الْفُصْلِ كَانَ مِيقَاتًا ۝

بیشکه ورځ د فیصلی (په مابین د خلقو کښی قیامت دی) وقت (مقرر لپاره د ثواب او عقاب په حکم د رب ستا).

تفسیر : د فیصلی ورځ به هغه وی چه ښه او بد داسی سره بیخی په کښی بیلپړی چه په هیڅ ډول (طریقه) اشتراک او اجتماع به پکښی پاتی کیږی. هره نیکی خپل معدن ته او هره بدی خپل مرکز ته ورځی. ښکاره ده چه داسی کامل امتیاز او افتراق په دی دنیا کښی نشی کیدی. ځکه چه د دی دنیا گرد (ټول) موجودات لکه غمکه آسمان، لمر، سپوږمی، شپې، ویدیل، وینښل، ورېځ، وریا، باغ، نارینه ښځه وورکی او نور د ښو او بدو سړیو په منځ کښی سره گډ او مشترک دی. او کافر او مسلمان دواړه له دغو وسائلو او وسائطو نه یو رنگ منافع او گټی اخلی. نو ځکه د دی شیانو د بیلولو دپاره یوه بیلوونکی ورځ یوم الفصل په کار ده چه هغه د دی موجوده نظام عالم په پای (آخر) کښی ده او د هغه وخت تعین او مقرری د الله تعالی په ازلی او ابدی علم او پوه کښی معین او ټاکلی (مقرر) دی. چه د هغه لږ څه تعریف اوس الله اکرم شانه واعظم برهانه دغسی فرمائی چه

يَوْمَ يُنْفَخُ فِي الصُّورِ فَتَأْتُونَ أَفْوَاجًا ۝۱۸

هغه ورځ چه وپوكل شی (دوهم ځلی) په صور (شپیلی) کښی نو راځی به
تاسی دلی دلی (له قبرونو نه موقف ته)

تفسیر : یعنی ډیر زیات غوندونه او فرقۍ سره تولیپی چه د هغوی ویشونه د هغو په چارو،
عقائدو او اعمالو پوری تړلی او مربوط دی.

وَفُتِحَتِ السَّمَاءُ فَكَانَتْ أَبْوَابًا ۝۱۹

او پرانستلی څیری به شی آسمان (په دغه ورځ د قیامت کښی) نو شی به
دروازی دروازی.

تفسیر : یعنی آسمان به داسی وېرانیستلی او توتی توتی شی چه له لری به دروازی پکښی
ښکاری د دی خبری تائید په یوه بل آیت سره هم کیږی چه د فرقان په دریمي رکوع څمونږ
دغه متبرک تفسیر کښی ئی داسی لولو. ﴿وَيَوْمَ تُنْفَخُ السَّمَاءُ فَكَا نَتْ أَبْوَابًا تَنْزِيلًا﴾

وُسَيِّرَتِ الْجِبَالُ فَكَانَتْ سَرَابًا ۝۲۰

او روان به کړل شی غرونه نو شی به لکه سراب (شگی گل غلیدونکی ځمکه
لکه اوبه).

تفسیر : لکه چه په غلیدونکو شکو باندی له لری څخه د اوبو گمان کیږی هم داسی په هغو
غرونو باندی فهم اټکل کاوه شی ځکه چه هغه به غرونه نه وی بلکه د شکو گل (سراب) به وی.

إِنَّ جَهَنَّمَ كَانَتْ مِرْصَادًا ۝۲۱ لِلظَّالِمِينَ مَا بَأْسًا ۝۲۲

بیشکه دوزخ چه ځای د انتظار (د کتو لپاره د تیریدونکیو دی) سرکشو
لره د ورتللو او د هستوگنی ځای دی

تفسیر : یعنی دوزخ د شریرینو په انتظار کښی دی او هلته د دوی د ورتللو او د هستوگنی
ځای دی یا بیشکه دوزخ څارونکی دی او ځای د تیریللو د خلقو دی نو مؤمن به تری تیر شی
او کافر به پکښی پریوځی.

لَيْثِينَ فِيهَا أَحْقَابًا ۝

غُند (ایسارتیا) کوونکی به وی دغه (سرکشان) په هغه (دوزخ) کښی ډیری زمانی (بلکه همیشه به په کښی پاتی کیږی).

تفسیر : چه د شمیرلو میچ ئی نشته سره له دی چه ډیری زمانی او پیری تیریږی خو د دوی مصیبت به پای (آخر) ته نه رسیږی.

لَا يَذُوقُونَ فِيهَا بَرْدًا وَلَا شَرَابًا ۝ إِلَّا حِيمًا وَغَسَاقًا ۝

نه به څکی دغه (سرکشان) په هغه (دوزخ) کښی سره (هوا اوبه) او نه د څښلو (یخ) څیز. مگر پرته (علاوه) له ډیرو تودو اوبو او بهیدونکیو زوو له وینو سره (د دوزخیانو له زخمونو).

تفسیر : یعنی نه د یخنی راحت او هوسانی (آرام) مومی، نه به د څښلو کوم خوند هغوی ته پیدا کیږی یواځی تودی اوبه وررسیږی چه له هغو څخه د هغوی خولی سوځی او کولمی ئی پری کیږی او له گیدی څخه د باندی لویږی او بل هغه ټکی زیری بهیدونکی زوی وررسیږی چه د نورو دوزخیانو له پرهاړو څخه راووځی الله تعالی مو له دی او له نورو دنیوی او اخروی هر راز (قسم) ربرو (تکلیفونو) څخه وساتی.

جَزَاءُ وَفَاقًا ۝ إِنَّهُمْ كَانُوا لَا يَرْجُونَ حِسَابًا ۝ وَكَذَّبُوا بِآيَاتِنَا كِذَابًا ۝

جزاء (ورکوله شی دغو سرکشانو ته) موافقه (له اعمالو د دوی سره) بیشکه وو دوی (په دنیا کښی) چه نه ویریده امید هیله ئی نه لرله د حساب (څکه چه منکر ؤ له بعث نه) او دروغ ئی گڼل آیتونه ځمونږ

تفسیر : یعنی د هغه شی چه دوی نه ویریدل او هیله (امید) ئی چه دوی نه لرله هم هغه وردمخه شو او هغه خبره چه دروغ ئی بلله پخپلو سترگو ئی ولیدله اوس گورو چه دوی څنگه تکذیب او انکار کوی.

وَكُلَّ شَيْءٍ أَحْصَيْنَاهُ كِتَابًا ۝

او هر خیز (له طاعته او معصيته) شمیرلی دی مونږ هغه په لیکلو سره (په لوح محفوظ کښی لپاره د جزاء).

تفسیر : یعنی هر خیز د الله تعالیٰ په ازلی او ابدی علم او پوه کښی شته او د هغه د علم المحيط سره سم د لوح محفوظ په دفتر کښی لیکلی دی هیڅ یو ښه او بد کار د الله تعالیٰ د علم له احاطی څخه د باندی نه دی د یوی وړی او ذری پوښتنه او شمیر هم کوی. او یوه ویل شی دغو منکرانو سرکشانو ته په آخرت کښی په وقت د وقوع د عذاب کښی پر دوی باندی د الله اکرم شانه واعظم برهانه له جانب داسی چه

فَذُوقُوا فَلَنْ نَزِيدَكُمْ إِلَّا عَذَابًا ۝

پس وشکئ (سزا خپله) چه له سره نه زیاتوو مونږ پر تاسی پرته (علاوه) له عذابه (د پاسه په بل عذاب باندی).

تفسیر : یعنی همغسی چه تاسی په تکذیب او انکار کښی تیری او وړاندی تگ کوی نو که بی واکه مرگ او مړینه. تاسی ته درپښه شی تل به مو هم دا وړاندی تگ وی. اوس د لویو ربړو (تکلیفونو) خوند وشکئ! مونږ به هم ستاسی عذاب داسی زیاتوو چه هیڅ تخفیف او سپکتیا به په کښی نه وی. او د یوه عذاب د پاسه به بل عذاب درکاوه کیږی. او دغه آیت ډیر سخت دی له آیتونو د قرآنه په حق د دوزخیانو کښی اوس الله تعالیٰ اعظم برهانه و اعلیٰ شانه د مؤمنانو کرامت داسی بیان فرمائی

إِنَّ لِلْمُتَّقِينَ مَفَازًا ۝ حَدَائِقَ وَأَعْنَابًا ۝ وَوَوَاعِبَ أَتْرَابًا ۝

بیشکه خاص متقیانو ته (په آخرت کښی) ځای د خلاصی بری کامیابی دی باغونه (د میوی) او د انگورو (ونی) دی او پیغلی انارتیونی همغولی دی.

تفسیر : یعنی داسی انارتیونی پیمخی پیغلی چه دوی د خپل پیغلوتوب، وروستنی میچ ته رسیدلی وی. او گردی (تولی) په یوه عمر (منگ) او یوه ونه وی متقیانو ته ورعنایت کیږی.

وَكَا سَادَهَا قَا ط

او (مټقیانو ته په جنت کښی د شراب طهور) پیالی دکی تر څنډو (غاړو) دی.

تفسیر : یعنی د پاکو خوړو پی (شراب طهور) په څنډو (کنارو) اوښتی جامونه به پر مټقیانو مؤمنانو ور څښولی کیږی.

لَا يَسْمَعُونَ فِيهَا الْغَوَاۗءَ وَلَا يَذَّبَابٌۭ

نه آوری په دغه (جنت کښی مټقیان) لغو چټی (بیکاره) خبری او نه دروغ.

تفسیر : یعنی په جنت کښی چټی (بیکاره) خبری اتري نه وی. او ملندی نه پکښی اوریدلی کیږی. درواغ او فریب او درغلی (خیانت) په کښی نه وی. نه څوک له چا سره جنگ جنجال کوی ځکه چه هلته د جگړی او شخړی هیڅ یوه پېښه نه وی او نه څه ضرورت ورته واقع کیږی.

جَزَاءٌۭ مِّن رَّبِّكَ عَطَاءٌۭ حِسَابًاۭ

(جزاء به ورکوله شی مټقیانو ته) جزاء ورکول له ربه ستا نه عطاء ډیره (په حساب د اعمالو سره).

تفسیر : یعنی د یوی یوی ذری شمیر به کیږی او ښه بدل او کافی اجر ئی د دوی د رب او پالونکی له جانب وړکاوه کیږی. هسی رب اکرم شانه واعظم برهانه.

رَّبِّ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا الرَّحْمٰنِ

چه رب د آسمانونو او (رب د) ځمکی او (رب د) هغو شیانو دی چه په منځ د دغو دواړو (ځمکی او آسمان) کښی دی ډیر مهربان دی.

تفسیر : دغه جزاء او بدل یواځی د الله تعالیٰ رحمت او لورینه (مهربانی) ده کنه د هیچا په الله تعالیٰ باندی زور یا پور (قرض) او حق نشته که سری د خپلو ښو اعمالو او چارو په وسیله له عذاب او ربړو (تکلیفونو) څخه ځان وژغوری (وساتی) نو دا خو لوی بری او سخت مشکل کار

دی. پاتی شو جنت نو دا پرته (علاوه) د الله تعالیٰ د خالصی لورینی (مهربانی) او فضل او مرحمت څخه مشکل دی. که جنت څمونږ د ښو چارو په صله او عوض کښی راکوی نو دا د هغه یوه بله مهربانی ذره نوازی او عزت افزائی ده.

لَا يَبْلُغُونَ مِنْهُ حَطَابًا ﴿٢٤﴾

نه به مالکان کيږی (د شفاعت، نه به توانيږی خلق) له دغه (الله) سره د خبرو کولو.

تفسیر : یعنی نه به قادريږی هيڅوک چه خبری وکړی له الله سره له ویری یا نه به مالکان کيږی د شفاعت دپاره د چا مگر خو په اذن د الله تعالیٰ، او سره له دومره لطف، مرحمت د هغه الله تعالیٰ عظمت، جلال او لورینه (مهربانی) داسی ده چه هيڅوک د الله تعالیٰ په مخ کښی خبری نشی کولی او شوندی نشی خوځولی.

يَوْمَ يَقُومُ الرُّوحُ وَالْمَلَائِكَةُ صَفًّا ﴿٢٥﴾

په هغی ورځی (د قیامت) کښی چه ودريږی روح او د ملائکو صفونه صفونه.

تفسیر : له روح څخه مقصد گرد (تول) ساکینان (جاندار) دی یا به له هغه څخه (روح القدس) مراد وی چه حضرت جبریل علیه السلام دی. او د ځینو مفسرینو په تصور او جاج له دی څخه لوی روح (روح الاعظم) مراد ده چه دیر ارواح له هغه څخه جوړ او منشعب شوی دی. والله اعلم.

لَا يَتَكَلَّمُونَ إِلَّا مَنْ أَذِنَ لَهُ الرَّحْمَنُ وَقَالَ صَوَابًا ﴿٢٦﴾

نه به کوی خبری (هيڅوک له ویری په باب د شفاعت کښی مگر) پرته (علاوه) له هغه چه اذن حکم وکړی ده ته رحمن (د خبرو یا د شفاعت) او ویلی ئی وی صواب ښه خبره (په دنیا کښی چه لا اله الا الله ده).

تفسیر : یعنی په هغه دربار کښی هر څوک هر څه وائی د هغه الله تعالیٰ په اذن او حکم اشاره وائی او څه چه وائی هم داسی خبری کوی چه د ویلو او کولو وړ (لائق) او خورا (دیر) (درستی) او معقولی وی. لکه د کوم غیر مستحق سپارښت نه کوی په هغه ورځ کښی او د الله تعالیٰ په حضور کښی به د سپارښت وړ (لائق) یواځی هغه څوک کیدی شی چه په دنیا کښی له

رښتينو او جوتو خبرو څخه زياتره رښتيا او جوتی خبری ئی له خولی څخه وتلی وی او د «لا اله الا الله» پا که کلمه ئی ویلی وی یعنی مسلمان وی نه کافر ولی چه نه کوی شفاعت مگر خو د مستحق مومن ای الله تعالی تل دا کلمه ځمونږ په ژبو جاری لره!

ذَلِكَ الْيَوْمُ الْحَقُّ فَمَنْ شَاءَ اتَّخَذَ إِلَىٰ رَبِّهِ مَا بَاءً ﴿٧٩﴾

دا هغه ورځ ده حقه پس هر هغه چه اراده وکړی نیسی طرف د رب خپل ته مرجع (ځای د ورتلو په طاعت سره پس ودی نیسی څو مأمون شی له عذابونو).

تفسیر: یعنی هغه د قیامت ورځ خامخا راتلونکی ده اوس هر هغه څوک چه خپلی ښه او بهتری غواړی ښائی چه د هغی ورځی دپاره ځان تیار کړی او په زړه پوری تیاری ورته ونیسی!.

إِنَّا أَنْذَرْنَكُمْ عَذَابًا قَرِيبًا يَوْمَ يَنْظُرُ الْمَرْءُ مَا قَدَّمَتْ يَدَاهُ وَيَقُولُ الْكَافِرُ يَلَيْتَنِي كُنْتُ تُرَابًا ﴿٨٠﴾

بیشکه مونږ چه یو ویروو مونږ تاسی (ای کفارو) له یوه عذاب راتلونکی نژدی څخه (چه عذاب د آخرت دی) هغه ورځ چه وبه وینی هر سړی هر هغه څه چه په مخ کښی لیږلی ده دواړو لاسو د ده (عمل د خیر وی که د شر جزاء به ئی مومی) یعنی ښه او بد، وړاندنی، وروستنی چاری او اعمال ئی وروړاندی کیږی. او وبه وائی کافر (په ورځ د قیامت کښی) کاشکی چه وی زه خاوری.

تفسیر: یعنی کاشکی زه خاوری وی په دنیا کښی چه هیڅ کله پیدا شوی نه وی! ځکه چه د هم دغه پیدایښت له سببه د حساب او کتاب په عذاب اخته شوی یم او چا ویلی دی خاوری شوی وی په دی ورځ کښی چه هیڅ بیا پیدا شوی نه وی.

تمت سورة النبإ بفضل الله تعالى ومنه وكرمه

سورة النازعات مكية وهی ست و اربعون آية و فيها ركوعان رقم تلاوتها (۷۹) تسلسلها حسب النزول (۸۱) نزلت بعد سورة «النبا»

د «النازعات» سورت مكی دی (۴۶) آیته (۲) ركوع لری په تلاوت كښی (۷۹) په نزول كښی (۸۱) سورت دی وروسته د «النبا» له سورت څخه نازل شوی دی.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شروع کوم په نامه د الله چه دیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

وَالزُّعُوتِ غَرْقًا ۱ وَاللَّيْثِ نَشْطًا ۲

قسم دی (په ملائکو) سخت وښکونکیو (ارواحو د کفارو لره) سخت وښکل (او قسم دی) په ملائکو آسان وښکونکیو (ارواحو د مؤمنانو لره آسان وښکل)

تفسیر : یعنی قسم دی په هغو پږښتو باندې چه د کافرانو په رڼونو کېښی ورننوځی او د هغوی ارواح په راښکلو سره له سرونو د ګوتو او نوکونو نه په ډیره سختی سره ویاسی یا قسم دی په ستوریو غځلیدونکیو باندې له مشرق نه مغرب ته.

(وَاللَّيْثِ نَشْطًا) : او قسم دی په ملائکو وښکونکیو ارواحو د مؤمنانو لره آسان وښکل

یعنی هغه پږښتی چه له مؤمنانو څخه د روح غوټه پرانیځی او بیا دوی په ډیری خوښی سره د پاکۍ نړۍ په لوری ورغځلی. خو په یاد ئی ولریئ چه دا ذکر د روح دی او د بدن نه دی لنډه ئی دا چه ښه سړی په ډیری خوښی سره د پاکۍ نړۍ په لوری ورغځلی او بد سړی تری تښتی نو ئی په راښکودلو سره بیرته بیانی یا قسم دی په هغو ستوریو باندې چه وځی له یوه برجه بل برج ته.

وَالسَّيِّئَاتِ سَبًّا ۳ فَالْسَّيِّئَاتِ سَبًّا ۴

او (قسم دی) په تیزو غوټه وهونکیو (ملائکو په تعميل د احکام الله) تیز غوټه وهل نو قسم دی په وړاندې کیدونکیو (ملائکو) باندې وړاندې کیدل (په ارواحو د مؤمنانو جنت ته).

تفسیر : یعنی هغه پږښتی چه روح له ځان سره اخلی او د ځمکې څخه د آسمان په لوری په داسی سرعت او سهولت سره غځلی لکه چه بی له کوم تکلیفه په اوبو باندې ګرندی لامبو وهی بیا نو د دی ارواحو په باره کېښی هر هغه امر چه د الله تعالی له خوا کیږی د هغه په ځای راوړلو ته په ډیر شوق، ذوق او تلوار سره ورغځلی یا قسم دی په تسبیح ویونکی باندې په تسبیح ویلو سره یا په هغو ستوریو باندې قسم دی چه وړاندې کیږی یو له بل نه په تللو راختلو او نورو.

فَالْمُدَبِّرَاتِ أَمْرًا ۝

پس (قسم دی) په تدبیر جوړوونکیو (ملائکو) د حکم د الله (په دنیوی چارو کښی جواب د قسم دا دی چه خامخا به راپورته کړی شی تاسی لپاره د حساب او کتاب).

تفسیر : یعنی وروسته له هغه د دی ارواحو په نسبت که د ثواب حکم کیږی که د عقاب د دی دواړو احکامو تدبیر او انتظام په هم دغو پرېستو پوره اړه (تعلق) لری. او د هر حکم په کولو سره مشغولیدو، یا به مطلقاً له هغو پرېستو څخه مراد وی چه د عالم تکوین په انتظام او تدبیر باندی مسلطی دی، ښکاره خبره خو هغه رومبنی خبره ده. د «النازعات» او د «الناشطات» او د نورو داسی کلمو د تعیین په نسبت نوری خبری او اثری هم ډیری کیږی او د هغو په تعیین او ټاکلو (مقررولو) کښی ډیری ویناوای دی نو خو مونږ د الله بښلی مترجم په خوښه (مذاق) دا خبری لیکلی دی لکه چه پاس مو په ترجمه کښی اشاره وکړله. جواب د دی قسمونو محذوف دی یعنی قسم دی چه خامخا به راپورته کړی شی تاسو لپاره د حساب او کتاب.

يَوْمَ تَرْجُفُ الرَّاحِفَةُ ۖ تَتَّبِعُهَا الرَّاْدَفَةُ ۝

هغه ورځ چه ولرځیږی لرځیدونکی (چه اوله شپیلی ده) پس راځی پس له دی نه هغه وروسته راتلونکی (چه ثانۍ نفخه ده)

تفسیر : یعنی د قیامت ورځ کښی به ولرځیږی غرونه او ځمکه له اول ځلی شپیلی او صور له پوکلو څخه. حضرت شاه صاحب لیکي چه پرله پسۍ ځمکه لرځیږی ډیرو مفسرینو له «رادفة» څخه مراد دوهم صور او شپیلی اخیستی دی. والله تعالیٰ اعلم. او په منع د دواړو نفخو کښی به څلویښت کاله وی چه په اوله شپیلی سره ټول مخلوقات مری او په دوهمه شپیلی سره به ګرد (ټول) مخلوقات بیا ژوندی کیږی.

قُلُوبُ يَوْمَئِذٍ وَاجِفَةٌ ۖ أَبْصَارُهَا خَاشِعَةٌ ۝

زړونه (د منکرانو د بعث) په هغی ورځی کښی به بی قراره رپیدونکی ویریونکی وی. سترگی د هغو به سپکی ذلیلی ښکته وی (له ویری).

تفسیر : یعنی د پریشانی او ویریدلو له سببه به زړونه ریږی او ځانونه به لرځیږی د دوی سترگی

به خواری او سپکی او بکته وی او د ذلت او ندامت او پشیمانی گردی (تولی) نشی به په هغوی کښی له لری ښکاری.

يَقُولُونَ عَالَمًا لَّمَّا رَدُّوهُنَّ فِي الْحَافِرَةِ ۖ عَازَاكَنَا عَظَامًا تُخْرَجُ ۖ
قَالُوا إِنَّكَ إِذَا أَكْرَهُ خَاسِرَةٌ ۖ

وایی به (دغه منکران د بعث تمسخرأ) آیا مونږ به بیا وگرځولی شو په رومبی حالت (بیا به ژوندی کیږو؟) آیا کله چه وگرځو مونږ هډوکی زاړه ریږیدونکی (نو بیا به هم ژوندی کیږو؟) وویل (منکرانو تمسخرأ) دغه (گرځیدل ځمونږ ژوندون ته) په هغه وقت کښی گرځیدل نقصانمن زیانمن دی.

تفسیر : یعنی د هدیری په ژوره (خکته) کښی له خښیدلو څخه وروسته به بیا څنگه مونږ ژر تر ژره بیرته ژوندی کیږو؟ مونږ خو په دی خبری نشو پوهیدی چه په رږیدلی زاړه هډوکی کښی به بیا څنگه روح ننوځی؟ که داسی کومه پیښه وشی نو بیا به ژوندی کیدل ډیر ضرر لرونکی او زیانمن وی. ولی چه مونږ هغه ژوندون لره څه تیاری نه دی کړی او هیڅ شی او سامان نه ورته لرو. دا خبری دوی په ملنډو او مسخرو سره کوی او داسی ښکاروی چه مسلمانان ځمونږ په نسبت داسی ویناوی کوی او حال دا دی چه تر مړینی وروسته بیا هیڅ ژوندون نشته نو د دی ژوندون او زیان خبره بالکل مهمله او چتی (بیکاره) ده. نو بیا فرمائی الله اکرم شانه واعظم برهانه چه سخت مه گنئ قیامت څکه چه

فَأَنبَاهِي زَجْرَةً وَاحِدَةً ۖ فَإِذَا هُمْ بِالسَّاهِرَةِ ۖ

پس بیشکه دا (ثانی نفخه) خو پوکل یو دی (ډیر آسان چه پری ژوندی کیږی گرد (تول) مخلوقات) پس ناڅاپه وی به دغه (خلق تول) په مخ د ځمکی (پس له مرگه).

تفسیر : ځینی د «ساهرة» مصداق شام بولی او ځینی ئی د دوزخ نوم گنی یعنی منکر خلق دا خبره ډیر سخته گنی. او حال دا دی چه داسی چاری پاک الله ته ډیری آسانی دی تر دی چه د یوی سلگی وهلو په میچ دا گردی (تولی) چاری کیدونکی دی. یعنی د یوی چنی او د صور په پوکلو سره بی له دیله گرد (تول) پخوانی او وروستی مری له ځمکی څخه د حشر په ډگر کښی سره تولیږی. وروسته له دی یوه لنډه خبره او لږ په قهر کیده دوی ته ورپه یادوی چه په جهان او

نری کښی یو لوی متکبر او خورا (ډیر) لوی باچا ته کړی شوی وه او منکرینو ته دا پښه ور په زړه کوی چه له تاسو څخه د مخه د نورو منکرانو او متکبرانو او کافرانو حال څرنگه ؤ؟ او په څه څه جزاؤ رسیدلی دی؟.

هَلْ أَتَاكَ حَدِيثُ مُوسَى ۱۵

آیا راغلی ده تاته (ای محمده! بلکه بیشکه رسیدلی ده تاته ای محمده!) خبره د موسی (چه پری متسلی شی ای محمده! او زیری ورکړی مؤمنانو ته په نعیم او منکرانو ته په جحیم).

تفسیر : دا قصه په څو څو ځایونو کښی په تفصیل سره ذکر شوی ده. یعنی په تحقیق راغلی ده تاته خبره د دغه موسی.

إِذْ نَادَاهُ رَبُّهُ بِالْوَادِ الْمُقَدَّسِ طُوًى ۱۶

کله چه ور غږ کړ دغه (موسی) ته رب د ده په پاکه کنده میدان د طوی کښی.

تفسیر : یعنی د طور له غره سره نژدی. او موسی ته الله اکرم شانه واعظم برهانه دغسی امر وفرمایه چه.

إِذْ هَبَّ إِلَىٰ فِرْعَوْنَ إِنَّهُ طَغَىٰ ۱۷ فَقُلْ هَلْ لَّكَ إِلَىٰ أَنْ تَزُولَ ۱۸ وَأَهْدِيكَ إِلَىٰ رَبِّكَ فَتَخْشَىٰ ۱۹

لار شه (په رسالت ځما) طرف د فرعون ته چه بیشکه ده سر غړولی (تجاوز ئی کړی) دی (له احکام الله). نو ووايه ورته آیا مینه لری ته په طرف د دی چه پاک شی له شرک او معاصی نه). او (رغبت لری دی ته چه) لاره دروښیم تاته طرف د رب ستا ته پس وویږیږی ته (له عذابه).

تفسیر : یعنی که ته خپل ښه والی او اصلاح غواړی، نو زه د الله تعالیٰ په امر ستا اصلاح

کولی شم، او داسی لاره درېښم چه پر هغی باندی له تللو څخه ستا په زړه کېښی د الله تعالی ویره او د هغه کامل معرفت ټینگ شی، ځکه چه د ویری شته والی بی له پوره معرفت متصور نه دی. ښکاره شوه چه د حضرت موسی علیه السلام له بعثت څخه مقصد د فرعون اصلاح هم وه او یواځی د بنی اسرائیلو نجات او ژغورنه (ساتنه) له قیده نه وه. پس موسی علیه السلام فرعون ته ورغی او هغه تری معجزه وغوښته.

فَارَاهُ الْآيَةَ الْكُبْرَى ﴿٢٥﴾

پس وښودله (موسی) دغه (فرعون ته) معجزه لویه (همسا او سپین لاس او نور).

تفسیر : یعنی هلته رسیدلی د الله تعالی پیغام ئی ورساوه. او موسی فرعون ته د حجت د تمامولو دپاره له گردو (تولو) څخه لویه معجزه له همسا څخه د ښامار جوړول وروښودل.

فَكَذَّبَ وَعَصَى ﴿٢٦﴾ ثُمَّ أَدْبَرَ يَسْعَى ﴿٢٧﴾

پس تکذیب وکړ (فرعون د موسی) او وئې نه مانه بیا ئې شا کړه (له ایمانه) لار په ډیره بیره سره (په فساد پسې)

تفسیر : یعنی هغه ملعون فرعون نه وو منونکی. او په دی فکر کېښی ولکید چه ډیر سری سره راتول کړی او کودگران ولتوی او پر دی باندی ئې وگماری چه د موسی علیه السلام د معجزاتو مقابله په سحر سره وکړی.

فَحَشَرَ فَنَادَى ﴿٢٨﴾ فَقَالَ أَنَا رَبُّكُمُ الْأَعْلَى ﴿٢٩﴾

پس (فرعون گرد (تول) ساحران) راتول کړل پس غږ ئې وکړ. پس وویل (فرعون داسی چه) زه رب پالونکی ستاسی یم ډیر لوی لوړ (اوچت).

تفسیر : یعنی له گردو (تولو) څخه لوی رب خو زه یم نو دا موسی علیه السلام د کوم رب رسول او استاځی دی؟ معاذ الله.

فَاَخَذَهُ اللَّهُ نَكَالَ الْآخِرَةِ وَالْأُولَى ﴿٣٠﴾

پس و نیو دغه (فرعون لره) الله په عذاب (د حرق) د آخرت او (په عذاب د غرق د دنیا).

تفسیر : یعنی دلته د دنیا په اوبو کښی دوب شو او هلته د عقبی په اور کښی سوخی.

إِنَّ فِي ذَلِكَ لَعِبْرَةً لِّمَن يَخْشَى ۝

بیشکه په دغه (اغراق او احراق) کښی خامخا عبرت دی هغه چا لره چه ویریوی (له الله نه).

تفسیر : په دی قصی کښی ډیری خبری د سنجولو (فکر کولو) او عبرت او نصیحت اخیستلو دپاره شته په دی شرط چه د سری په زړه کښی لوڅه د الله تعالی ویره وی. (ربط): د موسی علیه السلام او د فرعون قصه په منع کښی استطراداً راغلی ده. وروسته له دی نه بیا هغه مضمون د قیامت په لوری اوړی. لکه چه اوس د قیامت منکرانو ته الله اکرم شانه واعظم برهانه داسی فرمائی

أَن تُمْزَقُوا بِأَنفُسِكُمْ مِّنَ السَّمَاءِ بِمَاءٍ حَمِيمٍ ۝

آیا تاسی ډیر سخت یی د پیدائښت لامله (له وجی) که آسمان؟ جوړه کری دی (الله) دغه (آسمان).

تفسیر : یعنی د تاسی پیدا کول هغه هم وروسته له دی نه چه یو غلی پیدا شوی یی له ځمکی او آسمانونو او غرونو او سیندونو او نورو موجوداتو څخه گران دی. کله چه تاسی د داسی لویو لویو شیانو خالق او مالک الله تعالی پیژنی، بیا نو په خپلو بیا پیدا کیڼلو کښی ولی تردد او شبهه لرئ! جوړه کری دی الله آسمان.

رَفَعَ سَمَكَهَا فَسَوَّيْنَاهَا ۝ وَاعْطَشَ لَيْكَهَا وَأَخْرَجَ ضُحَاهَا ۝

پورته کری دی (الله) چت لوړوالی (اوچتوالی) د هغه (آسمان) نو سم صاف بی عیبه ئی کر. او توره تیاره ئی کره شپه د دغه (آسمان) او راوئی ایسته ورځ رڼا د دغه (اسمان).

تفسیر : یعنی په آسمان کېنې فکر ووهئ! چه څومره زیات هسک او اوچت دی؟ څرنګه کلک او مضبوط دی؟ په څه اندازه منظم او مرتبې عیبې او بې نقصانه دی؟ څنګه صاف او هوار دی؟ څه ډول (طریقه) انتظام او تدوین او ترتیب د هغه په موجوداتو او مربوطاتو کېنې شته؟ د هغه له لمر او سپوږمۍ او ستوریو څخه څومره ګټې (فائده) اخلي؟ او په څه اندازه د اوقاتو او اطرافو په پیژندلو او نورو شیانو کېنې ورځنۍ ګټور کیږئ! د آسمان نندارې ته د ورځنۍ له خوا او د شپې له خوا بیل بیل څیر شئ چه څرنګه درېځکاري. او د تعجب او د حیرت وړ (لائیق) در برېښي؟.

وَالْأَرْضَ بَعْدَ ذَلِكَ دَحَاهَا ﴿٢١﴾

او ځمکه وروسته له دغه (پیدایښت د آسمان) صافه وغږوله (الله) دا (ځمکه).

تفسیر : یعنی د ځمکې او د آسمان له منځه کوم یو وړاندې او کوم یو وروسته جوړ شوی دی؟ د دې په نسبت وړاندې له دې نه په بل کوم ځای کېنې څه خبرې شوی دی ځمونږ د دغه تفسیر د حَمَّ السَّجْدَةِ سورت وګورئ!.

تنبیه : «راغب» د «دحی» معنی د پوه شی له خپل اصلی ځای څخه بیرته کول او په بل ځای کېنې کېښودل لیکلی دی. نو ښائی له دې لفظ څخه دلته د هغو تحقیقاتو په لوری اشاره وی چه نن ورځ د پوهانو تحقیقات دی ځای ته رسیدلی دی چه ځمکه په اصل کېنې د کوم لوی سماوی جرم کومه برخه ده چه له هغه څخه بېله شوی ده والله تعالیٰ اعلم بالصواب. اوس الله اعلیٰ شانه واعظم برهانه د ځمکې د غوړولو له څه نور تشریح داسې فرمائی

أَخْرَجَ مِنْهَا مَاءًهَا وَمَرْْعَهَا ﴿٢٢﴾

را ایستلی دی (الله) له دغې (ځمکې) څخه اوبه د دی او واښه ورشو د دی.

تفسیر : یعنی الله تعالیٰ سیندونه او چینۍ بیولۍ دی او د هغو اوبو په وسیله ئی قسم قسم نباتات، واښه پیدا کړی دی

وَالْجِبَالَ أَرْسَاهَا ﴿٢٣﴾

او غرونه (په مخ د ځمکې) ودرول ثابت محکم کړل (الله) هغه (غرونه)

تفسیر : چه له خپل ځای څخه نه خوځېږي. او د ځمکې مخصوص اضطرابات او خوځېدل ئی هم ورک کړی دی او دغه اثبات د ځمکې او جریان د اوبو پری او ایستل د محصولاتو تری کړی دی الله اکرم شانه واعظم برهانه.

مَتَاعًا لَّكُمْ وَلِأَنفَعَالِكُمْ ۝

دپاره د نفعی ستاسی او دپاره د نفعی د چارپایانو ستاسی (ای بندګانو
عُما!)

تفسیر : یعنی که دا انتظام نه وی نو ستاسی او ستاسی د حیواناتو چاری به څرنګه پوره کیدی؟ د دی گردو (تولو) شیانو له پیدا کولو څخه ستاسی د اړتیاو (احتیاج) پوره کول راحت او هوسائی (آرام) رسول او نوری ګټی مراد دی. نو ښائی چه تاسو د هغه حقیقی منعم شکر اداء کړئ او وپوهیږئ چه هغه حکیم برحق او قادر مطلق چه داسی لوړ (اوچت) انتظامات او لوی ترتیبات کولی شی د تاسو په رژیملو هدوکیو کښی هم روح پوکلی شی ښائی چه سری د الله تعالی د قدرت اقرار وکړی او د ده د نعمتونو شکر په ځای راوړی! که نه د قیامت په ورځ سخت پریشان او خپه کېږی کله چه د ده گرد (تول) اعمال وروړاندی شی او د افسوس او د حسرت ګوتی وچېچي. لکه پخپله الله اکرم شانه واعظم برهانه داسی فرمائی:

فَإِذَا جَاءَتِ الطَّامَّةُ الْكُبْرَىٰ ۖ يَوْمَ يَتَذَكَّرُ الْإِنْسَانُ مَا سَعَىٰ ۖ وَبُورَّتِ الْجَنَّةُ لِمَن يَرَىٰ ۝

پس کله چه راشی آفت بلاء لویه (قیامت یا وقت د ورنگ د کفارو جحیم ته او د مؤمنانو نعیم ته) په هغه ورځ به یاد کړی انسان هغه څه چه کړی ئی وی (که خیر وی یا شر په دنیا کښی) او څرګند (ښکاره) به کړی شی دوزخ هر هغه چاته چه وینی ئی (د لیدلو خاوند وی).

تفسیر : یعنی دوزخ به داسی په عام منظر کښی راویست شی چه هر لیدونکی به ئی وینی او هیڅ یو غر او یوه پرده به په منځ کښی نه وی.

فَلَمَّا مَنَّ طَغَىٰ ۖ وَاشْرَا حَيٰوةَ الدُّنْيَا ۚ

پس هر هغه چه سرکشی کری وی (په کفر سره) او غوره کری ئی وی ژوندون لږ خسیس (پر آخرت باندی).

تفسیر : یعنی دنیا ته پر آخرت باندی ترجیح ورکوی او هغه ښه گنی او غوره کوی ئی او آخرت بالکل هیروی.

فَإِنَّ الْجَحِيمَ هِيَ الْمَأْوٰی ۖ وَأَمَّا مَنْ خَافَ مَقَامَ رَبِّهِ ۖ وَنَهَى النَّفْسَ عَنِ الْهَوٰی ۖ فَإِنَّ الْجَنَّةَ هِيَ الْمَأْوٰی ۖ

پس بیشکه دوزخ هم دا (دوزخ د ده) د هستوگنی غای دی او هر هغه څوک چه ویریږی له ودریدلو (په مخ د) رب خپل او منع کری ئی وی نفس خپل له هوا فاحشاتو بدو غوښتنو څخه نو بیشکه جنت هم دا (جنت د ده) د هستوگنی غای دی.

تفسیر : یعنی هغه څوک چه د دی خبری لامله (له وجی) ویریږی چه زه یوه ورغ د الله تعالیٰ په مخ کښی د حساب او کتاب دپاره دریږم. او د دی ویری لامله (له وجی) ئی د خپل نفس په خواش ناکاره کار ونه کړ، او د الله تعالیٰ گرد (تول) احکام ئی ومنل. او له نواهیو څخه ئی ځان وژغوره (وساته)، نو د هغه غای خامخا په جنت کښی دی.

يَسْأَلُونَكَ عَنِ السَّاعَةِ أَيَّانَ مُرْسِمُهَا ۚ

پوښتنه کوی له تا څخه (ای محمده! منکران) د قیامت چه کله به وی وقوع د هغه (قیامت).

تفسیر : یعنی ای محمده! منکران پرله پسې له تانه دغسی پوښتنی کوی چه آخر هغه گری کله راځی؟ او قیامت به کله رابکاره شی؟ او حساب او کتاب به کله قائمیږی؟.

فِيمَا أَنْتَ مِنْ ذِكْرِهِمْ ۖ إِلَىٰ رَبِّكَ مُنتَهِمَا ۖ

په څه کښی ئی ته (ستا څه کار دی) له ذکره پوهیدلو څخه د هغه (قیامت څخه بلکه تا لره علم نشته) خاص رب ستا ته ده انتهاء د دغه (علم د قیامت چه کله به وی)

تفسیر : یعنی د هغه پوره ورسول ستا کار نه دی که هر څومره پوښتنی وشي هیچا ته دا پته خبره ښکاره کیدونکی نه ده او د دی کار پوره علم الله تعالی ته معلوم دی. حضرت شاه صاحب لیکي چه له دیرو پوښتنو څخه هم دی ځای ته رسیدلی دی چه پرته (علاوه) له الله اکرم شانه واعظم برهانه نور نمرد (تول) خلق تری بی خبر دی.

إِنَّمَا أَنْتَ مُنْذِرٌ مِّنْ يَّخْشَاهُ ۝۲۵

بیشکه ته (ای محمده) ویروونکی ئی د هغه چا چه ویږیږی له (عذاب د) هغه (قیامت) نه.

تفسیر : یعنی ای محمده ستا کار د قیامت د خبرو اورول او د خلقو ویروول دی که د چا په زړه کښی د بلی ورځی څه ویره وی یا د آخرت د ویری استعداد پکښی وی نو هغه به ویږیږی او د قیامت له خوفه ورته تیاری کوی گواکی ستا د ویروولو د نتیجی اعتبار یواځی د هغو کسانو په حق کښی دی چه له هغو څخه د گټی (فائدی) اخیستلو امید وی او اهلیت ئی لری، که نه نااهل سری له انجامه غافل شوی هم داسی په فضولو بحثونو کښی لویږی چه قیامت به کله او په کوم تاریخ او په کوم کال کښی واقع کیږی؟.

كَانَ هُمْ يَوْمَ يَرَوْنَهَا لَمْ يَلْبَثُوا إِلَّا عَشِيَّةً أَوْ ضُحَاهَا ۝۲۶

گواکی دغه (منکران) په هغی ورځی کښی چه وویښی دغه (قیامت داسی به گټی) لکه چه نه ئی و گری ځنډ (ایسارتیا) (په دنیا یا قبورو خپلو کښی) مگر (په قدر د) ماښام آخر د ورځی یا په قدر د څاښت.

تفسیر : یعنی اوس خو شور لگوی چه د قیامت په راتلو کښی ولی دومره ځنډ (ایسارتیا) او دیل وشو؟ ولی ژر نه راځی؟ مگر په هغه وقت کښی به دوی ته څرگنده (ښکاره) شی چه قیامت خورا (دیر) ژر راغلی او هیڅ معطلی او دیل په کښی پېښ شوی نه دی.

تمت سورة النازعات بفضل الله تعالى ومنه وكرمه

سورة عبس مكية وهى (٤٢) آية وفيها ركوع واحد رقمها (٨٠) تسلسلها حسب النزول (٢٤) نزلت بعد سورة النجم

د «عبس» سورت مكى دى (٤٢) آيته (١) ركوع لرى په تلاوت كښى (٨٠) په نزول كښى (٢٤) سورت دى وروسته د «النجم» له سورتته نازل شوى دى.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شروع کوم په نامه د الله چه ډیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

حضرت رسول اکرم صلى الله تعالى عليه وسلم د قريشو له غځينو غټانو سره د اسلام په نسبت څه خبرى کولى او دوى ئى پوهول په دى منځ كښى يوړوند مسلمان عبد الله بن ام مكتوم رضى الله تعالى عنه د دوى په خدمت ورحاضر شو او د رسول الله صلى الله عليه وسلم توجه ئى ځان ته وړآپوله چه «يا رسول الله د دى آيت مراد څه دى؟ ماته له هغه څخه يو څه راوښيئ همغسى چه الله تعالى تاته درښوولى دى!» حضرت د دى رانده له دى بى وخته پوښتنى څخه لږ خپه شو او ښائى چه د ده مبارك په زړه كښى داسى كومه خبره هم تيره شوى وى چه زه اوس په مهمو خبرو كښى مشغول او بوخت يم كه د قريشو دا غټان په ښه ډول (طريقه) وپوهولى شم گوندى وى چه دوى د اسلام په لورى راشى او د دوى له سببه نور ډير كسان هم مسلمانان شى او حال دا دى چه عبد الله بن ام مكتوم مسلمان دى او د هغه دپاره نور ډير وقتونه هم شته چه په هغو كښى خپلى داسى پوښتنى وكړى او تعليم حاصل كړى هغه نه گورى چه كه زه له دغى بااثر و بارسونو خلقو څخه سترگى واړوم او ده ته التفات وكړم نو ځما دا وضعيت به په هغو باندې لږ شاق تير شى او شايد چه هغوى به بيا ځما خبرو ته لكه اوس غور و نه نيسى. لنده ئى دا چه دوى منقبض شول او د انقباض نښى د دوى په وچولى (تندى) كښى ښكاره شوى په دى خبره باندې دا آيت نازل شول. په رواياتو كښى راغلى دى چه وروسته له دى كله به چه دغه پړوند حضرت رسول الله صلى الله عليه وسلم په مخ كښى راتللو نو دوى به د ده زيات تعظيم كاوه او ورته ويل به ئى «مرحبا بمن عاتبنى فيه ربى».

عَبَسَ وَتَوَلَّى ۖ أَنْ جَاءَهُ الْأَعْلَى ۝

وچولى (تندى) تريو كړ (محمد) او مخ ئى وگرځاوه د دى لامله (له وجى) چه راغى ده ته پړوند (عبد الله او قطع ئى كړ كلام د محمد په منځ د ده او

د اشرافو د قریشو کښی

تفسیر : یعنی د پیغمبر په وچولی (تندی) کښی د یوه رانده له راتللو څخه ګونځی ولویدی او خپل مخ ئی تری واراوه او ښائی چه ده ته د دی رانده د معذوری د مات زړه او د طلب صادق لحاظ کول ډیر په کار و حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي «دا خبره ګواکي د نورو په مخ کښی له حضرت رسول صلی الله علیه وسلم څخه ګله ده نو ځکه ئی د غائب په صیغه ذکر کړی دی په مخ کښی ئی پخپله رسول صلی الله علیه وسلم ته خطاب فرمایلی دی» محققین وائی چه دا د متکلم د تکریم او د استعیاء او د مخاطب د زیات شرافت او کرامت نښه ده چی د عتاب په وقت کښی هم مخامخ د دی خبری نسبت نه ورته کوی او په مخ کښی د خطاب په صیغه د التفات صنعت خطاب ورته کوی چه د اعراض شبهه ورکه شی. برسیره په دی هغه خبره له پخوانی خبری څخه نرمه پسته ده. والله اعلم.

وَمَا يَذْكُرُكَ إِلَّا دُكْرًا لَا يَذْكُرُ لَكَ وَلَدًا وَأَوْيَدٌ كَرَفَتْنَفَعَهُ الذِّكْرُ ٥

او څه شی پوه کړی ئی ته (ای محمده له احواله د دی رانده) ښائی چه هغه (پروند) به پاک شی (په تعلیم د تا له معاصیو له بدو اخلاقو) یا به ذکر پند واخلی پس نفع به ورسوی ده ته ذکر پند (د تا).

تفسیر : یعنی هغه پروند طالب صادق وه تاسی ته څه معلومه ده چه ستاسی د توجه له فیضه به د هغه حال زیات اصلاح کیده او د هغه نفس به لا پاکیده. یا به ستاسی کومی خبری د دوی په غوړونو کښی ځای نیوه ښائی چه ستاسی په اخلاص پوهولو څخه به هغه په یوه شی پوهیده او بله ورځ به ورته په کار ورتله.

أَمَّا مَنْ اسْتَعْنَى ٥ فَانْتَ لَهُ تَصَدَّى ٦ وَمَا عَلَيْكَ إِلَّا يَرْكَبُ ٧

او هر هغه څوک چه استغناء ئی کړی ده (پروا نه کوی د هدایت) نو ته هغه ته قصد کوی (د هغه د مسلمانی په فکر کښی ئی) او نشته پر تا باندی هیڅ الزام چه هغه پاک نشی (په اسلام سره).

تفسیر : یعنی هغه خلق چه د خپلی مغروری او متکبری او لوئی په سبب د حق پروا نه لری او لوی هغوی ته اجازه نه ورکوی چه الله تعالی او رسول الله صلی الله علیه وسلم ته سر ښکته کړی، ته ولی په هغوی پسی ګرځی او غواری چه هر ورو (خامخا) هغوی مسلمانان شی او د هغوی د

اسلام اثر په نورو هم ولویږي. حال دا دی چې د الله تعالیٰ له پلوه (طرفه) پر تاسی باندی هیڅ یو الزام نشته چې دا متکبر مغرور او لوئی خوښوونکی سری ولی په لاره نه دی راغلی؟ په تاسی دا فرض ؤ چې هغوی ته دعوت او تبلیغ وکړی او دا کار تاسی وکړ زیات له دی نه د دی بی پروا متکبرانو په فکر کښی په دی اندازی لویدل په کار نه دی چې رښتینی طالبان او مخلص ایمانداران ستاسی له توجه څخه بی برخی پاتی شی. یا د داسی معاملی ظاهری سطحی ته کتلی، د خلقو په زړونو کښی داسی یو خیال پیدا شی چې د پیغمبر صلی الله علیه وسلم زیاده توجه لویانو بدایانو ته ده او غریبانو او بی وځلو ته ئی فکر نشته. د داسی چتی (بیکاره) خیالاتو له خوریدلو څخه هغه بد اثرونه چې د اسلام په عام دعوت باندی لویږی له دی گټی (فائدی) څخه خورا (دیر) زیات تاوان لری چې تاسی د دی څو متکبرانو غټانو له مسلمانی څخه په خپل زړه کښی غوره کړی دی.

وَأَمَّا مَنْ جَاءَكَ يَسْعَىٰ ۖ وَهُوَ يَخْشَىٰ ۚ

او هر هغه څوک چې راشی تاته په تلوار سره (لپاره د طلب د خیر) حال دا چې دی ویریږی (له الله نه)

تفسیر : یعنی دغه د خیر طالب عبد الله بن ام مکتوم رضی الله تعالیٰ عنه له الله جل جلاله څخه ویریږی یا له دی څخه ویریږی چې ستاسی ملاقات به ورته نه میسر کیږی یا دا چې دی پروند دی له دی نه ویریږی چې څوک به ئی لاس ونه نیسی چې چیری ونه لویږی یا له کوم شی سره ونه لگیږی یا داسی خیال وکړی چې زه د پیغمبر صلی الله علیه وسلم زیارت ته ځم کیږی چې غلیمان (دښمنان) په لاره کښی ماته څه ضرر راوړسوی.

فَأَنْتَ عَنْهُ تَلَهَّى ۚ

پس ته (ای محمده) له هغه (پروند طالب الخیر څخه) مخ گرځوی (مشغولیږی تغافل کوی له کفارو سره خبری کوی).

تفسیر : حال دا دی چې له هم داسی سری څخه گټه (فائده) واخلي او د اسلام دپاره کار وکړی. وائی چې هم دی ږانده ابن ام مکتوم غفره واغوسته او د اسلام بیرغ ئی په اوږه کیښوده. او د قادسیی په جهاد کښی شریک شو تر دی چې په جهاد کښی ئی شهادت وموند رضی الله تعالیٰ عنه و ارضاه! روایت دی چې حضرت محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم د دی آیت له نزوله وروسته هیڅکله مخ نه و تریو کړی په مخ د فقراؤ کښی.

كَلَّا إِنَّمَا تَدْكُرُونَ ۝ فَمَنْ شَاءَ ذَكِّرْهُ ۝

مه کوه بیا داسی (خُککه چه) بیشکه دا (سورت) یوه تذکره پند دی (له) جانبه د الله (تولو ته) نو هغه خوک چه غواړی و دی منی دغه (پند د قرآن)

تفسیر : یعنی که متکبر اغنیاء قرآن کریم ونه لولی او د هغه پند ته غور کښینږدی نو ځان ته ضرر رسوی ځکه چه قرآن مجید د هغو څه پروا نه لری نه تاسی ته ښائی چه دومره زیات د هغوی فکر وکړئ. پر تاسی باندی دومره دی چه خپل عمومی تبلیغ او پند ووايي که خوک خپله گنه (فائده) غواړی نو ځان دی پری پوه کړی او و دی لولی او عمل دی پری وکړی.

فِي صُحُفٍ مُّكْرَمَةٍ ۝ مَّرْفُوعَةٍ مُّطَهَّرَةٍ ۝

(دغه قرآنی آیات لیکلی شوی دی) په پاڼو عزتناکو (عند الله په لوح محفوظ کښی) چه پورته دی په قدر او عظمت کښی پاک کړی شوی دی (له رسیدو د شیاطینو او له نورو تولو عیبونو نه).

تفسیر : یعنی آیا د دی مغرور او لوئی خوشوونکی له منلو څخه د قرآن عزت او وقعت زیاتیږی؟ قرآن مجید خو هغه پاک کتاب دی چه آیتونه ئی په آسمان کښی نهایت معزز او لویه مرتبه لری او په پاکو پاڼو کښی لیکلی شوی دی او په ځمکه کښی هم اخلاصمن مسلمانان د هغه خورا (دیر) زیات عزت او احترام ساتی او په دیر تقدیس او تطهیر ئی په لوړو (اوچتو) ښو ځایونو کښی ږدی.

بِأَيْدِي سَفَرَةٍ ۝ كِرَامٍ بَرَرَةٍ ۝

په لاسونو د (ملائکو) لیکونکیو عزتمنو نیکو.

تفسیر : یعنی هلته ئی پرښتی لیکي او سم له هغه سره وحی راځی او دلته ئی هم په پاڼو باندی لیکونکی او ټولونکی د دنیا د خورا (دیر) لویو سړیو او ښو خلقو څخه پرښته خوی د پاک الله بندگان دی چه هغوی د قرآن کریم د هر راز (قسم) تزئید، نفس او تحریف، تبدیل څخه ځانونه ژغوری (ساتی) او هغه تل همغسې پاک ساتی.

قُتِلَ الْإِنْسَانُ مَا أَكْفَرَهُ^{١٤}

لعنت (هلاک) کړی شوی دی په (کافر) انسان چه شی کافر کړی ئی دی
(باعث کړی ئی دی په کفر).

تفسیر : یعنی د قرآن کریم غوندی د لوی نعمت هیڅ قدر او عزت ئی ونه پیژنده او د الله تعالیٰ حق ئی پر ځای نه کړ. او له دی نه ئی هیڅ اندیښنه ونه کړه چه.

مِنْ أَيْ شَيْءٍ خَلَقَهُ^{١٥} مِنْ نُّطْفَةٍ^ط

له څه شی څخه پیدا کړی دی (الله) هغه (انسان فرمائی الله) له نطفی (قطری
د منی) څخه.

تفسیر : یعنی که لږ څه دغه انسان خپل اصل ته فکر وکړی چه دی له څه شی څخه پیدا شوی
دی؟ د یوه ناڅیز او بی قدر څاڅکی له اوبو څخه پیدا شوی دی چه هیڅ حس، شعور، حسن،
جمال، عقل، کمال، ادراک، واک (اختیار) او نور په کېنې نه و. او دا گرد (تول) شیان الله
تعالیٰ له خپلی مهربانی څخه وربښلی دی چه اوس ئی عمومی حقیقت داسی ښکاری آیا ده ته دا
لوئی، غرور څه مناسبت لری؟ او ښه نه وربښکاری او نه ښائی چه خپل اصلی حقیقت او د الله دا
گرد (تول) انعام او اکرام هیر کړی؟ او د الله تعالیٰ د داسی پند ورکولو او وینا مورد وگرځی؟
څوک چه خپل ځان او حقیقت نه پیژنی او د الله تعالیٰ د دی گردو (تولو) احساناتو او نعمتونو
قدر نه کوی نو داسی احسان هیروونکی ته شرم په کار دی.

خَلَقَهُ فَقَدَرَهُ^{١٦} ثُمَّ السَّبِيلَ يَسَّرَهُ^{١٧}

پیدا کړی دی (الله) دغه (انسان) پس په اندازه ئی کړ ده لره (هیئت او
صورت اندامونه د مور په نس کېنې) بیا ئی لاره ورآسانه کړی ده ده ته
(لاره د وتو د ده له گیدی د موره).

تفسیر : یعنی لاسونه، پښی او نور گرد (تول) اعضاء او قواوی ئی له هم هغه یوه څاڅکی اوبو
څخه د مور په نس کېنې د احسن الخالقین توب په اقتضاء په یوه ځان ته شکل او خاص اسلوب
او اندازه ورجوړ کړی او هیڅ یو شی ئی نامناسب او خراب او خلاف له حکمت نه دی ورروغ
کړی. بیا ئی لاره ورآسانه کړی ده ده ته یعنی د ایمان او د کفر د ښو او د بدو پوه ئی

ورکره . یا دا چه د مور له نس څخه ئی په آسانی سره راوویست .

ثُمَّ أَمَاتَهُ فَأَقْبَرَهُ ۝۱۱

بیا (الله) مړ کړ هغه (انسان لره) نو په قبر کېنئ ئی کیښود ده لره .

تفسیر : یعنی وروسته له مړینې څخه د هغه مړی د خښولو هدایت ئی ورکړ تر څو چه د ژوندیو په نزد بی حرمته نه شی .

ثُمَّ إِذَا شَاءَ أَنشَرَهُ ۝۱۲

بیا هر کله چه اراده وفرمائی (الله د انسان د بیا ژوندیتوب نو ئی) ژوندی کوی ده لره (لپاره د جزاء) .

تفسیر : یعنی هغه الله تعالیٰ چه یو ځلی انسان ته حیات او بیا ممات ورکوی او خښوی ئی اختیار لری چه هر وخت ئی وغواړی بیا ئی ژوندی کوی او له قبره ئی وباسی ځکه چه اوس هم هیچا د هغه قدرت نه دی سلب کړی . په هر حال هغه څوک چه خلق پیدا کوی او دنیا ته ئی راولی بیا ئی وژنی او برزخ ته ئی بیانی او بیا ئی ژوندی کوی او د حشر په میدان کېنئ ئی ودروی . نو د داسی قادر او مقتدر ذات پند آیا د اعراض او انکار وې (لایق) دی؟ چه گرد (تول) امور ئی په واک او اختیار کېنئ دی آیا د هغو نعمتونو سپکتیا کوم سړی لره ښائی؟ بلکه هر انسان ته لازم دی چه د رب المنان د احسان قدر وکړی .

كَلَّا لَمَّا يَقْضِ مَا أَمَرَهُ ۝۱۳

بیخی نه دی کړی (کافر) هغه شی چه امر حکم کړی دی ده ته (دغه الله د هغه) .

تفسیر : یعنی سړی هیڅ کله د خپل خالق حق نه دی پیژندلی او هر څه حکم ئی چه ورکړی وی تر اوسه پوری ئی په ځای نه دی راوړی .

تنبیه : ابن کثیر رحمه الله علیه « کلا لما يقض ما امره » له « ثم اذا شاء انشره » سره لگولی دی یعنی کله چه غواړی هغه ژوندی کوی او پورته کوی ئی . اوس داسی نه کوی ځکه چه د دنیا د ودانۍ په نسبت د ده حکم (کونی) او (قدری) دی او دا ئی تر اوسه پوری پای (آخر) ته نه

دی رسولی. نو هیثوک داسی نشی ویلی چه ولی اوس قیامت نه قائمیوی؟

قَلِيلٌ نَّظَرَ الْإِنْسَانُ إِلَى طَعَامِهِ ۝

نو ودی گوری انسان طرف د طعام خپل ته.

تفسیر : رومی د انسانانو د پینا کیلو او مر کیلو ذکر اوس د هغه د ژوندون او د بقاء د سامان داسی یادونه کوی چه.

إِنَّا صَبَبْنَا الْمَاءَ صَبًّا ۝ ثُمَّ شَقَقْنَا الْأَرْضَ شَقًّا ۝

بیشکه مونږ تونی کری دی اوبه (له ورینغو څخه) توپول بیا څیری کری ده مونږ ځمکه څیرول.

تفسیر : یعنی د یوه تنکی وانه څه طاقت دی چه ځمکه څیری کوی او زرغونیږی دا د قدرت لاس دی چه ځمکه څیروی او هغه او نوری راز راز (قسم قسم) غلی، دانی، میوی او نور ترکودی (ترکارنی) او نباتات ځنی راویاسی.

فَأَنْبَتْنَا فِيهَا حَبًّا ۝ وَعِنَبًا وَقَضْبًا ۝ وَزَيْتُونًا وَنَخْلًا ۝ وَحَدَائِقَ غُلَبًا ۝ وَفَاكِهَةً وَأَبًّا ۝ مَّتَاعًا لَّكُمْ وَلِأَنْعَامِكُمْ ۝

بیا مو زرغونی کری دی په هغی (ځمکی) کینی دانی او انگور او منه، ترکاری. او زیتون خوونه او خرما او باغونه گن (له جهته د دیروالی د ونو نه). او (تازه) میوی او (وچی میوی یا) وانه (ومو کرل دغه ټول څیزونه) دپاره د نفع د تاسی او د حیواناتو د تاسی.

تفسیر : یعنی ځینی شیان ستاسی په کار درځی او ځینی ستاسی د حیواناتو په کارپی.

فَإِذَا جَاءَتِ الصَّاعَةُ ۝

نو کله چه راشی سخت آواز غوړونه کنوونکی (د دوهمی نفخی).

تفسیر : یعنی داسی سخت غوړ چه په هغه غوړونه کښی له دی څخه مراد د نفخ الصور غوړ دی.

يَوْمَ يَفِرُّ الْمَرْءُ مِنْ أَخِيهِ ۖ وَأُمُّهُ وَأَبِيهِ ۖ وَصَاحِبَتِهِ
وَبَنِيهِ ۖ لِكُلِّ امْرِيٍّ مِّنْهُمْ يَوْمَئِذٍ شَتَّىٰ يُغْنِيهِ ۖ

هغه ورځ چه تنبتي به سړی له خپله وروره او له خپلی مور او له پلاره او له خپلی ملگری (ښځی) او له خپلو ځامنو. هر سړی لره له هغو څخه په دغی ورځی کښی به یو حال وی چه بی پروا کوی ئی (له نورو له احوالو نه).

تفسیر : یعنی په هغی ورځی کښی به هر څوک د خپل ځان په فکر کښی وی هیڅ یو له احبابو او خپلوانو څخه به د بل په فکر کښی نه وی بلکه له دی ویری چه بل څوک ځما نیکی وانخلي یا د خپل حق غوښتنه ونه کړی یو له بله تنبتي.

وَجُودًا يَوْمَئِذٍ مُّسْفَرَةً ۖ صَاحِبَةً مُّسْتَبْشِرَةً ۖ

ځینی مخونه به په دغی ورځی کښی روښانه (وی د ایمان له رڼا) خنډیدونکی خوشاله به وی (په موندلو د کرامت چه مؤمنان دی)

تفسیر : یعنی د مؤمنانو له څیری څخه به خندا او خوشالی ښکاری چه شکر له عذابه خلاص او د الله تعالیٰ په کرامت سره مو اختصاص وموند او د ایمان له نوره به ئی مخونه روښانه وی او له ډیره مسرته به خاندی او خوشاله به اوسی.

وَجُودًا يَوْمَئِذٍ عَلَيْهَا غَبَرَةٌ ۖ تَرْهَقُهَا قَلَرَةٌ ۖ

او ځینی مخونه په دغی ورځی کښی په دوی باندی به گرد وی پټ کړی به وی هغه مخونه (گرد) ظلمت او توروالی.

تفسیر : یعنی د کافرانو په څیرو باندی به د غم او کدورت او خپګان دوری بریښی او د فسق

او فجور ظلمت او تیاره به ئی بی توری کری.

أُولَئِكَ هُمُ الْكَافِرَةُ الْفَجْرَةُ ۝

دغه تول (تورمخی) هم دوی دی (بی شرم) کافران فاجران.

تفسیر : یعنی بی حیا کافرو ته هومره چه وویل شی دوی له خپلی خبری څخه نه اوری، نه له الله جل جلاله شرمیږی او نه له خلقو او نه له لوی ورځی څخه ویریږی او په حقوق الله او حقوق العباد کبی خیانت او تری انکار کوی څرنگه چه دوی جمع کری دی کفر سره له فجوره نو جمع به کری الله تعالی توروالی د مخونو سره ئی گردد.

تمت سورة عبس بفضل الله تعالى ومنه وكرمه

سورة التکویر مکیه وهی تسع و عشرون آیه و فیها رکوع واحد رقمها (۸۱) تسلسلها حسب النزول (۷) نزلت بعد سورة تبت

د «التکویر» سورت مکی دی (۲۹) آیه یوه رکوع لری په تلاوت کبی (۸۱) په نزول کبی (۷) سورت دی وروسته د «تبت» د سورت څخه نازل شوی دی.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ ۝

شروع کوم په نامه د الله چه دیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

إِذَا الشَّمْسُ كُوِّرَتْ ۝

کله چه (د) لمر (رنا) ونغبتله شی (نور ئی لار شی).

تفسیر : کواکی د لمر هغه اوږدی شغلی به چه تودوخی رنا ورڅخه وځی ونغبتلی شی او لمر به بی نوره شی او د خیدک (پنیر) چکی ته به ورته وی یا به هیڅ نه ښکاری.

وَإِذَا النُّجُومُ انْكَدَرَتْ ۝

او کله چه ستوری خر شی (یا راولویږی په غمکه).

تفسیر : یعنی ستوری به راولپنډی او رڼا به نه لری.

وَإِذَا الْجِبَالُ سُيِّرَتْ ﴿٥٤﴾

او کله چه غرونه روان کړل شی.

تفسیر : یعنی غرونه به له خپلو ځایونو څخه روانیږي او په هوا کېي به الوځي او گرځي به.

وَإِذَا الْعُشُورُ عُظِّلَتْ ﴿٥٥﴾

او کله چه د لسو میاشتو بلاری اوبی خوشی کړی شی (اوبیان به ورسره نه وی).

تفسیر : اوبی د عربو له ښو بودهؤ (څاروو) څخه دی او هغه اوبه چه د لسو میاشتو بلاریه وی او له هغی د شودو او جونگی (بجی) څیگیلو هیله (امید) نژدی وی پر دوی ډیر گرانه وی خو د قیامت د ویروونکی زلزلې په وخت کېي به د هغه نفیس او عزیز او گران مال پوښتنه به هم ونه کړه شی یا د هغه خاوند به دغومره خپه او پریشانه وی چه د داسی عزیز او گران مال له احواله به غافل وی یا دا چه ورپڅ به معطله کړه شی له بارانه. یا ځمکه پاتی کېي له فصله دا خبر چه «د ریلونو او موټرو او د طیارو او د نورو عصری نواقلو له تگ او راتگ څخه به اوبان نشی تللی» محض یو ظرافت دی.

وَإِذَا الْوُحُوشُ حُشِرَتْ ﴿٥٦﴾

او کله چه وحشی ځناوران راټول کړل شی (لپاره د قصاص اخیستو یو له بله).

تفسیر : یعنی هغه ځنگلی ځناوران به چه تل د سړیو له ویری لری تنبتي له ډیری ویری ښارونو ته راځي او له کورنیو بودهؤ (څاروو) سره به ملگرتوب خوښوی لکه چه اوس هم ډیر ځلی د خوف او ویری په وقت کېي هم داسی لیدل کېي څو کاله پخوا له دی نه د (هند) گنګا او جمنا په سیند کېي سخت سیلاب راغی خلقو وکتل چه یو لوی تل اوبه وړی او په هغه باندی سړیو بودهؤ (څاروو) مارانو او نورو ژوندیو ځانونه ټینگ نیولی دی او یو په بل باندی څه تعرض نه کوی هر یو د خپل ځان په فکر کېي دی پرته (علاوه) له دی د یخنۍ په وخت کېي کله

کله لیدلی شوی دی چه ځینی غیروونکی ځناوران کلیو او ښارونو ته ننوځی.
تنبیه : ځینو مفسرینو د «حشر» معنی مړه کول او ځینو مړه کول بیا ژوندی کول لیکلی دی
والله اعلم.

وَإِذَا الْبِحَارُ سُجَّتْ ﴿٦﴾

او کله چه بحرونه سیندونه سره گډ کرل شی (تریخ له خواړه سره یا ډیر
سخت گرم شی یا وچ کری شی نو پکښی به پاتی نشی یو څاڅکی د اوبو).

تفسیر : یعنی د لویو لویو سیندونو اوبه به له ډیرو خوتیدلو څخه د بخار او براس په ډول
(طریقه) کیږی چه د هغو له تودوخی څخه به په محشر کښی کفارو ته سخت ربر (تکلیف)
پښیږی او د تناره په شان به د سیندونو له منځه سخت سوځوونکی اور او د بخار او براسونو
غروسکی پورته کیږی یا کله چه دریابونه بل کر شی نو وگرځی اور.

وَإِذَا النُّفُوسُ زُوِّجَتْ ﴿٧﴾

او کله چه نفسونه جوړه کرل شی (پیوست کرل شی ارواح له جثو سره یا یو
ځای کرل شی هر څوک له مثل خپل سره نیکان له نیکانو بدان د بدانو سره)

تفسیر : یعنی مسلمان له مسلمان سره او کافر له کافر سره بیا هر راز (قسم) عمل کوونکی
که ښه وی که بد لکه له خپل همجنس عمل کوونکی به سره مله شی د عقائدو، اعمالو، اخلاقو
او نورو په اعتبار به له هر یوه څخه بیل بیل ټولگی جوړیږی یا دا چه ارواح به له خپلو اجسامو
سره جوړه کرل شی.

وَإِذَا الْمَوْءِدَةُ سُئِلَتْ ﴿٨﴾ بِأَيِّ ذَنْبٍ قُتِلَتْ ﴿٩﴾

او کله چه له جینع ژوندی خښه کری شوی څخه وپوښتیدله شی (داسی) چه
په کومی گناه وژلی شوی ده (دا جینع).

تفسیر : د جاهلیت په عربو کښی قاعده وه چه پلار به خپله جینع په ډیره بیرحمی سره ژوندی
په ځمکه کښی خپوله. ځینو به د نیستی او غریبی، یا د هغی د واده د اخراجاتو له ویری
داسی کول. او ځینی به له دی شرمیدل چه څنگه به خپله جینع بل چاته ورکړم چه هغه می څوم

وباله شی قرآن کریم خبر ورکر چه د دی مظلومانو په نسبت به هم په قیامت کښی پوښتنی وشي
چه په کومه گناه ژوندی خښی شوی دی؟ داسی ئی مه گنئ چه دا مو اولاد دی په دوی باندی مو
هر څه چه زده غواړی هغه کولی شی بلکه د اولادتوب له پلوه ستاسو دا جرم لا درنږی.

وَإِذَا الصُّحُفُ نُشِرَتْ ۖ وَإِذَا السَّمَاءُ كُشِطَتْ ۖ

او کله چه اعمال نامی وغورولای خواره کړی شی او کله چه آسمان د پوستکی
په شان وویستلی شی (له خپله عحایه).

تفسیر : لکه چه د حیواناتو له حلالولو او پوستکی وښکلو څخه وروسته د هغه گرد (تول)
اعضاء او رگونه او پلی او نور ښکاری هم داسی د آسمان له پرانیستلو څخه وروسته گرد (تول)
پاس شیان لیدل کیږی او د غمام نزول به وشي چه د هغه ذکر به نولسمه پاره کښی په « ویدم
تشقق السماء بالغمام » سره شوی دی.

وَإِذَا الْجَحِيمُ سُعِرَتْ ۖ وَإِذَا الْجَنَّةُ أُزْلِفَتْ ۖ

او کله چه دوزخ بللی لمبی کړ شی (کافرانو ته) او کله چه جنت نژدی کړ
شی (مؤمنانو ته).

تفسیر : یعنی کفارو ته دوزخ په ډیر زور او شور او بلو لمبو سره ورښکاره کاوه شی او جنت
متقیانو ته ورژدی کیږی چه د هغه ډول او سینگار به جنتیانو ته خورا (ډیر) ښه خوښوونکی او
مسرت ښوونکی وی نو په دغه وقت کښی.

عَلِمَتْ نَفْسٌ مَّا أَحْضَرَتْ ۖ

پوه به شی هر نفس په هغه شی چه حاضر کړی ئی وی (له خیر او له شره).

تفسیر : یعنی هر یوه ته به دا پته ولگیږی او ورمعلومه به شی چه له ده سره د نیکی یا د
بدی غومره پټکه (ذخیره) او سرمایه شته چه له ځان سره ئی راوړی وی.

فَلَا أُقْسِمُ بِالْخَنَسِ ۖ الْجَوَارِ الْكُنَسِ ۖ

نو قسم خورم زه په (ستوریو) بیرته گرځیدونکیو سمو تلونکیو پتیدونکیو باندی.

تفسیر : دیر ستوری لکه زحل مشتری مریخ زهره او عطارد کله له مشرق څخه د مغرب په لوری کله سم کله کاږه ځی کله گړندی او کله ورو خوځیږی کله د لمر کله د سپوږمی څنگ ته نژدی کیږی بیا څو ورځی پتیدوی.

وَإِلَّٰلِ إِذَا عَسَّسَ ۖ وَالصَّبْرِ إِذَا تَنَفَّسَ ۝۱۸

او (قسم خورم زه) په شپې کله چه راوخیژی مخ راوگرځوی (په تیارو خپلو سره) او (قسم خورم زه) په صبا کله چه سا ووهی راوخیژی (روښانه شی).

تفسیر : یا کله چه شپه راشی یا لاړه شی. د «عسس» لفظ دوه معنی لری. حضرت شاه عبد العزیز رحمه الله علیه لیکي گواکي لمر ته ئی په لامبو وهونکی کب او مهی سره تشبیه ورکړی او د لمر هغه وړانگی ئی چه له لمر څخه پخوا خیژی او خوریږی د مهی لکی ته مشابه او ورته کړی دی هغسی چه مهی په سیند کښی پت تیریږی او د هغه له سا وهلو څخه اوبه تیندکي وهی او سره خوریږی هم دا راز (قسم) لمر هم پخوا تر سپیده داغ او لمر بریښی، ځینی وائی نه سهار له سا څخه مراد د سهار هغه نسیم او وږمه ده چه د پسرلی په موسم کښی له سپیده داغه راهیسی چلیږی.

تنبیه : د دی قسمونو مناسبت له راتلونکی مضمون او خبری سره دا دی چه د دی ستوریو تلل، ودریدل بیرته گرځیدل پتیدل او د پخوانیو پیغمبرانو د پرله پسې وحی د راتللو یوه نمونه ده چه تر یو مدت پوری د هغی له نښی پاتی کیدلو څخه وروسته د هغو پاتی کیدل او پتیدل شپې ته ورته دی په رښتیا سره چه هغه توره تیاره پیږی چه د حضرت خاتم المرسلین د ولادت باسعادت څخه پخوا پر دنیا تیره شوی ده چه د حق او باطل فرق او توپیر (تفاوت) پکښی نه کیده او د وحی علام او نښی پکښی نه ښکاریدلی د یوی توری شپې نمونه وه وروسته په نور سره لکه رڼا ورځ روښانه کړی ده گواکي د پخوانیو پیغمبرانو رڼا لکه د ستوریو رڼا وه او دا نور الاعظم او لویه رڼا لکه لویی پلوشی لرونکی لمر دی. څنگه ښه ویلی شوی دی.

فانه شمس فضل هم کواکبا یظهرن انوارها للناس فی الظلم
حتی اذا طلعت فی الکون عم هدا ها العالمین و احیت سائر الامم
انبیا دی لکه ستوری، د فضل لمر دی محمد

په رڼا د دوی تل درومی، خلق په لوری د احد
په بعثت د محمد شوه، دنیا ټوله منوره

سپین تور زیر او سور تول منتفع شول له احمد
 غیبنی علماء وائی چه د ستوریو دا سم او کور تگ او پتیدل بیرته گرځیدل په علم ملکوت کښی
 د پرستو تگ او راتگ او پتیدلو ته ورته دی. د شپې تیریدل او د سهار راتلل د قرآن کریم په
 سبب د کفر او ظلمت لری کیدل او د هدایت د نور له شو ښکاره کیدلو سره مشابه دی. سم له
 دی وینا سره د مقسم به مناسبت له مقسم علیه سره له لری ښکاری والله اعلم
 او د پاس قسمونو جواب دا دی چه الله اکرم شانه و اعظم برهانه داسی فرمائی:

إِنَّهُ لَقَوْلُ رَسُولٍ كَرِيمٍ ﴿٩٩﴾ ذِي قُوَّةٍ عِنْدَ ذِي الْعَرْشِ
 مَكِينٍ ﴿١٠٠﴾ مُطَاعٍ ثَمَّ أَمِينٍ ﴿١٠١﴾ ط

بیشکه دا قرآن خامخا قول وینا د رسول عزتمن (جبریل) ده چه خاوند د
 قوت زور په نزد د غیښتن (خاوند) د عرش مرتبه والا دی منلی شوی دی
 هلته امین دی.

تفسیر : دا د حضرت جبرئیل علیه السلام صفتونه دی یعنی قرآن کریم چه د الله جل جلاله له
 لوری مونږ ته رارسیدلی دی د وصول دوه وسیلی لری یوه وحی راوړونکی پرشته جبریل علیه السلام
 دوهم غمونږ پیغمبر عربی حضرت محمد صلی الله علیه وسلم د دوی دواړو صفتونه داسی دی چه د
 هغو له ښکاره کیدلو څخه بیا هیچاته د قرآن مجید په منزل من الله او صداقت کښی هیڅ شک
 او شبهه نه پاتی کیږی. د یوی خبری په رښتیا منلو کښی لوی دلیل دا دی چه راوی ئی په اعلیٰ
 درجه سره ثقه، عادل، ضابط، حافظ او امین وی او له هغه چا څخه چه روایت کوی د ده په
 مخ کښی عزت او حرمت لرونکی وی او خورا (دیر) معتبر ثقات د هغه په امانت باندی داده
 وی. کلی اعتماد ولری او د هغه خبری بی له وړاندی وروسته کولو څخه د زړه له کومی ومنی. دا
 گرد (تول) صفتونه په حضرت جبریل علیه السلام کښی شته عزتمن او کریم هغه څوک دی چه
 متقی او دیره پاکی ولری او له الله تعالیٰ څخه خورا (دیر) ویریدونکی وی «ان اکرمکم عندالله
 اتقاکم» په حدیث کښی دی (الکرم التقوی) ذی قوه اشاره ده کامل حفظ، ضبط او د بیان
 کامل قوت ته او د الله تعالیٰ په مخ کښی هغه د لوئی درجی خاوندی دی یعنی د گردو (تولو)
 پرستو څخه د الله تعالیٰ په دربار کښی نژدی ځای لری د آسمان پرښتی د هغه حکم منی څکه
 چه هغوی گردی (تولی) د هغه په امانت اعتبار او عزت باندی خبری دی. دا خو د ملکی رسول
 خبره ده اوس د بشری رسول خبری هم واورى.

وَمَا صَاحِبُكُمْ بِمَجْنُونٍ ﴿١٠٢﴾

او نه دی دا صاحب ملگری ستاسی (محمد) لیونی (لکه چه پری گمان کویئ
تاسو بلکه ښه پوه او هنپیار دی).

تفسیر : یعنی له بعث پخوا تر څلویښتو کلونو پوری تاسی له (محمد) سره لیدلی دی او په دی
اوږده موده کښی مو د هغه د پتو او ښکاره ؤ خبرو تجربه کړی ده خو هیڅکله مو د هغه فریب
دروغ او لیونتوب نه دی لیدلی او تل مو د هغه د رشتیا، امانت، عقل او پوه اعتراف او ستاینه
(صفت) کوله اوس نو ولی بی سبه هغه ته لیونی او دروغجن ویل کیږی؟ لکه چه دا ستاسی هغه
رفیق او ملگری نه دی؟ چه د هغه گرد (تول) احوال تاسی ته ښکاره دی نو اوس داسی سری ته
لیونی ویل آیا لیونتوب نه دی؟ بلکه لیونتوب دی!.

وَلَقَدْ رَاَهُ بِالْأَفْقِ الْمُبِينِ ﴿٣٣﴾

او خامخا په تحقیق لیدلی و (محمد) هغه (جبریل د آسمان) په څنډه
(غاړه) روښانه کښی.

تفسیر : یعنی په مشرقی څنډه (غاړه) کښی د هغی پرنستی یعنی جبریل علیه السلام ښه ئی په
اصلی صورت او ښه شان سره ولیده نو ځکه نشی ویلی چه د هغه په لیدلو کښی به څه تیرواته او
مخالطه پېښه شوی وی. او هغه څوک ئی چه لیدلی په رشتیا سره پرښته وه پخوا له دی نه د
«النجم» په سورت کښی راغلی دی «فاستوی وهو بالافق الاعلی».

وَمَا هُوَ عَلَى الْغَيْبِ بِضَنِينٌ ﴿٣٤﴾

او نه دی دغه (محمد د وحی) پر پتو خبرو باندی بخیل (چه پتوی ئی او
تعلیم د هغی تاسی ته نه کوی).

تفسیر : یعنی دا پیغمبر تاسی ته د هر راز (قسم) پتی خبری که په تیره که په راتلونکی پوری
اړه (تعلق) لری خبر درکوی یا د الله تعالی د اسماء او صفاتو یا د شرعیه ؤ احکامو یا د
مذاهبو د حقیقت او بطلان یا د جنت او دوزخ د خبرو یا له مړینی څخه وروسته د پېښو او په
هغو پوری ترلی خبرو په درښولو کښی لږ بخل هم نه کوی او څه اجرت او باره نه غواړی
نذرانی، بخشش او تعارف ته ئی سترگی نه دی نیولی نو بیا د کاهن لقب ولی ورته ورکاوه
کیږی؟ کاهن د پتو خبرو د یوی وړوکی او جزوی خبری سره ډیر دروغ گدوی او د هغه په
درښولو کښی دومره بخل کوی تر څو چه زیاته نذرانه او بخشش وانه خلی هغه نه وائی او یو

توری ئی له خولی شخه نه وخی د پیغمبرانو لور (اوچت) سیرت د کاهنانو له رتلیو اخلاقو سره
غه نسبت نه لری.

وَمَا هُوَ يَقُولُ شَيْطَانٌ رَّجِيْمٌ ﴿٢٥﴾

او نه ده دا (قرآن) خبره د شیطان رتلی ویشتلی شوی (په شغلو سره).

تفسیر : هیخ کله شیطان د هغو ښو چارو ښوونه نه کوی چه په هغو کښی د بنیادمانو گته
(فائده) او د هغه ملعون تقبیح او مذمت وی بلکه دغه (قرآن مجید) د الله اکرم شانه واعظم
برهانه حق کلام دی.

فَإِنَّ تَذَاهِبُونَ ﴿٢٦﴾

نو چرته غی تاسو (ای منکرانو کافرانو په دی انکار او په خنګ کولو کښی
له قرآنه).

تفسیر : یعنی کله چه دروغ او لیونتوب تخیل، توهم، کهانت او نور گرد (تول) احتمالات
لری شول نو پرته (علاوه) له حق او رښتیا شخه نور څه پاتی شول بیا نو ای منکرانو دا سمه
صافه لاره ولی پریردی؟ او بی لاری ولی غی؟

إِنْ هُوَ إِلَّا ذِكْرٌ لِلْعَالَمِينَ ﴿٢٧﴾

نه دی دا (قرآن) مگر ذکر پند دی (له جانبه د الله) دپاره د خلقو (انس وی
که جن).

تفسیر : هغه گرد (تول) احتمالات چه د قرآن کریم په نسبت ئی پیدا کړی، هغه گرد (تول)
سره غلط دی که تاسی د دی قرآن په خبرو او ښوونو کښی ښه فکر او جاج ووهی. نو دا به
درښکاره شی چه دغه قرآن تول جهان ته ډیر ښه لار ښوونکی او مکمل دستور العمل دی چه په
عمل کولو ئی د دواړو دارینو فلاح او گنتی په لاس راغی. نه دی دا قرآن مگر ذکر پند دی له
جانبه د الله اکرم شانه واعظم برهانه دپاره د خلقو مخصوصاً.

لِمَنْ شَاءَ مِنْكُمْ أَنْ يَسْتَقِيمَ ۖ

هغه چاته چه غواړی قصد کوی له تاسی د سمېدلو خپلو (داسی چه سم برابر لار شی پر لاره د الله تعالی باندی).

تفسیر : یعنی دغه قرآن مجید په تیره بیا هغو لره پند دی چه په سمه لاره تلل غواړی، کوی ټک او عناد ئی نه وی خوښ ټکه چه داسی سړی له داسی پند څخه ډیره ځته (فائده) اخلی.

وَمَا تَشَاءُونَ إِلَّا أَنْ يَشَاءَ اللَّهُ رَبُّ الْعَالَمِينَ ۝

او نه شی قصد کولی تاسی (د سمی لاری) مگر هغه چه اراده وفرمائی الله (د قصد د تاسی د سمی لاری) چه رب پالونکی د (ټولو) عالمیانو دی.

تفسیر : یعنی پخپله قرآن کریم پند دی ولی تاثیر ئی د الله تعالی په مشیت پوری اړه (تعلق) لری چه ځینو باندی اثر کوی او په ځینو نورو باندی د ځینو نورو حکمتونو په سبب څه اثر نه کوی او نور استعدادات هغوی ته ورکوی.

تمت سورة التکویر بفضل الله التقدير فله الحمد والمنة

سورة الانفطار مكية وهى تسع عشرة آية وفيها ركوع واحد رقم تلاوتها (۸۲) تسلسلها حسب النزول (۸۲)

نزلت بعد سورة «النازعات»

د «الانفطار» سورت مكى دى (۱۹) آيت يوه ركوع لري په نزول او په تلاوت په دواړو كښى (۸۲) سورت دى

وروسته د «النازعات» له سورته نازل شوى دى.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ ۝

شروع کوم په نامه د الله چه ډیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

إِذَا السَّمَاءُ انْفَطَرَتْ ۖ وَإِذَا الْكَوَاكِبُ انْتَثَرَتْ ۖ وَإِذَا الْبِحَارُ فُجِّرَتْ ۖ

او کله چه آسمان وچوی خیرى شی او کله چه ستورى راولوېږی تیت په تیت

(گدود) شی او په هغه وقت کښی چه دریابونه گد شی (یو له بله سره او تول یو دریاب شی).

تفسیر : یعنی د ترخو اوبو سیندونه به سره وخوتیږی او د دی تندوبی له سببه به ترخی او خوری اوبه سره گدی ودی شی.

وَإِذَا الْقُبُورُ بُعْثِرَتْ ۝

او کله چه قبرونه سره خیری لاندی باندی کرل شی (او مری ژوندی تری راپورته کرل شی).

تفسیر : یعنی هغه شیان چه د ځمکی په منځ کښی وی د باندی به راغورځی او مری به له خپلو قبرونو څخه (ژوندی) راوځی. هر کله چه وشي دا کارونه قیامت قائمیږی نو

عَلِمَتْ نَفْسٌ مَّا قَدَّمَتْ وَأَخَّرَتْ ۝

پوه به شی هر نفس (په دغه وقت کښی) په هغه خیر او شر خپل باندی چه وړاندی ئی لیږلی وی او چه وروسته ئی پری ایښی وی.

تفسیر : یعنی هغه ښی او بدی چاری چه کری ئی وی یا ئی نه وی کری د خپل عمر او منځ په اول کښی ئی کری وی یا په آخر کښی د هغی ښی بیره ورڅخه پاتی وی او که نه وی پاتی هغه گرد (تول) هلته د ده په منځ کښی راځی.

يَا أَيُّهَا الْإِنْسَانُ مَا غَرَّكَ بِرَبِّكَ الْكَرِيمِ ۝

ای انسانه (کافره!) څه شی مغروره کری ئی ته پخپل رب کریم باندی (چه کافر شوی ئی پری).

تفسیر : یعنی هغه کریم رب آیا د دی خبری وړ (لاشق) و چه ته د خپل جهل او حماقت د هغه به حلم او کرم باندی ډاډه شوی سر به دی ورځنی غراوه؟ تاته خو دا ښه وه چه د هغه له دی کرم څخه به شرمیدی او د حلیم له قهر څخه به ډیر ویریدی ولی چه الله تعالی ډیر کریم دی خو ورسره منتقم او حکیم هم دی نو که دا تیرواته او غرور نه دی نو څه دی چه ته ئی په یوه صفت

پیژنی او له بل صفت ئی سترگی پتوی؟.

الَّذِي خَلَقَكَ فَسَوَّبَكَ فَقَدَاكَ ۝

هغه (رب الکریم) چه پیدا کړی ئی یی ته نو برابر کړی ئی ته (یعنی اندامونه ئی پوره درکړی دی) پس برابر معتدل کړی ئی ته (په خلقت کښی).

تفسیر : یعنی پیدا ئی کړ یو لاس په اندازه د بل سره او یوه سترگه په مقدار د بلی سره . په دی کښی اشارت دی ته چه هر کله دغه رب قدیر په دغه شان سره قدرت لری نو قادر دی په بیا پیدا کولو سره لپاره د حساب او کتاب او جزاء او سزا حضرت شاه صاحب لیکي «جوړه ئی کړ بدن او درسم ئی کړ خصلت». یا مطلب دا چه په حکمت سره ئی ستا د اعضاؤ جوړښت او تناسب در سم کړی دی او ستا په مزاج او اخلاطو کښی ئی اعتدال درپیدا کړی دی.

فِي آتِي صُورَةً مَّا شَاءَ رُكْبِكَ ۝

په هر شان (کامل) صورت سره چه وئی غوښته ترکیب پیوند ئی کړی ته.

تفسیر : یعنی د گردو (تولو) په بنو (صورتونو) کښی لږ او ډیر توپیر (فرق) او تفاوت پیدا کړ او هر یوه ته ئی بیل رنگ، شکل او ډول عنایت کړ او په مجموعی ډول سره ئی انسانانو ته د نورو ساکینانو (جاندارو) په نسبت ښه بڼه (شکل) ورکړه . ځینو پخوانیو پوهانو له دی څخه دا مراد اخیستی دی که الله تعالی اراده فرمایلی وی له هغه څخه به ئی خر، سوزر، سپی او نور ځناوران جوړول سره له دی قدرته دا د الله تعالی ډیره مهربانی او خورا (ډیر) احسان دی چه تاسی ته ئی د سری بڼه (شکل) درکړه نو هغه الله تعالی چه له تاسی سره ئی دومره ښیکنی (نیکه) کړی او انعامات ئی درېځلی دی آیا د دی خبری وړ (لائق) دی چه سری ئی امر او حکم ونه منی؟. بلکه مونږ تولو مسلمانانو ته ښائی چه د الله اکرم شانه واعظم برهانه گرد (تول) احکام له زړه ومنو.

كَالْبَلْبِ تُكَدِّبُونَ بِالَّذِينَ ۝

نه دی (دا غرور ستا مناسب) بلکه دروغ وایی تاسی په ورځی د جزاء باندی.

تفسیر : یعنی د تیروتلو بل هیڅ سبب نشته تاسی چه د جزاء ورځ نه منی نو ځکه هر شی مو

چه زړه غواړی هغه کوی. او وایی چه په مخ کښی د حساب او کتاب او پوښتنی ورځ نشته مونږ دلته هر څه چه کوو څوک ئی لیکي؟ او شمیر پسی ئی گرځی؟ او محفوظ ئی ساتی؟ کله چه مړه شو دا تولی خبری پای (آخر) ته رسیږی.

وَإِنَّ عَلَيْكُمْ لَحَافِظِينَ ۖ كِرَامًا كَاتِبِينَ ۖ يَعْلَمُونَ مَا تَفْعَلُونَ ﴿١٧﴾

حال دا چه بیشکه په تاسی باندی خامخا ساتونکی ملائکی (د عمل، مقرر دی) عزتمنی (په نزد د الله) لیکونکی (د اعمالو د تاسی) پوهیږی (دغه ملائک) په هغه څه چه کوئ ئی تاسی.

تفسیر : یعنی دغه ملائکی چه کرام الکاتبین نومیږی د الله تعالی داسی عزتمنی بندگانی دی چه نه خیانت او درغلی کوی او نه کوم کار نالیکلی پرېږدی او نه له هغوی څخه ستاسی کارونه پټیږی. کله چه گردی (تولی) چاری داسی یو په یو په اهتمام سره لیکلی کیږی نو آیا دا گرد (تول) دفترونه هم داسی مهمل او بیکاره پری ښودلی شی؟ نه بلکه هر ورو (خامخا) په کار اچول کیږی او بیشکه د هر سری عمل د هغه په مخ کښی راوړل کیږی چه د هغه څه یا بده جزاء ومومی چه ښوونه ئی په تفصیل سره په دغه راتلونکی آیت کښی داسی شوی ده.

إِنَّ الْإِبْرَارَ لَفِي نَعِيمٍ ﴿١٨﴾

بیشکه چه ابرار (نیکان-مؤمنان) خامخا په نعمتونو (د جنت) کښی دی.

تفسیر : چه هلته به تل هر راز (قسم) بخشونه او نعمتونه مومی او تل به خوشاله او آرام وی او د هیڅ یوه شی غم او اندیښنه به د جنتیانو سره نه وی. او نه به ئی له جنت څخه د وتلو او د راحت له قلته څه پروا وی.

وَإِنَّ الْفَجَّارَ لَفِي جَحِيمٍ ۖ يَصْلَوْنَهَا يَوْمَ الدِّينِ ﴿١٩﴾ وَمَا هُمْ عَنْهَا بِغَائِبِينَ ﴿٢٠﴾

او بیشکه چه فجار بدکاران (کافران) خامخا په دوزخ کښی دی ننوځی دوی په هغه کښی په ورځی د جزاء کښی او نه به وی دوی هیڅ له هغه (دوزخ)

شخه پتيدونكى.

تفسير : يعنى نه به په تيښته له دوزخه جلا (جلا) كيدى شى او نه به له ننوتلو شخه وروسته له هغه ځاى ووځي بلكه تل به هلته په كښى وي.

وَمَا آدْرَاكَ مَا يَوْمُ الدِّينِ ۚ ثُمَّ مَا آدْرَاكَ مَا يَوْمُ الدِّينِ ۚ يَوْمَ لَا تَمْلِكُ نَفْسٌ لِّنَفْسٍ شَيْئًا ۚ

او څه شى پوه كړى ئى ته څه ده ورځ د انصاف جزاء بيا څه شى پوه كړى ئى ته څه ده ورځ د انصاف جزاء (يعنى بل څوك پرې نه پوهيږي بى له الله نه. د جزا ورځ ده) هغه ورځ چه نه به وي مالک نشى كولى هيڅوك له هيچا سره هيڅ شى (د نفعى او د ضرر).

تفسير : يعنى هومره چه فكر او جاج ووهى. او په غور او خيال كښى دوب لار شى بيا به هم د دى ويروونكى ورځى په پوره كيفيت باندې نه پوهيږئ! خو لنډه ئى دا چه دومره اوپوهيږئ چه په هغه ورځ به دا ټول خپلوى او خيښى، آشنائى او يارانى وركى شى او هر سړى به «نفسى! نفسى!» نارى وهى. هيڅوك به پرته (علاوه) د مالک الملك له امر شخه د بل چا شفاعت نه كوى عاجزى، چاپلوسى، صبر، او استقلال او نور هيڅ كار نشى كولى «الا من رحم الله».

وَالْأَمْرُ يَوْمَئِذٍ لِلَّهِ ۚ

او امر حكم په هغه ورځ كښى خالص الله لره دى.

تفسير : يعنى لكه چه په دنيا كښى د ټولو (حاكم) او باچا حكم په رعييت باندې او د مور او پلار خبره په اولادو باندې او د بادار وينا په نوكرانو چلپيږي په هغه ورځ كښى به دا ټول حكمونه پاى (آخر) ته رسيږي او د هيچا امر په بل چا باندې نه چلپيږي او پرته (علاوه) د هغه مطلق شهنشاه او لوى ستر ټولو (حاكم) له احكامه ځنې بل څوك سا هم نشى وښكلى او هيڅ قوت او قدرت به نه لري او الله تعالى به بى له ملتويه او شرڪته او د بل چا د ښكاره او پتى مرستى (مدد) څخه خپل احكام صادروي او كردى (ټولى) خبرى ئى ژر تر ژره چلپيږي او كردى

(تولی) چاری به صورتاً او معنا، حساً او مادناً د الله تعالی د قدرت په قبضه او لاس کښی وی.
تمت سورة الانقطار بفضلہ تعالی ومنہ وکرمہ

سورة المطففين مکیه وهی ست و ثلثون آیه و فیها رکوع واحد رقم تلاوتها (۸۳) تسلسلها حسب النزول (۸۶)

نزلت بعد سورة العنكبوت وهی آخر سورة نزلت بمكة
د «المطففين» سورت مکی دی (۳۶) آیته یوه رکوع لری په تلاوت کښی (۸۳) په نزول کښی
(۸۶) سورت دی. وروسته د العنكبوت له سورتہ نازل شوی دی او د مکی سورتونو آخری سورت
دی.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شروع کوم په نامه د الله چه دیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

وَيْلٌ لِّلْمُطَفِّفِينَ ۝ الَّذِينَ إِذَا أَكَالُوا عَلٰى النَّاسِ يَسْتَوْفُونَ ۝
وَإِذَا كَالُوهُمْ أَوَّذَوْهُمْ يُخْسِرُونَ ۝

افسوس هلاک خرابی یا کنده د دوزخ ده کم کونکیو لره (په پیمانہ او تول
کښی) هغه (کسان) هر کله چه ځان ته اخلی پیمانہ نو پوره اخلی او کله
چه پیمانہ ورکوی یا ئی تلی هغوی ته نو کمی کوی (پوره ئی نه ورکوی).

تفسیر : له خلقو څخه خو خپل حق او برخه پوره اخیستل بد او منموم نه دی دلته د دی
خبری بد ویل مقصود نه دی. بلکه د لو ورکولو د منعت د تاکید دپاره دی. یعنی اگر که لو
ورکول په خپله فی نفسه هم منموم دی خو که له دی سره د اخیستلو په وقت کښی د نورو
بالکل رعایت نه کیوی نو دا لا منموم دی پرته (علاوه) له رعایت کوونکی څخه چه که په هغه
کښی یو عیب شته خو یو هنر هم لری نو دا دی په هغه پسی نو ځکه د هغه رومبښی سری عیب
لا شدید شو څرنګه چه اصلی مراد د لو ورکولو منعت دی نو ځکه ئی دلته پیمانہ او زی او وزن،
تلل دواړه یاد کړل تر څو خبره ښه ښکاره او جوتہ شی چه د پیمانہ کولو او تلولو د دواړو په
وقت کښی لو ورکوی. او څنګه چه پوره اخیستل پخپله فی نفسه کومه بده خبره نه ده. نو یو

غلی ئی د تاکید دپاره یاد کر. د پیمانی او اوژی (تول) تخصیص ښائی د دی دپاره وی چه په عربو په تیره بیا په مدینی منوری کښی زیاتره د کیل او پیمانی سره پیروډلو (اخیستلو) او پلورلو (بیع و شراء) رواج درلود (لرلو). پرته (علاوه) له دی د دی تخصیص نور وجوه هم شته.

الْأَيْضُ أُولَٰئِكَ أَهْمُ مَبْعُوثُونَ ۖ لِيَوْمٍ عَظِيمٍ ۝

آیا یقین نه کوی (ډیر اخیستونکی لږ ورکونکی دغه) چه بیشکه دوی راپورته به کرل شی دپاره (د حساب) د لوئی ورغی (د قیامت).

تفسیر : یعنی که هغوی داسی خیال لری چه وروسته له مر کیدلو بیا ژوندون شته او د الله تعالی په مخ کښی د گردو (تولو) حقوقو او فرائضو او چارو حساب او شمیر ورکول حق دی نو هیش کله به ئی داسی حرکت او خوځیدل نه کول.

يَوْمَ يَقُومُ النَّاسُ لِرَبِّ الْعَالَمِينَ ۝

هغه ورځ چه وبه درپیری خلق لپاره (د احکام) د رب د تولو مخلوقاتو.

تفسیر : چه الله تعالی کله تجلی کوی او څه وخت څمونږ حساب او کتاب گوری او په حق مو رسوی او څه وقت مونږ ته څمونږ چاری او فیصلی رااوړی.

كَلَّا إِنَّ كِتَابَ الْفَجَّارِ لَفِي سَجِينٍ ۝

داسی پکار نه ده (او نه دی کوی ډیر اخیستل او لږ ورکول په تجارت او غفلت له قیامت نه) بیشکه لیکلی شوی اعمال د فاجرانو (کافرانو) خامخا په سجين کښی دی.

تفسیر : یعنی له سره هسی گمان ونه کر شی چه داسی ورځ به نه راځی ځکه چه هغه ورځ هرومرو (خامخا) راتلونکی ده نو د هنی ورځی د راتگ دپاره د گردو (تولو) نیکانو او بدانو عملنامی لیکلی د کرام الکاتبین په دفتر کښی مرتب اینودلی شوی دی. (اوس الله اجل شانه واعظم برهانه ویروی فاجران بالعموم او داسی فرمائی).

وَمَا أَدْرَاكَ مَا سَجِّينٌ ﴿٨١﴾ كِتَابٌ مُّرْقُومٌ ﴿٨٢﴾

او خه شی پوه کمری ئی ته (ای محمده) چه خه دی سجين یو دفتر دی
لیکلی شوی (د فجارو د اعمالو).

تفسیر : یعنی سجين یو داسی دفتر دی چه په هغو کښی د گردو (تولو) دوزخیانو نومونه
لیکلی شوی دی او د بندگانو د چارو لیکونکی پرېنتی چه د هغوی د نامه یادونه په پخوانی
سورت کښی وشوه د دی بدکارانو د مړه کیدلو او د عمل له پرېکیدلو څخه وروسته د هر یوه
سری چاری په بیلو بیلو دفترو کښی لیکي او په دی دفتر کښی ئی داخلوی د هر یوه دوزخی د
نامه دپاره یوه بيله علامه او نښه ایښودله شی چه هغه دوزخی دی او د هغه د لیدلو څخه هر
څوک پوهیږی چه پکښی خیر نشته له ځینو روایتو څخه دا ښکاری چه د کافرانو ارواح په هم
دغه ځای کښی وی. حضرت شاه صاحب رحمه الله علیه لیکي «یعنی د هغو نومونه لیکل کیږی
تر څو وروسته له مړینې هلته یوړل شی» ځینی پخوانی مفسرین وائی چه دا ځای تر اوومی څمکی
لاندی دی الله تعالی اعظم برهانه په داسی خبرو ښه پوهیږی.

وَيْلٌ يَوْمَئِذٍ لِلْمُكَذِّبِينَ ﴿٨٣﴾ الَّذِينَ يُكَذِّبُونَ بَيُومٍ الدِّينِ ﴿٨٤﴾ وَمَا يُكْذِّبُ بِهِ إِلَّا كُلُّ مُعْتَدٍ أَثِيمٍ ﴿٨٥﴾

افسوس هلاک خرابی یا کنده د دوزخ ده په دغی ورځی کښی دروغ ویونکیو
لره هغه کسان چه دروغ وائی په ورځی د انصاف جزاء باندی. او دروغ نه
گنې دغه (ورغ د جزاء) مگر هر یو له اندازی تیریدونکی گنهگار.

تفسیر : هغه څوک چه د جزاء له ورځی څخه منکړیږی په حقیقت کښی د الله تعالی د ربوبیت
او د هغه عدل، قدرت او حکمت او نورو صفاتو څخه منکړیږی او هغه څوک چه د الله تعالی له
دی صفاتو څخه منکړیږی نو هومره چه په گناهونو کښی زړه ور شی لږ ده. د «معتد اثیم» یعنی
له اندازی تیریدونکی گنهگار بل بد عادت دغه دی چه:

إِذَا تَنَالَىٰ عَلَيْهِ الْإِثْنُ قَالَ أَسَاطِيرُ الْأَوَّلِينَ ﴿٨٦﴾

کله چه ولوستلی شی په ده باندی آیتونه (د قرآن) څمونږ نو وائی (جهلاً او
عناداً چه دا) چتی (بیکاره) قصی دی د پخوانیو.

تفسیر : یعنی کله چه قرآن کریم او د پند خبری آوری وائی داسی خبری به پخوانیو خلقو هم کولی اوس هم هغه پخوانی قصی او له کاره وتلی افسانی ویلی کیږی نو مونږ له داسی قصو او افسانو څخه کله ویریدونکی یو (العیاذ بالله).

كَلَّا بَلْ كَذَّبَتْ رَانَ عَلَىٰ قُلُوبِهِمْ مَا كَانُوا يَكْسِبُونَ ﴿١٣﴾

نه ده داسی (لکه چه وائی منکران) بلکه زنگ اچولی دی پر زړونو د دوی هغو گناهونو چه ؤ دوی چه کول به ئی.

تفسیر : یعنی ځمونږ په آیتونو کښی هیڅ د شک او شبهی ځای او موقع نشته خبره خو دا ده چه د گناهونو د کثرت او مزاوت څخه د هغوی په زړونو باندی زنگ لویدلی دی نو ځکه د صحیحہ ؤ حقائقو انعکاس په هغو کښی نه کیږی. په حدیث کښی راغلی دی «کله چه سری گناه کوی یو تور تکی د هغه په زړه باندی پیدا کیږی که توبه ئی وکړه نو دا تکی لری کیږی که نه هومره چه گناه کوی په همغه اندازه دا تکی پلنیری او اړتییو تر دی چه د ده زړه تک تور شی او د حق او د باطل هیڅ فرق او تمیز نشی کولی» د مکذبینو حال هم داسی وگڼه چه له دیرو شرارتونو څخه د دوی زړونه بالکل مسخ شوی دی نو ځکه په آیت او د الله تعالیٰ په خبرو او نښو باندی ملندی وهی او پری مسخری کوی (نمود بالله).

كَلَّا إِنَّهُمْ عَنْ رَبِّهِمْ يَوْمَئِذٍ لَّمَحْجُوبُونَ ﴿١٤﴾

رښتیا ده چه بیشکه دوی به له (لقاء د) رب خپله په دغی ورځی (د قیامت کښی) هرومرو (خامخا) په حجاب کښی وی (نه به وینی الله)

تفسیر : یعنی د دی انکار او تکذیب د انجام او پای (آخر) څخه ښائی چه بی فکره نشی هغه وقت خامخا راتلونکی دی چه په هغه کښی مؤمنین د حق سبحانه و تعالیٰ په لقاء او لیدلو سره مشرفیږی او دا بدبختان به تری محروم او ممنوع او بی برخۍ پاتی کیږی.

ثُمَّ إِنَّهُمْ لَصَالُوا الْجَحِيمِ ﴿١٥﴾ ثُمَّ يُقَالُ هَذَا الَّذِي كُنْتُمْ
بِهِ تُكَذِّبُونَ ﴿١٦﴾ كَلَّا

پس بیشکه دوی چه دی خامخا ننوتونکی دی دوزخ ته. بیا به وویل شی
(دوی ته چه) دا هغه (عذاب) دی چه ویئ تاسی چه هغه به مو دروغ گانه
انکار به مو تری کوو. له سره نه ده داسی.

تفسیر : یعنی د دی بدانو او نیکانو پای (آخر) او انجام هیشکله یو شانی نشی کیدی او الله
جل جلاله ابرارو سره دغسی معامله فرمائی:

إِنَّ كِتَابَ الْأَبْرَارِ لَفِي عِلِّيِّينَ ﴿٨٤﴾ وَمَا أَدْرَاكَ مَا عِلِّيُّونَ ﴿٨٥﴾
كِتَابٌ مَّرْقُومٌ ﴿٨٦﴾

بیشکه کتاب لیکلی اعمال د ابرارو نیکانو خامخا په علین کښی دی. او
څه شی پوه کړی ته (ای محمده) چه څه دی علین؟ یو دفتر دی لیکلی
شوی (د اعمالو د ابرارو).

تفسیر : چرته چه د جنتیانو نومونه لیکلی شوی دی او د هغو یا د ښو چارو پانی سره رونی
او ترتیب شوی دی پرمپی د هغو ارواح هلته بیولی کیږی بیا ئی د خپلی هستوگنی اصلی ځای
ته بیانی د دی ارواحو څه علائق او اړیکې به له قبر سره هم وی. ویل کیږی چه دا ځای پر اووم
اسمان دی او د مقربینو ارواح به هلته هستوگنه لری والله اعلم.

يَشْهَدُهُ الْمُقَرَّبُونَ ﴿٨٧﴾

چه گوری حاضرېږی هغه ته مقربان (د الله ملائکې او نور بندگان).

تفسیر : مقربی پرېستی یا د الله تعالیٰ مقرب بندگان په خوشالی سره د مؤمنانو اعمالنامی گوری
او هلته به حاضر وی.

إِنَّ الْأَبْرَارَ لَفِي نَعِيمٍ ﴿٨٨﴾ عَلَى الْأَرَائِكِ يَنْظُرُونَ ﴿٨٩﴾

بیشکه ابرار نیکان خامخا په نعیم لوی نعمت د (جنت) کښی دی پر
(مکملو) تختونو باندی ناست گوری (د الله لقاء او د جنت نعماء، او تری

متلذذ کیری یا به گوری دوزخیانو ته

تفسیر : یعنی په خورا (دیرو) ښو پالنګونو به ناست وی او په زړه پوری د جنت ښی ننداری به کوی او د الله تعالیٰ په لیدلو سره به خپلی سترګی رنوی او زړونه به پری خوشالوی.

تَعْرِفُ فِي وُجُوهِهِمْ نَضْرَةَ النَّعِيمِ ﴿٢٣﴾

پیژنی به ته (ای کتونکیه!) په مخونو د دوی کښی تازه ګی د نعیم (تنعم د جنت).

تفسیر : یعنی د جنت له عیش او آرام څخه به د هغوی خیری داسی ښی او تر تازه او بارونقی ښکاری چه هر لیدونکی به له لری پری پوهیږی چه دا کسان په خورا (دیر) عیش، هوسانی (آرام) او راحت او تنعم کښی دی.

يُسْقَوْنَ مِنْ رَحِيقٍ خَمْرٍ وَخَمْرٍ مِسْكٍ ط

ورځښولی شی (هغوی ته) له خالصو شرابو مهر کریو شویو څخه چه مهر به ئی مشک وی.

تفسیر : حضرت شاه صاحب لیکي «چه په جنت کښی به د خورا (دیر) خالصو شرابو ویالی د هر چا د کور د مخه وی. خو دا خورا (دیر) ښه او نادر شراب دی چه سر به ئی تل مهر وی په جنتی مشکو سره». لکه چه په دنیا کښی مهر په لاکو یا مومو یا خاورو یا ختو یا نورو شیانو باندی لګول کیږی کله چه د هغه ځای خاوری مشک دی نو په هغو باندی دا مهر لګاوه کیږی. دا ښیښه چه په لاس کښی واخیسته شی دماغ معطریږی او تر آخره پوری د خوشبوئی خورا (دیر) ښه رائحه او وړم تری پورته کیږی.

وَفِي ذَلِكَ فَلَيْتَ تَافَسِ الْمُتَنَفِسُونَ ﴿٢٤﴾

او په دغه (شرابو او نورو جنتی نعماو) باندی پس باید دی چه رغبت وکړی رغبت کوونکی (په کولو د فضائلو او پرېښودلو د رذائلو چه عجلت وکړی په حسناتو او ځان وساتی له سیاتو).

تفسیر : یعنی د دنیا ناپاک شراب د دی وړ (لائق) نه دی چه کوم ښه سری هغه ته رغبت وکړی. هو یواځی شراب طهور د دغی خبری لائق او وړ دی چه په هغو باندی خلق ورمات شی او یو په بل باندی د هغو په څښلو کښی وړاندی والی وکړی (اللهم ارزقنا).

وَمَزَاجُهُ مِنْ تَسْنِيمٍ ۖ عَيْنَايَشْرَبُ بِهَا الْمُقَرَّبُونَ ۖ ط

او گدون د هغه (شراب دی له اوبو د) تسنیم څخه دا (تسنیم) یوه چینه ده (په جنت کښی) چه څښی به له هغی څخه د (الله) مقربان.

تفسیر : یعنی مقرب خلق یواځی د دی چینی خالص شراب څښی او نیکانو ته به د دی شرابو گد ورکول کیږی چه لکه گلاب او نور په هغه شراب کښی گدیږی.

إِنَّ الَّذِينَ أَجْرَمُوا كَانُوا مِنَ الَّذِينَ آمَنُوا يَضْحَكُونَ ۚ ٢٩

بیشکه هغه کسان چه کافران شوی دی ؤ دوی په هغو کسانو باندی چه ایمان نی راوړی ؤ خندل به نی (مسخری به نی پری کولی).

تفسیر : او پخپلو منځونو کښی به نی په تمسخر او استهزاء سره داسی ویل چه د دی بی هوشانو په مغزو کښی څه یو چتی (بیکاره) خیال لویدلی دی چه د نن موجود او محسوس خوندونه او لذتونه د جنت په صباح موهمو چرتونو (خیالونو) او خیالی لذتونو باندی له لاسه وباسی (العیاذ بالله).

وَإِذَا مَرُّوا بِهِمْ يَتَغَامَزُونَ ۚ ٣٠

او کله چه تیریږی منکران پر مؤمنانو باندی هغوی ته پخپلو منځونو کښی سره سترگکونه وهی (لپاره د استهزاء).

تفسیر : او یو تر بله په سترگو اشارتونه کوی او د حال او قال په ژبه پخپلو منځونو کښی سره داسی وائی چه وگورئ هم دوی بی عقلان او احمقان دی چه د جنت په پور (قرض) باندی د دنیا له نغدو څخه ځان بی برخی کوی (استغفرالله).

وَإِذَا انْقَلَبُوا إِلَىٰ أَهْلِهِمْ انْقَلَبُوا فَكِهِينَ ﴿٣١﴾

او کله چه وگرځي خپلو کورونو ته (نو) گرځي دوی خوشاله (خبري جوړوونکي په سبب د تمسخر او استهزاء پر مؤمنانو باندې)

تفسير : يعنی په خوش طبعي او توکو په مسلمانانو باندې ملنډی وهی او په خپل عیش او عشرت باندې مفتون او مغرور شوی وائی چه غمونږ عقیده او فکر ښه دی که نه مونږ ته دومره نعمتونه او هوسانی (آرام) ولی او له کومه رسیده .

وَإِذَا رَأَوْهُمْ قَالُوا إِنَّ هَؤُلَاءِ لَضَالُّونَ ﴿٣٢﴾

کله چه وبه لیدل (کفارو) دغه (مؤمنان) نو ویل به ئی پخپل منځکښی چه بیشکه دغه (مؤمنان) خامخا بی لاری دی .

تفسير : او گمراهان دی چه خامخا په زهد او ریاضت کښی خپل ځانونه له لاسه وباسی او د جنت موهومو لذتونو ته په اوسنی موجوده لذتونو باندې ترجیح ورکوی او په لاحاصل او بی گنتی (بی فاندی) رږرو (تکلیفونو) باندې د حقیقی کمالاتو نوم ایښی دی آیا دا ښکاره گمراهی نه ده چه سری د خپل عیش او آرام او هوسانی (راحت) او کور او کهول څخه مخ واړوی او په یوه سری پسی رهی (روان) شی او خپل پلارنی دین پریردی . (معاذ الله)

وَمَا أَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ حَفِظِينَ ﴿٣٣﴾

حال دا چه نه دی لیږلی شوی (کافران) پر دغو (مؤمنانو) باندې ساتونکی څارونکی .

تفسير : چه شاهی ووائی په هدایت او ضلالت د دوی دغه الله جل شانہ واعظم برهانه فرمان او بیان دی چه دا کافران پر مسلمانانو باندې پیره داران نه دی مقرر شوی دا احمقان له خپلو بدو چارو څخه سترگی پټوی . او د هغوی د هر راز (قسم) حرکاتو کتنه کوی . د خپل ځان د اصلاح په فکر کښی نه لوړیږی او هغو کسانو ته چه په سمه لاره ځی گمراه او احمق وائی .

فَالْيَوْمَ الَّذِينَ آمَنُوا مِنَ الْكُفَّارِ يَضْحَكُونَ ﴿٣٤﴾

نو په نن (ورځ د قیامت کښی به) هغه کسان چه ایمان ئی راوړی دی په

کفارو باندی خاندی.

تفسیر : یعنی د قیامت په ورځ به مسلمانان په دې کافرانو پوری خاندی چه دا خلق خومره ناپوه ؤ چه فانی او خسیس څیز ته ئی په ښو نعمتونو او پاتی کیدونکو نفیسو شیانو باندی ترجیح ورکوله. نو اوس څنگه په دوزخ کښی پراته دی؟ او د دائمی عذاب خوند څکی؟.

عَلَىٰ الْأَرْيَافِ لَا يَنْظُرُونَ ﴿٥٥﴾

پر مکملو تختونو باندی ناست گوری (د الله لقاء او د جنت نعماو ته) او تری متلذذ کیږی یا گوری کفارو ته چه څرنگه په عذابیږی.

تفسیر : یعنی د خپلی خوشالی او د کافرانو د بد ژوند ننداری کوی.

هَلْ تُؤْتِيهِمُ الْكُفَّارُ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿٥٦﴾

بیشکه چه جزاء ورکړه شوه کفارو ته همغسی چه کول ئی (په دنیا کښی له معاصیو).

تفسیر : یعنی هغه کسان چه په دنیا کښی ئی پر مسلمانانو باندی خندل نن د هغوی خپل حال د خنډیدو لائق او وړ دی او مسلمانان د هغو په تیرو حماقتونو باندی خاندی.
تمت سورة المطففين بفضل الله تعالى ومنه وكرمه

سورة الانشقاق مكية وهی خمس وعشرون آية وفيها ركوع واحد رقم تلاوتها (۸۴) تسلسلها حسب النزول (۸۳) نزلت بعد سورة «الانفطار»

د «الانشقاق» سورت مكی دی (۲۵) آیته یوه ركوع لری په تلاوت کښی (۸۴) په نزول کښی (۸۳) سورت دی وروسته د الانفطار له سورتته نازل شوی دی.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شروع کوم په نامه د الله چه دیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

إِذَا السَّمَاءُ انشَقَّتْ ۝ وَأَذِنَتْ لِرَبِّهَا وَحُقَّتْ ۝

کله چه آسمان شق خیری شی وچوی او واورى و منی امر حکم د رب خپل او (دا آسمان) لائق وړ دی (د هغه الله حکم منلو ته).

تفسیر : یعنې کله چه د الله تعالى له خوا د غیبریلو «تکوینی» حکم وشى آسمان به هغه تعمیلوی او منی ئی او آسمان د مقدور او مقهور کیدلو له پلوه د دی خبری وړ (لائق) دی چه سره له دومره عظمت او رفعت او لوی والی او هسکوالی (اوپتوالی) د خپل خالق او مالک په مخ کښی غاړه کیږدی او د هغه په دی حکم منلو کښی هیڅ ونه وائی.

وَإِذَا الْأَرْضُ مُدَّتْ ۝

او کله چه ځمکه وغورځوله شی.

تفسیر : د محشر دپاره به ځمکه د رب په شان جوړیږی او د هغی د مخ گرد (تول) عمارات او غرونه او نور شیان لری کیږی تر څو په یوی مستوی سطحی باندی گرد (تول) پخوانی او وروستنی خلق سره یو ځای او په یوه وخت کښی بی له پردی او حجاب او حائل څخه وکتی شی.

وَأَلْقَتْ مَا فِيهَا وَتَخَلَّتْ ۝

او د باندی وغورځوی هغه چه دننه پکښی وی له مریو او خزائنو څخه او څه خالی شی له ټولو اشیاء نه.

تفسیر : په هغی ورځی کښی ځمکه خپلی خزانی او مری او نور اجزاء له دننه څخه د باندی غورځوی او منځ ئی له هر هغه شی څخه بالکل تشیږی چه د هغو تعلق د بندگانو له حساب او کتاب او سره وی.

وَأَذِنَتْ لِرَبِّهَا وَحُقَّتْ ۝

او واورى و منی امر حکم د رب خپل او (دا ځمکه) لائق وړ ده (د هغه الله حکم منلو ته)

تفسیر : کله چه ځمکه او آسمان د هغه الله تعالی د ذات او د تکوینی حکم تابع او منقاد دی نو سری ته کله ښائی چه د هغه لوی پروردگار له تشریعی حکم څخه سر وغروی.

يَا أَيُّهَا الْإِنْسَانُ إِنَّكَ كَادِحٌ إِلَىٰ رَبِّكَ كَدًا حَافِلٌ لِّقِيهِ ⑦

ای انسانه بیشکه ته عمل کوونکی ئی په پوره سعی سره تر وقت د رسیدلو رب خپل ته په عمل سعی کولو سره نو ته یو ځای کیدونکی ئی له دغه (خپل عمل او سعی سره او جزا ئی مومی خیر وی که شر).

تفسیر : یعنی د پروردگار په مخ کښی له رسیدلو څخه پخوا هر سری له خپل استعداد سره سم او موافق مختلف او راز راز (قسم) ربرونه (تکلیفونه) گالی (برداشت کوی) څوک ئی په طاعت کښی زیار (محنت) گالی (برداشت کوی) څوک ئی په سر غړولو کښی ځان ستړی کوی که د خیر په لاره کښی وی یا د شر په لاره کښی هر رنگه ربرونه (تکلیفونه) ویاسی اخر د خپل پروردگار حضور ته ورځی او د خپلو اعمالو او چارو نتائج به وینی.

فَأَمَّا مَنْ أُوْتِيَ كِتَابَهُ بِيَمِينِهِ ⑧ فَسَوْفَ يُحَاسَبُ حِسَابًا يَّسِيرًا ⑨

پس هر هغه څوک چه ورکړه شی کتاب عملنامه د ده په ښی لاس د ده کښی نو ژر ده چه حساب به وکړ شی له ده سره حساب آسان.

تفسیر : آسان حساب دا دی چه په هره خبره باندی به تنقیدونه نه کیږی او یواځی د هغه پانی وړاندی کیږی او بی له بحث او مناقشی څخه به خوشی کیږی.

وَيُنْقَلَبُ إِلَىٰ أَهْلِهِ مَسْرُورًا ⑩

او ویه گرځی اهل خپل ته (په جنت کښی) خوشاله کړی شوی.

تفسیر : نه د سزا خوف وی نه د غصی ویره په ډیر امن او اطمینان سره د خپلو احبابو او اقاربو او مسلمانانو وروڼو ته ورسیږی. او له دوی سره په خوشی سره مشغولیږی او له هغوی سره گرځی.

وَأَمَّا مَنْ أُوْتِيَ كِتَابَهُ وَرَأَىٰ ظَهْرَهُ ۝

او هر هغه څوک چه ورکړ شی کتاب عملنامه د ده وروسته تر شا د ده (په کین لاس نی).
 ۱۰

تفسیر : یعنی ورکړه شی عملنامه په کین لاس کښی د شا له لوری او پږنتی نه غواړی چه د ده هغه مخ وویښی نو په دی وسیله خپل زیات نفرت او کراهت له هغه څخه ښکاره کوی. کیدی شی چه مراد ئی داسی وی چه د دوی متی به ترلی وی نو ځکه ئی عملنامی د شا له لوری ورکولی کیږی.

فَسَوْفَ يَدْعُوا ثُبُورًا ۝

پس ژر به ناری کړی دی ای هلاکه ای هلاکه (ځما راحاضر شه! دا دی وقت دی).
 ۱۱

تفسیر : یعنی د عذاب له ویری څخه به مرگ غواړی او د خپل هلاکت آرزو او تمنا به کوی.

وَيَصْلَىٰ سَعِيرًا ۝ إِنَّهُ كَانَ فِي أَهْلِهِ مَسْرُورًا ۝

او ننه به وځی دی بل اور (د دوزخ) ته چه بیشکه ؤ دی په (دنیاڼی) اهل خپل کښی خوشاله (په کفر او معاصی غافل له آخرته).
 ۱۲

تفسیر : یعنی په دنیا کښی له آخرته بی فکره و د هغه عوض او رنج دا دی چه نن په سخت غم ککړ دی پرته (علاوه) له دی هغه کسان چه د دنیا د هستوګنی په وقت کښی د آخرت له ویری ویلی کیدل هغوی نن بالکل ډاډه او په خوشی کښی دی. منکران هلته خوښ ؤ او مسلمانان دلته خوشال دی.

إِنَّهُ ظَنَّ أَنْ لَّنْ يَّحُورَ ۝

بیشکه ده به یقین کاوه په دنیا کښی داسی چه دی به له سره بیرته نه ګرځی (الله ته او منکر ؤ له بعثه)

تفسیر : د ده کله داسی خیال و چه یوه ورځ به د الله تعالیٰ په مخ کښی ودریږی او د یوی ذری شمیر جواب به ورکوی نو ځکه په گناه او شرارت کښی داسی زړه ور او دلیر وو. یعنی ده به په دنیا کښی گمان کاوه چه له سره به الله تعالیٰ ته رجوع ونه کړم او قیامت نشته! نه ده داسی بلکه

بَلَىٰ إِنَّ رَبَّهُ كَانَ بِهِ بَصِيرًا ۝

هو! دی رجوع کوی (هر وروڼو (خامخا) الله ته) بیشکه رب د ده دی په ده ښه پوه لیدونکی بینا.

تفسیر : یعنی له پیدا کولو ځنی تر مرگ پوری به ئی دا کتل چه د ده روح له کوم ځای څخه راغلی ده؟ او بدن ئی له څه شی څخه روغ دی؟ څه اعتقاد لری؟ عمل ئی څه دی؟ په زړه ئی څه گرځی؟ له ژبی ئی څه وځی؟ لاسونه، پښی پی څه کوی؟ څه گتی؟ څه خوری؟ څه کوی؟ وروسته د هغه له مرگه د هغه روح چیری لار؟ د ده د بدن اجزاء په کوم کوم ځای کښی دی؟ او نوری پوښتنی. هغه الله تعالیٰ چه د سری له احوالو څخه په دی اندازه خبر او د هر څیز په گردو (تولو) خبرو او کلی او جزئی احوالو باندی پوه دی نو آیا څه گمان کاوه شی چه هغه به دی هم داسی مهمل او معطل پرېږدی؟ ضرور دی چه د هغه د اعمالو نتیجی او ثمری به ورښکاره کړی.

فَلَا أُقْسِمُ بِالشَّفَقِ ۝ وَاللَّيْلِ وَمَا وَسَقَ ۝

پس قسم خورم په شفق سپینوالی د عشاء پس له سوروالی د ماښام او په شپه او په هغو (څیزونو) چه جمع کړی وی (شپې هغه په تیارو خپلو کښی)

تفسیر : یعنی سری او نور ساکبان (جاندار) چه د ورځی له مخی د معاش په تلاش کښی د باندی گرځی او هر چیری په خپلو چارو کښی بوخت دی د شپې له لوری تول سره یو ځای کیږی او هر یو په خپلو ځایونو کښی سره تولیږی.

وَالْقَمَرِ إِذَا اتَتْ ۝

او (قسم خورم) په سپوږمی کله چه پوره کامل شی.

تفسیر : یعنی د غوارلسمی شپې سپوږمی چه د خپل کمال حد ته رسیدلی وی. (او جواب د

پاس قسمونو دا دی چه:

لَتَرْكَبُنَّ طَبَقًا عَن طَبَقٍ ۝^{۱۹}

خامخا سواره به شیء و به رسیبری تاسی ای خلقو یو حال ته وروسته له بل حال نه.

تفسیر: یعنی د دنیا په ژوندون کښی له مختلفو دورو څخه په تدریج سره تیر شوی په پای (آخر) کښی د مرگ پور (زینه) ده، بیا د برزخ عالم دی، وروسته قیامت، الله تعالی پوهیږی چه په قیامت کښی د څه څه احوال ولیدل؟ او د څه څه مراتبو پریکول درجه په درجه په مخ کښی دی؟ لکه چه د شپې په اوله برخه کښی تر څو چه شفق وی یو شاته سره او سپینه رڼا وی نو دا رڼا فی الحقیقت او په رښتیا سره وی چه د لمر د پاتی شوی اثرات او اغیزی ښی دی چه پس له ورکیدلو د هغی د ظلمت بله دوره شروع کیږی چه هر شی په کښی پتییږی. په شپه کښی سپوږمی هم راخیژی چه درجه په درجه د هغی رڼا زیاتیږی، کمپیږی او په څوارلسمی شپې کښی د پوره سپوږمی رڼا هغه توره تیاره فضاء رڼوی، ګواکی د انسانی احوال طبقات هم د شپې مختلفو کیفیاتو ته ورته او ورسره مشابه دی والله اعلم.

فَمَا لَهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ ۝^{۲۰}

پس څه دی دغو (انسانانو ته) چه ایمان نه راوړی.

تفسیر: چه وروسته له مرگه دوی د الله تعالی په طرف رجوع کوی او هم یو سخت مزل په مخ کښی دی چه هغه ته کافی توبه په کار ده.

وَإِذَا قُرِئَ عَلَيْهِمُ الْقُرْآنُ لَا يَسْجُدُونَ ۝^{۲۱}

او کله چه ولوست شی په دوی باندی قرآن نو غاږه نه ږدی سجده نه کوی (دپاره د لوستلو ئی).

تفسیر: که د هغوی عقل پخپله دا حالات نشو موندلی نو لازم و چه د قرآن کریم له بیان څخه ئی ګټه (فائده) اخیستلی خو پرته (علاوه) له دی د دوی حال دا دی چه د قرآن معجز بیان اوږی خو هیڅ د هغه په مخ کښی د عاجزی او تذلل اظهار نه کوی تر دی چه مسلمانان د پاک

الله تعالیٰ دا آیات اوری سجده کوی هغوی د هم دی تشی سجدی توفیق هم نه لری.

بَلِ الَّذِينَ كَفَرُوا يَكْذِبُونَ ﴿٣٦﴾ وَاللَّهُ أَعْلَمُ بِمَا يُوعُونَ ﴿٣٧﴾

بلکه هغه کسان چه کافران شوی دی په الله دروغ گنی (قرآن). او الله ته ښه معلوم دی هغه څه چه دوی ئی پتوی په زړه کښی ئی ساتی (له کفر او نفاق).

تفسیر : یعنی یواځی دا خبره نه ده چه هغوی د الله تعالیٰ آیتونه آوری او سجده نه کوی او انقیاد او تذلل ته غاړه نه ږدی بلکه زیات له دی نه د هغو آیتونو تکذیب پخپلو ژبو سره هم کوی او د دوی له زړونو څخه چه په هغه کښی د تکذیب، انکار، بغض، عناد او د حق د دښمنی دیرئ پرتی دی الله تعالیٰ ښه خبر دی

فَبَشِّرْهُمْ بِعَذَابٍ أَلِيمٍ ﴿٣٨﴾

پس بشارت زیری ورکړه دوی ته په عذاب دردناک سره (په آخرت کښی).

تفسیر : یعنی زیری وکړئ په هغو باندی څه شی چه هغوی گتی د هغی نتیجه او میوه به هر ورو (خامخا) هغوی ته رسیږی او د هغوی دا کوششونه او زیارونه به هیڅ نه ابته (خراب) کیږی او خامخا هغوی ته جزاء وررسیږی.

إِلَّا الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَهُمْ أَجْرٌ غَيْرُ مَمْنُونٍ ﴿٣٩﴾

مگر خو هغه کسان چه ایمان ئی راوړی دی او کړی ئی دی ښه (عملونه) هغوی ته دی اجر ثواب بی نهایته چه خلاصی او کمی نه لری.

تفسیر : چه هیڅ کله پای (آخر) ته نه رسیږی او تل دائم او قائم او لا یقطع دی.

تمت سورة الانشقاق بفضل الله تعالى ومنه وكرمه

سورة البروج مكية وهى اثنتان وعشرون آية و فيها ركوع واحد. رقم تلاوتها (۸۵) تسلسلها حسب النزول (۲۷) نزلت بعد سورة الشمس
 د «البروج» سورت مكى دى (۲۲) آيته يوه ركوع لرى په تلاوت كېنى (۸۵) په نزول كېنى (۲۷) سورت دى
 وروسته د «الشمس» له سورته نازل شوى دى

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شروع کوم په نامه د الله چه دیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

وَالسَّمَاءِ ذَاتِ الْبُرُوجِ ۝

قسم په آسمان چه خاوند د برجونو دى.

تفسير : له برجونو څخه مراد هغه دولس برجونه دى چه په يوه كال كېنى لمر په هغو كېنى گرځي يا د آسمانى قلعى برجونه او برخى دى چه پرېشتى پيرى په كېنى كوى يا هغه لوى ستورى دى چه په ليدلو سره هم په آسمان كېنى ښكارى والله اعلم.

وَالْيَوْمِ الْمَوْعُودِ ۝ وَشَاهِدٍ مَّشْهُودٍ ۝

او (قسم دى) په هغى ورځى وعدى كړى شوى (چه د قيامت ورځ ده) او (قسم دى) په هغى ورځى چه حاضرېږى (چه ورځ د جمعى ده) او په هغى ورځى چه هغى ته ورحاضرېږى (خلق چه ورځ د عرفى ده).

تفسير : خلق په گردو (تولو) ښارونو كېنى حاضرېږى د جمعى په ورځ او د گردى (تولى) دنيا خلق سره يو ځاى توليږى د عرفى په ورځ حج ته نو ځكه په روايتونو كېنى راغلى چه (شاهد) د جمعى ورځ ده او (مشهود) د عرفى. برسیره پر دى د شاهد او د مشهود په تفسير كېنى ډيرى خبرى دى خو اوفق بالروايات هم دا خبره ده والله اعلم.
 تنبيه : د قرآنى قسمونو په نسبت مو د القيامة د سورت په شروع كېنى څه ليكلى دى ښائى هغه په هر ځاى كېنى په زړه ولرئ او له دى قسمونو څخه د قسم د جواب مناسبت دا دى چه د دى گردو (تولو) څخه دا ښكارى چه الله تعالى مالک د امكنه و او ازمنه و دى او د داسى مالک الكل له حكم څخه پرته (علاوه) كار كوونكى د لعن او عقوبت مستحق او وې (لائق) دى، او

جواب د قسم محذوف دی لکه چه پری دغه راتلونکی آیت دلالت کوی چه:

قِيلَ أَصْحَابُ الْأُخْدُودِ ۖ النَّارِ ذَاتِ الْوُقُودِ ۖ

وژلی شوی دی خاوندان د کندی د خندقونو د اور (په غمکه کښی) چه خاوند د بلیدلو وه (په گوگیرو او په ډیرو لرگیو او په سړیو سره).

تفسیر : یعنی مغضوب او ملعون شول هغه خلق چه لوی لوی خندقونه ئی کنستلی او له اوره ئی ډک کړی او ډیر لرگی ئی پکښی واچول او ښه ئی سره کړل. د (اصحاب الاخدود) څخه مراد غوک دی؟ مفسرین غو واقعات وائی خو هغه قصه چه په صحیح مسلم، جامع ترمذی، مسند احمد او نورو کښی یاده شوی ده لنډه ئی دا ده چه په پخوانیو پیړیو کښی کوم کافر باچا وو، چه له هغه سره یو کودگر (ساحر) و کله چه د کودگر مرگ نژدی شو، له باچا څخه ئی غوښتنه وکړه، چه یو هښیار او پوه هلک دی ماته راکړ شی چه زه دا خپل علم ورزده کړم او وروسته له ما څخه دا علم له لاسه ونه غی یو هلک د دی کار دپاره وټاکل (مقرر) شو چی هره ورځ به ئی د هغه کودگر څخه سحر او کودی زده کولی. د ده په لاره کښی یو عیسائی راهب وو چه د هغی پیړی په اعتبار د هغه دین حق و دغه هلک له هغه سره هم خپل تگ راتگ شروع کړ او په پټه ئی د هغه راهب دین ومانه او د هغه د فیض او کرامت له برکته د ولایت او کرامت خاوند شو یوه ورځ دی هلک ولیدل چه یو غیروونکی ځناور لکه غمزی یا پرانگ او نور لاره نیولی او خلقو ته ئی زیاته ویره او پریشانی وروپاندی کړی ده. هغه یوه تیږه (گټه) په لاس کښی واخیسته او دعا ئی وکړه «ای اله! که د راهب دین حق وی نو ځما په دی ډبره دا ځناور مړ کړی» دا ئی وویل او تیږه (گټه) ئی وروغورځوله چه د هغی له اغیزی او اثر هغه ځناور له کاره ووت په خلقو کښی یو لوی شورماشور جوړ شو چه دغه هلک ډیر علم لری یوه پانده چه دا انگاڅه او آوازه واوریده ورځنی وئی غوښتل چه «ځما سترگی رارنی کړه!» هلک وویل «کوونکی زه نه یم هغه ځمونږ الله تعالی دی که ته هغه منی او کفر پریردی نو دعا درته کوم هیله (امید) شته چه ستا سترگی رنی شی» لکه چه هم داسی هم وشوه. ورو ورو دا خبری گردی (تولی) باچا ته ورسیدلی. باچا ورته په قهر شو هغه هلک راهب او پوند ئی وغوښتل او وروسته له څه خبرو او اترو څخه ئی راهب او پوند سره ووژل د هلک په نسبت ئی امر ورکړ چه هغه دی له یوه لوړ (اوچت) غره څخه په رغولو سره وواژه شی» خو د الله تعالی په قدرت هغه کسانو چه دا هلک ئی د ځان سره پر غره بانندی خپژولی ؤ هغوی پخپله له غره څخه ورغړیدل او دا هلک روغ رمت بیرته راغی. بیا باچا امر ورکړ چه «هغه دی په سین کښی ډوب کړ شی!» هلته هم دا پیښه وروپاندی شوه او هغه گرد (تول) سړی چه له ده سره تللی ؤ تول په سیند کښی ډوب شول او دی جوړ او روغ بیرته راوگرځید په پای (آخر) کښی هلک باچا ته وویل زه د

ځان د وژلو چل دروښم تاسی گړد (تول) سری په یوه میدان کښی سره تول کری. د هغوی پر مخ کښی ما یو غرغره باندی وغړوی. او د دی لفظ په ویلو سره پر ما باندی غشی ولی «بسم الله رب الغلام» د هغه الله په نامه چه د دی هلك رب او پالونکی دی کله چه باچا داسی وکړه او هغه هلك د خپل رب تر نامه څار او مر شو او خلقو دا عجیبه واقعه ولیدله تولو وویل (آما برب الغلام، ایمان مو راوړ د دی هلك په رب او پالونکی باندی) نو وزیرانو باچا ته وویل «وگورئ چه د هغی خبری په سبب چه دا گړد (تولی) چاری وشوی اخر ته هغه پښه شوه. رومی به یو دوو سریو ایمان راوړ اوس خورا (دیر) دیر خلق مؤمنان شول» باچا زیات په قهر شو او د دیرو لویو او ژورو خندقونو د کنستلو امر ئی ورکړ او هغه ئی ښه له اوره څخه ډک کرل او اعلان ئی وکړ «هر څوک چه ایمان لری او د خپل ایمان څخه لاس نه ویاسی په هم دی کندو کښی دی وغورځاوه شی!» تر دی چه دیر سری په اور کښی وغورځول شول خو هیڅ یوه هم د خپل ایمان څخه لاس وانه خیست یوه ایمان داره ښځه راوستله شوه چه په تی پوری ئی یو ماشوم وو او گمان کیده چه ښائی دا د خپل کوچنی (ماشوم) له ویری ځان په اور کښی ونه غورځوی. خو د الله تعالیٰ په امر کوچنی (ماشوم) داسی ورغږ کړ «أما اصبیری فإنک علی الحق، مورکی! صبر کره چه ته په حق باندی ئی!»

إِذْ هُمْ عَلَيْهَا قُعُودٌ ۖ وَهُمْ عَلَىٰ مَا يَفْعَلُونَ بِالْمُؤْمِنِينَ شُهُودٌ ۖ

کله چه دوی په (غاړو) د اور ناست ؤ او دوی په هغه چه کول به ئی په مؤمنانو باندی حاضر ؤ (او پخپلو سترگو ئی کتلی).

تفسیر: یعنی باچا له خپلو وزیرانو او مشرانو سره یو ځای د خندقونو په شاو خواؤ کښی ناست ؤ. او په دیره بی رحمی او غت زړه سره ئی د مؤمنانو د سوځولو ننداری کولی او د دی بدبختانو هیڅ زړه په دوی باندی نه خوړیده.

وَمَا نَقْمُوا مِنْهُمْ إِلَّا أَنْ يُؤْمِنُوا بِاللَّهِ الْعَزِيزِ الْحَمِيدِ ۝ الَّذِي لَهُ مُلْكُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ ۖ وَاللَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ شَهِيدٌ ۖ

او عیب ئی نه لیده له هغو (مسلمانانو) څخه مگر دا چه ایمان لرونکی ؤ په الله دیر غالب قوی دیر ستایلی شوی باندی هغه (الله) چه خاص ده لره ده باچائی کامل سلطنت د آسمانونو او د ځمکی (سره له آسمانونو او ځمکی ملکاً خلقاً و عبیداً) او الله په هر شی باندی شاهد دی.

تفسیر : یعنی د دی مؤمنانو قصور پرته (علاوه) له دی بل کوم شی نه ؤی چه هغوی به د کفر له ظلمت او تیارو شخه وتل او پر یوه لوی او د هر راز (قسم) ستاینی (صفت) وړ (لائق) الله تعالی باندی به ئی ایمان راوړ چه سلطنت او باچائی ئی پر آسمان او محکمه او پر هر شی باندی ده او په هر کوچنی (ماشوم) او لوی او ذری ذری باندی پوه او باخبر دی کله چه د الله تعالی داسی بندگان یواغی په دی گناه باندی چه هغوی ولی د یوه وحده لا شریک عبادت کوی په اور کښی سوغوی نو آیا دا گمان کاوه شی چه داسی ظلم او ستم به بی بدل او انتقام پاتی کیږی او قهار الله به داسی ظالمان پخپل سخت قهر او غضب نه اخته کوی؟ حضرت شاه صاحب لیکي «کله چه د الله تعالی قهر نازل شو همغه اور خور شو او هغه باچا ئی سره له وزیرانو او مشرانو او کور کهول وسوخواه» خو په صحیحه ؤی روایتونو کښی د دی خبری ذکر نشته. والله سبحانه و تعالی اعلم.

إِنَّ الَّذِينَ فَتَنُوا الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ ثُمَّ لَمْ يَتُوبُوا
فَلَهُمْ عَذَابٌ جَهَنَّمُ وَلَهُمْ عَذَابٌ الْحَرِيقُ ٥

بیشکه هغه کسان چه په فتنه کښی غورځولی وی ضرر ئی رسولی وی ایمان لرونکیو سړیو ته او ایمان لرونکیو ښځو ته بیا ئی توبه نه وی ایستلی (او نه وی گرجیدلی له کفره) نو دوی ته دی (په آخرت کښی) عذاب د دوزخ او دی دوی ته عذاب د اور سوځوونکی.

تفسیر : یعنی په اصحاب الانحدود پوری منحصر نه دی هغه سړی چه داسی زیار (کوشش) کوی چه مؤمنان د الله تعالی له لاری شخه گرجوی لکه چه د مکی کفار ئی کوی او بیا له دی خپلو ناوړو حرکتونو شخه نه تائب کیږی هغوی ته هم د دوزخ داسی عذاب تیار دی چه په هغه کښی به ډیر زیات تکلیفونه وی او زیات تکلیف به په داسی سوځولو کښی وی چه د دوزخی زړه او وجود پکښی سوغی.

إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَهُمْ جَنَّاتٌ تَجْرِي مِنْ
تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ ذَلِكَ الْفَوْزُ الْكَبِيرُ ٦

بیشکه هغه کسان چه ایمان ئی راوړی دی او کړی ئی دی ښه (عملونه) شته دوی ته جنتونه چه بهیږی له لاندی د (ونو او مانو د) هغو (خلور قسمه) ویالی دا نجات دی مراد موندل لوی.

تفسیر : یعنی د دی غای له تکلیفونو څخه نه ویریږی وروستی او لوی بری هغو لره دی چه د هغو په مخ کښی د دی غای عیش او تکلیف دواړه هیڅ دی.

إِنَّ بَطْشَ رَبِّكَ لَشَدِيدٌ ط (۱۲)

بیشکه نیول د رب ستا خامخا ډیر سخت دی.

تفسیر : نو ځکه ظالمان او مجرمان نیسی او خورا (ډیر) سختی سزاوی هغوی ته ورکوی.

إِنَّهُ هُوَ بَدِئُ وَيُعِيدُ ج (۱۳)

بیشکه هم دغه (الله) دی ظاهر وونکی (د بطش خپل په کفارو) اول غلی او بیا ظاهر وونکی دی (د بطش خپل په کفارو) دوهم غلی په (آخرت کښی یا) بیشکه هم دغه (الله) دی پیدا کوونکی اول غلی (له نطفی نه) او بیا ئی راگرځوونکی دی (دوهم غلی) پس له مرگه.

تفسیر : یعنی اول غلی د دنیا عذاب او دوهم غلی د آخرت ربر (تکلیف) (کذا فی الموضح). یا ئی دا مطلب دی چه هغه اول غلی سری پیدا کوی او دوهم غلی وروسته له مړینی به ئی هم هم هغه بیا پیدا کوی نو مجرمان دی نه تیروغی چه هر کله چه غمونږ په مړینی سره نوم او نښی ورکی شی بیا نو مونږ څرنگه ژوندی کیږو.

وَهُوَ الْغَفُورُ الْودودُ ل (۱۴)

او هم دی دی ښه ښوونکی (د گنهگارو مؤمنانو) محبت کوونکی (له مؤمنانو سره).

تفسیر : یعنی سره د ده د قهاری او کلک نیولو له صفته د هغه د بخشش او د مهربانۍ هم هیڅ اندازه نشته دی د حکم منونکیو بندگانو خطاوی او گناهونه ښی او د دوی عیبونه پتوی

او په راز راز (قسم قسم) لطف او کرم او عنایت او شفقت سره ئی پالی.

ذُو الْعَرْشِ الْمَجِيدُ ۱۵ فَعَالٌ لِّمَا يُرِيدُ ۱۶ ط

خالق مالک د عرش دی لوی دی (په ذات او صفات خپلو کښی) دیر ښه کوونکی دی د هر هغه شی چه اراده ئی وفرمائی.

تفسیر : یعنی سم له خپل علم او حکمت سره د هر شی کول چه وغواړی ژر تر ژره هغه کوی هیچا لره حق نشته چه د هغه د چاری مخه ونیسی په هر حال بندګانو ته نه ښائی چه د هغه په انعام او اکرام باندی مغرور شی او نه ئی له انتقام څخه بی خوفه او بی پروا اوسی بلکه ښائی تل د هغه د جلال او جمال صفتونه دواړه تر سترګو لاندی ولری او په زړه کښی سره له ویری ورته هیلمن (ارزومند) هم وی او سره له امیده او هیلې او رجاء خوف او ویره هم ورځنی ولری.

هَلْ أَتَاكَ حَدِيثُ الْجُنُودِ ۱۷ فِرْعَوْنٌ وَثمودَ ۱۸ ط

آیا راغلی دی تاته (ای محمده!) خبر د (هغو) لښکرو چه فرعونیان او ثمودیان دی.

تفسیر : تر یوه مدت پوری د انعام وروڼه د هغو فرعونیانو او ثمودیانو په مخ کښی وپرانستل شول او له هری خوا هغوی ته نعمتونه ورورسیدل بیا د هغوی د کفر او طغیان له سببه دیر سخت کسات او انتقام له هغوی څخه واخیست شو.

بَلِ الَّذِينَ كَفَرُوا فِي تَكْذِيبٍ ۱۹

بلکه هغه کسان چه کافران شوی دی (له قومه د تا) په دروغجنولو کښی دی (د تا عناداً او نه اخلی عبرت له پخوانیو څخه).

تفسیر : یعنی کفار له دی خبری څخه څه عبرت او پند نه اخلی او د الله تعالی له عذابه هیڅ نه ویریری برسیره پر دی دا گردی (تولی) خبری او پاک قرآن دروغ گنی او تل په هم دغو دروغو پسې ګرځی.

وَاللَّهُ مِنْ وَرَائِهِمْ مُحِيطٌ ﴿٨٥﴾

او الله په هر لوری د دی احاطه کوونکی دی (په علم او قدرت خپل سره نو تری نشی خلاصیدی هیڅ کله)

تفسیر : یعنی له دی دروغ گنلو څخه هیڅ یوه کته (فائده) هغوی ته نه رسیږی خو د دی دروغ بللو هیناد (جزاء) هرومرو دوی ته رسیږی. دوی د الله تعالیٰ له واک (اختیار) او قبضی څخه هیڅ چیری نشی وتلی. او نه له سزا څخه ئی خپل ځانونه ژغورلی (ساتلی) شی.

بَلْ هُوَ قُرْآنٌ مَجِيدٌ ﴿٨٦﴾

بلکه دا قرآن دی شانداره لوی (لفظاً معناً اعجازاً په ټولو کتابونو کښی نه ده داسی لکه چه گمان کوی کافران چه قرآن سحر شعر یا کهانت دی).

تفسیر : یعنی د پاک قرآن دروغ بلل پوره حماقت دی قرآن مجید داسی یو شی نه دی چه د دروغ بللو وړ (لائیق) وی یا د څو تنو ناپوهانو او احمقانو په دروغ گنلو سره د هغه په لونی او سترتوب کښی به څه نقصان او لووالی پښی شی.

فِي لَوْحٍ مَّحْفُوظٍ ﴿٨٧﴾

لیکلی شوی دی په لوح محفوظ کښی.

تفسیر : په داسی یو ځای کښی چه هلته د هیڅ ډول (طریقه) تغیر او تبدیل او لاس وهلو هیله (امید) نشته او له هغه ځایه په ډیر حفاظت او اهتمام سره صاحب د وحی ته وررساوه شی لکه چه د (الجن) په دوهمه رکوع کښی داسی یو آیت لولو ﴿قَدْ أَتَيْنَاكَ مِنْ بَيْنِ يَدَيْنَا﴾ او دلته هم د قدرت له لوری د ده د حفاظت او ساتنی دپاره داسی وسائل او سامان شته چه په هغه کښی هیڅ یو قوت او طاقت هیڅ یوه رخنه (نقصان) او کندو نشی کولی.

تمت سورة البروج فله الحمد والمنة

سورة الطارق مكية وهى سبع عشرة آية وفيها ركوع واحد رقم تلاوتها (۸۶) تسلسلها حسب النزول (۳۶) نزلت بعد سورة «البلد»

د «الطارق» سورت مكى دى (۱۷) آيته يوه ركوع لرى په تلاوت كښى (۸۶) په نزول كښى (۳۶) سورت دى.

وروسته د «البلد» له سورته نازل شوى دى

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شروع کوم په نامه د الله چه ډیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

وَالسَّمَاءِ وَالطَّارِقِ ۝ وَمَا أَدْرَاكَ مَا الطَّارِقُ ۝ النَّجْمُ الثَّاقِبُ ۝
إِنْ كُلُّ نَفْسٍ لَّمَّا عَلَيْهَا حَافِظٌ ۝ فَلْيَنْظُرِ الْإِنْسَانُ مِمَّ خُلِقَ ۝

قسم دی په آسمان او په راتلونکي د شپي او څه پوه کړي ته چه څه دی
تلونکي د شپي ستوري ځلیدونکي دی چه نه دی هیڅ نفس مگر په هغه باندی
څارونکي ساتونکي شته. نو ودی گوري انسان چه (اصلاً) له څه شی څخه
پیدا کړی شوی دی.

تفسیر : یعنی له انسانانو سره پریښتی اوسپړی چه هغوی له بلا څخه ژغوری (محفوظوی) یا ئی
عمل لیکي (موضح القرآن) او په قسم کښی ښائی دی لوری ته اشاره وی هغه څوک چه په آسمان
کښی ستوري ساتی نو په ځمکه کښی ستاسو د چارو ساتنه هغه ته کوم گران کار نه دی همغسې
چه په آسمان کښی ستوري محفوظ دی او د هغو ښه ښکاریدل په شپه کښی وی هم داسی گردی
(تولی) چاری په اعمالنامو کښی اوس هم محفوظی دی مگر د هغوی ظهور خاص په قیامت کښی
کیږی کله چه خبره داسی ده نو انسان لره ښائی چه تل د قیامت په فکر کښی وی که د ده
یقین په قیامت باندی نه راځی او هغه مستبعد گنی نو ښه غور او فکر دی وکړی چه پخپله دغه
انسان له کوم شی څخه پیدا شوی دی (فرمائی الله اعظم برهانه چه).

خُلِقَ مِنْ مَّاءٍ دَافِقٍ ۝

پیدا کړی شوی دی (انسان) له اوبو توپ وهونکیو څخه (په رحم کښی).

تفسیر : یعنی له منیو څخه چه توپ وهلی وځی یا له هسی اوبو څخه چه تولی کړی شوی وی

په رحم کښی.

يَخْرُجُ مِنْ بَيْنِ الصُّلْبِ وَالتَّرَائِبِ ۝

هسی اوبه چه راوځی له منځه د شاؤ (د سړیو) او له هډوکیو د سینو (د ښځو) څخه .

تفسیر : وائی چه د نارینه ؤ منی د دوی له شاگانو څخه او د ښځو منی د هغو له تټرو (سینو) څخه راوځی ځینی عالمان وائی چه شا او تټر له گرد (تول) بدن څخه کنایه ده یعنی منی د نارینه وی که د ښځی د دوی له گرد (تول) بدن ځنی پیدا کیږی او بیا په ځغرد (تیزی) تری جلا (جدا) شی. په دی کنایه کښی د «صلب» او «ترائب» تخصیص ښائی د دی لپاره وی چه د منیو د مادی په حصول کښی رئیسه اعضاء (قلب، دماغ، کبد) یو خاص دخل لری چه د دوی له منځه د قلب او کبد تعلق او تلیس له «ترائب» سره زیات دی او د دماغ تعلق د نخاع (حرام مغز) په وسیله له «صلب» سره ښکاره دی والله اعلم.

إِنَّهُ عَلَى رَجْعِهِ لَقَادِرٌ ۝

بیشکه دغه (الله) په بیا بیرته ژوندی گرځولو د هغه (انسان) خامخا توانا قادر دی.

تفسیر : یعنی تر مړینی وروسته مو بیا الله تعالی ژوندی راولی (موضح القرآن) حاصل ئی دا چه له نطفی څخه د انسان جوړول د هغه د دوهم ځلی د بیا ژوندی کولو څخه څه زیات عجیبه نه ده کله چه دا عجیب امر د هغه له قدرت کیدی شی نو جائز نه دی تر هغه د یوه لږ عجیب څیز له وقوع څخه انکار وکړ شی بلکه خامخا بیا ئی هم پیدا کولی شی.

يَوْمَ تُبْلَى السَّرَائِرُ ۝

په هغی ورځی کښی چه ښکارولی به شی (پکښی) پټ څیزونه.

تفسیر : یعنی گردی (تولی) هغه پټی خبری چه د دوی په زړونو کښی وی ښکاریږی او د هیش یو جرم اخفاء به ممکنه نه وی.

فَمَالَهُ مِنْ قُوَّةٍ وَلَا نَاصِرٍ ۝

نو نه به وی دغه (انسان) ته هیڅ قوت زور (چه ځان پری خلاص کړی له عذابو (او نه هیڅ ناصر مدد کوونکی (چه تری دفع کړی بلا)

تفسیر : په دی وقت کښی به نه مجرم د خپل زور او قوت په مرسته (مدد) خپله مدافعه کولی شی نه به ئی څوک حمایت او ملگرتوب وکړی شی چه دی له سزا څخه وژغوری (بچ کړی).

وَالسَّمَاءِ ذَاتِ الرَّجْعِ ۝

قسم دی په آسمان خاوند د بیرته گرځیدلو (چورلیدلو).

تفسیر : یا قسم دی په ورپښی باندی چه خاونده د باران ده یا په آسمان او ورښت راوړونکی باندی.

وَالْأَرْضِ ذَاتِ الصَّدْعِ ۝

او (قسم دی) په ځمکه خاونده د چاودلو (د سوری چه تری راوځی اوبه او گیاه او نور).

تفسیر : یعنی د ځمکی له چاودلو څخه ونی وانه شینکی او نور د باندی راوځی. او جواب د قسم دا دی:

إِنَّهُ لَقَوْلُ فَصْلٍ ۝ وَمَا هُوَ بِالْهَزْلِ ۝

چه بیشکه دا قرآن خامخا وینا ده بیلوونکی (د حق او باطل) او نه دی دغه (قرآن) لوی عشی خبری مزاح توکی.

تفسیر : یعنی هغه خبری چه قرآن ئی د معاد په نسبت کوی د لوړ او د توکو خبری او د خندلو وړ (لاټی) اتري نه دی بلکه د حق او د باطل او دروغو او رښتیا پری کره او فیصله ده او بیشکه دغه یوه رښتیا خبره او یوه پای (آخر) ته رسیدلی معامله ده چه هر ورو (خامخا) راتلونکی ده.

تنبیه : له دی مضمون سره د قسم مناسبت داسی دی چه قرآن کریم له آسمان څخه راځی. او په هغه چا کښی چه قابلیت وی هغه دک او مالا مال کوی همغسې چه باران له آسمانه راځی او ځمکه به زرغونه او گتوره کوی. په قیامت کښی هم یو غیبی باران کیږی چه له هغه څخه به مری ژوندی کیږی لکه چه دلته د باران د اوبو له توندلو څخه مړه او ویجاړه وچه کلکه ځمکه زرغونیږی او هر یو شی ئی د ننداری وړ (لائق) گرځی.

اَنْتُمْ يَكِيدُونَ كَيْدًا ۝۱۵ وَ اَكِيدُ كَيْدًا ۝۱۶ فَهَلْ الْكَافِرِينَ اَمَهُلُهُمْ رُويًا ۝۱۷

بیشکه دوی کید چل کوی د چل کولو سره او ورپه کرم زه هم د کید خپل سزا (دوی ته) سزا ورکول پس مهلت ورکړه کافرانو ته مهلت ورکړه دوی ته لږ (مدت).

تفسیر : یعنی کید، مکر، چل او فریب دروغ او درغلی کوی او د خلقو په زړونو کښی شپې او شکوک وراچوی او په هر کیدونکی تدبیر سره غواړی چه د حق او حقیقت د ښکاریدلو او خورولو مخه ونیسی خو ځما لطیف تدبیر هم چه هغوی ئی نشی احساسولی په پټه خپل کار کوی چه د هغوی ټول مکر او کید خراب او ویجاړ شی او د هغوی ټول چل او درغلی د هغوی په لوری وروگرځی نو اوس ته پخپله فکر وکړه چه د الله تعالی د تدبیر په مقابل کښی د بل چالاکی او مکاری کار نشی کولی نو خامخا دا خلق پاتی ناکام خائب او خاسر کیږی نو ځکه مناسب دا دی چه تاسی د هغو په سزا ورکولو کښی تلوار ونه کړی. او د دوی له شنیعه او قبیحه حرکاتو څخه خپه نشئ دوی ته سزا ورته کړی او ښیره مه کوئ بلکه هغوی ته د څو ورځو له مخی تال او مهلت ورکړئ او بیا گورئ چه د دوی نتیجه څه کیږی. (وکان ذلک قبل الامر بالقتال).

تمت سورة الطارق بفضل الله تعالى ومنه وكرمه

سورة الاعلیٰ مکية وهی تسع عشرة آية وفيها ركوع واحد رقم تلاوتها (۸۷) تسلسلها حسب النزول (۸)

نزلت بعد سورة «التكوير»

د «الاعلیٰ» سورت مکی دی (۱۹) آیتونه یوه رکوع لری په تلاوت کښی (۸۷) په نزول کښی (۸)

سورت دی وروسته د «التکویر» له سورتہ نازل شوی دی.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شروع کوم په نامه د الله چه ډیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

سَبِّحْ اسْمَ رَبِّكَ الْأَعْلَى

پاکی بیان کړه د نامه د رب خپل چه (له ټولو څخه) ډیر لوی او ښه غالب دی.

تفسیر : په حدیث کښی راغلی دی «کله چه دا آیت نازل شو رسول الله صلی الله علیه وسلم وفرمایل (اجعلوها فی سجودکم، دا پخپلو سجدو کښی ووايئ!) نو ځکه مونږ او ګرد (ټول) مسلمانان پخپلو سجدو کښی «سبحان ربی الاعلیٰ» وایو خدایه شکر».

الَّذِي خَلَقَ فَسُوَّى

هغه (رب) چه پیدا کړل (ټول اشیاء) نو اجزاء اعضاء ئی برابر او بی نقصانه کړل.

تفسیر : یعنی هر هغه څیز چه جوړ کړی ئی دی پوره له حکمت سره دی او ښه ئی جوړ کړی دی د خواصو او صفاتو په اعتبار او د هغو ګټو (فائدو) لامله (له وجی) چه له هغه شی څخه مقصود دی د هغه پیدائش ئی په درجه د کمال سره رسولی دی. او داسی معتدل مزاج ئی وربښلی دی چه په هغه باندی ګرد (ټول) په زړه پوری منافع او فوائد مرتب کیدی شی.

وَالَّذِي قَدَّرَ فَهَدَى

او هغه (رب) چه اندازه ئی کړل (خیر او شر د هغوی) نو لاره ئی وروښوده (په طریقه د کسب سره).

تفسیر : حضرت شاه عبدالقادر رحمة الله علیه لیکي «یعنی اول ئی تقدیر ولیکه بیا ئی سم له هغه سره دنیا ته راوست ګواکي دنیا ته ئی د راتلو لاره وروښوده». حضرت شاه عبدالعزيز رحمة

الله علیه لیکی «د هر سری دپاره ئی د کمال یوه اندازه تا کلی (مقرر کری) ده او بیا ئی هغه ته د هغه د کمال د حاصلولو لاره ورشوولی ده» په دی کښی نوری خبری هم شته چه مونږ د هغو په لیکلو سره خپلی دا خبری نه اوږدوو.

وَالَّذِي أَخْرَجَ الْمَرْعَىٰ ۖ فَجَعَلَهُ غُثَاءً أَحْوَىٰ ۝٥

او هغه (رب) چه را ایستلی ئی ده تازه گيا له ځمکی څخه پس وئی گرځوله هغه (شنه گياه) وچه توره .

تفسیر : یعنی رومي تکه شنه واښه او ورشو په ځمکه کښی پیدا کوی بیا ورو ورو هغه وچ او تورو چی له هغو وچو وښو څخه هم حیواناتو ته خوراک ورکاوه کیږی او هم هغوی ته تر ډیر مدت پوری ذخیره کاوه شی تر دی چه وچ کښتونه (فصلونه) هم وروسته له ریبلو څخه په کار راځی .

سَنَقَرُّكَ فَلَا تَمُوتُ ۖ إِلَّا مَا شَاءَ اللَّهُ ۝٦

ژر ده چه وبه لولو مونږ (په ژبه د جبریل) په تا باندی (قرآن ای محمده!) بیا به ئی ته نه هیروی مگر هغه چه اراده وفرمائی الله (د هیرولو ئی له تانه په منسوخ کیدلو).

تفسیر : یعنی لکه چه مونږ پخپل تربیت سره هر څیز په تدریج د هغه د مطلوب کمال ته رسولی دی په تا باندی به هم ورو ورو کامل قرآن لولو او داسی به ئی در په یاد کړو چه د هغه هیڅ یوه برخه در څخه هیږه نشی پرته (علاوه) له هغو آیتونو څنی چه د هغو بالکل هیږول مقصود وی چه دا هم یو راز (قسم) نسخ ده .

إِنَّهُ يَعْلَمُ الْجَهْرَ وَمَا يَنْهَىٰ ۝٧

بیشکه دغه (الله) ته معلوم دی (هغه څه قول فعل چه دی) ښکاره او هغه څه چه پټ دی (یعنی ټول شیان).

تفسیر : یعنی الله تعالیٰ ته ستاسی پټ استعدادونه او ښکاره اعمال او احوال ټول ښه معلوم دی او سم له هغو سره به له تاسی سره معامله کوی او هم دا شبهه ونه کړه شی چه هغه آیتونه چه یو

غلی نازل شوی دی نو بیا د هغو منسوخول او هیروول څه معنی لری؟ د هغه په حکمت باندی احاطه کول د الله تعالیٰ کار دی چه په ټولو پټو او ښکاره و خبرو باندی پوهیږی هغه ته معلوم دی چه کوم څیز لره ښائی چه تل پاتی وی؟ او کوم یو د دی وړ (لائق) دی چه د یو مخصوص مدت څخه وروسته پورته کړی شی ځکه چه اوس د هغه پاتی کیدل ضروری نه دی.

وَنُفِثَ رُوحُكَ لِلْيُسْرَىٰ ۖ

او آسانوو د تا دپاره د شریعت آسانی (یا یادول د وحی یا توفیق درکولو تاته دپاره د آسانی لاری د شریعت).

تفسیر : یعنی د وحی یاد لرل به آسانیږی او د الله تعالیٰ د معرفت او عبادت او د مملکت او ملت د سیاست گردی (تولی) چاری به در اسانی کړی شی او ستا د بریالیتوب (کامیابی) له لاری څخه به گرد (تول) مشکلات لری کرل شی.

فَذَكِّرْ إِنْ نَفَعَتِ الذِّكْرَىٰ ۖ

پس ذکر پند ورکړه ته (ای محمده!) که فائده رسوی ذکر پند (یا پس پند ورکړه ته ای محمده!) په تحقیق فائده رسوی ذکر پند مؤمنانو ته (یا پس پند ورکړه ته ای محمده!) که فائده رسوی ذکر پند (که فائده نه رسوی).

تفسیر : یعنی کله چه الله تعالیٰ پر تاسی باندی داسی انعام وفرمایه نو تاسی هم نورو ته فیض ورسوی. او له خپل کمال څخه نور هم تکمیل کړی.

تنبيه : ﴿إِنْ نَفَعَتِ الذِّكْرَىٰ﴾ شرط د دی دپاره راوړی شوی دی چه وعظ او تذکیر هغه وقت کیدی شی چه د اوریدونکی له خوا د هغه د قبلولو گمان وشي او د رسول اکرم صلی الله علیه وسلم د وعظ او تذکیر منصب د هر سری لپاره نه دی هو تبلیغ او انذار «یعنی د الله تعالیٰ د احکامو تبلیغ او د هغه له عذاب څخه ویرول» په هر سری باندی لازم دی تر څو چه د الله تعالیٰ په بندگانو حجت قائم وی او د جهل او ناپوهی عذر پاتی نشی. دی ته په عرف تذکیر او وعظ نه وائی بلکه تبلیغ او دعوت وائی ښائی چه ځینو مفسرینو هم له هم دی جهته د دی آیت معنی لا په ښکاره الفاظو سره داسی لیکلی وی چه څو څو غلی نصیحت وکړه که د یو غلی پند فائده ونه کړی. او کیږی چه د (ان نفعت الذکری) شرط یواځی د تذکیر د تاکید دپاره وی یعنی که تذکیر چاته فائده ورسوی نو تاته ښائی چه تذکیر وکړی دا خو منلی شوی خبره ده چه په دنیا کښی تذکیر خامخا یو نه بل ته خو څه نفع او گټه (فائده) رسوی لکه چه الله تعالیٰ فرمایلی

دی ﴿وَذُرُّوْنَ الَّذِیْنَ یَقْعَمُ الْمُؤْمِنِیْنَ﴾ نو معلق کول د یوه امر په داسی یو غځیز باندی
چه د هغه وقوع ضروری وی د هغه امر د تاکید موجب شو.

سَيَذَرُكَ مَنْ يُخْشَىٰ ۝

ژر ده چه پند به واخلی هغه څوک چه ویریری له الله (ځکه چه دی فکر کوی
په دی کښی)

تفسیر : په پوهولو باندی خو هغه پوهیری او له نصیحت څخه هغه گته اخیستی شی چه په زړه
کښی ئی لږ او دیره د الله تعالیٰ ویره وی او د خپل پای (آخر) او انجام لږ څه فکر وکړی.

وَيَتَجَنَّبُهَا الْأَشَقَى ۝ الَّذِي يَصْلِي النَّارَ الْكُبْرَى ۝

او ډډه کوی له دغه (پنده نصیحتنه ښه شقی کافر) لوی بدبخت چه نه ئی
قبلوی هغه (لوی بدبخت) چه ننوځی به اور لوی ته (د دوزخ په آخرت کښی).

تفسیر : یعنی د هغه بدعمل او بدقسمت په برخه چه د دوزخ اور لیکلی دی هغه کله پوهیری
او له الله تعالیٰ او له خپله انجامه کله ویریری چه د نصیحت په لوری متوجه شی یا د ښو خبرو په
پوهیدلو کښی کوشش وکړی.

ثُمَّ لَا يَمُوتُ فِيهَا وَلَا يَحْيَىٰ ۝

بیا به نه مری په هغه (اور) کښی (چه راحت ومومی) او نه به ښه ژوندی وی
(په کښی په ژوندون د راحت سره).

تفسیر: یعنی نه مرگ ورته راځی چه د هغه ربرونه (تکلیفونه) پای (آخر) ته ورسوی او نه ئی
د هوسائی (آرام) ژوندون په برخه کیږی هو! داسی یو ژوندون به ولری چه د هغه په مقابل کښی
به د مرگ غوښتنه کوی له داسی ژوندون څخه مو دی الله تعالیٰ وساتی.

قَدْ أَفْلَحَ مَنْ تَزَكَّىٰ ۝

په تحقیق بری موندلی په مراد رسیدلی دی هغه څوک چه پاک شوی دی (په

ایمان سره له معاصیو).

تفسیر : یعنی له ظاهری او باطنی حسی او معنوی نجاستونو څخه پاک شی. او خپل قلب او قالب ئی په صحیحه و عقائدو او فاضله و اخلاقو او صالحه و اعمالو او نافع و چارو سره ښائسته کړی.

وَذَكَرَ اسْمَ رَبِّهِ فَصَلَّى^ط

او یاد ئی کړ نوم د رب خپل (په تکبیر سره) بیا ئی لمونځ وکړ (چه ښه د اسلام ده).

تفسیر : یعنی پاک او صاف شوی د تحریمی په تکبیر کښی ئی د خپل پروردگار نوم واخیست بیا ئی لمونځ وکړ. ځینی اسلاف وائی چه د تزکیبی نه مراد له زکوٰۃ څخه دی چه دلته د هغه مطلب د فطر صدقه ده او له «ذکر اسم ربه» څخه د اختر تکبیرونه مراد دی. او په «فصلی» کښی د اختر د لمانځه ذکر دی یعنی د اختر په ورځ کښی ئی اول صدقه الفطر سرسایه بیا تکبیرونه بیا لمونځ وکړ. ښکاره خو هغه رومبنی وینا ده.

تنبیه : مونږ حنفیانو سم له رومبنی تفسیر سره له دی آیت څخه دوه مسئلې ایستلی دی.

اول دا چه په تکبیر تحریمه کښی خاص د الله اکبر ویل فرض نه دی مطلق د رب داسی نوم ویل کافی دی چه د ده د تعظیم او د لوئی ښوونکی وی او د سری په غرض او احتیاج اړه ونه لری هو! د الله اکبر ویل د صحیحه و احادیثو په بناء سنت یا واجب گنلی شوی دی. دوهم دا چه د تحریمی تکبیر لمانځه لره شرط دی رکن نه دی ځکه چه د (فصلی) بالفاء عطف په «ذکر اسم ربه» باندی د معطوف او معطوف علیه پر کلی مغایرت دلالت کوی والله اعلم.

بَلْ تُؤْثِرُونَ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا^{١٧} وَالْآخِرَةَ خَيْرٌ^{١٨} وَأَبْقَى^ط

(کفار د مکي مخ گهرځوی لمانځه نه) بلکه تاسی غوره کوی ژوندون لږ خسیس په آخرت باندی ای منکرانو حال دا چه آخرت خیر غوره دی (له دنیا نه) او (تل تر تله ښه) باقی دی.

تفسیر : یعنی دا ښیگنه (فایده) تاسی ته ای منکرانو څنگه حاصلیږی چه تاسی هېڅ د آخرت فکر نه کوی بلکه د دنیا ژوندون او د دی ځای عیش، عشرت، هوسائی (آرام) او چرچی د اعتقاد یا د عمل له مخی په آخروی چارو باندی زیاتی بولئ حال دا دی چه دنیا حقیره او

فانی او آخرت په زرهارو غلی له هغی څخه ښه او پایه دار دی بیا د تعجب غای دا دی هغه
څیز چه د (کم) او (کیف) او نورو له پلوه بهتر دی هغه څنگه پری بودی شی؟ او چتی
(بیکاره) او خرابی چاری ولی غوره کولی کیږی؟.

إِنَّ هَذَا الْقَبْرَ الْأَوَّلِيَّ صَحْفِ إِبْرَاهِيمَ وَمُوسَى

بیشکه دا خبری خامخا په صحیفو پومبنيو کښی دی چه صحیفی د ابراهیم
او (د) موسی دی.

تفسیر : یعنی دا مضمون چه له ﴿قَدْ أَفْلَحَ مَنْ زَوَّجَ﴾ څخه تر ﴿وَالْآخِرَةُ خَيْرٌ وَأَثَرٌ﴾ پوری
دی په پخوانیو کتابونو کښی هم لیکلی شوی دی او هیڅ وقت منسوخ شوی او بدل شوی نه دی
نو په دی اعتبار لا ټینگ او مؤکد شو.

تنبیه : په غینو ضعیفو روایتونو کښی راغلی دی چه پر ابراهیم علیه السلام لس صحیفی او پر
موسی علیه السلام باندی برسیره پر توریت هم لس صحیفی نازلې شوی دی الله تعالی ښه پوهیږی
چه دا خبری به تر کوم غای پوری صحیحی وی.

تمت سورة الاعلیٰ بفضل الله تعالی ومنه وكرمه

سورة الغاشية مكية وهی ست و عشرون آية و فيها ركوع واحد رقم تلاوتها (۸۸) تسلسلها
حسب النزول (۶۸) نزلت بعد سورة «الذاريات»
د «الغاشية» سورت مكی دی (۲۶) آيته يوه ركوع لری په تلاوت کښی (۸۸) په نزول کښی
(۶۸) سورت دی وروسته د «الذاريات» له سورت څخه نازل شوی دی.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شروع کوم په نامه د الله چه دیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

هَلْ أَتَاكَ حَدِيثُ الْغَاشِيَةِ^ط

په تحقیق راغلی دی تاته (ای محمده!) خبر د پتونکی (د خلقو په سختیو
خپلو سره چه قیامت دی).

تفسیر : یعنی هغه خبره د اوریدلو وړ (لاثق) ده چه پتونکی د خلقو دی په هیبتونو او په سختیو خپلو کښی.

تنبیه : (له غاشیې پتونکی) څخه مراد قیامت دی چه پر گردو (تولو) مخلوقاتو باندی چاپیریرو او د هغه په اثر به پر گردو (تولو) مخلوقاتو باندی محیط وی.

وَجُودٌ يَوْمَئِذٍ خَاشِعَةٌ ۖ عَامِلَةٌ تَأْسِبُ ۙ

ځینی مخونه به په دغه ورځ (د قیامت) کښی ویریدونکی او ذلیله وی ربر (تکلیف) ایستونکی رنځ رابځوونکی به وی.

تفسیر : یعنی په آخرت کښی به ربر (تکلیف) ایستونکی د ربر (تکلیف) ځاللو (برداشت کولو) په سبب ستړی او ستومانپړی ځینی وانی چه د (عاملة ناصبة) څخه د دنیا حال مراد دی یعنی غومره خلق دی چه په دنیا کښی زیارونه (کوششونه) کوی او ربرونه (تکلیفونه) ځالی (برداشت کوی) تر دی چه ستړی کیږی خو کله چه دا گرد (تول) ربرونه (تکلیفونه) د حق په لاره کښی نه دی نو ځکه گرد (تول) ابته (خراب) او بیکاره ځی دوی دلته تکالیف ځالی (برداشت کوی) او هلته هم په مصیبتونو باندی آخته کیږی او «خسرالدنيا والآخرة» هم دی ته وایه شی حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي «کفار په دنیا کښی دیر زیارونه (کوششونه) کوی خو د الله تعالی په دربار کښی هیڅ نه منل کیږی».

تَصْلٰی نَارًا حَامِیَةً ۖ تُسْقٰی مِنْ عَیْنِ اِنِیَّةٍ ۙ

ننوغی به اور دیر گرم ته ورځنځل کیږی به پری له چینی ډیری گرمی څخه (په وقت د غلبی د تندی کښی).

تفسیر : یعنی کله چه د دوزخ تودوخی د هغوی په باطن کښی سخته گرمی پیدا کړی دوی بی اختیاره «تړی یو تړی یو» ناری وهی چه ښائی د اوبو له څښلو څخه به د دوی دا تنده ماته شی دلته به د یوی بیشدونکی چینی له اوبو څخه دوی ته اوبه ورکولی کیږی چه د هغو له څښلو څخه به د دوی شوندی ورتپړی او کولمی به ئی توتی لوپړی او بیا به ژر جوړپړی او هم داسی به تل په عذاب ککړ وی (العیاذ بالله).

لَیْسَ لَهُمْ طَعَامٌ اِلَّا مِنْ صَرِيعٍ ۙ

نه به وی دوی ته طعام خواره مگر له اغزی لرونکی ترخی ونی څخه.

تفسیر : ضریع یوه اغزی لرونکی ونه ده په دوزخ کې چې پخپل ترخوالی کې له شېرق یا له مصبر څخه زیات بد خونده او مرداره او په گرمی کې له اوره توده ده کله چې دوزخیان له لوړی څخه په عذاب شی او «پوی یو! پوی یو!» ناری وهی نو دا (ضریع یا ایلوی یا شېرق او مصبر) دوی ته ورکول کیږی.

لَا يُسْنُ وَلَا يُغْنِي عَنْ جُوعٍ ط

چه نه به غریوی بدن (د دوزخی هغه ضریع) او نه دفع کوی هیڅ لوړه (له دوی نه هغه ضریع).

تفسیر : له خوړلو څخه یواځی خوند او لذت اخیستل یا د ځان غریول یا د لوړی لری کول یا بل مقصد وی د (ضریع) له خوړلو څخه دا خبری هیڅ نه حاصلیږی د خوند او لذت نشتوالی خو د هغه له نامه څخه ښکاره دی د نورو دوو فائدو نفی تصریحاً په دی آیت کې ذکر شوه. لنده ئی دا چه هیڅ یو لنیز او مرغوب طعام او خواره هغوی هلته نه مومی تر دی ځایه پوری د دوزخیانو د حال بیان و اوس د دی په مقابل کېی الله اکرم شانه واعظم برهانه د جنتیانو ذکر داسی فرمائی،

وَجُودٌ يَوْمَئِذٍ نَّاعِمَةٌ لِّسَعِيهَا رَاضِيَةٌ ٩

ځینی مخونه به په دغی ورځی کېنې ښائسته او تازه وی پخپل کوښښ باندی (چه ئی کړی وی په دنیا کېنې) راضی خوشاله به وی (په آخرت کېنې)

تفسیر : یعنی خوښ به وی چه د دوی زیار (کوشش) په ځای شو او د خپلو ربرو (تکلیفونو) او د زحمتونو گټه (فائده) ئی په ښه دول (طریقه) سره بیا موندله.

فِي جَنَّةٍ عَالِيَةٍ ١٠ لَا تَسْمَعُ فِيهَا لَغِيَّةٌ ١١

په جنت لوړ (اوچت) شانداره کېنې به وی. نه به اوری په هغه (جنت) کېنې کومه چتی (بیکاره) خبره.

تفسیر : یعنی په جنت کښې هیڅوک چټی (بیکاره) او اېلتی خبری نه اوری د کنځلو او د رذالت هیڅ یوه نښه هلته نه لیدله کیږی.

فِيهَا عَيْنٌ جَارِيَةٌ ۝۱۲

په دغه (جنت) کښې چینه ده جاری بهیدونکی.

تفسیر : یعنی په جنت کښې یوه عجیبه ډول (طریقه) چینه ده او ځینو مفسرینو دا «عین» پر جنس باندی حمل کړی ده او وائی چه په جنت کښې ډیری چینې بهیږی.

فِيهَا سُرُرٌ مَّرْفُوعَةٌ ۝۱۳ وَأَكْوَابٌ مَّوْضُوعَةٌ ۝۱۴

په دغه (جنت) کښې دی تختونه (دپاره د کیناستلو د جنتیانو) لوړ (اوچت) عالیشان او جامونه ایښودلی شوی (په اندازه د څښونکیو خپلو).

تفسیر : کله چه وئی غواری چه وئی څښی هیڅ دیل او دیر به نه پکښی کیږی.

وَنَمَارِقُ مَصْفُوفَةٌ ۝۱۵

او (په دغه جنت کښې دی) بالښتونه ایښود شوی په درجه څنګ په څنګ (جنتیانو ته).

تفسیر : یعنی په ډیر نزاکت او لطافت او په ښه قرینه او ترتیب سره به غوړیدلی وی، لوئی کدوځی (تکیې) او بالښتونه به ځای په ځای کښی ایښود شوی وی چه کله به په یوه کښی او کله به په نورو تکیه وهی.

وَزَرَائِي مَبْنُوتَةٌ ۝۱۶

او (په دغه جنت کښې دی) فرشونه فاخره غوړولی شوی.

تفسیر : تر څو هر کله او په هر ځای کښی چه د جنتیانو زړه غواری هلته آرام او هوسانی (راحت) او له یوه ځایه د بل ځای د تګ را تګ او وړلو او راوړلو تکلیف ورته نه وی.

أَفَلَا يَنْظُرُونَ إِلَى الْإِبِلِ كَيْفَ خُلِقَتْ ^{دَقَّةً} ١٤

نو آیا پس نه گوری (منکران په نظر د عبرت سره) اوښ ته چه څرنگه پیدا کړی شوی دی.

تفسیر : چه د نورو حیواناتو او بوده و (څاروو) په نسبت د اوښ هیئت او خاصیت دواړه خورا (دیر) عجیب او غریب دی چه د هغه تفصیل (عزیزی) کښی راغلی دی او د ویلو وړ او لایق دی.

وَالِى السَّمَاءِ كَيْفَ رُفِعَتْ ^{دَقَّةً} ١٥

او (آیا نه گوری منکران) آسمان ته چه څرنگه بلند اوچت کړی شوی دی (بې له ستنو).

تفسیر : یعنې آسمان پرته (علاوه) له ښکاره ستنی او پائی او رسع او نورو څخه پورته کړی شوی دی

وَالِى الْجِبَالِ كَيْفَ نُصِبَتْ ^{دَقَّةً} ١٦

او (آیا نه گوری منکران) غرونو ته چه څرنگه درولی شوی دی.

تفسیر : چه د یوی ذری په اندازه له خپلو ځایونو څخه نه خوځیږی. او دغه غرونه د الله تعالیٰ په قدرت سره له دغومره لویوالی پخپلو ځایونو کښی ټینګ ولاړ دی.

وَالِى الْأَرْضِ كَيْفَ سُطِحَتْ ١٧

او (آیا نه گوری منکران) ځمکې ته چه څرنگه غوړولی شوی ده .

تفسیر : چه ځمکه د خپل لوی والی په سبب سره د خپل کړوی شکل توبه بیا هم مسطحه ښکارى نو ځکه پری هستوګنه اوسیدل آسان دی. دا گرد (تول) د الله تعالیٰ د قدرت دلیلونه بیان شول یعنې تعجب دی چه سره د لیدلو د دی گردو (تولو) شیانو بیا هم د الله تعالیٰ په

قدرت او حکیمانه و انتظاماتو باندی منکران نه پوهیږی چه له هغو گردو (تولو) څخه د هغه قدرت په بحث بعد الموت باندی ثابتیږی او د آخرت عجیب او غریب انتظامات ممکن په نظر راځی د ابن کثیر رحمة الله علیه په وینا د دی شیانو تخصیص څکه شوی دی چه د عربو خلق زیاتره په بیدیاو ځنگلونو کښی گرځیدل او په دی وقت کښی به زیاتره د هغوی تر سترگو لاندی هم دا څلور شیان و د سورلج اویښ، پاس آسمان، ښکته ځمکه، شاو خوا غرونه نو د دی لامله (له وجی) په هم دی علاماتو او نښو باندی د فکر وهلو او جاج کولو ارشاد شوی دی.

فَذَكِّرْ إِنَّمَا أَنْتَ مُذَكِّرٌ ۚ لَسْتَ عَلَيْهِمْ بِمُصَيِّرٍ ۝

نو ته ئی وپوهوه (پند ورکړه ای محمده ! دوی ته) بیشکه هم دا ته پند ورکوونکی پوهوونکی وپروونکی ئی نه ئی ته پر دوی باندی مسلط کړی شوی (چه په زور ئی مسلمانان کړی).

تفسیر : یعنی کله چه دا خلق سره د واضحه و دلائلو له قیام څخه غور نه کوی نو تاسی د هغوی زیات فکر مه کوی ځکه چه تاسی یواځی د پند ورکولو دپاره لیدلی شوی یی که دوی نه پوهیږی نو تاسی په هغوی باندی محصل او داروغه تاکی (مقرر کړی) شوی نه یی چه په زور او زیادت سره ئی په هغوی باندی ومنی او د هغوی زړونه په بل لوری واوړی. دا کار د مقلب القلوب دی. (وکان فک قبل الامر بالقتال).

الْأَمَنُ تَوَلَّى وَكُفِّرَ ۚ فَيُعَذِّبُهُ اللَّهُ الْعَذَابَ الْأَكْبَرَ ۚ إِنَّ إِلَيْنَا إِيَابَهُمْ ۚ ثُمَّ إِنَّ عَلَيْنَا حِسَابَهُمْ ۚ

مگر هغه څوک چه وگرځید (له ایمانه) او کافر شو (په مؤمن به شیانو) نو په عذابوی به ئی الله په عذاب لوی (د آخرت) سره. بیشکه خاص مونږ ته دی بیرته راتگ د دوی (په قیامت کښی) بیا بیشکه ځمونږ پر غاړه دی حساب د دوی (نو سم له اعمالو به جزاء مومی).

تفسیر : یعنی هغه کسان چه د الله تعالی له طاعت څخه مخ اړی او د هغه له آیتونو څخه انکار کوی هغه د آخرت په لوی عذاب او د الله تعالی له سختی سزا څخه ځان نشی ژغورلی (ساتلی) یقیناً هغوی یوه ورځ ځمونږ په لوری راتلونکی دی او مونږ به له هغوی څخه د یوی یوی ذری حساب آخلو. لنده دا چه تاسی خپله فریضه ادا کړئ. او د

هغوی مستقبل مونږ ته وسپارئ.

تمت سورة الغاشية بفضل الله تعالى ومنه وكرمه

سورة الفجر مكية وهى ثلاثون آية وفيها ركوع واحد رقم ثلاثونها (۸۹) تسلسلها حسب النزول (۱۰) نزلت بعد سورة «الليل»

د «الفجر» سورت مكى دى (۳۰) آيتۀ يوه ركوع لرى په تلاوت كښى (۸۹) په نزول كښى (۱۰) سورت دى وروسته د «الليل» له سورتۀ نازل شوى دى

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شروع کوم په نامه د الله چه ډیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

وَالْفَجْرِ ۝ وَلَيَالٍ عَشْرٍ ۝ وَالشَّفْعِ وَالْوَتْرِ ۝ وَالْبَيْلِ إِذَا يُسْرٍ ۝

قسم دى په فجر صباح باندی او په شپو لسو باندی او په جفت باندی او (قسم دى په) طاق باندی او په شپه باندی كله چه غی راغی توره تیاره کیږی.

تفسیر : حضرت شاه صاحب رحمة الله عليه لیکى «د لوی اختر په صباح حج اداء کیږی او لس شپى له هغه څخه پخوا شپى دى او جفت او طاق د روژى وروستنى لسيز (عشره) ده. او د شپى له تگ څخه مطلب د پیغمبر صلى الله عليه وسلم معراج دى چه دا گرد (تول) متبرک اوقات دى نو ځکه ئی په هغوی باندی قسم یاد کړ.

تنبیه : گردو (تولو) مفسرینو د ﴿وَالْبَيْلِ إِذَا يُسْرٍ﴾ معنی عموماً د شپى تیریدل یا د شپى د تیاری خوریدل اخیستی دى ګواکى د صبا د قسم په مقابل کښى ئی د شپى د راتلو قسم یاد کړ لکه چه د جفت په مقابل کښى ئی د طاق قسم یاد کړی دى او د (لیال عشر) څخه ممکن دى چه مطلق لس شپى مراد وی ځکه چه د هغه افراد او مصادیق هم په تقابل کښى شته. د هری میاشتی په رومبنيو لسو شپو کښى د شپى اوله برخه رڼه وی او بیا تیاره شی او د لسو وروستنیو شپو په اوله برخه کښى تیاره وی بیا په آخره شومه کښى رڼیږی او د منځینو لسو شپو احوال له دوی دواړو څخه جلا (جدا) دى ګواکى دى اختلاف او تقابل ته ئی هسی اشاره فرمایلی ده چه هیچا لره نه بښای چه د عیش، هوسانی (راحت)، آرام او د مصیبت ربړ (تکلیف)، تنگی، فراخی او بدی ورځی په مقابل کښى داده او مطمئن شی او داسی دى نه گڼی چه اوس پرته

(علاوه) له دی شخه بله کومه پېښه او حالت نه راپېښېږي. ده لره ښائی چه په یاد ئی ولری چه الله تعالی د اعدادو خالق او پیدا کوونکی دی. دی همغسی چه په دنیا کښی د یوه ضد په مقابل کښی بل ضد راوولی هم داسی ستاسی حالونه او کیفیتونه هم سم له خپل حکمت او مصلحت سره تل اړوی او در بدلوی ئی لکه هغه واقعی او مضمونونه چه وروسته له دی نه راځی په کردو (تولو) کښی ئی په هم دی اصولو تنبیه فرمایلی ده.

یوه بله تنبیه د دی آیت په تفسیر کښی دوه مرفوع حدیثونه راغلی دی. د جابر رضی الله عنه او د عمران بن حصین، حافظ ابن کثیر رحمه الله علیه د یوه په نسبت لیکي «وهذا اسناد رجاله لا باس بهم وعندی ان المتن فی رفعه نکارة» او د بل په نسبت وائی «وعندی ان وقفه علی عمران بن حصین اشبه والله اعلم».

هَلْ فِي ذَلِكَ قَسَمٌ لِذِي حِجْرٍ

آیا شته په دی قسمونو کښی لوی قسم پوره خاوند د عقل ته (چه اعتبار پری وکړی؟ هو! شته!)

تفسیر: یعنی دا قسمونه معمولی نه دی ډیر معتبر او مهتم بالشان دی پوهان پوهیږی چه د کلام د تاکید دپاره په دی کښی یو ځان ته عظمت او خاص وقعت مونده کیږی. او محذوف جواب د قسم دا دی یعنی خامخا به په عذاب کړی شی تاسو ای منکرانو! وروسته له دی نه الله اجل واعظم برهانه د ځینو منکرینو د تعذیب ذکر فرمائی چه

أَلَمْ تَرَ كَيْفَ فَعَلَ رَبُّكَ بِعَادٍ ۖ إِرَمَ

آیا نه وینی نه ئی خبر ته (ای محمده!) چه څه کړی دی رب ستا (له قبیلې د اول) د عادیانو سره چه ارم ؤ.

تفسیر: «عاد» د داسی یوه سری نوم دی چه د هغه قوم د ده په نامه باندی یادېږی. د ده په نیکونو کښی یو سری (ارم) نومیده د ده په لوری له نسبت کولو شخه ښائی داسی اشاره وی چه دلته له (عاد) شخه اول (عاد) مراد دی او دوهم (عاد) نه دی. ځینی وائی چه د عاد د قوم شاهی کورنی ته «ارم» ویل کیدل والله اعلم.

ذَاتِ الْعِمَادِ ۖ

چه خاوندان د قوت قامتونو لویو ؤ (یا خاوندان د لویو ستونو ؤ)

تفسیر : یعنی ستنی ئی ودرولی او لوی لوی عمارتونه ئی جوړ کړل یا ئی دا مطلب دی چه دیر غلی په سیر او سیاحت مشغول ؤ او په لویو وڅکیکو او ستنو باندی ئی کیږدی یا خیمی درولی، د غینو په نزد له «ذات العماد» څخه مراد د هغوی اوږده قدمونه، لوی قدونه او جگۍ ونی او نور لوړ (اوچت) شیان دی چه په تشبیه سره ویلی شوی دی او غیني وائی چه ارم د یوه ښار نوم دی چه پکښی لوئی لوئی مانی او لوړ لوړ (اوچت اوچت) عمارات ؤ والله اعلم.

الَّتِي لَمْ يُخْلَقْ مِثْلُهَا فِي الْبِلَادِ ۝۸

هسی (قبیله) چه نه وه پیدا کړی شوی مثل د هغی (په قوت قدرت کښی) په ټولو ښارونو کښی.

تفسیر : یعنی په هغه وقت کښی د هغه قوم غوندی بل کوم قوم هسی مضبوط او طاقتور نه ؤ یا دا چه د هغوی عمارتونه بی څاری او مانی ئی بیمثالی وی.

وَتَمُودَ الَّذِينَ جَابُوا الصَّخْرَ بِالْوَادِ ۝۹

او (څه کړی ؤ رب د تا له) تمودیانو هغو سره چه کنستلی غوڅی کړی ئی وی لوئی تیږی (گتۍ) په کنده کښی.

تفسیر : «وادی القرۍ» د هغه غای نوم دی چه هلته تیږی (گتۍ) توږلی کیدی او بیا ئی له هغو څخه دیری محفوظی او مضبوطی مانی جوړولی.

وَفِرْعَوْنَ ذِي الْأَوْتَادِ ۝۱۰

او (څه کړی ؤ رب د تا له) فرعون سره چه خاوند د (دیرو لښکرو) میخونو ؤ.

تفسیر : یعنی لوی لښکر لرونکی چه د هغه د فوجی ضروریاتو لپاره به دیر زیات میخونه په کار کیدل یا دا چه خلقو ته به ئی په میخونو سره سزا ورکوله.

الَّذِينَ طَغَوْا فِي الْبِلَادِ ۖ فَاكْثُرُوا فِيهَا الْفُسَادَ ۖ^{١٦} فَصَبَّ عَلَيْهِمْ رَبُّكَ سَوْطَ عَذَابٍ ۖ^{١٧}

هسی (سری ؤ دوی گرد (تول)) چه سرکشی ئی کری وه په ښارونو کښی بیا ئی ډیر کری ؤ په هغو (ښارونو) کښی فساد ورانی نو نازله کړه پر دوی باندی رب ستا (قمچینه) متروکه د عذاب.

تفسیر : یعنی هغه باغی قومونه د عیش، دولت، زور او قوت په نشو کښی مست شوی په ملکونو کښی ئی ښه شور ماشور، جنگ جنجال فتنه فساد جوړ کړ، زیات شرارتونه ئی وکړل، او داسی سرونه ئی وغرول چه لکه د هغوی په سر باندی هیڅوک حاکم نه دی او تل به په هم دی حال پاتی کیږی او هیڅ کله به د دی ظلم او شرارت جواب ویلو ته نه اړیږی (مجبوریږی) . وروسته له دی نه چه د هغوی د کفر، تکبر، جور، ستم کنډول ډک شو او مهلت او د تال مدت ئی پوره شو ناڅاپه قهار الله د خپل عذاب قمچینی او متروکی پری وورولی او د هغوی گرد (تول) قوت او لویي ئی له خاورو سره برابر کری او د دوی هغه گرد (تول) سازوسامان یو هم په کار نشو.

إِنَّ رَبَّكَ لَبِالْمِرْصَادِ ۖ^{١٨}

بیشکه رب ستا په غای د انتظار کښی دی (اعمالو د دوی لره چه سم د دوی له عملونو سره جزاء هغوی ته ورکړی).

تفسیر : یعنی لکه چه یو سری په پتونۍ (کمین) کښی پټ ناست او د تلونکیو او راتلونکیو او نورو شیانو او پېښو حال او احوال ځان ته څرگندوی (ښکاره کوی) او بیا په ټاکلی (مقرر کری) وقت کښی سم له هغو معلوماتو له دوی سره معامله او کار کوی هم داسی وپوهیږئ چه الله تعالی هم د گردو (تولو) بندگانو له سترگو څخه په پټه ځمونیږ او د نورو لوی او وړوکی اعمال او احوال ځوری او هیڅ یو حرکت او سکون له هغه څخه نه پټیږی. هوا په سزا ورکولو کښی تعجیل او تلوار نه فرمائی نو غافل بندگان ئی داسی گنې چه پس هیڅوک ځمونیږ لیدونکی پوښتیدونکی نه دی څه چه مو زړه غواړی ښائی هغه سره وکړو حال دا دی چه په ټاکلی (مقرر کری) وقت کښی د هغوی دا گردی (تولی) چاری د هغوی په غاړو کښی ورلوېږی او د هری یوی هغی چاری په مقابل کښی خپله جزا وینی چه له شروع څخه تر اوسه پوری تر کتنی لاندی

وه نو دلته دا خبره لا څرگندیږي (ښکاره کیږي) چه دا مجرد (تول) مهلت او تال د بندگانو د امتحان او ازموینې لپاره و چه آیا دوی خپلو چارو ته گوري او لوئی ورځی ته څه ذخیره کوی که په هم دا ظاهری او عارضی حالت باندی مغروریږي او خپل پای (آخر) ته نه گوري؟.

فَإِنَّمَا الْإِنْسَانُ إِذَا مَا ابْتَلَاهُ رَبُّهُ فَأَكْرَمَهُ وَنَعَّمَهُ ۖ فَيَقُولُ رَبِّي أَكْرَمَنِ^ط

پس هر څه انسان بنی آدم کله چه وازمویو په دی (په راحت سره) رب د ده پس عزت ورکړ ده ته او نعمت ورکړ ده ته نو وائی رب غما عزت راکړه ماته.

تفسیر : یعنی زه د هم دی خبری وړ (لائق) وم نو ځکه ئی عزت راکړ.

وَأَمَّا إِذَا مَا ابْتَلَاهُ فَقَدَرَ عَلَيْهِ رِزْقَهُ ۖ فَيَقُولُ رَبِّي أَهَانَنِ^ق

او کله چه (الله) وازمویه دی (په زحمت سره) پس تنگ کړ پر ده باندی رزق روزی د ده نو وائی رب غما سپک کړم زه.

تفسیر : یعنی غما هیڅ قدر ئی ونه کړ. لنده ئی دا چه د هغوی سترگی دنیوی ژوندون او حاضره حالت ته دی او یواځی د دنیا هم دا موجوده راحت او تکلیف د خپل عزت او ذلت معیار گنی او په دی نه پوهیږي چه په هم دی دواړو حالتونو کینی د هغه امتحان او ازموینه مقصد ده. نعمت درکوی تر څو وگوري چه تاسی ئی شکر وباسی؟ او ربیر (تکلیف) درپیشوی چه آیا تاسی خپل صبر او رضاء پکینی ښکاره کولی شی؟ نه د دی ځای دغه عارضی عیش او آرامی د پاک پروردگار په دربار کینی د مقبولیت او د معززتوب دلیل کیدی شی او نه تنگی، سختی او ربیر (تکلیف) د هغه د مردودیت علامه گنله شی خو انسان پر خپلو اعمالو، افعالو باندی کتنه نه کوی او د خپلی بی عقلی یا بی حیائی له سببه پخپل رب باندی الزام لگوی. حاصل ئی دا دی چه شکر نه کوی انسان په راحت او نه صبر کوی په زحمت او وینی عزت په کثرت د دولت سره او وینی ذلت په قلت د ثروت سره نو الله اکرم شانه واعظم برهانه داسی فرمائی.

كَلَّا بَلْ لَا تُكْرُمُونَ الْيَتِيمَ ۝۱۵

داسی دی نه وائی بلکه تاسی اکرام احسان نه کوئ پر یتیم پلار مری باندی.

تفسیر : یعنی د الله جل جلاله په دربار کښی به ستاسی څنگه عزت وی؟ چه تاسی د بیکسانو او یتیمانو د زړه ساتنه او عزت نه کوئ یعنی نه دی دا عزت او ذلت په ډیروالی او لږوالی د مال سره ځکه چه اکرام په طاعت او اهانیت په معصیت سره دی بلکه فعل ستاسی ډیر قبیح دی له قول ستاسو نه ځکه چه اکرام درسره کری دی الله په غناء سره، او تاسو نه کوئ احسان له یتیمانو سره.

وَلَا تَحْضُونَهُ عَلَى طَعَامِ الْمُسْكِينِ ۝۱۶

او نه تیزوئ تاسی یو بل په طعام (خواره ورکولو د محتاجانو) د مسکینانو.

تفسیر : یعنی له خپل مال او شتو څخه د مسکینانو لاس نیوی چیری نورو ته هم داسی یو شی نه وائی چه د ده په ویلو او تیزولو سره هغوی له وړی او بی وځلی سره امداد او معاونت او مرسته (مدد) وکړی.

وَتَأْكُلُونَ الثَّرَاثَ أَكْلًا لَّئِي ۝۱۷

او خوړئ تاسی مال د میراث په خوړلو ټولو ډیرو سره.

تفسیر : یعنی د مری په پنگه (مال) او میراث اخیستلو کښی د حلال او حرام او حق او باطل څه تمیز نشته څه ئی چه په لاس ورشی خوړی ئی او پخپل دغه عمل سره دا راضیئ که د مسکینانو حقوق تلف کیږی تلف دی شی.

وَيُحِبُّونَ الْمَالَ حُبًّا جَمًّا ۝۱۸

او مینه کوئ تاسی له مال سره په مینی ډیری سره.

تفسیر : یعنی رښتیا خبره دا ده چه ستاسی زړونه د مال د حرص او محبت سره ډک دی او بس هم دا غوړئ چه په څه ډول (طریقه) مو مال په لاس راشی او یو پول (پیس) مو هم په یوه ښه کار کښی له لاسه ونه وځی که مخ کښی هر څه راپیښیږی را پینښ دی شی. او له مال او دولت

سره دومره مینه او محبت چه هغه د خپل مقصود کعبه وگرځوی او د اسلامیت په لاره کښی نی
خرغ نه کړئ دا خو یواځی د کافرانو دود (رواج) او دستور دی.

كَلَّا اِذَا دُكَّتِ الْاَرْضُ دَكًّا دَكًّا ﴿٢١﴾

نه ده داسی او مه کوئ (دغسی بد کارونه) کله چه وتکوله ماته شی ځمکه په
تکولو ماتولو سختو سره.

تفسیر : گردی غوندی او غرونه به واړه واړه شی ځمکه به بالکل صافه او هوار میدان شی.

وَجَاءَ رَبُّكَ

او راشی (نښی د قدرت د) رب ستا.

تفسیر : یعنی رابه شی رب ستا د خپل قهر په تجلی سره هغسی چه د هغه له شان سره ښائی او
ود (لائق) وی.

وَالْمَلِكُ صَفًّا صَفًّا ﴿٢٢﴾

او راشی پرېستی صف صف (قطار قطار چاپیریدونکی پر انسانانو او پیریانو
باندی).

تفسیر : یعنی د محشر په میدان کښی. یا راځی هلته انتظاماتو لره پود په پود او صف صف.

وَجَاءَ يَوْمَئِذٍ بِجَهَنَّمَ

او رابه وست شی په هغی ورځی کښی دوزخ.

تفسیر : یعنی په لکونو پرېستی به هغه له خپله ځایه څخه په راښکودلو سره د محشریانو په مخ
کښی راحاضر کړی.

يَوْمَئِذٍ يَتَذَكَّرُ الْإِنْسَانُ وَأَنَّى لَهُ الذِّكْرَى ﴿٣٢﴾

په دغی ورځی کښی به پند واخلی یاد کړی انسان (خپل افراط) او څه ګټه فائده به نه ورسوی ده ته په دغه وقت کښی پند اخیستل (بلکه هیڅ فائده نه رسوی).

تفسیر : یعنی هلته به پوهیږی چه په سختی غلطی او غفلت کښی وم مګر هغه پوهیدل به څه په کار ورشی؟ ځکه چه د پوهیدلو او سنجولو (فکر کولو) وقت به له لاس څخه وتلی وی هغه چاری چه په دارالعمل کښی کیدی په دار الجزاء کښی کله کیدی شی.

يَقُولُ يَلَيْتَنِي قَدَّمْتُ لِحَيَاتِي ﴿٣٣﴾

وائی څنګه به ښه و ما لره که څه می مخکښی لیږلی وی دپاره د (دی) ژوند (د آخرت) خپل (یا پخپل ژوندانه کښی).

تفسیر : یعنی افسوس د دنیا په ژوندون کښی می څه نیکی نه ده کړی چه هغه له ما څخه په مخکښی دلته رارسیدلی وی او اوس به می په دغه آخروی ژوندون کښی په کار راتلی هم داسی تش لاس را رهی (روان) شوی یم کاشکی د حسناو کومه ذخیره می له مخه لیږلی وی چه دلته ځما پنگه او ذخیره ګرځیدلی او په کار به می راتلی.

فِيَوْمٍ لَا يُعَذِّبُ عَذَابُهُ أَحَدٌ ۖ وَلَا يُؤْتِي شَقًّا أَحَدٌ ﴿٣٤﴾

نو په دغی ورځی کښی به نه په عذابوی الله (په مثل) د عذاب د دغه (الله) هیڅوک او نه به قیدول کوی (په مثل) د قیدولو د دغه (الله) هیڅوک.

تفسیر : یعنی الله تعالیٰ به په دغی ورځی کښی مجرمانو ته داسی سختی سزاوی ورکوی او په داسی سختی بندی خانۍ کښی به اچول کیږی چه د هغی څاری او مثال د بل مجرم په حق کښی متصور نه دی. حضرت شاه عبد العزیز رحمه الله علیه لیکي «هغه ورځ به نه وهل کیږی د هغه د وهلو په غیر بل څوک نه اور نه د دوزخ د اور مؤکل او نه منګور (مار) او نه لرم چه په دوزخ کښی اوسېږی ځکه د هغوی وهل او درد رسول جسمانی عذاب دی او د حق سبحانه تعالیٰ عذاب به داسی وی چه د مجرم روح به په حسرت او ندامت کښی اخته کوی چه روحانی عذاب دی او ښکاره ده چه روحانی عذاب له جسمانی عذاب سره هیڅ یو نسبت نه لری او هم نه تری د هغه د تړلو په شان بل څوک ځکه چه دوزخ څارونکی که څه هم د دوزخیانو په غاړو کښی د اوسپنی غاړکی اچوی او په کلکو ځنځیرونو ئی تری او د دوزخ ورونه تری او برسیره پری

سربوښونه پردی خو د دوی عقل او خیال نشی بند ساتلی او د عقل او خیال عادت دی چه تل دیرو خبرو ته التفات کوی او د هغوی په منځ کښی ځینی خبری د نورو خبرو حجاب کیږی نو ځکه د بندیتوب او تنگی په منځ کښی د انسان عقل او خیال ته راز راز (قسم قسم) وسعت او فراختیا حاصلیږی پرته (علاوه) له هغه سړی څخه چه الله تعالی د هغه فکر او خیال د دی خوا او هغی خوا له تلوو څخه وساتی او بالکل درد، ریر (تکلیف) او اندیښنو ته متوجه شی نو دا ډول (طریقه) روحی قید له بدنی قید څخه په زرهاو ځلی سخت دی هم دا ده چه د مجنون په شان سړیو او سودائیانو ته په دیرو باغونو او گلانو او خورا (دیر) ښو ننندارو کښی د زړه د خپګان او د ویری او د وهم او خیال د اندیښنو د پیدا کیږلو په سبب هیڅ خوند او لطف نه حاصلیږی او هغه ارت او وسیع باغ او د نننداری وړ (لاائق) شیان د دوی په نظر کښی تنګ راځی او ټول د کتلو وړ (لاائق) شیان د دوی د ویر ژبا او انګولا اسباب ورغونډی.

يَا أَيُّهَا النَّفْسُ الْمُطْمَئِنَّةُ ﴿٣٠﴾ ارْجِعِي إِلَىٰ رَبِّكِ رَاضِيَةً مَّرْضِيَّةً ﴿٣١﴾
فَادْخُلِي فِي عِبَادِي ﴿٣٢﴾ وَادْخُلِي جَنَّاتٍ ﴿٣٣﴾

ای نفسه آرام نیوونکیه (به ذکر ځما شاکر په نعمت ځما صابر په زحمت ځما) وګرځه (له دنیا نه) په طرف د رب خپل حال دا چه راضی خوښ به ئی ته (له الله څخه او الله) راضی خوښ (به وی له تا څخه) بیا ننوځه په (نیکانو) بندګانو ځما کښی او ننوځه په جنت ځما کښی (سره له نورو مقربانو).

تفسیر : اول د مجرمانو او ظالمانو حال بیان شو اوس د هغه په مقابل کښی د هغوی خلقو انجام ښودل کیږی چه د هغوی زړونه د الله تعالی د یادولو څخه آرام خوند او راحت په برخه کیږی هغوی ته به په حشر کښی ویل کیږی آ راحت نیوونکیه نفسه! په الله تعالی باندی، په هغه حقیقی محبوب باندی چه تا خپل زړه تړلی و اوس نو له هر راز (قسم) جګړو او اندیښنو څخه ګوښه (بیل) اوسه! او تل په خوښی او هوسانی (آرام) سره خپل ژوند تیروه! او هغه نژدی ځای ته ورشه چه خاصو بندګانو ته تا کولی (مقرر کړی) شوی دی او ځما د مخصوصو بندګانو په ډله کښی ځان ګډ او داخل کړه. او په عالیشان جنت کښی هستوګنه کړه! له ځینو روایتونو څخه دا ښکاری چه مؤمنانو ته د ځنګدن په وقت کښی هم دا زیری اوراوه کیږی بلکه د عارفانو تجربه رانیږی چه د دی دنیا په ژوندون کښی هم داسی مطمئنه نفوس له دی زیری څخه پوره خوند اخلی «اللهم انا نسألك نفساً بک مطمئنة تؤمن بلفائک و ترضی بقضائک و تقنع بعطائک».

تنبیه : د مطمئنه نفس د اماره نفس، د لواحه نفس تحقیق دی د القيامة د سورت په شروع کښی وکتل شی

تمت سورة الفجر بفضل الله تعالى ومنه

سورة البلد مكية وهى عشرون آية و فيها ركوع واحد رقم تلاوتها (۹۰) تسلسلها حسب النزول (۳۵) نزلت بعد سورة «ق».

د «البلد» سورت مكى دى شل آيتة يوه ركوع لرى په تلاوت كنى (۹۰) په نزول كنى (۳۵) سورت دى وروسته د «ق» له سورت نازل شوى دى.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شروع کوم په نامه د الله چه دیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

لَا أُقْسِمُ بِهَذَا الْبَلَدِ ۚ وَأَنْتَ حِلٌّ بِهَذَا الْبَلَدِ ۖ

قسم خورم په دی بلد ښار باندی چه (مکه ده) حال دا چه خاص ته به خلاص شی (په تا به څه قید ممانعت نه وی) په دی ښار کښی (چه هر څوک وژنی یا ئی پرېودی په یو ساعت د ورځی کښی).

تفسیر : په مکى معظمى کښى هر سړى له جنگ کولو څخه ممنوع دى خو رسول الله صلى الله عليه وسلم ته يو وارى د مکى په فتحى کښى دا ممانعت پاتى نشو او هر چا چه له هغوى سره جنگ کوؤ د هغه وژل به روا کيده تر دى چه ځينى لوى مجرمان د کعبى شريفى د ديوالونو تر څنگ هم ووژل شول نو وروسته له دى ورځى څخه بيا همغه ممانعت تر نن پورى بيرته قائم شو هر کله چه په دى آيت کښى په مکى باندی قسم ياد شوى دى او هغو شفاندو او سختيو ته اشاره شوى ده چه هغه دیر غلى پر انسانانو باندی راتلونکى دى او د هغى زمانى خورا (دیر) لوى سړى په دغه ښار کښى په ديره زړه خوړونکى سختى اخته و او خورا (دیر) زیات ربرونه (تکليفونه) ئى گالل (برداشت کول) نو ځکه ئى په منځ کښى د معتضى جملی په ډول (طريقه) چه ﴿وَأَنْتَ حِلٌّ بِهَذَا الْبَلَدِ﴾ ده تسلى ورکړه چه نن ستاسى احترام په دى ښار کښى د ناپوهانو له لورى نه کېږى يو وقت به راشى چه تاسى به په دى ښار کښى د برياليتوب (کاميابى) په ډول (طريقه) ننوځى او د دى مقدس ځاى د ابدى تظهير او تقدیس دپاره به د لويو مجرمانو په سزا ورکولو کښى تاسى ته اجازت وى دا پخوا ويل د هجرت په اتم کال کښى د الله تعالى په فضل سره پوره شول.

تنبیه : ځينو د ﴿وَأَنْتَ حِلٌّ بِهَذَا الْبَلَدِ﴾ معنى هوانت نازل اخيستی ده يعنى زه قسم خورم په هغه ښار باندی په هغه حال چه ته پکښى پيدا شوى ئى او په کښى هستوگنه لرى.

وَوَالِدِیُّمَا وَلَدٌ

او قسم دی په پلار او په هغه باندی چه له ده څخه څیړیدلی دی.

تفسیر : یعنی آدم او بنی آدم و قیل غیر ذلک. او جواب د قسم دا دی

لَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ فِي كَبَدٍ

چه خامخا په تحقیق پیدا کړی دی مونږ انسان بنی آدم په رنځ او مشقت کښی

تفسیر : یعنی آدم علیه السلام له ابتداء څخه تر انتهای پوری په رنځ او مشقت اخته دی. او راز راز (قسم قسم) سختی په ده باندی تیریږی. هیڅ داسی کیډونکی نه دی چه یو سری پخپل تول عمر کښی د څه مدت له مخی د دنیا د گردو (تولو) پیښو او چارو، محتونو، رنځونو څخه فارغ او آزاد وی او په پوره آزادی او بی فکری سره ژوندون کوی په رښتیا سره د انسان اصلی فطرت داسی واقع شوی دی چه دی خپل ځان له دغو سختیو او جنجالونو څخه نه شی ژغورلی (ساتلی). د آدم علیه السلام او بنی آدم د ژوندون د احوالاتو له کتنی څخه دا خبره به جوته کیږی. د مکی معظمی په غرنی ملک کښی ژوندون په تیره بیا په هغه وقت کښی چه هلته افضل الخلائق حضرت محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم د خورا (دیر) سخت جور او جفاء او ظلم او ستم نجه او هدف وه د ﴿لَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ فِي كَبَدٍ﴾ یو لوی شهادت دی.

أَيَحْسَبُ أَنْ لَنْ يُقَدَّرَ عَلَيْهِ أَحَدٌ

آیا گمان کوی (کافر انسان) چه بیشکه له سره به قادر نشی په ده باندی هیڅوک (چه بدل تری واخلي).

تفسیر : یعنی انسان چه د هغو سختیو او مشقتونو په لاری تیریږی نو د هغه اقتضاء خو داسی ده چی په ده کښی عجز او درماندگی پیدا شی او خپل ځان د قضا د حکم ترلی وگتی او د احکامو مطیع او د رضا تابع او په قضاء صابر وی او هر کله خپل احتیاج او افتقار تر نظر لاندی ونیسی! خو انسان دا خبره بالکل هیره کړی ده نو آیا انسان داسی گنی چه داسی یوه هستی شته چه انسان د هغی تر حکم لاندی وی او دوی ته د دی سرکشی او سرغړولو سزا ورکړی شی؟ بلکه الله اعظم شانه واعظم برهانه دی!

يَقُولُ أَهْلَكْتُ مَا لَا بَدَأْتُ

وائی (له فخره) ما خرڅ کړی و مال خورا ډیر (په دښمنی د محمد کښی).

تفسیر : یعنی د الله تعالیٰ په محصیت د رسول الله صلی الله علیه وسلم په عناوت د اسلام په مخالفت کښی له حده تیر مال خرڅ کوی. او په داسی خرڅ کولو ځان باتور او ځلمی هم گڼی. او په ډیر فخر سره وائی چه ما په فلاسی پیښی کښی دومره ډیر مال لگاؤ. او دغومره شته می خرڅ کړل. آیا بل څوک به ځما په مقابل کښی داسی خرڅ وکړی شی؟ خو مخ کښی ورته ښکاریږی چه دا ټول لگښت خرڅ ئی ابته (خراب) او عبث گرځی. او خپل مال او دولت ئی د ځان بلاء کیږی.

يَحْسِبُ أَنْ كَمِيرَةً أَحَدٌ

آیا گمان کوی دی چه بیشکه نه دی لیللی دی هیچا (په وقت د خرڅ د مال کښی).

تفسیر : یعنی الله تعالیٰ دا گرد (ټول) شیان گوری او وینی او هومره مال په هر نیت سره په هر ځای او په هر څیز باندی چه ولگاوه شی هغه گرد (ټول) ورته ښه معلوم دی نو د دروغو او ریا څخه هیچا ته هیڅ یوه گټه (فائده) نه رسیږی.

أَلَمْ يَجْعَلْ لَهُ عَيْنَيْنِ

آیا نه دی ورکړی مونږ ده ته دوه سترگی (چه پری وگوری بلکه ورکړی مونږ ده ته دوه سترگی).

تفسیر : یعنی هغه چاته چه ما د لیللو سترگی ورکړی دی آیا هغه پخپله نه گوری؟ یقیناً د هغه الله تعالیٰ چه گردو (ټولو) ته ئی سترگی، عقل او بصیرت او پوه وربځلی دی د بینائی قوت او قدرت او پوه له گردو (ټولو) څخه لوړه (اوچته) او ستره ده.

وَلِسَانًا وَشَفَتَيْنِ

او (آیا نه ده ورکړی مونږ ده ته یوه) ژبه او دوه شونډی (چه خبری او

خوراک او نور پری کوی بلکه ورکړی دی مونږ ده ته یوه ژبه او دوه شونډی

تفسیر : چه له هغه څخه په خبرو اترو او خوږلو او غږولو مرستی (مدد) اخستی کیږي.

وَهْدَيْنَاهُ التَّجْدِينَ ﴿١٠﴾

او ښوولی دی مونږ ده ته دوه لاری (د خیر او شر چه پری جنت یا دوزخ ته ځي).

تفسیر : یعنی د ښو او بدو دواړه لاری ئی ورښوولی دی تر څو چه ځان له بدی لاری څخه وژغوري (وساتی) او په ښه لاره تگ وکړی او د دی خبری ښوونه په اجمالی ډول (طریقه) سره د عقل او فطرت په وسیله شوی ده او تفصیل ئی د پیغمبرانو او مرسلانو په واسطه او د هغوی په ژبه شوی دی.

تنبيه : ځینو له «نجدین» څخه د ښځو دوه تی مراد اخیستی دی یعنی تی رودونکیو ماشومانو او وږکو ته ئی د تی رودلو او د خوږو پیدا کولو لاره ورښوولی ده چه پس له پیدا کیدلو تری شوه څښی او خوری.

فَلَا اقْتَحَمَ الْعَقَبَةَ ﴿١١﴾

نو ربر (تکلیف) ئی ونه ایست په ختلو د غونډی کښی (او سختی ئی تیره نه کړه په مخالفت د نفس او هوا کښی).

تفسیر : ځینو د عقبه معنی د تیریدلو سخت ځای او غونډی، اخیستی ده یعنی سره له دومره زیاتو انعاماتو او د هدایت د اسبابو له موجودیته دوی دا توفیق ونه موند چه د دین په صعب‌المرور غونډی وڅیژی او سختی او ربر (تکلیف) ئی پر ځان واخلي او د مکارم الاخلاق مدارج طی کړی او د فوز او فلاح لوړو (اوچتو) ځایونو ته ځان ورسوی.

تنبيه : دینی کارونه ئی په غونډی سره ځکه تشبیه کړی دی چه د نفس او هوا د مخالفت په نسبت د هغه پای (آخر) ته رسول سړی ته ډیر شاق وی او ربر (تکلیف) پیښوی.

وَمَا أَدْرَاكَ مَا الْعَقَبَةُ ﴿١٢﴾ فَكَّ رَقَبَةً ﴿١٣﴾

او څه شی پوه کړی ئی ته چه څه دی ختل د غونډی. (عقبه) خلاصول د غاړی دی.

تفسیر : یعنی (عقبه) د مربی آزادول یا د پور (قرض) وړی غاړه له پوره قرضه خلاصول دی.

أَوْ اطْعَمْنِي يَوْمَ ذِي مَسْغَبَةٍ^{۱۴}

یا (دا عقبه) ورکول د طعام دودۍ دی په هغی ورغی کښی چه خاونده د لوړی وی.

تفسیر : یعنی عقبه د قحطۍ او قیمتۍ او سختۍ په ورغو کښی له وړی سره مرستی (مدد) کول او هغوی ته د خوړو شیان وربرابول دی.

يَتِيمًا ذَا مَقْرَبَةٍ^{۱۵} أَوْ مَسْكِينًا ذَا مَتْرَبَةٍ^{۱۶}

یتیم ته چه خاوند د خپلوی وی. یا غریب ته چه په خاورو ککر وی.

تفسیر : د وړوکی پلارمری (یتیم) خدمت کول ثواب دی او له خپلوانو قرابت لرونکیو سره ښیگنه (ښه) هم ډیر ثواب لری چری چه دا دواړه ثوابونه یو غای شی نو د هغی ثواب هم دوچنده کیږی.

عقبه دودۍ طعام ورکول دی د لوړی په ورغی کښی غریب ته چه په خاورو ککر وی او د فقر او له فاقی د تنگسی او خواری څخه په خاورو کښی رغری نو د مال د لگولو غایونه ښائی چه داسی وی نه دا چه د ښادی او د غم په فضولو رسمونو کښی او د الله تعالی په نافرمانی کښی مالونه ولگول شی او دنیوی نقصان او اخروی خسران وگتلی شی.

ثُمَّ كَانَ مِنَ الَّذِينَ آمَنُوا

بیا وی (دغه آزاد کوونکی طعام ورکونکی) له هغو کسانو چه ایمان ئی راوړی دی.

تفسیر : یعنی د گردو (تولو) عملونو مقبولیت او د منلو شرط «ایمان» دی که ایمان نه وی نو گرد (تول) کارونه او عملونه چتی (بیکاره) او فضول دی او هیڅ په کار نه راغی.

وَتَوَاصَوْا بِالصَّبْرِ وَتَوَاصَوْا بِالرَّحْمَةِ^{۱۷}

او وصیت کوی یو له بله په صبر سره (په طاعت او مصیبت او له معصیته) او وصیت کوی یو له بله په مهربانی او شفقت سره.

تفسیر: یعنی نورو ته تل تاکید کوی چه بنائی د حقوقو او فرائضو په اداء کولو کښی هر راز (قسم) سختی او رېږونه (تکلیفونه) پر خپل ځان وگالی (برداشت کړی) او د هر ډول (طریقه) تکلیف تحمل وکړئ! او د الله تعالیٰ پر مخلوق باندی رحم کوئ! تر څو چه د آسمان خاوند هم پر تاسی باندی ورحمیږی.

أُولَئِكَ أَصْحَابُ الْيَمِّنَةِ ۖ

دغه (صابران مهربانان مؤمنان) اصحاب خاوندان د ښی طرف د لویې برخې دی.

تفسیر: یعنی دا کسان ډیر خوش نصیب او مبارک دی چه هغوی ته د لوی عرش په ښی خوا کښی ځای ورکاوه کیږی او د دوی اعمالنامی هم د هغوی له ښی خوا په ښی لاس ورسپارلی کیږی.

وَالَّذِينَ كَفَرُوا بِآيَاتِنَا هُمْ أَصْحَابُ الشِّمَّةِ ۖ

او هغه کسان چه کافران شوی دی په آیتونو غمونږ هم دوی اصحاب خاوندان د کینې طرف د بدی برخې دی.

تفسیر: یعنی هغه کسان چه بد نصیب منحوس خراب شامت لرونکی دی چه اعمالنامی ئی په کینې لاس کښی ورکولی کیږی او د لوی عرش په کښی خوا کښی درول کیږی.

عَلَيْهِمْ نَارُ مُّوَصَّلَةٍ ۖ

وی به پر دوی باندی اور سرپوښ کړی شوی

تفسیر: یعنی په دوزخ کښی اچول کیږی او دوزخ گردی (تولی) دروازی تړلی کیږی (اعاذنا الله منها).

تمت سورة البلد بفضل الله الصمد فله الحمد والمنة

سورة الشمس مکیة وهی خمس عشرة آية وفيها ركوع واحد رقم تلاوتها (۹۱) تسلسلها حسب النزول (۲۶) نزلت بعد سورة «القدر».

د «الشمس» سورت مکی دی (۱۵) آيته يوه ركوع لري په تلاوت كښی (۹۱) په نزول كښی (۲۶) سورت دی وروسته د «القدر» له سورت نازل شوی دی.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شروع کوم په نامه د الله چه دیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

وَالشَّمْسُ وَضُحَاهَا ① وَالْقَمَرُ إِذَا تَلَّهَا ②

قسم دی په لمر باندې او په رڼا د هغه باندې او په سپوږمۍ باندې کله چه راځی په دغه (لمر) پسې.

تفسیر : یعنی د لمر له دویدلو څخه وروسته کله چه د سپوږمۍ رڼا خوره شی.

وَالنَّهَارُ إِذَا جَدَّهَا ③

او (قسم دی) په ورځ باندې کله چه ښکاره کاندې دغه (لمر)

تفسیر : یعنی کله چه په ورځ کېنې لمر د خپلې پوره پلوشی او روشنایی او صفائی سره رڼا غورځوونکی شی.

وَاللَّيْلُ إِذَا غَشَّهَا ④

او (قسم دی) په شپه باندې کله چه پټ کړی هغه (لمر) په تیاره خپله کېنې.

تفسیر : یعنی کله چه د شپې تیاره ښه توره شی او د لمر د رڼا هیڅ ښه او پټه نه وی.

وَالسَّمَاءُ وَمَا بَدَنَهَا ⑤

او (قسم دی) په آسمان او په هغه (ذات باندې) چه جوړ کړی ئی دی هغه (آسمان).

تفسیر : یعنی په هغه شان او عظمت سره چه له لری ښکاری هغه ئی جوړ کړی دی او د ځینو په نزد له «مابنېها» څخه د هغه جوړوونکی دی اکرم شانه و اعظم برهانه! جل جلاله و عم نواله.

وَالْأَرْضِ وَمَا طَحَّهَا^۷

او (قسم دی) په غمکی او په هغه (ذات باندی) چه غوړولی ئی ده هغه (غمکه).

تفسیر : یعنی په هغه حکمت سره ئی هغه وغوړوله او د مخلوق د هستوګنی وړ (لائق) ئی وگرځوله. دلته هم غځینو له «ماطحها» څخه د هغه غوړوونکی مراد اخیستی دی اکرم شانه واعظم برهانه جل جلاله عم نواله.

وَنَفْسٍ وَمَا سَوَّاهَا^۸

او (قسم دی) په نفس او په هغه (ذات باندی) چه برابر کړی ئی دی (اندامونه د) هغه.

تفسیر : د مزاج اعتدال، ظاهری او باطنی حواسیه طبیعیه او حیوانیه او نفسانیه قواوی ئی په تناسب سره ورکړی دی او د نیکۍ او د بدۍ په لارو باندی ئی د تللو استعداد ورعطا فرمایلی دی.

فَالْهَمَّهُمْ فُجُورَهَا وَتَقْوَاهَا^۹

پس ورغوځولی ښوولی ئی ده په زړه د ده کښی بدی د ده او نیکۍ د ده.

تفسیر : یعنی اول ئی په اجمالی ډول (طریقه) د سلیم عقل او صحیح فطرت په وسیله په ښو او بدو کښی د فرق کولو پوه راکړی ده. بیا ئی په تفصیلی صورت د انبیاء او رسولانو په ژبه ښه ښکاره راښودلی دی چه دا لار د بدی ده او هغه د پرهیزګاری ده. وروسته له هغه ئی په زړه کښی هغه رجحان چه د نیکۍ یا هغه میلان چه د بدی په نسبت وی د دی دواړو خالق هم الله تعالی دی خو د پرموښی په القاء کښی پرښته وسیله کیږی او په دوهمه کښی شیطان. بیا هغه رجحان او میلان کله د انسان له قصد او اختیار څخه تر مرتبه د عزم پوری رسیدی او د فعل د صدور وسیله ګرځی چه د هغه خالق الله تعالی او کاسب ئی بنده دی د دی خیر او شر په کسب کښی د مجازاتو سلسله د تسبیب په طریقه قائمه ده **وهذه المسألة من معضلات المسائل.** و تفصیلها يطلب من مظانها ونريد ان نفرّد لها جزءاً ان ساعدنا التوفيق والله الموفق والمعين. او جواب د دغو پاس قسمونو چه د دغه سورت له شروع څخه شروع شوی

دی دا دی.

قَدْ أَفْلَحَ مَنْ زَكَّاهَا ⑨

چه په تحقیق سره نجات ومونده په مراد ورسید هغه څوک چه پاک ئی کړ دا (نفس له معاصیو).

تفسیر : د نفس پاکول او صفائی دا ده چه شهوانی او غضبانی قواوی د عقل تابع شی او عقل د الهیه شریعت تابعدار وگرځی تر څو چه روح او قلب دواړه د الله تعالی د تجلی په رڼا کښی روڼ او منور شی.

وَقَدْ خَابَ مَنْ دَسَّاهَا ⑩

او په تحقیق نامراد زیانمن شو هغه څوک چه پټ ئی کړ دغه (نفس په خاورو د گناهونو کښی).

تفسیر : له خاورو پټ کولو څخه مطلب دا دی چه د نفس متروکه ئی له پوی مخی د شهوت او غضب په لاس ورکړی او له عقل او شرعی سره هیڅ ارتباط او اړه (تعلق) ونه لری گواکی د هوس او د نفسانی غوښتنی مریی او بنده شی داسی سړی له ځناورانو څخه خراب او ذلیل دی. تنبیه : ﴿قَدْ أَفْلَحَ مَنْ زَكَّاهَا وَقَدْ خَابَ مَنْ دَسَّاهَا﴾ د قسم جواب دی او د هغه مناسبت د قسمونو سره دا دی لکه چه الله تعالی پخپل حکمت د لمر تودوخی او رڼا د سپوږمی روښانتیا، د ورځی پلوشی، د شپې تیاره، د آسمان هسکتوب (اوچتوالی)، د ځمکی ټیتوالی ئی یو د بل په مقابل کښی پیدا کړل او په انسانی نفس کښی ئی هم د خیر او شر متقابل قوتونه کیښوول او ده ته ئی د داسی پوه او عقل قوت وروباښه چه پر هغه باندی د پوهیدلو په لاره باندی د تللو قوت او قدرت ولری. په داسی متضادو او مختلفو اعمالو باندی د مختلفو ثمراتو او نتایجو مرتبول هم د هغه حکیم مطلق کار دی. د خیر او د شر او د هغو د مختلفو آثارو نتایج او ثمرات په عالم کښی د تخلیق د حکمت په اعتبار داسی موزون او مناسب دی لکه په توره تیاره کښی د رڼا او د نور وجود.

كَذَّبَتْ ثَمُودُ بِطَغْوَاهَا ⑪

دروغجن کړی ؤ ثمودیانو (رسول خپل لره) په خپلی سرکښی سره.

تفسیر : یعنی حضرت صالح علیه السلام ئی دروغجن و باله. دا د ﴿وَقَدْ خَابَ مَنْ دَلَّهَا﴾ یو مثال ئی د عبرت په شان بیان وفرمایه. دا قصه د (الاعراف) په سورت او نورو تحایونو کښی په تفصیل سره ذکر شوی ده.

إِذْ أُنْبِئَتْ أَشْقَاهَا ۖ فَقَالَ لَهُمْ رَسُولُ اللَّهِ نَاقَةَ اللَّهِ وَسُقْيَاهَا ۖ ۱۳

کله چه پورته شو (په چابکی سره) لوی بدبخت د هغوی (چه قذار بن سالف و په رضاء د قوم خپل دپاره د وژلو د هغی اوبښی) وی ویل دوی ته رسول د الله (خبردار پریردئ لاس پورته کړئ له) اوبښی د الله او د اوبو څښلو د نوبت د هغی (چه دریاندی رانشی عذاب).

تفسیر : یعنی خبردار دا اوبښه ونه وژنئ! او نه د هغی د وار او نوبت اوبه بندی کړئ! د اوبو ذکر ئی ځکه وفرمایه چه په ښکاره ډول (طریقه) د هغی د وژلو سبب د هغوی د لوری هم دا اوبه وی او د الله تعالی اوبښه ئی ځکه وویل چه پاک الله هغه د حضرت صالح علیه السلام د نبوت معجزه او ښه مگرځولی وه او په دی اعتبار د هغی احترام واجب بلل شوی وو. دا قصه پخوا له دی نه په (الاعراف) او نورو سورتونو کښی هم یاده شوی ده.

فَكَذَّبُوهُ فَعَقَرُوهَا فَتَدَامَ عَلَيْهِمْ رَبُّهُمْ بِذُنُوبِهِمْ ۖ فَاَسْوَاهَا ۖ ۱۴

نو دروغجن کړ دغو (ثمودیانو صالح په نزول د عذاب کښی) پس زخمی او مړه ئی کړه هغه (اوبښه) نو سخت عذاب ئی ولیږه په دوی باندی رب د دوی (چه ټول پکښی مړه شول) په سبب د گناه د دوی (چه تکذیب د رسول او وژل د اوبښی دی) نو برابر ئی کړل سره دغه (ټول په هلاک کښی).

تفسیر : حضرت صالح علیه السلام فرمایلی و ﴿وَلَا تَسْتَوُوا بِآثَامِهِمْ فَيَاخُذُكُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ﴾ په دوی اوبښی باندی په بدی سره لاس مه لگوئ کڼه په خوړوونکی عذاب به ککر شی» دی خلقو دا خبره دروغ وگڼله او د خپل پیغمبر تکذیب ئی وکړ او اوبښه ئی ووژله په پای (آخر) کښی هم هغه وشوه چه حضرت صالح علیه السلام ویلی و الله تعالی هغوی ټول لوی او واړه پناه کړل.

وَلَا يَخَافُ عُقْبَاهَا ۖ ۱۵

او نه ویریوی (الله) له عقوبت او هلاکت د دوی څخه.

تفسیر : یعنی لکه دنیوی باچاهانو ته د کوم لوی قوم یا ملک له سزا ورکولو څخه وروسته تل دا فکر او خیال وی چه چیری بیا هلته کوم شورش او فتنه پیدا نشی او د ملک په انتظام او په ملکی او لښکی چارو کښی څه خلل او دیل رانکاره نشی الله تعالیٰ له داسی اندیښنو څخه پاک او بی پروا دی. ولی چه داسی بل کوم یو قوت او طاقت نشته چه د دی په هیداد رسیدلیو مجرمانو په کسات اخیستلو او انتقام پسی وگرځی (العیاذ بالله)
تمت سورة الشمس بفضل الله وكرمه ومنه

سورة اللیل مکیه وهی احدى و عشرون آية و فیها ركوع واحد رقم تلاوتها (۹۲) تسلسلها حسب النزول (۹) نزلت بعد سورة الاعلیٰ.
د «اللیل» سورت مکی دی (۲۱) آیته (۱) رکوع لری په تلاوت کښی (۹۲) او په نزول کښی (۹) سورت دی.
وروسته د «الاعلیٰ» له سورتته نازل شوی دی.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شروع کوم په نامه د الله چه دیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

وَاللَّيْلِ إِذَا يَغْشَىٰ ۚ وَالنَّهَارِ إِذَا تَجَلَّىٰ ۖ وَمَا خَلَقَ الذَّكَرَ
وَالْأُنثَىٰ ۚ إِنَّ سَعْيَكُمْ لَشَتَّىٰ ۖ

قسم دی په شپه کله چه پټ کړی (هر شی په تیاره خپله سره) او (قسم دی) په ورځ باندی کله چه روښانه شی او (قسم دی) په هغه ذات باندی چه پیدا کړی نی دی نارینه او ښځه (له یوه اوبو نه، او جواب د قسم دا دی) چه بیشکه سعی عملونه ستاسی خامخا راز راز (قسم قسم) دی (چه غینی طاعت کوی او غینی معصیت).

تفسیر : یعنی همغسی چه په دنیا کښی ورځ او شپه، نر او ښځه مختلف او متضاد شیان پیدا کړی شوی دی بیا د دی مختلفو اعمالو او مساعیو ثمری او نتیجی هم مختلفی دی چه د هغو

نتایج او ثمرات به مختلف او متضاد وی لکه چه د هغو ذکر اوس الله جل شانه واعظم برهانه سره له اختلاف او مجازات ئی دغسی فرمانی

فَأَمَّا مَنْ أَعْطَىٰ وَاتَّقَىٰ ۖ وَصَدَّقَ بِالْحُسْنَىٰ ۖ فَسَنِيَرُهُ لِلْيُسْرَىٰ ۖ

نو هر څه هغه چه ورکړه ئی کوله (د مال) او ویریده (له الله) او یقین ئی کړی و په ښه کلمه (د ایمان) نو ژر ده چه تیار به ئی کړو دپاره د لاری آسانی (د شریعت).

تفسیر : یعنی هغه سړی چه په نیکه لاره کښی مال لگوی. او په زړه کښی له الله تعالیٰ څخه ویرېږی. او اسلامی خبری رښتیا گڼی. او پر ربانی بشاراتو باندی باور لری او صحیح ئی گڼی. د هغه دپاره به مونږ سم له خپل عادت سره د نیکی لاری ورآسانوو او په پای (آخر) کښی به ئی د آسانی او راحت مقام ته رسوو چه د هغه نوم جنت دی.

وَأَمَّا مَنْ بَخِلَ وَاسْتَغْنَىٰ ۖ وَكَذَّبَ بِالْحُسْنَىٰ ۖ فَسَنِيَرُهُ لِلْعُسْرَىٰ ۖ

او هر څه هغه چه بخیلی ئی وکړله (په اداء د حقوق) او بی پروائی ئی وکړله (له الله) او دروغ ئی وگڼله ښه کلمه (د ایمان) نو ژر ده چه تیار به ئی کړو دپاره د لاری سختی (د بد عملی).

تفسیر : یعنی هغه سړی چه د الله تعالیٰ په لاره کښی خرڅ ونه کړ. او د هغه د خوبی او د آخرت د ثواب پروا ئی ونه کړه او د اسلام خبری او د الله تعالیٰ وعدی ئی دروغ ویللی. د هغه زړه ورځ په ورځ تنگ او تیاره او کلکیږی. د نیکی توفیق ورځنی سلبیږی او په پای (آخر) کښی په ورو ورو د عذاب الله انتهائی سختی وررسیږی هم دا د الله تعالیٰ عادت دی چه نیکان هر کله ښی چاری ځان ته غوره کوی او بدان هر کله په بد عمل پسې گرځی دی دواړو ته د هم دوی لاری ور آسانوی چه هغوی هغه سم د الله تعالیٰ له تقدیر سره او د خپلی ارادی او اختیار له مخی غوره کړی دی ﴿لَا يَرْجُو أَجْرًا مِّنْ عَمَلِهِمْ سِوَا ذَٰلِكُمْ لَهُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ﴾ د جزء ۱۵ اسراء ۲ رکوع ۲۰ آیت .

وَمَا يُغْنِي عَنْهُ مَالُهُ إِذَا تَرَدَّىٰ ۖ

او نه دفعه کوی له ده څخه (عذاب) مال د ده کله چه هلاک شی په کنده

کښی ولویږی.

تفسیر : یعنی هغه مال او دولت چه دوی پری داده دی او دوی ئی له آخرت څخه بی پروا کړی هغه د یوی ذری په قدر هم دوی له عذاب څخه نه خلاصوی.

إِنَّ عَلَيْنَا لَلْهُدَىٰ ۖ وَإِنَّ لَنَا لَلْآخِرَةَ وَالْأُولَىٰ ۗ

بیشکه پر مونږ دی خامخا هدایت سمه صافه لاره ښوول او بیشکه مونږ ته دی خامخا آخرت او دنیا (یعنی زه مالک د دی دواړو یم نو خطا کوی هغه چه دا دواړه غواړی له بل چا نه).

تفسیر : یعنی ځمونږ د حکمت داسی اقتضاء نه ده چه څوک په زور او زیادت سره په ښو یا بدو چارو باندی مجبور کړو هوا ځمونږ په ذمه او غاړه ده چه گردو (تولو) ته د ښو او بدو لاری وروښو او ښه او بد ورښکاره کړو او د دواړو نتیجی په ښه شانی ورته ووايو. بیا هر چا چه هره لاره ځان ته غوره کړه په دنیا او آخرت کښی به سم له هغی سره جزا ورکاوه شی.

فَأَنذَرْتُكُمْ نَارًا تَلَظَّىٰ ۖ

نو وویږولی ما تاسی (ای منکرانو) له اوره چه لمبی به وهی.

تفسیر : له دی لمبی وهونکی څخه به ښائی د دوزخ هغه طبقه مراد وی چه خورا (دیرو) لویو مجرمانو او بدبختانو لره مخصوصه ده.

لَا يَصْلُهَا إِلَّا الْأَشْقَى ۖ الَّذِي كَذَّبَ وَتَوَلَّىٰ ۖ

نه به ننوځی (په طریقه د دوام سره) په هغه (اور د دوزخ) کښی مگر لوی بدبخت (کافر) هغه چه دروغ گنې حق او مخ ئی تری گرځولی وی.

تفسیر : یعنی تل به هلته لویږی او هیڅ کله به له هغه ځایه نه وځی. کما تذل علیه النصوص

وَسَيُجَنَّبُهَا الْأَتْقَى ۖ

او ژر ده چه گوښه (بیل) به شی له هغه اوره ښه ویریدونکی (مؤمن).

تفسیر : یعنی د داسی خلقو سپېږمو ته د هغه ورومه هم نه رسیږی او بالکل ورغنی صاف او پاک او ژغورلی (بچ) وی.

الَّذِي يُؤْتِي مَالَهُ يَتَزَكَّى ۝

هغه چه ورکوی مال خپل لپاره د دی چه پاک شی.

تفسیر : یعنی د نفس پاکول له بخل او طمع او نورو رذائلو څخه په داسی ډول (طریقه) مقصود دی چه ریا، نمایش او دنیوی اغراض هیڅ پکښی نه وی.

وَمَا لِأَحَدٍ عِنْدَهُ مِنْ نِعْمَةٍ تُجْزَى إِلَّا ابْتِغَاءَ وَجْهِ رَبِّهِ الْأَعْلَى ۝ وَلَسَوْفَ يَرْضَى ۝

او نه و هیچا لره په نزد د ده هیڅ نعمت احسان چه بدل ئی ورکاوه شی مگر دپاره د طلب د رضاء د رب خپل چه ډیر لوی دی او خامخا ژر ده چه دی به راضی شی (له الله په موندلو د نعماو د جنت او لقاء د رب العزت).

تفسیر : یعنی له خرڅ کولو څخه د کوم مخلوق احسان او د حق اداء کول مقصد نه وی بلکه خالص د مولی د رضاء او د پاک الله د لقاء د تمنا کولو دپاره خپل کور او شته خیراتوی او لوتوی نو داسی څوک دی داده وی چه هر ورو (خامخا) به خوښیږی او د هغه دا هیله (امید) پوره کیږی ﴿وَلَسَوْفَ يَرْضَى﴾

(تنبيه) : اگر که د دی آیتونو مضمونونه عام دی خو په زیاتو روایتونو کښی داسی راغلی دی چه د دی وروستیو آیتونو نزول د سیدنا حضرت ابی بکر صدیق رضی الله تعالی عنه په شان کښی شوی دی او دا لوی دلیل د هغوی په ښیځنګی (فائدی) او فضیلت باندی دی. خوشبخته او خوش نصیبه دی هغه بنده چه د هغه د ډیرو ویریدلو او اتقاء تصدیق له آسمانه وشي ﴿لَا تُكْرَهُ عَنِ اللَّهِ﴾ او د حضرت حق له لوری هغه ته د ﴿وَلَسَوْفَ يَرْضَى﴾ زیری د هغه لوی زیری انعکاس دی چه وروسته له دی نه د حضرت رسول اکرم صلی الله علیه وسلم په باره کښی ﴿وَلَسَوْفَ يَرْضَى﴾ راغلی دی.

تمت سورة الليل بفضل الله تعالى ومنه وكرمه

سورة «الضحیٰ» مکیه وهی احدى عشرة آية و فيها ركوع واحد رقم ثلاثتها (۹۳) تسلسلها حسب النزول (۱۱) نزلت بعد سورة «الفجر»

د «الضحیٰ» سورت مکی دی (۱۱) آية (۱) ركوع لری په تلاوت کښی (۹۳) او په نزول کښی (۱۱) سورت دی. وروسته د «الفجر» له سورت نازل شوی دی.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شروع کوم په نامه د الله چه دیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

وَالْضُّحَىٰ ۝۱ وَاللَّيْلُ ۝۲ إِذَا سَجَىٰ ۝۳ أَمْ وَدَّعَكَ رَبُّكَ ۝۴ وَمَا قَلَىٰ ۝۵

قسم په ثحابت (چه روشانه دی) او قسم دی په شپه کله چه تیاره شی (او پت کړی اشیا په تیاره خپله کښی) چه نه دی درکړی رخصت تاته (نه ئی پرینښی) رب ستا او نه ئی دښمن نیولی ئی ته (ای محمده!)

تفسیر : په صحیحه و روایتونو کښی راغلی دی چه تر دیر مدت پوری پر حضرت محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم باندی وحی رانغله او حضرت جبریل علیه السلام حضرت محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم ته رانغی مشرکینو په پخپلو منځونو کښی وویل «وگورئ چه (محمد) د خپل الله له لوری رخصت کړ شو» د دی خبری په جواب کښی دا آیتونه نازل شول. غما په گمان (والله اعلم) چه دا زمانه د فترت الوحی زمانه وه کله چه د قرآن د ﴿إِنَّمَا﴾ سورت ابتدائی آیتونه نازل شول نو وروسته له هغه تر یو اوږد مدت پوری وحی راتلل معطل پاتی شول او پخپله حضرت رسول اکرم صلی الله علیه وسلم به د دی فترت په زمانه کښی دیر مغموم او پریشان و تر دی چه د الله تعالیٰ له خوا پرهستی هغوی ته د ﴿يَا أَيُّهَا الْمُدَّثِّرُ﴾ خطاب واوراوه، اغلباً په دی زمانی کښی به مخالفانو داسی خبری کولی لکه چه ابن کثیر رحمه الله علیه له محمد بن اسحق رحمه الله علیه او نورو څخه هغه الفاظ چه نقل کړی دی هغه د دی احتمال تائید کوی. ممکن دی چه په دغه وقت کښی به دا قصه هم پیښه شوی وی چه په غینو صحیحه و روایتونو کښی راغلی ده چه یو غلی رسول الله صلی الله علیه وسلم د ناروغی له سببه دوه دری ورځی په بستره کښی پریوت نو یوی خبیثی ښځی وویل «ای محمده! داسی رانکارۍ چه ستا شیطان له تا څخه مرور شوی دی» العیاذ بالله لنده ئی دا چه دا راز (قسم) چتی (بیکاره) خبری او اتري دیری کیدی. تر دی چه د دی گردو (تولو) خرافاتو په جواب کښی د «والضحیٰ» سورت نازل شو او پومی ئی قسم یاد

کړ د لمر ختو په وقت باندې او بیا ئی په توره تیاره شپه باندې او بیا ئی وفرمایل چه د دشمنانو دا گرد (تول) خیالات او ویناوې غلطی دی نه ستا پروردگار له تا څخه خپه او نه ئی تاته رخصت درکړی دی بلکه هسی چه ښکاره ده هغه د خپل قدرت او حکمت راز راز (قسم قسم) علام او نښې ښکاره وی او وروسته له ورځی څخه شپه او پس له شپې څخه ورځ کوی د باطنی حالاتو کیفیت هم داسی وگنئ لکه چه د لمر د رڼا د لری کیدلو څخه د شپې تیاره کیدل د الله تعالی د خفگان دلیل نشی کیدی او نه داسی کوم دلیل او ثبوت په لاس کښی شته چه په رڼا پسې تیاره او په تیاره پسې رڼا نه راځی نو د څو ورځو د رڼا له نه بریښیدلو څخه ولی داسی اتکل کاوه شی چه «په دی ورځو کښی الله جل جلاله له خپل غوره شوی پیغمبر صلی الله علیه وسلم څخه خفه شوی دی او بیا وحی ورته نه راځی او د جبریل علیه السلام د راتللو وړ ترلی شوی دی» داسی وینا د الله تعالی په حکمت بالغه او علم محیط باندې اعتراض کول دی گواکی دوی خبر نه دی چه هغه سری می چه په پیغمبری تاکلی (مقرر کړی) دی هغه د نبوت وړ (لائق) دی، او وروسته به درښکارېږی چه هغه څومره ښه ښه کارونه کوی او د خلقو د ښیگنی (فائیدی) لپاره څه ښه ښی چاری ښی. او بالکل دغه رسالت او تبلیغ لپاره ډیر اهل او اصلح ثابتیږی. (اللهم صل وسلم علیه صلوة و سلاماً کثیراً کثیراً)

وَلَا آخِرَ خَيْرٍ لَّكَ مِنَ الْأُولَى ٥

او خامخا آخرت بهتر دی تا لره (ای محمده!) له دنیا څخه .

تفسیر : یعنی ستاسی وروستنی حالت له وړاندنی حالت څخه ډیر ارفع او اعلی دی. د دی څو ورځو د وحی نه راتگ ستاسی د نزول او انحطاط سبب کیدی نشی بلکه ستاسی د ډیر عروج او د خورا (ډیر) ارتقاء وسیله کیږی که د وروستنی ورځی حالت تصور کړئ او د آخرت شان او لوی ته غیر شی چه هلته به آدم علیه السلام او د هغه مگرده (توله) اولاده ستاسی تر بیرغ لاندی تولیږی نو درښکاره به شی چه د تاسی د هغی ورځی لوی او فضیلت او عظمت د نن ورځی د اعزاز او اکرام څخه په څو څو درجو پورته وی.

وَلَسَوْفَ يُعْطِيكَ رَبُّكَ فَتَرْضَى ٥

او خامخا ژر ده چه در به کړی تاته رب ستا (ای محمده لویه برخه په آخرت کښی او اختیار د شفاعت) پس راضی به شی ته.

تفسیر : یعنی خفه کیدل او بیزاری او پریښودل به څنگه وی اوس خو به تاته ستا رب په دنیا

او آخرت کښی دومره دولتونه او نعمتونه دروینې چې ته پوره داده او خوښ شی. په حدیث کښی راغلی دی چې نبی کریم صلی الله علیه وسلم وفرمایل چې د محمد صلی الله علیه وسلم به هلته خوښ او خوشالېږی چې د ده له امت څخه یو تن هم په دوزخ کښی پاتی نشی. صلی الله علیه وسلم.

اَلَمْ يَجِدْكَ يَتِيْمًا فَاَوَىٰٓ ۖ

آیا نه ئی وی موندلی ته (ای محمده) یتیم (وړوکی بی پلاره بلکه موندلی ئی وی) نو غای ئی د پناه درکړه (په تربیت د ابوطالب کښی ئی ونيولی).

تفسیر : د حضرت محمد صلی الله علیه وسلم د باسعادت ولادت څخه پخوا د دوی پلار مړ شوی و دی شپږ کلن و چې مور ئی هم مړه شوه په اته کلنی ئی نیکه عبد المطلب چې د دوی کفالت وربغاړه و هم مړ شو بیا د دی دریتیم او نادر روزگار د ظاهراً روزنی او پالنې سعادت د ده بیحده مهربان او شفیق تره ابو طالب ته په غاړه شو ابو طالب پخپل ژوندون کښی د دوی په نصرت، حمایت، تکریم، تبجیل او خدمت کښی ډیر زیار (محنت) وویست خو پخوا له هجرت څخه دی هم مړ شو خو ورځی وروسته د الله تعالیٰ دا امانت د مدینې منورې د انصارو په برخه شو او د (اوس) او د (خزرج) د قبیلې د قسمت ستوری وځلیدل او دوی د هغوی په خدمت او حفاظت کښی ډیر ربړونه (تکلیفونه) وگالل (برداشت کړل) او د حضرت نبوی دغسی ښه خدمت او صیانت ئی وکړ چې په ټول جهان کښی د هغه نظیر او مثال نشته دا گردی (تولی) پېښی درجه په درجه تر (ابواء) لاندی راځی. کما اشار الیه ابن کثیر رحمه الله علیه.

وَوَجَدَكَ ضَالًّا فَهَدَىٰ ۖ

او موندلی ئی وی ته چې نه پوهیدی (په شرع او احکامو د شریعت) نو در وښوده (تاته شرعی احکام او در ئی کړ نبوت).

تفسیر : یعنی کله چې رسول اکرم صلی الله علیه وسلم څلمی شو د خپل تېر د مشرکانه و اطوارو او چټی (بېکاره) رسمونو او رواجونو څخه سخت خفه او بی زار وو او د هغوی په زړه کښی یواځی د الله تعالیٰ د عبادت جذبه په قوت کښی وه د الله تعالیٰ د عشق اور د دوی په پاک تتر (سینه) کښی په ډیر زور په لمبو کښی و د وصول الی الله او د هدایت خلق الله د استعداد خورا (ډیر) زیات قوت او ډیر قدرت د دوی په قدسی نفس کښی په ودیعت ایښود شوی و خو په ښکاره ډول (طریقه) کومه سمه لاره او مفصل دستور العمل دوی ته نه و څرگند

(بشکاره) چه له هغه شخه د هغوی هغه لوی زړه ته چه د عرش او کرسی شخه زیات وسعت او رحمت پکښی ؤ دادینه (سکون) او تسکین په برخه شی. د دی د طلب په جوش او زیات محبت کښی به دوی بیقرار او سرگردان گرځیده او د غرونو په درو او په سمخو کښی به گوښی (بیل) کیناستل او د الله تعالیٰ عبادت به ئی کاوه او خپل حقیقی معبود به ئی یاداوه تر څو چه الله تعالیٰ د (حراء) په سمخ کښی د پربستی په ژبه دوی ته وحی ورویلېله او د وصول الی الله او د خلق الله د اصلاح تفصیلی لاری ئی وروښودلی یعنی د حق دین ئی ورنازل کړ

﴿ مَا كُنَّا نَدْرِيْ اَلَكُتُبُ وَلَا الْاِيْمَانُ وَلٰكِنْ جَعَلْنَاهُ نُوْرًا مُّهْتَدٰىۙ بِهٖ مِّنْ نَّشْرٍ مِّنْ عِبَادِنَا ۝﴾ د جزء ۲۵

شوری ۵ رکوع ۵۲ آیت

تنبیه : دلته د ﴿ صَلَّٰٓا ﴾ د معنی کولو په وقت کښی ښائی هغه ښوونی چه د یوسف علیه السلام په سورت کښی د دی آیت ۹۵ ﴿ قَالُوْا اِنَّ اللّٰهَ اِنَّكَ لَفِیْ ضَلٰلٍۭکَ الْاَقْدٰیۙ ۝﴾ په تفسیر کښی لیکلی شوی دی تر کتنی لاندی ونيولی شی.

وَوَجَدَكَ عَائِلًا فَاَغْنٰٓیُۙ۝۸

او موندلی ئی وی ته فقیر پس غنی ئی کړی (په مال د غنیمت یا په مال د خدیجی یا د زړه په غناء سره).

تفسیر : په دی شان چه دوی د حضرت خدیجی رضی الله تعالیٰ عنها په تجارت کښی مضارب شو او په هغه کښی ئی گټه (فائده) وکړه بیا حضرت خدیجی رضی الله تعالیٰ عنها له دوی سره نکاح وکړه او خپل مگرد (دول) مال ئی هغوی ته تملیک کړ چه دا بشکاره غناء ده. د دوی باطنی او قلبی غناء هغه وه چه هغه د دواړو دارینو غنی ذات ته ښه معلوم دی او هیڅ یو سری د هغه اندازه نشی کولی مطلب دا چه تاسی له ابتداء شخه د انعاماتو مورد ییئ او پس له دی نه به هم ییئ هغه الله تعالیٰ چه په دی دول (طریقه) ستاسی تربیت کړی دی نو غرنګه به له تاسی شخه خفه کیږی؟ او تاسی به هم داسی خوشی په دگر کښی پریږدی «استغفر الله من ذلک»

فَاَمَّا الْيَتِيْمَ فَلَا تُفْقَرُۙ۝۹ وَاَمَّا السَّائِلَ فَلَا تَنْهَرُۙ۝۱۰ وَاَمَّا بِنِعْمَةِ رَبِّكَ فَحَدِّثْ ۝۱۱

نو هر څه یتیم ته پس قهر مه کوه (او د پلار پشان ئی اوسه!) او هر څه سوالګر لره پس مه رته (څه شی ورته ورکړه یا ئی په ورو رد کړه) او هر څه په نعمت د رب خپل پس خبری کوه بیانوه ئی (خلکو ته).

تفسیر : بلکه د یتیم خبر نیونه او پالنه وکړه ! لکه چه تاته الله تعالی د یتیمی په حالت کښی ښه غای درکړ نو ته هم د یتیمانو د زړه د خوښی اسباب ورغونډوه ! او د هغوی د هستوګنی د غای سر رشته کوه ! چه په داسی مکارمو اخلاقو سره بندګان د الله تعالی په رنگ سره رنگول کیږی ﴿صِبْغَةَ اللَّهِ وَمَنْ أَحْسَنُ مِنَ اللَّهِ صِبْغَةً﴾ رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایلی دی «انا و کافل الیتیم کهاتین و اشار الی السبابة والوسطی».

او هر څه سوالګر لره پس مه نی رته او څه شی ورته ورکړه ! یا نی رد کړه په نیکی او خوږی ژبی سره یعنی ته نادار وی الله تعالی تاته غناء دروښتله اوس نو د شکر گزارو بندګانو حوصله ښائی چه داسی وی چه د غوښتونکی له غوښتنی څخه زړه تنګی نه شی ! او د حاجتمندانو له سؤاله ونه ویریری ! او هغو ته سختی خبری ونه وائی ! او وئی نه رتی ! بلکه تل په روڼ تندی او ښو اخلاقو او لوی زړه معامله ورسره وکړی هغه قصی چه په احادیثو کښی د رسول اکرم صلی الله علیه وسلم د اخلاقو د وسعت په نسبت د سائلینو په مقابل کښی راغلی دی خورا (دیر) سخت مخالفان هم د هغوی د اخلاقو د وسعت ستایونکی ګرځوی.

(تنبیه) روح المعانی لیکي د سائل د زجر معانیت په هغه صورت کښی دی چه خبره په ورو ومني که کوم سائل چاته پښی ټینګی کړی او په ردو سترګو ورته ودریری او د چا خبری ته غوږ کښینږدی نو د هغه زجر جائز دی

او هر څه په نعمت د رب خپل پس خبری کوه بیانوه نی خلقو ته یا په نعمت د غناء باندی پس شکر کوه .

د محسن د احساناتو یادول د شکر ویلو په نیت نه د فخر او مباحاتو په ډول (طریقه) شرعاً محمود دی نو ځکه هغه انعامات چه الله تعالی په تا باندی کړی دی د هغه بیان وفرمایي ! خصوصاً هغه نعمت د هدایت چه د هغه ذکر په ﴿وَوَجَدَكَ ضَالًّا فَهَدَى﴾ کښی وشو او د هغه خوږول په خلقو کښی او په ښکاره لوړ (اوچت) څر سره ویل ستاسی منصبی فرض دی ښائی د دوی ارشادات او خبری او نور چه په حدیثو کښی کیږی د هم دی «فحدث» څخه اخیست شوی وی والله اعلم .

تمت سورة الضحیٰ بفضل الله تعالی ومنه وکرمه

سورة الانشریح (الم نشرح) مکیه وهی ثمانی آیات و فیها رکوع واحد رقم تلاوتها (۹۴) تسلسلها حسب النزول (۱۲) نزلت بعد سورة الضحیٰ

د «الانشریح» سورت مکی دی (۸) آیت یوه رکوع لری په تلاوت کښی (۹۴) په نزول کښی (۱۲) سورت دی وروسته د «الضحیٰ» له سورت څخه نازل شوی دی .

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شروع کوم په نامه د الله چه دیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

أَلَمْ نُشْرَحْ لَكَ صَدْرَكَ ۙ

آیا نه ده فراخه کړی مونږ تا لره سینه ستا (په نبوت او حکمت سره بلکه فراخه کړی ده مونږ سینه ستا!).

تفسیر : چه الله تعالی ستا په سینې کېنې ئی ای محمده! د علومو او د معارفو لوی سیندونه وېهول. او د نبوت د لوازمو او د رسالت د فرائضو د بار د پورته کولو لوی قوت او حوصله ئی درته وېښله. او د داسې لوی زړه او حوصلې څښتن (خاوند) ئی وگرځولی چه د ډیرو دښمنانو د عداوت او مخالفت او مزاحمت څخه نه ویریدی.

(تنبيه) له احادیثو او سیرو څخه ثابت دی چه پرېتنی په ظاهري ډول (طریقه) څو غلی د ده مبارک تتر (سینه) ورڅیړی کړی دی خو د دی آیت له مدلول څخه په ښکاره هغه نه ښکاری والله اعلم.

وَوَضَعْنَا عَنكَ وَزْرَكَ ۖ الَّذِي أَنْقَضَ ظَهْرَكَ ۖ

او کوز کړ مونږ له تانه دروند بار ستا هغه چه کږه درنه کړی ئی وه شا ستا.

تفسیر : د وحی ښکته کیدل په اول کېنې سخت مشکل ؤ بیا آسان شول. یا د رسالت منصب د ذمه واریو د محسوسولو په سبب چه د هغوی په مبارک خاطر کېنې څه گرانې راتله هغه ور پورته کړه شوه. یا له «وزر» څخه مباحه امور مراد دی چه کله کله هغه دوی د حکمت او ثواب قرین بلل او کول به ئی او وروسته به د هغه خلاف الحکمت یا خلاف الاولی کیدل به ښکاریده او دوی به د علو شان او غایت القرب څخه له هغه دومره خپه او مغموم کیده لکه چه څه گناه ئی کړی وی نو په دی آیت کېنې د هغوی د نه مؤاخذه کیدلو زیری ورکړی شوی دی کذا روی عن بعض السلف حضرت شاه عبد العزيز رحمة الله عليه لیکي (د دوی عالی همت او پیدائشی استعداد به چه د کومو کمالاتو او مقاماتو د رسیدلو تقاضا درلوده (لرله) د دوی د مبارک قلب فائز کیدل په هغه باندی د جسمانی ترکیب یا نفسانی تشویشاتو په سبب به سخت معلومیدل کله چه الله تعالی د هغه تتر (سینه) ورپړانیست او حوصله ئی ور ارته کړه هغه گردی (تولی) سختیاوی ئی ورکی شوی او د هغه پیتی ور سپک شو.

وَرَفَعْنَا لَكَ ذِكْرَكَ^ط

او پورته کړ مونږ تانه ذکر ستا (په نبوت سره یا می ستا نوم له خپل نامه سره پیوسته کړ).

تفسیر : یعنی ای محمده ! صلی الله علیه وسلم په پرښتو او پیغمبرانو کښی ستا نوم لوړ او وچت دی د دنیا گرد (تول) پوهان په ډیر عزت او وقعت سره ستا نوم یادوی. په اذان، اقامت، کلمه طیبه او التحیات، خطبه او نورو کښی وروسته د الله تعالی له نامه څخه د محمد صلی الله علیه وسلم نوم اخيست کيږی کوم غای کښی چه الله تعالی خپلو بندگانو ته د خپل اطاعت امر کړی دی د محمد صلی الله علیه وسلم د امر د منلو امر ئی هم ورسره متصل او جخت کړی دی.

فَإِنَّ مَعَ الْعُسْرِ يُسْرًا^ط إِنَّ مَعَ الْعُسْرِ يُسْرًا^ط

نو بیشکه سره له سختی آسانتیا شته. بیشکه سره له سختی آسانتیا شته.

تفسیر : یعنی د الله تعالی د رضاء غوښتلو په لاره کښی هغه ربرونه (تکلیفونه) چه حضرت نبوی صلی الله علیه وسلم په غان گاللی (برداشت کړی) دی او هغه زیارونه (کوششونه) چه ایستلی ئی دی له هغو سختیو سره څو څو آسانی هم شته لکه د حوصلی د فراختیا په سبب د گردو (تولو) مشکلاتو لری کول آسان شول او د ذکر د پورته کیدلو له تصور څخه تاسی ته د لویو لویو مصیبتونو تحمل آسانه وگرځیده. یا دا مطلب کله چه مونږ تاسی ته روحانی راحت درکړ او روحانی کلفت مو له تاسی څخه پورته کړ لکه چه د الم نشر څخه تر آخره پوری ښکاریږی نو په دنیوی راحت او محنت کښی هم غمونږ فضل او کرم ته هیله (امید) ولری مونږ وعده کوو چه په رښتیا سره د دی موجوده ؤ مشکلاتو په پای (آخر) کښی آسانی شته لکه چه له احادیثو او سیرو څخه راښکاره شوی ده هغه گرد (تول) مشکلات یو یو له منځه لری شوی او د هری یوی سختی په پای (آخر) کښی به څو څو آسانتیاوی راتللی. اوس هم «عاده الله» هم دا دی څوک چه په سختی باندی صبر وکړی او د زړه له کومی پر الله تعالی باندی اعتماد ولری او له بل لوری څخه زړه وشکوی او خپل الله تعالی سره خپلی اړیکي ټینگی کړی او د هغه فضل او کرم او رحمت ته هیله (امید) ولری او د زمانی له اوږدوالی څخه ونه ویریږی او ناامیده او بی هیلی نشی نو هرومرو (خامخا) الله تعالی آسانی ورته پیښوی نه په یوه ډول (طریقه) بلکه په څو څو ډوله (قسمه) وفی الحدیث «لن یقلب عسر یسرین» وفیه ایضا لو جاء العسر فدخل هذا الجحر لجاء اليسر حتی یدخل علیه فیخرجه.

فَإِذَا فَرَغْتَ فَانصَبْ ۖ وَإِلَىٰ رَبِّكَ فَارْغَبْ ۝۸

نو کله چه فارغ شی (ای محمده له تبلیغه یا له لمانغه نه) نو ځان ستړی کوه (په عبادت، دعاء کښی) او رب خپل ته پس رغبت او زاری کوه (په هر وقت کښی).

تفسیر : یعنی کله چه د خلقو له پوهولو څخه فارغ شی نو په خلوت کښی کینه ا زیار (محنت) کوه ! چه د زیات «یسر» سبب وگرځی او د خپل رب په لوری بلا واسطه متوجه شه ! (تنبيه) خلق پوهول او هغوی ته پند ورکول د رسول اکرم صلی الله علیه وسلم خورا (دیر) لوی عبادت و خو په دی عبادت به فی الجمله د مخلوق واسطه هم وه . مطلوب دا دی چه له هغه ځایه لری شوی بلاواسطی هم ښائی چه متوجه شی د دی آیت تفسیر په څو ډوله (قسمه) نور هم شوی دی خو اقرب هم دا راښکاری.

تمت سورة «الانشراح» بفضل الله تعالى ومنه وكرمه

سورة التین مکیه وهی ثمانی آیات وفيها ركوع واحد رقم تلاوتها (۹۵) تسلسلها حسب النزول (۲۸) نزلت بعد سورة «البروج»

د «التین» سورت مکی دی (۸) آیته یوه رکوع لری په تلاوت کښی (۹۵) په نزول کښی (۲۸) سورت دی وروسته د «البروج» له سورت څخه نازل شوی دی.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ ۝

شروع کوم په نامه د الله چه دیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

وَالْبَيْتِ وَالزَّيْتُونِ ۝۱

قسم دی په انځر او زیتون خونه باندی.

تفسیر : انځر او خوونه (زیتون) دواړه د خپل کثیرالمنافع او د جامع الفوائد توب لامله (له وجی) د انسانی حقیقت او د جامعی له ضرورت سره خصوصی مشابهت لری نو ځکه د ﴿لَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ فِي أَحْسَنِ تَقْوِيمٍ﴾ مضمون ئی په دواړو قسمونو سره شروع کړ او ځینی

محققین وائی چه دلته «التین» او «الزیتون» شخه هغو دوو غرونو ته اشاره ده چه بیت المقدس ته نژدی پراته دی گواکی دلته په ونو باندی قسم نه یادوی بلکه په هغه مقدس ځای باندی قسم یادوی چه هلته دا ونی ډیری دی او همغلته د حضرت عیسیٰ علیه السلام مولد او مبعث هم دی.

وَطُورِ سَيْنِينَ ﴿٦٠﴾ وَهَذَا الْبَلَدِ الْأَمِينِ ﴿٦١﴾

او قسم دی په (غره چه نوم ئی) طور سینین (دی) او قسم دی په دی ښار امان ورکونکی (د مکی) باندی.

تفسیر : «طور سینین» یا د «طور سینا» هغه غر دی چه پر هغه باندی الله تعالیٰ له حضرت موسیٰ علیه السلام سره خبری کړی دی او د امن ورکونکی ښار مکه معظمه ده چه ځمونږ او د گرد (تول) اسلامی عالم سردار او بادار حضرت محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم په کښی متولد او مبعوث شوی دی او د الله تعالیٰ له گردو (تولو) شخه لوی او وروستی امانت قرآن کریم اول ځلی په هم دی ښار کښی رانازل شوی دی. د توریت په آخر کښی دی چه نور د «طور سینا» شخه راغلی او په «ساعیر» کښی وریښیده چه د بیت المقدس غر دی. او له فاران شخه جگ (اوچت) او خوور شو فاران د مکی معظمی یو غر دی. او جواب د پاس قسمونو دا دی.

لَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ فِي أَحْسَنِ تَقْوِيمٍ ﴿٦٢﴾

چه خامخا په تحقیق پیدا کړی دی مونږ انسان بنی آدم په ډیر ښه اعتدال سره .

تفسیر : یعنی دا گرد (تول) متبرکه مقامات چه له هغه شخه ډیر اولوالعزم پیغمبران مبعوث شوی دی گواه دی چه مونږ انسان په یوه ښه قالب کښی اچولی دی او ښه قوتونه مو وربښلی دی او په ظاهری او باطنی ښیکنو (فائدو) مو ښانسته کړی دی او ډیر ښتور شیان مو د ده په وجود کښی راغونډ کړی دی. که بنی آدم سم د خپل صحیح فطرت سره ترقی وکړی نو انسان له پرښتو شخه نه یواځی وړاندی کیږی بلکه د هغوی مسجود هم گرځیدی شی.

ثُمَّ رَدَدْنَاهُ أَسْفَلَ سَافِلِينَ ﴿٦٣﴾

بیا وگرځاوه مونږ هغه (انسان په ضمن د بعضو افرادو کښی) ډیر ښکته تر ښکته نه (چه لاندنی طبقه د دوزخ ده).

تفسیر : یا رد به کرم دغه انسان پس له ښه قامته ډیر ښکته له ښکتو نه چه هغه زوروالی دی نو شا به ئی تیتته وښته به ئی سپین، غوړونه به ئی کانه شی او مغیر به ئی شی ټول خیزونه. شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي چه هغه مو د پښتو د مقام لائق وگرځاوه خو کله چه منکر شی نو له ځناورانو څخه هم ښکته گڼل کیږي او په خورا (ډیر) لاندنی طبقه د دوزخ کښی لویږي.

إِلَّا الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ فَلَهُمْ أَجْرٌ غَيْرُ مَمْنُونٍ ۖ

مگر هغه کسان چه ایمان ئی راوړی دی او کړی ئی دی ښه (عملونه) نو وی به دوی ته اجر ثواب بی انتهاء بلا انقطاع.

تفسیر : چه نه به کم او نه به ختم شی او نه به د چا احسان پری وی.

فَمَا يَكْذِبُكَ بَعْدُ بِالْأَيِّنِ ۖ

پس څه شی دی چه تا باعث کوی په دروغ گڼلو (ای منکر د بعثه) وروسته (له دی واضحه ؤ دلائلو) په ورځ د جزاء (یا) پس څوک نسبت د دروغو به کوی تاته (ای محمده) پس له دغو واضحه ؤ دلائلو.

تفسیر : یعنی ای سره! وروسته له دی دلائلو څخه ته ولی د جزاء له سلسلی څخه سر غړوی؟ او تری انکار کوی یا به دا خطاب رسول اکرم صلی الله علیه وسلم ته وی چه پس له دی ښو ویناؤ او صافو بیاناتو څخه څه شی منکران دی ته اړ باسی (مجبوروی) چه د جزاء په معاملو کښی هغوی ستاسی تکنیب ته ملاوی وتړی. خیال وکړه! الله تعالی سړی پیدا کړ. او هغه ته ئی ډیر ښه صورت شکل او ښه وربښلی ده او د هغه قوام ته ئی داسی یو صلاحیت او ترکیب ورکړی دی که وغواړی په ښو کارونو کښی له پښتو څخه پرمخ ځی او هیڅ یو له مخلوقاتو څڼی د هغه برابری او سیالی نشی کولی لکه چه د انسانی کاملی نمونی پخپل وقت کښی په شام بیت المقدس، د طور په غره، معظمی مکي کښی لیدلی شوی دی چه که څوک د هغوی په قدم او پله باندی تگ وکړی نو د انسانی کمالاتو او د دواړو دارینو ډیرو لوړو (اوچتو) مقاماتو ته رسیږی لیکن انسان له خپلی بی تمیزی او بدعملی څخه د ذلت او هلاکت په کنده کښی لویږی او خپلی فطری ښیگڼی (فاندی) له لاسه وباسی. الله تعالی هیڅ یو ایماندار او نیکوکاره سړی بی سببه لاندی نه غورځوی بلکه د هغه د ډیر لږ عمل ډیره زیاته صله ورته مرحمت کوی آیا د دی خبری له اوریدلو څخه وروسته به څوک وکړلی شی چه د دین فطرت د اصولو او د جزاء او د سزا داسی معقولی

قاعدی دروغ و بولی هوا په یوه دول (طریقه) د هغه تکذیب او انکار کیدی شی چه دنیا یو بی سر و پا کارخانی غوندی ومنلی شی چه په هنی باندی نه د چا حکومت وی نه پکښی کوم قانون او آئین جاری وی او نه د ښو او نه د بدو پوښتنه پکښی کیږی نو د دی خبری جواب الله اعلیٰ شانه! واعظم برهانه! جل جلاله! عم نواله! داسی فرمائی:

اَلَيْسَ اللّٰهُ بِاَحْكَمِ الْحَاكِمِيْنَ ۝۹

آیا نه دی الله ښه لوی حاکم د ټولو حاکمانو؟ (بلکه ښه لوی حاکم دی پر ټولو حکم کوونکیو باندی).

تفسیر: یعنی د دی لوئی شهنشاهی او ستری ټولوای په مخامخ کښی د دنیا گرد (ټول) دولتونه او حکومتونه هیڅ دی کله چه دلته دا وړوکی وړوکی حکومتونه خپلو وفادارانو ته انعام او مجرمانو ته سزا ورکوی نو آیا د هغه احکم الحاکمین له درباره داسی هیله (امید) لرل کومه لویه خبره ده؟

تمت سورة التین بفضل الله تعالى وکرمه ومنه

سورة العلق مکیه وهی تسع عشرة آية وفيها ركوع واحد رقم تلاوتها (۹۶) وهی اول ما نزل من القرآن العظيم.

د «العلق» سورت مکی دی (۱۹) آیت یوه رکوع لری په تلاوت کښی (۹۶) سورت دی او په نزول کښی هم دغه سورت پوښنی سورت د قرآن کریم دی چه نازل شوی دی.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ ۝

شروع کوم په نامه د الله چه دیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

اقْرَأْ بِاسْمِ رَبِّكَ الَّذِي خَلَقَ ۝۱

ولوله (ای محمده! قرآن) په برکت د نامه د رب خپل هغه رب پالونکی چه پیدا کړی ئی دی (ټول مخلوقات).

تفسیر: دا پنځه آیتونه له اقرأ څخه تر مالم يعلم پوری د قرآن کریم له گردو (ټولو) آیتونو او

سورتونو څخه په مخکې نازل شوی دی. حضرت رسول اکرم صلی الله علیه وسلم د (حراء) په سمخ کښی د وحده لاشریک له الله تعالیٰ په عبادت مشغول و. چه ناساپه حضرت جبریل علیه السلام له وحی سره ورننوت او ورته ئی ووی اقرأ - ولوله دوی وفرمایل «ما انا بقارئ: زه لوستونکی نه یم!» جبریل علیه السلام څو ځلی دوی پخپلی غیږی کښی ونيو او په زور ئی کښیښود او ورته ویل به ئی: «اقرأ» او دوی به همغه «ما انا بقارئ» ویل دریم ځلی حضرت جبریل علیه السلام دوی په ډیر زور سره کښیښود او ورته ویل به ئی: «اقرأ باسم ربک: یعنی د خپل رب په نامه او برکت سره ولوله!» مطلب دا چه هغه پروردگار چه له ولادت څخه ئی تراوسه پوری په عجیب او غریب ډول (طریقه) ستا پالنه او روزنه وفرمایله هغه څوک چه دا خبر درکوی چه له تا څخه کوم لوی کار اخیست کیږی آیا هغه به دی هم داسی یواځی او بی یار او مددگار پریودی؟ هیڅ کله به داسی نه کیږی او تاسی ته د هغه لوی ذات په نامه ښوونه کیږی چه د هغه په لورینه (مهریانی) ستاسی تربیه او روزنه شوی ده. یعنی هغه رب العالمین اعلیٰ شانه واعظم برهانه چه گرد (تول) شیان ئی پیدا کړل نو دا نشی کولی چه تا لوستونکی وگرځوی. بلکه قاری دی گرځولی شی.

خَلَقَ الْإِنْسَانَ مِنْ عَلَقٍ ۖ

پیدا کړی ئی دی انسان له توتو د ترلیو شویو وینو څخه.

تفسیر : په کلکه وینه (خون بسته) کښی نه حس دی نه شعور نه علم دی نه ادراک یواځی لا یعقل جماد دی بیا هغه الله تعالیٰ دی لا یعقل جماد ته عقل او پوهه ورکړه نو آیا همغه الله تعالیٰ یو عاقل کامل او یو امی قاری کولی نشی؟ بلکه کولی ئی شی! تر دی ځایه پوری د قرائت امکان ثابتول و چه الله تعالیٰ ته هیڅ مشکل نه دی چه تا د امی توبه قاری وگرځوی وروسته د هغه په فعلیت او وقوع باندی ئی متنبه کوی.

اقْرَأْ وَرَبُّكَ الْأَكْرَمُ ۝

ولوله (ای محمده! قرآن) حال دا چه رب ستا لوی کریم دی (پر ټولو کریمانو).

تفسیر : یعنی په هغه شان سره چه ستاسی تربیت شوی دی له هغه څخه ستاسی کامل استعداد او پوره لیاقت ښکاره دی کله چه دلته په استعداد کښی څه قصور نشته او هلته په مبدأ فیاض کښی هم څه بخل نه لیده کیږی بلکه هغه د گردو (ټولو) کریمانو څخه لوی کریم دی بیا به نو د

فیض په وصول کښی څه مانع وی؟ او خامخا هم داسی ئی کوی!

الَّذِي عَلَّمَ بِالْقَلَمِ ۝

هغه (رب پالونکی) چه ښوولی ئی دی (خط انسان ته) په قلم سره.

تفسیر : حضرت شاه صاحب لیکي حضرت محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم هیڅ کله لیکونکی او لوستونکی نه و نو وئی فرمایل چه «الله تعالیٰ بی له قلمه هم پوه ورکوی» ممکن دی چه دی لوری ته هم جبریل علیه السلام محض یو وسیله دی همغسی چه د قلم توسط د دی امر مستلزم نه دی چه هغه له مستفیض څخه افضل شی هم داسی دلته هم د جبریلیه حقیقت افضلیت د محملیه له حقیقت څخه نه لارمپړی.

عَلَّمَ الْإِنْسَانَ مَا لَمْ يَعْلَمْ ۝

ښوونه ئی کړی ده انسان ته د هغو شیانو چه دی پری نه پوهیده (پخوا له ښودلو).

تفسیر : یعنی د انسان وړوکی چه له مور څخه پیدا کیږی په هیڅ شی نه پوهیږی بیا نو هغه ورو ورو څوک پوهوی هغه قدير رب چه له جاهل انسان څخه عالم جوړوی خپل یو امی بنده به نه یواځی کامل عارف کړی بلکه د گردو (تولو) عارفانو سردار ئی گرځوی.

كَلَّا إِنَّ الْإِنْسَانَ لِرَبِّهِ لَكَنَّا غَافِلٌ ۝٤٠ إِنَّ رَأَاهُ اسْتَغْنَىٰ ۝٤١

رضتیا ده دا خبره بیشکه انسان خامخا سرکشی کوی د دی لامله (له وجی) چه وینی. گنی خپل ځان بی پروا (په مال سره).

تفسیر : یعنی د بنی آدم اصل خو هم دومره دی چه له ترلی وینی څخه جوړ دی چه په اول کښی محض جاهل وی وروسته الله تعالیٰ ورته پوه ورکوی مگر دی پخپل اصلی حقیقت باندی هیڅ نه پوهیږی د دنیا په مال او دولت باندی مغروریږی او د الله تعالیٰ له احکامو غنی سر غروی او داسی ئی گنی چه زه د هیجا پروا نه لرم.

إِنَّ إِلَىٰ رَبِّكَ الرُّجْعَىٰ ٨

بیشکه رب ستا ته (ای انسانه) بیرته ورتلل دی (د هر چا په آخرت کښی او هلته پکاریری ښه اعمال نه اموال).

تفسیر : یعنی په اول کښی هم همغه الله تعالیٰ ای انسانه ته ئی پیدا کړی ئی او آخر ته هم د همغه په لوری په آخرت کښی ستا ورتگ دی او هلته به د دغو طاغیانو منکرانو تکبر او لوئی او د ځان هیرولو حقیقت ښکاریری.

أَرَأَيْتَ الَّذِي يُنْفِي ٩ عَبْدًا إِذَا صَلَّى ١٠

آیا وینی ته هغه (ابوجهل) چه منع کوی بنده (محمد) کله چه لمونځ کوی.

تفسیر : یعنی دا تمرد او سر غرول وگوره چه دی پخپله هم د خپل پروردگار په دربار کښی سر نه ښکته کوی او د عبادت توفیق ئی ور په برخه نه دی نو که بل بنده الله تعالیٰ ته سجده بردی هغه ته هم کتی نه شی. په دی آیتونو کښی لعین ابوجهل ته اشاره ده ځکه چه هغه به کله رسول الله صلی الله علیه وسلم په لمانځه کښی لید نو خپله خوله به ئی شلوله او تخويف او تهدید به ئی کاوه او زیار (کوشش) به ئی کوو چه هغوی ته په هر ډول (طریقه) چه وی څه نه څه ضرر ورسوی.

أَرَأَيْتَ إِنْ كَانَ عَلَىٰ الْهُدَىٰ ١١ أَوْ أَمَرَ بِالتَّقْوَىٰ ١٢ أَرَأَيْتَ إِنْ كَذَّبَ وَتَوَلَّىٰ ١٣

آیا وینی ته که چیری وی (دا بنده) په لاری سمی صافی باندی. یا امر حکم کوی خلکو ته په تقویٰ سره. آیا وینی ته که (دا منع کوونکی) تکذیب (د رسول الله) کوی او مخ گرځوی له ایمانه (نو جزاء به مومی سم له خپل حال او اعمال سره).

تفسیر : یعنی که په ښه لاره تللی او ښی چاری ئی زده کولی نو ځکه ښه سری به کیده اوس چه مخ ئی اړولی دی نو ځمونږ ئی څه خراب کړی دی؟ هم داسی ئی لیکلی دی په «موضح القرآن» کښی. نورو مفسرینو د دی آیت په تفسیر کښی نوری خبری هم لیکلی دی که څوک غواړی چه په هغه باندی وپوهیږی نو نورو تفاسیرو ته دی رجوع وکړی په تیره بیا «روح

المعانى» دى ولولى.

أَلَمْ يَعْلَم بِأَنَّ اللَّهَ يَرَىٰ^ط

آيا نه پوهيږي دغه (منكر كافر) په دى چه بيشكه الله ويني (اعمال د ده نو جزاء به پري وركړي).

تفسير : يعنى د هغه رتلى ملعون هغه شرارتونه او د دى ښه بنده دا خشوع او خضوع دواړه پاك الله ويني.

كَلَّا لَئِنْ لَّمْ يَنْتَهِ لَنَسْفَعًا بِالنَّاصِيَةِ^{١٥}

داسى نه ده وړ (لاثق) قسم دى كه نه شو منع دى (له بد عمله) نو خامخا به ئى سخت راکاږو په ويښتو د وچولى (تندى) سره.

تفسير : يعنى پريږده! هغه منكر كافر په دغو كردو (تولو) خبرو باندې ښه پوهيږي خو بيا له خپل شرارت څخه لاس نه اخلى ښه اوس ښه غوږ وباسه! كه دوى له خپلو شرارتونو ځنې لاس وانه خيست نو مونږ به هم هغوى لكه بودگان (څاروى) او ذليل بنديانو غوندې د وچولى (تندى) له ويښتو او څنو څخه نيولى د دوزخ په لورى ئى راکاږو.

نَاصِيَةٍ كَاذِبَةٍ خَاطِئَةٍ^{١٦}

په داسى وچولى (تندى) سره چه دروغجن خطا كار دى (خاوند ئى).

تفسير : يعنى د هر چا په سر باندې چه دا ځنې وى نو د هغه سر به له دروغو او گناهونو ځنې دك وى گواكي د هغوى گناهونو او دروغو به د هغوى د سر په ويښتو كښى سرايت كړى وى.

فَلْيَدْعُ نَادِيَهُ^{١٧} سَدَّعُ الزَّيْبَانِيَةَ^{١٨}

پس راودى بولى اهل د مجلس خپل ژر ده چه مونږ به هم راوبولو ملائكي سختى د عذاب.

تفسير : يو ځلى ابوجهل وليد چه حضرت رسول الله صلى الله عليه وسلم لمانځه ته رهي (روان) دى نو په مخ كېنى ئى ورته ودرېد او غوښت ئى چه دوى له لمانځه څخه ستون (واپس) كړى دوى په سختى سره ورسره خبرى وكړى نو هغه وويل «ته خبر نه ئى چه په مكى كېنى څما جرگه لويه ده» نو دلته داسى فرمايلى شوى «چه اوس هغه د خپلى جرگى ملگرى دى وغواړه چه مونږ د هغوى د هيداد او سزا وركولو ته د عذاب ملائكى راغواړو وليده شى چه څوك بريالى (كامياب) كيږي» لكه چه څو ورځى وروسته د «بدر» په «قليب» او كوهى كېنى ئى وغورځاوه دا و د هغه عارضى كشول خو اصلى راكشول به ئى د آخرت په ميدان كېنى وى چه د دوزخ پرېستى به هغه په ډير ذلت سره راكشوى او په جهنم كېنى به ئى غورځوى. وائى چه يوه ورځ ابوجهل رسول اكرم صلى الله عليه وسلم په لمانځه كېنى وليد وئ غوښت چه له هغوى سره څه بى ادبى وكړى دى لا ځمونږ پيغمبر صلى الله عليه وسلم ته نه و نژدى شوى چه په ويره او بيره (تلوار) بيرته په مندو شو خلكو پرى وخنډل او ورته وى ويل چه «ولى وتبتيدي»؟ ده وويل «څما او د محمد صلى الله عليه وسلم په منع كېنى د اور يو خندق راښكاره شو چه په كېنى ډير يو ويروونكى سړى ؤ نو ځكه وويږيدم او بيرته راغلم» رسول الله مبارك وفرمايل كه «دى لږ څه وړاندې كيده نو د هغو پرېستو له لاسه به توتى توتى كيده» ځواكى له آخرت څخه په مخ كېنى د «سندع الزبانية» يوه وړوكى نمونه په دنيا كېنى ورښكاره شوه.

تنبیه : زيات مفسرين د «زبانیه» تفسير د دوزخ په پرېستو باندې كوى.

كَلَّا لَا تَطْعُمُهُ وَاسْجُدْ وَاقْتَرِبْ ۝١٩ السَّجَّةُ

نه ده داسى لكه چه وائى، مه وړه فرمان د ده او سجده لمونځ كوه او نژدى شه (الله ته په طاعت سره).

تفسير : يعنى تاسى د هغوى پروا هيڅ ونه كړئ! او د هغوى خبرو ته غوږ مه ږدئ! چيرى مو چه زړه شى په ډيره خوښى سره د الله تعالى عبادت كړئ! او هر كله چه د هغه لوى دربار ته په سجده سر ږدئ! او د هغه پاك ذات قرب او لا نژدېوالى ځان ته گټئ! په حديث كېنى دى.

«بنده له گردو (تولو) حالتو څخه په سجده كېنى زيات خپل الله تعالى ته نژدى كيږي»

تمت سورة العلق بفضل الله تعالى ومنه وكرمه

سورة القدر مكية وهى خمس آيات وفيها ركوع واحد رقم تلاوتها (۹۷) تسلسلها حسب النزول (۲۵) نزلت بعد سورة «عبس»

د «القدر» سورت مكى دى (۵) آيت يوه ركوع لرى په تلاوت كښى (۹۷) په نزول كښى (۲۵) سورت دى وروسته د «عبس» له سورتته نازل شوى دى.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شروع کوم په نامه د الله چه ډیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ فِي لَيْلَةِ الْقَدْرِ ۝

بیشکه مونږ نازل کړی مو دی دغه (تول قرآن) په شپه د قدر کښی.

تفسیر : یعنې قرآن کریم له لوح محفوظ څخه د دنیا پر آسمان د قدر په شپه کښی نازل کړ شو. او ښائی په هم دغی شپې کښی د دنیا له آسمان څخه په محمد صلی الله علیه وسلم باندی ئی هم نزول شروع شوی وی. په دی موضوع څه مضمون د (دخان) په سورت کښی لیکلی شوی دی هلته دی ولوست شی.

وَأَدْرَاكَ مَا لَيْلَةُ الْقَدْرِ ۝ لَيْلَةُ الْقَدْرِ خَيْرٌ مِنْ أَلْفِ شَهْرٍ ۝

او څه شی پوه کړی ئ ته (ای محمده!) چه څه ده شپه د قدر (د عزت او شرافت له پلوه؟) شپه د قدر خیر غوره ده له زرو میاشتو څخه (هغه زر میاشتی چه پکښی نه وی دغه شپه هغه چا لره چه ئی بیامومی او په عبادت سره پکښی مشغول شی تر صباح پوری).

تفسیر : یعنې په دی شپې کښی نیکی کول داسی دی لکه چه تر زرو میاشتو پوری سری نیکی کړی وی بلکه زیات له دی څخه هم.

تَنْزِيلُ الْمَلَكِ وَالرُّوحُ فِيهَا بِإِذْنِ رَبِّهِمْ

نازلیږی ملائکی او روح په دغه شپه کښی په اذن حکم د رب د هغوی.

تفسیر : یعنې د الله تعالیٰ په حکم روح القدس حضرت جبریل علیه السلام د ډیرو پرښتو په

هجوم کبھی رانازلییری تر خو په دی عظیم الشان خیر او برکت سره د غمکی خلق مستفیض کری. ممکن دی له «روح» څخه برسیره پر ملائکو کوم بل مخلوق مراد وی په هر حال په دی بختوری شپې کبھی د باطنی ژوندون او روحانی خیر او برکت یو خاص نزول وی.

مِنْ كُلِّ أَمْرٍ سَلَامٌ

دپاره د هر کار (تا کلی «مقرر» شوی په دغه راتلونکی کال کبھی) امان سلامتیا ده (له هر افته).

تفسیر : یعنی د عالم د نظام په نسبت کوم کارونه چه په دی کال کبھی مقدر وی د هغو د نفاذ د تعیین دپاره پرېستی راغی لکه چه د (دخان) په سورت کبھی ولیکل شو. یا له (من کل امر) څخه به د خیر امر مراد وی یعنی له آسمان څخه هر راز (قسم) د خیر امور له ځان سره اخلی او د غمکی په لوری رابخته کیږی. والله اعلم (سلام: امان سلامتیا ده له هر آفته یا نه ده دغه شپه مگر خو سلامتیا ده له آفاتو او بلیاتو نه) یعنی هغه شپه د امن، هوسائی (آرام)، داددینی (تسکین) او د زړه خوښی شپه ده په دغی شپې کبھی د الله جل جلاله خاص بندگان په یوه عجیب او غریب طمانیت او لذت او حلاوت سره پخپلو عباداتو کبھی مصروف او مشغولیدي او ډیر زیات خوند له هغه څخه مومی او دا د هغه خیر او برکت او نزول رحمت اثر دی چه د ډیرو پرېستو له رابخته کیدلو څخه په ظهور راغی. په ځینو روایتونو کبھی راغلی دی چه «په دی شپه کبھی جبریل علیه السلام او نوری پرېستی پر عابدانو او ذاکرانو صلواتونه او سلامونه لېږی» یعنی د دوی په حق کبھی د رحمت او د سلامت دعاوی کوی.

هِيَ حَتَّى مَطْلَعِ الْفَجْرِ

دغه شپه ده تر وخته د ختلو د صبا پوری (د سلامتیا فضیلت، برکت، کرامت).

تفسیر : یعنی له ماښامه تر سحر پوری په توله شپه کبھی هم دا سلسله جاری ده نو ځکه دا شپه له سره تر پایه (آخره) پوری مبارک او بختوره ده. (تنبیه: له قرآن مجید څخه راڅرگندیږی (رابکاره کیږی) چه هغه شپه په رمضان شریف کبھی ده. ﴿شَهْرُ رَمَضَانَ الَّذِي أُنْزِلَ فِيهِ الْقُرْآنُ﴾ او حدیث رابکاروی چه دا شپه د رمضان په وروستنی عشره کبھی ده په تیره بیا د دی عشری په طاقو شپو کبھی د قدر شپې لتول په کار

دی بیا د طاق په شپو کښی د اویشتم په شپې باندی زیات گمان کاو شی والله اعلم ولی زیاتو عالمانو داسی تصریح کړی ده چه د قدر شپه د تل دپاره په یوه عشره او په یوه نیټه کښی نشی تاکی (مقررولی) امکان لری چه په یو رمضان کښی یوه شپه او په بل رمضان کښی بله کومه شپه وی.

تمت سورة القدر بفضل الله تعالى ومنه وكرمه

سورة البينة مدنية وهي ثمانى آيات وفيها ركوع واحد رقم تلاوتها (۹۸) تسلسلها حسب النزول (۱۰۰) نزلت بعد سورة الطلاق.

د «البينة» سورت مدنی دی (۸) آیت (۱) رکوع لری په تلاوت کښی (۹۸) په نزول کښی (۱۰۰) سورت دی وروسته د «الطلاق» له سورت څخه نازل شوی دی.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شروع کوم په نامه د الله چه ډیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

لَمْ يَكُنِ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ وَالْمُشْرِكِينَ مُنْفِكِينَ
حَتَّى تَأْتِيَهُمُ الْبَيِّنَةُ ۝۱

نه ؤ هغه کسان چه کافران شوی دی له اهل د کتابو او له مشرکانو جلا (جدا) کیدونکی (له خپلو ملکو څخه بلکه سره متفق ؤ په حقانیت د محمد) تر هغه پوری چه راغی دوی ته حجت روښانه.

تفسير : له اهل الكتاب څخه يهود او نصارى او له مشرکينو څخه بت پرستان، اور پرستان، او نور کافران او هغه منکران مقصد دی چه د هغوی په لاس کښی کوم آسمانی کتاب نشته. دغه گرد (تول) نه ؤ جلا (جدا) کیدونکی یو له بل نه په باب د محمد صلی الله علیه وسلم کښی بلکه تول متفق ؤ په حقوالی د ده باندی.

رَسُولٌ مِّنَ اللَّهِ يَتْلُو صُحُفًا مُّطَهَّرَةً ۝۲

چه رسول دی له طرفه د الله لولی دغه (رسول الله پر دوی) صحیفی پاکي کړی شوی (له باطله).

تفسیر : د رسول اکرم صلی الله علیه وسلم له بعثت څخه وړاندې د ټولو ادیانو تابعین خراب او هر یو پخپلو غلطیو باندې مغرور ؤ او په دې وقت کېنې دا پکار ؤ چه کوم حکیم، ولی، لوی عادل باچا یا کوم لوی سړی دوی وپوهوی او په سمه لاره ئی راوولی او دا کار ممکن نه ؤ تر دې چه داسی یو عظیم القدر پیغمبر رانشی چه له هغه سره د پاک الله مقدس کتاب او لوی مدد وی چه د څو کلونو په منځ کېنې یو ملک د اسلام په نور دک کړی او پخپل زبردست تعلیم او لوی همت او عزیمت سره د گردی (تولی) دنیا مخ د وحدانیت او حقانیت په لوری وگرځوی لکه چه هغه الله تعالی رسول او استاخی د پاک الله د کتاب په لوستلو راغی چه په پاکو پانو کېنې ئی لیکلی شوی دی.

فِيهَا كِتَابٌ قِيمَةٌ ط

په هغوی کېنې لیکلی شوی دی سم احکام (مضبوط کتابونه چه پکېنې نشته هیڅ خطائی).

تفسیر : د قرآن کریم هر سورت گواکي یو مستقل کتاب دی. یا دا مطلب چه هغه عمده کتابونه چه پخوا له دی نه راغلی دی، د هغوی ضروری مطالب په دې کتاب کېنې شته یا به له «کتب قیمه» څخه مراد نور علوم او مضامین وی یعنی د هغو علومو مضامین پوره درست صحیح او ډیر مضبوط او معتدل دی.

وَمَا تَفَرَّقَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ الْأَمِنْ بَعْدَ مَا جَاءَتْهُمْ الْبَيِّنَةُ ط

او نه ؤ جلا (جدا) شوی (له خپلو ملکو څخه بلکه ټول سره متفق ؤ په حقانیت د محمد) هغه کسان چه ورکړی شوی ؤ دوی ته کتاب مگر وروسته له هغه چه راغی دوی ته حجت روشانه (چه محمد دی یا قرآن).

تفسیر : یعنی په دې رسول او په دې کتاب کېنې هیڅ ځای د شک او شبهی نشته خو سره له هغه اهل د کتاب عمداً عناد، ضد او مخالفت ورسره کوی نه د شک او شبهی له پلوه. دوی سره دوه ډلی شوی دی یو هغه چه پخپل ضد او انکار کېنې ټینگ ولاړ دی او بل هغه چه د حق او انصاف له لوری ئی په اسلام باندې یقین او ایمان راوړی دی ښه خو به دا وه چه په هغه پیغمبر

آخر الزمان باندی چه دوی د هغو په انتظار کښی و گرد (تول) سره ایمان راوړی و او خپل گرد (تول) اختلافات او شخړی به ئی له منځه ایستلی او گرد (تول) به سره په یوه لاره کښی رهی (روان) کیدل مگر هغوی د خپلو عنادو او بدبختیو په سبب د وحدت او اجتماع په ځای په مخالفت او شقاق او نفاق کښی سره اخته شول کله چه اهل د کتاب داسی دی د ناپوهانو مشرکانو احوال به څه وی؟

تنبیه : حضرت شاه عبد العزیز صاحب رحمة الله علیه دلت د «البینة» مصداق حضرت مسیح علیه السلام بولی یعنی کله چه حضرت مسیح علیه السلام ښکاره نښی له ځان سره راوړی یهودان د هغوی دښمنان شول او نصاری هم په دنیوی اغراضو کښی اخته شوی په څو څو دولو (طریقو) سره ئی ځانونه وویشل. مدعا دا چه د پیغمبر راتلل او د کتاب نازلیدل پرته (علاوه) د حق تعالی له توفیقه کفایت نه کوی هومره د هدایت سامان چه سره راغوند شی تر څو چه د هدایت توفیق له چا سره مل نه وی نو هغه به هم داسی خسارا او نقصان گالی (مومی).

وَمَا أَمْرُو إِلَّا لِيَعْبُدُوا اللَّهَ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ لَا حُفَاءَ

حال دا چه امر حکم نه و ورکړی شوی دوی ته په توریت او انجیل کښی مگر ورکړی شوی و چه عبادت کوی دوی د الله په داسی حال کښی چه خالص کوونکی وی الله لره دین له شرکه او نفاقه په داسی حال کښی چه راغرځیدونکی وی له باطله حق ته (په لاره د ابراهیم پس څرنگه کافر کیږی په محمد باندی؟).

تفسیر : یعنی له هر راز (قسم) باطلو او دروغو څخه جلا (جدا) شوی خالص د واحد الله بندگی وکړی! او د حضرت حنیف ابراهیم علیه السلام په شان له هر چا او هری خوا څخه علاقه شکولی د هغه یوه مالک الملک بندگان شی! او د تشریع او د تکوین هیڅ یوه شعبه او څانگه او نور شیان مستقل او خپلواک (اختیارمند) ونه گڼی

وَيُقِيمُوا الصَّلَاةَ وَيُؤْتُوا الزَّكَاةَ وَذَلِكَ دِينُ الْقِيَمَةِ ۝

او (بل دوی مامور دی په دی چه) قائموی سم اداء کوی (سره له تولو حقوقو) لمونځ او ورکوی زکوٰۃ او دا (مامور به شیان) دین دی محکم (مستقیم چه هیڅ کوږوالی په کښی نشته).

تفسیر : یعنی دا شیان په هر دین کښی غوره او منلی شوی دی چه د هغو شیانو تفصیل هم

دغه پیغمبر حضرت محمد صلی الله علیه وسلم هم راکوی. بیا نو الله تعالی ته دغه خبره څه معلومه ده چه له داسی صافی ښوونی او تعلیم څخه ولی دوی گرځی؟ او تری وحشت کوی؟.

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ وَالْمُشْرِكِينَ فِي نَارِ جَهَنَّمَ خَالِدِينَ فِيهَا

بیشکه هغه کسان چه کافران شوی دی له اهل د کتابو او مشرکان وی به په اور د دوزخ کښی (په قیامت کښی) چه تل به وی دوی په هغه (جهنم) کښی.

تفسیر : یعنی د پوهی او د علم دعوی کوونکی که اهل الکتاب وی یا جاهل مشرکان کله چه حقانیت او وحدت څخه مخ واړوی او انکار تری وکړی د هغو گردو (تولو) پای (آخر) او انجام همته دوزخ دی چه هیڅ کله به له هغه نه خلاصیږی.

أُولَئِكَ هُمْ شَرُّ الْبَرِيَّةِ ۝

دا (خلق دی) هم دوی ډیر بد د خلقو.

تفسیر : یعنی له حیواناتو (بهائم) څخه ډیر خوار ذلیل او خراب دی لکه چه د (فرقان) په سورت کښی داسی یو آیت لولو ﴿إِنَّ هَؤُلَاءِ لَأَشَدُّ رِقَابًا ۝﴾

إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ أُولَئِكَ هُمْ خَيْرُ الْبَرِيَّةِ ۝

بیشکه هغه کسان چه ایمان ئی راوړی دی او کړی ئی دی ښه (عملونه په دنیا کښی) دا (خلق دی) هم دی ډیر ښه د خلقو.

تفسیر : یعنی هغه کسان چه په گردو (تولو) رسولانو او کتابو باندی یقین کوی او په ښو کارونو کښی لگیا دی نو دوی ښه د خلقو دی تر دی چه د دوی زیاتره کسان له پرېتو څخه هم وړاندی کیږی.

جَزَاءُ لَهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ جَنَّاتُ عَدْنٍ يَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا أَبَدًا رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ

جزاء عوض د دوی په نزد د رب د دوی جنتونه د ابدی هستوګنی دی چه بهیږی له لاندی (د مانیو او ونو) د هغو (د اوبو د شودو د شاتو او د پاکو شرابو) ویالی تل به وی دوی په هغو (جنتونو) کښی همیشه (تر ابدی)، راضی به وی الله له دغو (مؤمنانو څخه په طاعت سره).

تفسیر : یعنی د جنت د باغونو او ویالو څخه برسیره د مولیٰ رضاء هم د دوی په برخه کیږی چه د خوښی اصلی روح هم دا دی.

وَرَضُوا عَنْهُ ذَلِكَ لِمَنْ خَشِيَ رَبَّهُ ۝

او راضی به وی دوی له هغه (الله څخه په ثواب) دا (درجه) هغه چا لره ده چه ویریدلی دی له ربه خپله.

تفسیر : یعنی دا لور (اوچت) مقام هر چا ته په لاس نه ورځی. او دا یواځی د هغو بندګانو برخه ده چه د خپل پروردګار له عذابو ویریږی او هغی شیانو ته هیڅ نه ورنژدی کیږی چه په هغو کښی د الله تعالیٰ د عصیان او نافرمانی تصور کیدی شی.

تمت سورة «البينة» بفضل الله تعالى ومنه وكرمه

سورة الزلزال مدنية وهي ثمانی آیات وفيها ركوع واحد رقم تلاوتها (۹۹) تسلسلها حسب النزول (۹۳) نزلت بعد سورة النساء.

د «الزلزال» سورت مدنی دی (۸) آیته (۱) ركوع لری په تلاوت کښی (۹۹) په نزول کښی (۹۳) سورت دی وروسته د «النساء» له سورتته نازل شوی دی.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شروع کوم په نامه د الله چه دیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

إِذَا زُلْزِلَتِ الْأَرْضُ زِلْزَالَهَا^①

کله چه وخوځوله شی ځمکه په خوځیدلو سختو خپلو سره .

تفسیر : یعنی الله تعالیٰ به ګرده (توله) ځمکه په سختو او خورا (ډیر) ویروونکیو زلزلو او ریډیدلو سره وخوځوی چه د هغی له اغیزی او اثر څخه به هیڅ مانی او عمارت او هیڅ یو غر یا ونه او نور شیان پر ځمکه باندی روغ نه پاتی کیږی او ګرد (تول) هسک (اوچت) او تیت به سره برابری تر څو د حشر میدان صاف او پاک او یو برابر وګرځی او دا ګردی (تولی) پیښی به په قیامت د دوهمی نفخی د پو کولو په وخت کښی پیښیږی.

وَأُخْرِجَتِ الْأَرْضُ أَثْقَالَهَا^②

او د باندی راویاسی ځمکه درانه شیان له خپله منځه .

تفسیر : یعنی په دی وقت کښی ځمکه هر هغه شی چه د دی په منځ کښی وی لکه مری، سره او سپین زر، لاجورد پیروزه، غمی او نور ګرد (تول) د باندی غورځوی خو د دی مالونو او قیمت دارو شیانو اخیستونکی به څوک نه وی؟ ګرد (تول) خلق به ګوری چه په دغه ورځ کښی به هغه ګران شیان چه تل به په هغو باندی جنګونه کیدل څومره بیقدره او بیکاره لویلی وی.

وَقَالَ الْإِنْسَانُ مَا لَهَا^③

او ویه وائی انسان (منکر له بعثه) چه څه شوی دی دغه (ځمکی) لره (چه د باندی راویاسی مدفون خپل).

تفسیر : یعنی بنی آدمان وروسته د ژوندی کیدلو او زللی د آثارو له لیدلو څخه یا د هغو ارواحو د زللی په ترڅ کښی حیران پاتی شوی په حیرت سره به وائی «پر دی ځمکی باندی څه وشو؟ چه په دومره زور سره خوځیږی؟ او هر شی له خپله گیدی څخه د باندی غورځوی؟».

يَوْمَ يَذُكَّرُ عَنْ أَخْبَارِهَا^④ بِأَنَّ رَبَّكَ أَوْحَىٰ لَهَا^⑤

په دغی ورځی کښی ویه وائی بیانوی به ځمکه خبری خپلی (خلقو ته که د خیر وی که د شر). په سبب د دی چه رب ستا وحی امر حکم ګری دی دی ته (په ویلو بیانولو سره).

تفسیر : یعنی بنی آدم چه څه څه او بد کارونه د هغی ځمکی په سر باندی کړی ؤ هغه گرد (تول) به ښکاره وی لکه چه وائی به هغه سری په ما باندی لمونځ کړی ؤ هغه غلا کړی وه هغه ناحق وینه توئی کړی وه او داسی نوری خبری گواکی د ننی ورځی په اصطلاح او ژبه داسی وپوهیږئ چه هر سری چه هومره عملونه ئی په ځمکه باندی کړی وی د هغو گردو (تولو) ریکاردونه (تکلی) به وی او د قیامت په ورځ کښی به د پروردگار په حکم په خپرو راځی او هر شی له لری ښکاری.

يَوْمَئِذٍ يَصْدُرُ النَّاسُ أَشْتَاتًا

په دغی ورځی کښی به وگرځی خلق تولی تولی (له موقف یا له قبور نه په مختلفو اشکالو سره).

تفسیر : یعنی په هغی ورځی کښی به خلق له خپلو قبرونو څخه راوتلی د محشر په دگر کښی په راز راز (قسم قسم) دلی جوړی کړی حاضرېږی. یوه ډله به د شرابیانو وی بله ډله به د زناکارانو وی هم داسی د ظالمانو او غلو. علیٰ هذا القیاس د نورو. یا دا مطلب چه خلق له حساب څخه خلاصېږی او د بیرته گرځېدلو په وقت کښی څه دلی به ئی جنتیانی او څه به دوزخیانی وی چه هره یوه به پخپل لوری رهی (روان) کیږی.

لِيُرَوَّاْ اَعْمَالَهُمْ^ط

دپاره د دی چه وښودله شی هغوی ته (جزاء د) عملونو د دوی.

تفسیر : یعنی د حشر په میدان کښی به د هغوی عملونه وروښوولی شی تر څو بدانو ته یو راز (قسم) رسوائی او نیکانو ته یو راز (قسم) سرفرازی حاصله شی ممکن دی چه د عملونو له وروښولو څخه د ثمراتو او نتائجو وروښوول مراد وی.

فَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ خَيْرًا يَرَهُ^ط وَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ
ذَرَّةٍ شَرًّا يَرَهُ^ع

پس هغه څوک چه عمل کوی په اندازه د یوی ذری د خیر نیکی نو وبه وینی (جزاء د هغه) او هر هغه څوک چه عمل کوی په اندازه د یوی ذری د شر بدی نو وبه وینی (سزاء د هغه).

تفسیر : یعنی هر یوه ته د هغه د عمل ذره ذره ښه وی که بد د هغه په مخ کښی ایښوول کښی او حق تعالیٰ به هره هغه معامله چه د هر عمل په نسبت اجرا کوی هغه به هم د هغوی له سترگو څخه تیروی.

تمت سورة الزلزال بفضل الله تعالى ومنه وكرمه

سورة العادیات مکیه وهی احدى عشرة آية وفيها ركوع واحد رقم تلاوتها (۱۰۰) تسلسلها حسب النزول (۱۴) نزلت بعد سورة «العصر»
د «العادیات» سورت مکی دی (۱۱) آیته یوه رکوع لری په تلاوت کښی (۱۰۰) په نزول کښی (۱۴) سورت دی وروسته د «العصر» له سورت نازل شوی دی.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شروع کوم په نامه د الله چه دیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

وَالْعَادِيَاتِ ضَبْحًا ۝۱ فَالْمُورِيَتْ قَدْحًا ۝۲

قسم دی په اسونو غغلیدونکیو چه آواز ایستونکی دی له سینو څخه آواز پورته کول له گیدو پس قسم دی په اسونو ایستونکیو د اور او رایستل په وهلو د سمانو تیرو (گتو) لره.

تفسیر : یعنی په هغی تیرو (گتو) یا تیروی (گتۍ) لرونکی ځمکی باندی چه خپلی سوی (سمان او نوکان) وهی او اور پورته کوی.

فَالْمُغِيرَاتِ صُبْحًا ۝۳

پس قسم دی په لوت کوونکیو باندی په وقت د صبا کښی.

تفسیر : په عربو کېښی عادت و چه په صباون کېښی به ئی په لوتولو باندی لاس پوری کاؤ تر شو د دوی د شپې له ورتګه دښمن خبر نشی او سحار ناخپه داړه واچوی او دا به ئی خپل غلمیتوب او میرانه (بهادری) ګڼله چه په شپې کېښی په چا ور ونه لویږی.

فَاشْرَنْ بِهٖ نَفْعًا ۚ

پس پورته کوی دغه (اسونه) په سمانو خپلو سره (په وقت د غفلیدو کېښی) ګرد (په شاؤ خوا د دښمن).

تفسیر : یعنی په داسی قوت او ګرندیتوب او چالاکی سره غفلیدونکی اسونه چه د ګهیځ (سحر) په وخت کېښی کله چه د شپې د سرو او شبنم د رطوبت ټولی دوړی او غبار ناست وی خو بیا هم د دی اسانو له سوو څخه ګرد او دوړی پورته شی.

فَوْسَطَنْ بِهٖ جَمْعًا ۚ

پس ننوځی دغه (اسونه) هغه وقت په منځ د ټولی (د دښمنانو د دین کېښی).

تفسیر : یعنی په دی وخت کېښی بی له ویری او خطر د دښمن په فوج کېښی ننوځی. **تنبیه :** امکان لری چه د دی قسم له یادولو ځنی اسونه مراد وی لکه چه ښکاره ده. او ممکن دی چه د مجاهدینو سواره مراد وی. حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي «دا په سوړو غازیانو باندی قسم دی. له دی نه به بل کوم یو عمل لوی او لوړ (اوچت) وی چه سری د الله تعالیٰ په لاری کېښی خپل ځان جاروی (قربانوی). او جواب د دغو پاس قسمونو دا دی.

إِنَّ الْإِنْسَانَ لِرَبِّهٖ لَكَنُودٌ ۝۶

چه بیشکه (کافر) انسان له ربه خپله خامخا منکر ناشکره (د نعمتونو) دی.

تفسیر : یعنی د غازیانو سوړو سر او ځان جارول (قربانول) د الله تعالیٰ په لاری کېښی ورښیې چه وفادار او شکر ګزار بندګان داسی وی هغه سری چه د الله تعالیٰ ورکړی قوتونه د هغه په لاره او ځای کېښی نه ښندی (قربانوی) نو وائی «هغه سری چه د حقیقی مالګ ورکړی شویو قوتونو قدر نه پیژنی او د هغه روزی خوری او د هغه د بی شمارو نعمتونو او بخششونو څخه شپه او ورځ متمتع او ګټی اخلی خو سره له هغه د هغه الله تعالیٰ امر نه منی نو هغه له بوده ؤ (خاروو)

څخه هم خوار او ذلیل، حقیر او ښکته دی. وگورئ یو ښه اس ته چه د هغه څښتن (ځاوند) وانه او دانه ورکوی دا اس له دی پالنې څخه د خپل څښتن (ځاوند) په وفاداری کېښی خپل ځان غاروی (قربانوی) او هر لوری ته چه سور اشاره ورته وکړی په همهغه لوری درومی او غغلی او له دیرو مندو څخه پرشیوی او له خپلو سومو او د پښو نوکانو څخه دوری او کله کله اور هم پورته کوی او په ډیر ازدحام او بیړی او تلوار په مری او سری او لوړو (اوچتو) او ژورو کېښی ځان غورځوی. د مردکو په ورښت (د گولو په باران) او د تورو، توپکو په منځ کېښی غغلی او د توپ، طیارې، تانگ او نورو وسلو ځنی دومره نه ویریږی بلکه ډیر غلی وفا لرونکی او روزلی شوی اسان (اسونه) د خپلو سرو د ژغورنې (ساتنې) لپاره خپل ځان هم په خطر کېښی اچوی نو آیا انسان له داسی اسانو (اسونو) څخه څه عقل نه زده کوی؟ او نه پوهیږی چه پخپله انسانان هم یو لوی پالونکی لری چه ښائی د هغه د حکم منلو او وفاداری کېښی د خپلو ځانونو او مالونو په ښندلو (قربانولو) کېښی هر وقت حاضر او تیار اوسی. په رشتیا سره چه کافر انسان خورا (ډیر) بخیل ډیر ناشکر او نالائق دی تر دی چه د یوه اس او سپی په اندازه هم خپله وفاداری نشی څرگندولی (ښکاره کولی).

وَأَنَّهُ عَلَىٰ ذَٰلِكَ لَشَهِيدٌ ۝٤

او بیشکه دا (انسان) پخپلی دغی ناشکری خامخا شاهد کتونکی گواه دی (یا هغه انسان هغه کار پخپل مخکښی گوری).

تفسیر: یعنی د سرښندونکی (جان نثار) مجاهدین او د هغوی د اسونو وفاداری او شکر گزاری د هغوی تر سترگو لاندی دی خو بیا هم دا بی حیا ردی سترگی گوری او له خپله غایه نه خوزی.

تنبيه: مونږ د ترجمی په رعایت دا مطلب ولیکه. که نه دیرو مفسرینو د دی جملی مطلب داسی اخستی دی. انسان پخپلی ناشکری باندی د حال په ژبه گواه دی. دی دی لږ شانی د خپل زړه په غږ باندی هم غوږ کیږدی او وادی وری او متوجه دی شی چه زړه ئی ورته څه وایی؟ دا وائی چه آیا سره د دومره لورینې (مهربانې) او ښکلوی (بخشش) ته ناشکر ئی. ځینې اسلاف د (انه) ضمیر د رب په لوری اړوی یعنی د ده رب د هغه ناشکری او کفران ته گوری.

وَأَنَّهُ لَحِبٌ خَيْرٌ شَدِيدٌ ۝٥

او بیشکه دا (انسان) په مینه محبت د مال کېښی خامخا زیات قوی ډیر سخت دی.

تفسیر : یعنی حرص، طمع، بخل، امساک او نورو رذائلو هغه پوند مگرغولی دی د دنیا د زرو او مال په مینه کښی دومره دوب شوی دی چه خپل حقیقی منعم ئی هیر کړی دی او نه پوهیږی چه وروسته له دی نه به ئی څه حال کیږی.

أَفَلَا يَعْلَمُ إِذَا بُعِثَ رَمَا فِي الْقُبُورِ ۙ وَحُصِّلَ مَا فِي الصُّدُورِ ۙ

آیا پس نه پوهیږی (دا انسان) کله چه راپورته کړل شی راووغی هغه شی چه په قبورو کښی دی (مړی) او محقق رښکاره کړی شی هغه (عقائد او ارادی) چه په سینو د دوی کښی دی.

تفسیر : یعنی هغه وخت هم راتلونکی دی چه مړی به له خپلو هدیرو (مقبرو) غنی ژوندی ایستل کیږی او هغه خبری چه په زړونو کښی پتی دی گردی (تولی) څرگندیږی (ښکاره کیږی) نو هلته به کتل کیږی چه له دی مال څخه څه گټی اخیستی شی؟ او دا نالائق او کافر به څنگه ځانونه ژغوری (بچ کوی) که دا بی حیا په دی خبره باندی پوهیدی نو هیڅ کله به د مال په مینه کښی دومره نه دویدل او داسی حرکتونه به ئی نه کول.

إِنَّ رَبَّهُم بِهِمْ يَوْمَئِذٍ خَبِيرٌ ۙ

بیشکه رب د دوی په دوی باندی په دغی ورغی کښی خامخا ښه پوه خبردار دی (نو موافقه جزاء به پری ورکړی).

تفسیر : یعنی که څه هم د الله علم هر وقت د بندگانو پر پته او ښکاره باندی محیط دی خو پرله پسې د ده علم او پوه پر بندگانو ظاهریږی او هیچا ته ځای د دی خبری نه پاتی کیږی چه له هغی څخه انکار وکړی.

تمت سورة العاديات بفضل الله تعالى ومنه وكرمه

سورة القارعة مكية وهى احدى عشرة آية و فيها ركوع واحد رقم تلاوتها (۱۰۱) تسلسلها حسب النزول (۳۰) نزلت بعد سورة « قريش »

د « القارعة » سورت مكى دى (۱۱) آيت ه يوه ركوع لرى په تلاوت كښى (۱۰۱) په نزول كښى (۳۰) سورت دى وروسته د « قريش » له سورته نازل شوى دى.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شروع کوم په نامه د الله چه دیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

الْقَارِعَةُ ۱ مَا الْقَارِعَةُ ۲ وَمَا أَدْرَاكَ مَا الْقَارِعَةُ ۳

(هغه) تګوونکی (د زړونو قیامت) څه ده هغه تګوونکی (د زړونو قیامت). او څه شی پوه کړی ئی ته چه څه ده هغه تګوونکی (د زړونو قیامت).

تفسیر : له «القارعة» څخه مراد قیامت دی چه زړونه به له ویری او فزع څخه سخت تګانونه په کښی خوری او غوږونو ته د دیرو سختو غږونو له اوریدلو څخه رږر (تکلیف) پیښیږی مطلب دا دی چه د قیامت د حادثی د دی ویروونکی منظری او ننداری څه بیان وکړ شی یواځی د هغو د غښو آثارو او نښو څه خبری لاندی ویلی کیږی چه له هغو څخه د هغی د شدت او د سختی اندازه لګولی شی.

يَوْمَ يَكُونُ النَّاسُ كَالْفَرَاشِ الْمَبْثُوثِ ۴

(تګوی به زړونه) په هغه ورځ کښی چه مگرځی خلق لکه وږه ملخان خواره خواره کړی شوی (یو په بل ختونکی).

تفسیر : یعنی هر یو به په یوه لوری په بی تابی او وارخطائی سره مندی وهی او غغلی مګواکی دا تشبیه له وږو ملخانو سره د ضعف، کثرت، حرکت، بی انتظامی او بی تابی له پلوه ورکړی شوی ده.

وَتَكُونُ الْجِبَالُ كَالْعِهْنِ الْمَنفُوشِ ۵

او وږه مگرځی غرونه (له هیبته په دغی ورځی کښی) لکه وږی رنگینی شیندلی شوی (د نداف په لینده).

تفسیر : یعنی لکه چه نداف او داندس پخپل دیندت او لینده سره پڼبه یا وږی (پشم) وهی او پړسوی ئی او له هغو څخه د حجم په لحاظ یو لوی شی جوړوی او بیا په یو یو کولو او لږ

بنورولو سره هغه الوعوى او يوه خوا بل خوا ئى رغړوى هم داسى به د قيامت په ورځ كښى غرونه هم الوعوى او سره متفرق كيږي به او په رنگ وركړيو شويو ويږيو سره به ئى ځكه تشبيه وركړى شوى وي. چه هغه ډير كمزورى او سپكى دى برسیره په دى د (فاطر) د سورت په څلورمه ركوع ځمونږ دغه تفسير كښى د غرونو د رنگ اقسام هم ښودلى شوى دى ﴿وَمِنَ الْجِبَالِ جُدَدٌ بَيْضٌ وَحُمْرٌ مُّخْتَلِفٌ أَلْوَانُهَا وَغَرَابِيبُ سُودٌ﴾ .

فَأَمَّا مَنْ ثَقُلَتْ مَوَازِينُهُ ۖ فَهُوَ فِي عِيشَةٍ رَّاضِيَةٍ ۝٤٦

پس هر څه هغه څوك چه دروند شى (په دغى ورځى كښى) وزن (د عملونو يا اعمال) د ده نو هغه به وى په ښه ژوندون چه راضى به وى (په جنت كښى).

تفسير : يعنى د هر چا عمل چه دروند وى هغه به په هغى ورځى كښى په زړه پورى خوښى او هوساى (راحت) او آرامى كښى وى. كه كوم عمل په ليدلو كښى ډير لوى عمل ښكارى خو په منځ كښى ئى د ايمان اغيزه (اثر) ، د اسلام اثر د اخلاص روح نه وى نو هغه عمل د الله تعالى په دربار كښى څه وزن او دروندوالى نه لرى لكه چه د (كهف) د سورت په ۱۲ ركوع ۱۰۵ آيت ځمونږ دغه تفسير كښى داسى راغلى دى ﴿فَلَا تُقِيمُوا الصِّيَامَ وَتَذْكُرُوا﴾ .

وَأَمَّا مَنْ خَفَّتْ مَوَازِينُهُ ۖ فَأُمُّهُ هَاوِيَةٌ ۝٤٧ وَمَا أَدْرَاكَ مَا هِيَ ۖ تَأْرَاحِمِيَةٌ ۝٤٨

او هر څه هغه څوك چه سپك شى وزن (د عملونو يا اعمال) د ده نو مور د ده (ځاى د اوسيدلو د ده) به هاويه وى او څه شى پوه كړى ته څه ده دغه (هاويه) اور دى خورا (ډير) تود (چه منكران پكښى پرمخى غورځولى كيږي).

تفسير : يعنى هغه عذاب چه په دغى طبقى كښى شته د ځينو سړيو په فكر كښى نشى راتلى نو بس دومره وپوهيږئ چه يو اور دى ډير تود چه سره خوتيږي او داسى سوځوونكى دى چه د هغه په مقابل كښى بل اور ته تود نه وايه شى الله مو دى له دى اوره او له نورو رږرو (تكليفونو) څخه پخپل فضل او مهربانى سره وساتى.

تمت سورة القارعة

سورة التكاثر مكية وهى ثمانى آيات وفيها ركوع واحد رقم تلاوتها (۱۰۲) تسلسلها حسب النزول (۱۶) نزلت بعد سورة الكوثر.

د «التكاثر» سورت مكى دى (۸) آيات يوه ركوع لرى په تلاوت كښى (۱۰۲) په نزول كښى (۱۶) سورت دى وروسته د «الكوثر» له سورت نازل شوى دى.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شروع کوم په نامه د الله چه ډیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

الْهٰكُمُ التَّكَاثُرُ ۝۱ حَتّٰی زُرْتُمُ الْمَقَابِرَ ۝۲

مشغول کړی یی تاسی (له عبادته) فخر کولو (یو له بله په ډیر والی د مال اولاد او قام) تر هغه پوری چه ورشی هدیرو ته (مړه شی خښ شی یا تر هغه پوری چه مری هم شماری د دیروالی لپاره).

تفسیر : یعنی د مال او د اولاد د کثرت او د دنیا د مال او د شتو حرص سری په غفلت کښی اچوی نه د الله تعالی د لورینی (مهربانی) فکر ورته پرېږدی چه راشی نه د آخرت په خیال کښی لویږی. پس شپه او ورځ په هم دی فکر کښی لگیدلی وی په هر ډول (طریقه) چه کیږی بنائی غما مال او شته را زیات شی او کور کهول می له گردو (تولو) کورنیو او کهولو څخه ښه او لوړ (اوچت) وی. لا دا د غفلت پرده له مخه ئی نه وی لری شوی چه مرگ ورته راورسیږی کله چه په قبر کښی کیښود شی نو هلته ورښکاریږی چه په سخت غفلت او هیږه کښی لویږلی و او هغه شیان چه د څه مودی له پلوه د ده په سترگو کښی ښه ښکاریده وروسته له مرگه هغه گرد (تول) د هیش بلکه د ده د ځان نقصان ثابت شو.

تنبیه : په ځینو روایتونو کښی چه الله تعالی د هغوی په صحت باندی ښه پوهیږی راغلی دی چه یوه ورځ دوو قبیلو په خپلو منځونو کښی هری یوی په زیادت باندی فخر کاو کله چه د مقابلی په وقت کښی د یوی قبیلې سری د بلې قبیلې له سریو څخه لږ ورووتل نو ئی وویل چه څمونږ سری په جنگ کښی مړه شوی دی څو چه لاړ شو هدیری (مقبری) ته او قبرونه ئی وشمیرو نو هلته به دا درښکاره شی چه څمونږ سری له تاسی څنی څومره ډیر دی؟ او په مونږ کښی څومره نومیالی سری تیر شوی دی؟ وروسته له دی وینا څخه د قبرونو په شمیرلو باندی ئی شروع وکړه. نو د دی غفلت او جهالت د تنبیه دپاره دا پاک سورت نازل شو په ترجمه کښی د دی دواړو مطلبونو گنجائش شته.

کَلَّا سَوْفَ تَعْلَمُونَ ۚ ثُمَّ كَلَّا سَوْفَ تَعْلَمُونَ ۚ

نه ده داسی وړ (لائق) ! ژر ده چه پوه به شی تاسی (پخپلی خطائی باندی)
بیا بیخی داسی نه ده وړ (لائق) ژر ده چه پوه به شی تاسی (پخپلی
خطائی) باندی.

تفسیر : یعنی وگورئ په خو خو غلی په تاکید تاسی ته ویل کیږی چه ستاسی دا خیال صحیح
نه دی چه «د مال او اولاد او نورو شتو ډیروالی په کار راتلونکی شی دی» عنقریب تاسی به ئی
معلوم کړئ چه دا زائل او فانی غیزونه هیڅ کله د فخر او مباهلت لائق نه و. بیا وپوهیږئ چه
آخرت داسی یو شی نه دی چه له هغه څخه انکار یا غفلت وکړی شی په مخ کېنې به تاسی ته
دا درنکاره شی چه اصلی ژوندون عیش او هوسانی (آرام) په آخرت کېنې ده او د دنیا ژوندون
د هغی په مقابل کېنې پرته (علاوه) له یوه خوب او خیال ځنی بل شی نه دی. دا حقیقت ځینو
خلکو ته لږ قدر په دنیا کېنې څرگندیږی (ښکاره کیږی) خو وروسته د قبر له رسیدلو ځنی او
بیا په محشر کېنې دا غوتی لا ډیری شی پرانیستلی کیږی.

كَلَّا لَوْ تَعْلَمُونَ عِلْمَ الْيَقِينِ ۚ

نه ده داسی که تاسی پوهیدلئ (په خرابی د عاقبت د تکائر او تفاخر) په علم
اليقین سره (نو داسی به مو نه کول).

تفسیر : ستاسی دا خیال هر گز صحیح نه دی که تاسی په یقینی ډول (طریقه) او د صحیحو
دلائلو په وسیله په دی خبری پوهیدی چه د آخرت په مقابل کېنې د دنیا شیان هیڅ دی نو
هیڅ کله به مو غفلت نه کاوه.

لَتَرَوُنَّ الْجَحِيمَ ۚ ثُمَّ لَتَرَوُنَّهَا عَيْنَ الْيَقِينِ ۚ

قسم دی چه خامخا وبه وینئ تاسی هر ورو (خامخا) دوزخ بیا به خامخا
ووینئ تاسی هر ورو (خامخا) هغه (دوزخ) په سترگو د یقین سره.

تفسیر : یعنی د غفلت او د انکار نتیجه دوزخ دی او تاسی ضرور د هغه لیدونکی ئی ډومبی د
هغه څه اثر «برزخ» کېنې په نظر درشی بیا به ئی په آخرت کېنې په پوره ډول (طریقه) ووینئ
او عین الیقین به مو حاصلیږی.

ثُمَّ لَتَسْأَلَنَّ يَوْمَئِذٍ عَنِ النَّعِيمِ ۝٨

بيا به خامخا پوښتنې وشي له تاسي څخه هر ورو (خامخا) په دغې ورغې کښې له (حقائقو د) نعمتونو هوساينو (راحت) نه (چه درکړې و تاسي ته په دنيا کښې).

تفسير : يعنى په هغه وقت کښې به وپوښتلى شي چه «اوس راوښيئ د دنيا د نعمتونو او د عيش او د هوسائى (آرام) حقيقت څرنگه ؤ؟ يا هلته پوښتل کيږي هغه ظاهري، باطني، آفاقي، انفسى، جسماني، روحاني نعمتونه چه ما تاسي ته په دنيا کښې عطاء کړي و تاسي د هغه شکر او حق په څه ډول (طريقه) ادا کړي دي؟ او د خپل هغه حقيقي منعم په خوښولو کښې مو تر کوم غاى پوري سعي او زيار (محنت) ايستلى دي؟».

تمت سورة «التكاثر» بفضل الله تعالى ومنه

سورة العصر مكية وهى ثلاث آيات و فيها ركوع واحد رقم تلاوتها (۱۰۳) تسلسلها حسب النزول (۱۳) نزلت بعد سورة الانشراح.

د «العصر» سورت مكى دى (۳) آيته يوه ركوع لري په تلاوت كښې (۱۰۳) په نزول كښې (۱۳) سورت دى وروسته د «الانشراح» له سورتته نازل شوى دى.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ ۝

شروع کوم په نامه د الله چه ډير زيات مهربان پوره رحم لرونكى دى

وَالْعَصْرِ ۝١ إِنَّ الْإِنْسَانَ لَفِي خُسْرٍ ۝٢

قسم دى په عصر چه بيشكه انسان خامخا په زيان كښې دى (په صرف كولو د عمر سره په فانيه و مطالبو كښې).

تفسير : عصر زمانى ته وائي يعنى قسم په زمانى باندې چه د انسان عمر هم په كښې داخل دى چه دا عمر د سعاداتو او كمالاتو د گټلو دپاره يوه لويه پنگه (سرمايه) ده او پكښې عجائب او غرائب دى په اقسامو سره يا قسم دى د مازديگر په وخت باندې چه د دنيوى كارونو او وظيفو

له پلوه یو ځان ته اهمیت او مشغولیت لری او د لمانځه اداء ئی سخته ده ځکه چه خلق مشغول وی په دنیوی کارونو خپلو کښی او د دیانت له سببه د خورا (دیر) لوی فضیلت وقت دی تر دی چه حضرت رسول اکرم صلی الله علیه وسلم فرمایلی دی «د هر چا چه د (عصر) لمونځ فوت شی لکه چه د هغه گرد (تول) کور او د ژوندون شیان لوت شوی وی» یا قسم دی ځما په پاکه زمانه د پیغمبر صلی الله علیه وسلم باندی چه په هغی کښی د عظمی رسالت او کبری خلافت رڼا او نور دیر ښه څلیرې او بهتر او غوره ده له نورو زمانو څخه. او د «والعصر د قسم جواب دغه دی چه ﴿إِنَّ الْإِنْسَانَ لِرَبِّهِ خَشِيرٌ﴾ بيشکه انسان خامخا په زیان کښی دی».

له دی څخه به زیات زیان څه وی چه د واورې خرڅوونکی غوندی د هغه د تجارت راس المال چه د هغه عزیز عمر دی شیبه په شیبه (لحظه په لحظه) لږیوی که دی په دی ژر ورتگ کښی هیڅ یو داسی کار ونه کړی چه هغه یواځی د دی تللی عمر پنگه (سرمایه) ویللی شی یا ئی په درد وخورې بلکه یو ابدی او غیر فانی متاع او د تل دپاره د کار شی وگرځی نو زیان او خساره ئی خو زیاتیوی که تاریخ ولولی یا د خپل ژوندون پر واقعاتو باندی غور وکړی نو له لږ فکر کولو څخه به دا ورثابته شی هغه خلق چه د خپل وروستی او مستقبل وقت څخه بی پروا پاتی کیږی او یواځی په خیالی لذاتو کښی خپل وقت تیروی او د خپل عزیز عمر شیبی (لحظی) په غفلت، شرارت، لهو، لعب او نورو چتی (بیکاره) شیانو کښی خاوری ایږی نه کړی هغه اوقات چه د مجد او شرف د تحصیل او د فضل او کمال د اکتساب دپاره وړ (لائق) او مناسب دی په تیره بیا هغه ښه پنگه (سرمایه) لرونکی اوقات چه د رسالت لمر خپل انتهای عروج او پلوشی ته پکښی رسیدلی دی او دنیا ئی داسی رڼه کړی ده چه څاری (مثال) او نظیر ئی نشته که په غفلت او نسیان کښی تیر کړی شی نو وپوهیږی چه له هغه څخه سخت زیان بل نشته هغه څوک خوش نصیبه او بختور دی چه دا فانی عمر باقی او دا بیکاره ژوندون د کار وگرځوی او د آخرت دپاره پکښی جدوجهد وکړی او دا خورا (دیر) ښه اوقات او عمده مواقع غنیمت وگڼی او تل د سعادت په کسب او د کمالاتو په تحصیل کښی کوشش وکړی نو دا خلق هغه کسان دی چه د هغوی ذکر په ﴿إِلَّا الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ﴾ کښی راغلی دی.

إِلَّا الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَتَوَاصَوْا بِالْحَقِّ وَتَوَاصَوْا بِالصَّبْرِ^ع

مگر (خو زیانکاران نه دی) هغه کسان چه ایمان ئی راوړی دی او کړی ئی دی ښه (عملونه) او وصیت ئی کړی وی یو له بله په حقه سره چه ایمان دی او وصیت ئی کړی وی یو له بله په صبر (په طاعت او مصیبت او له معصیته).

تفسير : يعنى انسان ته د زيان په ژغورلو (ساتلو) كښې څلورو شيانو ته ضرورت دى. اول په الله تعالى او په رسول الله صلى الله عليه وسلم باندې ايمان راوړل او د هغه په هداياتو او وعدو باندې اخروى وى يا دنيوى پوره يقين لرل، دوهم د دى يقين اثر او اغيزه نه بښاى چه يواځى په قلب او دماغ پورې محدوده وى بلكه بښاى چه په جوارحو كښې هم څرگنده (ښكاره) شى او د هغه چارى او اعمال او ژوندون د ده د زړه هنداره وى، دريم دى پخپلى انفرادى اصلاح او فلاح باندې قناعت ونه كړى بلكه د خپل قوم او ملك گټى او اجتماعى مفاد هم بښاى د ده تر كښې او نظر لاندې وى! هر كله چه دوه مسلمانان سره ووينى بښاى يو له بله سره په وړين (روڼ) تندى خبرى اترى وكړى او په قول او فعل او هره معامله كښې پرته (علاوه) له ديانت او صفائى څخه بل كار نه كوى! او تل دى يو بل ته د صداقت، امانت تاكيد وينا وكړى! څلورم هر يوه له بښاى چه تل بل ته دا وصيت او نصيحت كوى چه د حق په معامله او د شخصى او قومى اصلاح په لاره كښې چه هر څومره سختى او زيار (محنت) او رېږونه (تكليفونه) ورپيش شى يا له طبعى مخالفى چارى په مخ ورته راشى دا گردى (تولى) دى په پوره صبر او استقامت سره تحمل كړى او هيڅ كله دى پل د نيكي له لارى څخه كوي نه پدى! هغه خوش قسمت انسانان چه د دى څلورو اوصافو له لارى څخه قدم كوي نه پدى! هغه خوش قسمت انسانان چه د دى څلورو اوصافو جامع او لرونكى وى او دوى سره د خپل كمال د نورو په تكميل كښې هم زيار (كوشش) كوى نو د هغوى نوم د دنيا په صفحاتو كښې تل ژوندى پاتى كيږي او هغه آثار چه دوى له خپل ځان څخه دلته پدى هغه به تل د باقيات الصالحاتو په ډول (طريقه) د هغوى نومونه ژوندى او اجره ونه لري. فى الحقيقت دا مبارك سورت د ديانت خلاصه ده حضرت امام شافعى رحمه الله عليه فرمايلى دى «كه له پاك قرآن څخه يواځى هم دا سورت نازل شوى وى نو د پوهانو بندگانو د هدايت دپاره هم كافى و» ځمونږ اسلافو او پخوانيو لويانو به كله چه يو له بل سره ليدل نو د جلا (جدا) كيښلو په وقت كښې به ئى يو بل ته دا مبارك سورت اوراوه.

تمت سورة «العصر» بفضل الله تعالى ومنه وكرمه

سورة الهمزة مكية وهى تسع آيات وفيها ركوع واحد رقم تلاوتها (۱۰۴) تسلسلها حسب النزول (۳۲) نزلت بعد سورة «القيامة».

د «الهمزة» سورت مكى دى (۹) آيت يوه ركوع لرى په تلاوت كښې (۱۰۴) په نزول كښې (۳۲) سورت دى وروسته له «القيامة» د سورت څخه نازل شوى دى.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شروع کوم په نامه د الله چه دیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

وَيْلٌ لِّكُلِّ هُمَزَةٍ لُّمَزَةٍ ۝۱

افسوس هلاک یا کنده د دوزخ یا خرابی ده هر غیبت مگر عیب مگر لره.

تفسیر : یعنی له خپل ځان څخه نه خبریږی او نور حقیر گڼلی طعنی ورکوی او د هغوی په واقعی یا غیر واقعی عیبونو پسې لویدلی وی او لتوی ئی.

الَّذِي جَمَعَ مَالًا وَعَدَّدَهُ ۝۲

هغه (غیبتگر عیبگر) چه جمع کړی ئی دی مال او وار وار ئی شمیرلی او ذخیره کړی ئی دی.

تفسیر : یعنی طعنی ورکول او عیب لتول د تکبر منشأ ده او د تکبر سبب مال دی چه د حرص لامله (له وجی) ئی له هری خوا ځان ته راټولوی او بخیلان د حرص لامله (له وجی) هری خوا ته لاس او پښې اچوی او د بخل له سببه خپلی گټی شمیرلی ساتی او یو پول او پیسه تری نه خرڅ کوی. زیاتره بخیل مالداران داسی چه هغوی خپلی نغدی څو څو ځلی شمیری او حسابونه ئی جوړوی او له دی شمیرلو څخه هر ځلی بیل بیل خوند او مزه اخلی.

يَحْسَبُ أَنَّ مَالَهُ أَخْلَدَهُ ۝۳

گمان کوی چه بیشکه مال د ده به تل ژوندی لری دی.

تفسیر : یعنی له دی چارو څخه دا رانکارۍ چه لکه دا مال هیڅ چیری نه ورځنی جلا (جدا) کیږی بلکه تل په دی له ارضی او سماوی آفتونو څخه ساتی؟.

كَلَّا لَيُنْبَذَنَّ فِي الْحُطَمَةِ ۝۴

نه ده داسی (بلکه مړ به شی او خلاص به ئی نه کړی دا مال له عذابه) قسم دی چه خامخا وبه غورځولی شی هرومرو (خامخا) (دا جمع کوونکی) په هغه شی کښی چه ماتوونکی سوځونکی دی د هر شی.

تفسیر : یعنی دا خیال بالکل چتی (بیکاره) دی مال خو تر هدیری پوری هم له چا سره نه غی نو وروسته له هغه به شه تری واخیست شی گرد (تول) مال او دولت به هم داسی پاتی وی او دا بدبخت به پورته کړی او په دوزخ کښی به نی وغورځوی. «حطمة» هغه سخت ماتونکی اور ته وایه کیږی چه هر شی سم د لاسه بی له لوگی او اوږدو لمبو څخه وسوځوی.

وَمَا آذْرُكَ مَا الْحَطْمَةُ ۝ نَارُ اللَّهِ الْوَقْدَةُ ۝ ۱۰۴ ۝ تَطَّلِعُ عَلَى الْأَفْئِدَةِ ۝ ط

او څه شی پوه کړی ؤ ته څه شی دی ماتوونکی سوځوونکی د هر شی. اور د الله دی بل کړی شوی هغه (اور) چه خیږی پر زړونو باندی (نو سوځوی ئی).

تفسیر : یعنی ښه وپوهیږئ چه دا اور د بندگانو نه دی بلکه د الله تعالی بل کړی شوی اور دی او د هغه له کیفیته څه مه پوښتئ چه دا اور ډیر پوه لرونکی دی گرد (تول) زړونه تر خپلی کتنی لاندی نیسی دا اور هر هغه زړه چه ایمان پکښی نه وی سوځوی او د ایمان دارو زړونو سره هېڅ کار نه لری. د هغه سوځیدل چه په بدن باندی لگیږی سم د لاسه زړه ته رسیږی بلکه یو بل دول (طریقه) سوځیدل به داسی وی چه له زړه څخه شروع شوی نور بدن ته سرایت کوی او سره له دی چه زړونه، ارواح او جسمونه سره گرد (تول) سوځیږی خو بیا به هغه مجرم نه مری او دا دوزخی به تل دا غوښتنه کوی «کاشکی مرگی راشی او ما له دی ربرو (تکلیفونو) څخه وژغوری (بچ کړی). خو د هغه دا هیله (امید) نه پوره کیږی. خدای مو دی له دی عذاب او نه نورو عذابونو څخه وساتی.

إِنَّهَا عَلَيْهِمْ مُّوَصَّدَةٌ ۝ ۱۰۵ ۝

بیشکه دا اور به په دوی باندی بند کړی شوی وی.

تفسیر : یعنی کافران په دوزخ کښی غورځول کیږی بیا د دوزخ ورونه پری تړل کیږی او هېڅ د وتلو لار به نه وی تل به په هغه کښی پاتی او سوځیږی په تحقیق سره دا اور د دوزخ به په دی کفارو باندی بند کړی شوی وی.

فِي عَمَدٍ مُمَدَّدَةٍ ٤

په ستنو راښکلیو شویو اوږدو سره .

تفسیر : یعنی د اور لمبی د اوږدو اوږدو ستنو په ډول (طریقه) پورته کیږي یا دا چه دوزخیان په اوږدو ستنو کښی سخت تړل کیږي چه د سوځیدلو په وقت کښی هیڅ ونشی خوځیدلی چه د دی خوا او هغی خوا له خوځیدلو د عذاب د څه سپکتیا توهم کیدی شی او غیننی وائی د دوزخ خوله په اوږدو اوږدو ستنو سره بندیدي چه له یوی خوا څخه بلی خوا ته راښکلی شوی وی والله اعلم .

تمت سورة الهمزة بفضل الله تعالى ومنه وكرمه

سورة الفيل مكية وهي خمس آيات وفيها ركوع واحد رقم تلاوتها (۱۰۵) تسلسلها حسب النزول (۱۹) نزلت بعد سورة «الكافرون» .

د «الفيل» سورت مكی دی (۵) آیات یوه ركوع لری په تلاوت کښی (۱۰۵) په نزول کښی (۱۹) سورت دی وروسته د «الكافرون» له سورت نازل شوی دی .

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شروع کوم په نامه د الله چه ډیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

الْمُتَرَكِّفَ فَعَلَ رَبُّكَ بِأَصْحَابِ الْفِيلِ ١

آیا نه و لیدلی تا نه ئی خبر چه څرنګه کار کړی و رب ستا له خاوندانو د فیل سره .

تفسیر : یعنی د فیل (هاتی) د خاوندانو سره هغه معامله چه ستاسی پروردګار وکړه هغه به ضرور تاسی ته معلومه وی ځکه چه دا واقعه د نبی کریم صلی الله علیه وسلم له باسعادت ولادت څخه څو ورځی پخوا شوی وه او د ډیر شهرت له سببه چه د هر لوی او کوچنی (وړوکی) په ژبه یادیده او د دی قرب عهد او د تواتر په بناء الله تعالی دا علم په رؤیت سره تعبیر وفرمایه .

أَلَمْ يَجْعَلْ كَيْدَهُمْ فِي تَضْلِيلٍ ۝

آیا نه ئی و مگرغولی (هغه) کید مکر د دوی (په حق د نړولو د کعبی بلکه مگرغولی ئی و) په گمراهی زیانمنی بطلان کبئی.

تفسیر : یعنی هغو کسانو غوښتل چه د الله تعالیٰ کعبه ورانه او خپله مصنوعی کعبه ودانه کړی نو دا ونه شوه کیدی. او الله تعالیٰ د هغوی گردی (تولی) ترنی بیکاره او ټول تدابیر ئی بی اثره وگرغول او د کعبی شریفی د تباهی د فکر له سببه دوی پخپله تباہ او بیکاره شول.

وَأَرْسَلَ عَلَيْهِمْ طَيْرًا أَبَابِيلَ ۝ تَرْمِيهِمْ بِحِجَارَةٍ مِّنْ سِجِّيلٍ ۝

او راوئی لیږل په دوی باندی مرغان ټولگی ټولگی. چه ویشتل ئی هغوی په کانو سره چه له ختو په اور پخو شویو څخه جوړ شوی ؤ.

تفسیر : د اصحاب فیل لنده قصه دا ده د حبشی د ټولواک (باچا) له خوا په یمن کبئی یو (ابرهه) نامی حاکم مقرر و هغه ولید چه د عربو گرد (تول) خلق کعبی شریفی ته غی او هلته حجونه کوی نو وئی غوښتل چه د خلقو توجه ځان ته ورکش کړی. نو دا تدبیر ئی له ځان سره وسنجاوه (جوړ کړ) چه د خپل عیسوی دین په نامه یوه لویه کتبه (عبادتخانه) جوړه کړی چه د هر راز (قسم) تکلفاتو او د راحت او هوسانی (آرام) او ساعت تیری اسباب پکبئی غونډ کړی شوی وی او غوښت ئی چه په دی ډول (طریقه) به خلق اصلی کعبه پرېږدی او د دی مکلفی او مرصعی عبادتخانی په لوری به راځی او د مکی د حج بیړو بار به مات شی لکه چه د یمن په یو لوی ښار کبئی ئی چه (صنعاء) نومېږی مصنوعی کعبه جوړه او ډیر مال او شته ئی پری خرڅ کړی و خو سره له هغه هم خلق ورته متوجه نشول کله چه عرب په تیره قریش له دی خبری څخه خبر شول سخت خپه او په قهر شول ځینی په قهر شوی هلته اودس ماتی ته کیناستل ځینی وائی چه کوم عرب اور بل کړی و چه د هغه کوم بخرکی الوتلی په هغی مانی کبئی ولکید ابرهه له دی پیښی څخه ډیر په قهر شو او غوټه ئی کړه چه پر کعبی شریفی باندی سره له ډیرو فوجونو او یو نومیالی هاتی چه (محمود) نومیده یرغل (حمله) وروړی او ورانه ئی کړی هغی عربی قبیلې چه په لاره کبئی ئی له هغه سره مقاومت وکړ د هغوی له لاسه ماتی وکړه او اصحاب الفیل په ډیر قوت او سامانی سره مکی شریفی ته ورسیدل د رسول اکرم صلی الله علیه وسلم نیکه عبدالمطلب په دی وقت کبئی د قریشو سردار او د کعبی شریفی لوی متولی و. کله چه دوی له دی پیښی څخه خبر شول وی ویل «خلقوا تاسی د خپلو ځانونو ساتنه وکړئ! د کعبی ساتنه به

هغه وکړی چه شیبستن (مالک) ئی دی» کله چه ابرهه پخپل مخ کښی هیڅ یو مانع ونه لیده نو یقین ئی راغی چه د کعبی وړانول اوس یو آسانه کار دی ځکه چه ځما پر مخ کښی هیڅ څوک مقابله کوونکی نه دی. کله چه مکی معظمی ته نژدی د «محسر» وادی ته ورسید چه د یوی کندی نوم دی نو د لوی سیند له لوری د شنو او ژیرو مرغانو کوچنی کوچنی (وړی وړی) دلی وربکاره شوی چه د هغوی په مښوکو او منگلو کښی وړوکی کنکری وی چه جوړی شوی وی له ختو څخه په پخولو سره لکه خښتی یا قدرتی وی لکه کوتکانی دی عجیب او غریب مرغانو ټولی ټولی کنکری پر لښکر وړولی د الله په قدرت به دا د کنکرو ویشتل کت مت (هوبهو) لکه د توپکو پر هغوی باندی اثر او اغیزه کوله. او په هر چا چه لگیده له بلی خوا به ئی وتله او عجیب ډول (طریقه) بوسی ماده به ئی پریښوده ډیر ډیر لښکر ئی هلته مړه شول هغه چه وتښتیدل په نورو ربرو (تکلیفونو) سره اخته او پکښی مړه شول ځینی وائی دا پیښه د حضرت محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم له ولادت څخه پنځوس ورځی پخوا شوی ده ځینی وائی دا پیښه په هغی ورځی کښی شوی ده چه حضرت محمد صلی الله علیه وسلم پکښی تولد شو. ځواکی دا یوه آسمانی نښه د دوی د بختور راتگ ده او یوه غیبی اشاره ده چه الله تعالی د خپل کور او د بندگانو په فوق العاده ډول (طریقه) سره هم ساتنه کوی او د دی کور متولی هم له نورو څخه سره د خپل مقدس پیغمبر صلی الله علیه وسلم په ښه شان ساتی او دښمنانو ته هسی موقع نه پریردی چه دوی کعبی شریفی یا د کعبی شریفی رښتینو خادمانو ته څه تکلیف او ضرر ورپیښ کړی.

فَجَعَلَهُمْ كَعَصِفٍ أَلْوُلٍ ۝

نو وئی ځرځاوه دغه لښکر په شان د وښو خوړلیو شویو پائمال کړیو شویو.

تفسیر : په شان د هغو وښو او پانو د فصل یا خوړلی شوی گیاه چه غوائی، غوا، او نور حیوانات ئی خوړی او پاتی ئی په اخور کښی وی یعنی داسی تیت او پرک (خواره واره) او منتشر بد صورت میتدل بیکاره او تکر تکر شول لکه پاتی واښه د حیواناتو.
تمت سورة «الفیل» بفضل الله تعالی ومنه وکرمه

سورة «قریش» مکیه وهی اربع آیات و فیها رکوع واحد رقم تلاوتها (۱۰۶) تسلسلها حسب النزول (۲۹) نزلت بعد سورة «التین».

د «قریش» سورت مکی دی (۴) آیته یوه رکوع لری په تلاوت کښی (۱۰۶) په نزول کښی (۲۹) سورت دی وروسته د «التین» له سورت نازل شوی دی.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شروع کوم په نامه د الله چه ډیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

إِلَيْكَ قُرَيْشٌ ۝ الْفِهُمُ رِحْلَةَ الشِّتَاءِ وَالصَّيْفِ ۝ فَلْيَعْبُدُوا
رَبَّ هَذَا الْبَيْتِ ۝ الَّذِي أَطْعَمَهُمْ مِنْ جُوعٍ وَآمَنَهُمْ مِنْ خَوْفٍ ۝

له جهته د انس او الفت د قریشو یو له بل سره له جهته د انس او الفت د دوی په سفر د ژمی (کښی یمن ته) او (په سفر د) اوږی (کښی شام ته هر کال) نو ښائی چه بندگی وکړی دوی رب د دی کوتی (کعبی) ته هغه (رب) چه طعام خواړه ئی ورکړی دی دوی ته په لوری کښی او امن ئی ورکړی دی دوی ته له خوف ویری څخه.

تفسیر : یعنی په مکی کښی غله او نور خواړه نه پیدا کیده نو ځکه د قریشو داسی عادت و چه په هر کال کښی به دوی دوه ځلی سفر کاؤ د ژمی په وقت کښی د یمن په لوری چه تود دی او په اوږی کښی د شام په لوری چه یخ او زرغون ملک دی. د هر ځای خلقو به دوی د اهل حرم او د بیت الله د خادمانو په نامه سره پیژندل او د دوی به ئی ډیر عزت او احترام او خدمت کاؤ او د هغوی ځان او مال ته به ئی لاس نه غځؤو نو ځکه دوی به له دی ټک او راتگ څخه په زړه پوری گنتی اخیستلی او بیا په امن، اطمینان او ډاډینه (سکون) سره پخپلو کورونو کښی کیناستل، خوړل او خورول به ئی. د حرم په شاؤ خوا کښی به د غلا، ډاږی، لوټ او تالا شورماشور ؤ خو پخپله په حرم شریف کښی به د هغه د احترام په سبب قلاره قلاری وه او د قریشو خلقو په ډیرو هوسانیو (آرام) سره خپل ژوندون تیروه نو د هم دی انعام تذکره، یادونه دلته شوی ده چه د دی کور په طفیل می تاسی ته طعام او دودی درکړه ! او امنیت، طمانیت سکون او هوسانی (آرام) مو دروښله او د اصحاب الفیل له یرغل او تعرض څخه مو وساتلی نو تاسی ولی د دی کور د څښتن (خاوند) الله تعالی بندگی نه کوئ؟ او د هغه استاخی (رسول) ته ولی ربرونه (تکلیفونه) پښوئ آیا دا ډیره بی انتهای ناشکری او احسان هیرول نه دی؟ که په نورو خبرو نه پوهیږئ نو د دی ښکاره حقیقت په منلو کښی چه پوهیدل ئی ډیر آسان دی ولی خپل ځانونه وړاندی وروسته کوئ؟

تمت سورة « قریش » بفضل الله تعالی ومنه وکرمه

سورة الماعون الثلاث الآيات الاول منها مكية وبقيتها مدنية وهى سبع آيات وفيها ركوع واحد رقم تلاوتها (۱۰۷) تسلسلها حسب النزول (۱۷) نزلت بعد سورة «التكاثر»

د «الماعون» سورت درى ډومينى آيات مكى او نور نى مدنى دى (۷) آيتونه يوه ركوع لرى په تلاوت كښى (۱۰۷) په نزول كښى (۱۷) سورت دى وروسته د «التكاثر» له سورتته نازل شوى دى.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شروع کوم په نامه د الله چه دیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

أَرَأَيْتَ الَّذِي يُكَذِّبُ بِالْإِيمَانِ

آيا وينى ته هغه څوک چه دروغ وائی په ورځى د جزاء باندى.

تفسير: يعنى دغه مكذب كافر داسى وائى چه له سره عدل او انصاف به نه كيږي او د الله تعالى له لورى به د ښو او بدو بدل نه وركاؤ كيږي. ځينو د (دين) معنى «ملت» اخيستي دى يعنى د حق مذهب او اسلام ملت دروغ بولى گواكي مذهب او ملت د هغوى په نزد هيڅ يو شى نه دى.

فَذَلِكَ الَّذِي يَدْعُ الْيَتِيمَ

نو (كه ئى پيژنى هم دغه) همغه (څوك) دى چه رتى شري يتيم پلار مري لره (په شړلو قبيحو سره).

تفسير: يعنى له يتيم او پلار مري سره همدردى او خواخوږى چيرى؟ بلكه له هغو سره په ډيره بيرحمى، غټ زړه توب، بداخلاقي معامله كوى او حق ئى نه وركوى او اموال ئى له خپل ځان سره په ناحقه ساتي.

وَلَا يَحْضُ عَلَى طَعَامِ الْمَسْكِينِ

نو نه کوی تیزول په طعام، خواړه ورکولو د مسکین باندی.

تفسیر : یعنی نه دوی پخپله د غریبانو او محتاجانو خبر اخلی او نه نورو ته ترغیب ورکوی. ښکاره دی چه د یتیمانو او محتاجانو خبر اخیستل او پر هغوی باندی رحم او زړه سوی کول د هر مذهب او ملت په تعلیم کښی شته او له هغو مکارمو اخلاقو څخه دی چه د هغو په ښه والی گړد (تول) عقلاء او پوهان اتفاق لری نو هر سری چه له دی ابتدائی اخلاقو څخه هم عاری وی ودی پوهیږی چه هغه سری نه دی حیوان دی او داسی سری له دین سره مینه نه لری او له الله تعالی سره ئی علائق او اړیکی (رابطه) نه وی.

فَوَيْلٌ لِلْمُصَلِّينَ الَّذِينَ هُمْ عَنْ صَلَاتِهِمْ سَاهُونَ ﴿٥﴾

پس هلاک افسوس کنده د دوزخ یا خرابی ده دپاره د لمونځ کوونکی هغه کسان چه دوی له لمانځه خپله غافله بی خبره وی (پخپلو اوقاتو او آدابو سره ئی نه اداء کوی).

تفسیر : یعنی نه پوهیږی چه لمونځ له چا سره مناجات دی؟ او د هغه مقصد څه دی؟ او د شومره اهتمام لائق او وړ (قابل) دی؟ دا به څرنگه لمونځ وی چه کله ئی نه کوی او کله ئی کوی. وقت او بی وخته پری ودریږی، په دنیوی چارو او خبرو کښی په لوی لاس وقت تنگوی او بیا ئی چه کوی هم یو څو تونگی وهی او دی ته هیڅ فکر نه کوی چه چاته مخامخ ولاړ یم؟ د احکم الحاکمین په دربار کښی په څه شان حاضری ورکوم؟ آیا الله تعالی یواځی ناسته ولاړه سر په ځمکه لگول کږیدل وینی او (استغفر الله) ځمونږ زړونه وینی آیا په دی کښی د اخلاص او خشوع رنگ شته؟ په یاد ئی ولریئ چه دا گړد (تول) صورتونه په ﴿عَنْ صَلَاتِهِمْ سَاهُونَ﴾ کښی درجه په درجه شامل دی لکه چه ځینو اسلافو په دی سره تصریح کړی ده.

الَّذِينَ هُمْ يَرَاءُونَ ﴿٦﴾

هغه کسان چه دوی ریاکاری کوی (په عمل خپل کښی، ښوونه کوی خلقو ته).

تفسیر : یعنی یو لمونځ څه بلکه د هغوی نور عملونه هم له ریاکاری او نمایش څخه تش نه وی گواکی د دوی مقصد له خالق څخه سترگی اړول او د مخلوق خوشول دی.

وَيَسْتَعِينُونَ الْمَاعُونَ ﴿٤﴾

او منع کوی دوی مال د زکوٰۃ یا اسباب د معاونت امداد یو له بله.

تفسیر : یعنی زکوٰۃ او صدقات او نور میراث خو نه ورکوی بلکه معمولی شیان لکه لوبی، رسی، تبر، یوم، لور، غلبیل، اوبه، مالګه، اور، تار، ستن، او نور هم چا نه چه تری وئی غواړی نه ئی ورکوی چه د هغو ورکول په ګرده (توله) دنیا کېږی یو عام رواج دی. کله چه د بخل دا حال وی نو له ریائی لمانځه څخه به څه ګټه (فائده) واخلی که یو سری ځان ته لمونځ کوونکی وائی یا وایه شی خو له خالق تعالیٰ سره خلوص او له مخلوق سره ئی همدردی نه لری نو د هغه د اسلام لفظ بی معنی او د هغه لمونځ له حقیقت څخه لری دی. ریاکاری او بد اخلاقی خو د هغو بدبختانو کار دی چه د الله تعالیٰ په دین او د جزاء په ورځ باندی څه اعتقاد نه لری.

تمت سورة «الماعون» بفضل الله تعالى ومنه وكرمه

سورة الکوتر مکيه وهی ثلاث آیات وفيها ركوع واحد رقم تلاوتها (۱۰۸) تسلسلها حسب النزول (۱۵) نزلت بعد سورة العاديات.

د «الکوتر» سورت مکي دی (۳) آيتونه يوه ركوع لری په تلاوت کېږی (۱۰۸) او په نزول کېږی (۱۵) سورت دی وروسته د «العاديات» له سورته نازل شوی دی.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ ○

شروع کوم په نامه د الله چه ډیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

إِنَّا أَعْطَيْنَكَ الْكَوْثَرَ ①

بیشکه مونږ درکړی مو دی تاته کوثر (ډیر خیر یا ویا له په جنت کېږی).

تفسیر : یعنی په تحقیق سره ما درکړی دی تا لره ای محمده کوثر چه په وزن د (فوعِل) دی په معنی د کثرت یعنی درکړی می دی تا لره خیر کثیر چه علم او نبوت، قرآن او شفاعت دی او چا ویلی دی چه «خیر کثیر» اولاد او اتباع دی او د محمدی امت علماء فضلاء دی هوا د «کوثر» معنی خیر کثیر دی یعنی ډیری ښیګنی (فائدی) او بهتری. دلته له هغه څخه څه مراد دی په «البحر المحيط» کېږی د ده په نسبت (۲۶) اقوال ذکر شوی دی او په آخر کېږی ئی دی

ته ترجیح ورکړی ده چه تر دی لفظ لاندی گرد (تول) دینی او دنیوی دولتونه او حسی او معنوی نعمتونه داخل دی چه حضرت محمد صلی الله علیه وسلم یا د هغوی په طفیل د هغه مرحومه امت ته رسیدونکی دی. له دی نعمتونو څخه یو لوی نعمت «حوض کوثر» هم دی چه په دی نامه په مسلمانانو کښی مشهور دی او د هغه په اوبو باندی به د قیامت په ورځ خپل امت اوبه کوی ای ارحم الراحمین! دا خطاء کاره او مخ توری هم له دی څخه سیراب کړی.

تنبیه : د «حوض کوثر» ثبوت د ځینو محدثینو په نزد د تواتر تر حد پوری رسیدلی دی نو ښائی چه هر مسلمان پری باور ولری!. په احادیثو کښی د هغه عجیبی او غریبی ښیگنې (فائدی) بیان شوی دی په ځینو روایاتو کښی د هغه شته په محشر کښی او په دیرو کښی په جنت کښی ثابتیږی. زیاتو علماؤ د هغه تطبیق داسی کړی دی چه پخپله دا نهر به په جنت کښی وی او د هغه اوبه د حشر دگر ته هم راوستلی کیږی او په یوه حوض کښی تولیږی چه دواړو ته به «کوثر» وایه کیږی. والله اعلم بالصواب.

فَصْلٌ لِّرَبِّكَ وَانْحَرُ

نو لمونځ کوه دپاره د رب خپل او قربانی کوه!.

تفسیر : یعنی د دومره لوی انعام او احسان شکر هم ښائی لوی وی. او ښائی چه پخپل روح او بدن او مال سره پوره د خپل رب په عبادت کښی مشغول او لگیا وی. په بدنی او روحانی عباداتو کښی له گردو (تولو) څخه لوی عبادت لمونځ دی او په مالی عباداتو کښی قربانی یو ممتاز حیثیت لری ځکه د قربانی اصلی حقیقت د خپل ځان جارول (قربانول) دی، د ساکبانو (جاندارو) قربانی د هغه په ځای درول د ځینو حکمتونو او مصلحتونو په بناء شوی دی لکه چه د حضرت ابراهیم او اسمعیل علیهما السلام له قصی څخه ښکاره ده ځکه د انعام د سورت په شلمه رکوع ۱۶۲-۱۶۳ آیت کښی لمونځ او قربانی یو ځای داسی یاد شوی دی.

﴿قُلْ إِنَّ صَلَاتِي وَنُسُكِي وَمِمَّا يُؤْتِي الْغُلَامِينَ لَشَرِّكَكَ وَبِذَلِكَ آتُوكَ وَأَنَا أَوَّلُ الْمُسْلِمِينَ﴾ .

تنبیه : په ځینو روایاتو کښی د «وانحر» معنی لاس په تتر (سینه) باندی ایښودل راغلی دی مگر ابن کثیر رحمه الله علیه په دغو روایاتو باندی خبری کړی دی په پای (آخر) کښی ئی دی خبری ته ترجیح ورکړی ده چه د «نحر» معنی قربانی ده گواکي په دی کښی پر مشرکانو باندی تعریض شوی دی چه هغوی عبادت او وینه تویول بتانو لره کوی او مسلمانان لمونځ او قربانی خاص واحد الله تعالی ته کوی.

إِنَّ شَأْنَكُمْ هُوَ الْآخِرُ

بیشکه دښمن ستا همغه دی بی بنیاده له هره خیره منقطع.

تفسیر : ځينو کفارو به د رسول اکرم صلی الله علیه وسلم په شان کښی داسی ویل دا سړی غوی نه لری نو تر څو چه ژوندی وی خلق به ئی نوم یادوی خو وروسته له مرگه به ئی څوک نوم اخلی داسی بی هلك سړی ته په محاوراتو کښی «ابتر» وایه کیده «ابتر» په اصل کښی لنډی «دم بریده» بوده (څاروی) ته وائی د هغه چا چه تر ده وروسته کوم نوم اخیستونکی پاتی نشی گواکی د هغه لکئ هم پری شوی ده نو قرآن کریم دا رانیسی هغه چاته چه الله تعالیٰ خیر کثیر عطاء فرمایلی وی تر ابد الابد پوری د هغه نوم روڼ پاتی کیږی او هغه ته «ابتر» ویل خورا (ډیر) ډیر حماقت او ناپوهی ده په رښتیا سره هغه څوک چه داسی مقدسی او مقبولی هستی سره بغض عناد او عداوت ولری هغه له خپل ځانه وروسته څه د خیر ذکر او نیک اثر نه پرېږدی. نن چه دیارلس سوه او اتیا کاله د حضرت محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم له بعثت څخه تیر شوی دی بیا هم ماشاء الله د هغه حضرت له روحانی اولاد څخه گرده (توله) دنیا ډکه ده او جسمانی اولاده ئی هم د دوی د لونو له خوا ډیر زیاته په هر ملک کښی شته. د دوی د دین صالحه آثار په عالم کښی ځلېږی. د دوی یادول په ښه نوم محبت او عقیده سره د کروړونو انسانانو زړونو ته خوښی ښی. دوست او دښمن ټول د دوی د اصلاحی چارو ستاینه (صفت) کوی. او مونږ مسلمانان ئی د زړه له کومی حق او رښتیا بولو. پرته (علاوه) له دنیا څخه په آخرت کښی بیا په هغه مقام محمود کښی چه دوی به هلته ودریږی او هغه عامه مقبولیت او متبوعیت چه دوی ته علی‌رءوس‌الاشهاد په برخه کیږی هم ځمونږ د افتخار ځای دی. آیا داسی دائم‌البرکت ذات ته «ابتر» ویل العیاذ بالله ښه کار دی؟ د دی خبری په مقابل هغه ردی سترگی ته چه دا خبره ئی له خولی څخه وتلی ده ځیر شی چه د هغه کم بخت نوم ښه نه ده پاتی او تر نن پوری ئی هیڅوک په ښه نوم هم په ژبه نه راوړی د گړدو (ټولو) بی ادبانو حال به هم داسی وی چه هغوی کله نه کله ځمونږ پاک پیغمبر سره بغض او عداوت لاره یا به ئی له هغوی سره د بی ادبی کوم حرکت کاوه؟ او وروسته له دی به هم که څوک ځمونږ د مقدس رسول الله صلی الله علیه وسلم په نسبت څه بی ادبی وکړی حال به ئی هم داسی «ابتر» کیږی.

تمت سورة «الکوثر» بفضل الله تعالیٰ ومنه وکرمه

سورة «الکافرون» مکیه وهی ست آیات وفيها رکوع واحد رقم تلاوتها (۱۰۹) تسلسلها حسب النزول (۱۸) نزلت بعد سورة «الماعون».

د «الکافرون» سورت مکی دی (۶) آیتونه یوه رکوع لری په تلاوت کښی (۱۰۹) په نزول کښی (۱۸) سورت دی وروسته د «الماعون» له سورت څخه نازل شوی دی.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شروع کوم په نامه د الله چه دیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

قُلْ يَا أَيُّهَا الْكَافِرُونَ ۝۱

ووايه (ای محمده ! چه) ای کافرانو .

تفسیر : د قریشو څو تنو غتانو وویل ای محمده ! راځه چه مونږ او تاسی روغه سره وکړو تاسی تر یوه کال پوری ځمونږ د معبودانو عبادت وکړئ ! بیا په دوهم کال کښی مونږ ستا د معبود عبادت کوو او داسی به هر یوه ټولگی ته د بل ټولگی له دین څخه څه برخه رسیږی. حضرت محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم وفرمایل «زه له الله تعالیٰ څخه له دی نه پناه غواړم چه د یوی ثانیی له مخی هم له هغه سره بل څوک یا شی شریک وگنم» بیا ئی وویل «ښه نو تاسی ځمونږ د معبودانو مذمت مه کوئ نو مونږ به هم ستا د پیغمبری تصدیق او ستا د معبود ستاینه (صفت) کوو» نو په دی باندی دا سورت نازل شو چه حضرت محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم د کفارو په لویه جرگه کښی ولوست چه د هغه خلاصه د مشرکینو له طور او طریقې څخه پوره بیزارۍ ښکاروی او د هغوی ځنی د تعلقاتو د انقطاع اعلان او بیزارۍ څرگندوی (ښکاره کوی) هو ! انبیاء علیهم السلام به چه د هغوی پرمونی کار د شرک د رگونو او ریښو ایستل دی په داسی ناپاکی رتلی روغی باندی څرنگه راضی کیږی فی الحقیقت د الله تعالیٰ په معبودیت کښی هیڅ یو مذهب لرونکی اختلاف او جگړه نه کوی بلکه پخپله مشرکان هم د خپلو بتانو په نسبت داسی وائی چه مونږ د دی بتانو عبادت ځکه کوو چه دوی مو د الله تعالیٰ په دربار کښی د نژدیوالی وسیله وگرځی لکه چه د «زمر» په اوله رکوع آیت ۳ ځمونږ دغه تفسیر کښی راغلی دی ﴿ مَا تَعْبُدُونَ إِلَّا لَعَنَ اللَّهُ عِبَادَتَهُمْ ۖ هُمْ كُفَّارُونَ ۝﴾ څه اختلاف چه دی پرته (علاوه) د الله تعالیٰ له عبادت څخه دی ځکه د روغی هغه صورت چه د قریشو له لوری وروړاندی شوی و د هغه ښکاره مطلب داسی و چه هغوی پوره پخپلو چارو باندی لکه پخوا تینگ ولاړ دی یعنی د الله تعالیٰ او پرته (علاوه) له الله تعالیٰ د دواړو عبادت کوی او دوی دی د خپل توحید له مسلکه لاس واخلي نو د دی شخړی د روغی او د جگړی د پری کړی دپاره دا سورت نازل شو.

لَا أَعْبُدُ مَا تَعْبُدُونَ ۝۲ وَلَا أَنْتُمْ عِبُدُونَ مَا أَعْبُدُ ۝۳

نه کوم زه (فی الحال) عبادت د هغه شی چه تاسی ئی عبادت کوئ (ای

کافرانو چه بتان دی) او نه یی تاسی (ای کافرانو فی الحال) عبادت کوونکی د هغه ذات چه زه ئی عبادت کوم.

تفسیر : یعنی پرته (علاوه) له الله څخه د هغو معبودانو چه تاسی جوړ کړی دی زه اوس عبادت نه کوم او نه تاسی د هغه احد او صمد الله تعالیٰ عبادت بی د نورو له شرکت څخه کوئ چه زه ئی عبادت کوم او په راتلونکی زمانی کښی هم زه ستاسی د معبودانو عبادت نه کوم.

وَلَا أَنَا عَابِدٌ مَّا عَبَدْتُمْ ۚ وَلَا أَنْتُمْ عِبَادُونَ مَّا أَعْبُدُ ۝

او نه یم زه عبادت کوونکی (په وروستی زمانه کښی) د هغه شی چه عبادت ئی کوئ تاسی (ای کافرانو) او نه یی تاسی (ای کافرانو په وروستی زمانه کښی) عبادت کوونکی د هغه ذات چه زه ئی عبادت کوم (چه الله دی).

تفسیر : یعنی وروسته له دی نه هم زه ستاسی د معبودانو عبادت کوونکی نه یم او نه تاسی ځما د دغه واحد معبود بی له شرکته عبادت کوونکی یی مطلب ئی دا چه زه موحد یم له شرک څخه اوس او په راتلونکی زمانی کښی لری تثبیت او تاسی سره له شرکته نه اوس او نه په راتلونکی زمانی کښی موحد کیدی شی سم له دی تقریر سره په دی آیتونو کښی تکرار نه پاتی کیږی.

تنبیه : ځینی علماؤ دا تکرار پر تاکید باندی حمل کوی او ځینی په رومینیو دوو جملو کښی د حال او استقبال نفی او په وروستنیو دوو جملو کښی د ماضی نفی اخلی (کما صرح به الزمخشری) ځینو په رومینی دوو جملو کښی د حال او په وروستنیو دوو جملو کښی د استقبال اراده ښکاره کړی ده (کما يظهر من ترجمة شيخ الهند) لیکن ځینو محققینو په رومینیو دوو جملو کښی «ما» موصوله او په وروستنیو دوو جملو کښی «ما» مصدریه گنلی داسی وائی «ځما او ستاسی په منع کښی نه په معبود کښی اشتراک شته او نه د عبادت په طریقه کښی. تاسی خو د بتانو عبادت کوئ چه هغوی ځما معبودان نه دی او زه د هغه الله تعالیٰ عبادت کوم چه د هغه په شان او صفت کښی هیڅوک شریک کیدی نشی او داسی واحد احد ستاسی معبود نه دی علی هذا لقیاس تاسی څرنگه چه عبادت کوئ وئی کړئ! لکه چه بریند د کعبی په شاؤ خوا کښی گدیږئ. یا د الله تعالیٰ د ذکر او د یادولو په ځای شپیلی وهی زه داسی عبادت کوونکی نه یم او همغسی چه زه ئی عبادت کوم او په ډیره خشوع او خضوع سره ورته مخامخ کیږم تاسی د هغه توفیق نه لرئ نو ځکه ځما او ستاسی لاره بیخی جلا (جدا) ده. د دی حقیر په خیال کښی داسی راځی چه رومینی جمله ئی د حال او استقبال د نفی دپاره کیښوده شی یعنی زه نه اوس او نه په راتلونکی زمانه کښی ستاسی د معبودانو عبادت پرستش کولی شم لکه چه تاسی ئی

له ما شخه غواړئ او د ﴿وَلَا تَأْتِيهِمْ تَابِعَاتُكُمْ﴾ مطلب د (حافظ ابن تیمیة رحمۃ الله علیه) په وینا داسې واخیست شی کله چه زه د الله رسول یم دا غما په شان کښی نشته او نه به می کله ممکن شی په شرعی امکان چه د شرک مرتکب شم تر دی چه په تیری زمانی کښی چه تاسی پخوا غما له بعثته بتانو، تیرو (گتو)، ونو او نورو ته عبادت کاو ما پرته (علاوه) له واحد الله تعالیٰ شخه د بل کوم شی عبادت نه دی کری وروسته له دی چه د الله تعالیٰ له لوری د وحی، د بینات، د هدی، او د نورو ښوونو رڼا خوره شوه کله ممکن دی چه زه په شرکیانو کښی له تاسی سره مل شم. ښائی له هم دی سببه دلته په ﴿وَلَا تَأْتِيهِمْ﴾ کښی اسمیه جمله او په ﴿تَأْتِيهِمْ﴾ کښی د ماضی صیغه غوره شوی وی. پاتی شول د کفارو احوال نو د هغوی بیان ئی په دواړو جملو کښی یو شان وفرمایل ﴿وَلَا تَأْتِيهِمْ تَابِعَاتُكُمْ﴾ یعنی تاسی ای کفارو! د خپلو بدو استعداداتو او انتهای بدبختیو په سبب د دی وړ (لاائق) نه یی چه په هیڅ وقت او هیڅ حال کښی د واحد الله تعالیٰ بی له شرکته عبادت کوونکی شی تر دی چه د روغی د خبری په منع کښی هم د شرک په چرت (خیال) کښی دوب تللی یی په یوه غای کښی ﴿مَأْتِيَهُمْ﴾ په صیغه د مضارع او په بل غای کښی ئی ﴿مَأْتِيَهُمْ﴾ راوړل په صیغه د ماضی سره ښائی په دی لوری اشاره وی چه د هغوی معبودان هره ورځ بدلیدی هر هغه شی چه دوی ته عجیب معلوم شی یا کومه ښکلی تیږه (گته) یا ونه یا بل خیز ووبنی سم د لاسه هغه د خپل معبود په غای ودروی او هغه بل پریږدی د هر موسم او هر کار دپاره بیل بیل معبودان لری یو د سفر بل د حضر یو د دودی بل د اوبو یو د اولاد او بل د نورو وقس علیٰ هذا (حافظ شمس الدین ابن قیم رحمۃ الله علیه) په (بدائع الفوائد) کښی د دی سورت په لطائفو او نفائسو او مزایاو باندی ښی ویناوی کری دی قرآنی معارف لوستونکی ته ښائی چه خامخا د هغو کتنه وکړی!

لَكُمْ دِينُكُمْ وَلِيَ دِينِ ۚ

تاسی لره دین ستاسی دی (د شرک) او ما لره دین (د توحید اسلام) غما دی.

تفسیر: حضرت شاه صاحب رحمۃ الله علیه لیکي «یعنی هغه ضد به چه تاسی کری دی شخه فائده دررسوی تر څو چه الله تعالیٰ فیصله وکړی» اوس مونږ بالکل له تاسی شخه بیزاره یو او د هغی فیصلی په انتظار کښی یو او په هغه دین قویم باندی چه الله تعالیٰ مونږ ته مرحمت کری دی ډیر خوښ یو تاسی چه د خپلو ځانونو دپاره د بدبختی هغه تگ خوښ کری دی هغه دی تاسی ته مبارک وی هر یو فریق ته به د هغه د دود او دستور او د راه او روش نتیجه پوره ورسیږی.

تمت سورة «الکافرون» بفضل الله تعالیٰ ومنه وکرمه

سورة «النصر» نزلت بمنىٰ فى حجة الوداع فتعد مدنية وهى آخر ما نزل من السور آياتها ثلاث وفيها ركوع واحد رقم تلاوتها (۱۱۰) تسلسلها حسب النزول (۱۱۴) نزلت بعد سورة التوبة

د «النصر» سورت په (منىٰ) په حجة الوداع كښى نازل شوى دى او په مدنى سورتونو كښى حسابيږي او وروستنى (۱۱۴) سورت دى په نزول كښى (۱۱۰) سورت دى په تلاوت كښى وروسته د «التوبة» له سورتته نازل شوى دى.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شروع کوم په نامه د الله چه دیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

إِذَا جَاءَ نَصْرُ اللَّهِ وَالْفَتْحُ

کله چه راشی نصرت مرسته (مدد) د الله او فتح (د مکى).

تفسیر : لویه فیصله کوونکى خبره دا ده چه مکه معظمه چه د حجاز مرکز او د اسلام ډیری نښى لری فتح شی د عربو د زیاترو قبیلو سترگی هغى ته وى پخوا له دى نه به یو یو دوه دوه سړى په اسلام کښى داخلیدل خو د مکى معظمى له فتحى څخه وروسته دلى دلى داخلیدل تر دى حده پورى چه د عربو جزیره گرده (توله) د اسلام په نور او رڼا رڼه او گردو (تولو) هستیدونکیو ته ئى د توحید کلمه ولوستله او هغه مقصد چه عبارت د نبى کریم له بعثت څخه ؤ. پوره شو.

وَرَأَيْتَ النَّاسَ يَدْخُلُونَ فِي دِينِ اللَّهِ أَفْوَاجًا ۝۲ فَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ

او وینی به ته خلق چه ننوعى به دین د الله کښى فوج فوج دلى دلى پس تسبیح پاکی وایه سره د حمد ثناء د رب خپل.

تفسیر : یعنى وپوهیږئ چه د بعثت مقصود او د دنیا د هستوگنى مطلب چه د دین تکمیل او د کبرى خلافت تمهید دی پوره شو. اوس د آخرت سفر نژدى دى. نو ښائى چه له دنیا څخه ځان فارغ کړئ! او د زړه له کومى آخرت ته متوجه شی! او له پخوا څخه زیاتره د هغه تسبیح او تحمید وایئ او په دى فتوحاتو او بریو باندی د هغه شکر ادا کړئ او همیشه اوسئ په استغفار باندی.

وَاسْتَغْفِرُكَ إِنَّهُ كَانَ تَوَّابًا ۝

او مغفرت بپهنه وغواره له ده خخه (لپاره د گناهونو د امت خپل یا لپاره د ماتیدو د نفس او قصور د عمل) بیشکه چه دغه (الله) تل دی ښه توبه قبلوونکی د مستغفرانو گنهگارانو.

تفسیر : یعنی ته ای محمد صلی الله علیه وسلم! ځان ته او خپل امت ته استغفار ووايه. بیشکه چه دغه الله دی تل ښه توبه قبلوونکی.

تنبیه : د نبی کریم صلی الله علیه وسلم استغفار ځان ته پخوا له دی نه په غو ځایونو کښی تیر شو هلته دی وکوت شی! حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي «یعنی په قرآن کریم کښی هر چیری د فیصلی وعدی دی او کافرانو د فیصلی تلوار کوله د رسول الله صلی الله علیه وسلم د عمر په آخر کښی مکه معظمه فتحه شوه گردی (تولی) قبیلې له زړه مسلمانې شوی هغه وعدی گردی (تولی) رښتیا شوی اوس نو د خپل امت د گناهونو مغفرت او بښنه وغورئ! چه د شفاعت درجه دی لا لوړه (اوچته) شی. دا سورت د حضرت رسول اکرم صلی الله علیه وسلم په آخر عمر کښی نازل شوی دی چه هغوی د دی له لوستلو خخه په دی خبره وپوهید چه ما په دنیا کښی خپل دا راسپارلی شوی کار پای (آخر) ته ورساؤ اوس نو د آخرت د سفر وار دی. تمت سورة «النصر» بفضل الله تعالی ومنه وکرمه

سورة «تَبَّت» مکيه وهی خمس آیات وفيها ركوع واحد رقم تلاوتها (۱۱۱) تسلسلها حسب النزول (۶) نزلت بعد سورة «الفاتحة».

د «تَبَّت» سورت مکی دی (۵) آیتونه (۱) رکوع لری په تلاوت کښی (۱۱۱) په نزول کښی (۶) سورت دی وروسته د «الفاتحة» له سورت خخه نازل شوی دی.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ ۝

شروع کوم په نامه د الله چه دیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

تَبَّتْ يَدَا أَبِي لَهَبٍ وَتَبَّ ۝

مات هلاک دی شی دواړه لاسونه د ابی لهب او پخپله دی هم هلاک شه.

تفسیر: ابولهب چه نوم ئی عبد العزی بن عبد المطلب دی د حضرت محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم حقیقی تره و خو د خپل کفر او شقاوت له سببه د پیغمبر صلی الله علیه وسلم دیر سخت دښمن و، کله چه ځمونږ پیغمبر په کومه مجمع او ډله کښی د حق تعالیٰ کومه خبره ویله نو دی بدبخت به دوی په تیرو (گتو) ویشتل او دیر ځله له دی تیرو (گتو) ویشتلو څخه د ده مبارک وجود ژوبلیده او وینی تری بهیدی ابی لهب تل به داسی چغی وهلی «ای خلقوا! د دی سری خبرو ته غوږونه مه یدئ! چه معاذ الله دروغجن او بی دین دی» کله به ئی ویل «محمد له مونږ سره د هغو شیانو وعده کوی چه مونږ ته به پس له مرگه رسیږی مونږ د هغو شیانو په کیدلو باندی هیڅ باور نه لرو» بیا به ئی خپلو دواړو لاسو ته داسی ویل «تبا لکما اری فیکما شیئاً مما یقول محمد صلی الله علیه وسلم» تاسی دواړه رامت شی چه زه به تاسی کښی د محمد صلی الله علیه وسلم له دغو ویلو شویو شیانو څخه هیڅ شی نه وینم» یو ځلی رسول اکرم صلی الله علیه وسلم د «صفا» په غونډی باندی ودرید او گردو (تولو) ته ئی ورغږ کړ د دوی په غږ باندی گرد (تول) خلق سره تول شول. دوی په ډیری مؤثری طریقی سره د اسلام دعوت شروع کړ (ابولهب) هم هلته و په ځینو روایاتو کښی دی چه د خپلو دواړو لاسو په اوچت غورځولو سره ئی وویل «تبا لک سائر الیوم أَلْهَذَا جَمَعْتُنَا: مات شی آیا نن مونږ د داسی خبری د آوریډلو دپاره دلته سره راټول شوی یو؟» په روح المعانی کښی له ځینو څخه نقل شوی دی چه (ابولهب) پخپلو لاسو کښی تیږی (گتۍ) اخیستی د رسول الله صلی الله علیه وسلم په لوری ئی وویشتلی او دا ئی ویل لنډه ئی دا چه د (ابولهب) دښمنی او شقاوت او له حق سره عداوت تر انتهاء پوری رسیدلی و سره له دی کله چه د الله تعالیٰ له عذابه ویراوه کیده نو ویل به ئی «که چیری په رښتیا سره دا کار کیدونکی وی نو له ماسره مال او اولاد ډیر دی چه زه هغه گرد (تول) په خپلی فدیږی کښی ورکړم او ځان له هغو عذابونو څخه وژغورم (وساتم) د ده ښځی (ام جمیل) هم له رسول الله صلی الله علیه وسلم سره سخته هنډه او ضد او عداوت درلود (لرلو) او د ابولهب د دښمنی د اور پیلوڅه (خشاک) وه لکه چه دغه ښځه د دغی دښمنی په اور کښی د ضد او عناد لرگی غورځول او هغه ئی لا پسی تیزاوه په دی سورت کښی د دوی دواړو انجام راښوولی شوی دی او داسی یوه تنبیه پکښی شته نر وی که ښځه، خپل وی که پردی لوی وی که وړوکی هر هغه کله چه د حق په عداوت باندی ملا وتړی هغه بالاخر خوار او ذلیل او تبا کیری لکه چه د پیغمبرانو ډیر نزدی خپلوان هم له هغه ذلت څخه ونه ژغورل (ساتل) شول (ابولهب) ته وگورئ چه د خپلو لاسو په خوځولو سره ئی ځمونږ د پاک پیغمبر پر خلاف خبری کولی او پر خپل زور او قوت باندی مغرور و او د الله تعالیٰ مقدس شریعت او د معصوم رسول الله صلی الله علیه وسلم پاک طریقت ته ئی لاس ورغځاوه څنگه ئی لاسونه ورمات شول او د هغه گرد (تول) هغه کوبښونه چه د حق په پتولو کښی ئی کول ابته (خراب) شول او د هغه سرداری او لوئی د تل دپاره د ده له لاسه ووته گردی (تولی) چارئی بیکاره شولی غرور ئی له سره ووت او له زوره ولوید او د تباهی په کنده

کبھی پریوت. دا سورت مکی دی وائی چه د «بدر» له غزا شخه اووه ورغی وروسته په ده باندی یوه بده سوځوونکی او زهر لرونکی دانه وخته چه د هغی په سبب دی له کور او کهول شخه جلا (جدا) کر شو او هیڅوک نه ورته نژدی کیدل تر دی چه همغلته مر شو او مری ئی تر دریو ورغو پوری هلته پروت و تر غو وپرسید او خوړین شو دلته خلقو د حبشی مزدورانو په لاس په یوه لرگی کبھی وتاړه او په یوه چوغالی کبھی ئی چه چیری کنستلی شوی و لکه یوه مرداره ومنده او د دغه چوغالی سره ئی په تیږو (گتو) او شگو سره پت کر شو دا خو د دنیا رسوائی او خرابی ده ښکاره ده چه د آخرت ربړونه (تکلیفونه) له دی شخه ډیر سخت دی ﴿وَلَعَذَابُ الْآخِرَةِ أَكْبَرُ لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ﴾ .

مَا أَغْنَىٰ عَنْهُ مَالُهُ وَمَا كَسَبَ ۖ

دفع به نه کړی (دغه هلاکت) له دغه (ابی لهب) شخه (اصلی) مال د ده او هغه چه ده گتلی و (یعنی اولاده ئی).

تفسیر : یعنی مال، اولاد، عزت، وجاهت او لوئی هیڅ یوه ابی لهب له هلاکته ونه شو ژغورلی (ساتلی).

سَيَصْلَىٰ نَارًا إِذَا تَلَهَّبَ ۚ

ژر دی چه ننه به وځی (ابی لهب په قیامت کبھی) په اور خاوند د لمبو کبھی.

تفسیر : یعنی وروسته له مر کیدلو شخه ابی لهب ته سخت لمبی لرونکی اور رسیدونکی دی. ښائی په دی مناسبت قرآن کریم د عبد العزی کنیت ابی لهب ایښی وی، په دنیا کبھی هغه ته ابی لهب ځکه ویل کیده چه د هغه د مخ بارخوځان لکه اور ځلیدل مگر قرآن کریم دا راوښوول چه دی د خپل آخری انجام د اعتبار او پلوه هم د ابی لهب د ویلو وړ (لاشق) دی.

وَأَمْرَأَتُهُ حَمَّالَةَ الْحَطَبِ ۚ

او (ننه به وځی) ښځه د هغه (ابی لهب) اور ته په دی حال کبھی چه بار راوړونکی به وی د خسو (د دوزخ).

تفسیر : د ابی لهب ښځه ام جمیل سره له مال داری ډیره بخیله او شومه وه نو ځکه دا به په

خپله څنگل ته تله لرگی به ئی راوړه او اغزی به ئی تولول او ځمونږ د پیغمبر صلی الله علیه وسلم په لاره کښی به ئی د شپې له مخی اچول چه هغوی ته د تهجد د تگ او راتگ په وقت کښی ریر (تکلیف) ورپیش شی. فرمایلی ئی دی «دی لکه چه دلته د حق په دښمنی او د الله تعالی د پیغمبر په ایندء رسولو کښی د خپل میره (خاوند) سره معاونت او مرستی (مدد) کولی په دوزخ کښی به هم هغه سره داسی مرستی (مدد) کوی» ښائی چه هلته به هم د زقوم او ضریع چه د دوزخ اغزی لرونکی ونی دی لرگی راوړی او د هغو په وسیله به د خپل میره (خاوند) د عذاب اور لا تودوی لکه چه ابن کثیر رحمة الله علیه ویلی دی.

تنبیه : ځینو د «حمالة الحطب» معنی چغل گر اخیستی دی لکه چه د عربو په محاورو کښی دا لفظ په دی معنی سره هم وایه کیږی او په پارسی کښی چغل گر ته «هیزم کش» وایه شی.

فِي جَيْدِهَا حَبْلٌ مِّن مَّسَدٍ ۝۵

حال دا چه په غاړی د دی کښی رسی ده له مضبوطو رسیو (پتوکیو د خرماؤ) څخه.

تفسیر : یعنی ډیره کلکه او مضبوطه چوخیدونکی رسی. له دی څخه زیاترو مفسرینو د دوزخ د اوسپنی غاړکی او سلاسل مراد اخیستی دی او دا تشبیه د ﴿حَمَالَةَ الْحَطَبِ﴾ په مناسب ورکری شوی ده ځکه چه د لرگیو د بار ترلو کښی رسی ته ډیر ضرورت پېښیږی. لیکلی چه د دی ښځی په غاړه کښی یوه خورا (ډیر) ښه قیمتداره غاړکی وه دی به ویل «په لات او عزى باندی قسم خورم چه زه دا خپله غاړکی د محمد په عداوت باندی لگوم» نو ځکه ضرور دی چه په دوزخ کښی هم د هغی غاړی له هغسی یوی غاړکی څخه تشه نه وی عجیبه خبره لا دا ده چه د دی بدبختی مرگ هم داسی واقع شو چه د لرگیو د پیتی رسی د هغی په غاړه کښی چه په یوه گت باندی ئی دمه کیښوده غوټه شوه او غټه تپیه (گټه) د دی او د پیتی په منځ کښی راغله او سا ئی وخته.

تمت سورة «تبت» بفضل الله تعالى ومنه وكرمه

سورة الاخلاص مکیه وهی اربع آیات وفيها رکوع واحد رقم تلاوتها (۱۱۲) تسلسلها حسب النزول (۲۲) نزلت بعد سورة «الناس»

د «الاخلاص» سورت مکی دی (۴) آیته یوه رکوع لری په تلاوت کښی (۱۱۲) په نزول کښی (۲۲) سورت دی وروسته د «الناس» له سورت څخه نازل شوی دی.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شروع کوم په نامه د الله چه دیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ ۝ اللَّهُ الصَّمَدُ ۝

ووايه (ای محمده دوی ته) شان دا دی چه الله یو دی (په ذات او صفات خپل کښی) الله بی پروا دی (الله ته هر شی محتاج دی).

تفسیر : یعنی هغه کسان چه د الله تعالیٰ په نسبت پوښتی چه دی څنگه دی؟ تاسی ورته داسی ووايئ چه الله تعالیٰ یو دی! او د هغه په ذات کښی په هیڅ ډول (طریقه) د تعدد او تکثر او دوه‌ئیزتوب گنجایش نشته او نه ئی څوک په مقابل کښی شته او نه مشابه لری په دی سره د مجوسانو عقیده رده شوه چه وائی خدایان دوه دی یو د خیر څښتن (مالک) «یزدان» او بل د شر څښتن (مالک) «اهریمن» دی او هم د هندوانو عقیدې تردیدی شوی چه هغوی د دری دیرشو کروړو بتانو منونکی دی او هغوی ته د خدائی په چارو کښی برخی ورکوی.

د «الصمد» تفسیر په خو ډوله (قسمه) کړی شوی دی چه (طبرانی) هغه گرد (تول) نقل کړی وائی «وکل هذه صحيحة وهي صفات ربنا عز وجل هو الذي يصمد اليه في الحوائج وهو الذي قد انتهى سؤدده وهو الصمد الذي لا جوف له ولا يأكل ولا يشرب وهو الباقي بعد خلقه» دا گرد (تول) رښتیا دی. او ځمونږ الله تعالیٰ هغه لوی ذات دی چه هغه ته هر راز (قسم) اړتیاوی (احتیاج) وروړاندی کیری او هر ډول (طریقه) مرستی (مدد) ورڅخه غوښتلی کیری او د گرد (تول) سترتوب (لویي) او د تولی مشرتیا صفت په کښی شته. نه خوری او نه څښی او نه چا ته محتاج دی او له خپلو مخلوقاتو څخه وروسته هم پاتی دی. ابن کثیر. د پاک الله د صمدیت له صفت څخه د هغو ناپوهانو رد هم وشو چه پرته (علاوه) له الله تعالیٰ څخه نور کسان هم واکوالان (اختیارمند) گڼی یا د هغوی په پوره خپلواکی باندی عقیده لری د آریه ؤ د عقیدې تردید هم وشو ځکه چه د دوی له اصولو سره سم د دنیا په پیدا کولو کښی روح او ماده لویه اغیزه (اثر) لری او دا دواړه شیان پخپل وجود کښی الله تعالیٰ ته اړ (مجبور) او محتاج نه دی (استغفر الله).

لَمْ يَلِدْ ۝ وَلَمْ يُولَدْ ۝

نه ئی دی څیړولی (هیڅوک) او نه دی څیړولی شوی دی (له هیچا نه).

تفسیر : یعنی نه هیخوک د ده اولاد دی او نه دی د چا اولاد دی له دی څخه د هغو عقائدو تردید هم وشو چه په هغو کښی حضرت مسیح علیه السلام یا حضرت عزیر علیه السلام د الله تعالیٰ څامن بلل کیږی یا پرېستو ته د الله تعالیٰ لونی وائی او هم په ﴿وَلَمْ يُولَدْ﴾ سره د هغو عقیدو تردید وشو چه ځینی خلق مسیح یا نورو ته الله وائی یعنی د الله تعالیٰ دا شان دی چه څوک ئی نه وی ځیږولی او نه دی له بل چا څخه ځیږولی شوی وی او ښکاره خبره ده چه عیسیٰ علیه السلام د یوی سپین لمنی جینع له نسه پیدا شوی دی نو هغه څنگه خدای کیدی شی؟.

وَلَمْ يَكُنْ لَهُ كُفُوًا أَحَدٌ ٤

او نشته دغه (الله) لره برابر سیال هیخوک.

تفسیر : کله چه هیخوک د الله تعالیٰ سیال، شریک، برابر، مل نه وی نو د هغه ښځه او هلک او نور له کومه کیږی؟ له دی جملی څخه د هغو خلقو تردید وشو چه د الله تعالیٰ په ځینو صفتونو کښی کوم مخلوق هغه غوندی گنی تر دی چه ځینی رد سترگی د الوهیت له دی ستاینی (صفت) څخه پوره ستاینی (صفت) هغو مخلوقاتو ته هم ورکوی. د یهودانو په کتابونو کښی ئی لیکلی دی چه د غیږو په یوی مسابقی کښی یعقوب علیه السلام په الله تعالیٰ باندی په غیږ کښی غالب شو (العیاذ بالله) ﴿كَذَّبَتْ ثَمُودُ بِطَغْوَاهُمْ إِذِ انبَأَتْهُمْ بِأَنْهَارٍ مَّاءٍ عَذْوٍ﴾ انی أسألك یا الله الواحد الاحد الصمد الذی لم یلد ولم یولد ولم یکن له کفواً احد ان تغفرلنا ذنوبنا انک انت الغفور الرحیم.

تمت سورة «الاحلاص» بفضل الله تعالیٰ ومنه وکرمه

سورة الفلق مکیة او مدنیة وهی خمس آیات وفيها رکوع واحد رقم تلاوتها (۱۱۳) تسلسلها حسب النزول (۲۰) نزلت بعد سورة «الفيل»

د «الفلق» سورت مکی یا مدنی دی پنځه آیته یوه رکوع لری په تلاوت کښی (۱۱۳) په نزول کښی (۲۰) سورت دی وروسته د «الفيل» له سورت څخه نازل شوی دی.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شروع کوم په نامه د الله چه دیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ الْفَلَقِ ۝۱

ووايه (ای محمده) پناه غواړم په رب د صبا خيروونکي د تياري باندې.

تفسير : يعنى هغه چه د شپې تياره خيروى او له هغې څخه د سهار انوار او رڼا ښکاروي.

مِنْ شَرِّ مَا خَلَقَ ۝۲

له شره د هغه شى چه پيدا كړى ئى دى (له ضررناكو شيانو څخه).

تفسير : يعنى هر هغه مخلوق چه په هغه كښى څه بدى او شړوى زه د هغه له شر او بدى څخه پناه غواړم وروسته د دى ځاى په مناسبت د څو ځان ته څيزونو نومونه هم اخيستي شوى دى.

وَمِنْ شَرِّ غَاسِقٍ إِذَا وَقَبَ ۝۳

او له شره د تياري شپې كله چه تكه توره شى (او هر شى پت كړى).

تفسير : يعنى د شپې تياره چه په هغې كښى زياتره شرور او بدى پيښيږي په تيره بيا كودى (سحر) او نوري پيښى ډيرى واقع او پيښيږي چه خوف يا د لمر لویده تری مراد دى. حضرت شاه صاحب رحمة الله عليه ليكي «په دى كښى كړدى (تولى) تياري راغلى ظاهري، باطنى، تنگه، پريشانى او گمراهى او نور.

وَمِنْ شَرِّ النَّفَّاثَاتِ فِي الْعُقَدِ ۝۴

او له شره د هغو ښځو ساحرانو پوكي كوونكيو چه پو كول كړى په غوتو كښى.

تفسير : له «النفاثات فى العقد» او پوكي كوونكيو نفسونو څخه هغه ښځى يا هغه ډلى يا هغه نفوس مراد دى چه د سحر او د كودو د چارو كولو په وقت كښى پر كومى ژى يا مزي يا ويښته يا نورو باندې څه ولولى او پرى پو ئى كړى او غوتى پكښى واچوى هغه كودى چه لبيد بن اعصم ځمونږ پر پيغمبر صلى الله عليه وسلم باندې كړى وى په هغو كښى ځينى جونى هم گدى وى والله اعلم.

وَمِنْ شَرِّ حَاسِدٍ إِذَا حَسَدَ ۝

او له شره د حسد کوونکی کله چه ښکاره کړی حسد خپل.

تفسیر : حضرت شاه صاحب رحمة الله عليه لیکي «کله چه د هغه نظر ولگيږي بیشکه» نظر او د سترگو تپ يوه واقعی او رښتیا خبره ده خو د ډيرو مفسرينو په نزد د «ومن شر حاسد اذا حسد» مطلب دا دی کله چه حاسد د خپل زړه کیفیت ضبط نه کړی شی او په عملی ډول (طریقه) سره خپل حسد ښکاره کړی نو د هغه له بدی څخه پنا غوښتل ښائی. که د یوه سړی په زړه کښی بی واکه حسد پیدا شی خو هغه خپل نفس پخپل ضبط او پخپل واک (اختیار) ساتی او له محسود سره د حسد وضعیت نه ښکاروی نو هغه له دی څخه وتلی دی. د حسد معنی دا ده چه د بل چا د ورکړی شوی نعمت زوال وغواړی البته داسی غوښتنه چه الله تعالی ماته هم داسی نعمت یا زیات له هغه څخه وښی چه هغه ته الله تعالی ورکړی دی په رخی (کینه) او حسد کښی داخله نه ده او هغه ته (غبطه) وایه شی. د بخاری شریف په دی حدیث کښی چه د لاحسد الاقی اثنتین الخ» له حسد څخه هم دا غبطه مراد ده.

تمت سورة «الفلق» بفضل الله تعالى و منه وكرمه

سورة الناس مدنية او مكية وهی ست آیات وفيها ركوع واحد رقم تلاوتها (۱۱۴) تسلسلها حسب النزول (۲۱) نزلت بعد سورة الفلق.

د «الناس» سورت مدنی یا مکی دی شپږ آیات یوه ركوع لری په تلاوت کښی (۱۱۴) په نزول کښی (۲۱) سورت دی وروسته د «الفلق» له سورته نازل شوی دی.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ ۝

شروع کوم په نامه د الله چه دیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ النَّاسِ ۝^۱ مَلِكِ النَّاسِ ۝^۲ إِلَهِ النَّاسِ ۝^۳

ووايه (ای محمده) پناه غواړم په رب د تولو خلقو په باچا د تولو خلقو په معبود د تولو خلقو.

تفسیر : اگر که د الله تعالی د ربوبیت شان او د باچاهی چاری پر تولو مخلوقاتو باندی

شاملی دی خو دا صفات همغسی چه په کامل دول (طریقه) په انسانانو کښی دی په نورو مخلوقاتو کښی داسی له لری نه څرگندیږی (ښکاره کیږی) نو ځکه ئی د «رب» او د «ملک» او د نورو اضافت انسانانو ته وفرمایه. او هم په وسوسو کښی ابتلاء او اخته کیدل پرته (علاوه) له انسان څخه د بل مخلوق په شان کښی نشته.

مِنْ شَرِّ الْوَسْوَاسِ الْخَنَّاسِ ﴿٣﴾

له شره د وسوسی اچوونکی تبتیدونکی (شیطان له ذکره د الله).

تفسیر : شیطان سره له دی چه له سترگو څخه پټ دی خلق غولوی او له لاری څخه ئی وباسی تر څو چه انسان په غفلت کښی اوسیدړی د هغه تسلط پر دوی باندی زیاتیږی او کله چه ویښ او خپل الله تعالی ئی په یاد شی نو هغه هم سم د لاسه تبتی.

الَّذِي يُوسُوسُ فِيْ صُدُوْرِ النَّاسِ ﴿٤﴾ مِنَ الْجِنَّةِ وَالنَّاسِ ﴿٥﴾

هغه (شیطان) چه وسوسی اچوی په سینو زړونو د خلقو کښی (چه دغه وسوسه اچوونکی) له پیریانو او انسانانو څخه دی.

تفسیر : شیطان هم په پیریانو کښی او هم په انسانانو کښی شته لکه چه په (۱۴) رکوع ۱۱۲ آیت د «الانعام» د سورت څمونږ دغه مقدس تفسیر کښی داسی یو آیت لولو ﴿وَكَذَلِكَ جَعَلْنَا لِكُلِّ شَيْءٍ عَذَابًا شَدِيدًا ۝ الْإِنْسِ وَالْجِنِّ يُوعِیْ بِصُهُمْ عَلٰی بَعْضِ نَجْوٰی الْقَوْلِ غَوَوٰٓا ۝﴾
 الله تعالی مو دی د دی دواړو له شره وساتی. (تکمله) د دی دوو سورتونو په تفسیر کښی عالمانو او حکیمانو ډیری زیاتی نکتی ویلی دی. د حافظ ابن قیم رحمه الله علیه څمونږ د امام رازی رحمه الله علیه څمونږ د بلخی ابن سبارح. د حضرت شاه عبد العزیز دهلوی محدث رحمه الله علیه اوږدو بیانونو لیکل دلته ممکن نه دی نو دلته یواځی د مولانا محمد قاسم نانوتوی رحمه الله علیه د کلام خلاصه او د وینا لدون لیکل کیږی چه د «فوائد موضح الفرقان» د حسن خاتمی دپاره یو نیک فال ثابت شی.

دا یو فطری او عام دستور دی کله چه په کوم باغ کښی نوی ترکودی (شنیلی، نبات) ځمکه وچوی او له تخم څخه د باندی ووځی نو باغوان یا بزگر د هغه تحفظ او پالنی او روزنی ته زیاته توجه کوی او د هغه د لوئیدلو په نسبت ډیر کوښښ او زیار (محنت) کوی چه هغه له گردو (تولو) ارضی او سماوی آفاتو څخه وساتی او تر څو د خپل کمال حد ته ونه رسیدی دی ئی ډیر ربر (تکلیف) ایستلو او پام لرنی ته اړ (مجبور) دی. اوس په دی خبری باندی غور کول په کار

دی چه د بوتی د ژوندون فناء کوونکی یا د هغه د ثمراتو له تمتع څخه د هغه د مالک محروم گرځوونکی کوم کوم آفتونه دی؟ چه د هغو د شر او مضمرت په لری کولو کښی تل باغوان یا بزگر څیر وی او زیاته توجه او هوش ولری؟ چه خپل مساعی کامیاب کړی په ادنی تامل او لږ تصور او اتکل سره څرگندیږی (ښکاره کیږی) چه داسی آفتونه زیاتره په څلور ډوله (قسمه) پیښیږی چه د هغو په انسداد کښی باغوانان څلورو شیانو ته ډیر اړ (مجبور) دی.

اول: د بوتی خوړونکی چینجی او خزندی شړل چه د هغو له غاښو او خولو څخه نباتات و ترکودی ته زیان رسیږی. یا د هغو په جبلت او خلقت کښی د هغه بوتو خوړل داخل دی.

دوهم: د ویالی یا د سین یا د کاریز یا د کوهی اوبه، هوا او د لمر تودوخی الغرض د ژوندون او د ترقی گرد (تول) اسباب د شتو او د هستی پوره انتظام دی.

دریم: په هغه باندی د واورى، پلۍ، خاورى او د نورو شیانو لویدل چه د هغه د غریزی حرارت د احتقان باعث شی ځکه چه دغه د دی د ترقی او د نشو او نماء مانع گرځی.

څلورم: د باغ د خاوند کوم دښمن یا حاسد د هغه کومه څانگه یا لښته او پانی او نور ونه شکوی یا هغه له بیخه ونه کاږی او ایسته ئی ونه غورځوی.

که باغوان د دی څلورو واړو خبرو پوره مکمل انتظام او بندوبست وکړی نو له الله تعالی څخه هیله (امید) کیږی چه هغه نباتات او ترکودی لوئی شی او په زړه پوری گټی تری واخیستی شی او خلق د هغو د څانگو له میوو څخه پوره فائده واخلی. هم داسی مونږ ته ښائی چه د ارض او سماء له خالق څخه چه رب الفلق او خالق الحب والنوی دی او د نری د تکو شتو چمنونو حقیقی مالک او مربی دی د خپل وجود د شجر او د ایمان د شجر په نسبت له دی څلورو آفتونو څخه پناه وغواړو! بیا ښائی معلوم کړ شی لکه چه په اول قسم کښی د ترکودی خوړونکیو ساکبانو (ذی روحو) ضرر پیښول یواځی د هغوی د طبیعت له مقتضیاتو څخه وهم داسی د شر اضافت د «ماخلق» په لوری هم په دی خوا مشیر دی چه دا شر د هغه د مخلوق من حیث هو مخلوق له سببه ثابت دی او د هغو په زړونو کښی پرته (علاوه) د هغو د طبیعت او فطری دوامی بل کوم سبب ته دخل نشته لکه چه په منگور، لرم، سباع، بهائم، او نورو کښی لیدل کیږی.

د لرم لښه تومبل نه دی له هنده دا ئی غوښت دی د وجود له سره هنده

نیش عقرب نه از پی کین است مقتضای طبیعتش این است

وروسته له دی په دوهمه درجه کښی ئی له (غاسق اذا وقب) څخه د تعوذ تعلیم ورکړی دی چه له هغه څخه د مفسرینو په نزد یا شپه ده چه ښه توره تیاره شی یا د لمر دویدل وی یا د سپوږمۍ تندر او خوف دی له دوی څخه هره یوه معنی چه واخلع دومره خبره خو یقینی ده چه په (غاسق) کښی د (شر) پیدا کیدل د هغی پر وقوب (د یو څیز تر شا پتیدو) باندی مبنی دی او ښکاره ده چه په وقوب (پتیدل) کښی پرته (علاوه) له دی څخه بله کومه خبره نشته چه له مونږ څخه د یوه څیز علاقه منقطعه شی او هغه فوائد او گټی چه مونږ ته د هغی له ظهور څخه

حاصلیدی هغه به اوس په لاس نه راځي کله چه داسی دی نو دا تمثیل له اسبابو او مسیباتو څخه پرته (علاوه) پر بل کوم شی باندی نه لگیږي ځکه چه د مسبب وجود د اسبابو او معداتو پر وجود باندی موقوف دی تر څو د اسبابو علاقه له مسیباتو سره قائمه نه وی هیڅ کله کوم مسبب په خپل وجود کښی بریالی (کامیاب) کیدی نشی او هم دا خبره ده چه مونږ د آفتونو په دوهم قسم کښی ولیکل چه که اوبه، هوا، د لمر تودوخی او رڼا الغرض د ژوندون او ترقی گرد (تول) اسباب په زړه پوری منظم نه وی نو هغه ترکودی، نبات مراوی او وچپیږی.

وروسته له دی دریم تعوذ له (نفاثات فی العقد) څخه وکړ شو لکه چه وویل شول له هغه څخه ساحرانه چاری مراد دی هغه کسان چه د سحر د وجود منونکی دی هغوی ئی منی چه د سحر له اثره مسحور ته داسی امور پېښیږي چه له هغو څخه د طبیعت اصلی آثار مغلوب او مړه کیږي. نو د سحر آفت هغه آفت ته ډیر ورته دی چه تر کودی ته له واورې او پلې او د غریزی حرارت د بندیدو په سبب پیدا کیږي او د هغه په نشوونما او وده او لوئیدو کښی نقصان پېښوی هغه الفاظ چه د (لبید بن اعصم) په قصه کښی شته ځینی ئی دا دی «فقام علیه الصلوة والسلام کأنما انشط من عقال» له دی څخه ښکاریږي چه پر دوی باندی کوم شی مستولی شوی و او د دوی د طبیعت مقتضیات ئی پټ کړی و چه د جبریل علیه السلام په تعوذ سره د الله تعالی په امر هغه عارضه ورکه شوه.

اوس له هغو افاتو څخه چه د ځان ساتنه ضروری ده فقط یوه آخری درجه پاتی شوه چه دښمن د حسد او عداوت په سبب د باغ کومه څانگه یا لښته ماتوی یا بوتی له بیخه راوکاږي د باندی ئی غورځوی یا ئی پانی یا ئی میوی شکوی د شر دا مرتبه ئی له (ومن شر حاسد) سره په ډیر وضاحت راوښووله.

په دغه تقریر او وینا کښی که کوم لږ والی شته خو هغه یواځی دا دی چه کله کله تخم ته پرته (علاوه) له دی څلورو واړو آفتونو څخه کوم بل آفت پخوا له زرغونیدلو څخه ورپېښیږي بیا خو ئی میړتون منځنی جوهر چه د تخم تومنه یا قلب یا د تخم «سویدا» ورته وایه شی او د زرغونیدلو اصلی ماده وی خوری یا ئی د بلی کومی پېښی په سبب دننه برخه تکه توره واړوی یا له منځه دوه پلې شی او د نشونما او د زرغونیدلو، لوئیدلو او د ودی قابلیت پکښی پاتی نشی ښائی د دی لږتوب د تلافی دپاره په بل سورت کښی د (السواس الخناس) له شر څخه د استعاذی تعلیم ورکړی شوی وی ولی (وسواس) د هغو فاسدو خطراتو نوم دی چه په سترگو نه ښکاری بلکه په پټه سره د ایمان په قوت کښی کندو او رخنه اچوی چه د هغه علاج پرته (علاوه) د عالم الخفیات والسرائر څخه بل څوک نشی کولی خو کله چه د وسوسو مقابله له ایمان سره وشي نو د وسواس د دفعی دپاره په هم دی صفاتو باندی د تمسک ضرورت دی چه د ایمان د مبادی او مناقشی له اصولو څخه شمیرلی کیږي او له هغو څخه ایمان ته مدد رسی. اوس له تجربو څخه راښکاره شوه چه له گردو (تولو) څخه اول د ایمان انقیاد او تسلیم نشو او نما د حق تعالی د بی انتهای تربیتونو او بی غایاتو انعاماتو د لیدلو څخه حاصلیږي نو کله چه مونږ د هغه

په مطلقه ربوبیت باندی نظر واچوو نو غمونږ ذهن دی خوا ته منتقل کیږی چه هغه ذات رب العزت مالک الملک او مطلق شهنشاه هم دی ځکه چه د تربیت مطلقه معنی د هر راز (قسم) جسمانی او روحانی ضروریاتو رسونه دی او دا کار پرته (علاوه) له هسی یو منبع الکمالات ذات څخه له بل چا څخه کیدونکی نه دی چه هغه د هر راز (قسم) ضروریاتو او شیانو مالک او د دنیا هیڅ یو شی د هغه د اقتدار له فیضه د باندی نه دی هم داسی ذات ته مونږ مالک الملک او مطلق شهنشاه ویلی شو او بیشکه د هغه لوی شان داسی کیدی شی چه (لمن الملک الیوم لله الواحد القهار) گواکی مالکیت یا ملکیت د داسی یو قوت نوم دی چه د هغه د فعلیت مرتبه په (ربوبیت) سره موسومیری ځکه چه د ربوبیت لنډ تعریف د منفعت اعطاء او د مضرت دفع دی او پر دغو دواړو باندی قدرت لرل دی دا د مطلق شهنشاه منصب دی که لږ له دی څخه وړاندی ته ځیر شو نو د دی علی الاطلاق باچا د معبودیت (الوهیت) سراغ او پته هم موندله کیږی ځکه چه معبود هغه ته وایه شی چه د هغه د حکم په مقابل کښی هر څوک غاړه کیږدی او د ده د امر په مقابل کښی د بل حکم هیڅ خیال او پروا ونه کړه شی نو ښکاره ده چه دا د بندگی انقیاد پرته (علاوه) د کامله محبت او مطلقه حکومت په مخامخ کښی د بل چا په مخ کښی نه کاوه او نه ئی وړ (لا یتق) دی د دی دواړو شیانو اصلی مستحق پرته (علاوه) له الله تعالیٰ څخه بل څوک نه دی ځکه د معبودیت او الوهیت صفت هم یواځی هغه (وحده لا شریک له) ته ثابت شو. وویع ﴿قُلْ أَعْبُدُونَنِي مِنْ دُونِ اللَّهِ مَا لَكُمْ بِي أَنْ تَعْبُدُونِي﴾

لنډه ئی دا هغه کوم صفت چه د ایمان مبدأ گرځی ربوبیت دی وروسته له هغه د ملکیت صفت دی او له ټولو څخه وروسته د الوهیت مرتبه ده نو هر هغه څوک چه خپل ایمان د شیطانی وسوسو د مضرت د ساتلو په نیت د حق تعالیٰ دربار ته حاضریری چه هلته خپله چاره جوئی وکړی نو ښائی هم داسی درجه په درجه له یو مقام څخه بل مقام ته لاړ شی لکه چه پخپله پروردگار په هم دی ترتیب سره د خپلی ستاینی (صفت) په ﴿يَرْبُّ الْكَائِسَ ، مَلِكُ الْكَائِسَ ، إِلَهَ الْكَائِسَ﴾ سره په سورت «الناس» کښی بیان فرمایلی دی او عجیبه خبره دا ده لکه چه د مستعاذ به له خوا دلته دری صفتونه بی د عاطفی له واو څخه او بی د جاری د «ب» له اعادی څخه مذکور دی د مستعاذ منه له جانبه هم دری شیان په نظر راځی چه پرله پسې صفت په صفت بیان کړی شوی دی. په دی باندی به داسی پوهیږئ چه د «وسواس» د وصفیت په مقابل کښی واخلی ځکه چه حقیقی مستعاذ به «اله الناس» دی او «ملک» او «رب» په هغه پوری د رسیدلو عنوان ټاکلی (مقرر کړی) شوی دی هم داسی د مستعاذ عنه حقیقت هم دا «وسواس» دی چه د هغه د صفت په مخ کښی «خناس» راوړی شوی دی له «خناس» څخه دا مراد دی چه شیطان د غفلت په حال د انسان په زړه کښی وسوسه اچوی او کله چه څوک ویشی شی نو د غلو په شان د هغوی پسې بیرته ځان راکاږی د داسی غلو او بدو چارو نیول او د هغوی د ربر (تکلیف)، تعدی لاس پری کول او د رعیتونو د آرامی او د هوسائی (راحت) چاری ورغوندول د سلاطینو او د ټولواکانو لویه فریضه او مهمه وظیفه ده ځکه مناسب به وی چه د دی صفت په مقابل کښی

(ملک الناس) کینه‌دوستی او (الذی یوسوس فی صدور الناس) چه د (خناس) د فعلیت درجه ده او مونږ هغی ته د غله د نقب وهلو سره تشبیه ورکولی شو هغه د (رب الناس) په مقابله کښی دی چه په پخوانی تحریر کښی د (ملک الناس) د فعلیت مرتبه ده وشمیرلی شی بیا دی وکتلی شی چه د مستعاذ منه او مستعاذ به په منځ کښی څومره نام او کامل تقابل ښکارېږی والله تعالیٰ اعلم باسرار کلامه!

اوله تنبیه : له ډیرو اصحابو لکه حضرت بی بی عائشه الصدیقه، حضرت ابن عباس، حضرت زید بن ارقم رضی الله تعالیٰ عنهم څخه روایت دی چه پر حضرت نبی کریم صلی الله علیه وسلم ځینو یهودانو سحر جادو او کودی کړی وی چه د هغو له اثره د هغوی په مبارک بدن باندی یو راز (قسم) مرض لاحق شو. په دی منځ کښی کله داسی هم پېښیده چه دوی به ځینی دنیوی چاری کولی خو بیا ئی داسی گڼل چه هغه ئی نه دی کړی یا هغه دنیوی کار چه کړی ئی نه وی داسی ئی باله چه کړی ئی دی د دی پېښی د علاج دپاره الله تعالیٰ دا دوه سورتونه رانازل کړل چه د هغه له تأثره د الله تعالیٰ په اذن هغه مرض زائل شو واضح دی وی چه دا واقعه په صحیحینو کښی شته چه په هغه باندی تر اوسه پوری هیڅ یوه محدث جرح نه ده کړی او داسی کیفیت د رسالت له منصبه سره قطعاً منافی نه دی لکه چه دوی کله فارغ او ځینی اوقات غشی پر دوی باندی طاری کیده یا څو ځلی په لمانځه کښی سهو شوی دی. دوی فرمایلی دی **(انما انا بشر انسی کما تنسون فاذا نسیت فذکرونی)**: بیشکه چه زه یو سری یم لکه تاسی او هیروم شیان لکه چه تاسی ئی هیروئ کله چه ځما څخه کوم شی هیر شی نو هغه را په یاد کړئ!) ښائی چه ځینی ناپوهان ووائی چه «که پر هغوی باندی غشی طاری کیده نو د هغه پر وحی او نورو خبرو باندی څنگه یقین وکړی شی؟ ښائی چه په هغه هم سهو، نسیان هیره او نور شیان گډ وی» اگر که د هغی سهوی او نسیان څخه دا نه لارمېږی چه د الله تعالیٰ د وحی او د تبلیغ په فرائضو کښی شکوک او شبهات پیدا شی او له دومره یوی خبری څخه چه کله کله به دوی د یوه کړی کار په نسبت فرمایل چه نه ئی دی کړی یا یو ناشوی کار به ئی داسی گمانه چه کړی ئی دی څرنگه به دا لارمېږی چه د دوی په ځینو تعلیماتو او د بعثت د فرائضو په قوت او اعتبار کښی څه شک او شبهه پیدا شی.

په یاد ئی ولرئ چه سهو، نسیان، مرض غشی او نور انسانی عوارض د بشریت له خواصو څخه دی کله چه انبیاء علیهم السلام بشر دی نو د داسی خواصو موندل د هغو په وجود کښی د هغوی له مرتبې څخه هیڅ شی نه لږوی هو! دا ضروری ده کله چه د یوه سری په نسبت په قاطعه و براهینو او نیره و دلائلو ثابت شی چه هغه په رښتیا سره د الله تعالیٰ یقینی استاخی وی نو د دی خبری منل هم په کار دی چه د الله تعالیٰ د هغه د عصمت تکفل کړی دی او همغه ئی د خپلی وحی د وریادولو او پوهولو او وررسولو ذمه وار گرځولی دی نو څرنگه ممکن کیدی شی چه د ده د دعوت د فرائضو او د تبلیغ په انجام کښی کوم بل طاقت یا قوت خلل واچوی. نفس وی که شیطان ناروغی وی که جادو لنده ئی دا چه هیڅ یو شی د نبوت او پیغمبری په چارو او

د بعثت په لورو (اوچتو) مقاصدو پوری اړه (تعلق) لری د سحر او جادو لږ څه اثر لويديلی وی او نه کودی او نه جادو د نبوت او د بعثت په فرائضو کېښی څه خلل او دیل اچولی شی.

دوهمه تنبيه : د معوذتینو په قرآنیت باندی د گردو (تولو) اصحابو اجماع ده او د هغوی له زمانې څخه تر اوسه پوری په تواتر سره ثابته شوی ده. یواځی د حضرت ابن مسعود رضی الله عنه څخه نقل کاوه شی چه دوی به دا دوه سورتونه په خپل مصحف کېښی نه لیکل. خو دا خبره دی ښکاره وی چه ابن مسعود رضی الله عنه هم د دی دوو سورتونو په قرآنیت کېښی هیڅ شک او شبهه نه لرله او دا ئی منل چه دا د پاک الله کلام دی او یقیناً له آسمانه رانازل شوی دی خو د دی د نزول اصلی مقصد رقیه او علاج دی دا نه دی رامعلوم چه د تلاوت دپاره نازل شوی دی؟ که نه؟ نو ځکه د دی دوو سورتونو لیکل په هغه مصحف کېښی چه د تلاوت دپاره وی له احتیاطه چپ (خلاف) دی «انه کان لا یعد المعوذتین من القرآن وکان لا یکتبهما فی مصحفه ویقول انهما منزلتان من السماء وهما من کلام رب العلمین ولکن النبی علیه الصلوة والسلام کان یرقی و یعوذ بهما فاشتبیه علیه انهما من القرآن أولیستامنه فلم یکتبهما فی المصحف» (د روح البیان د څلورم جلد ۷۲۳ مخ وگوری ۱)

قاضی ابوبکر باقلائی لیکي «لم ینکر ابن مسعود رضی الله عنه کونهما من القرآن وانما انکر اثباتهما فی المصحف فانه کان یروی ان لا یکتب فی المصحف شیئا الا ان کان النبی صلی الله علیه وسلم اذن فی کتابته فیه وکان لم یبلغه الإذن» (د فتح الباری د اتم جلد ۷۱ مخ وگوری ۱) حافظ یوه بل عالم د الفاظو داسی نقل کړی دی «لم یکن اختلاف ابن مسعود رضی الله عنه مع غیره فی قرآنیتهما وانما کان فی صفة من صفاتهما» (د فتح الباری د پنځم جلد ۷۱ مخ وگوری ۱) په هر حال د ابن مسعود رضی الله عنه دا رأی شخصی او انفرادی وه او لکه چه (بزار) تصریح کړی ده هیڅ یو له اصحابو څخه له ده سره متفق نه ؤ او دیر امکان لری چه وروسته له دی څخه چه هغوی ته په تواتر سره دا ورښکاره شوی وی چه معوذتین هم له متلوه قرآن څخه دی نو هغوی به هم په هغه خپل ږومبني فکر باندی پاتی نه وی برسیره په دی د دوی انفرادی رأی هم له خبر واحد څخه معلومیږی چه د قرآن د تواتر په مقابل کېښی د اوریدلو وړ (لائق) نه دی. په شرح مواقف کېښی لیکلی شوی دی «ان اختلاف الصحابة فی بعض سور القرآن مروی الآحاد المفيدة للظن و مجموع القرآن منقول بالتواتر المفید للیقین. الذی یضمحل الظن فی مقابله فتلك الآحاد مما لا یلتفت الیه ثم ان سلمنا اختلافهم فیما ذکر قلنا انهم لم یختلفوا فی نزوله علی النبی صلی الله علیه وسلم ولا فی بلوغه فی البلاغة حد الإعجاز بل فی مجرد کونه من القرآن وذلك لا یضر فیما نحن بصدده الخ» حافظ ابن حجر رحمة الله علیه وائی «واجب باحتمال انه کان متواتراً فی عصر ابن مسعود لکن لم یتواتر عند ابن مسعود فانحلت العقدة بعون الله تعالی الخ» او صاحب المعانی لیکي «ولعل ابن مسعود رضی الله عنه رجع عن ذلك الخ».

يا الهه العلمين! ستا شكر په كومه ژبه اداء كړو چه تا مونږ ته داسي خالص توفيق او تيسير راوباسه چه نن مو دا مهتم بالشان خدمت پای (آخر) ته ورساوه! مونږ د خپل دغه خلوصيت او عقيدت؟ ثمره چه يواځي ستا په فضل او اعانت سره پای (آخر) ته رسيدلى دى ستا د قدسيت لوى دربار ته په ډير عجز او نياز دروړاندې كوو اميد او هيله (طمعه) لرو چه پخپل فضل او كرم قبول ئى كړي! الهى مونږ معترف يو چه د دى لوى خدمت په پای (آخر) ته رسولو كښى مو حق د اخلاص او د خدمت نه دى اداء كړى خو كله چه ستا رحمت او رأفت سيآت په حسنا تو سره بدلولى شى تاته د يوه حسنه صورت بدلول په حسنه حقيقت سره كومه لويه خبره نه ده! ستا مهرباني او لورينى (بخشش) ته هم داسي هيله (اميد) ده چه ته د خپلى نكتى پالنې له پلوه دا ځمونږ عمل تل مقبول او ژوندى ولري! او د ده د ښو ثمراتو څخه مونږ په دواړو دارينو كښى متمتع وگرځوي!

يا الهه العلمين! ته د خپل پاك قرآن له بركته مونږ او ځمونږ والدين او ځمونږ استاذان او ځمونږ شيوخ او ځمونږ اقارب او احباب او هغه كسان چه په دى ښه كار كښى محرک، داعى، ممد، معاون شوى دى يا هغه پوهان چه دى عظيم الشان كار كښى ئى رفاقت او اعانت راسره كړى دى. گرد (تول) وبښى! او د دنيا او آخرت له بلاؤ څخه ئى مأمون او مصئون ولري! او حضرت شيخ الهند محمود الحسن ديوبندى رحمة الله عليه او حضرت عمدة المفسرين شبير احمد عثمانى مدظله سره مو په جنت الفردوس كښى يو ځاى كړي!

تمت الترجمة والتفسير فله الحمد اولاً و آخراً و ظاهراً و باطناً، ربنا لا تؤاخذنا ان نسينا او اخطأنا ربنا تقبل منا انك انت السميع العليم اللهم آنس وحشتى فى قبرى اللهم ارحمنى بالقرآن العظيم واجعله لى اماماً و نوراً وهدي ورحمة اللهم ذكرنى منه ما نسيت وعلمنى منه ما جهلت وارزقنى تلاوته آناء الليل واطراف النهار واجعله لى حجة يا رب العلمين!

د قرآن پيل (شروع) په باء، ختم ئى په سين شو ولې؟ ځكه رهبر مو په دارينو كښى قرآن دى بس!.

دقرآن کریم دوقوفو رموز (ښه)

- دهرې ژبې ویونکي چه کله خبری کوی نوچیرته دریگی اوچیرته نه دریگی، کله ډیراوکله بز ایساریگی اوپه دی ودریدو اونه دریدو کښی دخبری پوره بیان اومفهوم کښی ډیرلوی دخل دی .

دقرآن کریم معجز کلام اوعبارت هم دویناپه ډول واقع دی . له دغه وجی نه اهل علمود دریدو اونه دریدو ښه (علائم) مقررکړی دی چه هغی ته دقرآن مجید دوقوفو رموز وائی .

ضروری خبره ده چه ددی عظیم کتاب لوستونکی ددی رموزو پوره خیال وساتی اوهغه رموز دادی .

○ - چیرته چه خبره پوره شی هلته کښی وړه غوندی دائره وی ، داپه حقیقت کښی غونډه (ت) ده چه د(ة) په هیئت کښی لیکلی شی اوداد وقف تام علامه ده په دی باندی دریدل پکاردی ، اوس ؤ خونه شی لیکلی مگروره غوندی حلقه اچولی شی دی ته آیت وائی .

م - داد وقف لازم علامه ده په دی باندی هر و مرو (خامخا) دریدل پکاردی اوکه چیری څوک ونه دریدنو احتمال

لری چه دخبری مطلب به بل خه شی ددی په پښتو ژبه کښی داسی مثال پوهیدل پکار ده چه چاته و ویلی شی ،
(پاسه - مه کینه) چه پکښی د پاسید و امر اوله کیناستو نهی ده نو په - پاسه - باندی دریدل لازمی دی او که چیری متکلم ونه درید نو مخاطب به داسی وگزی چه (پاسه مه - کینه) چه په هغه کښی به دو درید ونه نهی او د کیناستود امر احتمال کیکی اویقیناً دابه د قائل د مطلب خلاف وی.

ط - داد وقف مطلق علامه ده په دی باندی دریدل پکاردی دا علامه هلته وی چه کوم خای مطلب نه پوره کیکی او ویونکی مزیده هم خه وینا کول غواری .

ج - داد جائز وقف علامه ده دلته کښی دریدل غوره اونه دریدل جائز دی .

ز - داد مجوز وقف علامه ده دلته نه دریدل غوره دی .

ص - داد مرخص وقف علامه ده دلته پیوست (یو خای) لوستل پکاردی لیکن که چیری خوک ستری شی او ودریکی نوهغه ته اجازه شته ،

معلومه شوه چه په (ص) پیوست لوستل د (ز) په نسبت ترجیح لری

صل - داد الوصلُ اَوَّلُ (یعنی وصل غوره) اختصار دی دلته پیوست لوستل غوره دی .

ق - داد قیل علیه الوقف خلاصه ده دلته دریدل پکارنه دی.
صل - داد قَدْ یُوصَلُ علامه ده دلته کله ودریدی شی اوکله نه
لیکن دریدل غوره دی.

قف - داد قَفْ لفظ دی چه معنی ئی ده ودریگه اودا علامه
هله استعمالی کی چه دلوستونکی دپیوستی وینا احتمال وی.
س یا سکت - داد سکت علامه ده دلته لگ وخت دریدل پکاری
خوچه تنفس باقی وی (یعنی ساماته نه شی).

وقفه - داد اوکدی سکت علامه ده دلته دسکت په نسبت پیر
دریدل پکاری لیکن چه تنفس جاری وی (یعنی ساماته نه شی)
په سکت اووقفه کنبی دافرق دی چه سکت کنبی لگ وخت
اوپه وقفه کنبی پیر وخت ودریدی شی.

لا - دلامعنی چه نیشته داعلامه کله خودآیت پورته وی او
کله عبارت دننه که عبارت دننه وی نودریدل بالکل
نه دی پکارا وکه دآیت پورته وی نو بیا اختلاف دی.
دخینوپه نزد دریدل اود بعضوپه نزد نه دریدل روادی
خوکه خوک ودرید یا ونه درید په دی سره مطلب کنبی شه
خلل نه واقع کیکی وقف هله نه دی پکارچه د عبارت دننه
لیکلی وی.

ک - داد کذلک علامه ده یعنی چه کوم رمز (نسه) دی ک نه

وراندی لیکلی شوی ده دله کبئی دی همغه وکیرلی شی.

۵ - داددی علامه ده چه په دی خای دغیر کوفینو په نزدایت
ده که چا وقف وکړ نو داعادی (دو باره ویلو) ضرورت نیشته.

۶ - داد دریو تکو (نقطو) وقف نژدی نژدی راخی دی ته
معافته ویلی شی کله خوددی اختصار په مع سره لیکلی شی.
ددی مطلب داده چه دا دواړه وقفونه لکه چه معافته
کوی او حکم ئی داده چه په دی دواړو وکبئی په یو باندی
دریدل پکار دی په بل نه او په وقف کبئی درموزو (نښو)
قوت او ضعف ملحوظ ساتل پکار دی.

د دویم جلد فہرس
 لہ (۱۶) تر (۳۰) پارے
 دسورۃ الکھف (۷۵) آیت لہ ابتداء تریای (آخر) سورۃ الناس

دسورت شماره	دسورت نامہ	دصفح رقم	دپارے شمارہ	دسورت شماره	دسورت نامہ	دصفح رقم	دپارے شمارہ
۱۹	سُورَةُ مَرْيَمَ	۲۰	۱۶	۴۳	سُورَةُ الزُّمُرِ	۱۰۵۶	۲۵
۲۰	سُورَةُ طه	۶۸	۱۶	۴۴	سُورَةُ الدُّحَانِ	۱۰۹۰	۲۵
۲۱	سُورَةُ الْأَنْبِيَاءِ	۱۳۰	۱۷	۴۵	سُورَةُ الْجَاثِيَةِ	۱۱۰۵	۲۵
۲۲	سُورَةُ الْحَجِّ	۱۸۶	۱۷	۴۶	سُورَةُ الْأَحْقَافِ	۱۱۲۴	۲۶
۲۳	سُورَةُ الْمُؤْمِنُونَ	۲۳۸	۱۸	۴۷	سُورَةُ مُحَمَّدٍ	۱۱۵۰	۲۶
۲۴	سُورَةُ التَّوْرِ	۲۸۴	۱۸	۴۸	سُورَةُ الْفَتْحِ	۱۱۷۴	۲۶
۲۵	سُورَةُ الْفُرْقَانِ	۳۴۲	۱۸ - ۱۹	۴۹	سُورَةُ الْحُجُرَاتِ	۱۲۰۳	۲۶
۲۶	سُورَةُ الشُّعَرَاءِ	۳۸۰	۱۹	۵۰	سُورَةُ قَت	۱۲۱۹	۲۶
۲۷	سُورَةُ النَّحْلِ	۴۲۹	۱۹ - ۲۰	۵۱	سُورَةُ الذَّارِيَاتِ	۱۲۳۵	۲۶ - ۲۷
۲۸	سُورَةُ الْقَصَصِ	۴۸۰	۲۰	۵۲	سُورَةُ الطُّورِ	۱۲۵۲	۲۷
۲۹	سُورَةُ التَّكْوِيْنِ	۵۳۹	۲۰ - ۲۱	۵۳	سُورَةُ النَّجْمِ	۱۲۶۶	۲۷
۳۰	سُورَةُ الرُّومِ	۵۸۰	۲۱	۵۴	سُورَةُ الْقَمَرِ	۱۲۸۵	۲۷
۳۱	سُورَةُ لُقْمَانَ	۶۱۴	۲۱	۵۵	سُورَةُ الرَّحْمَنِ	۱۳۰۱	۲۷
۳۲	سُورَةُ السَّجْدَةِ	۶۳۷	۲۱	۵۶	سُورَةُ الْوَاقِعَةِ	۱۳۱۸	۲۷
۳۳	سُورَةُ الْأَحْزَابِ	۶۵۲	۲۱ - ۲۲	۵۷	سُورَةُ الْحَدِيدِ	۱۳۳۷	۲۷
۳۴	سُورَةُ مَسَّيَا	۷۱۴	۲۲	۵۸	سُورَةُ الْمَجَادِلَةِ	۱۳۶۲	۲۸
۳۵	سُورَةُ قَاطِرٍ	۷۵۳	۲۲	۵۹	سُورَةُ الْحَشْرِ	۱۳۸۱	۲۸
۳۶	سُورَةُ يُسِّ	۷۸۱	۲۲ - ۲۳	۶۰	سُورَةُ الْمُمُتَحِنَةِ	۱۴۰۲	۲۸
۳۷	سُورَةُ الصَّافَّاتِ	۸۱۶	۲۳	۶۱	سُورَةُ الصَّفِّ	۱۴۱۶	۲۸
۳۸	سُورَةُ ص	۸۵۸	۲۳	۶۲	سُورَةُ الْجُمُعَةِ	۱۴۲۶	۲۸
۳۹	سُورَةُ الزُّمَرِ	۸۹۳	۲۳ - ۲۴	۶۳	سُورَةُ الْمُنَافِقِينَ	۱۴۳۵	۲۸
۴۰	سُورَةُ الْمُؤْمِنِ	۹۳۸	۲۴	۶۴	سُورَةُ النَّحْلِ	۱۴۴۳	۲۸
۴۱	سُورَةُ حَمْرُ السَّجْدَةِ	۹۸۵	۲۴ - ۲۵	۶۵	سُورَةُ الْفَلَاقِ	۱۴۵۳	۲۸
۴۲	سُورَةُ الشُّوَرَى	۱۰۲۱	۲۵	۶۶	سُورَةُ النَّازِعَاتِ	۱۴۶۷	۲۸

د دویم جلد فہرس
 لہ (۱۶) تر (۳۰) پارے
 دسورۃ الکھف (۷۵) آیت لہ ابتداء تریای (آخر) سورۃ الناس

دسورت شماره	دسورت نامہ	دصفح رقم	دپارے شمارہ	دسورت شماره	دسورت نامہ	دصفح رقم	دپارے شمارہ
۶۷	سُورَةُ الْمُلْكِ	۱۴۸۰	۲۹	۹۱	سُورَةُ الشَّمْسِ	۱۷۱۴	۳۰
۶۸	سُورَةُ الْقَلَمِ	۱۴۹۴	۲۹	۹۲	سُورَةُ الذِّیْلِ	۱۷۱۹	۳۰
۶۹	سُورَةُ الْحَاقَّةِ	۱۵۱۰	۲۹	۹۳	سُورَةُ الضُّحٰی	۱۷۲۳	۳۰
۷۰	سُورَةُ الْمَتَاجِ	۱۵۲۳	۲۹	۹۴	سُورَةُ الشَّرْحِ	۱۷۲۷	۳۰
۷۱	سُورَةُ نُوحٍ	۱۵۳۴	۲۹	۹۵	سُورَةُ التِّیْنِ	۱۷۳۰	۳۰
۷۲	سُورَةُ الْحِجَّتِ	۱۵۴۵	۲۹	۹۶	سُورَةُ الْعَلَقِ	۱۷۳۳	۳۰
۷۳	سُورَةُ الْمَزَّیْلِ	۱۵۵۸	۲۹	۹۷	سُورَةُ الْقَدْرِ	۱۷۳۹	۳۰
۷۴	سُورَةُ الْمَدَّیْنِ	۱۵۶۹	۲۹	۹۸	سُورَةُ الْبَيِّنَةِ	۱۷۴۱	۳۰
۷۵	سُورَةُ الْقِيَامَةِ	۱۵۸۴	۲۹	۹۹	سُورَةُ الزَّلْزَالِ	۱۷۴۵	۳۰
۷۶	سُورَةُ الدَّهْرِ	۱۵۹۵	۲۹	۱۰۰	سُورَةُ الْعَادِيَاتِ	۱۷۴۸	۳۰
۷۷	سُورَةُ الْمُرْسَلَاتِ	۱۶۰۷	۲۹	۱۰۱	سُورَةُ الْفَارِعَةِ	۱۷۵۱	۳۰
۷۸	سُورَةُ النَّبَاِ	۱۶۲۱	۳۰	۱۰۲	سُورَةُ النَّكَارِ	۱۷۵۴	۳۰
۷۹	سُورَةُ النَّازِعَاتِ	۱۶۳۱	۳۰	۱۰۳	سُورَةُ الْعَصْرِ	۱۷۵۶	۳۰
۸۰	سُورَةُ عَبَسَ	۱۶۴۲	۳۰	۱۰۴	سُورَةُ الْهُمَزَةِ	۱۷۵۸	۳۰
۸۱	سُورَةُ التَّكْوِيْنِ	۱۶۵۰	۳۰	۱۰۵	سُورَةُ الْفِيلِ	۱۷۶۱	۳۰
۸۲	سُورَةُ الْاِنْشِقَاطِ	۱۶۵۸	۳۰	۱۰۶	سُورَةُ قُرَيْشٍ	۱۷۶۳	۳۰
۸۳	سُورَةُ الْمُطَفِّفِيْنَ	۱۶۶۳	۳۰	۱۰۷	سُورَةُ الْمَاعُونِ	۱۷۶۵	۳۰
۸۴	سُورَةُ الْاِنْشِقَاقِ	۱۶۷۱	۳۰	۱۰۸	سُورَةُ الْكُوثرِ	۱۷۶۷	۳۰
۸۵	سُورَةُ الْبُرُوجِ	۱۶۷۸	۳۰	۱۰۹	سُورَةُ الْكَافِرُونَ	۱۷۶۹	۳۰
۸۶	سُورَةُ الْقَارِقِ	۱۶۸۵	۳۰	۱۱۰	سُورَةُ النَّصْرِ	۱۷۷۳	۳۰
۸۷	سُورَةُ الْاَعْلٰی	۱۶۸۸	۳۰	۱۱۱	سُورَةُ تَبٰتٰتِ	۱۷۷۴	۳۰
۸۸	سُورَةُ الْفَاشِيَةِ	۱۶۹۴	۳۰	۱۱۲	سُورَةُ الْاِخْلَاصِ	۱۷۷۷	۳۰
۸۹	سُورَةُ الْفَجْرِ	۱۷۰۰	۳۰	۱۱۳	سُورَةُ الْفَلَقِ	۱۷۷۹	۳۰
۹۰	سُورَةُ الْبَكْدِ	۱۷۰۹	۳۰	۱۱۴	سُورَةُ النَّاسِ	۱۷۸۱	۳۰

بِحَمْدِ اللَّهِ تَعَالَى وَتَوْفِيقِهِ
انْتَهَى الْمَجْلَدُ الثَّانِي - الْآخِر -
مِنْ الْجُزْءِ (١٦) إِلَى (٣٠)

مِنْ بَدَايَةِ الْآيَةِ (٧٥) مِنْ سُورَةِ الْكَهْفِ إِلَى آخِرِ سُورَةِ النَّاسِ

دخدای تعالیٰ پہ مرستہ (مدد) او توفیق دویم جلد (آخری)
پای (آخر) تہ ورسید لہ (١٦) تر (٣٠) پارے
دسورۃ الکھف (٧٥) آیت لہ ابتداء ترپای (آخر)
سورۃ الناس

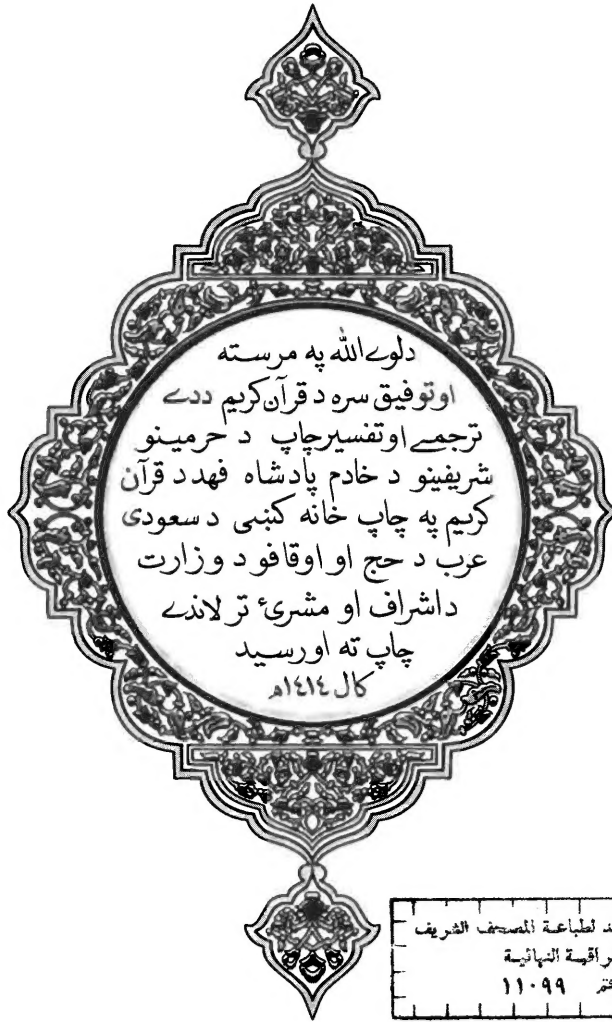

حقوق الطبع محفوظة

لجميع أعمال المؤلفين الذين ينفذون الملك في هذا

الطبعة المصحفة للشريعة

ص. ب. ٣٥٦١ - المدينة المنورة

د چاپ حقوق محفوظ دی
 پہ حق کنبی د حرمینو شریفینو د خادم پادشاہ فہد
 د قرآن کریم د چاپ خانہ (ص ۳۵۶۱) مدینہ منورہ

قرآن کریم
ترجمہ اور تفسیر
پہ پینتورثہ کنبی

دویم جلد

۱۶ (۱۶) تر (۲۰)
پتیا پورٹ